SANTI PADRI E DOTTORI
163
I
15-17
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
163
I
15-17
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI
BERNARDI
ABBATIS PRIMI
CLARÆ-VALLENSIS
OPERA OMNIA

ſex tomis in triplici volumine comprehenſa.

Digitized by Google

SANCTI
BERNARDI
ABBATIS PRIMI
CLARÆ-VALLENSIS
OPERA

GENUINA VIDELICET IN PRIMO ET SECUNDO VOLUMINE; SPURIA, DUBIAQUE IN TERTIO COMPREHENSA;

HORSTII, ET MABILLONII NOTIS,

aliiſque permultis aucta, juxtà Editionem Pariſien. Anni MDCCXIX.

adjecta Appendice EDMUNDI MARTENE, ex veterum Scriptorum, & Monumentorum Collectione; atque his omnibus in hac ſecunda Editione Veneta accuratius reviſis, & illuſtratis.

VOLUMEN PRIMUM.

VENETIIS,
Apud ANGELUM PASINELLUM, in via Mercatoria, ſub ſigno Scientiæ.

MDCCL.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

SANCTISSIMO PATRI

ALEXANDRO VIII. PONTIFICI MAXIMO.

AD tuæ Sanctitatis veſtigia, BEATISSIME PATER, *venerabundi, ac ſecuri accedimus, quo tua non minus dignitas, quàm dignatio nos vocat. Summus es, ſed omnium Pater; idem ipſe qui olim fuiſti, natura facilis ac benignus adversùs omnes, qualem nos nuper & verbis*

bis

Digitized by Google

bis toties, & factis coram experti ſumus. Majeſtate itaque cedente, quidni cedat pudor, ut tantæ dignationis, atque ejus, qua noſtram dudum Congregationem proſecutus es, benevolentiæ memores, jucunda tui Pontificatus initia obſequiorum noſtrorum publica profeſſione celebremus? Et ecce nobis id animo agitantibus ultra ſe ſe obtulit SANCTUS BERNARDUS, *magnus ille Abbas Claræ-vallenſis, qui feſtinantibus prælis quaſi exaltationi tuæ præcurrens, in novam lucem ſub* TUÆ SANCTITATIS *auſpiciis prodire geſtiebat. Quin etiam ille quondam bonorum ac dignitatum oſor, nunc ſummæ tuæ poteſtatis conſortium ambit, non auctoritatem ut minuat tuam, ſed ut fulciat, ut paſtoralis regiminis curas & ſollicitudines levet, ac ſacræ doctrinæ miniſterium in ſe ſuſcipiat.*

Neque verò eſt, BEATISSIME PATER, *quòd tam celebri & eximio Doctori vices ſuas committere vereatur* SANCTITAS TUA. *Nemo quippè illo meliùs de Sancta Apoſtolica Sede meruit, nemo rectius de ea ſentit, nemo de Summo Pontifice magnificentius loquitur. Te quippè principem Epiſcoporum, te hæredem Apo-* Bernard. lib. 2. de Conſider. cap. 8. *ſtolorum, te poteſtate Petrum, unctione Chriſtum agnoſcit, & prædicat. Parum-ne hoc? Etiam aſſertorem veritatis, fidei defenſorem, refugium oppreſſorum, ultorem* Lib. 4. c. 7. *ſcelerum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum diſpenſatorem, &, ut cætera uno comprehendat, Vicarium Chriſti, & Chriſtum Domini confitetur, & aſſerit. Denique in te ſuſpicit plenitudinem poteſtatis, ſed quæ maximam curam & ſollicitudinem exigat adeò, ut ei cenſeat orbe exeundum, qui fortè volet explorare quæ* Lib. 2. c. 1. *non ad tuam pertinent curam.*

Te verò, SANCTISSIME PATER, *ad tantum pondus ſuſtinendum finxit Divina providentia, cùm ingenium facile, ſublime, ampliſſimum, judicium exquiſitiſſimum, prudentiam & ſagacitatem incredibilem tibi liberaliter conceſſit. Innatam prudentiam confirmavit longus rerum agendarum uſus, cùm per ſingulos bonorum gradus deductus, non priùs ex inferioribus provectus es, quàm congruis meritis aditum tibi paraſſes ad altiores. In actuoſa vita ſemper compos tui, in privata numquam remiſſus aut otioſus. In maximis & arduis rebus, ubi alii ſub ſarcina gemunt, tu ipſe, quaſi nihil agendo, omnia tranquillus exequeris; & quæ aliis laboris impatientiam, quietis ac inertis otii amorem afferre ſolet provecta ætas;* TUÆ SANCTITATI *contrà quietis & otii impatientiam, laboris amorem ac diligentiam inſpirat, augetque. Iſti ſedulitati non dies toti ſufficiunt. Ipſius etiam noctis inducias tuæ requieti ſubducis, dictitare ſolitus, diligentia & feſtinatione opus eſſe in iſta ætate, cui multa, & quidem maxima, agenda incumbunt: ratus cum Bernardo, non eſſe lo-* Ibid. c. 6. *cum otio, ubi ſedula urget ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Sic exemplo tuo jubes fa-* Plin. l. 4. Epiſt. 23. *ceſſere leges, quæ majorem annis ſexaginta otio reddunt.*

Cùm ſic a natura, a gratia, ab ipſa rerum experientia ſis comparatus, PATER SANCTISSIME, *in iſta tamen ſuprema dignitate procuranda non tam tuis te credis conſiliis, quàm alienis. Hinc iſta ad Cardinales vox, maximo certè Pontifice digna, nihil e re Chriſtiana te moliturum unquam, aut facturum, quod ad eorum conſilium priùs non relatum fuerit. Quòd ſi quem alium inſuper conſiliarium maximè prudentem, expertumque in iſtum ſacrum Senatum adhibere volet* SANCTITAS TUA, *nullum magis idoneum incorruptumque inveniet, quàm Bernardum: cujus vel ſoli de Conſideratione libri, planè cedro digni, tot oraculis referti ſunt, ut ad dirigendos Summos Pontifices, immò ad regendam univerſam Eccleſiam, quaſi divinitus dictati eſſe videantur. Id ſanè pro comperto jam dudum habuere ſanctiſ-*

ſimi

*ſimi Deceſſores tui, non modò Eugenius III. ad quem ſcripti ſunt, ſed, præ cæteris,
Pius V. & Gregorius XIII. qui ſacros illos libros tanti faciebant, ut eorum lectio-
nem etiam menſæ adhiberent. In eiſdem porrò libris, atque in aliis ejuſdem ſan-
cti Doctoris ſcriptis, invenient omnes quid fugiant, quid ſequantur, Cardinales,
Epiſcopi, aliique inferiorum ordinum miniſtri. Ab eiſdem etiam Reges & Princi-
pes diſcent leges regnandi, ipſique plebeii homines, nedum ingenui ac nobiles,
Chriſtianæ vitæ pro ſuo quique ſtatu documenta haurient. Hoc Auctore, per te ple-
bes clericis, clerici Sacerdotibus, Sacerdotes Deo in ea qua oportet humilitate ſub-
jecti erunt. In monaſteriis & locis religioſis ſervabitur ordo, diſciplina vigilabit.* Lib. 3. de Conſider.
Super prava opera & dogmata cenſura Eccleſiaſtica vigebit, & veſtra ipſorum apo- cap. 5.
ſtolica mandata & inſtituta ea, qua dignum eſt, ſollicitudine obſervabuntur. Hoc Ibid. c. 1.
*duce, increduli convertentur ad fidem, perverſi ordinabuntur ad rectitudinem, ſubverſi
ad veritatem revocabuntur, ſubverſores invictis rationibus convincentur, ut vel emen-
dentur ipſi, ſi fieri poteſt; ſin minùs, perdant auctoritatem alios ſubvertendi. Deni-
que, hoc doctore, ceſſabit ambitio, dominandi libido, cupiditas: nec dignitates honori-
bus, ſed virtutibus, ſed cura & ſollicitudine æſtimabuntur. Atque ita demum Ec-
cleſia in eum refloreſcet ſtatum, qui ſanctiſſimum Pontificem, qui Alexandrum, qui
Petrum, immò qui & Chriſtum ejus ſponſum deceat.*

*Id ferè perfectum & abſolutum, Bernardo vivente, ſatagente, collaborante: nec du-
bium quin modo ſimile quid contingat, ſi Bernardo vocem & auctoritatem integram
reſtituat* ALEXANDER. *Hanc vocem Bernardo tribuerunt Patres ſynodi Stampen-
ſis, cùm, dubio Pontifice, invicem diſſidentes, voces univerſim ſuas & ſua quique ſuf-
fragia in ejus ore ac ſententia repoſuerunt. Eamdem mox vocem ſibi propitiam ſenſit
Innocentius II. qui Sancti Patris prædicatione & auctoritate ab omnibus tandem pro
legitimo Pontifice agnitus, ejuſdem lingua & calamo uſus eſt adversùs ſchiſmatis re-
liquias, adversùs naſcentes hæreſes atque errores. Indè Bernardus evaſit oraculum ac
interpres Conciliorum, Senonenſis, Remenſis, & aliorum, adeò, ut ex ejus ore pende-
rent ferè omnia, nihilque in Eccleſia, aut in aulis Regum ac Principum; immò nec in
privatis ferè familiis, abſque ejus conſilio & ſententia gereretur. Vidit illum Roma
non ſemel: quæ quantum ei tribuerit, vel ex hoc ſolo conjici poteſt, quòd, Anacleto
exſtincto, cùm Victorem pſeudo-pontificem, uſurpatis inſignibus nudatum, ad Innocentii
pedes adduxiſſet, tanta apud Romanos in reverentia deinceps habitus eſt, ut ab
omnibus* AUCTOR PACIS & PATER PATRIÆ *prædicaretur. „ Denique exeun-*
„ tem Roma proſequitur, deducit clerus, honorat populus, univerſa nobilitas comita- Vitæ l. 2. cap. 7.
*„ tur. Neque enim poterat ſine communi mœrore dimitti qui colebatur amore commu-
„ ni. O, ſi eodem honore, eadem reverentia modò tractarentur, legerenturque ſanctiſſi-
„ mi Doctoris libri! „ Quantus indè fructus, quanta utilitas in rempublicam Chri-
ſtianam redundaret! Certè, quoad in nobis fuit, ſacris ejus ſcriptis nativæ formæ
gratiam & integritatem, ut gratius, fructuoſiuſque lectitarentur, reſtituere conati ſu-
mus. Tuum eſt,* BEATISSIME PATER, *eidem reddere vocem virtutis, quam
illi nec ipſa mors adhuc penitus eripere potuit. Viget etiam nunc apud pios quoſque,
immò etiam apud hæreticos ipſos, ejus auctoritas; vigebitque ampliùs in poſterum, ſi
tuæ vocis oraculo denuo confirmetur. Si, tua Sanctitate probante, movente, jubente
omnibus legendus, terendus, ſequenduſque proponatur Bernardus, erit vox ejus tamquam
vox Domini confringentis cedros, intercidentis flammam ignis. Nulla Bernardo vita,
nulla adverſa poteſtas aut vis reſiſtere, Deo ſuffragante, valebunt: Et confringentur*

ſub

ſub ALEXANDRO *cedri, ideſt, capita ſuperborum & tyrannorum; & intercidetur flamma diſcordiarum atque bellorum. Et jam* ſuſcitavit Deus ſpiritum VICINI REGIS, qui repletus zelo, miſeranſque *optimi* Regis dejectionem, ferat opem, *ut a ſuis pulſum, deſertumque a cæteris Regem, regno reſtituat ſuo, quemadmodum ſuo tempore factum Bernardus ſcribit de piiſſimo illo Hiberniæ Rege, qui a germano exturbatus, dedit locum iræ, ut ſuorum ſanguini parceret. Funeſtiſſimam hanc ſcenam noſtris oculis renovatam conſpicimus: ſimilem ejus exiſtimo a* MAXIMO PONTIFICE, *a* MAXIMO REGE, *ſuſpenſis interim animis, expectamus & exoptamus, Sic fiet, ut quem Ottobono quondam Cardinali & Legato, qui poſtmodum Hadrianus V. fuit, honoris cauſa ceſſit Henricus III. eumdem thronum alterius* OTTOBONI, *id eſt Alexandri VIII. curis & ſubſidiis poſtliminio acceptum referat Jacobus II. Sed longius abripit nos impetus votorum noſtrorum pro gloria tui Pontificatus,* BEATISSIME PATER, *cui non alio ad res magnas aggrediendas monitore, non alio incentore opus eſt, quàm* ALEXANDRO, *ubi in cauſa Deus eſt, & Eccleſia. Tantùm ſanctiſſimis conſiliis tuis propitius ſit ille, cujus vicem geris, tuoſque de noſtris, ſi liceat, annos augere velit ad omnia illa gerenda & efficienda, quæ in Dei gloriam, in Eccleſiæ utilitatem a tua Sanctitate agitantur, & ſperantur. Nos verò prorſus felices ac fortunatos reputabimus, ſi hoc votorum noſtrorum pignus, hoc perennis obſervantiæ in ſe monumentum benignis, uti aliàs ſolet, oculis accipiat* SANCTITAS TUA, *noſque omnes paterna ſua benevolentia & Apoſtolica Benedictione dignetur.*

Vitæ S. Malachiæ cap. 4.

Offerebat ſupplex nomine ſuæ Congregationis
F. JOANNES MABILLON M. B.

Google

TYPOGRAPHUS
AD LECTOREM.

QUAM ambabus, ut ajunt, ulnis, plenoque litterariæ Reipublicæ plauſu nova Operum SANCTI BERNARDI editio tertiis curis D. Joannis Mabillon recognita, & repurgata, excepta fuerit, quàmque integra apud cordatos quoſque præconia invenerit, exemplaria omnia tam avidè intra paucos annos Typographo pene erepta plenam fidem adſtruunt; iis enim litterarium per Orbem diſſeminatis, vix unum hodie vel magno ſumptu comparari poſſe videtur: quo factum eſt, ut hoc deſtituti theſauro non pauci ejus maximè deſiderio teneantur. Hinc ratus ego eidem litterariæ Reipublicæ, acceptiſſimum fore, ejuſque deſiderio cupidus obſequendi, nunc tandem ad Mabillonianam editionem typis meis recudendam animum appuli, utique illarum rerum acceſſione locupletatam, quæ tum Pater D. Edmundus Martene Benedictinus San-Mauriani Sodalitii Monachus in ſua *Veterum Scriptorum, & Monumentorum Collectione Tomo primo*, tum Pater D. Bernardus Pez itidem Benedictinus in *Tomo octavo Bibliothecæ Aſceticæ Novo-Antiquæ* publici juris fecerunt. Tameiſi verò hæc noſtra editio (quæ nunc ſecundo in lucem prodit) in nihilo, quod ſit magni momenti, ab ipſa Mabilloniana diſcedat, tamen & ea vel minima Lectorum obtutibus ſunt objicienda, in quibus quadantenus diſcrepare videtur.

Et primò quidem unicum illud Volumen, in quo genuina S. Doctoris opera quatuor Tomis comprehenſa, P. Mabillonius concluſerat, in duo ſecavi Volumina, ut primum priores duos Tomos complectatur, alterum verò tertium, & quartum exhibeat. Prolixas verò Notas, pro ut quæque ad proprium Volumen pertinent, in calce cujuſque ſubjeci; nimirum ne Lectoribus in uno fortè detentis Volumine, ad proprias notas inviſendas alterum aſſumendi neceſſitas ſubeat. Ea propter ſupererat, ut & generales Indices biſariam diſtribuerentur; quod etiam præſtiti, & unicuique Volumini quæ ſua ſunt commendavi.

Ad Chronologiam Bernardinam quod attinet, quam Mabillonius poſt germana S. Doctoris opera fuſioribus notis VELUTI FACEM QUAMDAM ET COMMUNE QUODDAM FUNDAMENTUM præpoſuerat, ego, ne vel ab ipſa operum illorum ſeries intercipiatur, ſtatim potius primo in limine ſiſtendam eſſe duxi; è re arbitratus, ſi hac face ne dum notas, ſed & univerſa opera præeunte, lumen BERNARDUM legentibus nunquam non præcurrat.

Cæterùm in nova Appendice, quæ calcem ſecundi Voluminis occupat, epiſtolæ quatuor ſupra triginta Melliflui Doctoris nomen præſeferentes, nec hactenus cum ipſius operibus unquam vulgatæ proferuntur. Eas ferè omnes ex optimæ notæ Codice Bibliothecæ S. Vedaſti Atrebatenſis ſe eruiſſe teſtatur in præfato *Tomo primo Collectionis Veterum Scriptorum* P. Martene, qui primus, & ſolus publicæ luci illas nuperrimè conſignavit. Quaſdam item Obſervationes, ſive notas adjecit in nonnullas ve-

teres Bernardinas epiſtolas, quibus novum lumen eiſdem epiſtolis acquiſivit. Notis iis ſubjecit & hymnum de S. Malachia hactenus ineditum, qui S. BERNARDUM auctorem exprimit. Nonnullas alias Obſervationes de S. BERNARDO, & de NICOLAO ejus Notario in illius Tomi Præfatione præmiſerat, quæ ad illuſtrandam S. Doctoris Hiſtoriam, & Opera non modicum conferunt, pluraque detegunt, quæ Litteratis paſſim adhuc erant incognita. Hæc autem omnia, nonnullorum ſequutus conſilium, eo prorſus ordine quo locata ſunt in Marteniana Collectione, hac in Appendice congeſſi. Cohibere me tamen nullatenus potui, quin eas ſaltem obſervationes, ſive notas ab Appendice ſecernerem, quas in veteres primi Tomi epiſtolas expreſſit diligentiſſimus ille, ſi quis alius, antiquarum rerum indagator, & ad notas fuſiores in primo Volumine, ceu proprio loco transferrem.

Conſultò verò novarum epiſtolarum poſtremam ex MS. Verdinenſi a Martene erutam, hoc eſt, trigeſimam quintam Matthæo Albanenſi Epiſcopo inſcriptam ſuper Evangelium de Villico iniquitatis, quam & ipſe Vir doctus ut ſuſpectam, & pro adulterina habet, miſſam feci; eò quòd jam pridem edita ſit, & in extraneorum claſſem redacta, Tomo quinto Mabillonianæ editionis locum habeat, ubi ſermo ille INDIGNUS BERNARDO NOSTRO, ET ESSE ALTERIUS BERNARDI MONACHI CLUNIACENSIS apertè & liberè denunciatur. Expuncta ergo ab hac Appendice, Tomo quinto, eodem, quo Mabillonius, loco objicietur.

Poſtremò Appendicem claudet Commentatiuncula quædam in Hymnum, *Jeſu noſtra redemptio*, cujus MS. Codex Melicenſis, undè eam protulit laudatus P. Pezius, non alium, quàm D. BERNARDUM auctorem deſignat.

Suo quoque loco Tomo quinto ad Sermonem de PASSIONE, & RESURRECTIONE DOMINI, ſeu ad STIMULUM AMORIS poſt Mabillonicam cenſuram, nova quoque P. Pezii, quæ habetur in Præfatione ad Tom. 8. ſuæ Bibliothecæ Aſceticæ ſupponetur, ubi verum illius Opuſculi Parentem [quod non innotuit Mabillonio] detegere profitebitur. Hæc ſunt, Lector, quæ te præmonitum volebam. Vale.

IN

IN
S. BERNARDI
ABBATIS
NOVAM EDITIONEM
PRÆFATIO GENERALIS.

I. POSTEAQUAM ſtudiorum meorum primitias in S. BERNARDI Opera impenderam, non ita primæ illius editionis curam abjicere viſum eſt, ut de ea expolienda & exornanda, immò etiam, ſi neceſſarium eſſet, penitus reformanda nequaquam cogitarem. Cùm enim eam juvenis ac penè rudis tiro aggreſſus eſſem, non ſic rem à me perfectam, numeriſque omnibus abſolutam ſuiſſe exiſtimavi, quin multa in Bernardo & reſtituendo, & illuſtrando limatius & accuratius elaborari poſſent, ubi litterarum major uſus, & experientia diuturnior acceſſiſſet. Quapropter etſi proceſſu temporis in aliena prorſus à tanto Doctore ſtudia longius abductus eſſem, ita nihilo minùs Sanctiſſimi Viri recordatio & amor pectori meo ſemper inhæſit, ut, ſi qua in evolvendis, verſandiſque aliis auctoribus, quæ ad ipſius Opera vel emendanda, vel illuſtranda conferre poſſent, mihi occurrerent, hæc omnia diligenter adnotare, & in opportunum tempus ad alteram editionem ſeponere non omitterem. Atque ita demum accidit, ut cum tempus penè nullum huic meditationi vacuum mihi ob alias lucubrationes anteà concederetur; jam tepeſcente & refrigerato per has bellorum tempeſtates aliarum litterarum cultu, unus mihi ferè in manibus relictus ſit Bernardus, qui ut juventutis, ſic ingraveſcentis ætatis otium occuparet. Libenter itaque hoc otio, ex Superiorum noſtrorum indulgentia, uſus ſum ad novam lucem dandam Auctori optimè de omnibus merito; nec diſſimulare poſſum, me non parum laboris ac diligentiæ, una cum collegis ac ſociis meis, in id operis poſuiſſe, ut nova prorſus, &, quoad in nobis erat, elaborata editio haberetur.

II. Erunt ſortaſſe qui tot editionum repetitiones improbaturi ſunt, eaſque in Litteratorum incommodum verti cauſabuntur. Nec diffiteor ſanè longè optabilius fore, ſi prima ſtatim editione auctores quique in eum ſtatum, qui ad perfectionem quàm proximè accedat, omninò reſtitui poſſent. Verùm qui in ejuſmodi ſtudiis verſati ſunt, næ illi optimè norunt, quam operoſum ſit, ne dicam impoſſibile, id aſſequi in tanta veterum librorum copia hinc indè diſſipata, in tanta etiam eorumdem diſcrepantia; ut multo ac longo labore, atqoe etiam aliquando Œdipo & interprete opus ſit, tum ad faciendam non tam voluminum, quam foliorum hac illacque diſperſorum collectionem, ac variantium lectionum delectum; tum ad ſanandos locos malè affectos & ad obſcura penetranda; tum denique ad inſtruendam genuinorum operum cenſuram. Quæ omnia, aliaque id genus permulta, ut prima ſtatim recognitione ad amuſſim comparentur, neceſſarius eſt felicior genius, quam ut eum mihi tribuere liceat, nec ſcio an quiſquam ſibi arrogare poſſit. Ut ut eſt, malim primæ, ſi qua eſt, temeritatis culpam deprecari, quam ſortaſſe augere excuſando, aut priorem editionem relinquere imperfectam. Aliam itaque caſtigatiorem, politioremque adornare viſum eſt operæ pretium: atque adeo poſt novam ſancti Doctoris Operum recognitionem & collationem ad vetera exemplaria factam, typographici denuo piſtrini importunis ſervitiis me cum meis ſociis mancipavi, certa quadam animatus fiducia, hoc conſilium novumque laborem noſtrum non ingratum fore cordatis viris, cùm facti noſtri rationes, atque novæ hujus editionis, quas quidem ſperamus, utilitates penitus intellexerint.

§ *I. De variis S. Bernardi Operum editionibus: ubi noviſſimæ hujus editionis tum cauſæ, & rationes, tum commoda, utilitateſque explicantur.*

III. IN primis nihil magis Bernardi meritum & pretium arguit, quàm adeo frequentes & toties repetitæ ejus Operum editiones, ſive antè, ſeu poſt inventam artem typo-

graphicam. Quippè multiplex illa editio argumento eſt, quam comparetur Bernardus à multis, quàm avidè legatur, quàm denique ab omnibus ametur. Neque id ſanè mirandum. In ejus enim ſcriptis elucet ingenium natura nobile, generoſum, excelſum; ſed humanum, civile, & honeſtum. Eloquentia quaſi congenita, ſine ſuco, non ſine ornamento, ſed nativo. Stilus preſſus, oratio vivax, dictio propria, cogitatus ſublimes, affectus pii, lepores ſponte naſcentes, totus ſermo unum Deum ac cœleſtia ſpirans. Ardet, non urens, ſed inflammans. Pungit & ſtimulat, non ut irritet, ſed ut moveat. Corripit, increpat, non ut detrahat, ſed ut attrahat. Arguit, minatur, terret; ſed amando, non indignando. Blanditur, ſed non adulatur: laudat, ſed non extollit. Urget blandè, præſtringit abſque moleſtiâ; delectat, recreat, placet. Quippè oratio ejus, inquit Sixtus Senenſis, ubique dulcis & ardens, ita delectat, & ardenter incendit, ut ſuaviſſima lingua ejus mel & lac verborum fluere, & ex ardentiſſimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur. Jam verò doctrinam habet minimè vulgarem, Scripturæ ſacræ verbis ac ſucco refertam; ſic autem Patrum ſententiis inhærentem, ut tamen propria ejus eſſe ſentiatur. Ita quippè ſcribit de rebus divinis, de gratia & libero arbitrio, de moribus & officio Pontificum, clericorum, monachorum, laicorum, ut fontem hæc indicent, non rivum aut canalem. Et miramur ſi vir tantus amatur? Si ejus ſcripta comparantur, leguntur, teruntur ab omnibus? Si editiones eorum ſine numero fiant? Si viri docti & eruditi illis augendis, illuſtrandis, emendandis, & ad nativam integritatem revocandis operam adhibeant ſuam? Si Roma ipſa, orbis domina & magiſtra, quæ Bernardum quondam docentem, immò & redarguentem venerata eſt; ſi Roma, inquam, ipſa libros de Conſideratione, Eugenio III. primùm oblatos, tum Nicolai V. juſſu elegantiſſimè deſcriptos, demum pontificiis typis ſub Clemente VIII. publicari paſſa eſt, totum Bernardum editura in lucem, ſi Gerardus Voſſius operam itidem ſuam in totum Bernardum contuliſſet. Quo minus mirandum eſt, ſi in metropoli Galliarum tantum Galliæ lumen regiis typis meruit honorari.

IV. Quanquam quòd tot Bernardi editiones & recognitiones factæ ſunt, aliæ etiam fuerunt cauſæ, & quidem non improbandæ, immò neceſſariæ. Una & quidem præcipua eſt, quòd cùm in variis plurimiſque codicibus ſcriptis hinc indè diſperſa fuerint ſancti Doctoris opera, non potuerunt prima ſtatim editione ſimul prodire omnia, ſed per particulas, quatenus in hominum ſtudioſorum manus & cognitionem veniebant.

Prima quippè editio videtur fuiſſe illa, quæ Moguntiæ a Petro Schoyſſero facta eſt anno MCCCCLXXV. complectens Sermones de Tempore & de Sanctis, nec non etiam de diverſis, atque librum ad Milites Templi, cum aliis nonnullis Bernardo perperam adſcriptis.

Eodem tempore Rotomagi abſque anni deſignatione vulgata ſunt tria beati Patris Opuſcula, nempè libri de Conſideratione, Apologia ad Guillelmum abbatem, & liber de Præcepto & Diſpenſatione.

Acceſſit anno MCCCCLXXXI. editio Bruxellenſis, quæ Sermones de Tempore & de Sanctis, atque prima vice Epiſtolas ſuppeditavit, editoris, uti & typographi nomine prætermiſſo. Deindè Pariſienſis anni MCCCCXCIV. Epiſtolas CCCX. exhibens cum Sermonibus in Cantica, per magiſtrum *Rovauld* ſacræ theologiæ doctorem caſtigatis & emendatis.

Hanc excepit editio Spirenſis anno MDI. & poſt annos duos Veneta, ſed abſque Epiſtolis; cæterùm ſpuriis & alienis ſcriptis media ex parte jam infarta. Brixienſem item anni MCCCCXCV. ſuggerit Poſſevinus, quæ Homilias in *Miſſus eſt*, cum aliis quibuſdam opuſculis continebat.

Prima, quæ Bernardi Opera ferè omnia in unum corpus redegit, eſt editio pariſienſis anni MDVIII. *Seraphica*, uti præfertur, melliflui devotique Doctoris ſancti Bernardi ſcripta complectens, diligentiſſimè cum archetypis bibliothecæ Claræ-vallenſis tunc demum in optimam unius codicis formam redacta, cura & induſtria partim magiſtri Joannis Bocardi, partim Jodoci Clictovei, impenſis autem Joannis Parvi bibliopolæ jurati Univerſitatis Pariſienſis.

Poſt annos ſex, & quidem anno MDXV. Jodocus Clictoveus Neoportuenſis eadem Opera denuo recognovit, ac typis Joannis *Cleyn* Alemanni vulgavit Lugduni, adjectis Gilleberti de Hoylandia Sermonibus in Cantica: quæ recognitio multoties Lutetiæ Pariſiorum, uti & Lugduni recuſa fuit.

Interim anno MDXX. alia prodiit editio Lugdunenſis, per duos monachos Claræ-vallenſes, Lambertum Campeſtrem & Laurentium Dantiſcenum, adornata; quæ ſanè omnium emendatiſſima eſt.

Secundùm hos recognitores (nam varias editiones mitto) Franciſcus Comeſtor Arneduceus, ſocius collegii Sorbonici, aliam ſancti Doctoris recognitionem adortus eſt, præfixa Ludovico *De Rie* epiſcopo Genevenſi nuncupatoria epiſtola, in qua teſtatur, ſe revolvendo vetera exemplaria, quæ refertiſſima collegii Sorbonici bibliotheca tum ſuppeditabat, incidiſſe in epilogum libri de diligendo Deo, in editis prætermiſſum; deindè in opuſculum de Amore Dei ac dignitate amoris: quos libros viduæ Claudii Chevallonii cum aliis edendos ſuppeditavit anno MDXLVII.

PRÆFATIO.

Non una hujuſce recognitionis editio ſacta eſt; cùm interim Antonius Marcellinus aliam editionem Baſileæ apud Joannem Hervagium adornari curavit anno MDLII. ſolletti, quod ipſe aſſerit, ad vetuſtiorum exemplarium fidem collatione ſacta, cum nova cenſura, novoque ordine Operum; ut primum locum tenerent Sermones, ſubſequentem Epiſtolæ, tertium Tractatus, poſtremum ſpuria & aliena.

Hanc editionem antevertit Veneta, cujus meminit Joannes Gillotius Campanus in Præfatione ad editionem Nivellianam, apud Pariſios anno MDLXXII. procuratam: ubi etiam mentionem injicit recognitionis factæ à Theologis Pariſienſibus, qui poſtremas editiones tam ſuo privato conatu, quàm ex collatione veterum codicum, quos in Galliarum bibliothecis corrogare licuit, reſtituerunt, ut qui poſt tot, tantoſque viros, ait ille, redintegrata inſtaurare; & ſanatis iterum mederi tentaret, labeſacere, malumque inſerre videretur. Quamquam idem Gillotius ſubdit, ſe adjeciſſe quaſdam correctiones non pœnitendas, & argumenta, ſive diſtinctiones capitum in libros V. de Conſideratione ad Eugenium, & in libellum de Præcepto & diſpenſatione: quos Henricus Cuycius Cutemburgenſis ad ſeptem manuſcripta exemplaria correxerat. Exponit deindè operam ſuam, tum in ſecernendis Bernardi Operibus nativis à ſpuriis, tum in nativis ad rectum & commodum ordinem redigendis, tametſi inter gennina Gillotius ſpuria nonnulla vel jam edita reliquit, vel de novo adjecit, cum Floribus èx S. Bernardi Operibus collectis.

Verùm antè ſex annos, videlicet anno MDLXVI. alia editio Pariſiis prodierat apud Guilielmum Merlinum & Sebaſtianum Nivellium, præmiſſa epiſtola Franciſci Comeſtoris mox laudati ad epiſcopum Genevenſem: cui editioni adjecta eſt Appendix Hervagiana, Baſileæ apud hæredes Joannis Hervagii vulgata, opera ac ſtudio Jacobi Pamelii Brugenſis, qui Bernardi parvos Sermones numero ſexdecim, tum parabolam de Chriſto & Eccleſia, item Soliloquiorum librum, & alia nonnulla Bernardo ſuppoſita protulit in Lucem. Eodem anno Ludovicus Miræus Roſetanus aliam Bernardo Appendicem, à Franciſco Comeſtore acceptam, Lutetiæ itidem apud Carolum Guillard adjici curavit.

Mitto alias ejuſdem ſæculi editiones penè innumeras, ut nullus ferè annus abierit, qui non aliqua Bernardi Operum editione fuerit inſignis. Omnium elegantiſſima fuit illa, quæ anno MDLXXXVI. ſub ſymbolo Navis facta eſt, cum epiſtola nuncupatoria Joannis Gillotii ad R. P. Guidonem Cornuatium abbatem Vallis-claræ, ejuſdemque Præſatione ad Lectorem.

Quin etiam eodem ſæculo plerique Bernardi Sermones cum Opuſculis in Gallicum idioma tranſlati ſunt, nempè anno MDLXXV. per Hubertum Leſcotum canonicum regularem, ſed abſque epiſtolis: quæ in verſione item gallica anni MDCXXII. per Philippum *Le Bel* doctorem Pariſienſem adjectæ ſunt, uti & in noviſſima verſione R. P. Gabrielis à S. Malachia Fulienſis.

V. Jam verò quod attinet ad varias editiones ſæculo noſtro factas, omnes percenſere res fuerit penè infinita, nec minimè neceſſaria. Duas tantùm notare juvat: unam Edmundi Tiraquelli monachi Ciſtercienſis anni MDCI. alteram Joannis Picardi anni MDCIX. cum Notis & aliquot Epiſtolarum acceſſione, & cum epiſtola nuncupatoria Tiraquelli ad R. P. Edmundum à Cruce abbatem Ciſtercienſem; atque etiam cum epiſtola & præſatione Gillotii.

Hæc Picardi editio eodem anno Antuerpiæ apud Joannem Keerbergium recenſa eſt; atque indè multoties repetita; donec tandem optima omnium & accuratiſſima prodiit anno MDCXLI. Jacobi Merloni Horſtii, viri piiſſimi ac doctiſſimi; recenſio, quæ alias omnes obſcuravit, ſæpiſſimè deinceps ad prelum revocata.

VI. Quid ab erudito viro in illa editione præſtitum ſit paucis obſervare juvat. Principio mirari ſe dicit, quòd cùm inter omnia ſanctorum Patrum Opera nullus frequentius verſetur in manibus, quàm Bernardus, unus tamen adeò hactenus neglectus ſit, ùt frequentiſſimè quidem, ſemper tamen idem, immò ſubindè deformior, corruptiorque proditet, tanquam vel indignus, vel non indigens curatione. Id in cauſa fuiſſe, cur ipſe medicam adhibuerit manum. Er primò quidem omnia Bernardi Opera in ſex tomos diſtribuiſſe, ut primus Epiſtolas; ſecundus Sermones de Tempore & de Sanctis; tertius Sermones in Cantica; quartus Tractatus varios; quintus aliena; ſextus denique duorum ſancti Doctoris diſcipulorum, Gilleberti, & Guerrici, Opera complecterentur, adhibita pro loco trutina ac cenſura. Deindè ſe Tractatus in capita & ſectiones diſtinxiſſe; tum Epiſtolis ſingulis ac Tractatibus argumenta, ſeu ſummaria præfixiſſe. Ad hæc non peperciſſe diligentiæ, neque ſumtibus, quo minus ex variis variarum regionum bibliothecis Bernardinam editionem augeret, tametſi multa, quæ a nonnullis indicantur, puta à Poſſevino, aliiſque, conſequi non potuerit. Præter ea, præambula complura adjecta, Vitam S. Bernardi ſeptem libris cum diverſis Elogiis, & Chronologia præmiſſam; denique adjectas Annotationes prolixas, præter alias breviores ſparſim per totum opus inſertas ad marginem, cum Indicibus uberioribus locorum Scripturæ, rerum, & verborum. Cæterùm ſe conſcium eſſe immenſi laboris, quo editionem omninò correctiſſimam reddere conatus ſit; etſi typographorum diligentia votis ſuis non planè reſponderit. Aliam quidem editionem, & auctiorem, & accuratiorem, parabat vir doctus: ſed huic propoſito immortuus eſt die XX. Aprilis, anno MDCXLIV.

VII.

VII. Primam nihilo minus editionem illam, quantum homini docto, diligenti, ac Bernardi perquam ſtudioſo, ſed privato, licuit, feliciter exſecutus eſt Horſtius ita, ut ejus editio ambabus, ut ajunt, manibus accepta fuerit ab omnibus & probata, & in variis provinciis ac locis ſæpiſſimè recuſa. Verùm cùm Bernardi textum Horſtianum ad Gallicanos codices complures Præfectorum noſtrorum juſſu exegiſſet noſter Claudius Cantelovius, quoſdam nihilo minus in illo textu deprehendit nævos, qui horum codicum ope ſanari poſtulabant. Et Bernardi quidem Sermones de Tempore ac de Sanctis in ſecunda forma emendatiſſimos emiſit in lucem. Verùm cùm aliis eadem diligentia evulgandis daret operam, hanc ipſe mihi provinciam morte reſignavit, adoleſcenti in re litteraria novo & inexperto, cui nunquam veniſſet in mentem cum doctiſſimo Horſtio laborem & induſtriam conferre, niſi renitentem ac cunctabundum ad perſequendum demortui Cantelovii opus Præfectus noſter generalis, piæ memoriæ reverendiſſimus Bernardus Audebertus, me compuliſſet. Parui itaque vel invitus, & ſymbolam inprimis ex Ciſtercienſis bibliothecæ exemplaribus conferente religioſo viro Jacobo Lannoyo ejus præfecto, editus tandem Bernardus eſt in majori & in minori forma, non eo quidem modo quo decebat, ſed qualem ferre potuit rudis mea ætas; aut verò qualem à librario, ſuæ magis, quàm publicæ rei addicto, impetrare licuit.

VIII. Cùm verò ejuſmodi ſtudiorum continuo uſu multa in dies obſervaſſem, quæ ad limandam & illuſtrandam Bernardi editionem conferre poterant, hæc omnia, ut jam dixi, diligenter notare ſtudui; ut, ſi quando tempus & otium mihi ſuppeterent, aliam emendatiorem, politiorem, perfectioremque adornarem. Verùm cùm ad id operis me accingerem, in alium ſcopulum me conjecit miſera typographicarum legum conditio, ex qua tandem, tanquam tempeſtate quadam, in hunc qualemcumque portum delatus ſum, ea ſanè fortuna, quam nihil attinet modo commemorare.

IX. Etſi verò à moribus meis & ab inſtituto noſtro prorſus alienum eſſe debeat propriam venditare operam, intereſt tamen hoc in limine demonſtrare quibus in rebus noviſſima hæc editio tum ab Horſtiana, tum etiam à priori noſtra differat. Et primò quidem in conferendis vetuſtis codicibus antea mihi non viſis, iis maximè, quos vel in variis provinciis a nobis ſubindè perluſtratis conſulere, & revolvere licuit, vel quos in bibliothecam Colbertinam magno rei litterariæ commodo poſt noſtram editionem congeſſit vir bonis litteris juvandis & illuſtrandis natus Stephanus Baluzius, ſecundas curas adhibui: tum ex variis lectionibus eas ſeligere, & in textum reſtituere curavi, quæ Bernardi ſententiæ accommodatiores videbantur: quæ res uſum veterum librorum penè aſſiduum, guſtum uſu acquiſitum, maturiuſque judicium exigit, quàm litteratorum vulgus opinatur, qui aranearum telas captare nos exiſtimant, dum has, quas putant, minutias conſectamur. Verùm ſentiant id genus homines de nobis quicquid volent, modo noſtram operam approbet non hominum plauſus, ſed publica Eccleſiæ, reique litterariæ utilitas.

X. Neque tantum in textu reſtituendo cenſura à me adhibita eſt, ſed etiam in ſecernendis Bernardi genuinis ſcriptis à ſuppoſititiis & falſis, quæ in editione Horſtiana & noſtra priori inter Bernardina adhuc deliteſcebant. Hinc expunctæ epiſtolæ duæ, ex Bernardi Brito Annalibus ab Horſtio Bernardinis inſertæ; rejecti Sermones quatuor aut quinque ex Sermonibus de Tempore & de Sanctis; rejectus etiam liber Declamationum; & alia nonnulla, quæ Bernardi non eſſe ex certis argumentis & indiciis manifeſtum eſt.

XI. Ad hanc cenſuram faciendam adjumento fuere non modo Vitæ Bernardinæ ſcriptores, in primis Gauſridus, qui præcipuorum ſancti Doctoris Operum indicem exhibent; ſed etiam veteres codices, veterumque auctorum citationes; præ cæteris verò antiqua Collectio ex Bernardi ſcriptis, quæ LIBER FLORUM, FLORILEGIUM, & BERNARDINUM appellatur, primùm edita Pariſiis anno MDIII. multo probabilior alia collectione, quæ anno MDLXXI. ab Huberto Scuteputæo canonico regulari facta eſt, in Bernardi editos à Joanne Picardo intruſa. Longè verò antiquior eſt prima illa collectio, cujus auctorem nobis ſuggeſſit vetus codex Ciſtercienſis, in quo hæc habetur cum ſequenti inſcriptione: *Incipit prologus domini* WILLERMI, *monachi ſancti Martini Tornacenſis, in* BERNARDINO, *quem idem excepit & compilavit de libris & dictis ſancti Bernardi abbatis Claræ-vallis:* Prologus ita incipit: *Cum non eſſem alicui exercitio magnopere occupatus* &c. ut in editis, in quibus deſideratur auctoris nomen, quem ſæculo tertiodecimo vixiſſe facilè colligitur ex antiquitate codicum, in quibus hæc collectio reperitur. Porrò etſi quædam opuſcula, quæ Bernardum auctorem non habent, laudet Collector iſte, utputa Epiſtolam ad Fratres de Monte-Dei, Meditationes, librum Declamationum; in cæteris tamen non levis eſt momenti ad internoſcendos maximè Bernardi Sermones: quod in cauſa fuit ut, ſicubi de quibuſdam dubitandi ratio occurrit, ut in Sermonibus de Diverſis, has ex Bernardino citationes adnotare viſum ſit. Nec verò mirum, quod tum Epiſtola ad Fratres de Monte-Dei, tum Declamationes & Meditationes in illa Collectione ſub Bernardi nomine adducantur, cùm & ſanctus Bonaventura idem peccet in laudata epiſtola; & libri Declamationum & Meditationum ex Bernardi centonibus conſtent, ut ſuis locis dicturi ſumus.

PRÆFATIO.

XII. Præter cenſuram Operum, aliquid etiam mutatum in ordine Horſtiano, nempè in diſpoſitione cum Tomorum, tum Opuſculorum. Nam ubi Horſtius Epiſtolis ſecundo loco ſubjecit Sermones de Tempore ac de Sanctis; tertio loco Sermones in Cantica; quarto verò Opuſcula ſeu Tractatus, conſultius viſum eſt Epiſtolis ſubjicere opuſcula ſeu Tractatus, qui plerique vel epiſtolari modo ſcripti ſunt, vel ex epiſtolarum claſſe in Tractatuum ordinem redacti. Ex hoc ordine conſequitur ut tertio loco ſuccedant Sermones de Tempore & de Sanctis; quarto Sermones in Cantica; quibus in quinto ſubſequitur eorumdem Sermonum Continuatio, ideſt Gilleberti Sermones in eadem Cantica. De ordine duorum reliquorum tomorum, quinti nimirum ac ſexti, in præfatione ad tomum quintum uberius dicendum erit; uti etiam de prioribus in ſingulis ad eos Præfationibus agendum.

XIII. Atque ut genuina omnia Bernardi Opera uno volumine continerentur, libros de ejus vita & geſtis, quos Horſtius in primo volumine præmiſerat, rejecimus in finem tomi ſexti, ſeu ſecundi voluminis, ne vel germana Bernardi Opera à ſeſe divellerentur; vel nimium inæqualis eſſet voluminum magnitudo. Porrò in fine prioris voluminis, uti & ſecundi, proprios Indices copioſiſſimos collocavimus, ut priores Indices omnia genuina Opera; poſteriores aliena complecterentur.

XIV. Denique, præter uberiores Notas & Obſervationes, quæ ab Horſtio vel à me quondam in Epiſtolas & alia Opuſcula conditæ ſunt, breviores in margine inferiori Notas appoſuimus, maximè in Epiſtolas, ut Lectorum ſtudiis conſuleremus, qui uno conſpectu, quæ ad locorum obſcuriorum illuſtrationem neceſſaria ſunt, advertere poterunt. Cæterùm Notis fuſioribus, quæ ad calcem primi voluminis rejectæ ſunt, brevis Chronologia præmiſſa eſt, quod ipſarum Notarum veluti fax quædam, & quaſi commune quoddam ſit fundamentum. Ad hæc ſingulis ferè Opuſculis in tomo ſecundo contentis Admonitiones præpoſuimus ad argumentum cujuſque libri explicandum, aliaſque circumſtantias ad id pertinentes. Hæc ferè ſunt quæ univerſim in hac noviſſima Bernardi editione præſtitimus.

XV. Verùm ut ad examen Tomi primi, qui Bernardinas Epiſtolas complectitur, deſcendamus; non mediocrem operam denuo adhibuimus in iis emendandis, illuſtrandis, ordinandis, & augendis. Ad emendationem quod attinet, varios variarum bibliothecarum codices conſuluimus, Vaticanos, Colbertinos, Belgicos ſancti Petri apud Gandavum, & Aureæ-vallis, præter eos, quibus in priori editione uſi fuimus. Ex uno codice Corbejenſi quaſdam aliquanti momenti inſcriptiones reſtituimus, variaque loca tum ex eodem codice, tum ex duobus Colbertinis bonæ notæ, quorum unus ſignatus eſt n. 1410. alter n. 2476. Bernardi etiam Opuſcula continens, cum quo eadem Opuſcula contulimus. Ad hæc Notæ marginales ſingulis ferè epiſtolis appoſitæ ſunt ad hiſtorica maximè facta paucis explicanda.

XVI. De ordine Epiſtolarum diu anceps fuit cogitatio, an ordinem receptum ſervaremus, an potiùs novum inſtitueremus. Variæ in utramque partem rationes ſeſe offerebant. Ad ſervandum antiquum ordinem movebat primò antiquitas illius ordinis, quem ipſo Bernardo adhuc vivente inſtitutum fuiſſe conſtat, nimirum pro trecentis illis ac decem epiſtolis, quarum ultima eſt ea, quæ ad Arnoldum Bonæ-vallis abbatem à Bernardo extrema ſcripta fuit; nam cæteræ, ſparſim hinc indè diſperſæ, à poſteris deindè in corpus epiſtolarum in editis libris redactæ ſunt, non ſemel, ſed per varia intervalla, prout ſeſe vel collectoribus, vel editoribus obtulerunt. Deindè antiquo ordini favebat temporis ratio in veteri illa epiſtolarum collectione utcumque ſervata; cùm aliàs timendum eſſet, ne plus incommodi ex illius recepti ordinis mutatione, quàm utilitatis conſequeretur, ob receptas nimirum epiſtolarum citationes; ne quid dicam de ſolemni ordine veterum exemplarium. In contrarium pugnabat epiſtolarum quarumdam confuſio intolerabilis, ubi ordine præpoſtero aliquando reſponſio ad quaſdam litteras facta longo intervallo eas præcedebat. Accedebat aliud ex eo conſequens incommodum, quòd ejuſdem argumenti tractatio perturbatè relata, à ſe ipſa divulſa & diſtracta erat. In his anguſtiis mediam inire viam ſatius viſum eſt, vulgatum ſcilicet ordinem retinendo in prioribus trecentis ac decem epiſtolis; in aliis verò, quæ ſubindè adjectæ ſunt, eas ad rationes temporis revocando, appoſito ad marginem ordine, quem unaquæque epiſtola anteà obtinebat. Ubi verò quædam ex novo hoc ordine epiſtolæ præcedentibus cohærere debuerant, illarum lectionem præmittendam aut ſubjungendam eſſe monuimus. Sic antiquo ordini ſervatus eſt honos, & è novo ſublata confuſio. Sed ne veterem illum ordinem vivente ipſo Bernardo concinnatum gratis dixiſſe videamur, teſtem appellamus Guillelmum, S. Theoderici quondam abbatem, qui antè Bernardum vivere deſiit. Is enim in libro primo de vita ſancti Doctoris, ipſo ſuperſtite, ſcripto, tradit num. 50. Bernardi ad Robertum conſanguineum ſuum epiſtolam, quæ in medio imbre non fuerat madefacta, *ob tam grande miraculum in codice epiſtolarum ejus*, ſcilicet Bernardi, *à fratribus non immeritò primam fuiſſe ordinatam*. Cæterùm id à ſe factum memorat tertiæ Vitæ ſcriptor à nobis editus, quem Gaufridum ſancti Viri notarium eſſe exiſtimamus.

XVII. In omnibus tamen antiquis libris non omninò conſtans eſt epiſtolarum ordo, tamet-

ſi in

Digitized by Google

ſi in pleriſque cum vulgato conſentit uſque ad epiſtolam CCCX. qui numerus in omnibus item codicibus non habetur. Ex quo intelligitur, non unam, ſed plures factas fuiſſe Bernardinarum Epiſtolarum compilationes. In tribus codicibus Vaticanis habentur illæ Epiſtolæ, & in primo quidem elegantiſſimo, ſignato num. *662.* continentur epiſtolæ CCXCVI. eodem ferè ordine atque in editis; quarum poſtrema eſt ad Hibernienſes de tranſitu beati Malachiæ. In alio codice num. *664.* idem etiam ordo in epiſtolis CCLII. ex quibus ultima eſt ad Hugonem militem Templi. Verùm in tertio, qui num. *663.* præditus eſt, exſtant epiſtolæ CCXL. quarum ordo ab editis penitus diverſus eſt ita, ut prima ſit illa, quæ in antehac editis CCCXIII. ad Haimericum cardinalem; extrema CCLXXV. ad Eugenium papam de electione Autiſiodorenſi. In aliis codicibus idem ferè ordo ſervatur atque in editis: niſi quod in Gandavenſi monaſterii ſancti Petri hæc epiſtolarum compilatio dividitur in tres partes, quarum prima continet epiſtolas centum; altera epiſtolas ſexaginta quatuor ſupra centum; tertia epiſtolas ſeptuaginta ſex; quarum penultima eſt Bernardi ad Rorgonem de Abbatis-villa; ultima Joannis Caſæ-Marii ad Bernardum. Et fortaſſe in nullo alio codice plures ſimul habentur Bernardi Epiſtolæ, quàm in iſto Gandavenſi: quo codice, vel certè ſimili, uſus eſt Willermus Tornacenſis monachus in ſuo Bernardino ſuperius laudato, ubi epiſtolas ex prima, ſecunda, & tertia parte adducit. Cæterùm in codice Vallis-claræ Ordinis Ciſtercienſis exſtant epiſtolæ CCCVII. in Aureæ-vallenſi CCCVI. utrobique poſtrema ad Arnoldum abbatem, quæ certè Bernardi extrema eſt. Primam illam haud dubiè collectionem ad ſe mitti petebat Joannes Saresberienſis in epiſtola XCVI. ad Petrum Cellenſem; cui in epiſtola ſequenti *pro epiſtolis beati Bernardi* gratias agit.

XVIII. Jam verò ut de epiſtolarum acceſſione in hac editione facta (quod poſtremo loco tractandum erat) agamus; præmittendum eſt, in prima Bernardinarum epiſtolarum editione Bruxellenſi anni MCCCCLXXXI. atque in Pariſienſi anni MCCCCXCIV. exhiberi trecentas decem epiſtolas, quarum antepenultima eſt ad Arnoldum Carnotenſem abbatem; penultima ad Fratres Hibernienſes in obitu ſancti Malachiæ epiſcopi, ultima ad Guidonem abbatem Arremarenſem. In editione verò anni MDXX. per duos Claræ-vallenſes monachos, ut diximus, adornata, exſtant epiſtolæ omninò CCCLI. quarum extrema eſt ad Hugonem novitium, poſteà Bonæ-vallis abbatem. At epiſtola ad Arnoldum trecenteſima decima eſt; epiſtola verò ad Hibernienſes CCCXI. Hujus diſcriminis ratio eſt, quod in priori illa editione deſunt epiſtolæ duæ, nempè epiſtola LXXXIV. quæ eſt ſecunda ad Simonem abbatem ſancti Nicolai; & epiſtola CXLVII. ad Petrum abbatem Cluniacenſem. Jodocus Clictoveus in ſua editione anni MDXV. & in conſequentibus habet epiſtolas tantum CCCL. omiſſa epiſtola ad Hugonem novitium, quæ in editione Baſileenſi anni MDLII. ab Antonio Marcellino reſtituta fuit, uti & in ſequentibus uſque ad Joannem Picardum. Is epiſtolas ſeptemdecim jam vulgatis adjecit, ſed abſque ordine diſpoſitas: quarum duas extra ordinem editis præmiſit ex codice Pithœano; ceteras longo poſt vulgatas intervallo protulit ex bibliotheca ſua Victorina. Detractis itaque quibuſdam epiſtolis perperam repetitis, Horſtius vulgatum earum numerum redegit ad CCCLXV. quibus duas ex Bernardo Brito ſpurias; & ex codicibus Anglicanis ſeptem-decim genuinas addidit, una cum epiſtola Faſtredi abbatis coronidis loco adjecta, quæ numerum CCCLXXXVI. abſolvebat. Denique in priori noſtra editione epiſtolæ undecim additæ ſunt: & in hac noviſſima epiſtolarum numerus ad CCCCXLVII. accrevit, tum ex viginti octo Bernardi epiſtolis recens in Germania repertis, & appendicis inſtar Horſtio Coloniæ adjectis; tum ex quibuſdam alibi inventis; tum denique ex aliis, ſive ad Bernardum, ſive in Bernardi cauſa ſcriptis, quæ ad Bernardinas illuſtrandas neceſſariæ viſæ fuerunt. Omnes porrò iſtas epiſtolas redigimus in tres claſſes: quarum prima, quæ priores epiſtolas CCCX. exhibet, antiquum ac vulgatum retinet ordinem: ſecunda ad epiſtolam CCCCXIX. reliquas Bernardi genuinas epiſtolas continet; quas inter duæ occurrunt nunc primùm adjectæ, una ad Hugonem Rothomagenſem Archiepiſcopum; altera ad Petrum abbatem Cellenſem; necnon fragmentum epiſtolæ ad Nicolaum Cameracenſem Epiſcopum: tertia dubias, ſpurias, & alienas complectitur; quibus hac in editione acceſſit Thomæ Maurigniacenſis quondam abbatis ad Bernardum epiſtola. Hæc ferè ſunt quæ in primi tomi recognitione præſtitimus; cætera diligens Lector facilè obſervabit. Reliquis tomis ſingulis præfixa eſt ſua Præfatio, in qua quid in unoquoque præſtitum ſit abundè docetur.

XIX. Poſtremo quæ Bernardi opera in variis bibliothecis deliteſcere cauſatus eſt Horſtius, ea non eſſe Bernardi jam olim obſervavimus. Quippe *liber in Hexaemeron*, eſt Arnoldi abbatis Bonæ-vallis in agro Carnutenſi; *Commentarius in Pſalmos pœnitentiales*, Innocentii III. *Expoſitio in Pſalmum Afferte*, Richardi Victorini; alia *in Pſalmum L.* Urbani II. *Commentarius in Pauli epiſtolas*, Bernardi Clavonenſis Auguſtiniani, teſte Poſſevino. *Commentarius in Apocalipſim* à Caramuele falsò tributus Bernardo eſt: qui commentarius cum quædam Bernardi opuſcula in codice ſubſequeretur ſub titulo *cujuſdam*, Caramuel legit *ejuſdem*, atque hunc Bernardo, uti & præcedentia, adſcripſit. Sanè nulla ſupereſſe Bernardi Opuſcula, ſaltem alicujus momenti, haud edita exiſtimo, præter nonnullas epiſtolas, quæ hactenus deſiderantur. Sunt autem ſequentes, videlicet:

Epiſtola una ad Hugonem Pontiniaci abbatem, ut patet ex epiſt. XXXIII. ad eumdem num. 1.

Epiſtolæ duæ ad Innocentium II. adversùs Petrum Biſuntinum, ex epiſtola CXCVIII. Una item ad eumdem pro Petro Piſano ex fine epiſtolæ CCXIII. Plures item ad eumdem pro introductione Præmonſtratenſium in Virdunenſe monaſterium S.Pauli, ex epiſtola CCLIII. num. 1.

Una ad Anſellum ſubdiac. Trecenſ. indicatur in epiſt. CCIII. ad Aitonem.

Una excuſatoria ad Sugerium, in epiſtola CCXXIII. ad Joslenum num. 1.

Duæ ad Joannem de Buzajo, in epiſtola CCXXXIII. ad eumdem.

Una ad Eugenium III. in gratiam Epiſcopi Clari-montis, ex fine epiſtolæ CCLXXXIV. ad ipſum Eugenium. Item altera ad eumdem Eugenium pro eccleſia Tornacenſi, ex Herimanno monaco Tornacenſi, num. 115.

Una encyclica contra duella ad Remenſem & Senonenſem Archiepiſcopos; ad Epiſcopos Sueſſionenſem & Autiſiodorenſem, & ad Theobaldum & Radulfum Comites, ex epiſtola aliàs CCCLVIII. nunc CCCLXXVI. Et ſortè etiam una ad Theobaldum Campaniæ Comitem, in gratiam Humberti, de quo epiſtola XXXVII. num. 1.

Ad hæc Petrus Venerabilis in quadam epiſtola, quæ modo inter Bernardinas exſtat ordine CCCLXXXVIII. reſert fragmentum cujuſdam ſancti Doctoris epiſtolæ pro Anglico quodam abbate in hæc verba num. 4. *Quaſi ſubverſum ſit judicium*, &c. quæ quidem in nullis Bernardi litteris legere memini.

XX. Meminit etiam Ordericus Vitalis unius Bernardi epiſtolæ ad Natalem abbatem Resbacenſem pro Uticenſibus monachis, qui S. Ebrulfi reliquias petebant, Guarino eorum abbate in primis id curante, & poſtulante a Natali abbate. *Gaufridus Claras-valles ſe ire velle intimavit: & ſi ſecum ire vellet. Annuit. Ambo itaque cum ſuis ſamulis Claras-valles abierunt: benignè à fratribus illius cœnobii ſuſcepti ſunt, qui Regulam S. Benedicti omninò ad litteram obſervare ſatagunt. Domnum verò Bernardum, illius monaſterii patrem, quæſierunt: cum eo locuti ſunt; & plurima ſciſcitantes, magnam in eodem ſapientiam invenerunt. De ſanctis enim Scripturis luculenter tractavit, & votis eorum & interrogationibus ſatisfecit. Cauſam quoque Uticenſium ut audivit, Guarinum abbatem benignè adjuvit, litteraſque exhortatorias Resbacenſi conventui deſtinavit.... Guarinus ergo abbas epiſtolam venerabilis Bernardi protulit, quam Resbacenſis conventus libenter ſuſcepit, & libentius audita complere decrevit.* Ita Ordericus in libro VI.

XXI. Præter ea, Ademarus Ecoliſmenſis monachus in Chronico, ubi de origine Cartuſienſium agit: *Hic ordo*, inquit, *teſte Bernardo*, *inter omnes eccleſiaſticos Ordines primatum tenet, non ratione temporis, ſed vigore ſanctitatis. Undè ipſe vocat eum ſpecioſiſſimam columnam Eccleſiæ*; quod in editis non invenitur.

XXII. Denique Joannes Picardus, ex Joanne Mauburno in tractatu de habitu Canonicorum regularium, laudat quamdam epiſtolam ad Fulconem, ex qua hæc verba Mauburnus delibat: *Non comperies nigras, aut griſeas à collo dependentes: ſed alias à mulierculis mutuantur à collo dependentes, rubricatas murium pelles*, quaſi hæc verba ex quadam epiſtola nondum edita reſerantur. Verùm ad ſenſum exſtant in epiſt. 2. ad Fulconem num. 11. Item quæ idem Picardus ex eodem Mauburno tamquam haud vulgata reſert de dotibus Cardinalis, hæc habentur in lib. 4. de Conſideratione num. 12. Hæc ſunt quæ de hac Epiſtolarum editione præmittere viſum eſt operæ pretium.

§. *II. De Bernardi ſanctitate, doctrina, & auctoritate in Eccleſia.*

XXIII. Antequam ulterius procedamus, juvat expendere duos qui Bernardo tribui ſolent titulos; nempè quòd ſit *inter Doctores MELLIFLUUS*; atque *ultimus inter Patres*, ſed primis certè non impar. Doctoris nomen Eccleſia his tribuit, quorum doctrina publico ipſius ſuffragio approbata eſt; maximè ubi ſanctitatis concentus accedit. Patres vocat eos, quos ſanctitas, doctrina, & antiquitas commendat: doctrina, inquam, Scripturæ & Traditioni potiùs, quàm rationibus philoſophicis inhærens. Itaque Doctores appellari poſſunt ſtatim à morte viri ſancti doctrina illuſtres: Patres verò nonniſi quos recepta jam dudum auctoritas venerabiles fecit, & modus tractandi res, à philoſophica ratione alienus. Utrumque elogium meritò ſortitus eſt Bernardus. Et primum quidem in ipſa ejus canonizatione eidem tribuit Alexander III. in Miſſa quam de eo tunc celebravit, dicto Evangelio quod ſolis Doctoribus ſanctis aſſignatur, ex Matth. cap. 5. *Vos eſtis ſal terræ*. Diſertè verò Innocentius III. idem elogium confirmavit in Collecta à ſe compoſita, in qua *Beatus Bernardus abbas & DOCTOR egregius* appellatur. MELLIFLUI adjectivum, quod recentius eſt, ſancto Doctori aſſeruit Theophilus Raynaudus libello ſingulari, qui APIS GALLICANA inſcribitur. Primi inter editores hoc epitheton in fronte appoſuerunt, Lugdunenſis quidem anno MDVIII. tum Jodocus Clictoveus anno MDXV. atque etiam duo illi monachi Claræ-vallenſes jam ſuperius laudati; idemque ab aliis ſubindè poſteà ne-

gleƈtum reſtituit Horſtius. Verùm inter elogia illud referre præſtat; cùm nudum S. Bernardi nomen ſatis ipſius Operum titulum commendet; quod Auƈtoris implet elogium. Sanè, ſi quod aliud, epitheton Bernardo convenit, maximè Θεοδίδακτυ, ab aliis editoribus eidem tributum; propterea quod doƈtrina non tam humanis viribus acquiſita, quàm cęlitus inſuſa præditus fuiſſe videatur.

XXIV. Quamquam ei non defuit labor & induſtria in legendis verſandiſque Auƈtoribus, non modo ſacris, ſed etiam profanis, ut ex horum verbis ſubindè adduƈtis manifeſtum eſt. Verùm haud dubiè in ſeculo hæc didicerat juvenis, quæ etiam ſeni in memoriam aliquando recurrebant. At rebus theologicis accuratè operam dederat monachus: quarum rerum cognitio quam profunda & ſublimis in eo eſſet, docent in primis Sermones duo in Cantica, nempè LXXX. & LXXXI. ubi de imagine Dei, quæ in Verbo & in anima eſt, & de ſimplicitate Dei tam altè & aptè diſſerit, ut nemo meliùs antè, vel poſt eum. Idem etiam dicendum de Chriſti pro nobis patientis ſatisfaƈtione, quæ miro ſanè modo in epiſt. CXC. ad Innocentium explicatur. Ad hæc quid in Canonum ſcientia eximiis ejus de Conſideratione libris comparari poteſt? Hinc confirmatur iſtud Leonis Magni effatum: *Verus reƈti amor in ſemetipſo habet, & apoſtolicas auƈtoritates, & canonicas ſanƈtiones.* Denique Doƈtor ſanƈtus „ quantum in Scripturæ ſacræ leƈtione verſatus fuerit, ubique clamant ejus ſcripta, quæ „ nihil aliud, quam centones divinorum voluminum, ut Sixti Senenſis verbis utar, dici poſ„ ſunt, quippè undecumque veteris ac novi Teſtamenti ſententiis ita diſtinƈta, ceu gemmeis „ emblematibus, hiſque adeò commodè & aptè inſertis, ut ibi nata eſſe credantur. Qui quidem ſcribendi modus, ſicut in quovis argumento promiſcuè uſurpari non decet; ita in rebus ſacris non debet improbari. Huc enim adduci poteſt quod Petrus Apoſtolus ait: *Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei.* Quod verò Bernardus quoſdam Scripturæ locos in ſenſum improprium ac minimè litteralem quandoque detorquet adeò, ut ludere potius in verbis, quàm verba ipſa exponere videatur, id ſanè ea ratione excuſare licet, quod in Scriptura multiplicem ſenſum, qui ad mores informandos conducat, accommodè erui poſſe crediderit vir ſanƈtus; præſertim ubi non de fide agitur, ſed de pio quodam argumento exornando, ad excitandam ſcilicet auditorum attentionem ac deleƈtationem.

XXV. Jam verò ſanƈtiſſimum virum non tantùm in Scripturæ ſacræ, ſed etiam in ſanƈtorum Patrum leƈtione apprimè, quantum ferebant variæ ipſius occupationes, verſatum fuiſſe nemo inficiabitur qui diligenter ejus ſcripta leƈtitarit. Nam & Patres aliquando eorumque ſententiæ in his laudantur, & doƈtrina eorum per omnia ejus opera reſperſa eſt. Undè
Vita lib. 1. num. 23. cùm *quercus & fagos* ſe magiſtros habuiſſe dicit, id eo modo interpretandum eſt quem Car-
Vita lib. 3. num. 1. dinalibus ipſe ſuggerit in lib. IV. de Conſideratione num. 12. nempè *in omni re orationi plus fidendum, quam propriæ induſtriæ, vel labori*; quod Bernardo re quidem vera Gaufridus aptavit. Cæterùm quantum ex leƈtione Patrum, præſertim S. Auguſtini, profecerit, probat in primis liber de Gratia & libero arbitrio, quod Auguſtinianæ doƈtrinæ eruditum quoddam ſummarium eſt. Ambroſium Auguſtino adjungit in epiſtola, ſeu Opuſculo XI. ad Hugonem Viƈtorinum; additque, ab his duabus Eccleſiæ columnis non facilè ſe avelli. Athanaſium item laudat in Opuſculo X. contra Petrum Abaelardum; aliquando etiam Gregorium Magnum. Denique in clauſula Homiliarum de laudibus Virginis multa *à Patribus* accepiſſe ſe fatetur. Mirum verò eſt, hominem ſanƈtum, tot morbis & infirmitatibus obnoxium, tot curis diſtraƈtum, negotiiſque non modo domeſticis, (quæ ſanè nec levia, nec pauca erant in tam numeroſo monachorum cœtu) ſed maximè publicis interpellatum, parem fuiſſe, aut tot libris legendis, aut tam diſertis eruditiſque ſcriptis elaborandis adeò, ut, præter naturale ingenium, quod in eo excellentiſſimum & ſublimiſſimum erat, divinam quamdam ipſi loquenti, agen-
Vita lib. 3. num. 7. ti, docenti, ac ſcribenti ſapientiam adfuiſſe nemo dubitare poſſit. Undè *confeſſus eſt aliquando*, ait Gaufridus, *ſibi meditanti, vel oranti, ſacram omnem, velut ſub ſe poſitam, & expoſitam,*
Vita lib. 1. num. 24. *apparuiſſe Scripturam.* Etſi verò fateri ſolitus erat, ſe melius Scripturarum ſenſum aſſequi *in primæ originis ſuæ fonte, quàm in decurrentibus expoſitionum rivis, ſanƈtos tamen, & orthodoxos earum expoſitores humiliter legens, nequaquam eorum ſenſibus ſuos ſenſus æquabat, ſed ſubjiciebat formandos; & veſtigiis eorum fideliter inhærens, ſæpè de fonte, unde illi hauſerant, & ipſe bibebat.* Hæc ſanƈti Doƈtoris erga ſanƈtos Patres reverentia paſſim elucet in ejus ſcriptis, ut in epiſtola XCVIII. num. 1. Sermone V. in Cantica, num. 6. & alibi. Ad eos porrò legendos otium ipſi conceſſit diutina illa infirmitas, quæ primis præfeƈturæ ſuæ annis ipſum à cœtu fratrum abeſſe, & quaſi privatum ſeorſim in monaſterio degere coegit, primo quidem *ex præcepto* Guillelmi *epiſcopi* Catalaunenſis, *& Abbatum* ſui Ordinis, teſtante altero Guillelmo
Ibid. n. 33. & 40. abbate, deindè verò ex vi ingraveſcentis infirmitatis. Vidit illum Guillelmus abbas *feriatum ab omni ſollicitudine domus, tam interiori, quam exteriori, vacantem Deo, & ſibi, & quaſi in deliciis paradiſi exultantem.* Tunc vir ſanƈtus diſſeruit illi *de Cantico canticorum*, uti fuſius ille proſequitur. Acceſſit Bernardo convaleſcenti ad impetrandam in ſacra ſtudia feriationem procuratio Girardi, germani ſui, qui ejus vices in monaſterio ita ſupplebat, ut Bernardus Sermone XXVI. in Cantica ei adſcribat ſpiritualium ſtudiorum ſuorum profeƈtum. Hæc verò ſtu-

dia

dia erant, orare, legere, ſcribere, meditari, & ſimilia, ex Sermone LI. in Cantica num. 3. Sic beatus Pater vixit per annos quindecim, idest a condito monaſterio Claræ-vallenſi ad ſchiſma Petri Leonis: quo tempore magnis arduiſque rebus adhibitus, talis demum evaſit, qualem poſteà tota Europa, ne dicam orbis univerſus, admirata eſt.

XXVI. Non immeritò itaque magnus ille Nicolaus Faber, Ludovici Juſti præceptor, teſte Franciſco Balbo in ejus vita, cum Patres omnes ſummopere venerari ſolitus erat, tum maximè divum Auguſtinum, cujus lectioni aſſiduè inhærebat, & ex recentioribus *divum Bernardum, quem* ULTIMUM PATRUM *nominabat*. Et certè hoc elogium nullus veterum meliùs meruerit ſecundum Auguſtinum, quàm Bernardus, nullus ita poſt eum; cum nulli aut ſanctitas miraculis & factis illuſtrior, aut doctrina purior, Traditioniſve tenacior, aut dicendi, ſcribendive modus divinior, aut denique major fuerit auctoritas. *Cujus enim*, ut Guillelmi verbis utar, *voluntati ſic detulit, cujus conſilio ſic ſe humiliavit omnis tam ſæcularis, quàm eccleſiaſticæ dignitatis altitudo? Reges ſuperbi, principes & tyranni, milites & raptores ſic eum timebant, ut videatur in eis impletum quod in Evangelio legitur Dominus dixiſſe diſcipulis ſuis:* ECCE, *inquit*, DEDI VOBIS POTESTATEM CALCANDI SUPER SERPENTES, *&c. Porrò inter ſpirituales.... longè ei alia auctoritas erat. Sicut enim dicitur per Prophetam de ſanctis animalibus, quia, cum fieret vox ſuprà firmamentum, quod imminebat capiti eorum*, STABANT, ET SUBMITTEBANT ALAS SUAS; *ſic hodie*, inquit, *ubique terrarum ſpirituales quique, loquente eo, ſeu tractante, ſtant cedendo præcedenti, & ſenſibus ejus, vel intelligentiis, ſubmittunt ſenſus, vel intelligentias ſuas. Teſtantur hoc ſcripta ejus* &c. Meritò proindè Cæſarius Heiſterbacenſis monachus ait, tantam fuiſſe ejus auctoritatem, *ut per unius os Bernardi purpurati patres, reges, principeſque terrarum, quaſi per* COMMUNE MUNDI ORACULUM, *loquerentur*. Hæc ſancti Doctoris exiſtimatio ad noſtram uſque ætatem propagata eſt, ut fidem faciant illuſtrium virorum de eo teſtimonia; in quibus Bartholomæus a Martyribus, piiſſimus ille Bracarenſis antiſtes, Bernardi cultor & admirator, non inferiorem locum obtinere debet.

Vita lib. 1. num. 70.

Cæſar. l. 14. de mirac. cap. 17.

XXVII. Hanc porrò auctoritatem cum multa ei viventi conciliabant, tum maximè eximia ejus in honoribus ipſis humilitas; quo nihil, ipſius Bernardi judicio, ſublimius. Audi Ernaldum: *Plurima autem in eum probabilia & laude digna concurrunt. Alii namque doctrinam, alii mores, alii mirantur miracula. Ego quidem*, ait ille, *his omnibus honorem deſero; ſed præ omnibus, quantum in me eſt, hoc ſublimius duco, hoc propenſius prædico, quòd, cùm eſſet vas electionis, & nomen Chriſti coram gentibus & regibus ferret intrepidus; cùm obedirent ei principes mundi, & ad nutum ejus in omni natione ſtarent epiſcopi; cùm ipſa Romana eccleſia ſingulari privilegio ejus veneraretur conſilia, &, quaſi generali legatione conceſſa, ſubjeciſſet ei gentes & regna; cùm etiam, quod glorioſius judicatur, facta ejus & verba confirmarentur miraculis; numquam exceſſit, numquam ſuprà ſe in mirabilibus ambulavit: ſed de ſe ſemper humiliter ſentiens, venerabilium operum non ſe auctorem credidit, ſed miniſtrum; & cùm eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio conſtitit infimus*. Quippè *vincebat ſublimitatem nominis humilitas cordis; nec tantum poterat univerſus eum mundus erigere, quantum ſe ipſe dejicere ſolus*. Neque verò tanta ſui demiſſio & abjectio profectum ejus apud alios minuebat, immo ampliùs augebat; *nimirum quo humilior, eo ſemper utilior fuit populo Dei in omni doctrina ſalutari*.

Bern. in hom. 4. de laud. Virg. num. 9.
Vita lib. 2. num. 25.

Vita lib. 3. num. 22.
ibid. num. 8.
Vita lib. 2. num. 6.

XXVIII. Patris ſanctitati ex æquo reſpondebat ſanctimonia filiorum, quæ in Patris etiam gloriam redundabat. Teſtis ipſa Romana curia, quæ Innocentium ad Claram-vallem comitata eſt. *Flebant epiſcopi, flebat ipſe ſummus Pontifex; & omnes mirabantur congregationis illius gravitatem, quod in tam ſolemni gaudio oculi omnium, humi defixi, nuſquam vagabunda curioſitate circumferrentur; ſed complosis palpebris, ipſi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in eccleſia vidit illa Romanus quod cuperet. Nulla ibi ſupellex eorum ſollicitavit aſpectum; nihil in oratorio, niſi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damnoſa poterat eſſe fratribus hujuſmodi præda, cum minui non poſſet aſportata religio*. His columnis ac præſidiis fulta erat Bernardi auctoritas adeò, ut *auſteritatem ſuavitat morum tolleret, auctoritatem ſanctitas conſervaret; quaſi de cœlo afferens inter homines miraculum quoddam conquiſitæ apud Deum pluſquam humanæ puritatis*. Porrò ſanctitatem illam ac puritatem atteſtabantur miracula, quæ adeò clara & illuſtria fuerunt, ut etiam ejus adverſarii ea faterentur; tam crebra & frequentia, ut Bernardus ipſe obſtupeſceret: apud Gaufridum.

Vita lib. 3. num. 21.
l. 1. n. 28.
l. 3. n. 29.

XXIX. Non mirum proindè, ſi tantum potuit ejus auctoritas, primùm quidem *circa reſuſcitandum*, ut Guillelmus loquitur, *in monaſtico ordine antiquæ religionis fervorem*; deinde, ex Gaufrido, *in catholicorum moribus corrigendis, in ſchiſmaticorum furoribus comprimendis, in hæreticorum erroribus confutandis*; quod tum ex ejus Vita, tum ex ejuſdem ſcriptis, maximè ex epiſtolis, manifeſtatum eſt.

Guill. lib. 1. num. 42.
Gaufrid. lib. 3. n. 12.

§ III. *De Bernardi profectu in emendandis moribus Clericorum, Monachorum, & Laicorum.*

XXX. Corruptos ſui ſæculi mores paſſim luget ac deplorat vir ſanctus, maximè in Eccleſiæ miniſtris, quorum pleroſque ad meliorem frugem abduxit adeò, ut tota Eccleſiæ, ac Cleri, in primis Gallicani, facies, ſuis monitis ac ſermonibus penitus immutata fuerit, & in antiquum decus reſtituta. Quippè Eugenium, virum ſanctiſſimum, Romanæ ſedi ſuppeditavit, atque in eo Romanos Pontifices omnes ad rectam & legitimam ſuæ dignitatis adminiſtrationem erudivit & accendit, libris editis de Conſideratione, planè divinis. In Epiſcopis Henricum Senonenſem, Stephanum Pariſienſem, alioſque permultos ab aulico vivendi genere ad mores epiſcopali ordine dignos revocavit: multos etiam è ſuis in aliorum exemplum epiſcopos * protulit. Clericis omnibus ſalutaria monita dedit in Sermone de converſione ad clericos. Quæ omnia ſi quis accuratè videre cupit, legat librum ſextum de vita S. Bernardi gallicè edita, cujus vitæ tres libri poſteriores ex ejus ſcriptis magna cum pietate & cum inſigni delectu contexti ſunt. De moribus & officio Epiſcoporum legenda in primis epiſtola XLII. ad Henricum Senonenſem, quæ in Tractatuum claſſem modo tomo ſecundo relata eſt. Meritò itaque in libro de epiſcopis Virdunenſibus dicitur is eſſe Bernardus, *cujus conſiliis regna, & eccleſiæ Gallicanæ hodiè*, inquit auctor, *innituntur*.

*Vita lib. 2. num. 45.

Spicil. t. 12. pag. 311.

XXXI. Erat in eo mirifica dicendi gratia, *ut non poſſet ne ipſius quidem ſtylus, licet eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere fervorem*. Quippè *placabilem, & perſuaſibilem, & eruditam linguam dederat ei Deus, ut ſciret quem, & quando deberet proferre ſermonem: quibus videlicet conſolatio, vel obſecratio; quibus exhortatio congrueret, vel increpatio: ut noſſe poterunt aliquatenus qui ejus legerint ſcripta, & ſi longè minus ab eis qui verba ejus ſæpiùs audierunt*. Quod ſi ejus ſcripta legendo ita accendimur, quanto magis illi qui loquentem audiebant? Non itaque mirum, quod Deus tot & tanta in ſui temporis hominum ſalutem per eum operatus eſt.

Vita lib. 3. num. 7.

XXXII. Quis verò explicet quæ, & quanta ab eodem patrata ſint ad monaſtici inſtituti primigenium fervorem denuò ſuſcitandum? Teſtantur hoc eximiæ ejus hac de re epiſtolæ ac ſcriptiones; liber de Præcepto & diſpenſatione; Apologia ad Guillelmum abbatem, variique Sermones; in quibus monachos ad retinendum revocandumque veterum Patrum primarium inſtitutum animavit, ideſt, ad pœnitentiæ labores, auſteritates, modeſtiam, & humilitatem, paupertatem, mundi contemptum, amorem ſolitudinis ac ſilentii, & ad continuum profectum; in quibus totius rei monaſticæ cardinem verſari intelligebat. Hinc non immeritò Petrus Venerabilis in epiſtola, quæ eſt inter Bernardinas CCXXVII. vocat eum num. 30. *lacteam fortemque columnam, cui innititur monaſtici Ordinis ædificium*; ac *rutilum ſidus*, quod *exemplo, verboque non ſolum monachis, ſed & toti Latinæ eccleſiæ ſuo tempore inſigniter lucem donavit*.

XXXIII. Laurentius de Leodio, in libro de Epiſcopis Virdunenſibus, duos Ordines, Ciſtercienſem, & Præmonſtratenſem, comparat cum duobus Cherubin propitiatorium obumbrantibus; *quorum unus, Ciſtercienſis, duce Bernardo ſanctiſſimi nominis abbate, monaſticum Ordinem, jam penè lapſum, ad primam apoſtolicæ vitæ normam reparavit*: Et *Ciſtercienſis quidem per iſtud temporis*, inquit, *triennium jam in ducentas circiter abbatias magni nominis, meriti, & numeri accrevit; & uſque in barbaros Sarmatas, & extremos Scythas jam diffundi cœpit*. Tantum potuit Bernardi fama, & opinio ſanctitatis, ejuſque diſcipulorum. Indè factum eſt ut Ordinis Ciſtercienſis, qui Bernardum alumnum habuit, quaſi fundator habitus ſit ipſe Bernardus, ab ejuſque monaſterio Claræ-vallenſi dictus Ordo Claræ-vallenſis ſuo tempore; immò poſteà & S. Bernardi, etſi id vetuit Innocentius VIII. in litteris unionis monaſterii Claræ-vallenſis cum Ciſtercienſi. Hinc in litteris Alberonis epiſcopi Virdunenſis apud Laurentium mox laudatum, abbates Trium-fontium, & de Caladia, dicuntur de *Ordine Claræ-vallenſi*, & a Petro Cellenſi *Ciſtercienſis, ſive Claræ-vallis Ordo* vocatur, in lib. 1. epiſtola XXIV. Sic in epiſtola Samſonis Remenſis antiſtitis, quæ eſt ordine CCCCXXXV. inter Bernardinas, *Ordinis Clræ-vallenſis* mentio non ſemel habetur. Quamquam dici poteſt, Ordinis Claræ-vallenſis nomine lineam tantùm Claræ-vallenſem, non totum Ordinem, ſæpiùs deſignari.

Spicil. t. 12. pag. 126.

Ibidem pag. 325.

XXXIV. Qualis, ac quanta fuerit ſive Ciſtercienſium, ſive Claræ-vallenſium ſub Bernardo diſtrictio, & rigiditas, non eſt neceſſe hoc loco exponere, quando id ſatis ſuperque patet tum ex Bernardi litteris ac ſcriptis, tum ex ipſius Vita, maximè ex lib. 1. cap. 5. ubi primi Claræ-vallis incolæ Deo ſerviſſe memorantur *in paupertate ſpiritus, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis*. *Pulmentaria ſæpius ex foliis fagi conficiebant*. *Panis ex hordeo, & vicia, & milio erat*. Ita Guillelmus teſtis oculatus. Bernardo in epiſt. 1. ad Robertum, *olus, faba, pultes, paniſque cibarius cum aqua*, Ciſtercienſium deliciæ perhibentur. Nec aliæ apud Faſtredum in epiſtola ſua inter Bernardinas. *Tanta in cibo parſimonia*, inquit Stephanus Tornacenſis in epiſt. LXXII. *ut duobus tantum pulmentis utantur, quæ aut ager leguminibus, aut ex oleribus hortus affert. Ipſi piſce tanto rarius utuntur, quanto frequentius apud eos audiri ſolet, quam videri*. Plura videſis apud eumdem Auctorem, & apud Petrum Cellenſem. Perſeveravit hic Ordinis rigor non modo

ad fi-

Digitized by Google

ad finem ſæculi XII. quod patet ex Petri Bleſenſis epiſtola LXXXII. ſed etiam ultra medium ſæculum XIII. teſtante Jacobo a Vitriaco in Hiſtor. occid. cap. 13. *Carnes*, inquit, *niſi in gravi infirmitate non manducant. Piſcibus, ovis, lacte, & caſeo non veſcuntur communiter*, &c. Eamdem vitæ ſeveritatem nos Galli etiam nunc refloreſcere conſpicimus in piiſſimis monachis beatæ Mariæ de Trapa, aliiſque nonnullis eorum imitatoribus, qui vitæ ſuæ puritate, auſteritate, ſolitudinis amore, ſilentio, labore, aliiſque religioſis virtutibus, id ſactu poſſibile adſtruunt quod de Bernardo, ejuſque diſcipulis legebamus, nec ferè credebamus.

XXXV. Subjungit idem Jacobus a Vitriaco in capite ſequenti, feminarum ſexum fragiliorem *a principio Ordinis ad tantæ diſtrictionis ſeveritatem* adſpirare auſum non fuiſſe; ſed id demum in morem poſteà veniſſe. Verùm tamen, vivente ipſo Bernardo, non fuit omninò expers iſtius inſtituti femineus ſexus. Id probat Hermannus Laudunenſis monachus in lib. 3. de miraculis ſanctæ Mariæ, cap. 17. ubi agit de Monaſteriolo Ciſtercienſium virginum ad Laudunum parthenone, a Bartholomæo epiſcopo conſtructo, in quo ſanctimoniales ſub Guiburge abbatiſſa, *depoſitis omnibus lineis indumentis, atque pelliciis, ſolis tunicis laneis utebantur; & non ſolum nendo vel texendo, ſed etiam in agris fodiendo, & cum ſecuri & ligone ſilvam ſucciſam exſtirpando, ſpinas & vepres evellendo, manibus propriis aſſiduè laborantes, cum ſilentio victum ſibi quærebant, vitamque Claræ-vallenſium monachorum per omnia imitabantur.*

XXXVI. Longius progrederetur oratio, ſi quotquot Bernardus ad monaſticam vitam pertraxit illuſtriores utriuſque ſexus homines, quos ſcilicet novimus, in medium adduceremus: quales fuere Henr. Ludovici VI. Francorum regis filius, Ermengardis Britanniæ duciſſa, Adelais Lotharingiæ, & alii, aliæque innumeræ. Verùm illud paulò minus prædicandum, & mirandum, quod hominibus in ſæculo remanentibus piiſſimam & rectiſſimam vivendi rationem perſuaſit. *Adhæſit ei præ omnibus quidem ex principibus Comes Theobaldus, & ſe, & ſua in ſubſidia Claræ-vallis expoſuit, & in manibus Abbatis poſuit animam ſuam, depoſita altitudine principali, ſe inter ſervos Dei conſervum exhibens, non dominum, ut obediret ad omnia quæcumque domus illius infimi poſtulaſſent.* [*Vita lib. 2. num. 52.*] Quid tantus Princeps, monente & hortante Bernardo, præſtiterit, tum in conſtruendis, dotandis, juvandiſque monaſteriis, tum in egenis ſublevandis, tum denique in exercendo optimi Principis officio, teſtis eſt Ernaldus abbas, ex quo præmiſſa retulimus: teſtes etiam Bernardi epiſtolæ de eodem. Theobaldi pium ſtudium æmulabatur nobilis & illuſtris femina Beatrix, ut diſcimus ex epiſtola CXVIII. Denique quantum Bernardi auctoritas in corrigendis hominum motibus valuerit, exemplo eſt converſio Guillelmi Aquitaniæ ducis, quem ex pertinaciſſimo ſchiſmatico obſequentiſſimum & piiſſimum principem effecit. [*Ibid. n. 37. & ſeq.*] Ut paucis cum Gaufrido abſolvam, *quæ ſcelera non arguit? quæ odia non exſtinxit? quæ ſcandala non compeſcuit? quæ ſchiſmata non compeſcuit? quas hæreſes non confutavit?* [*Vita lib. 3. num. 29.*] Verùm hæc duo poſtrema, nempè quæ ad ſchiſmata, & hæreſes pertinent, peculiarem exigunt tractationem.

§. IV. *De Schiſmate Anacleti per ſanctum Bernardum compreſſo.*

XXXVII. ETSI Baronius, aliique Scriptores eccleſiaſtici, de ſchiſmate, poſt Honorii II. obitum anno MCXXX. Innocentium inter & Anacletum conflato, multa ſcripſere, nonnulla tamen ampliori explicatione egent, quæ ex veterum monumentorum lectione ſupplere conabimur, ad illuſtrandas Bernardi hoc de argumento epiſtolas. Atque ut ordine procedat oratio, primò quidem inquirendum, quales Gregorius de ſancto Angelo cardinalis, & Petrus Leonis (nam hæc Innocentii, & Anacleti prima nomina erant) antè ſchiſma fuerint: Deindè propiùs conſideranda Innocentii electio, ejuſque accidentia, & conditiones, atque Anacleti oppoſitio: Poſtremò quid exindè conſecutum ſit inveſtigandum.

XXXVIII. Petrus Leonis, ex gente Leonina, Romanus, ex monacho Cluniacenſi creatus eſt primum (ſi Onuphrio credimus) à Paſchali II. diaconus cardinalis titul. ſanctorum Coſmæ & Damiani; dein a Calliſto II. presbyter cardinalis ſanctæ Mariæ trans-Tiberim tit. Calliſti, anno MCXX. *Fuit hic Petrus*, ut ex Chronico Mauriniacenſi diſcimus, *Petri filius, filii Leonis. Leo verò a Judaiſmo paſcha*, ideſt tranſitum, *faciens ad Chriſtum, a Leone baptizari, & ejus nomine meruit inſigniri.* Leonem IX interpretare. *Hic vir*, ſcilicet Leo ex Judæis, *quia ſcientiſſimus erat, in curia Romana magnificus effectus, genuit filium nomine Petrum, magnæque potentiæ poſt futurum. Ea tempeſtate inter Regem Teutonicorum, qui ex ſucceſſione Karoli Magni Romanorum patricius erat, & eccleſiam Romanam illa turbulentiſſima de inveſtituris orta eſt ſeditio. In qua vir ille in tantum armis ſtrenuus, conſilio providus, & eccleſiæ Romanæ fidelis exſtitit, ut ei cum cæteris munitionibus, quæ Romæ ſunt, illam quoque quæ illius urbis videtur obtinere ſimilitudinem, turrim dico Creſcentii, quæ a parte Galliarum in parte Tiberini pontis ſita eſt, Papa committeret, & eum præ cæteris familiarem haberet. Hac occaſione mirabiliter excreſcens, quotidiè ſui melior efficiebatur, & divitiis, poſſeſſionibus, honoribus augmentabatur.* Hæc præmittenda fuerunt, quoniam ex Petri genere, Judaiſmo, potentia, turre Creſcentii; (arcem ſancti Angeli appellant) qua Anacletus ſe tutabatur, pendet rei geſtæ notitia. Pergit

Digitized by Google

git Chronographus Mauriniacenſis: *Inter cæteram ſobolem, cujus plurima multitudine ſexus utriuſque a quibuſdam antichriſtus gloriabatur, genuit hunc Petrum, de quo ſermo nunc eſt; qui litteris traditus, a quibuſdam Antichriſti præambulus appellatur.* Hoc convicium ex conſequentibus, ſeu ex eventu ei impoſitum exiſtimem. *Iſte, ſtudii gratia, Gallias atque Pariſios adit: & cùm repatriaret, apud Cluniacum, ditiſſimum atque ſanctiſſimum cœnobium, monachilem habitum induit. Aliquantiſper ibibi regularibus inſtitutionibus imbutus, à Papa Paſchali II. patris admonitione retrahitur ad curiam; & cardinalis effectus tempore Calliſti Papæ, cum eodem Gregorio, qui poſteà Innocentius II. miſſus ad Gallias, Carnoti, Belvacique Concilia celebravit.* Nulla hìc mentio de titulo diaconi cardinalis, quem titulum Petro Leonis a Paſchale conceſſum fuiſſe Onuphrius tradit: qua in re potior eſt auctoritas Chronographi Mauriniacenſis, ejus temporis æqualis.

XXXIX. Gregorius diaconus cardinalis tit. S. Angeli ab Urbano II. creatus dicitur; ac deindè legatus a Calliſto II. in Galliam miſſus cum Petro Leonis, anno MCXXIV. Sagium
Orderic. p. 877. Neuſtriæ civitatem cum eo acceſſit, teſte Orderico in lib. XII. De hac legatione ita ſcribit Vincentius in libro ſecundo de vita Stephani Grandimontenſis cap. XLIX. *Excellentiſſimi quoque cardinales, Gregorius, & Petrus Leonis, inter quos poſtmodum de papatu ſchiſma fuit, cùm in Galliam miſſi, in partibus Lemovicis legatione ſua fungerentur, ad hunc virum Dei* Stephanum *pariter convenerunt.* Et quidem conſtitutioni Sugerii abbatis anno MCXXV. ſubſcripſerunt
Cheſn. tomo 4. pag. 367. ambo, ut legati, apud Cheſnium: *Ego* PETRUS, *Sedis apoſtolicæ preſbyter cardinalis & legatus laudo & confirmo. Ego* GREGORIUS *S. Angeli diaconus cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis legatus* &c. Eodem tempore Bernardus quaſdam epiſtolas ſcripſit Petro diacono cardinali legato, nimirum epiſtolas XVII. & ſequentes; quem ipſum eſſe Petrum Leonis aliquando cum Manriquo opinatus ſum. At cùm Petrum illum, cui Bernardus ſcribit, diaconum, non presbyterum cardinalem, fuiſſe conſtet; epiſtolæ illæ Petro Leonis convenire non poſſunt, qui tunc ſine dubio presbyter cardinalis erat, ut probat non ſolùm Onuphrius cum aliis, ſed etiam præmiſſa ipſius Petri ſubſcriptio, atque Sugerii teſtimonium, quod mox adducemus. Itaque Petrus ille diaconus cardinalis, ac legatus, cui Bernardi ſuperiores epiſtolæ inſcriptæ ſunt, fortaſſis is ipſe fuerit qui adverſus Pontium abbatem Cluniacenſem exauctoratum, ejuſque fautores Pontianos, in Galliam acceſſit ex mandato Honorii Papæ; cujus rei auctorem habemus Petrum Venerabilem in lib. II. de miraculis cap. XIII. *Deceſſerat jam è vita ſuprà ſcriptus venerandus Papa Calliſtus, nec ſe inferiorem Papam Honorium acceperat ſucceſſorem. Hic, tantæ eccleſiæ* Cluniacenſis *tantos tumultus audiens, miſſo de latere ſuo legato, domino ſcilicet Petro cardinali, Pontium, & Pontianos, qui tunc ſic vocabantur, omnes, adjuncto ſibi Lugdunenſi primate Humbaldo, terribili anathemate condemnavit.* Cujus verò tituli is cardinalis fuerit non facile eſt definire; nam plures tunc temporis erant, præter Petrum Leonis, eo nomine cardinales; nimirum Petrus epiſcopus Portuenſis, Petrus Piſanus tit. S. Suſannæ, Petrus Burgundus tit. S. Marcelli, Petrus tit. S. Æquitii, qui prima Honorii creatione promotus eſt anno MCXXV. Petrus presbyter cardinalis tit. S. Anaſtaſiæ anno ſequenti; ac demum biennio poſt Petrus diaconus tit. S. Hadriani. Sed antè horum duorum creationem Bernardi epiſtolæ ſcriptæ videntur.

XL. Intereà moritur Honorius Pontifex medio Februario anni MCXXX. Præcedentem aſſignat Chronographus Mauriniacenſis de more Gallicano, quo novi anni initium a Paſchate deducebatur. Tum *Cardinales*, ait idem Chronographus, *qui cum cancellario* Haimerico *inibi aderant, & Honorio infirmanti aſſederant*, GREGORIUM *quemdam*, eum ſcilicet quem modò laudabamus, *ſcientia ac religione præclarum, ſibi præficiunt, & nimis feſtinanter, ut à quibuſdam dicitur, pontificalibus induunt inſignibus. Id illius gratia diſpenſationis factum dicunt ut Petrum quemdam, qui ſæculariter ad papatum videbatur adſpirare, ſpe ſua fruſtrarentur. Fuit hic Petrus Petri filius, filii Leonis*, & cætera, quæ ſuperius de eo retulimus. Factum clarius exprimit Sugerius in libro de vita Ludovici Groſſi, ubi ait, *Romanæ eccleſiæ majores & ſapientiores*, extincto Honorio, *ad removendum eccleſiæ tumultum* conſenſiſſe, *apud ſanctum Marcum, & non alibi, & nonniſi communiter, Romano more celebrem fieri electionem*: at *qui aſſiduitate & familiaritate propinquiores Apoſtolici fuerant, timore tumultuantium Romanorum, illuc convenire non audentes, antequam publicaretur domini Papæ deceſſus, perſonam venerabilem, cardinalem de ſancto Angelo diaconum Gregorium ſummum elegiſſe Pontificem: qui autem Petri Leonis parti favebant, apud ſanctum Marcum pro pacto alios invitantes conveniſſe; dominique Papæ morte comperta, ipſum eumdem Petrum Leonis, cardinalem presbyterum, multorum, & epiſcoporum, & cardinalium, & clericorum, & Romanorum nobilium conſenſu votivè elegiſſe*; ſicque ſchiſma pernicioſum conflatum fuiſſe. Prior itaque erat Innocentii electio; ſed præpropera, nec ab univerſo eligentium cœtu facta. *Cùm autem Petri Leonis pars tum parentum ſuffragio*, addit Sugerius, *tum Romanæ nobilitatis præſidio prævaleret*; Innocentius Urbem deſerit, & ad partes Galliarum navigio deſcendit, *nuntiiſque ad regem Ludovicum deſtinatis*, ejus opem efflagitat. Quam ob rem Ludovicus Stampas indicit *concilium archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, & religioſorum virorum; & eorum conſilio magis de perſona, quàm de electione, inveſtigans*, Innocentio dat manus, auctore Bernardo, in cujus ſuffragium totius Conſilii vota convenerant, teſte Ernaldo in libro ſe-

cun-

cundo de ejus vita, cap. 1. Sub hæc Sugerius, uti ipſe perſequitur, mandato Regis obviam Innocentio miſſus Cluniacum uſque; cujus loci abbas Petrus Venerabilis, & monachi, Anacleto, monacho quondam ſuo, Innocentium prætulerant, ut poſteà notabimus ad epiſtolam CXXVI. Rex ipſe uſque ad Floriacenſe ſancti Benedicti monaſterium cum regina & filiis ſuis Papæ occurrit, & regium verticem, *tamquam ad ſepulchrum Petri, inclinans, pedibus ejus procumbit*. Ejus exemplo rex Angliæ Henricus, itidem Innocentio *Carnotum occurrens, devotiſſimè pedibus ejus proſtratus*, ſuam ſuorumque obedientiam ei promittit. Innocentius verò *viſitando, Gallicanam eccleſiam, ad partes ſe transfert Lotharingorum. Cui cum imperator Lotharius civitate Leodii cum magno archiepiſcoporum, & epiſcoporum, & Teutocini regni optimatum collegio celeberrimè occurriſſet; in platea antè epiſcopalem eccleſiam humillimè ſeipſum ſtratorem offerens, pedes per medium ſanctæ proceſſionis ad eum feſtinat; alia manu virgam ad defendendum; alia frenum albi equi accipiens, tamquam dominum deducebat. Deſcendente verò tota ſtatione, cum ſuppodiando deportans, celſitudinem paternitatis ejus notis & ignotis clarificavit*. Hæc anno MCXXX. geſta, ubi Sugerius ſilet de Bernardo, quem aſſiduum Innocentii comitem itineris per Galliam fuiſſe ex Ernaldo diſcimus.

XLI. Antequam cætera perſequamur, non ab re fuerit obſervare quid tunc temporis Leodii actum ſit. Id explicant Annales Magdeburgenſes, ſeu Saxonici mſſ. ad annum MCXXXI. *Dominica antè mediam Quadrageſimam*, XI. *Kalendas Aprilis*, *celeberrimus conventus* XXXVI. *epiſcoporum, & Principum fit Leodii, domno Apoſtolico Innocentio, & Rege Lothario, ac Regina præſentibus: ubi multa tam de eccleſiaſticis, quam de regni utilitatibus providè ordinata ſunt. Ibidem Halberſtadenſis epiſcopus Otho, ab Honorio Papa jam triennio epiſcopatu privatus, interventu regis & principum, officii ſibi reſtitutionem promeruit*. Ernaldus tradit eo in Conventu actum de inveſtituris, quas tandem Lotharius, agente Bernardo, Eccleſiæ remiſerit. Hoc concilium præceſſerat ſynodus Wirceburgenſis; uti habent idem Annales ab auctore æquali ſcripti. *Concilium* XVI. *epiſcoporum menſe Octobri à rege wirceburg congregatur, cui affuit archiepiſcopus Ravennæ, apoſtolicæ Sedis legatus: ubi Gregorius, qui & Innocentius, qui Petro Leoni in electione prævaluit, a Lothario rege & omnibus ibi congregatis eligitur, & confirmatur*.

XLII. Poſt conventum Leodienſem Innocentius, teſte Sugerio, remeat in Franciam, Paſchæ feſtum apud ſanctum Dionyſium tranſigit; &, *tranſactis tribus poſt Paſcha diebus*, Pariſios accedit. *Exindè Galliarum eccleſias viſitando, & de earum copia inopiæ ſuæ defectum ſupplendo, cùm per terram aliquantiſper deambulaſſet, Compendii demorari elegit*. Subindè concilio Remis habito, ut tradit Sugerius, & quidem XIV. *Kalen. Novembris*, teſtante Dodechino, ibidem Ludovicus Junior regia inſignia ab Innocentio accepit VIII. Kalendas eaſdem, prout notavit Robertus, Sigeberti continuator. Annales Saxonici mſſ. ad annum MCXXXI. *Innocentius Papa, iterum collectis eccleſiaſticis viris*, ideſt poſt ſynodum Leodienſem, *& fidelium turbis, apud Remenſem urbem in feſto ſancti Lucæ grandi ſynodo per aliquot dies præſidebat*. Addit Sugerius, Papam, *ſoluto Concilio*, Autiſiodori moras egiſſe; ac demum cum Lothario repetiiſſe Italiam. Autiſiodori moram Chronographus concilio Remenſi poſtponit.

XLIII. Ernaldus in libro ſecundo de vita Bernardi, cap. 1. concilium Remenſe antè Leodienſe collocat, atque Innocentium Leodio Claram-vallem; ac deindè poſt brevem in Gallia moram, cum Lothario Romam contendiſſe ſcribit. At ſynodum Remenſem Leodienſi poſteriorem eſſe conſtat, tum ex Sugerii narratione, tum ex Annalibus Saxonicis; ſed maximè ex Chronico Mauriniacenſi, in quo Innocentii iter accuratè deſcribitur. Tradit quippè Chronographus, poſt agnitum Carnoti ab Henrico Anglorum rege Innocentium, *ſtatutum fuiſſe in curia ad patritium Romanorum & Teutonicorum regem iter dirigere, & de Carnoto ſtatione prima apud Mauriniacum hoſpitari*, quod Benedictinorum monaſterium eſt in ſuburbio Stampenſi. In illo verò comitatu, præter epiſcopos & cardinales, adſuiſſe *Bernardum abbatem Clararum-vallium, qui tunc temporis in Gallia divini verbi famoſiſſimus prædicator erat*, & Petrum Abaelardum monachum & abbatem, qui *vir religioſus, & excellentiſſimarum*, ideſt theologicarum, *rector ſcholarum* dicitur. Mauriniacenſis eccleſiæ dedicatione facta, *luce tertia dominus Papa cum ſuo comitatu diſceſſit, & ad ſuum colloquium, quod apud Leodium fuit, profectus eſt... Exindè rediens Innocentius ad Galliam, diuque Autiſiodori commoratus, cum tempus convocati Concilii, quod in feſtivitate beati Lucæ Evangeliſtæ Remis celebraturus erat, appropinquaret, conciliato prius apud Turonum Gaufrido Martello.... rurſus per Aurelianenſem, Stampenſemque rediens provinciam, ſua præſentia Pariſios illuſtravit*. Intereà Philippi regis deſignati mors accidit. *Mortis hujus audito nuntio, Papa, præcordialiter permotus, mittit à latere ſuo ad conſolandum regem venerabiles epiſcopos, Gaufridum Catalaunenſem, & Matthæum Albanenſem*. Tum, Remos profectus, in frequenti ſynodo Ludovicum regem ſolemniter inungit. Litteræ obedientiæ & fidei indices ei mittuntur a Lothario Alamannorum, & ab Henrico Anglorum, itidemque ab Hildefonſo ſeniore, citerioris, & juniore, interioris Hiſpaniæ regibus. Ad hæc ingenti gaudio Pontificem recrearunt *excellentiſſimorum eremitarum Cartuſienſium litteræ, quæ per quemdam venerabilem abbatem de Ordine Ciſtellenſi delatæ, & in Concilio per Gaufridum Carnotenſem*

epi-

Digitized by Google

epiſcopum recitata ſunt. Abbas iſte erat Pontiniacenſis, nempè Hugo, ut teſtantur litteræ quas idem Chronographus refert in fine libri ſecundi. Addit initio tertii, Innocentium paulò poſt concilium Remenſe Romam repetiiſſe. *Sed quia Petrus, injuſtus convicarius, maximam partem ſibi ſociaverat civitatis, Innocentius eccleſiam beati Petri, in qua divini ſacerdotii dignitas pendebat, ſolus per ſe obtinuit: Petrus verò Lateranenſis palatii ſedem, ad quam imperialis celſitudo pertinet, occupavit*. Exſtant hac de re litteræ Lotharii imperatoris in tomo VI. Spicilegii, in quibus Norbertus archiepiſcopus Magdeburgenſis Cancellarii titulo afficitur, nempè vices agens Brunonis Colonienſis, ut legitur in Chronico Saxonico; qui Bruno in Italiam cum Imperatore profectus non fuerat. Verùm Innocentius, civitati conſulens, Piſas ſe contulit, ibique ad mortem uſque Petri demoratus eſt; ideſt ad annum MCXXXVIII.

XLIV. Petrus intereà temporis, ſeu Anacletus, nihil non molitur, ut quoſcumque inſigniores viros ad partes ſuas adjungat. Ex epiſcopis ei adhæſit Girardus Engoliſmenſis, qui, cùm legati munus ſub Pontificibus proximis geſſiſſet, illud idem vel ab Anacleto impetrare in votis habuit. Idem Guillelmum Pictavorum comitem ad Anacletum pertraxit. Præterea Rogerium, Apuliæ ducem, ut ſibi conciliaret Anacletus, ſororem ſuam ei tradidit uxorem, eumque Siciliæ regem coronavit, teſte Orderico in lib. 12. In epiſtolis Anacleti, Pontificem ſe ferentis, quæ omnes in codice Caſinenſi habentur, partim apud Baronium editæ, una eſt, in qua vehementer conqueritur de Abbate Farfenſi; quem, quia ſibi contrarius erat, *Eccleſiæ funda percuſſit*, ideſt, *excommunicationis ſententia condemnavit*.

Orderic. pag. 498.

XLV. Tot, tantæque turbæ, quas fuſius fortaſſe, quàm locus pateretur, hìc deſcripſimus, multum negotii Bernardo faceſſerunt, qui varias epiſtolas circumquaque ſcripſit ad conciliandos Innocentio ſchiſmaticos, & continendos in officio fideles: varia item itinera ejuſdem rei cauſa ſuſcepit, ut ex ſequentibus epiſtolis, & ex Vitæ lib. 2. cap. 6. & 7. intelligitur.

XLVI. Supereſt hìc agendum de Girardo Engoliſmenſi epiſcopo, cujus mores egregiè deſcripſit Arnulſus, tum Sagienſis archidiaconus, dein epiſcopus Lexovienſis, in tractatu adverſùs eum edito, quem Acherius noſter in tomo ſecundo Spicilegii typis vulgavit. Ait eum patria Normannum, ob paternæ domus familiarem inopiam indè profectum, & *caſu* tandem electum Antiſtitem Engoliſmenſis eccleſiæ, ut *exitum qualemcumque* Eligentium diſcordia conſequeretur. Tum nepotibus ſuis, *obſcuro loco* natis, dignitates eccleſiæ ſuæ conferre, crimina impunita relinquere, Legati munus à ſummo Pontifice querere & impetrare, in ſingulos graſſari, concilia & ſynodos convocare ad faſtum. Addit Arnulſus, eum electo Innocentio primùm faviſſe; ſed, cùm legati munus ab ipſo impetrare non potuiſſet, ad Petri Leonis partes conceſſiſſe: a quo ipſi nova legatio conceſſa eſt, ut quidquid ab Alpibus uſque ad fines Occidentis interjacet, ejus ditioni ſubjectum eſſet; adjectumque, ut, *ubicumque calcaret pes* ejus, ibi etiam *eſſet legatio*. Hac verò dignitate accepta, ſatis egiſſe, ut Anglorum, & Hiſpanorum reges ad Anacleti partes pertraheret: ſed fruſtrà. Pictavienſis, ac Lemovicenſis Eccleſiarum Epiſcopis ejectis alios nefarios ſubſtituiſſe; ipſum etiam Girardum eccleſiæ Burdegalenſi incubaſſe epiſcopum ſimul & archiepiſcopum; quod etiam Ernaldus in lib. 2. de vita S. Bernardi, cap. 5. tradit. Deindè Anacleti fautores Arnulſus enumerans, ita ſubdit: *Infidelis univerſitas illa, quam ſequeris, Petri Leonis eſt, nonodum fermento Judaicæ corruptionis penitus expiata: & tyrannus ille, quem, altrix tyrannorum, Sicilia ſuſtinet.... Huic numero ſolus Pictavienſis Comes adjicitur, voluptatum vir, animalis homo, arcana ſpiritualium non attingens, ob repulſam petitionis illicitæ mancipatus errori*. Hi Anacleti fautores. *Partem verò noſtram*, inquit Arnulſus, *omnis Imperator, omnis Rex, omnis Princeps, omnis homo denique profitetur quicumque Chriſtiani nominis inſignitur honore*. Sed *horum in hoc mihi conſenſus præcipuus eſt; horum, me movet, motum trahit, tractum tenet auctoritas, quibus datum eſt noſſe myſterium regni Dei; quorum in cœlis eſſe jam ex parte converſatio perhibetur: quales re vera ſunt qui Cartuſiæ perpetuas nives inhabitant; & qui à Ciſtercienſi vel Cluniacenſi, monaſterio profluentes, lucis ſuæ radios undique diffuderunt*. Hæc Arnulſus in Girardum, quem tamen alii nonnulli laudant: ſed Arnulfi prævalere debet auctoritas. *Nihil enim ſcripſi*, inquit, *quod non vel ipſe cognoverim; vel auctore probabili non haberem; vel quod ſaltem fama publica non affirmet*. De eo plura in fuſioribus Notis ad epiſtolam CXXVI. Intereà moritur Girardus anno MCXXXVI. Tunc Gaufridus, Carnotenſis Epiſcopus, mandato Innocentii *omnem Galliæ regionem, ipſius quoque Aquitaniæ, ſtudiosè circuiens, omnia Sanctorum eccleſiarum altaria, quæ vel Girardus, ille ſeditionis auctor & obtentor, vel Gilo, Tuſculanenſis Epiſcopus, aut eorum complices, chriſmalis unctionis benedictione ſchiſmatis tempore conſecraverant, propriis manibus diſſipavit*, ut legitur in Chronici Mauriniacenſis lib. 3. Sed diutius his immoramur. Plura qui de Innocentii, & Anacleti profeſſione, vita, & moribus ſcire voluerit, legat Arnulfi tractatum mox laudatum. Paſchalis II. litteræ de legatione Girardo commiſſa exſtant in Spicilegii tomo tertio: Synodus Loſdunenſis ſub eo habita anno MCIX. tomo quarto.

XLVII. Per funeſta, ac diuturna ſchiſmatis illius tempora quantos Bernardus labores ſuſtinuerit, quot itinera confecerit, ex ejus Vita & epiſtolis (ut jam diximus) intelligitur. Hujus rei

cauſa

Digitized by Google

cauſa ter in Italiam profectus eſt, ejuſque tandem opera ſchiſma compreſſum, mortuo Anacleto anno MCXXXVIII. cui ſchiſmatici Victorem antipapam ſubſtituerunt, *non tam pertinacia ſchiſmatis, quàm ut opportunius per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur*. *Vitæ lib. 2. num. 47.* Et re quidem ipſa Victor *ad virum ſanctum*, ideſt, Bernardum, *nocte ſe contulit; & ille eum, nudatum quidem uſurpatis inſignibus, ad domini Innocentii pedes adduxit*. Et hìc funeſti ac diuturni ſchiſmatis finis.

XLVIII. Tanti beneficii, maximè per Bernardum accepti, memor Innocentius, Ciſtercienſibus decimas ex omnibus quas habebant poſſeſſionibus propria auctoritate relaxavit, inconſultis iis, ad quos ejuſmodi decimæ pertinebant. Et hæc nova diſcidiorum cauſa, quæ non parum moleſtiæ Bernardo accerſivit. Conqueſti ſunt potiſſimùm hac de re Cluniacenſes, quibus magna rei familiaris jactura ex gratuita illa Innocentii liberalitate afferebatur: eoque progreſſa eſt eorum indignatio, ut monachi Gigniacenſes vicinum ſibi Ciſtercienſium monaſterium, Miratorium dictum, ſuſque deque verterint. Totam hujus tragediæ hiſtoriam explicant epiſtolæ potiſſimùm duæ; una Petri Venerabilis, altera S. Bernardi, quæ ſunt inter Bernardinas epiſt. CCXXVIII. & CCLXXXII. & Notæ noſtræ uberiores ad eaſdem. Neque verò ſtatim exſtincta eſt lis illa, ſed proceſſu temporis ad alias etiam regiones permanavit.

XLIX. Id patet ex epiſtola LXXXII. quam Richardi archiepiſcopi Cantuarienſis nomine Petrus Bleſenſis *Abbati & conventui Ciſtercienſi* ſcripſit. In ea enim epiſtola, præmiſſis Ciſtercienſium laudibus, ſubdit in uno eorum famam decolorari, quod *monachis & clericis decimas auferrent. Et quæ eſt*, ait, *hæc injurioſa immunitas, ut exempti ſitis a decimarum ſolutione, quibus obnoxiæ terræ erant, antequam veſtræ eſſent; & quæ ſolutæ ſunt hactenus, non perſonarum obtentu, ſed territorii ratione? Si in veſtram poſſeſſionem terræ devolutæ ſunt, quare in hoc periclitatur alienum jus? nam ad vos terræ, juxtà communem æquitatem, cum ſuo onere tranſierunt*. Et objecto ſibi Papæ, ideſt Innocentii, privilegio, reponit, id potuiſſe *tolerari ad tempus, quod cauſa neceſſitatis fuerat introductum; dum* ſcilicet Ciſtercienſis *Ordo in paupertate gaudebat; dum in uſus egentium ſuæ tenuitatis viſcera liberaliter effundebat*. Verùm, multiplicatis poſſeſſionibus *etiam in immenſum, privilegia hæc potiùs ambitionis, quàm religionis inſtrumenta cenſeri*. Cæterùm *quicquid indulgeant privilegia Romanæ eccleſiæ, non expedire contra conſcientiam quod alienum eſt uſurpare*. Ad extremum, ſi pertinaces & inflexibiles hac in re ſe exhibebunt, interminatur Richardus, ſe *vinculo anathematis innodaturum univerſos* qui aliquid Ciſtercienſibus dederint, aut vendiderint, *undè jus decimationis obveniat*; & ad thronum ſummi Judicis appellaturum, *ne quis hujus vinculum excommunicationis abſolvat*. Quin etiam ſe Principum favorem obtenturum, *ut gladio ſpirituali manus civilis aſſiſtat; & quicquid contra principale oraculum, venditum, aut donatum* ipſis Ciſtercienſibus fuerit, *confiſcetur*. Hæc ex genio Petri Bleſenſis.

L. De eadem re itidem conqueſtus eſt Gaufridus Prior Voſienſis in Chronico: ubi, poſtquam *Labbi tomo 2. Bibl.* Ciſtercienſes laudavit, quòd eleemoſynas de labore ſuo multas tribuerent; quod in choro pſallerent ordinatè, pluraque peragerent honeſta; in eis tamen id notat, quod cæteris terras & *pag. 328.* decimas auferrent: ad hæc, quòd quorumdam Sanctorum memoriam indiſcretè abraderent. Hæc auctor ille exeunte ſæculo XII. ſcribebat: quo tempore tempeſtas illa de decimarum relaxatione, ab Innocentio in gratiam Ciſtercienſium facta, nondum ſedata erat.

§. V. *De erroribus Petri Abaelardi, & Gilberti Porretani à ſancto Bernardo refutatis.*

LI. ILLUD non parum confert ad Bernardi gloriam, quod non alios habuit adverſarios, quàm homines erroneos, aut hæreticos; immò non homines ipſos, ſed eorum errores. Inter errantes cenſendi ſunt in primis Petrus Abaelardus, & Gilbertus, ſeu Giſlebertus Porretanus: inter hæreticos nequiſſimus Henricus, ejuſque aſſeclæ, ab ipſo dicti Henriciani. De duobus primis hoc loco; de Henrico, ejuſque ſequacibus in proximo capite agendum.

LII. Petrus Abaelardus vivis coloribus ſe ipſe depingit in Hiſtoria calamitatum ſuarum, eumdemque poſtea Otto Friſingenſis epiſcopus benigno penicillo expreſſit. Ejus vitæ compendium habes in noſtris fuſioribus Notis ad Bernardi epiſtolam CLXXXVII. ubi Abaelardi defenſores ac patroni refutantur. Hic tantum ſummam eorum, quæ Bernardus contra eum geſſit, exhibere juvat; ac deindè ex ipſis ejus defenſorum verbis oſtendere, quam iniqui ſint in veritatem qui Abaelardo favent præ S. Bernardo.

LIII. In primis obſervare licet, Abaelardum, longè antè quàm cum Bernardo quicquam commercii habuiſſet, à Conone apoſtolicæ Sedis legato provocatum fuiſſe ad concilium Sueſſione anno MCXXI. celebratum; atque in eo librum ejus de Theologia, in quo erronea capitula continebantur, flammis traditum fuiſſe, auctore in monaſterium S. Medardi retruſo. Indè verò egreſſus, per varios hinc indè diſcurſus prima ſua dogmata diſſeminare pergit. Hinc hæreticus audit apud pleroſque: quòd nomen graviter ferens, Bernardum, quem hujuſce convicii auctorem exiſtimabat, ad concilium Senonenſe anno MCXL. invitum ac renitentem pertraxit. Hìc coram epiſcopis, & aliis ſecundi ordinis illuſtribus viris iterum audi-

tus Abaelardus ipſe, atque à Bernardo confutatus; examinata, iterumque proſcripta ejus doctrina, intacto auctore, qui ad Sedem apoſtolicam appellavit. Verùm intellecto, Synodi ſententiam ab Innocentio II. fuiſſe approbatam, ab appellatione deſtitit; atque, hortante Petro Venerabili, in Cluniacenſe monaſterium ſe recepit, & tandem apud Cabilonem in cœnobio ſancti Marcelli laudabili fine quievit.

LIV. Varias Bernardus contrà Abaelardum epiſtolas ſcripſit, quarum præcipua eſt ad Innocentium epiſtola CXC. quæ inter Opuſcula undecimo loco relata eſt. In hac epiſtola Bernardus præcipua errorum capita, quæ in Abaelardi ſcriptis animadverſa fuerant, ſummatim refert, ac validè revincit. In hac editione eidem epiſtolæ, ſeu opuſculo ex codice Vaticano præmittimus XIV. capitula ex Abaelardi ſcriptis à Bernardo excerpta, quæ una cum dicta epiſtola Innocentio ſubmiſſa ſunt. De tota hac controverſia fusè agemus in Admonitione eidem Opuſculo XI. præmiſſa. Hìc tantùm quædam de Abaelardi defenſoribus delibamus.

LV. Primus adducitur Abaelardus ipſe, qui in Apologia ſua conqueritur, ſibi quædam *per malitiam* impoſita fuiſſe: in primis quòd *Pater ſit plena potentia*, *Filius quædam potentia*, *Spiritus-ſanctus nulla potentia*, quæ verba *non tam hæretica*, *quam diabolica* abhorret, nec in ſuis ſcriptis poſſe reperiri affirmat. Verùm de hoc, aliiſque capitulis agendum in Obſervationibus ad Bernardi Opuſculum XI. Interim in eadem Apologia ſua fatetur Abaelardus, ſe aliqua ſcripſiſſe *per errorem*, *quæ non oportuit*; at *nil per malitiam*, *aut per ſuperbiam*: additque, ſe, ſi qua per multiloquium exceſſit, paratum ſemper eſſe *ad ſatisfactionem de malè dictis* ſuis *corrigendis*, *ſive delendis*: ac demum ſe Eccleſiæ filium, *cuncta quæ recipit recipere*, *quæ verò reſpuit reſpuere*. Bene. Nolumus Abaelardum hæreticum: ſufficit pro Bernardi cauſa eum fuiſſe in quibuſdam errantem; quod Abaelardus ipſe non diffitetur.

Otto Friſ. l. 1. c. 47.

LVI. Quid verò contra ſanctum Doctorem, aut pro Abaelardo Otto Friſingenſis? Nimirum Bernardum *ex Chriſtianæ religionis fervore zelotypum*, *& ex habituali manſuetudine credulum* adeò, *ut magiſtros*, *qui humanis rationibus*, *& ſeculari ſapientiæ confidenter nimium inhærebant*, *abhorreret*; *& ſi quicquam ei chriſtianæ fidei obſonum de talibus diceretur*, *facilè aurem præberet*. Verùm hæc ipſa in ſancti Doctoris gloriam cedunt; cùm nihil magis ad Doctorem catholicum pertineat, quam ejuſmodi homines, philoſophicis ratiunculis plus juſto tribuentes, maximè ubi nova cudunt vocabula, quæ in errorem inducere poſſunt incautos, quamprimum reprimere. *Porrò*, ut cum Guillelmo loquar, *ſi nimietas in eo reprehenditur ſancti fervoris*, *habet certè apud pias mentes exceſſus iſte reverentiam ſuam... Felix cui ſolùm reputatur ad culpam quod cæteri ſibi ſolent præſumere ad gloriam*. Verùm Otto ipſe, quantumvis Abaelardo favens, fatetur tamen, ipſum tres ſanctæ Trinitatis perſonas *nimis attenuaſſe*, *non bonis uſum exemplis*; atque ob hoc apud Sueſſionem in provinciali ſynodo *Sabellianum hæreticum judicatum*. Quid ergo mirum, ſi eadem iterum recantans, malè audit apud ſanæ Fidei amatores?

Vita lib. 1. num. 41.

LVII. De Berengario Pictavienſi, qui Apologiam pro Abaelardo præceptore ſuo contra Synodum Senonenſem, & Bernardum ſcripſit, non eſt quod multum curemus; tum quia homo flocci fuit, ac nullius auctoritatis; tum quia idem, ad ſaniorem mentem reverſus, noluit amplius eſſe *patronus capitulorum objectorum Abaelardo*, *quia*, *etſi ſaperent*, *non* tamen *ſanè ſonabant*; librum ſuum ſuppreſſurus, ſi potuiſſet, ut ipſe teſtatur in epiſtola ad Epiſcopum Mimatenſem. Cæterùm etſi Abaelardi opera, in quibus errata ſua reſperſerat, modo non habeamus omnia; in iis tamen quæ reſtant, multa ſunt *ſalebroſa*, ut notarunt Theologi Pariſienſes, qui *ſingulis periculoſioribus dictis amuletum* in limine ejus Operum adhibuerunt: ex quibus optandum quidem eſſet ut Prefatio apologetica expungeretur. Sed de Abaelardo ſatis.

Otto lib. 1. de Frid. c. 46.

LVIII. Non minorem Bernardo invidiam conflavit Gilberti Porretani epiſcopi Pictavienſis damnatio, quàm Abaelardi. Is *Pictavis oriundus*, ait Otto Friſingenſis, ex diſcipulo magiſter, ex magiſtro tandem ejuſdem civitatis epiſcopus evaſit: *Ab adoleſcentia magnorum virorum diſciplinæ ſe ſubjiciens*, *magiſque illorum ponderi*, *quàm ſuo credens ingenio*, *non levem ab eis*, *ſed gravem doctrinam hauſerat*, cum ſcientiæ laude morum gravitate conjuncta. Magiſtri illi fuerunt *primo Hilarius Pictavienſis*, *poſt Bernardus Carnotenſis*, *ad ultimum Anſelmus & Radulfus Laudunenſes*, *germani fratres*. Hilarium hunc non alium eſſe exiſtimo ab illo magno Hilario Pictavienſi epiſcopo, cujus auctoritate Gilbertus abutebatur, teſte Gaufrido. Bernardus Carnotenſis non aliundè, quam ex Ottonis teſtimonio mihi notus: Radulfus Laudunenſis ex Guiberto & Hermanno Laudunenſi monacho, & ex Gaufrido, S. Bernardi notario, * notiſſimus, uti & Anſelmus ejus frater, Laudunenſis eccleſiæ decanus. Commentarios in Pſalmos, & in Pauli Epiſtolas, atque in Boetium dum condit Gilbertus, nonnulla ſecus quàm licebat de Divinitate, aliiſque religionis capitibus philoſophatur. *Erant inter cætera*, *quæ illi objiciebantur*, *de divina majeſtate*, ait Otto, *quatuor capitula*, nempè, *Divinam eſſentiam non eſſe Deum*: *Proprietates perſonarum non eſſe ipſas perſonas*: *Theologicas perſonas in nulla prædicari propoſitione*: *Divinam naturam non eſſe incarnatam*. Hæc clariùs in conſequentibus exponemus. *Minora* capitula item alia jactitabat, videlicet: *Nullum mereri*, *præter Chriſtum*: *Nullum baptizari*, *niſi ſalvandum*; & alia id genus, quæ Gaufridus commemorat.

* Vide hic to. 1. col. 1342.

Ibid. c. 50.

LIX. Cùm

Digitized by Google

LIX. Cùm verò in frequenti ſuorum clericorum conventu ſermonem habuiſſet epiſcopus, eoſdemque errores diſſeminaſſet, duo ejus archidiaconi, Arnaldus, & Calo, rem ad Eugenium tertium, tunc ad Gallias venientem, apud Senas in Tuſcia deferunt. Pontifex cauſæ examen in Gallias remittit. Archidiaconi interim Bernardum in partes ſuas pertrahunt. Examen factum Autiſiodori & Pariſiis, judicium prolatum in Concilio Remenſi anni MCXLVIII. Quid in ſingulis conventibus actum ſit paucis Otto commemorat; pluribus Gaufridus, Bernardi notarius, qui & opuſculum de rebus in Concilio Remenſi hac de re geſtis, & poſt annos indè quadraginta epiſtolam ſcripſit ad Henricum cardinalem, epiſcopum Albanenſem. Utramque ſcriptionem hìc habes in fine tomi ſexti.

LX. De conventu Autiſiodorenſi, qui ab uno memoratur Ottone, nihil ſingulare comperimus: ſed contra non pauca de Pariſienſi. Habitum fuiſſe *in ſolemnitate paſcali* tradit Gaufridus, ac proindè anno MCXLVII. quandoquidem concilium Remenſe *mediana Quadrageſima* anni ſequentis fuit celebratum, ex Ottone, & quidem XI. *Kal. Aprilis*, ex Appendice ad Sige- Otto ibid. cap. 31.
„ bertum. Itaque coram Pontifice apud Pariſios coram cardinalibus, epiſcopis, aliiſque vene-
„ rabilibus & eruditis viris ſiſtitur Gilbertus *de his capitulis* reſponſurus. Id actum *per aliquot*
„ *dies*. Producuntur contra eum duo magiſtri, Adam de Parvo-ponte, vir ſubtilis, & Pariſi-
„ enſis eccleſiæ canonicus recenter factus; & Hugo *de Campo-florido*, *cancellarius regis*, ſanctè Ibid. c. 32.
„ affirmantes, ſe aliqua eorum ex proprio ejus ore audiſſe. Interim, dum hinc indè multa ſibi
„ objicerentur, inter cætera dixiſſe traditur: *Confiteor Patrem alio eſſe Patrem, alio Deum; nec*
„ *tamen eſſe hoc, & hoc*. Dictum indignè tulit Joslenus Sueſſionenſis epiſcopus. Hæc prima die
„ contigerunt. Alia die accuſatus, quòd in proſa de Trinitate *tres perſonas tria ſingularia* vocaſ-
„ ſet; Rotomagenſis archiepiſcopus (Hugo tertius is erat) *cauſam aggravavit*, dicens: *Deum po-*
„ *tiùs debere dici unum ſingulare*. Ita ferè Otto, epiſcopus Friſingenſis, de conventu Pariſienſi.

LXI. Paulò aliter Gaufridus de eo agit, cui ſynodum Viterbienſem in eadem cauſa habitam præmittit. Gilberti ad Pontificem delatorem unum memorat archidiaconum Arnaldum, cui cognomen tribuit *Qui-non-ridet*. In conventu verò Pariſienſi unum Gilberto adverſarium opponit Bernardum, *cui omne negotium Chriſti*, *ubicunque eum contigiſſet adeſſe*, *tamquam omninò proprium*, *protinus incumbebat*. Requiſitus epiſcopus, ut ſuam ipſius in Boetium expoſitionem, in
„ qua ſuſpecta continebantur capitula, proferret: *ad manus ſe non habere reſpondit*. Negabat
„ autem Epiſcopus, docuiſſe, vel credidiſſe aliquando ſe, vel litteris commendaſſe, *quod di-*
„ *vinitas non eſſet Deus* &c. Huc teſtes producebat è diſcipulis ſuis potiſſimùm duos, Rodol-
„ dum ſcilicet Ebroicenſem epiſcopum, poſtea Rotomagenſem; & magiſtrum Ivonem Car-
„ notenſem; alium ſine dubio ab illuſtri illo Ivone epiſcopo Carnotenſi. Exiſtimo hunc eſ-
ſe magiſtrum Ivonem, canonicum regularem abbatiæ S. Victoris apud Pariſios, deindè cardinalem ab Innocentio II. creatum, ad quem Bernardi epiſtola CXCIII. In his altercationibus Pontifex jubet, prædictum librum afferri ad futurum concilium, *quod eodem anno in civitate Remorum celebrare proponebat*; tametſi dilatum eſt in medianam Quadrageſimam anni inſequentis, ſed intra unum annum a conventu Pariſienſi, quem in feſto paſchali præcedente habitum diximus.

„ LXII. Interim miſſam ab auctore expoſitionem in Boetium Godeſcalcus, tunc in Monte
„ ſancti Eligii propè Atrebatas abbas, poſtmodum ejuſdem urbis epiſcopus, Eugenii mandato
„ examinat, & ex ea capitula ſuſpecta elicit, atque ex libris ſanctorum Patrum auctoritates
„ ipſis contrarias notat. Plura in Gilberti vitam & doctrinam attuliſſet Albericus, Odienſis epi-
„ ſcopus, & in Aquitania legatus, niſi eum paulò antè mors præmatura è medio ſuſtuliſſet. De-
„ mum in concilio Remenſi *ventum eſt ad diſcuſſionem capitulorum*, *quæ prædictus abbas Gode-*
„ *ſcalcus notaverat: ſed quia ipſe nimis erat elinguis*, *liber ille cum ſanctorum teſtimoniis ei con-*
„ *trariis à domino Papa traditus eſt S. Bernardo*. Concilium conſtabat *ex quatuor regnorum Epi-*
„ *ſcopis*, *Galliæ*, *Germaniæ*, *Angliæ*, *& Hiſpaniæ*. In his *aderant viri magni*, nec mediocriter
„ litterati, Gaufredus de Oratorio Burdegalenſis archiepiſcopus, cujus ſuffraganeus erat Gilber-
„ tus; Milo Morimorum epiſcopus, Joslenus Sueſſionenſis, & Sugerius abbas ſancti Dionyſii, cui
„ Francorum rex Ludovicus, Jeroſolymam proficiſcens, totius regni commiſerat adminiſtratio-
„ nem; & quidem, addit Otto, *juxtà illius cœnobii prærogativam*. Gaufredus de Oratorio, etſi Ibid. c. 33.
„ Gilberti doctrinam non probabat, ſed homini favebat.

„ LXIII. Prima die conſiſtorium ingreſſis, Gilbertus *magnorum voluminum corpora* per cleri-
„ cos ſuos afferri curavit, cauſatus, decurtata tantùm teſtimonia ab adverſariis proferri. Et,
„ *Quid neceſſe eſt*, ait Bernardus, *circa hujuſmodi verba diutiùs immorari? Non aliundè procedit*
„ *ſcandali hujus origo*, *niſi quòd plures credere vos credunt*, *& docere*, *quòd divina eſſentia vel*
„ *natura*, *divinitas ejus*, *ſapientia*, *bonitas*, *magnitudo*, *non eſt Deus*, *ſed eſt forma*, *qua eſt Deus*.
„ *Hoc ſi creditis*, *palam dicite*, *aut negate*. Ille auſus eſt dicere, formam hanc Deum non eſſe.
„ Tum Bernardus: *Ecce*, ait, *tenemus quod quærebamus: ſcribatur iſta confeſſio*. Ita præcepit
„ ſummus Pontifex; & domnus Henricus Piſanus, tunc Romanæ eccleſiæ ſubdiaconus, futurus
„ poſteà Clara-vallenſis monachus, & ex abbate S. Anaſtaſii ſanctorum Nerei & Achillei presby-

„ ter cardinalis, ad ejus mandatum perrexit, & attulit chartam, calamum, & incauſtum. Cùm
„ autem ſcriberet iſtam confeſſionem: *Et vos*, infit ad Bernardum, *ſcribite*, *quòd divinitas eſt*
„ *Deus*. Ad hoc Bernardus: *Scribatur*, inquit, *ſtilo ferreo*, *ungue adamantino*. Cùm multis ul-
„ tro citroque diſputatum eſſet, dixerunt Cardinales ſe deinceps rem definituros. Commoti hoc
„ dicto Epiſcopi, quod Cardinales ſibi ſolis cauſæ definitionem reſervarent, Bernardum interpel-
„ lant, ut Guilberti capitulis alia contraria cum ſymbolo fidei conderentur; ne, (quod Gilberti
„ plurimi ex cardinalibus fautores volebant) re infecta concilium ſolveretur. Itaque Bernardus
„ id præſtitit: tumque Epiſcopi confeſſionem ab ſe ſubſcriptam per Hugonem Autiſiodorenſem,
„ Milonem Morinenſem epiſcopos, ac Sugerium abbatem Pontifici obtulerunt confirmandam: id
„ quod facilè obtinuerunt. Vocatus demum in conventum Gilbertus, *in inſigni palatio*, *cui no-*
„ *men eſt Tau*, (ſic Remenſis archiepiſcopi ædes appellabantur ob formam græci elementi) *ca-*
„ *pitulis ſingulis* à ſe prolatis *libere renuntiavit*; eademque Pontifex damnavit cum libro aucto-
„ ris, diſtrictè præcipiens, ne eumdem librum legere, vel transſcribere quis auderet, *niſi priùs*
„ *eum Romana eccleſia correxiſſet*. Dicente Gilberto, ſe ad nutum Pontificis correcturum, Ponti-
„ fex negavit. „ Hæc carptim ex Gauſrido.

LXIV. Quædam ſingularia habet Otto; quædam item à Gauſrido diſcrepantia. Et primò quidem tradit, Gilberti examen, *finita ſynodo*, *& promulgatis decretis*, initum fuiſſe; tum *decurſa medianæ Quadrageſimæ hebdomada*, *ſacroque dominicæ Paſſionis tempore inchoante*, Gilbertum in medium vocatum ad judicium. Deindè lectis ab eo orthodoxorum Patrum libris in ſui defenſionem, Eugenium tædio affectum intuliſſe, quod Gauſridus Bernardo tribuit, ſimpliciter diceret Gilbertus, *an-ne illam ſummam eſſentiam crederet eſſe Deum?* Hunc verò diutina collatione fatigatum, inconſideratè reſpondiſſe, *Non*. Quod dictum, mox ab ejus ore raptum notarius exceperit. Sub hæc conventu dimiſſo, totum quod ſuperfuit illius diei ſpatium cum nocte ſequente, amicis ſuis Cardinalibus, quos habuit non paucos, prenſandis Gilbertum adhibuiſſe.

LXV. Die ſubſequente recitatum ipſius ſcriptum, ejuſque rationem ab Epiſcopo exactam: eum verò ita demum ſententiam ſuam expoſuiſſe, ut ſi Dei nomen pro natura ipſa ſumatur, Deum quidem eſſe concederet; ſecus ſi pro perſona: ne, ſi id *indeterminatè* profiteretur, eò adduceretur, ut quicquid de qualibet perſona dicitur, & de eſſentia pariter eſſet aſſerendum: atque adeò *ſicut perſonam Filii*, *ita divinam eſſentiam indeterminatè incarnatam*, *paſſamque* confiteri cogeretur. Hanc porrò diſtinctionem ab eo aſſertam teſtimoniis Patrum, Theoderiti, & Hilarii, atque auctoritate concilii Toletani: *quam auctoritatem cùm determinare vellet Clara-vallenſis Abbas*, *& aliqua verba protuliſſet*, *quæ Cardinalibus diſplicerent*; Gilbertum petiiſſe ut id ſcriberetur: Bernardum verò, quod Gauſridus notat, reſpondiſſe: *Scribatur ſtilo ferreo*, *ungue adamantino*. Demum Abbatem ſanctum Epiſcopos conveniſſe, ſimulque cum eis fidem ſuam contra Gilberti capitula expoſuiſſe. Quod Gallicanorum Epiſcoporum factum tam graviter ſacer Cardinalium Senatus acceperit, ut hac de re ad Pontificem conqueſti ſint, tum contra epiſcopos, tum contra Bernardum ipſum, quòd *tamquam finituræ ſententiæ ultimam manum apponendo*, ipſis inconſultis, fidem ſuam ſcribere auſi fuiſſent. Quæ res ad Romanam ſedem pertineret. Tandem Bernardum juſſu Pontificis, ut cardinales placaret, accerſitum, humiliter & cum reverentia reſpondiſſe: *Se*, *vel dominos epiſcopos nihil de præfatis capitulis diffiniſſe*: *ſed quia ab eodem Epiſcopo Pictavino audierat ut fides ſua ſcriberetur*; *idcircò*, *quia ſolus nollet*, *illorum auctoritate ac teſtimonio ſimpliciter ſe quod ſentiret expoſuiſſe*. Quo humili ac modeſto reſponſo accepto, prædicta cardinalium indignatio conquieverit, *ita tamen*, *ut præfatum ſcriptum*, *tamquam inconſulta curia prolatum*, *velut auctoritatis pondere carens*, *pro ſymbolo in Eccleſia non haberetur*. Atque ita *de tribus capitulis propter præmiſſam tumultuationem nihil diffiniri potuerit*. Quod mirum non eſſe, ait Otto, qui & addit, Gilbertum in quarto ab aliis diſcordaſſe epiſcopis, *cùm illi profiterentur naturam incarnatam*, *ſed in Filio*; Gilbertus verò *perſonam Filii incarnatam non ſine ſua natura*. *De primo tantum Romanus Pontifex diffinivit*, *ne aliqua ratio in theologia inter naturam & perſonam divideret*, *neve Deus divina eſſentia diceretur ex ſenſu ablativi tantum*, *ſed etiam nominativi*. Quam ſummi Pontificis ſententiam Gilbertus reverenter exceperit, atque archidiaconis ſuis in gratiam receptis, *cum Ordinis integritate*, *& honoris plenitudine* ad propriam diœceſim remeaverit.

LXVI. In his omnibus apparet, Ottonem Gilberto admodum faviſſe; nec proindè mirandum, quod in conſequentibus addubitet, *utrum prædictus Abbas Clara-vallenſis in hoc negotio ex humanæ infirmitatis fragilitate*, *tamquam homo*, *deceptus fuerit*: *vel Epiſcopus*, *tamquam vir litteratiſſimus*, *propoſitum aſtutè celando*, *Eccleſiæ judicium evaſerit*. Verùm Otto morti proximus, teſte Radevico, librum ſuum, in quo hæc ſcripſerat, ſibi afferri præcepit, & religioſis viris tradidit: *ut ſi quid pro ſententia magiſtri Gilleberti dixiſſe viſus eſſet*, *quod quempiam poſſet offendere*, *ad ipſorum arbitrium corrigeretur*. De tota hac diſputatione merito Gaufredus lectores ad Bernardi Sermones in Cantica remittit, nempè ad Sermonem LXXX. in quo vir ſanctus eos, qui Gilberti ſententiam propugnare pergebant, hæreticos pronuntiare non dubitat; tametſi auctoris nomini ob reſipiſcentiam parcit.

Radev. lib. 2. c. 11.

§. *VI. De*

§. *VI. De Henricianis, aliiſque Hæreticis à Bernardo repreſſis.*

LXVII. Gilbertum, & Abaelardum, qui ex perverſo philoſophiæ uſu Theologiam deformabant, ratione & auctoritate revicit Bernardus: at hæreticos factis etiam & exemplis ſuperavit. Variæ id genus peſtes varias Galliæ provincias ævo illo infeſtabant; Tanchelmus in Flandria; Petrus Bruſius in Provincia, a quo dicti Petrobruſiani; Henricus in Aquitania; alii ſine certo duce in Lotharingia & in locis Coloniæ Agrippinæ vicinis, quos ob id Colonienſes appellabimus. His omnibus Arnaldiſtas adjungere licet.

LXVIII. Tanchelmum, ejuſque ſequaces aggreſſus eſt beatus Norbertus, ut ex ejus vita *V. Annal. lib. 12. n. 114.* conſtat; atque eorumdem *curſum & impetum retardavit* in Trajectenſi diœceſi Fridericus Colonienſis antiſtes; qua de re exſtat apud Tengnagelum epiſtola Trajectenſis eccleſiæ ad eumdem Fridericum *de Tanchelmo ſeductore*, ubi iſtius hæreſis origo & ſumma deſcribitur. Quid in Petrobruſianos egerit Petrus Venerabilis, tractatus contra illos ab eo editus docet. Bernardi in rem Chriſtianam ſtudium exercuit in primis Henriciana hæreſis, quam factis & ſcriptis ſtrenuè exagitavit. Legendæ hac de re epiſtolæ CCXL. & ſubſequens, cum capite ſexto libri tertii de vita Bernardi, auctore Gaufrido; quę omnia ex aliis monumentis illuſtrare juvat.

LXIX. Henricus, quem vir ſanctus *monachum apoſtatam*, & poſt eum Gaufridus appellat, *pſeudo-eremita*, vocatur in actis Epiſcoporum Cenomannenſium, tomo tertio Analectorum, ubi ejus mores & perverſi actus accuratè deſcribuntur. Quo ex loco ortus ſit, non ſatis indicant hæc verba: *Per idem ferè tempus*, nempè ſub Hildeberto epiſcopo, *in adjacentium finibus regionum ſurrexit quidam hypocrita, quem propria actio, mores perverſi, dogma deteſtabile ſcorpionibus & parricidalibus dignum proteſtantur ſuppliciis.* Is ſub ementito *ſanctitatis & ſcientiæ* nomine turpia flagitia exercens, omnium mortalium *exceſſus, cæteris incognitos*, ex ſolo aſpectu ſe cognoſcere jactitabat. Miſſi ad Cenomannos duo ejus diſcipuli, *die Cineris ſuburbia civitatis* attigerunt. *Gerebant ex ſui Doctoris conſuetudine baculos ac vexillum crucis, colore & exteriori converſatione habitum prætendentes pœnitentium.* Hac ſpecie deluſi Cenomanni, eos *tamquam angelos ſuſceperunt*. Eoſdem etiam *blandè* excepit Hildebertus epiſcopus, qui *Romanum iter* aggreſſurus, *inter cætera ſuis injunxit archidiaconis, ut illi pſeudo-eremitæ Henrico pacificum ingreſſum & licentiam ſermocinandi ad populum permitterent*; cujus rei poſtmodum ipſum abundè pœnituit. Ex his fortè quis inferat, Henricum fuiſſe ortum ex proxima Cenomannis regione, quibus primum ſuæ perverſæ doctrinæ virus propinavit. Si enim jam aliundè notus fuiſſet, eum in ſuam civitatem non tam facilè admiſiſſet Hildebertus, Antiſtes doctus & oculatus. Verùm ex longinqua regione iſtuc accedere potuit; & fortaſſe ex Italia, ut poſteà dicturi ſumus.

LXX. Henrico civitatem ingreſſo, *vulgus ſolito more applauſit novitati*. Quin etiam *plerique clericorum eidem alimenta miniſtrabant, tribunalque præparabant, undè concionator ille turbas alloqueretur*, qui *mirum ad modum facundus erat*. Eo audito, *plebs in clericos verſa eſt in furorem*, eos habens *ſicut ethnicos & publicanos;* adeò ut *famulis eorum minaretur cruciatus, nec eis aliquid vendere, vel ab eis emere vellent.* Immò *non tantùm eorum ædes obruere, & bona diſſipare, ſed illos lapidare, aut affigere patibulo decreverant, niſi Princeps, & optimates nefandis auſibus reſtitiſſent.*

LXXI. Hoc ſerius licèt comperto, Clerus Cenomannenſis Henrico, ejuſque ſociis prædicationem edito libello interdixit. Quare Henricus, Hildeberti reditu intellecto, *receſſit in caſtrum ſancti Carileſi*, nequaquam ab incœptis deſiſtens, ſed ad pejora prorumpens in dies. Interim cùm Hildebertus, ex Romano itinere reverſus, populo benedictionem impertiri vellet, indignè habitus eſt à populo, hæretici ſermonibus corrupto. Tum ille ſeductorem adiit, ſciſcitatus, *cujus Ordinis fungeretur officio*. Hic vero ſe diaconum eſſe reſpondit, qui ex illa provincia diſcedere juſſus, *clam aufugit, cæteras regiones, niſi ocior eſſet fama, ſimili modo perturbaturus*, & viperino flatu ſuo infecturus. Hactenus ex actis Hildeberti.

LXXII. Inter hæc, duo Henrici diſcipuli, Cyprianus, & Petrus, ab ejus præſtigiis reſipuerunt, ut fidem facit encyclica Hildeberti epiſtola LXXVIII. in qua ita eorum magiſter dipingitur: *Henricus is erat, magnus diaboli laqueus, & celebris armiger antichriſti. Huic & habitu religionem, & verbis litteraturam ſimulanti, tamdiu præſcripti fratres adhæſerunt, donec eis & turpitudo in vita, & error innotuit in doctrina. Ubi enim cognoverunt vias ejus vias eſſe non rectas, priùs ad ſe reverſi ſunt; dehinc ad nos tranſierunt, cujus diœceſim ſic infecerat, ut renitens ei clerus vix inter parietes eccleſiæ ſuam tueretur libertatem.* Ita Hildebertus ſerius agnovit quantum periculi immineat ex incauta approbatione novorum doctorum, qui ſub ſpecie pietatis animos auditorum corrumpunt.

LXXIII. Ex his patet, Henricum illum longè priùs Cenomannos infeciſſe, quàm ad partes Toloſanas, undè eum expulit Bernardus, ſubiret: quippè cum Romanum iter, quod Hildebertus

bertus

Digitized by Google

bertus adhuc Cenomannenſis epiſcopus aggreſſus eſt, quo tempore infamis ille præſtigiator zizania ſua ſeminavit apud Cenomannos, contigerit antè annum MCXXV. quo anno Hildebertus in metropolim Turonicam migravit. At verò Bernardus non niſi anno MCXLVII. ad Toloſanas partes profectus eſt. Et certè in epiſtola CCXLI. quam in partibus Toloſanis conſtitutus ſcripſit ad Hildefonſum Comitem, id ſatis innuit vir ſanctus his verbis: *Inquire, ſi places, quomodo de Lauſana civitate exierit, quomodo de Cenomannis, quomodo de Pictavi, quomodo de Burdegali.* Hæc quippè videtur eſſe ſeries itineris illius apoſtatæ, qui à Lauſana, deindè à Cenomannis prædicandi exordium ſumpſit. Et fortaſſe Lauſanam venerat ex Italia, ex qua ejuſmodi fæces in partes Gallicanas tranſmigrarunt, reliquiæ Manichæorum, uti & illi Cameracenſes hæretici ex Italia advecti, qui anno MXXV. damnati ſunt in ſynodo Atrebatenſi; quo etiam tempore ſimiles ejuſmodi peſtes apud Aurelianos igni perierunt. Et quidem Henricianos appellat Manichæos Heribertus in libro 2. de miraculis S. Bernardi, cap. 16. ubi legatus Papæ, aliique epiſcopi, *pro confutanda hæreſi Manichæorum*, ad partes Toloſanas cum viro ſancto acceſſiſſe memorantur. Jam verò quo pacto ejuſmodi hæreticis, eorumque ſequacibus, Manichæorum nomen & errores competant, illuſtriſſimus Meldorum Epiſcopus in eximio opere ſuo quod de variationibus hæreticorum ſcripſit, luculenter oſtendit lib. 11.

LXXIV. Iidem Henriciani hæretici in Petrocorios effuſi, Pontio duce & anteſignano, uti docet Heriberti epiſtola in tomo tertio noſtrorum Analectorum, ubi peculiaria Pontianorum illorum commenta referuntur. Indè eſt, quòd Bernardus ad Petrocorios, ſeu Petragoricos populos ſe contulit, ut patet ex tertia parte lib. 6. qui eſt de ejus miraculis, nu. 4. ubi Arianos plurimos apud Toloſates inveniſſe, eoſque, uti & Henricum hæreticum, fugaſſe memoratur. Quin etiam idem Henricus, in Piſano concilio antea damnatus, & Bernardo, ut monachus in Clara-valle fieret, commiſſus dicitur. Verùm ille, acceptis à Bernardo ad Claræ-vallenſes litteris, in ſuſcepto ſemel errore obfirmatè perſiſtere maluit, quàm ad ſalutis viam hoc compendio redire.

LXXV. Henricum vivis coloribus depingit Bernardus in prædicta epiſtola CCXLI. ubi eum litteratum, ſpeciem habentem pietatis, ſed aleis & meretricibus deditum ſcribit. Impia ejus dogmata hæc ferè commemorat. Sacerdotum & clericorum reſpectus nullus: Sacramentorum atque feſtorum abolitio; baptiſmus parvulis negatus. Alterius claſſis erat apud Hildebertum in epiſtola LI. hæreticus ille, qui Sanctorum interceſſiones rejiciebat, ipſum Hildebertum in ſuæ ſectæ patrocinium traducere perperam conatus. An verò iidem cum Henricianis fuerint hæretici illi, quos Bernardus in Sermonibus LXV. & LXVI. ſuper cantica impugnat, modò inquirendum.

LXXVI. Et quidem non alios fuiſſe aliquando mihi fuit perſuaſum: at reperta Evervini abbatis Steinfeldenſis epiſtola, quæ prædictis Sermonibus occaſionem dedit, mutanda eſt ſententia. Colonienſes quippè fuerunt iſti hæretici, in nonnullis quidem conſentientes cum Henricianis, ſed ab his in multis diſcrepantes. Colonienſes in duas claſſes diſtinguit Evervinus. Uni dicebant, Eccleſiam apud ſe tantùm eſſe, quaſi ipſi ſoli veſtigiis Chriſti inhærerent. In ſacramentis ſuis velo ſe tegebant, & quotidiè cibum & potum ſuum in Chriſti corpus & ſanguinem ſe conſecrare aſſerebant: cæteros in ſacramentis procul à veritate abeſſe. Præter baptiſmum aquæ, alium admittebant in igne & ſpiritu per ſolam manuum impoſitionem; Baptiſmum verò noſtrum cum nuptiis reſpuebant. Denique ajebant, quemlibet è ſuis Electum, ſeu baptizatum, habere poteſtatem alios, qui digni fuiſſent, baptizandi; & in menſa ſua corpus Chriſti & ſanguinem conficiendi.

LXXVII. Alii verò ſacerdotibus Eccleſiæ, utpotè ſæculari more viventibus, conſecrandi poteſtatem abjudicabant, aliaque ſacramenta conferendi, excepto baptiſmo, quem ſolis adultis, non parvulis, conferebant. Omne conjugium, præter illud quod inter virgines maſculum & feminam contrahitur, fornicationem reputabant. Poſtremò ſuffragia Sanctorum, jejunia, cæteraſque corporis macerationes reſpuebant, uti & purgatorium, & ſuffragia pro mortuis.

LXXVIII. Itaque Henricianis & Colonienſibus hæreticis communis fuit genius, odium in Eccleſiæ miniſtros, ſacramenta, baptiſmum parvulorum, & nuptias: pauca peculiaria, quæ non ſectæ genus, ſed quamdam tantùm capitum diverſitatem arguunt. Uno verbo, diverſi fuerunt rami, ſed ex eadem radice prodeuntes. Nec dubitem Colonienſes illos hæreticos ex Tan-
Abaelar. pag. 1066. chelmi officina prodiiſſe. Is *laicus in Flandria*, teſte Abaelardo, maximè apud Antuerpiam, errores ſuos diſſeminans, *in tantam ſe erexit dementiam, ut ſe Dei Filium vocitari, & à ſeducto populo, ut dicitur, templum ædificari ſibi faceret.* Ob id Antuerpiæ in eccleſia S. Michaelis ab epiſcopo Tornacenſi, cujus ditioni tunc locus ſubjacebat, inſtitutus eſt cœtus duodecim clericorum, qui ſe impiis dogmatibus opponerent: quæ eccleſia poſtmodum S. Norberto tradita eſt. Quæ fuerint Tanchelmi perverſa dogmata, diſcimus ex epiſtola Trajectenſis eccleſiæ ad Fridericum antiſtitem Colonienſem *de Tanchelmo ſeductore:* Is quippè ajebat, *eccleſias Dei lupanaria eſſe reputanda; nihil eſſe quod ſacerdotum officio in menſa dominica conficeretur; pollutiones, non ſacramenta nominanda; ex meritis & ſanctitate miniſtrorum virtutem ſacramentis accedere:*

quæ

Digitized by Google

quæ omnia bellè præmiſſorum hæreticorum deliriis conveniunt. Presbyter quidam, Evervacherus nomine, *à ſacerdotali dignitate apoſtatans, neſandi hominis magiſterio adhæſit, & illum Romam proſecutus* eſt, idemque poſteà multa damna intulit eccleſiæ Trajectenſi. Porrò Friderico gratias agit clerus Trajectenſis, quod Tanchelmi *curſum & impetum retardavit*. Ex quo intelligitur, ejus errores uſque in Trajectenſem, immò & in Colonienſem (ut ex Evervini epiſtola patet) diœceſim penetraſſe, atque ab eodem auctore Colonienſes illos hæreticos ortos fuiſſe.

LXXIX. Hugo Metellus, tunc apud Tullum-Leucorum canonicus regularis, teſtis eſt in epiſtola ad Henricum ejuſdem urbis epiſcopum, ejuſmodi peſtes in ſolum Tullenſe irrepſiſſe. *Latent in epiſcopatu tuo*, inquit, *immò jam apparent peſtilentes homines, qui veriori nomine beſtiæ appellari poſſunt, quia beſtialiter vivunt. Conjugium enim deteſtantur, baptiſmum abominantur, ſacramenta Eccleſiæ deridens, nomen Chriſtianum abhorrent*. Hæc ſine dubio Colonienſium hæreticorum infeſta & infauſta ſoboles erat.

LXXX. Henricianis ſucceſſere, ſeu acceſſere ejuſdem farinæ homines, qui ſe Catharos, id eſt ſolos mundos, jactitabant: quorum errores, qui Mediolani quondam eorum magiſter fuerat, Bonacurſus detexit, conſutavitque libro edito, in Spicilegii tomo XIII: ex quo eos Manichæorum erroribus, uti & ſuperiores illos, infectos fuiſſe manifeſtum eſt. Catharos inſectari videtur Gillebertus de Hoilandia in Sermone XXXVI. in Cantica num. *6. Erumpunt*, inquit, *his diebus ligna quædam, quæ non plantavit Pater cœleſtis; quæ non ſunt plantata ex Libano noſtro. Fortitudinem prætendunt operis, injuriarum inſenſibilitatem, parſimoniæ tolerantiam. Cedrina videntur, ſed Libani non ſunt, quia immunda eſt eorum mens & conſcientia*. Adverſùs Catharos item exſtant Sermones Ecberti abbatis Schonaugienſis.

LXXXI. Paſſagios, & Arnaldiſtas Catharis adjungit Bonacurſus: quorum illi Moſaicæ legis ritus omnes obſervandos eſſe dicebant, Filii & Spiritus-ſancti æqualitatem negantes, & Eccleſiæ univerſæ Doctores omnes, Romanæque in primis auctoritatem abjicientes: hi verò, ideſt Arnaldiſtæ, *pro malitia clericorum ſacramenta Eccleſiæ eſſe vitanda* cenſebant.

LXXXII. Ita dictos exiſtimo ab Arnaldo illo factioſo homine, qui ſpecie libertatis ac reipublicæ in Urbe reſtituendæ, omnia Pontifici temporalia jura abrogari volebat, ſola ſacrorum poteſtate cum decimis, & oblationibus ipſi relicta. Is ex Italiæ civitate Brixia oriundus, ejuſdemque eccleſiæ clericus, Petrum Abaelardum præceptorem habuerat, ſingularitatis amator, teſtante Othone Friſingenſi, novitatis cupidus, qui à Gallicano ſtudio in Italiam reverſus, religioſum *Otto lib. 2.* habitum, quo meliùs incautos deciperet, induit; monachorum nihilominus oſor, & maximè *de Frid.* clericorum; ſed laicorum adulator. *cap. 20.* *Dicebat enim, nec clericos proprietatem, nec epiſcopos regalia, nec monachos poſſeſſiones habentes, aliqua ratione ſalvari poſſe; cuncta hæc Principis eſſe. Præter hæc, de ſacramento altaris, de baptiſmo parvulorum non ſanè dicitur ſenſiſſe*. Atque adeò Petrobruſianorum, & Henricianorum erroribus affrictus erat. Innocentius II. hominem ex Italia fugavit, & Turegum * apud Helveticos ſecedere compulit. Comperta morte Innocentii, circa ** Zurich.* principia Pontificatus Eugenii Romam ingreſſus, cùm eam in Pontificem commotam vidiſſet, ſeditionis ignem excitavit. Res verò eo tandem progreſſa eſt, ut cardinales malè habiti, pars etiam ſauciati; ipſe Eugenius Urbe pulſus ſit. Pontificis cauſam tuendam ſuſcepit Bernardus, ſcripſitque egregiam hac de re epiſtolam ad Romanos, quæ eſt CCXLII. Ei ſuccedit alia ejuſdem argumenti ad Conradum regem Romanorum, quem litteris ſuis, ab Ottone relatis, Romani ad ſuas partes pertrahere fruſtrà moliti ſunt. Sic nulli eccleſiæ negotio, nulli neceſſitati *Idem l. 2.* deerat vir ſanctus, qui ad communem reipublicæ Chriſtianæ utilitatem natus erat. Ad extre- *cap. 28.* mum Arnaldus comprehenſus, atque à præfecto Urbis, cui tantopere aſſentatus fuerat, ligno adactus eſt, cadavere in favillas redacto, *ne à ſtolida plebe corpus ejus venerationi haberetur*. Plura de eo videſis apud Ottonem, & ex eo in Notis ad Bernardi epiſtolam CXCV.

§. *VII. De expeditionis ſacræ prædicatione per S. Bernardum facta, ejuſque infelici ſucceſſu.*

LXXXIII. INTER extremos Bernardi labores cenſenda eſt prædicatio ſacræ expeditionis in terram ſanctam: quæ res quantum ſudoris, quantum moleſtiæ ipſi attulerit, ex ejus vita & ſcriptis facilè intelligere licet. Hujus expeditionis occaſio, ut ex Ottone Fri- *Otto lib. 1.* ſingenſi diſcimus, nata eſt per Ludovicum Juniorem Francorum regem; qui ad loca ſacra *de Frid. c.* pergendi deſiderio preſſus, quod germanus ſuus Philippus, *eodem voto adſtrictus*, morte in- *34. & ſequent.* tercedente, exequi non potuerat, conſilium ſuum regni principibus aperit. Hi Bernardum conſulendum decernunt. Accerſitus Abbas ſanctus, tanti momenti negotium *ad Romani Pontificis examen* referendum cenſet. Id magnopere laudavit, probavitque Eugenius, *auctoritate prædicandi, animoſque cunctorum ad hoc commovendi prænominato Abbati, qui apud omnes Galliæ, ac Germaniæ populos ut propheta, vel apoſtolus habebatur, conceſſa*. Paret tandem apoſtolicis litteris Bernardus; *& excitatis ad tranſmarinam expeditionem multorum animis*, Ludovi-

cum

Digitized by Google

cum regem apud Vizeliacum cruce ſignat *cum Theodorico Flandrenſi, & Henrico Theobaldi Bleſenſis filio, Comitibus*, aliiſque Baronibus, & nobilibus.

LXXXIV. Interim Radulſus quidam monachus crucem itidem dum in Germania prædicat, Chriſtianos in Judæorum necem accendit. Hominem litteris repreſſit Bernardus, atque ipſemet ſacræ expeditionis prædicationem aggreſſus eſt in orientali Francorum regno, hoc eſt, in ea Germaniæ regione, quæ ad Rhenum ſita eſt. Hinc Conradus imperator generalem conventum Spiræ indixit: quò Bernardus profectus, *Principi eum Friderico fratris ſui filio, aliiſque principibus, & viris illuſtribus crucem ſumere perſuaſit, plurima in publico, vel occulto faciendo miracula*. Fridericum Sueviæ ducem, qui filium ſuum cruce ſignatum indignè ferebat, Bernardus emollivit; Radulſum monachum in clauſtrum ſuum retrudi juſſit; & loco ſui, Adamum Eboracenſem abbatem Conrado, in Bajoariam pergenti, ad urgendum itineris negotium dedit ſocium. Exſtat Bernardi hac de re epiſtola ad Francos Orientales, quæ modò eſt ordine CCCLXIII. quam proximè ſubſequitur alia ad Henricum archiepiſcopum Moguntinum ad reprimendum Radulſum. *Igitur non ſolùm ex Romano imperio*, ait Otto, *ſed etiam ex vicinis regnis, ideſt occidentali Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis ac nationibus hac expeditionis fama ad ſumendam crucem commotis, repente ſic totus penè Occidens ſiluit, ut non ſolùm bella movere, ſed & arma quempiam in publico portare nefas haberetur*.

LXXXV. Tanta porrò totius Occidentis commotio Bernardi prædicationi tributa eſt: verùm, cùm hæc expeditio non bene pro votis ſucceſſiſſet, tota etiam mali eventus invidia in eum rejecta, pro communi more mortalium, qui ex eventis res æſtimare ſolent. Neque ferè ulla alia res fuit, quæ Bernardi animum majori dolore affecerit, quàm iſta, non tam ſui, quàm Dei cauſa. Undè ipſe initio libri ſecundi de Conſideratione: *Si neceſſe ſit unum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum eſſe. Bonum mihi, ſi dignetur me uti pro clypeo. Libens in me recipio detrahentium linguas maledicas*, &c. Adeò porrò omnium ferè animi hoc eventu turbati ſunt, ut ſanctus Doctor beatum pronuntiet eum, *qui non fuiſſet ſcandalizatus in eo*. Quanta denique fuerit Bernardi ſuper hoc triſtitia, patet tum ex epiſtola CCLXXXVIII. quam in lecto, forſan ex animi ægritudine, decumbens hac de re ſcripſit; tum ex epiſtola Joannis abbatis Caſæ-Marii ad Bernardum ipſum; quæ modò eſt inter Bernardinas CCCLXXXVI. in qua virum ſanctum, quem ob ſiniſtrum expeditionis eventum audierat afflictum, conſolatur,

LXXXVI. Non defuere tamen qui Bernardi partes defendendas ſuſceperint; quos inter non ultimo loco numerandus eſt Otto epiſcopus Friſingenſis, Bernardo non admodum favere ſolitus. Is in libro de geſtis Friderici cap. LX. excurſum facit ad excuſandum eventum illius expeditionis, cui & ipſe interfuit. In fine excurſus philoſophici potiùs, quàm hiſtorici, ita concludit in gratiam Bernardi: *Quamvis ſi dicamus, ſanctum illum Abbatem ſpiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuiſſe, ſed nos ob ſuperbiam laſciviamque noſtram ſalubria mandata non obſervantes, meritò rerum, perſonarumque diſpendium reportaſſe, non ſit ab antiquis rationibus vel exemplis diſſonum*. Unum tamen addit, nempè, *ſpiritum prophetarum non ſemper ſubeſſe prophetis*: ut nempè innuat incertum eſſe, an Bernardus ex ſpiritu divino de hac expeditione, ejuſque eventu conjecerit.

LXXXVII. Attamen Bernardus ipſe initio libri ſecundi de Conſideratione ad Eugenium, ubi factum à calumnia tuetur, ſe ad id divinitus impulſum eſſe non diffitetur. *Diximus, Pax*, inquit, *& non eſt pax: promiſimus bona; & ecce turbatio*. Tum hæc ſubdit ad ſui defenſionem: *Quaſi verò temeritate in opere iſto, aut levitate uſi ſimus. Cucurrimus planè in eo, non quaſi in incertum, ſed jubente te, immò per te Deo*. Et inferius, objectis ſibi hominum improperiis: *Undè ſcimus, quòd à Domino ſermo egreſſus ſit? Quæ ſigna tu facis, ut credamus tibi?* ita reponit, Eugenium alloquens: *Non eſt quod ad iſta ipſe reſpondeam: parcendum verecundiæ meæ. Reſponde tu pro me, & pro te ipſo ſecundùm ea quæ audiſti, & vidiſti*: quibus verbis miracula ab ſe in prædicationis confirmationem facta ſine dubio modeſtè inſinuat.

LXXXVIII. Verùm omnium optimè Gaufridus ſanctum parentem ſuum à calumnia vindicat in lib. III. de ejus vita, cap. IV. Primò quòd illius expeditionis primum propoſitum ab eo non profectum. *Cùm enim multorum jam animos permoviſſe audita neceſſitas, à Rege Francorum ſemel & iterum propter hoc expetitus, apoſtolicis etiam litteris monitus, nec ſic acquievit ſuper hoc loqui, vel conſilium dare, donec per ipſius tandem Pontificis generalem epiſtolam juſſus ab eo eſt, tamquam Romanæ Eccleſiæ lingua, exponere populis atque principibus*. Deindè quòd prædicandi officium, ab eo ex obedientia ſuſceptum, divinitus confirmatum ſit tot, tantiſque miraculis, ac ſignis, *quanta vel numerare, nedum narrare, difficile foret*. Denique quod ſi ex illa profectione Orientalis eccleſia liberari non meruit, certè cœleſtis meruit impleri & lætari, nempè ob eorum mortem, *qui in fructibus pœnitentiæ purgatas variis tribulationibus Chriſto animas reddiderunt*. Et quidem hoc ipſum eſt quod Joannes, Caſæ-Marii abbas ſanctus, ſibi ex revelatione compertum Bernardo ſignificavit.

LXXXIX. Sed quid moramur in vindicando Bernardo? cujus tanta auctoritas id jam dudum obti-

Digitized by Google

obtinuit apud omnes, etiam heterodoxos, ut ejus vita, eximia ſanctitas, & doctrina communi omnium ſuffragio & exiſtimatione ſint approbatæ.

XC. Hæc ſunt quæ præfari viſum eſt D. Mabillonio de nova hac S. Bernardi Operum editione: quæ ſi viris ſtudioſis accurata videbitur, gratiam habebunt erudito illi Auctori, qui toto vitæ tempore eruendis expoliendiſque Bernardi operibus, aliis licèt, iiſque graviſſimis ſtudiis diſtractus, omnem curam, diligentiam omnem impendit. Habebunt & D. Maſſueto, qui operam ſuam in hanc editionem conferre cœperat, & porrò conferre perrexiſſet, ni præmatura mors ſtudiorum ejus curſum abrupiſſet. Huic debentur ex 1. vol. duæ recens inventæ epiſtolæ, ſcilicet 418., & 419. & tertia ducta ex Tom. 4. Miſcell. Baluz. ordine 425. nec non & duæ chartæ, quarum prima eſt pro Luxovienſi & S. Apri monaſteriis; altera pro monaſterio S. Amantii. In altero verò volumine hæc reperientur nova, nimirum tertius liber Epiſtolæ ad Fratres de Monte-Dei, & Admonitio D. Maſſueti, qua epiſtolam integram Guillelmo à S. Theoderico adſcriptam, Guigoni V. Majoris Cartuſiæ priori vendicat. Item alia ejuſdem obſervatio, quæ *Tractatus de contemplando Deo, ac de natura & dignitate amoris* Guillelmo a S. Theoderico adjudicat. Denique epiſtola Tromundi monachi Claræ-vallenſis de S. Bernardi canonizatione, antehac inedita.

NOI REFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOVA.

Concediamo Licenza a *D. Angelo Paſinello*, Stampator di Venezia, di poter riſtampare il Libro intitolato: *Opera Sancti Bernardi Abbatis primi Claræ-vallenſis T. 3. in foglio, già da lui ſtampato l'anno* 1726., oſſervando gl'ordini ſoliti in materia di Stampe, e preſentando le Copie alle pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova. Dat. li 5. Febbraro 1747.

(Barbon Moroſini Cav. Proc. Rif.
(Marco Foſcarini Cav. Proc. Rif.

Regiſtrato in Libro a carte 19 al num. 139.

Michel Angelo Marino Segr.

Licenziato dal Magiſtrato Eccellentiſs. contra la Beſtemmia.

Franceſco Gadaldini Segr.

GENERALIS DISPOSITIO
TOTIUS OPERIS.
VOLUMEN PRIMUM CONTINET
DUOS PRIORES TOMOS.

TOMUS I. exhibet CHRONOLOGIAM BERNARDINAM, & EPISTOLAS num. CCCCXLVII. diſtinctas in tres claſſes.

In prima claſſe exſtant Epiſtolæ CCCX. ſub veteri ordine.

In ſecunda claſſe Epiſtolæ CIX. nimirum ad CCCCXIX. partim novæ, partim antehac editę, ſed ordine mutato pro ratione temporis quo ſcriptæ ſunt.

In tertia claſſe ſunt Epiſtolæ reliquæ ab Epiſtola CCCCXX. dubiæ, ſpuriæ, atque alienæ ad Bernardum ſcriptæ.

Collatæ ſunt Epiſtolæ ad tres codices Colbertinos, Ciſtercienſes duos, Corbejenſem unum, unum item Compendienſem. Conſulti etiam codices Vaticani, Sorbonicus, Regiæ Navarræ, Gandavenſis S. Petri, Claræ-vallenſis, Vallis-claræ, Aureæ-vallis, &c.

TOMUS II. continet OPUSCULA numero XII. inferius recenſenda cum ſuis capitulationibus.

Collata ad codices Colbertinum, Dionyſianum, Ciſtercienſes, S. Germani, Majoris-monaſterii, Gemeticenſem, S. Theoderici Remenſis, & Compendienſem. Subjiciuntur Notæ fuſiores in Tomos I. & II. cum Indicibus neceſſariis, nempè Notarum, locorum ſacræ Scripturæ, rerum, & verborum.

VOLUMEN SECUNDUM CONTINET
TOMOS III. & IV.

TOMUS III. SERMONES de Tempore, de Sanctis, ac de diverſis complectitur, quorum elenchus infra.

Collati ſunt ad codices Dionyſianos, Ciſtercienſes, Majoris-monaſterii, Alborum-mantellorum, Cœleſtinorum, Fulienſium, Pariſienſium.

TOMUS IV. totus conſtat ex SERMONIBUS IN CANTICA, numero LXXXVI. quorum index ac ſeries eidem tomo præmittitur.

Collati ſunt ad codices S. Germani Pariſ. Gemeticenſem, Ciſtercienſes, S. Victoris Pariſ. Cœleſtinorum Pariſ. S. Theoderici Remenſ. S. Ebrulfi, &c.

TOMO IV. ſubjiciuntur FLORES ex S. Bernardo, & Gloſſarium.

NOTÆ FUSIORES in Tomos III. & IV. cum INDICIBUS neceſſariis, nempe Notarum, locorum ſacræ ſcripturæ, rerum, & verborum.

APPENDIX continens epiſtolas num. 34. Hymnum S. Malachię cum ſuis Notis ex primo Tomo collectionis veterum Scriptorum, & Monumentorum P. Edmundi Martene, & commentariolum ſuper Hymnum, *Jeſu noſtra Redemptio*. ex Tom. 8. Bibliothecę Aſceticę P. Bernardi Pezii, cum ſuo indice.

VOLUMEN TERTIUM CONTINET
DUOS TOMOS POSTERIORES.

TOMUS V. continet GILLEBERTI abbatis continuationem in Cantica, & OPERA Bernardo perperam adſcripta.

TOMUS VI. ſeu Appendix, GUERRICI abbatis Sermones, tum GUIGONIS Cartuſię Prioris quaſdam Epiſtolas; necnon varios libros de S. Bernardi vita & miraculis; denique GAUFRIDI abbatis quędam Opuſcula, cum Notis, & tribus INDICIBUS, uno Scripturę ſacrę locorum, altero rerum & verborum, tertio Vitę & miraculorum hiſtorico.

CHRO-

CHRONOLOGIA BERNARDINA.

ANNO Chriſti MXCI. Urbani Papæ II. 4. Henrici IV. Imper. 35. Philippi I. Gall. regis 31. Natus eſt BERNARDUS in caſtro Fontanis appellato, propè Divionem in Burgundia, patre Teſcelino Soro, domino de Fontanis, matre Aletha, Bernardi domini Montis-barrenſis filia. Paternæ ejus ædes recens, beneficio Ludovici XIII. Galliarum Regis, RR. Patribus Congregationis Fulienſis conceſſæ, in monaſterium converſæ ſunt. De genere ſancti Bernardi lege admonitionem præmiſſam initio Vitæ S. Bernardi, & Joannem Eremitam in Vita quarta, ubi viri ſancti genus paternum ex veteri Burgundiæ Ducum familia originem duxiſſe fertur.

MXCVIII. B. Robertus abbas Moliſmenſis, aſſumtis ſecum ex eodem monaſterio 21. monachis, in eremum Ciſtercii ſecedit, ibique novum monaſterium exſtruit, in diœceſi ſcilicet Cabilonenſi, quinque circiter leucis à Divione, opitulantibus ſimul & probantibus Gualtero Cabilonenſi & Hugone Lugdunenſi præſulibus; prædia verò largiente Odone Burgundiæ Duce, quo ibi cum ſociis ſtrictius ad amuſſim obſervarei Regulam S. P. Benedicti, cujus die ſacro in Dominicam Palmarum hoc anno incidente, opus illud tum primum exordium ſumſit. Ex primis B. Roberti ſociis fuere Albericus, Odo, Joannes, Stephanus, Letaldus, & Petrus.

MXCIX. Henrici IV. imp. 43. Philippi Gall. regis 39. Urbano II. decimo nono anno pontificatus, 4. calend. Aug. defuncto ſuccedit Paſchalis II. ex monacho Cluniacenſi.

Beatus Robertus Moliſmenſium interpellationibus in Concilio Romano ac Pontificis juſſu Moliſmum redit, eique Albericus ex Priore ſubſtituitur apud Ciſtercium: eccleſia in honorem beatæ Virginis hoc anno dedicatur.

MC. Hoc anno Joannes, & Ilbodus monachi Romam mittuntur ab Alberico, Ciſtercii abbate, cum litteris commendatitiis Joannis & Benedicti Cardinalium, Hugonis archiepiſcopi Lugdunenſis, atque Walteri Præſulis Cabilonenſis, quorum precibus Paſchalis II. inſtitutum Ciſterciense confirmat peculiari privilegio dato Trojæ 14. cal. Maji, Indict. 8. pontificatus anno 2. Exſtat apud Baron. & Manriq.

MCI. Albericus abbas arctiſſimam Regulæ S. Benedicti obſervationem inſtituit in novo monaſterio, abjiciens quicquid Regulæ adverſaretur.

Obiit B. Bruno Inſtitutor Ordinis Cartuſienſis (qui anno 1086. exordium ſumſit) patria Colonienſis, ſanctitate ac ſcientia illuſtris.

MCII. Odo Burgundiæ Dux, Ciſtercii fundator moritur, & ſepelitur in eccleſia Ciſtercienſi; eodemque anno Henricus ejus filius habitum monaſticum ibidem induit.

MCIII. Ciſtercienſes nigrum habitum in album commutaſſe creduntur, & B. Virginis officium quotidie recitandum ſibi propoſuiſſe.

MCV. Obiiſſe putatur Aletha S. Bernardi mater, calendis Septembris, ex Necrologio S. Benigni Divionenſis, ubi ſepulta eſt: cujus corpus poſt 145. annos tranſlatum eſt Claram-vallem. Ejus obitum deſcribit Guillelmus lib. 1. vitæ S. Bernardi cap. 2.

MCVI. Paſchalis II. 7. Philippi I. Galliarum regis 46. Henricus IV. infeliciter vitam clauſit anno imperii 49. Huic ſucceſſit Henricus V. hoſtili in Eccleſiam animo patri non degener filius: qui Romam pergens Paſchali Pontifici manus injecit, ab eoque per vim eccleſiarum inveſtituras extorſit; ſed & coronam imperatoriam anno 1111.

MCVIII. Paſchalis II. 9. Henrici V. 2. 3. cal. Aug. Philippus rex Francorum obiit apud Milidunum: cui Ludovicus ejus filius, cognomento Groſſus, ſucceſſit.

MCIX. B. Albericus, ſecundus Ciſtercii abbas, obiit 7. cal. Februarii, anno regiminis nono & dimidio: cui ſubſtitutus B. Stephanus Hardingus, nobili apud Anglos ſtemmate oriundus, Prioris antea vice functus, qui & ipſe cum aliis Moliſmo vitæ arctioris deſiderio egreſſus fuerat.

MCX. Hoc anno ad ſuperos migravit 3. cal. Maji B. Robertus abbas Moliſmenſis, Ciſtercii primus inſtitutor, non anno 1098. ut vulgo creditur.

MCXIII. Paſchalis II. 14. Henrici V. 8. Ludovici VI. 6. B. Bernardi converſione celeberrimus eſt. Qui annos natus circiter viginti tres, Ciſtercienſium familiæ ſub Stephano abbate una cum 30. ſociis nomen dedit. Ex quo tempore Ciſtercienſis Ordo mirificè propagari & florere cœpit.

Eodem anno Firmitas, *la Ferté*, prima Ciſtercii filia, fundatur in diœc. Cabilonenſi ad Gronam fluvium, *la Grone*, à dominis Vergiacenſibus, Savarico & Guillelmo ejus filio, Comitibus Cabilonenſibus. Primus abbas Bertrandus.

MCXIV. S. Bernardus metendi artem & facultatem, cum per corporis imbecillitatem aliàs non valeret, divinitus impetravit. Vitæ lib. 1. cap. 4.

Fundatur Pontiniacum, *Pontigny*, ſecunda Ciſtercii filia, quatuor ab Autiſiodoro leucis diſtans, in allodio Heriberti caoonici Autiſiodorenſis, concurrente Herveo Comite Nivernenſi, ſub Humbaldo epiſcopo: cujus cœnobii baſilica a Theobaldo Campaniæ Comite poſtmodum ædificata, fundatoris nomen ipſi obtinuit. Primus abbas Hugo Matiſconenſis, poſtea epiſcopus Autiſiodorenſis, ad quem plures Bernardi epiſtolæ.

MCXV. Fundantur hoc anno Clara-vallis & Morimundus, tertia & quarta Ciſtercii filiæ. Clara-vallis quidem, *Clairvaux*, ad fluvium Albam in comitatu Campaniæ & diœc. Lingonenſi 7. cal. Julii, non a Theobaldo, (ut quidam opinantur, cœnobii Claræ-vallenſis tranſlationem, de qua anno 1135. cum fundatione confundentes,) ſed ab Hugone Trecenſi Comite, ut probabitur in Notis ad epiſt. 31. Claræ-vallenſi monaſterio præficitur Bernardus, & à Guillelmo de Campellis Catalaunenſi epiſcopo, abſente ſcilicet Joſceranno epiſcopo Lingonenſi, conſecratur, quatuor & viginti agens annos. Vitæ lib. 1. cap. 7. Morimundus verò, *Morimond*, in eadem dicec. ab Odolrico de Agri-monte & Adelina ejus uxore, dominis *de Choiſeul*. Primus abbas Arnoldus, ad quem epiſt. 4 Et hæ ſunt quatuor abbatiæ, quaſi totidem Ciſtercii filiæ primigeniæ, ex quibus indè cæteræ omnes ſunt exortæ.

Eodem anno obiit Ivo Carnotenſis epiſcopus, vir doctiſſimus, qui ſucceſſorem habuit Gaufridum, Legati in Gallia honore perfunctum, S. Bernardo chariſſimum, de quo Epiſt. 15. 47. & 55. & lib. 4. de Conſid. 5. tum etiam vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 1. & 6. & lib. 4. cap. 4.

MCXVI. Primum Ciſtercii Capitulum generale à B. Stephano convocatum, quotannis in poſterum frequentatum idibus Septembris, ut habet Joan. à Vitriaco, Hiſtoriæ Occidentalis cap. 14.

MCXVII. B. Bernardus gravi infirmitate detentus, medico ruſticano curandus committitur, procurante Guillelmo epiſcopo Catalaunenſi. Vitæ lib. 1. cap. 7. Quo quidem anno, vel circiter accidiſſe fertur converſio Teſcelini S. Bernardi parentis, qui non multo poſt ſanctitatis fama celebris deceſſit undecima die Aprilis, ut habet Necrologium S. Benigni Divionenſis.

MCXVIII. Henrici V. 12. Ludovici VI. 10. Paſchali II. poſt annos pontificatus Octodecim & menſes quinque, vita functo, ſucceſſit Gelaſius itidem II. ex monacho itidem Caſinenſi, cui Henricus imperator

Mauricium Burdinum, archiepiſcopum Bracarenſem, Gregorii nomine oppoſuit.

Hoc item anno cœpit Ordo Militum Templi, cujus primi auctores Hugo de Paganis & Gaufredus de S. Aldemaro, ut teſtis eſt Tyrius lib. 12. belli ſacri: quo etiam auctore idem Ordo confirmatur in Concilio Trecenſi, anno 1128. ut disertè habet Michaelenſis ſcriba Concilii, poſteà extinguendus à Clemente V. ſub Philippo Galliarum rege anno Chriſti 1313. in Concilio Viennenſi.

Fundatur monaſterium Trium-fontium, *Trois fontaines*, prima filia Claræ-vallis, in diœc. Catalaunenſi. Primus abbas Rogerius: 2. Guido, ad quem epiſt. 69. & 70. Item Fontanetum, *Fontenay*, ſecunda Claræ-vallis filia, in diœc. Æduenſi, *Autun*. Primus abbas Godefridus, Bernardi conſanguineus, qui fundato loco, regulariterque ordinato, refert liber ſepulchrorum Claræ-vallis, ad ſuam Claram-vallem rediit, ubi tertius Prior fuit, demumque epiſcopus Lingonenſis.

MCXIX. Henrici V. 13. Ludovici VI. 11. Gelaſio II. Cluniaci è vivis ſublato ſuffectus eſt Calliſtus II. Viennenſis anteà epiſcopus, Guido appellatus, qui hoc anno Remis Concilium celebravit 12. cal. Novemb. & Burdini ſchiſma feliciter compreſſit.

Eodem anno conficitur charta Charitatis vulgo appellata, triginta conſtans articulis ſeu capitulis, agente B. Stephano abbate Ciſtercienſi, aſſentientibuſque cæteris coabbatibus, ad providendum paci & tranquillitati Ordinis Ciſtercienſis, quæ a ſummo Pontifice Caliſto II. approbata eſt. Exſtat apud Manriq.

MCXX. Sanctus Nobertus, quem Bernardus *Spiritus ſancti fiſtulam* vocat epiſt. 56. Ordinem Præmonſtratenſem inſtituit in loco territorii Laudunenſis, Præmonſtrato vulgo nuncupato. V. Epiſt. 255. & Notas ad eamdem.

MCXXI. Celebratur Synodus Sueſſionenſis adversùs Petrum Abaelardum, præſidente Conano epiſcopo Præneſtino, apoſtolicæ Sedis legato, in quo ipſe Petrus librum ſuum de Trinitate flammis tradere compulſus eſt. Guillelmus Campellenſis epiſcopus Catalaunenſis eodem anno ineunte obiit: de quo vide Notas ad epiſt. 3.

Fundatur Fuſniacum, *Foigny*, in diœc. Laudunenſi, cujus abbati Rainaldo Bernardus ſcripſit epiſt. 72. 73. & 74.

MCXXII. Petrus Mauricius, natione Arvernus, dictus Venerabilis, cariſſimus Bernardi amicus, fit abbas Cluniacenſis in Octavis Aſſumptionis. Notæ ad epiſt. 1. S. Bernardi.

MCXXIII. Hoc circiter anno eligitur epiſcopus Tarentaſienſis, Petrus Firmitatis abbas, primus è familia Ciſtercienſi epiſcopus, ſubſtituto in ejus locum Bartholomæo Bernardi fratre.

Item Adamo S. Dionyſii propè Pariſios abbate defuncto, communibus eligentium votis ſucceſſor renuntiatus eſt Sugerius. Exſtant Bernardi complures ad eum epiſtolæ.

MCXXIV. Henrici V. imper. 18. Ludovici VI. Galliarum regis 16. Calliſtus Papa obiit pontificatus anno 6. Sedemque apoſtolicam Honorius II. anteà dictus Lambertus, epiſcopus Oſtienſis, eodem anno conſcendit.

MCXXV. Henricus V. imperator moritur Trajecti ad Rhenum, cum annos 19. imperaſſet, ac nullis poſt ſe liberis relictis, funeſtum diuturnumque ortum eſt diſcidium, Bernardi opera aliquando componendum, inter Lotharium Saxonum Ducem, & Conradum Henrici deceſſoris ſororium, qui à Friderico fratre & aliis rex proclamatus, conſcenſis Alpibus, a Mediolanenſibus ſuſcipitur, ac ab eorum archiepiſcopo Anſelmo, inquit Otto Friſingenſis, qui iſta narrat Chronic. lib. 7. cap. 17. Modoyci, ſede Italici regni, in regem ungitur. Pro Mediolanenſium reconciliatione cum Innocentio atque Lothario hujus nominis II. (in cujus gratiam electionis jure Imperii ſumma ceſſit) multum fuit Bernardo inſudandum, ut poſteà dicetur.

Eodem anno gravis fames, in Gallia maximè & Burgundia ſæviens, Bernardi charitatem exercet, lib. 1. Vitæ cap. 10. quo anno ipſe etiam gravi morbo conflictatus incidit in vitæ diſcrimen, ope tamdem B. Virginis & SS. Benedicti atque Laurentii ſanitati reſtitutus, ibidem: ac poſtmodum ſingularis ejus ſanctitatis & doctrinæ cœleſtis fama per urbem & orbem volavit.

MCXXVI. Otto, poſteà Friſingenſis epiſcopus, celebris Hiſtoriographus, monachum induit in cœnobio Morimundi. Is, ut ſcribit familiaris ejus Radevicus, imperatorum Henrici IV. nepos, Henrici V. ſororius, Conradi frater uterinus, & Frederici patruus fuit, ex patre clariſſimo & pio principe Leopoldo Auſtriæ marchione, & matre Agnete, filia Henrici IV.

MCXXVII. Hoc circiter anno Stephanus, ex Cancellario epiſcopus Pariſienſis, à curiæ frequentia ad meliorem frugem Bernardi monitis revocatus, graviter à Ludovico rege exagitatur, tandemque poſt multas infeſtationes, Ciſtercienſium, maximè verò Bernardi opera, in gratiam reſtituitur. Quod etiam Henricus Senonenſis archipræſul non multo poſt eademque de cauſa expertus, eumdem habuit cauſæ patronum ac defenſorem. Conſule epiſt. 45. & Notas.

Fundatur Igniacum, *Igny*, quarta Claræ-vallis filia, diœc. Remenſis, à Raynaldo de Pratis Remorum archiep. Primus abbas Humbertus, ex Caſæ-Dei monacho Claræ-vallenſis factus, qui non multo poſt amore quietis, dimiſſa præfectura, Claram-vallem rediit; qua de re a Bernardo in Italia tunc propter ſchiſma detento acriter correptus epiſt. 141. nihilo minus hoc in ſancto otio perſtitit ad diem uſque mortis, in quo S. Bernardus de eximiis ejus virtutibus ſermonem habuit. Abbas ſecundus Guerricus pietate juxtà ac ſcriptis percelebris, cujus ſermones hìc in tomo VI.

MCXXVIII. Concilium Trecenſe celebratur (non verò 1127. teſte Michaelenſi ſcriba Concilii) in ſolemnitate S. Hilarii, præſidente Matthæo Albanenſi, apoſtolicæ ſedis legato: eique interfuere Stephanus Ciſtercienſis, Bernardus Claræ-vallenſis, aliique ejuſdem Ordinis Abbates. In ipſo Patres Templariis Regulam veſteſque candidas (quibus Eugenius III. poſteà rubeam crucem attexi curavit) præſcripſere.

Fundatur Regniacum, *Regny*, in dœc. Autiſiodorenſi.

MCXXIX. Matthæus Albanenſis (verba ſunt Alberici in Chronico) Legatus ex Ordine Cluniacenſi, Concilium tenuit apud Catalaunum in Purificatione Beatæ Mariæ Virginis: ubi de conſilio S. Bernardi abbatis Henricus Virdunenſis epiſcopus epiſcopatum dimiſit, & factus eſt epiſcopus per biennium quidam Urſio abbas S. Dionyſii Remenſis.

Fundatur Urſi-campus, *Ours-camps*, in diœc. Noviomenſi à Simone epiſcopo.

MCXXX. Lotharii II. imperator. 5. Ludovici VI. Galliar. regis 22. mortuo Honorio Papa 16. cal. Februarii, pontificatus ſui ſexto, graviſſimum ſchiſma in Eccleſia Dei oritur, Innocentio II. canonicè electo 13. calend. Martii, qui Gregorius anteà vocabatur; ſed Petro Petri Leonis filio, violentia amicorum ſuorum, qui potentiſſimi in Urbe erant, ſavente ſibi Rogerio Siculo, intruſo, Innocentii cauſam Bernardus per octo annos ſtrenue propugnavit. Vide epiſt. 124. & ſeqq. Nam & inter alia hoc ipſo anno à Patribus Concilii, Stampis ea de re habiti, arbiter una voce conſtitutus, Innocentium Anacleto præferendum declaravit, & Henricum Angliæ regem ad eum ſuſcipiendum induxit. Vitæ lib. 2. cap. 1. Vide Præfationem noſtram generalem, articulo IV.

Eodem anno ipſe Bernardus ſumma animi demiſſione epiſcopatum Genuenſem, Sigefridi anno ſuperiori ad ſuperos tranſlati morte deſtitutum recuſavit. Balduinus verò in Concilio apud Clarum-montem in Gal-

lia

lia habito, primus ex Ciſtercienſibus ſacro Cardinalium collegio adſcriptus eſt, cui adjunctus putatur Martinus vir ille integerrimus, cujus meminit Bernardus lib. 4. de Conſid. cap. 5. De Balduino in epiſt. 144. & 244.

MCXXXI. Innocentio Leodii magnificè recepto, cùm priùs ſub finem anni ſuperioris in Galliam ſe recepiſſet, Bernardus repreſſit Lotharium imperatorem, epiſcopales inveſtituras repetentem; cumque ſummus Pontifex ibidem in Germaniæ regem coronavit, Romæ poſt duos annos imperatorio diademate donandum. Peracta verò Leodii Quadrageſima præſentis anni, Innocentius in Gallias redux, ad Concilium contra Anacletum menſe Octobri Remis indictum profectus, Ludovicum juniorem in locum Philippi fratris, ex equi lapſu infeliciter necati, regem conſecravit. Quo quidem Concilio ſoluto, inquit Sugerius in vita Ludovici Groſſi, dominus Papa Autiſiodori delegit demorari, reliquo nempè tempore labentis anni, cùm priùs Cluniacum, cujus eccleſiam dedicavit, deindè Claram-vallem aliaſque eccleſias viſitaſſet, comitante ipſum ubique Bernardo. Leodii conventum poſt Concilium Remenſe narrat Ernaldus in lib. 2. de vita Bernardi cap. 1. contra expreſſam Sugerii auctoritatem.

Hoc etiam anno Bernardus, ut habet magnum Chronicum Belgicum, epiſcopatum Catalaunenſem electus recuſavit, & per ipſum Gaufredus abbas ſancti Medardi Sueſſion. fit epiſcopus Catalaunenſis. Idem refert Albericus, qui & addit, Innocentium ſancti Medardi eccleſiam conſecraſſe, idibus nimirum Octobris, antè Concilium Remenſe, ut habet Chronicum ejuſdem monaſterii.

Hoc itidem anno, Thomas prior S. Victoria Pariſienſis, vir integerrimus, pro juſtitia crudeliter perimitur à nepotibus Theobaldi Neoterii archidiaconi Pariſienſis, cui ob exprobratas in eccleſiaſticos exactiones inviſus erat. Nec multo poſt Archembaldus ſubdiaconus Aurelianenſis idem mortis genus eademque de cauſa ſubiit, Joanne auctore eccleſiæ S. Crucis itidem archidiacono. Pro priore S. Victoris ſcripſit Bernardus epiſt. 158. 159. 160. & 162. et pro ſubdiacono epiſt. 61. Suſcepta autem eſt & agitata utriuſque cauſa in Concilio Jotrenſi, *Jovarre*, diœceſis Meldenſis.

Fundantur Morerola, *Moreruela*, in Caſtella & territorio Zamorenſi. Monaſterium S. Joannis de Tarouca in Luſitania, diœceſis Lamecenſis. Longus-pons *Long-pont*, in diœceſi Sueſſionenſi. Carus-locus, *Cherlieu*, in diœceſi Biſuntinenſi. Bonuſmona, *Bonnemont*, in Sabaudia, diœceſis Gebennenſis. Rievallis, *Ridal*, in Anglia, diœceſis Eboracenſis.

MCXXXII. Diſcedentem è Galliis Innocentium Bernardus in Italiam proſecutus, Piſanos & Genuenſes reconciliavit, oblatumque denuo Genuenſem pontificatum, Syro vel deferente, vel in ſedem necdum evecto, modeſtè conſtanterque rejecit.

Exorta item eſt Cluniacenſes inter & Ciſtercienſes magna controverſia, occaſione videlicet privilegii, quo iſtos Innocentius à decimarum ſolutione exemit. V. epiſt. 228. & 283.

Fundantur monaſterium Valcellenſe, *Vaucelles*, in diœc. Camerac. V. epiſt. 186. ac Trium-fontium *Trois-Fonts*, in Anglia, diœc. Eborac. V. epiſt. 92. 94. ſeqq.

MCXXXIII. S. Bernardus, in Italiam anno ſuperiori profectus, cum vires Innocentio non ſufficerent ad Romam expugnandam, (Lothario quippe armatorum dumtaxat duo millia miniſtrante) Henrico majoris Britanniæ regi ſcripſit epiſt. 138. ad ferendum ſuppetias. Sed tandem Innocentius urbem ingreſſus, in baſilica Lateranenſi Lotharium coronavit imperatorem, quo abeunte, Anacleto per urbem graſſanti cedere coactus, Piſas ſe contulit. Unde Bernardus mittitur in Germaniam, Conradum cum imperatore Lothario reconciliaturus. Qua occaſione captata, Rogerius Siciliæ tyrannus, ab Anacleto regis nomine donatus, Piſanos ab Innocentii obedientia retrahere conatur: quibus in fide conſtanter perſiſtentibus, S. Abbas congratulatoriam hoc anno dedit epiſtol. 130. Porrò in illo ejus itinere contigit Maſcelini converſio, de qua lib. 4. Vitæ, cap. 3. necnon & Duciſſæ Lotharingiæ. ibid.

MCXXXIV. Concilium Piſanum celebratur, ad quod cum Bernardus Innocentii juſſu facta pace cum Lothario & Conrado accedens per Lombardiam iter ageret, Mediolanenſes ſacrorum communione & metropolitana dignitate privati, quod Anſelmum archiepiſcopum ſecuti, Conrado, & Anacleto adhæſiſſent, litteris illum interpellant, de reſtituenda ſibi Pontificia & Imperatoris Lotharii gratia, quibus peracto Concilio adfuturum ſe promittit, datis epiſt. 132. & 133. Nec mora, Concilio ejus potiſſimum prudentia abſoluto, cum Matthæo Albanenſi & Guidone epiſcopo Piſano Cardinalibus, necnon & Gaufrido Carnotenſi, delegatur ad componendam Mediolanenſium pacem: a quibus ingenti plauſu & ſumma veneratione acceptus, archiepiſcopalem honorem ſibi pertinaciter delatum vix effugere potuit. Multis vero ibidem converſis, de quibus epiſtola 135. primam eodem loci Ordinis ſui coloniam, ſcilicet Caram-vallem, aliis mendoſe Claram-vallem, excitavit. Inde juſſu Innocentii, ut habet Sigonius de regno Italiæ, lib. 11. ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremenſes nihil profeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificavit epiſt. 318.

Interim poſt Concilium ad ſuperos migrat Norbertus Ordinis Præmonſtratenſis fundator. Sed & Stephanus abbas Ciſtercienſis 5. cal. Aprilis: cui poſt rejectum Widonem, qui Stephano adhuc ſuperſtite electus, ſex menſes pedum geſſit paſtorale, ſubſtitutus eſt Rainaldus, filius Milonis Comitis Barri ſuper Sequanam, inquit Ordericus lib. 8. monachus Claræ-vallenſis. Is præclara inſtituta 87. capitibus comprehenſa in Capitulo generali ordinavit, quę videre licet in Annal. Manriq.

Fundantur prętер Claram-Vallem Mediolanenſem, Hemmerodium, *Hemmerode*, in diœc. Trevirenſi. Vallis-Clara, *Vau-Clair*, in diœc. Laudunenſi. Primus abbas Henricus de Murdach, ad quem epiſt. 321.

MCXXXV. Bernardo ex Italia reduce per urbem Mediolanenſem, lib. 2. Vitę, cap. 4. transfertur Claravallis in commodiorem locum, lib. 2. Vitę cap. 5. ubi cùm vix tantiſper conſediſſet, juſſus eſt in Aquitaniam ſe conferre cum Gaufrido Carnotenſi, ad revocandum Guillelmum Comitem Pictavenſem, alioſque ſchiſmaticos a Gerardo Engoliſmenſi epiſcopo ſeductos, ibid. cap. 6. Poſtea aliquamdiu ſibi redditus, inſignem illam in Cantica explanationem, hortante altero Bernardo Portarum priore Cartuſiano, aggreſſus eſt. V. epiſt. 153. & 154. De hac triennii in partibus Italicis mora lege Vitę lib. 7. c. 11.

Fundantur Buſajum, *Buzay*, in diœc. Namnetenſi, ab Ermengarde Britannię Comitiſſa, quam in prędicto itinere a ſęculi vanitate revocavit. V. epiſt. 116. & 117. Primus abbas Joannes, ad quem epiſt. 232. Altacumba, *Hautecombe*, in diœc. Gebennenſi. Gratia-Dei, *la Grace-Dieu*, in Santonenſi. Eberbachum, *Eberbach*, in Moguntina.

MCXXXVI. Guido, inter Bernardi fratres natu major, extra Claram-vallem, juxta fratris vaticinium, lib. 2. Vitæ c. 12. moritur, nimirum Pontiniaci.

Fundantur Balerna, *Balerne*, in diœc. Biſuntinenſi. Primus abbas Burchardus, ad quem epiſt. 146. Domus-Dei, *la Maiſon-Dieu*, ad Carum fluv. in diœc. Bituricenſi, cujus abbas fuit Robertus Bernardi conſanguineus, ad quem epiſt. 1. Alba-Ripa, *Auberive*, in diœc. Lingonenſi. Denique adoptatur Monaſterium Alpenſe, *l'Abbaye des Alpes*, diœc. Gebennenſis, tradente Guarino abbate, poſtea epiſcopo Sedunenſi. V. epiſt. 253.

MCXXXVII. Innocentii II. 8. Lotharii II. imperat. 12. Ludovicus VI. regni ſui anno 29. Pariſiis mortuus eſt calend. Auguſt. cui ſucceſſit filius Ludovicus VII. Junior appellatus, quod vivente patre regnare cœpiſſet.

Hoc ipſo anno Bernardus ab Innocentio accitus, tertio

in

Digitized by Google

in Italiam progreditur, ſub Anacleto laborantem vexatione Rogerii Siculi, qui a Rainulſo duce Bernardi precibus ſuperatus, cum armis prævalere non poſſet, ad verba ſe convertit, atque Anacleti cauſam in ore Petri Piſani viri eloquentiſſimi reponere ſe ſirrulane, eum ipſum a Bernardo convictum & reductum vidiſſet, ne ſic quidem ad meliora potuit emolliri.

Fundantur monaſterium Columbæ, *di Columba*, in Italia, diœc. Placentinæ; Bochia, *Boccon*, in Hungaria, diœc. Veſprinienſis, *Veſprin*, quamvis a nonnullis ad annum 1153. referatur. Item adoptatur monaſterium Belliſontis, nunc Vallis-Paradiſi, *Val Parayſo* nuncupatum, in Hiſpania, diœc. Zamorenſis, *Zamora*.

MCXXXVIII. Lotharius II. imperii 13. regnare deſiit 3. nonas Decemb. ſuccedente Conrado Franconiæ duce, quondam ejus æmulo. Quo etiam anno miſere interiit Anacletus Pſeudo-pontifex, cui ſuffectus ex Rogerii factione Gregorius cardinalis, Victor vocitatus, qui ſupremæ dignitatis inſignia Bernardo reſignane, ſchiſmati tandem, poſt ſeptem annos, S. Doctoris ſtudio ac prudentia compreſſo, finem optatum impoſuit. Vide epiſt. 317. Abbas vero ſanctus Romanam curiam, nulla mora interpoſita, deſereos, nihil inde in Galliae reſerre voluit pro xeniis, præter dentem S. Cæſarii, aliaſque Sanctorum Reliquias, lib. 4. Vitæ cap. 1. Qui de ſtatu electionis Lingoneoſis a Lugdunenſi Metropolita contra ſponſionem Romæ initam celebratæ certior factus, variae ſcripſit epiſt. 165. & ſeqq. cui quidem dolori acceſſit alius longe gravior, nempe de Gerardi fratris obitu, cujus inducias in Italia, ubi comitem eum habuerat in extrema ſua peregrinatione, a Deo impetrarat, quem multis lachrymis proſecutus eſt Sermone 26. in Cantica, a quo reſumpſit aureum hoc opus a ſe interruptum.

Ipſo anno Rainaldus Remenſis archiepiſcopus obiit, ut refert Auctarium Gemblacenſe: poſt biennium vero, ſcilicet aono 1140. Sampſon Carnotenſis eccleſiæ Præpoſitue Remorum ordinatur archiepiſcopus, eum ipſe Bernardus hanc dignitatem recuſaſſet.

Fundatur monaſterium Benedictionis-Dei, *Beniſſon-Dieu*, in diœceſ. Lugdunen. cui præfectus Albericus, ad quem epiſtol. 173. Adoptatur etiam monaſterium Dunenſe, *Dunes*, diœceſ. Brugenſis. Primus abbae Robertus, eui ſcribitur epiſt. 324. Bernardo apud Claram-vallem aliquando ſucceſſurus.

MCXXXIX. Convocatum eſt Romæ Concil. Later. mille circiter Epiſcoporum, in quo iterato damnati Petri Leoois fautores, infirmatæ ab eo factæ ordinationes, torneamenta interdicta, Arnoldus Brixianue, tamquam hęreticus, Italia excedere juſſus. A qua quidem ſententię adverſus Anacleti fautores ſeveritate Bernardus vindicare laboravit Petrum Piſanum cardinalem, Innocentio prius a ſe reconciliatum, ut patet ex epiſt. 213. Nec multo poſt Innocentius ipſe a Rogerio Sicilię duce doloſe captus eſt: quod pacis diu exoptatę inter utrumqua componendę fuit occaſio.

Hoc item anno Malachiae archiepiſcopus, Hibernię Primas, Romam iter agreſſus eſt, non vero, ut vult Baronius, anno 1137. cum conſtet ex Bernardo Vitę S. Malachię cap. 15. Malachiam ab hae peregrinatione novem dumtaxat annos ſupervixiſſe, itemque ex eap. ultim. anno 1148. deceſſiſſe. Malachias vero in hoc itinere Claram-vallem adiene, ibi ſex ſocios reliquit, qui Ciſtercienſe inſtitutum edocti, illud poſtea in Hiberniam tranſtulerunt.

MCXL. Habetur Concilium Senonenſe adverſus Abaelardum, qui, condemnatis errorum eapitulis, Sedem Romanam eppellavit quidem; ſed Petri Venerabilis perſuaſione cedens appellatione, Cluniaci remanſit: ac ejuſdem opera Eccleſię reconciliatus, cum per biennium ibi laudabiliter vixiſſet, in monaſterio S. Marcelli Cabilonenſi, quo morbi curandi cauſa ſe contulerat, ceſſit e vita. Vide epiſt. 197. & ſeqq. & ibidem Notas.

Fundantur hoc anno Clarus-Mariſcus, *Clairmarets*, in diœc. Audomarenſi. Blancalanda, *Blanc-Kelant* in Wallia Anglię, provincia diœc. Menevenſis; Urſaria, *l'Ourſiere*, in regno Gallęcię diœcel. Aurienſie, *Orenſe*. Aripatorium, aliis Ripatorium, *Larivoir*, in diœceſi Trecenſi, cui pręfectus Alanue, poſtee epiſcopus Autiſiodorenſis, Vitę S. Bernardi compilator. Item Innocentius monaſterium S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias reparatum Clarę-vallenſibus attribuit, pręfecto Bernardo Piſano, S. Bernerdi diſcipulo, qui ſubinde Eugenii III. nomine in ſedem Romaoam aſſumptus eſt. Denique adoptantur monaſterium Beochorenſe, *Benchor*, a Malachia Hibernię Primate Bernardo conceſſum; necnon & Calęmarium, *Caſæmario*, in civitate Verulana, *Verulo*, in Italia.

MCXLI. Innocentius Papa, ait Robert. de Monte, interdixit terram Dominicam regie Ludovici, quia nolebat recipere Archiepiſcopum Bituricenſem, quem tamen poſtea recepit, & abſolvit eum de ſacramento quod irrationabiliter ſecerat. Vide epiſtol. 218. & ſeqq.

Quo etiam anno idem Rex Franc. Ludovicus, ut habet idem Auctor, afflixit Comitem Theobaldum, & vaſtavit terram ejus, maxime in Campania, ubi combuſſit caſtellum Vitreuvium, ſeu Titriecum, *Vitry*, ubi multitudo diverſi ſexus hominum & ętatie, nimirum, mille trecentę animę, teſte Roberto de Monte in Supplem. ad Sigibertum, qui hoc refert ad ann. 1143. cremata eſt. Conſule epiſt. 217. 220. 222. 223.

Hoc tempore contigit obitus Humbelinę ſororis S. Bernardi, de qua lib. 1. Vitę c. *6*.

Fundatur cœnobium Melliſontis, *Mellifont*, in Hibernia diœc. Armachanę, *Armach*, Malachia procurante, adſcitis ex Clara-valle Chriſtiano ac ſociis, quos prędictus Epiſcopus inſtituendoe ibi reliquerat. V. epiſt. 356. & 357.

MCXLII. Ivo preſbyter Card. ex canonico regulari S. Victoris apud Pariſios, mittitur in Gallias ad ferendam ſententiam in Radulſum Viromanduorum Comitem, qui, ripudiata priori uxore Petronilla, Theobaldi comitie ſorore, Guillelmi Aquitanię Ducie filiam, Reginę ſororem, ſuperinduxerat. Quo etiem anathemate involuti Bartholomęus Laudunenſis, Simon Noviomenſie, Petrus Silvanectenſis, Epiſcopi, divortii auctores. V. epiſt. 216. 217. 220. 221.

Item Alſonſus Luſitaniæ Rex ſe ſuumque regnum Claræ-valli vectigale fecit, aſſignatie 50. marabitinis ſive dipondiie auri probati.

Quo etiam anoo, teſte Roberto de Monte, vel proxime evoluto, ut tradit Ortelius in Anſelmo Gemblac. apud Miræum, animam cœlo reddidit magnus ille Hugo Victorinue, S. Bernardi amicus & cultor præcipuus; alter ſui ſæculi Auguſtinus. V. epiſt. 70.

Fundantur monaſteria Melonis, *Melon*, in Gallæcia diœc. Tudenſis, *Tui*; & Superadi, *Sobrado*, circa hæc tempora in diœc. Compoſtellana. Item Alta-criſta, *Haute creſte*, in Sabaudia, diœc. Lauſanenſis.

MCXLIII. Conradi III. Imper. 5. Ludovici VII. Franc. reg. *6*. Innocentiue Papa moritur 8. Kal. Oct. cum ſediſſet annos fere 14. cui ſuccedit Guido de Caſtello, dictus Cęleſtinue II. ad quem epiſt. 234. 235.

Fundantur Alvaſtrum, *Alvaſtern*, in Svecia dięceſ. Lincopenſis. Nova-vallie, (aliie poſt quadriennium) *Nidal*, ibidem. Bellapertica, *Belle perche*, in dięc. Montiſ-albani; Meyra, *de Meyra*, in Gallæcia dięceſ. Lucenſis, *Lugo*.

MCXLIV. Cęleſtinus Papa, ſemeſtri necdum exacto, deceſſit: cui ſubrogatur Gerardue Camerarius ex canonico reg. presbyter card. titul. S. Crucis in Jeruſalem, Lucius II. nuncupatus. Quo tempore Bernardua inter Ludovicum regem & Theobaldum Comitem pacem compoſuit. Legendę epiſt. 220. & ſeqq.

Hoc item anno moritur Bartholomęus Firmitatis abbas, frater S. Bernardi. Item Stephanus Catalau-

nen-

Digitized by Google

nenſis cardin. epiſcopus Præneſtinus ex Ordine Ciſtercienſi, vir magnæ ſanctitatis, cui Bernardus varias inſcripſit epiſtolas.

Fundatur Bellilocus, *Beaulieu*, in diœc. Rutenenſi, *de Rodez*.

MCXLV. Conradi III. imperat. 7. Ludovici VII. Francor. reg. 8. Lucio Papæ 5. cal. Martii defuncto ſubſtituitur Eugenius III. ex abbate S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias, Bernardus antea vocatus, de quo ſupra anno 1140. V. epiſt. 237. & ſeqq. Quo tempore S. Bernardus a Ludovico rege de ſacra expeditione conſultus, rem ad ſummi Pontificis ſententiam remittit, ex noſtra Præfatione generali art. VII.

Fundatur Prates, *la Pree*, in diœc. Bituricenſi.

MCXLVI. In Concilio Carnotenſi pro expeditione ſacra indicto hoc anno, ad quod Petrus Venerabilis invitatus, epiſt. 364. venire non potuit, ut colligitur ex ejus reſponſione epiſt. 18. lib. 6. S. Bernardus in primarium militiæ ducem electus, ex mandato Eugenii, Germaniæ populos, Francos Orientales, Bajoarios, Anglos, &c. ad capeſſendam Crucem tum litteris, tum viva voce cohortatus eſt, multis ſuffragantibus miraculis, epiſt. 363. 365. & lib. de mirac. Bern.

Hoc itidem anno Tornacenſis eccleſia, quæ per 500. & amplius annos Epiſcopis Noviomenſia eccleſiæ commendata fuerat, proprium epiſcopum, Anſelmum nomine, ex abbate S. Vincenti Laudunenſis, ab Eugenio Papa III. recepit, Bernardo abbate Claræ-vallenſi inter alios procurante.

Fundantur Boxelona, *Boxley*, in Anglia, diœc. Cantuarienſ. Villarium, *Villers*, in Brabantia diœc. Namurcenſis. Hujus fundationem Auctarium Gemblacenſe apud Miræum reponit anno ſequenti, bis verbis: *Monachi duodecim cum Laurentio abbate, & quinque Converſis a B. Bernardo ex Clara-valle in Brabantiam miſſi, Villarienſe monaſterium ædificarunt.*

MCXLVII. Eugenius anno ſuperiori, Romanis Arnaldi factione, de qua epiſt. 242. infeſtantibus, in Galliam confugiens, hoc anno Pariſiis honorificè excipitur a Ludovico rege, qui cum anno præcedenti ut refert Robertus de Monte in Append. ad Sigebert. apud Vezeliacum, *Vezelay*, die Dominica in Ramis palmarum crucem aſſumſiſſet, ſimulque Robertus frater ejus, & Gaufridus Comes Mellenti, & alii multi, hoc anno Pariſius receſſerunt, nimirum die 14. Junii, ut habet Chronologia Cluniacenſis, in Syriam contra Saracenos profecturi.

Hoc eodem anno plures variis in locis habitæ Synodi. Prima Stampis, in qua de negotio Jeroſolymitano & regni diſpoſitione, Bernardo præſente, actum eſt, Galliæ adminiſtratione Sugerio S. Dionyſii abbati commiſſa. Vide Chronic. S. Dionyſii Tom. 2. Spicil. & lib. Mirac. S. Bernardi cap. 16. Secunda Autiſiodori, præſidente Eugenio. Tertia Pariſiis, teſte Ottone Friſing. in Frid. lib. 1. cap. 50. in quibus cauſa Gilberti Porretani propoſita, ad Concilium Remenſe an. proximo celebrandum remiſſa eſt. V. Præfationem generalem.

Præterea Bernardus cum Alberico cardinali Oſtienſi & legato, Gaufridoque Carnotenſi, pergit in Aquitaniam contra Henricum hæreticum, de quo in noſtra Præfatione generali, & in epiſt. 241. Quo etiam anno Alfonſus Luſitanię rex, urbe Scalabi meritis S. Bernardi expugnata, datis litteris monachos petit ad inſtituendum Ordinis Ciſtercienſis in ſuo regno monaſterium.

Eodem anno contigiſſe videtur quod legimus in epiſtola Anaſtaſii Papę IV. ad Archiepiſcopum Turonenſem, tom. 1. Nov. Collect. Martenii, pag. 93. Scilicet delegatum fuiſſe ab Eugenio Papa Bernardum ad componendam controverſiam, quę dudum agitabatur inter Archiepiſcopum Turonenſem, & Epiſcopum Dolenſem. Qua de re potiſſimum diſceptarent, non ſatis conſtat; niſi quod ille ſubjectis ſibi, qui tam diu Metropolis Turonenſis jugum excuſſerant, Dolenſibus ferox, durius cum iis ageret. Litem componere ſtuduit Bernardus; ſed quibus conditionibus, hactenus incertum.

Fundatur Alcobatia, *Alcobaza*, a prædicto Rege in Luſitania diœc. Uliſſiponenſi; Vallisricherii, *Vauricher*, in diœc. Bajocenſi; Morganium, *Morgan*, in Wallia. Monaſterium de Spina, in diœc. Palentina in Caſtella a Sancia Alfonſi regis ſorore. Vide epiſt. 301. Item adoptatur Grandis-ſilva, *Grandſelve*, Ord. S. Bened. in diœc. Toloſana, Bernardo ejus abbate ſe & domum ſuam tradente. V. epiſt. 242.

MCXLVIII. Inito Concilio Remenſi 14. calend. Aprilis, Eugenio pręſidente, carcere damnatur Eon ſatuus hęreticus: Gilbertus vero Porretanus Pictavenſis epiſcopus, a Bernardo convictus, ſuos retractat errores. Paulò antè Eugenius, agente ſancto Abbate, ſcripta Hildegardis approbavit in Concilio Trevirenſi, cùm priùs Virdunenſis eccleſiæ dedicationem, cui & Bernardus interfuit, peregiſſet. Quo eodem anno præfatus Eugenius cum Capitulo Ciſtercienſi adfuiſſet novumque cœmeterium ſacraſſet, fratribus non ſine lachrymis valedicens, in Italiam remeavit.

Poſt Eugenii e Gallia diſceſſum, S. Malachias, Hiberniæ Primas, Romam denuo ad ſummum Pontificem Pallii cauſa profecturus, optato die & loco apud Claram-vallem diem feliciter clauſit ipſo die ſolemnis Commemorationis omnium defunctorum, cujus memoria ſtatim ab ipſius morte celebris haberi cœpit. Vide epiſtolam 374. conſolatoriam ad Hibernienſes: item Vitam ejus tomo 2. & duos ſermones in ejus depoſitione habitos tomo 3. Porro cum S. Malachias in extremis jam fere ageret, conſummato ædificio novæ Claræ-vallis, oſſa venerabilium Patrum, qui in priori Cœnobio obdormierant, e veteri cœmeterio in novum tranſlata ſunt, in feſto omnium Sanctorum, ex Serm. 1. de S. Malach. num. 2. Ejus canonizatio in Chronico Claræ-vall. apud Franc. Chifflet. refertur ad annum 1192.

Eodem anno obiit beatus Humbertus abbas igniacenſis, non anno 1145. ut putat Manricus. Probationes vide in Notatione ad Sermonem de ejus obitu a Bernardo habitum, qui exſtat in tomo 3.

Fundatur Camberona, *Cambron*, in diœceſi Camerac. Primus abbas Faſtradus ex Clara-valle cui etiam poſt Robertum præfuit. Adoptatur etiam Alna, *Alne*, prius Benedictinorum, deinde Canonic. regul. in diœceſ. Leodienſi. Item in capitulo Ciſtercienſi hoc anno Serlo abbas Saviniscenſis ſe ac 30. monaſteria, quæ a Saviniaco Benedictinorum monaſterio diœceſis Abrincenſis pendebant, Clarævalli ſubdidit: quatuor vero Stephanus, congregationis Obazinenſis in diœceſi Lemovicenſi naſcentis Pater & Inſtitutor.

MCXLIX. Hoc anno cum infelicem exitum habuiſſet tranſmarina expeditio, Ludovicus in Galliam reverſus eſt. V. epiſt. 386. lib. 2. de Conſid. cap. 1. & Vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 4. Qui quidem ad novam iterum ſe accingens, a Ciſtercienſibus retardatur, ut tradit Robertus abbas in Chronico ad annum 1150.

Eodem anno Henricus, Ludovici regis Franciæ frater (verba ſunt Chronici Turonenſis) prius Theſaurarius beati Martini Turonis, poſt apud Claram-vallem monachi veſte indutus, provehitur ad epiſcopatum Belvagicę civitatis: quod quidem Chronicon ſancti Petri Vivi Senonenſis anno ſeq. reponit. Lege epiſt. 307. & Notas.

Fundatur Fons-moriniacus, *Font-morigny*, in diœceſi Bituricenſi, Albę-petrę, *Aubepierre*, in Lemovic Longum-vadum, *Longuay*, in Lingonenſi, Laus B. Virginis, *Loz*, in Tornacenſi. Adoptatur Bullencuria, *Boullancour*, canonic. reg. in Trecenſi.

MCL. Eugenio Romę ad S. Petrum poſt multos conflictus reſtituto, Bernardus librum 2. de Conſideratione tranſmittens, apologiam de Jeroſolymitanę expeditionis conſilio prętexit, recipitque epiſtolam conſolatoriam a Joanne Calę-marii in civitate Verulana abbate, quę eſt modo 386. inter Bernardinas.

MCLI. Rainaldo abbati ſub finem anni ſuperioris defuncto, nimirum 17. Calend. Januarii, ſuffectus eſt Goſevinus ex abbate Bonæ-vallis Viennenſis. Vide epiſt. 270.

Item moritur Hugo Autiſiodorenſis Epiſcopus, vir bonæ memoriæ dictus in Chronico S. Petri Vivi. De ſucceſſoris electione vide epiſtolas 261. 274. & ſequentes. Obiit item Sugerius abbas ſancti Dionyſii, vir integerrimus, cui in extremis poſito Bernardus ſcripſit epiſt. 266.

Ludovicus & Alienora, inquit Robertus de Monte, in Quadrageſima apud Balgenceſum, dato ſacramento coram archiepiſcopis & epiſcopis quod conſanguinei eſſent, ſeparati ſunt auctoritate Chriſtianitatis.

Fundatur monaſterium Eſronenſe, *Eſron*, in Dania diœc. Roskildenſi, *Roſchild*.

MCLII. Eugenii III. 8. Ludovici VII. Franc. reg. 15. Conradus imperii anno 13. purpuram morte reſignat Friderico cognomento Ænobarbæ, Sueviæ duci, Conradi ex fratre nepoti. Sed & Theobaldus Campaniæ Comes, vir inſignis pietatis, 6. Idus Jan. defunctus, in monaſterio Latiniacenſi, *Legny*, ad Matronam, cujus fuerat Advocatus, ſepelitur, ad quem non longe ante obitum Bernardus ſcripſit epiſt. 271.

Adoptatur abbatia Morolüs, *de Morolles*, in diœc. Malleacenſi, *Mallezes*, fundatur abbatia Clarimontis, *Clermont*, in diœc. Cenomannenſi. Circa hoc tempus adoptatur Armentaria, *Armentera*, in Callæcia diœc. Compoſtellanę.

MCLIII. Friderici I. imper. 2. Ludovici VII. Franciæ reg. 16. Eugenius diem clauſit 6. idus Julii, cum ſediſſet annos 8. menſes 4. dies 13. cui ſucceſſit Conradus ex canonico regulari epiſcopus Sabinenſis, dictus Anaſtaſius IV. Nec longe poſt ſanctiſſimus Doctor Bernardus, multis pro Deo & Eccleſia defunctus laboribus, cum a media hyemis tempeſtate gravi morbo correptus, ut ſcribit epiſt. 288. 307. & 308. pacem nihilominus inter Metenſes compoſuiſſet, in pace tandem ipſe quievit 13. Cal. Septemb. tribus ante merid. horis, anno ætatis 63. monaſticæ profeſſionis 40. præfecturæ 38. Qua etiam hebdomada Aſcalon, munitiſſima civitas in Palęſtina, juxta Sancti promiſſionem frequentius repetitam, a Chriſtianis capta eſt, ut teſtatur Gaufrid. lib. 3. vitæ S. Bern. cap. 4. Bernardus apud Claram-vallem ſucceſſorem habuit Robertum ex abbate Dunenſi.

Fundantur monaſteria Petroſæ, *la Perouſe*, diœc. Petragoricenſ. De Moris, *de Mores*, diœceſ. Lingonenſ. & adoptatur abbatia Montis-rami, *de Monte ramo*, diœceſ. Auriſienſis in Callęcia.

CENSURA STEPHANI ABBATIS CISTERCIENSIS SECUNDI DE ALIQUOT LOCIS BIBLIORUM.

FRater Stephanus, Novi monaſterii abbas, & præſentibus & futuris ſervis Dei ſalutem. Hanc hiſtoriam ſcribere diſponentes, inter plurimos libros, quos de diverſis eccleſiis congregavimus, ut veraciorem ſequeremur, in quemdam fere ab omnibus multum diſſonantem impegimus. Et quia illum pleniorem cæteris invenimus, fidem ei accomodantes, hanc hiſtoriam, ſecundum quod in eodem libro invenimus, ſcripſimus. Qua digeſta, non modice de diſſonantia hiſtoriarum turbati ſumus: quia hoc plena docet ratio, ut quod ab uno interprete, videlicet, B. Hieronymo, quem, cæteris interpretibus omiſſis, noſtrates jamjamque ſuſceperant, de uno Hebraicæ veritatis fonte translatum eſt, unum debeat ſonare. Sunt tamen quidam veteris Teſtamenti libri, qui non de Hebraico, ſed de Chaldaico ſermone ab eodem noſtro Interprete ſunt translati, quia ſic eos apud Judęos invenit, ſicut ipſemet in prologo ſuper Daniele ſcribit: noſque illos ſicut cęteros libros ſecundum ejus translationem ſuſcepimus. Unde nos multum de diſcordia noſtrorum librorum, quos ab uno interprete ſuſcepimus, admirantes, Judęos quoſdam in ſua Scriptura peritos adivimus, ac diligentiſſime lingua Romana inquiſivimus de omnibus illis ſcripturarum locis, in quibus illę partes & verſus, quos in prędicto noſtro exemplari inveniebamus, & jam in hoc opere noſtro inſerebamus, quaſque in aliis multis hiſtoriis latinis non inveniebamus. Qui ſuos libros plures coram nobis revolventes, & in locis illis ubi eos rogabamus, Hebraicam, ſive Chaldaicam Scripturam Romanis verbis nobis exponentes, partes vel verſus pro quibus turbabamur, minime repererunt. Quapropter Hebraicę atque Chaldaicę veritati, & multis libris latinis, qui illa non habebant, ſed per omnia duabus illis linguis concordabant, credentes, omnia illa ſuperflua prorſus abraſimus, veluti in multis hujus libri locis apparet, & pręcipuè in libris Regum, ubi major pars erroris inveniebatur. Nunc vero omnes qui hoc volumen ſunt lecturi rogamus, quatenus nullo modo prędictas partes vel verſus ſuperfluos huic operi amplius adjungant. Satis enim lucet, in quibus locis erant, quia raſura pargameni eadem loca non celat. Interdicimus etiam auctoritate Dei & noſtrę congregationis, ne quis hunc librum, magno labore pręparatum, inhoneſtè tractare, vel ungula ſua per ſcripturam vel marginem ejus aliquid notare pręſumat.

EX AGTIS CAPITULI GENERALIS Ord. Ciſterc. anni MCXCVI.

AD petitionem domini quondam Lugdunenſis Archiepiſcopi, qua petit emendari lectionem evangelicam de Paſſione Domini, quę juxta Matthęum in Ramis Palmarum legitur, injungitur Abbati de Firmitate, ut in Cluniacenſi & Lugdunenſi eccleſia quid inde ſentiant, diligenter inquirat, & in ſequenti Capitulo ſtudeat nuntiare.

Anno MCC.

Scribatur in textu beati Matthęi Evangeliſtę ubi deeſt, *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea.*

Hæc cenſura, quam huic paginæ ſupplendæ hic apponimus, invenitur in codice Bibliorum apud Ciſtercienſe monaſterium, cujus Abbas ſecundus Stephanus prædictum codicem exarari curavit, ut teſtatur hæc clauſula: *Anno MCIX. ab Incarnatione Domini liber iſte finem ſumpſit ſcribendi gubernante Stephano II. abbate cœnobium Ciſtercienſe.*

ORDO ET SERIES
EPISTOLARUM S. BERNARDI, ET ALIORUM
quæ in Tomo I. continentur.

PRIMA CLASSIS, ORDINE NON MUTATO.

1. AD Robertum nepotem ſuum. col. 1
2. ad Fulconem puerum, qui poſtea fuit archidiaconus Lingonenſis. 8
3. ad Canonicos regulares de Aildicurte. 13
4. ad Arnoldum abbatem Morimundi. 14
5. ad Adam monachum. 16
6. ad Brunonem Colonienſem. 17
7. ad Adam monachum. ibid.
8. ad Brunonem Colonienſem electum. 26
9. ad eumdem jam archiepiſcopum Colonienſem. 27
10. ad eumdem. 28
11. Ad Guigonem priorem & cæteros Carthuſiæ majoris religioſos. ibid.
12. ad eoſdem. 33
13. ad dominum Papam Honorium. ibid.
14. ad eumdem. 34
15. ad Haimericum cancellarium. ibid.
16. ad Petrum Presbyterum cardinalem. 35
17. ad Petrum diaconum cardinalem. ibid.
18. ad eumdem. ibid.
19. ad eumdem. 38
20. ad Haimericum cancellarium. ibid.
21. ad Matthæum legatum. ibid.
22. Ad Humbaldum Lugdunenſem archiepiſcopum & legatum. 39
23. ad Attonem Trecenſem epiſcopum. ibid.
24. ad magiſtrum Giſlebertum Univerſalem, epiſcopum Londonienſem. 41
25. ad Hugonem Rotomagenſem archiepiſcopum. ibid.
26. ad Guidonem Lauſannenſem epiſcopum. 42
27. ad Ardutionem Gebennenſem electum. ibid.
28. ad ennudem jam epiſcopum. 43
29. ad Stephanum Metenſem epiſcopum. ibid.
30. ad Alberonem primicerium Metenſem. 44
31. ad Hugonem Comitem Campaniæ, militem Templi factum. 4[illegible]
32. ad Abbatem S. Nicaſii Remenſis. ibid.
33. ad Hugonem Pontiniacenſem Abbatem. 46
34. ad Drogonem monachum. 47
35. ad magiſtrum Hugonem Farſitum. 48
36. ad eumdem. ibid.
37. ad Theobaldum Comitem Campaniæ. 49
38. ad eumdem unde ſupra. 50
39. ad eumdem. ibid.
40. ad eumdem. 51
41. ad eumdem. 52
42. ad Henricum Senonenſem archiepiſcopum. Vide to. 2. col. 467.
43. ad eumdem. ibid.
44. ad eumdem unde ſupra. ibid.
45. ad Ludovicum regem Francorum. 53
46. ad dominum papam Honorium unde ſupra. ibid.
47. ad eumdem ex perſona Gaufridi Carnotenſis epiſc. 54
48. ad Haimericum cancellarium unde ſupra, & contra obtrectatores. 55
49. ad dominum papam Honorium pro Henrico Senonenſi archiepiſcopo. 56
50. ad eumdem unde ſupra. 57
51. ad Haimericum cancellarium, unde ſupra. ibid.
52. ad eumdem. 58
53. ad eumdem. ibid.
54. ad eumdem. 59
55. ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum. ibid.
56. ad eumdem. 60
57. ad eumdem. ibid.
58. ad Ebalum Catalaunenſem epiſcopum. 61
59. ad Guilencum Lingonenſem epiſcopum. 62
60. ad eumdem. ibid.
61. ad Ricuinum Tullenſem epiſcopum. 63
62. ad Henricum Virdunenſem epiſcopum. ibid.
63. ad eumdem. 64
64. ad Alexandrum Lincolnienſem epiſcopum. ibid.
65. ad Alviſum abbatem Aquiſcincti. 65
66. ad Gaufridum abbatem S. Medardi. 67
67. ad Monachos Flaviacenſes. ibid.
68. ad eoſdem unde ſupra. 69
69. ad Guidonem abbatem de Tribus fontibus. 70
70. ad eumdem. 72
71. ad Monacos ejuſdem loci. ibid.
72. ad Rainaldum Fuſniacenſem abbatem. 73
73. ad eumdem. 75
74. ad eumdem. 76
75. ad Artaldum Prulliacenſem abbatem. ibid.
76. ad Abbatem canonicorum Regularium S. Petri de Monte. 77.
77. ad Magiſtrum Hugonem de S. Victore. Vide tom. 2. col. 631.
78. ad Sugerium abbatem S. Dionyſii. 77
79. ad abbatem Lucam. 83
80. ad Guidonem abbatem Moriſmenſem. 84
81. ad Gerardum abbatem Pultarienſem. ibid.
82. ad abbatem S. Joannis Carnotenſis. 85
83. ad Simonem abbatem S. Nicolai. 86
84. ad eumdem. 87
ad Guillelmum abbatem S. Theoderici. Vide to. 2. col. 531.
85. ad eumdem.
86. ad eumdem. 87
87. ad Ogerium canonicum regularem. 90
88. ad eumdem. 94
89. ad eumdem. 95
90. ad eumdem. 96
91. ad Abbates Sueſſione congregatos. 97
92. ad Henricum regem Anglorum. 98
93. ad Henricum Wintonienſem epiſcopum. 99
94. ad Abbatem cujuſdam monaſterii Eboracenſis, unde exierat Prior cum aliquantis fratribus. ibid.
95. ad Turſtinum archiepiſcopum Eboracenſem. 100
96. ad Richardum Fontanenſem abbatem & ſocios ejus, qui de alio Ordine ad Ciſterc. tranſierunt. 101
97. ad Ducem Conradum. ibid.
98. De Machab. ſed ad quem ſcripta ſit ignoratur. 102
99. ad Monachum quemdam. 105
100. ad Epiſcopum quemdam. ibid.
101. ad Religioſos. 106
102. ad quemdam Abbatem. ibid.
103. ad Fratrem Willelmi monachi Claræ-vallenſis. 107
104. ad Magiſtrum Gualterum de Calvo-monte. 108
105. ad Romanum Romanæ curiæ ſubdiaconum. 109
106. ad Magiſtrum Henricum Murdach. 110
107. ad Thomam præpoſitum de Beverla. 111
108. ad Thomam de S. Audomaro poſt tranſgreſſionem promiſſionis ſuæ veniendi ad converſionem. 115
109. ad illuſtrem juvenem Gaufridum de Perrona & ſocios ejus. 117
110. ad parentes ejuſdem Gaufridi conſolatoria. 118
111. Ex perſona Eliæ monachi ad parentes ſuos. 119
112. ad Gaufridum Lexovienſem. 120
113. ad Sophiam virginem. ibid.
114. ad alteram Sanctimonialem. 123
115. ad aliam Sanctimonialem de monaſterio S. Mariæ Trecenſis. 124
116. ad Ermengardem quondam Comitiſſam Britanniæ. 125
117. ad eamdem. ibid.
118. ad Beatricem nobilem & religioſam matronam. 126

***** 119.

Digitized by Google

119. *ad Ducem & Duciſſam Lotharingiæ.* ibid.
120. *ad Duciſſam Lotharingiæ.* 127
121. *ad Duciſſam Burgundiæ.* ibid.
122. *Hildeberti archiepiſcopi Turonenſis ad Bernardum abbatem.* 128
123. *Reſcriptum abbatis Bernardi ad Hildebertum Turonenſem archiepiſcopum.* 129
124. *ad eumdem Hildebertum, qui nondum receperat Dominum Innocentium Papam.* ibid.
125. *ad Magiſtrum Gaufridum de Loratorio.* 130
126. *ad Epiſcopos Aquitaniæ contra Gerardum Engoliſmenſem.* 131
127. *ad Guillelmum comitem Pictavorum Ducem Aquitaniæ, ex perſona Hugonis ducis Burgundiæ.* 138
128. *ad eumdem.* ibid.
129. *ad Januenſes.* 139
130. *ad Piſanos.* 140
131. *ad Mediolanenſes.* 141
132. *ad Clerum Mediolanenſem.* 142
133. *ad univerſos cives Mediolanenſium.* ibid.
134. *ad Novitios apud Mediolanum converſos.* 143
135. *ad Petrum Papienſem epiſcopum.* ibid.
136. *ad Innocentium papam.* 144
137. *ad Imperatricem Romanorum.* ibid.
138. *ad Henricum regem Anglorum.* 145
139. *ad Lotharium imperatorem.* ibid.
140. *ad eumdem.* 146
141. *ad Humbertum abbatem Igniacenſem.* ibid.
142. *ad Monachos Alpenſes.* 147
143. *ad ſuos Claræ-vallenſes.* 148
144. *ad eoſdem.* 149
145. *ad Abbates Ciſtercii congregatos.* 151
146. *ad Burchardum Balernenſem abbatem.* ibid.
147. *ad Petrum abbatem Cluniacenſem.* 152
148. *ad eumdem.* 153
149. *ad eumdem.* ibid.
150. *ad dominum papam Innocentium.* ibid.
151. *ad Philippum Turonenſis eccleſiæ invaſorem.* 155
152. *ad dom. papam Innoc. pro Trecenſi epiſc.* ibid.
153. *ad Bernardum de Portis de Ordine Cartuſienſi.* 156
154. *ad eumdem.* 157
155. *ad D. Papam Innocentium pro eodem quando electus eſt.* ibid.
156. *ad eumdem pro clericis Aurelianenſibus.* 158
157. *ad Haimericum pro eiſdem.* ibid.
158. *ad Innocentium ſuper interfectione Thomæ Prioris S. Victoris Pariſ.* ibid.
159. *ad eumdem in perſona Stephani epiſc. Pariſ. unde ſupra.* 159
160. *ad Haimericum cancellarium in ejuſdem perſona, unde ſupra.* 160
161. *ad Innocentium de cæde Archembaldi ſubdecani Aurelianenſis.* ibid.
162. *ad Haimericum cancellarium de eodem.* 161
163. *ad Joannem Cremenſem cardinalem presbyterum de eodem.* ibid.
164. *ad Innocentium de electione Lingonenſi.* ibid.
165. *ad Falconem decanum & Guidonem theſaurarium eccleſiæ Lugdun. unde ſupra.* 163
166. *ad Innocentium unde ſupra.* 164
167. *ad eumdem pro eodem negotio.* 165
168. *ad epiſc. & card. Romanæ curiæ unde ſupra.* ibid.
169. *ad Innocentium unde ſupra.* 166
170. *ad Ludovicum Juniorem regem Francorum de eodem.* ibid.
171. *ad Innocentium pro Falcone Lugdunenſi archiepiſc. electo.* 168
172. *ad eumdem in perſona Godefridi Lingonenſis epiſcopi.* ibid.
173. *ad ipſum Fulconem.* 169
174. *ad Canonicos Lugdunenſes de Conceptione S. Mariæ.* ibid.
175. *ad Patriarcham Jeroſolymorum.* 172
176. *ad Innocentium in perſona Alberonis Trevirenſis archiepiſcopi.* 173
177. *ad eumdem in perſona ejuſdem.* 174
178. *ad eumdem pro eodem.* ibid.
179. *ad eumdem pro eodem.* 176
180. *ad eumdem pro eodem.* ibid.
181. *ad Haimericum cancellarium.* 177
182. *ad Henricum Senonenſem archiepiſcopum.* ibid.
183. *ad Conradum regem Romanorum.* 178
184. *ad Innocentium.* ibid.
185. *ad Euſtachium occupatorem Valentinæ ſedis.* 179
186. *ad Simonem filium Caſtellani Cameracenſis.* 180
187. *ad Epiſcopos Senonas convocandos contra Pet. Abaelardum.* 181
188. *ad Epiſcopos & Cardinales curiæ unde ſupra.* ibid.
189. *ad Innocentium de eodem.* 182
190. *ad eumdem de eodem, Vide tom. 4. col.* 649
191. *ad eumdem in perſona archiepiſcopi Remenſis de eodem.* 184
192. *ad Mag. Guidonem de Caſtello de eodem.* 185
193. *ad Ivonem cardinalem de eodem.* 186
194. *Reſcriptum Innocentii Papæ contra errores Pet. Abaelardi.* ibid.
195. *ad Epiſcopum Conſtantienſem contra Arnaldum de Brixia.* 187
196. *ad Guidonem legatum de eodem.* 189
197. *ad Petrum Biſuntinum decanum.* ibid.
198. *ad Innocentium pro Guidone abbate Cari-loci.* 190
199. *ad eumdem de eodem.* 191
200. *ad Ulgerium Andegavenſem epiſc. in cauſa Abbatiſſæ Fontis-Ebraldi.* ibid.
201. *ad Balduinum abbatem Reatinum.* 193
202. *ad Clerum Senonenſem.* 194
203. *ad Attonem epiſcop. & Clerum Trecenſem.* ibid.
204. *ad abbatem S. Albini.* 195
205. *ad Epiſcopum Roffenſem.* ibid.
206. *ad Reginam Jeroſolymorum.* ibid.
207. *ad Rogerium regem Siciliæ.* 196
208. *ad eumdem.* ibid.
209. *ad eumdem.* 197
210. *ad Innocentium pro archiepiſcopo Remenſi.* ibid.
211. *ad eumdem pro Cantuarienſi.* 198
212. *ad eumdem pro Epiſcopo Salamanticenſi.* ibid.
213. *ad eumdem pro Petro Piſano.* 199
214. *ad eumdem pro Epiſcopo Cameracenſi.* ibid.
215. *ad eumdem pro Epiſcopo & decano Autiſiodorenſi.* 200
216. *ad eumdem in Comitem Radulfum.* ibid.
217. *ad eumdem pro Theobaldo Comite.* 201
218. *ad eumdem excuſatoria & noviſſima.* ibid.
219. *ad tres Epiſcopos curiæ Albericum Oſtienſem &c.* 202
220. *ad Ludovicum regem Franc. in cauſa Radulfi comitis.* 204
221. *ad eumdem unde ſupra.* ibid.
222. *ad Joſlenum Sueſſionenſem epiſcopum & Sugerium Abbatem S. Dionyſii.* 206
223. *ad eumdem Joſlenum.* 207
224. *ad Stephanum Præneſtinum epiſcopum.* 208
225. *ad Joſlenum epiſcopum Sueſſionenſem.* 210
226. *ad Ludovicum Juniorem regem Francorum.* ibid.
227. *ad Joſlenum epiſcopum Sueſſionenſem.* 211
228. *ad Petrum Cluniacenſem abbatem, conquerentem quod ei non reſcriberet.* 212
229. *Petri abb. Cluniacenſis ad Bernard. reſponſio.* 213
230. *ad tres Epiſcopos, Oſtienſem, Tuſculanum, Præneſtinum.* 226
231. *ad eoſdem pro abbate Latiniacenſi.* 227
232. *ad eoſdem contra abbatem S. Theofredi.* 228
233. *ad abbatem Joannem de Buzajo, qui abbatiam ſuam reliquerat.* ibid.
234. *ad Herbertum abbatem S. Stephani Divionenſis.* 230
235. *ad Cæleſtinum II. de intruſo Eboracenſi.* ibid.
236. *ad totam Curiam Romanam unde ſupra.* 231
237. *ad totam Curiam Romanam, quando elegerunt abbatem S. Anaſtaſii in papam Eugenium.* 232
238. *ad dominum papam Eugenium prima.* 234
239. *ad eumdem de Eboracenſi intruſo.* 236
240. *ad eumdem de eodem.* 237
241. *ad Hildefonſum comitem S. Ægidii de Henrico hæretico.* 238
242. *ad Toloſanos poſt reditum ſuum.* 239
243. *ad Romanos, quando receſſerunt a domino papa Eugenio.* 241
244. *ad Conradum regem Romanorum.* 243

245.

INDEX TRACTATUUM S. BERNARDI.

245. *ad Eugenium Papam pro Aurelianenſi epiſcopo.* 244
246. *ad eumdem pro eodem.* 245
247. *ad eumdem pro Remenſi archiepiſcopo.* 246
248. *ad eumdem contra epiſcopum Sagienſem.* 247
249. *ad eumdem pro Priore Caſæ Dei, electo epiſcopo Valentinenſi.* 248
250. *ad Bernardum priorem portarum.* ibid.
251. *ad Eugenium pro monachis Balmenſibus,* 249
252. *ad eumdem pro Eboracenſi,* 250
253. *ad abbatem de Præmonſtrato.* 251
254. *ad Guarinum abbatem Alpenſem,* 255
255. *ad Ludovicum Juniorem regem Franc. pro convocando Concilio.* 257
256. *ad Eugenium pro Eccleſia Orientali.* 258
257. *ad eumdem pro fratre Philippo.* 259
258. *ad eumdem pro fratre Rualeno,* 260
259. *ad eumdem unde ſupra,* 261
260. *ad Rualenum abbatem,* ibid.
261. *ad Eugenium pro abbate S. Urbani,* ibid.
262. *ad eumdem pro monachis Mozomenſibus,* 262
263. *ad epiſcopum Sueſſionenſem pro abbate Caziacenſi,* ibid.
264. *Petri abbatis Clun. ad S. Bernardum.* 263
265. *Reſcriptum Bernardi.* ibid.
266. *ad Sugerium abbatem de ejus morte,* 264
267. *ad abbatem Cluniacenſem,* ibid.
268. *ad Eugenium papam.* ibid.
269. *ad eumdem,* 265
270. *ad eumdem pro Priore Cartuſiæ, & de morte abbatis Ciſtercienſis.* ibid.
271. *ad Theobaldum comitem Campaniæ,* 266
272. *ad Epiſcopum Laudunenſem.* 267
Eugenii papæ epiſtola ad Capitulum Ciſterc. ibid.
273. *ad Eugenium reſponſio.* 268
274. *ad Hugonem abbatem Trium-fontium, quando erat Romæ.* 269
275. *ad Eugenium pro Autiſiodorenſi electione.* 270
276. *ad eumdem poſt obitum Epiſcopi Autiſiodorenſis,* ibid.
277. *ad eumdem pro abbate Cluniacenſi,* 271
278. *ad eumdem pro Epiſcopo Belvacenſi.* 272
279. *ad Henricum comitem Campaniæ,* ibid.
280. *ad Eugenium pro negotio Autiſiodorenſi.* 273
281. *ad Brunonem abbatem Caræ-vallis.* 274
282. *ad Ludovicum Juniorem pro electione Autiſiodorenſi.* ibid.
283. *ad Eugenium pro fratribus Miratorii,* 275
284. *ad eumdem pro archiepiſcopo, & aliis.* 276
285. *ad eumdem pro Odone abbate S. Dionyſii.* ibid.
286. *ad eumdem pro eodem.* 277
287. *ad Dominum Oſtienſem pro eodem.* ibid.
288. *ad Andream avunculum ſuum militem Templi.* 278
289. *ad Reginam Jeroſolymorum.* 279
290. *ad dominum Oſtienſem de Jordano Cardinale.* 280
291. *ad Eugenium pro eccleſia S. Eugendi Jurenſis.* ibid.
292. *ad quemdam ſæcularem.* 281
293. *ad Petrum Cellenſem abbatem pro monacho Caziacenſi.* 282
294. *ad Eugenium pro Epiſcopo Cenomannenſi.* ibid.
295. *ad Henricum cardinalem pro eodem.* ibid.
296. *ad dominum Oſtienſem pro eodem.* 283
297. *ad abbatem Arremarenſem.* ibid.
298. *ad Eugenium de Nicolao Claræ-vallenſi.* ibid.
299. *ad Comitem Engoliſmenſem pro fratribus de Buxia.* 284
300. *ad Bleſenſem comitiſſam.* ibid.
301. *ad Sanciam ſororem imperatoris Hiſpaniæ.* ibid.
302. *ad Legatos apoſtolicos pro archiep. Moguntino.* 285
303. *ad Ludovicum Juniorem regem Francorum.* 286
304. *ad eumdem.* ibid.
305. *ad Eugenium pro Epiſcopo Belvacenſi.* ibid.
306. *ad dominum Oſtienſem pro electione abbatis Turoldi de Tribus-fontibus.* 287
307. *ad eumdem pro Epiſcopo Belvacenſi.* 289
308. *ad Alfonſum Portugalliæ regem.* 290
309. *ad Eugenium pro Sugerio abbate.* ibid.
310. *ad Arnoldum Carnotenſem abb. Bonæ-vallis.* 291

SECUNDA CLASSIS ORDINE MUTATO.

Littera N. novum, A. antiquum ordinem, * Aſteriſcus novas epiſtolas in hac editione adjectas deſignat.

N. A.
311. 313. *Ad Haimericum cancellarium.* 291
312. * *ad Rainaldum archiepiſc. Remenſem.* 293
313. 371. *ad Gauſridum abbatem S. Mariæ Eboracenſis.* ibid.
314. 318. *ad Innocentium papam pro Cremonenſibus.* 295
315. 344. *ad Mathildem reginam Anglorum.* 296
316. 375. *ad Henricum Senonenſem archiepiſcopum & Haimericum cancellarium.* 297
317. 320. *ad Priorem ſuum Godefridum.* ibid.
318. 329. *ad Innocentium papam pro eccleſia Remenſi.* 298
319. 372. *ad Turſtinum archiepiſcopum Eboracenſem.* ibid.
320. 381. *ad Alexandrum priorem de Fontibus & fratres ejuſdem loci.* 299
321. 382. *ad Henricum de Muldach abb. Vallis-claræ.* 300
322. 351. *ad Hugonem novitium, poſtea Bonæ-vallis abbatem.* ibid.
323. * *ad Innocentium papam pro archiepiſcopo Trevirenſi.* 301
324. 336. *ad Robertum abbatem de Dunis.* 302
325. 337. *ad eumdem de Iderio novitio.* 303
326. 391. *Guillelmi abbatis S. Theoderici ad Gaufridum Carnotenſem & Bernardum abbatem de P. Abaelardo.* ibid.
327. 392. *Reſcriptum ad Guillelmum abbatem.* 304
328. * *ad Romanum Pontificem de electo Rutenenſi.* 305
329. * *ad Epiſcopum Lemovicenſem de eodem.* ibid.
330. * *ad Innocentium contra P. Abaelardum.* 306
331. * *ad Stephanum card. & epiſc. Praneſtinum de eodem.* 307
332. * *ad G. cardinalem de eodem.* 308
333. * *ad G. cardinalem de eodem.* ibid.
334. * *ad Guidonem Piſanum de eodem.* 309
335. * *ad quemdam presbyter. cardin. de eodem.* ibid.
336. * *ad quemdam abbatem de eodem.* ibid.
337. 370. *ad Innocentium in perſona Franciæ epiſcoporum de eodem.* 310
338. 359. *ad Haimericum card. & cancellarium de eodem.* 312
339. 327. *ad Innocentium pro Alviſo epiſcopo Atrebatenſi.* 313
340. * *ad eumdem pro epiſcopo Andegavenſi.* ibid.
341. 315. *Ad Malachiam Hiberniæ archiepiſcopum.* 314
342. * *ad Joslenum epiſcopum Sueſſionenſem.* ibid.
343. * *Bernardi abbatis Itali ad Innocent. papam.* 315
344. * *Ejuſdem ad S. Bernardum.* 316
345. 321. *ad fratres de S. Anaſtaſio.* 317
346. 377. *ad Innocentium papam de arch. Eboracenſi.* 318
347. 378. *ad eumdem de eodem.* 319
348. 388. *ad eumdem pro Arnulſo epiſcopo Lexovienſi.* ibid.
349. 330. *ad eumdem pro amico.* 320
350. 331. *ad eumdem pro propinquo.* ibid.
351. * *ad eumdem pro quibuſdam pauperibus.* ibid.
352. * *Innocentii papæ privilegium.* 321
353. 379. *ad Willelmum abbatem Rievallis.* 322
354. * *ad Reginam Jeroſolymorum.* ibid.
355. 376. *ad eamdem.* 323
356. 316. *ad Malachiam Hiberniæ archiepiſc.* ibid.
357. 317. *ad eumdem.* 324
358. 374. *ad Cœleſtinum papam.* 325
359. * *Claræ-vallenſium ad eumdem.* ibid.
360. 380. *ad Willelmum abbatem Rievallis.* 326
361. 383. *ad Theobaldum archiepiſcopum pro Joanne Saleſbērienſi.* ibid.

N.	A.		
362.	334.	ad *Robertum Pullum card. & cancell.*	327
363.	322.	ad *Orientalis Franciæ clerum & populum.*	328
364.	355.	ad *Petrum abbatem cluniacenſem.*	330
365.	323.	ad *Henricum Moguntinum archiepiſc.*	331
366.	386.	ad *Hildegardem abbatiſſam.*	332
367.	332.	ad *G. cancellarium.*	333
368.	335.	ad *G. cardinalem.*	ibid.
369.	356.	ad *Sugerium abbatem.*	334
370.	357.	ad *eumdem.*	ibid.
371.	363.	ad *eumdem.*	335
372.	*	ad *P. epiſcopum Palentinum.*	ibid.
373.	*	*Abbatis Sp. ad S. Bernardum.*	337
374.	311.	ad *fratres de Hibernia de tranſitu S. Malachiæ.*	ibid.
375.	390.	ad *Idam comitiſſam Nivernenſem.*	339
376.	358.	ad *Sugerium abbatem.*	ibid.
377.	359.	ad *eumdem.*	ibid.
378.	360.	ad *eumdem.*	340
379.	361.	ad *eumdem.*	341
380.	362.	ad *eumdem.*	ibid.
381.	364.	ad *eumdem.*	ibid.
382.	324.	ad *Leonium abbatem S. Bertini.*	342
383.	342.	*Ad eumdem.*	343
384.	343.	ad *monachos S. Bertini.*	ibid.
385.	341.	ad *eoſdem.*	344
386.	333.	*Joannis abbatis Caſæ-Marii ad S. Bern.*	345
387.	352.	ad *Petrum abbatem Cluniacenſem.*	346
388.	353.	*Ejuſdem ad S. Bernardum.*	347
389.	354.	ad *eumdem Petrum abbatem.*	349
390.	314.	ad *Eskilum Lundenſem archiepiſcopum & Legatum.*	350
391.	347.	ad *abbatiſſam Faberniacenſem.*	351
392.	*	ad *Radulfum patriarcham Antioch.*	ibid.
393.	*	ad *Vv. patriarcham Jeroſolymorum.*	352
394.	*	ad *archiepiſcopum Lugdunenſem.*	354
395.	325.	ad *Alviſum Atrebatenſem epiſcopum.*	355
396.	365.	ad *Ricuinum epiſcopum Tullenſem.*	356
397.	387.	ad *Odonem abbatem Majoris-monaſterii.*	ibid.
398.	312.	ad *Guidonem abbatem & fratres Arremarenſes.*	358
399.	319.	ad *Lelbertum abbatem S. Michaelis.*	360
400.	326.	ad *abbatem Latienſem.*	ibid.
401.	338.	ad *Balduinum abbatem de Caſtellione.*	361
402.	339.	ad *eumdem epiſcopum Noviomenſem.*	ibid.
403.	340.	ad *Henricum archidiaconum.*	ibid.
404.	345.	*Ad Albertum incluſum.*	362
405.	346.	ad *G. abbatem.*	ibid.
406.	*	ad *Abbatem S. Nicolai.*	ibid.
407.	348.	ad *Odonem abbatem Belli-loci.*	363
408.	349.	ad *Willelmum abbatem Trecenſem.*	ibid.
409.	350.	ad *Rorgonem de Abbatis-villa.*	ibid.
410.	366.	ad *Gilduinum abbatem S. Victoris.*	364
411.	373.	*Ad Thomam præpoſitum Beverlacenſem.*	ibid.
412.	*	ad *T. adoleſcentem, qui vitam monaſticam voverat.*	365
413.	389.	ad *Rainaldum abbatem.*	366
414.	328.	ad *Alardum monachum unde ſupra.*	ibid.
415.	391.	ad *quemdam pacti ſui prævaricatorem.*	367
416.	*	ad *incognitum.*	368
417.	*	ad *Abbatem de Trunco-Berengarii.*	ibid.
418.	*	ad *Hugonem archiepiſcopum Rothomag.*	369
419.	*	ad *Petrum abbatem Cellenſem.*	ibid.
		Fragmentum epiſtolæ ad Nicolaum Cameracenſem epiſcopum.	ibid.
		Bernardi charta pro abbatia de Trunco-Berengarii.	370
		Ejuſdem charta pro Luxovienſi & S. Apri monaſteriis.	ibid.
		Ejuſdem charta pro monaſterio S. Amantii.	ibid.

TERTIA CLASSIS EPISTOLARUM,

dubias, ſpurias, & alienas complectens.

420.	383.	*Ad quoſdam noviter converſos.*	371
421.	367.	ad *Alfonſum regem Portugalliæ.*	375
421.	368.	*Ad Joannem Ciritam.*	ibid.
423.		ad *abbatem S. Benedicti.*	376
424.		ad *Ludovicum regem.*	ibid.
425.		*Thomæ quondam abbatis Maurigniacenſis ad S. Bernardum.*	ibid.
426.		*Nicolai Claræ-vallenſis ad Comitem & barones Britanniæ in perſona S. Bernardi.*	378
427.		*Ejuſdem ad Manuelem Comnenum in perſona ejuſdem.*	379
428.		*Ejuſdem ad Lucanum epiſcopum in perſona ejuſdem.*	380
429.		*S. Bernardi charta, ſeu compoſitio facta inter Hugonem epiſcopum & Willelmum comitem Antiſiodorenſem.*	ibid.
430.		*Gaufridi epiſcopi Carnotenſis ad Stephanum Pariſienſem.*	383
431.		*Bernardi abbatis Itali ad S. Bernardum.*	ibid.
432.		*Hugonis Metelli ad S. Bernardum.*	384
433.		*Ejuſdem ad eumdem.*	385
434.		*Ejuſdem ad eumdem in perſona Guillel. Abbatis.*	386
435.		*Haimonis archidiaconi Catalaunenſis ad S. Bernardum.*	387
436.		*Ejuſdem ad eumdem.*	ibid.
437.		*G. ad S. Bernardum pro epiſcopo Ambianenſi.*	388
438.		*Sampſonis archiep. Remenſis ad S. Bernard.*	ibid.
439.		*Henrici epiſcopi Trecenſis ad S. Bernardum de Bulencurin abbatia.*	389
440.		*Hugonis epiſcopi Oſtienſis ad Capitulum Ciſtercienſe de morte Eugenii papæ.*	ibid.
441.		*Bartholomæi ex epiſcopo monachi ad Samſonem archiep. Remenſem.*	390
442.		*Turſtini archiepiſcopi Eboracenſis ad Willelmum Cantuarienſem.*	392
443.		*Faſtredi abbatis ad quemdam abbatem ſui Ord.*	397
444.		*Petri de Roya novitii Claræ-vallenſis ad C. præpoſitum Noviomenſem.*	398
445.		*Capituli generalis Nigrorum monachorum ad Adrianum IV.*	403
446.		*Eorumdem ad Alexandrum III.*	404
447.		ad *Abbatem Reatinenſem.*	405

II. INDEX ALPHABETICUS EPISTOLARUM S. BERNARDI.

A

Abbati S. Albini Andegavenſis, epiſtola 204
Abbati S. Benedicti, epiſt. 423
Abbati Canonicorum regularium S. Petri de Monte, epiſt. 76
Abbati cuidam, epiſt. 102
Abbati item cuidam, forte Bernardo Italo, epiſt. 336
Abbati Eboracenſi, epiſt. 94. 313
Abbati S. Nicaſii Remenſis, epiſt. 32
Abbati Trium-fontium, epiſt. 274 *Vide* Guidoni.
Abbati de Trunco-Berengarii, epiſt. 417. *Vide chartam ſequent.*
Abbatibus Ciſtercii congregatis, epiſt. 145. & epiſt. præmiſſa epiſt. 273
Abbatibus Sueſſione congregatis, epiſt. 91
Abbatiſſæ Faberniacenſi, epiſt. 391
Adamo monacho Morimundi, epiſt. 5. 7
Adelaidi duciſſæ Lotharingiæ, epiſt. 119 120
Aildicurtis canonicis regularibus, epiſt. 4
Alardo monacho Ciſtercienſi, epiſt. 414
Alberico cardinali epiſcopo Oſtienſi, epiſt. 219 230. 231 232
Alberico primicerio Metenſi, epiſt. 30
Alberto incluſo, epiſt. 404
S. Albini abbati, epiſt. 204
Alexandro epiſcopo Lincolnienſi, epiſt. 64
Alexandro Priori de Fontibus, epiſt. 320
Alfonſo regi Portugalliæ, epiſt. 308 421
Alpenſibus monachis, epiſt. 142
Alviſo abbati Aquis-cincti, epiſt. 65. Eidem epiſcopo Atrebatenſi, epiſt. 395
S. Anaſtaſii monachis, epiſt. 345
Andreæ avunculo ſuo, militi Templi, epiſt. 288
Angelberto comiti Engoliſmenſi, epiſt. 299
Aquitaniæ epiſcopis, epiſt. 126
Ardutioni Gebennenſi electo, epiſt. 27. Eidem jam epiſcopo, epiſt. 28
Arnoldo abbati Bonę-vallis, epiſt. 310
Arnaldo abbati Morimundi, epiſt. 4
Artaldo abbati Prulliacenſi, epiſt. 75
Aſcelino ſeu Anſelmo epiſcopo Roffenſi, epiſt. 205
Attoni epiſc. Trecenſi, epiſt. 23. Eidem & clero Trecenſi, epiſt. 203

B

Balduino abbati de Caſtellione, epiſt. 401. Eidem jam epiſcopo Noviomenſi, epiſt. 402
Balduino abbati Reatino, epiſt. 201
Beatrici nobili & religioſæ matronæ, epiſt. 118
S. Benedicti abbati, epiſt. 118
Bernardo legato apoſtolico, epiſt. 302
Bernardo priori Portarum, epiſt. 250
Bernardo de Portis Cartuſienſi, epiſt. 153 154
S. Bertini monachis, epiſt. 384 385 Leonio abbati. *Vide* Leonio.
Bleſenſi comitiſſæ (Mathildi) epiſt. 300
Brunoni abbati de Cara-valle, epiſt. 281
Brunoni Colonienſi, epiſt. 6 Eidem Colonienſi electo, epiſt. 8 Eidem jam archiepiſc. Colonienſi, epiſt. 9 10
Burchardo abbati Balernenſi, epiſt. 146
Burgundiæ Duciſſæ, epiſt. 121

C

Cæleſtino II. Papæ epiſt. 235 358 359
Canonicis regularibus de Aildicurte, epiſt. 3
Canonicis Lugdunenſibus, epiſt. 174
Capitulo Ciſtercienſi, epiſt. 145. & ante epiſt. 273
Capitulo nigrorum monachorum, epiſt. 91
Cardinali presbytero, epiſt. 335
Cardinalibus Romanæ curiæ, epiſt. 168 188 230 231 232 236 237
Claræ-vallenſis monachis, epiſt. 143 144
Ciſtercienſi capitulo, epiſt. 145 & ante epiſt. 273
Clero Mediolanenſi, epiſt. 132
Clero & populo Franciæ orientalis, epiſt. 363
Conrado duci Zeringenſi, epiſt. 97
Conrado regi Romanorum, epiſt. 183 244
Conſtantienſi epiſcopo, epiſt. 195
Converſis quibuſdam, epiſt. 420

D

Drogoni monacho S. Nicaſii Remenſis, epiſt. 34
Duci & Duciſſæ Lotharingiæ. epiſt. 19
Duciſſæ Burgundiæ (Mathildi) epiſt. 121.
Duciſſæ Lotharingiæ (Adelaidi epiſt. 119 & 120

E

Ebalo epiſcopo Catalaunenſi, epiſt. 58.
Eboracenſi archiepiſcopo, epiſt. 95
Eliæ cardinali, 295
Eliæ monachi parentibus, epiſt. 111
Engoliſmenſi Comiti, epiſt. 299
Epiſcopo cuidam, epiſt. 100
Epiſcopis Aquitaniæ, epiſt. 126
Epiſcopis & cardinalibus Romanę curię, epiſt. 168 188 *V.* Cardinalibus.
Epiſcopis Senonas convocandis contra P. Abaelardum, epiſt. 187
Ermengardi quondam comitiſſę Britannię, epiſt. 116 117
Eskilo archiepiſcopo Lundenſi, epiſt. 390
Eugenio papæ III. epiſt. 238 239 240 245 246 247 248 249 251 252 256 257 258 259 261 262 263 268 269 270 273 275 276 277 278 280 283 284 285 286 291 294 298 305 309
Euſtachio occupatori Valentinę Sedis, epiſt. 185
Engoliſmenſi comiti (Angelberto) epiſt. 299

F

Faberniacenſi abbatiſſæ, epiſt. 391
Falconi decano eccleſię Lugdunenſis, epiſt. 165 Eidem electo archiepiſcopo, epiſt. 17
Flaviacenſibus monachis, epiſt. 67 68
Francię orientalis clero & populo, epiſt. 363
Fulconi adoleſcenti, epiſt. 2

G

G. Abbati, epiſt. 405
G. Cardinali, epiſt. 332
G. cardinali diacono, epiſt. 368
Galtero epiſcopo Laudunenſi, epiſt. 272
Gaufrido abbati S. Marię Eboracenſis, epiſt. 94 313
Gaufrido abbati S. Medardi, epiſt. 66
Gaufrido epiſcopo Carnotenſi, epiſt. 55 56 57
Gaufrido Lexovienſi, epiſt. 112
Gaufrido de Loratorio, epiſt. 125
Gaufrido de Perrona & ſociis ejus, epiſt. 109 Parentibus ejuſdem, epiſt. 110
Genuenſibus. *V.* Januenſibus.
Gerardo abbati Pultarienſi, epiſt. 81
Gerardo cancellario S. R. E. epiſt. 219
Gilduino abbati S. Victoris Pariſ. epiſt. 410
Gilleberto Univerſali epiſcopo Londonienſi, epiſt. 24
Godefrido Priori Clarę-vallenſi, epiſt. 317
Gregorio legato apoſtolico, epiſt. 302
Gregorio Tarquinio card. epiſt. 333

Gualtero de Calvo-monte, epiſt. 104
Guarino abbati Alpenſi, epiſt. 254
Guidoni abbati Arremarenſi, epiſt. 297 398
Guidoni abbati Moliſmenſi, epiſt. 80
Guidoni abbati Trium-fontium, epiſt. 69 70
Guidoni cardinali & cancellario, epiſt. 367
Guidoni cardinali Piſano, epiſt. 334
Guidoni de Caſtello, epiſt. 192
Guidoni epiſcopo Lauſannenſi, epiſt. 26
Guidoni legato S. R. E. epiſt. 196
Guidoni theſaurario eccleſiæ Lugdunenſis, epiſt. 165
Guigoni Priori & cæteris Cartuſiæ majoris religioſis, epiſt. 11 12
Guilenco epiſcopo Lingonenſi, epiſt. 59 60
Guillelmo abbati S. Theoderici, epiſt. 85 86 327 *V.* aliam tomo 2. col. 609
Guillelmo comiti Pictavorum & duci Aquitaniæ, epiſt. 127 128
Guillelmo, *Vide* Willelmo.

H

HAimerico cancellario S. R. E. epiſt. 15 20 48 51 52 53 54 157 160 162 181 311 316 338. *Vide aliam tomo* 2. *col.* 589
Heliæ cardinali, epiſt. 295
Heliæ monachi parentibus, epiſt. 111
Henrico archidiacono, epiſt. 403
Henrico archiepiſcopo Moguntino, epiſt. 365
Henrico archiepiſcopo Senonenſi, epiſt. 42 43 182 316
Henrico cardinali, epiſt. 295
Henrico de Murdach, abbati de Valle-clara, epiſt. 321
Henrico Murdach, epiſt. 106
Henrico comiti Campaniæ, epiſt. 279
Henrico epiſcopo Virdunenſi, epiſt. 62 63
Henrico epiſcopo Wintonenſi, epiſt. 93
Henrico regi Anglorum, epiſt. 92 138
Herberto abbati S. Stephani Divionenſis, epiſt. 234
Hiberniæ fratribus, epiſt. 374
Hildeberto archiepiſcopo Turonenſi, epiſt. 123 124
Hildefonſo comiti S. Ægidii, epiſt. 241
Hildegardi abbatiſſæ, epiſt. 366
Hildegario abbati Flaviacenſi, epiſt. 67 68
Honorio papæ II. epiſt. 13 14 46 47 49 50
Hugoni abbati Pontiniacenſi, epiſt. 33
Hugoni abbati Præmonſtratenſi, epiſt. 253
Hugoni abbati Trium-fontium, epiſt. 274
Hugoni archiepiſcopo Rotomagenſi, epiſt. 25 418
Hugoni card. epiſcopo Oſtienſi, epiſt. 287 290 296 306 307
Hugoni comiti Campaniæ, Templi militi facto, epiſt. 31
Hugoni epiſcopo Autiſſiodorenſi, epiſt. 429
Hugoni Faruto, epiſt. 35 36
Hugoni novitio, poſtea Bonæ-vallis abbati, epiſt. 322
Hugoni de S. Victore, epiſt. 77. *inter Opuſcula tomo* 2 col. 631. *Vide* epiſt. 98
Humbaldo archiepiſcopo Lugdunenſi, epiſt. 22
Humberto abbati Igniacenſi, epiſt. 141

I

JAnuenſibus civibus, epiſt. 129
Idæ comitiſſæ Nivernenſi, epiſt. 375
Jeroſolymorum patriarchæ (Willelmo) epiſt. 175 193
Jeroſolymor. reginæ Meliſendi, epiſt. 206 289 354 355
Ignatio card. epiſcopo Tuſculano, epiſt. 219 230 231 232
Ignotis quibuſdam, epiſt. 98 101 102 103 292 415 416
Imperatrici Romanorum (Richeriæ) epiſt. 137
Innocentio papæ II. epiſt. 136 150 152 155 156 158 159 161 164 166 167 169 171 172 176 177 178 179 180 184 189 190 *Tomo II.* 191 198 199 210 211 212 213 214 215 216 217 218 314 318 323 330 337 339 340 343 346 347 348 349 350 351
Ioanni abbati de Buzajo, epiſt. 233
Jozoni Ciritæ abbati, epiſt. 422
Ioanni Crementi card. presbytero epiſt. 163
Joranno abbati S. Nicaſii Remenſis, epiſt. 32
Juſleno epiſcopo Sueſſionenſi, epiſt. 222 223 225 227 263 342
Ivoni cardinali, epiſt. 193

L

LÆtienſi abbati, epiſt. 400
Laudunenſi epiſcopo (Galtero) epiſt. 272
Legatis apoſtolicis (Bernardo & Gregorio) epiſt. 302
Leliberto abbati S. Michaelis, epiſt. 399
Lemovicenſi epiſcopo, epiſt. 329
Leonio abbati S. Bertini, epiſt. 382 383
Lotharingiæ duci & duciſſæ, epiſt. 119 Duciſſæ, epiſt. 120
Lothario imperatori, epiſt. 139 140
Lucæ abbati Cuiſſiacenſi, epiſt. 79
Ludovico Groſſo regi Francorum, epiſt. 45 255
Ludovico Juniori, regi Francorum, epiſt. 170 220 221 226 282 303 304
Ludovico regi Francorum, epiſt. 424
Lugdunenſi archiepiſcopo (Petro) epiſt. 394
Lugdunenſibus canonicis, epiſt. 174

M

MAlachiæ archiepiſcopo Hiberniæ, epiſt. 341 356 357
S. Mariæ Trecenſis ſanctimoniali cuidam, epiſt. 115
Mathildi comitiſſæ Bleſenſi, epiſt. 300
Mathildi duciſſæ Burgundiæ epiſt. 121
Mathildi reginæ Anglorum, epiſt. 315
Matthæo legato S. R. E. epiſt. 21
Mediolanenſibus civibus, epiſt. 131 133 Mediolanenſi Clero, epiſt. 132 Novitiis apud Mediolanum converſis, epiſt. 134
Miliſendi Jeroſolymor. reginæ, epiſt. 206 289 354 355
Monacho cuidam, epiſt. 99
Monachis de S. Anaſtaſio, epiſt. 345
Monachis Trium-fontium, epiſt. 71

N

SAncti Nicaſii Remenſis abbati, epiſt. 32
Novitiis Mediolanenſibus, epiſt. 134
Novitiis quibuſdam, epiſt. 420

O

ODoni abbati Belli-loci, epiſt. 407
Odoni abbati Majoris-monaſterii, epiſt. 397
Ogerio canonico regulari, epiſt. 87 88 89 90
Oſtienſi epiſcopo, *Vide* Hugoni.

P

PAtriarchæ Jeroſolymitano, epiſt. 175 393
Petro abbati Cellenſi, epiſt. 293 419
Petro abbati Cluniacenſi, epiſt. 147 148 149 228 265 267 364 387 389
S. Petri de Monte abbati, epiſt. 76
Petro decano Biſuntino, epiſt. 197
Petro diacono cardinali, epiſt. 17 18 19
Petro epiſcopo Palentino, epiſt. 372
Petro epiſcopo Papienſi, epiſt. 135
Petro presbytero cardinali, epiſt. 16
Philippo Turonenſis eccleſiæ invaſori, epiſt. 151
Piſanis civibus, epiſt. 130
Præmonſtratenſi abbati (Hugoni) epiſt. 253

R

RAinaldo abbati Fuſniacenſi, epiſt. 72 73 74 413
Rainaldo archiepiſcopo Remenſi, epiſt. 312
Reginæ Jeroſolymorum, *Vide* Miliſendi.
Religioſis quibuſdam, epiſt. 101
Richardo abbati Fontanenſi in Anglia, epiſt. 96
Richeriæ imperatrici Romanorum, epiſt. 137
Ricuino epiſcopo Tullenſi, epiſt. 61 396
Roberto abbati de Dunis, epiſt. 324 325

Rober-

Roberto nepoti ſuo, epiſt. 1
Roberto Pullo cardinali cancellario, epiſt. 362
Roſenſi epiſcopo (Aſcelino ſeu Anſelmo) epiſt. 205
Rogerio regi Siciliæ, epiſt. 207 208 209
Rolando card. & cancellario falſo inſcripta, epiſt. 362
Romanæ curiæ cardinalibus & epiſcopis, epiſt. 236 237
Romanæ curiæ tribus Epiſcopis, epiſt. 219 230 231 232
Romano Pontifici, epiſt. 328
Romano ſubdiacono S. R. E. epiſt. 105
Romanis, ſive ſenatui populoque Romano, epiſt. 243
Rorgoni de Abbatis-villa, epiſt. 409
Rauleno abbati S. Anaſtaſii, epiſt. 260

S

SÆculari cuidam, epiſt. 292
Sauciæ ſorori imperatoris Hiſpaniæ, epiſt. 301
Sanctimoniali cuidam, epiſt. 114
Sanctimoniali de monaſterio S. Mariæ Trecenſis, ep. 115
Senonenſi clero, epiſt. 202
Simoni abbati ſancti Nicolai de Saltu, epiſtola 83 84 406
Simoni duci Lotharingiæ, epiſt. 119
Simoni, filio Caſtellani Cameracenſis, epiſt. 186
Sophiæ virgini, epiſt. 113
Spirenſi populo, epiſt. 363
Stephano abbati S. Joannis Carnotenſis, epiſt. 82
Stephano card. epiſcopo Præneſtino, epiſt. 219 224 230 231 232 331
Stephano epiſcopo Metenſi, epiſt. 29
Sugerio abbati, epiſt. 78 222 266 369 370 371 376 377 378 379 380 381

T

TAdoleſcenti, qui vitam monaſticam voverat, ep. 412
Theobaldo archiepiſcopo Cantuarienſi, epiſt. 361
Theobaldo comiti Campaniæ, epiſt. 37 38 39 40 41 271
Thomæ de S. Audomaro, epiſt. 108
Thomæ præpoſito de Beverla, epiſt. 107 411
Toloſanis civibus, epiſt. 242
Trecenſi clero, epiſt. 203
Trium-fontium monachis, epiſt. 71
Trunci-Berengarii abbati, epiſt. 417
Turſtino archiepiſcopo Eboracenſi, epiſt. 95 319

V

ULgerio epiſcopo Andegavenſi, epiſt. 200
Wilenco, *V.* Guilenco.
Willelmo abbati de Rievalle, epiſt. 353 360
Willelmo abbati Trecenſi, epiſt. 408
Willelmi monachi Claræ-vallenſis fratri, epiſt. 103
Willelmo Patriarchæ Jeroſolymorum, epiſt. 175 393

Y

YMario. *Vide* Igmaro.
Yvoni. *Vide* Jvoni.

ALIORUM EPISTOLÆ AD BERNARDUM ET ALIOS.

ABbatis Spinæ ad S. Bernardum, epiſt. 373
Adriano papæ IV. Capituli generalis Nigrorum monachorum, epiſt. 445
Alexandro papæ III. Capituli generalis Nigrorum monachorum, epiſt. 446
Bartholomæi epiſcopi Laudunenſis, ad Samſonem Remenſem, epiſt. 441
Bernardi abbati Claræ-vallenſi, epiſt. 122 229 264 326 344 352 373 386 388 431 432 433 435 436 437 438 439 *Vide alium Tomo* 4. *col.* 1490.
Bernardi abbatis Itali ad Innocentium, epiſt. 343. Ejuſdem ad S. Bernardum, epiſt. 344 431
Britanniæ Comiti & baronibus, Nicolai Claræ-vallenſis, epiſt. 426
Cæleſtino papæ II. Claræ-vallenſium, epiſt. 359
Capituli generalis Nigrorum monachorum ad Adrianum IV. epiſt. 445 ad Alexandrum III. 446
Ciſtercienſi capitulo Eugenii ante epiſt. 273 alia Hugonis epiſcopi Oſtienſis, 440
Claræ-vallenſium ad Cœleſtinum papam II. epiſt. 359
Epiſcopis apud Senones congregatis Innocentii, epiſt. 194
Evervini abbatis Steinfeldenſis ad S. Bernardum, epiſt. tomo 4. col. 1490
Eugenii papæ III. ad Capitulum Ciſtercienſe, præmiſſa epiſtolæ 173
Faſtredi abbatis Claræ-vallenſis ad quemdam abbatem, epiſt. 443
G. Ad S. Bernardum, epiſt. 437
Gaufridi epiſcopi Carnotenſis ad Stephanum Pariſienſem, epiſt. 430
Gaufrido epiſc. Carnotenſi Willelmi abbatis epiſt. 326
Guillelmi abbatis S. Theoderici ad Gaufridum Carnotenſem & Bernardum, epiſt. 326
Haimonis archidiaconi Catalaunenſis ad S. Bernardum, epiſt. 435 436
Henrici epiſcopi Trecenſis ad S. Bernardum, epiſt. 439
Hildeberti archiepiſcopi Turonenſis ad S. Bernardum epiſt. 122
Hugonis epiſcopi Oſtiensis ad Capitulum Ciſtercienſe, ep. 440
Hugonis Metelli ad S. Bernardum, epiſt. 432 433 434
Innocentii papę II. reſcriptum ad Epiſcopos Senonis congregatos contra P. Abaelardum, epiſt. 194 Ejuſdem Privilegium S. Bernardo conceſſum, epiſt. 352
Innocentio papę II. Guillelmi abbatis, epiſt. 343
Joannis abbatis Caſę-Marii ad S. Bernardum, epiſt. 386
Lucano epiſcopo Nicolai Clarę-vallensis, epiſt. 428
Manueli Comneno imp. CP. Nicolai Clarę-vallensis, epiſt. 427
Nicolai Clarę-vallensis ad Comitem & Barones Britannię in perſona Bernardi, epiſt. 426 Ejuſdem ad Manuelem Comnenum Imp. CP. epiſt. 427 Ejuſdem item ad Lucanum epiſcopum, epiſt. 428
Noviomensi pręposito C. Petri de Roya, epiſt. 444
Petri abbatis Cluniacensis ad S. Bernardum, epiſt. 229 264 388
Petri de Roya novitii Clarę-vallensis ad C. prępositum Noviomenſem, epiſt. 444
Reatinensi abbati cujuſdam A. epiſt. 447
Samſonis archiepiſcopi Remensis ad S. Bernardum, epiſt. 438
Stephano epiſcopo Parisiensi Gaufridi Carnotensis, epiſt. 430
Thomę quondam abbatis Maurigniacensis ad S. Bernardum epiſt. 425
Turſtini archiepiſcopi Eboracensis ad Willelmum Cantuarienſem, epiſt. 442
Willelmo archiepiſcopo Cant. Turſtini Eboracensis, ep. 442

III

III. INDEX EPISTOLARUM
PRO ARGUMENTI QUALITATE DISPOSITUS.

ECCLESIASTICÆ.

De rebus theologicis, & de diſciplina eccleſiaſtica.

DE tempore quo cœpit obligare Baptiſmus, epiſt. 77 modo Tractatus XI, tomo 2
De forma Baptiſmi, epiſt. 403
Contra errores Petri Abaelardi, epiſt. 187 & ſeqq. ad 195 326 327 330 & ſeqq. ad 338
Contra errores Arnaldi Brixienſis, 195 196
Contra Henricum hęreticum, epiſt. 241 242
Contra ſchiſma, epiſt. 219
Judæos non eſſe perſequendos, epiſt. 365
De bello contra hoſtes Eccleſiæ, epiſt. 256 363
De ejus ſucceſſu, epiſt. 288 386
De pœnitentia ob defectum in Miſſa commiſſum, epiſt. 69
De pœnitentiis ob crimina imponendis, epiſt. 61 62
De impedimento matrimonii ob conſanguinitatem, ep. 371
Contra divortium & nuptias poſt ipſum, ep. 216 220 221
De qualitate divinorum officiorum, epiſt. 398
De conceptione B. Marię, epiſt. 174
De feſto Machabæorum, epiſt. 98
Adverſus clericum conjugatum & militem, epiſt. 203
Adverſus eos qui beneficia pueris conferunt, epiſt. 271
Contra turbas eccleſiarum, epiſt. 156 157 230 318
Contra occiſores clericorum, epiſt. 158 & ſeqq. ad 163
Pro diverſis cauſis eccleſiaſticis, epiſt. 19 20 22 30 59 251 261 262 270 283 285 & 314
Pro juribus eccleſiarum ſeu monaſteriorum, epiſt. 14 15 16 43 44 60 263 291 352
De exemptionibus monaſteriorum, epiſt. 179 188 323

De ſummo Pontifice & curia Romana.

Hortatoriæ ad ſuſcipiendum Innocentium, epiſt. 124 & ſeqq. uſque ad 134 item 138 139 140
Congratulatoriæ de Eugenii electione, epiſt. 237 238
Pro reconciliatione Romanorum cum Eugenio, epiſt. 243 244
De morte ejuſdem Eugenii, epiſt. 440
Pro reverentia erga Pontificem, epiſt. 176 183
Paræneticæ ad Pontificem pro defenſione oppreſſorum, epiſt. 198 199 217
Pro pace procuranda, epiſt. 358
Pro monaſteriis, epiſt. 273
Admonitoriæ ad Cancellarium S. R. E. epiſt. 311 362
Contra quemdam Legatum, epiſt. 290

De Epiſcopis.

Pro electione Epiſcopi, epiſt. 202
Pro confirmatione Epiſcoporum, epiſt. 13 170 171 172 249 348
Deliberativa, an acceptandus epiſcopatus, epiſt. 8
Contra quaſdam electiones, epiſt. 155 164 & ſeqq. ad 170 250 275 280 328 329
De recta epiſcopalis dignitatis adminiſtratione epiſt. 9 10 25 26 27 28 42
Exhortatoriæ ad humilitatem, epiſt. 392 393
Congratulatoriæ ob pacem procuratam, epiſt. 29
Ob amorem pauperum & paupertatis, epiſt. 23 24
Commendatoriæ pro Remenſi archiepiſcopo, epiſt. 247 284
Pro aliis epiſcopis, epiſt. 294 & ſeqq. 302 305 307 339 340 342 430
Pro epiſcopis depoſitis, epiſt. 212 246 257
Apologeticæ epiſcoporum apud reges, epiſt. 45 46 47
Apud Papam, epiſt. 49 50 51 152 213
Pro juribus epiſcoporum, epiſt. 177 178 179 180
Contra quoſdam epiſcopos, epiſt. 182 248 252 268
Contra intruſos, epiſt. 150 151 185 235 236 239 240 346 347
Quomodo ſe gerendum erga epiſcopum intruſum, epiſt. 353 360
Contra teſtamentum epiſcopi, epiſt. 276
Deliberativa, an abdicandus epiſcopatus, epiſt. 319
Reddita ratio adminiſtrationis, epiſt. 441

EPISTOLÆ MORALES.

De virtutibus, & vitiis.

De charitate & compaſſione, epiſt. 11 12
De eleemoſynis, epiſt. 32 24 95 100 207 416
De eleemoſynis in monaſteria, epiſt. 316
De reſtitutione, epiſt. 279 283
De reddendo depoſito, epiſt. 407
De vera amicitia, epiſt. 271 324 409
Contra avaritiam, epiſt. 103
Contra duella, epiſt. 376

Ad Reges & Principes.

De reverentia Papę & epiſcopis ab eis exhibenda, epiſt. 45 183
Pro pace cum Eccleſia, epiſt. 220 ad 226
Pro concilio celebrando, epiſt. 255
Pro confirmatione epiſcoporum, epiſt. 282
Pro vitando excommunicato, epiſt. 303
De charitate & eleemoſyna, epiſt. 107 208 209
Contra Eccleſiæ vexationes, epiſt. 224
Contra exactiones, epiſt. 299
Dehortatoria a bello, epiſt. 97

Ad regios miniſtros.

Pro pace, epiſt. 222 ad 227
Hortatoria ad zelum, epiſt. 377
Ad ſtudium bonæ famæ, 381

Ad viduas nobiles.

De modo vivendi in viduitate, epiſt. 289
Quomodo ſe gerat regina vidua, epiſt. 354
Conſolatoria de filii vita degeneri, epiſt. 300

EPISTOLÆ ASCETICÆ.

De vocatione, ſtatu, & virtutibus religioſis.

Paræneticæ ad ingreſſum in Religionem, epiſt. 104 105 106 107 108 411 412
Ad profectum, epiſt. 254 345 385
Ad ſtudium diſciplinæ regularis, nunc præmiſſa, epiſt. 273
De capitulis generalibus monachorum, ep. 91 445 & ſeqq.
De moribus primorum Ciſtercienſium, epiſt. 443 444
Congratulatoriæ de electione vitæ religioſæ, epiſt. 31 34 109 134 322
De reformatione monaſterii, 442
Ad revocandos eos, qui in laxiora deſciverant, epiſt. 1
Ad revocandos apoſtatas, epiſt. 2 123 415
Ad revocandos errantes, epiſt. 4 5 6 7
Contra eos, qui alios a vita religioſa avocant, epiſt. 292
Excuſatoriæ ad parentes eorum, qui ad vitam monaſticam confugerant, epiſt. 64 111
De amore ſolitudinis & ſilentii, epiſt. 21 48 52 69
De vitanda monachis peregrinatione, epiſt. 57 399
De uſu pharmacorum, epiſt. 345
De conſortio mulierum monachis vitando, epiſt. 79 405
Pro pace inter Cluniacenſes & Ciſtercienſes, epiſtola 229
De brevitate & parcitate litterarum, epiſt. 88 90
De religioſo, qui nupſerat, epiſt. 76
De tranſitu ad aliam religionem, epiſt. 94 313
Apologeticæ de admiſſione alienorum Religioſorum, epiſt. 3 32 33 65 66 67 68 253 293 382 395 396

Ad

Ad Sanctimoniales.

De virginitatis prærogativa, epiſt. 113
An eremi propoſitum ſanctimoniali conveniat, epiſt. 115
Coogratulatio ad Sanctimonialem, quæ ad meliorem frugem ſe receperat, epiſt. 114

Pro Abbatibus & Superioribus.

De abbatis electione, epiſt. 320 321
Paſtoralis officii munia deſcribuntur, epiſt. 201
Hortatoria ad curam animarum, epiſt. 54
Ad onera prælaturæ patienter toleranda, epiſt. 73 260
Querela de impoſita præfectura, epiſt. 344 373
Ad leniter recipiendos errautes, epiſt. 55 70 80 84 101 297 400 414 417
De ejectione incorrigibilium, epiſt. 102
De monacho indiſciplinato, epiſt. 431
De novitio dyſcolo, epiſt. 325
De fundatione monaſteriorum, epiſt. 58 91 96 391
Congratulatoriæ de ipſa reformatione, epiſt. 78 142 254 369
Conſolatoria de conatu reformationis fruſtrato, epiſt. 83
Reſponſoriæ de abdicando onere paſtorali, epiſt. 82 86 87
De amovendo abbate indiſciplinato, epiſt. 445
Contra eos, qui curam paſtoralem temere abjecerant, epiſt. 141 233
Commendatoria pro abbate, epiſt. 394

EPISTOLÆ VARIÆ.

Pro ſeipſo.

Apologeticæ pro ſeipſo, epiſt. 48 81 205 218 223 250 306 397
Retractatoriæ, epiſt. 269 274
Urbanæ, ſeu familiares, epiſt. 74 85 116 118 143 144 145 147 148 204 228
Ad agendas gratiarum actiones, epiſt. 120 147 181 30· 312 341 368 384 390
Modeſtæ, epiſt. 18 72 123 135 146 153 218 223 26

Pro aliis.

Pacificæ, epiſt. 36 97 121 136 137 148 200 253 302 397
Commendatoriæ pro afflictis & pauperibus, epiſt. 35 37 38 39 40 56 227 351
Pro amicis, epiſt. 53 258 277 278 309
Pro conſanguineo, epiſt. 206
Pro abbate vexato, epiſt. 231
Pro alio abbate inope, epiſt. 379
Pro Religioſis, epiſt. 41 53 173 175 186 198 208 355 357 383
Conſolatoria de morte amici, epiſt. 374
Increpatoria, epiſt. 281

INDEX TRACTATUUM
SEU OPUSCULORUM TOMI II.

I. DE CONSIDERATIONE ad Eugenium Papam, Libri V.

LIBRI PRIMI

CAPUT I. *Pontifici tam variis occupationibus preſſo condolet.* 413
II. *Vis conſuetudinis ad inducendos pravos mores & duritiam cordis.* 414
III. *Indignum Proceribus Eccleſiæ continuo cauſis litigantium audiendis & decidendis incumbere.* 415
IV. *Quæ ſervitus digna, quæ indigna ſervo ſervorum Dei.* 416
V. *Non gerendam aliorum curam cum ſui ipſius incuria & neglectu.* 417
VI. *Non tam Epiſcopis, quam Principibus judiciariam poteſtatem competere.* ibid.
VII. *Pietati & rerum æternarum conſiderationi in primis vacandum eſſe.* 418
VIII. *Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam & connexionem oriri.* 419
IX. *Recentia Pontificum exempla paulatim corrigenda, vetera imitanda.* 420
X. *Abuſus Advocatorum, Judicum, Procuratorum, eorumque fraudes graviter perſtringit.* ibid.
XI. *In advocatos & Procuratores, qui ex iniquitate quæſtum faciunt, ſevere animadvertendum.* 422

LIBRI II.

CAP. I. *Apologiam inſtituit ob infelicem ſucceſſum expeditionis in terram ſanctam ſuſcepta.* 421
II. *Conſiderationis a contemplatione diſtinctio.* 423
III. *Conſiderationis quatuor puncta deſignat.* ibid.
IV. *Notitiam ſui ipſius triplici conſideratione ſui complectitur: & primum quidem conſiderationis membrum hic exſequitur.* 424
V. *Alterum membrum conſiderationis ſui proponit, nempe, quis ſit, & unde.* ibid.
VI. *Quale debeat eſſe Procerum Eccleſiæ ſtudium.* ibid.
VII. *Reſumens priorem quæſtionem, quis ſit, diligentius expendit.* 427
VIII. *De Pontificia dignitatis & poteſtatis excellentia diſſeris.* 428
IX. *Propriæ naturæ conſiderationem commendat.* ibid.
X. *Tertium membrum conſiderationis ſui, nempe qualis ſit, exponit.* 429
XI. *Serium examen ſui Pontifici ſerio commendat.* 430
XII. *Neque in proſperis animum nimis laxandum, neque in adverſis dejiciendum.* ibid.
XIII. *Ab otio & nugis, vaniſque ſermonibus Pontificem dehortatur.* 431
XIV. *Perſonarum acceptionem in judiciis ſummopere vitandam.* 432

LIBRI III.

CAP. I. *Pontificis eſſe, non tam ut omnes ſuo dominio ſubjiciat, ſed ut omnes, quantum fieri poteſt, ad Eccleſiæ gremium perducat.* 431
II. *Quis modus in appellationibus ad Sedem apoſtolicam adhibendus ſit.* 434
III. *Præſules Eccleſiæ, non tam ut præſint, ac ſemetipſos paſcant, quam ut aliis proſint, conſtitutos eſſe.* 436
IV. *Gradus ordinum ac dignitatum, qua in Eccleſia ſunt, non temere confundendos ac perturbandos: hinc abuſum quærendi privilegia ac exemptiones perſtringit.* 437
V. *Summo Pontifici incumbere curam de apoſtolicis decretis, & Majorum inſtitutis per totum orbem ſervandis.* 440

LIBRI IV.

CAP. I. *Orditur tractationem de his quæ circa Pontificem ſunt.* 441
II. *De cleri & populi Romani moribus agit; de veterum paſtorum cura ac vigilantia.* ibid.
III. *De veſtium pompa reſecanda, & zelo Pontifici neceſſario.* 443
IV. *Quales collaterales & coadjutores a Pontifice adhibendi: ubi de virtutibus Prælatorum.* 444
V. *Exemplis commendatur abſtinentia munerum: & arrogantia miniſtrorum Papæ perſtringitur.* 446
VI. *Pontifici non convenire, utpote gravioribus intento, rei domeſticæ curam: proindeque alteri potius Oeconomo committendam.* 448

VII. *Epilogus, ſeu ſumma eorum, quæ in Pontifice requiruntur.* 450

L I B R I V.

CAP. I. *De his quæ ſupra nos ſunt, id eſt, de Deo rebuſque divinis conſiderationem inſtituit, ad quas modo per creaturas erigimur.* 451
II. *Aſſignat varios conſiderationis gradus.* ibid.
III. *Ea quæ ſupra nos ſunt, Deum ſcilicet & Angelos, inveſtigari opinione, fide, & intellectu.* 452
IV. *Angeli quomodo a nobis conſiderandi.* 453
V. *Gratias ac dotes Angelorum a Deo in ipſos derivari.* 455
VI. *Principii & eſſentiæ rationem proprie ſoli Deo convenire.* 456
VII. *Deum & ſimplicem, & trinum eſſe.* 457
VIII. *Perſonarum pluralitatem in Deo conſurgere ex proprietatibus; eſſentiam tamen unam & ſimplicem eſſe.* 458
IX. *Uti in Deo ſimplex natura eſt in tribus perſonis, ſic contra in Chriſto plures naturas in unam perſonam coaleſcere.* 459
X. *Parabola, quæ eſt apud Matthæum de tribus ſatis, Chriſti perſonæ accommodatur.* 460
XI. *Continuatio conſiderationis de Deo.* 461
XII. *Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & ſcelerum æquiſſimum vindicem eſſe.* ibid.
XIII. *De longitudine, latitudine, profunditate, & ſublimitate Dei profunde & eleganter diſcurrit.* 462
XIV. *Modum, quo prædicta ſecundum Apoſtolum comprehendere poſſimus, oſtendit.* 463

II. TRACTATUS DE MORIBUS
& Officio Epiſcoporum.

Ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum.

ADMONITIO. 466
CAP. I. *Arduum ac periculoſum eſſe munus Epiſcopi, ideoque ei bonis conſiliariis opus.* 467
II. *Honorem & decus dignitatis eccleſiaſticæ non conſiſtere in externo ſplendore, ſed in morum & virtutum decore.* 469
III. *Præſidum potiſſima & digniſſima ornamenta, Caſtitas, Charitas, Humilitas.* 470
IV. *Cura ſinceræ fidei, & charitatis non fictæ Præſuli maxime neceſſaria.* 472
V. *De virtute humilitatis omnibus quidem, ſed prælatis in primis neceſſaria.* 474
VI. *Laus & vera gloria in conſcientia cujuſque reponenda, attamen non ſine formidine, quia Deus eſt ſcrutator & judex cordium.* 475
VII. *Ambitionem eccleſiaſticorum, promotionem juniorum, & pluralitatem beneficiorum præſtringit.* 477
VIII. *Humilitatem & modeſtiam Epiſcopo commendat.* 479
IX. *Abbates exemptionibus prapoſtere ſtudentes arguuntur.* 481

III. TRACTATUS DE CONVERSIONE
ad Clericos.

ADMONITIO. 483
CAP. I. *Quod nemo converti ad Dominum, niſi Dei voluntate præventus, & ejus voce interius clamante, poſſit.* ibid.
II. *Quod ipſa vox Domini omnibus ſe offerat, & animam ſibi ipſi nolentem repræſentet.* 485
III. *Quod per vocem Dei animæ ratio, quaſi in libro, omnia mala deprehendere, reprehendere, dijudicare, & diſcernere valeat.* ibid.
IV. *Quod diligens iniquitatem odit animam & carnem ſuam; & de pœnitentia infructuoſa poſt mortem.* 486
V. *Quod vermis conſcientiæ in præſenti ſentiri ac ſuffocari debet, non in immortalitatem foveri ac nutriri.* 487
VI. *Difficultatem converſionis, & luctum reſipiſcere parantis graphice repræſentat.* ibid.
VII. *Reſpiratio conſolationis pauperibus ſpiritu, ſeu animæ miſeriam ſuam agnoſcenti.* 489
VIII. *Carnales voluptates & divitias eſſe omnino vanas, fallaces & momentaneas.* ibid.
IX. *Quod impoſſibile ſit peccantem latere.* 491
X. *Non ſolum declinando a malo, ſed & faciendo bonum ſalutem obtineri.* 492
XI. *Converſi nolentes acrius a ſolitis vitiis tentari; ipſis vero luctum eſſe neceſſarium.* ibid.
XII. *Quomodo voluntas ſuaviter inducenda ad amandum & deſiderandum cæleſtia.* 493
XIII. *Converſos mira ſuavitate ac deliciis vitæ piæ ac ſpiritualis reſici.* 494
XIV. *In terrenis non eſſe ullam ſatietatem niſi faſtidio conjunctam, ac cæleſtium deſideria experiendo ſemper creſcere.* ibid.
XV. *Purganda memoria a peccatorum ſordibus fiducia divinæ miſericordiæ.* 495
XVI. *Miſericordiam divinam obtineri, miſerendo ſibi ipſi primum, deinde proximo.* 496
XVII. *Oculos cordis continuo mundandos, ut Deus videri poſſit.* ibid.
XVIII. *Pacificos merito beatificari nomine Filiorum Dei.* 497
XIX. *Graviter præſtringit ambitioſos, qui temere & indigne ſacras Eccleſiæ functiones uſurpant.* ibid.
XX. *Arguit incontinentes, qui ſacros ordines impudenter temerare non verentur.* 498
XXI. *Serio cohortatur ad pœnitentiam.* 499
XXII. *Bonorum Paſtorum eſt, docere, nos fugere perſecutiones propter juſtitiam.* 500

IV. TRACTATUS DE PRÆCEPTO
& diſpenſatione.

ADMONITIO. 502
Epiſtola ad Abbatem Columbenſem de opere ſequenti. 505
PRŒFATIO *ad Monachos Carnotenſes in Tractatum ſequentem.* ibid.
CAP. I. *An Monaſticæ Regulæ inſtituta præcepta ſint, an conſilia duntaxat.* 506
II. *In Conſtitutionibus majorum quando, & a quibus diſpenſandum.* 507
III. *Diſpenſationem in lege divina ſoli Deo reſervatam eſſe. At quæ ſunt legis æternæ, omnino etiam Deo eſſe immutabilia.* 508
IV. *Quid Prælatis circa diſpenſationem Regulæ liceat.* 509
V. *Legem Obedientiæ non eſſe extendendam a Prælatis ultra limites profeſſionis, neque circa contrahendam.* 510
VI. *Religioſum profeſſionis cupidum non debere obedientiam intra certos profeſſionis limites conſtringere.* ibid.
VII. *Obedientiæ gradus & inobedientiæ gravitas quomodo noſcenda, juxta diſtinctiones præmiſſas.* 511
VIII. *Gravius peccari legum contemptu, quam neglectu.* 512
IX. *Prælato tanquam Deo obediendum eſſe.* 513
X. *Obedientiam non eſſe gravem & moleſtam, niſi imperfectis, invitis, & carnalibus; cæteris ſuavem & facilem.* 515
XI. *Præcepta eſſe imparia, adeoque tranſgreſſionem.* 516
XII. *In Regula æque ac lege divina diſparitatem eſſe inobedientiæ.* 517
XIII. *Refellit monachos, difficultatem, vel etiam impoſſibilitatem obedientiæ religioſæ nimium exaggerantes.* 518
XIV. *Cur conſcientia errans non æque convertat malum in bonum, uti bonum in malum.* 520
XV. *An quantum obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad demeritum.* 522
XVI. *Tranſitus & mutatio monaſterii quatenus probanda.* 523
XVII. *Ad dubia quædam ex Patribus propoſita reſpondet.* 526
XVIII. *Morte Abbatis non licere profeſſis mutare locum.* 527
XIX. *Ad alia quædam dubia paucis reſpondet.* ibid.
XX. *Binas Pauli ſententias in ſpeciem pugnantes conciliat.* 528

V. APOLOGIA DE VITA
& moribus Religioſorum.

ADMONITIO. 530
PRÆFATIUNCULA. 531

I. PARS. Contra Ciſtercienſium obtrectationes.

CAP. I. *Profitetur ſe, ſuoſque ab obtrectatione religioſi Ordinis prorſus alienos.* 533
II. *Purgat ſe S. Bernardus, & Ordinem Cluniacenſium commendat.* 534
III. *Varietatem religioſorum Ordinum non debere præjudicare vinculo charitatis.* ibid.
IV. *Se cæteros omnes Ordines charitate, unum profeſſione tenere.* 536

V. *Re-*

Digitized by Google

V. *Religioſos aliorum Ordinum æmulos & obtrectatores acri ſtilo aggreditur.* 537
VI. *Arguit temere judicantes & calumniantes modum vivendi Cluniacenſium.* 538
VII. *Spiritualis exercitatio fructuoſior corporali.* 539

II. PARS Contra Cluniac. ſuperfluitates.

VIII. *Cluniacenſium vitia, virtutum nomine palliata, perſtringit.* 540
IX. *Eorumdem intemperantiam comparat cum antiquorum Monachorum parſimonia.* 541
X. *Veſtium ornatum luxumque in eiſdem perſequitur.* 542
XI. *De cauſa cur ſuperiores ſubditorum vitia non corrigant. Luxum & ſplendidum Prælatorum apparatum perſtringit.* 544
XII. *Luxum & abuſum in Templis & Oratoriis exſtruendis, ornandis, pingendis arguit.* ibid.
XIII. *Modos & media mutuæ charitatis & pacis ſovendæ ſummatim colligit, denique transfugas inſtabilitatis notat.* 546

VI. TRACTATUS DE LAUDE
novæ militiæ, ad Milites Templi.

ADMONITIO. 547
PROLOGUS *ad Hugonem Magiſtrum militiæ.* 549
CAP. I. *De laude novæ militiæ.* ibid.
II. *De militia ſæculari.* 551
III. *De Militibus Chriſti.* 552
IV. *De converſatione Militum Chriſti.* 553
V. *De Templo.* 554
VI. *De Bethlehem.* 556
VII. *De Nazareth.* ibid.
VIII. *De Monte Oliveti & valle Joſaphat.* 557
IX. *De Jordane.* ibid.
X. *De loco Calvariæ.* 558
XI. *De Sepulchro.* ibid.
XII. *De Betphage.* 562
XIII. *De Bethania.* 563

VII. TRACTATUS DE GRADIBUS
Humilitatis, & Superbię.

ADMONITIO, & Retractatio. 563
PRÆFATIO *ad Godefridum Priorem ſuum.* 565

I. PARS De Gradibus Humilitatis.

CAP. I. *Chriſtum eſſe viam Humilitatis, qua pervenitur ad veritatem.* ibid.
II. *Quo fructu aſcendantur Gradus Humilitatis.* 566
III. *Quo ordine gradus humilitatis ad propoſitum bravium veritatis perducant, &c. quomodo Chriſtus per paſſionem didicit miſericordiam.* 567
IV. *Primus veritatis Gradus eſt, primum ſe ipſum attendere, ſeu propriam miſeriam agnoſcere.* 570
V. *Secundus Gradus veritatis eſt, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati miſeriæ proximi.* 572
VI. *Tertius Gradus veritatis eſt, mundare oculum cordis ad contemplanda cæleſtia & divina.* 573
VII. *Quomodo ſancta Trinitas hos tres veritatis gradus in nobis operetur.* ibid.
VIII. *Gradus iidem in raptu ſancti Pauli declarantur.* 574
IX. *Gemitus & ſuſpiria ſancti Bernardi, ad veritatem anhelantis.* 575

II. PARS De XII. gradibus Superbiæ.

X. *De primo Superbiæ gradu, qui eſt Curioſitas.* 577
XI. *De ſecundo, qui eſt Levitas animi.* 581
XII. *De tertio, Ineptа lætitia.* ibid.
XIII. *De quarto, Jactantia.* 582
XIV. *De quinto, Singularitate.* ibid.
XV. *De ſexto, Arrogantia.* 563
XVI. *De ſeptimo, Præſumtione.* ibid.
XVII. *De octavo, Defenſione peccatorum.* ibid.
XVIII. *De nono, ſimulata Confeſſione.* ibid.
XIX. *De decimo, Rebellione.* 584
XX. *De undecimo, Libertate peccandi.* 585
XXI. *De duodecimo, Conſuetudine peccandi.* ibid.
XXII. *An, & quomodo orandum pro deſperatis & mortuis ſecundum animam.* ibid.

VIII. TRACTATUS DE DILIGENDO DEO

ADMONITIO. 587
PRÆFATIO *ad Haimericum S.R.E. Cardinalem, & Cancellarium.* 589
CAP. I. *Quare, & quomodo diligendus ſit Deus.* ibid.
II. *Deus quantopere ab homine mereatur amari, ob bona tum corporis, tum animæ. Quomodo ea agnoſcenda, & habenda citra donantis injuriam.* 591
III. *Chriſtiani quantos habeant ſtimulos amandi Deum præ infidelibus.* 592
IV. *Quinam ex Dei recordatione conſolationem capiant; quive magis ad ejus amorem idonei.* 594
V. *Chriſtiano quantum incumbat debitum amoris.* 595
VI. *Brevis anacephaleoſis & ſumma prædictorum.* 596
VII. *Non ſine fructu & præmio diligi Deum, & terrenis non ſatiari humani cordis appetitum.* 597
VIII. *De primo gradu amoris, quo diligit homo ſe propter ſe.* 599.
IX. *De ſecundo & tertio gradu Amoris.* 600
X. *De quarto gradu Amoris, cum nec ſeipſum diligit homo, niſi propter Deum.* 601
XI. *Hanc amoris perfectio non competit etiam ſolutis animabus beatorum ante reſurrectionem.* 602
XII. *De charitate, ex Epiſt. ad Cartuſianos ſcripta.* 604
XIII. *De lege propriæ voluntatis, & cupiditatis ſervorum & mercenariorum.* 605
XIV. *De lege charitatis filiorum.* 606
XV. *De quatuor gradibus Amoris & felici ſtatu Patriæ cæleſtis.* 607

IX. TRACTATUS DE GRATIA
& libero arbitrio.

ADMONITIO. 607
PRÆFATIO *ad Guillelmum abbatem S. Theoderici.* 609
CAP. I. *Ad boni operis meritum una cum gratia Dei concurrere liberi arbitrii conſenſum.* ibid.
II. *Quid liberum arbitrium, ſeu in quo conſiſtat libertas.* 610
III. *Triplicem eſſe libertatem, Naturæ, Gratiæ, Gloriæ.* 611
IV. *Qualis libertas competat animabus ſanctis carne ſolutis: Quæve Deo & omni creaturæ rationali indifferenter.* 613
V. *An libertas a miſeria, ſeu complaciti, detur in hoc ſæculo.* 614.
VI. *Ad volendum bonum gratiam omnino eſſe neceſſariam.* 615
VII. *Utrum primi homines in paradiſo trina illa libertate præditi fuerint, & poſt peccatum.* 617
VIII. *Libertatem arbitrii remanere poſt peccatum.* 618
IX. *Imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam conditi ſumus, in triplici libertate conſiſtere.* 620
X. *Similitudinem divinę imaginis in nobis reformari per Chriſtum.* 621
XI. *Libero arbitrio nihil derogari per gratiam, neque per tentationem.* 623
XII. *An negans fidem metu mortis ac pœnarum excuſetur a culpa, vel deſtituatur libero arbitrio. Ubi negatio Petri diſcutitur.* ibid.
XIII. *Merita hominis eſſe mera munera Dei.* 625
XIV. *Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio ſalutis attribuendum.* 627

X. TRACTATUS AD HUGONEM DE
S. Victore, de Baptiſmo, aliiſque quæſtionibus ab
ipſo propoſitis.

ADMONITIO. 630
PRÆFATIO. 631
CAP. I. *Non obligaſſe baptiſmum, ex quo dictum fuit Nicodemo:* Niſi quis renatus, *&c.* ibid.
II. *Baptiſmi obligationem cœpiſſe primum poſt ſufficientem ejus promulgationem: In neceſſitatis tamen articulo ſufficere baptiſmum fide & voto ſuſceptum, ſicut & martyrium.* 633
III. *Juſtos vet. Teſt. non tam claram habuiſſe notitiam futurorum myſteriorum fidei, quam nos habemus præteritorum.* 636

IV.

IV. *Oſtendit dari peccatum per ignorantiam, contra aſſertorem contrariæ opinionis.* 638
V. *Sententiam quamdam ſuam, male acceptam, a calumnia vindicat:* nempe, *Quod Angelos latuerit conſilium Incarnationis Dominicæ.* 639

XI. TRACTATUS CONTRA quædam capitula errorum Abaelardi.

AD INNOCENTIUM II. PONTIFICEM.

ADMONITIO. 642
Capitula hæreſum Petri Abaelardi. 645
PRÆFATIO. 649
CAP. I. *Impia Abaelardi dogmata de SS. Trinitate recenſet & explodit.* 650
II. *In Trinitate non eſſe admittendam ullam diſparitatem, ſed omnimodam æqualitatem.* 652
III. *Abſurdum dogma Abaelardi, nomina abſoluta & eſſentialia uni perſonæ proprie & ſpecialiter attribuentis oppugnat.* 653
IV. *Refellit definitionem fidei qua dicit Abaelardus, Fidem eſſe æſtimationem.* 655
V. *Arguit Abaelardum ſua ſenſa, aut ſomnia unanimi Patrum ſententiæ præferentem; præſertim ubi dicit Chriſtum non ideo incarnatum, ut hominem liberaret de poteſtate ſatanæ.* 656
VI. *In opere liberationis humanæ non ſolum miſericordiam, ſed & juſtitiam relucere.* 658
VII. *Abaelardum præſtringit, impie ac temere Dei ſecreta ſcrutantem & extenuantem.* 659
VIII. *Quare Chriſtus tam gravem ac laborioſum nos liberandi modum ſuſceperit, cum ſola ejus voluntas, ſeu juſſio ſufficeret.* 660
IX. *Chriſtum veniſſe in mundum non ſolius inſtructionis noſtræ, ſed & liberationis cauſa.* 662

XII. TRACTATUS DE VITA ET REBUS geſtis S. Malachiæ Hiberniæ Epiſcopi.

PRÆFATIO *ad Conganum abbatem Surienſem.* 663
CAP. I. *Pueritia & adoleſcentia S. Malachiæ.* 665
II. *Religioſæ vitæ tyrocinium.* 666
III. *Ordinibus initiatus vices gerit Epiſcopi.* 667
IV. *Malcho epiſcopo plenius inſtituendus adhæret.* 668
V. *Sorori defunctæ ſacrificii oblatione ſuccurrit.* 669
VI. *Monaſterium Benchorenſe deſolatum reſtaurat.* 670
VII. *Diſenteria laborantem curat.* 671
VIII. *Epiſcopatum Coneretenſem, licet invitus, ſuſcipit.* ibid.
IX. *Monaſterium Ibracenſe conſtruit.* 672
X. *Fit archiepiſcopus ſeu primas Hiberniæ.* 673
XI. *Inſidias evadit incolumis, auctoribus male perditis.* 674
XII. *Hoſtes ſeu æmulos, in ipſum armatos, virtute animi & conſtanti in Deum fide lenit, ſibique conciliat.* 675
XIII. *Deus Malachiæ detractores punit.* 677
XIV. *Sedem metropolitanam paci redditam reſignat.* ibid.
XV. *Romam proficiſci deſiderat, pallium a Pontifice petiturus.* 678
XVI. *Romam tendens, & inde rediens, Claram-vallem viſitat.* 679
XVII. *Diverſa beneficia ſanitatum per eum collata.* 680
XVIII. *Reverſus in patriam, totus curæ paſtorali & reformationi incumbit.* 681
XIX. *Virtutum ejus inſignia, & mores vero præſule digni.* 682
XX. *Energumenos vexatos a dæmoniis liberat.* 683
XXI. *Beneficia moribundis & parturientibus præſtita.* 684
XXII. *Concubinario obſtinato exitium denuntiat.* ibid.
XXIII. *Varia ſanitatum beneficia variis præſtita.* 685
XXIV. *Fœminam ſine ſacramento Extremæ unctionis defunctam reſuſcitat.* 686
XXV. *Alia diverſa beneficia in diverſos collata.* 687
XXVI. *Veritatem corporis Chriſti in Euchariſtia propugnat.* 688
XXVII. *Pacem & concordiam inter diſſidentes mirabiliter conciliat.* 689
XXVIII. *Sacrum ædificium moliens, adverſarium patitur, ſed mox ultione divina correptum.* 690
XXIX. *Claret prophetiæ ſpiritu, & omni miraculorum gratia.* 692
XXX. *Locum & diem mortis ſuæ prædicit, & cauſa pallii denuo iter ad papam Eugenium ſuſcipit.* 693
XXXI. *Rurſum Claram-vallem venit, moriturus loco & tempore quo deſideraverat.* 694
BULLA *Canonizationis B. Malachiæ.* 697

XIII. TRACTATUS DE RATIONE CANTUS.

ADMONITIO. 698
JOANNIS BONÆ *epiſtola.* 699
S. Bernardi epiſtola Tractatui præmiſſa. ibid.
TRACTATUS *De cantu, ſeu correctione Antiphonarii.* 701

FINIS CONTENTORUM IN VOLUMINE PRIMO.

Ut hæc pagina compleatur, viſum eſt hic apponere Sugerii reſponſum ad Epiſt. 266. S. Bernardi, quod ex mſ. cod. Bibliothecæ Coiſlinianæ edidit R. P. D. Edmundus MARTENE, *Tomo I. Theſauri Anecdotorum.*

Epiſtola SUGERII Abbatis S. Dionyſii ad S. BERNARDUM Abbatem Claræ-vallenſem.

AN. CHR. MCLI. Ex Tomo I. Anec. R. P. D. Edmundi Martene.

Gratias agit de conſolatione ſibi in extremis agenti data, ſeque ejus commendat orationibus.

Amantiſſimo domino & patri venerabili, Dei gratia, Claræ-vallis Abbati BARNARDO, SUGERIUS adhuc B. Dionyſii humilis miniſter, Salutem & ſinceræ dilectionis affectum.

VIſitaſti nos litteris veſtris, viſitet vos Oriens ex alto. Munuſcula veſtra, immo munera maxima, mappulam pretioſam, panem benedictionis veſtræ, litteras conſolationis, in quibus continentur verba bona, verba ſancta, melle & lacte redundantia, mihi miſero peccatori delegaſtis, & in extremis poſito conſolationem maximam præbuiſtis. Si enim angelicam faciem veſtram vel ſemel ante deceſſum meum videre potuiſſem, ab hoc miſerrimo ſæculo ſecurius exirem. Sciatis autem pro certo quia, ſi mille anni, aut ultra vivere meruiſſem, niſi in beneplacito Dei remanere non curarem. Nec enim ex operibus juſtitiæ, ſed in ſola Dei miſericordia confidens, quam ſemper in ſe ſperantibus exhibet, ad eum redire tota cordis intentione deſidero. Unde & animam meam in ſanctas manus veſtras devote commendo, & ut veſtris & ſanctorum congregationum veſtrarum orationibus divinam propitiationem animæ meæ concilietis, genibus veſtræ ſanctitatis provolutus efflagito.

Digitized by Google

SANCTI BERNARDI
ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS
EPISTOLÆ.

a Ad Robertum nepotem [a] ſuum, qui de Ordine Ciſtercienſi tranſierat ad Cluniacenſem.

EPISTOLA PRIMA.

CIRC. AN. MCXIX.

Robertum *conſanguineum, qui, vel horrore ſtrictioris regulæ, ſeu vita laxioris illecebra; vel etiam blanditiis & ſubdolis aliorum ſuſurris inductus, a Ciſtercienſibus ad Cluniacenſes tranſierat, mira charitate & affectu pluſquam paterno revocat.*

b 1 SATIS, [b] & pluſquam ſatis ſuſtinui, dilectiſſime fili Roberte, ſi fortè Dei pietas, & tuam per ſe, & meam per te animam dignaretur inviſere: tibi, ſcilicet, inſpirando ſalutarem compunctionem, mihique de tua ſalute lætitiam. Sed quoniam uſque adhuc fruſtratum me cerno ab expectatione mea, jam non valeo tegere dolorem meum, anxietatem reprimere, diſſimulare triſtitiam. Unde & contra juris ordinem cogor revocare læſus eum qui me læſit; ſpretus requirere contemptorem; injuriam paſſus, injuriatori ſatisfacere; rogare denique a quo rogari debueram. Dolor quippe nimius non deliberat, non verecundatur, non conſulit rationem, non metuit dignitatis damnum, legi non obtemperat, judicio non acquieſcit, modum ignorat & ordinem; id omnimodo & ſolummodo ſatagente animo, quo vel careat quod ſe dolet habere; vel habeat quo ſe dolet carere. At, inquis, nec læſi quempiam, nec ſprevi; ſed ſpretus potiùs ego, ac multifarie læſus, tantum fugi malefactorem meum. Cui injuriam feci, ſi injurias fugi? An non expedit cedere perſecutori, quam reſiſtere? fugere ferientem, quam referire? Rectè: aſſentio. Non, ut contenderem, cœpi hæc, ſed ut contentionem dirimerem. Fugere perſecutionem non eſt culpa fugientis, ſed perſequentis. Non contradico. Omitto quod factum eſt, non requiro cur, vel quomodo factum eſt: culpas non diſcutio, non retracto cauſas, non recordor injurias. Solent enim hæc magis inſtigare, quam mitigare, diſcordias. Solum quod mihi magis eſt cordi loquor. Me miſerum, quod te careo, quod te non video, quod ſine te vivo, pro quo mori mihi vivere eſt; ſine quo vivere mori. Non igitur quæro cur abieris, ſed quod jam non redieris quæror; non cauſas diſceſſionis, ſed moras cauſor regreſſionis. Veni tantum, & pax erit: revertere, & ſatisfactum eſt. Redi, inquam, redi, & lætus cantabo: *Mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus eſt.*

Doloris ex amore naſcentis vis ac vehementia.

Bernardi charitas erga Robertum.

Luc. 15. 32.

Humilitas

2 Fuerit certè meæ culpæ quod diſceſſiſti. Delicato quippe adoleſcentulo auſterus exſtiteram, & tenerum durus nimis inhumanè tractavi. Hinc enim & præſens quondam adverſum me (quantum memini) murmurare ſolebas; hinc & nunc (ſicut audivi) etiam abſenti derogare non ceſſas. Non tibi imputetur. Poſſem forſitan excuſare, & dicere quia ſic laſcivi pueritiæ motus coercendi erant; ac rudibus annis debebantur aſpera illa diſciplinæ diſtrictioris initia; Scriptura atteſtante, quæ ait: *Percute filium tuum virga, & liberabis animam ejus a morte:* & rurſum: *Quos enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit:* & illud: *Utiliora ſunt verbera amici, quam oſcula inimici.* Sed fuerit (ut dixi) meæ culpæ quo diſceſſiſti, ne, dum de reatus perpetratione contenditur, emendatio retardetur. At vero hinc vel proculdubio incipiet eſſe & tuæ, ſi non parcas pœnitenti, indulgeas confitenti: quia potui quidem aliquando in aliquibus fuiſſe erga te indiſcretus, ſed certe non malevolus. Quod ſi & in futuro hanc ipſam indiſcretionem meam ſuſpectam habes, noveris me jam non eſſe qui fueram, quia nec te puto fore qui fuiſti. Mutatus mutatum invenies; & quem ante metuebas magiſtrum, comitem amplectere ſecurus. Itaque, ſive mea culpa receſſeris, ut tu putas, & ego non excuſo; ſive tua, ut multi putant, etſi ego non accuſo; ſive mea ſimul, & tua; quod ego magis puto; ex hoc jam ſi redire renueris, ſolus profecto inexcuſabilis eris. Vis ab omni culpa liber eſſe? revertere. Si tuam agnoſcis, ignoſco: ignoſce & tu mihi, ubi meam agnoſco. Alioquin, aut nimis indulges qui tuam culpam & agnoſcis, & diſſimulas; aut mihi nimis immiſericors es, cui nec ſatisfacienti ignoſcendum putas.

Prov. 23. 13

Heb. 12. 6.

Prov. 27. 6

3 Jam ſi redire recuſas, aliam quære occaſionem, unde falſo blandiaris conſcientiæ tuæ; quia non erit ultra quod formidare debeas de rigore diſtrictionis meæ. Neque enim formidandum eſt quod futurus ſim præſenti formidoloſus, cui adhuc abſenti jam toto ſum * corde proſtratus, totis adſtrictus viſceribus. Humilitatem exhibeo, charitatem promitto: & tu times? intrepidus veni quo te vocat humilitas, pertrahit charitas. Securus accede, talibus præventus obſidibus. Fugiſti ſævum, revertere ad manſuetum: revocet te mea lenitas, cujus ſeveritas effugavit. Vide, fili, quam te cupiam duci, non ſpiritu ſervitutis iterum in timore, ſed ſpiritu adoptionis filiorum, in quo clamare & tu non confundaris, Abba, pater; cauſam utique tanti doloris mei non minis apud te, ſed blandimentis; precibus, non terroribus, agens. Alius forſitan aliter tentaret. Et verè quis alius non magis diſcuteret reatum, & incuteret metum; non opponeret votum, & proponeret judicium; non argueret inobedientiæ, non indignaretur apoſtaſiæ; quod de tunicis ad pelliceas, de oleribus ad delicias; quod denique ad

Severitatis metum depellit.

* al. corpore.

Acutè conſcientiam interpellat.

a Ita ſcripti ferè omnes: in uno Sancti Germani: *Incipit epiſtola Beati Bernardi abbatis ad domnum Robertum monachum & cognatum ſuum, qui Ordinem Ciſtercienſem poſt profeſſionem dimiſerat, & ad Cluniacum ſe tranſtulerat.* Is Bernardi *carne propinquus* vocatur infra num. 9. & in epiſt. 32. num. 3. uti & in lib. 1. de vita cap. 11. & quidem Alaydis Bernardi matris ex ſorore *nepos*, teſte Joanne Eremita in lib. 1. de vita ejuſdem Bernardi num. 5. Ibidem Robertus ad Clara-vallenſes reverſus, *ſexaginta ſeptem annis* ſub jugo diſciplinæ regularis vixiſſe dicitur.

b Nulla hujus epiſtulæ inſcriptio, præterquam in duobus S. Germani codd. *Bernardus abbas Rodberto adoleſcenti*, an genuina, incertum. Scripta eſt hæc epiſtola *extra clauſtrum, in medio imbre ſine imbre*, ex Vitæ lib. 1. c. 11. ob id miraculi ceteris epiſtolis præpoſita. Locus, ubi id contigit, propè Claram-vallem, oratoriolo ſpectabilis eſt ob facti memoriam.

A

ad divitias de paupertate tranſieris? Sed ego novi animum tuum, qui facilius poſſit amore flecti, quam timore compelli. Denique quid neceſſe eſt bis pungere non recalcitrantem, valde timidum magis exterrere, per ſe ſatis erubeſcentem confundere amplius, cui ſua ratio magiſter; cui propria conſcientia virga, & ingenita verecundia lex diſciplinæ eſt? Quod ſi cui mirum

Excuſat culpam.

videtur, quomodo puer verecundus, ſimplex, timoratus, auſus fuerit contra voluntatem fratrum, magiſtri imperium, regulare decretum, ſuum deſerere & votum, & locum, miretur etiam quod & David ſanctitati ſubreptum ſit; quod ſapientiæ Salomonis illuſum; quod Sampſon fortitudini obviatum. Qui Protoplaſtum dolo captum expulit de patria felicitatis, quid mirum, ſi

B

tenero ſubripuit adoleſcentulo in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis? Huc accedit quod nec, ſicut illos Babylonicos ſenes, ſpecies decepit eum; nec, ſicut Giezi, pecuniæ amor; nec honoris ambitio, ſicut Julianum apoſtatam; ſed fefellit illum ſanctitas, ſeduxit religio, perdidit auctoritas ſeniorum. Quæris quomodo?

Dan. 13. 8. 4. Reg. 5. 20.

4 Primo quidem miſſus eſt magnus quidam Prior ab ipſo principe Priorum; foris quidem apparens in veſtimentis ovium, intrinſecus autem lupus rapax: deceptiſque cuſtodibus, æſtimantibus quippe ovem eſſe, væ, væ, admiſſus eſt ſolus ad ſolam lupus oviculam. Nec refugit ovicula lupum, quem & ipſa putabat o-

C

vem. Quid plura? attrahit, allicit, blanditur, & novi Evangelii prædicator commendat crapulam, parſimoniam damnat; voluntariam paupertatem, miſeriam dicit; jejunia, vigilias, ſilentium, manuumque laborem, vocat inſaniam: è contrario otioſitatem, contemplationem nuncupat; edacitatem, loquacitatem, curioſitatem, cunctam denique intemperantiam nominat diſcretionem. Quando, inquit, delectatur Deus cruciatibus noſtris? ubi præcipit Scriptura quempiam ſeſe interficere? Qualis verò religio eſt fodere terram, ſylvam excidere, ſtercora comportare? Numquid non ſententia Veritatis eſt: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium?* & : *Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur, & vivat?* & : *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur?* Utquid verò Deus cibos creavit, ſi non liceat manducare? utquid nobis corpora dedit, ſi prohibeat ſuſtentare? Denique *qui ſibi nequam, cui bonus?* Quis unquam ſanum ſapiens, carnem ſuam odio habuit?

Narrat modum diſceſſus.

Matth. 9. 13. Ezech. 18. 32. Matth. 5. 7. Eccli. 14. 5.

D

5 Talibus tandem allegationibus male credulus puer circumventus ſeducitur; ſeductorem ſequitur; Cluniacum ducitur; tondetur, raditur, lavatur: exuitur ruſticanis, vetuſtis, ſordidis; induitur pretioſis, novis, ac nitidis; & ita in conventum ſuſcipitur. Sed cum quali putas honore, cum quo triumpho, cum quanta reverentia? Defertur ei ſuper omnes coætaneos ſuos, &, tamquam victor rediens a pugna, ſic laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ. Suſtollitur in altum, ſtatu non mediocri collocatur ita, ut multis ſenioribus prælatus ſit adoleſcens: favet, blanditur, congratulatur ei univerſa fraternitas, exultant omnes, tamquam victores, capta præda, quando dividunt ſpolia. O Jeſu bone! quam multa facta ſunt pro unius animulæ perditione! Cujus ad hæc quantumlibet robuſtum pectus non emolleſceret? cujus interior, quantumvis ſpiritualis, oculus non turbaretur? cui inter talia ad ſuam liceat recurrere conſcientiam? quis denique in tanta pompa vel veritatem valeat agnoſcere, vel obtinere humilitatem?

E

6 Mittitur interea pro eo Romam. Apoſtolica compellatur auctoritas; &, ut Papa non neget aſſenſum, ſuggeritur ei, infantem olim a parentibus oblatum fuiſſe monaſterio. Non fuit qui refelleret; (nec enim contradictor eſt expectatus) judicatum eſt de parte; abjudicatum abſentibus. Juſtificati ſunt qui injuriam fecerunt; exciderunt a cauſa qui paſſi ſunt; abſque ſa-

F

Conſenſum Pontificia ſubreptitium excuſatur.

A

tisfactione abſolvitur reus. Firmatur privilegio crudeli nimium clemens ſententia abſolutionis; quo reportato, confirmaretur fluctuanti male ſuaſa ſtabilitas, ſecuritas dubitanti. Et hic tenor litterarum; hæc judicii ſumma; hæc totius cauſæ diffinitio, ut teneant qui tulerunt, ſileant qui amiſerunt: inter hęc autem pereat anima pro qua Chriſtus mortuus eſt; & hoc, quia Cluniacenſes volunt. Fit profeſſio ſuper profeſſionem; vovetur quod non ſolvetur; proponitur quod non tenebitur; &, cum primum pactum irritum factum ſit, in ſecundo geminatur prævaricatio, & fit ſupra modum peccans peccatum.

B

7 Veniet, veniet qui male judicata rejudicabit, illicitè jurata confutabit; qui faciet judicium injuriam patientibus, qui judicabit in juſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ. Veniet pro certo qui per Prophetam minatur in pſalmo, dicens: *Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo.* Quid faciet de injuſtis judiciis qui ipſas quoque juſtitias judicabit? Veniet, inquam, veniet dies judicii, ubi plus valebunt pura corda, quam aſtuta verba; & conſcientia bona, quam marſupia plena; quandoquidem Judex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. Tuum, Domine Jeſu, tribunal appello; tuo me judicio ſervo; tibi committo cauſam meam, Domine Deus Sabaoth, qui judicas juſte, & probas renes & corda; cujus

Iſa. 11. 4. Pſ. 145. 7. Pſ. 74. 3.

Appellat ad divinum tribunal.

C

oculi, ſicut fallere nolunt, ita falli non poſſunt: tu vides qui tua, vides qui quærunt & ſua. Tu noſti quibus ei viſceribus in cunctis tentationibus ſuis ſemper affuerim; quantis pro eo gemitibus aures tuæ pietatis pulſaverim; qualiter ad quæque illius ſcandala, perturbationes, moleſtias, ego urebar, torquebar, affligebar. Et nunc timeo ne fruſtra. Puto enim, quantum expertus ſum, adoleſcentis per ſe ſatis ferventis, & inſoleſcentis, nec corpori talia expedire fomenta, nec menti illa gloriæ tentamenta. Itaque, arbiter meus, Domine Jeſu, de vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.

Vide & mirare amorem veri Patris in filium, paſtoris in oviculam.

Pſal. 16. 2.

D

8 Videant, & judicent, quid potius ſtare debuerit; an votum patris de filio; an filii de ſeipſo? præſertim cum filius aliquid majus devoverit. Videat & famulus tuus, Legiſlator noſter, Benedictus, quid regularius fuerit; utrum quod factum eſt de infantulo, neſciente ipſo; an quod ipſe per ſe poſtmodum, prudens, & ſciens, fecit, cum jam ætatem haberet ut de ſe loqueretur? Quamquam dubium non ſit, promiſſum [a] illum fuiſſe, non donatum. Nec enim petitio, quam Regula præcipit, pro eo facta fuit a parentibus; nec manus illius cum ipſa petitione involuta palla altaris, ut ſic offerretur coram teſtibus. Oſtenditur deinde terra quæ cum illo, & pro illo dicitur data fuiſſe. Sed, ſi cum terra eum receperunt, cur non & cum terra eum retinuerunt?

An oblatio parentum voto filii præferenda. v. NOTAS.

a

E

an forte requirebant magis datum, quam fructum; & pluris æſtimata eſt terra, quam anima? Alioquin oblatus monaſterio quid quęrebat in ſæculo? nutriendus Deo, cur expoſitus erat diabolo? Ovis Chriſti cur inventa eſt patere morſibus lupi? De ſæculo quippe, non de Cluniaco, te teſte, Roberte, veniſti Ciſtercium. Quæſiſti, petiſti, pulſaſti, ſed pro tui adhuc teneritudine, te licet invito, dilatus es per biennium. Quo tempore patienter expleto, & abſque calumnia, tuis demum præcibus, multiſque (ſi meminiſti) lachrymis, diu expectatam impetraſti miſericordiam; & quem ſatis deſideraveras ingreſſum obtinuiſti. Poſt hæc per annum, juxta Regulam, in omni patientia probatus, perſeve-

F

ranter, & ſine querela converſatus, poſt annum ſponte profeſſus; tunc primum, ſæculari veſte [b] rejecta, religionis habitum ſuſcepiſti.

b

9 O inſenſate puer! quis te faſcinavit non ſolvere vota tua quæ diſtinxerunt labia tua? Annon vel ex ore tuo juſtificaberis, vel ex ore tuo condemnaberis? Quid de parentis voto ſollicitus es, negligens tui; cum ex

---

a Promiſſio votum parentum ſpectat, donatio pueri oblationem per eoſdem factam, cujus forma præcipitur a S. Benedicto in Regulæ cap. 59. quæ oblatio pueros olim ligabat.

b Nimirum pueri Deo oblati ſtatim monaſticis veſtibus induebantur. adulti verò, nonniſi poſt annum probationem ex Regulæ cap. 58. 59. qui ritus initio ſervatus apud Ciſtercienſes ex hac epiſtola, poſtea mutatus eſt exemplo Cluniacenſium, apud quos Novitiorum habitus Profeſſorum veſti *omnino ſimilis* erat, uti modo apud omnes, *præterquamquod, quamdiu erant abſque benedictione*, (ſic profeſſionem vocabant) *ſola cuculla carebant*; ex Udalrico in lib. 2. cap. 1. Quo tempore Ciſtercienſes hunc morem admiſerint, vide lib. 7. de vita S. Bernardi cap. 15.

Fruſtra ſibi blandiri de abſolutione apoſtolica. *Luc. 9. 62.* *Prov. 1. 10.* *1. Joan. 4. 4.* *Eccli. 6. 6.*

ex ore tuo, non illius, habeas judicari; tuorum, non illius, vota labiorum exigendus ſis? Et quid tibi fruſtra quiſpiam blanditur de abſolutione apoſtolica, cujus conſcientiam divina ligatam tenet ſententia? *Nemo*, inquit, *mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei*. Numquid & hoc perſuadebunt, non eſſe retro reſpicere qui dicunt tibi: Euge, euge? Filiole, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis. Noli credere omni ſpiritui. Sint tibi multi neceſſarii, unus autem ſit tibi conſiliarius de mille. Tolle occaſiones, reſpue blandimenta, adulationibus claude aures, te interroga de te, quia tu te meliùs noſti, quàm alius. Attende cor tuum, diſcute intentionem, conſule veritatem: tua tibi conſcientia reſpondeat, cur abieris; cur Ordinem [a] tuum; cur Fratres; cur locum; cur me, qui & tibi propinquus carne, & propinquior ſpiritu ſum, deſerueris. Si ut arctiùs, ut rectius, ut perfectiùs viveres, ſecurus eſto quia non retro aſpexiſti; ſed & gloriare cum Apoſtolo, dicens: *Quæ retro oblitus, & ad ea quæ antè ſunt extentus, ſequor ad palmam gloriæ*. Sin alias, noli altum ſapere, ſed time: quoniam, ut cum venia tui dixerim, quicquid tibi ampliùs indulges in victu, veſtituque ſuperfluo, in verbis otioſis, in vagatione licentioſa, & curioſa, quàm videlicet promiſiſti, quàm apud nos tenuiſti; hoc proculdubio retro aſpicere eſt, prævaricari eſt, apoſtatare eſt [b].

Phil. 3. 13.

Beneficiorum memoriam blandè revocat.

10 Et hæc dico, fili, non ut te confundam, ſed ut tamquam filium cariſſimum moneam; quia etſi multos habeas in Chriſto pædagogos, ſed non multos patres. Nam, ſi dignaris, & verbo, & exemplo meo in religionem ego te genui. Nutrivi deinde lacte, quod ſolum adhuc parvulus capere poteras; daturus & panem, ſi expectares ut grandeſceres. Sed heu, quàm præproperè & intempeſtivè ablactatus es! Et vereor ne totum quod foveram blandimentis, roboraveram adhortationibus, orationibus ſolidaveram; jamjamque evaneſcat, deficiat, pereat; & lugeam miſer, non tam caſſi laboris damnum, quàm damnatæ ſobolis miſerabilem caſum. Placet-ne tibi quod alius nunc glorietur de te qui nihil utique laboravit in te? Simile mihi contigit, quod & illi meretrici apud Salomonem; cui, videlicet, parvulus ſuus ab altera, quæ ſuum à ſe oppreſſum extinxerat, furtim ſublatus eſt. Tu quoque de ſinu mihi, & utero abſciſſus es. Ablatum gemo, repeto violenter avulſum. Non poſſum oblviſci viſcera mea; quorum nimirum parte detracta non modica, non poteſt, niſi torqueri pars reliqua.

3. Reg. 3. 2.

Cluniacenſium injuriam notat.

11 Veruntamen quo tuo commodo, qua tui neceſſitate, hoc nobis moliti ſunt amici noſtri? quorum manus ſanguine plenæ ſunt; quorum animam meam pertranſivit gladius; quorum dentes arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Nam utique mihi, ſi in aliquo unquam eos offenderam, (quod utique mihi conſcius non ſum) plenam prorſus rependere vicem. Mirum vero, ſi non plus talione recepi; ſi, videlicet, tale aliquid in eos deliquiſſe potui, quale nunc ab eis pertuli. Nam, ut verum fatear, non os de oſſibus meis, vel carnem de carne mea, ſed tulerunt mihi gaudium cordis mei, fructum ſpiritus mei, coronam ſpei meæ, & (velut mihi ſentire videor) animæ meæ dimidium. Utquid hoc? forte miſerti ſunt tui; & cæco cæcum ducenti indignantes, ne perires poſt me, in ſuum te tranſtulere ducatum? O moleſta charitas! o dura neceſſitudo! Tantum tuam dilexere ſalutem, ut in meam impingerent. Niſi me perempto, tu ſalvari non poteras? Et utinam ipſi te abſque me ſalvent. Utinam, & ſi ego moriar, vel tu vivas. Sed quid? Salus ergo magis in cultu veſtium, & ciborum eſt opulentia, quam in ſobrio victu, veſtituque moderato? Si pelliciæ lenes calidæ, ſi panni ſubtiles & prætioſi, ſi longæ manicæ & amplum caputium, ſi opertorium ſilveſtre [c] & molle ſtamineum, ſanctum faciunt; quid moror & ego, quod te non ſequor? Sed hæc infirmantium ſunt fomenta, non arma pugnantium. Ecce enim, qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt. Vinum & ſimila, mulſum & pinguia corpori militant, non ſpiritui. Frixuris non anima ſaginatur, ſed caro. Multi in Ægypto fratres multo tempore Deo ſine piſcibus [d] ſervierunt. Piper, gingiber, cuminum, ſalvia, & mille hujuſmodi ſpecies ſalſamentorum, palatum quidem delectant, ſed libidinem accendunt. Et tu mihi in his ſecuritatem pones? tu cum hujuſmodi tutam duces adoleſcentiam? Prudenter ſobrieque converſanti ſatis eſt ad omne condimentum ſal cum fame; qua ſola non expectata, neceſſe eſt alias, atque alias de neſcio quibus ſuccis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulam provocent, excitent appetitum.

Matth. 11. 8.

Carnis deliciæ, ſpiritus corruptelæ.

12 Sed quid faciet, inquis, qui aliud non poteſt? Bene. Scio quia delicatus es, & quod, his aſſuetus modo, duriora non poſſis. Sed quid, ſi potes facere ut poſſis? Quæris quomodo? Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, move brachia, complosis explica manus, exercitare in aliquo; & ſtatim ſenties ſola te appetere quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quippe ſapores rebus exercitium, quos tulit inertia. Multa quæ reſpuis otioſus, poſt laborem ſumes cum deſiderio. Siquidem otium parit faſtidium, exercitium famem; fames autem miro modo dulcia reddit quæ faſtidium facit inſipida. Olus, faba, pultes, paniſque cibarius [e] cum aqua, quieſcenti quidem faſtidio ſunt, ſed exercitato magnæ videntur deliciæ. Jam forte, tunicis [f] diſſuetus, exhorres nimium eas, tam propter hiemis frigus, quam propter æſtatis ardorem: Sed numquid legiſti: *Qui timet pruinam*

Exercitio viles quique cibi homini ſuaves & jucundi.

Job. 6. 16.

a Sic Bernardus in libro de vita ſancti Malachiæ num. 36. Mailros *Ordinis noſtri* monaſterium vocat: & in epiſtola 2. numer. 9. *Ordinem aut diſciplinam*, quaſi ſynonyma videtur uſurpare. Confer epiſtolam 4. nu. 2. & epiſtolam 108. num. 2. Petrus Venerabilis nihilominus Cluniacenſes & Ciſtercienſes *ejuſdem Ordinis viros* appellat in ſequ. epiſt. 229. n. 19. & n. 30. *unius nominis Ordinis maximas Congregationes*. Denique Bernardus ipſe Guillelmum Abbatem S. Theoderici *Ordinis noſtri* virum appellat in epiſtola 79. & in epiſtola 42. *Ordinis noſtri* Abbates vocat etiam nigrorum (quos vocant) monachorum num. 33. Diverſum Ordinem dicit Nicolaus Claræ-vallenſis in ſua epiſtola 22.

b Formidoloſa ſententia in monachos, qui, laxiora quærentes, regulares inſtitutiones pro minimo habent: quibus *ſi pudor negat apoſtaſiam corporis, timendum eſt ne tepor ipſe paulatim ingerat apoſtaſiam cordis*, ut loquitur Bernardus Serm. 3. in Pſal. 90. Confer epiſt. 382. maximè 313.

c Hic notat Bernardus veſtium genera quæ Ciſtercienſes abjecerant, tamquam regulæ contraria, cum in uſu eſſent apud Cluniacenſes. Quippe illi rejecerant *froccos, pelliceas, ſtaminea, caputia quoque & femoralia, pectinia & coopertoria lectorum*, ut legitur in parvo Exordio Ciſtercienſi. Hinc in libro Inſtitutorum *cucullæ deforis floccatæ* rejiciuntur c. 25. Cluniacenſibus apud Bernardum Cluniacenſem in codice mſ. Conſuetudinum Cluniacenſium cap. 30. inter alia conceduntur ad amictum *duo frocci, & duæ cucullæ, staminea duæ, tria pellicia*; & ad lectum *capitale, coopertorium, ſupercoopertorium, lodex, & ſtragula*. Frocci a cucullis differebant materia & forma: quod cucullæ abſque ullis, aut certè cum ſtrictis manicis & anguſto caputio; Frocci amplis & manicis, & caputiis, & quidem ex pretioſo panno, quem froccum, ſeu floccum (unde inditum froccis nomen) appellabant. Cucullis hæſit vetus flocci nomen vulgare apud noſtros; Ciſtercienſibus cucullæ vocabulum, vulgo *coulle*, ob innatum odium froccorum. Coopertorium ſilveſtre ſancto Bernardo eſt primum ſtragulum ex pellibus animalium, ferarumve ſilveſtrium. *Cattinum* redarguit Apologia ad Guillelmum num. 24. Bernardus Cluniacenſis jam dicto loco: *Coopertoria, quæ non licet eſſe diſcooperta, aut agnini, ſive putini, ſeu leporini generis, & numquam de ullo genere majoris pretii*. Confer vitæ lib. 4. num. 36.

d Hinc patet, Ciſtercienſibus piſces in uſu tunc non fuiſſe, (niſi rarius, & in itinere, ut vitæ lib. 7. cap. 20.) immo neque ova, neque vinum ex num. ſequenti. De ovis id colligitur ex epiſtola Faſtredi Abbatis, edita hic poſt Bernardinas, ubi Novitius inter extremi morbi nauſeam, *ovi cocti deſiderio affectus*, abſtinentiam ad finem uſque ſervavit. Ibidem *herbæ ſine oleo & abdomine coctæ* dicuntur: & Bernardus ipſe *pultes ex farina* confectas, *addito oleo & melle*, non butyro, *cum ſcrupulo* comedit ad ſtomachum calefaciendum. Hanc epiſtolam perlege cum ſequente epiſtola Petri de Roya, in qua Claræ-vallenſes cerevisia, ejuſque loco aqua ſimplici uſos legimus, *carò vino*, & quidem *mixto aqua plurima*, quali ob infirmitates vix ex obedientia utebatur Humbertus, de quo Bernardus in Sermonibus de Sanctis num. 4. item Bernardus ipſe ex lib. 1. de ejus vita num. 46. vide Serm. 30. in Cant. De vinea Claræ-vallenſi maledicta vide Joannem Eremitam in lib. 2. de vita Bernardi n. 10.

e Quali pane uterentur eo tempore Claræ-vallenſes, docet lib. 2. de vita S. Bernardi num. 6. & Faſtredi epiſtola mox laudata panem *ex avena* confectum habet.

f Nempe tunicas corpori adhærentes gerebant Ciſtercienſes abſque intermedia interula, lanea ſeu ſtaminea ex dictis: non tamen cilicium ex lib. 1. de vita Bernardi num. 39. Vide Prælat. in tom. 2.

A *pruinam, veniet ſuper eum nix?* Vigilias times, & jejunia, manuumque laborem; ſed hæc levia ſunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exteriorum facit non horrere ſolitudinem. Si futuram cogitas de verbis otioſis diſcuſſionem, non valde diſplicebit ſilentium. Fletus æternus & ſtridor ille dentium, antè cordis oculos reductus, pares tibi reddet mattam, & culcitram. Denique, ſi totum de nocte, quod Regula præcipit, bene ad pſalmos vigilaveris, nimis durus erit lectus in quo quietè non dormias. Si tantum in die, quantum profeſſus es, manibus laboraveris, durus erit cibus, quem libenter non comedas.

Reg. S. Ben. c. 9. & ſeqq.

B 13 Surge, miles Chriſti, ſurge, excutere de pulvere, revertere ad prælium unde fugiſti, fortiùs poſt fugam præliaturus, glorioſius triumphaturus. Habet quidem Chriſtus multos milites qui fortiſſimè cœperunt, ſteterunt, vicerunt; paucos autem qui, de fuga converſi, rurſus ſe periculo ingeſſerint quod declinaverant; rurſus fugarint hoſtes quos fugiebant. Et quia omne rarum pretioſum; gaudeo te de illis poſſe eſſe qui, quanto rariores, tanto apparebunt glorioſiores. Alias autem ſi multum timidus es, cur vel times ubi non eſt timor; non autem times ubi magis eſt timendum? An, quia fugiſti ex acie, putas te manus hoſtium evaſiſſe? Libentius te inſequitur adverſarius fugientem, quam ſuſtineat repugnantem; & C audacius inſiſtit a tergo, quam reſiſtat in faciem. Securus nunc, projectis armis, capis matutinos ſomnos, cum illa hora Chriſtus reſurrexerit; & ignoras quod exarmatus, & tu timidior, & hoſtibus minus timendus ſis? Armatorum multitudo circumvallaverunt domum, & tu dormis? Jam aſcendunt aggerem, jam diſſipant ſepem, jam irruunt per poſticum. Tutius-ne eſt ergo tibi ut te inveniant ſolum, quam cum aliis? nudum in lectulo, quam armatum in campo? Expergiſcere, ſume arma, & fuge ad commilitones tuos, quos fugiens deſerueras; ut qui te ab eis disjunxerat, ipſe te denuo timor jungat. Quid armorum reD ſugis pondus & aſperitatem, delicate miles? Adverſarius inſtans, & circumvolantia ſpicula facient clypeum non eſſe oneri, loricam non ſentiri, vel galeam. Et quidem ſubitò procedenti de umbra ad ſolem, de otio ad laborem, grave cernitur omne quod incipit: ſed poſtquam ab his diſſueſcere, & ad illa ſe paulisper aſſueſcere cœperit, uſus tollit difficultatem, invenitque facile eſſe quod impoſſibile ante putavit. Solent etiam fortiſſimi milites, audita buccina, ante congreſſum trepidare; at, ubi ad prælium ventum fuerit, ſpes victoriæ, & timor ne vincantur, reddit intrepidos. Quid verò tu trepidas, quem fratrum unanimitas armatorum circummuniet; cui Angeli aſſiſtent a latere; E quem dux belli Chriſtus præibit, ſuos animans ad victoriam, & dicens: *Confidite, ego vici mundum?* Si Chriſtus pro nobis, quis contra nos? Securus potes pugnare ubi ſecurus es de victoria. O verè tuta cum Chriſto, & prò Chriſto, qua nec vulneratus, nec proſtratus, nec conculcatus, nec millies (ſi fieri poſſit) occiſus, fraudaberis a victoria, tantum ne fugias. Sola cauſa, qua perdere poſſis victoriam, fuga eſt. Fugiendo potes illam amittere; moriendo non potes: & beatus, ſi, pugnando, moriaris, quia, mortuus, mox coronaberis. Væ autem tibi, ſi, declinando pugnam, perdis & victoriam ſimul & coronam. Quod ipſe F avertat a te, fili dilectiſſime, qui in judicio de his meis litteris majorem tibi habet inferre damnationem, ſi nullam ex eis in te repererit emendationem.

Hortatur ad reſipiſcentiam & reditum.

Perniicioſa inter media pericula ſecuritas.

Inſueta difficilia, ſed uſus & conſuetudo mollit omnia.

Joan. 16. 33. Rom. 8. 31.

In militia Chriſti ſola fuga perditur victoria.

A Ad FULCONEM [a] puerum, qui poſtea fuit Lingonenſis Archidiaconus.

EPISTOLA II.

FULCONEM, Canonicum Regularem, quem avunculus blanditiis & promiſſis ad ſæculum retraxerat, graviter & ſerio monet, ut potiùs Deo, quam avunculo, obediat & adhæreat.

CIRC. AN. MCXX.

Bonæ indolis adoleſcenti FULCONI frater Bernardus peccator, inde lætari in adoleſcentia, unde in ſenectute non pœniteat.

1 NON miror, ſi mireris; ſed miror, ſi non mireris, unde mihi, ut ad te ſcribere vellem, civem ruſticus, ſcholaſticum [b] monachus, cum nulla hinc tibi occaſio neceſſaria occurrat, nulla ſe ratio patens oſtendat. At, ſi attenderis quod ſcriptum legis: *Sapientibus, & inſipientibus debitor ſum:* & illud: *Charitas non quærit quæ ſua ſunt*; forſitan intelliges quicquid illa juſſerit non eſſe præſumptum. Charitas enim ad te objurgandum me compulit, quæ tibi condolet, quamvis non dolenti; quæ tibi miſeretur, licèt non miſerabili. Et inde magis dolet, quod, cum ſis dolendus, non doles: & inde magis miſeretur, C quod, cum miſer ſis, miſerabilis non es. Nec fruſtra forſitan tibi compatitur, dummodo patienter tu audias undè compatiatur. Vult te tuum ſentire dolorem, ut jam non habeas unde dolere: vult te tuam ſcire miſeriam, ut incipias miſer non eſſe. O bona mater charitas; quæ, ſive foveat infirmos, ſive exerceat provectos, ſive arguat inquietos; diverſis diverſa exhibens, ſicut filios diligit univerſos. Cum te arguit, mitis eſt; cum blanditur, ſimplex eſt. Pie ſolet ſævire, ſine dolo mulcere: patienter novit iraſci, humiliter indignari. Ipſa eſt quæ, hominum mater & Angelorum, non ſolum quæ in terris, ſed etiam quæ in cœlo ſunt, pacificavit. Ipſa eſt quæ, Deum homiD ni placans, hominem Deo reconciliavit. Ipſa eſt, mi Fulco, quæ fratres illos, cum quibus olim dulces capiebas cibos, habitare facit unius moris in domo. Hæc talis, tamque honorabilis mater a te ſe queritur offenſam, expoſtulat læſam. Læſa tamen non provocat; ſed ſpreta te revocat, oſtendens tibi in te de ſe veraciter ſcriptum eſſe: *Charitas patiens eſt, benigna eſt.* Licet læſa, licet offenſa, ſi converſus fueris ad illam, obviabit tibi quaſi mater honorificata. Contemptus oblita ſui, ruet in amplexum tui; gaudens quem perdiderat eſſe inventum; qui mortuus fuerat, vivum.

2 Sed in quo, inquis, læſi? in quo contempſi? Audi. In eo, proculdubio, quod te, quem ſinu ſuo laE cte nutriendum materno ſuſceperat, ante tempus ablactaſti: quod expertam lactis dulcedinem, in quo poſſes creſcere in ſalutem, tam leviter, tam celeriter exſufflaſti? O puer inſenſate! o puer magis ſenſu, quam ætate! quis te faſcinavit a bene incœpto itinere tam citò diſcedere? Avunculus, inquies. Sic Adam quondam uxorem; uxor ſerpentem ad excuſandas excuſationes in peccatis prætendebant; uterque tamen ſuæ culpæ dignam excepit ſententiam. Nolo Decanum accuſes; nolo te per illum excuſes: inexcuſabilis enim es. Illius culpa tuam non excuſat. Quidnam ille fecit? Numquid te rapuit? numquid vim intulit? Rogavit, non ligavit; blandiendo atF traxit, non violenter traxit. Quis te cogebat credere blandienti, aſſentire attrahenti? Ille ſua nondum reliquerat: quid mirum, ſi te, qui ſuus eras, requirebat? Si agnum de grege, vitulum de armento, cum perdit, requirit, & nemo cauſatur; te quoque, qui multis ovibus, vel vitulis apud eum pluris es, ademptum ſi repetit, quis inde miretur? Siquidem non uſurpat illam ſibi perfectionem, de qua dicitur: *Si quis abſtulerit tua, ne repetas.* Repetebat ergo ſuum qui

a

b

Rom. 1. 14. 1. Cor. 13. 4.

Veræ charitatis indoles & officium.

Gen. 3. 12. Excuſatio inanis refellitur.

Luc. 6. 30.

[a] Sic titulus in mſſ. ex quo patet Fulconem Bernardi monitis non obtemperaſſe, ſed in ſæculo remanſiſſe.

[b] *Scholarem puerum*, infra num. 8. id eſt adoleſcentem.

qui ſua adhuc tenebat. At tu, qui jam ſæculum ſpreveras, ſæcularem ſequi debebas? Fugit ovis tremebunda, veniente lupo; abſcondit ſe columba tremens, accipitre viſo; de cavernula ſua mus eſuriens exire non audet, ambiente cato: & tu, cum videbas furem, currebas cum eo? Nam quid aliud, quam furem dixerim, qui pretioſam Chriſti margaritam, ideſt, animam tuam, furari non dubitaverit?

3 Volebam, ſi poſſem, illius errorem diſſimulare, ne odium, & nullum fructum conſequerer ex veritate. Sed non potui, fateor, intactum tranſire quem uſque ad hanc diem comperi Spiritui ſancto pro viribus reſtitiſſe. Nam qui manum non retinet a malo quo

* al. quod

[B] *poteſt; licèt quandoque fruſtretur effectus, non minus culpatur affectus. In me certè fervorem novitium exſtinguere voluit; ſed, Deo gratias, non valuit. Alteri quoque nepoti ſuo Guirrico, cognato tuo, multum reſtitit: ſed quid nocuit? Immò plurimum præſtitit. Deſtitit invitus tandem ſenex avunculus a perſecutione: exſtitit invictus puer nepos, glorioſior de tentatione. Sed, heu! quomodo te vicit qui illum vincere non potuit? Aut quomodo qui te vicit ab illo ſuperatus eſt? Numquid te fortior ille? numquid prudentior? Certè qui antea utrumque noverant, Guirrico Fulconem præferebant. At, poſtquam ventum eſt ad bellum, exitus indicavit hominum erraſſe judicium. Ibi, pro pudor! fugit qui præferebatur, ubi fortiter vicit qui inferior credebatur.

Fulconis avunculus nepotes ſuos Chriſto ſubtrahens arguitur.

4 Sed quid de avunculi dicam malitia, qui a Chriſti militia retrahit nepotes ſuos, ut ſecum trahat ad inferos? Ita-ne ſolet beare amicos? Quos Chriſtus vocat ſecum in æternum manſuros, avunculus revocat ſecum in æternum arſuros. Miror, ſi jam Chriſtus ei non iraſcatur, & dicat: *Quoties volui congregare* nepotes tuos, *quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce, relinquetur tibi domus tua deſerta*. Chriſtus dicit: *Sinite parvulos venire ad me: talium enim eſt regnum cælorum*; Avunculus ait: Sinite nepotes mihi meos, ut ardeant mecum. Chriſtus dicit: Mei ſunt, mihi debent ſervire: ſed oportet, inquit avunculus, eos mecum perire. Chriſtus dicit: Mei ſunt, ego illos redemi: ſed ego, inquit avunculus, ego nutrivi. Tu quidem, ait Chriſtus illos nutriſti, ſed pane meo, non tuo; ego verò redemi non ſanguine tuo, ſed meo. Sic carnalis avunculus contra Patrem ſpirituum pro nepotibus certat, quos, dum bonis cupit onerare terrenis, cœleſtibus exheredat. Chriſtus tamen, non rapinam arbitratus, ſi ſuos quos fecit, & redemit ſanguine proprio, ad ſe venientes collegerit, juxta quod ante promiſerat: *Et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras*; Fulconi primo pulſanti lætus aperuit, amplexibus lætum excepit. Quid plura? veterem hominem exuitur, & novum induitur; quodque ſolo nomine exſtiterat, moribus & vita Canonicum profitetur. Fama volat, bonus odor Chriſto; rei novitas, circumquaque diffuſa, pervenit ad aures avunculi.

Matth. 23. 37.

Matth. 19. 14.

Joan. 6. 37.

5 Quid ergo faceret carnalis nutricius, qui carnis, quam nutrierat, quam carnaliter amabat, ſolatium perdebat? Etſi aliis fuit res illa odor vitæ ad vitam, ſed non illi. Quare? quia *animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Stultitia enim illi videtur*. Nam, ſi ſpiritum Chriſti haberet, non tam de carne doleret, quam gauderet de ſpiritu. Sed quia terrena, non quæ ſurſum ſunt, ſapiebat, turbatus & triſtis tale aliquid ſecum volvebat. Quid audio? væ mihi! a quanta ſpe cecidi! Sed quid? debet-ne ſtare quidquid abſque meo conſilio, abſque mea licentia fecerit? Quod jus; quæ lex; quæ juſtitia; quæ ratio; ut quem ex utero nutriendum ſuſcepi, alius fruatur adulto? Jam caput adſperſus canis, heu! vitæ meæ reliquum expendam cum mœrore, quia me deſeruit baculus ſenectutis meæ. Heu mihi! ſi hac nocte expetitur a me anima mea, quæ paravi, cujus erunt? Promptuaria mea plena, eructantia ex hoc in illud: oves meæ fe-

1. Cor. 2. 14.

[A] toſæ, abundantes in egreſſibus ſuis; boves meæ craſſæ cui remanebunt? Prædia, prata, domus, argentea vaſa & aurea, cui congregata ſunt? Ditiores quoſque ac quæſtuoſiores eccleſiæ meæ honores acquiſieram mihi: reliquos, etſi non licebat habere, ſpe tamen in Fulcone tenebam. Quid igitur faciam? Propter illum unum tot & tanta perdam? Nam, quidquid ſine illo poſſederim, amiſiſſe me judico. Quin potiùs & iſta retinebo, & alium revocabo, ſi potero. Sed quomodo? Factum eſt; auditum eſt. Quod factum eſt non poteſt non fieri: quod auditum eſt, celatum eſſe non poterit. Fulco Canonicus eſt regularis: ſi revertitur ad ſæculum, notabilis erit, & infamis. Sed tolerabi- [B] lius eſt hoc audire de illo, quam vivere ſine illo. Cedat ergo nunc honeſtas utilitati, pudor neceſſitati. Malo non parcere verecundiæ pueri, quam miſerabili ſubjacere triſtitiæ.

6 Acquieſcens itaque conſilio carnis, rationis oblitus & legis, tamquam leo paratus ad prædam, & ſicut leæna, rapto catulo, rapiens & rugiens, ſacra non veritus, ſanctorum irrupit habitaculum, in quo tirunculum ſuum Chriſtus abſconderat a contradictione linguarum, poſtmodum admixturus conſortio Angelorum. Quærit, ac flagitat reddi ſibi nepotem ſuum: queritur, & clamat injuſtè, ſe ab illo relictum, Chriſto reclamante & dicente: Quid agis, miſer? quid fu- [C] ris? quid me perſequeris? Nun ſufficit tibi quod tuam, tuoque exemplo, multorum mihi animas tuleris, ſi non etiam hunc auſu ſacrilego rapias de manu mea? Non times tu futurum judicium? An contemnis terrorem meum? Cui hoc facis? cui bellum indicis? Terribili utique, & ei qui aufert ſpiritum principum. Inſane, redi ad cor tuum; memorare noviſſima tua, & non peccabis: memorare quæ tua ſubſtantia, & utiliter timebis. Et tu, puer, inquit, ſi aſſenſeris, ſi acquieveris, morte [a] morieris. Memento uxoris Loth, de Sodoma quidem ereptæ, quia Deo credidit; ſed in via mutatæ, quia retro aſpexit. Diſce in Evangelio quod non liceat retro aſpicere ei qui ſemel manum ad [D] arattum miſit. Avunculus tuus quærit animam tuam, qui jam perdidit ſuam. Verba oris ejus iniquitas & dolus. Noli intelligere, fili mi, ut malè agas: noli intendere in vanitates & inſanias falſas. Ecce in via in qua ambulas abſcondit laqueos, tetendit retia. Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula. Vide, fili mi, ne capiatis a labiis iniquis, & a lingua doloſa. Configat carnes tuas divinus timor, ne te decipiat carnalis amor. Blanditur, ſed ſub lingua ejus labor, & dolor: lachrymatur, ſed inſidiatur: inſidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum. Cave, inquam, fili mi, ne acquieſcas carni & ſanguini; nam gladius meus devorabit carnes. [E] Sperne blandimenta, contemne promiſſiones. Promittit magna, ſed ego majora; offert plura, ſed ego plurima. Dimittes ergo pro terrenis cœleſtia, pro temporalibus æterna? Alioquin oportet te ſolvere vota tua, quæ diſtinxerunt labia tua. Juſtè exigitur ad ſolvendum qui non cogitur ad vovendum; nam, etſi, cum pulſares, non repuli; tamen, ut intrares, non compuli. Non licet ergo dimittere quod ſponte promiſiſti: non eſt fas requirere quæ per te dimiſiſti. En, utrumque veſtrum præmoneo, utrique ſalubriter conſulo. Tu, inquit ad avunculum, Regularem ne reducas ad ſæculum; quia, ſi reducis, ſeducis quem apoſtatare facis. Tu, Regularis, ſæcularem ne ſequaris; quia, ſi il- [F] lum ſequeris, me perſequeris, cui de teipſo injuriam facis. Tu, ſi ſeduxeris animam pro qua mortuus ſum, crucis meæ te conſtituis inimicum: Qui enim non colligit mecum, diſpergit; quanto magis qui collectos diſpergit? Tu verò, ſi ei conſentis, à me diſtentis; quia qui non eſt mecum, contra me eſt: Quanto magis qui mecum fuit, ſi me deſerit, contra me eſt? Tu, ſi circumvenis parvulum qui ad me venit, ſeductor ac ſacrilegus judicaberis: tu verò, ſi quod ædificaveras, ite-

rum

Pſ. 75. 13.

Eccl. 7. 40.

Gen. 19. 26.

Pſal. 35. 4.

Pſal. 54. 22.

Pſal. 9. 7.

Ibidem 9.

Gal. 1, 16.

Deut. 32. 24.

Matth. 12. 30.

a Solet Bernardus de ſalute eorum dubitare, qui, ad religionem vocati, Deo vocanti non acquieverint, nedum qui ingreſſi, ſed non profeſſi, in ſæculum redierint. Confer epiſtolas 107. & 108. At Fulco religionem profeſſus erat, infra.

rum deſtruis, prævaricatorem te conſtituis. Ambos vos neceſſe eſt meo judicio præſentari; ambos aſſiſtere meo tribunali: alter de propria prævaricatione, alter de alterius ſeductione judicabitur: & unde alter in iniquitate ſua morietur, inde morientis ſanguis de manu alterius requiretur. Hæc, & his ſimilia, utriuſque teſte conſcientia, utrique, Chriſte, inviſibiliter, ſed terribiliter intonabas: his ſacris monitis amborum mentes pie terrendo pulſabas. Quis ad hæc non timeret;

Pſ. 57. 7.

timendo reſipiſceret, niſi qui, more aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas, vocem venefici incantantis ſapienter, aut non audiret, aut ſe audire diſſimularet?

7 Sed uſquequo jam ſatis, vel nimis longam protrahimus epiſtolam, dum inviti loquimur rem ſilentio dignam? Cur tantis circuitionibus ad veritatem ambimus, dum pudenda revelare timemus? Dicam tamen, dicam cum pudore; quod multis cognitum, occultare etſi volo, non valeo. Sed quare cum pudore? Ut quid me ſcribere pudeat quod illos non puduit facere? Si pudeat audire quod impudenter egerunt; non pudeat emendare quod libenter non audiunt. Pro dolor! neutrum illorum revocare potuit, aut illum à ſeductione timor & ratio; aut hunc à prævaricatione pudor & profeſſio. Quid plura? Verba præcipitationis concinnat lingua doloſa, concepit dolorem, & perſuaſit iniquitatem. Subvertit perverſus converſum; revertitur canis ad vomitum. Eccleſia veſtra ſuum recepit alumnum, quem melius habebat amiſſum. Sic Lugdunum olim, ſtudio ſimiliter & induſtria ſui Decani, ejuſdem Decani nepotem, ſuum Canonicum, quem bene perdiderat, malè recuperavit. Sicut ille Fulconem beato Auguſtino, ſic Othbertum iſte ſancto Benedicto ſubripuit. O quàm ordinatius ipſe cum ſancto ſanctus efficeretur, quàm cum perverſo ſanctus perverteretur! ò quam pulchrius ſenem ſæcularem puer religioſus ad ſe traheret, & ſic vinceret uterque, quàm religioſum ſæcularis ad ſe retraheret, in quo victus eſt uterque! O ſenem infelicem, o avunculum crudelem! qui jam decrepitus, ſtatim moriturus, nepotis animam prius interfecit; quem, ut peccatorum ſuorum haberet hæredem, a Chriſti ſorte privavit!

Eccli. 14. 5.

Sed qui ſibi nequam eſt, cui bonus? Maluit in ſuis facultatibus habere ſucceſſorem, quàm pro iniquitatibus interceſſorem.

8 Sed quid ad me de Decanis magiſtris noſtris, qui principatum meruerunt in eccleſiis? Clavem ſcientiæ tenent, & primas cathedras in conventibus poſſident. Viderint ipſi qualiter ſubditos judicent, fugitivos revocent, revocatos, ſi ita voluerint, iterum effugent, diſperſos colligant, collectos diſpergant, quid ad me? Fateor, aliquantum in illos, propter te, mi Fulco, modum noſtræ parvitatis exceſſi, dum tuam de illis cupio palliare verecundiam, temperare culpam. Omitto ergo illos, ne non tam reprehenſioni, quàm reprehenſori juſtè indignentur; nec tam de ſua correctione cogitent, quàm mihi de præſumptione calumnientur. Non Eccleſiæ principem, ſed puerum ſcholarem objurgare ſuſcepi, qui neſciat indignari, non norit iraſci; niſi fortè & tu, ſenſu, non malitia, parvulus, idipſum mihi calumnieris, & dicas: Immò quid mihi & ipſi? quid ad illum de peccato meo? Numquid ego ſum monachus? Et ad hoc, fateor, quod reſpondeam non habeo; niſi quod confiſus ſum tum de tua, quam in te credidi, ingenita manſuetudine, tum de Dei charitate, qua & in principio epiſtolæ excuſaſſe me memini. Ejus zelo tantum tui erroris miſertus, tantum tuæ miſeriæ compaſſus ſum, quatenus ſupra modum & morem meum [a] de te non meo me intromiſerim. Gravis lapſus tuus ac miſerabilis caſus provocavit me ut hoc præſumpſerim. Quem enim coætaneorum tuorum me vidiſti arguere? Cui vel breviſſimas aliquando litteras direxiſſe? Non tamen quod omnes cæteros ſanctos putaverim, aut nihil in eis reprehenſione dignum invenerim.

9 Cur ergo, inquis, ſingulariter me reprehendis, cum & in aliis videas quod juſtiùs forſitan reprehendere poſſis? Ad quod ego: Propter ſingularitatem erroris tui; propter immanitatem peccati tui. Nam, etſi plerique alii perditè vivunt; etſi inordinati & indiſciplinati ſunt; nondum tamen Ordinem, aut diſciplinam profeſſi ſunt.

Cur Fulconem non ſuum præ cæteris reprehendat.

Sunt quidem peccatores, ſed non prævaricatores. Tu verò, quantumlibet modeſtè & honeſtè vivas; ſi caſtè, ſi ſobriè, ſi omnino religioſè te habeas; Deo tamen minus accepta eſt tua religio quam deturpat voti prævaricatio. Idcircò, cariſſime, ne te tuis coætaneis compares, à quibus profeſſio te ſeparat; nec reſpectu ſæcularium de tua tibi forte paulò graviori continentia blandiaris, cùm tibi Dominus dicat: *Utinam te calidum, aut frigidum inveniſſem*.

Monachus relicto Monaſterio, moderatè vivens, pejor diſſoluto in illo remanente.

Apoc. 3. 15.

Hic oſtenditur apertè quia minùs Deo tepidus places, quàm ſi, vel quales illi ſunt, frigidus eſſes. Illos utique Deus patienter expectat de frigore quandoque ad calorem proficere; te verò indignans advertit de calore jam in teporem defeciſſe. Et quia tepidum te inveni, *incipiam*, inquit, *te evomere ex ore meo*. Et meritò, quia tu ad tuum vomitum rediſti, quia tu ejus gratiam evomuiſti.

Ibid.

10 Heu! quomodo Chriſtum tam citò faſtidis, de quo ſcriptum eſt: *Mel, & lac ſub lingua ejus?* Miror quod ad guſtum cibi dulciſſimi nauſearis; ſi tamen guſtaſti quam dulcis eſt Dominus. Aut certè nondum guſtaſti, & neſcis quid ſapit Chriſtus; ideoque non appetis inexpertum: aut ſi guſtaſti, & dulce non ſapuit, ſanum non habes palatum. Ipſe quippe Dei eſt ſapientia, quæ ait: *Qui comedit me, adhuc eſuriet: & qui bibit me, adhuc ſitiet*. Sed quomodo poteſt eſurire, vel ſitire Chriſtum, plenus quotidie ſiliquis porcorum? Non potes bibere ſimul calicem Chriſti, & calicem dæmoniorum.

Cant. 4. 11.

Deus non ſapit Carnalibus.

Eccli. 24. 29.

1. Cor. 10. 20.

Calix dæmoniorum ſuperbia eſt; calix dæmoniorum detractio & invidia eſt; calix dæmoniorum crapula & ebrietas eſt: quæ cùm impleverint vel mentem, vel ventrem tuum, Chriſtus in te non invenit locum. Non mireris quod dico. In domo avunculi tui non potes inebriari ab ubertate domus Dei. Cur, inquis? quia domus deliciarum eſt. Quomodo ignis, & aqua ſimul eſſe non poſſunt, ſic ſpirituales, & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur.

Nec ſpirituales deliciæ.

Ubi crapulam ructantis inter pocula ſenſerit Chriſtus, vina ſua, dulciora ſuper mel & favum, menti propinare non dignatur. Ubi curioſa ciborum diverſitas, ubi divitis ſupellectilis diſcolor varietas oculos pariter paſcit & ventrem, cœleſtis panis jejunam deſerit mentem. Eja, lætare, juvenis, in adoleſcentia tua, ut, decedente pariter cum ætate temporali lætitia, ſuccedat quæ te abſorbeat æterna triſtitia.

Eccli. 11. 9.

Sed abſit hoc ab adoleſcentulo noſtro; avertat hoc Deus à puero ſuo. Quin potius diſperdat Dominus univerſa labia doloſa eorum qui tibi tale conſilium donant, qui dicunt tibi quotidie: Euge, euge; & quærunt animam tuam. Hi ſunt cum quibus habitas, quorum prava colloquia * adoleſcentis bonos mores corrumpunt.

** al. conſilia.*

11 Sed quamdiu jam non exis de medio eorum? Quid facis in urbe qui clauſtrum elegeras? quid tibi cum ſæculo qui ſæculum ſpreveras? Funes ceciderunt tibi in præclaris, & tu opibus inhias terrenis? Si vis habere ſimul & hæc & illa, breviter tibi reſpondebitur: *Memento, fili, quia recepiſti bona in vita tua. Recepiſti* dixit, non rapuiſti; ne etiam de hoc tibi fruſtra blandiaris, quòd, tuis contentus, aliena non rapias.

Luc. 16. 25.

Verumtamen quæ ſunt illa tua? Beneficia eccleſiæ? Rectè. Quia ſurgis ad vigilias, vadis ad Miſſas, horis chorum nocturnis diurniſque frequentas; bene facis. Sic eccleſiæ præbendam gratis non accipis. Dignum eſt ut qui altario deſervit, de altario vivat. Conceditur ergo tibi, ut, ſi bene deſervis, de altario vivas; non autem ut de altario luxurieris, ut de altario ſuperbias, ut inde compares tibi frena aurea, ſellas depictas, calcaria deargentata, varia, griſeaque pellicea à collo & manibus ornatu

Quomodo utendum beneficiis eccleſiaſticis.

---

a Ideſt de te, qui meus monachus non es.

natu purpureo diverſificata. Denique quicquid præter neceſſarium victum, ac ſimplicem veſtitum, de altario retines, tuum non eſt; rapina eſt; ſacrilegium
Prov. 30. 8. eſt. Orabat quidam Sapiens tantum victui ſuo tribui neceſſaria, non ſuperflua. *Habentes*, ait Apoſtolus,
1. Tim. 6. 8. *victum & veſtitum*, non victum & ornatum. Et qui-
Gen. 28. 20. dam alius Sanctus: *Si dederit*, inquit, *mihi Dominus panem ad manducandum, & veſtimentum quo operiar*. Nota, *quo operiar*. Sic ergo & nos contenti ſimus veſtimentis quibus operiamur, non quibus laſciviamus, non quibus ſuperbiamus, non quibus mulierculis vel ſimilari, vel placere ſtudeamus. Sed hoc faciunt, inquis, cum quibus habito: ſi non facio quod cæteri, de ſingularitate notabor. Propterea, inquam, exi de medio eorum, ne aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum.

12 Quid agis in urbe, delicate miles? Commilitones tui, quos fugiens deſeruiſti, pugnant & vincunt; pulſant & intrant; cœlum rapiunt & regnant; & tu, ſedens ſuper ambulatorem tuum, indutus purpura & byſſo, circuis plateas, vicos perambulas? Hæc ſunt
Ezech. 13. 10. pacis ornamenta, non belli munimenta. An dicis *Pax, & non eſt pax?* Purpura non propulſat libidinem, non ſuperbiam, non avaritiam repellit; & ſi qua ſunt alia ignea inimici jacula, non extinguit. Denique, quod magis metuis, febrem non prohibet, mortem
Excitat Fulconem ad reſipiſcentiam. non arcet. Ubi ſunt arma bellica? ubi ſcutum fidei? ubi galea ſalutis? ubi patientiæ lorica? Quid trepidas? Plures ſunt nobiſcum, quam cum illis. Sume arma, reſume vires, dum adhuc prælium durat. Adſunt Angeli ſpectatores & protectores: adeſt ipſe Dominus adjutor & ſuſceptor, qui doceat manus tuas ad prælium, & digitos tuos ad bellum. Procedamus in adjutorium fratrum, ne, ſi forte ſine nobis pugnent, ſine nobis vincant, ſine nobis ingrediantur; noviſſimè cum clauſa fuerit janua, ſero pulſantibus, nobis de-
Matth. 25. 12. intus reſpondeatur: *Amen, dico vobis, neſcio vos*. Fac, quæſo, te prius ſciri; ſac te prius videri, ne tunc neſciaris ad gloriam, ſciaris autem ad pœnam. Si te Chriſtus agnoſcit in bello, recognoſcet in cœlo; &,
Joan. 14. 21 ſicut promiſit, manifeſtabit tibi ſeipſum; ſi tamen & tu, pœnitendo & reſipiſcendo, talem te exhibueris, ut
1. Cor. 13. 12. cum fiducia dicere poſſis: *Tunc cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*. His interim admonitionibus verecundum adoleſcentis animum pulſatum eſſe ſufficiat. Jam enim noſtris etiam precibus pro eo divina pulſanda eſt pietas: quæ ſi ad ictus noſtrarum invectionum ejus mentem vel parum mollitam invenerit, confido de ipſa quod citius nos de ipſo lætificabit.

AN. CHR. MCXX.

Ad Canonicos regulares de Aildicurte.

EPISTOLA III.

Laudibus ſuis ſe terreri magis, quam demulceri. Deinde quoſdam ex Canonicis S. Auguſtini, a ſe ſuſceptos, non eſſe impediendos.

Clericorum qui ſunt in loco, qui dicitur Aildicurtis,
a a Deo ſervientium, ſancto Conventui, Magiſtro S. & diſcipulis, puſillus grex Claræ-vallenſium Fratrum, & eorum qualiſcumque miniſter Fr. Bernardus, in ſpiritu ambulare, & ſpiritualiter omnia examinare.

EXhortatio illa in litteris veſtris tam ſalubris, tam compendioſa, magna quidem ſcientiæ, mira cha-
A ritatis veſtræ indicia, mirantibus nobis, & congratulantibus, præſert. Sed quod de laudibus noſtris pro veſtra devotione, quæ tamen non probaſtis, tam excellentia præmiſiſtis; etſi ad humilitatis quoque formam (quantum ex vobis eſt) non mediocriter inſtruere nos potuit, conſcientias tamen noſtras, multo inferiùs jacentes, quantum in nobis eſt, vehementer exterruit. Quis enim noſtrum, ſuam attendens converſationem, tanta de ſe, & tam indebita, ſine magno vel metu, vel periculo poſſit audire? De hujuſmodi quippe alieno, ſeu etiam proprio ſe judicio committere ſecurum non eſt. Qui enim judicat nos Do- 1. Cor. 4. 4.
B minus eſt. Cæterum de fratribus, de quorum ſalute veſtram nimirum charitatem ſollicitam eſſe cognovimus, ut ſecuros vos reddamus, noveritis multorum illuſtrium virorum, & maxime clariſſimi viri Willelmi, Catalaunenſis Epiſcopi, b hortatu & conſilio ad b
nos declinaſſe, ſeque a nobis ſuſcipi multis precibus ac ſupplicationibus impetraſſe: ea videlicet intentione, ut, ob tenorem arctioris vitæ, ab inſtitutionibus beati Auguſtini ad obſervantias ſancti Benedicti Dei adjutorio ſic tranſeant, ut tamen ab ejus magiſterio, qui unus eſt omnibus Magiſter in cœlo, & in terra, Matth. 23. 8
non diſcedant; illamque primam fidem, quam apud vos, immò quam primum in baptiſmo promiſerunt, non irritam faciant, ſed ſalvam integramque cuſto-
C diant. Talibus itaque taliter ſuſceptis, abſit ut ſinceritatem veſtram, aut, in ſuſcipiendo, læſam, aut, in retinendo, lædendam eſſe credamus, dum tamen illos, ſi fortè infra annum probationis, qui regulariter conſtitutus eſt, cœpta deſerere, & ad vos redire velle contigerit, invitos non detineamus. Alioquin, ſanctiſſimi fratres, veſtra non refert ut ſpiritum libertatis, qui in eis eſt, anathemate inconſulto fruſtra impedire nitamini; niſi forte (quod Deus avertat) quæ veſtra, non quæ Jeſu-Chriſti ſunt, quærere ſtudeatis.

Ad ARNOLDUM Abbatem Morimundi. c c

D
EPISTOLA IV.

CIRC. AN. MCXXVII. V. NOTAS.

Arnoldum Abbatem, temere relicto monaſterio, peregrinantem, ad monaſterii curam revocat, fratrum ſcandala, & gregis pericula exponens.

Domno Abbati ARNOLDO frater Bernardus de Clara-valle, ſpiritum compunctionis, & conſilii.

1 PRimo ſcire te volo, domnum Ciſtercienſem, necdum, quando tuus nuntius ad nos venit, de Flandria, quo paulo ante per nos tranſierat, re-
E meaſſe; & ob hoc nec litteras accepiſſe quas ei juſſiſti præſentari, & adhuc eſſe tantæ a te præſumptæ novitatis ignarum. Felix interim cui tam triſtes rumores vel ad tempus liceat ignorare. Deinde quod de tui, deſperando nos, revocatione interdicis, ne quod quaſi inconcuſſe apud te fixum eſt, fruſtra, tibi litteras dirigendo, diſſuadere conarer; in hoc tibi obedire fortaſſe quidem pro ratione non debui; revera autem præ dolore, fateor, non potui: cum, etſi pro certo ſcirem ubi te opportunè inveniſſem, ipſe potius veniſſem, quam has miſiſſem, effecturus fortaſſe per me ipſum quod nullis litteris poſſum. Rides forſitan meam hujuſmodi tamquam caſſam fiduciam, ut-
F pote propriæ pertinaciæ conſcius: ad quam utique flectendam, nullam vim, nullam precem, nullam ſpe-
ras

a Hunc titulum ſic reſtituimus ex Codice Corbejenſi. Quinam ſint iſti Canonici regulares non liquet.

b Hic dictus de Campellis, mortuus anno 1121. Bernardi in primis amicus, in ejus vita laudatus non ſemel. Ante epiſcopatum, abdicato docendi munere, ſeceſſerat ad monaſterium S. Victorie Pariſienſe. Hildebertus, Cenomanenſis tunc epiſcopus, ei de hoc facto gratulatur epiſtola prima, quæ ſine titulo in editis, in codice S. Taurini Ebroicenſis inſcripta eſt *ad Vuillelmum de Campellis*. Conon Card. & Legatus in Mauriniacenſe prope Stampas cœnobium acceſſit anno 1120. *habens ſecum velut auxiliatorem magnum Vuillelmum, Catalaunenſem epiſcopum, qui ſublimes ſcholas*, ideſt Theologicas, *rexerat; & tunc zelum Dei habens, ſuper omnes* *eruſcopos totius Galliæ divinarum ſcripturarum ſcientia ſulgebat*, ex Cronico Mauriacenſi. Unde redargues eos qui ejus obitum reponunt anno 1119. Hugo Metellus in epiſtola 4. ad Innocentium, occaſione Abaelardi, qui Guillelmi diſcipulus, & adverſarius fuerat: *Mortuo*, inquit, *Anſelmo Laudunenſi, & Guillelmo Catalaunenſi, ignis verbi Dei in terra defecit*. Vide alias Notas.

c Morimondus, *Mormond*, quarta Ciſtercii filia, in diœceſi Lingonenſi conditus anno 1115. Abbas primus Arnoldus, Colonienſium illuſtri familia ortus, qui à vicinis exagitatus, teſte Bernardo in epiſtola 141. monaſterium ſuum, inconſulto Ciſtercienſi Abbate Stephano, deſeruit cum aliquot monachis, quorum unus Adam, ad quem epiſtola ſequens. Vide alias notas.

A ras prævaleię induſtriam. At verò ego, de illius potentia non diffidens qui dixit: *Omnia ſunt poſſibilia credenti*; fidenter uſurpans & mibi illam ſententiam: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*; quamvis in magna parte lapidei cordis tui obſtinationem & ipſe non ignorem, utinam nunc tamen, ſive fructuoſe, ſive fruſtra, tuo lateri adhærerem. Quanta quæ me movent adverſum te, fruſtra, neſcio, an fructuoſe, jacerem tibi in faciem; non ſolum verbis, ſed & vultu, & oculis. Tuis deinde provolutus veſtigiis, tenerem pedes, amplecterer genua; totuſque a collo pendens, illud mihi dulciſſimum caput deoſcularer quod ſub uno mecum propoſito ſuavi jugo Chriſti, jam pluribus annis, attritum eſt. B Flerem quoque quantum valerem; rogarem & obſecrarem per Dominum Jeſum quatenus parceres, primo quidem ejus cruci, qua utique redemit quos tu, quantum in te eſt, perimis; collegit quos tu diſpergis: Perimis, inquam, & diſpergis, ſive quos tecum ducis, ſive quos hic deſeris: quibus utique, etſi diverſum, non diſpar tamen utriuſque metuimus periculum. Deinde etiam parceres & nobis amicis tuis, quibus, licet immeritis, non niſi fletum & lachrymas reliquiſti. O, ſi hoc mihi licuiſſet, flexiſſem forſitan affectione quem ratione non poſſum; pectuſque illud ferreum, quod nec Chriſti timore in hac re duntaxat cedere acquieſcit, C fraterna fortè pietas emolliſſet. Sed, heu! & hanc nobis copiam ſubtraxiſti.

[Marc. 9. 22.] [Philip. 4. 13.]

2 O magna noſtri Ordinis columna! Patienter, quæſo, audi amicum vel abſentem, tuæ penitus diſceſſionis impatientem, tuo medullitus & labori, & periculo compatientem. O, inquam, magna noſtri Ordinis columna! non metuis, te ruente, magnam proculdubio ruinam ſecuturam? At ego, inquies, non ruo: ſcio quod facio: bonam conſcientiam habeo: Eſto, credimus tibi de te. Sed numquid de nobis, qui jam & gravia tuo ex diſceſſu gementes ſuſtinemus ſcandala, & graviora paventes expectamus pericula? An & tu quoque non ignoras iſta, ſed diſſimulas? D Qua ratione ergo, multorum faciendo ruinam, te ruere non præſumis? qui in hoc videlicet poſitus eras, ut non quod tibi eſt utile, ſed magis quod aliis; nec quæ tua, ſed quæ Jeſu-Chriſti ſunt, quærere debeas? Quomodo, inquam, ſecurus abis qui gregi tibi commiſſo omnem de ſe ſecuritatem in perpetuum auſers? Quis occuret lupis incurſantibus? quis conſolabitur in tribulationibus? quis providebit in tentationibus? quis denique leoni reſiſtet rugienti, quærenti quem devoret? Patebunt ſine dubio morſibus malignantium, qui devorant plebem Chriſti ſicut eſcam panis. Heu! quid facient novellæ plantationes Chriſti, quæ per manus tuas conſitæ fuerant diverſis in locis, E & locis horroris, & vaſtæ ſolitudinis? Quis circumfodiet? quis impinguabit fimo? quis ſepem circumdabit? quis ſuccreſcentes ſollicitus erit reſcindere ſurculos? Aut, flante profecto tentationum vento, teneriimæ adhuc, heu! facilè eradicabuntur; aut inter fruteta certe ſimul exorientia, cum non erit qui purget, ſuffocatæ nullum afferent fructum.

3 Quæ cum ita ſint, judica tu quale hoc tuum bonum erit, aut ſi vel eſſe poterit bonum cum tantis malis. Quantumlibet dignos factarum te fructus pœnitentiæ confidas, nonne hujuſcemodi ſpinis neceſſe erit ſuffocari? Nonne denique *ſi recte offers, & non recte dividis, peccas?* Quid enim? Recte-ne forte dividere eſſe dices, ſoli animæ tuæ conſulere; F & filios tuos, quos orphanos relinquis, conſilio paterno deſtituere? O miſeros, & miſerabiles; & eo miſerabiliores, quo vivo ſe conſpiciunt orbari patre! Quamquam dubitare te quoque oportuerit, an vel tibi recte conſulas, in eo, videlicet, quod abſque conſilio Fratrum & Coabbatum tuorum, abſque Patris & Magiſtri tui licentia, rem tam novam præſumis. Illud etiam multos permaxime movet, quod pueros imbecilles &

[Geneſ. 4. 6. juxta LXX.]

A delicatos juvenes tecum ducis. Alioquin, ſi boni & robuſti ſunt, deſolatæ domui fuerant neceſſarii: ſi delicati (ut dixi) & imbecilles, duræ ac laborioſæ peregrinationi non erunt idonei. Sed & regendis animabus earum nequaquam te ultra credimus velle præeſſe; quippe cujus cognovimus eſſe propoſitum, paſtoralem abjicere ſarcinam dumtaxat tuorum, & ſuli deinceps vivere tibi. Valde enim incongruum eſſet ut alibi præſumptuoſe non vocatus reſumeres quod alibi prohibitus inconſultè relinquis. Sed jam, ne omnia ſcienti multa ſuperfluo ingeram, in fine, & in fide tibi polliceor, ſi opportunitatem loquendi tecum mibi dederis, daturum me operam, quatenus idipſum, quod B inordinate & periculoſe aggreſſus es, licitè & ob hoc ſecure peragas. Vale.

Ad Adam monachum.

EPISTOLA V.

Dehortatur, ne Arnoldo, Abbati Morimundi, adhæreat, nec ſe peregrinationis, aut potius vagationis ejus ſocium præbeat.

AN. CHR. MCXXV.

1 TUA mihi ſatis comperta humilitas, & inſtantis periculi neceſſitas præbet mihi fiduciam C conveniendi te acrius, & arguendi liberius. O inſenſate! quis te faſcinavit tam cito recedere ab illo ſaluberrimo conſilio in quo dudum tibi pariter, & mihi, Deo ſolo teſte, conventum eſt? Cogita, inſipiens, vias tuas, & converte pedes tuos in teſtimonia Domini. Non recordaris quod primo, in [a] Majori-monaſterio tuæ converſionis initia dedicaſti; ſecundo, apud Fuſniacum noſtræ te qualicumque providentiæ commendaſti; tertio, in Morimundo ſtabilitatem tuam firmaſti; quarto, mecum rurſus inito conſilio, ſuggeſtæ tibi ab Abbate Arnoldo peregrinationi, immò vagationi, ingenue abrenunciaſti; ipſius quoque tibi conſortium, ſi non ipſe licite poſſet abire, illicitum judicaſti? D Quid enim? Licite-ne dices illum recedere qui & ſibi commiſſis lachrimabile ſcandalum reliquit, nec [b] commiſſoris licentiam expectavit?

2 Sed quorſum, inquies, tendunt hæc, quæ ſic retractare voluiſti? Ut te manifeſtæ levitatis arguam, ut, Est, & Non, eſſe apud te evidenter oſtendam; ſicque errorem tuum jam tandem agnoſcens, & erubeſcens, vel ſero diſcas ab Apoſtolo non omni ſpiritui credere; diſcas a Salomone multos quidem amicos, unum autem habere conſiliarium de mille; diſcas, Præcurſoris Domini exemplo, non ſolum mollibus non veſtiri, ſed nec in modum vento agitatæ arundinis circumferri omni vento doctrinæ; diſcas ex Evangelio E domum tuam ſupra petram fundare; diſcas & cum Diſcipulis ſerpentis non oblviſci prudentiam cum ſimplicitate columbæ: & tam ex his, quam ex aliis, atque aliis Scripturarum teſtimoniis, hanc colligas ſummam, quantum tibi, videlicet, uſque modo milleformis ille ſeductor illuſit, qui, cum in te boni initium non valuit præpedire, invidit perſeverantiæ; hoc nimirum ſuæ poſſe ſufficere malitiæ judicans, ſi hanc poſſet auferre tibi quam ſolam virtutum noverat coronari. Obſecro te per viſcera miſericordiæ Chriſti, ut nullatenus abeas, aut vel non prius, quam ad nos loco quidem opportuno venias loqui, ſi quod forte tantis malis quæ jam nobis ea veſtra diſceſſione, aut veniſſe F ſentimus, aut ventura metuimus, queat remedium inveniri. Vale.

[1. Joan. 4. 1.] [Eccli. 6. 6.] [Matth. 4. 8.] [Matth. 7. 24.] [Matth. 10. 16.]

Ad

a De Majori-monaſterio propè Turonos lege epiſtolam 397. de Fuiniaco, *Fogny*, diœceſis Laudunenſis, epiſtolam 72.

b Ideſt Abbatis Ciſtercienſis. Vide epiſt. ſeq. num. 1.

Ad Brunonem Colonienſem.

EPISTOLA VI.

AN. CHR. MCXXV.

Monachos quoſdam Abbatis Morimundi vagabundos opera Brunonis reduci cupit ad monaſterium.

a Domino Brunoni, viro a illuſtri, & dilecto ſuo, frater Bernardus, Abbas dictus de Clara-valle, ſalutem, & ſi quid poteſt peccatoris oratio.

1 EX quo dudum Remis noſtri invicem utrique gratam cepimus notitiam, non puto vos noſtræ penitus fuiſſe parvitatis oblitum. Et ob hoc non timide, tamquam ad extraneum, ſed fidentiſſime ſcribo ad vos quæcumque volo, ut ad notum & familiarem noſtrum. Arnoldus, Abbas Morimundenſis, in grave totius noſtri Ordinis ſcandalum, ſuum nuper monaſterium ſatis inordinatè deſeruit; quippè qui nec Coabbatum ſuorum in tam ſcrupuloſo facto expectavit conſilium; nec ipſius cui præcipuam debebat ſubjectionem, Abbatis, ſcilicet, Ciſtercienſis, licentiam, vel aſſenſum; ſed, cum eſſet homo ſub poteſtate, habens & ipſe ſub ſe milites, poteſtatis impatiens ſuperioris, alienum quidem jugum a propria cervice ſuperbus abjecit, ſuum autem ſuperbior in ſubjectos retinuit. Siquidem de magna multitudine monachorum quos, circuiens mare, & aridam, inaniter congregarat, non Chriſto, ſed ſibi; paucis admodum, hiſque ſimplicioribus, ac remiſſioribus, relictis deſolatis, meliores quoſque & perfectiores ſui ſocios erroris aſſumpſit. Inter quos, tres, quorum nos maxime ablatione turbavit, auſus eſt etiam ſeducere, & ſecum ducere ſtatuit; Evrardum, videlicet, fratrem veſtrum *, & Adam, quem bene noſtis, nobilemque illum puerum Conradum, quem & pridem non ſine ſcandalo tulerat de Colonia. Quos tamen, ſi operam dare volueritis, veſtra confidimus poſſe revocari induſtria.

* al. noſtrũ.

2 Nam de ipſius Arnoldi revocatione, quia jam in pluribus ejus inflexibilis animi obſtinationem probavimus, incaſſum laborare vos nolumus. Audivimus autem Evrardum, & Adam, & nonnullos ejuſdem conſortii alios fratres, in veſtris adhuc partibus demorari. Quod ſi verum eſt, oportet vos eos per vos interim, ſi dignamini, convenire, flectere precibus, ratione convincere, & columbinam eorum ſimplicitatem prudentia inſtruere ſerpentina; ne putent obedientiam inobedienti adhærere; ne licitè ſequi ſe poſſe confidant vagantem illicite; ne ſeducantur deſerere profeſſum Ordinem, propter inordinatum hominem; cum b ipſum quoque Angelum de cœlo, ſi aliud eis evangelizaverit, dubitare non oporteat apoſtolica auctoritate anathema dicere; & ab ipſo doceantur Apoſtolo, ſe ab omni fratre inquiete ambulante debere ſubtrahere. Qui vos quoque doceat, non ſuperbe ſapere, nec ſperare in incerto divitiarum, donec omnibus abrenuntiantem, probatum ſibi Chriſtus vindicet diſcipulum. Valete.

b *Gal. 1. 8. 2.Theſſ.3.6 1.Tim.6.17*

c Ad Adam monachum c.

EPISTOLA VII.

AN. CHR. MCXXVI.

Adamum, ut ad monaſterium, vel nunc tandem, Abbate mortuo, redeat, hortatur: oſtendit in tali cauſa nullum fuiſſe obedientiæ vinculum. Demum reſpondet, cur aliorum Ordinum religioſos recipiat.

1 SI maneres in charitate, quam in te olim aut novimus, aut putavimus, charitatis profecto damna ſentires, quæ utique ſunt ſcandala puſillorum. Nec enim charitas charitatem offenderet, aut contemneret, cùm ſentiret offenſam. Nam ſeipſam non poteſt negare, nec enim in ſe diviſa eſt. Novit potius in ſe diviſa conjungere; conjuncta dividere neſcit. Proinde, ut dixi, ſi maneret in te, non ſileret, non quieſceret, non diſſimularet, gemens & æſtuans, & intra pium pectus tuum proculdubio ſubmurmurans illud: *Quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Siquidem benigna eſt, pacem diligit, congaudet unitati. Sola quippe eſt quæ illam generat, colligat, ſolidat, & conſervat, ubicumque ſervari cognoſcitur in vinculo pacis. Infenſa ergo vobis hac tam honorabili matre unitatis & pacis, quo pacto, quæſo, veſtrum quodcumque ſacrificium Deo fore acceptum præſumitis; cùm abſque illa nec martyrium quidem aliquid eſſe putet Apoſtolus? Aut qua ratione vobis forte infenſam non eſſe confiditis *, cujus caſtis viſceribus, cujus caris pignoribus, tam inhumane agendo, non pepercistis, nec parcitis, ſcindentes unitatem, rumpentes vinculum pacis? Ponendum eſt ergo munus quodcumque offerre paratis; & prius habenti adverſum vos, non fratri, ſed fratrum multitudini reconciliandum. Ecce, nimirum, univerſæ fraternitatis unitas adverſum veſtram paucitatem, quodam veluti veſtri diſceſſus gladio ſauciata, conqueritur, quaſi quæ plangens miſerabiliter dicat: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Et meritò. Qui enim non eſt cum illa, contra illam eſt. Putas ſine gemitu tam juſtum filiæ gemitum pia poſſit mater charitas audire? Ideo & ipſa, noſtris lachrymis jungens ſuas, ait de vobis: *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me.* Charitas ipſe Deus eſt. *Pax noſtra* Chriſtus, *qui fecit utraque unum.* In Trinitate unitas maximè commendatur. Cui ergo charitas, pax, & unitas irata cognoſcitur, quid habet in Regno Chriſti & Dei?

2.Cor.11.29 — *1.Cor.13.3.* — * *al. credi-tis.* — *Cant. 1. 5.* — *Iſa. 1. 2.* — *Eph. 2. 14.*

2 Sed forſitan dicis: Abbas noſter abduxit nos, & ſecum ire præcepit: num inobedientes eſſe debuimus? Scis quidem, niſi forte oblitus ſis, quid quadam die, communicato mecum jam conſpirati ſcandali conſilio, ac diligenter mutua collatione diſcuſſo, inter nos convenerit. In quo ſi permanſiſſes, & de te illud non incongruè diceretur: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum.* Sed eſto. Debuiſtis obedire filii patri, magiſtrum ſequi diſcipuli. Licuerit certe Abbati monachos ſuos ducere quo libuerit, & docere quod voluerit: ſed quamdiù vixit. Nunc verò, mortuo illo, quem vel audire doctorem, vel ſequi ducem cogimini, quo adhuc tam grave ſcandalum emendare cunctemini? Quis jam prohibet, non dico me, ſed Deum noſtrum per os Jeremiæ benigne vos revocantem audire? Ait enim: *Numquid qui cecidit, non reſurget: aut qui averſus eſt, non revertetur?* An & ille moriens interdixit, ne vel poſt caſum tentetis reſurgere; poſt averſionem mutire audeatis de reverſione? Ita-ne etiam defuncto neceſſe eſt vos obedire; & obedire contra charitatem; obedire in veſtræ ipſorum ſalutis periculum? Sed arbitror quod nequaquam firmius, ſeu tenacius dices eſſe vinculum Abbatum ad ſubditos, quam conjugum ad ſeipſos, quorum quippè Deus copulam, & non homo, inviolabili ligavit ſacramento, loquente Salvatore: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Apoſtolo autem aſſerente ſolutam eſſe mulierem a lege viri, mortuo illo; tu te Abbatis exiſtimas defuncti lege teneri, & hoc contra legem quæ ſanctior eſt, legem, videlicet, charitatis?

Pſal. 1. 1. — *Jerem. 8. 4.* — *Matth.19.6* — *Rom. 7. 2.*

3 Et hæc dixi, non quod putem vos vel viventi in hoc paruiſſe debere, aut vel dicendam eſſe obedientiam ſic paruiſſe. Alioquin generalis de hujuſmodi illa ſententia eſt: *Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* At, ne forte quis Abbatum etiam in malo obedientiam ab hoc maledicto liberam eſſe contendat, audi alibi apertius: *Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii.* Ex his ergo liquidò apparet, mala imperantibus non eſſe parendum, præſertim dum, pravis obtemperans imperiis, in quo homini videris obediens, Deo planè, qui omne quod perperam agitur interdixit, inobedientem te exhibes. Valdè autem perverſum eſt profiteri te obedientem in quo noſceris ſuperiorem propter inferiorem, ideſt, divinam

Abbati non obediendum in malo. — *Pſal.124.5.* — *Ezech. 18.* — Deo potiùs obediendũ quam homini.

Vera charitatis effectus.

a Is poſtea Colonienſis Archiepiſcopus, ad quem epiſt. 8. & 9.
b Ita in ſcriptis omnibus, & rectè ad ſenſum Apoſtoli, *ipſum Angelum dicere anathema*, id eſt reprobatum.

c In codice regio inſcribitur, *de diſcretione obedientiæ*. Hæc epiſtola ſcripta fuit poſt mortem Arnoldi Abbatis, quæ in Belgio contigit anno 1126.

A nam, propter humanam, ſolvere obedientiam. Quid enim? Quod jubet homo prohibet Deus; & ego audiam hominem ſurdus Deo? Non ſic Apoſtoli. Clamant quippe dicentes: *Melius eſt obedire Deo, quam hominibus.* Hinc Dominus in Evangelio Phariſæos increpans: *Quare & vos*, inquit, *tranſgredimini mandatum Dei propter traditiones veſtras?* Et per Iſaiam: *Sine cauſa autem*, ait, *colunt me, mandata & doctrinas hominum tenentes*; & item ad Protoplaſtum: *Pro eo quod obediſti voci uxoris tuæ pluſquam meæ, maledicta terra in opere tuo.* Igitur facere malum, quolibet etiam jubente, conſtat non eſſe obedientiam, ſed potius inobedientiam.

Act. 5. 29.
Matth. 15. 3.
Iſa. 29.
Geneſ. 3. 17.

B 4 Sane hoc advertendum, quod quædam ſunt pura bona, quædam pura mala; & in his nullam deberi hominibus obedientiam; quoniam nec illa omittenda ſunt, etiam cum prohibentur; nec iſta, vel cum jubentur, committenda. Porro inter hæc ſunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel perſona, & mala poſſunt eſſe, & bona: & in his lex poſita eſt obedientiæ, tamquam in ligno ſcientiæ boni, & mali, quod erat in medio paradiſi. In his profecto fas non eſt noſtrum ſenſum ſententiæ præſcribere magiſtrorum: in his omnino Prælatorum nec juſſio, nec prohibitio contemnenda. Videamus ne fortè tale fuerit quod arguimus in vobis; & ob hoc forſitan argui non debuerit. C Quod evidentius elucebit, ſi præmiſſæ diviſionis exempla ſubjecero. Fides, ſpes, charitas, & cætera hujuſmodi, pura ſunt bona: quæ, quia male non poſſunt vel juberi, vel teneri, bene non poſſunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala ſunt furtum, ſacrilegium, adulterium, & cætera talia; quæ utique nec vel bene præcipi, vel perfici poſſunt; nec male prohiberi, vel non fieri. Adverſus hujuſmodi non eſt lex. Nullius quippe prohibitio valet obviare præceptis; nullius juſſio præjudicare prohibitis. Sunt deinde media, quæ quidem per ſe nec bona eſſe noſcuntur, nec mala: poſſunt tamen indifferenter, & bene pariter, & male, vel prohiberi, vel juberi, ſed male nullatenus D in his a ſubditis obediri. Ex his ſunt, ut ex: gr: ponam, jejunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum vero quia media quædam in purorum plerumque bonorum, ſeu malorum tranſeunt rationem. Nam conjugium, cum & fieri liceat, & non fieri, factum jam ſolvi non licet. Quod ergo ante nuptias medium eſſe liquebat, in jam conjugatis puri boni vim obtinet. Item propria poſſidere ſæculari quidem homini medium eſt, quoniam & non poſſidere licet: monacho vero, quia poſſidere non licet, purum malum eſt.

Bona pura, & media.
Obedientiæ lex in quibus valeat.
Mala pura, & media.

5 Videſ-ne jam, frater, veſtrum factum cui potiſſimum E membro diviſionis conveniat? Si puris aptandum bonis, probabile eſt; ſi puris malis deputandum, vituperabile eſt; ſin vero collocandum inter media, via quidem excuſari forſitan poteſt propter obedientiam, mora vero penitus non poteſt, quæ non fit per obedientiam. Nam mortuo jam Abbati, ſi quid antè juſſit quod non debuit, nequaquam eſſe parendum ſuperior patefecit diſputatio: Et ſi res per ſe jam ſatis eluceſcat, tamen propter quoſdam, qui quærunt occaſionem ubi ratio non ſuppeditat, clarum faciam breviter; & ita clarum, ut omnis dubietatis umbra diſpareat, quod nec purum, nec medium bonum, ſed plane purum fuerit malum ſic obediſſe; ſic veſtrum monaſterium reliquiſſe. F Et quidem taceo de mortuo, qui ſuum, & ſolum jam judicem habet Deum, & vere nunc ſuo domino aut ſtat, aut cadit: ne forte indignans, & merito indignans, dicat Deus: *Tulerunt homines a me judicium.* Tamen ad correctionem viventium, non quidem quod geſſit, ſed quod juſſit diſcutio, utrum, videlicet, illa juſſio vim habere debuerit, quatenus in ſcandalum multorum ei fuerit obſequendum. Et prætermittendum, quod, ſi qui ſimpliciter, nihilque ſuſpicantes mali, male licet proficiſcentem ſecuti ſunt, putantes eum Epiſcopi Lingonenſis, & Abbatis Ciſtercienſis (nam utrique debitor erat) licentia proficiſci, (quod utique nonnullos de illo comitatu ſic cre-

Adami factum eſſe inexcuſabile.

A didiſſe incredibile non eſt) noſtra hæc illos non tangit reprehenſio, dummodo, ubi compererint, ſine mora regrediantur.

6 Igitur adverſus illos tantum, immo pro illis ſermo eſt nobis, qui, ſcientes, & prudentes, miſerunt manus in ignem; qui conſcii præſumptionis, ſecuti ſunt præſumptorem; non audientes Apoſtolum prohibentem, & denuntiantem, ut ſe ab omni fratre ambulante inordinate ſubtraherent; contemnentes & ipſius Domini vocem dicentis: *Qui non colligit mecum, diſpergit.* Vos, fratres, vos, inquam, aperte & ſpecialiter notat illud apud Jeremiam, quod cum dolore quidem reminiſcor, opprobrium: *Hæc eſt*, inquit, *gens quæ* B *non audivit vocem Dei ſui.* Dei enim proprie vox eſt iſta, hoſtem ſuum proprio deſignantis ex officio, & tamquam digito demonſtrantis, ut ſimplices ab ejus impio deterreat conſectatu: *Qui non eſt*, inquit, *mecum, diſpergit*, ac ſi dicat: In hoc te jam mecum non eſſe intelligas, ſi ſequeris diſperſorem. Deo ergo clamante: *Qui non colligit mecum, diſpergit*, ſequi vos oportuit diſperſorem? Deo, inquam, vos invitante ad colligendum, homini potius ad diſpergendum obſequi debebatis? Magiſtros contemnebat, ſubditos exponebat, ſocios conturbabat; & vos videntes furem, currebatis cum eo? Silere de mortuo ſtatueram: ſed compulſus ſum, fateor, aliquantulum prætergre- C di, dum non potuit improbari obeditio, ſi non reproba monſtraretur & juſſio. Porro juſſio, & actio hominis, cum diverſa non fuerint, impoſſibile viſum eſt unam ſine altera vel approbari, vel reſpui. Liquet tamen hujuſcemodi juſſioni non fuiſſe obtemperandum, Deo quippe imperante contraria. Item Majorum inſtitutis minorum non eſſe præponenda; aut communibus privata non præjudicare imperia quis dubitat? Nam ex Regula S. Benedicti * hoc habemus.

1. Theſ. 3. 6.
Matt. 12. 30.
Jerem. 7. 28.
* Reg. S. Bened. c. 71.

7 Poſſem quidem Abbatem Ciſtercienſem ad medium deducere, qui utique ſuperior illo, quantum pater filio, quantum magiſter diſcipulo, quantum denique Abbas commiſſo ſibi monacho, merito ſe a vobis D propter ipſum queritur fuiſſe contemptum. Poſſem & Epiſcopum, cujus nihilominus, quia non fuit expectatus conſenſus, inexcuſabilis eſt & contemptus, cum ad ipſos, & de ipſis Dominus dicat: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Sed quoniam his poſſet ambobus opponi, & anteponi Romani Pontificis, tamquam gravior, auctoritas, cujus quippè vos ajunt præmunitos fuiſſe licentia, (quæ & ipſa licentia ſuo quidem loco * erit diſcutienda;) talis potius proferatur, cujus omnino fas non ſit auctoritati contradicere. Certe ſummus ille Pontifex, qui *per ſanguinem proprium* ſolus, & *ſemel introivit in ſancta, æterna redemptione inventa*, terrifica voce denuntiat in Evangelio, ne quis unum E de puſillis ejus audeat ſcandalizare. Vobis autem unius donetur ſcandalum, ſi non ultra proceſſit malum. Facilis ſequatur venia culpam ex qua grave damnum non oritur. Nunc vero, quod dubium non eſt, pluribus ſcandalizatis, quis aperte non videat quam inhumanè humanam juſſionem divinæ prætuleritis? Quod quidem audere, quis, niſi amens, dicere audeat bonum eſſe, aut bonum fieri poſſè, quantælibet dignitatis homine præcipiente? Quod autem nec bonum eſt, nec bene fieri poteſt, purum proculdubio malum eſt. Unde conſequenter advertitur quod iter veſtrum, in multorum uſurpatum ſcandalum, ac per hoc & contra Dei mandatum, non purum bonum, aut medium, ſed F purum omnino fuerit malum: quoniam quidem & purum bonum ſemper bonum eſt, & medium bene fieri poteſt.

Luc. 10. 16.
* Infr. n. 9.
Hebr. 9. 12.
Matth. 18. 6.
Malum fieri bonum nulla poteſtas vel auctoritas facit.

8 Quomodo ergo vel Abbatis juſſio, vel Papæ permiſſio licitum facere valuit quod purum (ſicut irrefutabiliter probatum eſt) malum fuit; cum ſuperius nihilominus allegatum ſit, ea quæ hujuſcemodi ſunt, ideſt, pura mala, ut numquam juſte juberi, ſic nec licite poſſe fieri? Vides quam inanis excuſatio de humana obedientia ubi in Deum convincitur facta tranſgreſſio. Nec timendum mihi arbitror quod ad illud Domini reſponſum de ſibi nuntiato ſcandalo Phariſæorum refugias, ut quomodo ille † nihil pendebat,

† nihili.

Matth. 15. 14.

Quæ ſcandala contemnenda.

bat, dicens: *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum*; ita & noſtra vobis ſcandala non eſſe timenda exiſtimes. Vides nempe quam nil ſimile habeat in hac parte proportio. Nam, ſi compares perſonas, illic Phariſæi ſuperbi, hic pauperes Chriſti ſcandalizantur: Si cauſas, hic levitas, ibi veritas in cauſa eſſe dignoſcitur. Rurſus, quod & ſuperius propoſitum eſt, vos non ſolum divinis humana, ſed & communibus privata prætuliſſe imperia; hoc ſolum ad probationem ſufficiat, quod veſtræ illi & novitati inſolitæ, & inſolenti præſumptioni, non tantum noſtri Ordinis univerſitas, ſed etiam omnium monaſteriorum & conſuetudo, & inſtitutio reclamare videtur.

Urget diſceſſum non fuiſſe licitum, etiam accedente Papæ licentia.

9 Quod & vos quoque non immeritò timentes, nec ſatis de propria cauſa confidentes, remorſas, ac remordentes conſcientias apoſtolica conati eſtis delinire licentia. O frivolum ſatis remedium! quod non eſt aliud, niſi, more Protoplaſtorum, cauteriatis conſcientiis texere perizomata, videlicet, ad velamentum, non ad medicamentum. Apoſtolicam, inquiunt, licentiam quæſivimus, impetravimus. Utinam non licentiam quæſiſſetis, ſed conſilium; ideſt, non ut liceret, ſed an liceret. Unde tamen quærebatis licentiam? Ut liceret quod non licebat? Facere itaque volebatis quod non licebat. Sed quod non licebat malum erat. Mala igitur erat intentio, quæ in malum tendebat. Niſi fortè tale hoc fuiſſe dicatur, quod abſque licentia quidem non liceret; liceret autem, ſi cum licentia fieret. Verum id jam ſuperius invincibili excluſum eſt ratione. Nec enim Deus ubi ait: *Nolite contemnere unum ex iis puſillis qui in me credunt*, addidit etiam, niſi cum licentia; aut dicens: *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis meis*, & cætera; determinavit, ſubjungens, ſine licentia. Conſtat igitur ubi veritas, & veritas neceſſaria in cauſa non eſt, nec licite ſcandalum quodlibet poſſe a quolibet committi; nec juſte præcipi, nec innoxie conſentiri. Hujus tamen patrandi mali quærendam putaſtis eſſe licentiam. Sed ad quid? An ut quanto licentius, tanto ſecurius; & quo ſecurius, eo & periculoſius peccaretis? Mira cautela, & ſtupenda providentia! Malum quod jam corde conceperant, opere tamen cauti fuerunt non implere, niſi cum licentia. Conceperunt dolorem, ſed non pepererunt iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuiſſet aſſenſum. Quo lucro? quove ſaltem compendio mali? Numquid ideo aut malum eſſe deſiit, aut vel minoratum eſt, quia Papa conceſſit? Quis vero malum eſſe neget aſſenſum præbere malo? Quod tamen ſummum feciſſe Pontificem nequaquam crediderim, niſi aut circumventum mendacio, aut importunitate victum. Quando etenim aliter hujuſcemodi vobis licentiam indulgeret, ſeminandi, videlicet, ſcandala, ſchiſmata ſuſcitandi, amicos contriſtandi, fratrum conturbandi pacem, & confundendi unitatem, propriumque inſuper contemnendi Epiſcopum? Et hæc qua neceſſitate, neceſſe non habeo dicere, cum rei exitus ſatis indicet. Profectos nempe plangimus, profectum non cernimus.

Matth. 18. 10.

Vitia virtutum nominibus non palliandа.

10 His ergo talibus, & tam gravibus malis dare aſſenſum, exhibere obſequium, impendere adjutorium, tu mihi obedientiam nominas, modeſtiam nuncupas, appellas manſuetudinem? Tu, inquam, conaris peſſima vitia virtutum palliare nominibus? An te putas hoc ſine injuria facere Domini virtutum, quod virtutibus facis injuriam? Vaniſſimam præſumptionem, turpiſſimam levitatem, crudeliſſimam diſſenſionem, obedientiæ, modeſtiæ, manſuetudinis nominibus velas, & velatis ſordibus ſacra illa vocabula maculas. Hanc ego numquam æmuler obedientiam; talem mihi numquam libeat modeſtiam, vel potius moleſtiam imitari: hujuſcemodi manſuetudo ſemper longè fiat a me. Talis ſiquidem obedientia omni eſt contemptu deterior: talis quoque modeſtia ultra omnem modum extenditur. Ultra, dicam; an citra? Sed verius forſitan, & utroque competentius dixerim, extra. Qualis denique illa eſt manſuetudo quæ ipſo etiam auditu omnium aures exaſperat? Volo tamen eam ipſam ut & mihi modo exhibeas. Cum tam patiens ſis, ut a quolibet, etiam quo non licet, pertrahi non contendas; liceat & me, obſecro, paulo nunc confidentius agere tecum. Alioquin male multum merui de te, ſi (quod nemini ſoles) ſoli mihi indignandum putaveris

Falſam Adami patientiam & obedientiam exagitat.

11 Igitur tuam convenio conſcientiam. Volens, an invitus, profectus es? Sed ſi ex voluntate, jam non ex obedientia. Si autem invitus, ſuſpectum videris habuiſſe imperium cui obſequi gravabaris. Ubi vero ſuſpicio, ibi diſcuſſio neceſſaria. Verum tu, ut tuæ patientiæ dares, vel caperes experimentum, nihil diſcutiens, trahi te paſſus es, non ſolum præter voluntatem tuam, ſed & contra conſcientiam. O patientia omni digna impatientia! Non poſſum, fateor, non iraſci huic contentioſiſſimæ patientiæ. Videbas diſpergentem, & ſequebaris: ſcandala dictantem audiebas, & obſequebaris. Vera patientia eſt, pati, vel agere contra quod libeat; ſed non præter quod liceat. Mirum vero, quod hominem audiebas furtivè ſuſurrantem, Deum non audiebas aperte reclamantem, tali quaſi cœlitus emiſſo tonitru: *Væ illi per quem ſcandalum venit*. Non tantum autem Dominus, ſed & ſanguis ipſius clamore nihilominus vehementi, ſurdis licet, terribiliter irrugiebat. Clamor ejus, ejus effuſio. Effuſus quippe pro diſperſis filiis Dei, ut eos congregaret in unum, juſte fremebat in diſperſores. Odit nimirum diſperſores qui non novit niſi colligere. Magnus ejus clamor, & vehemens, qui corpora de ſepulchris, animas ab inferis excitavit. Terram, cœloſque tuba illa convocavit in unum, quippe quæ in terra, & quæ in cœlis ſunt, pacificans. In omnem terram exivit ſonus ille, & veſtram non valuit rumpere ſurditatem? Vox nempe illa in virtute; vox illa in magnificentia. Et quid clamat? *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus*. Et iterum: *Diſperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus, Domine*. Sanguis Chriſti eſt, frater Adam, Sanguis Chriſti eſt, qui pro piis congregatis adverſus impios diſperſores, quaſi tuba, exaltat vocem ſuam. Minatur autem ſe diſperſores diſpergere qui pro diſperſis colligendis effuſus eſt. Et ſi ejus vocem tu non audis, audit eam de cujus latere manavit. Quomodo namque proprium non audit qui Abel ſanguinem audiebat.

Matth. 18. 7

Clamor & virtus ſanguinis Chriſti pulchrè expenditur.

Pſ. 67. 2.

Pſal. 58. 12.

Geneſ. 4. 10.

12 Sed quid ad me? inquis. Ille viderit cui mihi contradicere fas non erat. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Docendus, non docturus, ejus lateri adhærebam. Sequi debui, non præire præceptorem auditor. O iſtorum temporum Paule ſimplex *, ſi tamen & ille alterum ſe tibi exhibuiſſet Antonium, ut quicquid vel leviter de labiis ejus procederet, neceſſe non haberes diſcutere, ſed ſine cunctatione ad omnia nihil hęſitans obedires! O monachum obedientiſſimum, cui ex quibuslibet ſeniorum verbulis ne unum quidem jota prætervolet! Non attendit quale ſit quod pręcipitur, hoc ſolo contentus, quia præcipitur *. Et hæc eſt obedientia ſine mora. Si ita oportet, ſine cauſa legitur in Eccleſia: *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*. Si ita oportet, deleamus jam de libro Evangelii: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, ſufficiente quippe quod ſequitur, *& ſimplices ſicut columbæ*. Nec dico a ſubditis mandata Præpoſitorum eſſe dijudicanda, ubi nil juberi deprehenditur divinis contrarium inſtitutis; ſed neceſſariam aſſero & prudentiam, qua advertatur ſi quid adverſatur; & libertatem qua & ingenue contemnatur. Cæterum iſte, Nihil, inquit, habeo interrogare: viderit ille quid juſſerit. Dic, quæſo, ſi, dato in manus gladio, ſuum te armari juſſiſſet in jugulum, acquieviſſes? Aut, ſi ſe tuo voluiſſet impulſu in ignem, vel in aquam præcipitem dari, obtemperaſſes? Nonne etiam ab his non prohibere, cum poſſis, in crimen tibi reputatur homicidii? Age ergo, vide ne forte ſub prætextu obedientiæ in quippiam ei gravius inſervieris. Non ignoras certe

* v. Vitas PP.

* al. deeſt hoc membrum.

1. Theſ. 5. 21.

Matt. 10. 16

Mandata prælatorum an a ſubditis examinanda.

Precipientis illicita non parendum.

Matth. 18. 6 quis dixerit (nam mihi hinc fortaſſe non crederes)
expedire ſcandala facientibus *demergi* potius *in profundum maris*. Cur hoc dixit, niſi quia ſignificare voluit tam gravia illos in poſterum manere tormenta,
ut, eis comparata mors temporalis, nec pœnalis eſſe
videatur, ſed commoda? Quid ergo eum ſcandala
facere juviſti? (juviſti enim ſequendo illum, obſequendo illi:) nonne utilius, juxta præmiſſam Veritatis ſententiam, molam aſinariam collo ejus ſuſpenderes, & ſic eum demergeres in profundum maris? Quid ergo? Tu ille obedientiſſimus diſcipulus,
illum patrem, & præceptorem tuum, quem ne puncto quidem temporis, vel tranſverſo, ut dicitur, pedis a te, quamdiu vixit, paſſus es elongari, ita ut
B in foveam quoque poſt eum, non quidem cæcis, ſed
apertis, more Balaam, oculis, cadere non cunctatus
ſis; tu-ne, inquam, illum tuo ita beandum putaſti obſequio, ut morte illi graviorem exhibueris obedientiam? Revera nunc experior quam vera ſit illa ſen-
Matth. 7. 6. tentia: *Inimici hominis domeſtici illius*. Sic itaque
ſentiens; ſic conſcius ipſe tibi, nonne, ſi ſapis, gemis; & ſi non deſipis, tremis? Quippè cujus obedientia, non meo, ſed Veritatis judicio, pejor inventa eſt homicidio.

13 Si hæc non ignoras, quomodo non trepidas?
Quod ſi trepidas, quomodo non emendare feſtinas?
Timorem judicii incutit. C Alioquin qualem hinc ad illud tribunal terrificum
conſcientiam portas, ubi judex teſte non indiget;
ubi veritas diſcutit intentiones; ubi inquiſitio culparum pertingit ad abdita cordis; ubi denique ſecretiſſimos receſſus mentium divinus ille inveſtigat
intuitus, & ad ſubitum illum Solis juſtitiæ fulgorem,
animorum expanſi ſinus, cuncta ſive bona, ſive mala evomunt quæ celabant? Ibi, frater Adam, facientes, & conſentientes pari pœna punientur. Ibi
fures & ſocii furum ſimilem ſunt excepturi ſententiam. Ibi par ſubibunt judicium & qui lactant, &
Pravorum conſortia quantopere vitanda. qui lactantur peccatores. Perge igitur jam dicere:
Quid ad me? ille viderit. Tange picem, & dic:
D Non ſum inquinatus ab ea. Abſconde ignem in ſinu
tuo, & te jactato non aduri. Pone denique portionem tuam cum adulteris, nihilque tua intereſſe putato. Non ita Iſaias: redarguit enim ſeipſum, non
ſolum quia ipſe immundus, ſed & quod ſocius ſit
Iſa. 6. 5. immundorum. *Quia*, inquiens, *vir pollutus labiis ego
ſum, & in medio populi immunda labia habentis ego
habito*. Redarguit autem ſe, dixerim, non quia cum
malis habitaret, ſed quia mala non redarguerit. Sic
Ibid. namque ait: *Væ mihi, quia tacui*. Quando vero
ipſe malum facere acquieſceret, quod ſe in aliis
non redarguiſſe redarguit? Quid enim etiam David?
Nonne alieni contagione peccati ſe ſenſerat inqui-
Pſ. 140. 4. E nari poſſe, cum diceret: *Cum hominibus operantibus
iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum?* Denique & orat, dicens: *Ab occultis meis munda me, Do-
Ibid. 18. 13. mine, & ab alienis parce ſervo tuo*. Unde etiam malorum, quorum noluit participare malum, ſtudit de-
Pſal. 25. 4. clinare conſortium: Ait etenim: *Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo*. Huic
Ibidem 5. verſiculo concinit & ſubſequens: *Odivi*, inquit, *eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo*. Audi
Prov. 1. 10 denique & Sapientis conſilium: *Fili mi*, ait, *ſi te
lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis*.

14 Tu ergo adverſus hæc, atque alia in hunc modum innumera veritatis teſtimonia, putaſti cuipiam
F obediendum? O odioſa perverſitas! Obedientiæ virtus, quæ ſemper militat veritati, adverſus veritatem
accingitur! Felicem ego dixerim fratris Henrici inobedientiam, cui citò reſipiſcenti ab errore, & revertenti ex itinere, talem contigit non experiri obe-
Scandalum pejus inobedientia. dientiam. Quam potiorem nunc & dulciorem ſuæ hujuſmodi inobedientiæ carpit, jamjamque deguſtat
fructum, bonam habens conſcientiam, quod, cæteris
collegis ſuis fraterna corda gravi ſcandalo concutientibus, ipſe inter fratres in propoſito & Ordine ſuo
ſine querela converſetur! Cujus ego, ſi optio detur,
pigram potius elegerim inobedientiam cum ipſius conſcientia, quam horum ſtudioſam obedientiam cum

A ſcandalo. Æſtimo enim quia melius agit iſte ſic
inobediens Abbati, ſed non charitati, ſervando unitatem in vinculo pacis; quam illi qui ita obtemperant homini uni, ut unum præferant unitati. Fidenter & hæc addiderim, expedire magis cuilibet ſola
unius hominis periclitari obedientia, quam reliquis
omnibus pietatis bonis, & votis propriæ profeſſionis.

15 Siquidem, ut cætera taceam, duo præcipua Duo præcipuè obſervanda in monaſteriis, ſubjectio, & ſtabilitas.
nobis in monaſterio converſantibus obſervanda traduntur; ſubjectio Abbati, & ſtabilitas in loco: &
ita obſervanda, quod neutrum præpediat alterum,
nec alterutrum ſibi præjudicent. Ut, verbi gratia,
B ſic te ſtabilem in loco exhibeas, ut Abbati ſubjici
non contemnas: ſic obedias ſubjectus Abbati, ut ſtabilitatem non amittas. Porrò, ſi deteſtaris in loco licet perſeverantem qui Abbatis forte ſubdi contemnit
imperiis; miraris, ſi reprehendimus obedientiam quæ
vobis veſtrum deſerendi locum vel cauſa exſtitit, vel
occaſio? præſertim cum in profeſſione regulari ſic promittatur ſtabilitas, ut de ſubjectione Abbati exhibenda nulla penitus mentio fiat.

16 Sed quæris forſitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de ſtabilitate tua facis, quam apud Ciſtercium firmaſti, & nunc alibi habitas? Ad quod reſpondeo: Ego quidem Ciſtercienſis monachus ibidem
C profeſſus, ab Abbate meo ubi nunc habito, miſſus
ſum, ſed miſſus in pace, miſſus ſine ſcandalo, ſine
diſcordia, miſſus juxta conſuetudinem, & commu- Voto ſtabilitatis non adverſatur miſſio ſuperiorum.
nem inſtitutionem. Quamdiu ergo in eadem qua
miſſus ſum pace & concordia perſevero; quamdiu
in unitate ſto; communibus privata non præfero;
quietus & ſubditus in quo poſitus ſum permaneo;
ſecura dico conſcientia, quod promiſi, firmiter teneo. Quomodo enim ſtabilitatis prævaricor votum
qui unanimitatis non rumpo vinculum, pacis firmamentum non deſero? Et ſi corpus abſentavit obedientia, ſed ſpiritum ſemper ibidem præſentem tenet concors devotio, & in nullo diſſimilis conver-
D ſatio. Qua die autem (quod quidem Deus avertat)
aliis incipiam vivere legibus, aliis moribus converſari, diverſis deſervire obſervantiis, adinvenire nova, extraneas uſurpare conſuetudines, tranſgreſſor
profeſſionis, promiſſam ſtabilitatem jam non me tenere
confido. Dico ergo, Abbati per omnia obtemperandum, ſed ſalva profeſſione. Verum tu profeſſus ſecundum Regulam ſancti Benedicti, ubi promiſiſti
obedientiam, promiſiſti & ſtabilitatem. Quod ſi obedieris quidem, ſtabilis autem non fueris; dum offendis in uno, factus es omnium reus: ſi omnium,
& ipſius obedientiæ.

17 Vides itaque pondus tuæ obedientiæ? Quomodo,
E nempè, ſtabilitatis tranſgreſſionem ſufficit excuſare, quæ nec ſibi quidem valet patrocinari? Idem notum eſt ſolemniter, ac regulariter profiteri quemque
in præſentia Abbatis. In præſentia ergo tantum, non
etiam ad nutum ipſius, ſit cujuſque profeſſio. Teſtis proinde adhibetur Abbas, non dictator profeſſionis; adjutor, non fraudator adimpletionis; vindex,
non auctor prævaricationis. Quid igitur? Ponam in manu Abbatis quod abſque ulla exceptione coram Deo
& Sanctis ejus propria manu & ore firmavi, audiens
ex Regula *: ſi quando aliter fecero, a Deo me eſ- *Reg. S. Bened. c. 58.
ſe damnandum, quem irrideo? Si Abbas meus, aut
etiam Angelus de cœlo contraria juſſerit, liberè ex-
F cuſabo hujuſmodi obedientiam, quæ me tranſgreſſorem voti proprii, & pejerare faciat nomen Dei mei.
Scio enim me, juxta Scripturæ veritatem, ex ore meo Luc. 19. 22.
vel condemnandum, vel juſtificandum; & quia *os* Sap. 1. 11.
quod mentitur, occidit animam; & quod Deo vera-
citer canitur: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*; & quia *unuſquiſque onus ſuum portabit*; & Pſal. 5. 7. Gal. 6. 5.
unuſquiſque pro ſe rationem reddet. Alioquin qua Rom. 14. 12
fronte pſallam, mentiens in conſpectu Dei, & Angelorum, illud de pſalmo: *Reddam tibi vota mea, quæ* Pſ. 75. 14.
diſtinxerunt labia mea? Viderit denique Abbas meus:
quid ſibi faciendum putet de eo quod ex Regula ad
ipſum ſpecialiter dirigitur, * *ut præſentem regulam in* *Reg. S. Bened. c. 64.
omni-

Cap. 3.

omnibus conſervet. Et item, quod univerſaliter præcipitur, & nemo excipitur: *ut omnes*, ſcilicet, *per omnia magiſtram ſequantur regulam, nec ab ea temere devietur a quoquam*. Ego ſic ipſum ſequi decrevi ſemper, & ubique magiſtrum, ut nequaquam a Regulæ, quam teſte ipſo juravi & ſtatui cuſtodire, deviem magiſterio.

Satisfacit querelis de admiſſione alienorum monachorum.

18 Occurramus breviter quæſtioni quæ a latere nobis ſurgere poſſe videtur; & ſic jam nimis longam finiamus epiſtolam. Videor nempe contraria loqui rei quam facio. Quæri etenim a me poteſt: Si hos damno qui Abbatis ſui non ſolum conſenſu, ſed & juſſu ſuum monaſterium deſeruerunt; quo pacto illos & recipiam, & retineam, qui de aliis monaſteriis, fracto ſtabilitatis voto, & contempto ſeniorum imperio, ad noſtrum Ordinem veniunt? Ad quod quidem brevis reſponſio, ſed periculoſa. Vereor namque diſplicere quibuſdam quod dicturus ſum. Cæterum mihi magis verendum puto, ne, tacendo veritatem, illum verſiculum non veraciter cantem: *Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, veritatem tuam & ſalutare tuum dixi*. Hac ergo illos ratione ſuſcipimus, quoniam non putamus eſſe malum, ſi vota labiorum ſuorum; quæ in locis ſuis potuerunt quidem promittere, ſed nequaquam perſolvere, Deo, qui ubique eſt, ubicumque poterunt, reddant; & ſolius ruptæ ſtabilitatis damna reliquorum regularium præceptorum integra obſervatione compenſent. Si cui diſplicet hoc, & murmurat adverſus hominem quærentem ſalutem ſuam, reſpondebit pro eo ſalutis Auctor: *Nonne oculus tuus nequam eſt, quia ille bonus?* O quiſquis es qui ſaluti invides alienæ, parcito vel tuæ. An neſcis quod *invidia diaboli intravit mors in orbem terrarum?* Attende itaque tibi. Si enim ubi invidia, ibi mors; profecto non potes ſimul & invidere, & vivere: Quid moleſtus es fratri tuo, quoniam ſatagit quemadmodum quæ proceſſerunt de labiis ſuis non faciat irrita? Si quærat homo, ubi, & quomodo perſolvat quod pollicitus eſt Deo, quid tu perdis? Fortaſſis, ſi aliquantæ pecuniæ tu eum debitorem teneres, circuire cogeres mare & aridam, donec uſque ad noviſſimum quadrantem debitum redderet univerſum. Quid igitur meruit de te Deus tuus, quoniam non vis ut & ipſe a ſuo quod ſuum eſt debitore recipiat? Immo uni invidens, duos tibi reddis inſenſos; dum & dominum ſervi obſequio, & domini gratia ſervum fraudare conaris. Tu quare illum potius non imitaris, & ipſe, videlicet, perſolvendo quod debes? Putaſ-ne & tuum non requiretur debitum? An potius propter hoc magis irritas impie Deum, quia dicis in corde tuo: Non requiret?

Pſ. 39. 11.

Tranſitus ad alium Ordinem quando licitus.

Matth. 20. 15.

Sap. 2. 24.

Iniurius eſt DEO qui zelum arctioris vitæ in aliis impedit. v. epiſt. 292.

19 Quid inquis? Omnes ergo damnas qui ſimiliter non faciunt? Non; ſed audi quid & de ipſis ſentiam; & noli fruſtra calumniari. Quid me vis odioſum facere multis millibus Sanctorum qui, ſub noſtra profeſſione, non noſtro converſantes more, tamen aut ſancte vivunt, aut beate defuncti ſunt? Non ignoro quod reliquerit ſibi Deus ſeptem millia virorum qui non curvaverunt genua ſua ante Baal. Audi * ergo, æmule; calumniator, auſculta. Dixi cur de aliis monaſteriis ad noſtra venientes recipiendos cenſuerim. Numquid non venientes damnavi? Excuſo illos, non iſtos accuſo. Soli ſunt invidi, quos excuſare nec volo, nec valeo. Quibus exceptis, ſi quis cæterorum ad Regulæ cupiat tranſire puritatem, ſed propter ſcandalum non audeat, aut certe etiam ob certam corporis infirmitatem, puto quia non peccat, dum tamen in ſuo ſtudeat loco ſobriè, & juſtè, & piè converſari. Nam, ſi qua ex more monaſterii minus forte diſtricte, quam Regula conſtituiſſe videtur, obſervare compellitur, excuſabit hoc forſitan aut illa charitas qua cunctatur migrare ad melius, propter ſcandalum, juxta illud: *Charitas operit multitudinem*

3. Reg. 18.

* al. Auſculta ergo.

Ut licitum eſt in monaſterio minus ſtricto manere.

Jac. 5. 20.

A *peccatorum*; aut illa humilitas, quæ, propriæ conſcius infirmitatis, ſe reputat imperfectum; ſi quidem & de ipſa ſcriptum eſt: *Deus humilibus dat gratiam*.

Jac. 4. 6.

20 Multa quidem tibi, cariſſime, locutus ſum, cum multis opus non habeas; quippè cui ſit & ingenium velox ad intelligendum quod dicitur, & voluntas agilis ad eligendum quod utiliter ſuadetur. Sed licet ſpecialiter quidem ad te, non tamen tam multa propter te ſcribenda putavi. Hæc itaque quibus Deus providit fore neceſſaria. Te autem, ut meum jam olim familiariſſimum, paucis, & cum omni fiducia moneo, ne jam diutiùs animas deſiderantium te, in tuæ quidem animæ horrendum periculum, tui expectatione B ſuſpendas. En, tua, eorumque (ni fallor) qui tecum ſunt, & mors, & vita in manu tua eſt. Arbitramur enim quicquid feceris tu, aut volueris, illos eſſe facturos. Alioquin apertè denuntia illis, quia, juxta omnium Abbatum noſtrorum non contemnendam ſententiam, quæ meritò proceſſit in vos: Qui redierint vivent; qui renuerint morientur.

Excommunicatio per Abbates.

Ad Brunonem [a] Colonienſem Electum.

EPISTOLA VIII.

AN. CHR. MCXXV.

C *Bernardus, a Brunone conſultus de acceptando Epiſcopatu Colonienſi, ita reſpondet, ut ſuſpenſum eum teneat, immo terreat mole tanti muneris, monens per orationes conſulere Deum.*

QUæris a me conſilium, vir illuſtris Bruno, an volentibus te promovere ad Epiſcopatum acquieſcere debeas. Quis hoc mortalium definire præſumat? Deus forſitan vocat: quis audeat diſſuadere? Forte non vocat: quis appropinquare conſulat? Utrum vero vocatio Dei ſit, an non ſit, quis ſcire poſſit, excepto Spiritu qui ſcrutatur etiam alta Dei; vel ſi cui forte revelaverit ipſe? Magis quoque dubium reddit conſilium illa in litteris tuis humilis, ſed terribi-D lis confeſſio, qua vitam tuam tam graviter, & (ut credo) non niſi veraciter accuſas. Nec enim negandum eſt hujuſcemodi vitam eſſe indignam tam ſacri dignitate miniſterii. Sed rurſum non immerito e regione times, (nam & nos idipſam metuimus) ſi ob malum conſcientiæ de commiſſo ſcientiæ talento non facis lucrum; niſi quod alio forte negotiandi genere, etſi minus copioſe, minus tamen periculoſe fructificare valeres. Horreo, fateor, (ſic enim tibi, ut mihi, loqui debeo quod ſentio) horreo, inquam, conſiderans, unde, quo vocaris: præſertim cum nullum intercurrerit pœnitentiæ tempus per quod utcumque hujuſcemodi periculoſiſſimus tranſitus fiat. Et quidem E rectus ordo requirit ut prius propriam, deinde alienas curare ſtudeas conſcientias. Primus quippè pietatis gradus eſt, de quo ſcriptum eſt: *Miſerere animæ tuæ placens Deo*. Ex hoc autem ad miſerandum proximum recto jam tramite charitas ordinata procedit; quippè quem ad ſui quiſque menſuram amare præcipitur. Quod ſi in hunc modum quo te hactenus ipſe amaſti, & tibi committendos amaturus es; malo ego quidem tibi non committi, quam ſic diligi. Si autem prius te diligere didiciſſes, & me forſitan ſcires amare.

Propria prius, quàm aliena ſalus cuique curanda. Vid. lib. 1. de conſid. c. 5. Eccl. 30. 24.

2 Sed quid, ſi ſuam Deus acceleret tibi gratiam, & multiplicet miſericordiam; & ſit ad reſtituendam innocentiam efficacior velox clementia, quam diuturna F pœnitentia? *Beatus* ſiquidem *cui non imputavit Dominus peccatum*. Nam quis accuſabit adverſus electum Dei? Si Deus juſtificat, quis eſt qui condemnet? Hoc ſalutis compendium ſanctus ille Latro conſecutus eſt; uno eodemque die ſimul & confeſſus latrocinia, & introductus in gloriam, brevi quodam contentus ponte Crucis ad tranſigendum * de regione diſſimilitudinis in terra viventium, & de luto fæcis in paradiſum voluptatis. Hoc ſubitum pietatis remedium percepit felix

Pſal. 9. Luc. 31. 2.

Latro uno die pœnitens & beatus.

* al. tranſeundum.

Luc. 7. 47.

a Ad eumdem epiſtola 6. Friderico ſub finem anni 1131. mortuo ſucceſſit in ſedem Colnnienſem. Anno 1136. cum Lothario Imperatore in Italiam profectus, in pervigilio Pentecoſtes anni ſequentis ex minutione ſanguinis extinctus, Bari ſepultus eſt; Hugone Decano ipſi ſuffecto, qui & ipſe anno proximo itidem ex minutione deceſſit. Hæc ex Chronographo Saxonico inedito.

ſelix illa peccatrix, cum repente, ubi ſuperabundaverant delicta, abundare cœpit & gratia. Abſque multo pœnitentiæ labore dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilaxit multum; & in brevi meruit charitatis accipere latitudinem quæ, ut ſcriptum eſt, *cooperit multitudinem peccatorum*. Hoc & ille paralyticus in Evangelio duplex atque celerrimum potentiſſimæ bonitatis perſenſit beneficium, prius mente, quam carne, curatus.

Jac. 5. 20. Matth. 9. 2.

3 Sed aliud eſt celerem adipiſci veniam peccatorum, & aliud de ipſis ſceleribus ad infulas mox provehi dignitatum. Video tamen Matthæum de telonio ad Apoſtolatus culmen aſſumptum: ſed hoc me rurſum conturbat, quod non prius audierit cum cæteris Coapoſtolis ſuis; *Ite in orbem univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, quam egerit pœnitentiam, multo tempore, ac labore ſequendo Dominum quocumque iret, permanens cum eo in tentationibus ſuis. Sed & ſi occurrat de Ambroſio, quod de tribunalibus ad ſacerdotium raptus fuerit *, non me valde confortat, cum a puero mundam in mundo duxerit vitam, & ſic etiam fuga & latebris, multiſque diſſimulationum modis declinare conatus ſit. Si de Saulo quoque factus repente Paulus, repente vas electionis, repente Doctor gentium, in exemplum adducitur; hoc exempli evacuat ſimilitudinem, quod ille ideo miſericordiam conſecutus ſit, quia ignorans, ipſo teſte, peccavit, manens in incredulitate. Quamquam ſi tale quippiam quandoque bene & utiliter factum fuiſſe agnoſcitur, de quo dici veraciter poſſit: *Hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi*, non tam exemplum, quam miraculum afferri debeat.

Ibid. 9. — Matth. 16. 15. — * v. Theodoret. lib. 4. hiſt. cap. 6. — S. Ambr. de tribunalibus ad Epiſcopatum raptus. — 1. Tim. 1. 13. — Pſal. 76. 11.

4 Hæc interim a me ad id quod quæritis ſuſpenſive reſponſa ſufficiant. Neque enim poſſum, unde certus non ſum, certam proferre ſententiam. Sic contingere debet quærenti rem ubi non ſit ſermo a Propheta. Conſilium a ſapiente quærendum eſt. Numquid enim de luto limpidum quippiam haurire poteſtis? Unum tamen eſt quod amico abſque periculo, & nequaquam ſine fructu, impendere poſſumus, noſtræ, videlicet, pro hac re orationis ad Deum qualecumque ſuffragium. Deo ergo relinquentes ſui quod ignoramus ſecretum conſilii, ipſum ſupplici devotione & devota ſupplicatione precamur, ut in vobis, & de vobis operetur quod & ſe deceat, & vobis expediat. Habetis autem Dominum Norbertum *, quem melius preſentem præſens de talibus interrogare poteſtis. Nam tanto vir ille in divinis aperiendis myſteriis nobis promptior, quanto & Deo propior eſſe cognoſcitur.

Quomodo in dubiis & periculoſis ſanctus iſte ſuſpendit ſententiam. — * Præmonſtr. Ordin. Fundat. Vide de eo epiſt. 56.

Ad Eumdem jam Archiepiſcopum Colonienſem.

AN. CHR. MCXXXII.

EPISTOLA IX.

BRUNONEM recens creatum Archiepiſcopum Colonienſem ad timorem inducit.

DIgnationis veſtræ ſuſcepi ſcripta devotus, & ad injuncta ſollicitus ſui; & ſi profui, vos probabitis. Sed de hoc ſatis. Porro in eadem charitate audeo quæ ſequuntur. Si cunctos qui vocantur ad miniſterium conſtat eligi & ad regnum, profecto ſecurus eſt Colonienſis Archiepiſcopus. Quod ſi etiam & Saulem in regno, & Judam in ſacerdotio legitur elegiſſe non alius, quam ipſe Deus; & non poteſt ſolvi Scriptura que hoc aſſerit; timeat neceſſe eſt & Colonienſis Archiepiſcopus. Si vero (quod verum eſt) & illa ſententia hodie quoque viget, quia non multos nobiles, non multos potentes, non multos ſapientes elegit Deus; numquid non triplicem quoque habet timendi cauſam Colonienſis Archiepiſcopus? Curemus ergo, in alto poſiti, non altum ſapere, ſed timere, ſed humilibus conſentire. *Principem*, inquit, *te conſtituerunt? eſto in illis tamquam unus ex illis*; & iterum: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus*. Sapiens eſt qui hoc conſulit, quippè haud ſecus ſentiens ab ipſa Sapientia, quæ ait: *Qui major eſt veſtrum, fiat ſicut minor*. Alioquin judicium durum his qui præſunt: timeat poteſtas. Servus quoque ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens digna, vapulabit multis: timeat qui cognovit litteraturam. Timeat nobilis, quia judex omnium non eſt acceptor perſonarum. Iſte profecto neceſſarii timoris funiculus triplex difficile rumpitur. Duruſ-ne videor, quia non blandior, quod metum incutio, quod amico cupio initium ſapientiæ? Sic mihi contingat ſemper beare amicos, ideſt, terrendo ſalubriter, non adulando fallaciter. Ad illud me provocat qui dicit: *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus*: Ab hoc revocat qui ait: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt*.

Timendi triplex cauſa Epiſcopo. — 1. Cor. 1. 26. — Eccli. 32. 1. — Eccli. 3. 20. — Luc. 22. 26. — Sapien. 6. 6. — Luc. 12. 47. — Amici officium, terrere ſalubriter. — Prov. 28. 14. — Iſa. 3. 12.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXXXII.

EPISTOLA X.

BRUNONEM ad juſtum corripiendi zelum excitat.

HOrrendum punire nefas, etſi duplici ratione incumbat vobis, tum, videlicet, pro debito officii, tum quia & apoſtolica injungit auctoritas; puto tamen quod non ſupervacua in re tanta etiam amici commonitio accedit. Hoc autem eſt quod amicum, & patrem cupimus eſſe admonitum, ut hæc ipſa ultio, quæ facienda eſt, eo quoque zelo, quo facienda eſt, fiat: quatenus non ſolum præſens facinus mulctatum eſſe videatur, ſed etiam a ſimili temeritate audiens omnis malignitas compeſcatur.

Ad Guigonem a Priorem, & cæteros Cartuſiæ majoris religioſos.

AN. CHR. MCXXV.

EPISTOLA XI.

De vera & ſincera CHARITATIS lege, ſignis, effectis, gradibus, perfectione Patria reſervata, multa pie diſſerit.

Inter patres reverendiſſimis *, & inter amicos cariſſimis, Guidoni, Priori Cartuſienſi, cæteriſque ſanctis qui cum eo ſunt, frater Bernardus de Clara-valle ſalutem eternam.

* al. reverentiſſimis.

1 SAnctitatis veſtræ litteras tam lætus accepi, quam avidus & olim deſideraveram. Legi eas, & quas volvebam in ore litteras, ſcintillas ſentiebam in pectore, quibus & concaluit cor meum intra me, tamquam ex illo igne quem Dominus miſit in terram. O quantus in illis meditationibus exardeſcit ignis, e quibus hujuſmodi evolant ſcintillæ! Veſtra illa ſuccenſa, & ſuccendens ſalutatio ſic mihi, ut verum fatear, accepta fuit, & eſt, quaſi non ab homine, ſed certiſſime ab illo, qui mandat ſalutes Jacob, deſcendere videretur. Non me ſanè arbitror ſalutatum in via, non in tranſitu, non veluti ea occaſione, ut aſſolet, conſuetudinis; ſed plane ex viſceribus, ut ſentio, charitatis prodiit hæc tam grata & inopinata benedictio. Benedicti vos a Domino qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ prævenire curaſtis, ut daretur puero veſtro, vobis primum ſcribentibus, fiducia reſcribendi; ſcribere quidem ad vos jam pridem ge-

Luc. 12. 49.

a Prior fuit Cartuſiæ majoris quintus, Statutorum primus ſcriptor. Petro Venerabili infra in epiſt. 388. dicitur *ſingularis ſui temporis & præclariſſimus religionis flos*. Idem in lib. 6. epiſt. 40. ad Baſilium, Guigonis in Cartuſiæ majoris regimine ſucceſſorem: *Decreveram renovare tecum*, inquit, *antiquas illas & ſanctas felicis memoriæ domini Guigonis, prædeceſſoris tui, mecum ſæpè habitas collationes, quibus, velut ſcintillis ab ejus ore prodeuntibus, accendebar, & omnium pene humanarum rerum oblivisci cogebar*. Aliquot ejus ſcripta vide in tom. 5. & 6. & hic Notas fuſiores.

Reddit cauſam intermiſſæ hactenus ſcriptionis.

geſtienti, ſed non præſumenti. Verebar nimirum ſanctam quam in Domino habetis importunis ſcriptitationibus infeſtare quietem, juge illud veſtrum ſacrumque ſilentium a ſæculo, ſuſurrium cum Deo, vel ad modicum interrumpere, noſtraque ingerere auribus ſecretis penitus occupatis ſuperniſque eulogiis. Timebam omnino moleſtus fieri vel Moyſi in monte, vel Eliæ in deſerto, aut certè excubanti in templo Samueli, ſi divinis intentiſſimos confabulationibus aliquatenus † avocare tentaſſem. Clamat Samuel: *Loquere, Domine, quia audit ſervus tuus*; & ego me audiri præſumerem? Timebam, inquam, ne, ſi & David elonganti ſe, & fugienti, manentique in ſolitudine, importunus inſiſterem, indignans excuſaret & diceret: Sine me, non audio te modò; audiam potius quod dulcius auſculto: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam, & ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui convertuntur ad cor:* Aut certè illud: *Declinate a me, maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei*. Quid enim? Ego-ne tam temerarius eſſem, ut inter ſponſi brachia ſuaviter quieſcentem auderem ſuſcitare dilectam, quouſque vellet ipſa? Putarem illicò auditurum me ab illa: Noli mihi moleſtus eſſe; *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur inter lilia.*

† evocare. 1. Reg. 3. 10. Pſal. 84. 9. Pſ. 118. 115. Cant. 2. 16.

2 Verum quod non audeo ego, audet charitas; & cum omni fiducia pulſat ad oſtium amici, nequaquam putans pati ſe debere repulſam quæ amicitiarum matrem ſe novit; nec veretur veſtrum, etſi gratiſſimum, paulisper inquietare otium, propter ſuum negotium. Ipſa profectò, ipſa, cùm vult, facit vos excedere Deo; ipſa &, cùm voluit, fecit ſobrios nobis adeò, ut minimè duceretis indignum, non modò ſuſtinere loquentem, ſed tacentem inſuper benignè provocare. Amplector benignitatem, dignationem admiror, laudo & veneror puritatem qua de noſtris profectibus, quos putatis, tanta in Domino exultatione gloriamini. Glorior & ego plurimum tanto teſtimonio, & ſervorum Dei tam grata, quam gratuita admodum familiaritate delector. Hæc jam gloria mea, hoc gaudium meum, hæ deliciæ cordis mei, quod non fruſtra levarim oculos meos in montes, unde quippè jam non mediocre venit auxilium mihi. Hi jam nobis ſtillarunt montes dulcedinem, & adhuc ſpero quia ſtillabunt, quouſque valles noſtræ abundabunt frumento. Feſtivus enim erit mihi dies ille ducendus, & memoriale ſempiternum, in quo virum illum videre ac ſuſcipere merui, per quem factum eſt, ut in cordibus veſtris ego reciperer. Et quidem jam ante receperatis, ut apparet in litteris veſtris; ſed nunc arctius, ut comperi, & familiarius, cum ille vobis retulit de me quædam, quæ, etſi non probaverit, putavit tamen. Fidelis quippe & religioſus abſit ut aliter loqueretur, quam credidit. En, revera in me experior quod ait Salvator: *Qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet*. Mercedem quippe juſti dixerim quod juſtus reputor, non ob aliud, niſi quod juſtum recepi. Nam, ſi qua ſuperaddita ſunt, ea juſtus, non tam ea veritate rei, quam ex puritate ſui locutus eſt. Audiſtis, credidiſtis, exultaſtis, ſcripſiſtis, & me non parum lætificaſtis, non ſolum quod aliquem locum gratiæ, & locum non mediocrem apud veſtram merui ſanctitatem; ſed & quod nobis veſtrorum non parva ex parte puritas animorum innotuit. Paucis pro certo aperuiſtis cujus ſpiritus eſtis.

Quam dulcis & jucunda BERNARDO virorum ſanctorum familiaritas.

Matth. 10. 41.

3 Gaudeo proinde mihi, gaudeo & vobis; meæ utilitati; & veſtræ ſinceritati. Illa ſiquidem vera, & ſincera eſt charitas, & omninò de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta judicanda procedere, qua proximi bonum æque ut noſtrum diligimus. Nam qui magis, aut certè ſolum diligit ſuum, convincitur non caſtè diligere bonum, quod utique propter ſe diligit; non propter ipſum. Et hic talis non poteſt obedire Prophetæ, qui ait: *Confitemini Domino, quoniam bonus*. Confitetur quidem, quia fortaſſe bonus eſt ſibi, non autem quoniam bonus eſt in ſe. Quapropter noverit in ſe dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*. Eſt

Vera & ſincera charitas quæ?

Pſ. 117. 1. Pſal. 48. 19.

A qui confitetur Domino, quoniam potens eſt; & eſt qui confitetur, quoniam ſibi bonus eſt; & item qui confitetur, quoniam ſimpliciter bonus eſt. Primus ſervus eſt, & timet ſibi: ſecundus mercenarius, & cupit ſibi: tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & qui cupit, uterque pro ſe agunt: ſola quæ in filio eſt charitas non quærit quæ ſua ſunt. Quam ob rem puto de illa dictum: *Lex Domini immaculata convertens animas*, quod ſola videlicet ſit quæ ab amore ſui, & mundi avertere poſſit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertit animam. Mutant interdum vultum, vel actum, affectum nunquam. Facit quidem etiam

Confitentur Domino alii ſervi, alii mercenarii, alii filii.

Pſal. 18. 8.

Sola charitas lex eſt convertens animas.

B ſervus nonnunquam opus Dei; ſed quia non ſpontè, in ſua adhuc duritia permanere convincitur. Facit & mercenarius; ſed quia non gratis, propria trahi cupiditate cognoſcitur. Porrò ubi proprietas, ibi ſingularitas: ubi autem ſingularitas, ibi angulus: ubi verò angulus, ibi ſine dubio ſordes, ſive rubigo. Sit itaque ſervo ſua lex timor ipſe quo conſtringitur: ſit mercenario ſua cupiditas qua & ipſe arctatur, quando ab ipſa tentatur abſtractus & illectus. Sed harum nulla, aut ſine macula eſt, aut animas convertere poteſt. Charitas verò convertit animas, quas facit & voluntarias.

4 Porrò in eo eam dixerim immaculatam, quod nil

Sola immaculata.

C ſibi de ſuo retinere conſuevit. Cui nempe de proprio nihil eſt, totum profectò, quod habet, Dei eſt: quod autem Dei eſt, immundum eſſe non poteſt. Lex ergo Domini immaculata charitas eſt, quæ non quod ſibi utile eſt quærit, ſed quod multis. Lex autem Domini dicitur, ſive quod ipſe ex ea vivat, ſive quod eam nullus, niſi ejus dono, poſſideat. Nec abſurdum videatur quod dixi etiam Deum vivere ex lege, cum non alia dixerim, quam charitate. Quid vero in ſumma, & beata illa Trinitate ſummam, & ineffabilem illam conſervat unitatem, niſi charitas? Lex eſt ergo, & lex Domini charitas, quæ Trinitatem in unitate quodammodo cohibet, & colligat in vinculo pacis. Nemo ta-

Lex Dei charitas quomodo.

D men me exiſtimet charitatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accidens; alioquin in Deo dicerem (quod abſit) eſſe aliquid quod Deus non eſt; ſed ſubſtantiam illam divinam: quod utique nec novum, nec inſolitum eſt, dicente Joanne: *Deus charitas eſt*. Dicitur ergo rectè charitas & Deus, & Dei donum. Itaque Charitas dat charitatem, ſubſtantiva * accidentalem. Ubi dantem ſignificat, nomen eſt ſubſtantiæ; ubi donum, qualitatis. Hæc eſt lex æterna, creatrix, & gubernatrix univerſitatis; ſiquidem in pondere, & menſura, & numero per eam facta ſunt univerſa; & nihil ſine lege relinquitur, cum ipſa quoque Lex omnium ſine lege non ſit: non tamen alia, quam

1. Jo. 4. 16.

* ſ. nec aliud ſubſtantia.

E ſeipſa, qua & ſeipſam, etſi non creavit, regit tamen.

5 Cæterum ſervus, & mercenarius habent legem, non a Domino, ſed quam ipſi ſibi fecerunt: ille Deum non amando, iſte plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domini, ſed ſuam; illi tamen quæ Domini eſt ſubjectam. Et quidem ſuam ſibi quiſque legem facere potuerunt; non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini ſubducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque ſibi ſuam feciſſe legem, quando communi, & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, perverſe utique volens ſuum imitari Creatorem; ut, ſicut ipſe ſibi lex, ſuique juris eſt, ita is quoque ſe ipſum regeret, & legem ſibi ſuam faceret vo-

Qualis lex ſervi, & mercenarii.

F luntatem: grave utique, & importabile jugum ſuper omnes filios Adam, heu! inclinans, & incurvans cervices noſtras adeo, ut vita noſtra inferno appropinquaverit. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* quod utique ſic premor, ut, niſi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea. Sub hoc onere gravatus gemebat qui dicebat: *Quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis?* Ubi dixit: *Factus ſum mihimetipſi gravis*, oſtendit quod lex ipſe ſibi eſſet, nec alius hoc, quam ipſe, ſibi feciſſet. Quod autem Deo loquens præmiſit: *Poſuiſti me contrarium tibi*, Dei ſe tamen non effugiſſe legem indicavit: hoc quippe ad æter-

Rom. 7. 24.

Job 7. 20.

nam

nam juſtamque legem Dei pertimuit, ut, qui a Deo noluit ſuaviter regi, pœnaliter a ſe ipſo regeretur; quique ſponte jugum ſuave, & onus leve charitatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile pateretur invitus.

6 Miro itaque modo Æterna lex fugitivum ſuum, & poſuit ſibi contrarium, & retinuit ſubjectum; dum, videlicet, nec juſtitiæ pro meritis legem evaſit, nec tamen cum Deo in ſua luce, in ſua requie, in ſua gloria remanſit; ſubjectus poteſtati, & ſubmotus felicitati. *Job 7. 21.* Domine Deus meus, cur non tollis peccatum meum, & quare non auſers iniquitatem meam? ut, abjecta gravi ſarcina propriæ voluntatis, ſub levi onere charitatis reſpirem; nec jam ſervili timore coercear, nec mercenaria cupiditate illiciar, ſed agar ſpiritu tuo, ſpiritu libertatis, quo aguntur filii tui; qui teſtimonium reddat ſpiritui meo, quòd & ego ſim unus ex filiis, dum eadem mihi lex fuerit quæ & tibi; & ſicut tu es, ita & ipſe ſim in hoc mundo? Hi ſiquidem qui hoc faciunt quod ait Apoſtolus: *Rom. 13. 8.* *Nemini quicquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*, proculdubio, ſicut Deus eſt, & ipſi ſunt in hoc mundo: nec ſervi, aut mercenarii ſunt, ſed filii. Itaque nec filii ſunt ſine lege, niſi forta aliquis aliter ſentiat propter hoc quod ſcriptum eſt: *1. Tim. 1. 9.* *Juſtis non eſt lex poſita*. (Juſtis quomodo non ſit lex poſita.) Sed ſciendum quod alia eſt lex promulgata a ſpiritu ſervitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuavitate. Nec ſub illa coguntur eſſe filii, nec ſine iſta patiuntur. Vis audire quia juſtis non eſt lex poſita? *Rom. 8. 15.* *Non accepiſtis*, inquit, *ſpiritum ſervitutis iterum in timore*. Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? *ſed accepiſtis*, ait, *ſpiritum adoptionis filiorum*. Denique audi juſtum utrumque de ſe fatentem; & quod non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: *1. Cor. 9. 21.* *Factus ſum*, inquit, *his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege: his qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem, cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti*. Unde apte non dicitur: Juſti non habent legem, aut juſti ſunt ſine lege; ſed, *Juſtis non eſt lex poſita*, hoc eſt, non tamquam invitis impoſita, ſed voluntariis eo liberaliter data, quo ſuaviter inſpirata. *Matt. 11. 29.* Unde & pulchre Dominus: *Tollite*, ait, *jugum meum ſuper vos*, ac ſi diceret: Non impono invitis, ſed vos tollite, ſi vultis: alioquin non requiem, ſed laborem invenietis animabus veſtris.

7 Bona itaque lex charitas, & ſuavis, quæ non ſolum leviter ſuaviterque portatur, ſed etiam ſervorum, & mercenariorum leges portabiles ac leves reddit; (Charitas omnia levia reddit.) quas utique non deſtruit, ſed facit ut impleantur, dicente Domino: *Matt. 5. 17.* *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*: illam temperat, iſtam ordinat, utramque levigat. Numquam erit charitas ſine timore, ſed caſto; numquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergo charitas legem ſervi, cum infundit devotionem; (Charitas an ſit ſine timore, & cupiditate.) implet & mercenarii; cum ordinat cupiditatem. Porro timori permixta devotio ipſum non annullat, ſed caſtificat. Pœna tantum tollitur, ſine qua eſſe non potuit, dum fuit ſervilis: & timor manet in ſæculum ſeculi caſtus & filialis. *Pſ. 18. 10.* *1. Joan. 4. 18.* Nam quod legitur: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, pœna intelligenda eſt quæ ſervili, ut diximus, numquam deeſt timori, illo, ſcilicet, genere locutionis quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc recte a ſuperveniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus reſpuuntur, bonis vero meliora præferuntur, nec bona, niſi propter meliora, appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam aſſecutum fuerit, diligetur corpus, & univerſa corporis bona tantum propter animam, anima propter Deum, Deus autem propter ſeipſum.

8. Veruntamen, quia carnales ſumus, & de Carnis concupiſcentia naſcimur, neceſſe eſt cupiditas, vel amor noſter a carne incipiat: (Amor ſpiritualis incipit a carne.) quæ, ſi recto ordine dirigitur, quibuſdam ſuis gradibus, duce gratia, proficiens, ſpiritu tandem conſummabitur; quia non prius quod ſpirituale, *1. Cor. 15. 46.* ſed quod animale, deinde quod ſpirituale: & prius neceſſe eſt portemus imaginem terreſtris, deinde cæleſtis. In primis ergo diligit ſeipſum homo propter ſe. Caro quippe eſt, & nil ſapere valet, præter ſe. Cumque ſe videt per ſe non poſſe ſubſiſtere, Deum ſibi quaſi neceſſarium incipit per fidem inquirere, & diligere. Diligit itaque in ſecundo gradu Deum, ſed propter ſe, non propter ipſum. At vero, cum ipſum cœperit occaſione propriæ neceſſitatis colere, & frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo; (Quatuor gradus Amoris, quorum ultimus eſt patriæ.) quadam hujuſcemodi familiaritate paulatim ſenſimque Deus innoteſcit, conſequenter & dulceſcit: & ſic, guſtato quam ſuavis eſt Dominus, tranſit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non jam propter ſe, ſed propter ipſum. Sane in hoc gradu ſtatur; & neſcio ſi a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut ſe, ſcilicet, homo diligat tantum propter Deum. Aſſerant hoc ſi qui experti ſunt: mihi, fateor, impoſſibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit ſervus bonus & fidelis in gaudium Domini ſui, & inebriatus ab ubertate domus Dei. Quaſi enim ebrius, miro quodam modo oblitus ſui, & a ſe penitus velut deficiens, totus perget in Deum, & deinceps adhærens ei, unus ſpiritus erit.

9 Arbitror hoc Prophetam ſenſiſſe, cum diceret: *Pſ. 70. 16.* *Introibo in potentias Domini; Domine, memorabor juſtitiæ tuæ ſolius*. (Status charitatis in patria.) Sciebat profecto, cum introiret in ſpirituales potentias Domini, exutum ſe iri univerſis infirmitatibus carnis, ut jam nil de carne haberet cogitare, ſed totus in ſpiritu memoraretur juſtitiæ Dei ſolius. Tunc pro certo ſingula Chriſti membra dicere poterunt de ſe quod Paulus ajebat de capite: *2. Cor. 5. 16.* *Et cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus*. Nemo ibi ſe cognoſcit ſecundum carnem, *1. Cor. 15. 50.* quia caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Non quod carnis ſubſtantia illic futura non ſit; ſed quod carnalis omnis neceſſitudo ſit defutura, carniſque amor amore ſpiritus abſorbendus, & infirmæ quæ nunc ſunt humanæ affectiones in divinas quaſdam potentias habeant commutari. Tunc ſagena charitatis, quæ nunc, tracta per hoc mare magnum & ſpatioſum, ex omni genere piſcium congregare non deſinit, cum perducta ad litus fuerit, malos foras mittens, bonos ſolummodo retinebit. Siquidem in hac vita ex omni genere piſcium intra ſinum ſuæ latitudinis charitatis rete concludit; ubi ſe pro tempore omnibus conformans, omniumque in ſe, ſive proſpera, ſive adverſa, trajiciens, ſuaque quodammodo faciens, non ſolum gaudere cum gaudentibus, ſed etiam flere cum flentibus conſuevit. Sed cum pervenerit ad litus, velut malos piſces, omne quod triſte patitur foras mittens, ſola quæ placere, & jucunda eſſe poterunt, retinebit. Numquid enim tunc, verbi gratia, Paulus aut infirmabitur cum infirmis, aut uretur pro ſcandalizatis, ubi ſcandala & infirmitas procul erunt? Aut certe lugebit eos qui ante non egerunt pœnitentiam, ubi certum eſt, ſic neminem ſane fore qui pœniteat, quomodo qui peccet non erit? Abſit autem ut vel eos, qui ignibus æternis cum diabolo & angelis ejus deputandi ſunt, plangat & defleat in illa civitate quam fluminis impetus lætificat; *Pſ. 86. 2.* cujus diligit Dominus portas ſuper omnia tabernacula Jacob; quod videlicet in tabernaculis, etſi quandoque gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita; in illa autem patria nulla prorſus admittitur adverſitas, ſive triſtitia, quemadmodum de illa canitur: *Pſal. 86. 7.* *Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te*: & rurſum: *Iſa. 61. 7.* *Lætitia ſempiterna erit eis*. Denique quomodo miſericordiæ recordabitur ubi memorabitur juſtitiæ Dei ſolius? Proinde ubi jam non erit miſeriæ locus, aut miſericordiæ tempus, nullus profecto eſſe poterit miſerationis affectus.

10 Longum quidem adhuc texere ſermonem inſatiabili colloquendi ad vos deſiderio pulſor, fratres mei cariſſimi, & deſideratiſſimi: ſed tria ſunt quæ finem indicunt. Primum quidem, quod maxime vereor ne fiam oneroſus vobis: ſecundum, quia pudet loquacitatis: tertium, quod domeſticis urgeor curis. In fine precor, miſeremini mei; & ſi exultaſtis in bonis de me tantum auditis; certis, quæſo, compatimini malis.

Modeſtia S. Bernardi & humilitas. malis. Vidit fortaſſis qui vobis ea narravit aliqua A
parva, & de parvis grandia æſtimavit: veſtra autem ſinceritas facile credidit quod libenter audivit. Gratulor quidem de charitate, quæ omnia credit; ſed confundor pro veritate, quæ omnia novit. Volo vos mihi credere de me magis, quam alteri, qui tantum videt in facie. *Nemo quippe ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt.* Dico vobis ego qui de me loquor, non ex conjectura, ſed ex ſententia: Non ſum talis qualis putor, vel dicor. Quod quidem tam ſecurus fateor, quam certus experior ita, ut nil malim veſtris orationibus ſpecialiter obtinere, quam ut talis fiam, qualem litteræ veſtræ prædicant.

Ad Eosdem,

EPISTOLA XII.

Orationibus eorum ſe commendat.

Amantiſſimo Domino, & Reverendiſſimo Patri Guigoni, Priori Cartuſienſi, & ſanctis Fratribus adhærentibus ei, frater Bernardus de Clara-valle, modicum id quod eſt.

PRimum, quod accedens ad partes illas, non adjeci pervenire uſque ad vos, videre facies veſtras, rememorari iniquitates, & neceſſitates meas, etſi vobis fortitan ſatisfacere poſſum, mihi, fateor, non poſſum. Iraſcor occupationibus meis, quibus factum eſt, non ut neglexerim, ſed ut nequiverim. Hoc frequenter C
patior, & ideo frequenter iraſcor: dignus utinam,
Veræ miſericordiæ officia. cui omnis ſanctus condoleat. Alioquin dupliciter miſer ſum, ſi nec miſerabilis ſum. Ego vero fraternæ pietati locum in me oſtendo, non meritum. Miſeremini mei, non quia dignus, ſed quoniam inops & pauper ſum ego. Juſtitia meritum quærit; miſericordia miſeriam intuetur. Vera miſericordia non judicat, ſed afficit: non nititur diſcuſſione, occaſione contenta. Non enim expectatur ratio ubi affectio trahit. Lu-
1. Reg. 15. 35. gebat Samuel Saul, miſerans, non deliberans. Fundebat lachrimas David filio parricidæ, etſi non pro-
2. Reg. 18. 33. futuras, pias tamen. Ita & vos miſeremini mei, non
quia merui, ſed quia egeo. Miſeremini tamquam miſericordiam conſecuti a Domino, ut ſine timore, a mundi tumultibus liberati, ſerviatis ei. Felices quos abſcondit in tabernaculo ſuo in die malorum, in umbra alarum ſuarum ſperantes, donec tranſeat iniquitas. Cæterum ego infelix, pauper, & nudus, homo natus ad laborem, implumis avicula, pene omni tempore nidulo exulans, vento expoſita & turbini; turbatus ſum, & motus ſum ſicut ebrius, & omnis conſcientia mea devorata eſt. Miſeremini proinde, etſi nil meriti, certe ſic affecti.

AN. CHR. MCXXVI.

Ad Dominum Papam Honorium.

EPISTOLA XIII.

Alberici electionem ad Epiſcopatum Catalaunenſem ratam haberi petit.

Summo Pontifici Honorio Frater quidam, profeſſione monachus, converſatione peccator, ſeipſum quantillus eſt. E

AJunt apud vos plus valere pauperis precem, quam potentis vultum. De qua veſtra ſingulari dignatione tam ſancta opinio facit me dignitatis celſitudinem non vereri, quo minus audeam loqui ad vos, id præſertim quod charitas ſuggerit. De Eccleſia dico, Domine, Catalaunenſi; cujus, quantum in me eſt, nec valeo, nec debeo diſſimulare periculum. Videmus nimirum, jamjamque imminere ſentimus nos qui vicini ſumus, pacem videlicet memoratæ eccleſiæ graviter mox eſſe turbandam, ſi electioni illuſtris illius viri, ideſt, Magiſtri [a] Alberici, in quam utique totus tam clerus, quam populus pari voto, & voce convenerant, & conveniunt, veſtræ pietatis aſſenſum impetrare nequiverint. De qua re ſi & noſtra quæritur, aut curatur ſententia, novimus hominem ſanæ fidei & doctrinæ hactenus exſtitiſſe; in divinis pariter & humanis prudentem eſſe; & ſperamus in domo Dei (ſi tamen
B ipſe elegit eum) fore vas in honorem, & utilem futurum non ſolum illi, ſed & omni Gallicanæ Eccleſiæ. Veſtræ jam diſcretionis eſt judicare, an merito flagitetur a vobis facienda diſpenſatio, unde talis poteſt ſperari recompenſatio.

Ad Eumdem Honorium Papam

EPISTOLA XIV.

CIRC. AN. MCXXVI.

Cauſam eccleſiæ Divionenſis ſummo Pontifici commendat.

C Summo Pontifici Honorio frater Bernardus, vocatus Abbas Claræ-vallis, ſalutem, & ſi quid poteſt peccatoris oratio.

QUanto ad vos timore ſcribam, novit ipſe quem timemus in vobis. Sed ut audeam, domina charitas facit; quippe quæ imperat & vobis. Pro eccleſia Divionenſi [b] rogatus, ſuſcepi facere precem: ſed quid potiſſimum precari debeam, pene dubito. Nam ſicut tentare aliquid vel prece, vel pretio adverſus juſtitiam iniquum eſt; ſic pro juſtitia multum laborare apud juſtitiæ amatorem ſuperfluum. Verum, etſi nos quid oremus, ſicut oportet, neſcimus; confidimus tamen quod veſtra benignitas, præſertim in cauſa Religioſorum [c], otioſa eſſe non poterit. Et quidem ſanctitatis veſtræ
D prudentia, ſollicitaque diſcuſſio quid inventura ſit, ego neſcio: ſed hoc dico quod audivi, & frequenter audio, quia, videlicet, longo & inconcuſſo tenore fertur Divionenſis eccleſia poſſediſſe ea [d] de quibus adverſus eam cauſantur Luxovienſes; ita ut hi qui videntur antiquiores de vicinis, mirentur, & indignentur, novam abominantes calumniam.

EOD. AN.

Ad Haimericum [e] Cancellarium, unde ſupra.

EPISTOLA XV.

E Viro illuſtri D. Haimerico, Apoſtolicæ Sedis Cancellario, Bernardus de Clara-valle, quæ retro ſunt obliviſci, & ad ea quæ ante ſunt, Apoſtolum ſequi.

NON latet amicos noſtros quod me familiari affectu diligitis, & tantæ mihi felicitatis fructum invident, ſi ſolus habere voluero. Monachi Divionenſes, ob antiquam illius eccleſiæ religionem, mihi cariſſimi ſunt. Sentiant, ſi placet, quod non ſit amor otioſus, ſive veſter ad nos, ſive noſter ad illos, ſalva tamen Amicus uſque ad aras.

a Albericus, eccleſiæ Remenſis Scholarum magiſter, *ſcientia litterarum atque conſilii prudentia clariſſimus*, teſte Roberto de Monte, *Remenſis* origine dicitur a Petro Abaelardo ejus adverſario in Hiſtoria calamitatum cap. 5. & diſcipulus Guillelmi de Campellis, *condiſcipulus* Abaelardi ab Heloiſſa in epiſt. 2. Ad eum de Chriſti timore Gualterus epiſcopus Laudunenſis ſcribit epiſt. 4. quæ exſtat in Spicilegii tomo 2. pag. 459. Fallor, ſi non ipſe eſt *Magiſter in Francia*, quem tacito nomine ſuggillat Abaelardus in Theologiæ introduct. pag. 1066. Is poſt Ebalum Catalaunenſem epiſcopum electus anno 1126. ſed ordinatione infecta, demum creatus eſt archiepiſcopus Bituricenſis anno 1139. Obiit anno 1141. Confer ep. 58. quæ ante hanc ſcripta eſt ad Ebalum, & lege ſic Marlotum in tomo 2. Metropolis Remenſis p. 285. cum noſtris inferioribus Notis. Fuit alter *Albericus Remenſis*, dictus, *de Porta Veneris*, de quo Joannes Sareſberienſis epiſt. 182.

b Ideſt monaſterio Divionenſium S. Benigni monachorum, quos ob *antiquam religionem* ſibi cariſs. in epiſt. ſeq. dicit Bernardus, cujus mater in eorum eccleſia ſepulta fuit, inde poſtea tranſlata F
Claram-Vallem. Bernardo, aliiſque ejuſdem ævi ſcriptoribus familiare *eccleſiæ* nomine ſignificare monaſteria, infra in epiſt. 50. 60. 139. 182. 384. 395. &c. cum alias eccleſiæ quævis non raro monaſteria dicta ſint. Nota hic S. Benigni eccleſiam ſimpliciter vocari *Divionenſem*, quod primaria ſit urbis eccleſia. Quænam fuerit hujus litis cauſa, docet Willenci Lingonis Præſulis epiſt. apud Perardum p. 228.

c Hoc nomine non raro Bernardus aliique utuntur ad monachos deſignandos, ut in epiſt. 45. & 202. & in ſerm. 26. de diverſis num. 2. ſed & longè ante eum Gregorius M. in lib. 1. epiſt. 59.

d Lis iſta vertebatur de duabus cellis, Clarimontis, & Vangionis-rivi, anno tandem 1129. decisa per Stephanum archiepiſcopum Viennenſem & alios, apud Perardum in Burgundicis monumentis pag. 224. & 228.

e Haimericus, natione Gallus, Bernardi in paucis amicus, quem litterarum officio prævenit, ut patet ex epiſt. 311. quæ ante hanc ſcripta eſt. Vide hic Horſtii Notas.

A tamen in omnibus juſtitia, contra quam ne amicum quidem reſpicere fas eſt.

EOD. AN. Ad PETRUM PRESBYTERUM CARDINALEM, unde ſupra.

EPISTOLA XVI.

Cariſſimo domino ſuo PETRO, Presbytero Cardinali, frater Bernardus, abbas Claræ-vallis, ſalutem, & non in via.

EGO cauſam non habeo; cauſam tamen Divionenſium monachorum, quia viri religioſi ſunt, meam facio. Manu-tenete eam ut meam; ſic tamen meam, ut & juſtitiæ ſit. Quod utique & nos confidimus, & tota fere patria teſtatur.

a Ad PETRUM DIACONUM a CARDINALEM.

CIRC. AN. MCXXVII

EPISTOLA XVII.

Excuſat ſe quod, vocatus, non venerit: De ſcriptis poſtulatis reſpondet.

Domino Venerabili PETRO, Romanæ Eccleſiæ Diacono Cardinali, & Legato, frater Bernardus ſeipſum quantum poteſt.

QUod ad vos non veni, ut mandaſtis, non mea pigritia, ſed cauſa fuit non contemnenda. Siquidem, ſalva veſtra, omniumque bonorum reverentia, mihi propoſitum eſt nequaquam egredi de monaſterio, niſi certis ex cauſis, quarum utique nulla modo ſe obtulit, ut licite poſſem veſtræ in hoc, immo & noſtræ ſatisfacere voluntati. Verum vos quid facitis de eo quod jamdudum veſtrarum priorum litterarum promiſſione tenemus, veſtro, ſcilicet, quem adhoc ſuſtinemus, adventu? Quæ illa deinde ſcripta ſint, quæ & antè vobis * fieri juſſiſtis, & nunc requiritis, omnino neſcimus; ideoque nihil paravimus. Ego enim neſcio me quippiam quandoque ſcriptitaſſe de moralibus, quod veſtræ excellentiæ b ſtudio dignum putem. Aliqui Fratres nonnulla ex his, quæ me coram audiere loquentem, ſtilo ſuo excepere. Quorum unus vobis præſto eſt, Præcentor, videlicet, Trecenſis, & Archidiaconus Gebuinus c: & facile poteſtis habere, ſi qua placent, quæ ab illo excepta ſunt. Tamen ſi curæ vobis, aut curis quandoque veſtris vacuum fuerit, & ita dignum judicatis, dignitatis, videlicet, veſtræ promiſſam præſentiam expectantibus exhibere filiolis; tunc, ſi quid in manibus inventum, aut noſtro poſſe adhuc elaborari ſtudio viſum fuerit quod forte delectet, veſtræ omnino pro viribus non deero voluntati. Diligimus enim bonam famam veſtram; reveremur quam in vobis audivimus circa res Dei ſollicitudinem & ſinceritatem; & ideo valde gratum habemus, ſi noſtra vobis forte in aliquo eſſe poſſit officioſa ruſticitas.

* al. nobis.

d Ad EUMDEM. d

EPISTOLA XVIII.

CIRC. AN. MCXXVII *Opinionem ſanctitatis a ſe amoliri nititur, & promittit ſe quos ſcripſerat libellos communicaturum.*

1 CUM totum me dedero vobis, parum eſt, ut digne mihi videar recompenſaſſe vel dimidium benevolentiæ quam erga noſtram humilitatem habere vos ajunt. Gaudeo quidem de gratia; ſed temperat, fateor, pro tanto favore lætitiam, quod eumdem mihi favorem, non opus, ſed opinio acquiſierit. Pudet nimirum granditer exultare, cum ſentio in me venerari, vel diligi, non quidem quod ſum, ſed quod putor. Neque enim ego tunc diligor, quando ſic diligor; ſed neſcio quid in me pro me, quod non ſum ego e. Immo, ut verius loquar, non neſcio: nam certiſſime ſcio quod nihil. Nihil enim proculdubio eſt quicquid putatur, & non eſt. Porro, cum amatur quod non eſt, ſed eſſe putatur, non amor, vel amans nihil eſt, ſed quod amatur. Mirandum, ſed magis dolendum, quam mirandum, quod id, quod nihil eſt, amari poteſt: Hinc plane ſentimus unde, quo venimus, quid perdidimus, quid invenimus. Adhærendo ei, qui ſemper, & beate eſt, ſemper & nos eſſe, & beate eſſe poteramus. Adhærendo autem dixerim, non ſolum per cognitionem, ſed per amorem. Nam quidam ex filiis Adam, *cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis*. Merito proinde obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, quia, cum veritatem cognoſcerent, & contemnerent, jure receperunt in pœnam ut nec cognoſcerent. Heu! ſic adhærendo veritati per cognitionem, ſed ab illa defluendo per amorem, amando pro illa, ſcilicet, vanitatem, homo vanitati ſimilis factus eſt. Et quid vanius, quam diligere vanitatem? & quid iniquius, quam contemnere veritatem? Quid vero juſtius, quam contemptoribus ſubtrahi & ipſam cognitionem? Quid, inquam, juſtius, quam ut jam de ejus cognitione gloriari non poſſit qui cognitam non glorificavit? Itaque APPETITUS vanitatis eſt contemptus veritatis; contemptus veritatis cauſa noſtræ cæcitatis: *Et quia non probaverunt*, inquit, *Deum habere in notitiam, tradidit illos in reprobum ſenſum*.

Bernardi modeſtia.

Amor boni apparentis.

Cognoſcentium Deum nec amantium pœna cæcitas. * Rom. 1. 21.

Ibid. 28.

2 Ex hac ergo cæcitate deſcendit quod plerumque, pro eo quod eſt, amamus, vel approbamus quod non eſt: quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur ab eo qui ſumme eſt. Et quid eſt homo, o Deus, niſi quod innotuiſti ei? Itaque ſi notitia Dei cauſa eſt ut homo aliquid ſit, ignorantia facit ut nihil ſit. Sed qui vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt, miſeratus quodammodo redactos in nihil; manna illud abſconditum (de quo Apoſtolus: *Et vita*, inquit, *veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*) quia needum poſſumus contemplari per ſpeciem, vel plene amplecti per amorem, dedit interim nobis & ſapere per fidem, & quærere per deſiderium: per quæ utique duo ad eſſe de non eſſe ſecundo reducti, fieri incipiamus initium aliquod creaturæ ejus, tranſituri quandoque in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Quod proculdubio erit, cum juſtitia convertetur in judicium, hoc eſt, fides in intellectum, juſtitia, videlicet, quæ ex fide eſt, in judicium plenæ cognitionis; & item deſiderium peregrinationis in plenitudinem commutabitur dilectionis. Si enim adhuc abſentes initiat fides, & deſiderium; præſentes profecto conſummat intellectus, & amor. Sicut autem fides ducit ad plenam cognitionem, ſic deſiderium ad perfectam dilectionem: Et ſicut dicitur: *Niſi credideritis, non intelligetis*; ſic dici æque non abſurde poteſt: Si non deſideraveritis, non perfecte amabitis. Intellectus igitur eſt fructus fidei, perfecta charitas deſiderii. Interim *Juſtus ex fide vivit*, nam beatus ex intellectu. Interim juſtus deſiderat ad Deum ſicut cervus ad fontes aquarum: nam beatus haurit jam in gau-

Ignorans Deum homo nihil eſt.

Coloſſ. 3. 3. Reformatio hominis quomodo perficitur.

Iſa. 7. 9.

Abac. 2. 4.

a Petrus iſte alius ſine dubio eſt a Petro Leonis, itidem Legato, ſed presbytero cardinale, ut probavimus in Præfatione ad hunc tomum. Videtur eſſe Petrus, quem *Legatum de latere ſuo* Honorius ſecundus initio ſui pontificatus in Galliam miſit contra Pontium & Pontianos, teſte Petro Venerabili in lib. 2. de miraculis cap. 13 An Petrus de Fontanis, Bernardi conterraneus, Cardinalis titul. S. Marcelli a Calliſto creatus anno 1120.

b *Excellentiæ* nomine Bernardus cardinales compellare ſolet, ut in epiſtolis 306. & 311. aliquando *Sanctitatis*, epiſt. 306. *Excellentiæ* titulum tribuit etiam regibus epiſt. 45. num. 2. item Papæ ep. 349. immo epiſcopis epiſtola 63.

c Gebuinum *moribus & litteratura conſpicuum* vocat Hildebertus in epiſtola 55. Ejuſdem eloquentiam & ſapientiam prædicat Nicolaus Claræ-vallenſis in epiſt. 5. ubi ejus ſermonem memorat in illud Evangelii, *Si filius vos liberaverit*, &c. Sermonum ipſius volumen exſtat in Bibliotheca Victorina. Hic eſt ille cantor Trecenſis, cujus flores petit Joannes Sareſberienſis epiſt. 96. Confer Petrum Venerabilem in lib. 2. epiſt. 34. & 35.

d Veteres in hoc titulo mſſ. Colbertinus num. 1420. & Compendienſis habent, *ad eumdem Aimericum*; alii tres Colbertini, *ad eumdem*, ut id referetur *ad Petrum Diaconum*, quod præferendum, ob libros petitos in ſuperiori epiſt. num. 1. & in hac num. 5.

e Ita ferè Auguſtinus in epiſtola quondam 7. nunc 143. num. 3.

gaudio de ſontibus Salvatoris, hoc eſt, delectatur in plenitudine charitatis. A

3 His igitur fortaſſis, quaſi duobus animæ brachiis, intellectu, videlicet, & amore, ideſt, cognitione, & dilectione veritatis, amplectitur & comprehenditur cum omnibus Sanctis longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum; hoc eſt, æternitas, charitas, virtus, & ſapientia. Et hæc omnia Chriſtus. Æternitas eſt, quia

Joan. 17. 5.

hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Jeſum-Chriſtum. Charitas eſt, quia

1. Joan. 4.

Deus eſt: *Deus* enim *charitas eſt*. Eſt & *Dei virtus*, & *Dei ſapientia*. Sed quando hæc erunt? quando videbimus eum ſicuti eſt? Quando amabimus eum prout eſt? nam

Rom. 8. 19.

Vanitas laudis humanæ.

expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt non volens. B De qua univerſali vanitate ineſt nobis & velle laudari, cum ſimus vituperabiles; & nolle laudare quos ſcimus eſſe laudabiles. Sed & hoc vanum eſt, quod noſtra plerumque ignorantia & tacetur quod eſt, & prædicatur quod non eſt. Quid ad iſta dicemus,

Pſ. 61. 10.

niſi quia *vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum?*

*al. Laudamur.

Laudamus* mendaciter, delectamur inaniter, ut & vani ſint qui laudantur, & mendaces qui laudant. Alii adulantur, & ficti ſunt; alii laudant quod putant, & falſi ſunt; alii utrorumque præconiis gloriantur, & vani ſunt. Solus ſapiens qui cum Apoſtolo C

2. Cor. 12. 6.

dicit: *Parco autem ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.*

Famæ incertæ non temerè credendum.

4 Hæc interim vobis nimis feſtine, & ob hoc minus feſtive exaravi potius, quam dictavi; ac fortaſſis loquacius, quam debui, ſed omnino veracius non potui, prout ſapui. Sed, ut inde ſumat epiſtola finem unde ſumpſit exordium, nolo vos de me incertæ famæ nimis credulum eſſe; quę, ut optime noſtis, ſæpe in ſua ſolet utrobique falli ſententia; & de laude, videlicet, & de vituperatione. Probate, ſi placet, & æſtimate, quatenus amor, vel favor veſter & juſtus, & eo ſit amplius amico gratus, quo pro meritis moderatur: ut cum laus de gravitate judicii, non mendacio proceſſerit vulgi, & ſi minus honoris, minus D quoque conferat & oneris. Eſt certe quod me magis, quantuluſcumque ſum, facit eſſe veſtrum; quod, videlicet, in rebus Dei ſtrenue, ſincereque (ut ajunt) pro veſtra vice verſamini. Hoc, ut ſemper de vobis vere dicatur, ſemper in vobis vere inveniatur.

Opuſcula a Bernardo ſcripta.

5 Librum quem quæſiſtis ad tranſcribendum habetis. Opuſcula noſtra quæ requiritis, & pauca ſunt, & nihil eſt in eis omnino quod veſtro ſtudio dignum putem. Tamen quia melius judico mihi, noſtrum culpari ingeniolum, quam voluntatem; & periclitari apud vos potius imperitiam, quam obedientiam; quæ horum, & quo vobis placet ut mittam, ſcripto nobis per præſentem nuntium ſignificate; ut quæ modo E penes me non ſunt, ab his qui habent ea requiram, & dirigam quocumque mandaveritis. Et ut ſciatis quid petatis, ſcio me ſcripſiſſe libellum, qui inſcribitur, de Humilitate; & quatuor homilias in laudibus Virginis Matris, (nam hunc habet titulum) ſuper illum, videlicet, locum Evangelii apud Lucam, ubi dicitur:

Luc. 1. 26.

Miſſus eſt Angelus Gabriel: Necnon & Apologiam ad quemdam amicum noſtrum [a]; ubi aliqua diſſerui de Cluniacenſibus, & noſtris, ideſt, Ciſtercienſibus, obſervantiis. Sed & paucas ad diverſos epiſtolas dictavi. Aliqui fratres ex his, qui me coram audiere loquentem, ſuo ſtilo exceperunt, & penes ſe retinent. Utinam, F quod minime ſpero, noſtra vobis in aliquo poſſit eſſe officioſa ruſticitas.

Ad Eumdem. [b]

EPISTOLA XIX.

CIRC. AN. MCXXVI

Commendat Remenſes Legatos.

TEmpus eſt ut promiſſum exigam; utque probem ne forte fruſtra de vobis ſemper confiſus ſim, ex quo veſtram & notitiam merui, & amicitiam. Mihi ſiquidem vos præſtitiſſe confidite quicquid opis veſtræ iſti Remenſes legati [c] præſto ſibi eſſe perſenſerint. Non quia me tanti putem, hæc audeo, ſed quia vos promiſiſtis: utrum-ne digne, vos videritis.

Ad Haimericum Cancellarium, unde ſupra.

EPISTOLA XX.

CIRC. AN. MCXXVII

Viro illuſtri Domino Haimerico, ſanctæ Romanæ Sedis Cancellario, frater Bernardus de Claravalle ſalutem & orationem.

QUia ſemel cœpi, loquar, & loquar ad vos, eroque importunus, ſed importunus charitatis, ſed veritatis, ſed juſtitiæ. Nam, etſi tanti non ſum, ut Romæ habeam propria negotia, nulla tamen, quæ Dei eſſe conſtiterit, a me duco aliena. Quapropter, ſi veræ id mihi gratiæ apud vos manet, quod multorum habet opinio, liceat illud, obſecro, Legatis domini Archiepiſcopi Remenſis in præſenti negotio experiri. Nil quippe eos, niſi quod juſtum eſt, perferre, vel quærere ſuſpicamur.

Ad Matthæum [d] Legatum.

EPISTOLA XXI.

Sub finem ANNI MCXXVII

Excuſat ſe perbelle, quod, vocatus ad negotia tractanda, non acceſſerit.

1 FUit quidem parere paratum cor meum, ſed non æque & corpus meum. Sævientis ſiquidem acutæ febris exuſta ardoribus, & exhauſta ſudoribus, non valuit ſufficere ſpiritui prompto caro infirma. Volui ergo, ſed prævolanti voluntati obſtitit ea quam dixi occaſio. Quæ an juſta ſit, ipſi judicent amici noſtri, qui me, omni excluſa excuſatione, obedientiæ retibus circumcluſum, quotidie de clauſtro ad civitates pertrahere moliuntur; ſimulque attendant iſtam me occaſionem non fallaciter adinveniſſe, ſed graviter pertuliſſe; ut vel nunc experiantur quia non eſt conſilium contra conſilium Domini. Quibus ſi ego reſpondiſſem: *Exui tunicam meam, quomodo induam illam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* profecto indignarentur. Nunc autem divino aut ſuccenſeant, aut acquieſcant judicio, quo factum eſt ut, etſi velim, non valeam proficiſci.

Cant. 5. 3.

Bernardi modeſtia & ſilentii amor.

2 Sed grandis, inquiunt, fuit cauſa, graviſque neceſſitas. Quærendus ergo fuerat qui grandibus diffiniendis fuiſſet idoneus. Si me talem putant, ego me talem non eſſe nequaquam puto, ſed ſcio. Denique ſive grandia ſint, ſive parva, ad quæ me ita perurgent, ego cauſam non habeo. Quæro ſiquidem: Facilia ſunt, an difficilia, quæ ad perturbandum amicum ſilentium tantopere imponere curatis amico? Si facilia, abſque me poſſunt fieri: ſi difficilia, per me non poſſunt effici. Niſi forte tanti æſtimor, cui grandia, & impoſſibilia reſerventur, tamquam ea ego poſſim quę nemo alius facere poteſt. Quod ſi ita eſt, Domine Deus meus, quomodo tuum de me ſolo fruſtra-

a Guillelmum ſcilicet S. Theoderici abbatem, quæ Apologia legitur hic in tomo 4.

b Manrique non ſine fundamento corrigendum putat hujus epiſtolæ titulum, & ſic reſtituendum: *ad Petrum Presbyterum Cardinalem*, qui tunc Romæ verſabatur, ex notis ſupra ad epiſtolam 16. ad quem epiſtola 16.

c De hac legatione nihil lego apud Marlotum. Fortè directa eſt Honorio ad obtinendum pallium pro Rainaldo de Martiniaco, qui ad ſedem Remenſem ex Andegavenſi tranſlatus eſt anno 1124. Sed aliud negotium innuit epiſtola ſequens.

d Matthæus, ex canonico Remenſi monachus Cluniacenſis apud S. Martinum de Campis, dein Cardinalis & epiſcopus Albanenſis, vir miræ ſanctitatis ex Petro Venerabili, is eſt ad quem hæc epiſtola ſcripta eſt, inſtante Concil. Trecenſi anni 1128. ex ſuſioribus Notis.

A ſtratum eſt judicium, ponens ſoli modio lucernam quæ poterat lucere ſuper candelabrum; &, ut apertius loquar, tentans me facere monachum, & volens abſcondere in tabernaculo tuo in die malorum, hominem neceſſarium mundo, ſine quo Epiſcopi non poſſunt ſua pertractare negotia? Sed & hoc mei mihi neceſſarii præſtiterunt, ut nunc quoque videar loqui turbatus homini, cujus numquam, niſi ſerenus, & cum omni jucunditate ſoleo recordari. Vos tamen, (vobis dico, Pater,) noveritis quia paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata veſtra. Veſtræ autem indulgentiæ erit parcere mihi, ubi parcendum decreveritis.

B

* al. Humbaudum.

Ad HUMBALDUM, * Lugdunenſem Archiepiſcopum, & Legatum.

ANTE AN. MCXXVIII

EPISTOLA XXII.

Cauſam Epiſcopi Meldenſis commendat.

Reverendiſſimo Domino, & Patri ſuo, HUMBALDO, Lugdunenſi Archiepiſcopo, & Romanæ Sedis Legato, frater Bernardus Claræ-vallis abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

* Burchardus. v. NOTAS.

C DOminus Epiſcopus Meldenſis, * cum accepit litteras veſtras, forte tunc ad nos viſitandi gratia veniebat. Cumque jam e domo noſtra reſcribere pararet, ſuis noſtras, tamquam veſtri familiaris, litteras jungere curavit, ſuo ſperans negotio profuturas. Cui cum non poſſem negare quod vellet, id ſolum veſtræ reverentiæ familiariter, breviterque intimandum putavi: quia, ſi adverſus Epiſcopum quærentem quæ ſunt Jeſu-Chriſti homines ſeipſos amantes, & quę ſua ſunt quærentes audieritis, hoc nec veſtræ congruit dignitati, nec officio.

* al. Hatonem. v. NOTAS.

Ad ATTONEM *, Trecenſem Epiſcopum.

D

EPISTOLA XXIII.

CIRC. AN. MCXXVIII

Attonem Epiſcopum, qui, in morbo mortem cogitans, omnia ſua diſtribuerat in pauperes, reſtitutum valetudini ſolatur, & laudat.

Pauperi Epiſcopo pauper Abbas, paupertatis conſequi præmium, quod eſt Regnum Cœlorum.

1 LAudarem vos, & jure laudarem, ſi non me revocaret illa ſententia: *Neminem laudaveris in vita ſua*; ſiquidem rem laude dignam egiſtis; ſed ei

Eccl. 11. 30.

E laus adſcribenda eſt a quo accepiſtis & velle, & perficere quod merito laudaretur. Deum ergo per vos, & in vobis operantem glorificamus, qui tantum ad hoc in vobis voluit glorificari, ut & vos redderet glorioſum. Qui nimirum cum ſit mirabilis in majeſtate ſua, etiam in Sanctis ſuis glorioſus apparere dignatur, ne ſolus habeat gloriam. Ipſe nempe, licet ſit ſibi ſufficiens ad omnem magnificentiam, quærit tamen gloriam & in Sanctis, non ut augeat ſibi, ſed ut ſuis communicet. Novit autem qui ſunt ejus; ſed nobis non facile innoteſcunt, niſi cum ipſe revelare dignabitur. Scimus ſane de qualibus

Deus in ſanctis glorioſus.

Pſ. 72. 5.

F ſcriptum eſt: *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*. Et quia vobis hæc ipſa ſententia non congruat nihilominus modo cognoſcimus. Scriptum quoque eſt: *Quem diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit*. Flagellatum video & emendatum, & aliud ſuſpicer, quam unum eſſe ex filiis? Porrò correctionis veſtræ clarum ſatis inſigne tenemus ipſam nunc paupertatem veſtram. Nobilis revera titulus paupertatis, quam ipſe Deus ore commendans prophetico: *Ego ſum*, ait, *vir videns paupertatem meam*. Super omnes regios theſauros hic vos titulus nobilitat amplius, & reddit illuſtrem.

Prov. 3. 12.

Flagella amoris Dei indicia.

Inſigne correctionis, Paupertas.

Thren. 3. 1.

Paupertatis elogia.

VI.

2 Scio me ex Scriptura commemoraſſe ſuperius,

A non eſſe laudandum hominem in vita ſua. Verum quomodo me poſſum cohibere a laude illius qui poſt aurum abire jam deſiit, & ſperare contempſit in pecuniæ theſauris? De quali nimirum viro Scriptura ſic loquitur: *Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua*. An fortaſſe non eſt quidem laudandus homo in vita ſua, quæ tentatio eſt ſuper terram; nec ideo tamen laudandus non eſt, cum, mortuus peccato, vivit Deo? Vana quidem laus, & ſeductoria, qua laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, in quo qui me beatificat, in errorem inducit: ſed non idcirco prædicanda, & multum commendanda non erit illius vita, qui dicere poteſt: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chriſtus*. Cum ergo laudatur homo, in quo jam vivit non ipſe, ſed Chriſtus, non in ſua laudatur, ſed in Chriſti vita: ac per hoc non laudatur contra ſententiam quæ prohibet hominem laudari in vita ſua.

Eccleſ. 31. 9.

An quis in vita laudandus.

Galat. 2. 20.

B

3 Cur denique dignus meis laudibus non erit quem ſui quoque nominis Deus laude dignatur, dicente David: *Pauper, & inops laudabunt nomen tuum?* Laudatur Job, quod ſua patienter amiſit; & non laudabitur Epiſcopus qui & libenter dimiſit, & liberaliter diſtribuit? Non expectavit mortem, quando jam nec dare, nec retinere in ſua haberet poteſtate; quod utique multi faciunt, quorum videlicet teſtamentum

Pſal. 73. 21.

Laudabilior in vivis quam a morte, eleemoſyna.

C non niſi in mortuis confirmatur; ſed adhuc inter ſpem vitæ, metumque poſitus mortis, vivens libenſque diſperſit, & dedit pauperibus, ut juſtitia ejus maneret in ſæculum ſæculi. Numquid & pecunia manſura ſimiliter erat in ſæculum ſæculi? Bona ergo recompenſatio juſtitiæ pro pecunia, quando, pro eo quod teneri non poterat, id reſtitutum eſt quod feliciter maneat in æternum. Melior eſt enim incomparabiliter juſtitia, quam pecunia, quod illa ditet & repleat arcam, hæc animam. Denique ſacerdotes Dei induuntur juſtitia, & multo utique decentius, & ditius, quam auro, vel ſerico.

Pſ. 111. 9.

Eleemoſynæ fructus, juſtitia.

4 Sed gratias Deo, qui jam harum rerum in vobis

D gloriæ tranſitorię glorioſum eſt operatus contemptum, dum de animę periculo ſaluberrimum incuſſit metum. O mira circa vos divina clementia! Mortem intentavit, ne inferret; formidare vos voluit quam vos noluit experiri. Cum hoc fecit, quid effecit, niſi ne veſtra vobis eſſent cariora, quam vos? Inter medullas artuum febris acuta ſęviebat, &, tardante ſudore, cruciatus vehemens in dies ingraveſcebat. Cumque jam, foria membris frigeſcentibus, calor moleſtiſſimus introrſum ſe colligens, exhauſta longa inedia viſcera depaſceret, pallidę interim mortis ante oculos triſtis verſabatur imago. Et ecce, tamquam de ſupernis vox emiſſa divinitus inſonuerit: *Ego ſum, ego ſum qui deleo, non te, ſed iniquitates tuas*; mox ubi ſacerdos Dei, ut pauper moreretur, ſua omnia pauperibus erogavit, cœperunt ſubito de intimis deſperati jam ſudoris inopinati fontes erumpere; ſicque animę pariter, & corporis ſuo ordine ſalus utraque procedens, liquido monſtravit in vobis adimpletum quod in ſcriptura ſua pollicetur Deus: *Ego occidam, & ego vivere faciam; percutiam, & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſit eruere*. Percuſſit carnem, ut anima ſanaretur: occidit avaritiam, ut juſtitię viveretis. Sic vivificato & ſanato, quid ſperandum eſt, niſi ut jam non ſit qui vos de manu Dei poſſit eruere? ſi tamen evangelicum illud conſilium obſervare non negligitis: *Ecce, ſanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid contingat*. Quod videlicet idcirco pręmonet pius Pater, quia non vult ut contingat; quippe qui non vult mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur, & vivat. Et merito. Quę enim utilitas in ſanguine peccatoris? non enim infernus confitebitur Deo, neque mors laudabit eum; ſed vos qui vivitis, benedicitis Domino, & dicitis: *Non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini*: & illud: *Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me.*

Cur Deus ſæpè immittat morbos, &c.

Iſai. 43. 25.

E

Deut. 32. 39

F

Joan. 5. 14.

Pſ. 117. 17.

Ibid. 13.

Ad

a *Londres.

Ad Magiſtrum GILLEBERTUM [a] Univerſalem, Epiſcopum Londonienſem *

CIR. AN. MCXXX.

EPISTOLA XXIV.

Laudat Gillebertum, quod, factus epiſcopus, paupertatem colat.

LOnge ſatis exiit ſermo quem feciſti, & magnum dedit ſuavitatis odorem ad quoſcumque potuit pervenire. Exſtincta eſt avaritia; cui non ſuave redoleat? Charitas regnat; cui dulce non ſapiat? quando hoc cognoſcunt omnes, quia vere ſapiens ſis, qui ſapientiæ hoſtem maximum contriviſti: hoc certe & tuo ſacerdotio dignum, & nomine. Tali profecto decebat ſpecialem * tuam philoſophiam clareſcere teſtimonio; hoc præclara illa tua ſtudia fine compleri. Vera illa indubitata ſapientia eſt quæ turpia lucra contemnit, & indignum tibi judicat eodem cum idolorum ſervitute contubernio frui. Non magnum fuit Magiſtrum Gillebertum Epiſcopum fieri: ſed Epiſcopum Londonienſem pauperem [b] vivere, id plane magnificum. Nec enim tanto nomini quicquam augere gloriæ potuit ſublimitas dignitatis: auxit autem plurimum humilitas paupertatis. Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ eſt; ſponte appetere, ſapientiæ laus eſt. Laudatur denique & admirabilis prædicatur qui poſt aurum non abiit; qui vero & abjecit, plus nihil merebitur? Niſi quod vigil ratio mirandum minime ducit, ſi ſapiens ſapienter agit, & ille ſapiens qui, in cunctis hujus mundi ſapientium litteris & ſtudiis ludens, omnem quoque ſtuduit, & potuit divinam quodammodo revocare, & renovare ſcripturam. Quid enim? Diſperſiſti, dediſti pauperibus, ſed pecuniam. Quid vero pecunia eſt ad illam quam pro ea commutaſti juſtitiam? *Juſtitia*, inquit, *ejus manet in ſæculum ſæculi*, Num ita & pecunia? Quæſtuoſum ſane honeſtumque commercium, illam, quæ præterit, pro illa dare quæ permanet. Sic ſemper tibi negotiari detur, bone, & omni laude proſequende Magiſter. Supereſt ut laudabile principium condignum conſequatur finem, & cauda hoſtiæ [c] capiti conjungatur. Benedictionem tuam libenter accepimus; præſertim quod tanta tuæ hujus perfectionis fuerit cumulata jucunditate. Latorem epiſtolæ, etſi pro ſeipſo ſatis commendabilem, tamen etiam pro me veſtræ magnificentiæ eſſe cupio commendatum, Eſt ſiquidem mihi pro ſua honeſtate & religioſitate cariſſimus.

*al. ſpiritalem.

Pſ. 111. 9.

d

Ad HUGONEM [d] Rotomagenſem Archiepiſcopum.

AN. CHR. MCXXX.

EPISTOLA XXV.

Hortatur Hugonem, ut apud ſuos Rotomagenſes patiens ſimul ac pacificus eſſe ſtudeat: zelum quoque diſcretione moderetur.

1 SI diei malitia invaleſcit, non prævaleat; ſi turbat, non perturbet. Mirabiles elationes maris, ſed mirabilior in altis Dominus. Benigne, ſi non diſſimulas, egit tecum uſque adhuc ſuperna miſeratio, Pater illuſtris. Provida namque diſpenſatione, non prius profectus es malis, quam ſociatus bonis, quorum conſortio, & exemplo bonus fieres, & ſic poſtmodum etiam inter malos vivere bonus poſſes. Et quidem inter bonos bonum eſſe, ſalutem habet; inter malos vero, & laudem. Illud tantæ facilitatis eſt, quantæ & ſecuritatis: hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe eſt iſtud, tangere picem, & non inquinari ex ea; in igne ſine læſione verſari, & in tenebris abſque caligine? Palpabant quondam tenebras Ægyptii, cum tamen de populo Dei Scriptura dicat: *Ubicumque Iſrael erat, lux erat*. Erat David verus Iſraelita, & ideo caute dicebat ſe habitare, non in Cedar, ſed *cum habitantibus Cedar*, tamquam qui ſemper habitaret in lumine, licet ipſi fuerit cum habitantibus Cedar corporalis cohabitatio. Unde & arguit quoſdam non veros Iſraelitas, quod, commixti inter gentes, didicerint opera eorum, & factum ſit illis in ſcandalum.

Inter malos bonum eſſe ut difficilius, ita laudabilius.

Exod. 10. 23

Pſal. 119. 5

Pſ. 105. 35.

2 Dico ergo: ſufficiebat tibi apud Cluniacenſes cuſtodire innocentiam, ſicut ſcriptum eſt; *Cum viro innocente innocens eris*. Porro apud Rotomagenſes * opus eſt patientia, quemadmodum docet Apoſtolus: *Servum Dei*, inquiens, *non oportet litigare, ſed magis patientem eſſe ad omnes*: nec ſolum patientem, qui nolit vinci a malo, ſed & pacificum, qui vincat in bono malum: alterum, ut malos portes; alterum, ut & quos ſuſtines, ſanes. In patientia tua poſſides animam tuam: ſed ſis etiam pacificus, ut & commiſſas tibi poſſideas. Quæ tanta gloria, quam dicere poſſe: *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus?* Eſto ergo patiens, quia es cum malis: eſto pacificus, quia præes malis. Habeat charitas zelum, ſed adhibeat pro tempore modum ſeveritas. Cenſura quidem numquam remiſſa, intermiſſa tamen plerumque plus proficit. Vigor juſtitiæ ſemper fervidus, ſed numquam præceps. Sicut non omne, quod libet, licet; ſic non omne quod licet, ſtatim etiam expedit. Hæc melius me ipſe noſti, ideoque ſuperſedeo. Orari pro me inſtanter poſtulo, quia inceſſanter pecco.

Pſal. 17. 26.

*al. Rotomagum.

2. Tim. 2. 24.

Luc. 21. 19.

Pſ. 119. 7.

Ad GUIDONEM Lauſannenſem * Epiſcopum.

*al. Lauſennenſem, Lauſanne, apud Helvetios.

EPISTOLA XXVI.

CIR. AN. MCXXX.

e

MAnum [e] veſtram miſiſti ad fortia; opus eſt fortitudine. Speculator domui Iſrael factus eſtis; opus eſt prudentia. Sapientibus & inſipientibus debitor eſtis; opus eſt juſtitia. Poſtremo maxime temperantia opus eſt, ne qui aliis prædicat, ipſe (quod abſit) reprobus fiat.

Ad ARDUTIONEM * Gebennenſem * Electum.

†al. Arducium de Foucigny. * Geneve.

EPISTOLA XXVII.

CIRC. AN. MCXXXV.

Monet ut electionem ſuam divinæ gratiæ tribuat, eique ſedulo deinceps cooperari ſtudeat.

CRedimus electionem tuam eſſe a Deo, quam tanto Cleri populique conſenſu fuiſſe celebratam accepimus. Gratulamur gratiæ ejus, ne dicam meritis tuis: quoniam, ne tibi, pluſquam oportet, blandiamur, non ex operibus juſtitiæ quæ feciſti, ſed ſecundum ſuam miſericordiam hoc fecit tibi. Si ſecus tu (quod abſit) ſapis, erit exaltatio in ruinam. Si autem cognoſcis gratiam, vide ne in vacuum acceperis. Bonas fac de cætero vias tuas, & ſtudia tua, & mi-

a Sic dictus, quod *in cunctis hujus mundi ſapientium litteris luderet*, ſeu excelleret, ut hoc loco ſcribit Bernardus. Fuit ante pontificiam dignitatem canonicus Autiſſiodorenſis, de quo Necrologium ejus eccleſiæ; *II. Id. Auguſti obiit venerabilis memoriæ magiſter Gillebertus, veteris & novi Teſtamenti gloſſator eximius, hujus eccleſiæ canonicus, poſtmodum verò Londonienſis epiſcopus factus: qui præter cetera quæ eccleſiæ noſtræ ex Anglia tranſmiſerat ornamenta, octoginta duas libras eidem eccleſiæ contulit*, &c. Londonienſi eccleſiæ præfuit ab anno 1128. ad 1135, quo obiit, teſte Orderico.

b Avaritiæ (ſic ſunt hominum judicia) id in Gilleberto imputavit Henricus Huntindonienſis in epiſtola de contemptu mundi, edita in Spicilegii tomo 8.

c Parœmia Bernardo familiaris ad ſignificandam perſeverantiam, ex Levitici 3. 9. Notæ luſiores ad epiſtolam 78. Petrus Cellenſis in lib. 5. epiſtola 8. *Cave caudam, cum tota anima laus, quam omne vituperium in cauda, ideſt, in fine terminetur.*

d De ejus electione, quæ anno 1130. facta, extat Cleri Rotomagenſis epiſtola ad Honorium Papam II. in Spicilegii tomo 3. pag. 151. ubi hæc verba: *Elegimus electione communi filium noſtrum Hugonem, abbatem Radingenſem, nobis in Pontificem*. Fuerat is monachus primum Cluniaci, dein abbas primum Radingæ in Anglia, diœceſis Saleſberienſis. Undè in iiſdem litteris ſubditur: *Super hoc quæſivimus aſſenſum domini noſtri Henrici Regis Anglorum, & obtinuimus, ab epiſcopo quidem Saleſberienſi, ſub cujus manu abbatis officio fungebatur, nobis eum reddi liberum & abſolutum quæſivimus, & cum liberatum ſuſcepimus*, &c. Ejus electionem ad annum 1130. refert Ordericus, in fine libri 12. his verbis. *Eodem anno Hugo Ambianenſis, monachus Cluniacenſis, abbas Radingenſis, factus eſt archiepiſcopus Rotomagenſis*. Quantum ſedulitatis Innocentio II. exhibuerit, docet idem auctor in lib. 13. pag. 905.

e Eadem verba leguntur in ep. tertia Nicolai Clarævallenſis ex perſona Bernardi ad Epiſc. Lucanum, infra poſt epiſt. Bernardinas.

A & miniſterium ſanctum; ſi vitæ ſanctitas non præceſſit, ſequatur ſaltem. Tunc vere fatebimur te preventum in benedictionibus dulcedinis, tibi de bonis meliora ſperantes. Exultabimus, & lętabimur, quod fidelis ſervus & prudens conſtitutus ſit ſuper familiam Domini; futurus ex hoc filius felix & potens, ſuper omnia bona Patris conſtituendus. Alioquin, ſi altiorem, quam meliorem, eſſe delectat, non pręmium, ſed pręcipitium expectamus. Optamus, & oramus ne hoc contingat; parati, ſi opus eſt, obvias manus apponere, &, pro noſtro exiguo poſſe, juvare ad id potius quod decet, & expedit.

AN. CHR. MCXXXV

B Ad EUMDEM jam Epiſcopum.

EPISTOLA XXVIII.

Interim hortatur ut dignitatem, quam ſine meritis præcedentibus obtinuit, ſaltem ſubſequentibus ornet.

1 PRębet audaciam charitas, ut fiducialius loquar tibi. Cathedra, cariſſime, quam nuper ſortitus es, hominem multorum expetit meritorum; quę in te aut nulla, aut non quantum ſatis eſt, pręceſſiſſe dolemus. Siquidem & facta tua, & ſtudia tua pręterita in nullo prorſus viſa ſunt epiſcopali convenire officio. C Quid tamen? Non poteſt Deus de lapide hoc ſuſcitare filium Abrahę? non poteſt facere Deus ut quem pręire debuerant bona vel ſubſequantur? quod utique & libentius accipimus, ſi contingat. Neſcio enim quo pacto plus placebit ſubita hęc mutatio dexterę Excelſi, quam ſi vitę prioris merita ſuffragarentur. Dicemus nempe quia a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Sic Paulus ex perſecutore doctor gentium factus eſt: ſic Matthęus de telonio vocatus; ſic Ambroſius de palatio aſſumptus eſt: iſte ad Epiſcopatum, ille ad Apoſtolatum. Sic alios quamplures novimus de vita & habitu ſęculari utiliter extitiſſe promotos. Denique nonne D multoties ubi ſuperabundaverunt delicta, videtur ſuperabundare & gratia?

Mutatio de malo in bonum jucunda.

2 Et tu igitur, cariſſime, his, atque hujuſmodi animatus exemplis, pręcinge ſicut vir lumbos tuos; bonas facito deinceps vias tuas, & ſtudia tua; quatenus noviſſima tua antiqua ſopiant, & delicta juventutis tuę deleat veſpertina correctio. Paulum imitari curato in honorificando miniſterium tuum. Honorificabis autem gravitate morum, maturitate conſiliorum, actuum honeſtate. Hęc ſunt quę officium epiſcopale maxime nobilitant, & ornant. Omnia fac cum conſilio, nec tamen omnium, aut quorumcumque, ſed tantum bonorum. Bonos in conſilio, bonos in E obſequio, bonos habeas contubernales, qui vitę & honeſtatis tuę & cuſtodes ſint, & teſtes. In hoc enim te bonum probabis, ſi teſtimonium a bonis habueris. Sint pietati veſtrę commendati pauperes fratres noſtri qui circa vos ſunt. Alpenſes, illi de Bonomonte*, & illi de Altacumba †. In his experiemur quanta vobis de nobis cura ſit.

Rom. 11. 13. Epiſcopalis officii ornamenta & familiares.

* Bonmont. Ord. Ciſt. diœc. Gebennenſ. fund. ann. 1131. † Haulte-combe. ejuſ. Ord. in ead. diœc.

Ad STEPHANUM Metenſem Epiſcopum.

EPISTOLA XXIX.

CIR. AN. MCXXVI.

Congratulatur Stephano de pace eccleſiæ reddita; idque non niſi unius Dei beneficio tribuendum.

F STEPHANO, [a] Metenſis Eccleſię Dei gratia ſtrenuo miniſtro, ejus in Chriſto humiles fratres de Clara-valle, ſalutem, & orationem.

EX quo dudum, ſi recolitis, noſtrę vos fraternitati dignanter ſociaſtis, noſtris vos orationibus humiliter commendaſtis, ſemper ſolliciti fuimus (ut debuimus) aliquid ſcire de eſſe veſtro; & eventus veſtros crebro ſciſcitari ſtuduimus a quibus potuimus, deſiderantes jugiter, & orantes, vos proſperari in Dei opere ad quod aſſumptus fueratis, & greſſus veſtros dirigi in ſemitam mandatorum ipſius. Benedictus itaque Deus, qui non amovit orationem noſtram, & miſericordiam ſuam a vobis; lętificans utique nos per hunc venerabilem fratrem Guillelmum; cujus profecto nos non minus verbis, quam noſtris credimus oculis, de veſtra ſoſpitate, & proſperitate, ac pace per vos Eccleſię reddita. Congratulamur vobis; ſed damus gloriam Deo, ſcientes quod eſtis, & quod poteſtis, ipſius, non veſtrum, eſſe. Quod & vos ſemper ſentire in vobis amicabiliter admonemus, ne nihil & eſſe, & poſſe incipiatis, ſi quid aliter ſapitis; & veſtris (quod abſit) meritis, vel viribus quippiam horum adſcribitis. Alioquin verendum, ne convertatur pax veſtra in perturbationem, & proſperitas in adverſitatem; ſic, nimirum, illo juſte judicante qui, ut humilibus gratiam dare, ita & ſuperbis reſiſtere conſuevit: qui & non ſolum cum ſancto ſanctus, ſed & cum perverſo perverſus, in Pſalmo legitur; nec tantum faciens pacem, ſed & creans malum per Prophetam deſcribitur.

Gratiam Deus ſubtrahit ingratis & de ſe præſumentibus.

Pſal. 17. 26. Iſa. 45. 7.

Ad ALBERONEM Primicerium [b] Metenſem*

* v. NOTAS.

EPISTOLA XXX.

CIRC. AN. MCXXVI.

Negotium quoddam, quod Albero urgebat, ex Dei beneplacito perficiendum monet, non tam requirens datum, quam fructum.

Honorabili viro ALBERONI, Dei gratia Metenſis Eccleſię Primicerio, Fratres qui in Clara-valle qualicumque obſequio ſerviunt Deo, ſalutem & orationem.

FIdelem curam veſtram in his quę Dei ſunt, etſi jam olim & audieramus, & videramus, ſed nunc in nobis ipſi experiendo perſenſimus. Cęterum, cum in his quę nuper a nobis miſſi fratres, veſtro quidem conſilio, ſuggeſſerunt Epiſcopo, & veſtram benevolentiam, & ipſius Epiſcopi promptum teneamus aſſenſum; quia tamen Dei quoque beneplacitum in omnibus, & his maxime quę ad eum pertinent, ante omnia, & ſuper omnia, neceſſe eſt nos & inquirere, & cuſtodire; idcirco ad comprobandum certius quid ipſe de hac re potius velit, rem ſicut inter Epiſcopum Monachoſque convenerat, veſtra utique induſtria mediante & ordinante qualiter fieri deberet, & hortante ut celeriter, & juvante ut honorabiliter fieret; non quidem omittendam, ſed uſque poſt meſſionem, tum pro veſtra, tum pro temporis opportunitate expectanda, neceſſario intermittendum eſſe putavimus. Jam vero tunc, ſi & Epiſcopi voluntas in eodem perſtiterit, & vobis nihilominus idipſum ęque ut modo placuerit; tali conjectura Dei quoque eſſe conſilium ſecurius confidentes, ſperamus nos veſtrę utriuſque devotioni, juxta quod diffinitum erat, ſatis eſſe facturos. Arbitramur enim acceptum eſſe Deo, ſi, quantum in nobis eſt, nemini oneri eſſe ſtuduerimus; ne non tam fructum, quam datum in hoc ejus negotio requirere (quod abſit) videamur; & pręcipue veſtris nos majoribus atque inſtantioribus occupationibus ſub hujus rei occaſione importunius ingerere, & moleſtos, cum neceſſe non eſt, vobis exhibere; & hoc gratum non eſſe Deo, & noſtris ſcimus moribus non congruere.

Ad

a Hic anno 1120. ejecto Adalberoni, ejus nominis quarto Metenſium Epiſcopo, ſubrogatus eſt, ut lego in brevibus Annalibus cœnobii S. Vincentii Metenſis ad cyclos Paſchales adjunctis, in quibus Stephanus anno 1163. obiiſſe memoratur, 3. *Kal. Januarii*. De eo graves Bernardi querelæ in epiſtolis 177. & 178. De pace, cujus hic mentio, lege hiſtoriam Laurentii de Leodio, Spicilegii tom. 12. pag. 318. & 319.

b Quatuor hujus nominis invenio hac dignitate per ea tempora præditos: hæc epiſtola videtur directa ſecundo, qui poſtea archiepiſcopus Trevirenſis, Bernardi amicus, in cujus gratiam Bernardus ſcripſit epiſtolas 176. & ſeqq. Vide alias Notas.

c

Ad HUGONEM Comitem a Campaniæ, Militem Templi factum.

AN. CHR. MCXXV.

EPISTOLA XXXI.

Hugoni gratulatur, ob ſuſceptam militiam ſacram; & beneficiorum memoriam promittit.

SI cauſa Dei factus es ea Comite miles, & pauper ea divite, in hoc profecto tibi, ut juſtum eſt, gratulamur, & in te Deum glorificamus, ſcientes quia hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi. Cæterum quod tua jucunda præſentia nobis ita neſcio quo Dei eſt ſubtracta judicio, ut ne interdum quidem videre te valeamus, ſine quo numquam, ſi fieri poſſet, eſſe vellemus; æquanimiter, fateor, non portamus. Quid enim? Poſſumuſ-ne oblivisci antiqui amoris, & beneficiorum

† v. NOT.

quæ domui noſtræ tam largiter contuliſti? † Utinam ipſe, pro cujus amore feciſti, in æternum non obliviſcatur Deus. Nam nos, quantum in nobis eſt, minimè prorſus ingrati, memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ mente retinemus; &, ſi liceret, opere monſtraremus. O quam libenti animo & corpori tuo pariter, & animæ providiſſemus, ſi datum fuiſſet, ut ſimul fuiſſemus! Quod quia non eſt, reſtat ut quem præſentem habere non poſſumus, pro abſente ſemper oremus.

† Joranum de quo v. NOTAS.

Ad ABBATEM Sancti Nicaſii Remenſis †.

CIRC. AN. MCXX.

EPISTOLA XXXII.

Abbatem, ob diſceſſum, & tranſitum Drogonis monachi ad aliud monaſterium, conſolatur, & ad patientiam hortatur.

1 QUanto affectu tibi condoleam, ſcit ille qui noſtros omnium dolores in corpore ſuo tulit. Quam libenter tibi, ſi ſcirem, conſulerem; ſi poſſem, ſuccurrerem, tam efficaciter ipſe mihi qui omnia ſcit, & omnia poteſt, in cunctis meis neceſſitatibus conſulat & ſuccurrat. Si frater Drogo de ſua diſceſſione me conſuluiſſet, abſit ut conſentirem: ſi poſt diſceſſionem ad nos divertiſſet, abſit ut ſuſciperem. Denique, quod ſolum potui, ad Abbatem, qui eum ſuſcepit, noſtras moa (ſicut ſcis) pro eo litteras

b

b miſi. Et nunc ſuper hoc quid tibi ultra poſſum facere, Pater? Jam vero, quantum ad te pertinet, optime mecum novit ſanctitas tua, perfectos ſolere viros non ſolum in ſpe, ſed & in tribulationibus gloriari, conſolante eos Scriptura, & ſic loquente: *Vaſa figuli probat fornax, & homines juſtos tentatio*: & *Juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde*: & : *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cœlorum*: & : *Omnes, qui pie volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur*. Nec idcirco tamen immerito his, quos in anxietate poſitos videmus, amicis noſtris compatimur; quibus utique dum exitum ignoramus, defectum metuimus: quoniam quidem ſicut ſanctis & electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit; ſic damnandis & reprobis tribulatio parit e contrario puſillanimitatem, puſillanimitas perturbationem, perturbatio deſperationem, & illa interimit.

Perfectorū eſt in tribulatione gloriari.
Eccl. 27. 6.
Pſ. 33. 20.
Act 14. 21.
2. Tim. 3. 12.
Rom. 5. 4.
Tribulationis in bonis & malis diſpar effectus.

2 Ne ergo hæc te tam horrenda (quod Deus avertat) demergat tempeſtas aquæ; ne hujus tam tremendæ abyſſi abſorbeat profundum, neve urgeat ſuper te tam inexplebilis puteus os ſuum, ſollicite ſtudeat humilis prudentia tua non vinci a malo, ſed vincere in bono malum. Vinces autem, ſpem tuam in Deo fortiter figendo, & rei finem longanimiter expectando. Et ſi quidem ille reſipuerit, ſive ob tui timorem, ſive ob ſuum laborem, bene: ſin autem, bonum eſt tibi humiliati ſub potenti manu Dei, & nequaquam velle reſiſtere ſupernæ diſpoſitioni; quia, ſi ex Deo eſt, non

Quomodo vincendæ injuriæ.

A poterit diſſolvi. Conandum eſt potius tibi, tuæ, licet juſtæ, indignationis ſtimulos iſta reprimere ſententia, quam quidam Sanctorum in ſimili fertur cauſa protuliſſe. Siquidem, inſtigantibus eum quibuſdam fratribus, atque increpantibus, cur ſuum in ſui injuriam ab alia ſuſceptum eccleſia fugitivum non requireret? „ Nequaquam, inquit. Ubicumque enim eſt, „ ſi bonus eſt, meus eſt.

3 Fraudulenter tibi, & non fideliter conſulo, ſi idipſum a me ipſo non exigo. Nam, cum unus noſter, non ſolum religione profeſſus, ſed & carne propinquus *, Cluniaci, me invito, & ſuſceptus ſit, & detineatur, doleo quidem, ſed ſileo, orans & pro illis, ut
B velint ablatum reddere; & pro illo, ut velit ſponte redire: ſin vero, ſervans ei vindictam qui facturus eſt judicium injuriam patientibus, & arguere habet in æquitate pro manſuetis terræ. Fratrem Hugonem de Lauſanna ore tuo, & noſtro ſpiritu commonemus non omni ſpiritui credere, & ne cito moveatur certa pro incertis deſerere, ſciens diabolum ſoli ſemper perſeverantiæ inſidiari, quam ſolam virtutem novit coronari; tutiuſque eſſe in ea vocatione, qua vocatus eſt, ſimpliciter perſeverare, quam ſub ſpecie quaſi melioris boni, id quidem, quod jam cœpit, dimittere, nec ad id quod præſumit fortaſſis ſufficere.

*Robertus, *ad quem epiſt. 1.*
Æquanimitas Bern. in ſuſtinendis injuriis.
Conſilium de non mutando facilè cœnobio.

C Ad HUGONEM Pontiniacenſem * Abbatem.

*Pontigny, Ord. Ciſt. in diœc. Antiſiod. fund. ann. 1114.

CIRC. AN. MCXX.

EPISTOLA XXXIII.

Planius mentem ſuam perſcribit de ſuſceptione Drogonis, & omnem a ſe ſiniſtram ſuſpicionem depellit.

Dilectiſſimo ſuo Domino HUGONI Abbati frater Bernardus de Clara-valle, idem quod ſibi.

1 IN noſtris prioribus litteris * aut ego, quantum ex veſtris perpenditur, minus aperte ſcripſi quod volui, aut vos aliter illas intellexiſtis, quam debuiſtis. Siquidem quæ vobis de monachi illius ſuſceptione e-
D ventura denunciavi veraciter ita timui, & adhuc timeo, ut ſcripſi. Non tamen ad hoc illa vobis prædicere ſtudui, quo vel ſuaderem, vel conſulerem; vel certe, ut ſcribitis, cenſerem illum debere reddi, quippe qui ipſius jamdudum ferventiſſimum deſiderium novi, & ei potius, quod nunc illud adimpleverit, debeo congratulari. Sed cum a familiariſſimo nobis Abbate ejus, & ab Archiepiſcopo Remenſi *, noſtræ litteræ ad requirendum illum vehementer exigerentur; ut a me, ſi fieri poſſet, omnem depellerem ſuſpicionem, tales, prout ſcivi, dictare curavi quibus & ipſis ſatisfacerem, & vos contra eorumdem imminentes calumnias, vobis illas non tacendo, præmunirem. Hæc me ita in illis lit-
E teris ſenſiſſe veſtram ſagacitatem vel ex eo advertere poſſe credidi, quod in fine illarum poſuiſſe me memini, ſi tamen eo a vobis oculo legeretur quo a me ſcriptum fuit. Nam, cum, denontiatis malis quæ non immerito vobis metuebam, tandem inferrem: „ Quod „ ſi hæc omnia pati melius ducitis, quam illum amitte„ re, mea nihil intereſt; vos videritis. „ Aut enim ipſa mea verba ſunt hæc, aut proprie ipſa. Cum itaque hoc in fine dixi, quid aliud vobis, quam illa ſuperiora diſpenſatorie (ut non dicam, ſimulatorie) a me ita ſcripta fuiſſe latenter intimavi?

*exciderunt hæ litteræ.
*n. Radulfo Viridi.

2 Quod vero ſcripſiſtis, me per nuntium eidem mo-
F nacho de quærenda, ſi ad nos divertiſſet, ipſius abſolutione privatim inſinuaſſe; veritatem teſtor, hoc verum non eſſe. Ego-ne de notiſſimo mihi monaſterio vel jactarem, vel ſperarem, monachum me poſſe ſuſcipere, quem nec vos quidem puto ſine grandi ſcandalo poſſe retinere? Sed eſto. Invidebam illum vobis, & mihi attrahere geſtiens, aliquid de ejus obtinenda abſolutione machinari me poſſe ſperabam, ſive fingebam. Sed numquid credendum fuit me hoc meum conſilium ipſi nuntio, quod utique contra ſuum monaſterium excogita-

Iniquam ſuſpicionē diluit.

a Theobaldi tertii filium: qui Hugo alius cenſendus eſt ab Hugone militiæ Templi Magiſtro, ad quem Bernardi liber de laude novæ militiæ tomo 4. Adi fuſiores Notas.

b Priores iſtæ litteræ exciderunt, ut patet ex epiſtola ſequente, in qua earum quædam verba referuntur.

gitaveram, voluiſſe patefacere ? Sed jam, ne quod de noſtra erga vos dilectione hucuſque crediditis, falſo vos credidiſſe inveniatis; pro veſtra (ut video) cauſa, non ſaltem æque ut pro mea, immo multo amplius laborandum eſt mihi; & hoc non quomodo hucuſque ſolebam, ut, videlicet, noſtra unanimitas fortius ſolidetur; ſed ne penitus diſſolvatur. Quid dicam vobis? Ego certe nec vobis, nec de vobis tale aliquid credere poſſem, quale vos ſola de me ſuſpicione divinaſtis. De cætero noverit veſtra benignitas, Comitem Theobaldum * noſtras pro Humberto litteras jam recepiſſe, ſed nec dum ſuo mihi reſcripto quicquam reſpondiſſe. Quid ſuper hoc vobis agendum ſit, ipſa vos melius pietas docebit, ſi piè hominis injuſte exulantis miſeriam penſare non negligitis.

* *Theobaldus Comes Campaniæ, v. inf. Epiſt. 37. & ſeqq.*

a

CIRC. AN. MCXX.

Ad Drogonem [a] Monachum.

EPISTOLA XXXIV.

Congratulatur Drogoni, quod ad ſtrictiorem obſervantiam tranſierit; hortaturque ad perſeverantiam.

1 QUam non immerito tui jamdudum non mediocri fueram affectus amore, nunc apparet, dilectiſſime Drogo. Et ante quidem totum pulchrum, totum erat amabile quod cernebaris: ſed ego neſcio quid aliud de te ſupra id quod videbam, aut audiebam ex te, excellentiori dignum veneratione præſenſeram. Numquid forte cœleſtis Sponſi, cujus nunc arctius caſtis te amplexibus impreſſiſti, jam tunc vocem audieras dicentis ad pudiciſſimam turturem ſuam animam tuam: *Tota pulchra es, amica mea, tota pulchra, abſque eo quod intrinſecus latet?* Quid feciſti? Quis hoc crederet? Sanctum te ac religioſiſſimum tota civitas perſonabat ita, ut nihil tibi addi poſſe crederetur ex omnibus bonis: & tu, velut è ſæcularibus unus, monaſterium, tamquam ſæculum, deſerens, jam attritum Chriſti ſarcina collum novæ rurſum obſervantiis diſciplinæ ſubmittere non erubeſcis? In te nunc, frater, veram probamus illam eſſe ſententiam, qua dicitur: *Cum conſummatus fuerit homo, tunc incipit.* Indicium ergo tuæ conſummationis eſt quod nunc cœpiſti; & in quo arbitrabaris te non comprehendiſſe, jam comprehenderas. Nemo quippe perfectus qui perfectior eſſe non appetit; & in eo quiſque perfectiorem ſe probat, quo * ad majorem tendit perfectionem.

Cant. 4. 7.

Pſal. 28. 6.

* *al.* quod

2 Sed, ecce, cariſſime, is, cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, arcum ſuum tetendit, & paravit illum: & quia, pulſus de corde tuo, intus poteſtatem amiſit, foris ſæviet quantum poterit: &, ut apertius loquar, neſcis quia Phariſæi ſcandalizati ſunt in hoc verbo quod feciſti? Sed memento non omnium ſcandalum magnopere eſſe curandum, juxta reſponſionem Domini dicentis: *Sinite illos; cæci ſunt, & duces cæcorum.* * „ Melius eſt enim ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur. „ Memento, qui natus fuerit in ruinam & reſurrectionem multorum; & non mireris, ſi tu quoque aliis quidem ſis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Si maledictiones intentaverint; ſi anathematum intorſerint ſpicula, audi Iſaac pro te reſpondentem: *Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* Sed & tu, muro inexpugnabili conſcientiæ tuæ circummunitus, de intus reſponde, & dic: *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum; ſi exurgat adverſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Non enim confunderis, cum ſic loqueris inimicis tuis in porta. Confido autem in Domino, quod, ſi ad primos ictus fortiter ſteteris, & nec minis eorum ceſſeris, nec blandimentis, cito conteres ſatanam ſub pedibus tuis; & tunc videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

Matt. 15. 14.
* *Gregor. Homil. 7. in Ezech.*
Luc. 2. 34.
Gen. 27. 29.
Pſal. 26. 3.

Ad Magiſtrum Hugonem Farſitum [b]

b

AN. CHR. MCXXVIII

EPISTOLA XXXV.

Humberti cujuſdam cauſam ei commendat, monetque ut in ſententia quadam erronea corrigi non erubeſcat.

Cariſſimo fratri, & Coabbati ſuo Hugoni frater Bernardus debitum ſinceriſſimæ dilectionis affectum.

HUmbertum iſtum, injuſte (ut ajunt) exheredatum, cujus nos pro Dei amore apud veſtrum Comitem cauſam tueri ſuſcepimus, de veſtra confidentes charitate, veſtro patrocinio committimus, per vos (ut fideliter ſperamus) terræ Principi, cœli Domino cooperante, reconciliandum; patriæ, uxori, filiis, & rebus, & amicis ſuis reſtituendum. Hoc autem ſatagendo, & egenum de manu peccatoris liberabitis, & oppreſſoris ipſius nihilominus ſaluti conſuletis: nobis quoque vos non mediocriter officioſum exhibebitis: ſed & officium implendo pacificorum, vobis inter filios Dei ſedem in excelſo collocabitis. De cætero, epiſtolam illam, quam ad me jam olim ſcribere ſanctitas veſtra dignata eſt, non me (ſicut vos audiſſe audivi) incendio tradidiſſe, ſed penes me adhuc ſervare noveritis. Quid enim hoc livoris, immo furoris fuiſſet, opus utile & laudabile, ubi nihil, niſi quod ſanæ fidei, quod doctrinæ ſaluberrimæ, quod ædificationis ſpiritualis eſt deprehendi, temerario damnare judicio? excepto, quia inter amicos contra veritatem nulla debet eſſe meticuloſa, cum ſit periculoſa, palpatio. Quod hoc me, fateor, movit, & movet, quod illam, inter nos jam ante habitam de Sacramentis collationem, in principio [c] prædicti opuſculi defendere & adſtruere conati eſtis. In qua utique collatione, ſi veſtræ ſummam ſententiæ bene meminiſtis, an ſenſui conveniat * eccleſiaſtico, vos videritis. Veſtræ autem ingenuæ humilitatis eſt non erubeſcere corrigi, ſi quid aliquando aliter ſapuiſtis. Valete.

c

* *al.* congruat.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXXVIII

EPISTOLA XXXVI.

Reſpondet litteris Hugonis, ſuadetque ut ab impugnanda Epiſcopi jam defuncti ſententia deſiſtat.

Dilectiſſimo ſuo, & olim, & modo, Dei gratia, ſancto Abbati Hugoni frater Bernardus de Clara-valle irreverberatum ſinceræ dilectionis affectum.

AD litteras veſtræ dignationis, licet quidem breviores, quam cupierim, longiores tamen, quam meruerim, reſcribere largius & debui, & volui: ſed feſtinans nuntius non permiſit. Ne tamen vacuus omnino recederet, pro tantis, quarum me debitorem agnoſco, has tantillas, quas & vix expectavit, velociſſime reddidi. Ubi primum breviter, ac veraciter inſinuo, antiquum noſtrum & dilectorem, & dile-

a In Colbertino 1410. & in Compendienſi, ad *Hugo-Drogonem*, tametſi in contextu epiſtolæ legatur Drogo. Nomen eſt compoſitum ex vocabulo Hugonis abbatis Pontiniacenſis, cui acceptiſſimus erat Drogo.

b Plures invenio per id tempus Hugones Farſitos. Duos monachos, alterum Latiniacenſem, laudatum in lib. 6. de re diplomatica pag. 385. alterum S. Luciani apud Bellovacos, de quo Necrologium VI. Kal. Aprilis: *Obiit Hugo Farſitus monachus profeſſus.* An qui in hiſtoria Louveti pag. 555. Tertium lego Hugonem Farſitum, Canonicum regularem S. Joannis de Vineis, laudatum in Necrologio eccleſiæ Sueſſionenſis. Quartum ſuppetit Farſitum Abaelardus in ſermone de S. Joanne-Baptiſta pag. 967. ubi *Norbertum & coapoſtolum ejus Farſitum* memorat, forſan Hugonem Præmonſtrati abbatem, Ordiniſque præpoſitum poſt Norbertum, cujus primus ac præcipuus diſcipulus fuit, ad quem epiſtola 253. Exiſtimo eum, cui directa eſt præſens epiſtola, eſſe illum ad quem Hugo Metellus per id tempus canonicus regularis apud Tullum Leucorum, epiſtolam 34. mſ. inſcripſit *Hugoni Carnotenſi Magiſtro venerabili.* Farſitus quippe, de quo hic Bernardus, Abbas erat intra ditionem Theobaldi Comitis Campaniæ, Bleſenſis & Carnutenſis, ut in aliis Notis. Is videtur eſſe Hugo abbas S. Joannis in Valleia juxta Carnutas, ſucceſſor Stephani, qui anno 1128. electus Patriarcha Jeroſolymorum, ad quem epiſtola 82.

c Conjiciebam eumdem eſſe Hugonem Farſitum, cujus ſententiam impugnat Bernardus in epiſt. 77. quæ inter Tractatus relata eſt, ad Hugonem Victorinum; quod tamen nolim aſſerere.

dilectum, totis ſine charitatis viſceribus & ſuſcipere ut A
* al. venerari. catholicum, & * ſuſcipere ut ſanctum, & amplecti ut cariſſimum. Siquidem de integritate fidei, credo veſtræ confeſſioni; famæ, & opinioni de ſanctitate; de affectu quem erga vos me habere proteſtatus ſum, propriæ conſcientiæ. Nam quod illius ſententiæ quæ meæ ſimplicitati merito, ut mihi videbatur, ſcrupulum movebat, oblitum vos eſſe fatemini, tam libenter accipio, quam lætus compendioſam puriſſimæ veritatis aſſertionem in litteris veſtris noviſſimis lego ita, ut me potius ſenſa veſtra non intellexiſſe, quam vos quippiam mali ſenſiſſe, pene crediderim. Deinde modeſtiæ veſtræ fraterna præſumptione conſulo, quatenus
a Epiſcopum [a] ſanctum, & doctum, quem quiete vivere permiſiſtis, mortuum inquietare deſinatis; ne, dum non valentem pro ſe reſpondere reprehenditis, magis hoc ex B
charitatis inopia, quam veritatis fiducia, deſcendere, totam pro eo reſpondentem Eccleſiam audiatis. Pro Humberto, ſicut rogavi vos, iterum rogo, ut veſtrum ei, cum poteritis, nec conſilium deſit, nec patrocinium. Valete.

*V. NOT.

Ad Theobaldum Comitem Campaniæ. *

AN. CHR. MCXXVII

EPISTOLA XXXVII.

Miratur ſe in cauſa Humberti juſta & æqua petentem pati repulſam; monetque, intuitu ſupremi Judicis, miſero non neget opem & miſericordiam.

Laudabili Principi Theobaldo Bernardus, eorum qui in Clara-Valle ſunt ſervorum Dei inutilis ſervus, ſoſpitatem & pacem. C

1 Quod de noſtra infirmitate vos audivi fuiſſe ſollicitum, non mediocriter gratum habeo. In hoc quippe, dum veſtram erga me agnoſco dignationem, Deum quoque vos diligere non dubito. Quando enim tantillum tantus vel noſſe dignaremini, niſi propter Deum? Cum ergo conſtet quod diligitis Deum, & me propter ipſum, miror quomodo ad unam Dei fiducia præſumptam petitiunculam, nec injuſtam, ut puto, nec irrationabilem, a vobis tamen repulſus ſum. Si aurum, ſi argentum, vel quodcumque hujuſmodi quæſiſſem, vere (prout de vobis con- D
* ita codex S. Germ. fido) ſine dubio accepiſſem. * Sed quid dico, quæſiſſem? Nam, etiam non quærens, jam plurima veſtræ largitatis beneficia ſuſcepi. Hoc autem unum, quod non mei, ſe Dei cauſa, nec tam mihi, quam vobis
b a vobis poſtulavi, [b] quid cauſæ exſtitit, quod acci-
Zelus Bernardi pro miſeris. pere non merui? Quid enim? Ergo-ne judicatis indignum vel mihi ad petendum, vel vobis ad præbendum, ut homini Chriſtiano, quantolibet apud vos crimine accuſato, poſtquam ſe purgavit, faciatis miſericordiam? Aut certe, ſi non creditis quod plene ſe purgaverit, quia hoc in curia veſtra non fecit, ejuſdem rurſus vos in veſtri præſentia recipiatis ſatisfactionem, E
& ſic conſequatur indulgentiam.

Pſ. 74. 3. 2 An ignoratis quis minetur: *Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo?* Quod ſi juſtitias, quanto magis injurias? An non timetis quod rurſum ſcriptum
Matth. 7. 2. eſt: *Quia in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis?* An neſcitis quia, quam facile vos Humbertum,
Utile judicibus conſilium. tam facile, immo incomparabiliter facilius Deus Theobaldum (quod abſit) exheredare poſſit? Et quidem in talibus, ubi culpa tam aperta, atque inexcuſabilis eſſe videtur; quatenus nulla, niſi cum juſtitiæ periculo, miſericordiæ occaſio relinquatur, etiam tunc tremens & dolens vindicem vos exhibere debetis; magis, videlicet, officii compulſus neceſſitate, quam vindicandi libidine. Ubi autem objectum crimen, aut minus F
certum eſſe cognoſcitur, aut excuſandum ſuſcipitur; hoc non ſolum non renuere, ſed & libentiſſime debetis amplecti; lætus, nimirum, quod, ſalva juſtitia, pietas veſtra locum invenerit. Ecce, hoc ſecundu veſtræ ſupplico eximietati, ut ſicut Deum vobis vultis miſereri, ita vos Humberto miſereamini; ſive illa vobis promiſſione Dominica blandiente: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur;* ſive illa vos Matth. 5. 7.
comminatione terrente: *Judicium ſine miſericordia illi qui non fecerit miſericordiam.* Valete. Jacob. 2. 13

Ad Eumdem, unde ſupra.

EPISTOLA XXXVIII.

AN. CHR. MCXXVIII.

Pio Principi Theobaldo Bernardus Abbas de Clara-valle ſalutem, & orationes.

1 Valde timeo ne occupatiſſimis auribus veſtris, crebris interpellationibus meis præſumptuoſius me ingerendo, moleſtus fiam. Sed quid faciam? Si vos offendere timeo, ſæpius ad vos ſcriptitando, quanto magis Deum; cui utique magis timoris debeo; timendum eſt mihi, ne offendam non interpellando pro miſero? Alias autem indulgeat mihi benignitas veſtra, quia non poſſum non miſereri illius miſeri, pro quo jam, en, & alia vice importunus forſitan precator acceſſi; Humberti, videlicet, mendici & pauperis, & hoc facti de divite, quod eſt infelicius. Non poſſum non compati viduæ, & orphanis, ſed vivo orbatis patre, quod eſt miſerabilius. Gratias ago vobis pro gratia quam de hac re in oculis veſtris invenire merui, & quod ipſius Humberti pro ſe dignanter acquieviſtis veram ſuſcipere defenſionem; & quod falſam adverſus ipſum juſtiſſime repuliſtis accuſationem. Illud autem quod, ad conſummandum pietatis opus, reddendam uxori & liberis ejus ſuam hereditatem benigniſſime diſpoſueratis, ſatis mirari non poſſum quid impedierit, ut tam pium verbum veſtrum necdum factum conſecutum ſit.

2 Et quidem in aliis Principibus, ſi quando verbum levitatis, aut etiam falſitatis deprehendimus, nec novum, nec mirum reputamus. At vero apud Comitem Theobaldum, EST, & NON, nequaquam omnino patienter audimus, cui, ut dicitur, ſimpliciter dicere, jurare eſt; & leve mendacium, grave perjurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum inſignia quæ veſtram plurimum nobilitant dignitatem, & veſtrum per orbem clarum reddunt & celebre nomen, præcipue laudatur in vobis veritatis conſtantia. Quis ergo ſuo vel hortatu, vel conſilio tantum robur firmiſſimi pectoris veſtri enervare tentavit? Quis, inquam, veritatis in vobis tam ſanctum, tam eximium, tam omnibus imitabile Principibus propoſitum evellere ſua fraude conatus eſt? Fallaciter, non veraciter, vos diligit; fraudulenter, & non fideliter, vobis conſulit qui tam glorioſam de veritate famam veſtram obnubilare ſua cupiditate contendit; dum verbum quod os veſtrum locutum eſt, & verbum Deo placitum, vobis dignum, pie juſtum, ac juſte pium, evacuare, neſcio qua malitia, nocendo pauperi, ſatagit. Obſecro vos per miſericordiam Dei, ut eamdem vos conſequamini: cavete ne ſuperbiat impius, unde incenditur pauper: & hoc potius agite, quatenus promiſſionis veſtræ veritas compleatur, qua primum quidem domino * Norberto, deinde etiam nobis pollicitus eſtis, reſtituturum vos Humberti hereditatem ejus & uxori, & filiis. Valete.

Theobaldi laus a veracitate.

*al. Domno v. epiſt. 56.

Ad Eumdem.

EPISTOLA XXXIX.

AN. CHR. MCXXVII

Diverſorum cauſas Theobaldo commendat. Denique ut erga Epiſcopos, Concilii cauſa in ejus civitate conſtitutos, honorifice & reverenter ſe gerat, hortatur.

1 Cum multa mihi veſtræ erga me dignationis indicia præbeatis, hoc me maxime toto vobis affectu

a Fallor, ſi non is eſt Guillelmus de Campellis, epiſcopus Catalaunenſis, Bernardo cariſſimus, ex dictis ad epiſtolam 3. cujus Guillelmi varia Theologiæ opuſcula in Codice Cheminionenſi diœceſis Catalaunenſis memorantur in libro dicto *Panchryſo*, in quo multa eorum fragmenta referuntur.

b Id referri poteſt ad petitionem jam pro Humberto factam opera Hugonis Perſiti, de qua in præcedenti ad eum epiſtola: niſi quam aliam ea de re ſcripſerit Bernardus, quæ exciderit.

A affectu dilectionis adſtringit; quod, cum ſciam me veſtram jam pro multis auſum fuiſſe interpellare dignitatem, in nullo tamen repulſum me memini. Hinc, non immerito factus fidentior, rurſus pro Canonicis de Larzicurte [a] non dubius precator accedo. Non quidem pro ipſorum jure nunc precor, in tantum quippe de veſtra juſtitia & legalitate confidens, ut nec hoſti veſtro in veſtra curia placitanti * de ſuo jure timendum eſſe exiſtimem: ſed hoc eſt quod pro ipſis, & cum ipſis omni qua poſſum, abſens, ſupplicatione depoſco, & quod eis omnino eſſe cognovi neceſſarium, ut, videlicet, ad veſtræ Serenitatis vultum, ſolito illis clementiorem atque promptiorem, indulgentis acceſſum, quatenus vicini eorum religioni debitam diſcant exhibere reverentiam, cum vos eis benevolum eſſe cognoverint: & ſi quis forte militum, ſeu miniſtrorum veſtrorum, res illorum injuſte contingere, aut quietem, quam in Deo habere debent, infeſtare in aliquo tentaverit, pro certo ſe ſciat veſtram ſibi, ob hanc rem, gratiam graviſſime redditurum infenſam.

* id eſt, litiganti, undè Gallicè plaider.

B 2 Item aliud eſt quod ſupplex exoro. Nuper forte per Barrum tranſeunti occurrit mihi mulier ſatis miſeranda, (anima quippe ejus in amaritudine erat) & mea ſuper ſuis doloribus commovit viſcera, ſatiſque egit ſuis precibus ac lacrymis, quatenus pro ipſa apud vos intercedere deberem. Ipſa eſt uxor Belini illius hominis veſtri, in quem dudum, juxta malum quod ipſe commiſerat, multa & gravia reddidiſtis. Facite cum ea miſericordiam, ut & vos apud Deum eam inveniatis.

C 3 Et quia ſemel cœpi, loquar adhuc cum Domino meo. In manu Barrenſis Præpoſiti dudum facto duello, qui victus [b] fuit, ſtatim ex veſtra juſſione oculos * amiſit. Inſuper quoque, quaſi parva hæc mala eſſent, quod & victus, & oculis orbatus fuerat, res ei omnes ſuæ a miniſtris veſtris, ſicut ipſe conqueritur, ablatæ ſunt. Juſtum eſt, ſi vobis placet, ut ei veſtra pietate reſtituantur, unde miſera ejus vita poſſit utcumque ſuſtentari. Sed & filiis ejus innocentibus patris iniquitas non debet imputari; quo minus paterna, ſi qua ſunt, hereditent ædificia.

Duelli pœna. * V. NOT.

D 4 In fine volumus vos ſanctos Epiſcopos, qui, pro his quæ ad Deum pertinent, in veſtra civitate convenerunt, omni habere acceptione dignos. Sed & ipſi Legato, qui vos, veſtramque civitatem tanti celebratione Concilii [c] voluit honorare, per omnia, quantum in vobis eſt, devotus & obediens aſſiſtatis; roborare, & confirmare bona quæque ab eo juſſa, & inſtituta, curetis. Noſtrum quoque, ac veſtrum pariter Epiſcopum, id eſt, Lingonenſem, abundantiori, ut decet, honore ſuſcipiatis; & de caſamento, [d] quod tenetis, hominium * quod debetis reverenter ei & humiliter offeratis. Valete.

Concilium Trecenſe. * al. homagium.

E Ad Eumdem.

EPISTOLA XL.

CIRC. AN. MCXXVII

Pauperem religioſum Theobaldo commendat.

F DUO vobis commendamus in homine iſto quem videtis, paupertatem, & religionem; ut, ſi uni non compatimini, alterum in eo revereamini; quo nullatenus id ei negare poſſitis, propter quod vos cum tanto labore de longe requirere curavit. Itaque, etſi non propter ipſum, certe propter vos ei ſuccurrite: quia quantum vos illo ſua paupertas, tantum, immo amplius, vobis illum neceſſarium facit ſua æque religioſitas. Denique de multis, quos eadem de cauſa jam ad vos miſimus, nullum fuiſſe recolimus de quo magis Deo placere ſciamus, quam ſi huic benefeceritis. Valete.

Ad Eumdem.

EPISTOLA XLI.

CIRC. AN. MCXXVII.

Senem religioſum commendat.

TImeo vos gravari in tam crebris ſcriptitationibus noſtris. Sed in hanc importunitatem urget me Chriſti charitas, & amicorum neceſſitas. Hunc itaque & ſenem, ut videtis, & de domo, ut nos ſcimus, religioſa ad vos miſſum non remitti vacuum ſupplicamus: & inſuper, ut veſtris litteris ad avunculum [e] veſtrum Regem iturum munire dignemini, rogamus. Vellem omnes ſervos Dei, ſi fieri poſſet, veſtros fieri debitores, qui pro mammona iniquitatis quandoque vos reciperent in æterna tabernacula. Valete.

Ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum.

EPISTOLA XLII.

Hæc epiſtola potius juſti tractatus nomen & locum merebatur: itaque e ſede ſua ſubmotam, ad Tomum IV. inter Tractatus *remiſimus.*

Ad Eumdem Henricum.

EPISTOLA XLIII.

CIRC. AN MCXXVIII

Scribit pro libertate Eccleſiæ Moliſmenſis.

PRioris precis noſtræ benigna ſuſceptio præbet ampliora ſperandi fiduciam. Præmiſſa itaque devotiſſimarum gratiarum actione pro experta benevolentia, iterum audeo petere quod iterandis gratiis ſecundo me faciat debitorem; quatenus, videlicet, Moliſmenſi Eccleſiæ [f] ipſam eccleſiam, pro qua ſe veſtram ſerenitatem quoquo modo obnubilaſſe dolebat, eadem libertate tenere concedatis qua Prædeceſſorum veſtrorum temporibus eam certum eſt tenuiſſe. Valete.

Ad Eumdem, unde ſupra.

EPISTOLA XLIV.

AN. CHR. MCXXVIII

VIdetis certe quantum præſumam de veſtra benevolentia, ut nec crebra impetratio preces finiat; & toties exauditus, rurſum accedere precator importunus non verear. Magna quidem præſumptio; ſed non meretur indignationem, quoniam de charitate, non de temeritate, deſcendit. Meminit (niſi fallor) veſtra paternitas, quod dudum Trecis querelas univerſas, quas quo eccleſia Senoina * adverſus Moliſmenſes monachos ante habueratis, pro amore Dei, & noſtro, penitus omiſiſtis. Et, ecce, iidem monachi conqueruntur quod, neſcio quas novas, & (ut ipſi ajunt) indebitas vobis conſuetudines in prædicta Eccleſia vindicetis. Obſecro ergo & ipſas dimitti, confidens me ne hac quidem vice paſſurum repulſam; ut qui jam de majoribus merui non repelli, in obtinendis minoribus non confundar. Valete.

* de Senan.

Hic mſſ. codices repetunt epiſtolam XV.

Ad

a Canonici de Larzicurte regulares Ord. S. Auguſtini, diœceſis Catalaunenſis in decanatu Partenſi, ubi modo Prioratus poſſidetur a Patribus Soc. Jeſu.

b Quis iſte Barrenſis duello victus, & meritò caſtigatus, non ſatis conſtat.

c Trecenſis ineunte anno 1128. celebrati, de quo in Notis fuſioribus ad epiſtolam 21. ad Matthæum Legatum, cujus hic mentio.

d Caſamentum, feudum quod a caſa dominica pendet.

e Henricum I. ſcilicet Anglorum regem, qui Theobaldi *avunculus* erat, teſte Ernaldo in lib. 2. de vita Bernardi ſub finem, & Roberto de Monte ad annum 1151. nimirum quod Theobaldus matrem habuerit Adelam, Guillelmi Conquæſtoris filiam, Henrici ſororem.

f Monaſterium Ord. S. Bened. diœceſis Lingonenſis, vulgo *Moleſme*, auctorem habuit Robertum Abbatem, qui primus itidem Ciſtercii Abbas. Unde Moliſmenſium cauſam ſæpe agit Bern. in epiſtolis 44. & 60. V. Epiſtolam 80. Petrus Cellenſis in lib. 7. epiſtola 14. ad Moliſmenſes. *Gallina illa Moliſmenſis, plena plumis, & bene pennata, quos & quales de utero ſuo fœtus produxit, dum ex ſe Collegium Ciſtercienſe originario germine pullulavit.* Hic agitur de eccleſia Senoina, de *Senan*, ut in epiſt. ſeq. quæ haſtenus Prioratus diœceſis Senonenſis in decanatu Curtiniacenſi.

*Cognomento Craſſum.

AN. CHR. MCXXVII

Ad Ludovicum Regem Francorum. [*]

EPISTOLA XLV.

Ciſtercienſes Ludovicum Regem, Pariſienſi Epiſcopo infeſtum ac injurium, graviter ac libere redarguunt, cauſam illius apud Pontificem Romanum acturi, ſi Rex a malè cœptis non deſtiterit.

Eximio Regi Francorum Ludovico Stephanus Abbas Ciſtercienſis, totuſque conventus Abbatum, & Fratrum Ciſtercienſium, ſalutem, ſoſpitatem, & pacem in Chriſto Jeſu.

1 REX cœli, & terræ, regnum vobis in terra donavit, donaturus & in cœlo, ſi id quod accepiſtis, juſtè, & ſapienter adminiſtrare ſtudueritis. Hoc eſt quod vobis optamus, & pro vobis oramus; ut & hic fideliter, & illic feliciter regnetis. Cæterum vos quonam conſilio eiſdem noſtris pro vobis orationibus (quas, ſi recolitis, olim tam humiliter requiſiſtis) modo tam acriter repugnatis? Qua enim jam fiducia manus pro vobis levare præſumimus ad Sponſum Eccleſiæ, quam ita, & ſine cauſa (ut putamus) auſu inconſulto contriſtaſtis? Gravem ſiquidem adverſum vos apud eumdem Sponſum & Dominum ſuum querimoniam deponit, dum, quem acceperat defenſorem, ſuſtinet oppugnatorem. Attenditis jam cui ex hoc inſenſum vos redditis? Non utique Epiſcopo [a] Pariſienſi, sed Domino paradiſi; & quidem *terribili, & ei qui aufert ſpiritum principum*. Ipſe quippe eſt qui ad Epiſcopos dicit: *Qui vos ſpernit, me ſpernit*.

a

Pſ. 75. 12. Luc. 10. 16.

2 Hæc ita vobis, & pro vobis audacter quidem, ſed amanter intimare curavimus; monentes, & rogantes per illam invicem amicitiam noſtram & fraternitatem cui vos ſatis dignanter ſociaſtis, ſed nunc ipſam graviter læſiſtis, quatenus a tanto malo citius deſiſtatis. Alioquin, ſi non meremur exaudiri, ſed contemnimur, & nos fratres, & amici veſtri, & qui quotidie oramus pro vobis, & filiis veſtris, & regno, ex hoc jam noveritis parvitatem noſtram, in quibus valuerit, non poſſe deeſſe Eccleſiæ Dei, & Miniſtro ejus, venerabili, videlicet, patri, & amico noſtro, Epiſcopo Pariſienſi: qui, noſtram adverſus vos humilitatem interpellans, noſtras pro ſe ad dominum Papam jure fraternitatis [b] litteras requiſivit. Verum nos, juſtum ducentes his prius litteris veſtram excellentiam convenire, præſertim quia idem Epiſcopus per manum omnium Religioſorum ſe ad juſtitiam offert; ſi tamen prius (quod quidem eadem ipſa juſtitia videtur exigere) res ei ſuæ injuſte ablatæ reſtituantur; ejus interim petitioni differendo ſuperſedimus. Et ſi quidem, Deo inſpirante, placuerit vobis noſtris precibus aurem inclinare, noſtro conſilio ſtudioque pacem cum Epiſcopo, immò cum Deo reformare; parati ſumus, hujus rei gratia, fatigari uſque ad vos, quocumque vobis placuerit: ſin autem, nos amicum audire, & Dei Sacerdoti obedire neceſſe eſt. Valete.

b

Ad Dominum Papam Honorium II. undè ſuprà.

AN. CHR. MCXXVII

EPISTOLA XLVI.

Conqueruntur apud Pontificem quod, relaxatione interdicti ſubreptitiè obtenta, Rex Galliæ, jam pridem pronus ad pacem, factus ſit obſtinatior.

Summo Pontifici Honorio, Pauperum Chriſti Abbates, Hugo de Pontiniaco, & Bernardus de Clara-valle, quicquid poteſt peccatorum oratio.

LAcrymabilem Epiſcoporum, immò totius Eccleſiæ querimoniam, nos quoque ejus filii, ſi ta-
A men digni, diſſimulare non poſſumus. Quæ vidimus loquimur. Magna ſiquidem nos neceſſitas de clauſtris ad publicum traxit, ubi & quod loquimur vidimus; triſtes vidimus; triſtes & loquimur, honorem Eccleſiæ Honorii tempore non minimè læſum. Jam Regis flexerat iram humilitas, vel potiùs conſtantia Epiſcoporum; cum, ecce, a Summo Pontifice ſumma ſuperveniens auctoritas, heu! dejecit conſtantiam, ſuperbiam [c] ſtatuit. Scimus quidem id a vobis per mendacium fuiſſe ſubreptum, (quod ex veſtris litteris palam datur adverti) ut everti tam juſtum, tamque neceſſarium interdictum juberetis. Sed numquid non, vel tandem deprehenſo mendacio, mentitam ſe ſentiet iniquitas ſi-
B bi, & non tantæ utique majeſtati? Eſt autem quod miramur, quanam ratione judicatum ſit de parte, adjudicatum abſenti. Quod quidem non temeraria præſumptione reprehendimus; ſed filiali amore paterno cordi ſuggerimus, quantum ex hoc & ſuperbit impius, & incenditur pauper. Cæterum quamdiu illum pati, quantumve huic compati debeatis, non eſt noſtrum præſcribere vobis: Vos veſtra hinc potius, dulciſſime Pater, viſcera conſulite. Valete.

c

Ad Eumdem ex perſona Gaufridi Carnotenſis Epiſcopi.

AN. CHR. MCXXVIII

C

EPISTOLA XLVII.

Exponit Pontifici cauſam Epiſcopi Pariſienſis à Rege Ludovico inique oppreſſi, qui, interdicto ab Epiſcopis Gallicanis compulſus, reſtitutionem promiſerat; ſed abſolutione ab Honorio obtenta, contumacior factus, non præſtitit.

TRiſtiſſimæ hiſtoriæ ſeriem vobis, & cauſam replicare ſuperfluum eſt; qua jam quippe Paternitatis veſtræ viſcera, ſcribente religioſo Pariſienſi Epiſcopo, commota eſſe non ambigo. Ne tamen fratri, & coepiſcopo etiam noſtrum deeſſet teſtimonium,
D quæ vidi ego, & audivi, neceſſarium duxi breviter intimare. Accepta ſiquidem tam modeſta prædicti Epiſcopi querimonia, Senonenſis diœceſis univerſi Epiſcopi una cum venerabili Metropolitano noſtro adjcitis, etiam nobiſcum quibuſdam aliis religioſis perſonis, Regem ſuper gravi injuria per nos ipſos humiliter, ut debuimus, convenimus; ut Epiſcopo, nil quidem tale merito, ſua, quæ tulerat, reſtitueret, rogavimus, nec impetravimus. Sentiens tandem nos ad arma Eccleſiæ pro Eccleſia velle confugere, timuit, annuitque ſeſe omnia redditurum. Sed in eadem forte hora ſupervenientibus litteris veſtris, quibus ejus terram ab interdicto abſolvi præcepiſtis, male in malo confortatus, quod bene promiſerat minime executus eſt. Die
E tamen nominata, qua id ſe rurſum promiſit executurum, ejus nos conſpectui præſentantes, ſuſtinuimus pacem, & non venit; quæſivimus bona, & ecce turbatio. Hoc denique litteris veſtris factum eſt, ut male ablata pejus teneantur, & reliqua paſſim in dies rapiantur, eo utique ſecure, quo impune illa retinentur. Soluto nempe ad veſtrum imperium Epiſcopi juſto (ut putamus) interdicto, noſtroque (quod parabamus, & quo ſperabamus pacem conſequi) veſtro æque timore ſuſpenſo, facti interim ſumus opprobrium vicinis noſtris, quouſque veſtræ viderit pietatis compaſſio.

F

Ad

a Stephano, qui ab anno 1124. ad 1144. Pariſienſem eccleſiam rexit, alius a Stephano de Garlanda Dapifero. Cauſa hujus infeſtationis ſucceſſus Stephani a curia, eccleſiæ libertas ex aliis Notis. Eadem fortuna, eaſdem fere ob cauſas, contigit Henrico Senonenſi ex epiſtola 49. His litteris non flexus eſt Regis animus, cujus filium Philippum, jam regem deſignatum, ob id morte a Deo mulctatum ferunt. Mirum eſt eo mortuo Proceres & Epiſcopos de impediendo Ludovici junioris ſucceſſione cogitaſſe, teſte Orderico in lib. 13. pag. 895. & ſeqq.

b Fratres quippe cenſebantur qui in ſocietatem ſuffragiorum admiſſi erant. Ita Caſæ-Dei monachi Ludovicum Juniorem *fratrem* vocant in epiſtola 308. inter Cheſnianas tomo 4.

c Relaxando ſcilicet interdictum, quod a cum provincialibus Epiſcopis *in terram* Regis illatum fuerat ob infeſtationem Epiſcopi Pariſienſis ex epiſtola ſequente.

Ad Haimericum Cancellarium, unde ſupra, & contra obtrectatores.

AN. CHR. MCXXIX.

EPISTOLA XLVIII.

Bernardus querelas in ſe factas diluit, & ſolitudinis, ſilentiique facultatem precatur.

Viro illuſtri Haimerico, ſanctæ Romanæ Sedis Cancellario, frater Bernardus Abbas dictus Claræ-vallis, ſalutem, & non in via.

1 ETiam-ne pauperi & inopi veritas odium parit,
& ne ipſa quidem miſeria declinare invidiam
poteſt? Querar, an glorier, quod factus ſum & ipſe
inimicus, vera dicens? Vera dicens, an recta agens?
* *al.* noſtri Sed hoc viderint Fratres veſtri *, qui contra legem
Levit. 19. 14 maledicunt ſurdo, & maledictum propheticum non
Iſa. 5. 20. verentes, *dicunt bonum malum, & malum bonum.*
Quid in me, o boni viri, diſplicuit fraternitati [a] ve-
a ſtræ? Utrum-ne quod apud Catalaunum amotus [b] eſt a
b villicatione ſibi credita homo uſquequaque diffamatus,
quia in eccleſia Virdunenſi, cui præfuerat, diſſipaſſet
bona Domini ſui? An quod in urbe Cameracenſi mo-
naſterii ſui manifeſtus deſtructor Fulbertus, cedere
c compulſus eſt [c] Parvino, cui omnium teſtimonio fide-
d lis eſt ſervus, & prudens? Ac certe quod Lauduni [d] de
proſtibulo Veneris ſuum Deo ſanctuarium reſtitutum
eſt? Propter quod horum me, non dico, lapidatis,
ſed laceratis, ut minus aliquid recipiam a Domino meo?
Et hoc merito, atque cum omni gloria reſponderem, ſi
quid in eis meum cognoſcerem. Nunc autem ut quid
judicor ego de factis alienis? aut ſi meis, cur tam-
quam de malis? cum cuncta hæc juſte, atque præclare
geſta fuiſſe nulla imprudentia dubitare, nulla negare
impudentia poſſit. Eligite nunc utrumlibet: aut negate
certe, aut fatemini me horum auctorem. Si feci, lau-
de dignum eſt laudabilia peregiſſe; & inique redarguor
unde laudare merueram. Si non feci, ut laudem non
merui, ſic profecto nec vituperationem. Novum genus
detractionis, & re vera ſimile aliquid habens operi
Num. 24. 3. Balaam, qui, ductus, & conductus ad maledicendum
populo, magis benedictionibus cumulabat. Quid ju-
ſtius, quid jucundius, quam ut quem reprehendere
intendis, plus commendes; ut præconiis pro conviciis
utaris neſcius; & volens detrahere, laudes invitus?
Quaſi vero nulla mea mala inveniant, ut pro malis
mihi bona objiciant, vel potius adjiciant aliena.

2 At ego nec indignis vituperationibus moveor,
nec indebitas recipio laudes: nil mea refert de his
quorum auctor non extiti. Laudent, ſi volunt, vel
vituperent, ſi audent; de primo quidem dominum Al-
* V. NOT. banenſem *, de ſecundo vero dominum Remenſem; por-
ro de tertio eumdem æque Archiepiſcopum ſimul &
Epiſcopum Laudunenſem, cum Rege pariter, & multis
aliis reverendis perſonis, qui ſe utique auctores in his
& principes extitiſſe minime diffitentur. Si bene ege-
runt, quid ad me? ſi aliter, quid æque ad me? An
tota, & ſola culpa mea eſt quod affui, homo ſolis la-
tebris dignus; ſoli mihi judex, ſoli accuſator, & ar-
biter conſtitutus, quatenus monſtret actio quod ha-
bet profeſſio, & nomen monachi ſolitaria mihi con-
Invitus prodit foras ad negotia. verſatio interpretetur? Affui enim, negare non poſſum:
ſed vocatus, ſed tractus. Si hoc amicis diſplicuit,
A fateor, & mihi. Utinam non iſſem ad illa; utinam non
irem ad ſimilia. Utinam & nuper non iſſem, ubi vidiſ-
ſem adverſum Eccleſiam apoſtolica (proh dolor!) aucto-
ritate * violentam armari tyrannidem, quaſi non ſatis *Vide ſupra epiſt. 46. & 40.
per ſe inſaniſſet. Tum demum ſenſi, juxta Prophetam,
adhæreſcere linguam meam palato meo, cum ſubito *Pſal.* 136. 6.
pondus ſuperjectum eſt noſtris cervicibus, atque irre-
fragabilis auctoritas litterarum. Heu, obmutui, & hu- *Pſal.* 38. 3.
miliatus ſum, & ſilui a bonis, & dolor meus renova-
tus eſt, quando vidi repente ad illas litteras impleri
facies innocentium ignominia, & lætari amplius im-
pios, quod malefecerint, & exultare in rebus peſſimis.
Miſertum eſt impio, ut, juxta dictum propheticum, *Iſa.* 26. 10.
B non diſceret facere juſtitiam; & qui in terra ſancto-
rum iniqua geſſit, ipſius terra juſtiſſimo quo tene-
batur abſoluta eſt interdicto.

3 Propter hujuſmodi, etſi aliud non ſit, gravor
intereſſe cauſis, quarum præſertim mea non intereſſe
cognoſco. Gravor, ſed trahor. At vero ab hac ne-
ceſſitate per quem melius retrahi poſſe ſperaverim,
quam per vos, vir optime? cui in hac re nec pote-
ſtas deeſt, nec voluntas, ut comperi. Gaudeo nem-
pe quod & veſtræ prudentiæ noſtram in talibus oc-
cupationem diſplicere cognovi. Et quidem juſtiſſime,
& amiciſſime. Age ergo, ſi ita vultis, immo quia ſic
cernitis, ac decernitis, & amico expedire, & monacho
C convenire, date, quæſo, operam, quatenus una utriuſ-
que voluntas citius impleatur, quo & vobis videlicet
ſatisfiat ad juſtitiam, & mihi ad ſalutem animæ con-
ſulatur. Indicatur, ſi placet, clamoſis & importunis
ranis de cavernis non egredi, ſed ſuis contentas eſſe
paludibus. Non audiantur in conciliis, in palatiis non
inveniantur: ad cauſas, ad negotia nulla neceſſitas,
nulla trahere poſſit auctoritas. Sic forſitan veſter poſ-
ſet amicus declinare præſumptionis notam. Nam no-
xam unde contrahere potuerim, ignoro; cum ſciam
mihi conſilium eſſe & propoſitum, nunquam (ſi cau-
ſa duntaxat noſtri Ordinis non fuerit) exire de mo-
naſterio, niſi aut apoſtolicæ Sedis Legato, aut certe
D proprio vocante Epiſcopo; quibus noſtræ humilitati,
ſicut optime noſtis, contradicere omnino fas non eſt,
niſi ex quocumque ſuperioris auctoritatis privilegio.
Quod utique ſi unquam per manum veſtram, ut ſpe-
ro, mihi in manus venerit, tunc proculdubio & pax
mihi, & pax erit de me. Non tamen idcirco, etiam
me latente, & tacente, ceſſare puto murmur Eccleſia-
rum, ſi non ceſſet Romana curia pro voluntate aſſi-
ſtentium facere præjudicium in abſente. Valete.

Ad Dominum Papam Honorium pro Henrico Senonenſi Archiepiſcopo.

E

EPISTOLA XLIX.

AN. CHR. MCXXVIII.

Summo Pontifici Honorio, ſervi, & (ſi digni judi-
camur) filii, Stephanus Ciſtercienſis, Hugo Pon-
tiniacenſis, B. de Clara-valle, quod reverendiſſimo
Domino, quod benigniſſimo Patri.

DEgentes in monaſteriis, ad quæ nos noſtra pec-
cata compulerunt, non ceſſamus orare pro vo-
bis, & pro commiſſa vobis Dei Eccleſia; congau-
dentes & Sponſæ Domini ſuper tam fido Cuſtode, &
Sponſi amico ſuper labore tam fructuoſo. Fidenter
proinde atque fideliter veſtræ Paternitati ſuggerimus
F quæ

a Ita conſtanter omnes ſcripti, aut fere omnes & recte: nam Cardinales olim abſolute dicebantur *Fratres* in lib. 2. de vita S. Bernardi num. 42. & in Chronico Andrenſi tom. 9. Spicilegii pag. 481. Petrus abbas *tam dominum Papam, quam Fratres ex more viſitaſſe* perhibetur, & initio hujus epiſtolæ *Fratres veſtri*, mendoſe quibuſdam *noſtri*: & apud Willelmum Tyrenſem in lib. 23. cap. 25. *Fratres vero tam epiſcopi, quam presbyteri & diaconi Cardinal.* &c. Confer librum de Converſione ad Clericos tomo 4.

b Henricus ſcilicet, ad quem epiſtolæ 62. 63. de cujus depoſitione agitur apud Laurentium de Leodio in Hiſtoria Virdunenſi tomo 12 Spicilegii pag. 311. ubi ejus cauſa ab Honorio commiſſa dicitur Mattheo Albanenſi epiſcopo & in Galliis Legato, qui Catalaunum hac de re Synodum indixit. *Henricus primo capit conſilium a Bernardo ſanctæ memoriæ abbate Claravallenſi, cujus conſiliis regna & eccleſia Galliarum hodieque*, ait Laurentius, *innituntur. Ille conſulit graviſſimum eſſe invitis violenter præeſſe, ideoque priuſquam ignominioſa in eum accuſatio ad publicam tantorum virorum audientiam veniat, ſolus omnibus cedat, epiſcopatui abrenuntiet. Credidit ſe conſilio ejus ille, baculum reddidit, & abrenuntiavit epiſcopatui, ac receſſit anno XIII. ex quo ſuſceperat eum de manu Cæſaris*, nempe anno 1129. ex Notis fuſioribus ad epiſtolam 23.

c Parvinus ex monacho S. Vincentii Laudunenſis factus eſt abbas S. Sepulchri apud Cameracum, expulſo Fulberto. Notæ fuſiores.

d Nempe in monaſterio S. Joannis Baptiſtæ, ex quo ejectæ monachæ ſolutiores, ſubſtituti anno 1128. monachi, quibus præfectus Drogo abbas ex monacho S. Nicaſii Remenſis, ſupra in Notis fuſioribus ad epiſtolam 34. & ad iſtam.

quæ in regno noſtro eidem Matri noſtræ dolentes cernimus adverſari. Quantum quidem nos ſentimus, qui vicini ſumus, Rex Ludovicus, non tam Epiſcopos, quam in Epiſcopis juſtitiæ perſequitur zelum, pietatis cultum, habitumque ipſum religionis, Quod veſtræ quoque prudentia ſanctitatis vel ex eo facile advertere poteſt, quod qui ante in habitu, actuque ſæculari, honorati ſunt ſublimes, judicati fideles, habiti familiares, modo inimici facti ſunt, digne ſuo ſacerdotio converſantes, & per omnia honorificantes miniſterium ſuum. Hinc gravibus contumeliis & injuriis Epiſcopi Pariſienſis innocentia pulſata eſt, ſed non quaſſata, quia Dominus ſuppoſuit manum ſuam, cum veſtram oppoſuit. Hinc & nunc Domini hujus Senonenſis conſtantiam concutere, & labefactare conatur, ut, Metropolitano (quod abſit) dejecto, facile, prout voluerit, graſſetur in Suffraganeos. Poſtremo quis ambigit non aliud eum, quam oppugnare religionem, quam nimirum aperte ſui regni deſtructionem, ſuæ coronæ pronunciat inimicam? Et alter Herodes, [a] Chriſtum non jam in cunabulis habet ſuſpectum, ſed in Eccleſiis invidet exaltatum. Nec aliud ſane credimus eum habere adverſus Archiepiſcopum, niſi quod ſpiritum in ipſo, ſicut in cæteris, laborat exſtinguere. Denique, ſi fallere de his quæ atteſtamur, fallive putamur, veſtræ citius inveniet examinationis diſcuſſio: ſi tamen (quod & vehementer optamus, & ſuppliciter oramus) de vultu tuo, Pater ſanctiſſime, judicium prodeat, de quo profecto confidimus, quod cuſtodias innocentiam, & videas æquitatem. Alioquin reduci cauſam in Regis præſentia, atque potentia, non plane eſt aliud, quam tradi (heu!) hominem in animam inimicorum ejus.

Regis injurias & molitiones exponit Pontifici.

AN. CHR. MCXXVIII

Ad EUMDEM, unde ſupra.

EPISTOLA L.

Poſtulat ut Archiepiſcopo liceat ad Sedem Apoſtolicam appellare.

OPortebat quidem, ſi ita veſtræ viſum fuiſſet auctoritati, ut in veſtri præſentia cauſa domini Senonenſis diſcuteretur; ne infenſus videlicet Regi, in Regis præſentia, & potentia ſuis pro ſe adverſariis reſponſurus, traditus homo videretur in animam inimicorum ejus. Sed quoniam, ut tenendum irrefragabiliter quicquid præcipitis, ſic ſperandum indubitanter bonum de omni re quam decernitis: id ſolum a veſtra, Pater, pietate depoſcit omnium qui apud nos eſſe videntur Religioſorum humilitas, ut, ſi ſe ad vultum forte potentis (ut aſſolet) ſenſerit prægravari, confugere ſibi liceat ad viſcera Patris; quod utique hactenus oppreſſo nemini negatum audivimus. Alioquin videat Joſeph, vir juſtus, quid ſibi etiam nunc faciendum ſit de puero & matre ejus, quia, ecce, etiam nunc in Senonenſi provincia Chriſtus quæritur ad perdendum. Nam, ut quod verum eſt manifeſtius proferamus, Rex in Archiepiſcopo ex eo aperte novam perſequi religionem dignoſcitur, quod cum in antiqua ſæculari converſatione, & habitu, ſicut promoveri omnimode * voluit, ſic ab omni penitus ſecurum infeſtatione dimiſit.

Sedes Petri refugium oppreſſis.

* al. commodè.

AN. CHR. MCXXVIII

Ad HAIMERICUM Cancellarium, unde ſupra.

EPISTOLA LI.

Viro Illuſtri HAIMERICO, ſanctæ Romanæ Sedis Cancellario, B. Abbas dictus de Clara-valle ſalutem, & ſi quid valet peccatoris oratio.

1.Tim.3.12 QUouſque durat illa ſententia: *Omnes, qui piè volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur?*

A Quouſque relinquitur virga peccatorum ſuper ſortem juſtorum? Quis det ut ſtare incipiant juſti * adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt? Quis jam ferat tantam inter cœlum terramque diſcordiam, ut, exultantibus Angelis ſuper emendatione malorum, filii Adam fremant & tabeſcant? Quaſi non ſit paſſus Jeſus pacificans in ſanguine ſuo quæ in terra ſunt, & quæ in cœlo; aut in ipſo Deus non fuerit mundum reconcilians ſibi. Laudabatur quondam Archiepiſcopus in deſideriis animæ ſuæ, & in ſæculari vita, & habitu benedicebatur. At nunc ſub pannis infantiæ Jeſu quæritur ſimonia, & inter naſcentes B virtutes emortuorum vel cadavera vitiorum ſcrutatur curioſa malitia. Videtis & nunc ſtare Jeſum in ſignum cui contradicitur. Per ipſum vos obſecro, pro ipſo ſupplico vobis. Habet ſiquidem & unde illum revereamini, & unde illi miſereamini. State pro ipſo nunc in defenſione Archiepiſcopi, cui quandoque & vos adſtare habetis in examinatione veſtri. Valete.

* Add. al. in magna conſtantia ſed deeſt mſſ.

Ad EUMDEM.

CIRC. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LII.

C *Epiſcopum Carnotenſem non affectaſſe profectionem Jeroſolymitanam. Cauſis & negotiis publicis abſolvi ſe rogat.*

AMicus veſter, & noſter dominus Carnotenſis Epiſcopus * voluit vobis etiam per me certum fieri, quia id quod de ipſo a quibuſdam domino Papæ perſuaſum fuiſſe cognovimus, ut eum, videlicet, Jeroſolymam permitteret proficiſci, nec ſui fuerit ſtudii, nec voluntatis. Quod etſi multum voluiſſet, proficiſci tamen non poterat, niſi cum gravi ſcandalo omnium qui apud nos ſunt bonorum, metuentium quippè ne plus mali ejus abſentia faceret ſuis, quam boni alienis præſentia. Hæc pro Epiſcopo. Cæterum, ut & pro me aliquid loquar ſecundum quod Scriptura admo- D net, *Miſerere*, inquiens, *animæ tuæ placens Deo*; placet-ne vobis ut cauſis onerer, occuperque negotiis, nihilque proſit exoccupari propriis, cum totus implicer alienis? Si inveni gratiam in oculis veſtris, date operam, ut prorſus amovear ab hujuſmodi, quatenus liceat mihi pro meis atque veſtris orare delictis. Et quidem nihil mihi ſecurius judico, quam obedire domini Papæ voluntati: ſed ſi dignetur attendere ipſe quid poſſim; utinam nempè noverit quam iſta non poſſim, aut quam difficile poſſim. Et de hoc ſatis dictum ſit ſapienti. Quæſivit a me præfatus Epiſcopus aliqua ex noſtris Opuſculis, quæ vobis mitteret; ſed non fuit ad E manum quod veſtro dignum crederem ſtudio. Libellum tamen DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognovero. Valete.

* Gaufridus. Infr. epiſt. 55

Eccli. 30. 24

Negotiis abſolvi poſtulat.

Liber Bernardi de Gratia & libero arbitr.

Ad EUMDEM.

CIRC. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LIII.

Duos religioſos, & in his ſeipſum Haimerico repræſentat.

PRO multis, & per multos memini me ſcripſiſſe ad F vos; ſed nunc ipſe qui loquebar, ecce, adſum. Tres in duobus conſpicitis, quoniam abſque me eſſe non poſſunt, in quorum jugiter pectoribus requieſco; & quidem ſecurius atque ſuavius, quam in proprio. Mentiri videor, ſed ei qui amicitiæ vim numquam ſenſit; qui virtutem charitatis ignorat; qui non credit multitudinis credentium fuiſſe cor unum, & animam unam. Qui ergo videt eos, videt & me, etſi non in meo corpore: & quod loquuntur ipſi, ego pariter loquor, ſed eorum linguis. Corpore, fateor, abſum;

Act. 4. 32.

Amicus alter ego.

---

a Hæc non abſolutè dicta in Regem, quem alioqui minimè malum fuiſſe conſtat, ſed quod in eis *Juſtitiæ zelum* perſequi videretur, primigenios converſionis motus in Senonenſi & Pariſienſi Antiſtibus, quaſi in ipſis novæ vitæ cunabulis, exſtinguere volendo. Cæterum quam piè vitæ ſupremos dies exegerit Ludovicus, docent Notæ fuſiores in epiſt. 45. quicquid pinguedinem ipſi objiciat Henricus Huntindonienſis, Spicilegii tomo 8.

ſed hæc eſt exigua portio mei. Porro qui vidit faciem meam tantum, ſine culpa, & ſine nota mendacii, aſſerit ſe vidiſſe, non partem mei, ſed me; cum tamen non niſi partem, & partem modicam viderit. Quanto itaque verius eſſe me dixerim, etiam ſine præſentia corporis, ubi meam ſentio voluntatem, meum ſpiritum & amorem; quæ utique eſt pars potior digniorque mei? Tribus ergo in corporibus unum nos eſſe noveritis, non pari ſanctitate, qua ambobus ego inferior ſum, ſed eadem voluntate, & ſumma concordia animorum. Cur enim unitatem hanc inter diverſos non faciat compago charitatis in uno ſpiritu, ſi carnalis copula efficit ut ſint duo in carne una? Quartum vos addi velim, ſi dignum judicatis, & in eamdem concurrere unitatem dilectionis. Quod facile, ſi non contemnitis, obtinebitis: tantum id vos nequaquam contemnere eis cognitum faciatis. Valete.

Ad EUMDEM,

CIR. AN. MCXXXVI.

EPISTOLA LIV.

Vivianum Abbatem commendat, monetque de cura animæ ſerio gerenda.

a VOlo, & precor, ut harum lator venerabilis Altæcumbæ [a] Abbas Vivianus, mihi ob ſuam religioſitatem admodum familiaris amicus, amicum vos pro Dei amore, & noſtro, in ſuo negotio experiatur. Et hæc pro illo, reliqua autem vobis. (Matt. 16. 26) *Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?* (Monitum ſalubre.) Nec totus mundus ſufficeret. Magna res anima, quæ Chriſti Sanguine redempta eſt. Gravis animæ caſus, quæ non niſi Chriſti cruce potuit reparari. Si rurſum corruerit peccato dumtaxat ad mortem, unde jam reparabitur? Numquid aut alter Chriſtus, aut idem iterum crucifigi habet pro illa? Super hoc vellem vos numquam obliviſci illud Sapientis conſilium: (Eccli. 7. 4.) *Fili, memorare noviſſima tua, & in æternum non peccabis.*

Ad GAUFRIDUM Carnotenſem * Epiſcopum. (* Chartres.)

CIRC. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LV.

Monachum quemdam recluſum, deſertorem inſtituti, ſed jam reſipiſcentem, a Gaufrido ſuſcipi & juvari poſtulat.

Fideliſſimo ac prudentiſſimo ſervo Dei GAUFRIDO, b [b] Carnotenſi Epiſcopo, B. pauperum Chriſti de Clara-valle ſervus, claritate perfundi montium æternorum.

QUantum vobis honoris veſtra laudabilis vita, tantum affert & oneris laudans fama. Ecce enim is per quem, & pro quo præſentes litteras accipitis, exemplo cæterorum, quos ſæpe tales non paucos experimini, motus & ipſe bono odore veſtri, quem de longe ſenſit, tam communem cum fiducia pietatem requirit, ſpe utique ductus inveniendi non ſolum conſilium, quid agere debeat; ſed & auxilium quo perficere valeat. Eſt autem hæc cauſa ejus. Quadam ſe cella pro amore Dei ex propoſito incluſerat. Egreſſionis, atque tranſgreſſionis [c] ſuæ vobis ipſe cauſas exponet. c Et quidem ad propoſitum redire cupit: ſed per vos implere propoſuit, ſi tamen noſtris hoc precibus, quibus ſe præmunire curavit, obtinere potuerit. Facite ergo morem veſtrum: ferte opem miſero; immo, quia vos ſapientibus, & inſipientibus debitorem agnoſcitis, erroneam Chriſti oviculam de faucibus lupi feſtinate eripere; & ad paſtum reducendo priorem, juxta aliquod ovilium veſtrorum quacumque in cellula jubete recludi; niſi forte aliud quid ei magis expedire perſpexeritis, & licere judicaveritis, & perſuadere potueritis.

Ad EUMDEM.

CIRC. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LVI.

De peregrinatione Jeroſolimitana Norberti ſe incertum eſſe. Sententiæ ejuſdem de Antichriſto ſe non aſſentiri. Cauſam quoque Humberti commendat.

QUod a me de domino Norberto ſciſcitamini, ſi, videlicet, iturus ſit Jeroſolymam, ego neſcio. Nam, cum ante hos paucos dies ejus faciem videre, & de cœleſti fiſtula [d], ore, videlicet, ipſius, plurima haurire meruerim, hoc tamen ab ipſo non audivi. d Verum, de Antichriſto * cum inquirerem quid ſentiret, (* V. NOT.) durante adhuc ea quæ nunc eſt generatione, revelandum illum eſſe ſe certiſſime ſcire proteſtatus eſt. At cum eamdem certitudinem unde haberet ſciſcitanti mihi exponere vellet, audito quod reſpondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad ſummam tamen hoc aſſeruit, non viſurum ſe mortem, niſi prius videat generalem in Eccleſia perſecutionem. De cætero memorari veſtram pietatem volo illius pauperis & exulis Humberti * nomine; (* de eo in epiſt. 37. & ſeq.) qui dudum, cum Trecis [e] eſſetis, vobis ſupplicabat, quatenus ad Comitem Theobaldum, qui eum exheredaverat, intercederetis. e Quod ego nunc pro ipſo, & cum ipſo itidem a veſtra flagito pietate. Nam noſtras litteras de hac re precatorias jam ad prædictum Principem miſi; ſed, gratiam non inveniens, nihil effeci. Jam quod libenter auditis, libenter debeo dicere vobis. Stephanus veſter ſic currit, non quaſi in incertum; ſic pugnat, non quaſi aerem verberans. Orate, quatenus ſic currat, ut comprehendat; ſic pugnet, ut vincat.

Ad EUMDEM.

CIRC. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LVII.

Per minora vota non debere impediri majora bona. Videtur hoc, niſi fallor, ſcribere in cauſa Monachi, de quo ſupra epiſt. 55.

SIcut a veſtra mihi parte reportavit, idcirco ipſius deſiderio & petitioni uſque adhuc ſatisfacere diſtuliſtis, quia primum votum, pergendi, videlicet, Jeroſolymam, irritum vobis feciſſe videtur. Super quo ſi noſtram requiritis ſententiam, ego non arbitror minora vota impedire debere majora; nec Deum exigere quodcumque ſibi promiſſum bonum, ſi pro eo melius aliquid fuerit perſolutum. Enimvero alicui forte debenti vobis duodecim nummos, numquid, ſi pro eis die conſtituto marcam ſolveret argenti, juſte iraſceremini? Jam ſi & ab hujus Epiſcopo aliquid timetis, ſecurum vos reddo, quia non ſolum ei, ſi quod huic auxilium impenderitis, non diſplicebit, ſed etiam valde gratum habebit. Valete.

Ad

a Altacumba, *Hautecombe*, in Alpibus, cujus abbas primus Vivianus Ord. Ciſtercienſis, condita eſt anno 1135. Vivianus anno 1139. abbatia cedens, Amedeo locum fecit.

b Gaufridus epiſcopus Carnotenſis, vir piiſſimus, apoſtolicæ Sedis legatus, Bernardi ſingularis amicus, de quo in inferioribus Notis.

c Incluſis quippe ſolemni more non licebat egredi è cella, teſte Grimlaico in Regula ſolitariorum.

d Illuſtre Norberti elogium a tanto viro: ſed non minus inſignis rerum divinarum diſcretio in Bernardo, qui non facile quibuſvis piis illuſtrationibus fidem accomodabat, ex epiſtola 174. num. 6. Norbertus jam ſupra laudatus in epiſtola 38. auctor Præmonſtratenſis Ordinis, qui *per viginti annos in abbatias pene LXX. adolevit*, teſte Laurentio Leodienſi in Spicilegii tomo 12. pag. 325. Vide epiſt. 253.

e Fortè Trecenſis Concilii tempore, ſcilicet anno 1128.

a

CIRC. AN. MCXXVI.

Ad Ebalum Catalaunenſem a Epiſcopum.

EPISTOLA LVIII.

Hortatur Ebalum ut monaſterio, ſeu Eccleſia Omnium Sanctorum virum idoneum præfici curet.

Domino Ebalo venerabili ſanctæ Catalaunenſis Eccleſiæ, Dei gratia, Epiſcopo, Fr. B, Abbas de Clara-valle, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

b 1 NAviculæ illius (de Eccleſia loquor Omnium b Sanctorum, quæ ſub oculis veſtris gubernatore deſtituta fluctuat) non eſt bonum vobis negligere, vel diſſimulare periculum. Res quippe veſtræ curæ eſt. Unde miror, qua ratione, quave ſecuritate a clerico illo, qui a religioſis perſonis vir (ut ajunt) religioſus eidem eccleſiæ electus eſt, requirendo deſiſtitis, etiamſi hoc quorumdam, qui in ipſa eccleſia ſunt, incuria, vel deſidia non mereatur; qui, ut audivimus, illum qui electus eſt nolentes, nec aliud, niſi quod religioſus eſt *, aſſerentes, de eligendo alio veſtram quoque auſi ſunt compellare gravitatem: quaſi qui videatur eſſe communior & affabilior qui non ſit extraneus, ſed civibus tam gratus, quam cognitus, morum patriæ gnarus, rebus eccleſiæ tractandis idoneus: revera (ut ad iſtos cautiſſimos conſultores me vertam) qui vitia veſtra non redarguat; qui miſeræ converſationi veſtræ, aut conſentiat, aut contradicere non audeat. Non ſunt audiendi; ſed potius, velint, nolint, omnimodo ſatagendum eſt vobis ut is, qui boni teſtimonii eſt, eccleſiæ deſolatæ quantocius perquiratur; quoniam, ſi talis eſt qualis prædicatur, Deus proculdubio cum ipſo erit, qui ſuam ei gratiam miniſtrabit, placentem omnibus, efficacem in omnibus.

* al. aſſentientes.

2 Quod ſi hunc, iſtis fortaſſe non merentibus, nullo modo haberi poſſe contigerit, alius de alia qualicumque domo religioſa, qui videatur idoneus, provideatur: non qualem iſti volunt, qui, niſi quod ſuæ carnalitati blanditur volunt; ſed qui ſic ſciat negotia diſponere rerum exteriorum, ut norit per omnia præponere curam animarum. Certe duobus c monaſteriis, ſancti, videlicet, Petri, & ſancti Urbani, paſtorali aliquando ſolatio ſimiliter deſtitutis, bonæ memoriæ prædeceſſor veſter, domnus Guillelmus, non longi itineris laborem; non hiemis reputans aſperitatem, bis (niſi fallor) Cluniacum, ſemel Divionem per ſeipſum adiit: hincque virum bonum domnum Hugonem, qui poſt defunctus eſt; illinc virum venerabilem, qui adhuc ſupereſt, domnum Radulfum vix multis precibus impetratos abducens, ſingulum ſingulo præpoſuit monaſterio, tutum, videlicet, non arbitrans cuipiam monachorum domeſticorum illam committere curam. Quod ideo vobis in exemplum adduxi, ut veſtram charitatem commonefaciam, qualiter & in hoc, quod nunc in manibus eſt, oporteat eam eſſe non minus cautam; quam ſollicitam.

c

Ad Guilencum Lingonenſem * Epiſcopum.

* Langres.

AN. CHR. MCXXIX.

EPISTOLA LIX.

Hortatur ut res quaſdam eccleſiæ S. Stephani Divionenſis, per obitum Garnerii vacantes, ad tollendam ſcandalis, & calumniis anſam, eidem Eccleſiæ cedat.

Domino ſuo & Patri Guilenco d, Dei gratia, Lingonenſi Epiſcopo, frater Bernardus Claræ-vallis Abbas ſeipſum.

d

AUdito obitu domini Garnerii e archidiaconi, neceſſarium duximus veſtram paternitatem precibus prævenire, immo præmunire conſilio; ſi tamen dignum putatis monitis noſtræ acquieſcere parvitatis; quatenus, videlicet, de rebus S. Stephani Divionenſis, quas tenebat, placeat liberalitati veſtræ miſericordiam ſuperexaltare judicio. Siquidem non ignoramus quod in manum veſtram debeant redire; juxta quod in Capitulo Lingonenſi diſpoſitum, & ſcripto firmatum fuiſſe etiam nos meminimus, quando filius veſter Harbertus in eccleſia illa primus Abbas regularis conſtitutus eſt. Sed quia Canonicis gravis ſcandali, & Abbati magni improperii occaſionem fore cognovimus, ſi ad ea quę diu tenuit illa Eccleſia, quacumque occaſione, manum veſtram extenderitis; conquerentibus quippe illis de illo, quaſi qui malum principium dederit adveniens, cum ejus cauſa, & ad ejus introitum tam grande Eccleſia damnum incurrerit; pietati veſtrę ſupplicamus, & ſupplicando conſulimus, ut & tot puſillis Chriſti à tanto ſcandalo parcatis, & hunc Vicarium Chriſti à tanto improperio ſimul liberare curetis, concedendo eccleſiæ f utique quod hactenus juris eccleſiæ fuiſſe cognoſcitur.

e

f

Ad Eumdem.

EPISTOLA LX.

CIRC. AN. MCXXVIII.

Supplicat pro eccleſia Moliſmenſi.

PRO eccleſia Moliſmenſi ſupplex, non, ut arbitror, importunus, interventor accedo. Multa quippe ſunt quæ me confortant, ut repulſam non metuat hęc noſtra petitio. Primum, quia non pro qualibet extranea, ſed pro veſtra vobis eccleſia ſupplicamus. Deinde quod eamdem eccleſiam non alienum uſurpare, ſed ſuum jus tantum a veſtra ęquitate requirere credimus. Tertio, quod idipſum talis nobiſcum poſtulat qui ſolus ad impetrandum etiam majus aliquid a vobis ſufficere poſſit; videlicet, Comes Theobaldus. Quartum quoque ſi addidero, non temere id me pręſumere putaverim. Neque enim vel ipſi de noſtra adeo humilitate diffidimus, quin audacter, ſi opus ſit, per noſmetipſos ad veſtrę celſitudinis nobis jam ſatis expertam benevolentiam, petituri quod rationabile viſum fuerit, accedamus. Valete.

Ad

a Fuit is nepos Hilduini Comitis Rocejenſis, filius Andreæ Comitis de Rameruco, teſte Hermanno monacho Laudunenſi in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 2. anno 1122. creatus epiſcopus Catalaunenſis poſt Guillelmum Campellenſem, de quo in epiſtola 3. ſucceſſorem ſortitus Elbertum, ſeu Robertum anno 1126 & poſt eum Gaufridum ex S. Medardi abbate, ad quem epiſtola 66. Itaque hæc ſcripta eſt ſub annum 1126. & quidem antè epiſtolam 13. ſcriptam in gratiam Alberici, qui poſt Ebalum electus, ſedem tamen ejus non obtinuit.

b Abbatia canonicorum regularium Ord. S. Auguſtini apud Catalaunum, cujus abbati Petro, forſan a reformatione primo, epiſtolam ſcripſit ineditam Hugo Metellus canonicus itidem regularis S. Leonis apud Tullum Leucorum.

c Monaſteria hæc Ord. S. Benedicti, modo ſub congregatione S. Vitoni, primum in ipſa urbe, alterum in diœceſi Catalaunenſi: quæ Guillelmus de Campellis ad meliorem frugem revocaverat.

d Vvilencus, , alias & Guillelmus, ex archidiacono Lingonenſi, apud Perardum in Burgundicis monumentis pag. 87.

e Is etiam abbas fuerat eccleſiæ S. Stephani Divionenſis, antequam eo inducerentur canonici regulares: quod fieri cœptum anno 1113. quo anno quatuor canonici ex ea eccleſia in villam Quintiniacum ſeceſſerunt, ut ibi vitam regularem profiterentur. Anno 1116 duodecim jam numero exiſtentes, ad ſuam eccleſiam reverſi ſunt. Interim a Prioribus Arnulfo & poſtea Galone eccleſia iſta gubernata fuit uſque ad annum 1125. quo domnus Erbertus, ſeu Harbertus abbas inſtitutus eſt, præſentibus Hubaudo Lugdunenſi archiepiſcopo, Stephano epiſcopo Æduenſi, Gocerenno, ſeu Joceranno Lingonenſi, aliiſque perſonis. Hæc fuſius apud Perardum pag. 86. & 87. ubi vita Garnerii legitur.

f Id a Guilenco præſtitum docet ejus charta apud Peratdum pag. 97. edita, cui ſubſcribunt inter alios *Abbates Ciſtercienſis & Clara-vallenſis* apud Lingonas anno 1120. Eodem anno controverſia, quæ erat inter eamdem eccleſiam & S. Sequani monachos, compoſita eſt ab eodem Joceranno, judicio & conſilio Galterii Cabilonenſis, abbatumque *Ciſtercienſis*, *Beſuenſis*, *Claræ-vallis*, ibid. pag. 102. Res ad Innocentium poſtea delata Stephano *Ciſtellenſi & B. Claræ-vallenſi* a Pontifice commiſſa eſt, pag. 103. Sic unus omnia præſtabat Bernardus, unus omnes lites & controverſias finiebat.

Ad Ricuinum Tullenſem Epiſcopum.

CIRC. AN. MCXXV.

EPISTOLA LXI.

Hominem qui, pœnitentiam ſubiturus, juſſu Epiſcopi Tullenſis venerat, ad eumdem remittit curandum.

a Reverendo Patri domino [a] Ricuino, gratia Dei, Tullenſi Epiſcopo, frater Bernardus dictus Abbas de Clara-valle, ſalutem, & orationes.

PEccatori huic, quem ad nos peccatores, ob animæ ſuæ conſilium, veſtra, ut ipſe perhibuit, di-
B rigere curavit dignatio, nihil ad præſens ſanius conſulere in promptu habuimus, quam ut ad ſinum paternæ pietatis rediret, & ex ore Sacerdotis legem requireret. Nos enim, noſtræ parvitatis & officii menſuram attendentes, nec nos ultra nos extendentes, dare pœnitentiam, maxime in criminalibus, nulli hominum præſumere omnino ſolemus, niſi ſolis quos in noſtram curam ſuſcepimus. Qua namque temeritate tractanda Epiſcoporum negotia, & hujuſmodi negotia, peccatores, & imperiti, ſuſcipiemus, qui ipſi quoque, ſicut & cæteri hominum, quoties gravior aliqua cauſa inter nos oboritur, quam per nos
C diffinire aut neſcimus, aut nequimus, aut non audemus; epiſcopali, ut dignum eſt, ſententiæ reſervamus: &, niſi ſummi prius Sacerdotis vel judicio, vel conſilio confirmati, ſecuri non ſumus? Provideatur igitur morbidæ ovi a proprio paſtore, qui canones non ignorat, congrua pœnitentiæ medicina; ne, ſi in peccato, quod abſit, anima pro qua Chriſtus mortuus eſt moriatur, ſanguinem ejus de manu veſtra ſummus Paſtor requirat. Verum nos, Deo illi inſpirante, mundum relinquere perſuaſimus; ſi tamen homo ſenex & pauper in aliquo ſe recipi intra diœceſim veſtram ſanctorum conventu veſtro obtinere potuerit interventu. Plenum vos dierum
D ſuſcipiat dies una illa melior in atriis Domini ſuper millia, ſancte ac venerabilis Pater.

b Ad Henricum [b] Virdunenſem Epiſcopum.

ANT. AN. MCXXIX.

EPISTOLA LXII.

Feminam, multis obſtrictam peccatis, ſed jam pœnitentem, commendat Epiſcopo.

Domino Henrico, Dei gratia, Virdunenſi Epiſcopo, frater Bernardus dictus Abbas de Clara-valle, ſalutem & orationem.

E

HÆC muliercula, quam, ecce, jam multis annis, multis & perplexis peccatorum nodis ſatanas alligavit, ſuper ſtatu ſalutis ſuæ, noſtræ parvitatis conſilium expetiit: & tale accepit, ut, poſt multum videlicet ac diuturnum erratum, ad proprii paſtoris ſinum profuga ovicula fidenter recurreret; qui utique eo citius ac ſollicitius inopi ferret opem, quo ſe certius ſcit, atque diſtrictius de ſibi commiſſa, Agno qui pro ipſa mortuus eſt, redditurum rationem. Noſtrum fuit deviantem corrigere: veſtrum ſit peccatricem non deſpicere, immo pœnitentem ſuſcipere; & ſi vera eſt ſuæ quam nobis expoſuit infelicitatis hi-
F ſtoria, aut viro ſuo priori, ſi adhuc vivit, reconciliare; aut, ſi ille noluerit, ſicut hanc innuptam, ſic illum cogere abſque uxore manere. Valete.

A Ad Eumdem.

CIR. AN. MCXXVIII.

EPISTOLA LXIII.

Purgat ſe de facto temerario cujus inſimulatus fuerat: ejus notitiam cupit: Guidonem eidem commendat.

SUper his quæ a nobis veſtræ excellentiæ placuit ſciſcitari, aut non fallimur, aut ille, qui ea vobis retulit, fallit. Si quid tamen fuit, (ſubjectam quippe habeo meam, quam novi, labilem memoriam) ne tantam in fratre, qui hæc loquitur, ſuſpicer falſitatem: hoc me certiſſime ſcire confido; & vos indubitanter
B credere volo, nemini me ſuper nomine veſtro reprehenſionis aliquando, vel accuſationis verba feciſſe, vel injunxiſſe. Abſit hæc a noſtra puſillitate temeritas, ut contra Epiſcopos, & abſentes, loqui quæ ad nos non attinent audeamus; præſertim quæ non probavimus. Deinde quod noſtri notitiam dignanter expetitis, gratanter accipimus, abundantius nos & innoteſcere vobis, & vos noſcere cupientes. Qua jam ſane fiducia præſtantiæ veſtræ ſupplicamus, immo veſtram fidenter commonemus benevolentiam, de loco illo [c], quem ſub tutela veſtra, veſtro (ut ajunt) hortatu, frater reverendus, & coabbas noſter, domnus Guido de Tribus-fontibus conſtruere ſuſcepit. In illo nobis quan- c
C tum nos curatis oſtendite; & quicquid ei feceritis, nobis factum reputate. Valete.

Ad Alexanorum [d] Lincolnienſem Epiſcopum. d

CIRC. AN. MCXXIX.

EPISTOLA LXIV.

Philippus, volens proficiſci Jeroſolymam, ad Claram-vallem forte divertens, illic manere decrevit. Alexandri ad hoc conſenſum requirit. Negotium cum creditoribus Philippi illi commendat. Denique hortatur eumdem, ne gloriæ mundanæ nimium fidat.

D Viro honorabili domino Alexanoro, Dei gratia, Lincolnienſi Epiſcopo, Bernardus abbas Claræ-vallis, velle honorari magis in Chriſto, quam in ſæculo.

1 PHillippus veſter, volens proficiſci Jeroſolymam, compendium viæ invenit, & cito pervenit quo volebat. Transfretavit in brevi hoc mare magnum & ſpatioſum, & proſpere navigans, attigit jam littus optatum, atque ad portum tandem ſalutis applicuit. Stantes ſunt jam pedes ejus in atriis Jeruſalem; & quem audierat in Ephrata, inventum in campis ſilvæ, libenter adorat in loco ubi ſteterunt pedes ejus. In-
E greſſus eſt ſanctam civitatem, ſortitus eſt cum illis hereditatem, quibus meritò dicitur: *Jam non eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei*. Cum quibus intrans, & exiens, tamquam unus e ſanctis, gloriatur & ipſe cum cæteris, dicens: *Converſatio noſtra in cælis eſt*. Factus eſt ergo non curioſus tantum ſpectator, ſed & devotus habitator, & civis conſcriptus Jeruſalem, non autem terrenæ hujus, cui Arabiæ mons Sina conjunctus eſt, quæ ſervit cum filiis ſuis; ſed liberæ illius, quæ eſt ſurſum mater noſtra. Epheſ. 2. 19. Philip. 3. 20 Gal. 4. 25.

2 Et, ſi vultis ſcire, Clara-vallis eſt. Ipſa eſt Jeruſalem, ei quæ in cœlis eſt tota mentis devotione, & converſationis imitatione, & cognatione quadam ſpi- Clara-vallis & Jeruſalem comparatio.
F ritus ſociata. Hæc requies ejus, ſicut ipſe promittit, in ſæculum ſæculi: elegit eam in habitationem ſibi, quod apud eam ſit, etſi nondum viſio, certe expectatio

a Ricuinus anno 1126. obiit, uti ex Alberico probant Sancta-Marthani. Unde hæc epiſtola poſt hunc annum differri non poteſt: certè antè annum 1124. ſcribi vix potuit, cum ſcilicet Bernardi fama & doctrina jam celebris erat. Ad eumdem Ricuinum epiſt. 196.

b De eo vide epiſtolam 48. ubi eum ſuadente Bernardo epiſcopatu ceſſiſſe notavimus, & quidem anno 1129.

c Caladia, ſcilicet *la Chalade*, diœceſis Virdunenſis, anno 1128. fundari cœpta ſub Henrico, ab Adalberone ejus ſucceſſore conſecrata, *ubi nunc*, inquit Laurentius de Leodio, *ſub abbate ſanctæ memoriæ Guntero, militant regnæ cœlorum ferè trecenti ſervorum Dei.* Cœpit autem ſub Henrico præſule, *quando ibi Robertus, venerabilis noſtri cœnobii S. Vitoni Virdunenſis monachus, cum duobus ſociis primus eremitavit, eccleſiola & quibuſdam manſiunculis fabricatis. Sed eo ad eccleſiam Belliloci aſſumpto, cum locus vacuus remanſiſſet, a viro nobili Waltero nepote, cujus erat, data eſt venerabili Guidoni abbati de Tribus fontibus, Henrico Pontifice annuente & monente, & maximè Herveo viro nobili hoc totum innuente & hortante; qui Herveus ſe ceteris eorum aſſociavit exemplo mirabili*, nempè uxore dimiſſa, & laqueo circum gulam alligato, ex Spicilegii tomo 12. pag. 327.

d Alexander Lincolnienſi, ſeu Lincolienſi apud Anglos eccleſiæ præfuit ab anno 1123. ad annum 1147.

ſtatio veræ pacis: illius utique de qua dicitur: *Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum*. Verum hoc ſuum bonum, etſi deſuper accepit, in veſtro tamen beneplacito hoc facere cupit, immo ſe feciſſe confidit, ſciens vos Sapientis non ignorare ſententiam, quod *filius* utique [a] *ſapiens ſit gloria Patris*. Rogat autem paternitatem veſtram; rogamus & nos cum illo, & pro illo, quatenus de præbenda ſua quod ipſe ſuis creditoribus [b] conſtituit immobiliter ſtare faciatis; ne in aliquo fraudator (quod abſit) debiti, & prævaricator pacti inveniatur; & ita munus contriti cordis, quod offert quotidie, non recipiatur, dum frater quiſpiam habet aliquid adverſus eum. Precatur deinde ut domus, quam ipſe matri ſuæ in terra eccleſiæ conſtruxit, cum terra, quam ibi delegavit, eidem matri, quamdio vixerit, concedatur. Hæc pro Philippo.

a Prov. 10.1.

b

Gloriæ hujus ſæculi & rebus proſperis non nimium fidendum.

3 Reliqua hæc pauca pro vobis, ipſo quidem intimante, immo vero inſpirante Deo, adjicienda putavimus, hortari vos in charitate præſumentes, ne caſuri gloriam mundi quaſi ſtantem aſpiciatis, & vere ſtantem amittatis: ne plus vobis, aut pro vobis, veſtra diligatis, & ſic vos, & veſtra perdatis: ne blandiens præſens proſperitas ſui vobis finem abſcondat, & adverſitas ſine fine ſuccedat: ne lętitia temporalis luctum vobis æternum & operiat quem parit, & pariat quem operit: ne mors longe eſſe putetur, & præoccupet improvidum; & vita, dum longa expectatur, cito deſerat male conſcium, ſicut ſcriptum eſt: *Cum dixerint, Pax & ſecuritas, tunc ſubitaneus ſuperveniet eis interitus, tamquam in utero habenti, & non effugient*. Valete.

1. Theſſ. 5. 3.

Ad Alvisum Abbatem Aquiſcincti.

CIRC. AN. MCXXIX.

EPISTOLA LXV.

Laudat in Alviſo paternam erga Goduinum manſuetudinem. De admiſſione ſe excuſat, & veniam precatur.

c

Alviso Abbati Aquiſcincti [c] monaſterii Bernardus ſalutem ex corde.

1 Retribuat vobis Deus miſericordiam quam feciſtis ſancto filio veſtro Goduino. Audivimus enim quod, audito ejus obitu, mox, velut immemor priſtinæ calumniæ, ſed non amicitiæ, conſolatorem potius, quam ultorem, vos exhibuiſtis. Patrem quippe vos cognovit his, ut res exigebat, non judicem. Ideoque quod pietatis, quod charitatis eſt, ut vere filio pater impendere ſtuduiſtis. Quid melius; quid laudabilius; quid vobis dignius agere poteratis? Sed quis hoc crederet? Vere *nemo ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt*. Ubi eſt nunc illa auſteritas, illa ſeveritas, illa indignatio, quæ olim in illum lingua, vultus, oculi terribiliter oſtentare & intentare ſolebant? Ad unum nempe nuntium de morte filii, paterna viſcera commota ſunt; ſubitoque hæc omnia, quæ ſimulatoria, ſed diſpenſatoria, ac per hoc tranſitoria erant, diſparuerunt: illa vero quæ vera erant, ſed latebant, charitas, pietas, benignitas, apparuerunt. Siquidem in religioſo animo veſtro miſericordia & veritas obviaverunt ſibi; & quia nimirum miſericordia ſuperabundavit judicio, juſtitia & pax oſculatæ ſunt. Nam, quantum mihi videor conjiciendo videre, quid animi tunc habueritis, cum ad ulciſcendam illam quæ vobis videbatur facta injuriam, juſtitiæ zelo accenſa veritas ſe accingeret; illa, quæ, exemplo Joſeph, prudenter antea diſſimulabatur miſericordia, ultra jam latere non ferens, ne in hoc quidem diſſimiliter ab Joſeph, ex abdito celatæ pietatis erupit, ſeque veritati adjungens, repeſſit motum, temperavit zelum, pacem cum juſtitia fecit.

1. Cor. 2. 11.

Patris affectus in filium.

Geneſ. 45. 1.

2 Tunc de puriſſimo placidi pectoris fonte talium credo limpidiſſimi cogitationum rivuli ebullierunt. Quid opus eſt indignari? miſereri potius oportet, & non obliviſci quod ſcriptum eſt: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*; & implere quod juſſum eſt: *Solliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis*; & expectare quod promiſſum eſt: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Alioquin num filius meus erat iſte? Quis vero iraſci filio poteſt? Niſi forte tunc tantum filius fuit, dum mecum fuit, & non etiam cum me deſeruit. Sed numquid, quia corpore ad tempus receſſit, etiam animo recedere potuit? aut forte vel ipſa mors eum mihi poterit auferre? Itane localis corporaliſve neceſſitas animorum ſeſe amantium libertatem anguſtat? Certus ſum quia nec locorum diſtantia, nec corporum vel mors, vel abſentia disjungere poterit quos unus ſpiritus vegetat, una charitas ligat. Denique, ſi *juſtorum animæ in manu Dei ſunt*, profecto & qui jam in ipſo, depoſita carne, quieſcunt, & qui ipſi adhuc in carne non ſecundum carnem militamus, ſimul proculdubio ſumus. Meus ergo erat vivus, meus erit defunctus, meum in patria recognoſcam. Si quis eſt qui de manu Dei poſſit eruere, & a me illum ſeparare valebit.

Oſee 6. 6.

Epheſ. 4. 3.

Matth. 5. 7.

Spirituali amicitia ſemper & ubique conſtat

Sapien. 3. 1.

3 Itaque pro filio quidem veſtra vobis affectio ſatiſfecit: ſed de nobis, Pater, quid erit? Quæ, inquam, de nobis digna vobis ſatiſfactio placebit, quibus utique pro grandi injuria imponitis, quod a vobis recedens, a nobis receptus ſit? Quid dicam? ſi dixero: Non recepimus, (quod utinam ſine peccato dicere poſſem) mentior plane: ſi dixero: Recepimus quidem, ſed juſte, excuſare me velle videor. Sed tutius reſpondebo: Peccavimus. Veruntamen quantum? Non ad defenſionem dico: a quo enim ille non reciperetur? Quis, inquam, ſanctum illum, aut pulſantem repelleret, aut ſuſceptum expelleret? Quis vero ſcit, ſi de veſtra abundantia noſtram Deus voluerit ſupplere inopiam? ut, ſcilicet, unum de multis qui forte apud vos religioſi tunc erant ad nos dirigeret; nobis quidem ad ſolatium, ſed nihilominus vobis ad gloriam? *Filius* quippe *ſapiens gloria eſt patris*. Denique non eum prævenimus ſollicitando; non circumvenimus attrahendo, quo vos deſereret, vel ad nos veniret: quin potius rogantem, pulſantem, ſupplicantem non prius (Deus ſcit) conſenſimus recipere, quam remittere ad vos tentavimus. Non autem eo acquieſcente, ejus nos importunitati vix tandem acquievimus. Hominem ergo religioſum, peregrinum, ſolum, ſi culpa eſt quod ſuſcepimus, & ita ſuſcepimus, non erit vobis indignum ſemel tantum commiſſam culpam, talemque culpam dimittere, cui etiam fas non eſt, ne uſque quidem ſeptuagies ſepties peccantibus in vos veniam negare.

Prov. 10. 1.

Humilitas & pacis amor in Bernardo.

4 Ut tamen noveritis quam non leviter, ſeu negligenter, immo quam non impune feramus quod unquam reverentiam veſtram quoquo modo offendimus; ſæpe Deum teſtor, quod corpore non poſſum, mente ad vos ſupplici tranſeo, ſæpe genibus flexis humiliter ſatisfaciens, vobis adſtare me video. Utinam ipſe, qui id mihi fortaſſe inſpirat, vobis quoque Spiritus ſentire faciat, quam flebilis, quam miſerabilis, tamquam præſens, ad genua uſque veſtra deſcendo: quam frequenter nudus humeros, virgaſque in manibus geſtans, & quaſi ad veſtram juſſionem vapulare paratus, peto veniam, gratiam tremebundus expecto. Hæc qualiter vobis, Pater, accepta ſint, veſtro, ſi vos non gravat, citius ſcire flagitamus reſcripto; ut, ſi ſatis, jam ſecuri de indulgentia, conſolemur; ſi quo minus, magis (ut dignum eſt) humiliemur, & amplius aliquid a nobis, ſi poſſumus, exigamus, quo dignius ſatisfacere debeamus. Valete.

Ad

a Ita Bernardus paſſim hunc locum citat: Vulgata: *Filius ſapiens lætificat patrem*.

b Ejuſdem argumenti eſt Philippi abbatis epiſtola 18. ad Alexandrum III. rogantis ut bona archidiaconi Aurelianenſis, qui religionem ingreſſus fuerat, creditoribus concedantur, In tom. 1. Bibliothecæ Ciſter. p. 246.

c Alviſus, de quo item mentio infra in epiſtola *66*. abbas monaſterii Aquiſcinctenſis, vulgo *Anchin*, in Belgio ad Scarpum, ab anno 1131. Atrebatenſem eccleſiam, cui paret Aquiſcinctum, epiſcopus rexit. Ad eum hoc nomine ſcripta eſt epiſtola 395. Vide hic notas Horſtii.

a Ad Gaufridum Abbatem S. Medardi. a

CIRC. AN. MCXXIX.

EPISTOLA LXVI.

Operam ejus requirit in reconciliando ſibi Abbate Alviſo: ſolatur eumdem in tribulationibus.

Domno Gaufrido Abbati ſancti Medardi Frater Bernardus Eccleſiæ Claræ-vallis Ordinator incompoſitus, ſalutem, & non in via.

Bern. ſolus ad tollendum ſcandalum.

PRimo precor ut præſentes litteras domno Abbati Aquiſcincti monaſterii dirigere non graveris. Deinde ut ad id quod portant, pro abſente amico præſens ſatagas, cum venerit locus. Neque enim cujuſlibet, nedum tanti Patris, juſtum, injuſtumve adverſum me debeo ſcandalum diſſimulare: quod quam non faciam, loquens potius, quam ſcribens, ei aperire forſitan potuiſſem. Nam ſolet in talibus acceptior eſſe ſermo vivus, quam ſcriptus; & efficacior lingua, quam littera. Oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis; nec ita poteſt affectum exprimere digitus, quomodo vultus. Nunc autem, quia abſens per me non poſſum, per te ſatisfacio quantum poſſum. Rogo ergo te, & iterum rogo, ut de regno Dei, quod eſt videlicet intra nos, ſcandalum auferas, dum ſalubriter potes; ne, ſi (quod abſit) uſque ad Angelos, qui utique in fine ſæculi in id miniſterii deputandi ſunt, perduraverit rancor, neceſſe ſit irrevocabiliter aut ambos, aut alterum a nobis de medio tolli. Unde autem ad me tu jam dudum ſcripſiſti, conquerendo ſuper tribulationibus veſtris; ſcitis quia *juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde*. De ipſo confidite, quia ipſe vicit mundum. Ipſe ſcit inter quos habitatis, & in conſpectu ejus ſunt omnes qui tribulant vos. Ipſe exaudiet vos in abſcondito tempeſtatis, qui nunc probat ad aquas contradictionis. Valete.

(Margin: Vultus & vivæ vocis vis. — Scandali pœna. — Mar. 13. 27.)

Ad Monachos Flaviacenſes.

CIRC. AN MCXXV.

EPISTOLA LXVII.

Susceptionem B. monachi tuetur, tamquam de ignoto ſibi hactenus monaſterio, & juſtas ob cauſas diſcedentis.

b Domino H. Patri Flaviacenſis [b] Eccleſiæ, & Fratribus qui cum eo ſunt, Fratres qui in Clara-valle ſunt ſalutem.

1 LEctis litteris veſtris, veſtram reverentiam, propter quemdam monachum qui apud nos eſt, contriſtatam cognovimus. De qua veſtra triſtitia nos quoque contriſtati ſumus, timentes ne non ſit illa triſtitia de qua quibuſdam dicebat Apoſtolus: *Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum*. Nam, ſi ſecundum Deum eſſet, non uſque adeo vos commoviſſet, ut nos, etſi vobis ignotos, fratres tamen veſtros, &, ſi placet, amicos, quos necdum vel præſentes verbo convenerátis, vel abſentes ſcripto præmonueratis, hac prima vice tam ſubito, tam acriter argueretis. Miramini (ut ſcribitis) quod fratrem Benedictum [c] ſuſcepimus; minamini, niſi eum vobis cito reſtituerimus. Proponitis nobis de Regula *, de noto monaſterio monachum non ſuſcipiendum, pro conſtanti, ſcilicet, habentes veſtrum non eſſe ignotum. Sed quid, ſi aliis notum, dummodo nobis ignotum ſit? Etſi enim, ut verba ipſa veſtra ponam, religionis veſtræ ſe adeo fama effuderit, ut etiam Romæ eccleſiæ veſtræ habeatur notitia; nos tamen, qui utique multum citra Romam poſiti ſumus, neſcio quo pacto, ita præteriit, ut ne unius quidem veſtrum, Abbatis, ſcilicet, vel monachorum, non ipſius veſtræ habitationis, non religionis ac converſationis, uſque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerimus: ſed nec aliquam aliquando mentionem nobis de vobis factam fuiſſe meminimus. Nec tamen mirum, quia & multis terrarum ſpatiis, & diverſis provinciis, & diſſimilibus linguis ab invicem diſtamus: nec ſolum Epiſcopatibus propriis abſumus, ſed etiam in eodem Archiepiſcopatu non degimus. Putamus autem quod non de cuicumque notis, ſed tantum de nobis notis monaſteriis monachos ſuſcipere prohibemur: alioquin, cum nullum monaſterium ſit quod alicui notum non ſit, nullum nobis relinquitur de quo quis regulariter ſuſcipiatur. Quomodo ergo illud implebitur quod a beato Benedicto vel præcipitur *, vel permittitur, peregrinum, videlicet, monachum non ſolum debere ſuſcipi ad habitandum pro hoſpite quanto cupit tempore, ſed etiam inventum utilem, ſuaderi ad manendum omni tempore?

(Margin: a. Cor. 7. 9. — c — * Reg. S. Benedicti c. 61. Monachus extraneus an, & ubi admittendus. — * Ibidem.)

2 Quamquam tamen nos aliter erga prædictum fratrem egerimus. Nam, cum, veniens, ſe ſuſcipi a nobis humiliter poſtularet, primo quidem repulſus, deinde admonitus eſt ut ad monaſterium ſuum rediret. Sed ille, non acquieſcens, in vicinam nobis eremum ſe contulit, ibique ſeptem ferme menſes, nullam interim calumniam paſſus, quiete habitavit. Sed cum ſibi tutum non crederet quod ſolus degeret; poſt primam repulſam, idipſum quod prius a nobis requirere non erubuit. Rurſum nos, admonentes eum de reditu, cum cauſam ſuæ ab eo diſceſſionis inquireremus: „ Abbas, inquit, meus habebat me non monachum, ſed medicum [d]. Cogebat ſervire, immo ipſe ſerviebat per me, non Deo, ſed ſæculo, quando, ne ſæcularium malevolentiam incurreret Principum, mederi me compellebat etiam tyrannis, raptoribus, excommunicatis. Quod animæ meæ periculum cum ei, nunc privatim, nunc palam, ſuggeſſiſſem, nec profeciſſem; quorumdam tandem ſapientium virorum conſilio fretus, fugio meam damnationem, non congregationem; perditionem, non religionem. Conſulite ſalutem quærenti, aperite pulſanti. „ Cujus nos videntes conſtantiam, audientes cauſam, & nullam contra eum calumniam annuimus introitum, probavimus ſuſceptum, adſtrinximus probatum, tenemus profeſſum. Nec intrare compulimus, nec exire cogemus. Quamvis, ſi eum ejiceremus, ad vos (ut ipſe aſſerit) non rediret, ſed magis ſe adhuc a vobis elongaret. Deſinite ergo, fratres, deſinite tam indebitis innoxios laceſſere jurgiis, & caſſis ſcriptitationibus inquietare: quia nec cumulatis etiam contumeliis provocari poterimus, ut vobis, niſi quod reverentiæ eſt, reſpondeamus; nec minis exterreri, quominus monachum teneamus, quem regulariter ſuſcepiſſe nos credimus.

(Margin: Monachos agere medicos indecorum & periculoſum. — d — Humilitas Bernardi & concordiæ amor.)

Ad

a Editi ac ſcripti, præter unum, (quos quidem viderimus) omnes habent, *S. Theoderici*: at legendum *S. Medardi*, ut in codice Corbejenſi, ex quo ſequentem inſcriptionem (quæ in aliis deeſt, præterquam in Spicilegii tomo 3.) reſtituimus. Et quidem licet utrique cœnobio, nempe S. Medardi apud Sueſſionas, & S. Theoderici prope Remos, ſucceſſive præfuerit Gaufridus; abbas tamen S. Medardi erat tum, cum hæc epiſtola ſcripta eſt. Scripta eſt autem (ut ex epiſtolarum ſerie intelligitur) ante annum 1131. quo evectus eſt Gaufridus in epiſcopatum Catalaunenſem ex abbatia S. Medardi, cui ab anno 1120. præfuerat, poſt annos octo regiminis apud S. Theodericum. Sub eo apud Sueſſionas habitum eſt generale monachorum Ordinis noſtri Capitulum, de quo in epiſtola 91. Hic vide alias Notas.

b Ita legendum eſſe conſtat, non *Flaviniacenſis*. Eſt autem Flaviacenſe monaſterium a S. Geremaro conditum in diœceſi Belvacenſi: cui loco tum præerat Hildegarius abbas, qui ad annum 1125. vel 1126. pervenit. De eo fuſius in aliis Notis.

c In editis G. ut in ſcriptis non paucis B. Nomen integrum *Benedictum* exhibet codex Corbejenſis optimæ notæ, ex quo etiam ſequentis epiſtolæ inſcriptionem præter alias reſtituimus.

d Medicos olim agebant & clerici, & monachi. De Clericis id probat Chriſtianus Lupus in Notis ad varias epiſtolas Concilii tum Epheſini, tum Chalcedonenſis, p. 100. & ſeq. Monachorum item varia exempla ſuppetunt, quorum unum inſigne eſt apud Lupum Ferrarienſ. in ep. 72. de Didone abbate Senonenſi. Utriſque medicina recentiori jure interdicta.

Ad Eoſdem unde ſupra.

EPISTOLA LXVIII.

Reverendis Fratribus Flaviacenſibus, Abbati H., cæteriſque omnibus fratribus, Fr. Bernardus ſalutem.

Monachi admiſſi iterum cauſas reddit.

1 Modeſtiæ quidem veſtræ erat, o boni Fratres, ſuper quærimonia veſtra priori noſtra ſatisfactione contentos eſſe debere, & jam ab immeritorum infeſtatione quieſcere. Sed quia prioribus malis pejora junxiſtis, & rurſum nobis jurgiorum ſeminaria tranſmiſiſtis; (quæ abſit ut germinent, ſicut nec priora germinarunt in nobis) ne tamen, non reſpondendo, culpam, quæ non eſt, agnoſcere videamur, hoc etiam ſecundo ad ea, quæ procaciter objicitis, veraciter reſpondemus. Hæc tota noſtra culpa eſt, quantum æſtimamus; hæc grandis illa injuria quam vobis fecimus, quod monachum, ſolum, peregrinum, pauperem, miſerabilem, animæ ſuæ periculum fugitantem, ſalutem ſuam ſollicite quærentem, pulſantem, ſupplicantem ſuſcepimus: ſeu quod talem, taliter a nobis ſuſceptum, denuo ſine cauſa non ejicimus, ut, quod ædificavimus iterum deſtruentes, prævaricatores nos conſtituamus. Hinc Regulæ, hinc Canonum, hinc ipſius naturalis legis tranſgreſſores judicamur. Opponitis enim indignantes, cur veſtrum, & a vobis excommunicatum, nobis ſociare præſumpſimus, quod utique ab alio pati nolumus. Sed de excommunicatione quid reſpondebimus? quando vos inde vobis ſatisfacitis pro nobis, ſcientes proculdubio prius a nobis fuiſſe receptum, quam a vobis excommunicatum. Cum autem prius ſuſceptus, dum tamen regulariter, fuerit, profecto non jam in veſtrum, ſed in noſtrum veſtræ maledictionis ſententiam intorſiſtis: quod ſi recte factum ſit, vos videritis.

Excommunicatio in eum an valeat.

2 Reſtat igitur ſciendum, & hoc tantum quæritur inter nos, an rationabiliter ſuſceptus fuerit. Et vos quidem, quoniam de ignoto monaſterio monachum regulariter poſſe ſuſcipi negare non poteſtis, veſtrum nobis notum eſſe contenditis. Negamus, & non creditis. Verum, ſi non creditis ſimpliciter negantibus, credite vel jurantibus. In veritate, quæ Deus eſt, vobis dicimus, nec novimus vos, nec noſcimus: ignotorum ſcripta ſuſcepimus, ad ignotos reſcripſimus. Senſimus quidem ſtimulationes, & inquietationes veſtras, ſed necdum ſtimulatores, & inquietatores ipſos agnovimus. Vos tamen, ad convincendum nos de ſimulata ignorantia, invictiſſimum argumentum inducitis, non poſſe, videlicet, ignotos eſſe nobis, quorum & Abbatis ſcilicet, & ipſius monaſterii nomen in noſtris poſuimus litteris, quaſi, mox ut rerum vocabula ſcimus, etiam res ipſas noverimus. Multum ergo valet mihi Michaelis, Gabrielis, Raphaelis nomina noſſe, quando, ex ſolo auditu vocabulorum, etiam de ipſorum beatorum ſpirituum cognitione jam beatus ſum. Non mediocriter, inquam, profeci, quia didici ab Apoſtolo paradiſum & tertium cœlum nominare, ſi etiam non raptus cum Apoſtolo, ſolis ex nominibus ſecreta cœleſtia jam novi, & audivi ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Stultus ego, qui, jam ſciens nomen Dei mei, neſcio quid adhuc ſuperflue quotidie gemo, fruſtra ſuſpirans, & dicens cum Propheta: *Vultum tuum, Domine, requiram*: & illud: *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* &: *Oſtende nobis faciem tuam, & ſalvi erimus.*

Notum monaſterium quid ſit.

Pſal. 26. 8. *Pſal. 41. 3.* *Pſal. 79. 4.*

Non renuit Bernardus ſuos alibi majoris perfectionis gratia ſuſcipi.

3 Sed quid eſt quod vobis facimus; quod nobis fieri nolumus? Hoc nos utique nolle putatis, ut quis a noſtro monaſterio diſcedens monachus, in alio ſuſcipiatur. Utinam omnes nobis commiſſos ſine nobis ſalvare poſſetis. Si quis de noſtris ad vos, majoris perfectionis gratia, & arctioris vitæ deſiderio, convolaverit, non ſolum non cauſamur, ſi ei in tali ſtudio conſulitis; ſed & multum precamur, ut hoc faciatis: nec offenſos nos conqueremur, ſed valde in hoc adjutos eſſe fatebimur. Negatis deinde quod de vobis audieramus, veſtro, ſcilicet, juſſu, vel aſſenſu, fratrem H. quandiu fuit apud vos, in medicinali arte ſæcularibus deſerviſſe; ipſumque qui hoc dixit falſitatis arguitis. Si mentitus ſit, neſcimus: ipſe viderit: ſed hoc ſcimus, quia ſive per ſeipſum, ut vos fatemini; ſive per vos, ut ipſe teſtatur, hæc fecerit, in magno interim periculo fuit. Quis vero tam inhumanus, qui ſic periclitanti non ſuccurreret, ſi poſſet; non conſuleret, ſi noſſet? Attamen ſi, ut aſſeritis, non compulſus obedientia, ſed proprii quæſtus cupiditate, ac vagandi curioſitate, hac illacque artem ſuam venditans diſcurrebat; quid cauſæ exſtitit quod a vobis diſceſſit? An quia jam tandem cenſuræ paſtoralis diſtrictione non ei licebat quod ante licuerat? Cur igitur, cum jam apud nos eſſet, volentes eum revocare, ad perſuadendum de reditu promiſiſtis ei quietem in clauſtro? niſi quia hoc velle hominem noveratis, hoc quæliſſe memineratis? At ille jam adepto apud alienos quod non potuit inter ſuos; ne certa pro incertis defereret, tenuit quo jam fruebatur, ſpernens quod ſero ſibi offerebatur.

Medicum agere non convenit monacho.

4 Deſinite itaque, fratres, deſinite fratrem ſollicitare, de quo non valde neceſſe eſt vos ſollicitos eſſe: niſi forte, quod abſit, quæ veſtra, non quæ Jeſu-Chriſti ſunt, quæratis; & magis veſtrum de illo ſolatium, quam ejus ſalutem, diligatis. Nam, cum ſemper apud vos gyrovagus fuiſſet, &, ut ſcribitis, contra ſuum propoſitum, & Abbatis imperium, in proprios uſus quod de arte ſua conquirebat, expenderet, gaudeat qui eum diligit, quod apud nos, Deo miſerante, ſanatus ſit. Teſtimonium enim ei perhibemus, quod nuſquam modo aliqua occaſione vagatur; ſed quiete perſeverans in monaſterio, pauper inter pauperes ſine querela converſatur, primam fidem quam quidem apud vos promiſit, ſed non tenuit, non irritam, ut dicitis, faciens, ſed ratam, integramque cuſtodiens, morum utique converſione, & obedientiſſima converſatione, ſine qua ſeſe fallit qui de loci ſtabilitate confidit. Rogamus vos, fratres, ut quieſcat jam indignatio veſtra, & deſinat inquietatio noſtra. Sin autem, facite quod vultis; ſcribite quod vultis; ſcribite ut vultis; perſequimini quantum vultis, charitas omnia ſuffert, omnia ſuſtinet. Nobis autem decretum eſt ex hoc jam vos pure diligere, reverenter ſuſcipere, familiariter colere.

Monachi probi dotes.

Stabilitas ſine converſione monacho inutilis.

Ad Guidonem [a] Abbatem de Tribus-Fontibus.

EPISTOLA LXIX.

Guidonem, qui, ſacerta miniſtrantium, in conſecratione Calicis erraverat, ob defectum vini, inſtruit.

1 Unde te contriſtatum cognovimus, contriſtatum quidem te eſſe laudamus, ſed ſi non nimis. Contriſtatus enim, (niſi fallor) quomodo ait Apoſtolus, ſecundum Deum, nec dubium eſt hujuſmodi triſtitiam tuam converti quandoque in gaudium. Itaque, dilectiſſime, iraſcere, & noli peccare. Peccabis autem non minus nimis iraſcendo, quam omnino non iraſcendo. Siquidem non iraſci ubi iraſcendum ſit, nolle emendare peccatum eſt: plus vero iraſci, quam iraſcendum ſit, peccatum peccato addere eſt. Quod ſi malum eſt peccatum non emendare, quomodo malum non erit augmentare? Si ex rerum eventibus reatuum penderet judicium, non foret culpanda tua etiam ingens triſtitia, ubi nimirum conſtitiſſet quod ingens fuiſſet & culpa. Tanto quippe culpa gravior, quanto res ſacrior appareret. Nunc vero quia rerum cauſa, non materia; nec exitus actuum, ſed intentionis propoſi-

2. Cor. 7. 9.

Ira bona & mala quæ.

Peccati gravitas non ex eventu ſed ex intentione.

a Fuit is ſecundus abbas Trium-fontium, in diœceſi Catalaunenſi, filiæ Claræ-vallis, laudatus in epiſtola 63. ſed amplius in fuſioribus Notis. Anno 1129. ſucceſſerat Rogerio primo abbati, de cujus obitu in epiſtola 71. Alia eſt abbatia Triumfontium, ſeu Sanctorum Vincentii & Anaſtaſii ad Tres-fontes prope Romam, ad quam abbatiam ſpectat electio Turoldi abbatis de quo in epiſt. 306.

poſitum culpas diſcernit & merita, dicente Domino: *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; ſi nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit;* in tui quoque examinatione commiſſi, non tam (ut arbitror) ſacrorum eſt attendenda majeſtas, quam propria intentio diſcutienda. Porro ego, & Prior noſter, multum rem ipſam & intra nos penſantes, & inter nos conferentes, tuam quidem ibi depreheodimus ignorantiam, miniſtrantium quoque negligentiam; ſed plane nullius malitiam. Et certe optime noſtri, nullum eſſe bonum, niſi fuerit ſpontaneum. Malum ergo poterit eſſe magnum, quod conſtat voluntarium non fuiſſe? Alioquin, ſi quod fit a non volente; bonum quidem nullam gratiam, malum autem multam conſequitur pœnam; hoc eſt, ſi circa unam eamdemque cauſam, & malum imputatur, & booum non ſuſcipitur; quiſquis ita ſentit, aſſerat, ſi vult, & quod non ſapientia malitiam, ſed malitia vincit ſapientiam.

Matt. 6. 22.

Peccatum non eſt, niſi ſit voluntarium.

2 Ut tamen faciamus ſatis inquietiori conſcientiæ tuæ, & ne forte malum hoc mali cujuſpiam gravioris latentis adhuc in monaſterio fuerit commonitio; pro pœnitentia tibi injungimus ſeptem Pſalmos pœnitentiales quotidie uſque ad Paſcha, ſepties proſternendo te, decantare [a], ſeptem diſciplinas accipere. In hunc modum ſatisfaciat & ille qui tibi ad illam Miſſam miniſtravit. De illo autem qui ſibi ante apparuerat [b], & oblitus eſt mittere vinum in calicem, cujus & majorem in hoc æſtimamus culpam, ſi tamen & tu ita putas, tuo arbitrio derelinquimus. Sane, ſi ſermo exiit inter fratres, & ipſi omnes ſinguli ſingulas accipiant diſciplinas, ut fiat quod legitur: *Alter alterius onera portate.* Deinde quod, comperta, ſero licet, negligentia, vinum ſudiſti in calicem ſuper hoſtiæ ſacratæ particulam, laudamus; nec ſub tanto articulo melius fieri potuiſſe putamus; arbitrantes liquorem, etſi non ex conſecratione propria, atque ſolemni, in Sanguinem Chriſti mutatum, ſacrum tamen fuiſſe ex contactu [c] corporis ſacri. Ajunt tameo neſcio quem alium aliud ſenſiſſe Scriptorem, non poſſe, videlicet, abſque tribus, id eſt, pane, vino, & aqua, hoc ſacrificium eſſe, ita ut, ſi quodlibet horum deeſſe contigerit, reliqua non ſanctificentur. Sed de hujuſmodi unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.

Diſciplinæ uſus.

Miſſæ defectus quam ſevere olim expiati.

Galat. 6. 2.

3 Ego autem, pro meo fatuo ſenſu, ſi mihi idem contigiſſet quod tibi, vellem ad remedium mali unum e duobus egiſſe, aut ipſum quod feciſti, aut certe ab illo loco ubi dicitur: *Simili modo poſtquam cœnatum eſt*, verba ſancta iteraſſe; & ſic compleſſe quod reſtabat de ſacrificio. Neque enim dubitaverim de Corpore jam conſecrato, qui utique juxta ritum Eccleſiæ didici ab ipſa quod & ipſa accepit a Domino, panem, ſcilicet, ac vinum, & ſimul apponere, non ſimul tamen ex his ſacra conficere. Cum ergo prius de pane Corpus, quam de vino Sanguis more eccleſiaſtico conficiatur, ſi per oblivionem tardius quod poſterius ſacrandum eſt apponatur, non video quid ſacris præcedentibus tarditas poſſit præripere conſequeotium. Puto enim quod, ſi Domino, poſt factum de pane ſuum Corpus, vini conſecrationem placuiſſet aliquandiu intermittere, aut certe penitus omittere, nihilo minus Corpus manſiſſet quod * fecerat; nec factis facienda præſcriberent. Nec nego panem & vinum, aqua quidem mixtum, ſimul debere apponi: quin potius aſſero haud aliter debere fieri: ſed aliud eſt culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, eſt quod cauſamur non bene quippiam fieri, & aliud quod mentimur nec fieri. Hæc ioterim de hac re dixerim & ſenſerim, abſque præjudicio vel tuæ ſententiæ, ſi quid melius ſapia, vel cujuslibet ſanius ſapientis.

An conſecratio unius ſpeciei ſine alia ſit valida, ſeu efficax.

** al. fuerat.*

Bernardi modeſtia.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LXX.

Docet qualis miſericordia in Paſtore eſſe debeat; monetque ut ſententiam in monachum transgreſſorem latam retractet.

Domino [d] Abbati Guidoni Frater Bernardus ſpiritum ſcientiæ, & pietatis.

CONſiderans miſeti hujus miſerabilem conditionem, miſereor quidem, ſed vereor ne fruſtra. Neque enim non ideo mihi videor fruſtra miſereri, quod, ipſo licet remaneote in ſus miſeria, mea tamen vel mihi noo ſit infructuoſa miſericordia. In quam utique miſericordiam non propria utilitas inclinavit; ſed intimis eam viſceribus proximi miſeria & fraternus dolor infixit. Miſericordia quippe affectio eſt, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi ſubjicitur; quando non eam in ſe quiſque pertrahit voluntario motu*, ſed ipſa pias mentes ad compaſſionem dolentium neceſſario cogit affectu ita, ut, etiam ſi peccatum eſſet miſereri, etſi multum vellem, non poſſem tamen non miſereri. Poteſt quidem ratio, vel voluntas affectui effectum ſubtrahere: ſed numquid ipſum affectum evellere? Diſcedant a me qui me conſolantur, & dicunt quia oratio mea in ſinu meo revertetur, dum is pro quo emiſſa eſt nondum coovertitur. Nec audio illos qui mihi blandientes aſſerunt: *Juſtitia juſti ſuper eum erit*, dum impius in ſua adhuc impietate remoratur. Non, inquam, recipio conſolationem, ubi fratris video deſolationem. Si ergo, dulciſſime fili, tua quoque pia mens ſimilitet affecta eſt; immo quia aliter affecta non eſt, quamquam tibi infelix iſte cunctas ſuæ egreſſiunis de monaſterio, & denuo regreſſionis regulares vices iuſeliciter percurriſſe videtur; quia tamen ipſe aliter putat, non ſolum patienter, ſed etiam libenter audiendum eſt quod humiliter calumniatur, ſi forte tam deſperatæ ſalutis reparandæ rationabilis ulla occaſio inveniatur; quam (ut bene mecum tua intelligit experientia) difficile quidem in coogregatione, ſed multo difficilius foris poterit obtinere. Inito itaque omnium fratrum conſilio, omnia quæ in eum feciſti judicia diligenter retractare non dedigneris; quatenus tua humilitate ejus contumacia ſanetur, ſi vel ſic, videlicet, adveniri poterit quomodo adhuc ſemel regulariter ſuſcipiatur. Nec timendum eſt in hac retractatione quod diſpliceat juſto ac miſericordi Deo, ſi miſericordia ſuperexaltetur judicio. [e] Valete.

** al. nutu.*

Ezech. 18. 20.

Ad Monachos ejuſdem loci.

AN. CHR. MCXXVII

EPISTOLA LXXI.

Se diſtuliſſe hactenus viſitationem, non incuria, ſed expectatione opportunitatis: de Rogerii Abbatis obitu eos conſolatur.

QUod nondum veni ad vos, non putetur incuria. Curamus ſiquidem vos tamquam viſcera noſtra. Si mater poteſt filii uteri ſui negligere curam, poſſum & ego forſan in ſuſpicionem duci, & argui negligentiæ. Itaque opportunitatem expectavimus, & expectamus, ut, cum venerimus, viſitatio noſtra non ſit ſine fructu. Interim de abſceſſu Patris veſtri * non turbetur cor veſtrum. Deus vobis providebit alium, ſicut ſperamus, pro eo idoneum: ſed nec iſtum perdetis. Nam, etſi tranſlatus eſt, non tamen ablatus. Tantum qui vobis fuerat ſpecialis, erit communis & nobis. Donec ego venio, viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, & omnia veſtra in charitate fiant. Valete.

** ſcil. de morte Rogerii Abbatis.*

Ad

---

a Ideſt, recitare, quo ſenſu *decantare* paſſim uſurpatur apud Veteres. Sanctus Antiſtes Ambroſius, inquit Beda in epiſtola ad Egbertum apud Waræum, *hoc de Fide loquens admonet, ut verba ſymboli matutinis ſemper horis Fideles quique decantent.*

b Quidam codices, *appavaverat*; at præferendum puto cum pleriſque, *apparuerat*, ideſt qui adverterat, gallice *qui s'en etoit apperçu.*

c Idem cenſet præter Scholaſticos Jacobus a Vitriaco in Hiſtoria occidentali p. 427. qui auctor præſentem caſum proponit p. 444. Vide Commentarium noſtrum in Ordinem Romanum, & noſtrum Edmundum *Martene* lib. 2. de ritibus monaſticis cap. 7.

d Eſt hæc inſcriptio reſtituta ex codice Corbejenſi num. 551.

e Hic codices nonnulli adſuunt factum quoddam, quod ita videtur a Bernardo alienum, ut illud ablegare viſum ſit in Notas fuſiores, ſi prorſus rejicere non licet.

a Ad RAINALDUM Fuſniacenſem a Abbatem.

EPISTOLA LXXII.

Oſtendit quam ſit alienus a Laudibus. Jugum Chriſti leve eſſe. Patris nomen detrectat, Frater vocari contentus.

Dilectiſſimo ſuo RAINALDO Bernardus ejus, non Pater, aut dominus, ſed Frater,& conſervus, quod fratri cariſſimo,& fideli conſervo.

Nomina dignitatis refugit.
1 PRimo ne mireris, ſi terreat dignitatis nominibus, cum me ipſis rebus ſentiam indignum. Et te quidem decet ut facis, ſed mihi aſſentire non expedit. Nam, ſi tibi obſervandum putas illud: *Honore*
Rom. 12. 10. *invicem prævenientes:* &: *ſubjecti invicem in timore*
Epheſ. 5. 21. *Chriſti;* ſi non fruſtra utrobique poſitum eſt *invicem*, intelligis & mihi æque utrumque congruere. Quod ſi
† Reg. S. Bened. c. 63. cogitas tibi illam Regulæ ſententiam obſervandam †, *juniores priores ſuos honorent;* mihi e regione in men-
Matt. 20. 16 tem venit ex regula Veritatis: *Erunt primi noviſſimi,*
Luc. 22. 26. *& noviſſimi primi:* &: *Qui major eſt veſtrum, fiat*
Eccli. 3. 20. *ſicut junior:* &: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus:* &: *Principem te conſtituerunt? eſto inter illos*
2. Cor. 1. 23. *quaſi unus ex illis:* &: *Non quia dominamur fidei ve-*
Matt. 23. 8. *ſtræ, ſed adjutores ſumus gaudii veſtri:* &: *Nolite*
Ibidem 9. *vocari ab hominibus Rabbi:* &: *Patrem nolite vocare vobis ſuper terram.* Quantum itaque tuis attollor favoribus, tantum his molibus premor. Unde merito
Pſ. 87. 16. in pſalmo non canto, ſed plango: *Exaltatus autem*
Pſ. 101. 11. *humiliatus ſum & conturbatus:* &: *Quia elevans alliſiſti me.* Sed verius fortaſſe proferrem quod ſentio; quia, videlicet, qui me exaltat, humiliat; & qui me humiliat, exaltat. Tu me ergo potius exaltando dejicis, & extollendo premis. Sed ne ita premas, ut opprimas, conſolantur me hæc, & his ſimilia Veritatis teſtimonia, quæ miro modo, dum reprimunt, erigunt; dum dejiciunt, erudiunt ita, ut unde projectus, inde & provectus, tota cum hilaritate decantem: *Bo-*
Pſ. 118. 71. *num mihi, Domine, quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas. Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.* Et hoc miraculum agit ſermo Dei vivus & efficax: hoc illud Verbum, per quod facta ſunt omnia, benigniſſime & potentiſſime operatur: hoc de-
Matt. 11. 30 nique facit jugum Chriſti ſuave, & onus leve.

2 Libet admirari quam leve ſit onus Veritatis. Num vere leve eſt quod portantem non gravat, ſed levat? Quid eo levius onere, quod non ſolum non onerat, ſed & portat omnem cui portandum imponi-
Onus Chriſti quomodo leve. tur? Hoc onus potuit uterum gravidare virgineum, gravare non potuit. Hoc onus ipſa, quibus ſe præbuit ſuſtentandum, ſenis Simeonis brachia ſuſtentabat. Hoc etiam Paulum, in gravi licet & corruptibili corpore poſitum, rapiebat uſque ad tertium cœlum. Quæro in rebus ſi quid forte huic exoneranti oneri ſimile inveniam, & occurrit mihi de pennis avium quod ei utcumque coaptem: quæ quodam, videlicet, ſingulari modo, & corpulentiorem reddunt ſubſtantiam, & agiliorem. Mirum opus naturæ! Unde groſſeſcit materia, inde ſarcina levigatur; & quantum creſcit in maſſa, tantum decreſcit in pondere. Hoc plane in pennis Chriſti oneris exprimit ſimilitudinem, quod & ipſæ ferunt a quibus feruntur. Quid & de quadriga dicam? Hæc nimirum admota jumento, ſarcinam, quæ ab ipſo moveri non poterat, auget quidem, ſed portabiliorem facit. Onus oneri additur, & minus onerat. Sic & oneri graviſſimo Legis accedens quadriga Evangelii, & auxit perfectionem, & difficultatem mi-
Pſ. 147. 15. nuit. *Velociter,* ait, *currit ſermo ejus.* Sermo utique ante notus in Judæa tantum; nec ſe, præ ſui quidem gravedine, valens ultra extendere; quippe qui & ipſius Moyſi manus ſuo pondere prægravatas demitteret, levigatus per gratiam, & rotis evangelicis ſuperpoſitus, velociter in omnem terram exivit, & in fines orbis terræ celerrime pervolavit. Sed longe nimis digredior.

3 Tu itaque, dilectiſſime, ceſſa jam indebitis me honoribus magis obruere, quam attollere: alioquin cœtui te inimicantium mihi, amica licet voluntate, commiſces. Ipſi ſunt de quibus ſoleo ſoli Deo ita conqueri in orationibus: *Et qui laudabant me, ad-* Pſ. 101. 9.
verſum me jurabant. Ad quam meam querimoniam Deum audio reſpondentem mox, & atteſtantem quod verax ſit: *Vere,* inquit, *qui te beatificant, in errorem te* Pſal. 3. 10.
mittunt. Et ego: *Avertantur* ergo, inquam, *ſtatim eru-* Pſal. 69. 4.
beſcentes qui dicunt mihi: Euge, euge. Quod tamen, ne putetur in quoſcumque adverſarios a me quandoque intorta maledictio vel imprecatio, exponere debeo qualiter intelligam. Precor, nimirum, ut quicumque exiſtimant de me ſupra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, avertantur; id eſt, a laudibus meis, in quas ignari nimie feruntur, reſiliant, & pedem retrahant. Quomodo? Quandoque, videlicet, cognoſcentes plenius quem immoderatius laudant, & conſequenter erubeſcentes vel errorem ſuum, vel amici deprehenſam inutilitatem. Et hoc modo utrumque nocentium genus; & illi, ſcilicet, qui volunt mihi mala, & me adulatorie commendant; & hi qui, licet innocenter, tamen nocent, dum benevole quidem, ſed nimie laudant, avertantur retrorſum, & erubeſcant; hoc eſt, tam vilis & abjectus eis appaream, quatenus pudeat eos talem ita laudaſſe, & ſic deſinant jam indiſcrete laudare. Igitur adverſus utroſque laudatores illis me duobus munire conſuevi verſiculis; contra malevolos quidem priorem: *Avertantur retrorſum & erubeſcant* Pſal. 69. 4.
qui volunt mihi mala; contra benevolos autem proferens ſequentem: *Avertantur ſtatim erubeſcentes qui* Ibidem.
dicunt mihi: Euge, euge.

(Marginal note beside paragraph 3: Quomodo ſe gerat erga laudatores ſuos.)

4 Cum ergo, ut ad te revertar, exemplo Apoſto- 2. Cor. 1. 23.
li, tuæ religioſitati non dominari, ſed congratulari tantum debeam; & juxta verbum Domini, unus ſit Pa- Matt. 23. 9.
ter noſter in cœlis, nos autem omnes fratres ſimus; non immerito Domini, Patriſque celſa nomina, quibus me honorandum, ſed non onerandum, putaſti, ſcuto a me veritatis repuli; congruentius pro his me Fratrem nominans & Conſervum, tum propter eamdem hereditatem, tum propter æquam conditionem; & ne, ſi forte quod Dei eſt, uſurpavero mihi, audiam ab ipſo: *Si ego Dominus, ubi eſt timor meus?* Malach. 1. 6.
ſi Pater, ubi eſt honor meus? Et patris quidem habere me erga te affectum non nego, ſed auctoritatem renuo. Nec enim te minore, (ut exiſtimo) quam paterno complector affectu. Hæc ergo pro tituli cauſa.

(Marginal note beside paragraph 4: Dominus & Pater non vult dici.)

5 Jam vero, ut ad reliqua epiſtolæ tuæ reſpondeam, camdem, quam tu de mei, poſſem & ego viciſſim de tui abſentia non immerito facere querimoniam: niſi quia noſtris (quod ipſe non negas) & affectibus, & profectibus Dei eſt præponenda voluntas. Alioquin quando ego te comitem mihi cariſſimum, valdeque neceſſarium, quippe obedientiſſimum in agendis, ſtudioſiſſimum in inquirendis, in conferendis utiliſſimum, promptiſſimum in rememorandis, paterer longe fieri a me, ſi non eſſet Chriſtus in cauſa? Beati, ſi ſic permanſerimus uſque in finem, ſemper & ubique quærentes, non quæ noſtra ſunt, ſed quæ Jeſu-Chriſti.

(Marginal note beside paragraph 5: Abſentia amici ut ferenda.)

Ad

a Fuſniacum, *Foigny*, diœceſis Laudunenſis, filia Claravallis, a Bartholomæo epiſcopo anno 1121. fundari cœptum, ex Charta in Notis ad Guibertum relata pag. 659. ubi Elbertus, ſeu Eilbertus ſancti Michaelis in Teraſcia abbas è noſtris, locum monaſterio condendo ceſſiſſe perhibetur. Primus Fuſniaci abbas Rainaldus, cui hæc epiſtola inſcripta eſt. De Fuſniaco vide epiſtolam 5. & lib. 2. de vita S. Bernardi num. 52. & Notas fuſiores.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA LXXIII.

Rainaldum de commiſſo ſibi prælationis munere nimis anxiam & querulum inſtruit; monetque opem & ſolatium ſuis potius impendendum, quam ab eis requirendum.

*Sic ex cod. Corb.

Dilectiſſimo [a] filio ſuo Fuſniacenſi Abbati ſpiritum fortitudinis.

Querelas ejus antecè reprimit.

1 PLangis, dilectiſſime fili Rainalde, ſuper multis tribulationibus tuis, piiſque querimoniis me quoque excitas ad plangendum. Nec enim, te dolente, poſſum non dolere, nec niſi moleſtus & anxius tuas moleſtias & anxietates audire. Verum, quia hæc ipſa mala quæ te inveniſſe cauſaris, & ego prævideram, & tibi, ſi recordaris, prædixeram, puto te levius præſcita portare debere, & mihi, unde parcere potes, moleſtum non eſſe. Satis namque, & pluſquam ſatis, crucior, te carendo, te non videndo, te dulciſſimo mihi ſolatio non fruendo, ita, ut pene pœniteat me quod te elongaverim a me. Et licet charitas hoc cogeret, quacumque tamen neceſſitate, quo te non videam, miſſum, plango te tamquam amiſſum. Cum ergo ſuper hoc etiam, velut quodam tuæ puſillanimitatis baculo, me percellis, qui mihi debueras eſſe baculus ſuſtentationis, triſtitiam ſuper triſtitiam ingeris, & cruciatum cruciatibus addis: & ſi mihi pium eſt nullas tuas anguſtias diſſimulare, tibi tamen durum eſt ſic affecto cunctas indicare. Quid enim neceſſe eſt ſatis ſollicitum amplius ſollicitare, & abſentia filii ſaucia patris viſcera gravioribus torquere doloribus? Onus meum tibi partitus ſum ut filio, ut neceſſario, ut fideli coadjutori meo. Vide quomodo te oporteat paternam portare ſarcinam. Si enim ſic portas, ut me non alleves, ſed magis premas, tu quidem es oneratus, ſed ego non ſum exoneratus.

Infirmorũ cura Prælato magis competit, quam ſanorum.

2 Hoc autem onus animarum eſt, & infirmarum: nam quæ ſanæ ſunt, portari non indigent; ac per hoc nec onus ſunt. Quoſcumque igitur de tuis inveneris triſtes, puſillanimes, murmuroſos, ipſorum te patrem, ipſorum te noveris eſſe Abbatem. Conſolando, exhortando, increpando, agis opus tuum, portas onus tuum, & portando ſanas quos ſanando portas. Si quis verò ita ſanus eſt, ut magis juvet te, quam juvetur a te, hujus te non patrem, ſed parem; comitem, non Abbatem agnoſcas. Quid igitur cauſaris, te aliquorum qui tecum ſunt magis gravari conſortio, quam frui ſolatio? eum ſolus omnium omnibus datus ſis ſolatium, tamquam omnibus ſanior, omnibus fortior, qui omnibus ſufficias per Dei gratiam ſolatiari, & a nemine omnium indigeas confortari? Denique in quantum gravaris, in tantum lucraris; & in quantum juvaris, in tantum tua tibi præmia minuis. Elige ergo quos eligas; an qui gravando juvant; an qui juvando gravant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum exiſtunt. Nam qui ſocii laboris, proculdubio & mercedis participes erunt. Sciens ergo te miſſum juvare, non juvari, illius te agnoſce vicarium qui venit miniſtrare, non miniſtrari. Plura tibi ad tui conſolationem ſcribere volebam; ſed non fuit neceſſarium. Nam quid opus eſt verbis ſuperfluis mortuam chartam implere, ubi viva præſens loquitur? Viſo ſiquidem Priore, puto quod illa tibi ſufficiant, & ad ejus præſentiam ſpiritus tuus revixerit ita, ut jam conſolationem ſcriptorum non requiras, cui interim licet verborum illius ſolatio relevari: in quo, & per quem meum quoque ſpiritum, quem tibi in tuis litteris mitti poſtulaſti, ſi quo modo tamen mittere potui, miſſum eſſe non dubites; cui quippe, ut bene noſti, idem mecum conſilium, eadem ſolet eſſe voluntas.

Infirmi majoris meriti materia.

Ad EUNDEM.

EPISTOLA LXXIV.

Optaverat Bernardus Rainaldum moleſtis abſtinere querimoniis: nunc jubet de rebus ejus ſe reddi certiorem.

Bernardi tener amor in ſuos.

*Epiſt. præcedente.

SPerabam, cariſſime, aliquod me percepturum meę pro te ſollicitudinis remedium, ſi tua, te non indicante, neſcirem incommoda. Undè & in alia epiſtola* memini me ad te ſic inter cætera ſcripſiſſe: „ Et ſi, inquam, mihi pium eſt nullas tuas anguſtias diſſimulare, tibi tamen durum eſt ſic affecto cunctas indicare „. Sed, ecce, unde meas mihi curas credidi levigari, inde, fateor, amplius gravari me ſentio. Nam ante quidem ſola quæ, te innoteſcente, perceperam, aut dolebam, aut metuebam; nunc autem quid unquam mali evenire poteſt, quod ego non metuam? Immo, juxta tuum Ovidium,

Ovidius 1. epiſt.

Quando ego non timui graviora pericula veris?

Vis & natura charitatis.

eo quippè ſuſpectus omnia, quo incertus de omnibus, veram ſæpe de falſis triſtitiam contrahere cogor. Mens ſiquidem quam ſemel affecerit charitas, ſui juris eſſe non ſinitur: metuit quod neſcit; dolet quod non oportet; ſollicitatur pluſquam voluerit, & unde noluerit; compatitur nolens; miſeretur invita. Et quia vides, fili, nec meam meticuloſam induſtriam, nec tuam piam prudentiam in hac parte prodeſſe mihi, jam, quæſo, noli celare quæ circa te aguntur; ne, unde te mihi parcere putas, magis affligas. Opuſcula mea, quæ habes, da operam, cum opportunè potueris, ut habeam.

Ad ARTALDUM Prulliacenſem [a] Abbatem.

EPISTOLA LXXV.

AN. CHR. MCXXVII

Diſſuadet Monaſterii conditionem in Hiſpania.

Dulciſſimo amico, & confratri ſuo ARTALDO Abbati Fr. B. ſalutem.

QUicquid gratiæ, & dilectionis impendere ſibi poſſunt abſentes amici, puto & me debere tibi, & mihi deberi a te, non ſolum ob conſortium propoſiti & profeſſionis, ſed etiam ex debito noſtræ invicem priſtinæ ſocietatis: quę tam grata utrique, tamque debita devotio, quantum in unoquoque noſtrum ferveat, in nullo evidentius agnoſcere, ſeu innoteſcere poſſumus, quam ſi alterutrum non celemus, ſi quid forte de alterutro quod non deceat audimus. Audivi autem ego de te quod de ſancto conventu tuo abbatiam in Hiſpania conſtruere velis. Quod mihi nimirum in magnam admirationem venit, quid cauſæ, videlicet, ſit; quid conſilii; quidve utilitatis, quod filios tuos exulare cupis in locum utique tam longinquum, tanto ſumptu & labore & quærendum, & ædificandum, cum prope te habere poſſis ubi eos colloces, jam ędificatum, & bene præparatum. Nec enim (ut reor) hinc te excuſare potes, quod locus ille tuus non ſit; cum certiſſimè ſciam quod facillimè, ſi vis, tuus eſſe poſſit. Numquidnam domnus Abbas Pontiniacenſis [b], qui illum tenet, tibi requirenti negaret? Immò, ſi velles accipere, gratiſſimum haberet; non quia bonus non eſt, ſed quia ſibi, ut ſcis, opus non eſt. Timendum valde tibi pariter & mihi, ne, ſi ſollicitè in operibus noſtris

a Hanc inſcriptionem, uti & plures alias, reſtituit codex Corbejenſis. Artaldus iſte, ſeu Artaudus abbas fuit Prulliacenſis (malè in veteri editione *Pultarienſi*) Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Senonenſi, vulgo *Pruilly*, ex aliis Notis.

b Sic codex Corbejenſis, in aliis P. Locus de quo hic agitur, eſt Vallis-lucentis, in quo Artaldus conſilio Bernardi monaſterium conſtruxit an. 1127. (quæ hujus epiſtolæ epocha) duodecim monachis eo miſſis ſub Nivardo abbate, cujus nomen ſubſcriptum legitur Cirographo cuidam, quo innoteſcit, quod inter monachos Vallis-lucentis & milites Templi de Colatorio, *per manum Bernardi Claræ-vallis abbatis*, facta eſt compoſitio quædam. *Laudavit Nivardus abbas Vallis-lucentis, & frater Everardus magiſter fratrum de Templo, qui in Francia ſunt. Et ut firmum permaneat, utriuſque ſigillo firmatum eſt, cum ſigillo abbatis Claræ-vallis.* Huic Cirographo appenſa ſunt tria hæc ſigilla, hactenus integerrima: ex quibus ſigillum Bernardi abbatis exhibet ejus effigiem, manum protenſam tenentis cum baculo paſtorali, ſub hac inſcriptione: † SIGNUM ABBATIS CLARÆ-VALLIS.

1. Tim. 4. 12. ſtris non ſervamus quod Apoſtolus dicit : *Nemo adoleſcentiam tuam contemnat*, citius, quia juvenes ſumus, de levitate notemur. Sed confido quia tu conſultius ages, & locum qui viciniot, & jam conſtructus eſt, eliges : quem amico quidem tenenti noſtri oneri eſſe, tibi autem neceſſarium fore. Vale.

Ad Abbatem [a] Canonicorum S. Petri de Monte.

EPISTOLA LXXVI.

Quid agendum cum viro qui, poſt diuturnam in domo & habitu religioſo converſationem, ad ſæculum, & ſecundas nuptias tranſierat.

Reverendiſſimo Patri Canonicorum ſancti Petri de Monte Frater BERNARDUS debitæ dilectionis officium.

UNde placuit tuæ dignationi fratrem hunc noſtram parvitatem conſulere, ſic nos quod nobis viſum fuit noveris conſilium dediſſe, ut ſaniori non præjudicaverimus. Ne ergo rerum quas ſcis ſuperflua narratione te gravemus, hæc eſt ſumma conſilii. Periculoſum quidem eſt, & fortaſſis illicitum, hominem poſt diutinam in domo & habitu religionis converſationem ad ſæculum rediſſe; quique prius, & adhuc priore uxore ſua vivente, ac conſentiente, fortiſſimè, ac diutiſſimè continentiam tenuit, ſecundis rurſus amplexibus ſe ineptiſſimè atque inhoneſtiſſimè implicuiſſe. Quia tamen publicè ac ſolemniter, juxta morem cæterorum hominum, & ſine querela vel calumnia ipſum qualecumque conjugium celebratum fuit, non nobis videtur tutum, illum illam non conſentientem dimittere, niſi prius epiſcopalis auctoritatis vel conſilio fretum, vel imperio, aut certè eccleſiaſtico canonicoque judicio. Quoniam verò hoc tam grande hominis periculum ad te nimirum non minima ex parte reſpicere credimus; (ex eo quippe quod volentem, ac flagitantem ſuum confirmare propoſitum, nimis ſuſcipere diſtuliſti, occaſione ſumpta, diabolus in hæc eum mala præcipitavit) omnino ex charitate ſuademus & conſulimus, ut quacumque induſtria, quocumque ſumptu vel labore potes, miſerum omni modo ſatagas liberare; conveniendo, ſcilicet, aut mulierem, ut illum ſponte dimittat, & continentiam promittat; aut Epiſcopum, ut ambos vocari jubeat, &, quod rectè poſſe fieri credimus judicio, ſeparet.

AN. CHR. MCXXVII

Ad Magiſtrum HUGONEM de S. Victore.

EPISTOLA LXXVII.

Hæc quoque Epiſtola hoc loco ſublata, inter Tractatus Tomo IV. locum meruit.

Ad SUGERIUM Abbatem S. Dionyſii.

EPISTOLA LXXVIII.

Laudat Sugerium, miſſo faſtu & externo ſplendore, ad modeſtiæ & religioſæ diſciplinæ curam inopinato converſum. Clericum aulæ potius, quam Dei miniſterio, deditum acriter perſtringit.

1 EXiit ſermo [b] bonus in terram noſtram, in bonum ſine dubio bonis cooperaturus ad quoſcumque pervenerit. Enim verò audientes omnes qui timent Deum quanta fecit animæ tuæ, gaudent & ſtupent ſuper tanta, & tam ſubita mutatione dexteræ Excelſi. Ubique in Domino laudatur anima tua; audiunt manſueti & lætantur; & mirantur etiam qui te non * noverunt, ſed tantum audiunt qualis de quali factus es; atque in te Deum glorificant. Auget verò gaudium & miraculum pariter, quod ſalutis conſilium, cœlitus infuſum tibi, protinus tuis refundere, atque ita implere ſategiſti quod legitur : *Qui audit, dicat, Veni* : & illud : *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta*. Sic ſtrenuus in bello miles, immo ſic pius ac fortis militum dux, ubi ſuos forte conſpexerit in fugam verſos, jamque hoſtili paſſim gladio trucidari; etſi ſe vel ſolum videat evadere poſſe, libet tamen mori magis cum illis, ſine quibus vivere pudet. Proinde ſtat in prælio, fortiter dimicat, & inter cruentos gladios per medias acies hac illacque diſcurrens, voce & enſe terret quantum valet adverſarios, animat ſuos. Ubi acrius inſiſtere hoſtem, ſociiſque gravius comperit imminere periculum, ibi adeſt. Occurrit ferienti, pereunti ſuccurrit : eo quippe mori paratus pro ſingulis, quo deſperatus de univerſis. At verò, dum pauliſper tetentare, & retardare nititur inſequentes, ſuos vero quos valet erigit corruentes, revocat fugientes: fit plerumque ut in manu forti tam gratam, quam inopinatam obtineat ſalutem ſuis, hoſtibus confuſionem. Fugant tandem quos fugiebant; ſuperant quos penè ſuſtinebant victores, & qui prius periclitabantur de vita, poſtmodum exultant de victoria.

* al. viderunt.

Apoc. 22. 17. Matt. 10. 27

Strenui ducis munus

2 Sed quid nos tam religioſum, tam forte factum ſæcularibus comparamus, quaſi exempla nobis de ipſa deſint religione? An non liquido certus erat, Deo pollicente, Moyſes, ſi quidem periſſet populus cui præerat, ſe non ſolum pariter periturum non eſſe, ſed inſuper & miſſum in gentem magnam? Et tamen quo affectu, quo ſtudio, quibus pietatis viſceribus irritantibus ſubvenit, obviat iraſcenti? Denique & ſe objiciens pro delinquentibus, ait : *Si dimittis, dimitte; ſin autem, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti*. Fidelis advocatus, qui, quoniam non quærit quæ ſua ſunt, facile obtinet omne quod quærit. Plane benignus, qui, tamquam caput unitum membris, genti ſuæ firma charitate cohærens, aut illam ſalvabit ſecum, aut non poteſt niſi idem cum illis ſubire periculum. Jeremias quoque, vinctus * & ipſe inſeparabiliter ſuis, ſed affectu compaſſionis, non contentionis aſſenſu, præ communi exilio & ſervitute, contempſit natale ſolum ac propriam libertatem *; quippe cui, cæteris migrantibus, liberè manere in patria liberum fuit : ſed maluit captivus abduci cum populo, cui ſe fore * & in ipſa captivitate noverat neceſſarium. Paulus, eodem proculdubio ſpiritu optans anathema eſſe ab ipſo etiam Chriſto pro fratribus, proprio experitur affectu quam vera ſit illa ſententia : *Fortis eſt, ut mors, dilectio, dura, ſicut infernus, æmulatio*. Videtis quorum vos imitatorem probaveritis? Sed addo adhuc (quem penè prætermiſeram) & ſanctum David, qui, cernens, dolenſque populi ſtragem, Angelo percutienti feſtinus occurrit, & in ſe potius domumque patris ſui divinam transferri flagitat ultionem.

Miræ erga proximum charitatis exempla.

Exod. 32. 32

* al. junctus

* al. voluntatem.

* al. fortè.

Rom. 9. 3.

Cant. 8. 6.

2. Reg. 24. 17.

3 Quis hanc tibi perfectionem proponebat? Ego tanta, fateor, audire de te etſi deſiderabam, non tamen ſperabam. Quis nempè te crederet ſaltu (ut ita dicam) repentino ſumma occupare virtutum; ſublimia meritorum attingere? Sed abſit ut pro noſtræ fidei ſpeive anguſtiis immenſa Dei pietas æſtimetur, qui quod vult, in quo vult operatur, accelerans opus, & allevans onus. Quid enim? tua certe, non & tuorum errata, ſanctorum carpebat zelus: tuis, non ipſorum exceſſibus ſuccenſebant; ſolamque in perſonam tuam, non etiam in abbatiam, fraternum ſuſurrium immurmurabat. Solum denique te in cauſam vocaverant.

---

a In editis hactenus, ad eumdem. Sed veram inſcriptionem, ac proinde titulum, reſtituimus ex ſæpe laudato Corbeienſi mſ. Eſt autem abbatia S. Petri de Monte, S. Pierre-mont, diœceſis Tullenſis, Ord. S. Auguſtini, non procul a Mortana fluviolo, qui in Murtam influit. Hæc epiſtola explicat dubium ipſi Bernardo propoſitum in Opuſculo 4. de Præcepto & Diſpenſ. cap. 17.

b Nempe de ejus converſione, haud dubie Bernardi monitis concepta ſub annum 1127. tametſi monaſterii S. Dionyſii reformatio per Sugerium anno 1143. ſed anticipato, refertur in Chronico Nangiano: in quo Sugerii electio ita deſcribitur. *Sugerius Sancti Dionyſii in Francia monachus, Scripturarum ſcientia clarus, cum ſolummodo eſſet ad diaconatus ordinem promotus, a Roma regrediens, quo fuerat a rege Franciæ Ludovico miſſus, abbate ſuo Adam defuncto eligitur in abbatem, qui reverſus, primo Presbyter ordinatur, & poſt præſente Rege a Bituricenſi archiepiſcopo in ſua Sancti Dionyſii eccleſia in abbatem benedicitur*. Aliæ Horſtii Notæ.

rant. Tu te corrigeres, & nil reſiduum quod pateret calumniæ. Te, inquam, mutato, mox omnis tumultus concideret, quieſceret ſtrepitus. Solumque, ac totum erat quod nos movebat, tuus ille, ſcilicet, habitus & apparatus cum procederes, quod paulo inſolentior [a] appareret. Denique deponeres faſtum, habitumque mutares, & facile omnium quieſcere poterat indignatio. Cæterum tu & feciſti ſatis cauſantibus, & adjeciſti quod merito collaudemus. Quid enim jam in humanis operibus jure laudabitur, ſi hoc ſumma admiratione & laude digniſſimum non habetur? Quamquam non humanum, ſed divinum profectò ſit opus, tantorum ſimul, & tam repentina immutatio. In cœleſtibus magnum ſuſcitat gaudium unius peccatoris converſio: quid totius congregationis? quid & iſtius?

Superii priſtinos exceſſus memorat.

4 Locus quippè ab antiquo nobilis, & regiæ dignitatis extiterat; palatii cauſis, Regumque exercitibus deſervire ſolebat. Sine cunctatione, & fraude, ſua Cæſari reddebantur; ſed non etiam Deo [b] quæ Dei ſunt perſolvebantur æquè fideliter. Quod audivimus, non quod vidimus, loquimur; clauſtrum ipſum monaſterii frequenter (ut ajunt) ſtipari militibus, urgeri negotiis, jurgiis perſonare, patere interdum & feminis. Quid inter hæc cœleſte, quid divinum, quid ſpirituale poterat cogitari? Nunc verò vacatur inibi Deo; ſtudetur continentiæ; diſciplinæ invigilatur; lectionibus ſanctis intenditur. Juge quippe ſilentium, & ab omni ſtrepitu ſæcularium perpetua quies cogit cœleſtia meditari. Porrò continentiæ labor, & rigor diſciplinæ, pſalmorum hymnorumque dulcedine relevantur. Pudor de præteritis novæ converſationis temperat auſteritatem. Is autem, qui in præſenti per patientiam capitur bonæ conſcientiæ fructu, futurorum quoque bonorum operatur deſiderium, quod non fruſtrabitur; & ſpem quæ non confundit. Venturi timor judicii pio cedit fraternæ charitatis exercitio; *Charitas* quippe *foras mittit timorem*. Tædium, & acediam procul pellit ſanctarum varietas obſervationum. Et hæc reteximus ad laudem & gloriam Dei, tamquam omnium auctoris; non tamen ſine veſtra, tamquam ipſius coadjutoris in omnibus. Potuit quidem ea ipſe agere ſine vobis; ſed maluit vos operum habere conſortem, ut haberet & gloriæ. Increpabat Salvator quoſdam, quod orationis domum ſpeluncam latronum facerent. Habebit ergo ſine dubio commendatum, qui e regione operam dedit vindicare ſanctum a canibus, a porcis margaritam; cujus ſtudio & induſtria Vulcani officina ſtudiis videtur mancipata cœleſtibus, immo ſua Deo habitatio reddita; & in id potius quod ante fuit, ex ſynagoga ſatanæ, reſtituta.

Monaſterii S. Dionyſii laxior ſtatus.

Regularis obſervantiæ reſtauratio.

Matt. 21. 13

5 Sane non ad confuſionem cujuſpiam, ſive improperium præterita mala reteximus; ſed ut ex comparatione veterum novitatis decus gravius venuſtiuſque appareat: quia tunc recentia jucundius bona clareſcunt, cum fuerint malis comparata prioribus. Similia ex ſimilibus innoteſcunt: ſed ex contrariis contraria aut placent amplius, aut diſplicent. Junge nigra candidis, & mutua collatione in propriu quæque colore diſtinctius eniteſcunt. Sic fœda admota pulchris, pulchriora reddunt, magis fœda redduntur. Ne qua tamen offenſionis, vel confuſionis ſubrepat occaſio, replicamus & nos vobis illud Apoſtoli: *Et hoc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis*. Jam nullus ſæcularibus in domum Dei patet aditus, nullus ad ſancta curioſis acceſſus. Nulla jam cum otioſis confabulatio permiſcetur, ſolitus puerorum, aut puellarum ſtrepitus non auditur. Solis pueris Chriſti, de quibus dicitur: *Ecce, ego, & pueri mei mecum*, locus ſanctus pervius & expoſitus, divinis tantum laudibus ac ſacris ſolvendis votis, debita ſollicitudine & reverentia cuſtoditur. Quam læta Martyres aure, quorum perma-xima locum ipſum turba nobilitat, horum clamores puerorum ſtrepituſque percipiunt! quibus & viciſſim non minori utique ſuæ affectionis clamore reſpondent: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini*: & rurſum: *Pſallite Deo noſtro, pſallite; pſallite regi noſtro, pſallite*.

1. Cor. 6. 11.

Iſa. 8. 18.

Martyribus congratulantibus.

Pſal. 112. 1.

Pſal. 46. 7.

6 Cum manibus pectora, genubus pavimenta tunduntur, votis & devotis precibus altaria cumulantur, ſordent genæ lachrymis, & gemitibus atque ſuſpiriis mugiunt diverſoria, &, pro forenſibus cauſis, canticis ſpiritualibus ſacra tecta reſultant, nil ſupernis civibus magis ſpectare libet; nil Regi ſummo jucundius exhibetur. Quid enim aliud eſt quod ait: *Sacrificium laudis honorificabit me*? O, ſi quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta * puero revelavit! videret proculdubio quemadmodum *prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvencularum tympaniſtriarum*. Videret, inquam, qua cura, quove tripudio interſunt cantantibus, adſunt orantibus, inſunt meditantibus, ſuperſunt quieſcentibus, ordinantibus & procurantibus præſunt. Agnoſcunt nimirum ſupernæ poteſtates convices ſuos; & pro his, qui hereditatem capiunt ſalutis, ſollicitè congaudent, confortant, inſtruunt, protegunt, providentque omnibus omnes in omnibus. Felicem ego me dixerim, qui adhuc vivam, iſta, etſi non videre, quoniam abſens ſum, certè vel audire. Cæterum vos, fratres, longe feliciores, quibus ea datum eſt & actitare. Porro ſuper omnes benedictus, quem tanti primatu boni totius auctor boni dignatus eſt: de qua merito prærogativa tibi præcipuè, cariſſime, congratulamur, per quem utique totum eſt quod miramur.

Pſal. 49. 23.

** ſcil. Eliſæus.*

4. Reg. 6. 17

Pſal. 67. 26.

Angelici ſpiritus ſe miſcent pſallentibus.

7 Gravaris forſitan laudibus noſtris; ſed non oportet. Nil quippe ſimile habet quod loquimur illorum blanditiis *qui dicunt bonum malum, & malum bonum*; atque ita, quemcumque beatificant, in errorem inducunt. Blanda, ſed periculoſa laus, cum *laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur*. Noſter qualiſcumque favor de charitate procedit, & veritatis limitem, prout ſapimus, non excedit. SECURUS gloriatur qui in Domino gloriatur, hoc eſt, in veritate. Nos non malum bonum, ſed malum diximus quod malum erat. Verum, ſi malis audacter, [c] cum vidimus, oblatravimus, nunc, cum ad bona ventum eſt, ſilere debemus, & non magis teſtimonium perhibere bono? Alioquin corroſores fuiſſe convincimur, non correctores; & mordere, quam emendare, maluimus, ſi bonis obmuteſcimus, qui in tantum reclamavimus malis. Juſtus corripit in miſericordia, peccator adulatur in impietate: ille ut curet; iſte ut occultet quod erat curandum. Nihil tibi apud eos qui timentes Dominum glorificant ſuſpicandum eſt de oleo peccatoris, quo tuum quondam caput impinguare ſolebant. Laudamus te, quoniam tu facis unde. Non nos ſane adulamur, ſed in te Dei munere adimpletur quod pſallis: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verbo tuo ſuperſperavi*: & item: *Collaudabunt multi ſapientiam ejus*. En tuam quam plures prædicant ſapientiam, ſed qui priorem deteſtati ſunt inſipientiam.

Iſai. 5. 20.

Pſal. 9. 3.

Laus periculoſa quæ.

8 Volo te talium præconiis delectari qui tam timeant palpare vitia, quam detrectare virtutibus. VERI iſti ſunt laudatores, qui ita bona laudare ſoleant, ut lactare in malis non noverint. Sunt enim ficti laudatores, veri autem detractores quos Scriptura commemorat, dicens: *Vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum*. Hi plane ſunt devitandi, juxta conſilium Sapientia dicentis: *Fili, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis*. Habent ergo & lac, & oleum peccatores, ſuave quidem, ſed venenoſum, ſed mortiferum. *Molliti ſunt*, inquit, *ſermones ejus*, hoc eſt, adulatoris, *ſuper oleum*, &

Pſal. 118. 74.

Eccl. 39. 22.

Adulatorum oleum venenoſum.

Pſal. 61. 10.

Prov. 1. 10.

---

a Fortè de ipſo intelligendum quod Bernardus ait in Apologiæ cap. 10. *Mentior, ſi non vidi Abbatem ſexaginta equos, & eo amplius, in ſuo ducere comitatu*, &c.

b Id confirmat Guillelmus Nangius ad annum 1123. *Nam per Abbatum negligentiam, qui ante ipſum fuerant, & quorumdam illius monaſterii monachorum, regularia inſtituta ita ab eodem loco abjecta erant, quod vix ſpeciem religionis monachi prætendebant*.

c Hinc apparet, Bernardum in laxiores ejus cœnobii monachorum mores antea ſcripſiſſe, forſan in Apologia, ut mox notatum.

Juſtorum contra. *& ipſi ſunt jacula*. Habet oleum & juſtus; ſed mi-
ſericordiæ, ſed ſanctificationis, ſed lætitiæ ſpiritua-
lis. Habet etiam & vinum, quod animæ inſolentis
al. quam. infundat vulneribus. Siquidem dolentis, & quem*
corde viderit eſſe contrito, oleo miſericordiæ con-
ſuevit delinire triſtitiam. Ubi corripit, vinum in-
fundit; oleum, cum blanditur: & quidem vinum
Non omnis laus adulatio. abſque odio, oleum ſine dolo. Proinde non omnis
laus adulatio; ſicut nec omnis reprehenſio de animi
Pſal. 140. 5. rancore deſcendit. Beatus qui dicere poteſt: *Corripiet*
me juſtus in miſericordia, & increpabit me; oleum au-
tem peccatoris non impinguet caput meum: quod ubi
longè feciſti a te, dignum te probaſti oleo, & lacte
ſanctorum.

9 Quærant ſibi jam in parvulis Babylonis dulces,
ſed truces matres, quibus lac mortis emulgeant, quos
blandis mulceant favoribus, ac flammis nutriant ſem-
piternis. Nam Eccleſiæ alumnus ex uberibus ſapien-
tiæ, lactis melioris expertus dulcedinem, jam in eo
cœpit creſcere in ſalutem; jam & ex eo ſatiatus eru-
Cant. 1. 1. ctat, dicens: *Meliora ſunt ubera tua vino, fragrantia*
unguentis optimis. At hoc ad matrem. Verum item
guſtato, ac probato quam ſuavis eſt Dominus, ut ve-
Pſal. 30. 20. re patrem dulciſſimum, ait ad ipſum: *Quam magna*
multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti ti-
mentibus te! Impletum eſt profecto deſiderium noſtrum.
Olim enim cum dolens cernerem tanta te aviditate de
a labiis adulantium mortis eſcam, peccati fugere a fomi-
Cant. 8. 1. tem; optans tibi, & gemens, intra me ajebam: *Quis mi-*
hi det te fratrem meum ſugentem ubera matris meæ?
Sint procul a te jam blandi ac fraudulenti lactatores, qui
cum in faciem te benedicerent, probris omnium atque
ludibriis exponebant; & eorum præſens, *Euge*, orbis
tibi fabulam pariebat, immo te fabulam orbi. Si muſ-
Galat. 1. 10. ſitant etiam nunc, dicito illis: *Si adhuc vobis place-*
rem, Chriſti ſervus non eſſem. Quibus in malis pla-
cuimus, æquè & in bonis placere non poſſumus: niſi
forte mutati, priùs incipiant & ipſi odiſſe quod fui-
mus, & ſic demum quod ſumus diligere.

Dum in Eccleſia deteſtabiles præſumptiones. 10 Duæ noſtris temporibus ortæ ſunt in Eccleſia
novæ & execrandæ præſumptiones, quarum una (ut
pace tua commemorem) tua eſt illa priſtinæ conver-
ſationis inſolentia. Sed hæc, auctore Deo, emendata
eſt, ipſi ad gloriam, tibi ad coronam, ad gaudium
nobis, omnibus ad exemplum. Poteſt etiam facere Deus
ut citius & ſuper altera conſolemur. Quam ſane odio-
ſam admodum novitatem & vereor proferre in medium,
& prætermittere gravor. Urget quippe linguam in ver-
ba dolor, ſed timor ligat. Timor dumtaxat, ne quem
offendam, ſi palam fecero quod me movet; quoniam
veritas nonnunquam odium parit. Veruntamen de
hujuſmodi odio ipſam quæ parit illud ita me audio
Matt. 18. 7. conſolantem: *Neceſſe eſt*, ait, *ut veniant ſcandala*.
Scandali metu non tacenda veritas. Nec me, ut æſtimo, tangit omnino quod ſequitur:
Væ autem homini illi, per quem ſcandalum venit. Cum
enim carpuntur vitia, & inde ſcandalum oritur, ipſe
ſibi ſcandali cauſa eſt qui fecit quod argui debeat, non
ille qui arguit. Denique nec cautior ſum in verbo,
* S. Greg. M. Hom. 7. in Ezech. paulo poſt init. S. Aug. de lib. Arb. & de prædeſt. SS. nec circumſpectior in ſenſu, illo qui ait: * *Melius eſt*
ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur. Quam-
quam neſcio quid proſit, ſi quod mundus clamat,
ego tacuero; omniumque paſſim naribus injecto
fœtore, ſolus diſſimulo peſtem, nec audeo naſum
contra peſſimum putorem propria munire manu.

11. Cujus enim cor non indignatur, cujus vel clam
b lingua non ſubmurmurat, Diaconum [b] contra Evan-
gelium Deo & mammonæ pariter miniſtrantem? ſic
quippe ſublimatum honoribus eccleſiaſticis, ut nec
Epiſcopis inferior videatur; ſic implicatum militari-
bus officiis, ut præferatur & Ducibus? Rogo, quid
hoc eſt monſtri, ut cum & clericus, & miles ſimul
videri velit, neutrum ſit? Par ſatis utrobique abuſio,
ſive quod Diaconus menſæ regiæ deputetur miniſterio,
ſive quod Regis Dapifer myſteriis altaris inſerviat.
A Quis ſane non miretur, immo & deteſtetur, unius eſ-
ſe perſonæ, & armatum armatam ducere militiam, &
alba, ſtolaque indutum, in medio eccleſiæ pronuntia-
re Evangelium; tuba indicere bellum militibus, & juſ- Diaconos menſis Principum famulari indignum.
ſa Epiſcopi populis intimare? Niſi forte (quod intolera-
bilius eſt) erubeſcit Evangelium, de quo Vas electio-
nis admodum gloriatur; confunditur videri clericus, Rom. 1. 16.
magiſque honorabile ducit putari ſe militem: curiam 2. Tim. 1. 8.
Eccleſiæ præfert, Regis menſam altari Chriſti, & ca- & alibi.
lici Domini calicem dæmoniorum. Quod plane credi-
bilius ex eo videtur, quia, cum honores non paucos,
ſed quantos nec canones, niſi inviti, patiuntur†, teneat † V. NOT.
in Eccleſia; unius tamen, quem & in palatio aſſecu-
B tus eſt, magis (ut ajunt) gloriatur ex nomine, quam
cæterorum quolibet appellari. Cumque ſit Archidia-
conus, Decanus, Præpoſituſque in diverſis eccleſiis,
nihil horum tamen tam eum, quam Regis delectat
vocitari Dapiferum. O nova, & exoſa perverſitas! ita-
ne plus decet hominis, quam Dei, famulum nomina-
ri? ac terreni, quam cœleſtis Regis, dici Officialem,
altioris ducitur dignitatis? Qui clero militiam, forum Iniqua Clericalis dignitatis æſtimatio.
anteponit Eccleſiæ, divinis profecto humana, cœle-
ſtibus præferre terrena convincitur. Ergo pulchrius eſt
vocari Dapiferum, quam Decanum, quam Archidia-
conum? Eſt equidem, ſed laico, non clerico; militi,
non Diacono.

C 12 Mira, ſed cæca ambitio, magis imis, quam ſum-
mis, delectari; & cui funes ceciderant in præclaris, in-
ſatiabili deſiderio amplexari ſtercora, & pro nihilo ha-
bere terram deſiderabilem. Confundit penitus ordi-
nes, & utroque officio delicate ſatis abutitur, dum &
hinc eum delectat pompa, non militia ſæcularis, &
illinc quæſtus, non cultus religionis. In quo quis fa-
cile non advertat quantum ſit dedecoris, non minus
utique regno, quam ſacerdotio? Ut enim clericalis con-
ſtat non eſſe dignitatis Regum ſtipendiis militare, ſic
nec regiæ majeſtatis rem fortium adminiſtrare per cle-
ricos †. Denique quiſnam Regum ſuæ unquam mili- † V. NOT.
tiæ clericum præfecit imbellem, & non magis quem-
D piam fortiſſimum ex militibus? Quis item clericorum
aliquando æque ſibi non judicavit indignum laicæ cu-
juſcumque perſonæ mancipari obſequiis? Ipſum certe Coronæ clericalis inſignia.
quod geſtat in capite ſignum plus regius decet faſtus,
quam famulatus; itemque regale faſtigium magis armis,
quam pſalmis innititur. Sane ſi alteri forte (ut aſſolet)
acceſſiſſet quod detrahitur alteri, quo vel Regis, vide-
licet, humiliatio clericum amplius ſublimaſſet, aut cle-
rici certe dejectio regio contuliſſet honori, (ut verbi
gratia, ſi nobilis aliqua mulier viro nubat plebejo,
illa quidem minuitur ex illo, ſed ex illa creſcit ille;)
ſi ita, inquam, vel Rex ex clerico, vel clericus ex
Rege proficeret, malum quod ex parte fuiſſet utcum-
E que forſitan tolerari debuerat. Nunc autem, cum u-
triuſlibet diminutio neutrum provehat, ſed ſuæ po-
tius alterutrum plurimum detrahant dignitatis, quan-
do nec clericum decet Regis (ut dictum eſt) eſſe, vo-
carive Dapiferum, & nihilo minus Regem, niſi in
manu utique fortium, regni gubernacula poſſidere;
mirum valde, quomodo utraque poteſtas hoc patitur,
quod vel Eccleſia non abjicit Diaconum militarem*, * al. militem.
vel curia clericum principem non contemnit.

13 Et acrius iſta, & multiplicius inculcare volue-
ram, ac fortaſſis debueram, niſi epiſtolaris brevitas
ſuperſedendum indiceret: maximeque quia te offen-
dere veritus ſum, peperci homini, quippe quem tibi
F ajunt familiaribus jam olim amicitiis eſſe devinctum.
Sed nollem te habere contra veritatem amicum. Si
tamen perſiſtis, verum te amicum proba, & da ope-
ram quomodo & ipſe amicus ſit veritatis. Tunc de- Amicus verus.
mum veræ erunt amicitiæ, ſi veritatis fuerint fœde-
ratæ conſortio. Quod ſi ille non acquieverit tibi, tene Hortatio ad perſeverantiam.
quod tenes, hoſtiæque caudam junge capiti †, ac tu- † V. NOT.
nicam, Dei gratia jam polymitam, cura facere & ta-
larem: quoniam cœpiſſe nil proderit, ſi (quod abſit)
non

a Alludit Bernardus hoc loco ad Sugerii nomen.
b Nempe Stephanum de Garlanda, Lodovici VI. Reg. Dapiferum, de quo vide Notas prolixiores. Ambos, idest Sugerium & Stephanum, Deo lucratus eſt Bernardus.

non perſeverare contigerit. Et hic ſit epiſtolæ finis, ubi tu de fine boni commonitus es,

Ad Abbatem a Lucam,

a

CIRC. AN. MCXXX.

EPISTOLA LXXIX.

Feminarum contubernium fugiendum monet; & quid de Fratre in crimen lapſo faciendum.

1 BOnum nobis de te, cariſſime, & bonum valde rarum oſtendiſti, dum monitoris te non ſolum non contempſeris monita, ſed gratias inſuper retuleris monitori; prudenter utique non a quo, ſed quid moneeris attendens. Gratias ago & ipſe Deo, quod mea præſumptio gratiam egit magis, quam indignationem meruerit. Tenentes itaque tuæ tantæ humilitatis inſigne, ampliori jam fiducia monemus quod & prius monuimus. Obſecramus per ſanguinem illum qui pro animabus fuſus eſt, ne tanti emptarum parvipendatur periculum, quod maximè ex virorum & feminarum cohabitatione non immerito timetur ab his qui, in ſchola Dei diu jam contra diaboli tentamenta luctati, propria experientia edocti dicere poſſunt cum Apoſtolo: *Non enim ignoramus aſtutias ejus.* Denique quam non negligenter te oporteat audire non meum, ſed ipſius Apoſtoli de hac re conſilium, immo præceptum aperte clamantis: *Fugite fornicationem*; ipſius nunc tam turpiter lapſi fratris (ſuper quo & noſtram dignatus es conſulere parvitatem) te doceat experimentum. De quo quidem miror, quid tibi viſum fuerit, me tam remotum expetere conſultorem, cum prope habeas virum ſapientem noſtri Ordinis, & tuæ præcipue domus amatorem, Guillelmum, ſcilicet, Abbatem ſancti Theoderici*. Sed & apud Præmonſtratum non ambigo viros eſſe conſiliū, qui in rebus dubiis enodandis & prudentes ſint, & fideles.

Mulierum cohabitatio viris noxia.

2. Cor. 2.

1. Cor. 6. 18.

** de quo v. ep. 55. & 86.*

2 Verumtamen, quia ſic tibi placuit, videris tu cur ita placuerit, ego labia mea non prohibebo. Si frater caſum ſuum, quantumlibet gravem, quantumlibet turpem, prior ipſe confeſſus fuiſſet; & curandus foret, & non effugandus. Nunc autem, quoniam tanti mali aliunde fœtor emerſit, nihilominus quidem ejus, ſi fieri poteſt, curationi operam dare neceſſe eſt, ſed aliter. Fortaſſis enim non expedit ut ulterius apud vos remorari ſinatur, ne forte (quod te non immerito quidem timere ſcripſiſti) puſillus, & novellus grex hujuſmodi tabe contaminetur. Nec tamen filio, quantumlibet peccatori, paterna omnino claudenda ſunt viſcera. Arbitror autem & patri pium, & filio tutum eſſe conſilium, ſi quæras ei quomodo in aliqua e remotioribus domini Norberti domibus recipiatur, ubi ſub diſtrictiori diſciplina, mutato loco, non propoſito, pœnitentiam agat, donec quandoque, cum tibi viſum fuerit, ad locum proprium revocetur. Nam ad noſtrum Ordinem ut tranſeat veſtro fortaſſis non expedit. Et quidem quod ſcripſiſti, illum ſæpè dixiſſe, noſtra ſe promiſſione tenere, quia eum, ſi cum licentia veniret, ſuſciperemus; hoc in noſtra præſentia etiam ipſe negavit. Sane, ſi tibi non placet uſquam eum illorum quæ dixi locorum mittere ad habitandum; aut, te volente, iſte forſitan non conſentit, aut, cum utrique complaceat, forte non inveniatur qui eum recipere velit; tunc oportet ut, aut urgente neceſſitatis cauſa, quocumque ad ſalvandam animam ſuam ire voluerit, cum litteris dimittatur; aut, diſpenſante pietatis gratia, in ſuo loco retineatur, ſi tamen perſentiri potuerit quomodo ibidem omnis ei occaſio iterandi, aut ſeminandi hanc turpitudinem penitus ſubtrahatur. Et de iſto iſta ſufficiant.

Quid agendum in religioſum lapſum.

Norbertus Ord. Præmonſtr. inſtitutor.

3 Eſt aliud apud vos, de quo, ea preſumptione qua ſoleo; non cunctabor dicere quod ſentio. De molendino illo dico, quod Converſi b cuſtodientes feminarum pati coguntur frequentiam. Si mihi creditur, unum e tribus fiet: aut, videlicet, feminarum acceſſus omnimodis a molendino prohibebitur; aut molendinum cuicumque extraneo, & non Converſis cuſtodiendum committetur; aut idem omnino molendinum relinquetur.

Conſilium pro cautela Converſo. b

Ad GUIDONEM c Abbatem Moliſmenſem.

c

CIRC. AN. MCXXX.

EPISTOLA LXXX.

Conſolatur afflictum ex gravi injuria: vindictam vero miſericordia temperandam.

QUanto tibi in hac, quam audivi, tua adverſitate affectu condoleam, novit affectuum Deus omnium cognitor, bonorum immiſſor. Sed rurſum cum conſidero, non per quem, ſed a quo immiſſa ſit hæc tribulatio; quantum tibi de præſenti moleſtia compatior, tantum de proſperitate mox futura ſpero congratulari; ſi tamen & tu, conſilium in perturbatione non amittendo, idipſum mecum ſapias, & de manu Domini mala, ſicut & bona, cum ſancto Job æquanimiter ſuſcipias: immo exemplo ſancti David, non tam his, etſi ſervis tuis, pro tantis malis indignari, quam ſub potenti manu Dei (qui proculdubio illos miſit ad maleſaciendum tibi) humiliari te oportere ſcias. Verum, quia & ad te conſtat pertinere correctionem illorum, ut pote ſervorum Eccleſiæ tibi commiſſæ, dignum eſt ut, pro tam nefaria præſumptione, ſervi nequam corripiantur, ac de rebus eorum damnum monaſterii aliqua ex parte recompenſetur. Sed, ne tuam magis in hoc ulciſci injuriam, quam illorum ferire culpam, videaris, rogo, rogansque conſulo, ne tam quod illi digni ſunt penſes, ut quod tibi dignum eſt non conſideres; ut, videlicet, miſericordia judicio ſuperexaltetur, & in tua modeſtia Deus glorificetur. Porro illum filium tuum, mihi quoque propter te, & propter ſeipſum, ſatis carum, ore tuo, & noſtro ſpiritu commonemus, ut non eatenus ſua, etſi juſta, indignatione debrietur, quatenus dominici illius præcepti obliviſcatur, quo percutienti unam maxillam, præbere jubemur & alteram.

Job. 2. 10.

2. Reg. 16. 10.

Servorum injuria ut ulciſcenda.

Matt. 5. 39.

Ad GERARDUM d Abbatem Pultarienſem.

d

CIRC. AN. MCXXX.

EPISTOLA LXXXI.

Purgat ſe adverſus iniquam criminationem.

SCripſiſſe me aliquid ad Comitem Nivernenſem in tuæ perſonæ accuſationem, nec recordor, nec verum eſt. Cæterum, ſi pro Eccleſia tua ad eumdem Principem litteras miſi, hoc non adverſum te, ſed pro te egiſſe me arbitror. Siquidem audieram ipſum tuo & aſſenſu, & conſilio propoſuiſſe venire ad viſitandum vos; ad probandum de tantis malis quæ de domo veſtra divulgabantur, an vera eſſent, aut cujus culpa eſſent; ut quod forte ſiniſtrum reperiret, ibidem ejus & ſtudio e & ſollicitudine corrigeretur. Cujus tam juſtum, & tam pium propoſitum ſi hortatu noſtro roborare curavi, cur te inde læſum jure conquereris non video. Puto enim me recte feciſſe, ſi de domo Dei zelum Dei habens, ejus providentiam qui emendaturus erat commonui. Quod autem ex auctoritate Scripturæ arguis me peccaſſe, quaſi qui prius te

e

a Cuſſiacenſis monaſterii, Ord. Præmonſtratenſis, diœceſis Laudunenſis, de quo in aliis Notis.

b De converſis infra ad epiſtolam 143. Similis epiſtola 404 de fugiendo conſortio mulierum.

c Guido ſecundus poſt S. Robertum abbas cœnobii Moliſmenſis, de quo in epiſtolis 43. 44. & 60. Eo abbate anno 1129. ſubſcripſit Bernardus, cum fratribus ſuis Girardo atque Nivardo, chartæ qua Bernardus Montis-barri dominus, & ſoror ejus comitiſſa, nec non Rainardus ejus maritus, atque Andreas prædicti Bernardi avunculus, omnes Bernardi Claræ-vallenſis conſanguinei, ex materna parte, *interventu domini Bernardi abbatis Claræ-vallis, & fratris ejus Gerardi atque Nivardi*, venditionem, ſeu donationem Panliaci, a Milone de Monte-barro, prædicti Rainardi fratre, factam confirmarunt, & Moliſmenſi Eccleſiæ aſſeruerunt.

d Pultariæ, *Pottieres*, diœceſis Lingonenſis Ord. S. Benedicti ſub Congregatione S. Vitoni: cujus loci abbas Gerardus in editis catalogis omiſſus, ex aliis Notis.

e Nempe is in jus ſucceſſerat Gerardi Comitis, Pultarienſis monaſterii fundatoris.

te non corripuerim, ſcito me nullam de perſona tua querelam habere; ſed ſolum ut pax fiat in Eccleſia tua ex charitate procurare. Denique ipſius rei veritatem plenius cognoſces, ſi ad nos cauſam ipſam (ut dicis) attuleris. Poteris autem hic me invenire quacumque inſtantis hebdomadæ die libuerit.

a CIRC. AN. MCXXVIII.

Ad Abbatem a S. Joannis Carnotenſis.

EPISTOLA LXXXII.

Abdicationem curæ paſtoralis, & peregrinationem Jeroſolymitanam diſſuadet.

1 AD ea de quibus noſtram curaſti conſulere parvitatem, primum quidem non reſpondere ſtatueram: non quod dubitaverim quid reſpondere deberem, ſed quia viro conſilii conſilium dare, aut præſumptuoſum judicabam, aut ſuperfluum. Cæterum, cogitans quod pleriſque, immo cunctis pene contingere ſapientibus ſolet, in rebus, videlicet, dubiis plus alieno ſe, quam proprio, credere judicio; & qui aliorum facile ambigua quæque elucidant, in ſuis conſueverunt ſcrupuloſius hæſitare; ſtatutum non (ut arbitror) irrationabiliter frango, ſed ſimpliciter pando quod viſum eſt mihi, non præjudicans ſanius ſapienti. Significaſti mihi (niſi fallor) per virum religioſum Urſum, b Abbatem ſancti Dionyſii, ſuggeri tibi a cogitationibus tuis deſerere patriam, domumque, cui, Deo auctore, præes, & pergere Jeroſolymam, vacare deinceps Deo, vivere tibi. Et quidem tendenti ad perfectionem, patriam relinquere fortaſſis expediat, dicente Deo: *Exi de terra tua, & de cognatione tua*: (Gen. 12. 1.) ſed qua ratione curam tibi creditam animarum exponere debeas omnino non video. Quid enim? Blanditur depoſitæ ſarcinæ libertas? Sed charitas non quærit quæ ſua ſunt. Forte quietis provocat & otii guſtus ſuavior? Sed evacuatur diſpendio pacis. Libenter carebo quantolibet etiam ſpirituali quæſtu qui non poſſit acquiri niſi cum ſcandalo. (Lucrum cum ſcandalo morum diſpendium.) Ubi enim ſcandalum, ibi procul dubio charitatis eſt detrimentum: ubi autem diminutio charitatis, miror quod, vel quale poſſit ſpiritalis exercitii ſperari lucrum. Denique, ſi propriam quiſque quietem communi prætulerit utilitati, quis jam veraciter dicere poterit: *Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum*? (Phil. 1. 21.) Ubi erit quod item dicit Apoſtolus: *Nemo ſibi vivit, & nemo ſibi moritur*? (Rom. 14. 7.) & : *Non quod mihi utile eſt, ſed quod multis*? (1. Cor. 10. 33) & : *ut qui vivit, non jam ſibi vivat, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt*? (2. Cor. 5. 15.)

2 Sed dicis: Unde ergo mihi tantum deſiderium, ſi ex Deo non eſt? Pace tua dixerim quod ſentio. *Aquæ furtivæ dulciores ſunt*; (Prov. 9. 17.) & hujuſcemodi omni (ut ita loquar) abſinthio amariorem dulcedinem ab angelo ſatanæ, ſub prætextu Angeli lucis, ſitienti cordi tuo infundi non dubitat quiſquis ejus aſtutias non ignorat. (Scandalorum auctor diabolus.) Et revera quis alius poſſit ſcandalorum eſſe ſuggeſtor, diſcidii auctor, turbator unitatis & pacis, niſi veritatis adverſarius, charitatis æmulus, hoſtis antiquus generis noſtri, & inimicus Crucis Chriſti diabolus? Siquidem is, cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, etiam nunc bonis, quæ te facere videt, invidet; &, cum ſit mendax ab initio, mentitur & nunc, meliora pollicens quæ non videt. Quando namque veritas fideliſſimæ illi ſententiæ obviaret: *Alligatus es uxori, noli quærere ſolutionem*? (1. Cor. 7. 27.) Aut quando charitas ſcandalum ſuaderet, quæ ad omnium ſcandala uri ſe perhibet? (2. Cor. 11. 29) Ille ergo, ille, inquam, nequiſſimus, & charitati per livorem, & per mendacium veritati contrarius, falſum mel cum vero felle permiſcens, dum promittit dubia pro certis, immittit etiam vera pro falſis: non ut conferat quod fruſtra ſperas, ſed ut auferat quod fructuoſe tenes. Circuit, & quærit qualiter ovibus curam paſtoris ſubripiat, proculdubio perituris, dum non erit qui eripiat; & nihilominus paſtorem horrendo illi maledicto ſubjiciat: *Væ illi per quem ſcandalum venit*. (Matt. 18. 7.) Sed confido de ſapientia tibi a Deo data, quod nullis malignis verſutiis abduci, vel ſeduci poteris, ſpe incerti boni certum inire malum, & æque certum deſerere bonum.

c CIRC. AN. MCXXIX.

Ad Simonem c Abbatem S. Nicolai.

EPISTOLA LXXXIII.

Eum in perſecutione ſolatur. Pios conatus non ſemper optatos habere ſucceſſus. Prælato arctioris diſciplinæ ſtudioſo quid agendum cum ſubditis.

1 PErſecutionem d quam propter juſtitiam pateris per litteras tuas non ſine compaſſione cognoſcentes, licet Chriſti conſolatio de promiſſione regni tibi ſufficiat, tamen nos quod noſtrum eſt, & conſolationem quam poſſumus, & conſilium quod intelligimus ſanum, fideliter exhibemus. Quis enim ſine anxietate videat Petrum de mediis fluctibus brachia tendentem? ſine dolore audiat columbam Chriſti non cantantem, ſed gementem, tamquam quæ dicat: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*? (Pſal. 136. 4) Quia, inquam, ſine lachrymis lachrymas ipſius Chriſti, de limo profundi etiam nunc levantis oculos ſuos in montes, unde veniat auxilium ſibi, reſpiciat? Verumtamen nos, ad quos pro humilitate tua reſpicere te dicis, montes non ſumus, ſed & ipſi de convalle lachrymarum laborioſis conatibus enitentes adverſus renitentis inimici inſidias, ac mundialis malitiæ violentiam, tecum clamamus: *Auxilium noſtrum a Domino, qui fecit cœlum & terram*. (Pſal. 120. 2.)

2 *Omnes* quippe *qui pie volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur* (2. Tim. 3. 12) ita, ut cum eis nunquam deſit pie velle*, non ſemper tamen adſit & perficere pro bona voluntate. (* al. vivere) (Piorum deſideria non ſemper perficiuntur.) Sicut enim impiorum eſt pia bonorum propoſitis aſſiduè reluctari; ſic contra pietatem non eſt, propter multitudinem adverſantium, quamvis juſta, & ſancta, deſideria paucorum plerumque non perfici. Sic Aaron ſceleratis tumultuantis populi contra voluntatem ſuam clamoribus ceſſit. (Exod. 32.) Sic Samuel eidem populo, inordinatè regem petenti, invitus Saulem inunxit. (1. Reg. 10.) Sic David, cum vellet conſtruere templum, (2. Reg. 7. 5.) propter infeſtantium tamen bella inimicorum, quia vir bellicoſus erat, prohibitus eſt facere quod ſanctè propoſuit. Similì forma tibi, Pater veneran-

a Indubiè Stephanum, qui ex abbate ſancti Joannis apud Carnutenſes Ord. S. Auguſtini factus eſt patriarcha Jeroſolymorum ineunte anno 1128. poſt Germundum, teſte Orderico Vitali ſub finem libri 12. Idem epiſtolas Fulconi Andegavorum Comiti per Villelmum de Buris miſiſſe perhibetur in tomo 3. Analectorum pag. 335. Confer epiſtolas 35. & 82. atque Papebrochii Prælationem de Patriarchis Jeroſolymitanis ad Maii tomum 3.

b Urſus, ſeu Urſio, abbas quintus ſancti Dionyſii apud Remos canonicorum regularium Ord. S. Auguſtini, epiſcopus poſtea Virdunenſis, de quo in Spicilegii tomo 12. pag. 312. Hic ad Virdunenſem cathedram provectus, anno 1129. ſucceſſorem apud S. Dionyſium habuit Gillebertum: ſed abjecta dignitate ad ſuos tandem reverſus, abbatiæ regimen denuo reſumſit, apud Marlotum in Metropolis Remenſis tomo 2. pag. 152. In Necrologio Abbatiæ ſuæ *Urſio piæ memoriæ Abbas* laudatur IV. Kal. Martii.

c Iſ ex monacho ſancti Nicaſii apud Remos factus eſt abbas ſancti Nicolai in ſilva Vedogii, vulgo *S. Nicolas aux bois*, diœceſis Laudunenſis, de quo Hermannus monachus Laudunenſis in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 18. Frater erat Guillelmi abbatis S. Theoderici, de quo ſupra in epiſt. 85. & 86. Vide hic tom. 5. col. 298.

d Huc etiam ſpectat illa perſecutio, quam paſſus eſt Simon a monachis ſuis, propterea quod altaria quædam (ſic parochiarum curas appellabant) epiſcopo Atrebatenſi ob ſimoniæ notam reſignaſſet. Legimus hac de re litteras Samſonis Remenſis & Joslení Sueſſionenſis Pontificum ad Innocentium II. qui eos iſtius cauſæ arbitros deſignaverat: legimus & alias Eugenii III. ad Bartholomæum Laudunenſem, quibus ſignificat ſe cauſam litis inter Alviſum epiſcopum Atrebatenſem & G. abbatem S. Nicolai motæ velle cognoſcere. In litteris Samſonis ad Innocentium dicitur abbas Simon, *quia monachi ſui cum eo non conſentiebant ut altaria illa redderet, aliquanto tempore abbatiam dimiſiſſe, & in longinquam regionem abiiſſe*; ſed tandem a ſuis revocatus, *magis eligentibus altaribus illis, quam abbate ſuo, velle carere*. Unde colligitur tum integritas & probitas Simonis, ſub quo monaſterium *religione & multimoda poſſeſſione* floruiſſe dicitur ab Hermanno; tum tempus ſcriptæ epiſtolæ, haud dubie ante Innocentii Pontificatum, id eſt ante annum 1130. De Gilleberto Simonis ſucceſſore vide ad epiſtolam nunc 399.

nerande, conſulimus, ut tamen ſapientiorum conſilio non præjudicemus, quatenus ad tempus propoſiti tui, tibique conſentientium rigorem ſic temperes, ut infirmorum ſalutem non negligas. Iovitandi quippe ſunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus utique ſemel in Ordine illo Cluniacenſi præeſſe conſenſiſti. Illis autem qui arctius vivere deſiderant, aut condeſcendere imbecillioribus ex charitate (quantum ſine peccato poſſunt,) ſuadendum eſt; aut ibidem tenere quod cupiunt permittendum, ſi abſque utrarumque partium ſcandalo fieri poteſt; aut certe de congregatione liberos dimitti, fratribuſque aliis ſecundum eorum propoſitum viventibus ſociari oportet.

Quid agendum cum imperfectis.

Ad Eumdem,

EPISTOLA LXXXIV.

Monachum erroneum remittit, ſed reducem lenius, & mitius tractari ſuadet.

PRovide, (ut videtis) & non fruſtra, erronea ovicula [a] veſtra contra morem noſtrum a nobis, non nobis, ſed ſibi, & vobis detenta eſt, cum tali circumventione, immo utili ſubventione, & fratri pro arctioris vitæ deſiderio, & pro fratris reditu, veſtræ tandem nihilominus voluntati ſatisfactum ſit. Hæc autem dico, non ut noſtram erga vos in hoc velim commendare benevolentiam, quam, per quicquid facere poſſum, vix ſufficerem, ſicut eſt, demonſtrare; ſed ut certum nunc habeatis quod & ante vobis dixiſſe me memini, quia ſæpe inquietos animos, quibus ſua in qua ſunt vita non ſufficit, diſtrictior experta compeſcit. Conſilium noſtrum ſuper ipſo fratre reconciliato velle vos ſcripſiſtis audire: ſed non putavi neceſſe fore, cum paratus veniat non ſuam, ut ſolet, a vobis extorquere, ſed veſtræ, ut decet, in omnibus voluntati acquieſcere. Difficultatem ingreſſus, quam valde timet, pro ipſo, & cum ipſo ſupplicamus pie temperari, & aliquanto mitius cum eo agi, quam cum cæteris ſolet fugitivis. In ſimilibus enim factis cauſa diſſimilis ſimile recuſat judicium. Multum quippe differunt a ſe qui timore, aut odio religionis de monaſterio fugit, & qui ejuſdem amore, & deſiderio tranſit ad aliud.

Inquietos ſæpe compeſcit diſtrictior vita.

In ſimilibus factis diſpar culpa & pœna.

Ad Guillelmum Abbatem S. Theoderici.

[a] Hic inſeritur ab aliis Epiſtola ad Guillelmum S. Theoderici Abbatem, quam vice Præfationis Apologiæ ad eumdem ſcriptæ præfixam vide Tomo IV.

Ad Eumdem Guillelmum.

Suaviter perſtringit Guillelmum conquerentem ſibi a Bernardo paribus amoris officiis non reſpondere.

CIRC. AN. MCXXV. [b]

EPISTOLA LXXXV.

Domno Abbati Guillelmo [b] Fr. Bernardus charitatem de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

1 SI nemo ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt; ſi ſola in facie videt homo, quia ſolus Deus intuetur cor; miror, nec ſatis mirari poſſum, quomodo, quave ratione ſic tuam, atque meam ad invicem dilectionem penſare & diſtinguere potuiſti, quatenus non ſolum de proprio, ſed & de alieno ſententiam corde proferres. Error ſiquidem eſt humanæ mentis, non modo bonum putare malum, & malum bonum, aut verum falſum, & è converſo; ſed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. Forte verum eſt quod dicis, minus, ſcilicet, a

1. Cor. 2. 11.

Error facilis de corde alterius.

A me amari te, quam me diligis: ſed certe certus ſum certum non eſſe tibi. Quomodo ergo pro certo affirmas de quo certum eſt quia certus minime ſis? Mirum! Paulus ſe ſuo judicio non credit, *ſed neque*, inquiens, *me ipſum judico*: Petrus luget ſuam qua ſe fefellerat præſumptionem, cum de ſuo loqueretur, dicens: *Et ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*: Diſcipuli de proditione Domini, nec in ſuis fidentes conſcientiis, ſinguli reſpondebant: *Numquid ego ſum, Domine?* David ſuam de ſe ignorantiam fatetur, orans, & clamans; *Et ignorantias meas ne memineris*: Tu vero, neſcio qua fiducia, non ſolum de tuo, ſed & de meo corde tam aperte declamas: „ut plus amans, inquiens, minus
B „ diligar.„

1. Cor. 4. 3.

Matt. 26. 35.

Ibid. 22.

Pſal. 24. 7.

2 Hæc quippe ſunt verba tua, quæ nollem fuiſſe tua, quia neſcio ſi ſunt vera. Sed & tu, ſi ſcis, unde ſcis? unde inquam probaſti magis nos a te diligi, quam te a uobis? An ex hoc quod in tuis litteris ſubjunxiſti, quia, videlicet, qui vadunt, & veniunt per te de noſtris, nullum tibi a nobis deferunt monimentum gratiæ, vel amoris? Quod vero monimentum, quod amoris experimentum a nobis requiris? Numquid forte ſcrupulum movet tibi, quod ad plura jam tua ad nos ſcripta necdum vel ſemel [c] reſcripſi? Sed quando ego maturitatem ſapientiæ tuæ delectari poſſe putarem ſcriptitationibus imperitiæ meæ? Sciebam enim qui di-
C xit; *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate*. Quando vero unquam opere meo opus tibi fuit, & defuit? O ſcrutans renes, & corda Deus! qui unus ſol juſtitiæ diverſa ſervorum tuorum corda diverſis gratiis, velut radiis, illuſtras; quod diligam illum ex dono tuo, & ſuo merito, tu ſcis, & ego ſentio: quatenus autem diligam, tu ſcis, ego neſcio. Tu, inquam, Domine, qui dediſti, ſcis quantum dediſti, vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodo aliquis noſtrum, cui tu non dixiſti, audet dicere: Plus amans, minus diligor, niſi forte qui jam in lumine tuo videat lumen ſuum, id eſt, in lumine tuæ veritatis agnoſcat quanto ardeat igne charitatis?

Joan. 3. 18.

D 3 Ego autem, Domine, interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusque viſites ſedentem in tenebris, & umbra mortis, & per te revelentur cogitationes cordium, & manifeſta fiant abſcondita tenebrarum, fugatiſque tenebris, jam non videatur in lumine tuo niſi lumen, ſentio quidem de munere tuo quod eum diligam; ſed necdum video in lumine tuo ſi vel ſatis diligam. Neque enim ſcio ſi jam pervenerim ad illam, qua nemo majorem habet, dilectionem, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Nam quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, nedum perfectum? O Domine, qui illuminas lucernam meam, qua jam video & horreo tenebras meas; Deus meus, illumina
E ipſas quoque tenebras meas, ut videam, & gaudeam, ordinatam in me charitatem ſciens, & diligens quæ diligenda ſunt; & quantum, & ad quid diligenda ſunt; me quoque nolens diligi, niſi in te, & quantum diligendus ſum. Væ etenim mihi, ſi (quod valde vereor) aut ego plus ab illo, quam merui, aut ille a me minus, quam dignus ſit, diligatur. Verumtamen ſi meliores magis diligendi ſunt, (ſunt autem meliores qui magis diligunt) quid aliud dixerim, quam illum plus me diligere, quem meliorem eſſe non dubito; me vero minus illum, quam debeo, quia minus valeo?

Amoris optima regula.

4 Sed quanto in te (tibi, Pater, dico) major eſt charitas, tanto minus contemnenda eſt a te noſtra
F poſſibilitas: quia etſi plus diligis, quoniam plus vales; non tamen plus diligis, quam vales. Nos autem, etſi minus diligimus, quam debemus, diligimus tamen quantum valemus: tantum autem valemus, quantum accepimus. Trahe nos poſt te, ut te apprehendamus, & tecum amplius accipiamus, unde largius diligamus. Quid ergo tu niteris nos apprehendere, & quæreris non poſſe? quos apprehendiſti, ſi attendiſti; & adhuc facere poteris, cum volueris, quales quidem ſumus

Bernardi modeſtia.

a Nicolaum vocat Bernardus ipſe in Apologia ad Guillelmum, num. 4.

b Inſcriptio ex codice item Corbejenſi. De Guillelmo abbate S. Theoderici prope Remos, poſtea Signiaci apud Ciſtercienſes monachos, lege Notas prolixiores.

c Hæc ergo prima eſt Bernardi ad Guillelmum epiſtola, quæ proinde ſub annum 1125. ſcripta eſt.

Digitized by Google

ſumus, non quales ſperabas. Neſcio quippe quid aliud intueris in nobis quod non habemus; & ſequeris pro nobis quod non ſumus. Ideoque non conſequeris, quia non ſufficimus: &, ut denique in epiſtola tua juſte cauſaris, Deus tibi in nobis, non nos deficimus. Nunc vero, ſi talia placent, qualia modo nugatus ſum, mandato, & adjiciam; ut, cum obediero, præſumptionis non timeam notam. Præfatiunculam, a quam tibi mitti juſſiſti, non habui modo ad manum; neque enim adhuc dictaveram, quia nec neceſſariam eſſe putabam. Quicquid vel tibi, vel amicis tuis recte vis, qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate, omni mihi amicitiæ jure colende, pie, ac reverendiſs. Pater.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXXX.

EPISTOLA LXXXVI.

Monachum fugitivum dure increpitum, & increpandum remittit. Ipſi vero Guillelmo, mutationem, aut vitam privatam meditanti, perſeverare ſuadet.

Frater B. de Clara-valle, ſuo illi quod ſuo.

HANC mihi tu ſalutationis formulam tradidiſti, ſcribendo: *Suus ille quod ſuus.* Accipe quod tuum eſt, & agnoſce uſurpationem unanimitatis eſſe indicium; & cum quo eſt mihi commune verbum, animum non diſtare. Jam ad tuas litteras breviter pro tempore reſpondendum eſt: quæ cum mihi in manus venerunt, Natalis Dominæ b noſtræ dies feſtus illuxerat, cujus me totum jure ſibi devotio vindicans, nihil aliud cogitare ſinebat. Sed & nuntius repedare feſtinans, vix uſque in craſtinum, ut hæc, jam feſto exoccupatus, qualiacumque reſcriberem, expectavit. Fugitivum itaque fratrem dure a me, utpote durum corde, increpatum, nihil melius interim potui, quam ad locum remittere unde fugerat *; quippe quem, juxta noſtras conſuetudines, domi abſque conſenſu Abbatis ſui retinere non debui. Oportet autem & a te eum ſimiliter aſpere increpari, & ad humilem provocari ſatisfactionem; deinde ſuis confortari litteris ad Abbatem pro eo directis.

NOTA devotionem erga B. Virginem.

* al. exierat.

2 De infirmitate noſtra nihil certius modo ſciſcitanti tibi indicare poſſum, niſi quod infirmus & fui, & ſum; nec minus ſolito, nec multum plus. Quod vero non miſi quem miſſurus eram, cauſa eſt, plus me animarum ſcandalum, quam unius corporis periculum timuiſſe. Jam, ne quid horum de quibus mandaſti omnino prætermittam, venio etiam ad te. Velle te audire ſcripſiſti, quid te ego (tamquam qui omnia tua norim) facere velim. Sed hoc (niſi fallor) ſi modo dicerem, nec tu poſſes, nec ego conſulerem. Volo enim & ipſe quod te velle de te jam olim non latet c me. Cæterum, mea, atque tua æque, ut æquum eſt, voluntate poſtpoſita, magis quod velle Deum de te puto, & mihi ut tibi ſuadeam tutum duco; & tibi, ſi perſuadeam, non incommodum. Tene itaque meo conſilio quod tenes; mane in quo es, & ſtude prodeſſe quibus præes; nec præeſſe refuge, dum prodeſſe potes: quia væ quidem tibi, ſi præes, & non prodes: ſed væ gravius, ſi quia præeſſe metuis, prodeſſe refugis.

Ad Ogerium d Canonicum regularem.

EPISTOLA LXXXVII.

CIRC. AN. MCXXVI.

Improbat abdicationem curæ paſtoralis, etſi piæ quietis amore factam. Inſtruit nihilominus quomodo deinceps privatus in cœnobio vivere debeat.

Totis viſceribus charitatis amplectendo fratri Ogerio Canonico Frater Bernardus monachus, ſed peccator, digne Deo converſari uſque in finem.

1 SI tibi ad tuas litteras tardius videor reſcripſiſſe, noveris potius opportunitatem nuntii defuiſſe. Quas enim nunc primum legis, jamdudum crede dictatas: ſed, ut dixi, propter latoris inopiam, tardavi mittere quod ſcribere tardavi. Legi itaque in tuis litteris, te illam, quam graviter ferebas, curæ paſtoralis ſarcinam depoſuiſſe, licentia ſiquidem ab Epiſcopo vix impetrata, immo extorta tua importunitate: & hoc non aliter, niſi ut in ejus Epiſcopatu, quocumque alibi manens, ab ejus ſubjectione non recederes. Tu vero, cum tibi hoc non placeret, Archiepiſcopum adiens, & ab ipſo, tamquam ſuperiori auctoritate, ſecuritatem accipiens, ad priorem locum, & ad tuum Abbatem reverſus es. Ubi qualiter poſt hæc vivere debeas a me doceri flagitas, egregio utique doctore, & magiſtro incomparabili, qui, cum cœpero docere quod neſcio, vel tunc incipiet ſciri quam nihil ſcio. Ita-ne lanam quærit ovis a capra, aquam molendinum a furno, verbum ſapiens a ſtulto? Præterea, per totam ſeriem litterarum attollens me ſupra me, multum de me laudabilia intermiſces; quorum quia ipſe mihi conſcius non ſum, & tuæ hæc benevolentiæ adſcribo, & ignoſco ignorantiæ. Tu enim vides in facie, Deus autem in corde: ſub cujus tremendo aſpectu ſi ſollicite me circumſpicio, certum eſt, quod eo ipſe mihi notior ſum, quam tibi, quo propinquior. Ideoque magis credo mihi de me videnti me, quam tibi opinanti de me quod non vides in me. Quod ſi quid forte a me audiſti quod poſſet prodeſſe tibi, gratias Deo age, in cujus manu ſumus nos, & ſermones noſtri.

Bernardi modeſtia.

Laudes refugit.

2 Satisfacis etiam mihi pro eo, quod conſilium meum non tenueris, confortantis te, & monentis animo non frangi, puſillanimitate non vinci, ſed portare patienter onus impoſitum, quod, ſemel ſuſceptum, deponere non licebat; de qua re ipſe mihi, ſicut poſtulas, ſatisfacio pro te. Agnoſcens ſiquidem ſapientiæ meæ ſiccitatem, immo inſipientiæ meæ ſemper ſuſpectam habens temeritatem; cum non ſit quod fieri laudo, nec audeo, nec debeo indignari, deſiderans quemque conſultius agere, quam a me acceperit. Quoties verò mea ſententia eligitur, ac tenetur, gravi, fateor, onere me premi ſentio, rei finem ſemper pavidus, & numquam ſecurus expectans. Videris tu tamen, ſi conſulte meum de hac re conſilium mutaveris *. Viderint hi, quorum ſaniori, ſi quorum tamen, ſuper hoc fretus es conſilio, an rationabiliter egeris. Viderint, inquam, ſi liceat Chriſtiano injunctam ſibi dimittere obedientiam ante mortem, cum Chriſtus factus ſit obediens Patri uſque ad mortem. Etiam, inquis, per licentiam; nam quæſivi eam ab Epiſcopo, & accepi. Bene licentiam quidem quæſiſti, ſed quomodo non licebat; ac per hoc non accepiſti, ſed extorſiſti. Extorta autem, ſeu coacta licentia, licentia non eſt, ſed violentia. Quod ergo, tua importunitate victus, Epiſcopus fecit invitus, non fuit abſolvere, ſed abrumpere.

Bernardus ut ſe gerit dato conſilio.

* V. NOT.

Extorta licentia eſt violentia.

3 Con-

a Epiſtola ſcilicet quæ præfigitur Apologiæ ad eumdem Guillelmum, quæ huic epiſtolæ in plerisque præmittitur mſſ. Confer epiſtolam 88. num. 3. & alias ad Guillelmum.

b Ciſtercienſium (ut puto) exemplo, quorum omnia monaſteria beatiſſimæ Virgini dedicata ſunt, Domina noſtra uſu communiori vocari cœpit. Hinc Petrus Cellenſis de Bernardo in lib. 6. epiſtola 23. *Alumnus enim familiariſſimus fuit Dominæ noſtræ, cui non unam tantum baſilicam, ſed totius Ordinis Ciſtercienſis baſilicas dedicavit.* Non quod Ciſtercienſes B. Virginem *Dominam noſtram* primi omnium vocaverint, ſic enim vocatur in Prato ſpirituali plus ſemel: ſed quod illud nomen plus cæteris frequentaverint.

c Cupiebat nimirum Guillelmus, abdicata abbatis dignitate, ſe recipere ad Claram-vallem: ſed, Bernardo non ſinente, Signiacum ſeceſſit, ex aliis Notis.

d Cujus loci abbas fuerit Ogerius, diſcimus ex hiſtoria reſtaurationis monaſterii S. Martini Tornacenſis, auctore Hermanno monacho Tornacenſi, ubi Ogerius religioſus canonicus de Monte S. Eligii prope Atrebatum, a Simone epiſcopo Tornacum evocatus memoratur, ut eccleſiæ S. Medardi præeſſet; ibique *ſuper planitiem Scaldi fluminis eccleſiam lapideam in honorem S. Nicolai cum officinis congruentibus conſtruxiſſe, pluresque tam clericos, quam laicos, nec non & mulieres ibidem congregaſſe, ipſamque abbatiam appellari feciſſe S. Nicolai de Prato.* Hæc in Spicilegii tomo 12. pag. 469. Novæ eccleſiæ dedicatio facta eſt anno 1125.

3 Congratulor quidem tibi, quod ſis exoneratus; ſed vereor ne Deus a te, quantum in te eſt, exhonoratus ſit; cujus proculdubio ordinationi reſiſtis, dum, promotus ab illo, tu te dejicis. Quod, ſi excuſans, paupertatis prætendis neceſſitatem; neceſſitas parit coronam: ſi difficultatem, ſi impoſſibilitatem; omnia poſſibilia ſunt credenti. Sed reſponde quod verius eſt, quia, ſcilicet, placuit tibi magis quies tua, quam utilitas aliena. Nec mirum: placet, fateor, & mihi, quod hæc quies placeat tibi, ſi tamen non nimis. Quoncumque autem bonum ita placet, ut, ſi recte fieri non poſſit, placeat tamen fieri eo etiam modo quo ſas non eſt, nimis eſt: ac per hoc jam, quia bene non fit, non eſt bonum. Scriptum eſt enim: *Si recte offers, & non recte dividis, peccaſti* *. Aut ergo oportuit te gregem Dominicum minime ſervandum ſuſcipere; aut ſuſceptum nequaquam relinquere, juxta illud: *Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem.*

Amore quietis curam paſtoralem deponi improbat.

Geneſ. 4. 7. * Ita legunt LXX. Item *Ambroſ. Auguſt. Eucherius, Gregor, &c.* 1. Cor. 7. 7.

4 Sed ad quid nitor his ratiocinationibus? Numquid ſuadeo tibi redire ad onus regiminis, cum jam non pateat locus recuperationis? aut deſperare te intendo, quaſi qui te tali ligaveris culpa, quam jam ſolvere non poſſis? abſit: ſed tantum nolo te illud, tamquam nullum, vel parvum malum, negligere; immo ſemper timere, ſemper pœnitere, ſemper ſecutum non eſſe, ſicut ſcriptum eſt: *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus.* Vides certe quem timorem tibi incutere nitor; non qui tibi ſit laqueus deſperationis, ſed qui ſpem acquirat beatitudinis. Eſt ſiquidem timor inutilis, triſtis, crudelis, qui veniam, quia non quærit, non conſequitur. Eſt & timor pius, humilis, fructuoſus, qui cuilibet, quantumlibet peccatori, facile miſericordiam promeretur. Talis timor generat, nutrit, & ſervat humilitatem, ſed manſuetudinem, ſed patientiam, ſed longanimitatem. Quem non delectet tam inclyta proles? Alterius vero miſera ſoboles eſt pertinacia, immoderata triſtitia, rancor, horror, contemptus, & deſperatio. Non hoc ergo qui diſperationem, ſed illo qui generat ſpem, timens ne non timeres, vel parum timeres, tuam tibi culpam ſic rememorandam eſſe putavi.

Inducit ad timendum.

Prov. 28. 14.

Timor duplex, pius, & inutilis: utriuſque effectus.

5 Eſt etiam adhuc quod magis timeo tibi, ne forte, ſicut de quibuſdam ſcriptum eſt, quod *lætantur, cum maleſecerint, & exultant in rebus peſſimis;* tu quoque deceptus, non ſolum hoc putes culpam non eſſe, ſed inſuper (quod abſit) in corde tuo glorieris te magnum aliquid, & quod a paucis ſolet fieri, feciſſe; dum qui, emancipatus, etiam aliis præeras, contemnens prælationem, rurſus ſubdi prælato malueris. Falſa humilitas, veram inducens ſuperbiam in cor talia cogitantis. Quid namque ſuperbius, quam ſpontaneæ, & tamquam liberæ adſcribere voluntati quod vel cogit neceſſitatis vis, vel puſillanimitatis infirmitas? Quod ſi, nec labore victus, nec neceſſitate compulſus, ſed volens, hoc feciſti; nihil hoc quoque ſuperbius. Dei quippe conſilio tuum prætuliſti, magis eligens tibi quieſcere, quam ejus operi deſervire, ad quod te ipſe aſſumpſerat. Si ergo unde Deum contempſiſti, inde ad majorem ejus gloriaris contemptum, non eſt bona gloriatio tua. Sed cave gloriationem, tolle & ſecuritatem, quatenus utiliter ſemper ſollicitus ſis, ſemper humiliter pavidus; non illo, ſcilicet, timore qui, ſicut jam dixi, provocat iram, ſed illo qui mitigat.

Prov. 2, 25.

Humilitas falſa, inducens ſuperbiam.

6 Qui horribilis timor ſi quando terrendo tuum pulſaverit animum, tacite ſuggerens tuum obſequium Deo eſſe non poſſe acceptum, & quod tua ſit infructuoſa pœnitentia, quia, videlicet, unde Deus a te offenſus eſt, per te emendari non poteſt; ne ad momentum quidem recipias, ſed fidenter reſponde, & dic: Male quidem egi, ſed factum eſt, & jam non poteſt non fieri. Quis ſcit, ſi hoc mihi Deus expedire providerit, & de malo meo ipſe, qui bonus eſt, bonum mihi operari voluerit? Malum ergo puniat quod ego feci; bonum autem maneat quod ipſe providit. Noſtris quippe inordinatis ſeu voluntatibus, ſeu actionibus novit bonitas Dei uti, ſemper quidem recte in ſui ordinis pulchritudinem; ſæpe etiam pie in noſtram utilitatem. O clementiſſima circa filios Adam divinæ pietatis recordatio! quæ ſua non deſinit largiri beneficia, non ſolum ubi nullum invenit meritum, ſed plerumque etiam ubi totum videt contrarium. Sed ad te redeamus. Secundum ergo duos timores, qui ſupra diſtincti ſunt, volo te timere, & non timere; præſumere, & non præſumere. Timere, ut pœniteas; non timere, ut præſumas: porro præſumere, ne diffidas; non præſumere, ne torpeſcas.

In male actis ut ſe gerendum.

Deus malis uti novit in bonum.

7 Agnoſce, frater, quantum de te confiſus ſum, qui te tam acriter increpare; tuum factum, nec mihi ſatis probatum, tam audacter dijudicare non dubitaverim; cum id forſitan rationabilius a te actum fuerit, quam mihi hucuſque notum ſit. Neque enim tu in tuis litteris fortaſſe rationes omnes illas, quibus excuſari poſſet hoc factum, ponere voluiſti, vel propter tuam humilitatem, vel propter litterarum brevitatem. De re ergo quam plane non novi ſuſpenſam relinquens ſententiam, unum quod feciſti irretractabiliter laudo, quod, videlicet, depoſito jugo regiminis, ſine jugo tamen eſſe noluiſti; ſed, amicam repetens diſciplinam, de magiſtro fieri denuo diſcipulus non erubuiſti. Nam cum, paſtorali vinculo ſolutus, poſſes tui remanere juris, (ſiquidem promotio Abbatis, emancipatio filii [a] eſt:) tu tamen hac poteſtate tui non utens, ſicut aliis dominari renueras, ſic tibi quoque præeſſe timuiſti; quique, ut magiſter eſſes aliorum, minus te judicabas idoneum; nec te quidem tibi credens, tuus fieri diſcipulus contempſiſti. Et merito, Quia qui ſe ſibi magiſtrum †conſtituit, ſtulto ſe diſcipulum ſubdit. Et quidem quid alii de ſe ſentiant ignoro: ego de me expertus * ſum quod dico: & facilius imperare, & ſecurius poſſum præeſſe aliis multis, quam ſoli mihi. Prudens ergo humilitas, humiliſque prudentia fuit, quod, nequaquam credens ad ſalutem te poſſe ſufficere tibi, alieno potius arbitrio deinceps vivere propoſuiſti.

Ogerius laudatur ub repetitam ſubjectionem.

Difficile & periculoſum ſibi ipſi præeſſe. † *l.* NOTAS * *al.* ſentio.

8 Laudo etiam, quod non novum vel magiſtrum, vel locum requiſiſti, ſed ad clauſtrum de quo exieras, & ad patrem ſub quo profeceras, familiariter rediſti. Rectius quippe fuit ut domus quæ te nutrierat, ſed pro fraterna charitate dimiſerat, exoccupatum reciperet, quam de ejus deſolatione aliena gauderet. Quod tamen in hoc Epiſcopi licentiam non habueris, nolo ut negligenter ducas; ſed aut per te, aut per mediam perſonam, quantum in te eſt, ſatisfacere non differas. Poſt hæc converſare ſimpliciter inter fratres, devotus Deo, magiſtro ſubditus, ſenioribus obediens, junioribus contemperans *, Angelis placens, verbo utilis, humilis corde, manſuetus ad omnes. Cave autem, ne, quia olim in honore politus fuiſti, etiam nunc te putes præ cæteris honorandum; ſed magis humilem omnibus exhibeas, tamquam de cæteris unum. Nec enim dignum eſt ut inde exigas honorem, unde refugis laborem.

Epiſcopo facienda ſatisfactio.

* *al.* obtemperans. Abbati exonerato pium conſilium.

9 Poteſt hinc etiam naſci aliud periculum, ad quod te præmonitum & præmunitum eſſe volo. Nam, ſicut omnes ita mutabiles ſumus, ut plerumque quod heri volebamus, hodie recuſemus; & quod hodie nolumus, cras deſideremus; ſic quandoque, diabolo ſuggerente, poterit contingere ut ex memoria relicti honoris tuum animum pulſet cupiditas ita, ut omnia, quæ viriliter contempſiſti, pueriliter deſiderare incipias. Dulceſcent animo quæ prius amara fuerunt, ſublimitas loci, domus cura, rerum diſpenſatio, obſequia famulorum, libertas tui, poteſtas in alios, in tantum, ut prope reliquiſſe te pœniteat quod prius tenere gravabat: cui peſſimæ tentationi ſi vel ad horam (quod abſit) aſſenſum præbueris, non mediocre damnum incurres tuæ converſationis.

Præmunit eum contra deſiderium relicti honoris.

10 En

a Nimirum qui ex monacho fit abbas, eximitur a jure & ſubjectione ſui abbatis.

10 En tota illius elegantiſſimi & eloquentiſſimi doctoris ſapientia, a quo doceri de tam longinquo poſtulaſti: en illud expectatum, ac deſideratum elogium, quod audire tantopere ſtuduiſti: hæc ſumma noſtræ eruditionis. An adhuc aliquid magnum expectas? totum audiſti. Quid amplius requiris? exhauſtus eſt fons, & tu quæris aquam in ſicco? Exemplo illius evangelicæ viduæ, de paupertate mea totum, quod habui, miſi. Quid verecundaris? quid vultum dimittis? Tu me coegiſti. Sermonem quæſiſti: ſermonem habes. Sermonem, inquam, habes jam ſatis longum, ſed mutum; verbis plenum, ſenſibus vacuum: non quo, ut petieras, in corde tua charitas ordinetur, ſed quo mea inſcitia publicetur. Nam unde jam poterit excuſari? Poſſem forſitan dicere quod, febre tertiana laborans, quod pro officio meo curis occupatus, hæc dictaverim, cum ſcriptum ſit: *Sapientiam ſcribe in otio*. Sed hæc recte prætenderem, ſi grande aliquod, atque operoſum opus aggreſſus fuiſſem. Nunc autem in tantillo opuſculo, ut occaſionibus me non excuſem, nihil horum certius prætendere poſſum, quam (ut ſæpe jam dixi) ſcientiæ paupertatem.

Luc. 21. 2. Humilis Bernardi excuſatio.

Bernardi febris tertiana.

Eccl. 38. 25.

11 Sed habeo nonnullam meæ confuſionis conſolationem. Nam, etſi non feci ut petieras, ſi non miſi quod ſperaveras, agnoſcis certe quia volui. Sufficiet autem voluntas ubi deeſſe vides facultatem explendi. Denique, etſi tibi nullam conferat utilitatem, vel mihi proficiet ad humilitatem. *Stultus* quippe *dum non loquitur, ſapiens putatur*; nam quod non loquitur, non ſenſus inopia, ſed humilitatis eſſe cuſtodia creditur. Ego itaque, ſi adhuc ſiluiſſem, ſapiens dicerer, ſed non eſſem. Nunc autem alii inſipientem me ridebunt, alii ſubſanabunt idiotam, alii præſumptori indignabuntur. Putas-ne parum hoc mihi conferat religionis emolumentum, cum humilitas, ad quam utique ducit humiliatio, totius fit ſpiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem HUMILIATIO via eſt ad humilitatem, ſicut patientia ad pacem, ſicut lectio ad ſcientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam, ſi non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi. Prodeſt itaque mihi meam inſipientiam ſciri, & a ſcientibus * jure confundi, cui ſæpe contigit a neſcientibus injuſte laudari. Terret me Apoſtolus, qui & ipſe territus dicit: *Parco autem, ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me*. Quam pulchre dixit, *parco*. NON parcit ſibi arrogans, non parcit ſibi ſuperbus, non cupidus vanæ gloriæ, & jactator actuum ſuorum, qui vel ſibi arrogat quod eſt, vel mentitur de ſe quod non eſt. Solus qui vere humilis eſt, parcit animæ ſuæ: qui, ne putetur quod non eſt, ſemper, quantum in ſe eſt, vult neſciri quod eſt.

Prov. 17. 28.

Humiliatio via ad humilitatem.

*al. ſapientibus.

2. Cor. 12. 6. Arrogantiæ & humilitatis effectus.

12 Grande revera periculum, audire quemquam de ſe ſupra quam ſentit in ſe. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris digne humiliari, quantum vel de falſis datum eſt indigne exaltari? Illam mihi vocem propheticam jure aſſumerem: *Exaltatus autem, humiliatus ſum & conturbatus*: & illud: *Ludam, & vilior fiam*. Ludam, ſcilicet, ut illudar. Bonus ludus, quo Michol iraſcitur, & Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, ſed Angelis pulcherrimum ſpectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis. Nam revera quid aliud ſæcularibus, quam ludere, videmur, cum quod ipſi appetunt in hoc ſæculo, nos per contrarium fugimus; & quod ipſi fugiunt, nos appetimus? More, ſcilicet, joculatorum & ſaltatorum, qui, capite miſſo deorſum, pedibuſque ſurſum erectis, præter humanum uſum ſtant manibus, vel incedunt, & ſic in ſe omnium oculos defigunt. Non eſt hic ludus puerilis, non eſt de theatro, qui femineis fœdiſque anfractibus provocet libidinem, actus ſordidos repræſentet; ſed eſt ludus jucundus, honeſtus, gravis, ſpectabilis, qui cœleſtium ſpectatorum delectare poſſit aſpectus. Hoc caſto & religioſo ludo ludebat qui dicebat: *Spectaculum facti ſumus Angelis & hominibus*. Hoc ludo & nos interim ludamus, ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui potentes deponit, & exaltat humiles; qui nos lætificet, glorificet, in æternum exaltet.

Bernardus optat humiliari.

Pſal 87. 16. 2. Reg. 6. 22.

Religioſorum vita ſæcularibus ludus videtur.

1. Cor. 4. 9.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA LXXXVIII.

CIRC. AN. MCXXVII

Se multis occupationibus impeditum, hactenus non potuiſſe votis ejus ſatisfacere; cogique etiam modo parcius ſcribere. Opuſculum quoddam ſuum edi in publicum vetat, niſi recognitum.

1 OMitto nunc imperitiam meam; taceo profeſſionis humilitatem, ſeu humilitatis profeſſionem; nec jam obtendo vel loci, vel nominis mei, non dico abjectionem, ſed mediocritatem: quia quicquid tale dixero, tu hoc non neceſſariam excuſationem, ſed dilatoriam occaſionem nominabis, qui meam (ut mihi videbatur) juſtam verecundiam, pro tuo libitu nunc indiſcretionem, nunc falſam humilitatem, nunc etiam veram ſuperbiam interpretaris. Horum itaque, quia tibi in dubium venire poſſunt, nihil aſſero. Illud autem ſimpliciter tuæ dilectioni intimo, quod indubitanter te credere volo, toto, ſcilicet, hoc tempore, ex quo tuus nuntius, non is, ſed alius receſſit a me, nullum mihi omnino fuiſſe otium ad id quod poſcis idoneum, tum propter dierum malitiam, tum propter noctium brevitatem. Sed & nunc quoque ita me noviſſimæ tuæ litteræ occupatiſſimum invenerunt, ut ipſas etiam occupationum cauſas pro mei excuſatione longum fuerit mihi ſcribere tibi. Vix quippe illas tuas inter prandendum (nam illa hora mihi primum redditæ ſunt) perlegere potui. Vix has meas quantulaſcumque furtim, raptim, anticipatis horis, breviter ſuccincteque reſcripſi. Quarum quidem brevitatem an æquo animo feras, tu videris.

2 Ego enim, ut verum fatear, propter te, mi Ogeri, ipſis curis meis compellor iraſci, quamquam in his, teſte conſcentia, ſoli charitati cupiam deſervire: cujus profecto imperio, quia ſapientibus, & inſipientibus debitor ſum, ipſa ſola facere potuit ut necdum tibi potuerim ſatisfacere. Quid ergo? charitas tibi denegat quod tu petis ex charitate? Petiſti, quæſiſti, pulſaſti; & charitas te fruſtrata eſt. Quid mihi indignaris? Si vis, ſi audes, iraſcere charitati. De qua namque præſumis impetrare quod poſtulas, ipſa prohibente, fit ne impetres. Et ecce jam longum cauſatur ſermonem, & tibi indignatur qui cogis. Non quod tibi diſpliceat zelus quo id facis, quippe quem & ipſa donavit tibi; ſed vult te illum habere ſecundum ſcientiam, ut cautus ſis majora minoribus non impedire. Vides quam invitus avellor a longiori epiſtola, dum, ductus delectatione tibi colloquendi, & deſiderio ſatisfaciendi, dominæ charitati moleſtus fio, qua jam dudum imperante finem fieri, necdum taceo. O quam lata in tuis litteris patet materia reſpondendi. Quod ſi digne licuiſſet, ut libuiſſet; & tibi forſitan ſatis eſſet, & mihi. Sed quæ aliud præcipit domina eſt, immo Dominus eſt. *Deus* enim *charitas eſt*; & ſatis agit pro imperio, quatenus debeam potius obtemperare tibi, quam vel mihi, vel tibi. Et quoniam oportet charitati Deo magis obedire, quam hominibus; nolens, dolenſque, non quidem nego quod poſtulas, ſed interim differo; ne, dum tuæ cupio humiliter ſatisfacere voluntati, ſub prætextu falſæ humilitatis, per veram ſuperbiam, arcem tantæ poteſtatis, quæ, te veraciter atteſtante, etiam Angelis imperat in cœlis, terrenus vermiculus in terris videar impugnare.

Charitatis negotia non interturbanda.

1. Joan. 4. 16.

3 Libellum quem quæris, ipſe quoque, antequam tuus nuntius ad nos veniret, ab eo, cui commendaveram, requiſivi: ſed necdum recepi. Dabo autem operam, ut, vel cum veneris (ſi tamen unquam aliquando veneris) illum invenias, videas, & legas; non autem tranſcribas. Nam illum alium quem te ſignificas tranſcripſiſſe, ego quidem legendum tibi mi-

Libros ſuos tranſcribi non vult.

miſeram, non tranſcribendum: videris tu, qua, vel quorum utilitate tranſcripſeris. Quod autem, te mittente, eum nunc habet Abbas de ſancto Theoderico, ego quidem non [a] juſſeram, nec tamen diſplicet mihi. Ut quid enim libellus meus oculos ejus formidaret, cui ſe videndum animus quoque meus totum, ſi poſſet, expanderet? Sed, heu! in quanta ſermonis anguſtia mentio ſe ingeſſit de tali viro, ne liceat, ut dignum erat, in tam dulciſſima nobis memoria aliquandiu immorari, quando jamjamque deſiderat epiſtola finem. Obſecro te ne graveris opportunitatem quærere quomodo ad eum pergas, prædictumque opuſculum non prius cuiquam ſcribendum, vel legendum exponas, quam cum eo totum pervideas; pariterque conferatis, & corrigatis quæ corrigenda ſunt, ut in ore duorum teſtium ſtet omne verbum. Et tunc demum an paſſim cuilibet, an paucis tantum, an vel cuiquam, an forte etiam nulli expediat demonſtrari: & ſi illa quoque præfatiuncula, [b] quam de noſtris aliis litteris eidem coaptaſti, apte ſedeat, an vero aptior quæri debeat, veſtro utriuſque judicio derelinquo.

Eos examinari poſtulat.

4 Sed jam pene mihi exciderat quod in principio epiſtolæ tuæ queſtus es, quod te arguerim mendacii. Hoc aliquando me locutum fuiſſe non ſatis recolo. Si quid tamen fuerit, (nam magis me oblitum, quam tuum nuntium mentitum crediderim) jocando potius, quam ſerio, dictum fuiſſe non dubites. Ego-ne levitate te uſum putaverim, aut apud te eſſe Est, & Non? Abſit a me hæc ſuſpicio de te, qui jugo veritatis beatus quod portas ab adoleſcentia, laſcivos annos morum ſuperas gravitate. Nec tam ſimplex ſum, ut ſimplicem oris prolationem ſine cordis duplicitate mendacium putem; nec tam incurioſus tui, ut oblitus ſim, vel quod jam dudum conceperis in affectu, vel quid ab effectu impedierit.

Ad Eumdem.

EPISTOLA LXXXIX.

CIRC. AN. MCXXVI.

Scriptionis brevitatem excuſat prætextu ſacri temporis, cui potius ſilentium competat: item profeſſionis, & ruditatis, ut docendi munus uſurpare non audeat.

1 Indignaris forſitan, vel, ut temperantius dicam, miraris, quod pro longiori epiſtola, quam a nobis ſperaveras, tam brevem chartulam receperis. Sed memento, juxta virum Sapientem, *omnia ſub cœlo tempus habere: & tempus quidem loquendi, & tempus eſſe tacendi*. Quando autem ſuum tempus ſilentium habebit, ſi hos etiam ſacros dies Quadrageſimæ noſtra ſibi vindicat confabulatio? Eaque ipſa tanto occupatior, quanto laborioſior? dum non quidem præſentes alterutrum dicere leviter valemus quæ volumus, ſed abſentibus neceſſe eſt nobis invicem diligenter dictare quæ petimus ab invicem, vel petimur. Dum vero abſens cogito, dictito, ſcriptito, mittoque quod præſens legas, rogo, ubi otium, ubi ſilentii * quies? Sed hæc, inquies, omnia facere potes in ſilentio. Mirum, ſi ex ſententia hoc reſpondeas. Quantus enim tumultus eſt in mente dictantium, ubi multitudo perſtrepit dictionum, ubi orationum varietas, & diverſitas ſenſuum concurrit? ubi ſæpe reſpuitur quod occurrit, & requiritur quod excidit? Ubi quid pulchrius ſecundum litteram, quid conſequentius juxta ſententiam, quid planius propter intelligentiam, quid utilius ad conſcientiam, quid denique, cui, vel poſt, vel ante ponatur, intentiſſime attenditur; multa quæ a doctis in hujuſmodi curioſius obſervantur? Et tu in hoc mihi dices eſſe quietem? tu hoc, etiamſi lingua ſileat, ſilentium nominabis?

Eccleſ. 3. 7.

Quadrageſima tempus ſilentii.

* *V.* NOT.

Scriptio epiſtolarum turbat animum.

2 Quamquam non ſolum temporis, ſed nec meæ profeſſionis eſt huic rei operam dare quam poſtulas, nec poſſibilitatis adimplere quod optas. Siquidem vel monachi, quod eſſe videor, vel peccatoris, quod ſum, officium * non eſſe docere, ſed lugere. Indoctus quoque, (quod & vere me fateor eſſe) ſi præſumat docere quod neſcit, nihil indoctius agit. Docere itaque nec indocto eſt in promptu, nec monacho in auſu, nec pœnitenti in affectu. Sed & propter hoc elongavi fugiens, & maneo in ſolitudine, & cum Propheta propoſui *cuſtodire vias meas, ut non delinquam in lingua mea*: quoniam, juxta eumdem Prophetam, *vir linguoſus non dirigetur ſuper terram*; & ſecundum aliam ſcripturam, *Mors & vita in manibus linguæ*. Silentium autem, dicente Iſaia, *cultus juſtitiæ eſt*; & *bonum eſt*, ut docet Jeremias, *expectare ſalutare Dei cum ſilentio*. Ad hunc ergo juſtitię cultum, ad hanc omnium virtutum matrem, nutricem, cuſtodem, ne penitus videar negare quod petiiſti, & te, & quicumque tui ſimiles proficere cupiunt in virtutibus, invito & provoco, etſi non verbo doctrinę, certe mei ſilentii exemplo, ut vel ſilentio doceam te ſilere, qui loquendo compellis me docere quod neſcio.

* *S. Hieron. adv. Vigil. cap. 6.*
* *V.* NOT.
Pſal. 38. 2.
Pſal. 139. 12.
Prov. 18. 21
Iſa. 32. 17.
Thren. 3. 26

3 Sed quid ego facio? Mirum, ſi non rides, quod ego, qui multiloquium tantopere damnare videor, in tam multa verba tam loquaciter jam progredior; & dum cupio tibi commendare ſilentium, contra ſilentium per multiloquium pugno. Guerricum [c] noſtrum, de cujus converſatione & pœnitentia conſolari deſideras, quantum ex fructibus ejus perpendimus, noveris Deo digne converſari, dignoſque pœnitentię facere fructus. Libellum autem, quem a me exigis, penes me modo non habeo. Quidam enim amicus noſter eodem zelo, quo tu flagitas, diu eſt quod apud ſe illum detinet. Sed, ne tuę pietatis * petitionem abire patiar omnino fruſtratam, alium nuper a me editum, in laudibus Virginis Matris *, tibi tranſmitto, quem, quia ejus exemplar non teneo, rogo ut quantocius ad me remittas; vel, ſi maturius adveneris, ipſe deferas tecum.

* *al.* benignitatis.
* *Sic inſcribit Homilias ſuper* Miſſus eſt.

Ad Eumdem.

EPISTOLA XC.

CIRC. AN. MCXXVII

Amori ſincero non opus eſſe prolixis litteris, aut multis verbis; ſeque e valetudine propemodum deſperata convaleſcere.

1 Breves brevibus reddidi litteras, occaſionem utique breviter reſcribendi de tuarum brevitate libenter accipiens. Et vere quid juvat veras, &, ut veraciter loqueris, ęternas amicitias vanis atque tranſitoriis jactitare verbulis? Quantalibet verſuum diverſitate, verborum multiplicitate, ſcriptorum varietate tuam mihi charitatem oſtentare, ſeu commendare coneris, minus certe ſentio te exprimere, quam diligis; idemque tu de me ſentiendo non falleris. Cum tuę litterę in manus noſtras venerunt, te in corde noſtro, qui eas miſeras, invenerunt. Has quoque noſtras nec me ſine te ſcribere certus ſum, nec te ſine me confido lecturum. Laboramus quidem uterque ad alterutrum ſcriptitando; fatigantur & nuntii alterius ad alterum ſcripta portando: ſed numquid ſpiritus gravantur amando? Ceſſent igitur quę abſque labore non poſſunt actitari; & illud frequentetur quod, quanto attentius ſatagitur, tanto minus conſtat laborari. Quieſcant, inquam, a dictando ingenia, labia a confabulando, a ſcribendo digiti, a diſcurrendo

Amicis prolixæ epiſtolæ inutiles.

Dehortatur a ſcribendis litteris, ad vacandum Deo.

---

a Opuſculum iſtud proculdubio non aliud eſt, quam Apologia ad Guillelmum abbatem, quam Ogerius expectabat urgebatque apud Claram-vallem, dum eam Bernardus perficiebat, ut patet ex ultimis ejuſdem Apologiæ verbis. Sed cum eam necdum accurate deſcriptam ante diſceſſum obtinere potuiſſet Ogerius, eam poſtea a Bernardo miſſam accepit examinandam, atque eo inconſulto communicavit Guillelmo abbati, cui inſcripta eſt, quam Bernardus emendatam ipſe tranſmiſſurus erat.

b Præfatiuncula hæc, epiſtola eſt ad eumdem Guillelmum, quæ inter Bernardinas cenſeri ſolet ordine 85. in capite Apologiæ relata.

c Guerricus iſte anno 1138. factus eſt abbas Igniacenſis, cujus Sermones in tom. 6. De eodem rurſus in epiſtola ſequente.

Digitized by Google

a rendo nuntii ; non autem quieſcant a corda die ac no-
ᴄte meditari in lege Domini , quæ eſt charitas . A quo
negotio quanto quietiores ſumus , tanto minus quie-
ſcimus ; quantoque occupatiores ſumus in illo , tanto
nos quietiores ſentimus ex illo. Amemus, & amemur;
in altero nobis , in altero noſtris conſulentes . Nam
quos amamus , in ipſis profecto requieſcimus :. a qui-
bus autem amamur , ipſis nos in nobis requiem para-
mus . Porro amare in Deo , charitatem habere eſt :
ſtudere vero propter Deum amari, charitati ſervire eſt.
a Sed quid ego facio ? Ego promiſſor brevitatis ,
jam tenebor prolixitatis exhibitor : Si de fratre Guer-
rico deſideras , immo quia deſideras ſcire , ſic currit
B non quaſi in incertum , ſic pugnat non quaſi aerem
verberans . Sed quoniam ſcit neque pugnantis eſſe, ne-
que currentis , ſed miſerentis Dei , ipſum rogat a te
orari pro ſe , quatenus qui jam donavit ei & pugna-
re , & currere , det & vincere, & pervenire. Abbatem
veſtrum mihi , non tantum propter te , ſed & propter
ſuam bonam famam , cariſſimum, corde meo , & ore,
tuo ſaluto , gratantiſſime eum viſurus illo & tempore
Bernardi a a morbo convaleſcentia . & loco quo promiſiſti . Notifico etiam tibi , quod &
nunc, pauliſper aggravata manu Domini ſuper me, im-
pulſus everſus ſum ut caderem ita , ut , ſecuri ad ra-
dicem infructuoſæ arboris corporis mei appoſita , jam-
jamque ſuccidi metuerem : cum , ecce , tuis, cætero-
C rumque amicorum noſtrorum orationibus & hac vice
pius Dominus pepercit mihi , sub ſpe tamen promiſſi
fructus in futuro .

b Ad Abbates Sueſſione b congregatos .

EPISTOLA XCI.

CIRC. AN. MCXXX.

Abbates excitat ad ſtrenue curandum negotium , cujus cauſa convenerant . Studium profectus ſerio commendat : nil morandum , ſi tepide quidam & diſſoluti forſan detrectent & obmurmurent .

D Reverendis Abbatibus apud Sueſſionem in nomine
Domini congregatis , ſervus ſanctitatis eorum fra-
ter Bernardus Abbas dictus de Clara-valle , quæ re-
cta ſunt videre , conſtituere , & tenere .

1 IRaſcor occupationibus meis , quibus impedior
intereſſe conventui veſtro , corpore tamen dum-
taxat . Nam ſpiritum nec ſpatia terrarum , nec turba
curarum abſentare queunt; quippe orantem pro vobis ,
congratulantem vobis , atque in vobis quieſcentem .
Non me , inquam , ſanctorum poteſt carere conven-
tus , nec loci corporiſve diſtantia privat prorſus a con-
ſilio juſtorum , & congregatione : illo præſertim con-
c E ſilio in quo non hominum traditiones c obſtinatius
defenſantur , aut ſuperſtitioſius obſervantur ; ſed di-
ligenter , humiliterque inquiritur quæ ſit voluntas
Dei bona , & beneplacens , & perfecta . Illuc toto de-
ſiderio feror , devotione immoror , condelector amo-
re , inhæreo conſenſu , æmulatione perſiſto .
2 Ne ergo in vacuum vos (quod abſit) conveniſſe
ſubſannent qui dicunt vobis , Euge , euge , conten-
dite , obſecro , bonas facere vias veſtras & ſtudia ve-
ſtra , quæ profecto nimis bona eſſe non poſſunt . Eſto
quod poſſis nimium fortaſſis eſſe juſtus , poſſis & ni-
mium ſapiens; ſed plane bonus ultra modum eſſe non
Eccleſ. 7. 17. potes . Et quidem lego : *Noli eſſe nimium juſtus :* le-
Rom. 12. 3. F go : *Non plus ſapere , quam oportet ſapere :* numquid
A autem , aut ne ſis nimium bonus , aut non plus bo-
nus , quam oportet ? Nemo eſſe bonus , pluſquam o- Nemo nimis bonus.
portet, poteſt . Bonus erat jam Paulus ; & tamen , ne-
quaquam contentus, libenter ſe ad ea, quæ ante ſe ſunt , Philip. 3. 13.
extendebat ; poſteriora obliviſcens , & ſeipſo ſemper
melior effici ſtudens . Solus Deus melior ſeipſo eſſe
idcirco non vult , quia non valet .
3 Recedant a me , & a vobis qui dicunt: Nolumus
eſſe meliores , quam patres noſtri ; tepidorum & diſ-
ſolutorum ſe filios proteſtantes . Quorum memoria in
maledictione eſt , quia manducaverunt uvas acerbas ,
quibus dentes filiorum obſtupuerunt . Aut ſi ſanctis Proficiendi voluntas neceſſaria.
& bonæ memoriæ patribus gloriantur , imitentur cer-
B te ſanctitatem , quorum indulgentias diſpenſationeſ-
que pro lege defendunt . Quamquam ſanctus Elias ,
Non ſum , inquit , *melior* , *quam patres mei* ; & non 3. Reg. 19. 4.
dixit , ſe nolle patribus eſſe meliorem . Vidit Jacob
in ſchala Angelos aſcendentes & deſcendentes : num-
quid ſtantem quempiam , ſive ſedentem ? Non eſt ſta-
re omnino in pendulo fragilis ſcalæ ; neque in incerto
hujus mortalis vitæ quicquam in eodem ſtatu perma-
net . Non habemus hic manentem civitatem , nec fu- Gen. 28. 12.
turam adhuc poſſidemus , ſed inquirimus . Aut aſcen-
das neceſſe eſt , aut deſcendas : ſi attentas ſtare , ruas
neceſſe eſt . Minime pro certo eſt bonus qui melior
eſſe non vult : & ubi incipis nolle fieri melior , ibi
C etiam deſinis eſſe bonus .
4 Recedant etiam a me , & a vobis qui dicunt bo-
num malum , & malum bonum . Qui dicunt cultum
juſtitiæ malum , quodnam bonum jam bonum repu-
taturi ſunt ? Unum verbum olim locutus eſt Domi-
nus , & Phariſæi ſcandalizati ſunt . At novos nunc Mat. 15. 12.
Phariſæos non verbum , ſed ſilentium ſcandalizat . In
hoc uno certe advertitis quod occaſionem quærunt
adverſum vos . Sed ſinite illos : cæci ſunt , & duces Quale ſcandalum negligendum.
cæcorum . Intendite ſaluti parvulorum , non murmu-
ri malevolorum . Non valde illorum vobis curandum
eſt ſcandalum , qui non ſanantur , niſi vos infirmemi-
ni . Sed nec ut veſtris ipſis omnia in omnibus place-
D ant quæ ſtatuitis expectandum . Alioquin aut nul-
lum , aut rarum bonum conſtituitis . Satius vero ipſo-
rum profectibus, quam voluntatibus, providetis; fideli-
uſque invitos trahitis ad Deum, quam deſideriis cordis
eorum relinquitis . Commendo me ſanctis orationibus
veſtris .

Ad Henricum Regem Anglorum .

EPISTOLA XCII.

CIRC. AN. MCXXXII.

Monachis, a ſe miſſis ad conſtruendum monaſterium , Regis favorem poſtulat .

E Henrico , illuſtri Anglorum Regi , Bernardus Abbas
dictus de Clara-valle , cœlorum Regi de terreno re-
gno ſervire fideliter , & humiliter obedire .

IN terra veſtra tenetur præda d Domini mei , atque d
veſtri ; & illa præda , pro qua maluit mori , quam
carere illa . Ego eam ſequi diſpoſui , & mittere de
noſtra militia qui ut manu valida , ſi vobis non di-
ſplicet, requirant , recuperent , & reducant . Et nunc,
hujus rei gratia , præmiſi hos quos præſentes cernitis
exploratores , qui eſſe e rei indagent ſagaciter , re- e
nuntientque fideliter . Aſſiſtite eis tamquam nuntiis
Domini veſtri , & in ipſis feudum f veſtrum deſervi- f
F te . Ipſe vero ad honorem ſuum , ad ſalutem veſtram,
ad

a Hujuſmodi ſcriptitationes devotioni & orationi impedimento eſſe dicit in epiſtola præfixa Apologiæ ad Guillelmum abbatem, & ſupra in epiſtola 89.

b Hoc unum eſt ex primis capitulis generalibus nigrorum (ut vocant) monachorum ex provincia Remenſi . Cauſa ejus & occaſio videtur Apologia Bernardi ad Willelmum , qui auctor fuerit , Cluniacenſium & Ciſtercienſium exemplo , convocandi hunc cœtum , ut regulari obſervantiæ labenti ſuccurreretur . Habitum eſt indubie apud S. Medardum ſub abbate Gaufrido , ad quem epiſt. 66. Hunc jam epiſcopum Catalaunenſem Petrus Venerabilis in lib. 2. epiſt. 43. laudat, veluti *Cluniacenſis divini Ordinis per totam Franciam primum diſſeminatorem* , *auctorem* , *provectorem* , immo inveterati draconis de tot monaſteriorum cubilibus *expulſorem* , *& monaſtici torporis excitatorem* , quæ verba huc forſan referenda . Innocentius II. ejuſmodi Capitula generalia per nigros monachos quotannis in poſterum fieri voluit, ex Actis in Append. hujus to. relatis.

c Hoc loco hominum traditiones appellantur Indulgentiæ & relaxationes vitæ regularis, de quibus infra , & in epiſtola 254. num. 5.

d Nempe viræ religioſæ candidatos , quibus inſtruendis Bernardus mittit qui Rievallenſe monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in Anglia conſtruat , ex aliis Notis.

e Familiaris Bernardo hæc vox *eſſe* ad ſignificandum rei, aut hominis ſtatum , in epiſt. 218. & 304.

f Quippe reges & Principes ſunt tamquam Dei vaſſalli .

A ad patriæ ſoſpitatem & pacem, lætum vos & inclytum perducat in bonum ac placidum finem.

a

Ad HENRICUM Vvintonienſem a Epiſcopum.

CIRCAN. MCXXXII

EPISTOLA XCIII.

Officioſe eum ſalutat.

Viro illuſtri domino HENRICO, Dei gratia, Vvintonienſi Epiſcopo, Bernardus abbas dictus de Claravalle, in Domino ſalutem.

B MUltorum jam relatione lætabundus accepi locum gratiæ non infimum humilitatem noſtram apud veſtram celſitudinem obtinere. Non ſum meritus, ſed eo non ingratus. Itaque refero gratiam pro gratia, etſi non condignam, certe quam poſſum. Nec vereor, quantula ſit, oblatam, vel potius relatam a vobis ſperni, quam & amanter promereri, & dignanter prævenire curaſtis. Verum modo plura ſcribere ſuperſedi, donec veſtro, ſi dignum judicatis, agnoſcam reſcripto hæc pauca qualiter accipiatis. Quæ autem reſcribere, vel injungere verbo placuerit, Abbati Ogerio * committere bene poteſtis, per quem & hæc noſtra recepiſtis. Pro quo etiam veſtram excellentiam compellamus, quatenus eum & notum ex hoc habeatis, & commendatum, utpote hominem honeſtate, ſcientia, religioneque commendabilem. C

* ad quem Epiſt. 87. & ſeq.

h

AN. CHR. MCXXXII

Ad Abbatem b cujuſdam monaſterii Eboracenſis, unde exierat Prior eum aliquantis fratribus.

EPISTOLA XCIV.

1 COnſilium expetitis a me litteris tranſmarinis; quod utinam ab alio potius quæſiſſetis. Coarctor ſiquidem e duobus: Si enim non reſpondero, taciturnitas contemptum quodammodo ſonare videbitur. Reſpondere autem ſine periculo me poſſe non video, cum quicquid reſpondeo, neceſſe ſit aut ſcandalum cuipiam generare, aut reddere ſecurum quemquam plus quam oportet, aut certè in quo non oportet. Quod a vobis receſſerunt fratres veſtri, nec noſtro, nec noſtrorum factum eſt, me ſciente, conſilio, vel hortatu. Credimus autem ex Deo fuiſſe quod nec tantis potuit diſſolvi conatibus. Credimus hoc idem & ipſos ſentire fratres, qui noſtrum tantopere de ſeipſis conſilium flagitant; credo, remordente eos conſcientia, quod retro abierint. Alioquin beati ſunt ſecundum Apoſtolum, ſi ſe non judicant in eo quod probant. Cæterum quid faciam, ut, interrogatus, nec ſilendo, nec reſpondendo moleſtus ſim cuiquam? Ita fortaſſis expediat, ſi miſero eos qui me interrogant ad doctiorem, & cujus reverentior ſanctiorque auctoritas ſit. Sanctus Papa Gregorius in libro Paſtorali: „ Quiſquis bonum majus ſubire, inquit, propoſuit, „ bonum minus quod potuit ſibi illicitum fecit. „ Ad quod probandum, ſubjicit teſtimonium de Evangelio dicens: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno cælorum*, & infert: " Qui „ igitur fortiori ſtudio intenderat, retro reſpicere „ convincitur, ſi, relictis bonis amplioribus, ad „ minima retorquetur. „ Item ipſe in homilia tertia ſuper Ezechielem: „ Sunt nonnulli qui bona quidem „ quæ noverunt operantur, atque hæc operantes, „ meliora deliberant; ſed retractantes, meliora, quæ „ deliberaverant, immutant. Et quidem bona agunt „ quæ cœperant: ſed a melioribus, quæ deliberaverant, ſuccumbunt. Hi nimirum ante humana judi-

D E F

Retro abire non licet.

Rom. 14. 23

S. Greg. 3. parte paſtor. cap. 28.

Luc. 9. 62.

Homil. 3. in Ezech.

A „ cia ſtare videntur in opere; ſed ante omnipotentis „ Dei oculos ceciderunt in deliberatione. „

2 En ſpeculum. In hoc non vultum nativitatis, ſed factum reverſionis ſuæ conſiderent: hic ſe diſcutiant, hic ſe dijudicent, cogitationibus ſuis accuſantibus, ſive defendentibus; & quidem apud ſpiritualem, qui omnia dijudicat, & ipſe a nemine judicatur. Quidnam verò majus, aut minus, ſuperius, aut inferius, arctius, ſive remiſſius ſit, quod, videlicet, reliquerunt, an ad quod redierunt; ego quidem haud temere diffinierim: ipſi viderint. Et hoc illis Gregorius. Tibi vero, Pater reverende, tam tuta certitudine, quam nuda veritate ego dixerim, omnino non expedire ſpiritum velle B exſtinguere. *Noli*, inquit, *prohibere eum qui poteſt bene facere; ſed, ſi vales, & ipſe bene fac.* Gloriari autem magis oportet in profectibus filiorum, quoniam filius ſapiens gloria eſt patris. De cætero nemo mihi moleſtus ſit, quòd juſtitiam Dei non abſcondi in corde meo; niſi quod minus fortaſſe, ob vitandum ſcandalum, quam debui, dixi.

Prov. 3. 29.

Prov. 10. 1.

Ad TURSTINUM Archiepiſcopum Eboracenſem*.

* Yorck in Anglia.

AN. CHR. MCXXXII

EPISTOLA XCV.

Charitatem, & beneficentiam ejus erga Religioſos laudat.

C

Patri cariſſimo & domino reverendo TURSTINO, Dei gratia, Eboracenſi Archiepiſcopo, Bernardus Abbas Claræ-vallis, ſalutem plurimam dicit.

SPlendor operis, & opinionis odor bene (ut comperi) in gloria veſtra convenerunt. Opinionem opus probat nec falſam fuiſſe, nec vacuam, cum quod ante ſparſerat ubique fama volans, res ipſa faciat manifeſtum. Quomodo nunc vel maxime claruit zelus juſtitiæ, eminuit & invaluit ſacerdotalis vigor, in defenſione c videlicet pauperum; & pauperum, quibus D non erat adjutor! Olim quidem opera miſericordiæ & eleemoſynas veſtras enarrabat omnis Eccleſia ſanctorum: ſed hoc vobis commune cum pluribus, quippe quod & a cunctis ſubſtantiam hujus mundi habentibus exigitur. Verum hoc opus epiſcopale, hoc paternæ pietatis tam egregium ſpecimen, hic vere divinus fervor, quo, pro tuendis ſuis pauperibus, ille proculdubio zelum veſtrum accendit & accinxit qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem; hoc totum, inquam, ſpeciale acceſſit, veſtræ dignitatis decus, inſigne officii, ornamentum coronæ. Aliud eſt reficere ventrem eſurientis, & aliud ſanctam zelare paupertatem †. Ibi enim ſervitur E naturę, hic gratiæ. *Viſitabis*, inquit, *ſpeciem tuam, & non peccabis*. Ergo qui alienam carnem fovet, facit, ne peccet: qui autem alienam ſanctitatem honorat, fructificat ſibi. Ideo ait: Deſudet eleemoſyna in manu tua, donec invenias * juſtum cui des. Quo fructu? *Quoniam qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet*. Solvamus proinde naturæ debitum, ne peccemus: ſimus gratiæ coadjutores, ut & participes fieri mereamur. Sane utrumque ita in vobis admiramur, ut utrumque datum vobis deſuper fateamur, quatenus divinis laudibus ęternaliter miſceatur quicquid ex vobis temporaliter neceſſitatibus noſtris impenditur, merito reverende, & omni amoF ris ſinceritate colende, atque amplectende Pater.

c

Pauperes, ſed pii & religioſi in primis fovendi.

† v. NOT.

Job. 5. 24.

* al. videas.

Matt. 10. 41

Ad

a Henricus epiſcopus Wintonienſis, *Winchester*, in Anglia, ex abbate Glaſtonienſi, Guillelmo Giffardo ſuffectus Wintoniæ anno 1128. laudatur ab Anglicis hiſtoricis, præterquam ab Henrico Huntindonienſi in Spicilegii tomo 8. pag. 190. ubi Henrici Regis nepos dicitur, *novum quoddam monſtrum, ſcilicet, monachus & miles*. Vide alias notas.

b Gaufridum ſcilicet, abbatem monaſterii ſanctæ Mariæ in diœceſi Eboracenſi Ord. S. Benedicti, quo ex loco monachi duodecim cum Priore egreſſi, cum ad Ciſtercienſes convolare eis non liceret, confugium fecerunt ad Turſtinum archiepiſcopum Eboracenſem, quem ob præſidium eis impenſum laudat Bernardus epiſtola ſequente. Confer Notas uberiores & epiſtolam 313. ad eumdem Gaufridum.

c Quid Turſtinus præſtiterit in defenſionem prædictorum monachorum, qui ſtudio majoris perfectionis ad eum confugerant, docet ipſius epiſt. ex Monaſtico Anglic. referenda poſt Bernardinas.

a b Ad Richardum a Fontanenſem b abbatem, & ſocios ejus, qui de alio Ordine ad Ciſtercienſem tranſierant.

EPISTOLA XCVI.

AN. CHR. MCXXXII

Laudat eos ob renovationem religioſæ diſciplinæ.

Quanta audivimus & cognovimus, ea & fratres noſtri, uterque Gaufridus, annuntiaverunt nobis, quemadmodum noviter recaluiſtis igne Dei; convaluiſtis de infirmitate; refloruiſtis in novitate ſancta. Digitus Dei eſt iſte, ſubtiliter operans, ſuaviter renovans, ſalubriter mutans, non quidem de malis bonos, ſed de bonis faciens meliores. Quis dabit mihi ut tranſeam, & videam viſionem hanc magnam? Nec enim minus mira, minuſve jucunda iſta promotio eſt, quam illa mutatio: niſi quod MULTO FACILIUS ſeperias multos ſæculares converti ad bonum, quam unum quempiam de religioſis tranſire ad melius. RARISSIMA avis in terris eſt qui de gradu, quem forte in religione ſemel attigerit, vel parum aſcendat †. Veſtrum proinde, dilectiſſimi, tam inſigne, quam ſalubre factum, non ſolum nos, qui ſervi veſtræ ſanctitatis eſſe percupimus, ſed & univerſam merito lætificat civitatem Dei: quippe quo rarius, eo & clarius. Erat autem & neceſſarium ad cautelam proximam defectui mediocritatem tranſcendere, & declinare teporem, qui Deo vomitum provocat; ſed & ſic oportebat propter conſcientiam. PROFESSIS ſiquidem SANCTAM REGULAM, an citra ejus puritatem ſiſtere gradum tutum ſit, ipſi ſenſiſtis. Dolens doleo quod, urgente diei malitia, & nuntio feſtinante, plenum affectum exili cogor deſignare ſtilo, & brevi chartula latam comprehendere charitatem. Si quid deeſt frater Gaufridus c viva voce ſupplebit.

Religioſorum vitioſorum difficilior correctio, quam ſæcularium. †*V.* NOT.

Tepor periculoſus religioſis.

Ad Ducem Conradum *.

* Ducem ſcilicet Zeringenſem. *V.* NOT.

EPISTOLA XCVII.

CIRC. AN. MCXXXII

Dehortatur eum a bello Gebennenſi inferendo, ne contra ſe ultorem Deum provocet.

1 Omnis poteſtas ab ipſo eſt cui dicit Propheta: *Tua eſt potentia, tuum regnum, Domine, tu es ſuper omnes gentes.* Hinc ergo dignum duxi tuam, o illuſtris Princeps, commonere excellentiam, quantum te oporteat deferre terribili, & ei qui aufert ſpiritum Principum. Comes Gebennenſis *, ut accepimus per os ejus, ad juſtitiam ſe obtulit, & offert de omnibus quæ te dicis habere adverſus eum. Si ſuper hoc alienam pergis invadere terram, eccleſias deſtruere, incendere domos, exulare pauperes, homicidia perpetrare, & humanum fundere ſanguinem; non eſt dubium quin graviter irrites adverſum te Patrem orphanorum, & Judicem viduarum. Eo certe irato, non expedit tibi dimicare in quantalibet multitudine, vel fortitudine. Nihil enim intererit apud omnipotentem Dominum Sabaoth, in multis, an in paucis, cui volet dare victoriam. Ipſe nimirum, cum voluit, fecit ut unus mille, & duo fugarent decem millia.

1. Paralip. 29. 11.

*Amadeus I. Belli fructus.

Deut. 32. 29

2 Hæc pauper ego, pauperum permotus clamoribus, tuæ magnificentiæ ſcribere volui, ſciens tibi honorificentius humilibus conſentire, quam hoſtibus cedere: non quod putem hoſtem te fortiorem; ſed quod noverim Deum omnipotentem potentiorem, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Hujus rei gratia tuam, vir nobilis, præſentiam adiſſem, ſi licuiſſet. Nunc autem pro me hos de fratribus noſtris deſtinare curavi, ſi forte ſuis & noſtris precibus a tua dignitate obtineant vel perfectam concordiam, ſi fieri poteſt; aut certe inducias, uſquedum liceat nobis firmam quærere pacem, ad Dei voluntatem, & honorem tuum, & patriæ ſalutem. Alioquin ſi nec oblatam juſtitiam recipis, nec nos precantes reſpicis, immo Deum in nobis de tua te ſalute commonentem non attendis, videat ipſe, & judicet. Scimus autem quod merito formidamus, difficile poſſe congredi tantos exercitus abſque utriuſque partis graviſſima ſtrage.

De Macchabæis: ſed ad quem d ſcripta ſit ignoratur. d

EPISTOLA XCVIII.

Reſpondet ad quæſtionem, cur ex Juſtis antiquæ legis, ſolis Macchabæis Eccleſia diem feſtum decreverit.

Quod per fratrem Heſcelinum e tua charitas a mea parvitate quæſivit, inde jam ad me ſcripſerat Fulco Sparnacenſis f Abbas. Cui ego nil reſcripſi; volens, ſi quam forte ſuper hoc reperiſſem Patrum ſententiam, ipſam potius ei tranſmittere, quam novum vel noſtrum quippiam reſpondere: qua non facile occurrente, jam quod ſentio ego ſic interim utrique reſpondeo, ut quodcumque forte rationabilius quilibet veſtrum ſuper eadem quæſtiuncula quandoque vel legerit, vel audierit, vel certe ipſe ſenſerit, mihi viciſſim impartiri non negligat. Quæris itaque quidnam viſum Patribus fuerit, ut ſolis ex omnibus antiquis Juſtis ſingulari quodam privilegio Macchabæis annuam celebritatem pari cum noſtris Martyribus veneratione decernerent in Eccleſia ſolemniter exhibendam? Si dixero dignos merito Martyrum gloria judicatos, quibus non impar fuit in martyrio virtus; erit forſitan ſolutum, cur ipſos, ſed necdum plane cur ſolos, cum & alios nonnullos ex veteribus pari conſtet zelo pietatis occubuiſſe, non tamen pari & tripudio recoli meruiſſe. Quod ſi illis non immerito hujuſcemodi negatur ſolemnis celebritas, quia, nimirum, quod præbuit virtus, præripuit tempus; cur non & eadem fuit in Macchabæis conſideratio? ſiquidem & ipſi pro tempore, non ad cœli mox gaudia, ſed ad inferni tenebras deſcenderunt: ne tunc quippe apparente Primogenito ex mortuis, qui aperiret credentibus regna cœlorum; Agno, videlicet, de tribu Juda, qui aperit, & nemo claudit; ad cujus introitum cum omni auctoritate ſupernis poteſtatibus diceretur: *Tollite portas, Principes, veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* Proinde ſi incongruum videtur cum gaudio recolere tranſitum qui gaudii non fuit, caveatur & in iſtis: aut ſi iſtos, ob ſuæ virtutis meritum, feſtivo proſequi favore placet, cur non itidem deferetur & illis?

Pſal. 23. 7.

2 An

a Is Prior fuerat in monaſterio Eboracenſi S. Mariæ, inde egreſſus eum duodecim (ut dictum eſt) Monachis, Romæ mortuus ex tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 744. Huic ſuffectus Richardus alter, ſacriſtus quondam in prædicto cœnobio Eboracenſi, mortuus apud Claram-vallem, ut legitur in ejuſdem tomi pag. 745. de quo in epiſtola 320.

b Monaſterium Fontanenſe diœceſis Eboracenſis ad Ciſtercienſe inſtitutum commigravit anno 1132. Mira ſunt quæ de horum monachorum fervore leguntur in tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 733. & ſeqq. Confer epiſtolam nunc 313. & epiſtolam 320. ubi de morte Richardi abbatis, nomine & ordine ſecundi.

c Hic eſt Galfridus, *vir ſanctus & religioſus, multorum monaſteriorum ordinator & inſtitutor*, quem ſanctus Bernardus ad Fontanenſes miſit, ut eos formam Ordinis doceret, ex tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 741. dictus de Amayo, de quo in lib. 4. de vita S. Bernardi num. 10.

d Hunc titulum habent ſcripti fere omnes. In uno tamen Ciſtercienſi, *ad Brunonem Colonienſem, ut putatur, de martyrio Macchabæorum*. In veteri editione: *Putatur ſcripta ad Hugonem de ſancto Victore*. Conjectura pro Brunone Colonienſi antiſtite inde nata videtur, quod in ea urbe aſſerventur ſanctorum Macchabæorum reliquiæ: at iſtuc poſt Bernardi obitum Mediolano allatæ a Reinoldo antiſtite, qui eas a Friderico I. Imperatore obtinuit. In quibuſdam mſſ. hanc epiſtolam proxime antecedit epiſtola 77. ad Hugonem de S. Victore.

e Heſcelinus, cujus hic mentio, videtur eſſe Canonicus Inſulanus, de quo in tomo 1. Analectorum pag. 280.

f Fulco abbas S. Martini Sparnacenſis, *Eſpernay*, ad Matronam, diœceſis Remenſis, is eſt cui inſcribitur epiſtola 13. Hugonis Metelli, *Fulconi reverendo & in Chriſto benedicto abbati Sparnacenſi*, de repetitione cujuſdam Canonici Sparnacenſis ab abbate Willelmo. Abbas primus ejus loci fuit Fulco poſt inductum conſilio Bernardi & Guigonis ejus fratris Ordinem canonicorum regularium, anno 1128. eo adductus ex Tullenſi ſancti Leonis abbatia. Litteras ejus rei habes in Spicilegii tom. 13. pag. 305. & ſeqq. Baſilicæ S. Martini fundatio per Odonem Comitem pag. 281.

A 2 An dicendum eſt, utroſque quidem in morte communem habuiſſe cum Martyribus pietatis cauſam, ſed non etiam utroſque pariter eamdem cum illis adeptos fuiſſe martyrii formam? Univerſis nempe tam veteris, quam novi Teſtamenti Martyribus æque convenit pro juſtitia occubuiſſe: ſed intereſt quod iſti paſſi ſunt, quia illam tenebant; illi, quia non tenentes reprehendebant: iſti quod eam non deſererent; illi quod deſerentes perituros eſſe aſſererent. Et, ut breviter totum in quo differunt proferamus, hos cultus, illos zelus juſtitiæ martyres fecit. Soli ex veteribus Macchabæi, quia non ſolum cauſam, ſed & formam (ut dixi) novi martyrii tenuerunt, jure B forte in Eccleſia cum novis Eccleſiæ Martyribus eamdem conſuetæ celebritatis gloriam aſſecuti ſunt. Inſtar quippe Martyrum noſtrorum libare & ipſi diis alienis, patriamque deſerere legem, immo mandata Dei tranſgredi cogebantur; renuebant, & moriebantur.

Diſcrimen Martyrum veter. & novi Teſtamenti.

3 Non ſic Iſaias, non ſic Zacharias, non denique vel magnus ille Joannes Baptiſta ita mortuus eſt: quorum primus ſerra fertur ſciſſus fuiſſe; ſecundus inter templum & altare legitur occiſus; tertius in carcere decollatus. Si quæritur a quibus? ab injuſtis & impiis. Si qua cauſa? pro juſtitia & pietate. Si quomodo? non tam eas confitendo, quam proponendo. C Proponebant veritatem odientibus * eam: veritas pariebat eis odium, & odium mortem. Licet injuſti & impii, non tam tamen in illis pietatem perſequebantur, quam a ſe repellebant; nec tam in illorum juſtitiam ferebantur, quam propriam tuebantur injuſtitiam. Aliud eſt aliena invadere, aliud defendere ſua. Non eſt idipſum nolle ſequi veritatem, & perſequi: invidere credentibus, & increpantibus indignari: obturare os confitentium, & redarguentium ſtimulos non ferre patienter. Denique *miſit Herodes, & tenuit Joannem*. Quam ob rem? quia Chriſtum prædicabat? quia vir bonus erat & juſtus? Immo propter hoc magis reverebatur illum, & *audito eo, multa faciebat*. D Sed quoniam arguebat Herodem Joannes *propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui*, ideo vinctus, ideo & decollatus eſt; paſſus quidem & ipſe pro veritate, ſed quam zelare videretur, non negare cogeretur. Hinc eſt quod hæc ipſa tanti Martyris paſſio multorum, etiam longe minorum, feſtivitatibus minus feſtive recolitur.

Matt. 23. 35.

** al. audientibus.*

Marc. 6. 17.

Joannes cur occiſus ab Herode.

4 Profecto ſi tali ratione & ordine paſſi fuiſſent Macchabæi, ne ulla quidem fieret de eis mentio. Nunc autem, quoniam ſimiles illos fecit Martyribus Chriſtianis non diſſimilis veritatis confeſſio, merito eos ſimilis proſequitur & veneratio. Nec moveat ſane quod, quemadmodum Martyres, nominatim & E ipſi pro Chriſto minime paſſi ſunt, quia non intereſt, ſive ſub Lege pro legalibus obſervantiis, ſive ſub Gratia pro mandatis evangelicis quis patiatur. Uterque enim æque pro veritate, ac per hoc pro Chriſto, qui dixit: *Ego ſum veritas*, pati cognoſcitur. Itaque plus contulit Macchabæis in hac parte martyrii genus, quam virtus; quando ne hos quidem ex Patribus, quos pari conſtat virtute illo in tempore pro juſtitia decertaſſe, pari etiam honore concelebrat præſens dumtaxat Eccleſia. Puto quod arbitretur indignum, quantumlibet laudabili morti, quæ Chriſti mortem præcederet, diem feſtum impendere: præſertim cum ante illam ſalutiferam paſſionem, non feſtiva gaudia, ſed F clauſtra tenebroſa quoſque morientes exciperent. Sane Macchabæos ideo (ut dictum eſt) excipiendos judicavit Eccleſia, quoniam quod eis negabat tempus, contulit martyrii genus.

Joan. 14. 6.

Cur Martyribus veter. Teſt. Eccleſia non decernat dies feſtos.

5 Nec ſolum ipſos, ſed & qui forte Vitæ jam in carne manifeſtatæ mortem ſua morte prævenerunt, ſive morientes in ipſa, ſicut Simeon & Joannes Baptiſta; ſive etiam pro ipſa, ſicut Innocentes, quos alia ratione, licet ad inferos & ipſi deſcenderint, ritu nihilominus ſolemni veneramur. Et Innocentes quidem; quoniam injuſtum profecto fuit innocentiam pro juſtitia morientem ulla vel præſenti gloria defraudari. Joannes quoque, ſciens quod a diebus ſuis A regnum cœlorum vim patitur, unde & clamat: *Agite pœnitentiam, appropinquavit regnum cœlorum*; ſimulque videns vitam ſe protinus ſecuturam, mortem lætus excepit: quod utique ab ipſo Domino moriturus ſciſcitari ſollicitus fuit, ac certificari meruit. Nam, cum per Diſcipulos eum interrogaſſet: *Tu es*, inquiens, *qui venturus es, an alium expectamus*? poſt enarrata plura miracula, audivit: *Et beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me*. In quo nimirum verbo ſignificavit ſe Dominus moriturum, & tali morte, quæ poſſet Judæis eſſe ſcandalum, Gentibus ſtultitia. Ad hanc vocem ſponſi gaudens amicus ſponſi, alacri animo præceſſit, quo & illum in proximo eſſe B venturum jam dubitare non potuit. Porro qui lætos, & tam lætus potuit mori, potuit & lætam ſibi memoriam promereri. Sed & ſenex ille, tam plenus virtutum, quam dierum, morte jam propinqua, Vitam bajulans in manibus, ajebat: *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei ſalutare tuum*; ac ſi diceret: Securus deſcendo in carcerem, qui tam præſto meam ſentio redemptionem. Et hic ergo, qui cum tam ſecura jucunditate, & jucunda ſecuritate moritur, merito in Eccleſia celebrari cum gaudio memoratur.

Simeonis, Joan. Bapt. & SS. Innocentium feſtivitas.

Matth. 3. 2.

Matth. 11. 3.

Sanctis novæ legis mors optabilis, antiquis exoſa.

Luc. 2. 29.

6 Cæterum illa qua ratione mors feſtiva reputabitur, C quam nulla gaudiorum feſtivitas comitatur? aut unde gaudium ſumeret moriturus qui ſe & ad infernales deſcendere tenebras certus erat, nec certi quippiam ſecum ferebat, unde in proximo de ſui liberatore conſolaretur? Inde eſt quod unus ſanctorum, cum audiret: *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives*, convertit ſe ad parietem, & flevit fletu magno, atque ita impetravit exoſæ mortis aliquam dilationem. Hoc denique & miſerabiliter plangebat, dicens: *In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi*: & paulo poſt: *Non videbo*, inquit, *Dominum Deum in terra viventium, non aſpiciam hominem ultra, & habitatorem quietis*. Hinc & alius D quidam: *Quis mihi hoc tribuat*, ait, *ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus; & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei*? Iſrael quoque ad filios ajebat: *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos*. Quid in his ſolemnis lætitiæ, quid feſtivæ celebritatis apparet?

Iſa. 38. 1.

Ibidem 10.

Job. 14. 13.

Gen. 42. 38.

7 Noſtri autem Martyres cupiunt diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, certi ubicumque eſt corpus, illo ſine mora congregatum iri & aquilas. Mox, inquam, ibi exultant juſti in conſpectu Dei, & delectantur in lætitia. Ibi, ibi, benigniſſime Jeſu, ibi, ſtatim ut de hoc ſæculo nequam ſanctus quiſque eripitur, adimpletur lætitia cum vultu tuo. Una ibi vox jubilo reſu- E nat ſempiterno, vox una exultationis & ſalutis in tabernaculis juſtorum: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus*. Numquid hoc decantare libebat apud inferos ſedentibus in tenebris & umbra mortis, dum non erat qui redimeret, neque qui ſalvum faceret? quando necdum viſitaverat nos Oriens ex alto, primitiæ, ſcilicet, dormientium Chriſtus? Merito igitur Eccleſia, quæ gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus novit, quos pares judicat in virtute, diſcernit tamen ex tempore: nec pari putat proſequendum obſequio, & tranſitum ad vitam, & deſcenſum ad inferos.

Pſal. 123. 7.

F 8 Itaque martyrium facit cauſa, tempus, genuſque diſcernunt. Tempus quippe Macchabæos a novis Martyribus disjungit, conjungit antiquis. Genus vero novis aggregat, ſegregat a veteribus. Et hæ quidem in Eccleſia præmiſſis ex cauſis differentiæ obſervantur. Cæterum apud Deum univerſo cœtui Sanctorum commune eſt quod ſanctus ait Propheta: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus*. Unde autem pretioſam dixerit, exponat nobis. *Cum dederit*, inquit, *dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini filii, merces fructus ventris*. Nec putemus ſolos Martyres eſſe dilectos, cum recolamus dictum de Lazaro: *Lazarus amicus noſter dormit*. Denique: *Beati mortui qui*

Quid commune, quid diverſum utriuſque teſtamenti Martyribus.

Pſal. 115. 15.

Pſal. 126. 2.

Joan. 11. 11.

in

A *in Domino moriuntur*. Non ſoli qui pro Domino, ſicut Martyres; ſed & qui in Domino moriuntur, ſicut Confeſſores, profecto beati ſunt. Duæ proinde res mihi videntur mortem facere pretioſam, vita, & cauſa; ſed amplius cauſa, quam vita. Porro illa erit pretioſiſſima quam & cauſa commendat, & vita.

Duo mortem reddunt pretioſam.

a

Ad Monachum [a] quemdam.

EPISTOLA XCIX.

Ob Monachi cujuſdam a ſuo cœnobio diſceſſum anxius, ejuſdem litteris ſiniſtra ſe ſuſpicione liberatum ſcribit.

B NUntium quo te dicis fuiſſe turbatum, frater Willelmus, non ſua, ſed tua neceſſitate putavit ad te dirigendum. Siquidem ipſe ſuo more Dei gratia fortiter agit, alienam a ſe interim adhuc faciens illam ſententiam: *Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis*. Vias quippe Domini ſimpliciter, ac per hoc confidenter ambulans, non ſentit illud Væ de quo dicitur: *Væ terram ingredienti duabus viis*. Te autem audieramus in diſcordia verſari, domum veſtram non ſine gravi ſcandalo Abbatis & fratrum deſeruiſſe, ſolumque habitare in neſcio quo ſatis inconvenienti loco. C Quo rumore nobis permotis, anxieque quærentibus, ſi quo modo tibi a nobis poſſet conſultum iri, nihil paratius occurrere potuit, quam ut, te vocato ad nos, per te certiores prius effici curaremus; ſicque quod in promptu eſſet, præſentes præſenti conſuleremus. Sed jam tuo ſcripto, noſtroque reſcripto, utrorumque ab alterutro falſæ ſuſpicionis timore depulſo, pariter quieſcamus. Verum hac falſitate quam vera ſit ad nos invicem dilectio comprobatum eſt: quam quidem dilectionem per hanc mutuam noſtri ſollicitudinem non infructuoſe nunc renovatam eſſe putaverim: cujus fructum tunc nos quidem copioſum ſperaremus accipere, ſi tui nobis copia cum opportunitate daretur. Alioquin opportunius ducimus nos D noſtra contentos eſſe inopia, quam importuna copia abundare.

Jacob. 1. 8.

Eccli. 2. 14.

Ad Episcopum quemdam.

EPISTOLA C.

Ejus erga religioſos pauperes favorem, & beneficentiam laudat.

SI minus vos pro tanti operis ſuſceptione fervere comperiſſemus, hortandus nobis ſuper hoc, & obſecrandus eſſetis. Nunc vero, cum prima invitaverit nos veſtra præcurrens devotio, reſtat ut ei, a quo bona cuncta procedunt, & referamus grates pro bono E quod dedit velle; & fundamus preces, ut adjiciat & perficere pro bona voluntate. Tamen gaudium meum non tacebo vobis. Quas nempe putatis delicias cordi meo afferat veſtra hujuſcemodi intentio? Delectabitur in craſſitudine anima mea, ſi infatigabilem cognovero vos in ſtudiis ſalutaribus & honeſtis. Gaudeo enim, non quia quæro donum, ſed requiro fructum. Libenter accipio beneficium quod proſit danti: alioquin non ambulo in charitate illa quæ non quærit quæ ſua ſunt. Et quidem nobis in hoc benefacitis, ſed vobis melius; niſi forte excidit vobis illa ſententia: *Beatius eſt dare, quam accipere*. Hoc plane decet F Epiſcopum, hoc ſacerdotium veſtrum commendat, ornat coronam, nobilitat dignitatem, ſi quem miniſterium prohibet eſſe pauperem, adminiſtratio probet pauperum amatorem. Non enim paupertas virtus reputatur, ſed paupertatis amor. Denique *beati pauperes*, non rebus, ſed *ſpiritu*.

1. Cor. 13. 5.

Act. 20. 35.

Paupertas non eſt virtus, ſed paupertatis amor.

Matth. 5. 3.

Ad Religiosos.

EPISTOLA CI.

Monachum, qui ſine licentia diſceſſerat, redeuntem benigne ſuſcipi poſtulat.

FRatrem Lambertum, quem in aliquibus forte fluctuantem ſuſcepimus, orantibus quidem vobis pro ipſo, conſtantem remiſimus, & nulla jam (ut opinamur) ſcrupuloſitate priſtina laborantem. Cauſam quippe adventus ejus, necnon & diſceſſionis modum, & intentionem ſollicite nobis perſcrutantibus, intentionem quidem viſus eſt habere inculpabilem, ſed cauſam plane non ſufficientem, ut tali modo, id eſt, ſine licentia, diſcedere debuiſſet. Unde, & ſumpta juſtæ in eum invectionis occaſione, increpato, ut oportebat, & confirmato in quibus nutabat, reditum ei perſuaſimus. Et pro redeunte rogamus, dilectiſſimi fratres, eſſe vos, videlicet, præſtabiles ſuper fratris præſumptione; ſed præſumptione (ut videtis) ſatis ſimplici, & non malitioſa; quandoquidem neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinavit; ſed directo ad nos tramite venit, quos utique pro certo ſciebat veſtræ eſſe ſanctitatis ſervos, veſtræ religionis amatores ſinceriſſimos, & æmulatores fideliſſimos. Suſcipite ergo eum vos, qui ſpirituales eſtis, in ſpiritu lenitatis; confirmeturque in eo charitas, & excuſet malum factum intentio bona. Immo recuperate cum gaudio quem dolebatis amiſſum; contractamque de fratris egreſſione ac tranſgreſſione triſtitiam effuget citiſſima de regreſſione lætitia. Confido autem de Omnipotentis miſericordia, quia quicquid exaſperavit inordinata diſceſſio, poſtmodum deliniet emendata converſatio.

Ad quemdam Abbatem.

EPISTOLA CII.

Monachi cujuſdam dyſcoli emendationem omni modo tentandam: ſed incorrigibilem ejiciendum, ne plures ejus conſortio depraventur.

SUper fratre turbato, & turbante fratres, & contemnente Magiſtrum, breve tibi, ſed fidele damus conſilium. Diaboli ſtudium eſt circuire in domo Dei, & quærere quem devoret: tuæ econtra vigilantiæ, in quantum potes, nunquam locum dare diabolo. Quanto igitur ille acrius inſiſtit, quomodo a grege infirmam ſeparet ovinculam; quatenus eo licentius rapiat, quo jam non fuerit qui eripiat; tanto enixius tibi, quantum in te eſt, reſiſtendum eſt, ne de manu tua poſſit eam eruere, ne quando dicat inimicus: Prævalui adverſus eum. Itaque aggredere fratrem omni officio charitatis, videlicet, beneficiis, ſalutaribus monitis, ſecretis increpationibus, publicis inhortationibus, duris etiam & verborum, & verberum correptionibus; quodque efficacius eſſe ſolet, tuis ad Deum pro eo fratrumque piis orationibus.

Monachi correctio quomodo inſtituenda.

2 Quod ſi jam hæc omnia feciſti, nec profeciſti, ad Apoſtoli conſilium confugiendum eſt, dicentis: *Auferte malum ex vobis*. Auferatur ergo malus, ne malos generet. Neque enim poteſt arbor mala fructus niſi malos facere. Auferatur autem dico, ſed non quomodo ipſe vult; ut, videlicet, tamquam ex tua licentia, cum male ſecura conſcientia extra [b] congregationem, contra profeſſionem, devitans ſubjectionem, ſui juris eſſe, ſua permittatur vivere lege: ſed abſcindatur, ut ovis morbida a grege, ut putridum membrum a corpore: qui jam exinde ſe pro certo noverit a te haberi tamquam ethnicum & publicanum. Et ne timeas eſſe con-

1. Cor. 5. 13.

Incorrigibilis reſcindendus, non ejiciendus.

b

a In ſcriptis non paucis ſequentes quatuor epiſtolæ nullum habent titulum, præter iſtum, *de eiſdem*, idest, Macchabæis; quod falſum. Willelmus, cujus mentio initio epiſtolæ, erat monachus ille Claræ-vallenſis, de quo in ſequente epiſtola 103.

b Varia fuit pro temporibus & locis erga monachos incorrigibiles diſciplina. Ejiciendos præcipit Regula ſancti Benedicti in cap. 28. & 29. Concilium Cloveshoviense anni 747. non niſi ex Synodi decreto fieri cavet can. 24. Alia ratio eſt de Sanctimonialibus, quarum una cum ex monaſterio Mettenſi S. Petri detracta vel ejecta fuiſſet, recipi juſſa eſt, & *intra monaſterium in ergaſtulo poni*, decreto Synodi Mettenſis, anno 888. can. 9. Canonici regulares ſeculo 12. projiciebantur, ex epiſtola 38. Stephani Tornacenſis. Lege Horſtii Notas.

* add. edit. ejectiona: ſed deeſt mſ.

contra charitatem, ſi unius * ſcandalum multorum recompenſaveris pace; quippe qui ſua forte malitia fratrum cohabitantium turbare facile poterat unanimitatem. Conſoletur te illa Salomonis ſeoteutia: *Quem Deus negligit, nemo poteſt corrigere*; & illa Salvatoris: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur*: & illa beati Joannis Evangeliſtæ de ſchiſmaticis: *A nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*: & rurſus apud Apoſtolum: *Infidelis, ſi diſcedit, diſcedat*. Alioquin non eſt relinquenda virga peccatorum ſuper ſortem juſtorum, ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas. Melius eſt enim ut pereat unus, quam unitas.

Eccleſ. 7. 14. Matth. 15. 13. 1. Joan. 2. 20. 1. Cor. 7. 15.

a Ad Fratrem a Willelmi monachi Claræ-vallenſis.

EPISTOLA CIII.

Inſigni paupertatis religioſæ commendatione prævia, perſtringit in eo nimium in res terrenas affectum, cum damno pauperum, immo ſuo ipſius conjunctum, ut qui mallet ſua morti, quam amori Chriſti, cedere.

1 ETſi facie ignotus nobis; etſi corpore remotus a nobis, amicus tamen es; & amicitia notum jam nobis, & præſentem te facit. Hanc tibi, te neſciente, comparavit non caro & ſanguis, ſed ſpiritus Dei, qui Willelmum fratrem tuum æterna nobis ſocietate & ſpirituali charitate devinxit, ac per eum te quoque, ſi dignum judicas. At ſi ſapis, non contemnes eorum amicitiam quos Veritas beatos clamat, & reges pronuntiat cœlorum. Quam quidem beatitudinem non invidemus tibi: nec enim, communicata tibi, nobis minuitur; nec noſtri proinde termini reſtringuntur, ſi & tu regnaveris. Quænam vero invidiæ cauſa poteſt eſſe, ubi ſortium magnitudini conſortium multitudo nil detrahit? Volo te eſſe amicum pauperum, magis autem imitatorem. Ille gradus proficientium eſt, hic perfectorum. Amicitia pauperum, regum amicos conſtituit; amor paupertatis reges. Regnum denique cœlorum pauperum eſt; & eſt regiæ poteſtatis beare pro voluntate amicos. *Facite*, inquit, *vobis amicos de mammona inquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Vides quia magna dignitas ſancta paupertas ſit; ut non modo patrocinium ipſa ſibi non quærat, ſed & ferat indigentibus. Quale eſt hoc; abſque interventu cujuſpiam Angelorum, vel hominum, ſola divinæ gratiæ confidentia accedere per temetipſum ad vultum gloriæ, capeſſere ſumma rerum, attingere totius magnificentiæ culmen?

Pauperum dignitas. Matth. 5. 3. Pauperum amor & imitatio quanti. Pauperes reges. Luc. 16. 9.

2 Verum qualibus iſta tu tibi impedias rebus utinam ſine diſſimulatione attendas. Væ, væ, vapor eſt ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit; quod perennis luminis incircumſcriptam claritatem abſcondit; quod univerſitatis ſcientia fraudat; quod ſummæ privat dignitatis honore. Quouſque tu tantæ gloriæ præfers fœnum, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, carnem dico, & ejus gloriam? Siquidem *omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni*. Si ſapis, ſi habes cor, ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum, deſine jam ea ſequi quæ & aſſequi miſerum eſt. Beatus qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant. An non ea ſatius cum honore ſpernis, quam cum dolore perdis? An non ea prudentius Chriſti cedis amori, quam morti? Eſt in inſidiis prædo, cujus manibus nec te, nec tua potes ſubducere. Non poterit præviderì, quia, tamquam fur, in nocte ita veniet. Nihil intuliſti in hunc mundum, haud dubium quia nec quicquam auferes. Dormies ſomnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis. Sed noſti hæc: non eſt io docendo te ſuperflue laborandum. Orandum potius, ut quod tibi jam noſſe datum eſt, detur & implere prout oportet.

Terrenorum amor abjiciendus. Iſa. 40. 6. 1. Pet. 1. 24. Exhortatio ad contemptum terrenorum. 1. Tim. 6. 7.

Ad Magiſtrum b Gualterum de Calvo-monte. b

EPISTOLA CIV.

Hortatur eum ad fugam ſæculi; monens potiorem eſſe cauſam Chriſti, & animæ, quam parentum.

1 SÆpe meum animum dulciſſima tui ſubeunte memoria, doleo ſuper te, Gualtere cariſſime, cogitans, nimirum, illud tuæ juventutis decus, & ingenii acumen, ſcientiæ & eruditionis ornatum, quodque his omnibus excellentius eſt in Chriſtiano, tuos illos mores ingenuos quam inanibus ſtudiis atteras, dum de tantis muneribus, non auctori Chriſto, ſed rebus deſervias tranſitoriis. O, ſi (quod avertat Deus) mors inopinata, ſubripiens iſta, concuſſerit, heu! ſubito cuncta, velut ad impulſum urentis & furentis venti, tamquam fœnum, velociter areſcent, &, quemadmodum olera herbarum, cito decident. Quid ergo tecum tolles de omni labore tuo quem operatus fueris ſuper terram? Quid retribues Domino pro omnibus quæ tribuit tibi? Quid, inquam, lucri pro tot tibi creditis talentis referes creditori? O, ſi vacuam manum invenerit ille, ille donorum promptus quidem auctor, ſed importunus exactor! Veniet enim, veniet, & non tardabit, ad requirendum utique quod ſuum eſt cum uſura. Suum nempe aſſerit omne quod te in tua patria pompoſis, ſed periculoſis favoribus nobilitare videtur. Genus clarum, corpus aptum, forma elegans, ingenium velox, eruditionis utilitas, & honeſtas morum, glorioſa quidem ſunt, ſed ei a quo ſunt. Si tibi uſurpas, eſt qui quærat, & judicet.

Stimulus vehemens ad fugam mundi.

2 Eſto tamen: liceat tibi hæc interim adſcribere nomini tuo, & gloriari in laude tua, & vocari ab hominibus Rabbi, & facere tibi nomen grande duntaxat ſuper terram: quid tibi poſt mortem de his omnibus, niſi ſola fortaſſe memoria, relinquetur? & hoc quoque ſolummodo ſuper terram. Scriptum quippe eſt: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis*. Quod ſi hic eſt finis omnium laborum tuorum, (ut pace tua dixerim) quid habes amplius jumento? Siquidem & de tuo paleſrido, c cum mortuus fuerit, perhibebitur quia bonus fuit. Simul vide quid tibi ante tribunal illud terrificum reſpondendum ſit de eo quod acceperis in vano animam tuam, & animam talem; ſi tamen inveniaris nil egiſſe amplius de immortali & rationali ſpiritu tuo, quam quodvis pecus de ſuo: cum brutus utique ſpiritus non vivat, niſi quamdiu vivificat; & uno eodemque momento & vivificare pariter deſinat, & vivere. Quid, quæſo, dignum te judicabis, qui, factus ad imaginem factoris, tantæ in te majeſtatis non defendis dignitatem? & tu, homo cum d eſſes, honorem tuum non intelligens, comparatus jumentis inſipientibus, & ſimilis factus ſis illis? dum nil ſpirituale, videlicet, aut æternum elaboraveris, ſed, inſtar belluini ſpiritus, qui ut a corpore, ita cum corpore diſſolvitur, ſolis fueris contentus corporalibus ac temporalibus bonis, evangelici illius ſurdus auditor conſilii: *Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam*? Scriptum eſt autem quod non aſcendit in montem Domini, niſi *qui non accepit in vano animam ſuam*. Sed ne is quidem, niſi etiam fuerit innocens manibus, & mundo corde. Videris tu, an de tuis hoc operibus ſimul & cogitationibus præſumere audeas; ſin autem, attenoe quid mereatur iniquitas, ſi ſola ſufficit inutilitas ad damnationem. Et revera ſecura non erit ſpina, vel tribulus, ubi ſecuris inſru-

Pſal. 75. 6o. c d Joan. 6. 27. Pſal. 23. 4. Sterilitas ad damnationem ſufficit.

a Sic titulus in duobus Vaticanis, & in quibuſdam noſtris. In mſſ. Ciſtercienſibus inſcribitur, *ad Amicum exortatoria*. Ex fine vero epiſtolæ 106. conjicimus eſſe Ivonem, qui ſimul cum Willelmo ſubſcribit.

b Hoc nomine Doctores & litterarum præceptores appellare ſolet, ut in epiſtola 77. & 104. &c. Ita Thomas Stampanſis aliquando ſe *Magiſtrum*, aliquando *Doctorem* Cadumenſem dicit in Spicilegii tomo 2. pag. 237. & 240. In uno codice Vaticano legitur, *ad M. Walcherum*.

c Paleſridus, equus magnus & inſignis, qui per frenum ducitur.

d Editi addunt, *in honore*, ex Pſalmo 48. ſed deeſt mſ. & certe redundat hoc loco.

inſructuoſæ arbori poni videbitur: nec parcet pungenti qui minatur & ſterili. Væ igitur, væ iterum de quo dicetur: *Expectavi ut faceret uvas, & fecit labruſcas*.

Iſa. 5. 4.

3 Sed novi ego quam liquido & copioſe hæc, me quoque tacente, cogitare ſufficias; materno vero devinctus amore, necdum poſſis abjicere quod jam contemnere noris. Et quid ego ad hæc reſpondebo tibi? Ut matrem deſeras? ſed inhumanum videtur: ut cum ipſa maneas? ſed nec ipſi expedit ut ſit filio cauſa perditionis. Forte ut & mundo ſimul milites, & Chriſto? ſed nemo poteſt duobus dominis ſervire. Mater tua vult contraria tuæ, ac per hoc & ſuæ ipſius ſaluti. Elige ergo tu e duobus quod vis, aut unius videlicet ſatisfacere voluntati, aut utriuſque ſaluti. Verum, ſi multum eam diligis, deſere potius ipſam propter ipſam; ne, ſi Chriſtum deſeras, ut maneas cum ipſa, propter te pereat & ipſa. Alioquin male meruit de te quæ te peperit, ſi propter te perit. Quomodo enim non perit quæ ipſum quem peperit perimit? Et hæc dixerim, ut tuo aliquo modo carnali condeſcendam conſulamque affectui. Cæterum fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: etſi impium eſt contemnere matrem; contemnere tamen propter Chriſtum, piiſſimum eſt †. Nam qui dixit: *Honora patrem & matrem*, ipſe etiam dixit: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non eſt me dignus*.

Parentum amor ut ordinandus. — ** V. NOT.* — *Matth. 15. 4.* — *Matth. 10. 37.*

Ad Romanum Romanæ Curiæ Subdiaconum.

EPISTOLA CV.

Vitæ religioſæ propoſitum urget, mortis memoriam inculcans.

Bernardus Abbas Claræ-vallis Romano ſuo quod ſuo.

Bene feciſti, cariſſime, tui nobis per litteras & renovans dulcem memoriam, & excuſans moleſtiſſimam moram. Minime quidem deſiderantium te cordibus ulla potuit ſubrepere quandoque oblivio tuæ dilectionis; ſed te tui, fateor, pene oblitum eſſe putavimus, priuſquam illas litteras videremus. Nunc itaque rumpe moras, fac cito quod ſcripſiſti; & ſi veraciter ſtilus expreſſit affectum, efficaciter opus ſtilum teſtificetur. Quid tardas ipſum quem jamdudum concepiſti ſpiritum parturire ſalutis? Nil mortalibus vel morte certius, vel incertius hora mortis: ſiquidem, tamquam fur in nocte, ita veniet. Væ prægnantibus in illa die. Si ſupervenerit, & prævenerit hunc tam ſalutiferum partum, heu! perfodiet domum, ſanctum germen extinguet: *Cum enim dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperveniet eis interitus, ſicut dolor in utero habenti, & non effugient*. Volo te mortem, etſi non effugere, certe vel non timere. Juſtus quippe mortem, etſi non cavet, tamen non pavet. Denique ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Moritur quidem & juſtus, ſed ſecure; quippe cujus mors ut præſentis eſt exitus vitæ, ita introitus melioris. Bona mors, ſi peccato moriaris, ut juſtitiæ vivas. Hæc mors neceſſe eſt ut præcurrat, ut ſequatur illa ſecura. In hac vita, quamdiu durat, compara tibi illam quæ ſemper durat. Dum vivis in carne, morere mundo, ut poſt mortem carnis Deo vivere incipias. Quid enim, ſi conſciderit mors ſaccum corporis tui, dum te ſubinde circumdet lætitia? O quam *beati mortui qui in Domino moriuntur*, audientes a ſpiritu *ut requieſcant jam a laboribus ſuis*! Non ſolum autem, ſed & ſuccedit jucunditas de novitate, ac de æternitate ſecuritas. Bona proinde mors juſti propter requiem; melior propter novitatem; optima propter ſecuritatem. Econtra *mors peccatorum peſſima*. Et audi unde *peſſima*.

Maturanda ſalutis conſilia. — *1. Theſſ. 5. 3.* — *Sap. 4. 7.* — *Bona mors Juſtorum.* — *Apoc. 14. 13.*

Mala ſiquidem eſt in mundi amiſſione; pejor in carnis ſeparatione; peſſima in vermis ignisque duplici contritione. Eja ergo, feſtina, exi, recede: moriatur anima tua morte juſtorum, quo fiant & noviſſima tua horum ſimilia. O quam pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus! Fuge, quæſo: in via peccatorum ne ſteteris. Quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Cum panibus a occurrere fugienti paratos nos eſſe confidito.

Pſal. 33. 22. — *Malorum contra.* — *Pſal. 115. 15.* — a

Ad Magiſtrum b Henricum Murdach.

EPISTOLA CVI.

Ad capeſſendum religioſæ vitæ ſtatum excitat, ejus delicias breviter inſinuans.

Dilecto ſuo Henrico Murdach Bernardus, Abbas dictus de Clara-valle, ſalutem, & non in via.

1 Quid mirum, ſi inter proſpera fluctuas, & adverſa, qui necdum ſtatuiſti ſupra petram pedes tuos? At, ſi jures & ſtatuas cuſtodire judicia juſtitiæ Domini, quid horum te poterit ſeparare a charitate Chriſti? O, ſi ſcires & quid dicam! *Oculus, Deus, non vidit abſque te quæ præparaſti diligentibus te.* Sed tu, frater, qui, ut audivi, Prophetas legis, putas intelligis quæ legis? Nam, ſi intelligis, ſentis utique ſenſum propheticæ lectionis eſſe Chriſtum: Quem videlicet ſi apprehendere cupis, citius illum ſequendo, quam legendo, conſequi potes. Quid quæris verbum in Verbo, quod, jam caro factum, præſto eſt oculis? Jam enim de latibulo Prophetarum egreſſus eſt ad oculos Piſcatorum: jam de monte umbroſo & condenſo, tamquam ſponſus de thalamo ſuo, proſilivit in campum Evangelii. Jam qui habet aures audiendi, audiat illum clamantem in templo: *Qui ſitit, veniat ad me, & bibat*: &: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos*. Tu ergo times deficere ubi ſe Veritas reficere te promittit? Certe, ſi tantum te delectat tenebroſa aqua de nubibus aeris, quanto jucundius haurias de ſereniſſimis fontibus Salvatoris?

Iſa. 64. 4. — *Prophetiæ ſenſus Chriſtus.* — *Apprehenditur ſequendo.* — *Joan. 7. 37.* — *Matth. 11. 28.* — *Sequenti nil timendum.*

2 O, ſi ſemel paululum quid de adipe frumenti, unde ſatiatur Jeruſalem, deguſtares! quam libenter ſuas cruſtas rodendas litteratoribus Judæis relinqueres! O, ſi te unquam in ſchola pietatis ſub magiſtro Jeſu merear habere ſodalem! O, ſi mihi liceat purificatum prius tui pectoris vaſculum ſupponere unctioni quæ docet de omnibus! O quam libens tibi pariter calidos panes, quos utique adhuc fumigantes, & quaſi modo de furno (ut ajunt) recens tractos, de cœleſti largitate crebro Chriſtus ſuis pauperibus frangit! Utinam ſi quam mihi guttam quandoque de pluvia voluntaria, quam ſegregavit hæreditati ſuæ, ſtillare dignetur in dulcedine ſua pauperi Deus, mox eam tibi poſſem refundere, & rurſus a te viciſſim recipere quod ſenſeris! Experto crede: aliquid amplius invenies in ſilvis, quam in libris. Ligna, & lapides docebunt te quod a magiſtris audire non poſſis. An non putas poſſe te ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo? An non montes ſtillant dulcedinem; & colles fluunt lac & mel, & valles abundant frumento? Multis occurrentibus mihi dicendis tibi, vix me teneo. Sed quia non lectionem, ſed orationem petis, adaperiat Dominus cor tuum in lege ſua, & in præceptis ſuis. Vale.

Silvæ & ſolitudo plus docent quam libri.

3 Idipſum ipſi Willelmus & Ivo. Quid ſuper hoc vobis dicemus? Quod vos videre, & ad quid deſideremus, ſcitis: quantum vero, nec nos dicere, nec vos ſcire poteſtis. Oramus ergo Deum ut vobis quo

nos

a Modus loquendi Bernardo familiaris, ut in epiſtolis 107. num. 124. num. 2. &c.

b Scholis apud Anglos præfectus erat Henricus iſte, natione Anglus, cujus diſcipulos fuiſſe Willelmum & Ivonem patet ex fine epiſtolæ. Bernardi monitis tandem acquievit Henricus, factus monachus Claræ-vallenſis, dein abbas Vallis-claræ; tum tertius abbas Fontanenſis in Anglia ex epiſtolis nunc ordine 320. & 321, ac demum, depoſito per Eugenium III. Guillelmo theſaurario, archiepiſcopus Eboracenſis: qua de re variæ epiſtolæ infra. Lege Guillelmum Neubrigenſem in lib. 1. cap. 7. Rogerium Hovedenum ad ann. 1140. & Roberti de Monte Appendicam ad Sigebertum.

nos præiſſe debueratia tribuat vel ſequi, quatenus & in
hoc tantæ vos humilitatis magiſtrum teneamus, cum,
videlicet, non deſpexeritis magiſter ſequi diſcipulos.

* *al.* Beverlaco, *diœceſis Eboracenſis in Angliа.*

Ad Thomam Præpoſitum de Beverla *

EPISTOLA CVII.

V. Ep. 411. *Thomas iſte Ordini Ciſtercienſi in Clara-valle ſeſe devoverat; ſed procraſtinantem Bernardus hortatur ſerio ad promiſſa, ſeu vota perſolvenda. At ſurdo cantatum ſequens docebit epiſtola, ubi infelicem Thomæ exitum commemorat. In hac vero tota ſalutis œconomia profundiſſime deſcribitur.*

Thomæ dilecto filio Bernardus, quod filio.

1 QUid opus eſt verbis? Fervens ſpiritus, & ve-
hemens deſiderium, aperiri ſola lingua non ſuf-
ficit. Loquantur nobis affectum tuum & re-
liqua membra. Præſens melius & innoteſces nobis,
& nos cognoſces. Jamdudum ab invicem tenemur al-
terutrum debitores: ego fidelis curæ, tu humilis o-
bedientiæ. Probet utrumque, ſi placet, opus, non
ca[ll]imus. Volo te & tibi uſurpare, & in me proba-
Joan. 5. 36. re illam Unigeniti vocem: *Opera quæ dedit mihi Pa-
ter ut faciam, ipſa teſtimonium perhibent de me.* Sic
revera, ſic unici Filii ſpiritus teſtimonium perhibet
ſpiritui noſtro quod filii Dei ſumus & nos, cum, ſu-
ſcitans ex operibus mortuis, largitur opera vitæ. Non
ex foliis, non ex floribus, ſed ex fructu arbor bona,
Matth. 7. 16 malave dignoſcitur. Denique *a fructibus*, ait, *cogno-
ſcetis eos*. Opera ergo, & non verba diſcernunt inter
filios Dei, & filios diffidentiæ. Operibus proinde de-
ſiderium & aperi tuum, & experire noſtrum.

2 Deſideramus præſentiam tuam; quærimus opta-
tam, immo promiſſam exigimus. Cur tanto? Nil in
Corporis & mundi bona vana & caduca. ea ſane expetimus de carne & ſanguine. Aut profice-
re ex te cupimus, aut prodeſſe tibi. Generoſitas ſangui-
nis, proceritas corporis, forma elegans, juvenilis de-
cor, prædia, palatia, immenſa ſupellex, inſulæque
dignitatum; adde & mundi ſapientiam, de mundo
ſunt hæc; & mundus quod ſuum eſt diligit. Sed quo-
uſque? Noo ſolum enim non ſemper, utpote qui non
ſemper erit; verum nec diu quidem. Diu ſiquidem iſta
in te mundus habere non poterit; & te quippe ipſum
in brevi non habiturus: nam breves dies hominis ſunt.
Mundus quidem cum ſuis concupiſcentiis tranſit; ſed te
prius emittit, quam ipſe pertranſit. Quid te ſine fine
delectat amor mox finiendus? Nos vero te, non tua,
Bernardi amor purus. diligimus: tua ſunt a quo ſunt. Tu, tuæ promiſſionis
memor, tui nobis copiam diutius non negaris aman-
tibus te ſinceriter, & amaturis perenniter. Pure ſi-
quidem nos amantes in vita noſtra, in morte quoque
non erimus ſeparati. Nam ea quæ in te, vel potius
tibi appetimus, non hujus corporis ſunt, nec hujus
temporis tantum; ideoque nec cum corpore defi-
ciunt, nec cum tempore prætereunt: quinimmo, po-
ſito corpore, plus delectant, poſt tempora durant.
Nil ſimile habent cum ſupra enumeratis eorumve ſi-
milibus quæ utique inſunt tibi, non ex Patre, ſed
ex mundo. Quid horum enim vel non prævenit mor-
tem, vel non invenit?

3 At vero iſta optima pars eſt, quæ non auferetur
Res divinas filii hujus ſeculi non percipiunt. in æternum. Quid iſtud? Nec oculus vidit, nec auris
audivit, nec in cor hominis aſcendit. Qui homo eſt,
& ſecundum hominem ambulat; qui, videlicet, (ut ma-
nifeſtius dicam) carni adhuc acquieſcit & ſanguini, quid
illud ſit penitus neſcit: quia caro & ſanguis non re-
velabunt quæ ſolus revelat Deus per Spiritum ſuum.
Animalis ergo homo ad hoc ſecretum nequaquam ad-
mittitur, ſiquidem non percipit ea quæ ſunt ſpiritus
1. Cor. 2. 14. Dei. Beati qui audiunt; *Vos autem dixi amicos, quia
Joan. 15. 15. omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.*

A O ſæculum nequam, quod ſolos tuos ſic ſoles beare
amicos, ut Dei facias inimicos, conſequenter & in-
dignos conſilio Beatorum! Plane enim qui amicus vult
eſſe tuus, inimicus Dei conſtituitur. Quod ſi ſervus
neſcit quid faciat Dominus ejus, quanto minus ini-
micus? Porro autem amicus ſponſi ſtat, & gaudio
gaudet propter vocem ſponſi; unde & loquitur: *Ani-* Cant. 5. 6.
ma mea liquefacta eſt, ut dilectus locutus eſt. Amicus
itaque mundi excluditur a conſilio amicorum Dei, qui
noo ſpiritum hujus mundi acceperunt, ſed ſpiritum qui
ex Deo eſt, ut ſciant quæ a Deo donata ſunt ſibi.
Confiteor tibi, Pater, quia abſcondiſti hæc a ſapien-
tibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. Ita, Pa- Matth. 11. 26.
B ter, quia ſic fuit placitum coram te, non quia ſit me-
ritum vel ab ipſis. Omnes enim peccaverunt, & egent
gloria tua, ut gratis mittas Spiritum Filii tui claman-
tem in cordibus filiorum adoptionis: Abba, pater.
Hoc quippe ſpiritu qui aguntur, hi filii ſunt, nec pa-
terno prorſus arcendi conſilio. Habent nempe in ſe ma-
nentem ſpiritum, qui ſcrutatur etiam profunda Dei.
Denique quid ignoreot quos unctio docet de omnibus?

4 Væ vobis, filii hujus ſæculi, a veſtra inſipiente Filiorum hujus ſæculi infelicitas.
prudentia, ignorantes ſpiritum ſalutarem, nec parti-
cipantes conſilio quod ſolus ſoli Pater eructat Filio,
excepto cui voluerit Filius revelare. *Quis cognovit* Rom. 11. 34.
ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? Non
C equidem nullus, ſed rarus: ſoli ſane qui veraciter di-
cere poſſunt: *Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe* Joan. 1. 18.
enarravit nobis. Væ mundo a ſtrepitu. Clamat in po-
pulis idem Unigenitus, tamquam magni conſilii Ange-
lus: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et quoniam Matt. 13. 9. Luc. 8. 8.
dignos non invenit ſenſus quibus Patris committat
arcanum, texit parabolas turbis, ut audientes non au-
diant, & videntes non intelligant. Cæterum amici ſe-
orſum audiunt: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni* Ibidem. 10.
Dei: quibus & loquitur: *Nolite timere, puſillus grex,* Luc. 12. 32.
quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum. Qui
ſunt hi? Utique *quos præſcivit, & prædeſtinavit con-* Rom. 8. 29.
formes fieri imaginis Filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus Secretum Dei filiis & amicis panditur.
D *in multis fratribus.* Magnum, ſecretumque innotuit
conſilium. Novit Dominus qui ſunt ejus: ſed quod
notum erat Dei, manifeſtatum eſt hominibus. Nec
alios ſane dignatur tanti participatione myſterii, niſi
eos ipſos quos ſuos præſcivit, & prædeſtinavit Nam
quos prædeſtinavit, hos & vocavit. Quis enim ſane,
niſi vocatus, ad Dei accedat conſilium? *Quos* autem Rom. 8. 30.
vocavit, hos & juſtificavit. Oritur quippe Sol, non is Ibidem.
qui quotidie oriri cernitur ſuper bonos & malos; ſiqui-
dem ſolis ad conſilium vocatis a prophetica pronun-
tiatione promittitur: *Vobis*, inquit, *qui timetis Deum, o-* Malach. 4. 2.
rietur ſol juſtitiæ. Manentibus igitur in tenebris filiis dif-
fidentiæ, evadit in novam hanc lucem lucis filius de po-
E teſtate tenebrarum, ſi tamen jam fidenter Deo dicere
poteſt: *Particeps ego ſum omnium timentium te.* Vides quia Pſal. 118. 63.
præcedit timor, ut ſequatur juſtificatio? Forſitan ergo
timore vocamur, amore juſtificamur. Denique *juſtus ex* Timor ſalutis initium.
fide vivit, illa proculdubio quæ operatur ex dilectione. Rom. 1. 17.

5 Audiat itaque in ſui vocatione peccator quod ti-
meat; & ſic accedens ad Solem juſtitiæ, videat illu-
minatus quod diligat. Quidnam eſt illud? *Miſericor-* Pſal. 102. 17.
dia Domini ab æterno, & uſque in æternum, ſuper ti- Amor juſtificat.
mentes eum. Ab *æterno* propter prædeſtinationem; *in
æternum* propter beatificationem. Altera carens princi-
pio, altera neſciens finem. Siquidem quos ab æterno
prædeſtinat, in æternum beatificat, intercedente ſane
F media vocatione una cum juſtificatione, dumtaxat in
adultis. Sic ad ortum Solis juſtitiæ ſacramentum ab- Prædeſtinationis œconomia.
ſconditum a ſeculis de prędeſtinatis & beatificandis,
emergere quodammodo incipit ex abyſſo æternitatis,
dum quiſque vocatus per timorem, juſtificatus per a-
morem, pręſumit ſe quoque eſſe de numero beatorum;
ſciens nimirum quia quos juſtificavit, illos & magni-
ficavit. Quid enim? Audit ſe vocari, cum timore con-
cutitur: ſentit & juſtificari, cum amore perfunditur, &
de

a Ita ſcripti omnes; niſi quod in nonnullis legitur, *Siquidem ſol ad conſilium*, &c. In primis editis & poſterioribus pleriſque, poſt, *bonos & malos, ſed qui timentibus Deum prophetica pronuntiatione promittitur ſolis ad conſilium vocatis: Vobis inquit*, &c.

de magnificatione diffidet? Initiatur, provehitur, & de ſola conſummatione deſperabit? Nempe ſi initium ſapientiæ timor Domini, in quo dicta eſt eſſe noſtra vocatio; quid, niſi provectus in ſapientia eſt amor Dei, is dumtaxat qui interim ex fide eſt; ex quo & noſtra ſit juſtificatio? Quid item, niſi conſummatio in ſapientia eſt ipſa quam in fine ſperamus de divina illa & deifica viſione glorificatio? Sic abyſſus abyſſum invocat in voce cataractarum ſuarum, cum in terrore judiciorum ſuorum immenſa illa Æternitas, & æterna Immenſitas, cujus ſapientię non eſt numerus, cor hominis pravum & inſcrutabile mira ſua bonitate & potentia educit in admirabile lumen ſuum.

Vocatio peccatoris.

6 Verbi gratia, ponamus hominem in ſæculo, ſęculi adhuc & ſuæ carnis amore retentum; & cum terreſtris hominis imaginem portet, incubantem terrenis, nil de cœleſtibus cogitantem. Quis hunc non videat horrendis circumfuſum tenebris, niſi qui in eadem mortis umbra ſedet? quippe cui nullum adhuc ſuæ ſalutis ſignum eluxerit; cui necdum in aliquo interna teſtetur inſpiratio, an boni de ſe quippiam æterna teneat prædeſtinatio. At vero, ſi ſuperna eum miſeratio dignanter quandoque reſpexerit, immiſeritque ſpiritum compunctionis, quatenus ingemiſcat, & reſipiſcat, mutet vitam, domet carnem, amet proximum, clamet ad Deum, proponatque de cętero vivere Deo, non ſęculo: ex qua deinde ſuperni luminis gratuita viſitatione, & ſubita mutatione dexterę Excelſi, agnoſcat ſe merito quidem, non jam iræ, ſed gratiæ filium; quippe qui paternum erga ſe divinæ bonitatis experitur affectum: quod ſe utique hactenus in tantum latuerat, ut non ſolum neſciret, utrumnam dignus foret amore, an odio; verum etiam odium magis, & non amorem, propria converſatio teſtaretur; erant enim tenebræ adhuc ſuper faciem abyſſi; nonne is tibi videtur quaſi de abyſſo profundiſſima & tenebroſiſſima horrendæ ignorantiæ in aliam quamdam quoque trahi abyſſum e regione amœnam & lucidam claritatis æternæ?

Illuminatio.

7 Et tunc demum quaſi dividit Deus lucem a tenebris, cum peccator, Sole illuceſcente juſtitię, abjectis operibus tenebrarum, induitur arma lucis; & is, quem prior vita ac propria conſcientia, tamquam revera filium gehennæ, deputaverat ardoribus ſempiternis, ad tantam viſitantis ſe Orientis ex alto dignationem reſpirans, gloriari etiam incipit præter ſpem in ſpe glorię filiorum Dei, quam jam, nimirum e vicino, revelata facie, exultans, novo in lumine ſpeculatur, & dicit: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine; dediſti lætitiam in corde meo.* O Domine, quid eſt homo, quia innotuiſti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Jam ſe, o bone Pater, vermis viliſſimus, & odio digniſſimus ſempiterno, tamen confidit amari, quoniam ſe ſentit amare: immo, quia ſe amari pręſentit, non redamare confunditur. Jam apparet in lumine tuo, o inacceſſibilis Lux, quid boni penes te, etiam cum malus eſſet, miſerum maneret homunculum. Amat proinde non immerito, quia amatus eſt ſine merito: amat ſine fine, quia ſine principio ſe cognoſcit amatum. Prodit in lucem, ad miſeri conſolationem, magnum conſilium quod ab æterno latuerat in ſinu æternitatis; quod nolit, videlicet, Deus mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur, & vivat. Habes, homo, hujus arcani indicem ſpiritum juſtificantem, eoque ipſo teſtificantem ſpiritui tuo quod filius Dei & ipſe ſis. Agnoſce conſilium Dei in juſtificatione tui: confitere, & dic: *Conſilium meum juſtificationes tuæ.* Pręſens namque juſtificatio tui & divini eſt conſilii revelatio, & quędam ad futuram gloriam pręparatio. Aut certe prędeſtinatio ipſa potius pręparatio eſt; juſtificatio autem magis jam appropinquatio. Denique ait: *Agite pœnitentiam, quia appropinquavit regnum cœlorum.* Audi & de prædeſtinatione, quod ipſa ſit pręparatio. *Percipite*, inquit, *regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.*

Pſal. 4. 7.
Pſal. 143. 3.
Amor Dei, nota prædeſtinationis.
Pſal. 118. 24.
Matth. 3. 2.
Mat. 25. 34.

8 Nemo itaque ſe amari diffidat qui jam amat. Libenter Dei amor noſtrum, quem prævenit, ſubſequitur. Nam quomodo redamare pigebit quos amavit & necdum amantes? Amavit, inquam, amavit. Habes enim dilectionis pignus ſpiritum; habes & teſtem fidelem Jeſum, & hunc crucifixum. O geminum, ipſumque firmiſſimum Dei erga nos amoris argumentum! Chriſtus moritur, & meretur amari: Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur; iſte ut ametur. Ille ſuam multam dilectionem in nobis commendat; iſte & dat. In illo cernimus quod amemus; ab iſto ſumimus unde amemus. CHARITATIS igitur ab illo occaſio; ex iſto affectio. Quanta confuſio! Dei filium ingratis oculis cernere morientem! quod quidem facile contingit, ſi deſit Spiritus. Nunc autem, quia *charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis*, amati amamus; amantes amplius meremur amari. Si enim, cum adhuc inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati ſalvi erimus in vita ipſius. Quid enim? qui proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, non etiam omnia cum ipſo daturus eſt nobis?

Geminum ſalutis noſtræ indicium.
Rom. 8. 32.

9 Cum ergo geminum teneamus noſtrę ſalutis indicium, geminam Sanguinis, & Spiritus effuſionem; neutra ſine altera prodeſt. Nam nec Spiritus datur, niſi credentibus in Crucifixum; nec fides valet, ſi non operatur ex dilectione. Dilectio autem donum Spiritus eſt. Quod ſi ſecundus homo (Chriſtum loquor) factus eſt non ſolum in animam viventem, ſed etiam in ſpiritum vivificantem; ex uno, videlicet, moriens, ex altero mortuos ſuſcitans; quid mihi prodeſſe poteſt quod in ipſo moritur, abſque eo quod vivificat? Denique ipſe ait: *Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui vivificat.* Quid eſt autem, *vivificat*, niſi juſtificat? Cum enim mors animę peccatum ſit, (*anima quippe quæ peccaverit, ipſa morietur*) vita ejus ſine dubio juſtitia eſt, quoniam *juſtus ex fide vivit*. Juſtus autem quis eſt, niſi qui amanti ſe Deo vicem rependit amoris? Quod non fit, niſi revelante Spiritu per fidem homini ęternum Dei propoſitum ſuper ſua ſalute futura. QUÆ ſane REVELATIO non eſt aliud, quam infuſio gratię ſpiritalis, per quam, dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum pręparatur, quod caro & ſanguis non poſſident; ſimul accipiens in uno Spiritu, & unde ſe pręſumat amatum, & unde redamet, ne gratis amatus ſit.

Fides otioſa inutilis.
Joan. 6. 64.
Ezech. 18. 4.
Rom. 1. 17.

10 Hoc itaque eſt illud ſacrum, ſecretumque conſilium quod a Patre Filius in Spiritu-ſancto accipiens, ſuis quos novit per eumdem Spiritum, juſtificando nos, communicat; & communicando juſtificat: quando id quiſque accipit in ſui juſtificatione, ut incipiat & ipſe cognoſcere, ſicut & cognitus eſt; cum, videlicet, datur & ipſi pręſentire aliquid de ſua ipſius futura beatitudine, quemadmodum ab ęterno latuit in prędeſtinante, plenius appariturum in beatificante. De qua tamen jam percepta ſuimet ex parte notitia interim quidem glorietur in ſpe, nondum tamen in ſecuritate. Quam miſerandi qui ad tam jucundum juſtorum conſilium nullum adhuc tenent ſuę vocationis teſtimonium? Domine, quis credidit auditui noſtro? O, utinam ſaperent, & intelligerent! Verum, niſi crediderint, non intelligent.

11 Sed habetis & vos, o infelices ſæculi male ſecuri amatores, veſtrum ſeorſum a juſtis conſilium. Squama ſquamæ conjungitur, & non eſt ſpiraculum in vobis. Habetis, inquam, & vos, o impii, communicatum ad invicem conſilium; ſed plane adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Etenim ſi, dicente Scriptura, [a] *Pietas eſt cultus Dei*, profecto quiſquis plus amat mundum, quam Deum, impius, atque idololatra eſſe convincitur, colens & ſerviens creaturæ potius, quam Creatori. Habentibus autem (ut dictum eſt

Conſilium Juſtorum, & peccatorum, ſicut & finis.

a Locus eſt Jobi cap. 28. verſu 28. ſecundum Septuaginta Interpretes ἰδὺ ϑεοσέβεια ἐςὶ σοφία. *Ecce Dei eſt ſapientia*. Vulgata: *Ecce timor Domini ipſa eſt ſapientia*:

eſt) ſanctis, atque impiis, ſuum ad ſe quibuſque conſi-
lium, magnum proculdubio inter utroſque chaos fir-
Pſal. 1. 5. matum eſt. Nam quomodo juſtus longe ſe facit a con-
ſilio, & concilio malignantium, ita nec reſurgunt o-
a mnino impii in judicio, neque peccatores in conſilio a
juſtorum. Eſt quippe juſtorum conſilium pluvia vo-
luntaria, quam ſegregavit Deus hæreditati ſuæ: eſt
conſilium vere ſecretum, deſcendens, nimirum, ſicut
pluvia in vellus: eſt fons ſignatus, cui alienus non
communicat; eſt ſol juſtitiæ, qui timentibus Deum
tantum oritur.

12 Porro cæteros advertens Propheta in ſui ſicci-
tate, & cæcitate remanentes, juſtorum ſiquidem im-
bris & lucis expertes; infœcundos ac tenebroſos, con-
Jerem. 7. 28. fuſos & averſos, ſubſannat, & notat; *Hæc eſt*, inqui-
ens, *gens quæ non audivit vocem Dei ſui*. Non vul-
tis, o miſeri, dicere eum David; *Audiam quid lo-*
Pſal. 84. 9. *quatur in me Dominus Deus*, Utique foris fuſi in vani-
tates & inſanias falſas, intimum, optimumque non
Pſal. 4. 3. requiritis veritatis auditum, *Filii hominum, uſquequo
gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis
mendacium?* Surdi ad vocem veritatis, ignorantes con-
ſilium cogitantis cogitationes pacis, ſed & loquentis
pacem in plebem ſuam, & ſuper ſanctos ſuos, & in
Joan. 15. 3. eos qui convertuntur ad cor. *Jam vos*, inquit, *mun-
di eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum vobis*. Ergo
qui hunc ſermonem non audiunt immundi ſunt.

13 Cæterum tu, o cariſſime, huic voci Dei tui,
dulciori ſuper mel & favum, ſi præparas aurem inte-
riorem, fuge curam exteriorem, ut, expedito, &
vacante interno ſenſu, dicas & tu cum Samuele: *Lo-*
1. Reg. 3. 10. DEI vox in ſecreto, non in publico audiri poteſt. *quere, Domine, quia audit ſervus tuus*. Vox hæc non
ſonat in foro, ſed nec auditur in publico. Secretum
conſilium ſecretum quærit & auditum. Auditui tuo
gaudium pro certo dabit & lætitiam, ſi ſobria aure
Geneſ. 12. 1. perceperis. Abrahæ præcipitur exire de terra, & de
cognatione ſua, ut videre, & poſſidere mereretur ter-
Geneſ. 29. 13 ram viventium. Jacob, relicto fratre, & patria, Jorda-
nem tranſit in baculo, & excipitur Rachelis amplexi-
Geneſ. 39. 1. bus. Joſeph dominatur Ægypto, mercatione furtiva
patri ſublatus & patriæ. Eccleſiæ jubetur, ut concu-
piſcat Rex decorem ejus, oblivіſci populum ſuum, &
Pſal. 44. 11. domum patris ſui. Puer Jeſus inter cognatos & notos
Luc. 2. 44. a parentibus quæritur, nec tamen invenitur. Fuge
fratres tuos & tu, ſi tuam vis invenire ſalutem. Fu-
Fuga neceſſaria. ge, inquam, de medio Babylonis, fuge a facie gla-
dii Aquilonis. Parati ſumus cum panibus occurrere
fugienti. Abbatem tuum me nominas; non renuo in-
terim propter obſequium. Obſequium dico, non quod
exigam, ſed quod exhibeam, ſicut *Filius hominis non
venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & animam ſuam dare in
redemptionem pro multis*. Veruntamen, ſi dignum ju-
dicas, accipe condiſcipulum quem magiſtrum eli-
gis. Unus ſit ambobus magiſter Chriſtus; & ipſe
ſit epiſtolæ finis qui finis eſt ad juſtitiam omni cre-
denti.

* v. epiſt. 382.

Ad THOMAM de ſancto Audomaro *, poſt tran-
ſgreſſionem promiſſionis ſuæ veniendi
ad converſionem,

EPISTOLA CVIII.

*Hunc, relictis ſtudiis, religionem ingredi hortatur, pro-
poſito Thomæ de Beverla exitu infelici*,

Cariſſimo filio ſuo THOMÆ frater Bernardus Cla-
ræ-vallis vocatus Abbas, in ſpiritu
timoris ambulare.

1 BEne facis, agnoſcens debitum b tuæ promiſſio-
nis, & dilatæ reatum ſolutionis non diffitens.
Sed volo te non ſolum quid, ſed & cui promiſeris,
A cogitare: nam ego mihi nihil uſurpo ex eo quod me
coram, & non mihi promiſſum, ipſe mecum recolis.
Fruſtra proinde times exprobratum tibi iri a me ſuper
fruſtratoria dilatione, qui teſtis accitus ſum, & non
dominus voti. Vidi, & gaviſus ſum; & hoc oro, ut Voti dilati aut fruſtrati reus, Deo injurius, non homini.
gaudium meum plenum ſit; quod non erit, niſi cum
fuerit impleta promiſſio. Terminum poſuiſti, quem
non oportuit tranſgredi. Trangreſſus es; quid ad me?
tuo Domino ſtas, aut cadis. Mihi ſane decretum eſt
pro imminenti periculo non probris, non minis agere
tecum, ſed monitis; idque quatenus æquo admiſeris
animo. Si me audieris, bene; ſi non, ego non judi-
co quemquam; eſt qui quærat, & judicet: qui enim
B judicat nos Dominus eſt. Et hinc tibi plus timendum 1. Cor. 4. 4.
arbitror, ac dolendum, quia non homini, ſed Deo men-
titus es, Etſi ego tuæ (ut vis) verecundiæ parco co- Verecundia mala quæ.
ram hominibus; num illa quæ coram Deo eſt impu-
dentia impunita relinquitur? Quid, quæſo, rationis
habet verecundari ad diem hominis, & vultum Dei
non vereri? *Nam vultus Domini ſuper facientes mala*, Pſal. 33. 17.
Tu ergo plus times opprobria, quam tormenta; &
qui trepidas ad linguam carnis, contemnis gladium
qui devorat carnes? Hæccine eſt illa morum pulcher-
rima compoſitio qua informari te ſcribis ſcientiæ hu-
jus apprehenſione, cujus ſtudio & amore ſic ferves, ut
non verearis ſancto propoſito præjudicium facere?

C 2 Sed, quæſo te, quod memoriale virtutis, quæ laus
diſciplinæ, quis ſcientiæ profectus, vel artis fructus,
trepidare timore ubi non eſt timor, & timorem Do-
mini relinquere? Quam ſalubrius diſceres Jeſum, & Scientia ſaluberrima ſcire Jeſum. Quinam ejus capaces.
hunc crucifixum! quam utique ſcientiam haud facile,
niſi qui mundo crucifixus eſt, apprehendit. FALLERIS,
fili, falleris, ſi te putas invenire apud mundi magi-
ſtros quam ſoli Chriſti diſcipuli, id eſt, mundi con-
temptores, Dei munere aſſequuntur. Nec enim hanc
lectio docet, ſed unctio; non littera, ſed ſpiritus;
non eruditio, ſed exercitatio in mandatis Domini. *Se-* Oſee 10. 12.
minate, inquit, *vobis juſtitiam, metite ſpem vitæ, il-
luminate vobis lumen ſcientiæ*. Vides quia non recte pro-
D ditur ad lumen ſcientiæ, niſi juſtitiæ germen pro-
cedat * ad animam, ex quo formetur granum vitæ, * al. præcedat.
& non palea gloriæ. Quid ergo? Nondum tibi ad ju-
ſtitiam ſeminaſti; nondum ſpei manipulos meſſuiſti; & Præpoſterum ejus deſiderium.
veram te præſumis ſectari ſcientiam? niſi forte pro ve-
ra ſupponitur illa quæ inflat. Et ſtultius erras appen-
dens argentum tuum non in panibus; & labores tuos
non in ſaturitate. Obſecro, redi ad cor, & adverte
hunc annum, * terminum quem tu tibi indulſiſti in in- * Edit. annuum.
juriam Dei, non eſſe annum placabilem Domino, ſed
diſcordiæ ſeminarium, iræ fomitem, nutrimentum a- Dilatio voti periculoſa.
poſtaſiæ, qui ſpiritum extinguat, gratiam intercludat,
teporem afferat illum qui Deo ſolet vomitum provo-
E care.

3 Heu, heu, videris mihi uno ſpiritu ambulare, ſi-
cut & uno cenſeri nomine, cum altero illo Thoma,
olim, ſcilicet, præpoſito de Beverla *, qui cum ſe ſimi- * de quo præced. Ep.
liter noſtro Ordini, & noſtræ domui toto deſiderio de-
voviſſet, cœpit induciari, & ita paulatim refrigeſce-
re, donec ſubita & horrenda morte præreptus, fa-
ctus de medio eſt ſecularis & prævaricator, & duplo
filius gehennæ; quod ab eo, ſi fieri poteſt, avertat
miſericors, & miſerator Dominus. Exſtat epiſtola, Thomæ de Beverla infelix procraſtinatio & prævaricatio.
quam ad eum fruſtra ſcripſi: niſi quod meam ipſius
animam liberavi, denuntians, quod in me fuit, quæ
oportuit fieri cito. Beatus foret, ſi me audiſſet. Diſ-
F ſimulavit; mundus ego ſum a ſanguine ejus, Verum
id non ſufficit mihi, quia, etſi ſum in facto iſto ſecu-
rus de me, illa tamen, quæ non quærit quæ ſua ſunt,
charitas urget me lugere illum qui ſecurus non exiit,
quoniam male ſecurus vixit. O judiciorum Dei abyſ-
ſus multa! o terribilis in conſiliis Deus ſuper filios
hominum! Spiritum donavit quem erat denuo
ablaturus, ut eſſet ſupra modum peccans peccatum;
&

a Ita ſcribendum, non *concilium*, ut in Pſalmo 2. *Conſilium* e-
nim exigit ſenſus, & ſic habent mſſ.
b Votum appellat Bernardus ejuſmodi promiſſum, quo quis ſe
in religionem ingredi coram eo ſtatuerat. Confer epiſtolam 395.
& ſermonem 63. in Cantica num. 6. ubi Novitiorum lapſum &
caſum luget.

& gratia ſubintravit, ut abundaret delictum: quod tamen non fuit culpa dantis, ſed addentis prævaricationem. Sui nimirum arbitrii erat, quod male liber liberum habuit contriſtare ſpiritum, contemnere gratiam, nec mancipare effectui ſuggeſtum Dei, ut poſſet dicere: *Gratia Dei in me vacua non fuit*.

1. Cor. 15. 10

4 Tu, ſi ſapis, illius inſipientia proderit tibi, & lavabis manus tuas in ſanguine peccatoris, & curabis cito abſolvere te a laqueo perditionis, me a timore horribili. Ego enim haud ſecus fero, fateor, averſionem tuam, quam eviſcerationem meam; quoniam cariſſimus factus es mihi, & paterno te amplector affectu. Ea propter ad omnem recordationem tui animam meam tranſverberat gladius iſte timoris, tanto acerbius, quanto te minus timentem conſidero. Scio nempe ubi de talibus legerim: *Cum dixerint, Pax & ſecuritas, tunc ſubitaneus eis ſuperveniet interitus, tamquam in utero habenti, & non effugient*. Multa autem præſentio imminere tibi pavenda tardanti reſipiſcere, tamquam multa expertus, quæ, o, ſi cognoviſſes & tu! Crede ergo experto, crede amanti, cui ex altero non falli, ex altero non fallere ineſſe cognoſcis.

1. Theſſ. 5. 3

Reſipiſcentiæ dilatæ pericula.

a Ad illuſtrem juvenem GAUFRIDUM de Perrona, [a] & ſocios ejus.

EPISTOLA CIX.

Nobiles juvenes ob religioſæ vitæ propoſitum prædicat, & ad perſeverantiam hortatur.

Dilectis filiis GAUFRIDO, & ſociis ejus, Bernardus Abbas dictus Claræ-vallis, ſpiritum conſilii & fortitudinis.

1 SErmo, qui inſonuit, ædificat multos, immo univerſam lætificat civitatem Dei ita, ut lætentur cœli, & exultet terra, & omnis lingua glorificet Deum de veſtra converſione. Terra mota eſt, quia cœli diſtillaverunt a facie Dei Sinai, pluentes iſtis diebus ſolito abundantius pluviam voluntariam, quam ſegregavit Deus hæreditati ſuæ. Non apparebit ultra vacua in vobis crux Chriſti, quemadmodum in multis filiis diffidentiæ; qui, tardantes converti ad Dominum de die in diem, improviſa morte ſubtracti, in puncto deſcendunt ad inferos. Omnino refloruit, & nunc quaſi de novo lignum in quo pependit Dominus gloriæ, qui mortuus eſt, non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qui erant diſperſi congregaret in unum. Ipſe, ipſe colligit vos qui diligit vos tamquam viſcera ſua; tamquam fructum pretioſiſſimum crucis ſuæ; tamquam digniſſimam recompenſationem effuſi Sanguinis ſui. Si ergo gaudent Angeli ſuper uno peccatore pœnitentiam agente; quid in tam multis, & illis peccatoribus? qui quanto illuſtriores videbantur in ſæculo, ſcientia, genere, juventute, tanto pluribus erant perditionis exemplum. Legeram: *Non multos nobiles, non multos ſapientes, non multos potentes elegit Deus*: at nunc, præter regulam, mira Dei potentia, talium convertitur multitudo. Viluſcit gloria præſens; juventutis flos conculcatur; non reputatur generoſitas; ſapientia mundi ſtultitia judicatur; non acquieſcitur carni & ſanguini; parentum & carorum renuntiatur affectibus; favores, & honores, & dignitates reputantur ut ſtercora, ut Chriſtus lucrifiat. Laudarem vos, ſi vobis hæc accidiſſe ex vobis cognoſcerem: cæterum digitus Dei eſt iſte, mutatio plane dexteræ Excelſi. Datum optimum eſt, & donum perfectum, nec dubium quin deſcendens a Patre luminum. Idcirco in ipſum omne præconium jure referimus qui facit mirabilia ſolus, qui fecit ne in vobis otioſa jam eſſet ea quæ apud ſe eſt copioſa redemptio.

Luc. 15. 10.

1. Cor. 1. 26.

Contemptis omnibus, ſequi Chriſtum, divinæ virtutis opus.

2 Quid igitur opus eſt facto, dilectiſſimi, niſi ut ſatagatur quomodo laudabile propoſitum dignum conſequatur effectum? Studete proinde perſeverantiæ, quæ ſola virtutum coronatur. Non inveniatur apud vos, EST, & NON, ut ſitis filii Patris veſtri qui eſt in cœlis, apud quem nimirum non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Vos quoque, fratres, in eamdem imaginem transformamini a claritate in claritatem, tamquam a Domini ſpiritu, curantes omni vigilantia & ipſi non inveniri leves, inſtabiles, fluctuantes. Scriptum eſt enim: *Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis*: & rurſum: *Væ ingredienti terram duabus viis*. Et ego, cariſſimi, quantum congratulor vobis, tantum gratulor & mihi, qui, ut accepi, dignus habitus ſum miniſter eligi conſilii hujus. Et conſilium do, & auxilium ſpondeo. Si videor neceſſarius, aut certe ſi dignus judicor, non recuſo laborem, non deero pro viribus. Devotus ſuppono humeros, etſi jam [b] feſſos, ſarcinæ huic, ſi mihi cœlitus imponatur. Lætus, & obvius (ut dicitur) manibus excipio cives ſanctorum, & domeſticos Dei. Quam libens, juxta mandatum propheticum, occurro cum panibus fugientibus a facie gladii; aquam fero ſitientibus! Reliqua poſui in ore noſtri, immo & veſtri Gaufridi. Quicquid vobis vice noſtra dixerit ille, noſtrum non dubitetis eſſe conſilium.

Sola perſeverantia coronatur.

Jacob 1. 8.

Eccli. 2. 14.

Iſai. 21. 14.

Ad PARENTES ejuſdem Gaufridi conſolatoria.

EPISTOLA CX.

Non eſſe cur filium religioſum tamquam perditum lugeant; vel etiam cur delicatulo metuant.

1 SI filium veſtrum Deus facit & ſuum, quid vos perditis; aut ipſe quid perdit? Fit de divite ditior; de nobili generoſior; clarior de illuſtri; & (quod his omnibus majus eſt) ſanctus de peccatore. Oportet autem eo præparari regno quod ſibi paratum eſt ab origine mundi; atque, hujus rei gratia, modicum tempus, quod vivere habet, manere nobiſcum; donec abraſa ſpurcitia vitæ ſæcularis, ac terreno deterſo pulvere, cœleſti manſioni fiat idoneus. Si diligitis eum, gaudebitis utique, quia vadit ad Patrem, & talem Patrem. Ipſe quidem vadit ad Deum; ſed vos non perditis eum; quin potius multos per eum acquiritis vobis filios. Quotquot ſumus in Clara-valle, vel de Clara-valle, ipſum in fratrem, vos in parentes ſuſcipimus.

Filios religioſos non amittunt parentes.

2 At fortaſſis metuitis corpori ejus vitæ aſperitatem, quod, nimirum, tenerum noſtis eſſe ac delicatum. Cæterum de hujuſmodi timore dicitur: *Ibi trepidaverunt timore, ubi non fuit timor*. Confidite, conſolamini: ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium, quouſque de meis manibus excipiat eum Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Nolite ergo lugere, & nolite flere, quia Gaufridus veſter feſtinat ad gaudium, non ad luctum. Ego ero illi pater, ego mater, ego frater, & ſoror. Ego faciam ei prava in directa, & aſpera in vias planas: ego ei omnia ſic temperabo, & ſic diſpenſabo, ut & ſpiritus proficiat, & corpus non deficiat. Denique ſerviet Domino in lætitia & exultatione, & cantabit in viis Domini, quoniam magna eſt gloria Domini.

Pſal. 13. 5.

Vitæ aſperitas ais non timenda.

Ex

a In vetuſtiori editione: *de Parrana*, vulgo *Peronne*, quæ urbs eſt munitiſſima ad Somenem. Inde ergo nomen traxit Gaufridus, & originem. Ex iis erat, quos Bernardus in Belgio ad religionem convertiſſe memoratur in lib. 4. de ipſius vita cap. 3. Socius converſionis fuit Gaufridus alter, poſtea Prior Clara-vallenſis. De his intelligendus eſt Hermannus monachus Tornacenſis in Spicilegii tomo 12. pag. 479. ubi de S. Bernardo, quem *tam ex eccleſia ſanctæ Mariæ Tornacenſis, quam ex ipſa diœceſi, clerici* videlicet *multi famoſi domnum Bernardum Abbatem Clara-vallenſem converſionis gratia ſecuti ſunt*. Hoc factum refert Hermannus pag. 476. poſt annum XXIV. pontificatus Simonis Novionenſis, qui ſedere cœpit anno 1122. Non ergo hæc epiſtola, ut Manriquez cenſet, ad annum 1131. referri poteſt. Gaufridum Peronenſem laudat Petrus de Roya Novitius Claræ-vallenſis in epiſtola ſua poſt Bernardinas. Aliæ Notæ.

b Hinc patet Bernardum jam ſenectæ proximum tunc fuiſſe.

Digitized by Google

A

Ex perſona Eliæ monachi ad parentes ſuos.

EPISTOLA CXI.

Hortatur eos, ne ſe Deo ſervire volentem impedire, aut retrahere conentur: indignum id fore, & fruſtraneum.

a Caris a parentibus ſuis, Ingoaranno, & Ivetæ, Elias monachus, ſed peccator, quotidianas orationes.

1 SOla cauſa, qua non liceat obedire parentibus, B
Deus eſt. Ipſe enim dicit: *Qui amat patrem, aut*
matrem plus quam me, non eſt me dignus. Si me ve-
re ut boni, ut pii parentes diligitis; ſi veram, ſi fi-
delem erga filium pietatem habetis, quid me Patri
omnium Deo placere ſatagentem inquietatis, & ab
ejus ſervitio, cui ſervire regnare eſt, retrahere atten-
tatis? Vere nunc cognoſco quia *inimici hominis dome-*
ſtici ejus. In hoc vobis obedire non debeo; in hoc
vos non agnoſco parentes, ſed hoſtes. Si diligeretis
me, gauderetis utique, quia vado ad meum, atque ve-
ſtrum, immo univerſorum Patrem. Alioquin quid
mihi, & vobis? quid a vobis habeo, niſi peccatum, &
C miſeriam? Hoc ſolum quod geſto corruptibile corpus
de veſtro me habere fateor, & agnoſco. Non ſufficit
vobis quod me in hanc ſæculi miſeriam miſeri miſe-
rum induxiſtis; quod in peccato veſtro peccatores pec-
catorem genuiſtis; quod & in peccato natum de pec-
cato nutriſtis; niſi etiam invidendo mihi miſericor-
diam quam conſecutus ſum ab eo qui non vult mor-
tem peccatoris, filium inſuper gehennæ faciatis?

Acris objurgatio Parentum filios a religione abſtrahentium.

Mich. 7. 6. & Matth. 10. 36.

2 O durum patrem, o ſævam matrem, o parentes
crudeles & impios: immo non parentes, ſed perem-
ptores; quorum dolor ſalus pignoris; quorum conſo-
latio mors filii eſt! qui me malunt perire cum eis,
quam regnare ſine eis! qui me rurſus ad naufragium,
D unde tandem nudus evaſi; rurſus ad ignem, unde vix
ſemiuſtus exivi; rurſus ad latrones, a quibus ſemivi-
vus relictus ſum, ſed, miſerante Samaritano, jam a-
liquantulum convalui, revocare conantur: & militem
Chriſti prope jam rapto cœlo triumphantem (quod
non in me glorior, ſed in eo qui vicit mundum) ab
ipſo jam introitu gloriæ, tamquam canem ad vomitum,
tamquam ſuem ad lutum, ad ſæculum reducere mo-
liuntur. Mira abuſio! domus ardet, ignis inſtat a ter-
go; & fugienti prohibetur egredi, evadenti ſuadetur
regredi! & hoc ab his qui in incendio poſiti ſunt, &
obſtinatiſſima dementia, ac dementiſſima obſtinatione
fugere periculum nolunt. Proh furor! ſi vos contemni-
E tis mortem veſtram, cur etiam appetitis meam? Si, in-
quam, negligitis ſalutem veſtram, quid juvat etiam
perſequi meam? Quare vos non potius ſequimini me
fugientem, ut non ardeatis? An hoc eſt veſtri crucia-
tus levamen, ſi me etiam perimatis? & hoc ſolum time-
tis, ne ſoli pereatis? Ardens ardentibus quod ſolatium
præſtare poterit? Quæ, inquam, conſolatio damnatis
ſocios habere ſuæ damnationis? quodve remedium mo-
rientibus alios videre morientes? Non hoc mihi per-
ſuadet dives ille qui, in tormentis deſperatus de ſui
liberatione, rogabat nuntiari fratribus ſuis, ne & ipſi
venirent in locum eumdem tormentorum, timens pro-
culdubio ex ſuorum cruciatu augeri ſuum.

Luc. 16. 28.

F 3 Quid ergo? ibo, & conſolabor lugentem matrem
meam mei ad tempus viſitatione, ut in æternum lu-
geam, & me, & ipſam ſine conſolatione? Ibo, in-
quam, & ſatisfaciam patri meo iraſcenti pro mei ad
tempus abſentia, conſolandus & ipſe ad tempus de ejus
præſentia, ut poſtmodum & quiſque pro ſe, & uterque
pro alterutro inconſolabili deſoletur triſtitia? An po-
tius, exemplo Apoſtoli, non acquieſcens carni & ſangui-

V. epiſt. 104. n. 3. & ibid. NOTAS.

Gal. 1. 16.

a Hæc inſcriptio nunc primum reſtituta eſt ex codice Corbejenſi ſæpe laudato. An epiſtola hæc una eſt ex illis quas ſcriptoribus componendas præſcribebat aliquando vir ſanctus, ex epiſtola n. 389. Vide Horſtii Notas.

A ni, vocem audiam Domini jubentis: *Dimitte mortuos ſe-*
pelire mortuos ſuos; & cantabo cum David: *Renuit con-*
ſolari anima mea; & cum Jeremia: *Diem hominis non*
concupivi: Domine, tu ſcis? Quid enim? Funes ceci-
derunt mihi in præclaris, & cœleſtis hæreditas præ-
clara eſt mihi; & terrena adulatur promiſſio, blanditur
conſolatio carnis? Guſtato ſpiritu, neceſſe eſt deſipe-
re carnem: affectanti cœleſtia, terrena non ſapiunt:
æternis inhianti, faſtidio ſunt tranſitoria. Deſinite
igitur, parentes mei, deſinite & vos, fruſtra ploran-
do, affligere, & me gratis revocando inquietare; ne,
ſi adjeceritis nuntios ultra mittere pro me, plus me e-
longare cogatis. Si autem dimittitis, Claram-vallem in
B perpetuum non dimittam. Hæc requies mea in ſæcu-
lum ſæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Ibi pro
meis, atque veſtris peccatis jugiter orabo: ibi precibus
aſſiduis (quod & vos cupitis) impetrabo, ſi potero,
ut qui ejus amore hoc modico tempore ab invicem ſe-
paramur, in alio ſæculo ſimul felici & inſeparabili ſo-
cietate, in ejus amore vivamus per omnia ſæcula ſæ-
culorum. Amen.

Matth. 8. 22.
Pſal. 76. 4.
Jer. 17. 16.
Pſal. 15. 6.

Sapienti cœleſtia deſipiunt terrena.

Ad Gaufridum Lexovienſem b

EPISTOLA CXII.

C *Dolet eum, deſerto religionis propoſito, rediiſſe ad ſæculum; & ad reſipiſcentiam hortatur.*

1 DOleo ſuper te, fili mi Gaufride, doleo ſuper
te. Et merito. Quis enim non doleat florem
juventutis tuæ, quem, lætantibus Angelis, Deo illiba-
tum obtuleras in odorem ſuavitatis, nunc a dæmoni-
bus conculcari; vitiorum ſpurcitiis, & ſæculi ſordibus
inquinari? Quomodo qui vocatus eras a Deo revocan-
tem diabolum ſequeris? & quem Chriſtus trahere cœ-
perat poſt ſe, repente pedem ab ipſo introitu gloriæ re-
traxiſti? In te experior nunc veritatem ſermonis Do-
mini, quem dixit: *Inimici hominis domeſtici ejus*. Amici
D tui, & proximi tui adverſum te appropinquaverunt, &
ſteterunt. Revocaverunt te in fauces leonis, & in por-
tis mortis iterum collocaverunt te. Collocaverunt te
in obſcuris, ſicut mortuos ſæculi; & jam parum eſt,
ut deſcendas in ventrem inferi, jam te deglutire feſti-
nat, ac rugientibus præparatis ad eſcam tradere devo-
randum.

Mich. 7. 6. & Matth. 10. 36.

2 Revertere, quæſo, revertere, priuſquam te ab-
ſorbeat profundum, & urgeat ſuper te puteus os ſuum:
priuſquam demergaris unde ulterius non emergas: pri-
uſquam, ligatis manibus & pedibus, projiciaris in tene-
bras exteriores, ubi eſt fletus & ſtridor dentium: priuſ-
quam detrudaris in locum tenebroſum, & opertum mor-
E tis caligine. Erubeſcis forte redire, quia ad horam ceſ-
ſiſti? Erubeſce fugam, & non poſt fugam reverti in præ-
lium, & rurſum pugnare. Necdum finis pugnæ; necdum
ab invicem dimicantes acies diſceſſerunt: adhuc victo-
ria præ manibus eſt. Si vis, nolumus vincere ſine te, nec
tuam tibi invidemus gloriæ portionem. Læti occurre-
mus tibi; lætis te recipiemus amplexibus, dicemuſque:
Epulari, & gaudere oportet, quia hic filius noſter mortuus
fuerat, & revixit; perierat, & inventus eſt.

Luc. 15. 32.

Ad Sophiam virginem.

EPISTOLA CXIII.

F *Eam prædicat ob ſpretam mundi gloriam; &, expoſitis Religioſarum virginum elogiis, privilegiis, præmiis, ac ornamentis, ad perſeverantiam hortatur.*

Bernardus Abbas de Clara-valle Sophiæ virgini, virginitatis ſervare titulum, apprehendere fructum.

1 F*Allax gratia, & vana eſt pulchritudo: mulier timens*
Deum, ipſa laudabitur. Condelector, filia, gloriæ
vir-

Prov. 31. 30.

b *Lexovienſem* alii habent. Quo vocabulo etiam Ordericus uti ſolet ad deſignandos Lexovienſes, *de Liſieux*, in Neuſtria: ut nulla ſit paſſim nominis diſtinctio inter Luxovienſes in Burgundiæ Comitatu apud illius temporis ſcriptores.

A virtutis tuæ, quia fallacem mundi gloriam reſpuiſſe narraris. Ipſa quippe digne reſpuitur: ſed quia multi aliter ſapientes in ejus æſtimatione deſipiunt, tu jure laudaris, quia non falleris. Flos fœni eſt, vapor eſt ad modicum parens. Ipſe ejus qualiſcumque ſtatus nonne plus anxietatis, quam jucunditatis, habet?

Gloriæ mundanæ vanitas.

Dum vindicas, dum defendis, dum invides, dum ſuſpicaris, dum ſemper ambis quæ non habes, &, nonnullis adeptis, acquirendi non tepeſcit ardor, quæ requies in gloria tua? Si qua tamen eſt, præterit jucunditas non reditura, & manet anxietas non relictura. Cæterum videas eam quamplurimos non apprehendere, contemnere perpaucos.

Nobilium rara virtus

Cur hoc? Profecto quia neceſſitas multorum eſt, virtus paucorum. B Paucorum, inquam, paucorum, præſertim nobilium. Denique *non multos nobiles, ſed ignobilia mundi elegit Deus*. Proinde benedicta tu in nobilibus, quę, pro gloria certantibus cæteris, de contemptu gloriæ glorioſius ſublimaris, & ſublimius gloriaris. Inſignior plane, atque illuſtrior, quod de paucis facta es, quam quod orta de magnis. Illud namque Dei munere tuum eſt, hoc tuorum. Porro quod tuum eſt tanto carius eſt, quanto rarius. Nam, ſi in viris virtus rara eſt avis in terris, quanto magis in femina fragili & nobili?

Prov. 31. 10. Sed clarior & gratior.

Denique *mulierem fortem quis inveniet?* Multo magis quis fortem & nobilem? Minime quidem Deus eſt acceptor perſonarum: neſcio tamen quo pacto C virtus in nobili plus placet. An forte quia plus claret? ſiquidem ignobilis, cum caret gloria, non facile liquet, utrum quia nolit, an quia non poſſit habere. Laudo factam de neceſſitate virtutem; ſed plus illam quam eligit libertas, non indicit neceſſitas.

2 Certent ergo cæteræ quæ ſpem non habent pro rerum fugacium, atque fallacium vili brevique gloriola; tu ſpei quę non confundit innitere. Tu te, inquam, ei quod breve hoc, ac momentaneum tribulationis tuæ ſupra modum in ſublime operatur ponderi gloriæ reſervato. Quod ſi tibi exprobraverint filiæ Belial, illę quæ extento collo, fractis incedunt D greſſibus, compoſitæ & circumornatæ ut ſimilitudo templi; reſponde: Regnum meum non eſt de hoc mundo: reſponde: Tempus meum nondum advenit; tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum: reſponde:

Coloſſ. 3. 4.

Gloria mea abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cum autem Chriſtus apparuerit vita mea, tunc & ego apparebo cum ipſo in gloria. Quamquam, & ſi gloriari oportet, potes tu quoque ingenue, potes ſecure, tantum in Domino. Omitto ſane coronam quam tibi Dominus pręparavit in æternum. Sileo repromiſſiones quę te in poſterum manent: quod felix ſponſa admittenda es revelata facie ſpeculari gloriam

Prærogativæ virginitatis in futuro.

E Sponſi tui: quod te ſibi exhibiturus eſt glorioſam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi: quod, ęternis excepturus amplexibus, ponet lęvam ſub capite tuo, & dextera illius amplexabitur te. Prętereo locum nominatum quem virginitatis prærogativa ſingularem a filiis, & filiabus in regno es proculdubio ſortitura. Sileo & canticum illud novum quod Virgo cum virginibus ſingulari nihilominus, dulcique modulamine canitura*, lętaberis in ipſo, & lętificabis civitatem Dei, cantans, & curſitans, & ſequens Agnum quocumque ierit. Illud ſiquidem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit quod tibi pręparatum eſt, & cui te pręparari F oportet.

* Ita mſſ. & antiquæ edit.

Immo in præſenti.

3 Hæc ergo prętermitto quę in futuro repoſita ſunt tibi: pręſentia tantum loquor: ea loquor quę de primitiis ſpiritus jam tenes, ſponſi xenia, arrhas ſponſalitias, benedictiones dulcedinis, in quibus te prævenit, quem & ſubſecuturum, atque quod deeſt complecturum expectas. Ille, ille in medium veniat ſummo decore ſpectabilis, ipſis quoque Angelis admirandus ornatus; & proferant ſi quid ſimile habent filię Babylonis, quarum vere gloria in confuſione.

Decor Virginum quantus.

Induuntur purpura & byſſo, & ſubinde conſcientia pannoſa jacet: fulgent monilibus, moribus ſordent. E contra tu foris pannoſa, intus ſpecioſa reſplendes, ſed divinis aſpectibus, non humanis. Intus eſt quod delectat, quia intus eſt quem delectat: niſi forte tu dubitas habitare Chriſtum per fidem in corde tuo. Denique *omnis gloria filiæ regis ab intus*. Jucundare, filia Sion, & exulta ſatis, filia Jeruſalem, quia concupivit Rex ſpeciem tuam; ſi tamen confeſſionem & decorem induis, amicta lumine ſicut veſtimento. Nempe *confeſſio, & pulchritudo in conſpectu ejus*. Cujus? Specioſi forma pręfiliis hominum, in quem deſiderant Angeli proſpicere.

Pſal. 44. 14. Pſal. 95. 6.

Decor in confeſſione

4 Audis cui places: ama unde places: ama confeſſionem, ob quam amaris: ama confeſſionem, ſi affectas decorem. Confeſſioni jungitur decor, jungitur pulchritudo. Habes utrumque: *Confeſſionem & decorem induiſti*; & *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus*. Revera ubi confeſſio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata ſunt, in confeſſione lavantur: ſi bona opera, confeſſione commendantur.

Pſal. 103. 1. Pſal. 95. 6. Confeſſio duplex.

Cum mala tua confiteris, ſacrificium eſt Deo ſpiritus contribulatus: cum Dei beneficia, immolas Deo ſacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confeſſio, quæ & peccatorem purgat, & juſtum reddit purgatiorem. Abſque confeſſione juſtus judicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. *A mortuo* quippe, *tamquam qui non ſit, perit confeſſio*. Confeſſio igitur peccatoris eſt vita, juſti gloria: & neceſſaria eſt peccatori, & juſtum nihilominus decet. Denique *rectos decet laudatio*.

Eccli. 17. 26. Pſal. 32. 1.

Decor veſtium, & fucus alienus.

Serica, & purpura, & tincturarum fucus decorem habent, ſed non præbent. Quicquid tale applices corpori, exponit ſpeciem ſuam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipſum. Porro decor qui cum veſte induitur, & cum veſte deponitur, veſtis proculdubio eſt, non veſtiti.

5 Tu ergo noli æmulari in malignantibus, & mendicantibus pulchritudinem alienam, ubi perdiderint ſuam. Nativo quippe & interno ſe produnt decore nudas quæ tanto ſtudio & pretio de diverſis & variis ſpeciebus ejus quæ pręterit figurę mundi foris ſibi conficere ſatagunt, unde oculis inſipientium appareant ſpecioſę. Indignum tibi judica formam a pellibus murium, & operibus vermium mutuari: tua tibi ſufficiat. Ille eſt verus, propriuſque cujuſque rei decor, qui, nulla interjacente materia, per ſe ineſt. O quam decenti rubore genas ſuffundit virgineas ingeniti gemma pudoris! Quę inaures Reginarum huic comparabuntur? Nec inferioris inſigne decoris diſciplina pręfert. O quam compoſitum reddit omnem puellaris corporis ſtatum, nedum * & mentis habitum diſciplina! Cervicem ſubmittit, ponit ſupercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram ſedat, format inceſſum. Talibus decet pudicitiæ veſtem diſtingui margaritis. Iſtiuſmodi circumdata varietate virginitas, cui gloriæ merito non pręfertur? Angelicę? Angelus habet virginitatem, ſed non carnem: ſane felicior, quam fortior in hac parte. Optimus, & optabilis valde ornatus iſte, qui & Angelis poſſit eſſe invidioſus.

Virginum verus ornatus modeſtia & diſciplina.

* al. necnon.

Prærogativa ſuper Angelos.

6 Sed adverte & aliud de eodem. Profecto tanto tibi manet tutus, quanto & proprius. Vides nempe auro, argento, lapidibus pretioſis, & omni denique cultu regio non tam ornatas quam oneratas. Vides longas poſt ſe trahentes fimbrias, ipſaſque pretioſiſſimas, & denſas pulveris nubes excitantes in aera. Non te moveant hęc. Illę illa vel in morte deponent: te tua ſanctitas non relinquet. Non ſunt ſua quæ portant. Cum interierint, non ſument omnia, neque deſcendet cum eis gloria hęc. Mundus, cujus ſunt, nudis illis exeuntibus, retinebit, eiſdem vanis vanas ſimiliter alias ſeducturus. At vero tuus ille ornatus non ſic. Firmiſſime tibi (ut dixi) manet; propterea tutus, quia tuus. Nullius facile aut cedit injuriis, aut patet inſidiis. Adverſus hujuſmodi nil furis calliditas, nil furentis crudelitas poteſt. Nec a tineis roditur, nec vetuſtate corrumpitur, nec conſumitur uſu. In morte vivit. Nimirum animę res eſt, non corporis: & ob hoc ſimul cum anima de corpore abit, non obit cum

Cultus filiarum ſeculi inanis & caducus.

At Virginum perpetuus.

cum corpore. Porro animæ non habent quid faciant etiam qui corpus occidunt.

Ad alteram SANCTIMONIALEM.

EPISTOLA CXIV.

Quæ ſub habitu religioſo animum geſſerat mundo deditum, eam jam reſipiſcentem prædicat, & ne gratiam negligat, hortatur.

1 MAgnum eſt mihi gaudium, quod te ad verum & perfectum gaudium velle tendere comperi, quod non eſt de terra, ſed de cœlo; ideſt, non de hac convalle plorationis, ſed de illa quam fluminis impetus lætificat civitate Dei. Et revera ILLUD VERUM, & ſolum eſt gaudium, quod non de creatura, ſed de Creatore concipitur; & quod cum poſſederis, nemo tollet a te: cui comparata omnis aliunde jucunditas, mœror eſt; omnis ſuavitas, dolor eſt; omne dulce, amarum; omne decorum, fœdum; omne poſtremo quodcumque aliud delectare poſſit, moleſtum. Denique tu mihi teſtis es in hac re; teipſam interroga, quia tu tibi familiarius credes. Numquid non hoc ipſum clamat in corde tuo Spiritus-ſanctus? An non tibi jam ab ipſo, priuſquam a me, hujus rei veritas perſuaſa eſt? Quando enim tu femina, & juvencula, formoſa, & ingenua, ſic fragilem & ſexum vinceres, & ætatem; ſic ſpectabilem & formam, & generoſitatem contemneres, niſi cuncta, quæ corporis ſenſibus ſubjacent, in illorum jam tibi comparatione vileſcerent, quæ te interius & confortant, ut vincas, & delectant, ut præferas?

Gaudium verum & ſolidum quod?

2 Nec immerito. Modica, tranſitoria, terrena ſunt quæ deſpicis: maxima, æterna, cœleſtia ſunt quæ appetis. Plus dicam, & verum dicam: tenebras deſeris, & lucem ingrederis. De profundo fluctuum emergis ad portum; de miſera ſervitute in felicem libertatem reſpiras; de morte denique tranſis ad vitam: ſiquidem uſque modo tua, non Dei voluntate, tua vivens, non Dei lege, vivens mortua eras: vivens mundo, mortua Deo; ſive, ut verius loquar, nec mundo vivens, nec Deo. Volens quippe ſub habitu & nomine religionis inſtar unius de ſæculo converſari, ſola Deum a te voluntate repuleras: non autem valens quod ſtulte nolebas, non tu quidem mundum, ſed te mundus repulerat. Deum ergo repellens, & a ſæculo [a] repulſa, inter duas, ut dicitur, ſellas corrueras. Nec Deo itaque vivebas, quia nolebas; nec ſæculo, quia non poteras; alteri quidem volens, alteri invita; ſed tamen utrique mortua. Sic debet contingere his qui vovent, & non ſolvunt*; qui aliud foris oſtentant, & intus aliud appetunt. At vero nunc per Dei miſericordiam incipis reviviſcere, non peccato, ſed juſtitiæ; non ſæculo, ſed Chriſto: ſciens quia & ſæculo vivere mors eſt; & in Chriſto etiam mori, vita. *Beati* nempe *mortui qui in Domino moriuntur.*

Deo & mundo pariter ſervire impoſſibile.

* al. reddunt.

3 Ex hoc jam nec votum tuum irritum, nec caſſam profeſſionem cauſabimur: ex hoc jam nec corporis integritas animi corruptione infirmabitur; nec morum pravitate virginitatis titulus obſcurabitur: ex hoc jam nec falſum nomen, nec vacuum velamen portabis. Ut quid enim hactenus Nonna [b] & Sanctimonialis vocitata es, quæ ſub ſanctitatis nomine, non tamen ſancte converſata es? Cur velum in capite mentiebatur reverentiam, & ſub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput ſiquidem gerebas velatum, ſed elatum: ſub ſigno verecundiæ ſermo reſonabat inverecundus. Riſus immoderatior, inceſſus laſcivior, veſtitus ornatior, vvimplatæ [c] magis, quam velatæ, congruerent. Sed ecce, jam vetera, Chriſto auctore, tranſierunt, & nova fieri incipiunt omnia, dum cultum exteriorem interiore commutas; & magis vitam, quam veſtem, appetis habere ornatam. Facis quod debes; immo quod jam olim feciſſe debueras: Nam olim jam voveras. Sed Spiritus, qui, ſicut ubi volt, ita & quando vult, ſpirat, necdum ſpiraverat. Et idcirco forſitan quod hucuſque egiſti excuſationem habet. Cæterum, ſi flammantem ſpiritum quo nunc recaluit ſine dubio cor tuum intra te, & in meditationibus tuis exardeſcentem ignem divinum jam exſtingui permiſeris, quid reſtat, niſi ut te illi ſervandam noveris igni qui non poſſit extingui? Sed extinguat potius idem Spiritus in te concupiſcentias carnales, ne, forte ab his præfocato (quod abſit) nuper concepto ſancto deſiderio, in flammas contingat incidere gehennales.

Religioſæ hypocritæ deſcriptio.

Ad aliam SANCTIMONIALEM de monaſterio [d] ſanctæ Mariæ Trecenſis.

EPISTOLA CXV.

Diſſuadet ei eremum, quam temere & imprudenter appetebat.

1 RElatum eſt mihi te, quaſi aſperioris vitæ deſiderio, tuum monaſterium velle deſerere. Quam rem diſſuadentibus tibi, atque omnimodis prohibentibus ſpirituali matri tuæ, ſive ſororibus, cum acquieſcere nolles, placuiſſe tandem noſtrum ſuper hoc conſilium eligere, ut quicquid ego laudaverim, id tibi credas expedire. Debueras quidem doctiorem ad hoc conſilium eligere: quia tamen ſic tibi viſum eſt, quod hinc mihi rectius videtur non celo. Hoc itaque tuum deſiderium ex quo cognitum habui, cogitans, atque recogitans quo quidem ſpiritu conceperis, facile judicare non audeo. Potes namque in hac re zelum Dei habere, ut excuſabilis ſit tua intentio: ſed quomodo ſecundum ſcientiam tua talis voluntas impleatur omnino non video. Cur, inquis? Non eſt ſapere, ut opulentiam, ut urbis frequentiam, ut pinguia fugiam & delicias? An non mea mihi pudicitia tutior erit in eremo, ut in pace cum paucis, aut ſola converſans, ſoli placeam cui me probavi? Nequaquam. Nam volenti perperam agere, & deſertum abundantiam habet, & nemus umbram, & ſilentium ſolitudo. Malum quippe quod nemo videt, nemo arguit. Ubi autem non timetur reprehenſor ſecurius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conventu vero bona, ſi qua facis, nemo prohibet; malum autem facere ſi vis, non licet. Mox etenim a pluribus comperitur, arguitur, emendatur; ſicut econtrario bonum cum vident, omnes mirantur, venerantur, imitantur. Vides ergo, filia, quod & tua merita immanior in conventu gloria ſequitur, & citior culparum correctio, quando ibi ſunt & quibus de bonis exemplum præbeas, & quas de malis offendas.

Dubia de electione vitæ eremiticæ.

Vitæ eremiticæ incommoda.

Cœnobiticæ commoda.

2 Denique, ut ex illa evangelica partitione omnem tibi auferam tui excuſationem erroris; aut de fatuis virginibus una es; (ſi tamen virgo es) aut de prudentibus. Si de fatuis, congregatio tibi neceſſaria eſt: ſi de prudentibus, tu congregationi. Nam, ſi ſapiens & probata es, religio certe, quæ illo in loco noviter innovata nunc ubique laudatur, multum tua diſceſſione infamabitur, & infirmabitur, ut timemus. Dicetur quippe quod, bona cum ſis, bonum ordinem [e] nequaquam deſereres. Quod ſi fatua cognita es, & recedis, dicemus quod, quia cum bonis male vivere non licet, bonas mala non ferens, quæris ubi vivere liceat ut libet. Et merito. Nam ante Ordinis emendationem numquam (ut ajunt) inde locuta es: at, ubi religio

Eremi deſiderium ſuſpectum.

---

a Apte hoc loco liber 1. de Imitatione Chriſti cap. 25. *Religioſus negligens & tepidus habet tribulationem ſuper tribulationem, & ex omni parte patitur anguſtiam: quia interiori conſolatione caret, & exteriorem quærere prohibetur.* Lege ſermones 3. & 5. in Aſcenſione.

b Vox ex Regula S. Benedicti efficta, in qua juniores Priores ſuos *Nonnos* appellare jubentur in cap. 63.

c Editi pleriquе habebant, *vel infatæ*: at mſſ. codices & primæ duæ editiones, *wimplatæ*, & ſic legendum: nam *wimple*, Gallice *guimple*, feminarum ſæcularium quondam ornamentum. Vide alias Notas.

d Hactenus ſuperſtat apud Trecas iſtud monaſterium ſub Regula S. Benedicti: ubi religio tum *innovata* erat, teſte Bernardo.

e Vulgo *le bon ordre*, id eſt accuratam vitæ monaſticæ diſciplinam.

ligio crevit, ſanctior ſubito facta, fervore repentino cogitare cœpiſti de eremo. Agnoſco, filia, agnoſco: utinam & tu mecum agnoſcas, ſerpentinum virus, fraudulenti dolum, verſipellis aſtutiam. In nemore lupus habitat. Si ſola ovicula umbras nemoris penetras, præda vis eſſe lupo. Sed audi me, filia, fidele audi conſilium: Sive peccatrix, ſive ſancta ſis, noli te ſeparare a grege, nequando rapiat, & non ſit qui eripiat. Sancta es? ſtude tuo exemplo tuæ ſocias acquirere ſanctitatis. Peccatrix es? noli addere peccata peccatis, ſed age pœnitentiam ubi es; ne, diſcedens cum tui quidem periculo, ut oſtenſum eſt, & ſororibus ſcandalum relinquas, & multorum in te provoces detrahentium linguas.

Ad Ermengardem, quondam Comitiſſam Britanniæ.

EPISTOLA CXVI.

Affectum ſui cordis, & vim religioſæ dilectionis ſuaviter, & familiariter inſinuat.

Dilectæ in Chriſto filiæ ſuæ Ermengardi, quondam eximiæ Comitiſſæ, nunc humili Chriſti [a] ancillæ, Bernardus Abbas Claræ-vallis, pium ſanctæ dilectionis affectum.

UTinam ſicut chartam nunc præſentem, ita & meam tibi mentem expandere poſſem! O, ſi legere poſſes in corde meo quod ibi de amore tuo ſuo digito Deus ſcribere dignatus eſt! certe agnoſceres quam nulla lingua, vel penna ſufficiat exprimere quod in intimis mihi medullis Dei ſpiritus imprimere potuit. Et nunc quidem præſens ſum ſpiritu, licet corpore abſens: ſed nec mihi, nec tibi eſt unde appaream. Eſt tamen penes te unde poſſis de me utcumque conjicere, etſi nondum cognoſcere, quod dico. Intra ergo cor tuum, & inſpice meum; & vel tantum mihi tribue amoris erga te, quantum tibi erga me ineſſe ſentis; ne, ſi nos quidem minus, te vero amplius amare præſumpſeris, eo te nobis præferre puteris, quo & vincere nos charitate putaveris. Cæterum tuæ modeſtiæ eſt id potius ſentire de nobis, ut qui te effecit ita me diligere, & eligere ad conſilium tuæ ſalutis, æque affecerit & me in obſequium tuæ dilectionis. Tu ergo videris quomodo me tecum retinueris: ego (ut verum fatear) nuſquam abs te abſque te recedo. Hæc tibi interim de via breviter in tranſitu ſcribere volui, ſperans me majori otio majora miſſurum, ſi Deus annuerit.

Ad Eamdem.

EPISTOLA CXVII.

Laudat ejus in divino ſervitio alacritatem, ſuimque illius videndæ deſiderium indicat.

*al. Accepi. REcepi [a] delicias cordis mei, pacem tui. Lætus ſum, quia tu læta nuntiaris; meque admodum ani[illegible] reddit incolumen tua innoteſcens alacritas. Hæc ni[illegible]irum lætitia nil habet de carne & ſanguine, cum humilis ex ſublimi, ex ingenua ignobilis, pauper ex divite vivas, fratris, filii, patriæque deſtituta ſolatio. Sine dubio ergo quod in te alacritatis natum eſt, de Spiritu-Sancto eſt. Quippe jamdudum a timore Dei concipiens, parturiſti tandem ſpiritum ſalutis, foras utique mittente charitate timorem. O quam libentius iſta præſens colloquerer, quam ſcribo abſens! Crede mihi, iraſcor occupationibus quibus frequenter impediri videor ne te videam; & delector occaſionibus quibus vel interdum expediri videor, ut te videam. Rara quidem datur hujuſmodi opportunitas: ſed cara, fateor, eſt mihi vel ipſa raritas. Eſt enim ſane melius videre te vel nonnumquam, quam numquam omnino. Spero me in proximo venturum ad te, jam nunc prælibans gaudium proxime pleneque futurum.

Ad Beatricem, nobilem, & religioſam Matronam.

EPISTOLA CXVIII.

Officioſam ejus charitatem, & ſollicitudinem commendat.

MIror tuæ devotionis ſtudium, tuæ erga nos dilectionis affectum. O bona domina, quid tibi, & nobis? unde tanta tibi ſollicitudo de nobis? Si filii, ſi nepotes, ſi vel aliqua extrema propinquitatis linea tibi juncti eſſemus, tua crebra beneficia, frequentes ſalutationes, innumera denique tui amoris inſignia, quæ quotidie experimur, non tam nobis miranda viderentur, quam ex debito ſuſcipienda. Nunc autem cum genere tantum dominam, non matrem, te cognoſcamus; non mirum, ſi miramur; ſed mirum, ſi ſatis mirari poſſumus. Quis enim notorum, vel cognatorum noſtrorum curam habet de nobis? quis unquam de noſtra ſalute interrogat? quis, inquam, non dico ſollicitus, ſed vel memor noſtri eſt in ſæculo? Amicis, propinquis, vicinis noſtris facti ſumus tamquam vas perditum: ſola nos oblivíſci non potes. Inquiris de eſſe, & ſtatu ſanitatis noſtræ; de via quam nuper egimus, de monachis quos ad alium locum tranſtulimus. De quibus breviter reſpondeo, quod de terra deſerta, & de loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis introducti ſunt in abundantiam rerum, ædium, & amicorum; in terram denique fertilem, & locum amœnæ habitationis. Lætos itaque, & in pace reliquimus, læti nos & in pace reverſi ſumus: præter quod ego paucis diebus, ſed non parum, febre redeunte, ita, ut mori timerem, aggravatus fui. Sed rurſum, Deo miſerante, cito convalui ita, ut nunc fortiorem ſanioremque me ſentiam poſt viam peractam, quam ante inchoatam.

Ad Ducem, & Ducissam Lothariogię.

EPISTOLA CXIX.

Gratias agit, pro condonatis hactenus vectigalibus; ſed caveri cupit, ne gratia Principum opera Miniſtrorum intervertatur.

Duci [b], & Ducissæ Lotharingię, Bernardus Abbas de Clara-valle, ſic ſuis ad invicem caris & caſtis delectari amplexibus, ut ſolus amor Chriſti ſuperet in ambobus.

EX quo cœpimus mittere pro noſtra neceſſitate in terram veſtram, multam ſemper invenimus in oculis veſtrę dignitatis familiaritatem & gratiam. Benedictionem largitatis veſtrę noſtris hominibus, cum neceſſe fuit, liberaliter exhibuiſtis. Paſſagium [c] tranſeuntibus, & ſi quod eſt aliud juris veſtri debitum, mercantibus libenter dimiſiſtis. De quibus omnibus ſine dubio merces veſtra multa eſt in cœlis, ſi tamen verum eſſe credimus quod Dominus in Evangelio promittit: *Quamdiu feciſtis uni ex minimis meis, hoc mihi fe-* Matth. 25. 40.

a Ideſt Sanctimoniali, qualis erat Ermengardis jam tempore Gaufridi abbatis Vindocinenſis, qui in lib. 5. epiſtola 23. eam arguit, quod ſæculo, a quo ſemel receſſerat, iterum ſe ſociaſſet. Poſt mortem Alani Fergentii mariti ſui Jeruſalem profecta, monialis facta eſt in ecclesia S. Annæ. Ab eodem in epiſtola ſequente regia proles appellatur. Hæc Ciſtercienſibus monaſterium Buſajum condidit juxta Namnetum, ex lib. 2. de vita Bernardi cap. 6. & quidem anno 1135. ex Chronologia noſtra.

b Simoni videlicet & Adelaidi, non Gertrudi, ut plerique ſcribunt. De hujus Duciſſæ converſione per Bernardum facta, lege lib. 1. Vitæ, capit. 14. Quippe ſanctimonialis velum in parthenone Tartenſi, qui Divioni olim proximus erat, ſuſcepit, ut patet ex autographis litteris Matthæi Ducis ejus filii, qui matrem ſuam Athelaidem vocat. Has litteras refert Petrus Franciſcus Chifflatius poſt Opuſcula quatuor Pariſiis edita anno 1670. Faceſſant igitur Gertrudis ad Bernardum, & Bernardi ad Gertrudem epiſtolæ, a Bernardo Britone ex gallico idiomate in Luſitanum, ac deinde in latinum verſæ.

c Cenſus a tranſeuntibus perſolvi ſolitus, vulgo *droit de paſſage*.

ſeciſtis. Sed quid eſt quod miniſtros veſtros quæ vos donaſtis exigere rurſum permittitis? Dignum eſt vobis, & honorificum, ut quod vobis pro ſalute animarum veſtrarum placuit donare, nemo veſtrorum repetere audeat. Si ergo vos (quod abſit) beneficiorum veſtrorum non pœnitet, donumque quod in beneplacito veſtro a vobis ſæpe recepimus, æque adhuc ut habeamus utrique veſtrum complacet; jubete ita firmiter & inconcuſſe teneri, quatenus ultra noſtri a nullo miniſtrorum veſtrorum timeant propter hoc diſturbari. Alioquin non renuimus Domini noſtri ſequi exemplum, qui pro ſe non dedignatus eſt ſolvere cenſum, parati & nos libenter quæ ſunt Cæſaris Cæſari reddere, & vectigal cui vectigal, & tributum cui tributum; præſertim quia, juxta Apoſtolum, non tam debemus requirere datum noſtrum, quam veſtrum lucrum.

Matth. 17. 26. — *Philip. 4. 17*

Ad Ducissam Lotharingiæ.

EPISTOLA CXX.

Pro beneficiis oblatis gratias agit, & ab iniquo bello eam deterret.

GRatias agimus Deo pro tam devota voluntate quam erga ipſum & ſervos ejus vos habere cognovimus. Quoties enim in corde carnali, terrenis dignitatibus alto, ulla vel minima ſcintillula cœleſtis amoris accenſa videtur, divinum ſine dubio eſt munus, non hominis virtus. Et nos quidem largitatis veſtræ veſtris in litteris nobis oblata beneficia gratanter amplectimur: ſed cognita illa ſubita & grandi ſatis occupatione qua vos nunc detineri neceſſe eſt, conveniens ducimus veſtram, quantum vobis placuerit, expectare opportunitatem. Nemini etenim, quantum in nobis eſt, vellemus eſſe oneri, præſertim in iis quæ ad Deum pertinent; ubi non dati lucrum, ſed dantis fructum magis requirere debemus. Diem itaque nobis, ſi placet, atque locum reſcribendo per hunc nuntium nominate: quo, juvante Deo, præſenti expedita inſtantia, noſtris partibus appropinquare debeatis, & fratre Widone [a] vobis obviam facto, ſi quid in terra veſtra invenerit quod aptum ſit Ordini noſtro, promiſſa veſtra expeditius atque alacrius compleatis. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Aut ſi forte non placet vobis dilatio, & hoc notificate; quia parati ſumus in hac re, quantum ratio patitur, veſtræ obtemperare voluntati. Ore veſtro ducem ſalutamus; & tam ipſum, quam vos admonemus, ut, ſi caſtrum, pro quo guerram facturi eſtis, veſtri juris non eſſe noveritis, pro Dei amore relinquatis: ſcriptum quippe eſt: *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, ſe autem perdat, & detrimentum ſui faciat?*

Amor Dei a Deo. — *2. Cor. 9. 7.* — *Matth. 16. 26.*

Ad Ducissam [b] Burgundiæ.

EPISTOLA CXXI.

Offenſam Hugoni placare nititur, & aſſenſum in conjugium quoddam ab ea expoſcit.

VEſtræ dignationis ſpecialis familiaritas quam erga nos pauperes homines habere videmini * couſque progreſſa eſt, ut quiſquis dignitatem veſtram ſe habere ſentit infenſam, per nullum facilius, quam per nos, confidat redire in gratiam. Hinc eſt quod, dudum Divione cum eſſem, Hugo de Beſua multis me precibus ad placandam ſibi veſtram quam meruerat indignationem applicavit; & ut conjugio de filio ſuo, quod vobis quidem non placitum, ſed ſibi (ut putat) commodum, irretractabiliter facere ſtatuerat, amore Dei, & noſtro, aſſenſum præberetis: cujus rei cauſa, ecce, nunc rurſum tam ſuis, quam ſuorum precibus aures noſtras pulſare curavit. Et nos quidem utilitates illius terrenas non valde curamus: verumtamen, quia res (ut ipſe dicit) ita in arcto poſita eſſe videtur, quatenus niſi cum ipſius perjurio nequaquam poſſit obviari conjugio; hoc vobis intimare conveniens duximus, quia grandis debet eſſe utilitas, quam Chriſtiani, & veſtri hominis legalitati [c] præponere debeatis. Neque enim & perjurus eſſe, & legalis ſimul manere poterit. Quamquam etiam vobis, non ſolum nullum lucrum, ſed & multum videamus ingruere periculum, ſi quos fortaſſis Deus conjungere diſpoſuit, per vos diſturbari contigerit. Suam gratiam adjiciat Dominus ſuper vos, & ſuper filios veſtros, nobiliſſima, mihique in Chriſto dilectiſſima domina. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis: erogate veſtrum frumentum pauperibus Chriſti, ut in æternum cum uſura recipiatis.

* *al.* dignamini.

Matrimonium Ducissæ nutu probari poſtulat.

Hildeberti [d] Turonenſis Archiepiſcopi ad Bernardum Abbatem.

EPISTOLA CXXII.

CIRC. AN. MCXXX.

Bernardi fama nominis & ſanctitatis permotus, familiaritatem ejus expetit.

1 BAlſamum ex odore ſuo, & arborem ex fructu cognoſci paucos credimus ignorare. Sic & nobis ex opinione tua, cariſſime frater, innotuit quam ſis & ad ſanctimoniam compoſitus, & integer ad doctrinam. Cum enim locorum interſtitio longius a te ſeparemur, ad nos tamen uſque pervenit quam jucundas noctes cum tua Rachele ducas; quæ progenies ex Lia tibi exuberet; quam totum te exhibeas & cultorem virtutis, & hoſtem carnis. Non alium loquuntur te quicumque loquuntur nobis de te. Talis eſt odor olei effuſi nominis tui, talia jam tuorum præmia meritorum. Has ex agro tuo ſpicas ante ſupremam colligis meſſionem. In hac enim vita quædam merces virtutis eſt conſpicuum & immortale teſtimonium. Hoc ipſa ſibi comparat, hoc ſibi ipſa cuſtodit. Hujus ſplendor non minuitur invidia, non exterioribus ſtudiis adjuvatur. Quippe bonorum exiſtimatio, ſicut falſis delationibus auferri non poteſt, ita nec adulatoriis favoribus acquiri. Penes ipſos eſt eam vel ubertate virtutum proficere, vel defectu minorari. Sane de celeberrima opinione tua ſpes in ſinu Eccleſiæ repoſita eſt, eam minime caſuram, quoniam fundata creditur ſupra firmam petram.

Bern. contemplativæ pariter & activæ vitæ officiis clarus. — *Bonum nomen eſt merces quædam virtutis.*

2 Ex ea nos tuam edocti devotionem, deſiderio deſideravimus in ſacrarium familiaritatis tuæ recipi; ibique recordatione tecum eſſe, ubi te ipſum furatus colloquiis mortalium, pro mortalibus loqueris cum Rege Angelorum. Porro huic deſiderio noſtro N. † Trecenſis Archidiaconus plurimum adjecit, vir moribus & litteratura conſpicuus. Eum tibi cenſeremus commendandum, niſi conſtaret illos, quos tua digna-

† Gebuinus. V. NOT. ad Epiſt. 17.

---

a Exiſtimamus hunc eſſe Widonem Trium-Fontium abbatem, qui in Lotharingiam profectus non ſemel, de quo ad epiſtolas 63. & 69.

b Mathildem, Hugonis I. Burgundiæ ducis uxorem, iras coquentem in Hugonem de Beſua, *Beſe*, qui locus ſitus eſt quatuor leucis a Divione, monaſterio Beſuenſi Ord. S. Benedicti inſignis. De Hugone iſto vide *Perardum* pag. 221. & 222.

c Legalitati, id eſt, bonæ fidei, quæ conſiſtit in exequendis promiſſis.

d In ſcriptis non paucis hæc epiſt. cum ſequenti reſcripto refertur poſt epiſtolam 127. in quibuſdam vero poſt epiſtolam 252. Hildebertus, hujus epiſtolæ auctor, Cenomanenſem eccleſiam rexit ab anno 1098. ad annum 1125. quo in metropolim Turonenſem mortuo Gileberto ſuffectus eſt. Id conſtat tum ex Orderico Vitali in libro 10. ad annum 1098. tum ex actis epiſcoporum Cenomanenſium, in tomo 3. Analectorum editis, ubi Guido, ejus in ſede Cenomannica ſucceſſor, poſt longas altercationes, anno 1126. conſecratus memoratur. Turones rexit annos tantum ſex cum totidem menſibus. Sic enim habent Acta prædicta, quibus apographum Cheſnianum conſentit, atque Joannes Maanus in Metropoli Turonenſi, immo etiam Ordericus ad annum 1125. pag. 882. ubi Hildeberto *fere* VII. annos archiepiſcopatus tribuit. Non ergo pervenit Hildebertus ad annum 1136. ut in Gallia Chriſtiana legitur. Joannes Maanus ejus obitum reponit anno 1132. At ſiquidem Odonem abbatem de Fontanis anno 1134. benedixit, ut in Spicilegii tom. 10. pag. 571. legitur, non ante hunc annum obiiſſe dicendus eſt. Horſtius in Notis ad hanc epiſtolam retulit aliam Hildeberti, ordine 24. quam Bernardo itidem ſcriptam exiſtimavit. At epiſtola hæc, quæ in editis ſine nomine ejus, ad quem directa eſt, reperitur in duobus mſſ. inſcripta eſt H. abbati Cluniacenſi, cui eam reſtituimus: qua ex epiſtola intelligimus, Hildeberto conſilium fuiſſe ſecedendi Cluniacum, ſi per ſummum Pontificem ei licuiſſet. Petrus Bleſenſis ejus epiſtolas laudat in epiſtola 101.

ris gratia, commendatione alia non egere. Si neſcis, illius etiam atteſtatione didicimus te in Eccleſia eſſe qui ad eruditionem virtutis & exemplo ſufficias, & verbo. Cæterum, ne litteris prolixioribus onereris, ſcripto ponimus finem, ſupradictę petitioni, donec exaudiri mereamur, finem minime poſituri. Quid autem ex hoc aoimi geras, doceri deprecamur tuarum recurſu litterarum.

Reſcriptum Abbatis Bernardi ad HILDEBERTUM Turonenſem Archiepiſcopum.

[CIRC. AN. MCXXX.]

EPISTOLA CXXIII.

Laudes laudibus rependit.

BOnus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum. Scripta gloriæ tuæ, immo & meæ, ſatis libenter accepi, vir totius reverentiæ, tenens in illis unde te non immerito glorificem, & ipſe non immerito glorier. Siquidem gloria noſtra hæc eſt, tuæ ſublimitatis dignatio, tua noſtræ reputatio parvitatis. Nempe in alto non altum ſapere, ſed humilibus conſentire, nil Deo carius, nil rarius apud homines. Quis ſapiens, niſi qui Sapientiæ conſiliis acquieſcit? [*Eccli. 3.20.*] ait autem: *Quanto major es, tanto humilia te in omnibus*. Hoc tu mihi exhibuiſti, minori major, ſenior juniori. Poſſem proinde & ego tuam probatam ſapientiam oon indebitis efferre laudibus; & forte juſtioribus his quibus me dignata eſt ipſa. Quippe intereſt, ad dandam rerum certitudinem, quid incerta jactet opinio, quidque opus evidens reddat indubitatum. Quod autem certius probamus, hoc & prædicamus ſecurius. Quæ ergo ad me de me tibi ſcribere placuit, videris tu unde probaveris: ego laudum tuarum argumentum teneo minime dubium ipſas mei laudatrices litteras tuas; in quibus alium fortaſse delectet eruditionis inſigne, ſermo ſuavis & purus, oratio luculenta, gratum laudabileque compendium: mihi vero præ his illa ducitur miranda humilitas qua tantillum tantus pręvenire curaſti, & obſequio ſalutandi, & præconio prædicandi, & præcandi reverentia. Sane quod ad me attinet, lego de me in litteris tuis, non quod ſum, ſed quod eſſe vellem, & quod non eſſe pudet. Verumtamen quod ſum, tuum eſt: & ſi quid melius Dei unquam munere fuero, tuum fore confidito, reverendiſſime atque amantiſſime Pater.

Ad eumdem HILDEBERTUM, qui nondum receperat Domioum Innocentium Papam.

EPISTOLA CXXIV.

[CIRC. AN. MCXXXI.]

Hortatur ut Innocentium, in Gallia ob ſchiſma Petri Leonis exulem, uti legitimum Pontificem agnoſcat.

Magno Sacerdoti, & excelſo in verbo gloriæ HILDEBERTO, Dei gratia, Turonenſium Archiepiſcopo, Bernardus Claræ-vallis Abbas dictus, in ſpiritu ambulare & ſpiritualiter omnia examinare.

1 UT verbis vos propheticis alloquar: *Conſolatio abſcondita eſt in oculis*, quia mors dividet inter fratres*. [*Oſee 13.14. Iſa.28.15. * id eſt lachrymis.*] Quidam enim, juxta Iſaiam, videntur fœdus percuſſiſſe cum morte, & cum inferno feciſſe pactum. Ecce namque chriſtus Domini iſte Innocentius poſitus eſt io ruinam, & io reſurrectionem multorum. Nam qui Dei ſunt, libenter junguntur ei; qui autem ex adverſo ſtat, aut Antichriſti eſt, aut Antichriſtus. Cernitur abominatio ſtare in loco ſancto, quem ut obtineret, incendit ignis ſanctuarium Dei. Perſequitur Iooocentium, & cum eo omnem ionocentiam. Fugit ille nimirum a facie Leonis, ſicut dicit Propheta: [*Amos 3. 8.*] *Leo rugiet, quis non timebit?* Fugit ſecundum pręceptum Domini dicentis: *Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*. [*Matt. 10.23.*] Fugit, & in hoc vere virum ſe apoſtolicum probans, quod apoſtolica ſeſe forma inſignierit. Nec enim Paulus erubuit in ſporta demitti [*Act. 9. 25.*] per murum, & ſic effugere maous quærentium animam ſuam. Suffugit autem, non parcens vitæ ſuæ, ſed dans locum iræ: non ut mortem evaderet, ſed ut vitam acquireret. Merito Eccleſia Innocentio concedit ipſius vicem, quem per eadem veſtigia gradientem cernit.

2 Nec ſane otioſa fuga Innocentii. Laborat quidem, ſed honeſtatur in laboribus ſuis. Pulſus urbe, ab orbe ſuſcipitur. A finibus terræ occurritur cum panibus fugienti, etſi furor Semei, Gerardi Engoliſmenſis, nondum ex toto quieſcat maledicere David. Velit, oolit peccator qui videt, & iraſcitur, magnificatur in conſpectu Regum, portans coronam gloriæ. Numquid non omnes Principes cognoverunt quia ipſe eſt vere Dei Electus? Francorum, Anglorum, Hiſpanorum, & poſtremo Romanorum Rex, Innocentium in Papam ſuſcipiunt, & recognoſcunt ſingularem Epiſcopum animarum ſuarum. Solus adhuc ignorat Achitopel [*2.Reg.17.7.*] ſuum jam patefactum ac diſſipatum conſilium. Fruſtra molitur miſer ſuper populum Dei malignare conſilium, & cogitare adverſus ſanctos Sancto firmiſſime adherentes, & contemnentes curvare genua ante Baal. Nulla fraude prævalebit parricidæ ſuo obtinere regnum ſuper Iſrael, & ſuper civitatem ſanctam, quæ eſt Eccleſia Dei viventis, columna fidei, & firmamentum veritatis. *Funiculus triplex difficile rumpitur*. [*Eccl. 4. 12.*] Electio meliorum, approbatio plurium, & (quod his efficacius eſt) morum atteſtatio, Innocentium apud omnes commendant, ſummum confirmant Pontificem. [*Juris Innocentii prærogativæ.*]

3 Ad quod ſane & veſtra, Pater, expectatur, ſicut pluvia in vellus, vel ſera ſententia. Non improbamus tarditatem, quæ gravitatem reddet, levitatis abolet notam. Nam & Maria non ſtatim reſpondit Angelo [*Luc. 1. 29.*] ſalutanti, prius cogitans qualis eſſet illa ſalutatio: & Timotheo præcipitur nemini cito manum imponere. [*1.Tim.5.22.*] Dico tamen ego notus Pontifici: Ne quid nimis; dico ut familiaris, & notus: *Non plus ſapere, quam oportet ſapere*. [*Rom. 12.3.*] Pudet, fateor, quod ſerpens vetuſtiſſimus nova audacia, relictis inſipientibus mulieribus, etiam robur pectoris veſtri viſus eſt attentare, & tantam Eccleſiæ columnam auſus concutere. Confidimus [*Joan. 3. 29.*] autem quia, etſi concutit, non dejicit; quoniam amicus ſponſi ſtat, & gaudet ad vocem ſponſi, vocem exultationis & ſalutis, vocem unitatis & pacis.

Ad Magiſtrum GAUFRIDUM [a] de Loratorio.

EPISTOLA CXXV.

[CIRC. AN. MCXXXI.]

Operam ejus requirit in aſſerendo Pontificatu Innocentii adverſus ſchiſma Petri Leonis.

1 ODor in flore, in fructu ſapor requiritur. Odore provocati, cariſſime frater, olei effuſi nominis tui, cupimus & ex fructu operis cognoſcere te. Non enim nos tantum, ſed ipſe quoque qui nullius eget Deus, opus tamen habet hoc in tempore opere tuo, ſi non diſſimulas. Glorioſum tibi eſt Dei eſſe poſſe coadjutorem: poſſe, & non eſſe, damnoſum. Porro autem gratias habes apud Deum & homioes, habes ſcientiam, habes ſpiritum libertatis, habes verbum vivum & efficax, & ſale conditum: nec oportet te pro tantis viribus ſponſæ Chriſti deeſſe in tanto diſcrimine, cum ſis amicus ſponſi. Amicus ſiquidem in neceſſitate probatur. Quid enim? Tu tibi quieſcis, & mater tua Eccleſia graviter conturbatur? Habuit ſua tempora quies, & ſanctum otium hactenus ſua negotia licenter, libenterque exercuit. Tempus faciendi nunc, quia diſſipaverunt legem. Beſtia* illa de Apocalypſi, cui datum eſt os loquens bla- [*Ap. 13. 5. *Anacletus*]

[a] Gaufridus de Loratorio, Doctor nominatiſſimus, poſtea archiepiſcopus Burdegalenſis, ſic dictus a Loratorio, *Lorouz*, qui locus eſt in diœceſi Turonenſi, Pictonibus adjacens, Prioratu quondam inſignis, Majori-monaſterio ſubjectus. Hinc Gerardus Engoliſmenſis *fera vicena* Gaufrido dicitur hac in ep. Aliud eſt Oratorium, *le Lorrouz*, cœnobium Ciſtercienſium in diœceſi Andegavenſi.

blaſphemias, & bellum gerere cum ſanctis, Petri cathedram occupat, tamquam leo paratus ad prædam. Altera quoque beſtia * juxta vos ſubſibilat, ſicut catulus habitans in abditis. Illa ferocior, iſta callidior, pariter convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Demus operam cito dirumpere vincula eorum, & projicere a nobis jugum ipſorum.

* Gerardus Engoliſmenſis.

2 Nos in noſtris partibus una cum aliis Dei ſervis, divino igne accenſi, Deo cooperante, laboravimus in conveniendo populos in unum, & Reges ad dirumpendum * pravorum conſenſum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei. Nec infructuoſe. Alemanniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hiſpaniarum & Jeroſolymorum Reges, cum univerſo Clero & populis, favent & adhærent domino Innocentio, tamquam filii patri, tamquam capiti membra, ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Merito autem illum recipit Eccleſia, cujus & opinio clarior, & electio ſanior inventa eſt, nimirum eligentium & numero vincens, & merito. At tu, frater, quid adhuc negligis? quouſque, vicino ſerpente, tua male ſecura dormitat induſtria? Scimus quidem te filium pacis nulla poſſe ratione induci deſerere unitatem; ſed profecto non ſufficit, niſi & defenſare, atque ipſius quoque turbatores totis viribus debellare ſtudueris. Nec quietis timeas detrimentum, quod non parvo tuæ gloriæ incremento recompenſabitur, ſi fera illa vicina vobis tuo ſtudio manſueſcat, vel obmuteſcat, & tantam Eccleſiæ prædam, Comitem dico Pictavenſem *, in manu tua Dei pietas de ore Leonis eripiat.

* al. diripiendum. Reges Innocentio adhærentes.

* Guillelmum.

Ad Episcopos Aquitaniæ contra Gerardum Engoliſmenſem *.

* al. Egoliſmenſem.

EPISTOLA CXXVI.

Engoleſme.

† V. NOT.

Cauſam Innocentii, ut legitimi Pontificis, egregie tuetur adverſus Gerardum Engoliſmenſem, Schiſmatici partes agentem, cujus mores depingit, & ſubterfugia eludit.

Dominis & Patribus honorandis, Lemovicenſi, Pictavenſi, Petragoricenſi, & Santonenſi, Dei gratia, Epiſcopis ſanctis, frater Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, conſtantiam in adverſis.

1 VIrtus in pace acquiritur, in preſſura probatur, approbatur in victoria. Tempus eſt quo veſtra, ſi qua eſt, nec latere jam, nec torpere ſinatur, reverendi, & merito ſuſcipiendi Patres. Hoſtilis ſiquidem gladius, qui univerſo Chriſti corpori mortem denuo nunc temporis intentare videtur, veſtris potiſſimum cervicibus imminet, & in vos eo acrius, quo cominus debacchatur; ita ut quotidianis aſſultibus, aut reſiſtere fortiter, aut turpiter (quod abſit) cedere compellamini. Nam is qui amat primatum gerere inter vos Diotrephes a, non recipit vos: nec enim agnoſcit eum quem tota vobiſcum amplectitur Eccleſia venientem in nomine Domini. Non hunc, inquam, ſed qui venit in nomine ſuo, illum recipit. Nec mirum. Et ipſe nempe infatigabilis ad nomen grande, multum anhelat etiam in hac ætate. Nec ſane falſa, vel incerta opinione ducor, notare hominem ſuper vanitate iſtiuſmodi; ſed de ore ſui ipſius eum judico. In litteris ſiquidem, quas nuper ad Cancellarium ſcripſit familiares, nonne legationis ſeſe & onere b, & nomine honorari tanto indignius ſupplicat, quanto humilius? Utinam tamen obtinuiſſet: minus forſan nocuiſſet potita votis ambitio, quam fruſtrata. Tunc quippe ſoli, aut pene ſoli obeſſet ſibi: nunc verò ſævit in orbem. Vides quid facit amor gloriæ? Legatio, ſarcina gravis, humeris præſertim ſenilibus. Quis neſciat? Et tamen homini ſeniſſimo gravior videtur pœna reliquum id breve dierum ſuorum vivere ſine hac pœna.

Gerardi ambitio.

a Sed forte cauſabitur ſe de ſuſpicione judicari, & nos temeritatis arguet, qui de occultis ſuis reprehendimus quod non probavimus. Fateor, ſuſpicioſus ſum in hac parte: & neſcio an vel ſimpliciſſimus quis ſecus ſentire poſſit, quippe in tam manifeſta conjectura. Ut enim ſimplicem referam breviter actionem, primus, aut inter primos, ſcribit Papæ Innocentio; legationem poſtulat, non obtinet. Indignatur, reſilit ab illo, tranſit ad alium, ipſius ſe eſſe Legatum gloriatur. Quod ſi aut ab illo ante non popoſciſſet, aut poſtmodum non accepiſſet ab iſto, credi poterat alium quemcumque habuiſſe in prævaricatione intuitum, etſi non rectum aliquem: nunc autem excuſationem non habet de ambitione ſua. Denique ponat etiam nunc Legati vel vacuum nomen, (nam opus amiſit) & ego quidem hac ſuſpicione carebo, ſi potero. Si non, ſuſpicabor invitus, & me intemperantiæ reprehendam. Verum difficile perſuadebitur ei; ego ſcio. Nimirum homo, diu magnus habitus inter ſuos, videri ſeipſo inferior erubeſcit. Agnoſcitur is quem Scriptura loquitur, *pudor adducens peccatum*. An non granda peccatum, & delictum maximum, ſuperba iſta verecundia, qua terram & cinerem pudet, non dico ſubjici, ſed non dominari?

Ambitionis indicia.

Eccl. 4. 25.

3 Propter hoc ergo reliquit homo ſuum illum Patrem ſanctum Innocentium, (ſic enim nominabat) & matrem ſuam ſanctam Eccleſiam catholicam, & adhæret ſchiſmatiarchæ ſuo, & ſunt duo in vanitate una. Percuſſerunt fœdus ad invicem, & ſuper populum Dei malignaverunt conſilium. *Squama ſquamæ conjungitur, & ſpiraculum non eſt in eis*. Iſte illum Papam, ille hunc viciſſim Legatum ſcriptitat, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum. Invicem ſe conſolantur, tuentur, commendant; quiſque tamen pro ſe, non pro invicem. Nimirum homines ſunt ſe ipſos amantes. Pari quidem ſtudio convenerunt adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus; ſed plane intentionibus non cohærent. Quærit magis ex alterutro uterque profecto quæ ſua ſunt, idque (quod audere nefarium eſt) in hæreditate Chriſti. Quid, niſi, ante oculos veſtros conantur, ſi patimini, proſcribere Chriſtum? Jam novos c apud vos ſuo Papæ cudit Legatus Epiſcopos, ne ſoli ſit ſibi Papa. Nec mortuis ſucceſſores, ſed vivis invaſores, tyrannica fretus potentia, ſuperintrudit, nactus, ſcilicet, de malitia Principum occaſionem, qui ſuarum civitatum Epiſcopos odio perſequuntur iniquo. Sic ſedet in inſidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentes. Per tale oſtium intrat in ovile ovium.

Job. 41. 7.

Conſenſus pravorum qualis.

c

4 Numquid autem gratis talia Legatus actitat pro Papa ſuo? En, ille totam, ut is gloriatur, Franciam atque Burgundiam legationi ejus antiquæ ſuperaddidit. Poteſt & adjungere, ſi vult, Medos & Perſas, & medios fines Decapoleos. Quare non & ultra Sauromatas, & quemcumque denique locum calcaverit pes ſuus, ſuus ſit, quo vel vacuis nominibus glorietur? O homo, non minus ſine fronte, quam ſine mente; nec Dei memor timoris, nec ſuæ honeſtatis! Putat ſe non videri, cum ſit ſubſannatio & illuſio omnibus qui in circuitu ejus ſunt. Merito quidem. Certe enim pro foro, ſacrario utitur; & inſtar hominis negotiatoris quæritantis lucra ſua, & modo hunc, modo illum explorantis venditorem, ut ab illo demum emat quod amat, a quo vilius impetrare valuerit; ita iſte ſollicite ſibi eccleſiaſticam dignitatem hinc inde perquirens, eum tandem pro ſuo arbitrio delegit habere Papam, qui ſe Legatum eſſe conſenſerit. Ergo, niſi Legatus tu fueris, Roma Papam habere non poterit? Unde hoc tibi privilegium in Eccleſia Dei? Quiſnam tibi hanc con-

a Gerardus, qui *primatum*, id eſt Legati munus, affectabat. Alluſio ad locum Joannis in epiſt. 3. verſ. 9.

b Editi habent, *onere gravari*, & *nomine honorari*; ſed *gravari* deeſt mſ.

c Sic Ramnulfum Doratenſem abbatem in ſedem Lemovicenſem intruſit, ex lib. 2. de Vita Bernard. num. 33.

conceſſit in Chriſti hæreditate prærogarivam? Numquid tu hæreditate poſſides ſanctuarium Dei? Donec enim in obtinenda pudenda, & impudenti petitione ſpes tibi ulla promerendi domini Innocentii gratiam eſſe potuit, ſanctus ille, te ſcribente, & Papa fuit. Quomodo ergo nunc ſchiſmaticum criminaris? Numquid cum eadem vana ſpe tua illius ſimul & ſanctitas evanuit, & Papatus? Mirum quod potuit ita in brevi dulce & amarum ex eodem ſonte procedere. Heri catholicus, & ſanctus, & ſummus Pontifex; hodie nequam, ſchiſmaticus, & turbator. Heri pater Innocentius; hodie Gregorius diaconus ſancti Angeli. Itaque uno quidem ex ore, ſed corde profecto duplici, contraria proceſſere. Labia doloſa in corde, & corde locuta ſunt. Sed enim homo, cui cor & cor diverberat conſcientiam, & Est, & non divaricat linguam, putas quia timor ei in mente ſit, aut in fronte pudor? Male autem, juxta Apoſtolum, providet bona coram Deo, & hominibus, qui more illius iniqui judicis, nec Deum timet, nec hominem reveretur.

2. Cor. 8. 21. Luc. 18. 2.

5 Et certe ambitio, cum prorumpit in impudentiam, efficaciam perdit; & cum improbus affectus ſe aperit, perit effectus. Ambitio, mater hypocriſis, latebras amat & tenebras; lucis impatiens eſt. Ambitio, ſpurcum vitium, in imo jacet: videt tamen omne ſublime, ſed videri ipſa refugit. Nec mirum. Optato namque neceſſe eſt careat, niſi caveat arbitros. Quo enim gloria plus affectarur, eo minus apprehenditur, ubi deprehenditur affectari. Quid denique tam inglorium, quam gloriæ cupidum deprehendi, præſertim inter Epiſcopos? Nec ſimplicem ſane Chriſtianum gloriari oportet, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti. Inclytus erit ambitioſus, quamdiu in nocte verſabitur; & donec turpis lucri negotium perambulabit in tenebris, poterit hypocrita juſtus ſanctuſque videri, ſed oculo qui videt in facie. At ubi forte foras mittit impudentia, * vel imprudentia, quod latet in conſcientia, nonne intemperans appetitus apparet ad confuſionem procacior, quam promptior ad gloriam? Sic revera, ſic probatur quod legitur: *Gloria in confuſione eorum qui terrena ſapiunt*: & illud: *Si ego gloriam meam quæro, gloria mea nihil eſt*: impleturque in illo, qui ejuſmodi eſt, quod Propheta ſanctus imprecatur (niſi fallor) hypocritis: *Fiant*, inquiens, *ſicut fœnum tectorum, quod, priuſquam evellatur, exaruit*. Non adeo periit pudor a mortalibus, ut nuda impudenſque vel ab ipſis honoretur ambitio, præſertim in ſene & ſacerdote, quem eo magis profecto puerilis iſta dedecet vanitas, quo eum major gravitas, majorque decet ſanctitudo: & ſi in facie benedicitur ab adulante, ſed a tergo ſubſannatur ab omnibus. Eſt ſobria quædam, & quodammodo oculata * ambitio, moliens ſaltem caute, etſi non caſte. Si valet proficere, clam negotia ſua curat; ſin vero, manet in ſe, & pudoris umbram non deſerit. Equidem talis, etſi Deum nondum metuit ad ſalutem, pro ingenita tamen verecundia, honeſtatem interim retinet, quod homines reveretur, & publicum erubeſcit.

Ambitio videri refugit.

Gloriæ cupidum eſſe, inglorium.

Ambitio contemptui & confuſioni obnoxia.

* al. mole impudenti, &c.

Phil. 3. 19.

Joan. 8. 50.

Pſal. 128. 5.

Ambitio ſobria.

* al. occulta.

6 Cæterum quænam iſta præceps eſt, & frontoſa libido dominandi, ut, pro obtentu vix annuæ (quod certe palam eſt) legationis, primo quidem ſuo nec parcat ſenio, nec deſerat ſacerdotio; deinde nec lateri Salvatoris, quod in aqua & ſanguine colligendi in fidei unitate populi protulit redemptionem, ut quiſquis tentaret dividere quos ille colligeret, & inde redimeret, probaret ſeſe non Chriſtianum, ſed Antichriſtum, reus mortis & crucis Chriſti? O impatiens, & effrenis turpis quæſtus cupiditas! o ardor intemperans! o cæca & pudenda ambitio! Aperte prius frontoſeque, ut jam dixi, & ipſe (proh pudor!) non diffitetur, addit indigna ſatis petitione tentare Catholicum; dolenſque repulſam, incunctanter ad Schiſmaticum refugit: &, accepta de manu ſacrilega male cupita poteſtate, latus denuo Domini gloriæ crudeliter confodere non veretur. Dividit nempè Eccleſiam, pro qua illud eſt in cruce diviſum, viſurus proculdubio & ipſe in quem transfixerit. Cognoſcetur profecto Dominus judicia faciens, qui nunc injuriam patiens ignoratur. Cum enim cœperit facere judicium omnibus injuriam patientibus, & arguere in ęquitate pro manſuetis terræ, putas avertere poterit aurem a cariſſima ſponſa ſua, cum clamaverit ſtans adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt? Non: omnino non poterit non audire plangentem: *Amici mei, & proximi mei adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt, & qui juxta me erant, de longe ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam*. Quomodo namque non recognoſcet os de oſſibus ſuis, & carnem de carne ſua, immo vero jam quodammodo ſpiritum de ſpiritu ſuo? Quaſi non ipſa ſit dilecta illa cujus concupivit decorem, cujus formam induit, cui ſe mirabili dignatione caſtis atque individuis devinxit amplexibus ita, ut eſſent duo in carne una; unum in uno ſpiritu quandoque futuri? Nam, etſi cognoverat ſecundum carnem Chriſtum, ſed tunc jam non recognoſcet, quia ſpiritus ante faciem ejus Chriſtus Dominus, cui adhęrens, unus ſpiritus erit, cum, abſorpta morte in victoria, quod infirmum de carne eſt, in virtute ſpiritus convaluerit; cum exhibuerit eam ſibi Sponſus glorię glorioſam columbam ſuam, perfectam ſuam, formoſam ſuam, non habentem maculam peccati, neque rugam corruptionis, aut aliquid hujuſmodi.

Pſal. 37. 12.

Chriſtus ſponſæ ſuæ, id eſt, Eccleſiæ, vindex futurus.

7 Dum libenter in his immoror, pene cœpti immemor factus ſum, ita cupiens redimere tempus, quoniam dies mali ſunt. Excedentem devotio levat, ſed revocat zelus: & ubi rapior, ibi & cogor recidere, & plangere dolorem meum. Audet (quod & flens dico) inimicus crucis Chriſti ſuis ſedibus pellere ſanctos qui nolunt beſtiam adorare, quæ aperuit os ſuum in blaſphemias, blaſphemare nomen Dei, & tabernaculum ejus. Altare contra altare erigere tentat, confundere faſque nefaſque non confunditur. Abbates [a] Abbatibus, Epiſcopos Epiſcopis ſuperintrudere nititur, amovere catholicos, ſchiſmaticos promovere. Miſeri & miſerandi, qui ita promoveri & ab iſto conſentiunt. Siquidem circuit mare & aridam, ut faciat unum epiſcopum; & cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quam ſe. Quęnam vero putas eſt tanti cauſa furoris? Non alia ſane, niſi quod diſplicet mortalibus angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus nuntiatur; & dum gloriam uſurpant, turbant pacem. Solus gloriam meretur qui facit mirabilia ſolus, ſicut dicit Apoſtolus: *Soli Deo honor & gloria*. Porro autem cum noſtro genere bene agitur, ſi datur frui pace Dei, pace cum Deo, & quidem feliciter & miſericorditer. Quonam ergo modo ſtabit pax hominum coram Deo, vel cum Deo, ſi Deo non poteſt apud homines eſſe tuta ſua gloria? O ſtulti filii Adam, qui, contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt, & gloriam! Ob hoc denique & nunc Deus ultionum commovit terram, & conturbavit eam; oſtendit populo ſuo dura; potavit nos vino compunctionis.

Apoc. 13. 5.

a Gerardus novos creat Prælatos.

Ambitio pacis inimica.

1. Tim. 1. 17.

Gloria, Dei, Pax, hominum portio.

Pax perditur cum Dei gloria ſpernitur.

8 Velimus, nolimus, impleri quandoque neceſſe eſt veritatem Spiritus-ſancti, fierique illam quæ prophetico ſpiritu prenuntiata legitur in Scripturis diſceſſio: ſed væ homini per quem venit: melius erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Quis vero ille, niſi homo peccati, qui ſuper electum a catholicis catholicum, & canonice, locum ſanctum invaſit, quem tamen, non quia ſanctus, ſed quia ſummus eſt, affectavit? Invaſit, inquam, invaſit armis, igne, pecunia: non vitæ merito, vel virtutum pervenit in quo

2. Theſſ. 2. 3.

---

a Ordericus in libro 13. pagin. 895. *In pleriſque cœnobiis duo Abbates ſurrexerunt, & in epiſcopiis duo Præſules de Pontificatu certaverunt: quorum unus adhærebat Petro Anacleto, alter vero favebat Gregorio Innocentio*. Ita etiam in Actis Epiſcoporum Cenomannenſium tomo 3. Analectorum pag. 338. ubi de Philippo in Turonenſem eccleſiam intruſo, de quo epiſtolæ 150. & 151.

A quo ſtat, & ſtat in quo pervenit. Nam illa, quam jactat, juratorum ſuorum, non electio, ſed factio, umbra tantum fuit, & occaſio, & velamentum malitiæ. Dici poteſt electio, ſed impudenter, ſed mendaciter. Stat quippe ſententia eccleſiaſtica & authentica, poſt primam electionem non eſſe ſecundam. Celebrata proinde prima, quæ ſecundo præſumpta eſt, non eſt ſecunda, ſed nulla. Nam, etſi quid minus forte ſolemniter, minuſve ordinabiliter proceſſit in ea quæ præceſſit, ut hoſtes unitatis contendunt, numquid tamen præſumi altera debuit, niſi ſane priore prius diſcuſſa ratione, caſſata judicio? Ea propter qui ſe ſuper ingerere feſtinant, quique temerario temere manus imponere nihilominus acceleraverunt, Apoſtolo prohibente: *Nemini cito manum imponas*; ipſi proculdubio majus peccatum habent; ipſi auctores ſchiſmatis; ipſi grandis malitiæ hujus principes exſtitere.

Electio ſecunda fieri non debet, niſi primam conſtet eſſe invalidam. c. Conſideravimus. 70. ex. de elect. c. Auditi. 29. &c.

B 9 Cæterum nunc judicium expetunt quod ante expectaſſe * debuerent; & quam ſuo loco oblatam tenuerant, tandem juſtitiam offerunt, ut, videlicet, ſi recuſetur, juſti a vos videamini; ſi recipiatur, litigantibus inter ſe partibus, dilatio redimat tempus, & interim fiat aliquid. An de veſtra juſtitia deſperatis, & damnum jam creſcere non timetis, quemcumque cauſa exitum ſortiatur? Quicquid, inquiunt, hactenus factum ſit, modo quærimus audientiam: judicium ſumus ſubire parati. Tergiverſatio eſt. Quid C in omni impio conatu veſtro vobis relinquitur aliud quod afferre queatis ad ſeducendum ſimplices, ad armandum malevolos, ad veſtram ipſorum palliandam malitiam? Si hoc non diceretis, quid diceretis? Cæterum jam Deus judicavit quod ſero repetit homo: judicavit autem operis evidentia, non decreti ſententia. Numquid Dei judicium audeat humana temeritas retractare? Quid, ſi cauſetur & clamet per Prophetam * Deus: *Tulerunt homines a me judicium*? Non eſt conſilium contra conſilium Domini: velociter currit ſermo ejus, in conveniendo populos in unum, & reges, ut domino Papæ Innocentio ſerviant D & obediant. Quis revocabit? Dei eſſe judicium ſenſerunt, & conſenſerunt Galterius Ravennas, Hildegarius b Terraconenſis, Norbertus Magdeburgenſis, Conradus, Salſeburgenſis, Archiepiſcopi. Dei eſſe judicium cognoverunt, & acquieverunt Epiſcopi, Equipertus Monaſterienſis, Hildebrannus Piſtorienſis, Bernardus Papienſis, Landulfus Aſtenſis, Hugo Gratianopolitanus, Bernardus Parmenſis c. Horum gloria ſpecialis, & præcipua ſanctitas, & auctoritas etiam hoſtibus reverenda, facile nobis, qui minorem & meriti, & officii tenemus locum, aut errare ſecum, aut ſapere perſuaſit. Taceo multitudinem cæterorum, Tuſciæ, Campaniæ, Longobardiæ, Germaniæ, & Aquitaniæ, Galliarum denique & Hiſpania- E rum omnium, necnon & univerſæ Orientalis Eccleſiæ, tam Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum, quorum nomina ſunt in libro vitæ, ſed epiſtolæ brevitas non admittit d.

** al. expetiiſſe.*

Enumerantur qui Innocentium receperunt.

** Hoc apud nullum reperitur Prophetam, ſed habetur in Doctr. SS. PP. lib. contra judic. temerar. num. 7.*

Prælati.

A 10 Hi omnes unanimes, non conducti pecunia, non ſeducti fallacia, non illecti privato carnis, vel cognationis amore, non timore compulſi potentiæ ſæcularis, ſed Dei proculdubio voluntatem, ſicut non ignorantes, ita nec diſſimulantes, Petrum Leonis ingenue refutaverunt, ac ſecure Gregorium in Papam Innocentium ſuſceperunt. Noſtratum ſane nemo ex nomine in his expreſſius eſt litteris, quia & omnes compendium non fert; & aliquorum invidioſa deſignatio adulationis notam non effugit. Non autem debeo prætermittere ſanctos, qui mundo, Religioſi, mortui, Deo melius vivunt; quorum vita abſcondita eſt cum Chriſto in gloria, ubi certe ſtudioſe inquirunt, & non dubie inveniunt beneplacitum Dei, B qui ſolliciti ſunt quomodo placeant ei. Itaque Camaudulienſes e, Vallambroſani, Cartuſienſes, Cluniacenſes f, & qui de Majori-monaſterio ſunt, mei quoque Ciſtercienſes g, Cadumenſes h, Tironenſes, i & Saviniacenſes; univerſitas denique & unanimitas fratrum, tam clericorum, quam monachorum regularis vitæ probatæque converſationis, ſequentes Epiſcopos, tamquam greges paſtores ſuos, Innocentio firmiter adhærent, ſincere ſavent, humiliter parent, verum Apoſtolorum Succeſſorem fideliter recognoſcunt.

11 Quid Reges, & Principes terræ? Nonne in eodem ſpiritu una cum ſubjectis ſibi plebibus Innocen- C tium pariter amplectuntur, confitentes & ipſi Papam & Epiſcopum animarum ſuarum? Quis poſtremo in quocumque ordine vitæ illuſtris, & boni nominis homo idipſum non ſapit? Et tamen adhuc iſti, neſcio qua contentioſa importunitate, & importuna contentione, reclamant, vocant in cauſam orbem, & cum ſua paucitate univerſitatem flagitant judicari: & qui præjudicaverunt in electione, de confirmatione rejudicare contendunt, tunc præpropere agentes, modo præpoſtere retractantes. Quis tantos, quæſo, in unum cogere queat exercitus utriuſque ordinis Principum, ne dicam plebium, & adducere in examinationem? Quis tot ſanctorum millibus perſua- D dere ſufficiat, quod prius ædificaverunt, iterum deſtruere, & abducere ſemetipſos in prævaricationem? Quis deinde locus omnibus tantus, omnibus tutus? Univerſæ quippe Eccleſiæ negotium eſt, non unius cauſa perſonæ. Videtis quod de impoſſibili calumniam ſtruitis Matri veſtræ: immo vobis foveam foditis, in quam præcipitemini; & laqueum nectitis, quo teneamini, ne ad gremium revertamini Matris veſtræ. Occaſio numquam deerit ei qui vult recedere ab amico.

Reges & principes.

12 Sed eſto. Mutet conſilium ſuum Deus, (ſecundum hominem dico) revocet ſententiam, convo- E cet a finibus terræ concilium; judicari bis in idipſum, quod ipſe non facit, patiatur; quoſnam, quæſo, dabunt judices ſibi? Omnes quippe in parte ſunt, & partibus de judicio haud facile conveniet; atque ita ad litem magis, quam ad pacem, tantus conventus fatigabitur. Deinde velim ſcire cui ille interim vel-

a Ita veteres libri & editi plerique pro *injuſti*, per antiphraſin aut ironiam. In uno tamen codice Colbertino num. 2410. legitur utrumque, *injuſti juſti vos videamini*, optimo ſenſu, nempe, *ut vos, qui juſti eſtis, injuſti videamini*. In uno Bellovacenſi ſimpliciter, *injuſti*.

b In ſucceſſerat Odelrico, quem *eruditiſſimum ſenem* vocat Ordericus in lib. 13. pag. 821. & 802.

c Bernardus Parmenſis in quibuſdem codicibus locum habet poſt Bernardum Papienſem, idemque nonnullis deeſt, ut in duobus Colbertinis. Ughellus eum ſub finem pontificatus Paſchalis II. obiiſſe dicit.

d Hæc verba, *ſed epiſtolæ brevitas non admittit*, deſunt in duobus Colbertinis, in tertio leguntur.

e Ita fere codices veteres, quidam *Camandulienſes*. Notiores ſunt Camaldulenſes & Vallumbroſanæ Ordinis S. Benedicti Congregationes in Italia duæ, quam ut illuſtrari hoc loco debeant.

f Quo ritu Innocentium exceperint noſtri Cluniacenſes, deſcribit ejus temporis auctor Ordericus in lib. 13. pag. 803. *Porro Cluniacenſes, ut ejus adventum in Franciam cognoverunt, lx. equos ſeu mulos cum omni apparatu congruo Papæ & Cardinalibus clericis deſtinaverunt. Tunc ibidem xi. diebus Papam cum ſuis detinuerunt, eccleſiamque novam in honorem S. Petri Apoſtolorum principis ab eodem cum ingenti tripudio populique frequentia dedicari fecerunt. Inde magnam auctoritatem apud Occiduos promeruit, quod a Cluniacenſibus Petro prælatus fuerit. Ab eiſdem quippe Petrus in pueritia enutritus fuerat, & eorum habitu & profeſſione monachus exſtiterat.*

g *Ciſtenſes* in duobus Colbertinis & uno Sorbonico: unde efſictum in editis fere omnibus, *Ciſtembienſes*, qui & altero errore additi ſunt poſt *Ciſtercienſes*, quaſi diverſi eſſent, qui in quibuſdam codicibus *Ciſtercienſes*, in aliis *Ciſtellenſes* dicebantur, vulgari tunc vocabulo. Ciſtercienſes quippe dicti ſunt *Ciſtellenſes* ab Hermanno monacho in lib. 3. de miraculis B. Mariæ Lauduenſis cap. 7. apud Perardum p. 103. apud Robertum de Monte ad annum 1140. *Monachi de Ciſtellis*, *Ciſtell.* in Monaſtici Anglicani tomo 2. pag. 703. col. 2.

h Cadumenſes ſunt monachi cœnobii S. Stephani Cadumenſis, a Guillelmo Conquæſtore conditi & egregie dotati, in Neuſtria, ſeu Normannia, diœceſi Bajocenſi; in Abrincenſi Saviniacenſe inſigne tunc monaſterium, *de quo jam plurima*, inquit Peregrinus in Hiſtoria Fontanenſi tomo 10. Spicilegii pag. 372. *proceſſere monaſteria, ex quibus Abbates conveniunt ad Capitulum, & floret ibi Ordo, & eorum ubique dulcis redolet opinio.* Hoc cœnobium cum triginta aliis ſibi ſubjectis Serlo abbas Ciſtercienſibus adjunxit anno 1148. ibid. pag. 374.

i Tironenſes tunc etiam florebant in pago Perticenſi, *le Perche*, diœceſis Carnutenſis, inſtituti a venerabili Bernardo abbate, de quibus Jacobus a Vitriaco in Hiſtoria occidentalis cap. 20. In Monaſtici Anglicani tomo 1. pag. 704. Saviniacenſes ante ſuam cum Ciſtercienſibus unionem dicuntur fuiſſe *de Ordine Tironenſi*, quo ex monaſterio plures tum abbatiæ pendebant. His omnibus Religioſis, qui Innocentium agnoverunt, Grandimontenſes addit Ernaldus in lib. 2. de vita S. Bernardi num. 45.

vellet credere Romam, quam tanto amore ea longo tempore concupivit, tanto labore & ſumptibus acquiſivit, tanto faſtu poſſidet, tanto pudore timet amittere, ne fruſtra conveniſſe ſeculum omne cernatur, ſi cum ille cadet a cauſa, non tamen cadat a Rome. Alioquin quis cauſaio ſpoliatus ingreditur? Nec leges profecto cogunt, nec canones. Et hæc dicimus, non de noſtra juſtitia diffidentes, ſed a veſtra caventes verſutia. Jam enim Deus eduxit tamquam lumen juſtitiam ſuam, & judicium ſuum tamquam meridiem, etſi cæco nec lumen appareat, nec meridies luceat; quoniam ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.

Jus Innocentii aſſeritur. V. lib. 2. vita S. Bern. c. 1.

13 Duo itaque ſunt de quibus contenditur, quiſnam eorum rectius videatur eſſe Papa. Quorum primo quidem, ſi perſonas compares, ut neutri ſane vel derogare videar, vel adulari, dicam quod dici paſſim reperies, & neminem arbitror diffiteri: quia videlicet Innocentii noſtri vita, vel fama nec æmulum timet, cum alterius nec ab amico tuta ſit. Dehinc ſi electiones diſcutias, noſtri itidem mox occurrit & promotione purior, & ratione probabilior, & prior tempore. Porro de tempore conſtat: reliqua duo merita probant, & dignitas Eligentium. Hanc enim, ni fallor, partem ſaniorem invenies, tam Epiſcopos, quam Cardinales diaconos, ſive presbyteros, & quorum maxime intereſt de electione ſummi Pontificis, & quanti in eligendo juxta Patrum ſcita ſufficiant. Quid & in conſecratione? Nonne Oſtienſem, ad quem ſpecialiter utique ſpectat, habemus? Cum igitur & electus dignior, & electio ſanior, & actio ordinabilior teneatur, qua iſti ratione, immo qua contentione, contra jus & fas, & vota omnium bonorum, invitæ & renitenti Dei Eccleſiæ præficere alium, & illum deponere tentant?

14. Horum conatui tam maligno, tam indigno, tam temerario, totis certe viribus renitendum eſſe videtis, reverendiſſimi & illuſtriſſimi Patres. Quod cum omni familiæ Dei, *tum vobis maxime, veſtriſque convenit, ſi tamen zelus domus Dei comedit animas veſtras. Vobis, inquam, & veſtris maxime vigilandum eſt, & orandum, ne intretis in tentationem. In ea ſane parte majore opus eſt fortitudine & cautela, unde acrior inſiſtit adverſarius, & vis belli major incumbit. Quam ſævus & callidus hoſtis inſurrexerit in vos, proprio certe agnoſcitis experimento. Heu, quam multum jam malitia illius in illis partibus pro accepta poteſtate proceſſit, utroque ſæviens genere malignandi, vi & dolo! Numquid autem malitia vincet tandem ſapientiam? Sed hæc eſt hora ipſius, & poteſtas tenebrarum. Ceterum hora noviſſima eſt, & poteſtas cito tranſit. Ne terreamini, ne ſeducamini. Dei virtus, & Dei ſapientia Chriſtus vobiſcum eſt, qui & in cauſa eſt. Confidite, ipſe vicit mundum: fidelis eſt, non permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis. Videtis ſtultum firma radice? ſine dubio ſtatim maledicetur pulchritudini ejus. Non enim diu derelinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum. Verum veſtræ interim vigilantiæ eſt, veſtris pro veſtro officio ſollicite providere, ſicut & providetis, ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas. Oratio pro Catholicis: *Benefac, Domine, bonis & rectis corde*: Pro ſchiſmaticis: *Imple, Domine, facies eorum ignominia, ut quærant nomen tuum*.

* al. tamen

Pſal. 124. 4.
Pſal. 82. 17.

Ad GUILLELMUM [a] Comitem Pictavorum, Ducem Aquitaniæ, ex perſona HUGONIS Ducis Burgundiæ.

EPISTOLA CXXVII.

CIRC. AN. MCXXXII

Guillelmum, antipapæ Anacleto faventem, hortatur ad Innocentium verum Pontificem recipiendum.

GUILLELMO, Dei gratia, egregio Comiti Pictavorum, & Duci Aquitanorum, HUGO, eadem gratia, Burgundiæ Dux, timere terribilem, & eum qui aufert ſpiritum Principum.

1 ERrorem veſtrum ultra diſſimulare non fero, quippe carne propinquus, & corde amicus. Si quis de populo deviat, ſolus perit: verum Principis error multos involvit, & tantis obeſt, quantis præeſt ipſe. Nec præſumus, ſicut ſcitis, ut perdamus, ſed ut regamus ſubjectos. Per quem Reges regnant, ipſe nos præfecit populis ſuis, a nobis tuendis, non ſubvertendis; plane ſanctæ ſuæ Eccleſiæ miniſtros, non dominos. Cui vos miniſterio cum digne alias pro veſtri magnitudine potentatus, & laudabiliter deſerviſſe noſcamini, miror quanam verſutia modo veſtra illa prudentia circumventa fuerit, eamdem Matrem veſtram & dominam deſerere in tempore malo; niſi forte & hoc vobis veſtri illi conſiliarii perſuadere conentur, ad ſolam Petri Leonis domum, univerſalem Eccleſiam eſſe redactam. Viri mendaces, quos Veritas, ſicut & caput eorum Antichriſtum, deſtruit ſpiritu oris ſui, affirmans eam per os David ad univerſos fines terræ, & ad univerſas familias gentium dilatari.

Principis error perniciosus ſubditis.

Officium.

Pſal. 21. 28.

2 * Habent tamen Ducem * Apuliæ, ſed ſolum ex Principibus, ipſumque uſurpatæ coronę mercede ridicula comparatum †. Denique quid boni, quid virtutis, quid honeſtatis afferunt de ſummo Pontifice ſuo, ut & nos provocent ad favorem? Si vera ſunt quę ubique divulgat opinio, nec unius dignus eſt viculi poteſtate: ſi vera non ſunt, decet nihilominus caput Eccleſię, non ſolum vitę habere ſanctitatem, ſed & famę decorem. Tutius proinde vobis eſt, mi cognate cariſſime, ut in ſuſceptione univerſalis Papę ab univerſitatis conſenſu & conſilio non recedatis: quem omnis religio, quem Regum univerſitas receperunt, vobis quoque & honorificum, & ſalutiferum eſt ut recipiatis. Domini Papę Innocentii & innocens vita, & integra fama, & electio canonica prędicatur. Priora duo nec hoſtes diffitentur: tertium calumniam habuit, ſed per chriſtianiſſimum Lotharium * nuper falſi calumniatores in ſuo ſunt mendacio deprehenſi.

* al. Habere.
* Rogerium
† V. NOT.

* Imperatorem Rom. v. inf. ep. 139.

Ad EUMDEM.

EPISTOLA CXXVIII.

AN. CHR. MCXXXII

Serio eum hortatur de reducendis ad Eccleſiam clericis quos expulerat.

IN eo animo, & in ea voluntate memini me diſceſſiſſe dudum e te, Princeps eximie, ut totis affectibus bene tibi, tuiſque cuperem; totis niſibus ſalutem veſtram, & honorem veſtrum, ubicumque poſſem, juvarem, eo quod non redirem fraudatus fructu adventus mei ad vos; ſed lętus pręter ſpem multorum reportarem mecum pacem Eccleſię cum exultatione univerſę terrę. Miror autem quo, cujuſve conſilio mira illa mutatio dexterę Excelſi tam ſubito in deterius eſt mutata, ut rurſum ad injuriam Eccleſię clericos ſancti Hilarii de civitate expelleres, & iram Dei in te gravius, quam primum, excitares. Quis te faſcinavit tam cito recedere a via veritatis, & ſalutis? Profecto judicium portabit quicumque eſt ille. Utinam & abſcindantur qui vos conturbant. Revertere, quę-

a De eo fuſe in lib. 2. de vita Bernardi cap. 6. ubi ejus converſio per Bernardum facta memoratur. Multa de eo fabulantur. Certum eſt, teſtante Orderico ejus æquali, cui alii auctores compares ſuffragantur, Guillelmum pœnitentia motum ad S. Jacobum peregre profectum eſſe, & *feria ſexta Paraſceves, v. Idus Aprilis facta communione munitum ante aram beati Apoſtoli defunctum* eſſe ſub annum 1137. quo hæc ab Orderico memorantur. Vide alias notas.

A quęſo, revertere, ne & tu (quod abſit) abſcindaris. Revertere, inquam, & revoca amicos tuos ad pacem, & clericos ad Eccleſiam, antequam irrecuperabiliter reddas tibi averſum terribilem & eum qui aufert ſpiritum Principum, terribilem apud Reges terræ.

* *les Genois.*

Ad Januenses*.

AN.CHR. MCXXXIII

EPISTOLA CXXIX.[a]

Pacem quam aliquando coram conciliaverat, conſtanter retinendam & tuendam hortatur.

Januensibus ſuis Conſulibus cum Conſiliariis & civibus univerſis, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, pacem, & ſalutem, & vitam æternam.

B 1 QUod adventus noſter ad vos anno præterito non fuerit otioſus, Eccleſia paulo poſt in ſua neceſſitate probavit; a qua miſſi & fueramus. Honorifice nos & ſuſcepiſtis, & tenuiſtis exiguum quo apud vos fuimus; & quidem digne vobis, ſed ſupra noſtrę humilitatis modum.

Gratias agit de eorum officiis.

Profecto ut non immemores, ſic non ingrati ſumus. Vicem rependat qui poteſt, & qui in cauſa fuit Deus. Nos enim unde illum recompenſemus venerationis cultum, ſed obſequium, ſed affectum, plenum amoris & gratiæ? Non quod noſtro delectemur favore, ſed veſtræ devotioni collætamur. O mihi dies illos feſtivos, ſed paucos! In æternum non obliviſcar tui [a], plebs devota, honorabilis gens, civitas illuſtris.

Pſal. 54.18.

C Veſpere, & mane, & meridie, more utique Prophetæ, narrabam, & annutiabam, & erat tanta audiendi aviditas, quanta audientium charitas. Portabamus verbum pacis: cumque inveniſſemus filios pacis, requievit ſuper eos pax noſtra. Exieram plane ſeminare ſemen, non meum, ſed Dei; & cadens in terram bonam ſemen bonum, fructum fecit centuplum & tempeſtivum. Mira celeritas, quia magna neceſſitas. Nec tarditatem paſſus ſum, nec difficultatem, una pene die & ferens, & metens, & reportans cum exultatione manipulos pacis. Hæc quippe meſſis quam meſſui. Exulibus, captivis, compeditis, & incarceratis, evadendi, atque repatriandi lætam reportavimus ſpem, D metum hoſtibus, confuſionem ſchiſmaticis, gloriam Eccleſiæ, orbi lętitiam.

Perſeverantiæ elogia.

2 Et nunc quid reſtat, cariſſimi, niſi ut admoneamini de perſeverantia, quæ ſola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorſus abſque perſeverantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor conſequitur. Vigor virium, virtutum conſummatio eſt; nutrix ad meritum, mediatrix ad pręmium. Soror eſt patientiæ, conſtantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeverantiam, nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, ſed *qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*.

Matth. 10. 22. 1. Reg. 15. 5. Saul, Sampſon, Salomon, perierunt defecta perſeverantiæ.

E Saul, cum eſſet parvulus in oculis ſuis, rex eſt ſuper Iſrael conſtitutus: non perſeverans in humilitate, & regnum amiſit, & vitam. Si cautela Sampſonis, ſi Salomonis devotio perſeverantiam retinuiſſent, nec is profecto privaretur ſapientia, nec ille viribus. Hoc ſummę honeſtatis inſigne, hanc totius probitatis unicam fidamque cuſtodem, cuſtodiri a vobis firmiter hortor & precor. Cuſtodite diligenter quod libenter audiſtis. Mementote ſcriptum, quia *metuebat Herodes Joannem, & libenter eum audiebat*. Sed beatus foret, ſi audita libenter æque ſervaſſet. Denique non qui audiunt, ſed *beati*, inquit, *qui audiunt, & cuſtodiunt verbum Dei*.

Matth. 6. 20

Luc. 11. 28.

A Rogerio cavendum monet.

F 3 Servate proinde vos pacem fratribus veſtris Piſanis, fidem domino Papæ, fidelitatem Regi, vobis honorem. Hoc enim expedit, hoc decet, hoc juſtitia

A * exigit. Audivimus veniſſe ad vos nuntios Ducis Rogerii *: quid attulerint, quidve retulerint, nos neſcimus. Verum ego, juxta illud Poetæ, ut verum fatear, ſemper timui Danaos, & dona ferentes. Si quis forte in vobis (quod Deus avertat) rem tam fœdam committere deprehendatur, extendere, videlicet, manum ad turpe lucrum, hunc protinus notate, & judicate hoſtem nominis veſtri, civium proditorem, ac venditorem communis honoris, & honeſtatis.

* *al.* requirit.
* *de quo epiſt.* 127.
Virg. 2. *Æneid.*

Diaboli vices gerit, qui jurgia ſeminat.

Si quis item ſuſurro in populo, diaboli ſibi aſſumens vicem, jurgia ſeminare, & pacem turbare velle reperiatur, quemadmodum ille diſcordię ſemper eſt amator & auctor; huic rigidæ cenſurę remedio citius obvietur, eo quippe peſſimæ, quo intimæ peſti. Hoſtilis exercitus vaſtat agros, domoſque ſpoliat; prava autem conſi- B lia corrumpunt bonos mores, & modicum fermentum totam maſſam corrumpit. Scrite, plantate, negotiamini, ut antiqua mala non ſolum non iteretis, ſed etiam de juſtis laboribus veſtris expiare & delere poſſitis. Scriptum quippe eſt: *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ*: & rurſum: *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*. Quod ſi militare placet, & veſtrę fortitudinis ac ſtrenuitatis iterum experiri vires, arma probare delectat; non equidem id pręſumendum adverſus vicinos & amicos; cum magis Eccleſię inimicos expugnare deceret; ſed & regni veſtri invaſam a Siculis defenſare coronam. Super illos ſane & honeſtius acquiretis, & juſtius poſſidebitis acquiſita. Deus pacis & di- C lectionis maneat ſemper cum omnibus vobis. Amen.

Prov. 13. 8.
Luc. 11. 41.

Ad Pisanos.

EPISTOLA CXXX.

AN.CHR. MCXXXIII

Piſanos laudat ob ſtudium & favorem erga Innocentium Papam, qui Roma antipapam Anacletum occupata exul Piſas conceſſerat.

V. Vitam l. 2. *num.* 8.

Pisanis noſtris Conſulibus cum Conſiliariis & civibus, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, univerſis ſalutem, & pacem, & vitam æternam.

D BEnefaciat vobis Deus, & meminerit fidelis ſervitii, & pię compaſſionis, & conſolationis, & honoris, quæ ſponſæ Filii ejus in tempore malo, & in diebus afflictionis ſuæ exhibuiſtis, & exhibetis. Et quidem hoc jam impletur ex parte, & orationis hujus nonnullus capitur fructus. Digna plane retributio celeri jam compenſatur effectu. Jam pro meritis tecum actitat Deus, populus, quem elegit in hęreditatem ſibi omnino populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Aſſumitur Piſa in locum Romæ, & de cunctis urbibus terræ ad apoſtolicę ſedis culmen eligitur. Nec fortuitu, ſive humano contigit iſtud conſilio; ſed cœleſti providentia, & Dei benigno favore fit, qui diligentes ſe E diligit; qui dixit chriſto ſuo Innocentio: Piſam inhabita, & ego benedicens benedicam ei. Hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore, tyranni Siculi* malitiæ Piſana conſtantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumvenitur dolis. O Piſani, Piſani, magnificavit Dominus facere vobiſcum, facti ſumus lætantes. Quę civitas non invidet? Serva depoſitum, urbs fidelis, agnoſce gratiam, ſtude pręrogativæ non inveniri ingrata. Honora tuum, & univerſitatis Patrem; honora Mundi Principes, qui in te ſunt, & Judices terræ; quorum te præſentia reddit illuſtrem, glorioſam, famoſam. Alioquin ſi ignoras te, o pulchra inter civitates, egredieris poſt greges ſodalium F tuorum paſcere hœdos tuos. Sapientibus ſat dictum eſt. Commendo vobis Marchionem [b] Engelbertum, qui domino Papæ & amicis ejus miſſus eſt in adjutorium;

* Rogerii, *de quo epiſt.* 127.

b

---

a Id experti ſunt Genuenſes anno 1625. Bernardo in auxilium vocato in bello contra Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, in aliis Notis.

b Quis iſte Engelbertus marchio? Exiſtimamus hunc eſſe qui in libro de vita S. Norberti cap. 32. dicitur frater Epiſcopi Ratiſponenſis: cujus Engelberti una filia Theobaldo comiti deſponſa eſt. En locus. *Aſſumptis itaque Legatis Comitis* Theobaldi, *Ratiſponam uſque eos adduxit* Norbertus. *Erat enim Epiſcopus ejus civitatis nobiliſſimi ſtemmatis, & habebat fratrem* ENGELBERTUM *potentiſſimum marchionem, cui erant nubilis ætatis filiæ: e quibus una expedita Comiti Theobaldo deſponſa eſt. Reverſi ſunt legati iſtuc nuntiantes, &c.* Mathildis vocabatur, teſte Orderico Vitali ſub finem libri 13. *Mathildem vero Ingelberti Ducis filiam uxorem duxit.* Engelbertus porro, ſeu Ingelbertus Dux erat Carinthiæ, Marchio Forojulienſis. Confer notationem ad epiſt. 299.

rium; juvenis fortis & ſtrenuus, &, ſi non fallor, fidelis. Habetote eum noſtris precibus magis commendatum, quia & ego ei vos amplius commendare curavi, monuique ut veſtris potiſſimum conſiliis innitatur.

Ad Mediolanenses.

EPISTOLA CXXXI.

AN. CHR. MCXXXV

Cum Mediolanenſes, Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio & obedientia viderentur, eos ad retinendam conſtantiam incitat, recentia Romanæ Eccleſiæ erga illos beneficia memorans.

Suis Mediolanensibus, univerſo, videlicet, Clero & Populo, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, ſalutem in Domino.

Beneficia accepta ab Eccleſia.

1 BEne vobiſcum facit Deus; bene vobiſcum facit Romana Eccleſia. Facit ille quod pater; facit illa quod mater. Et revera quid vobis debuit facere, & non fecit? Si poſtulaſtis mitti vobis de curia honorabiles perſonas [a] ad honorem Dei & veſtrum, factum eſt. Si poſtulaſtis confirmari quod unanimitas veſtra de venerabilis Patris veſtri [b] electione firmaverat, factum eſt. Si voluiſtis licuiſſe vobis quod illicitum, niſi pro magna quidem neceſſitate, ſacri Canones judicant, translationem [c] Epiſcopi, ſcilicet, in archiepiſcopatum, conceſſum eſt. Si rogaſtis erui cives veſtros de vinculis Placentinorum [d], quod utique ego prætermittere nec volo, nec valeo; & hoc factum eſt. In quo poſtremo quæcumque rationabilis petitio filiæ, non dico repulſam, ſed vel moram paſſa eſt apud piam Matrem? En, ad complementum, pallium præſto eſt, plenitudo honoris. Nunc vero audi me, inclyta plebs, gens nobilis, civitas glorioſa: audi, inquam, me (veritatem dico, non mentior) dilectorem tui, zelatorem ſalutis tuæ. Romana eccleſia valde clemens eſt, ſed nihilominus potens. Fidele conſilium, & omni acceptione dignum. Noli abuti clementia, ne potentia opprimaris.

Apoſtolicæ Sedi reverentia omnimoda exhibenda.

Poteſtas ejus quanta.

2 Sed dicit aliquis: Debitam ei reverentiam exhibebo, & nihil amplius. Eſto: fac quod dicis: quia ſi exhibeas debitam, & omnimodam. Plenitudo ſiquidem poteſtatis ſuper univerſas orbis eccleſias ſingulari prærogativa Apoſtolicæ Sedi donata eſt. Qui igitur huic poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Poteſt, ſi utile judicaverit, novos ordinare Epiſcopatus, ubi hactenus non fuerunt. Poteſt eos qui ſunt, alios deprimere, alios ſublimare, prout ratio ſibi dictaverit, ita, ut de Epiſcopis creare Archiepiſcopos liceat, & e converſo, ſi neceſſe viſum fuerit. Poteſt a finibus terræ ſublimes quaſcumque perſonas eccleſiaſticas evocare, & cogere ad ſuam præſentiam, non ſemel, aut bis, ſed quoties expedire videbit. Porro in promptu eſt ei omnem ulciſci inobedientiam, ſi quis forte reluctari conatus fuerit. Denique probaſti & tu. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio, & recalcitratio male ſuaſa a pſeudoprophetis tuis? Quem fructum habuiſti in quibus nunc erubeſcis? Agnoſce potius in qua poteſtate, gloria, & honore Suffraganeorum tuorum tam diu privata extitiſti. Quis pro te valuit obviare Apoſtolicæ auctoritatis juſtiſſimæ ſeveritati, cum, provocata tuis exceſſibus, decrevit te tuis illis antiquis ac præclaris ornamentis nudare, mutilare membris? Et hodie confuſa, & truncata jaceres, ſi non benignius, quam potentius, tecum actum fuiſſet. Quis eam prohibere valebit etiam a gravioribus, ſi rurſum (quod abſit) adjeceris provocare? Vide ne patiaris recidivum, quia pro certo (niſi fallor) non tamen facile denuo poterit inveniri remedium. Si quis itaque dixerit tibi: Partim oportet obedire, partim non oportet: cum tu in te experta ſis plenitudinem apoſtolicæ poteſtatis, auctoritatis integritatem, nonne hujuſmodi aut ſeductus eſt, aut ſeducere vult? Sed fac quod dico: nam ego te non ſeduco. Convertere magis ad humilitatem, ad manſuetudinem: ſiquidem & humilibus dat Deus gratiam, & manſueti hæreditabunt terram. Eſto cauta dominæ & Matris tuæ recuperatam ſervare gratiam: & ſic ei placere ſtudeas de reliquo, quatenus placeat ei non ſolum ſervare tibi quæ reddidit, ſed etiam adjicere quæ nondum dedit.

Perſtringit Mediolanenſes, ob rebellionem in Sedem Apoſtolicam.

Ad Clerum Mediolanenſem.

EPISTOLA CXXXII.

AN. CHR. MCXXXV.

Gratulatur Clero Mediolanenſi, cujus opera civitas, relicto ſchiſmate Anacleti, ad unitatem Eccleſiæ redierat.

BEnedicti vos a Domino, quorum ſtudio & induſtria civitas veſtra liberata eſt ab errore, &, relicto ſchiſmate, ad catholicam rediit unitatem. Exiit ſermo iſte inter Catholicos; audivit, lætata eſt Sion, & eſt vobis gloria coram Deo & omni populo. Quam lætis amplexibus mater Eccleſia colligit tot, & tantorum multitudinem filiorum, quos ſe amiſiſſe dolebat! Quam læto & ſereno vultu Deus pater recipit hoc ſacrificium de manibus veſtris! Quod autem & paci terræ intenditis, facitis quod filii pacis. Et ego, fratres, particeps & ſocius gaudii veſtri fieri cupiens, juxta petitionem veſtram ad vos cum dilectis fratribus noſtris, nuntiis veſtris, veniebam, de quibus mihi ſcripſiſtis, plenius ſecundum rationem in beneplacito Dei ſatisfacturus. Sed quia tempus breve eſt quo ad Concilium * feſtinamus, non gravet vos uſque ad reditum noſtrum ſuſtinere.

** Piſanum anno 1134. Vitæ lib. 2. num. 2.*

Ad univerſos Cives * Mediolanenſium.

** al. Mediolanenſes.*

EPISTOLA CXXXIII.

SCRIPTA EOD. AN. V. Epiſt. 137

Invitatus ad componendam pacem, lætatur ad hoc opus ſuam operam requiri.

UT ex ſcriptis veſtris percipio, nonnullus mihi locus gratiæ apud vos eſt. Et quoniam meum non invenio meritum, divinitus credo datum. Non recuſo favorem ingentis, inſigniſque populi. Amplector oblatam gratiam, & obviis manibus glorioſæ civitatis devotionem devotus excipio: præſertim hoc tempore, quo, abjecto errore ſchiſmaticorum, ad ſinum matris Eccleſiæ cum gaudio totius orbis reverſa eſt. Arbitror tamen non ſolum mihi gloriandum, quod invitor ad pacem quærendam; & a famoſiſſima urbe, cum ſim pauper ignobiliſque perſona, tanti boni mediator atque miniſter aſſumor: ſed vobis quoque per talem nihilominus honor eſt flecti ad pacem & concordiam vicinorum veſtrorum, quos nec multarum civitatum hoſtilis impetus, ut bene notum eſt mundo, cedere aliquando compulit. Itaque feſtinans ad Concilium *, ſpero me rediturum per vos, & probaturum de gratia quam promittitis. Qui autem gratiam dedit, faciat ne in me vacua ſit.

** Piſanum.*

Ad

a Miſſi ſunt cum Bernardo Guido Piſanus, Matthæus Albanenſis, Gaufridus Carnotenſis epiſcopi, ex vita lib. 2. num. 9. nempe ad reconciliandos eccleſiæ Romanæ Mediolanenſes, qui ſchiſma conflaverant ob depoſitum Anſelmum archiepiſcopum ab ipſis electum.

b Ribaldi, videlicet, qui ab eis electus eſt in locum Anſelmi rejecti.

c Intellige reſtitutionem dignitatis archiepiſcopalis, quæ iſti eccleſiæ ob ſchiſma a Pontifice abrogata fuerat. V. alias Notas.

d Quippe utriſque bello in ſeſe contendentibus, multi ex Mediolanenſibus captivi abducti fuerant a Placentinis.

a Ad Novitios a apud Mediolanum cooverſos.

FOD. AN.

EPISTOLA CXXXIV.

Novitiis Mediolanenſibus gratulatur de converſione, ſeque, peracto Concilio, illos inviſurum ſpondet.

Cariſſimis fratribus de Mediolano, nuper converſis ad Deum, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle in ſpiritu conſilii, & fortitudinis, quod bene cœptum eſt, digno exitu conſummare.

Joan. 5. 44.

BEnedictus Deus, qui fecit vobis vileſcere mundi gloriam, largiturus ſuam. O quam vani filii hominum, quam mendaces filii hominum in ſtateris, qui, ſecundum illud Evangelii, *gloriam ab invicem quærunt, & gloriam, quæ a ſolo Deo eſt, nolunt*; plane in hoc ipſi deſipientes de vanitate in idipſum. Vos autem non ſic. Ab hoc vos opprobrio liberavit nunc divina miſericordia, ut eſſetis Chriſti bonus odor Deo in omni loco, ipſi ad gloriam, Angelis ad lætitiam, hominibus ad exemplum: ſiquidem gaudium eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quanto magis ſuper tot, & talibus viris, & de tali urbe converſis? Et ego, fratres, tanta lætitia provocatus, ſed & vocatus a vobis, per cariſſimos fratres Ottonem & Ambroſium, quos ad hoc ipſum direxiſtis, decreveram ſimul cum ipſis venire ad vos. Cæterum, melius exiſtimans, non in articulo temporis, neque in tranſitu vos videre, diſtuli uſque ad reditum noſtrum. Properamus quippe ad Concilium *, per vos, Deo auxiliante, reverſuri; conſilium & auxilium, quod ſecundum rationem poterimus, veſtro ſancto propoſito præbituri.

* Piſanum

b Ad Petrum b Papienſem * Epiſcopum.

* de Pavie.

CIRC. AN MCXXXV

EPISTOLA CXXXV.

Dilatas ſibi laudes in Deum refundit, Epiſcopatum ab operibus miſericordiæ laudat.

Bernardi modeſtia de ſuis factis.

SI ſemen bonum, jactum in terram bonam, fructum attuliſſe videtur, ipſius eſt gloria qui dedit ſemen ſerenti, fœcunditatem terræ, ſemini incrementum. Quid in his nos capimus? Ego ſane gloriam Chriſti alteri non dabo; multo vero ſcrupuloſius uſurpabo mibi. Profecto lex Domini convertit animas, & non ego: teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtat parvulis, & non ego. Laudatur de bona litteræ tornatura manus, non calamus. Fateor, ut multum tribuam mihi, lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Sibi ergo, inquis, quid afferunt boni ſpecioſi pedes evangelizantium bona? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia filii ſunt Patris ſui qui in cœlis eſt; & gloriam, quam deferunt Patri, nequaquam a ſe ducunt alienam. Nam, ſi filii, & hæredes. Deinde vero quod proximorum ſalutem, ſuam nihilominus arbitrantur, quippe quos tamquam ſeipſos diligunt. Tertio quoque, quod labor labiorum ipſorum ſibi penitus perire non poterit. *Unuſquiſque* enim *mercedem accipiet ſecundum proprium laborem*. Ego labia mea non prohibui: tu aperuiſti & viſcera; ideo proculdubio plus recepturus, quoniam plus laboraſti. Certus ſum enim quia non vacat tibi, quod ſitienti tuliſti aquam, & cum panibus occurriſti fugientibus. Non, inquam, vacant officia humanitatis, non hortamenta ſalutis, quibus Chriſti vere viſcera in illis pauperibus refoviſti. Ambo tamen collaboratores, ambo coadjutores Dei ſumus: ambo pariter ſperemus fructum in reſpectione animarum ſanctarum. Quis mihi det memoriam tui numquam deſerere, numquam ab ipſa deſeri?

Pſal. 18. 8.

Pſal. 44. 2.

Prædicatorum merces.

1. Cor. 3. 8.

Ad Innocentium c Papam. c

AN. CHR. MCXXXIV.

EPISTOLA CXXXVI.

Dalfinum, de illatis injuriis ſatisfacere paratum, mitius tractari cupit.

Viciſſitudo proſperitatis & adverſitatis utilis.

SI triſtitia ſemper acciderent, quis ſuſtineret? ſi ſemper proſpera, quis non contemneret? Sed rerum cauta gubernatrix Sapientia, horum pernecesſaria viciſſitudine eo moderamine electis ſuis curſum vitæ temporalis alternat, ut nec adverſa frangant, nec læta diſſolvant; cum potius & iſta ex illis gratiora, & illa ex his tolerabiliora reddantur. Benedictus per omnia Deus: triſtitia noſtra verſa eſt in gaudium; acceperunt oleum poſt vinum vulnera noſtra. Raptores & prædones compuncti humiliantur: Sacerdotem Domini, in quem auſi ſunt mittere manus, cum honore remittunt: ſpolia quæ diripuerant, & ſine deſidia recolligunt, & ſine fraude reſtituunt. Si quid horum eſt quod inveniri non poſſit, * Dalfinus pro eo ſatisfaciet ad beneplacitum veſtrum: hoc quippe manu ſua in noſtra affirmavit. Pro qua ſua promiſſione adimplenda ſi venerit ad pedes veſtræ majeſtatis; d quod & propoſuit; mitius, quam meruit, ſupplicamus agi cum juvene: non quod velimus impunitum eſſe tam grande facinus, ſed ut Eccleſia (ſi fieri poteſt) debita ſatisfactione honoretur; ut is, qui ſatisfacit, ſupra vires patientiæ ſuæ non exaſperetur, & e pœniteat hominem noſtris acquieviſſe conſiliis.

* al. Delphinus

d

e

Ad Imperatricem * Romanorum.

* Richezam. al. Imperatorem, mendoſe.

AN. CHR. MCXXXIV.

EPISTOLA CXXXVII.

Mediolanenſes non ante receptos in gratiam a Pontifice, quam ipſi Lotharium Imperatorem reciperent. Hinc eos clementiæ Imperatricis commendat.

IN reconciliatione Mediolanenſium non obliti ſumus unde a veſtra excellentia præmoniti fueramus. Quod etſi non monuiſſetis, nihilominus honori veſtro, & regni utilitatibus intenderemus, ſicut ubique, & ſemper fideliter, quantum poſſumus, facimus. Non ante ſane Mediolanenſes in gratiam domini Papæ, & Eccleſiæ unitatem recepti ſunt, quouſque, palam Conrado * refutato & abnegato, dominum noſtrum Lotharium in ſuum Regem & dominum receperunt, & Romanorum Imperaturem Auguſtum una cum toto orbe confeſſi ſunt; & de injuria tranſacta, juxta conſilium & mandatum domini Papæ, digne vobis ſeſe ſatisfacturos eſſe, tacto ſacroſancto Evangelio, ſpoponderunt. Unde magnas agentes gratias Divinæ bonitati, quæ abſque bellorum periculis, abſque humani ſanguinis effuſione, inimicos veſtros ſic humiliavit, rogamus veſtram ſatis nobis expertam clementiam, ut tempore ſuo, cum requiſierint prædicti Mediolanenſes per dominum Papam, utique mediatorem ſuæ reconciliationis, gratiam veſtram, benignos vos atque placabiles inveniamus; quatenus nec eos pœniteat ſanis paruiſſe conſiliis, & vos de

* V. NOT.

---

a Ex hoc titulo Baronius infert, jam ante Bernardi adventum Mediolanum, id eſt, ante annum 1134. Ciſtercienſium familiam eo juſſe tranſmiſſam, conditumque aliquod monaſterium, cui ſe Novitii iſti mancipaſſent. At Ughellus in tom. 4. Italiæ ſacræ exiſtimat, primum Ciſtercienſium in illa urbe cœnobium eſſe Claram-vallem, quam ſecundo ab urbe lapide non ante annum 1135. conditam probat: proindeque hac in epiſtola Novitiorum nomine intelligendos eſſe eos, qui Bernardi opere ad Piſanum Concilium pergentis recens converſi, ejus ſe magiſterio ex animo jam devoviſſent. Ughelli epocha de conditu monaſterii conſtat ex veteri inſcriptione & ex primis loci inſtrumentis; in quibus conſtanter Cara-vallis, non Clara-vallis, appellatur. Vide epiſtolam 281.

b Duos hujus nominis Papienſes epiſcopos habet Ughellus, unum electum anno 1130. vel 1131. alterum Alfonſo & Conrado intermediis, anno 1148. cui has litteras aptat: quæ melius priori conveniunt: ſiquidem hæ proxime ſequebantur epiſtolam 134. quæ ſcripta eſt anno 1134.

c In prioribus editis, *Ad eamdem*, quod ad Petrum epiſcopum Papienſem, cui præcedens epiſtola inſcripta erat, referebant. At in duobus Ciſterc. & in totidem Colbertinis interponitur epiſtola 178. ad Innocentium Papam. Scripta eſt autem hæc epiſtola occaſione prædonum, qui epiſcopos ex Piſano Concilio anni 1134. revertentes ſpoliarunt. Vide Notas fuſiores ad epiſt. 63.

d Inde colligitur, hanc epiſtolam ſummo Pontifici directam eſſe, qui *majeſtatis* vocabulo non raro compellatur ab aliis, uti a Bernardo in epiſtolis 46. 150. n. 3. 166. &c. item ab Odone de Diogilo, & aliis. Quamquam hic titulus inferioribus etiam quandoque prælatis tribuitur ex Notis ad epiſt. 370.

e Supple *non* ex ſuperiori membro, ut in fine epiſtolæ ſeq.

de eis debitum habeatis ſervitium & honorem. Non enim decet ut fideles veſtri, qui pro honore veſtro laborant, apud vos confundantur. Confundentur autem, ſi qui de benignitate veſtra ſpem indulgentiæ promiſeruot, cum pro ipſis intervenerint, invenerint vos (quod abſit) inexorabiles.

Ad Henrscum Regem Anglotum.

AN. CHR. Mcxxxiii

EPISTOLA CXXXVIII.

A Rega ſuppetias petit pro Innocentio Papa.

Henrico, illuſtriſſimo Anglorum Regi, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, honorem, ſoſpitatem, & pacem.

VElle vos inſtruere de his præſertim quæ ſpectant ad honeſtatem, aut inſipientis eſt, aut vos penitus ignorantis. Ea propter rem ſimpliciter intimare ſufficit, & hoc paucis; quoniam facile omnia tenenti, multa ſuperflue ingeruntur. In ingreſſu urbis ſumus, ſalus eſt in januis, juſtitia nobiſtum eſt: ſed Romanis militibus cibus iſte non ſapit. Itaque juſtitia placamus Deum, militia terremus hoſtes; ſolis neceſſaria neceſſaria non habemus. Quid opus ſit facto, ut opus veſtrum compleatur quod de domini Papæ Innocentii magnifica & honorifica illa ſuſceptione a feciſtis, vos melius noſtis.

Ad Lotharium Imperatorem.

CIRC. AN. MCXXXV.

EPISTOLA CXXXIX.

Excitat Imperatorem ad reprimendos ſchiſmaticos. Cauſam cujuſdam Eccleſiæ apud Tullum ſitæ commendat.

Lothario, Dei gratia, Romano Imperatori Auguſto, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

* V. NOT. 1 BEnedictus Deus qui vos elegit, * & erexit tornu ſalutis nobis ad laudem & gloriam nominis ſui, & reparandum Imperii decus, ad ſubveniendum Eccleſiæ ſuæ in tempore malo, poſtremo ad operandum etiam nunc ſalutem io medio terrę. Ipſius eſt enim opus, quod corona glorię veſtræ ita in dies ampliatur & ſublimatur, mirabiliter creſcens ac proficiens in omni decore & magnificentia apud Deum, & homines. Ipſius profecto nuper opus & virtus fuit, quod iter ſatis laborioſum & meticuloſum, pro pace regni & Eccleſiæ liberatione ſuſceptum, in tanta proſperitate b peregiſtis. Romæ ſiquidem Imperialis culminis plenitudinem glorioſiſſime aſſecutus, idque (quod majus fuit) in manu nou magna, ut animi fideique magnitudo clarius emineret. Quod ſi ante tantillum exercitum terra tremuit, & quievit; quantus putamus horror hoſtium corda invadere habeat, cum cœperit Rex procedere in magnitudine brachii ſoi? Animabit inſuper honeſtas cauſæ; immo duplex provocabit neceſſitas. Nnn eſt meum hortari ad pugnam: eſt tamen (ſecurus dico) advocati Eccleſię arcere ab Eccleſię infeſtatione ſchiſmaticorum rabiem: eſt Cęſaris propriam vindicare coronam ab uſurpatore * Siculo. Ut enim conſtat Judaicam c ſobolem ſedem Petri in Chriſti occupaſſe injuriam; ſic proculdubio omnis qui in Sicilia Regem ſe facit, contradicit Cæſari.

Clerico non licet hortari ad pugnam.

* Rogerio de quo ſupra. epiſt. 127.

2 Si autem utrumque incumbit Cæſari, reſtituere, ſcilicet, quæ ſunt Cęſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, cur apud Tullum * res Dei minuitur, cum Cæſar nihil ibi lucretur? Verendum eſt ne minimorum neglectus, impedimentum ſit maximorum. Hoc eſt quod dico. Eccleſia ſancti Gengulfi d graviter, injuſteque (ut dicitur) in illa civitate opprimitur: & ajunt veſtræ prudentiæ, neſcio qua fraude, ſubreptum, ut domino Papæ, per juſtitiam ſubvenire parauti, veſtræ interventu precis obviaretis. Obſecro, & conſulo conſultius agi, noxiam revocari precem, dari locum juſtitiæ antequam Eccleſia illa funditus deſtruatur. Pauper ſum ego: fidelis tamen veſter: & ſi videor importunus, fortaſſis inde eſt. Dominam Imperatricem in Chriſti charitate oppido ſalutamus.

* Toul en Lorraine.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXXXV.

EPISTOLA CXL.

Piſanos Pontificis ſtudioſos apud Lotharium commendat.

MIror cujus inſtinctu, vel conſilio vigilantiæ veſtræ ſubripi potuerit, ut homines digni certe duplici houore & gratia, contraria a vobis audirent. Piſanos dico, qui primi, & ſoli interim adhuc erexere vexillum adverſus invaſorem * Imperii. Quam juſtius in eos regia incanduiſſet indignatio, qui populum ſtrenuum & devotum quatumque occaſione offendere auſi ſunt, eo præcipue tempore, quo accincti in multis millibus ſuis exierant oppugnare tyrannum, ulciſci injuriam domini ſui, & Imperialem defenſare coronam. Ut enim congruentiſſime aſſignem huic genti quod olim de ſancto David dicebatur; quænam, quæſo, in omnibus civitatibus, ſicut Piſa, fidelis, egrediens, & regrediens, & pergena ad imperium Regis? Nonne hi ſunt qui nuper regni illum unieum ac potentiſſimum hoſtem ab obſidione Neapolis fugaverunt? Nonne hi ſunt qui etiam (quod pene incredibile dictu eſt) in uno impetu ſuo expugnaverunt Amalfiam, & Rebellem *, & Scalam, atque * Atturniam, civitates utique opulentiſſimas *, omnibuſque qui antehac tentaverunt, uſque ad hoc tempus (ut ajunt) inexpugnabiles? Quam dignum, quam æquum, quam plenum ratione & juſtitia fuerat, ut fidelium terra, interim ſaltem dum hęc actitarent, ab omoi hoſte ſecura conſiſteret, tum pro præſentia ſummi Pontificia, quem jamdudum exulem Piſani apud ſe cum ſummo honore ſervabant, & ſervant; tum pro ſervitio Imperatoris, pro quo & ipſi tunc temporis exulabant. Factum eſt autem per contrarium, ut gratiam qui offenderunt; & qui ſervierunt iram mereotur. Sed vos fortaſſis adhuc iſta neſciebatis. Oportet ergo nunc, quaudo res eſt nota vobis, immo & decet, & expedit, mutare vos & verbum, & animum; ut viri, regiis magis favoribus & munetibus honorandi, a veſtra parte de cætero audiant, & recipiant prout meriti ſunt. O quantum meruere Piſani? quantum adhuc mereri poſſunt! Sat eſt dictum ſapienti.

* Rogerium.

1. Reg. 2.

* al. Rivellum.

* al. Atturinam.

* al. & munitiſſimas.

Ad Humbertum e Abbatem Igniacenſem.

AN. CHR. Mcxxxviii

EPISTOLA CXLI.

Graviter eum perſtringit, ob munus prælationis inconſulto ac temere dimiſſum.

1 PArcat tibi omnipotens Deus: quid voluiſti facere? Quis te crederet ad tantum prorumpere malum, hominem tantis præditum bonis? Quomodo

a Agnoſcendo ſcilicet Innocentium in conventu Carnotenſi ex aliis Notis, & ex Vitæ lib. 2. num 4.

b Et tamen Ordericus in lib. 13. p. 896. ubi Lotharii Romanum iter anno 1133. ſuſceptum deſcribit, ait mandaſſe Petro, *ut alii cederet, aut judicium de ordinatione ſua ſubiret*; idemque Innocentio mandaſſe. Et Petrum quidam acquieviſſe, non vero Innocentium. Unde Lotharium contra eum indignatum, Petri quæ poſſidebat dimiſiſſe, & *negotio imperfecto* receſſiſſe. Confer alias Notas.

c Hoc ipſum eſt quod ex Actis Cenomanenſium Epiſcoporum notavimus in Præfatione ad hunc tomum, nempe Anacletum *ex Judaiſmo duxiſſe originem*.

d Aliis *Gangulf* ſeu *Jangulf*, vulgo S. *Jengoulf*, quæ inſignis eſt eccleſia collegiata apud Tullum Leucorum, a S. Gerardo condita ſub annum 1055. Vide alias Notas, & epiſtolam 178.

e Humbertus, ex Caſæ-Dei monacho factus Claræ-vallenſis, dein a Bernardo primus abbas anno 1127. præficitur monaſterio Igniacenſi, *Igny*, diœceſis Remenſis. Vitæ privatæ ſtudio regimen abdicavit anno 1138. quo anno ſcripta hæc epiſtola ex Italia. Perſtitit nihilominus in ſua abdicatione Humbertus, ſuffecto in ejus locum Guerrico: mortuus apud Claram-vallem anno 1148. ut in tomo ſecundo dicemus, referendo egregium ſermonem, quem Bernardus in ejus obitu habuit. Hujus epiſtolæ occaſione Horſtius prolixam edidit Digreſſionem de Commendis & Commendatariis. Similis argumenti eſt Hildeberti epiſtola 46.

A do potuit arbor bona peſſimum hunc ex ſe producere fructum? O quam terribilis Deus in judiciis ſuper filios hominum! Non miror quod diabolus iſtud potuit, ſed quod Deus permiſit, quippe cui jam tot annis pure, ſicut credimus, & devote ſervisti. Quid faciet de me, utique pigro & negligenti ſervo, qui fidelem famulum ſuum ſic vel ad tempus tradidit in animam inimicorum ejus? Quid, quæſo, rationis, immo quid non impietatis habet hæc fuga tua, de qua filii lugent, adverſarii rident? Miror quod te non terruit Arnoldi Abbatis * exemplum; cujus ſimilis præſumptio digno, ſed pavendo fine (ut bene meminiſti) in brevi eſt vindicata. Et quidem ille qualemcumque (ut bene novi ego) habuit cauſam; tu nullam. B Numquid enim aut monachi tuis erant inobedientes imperiis; aut converſi ſegnes in operibus; aut vicini forte tibi, tuiſve rebus infeſti; aut certe modica & non ſufficiens ſubſtantia mundi, quatenus relinquere cogereris quos vel regere, vel paſcere non ſufficeres?

* ſcil. Morimundi ad quem ep. 4.

2 Vide ne & te tangat vox illa Dei: quia *odio habuerunt me gratis*. Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantavit electam & ſpecioſiſſimam: Sepem ei circumdedit votivæ continentiæ; torcular diſtrictiſſimæ diſciplinæ fodit in ea, & ædificavit ſanctæ paupertatis turrim, ad cœlos uſque pertingentem: Te cultorem, atque cuſtodem conſtituit: C honeſtavit te in laboribus tuis; & complebit illos, ſi permittis. Sed tu, proh nefas! deſtruis maceriam ejus, & racemis optimis plenam exponis omnibus qui prætergrediuntur viam. Heu! quis prohibebit aprum de ſylva, ut non exterminet; & ſingularem ferum, ne depaſcat eam? Mirum vero, ſi in hoc morti te bene præparare putas, quod quidem ad me ſcripſiſti, ut in tanto ſcandalo, & in anathemate domini Papæ mori velle non timeas. Deinde, ſi ita neceſſarium erat, non potuit aliud tempus conſiderari, niſi cum neceſſitatibus univerſalis Eccleſiæ detineor, ut illi miſeræ, quam exponis, non liceat ſubvenire? Obſecro te per eum qui pro te crucifixus eſt, ut ſatis afflictos amplius cruciare parcas, D & triſtitiam ſuper triſtitiam addere deſiſtas: quia, ut verum fateor, ſic pro hac Eccleſiæ generali gravique ſciſſura affectus ſum, ut tædeat animam meam vitæ meæ, etiam te & tuis in pace degentibus.

Joan. 15. 25. Religio vinea.

Ad Monachos ALPENSES.

EPISTOLA CXLII.

AN. CHR. MCXXXVIII.

Monachos Alpenſes, qui ſe ſub Ordine Ciſtercienſi Claræ-vallenſibus aggregaverant, commendat, & conſolatur de abſentia Patris ad altiorem gradum aſſumpti. Hinc de novo Abbate eligendo eos monet.

E 1 BOnus Pater veſter, atque noſter, auctore Deo, ad altiorem gradum a aſſumptus eſt. Faciamus ergo, cariſſimi, quod dicit Propheta: *Elevatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo*. Sol eſt ille, per quem Alpenſis Congregatio illuſtris ubique redditur, tamquam luna per ſolem. Elevato itaque illo, ſtemus nos in ordine noſtro, quicumque elegimus abjecti eſſe in domo Dei noſtri, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. ORDO noſter abjectio eſt, humilitas eſt, voluntaria paupertas eſt, obedientia, pax, gaudium in Spiritu-ſancto. ORDO noſter eſt eſſe ſub magiſtro, ſub Abbate, ſub regula, ſub diſciplina. F ORDO noſter eſt ſtudere ſilentio, exercere jejuniis, vigiliis, orationibus, opere manuum; & ſuper omnia, excellentiorem viam tenere, quæ eſt charitas: porro in his omnibus proficere de die in diem, & in ipſis perſeverare uſque ad ultimum diem. Et hæc quidem aſſidue vos confidimus actitare.

a Abac. 3. 11.

Pſal. 83. 11. Ordo Religioſus in quo conſiſtit.

2 Cæterum unum opus feciſtis, & omnes mirantur: quod, cum ſancti eſſetis, non reputantes veſtram ſanctitatem, alienam participare curaſtis, ut eſſetis ſanctiores. Impletum eſt quod legitur in Evangelio: *Cum feceritis omnia quæ mandata vobis fuerint, dicite: Servi inutiles ſumus*. Inutiles vos reputatis, & humiles inventi eſtis. RACTA facere, & inutilem ſe reputare, apud paucos invenitur, & ideo multi admirantur. Hoc, inquam, hoc prorſus vos de illuſtribus reddit illuſtriores, ſanctiores de ſanctis. Et ubicumque divulgatus eſt ſermo iſte, replevit omnia odore ſuavitatis. Hæc virtus, me judice, præfertur etiam protractis jejuniis, & anticipatis vigiliis, omni denique corporali exercitio, tamquam vere pietas quæ ad omnia valet. Quam læto ſinu collegit vos multitudo Ciſtercienſis! quam alacri vultu ſpectavit hoc Angelica celſitudo! Noverunt ſiquidem illi Spiritus omnipotenti Deo placere ſuper omnia fraternam ſocietatem & confœderationem, cum dicat per Prophetam: *Glutino bonum eſt*: & per alium: *Ecce quam bonum, & quam jucundum, habitare fratres in unum*; item: *Frater fratrem adjuvans, ambo conſolabuntur*.

Laudat eos a tranſitu ad Ordinem Ciſtercienſem. Luc. 17. 10.

Humilitatis commendatio.

2. Tim. 4. 8.

Iſa. 41. 7. Pſal. 132. 1. Prov. 18. 19.

3 Advertitur etiam hoc factum humilitatem redolere. Quæ quam accepta ſit divinæ majeſtati, docet ille qui dicit: *Superbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Oſtendit & ipſe humilitatis Magiſter per ſemetipſum, dicens: *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde*. Quid dicam de noſtro puſillo grege Claræ-vallis, cui ſpecialius adhæſiſtis, quanto vos, & quam ſpeciali complectatur affectu? Non poteſt dici verbo quod de mutua charitate inter nos & vos ſpiritualis infuſio mirabiliter operatur. Supereſt, Fratres, ut, invocato Spiritu-ſancto, maturetis vobis eligere Patrem. Nam, ſi me expectaretis, vereor ne adventus noſter differatur in longum; & illa dilatio eſſet periculoſa. Sed vocate ad vos fratrem noſtrum cariſſimum Godefridum, * Priorem Claræ-vallis, qui & in hoc, ſicut in aliis, impleat vicem noſtram; ut conſilio ejus, vel forte illorum quos ipſe pro ſe miſerit, ſi venire non poterit, nec non & Patris veſtri Guarini, talem perſonam eligatis, de qua & Deus honorem habeat, & vos ſalutem. Memores mei eſtote, fratres.

Jacob. 4. 6.

Matth. 11. 9

* V. ep. 319.

Ad ſuos Claræ-vallenſes.

EPISTOLA CXLIII.

CIRC. AN. MCXXXV.

Diuturnam ſui abſentiam excuſat, ſibi non minus, immo magis gravem, quam ſuis. Interim breviter eos officii admonet.

Cariſſimis fratribus CLARÆ-VALLIS Monachis, Converſis b, Novitiis, frater Bernardus, gaudere in Domino ſemper.

1 EX vobis perpendite quid patiar ego. Si vobis moleſta eſt abſentia mea, nemo dubitet mihi eſſe moleſtiorem. Non enim paris jacturæ, nec ejuſdem gravaminis eſt, me uno carere vos, meque veſtra univerſitate deſtitui. Tot me neceſſe eſt affici curis, quot vos eſtis; & ad ſingulos quoſque veſtrum dolere abſentiam, timere pericula. Duplex contritio iſta non me deſeret, quouſque meis viſceribus ego reddar. Quod quidem & vos ſentire pro me non ambigo; ſed ego unus ſum. Vobis ergo una, mihi multiplex incumbit triſtandi ratio, utpote pro omnibus vobis. Nec ſolum cruciat quod abſque vobis vel

Bernardi affectus in ſuos.

a Guarinus ſcilicet, ex abbate Alpenſi diœceſis Genevenſis aſſumptus in cathedram Sedunenſem, ex aliis Notis. De monaſterio Alpenſi lege librum 1. de vita S. Bernardi num. 67.

b Converſi olim dicebantur qui ex adultis converſi ad religionem, quo nomine diſtinguebantur a pueris oblatis. Hic converſi dicuntur Fratres laici, ſeu barbati, de quibus ſupra in epiſtola 141. num. 1. In Abbatum electione aderant ex epiſtola 306. num. 2. nimirum ut olim populus cum Clero in electione Epiſcoporum. Hic ante Novitios nominati, contra in Sermone 22. de diverſis n. 2. in chorum non admiſſi. Bernardus eos diſtinguit a monachis. Tunc enim apud Ciſtercienſes monachi proprie non cenſebantur, ut probat Exordii Ciſtercienſis cap. 15. tametſi quamdam faciebant profeſſionem. Unde Innocentius II. in quodam privilegio, ſeu in epiſt. hic. 352. *Converſos veſtros, qui monachi non ſunt, poſt factam in veſtris cœnobiis profeſſionem, nullus Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, vel Abbatum, ſine grata veſtra licentia ſuſcipere, aut ſuſceptum retinere præſumat*. Et in concilio Remenſi ſub Eugenio III. *Converſi profeſſi* dicuntur can. 7. & ſiquidem ad ſæculi vota redierint, matrimonio inhabiles declarantur, uti & monachi, a quibus tamen diſtinguuntur. De Claræ-vallis primordiis lege Notas in epiſt. 32.

vel ad tempus vivere cogor, ſine quibus & regnare miſeram mihi reputo ſervitutem; ſed etiam quod verſari compellor in his quæ amicam quietem omnino perturbant, & meo propoſito minus ſortaſſe conveniunt.

2 Hæc ſcientes, moræ meæ, quæ meæ non eſt voluntatis, ſed eccleſiaſticæ neceſſitatis, noo oportet vos indignari, ſed compati. Spero autem quod non erit longa: vos orate ut non ſit infructuoſa. Detrimenta quæ interim forte contingent, emolumenta reputentur, quoniam Deus in cauſa eſt: qui, cum ſit benignus, & omnia poſſit, facile damna reſarciet, non ſolum integre, ſed etiam cumulate. Propterea bono animo ſimus, Deum habentes nobiſcum, in quo & vobis præſentes ſumus, quantislibet terrarum ſpatiis diviſi a * nobis videamur. Quicumque in vobis bene officioſum ſeipſum exhibet, humilem, timoratum, ſtudioſum lectionis, orationibus vigilem, fraternæ charitatis ſollicitum, non me putet abſentem ſibi. Nam quomodo ei præſens ſpiritu non ſum, cum quo eſt mihi cor unum, & anima una? Si quis autem ſuſurro (quod abſit) exiſtit inter vos, aut bilinguis, aut murmuraus, aut contumax, aut impatiens diſciplinæ, aut inquietus & vagus, & qui panem otioſus comedere non erubeſcat; huic etiam ſi corpore præſens eſſem, longe eſſet ab eu anima mea, eo quod ipſe longe fecerit a ſe Deum, morum, non locorum diſtantia.

Notæ boni religioſi.

* al. a vobis

3 Interim, fratres, dum venio, ſervite Domino in timore, ut ſine timore quandoque, de manu inimicorum veſtrorum liberati, ſerviatis illi. Servite in ſpe, quoniam fidelis eſt in promiſſis: ſervite ex merito, quia multus io meritis eſt. Nam. etſi cætera taceam, hoc ſolo certe non immerito vitam ſibi vindicat noſtram, quod pro ea præbuit ſuam. Nemo igitur ſibi vivat, ſed ei qui pro ſe mortuus eſt. Cui enim juſtius vivam, quam ei, qui ſi non moreretur, ego non viverem? Cui commodius, quam promittenti vitam æternam? Cui magis ex neceſſitate, quam flammas perpetuas minitanti? Sed ſervio voluntarie, quia charitas libertatem donat. Huc provoco viſcera mea. Servite in charitate illa quæ timorem expellit, labores noo ſentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, & tamen plus omnibus urget. Nullus terror ſic ſollicitat, nulla præmia ſic invitant, nulla juſtitia ſic exigit. Ipſa vos mihi inſeparabiliter jungat; ipſa me vobis jugiter repræſentet, horis maxime quibus oratis, cariſſimi & deſideratiſſimi fratres.

Chriſto vivendum.

2. Cor. 5. 15.

Charitatis vis.

Ad EOSDEM.

AN. CHR. MCXXXVII

EPISTOLA CXLIV.

Moleſtiam longioris abſentiæ ſuæ a dilecta Clara-valle, & tenerrimum erga filios ſuos affectum ac deſiderium exprimit. Solatium nihilominus ſuum in tantis pro Eccleſia laboribus indicat.

1 TRiſtis eſt anima mea uſque dum redeam, & non vult coſolari uſque ad vos. Quæ enim eſt mihi conſolatio in tempore malo, & in loco peregrinationis meæ? Nonne vos in Domino? Minime quidem deſerit me quocumque iero dulcis memoria veſtri: ſed quanto memoria dulcior, tanto abſentia moleſtior. Heu mihi! quia incolatus meus non ſolum prolongatus eſt, ſed * & cumulatus. Et, revera, juxta Prophetam, ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt qui me a vobis aliquando vel corpore ſeparant. Eſt commune exilium, ipſumque moleſtum ſatis, quod, quamdiu ſumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. Huic acceſſit & ſpeciale, quod pene impatientem me reddit, ut cogat vivere ſine vobis. Longa moleſtia, & tædioſa expectatio, vanitati huic occupanti omnia tamdiu manere ſubjectum; fæculenti corporis horrido circumdari carcere; & mortis vinculis, funibuſque peccatorum necdum abſolvi, & tanto tempore non eſſe cum Chriſto. Cæterum adverſus hæc omnia unum mihi remedium qualecumque erat, & vere datum deſuper, pro vultu, videlicet, gloriæ qui abſconditus eſt uſque adhuc, videre interim templum Dei ſanctum, quod eſtis vos. Ex hoc templo facilis mihi videbatur tranſitus ad illud glorioſum ad quod Propheta ſuſpirat, dicens: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: ut videam voluptatem Domini, & viſitem templum ejus.*

Pſal. 68. 27.

* al. etiam

Affectus beati Patris tenerrimus erga filios ſuos.

Pſal. 26. 4.

2 Quid dicam? quoties id ſolatium interpolatum eſt mihi? Ecce, hoc tertio [a], niſi fallor, avulſa ſunt a me viſcera mea. Parvuli ablactati ſunt ante tempus: ipſos, quos per Evangelium genui, non licet educare. Propria denique deſerere, & aliena curare cogor; & dubito pene quid magis ægre feram, an ſubtrahi illis, aut intricari iſtis. Ita-ne, bone Jeſu, tota deficiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus? Bonum mihi, Domine, magis mori, quam vivere, eſt; non tamen niſi inter fratres, inter domeſticos, inter cariſſimos. Id ſiquidem dulcius, humanius, tutiuſque eſſe conſtat. Immo vero pium eſt, ut in hoc remittas mihi, ut refrigerer, priuſquam abeam, & amplius non ero. Si placet Domino meo, ut oculi patris qualiſcumque, qui non ſum dignus vocari pater, claudantur manibus filiorum, ut extrema videant, exitum conſolentur, ſpiritum ſuis deſideriis levent ad conſortium, ſi dignum judicas, beatorum, cum pauperum corporibus pauperis corpus ſepeliant; hoc prorſus, ſi inveni gratiam in oculis tuis, precibus & meritis eorumdem fratrum meorum obtinere toto affectu deſidero. Verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Nec mihi vivere volo, nec mori.

3 Sed dignum eſt ut qui dolorem meum audiſtis, etiam conſolationem non ignoretis, ſi qua eſt. Primum quidem de omni labore & calamitate quam patior, ſolum arbitror eſſe in cauſa eum cui omnia vivunt. Velim, nolim, neceſſe eſt me vivere illi qui meam ſibi propriæ vitæ poſitione acquiſivit; qui & potens eſt, ſi quid patimur pro ipſo, recompenſare nobis in illa die miſericors & juſtus judex. Quod ſi invitus militavero ei, diſpenſatio mihi tantum credita eſt, & ero ſervus nequam: ſi autem volens, gloria eſt mihi. In hac ergu aliquantulom conſideratione reſpiro. Deinde quod ſæpe non meis meritis ſuperna gratia honeſtavit me in laboribus meis, & gratia illa in me vacua non fuit, ſicut in multis expertus ſum, & vos ex parte non latuit. Sed & hac vice quam neceſſaria Eccleſiæ Dei ſit, vel fuerit præſentia parvitatis noſtræ, dicerem ad conſolationem veſtram, ſi non gloriam redoleret. Nunc autem melius eſt ut hoc per alios cognoſcatis.

Vide unde ſe conſoletur in laboribus.

4 Inſtantiſſima poſtulatione Imperatoris, Apoſtolicoque mandato, nec non Eccleſiæ, ac Principum precibus flexi, dolentes, & nolentes, debiles atque infirmi, &, ut verum fatear, pavide mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. Rogate quæ ad pacem ſunt Eccleſiæ; rogate quæ ad ſalutem ſunt nobis, ut iterum vos videamus, vobiſcum & vivamus, & moriamur: & ſic vivite, ut obtineatis. Infirmus, in arcto temporis, certe cum lachrymis & ſingultibus iſta dictavi, teſte cariſſimo fratre noſtro Balduino [b], qui ſtilo ea excepit: quem Eccleſia vocavit ad aliud officium, & ad aliam dignitatem. Orate & pro ipſo, tamquam unico ſolatio meo, & in quo ſpiritus meus plurimum requieſcit. Orate pro domino Papa, qui me pariter, atque univerſitatem veſtram paterno fovet affectu. Orate & pro domino Cancellario *, qui mihi pro matre eſt; & pro

Infirmitas S. Bernardi.

* Haimerico.

a Hinc patet, Bernardum ter in Italiam profectum eſſe. Vide Chronologiam noſtram.

b Balduinus, primus ex Ciſtercienſi familia cardinalis, creatus ab Innocentio anno 1130. in Concilio Claromontano, poſtea archiepiſcopus Piſanus, de quo in lib. 2. Vitæ S. Bernardi num. 49. *In Tuſcia Piſis natalis gloria ſoli, & magnum Eccleſiæ lumen Balduinus effulſit.* Vir tantus ſcribæ officium Bernardo impendere non duxit indignum, laudatus in epiſtola 245. Confer epiſtolam 201.

Digitized by Google

A & pro ipſis qui cum eo ſunt, domino Luca, a & do-
a mino Chryſogono, magiſtro Yvone, qui ſe nobis ex-
hibent fratres uterinos. Qui mecum ſunt, frater Bru-
b no, b & frater Girardus, ſalutant vos, ſupplicantes &
ipſi pro ſe orari.

Ad ABBATES Ciſtercii congregatos.

EPISTOLA CXLV.

CIRCA AN. MCXXXVII

Hos laborum, & dolorum ſuorum conſcios eſſe deſiderat, excuſans forte hoc pacto abſentiam ſuam. Optat ſane non peregre, ſed inter ſuos mori.

IN multa infirmitate corporis & cordis anxietate
(Deus ſcit) dictavi iſta ad vos, homo miſer, ho-
mo natus ad laborem, frater tamen veſter. Utinam
nunc ipſum Spiritum, in quo congregati eſtis, merear
habere interpellatorem ad veſtram unanimitatem,
qui imprimat pectoribus veſtris calamitatem quam pa-
tior; qui imaginem mei triſtem ac ſupplicem, ſicut
eſt, fraternis affectibus repræſentet. Non hoc oro, ut
B creet in vobis novam miſericordiam, quia novi ego
quam familiaris univerſitati veſtræ ſit illa virtus; ſed
hoc oro, ut in intimo ſentiatis quo, & quanto affectu
oporteat miſereri. Certus ſum enim quia, ſi id datum
C fuerit, continuo lacbrymæ de theſauro pietatis erum-
pent, ſingultus, & gemitus, & ſuſpiria hinc inde pul-
ſabunt cœlos, & audiet Deus, & placabitur mihi, &
dicet: Reddidi te fratribus tuis, non morieris inter
extraneos, ſed inter tuos. Tantis ſiquidem laboribus
& doloribus affectus ſum, ut ſæpe tædeat me etiam
vivere. Humanum autem dico propter infirmitatem
noſtram: deſidero differri uſquedum revertar ad vos,
ut non moriar niſi inter vos. De cætero, fratres, bo-
Pacem ante omnia ſuadet. nas facite vias veſtras & ſtudia veſtra, quæ recta, quæ
boneſta, quæ ſalubria ſunt conſtituentes & tenentes:
ante omnia ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vin-
culo pacis; & Deus pacis erit vobiſcum.

D Ad BURCHARDUM Balernenſem c Abbatem.

EPISTOLA CXLVI.

Gaudet ſuos in eo formando labores non eſſe irritos: felicem tamen ſucceſſum uni Deo tribuendum.

1 IGnitum eloquium tuum vehementer, & ignitum
illo igne quem Dominus miſit in terram. Le-
gi illud, & concaluit cor meum intra me: benedixi
illi fornaci de qua hujuſmodi ſcintillæ evolaſſent. Non-
ne cor tuum ardens erat in te, cum iſta dictabas? Bo-
nus homo de bono theſauro ſuo profert bona. Si la-
E boravi in te, uti tu humiliter memoras, non me piget.
Aravi in ſpem profecto percipiendi fructus, & ſpes non
confundit. En, de fructu operum meorum ſatiantur vi-
ſcera mea in terra aliena, & ſentio ipſo meo experi-
mento ſemen meum, non ſecus viam, non ſuper lapi-
des, non inter ſpinas, ſed in terram bonam & optimam
cecidiſſe. Et ſi, cum parerem, triſtitiam habui, jam
non memini preſſuræ præ gaudio, quia natus eſt in-
fans in mundo. Infans dixerim malitia, non ſenſu; quem
poſſet Salvator præponere ſenibus imitandum, dicens:
Matth. 18. 3. *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non*
intrabitis in regnum cœlorum. Infans qui dicat:
Pſal. 118. 100. *Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſivi:*
F Ibidem. qui dicat: *Adoleſcentulus ſum ego & contemptus,*
juſtificationes tuas non ſum oblitus.

2 Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, quia Matt. 11. 25.
abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & reve-
laſti ea parvulis. Ita, Pater, quia ſic placitum eſt ante
te. Tuo placito ſunt id quod ſunt, non ſuo merito.
Nec enim invenis merita, ſed prævenis. Omnes pecca- Homini quid tribuendum in ſalute aliena.
vimus, & egemus præveniri. Tu ergo, frater, agnoſce
te præventum, & præventum in benedictionibus dul-
cedinis; non a me, qui nihil ſum, ſed ab illo qui me, ut
de tua te ſalute monerem, adſpirando prævenit. Nam
ut multum mihi tribuas, plantator ſum, rigator ſum:
abſque illo tamen qui incrementum dat, quid ſum? Ipſi
te in omni humilitate ſubjicias, ipſi tota devotione
inhæreas. Me vero utere ejus ſervo, conſervo tuo,
B comite in via, cohærede futuro in patria, ſi tamen ſtu-
dioſiſſime implevero miniſterium ad quod tibi miſſus
ſum; idque quantum in me eſt effecero, ut hæredita-
tem capias ſalutis. Ad ea de quibus queſtus es, ita reſpon-
deo. Neceſſitates tuas ut meas portabo, cum venero.

Ad PETRUM Abbatem Cluniacenſem. d

EPISTOLA d CXLVII.

AN. CHR. MCXXXVIII.

Petrus Bernardum peregre inter varios & difficiles pro Eccleſia labores agentem, miſſo Gebuino, Archidiacono Trecenſi, conſolatus fuerat. Ejus itaque benevolum
C *animum ſuaviſſimè recolit, & feliciorem, exſtincto jam ſchiſmate, Eccleſiæ ſtatum prædicat.*

Domino & Patri reverendiſſimo PETRO Cluniacenſi Abbati, ſuus Bernardus, quod ſuus.

1 VIſitet te Oriens ex alto, o bone vir, quia viſi-
taſti me in terra aliena, & in loco peregri-
nationis meæ conſolatus es me. Bene feciſti, intelli-
gens ſuper egenum & pauperem. Abſens eram, & ab-
ſens etiam longo tempore, & recordatus es nominis
mei, homo magnus, occupatus in magnis. Benedictus
ſanctus Angelus tuus, qui pio pectori tuo id ſuggeſ-
D ſit: benedictus Deus noſter, qui perſuaſit. En, teneo,
unde glorier apud extraneos, litteras tuas, & illas lit-
teras in quibus tuam mihi animam effudiſti. Glorior
quod habeas me non modo in memoria, ſed * & in gra- * al. etiam
tia. Glorior privilegio amoris tui, refectus ſum de
abundantia ſuavitatis pectoris tui. Non ſolum autem,
ſed & glorior in tribulationibus, ſi quas dignus habi-
tus ſum pro Eccleſia pati. Hæc plane gloria mea, &
exaltans caput meum, Eccleſiæ triumphus. Nam, ſi
ſocii fuimus laboris, erimus & conſolationis. Collabo-
randum fuit & compatiendum Matri, ne & de nobis
quereretur, dicens: *Qui juxta me erant, de longe ſte-* Pſal. 37. 12.
terunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.
E 2 Deo autem gratias, qui dedit ei victoriam, ho-
neſtavit eam in laboribus, & complevit labores illius.
Triſtitia noſtra in gaudium, & luctus noſter in citha-
ram verſus eſt. Hyems tranſiit, imber abiit & receſ-
ſit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus puta-
tionis advenit, amputatum eſt ſarmentum inutile,
putre membrum. Ille, ille iniquus, qui peccare fe-
cit Iſrael, morte e abſorptus eſt, & traductus in ven- e
trem inferi. Fecerat quippe, ſecundum Prophetam,
pactum cum morte; & cum inferno fœdus inierat.
Ideoque, juxta Ezechielem, factus eſt perditio, & Iſai. 28. 15.
non ſubſiſtit in æternum. Alius quoque omnium ſi-
cut maximus, ita & peſſimus inimicus, abſciſſus f ni- f
F hilominus eſt. Et is erat unus ex amicis Eccleſiæ, * al. & dici
ſed illis de quibus ſolet queri, *& dicere: *Amici mei,* Pſal. 37. 12.
&

a Hi omnes cardinales, Lucas tit. ſanctorum Joannis & Pauli creatus an. 1132. Chryſogonus anno 1134. tit. S. Mariæ de Porticu. Ivo ex canonico regulari S. Victoris Pariſienſis anno 1130. tit. S. Laurentii in Damaſo, ad quem epiſtola 193.

b Bruno *multorum diſcipulorum in Sicilia Pater* dicitur in epiſtola 209. Girardus videtur eſſe Bernardi frater. De Brunone iterum epiſtola 165. num. 4.

c Balerna Ord. Ciſtercienſis in diœceſi Veſontinenſi condita anno 1136. Abbas primus Burchardus, cujus cenſuram habes in fine lib. 1. de Vita S. Bernardi.

d Hæc epiſtola duabus Petri epiſtolis reſpondet, quarum una eſt in lib. 1. epiſt. 29. altera 37. Hæc refertur in ſuſioribus Notis. Iſtud Bernardi reſponſum deeſt in mſſ. non paucis, in primis editis locatum poſt epiſtolam 307.

e Antipapa Anacletus, mortuus anno 1138. Mortis genus deſcribit Ernaldus lib. 2. de vita S. Bernardi cap. 7. Ordericus pag. 915. Anacletum *ſubita morte* deceſſiſſe tradit. Victor ab æmulis Innocentii ſubrogatus, ex Vita Bernardi.

f Videtur is eſſe Gerardus epiſcopus Engoliſmenſis, mortuus anno 1136. ex notis ſuſioribus ad epiſt. 126. De ejus morte Ordericus pag. 908. ubi eum *eruditiſſimum* vocat, & virum *magni nominis & poteſtatis in Romano Senatu tempore Paſchalis Papæ & Gelaſii, & Calixti, & Honorii.*

& proximi mei adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt. Si qui reſtant, cito ſperamus de ſimilibus idem judicium. Prope eſt ut revertar ad fratres meos, ſi vita comes fuerit, per vos, ſicut intendo, tranſiturus. Interim commendo me ſanctis orationibus veſtris. Salutamus fratrem Hugonem Camerarium, & omnes qui circa vos ſunt, cum reliqua ſancta multitudine.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXXXVIII.

EPISTOLA CXLVIII.

Paucis Petro reſpondet, plura in aliam occaſionem reſervans.

Domino Petro, Abbati Cluniacenſi, Bernardus humile dilectionis obſequium.

LEctis litteris veſtris, lætatus ſum in eis, quod tantillum videlicet tantus in benedictionibus dulcedinis prævenire curaſtis. Cæterum videndi nos invicem, & colloquendi pariter, quoniam dignum judicatis, quando ſe offeret illa opportunitas, quando conveniens locus, quando juſta occaſio? Hæc interim paucis veſtris pauca reddidimus, ampliora libenter donaturi, cum ea vobis oneroſa non fore cognoverimus. Alioquin quando hoc ipſum auderet noſtra puſillitas, niſi daret ad dignitatem acceſſum veſtræ dignationis humilitas?

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXXXVIII.

EPISTOLA CXLIX.

Monet ut a monaſterio S. Bertini tam operoſe ſibi vindicando deſiſtat.

QUam nolim fieri quod veſtrę putem obviare reverentię, credo ſinceritatem veſtram non latere. Ea fiducia ſuggerere vobis non dubito quod ſuggerendum videtur. De monaſterio ſancti Bertini a vellem vos moderatius agere, quam cœpiſtis. Nam, etſi hoc vobis in pace ſubjicere, & abſque omni contradictione poſſetis, ne tunc quid * veſtra referre quidem video. Neque enim crediderim vos delectari honore cum tanto onere. Nunc vero, cum nec abſque magno labore vindicare vobis præfatum monaſterium, nec in pace, ut ajunt, queatis poſſidere; honeſta vobis (ut mihi videtur) prębetur quieſcendi occaſio, timor inquietandi.

[Margin: a — * al. veſtra referret viden. — Pacis ſtudium reprimit lites.]

Ad Dominum Papam Innocentium.

AN. CHR. MCXXXIX.

EPISTOLA CL.

Laudat Pontificem ex variis recte factis, ejuſque zelum excitat adverſus ambitionem Philippi, qui modis illegitimis ſedem Turonenſem invadere tentabat.

1 SAnitas capitis redundet in membra. Unguentum, quod deſcendit in barbam de capite, extrema quoque fimbria veſtimenti participet. Si, percuſſo paſtore, diffugerant oves, valente & incolumi, ſecure revertantur ad paſtum. Quod dicimus, hoc eſt. De gloriæ veſtrę crebris ſucceſſibus crebet nuntius lętificat civitatem Dei. Juſtum proinde eſt ut veſtra proſperatio Eccleſię roboratio ſit; & cum exaltat Deus electum de plebe ſua, ipſa quoque ſe ſentiat exaltari, ac de roboris incremento fortiorem agnoſcat. Nam, ſi compaſſa eſt, & conregnare debet. Sic dignum vobis, ſic nobis neceſſarium. Quid enim? Si in timore & anguſtia ęquitatis vigor non languit, non repuit fervor, modo cedimus, cum appropinquamus ad palmam? Quæ eminuit in infirmitate, in ſublimitate virtus ſuccumbet?

2 Quam nempe in manu valida ordinatum eſt nobile illud monaſterium Virziliacenſe b? Nec inſanis profecto tumultibus armatę plebis, nec effreni furentium atque obſtrepentium veſaniæ monachorum, nec (quod his fortius fuit) copiis mammonæ cedendum putavit vel ad modicum apoſtolica celſitudo. Quid apud ſanctum Benedictum? Numquid regia indignatio prohibere potuit ſpiritum libertatis, accenſum atque accinctum adverſus carnem & ſanguinem? Sic ſancti Memmii, ſic ſancti Satyri, miro modo eccleſiæ immutatę ſunt, & de ſynagoga ſatanæ reſtitutæ ſunt in ſanctuarium Dei, vellent, nollent, omnes iniqua agentes ſupervacue. Sed nec Leodii cervicibus imminens mucro barbaricus compulit acquieſcere importunis, improbiſque poſtulationibus iracundi atque iraſcentis Regis c. Quis vero dignus efferat laudibus quod noviſſime diebus iſtis de manu potentis, eminus licet, emiſſum eſt in * turbatores d Eccleſiæ Aurelianenſis? Revera nunc ſagitta Jonathæ non abiit retrorſum, & haſta ejus non eſt averſa. In quo tamen verbo Rex quidem turbatus eſt, ſed non omnis Jeroſolyma cum illo. Magis autem mitigavit omnem iram ſuam & ipſe tandem. Erubuit ſiquidem, & timuit armari fruſtra adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Hinc prorſus elevata eſt magnificentia tua ſuper cęlos; tantum ut laudabile principium condigno exitu perornetur e. Quod quidem univerſi qui vos amant, vehementer expectant, idque flagitant maturari.

[Margin: b — c — d — * al. conturbatores. — e]

3 Sane ſimili zelo, & in manu æque potenti, Eccleſiæ Turonenſi jamjamque ſubvenire neceſſe eſt. Alioquin prope interitum eſt & ipſa, niſi cito feratis auxilium. Revixit, ut ajunt, Gisleberti f ſpiritus in Philippo, ipſius plane & nepote carnis, & hærede ambitionis. Quanta nempe dominandi cupiditate & iſte juvenis inardeſcat, indicat matris ſuę Eccleſię diuturnus & miſerabilis cruciatus, quo pene eam eviſcerat miſer, ut ſe parturiat in honorem. Eſt tamen, auctore Deo, ejus tergiverſationibus finis tandem impoſitus; ſi tamen quod, dictante juſtitia, & compellente malitia, & pace provocante, in eum actum eſt, apoſtolicæ auctoritati ratum habere placuerit. Abſit autem ut confundat fideles ſuos benigna majeſtas, quibus idem negotium dignum duxit committere terminandum. Abſit, abſit, ut ſęva ambitio refugium habeat apud innocentię defenſorem. Hoc ipſum quantę audaciæ eſt quod tentat, quantæ dementię quod ſperat? Semel, & ſecundo jam apoſtolici contemptor mandati, juſtitiam ſubterfugit, & nunc impudentiori temeritate audet denuo nihilominus tantę æquitatis vultibus præſentari? Cui obſcurum eſt quam impie cogitet in mammonæ viribus turrim fortitudinis oppugnare homo qui de juſtitia penitus non pręſumit? Sed ſecuri ſumus: ſiquidem qui tentatur Innocentius eſt, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

[Margin: f]

4 De cetero memoriam abundantię ſuavitatis tuę, dulciſſime Pater, dum ſuſpiramus, pręſentiam dulciter

a Monaſterium S. Bertini apud Audomaropolim, aliis Sithienſe, cum ad extremam inopiam deveniſſet, a Lamberto abbate Hugoni abbati Cluniacenſi commiſſum, anno [illegible], ita demum refloruit tum facultatibus, tum religione, tum etiam numero monachorum, ut cum ibi vix duodecim antea monachi vivere poſſent, ibidem accreverit numerus ad centum & quinquaginta, ex quibus multa Belgii & Franciæ monaſteria regularem diſciplinam receperunt, teſta Hermanno monacho in Spicilegii tomo 12. pag. 443. cui Iperius conſentit. Hugone Cluniacenſi abbate mortuo, jugum excuſſere Sithienſes, qui abbatem ſuum, inconſultis Cluniacenſibus, in litem vocarunt. Lis euſque perducta eſt, ut duos jam abbates, Joannem videlicet, ac Simonem, dejeciſſet Innocentius II. agente Petro Venerabili, qui tandem, urgente Bernardo, jura ſuo ceſſit, & Bertinenſes ſui juris eſſe permiſit. Vide Notas ad Apologiam tomo 4.

b Quæ hic dicuntur a Bernardo de reformatione monaſteriorum, Vizeliacenſis, *Vezelay*, diœceſis Æduenſis, S. Benedicti ad Padum, S. Satyri apud Bituriges Canonicorum regularium, illuſtrantur ex fuſioribus Notis.

c Nempe Lotharii, qui ab Innocentio inveſtituras repoſcebat, ut in aliis Notis, & ex lib. 2. de vita S. Bernardi n. 5.

d Clerici erant, qui Joanni in archidiaconi dignitatem intruſo favebant contra Archembaldum ob id necatum, ut docent fuſiores Notæ.

e Hic quidam editi interponunt duos verſus contra fidem mſſ.

f Giſlebertus, ſeu Gilbertus deceſſor Hildeberti, qui ann. 1125. ex cathedra Cenomannenſi in Turonicam tranſlatus eſt, eamque tenuit annis ſex cum totidem menſibus, ut ad epiſtol. 122. notavimus. Eo mortuo, Philippus Gisleberti nepos malis artibus ſedem invadens, favente Anacleto, huic epiſtolæ occaſionem dedit, & ſequenti, quæ prior ſcripta eſt. Philippo cedere coacto, Hugo canonice ſuffectus. Lege Analectorum tom. 3. pag. 338.

ter invicem eructamus, quia caremus illa, in iſta conſolamur. Hæc ſedula cordibus, hæc oribus frequens eſt; ſal eſt in omni ſermones, aures mulcet, dulcorat ora, corda recreat & inflammat: celeberrima eſt in conventibus ſanctorum, colloquia condit, impinguat preces, ad orandum ſollicitat. Oramus & nunc ſolliciti pro vobis & veſtris, ut æterna memoria dignos vos ipſa æternitas habeat, cui, & pro qua temporaliter laboratis. Amen.

* al. electum.

Ad PHILIPPUM Turonenſis Eccleſię invaſorem [a].

AN. CHR. MCXXXIII.

EPISTOLA CLI.

Gravem animi ſui dolorem exprimit ſuper Philippo, Turonenſis Eccleſiæ præſulatum indebitis modis ambiente.

DOleo ſuper te, Philippe cariſſime: ſed, quæſo te, ne rideas dolorem meum; nam, ſi tibi minime videris forſitan eſſe dolendus, ideo magis dolendos. Tu videris quid de te ſentias: ego te arbitror omni lachrymarum fonte plangendum. Dolor meus non eſt dignus ſubſannatione, ſed compaſſione, quia dolor meus non eſt de carne & ſanguine; non de amiſſione rerum periturarum; ſed de te, o Philippe. Nun potui expreſſius demonſtrare magnitudinem cauſæ doloris, Philippus eſt in cauſa. Cum hoc dico, gravem Eccleſiæ pronuntio luctum, quę te aliquando ſuo gremio confovebat, germinantem ſicut lilium, florentem donis cœleſtibus *. Quis tunc temporis non clamabat, bonæ ſpei juvenem, bonæ indolis adoleſcentem? Sed, heu! mutatus eſt color optimus. A quanta ſpe decidit Francia, quæ te genuit, & nutrivit! O, ſi cognoviſſes & tu! Tu, inquam, ſi apponeres ſcientiam, apponeres & dolorem, & dulor tuus faceret ne noſter omnium eſſet infructuoſus. Procederem, ſi ſequerer ſpiritum meum: ſed nolo proferre plurima in incertum, & eſſe quaſi aerem verberans. Sed hæc ſcripſi, ut noſtrum utcumque erga te affectum cognoſceres, & ut nos ſcires eſſe in proximo, ſi forte Deus inſpiraret tibi noſtrum curare colloquium, & optatam nobis tui velles exhibere præſentiam. Sumus enim Viterbii [a], & te morari in Urbe audivimus. Dignare reſcribere nobis quicquid illud ſit quod de his litteris noſtris corde conceperis, ut ſciamus quid faciendum ſit nobis, plus, videlicet, minuſve dolendum. Quod ſi omnia contemnis, & in nullo nos audis, ego quidem fructum non perdam litterarum quæ ex charitate procedunt; ſed tu de contemptu ante tribunal terrificum reſpondebis.

Perſtringit a primæva indole degenerem.

* al. innumeris.

Ad Dominum Papam INNOCENTIUM pro Trecenſi Epiſcopo.

CIRC. AN. MCXXXV

EPISTOLA CLII.

Inſolentiam clericorum nutriri ignavia Epiſcoporum: Trecenſem vero, ob clericos correptos, gravari.

INſolentia clericorum, cujus mater eſt negligentia Epiſcoporum, ubique terrarum turbat & moleſtat Eccleſiam. Dant Epiſcopi ſanctum canibus, & margaritam porcis; & illi, converſi, conculcant eos. Merito quales fovent, tales & ſuſtinent. Quos ditant Eccleſiæ bonis, non corrigunt eorum mala, maloſque gravati portant. Alienis nimirum laboribus locupletantur clerici, comedunt fructum terræ abſque pecunia, & prodit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Quos proprie hodie reſpicit vetus illa ſcriptura: *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Mens quippe aſſueta deliciis, nec exculta diſciplinæ ſarculo, multas contrahit ſordes. Porro inveteratam rubiginem ſi tentes abradere, nec ſummis ſaltem digitis contingi * patientur, ſed ſicut ſcriptum eſt: *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitravit.* Inſurrexerunt teſtes iniqui, homines quos delectat vitam ſemper alienam rodere, negligere ſuam. Supplicat puer veſter pro eo cujus in hac diſcordia (ſi non fallor) tota culpa eſt, quod culpas redarguerit clericorum. Hæc pro Epiſcopo [a]. In reliquo pro me ſatisfacio. Scripta dignationis veſtræ, quibus me venire ad vos, cum jubere poſſetis, rogare dignantiſſime maluiſtis, norit paternitas veſtra ad me ante Nativitatem beatæ Mariæ minime perveniſſe. Itaque non dico: Juga boum emi quinque, aut villam emi, aut uxorem duxi; ſed plane (quod & vos non ignoratis) parvulos lactare me fateor; & ideo quomodo ſine gravi ſcandalo, ac periculo ipſorum venire poſſim, non video.

Clericorum inſolentia ex epiſcoporum negligentia.

Exod. 32.6.

Deut. 32.15.

* al. patientur.

[a] nim. Trecenſi, nomine Attone.

Ad BERNARDUM [b] de Portis, de Ordine Cartuſienſi.

AN. CHR. MCXXXV

EPISTOLA CLIII.

Petenti expoſitionem in Cantica Salomonis prætendit tenuitatem ſuam, tanto, ſcilicet, operi, & aliorum expectationi imparem.

1 PEtis inſtanter & ego conſtanter abnuo, ſed parcens mihi, non te ſpernens. O utinam tuo ſtudio ingenioque dignum aliquid elaborare poſſem! Lumen oculorum meorum, & ipſam quoque animam, ſi fieri poſſet, partirer tibi, amice cariſſime, & in Chriſti viſceribus mihi potiſſimum in omni plenitudine dilectionis ſpiritualiter * amplectende frater. Cęterum ubi ingenium, aut quando otium mihi ſufficiens ad id quod petis? Neque enim leve quid, aut vile, & quod nos poſſumus, poſtulare videris. Minime quippe pro minimis ſic inſtares. Nam voluntatem tuam & curam in hoc ſatis produnt crebrę epiſtolę tuæ, & vehementior ſpiritus eas animans. Nimirum proinde quanto id curioſius velle te ſentio, tanto, crede mihi, ſcrupuloſius acquieſco. Cur hoc? Ne magna, videlicet, expectanti ridiculum producam murem. Hoc vereor, & hæc cauſa cunctationis meæ. Et quid mirum, ſi vereor dare quod edere verecundor? Invitus, fateor, præbeo, quod me exiſtimem non tam edere profuturum, quam prodere contemnendum. Quis ſane dare velit quod dediſſe dedeceat, accepiſſe non proſit? Libens do, invitus perdo. Scimus quoniam ſperanti grandia, modica minus grata venire ſolent. Quod autem non venit gratum, perditum eſt, non datum.

* al. ſpecialiter.

2 Tibi ſtudii eſt, utpote otioſo & vacanti, undecumque perquirere incentiva igni quo ardes, ut ardeas magis, & impleas voluntatem Domini tui dicentis: *Et quid volo, niſi ut ardeat?* Laudo: ſed ſi illic ea quæras, ubi te fruſtratum poſtmodum non queraris. Erras, ſi apud nos quæris. Ego potius illa abs te mendicare debuerim. Scio quidem dare, quam accipere, beatius eſſe; ſed ſi detur quod danti honeſtum, accipienti utile ſit: quale utique penes me quicquam eſſe penitus neſcio. Quod autem habeo, vereor, ſi in medium venerit, ne te quoque optaſſe illud pudeat, pœniteat poſtulaſſe. Sed quid? Non melius nos apud te tu ipſe excuſabis? Tui tibi certe fidem oculi faciant. Cedo importunitati tuæ, ut vel exhibitio tollat ſuſpicionem.

Luc. 12.49.

Act. 22. 35.

Res

a Ergo tum Bernardus Viterbii in Etruria verſabatur, & quidem anno 1133. quo in Germaniam ad Lotharium ab Innocentio miſſus eſt: quo ex loco præcedens ad Innocentium epiſtola ſcripta videtur. De alia apud Viterbium ejus mora vide ſermonem 25. in Cantica, num. 14.

b In codice Ciſtercienſi hæc obſervatio legitur. *Sciendum eſt duos extitiſſe Bernardos in domo Portarum, unum Priorem, alterum ſub Priore, qui & poſtea Cardinalis fuit.* Prior ex monacho Ambroniacenſi, Cartuſiæ Portarum originem dedit anno 1115. de quo in Necrologio. *Pr. d. Idus Februarii obiit Bernardus primus Prior Portarum* MCLII. Longe ante id tempus regimen abdicaverat, ſucceſſorem ſortitus alterum Bernardum ejuſdem Portarum Priorem, poſt abdicatum Bellicenſem epiſcopatum, ut cenſet Petrus Franciſcus Chifletius in Præfatione ad Manuale ſolitariorum, qui hinc Bernardo ſecundo hanc, & ſequentem epiſtolam directam putat: adduitque tertium per id tempus Bernardum poſt beatum Nanthelmum ejuſdem loci Priorem, poſtea epiſcopum Dienſem. Certe Bernardum, cui hæc epiſtola cum ſequente inſcripta eſt, Priorem non fuiſſe anno 1135. quo hæc epiſtola exarata eſt, conſtat ex n. 2. ubi Bernardus *dominum Priorem* ſalutat, hoc eſt Bernardum primum incolam ac Priorem Portarum, qui locus eſt in Baugeſio diœceſis Lugdunenſis, prope Rhodanum, tribus leucis a Bellicio urbe epiſcopali, *Bellay*. Confer epiſt. 250.

Res eſt cum amico. Non parco jam verecundiæ; prorſus, dum fiat quod tu vis, inſipientiæ meæ non memorabor. Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis recens dictatos, en, facio tranſcribi; & tibi, cum necdum ediderim, quam citius mitto. In quo opere, cum accepero tempus, Chriſto imperante curis, tentabo procedere, ſi tamen me inde confoſtes. Dominum, & patrem noſtrum, Priorem veſtrum, cum ceteris Fratribus per te devote ſaluto, & propitios habere apud Deum corde humili ſupplico. A

Ad Eumdem,

CIRC. AN. MCXXXVI.

EPISTOLA CLIV.

Non licuiſſe per negotia ſtare promiſſioni de inviſendis Cartuſienſibus. Mittit petitos ſermones in Cantica. B

Diſſimulare non valeo triſtitiam cordis mei, nec patior ultra latere te cruciatum quem patior, Bernarde cariſſime. Memor antiquæ meæ promiſſionis, propoſitum habui, & deſiderium magnum tranſire per vos reviſere quos diligit anima mea; itineri meo ſolatium, laboribus levamen, peccatis remedium poſtulare; &, culpis meis exigentibus, factum eſt, non ut nollem, ſed ut non poſſem. Pœnam ſiquidem hoc agnoſco culparum, non culpam. Certus ſis, homo Dei, minime prorſus amici fuiſſe incuriam, non pigritiam, non negligentiam, ſed cauſam obſtitiſſe plane non negligendam, & cauſam Dei. Nihilominus tamen vermis iſte continue rodit me, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Et quidem alias ſatis tribulor; ſed, ut verum fatear, in nullo æque. Vincit labores itineris, caloris incommodum, curarum anxietates. Ecce, aperui vulnus amico: tua, frater, intereſt compati mihi, hoc eſt, portare mecum quod patior, ut relever ego. Tuas & per te ſanctorum cum quibus es orationes ſupplex flagito. Sermones ſuper principia Canticorum, quos tu petiiſti, & ego promiſeram, tranſmitto tibi: quibus lectis, peto ut quam citius opportune poteris, tuo reſcripto moneamus vel ad procedendum, vel ad ſuperſedendum. D

Ad Dominum Papam Innocentium, pro eodem quando electus eſt [a].

a

CIRC. AN. MCXXXV

EPISTOLA CLV.

Bernardum de Portis, in Lombardia deſtinatum Epiſcopum, dignum quidem eo honore, ſed tali loco minus idoneum; ideoque alteri convenientius reſervandum.

Dilectum Deo & hominibus Bernardum de Portis, Pater venerande, vocatione veſtra cogi ad opus & onus epiſcopale audivimus. Probabilis res, ac digna plane veſtro apoſtolatu, ponere in lumine lumen abſconditum, ne ſibi ſoli vivat qui & alios ad vitam trahere poſſit. Uſquequo namque latet, & ardet tantummodo, qui & lucere valet? Levetur, ſi placet, ſuper candelabrum, ut ſit lucerna ardens & lucens: ſed ſane ubi non prævaleat vis ventorum, ne forte (quod abſit) exſtinguatur. Siquidem inſolentia * Lombardorum, & inquietudo eorum cui non eſt nota? aut cui magis, quam vobis? Nobis melius noſtis, quam ſit ille Epiſcopatus diſſipatus, quamque domus exaſperans. Quid putamus eſſe facturum juvenem, viribus corporis fractum, & quieti eremi aſſuetum, in populo barbaro, tumultuoſo, procelloſo? Quando poterit convenire tantæ ſanctitati, & tantæ perverſitati; tantæ ſimplicitati, & tantæ doloſitati? Reſervetur, ſi placet, congruentiori loco, atque alteri populo; cui ſic præſit, ut proſit; & feſtinatione non pereat fructus quem poterit dare in tempore ſuo. (E at "abſconditum"; F at "plicitati")

* al. Longobardorum.

Lombardi de inſolentia notati.

a Forte in eccleſia Papienſi, quæ per id tempus, mortuo Petro, vacabat. Non obtinuit hæc electio, ſed prævaluit S. Bernardi conſilium, electo Bernardo Portarum in epiſcopum Belliceuſem, ex dictis, cui dignitati jam ceſſerat anno 1147. tum Portarum Prior, ex charta autentica apud Chifflerium.

b Scilicet poſt Joannis epiſcopi obitum, qui contigit anno 1133. vacavit ſedes quatuor annis, ex Carolo Suaſſayo in Annalibus Aurelianenſibus: cum Hugo decanus, qui electus fuerat, ex curia Regia rediens, a temerariis hominibus in via percuſſus eſt, teſte Orderico Vitali ad annum 1134. Hæc vero epiſtola ſcripta eſt a Bernardo, uti & ſequens, ante Romanam ejus tertiam profectionem anni 1137.

c Maudonum, ſeu Magdunum, *Meun*, oppidum eſt infra Aurelianos ad Ligerim, ubi eccleſia S. Lifardi collegiata, & ædes Epiſcopi Aurelianenſis.

d Thomæ Prioris S. Victoris necem apud Gornacum *die Dominica* ex epiſtola ſequenti, & quidem *XIII. Kal. Septembris*, ac proinde anno 1133. non anno 1131. (uti ejus lapidi ſepulchrali nuper inſcriptum eſt) accidiſſe patet ex luſioribus Notis, ubi aliæ epiſtolæ hac de re ſcriptæ referuntur.

Ad Eumdem pro clericis Aurelianenſibus.

EPISTOLA CLVI.

AN. CHR. MCXXXV vel ſequen.

Uſquequo miſera illa Aurelianenſis Eccleſia incaſſum viſcera pulſat Patris orphanorum, & judicis viduarum? Quippe jacet jam olim in pulvere virgo nobilis Iſrael, non ſolum viduata [b] viro, ſed & caris orbata pignoribus. Proh dolor! non eſt qui ſublevet eam. Quouſque & filios non * dimittitis cum matre miſera clamantes poſt vos? illos dico, qui, amiſſis rebus & domibus, capitibus ſuis refugium ſolum invenere diffugium. Quid tardat intrepida manus, nullis hactenus vel negata oppreſſis, vel remiſſa præſumptoribus? Quid tardat, inquam, afflictos eripere de manu fortium, & reddere retributionem ſuperbis? Et ſi tardat, non derelinquat uſquequaque. Oportet magis dilatum auxilium tandem venire validius, & ſubvenire perfectius. Illa ſit, ſi placet, moleſtæ tarditatis recompenſatio, ut & qui apoſtolica patientia ſuperbe abuſi ſunt, nihil inde in fine lucrentur; & qui in verbo veſtro patienter paſſi ſunt, minime eos ſuę quandoque pigeat patientiæ.

b

* al. dimittis.

Ad Haimericum, pro eiſdem.

EPISTOLA CLVII.

AN. CHR. MCXXXV

Speciali amico ſuo Haimerico, Dei gratia, Diacono Cardinali, & Apoſtolicæ Sedis Cancellario, frater Bernardus de Clara-valle, luce ſapientiæ & virtutis clareſcere.

Niſi quia veſtram novi & circa afflictos compaſſionem, & contra protervos indignationem, opportune, importune inſtarem vobis pro magiſtro Willelmo Maudunenſi [c] & ſociis ejus: compellarem vos adverſus oppreſſores & calumniatores eorum. Nunc autem ſufficiat memoraſſe: veſtrum eſt opere probare cito quod revera ſufficiat. c

Ad Dominum Papam Innocentium, ſuper interfectione Magiſtri [d] Thomæ, Prioris S. Victoris Pariſienſis. d

EPISTOLA CLVIII.

AN. CHR. MCXXXIII.

Amantiſſimo Patri & Domino Innocentio, ſummo Pontifici, Bernardus Claræ-vallis Abbas indignus, minimum id quod eſt, & quod poteſt in Domino.

1 Fera peſſima quæ devoravit Joſeph, canum noſtrorum importunitatem non ferens, ad veſtrę dicitur defenſionis auxilium confugiſſe. In quantam miſera devenit amentiam, ut vaga, & profuga, & tremens ſuper terram, illuc potiſſimum fugam inierit, ubi plus timere oportuit? Sceleratiſſime, tu ſummæ æquitatis Sedem putas eſſe ſpeluncam latronum, aut cubile leonum? Tu Filii recentem adhuc cruorem ore rabido ac ferali ſpumans & maſticans, fugis ad ſinum matris, patris audes apparere conſpectibus? Tamen ſi pœnitentiam petit, neganda ei non eſt: quod ſi audientiam, accipiat illam, ſi placet, quam vel Moyſes indulſit populo ante conflatile curvanti genu; vel Phinees fornicanti Iſraelitæ; vel Mathathias dæmonibus immolanti; vel certe, ut * vobis de veſtris aliquem proponamus, quam a beato Petro Ananias & Sapphira meruerunt; quam denique audientiam dedit negotiantibus in templo Salvator. An ignoramus quorumdam pec-

Sedes apoſtolica non debet eſſe refugium ſceleratis.

Exod. 32. 25

Num. 25. 8.

1. Mach. 2. 24.

* al. nobis.

Act. 5. 1.

Matth. 21. 12.

1. Tim. 5. 24

peccata præcedere ad judicium? Noone vox ſanguinis fratris tui clamat adverſum te de terra? Credimus & noſtri Martyris ſpiritum, quem noviſſime diebus iſtis tua crudelitas morti dedit, cum cæteris animabus interfectorum voce valida ſub altari clamare, & flagitare vindictam; eoque inſtantius, quo recentius ipſius ſanguis effuſus eſt ſuper terram.

Qui conſilium vel conſenſum crimini dederit, par eſt perpetranti.

a Sed numquid ego, inquit, occidi eum? Non utique tu, ſed tui, & propter te. An & per te, videat Deus, & judicet. Si excuſabilis tu es; cujus dentes arma & ſagittæ; cujus lingua gladius acutus; proinde nec Judæi Chriſti de morte culpandi ſunt; quippe & ipſi manus continuere cauti. Ob illicitas exactiones, quas ubi occaſione Archidiaconatus in presbyteros minime jam, ut conſueverat, uſurpare liceret, beati utique Thomæ obviante zelo atque induſtria, utpote juſtitiæ amatoris & defenſoris, oderat illum, & mortem ei jam ipſo odio homicida ruminari ſolebat. Multi ſe audiviſſe nunc perhibent, quibus diſcredendum non eſt. Poſtremo nepotes ejus, ut impias manus in Sanctum Domini mitterent, quid aliud unquam adverſus eum habuerint, ipſe certè dicat, ſi poteſt. Si ergo iſte, qui cauſa, qui incentor, qui etiam (ut omnium penè ſuſpicio eſt) exſtitit & dictator facinoris; ſi is, inquam, impune ferat; (quod utique mira impudentia de veſtra apoſtolica auctoritate præſumit) quanta putamus impunitas iſta in Eccleſia parturiet punienda? Unum e duobus fore neceſſe eſt: aut nullos ex nobilibus, ſive potentibus ſecundum hoc ſæculum admitti deinceps ad honores eccleſiaſticos; aut paſſim ad omne illicitum permitti liberè clericos ſacris abuti officiis; ne forte, ſi quiſpiam, zelo Dei accenſus, prohibere tentaverit, ferro illico militari reus juſtitiæ trucidetur. Atque ita quid ſpirituali gladio; quid cenſuræ eccleſiaſticæ; quid Chriſtianæ legi & diſciplinæ; quid reverentię ſacerdotali; quid denique divino timori relinquitur, ſi, metu potentiæ ſæcularis, nullus mutire jam audeat contra inſolentiam clericorum? Quid enim inſolentius, quidve indignius in Eccleſia eſſe poteſt, quam ut ſibi quiſque eccleſiaſticas vindicet dignitates feritate armorum, non morum probitate? Quamobrem, domine Pater, aliquid, ut videtis, prorſus decernendum eſt in hominem quod Eccleſię proſit, ut ſalus facta hoc tempore per vos transfundatur in poſteros; & cognoſcat generatio altera, non ſolum quod fuit præſumptum, ſed & qualiter ultum. Alioquin, ſi ſerpat venenum, nec ſequatur pariter & antidotum, multos (quod abſit) habet perimere.

Urget ad vindictam.

Ad Eumdem, in perſona Stephani Pariſienſis Epiſcopi, unde ſupra.

EPISTOLA CLIX.

AN. CHR. MCXXXIII.

Piiſſimo Patri Innocentio ſummo Pontifici, Stephanus, miſerandus Epiſcopus Eccleſiæ Pariſienſis, miſericordiam & judicium.

1 VIR religioſus, Prior ſancti Victoris, magiſter Thomas, in obſequio charitatis, in itinere quod indixerat pietas, in opere ſancto, in ſanctorum comitatu, in dominico die, certe in ſinu meo, & inter manus meas crudeliter ab impiis pro juſtitia excerebratus eſt, factus obediens uſque ad mortem. Non opus eſt prece ubi pietatem melius in ſilentio lachrymæ provocant; & ſingultus, qui interrumpit precem, exprimit affectionem. Hæc plane compaſſionem veram, etſi non poſtulant, merentur tamen, utpote quæ verum indicant produntque dolorem, & ſimulationis fugant ambiguum. Puto proinde ſufficere mihi ad incutiendam paternis viſceribus calamitatem quam patior, rem ut eſt ſimpliciter intimaſſe. Triſtis, flebiliſque hiſtoria ſatis pro ſe agit, præſertim apud vos, & ſuaſoris fucari non indiget. Exitus aquarum deducite, oculi mei, quoniam dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum. Nec enim illum lugeo, ſed me. Nam ille quo pacto lugeatur qui mortis pretioſę compendio tranſivit ad vitam?

2 Quis illum non magis laudibus, quam fletibus, proſequatur, cui vivere Chriſtus fuit, & mori eſt lucrum? Epiſcopi nomen ego gerebam, ille exercebat opus. Honore ſpreto, onus totis viribus ſupportabat. Idcirco ille revera mortuus ad vitam, ego vivus in morte. Ille mortis vincula non incidit, ſed evaſit; &, ecce, circumdant me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbant me. Ego igitur, ego miſer, ego miſerandus in morte tua, mi frater dulciſſime Thoma, blando, heu! ablactatus ſolatio, cauto privatus conſilio, & certe tuto patrocinio deſtitutus. Expediebat me magis mori pro te, quam poſt te vivere. Propter hoc defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Condolet mihi Eccleſia, ſed dolet & pro ſe. Commune damnum, communis deſolatio eſt: mecum omnis religio plorat, paternam pariter implorat conſolationem. Si Theobaldus Noterius [a] adierit vos, ſentiat * in ſe quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Nepotes ipſius auctores * exſtitere ſceleris, ipſe cauſa: utrum & dictator, in quæſtione eſt. Non attendatis ad verba ejus, donec veniat qui mittendus eſt; qui, vobis plenius inſinuans veritatem, cautum faciat a labiis iniquis, & a lingua doloſa.

* *al. vel ipſe.*
* *al. actores.*

Ad Haimericum Cancellarium in perſona ejuſdem Epiſcopi, unde ſupra.

EPISTOLA CLX.

AN. CHR. MCXXXIII.

Domino Haimerico cariſſimo, venerabili ſanctæ Romanę Eccleſiæ Diacono Cardinali, & Cancellario, ſuus Stephanus Pariſienſis, quod domino & amico.

AMicus in neceſſitate probatur. Quod dico, non quia de ſanctitate dilectionis veſtræ dubitem, ſed ne contingat ut dubitem. Continget autem proculdubio, ſi zelum illum veſtrum modo (quod abſit) diſſimulare comperero. Porro diſſimulationis id mihi argumentum inexcuſabile fore noveritis, ſi Theobaldum Noterium non recipere pro meritis quacumque occaſione contigerit, qui dimidium animæ meę nepotum ſuorum manibus crudeli ambitione pręcidit, ſoli cruciatui parte reliqua reſervata.

Ad Dominum Papam Innocentium.

EPISTOLA CLXI.

AN. CHR. MCXXXIII.

Adverſus auctores cædis Archembaldi, Subdecani Aurelianenſis.

VOX ſanguinis Archembaldi [b] Subdecani Aurelianenſis invaluit. Nam, ecce, proh dolor! juxta Prophetam, *Sanguis ſanguinem tangit, & ſimul juncti* fortius clamant ad vos de Francia. Clamat, inquam, & vociferatur uterque ſanguis clamore tam valido, ut valeat ipſum quoque palatium cœleſte concutere; tam pio, ut & ſaxea pectora debeat emollire. Quid facis, amice ſponſi, cuſtos ſponſæ Chriſti, paſtor ovium Chriſti? Putaſ-ne ſufficies excogitare remedium quod huic obviet peſti tam nefandæ, tam inau-

Oſee 4. 2.

a Hic codices variant. Quidam habent ſolum, *Noterius*, alii *Theobaldus Noterius*, qui archidiaconus fuit Pariſienſis, teſte epiſtola Stephani epiſcopi Pariſienſis, in Notis relata, quæ neſcio an ab ipſo Bernardo, nomine Stephani, ſcripta eſt ad Gaufridum Carnotenſem, tunc legatum.

b De iſtis interfectoribus lege fuſiores Notas ad epiſtolam 250. ubi Innocentii reſcriptum habetur. De nece Archembaldi item conqueritur Petrus Venerabilis in lib. 1. epiſtola 17. inſinuans eum de medio ſublatum ante Thomam Victorinum his verbis: *Quorum impunitas ſceleris arma miniſtrat furoris: ut ſicut poſt Aurelianenſem Subdecanum ad dominum Thomam Pariſienſem, qui a prior inultus remanſerat, perſecutorum gladius ſe converterit.* Contrarium tamen ex hac Bernardi epiſtola non obſcure colligitur. Cæterum Joannes, qui Archembaldi necis auctor, forſan is ipſe fuerit Joannes decanus Aurelianenſis, qui ſimilem ſortitus finem, de cujus interfectione legitur Planctus ejuſdem eccleſiæ apud Stephanum Tornacenſem. Ejuſdem epitaphium apud Philippum Bonæſpei abbatem, pag. 802.

A inauditæ? Id ſane neceſſe eſt inveniri quod & recenti Eccleſiæ vulneri in præſentiarum medelam afferat, & poſteris valeat ad cautelam. Ergo accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime. Si non ſteterit & nunc Phinees, & placaverit, non ceſſabit quaſſatio. Si, inquam, vigor eccleſiaſticus pepercerit iſtis, Joanni dico, & Theobaldo Noterio, (quorum, etſi non manu, aſſenſu certe, ſorte & inſtinctu, ſanguis innoxius effuſus eſt ſuper terram) quis non videat quid ſequatur? Quantos in clero horum impunitas contra jus & fas faciet promoveri, metu utique ſuorum, non ſuæ merito ſanctitatis? Novis morbis novis obviandum eſt medicamentis. Utiliſſime, ut multis videtur, B juſtiſſimeque eos apoſtolica falce ab omni ſuccideres eccleſiaſtica dignitate ita, ut & habitis careant, & de cætero ad alias non aſſurgant.

a

AN. CHR. MCXXXIII

Ad Haimericum a Cancellarium, de eodem.

EPISTOLA CLXII.

FRequentem & amicabilem recordationem, qua dominum Epiſcopum Pariſienſem commendare ſoletis, ego poſtmodum ipſi frequenter teſtatus ſum. En, a vobis exigitur non verbo, aut lingua, ſed opere & veritate probare, nec me fuiſſe fallacem, nec vos mendacem. Sic veſtra intereſt, non ſolum propter Epiſcopum, C ſed & propter alios amicos veſtros, qui pro vobis certe graviter, ſi quo modo præter ſpem procedere cauſam contingeret, turbarentur.

b

AN. CHR. MCXXXIII

Ad Joannem Cremenſem, Cardinalem Presbyterum, b de eodem.

EPISTOLA CLXIII.

DIlectionem & dignationem, qua me amplecti a vobis nullius dignitatis homuncio ſenſi, in æternum non obliviſcar. Pœnitentiam, & converſionem veſtram, de qua jam Angelis collætatus ſum, & condelectatus, dignos facere fructus opto jugiter, & oro D frequenter. Et nunc maxime ipſos noſtra * iſta Gallicana Eccleſia mecum expectat, credo non intempeſtivos. Intereſt veſtræ pariter, & meę famæ, ut non confundar in vobis. Sic ergo clareat omnibus zelum apud vos veritatis juſtitiæque fervere contra interfectores clericorum, & inſtigatores eorum, ut non me pigeat gloriatum fuiſſe de vobis.

* al. illa.

c

AN. CHR. MCXXXVIII.

Actio c cauſæ Lingonenſis Eccleſiæ ad Dominum Innocentium Papam.

EPISTOLA CLXIV.

Conqueritur Bernardus quod ſubdole, & contra datam fidem, tentata ſit electio Epiſcopi Eccleſiæ Lingonenſis.

E 1 DUM adhuc Romæ eſſemus, contigit illo venire dominum Archiepiſcopum Lugdunenſem. Venerunt & cum eo Robertus, Decanus Eccleſiæ Lingonenſis, & Olricus canonicus, quærentes licere ſibi & Capitulo Lingonenſi eligere ſibi Epiſcopum. Mandatum ſiquidem a domino Papa acceperant, nequaquam præſumere hoc, niſi ad conſilium religioſorum virorum. Quod dum per me cuperent, & peterent obtinere: Abſit, inquam, niſi ſciam, & certus ſim, quod bonam idoneamque perſonam intendatis eligere. Reſponderunt propoſitum ſuum, atque intentionem de noſtro pendere arbitrio, nec aliud ſe facturos, niſi quod F ego conſulerem. Et ſpoponderunt. Verum, me non ſatis fidem accommodante, acceſſit ad perſuadendum Archiepiſcopus, pollicens firmiter idipſum. Et addidit, quod, ſi ſecus clerici agere molirentur, quicquid aliud facerent, minime ſe confirmaturum, nec ratum habiturum. Adductus eſt & dominus Cancellarius in teſtimonium. Nec contenti, adivimus etiam præſentiam domini Papæ, ut ejus favore & auctoritate quod inter nos convenerat confirmaretur; prius tamen habita inter nos collatione mutua ac diuturna ſuper facienda electione; & de multis perſonis, quarum ibi mentio facta eſt, duabus tandem nominatis, a quibus nullus noſtrorum penitus diſſentiret, quamlibet illarum eligi placuiſſet. Itaque quod nobis complacuit, dominus Papa immutabiliter obſervari præcepit; & tam Archiepiſcopus, quam clerici firmiter promiſerunt. B Illis abeuntibus, ego poſt diſceſſum eorum dies paucos in Urbe faciens, ubi a domino meo impetrare potui facultatem redeundi, ad fratres iter arripuimus.

2 Et tranſalpinantes, comperimus inſtare diem, qua foret ſacrandus homo in Epiſcopum Lingonenſem; de quo utinam meliora, atque honeſtiora audiviſſemus. Nolo autem dicere quæ invitus audivi. Quid plura? A religioſis viris non paucis, qui nobis, ſalutandi gratia, occurrerant, perſuaſi ſumus divertere per Lugdunum, quatenus, ſi fieri poſſet, rem nefariam ne fieret prohiberemus. Nam ego aliunde, ob viæ compendium, ire ſtatueram, conſulens valetudini & laſſitudini C corporis, præſertim quod non liquido, fateor, credebam rumoribus. Quis enim crederet tantum virum tanta uti levitate, ut, poſtpoſita tam recente promiſſione ſua, inſuper domini ſui mandato, perſonę notabili manum imponere non timeret? Itaque conſilio religioſorum acquieſcentes, Lugdunum iter direximus, & pervenientes, omnino, ſicut audivimus, ſic vidimus. Parabantur illa, non feſta, ſed infauſta ſolemnia. Decanus tamen, & maxima (ni fallor) pars Lugdunenſium Canonicorum conſtanter aperteque contradicebant. Sed & rumor pudendus dolenduſque, paſſim crebreſcens, & invaleſcens, civitatem repleverat.

D 3 Quid facerem? Conveni Archiepiſcopum, reverenter quidem, ſuper pacto quod fecerat, & ſuper mandato quod acceperat, & nihil horum negavit. Cauſam vero prævaricationis referens in Filium d Ducis, qui a conſtituto reſilierat; ne ille turbaretur, in id ſe mutabilitatis incidiſſe dicebat, pacis, videlicet, intuitu. Et intulit, quia quicquid hactenus egerit, jam pro noſtro deinceps arbitrio ſe facturum. Tum ego gratias agens: Abſit, inquam: tamen non noſtra, ſed Dei potius voluntas fiat, quæ ita forſitan cognoſcetur, ſi res ponatur in conſilio Epiſcoporum, aliarumque religioſarum perſonarum quæ hic ad veſtram ipſius vocationem convenerunt, vel adhuc venturæ ſunt. E Quod, ſi, invocato ſancto Spiritu, conſenſu omnium vos ad procedendum in cœpto opere animaverit, procedite ut cœpiſtis: ſin autem, acquieſcendum Apoſtolo dicenti: *Nemini cito manum imponas*. Viſum eſt conſilium placuiſſe. Interim homo ille veniſſe nuntiatur; ſed in hoſpitium, non in palatium. Veſpere ſextæ feriæ venit; ſabbato mane receſſit. Non eſt meum dicere cur nec in curia apparere voluerit, ad quam ei curæ fuit longo itinere pervenire, niſi quod verecundia monachalis, honoriſque contemptus forſan putari poſſet, ſi non aliud alia quæ ſecuta ſunt indicarent. Et revera quid aliud tunc ſuſpicari debuimus, quod Archiepiſcopus, rediens ab illo, teſtatus eſt coram omnibus, nullo modo eum voluiſſe acquieſcere, ſed F quicquid de eo factum fuerat, penitus refutare?

d

Tim. 5. 22.

4 Denique & mandavit mox electionem fieri. Hoc per quoſdam Lingonenſes Canonicos tunc præſentes;

a In Colbertino num. 1438. & in editione antiquiori tribuitur *Joanni Cremenſi*, ſequens Haimerico. At quæ in poſteriori leguntur de ejus, cui directa eſt, converſione, potius Joanni conveniunt.

b Tituli S. Chryſogoni, qui Joannes Henricum Virdunenſem, ad quem epiſtola 62. ab excommunicatione abſolvit, teſte Laurentio Leodienſi in Spicilegii tomo 12. pag. 307.

c Sic titulus hujus epiſtolæ in mſſ. Actio hæc contigit non poſt mortem Guilenci ſeu Wilenci epiſcopi Lingonenſis, ad quem epiſt. 59. & 60. ſed poſt mortem Willelmi de Sabramo ejus ſucceſſoris. Guilenci obitus contingit anno 1135. Kalendis Auguſti: Guillelmi anno 1138. Hinc lites de futuro ſucceſſore. Petrus archiepiſcopus Lugdunenſis, Hugo Burgundiæ Princeps, poſtea Dux, electionem cuidam monacho Cluniacenſi deferebant: repugnabant Robertus decanus Lingonenſis, Pontius archidiaconus, Odolricus, aliique canonici. Arbiter litis delectus Bernardus: ac tandem excluſo monacho Cluniacenſi, electus Godefridus Prior Claræ-vallenſis, Bernardi conſanguineus. Vide alias Notas.

d Hugonem ſcilicet, filium Odonis Burgundiæ Ducis ex Maria filia Theobaldi Campaniæ Comitis.

tes ; hoc & per litteras quæ adhuc exſtant. Quibus in Capitulo Lingonenſi oblatis, & lectis, proh pudor! incontinenti leguntur aliæ per omnia contrariæ illis, aſſerentes utique conſecrationem dilatam, non dimiſſam ; aſſignantes diem, & locum ad cauſam decidendam, quam litteræ priores nuntiabant deciſam. Putares in litteris non modo diverſas, ſed & adverſas ſibi loquentes perſonas, adverſum ſe invicem contendentes : niſi quod una eademque imago [a] impreſſa ceris, unum idemque nomen præſignatum in ſchedulis, manifeſte de uno fonte dulce & amarum illud manare cunctis qui aderant mirantibus declarabant. Tenentur in manibus contradictoriæ litteræ : utrislibet obedire decreveris, inobediens neceſſe eſt tenearis. Aut enim priorem te recipientem epiſtolam poſterior condemnabit ; aut, ſi poſteriorem ſequi eligas, prior murmurabit. Et utinam ſecunda epiſtola, ſicut potuit evertere primam, ita poſſet ſeſe vel ipſa tueri adverſus tertiam. Sed ecce litteræ contra litteras, mandatum adverſus mandatum, ita ut non jam, quemadmodum in Propheta, *Manda, remanda*, ſed, Manda, demanda, potius inculcetur.

Iſai. 28. 10. & 13.

5 Interim nempe homo, qui & conſecrationem fugerat, & electionem refutarat, feſtinavit ad Regem. Regalium [b] inveſtituram obtinuit, quibus meritis, ipſe viderit. Mox directis epiſtolis, & locus, qui aſſignatus fuerat, eſt mutatus, & dies anticipatus, ut, loci, temporiſque opportunitate ſubtracta, & copia agendi pariter ſubtrahatur contradicturis, & conſecrationis dies ſubripiatur appellaturis. Cæterum non eſt conſilium contra conſilium Domini, cujus providentia factum eſt ut nec contradictores defuerint, nec appellatores. Appellatum eſt a Falcone, * Decano Lugdunenſis Eccleſiæ ; appellatum & a Pontio Archidiacono Lingonenſi; appellatum a Bono-amico ſacerdote & canonico æque Lingonenſi, appellatum & a fratribus noſtris, Brunone, [c] atque Gaufrido, ignorantibus quidem omnibus his præparationem cordis eorum, ſed caſu ſupervenientibus, haud dubium quin Dei providâ voluntate. Tanta ſiquidem fuit brevitas termini, ut vix, ex quo reſcivimus diem, ſpatio quatuor dierum nuntius noſter cum litteris accurrere potuerit, quatenus præveniret quod parabatur, non ſacramentum, ſed ſacrilegium. Et is quoque nihilominus contradixit; & tam conſecrandum, quam conſecraturos ad Sedem Apoſtolicam appellavit. Et ipſe erat Lingonenſis Canonicus. Veritatem dico, non mentior : nihil a me hic dictum perſonæ odio, ſed ſolo veritatis amore veraciter omnia poſita, teſte ipſa Veritate.

** ad quem epiſt. 171.*

Ad Falconem [d] Decanum, & Guidonem Theſaurarium Lugdunenſis Eccleſiæ, unde ſupra.

EPISTOLA CLXV.

AN. CHR. MCXXXVIII.

PLaga, ut videtis, cariſſimi, Eccleſię noſtrę magna eſt, & multa eget cura : nec modo multa, ſed cita, ita ut aſſidue cum lachrymis Medico cœleſti inſtemus, dicentes ; Domine, deſcende priuſquam moriatur. Unum eſt quod magis exacerbat dolorem, & pene deſperat curationem ; quia, nimirum, inde eſt orta tribulatio, unde conſolatio ſperari debuerat. Quiſnam enim, o miſera, malum hoc quod plangis induxit ſuper te ? Profecto non inimicus, non is qui oderat te; ſed homo unanimis, Dux tuus, & Metropolitanus tuus. Quomodo ab auſtro, & non jam ab aquilone panditur omne malum ? Merito proinde non eſt dolor ſicut dolor meus, quoniam de quibus potiſſimum præſumebamus, ab ipſis paſſi ſumus, & non ab aliis. O Lugdunenſis pia mater Eccleſia ! cujuſmodi non ſponſum, ſed monſtrum tuæ filiæ procuraſti nunc ! Non plane matrem te in hoc, ſed novercam ſenſimus. Gener hic tuus quam longe a nobili illa tua antiqua honeſtate, gravitate, probitate degenerat ! Quid enim ? Ego-ne id dixerim honorabile connubium, & thorum immaculatum, quod de tali, & taliter factum eſt? Sine lege, ſine ordine, ſine ratione ſic confuſa ſunt omnia; immo ita cuncta in fraude & temeritate præcepta, & præſumpta fuiſſe conſtat, ut, non dico Epiſcopum, ſed ne villicum quidem, aut teloniarium quempiam in hunc modum decuerit ordinari. Quibus vos laudibus efferam, dilectiſſimi, qui ſoli condoluiſtis afflictæ, & tam in prima, quam in ſecunda ſua defenſione oppreſſæ adſtitiſtis, aſcendentes ex adverſo, & opponentes vos murum pro domo Iſrael ? Non eſt inventus ſimilis vobis in illo conventu qui conſervaret legem Excelſi, qui ſacris obtemperaret canonibus ; qui denique ſe indueret zelum Phinees, & linguæ mucrone confoderet fornicantes. Quæ cum ita de vobis ad Dei & veſtram ipſorum gloriam ubique clareſcant, reſtat ut principio tam laudabili condignum exitum dare, & hoſtię capiti caudam jungere ſatagatis.

Joan. 4. 49.

In indignam electionem Epiſcopi.

Num. 25. 8.

Ad Dominum Papam Innocentium, unde ſupra.

EPISTOLA CLXVI.

AN. CHR. MCXXXVIII.

1 ITerum clamo, iterum pulſo, etſi non clamoſis vocibus, certè lachrymoſis gemitibus. Cogit iterare clamores iterata in nos injuria perditorum, & prolongantium iniquitatem ſuam. Confortati ſunt addentes prævaricationem. Apponunt iniquitatem ſuper iniquitatem, & ſuperbia eorum aſcendit ſemper. Invaluit furor, pudor evanuit, & timor Dei. Quem contra tuam, Pater ; cautam * juſtamque diſpoſitionem non timuerunt eligere, etiam poſt appellationem tui nominis auſi ſunt * execrare. Et hoc præſumpſeſunt Lugdunenſis, Æduenſis, Matiſconenſis, amici Cluniacenſes. In fraude, & temeritate iſtorum, heu quam ingens multitudo ſanctorum turbabitur, ſi angariati fuerint tale portare jugum, taliterque impoſitum. Proh nefas ! hoc ita accepturi ſunt, ac ſi cogantur genua curvare ante Baal ; aut certe, juxta Prophetam, pactum facere cum morte, & cum inferno fœdus inire. Rogo, ubi jus, ubi lex, ubi ſacrorum auctoritas canonum, ubi denique reverentia majeſtatis ? Illa, illa quæ nulli negatur oppreſſo, ſoli mihi non profuit appellatio. Ubi nimirum imperabat aurum, judicabat argentum, leges canoneſque ſilebant, locum ratio & æquitas non habebant. Eiſdem telis (quod intolerabilius eſt) arcem quoque Apoſtolici culminis oppugnare minantur. Id vero ridicule ; fundata eſt enim ſupra firmam petram.

** al. caſtam, ſed male.*

** al. conſecrare ;*

Iſai. 28 15.

a Sed quid ago ? Exceſſi, fateor : non eſt meum accuſare quemquam, aut reprehendere : ſufficit mihi ut plangam dolorem meum. Poſt longam moram, multoſque labores, quos pro ſervitio Romanæ Eccleſiæ pertuli, cum tandem placuit ſerenitati veſtræ reditum annuere ad fratres meos, etſi fractus viribus corporis, tamquam male operans ; lætus tamen ob manipulos pacis quos reportabam, ad monaſterium cum proſperitate perveni. Credidi me de labore evaſiſſe ad requiem ; licere mihi utcumque reſarcire ſpiritualium damna ſtudiorum, ac ſanæ quietis detrimenta, quæ foris incurreram ; & ecce, tribulatio & anguſtia invenerunt me. En, lectulo recubantem plus cordis, quam corporis, dolor excruciat. Nec enim ego deploro temporale incommodum ullum. Anima mea in manibus meis ; ſalus ejus in cauſa eſt. Placet vobis ut illi homini credam animam meam qui perdidit ſuam ? Scio quia non placet. Quamobrem dixi animę meę expedire magis inire fugam, quam & mœrore conſumere reſiduum dierum meorum, & nihilominus in periculum ſalutis incidere. At Deus vo-

Non credenda illi anima qui ſuam perdidit.

a Nempe Petri archiepiſcopi imago impreſſa ſigillo cereo da more illorum temporum. De Petri hujus obitu infra in epiſt. 172. Ad eum epiſt. 394.

b Regalium inveſtitura eſt temporalis dominii ac prædiorum eccleſiæ traditio per Regem facta novo epiſcopo, poſt ſacramentum fidelitatis ab eo præſtitum. De Regalibus vide item epiſtolam 170. Sugerii epiſtolas maximè 19. & 20. atque Gloſſarium Cangianum.

c De Brunone actum ſupra ad epiſtolam 144. Gaufridus videtur eſſe is qui poſtea Bernardi notarius.

d Falco dein electus eſt archiepiſcopus Lugdunenſis, de cujus electione epiſtola 171. & 172. Ad eumdem epiſtola 173.

vobis potius inſpiret quod potius eſt; reducere, videlicet, ad memoriam (ſi dignum judicatis) qualiter vobiſcum egerim, & ponere oculos pietatis ſuper puerum veſtrum, & liberare afflictum de anguſtia; quin potius non oblviſci quanta Deus ipſe fecerit vobis, & in quantulæcumque vicem recompenſationis, ad ipſius gloriam, quod tam perperam factum eſt revocare.

AN. CHR. MCXXXVIII.

Ad Eumdem, pro eodem negotio.

EPISTOLA CLXVII.

Clementiſſime Pater, nonne præcipiendo præcepiſti in Lingonenſi Eccleſia perſonam eligi religioſam atque idoneam, & ad conſilium pueri tui? Nonne dominus Lugdunenſis hoc ipſum mandatum ex apoſtolico ore tuo præſens excepit tam fideliter executurum, quam firmiter injunctum, ac frequenter inculcatum? Nonne denique & ſpopondit? Quid ergo viſum eſt ei mutare voluiſſe quod utiliſſime, & conſultiſſime ſtatutum fuerat, aliudque ſua præſumptione moliri quod non conveniebat, in veſtræ ipſius majeſtatis contemptum, & in noſtræ puſillanimitatis ſcandalum? Quomodo non erubuit bonus ille vir apud ſe Est, & non, inveniri, tentans imponere tam indignum jugum cervicibus tam numeroſæ multitudinis religioſorum virorum ſervorum tuorum, adverſus ſtatutum tuum, & promiſſum ſuum? Inquire, Pater, inquire diligenter, quale homo ille, cui feſtinat manum imponere, teſtimonium habeat, & ab his qui prope ſunt, & ab his qui longe. Mihi enim interdicit dicere pudor quod publica fama de eo dicit, immo infamatio celeberrima divulgat. Et quid dicam? Triſtis eſt anima mea uſque ad fugam. Et jam forſitan fugiſſem, niſi me retinuiſſet conſolationis ſpes quam de viſceribus veſtris expecto. Volebam ſcribere per ordinem perlachrymabilem miſeriæ noſtræ hiſtoriam; ſed, præ triſtitia, languet manus, ſenſus hebeſcit, horret lingua eloqui malignam fraudem, ſed ſubreptionem, ſed circumventionem, ſed temeritatem, ſed perfidiam. Quid ergo? Filius tuus Pontius Archidiaconus, qui & in hac cauſa conſtanter fideliterque ſe habuit, cuncta tibi, Pater, narrabit, & quid factum doleamus, & quid faciendum flagitemus. Ipſi crede tamquam mihi. Ego autem hoc unum ut parturiens loquor: Niſi iſti a tam ſcelerato, tamque temerario auſu deficiant, (ut meipſum nunc ſentio) deficiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Archiepiſcopi Lugd. in conſtituendo Epiſcopo præſumptio.

Ad Episcopos, & Cardinales Romanæ Curię, unde ſupra.

AN. CHR. MCXXXVIII.

EPISTOLA CLXVIII.

1 Vos ſcitis, ſi dignum ducitis recordari, qualiter vobiſcum in tempore malo converſatus * ſim, egrediens, & regrediens, & pergens ad imperium Regis, perliſtens ac permanens vobiſcum in tentationibus veſtris ita, ut, conſumptis pene viribus corporis, vix poſt redditam cœlitus pacem Eccleſiæ repatriare potuerim. Et recolo hoc, non glorians, aut improperans, ſed provocans, & efflagitans; monens, & repoſcens debitum veſtræ miſerationis affectum. Urget neceſſitas modo omnes repetere debitores. Ego vero, ſi feci quod facere debui, haud aliud me ex eo, quam ſervum inutilem reputo, juxta ſermonem Domini. Verumtamen, ſi feci quod oportuit, aut quod faciendum fuit, numquid merui vapulare? Et ecce, rediens a vobis, tribulationem & dolorem inveni, & nomen Domini invocavi, ſed non profuit: invocavi & veſtrum, & non valuit. Siquidem Dii fortes terræ vehementer elevati ſunt, Lugdunenſis, ſcilicet, Archiepiſcopus, & Cluniacenſis Abbas *. Hi, confidentes in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantes, adverſum me appropinquaverunt, & ſteterunt. Et non adverſum me tantum, ſed adverſum magnam multitudinem ſervorum Dei; adverſum vos quoque; adverſum ſeipſos, contra Deum, contra omnem æquitatem & honeſtatem.

* al. ſum

Luc. 17. 10.

* V. NOT.

2 Denique impoſuerunt hominem ſuper capita noſtra, quem, proh pudor! & boni horrent, & mali rident. Quo ordine, immo quam extraordinarie, videat Deus, & judicet; videat & Romana curia: videat, & doleat; miſereatur, & accingatur ad vindictam malefactorum; laudem vero bonorum. Quid enim? Placet tibi, Domina mundi, univerſitati conſtituta vindex in iram, judex in miſericordiam; placet, inquam, tibi, quod, dum ſuperbit impius, incenditur pauper; & ille pauper qui pro tuo ſervitio, cum non haberet cenſum quem effunderet, ſanguini non pepercit? Dignum-ne tibi videtur tua perfrui pace, & noſtram non curare, nec recipere in ſortem conſolationis quos habuiſti conſortes laboris? Si inveni gratiam in oculis veſtris, eripite inopem de manu fortiorum ejus; egenum & pauperem a diripientibus eum. Alioquin ego quidem, ut potero, laborabo in gemitu meo, & erunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte; vobis autem legam illum verſiculum: *Qui tollit ab amico miſericordiam, timorem Domini derelinquit*: & illud: *Omnes neceſſarii mei receſſerunt a me*: illud quoque: *Qui juxta me erant, de longe ſteterunt & vim faciebant qui quærebant animam meam*.

Job. 6. 14.

Ibid.

Pſal. 37. 13.

Ad Dominum Papam Innocentium, unde ſupra.

AN. CHR. MCXXXVIII.

EPISTOLA CLXIX.

Cur Clericos Eccleſiæ Lingonenſis vocatos detinuerit; & quibus munus eligendi committendum.

Dignatio veſtra facit me familiarem; familiaritas præſumptorem. Adſit ſolita cordi veſtro benignitas, ne forte præſumptio pariat indignationem. Audite tamen patienter, non ſolum quid egerim, ſed & cur egerim; ſi forte cauſa factum poſſit vel aliquatenus excuſare. Auſus ſum retinere clericos Lingonenſes qui vocati erant, compoſita tamen pace inter eos; ipſiſque perſuaſis ſtare deinceps de facienda electione in beneplacito veſtro, & conſilio bonorum, ſicut in litteris eorum continetur. Erat autem pernéceſſarium eos hac vice remanere, propter terras & poſſeſſiones Eccleſiæ, quæ datæ ſunt prędę, & direptioni, dum non eſt qui cuſtodiat, aut defendat. Itaque perſonis quæ non ſint ſuſpectæ, quæ non quærant quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu-Chriſti, injungatur, ſi placet, cura eligendi qui Deo placeat, & finem tandem accipiat Eccleſiæ tam diuturna & miſeranda vexatio. Reliqua vero dicenda commiſimus Domino Herberto * Abbati S. Stephani Divionenſis, & Archidiacono Lingonenſi, ſociiſque eorum. Adjicimus etiam, ut Archidiaconum Lingonenſem, & Bonum-amicum, ejuſdem Eccleſię presbyterum, quoniam fideles in cauſa Dei extiterunt, eos, & res eorum in defenſione veſtra recipiatis. Dignus eſt enim operarius mercede ſua.

* de quo ad epiſt. 59.

Luc. 10. 7.

Ad Ludovicum a Juniorem, Regem Francorum.

AN. CHR. MCXXXVIII.

EPISTOLA CLXX.

Electionem Godefridi Prioris ſui in Epiſcopum Lingonenſem, cui Rex adverſari viſus eſt, vindicare nititur.

1 Si totus orbis adverſum me conjuraret, ut quidpiam molirer adverſus regiam majeſtatem, ego ta-

a Florum abſolute vocat Ordericus in lib. 11. pag. 813. Ludovicum-Florum non ſemel, nempe in lib. 13. pag. 901. & 911. In priori hoc loco Ludovicus Groſſus Teobaldum Bleſenſem atque Radulfum Parronenſem, *quia diſcordes erant, pacificaſſe, & filio ſuo Ludovico-Floro, quem ante triennium regem Remis conſtituerat, regnum Galliæ commiſiſſe* memoratur, & quidem anno 1135. In poſteriori loco ad annum 1137. idem Ludovicus, morti proximus, *Ludovicum-Florum, filium ſuum, Teobaldi palatini Comitis, & Radulfi de Parrono conſobrini ſui tutelæ commiſiſſe*.

A tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temere non auderem. Nec enim ignoro ubi legerim: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* (Rom. 13.2.) Sed nec me latet quam omni Chriſtiano, quam meæ præcipue profeſſioni mentiri contrarium ſit. Veritatem dico, non mentior: quod Lingoni de Priore noſtro [a] factum eſt, præter ſpem, præter intentionem Epiſcoporum, & meam factum eſt. Sed eſt qui nolentium quodammodo extorquet aſſenſum, & ſuo arbitrio etiam adverſas hominum voluntates, prout vult, ſubſervire compellit. Quando enim ego periculum, quod mihi timui, illi æque non metuerem quem diligo tamquam meipſum? Quando ego B illorum conſortium non horrerem qui alligant onera gravia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem ſuo nolunt ea movere? Factum eſt tamen quod factum eſt: contra vos nihil, contra me plurimum. Mihi baculus imbecillitatis meæ ſublatus eſt; mihi lumen oculorum meorum ereptum eſt; mihi abſciſſum dextrum brachium meum. (Godefridus quam Bernardo carus & neceſſarius.) Omnia excelſa iſta, & fluctus iſti ſuper me tranſierunt. In me tranſierunt iræ: mihi evadendi nulla ex parte patet via. Unde onera ſugiu, inde & ſubeo invitus & ingratus. Durum mihi ſentio contra ſtimulum calcitrare. Tolerabilius fortaſſe ſpontaneo, quam nolenti, & renuenti, ſuſtlet. Nam, ſi quid virium C in me eſt, nonne id facilius meis, quam alienis humeris, exercerem?

2 Sed acquieſco aliter diſponenti, cum quo utique aut judicio, aut viribus contendere, nec cautum mihi omnino, nec poſſibile eſt, ſed nec Regi. Siquidem terribilis etiam apud Reges terræ. (Pſal 75. 13. Heb. 10.31.) Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis, etiam tibi, o Rex. O quam moleſtis auribus audimus contraria tam bonis principiis veſtris! O quam amarior Eccleſiæ mœreor poſt tanta prælibata gaudia, ſi fruſtrari (quod abſit) contigerit tam jucunda ſpe ſingularis clypei ſui veſtrę indolis, ſicut hactenus eſt experta! Heu, corruit virgo Remenſis Eccleſia [b]; non D eſt qui ſublevet eam: corruit & Lingonenſis; non eſt qui porrigat manum. Avertat divina clementia a corde & conſilio veſtro ſuper dolorem noſtrum adjicere, cumulare triſtitiam ſuper triſtitiam. Quis mihi tribuat mori, ne videam Regem bonę opinionis, ſed ſpei melioris, conari Dei conſilio obviare, irritare adverſus ſemetipſum ſummi Judicis iram, pedes Patris orphanorum madefacere lachrymis afflictorum, pulſare cœlos clamoribus pauperum, ſanctorum precibus, juſtiſque querimoniis cariſſimę ſponſę Chriſti, quę eſt Eccleſia Dei viventis? Abſit, abſit: meliora ſperamus, expectamus jucundiora. Non obliviſcetur miſereri Deus, nec continebit in ira ſua miſericordias ſuas. Non contriſtabit per illum, & de illo E Eccleſiam ſuam, per quem, & de quo in tantis jam lætificavit. Quem ſuo munere contulit, ſua longanimitate ſervabit: & ſi quid aliter ſapitis, & hoc ipſum vobis revelabit, & erudiet corda in ſapientia. Hoc optamus, hoc oramus die, ac nocte. Hoc ſentite de nobis, hoc ſentite de noſtris. Non infringetur veritas hæc in nobis; non imminuetur honor Regis, regni utilitas per nos.

3 Gratias autem agimus veſtrę clementię pro benigno reſponſo quod a veſtra dignatione meruimus. Verumtamen dilatio terret nos, qui videmus terram datam prędę & direptioni. Terra veſtra eſt: & in F hoc plane cognoſcimus, & dolemus dedecus regni veſtri, quod vos jure abhorrere mandaſtis, ſi non fuerit qui defendat. Nam in quo alio regia majeſtas recte in eo quod factum eſt imminuta dicatur? Electio rite celebrata eſt, electus fidelis eſt. Non au- A tem eſſet fidelis ſi veſtra, & non per vos habere vellet. Necdum ad veſtra manum extendit; necdum civitatem veſtram ingreſſus eſt; necdum prorſus ſe intromiſit de aliquo, quamquam invitatio cleri & populi, & oppreſſorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementiſſime flagitarint. Quę cum ita ſint, opus eſt, ut videtis, maturatione conſilii, non minus veſtro honori, quam noſtræ neceſſitati. Et niſi per præſentes nuntios expectanti populo, qui veſter eſt, ſerenitas veſtra pro voto reſponderit, multorum religioſorum adverſum vos (quod non expedit) devota vobis nunc corda turbabitis, & regalibus veſtris ipſis, quæ ad Eccleſiam pertinent, non B parvum (ut veremur) incommodum acquiretis.

Ad Dominum Papam Innocentium.

EPISTOLA CLXXI.

AN. CHR. MCXXXIX. V. epiſt. 165.

Pro Falcone Lugdunenſi, Archiepiſcopo electo.

QUI in aliorum negotiis toties exauditus ſum, puto in proprio non confundar. Ego, Domine mi, cauſam Archiepiſcopi mei meam duco, utpote membrum quod nil a ſe ducat alienum quod capitis ſit. Quod tamen non dicerem, ſi homo ipſe ſibi C aſſumpſiſſet honorem, & non magis a Deo vocatus, tamquam Aaron. Nec enim ab alio æſtimaverim factum quod vota tot hominum tam facile convenerunt in eum, ut, non dico, contradictio, ſed nec cunctatio ulla fuerit. Et merito. Eſt quippe illuſtris, non minus mentis generoſitate, quam ſanguinis; eſt ſcientia, eſt vitæ honeſtate. Denique famę ejus integritas nec inimici quidem dentem veretur. Quod ergo de tali, & tali modo factum eſt, dignum profecto eſt ut favor apoſtolicæ gratię proſequatur; & honoris plenitudine, quæ ſola deeſt, gaudia plebis ſuæ conſueta benignitate, immo debita liberalitate accumulet. Hoc univerſa Eccleſia inſtantiſſima ſup- D plicatione depoſcit: hoc puer veſter ſolita præſumptione efflagitat.

Ad Eumdem in perſona Godefridi Lingonenſis Epiſcopi.

EPISTOLA CLXXII.

AN. CHR. MCXXXIX.

ejuſdem cum ſuperiore argumenti.

INter crebra mala quę his diebus in Eccleſiis videntur accidere occaſione electionum, Dominus de cœlo proſpexit ſuper matrem noſtram Lugdunenſem E Eccleſiam, qui decedenti pię memorię Petro Archiepiſcopo, virum optimum, Falconem decanum in omni pace ſubſtituit. Peto, Domine, ut qui a ſuis concorditer eſt electus, utiliter promotus, rite conſecratus, a vobis honoris ſui, officiique plenitudinem conſequatur. Quod utique audere me facit, non meriti conſcientia, ſed debiti. Debiti dico, non ſolum quo id a me illa Eccleſia jure metropolitico exigit, ſed quia in hoc poſitus ſum, ut teſtimonium perhibeam veritati.

F

Ad

a Godefrido, ſcilicet, Bernardi conſanguineo, cujus electio tandem rata fuit anno 1139. ut colligitur ex quodam inſtrumento apud Perardum pag. 234. ubi eccleſia S. Stephani Divionenſis ab eo conſecrata dicitur anno Chriſti 1141. *epiſcopatus ejus anno ſecundo*.

b Quippe poſt mortem Reginaldi archiepiſcopi, quæ contigit anno 1133. Idibus Januarii, Remenſis eccleſia fere per biennium paſtore viduata manſit, non tam clericorum eligentium diſſidio, quam civium tumultu pro communiæ (quam vocant) inſtitutione, & innato Ludovici VII. odio in Theobaldum Campaniæ Comitem, quod pariter in Comites vicinaſque eccleſias effudit, ex Marloto in tomo 2. Metropolis Remenſis pag. 328. Hac de re rurſus conqueritur Bernardus in epiſtola 328. Tandem Bernardo dignitatem recuſante, electus eſt anno 1140. Sampſon, cujus electio aliquamdiu turbata fuit, ex epiſtola 222. Confer epiſtolas 210. & 224.

Ad ipſum Falconem.

AN. CHR. MCXXXIX.

EPISTOLA CLXXIII.

Religioſorum quorumdam cauſam commendat.

* *nim.* Godefridus Lingonenſis.

SCripſimus ad Dominum Papam dominus Epiſcopus * & ego pro vobis, prout oportere putavimus, & habetis exemplar litterarum. Habemus autem in voluntate in æternum non deficere vobis pro viribus, propter bonum quod de vobis confidimus. Veſtra autem intereſt facere ut non confundamur ſic confidentes. De cetero, ſi inveni gratiam in oculis veſtris, intelligite ſuper egenos & pauperes illos qui ſunt apud Benedictionem-Dei a. Quod enim uni ex illis feceritis, mihi, immo Chriſto facietis. Nam & pauperes ſunt, & habitant inter pauperes. Hoc precipue obſecramus, ut Saviniacenſes monachos prohibeatis ab infeſtatione eorum; quoniam calumniantur eos injuſte, ut putamus. Aut, ſi ſe confidunt habere juſtitiam, judicate inter illos. Filius noſter Abbas Albericus, etſi ſuis meritis commendabilior, noſtris tamen precibus vobis, ut commendatior ſit, obſecramus. Tenere quippe diligo eum, tamquam mater unicum filium; & diliget eum qui diligit me. Denique in eo experiar ſi me curatis. Quo enim longe a me poſitus eſt, eo magis neceſſariam habet paternam veſtram conſolationem.

Ad Canonicos Lugdunenſes de Conceptione b S. Mariæ.

CIRC. AN. MCXL.

EPISTOLA CLXXIV.

Conceptionis feſtum novum eſſe; nullo niti legitimo fundamento: ceterum non fuiſſe inſtituendum, inconſulta Sede apoſtolica, cui ſententiam ſuam ſubjicit.

1 INter Eccleſias Galliæ conſtat profecto Lugdunenſem hactenus præeminuiſſe, ſicut dignitate Sedis, ſic honeſtis ſtudiis, & laudabilibus inſtitutis. Ubi etenim æque viguit diſciplinæ cenſura, morum gravitas, maturitas conſiliorum, auctoritatis pondus, antiquitatis inſigne? Præſertim in officiis eccleſiaſticis haud facile unquam repentinis viſa eſt novitatibus acquieſcere; nec ſe aliquando juvenili paſſa eſt decolorari levitate Eccleſia plena judicii. Unde miramur ſatis quid viſum fuerit hoc tempore quibuſdam veſtrum voluiſſe mutare colorem optimum, novam inducendo celebritatem, quam ritus Eccleſiæ neſcit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Numquid Patribus c doctiores, aut devotiores, ſumus? Periculoſe prȩſumimus quicquid ipſorum in talibus prudentia prȩterivit. Nec vero id tale eſt, quod, niſi prætereundum fuerit, Patrum quiverit omnino diligentiam prȩteriiſſe.

Nova celebritas ſine fundamento.

2 At valde honoranda eſt, inquis, Mater Domini. Bene admones: ſed honor Reginæ judicium diligit. Virgo regia falſo non eget honore, veris cumulata honorum titulis, inſulis dignitatum. Honora ſane integritatem carnis, vitæ ſanctitatem: mirare fœcunditatem in Virgine, Prolem venerare divinam. Extolle neſcientem vel in concipiendo concupiſcentiam, vel in pariendo dolorem. Predica reverendam Angelis, deſideratam Gentibus, Patriarchis, Prophetiſque prȩcognitam, electam ex omnibus, prælatam omnibus. Magnifica gratiæ inventricem, mediatricem ſalutis, reſtauratricem ſæculorum: exalta denique exaltatam ſuper choros Angelorum ad cœleſtia regna: hæc mihi de illa cantat Eccleſia, & me eadem docuit decantare. Ego vero quod ab illa accepi, ſecurus & teneo, & trado; quod non ſcrupuloſius, fateor, admiſerim.

Maria Virgo falſis, aut dubiis non eget honoribus.

Ampliſſima laudum B. Virginis materia.

3 Accepi ſane ab Eccleſia illum diem cum ſumma veneratione recolendum quo, aſſumpta de ſæculo nequam, cœlis quoque intulit celeberrimorum feſta gaudiorum. Sed & ortum Virginis didici nihilominus in Eccleſia, & ab Eccleſia indubitanter habere feſtivum atque ſanctum; firmiſſime cum Eccleſia ſentiens in utero eam accepiſſe ut ſancta prodiret. Et de Jeremia ſiquidem lego quod, priuſquam de ventre * exiret, ſanctificatus ſit; & de Joanne Baptiſta non ſecus ſentio, qui ex utero Dominum in utero ſenſit. Videris etiam tu, an de ſancto David idipſum liceat opinari, pro eo quod dicebat Deo: *In te*, ait, *confirmatus ſum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus*: item: *De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne diſceſſeris a me.* Et Jeremiæ quidem ſic dictum eſt: *Priuſquam te formarem in utero, novi te; & antequam exires de vulva, ſanctificavi te.* Quam pulchre inter figurationem in utero, & parturitionem ex utero divinum diſtinxit oraculum, ut illam tantum præcognitam, iſtam & ſanctitatis munere præornatam oſtenderet, ne quis Prophetæ prærogativam de ſola præſcientia, ſeu prædeſtinatione putaverit æſtimandam.

Aſſumptionis & Nativitatis B. Mariæ feſta recepta.

Jerem. 1. 5.

* *al.* vulva.

Luc. 1. 14.

Pſal. 70. 6.

Pſal. 21. 11.

Jerem. 1. 5.

Jeremiæ & Joannis ſanctificatio in utero.

4 Eſto tamen ut hoc de Jeremia concedamus. Quid reſpondebitur de Joanne Baptiſta, quem Angelus prænuntiavit Spiritu-ſancto repletum iri adhuc in utero matris ſuæ? Prorſus hoc ad prædeſtinationem, præſcientiamve referri poſſe non arbitror. Verba nempe Angeli, ſicut ipſe prædixit, completa abſque dubio ſunt in tempore ſuo; & quem prælocutus eſt Spiritu-ſancto replendum, non eſt fas credere non repletum; idque loco & tempore quo prædixit. Certiſſime autem ſanctus Spiritus quem replevit, ſanctificavit. Ceterum quatenus adverſus originale peccatum hæc ipſa ſanctificatio valuerit, ſive pro iſto, ſive pro illo Propheta, vel ſi quis alius ſimili prȩventus gratia fuerit, non temere dixerim. Sanctificatos tamen non dubitaverim dicere quos Deus ſanctificavit, & cum eadem ſanctificatione prodiiſſe ex utero, quam acceperunt in utero: nec reatum, quem in conceptione traxerunt, valuiſſe ullatenus horum natali jam donatam præpedire, ſeu præripere benedictionem. Attamen quis dicat Spiritu-ſancto repletum manere adhuc filium nihilominus iræ; & ſi mori in utero contigiſſet cum hac plenitudine ſpiritus, pœnas luiturum damnationis? Durum eſt. Minime tamen auſim hinc quippiam mea ſententia diffinire. Sed quicquid de hoc ſit, merito Eccleſia, quæ ceterorum, non nativitatem, ſed mortem Sanctorum judicat, & prædicat pretioſam, ſingulari quadam exceptione feſtis præfert gaudiis, veneraturque illius natalem de quo, nuntiante Angelo, ſingulariter legit: *Et multi in nativitate ejus gaudebunt.* Cur enim non ſit illius exitus ſanctus, ac proinde feſtivus & lætus, qui potuit exultare & in utero?

Luc. 1. 15.

Luc. 1. 14.

5 Quod * itaque vel paucis mortalium conſtat fuiſſe collatum, fas certe non eſt ſuſpicari tantæ Virgini eſſe negatum, per quam omnis mortalitas emerſit ad vitam. Fuit proculdubio & Mater Domini ante ſancta, quam nata: nec fallitur omnino ſancta Eccleſia, ſanctum reputans ipſum Nativitatis ejus diem, & omni anno cum exultatione univerſȩ terræ votiva celebritate ſuſcipiens. Ego puto quod & copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quæ ipſius non ſolum ſanctificaret ortum, ſed & vitam ab omni deinceps peccato cuſtodiret immunem: quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur eſſe donatum. Decuit nimirum Reginam Virginum ſingularis privilegio ſanctitatis abſque omni peccato ducere vitam; quæ, dum peccati mortiſque pareret peremptorem, munus vitȩ & juſtitiȩ omnibus obtineret. Sanctus igitur ortus, quoniam immenſa

* *al.* utique

Mariæ Nativitas ſancta.

Peccati actualis expers.

---

a Benedictio-Dei *Benedictio-Dieu*, Ord. Ciſtercienſis filia. Claravallis in diœceſi Lugdunenſi, fundata eſt anno 1138. Abbas primus Albericus. Ab ea non longe diſtat Saviniacenſe monaſterium, *Savigny*, Ord. S. Benedicti ejuſdem diœceſis; cujus loci tum abbas uterius, de quo Bernardus alibi queritur.

b De origine hujus feſti vide novas noſtras prolixiores Notas. Potho preſbyter & monachus Prumienſis, Bernardi æqualis, ejuſdem feſti inſtitutionem itidem improbavit, ex iiſdem Notis.

c Eadem verba habet Potho in lib. 3. de Statu domus Dei.

menſa prodiens ex utero ſanctitas ſanctum fecit illum.

Rationes colendæ conceptionis refellit.

6 Quid adhuc addendum his putamus honoribus? Ut honoretur, inquiunt, & conceptus, qui honorandum prævenit partum: quoniam, ſi ille non præceſſiſſet, nec iſte eſſet qui honoratur. Quid, ſi alius, propter eamdem cauſam, etiam utrique parenti ejus feſtos honores aſſerat deferendos? Sed de avis, & proavis idipſum poſſet pro ſimili cauſa quilibet flagitare; & ſic tenderetur in infinitum, & feſtorum non eſſet numerus. Patriæ eſt, non exilii, frequentia hæc gaudiorum; & numeroſitas feſtivitatum cives decet, non exules. Sed profertur ſcriptum [a] ſupernæ (ut ajunt) revelationis: Quaſi & quivis non queat ſcriptum æque producere, in quo Virgo videatur idipſum mandare & de parentibus ſuis, juxta Domini mandatum, dicentis: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Ipſe mihi facile perſuadeo ſcriptis talibus non moveri, quibus nec ratio ſuppeditare, nec certa invenitur favere auctoritas. Nam quid conſequentiæ habet, ut, quoniam ſanctum præceſſit natalem conceptus, propterea reputetur & ipſe ſanctus? Numquid, quoniam præceſſit eum, fecit & ſanctum? Etſi præceſſit, ut eſſet, non tamen ut ſanctus eſſet. Unde etenim illa ipſi ſanctitas quam ſecuturo tranſmitteret? Annon potius, quia præceſſit abſque ſanctitate conceptus, oportuit nimirum ſanctificari conceptam, ut ſanctus ſequeretur jam partus? an forte mutuatus eſt ſanctitatem a poſteriori prior? Potuit ſane illa, quæ in jam concepta facta eſt ſanctificatio, ad ipſum qui ſequebatur tranſire natalem: redire vero retrorſum ad conceptum, qui præceſſerat jam, omnino non potuit.

a Revelationibus quantum tribuit Bernardus.

7 Unde ergo conceptionis ſanctitas? An dicitur ſanctificatione præventa, quatenus jam ſancta conciperetur, ac per hoc ſanctus fuerit & conceptus, quemadmodum ſanctificata jam in utero dicitur, ut ſanctus conſequeretur & ortus? Sed non valuit ante ſancta eſſe, quam eſſe: ſiquidem non erat antequam conciperetur. An forte inter amplexus maritales ſanctitas ſe ipſi conceptioni immiſcuit, ut ſimul & ſanctificata fuerit, & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut ſanctitas abſque Spiritu ſanctificante, aut ſancto Spiritui ſocietas cum peccato fuit? aut certe peccatum quomodo non fuit, ubi libido [b] non defuit? Niſi forte quis dicat de Spiritu-ſancto eam, & non de viro, conceptam fuiſſe. Sed id hactenus inauditum. Lego denique Spiritum-ſanctum in eam, non cum ea veniſſe, dicente Angelo: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te.* Et ſi licet loqui quod Eccleſia ſentit, (& verum ipſa ſentit) dico glorioſam de Spiritu-ſancto concepiſſe, non autem & conceptam fuiſſe: dico peperiſſe virginem, non tamen & partam a virgine. Alioquin ubi erit prærogativa Matris Domini, qua ſingulariter creditur exultare & munere prolis, & integritate carnis, ſi tantumdem dederis & matri ipſius? Non eſt hoc Virginem honorare, ſed honori detrahere. Si igitur ante conceptum ſui ſanctificari minime potuit, quoniam non erat; ſed nec ipſo quidem conceptu, propter peccatum quod inerat; reſtat ut poſt conceptum in utero jam exiſtens ſanctificationem accepiſſe credatur, quæ, excluſo peccato, ſanctam fecerit nativitatem, non tamen & conceptionem.

Luc. 1. 35.

Conceptionis ſancti- … tas ſoli Chriſto reſervata.

8 Quamobrem, etſi quibus vel paucis filiorum hominum datum eſt cum ſanctitate naſci, non tamen & concipi, ut uni ſane ſervaretur ſancti prærogativa conceptus, qui omnes ſanctificaret, ſoluſque abſque peccato veniens, purgationem faceret peccatorum. Solus itaque Dominus Jeſus de Spiritu-ſancto conceptus, quia ſolus ante conceptum ſanctus. Quo excepto, de cætero univerſos reſpicit ex Adam natos, quod unus humiliter de ſemetipſo ac veraciter confitetur: *In iniquitatibus*, inquiens, *conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Pſal. 50. 6.

9 Cum hæc ita ſe habeant, quænam jam erit feſtivæ ratio Conceptionis? Quo pacto, inquam, aut ſanctus aſſeretur conceptus qui de Spiritu-ſancto non eſt, ne dicam, de peccato eſt; aut feſtus habebitur qui minime ſanctus eſt? Libenter glorioſa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falſa induci videtur ſanctitas. Alioquin nulla ei ratione placebit contra Eccleſiæ ritum præſumpta novitas, mater temeritatis, ſoror ſuperſtitionis, filia levitatis. Nam, ſi ſic videbatur, conſulenda erat prius apoſtolicæ Sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconſulte paucorum ſequenda ſimplicitas imperitorum. Et ante quidem apud aliquos errorem compereram; ſed diſſimulabam, parcens devotioni quæ de ſimplici corde, & amore Virginis veniebat. Verum apud ſapientes, atque in famoſa nobilique Eccleſia, & cujus ſpecialiter filius [c] ſum, ſuperſtitione deprehenſa, neſcio an ſine gravi offenſa etiam veſtri omnium diſſimulare potuerim. Quæ autem dixi, abſque præjudicio ſane dicta ſint ſanius ſapientis. Romanæ præſertim Eccleſiæ auctoritati, atque examini totum hoc, ſicut & cætera quæ ejuſmodi ſunt, univerſa reſervo: ipſius, ſi quid aliter ſapio, paratus judicio emendare.

Novitas ſuſpecta.

Nova feſta non temere & inconſulta Sede Apoſt. inſtituenda.

Ad Patriarcham [d] Jeroſolymorum.

EPISTOLA CLXXV.

Chr. an. MCXXXV

Præventus ejus litteris, familiariter reſpondet, & Milites Templi commendat.

PAtriarchalibus ſcriptis ſæpius viſitatus, ingratus jam videbor, ſi non reſcripſero. At ſi ſaluto eum qui me ſalutavit, quid amplius feci? Tu enim me prævenisti in benedictionibus dulcedinis; tu me prior dignatus es tuis tranſmarinis epiſtolis viſitare; tu mihi primas humilitatis charitatiſque præripuiſti partes. Quid condignum jam referam? Nihil mihi denique reliquiſti quod pari queam rependere vice, qui etiam de theſauro ſeculorum mihi impertire curaſti, id eſt, de ligno [e] Domini. Quid tamen? Debeo-ne omittere quod poſſum, quoniam quod debeo minime poſſum? Affectum ſaltem voluntatemque aperio, reſcribendo duntaxat atque reſalutando; quod ſolum interim per tot utique ſpatia terræ & maris licet. Oſtendam autem, ſi unquam accepero tempus, me nequaquam diligere verbo, ſive lingua, ſed opere & veritate. Super Milites Templi ponite, quæſo, oculos veſtros, & tantæ pietatis viſcera tam ſtrenuis Eccleſiæ propugnatoribus aperite. Hoc ſiquidem acceptum erit Deo, & gratum hominibus, ſi fovetis eos qui ſuas animas pro fratribus poſuerunt. De loco autem ad quem nos invitatis, frater Andreas [f] dicet vobis voluntatem noſtram.

Ad

a Hujuſmodi ſcriptum Elſino abbati Anglo tribuitur apud Anſelmum pag. 505. & 507. novæ editionis.

b Similia habet, ſed univerſim dicta, ſanctus Odo abbas Cluniacenſis in Collationum lib. 2. cap. 24.

c Lugdunenſis nempe eccleſia Bernardi mater *metropolico jure*, ut ipſe loquitur in epiſtola 172. quippe Fontanæ natalis ejus locus prope Divionem, & monaſterii ſedes Claræ-vallis, erant ſub metropoli Lugdunenſi, diœceſis Lingonenſis.

d Is eſt Willelmus Gallo-Belga, ex eremita Turonenſi Patriarcha Jeroſolymitanus ab anno 1130. ad annum 1145. De eo in hiſtoria beatæ Mariæ de Fontanis tomo 10. Spicilegii pag. 369. ubi mentio de reliquiis ab eo miſſis Fontanas per Lambertum ejus loci eremitam. Ordericus etiam ſub finem libri 13. de eo ita habet. *Anno ab Inc. Domini 1128. Indict. VI. Germundus Patriarcha Jeruſalem obiit. Stephanus autem Carnotenſis poſt illum ſanctam Sion duobus annis rexit: quo migrante, Guillelmus Flandrenſis ſucceſſit.* Idem auctor ad annum 1137. pag. 912. memorat Radulfum *Jeroſolymorum præſulem*, qui a Papebrochio in Tractatu præliminari tomi 3. Maii omiſſus eſt. Et ſane, teſte Guillelmo Tyrenſi, Willelmus anno 1142. Balduinum regem tumulavit, idemque anno 1145. Fulcherium habuit ſucceſſorem. An binominis Willelmus? an hic Orderici lapſus? Ad Willelmum item extat inferius epiſtola 393.

e Ea: eſt ligni Dominici particula inſignis etiam nunc viſitur in theſauro Claræ-vallenſi.

f Num Andreas Bernardi avunculus, miles Templi, ad quem epiſt. 288. an potius Andreas Bernardi frater, monachus Claræ-vallenſis, idemne qui in epiſt. 284. aut Andreas de Baldemento, in epiſtola 228. num. 2. Locus hic indicatus neſcio an is ſit, quem Bernardus Præmonſtratenſibus conceſſit, ex epiſtola 252.

Ad Dominum Papam Innocentium, ex perſona Alberonis a Treverenſis Archiepiſcopi.

a

AN. CHR. MCXXXV V. NOT. ad epiſt. 31.

EPISTOLA CLXXVI.

Suum erga Innocentium, citramontanæque Eccleſiæ ſtudium & obedientiam declarat.

1 Voluntas cordis mei, & deſiderium ſatis inquietum adeundi, & videndi deſideratam beatitudinis veſtræ præſentiam; ſed & cognoſcendi certius quæ circa vos ſunt, rurſumque qualiter ſe habeant noſtra vobis viciſſim diligentius intimandi; jamdudum itineris me admonet, atque indeſinenter ſollicitat. Cæterum terræ, ac diei malitia, & præter inſtantiam meam quotidianam, etiam nonnulla veſtræ neceſſitatis cauſâ impeditus, voto facere ſatis non potui uſque adhuc, ſed necdum poſſum. Sed quid? Sanum juſtumque propoſitum numquid omittendum ex toto fuit, quia ex toto adimpleri non potuit? Fuit ergo conſilii, per hunc venerabilem**, Tullenſis Eccleſiæ Archidiaconum, interim ſaltem aliquatenus conſolari conceptum jam olim deſiderium, curamque relevare quam patior. Nec enim fidelior, ſtudioſior, cautiorve illo ad manum eſſe potuit, ſive in perferendo ad vos quæ nos illi injungimus; ſive in referendo ad nos, ſi qua veſtræ dignationi placuerit remandare. Itaque de beneplacito veſtro, de ſtatu curiæ, ac veſtræ ſoſpitate perſonæ, & ſi quid blandius aura ſecundior a divina clementia recens forte ſpiraverit Eccleſiæ adverſus ſchiſmaticorum procacem, ſed inefficacem rabiem deſudanti; de his omnibus plenius inſtrui cupimus, & ſupplicamus.

*de eo v. lib. 4. vitæ S. Bern. cap. 5. n. 31.
* al. H.

2 Porro noſtram citramontanam Eccleſiam tam in noſtro, quam in Francorum regno noveritis fortem in fide, pacificam in unitate, devotam in veſtra obedientia, promptam ad ſervitium. Nequaquam nos Beneventi, non Capuæ*, non ipſius Romæ terret, Deo ſic judicante, amiſſio; ſcientes Eccleſiæ ſtatum non armis æſtimari, ſed meritis. Ipſius quippe, non alterius, agnoſcimus voces illas in Pſalmo: *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi exurgat adverſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Propterea & nos, quia de Eccleſia ſumus, non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Glorietur tyrannus Siculus* quantum vult; glorietur in malitia, quod potens eſt in iniquitate: noſtra autem virtus in infirmitate perficitur. Eccleſia, quando infirmatur, Pauli magiſterio didicit eſſe potentior. Didicit e regione & a Salomone, quod proſperitas ſtultorum occidit eos: didicit & ſtultum firma radice cum viderit, ſtatim maledicere pulchritudini ejus. Ideo cum ſancto David ſeſe in utroque conſolatur, & hoſtium, videlicet, caſu, & liberatione ſui. Ait ſiquidem: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei noſtri invocabimus. Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt: nos autem ſurreximus, & erecti ſumus.* Hæc pauca vobis, conſolandi gratia, de quibus certus fui, fideli atteſtatione intimanda eſſe putavi, ad relevandam vel ex aliqua parte eam quæ veſtra viſcera inceſſanter affligit ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Hoc quoque addo, dominum Regem*, Deo eum confortante, fervere & accingi ad liberationem Eccleſiæ, & parare ſibi exercitum multum nimis: nos quoque fideliter ad hoc ipſum pro viribus laborare, exhortari, & ſollicitare quos poſſumus; & cum tempus advenerit, non expenſis, non perſonæ propriæ parciturum.

* Hæc de Apulia capta a Rogerio.
Pſal. 26. 3.
* Rogerius de quo ſupra epiſt. 127.
2. Cor. 12. 10
Prov. 1. 32.
Job. 5. 3.
Pſal. 19. 8. & 9.
* Lotharium Imperatorem.

Ad Eumdem in perſona ejuſdem.

EPISTOLA CLXXVII.

AN. CHR. MCXXXIX.

Queritur impoſitum ſibi paſtorale munus; ſed in exequendis quæ ſui ſunt muneris, impediri æmulatione aliorum, non ſine ipſius culpa Pontificis.

1 Numquid petivi epiſcopatum a Domino meo? Et ſi forte cathedram affectavi, ſed non Treverenſem. Sciebam quippe domum exaſperantem, populumque duræ cervicis. Oderam illos, quod ſemper in fæce diſcordiæ jacuiſſent, Eccleſiæ reſiſtentes. Pro qua ſi quos labores quandoque ſuſtinui, non me piget: ſed hunc inde fructum nec ſperavi, nec volui. Laboravi ſuſtinens, libens quidem, ſed non* hac ſpe præmii. Duram provinciam nactus ſum, peccatis meis exigentibus. Inter cetera quibus angor, Suffraganeos b accepi juvenes & nobiles. Adjutores eſſe deberent, & utinam non adverſarentur. Sed ſuperſedeo: per alium malo ut innoteſcant vobis mores eorum & ſtudia, ſi neſcitis. Dico tamen: Jus, fas, honeſtas, religio in noſtris Epiſcopatibus perierunt. Malum, quod pro debito officii diſſimulare non audeo, breviter ſimpliciterque intimavi, ut quod non placet providentiæ veſtræ per me corrigi, ſaltem vobis, qui corrigere poteſtis, innoteſcat, ne omnino vacuum videar portare nomen Archiepiſcopi. Et mihi melius quidem eſſet non aſcendiſſe, quam ſic deſcendere cum rubore.

* al. in

b Conqueritur de Suffraganeis.

2 Sed de me quæ cura? Bene quod dignus ſum patiar, tamquam male operans. Sum certe opprobrio etiam meis, ſua ſpe nimirum fruſtratis, quam de me, ut ubi me præeſſe vellent, conceperant; dum comperiant Eccleſiæ ſuæ per me magis imminui dignitatem, cujus per me etiam antiqua damna reſtitui poſſe putaverant. Hæc omnia ſuſtineo, etſi non libenter, certe patienter, ne unquam videar recalcitrare obedientiæ, pro qua etiam dare animam, ſi neceſſe ſit, debere me fateor. Verum hoc ſollicitudinem veſtram attendere velim, creationis injuriam reſpicere ad creantem; & vires, quas mihi ſubtrahitis, vobis minuitis; & contemptus meus, & dejectio mea redundat in vos. Multa habeo conqueri vobis de vobis: ſed reſervo ea pandenda nuntio, quem novi ad hoc ſatis induſtrium & fidelem. Significo etiam vobis ſuſtinere nos periculum in falſis fratribus. Legati quippe ſchiſmaticorum intrant, & exeunt ad quoſdam de noſtris liberius, quam ſolebant, & verba tyranni Siculi familiariter admittuntur.

Ad Dominum Papam Innocentium pro Alberone Treverenſi Archiepiſcopo.

EPISTOLA CLXXVIII.

AN. CHR. MCXXXIX. ex Brevvero.

Queritur perverſos quoſdam & Eccleſiæ pernicioſos homines in exequendis pravis conſiliis pontificia auctoritate muniri: alios interim Præſules, zelum Dei habentes, deſtitui, & contemni.

Amantiſſimo Patri, & Domino Innocentio ſummo Pontifici, ſuus Bernardus quod ſuus.

1 Fidenter loquor, quia fideliter amo. Nec enim ſincerus eſt amor, ubi dubietatis ſcrupulus ſuſpicionis fæcem retinet. Querimonia domini Treverenſis non eſt ejus ſolius, ſed communis multorum, eorum præcipue qui ſinceriori affectu vos diligunt. Vox una omnium qui fideli apud nos cura populis præſunt, juſtitiam in Eccleſia deperire, annullari Eccleſiæ claves; Epiſcopalem omnino vileſcere aucto-rita-

Querela de abuſu appellationum.

a Is ex primicerio Mettenſi, ad quem epiſtola 30. Archiepiſcopus Treverenſis, cui Hugo Metellus inſcribit epiſtolam 6. *Alberoni Venerabili Treverorum epiſcopo. Legatio beati Petri tibi commiſſa eſt, quæ aliquid dignitatis & poteſtatis addit tibi.* Eumdem in epiſtola 30. *Treverorum Archangelum* vocat.

b Stephanum ſcilicet Mettenſem, Calixti Papæ II. ex fratre nepotem, ab anno 1120. Alberonem Virdunenſem, filium, Arnulfi Comitis Chiſnejenſis, ab anno 1126. & Henricum Tullenſem, Theodarici Lotharingiæ Ducis filium, ab anno 1124. de quibus tamen multa laudabilia prædicantur. De Stephano vide Chronicon Mettenſium Epiſcoporum in Spicilegii tomo 6. de Alberone tomum 12. ubi uterque tamen bellis gerendis nimis deditus perhibetur. Alberonis querelæ explicantur in epiſtola ſequente.

ritatem, dum nemo Epiſcoporum in promptu habeat ulciſci injurias Dei; nulli liceat illicita quævis, ne io propria quidem parochia [a], caſtigare. Cauſam referunt in vos, curiamque Romanam. Recte geſta ab ipſis (ut ajunt) deſtruitis; juſte deſtructa ſtatuitis. Quique flagitioſi, & contentioſi de populo, ſive de clero, aut etiam ex monaſteriis pulſati, currunt ad vos; redeuntes, jactant & geſtiunt ſe obtinuiſſe tutores, quos magis ultores ſenſiſſe debuerant. An non gladius Phinees promptiſſime, atque juſtiſſime eductus fuerat ad condemnandum inceſtuoſum concubitum Drogonis & Milis? Sed confuſus, atque retruſus, abiit retrorſum, ſcuto, nimirum, apoſtolicæ defenſionis oppoſito. Proh pudor! quos cachinnos res iſta movit, & movet Eccleſiæ inimicis; eiſque etiam ipſis, quorum fortaſſe metu, aut ſavore a recto tramite abducti ſumus? Amici confunduntur; fidelibus inſultatur; Epiſcopi ubique in opprobrium veniunt & contemptum; quorum dum recta judicia contemnuntur, veſtræ quoque plurimum derogatur auctoritati.

2 Ipſi ſunt enim qui honorem veſtrum zelant, qui veſtra pro paca & exaltatione laborant, fideliter quidem, ſed vereor ne inefficaciter. Quid vobis vires minuitis? quid robur veſtrum deprimitis? Quouſque retunditis arma fidelia militantia vobis, humilitatis cornua erecta veſtræ virtutis & ſalutis? Plorans plorat deſolationem ſuam apud Tullum Eccleſia ſancti Gengulfi *, nec eſt qui conſoletur eam. Quis enim ſe opponat brachio excelſo, torrentis impetui, ſummæ arbitrio poteſtatis? Eamdem ſe ſuſtinere beatus Paulus violentiam apud Virdunum [b] cooqueritur, Archiepiſcopo jam non valente eum defendere ab inſania monachorum, quippe apoſtolicis ſuſteotationibus amplius confortata, quaſi non ſatis per ſe inſanirent. Quid, quæſo, novæ rationes tandem inventum eſt, ut quod ſemel bonæ famæ, & vitæ Canonicis veſtra fuerat provida & neceſſaria diſpenſatione conceſſum, ſecundo confirmatum, tertio (ut ajunt) roboratum, rurſum veniat io jus, revocetur in diſcuſſionem? ſiquidem & duo illa ſupra memorata, per vos nihilominus ſancita, per vos & coovulſa dicuntur. Talibus hoſtiis non promeretur Deus, heu! non placatur ira, oon conciliatur gratia, non provocatur miſericordia. Pro his, atque ſimilibus necdum avertitur furor Domini, adhuc brachium ejus extentum, & virga illa apud Jeremiam vigilans ſuper peccata noſtra.

Eccleſiæ Tullenſis & Virdun. querelæ. * *V. epiſt. 139*

3 Et quidem iratus eſt Deus ſchiſmaticis; ſed catholicis nequaquam propitius. Eccleſia quoque Metenſis gravi (quod vobis * bene compertum eſt) Epiſcopi, & clericorum contentione periclitatur. Super quo quid decernere vobis placuerit, vos ſcitis: ſed pax nondum eſt, nec proxime futura ſperatur. Ego (ut quod ſuper his meæ viſum eſt parvitati non taceam) & hoc, & duo illa alia, Tullenſe dico, ac Virdunenſe, terminanda negotia ſecurius Metropolitano, atque convenientius poſſe committi putaverim, qui & omnia novit, & in multis probatus, Eccleſię teſtimonio fidelis inventus eſt. Alioquin videte quid illis Epiſcopatibus * faciatis, Metenſi, ſcilicet, atque Tullenſi: quia, ut verum fatear, videntur eſſe abſque Epiſcopis, & utinam abſque tyrannis. Tales cum defenſantur, ſuſtentautur, honorantur, foventur; mirantur nimirum, & ſcandalizantur multi, qui illa in moribus & vita eorum certiſſime ſciunt quæ magis eſſent, non dico in Epiſcopis, ſed etiam in quibuslibet ſæcularibus damnanda penitus, & execranda: quę quidem & me ſcribere puduit, nec vos decuiſſet audire. Eſto quod, nemine accuſante, non poſſiut deponi: numquid tamen quos paſſim accuſat fama, apoſtolicæ Sedis eſſent familiaritate ſpeciali donandi, vel amplius exaltandi?

Eccleſiæ Metenſis & Tullen. periculum. * *al.* nobis.

Per Metropolitanum ſuffraganeorum cauſæ decidendæ.

* *V.* NOT.

4 Quonam enim merito ſuæ vel ſacerdotalis ſanctitatis, vel epiſcopalis honeſtatis, obtinuit Metenſis, ut electio facta a Canonicis, ad nutum ejus, una cum Eccleſiæ libertate caſſetur, & Primicerius ad conſilium ejus contra illius Eccleſiæ privilegia eligatur? Quam juſtius, honeſtiuſque, ſi veſtræ placuiſſet diſcretioni, homo majori dignus honore, debito proprioque non privaretur? Treverenſem dico, quem & ab hoc, & a cæteris diœceſis ſuæ terminandis negotiis, quaſi ſuſpectum, aut minus expertum, non ſine murmure multorum Deum timentium excluſiſtis. Credite fideli veſtro, quia proviociæ illi, quantum comperi, omnino non expedit.

5 Hæc ſcribens, preſumptionis metuerem notam, ſi neſcirem cui, & neſcirer qui ſcribam. Sed novi ingenitam manſuetudinem veſtram; novi & me notum vobis, & affectum quo hęc audeam apud vos, dulciſſime atque amantiſſime Pater. Iterum de Treverenſi, ut ſciatis qualiter nuntium ejus ſuſcipi oporteat, & verba quæ portat, dico vobis quod magnum locum tenet io regno illo, vobis & Eccleſiæ Dei homo fidelis, & conſtans, & nullatenus malevolis & ſubverſoribus aſſenſum præbens, a quibus non deeſt ei frequens & ſatis importuna tentatio; nec deerit inſultatio, ſi quo minus a vobis eum exaudiri contigerit. Nuntium in fioe commendare volui: ſed ſatis eum ſuæ honeſtatis commendant merita, præcipueque amor ſpecialis & fidelis devotio, qua ipſum vobis firmiter inhærere ſi noo crederem, nequaquam per eum tam familiaria ſcriberem.

Ad Eumdem pro eodem.

EPISTOLA CLXXIX.

AN. CHR. MCXXXIX.

Cauſam Alberonis Archiepiſcopi Treverenſis agit adverſus Abbatem S. Maximini, & monachos rebelles & contumaces.

QUomodo malitia vincit ſapientiam? Noſti, pie Domine, noſti Treverenſem Archiepiſcopum; ſcio quia noſti. Noſti & illum ſancti Maximini non ſanctum Abbatem? Puto quia non noſti. Quis dignior honore illo priori? ſic nemo confuſione dignior iſto ſequenti: & tamen iſte honoratus eſt, ille opprobrio datus. Quid peccavit Archiepiſcopus? Prædam Eccleſiæ ſuæ recuperavit; captivam Eccleſiam de manu laica [c] liberavit. Numquid pro bono redditur malum, & odium pto dilectione? Hic, quæſo, hic evigilet oculus pietatis, &, ſemotis pauliſper occupationibus, conſideret quantum ſubreptum ſit ei, ut talis, qualem pudet dicere, talem qualem tu ipſe noſti, faciat opprobrium vicinis ſuis, inimicis tuis. Piiſſime Pater, affeclus filialis loquitur. Hucuſque condoluimus miſero & miſerabili Archiepiſcopo. Verum ex hoc jam ſi non fuerit emendatum, dolor cordis ooſtri, & compaſſio ex intimis medullis tota tranſibit ad illum per quem potuit emendari. Sunt & aliæ læſiones præfati viri, quas cum ei alleviaveritis, vobis proculdubio laborabitis. Quicquid dulciſſimi domini mei nomen decolorat, cor meum excoriat.

Ad Eumdem pro eodem.

EPISTOLA CLXXX.

AN. CHR. MCXXXVI.

Iterum commendat Pontifici negotium Archiepiſcopi Treverenſis, ut ſententiam, ſubreptitie obtentam, prævia meliore cauſæ cognitione, revocet.

ITerum ſupplicatio, iterum preces, & decies repetitæ non deſinent. Non deſiſtimus, quia oon diffidimus

a Parochiæ nomine (quod omnibus notum) intelligebant veteres diœceſim epiſcopi. In frequentem etiam uſum, ſeu abuſum appellationum Hildebertus Cenomannenſis antiſtes epiſtolam 82. ſcripſit ad Honorium II. Vide lib. 3. de Conſideratione cap. 2. & hic Horſtii Notas.

b Quid contulerit epiſcopus ipſi Adalberto in reformando S. Pauli monaſterio, tunc Ord. S. Benedicti, docet ejus ad Innocentium II. in Spicilegii tomo 12. pag. 320. ubi ait, Wilfridum prædeceſſorem ſuum, ſæculo x. clericis apud S. Paulum Virdoni ſubſtituiſſe monachos, quos tandem prolapſos emendare non valuerit, nec ad hoc monachos ex Cluniacenſi monaſterio obtinere. Confer alias Notas.

c Nimirum monaſterium Sancti Maximini Ord. Sancti Benedicti inſigne apud Treviros ex manibus Henrici Comitis Luciliburgenſis, qui illud ſibi Advocati jure vexabat, ex aliis Notis. De eodem in epiſtola ſequente, & in epiſt. 323.

A dimus. Bonam cauſam habemus, & æquum judicem, qui non cunctabitur evacuare quod ſubreptum eſt, cum apparebit quod verum eſt; nec poterit inde ridere qui voluit irridere; ſed, ut ſcriptum eſt, *mentita eſt iniquitas ſibi*. Hoc SOLAT habere præcipuum apoſtolica Sedes, ut non pigeat revocare quod a ſe forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum. Res plena æquitate, & laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præſertim apud ſanctam & ſummam Sedem. Hæc ſciens puer veſter, ſecure ſupplicat pro Treverenſi, & ſic inſtat non quaſi in incertum. Ego quippe, ego hominis illius novi merita, cauſam, intentionem. Propter quod horum eum volunt monachi lapidare? Quia male meruit? ſed fideliter adſtitit, & multum ſervivit. Ob cauſæ injuſtitiam? ſed injuſtum nemo, niſi injuſtus, cauſabitur, quod de manu laica vindicavit, immo recuperavit ſedi Epiſcopali monaſterium, tamquam clavam de manu Herculis extorquens in manu fortiori. Ob pravitatem intentionis? ſed pium eſt reſurmare religionem in monaſterio: quod ille intendit. Adſit Dominus cordi domini mei, ne iterum poſſit ei ſubripi a monachis, non tam (ut ſimulant) appetentibus libertatem, quam fugitantibus diſciplinam.

Pſal.26.12.

Apoſtolicæ Sedis proprium decreta apoſtolica ſubreptitia revocare.

Ad HAIMERICUM Cancellarium.

CIRC. AN. MCXXXVI.

EPISTOLA CLXXXI.

Profitetur ſe beneficiis imparem, nonniſi voluntatis affectu gratum eſſe poſſe.

SI verbis contendere velim ad beneficia quibus me obruitis, idem erit ac ſi, impetitus ſagittis, feſtucis dimicem: niſi quod hoc jocus videbitur, illud dolus. Facta factis compenſari oportet. Verum id quidem multum eſt ad me. Nam unde ſufficere pauper & modicus? ſed rebus pauper, & viribus, non voluntate. Æquabo ergo beneficia votis, quæ factis non poſſum. Deſideriis dives ſum, affectibus abundo. Et certe verus beneficus amplius non requirit. Nam quomodo beneficus qui non & benevolus ſit? Porro benevolus nil ſibi carius ipſa æſtimat benevolentia, qua & benevolus nominatur, & beneficus eſt. Denique benevolentia fructus eſt beneficii; niſi quis forte beneficium putet quod in ſpe ſeverit, aut timore dimiſerit. Sed quis non videat hoc relictum, illud venditum, neutrum datum? Oportet autem beneficium, ut vere ſit, eſſe gratuitum. Danti itaque rependi quicquam gratius ab accipiente non poteſt, quam ſi gratum habuerit quod gratis accepit. Et hæc benevolentia creatur de benevolentia dantis in animo accipientis, beneficio quidem interveniente. Hac me fateor locupletem: hanc de corde pleno dignam profecto offero remunerationem meo benefactori: hanc devotus immolo ſacrificium laudis Factori omnium pro ſalute mei benefactoris.

Vere gratitudo unde æſtimanda.

Beneficentia gratuita.

Ad HENRICUM [a] Senonenſem Archiepiſcopum.

CIRC. AN. MCXXXVI.

EPISTOLA CLXXXII.

Hunc acriter perſtringit, utpote durum, ut qui Archidiaconum non recte depoſuiſſet; & ad æqua poſtulata, ac pacis conſilia difficilem.

PRo multis viſus ſum multoties ſcribere, fateor, propter vos, & ſtatueram non facere, ob veſtram odibilem duritiam: ſed charitas prævalebit. Volo vobis amicos veſtros retinere, & non dignamini: volo reconciliare inimicos, & non patimini. Non vultis habere pacem: manibus ac pedibus accerſitis veſtram conturbationem, ſed confuſionem, ſed depoſitionem. [b] Multiplicatis vobis accuſatores, defenſores ſubtrahitis. Excitatis iterum in vos olim ſopita diſcrimina, provocatis adverſarios, patronos offenditis. Ubique apud vos pro ratione voluntas; totum pro imperio, nihil ex timore Dei. Qui de vobis non rident inimici, non conqueruntur amici? Quomodo deveſtiſtis hominem, non dico judicio non convictum, ſed nec verbo conventum? Quantos hoc verbum ſcandalizabit? Quot ora ad ſubſannandum, quot corda ad ſuccenſendum movebit? Itane putatis periiſſe juſtitiam de toto orbe, ſicut de veſtro corde, ut homo ſic ablatum perdat Archidiaconatum? Sed vos forſitan plus amatis reddere, & perdere, quam gratiam de beneficio retinere. Nolite, quæſo, nolite facere hanc rem: quam qui audierint, omnes mirabuntur, nemo laudabit. Hæc vobis mordacius audaciuſque, quam velletis audire, ſcripſi: ſed non ad inſipientiam vobis, ſi velletis corrigere.

Ad CONRADUM Regem Romanorum.

AN. CHR. MCXXXVII.

EPISTOLA CLXXXIII.

Reverentiam Sedis Apoſtolicæ eidem commendat.

SCripta veſtra & ſalutationes tam devotus ſuſpicio, quam modicus ſum ad illa. Modicus dixerim dignitate, ſed non devotione. Querimoniæ [c] Regis noſtræ ſunt, & maxime illa quam dignanter exprimitis de invaſione Imperii. Regis dedecus, regni diminutionem numquam volui: volentes odit anima mea. Legi quippe: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*: &: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Quam tamen ſententiam cupio vos, & omnimodis moneo cuſtodire, in exhibenda reverentia ſummæ & apoſtolicæ Sedi, & beati Petri Vicario [d], ſicut ipſam vobis vultis ab univerſo ſervari imperio. Sunt quæ non putavi ſcribenda: præſens ea fortaſſis opportunius intimarem.

Rom.13.1. *Ibidem.*

Ad Dominum Papam INNOCENTIUM.

AN. CHR. MCXXXVII.

EPISTOLA CLXXXIV.

Non poſſe mitti quos Pontifex petierat monachos.

FRatrem Andream [e] lætum incolumemque ſuſcepimus [*], & læta nuntiantem de veſtra incolumitate & gloria, de pace & proſperitate Eccleſiæ, de curiæ ſtatu florente & valente, poſtremo de gratia & benevolentia quæ nobis apud vos perſeverat. Bene ſua miſericordia Deus dignatus eſt facere nobiſcum: facti ſumus lætantes. Verum quod vobis de mittendis ad vos Fratribus placet, difficile adimplebitur, præſertim cum non ſit copia perſonarum quæ eſſe ſolebat. Siquidem, præter illos qui bini, aut terni, [*] ad diverſa deſtinati ſunt loca, tria [f] ex eis nova monaſteria, ex quo a vobis diſceſſimus, integre ordinata ſunt; & adhuc reſtant alia proxime ordinanda. Curamus tamen undecumque evocare quos vobis [g] mittamus, cupientes per omnia veſtris obedire mandatis,

[*] *al.* recepimus.

[*] *al.* mini.

Ad

a Acris eſt hæc epiſtola in Epiſcopum, cui tam ſalutaria monita dedit in epiſtola 42. Hæc ſcripta eſt ſub anno 1140. certe ante annum 1144. quo anno mortuus Henricus Hugonem habuit ſucceſſorem, ex Chronico S. Petri Vivi in Spicilegii tomo 2. De ejus obitu epiſt. 102.

b Suſpenſum fuiſſe anno 1136. patet ex eo, quod Hugo ex Pontiniacenſi abbate Autiſſiodorenſis epiſcopus apud Ferrarias a Gaufrido Carnotenſi epiſcopo conſecratus eſt *propter ſuſpenſionem domini Henrici metropolitani*, ex Hiſtoria Epiſcoporum Autiſſiodorenſium cap. 55. apud Labbeum.

c Scilicet querebatur Conradus, quod Bernardus Lothario faviſſet contra ipſum.

d Sic *Vicarius Petri* dicitur ſummus Pontifex in epiſtola modo 346. Vicarius Petri & Pauli in epiſt. 243. Confer epiſtolam Guigonis hic in tomo 6. & Notas hac de re noſtras in Seculi 2. part. 2. pag. 362. Bernardus tamen Papam vocat Vicarium Chriſti in epiſtolis 42. num. 31. & 251. num.1. & in fin. lib. 4. de conſideratione. Confer lib. 2. de Conſid. num. 16 *Jeſu-Chriſti Vicarius* a Jacobo Cardinale in epiſt. 246. ad Ludovicum Juniorem inter Cheſnianas appellatur.

e An Andreas frater Bernardi, monachus Ciſtercienſis, ex lib. 1. de hujus vita num. 10. an idem, de quo in epiſt. 176. aut Andreas de Baldemento, in epiſt. 226.

f Videlicet Benedictio-Dei in diœceſi Lugdunenſi, de quo ſupra in epiſt. 173. Dunenſe, & Claromariſcenſe in Belgio.

g Volebat ſiquidem Pontifex Ciſtercienſes Romæ collocare in eccleſia S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias: qui coloniam alteram altero Bernardo duce, qui poſtea Eugenius III. ad Farfenſem abbatem directam occupavit, & ad Aquas-Salvias poſuit anno 1140. ex lib. 2. Vitæ n. 23. Vide hic epiſtolas 343. & 345.

* Valcutina. Galliæ ſcil. Narbon. alii nempe eſt in Hiſpania.

AN. CHR. MCXXXVIII.

[A] Ad EUSTACHIUM occupatorem Valcutinæ Sedis *.

EPISTOLA CLXXXV.

Hortatur ut, memor ætatis ſuæ, & mortis imminentis, divinique judicii, reſipiſcat, nec pravis adulatorum conſiliis pareat.

Viro illuſtri EUSTACHIO frater Bernardus.

1 SAlutem tibi, vir illuſtriſſime, etſi non ſcribo, opto tamen. Optare quis prohibet? Affectui nec leges imperant, nec Principes dominantur. Liber eſt, & maxime ſi ſpiritu ducitur: quia *ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*. [B] Inde eſt ſane auſus iſte meus de præſenti quo ad tuam magnitudinem præſumo ſcribere, tamquam aliquis magnus, fateor, nec juſſus a te, nec rogatus, nec invitatus. Sed quid, ſi charitas jubet? Alius aliter fortaſſis accipiat: ego virum nobilem, quod in me eſt, in vera charitate decrevi his litteris ſuæ ipſius commonere ſalutis, excitare a ſomno, revocare ad cor, provocare ad gratiam. Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Immo quis neſcit quas, & quantas jam divitias ſuæ bonitatis, & longanimitatis theſaurizavit ſuper eum miſericors & miſerator Dominus? Denique miſeretur, parcit, expectat, diſſimulatque uſque [C] adhuc, factus ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones, tardans ferire, paratus ignoſcere. Sed tu, domine, uſquequo? Tu, inquam, o bone vir, quouſque diſſimulas? quouſque contemnis? Durum tibi eſt contra ſtimulum calcitrare. An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Quamdiu autem tu ſecundum duritiam tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ?

2 Cor. 3. 17.

Miſericordia Dei in peccatores.

Act. c. 5.

Rom. 2. 4.

2 An non ſecundum duritiam quidem, ſed ſecundum verecundiam? Quid refert ſecundum quid pereas? O verecundia expers rationis, inimica ſalutis, totius ignara honoris, & honeſtatis? Hæc plane illa, [D] quam Sapiens loquitur, confuſio adducens peccatum. ITA-NE verecundum eſt homini vinci a Deo, & probro ducitur humiliari ſub potenti manu Altiſſimi? Non ita Rex ille glorioſus David: *Tibi ſoli*, inquit, *peccavi, & malum coram te feci, ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris*. SUMMUM VICTORIÆ GENUS, divinæ cedere majeſtati; & auctoritati matris Eccleſiæ non reluctari, ſummus honor & gloria. O perverſitas! Non pudet inquinari, & ablui pudet! *Eſt pudor*, juxta Sapientem, *adducens gloriam*, ſi, videlicet, peccare pudeat, ſi non pudeat vel peccaſſe: & ita vel ſera gloria non carebis, reducente, nimirum, pudore quam culpa fugaverat. Secundum tenent beatitudinis [E] locum quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Honorabile tegumentum, de quo legitur: *Confeſſio, & pulchritudo in conſpectu ejus*. Quis mihi tribuat videre te in veſtitu deaurato, ut dicamus & tibi: *Confeſſionem, & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento?* Revertere, Sunamitis, revertere, ut intueamur te. Conſurge, conſurge, induere fortitudine, induere veſtimento ſalutis. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. A mortuo, tamquam qui non eſt, perit confeſſio.

Vitioſa & intempeſtiva verecundia.

Eccli. 4. 5.

Pſal. 50. 5.

Summa victoria, ſumma gloria, quæ.

Eccli. 4. 25.

Pſal. 31. 1.

Pſal. 95. 6.

Pſal. 103. 2.

Cant. 6. 12.

Iſai. 5. 1.

Epheſ. 5. 14.

Eccli. 17. 26

3 Uſquequo oblivisceris te in finem? Uſquequo dormis in morte, decus nobilium, fidelium fletus? Quamdiu contra morem tuum pertinax, contra honorem [F] tuum ſequeſtris, contra ſalutem tuam rebellis? Quid illos egregios mores, actuſque tuos tam diſſimili pergis exitu conſummare? Quomodo ætas iſta, quam in miſericordia uberi requieſcere oportebat, omnium præteritorum dierum tuorum pœnas luit, nec diluit culpa? Cur, proh dolor! ſola veneranda canities ſolita veneratione fraudatur; ſola ſine honore marceſcit, quam [A] vel maxime decuit honorari? Miſerere animæ tuæ placens Deo. Etenim qui hominibus placent confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos. Breves dies hominis ſunt: ſeni mors in januis eſt. Modicum habes, prorſus modicum tempus cum his qui dicunt tibi: Euge, euge. Sit etiam pro modico tibi judicari ab ipſis, aut ab humano die, qui angelico examini jamjamque es præſentandus; qui ad tribunal terrificum Chriſti ipſo jam defectu naturæ miſerandus urgeris. Illi te oportet præparare judicio, illi ſæculo conformare, illius curiæ affectare favorem, formidare repulſam. Quid illorum ſententia conturbaris, quorum nec laude probatus, nec vituperatione reprobus inveniris? [B] Denique vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

Eccli. 30. 24

Pſal. 52. 9.

Job. 14. 5

Judicium Dei jamnetur.

Pſal. 61. 10.

4 Propterea qui te beatificant, in errorem te inducunt, dantes verba, munera reportantes. Vana hæc, atque illa: ſed verba amplius. Et decipitis de vanitate in idipſum: ſed tu magis deciperis, illi minus. Das quippe quod utcumque pluris eſt: & das ingratis, das immeritis; ſiquidem tua, non te, diligunt. Immo nec te, nec tua, ſed quæ ſua ſunt quærunt. Tua, quoad poterunt, venabuntur adulationibus vanis & falſis. Molliti ſunt ſermones eorum ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula. Et ideo dicebat David: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Ab his laudatur [C] peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Ab his ergo cavere, non ego, ſed Sapiens doceat: *Fili*, ait, *ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis*. Attende potius illi qui judicat in æquitate pro manſuetis terræ, quos tua non paſtoralis diligentia paſcit, ſed ſæcularis premit potentia: quam non haberes ſuper eos ullam, niſi data eſſet tibi deſuper. Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Attende autem: *Judicium grave his qui præſunt, & potentes potenter tormenta patientur*. Hoc ſi paves, caves; ſi negligis, incidis: &: *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis*. Avertat hoc unus & verus Deus, qui non vult mortem peccatoris, ſed ut magis conver[D]tatur & vivat. Plura adhuc loqui fert animus, ſed non fert forte auditus. Nec placent aſpera, quamvis recta; & ſalubria, quia ſunt amara, non ſapiunt. Ponam itaque digitum ſuper os meum, donec ſciam iſta qualiter acceptentur. Placebo autem, ſi potero, non ſtilo, neque lingua, ſed opere & veritate.

Aſſentatores cavendi.

Pſal. 54. 22.

Pſal. 140. 5.

Pſal. 9. 25.

Prov. 1. 10.

Sap. 6. 7.

Hebr. 10. 31

Ezech. 8. 32

Aſpera verba non placent.

Ad SIMONEM filium Caſtellani Cameracenſis a.

a

CIRC. AN. MCXL.

EPISTOLA CLXXXVI.

Ejus tutelæ Valcellenſes monachos commendat, patris donationem ab eo ratam haberi rogans.

[E] COgnoſcens, dilectiſſime, nuntiante Abbate Radulfo b de Valcellis, deſiderare te noſtri præſentiam atque colloquium, delectatus ſum admodum tanta tui erga me devotione; nec certè ingratus benevolentiæ. Noveris & meæ eſſe voluntatis tuo ſatisfacere deſiderio, ſed corporali moleſtia impediri tam ab hujus voluntatis effectu, quam & ab aliis plurimis, plurimumque neceſſariis negotiis. Sed licet abſens corpore, ſum tamen præſens ſpiritu, donec quandoque fiam, Deo volente, & corpore, & ſpiritu; ſi tamen non ore tantum & lingua, ſed opere diligamus & veritate. Igitur in exhibitione operis liquebit veritas dilectionis. [F] Hoc eſt itaque quod rogo, ut quod de meo apud te eſt, fratres dico Valcellenſes, & eorum Eccleſiam mei gratia diligas, foveas, & manuteneas ubi neceſſe fuerit, ut in hoc & tuæ liberalitatis inſigne præbeas documentum, & ejus quam mihi promittis charitatis clareſcat indicium. Quam nunc charitatem in eo vel primum cupio experiri, ſi Ligecurtem, quam mihi pater tuus præſenti con-

b

a In omnibus ſcriptis deeſt, *Cameracenſis*: quidam habent, *de Oiſy*. Utrumque recte: nam in hac epiſtola mentio eſt de monachis Valcellarum, *Vancelles*, Ordinis Ciſtercienſis, quod cœnobium anno 1132. conditum eſt prope Cameracum. *Simonem de Oiſiaco* laudat auctor vitæ S. Goſvini abbatis Aquicinctenſis in lib. 2. cap. 19. Simonis pater Hugo de Mercorio, de quo in contextu epiſtolæ.

b In vetuſtis libris abbreviatum eſt R. nomen.

contulit ad opus illius monaſterii, tu quoque conceſſeris, & domum patris tui non feceris irritum. Nos quoque quod noſtrum eſt, de præteritis gratias agentes, & in reliquum ſimilia ſperantes, pro te tuiſque illi preces fundimus qui voluntatem timentium ſe facit, & deprecationem eorum exaudit. Oramus te, & uxorem tuam, & omnes qui ad vos pertinent, bene valere.

Pſal. 144. 19

Ad Episcopos Senonas convocandos contra Petrum Abaelardum.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CLXXXVII.

Excitat Epiſcopos ad cauſam Religionis contra Abaelardum ſtrenuè agendam.

EXiit ſermo inter multos, & credimus ad vos perveniſſe, quomodo, videlicet, apud Senonas in octavis Pentecoſtes vocamur, & provocamur a ad litem pro defenſione fidei; cum *ſervum Dei non oporteat litigare, ſed magis patientem eſſe ad omnes*. Si mea propria cauſa eſſet, poſſet non immerito fortaſſis puer ſanctitatis veſtræ in veſtro patrocinio gloriari. Nunc autem, quia & veſtra eſt, immo plus veſtra, fidentius moneo, & obnixius rogo, ut amicos vos in neceſſitate probetis. Amicos dixerim, non noſtros, ſed Chriſti, cujus Sponſa clamat ad vos in ſylva hæreſum, & in segete errorum, quibus ſub tutela & cuſtodia veſtra pullulantibus, pene jam ſuffocatur. Amicus ſponſi non deſeret eam in opportunitatibus, in tribulatione. Nec miremini quod ita de ſubito, & in arcto temporis vos invitamus: quoniam hoc quoque adverſa pars in ſua verſutia & calliditate providit, ut improvidos invaderet, & congredi cogeret immunitos.

a 2. Tim. 2. 24

Ad Episcopos & Cardinales Curiæ, de eodem.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CLXXXVIII.

Monet ad vigilandum adverſus Petri Abaelardi errores.

Dominis & Patribus reverendis Episcopis, & Cardinalibus qui ſunt de Curia, Puer ſanctitatis eorum.

1 NUlli dubium, quin ad vos ſpecialiter ſpectet tollere ſcandala de regno Dei, ſurgentes ſuccidere ſpinas, ſedare querelas. Sic enim præcepit Moyſes, cum montem ſubiit: *Habetis*, inquiens, *Aaron & Hur vobiſcum: ſi quid natum fuerit quæſtionis, referetis ad ipſos*. Illum loquor Moyſem qui venit per aquam, & non in aqua ſolum; ſed in aqua & ſanguine. Et ideo pluſquam Moyſes, quia & in ſanguine venit. Et quoniam pro Hur, & Aaron ſtat zelus & auctoritas Romanæ Eccleſiæ ſuper populum Dei; ad ipſam merito referimus, non quæſtiones, ſed læſiones fidei, & injurias Chriſti; Patrum probra atque contemptus; præſentium ſcandala, pericula poſterorum. Irridetur ſimplicium fides, eviſcerantur arcana Dei, quæſtiones de altiſſimis rebus temerarie ventilantur, inſultatur Patribus, quod eas magis ſopiendas, quam ſolvendas cenſuerint. Inde fit quod Agnus paſchalis, contra Dei ſtatutum, aut aqua coquitur, aut crudus diſcerpitur, more, & ore beſtiali. Quod reſiduum eſt, non igne comburitur, ſed conculcatur. Ita omnia uſurpat ſibi humanum ingenium, fidei nil reſervans. Tentat altiora ſe, fortiora ſcrutatur, irruit in divina, ſancta temerat magis, quam reſerat; clauſa & ſignata non aperit, ſed diripit; & quicquid ſibi non invenit pervium, id putat nihilum, credere dedignatur.

Exod. 24.

Exod. 12. 9. Abaelardi temeritas.

Libri.

2 Legite, ſi placet, librum Petri Abaelardi, quem dicit Theologiæ; ad manum eſt enim, cum, ſicut gloriatur, a pluribus lectitetur in Curia, & videte qualia ibi de ſancta Trinitate dicantur, de genitura Filii, & de proceſſione Spiritus-ſancti, & alia innumera, catholicis prorſus auribus & mentibus diſſueta. Legite & alium, quem dicunt Sententiarum ejus; necnon & illum qui inſcribitur, Scito teipsum; & animadvertite quanta & ipſi ſylveſcant ſegete b ſacrilegiorum atque errorum: quid ſentiat de anima Chriſti, de perſona Chriſti, de deſcenſu Chriſti ad inferos, de Sacramento altaris; de poteſtate ligandi atque ſolvendi, de originali peccato, de concupiſcentia, de peccato delectationis; de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiæ, de opere peccati, de voluntate peccandi. Et ſi quidem judicatis me juſte moveri, movemini & vos: ac, ne fruſtra moveamini, agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro poteſtate quam accepiſtis, quomodo qui aſcendit uſque ad cœlos, deſcendat uſque ad inferos: opera tenebrarum, auſa prodire in lucem, arguantur a luce in lucem, ut dum qui publice peccat, publice arguetur, comprimant ſeſe etiam alii, ponentes tenebras lucem, diſputantes in triviis de divinis; qui loquuntur mala in cordibus ſuis, & in codicibus ſuis ſcribunt: & ſic obſtruatur os loquentium iniqua.

Errores contra fidem.

Ad Dominum Papam Innocentium, de eodem.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CLXXXIX.

Animi dolorem indicat ob errores Abaelardi poſt Schiſma ſtatim exurgentes, quibus Pontificem occurrere monet.

Amantiſſimo Patri, & domino Innocentio, Dei gratia, ſummo Pontifici, F. Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

1 NEceſſe eſt ut veniant ſcandala: neceſſe eſt, ſed non ſuave. Et ideo dicit Propheta: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* & Apoſtolus cupit diſſolvi, & cum Chriſto quieſcere. At alius quidam * ſanctorum: *Sufficit mihi, Domine*, ait, *tolle animam meam; neque enim melior ſum, quam patres mei*. Eſt & mihi nunc aliquid commune cum ſanctis, in voluntate dumtaxat, non in merito. Nam vellem & ipſe modo de medio fieri, victus, fateor, a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Vereor autem, ne non ſicut pariter affectus, ita pariter & paratus inveniar. Tædet vivere, & an mori expediat, neſcio: & ideo forte etiam in votis diſtem a ſanctis, quod ipſi provocentur deſiderio meliorum, cum ego ſcandalis & ærumnis compellar exire. Denique ait: *Diſſolvi & cum Chriſto eſſe, multo melius*. Ergo in ſancto appetitus; & in me prævalet ſenſus: ſed in hac miſerrima vita nec ille habere quod appetit bonum, nec ego quod moleſtum patior, non habere valemus. Et ob hoc exire quidem ambo pari cupimus voluntate, ſed non pari intentione.

Pſal. 54. 9
Phil. 1. 23.
* Elias 3. Reg. 19. 4.
Tedium vitæ in ſanctis quale.

2 Stulte mihi dudum requiem promittebam, ſiquidem Leonina * rabies quieviſſet, & pax Eccleſiæ redderetur. Nam, ecce, illa quievit, ſed non ego. Neſciebam me eſſe in valle lachrymarum; aut oblitus fueram habitare me in terra oblivionis. Non attendebam terram, in qua habito, ſpinas & tribulos germinare mihi; ſucciſis ſuccedere novas, & rurſum illis alias ſine fine, ſine intermiſſione ſuccreſcere. Audieram hoc: ſed melius, ut nunc experior, ipſa vexatio dat intellectum auditui. Innovatus eſt dolor, non exterminatus: lachrymæ inundaverunt, quia invaluerunt mala; & eapertis pruinam, irruit ſuper eos nix. Ante faciem frigoris hujus quis ſuſtinebit? Hoc frigore refrigeſcit charitas, ut abundet iniquitas. Leonem evaſimus, ſed incidimus in draconem*, qui non minus forſan noceat ſedens in inſidiis, quam ille rugiens de excelſo. Quamquam non jam in inſidiis; cujus virulenta folia utinam adhuc laterent in ſcriniis, & non in triviis legerentur. Volant libri; & qui oderant lucem, quoniam mali ſunt, impegerunt in lucem, putantes lucem tenebras. Urbibus & caſtellis ingeruntur pro luce tenebræ, pro melle, vel potius, in melle venenum paſſim omnibus propinatur. Tranſierunt

* id eſt, ſchiſma Petri Leonis.
* Petrum Abaelardum.

a Hinc patet Bernardum ad hanc Synodum veniſſe invitum non provocantem, ut quidam falſo criminantur. Confer epiſt. 189. & alias Notas.

b Ita mſſ. emendatiores, in editis, *quanta & ibi ſylveſcant ſegetes*.

fierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Novum cuditur populis & gentibus Evangelium, nova proponitur Fides, fundamentum aliud ponitur, præter id quod poſitum eſt. De virtutibus & vitiis non moraliter; de Sacramentis Eccleſiæ non fideliter; de arcano ſanctæ Trinitatis non ſimpliciter nec ſobriè diſputatur; ſed cuncta nobis in perverſum, cuncta præter ſolitum, & præterquam accepimus, miniſtrantur.

3 Procedit Golias procero corpore, nobili illo ſuo bellico apparatu circummunitus, antecedente quoque ipſum ejus armigero Arnaldo de Brixia. Squama ſquamæ conjungitur, & nec ſpiraculum incedit per eas. Siquidem ſibilavit apis, quæ erat in Francia, api a de Italia; & venerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Intenderunt arcum, paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in obſcuro rectos corde. In victu autem & habitu habentes formam pietatis, ſed virtutem ejus abnegantes, eo decipiunt plures, quo transfigurant ſe in angelos lucis, cum ſint ſatanæ. Stans ergo Golias una cum armigero ſuo inter utraſque acies, clamat adverſus phalangas Iſrael, exprobratque agminibus Sanctorum, eo nimirum audacius, quo ſentit David non adeſſe. Denique in ſuggillationem Doctorum Eccleſiæ magnis effert laudibus philoſophos; adinventionnes illorum, & ſuas novitates catholicorum Patrum doctrinæ & fidei præfert: & cum omnes fugiant a facie ejus, me omnium minimum expetit ad ſingulare certamen.

Arnaldus de Brixia hæreticus.

Hæretici contemptores Patrum.

4 Denique ſcripſit mihi, ſollicitante quidem ipſo, Archiepiſcopus Senonenſis, diem ſtatuens congreſſionis, quo ille in præſentia ejus, & Coepiſcoporum ſuorum, deberet, ſi poſſet, ſtatuere prava dogmata ſua, contra quæ ego auſus mutire fuiſſem. Abnui, tum quia puer ſum, & ille vir bellator ab adoleſcentia; tum quia judicarem indignum rationem Fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac ſtabili veritate conſtat eſſe ſubniaam. Dicebam ſufficere ſcripta ejus ad accuſandum eum; nec mea referre, ſed Epiſcoporum, quorum eſſet miniſterii de dogmatibus judicare. Ille nihilominus, immo eo amplius levavit vocem, vocavit multos, congregavit complices. Quæ de me ad diſcipulos ſuos ſcripſerit dicere non curo. Diſſeminavit ubique ſe mihi die ſtatuto apud Senonas reſponſurum. Exiit ſermo ad omnes, & non potuit me latere. Diſſimulavi primum; nec enim ſatis rumore populari movebar. Cedens tamen (licet vix, ita ut flerem) conſilio amicorum; qui, videntes quomodo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent, timebant ne de noſtra abſentia & ſcandalum populo, & cornua creſcerent adverſario: & quia error magis confirmaretur, cum non eſſet qui reſponderet, aut contradiceret, occurri ad locum & diem, imparatus quidem & immunitus, niſi quod illud mente volvebam: *Nolite præmeditari qualiter reſpondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*: & illud: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo*. Convenerunt autem, præter Epiſcopos & Abbates, plurimi viri religioſi, & de civitatibus Magiſtri ſcholarum, & clerici litterati multi; & Rex præſens erat. Itaque in præſentia omnium, adverſario ſtante ex adverſo, producta ſunt quædam capitula de libris ejus excerpta. Quæ cum cœpiſſent legi, nolens audire, exivit, appellans ab electis Judicibus, quod non putamus licere. Porro capitula judicio omnium examinata, inventa ſunt Fidei adverſantia, contraria veritati. Hæc pro me, ne levitate, aut certe temeritate uſus in tanto negotio putarer.

Matt. 10. 19

Pſal. 117. 6.

5 Verum tu, o Succeſſor Petri, judicabis an debeat habere refugium * Sedem Petri qui Petri fidem impugnat. Tu, inquam, amice ſponſi, providebis quomodo liberes ſponſam a labiis iniquis, & a lingua doloſa. Sed, ut paulo audacius loquar cum domino meo, attende etiam tibi ipſi, amantiſſime Pater, & gratiæ Dei quæ in te eſt. Nonne, cum eſſes parvulus in oculis tuis, ipſe te conſtituit ſuper gentes & regna? Ad quid, niſi ut evellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes? Qui ergo tulit te de domo patris tui, & unxit te unctione miſericordiæ ſuæ, attende, quæſo, ex tunc, & deinceps, quanta fecit animę tuę; quanta per te Eccleſię ſuę; quanta in agro dominico, cœlo & terra teſtibus, tam potenter, quam ſalubriter evulſa ſunt & deſtructa; quanta rurſum bene ędificata, plantata, propagata. Suſcitavit Deus furorem ſchiſmaticorum in tuo tempore, ut tuo opere contererentur. Vidi ſtultum firma radice, & ſtatim maledictum eſt pulchritudini ejus. Vidi, inquam, vidi impium ſupereaaltatum, & elevatum ſicut cedros Libani; & tranſivi, & ecce, non erat. *Oportet autem*, ait, *hæreſes* & ſchiſmata eſſe, *ut qui probati ſunt, manifeſti fiant*. Et in ſchiſmate quidem jam, ut dictum eſt, Dominus probavit te, & cognovit te. Sed, ne quid deſit coronę tuę, en, hęreſes ſurrexerunt. Ita-ne ad conſummationem virtutum, & ne quid minus feciſſe inveniamini a magnis Epiſcopis anteceſſoribus veſtris, capite nobis, Pater amantiſſime, vulpes quę demoliuntur vineam Domini, donec parvulę ſunt; ne, ſi creſcant, & multiplicentur, quicquid talium per vos non fuerit exterminatum, a poſteris deſperetur. Quamquam non jam parvulę, nec pauculæ, ſed certe grandiuſculę, & multę ſunt; nec niſi in manu forti vel a vobis exterminabuntur. Jacinctus multa mala oſtendit nobis; nec enim quę voluit fecit, vel potuit. Sed viſus eſt mihi patienter ferendus de me, qui nec perſonę veſtrę, nec curię in curia illa pepercit: quod melius Nicolaus b iſte meus, immo & veſter, viva referet voce.

* al. ad

Pontificem monet officii.

1. Cor. 11. 19

Ejus eſt naſcentes protinus extinguere.

EPISTOLA CXC.

AN. CHR. MCXL.

Ad Innocentium Pontificem, de erroribus quibuſdam Petri Abaelardi.

* Hanc *epiſtolam, ob prolixitatem, inter* Tractatus *relatam habes Tomo* II.

Ad Innocentium ex perſona domini Archiepiſcopi Remenſis, &c.

EPISTOLA CXCI.

AN. CHR. MCXL.

Abaelardum, vana ſcientiæ opinione tumidum, & de favore curiæ Romanæ gloriantem, auctoritate Pontificia mature reprimendum.

Reverendiſſimo Domino, & cariſſimo Patri, Dei gratia, ſummo Pontifici Innocentio, Sampson Remorum Archiepiſcopus, Joslenus Sueſſionenſis, Gaufridus Catalaunenſis, Alvisus Atrebatenſis, voluntarium debitę ſubjectionis obſequium.

1 Auribus occupatis ad plurima ſermonem facimus abbreviatum de prolixo negotio, pro eo maxime, quia idipſum diffuſius ac plenius continetur in litteris Domini Senonenſis. Petrus Abaelardus Chriſtianę fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus eſt humana ratione arbitratur ſe poſſe comprehendere. Aſcendit uſque ad cœlos, & deſcendit uſque ad abyſſos. Nihil eſt quod lateat eum, ſive in profundum inferni, ſive in excelſum ſupra. Homo eſt magnus in oculis ſuis, de fide contra fidem diſputans: ambulans in magnis & in mirabilibus ſuper ſe, ſcrutator majeſtatis, hæreſum fabricator. Jamdudum fecerat librum de ſua Trinitate,

a Ita genuina lectio, quæ alludit ad verſum 18. capitis ſeptimi Iſaiæ, *Sibilabit Dominus muſcæ, quæ eſt in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ eſt in terra Aſſur*. Apis de Francia Abaelardus: apis de Italia Arnoldus de Brixia, urbe Italiæ, de quo vide Notas in Epiſtolam 195.

b Eadem verba leguntur in fine epiſtolæ nunc 338. ad Haimericum. Quis ſit iſte Jacinctus ſeu Hyacintus, incertum. An is qui poſtea creatus cardinalis a Lucio II. cognomento Bobo, tit. S. Mariæ in Coſmedin. De eo mentio facta videtur in epiſtola 508. apud Cheſnium tomo 4. Nicolaus erat Claræ-vallenſis monachus, poſtea S. Bernardi notarius, de quo ad epiſtolam 298.

a te, ſed ſub Legato a Romanæ Eccleſiæ igne examina- A
Liber Abaelardi de Trinitate. tus eſt, quia inventa eſt in eo iniquitas. Maledictus qui * reædificavit ruinas Jerico. Surrexit a mortuis liber ille, & cum eo multorum hæreſes quæ dormierant ſurrexerunt, & apparuerunt multis. Jamjam extendit palmites ſuos uſque ad mare, & uſque ad Romam propagines ejus. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber ſuus in curia Romana habet ubi caput ſuum reclinet. Hinc confirmatus, & confortatus eſt furor ejus.

* al. readificabit.

2 Propterea, cum in conſpectu Epiſcoporum ſuper hos argueret eum Abbas Claræ-vallis, zelo fidei & juſtitiæ armatus, nec confeſſus eſt, nec negavit: ſed a
B loco, & judice quem ſibi ipſe elegerat, ſine læſione, ſine gravamine, ut ſuam prolongaret iniquitatem, Sedem apoſtolicam appellavit. Epiſcopi autem, qui propter hoc in unum convenerant, veſtræ reverentię deferentes, nihil in perſonam ejus egerunt; ſed tantummodo capitula librorum ejus, a ſanctis Patribus condemnata, ne morbus ſerperet, medicinali neceſſitate abjudicaverunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit poſt ſe, & populum qui ſibi credat habet, neceſſe eſt ut huic contagio celeri remedio occurratis. Sero enim medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras *. Proceſſimus in hoc negotio quouſque auſi ſumus: tuum eſt de cętero, beatiſſime
C Pater, providere, ne in diebus tuis aliqua hæreticæ pravitatis macula decor Eccleſiæ maculetur. Tibi commiſſa eſt ſponſa Chriſti, amice ſponſi: tuum eſt tandem uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.

* Ovid. lib. 1. de remedio amor.

b

Ad Magiſtrum Guidonem de Caſtello b.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCII.

Monet eum ita diligere, & fovere Abaelardum, ut tamen errores ejus non foveat.

Venerabili Domino, & cariſſimo Patri, magiſtro Guidoni, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Dei gratia, presbytero Cardinali, Bernardus Claræ-vallis vocatus Ab- D
bas, non declinare ad dexteram, nec ad ſiniſtram.

Regula veræ dilectionis.

INjuriam facio vobis, ſi aliquem a vobis ita diligi credam, ut cum eo pariter ejus errores diligatis. Quiſquis enim ſic aliquem diligit, nondum novit quemadmodum oporteat eum diligere. Talis namque dilectio terrena eſt, animalis, diabolica, nocens æque diligenti, atque dilecto. Exiſtiment alii de aliis prout volunt: ego adhuc de vobis æſtimare non poſſum, niſi quod vicinum eſt rationi, quod ad lineam pertinet æquitatis. Quidam prius judicant, & poſtea probant: ego de potione, utrum dulcis ſit, an amara,
E ante guſtum non judicabo. Magiſter Petrus in libris ſuis profanas vocum novitates inducit, & ſenſuum: diſputans de fide contra fidem, verbis legis legem impugnat. Nihil videt per ſpeculum, & in ænigmate, ſed facie ad faciem omnia intuetur, ambulans in magnis & in mirabilibus ſuper ſe. Melius illi erat, ſi, juxta titulum libri ſui *, ſeipſum cognoſceret, nec egrederetur menſuram ſuam, ſed ſaperet ad ſobrietatem. Ego non eum accuſo apud Patrem: eſt qui eum accuſet liber ſuus, in quo ſibi male complacuit. Cum de Trinitate loquitur, ſapit Arrium: cum de Gratia, ſapit Pelagium: cum de perſona Chriſti, ſapit Neſtorium. Minus de veſtra æquitate pręſumo, ſi diu vos
F rogavero ut in cauſa Chriſti nullum Chriſto præponatis. Illud autem ſcitote, quia expedit vobis, quibus poteſtas data eſt a Domino; expedit Eccleſiæ Chriſti; expedit illi etiam homini, ut ei ſilentium imponatur, cujus maledictione os plenum eſt, & amaritudine, & dolo.

* quem inſcripſit, Scito teipſum.

a Conone, & quidem in Synodo Sueſſionenſi anni 1121. ex fuſioribus Notis ad epiſtolam 187. & ex Præfatione in tomum primum, ubi de ſchiſmate Anacleti.

b In tribus mſſ. Colbertinis: *Ad magiſtrum Guidonem de Caſtello, qui Petri diſcipulus fuerat, & de quo potiſſimum præſumebat, qui poſtea Papa Cæleſtinus fuit*, nempe eo nomine ſecundus anno 1134. Ad eumdem epiſtola 169. poſt quam hæc ponitur in quibuſdam mſſ. uti & ſequens.

A

Ad Magiſtrum Ivonem c Cardinalem, de eodem. c

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCIII.

Indignum eſſe et Abaelardus in Romana curia fautores inveniat.

Dilectiſſimo ſuo Ivoni, ſanctæ Romanę Eccleſię, Dei gratia, presbytero Cardinali, Bernardus Claręvallis vocatus Abbas, diligere juſtitiam, & odire iniquitatem.

B MAgiſter Petrus Abaelardus, ſine regula monachus, ſine ſollicitudine prelatus, nec ordinem tenet, nec tenetur ab ordine. Homo ſibi diſſimilis eſt, intus Herodes, foris Joannes; totus ambiguus, nihil habens de monacho, pręter nomen & habitum. Sed quid ad me? Unuſquiſque onus ſuum portabit: aliud eſt quod diſſimulare non poſſum, quod pertinet ad omnes qui diligunt nomen Chriſti. Iniquitatem in excelſo loquitur; integritatem fidei, caſtitatem Eccleſię corrumpit. Tranſgreditur terminos quos poſuerunt Patres noſtri: de Fide, de Sacramentis, de ſancta Trinitate diſputans, & ſcribens, ſingula pro ſua voluntate mutat, auget, & minuit. In libris & in
C operibus ſuis oſtendit ſe fabricatorem mendacii, & cultorem perverſorum dogmatum, hęreticum ſe probans, non tam in errore, quam in pertinacia & defenſione erroris. Homo eſt egrediens menſuram ſuam, in ſapientia verbi evacuans virtutem crucis Chriſti. Nihil neſcit omnium quę in cœlo, & quę in terra ſunt, pręter ſeipſum. Damnatus eſt Sueſſione d cum opere ſuo coram Legato Romanę Eccleſię. Sed quaſi non ſufficeret ei illa damnatio, iterum facit unde iterum damnetur; & jam noviſſimus error pejor eſt priore. Securus eſt tamen, quoniam Cardinales & clericos curię ſe diſcipulos habuiſſe gloriatur, & eos in defenſione pręteriti & pręſentis erroris aſſumit, a qui-
D bus judicari timere debuit, & damnari. Si quis ſpiritum Dei habet, illius verſiculi recordetur: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* Liberet Deus per vos, & per cęteros filios ſuos, Eccleſiam ſuam a labiis iniquis, & a lingua doloſa.

d

Pſal. 138. 21.

Reſcriptum Domini Innocentii Papę contra hęreſes Petri Abaelardi.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCIV.

Innocentius Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, ve-
E nerabilibus fratribus, Henrico Senonenſi, Sampſoni Remenſi, Archiepiſcopis, eorumque Suffraganeis, & cariſſimo in Chriſto filio Bernardo Claręvallis Abbati, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

1 TEſtante Apoſtolo, ſicut unus Dominus, ita una fides eſſe dignoſcitur, in qua, tamquam in immobili fundamento, pręter quod nemo poteſt aliud ponere, firmitas catholicæ Eccleſiæ inviolata conſiſtit. Inde eſt quod beatus Petrus, Apoſtolorum Princeps, pro eximie hujus fidei Confeſſione, a Do-
F mino ac Salvatore noſtro audire meruit: *Tu es*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*: petram utique firmitatem fidei, & catholicæ unitatis ſoliditatem manifeſte deſignans. Hæc ſiquidem eſt inconſutilis tunica Redemptoris noſtri, ſuper quam milites ſortiti ſunt, ſed eam dividere minime potuerunt: contra quam in initio fremuerunt gentes, &

Epheſ. 4. 5.

Matth. 16. 18.

c Is ex canonico S. Victoris Pariſienſis cardinalis S. Laurentii in Damaſo creatus anno 1130. de quo in epiſtola 144. In Galliam legatus Radulfum Viromanduorum excommunicavit, infra ad epiſtolam 216. De ejus teſtamento lege epiſtolam 218.

d Nimirum ſub annum 1120. ut probatur in fuſioribus Notis.

A & populi meditati ſunt inania; adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum. *Pſal. 2. 1. & 2.* Verum Apoſtoli, duces dominici gregis, & eorum ſucceſſores apoſtolici viri, ardore charitatis, & zelo rectitudinis ſuccenſi, fidem defendere, & eam in cordibus aliorum proprii ſanguinis effuſione plantare non dubitarunt, Demum ceſſante perſecutorum rabie, imperavit Dominus ventis, & facta eſt in Eccleſia tranquillitas magna.

Hæretici in ſynodis damnati.

2 Sed quia hoſtis humani generis ſemper circuit quærens quem devoret, ad impugnandam ſinceritatem fidei, fraudulentam hæreticorum fallaciam ſubinduxit. Contra quos viri Eccleſiarum paſtores viriliter inſurgentes, eorum prava dogmata cum ipſorum auctoribus B condemnarunt. In magna namque Nicena ſynodo Arrius hæreticus eſt damnatus. Conſtantinopolitana ſynodus Manichæum hæreticum debita ſententia condemnavit. in Epheſina ſynodo Neſtorius condignam ſui erroris damnationem excepit. Chalcedonenſis quoque ſynodus Neſtorianam hæreſim, & Eutychianam cum Dioſcoro & ejus complicibus juſtiſſima ſententia confutavit. Marcianus præterea, licet laicus, chriſtianiſſimus tamen Imperator, catholicæ fidei amore ſuccenſus, prædeceſſori noſtro ſanctiſſimo Papæ Joanni a ſcribens adverſus eos qui ſacra myſteria profanare contendunt, inter cætera ſic loquitur, dicens: „ Nemo „ clericus, vel militaris, vel alterius cujuslibet con- C „ ditionis, de fide Chriſtiana publice tractare conetur in poſterum. Nam injuriam facit judicio reverendiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel judicata, & recte diſpoſita revolvere, & iterum diſputare contendit: & in contemptores hujus legis, tamquam in ſacrilegos, pœna non deerit. Igitur, ſi clericus erit qui publice tractare de religione auſus fuerit, conſortio clericorum removebitur.

Decreta in Conciliis non amplius in diſputationem trahenda.

3 Dolemus autem, quoniam, ſicut litterarum veſtrarum inſpectione, & miſſis a veſtra fraternitate nobis errorum capitulis * cognovimus, in noviſſimis diebus, quando inſtant periculoſa tempora, in Petri A- D baelardi pernicioſa doctrina, & prædictorum hæreſes, & alia perverſa dogmata catholicæ fidei obviantia pullulare cœperunt. Verum in hoc maxime conſolamur, & omnipotenti Deo gratias agimus, qui in partibus veſtris pro Patribus tales filios ſuſcitavit, & tempore apoſtolatus noſtri in Eccleſia ſua tam præclaros voluit eſſe paſtores, qui novi hæretici calumniis ſtudeant obviare, & immaculatam ſponſam uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Nos itaque, qui in beati Petri Cathedra, cui a Domino eſt dictum: *Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos*, licet indigni, reſidere conſpicimur, communicato fratrum noſtrorum Epiſcoporum & Cardinalium conſilio, deſtinata nobis E a veſtra diſcretione capitula, & univerſa ipſius Petri perverſa dogmata ſanctorum canonum auctoritate cum ſuo auctore damnavimus, eique tamquam hæretico perpetuum ſilentium impoſuimus. Univerſos quoque erroris ſui ſectatores, & defenſores, a fidelium conſortio ſequeſtrandos, excommunicationiſque vinculo innodandos eſſe cenſemus. Datum Laterani, decimoſeptimo Kalendas Auguſti.

** Hæc habet tomo 2. ad Opuſc. 11.*

Luc. 22. 32.

Ad Episcopum Conſtantienſem b

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCV.

F *Monet ut Arnaldum de Brixia, Italia, & Gallia pulſum, & jam apud ipſum deliteſcentem expellat, aut potius ad cavenda majora damna vinctum teneat.*

Matth. 24. 43.

1 SI ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non ſineret perfodi domum

A ſuam. Scitis quia fur de nocte irruperit domum, non veſtram, ſed Domini; vobis tamen commiſſam? Sed dubium eſſe non poteſt, ſcire vos quod apud vos ſit, quando id uſque ad nos utique tam remotos potuit pervenire. Nec mirum, ſi non horam prævidere, aut nocturnum furis ingreſſum obſervare quiviſtis. Mirum autem, ſi deprehenſum jam non agnoſcitis, non tenetis, non prohibetis exportare ſpolia veſtra, immo pretioſiſſimas Chriſti exuvias, animas, videlicet, quas ſua imagine præſignavit, ſuo cruore redemit. Adhuc forſan hæretis, & miramini quemnam dicere velim. Arnaldum loquor de Brixia, qui utinam tam ſanæ eſſet doctrinæ, quam diſtrictæ eſt vitæ. Et ſi vultis B ſcire, homo eſt neque manducans, neque bibens, ſolo cum diabolo eſuriens, & ſitiens ſanguinem animarum. Unus de numero illorum quos apoſtolica vigilantia notat, habentes formam pietatis, virtutem illius penitus abnegantes; & ipſe Dominus: *Venient*, inquiens, *ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces*. Is ergo uſque ad hanc ætatem ubicumque converſatus eſt, tam fœda poſt ſe, & tam ſæva reliquit veſtigia, ut, ubi ſemel fixerit pedem, illuc ultra redire omnino non audeat. Denique ipſam, in qua natus eſt, valde atrociter commovit terram, & conturbavit eam. Unde & accuſatus apud dominum Papam ſchiſmate peſſimo, natali ſolo pulſus eſt: etiam C & abjurare compulſus reverſionem, niſi ad ipſius Apoſtolici permiſſionem. Pro ſimili deinde cauſa & *a regno Francorum exturbatus eſt ſchiſmaticus inſignis. Execratus quippe a Petro Apoſtolo, adhæſerat Petro Abaelardo, cujus omnes errores, ab Eccleſia jam deprehenſos, atque damnatos, cum illo etiam & pro illo defendere acriter & pertinaciter conabatur.

Arnaldus de Brixia hæreticus, qualis.

2. Tim. 3. 5. Matth. 7. 15

Proſcribitur Italia.

*& Gallia.

2 Et in his omnibus non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta. Nam, etiam ita vagus, & profugus ſuper terram, quod jam non licet inter ſuos, non ceſſat apud alienos, tamquam leo rugiens, circuiens & quærens quem devoret. Et nunc apud vos, ſicut accepimus, operatur iniquitatem, & devorat ple- D bem veſtram, ſicut eſcam panis. Cujus maledictione & amaritudine os plenum eſt, veloces pedes ejus ad effundendum ſanguinem: contritio & infelicitas in viis ejus; & viam pacis non cognovit. Inimicus crucis Chriſti, ſeminator diſcordiæ, fabricator ſchiſmatum, turbator pacis, unitatis diviſor: cujus dentes arma & ſagittæ, & lingua ejus gladius acutus. Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula. Unde & ſolet ſibi allicere blandis ſermonibus, & ſimulatione virtutum, divites & potentes, juxta illud: *Sedet in inſidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem*. Demum, cum fuerit de illorum captata benevolentia & familiaritate ſecurus, videbitis hominem E aperte inſurgere in clerum; fretum tyrannide militari, exſurgere in ipſos Epiſcopos, & in omnem paſſim eccleſiaſticum ordinem * deſævire. Hoc ſcientes, neſcio an melius, ſalubriuſve in tanto diſcrimine rerum agere valeatis, quam, juxta Apoſtoli monitum, auferre malum ex vobis. Quamquam amicus ſponſi ligare potius, quam fugare curabit, ne jam diſcurrere, & eo nocere plus poſſit. Hoc enim & dominus Papa, dum adhuc eſſet apud nos, ob mala quæ de illo audiebat, fieri ſcribendo mandavit; ſed non fuit qui faceret bonum. Denique, ſi capi vulpes puſillas demolientes vineam Scriptura ſalubriter monet, num multo magis lupus magnus, & ferus religandus eſt, F ne Chriſti irrumpat ovilia, oves mactet, & perdat?

Pſal. 9. 26.

* V. NOT.

1. Cor. 5. 13.

Cant. 2. 15.

Ad

---

a Immo civibus Conſtantinopolitanis, & quidem Leone Papa, ex aliis Notis.

b Scilicet Conſtantienſem ad Rhenum, in cujus diœceſi Arnaldus delitaſcebat. Hic enim poſt Lateranenſe concilium anno 1139. habitum ex Italia cedere coactus, Turegum, *Zurrich*, apud Helvetios ſe recepit, quod oppidum eſt diœceſis illius Conſtantienſis. Huic ſedi tum præerat Hermannus de Arbona, qui Bernardum Francofurti adiit, ex lib. 6. de miraculis Bernardi cap. 9. ipſumque Bernardum Conſtantiam adduxit. Idem Gaufridus dicat miracula ejuſdem ſancti, a lib. 6. cap. 10.

Ad Guidonem Legatum, de eodem.

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CXCVI.

Cavendam ei familiaritatem Arnaldi de Brixia, ne ſuâ ejus auctoritate ſecurius errores ſuos diſſeminet.

1 ARnaldus de Brixia, cujus converſatio mel, & doctrina venenum; cui caput columbæ, cauda ſcorpionis eſt; quem Brixia * evomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult recipere, fertur eſſe vobiſcum. Videte, quæſo, ne veſtra auctoritate plus noceat. Nam, cum & artem habeat, & voluntatem nocendi, ſi acceſſerit favor veſter, erit funiculus triplex, qui difficile rumpitur; ſupra modum (ut vereor) nociturus. Et unum exiſtimo de duobus, (ſi tamen verum eſt quod vobiſcum hominem habeatis) aut minus, ſcilicet, notum vobis eſſe illum; aut vos (quod eſt credibilius) de ejus correctione confidere. Et utinam id non fruſtra. Quis det de lapide hoc ſuſcitare filium Abrahæ? Quam gratum munus ſuſciperet mater Eccleſia de manibus veſtris vas in honorem, quod tamdiu paſſa eſt in contumeliam? Licet tentare: ſed vir prudens cautus erit non tranſgredi præfinitum numerum ab Apoſtolo, qui ait: *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt qui ejuſmodi eſt, & delinquit proprio judicio condemnatus.* Alioquin familiarem habere, & frequenter admittere ad colloquendum, ne dicam ad convivandum, ſuſpicio favoris eſt, & inimici hominis fortis armatura. Secure annuntiabit, & facile perſuadebit quæ volet domeſticus & contubernalis Legati apoſtolicę Sedis. Quis enim a latere domini Papę mali quippiam ſuſpicetur? Sed & ſi in manifeſto perverſa loquitur, quis ſe facile opponere audeat veſtro collaterali?

* Breſſe in Italia.

Tim. 3. 10.

Familiaritas & converſatio hæreticorum cavenda.

2 Deinde videtis qualia poſt ſe, ubicumque habitavit, reliquit veſtigia. Non ſine cauſa vigor apoſtolicus hominem Italia ortum tranſalpinare coegit, repatriare non patitur. Quis vero extraneorum, ad quos ejectus eſt, non eum omnimodis cuperet ſuis reddidiſſe? Et certe ſic ſe habere ad omnes, ut omnibus odio habeatur, approbatio judicii eſt quod portat; ne quis dicat ſubreptum fuiſſe domino Papę. Quale eſt ergo ſummi Pontificis ſuggillare ſententiam; & illam ſententiam, cujus rectitudinem ejus ipſius in quem data eſt, etſi lingua diſſimulat, vita clamat? Itaque favere huic, domino Papæ contradicere eſt, etiam & Domino Deo. Per quemcumque enim juſta ſententia juſte detur, ab illo certum eſt proceſſiſſe qui loquitur in Propheta: *Ego qui loquor juſtitiam.* Confido autem de veſtra prudentia, & honeſtate, quia, viſis his litteris, de veritate certus, non abducemini amodo quippiam adſentire in hac re, niſi quod vos deceat, & Eccleſiæ Dei expediat, pro qua legatione fungimini. Diligimus vos, & ad veſtrum obſequium parati ſumus.

Iſai. 63. 1.

a Ad Petrum Biſuntinum a Decanum.

AN. CHR. MCXLI.

EPISTOLA CXCVII.

Increpat eum ob injurias Abbati Cariloci illatas.

b PEregrinationem Abbatis b Cariloci ſic accipimus, quaſi jam mortuum eum videamus. Vobis maxime (quod vehementer doleo) imputatur quicquid illi periculi imminet, quicquid laboris incumbit. Non hoc a vobis expectavimus, quia nec meruimus. Alium vos putavimus, & alium experimur. Teſtimonium perhibent vobis qui interfuerunt actioni, quod nec ſincere, nec ſecundum juſtitiam in ea vos habuiſtis. Et credo ex parte. Nam & venerabilis Abbas Bellævallis non multum ſibi complacet in vobis. Nolite, quæſo, nolite perſequi ſervos Dei, quibus ab ipſo dictum legitis: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Nolite radicitus evellere de cordibus noſtris, ſi quid aliquando bene ſenſimus de vobis. Et hæc ita dicimus vobis, non quia vos non diligimus, ſed ut de medio fiat quo poteſt contingere ut non diligamus. Dico autem tamquam amicus: non expedit vobis, neque Eccleſiæ veſtræ, ut domino Papę quod actum eſt, ſicut actum eſt, innoteſcat.

Zac. 2. 8.

Ad Dominum Papam Innocentium.

AN. CHR. MCXLI.

EPISTOLA CXCVIII.

Guidonem a vi, & injuriis oppreſſoris vindicari rogat. Nihil æque decere ſummum Eccleſiæ Præſulem ac zelum juſtitię.

1 IN cauſæ actione, quæ per cariſſimum fratrem noſtrum Guidonem, Cariloci Abbatem, veſtro conſpectui præſentatur, puto ſatis apparet, & laceſſentis injuria, & innocentia patientis, & incuria judicis. Denique violentia calumniantis, & inopia juſtitiæ compulſus eſt pauper confugere ad veſtram præſentiam, non reputans laborem viæ, non expenſas, non periculum temporis. Dedit manus morti, ne vivat in perturbatione quietis amator. Clementer, quęſo, reſpicite ſuper egenum & pauperem, ne fruſtra veſtris paternis auribus intimatus ſit tantillarum virium tantus labor, & dolor. Olim per epiſtolas ſemel & ſecundo teſtificatus ſum vobis de homine illo qui huic modo calumniatur, quod ſui eſſet & prevaricator propoſiti, & monaſterii diſſipator. Nunc autem & flens dico inimicum crucis Chriſti, ſanctorum qui in circuitu ejus ſunt, violentiſſimum oppreſſorem, & calumniatorem pauperum: qui propria jam pene non habens quæ devoret, in proxima paſſim more tyrannico debacchatur. Monachum habitu mentiens, re exhibet unum de prædonibus omnino immemor regularium obſervationum, legum, canonumque contemptor. Frontoſus ad verecundiam, inſenſatus ad metum, inflexibilis ad pietatem, ad iram præceps, audax ad facinus, pronus ad injurias. Et miror quomodo vir religioſus, Abbas c Caſæ-Dei, in monacho ſuo tot & tanta vitia aut ignorare poſſit, aut diſſimulare. c

Ejus deſcriptio.

2 Sed de hoc quid ad nos? ipſe viderit: ipſe ſuo domino ſtat, aut cadit. Nobis ſufficit liberari de manibus ejus. A vobis id omnimodis flagitamus quod aliunde fruſtra tentatum eſt. Circumſpeximus, & non erat auxiliator. Ventum eſt ad commune refugium: illo confugimus, ubi confidimus liberari. Tantum adſit pietas, nam facultas non deeſt. Et quidem ex privilegio Sedis apoſtolicę conſtat, ſummam rerum ad veſtram potiſſimum reſpicere ſummam auctoritatem, & plenariam poteſtatem. Verum hoc inter cętera veſtri ſingularis Primatus inſignia ſpecialius nobiliuſque nobilitat veſtrum, & inclytum reddit apoſtolatum, ſi eripitis pauperem de manu fortiorum ejus. Nulla, meo judicio, in corona veſtra pretioſior gemma zelo illo veſtro quo æmulari conſuevitis oppreſſos, nec relinquitis virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum: nimirum propter illud quod ſequitur: *Ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas;* vel propter illud quod alibi dicitur: Quia, *dum ſuperbit impius*, in-

Sedem apoſtolicam nihil magis decet, quam oppreſſis ſuccurrere.

a In duobus Colbertinis, *ad Petrum Biſumptinum*, nullo addito titulo; in tertio, *Biſuntianum*, in quarto, *Biſupinum*: in primis editis, *ad Petrum Biſuntium*: poſteriores addiderunt, *Decanum*; quidam *Archidiaconum*. Monachum Caſæ-Dei, (quod eſt inſigne Ordin. S. Benedicti cœnobium apud Arvernos) fuiſſe conjiciebamus aliquando ex duabus ſequentibus epiſtolis, quæ de eodem ſcriptæ videbantur. At diverſos fuiſſe colligimus ex charta Anſerici archiepiſcopi Biſuntinenſis de Faverniaco, cui chartæ anno 1132. *Petrus de Treva decanus S. Stephani* ſubſcribit cum Hugone archidiacono Faverniacenſi. Erat autem eccleſia S. Stephani cathedralis apud Veſontionem, uti & alia ſancti Joannis Evangeliſtæ, quæ ſola modo ſupereſt, alia nuper exciſa.

b Carilocus, *Charlieu*, Claræ-vallis filia, cui tunc præfectus Guido abbas, laudatus in epiſtola ſequente, qui & ipſe prædicto Anſerici inſtrumento ſubcripſit, ſitus eſt in diœceſi Biſuntina; Bellavallis, de linea Morimundi, prope urbem. De Cariloco in lib. 4. de vita Bernardi num. 40. de Bellavalle num. 7.

c Is erat Stephanus de Mercurio, vir utique religioſus, quem miraculis claruiſſe tradunt, mortuus IV. Kal. Aprilis anno 1146.

incenditur pauper; & unde alter torquetur in corpore, inde alter gravius in anima perit.

a 3 Eſt item monaſterium [a] de noſtro Ordine vicinum huic, quod malorum ſimiliter hominum gravi infeſtatione vexatur, & non eſt qui redimat, neque qui ſalvum faciat. Et pro hoc quoque puer veſtet paterna veſtra viſcera lachrymoſis precibus concutere non veretur. Qui illi ſint homines, quæve occaſio calumniandi, præſentium lator Abbas veraci & viva voce referet vobis. Deus omnipotens vos nobis conſervet longis temporibus, ad noſtram omnium protectionem, qui in habitu & propoſito pœnitentiæ pauperem vitam ducimus, ut ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſerviamus illi.

Ad EUMDEM, unde ſupra.

AN. CHR. MCXLI.

EPISTOLA CXCIX.

Rogat ſententiam pro Religioſis inique oppreſſis latam confirmari, nec ulterius aures præberi calumniis.

USquequo & ſuperbit impius, & incenditur pauper? Uſquequo a tanta impudentia innocentia tanta vexatur, & hoc, vivo Innocentio? Peccata ſine dubio noſtra hoc faciunt, quod dominus meus tam ſero advertit mentientes ſibi, tam lente exaudit clamantes ad ſe, in hac cauſa dumtaxat. Nam alias quidem ſcimus familiare eſſe domino meo, & cito intelligere, & facile miſereri. Propter eum qui elegit vos, & poſuit vos refugium oppreſſorum, ponite jam tandem finem & malitiæ oppreſſoris, & laboribus afflictorum, quia ſatis utraque res invenit lucem & manifeſtationem. Denique ad mandatum beneplaciti domini mei cauſa diſcuſſa, & terminata eſt: ſupereſt ut ipſius auctoritate data ſententia confirmetur. Ergo-ne, ſi venerit homo mendax adverſus tantorum virorum teſtimonium, (Valentinum loquor, & Gratiopolitanum) * audietur? Iterum ſupplico, & ad pedes domini mei ea qua poſſum mente anxia deſcendo, ne ab homine iniquo & doloſo religioſum monaſterium deſtrui patiatur. Etenim non parcet noſtro qui ſuum pene deſtruxit. Unde addo ſolita præſumptione: Si puero veſtro crederetis, hominem hunc, qui beneficio pietatis veſtræ abutitur, in clauſtrum ſuum remitteretis, & domino Abbati Caſæ-Dei mandaretis ut in monaſterio, quod ille inutiliter occupat, virum religioſum promoveret, & regularem ordinaret conventum. Hoc plane dignum Apoſtolatu veſtro, hoc beneplacitum Deo, hoc honorior domino Abbati Caſæ-Dei, ſuoque monaſterio. Sic etiam liberaretis animam prædicti hominis, & ipſum, cui incubat, monaſterium.

* V. NOT. ad epiſt. 257

Ad Magiſtrum ULGERIUM Andegavenſem Epiſcopum, pro gravi querela quæ erat inter ipſum, & Abbatiſſam [b] Fontis-Ebraldi. *

* al. Fontis-Everardi.

b

CHR. AN. MCXL.

EPISTOLA CC.

t LAchrymas magis, quam litteras, dare libet. Sed quoniam ad neutrum inops eſt charitas, & has oportet dare, & illas non omittere: has vobis, illas mihi, & puſillis multis mei ſimilibus, qui ſcandalizantur. Dicitis forſitan ſcandalum non eſſe per vos. Numquid propter vos eſſe negabitis? Facile cætera portarem, tantum vos non eſſetis in cauſa. Nam in culpa dicere non audeo. Non eſt meum diſcutere hoc: eſt qui quærat, judicet. Væ homini illi per quem ſcandalum venit; judicium profecto portabit quiſquis eſt ille, vel illa. Cæterum ad vos mihi nunc ſermo: ſuſtinete modicum quid inſipientiæ meæ. Quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meum: faciam ſatis, vel ex parte, zelo, & affectui qui loquitur. Non verebor ætatem, dignitate non terrebor, non cunctabor ad nomen grande magiſtri Ulgerii. Nam quo grandius nomen, eo grandius ſcandalum. Propterea meipſum tranſgrediar, & ero inſipiens. Seniorem increpabo, Epiſcopum arguam, magiſtrum conabor docere, conſilium dare ſapienti. Nullum præſumptionis genus prætereat charitas, & æmulatio, quam olim pro ſanctitate & gloria nominis veſtri conceperam. Cujus gloriæ diffuſum circumquaque ſpiritualem odorem, invidia diaboli, interpolatum eſſe vel modice mihi pro modico non eſt; ſed neque Eccleſiæ Dei, quæ ubique tam celebri gaudio in hoc meridiano lumine exultare ſolebat.

Conceptio a charitate imperata non attendit perſonam.

2 Verum vos quantum propriam gloriam contemnatis, ſatis apparet. Laudo; ſed ſi non uſque ad injuriam Dei. Laudo & conſtantiam qua nec ſummis poteſtatibus ceditis de jure veſtro, quod putatis; ſed ſi non pertinacius, quam conſtantius, id agi a vobis videretur. Quam glorioſius, & certe ſanctius vobis illatam injuriam fortiter ſuſtineretis, & famam veſtram ad gloriam Dei cuſtodiretis! Quamquam neſcio quomodo vel conſcientiam veſtram eſſe in tuto confiditis ſub hoc ſcandalo. Nec enim excuſat vos, etiamſi in quempiam alterum jure culpam refunditis. Eſto quod alius moverit ſcandalum, profecto compeſcere vos poteſtis. Nolle compeſcere, ſine culpa erit; aut vero compeſcere, ſine gloria erit? Malum ſi comprimas tuum, reputabitur tibi ad juſtitiam; ſi alienum, ad gloriam. Quicumque auctor ſit ſcandali, a vobis omnimodis exigitur tolli: & in eo loco excuſatum dicimus, ſi non poteſtis. An non denique miniſterium eſt Angelorum tollere ſcandala de regno Dei? Si dixeritis: quid ad nos? arguet vos illa ſententia: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt de ore ejus: angelus enim Domini eſt*. Si ergo hoc ſcandalum, cum poſſitis, non tollitis, plane non impletis miniſterium veſtrum. Quod quidem an nulla ſit culpa, vos judicabitis. Ego vero nec hoc ſufficere dixerim, ſi non & honorificatis.

Scandalum qui poteſt, tollere tenetur.

Matth. 23. 41. Malac. 2. 7.

3 Eſt quoque quod adhuc addam, niſi quia timidior ſum, fateor, quam promiſi. Sed tutius adduco Magiſtrum, qui non vereatur Epiſcopus Epiſcopo nudam dicere veritatem. *Hic ipſum*, inquit, *delictum eſt in vobis, quod cauſas habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini?* Oppoſuit ſpeculum, refulſit juſtitiæ ſol, emicuit veritas, nævus apparuit. Quanti eſt igitur neſcio quæ illa poſſeſſiuncula maledicta, ut ulterius jam poſſit aut obumbrare tam manifeſtam veritatem, aut impedire tam optatam correptionem? Inſpiret Deus vobis acquieſcere conſilio, ut non dicam noſtro, ſed omnium qui æmulantur vos Dei æmulatione, reverende, & omni gloria proſequende Pater.

1. Cor. 6. 7.

Ad

a Id intelligendum videtur de Claro-fonte, ſeu Clara-fontana, cujus Abbas Lambertus prædictis Anſerici Archiepiſcopi litteris ſubſcripſit, de quibus vide notas ad epiſtolam 502.

b Petronillam ſcilicet abbatiſſam primam, cui anno 1150. ſucceſſit Mathildis. Petronillæ obitus in Necrologio ponitur VIII. Kal. Maii, ubi conſtituta dicitur abbatiſſa a magiſtro Roberto Ordinis Fontis-Ebraldi auctore, quod inſigne virginum cœnobium eſt in diœceſi Pictavenſi, haud procul a finibus Turonum & Andegavorum. Gravis fuit controverſia ejus loci ſanctimonialibus intentata ab Ulgerio epiſcopo Andegavenſi, cujus religionem & ſcientiam prædicat Ordericus in lib. 12. pag. 889. ad annum 1124. quo anno is Rainaldo ad Remorum ſedem tranſlato ſuffectus eſt, ſapientia, moribus, ſanctitate cæteris epiſcopis ſui temporis præcellens, ex actis Epiſcoporum Cenomannenſium tomo 3. Analectorum pag. 335. Is hujuſce litis gratia Romam non ſemel ſe contulit ad Innocentium & Lucium, qui Sanctimonialium patrocinium ſuſcepere, ut patet ex eorum bullis editis, tum in Hiſtoria Fontis-Ebraldi, tum in diſſertatione ſecunda pro B. Roberto de Arbriſſellis. Vide epiſtolam 340.

a Ad Balduinum Abbatem Reatini [a] monaſterii.

EPISTOLA CCI.

Hortatur ut ſtrenue incumbat officio ſuo : huic vero requirit verbum prædicationis, exemplum operis, & præcipue ſtudium orationis.

1 EPiſtola, quam miſiſti, affectum tuum redolet, movet meum. Et doleo quod prout moveor
non poſſum reſcribere. Nec immoror in excuſandis
excuſationibus, ſciens quod ſcienti me loquor. Noſti,
inquam, ſub qua ſarcina gemo, & gemitus meus a te
B non eſt abſconditus. Tu vero pro ſchedulæ brevitate
affectum non æſtimes, quem nulla ſui prolixitate explicare poſſet oratio. Et malitia quidem occupationum poteſt facere ut paucis ſcribam, ſed non ut
parum diligam. Actum ſane excludat, vel impediat
actus; ſed numquid affectum? Sicut mater unicum
amat filium, ita te diligebam, herentem lateri meo,
placentem cordi meo. Diligam & abſentem, ne ſolatium meum ex te, & non te videar dilexiſſe. Eras
perneceſſarius mihi. Atque hinc vel maxime claret
quam ſincere te diligam. Hodie nempe non te caruiſſem, ſi quæſiſſem quæ mea ſunt. Nunc autem vides quod, ſpretis utilitatibus meis, tuis compendiis
C non invidi, ponens te utique ibi, unde aliquando
tranſponaris ſuper omnia bona Domini tui.

2 Tu autem cura inveniri fidelis ſervus & prudens, conſervis tuis cœleſte triticum communicare abſque
Prælati pudor noxius. invidia, & abſque deſidia erogare; & noli fruſtra aſſumere excuſationem, quaſi de tui novitate, aut de
imperitia, quod putas forte, vel ſimulas. Nam nec
Humilitas præter veritatem non laudabilis. ſterilis verecundia grata eſt, nec humilitas præter veritatem laudabilis. Officium ergo tuum attende. Pelle pudorem conſideratione officii, age ut magiſter.
Novus es, ſed debitor: & extunc te noveris debitorem, ex quo te alligaſti. Numquid novitas excu-
* al. conditorem. ſabit apud creditorem * damna lucrorum? Numquid
D prima tempora vacua præterire patitur fœnerator?
Sed non ſum, inquies, ad iſta ſufficiens. Quaſi vero
devotio tua accepta non ſit ex eo quod habes, non
ex eo quod non habes. De ſolo tibi credito talento
Talento utendum. reſpondere tibi para, ſecurus de reliquo. Si multum accepiſti, da multum. Quod ſi modicum eſt, & id tribue. Etenim qui in modico fidelis non eſt, nec in maximo. Totum da, quia totum repetendus es uſque
ad noviſſimum quadrantem: ſed ſane quod habes,
non quod non habes.

Facta verbis reſpondeant. 3 Memento etiam voci tuæ dare vocem virtutis.
Quid illud, inquis? Ut opera tua verbis concinant,
immo verba operibus; ut cures, videlicet, prius facere,
E quam docere. Pulcherrimus ordo eſt & ſaluberrimus, ut onus, quod portandum imponis, tu portes
prior; & ex te diſcas qualiter oporteat aliis mode-
Prov. 26. 15. rari. Alioquin ſubſannabit te Sapiens, ut pote pigrum
illum cui labor ſit manum porrigere ad os: arguet
Rom. 2. 21. te & Apoſtolus, dicens: *Tu, qui alios doces, teipſum*
Matth. 23. 4. *non doces*. Sed & notaberis vitio Phariſæorum, qui
alligant onera gravia & importabilia, & imponunt ea
in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea movere. Sermo quidem vivus, & efficax, exemplum
eſt operis, facile faciens ſuadibile quod dicitur, dum
* V. ſerm. 59. & 76. in Cant. monſtrat factibile quod ſuadetur *. Ergo in his duobus
mandatis, verbi, ſcilicet, atque exempli, ſummam tui
Mandata duo Prælati, verbum, & exemplum. F officii ad conſcientiæ ſecuritatem pendere intellige.
Tu tamen, ſi ſapis, junges & tertium, ſtudium, videlicet, orationis, ad complementum utique trinæ illius repetitionis in Evangelio de paſcendis ovibus. In
Joan. 12. 17. Oratio tertium. hoc noveris illius trinitatis ſacramentum in nullo fru-
ſtratum a te, ſi paſcas verbo, paſcas exemplo, paſcas & ſanctarum fructu orationum. Manent itaque
Tria doctori, ſeu paſtori neceſſaria. tria hæc: verbum, exemplum, oratio: major autem
his eſt oratio. Nam, etſi, ut dictum eſt, vocis virtus
ſit opus; & operi tamen, & voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. Heu! avellor, abripior, non
licet ultra. Illud tamen breviter admonitus ſis, ut,
quam citius poteris, gravi me cures ſolvere cura; &
quid ſibi vult, quod inter alia queſtus es, vulnus a
quo non ſperabas te pertuliſſe, non negligas maniſeſtius aperire: id enim anxie me ſollicitat.

Ad Clerum Senonenſem *. * Sen.

EPISTOLA CCII.

AN. CHR. MCXLIV.

Electionem novi Præſulis non inconſulte, & præcipitanter inſtituendam.

DEſtituti benedicto paſtore veſtro b, opus eſt, cariſſimi, ut de ſubſtituendo alio ſollicite ſatagatis. b
Sed ſane id non præcipitanter agendum, non tumultuoſe, aut inconſulte, ne forte vacuetur quod præter
rationem & ordinem * præſumetur; & vos intrare in- * al. præſumitur.
cipiatis circuitum quorumdam qui in circuitu veſtro
ſunt. De vicinis, ſi placet, Eccleſiis c ſumite experi- c
mentum; & illarum vexatio det intellectum auditui
in cauſa præſenti. Grandis quippe res eſt in manibus,
nobili Senonenſi Eccleſiæ inſtaurare paſtorem. Grandis
prorſus, nec ſine grandi adorienda conſilio. Expectan- Epiſcopi electio ut facienda.
dum proinde Suffraganeorum conſilium Epiſcoporum;
expectandus aſſenſus Religioſorum qui ſunt in Epiſcopatu; atque in commune tractandum commune negotium. Alioquin, dilectiſſimi, moleſte, credite, intuebimur tribulationem Eccleſiæ veſtræ; moleſte veſtram
ipſorum confuſionem. Quod utrumque continget facile, ſi illud contingat effici quod oporteat revocari.
Ergo indicatur jejunium, convocentur Epiſcopi, Religioſi adſciſcantur; nec ſua (quod abſit) ſolemnitate fraudetur tanti Sacerdotis rite celebranda electio.
Aderit, ut confidimus, Spiritus-ſanctus votis veſtris,
& honor erit vobis honorificantibus miniſterium veſtrum, dum pari voto & conſilio ſtudueritis quod
gloria ſit Dei, & ſalus populi.

Ad Attonem Epiſcopum, & Clerum Trecenſem.

EPISTOLA CCIII.

CIRC. AN. MCXL.

Monet ut Anſellum clericum Trecenſem ab armis & conjugio revocent.

LEgimus: *Si erraverit quis ex vobis a veritate, & Jac. 5. 19.
converterit quis eum, ſcire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus a morte, & operit multitudinem peccatorum.*
Errat * Anſellus noſter, errat: cui dubium? Si dimit- * al. Ancellus.
timus eum ſic, non ſolus errabit. Quantos trahet
poſt ſe ſuo exemplo illuſtriſſimus juvenis: Nec modo
ſequaces, ſed & omnes qui poterunt eum revocare,
nec revocabunt, eodem errore judicamus involvi. Mundus ego ſum a ſanguine ejus. Et ei prædixi per epiſtolam, & vobis nunc dico, quia rem illicitam præſumit. Non clerici eſt pugnare armis militaribus, nec
ſubdiaconi d uxorem ducere. Annuntiate peccatori d
Clerico pugnare non licet, nec Subdiacono nubere. opus ejus, ne ille in peccato ſuo moriatur; ſanguinem vero ejus de manu veſtra requirat qui ſuo eum
redemit ſanguine pretioſo. En, de cœlo clamat: *Virgo Iſrael corruit, & non eſt qui ſublevet eam.* Quouſ- Amos 5. 2.
que in luto aurum jacet? Tollite margaritam, tollite, levate ſplendidiſſimam atque pretioſiſſimam
gem-

a Alius hic fuit a Balduino cardinale, Bernardi itidem diſcipulo, de quo ad epiſtolam 244. & 245. Hinc enim cardinalis tum erat, cum Balduinus alter regebat Reatinum monaſterium Ciſtercienſe, quod duplex eſt, alterum S. Matthæi, alterum ſancti Paſtoris, cui præfectus Balduinus. Lege Ughelli additiones ad Ciaconium ſub Innocentio II. & aliam epiſtolam ad Reatinum abbatem poſt Bernardinas.

b Henrico ſcilicet, cui ſucceſſit anno 1144. Hugo præcentor, teſtante Chronographo S. Mariani, cognomento de Tociaco, frater Guillelmi de Tociaco poſt Alanum Epiſcopi Autiſſiodorenſis.

c Intelligit eccleſias Aurelianenſem, de qua epiſtola 155. Catalaunenſem ex epiſtola 224. & Lingonenſem, de qua ſupra in epiſtolis 165. & ſequentibus.

d De cœlibatu ſubdiaconorum lege Gregorii M. epiſtolam 42. lib. 2. &c.

gemmam de ſterquilinio : levate eam , antequam porcorum , ideſt, ſpurcorum ſpirituum , pedibus conculcetur,& jam non ſit vas in honorem,ſed in contumeliam.

Ad Abbatem S. Albini [a].

AN. CHR. MCXL.

EPISTOLA CCIV.

Suum erga eum affectum aperit : mutuum vero conſpectum, ſi præſens vita non permittat, futura reſervari.

ETſi facie ignotus es mihi , ſed non fama : nec parum , aut vile quid tui gratulor me tenere munere illius . Nam talis, fateor, per eam inſinuatus es meo pectori , ut , licet in multis occupatum , ipſa tamen ſereniſſima recordatio tui , mi dilectiſſime * frater , facile me plerumque ex omnibus vindicet ſibi ita, ut in ea libenter immorer , & ſuaviter requieſcam . Cæterum quo memoriam plus accepto , eo avidius ſuſpiro præſentiam . Sed quando iſtud ? aut ſi quando iſtud ? Utique , etſi non aote , profecto in civitate Dei noſtri ; ſi tamen non habemus hic manentem civitatem , ſed illam inquirimus . Ibi , ibi videbimus nos , & gaudebit cor noſtrum . Interim vero delectabor , & lætabor nihilominus in his quæ dicta ſunt mihi , ſperans , & expectans quod reliquum eſt de viſione corporali in die Domini , ut gaudium meum plenum ſit. Adde , obſecro , ad ea bona quæ abs te , & de te nobis aſſidue veniunt , tuas , tuorumque pro nobis orationes , Pater cariſſime & deſideratiſſime .

* al. dulciſſime.

Ad Episcopum * Roffenſem [b].

* al. Roſrenſem.

AN. CHR. MCXLI.

EPISTOLA CCV.

Durius ſe litteris ejus , ſed citra culpam , perſtringi .

DUre ſcribitis non merenti . Quid peccavi ? Si monui magiſtrum Robertum Pullum [c] aliquantum tempus facere Pariſius , ob ſanam doctrinam quę apud illum eſſe dignoſcitur , id putavi neceſſarium , & adhuc puto . Si rogavi ſublimitatem veſtram ut permitteretis , etiam nunc idipſum rogarem , niſi eam de priori prece indignatam ſenſiſſem . Si dixi hominem fultum gratia amicorum , quorum in curia [d] non minima auctoritas eſt ; id dixi , quod vobis formidavi, & adhuc formido . Nam quod poſt appellationem factam extendiſtis manum (ut accepimus) ad res appellantis , nec laudavi , nec laudo . Verumtamen voluntati veſtræ in aliquo contradicere non conſului ei , nec conſulo . De cætero veſtri ſumus , coronam [e] veſtram * ſuſcipere , & colere ſemper digna & debita veneratione parati . Hujus teſtimonio conſcientiæ audemus adhuc ad vos , prece dumtaxat , atque conſilio,ut magiſter Robertus cum integritate gratiæ veſtrę per aliquantum tempus poſſit Pariſius demorari . Retribuat vobisDominus in vita æterna,quod viſcera noſtra refoviſtis:filios noſtros loquor,quos miſimus in Hiberniam .

* al. ſuſpicere.

Ad Reginam [f] Jeroſolymorum .

EPISTOLA CCVI.

Commendat quemdam conſanguineum ſuum , & paucis monet Reginam ita vivere , ut regnet perpetuo .

AUdierunt homines quod locum gratiæ habeam apud vos;& multi,profecturi Jeroſolymam,petunt ſe veſtræ excellentiæ per me commendari . Ex quibus eſt iſte juvenis conſanguioeus meus, juvenis , ut ajunt, ſtrenuus in armis , ſuavis in moribus . Et gaudeo quod ad tempus elegit militare Deo magis , quam ſæculo . Itaque facite morem veſtrum , & bene ſit huic propter me ; ſicut cæteris omnibus propinquis meis fuit , qui per me vobis innoteſcere potuerunt . De cætero cavete ne voluptas carnis , & gloria temporalis impediant vobis iter regni cœleſtis . Nam quid prodeſt paucis diebus regnare ſuper terram , & regno cœlorum æterno privari ? Sed confido in Domino quod melius facietis ; & ſi verum eſt teſtimonium quod de vobis perhibet cariſſimus avunculus meus Andreas * , cui multum credimus ; & hic , & in æternum , Deo miſerante, regnabitis . Peregrinis , egenis , & maxime incluſis curam impendite , quia talibus hoſtiis promeretur Deus . Scribite nobis frequentius , quia & vobis non oberit , & nobis proderit , ſi eſſe * veſtrum , & bona ſtudia plenius certiuſque noverimus .

Optimum monitum ad Reginam.

* ad quem epiſt. 288.

* ideſt ſtatum.

Ad Rogerium Regem Siciliæ .

AN. CHR. Mcxxxvx.

EPISTOLA CCVII.

Hortatur ut ſe pauperibus Religioſis benignum & beneficum exhibeat .

LOnge lateque ſatis dilatata eſt magnificentia veſtra ſuper terram † . Etenim gloria nominis veſtri quos fines non attigit ? Sed audite conſilium diligentis vos . Studete , quod in vobis eſt, hanc ipſam gloriam referre ad illum a quo eſt , ſi non vultis eam perdere , aut certe perdi ab ea . Hoc autem ſic fiet , ſi inter eos , quos regiæ * magnificentiæ celebris opinio evocat de longinquo , diſcretionis oculum aperitis , manumque extenditis non tam cupidis , quam egenis . Et vere *beatus qui intelligit* , non ſuper cupidum , *ſed ſuper egenum & pauperem* . Illum , inquam , pauperem qui invitus petit , & verecunde accipit , & accipiens , glorificat Patrem ſuum qui in cœlis eſt . Cum autem Deo ſua gloria de veſtro munere ex ore egentium ita fideliter reſignabitur , uberiori proculdubio rivo fluat vobis neceſſe eſt ille Fons gloriæ qui diligentes ſe diligit , & glorificat glorificantes ſe ; ut qui ſeminat in benedictionibus , de benedictionibus & metat . Pro hujuſmodi obſecro vos ponere oculos veſtros ſuper latorem præſentium, quem pro certo ad veſtram regiam præſentiam non cupiditas traxit, ſed coegit neceſſitas . Neceſſitas , dico , non ſua , ſed ſuorum , multorum , videlicet , a quibus miſſus eſt , ſervorum Dei fidelium . Audite patienter quid patiantur ; audite , & compatimini; qoia , ſi compatimini , & conregnabitis. Nec contemnendum Regi regnare cum talibus : ipſorum eſt enim regnum cœlorum , qui contempſerunt vitam mundi . Facite vobis illos amicos de mammona iniquitatis , ut , cum defeceritis a terreno regno veſtro , recipiant vos in ſuum regnum æternum .

† V. Notas.

Principis gloria ex eleemoſyna.

* al. munificentiæ.

Pſal. 40. 2.

2. Cor. 6.

Luc. 16. 9.

Ad Eumdem .

AN. CHR. Mcxxxix.

EPISTOLA CCVIII.

Deſideratus a Rege , mittit ex ſuis , quos ut viſcera ſua benigne ſuſcipi , & foveri rogat .

SI me quæritis , ecce ego , & pueri mei , quos dedit mihi Deus ; fertur namque mea humilitas inveniſſe gratiam apud regiam majeſtatem ita , ut quęrat videre me . Et quis ego ſum , ut diſſimulem beneplacitum Regis ? Accurro , & qui quærebar , ecce, adſum : non in pręſentia corporis infirma , in qua deſpexit Dominum Herodes , attamen in viſceribus meis . Nam quis me ſeparabit ab his ? Sequar eos quocumque ierint : & ſi habitaverint in extremis maris, non erunt abſque me . Habes , Rex , lumen oculorum

Luc. 23. 11.

---

[a] Aliis S. *Albani* , quod nobile monaſterium erat apud Anglos Mercios , ab Offa rege conſtructum . Sed præferenda lectio noſtra de monaſterio S. Albini apud Andegavos , ex quo Guillelmus tranſiens , *ſuſceptus eſt a Bernardo abbate , tanta gratia virtutum radiavit , ut in omni ſanctitate mirabilis appareret etiam quibuſcumque perfectis* . Exord. Ciſterc. lib. 3. cap. 24.

[b] Aliis *Rovernenſem*, ſeu *Rovenſem* , ſed rectius Roffenſem, *Rocheſter* in Anglia, cui ſedi tunc præſidebat Aſcelinus,ſeu Anſelmus , qui anno 1137. Joanni ſucceſſit in annos decem .

[c] Robertus Pullus , tunc celebris Doctor , poſtea cardinalis . Notæ in fine .

[d] Curiæ nomine Bernardus ſolet intelligere Romanam , ut in titulo epiſtolæ 250. & alibi paſſim .

[e] *Coronæ* elogio vir ſanctus , more veterum , non raro compellat epiſcopos , uti & reges , infra epiſtola 229. num. 2. & 3.

[f] Hæc vocabatur Meliſendis,ad quam epiſtolæ 289. 354. & 355.

Vide tenerum Sancti erga ſuos affectum.

rum meorum; habes cor meum, & animam meam. Quid, ſi modicum noſtri abeſt? Corpuſculum loquor, vile iſtud mancipium, quod, etſi voluntas eaponeret, ſed retineret neceſſitas. Non valet ſequi volantem animum, quoniam infirmum eſt, & ſolum pene illi ſupereſt ſepulchrum. Sed quæ cura? Anima mea in bonis demorabitur, cum ſemen meum hæreditabit terram. Semen meum ſemen bonum germinabit, ſi tamen in terram bonam ceciderit. Lætabitur, & delectabitur in craſſitudine anima mea, quippe (ut confido) dabitur illi de fructu manuum ſuarum. Repoſita eſt hęc ſpes mea in ſinu meo, ut patienter feram ab his vel corpore ſeparari. Non mireris, Rea. Ante elegiſſem a corpore peregrinari, quam iſtos emittere, ſi ſolus cauſæ deeſſet Deus. Suſcipe illos tamquam advenas & peregrinos, verumtamen cives ſanctorum, & domeſticos Dei. Parum dixi eives: reges ſunt. Ipſorum eſt enim regnum cœlorum jure, & merito paupertatis. Nnn decet fruſtra e longinquo eſſe vocatos, & ſuis ſedibus eaules inutili peregrinatione vagari. Putas poterunt cantare canticum Domini in terra aliena? Sed non recte ſorte dixerim alienam quæ ſemini bono ſpontaneum expandit ſinum, & pretioſum depoſitum jam lęto in gremio pie fovere ſuſcepit. Cecidit, ut video, eecidit granum bonum in terram bonam & optimam: ſpero in Domino quod radicabit, germinabit, multiplicabitur, & refert fructum in patientia. Porro hunc cum Rege partibor, & unuſquiſque ſecundum ſuum laborem accipiet.

Religioſi pauperes reges ſunt.

Luc. 13.23.

1. Cor. 3. 8.

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCIX.

Prædicat regiam ejus munificentiam in ſuſcipiendis & fovendis Religioſis a ſe miſſis.

HAbetis quod petiiſtis; feciſtis quod promiſiſtis. Quos in verbo veſtro expoſuimus, & miſimus peregrinari, regia ſunt liberalitate ſuſcepti. Occurriſtis eis cum panibus, eduxiſtis eos in refrigerium, conſtituiſtis eos ſuper eacelſam terram, ut comedant fruclus agrorum, ut ſugant mel de petra, oleumque de ſaxn duriſſimo; butyrum de armento; & lac de ovibus, & ficus cum medulla tritici, & ſanguinem uvæ bibant meraciſſimum. Et hæc quidem terrena ſunt, ſed cœleſtia mercantur. Sic itur ad aſtra: talibus hoſtiis promeretur Deus. Iſtorum eſt enim regnum cœlorum, qui Regi terræ & in terra viventium reddere poterunt pro his terrenis vitam & gloriam ſempiternam. Miſimus vobis magiſtrum Brunonem, olim mihi per dies multos individuum comitem, nunc autem patrem multarum quidem animarum lætantium in Chriſto, ſed egentium in ſæculo. Experiatur & ipſe munificam manum Regis, ut augeatur numerus amicorum qui ipſum recipiant in æterna tabernacula. Quod illi facitis, mihi facitis; quia quod illi deeſt x me exigitur. At quia marſupium noſtrum minus ſufficiens eſt, ad veſtrum ſane, quod aliquanto groſſius eſſe liquet, pauperem Chriſti merito deſtinare curavi.

Ad Dominum Papam Innocentium.

CIRC. AN. MCXXXIX.

EPISTOLA CCX.

Remenſem Præſulem Pontifici commendat.

* Sampſonem.

DOminum * Remenſem gloriæ veſtræ commendamus, non tamquam de cæteris, ſed vere prę cęteris unum: idque tam ſecure, quam ſecuri ſumus de ſua erga vos fideli devotione, ſincera dilectione, voluntate ſubdita atque obedientiſſima. Honoretur, quoniam vas eſt in honorem. Sentiat, quod in vnbis eſt, non fruſtra ſe hoonrificare miniſterium ſuum; non fruſtra pollere his moribus quibus honoretur Deus, ornetur Eccleſia; qui denique deceant Domini ſacerdotem.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXXXIX.

EPISTOLA CCXI.

Cauſam Cantuarienſis Archiepiſcopi, necnon Londinenſis Epiſcopi commendat.

* Theobaldus, antea Beccenſis Abbas.

DOminus Cantuarienſis *, vir bonus, & teſtimonium habens a bonis, injuſte in cauſa io trahitur, & ab agendn violenter retrahitur. Parabat iter, nam in veſtra præſentia fuerat terminanda: &, ecce, intercipitur a turbine & tempeſtate bellorum. Sit excuſatus apud vos, eui moleſta eſt eacuſandi neceſſitas, tum quia præſumit de juſtitia; tum quia deſiderio deſiderabat videre faciem veſtram. Addit & hoc puer veſter, ut, ſi qua alia petitio eſt venerabilis Sacerdotis [a], tanto eitius admittatur, quanto dignior eſt qui petit. Audeo adhuc; & quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Ille, ille antiquus amicus, fidelis ſervus, devotus (Robertum loquor, Londonenſem Epiſcopum) clamat ad vos, quod occupator ille, qui eum prævenit in ſedem quam, Deo auctnre, ipſe ſortitus eſt, ipſius Eccleſiæ vadia * terraſque diſtraxerit, & diſtracta reſtituere nolit. Quod quam ſit injurioſum, & qualiter corrigendum, meæ humilitatis non eſt tantæ ſapientiæ prædictare.

* i. Pignora, ſeu hypothecas.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXXXIX.

EPISTOLA CCXII.

Cauſam Salamanticenſis Epiſcopi pathetice agit apud Pontificem, inſignem ejus humilitatem commendans.

VIR illuſtris, Salamanticenſis quondam Epiſcopus [b], rediens ab Urbe, non pigritavit divertere ad puerum veſtrum, & auxilium ab homunculo flagitare non deſpeait. Quo audito, recordatus ſum prophetiæ dicentis: *Montes, & colles coram Deo humiliabuntur, & erunt prava in directa, & aſpera in vias planas.* Sic vos ludere noſtis, alta comprimere, ſedare tumentia, & enormia redigere in menſuram. Verumtamen, cum tragœdiæ ſuę hiſtoriam in auribus meis homo ſeriatim expoſuiſſet, laudavi judicem, judicium approbavi; ſed, dico vobis, compaſſus ſum judicato. Sic quippe totam ſuam lachrymoſam illam orationem concluſit, tamquam in calce ipſius diceret cum Propheta: *Exaltatus autem humiliatus ſum, & conturbatus;* & : *Quia elevans alliſiſti me.* Cumque memorarer juſtitiæ veſtræ, & virilis animi quem ſciebam, cœpi tamen ſimul cogitare divitias miſerationum veſtrarum, quas in plurimis expertus ſum, & dixi: Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat dominus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Certe, inquam, in omnibus, & per omnia inſtructus eſt & æmulari, & ignoſcere, & debellare ſuperbos, & parcere nihilominus ſubjectis: niſi quod magiſtrum ſequens, etiam conſuevit miſericordiam ſuperexaltare judicio. Et acquievi ſolita illa meæ præſumptione loqui ad dominum meum, cum ſim pulvis & cinis. Et miniſtrabat materiam ſpei, preci fiduciam, pietati rationem, quod adverterem hominem non, ut aſſolet, verſum in furorem cum indignatione recedere, & repetere natale ſolum, moliri ſcandala, tentare ſeditiones; ſed dedit locum iræ, & induit ſpiritum manſuetudinis, & declinavit ad veſtros Cluniacenſes, & inclinavit ſe humilium genibus, humilium precibus communivit, armis potentibus a Deo. His telis ſtatuit adverſum vos dimicare, & rigoris murum oppoſitum ſibi talibus, ut jactat, pietatis machinis labefactare conabitur. Confidit autem quod reſpicietis in orationem humilium, nec ſpernetis pre-

Iſa. 40. 4.

Pſal. 87. 16.

Pſal. 101. 11.

a Retinet Bernardus antiqua paſſim vocabula, antiquitatis ſciens & ſtudioſus, ut hic *Sacerdotis*, quo nomine Sacerdotes etiam primi Ordinis antiquitus appellari ſolebant, ſupra in epiſtolis 61. 202. &c.

b Petrus is erat, qui, cum Salamanticenſis eccleſia diuturno ſchiſmate ſub triplici capita laboraret, ipſe poſſeſſionis jure gaudens, Romam vocatus eſt ab Innocentio, qui Petrum alioſque contendantes a dignitate amovit. Petrus vero ad Cluniacenſes ſe conferens, tum ad Bernardum, reſtitutionem forſan obtinuiſſet, niſi Toletanus, Zamorenſis, & Segovienſis præſules ab Alfonſo rege miſſi, interceſſiſſent, & electionem Berengarii ipſius Alfonſi cancellarii promoviſſent. Hæc ex Manrique ad ann. 1139.

A precem eorum ; & vincet pietas quem tremunt
poteſtates. Ego quoque ſecurus cum talibus tendo
manus, flecto genua, ſupplico pro ſupplici, auda-
cter pronuntians, debere miſero ſuam prodeſſe humi-
litatem, cui adeo inſolentia ſua nocuit; nec decere
virtutem vinci a vitio in retributione.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXXXIX.

EPISTOLA CCXIII.

Expoſtulat cum Pontifice quod reconciliatio Petri Piſani, opera ſua, & auctoritate ipſius Papæ facta, irritetur.

B QUis mihi faciet juſtitiam de vobis? Si haberem
judicem ad quem vos trahere poſſem, jam
nunc oſtenderem vobis (ut parturiens loquor)
quid meremini. Exſtat quidem tribunal Chriſti: ſed
abſit ut ad illud appellem vos, qui illic (ſi vobis
neceſſarium, & mihi poſſibile eſſet) vellem magis
totis viribus ſtare, & reſpondere pro vobis. Itaque
recurro ad eum cui in præſenti datum eſt judicare de
univerſis; hoc eſt, ad vos. Vos appello ad vos: vos
judicate inter me & vos. In quo, quæſo, puer ve-
ſter tam male meruit de veſtra paternitate, ut eum
inurere, & inſignire placeret nota & nomine prodito-
ris? Numquid non me veſtrum vicarium dignatio ve-
C ſtra conſtituit in reconciliatione Petri Piſani *, ſi for- * V. vitam S. Bern. lib. 3. cap. 7.
te illum Deus per me revocare a fæce ſchiſmatis di-
gnaretur? Si negatis, probabo tot teſtibus, quot in
curia tunc temporis fuerunt. Numquid non denique
poſt hæc, juxta verbum domini mei, homo in ſuo
ordine & honore receptus eſt? Quiſnam ergo conſtan-
tiæ veſtræ ſuo conſilio, vel magis ſuo dolo ſubripuit
indulta repetere, & quæ proceſſere de labiis veſtris
facere irrita? Et hoc ego dixerim, non ut apoſtoli-
cum reprehendam rigorem, & zelum igne Dei ſuccen-
ſum contra ſchiſmaticos, qui in ſpiritu vehementi con-
terat naves Tharſis, &, inſtar Phinees, confodiat for-
nicantes, juxta illud: *Nonne qui oderunt te, Domine,* Pſal. 138. 21.
D *oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* Sed ubi
non eſt par culpa, par plane non debet procedere pœ-
na: nec convenit eadem involvi ſententia eum qui Pœna peccati moderanda.
peccatum cum his quos magis peccatum deſerit.
Propter eum qui, ut peccatoribus parceret, ſibi ipſi
non pepercit, auferte opprobrium meum; &, reſtituen-
do quem ſtatuiſtis, veſtræ etiam tam ſanæ & inte-
græ opinioni conſulite. Super hoc jam alia vice ſcri-
pſeram vobis: ſed quia non eſt reſponſum mihi, puto
non pervenit ad vos hoc ipſum quod ſcripſeram.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXL.

E EPISTOLA CCXIV.

Epiſcopum Cameracenſem, & Abbatem Godeſcalcum commendat.

SI cura, ſi memoria quantulacumque mei exſtat
adhuc in corde domini mei, & ſi qua portiuncu-
la antiquæ gratiæ invenitur etiam nunc in oculis ejus
a puero ejus; liceat hanc experiri viro nobili & hu-
mili Nicolao, [a] Cameracenſi Epiſcopo. Fateor me ob- a
noxium illi, & omnium quæ pro eo facere valeo de-
bitorem: non ſolum quia ubicumque poteſt, honorat
nos & noſtros; ſed & propter veritatem, & manſue-
tudinem, & juſtitiam, quæ eum etiam apud vos com-
mendabilem reddere poſſunt. Et (niſi fallor) qui eum
tribulant, falſi ſunt, & non eſt in ore eorum veritas.
Denique vos probabitis, & non eſt mihi verbis labo-
randum ſuper hoc. Eſt præterea cum eo vir religioſus
& ſanctus Godeſcalcus Abbas [b], pro quo ſimiliter, ſi b
quid ad merita ejus noſtra interventio addere poteſt,
obnixe oro ut in ſuis petitionibus exaudiatur. Ar-
bitror enim nullam illum facere quæ non digna ſit
exaudiri.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXL.

EPISTOLA CCXV.

Pro Epiſcopo & Decano Autiſiodorenſi.

SCribo vobis frequentiſſime vilis vermiculus, & in
hanc impellor audaciam precibus amicorum. Fa-
teor, audax ſum, ſed non mendax. Non ſuſpicetur
dominus meus in ore pueri ſui inventum iri menda-
cium in omnibus quæ ad ipſum ſcripſerit. Volo ami-
cis gerere morem, non tamen in meam mortem. Nec
enim ignoro ubi legerim: *Os quod mentitur, occidit* Sapien. 1. 11
animam. Falſitatem proinde nego, importunitatem
non excuſo: ipſa inveniat veniam, cætera non time- * al. Altiſiodorenſis.
mus. Amicus eſt dominus * Autiſiodorenſis * Epiſco- * Hugo.
pus, & præcipuus; quis neſciat? Habet quam com-
municet amico anxietatem, non fallitatem. Fidelem
pro Decano ipſius afferimus excuſationem, abſolutio-
nem exigimus. Filii ſumus unius patris, (quod ſolita
præſumptione loquor) qui eſtis vos. Confidimus
quia non repellet filios pater, ſed voluntatem timen- Pſal. 144. 19.
tium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet,
& lætos faciet illos.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLII.

EPISTOLA CCXVI.

Comitem Radulfum, qui, repudiata uxore ſua, aliam duxerat, patronos in curia reperire queritur.

SCriptum eſt: *Quod Deus conjunxit, homo non* Matth. 19. 7
ſeparet. Surrexerunt viri audaces [c], qui non timue- c
runt conjunctos a Deo contra Deum disjungere. Ne-
que id ſolum: inſuper & adjecerunt conjungere non
conjungendos, addentes prævaricationem. Lacerantur
ſacra Eccleſiæ, ſcinduntur, proh dolor! veſtes Chri-
ſti; idque, ad cumulum doloris, ab his a quibus re-
ſarciri debuerant. Amici tui, Deus, & proximi tui Pſal. 37. 12.
adverſum te appropinquaverunt, & ſteterunt. Nam
qui mandatum tuum tranſgrediuntur, non ſunt alieni,
non ſunt extranei a ſanctuario tuo, ſed eorum hodie
locum tenent quibus dixiſti: *Si diligitis me, manda-* Joan. 14. 15
ta mea ſervate. Comitem Radulfum, & uxorem ejus
Deus conjunxerat per miniſtros Eccleſiæ, & Eccleſia
per Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.
Quomodo quos Eccleſia conjunxit, disjunxit came-
ra? In quo facto illud ſolum convenienter proviſum
eſt, quod in tenebris facta ſunt opera tenebrarum.
Qui enim male agit, odit lucem, & non venit ad
lucem, ut non arguantur opera ejus a luce. Quid
meruit Comes Theobaldus? Quid peccavit homo il-
le? Si peccatum eſt quod diligit juſtitiam, & odit
iniquitatem, non poteſt excuſari. Si peccatum eſt
quod * reddidit Regi quæ Regis ſunt, & quæ ſunt Dei * al. reddit
Deo; non poteſt excuſari. Si Archiepiſcopum [d] Bi- d
turicenſem ſuſcepit ad imperum veſtrum, hoc eſt
maxi-

F

a In pleriſque mſſ. deeſt. Nicolai nomen, ne quidem prima littera de more deſignatum. Ex quatuor Colbertinis unus tantum codex in margine habet, *Nicolao*, cui ſane hæc recte conveniunt, ſed intereſt in his monere lectorem. Cameracenſi eccleſiæ præfuit Nicolaus ab anno 1140. ad annum 1167.

b Vulgati addunt, *Montis ſancti Martini*, ſed hæc verba in ſcriptis omnibus deſiderantur, immo etiam in nonnullis *Godeſcalcus*, aliis G. littera expreſſus. Et hic tamen abbas fuit Montis S. Martini apud Atrebates, Ord. Præmonſtratenſis, laudatus in epiſt. 255. n. 4. poſtea epiſcopus Attrebatenſis, in epiſt. 284.

c Hic notati epiſcopi, qui Radulfi Veromandorum Comitis divortium probarunt, nempe Simon Tornacenſis ejus frater, Bartholomæus Laudunenſis, & Petrus Silvanectenſis. Factum accurate narrat Herimannus monachus Tornacenſis aut ejus continuator in Spicilegii tom. 12. pag. 480. ex quo id paucis accipe. Radulfus Comes *volens in matrimonium ſibi copulare germanam Alienoræ reginæ Francorum*, nomine Petronillam, *uxorem ſuam legitimam*, quæ Theobaldi Campaniæ comitis neptis erat, conſanguinitatis ſpecie repudiavit, probantibus tribus epiſcopis ſupra dictis. Delata hac de re querimonia eſt *per Comitem Theobaldum Burgundiorum Principem* ad aures Papæ, qui *Comitem vinculo anathematis ligavit, & epiſcopos* ab officio per aliquod tempus ſuſpendit. Confer Appendicem Sigeberti & epiſtolas ſequentes.

d Et hæc magna in Theobaldum invidiæ cauſa, de qua ita Herimannus mox laudatus. *Papa clericum quemdam, cognatum cancellarii ſui*, nomine Petrum, *in Bituricenſem archiepiſcopum conſecravit. quod quia rex concedere noluit, chriſtianitate privatus eſt.* Id contigit anno 1144. poſt mortem Alberici archiepiſcopi. Cætera accipies ex Notis fuſioribus ad epiſt. 219. ubi Theobaldum, quod Petrum archiepiſcopum admiſit, male a rege habitum leges. Confer epiſt. 219. & librum 4. de vita Bernardi num. 12.

maximum, & primum peccatum. En, ſanguis iſte de manu ejus exquiritur. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahunt ei, quoniam ſequitur bonitatem. Multi clamant ad vos in toto corde ſuo, ut injuriam filii veſtri, & oppreſſionem Eccleſiæ digna animadverſione vindicetis, & artifices hujus ſceleris cum ipſo eorum capite, cui quicquid libuit, licuit, apoſtolico vigore coerceatis, ut in verticem ipſius iniquitas ejus deſcendat.

AN. CHR. MCXLII.

AD EUMDEM.

EPISTOLA CCXVII.

Theobaldum, cauſa juſtitiæ, & fidelitatis erga Sedem apoſtolicam, premi queritur: ſed ad iniqua promiſſa compulſum ope Pontificis expediri rogat.

TRibulatio & anguſtia invenerunt nos. Commota eſt & contremuit terra in mortibus hominum, in exiliis pauperum, divitum quoque vinculis & carceribus. Ipſa religio venit in opprobrium & contemptum. Probro ducitur apud nos ſaltem mentionem facere pacis. Nuſquam fides, nuſquam innocentia tuta. Amator innocentiæ, & pietatis cultor, Comes Theobaldus pene traditus eſt in animam inimicorum ejus. Impulſus eſt, ut caderet; ſed Dominus ſuſcepit eum, & gaudet quod juſtitia, & veſtra obedientia in cauſa ſit, Apoſtolo acquieſcente, qui ait: *Si quid patimini propter juſtitiam, beati*: & in Evangelio: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.* Væ nobis! Hæc omnia præſentire, ſed minime præcavere potuimus. Quid plura? Ut non penitus deſolaretur terra, & omne regnum in ſeipſum diviſum concideret, compulſus eſt ille devotiſſimus filius veſter, & eccleſiaſticæ libertatis amator & defenſor, ſub jurejurando promittere, quatenus ſententiam excommunicationis a Legato veſtro bonæ memoriæ magiſtro Ivone datam in terram & perſonam adulteri tyranni *, qui caput & auctor extitit horum omnium malorum, & dolorum, atque in ipſam adulteram, faceret amoveri: quod ſane tamen præfatus Princeps fecit prece & conſilio nonnullorum fidelium ſapientiumque virorum. Dicebant namque id a vobis facile, & abſque læſione Eccleſiæ impetrari, dum in manu veſtra ſit eamdem denuo ſententiam, quę juſte data fuit, incontinenti ſtatuere, & irretractabiliter confirmare; quatenus & ars arte deludatur, & pax proinde obtineatur; & qui gloriatur in malitia, & potens eſt in iniquitate, nihil inde lucretur. Multa habeo dicere vobis; ſed non eſt opus de omnibus ſcribere, cum præſens ſit qui omnia ſcit, & viva voce planius poteſt, & plenius aperire.

1. Petr. 3. 14. Matth. 5. 10.

* Radulfi de quo præced. epiſtola.

AD EUMDEM excuſatoria, & noviſſima.

AN. CHR. MCXLIII. Vide Baro. ad hunc an.

EPISTOLA CCXVIII.

Solita ſe apud Innocentium gratia excidiſſe animadvertens, cauſas [illegible] occaſione teſtamenti Ivonis Cardinalis natas modeſte diluit.

Domino, & Patri reverendiſſimo INNOCENTIO Bernardus nihilum id quod eſt.

1 PUtabam me aliquando aliquid vel modicum eſſe: ſed nunc, ut ſentio, prorſus ad nihilum redactus ſum, dum neſcivi. Nec enim me dixerim omnino nihilum tunc fuiſſe, cum oculi domini mei ſuper puerum ſuum eſſent, & aures ejus ad preces meas; cum omne, quod ſcriberem, obviis manibus accepiſſet, & vultu hilari perlegiſſet, benigniſſime atque pleniſſime ad omnia poſtulata reſpondens. Modo autem me merito non modicum dico, ſed nihilum, quoniam ab heri, & nudiuſtertius avertit faciem ſuam a me. Cur hoc? Quid peccavi? Multum, fateor, ſi pecunia Cardinalis Ivonis * bonæ memoriæ meo arbitrio diſtributa fuit, & non ad nutum ipſius: quod utique ad aures domini mei fuiſſe perlatum, mihi relatum eſt. Sed confido quia nunc hujus rei veritatem cognoſcetis, & veritas liberabit me. Non ſum tam hebes, ut ignorem Eccleſiæ eſſe quicquid ille rerum ſuarum non dederit.

* V. epiſt. 144 & 153.

2 Sed jam audite * ſimpliciter veritatem. Si inventum fuerit in ore meo mendacium, ipſum os meum condemnabit me. Quando homo exuit hominem, abſens eram; immo & valde remotus. Audivi autem ab his qui affuerunt quod ipſe fecerit ſuum teſtamentum; & quod fecit, fecit & ſcribi; & de rebus ſuis quæ voluit, quibus voluit, ipſe diviſit: quod reſiduum fuit, duobus Abbatibus aſſiſtentibus tunc ſibi, & mihi pariter qui abſens eram, dividendum commiſit, eo quod nobis nota eſſent loca pauperiora ſanctorum. Porro Abbates illi, domum venientes, & non invenientes me, (detinebar enim tunc temporis ex veſtro mandato pacis quærendæ negotiis) nihilominus pecuniam, ſicut eis viſum eſt, diviſerunt, me non ſolum non connivente, ſed & neſciente quid fecerint. Cedat jam, ſi placet, manifeſtæ indignatio veritati, nec mihi deinceps frons rugetur, aut ſupercilium deponatur; ſed ſolita redeat ſerenitas blando & benigno vultui, ac ſuo denuo ſole læta facies induatur.

* al. ſimplicem

Purgat ſe de executione teſtamenti Ivonis Card.

3 Nam quod item comperi diſplicuiſſe me in multis ſcriptitationibus meis, hoc me jam metuere non oportebit, quoniam facile emendabo. Scio, ſcio, præſumpſi pluſquam oportuit, parum attendens quis, cui ſcriptitare præſumerem: & ad id quidem audendum veſtra me armarat benignitas, non negabitis. Urgebat deinde charitas amicorum: etenim perpauca pro me ſcripſi, ſi bene memini. Sed ne quid nimis. Dabo, ſi potero, zelo meo de cætero temperamentum, ſcientiam, & ponam digitum meum ſuper os meum. Tolerabilius enim offendam aliquos amicorum, quam multis precibus defatigem Chriſtum domini. Et nunc quoque non ſum auſus ſcribere vobis de imminentibus Eccleſię periculis, & gravi ſchiſmate quod timemus, ac plurimis quæ ſuſtinemus incommodis. Scripſi autem ſanctis Epiſcopis veſtro lateri adhærentibus: ab ipſis audire poteritis, ſi ſcire placuerit, quæ ſcripſerim ego.

Excuſat ſe de frequentia ſcriptionis.

*Ad tres a Epiſcopos Curiæ, ALBERICUM b Oſtienſem, STEPHANUM Præneſtinum, IGMARUM c Tuſculanum, & GERARDUM Cancellarium.

* al. quatuor

AN. CHR. MCXLIII.

EPISTOLA CCXIX.

Pro interdicto quod erat in terra Regis propter Archiepiſcopum Bituricenſem.

1 QUantum malum ſchiſma in Eccleſia ſit, & quam ſit deteſtandum, & omnimodis devitandum, evidenter quondam oſtendit famoſa & horrenda mors virorum illorum, quos ob iſtiuſmodi peſtem terra deglutiens, vivos tranſmiſit ad inferos *. Oſtendit & illa perſecutio Guibertina d, ſive Burdini temeritas, quos noſtra jam tempora experta ſunt, inter Regnum & Sacerdotium dividentes plaga pene incurabili, & caſtigatione crudeli. Oſtendit

* Core, Dathan & Abiron. Num. 16. 33

a In ſcriptis [illegible] nonnullis, quatuor, [illegible] vulgata melior. Siquidem epiſcopus non erat Gerardus cancellarius, qui hic quarto loco memoratur, poſtea Pontifex creatus, dictuſque Lucius II.

b Albericus Virduni in Francia mortuus eſt, ad cujus tumulum Bernardus *Sacrificium laudis* obtuliſſe perhibetur in lib. 4. vitæ num. 22. Ejuſdem mentio in epiſtola 241. De Stephano in epiſtola 224.

c Igmarus ſeu Ymarus ex monacho Cluniacenſi S. Martini a Campis Prior Charitatis ad Ligerim, dein abbas Monaſterii novi apud Pictavos, (quo nomine intereſt pacti [illegible] inter Ludovicum Juniorem & Argrimum archidiaconum Aurelianenſem initæ, apud Cheſnium tomo 4. pag. 764.) demum cardinalis ab Innocentio creatus, vir magnæ integritatis, ex Chronico Cluniacenſi, ſub Pontio abbate. Ad hos cardinales item epiſtola 230. & duæ ſequentes.

d Sic dicta a Guiberto Ravennate epiſcopo, quem Henricus IV. Imperator antipapam Gregorio VII. & tribus ſequentibus legitimis Pontificibus objecit. Mauricius Burdinus item Bracarenſis archiepiſcopus ab Henrico V. intruſus in Sedem Romanam a Calliſto II. tandem in Cavenſe monaſterium retruſus: cujus vitam eleganter ſcripſit V.C. Stephanus Baluzius in tom. 5 Miſcellaneorum.

ſtendit & illa quæ nuper adhuc poſt multam & multifariam Eccleſiæ vexationem & vaſtationem, tandem, Deo miſerante, finem accepit rabies Leonina *. Merito proinde Salvator in Evangelio: *Væ*, inquit, *homini illi per quem ſcandalum venit*. Væ nobis qui vivimus, plangere quæ pertulimus, dolere quæ ſentimus, plangere quæ expectamus. Et, quod pejus eſt, ad tam malum habitum humanæ res devenerunt, ut nec rei humiliari velint, nec judices miſerari. Dicimus iniquis: Nolite inique agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu; & non audiunt nos, quia domus exaſperans eſt. Supplicamus his, quorum eſt peccata arguere, peccantes ſervare, ne calamum quaſſatum conterant, & * lignum fumigans non exſtinguant; & magis in ſpiritu vehementi conterunt naves Tharſis.

* Schiſma Petri Leonis

Luc. 17. 1.

Pſal. 74. 5.

Ezech. 2. 5. Sæculi corruptela.

* *al.* linum

2 Si denuntiamus filiis cum Apoſtolo ut obediant patribus per omnia, quaſi aerem verberamus. Si patribus loquimur, ne ad indignationem provocent filios, in nos potius eorum indignationem provocamus. Nec delinquentes ſatisfacere, nec rectores, ſeu correctores condeſcendere ullatenus acquieſcunt. Omnes ſuum ſtomachum ſequuntur; & totis viribus funem in diverſa trahentes, rumpunt, Heu! necdum recenti Eccleſiæ plagæ * cicatrix occalluit, & rurſum ſcindere parant; rurſus corpus Chriſti affigere cruci; rurſus fodere latus innoxium; rurſus veſtimenta dividere, atque ipſam, quod in ipſis eſt, tunicam inconſutilem, quamvis fruſtra, dirumpere ſatagunt. Si qua in vobis ſunt viſcera pietatis, tantis vos opponite malis, ne in illa præcipue terra ſciſſura fiat in qua ſolent (ſicut optime noſtis) ſciſſuræ aliæ reſarciri. Nam, ſi auctor ſcandali ore ſingulariter Judicis tremendo addicitur maledicto, quibus putamus benedictionibus dignos hujus nequitiæ fugatores & propugnatores a?

Epheſ. 6. 1.

* Schiſmate Anacleti.

Gallia ſchiſmatum curatrix.

3 De duobus non excuſamus Regem. Nam & juravit b illicite, & preſerverat injuſte. Verum id non voluntate, ſed verecundia. Nam probro ducitur, ſicut optime noſtis, apud Francigenas juramentum ſolvere, quamlibet male publice juratum ſit; quamvis nemo ſapiens dubitet illicita juramenta non eſſe tenenda. Veruntamen ne in hoc quidem excuſari poſſe fatemur. Neque enim excuſare nos, ſed veniam poſtulare ſuſcepimus. Vos videte, an excuſare aliquatenus eum poſſit ira, ætas, majeſtas. Poterit ſine dubio, ſi miſericordiam judicio ſuperexaltandam decernatis; quatenus, videlicet, talis aliqua conſideratio in Rege & puero habeatur, ut hac ei vice tali quidem tenore parcatur, quo tale aliquid de cetero non præſumat. Parcatur, ſane dixerim, ſi fieri poſſit, ſalva in omnibus Eccleſiæ libertate, ſimul & Archiepiſcopo * debita veneratione ſervata, quem manus apoſtolica conſecravit. Hoc ipſe Rex humiliter petit; hoc noſtra univerſa citramontana nimium jam afflicta Eccleſia ſuppliciter deprecatur. Alioquin damus manus morti, tabeſcentes & areſcentes præ timore & expectatione quæ ſupervenerunt univerſo orbi. Siquidem deprecatio mea ſuper hoc ab anno priore, & peccatis meis exigentibus, deprecationem meam non exauditio, ſed indignatio; indignationem autem deſolatio pene univerſæ terræ ſecuta eſt. Si quid, zelo urgente, erupit quod non fuit, aut ſecus quam fuit dicendum; ſit, quæſo, apud vos quaſi non dictum: ubi vero dixi quod oportuit, & ubi oportuit dici, ſit non fruſtra dictum.

a Francorum abuſus in juramentis.

b

* Petro Bituricenſi.

Ad LUDOVICUM Regem Francorum.

EPISTOLA CCXX.

AN. CHR. MCXLII.

Iniquam Regis poſtulationem in cauſa Radulfi rejicit, monens eumdem non premere innocentes, & irritare contra ſe Regem ſupremum.

1 LIbenter quidem, ſicut ipſe fateri dignamini, etiam propria atteſtante conſcientia, quæ ad honorem veſtrum, & regni veſtri utilitatem ſpectant, pro noſtro exiguo poſſe & quærimus, & quæremus. Cæterum quod noſtræ humilitati querimini ſuper anathemate mox innovando in Comitem Radulfum, c & vultis me dare operam omnimodis, ut non fiat, ob multa mala quæ ſecutura inde putatis; prorſus non video quomodo implere poſſim, & mandato obviare apoſtolico: quod, etſi poſſem, non video quod rationabiliter poſſem. Doleo quidem de malis, ſi inde proveniant: ſed non ideo tamen debemus facere mala, ut veniant bona. Satius, tutiuſque hoc totum profecto omnipotentis Dei judicio, & diſpoſitioni relinquimus, qui poteſt facere ut & bona, quæ ipſe vult fieri, fiant, & maneant; & mala, quæ mali moliuntur, non veniant; aut certè in eos ipſos potius qui ea volunt, & quærunt, veniant.

Peccati juſta pœna non avertenda ob malos eventus.

c

2 Valde autem contriſtat me unum quod in litteris veſtræ celſitudinis continetur, quod, videlicet, debeat obviare res iſta paci factæ inter vos & Comitem Theobaldum. An neſcitis vos graviter offendiſſe in eo quod Comes Theobaldus violentia guerræ veſtræ contra Deum & juſtitiam jurare compulſus eſt, non ſolum quia quæreret, ſed etiam quia efficeret ut prædictus Comes Radulſus, & terra ejus tam indebitè, immo tam illicitè abſolveretur? Quid? Iterum vultis peccatum peccato addere, & iram Dei ſuper vos (quod abſit) accumulare? Quid peccavit Comes Theobaldus, ut iram veſtram rurſum incurrere mereatur, qui & abſolutionem Comitis Radulfi, licet injuſtam, ſicut ſcitis, tanto labore & difficultate obtinuit; & redivivam excommunicationem, quamvis juſtiſſime redeuntem, nec quæſivit, nec quærit, utpote quod timore veſtro etiam abjuravit? Nolite, quæſo, nolite, domine, mi Rex, Regi veſtro, immo omnium Conditori tam evidenter in ſuo regno, & in ſua poſſeſſione audere reſiſtere, & manum extendere tam frequenti & temerario auſu adverſum terribilem, & eum qui aufert ſpiritum Principum, terribilem apud Reges terræ. Acriter loquor, quia acriora vobis formido: quod non ita vehementer timerem, niſi vos vehementer diligerem.

* *al.* terribilem eum

Ad EUMDEM, unde ſupra.

EPISTOLA CCXXI.

AN. CHR. MCXLII.

Graviter Ludovicum Regem arguit, quod, pravis conſiliis adhæreſcens, pacis conſilia reſpuat. Se quidem hactenus regii nominis ſtudioſum, deinceps ſolius veritatis patronum, nec non malefactorum ejus teſtem fore.

1 SCit Deus quantum vos, ex quo novi, dilexi, & veſtrum honorem volui: ſcitis vos quanto labore, quantaque ſollicitudine toto anno præterito quærendæ paci veſtræ intendi una cum aliis fidelibus veſtris. Timeo autem ne ſine cauſa laboraverimus in vobis. Vos namque, ut manifeſtum eſt, a bono & ſano conſilio quod acceperatis nimium cito, nimiumque leviter reſilitis; & ad mala priora, quæ dudum non immerito perpetraſſe vos plangebatis, adhuc recentibus illis plagis, rurſum, ut audio, neſcio quo diabolico conſilio, feſtinatis. A quo enim, niſi a diabolo, procedere hoc conſilium dixerim, per quod ſit ut incendiis d incendia, homicidiis homicidia ad-

Severa, ſed juſta correptio Regis.

d

---

a In uno Colbertino *pugnatores*, bene ad ſenſum, melius *expugnatores*.

b Nempe ſe non recepturum Petrum archiepiſcopum Bituricenſem a Papa conſecratum, ex fuſioribus Notis.

c [illegible] ex cauſis indignatus eſt rex ob anathema Radulfo inflictum, nimirum & quod Radulfus ejus *cognatus* erat, teſte Herimanno monacho Tornacenſi, & quod ſororem reginæ ſuperduxerat, ex dictis.

d Huc ſpectant quæ de caſtro Vitriaco, unam cum promiſcua multitudine incenſo, dicentur in fuſioribus Notis ad epiſt. 224. unde Vitriaco incenſo nomen, vulgo *Vitry le Brulé*, ad Matronam, in pago Partenſi.

Digitized by Google

addantur? clamor denuo pauperum, & gemitus compeditorum, & ſanguis interfectorum auribus perſonent Patris orphanorum, & Judicis viduarum? Plane his hoſtiis hoſtis ille antiquus noſtri generis oblectatur, quoniam ipſe homicida eſt ab initio. Et nolite fruſtra occaſionem ſumere de Comite Theobaldo ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum vir ille paratum ſe dicat, & hoc omnimodis deprecetur, venire ad conventiones quæ inter vos cucurrerunt, quando facta eſt pax, & ſecundum judicium diligentium nomen veſtrum, eorum, ſcilicet, qui mediatores inter vos exſtiterunt, per omnia ſatisfacere velit; ut, ſi prævaricationis forte ab ipſis argui poterit, (quod non exiſtimat) continuo ad honorem veſtrum corrigere non cunctetur.

Pſal. 67. 6. — *Joan. 8. 44.* — *Pſal. 140. 4.*

2 Verum vos nec verba pacis recipitis, nec pacta veſtra tenetis, nec ſanis conſiliis acquieſcitis: ſed, neſcio quo Dei judicio, omnia vobis ita vertitis in perverſum, ut probra honorem, honorem probra ducatis; tuta timeatis, timenda contemnatis; & quod olim ſancto & glorioſo regi David Joab legitur exprobraſſe, diligitis eos qui vos oderunt, & odio habetis eos qui vos diligere volunt. Neque enim qui vos inſtigant priorem iterare malitiam adverſus non merentem, quærunt in hoc honorem veſtrum, ſed ſuum commodum; immo nec ſuum commodum, ſed diaboli voluntatem; ut Regis (quod abſit) potentiam concepti furoris habeant effectricem, quem ſuis ſe poſſe adimplere viribus non confidunt, inimici coronæ veſtræ, regni manifeſtiſſimi turbatores.

2. Reg. 19. 6.

Quid mali Conſiliarii apud Reges & Principes moliantur.

3 At quicquid vobis de regno veſtro, de anima, & corona veſtra facere placeat, nos, Eccleſiæ filii, matris injurias, contemptum, & conculcationem omnino diſſimulare non poſſumus, quæ illi, præter illa quæ in eam jam præceſſiſſe miſerabiliter plangimus, iterum de novo partim inferri, partim imminere ſentimus. Profecto ſtabimus, & pugnabimus uſque ad mortem, ſi ita oportuerit, pro matre noſtra, armis quibus licet; non ſcutis & gladiis, ſed precibus, fletibuſque ad Deum. Et ego quidem, qui me memini, præter quotidianas preces quas pro pace, & ſalute veſtra, atque regno coram Domino ſupplex, ipſo teſte, fundebam, etiam apud Sedem apoſtolicam litteris & nuntiis cauſam veſtram egiſſe fateor, uſque pene ad propriæ conſcientiæ læſionem, & ipſius ſummi Pontificis juſtam (quod diffiteri non debeo) contra me indignationem. Ego, inquam, aſſiduis veſtris * quos innovare quotidie non ceſſatis exceſſibus provocatus, dico vobis, incipio pœnitere ſuper inſipientia mea priori, qua plus juſto veſtræ adoleſcentiæ hucuſque favi; & de cetero pro mea exiguitate non deero veritati.

** al. quæ*

4 Non tacebo quod cum excommunicatis iterato fœdus & ſocietatem inire fatagitis: quod in necem hominum, combuſtionem domorum, deſtructionem Eccleſiarum, diſperſionem pauperum, raptoribus & prædonibus (ſicut dicitur) adhæretis, juxta illud Prophetæ: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*, quaſi non ſatis per vos mala facere valeatis. Non ſilebo quod illicitum illud, maledictumque juramentum inconſultiſſime uſurpatum a vobis contra Bituricenſem Eccleſiam (pro quo, heu! tot, & tanta mala jam nunc merito provenerunt) * nunc ita tandem corrigitis, ut Chriſti ovibus apud Catalaunum Paſtorem præfici non ſinatis: inſuper & fratri a veſtro, ejuſque militibus, ſagittariis, balliſtariiſque domos epiſcopales contra jus & fas habitandas, & res Eccleſiæ in hujuſmodi nefarios uſus profligandas audacter nimium * exponatis. Dico vobis: non erit diu multum, ſi hæc ita facere per-

Malefacta regis Ludovici commemorat. — *Pſal. 49. 18.* — ** al. non* — a — ** al. exponitis*

A gitis. Et ideo, Domine mi Rex, amicabiliter moneo vos, & fideliter conſulo vobis, ut citius ab hac malitia deſiſtatis: ſi forte jam ferire parantis manus, Ninivitæ Regis exemplo, pœnitentia & humilitate prævenire poſſitis. Dure loquor, quis duriora vobis formido: ſed mementote a Sapiente dictum. *Meliora eſſe verbera amici, quam fraudulenta oſcula inimici.* *Prov. 27. 6.*

Ad JOSLENUM b * Sueſſionem Epiſcopum, & SUGERIUM Abbatem S. Dionyſii.

b ** al. Sueſſionenſem.*

AN. CHR. MCXLII.

EPISTOLA CCXXII.

B *Queritur apud eos, uti Regis conſiliarios, de iniquis ejus contra Theobaldum molitionibus, contra pactum & pacem initam.*

1 SCripſeram Regi, arguens eum ſuper malis quæ fiunt in regno ejus, ipſius (ſicut dicitur) aſſenſu: & quod reſcripſit, dignum duxi vobis, qui de conſilio ejus eſtis, inſinuandum. Miror enim, ſi ita credit, ut loquitur: & ſi non credit, quomodo conſcio mihi utique omnium (ſicut ſcitis) quæ ad pacem reformandam facta fuerunt, iſta perſuadere conatur. Ait enim, ſicut poteſtis videre in litteris ejus, cum male ſervata * in parte Comitis pacta conaretur oſtendere: „Adhuc ſuſpenſi manent Epiſcopi noſtri: ad-

** al. ex.*

C „huc terra noſtra interdicta eſt.„ Quaſi vero cujuſquam eccleſiaſtici abſolutio interdicti ad Comitem Theobaldum pertineat; aut hoc ipſe aliquo modo pepigerit ſe facturum. „Illuſus eſt, ait, Comes Radul„fus, & iterum relegatus eſt.„ Et hoc quid ad Comitem Theobaldum? Nonne quicquid de hac re promiſit, fideliter elaboravit, & efficaciter adimplevit? Ille vero deprehenſus eſt in aſtutia ſua, & cecidit in foveam quam fecit. An eſt hoc totum cur irrita faceret Rex pacta ſua, quæ diſtinxerunt labia veſtra? An propter hoc decuit incandeſcere iram Regis contra Deum, & Eccleſiam ejus, contra ſeipſum & regnum ſuum? Ita-ne propter hoc debuit oblivisci honoris ſui,

D ut ad debellandum hominem ſuum, quem non dico diffidaverat c, ſed nec ſubmonuerat, vel poſuerat ad rationem; mitteret fratrem ſuum, idque per Catalaunum, de qua potiſſimum civitate ſcitis quid Rex cum Comite Theobaldo pepigerit?

c

** al. addit.*

2 Sed Rex adhuc aliud * addidit, quod matrimoniis ſibi moliatur conjungere, “contra ejus fidelitatem, „Comitem Flandrenſem & Sueſſionenſem„. Et de fidelitate quidem ſuſpicio eſt, non certitudo. Porro inanes ſuſpiciones certis pactionibus præjudicare, quale ſit, vos videritis. Quamquam id omnino credendum non fuerit de tali viro. Numquid enim hoſtes ſunt Regis quibus alligatur Comes, & non magis homi-

d *A pactis non reſiliendum ob inanes præſumptiones.*

E nes ejus, & ejus amici? Nonne conſanguineus Regis, &, ſicut fatetur, baculus regni Comes Flandrenſis eſt? Quid ergo contra Regis fidelitatem facit ejus homo, & fidelis ipſius, ſi aliis ejus amicis ſuorum matrimoniis copulatur? Nonne, ſi quis ſimplici oculo rem, ut eſt, conſideraret, magna potius pax regni, magnumque robur, & magna poſſet putari ſecuritas?

3 Illud autem miror, quomodo Rex dicere non timuerit, “cognoſcere ſe quia noverim ego Comitem „Theobaldum in partem ſuam, contra Regem, Comi„tem Radulfum trahere attentaſſe„. Nam & viva voce nuntio noſtro plus dixit, quam ſcripſerit, quod mandaverim ſæpius dicto Radulfo maximam partem pec-

F catorum ejus me ſuſcipere, ſi vellet Comiti Theobaldo adhærere. Si natus eſt homo ille per quem iſta mandaverim, veniat, & arguat me palam: ſi ſcripſi litteras, proferantur in medium. Viderit ipſe cui crediderit: certus ego ſum quia numquam noverim quod

Purgat ſe a calumnia Regis.

---

a Roberto ſcilicet, de quo in epiſt. ſeq. in 224. num. 2. & in 304. In epiſt. 293. inter Cheſnianas, quæ eſt Ciſtercienſis Capituli ad Ludovicum Juniorem, conqueruntur Patres, quod Robertus Comes, ejus germanus, *comederit carnes in ſuis ipſorum grangiis* contra Ordinis interdictum. De Catalaunenſi eccleſia vide infra ad epiſtolam 224.

b Rufum cognominat Ordericus pag. 889. Ad eum epiſt. 342. præter tres ſequentes.

c Diffidare, eſt de fide, quam quis alicui debet, vel pollicitus eſt, recedere, & ſe hoſtem declarare.

d Barones Regis vocat Bernardus in epiſtola 224. num. 3. Hunc locum explicat Hermannus Tornacenſis pag. 304. ubi de Theoderico Flandrenſi Comite, qui *filiam ſuam promiſerat Henrico, Comitis Theobaldi filio, licet Rex Francorum conjugium niteretur diſſolvere, tertio gradu conſanguinitatis dicens eos invicem propinquos eſſe*. Aliud item matrimonium Theobaldus cogitabat, nempe filiæ ſuæ cum Comite Sueſſionenſi, infra in epiſtola 224. num. 4.

A quod imponit. Idem arbitror & de Comite Theobaldo, quia & ipſe omnimodis diffitetur. Videat proinde Deus, & judicet, quod nunc de ſuſpicione Comes Theobaldus arguitur ab eo qui manifeſte contra pactiones ſuas ipſum ſibi attraxit Comitem Radulfum, contra Dei præcepta, contra ſententiam ſummi Pontificis adultero & excommunicato communicans.

4 Ait quoque Rex: „Pene habuimus duos graviſſimos oppugnatores„. Et Propheta ſubſannans reſpondet: *Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* "Ecce, inquit, oppugnamur qui non oppugnavimus: „ perſecutionem patimur qui non perſecuti fuimus„. (Pſal. 13. 5.) Quis oppugnat, obſecro? quis oppugnat? quiſve perſequitur? Nonne Comes obſecrat, & humiliatur, honorare paratus ut Regem, ſervire & obſequi tamquam domino ſuo, obviae pro pace ſupplicans, & bonam Regis (quod in ſe eſt) ſibi conciliare ſatagens voluntatem? B Eſto quod non ſit ita, ſed magis Comes Regi mala omnia moliatur: nonne ad id, quod ſtatutum fuiſſe ſcitis, fuerat recurrendum? Sic enim inter ſe pepigerunt, ut, ſi qua de conventionibus illis controverſia, aut diſſenſio naſceretur, nihil mali ſibi invicem facerent, aut quærerent, donec coram nobis tribus pariter, & domino * Autiſſiodorenſi * ventilata res eſſet atque diſcuſſa, qui & tunc mediatores fuimus: & ſi quid emergeret controverſiæ, debuimus eſſe reconciliatores. At id modo omnimodis Comes flagitat, ſed Rex abnuit. C

(* al. Altiſſiodorenſi. * Ugone, et ut epiſtola 226.)

5 Denique eſto quod omnino male meruit Comes: ſed Eccleſia Dei quid meruit? Quid, inquam, meruit, non jam ſola Bituricenſis Eccleſia, ſed & Catalaunenſis, [a] etiam & Remenſis, etiam & Pariſienſis? Habeat Rex adverſus Comitem jus: ſed de quo jure, obſecro, de quo jure præſumit, ut Eccleſiarum poſſeſſiones & terras devaſtet; ut Chriſti ovibus paſtores præfici non permittat; ut his quidem electorum promotionem prohibeat; aliis vero (quod hactenus inauditum eſt) dilationem electionis indicat, donec univerſa conſumpſerit, donec diripuerit pauperum facultates, donec penitus deſoletur terra? An vos ei conſulitis talia? Mirum valde, ſi contra veſtrum conſilium fiunt D hæc: mirum magis, & malum, ſi veſtro conſilio fiunt. Etenim conſulere talia, manifeſte ſchiſma fabricare eſt, Deo reſiſtere, Eccleſiam ancillare, & novam in ſervitutem eccleſiaſticam redigere libertatem. Si quis Dei fidelis, ſi quis Eccleſiæ filius eſt, profecto ſtabit & opponet ſe, quoad poterit, murum pro domo Dei. Nam & vos ipſi, ſi pacem deſideratis Eccleſiæ, ſicut oportet filios pacis, quomodo non dicam tractatis ea, ſed vel intereſtis conſiliis tam malignis? Quicquid enim mali fecerit, meritò non Regi juveni, ſed conſiliariis ſenibus imputatur.

(a Eccleſiæ damno injurias ſuas perſequi indignum.)

Ad Joslenum Epiſcopum Sueſſionenſem. E

AN. CHR. MCXLIII

EPISTOLA CCXXIII.

Satisfacit Epiſcopo, cujus litteris præfixa talis erat ſalutatio: Salutem in Domino, & non ſpiritum blaſphemiæ. *Requirit nihilominus in eo majorem zelum ad vindicandas Chriſti & Eccleſiæ injurias.* (V. vitam S. Bern. lib. 3. num. 23.)

(Bernardi reverentia in Epiſcopos.)

1 Minime quidem ego ſpiritum blaſphemiæ habere me arbitror, ſed nec cuiquam malediхiſſe, aut maledicere velle me ſcio, Principi præſertim populi mei. Cæterum quicquid illud ſit quo ſe læſam veſtra dignitas judicat, peto veniam. Scio enim F qui dixit: *Blaſphemamur, & obſecramus.* Dico ergo cum beato Job: *Quæ locutus ſum, utinam non dixiſſem: & altera non addam.* Jam domino Abbati ſancti Dionyſii pro communi querimonia ſcribens, utrique veſtrum reſponderam, & putaveram me feciſſe ſatis. Et quoniam, ut video, nondum quievit indignatio veſtra; quę forſitan adverſus Eccleſiæ conculcatores juſtius incanduiſſet; etiam vobis dico, ſchiſmaticos vos, aut fomitem eſſe ſcandali, nec dixi, nec ſcripſi, nec credidi, & dico ſecurus: nec vereor quod me mea pagina arguat mendacii. Scrutamini eam, ſi placet: & ſi ita inveneritis, reum me fatebor grandis ſacrilegii; & revera, ſicut notatis, ſpiritu blaſphemiæ agitatum illa ſcripſiſſe.

(1. Cor. 4. 13. Job. 39. 35.)

2 Ne tamen humilis ſatisfactio ſpiritum videatur excludere libertatis, dolui, fateor, & doleo, quod nondum ea vos libertate qua deceret comperimus B Chriſti ulciſci injurias, Eccleſiæ defendere libertatem. Dolor iſte compulit me ſcribere dura, non tamen illa quæ impingitis. Putaveram ſiquidem (& adhuc putarem, niſi timerem vobis in hoc eſſe moleſtus) nequaquam ſufficere quod ſchiſmatis non eſtis auctores, niſi & eos qui ſunt, cujuſcumque dignitatis ſint, tota libertate pro viribus coerceatis, & eorum conſilium atque conſortium execretis. Putarem, inquam, gloriam vobis eſſe, ſi dicere poſſetis & vos: *Odivi eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo.* Numquid ſolum decebat zelus ille Prophetam, & non hodie quoque a Domini Sacerdote requiritur, de quo dicebat: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* C Optarem ſane (ut, ſalva veſtra ſerenitate, [b] id quoque eloquar) hunc zelum vos exercuiſſe in puerum [c] Regem, qui non tam pueriliter, quam crudeliter, ſine cauſa irrita fecit & veſtra ſane conſilia, & ſua pacta. Sine cauſa regnum ſuum conturbat; bella ubique cœlis terriſque ſuſcitat; Eccleſias vaſtat; ſacra temerat; exaltat iniquos; bonos perſequitur; perimit innocentes. Hæc, inquam, vellem vos dolere, his contradicere & reſiſtere, quod in vobis eſt. Sed meum non eſt magiſtrum docere Joslenum, minus autem reprehendere Epiſcopum, qui magis me & alios peccantes redarguere, & errantes corrigere debet. Eu quantum vos timeo. Clauſam habetis epiſtolam, qui de priore aperta male ſuſpicatus eſtis. D Nam ego quidem nihil in hoc aliud cogitavi, niſi quod ad diverſos ſcribentem neceſſe eſt, juxta conſuetudinem, epiſtolam cera [d] non claudere. Jam & pro hoc quoque veniam peto.

(Schiſmata coercere debent conſiliarii. — Pſal. 25. 5. — Pſal. 138. 21. — Vide quem zelum in Prælatis Eccleſiæ requirat.)

Ad Stephanum [e] Prænestinum Epiſcopum.

EPISTOLA CCXXIV.

AN. CHR. MCXLIII

Malefacta Ludovici Regis, & injurias in Eccleſiam, Epiſcopos, alioſque exponit.

1 Loquitur Jeremias ad Deum pro adverſariis ſuis, ita dicens: *Recordare, Domine, quod ſteterim in conſpectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis*: & infert: *Propterea*, inquit, *da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii.* (Jerem. 18. 20.) E Et adhuc alia in hunc modum æque gravia imprecatur illis. Quod propterea nunc apud veſtram reverentiam memorandum putavi, quoniam ſimile mihi aliquid cum Propheta video accidiſſe. Vos enim ſcitis quomodo ego quoque pro Rege ſteterim in conſpectu domini mei, corpore quidem abſens, ſed preſens ſpiritu, ut loquerer pro eo bonum. Bona ſiquidem pollicebatur. Nunc autem, ipſo reddente pro bono malum, cogor contraria ſcribere. Pudet erroris, & falſæ ſpei quam de eo conceperam; F & gratias ago quod pro eo ſimpliciter ſupplicans non fuerim exauditus. Putabam me deferre Regi * pacifico; &, ecce, invenior graviſſimo hoſti Eccleſiæ aſſentaſſe. Concul-

(* V. NOT.)

a De Bituricenſi id patet ex Notatione ad epiſtolam 216. de aliis intelligitur ex epiſtola 224.

b Serenitatis titulum quem ſuperius Regi Francorum tribuit in epiſtola 170. num. 3. hic tribuit Epiſcopo, ſed in aula Regis conſiliario, quo nomine etiam Innocentium ſalutat in epiſtola nunc 337. num. 2.

c Scripturæ more puerum vocat Ludovicum Juniorem, qui tunc conjugatus erat, & quidem duos ſupra viginti annos natus. Eadem vox eodem ſenſu in epiſtola 170. & alibi paſſim.

d Hinc in epiſtola 304. *Sigillum non erat ad manum.* Idem in epiſtola 402. Bernardi nomen & effigies ſigillo impreſſa erant ea epiſtola 284.

e Stephanus Prænestinus, ad quem etiam epiſtola 219. ex Ordine Ciſtercienſi cardinalis ab anno 1140. mortuus anno 1144. Ernaldus *Stephanum*, *totius modeſtiæ virum* appellat in lib. 2. de vita Bernardi num. 49. Eumdem laudat præter alios Joannes Sariſberienſis in Polycratici lib. 6. cap. 24. Catalaunenſem fuiſſe conjicimus ex hujus epiſtolæ num. 2.

Ludovici exceſſus.

Conculcantur apud nos ſancta, Eccleſia turpiter ancillatur. Nam & electiones Epiſcoporum prohibentur fieri; & ſicubi id præſumptum a clericis fuerit, Electus epiſcopari non ſinitur. Denique ſedet in triſtitia Eccleſia Pariſienſis, proprio deſtituta paſtore; & nemo eſt qui de ſubſtituendo alio mutire audeat.

a Non ſufficit ſpoliari bonis præſentibus domos epiſcopales: etiam in terras, & in homines manus ſacrilega circumquaque deſævit, totius inſuper anni ex eis ſibi reditus vindicando. Veſtra Catalaunenſis fecit quidem electionem; ſed qui electus eſt, a ecce, jam diebus multis debito honore fruſtratur; & ſcitis quam non abſque gravi gregis dominici detrimento. Commiſit Rex germano ſuo Roberto *vices Epiſcopi, & ille, in cunctis terris rebuſque Eccleſiæ poteſtative verſans, & pro vice ſua ubique haud ſegniter agens, infert cœlis quotidianas hoſtias, non plane pacificas, clamores pauperum, lacbrymas viduarum, planctus orphanorum, gemitus compeditorum, ſanguinem interfectorum. Verum anguſtus eſt malitiæ ejus ille Epiſcopatus. Remenſem invadit, atque in terra ſanctorum iniqua gerit, non clericis, non monachis, non ſanctimonialibus parcens. Denique ſanctæ Mariæ, ſancti Remigii, ſancti Nicaſii, ſancti Theoderici terras fructiferas, & villas pupuloſas ita in ore gladii devaſtavit, ut pene in ſolitudinem redegerit univerſas. Frequens in omnium auribus vox: *Hereditate poſſideamus ſanctuarium Dei*. Sic Rex emendat quod in Eccleſiam Bituricenſem Herodiano juramento commiſit.

*V. epiſt. 222 num. 2.

Pſal. 82.

3 Præterea Rex, nobis quidem non parum laborantibus, pacem cum Comite Theobaldo fecerat; firmæ (ut putavimus) amicitiæ fœdus inierat; & ecce, occaſiones quærit quomodo recedat ab amico. Atque hoc grande crimen quod impingitur Comiti, quia cum Baronibus * Regis de liberis ſuis contrahit matrimonia. Suſpecta eſt illi dilatatio charitatis; nec ſe putat Regem, ſi ſe amaverint Principes. Conjiciat prudentia veſtra quid animi erga ſubditos gerat qui de odio atque diſcordia, ſi fuerit inter ſuos, ſe æſtimat fortiorem. Videat, & perpendat ſi eſt hic homo a Deo, qui in ſuorum magis mutua ſimultate, quam charitate, confidit, cum charitas ſit Deus: quod minimè faceret, ſi ſapientiam illius haberet qui ait: *Fortis eſt ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio*. Propterea ergo pacis conventiones, & conſtitutiones manifeſtè tranſgreditur; nec tenet pacta ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Denique revocavit in domum ſuam, & ad conſilium ſuum virum adulterum & excommunicatum *, quem ea conſtituto ejecerat; &, pro exercenda majori malitia, aliis multis nequam æquè excommunicatis, perjuris, incendiariis, homicidis, Rex & advocatus Eccleſiæ adverſus Eccleſiæ (quod non eſt dubium) amatorem & defenſorem denuo ſociatur, juxta illud Prophetæ: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*.

*V. epiſt. 222

1 Joan. 4. 8.

Cant. 8. 6.

*Radulfum epiſt. 216. & ſeqq.

Pſal. 49. 18.

4 Ad hæc cogit ſuo more Epiſcopos ad maledicendum benedicendis, & iterum benedicendum maledicendis: & quoniam non obtemperatur pro ſuo libitu ſibi, circuit mare & aridam, ut inveniat juratores, quorum perjuriis, quos fortaſſis Deus conjungit, per homines ſeparentur. Qua fronte, obſecro, tantopere aliis præſcribere de conſanguinitate laborat homo cum ſua (quod palam eſt) tertio b fermè conſanguinitatis gradu permanens conſobrina? Et quidem inter filium Comitis Theobaldi, & Comitis Flandrenſis filiam; & item inter Comitem Sueſſionenſem, & filiam Comitis Theobaldi, ſi conſanguinitas ſit, neſcio; (ſcienter enim illicita matrimonia nec laudavi unquam, nec laudo) ſed ſciatis vos, & ſciat dominus meus, prohiberi horum nuptias. Si quo modo conjungi fas fuerit, exarmare Eccleſiam eſt, & multam illi ſubtrahere fortitudinem. Nec aliam puto adverſantium ipſis nuptiis intentionem, niſi ut in terris præfatorum Principum non poſſint habere refugium quicumque audebunt contradicere ſchiſmati quod minantur. Hucuſque zelus meus. Non poſſum enim ego emendare quod potui redarguere: potui & commonere eum qui poſſit. Zelus domini mei faciet hoc. Ipſum duxi neceſſarium in magno Eccleſiæ labore atque periculo compellandum; & per nullum dignius, quam per vos, qui ejus lateri & ſpiritui adhæretis. Apud quem, quæſo, habete me excuſatum, quod, Rege mutato, mutaverim ſtilum, qui ad ipſum Deum Dei Prophetam dixiſſe ſcitis: *Cum vero innocente innocens eris, & cum perverſo perverteris*.

Pſal. 17. 26

Ad Dominum EPISCOPUM Sueſſionenſem *.

*Joslenum

EPISTOLA CCXXV.

AN. CHR. MCXLIII.

Hortatur ad ſtudium pacis.

LAboravimus; ſed de profectu adhuc quæſtio eſt. Seminavimus multum, ſed intulimus parum. Fatemur nos eguiſſe veſtra opera, & præſentia. Verum quod eam non requiſivimus in tanta neceſſitate, per amicum communem ſancti Dionyſii Abbatem docebimini. Nunc itaque, ne de cætero diſſimuletis, ſed ſecundum ſapientiam vobis a Deo datam ſtudeatis quæ ad pacem ſunt, monemus ſanctam ſollicitudinem veſtram. Nam rogandus non eſtis pro tali re, qua utique conſtat non modo valde honorificari miniſterium veſtrum, ſed & turpari admodum, ſi negligitis. In indicta c celebritate apud ſanctum Dionyſium ſperamus videre vos.

Ad LUDOVICUM Regem Francorum *.

* al. unde ſupra

EPISTOLA CCXXVI.

AN. CHR. MCXLII.

Bernardus, & Hugo queruntur de pertinacia Regis in male cœptis: irritos eſſe ſuos in conciliando pace labores non ſine regni ejus exitio dolent.

LUDOVICO, Dei gratia, illuſtri Regi Francorum, & Duci Aquitanorum, Hugo * Autiſiodorenſis qualiſcumque miniſter, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, diligere juſtitiam, & judicare terram ſapienter.

* al. Altiſſiodorenſis

1 DIU eſt quod, egreſſi de domibus noſtris, expoſitis propriis utilitatibus pro pace veſtra & regni, fideliter (ſicut nobis Deus eſt teſtis) laboramus. Triſtamur autem quod aut nullum, aut exiguum noſtri laboris fructum adhuc tenemus. Adhuc pauperes clamant poſt nos; adhuc terra vadit quotidie in deſolationem. Quæritis quæ terra? Veſtra, non alia. Intra regnum enim, & contra regnum veſtrum, iſta omnia mala perpetrantur. Nam ſive amici, ſive inimici veſtri ſint qui de guerra iſta pauperantur, captivantur, conteruntur, non aliunde, quam de regno veſtro, ſunt. In quo manifeſte imminere jam jamque videtur ſermo Salvatoris dicentis: *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur*. Huc accedit quod ipſi diviſores & deſolatores vos conſtituerunt ſibi hujus nequitię caput & principem, quem præcipue debuerant metuere defenſorem, & ſentire ultorem. Nos * autem credebamus vos tactum a Deo, & illuminatum, tantam illorum nequitiam advertiſſe, & errorem veſtrum agnoviſſe; & cupere omnino conſiliis ſanioribus a laqueo iſto retrahere pedem.

Bellum & hoſtibus & amicis, ſed ſubditis maxime damnoſum.

Luc. 11. 17.

* al. tamen

2 Cæterum ab hac ſpe pene dejecit nos colloquium

a Gaufridus Catalaunenſis epiſcopus; de quo in epiſtola 66. mortuus anno 1142. in cujus locum electus Guido, de quo hic. Samſonem Remenſem archiepiſcopum, quod Theobaldo faveret, expulerant regii miniſtri, qui urbis eccleſias S. Mariæ, S. Nicaſii deprædabantur, & ſuburbanum S. Theoderici monaſterium. Nulla hic mentio (ut in epiſtola 222. n. 4.) de Pariſienſi epiſcopatu, in quo jam, Stephano mortuo, ſubrogatus erat Theobaldus.

b Hunc gradum Joannes Beſlius in Hiſtoria Comitum Pictavenſium pag. 145. ita explicat, ut Alienora, Ludovici Junioris conjux, Guillelmi Aquitaniæ Comitis filia, proaviam habuerit Aldeardem, ſororem uxoris Humberti II. Comitis Maurianenſis, proindeque materteram Adelæ, quæ fuit mater Ludovici Junioris.

c An indictus regni Optimatum conventus? an Indicti celebritas, quæ menſe Februario in feſto dedicationis apud S. Dionyſium colitur, ipſo die ſancti Matthiæ.

quium illud habitum nuper inter nos apud Corbolium *. Scitis enim quomodo, & quam irrationabiliter (ut pace veſtra dixerimus) a nobis tunc receſſiſtis. Unde factum eſt quod ſermonis illius, qui vobis in dicto noſtro diſplicuit, reddere ad liquidum rationem pro veſtra nobis turbatione non licuit. Quam ſi expectare placito corde dignaremini, forſitan cognoviſſetis & vos* quod nil vobis indecens, aut importabile dictum fuiſſet, ſecundum quod jam res veſtra proceſſit. Nunc autem ſine cauſa turbatus, turbatos nos, & confuſos, & quid faciamus dubios anxioſque tenetis, homines qui vobis bona cupiunt & quærunt. Quod non eſt aliud, niſi quia fraus iniquorum, & ſuſurri parum ſcientium hominum, dicentium malum bonum, & bonum malum, conturbant vos. Verum nos, etſi conturbati, non tamen omnino deſperati de auxilio Spiritus, quem veſtrum animum ſalubriter ſuper malis præteritis concuſſiſſe perſenſimus, adhuc ſtamus, & expectamus ut redeatis ad cor, & quod prudenter cœpiſtis, efficaciter compleatis. Hujus rei gratia miſimus fratrem cariſſimum nobis Andream a de Baldemento, qui vobis iſta plenius viva voce inſinuet, & quicquid ad hæc reſpondere placuerit, fideliter renuntiet nobis. Si autem perſiſtitis (quod abſit) non acquieſcere ſanis conſiliis, mundi nos ſumus a ſanguine veſtro. Deus non permittet Eccleſiam ſuam, ſive a vobis, ſive a veſtris diutius conculcari.

* Corbeil, ſupra Pariſios.

* al. quam.

Ad Episcopum * Sueſſionenſem.

* Joslenum, de quo ſupra.

EPISTOLA CCXXVII.

AN. CHR. MCXLIII.

Opem Epiſcopi perquam ſollicite & ardenter implorat.

SEmper quidem egui officiis amicorum, homo nimirum mente ſemper, & corpore miſerandus: ſed nunc maxime opus, & tempus miſerendi, cum, urgente conſcientia, & aggravata manu Domini ſuper me, duro me carceri b mancipavi, durus judex in memetipſum. Si adhuc pater eſtis, (nam fuiſſe vos fateor) ſentiat filius; & ille filius, in quo uſque ad hanc diem filialis erga vos affectus non tepuit. Scio, ſcio, difficile poſſe extorqueri clavam de manu Herculis; & ideo multum inſto, quia rem peto difficilem. At quanto difficilior, tanto violentior ad promerendam redhibitionem. Grandis me fatebor beneficii debitorem, grandis prorſus, ſi obtinuero. Nec ignoro, dare, quam accipere, beatius eſſe: ſed cedo neceſſitati, occurro periculis, anguſtiis conſulo, honeſti plane nunc aut diſſimulator, aut immemor. Cedens itaque honorabiliorem vobis, ut dignum eſt, partem, mihi verecundiorem aſſumo, non modo ad accipiendum inverecundior, ſed & importunior ad petendum. Peto ergo ſuppliciter, peto inſtanter, peto opportune, importune. Nec enim illud peto quod vos non deceat dare, aut me poſtmodum pœniteat accepiſſe; etſi ita petere modo minus me deceat. Nam, ſi liberatis pauperem a potente, in hoc nobis multum præſtabitis, vobis plurimum. Eja, monſtravimus affectum, rem vos ſcitis, fructum præſtolantur afflicti.

Act. 20. 33.

Ad Petrum Cluniacenſem Abbatem, conquerentem c quod ei non reſcriberet.

EPISTOLA CCXXVIII.

AN. CHR. MCXLIII.

Reverendo patri, & domino Petro, Dei gratia, Cluniacenſium Abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſeipſum quantulus eſt.

1 ITa-ne jocari libet? Dignanter ſane atque amicabiliter; ſed ſi ita luditis, ut non illudatis. Nolite mirari hoc. Nam ſuſpectum id mihi facit veſtra ipſa tam ſubita, & inopinata dignatio. Non enim multum temporis eſt quod, ſcribens ad vos, debita reverentia veſtram magnitudinem ſalutavi, & non reſpondiſtis mihi verbum. Nec multo ante rurſum ſcripſeram ad vos ex urbe Roma, & nec tunc quidem vel unum jota recepi. Modo miramini quod revertenti nuper de Hiſpania nugas meas denuo ingerere non præſumpſi? Quod ſi culpa eſt quacumque ex cauſa non ſcripſiſſe, ſine culpa profecto non erit noluiſſe, ne dicam contempſiſſe, reſcribere. En in quo pro me faceret juſtitia, (quia id a me flagitatis) niſi mallem occurrere gratiæ redeunti, quam retardare eam mihi, dum vel me inutiliter excuſare volo, vel alium accuſare. Sed hoc dixi, ne quid clauſum in mente retinerem quod ore non promerem, quod id vera recuſet amicitia. De cætero, quia charitas omnia credit, jam omnis ſuſpicio de medio fiat. Gaudeo quod recaluiſtis priſcæ amicitiæ recordari, & vel læſum revocare amicum. Libenter redeo revocatus. Felix qui revocor. Nullarum jam memor ſum injuriarum d. En ego, qui fueram veſtræ profecto ſanctitatis ſervus, & nunc, & ante. Gratias ago, optime locatus ſum, intimus vobis denuo factus, ſicut dignamini ſcribere. Si forte intepueram, ut arguitis, haud dubium quin velociter recaleſcam, fotus veſtræ viſceribus charitatis.

1. *Cor.* 13. 7.

2 Et nunc quod placuit ſcribere obviis manibus ſuſcepi. Legi avide, libenter relego, & placet ſæpius repetitum. Placet, fateor, jocus. Eſt enim & jucunditate gratus, & ſerius gravitate. Neſcio ſiquidem quomodo inter jocandum ita diſponitis ſermones veſtros in judicio, ut & jocus levitatem non redoleat, & auctoritas conſervata hilaritatis non minuat gratiam. Porro auctoritas ita ſervatur, ut illud ſancti viri merito vobis poſſit aptari: *Si quando ridebam, non credebant mihi*. Eja, reſcripſimus vobis, & puto jam jure exigimus ampliora, quam promiſiſtis. Dignum eſt ut ſciatis quæ penes nos ſunt. Decretum eſt mihi ultra non egredi * monaſterio, niſi ad conventum Abbatum apud Ciſtercium ſemel in anno. Hic fultus orationibus veſtris, & benedictionibus conſolatus, paucis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Propitius ſit mihi Deus, ut non amoveat orationem veſtram, & miſericordiam ſuam a me. Fractus ſum viribus, & legitimam habeo excuſationem, ut jam non poſſim diſcurrere, ut ſolebam. Sedebo, & ſilebo, ſi forte experiar quod de plenitudine intimæ ſuavitatis ſanctus Propheta eructat: *Bonum eſt*, inquiens, *expectare Dominum in ſilentio*. Et ne ſolus videamini mihi luſiſſe, puto jam non audebitis me de hoc ſilentio meo reprehendere, & more veſtro appellare ſoporem quod, ut puto, congruentius, ac magis proprie ſanctus Iſaias cultum juſtitiæ nominat, & de quo legitis in hoc ipſo

Quis jocandi modus etiam inter pios

Job. 29. 24.

Statuit Bern. deinceps non prodire.

* *V. Epiſt.* 227. & 245

Thren. 3. 26.

Iſa. 32. 17.

a Andreas iſte celebris fuit variiſque negotiis adhibitus. Subſcribit primariis litteris abbatiæ Caricampi in tomo 12. Spicilegii pag. 320. & cum Bernardo teſtis habetur concordiæ inter Ludovicum Juniorem & Algrinum Aurelianenſem archidiaconum initæ tomo 4. Cheſnii pag. 764. Poſt expugnatum a Ludovico Craſſo rege caſtrum Teuriacum, Theobaldus Carnutenſium comes eo marchiam ſuam amplificare volens, Andream de Baldemento, *terræ ſuæ procuratorem*, miſit ad regem, ut certis quibuſdam conditionibus illud obtineret, ut refert Sugerius in vita Ludovici Groſſi, eod. tom. 4. p. 301. In traditione eccleſiæ de Veteri Creccio, per Burchardum Meldenſem epiſcopum anno 1142. facta monaſterio S. Martini de Campis, ſit aliarum etiam rerum donatio per Stephanum Rorici filium, *Theobaldo Comite præſente, domno Andrea de Baudemento laudante ea quæ ad eum pertinebant*. Idem Andreas interfuit Concilio Trecenſi anno 1128. ex prologo Regulæ Templariorum. Confer epiſtolam 284.

b Id eſt monaſticæ reclusioni & ſolitudini, de qua in epiſtola ſeq. n. 2.

c Petri epiſtola, quæ huic occaſionem dedit, excidiſſe videtur. Nulla enim in editis huic Bernardinæ reſpondet. Vide alias Notas de anno, quo hæc epiſtola ſcripta eſt.

d Feſtive hoc dicit Bernardus, & nativo leporis ſui ſale. Injurias dicit occaſiones ſimultatis, ortas tum ex electione Lingonenſi, de qua in epiſtola 164. tum ex decimarum relaxatione Ciſtercienſibus ab Innocentio facta, de qua in epiſtola 283. His adde rituum monaſticorum diverſitatem, quæ cum aliis capitibus notatur in epiſtola ſequente, & in Apologia ad Guillelmum. Vide Notas fuſiores, & confer breves Notas ad epiſtolam 1.

Iſa. 30. 15. ſo Profeta, dicente Domino: *In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra*. Commendate me orationibus ſancti conventus Cluniacenſis, ſalutato prius ex me ſervo omnium, ſi dignum judicatis. A

PETRI VENERABILIS ad BERNARDUM Abbatem.

EPISTOLA a CCXXIX.

a — AN. CHR. MCXLIII.

Bernardi litteris humaniſſime reſpondet, ſimulque cauſas diſſenſionum inter Cluniacenſes & Ciſtercienſes exponit.

Singulari veneratione colendo, totis charitatis brachiis amplectendo, individuo cordis mei hoſpiti, domno BERNARDO, Claræ-vallis Abbati, Frater Petrus, humilis Cluniacenſium Abbas, ſalutem, ad quam ſuſpirat, æternam. B

1 QUoniam tam dulcibus, & jocundis amici litteris, quibus & ipſe jocundus & citus occurrere debuiſſem, tardus reſcriptor occuro, mirabitur fortaſſis ſolers ſanctitas veſtra, & ſegnitiei, vel contemptui, ut timeo, deputabit. Sed abſit utrumque; nec abſit tantum, ſed prorſus utrumque abeſt: cum fere nihil unquam, quantum ad litteras pertinet, vel libentius ſuſceperim, vel ſtudioſius legerim. Tarditatis cauſa ex parte exſtitit lator earum, qui, Cluniacum veniens, nec me ibi inveniens, cum ipſe non valde remotus, hoc eſt, Marciniaci [b] eſſem, litteras quas ferebat mihi nec detulit, nec miſit, ſed Cluniaci dimiſit. Et ne velut accuſare bonum virum videar; credo eum aut quibuslibet negotiis retractum, aut acerrimæ, quæ tunc incumbebat, hyemis auſteritate, ne me conaretur adire, deterritum. Moratus ſum & ego ibidem, tam nivibus, quam negotiis detentus per menſem; & vix in initio Quadrageſimæ domum redii. Suſcepi tandem a Subpriore, cui traditæ fuerant, litteras illas veſtras. Tractus eſt ſtatim animus; & cum in affectum veſtri multum ante caleret, longe amplius per eaſdem litteras flatu pectoris veſtri ſuccenſus, nihil ultra frigidum tepidumve ſibi ineſſe permiſit. Tractus, inquam, ſicque tractus eſt, ut quod numquam, niſi ſacrorum reverentia librorum me feciſſe memini, perlectam epiſtolam mox exoſculatus ſim. Et ut eos quos poteram, quia tunc non omnes poteram, in veſtræ charitatis affectum, more mihi ſolito, excitarem, circumpoſitis quibuſque, quod mihi ſoli legeram, relegi, eoſque erga vos in majorem dilectionis affectum pro viribus commovi. Recondi ſtatim eas, & argenteis, ſive aureis, quos, pro more mihi a Patribus relicto, ad opus eleemoſynæ mecum ferre ſoleo, adjunxi. Nec incongrue. Nam ſuper omne aurum & argentum veſtra mihi gratia, bona veſtra charitas eſt pretioſa.

Bernardi litteras avide legit & exoſculatur. — C — D

2 Reſcribere quod animo inſederat ſequenti die ſtatim volui: ſed a quotidiano, immo pene continuo exactore alia repoſcente prohibitus, conticui. Imperavit mihi plane ſilentium, cui reſiſtere non poteram, duriſſimus imperator; & cura multiplex infinitarum cauſarum, non uno tantum, ſed multis me diebus ſilere coegit. Tranſibant quandoque quindecim dies, quandoque integer menſis, quandoque continui menſes, quibus ſcribere ſemper nitebar; nec, imperatore jam dicto, permittebar. Rupi tandem importunum vinculum; & licet egre, jugum oneris, & ſceptrum exactoris furtim ſcriptitando ſuperavi. Ac ne ſuperfluus videar, tantopere excuſans tarditatem reſcribendi, ipſe excuſare coegiſtis, dum dixiſtis: „ Non multum temporis eſt, ex quo, ſcribens ad vos, coronam [c] veſtram debita veneratione ſalutavi, & non reſpondiſtis mihi verbum: nec multo ante rurſum ex urbe Roma vobis ſcripſeram, & nec tunc quidem vel unum jota recepi. Modo miramini, quod revertenti nuper de Hiſpaniis nugas meas denuo vobis ingerere non præſumpſi? Quod ſi culpa eſt quacumque ex cauſa non ſcripſiſſe, ſine culpa profecto non erit noluiſſe, ne dicam contempſiſſe, reſcribere. „ Hoc quidem vos.

E — *Moram ſeu tarditatem ſcriptionis excuſat.* — F

3 Sed quid ego? Iſtud plane. Negare, inquam, culpam quam imponitis nullo modo poſſem, ſi tanto amico primo ſcribenti reſcribere contempſiſſem. Fateor enim quod primum ſcribenti vere reſcribere debuiſſem: ſed, prout recolere poſſum, dum in Urbe moraremini, *ſcripſi ego prior, reſcripſiſtis poſterior vos. Non ergo ad me pertinuit reſcribere, qui prior ſcripſeram; ſed veſtrum fuit reſcribere, quia prior ſcripſeram. Et potuiſſem quidem ſcribere etiam reſcribenti; ſed plena, ſcriptoque meo ad unguem ſatisfaciens reſponſio veſtra ſilentium mihi impoſuit reſpondendi. Quod ſi ita eſt, culpa mihi impoſita me deſerens, vos incipit intueri; quia inculpabilem culpare, & ſarcina aliena, ne dicam veſtra, aggravare humeros fratris innocentis voluiſtis. Quod vero vice alia idem a me factum dicitis, quia rei memoria menti non ineſt, reſponſio deeſt. Quę ſi forte adeſſe potuerit, aut probabilis excuſatio, aut humilis ſatisfactio deeſſe non poterit. Sed addidiſtis: „ En „ in quo pro me faceret juſtitia. „ Et ego: Interim juxta cauſas præmiſſas pro me facit juſtitia, quia apud me non invenitur culpa. Jam, ſi non parcerem, & læſum, quod de vobis dixiſtis, amicum me vocare potuiſſem; & læſionis, vel injuriarum pœnam merito exigerem. Sed parco more meo; ſed cuncta, etiam non rogatus, remitto. Nullarum, ut dixiſtis, memor ſum injuriarum. Nam & hoc ad ſequentem materiam pertinet, ut qui notas ſimultates de multorum cordibus, non ludo, ſed ſerio excludere ſatago, & ad excludendum vos incitare intendo, prior ipſe omnibus indulgeam, & quod, ut alii faciant, laboro, ante ipſe faciam.

*Vide ſupra epiſt. 147.

4 Sed rurſum forte dicetis: Ita-ne jocari libet? Libet equidem, ſed vobiſcum. Vobiſcum certe, ſed non ita cum aliis. Nam cum quibuſdam aliis gravitatem excedere, vanitatem incurrere formidarem; at vobiſcum vanitatem non vereor; charitatem, ne labatur, perſequor. Unde dulce mihi eſt ſemper vobiſcum loqui, & melleam inter nos charitatis dulcedinem jocundis ſermonibus conſervare. Caveo enim, quantum poſſum, de illorum fratrum numero eſſe qui oderant Joſeph in corde ſuo, nec poterant ei quicquam pacifice loqui. Utinam & ſic (quod non glorians dico) omnes noſtri, veſtrique Fratres facerent, & a linea charitatis, qua ſola poſt Fidem, & Baptiſmatis ſacramentum fratres dicuntur, & qua ſpeciali conſanguinitate ſibi junguntur, non degenerarent, metuerentque quod ait Apoſtolus: *Periculum in falſis fratribus*. Utinam plane hoc omnes facerent, & cor a cogitatu doloſo; linguam, juxta Pſalmum quem frequentant, a verbo aſpero cuſtodirent. Videntur iſta, quæ præmiſi, magna promittere, & velut ad peragenda maxima ſe præparare. Sed ne de his illud uſitatum dicatur:

Geneſ. 37. 4. — *Charitatis & concordiæ amor in Petro.* — *2. Cor. 11. 26*

Quid tanto dignum feret hic promiſſor hiatu?

Horatius de arte poetica verſ. 138.

fateor me non tantum maximam, ſed nec magnam, nec modicam habere cauſam vobis ſcribendi: earum tamen rerum, quas magnas, vel maximas ſæculares æſtimant, & de quibus ſe magnos, vel maximos fieri poſſe filii ſęculi ſperant. Eſt tamen magna, & in tantum cauſas omnes præcellens, ut excellentior omnibus ab Apoſtolo dicatur: & ſi ejus nomen quæritur, ab eo charitas nominatur.

5 Hæc mihi tota, & ſola cauſa ſcribendi fuit; quam me perſonæ veſtræ integram ſervare confido; quamque noſtros, veſtroſque ſibi ad invicem melius ſolito ſervaturos, veſtro maxime ſtudio, non deſpero. Nam, quantum ad eam charitatem ſpectat quam vobis in abdito cordis mei jam ab antiquo reſervo, videtur mihi quod aquæ multæ, ut ſcriptum eſt, non poterunt eam exſtinguere, nec flumina obruere. Hoc in quibuſdam caſibus mihi ſępe expertus videor, quod aquæ multæ non poterunt eam exſtinguere, nec flumina obruere. Quando enim exſtingui, vel obrui poterit ſincerus erga vos, & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet ſiniſtri ru-

1. Cor. 12. & 13. — *Cant. 8. 7.*

---

a Hæc eſt epiſt. 17. l. 4. Exſtat alia ejuſdem argumenti in l. 1. nempe epiſt. 28.

b Marciniacum, *Marcigny* Virginum cœnobium ad Ligerim, a ſancto Hugone abbate Cluniacenſi fundatum.

c In ſuperiori epiſtola legitur, *veſtram magnitudinem*.

a rumoris rivulis,cum nec aquæ multæ decimarum a potuerint eum exſtinguere, nec impetus Lingonenſium fluminum obruere? Noſtis quod dico; nec ob aliud dico, niſi ut, conſtantis in amoris propoſito erga vos animi mei inſignia recolens, ſtabilem de cætero me eſſe poſſe prudentia veſtra præſumat. Præſumo & ego hoc idem de vobis, nec a cordis veſtri penetralibus me cujuslibet impulſu poſſe excludi confido. Sed cum uterque noſtrum Paſtor dicatur; cum ovilia noſtra non parva Chriſti multitudine ſint referta; cum utrique præcipiatur: *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui*;

Prov. 27. 23.

videndum eſt ſi pecus noſtrum nobis notum eſt; ſi valet; ſi languet; ſi debile; ſi robuſtum; ſi mortuum certe, vel vivum. Nam, cum dilectus ille Diſcipulus dicat: *Qui non diligit, manet in morte*, quid ego de languore pecudis meæ ſollicitor, cum eam jam mortuam eſſe cognoſcam? Si enim in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui odit! Si in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui detrahit? Ad quid hoc dico?

1 Joan. 3. 14

6 Cerno aliquot, tam de noſtris ovilibus, quam de veſtris, adverſum ſe invicem jurata bella ſuſcepiſſe; & eos, qui in domo Domini habitare unanimes debuerant, a charitate mutua deſciviſſe. Video eos de ejuſdem Domini eſſe familia; de ejuſdem Regis eſſe militia; eodem nomine Chriſtianos; eodem & Monachos nuncupari. Intueor non ſolum communis Fidei vinculo, ſed inſuper ejuſdem monaſticæ Regulæ jugo ſubmiſſos dominicum agrum multis, ſed diverſis ſudoribus excolere: & cum eos, ut dixi, Chriſtianum nomen conjungat; cum monaſtica profeſſio uniat; ſola eos mentium neſcio quæ occulta & nefanda varietas ſeparat; & ab illa ſincera cordium unitate in quam videntur congregati diſgregat. Et, o res plena lamentis, nec ullis lachrymarum fontibus digne deflenda! ſuperbum Archangelum de cœlis projectum rurſum cœleſtia occupaſſe, & qui in aquilone ſedem ſuam ſtabilire non potuit, in meridiana, hoc eſt, in ſplendidiore cœli parte, eam firmaſſe. Vere ita plane, ita ſe feciſſe gloriatur, quando, expulſo eo qui habitat in cœlis, & cujus locus non in mutuo rancore, ſed in fraterna pace factus eſt, mentibus hominum, profeſſione cœleſtium, exemplo ſplendentium, jure tyrannico principatur. Cumque fortem illum, atrium ſuum diuturna pace cuſtodientem, fortior ſuperveniens vicerit; cum mundi principem foras ejecerit; cum ſolium ejus, qui rex eſt filiorum ſuperbiæ, etiam in laicis Chriſtianis everterit, quibus putas planctibus erit dolendum, ſi everſum in aliis nequitiæ ſuæ thronum ſatan in monachorum cordibus erexerit? Abſit, abſit, ut ille qui ſic a Salvatore enervatus dicitur, ut ipſius etiam ancillis ligetur, ut ipſi a ſervis ejus velut avi illudatur; in tantum ipſe ſervis ejus & ancillis illudat, eiſque ut vilibus mancipiis dominetur.

Diſſidia inter Cluniacenſes & Ciſtercienſes indigna.

7 Sed cur ſibi adverſantur? cur ſibi detrahunt? cur ab invicem conſumuntur? Veniat, rogo, veniat materies litis in medium; & ſi quid juſtæ querelæ adverſum ſe invicem afferre potuerint, æquis decernentibus arbitris, terminetur. Quid exigitis, quæſo, frater a fratre? & ut in duobus nominatis omnium diſſidentium varietas comprehendatur, quid exigis, inquam, frater Cluniacenſis a fratre Ciſtercienſi, vel econverſo? Si urbes ſunt, ſi caſtra, ſi villæ, ſi fundus, ſi poſſeſſio aliqua terrena, vel parva, vel magna; ſi denique aurum, ſi argentum, ſi quęlibet quantitas, vel qualitas pecuniæ; dic, age, propone. Adſunt judices, non iniquitatis, ſed æquitatis, omnes hujuſmodi lites ſtatim dirimere preparati. Facile pax reformabitur, læſa charitas curabitur, poſtquam pro talibus, vel ſimilibus ortum fuiſſe tantum cordium diſſidium cognoſcetur. Sed video utrumque veſtrum omnia iſta abjeciſſe; nihil vobis in terris rendui feciſſe; pauperem Chriſtum beata paupertate ditatos vos ſequi propoſuiſſe. Non eſt ergo hic materies quam quærebam. Sed non deſinam,

Diſſidiorum cauſas proponit.

A non fatigabor; non quieſcam, donec ad fundum inquiſitę veritatis perveniam.

8 Eſt fortaſſe inter vos litis hujus cauſa, diverſa conſuetudo, varia monaſtici ordinis obſervatio. Sed ſi hæc, cariſſimi, tanti mali cauſa eſt, valde irrationabilis, &, quod ſalva utriuſque veſtrum gratia loquor, valde puerilis & ſtulta eſt. An non videtur vobis irrationabilis, puerilis, & ſtulta, quam omnis ratio deſtituit, & cui omnis ſanum ſapiens, contradicit? Nam, ſi varia conſuetudo, ſi multiplex rerum infinitarum varietas, Chriſti ſervos a mutua charitate divellere debet, quid jam pacis, quid concordię, quid unitatis, quid tandem de lege Chriſti non ſolum mo- B nachis, ſed & omnibus Chriſtianis reſiduum erit, de quo a magno Apoſtolo dictum eſt: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti?* Si, inquam, lex Chriſti, ideſt, charitas, ab omnibus diverſos uſus ſequentibus relinquenda eſt, nuſquam plane ultra quærenda eſt. Nuſquam enim inveniri poterit, poſtquam ab omnibus morem diverſum ſequentibus excluſa fuerit. Nonne, cariſſimi, totus orbis terrarum Chriſti eccleſiis jam ab antiquo refertus eſt? Cumque omnem pene numerum excedat multiplicitas Eccleſiarum ſub una fide & eadem charitate Deo famulantium, tanta pene apud eas invenitur varietas uſuum, quanta infinitas eſt locorum. Hoc in cantibus; C hoc in lectionibus; hoc in omnibus eccleſiaſticis officiis; hoc in veſtitu vario; hoc, pręter authentica quæ mutari non poſſunt jejunia, in jejuniis diverſis; hoc in univerſis ſimilibus, quæ pro temporum, locorum, gentium, regionum varietatibus, a Prælatis Eccleſiarum, quibus, ſecundum Apoſtolum, quantum ad talia pertinet, in ſuo ſenſu licet abundare, inſtituta ſunt. Relinquent ergo omnes iſtę Eccleſię charitatem, quia mutaverunt conſuetudinem? Ceſſabunt eſſe Chriſtiani, quia videntur in diverſis uſibus varii? Peribit ab his omnibus ſummum pacis bonum, quia unuſquiſque modo vario operatur bonum? Non ita ſenſit vita, & verbo Doctor Eccleſiæ Ambroſius, qui de jejunio ſabba- D ti loquens, quod Romæ ſervari viderat, & Mediolani Epiſcopus factus ſervari non invenerat, ait: „ Quando „ Romæ ſum, jejunium a Romana Eccleſia ſervatum „ cuſtodio: quando Mediolani, morem ejuſdem Eccleſię „ ſequens, non jejuno. „ Hinc & pater Auguſtinus bonę matris ſuę devotionem deſcribens, narrat eam, juxta morem quem apud Africanas eccleſias teneri viderat, oblationes ſuas contra Eccleſiarum Italię obſervantiam Mediolani voluiſſe offerre, ſed ab Ambroſio prohibitam fuiſſe.

1. Radix, diverſitas conſuetudinum.

Gal. 6. 2.

Eccleſiarum diverſi ritus.

apud Auguſt. epiſt. 54. novæ edit. al. 118. Auguſt. li. 6. Conf. cap. 2.

9 Sed quid in iſtis laboro? Fruſtra rem patentem multiplicibus teſtimoniis vel exemplis cingerem: maxime cum nec apud antiquos ipſius paſchalis temporis E diſſonantia, nec apud modernos ipſius ſacrificii Chriſtiani inter Grecos & Latinos nota varietas, charitatem lędere, vel ſchiſma aliquod unitatis gignere potuerit. Teſtes ſunt præcedentis rei Patres ſancti, & eorum quos Eccleſię reliquerunt approbati libri, quod alio tempore Oriens, alio Occidens, alio in eadem Britannię inſula Angli, alio Scoti Chriſtiani, ſcilicet, antiquiores, Paſcha Domini celebrabant. Teſtes ſumus & nos temporis noſtri, qui Romanam Eccleſiam, & totam Latinam linguam offerre Deo ſalutare ſacrificium azymi panis videmus; cum Greca Eccleſia, & maxima Orientis pars, ac barbarę, ſed Chriſtianæ gentes, ſacrificare de fermentato dicantur. F Cum hoc ita ſit, nec antiqui, nec moderni, propter tam celebres & famoſas uſuum diſſonantias, a charitate mutua deſciverunt; quia nihil quod fidem, vel charitatem læderet, in his omnibus invenerunt. Ad quid iſtud? Ut, ſi propter varios uſus veſtros, o fratres, animi variati ſunt; ſi propter diverſitatem conſuetudinum diverſificati ſunt; ſi propter alium, & alium morem ab Eccleſiarum Inſtitutoribus vobis traditum, a pacis vel unitatis charitate languerunt; tantorum Patrum tam venerandis exemplis in unum redeant; & more

a Hæc illa injuriarum capita de quibus Bernardus in epiſtola ſuperiori.

more ſanctorum, qui convaluerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, a charitatis ſuper omnem morbum formidando languore convaleſcant.

10 Sed dicetis: „ Aliter uſuum varietas accipienda „ eſt in diverſis Eccleſiis; aliter in ejuſdem Ordinis „ viris. Si Eccleſiarum multarum uſus, ſalva fide & „ charitate, variantur, mirum non eſt: ſed ſi ejuſdem „ propoſiti & profeſſionis homines non eumdem inſti„ tutionum morem ſervaverint, mirum eſt. „ Eſt-ne, inquam, hoc totum quod vos, cariſſimi, ab invicem dividit? Eſt hoc totum quod charitatem in vobis lædit? Eſt hoc totum quod filios pacis inter ſe pacificos eſſe non ſinit? Si laicus homo cum his qui oderant pacem pacificus erat, monachus homo cum monacho homine nefando duello certabit? Filius lucis filios tenebrarum, ne pacis bonum turbetur, diligit; filius lucis filium lucis, quod ad propoſitum, non ad monachum refero, impugnabit? Si hæc certe tota eſt animorum veſtrorum indignatio; ſi hæc tota charitatis læſio, facile curabitur; ſed ſi abſuerit obſtinatio. Attendite ergo, ne lucem ſenſuum veſtrorum propriæ ſententiæ amor obnubilet; quia unitatem aſſequi non meretur quiſquis non ipſam, ſed quod vult ipſe, tuetur. Unde rogo ut abſque ſtudio partium, & propriæ ſententiæ defenſandę, utrum hæc juſta diſſidii cauſa ſit, diſcutiatis; & cum injuſtam eſſe cognoveritis, diſciſſos animos uniatis. Nam, ecce, ſub eadem Regula uterque veſtrum militat; qua ſpeciali militia ſalutem æternam ſe quiſque veſtrum poſſe conſequi ſperat. Quod ſi neuter veſtrum ſpe ſua fruſtratur, neſcio quis locus diſcordię, quis diſcidio, quis oblocutioni ſupereſſe jam poſſit.

11 Dixiſtis enim mirum eſſe, ſi ejuſdem propoſiti, & profeſſionis homines non eumdem inſtitutionum ſervaverint morem. Ad quod ego: ſi ejuſdem propoſiti & profeſſionis homines non eumdem inſtitutionum morem ſervaverint, & tamen obſervationibus diverſis ad eamdem ſalutem & æternam vitam pervenerint, quid refert? Quid plane refert, quid obeſt, ſi vario tramite ad eamdem regionem; ſi multiplici via ad eamdem vitam; ſi multiplici itinere ad eamdem quæ ſurſum eſt Jeruſalem pervenitur; quæ eſt mater noſtra? Si enim tu, o Cluniacenſis, Ciſtercienſem, aut tu, Ciſtercienſis, Cluniacenſem in aſſumpto propoſito errare cognoſceres, & juxta Scripturam per viam quę videtur hominibus recta ad interitum tendere prævideres, juſta, fateor, tibi eſſet cauſa fratrem corrigendi, revocandi; aut, ſi audire te nollet, objurgandi & deteſtandi. Tunc certe, ſi obloquereris, ſi contradiceres, ſi & odires, te juſte judicare, te recte agere confiterer; maxime cum de talibus audiam magnum Prophetam Deo dicentem: *[Pſal. 138. 21]* *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi.* Gratularer inſuper, te non *[Prov. 6. 4.]* ſurdum eſſe auditorem Scripturæ dicentis: *Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum; ne des ſomnum oculis tuis, [Jerem. 48. 10.] nec dormitent palpebræ tuæ:* & illius: *Maledictus qui prohibet gladium ſuum a ſanguine.* Tunc juſtas plane odiorum tibi cauſas eſſe faterer, & ad debellandos *[1. Tim. 4. 2.]* hoſtes Dei, & eos qui, ſecundum Apoſtolum, in hypocriſi faciunt mendacium, greſſus tuos & ego accinctus zeli gladio comes individuus comitarer. *[* ſupple, Regula.]* At nunc, cum ſub eadem * variis, ſed ſacris inſtitutis utrumque veſtrum de terris ad cœlos tendere videam, & per diverſas ſemitas ad idem bravium tendentes ſic currere, ut comprehendatis; non ſupereſt tibi, ut mihi videtur, cauſa aliqua indignandi, non odiendi, non obloquendi.

12 Sed exigis adhuc ut quod dixi probem; & quomodo ſub eadem Regula, vel ejuſdem Regulæ profeſſione, per diverſos tramites tuto monachus incedere poſſit oſtendam. Ad quod mihi perfacilis patet reſponſio, & auctoritas juncta rationi non deeſt: poſſe & te Cluniacenſem tuo uſu, & te Ciſtercienſem tuo more, & feliciter per viam mandatorum Dei currere, & felicius ad finem curſui debitum pervenire. Et quia eam quæ ſemper in talibus præmittenda eſt auctoritatem pręmiſi, præmittatur & in hac ſerie ipſa; nec ratio modico ſaltem intervallo disjungatur ab ipſa.

13 Sed quid objicis, frater? „ Dico ejuſdem Re„ gulæ profeſſos ejuſdem Regulæ mandata non ſimi„ liter obſervare. „ Verum eſt, inquam, quod dicis, ejuſdem Regulæ mandata in quibuſdam capitulis ab ejuſdem Regulæ profeſſis diſſimiliter obſervari. Sed ne hujuſmodi monachos propter iſta reos exiſtimes; ne hac de cauſa prævaricationis arguere audeas, audi cœleſtem, immo Regis cœlorum auctoritatem: *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit.* *[Luc. 11. 34.]* Audi & Apoſtolum: *Omnia veſtra in charitate fiant.* *[1. Cor. 16. 14]* Audi & Patrem Auguſtinum: Habe charitatem, & *[Unam Regulam diverſimode obſervari poſſe.]* fac quicquid vis. Audi & ipſum Regulæ ſcriptorem, immo ipſius Regulæ dictatorem Spiritum-ſanctum: „ Sic, inquit * Abbas omnia temperet, atque diſpo„ nat, ut animę ſalventur; & quod faciunt fratres, *[* Reg. S. Bened. c. 41.]* „ abſque murmuratione faciant. „ Et quid clarius; quid apertius; quid lucidius? Nonne ipſa verborum ſerenitas abſque omni prorſus nubilo ſe eſſe oſtendit, & clariſſimam veritatis lucem, remoto omnium nubium velamine, mortalibus manifeſtat? Ecce, Magiſter cœleſtis totum corpus tuum, o frater, ſimplicitate oculi, hoc eſt, univerſa opera tua puritatis intentione lucida eſſe docet: ecce, poſt ipſum ſummus Eccleſiæ Doctor omnia tua in charitate fieri præcipit: ecce, maximus poſt Apoſtolos Eccleſiarum inſtructor, omnem tibi quę volueris faciendi poteſtatem, charitate manente, concedit: ecce, ipſe, cui inniteris, Benedictus Pater, Abbatem ſic omnia temperare jubet, ut animæ ſalventur, & murmur abſit: & ſaluti ſub eadem Regula diverſa ſequentium metuis? Nonne cernis tutiſſimos ab omni periculo, quorum (& quod majus eſt) præcepta a quamlibet varietatis mobilitate, vel culpa, intentio ſalvandi animas juxta ipſam Regulam excuſat?

14 Sed jam, ut & ipſa ratio auctoritatibus præmiſ- *[Capitula quædam in quibus ...]* ſis in omnibus famulari intelligatur, eique indiviſibiliter cohærere, ſubjungantur aliqua de inſtanti quęſtione capitula, in quibus ſimplici oculo, ſincera charitate, ſalvandarum animarum intentione quædam mutata monſtrentur. Nam, his demonſtratis, nihil, ut arbitror, quantum ad præſens negotium pertinet, tibi quærendum relinquam. Simplici namque oculo tu *[Novitiorum admiſſio.]* uteris, qui nonniſi poſt annum novitio aditum clauſtri aperis; quia, juxta Apoſtolum, & Regulæ verba *, *[1. Joan. 4. * Reg. S. Bened. c. 58.]* ſpiritum noviter venientis, utrum ex Deo ſit, per totius anni ſpatium perſcrutaris. Simplici oculo & tu uteris, qui advenientem infra ejuſdem anni metam ſuſcipis; quia eum per tantum temporis dilatum ad priſtinas fęces, & ad prioris vitæ deteſtanda mala redire formidas. Simplici oculo tu uteris, qui duabus *[Veſtes.]* tunicis, & duabus cucullis, vel ejuſdem generis paucis additis veſtibus contentus es: quia, etſi non pręceptum *, conſilium tamen, vel exiſtimationem ſcri- *[* Ibid. c. 55.]* ptoris Regulæ ſequi, quam alterius generis veſtes addere, vel aſſumere, maluiſti. Simplici oculo & tu uteris, qui uſum mediocrium pelliciarum admiſiſti: quia debilibus, quia infirmis, quia delicatis, quia omnibus quantum ad frigidiores terrarum partes pertinet, ne murmurarent, ne languerent, ne, rationabili neceſſitate ſubtracta, & aliqui a propoſito recederent, pro- *[Transfugarum receptio.]* vidiſti. Simplici oculo tu uteris, qui nonniſi tertio fugitivos revertentes recipis; quia & ipſa Regulæ * *[* Reg. c. 29.]* verba conſervare, & a frequenti fuga ſtultos vel inſtabiles monachos ſtudes, negato demum reverſionis aditu, deterrere. Simplici oculo & tu uteris, qui pluſquam tertio monachum redeuntem recipis: quia times ne, venia denegata, expoſitus hoſtibus pereat, & ovem vagabundam lupus, qui & clauſas rapere ac diſpergere ſolet, interimat.

15 Simplici oculo tu uteris, qui abſque exceptione aliqua regularia jejunia, tam æſtatis, quam hye- *[Jejunia.]* mis obſervas: quia & prout ea tradita ſunt vis conſervare, & prolixioris abſtinentiæ cumulatiorem fructum recipere. Sed, quod puro charitatis animo loquor, octo diebus Natalis Domini, Epiphania, Purificatione, qui vere per omnia dies Dominici ſunt, jeju-

Digitized by Google

A jejunia a quibuslibet obſervari non ſatis approbo. Simplici oculo & tu uteris, qui & hos dies, quos prædixi, & omnem authenticam duodecim lectionum ſolemnitatem ab hac regularium jejuniorum conſuetudine excipis; quia ipſum Dominum; quia Apoſtolos; quia quoſdam alios Sanctorum & ſic honorare conaris, & omnium pene Religioſorum ſic jejunantium

Labor manuum.

morem imitari proponis. Simplici oculo tu uteris, qui opus manuum ſecundum Regulæ præceptum obſervas; quia & Regulæ * obedire, & otioſitatem inimicam animæ, ſecundum ejuſdem Regulæ dicta, talibus exercitiis, tam ſacris non ſolum monachicis, ſed & apoſtolicis inſtitutionibus vis cavere; &, in quantum facultas datur, juxta Patres antiquos, & vitæ neceſſaria providere. B Simplici oculo & tu uteris, qui hoc opus manuum ex parte poſtpoſuiſti; quia non in ſylvis, nec in deſertis, ſed in medio urbium & caſtrorum conſtitutus, & undique populis circumſeptus, nec toties, & toties ire, ac redire, horum cauſa operum, per promiſcuam utriuſque ſexus multitudinem abſque aliquo vel plurimo periculo potes; nec inſuper opportuna loca, ubi talibus exerceri operibus poſſis, plerumque poſſides. Sed ne inimica religioſis otioſitas, te vacante, locum tibi nocendi inveniat; aut ubi, & quando potes manibus operaris; aut ubi non potes, opus hoc manuum operibus divinis per vices variando compenſas: C ſicque, ne domum pectoris tui vacantem nequam ſpiritus ſibi vindicet, quibus potes ſacris ſtudiis totum vitæ tuæ tempus occupas.

* Ibid. c. 48.

Hoſpitum ſuſceptio.

16 Simplici oculo tu uteris, qui in omnibus advenientibus, vel diſcedentibus hoſpitibus, inclinato capite, vel proſtrato omni corpore in terram, Chriſtum adoras, eiſque univerſis pedes abluis; quia præcipuum hoſpitalitatis bonum, ſecundum Evangelii & Regulę decreta *, ſummo excolere ſtudio, ut decet, ſatagis, & tam ſanctę humanitatis exhibitione condignam mercedem tibi vindicare contendis. Simplici oculo & tu uteris, qui non ante omnes hoſpites proſterneris; qui D non omnibus pedes abluis; quia impoſſibile omnino tibi eſſet ante tantam hoſpitum multitudinem aſſidue advenientem ſemper in terram proſterni, omnibus pedes abluere: in tantum ut, ſi ad iſta continue vacare velles, cunctis aliis Ordinis tui exercitiis omiſſis, nec iſtud ſolum explere valeres. Et quia quod impoſſibile tibi eſſe perſpicis, omittis, quod hoſpitum ſuſceptioni neceſſarium eſt pro viribus exhibes, eoſque quo potes honore proſequeris; a jam dictis, quæ explere non vales, ſimplicitate oculi excuſaris. Simplici oculo tu uteris, qui menſam Abbati cum hoſpitibus & peregrinis ſemper eſſe vis; quia & Regulæ obedire *, & hoſpitibus tibi humanius deſervire videris. E Simplici oculo & tu uteris, qui menſam Abbatis non ſemper cum hoſpitibus, ſed ſemper cum fratribus eſſe decernis; quia multorum Abbatum (ut mitius loquar) profuſioni, qui hoſpitum occaſione ſibi propitii, ſuis impii eſſe ſolebant, cum ad menſam communem revocando mederis.

* Reg. c. 53.

* Reg. c. 56.

Auſteritates.

17 Simplici oculo tu uteris, qui, velut Eſdras legem; qui, velut Machabæi ruinas templi Dei, ſic tu monaſtici Ordinis plurima detrimenta, multaſque in multis multorum monaſteriorum morumque ruinas reparare laboras; & delicatis magis, quam neceſſariis condeſcenſionibus exploſis, ad antiqui & primi fervoris morem noſtrorum temporum teporem revocare F contendis. Simplici oculo & tu uteris, qui ita & Regulæ, & Ordinis mandata moderaris, ut, ſecundum ejuſdem Regulæ verba *, ſit & quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant; ut qui pane non poteſt, lacte ſaltem, ne vitam perdat, alatur; & qui anhelis curſibus propoſitum bravium comprehendere non valet, lento ſaltem pede ad illum pertingere doceatur: quia non minus patriæ inhabitator dicitur qui ad eam poſt annum, quam qui poſt menſem revertitur. Quod tamen, ſalvo itinerantium diverſo labore, dico: quia, juxta apoſtolicam vocem, unuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Habes tu hujus propoſiti tui Benedictum auctorem; cujus licet

* Reg. c. 64.

1. Cor. 3. 8.

A ſcripta, ubi charitas jubet, ipſo teſte, minime ſequi cogaris, ſequi tamen, quia tanto viro congrua viſa ſunt, devotione laudabili delectaris. Habes & tu inſtitutionum tuarum eumdem Benedictum auctorem, qui ad finem charitatis univerſa ſcripta ſua redigi præcipit, & animarum ſaluti quoquo modo, iſto, vel illo ordine inſervire. Habes & Maurum, præcipuum inter ejus diſcipulos diſcipulum, qui ab eo miſſus ad Gallias, aliqua, vel multa de ejus Regula eo quem ſupra ſcripſi oculo legitur immutaſſe. Habes & plurimos poſt ipſum monaſteriorum Patres, quos Spiritu Dei pro temporibus, pro locis, pro perſonis, ad moderanda ſæpe dictæ Regulę ſcripta actos eſſe, & B vita pręcellens, & innumera tam in vita, quam poſt mortem a Deo per ipſos facta miracula, luce clarius manifeſtant.

Regula S. Bened. regulæ charitatis ſubjicitur.

18 Et quid ultra dicam? Simili ratione per reliqua omnia quæ videntur diverſa capitula currente, ſimplicem oculum, quem alius charitatem, alius ſalvandarum animarum intentionem nuncupat, ubique reperies; & hoc modo nihil diverſum, nihil diſſonum, quia per charitatem fiunt omnia unum, in his quæ varie ſervari videntur invenies. Iſtis adjicio, quod tamen omnibus patet, nihil pene talium in Regula præceptum, ſed cum conditionis additamento, & Abbatis temperamento prolatum. Quod etiam ſi im- C perative dictum fuiſſet, nequaquam ſimplici oculo, ideſt, charitati evangelicæ pręjudicare potuiſſet. Talia enim, ut noſti, de numero pręceptorum mobilium ſunt; & quando charitas imperat, abſque aliquo tranſgreſſionis timore movenda ſunt. Nec ſuſpecta eſſe debet hoc reſpectu Regulam profeſſis Regulę prævaricatio, quia Regula illa illius ſancti Patris ex illa ſublimi & generali charitatis regula pendet, ex qua, & in qua, juxta Veritatis verba, *univerſa lex pendet, & Prophetæ*. Quod ſi univerſa lex tunc, & illius Regulæ lex. Monachus ergo Regulam Patris Benedicti profitens, tunc eam vere ſervat, quando in ſervatis, vel mutatis quibuslibet ejus capitulis, D charitatis legem ubique conſervat.

19 Quid igitur? Si hæc certe, o fratres, tota mutui erat cauſa diſſidii, nonne jam vobis prorſus excluſa videtur? Nonne jam fraterna pace uniri debent corda monachorum, cum varia illa, propter quæ diſciſſa fuerant, ſimplex fecerit charitas unum? Nonne multa unum facit, quæ ſub uno monaſtici Ordinis, vel unius Regulæ propoſito diverſa, ſed bona ſequentes, ad unum ſummi boni, vel ſempiternæ vitæ debitum finem perducit? Fiat ergo pax, o Jeruſalem, in virtute tua, ut ſequatur & abundantia in turribus tuis. Sed ne forte inveniamur de illis eſſe qui dicunt, pax, pax, & non eſt E pax, ſcrutemur ſi qua adhuc divortii cauſa ſuperſit, ne forte, nobis dormientibus, ac ſecuris, repentinus de caverna ſua anguis exſiliat, & aliquem ex noſtris, vel veſtris incautius quieſcentem mordeat.

2. Radix diſſidiorum diſcrimen veſtium.

20 Fortaſſis enim veſtes iſtæ coloris diverſi incentivum diſcordiæ præſtant, & multiformis varietas veſtium varietatem quoque parit & mentium. Nam, ut pene aſſidue cerno, & omnibus ipſis quoque negligenter intuentibus advertere perfacile eſt, niger (ut ſic dicam) monachus album fortuitu occurrentem obliquo ſydere reſpicit; albus nigrum vix media oculi parte & quando ſe ingerit contuetur. Vidi plurimos, non F recordor quoties, de nigrorum numero occurrentem quempiam album, quaſi monſtrum ridentes, & velut ſi chimæra, vel centaurus, vel portentum aliquod peregrinum oculis ingereretur, voce, vel geſtu corporis ſe ſtupere ſignificantes. Vidi e converſo loquaces prius, & multa paſſim occurrentia ad invicem conferentes albos, nigro quolibet adveniente, ſubito obmutuiſſe, & velut ab hoſtibus hoſtium ſecreta rimantibus, ſilentii ſibi remedio præcaviſſe. Intuitus ſum utriuſque generis hominum linguas tacentes; oculos, manus, pedeſque loquentes; & quod voce, ne proderentur, indicare nolebant, geſtuum ſuffragio clarius inclamaſſe: vocem mutam, membra loqua-

cia-

çia ,& perverſo naturæ ordine, lapidibus clamoſos, homines hominibus taciturnos. Recordatus ſum ſæpe, talia videns, illius Salomonici verbi, quo de ſimili hominum genere ſatetur: *Annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & in omni tempore jurgia concitat*. Et, o peſſimi Angeli, & a Deo projecti, pravum & pertinax conſilium! qui, nolens ſe ſolum æternæ paci periiſſe, ſocios ſibi ſuæ perditionis undecumque acquirit; &, ut glorioſiore palma lætetur, cedros, vel abietes paradiſi Dei, cujus ipſe olim colonus exſtitit, violento nequitiæ ſuæ impulſu ſubruere conatur. Dolet ſibi periiſſe hæreſum palmam qua priſcis temporibus Eccleſiam Dei ſcindere conſueverat; & videns ſe fidem nullo jam pacto lædere poſſe, Spiritu Dei eadem fide replente orbem terrarum, ad charitatis mutuæ læſionem totum conatum convertit. Nam, quia, ut infideles ſint, hominibus Chriſtianis jam perſuadere non poteſt, toto conamine, ne ſe invicem diligant, elaborat. Jam Arii, jam Sabellii, jam Novati, jam Donati, jam Pelagii, jam antiquioris horum execrandi Manichæi ſecta periit; jam innumerabilium hæreticorum næbulæ lucem fidei obumbrantes, Dei flante ſpiritu, evanuerunt, & meram nobis diem, omni remota caligine, reliquerunt: ſed his ſuccedens africus turbo, omnia ſubito turbare contendit: & quia fidem prævaluiſſe cognoſcit, læſione charitatis priſtina damna recompenſare molitur.

Prov. 6.13.

Dæmon in oppugnanda ſi de fruſtratus, charitatem aggreditur.

21 Sed ut, deploratione omiſſa, ad ea quæ cœperam ſtilum reducam, cur tibi, o albe monache, nigredo fratris tui, non mentis, ſed veſtis, execranda videtur? Cur tibi, o niger monache, albedo fratris tui, non mentis, ſed veſtis admiranda creditur? Nonne uterque veſtrum de ovibus Paſtoris illius eſt qui dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnoſco eas, & ſequuntur me; & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam de manu mea?* Et quis umquam paſtor, non dicam Deus, ſed vel homo, de velleribus ovium ſuarum diſcoloribus diſputavit? Quis unquam cauſatus eſt? Quis unquam magis albas, quam nigras; nigras, quam albas, ſuas eſſe oves judicavit? Quis unquam, non utrum nigræ, vel albæ, ſed utrum nigræ, vel albæ de eodem ſuo grege eſſent, attendit? Et, o malitia hominum! &, o innocentia pecudum! o conſtans in ſua origine creata in brutis animalibus ſubſtantia! o perverſa in rationali animante natura! quis unquam albus aries nigrum dedignatus eſt? quæ unquam ovis nigra albam deteſtata eſt? Nonne communiter, nonne pacifice, nonne omnino tranquille, ſine omni multiplicis coloris quæſtione, abſque omni inquietudine, caulas paſtorales replent? Et quidem aliquando aries arietem cornibus impetit, ovis ovem crebris pulſibus tundit: ſed hos, vel has non varietas coloris ad pugnam excitat, ſed innata cunctis animalibus, ac modo quolibet ira excita provocat. At nunc, ut video, ſtolidior pecude homo, in honore poſitus, non intelligit; & (quod magis deflendum eſt) monachus homo a charitatis unitate vario variatus colore ſeſe disjungit. Noli, noli, oro te, frater, ſi ovis Chriſti eſſe cupis, vario de vellere cauſari; quia nullum de ovili ſuo Paſtor ille projicit, niſi quem, non coloris varietas, ſed fidei, vel charitatis læſio ab ovium ſuarum grege ſecernit. Non, inquam, ſecernit quempiam ab ovili ſuo propter colorem qui de tam remotis regionibus, de tam diverſis religionibus, in uno Chriſtianæ fidei ovili Judeum congregavit pariter & Gentilem.

Joan. 10. 27.

22 Hoc fortaſſis docuit & patientia illius ſancti Patriarchæ Jacob, qui decies a Laban immutatam mercedem æquo animo tulit; & nihil differre inter album & nigrum, vel varium pecus, eodem boni paſtoris animo & cura multicolorem gregem paſcendo monſtravit. Et cum dicat Apoſtolus: *In Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura*; & alio loco: *Ubi non eſt Gentilis & Judæus, circumciſio & præputium, Barbarus & Scytha, ſervus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus*; quis puerilis animus in tantum deſipere potuit, ut vel variarum veſtium colorem, vel diverſum conſuetudinum morem, ſervata nova creatura in Chriſto, aliquid, quantum ad ſalutem, differre putaret? Quod ſi quantum ad ſalutem nil refert, cur varius veſtium color monachos ſeparat? cur ſchiſma generat? cur animo dividit? cur charitatem lædit? Non eſt, non eſt cauſa aliqua, non ratio ulla, non dico audiendi, non dico dividendi, ſed nec grunniendi in iſtis. Habes tu idoneum defenſorem albedinis tuæ ſimplicem, ut ſupra dixi, oculum conſcientiæ tuæ: quo, ne longo temporis uſu niger inductus, putaret non niſi ſub atro colore ſuo monachum eſſe poſſe, albam cucullam & tunicam induiſti: & quia ſub nigrorum habitu innumerabiles hujus Ordinis tepefactos a propoſito cernebas, ad majorem, & novum monaſticæ religionis fervorem, hoc hactenus inuſitato veſtium candore excitare arte laudabili voluiſti. Habes & tu non diſſimiliter probabilem auctorem nigredinis tuę, longiſſimum a Patribus traditum conſuetudinis morem, quo tutior tibi videris ſequendo vetera, quam adinveniendo nova. Habes uterque utriuſque coloris tui inexpognabilem propugnatricem ipſius communis Regulæ vocem *, quæ præcipit ut de veſtium colore, aut groſſitudine non cauſentur monachi, ſed illius coloris, aut qualitatis veſtibus utantur quæ in provincia, qua habitant, vel facilius inveniri, vel levius comparari potuerint. Tuetur ergo albedinem tuam ratio ſupradicta, vel fortaſſe major, quam nondum novi, aliqua: tuetur & nigredinem tuam paterna auctoritas, quæ omni rationi æquipollet, & quam inferiorem judicari ab aliquo ſanum ſapiente non decet.

Gen. 41. 7.

Gal. 5. 6.

Coloſſ. 3. 11.

* Reg. S. Bened. c. 55.

23 Et cujus Patris exemplum ad hoc afferendum afferre potero? Et quem majorem magno Martino reperire valebo? Ille, inquam, ille magnus Martinus monachus & Epiſcopus, nigrarum colorem veſtium ſuis veſtibus dedicavit, de qua re ſic in ejus vita legitur: „ Quem cum nigro ac pendulo pallio circumtectum contigua de latere jumenta vidiſſent, paululum in partem alteram paveſactam ceſſerunt. „ Quod vero monachus fuerit, monaſterium quod non longe ab oppido Pictavienſi; monaſterium quod Mediolani; monaſterium quod ſibi Turonis conſtruxit, teſtantur. Ecce monachus Martinus; ecce nigris veſtibus contectus Martinus. Sed quid & de his Hieronymus in epiſtola ad Nepotianum miſſa ſcribit? „ Veſtes, ait, pullas æque ut candidas devita. „ Monens eum, ſcilicet, ut faſtum, vel jactantiam caveret, non ſolum in candidis veſtibus, quibus tunc magis ſæculares utebantur; ſed etiam in pullis, quibus illius temporis religionis profeſſores uti conſueverant. De his admirandus ille Nolanus Epiſcopus, Paulinus, jam dicti Martini, Ambroſii, Auguſtini, Hieronymi contemporaneus ac familiaris, multiſque ſæpe ab ipſis, ſed & a magno Papa Gregorio laudibus prædicatus, iter cujuſdam nobiliſſimę, ſed ad religionis monaſticæ propoſitum, nuper converſæ ſeminæ deſcribens, ſic in epiſtola Sulpicio Severo directa loquitur: „ Vidimus gloriam „ Domini in illo matris & filiorum itinere, uno quidem, ſed longe diſpari cultu. Macro illam & viliore aſellis burico ſedentem, tota hujus ſæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant, circumflui „ Senatores proſequebantur: carrucis nutantibus, „ phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus, gemente Appia atque ſulgente. Sed Splendoribus vanitatis prælucebat Chriſtianæ humilitatis „ gratia. Admirabantur divites pauperiem ſanctam; „ at illos noſtra pauperies ridebat. Vidimus dignam „ Deo hujus mundi confuſionem, purpuream, ſericam, auratamque ſupellectilem, pannis veteribus, „ & nigris ſervientem. Benediximus Dominum, qui „ humiles excelſos facit, eſurientes implet bonis, & „ divites dimittit inanes. „ Ecce, non ſolum viri antiquæ religionis, ſed etiam mulieres, ſanctitatis propoſitum aſſumentes, veſtibus nigris uſæ ſcribuntur.

Veſtimenta nigra Patribus uſitata.

24 Nam, ut quod ſentio fatear, viſum eſt, ut mihi

Veſtes nigræ Monachos magis decent.

A hi videtur, magnis Patribus illis nigrum hunc, de quo agitur, colorem magis humilitati, magis pœnitentiæ, magis luctui convenire: quibus ſtudiis quia totam monachi vitam maxime invigilare oportet, decreverunt ut color moribus, veſtes virtutibus qua poſſent cognatione jungerentur. Veſtes enim candidas magis gloriam, quam abjectionem; magis gaudium, quam mœrorem antiquitus deſignaſſe; magis etiam Eccleſię, ut omnibus notum eſt, ſic interpretantibus, & Angelus reſurgentis, & Angeli aſcendentis Domini præcones indicarunt, ipſeque Salvator, in illa transformationis ſuæ gloria veſtibus niveis præclarus apparens, oſtendit. Inde bonus & doctus vir Sidonius Arvernus Epiſcopus, B quorumdam vitia mordaci reprehenſione irridens, inter alia quibus in eos invehitur: „ Procedunt, inquit, albati ad exequias, „ pullati ad nuptias„; oſtendens eos in tantum moribus & actu confuſos, ut apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo, perverſo ordine permutarent. Nam qui morem communem temporis illius ſervabant, non albati ad exequias, pullati ad nuptias; ſed albati ad nuptias, pullati ad exequias procedebant; ut albati nuptiali gaudio, pullati luctui funereo concordarent. Vidi nuper ipſe in Hiſpaniis conſtitutus, & admiratus ſum, antiquum hunc morem ab Hiſpanis adhuc omnibus obſervari.

Hiſpani nigris uſi in funere.

C Mortua quippe uxore, maritus; mortuo marito, conjux; mortuis filiis, patres; mortuis patribus, filii; defunctis quibuslibet cognatis, cognati; exſtinctis quolibet caſu amicis, amici, ſtatim arma deponunt, ſericas veſtes, peregrinarum pellium tegmina abjiciunt, totumque penitus multicolorem ſic pretioſum habitum abdicantes, nigris tantum vilibuſque indumentis ſe contegunt. Sic crinibus propriis, ſic jumentorum ſuorum caudis decurtatis, ſeque, & ipſa atro prorſus colore denigrant. Talibus luctus doloriſve inſignibus ſubtractos cariſſimos deflent; & integri ad minus ſpatium anni in tali mœrore publica lege conſummant.

D 25 Hac tanta auctoritate, vel ratione tibi, colorique tuo, niger monache, ſatisfacio; nec tamen ideo albi albedinem condemno. Laudaris tu, quia Patrum tuorum ſanctum non vis excedere morem: laudatur & ille, quia veſtium inſolito candore ſui magis ac magis animi in ſancto propoſito excitat etiam hoc modo fervorem. Diſtinguit ſe quodammodo tali colore, non a communi (quod nefas eſſet) charitate; ſed a multorum hujus Ordinis nota omnibus tepiditate. Cum iis igitur ſub uno paſtore Jeſu-Chriſto; cum habites in uno ovili Eccleſiæ; cum ex una vivas æternorum fide & ſpe, tam tu, albe, quam tu, niger monache, quid de variis velleribus, ut parum auſterius loquar, E ſtultiſſimæ oves, cauſamini? Quid tam nulla, immo tam ſtulta de cauſa, contra vos ad invicem movemini? cur tam puerili occaſione primam illam ſtolam charitatis ſcinditis? cur ipſa habitacula ſeparatis? cur vos ipſos non jam ovino, ſed lupino dente mordetis? cur detrahitis? cur laceratis? Videte, cavete, nec hoc nomen innocentię, quo oves nuncupamini, non de illis vos faciat quas poſiturus eſt ſummus Paſtor a dextris, & de quibus ipſe ait: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnoſco eas, & ſequuntur me; & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum*; ſed, quod abſit, inter illas vos conſtituat de quibus legitur & cantatur: F *Sicut oves in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos*. Cernitis adhuc ſtultam eſſe cauſam, de colore diſputare? damnabilem, fratrem pro colore odire? peſſimam, fratri pro colore detrahere? Si tota hęc mutui cauſa erat diſcidii; ſi ſola tanti materia divortii; ſi, inquam, ſchiſmatis monaſtici hæc ſola & tota erat occaſio; nonne, hac tam multis rationibus exploſa, cordium veſtrorum jam vetus ſciſſura unietur? nonne læſa charitas curabitur? nonne ad pacis filios evangelica pax revertetur? Satisfacite igitur paci, filii pacis, & cum ea perpetuum fœdus inite: ne forte, ſi aliter fiat, proferatur quandoque etiam contra vos diriſſima illa Prophetæ ſententia: *Non*

Joan. 10. 27.

Pſal. 48. 16.

Iſa. 48. 22.

eſt pax, dicit Deus meus, impiis. Et jam, Deo gratias, æſtimo me quorumdam noſtri Ordinis virorum antiquas odiorum cauſas & latebras penetraſſe, nec jam ad quærendum etiam ſollicito cogitatui aliquid ſupereſſe. Quod ſi res ita ſe habet, neque tu, albe, nigrum, neque tu, niger monache, album, ſi præſcripta ſervare volueritis, infeſtabis; neque adverſus fratrem pro diverſo conſuetudinum mores, vel pro vario tam ſæpe nominato colore, a ſtatu altiſſimę charitatis moveberis.

26 Sed quid dixi? Quomodo mente exceſſi? Ubi intellectus animi? unde acies obſcurata videndi? Putabam me omnem ſcandalorum materiam inveniſſe; arbitrabar me omnes odiorum latebras detexiſſe. Suſpicabar, ut dixi, ſolam diverſitatem conſuetudinum, ſolam varietatem colorum, qualitatem, aut quantitatem veſtium, aut eſcarum, charitatem inter monachos vulneraſſe, tanti mali iſtam tantummodo cauſam exiſtere. Cernebam feſtucam in oculo fratris; ſed trabem permaximam & quercum prævalidam in meo vel ipſius oculo videre non poteram. At nunc, clarificato oculo, ſerenata die, & ſole meridiano jam nil latere permittente, video, video, inquam, quod liceat mihi dicere pace omnium, unde tamen certus ſum quod licebit mihi omnium pace bonorum. Nam qui indignabitur, de ſe, ut ait Hieronymus, dictum fatebitur. Non refugit manum medentis pars ſoſpes corporis; ſed quæ ſe palpantis digitis tremens ſubducit, peſtem ſine dubio intrinſecus latere oſtendit. Quid eſt ergo quod exciderat?

27 Dic, dic, inquam, tu, ut mei propoſiti prius hominem alloquar, dic, o niger monache, da gloriam Deo; & quod in imis cordis tui contra fratrem adhuc latet denuda. Quis, inquis, pati poteſt novos homines veteribus anteferri; eorum ſtudia noſtrorum actibus præponi; noſtros viliores, illos cariores videri? Quis æquo oculo aſpicere poteſt mundum ex plurima ſui parte a noſtro veteri Ordine averti, ad ipſorum novum propoſitum converti? relinqui tritas a ſæculis vias; concurſus fieri ad ignotas hactenus ſemitas? Quis patiatur novos veteribus, juniores ſenioribus, albos nigris monachis anteferri? Hoc tu, inquam, niger, dicis. Sed tu, albe, quid proponis? Felices nos, inquis, quos longe probabilior inſtitutio commendat; quos beatiores aliis monachis mundus prædicat; quorum opinio aliorum exiſtimationem; quorum dies aliorum lucernam; quorum ſol aliorum ſydus obſcurat. Nos religionis perditæ reſtauratores; nos emortui Ordinis reſuſcitatores; nos languentium, tepentium, ſordentium monachorum juſtiſſimi condemnatores; nos moribus, nos actibus, nos uſibus, nos veſtibus a cæteris diviſi, & veterum teporem oſtentui fecimus, & novum noſtrorum fervorem præcellere approbamus. Ecce, ecce, vera illa occultior, ſed longe aliis charitati infeſtior cauſa, quę mentium veſtrarum unitatem ſecernebat; quę ipſas domos ab invicem ſcindebat; quæ ad verba detractoria vel maledica linguas veſtras perſæpe, juxta Prophetam, ut gladium acuebat.

3. Radix diſcidiorum, ſuperbia & invidia.

28 Sed retundatur lethalis gladius gladio verbi divini; & ne levi inanis gloriæ vento tantis ſudoribus fruges collectæ diſpergantur, ſi ſapientes eſtis, ſatagite. Et, o infelix, nimiumque deflenda jactura! ſi longiſſimi ęvi tui mundiſſimam continentiam; ſi invincibilem obedientiam; ſi jejunia infracta; ſi perpetuas vigilias; ſi tam grave jugum diſciplinæ; ſi tot palmas patientiæ; ſi, ut breviter multa concludam, tantos, tamque innumeros, non jam terrenę, ſed cœleſtis vitæ labores, per tanta tempora ad ſtipendium æternitatis a te per Dei gratiam congregatos, unus nequam ſerpentis ſibilus diſperſerit; & te ſolo flatu evacuans, inanem in conſpectu ſummi Judicis draco veternus effecerit: & ubi eſt quod Salvator hoc morbo adhuc laborantibus diſcipulis ait: *Videbam ſatanam quaſi fulgur de cœlo cadentem*? Ubi eſt quod, facta huic ſimili contentione inter eos, quis eorum videretur eſſe major, alibi dicit: *Vos autem non ſic, ſed*

Pſal. 139. 4. Vana gloria diſſipat omne lucrum, ſpirituale,

Luc. 10. 18.

Luc. 22. 25.

ſed qui major eſt in vobis , fiat ſicut junior ; & qui præceſſor eſt , ſicut miniſtrator ? Ubi latet abſconditum ab oculis memoriæ quod excelſus ille & magnus , *cujus* , juxta Pſalmum , *magnitudinis non eſt finis* ; & qui , juata Apoſtolum , *eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula* , ſervis ſuis non ſe præferens , vel conferens , ſcd ſubmittens , ſequitur & dicit : *Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat* ? Corripitur Apoſtolus , ne ſe præferat Apoſtnlo ; & noo corripictur mnnachus , ne ſe præſerat monacho ? Supponitur a Chriſlo magiſtro minori diſcipulo major , ioferiori ſuperior ; & ſuper Ciſtercienſem egn Cluniacenſis elevari cnnabor ? Submittit ſe ſuis diſcipulis ipſe Chriſtus ; & ſuper fratrem , longe forſitan meliorem,tumentem ſuperbia levahit cervicem Chriſtianus, & mnnachus ? Dejicit ſe Majeſtas, & jactat ſe infirmitas? Humiliat ſe Celſitudn , & eatollitur putredo? Servit Deus , & imperare nititur limus ? Et quomodo cecidiſti , frater , de gradu Regulæ tuæ , quo te conſcendiſſe gloriabaris , ut monachus omnibus ſe inferinrem & vilinrem non ſnlum ſua lingua pronuntiet , ſed & intimo cordis credat affectu ? „ Et quid ultra laboro ? Nnn eſt neceſſe religioſis ſapientibua , litteratis , acrius inſtare , nec (ut vulgo dicitur) Minervam docere , vel ligna ad ſylvam , vel aquam ad flumina, ſive mare deferre . Intelligit , agnoſcit utriuſque veſtrum ſapientia , ſicut ſine fide , ſic & ſine charitate impoſſibile Deo placere ; nec aliquem,humilitate abjecta , poſſe eamdem charitatem niſu quolibet retinere . Unde enim humilitas recedit , ibi neceſſario ſuperbia ſuccedit : ubi ſuperbia ſuccedit , ibi ſtatim & invidia accedit : nbi invidia oritur , confeſtim charitas moritur . Nam neque eum , cui invidet iovidus , poteſt diligere ; nec in non diligente charitas aliquo modo permanere .

Pſ. 144. 3.
Rom. 9. 5.
Luc. 20.27.
Reg. cap. 7.

29 Propter iſta , unde abeſt charitas , abeſt humilitas ; & unde abeſt humilitas , abeſt & charitas . Hnc docet clare & Apoſtnlus , cum dicit : *Charitas non æmulatur , non agit perperam , non eſt ambitioſa* . Et quia nec etiam alienarum rerum cupida , ſubdit : *non quærit quæ ſua ſunt* . Inflationem ergo omnem , ambitionem omnem , cupiditatem nmnem , avaritiam omnem excludit charitas : immo per charitatem, juxta ſequentia Apoſloli , expellitur tnta ſimul iniquitas . Jam ſi hanc charitatem , quam legem Chriſti idem Apoſtolus vncat , vis frater Cluniacenſis , frater Ciſtercienſis , integram conſervare ; ſi per ipſam maximos tibi theſauros in cœlo recondere ; ſi reconditos conſervare ; da totam quam potueris operam ; & cauſas , non dicn eam fugantes , nnn dico eam perimentes , ſed vel parum eam lædentes , a te abige : ſi eapulſæ redire vnluerint , firmi pectoris redeuntibus oſtium claude , & cohabitatricem ſempiternam totis ſanctæ animæ tuæ amplexibus retine . Sublevabit te charitas ipſa firmiter retenta ad regna cęlnrum , quæ nimia ac dulci vi ſua inclinavit uſque ad terras Regem cœlnrum . Fidelis inde teſtis eſt Apoſtolus , dicens quod,propter nimiam charitatem, Filium ſuum miſerit Deus in ſimilitudinem carnis peccati . Gaudebis perenniter coram Deo charitate ; & gaudium tuum , ſicut ipſe promiſit , nemn tollet a te , quando erit Deus omnia in omnibus ; quando ſatiaberis a looginqua eſurie tua ; cum manifeſta fuerit glnria ejus ; quando , eum apparuerit , ſimilis ei eris ; & per hanc charitatem ei ſempiterne unitus, videbis eum ſicuti eſt .

1.Cor.13. 4.
Gal. 6. 2.
Rom. 8. 3.
Joan.16.22.

30 Jam tandem ad vos , mi cariſſime , cui præſens epiſtnla mittitur , ſtilus recurrat , ut a quo ſumpſit initium , in ipſn ſuam fortaſſis importunam prolixitatem finiat . Cauſa mihi ſcribendi , ut ſuperius profeſſus ſum , teſte conſcientia , ſnla vere charitas fuit; ut, quantum ad utrumque noſtrum attinet , flatu cnllncutionis eam recaleſcere , & in mutui affectus ſolitas , vel majnres flammas erumpere cogerem . Reſtat ut

S. Bernardi elogium.

A vos, quem lacteam , fnrtemque columnam , cui innititur mnnaſtici Ordinis ædificium , ſumma providentia præparavit , & velnt rutilum ſydus exemplo verboque non ſolum monachis , ſed & toti Latinæ Eccleſiæ noſtro tempore inſigniter lucem donavit ; reſtat,inquam, ut totam quam potueritis huic divino operi detis operam , & unius nominis & Ordinis maximas Congregationes nequaquam ultra diſſidere patiamini. Studui egn ſemper ut ſanctos illos Congregationis veſtræ monachos noſtris fratribus commendarem , & ipſos illis perfectæ uninne charitatis , ſi fieri poſſet , etiam inviſcerarem . Hoc publice , hoc privatim , hoc in magnis * noſtrorum Conventibus facere non neglexi ;
B & ut rubiginem illam livoris & zeli contrarii quæ interiora viſcerum latenter rodere ſolet eraderem , modis quibus potui laboravi .

* id eſt,Capitulis generalibus.

31 Inſtate & vos , pro magna illa gratia a Deo vobis collata , agro cnmmuni , ut , ſicut nullus poſt vos noſtris diebus plura utilia in illn plantaſſe probatur, ita laudabili ſtudio & induſtria omne ſatis utilibus contrarium avellatur . Expellite ſublimi illn & ea Spiritu Dei flammante eloquio ab eorum cordibus , ut mitius loquar , puerilem illam ęmulationem , a lingua ſuſurrationem ; & loco iſtorum , velint , nolint , fraternam ingerite dilectionem . Nnn ſegreget ultra greges veſtros a noſtris gregibus uſuum diverſi-
C tas , colorum varietas ; ſed a ſumma unitate derivata corrupta reparans , diſciſſa redintegrans , diviſa vivificans , univerſa uniat charitas . Sic plane , ſic decet , ut quibus eſt unus Dominus , una fides , unum baptiſma ; quos continet una Eccleſia , quos manet una perennis & beata vita ; eis quoque , juxta Scripturam , ſit cnr unum , & anima una . Miſi gemineo amicn ſalis gemmam , cujus corporalem uſum vnbis utilem olim audivi , & cujus ſpecialem intellectum ſupraſcriptis neceſſarium eſſe putavi . Nam quamlibet multos & pretinſos apparatus virtutum ſuarum æterni Regis menſæ ſi ſine fraterni amoris ſale intulerint , ut inſulſi rejicientur : ſi hoc ſale eos condierint , epulæ jam
D placentes cum nfferentibus admittentur . Nam qui in lege ſua nullum ſacrificium ſine ſale ſuſcipit , nullius munus virtutis ſine tali condimento ſibi placere oſtendit , &c.

Bernardum hortatur ad conciliandam inter ſuos pacem & concordiam.
Act. 4. 32.

Ad tres EPISCOPOS a , Oſtienſem, Tuſculanum , Prænestinum .

EPISTOLA CCXXX.

Monet illos officii , ut a Chriſti grege in epiſcopatu Metenſi lupos arceant .

E AD hoc vos Deus in ſublimitate poſuit , ut tanto majori Eccleſiæ ſuæ utilirati vivatis , quanto in ea eminentiori auctoritate pręeſtis . Alioquin deponet ille Paterfamilias poteotes de ſede , qui pro accepta poteſtate inventi fuerint ſuis utilitatibus deſuiſſe . Quanta ſuſtineat ſponſa Chriſti damna in Epiſcopatu Metenſi * , etſi nos amplius horremus , quia viciniores ſumus , tamen & vos arbitror non latere . En quantus lupus illud ovile Chriſti tum inſidiis , tum manifeſtis aſſultibus quotidie molitur irrumpere , & diſperdere oves Chriſti ſanguine congregatas . Idque non ab heri , & nudiuſtertius ; ſed ex quo adhuc fuerat lupicellus , non ceſſat illum domi-
F nicum gregem quibus poteſt viribus infeſtare , & vaſtare rapinis , incendiis , homicidiis. Ego itaque,quod in me eſt, demnnſtro lupum , inſtigo canes : jam quid interſit veſtra , vos videritis : meum nnn eſt docere doctores .

* V.epiſt.178

Ad

a Nomina habet titulus epiſtolæ 219. Albericum , Stephanum , & Igmarum . In paucis mſſ. hæc epiſtola reperitur , ut in Compendienſi .

a

Ad Eosdem pro Abbate Latiniacenſi [a].

EPISTOLA CCXXXI.

Innocentiam Abbatis aſſerit, ac tuetur; & capita accuſationum in eum producta diluit. Denique zelum diſciplinæ religioſæ in ipſis requirit.

1 VObis audeo loqui quicquid in buccam venerit. Nam, etſi oportuerit ſuſtineri modicum quid inſipientiæ meæ, geret mihi proculdubio morem benevolentia veſtra, quæ ſapientibus, & inſipientibus debitrix eſt. Et hoc dico, non quia cogitem præcipitare verbum quod ad rem non pertinet, aut levitate uti intendam, aut nugari delectet, præſertim apud vos, qui videmini columnæ Eccleſiæ; ſed ex abundantia cordis os loquitur, & veritas, dolore urgente intrinſeco, taciturnitatis impatiens, prorumpit in medium. Mei enim, dico vobis, pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei, quod execranda (ut videtur) converſione tam frequenter ſapientiam vincit malitia. Adduntur ubique cornua impiis, & exarmatur juſtitiæ zelus; & non eſt qui facere bonum, non dico velit, ſed poſſit. Superbi inique agunt uſquequaque, & nemo audet mutire contra. Et utinam vel innocentia tuta eſſet, & juſtitia ipſa ſuimet ſufficeret defenſioni. Quid peccavit Abbas [b] Latiniacenſis? An quod bonus monachus, & melior Abbas? quod bonæ opinionis, & melioris eſt vitæ? An quia monaſterium, cui præeſt, & decoravit religione, & bonis temporalibus ampliavit, & bonorum fratrum numero cumulavit? En, ſanguis iſte de manu ejus exquiritur. Si crimen eſt acceptum eſſe Deo & hominibus, tollatur, & crucifigatur. Negari enim non poteſt hoc illum eſſe, cœlo & terra teſtibus. Si crimen eſt eſſe hoſpitalem, benignum, ſobrium, caſtum, humilem, decidat merito ab inimicis ſuis inanis. Revera namque & in his excuſari non poteſt, convincentibus ſe propriæ vitæ ſanctitate, & famæ gloria.

Querela Berner. de corruptela morum ſui temporis.

b

Abbatis Latiniaci elogium.

2 At imponitur ei noluiſſe ſuſcipere nuntium Domini mei. Prorſus gravis offenſa, ſi ita eſt. Non negat Abbas, hominem qui mittebatur in Angliam, cum eſſet honorifice ſuſceptus hoſpitio, quærere loqui cum eo; ſed paranti exire intervenit Humbertus præpoſitus, dicens ſe potius exiturum, & homini vice ipſius ſatisfacturum. Si quo minus quod oportuit actum fuit cum viro, cujus culpa fuerit vobis relinquimus judicandum. Accuſatur item quod litteras domini Papæ prædicto Humberto violenter abſtulerit, & diruperit: ſed exſtant litteræ integræ & bullatæ: nec vi eas, ſicut mentitur, amiſit, ſed ſponte dimiſit, conſilio utique Comitis [c] Theobaldi, & noſtro. Dicitur quoque quod quoſdam monachos in captionem poſuerit. Atque id quidem falſum. Sed ſi quoſdam turbatores, & conſpiratores in diverſa clauſtra diviſit, ne, ſimul poſiti, plus nocerent, quis hoc recte judicans reprehendat? Jam de terris & bonis Eccleſiæ quaſi diſtractis & alienatis, & datis ab eo cognatis ſuis, coram venerabilibus Epiſcopis, Sueſſionenſi, * & Autiſiodorenſi, Comiteque Theobaldo, Advocato utique monaſterii, ſatis reſponſum eſt, & adhuc reſpondetur, ſic illum dediſſe ſuis, quomodo alienis, id eſt, ad eumdem cenſum, vel conſuetudinem.

Accuſationes diluuntur.

c

* *al.* Altiſſiodorenſi

3 Porrò autem a ſeculo non eſt auditum, quod monachus rebellis, ſuperbus, ambitioſus, privilegium propriæ libertatis ex apoſtolica auctoritate meruerit. A tempore Judę Iſcariotis non eſt inventus ſimilis illi qui ſic inſurgeret in magiſtrum, & traderet ſanguinem juſtum. Felix magiſter, cui cum magiſtro omnium communis prophetica illa vox eſt: *Homo pacis meæ, in quo ſperabam, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem*. Et olim quidem eratis contra Apoſtolum Petrum dominantes in clerum; immo & contra coapoſtolum ejus Paulum dominabamini fidei totius orbis; at nunc novum aliquid addidiſtis, uſurpantes amplius & in ipſam religionem. Quid reſtat, niſi ut adjiciatis & ipſis Angelis ſanctis dominari? Niſi quod in hoc poſterior Judas priorem viciſſe verſutia & fraude videtur: quod cum illius facinus condiſcipuli horruerint univerſi, iſte, callidior, potuit ad connivendum, immo ad ſavendum ſuæ malitiæ, non quoslibet, ſed ipſos Apoſtolorum Principes circumvenire. Non imputo Domino meo *, cui, tamquam homini, ſubripi potuit; & hoc oro ne Deus imputet. Abſit autem, ubi veritatem agnoverit, ut prçvaleat tam execrabilis maligni hujus ſacrilegusque conatus. Et ego de hac re ad ipſum quoque ſolito auſu ſcripſiſſem, ſi non ſenſiſſem ipſum quicquid ſcribimus minus ſolito acceptare *. Quæſo, dolete vos, qui monachi [d] eſtis, vicem magiſtri veſtri beati Benedicti: cui jam, ut videtis, prope eſt ut ubique contradicatur, & pereat omnis vigor monaſticæ diſciplinæ, monachis adverſus Abbates ſuos cornua ſumentibus de manu forti.

Privilegiũ libertatis monacho contumaci datum improbat.

Pſal. 40. 10.

1. *Petr.* 5. 3.
2. *Cor.* 1. 23

* Innocentio Pontif.

* *V. epiſt.* 218

d

Ad Eosdem.

EPISTOLA CCXXXII.

Contra Abbatem S. Theofredi.

SI vera ſunt quæ audiſtis de Abbate ſancti Theofredi *, non poteſtis ea diſſimulare ſine periculo veſtro, & propter officium, & propter conſcientiam. Conſcientiam dico, non tantum veſtram, ſed etiam aliorum. Sunt autem veri ſimilia, credo quod & vera. Verax eſt enim qui teſtimonium perhibet de his præſentium lator. Unde hoc quoque ſciam quæritis? Faſcem teneo litterarum miſſarum a viris ſanctis, quos ego novi quia ſancti, & veridici ſunt: & omnes illæ pariter continent tam laudes & præconia hujus, quam illius horrendas blaſphemias, quem accuſat.

* S. *Choffre*, Or. S. Bened. in diœc. Podienſi. *du Puy*.

Ad Abbatem Joannem de Buſajo *, qui Abbatiam ſuam reliquerat, & abierat in ſolitudinem.

EPISTOLA CCXXXIII.

Blande eum revocat a ſolitudine ad quam, dimiſſa monaſterii regimine, ſe contulerat.

Filio cariſſimo Joanni frater Bernardus, in ſpiritu ambulare, & timorem Domini non derelinquere.

1 DIcere non poſſum in quanta amaritudine animę meę & triſtitia cordis ſcribam ad te, Joannes cariſſime, pro eo quod me video in tot ſcriptitationibus meis proficere nihil, quia non capit in te ſermo meus. Scripſi ſemel, & denuo, niſi fallor *, &, exigentibus peccatis meis, in nullo adhuc reſpondet mihi labor meus. Ecce, tertio jacto ſemen, Deum omnipotentem de-

* *Buzay*, Ord. Ciſter. in Britannia min. diœc. Namnetenſ. filia Claræ-vallis, fundat. an. 1135 *V. epiſt.* 116

* *Non exſtant hæ litteræ.*

a Latiniacum, *Lagny*, diœceſis Pariſienſis, ad Matronam, ubi monaſterium a ſancto Furſeo abbate, juvante Erchinoaldo, conditum, inſtauratumque ab Heriberto II. Campaniæ Comite, qua de re diploma Roberti regis exſtat in lib. 6. de re diplomatica n. 251. Eccleſia Latiniacenſis *celebris & famoſa, olim ſanctitate & religione florens* dicitur in litteris Capituli generalis noſtrorum monachorum, de quibus mox agemus.

b In Chartario S. Martini de Campis invenimus Gaufridum abbatem Latiniacenſem anno 1133. Arnulfi abbatis, qui anno 1106. obiit, ſucceſſorem. Anno 1124. ut in Romano cod. Vallicellanæ bibliothecæ legimus, Radulfus abbas Latiniaci factus eſt: de quo Harmannus monachus Laudunenſis in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 18. ubi *Comes Campaniæ Theobaldus, conſilio domni Norberti, quemdam cœnobii S. Nicolai in ſylva Voſago* (forte Voago, rectius Vedugio, *de Voas*, diœceſis Laudunenſis) *monachum nomine Radulfum, Latiniacenſi ditiſſimo monaſterio præfeciſſe abbatem* cui hæc convenire non dubitamus. Obiit anno 1148. ex codice Vallicelano, eique Godefridus ſucceſſit, Galfridus dictus in Chartario S. Martini de Campis, mortuus anno 1162. Contra hunc duas habes litteras Capituli generalis nigrorum monachorum: unas ad Hadrianum tertium, alteras ad Alexandrum itidem tertium, in hujuſce tomi Appendice relatas.

c Theobaldus Magnus, Campaniæ Comes, Latiniaci Advocatus, ibidem ſepultus, ad cujus tumulum Henricus Comes ejus filius lampadem inſtituit, ex lib. 6. de re diplomatica num. 206. Henricus ibi verſabatur aliquando, ut patet ex Sugerii epiſtola 120. De Theobaldo in ſuperioribus Notis ad epiſtolam 37. & apud Balduinum de Aveſnis in to. 7. Spicilegii pag. 584. ubi Latiniaci jacere dicitur.

d Quippe Albericus Oſtienſis, & Ymarus Tuſculanus Cluniacenſes erant, Stephanus Prœneſtinus Claræ-vallenſis.

deprecans, ut non revertatur ad me vacuum, ſed proſperetur, & faciat ad quod illud mitto, lætificans nos tandem aliquando de fructu tuæ obedientiæ & ſalutis. Si audieris me, immo ſi exaudierit me Deus, lucratus ſum filium meum: ſi non, convertam me denuo ad arma conſueta, oretiones, videlicet, & lachrymas, non quidem coutra te, ſed pro te. Luxi, & lugebo, & anxia traham ſuſpiria ex imis viſceribus pro meis viſceribus. Quis det te mihi fratrem meum ſugentem ubere matris meæ? Quis revocet te mihi in illam quietem animi, concordiam morum, ſocietatem ſpiritus, ſerenitatem conſcientiæ, in qua te aliquando tenui & poſſedi?

Orationes & lachrymæ arma Bern.

2 Et, ne quod ea me detrimentum in aliquo patiaris, ſeu impedimentum, illud falſum eſſe non dubites, quod tibi a neſcio quo, vel quibus falſiloquis perſuaſum audivimus, quia ego videlicet cogitarem ſine ratione & judicio te a regimine freternarum animarum, quod tibi crediderain, ſubmovere. Non eſt hoc verum: ſed audi potius de hac re paucis quod verum eſt. Hoc, etſi voluiſſem, non licuiſſet: & ſi licuiſſet, (ut de propria conſcientia loquar) ego nullatenus voluiſſem. Hęc veritas. Si ergo hoc totum fuit quod avertit cor tuum, veritate comperta, quid reſtat, niſi ut reſipiſcas, redeas ad te, redeas ad nos, arguas inſuper teipſum levitatis & credulitatis incautæ? Si enim tantum potuit una maledicta ſuſpicio ad te alienandum & præcipitandum, quanto magis nunc abſoluta certitudo valere debet ad erigendum & revocandum te? Turpe eſt tibi falſitate poſſe ſeduci, & veritate reduci non poſſe. Habeat ſane veniam acqnieviſſe ad tempus palliatæ falſitati; at vero deprehenſæ jam & nudatæ acquieſcere adhuc, immo etiam non multum ireſci, quantum confuſionis habet? Quamobrem iraſcere, & noli peccare, ſi vis nos, vel Deum potius non iraſci. Nam quod ſubreptum eſt tibi, miſerationem magis, quam indignationem, meretur. Nimirum homo es, navigans, ſicut & omne humanum genus, in hoc mari magno & ſpatioſo manibus, ubi reptilia, quorum non eſt numerus. Quis ſe jactet iu eo aſſiduis non impelli ventis, non jactari fluctibus? Noveris te naufragaſſe in eis, periculum in falſis fratribus incidiſſe. Iterum dico: hæc veritas. Deceptus fuiſti, & ſpiritus mendax in ore pſeudoprophetarum ſupplantavit te.

Falſam illi ſuſpicionem eximit.

Blande & prudenter eum revocat.

3 Sed, ecce, evanuit falſitas, luce veritatis oborta. Si adhuc (quod abſit) pergis in tua obſtinatione perſiſtere, ego te interim non judicabo: eſt qui quæret, & judicet. Ego autem parco tibi, diſſimulans, & differens interim in virga venire ad te. Porro in miſericordia & ſpiritu manſuetudinis allicere te oobis curebo, ſi potero. Nam id mihi ſentio familiarius eſſe, & tibi perſuaſibilius fore non dubito. Illum ſane evaginare ſuper te gladium non cunctabor qui in materno meo pectore jacet reconditus, continuus utique dolor cordi meo, & creberrimi ad Deum gemitus pro te, donec venias. Quod ſi omnes hujus tam pie ferientis enſis, ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens, fruſtraveris ictus, nec poſſit quandoque dicere anima tua, quia vulnerata charitate ego ſum, tu de te videris: nam non ſolum jam veritas, ſed & charitas liberabit nos. Sed quid dixi? Quomodo, miſer, quomodo liberabor, effuſis viſceribus, filio pereunte? Non quieſcet affectus, etſi non ſequatur effectus: non ſedabitur dolor, non ceſſabunt lachrymæ. Exhibebo tibi, quamdiu vixero, alterum Samuelem: tu utinam non alterum Saulem mihi. Rogabo te, rogabo pro te, ut venias. Veni, veni, priuſquam moriamur, ut qui dileximus nos in vita, in morte non ſeparemur.

Bernardi manſuetudo & charitas erga delinquentes.

Charitas non quieſcit, niſi effectus ſequatur.

Ad HERBERTUM Abbatem S. Stephani Divionenſis.

EPISTOLA CCXXXIV.

Temerariæ ſcriptionis culpam Joanni condonari rogat.

SI frater Joannes [a] dixit in nos, vel ſcripſit quod non decuit, vel quomodo non decuit; non tam nos læſit, quam ſeipſum. Magis namque ita ſcribendo ſuam prodidit levitatem, quam noſtrum deprehendit errorem. Quamquam etſi læſiſſet in aliquo, noſtrum tamen non erat reponere malum. Attendens proinde non quod ille meretur, ſed quod me decet, donari juveni etiam a vobis hanc culpam rogo & ſupplico, quæ magis gloriolam, quam malitiam, redolere videtur: ita tamen, ut manum deinceps inhibeat a ſcribendis tractandiſve quæ ſupra ipſum eſſe conſtiterit. Nam, ut liquido ſatis apparet, in hoc exiguo quod præſumpſit, opus erat ſtilo, & animo maturiori. Certum enim ſit vobis, hominem, licet in brevi pagina, aut non ſcripſiſſe ut ſenſit, aut non ſenſiſſe ut debuit.

Bernardi modeſtia & placabilitas.

* *Hic prælegendæ epiſtolæ* CCCXLVI. *& ſequentes de negotio Eccleſiæ Eboracenſis.*

Ad Dominum Papam CÆLESTINUM pro [b] intruſo Eboracenſi.

AN. CHR. MCXLIII.

EPISTOLA CCXXXV.

Auctoritatem Sedis Apoſtolicæ adverſus infamem & ſimoniacum Eboracenſis Eccleſiæ invaſorem implorat.

1 OPortet vos ſecundum juſtitiam, quę ex lege eſt, ſuſcitare ſemen fratris veſtri defuncti. Quod digne implebitur, ſi Papæ Innocentio, cui in hereditate Domini ſucceſſiſtis, & defenditis bene geſta, & minus adimpleta perficitis. Præ manibus eſt in quo id liceat experiri. Cauſam Eboracenſis Eccleſiæ per eum fuiſſe deciſam quis neſciat? At quomodo executioni mandatum ſit quod egreſſum eſt de labiis tanti viri, utinam neſciretur. Quis det ut non annuntietur in Geth, neque in compitis Aſcalonis? Sed, ut verbum abbreviatum faciam auribus occupatis, audiat paucis dominus meus quid dictum fuerit, & quid factum teneamus. Cum in multis accuſaretur is qui ſibi vindicare electionem in præfata Eccleſia impie cupiebat, tandem omnis controverſia ad teſtimonium viri illuſtris Willelmi [c], ipſius Eccleſiæ tunc decani, conquieſcere juſſa eſt: ut, niſi capitulum intruſionis, quod huic inter cetera impingebatur, ille propriæ manus juramento amoveret, ſuis omnino conatibus tanta fruſtraretur ambitio. Hoc autem non ex judicio, ſed ex miſericordia: ſic enim rogaverat ipſe. Mitiſſima plane ſententia; quippe cum de plurimis & peſſimis pulſaretur, quæ nullatenus propulſare valebat. Sed utinam vel ipſa ſtet. Quid enim, ſi non ſufficit juri, dummodo ſufficiat Eccleſiæ liberationi? Non cauſamur ſententię remiſſionem, quæ nil nocuit. Neque enim profuit adverſario etſi largior indulgentia, qui ne ipſum quod ultro ſpoponderat implere prævaluit. Nam de quo pręſumere viſus eſt, defecit ei, ne ſibi ipſi deficeret pejerans. Quando enim vir bonus atteſtaretur homini quem rumor publicæ opinionis & operis veritas deteſtatur? Quid ergo? Ille non juravit, & iſte Epiſcopus eſt.

2. Reg. 1. 20.

2 O

a Joannes iſte Canonicus erat regularis in eccleſia ſancti Stephani Divionenſis, ubi Herbertus abbas, de quo in epiſtola 59. Quid ſit illud de quo ſcripſerit contra Bernardum, non liquet. Neque enim putamus eum eſſe Joannem Coraubienſem, Abaelardi diſcipulum, de quo Cheſnius in Notis ad Abaelardum pag. 1159. An hic de Conceptione ſcripſit?

b Id eſt, contra Willelmum, Stephani regis nepotem, de quo Monaſticon Anglicanum in tom. 2. pag. 745. col. 1. cujus hæc ſumma. Anno 1140. mortuo Turſtino archiepiſcopo Eboracenſi, pars major Willelmum theſaurarium elegit epiſcopum, pars ſanior reclamavit, quos inter Richardus abbas Fontanenſis. *Ipſe tamen Willelmus ad tempus obtinuit, amicitia fultus potentum, fretus regia poteſtate, favente epiſcopo Wintonenſi Henrico, qui ei manum impoſuit, & in epiſcopum conſecravit.* Hinc graves Bernardi epiſtolæ ad Innocentium II. Willelmo tandem amoto, electus eſt Henricus de Murdach ex abbate Fontanenſi: cui mortuo *ſucceſſit venerabilis archiepiſcopus Willelmus, reſtitutus in cathedram, unde prius ejectus fuerat.* Hæc ex Serlone monacho æquali in Hiſtoria monaſterii Fontanenſis. Adi Horſtii Notas, & confer epiſtolas 238. 239. 240. 252. 346.

c Vocabatur is Willelmus a ſancta Barbara, decanus eccleſiæ Eboracenſis, poſtea epiſcopus Dunelmenſis.

2 O rem ignorantia omnium dignam, & perpetuo, ſi fieri poſſet, ſilentio comprimendam! Verum id fero. Heu! notus eſt orbi triumphus diaboli. Ubique perſonat plauſus incircumciſorum, & planctus bonorum, pro eo quod videatur ſapientiam viciſſe malitia. Monſtratur digito matris Eccleſiæ turpitudo: patris Innocentii verenda irridentur, denudata a ſervo nequam, quoniam mortuum putat: ſed vivit in vobis. Si is exitus imminebat, cur è longinquo Romam eſt pertracta cauſa ſpurciſſima, umbra magis & angulo digna? cur tanta mari terraque a multis aſſumpta fatigatio? cur a finibus terræ evocati viri religioſi, qui eum accuſarent, & pauperum Chriſti marſupia longi itineris expenſis exhauſta ſunt? Non poterat epiſcopatu turpis infamiſque perſona, (quod invitus doleníque loquor) niſi quę in illo horrebat Anglia, Francia abominabatur, etiam Roma cognoſceret? Quam melius in Romana curia cauſa ejus minimé ventilata fuiſſet, & non tangeret ad ſacra limina generalis atque horribilis fœtor! Quam tolerabilius ignoraſſet apoſtolica Sedes tam intolerabile malum, quam tolerat manifeſtum! Quid iſtud temeritatis fuit? Publice infamatus, ante judicem accuſatus, nec purgatus, immo & convictus, & ſic conſecratus eſt. Viderit qui huic manum poſt iſta impoſuit, an magis execratus [a] dicere debuerim. Non enim negabit ſic ſe iſta habere; non negabit ſic ſe ex litteris apoſtolicis ad ſe pro hoc ipſo directis eadem comperiſſe. Dicat forte aliquis, quia non eſt datum judicium, non fuiſſe convictum. Ego dico & confeſſum. Nam qui, ut judicium evaderet, ultro elegit ad teſtimonium Willelmi decani confugere; illo ſibi deficiente, quid, niſi judicio ſuo a cauſa decidit, ore proprio condemnatus?

Queritur de cauſæ appellatione.

3 Quę cum ita ſint, videte, domine Pater, nè declinet cor veſtrum in opus malitiæ, quoniam, ſecundum Prophetam, *declinantes in obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*. Alioquin quod conſilium datis miſeris Abbatibus illis quos ad accuſandum eum vocatio apoſtolica Romam traxit; ſed & aliis quampluribus ex illo epiſcopatu viris religioſis, ſintne obedituri huic, & ſacramenta accepturi ab homine bis intruſo, primo quidem per regem, deinde per Legatum? Quippe qui illum in ſanctuarium Dei, contra jus & fas, contra mandatum ſummi Pontificis, in injuriam ſummæ Sedis & totius Romanæ curiæ, cum non potuit per oſtium, fodit argenteo (ut ajunt) ſarculo, unde impudenter intruſit. Ante (niſi fallor) ſuis ſedibus exulabunt, quam dare acquieſcant manus idolo huic, niſi veſtra violenta auctoritas obviarit. Cæterum quam ſanctiori veſtroque apoſtolatu digniori zelo gladium Phinees in confuſionem duorum tam turpiter fornicantium ſtringeretis, quam tot ſanctos aut de ſuis fugere locis permittatis, aut contra conſcientias ſuas cogitis remanere.

Pſal. 124.5.

Ad totam Curiam Romanam, unde ſupra.

AN. CHR. MCXLIII

EPISTOLA CCXXXVI.

Dominis & Patribus reverendis, EPISCOPIS, & CARDINALIBUS Curiæ, frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & noſtras qualeſcumque orationes.

1 OMnibus ſcribendum fuit de eo quod ſpectat ad omnes. Nec vereor ne forte præſumptionis arguar: quippe qui licet omnium minimus, tamen Romanæ curiæ injuriam a me non judico alienam. Urimur aſſiduè, dico vobis, urimur graviter nimis, ita ut nos tædeat etiam vivere. In domo Dei videmus horrenda. Et quia corrigere nos non poſſumus, ſaltem ſuggerimus his ad quos ſpectat. Si quidem emendaverint, bene: ſin autem, nos animas noſtras liberavimus: vos excuſationem non habebitis de peccato. Non ignoratis prolatam eſſe ſententiam a domino Papa bonæ memoriæ Innocentio, cum veſtro & Romanæ curiæ generali aſſenſu, irritam eſſe Willelmi Eboracenſis electionem, immo intruſionem, niſi Willelmus alter, tunc decanus, quod objectum ei fuerat, propriæ manus juramento repelleret. Nec vos latuit quam plena eſſet ſententia, non judicii, ſed miſericordię, nimirum cum hoc Willelmus ipſe quæſiſſet. Sed utinam vel ipſa ſtet, & quod adverſus eam factum eſt, ſtare non poſſit. Quid enim? Non juravit ille, & iſte in cathedra peſtilentiæ ſedet. Quis tribuat ut adverſus fornicationem hanc Phinees cum pugione procedat, aut vivat in ſede ſua Petrus, qui ſpiritu labiorum ſuorum interficiat impios? Multi clamant ad vos in toto corde ſuo, ut ſacrilegium hoc digna animadverſione vindicare ſtudeatis. Alioquin, dico vobis, ſcandalum magnum nimis erit in Eccleſia Dei: & timeo ne Romanæ ſedis auctoritas gravem admodum jacturam & detrimentum grande ſuſcipiat, niſi in eum, qui pervertit generalem ejus ſententiam, vindicta proceſſerit, & taliter, ut cęteri metum habeant.

Bernardi zelus pro eccleſia.

2 Quid enim de eo dicam, quod occultas & verè tenebroſas litteras habuiſſe ſe gloriatur Willelmus ille? utinam a principibus tenebrarum, non a principibus Apoſtolorum. Et ecce, audierunt filii incircumciſorum: ſubſannant Romanam curiam, a qua poſt datam tam manifeſtam ſententiam, furtim datas eſſe ajunt contrarias litteras. Quid dicam vobis? Si non vos urit ſcandalum grave, quo ſcandalizantur, non puſilli, ſed magni & perfecti viri; ſi non compatimini pauperibus Abbatibus, quos a finibus terræ vocatio apoſtolica Romam traxit; ſi non miſeremini magnis & religioſis monaſteriis, quibus omnino ſub incubatore illo deſtructio imminet; ſi (quod primum dicere debui) zelus domus Dei non comedit; vos numquid uſque adeo inimici hominis verſutia prævalebit, ut proprium quoque contemptum, & infamiam hanc peſſimam Eccleſiæ Principes æquanimiter ferant? Quid enim, ſi ſacrilegam homo ille conſecrationem recepit? Profecto longè glorioſius erit jam elevatum dejicere Simonem, quam prohibere conantem. Alioquin quid facietis religioſis viris, qui omnino non inveniunt, ſalva conſcientia, vel ipſa communia ſacramenta de leproſa manu ſuſcipere? Antè (ni fallor) eligent fugere, quam dare manus morti; & exulare, prius quam veſci idolothytis. Quod ſi contra conſcientias ſuas coegerit eos Romana curia curvare genua ante Baal, videat Deus, & judicet: videat curia illa cœleſtis, in qua nulla poterit ambitione ſubverti judicium. In fine omnium obſecrat vos puer veſter per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, ſi quis in vobis eſt zelus Dei, miſeremini Eccleſiæ ſanctæ ſaltem vos amici ejus, & quantum poteſtis, date operam, ne tam deteſtabili facto detur aſſenſus.

Romanæ curiæ judex curia cœleſtis.

Ad totam Curiam Romanam, quando elegerunt [b] Abbatem S. Anaſtaſii in Papam Eugenium.

AN. CHR. MCXLV.

EPISTOLA CCXXXVII.

Miratur Bernardum, Abbatem S. Anaſtaſii, abſtractum ab otio & ſolitudine, ad totius Eccleſiæ curam rapi: timetque hominem, quieti aſſuetum, & rebus gerendis minus exercitatum, tanto oneri haud parem fore: unde fideli Cardinalium ope eum ſublevari rogat.

Dominis & Patribus reverendis, CARDINALIBUS, & EPISCOPIS omnibus qui ſunt de Curia, puer ſanctitatis eorum.

1 PArcat vobis Deus, quid feciſtis? Sepultum hominem revocaſtis ad homines; fugitantem curas

a Eodem ſenſu *execrare*, prout legitimæ conſecrationi opponitur, occurrit in epiſtolis 166. n. 1. & in 223. n. 2. & in epiſt. 300. inter Cheſnianas tomo 4. quæ epiſtola eſt Drogonis Lugdunenſis electi ad Ludovicum Juniorem.

b Anno 1145. defuncto Lucio II. Pontifice, Cœleſtini ſucceſſore, electus eſt Bernardus abbas Romæ ad S. Anaſtaſium, S. Bernardi diſcipulus, dictus Eugenius III. ad quem libri de Conſideratione. Ejuſdem jam abbatis epiſtolam ad Bernardum habes hic ordine 344. item ipſius jam Papæ aliam epiſtolæ 273. præmiſſam; denique epiſtolam de ejus obitu in Appendice, id eſt, 418.

Digitized by Google

ras, & turbas, curis denuo implicuiſtis, & immiſcuiſtis turbis. Feciſtis noviſſimum primum, & ecce noviſſima illius periculoſiora prioribus. Crucifixus mundo per vos revixit mundo; & qui elegerat abjectus eſſe in domo Dei ſui, ipſum vos in dominum omnium elegiſtis. Cur conſilium inopis confudiſtis? cur pauperis hominis, & mendici, & compuncti corde judicium perturbaſtis? Currebat bene: quid vobis viſum eſt ſæpire vias ejus, avertere ſemitas, greſſus involvere? Quaſi deſcenderet de Jeruſalem, & non magis aſcenderet de Jericho, ſic incidit in latrones: & qui ſe, tamquam violentis quibuſdam diaboli manibus, carnis illecebris, & gloria ſæculi potenter excuſſerat, non tamen valuit effugere manus veſtras.
a Num idcirco Piſam [a] deſeruit, ut reciperet Romam? Num qui in una eccleſia non ſuſtinuit vicedominatum, dominatum in omni Eccleſia requirebat?

2 Quid igitur rationis, ſeu conſilii habuit, defuncto ſummo Pontifice, repente irruere in hominem ruſticanum, latenti injicere manus, & excuſſa e manibus ſecuri & aſcia, vel ligone, in palatium trahere,
b levare in cathedram, induere purpura [b] & byſſo, accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat inter vos ſapiens & exercitatus, cui potius iſta convenirent? Ridiculum profecto videtur, pannoſum homuncionem aſſumi ad præſidendum Principibus, ad imperandum Epiſcopis, ad regna & imperia diſponenda. Ridiculum, an miraculum? Plane unum horum. Non nego, non diffido poſſe fuiſſe hoc etiam opus Dei, qui facit mirabilia magna ſolus: præſertim cum audiam uſquequaque ex ore multorum, quoniam a Domino factum eſt iſtud. Sed nec ego oblitus ſum judiciorum Dei antiquorum, & Scripturæ plurimos recenſentis ex privata, ſeu etiam ruſticana vita olim aſſumptos in voluntate Domini ad regendum populum ejus. Denique nonne (unum e pluribus memorem) tali quodam modo elegit David ſervum ſuum, & ſuſcepit eum de gregibus ovium, de poſt fetantes accepit eum? Ita, inquam, ita & de noſtro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigiſſe.

Papæ præminentia.

Pſal. 77. 71.

3 Non ſum ſecurus tamen, quoniam filius delicatus eſt, & tenera verecundia ejus, aſſueta potius otio & quieti, quam tractandis quæ foris ſunt: timendumque ne non ea auctoritate qua oportuerit ſui apoſtolatus officia exequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem illum, qui de ſecreto internæ contemplationis, & amica ſolitudine cordis, tamquam infans e gremio & ſinu matris ſubito perturbatus, tractum ſe ad medium videt, & quaſi ovem ad victimam ductum ad tam inſueta & inſuavia? Niſi Dominus ſupponat manum ſuam, heu! neceſſe eſt obruatur & opprimatur onere inſueto & nimio, quod & gigantinis, (ut ajunt) vel ipſis quoque angelicis humeris formidabile videatur. Veruntamen, quia ſic factum eſt, &, ſicut multi dicunt, a Domino factum eſt, veſtra intereſt, cariſſimi, veſtris ferventibus ſtudiis fidelibuſque obſequiis ſollicite conſoveri quod veſtris manibus conſtat elaboratum. Si qua ergo conſolatio in vobis, ſi qua virtus charitatis in Domino, ſi qua miſeratio pietatis, ſi qua compaſſionis viſcera, aſſiſtite & collaborate illi in opere ad quod aſſumptus eſt per vos a Domino. Quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabila, quæcumque bonæ famæ; hæc ei ſuggerite, hæc ſuadete, hæc agite; & Deus pacis erit vobiſcum.

Vide quis Bernardus ſenſerit de ſummi Pontificatus [illegible]

Cardinalium eſt conſilio & auxilio aſſiſtere ſummo Pontifici.

---

a Eugenius quippe ante monachatum fuerat vicedominus eccleſiæ Piſanæ, ex aliis Notis.

b Jam tunc Pontifices induti erant cappa rubea, de qua Petrus Damiani in lib. 2. epiſt. 20.

Ad Dominum Papam EUGENIUM prima.

EPISTOLA CCXXXVIII.

AN. CHR. MCXLV.

Bernardus Eugenio, recens in Pontificem aſſumpto, gratulatur ac condolet: ipſum ad munus apoſtolicum fortiter obeundum animat, ut conceptæ de ſe multorum exſpectationi reſpondeat.

Amantiſſimo Patri & Domino, Dei gratia, ſummo Pontifici EUGENIO, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

1 AUditum eſt in terra noſtra, & celebri ſermone vulgatum verbum hoc, quod factum eſt de vobis a Domino. Preſſeram ſtilum hactenus, rem tacitus conſiderabam. Expectabam enim litteras veſtras, & præveniri a vobis in benedictionibus dulcedinis. Expectabam virum fidelem, qui veniret a latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem, quid, quomodo, vel qualiter actum eſſet. Expectabam ſi quis forte de filiis meis reverteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret: *Joſeph filius tuus vivit; & ipſe dominatur in tota terra Egypti*. Genef. 45. 6. Hinc eſt quod litteræ iſtæ non ſunt voluntatis, ſed neceſſitatis, & amicorum extortæ precibus, quibus negare non poſſum modicum illud quicquid reſiduum eſt vitæ meæ. ([c] Jam enim de reliquo breves erunt dies mei, & ſolum mihiupereſt ſepulchrum.) Quia tamen ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Jam enim filium dicere non audeo, quia filius [d] in patrem, pater mutatus eſt in filium. Qui poſt me venit, ante me factus eſt: ſed non invideo, quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non ſolum poſt me, ſed etiam per me venit. Nam, ſi dignaris, quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ eſt ergo ſpes noſtra, & gaudium noſtrum, & corona gloriæ? nonne vos ante Deum? Denique filius ſapiens gloria eſt patris. Prov. 10. & 15. Amodo tamen non vocaberis filius, ſed vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Iſa. 62. 2. Hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi, & multi in mutatione iſta gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham, Genef. 17. 5. Jacob in Iſrael; Gen. 32. 28. & ut de tuis magis Prædeceſſoribus tibi proponam, ſicut Simon in Cepham, Joan. 1. 42. Saulus in Paulum; Act. 13. 9. ſic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium læta prorſus & utili, ut ſperamus, translatione promotus eſt. Digitus Dei eſt iſte, ſuſcitans de pulvere egenum, & de ſtercore erigens pauperem, ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.

2 Supereſt ut facta hac mutatione tui, ipſa quoque quæ tibi commiſſa eſt Domini tui ſponſa mutetur in melius, & jam nequaquam Sarai, ſed Sara de cætero nominetur. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus ſponſi es, ne dixeris dilectam ejus principem meam, ſed principem; nil tuum in ea vindicans, niſi quod pro ea, ſi oportuerit, etiam animam dare debes. Si Chriſtus te miſit, æſtimabis te non miniſtrari, ſed miniſtrare veniſſe: & miniſtrare non ſolum ſubſtantiam, ſed ipſam quoque animam, ſicut præfatus ſum. Verus ſucceſſor Pauli dicet cum Paulo: *Non quia dominamur fidei veſtræ, ſed adjutores ſumus gaudii veſtri*. 2. Cor. 1. 23. Petri heres audiet Petrum dicentem: *Neque ut dominantes in clerum, ſed forma facti gregis*. 1. Petr. 5. 3. Sic enim jam non ancilla, ſed libera etiam & formoſa ſpecioſiſſimi ſponſi per te deſideratos adſciſcetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas ſperabitur, ſi & tu (quod abſit) in Chriſti hereditate quæras quæ tua ſunt, qui jam & ante didiceras, non dico tua non retinere, ſed nec tuus eſſe?

3 Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo Prædeceſſorum tuorum a multis retro temporibus viſa eſt habuiſſe, exultat merito ubique & gloriatur in

---

c Anſulis incluſa, in duobus tantum reperimus codicibus, Compendienſi, & S. Theoderici.

d Infra num. 4. *Ego enim etſi nomen patris depoſui, ſed non timorem*, &c. Eadem in Prologo ad libros de Conſideratione.

A in Domino omnis Eccleſia ſanctorum: ſed ſpecialiter illa [a], cujus uterus te portavit, & cujus ubera tu ſuxiſti. Quid ergo? Nonne & mihi licet gaudere cum gaudentibus? Numquid non ero unus de numero lætantium? Exultavi, fateor, ſed cum tremore: exultavi, ſed in ipſo exultationis meæ articulo timor & tremor venerunt ſuper me. Ego enim, etſi nomen patris depoſui, ſed non timorem, ſed non anxietatem, poſtremo nec affectum, nec viſcera patris. Conſidero gradum, & caſum vereor: conſidero faſtigium dignitatis, & intueor faciem abyſſi jacentis deorſum. Attendo celſitudinem honoris, & e vicino periculum reformido, pro eo quod ſcriptum eſt: *Homo, cum in honore eſſet, non intellexit*. Quod quidem ad cauſam magis, quam ad tempus arbitror eſſe referendum, ut ſic intelligatur dictum, *cum in honore eſſet, non intellexit*, ac ſi diceretur, honor abſorbuit intellectum.

Gaudet ac gratulatur, ſed timet quoque ac terret.

Pſal. 48. 13. & 21.

B 4 Et quidem elegeras abjectus eſſe in domo Dei tui, & recumbere in noviſſimo loco in convivio ejus; ſed placuit dicere ei qui te invitavit: *Amice, aſcende ſuperius*. Itaque aſcendiſti in altum: noli altum ſapere, ſed time, ne forte contingat ſero miſerabilem illam emittere vocem: *A facie iræ & indignationis tuæ, elevans alliſiſti me*. Altiorem quippe locum ſortitus es, ſed non tutiorem; ſublimiorem, non ſecuriorem. Terribilis prorſus, terribilis eſt locus iſte. Locus, inquam, in quo ſtas, terra ſancta eſt; locus Petri eſt; locus Principis Apoſtolorum, ubi ſteterunt pedes ejus. Locus illius eſt, quem conſtituit Dominus dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Si forte declinaveris a via Domini, ſepultus eſt in eodem loco, ut ſit tibi contra te in teſtimonium. Merito tali paſtori, tali nutricio commiſſa eſt Eccleſia, cum adhuc tenera, cum adhuc in cunabulis eſſet; cujus edocta magiſtro, & exemplo educata, omnia terrena calcaret: utpote qui excuſſerat manus ſuas ab omni munere, qui dicebat de corde puro & conſcientia bona: *Argentum & aurum non eſt mihi*. Hæc hactenus.

Luc. 14. c. — *Pſal. 101. 11.* — *Periculoſa dignitas.* — C — *Act. 3. 6.*

D 5 Cæterum cauſa, quare ante tempus ſcripſerim vobis, hæc eſt. Wintonienſis [b] Epiſcopus, & Eboracenſis Archiepiſcopus, non gradiuntur uno ſpiritu cum Cantuarienſi Archiepiſcopo: ſed incedunt ſibi ex adverſo, & hæc vetus eſt de legatione querela. Verumtamen quis eſt ille, & qui ſunt illi? Nonne Eboracenſis [c] ipſe eſt, cui, te præſente, cum adhuc eſſes quaſi unus ex nobis, fratres tui reſtiterunt in faciem, eo quod reprehenſibilis erat? Sed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum, & prævaluit in vanitate ſua. Certum eſt tamen quod non intravit per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde. Si paſtor fuiſſet, diligendus erat; ſi mercenarius, tolerandus; nunc autem cavendus & repellendus, ut pote fur & latro. Quid dicam de domino Wintonienſi? Opera quæ ipſe facit, teſtimonium perhibent de eo. Porro Archiepiſcopus Cantuarienſis, cui adverſantur, vir religioſus eſt, & ſuaveolentis opinionis. Pro ipſo petimus, ut reſpondeat ei juſtitia ſua. Verum illorum iniquitas ſuper eos, ut ſit ſicut ſcriptum eſt: *Juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum*. Cum acceperis tempus, ſecundum opera manuum illorum retribues illis, ut ſciant prophetam eſſe in Iſrael.

E — *Ezech. 18. 20.*

6 Quis mihi det, antequam moriar, videre Eccleſiam Dei ſicut in diebus antiquis, quando Apoſtoli laxabant retia in capturam, non in capturam argenti vel auri, ſed in capturam animarum? Quam cupio illius te hereditare vocem, cujus adeptus es ſedem! *Pecunia*, inquit, *tua tecum ſit in perditionem*. O vox tonitrui! o vox magnificentiæ & virtutis! ad cujus terrorem confundantur & convertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Hoc vehementer expectat, & omnino expetit a te mater tua; hoc filii matris tuæ puſilli

Quid optet Eccleſiæ & Eugenio. — F — *Act. 8. 20.*

a Nempe Claræ-vallenſis ſeu Ciſtercienſis, ſed potius Claræ-vallenſis, quæ iterum mater dicitur num. 6.

b Is erat Henricus Bleſenſis ex abbate Glaſtonienſi epiſcopus Wintonienſis, nepos Henrici regis; atque adeo fautor Willelmi ejus conſanguinei. Theobaldus ex abbate Beccenſi erat antiſtes Cantuarienſis, ad quem epiſtola 56[?].

c Cauſa Eboracenſis Willelmi, de qua in epiſtola 235. necdum compoſita erat hoc anno: nam, teſte Serlone in Monaſtici Anglicani tomo 1. pag. 747. *ipſe cathedræ præſidebat, uſus regia poteſtate in eos qui reſiſtebant*. Henricus abbas Fontanenſis cum aliis eum pertraxit ad Eugenium, a quo amotus eſt Willelmus. Ejus fautores Fontanenſe monaſterium diripuerunt. De Henrici electione infra ad epiſtolam 252.

A cum majoribus deſiderant, hoc ſuſpirant, ut omnis plantatio, quam non plantavit Pater cœleſtis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim conſtitutus es ſuper gentes & regna, ut evellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes. Multi, audito hoc verbo, dixerunt apud ſe: Jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Multi dicunt in corde ſuo: Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit, in quo ſarmenta ſterilia recidentur, ut ea, quæ prævalent, uberius fructum afferant.

B 7 Confortare igitur, & eſto robuſtus: manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Vindica tibi animi conſtantia & vigore ſpiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater, quam & tulit de manu Amorrhæi in gladio & arcu ſuo. In omnibus tamen operibus tuis memento te eſſe hominem, & timor ejus, qui auſert ſpiritum Principum, ſemper ſit ante oculos tuos. Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes * tuis oculis aſpexiſti! Ipſi te Prædeceſſores tui tuæ certiſſimæ & citiſſimæ deceſſionis admoneant; & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus tranſeuntis gloriæ blandimenta memorare noviſſima tua, quia quibus ſucceſſiſti in ſedem, ipſos ſine dubio ſequeris ad mortem.

Pontifices brevis vitæ. — ** V. NOT.* — *Mortis memoria.*

C

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCXXXIX.

AN. CHR. MCXLV.

Depoſitionem Guillelmi Eboracenſis urget apud Pontificem, cui ſoli ea poteſtas competat.

IMportunus ſum, ſed habeo excuſationem. Eugenii apoſtolatus excuſat me. Ajunt non vos eſſe Papam, ſed me: & undique ad me confluunt qui habent negotia. Nec deſunt in tanta multitudine amicorum, quibus officium negare non poſſum, non ſolum abſque ſcandalo, ſed etiam abſque peccato. Et nunc eſt etiam alia excuſatio non minus idonea, quia cauſa * honeſtiſſima eſt. Contra idolum illud Eboracenſe iterato ſtilus dirigitur; ea ſcilicet neceſſitate, quod ſæpenumero hoc telo impetitum a nobis, necdum confoſſum eſt. Cur hoc? Quia nil forte a nobis tale directum eſt, qualis fuit gladius Jonathæ, qui numquam rediit retrorſum. Nec ſane fuit culpa jaculi, ſed dirigentis jaculum. Patet enim quod non in ea qua oportuit fortitudine miſſum eſt. Nec mirum. Quis enim in manu forti ſagittas mittere poteſt, niſi filius excuſſorum? Qui locum Petri tenet, poteſt uno ictu extinguere Ananiam, uno Simonem Magum: &, ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare ſententiam ad depoſitionem Epiſcoporum, ſolius Romani Pontificis noſcitur eſſe, pro eo nimirum, quod etſi alii multi vocati ſunt in partem ſollicitudinis, ſolus ipſe plenitudinem habeat poteſtatis. Solus proinde, ſi dicere audeam, in culpa eſt, ſi culpa non feritur quæ ferienda eſt; & eo impetu quo fuerit ferienda. Quo autem impetu, non dico ferienda, ſed fulminanda fuerit prædicti Eboracenſis culpa, veſtræ conſcientiæ derelinquo. Cæterum quod factum non eſt, vobis credimus reſervatum, ut in eo experiatur Eccleſia Dei, cui, ipſo auctore, præeſtis, fervorem zeli veſtri, potentiam brachii veſtri, & animi ſapientiam; & timeat omnis populus ſacerdotem Domini, audiens ſapientiam Dei eſſe in illo ad faciendum judicium.

D — ** al. cura.* — E — *Epiſcoporum depoſitio ſolius eſt Rom. Pontificis.* — F

Ad

Ad Eumdem de Eboracenſi intruſo.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXL.

Laudat zelum Eugenii. Porro eum nunc oſtendi vult in deponendo Eboracenſi, illam ſedem fraudulenter occupante.

1 QUam cupio ſemper illa de vobis audire in quibus glorificetur Deus, honoretur miniſterium veſtrum, & anima mea lætificetur! Inde eſt quod, audita reſponſione veſtra de quibuſdam qui ad officium legationis nimium videbantur & ambitioſe adſpirare, & impudenter ſperare, ſupra quam dicere poſſumus, facti ſumus lætantes. Non autem nos tantum, ſed & omnes qui diligunt nomen veſtrum gaviſi ſunt gaudio magno. Porro, viſis litteris veſtris quas pro cauſa Rutinenſis [a] Eccleſiæ deſtinaſtis, tunc prorſus, tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Hęc, atque hujuſmodi digna ſunt veſtro apoſtolatu, ſummam ſedem nobilitant, decent plane orbis Epiſcopum. Unde & flecto genua mea ad ipſum unici hujus veſtri Primatus Auctorem, ut det vobis ſic ſapere, & ſic agere ſemper, in evellendo, & plantando; in deſtruendo, & ædificando: ſiquidem in ruinam, & reſurrectionem multorum aſcendiſtis hanc Cathedram. Ruant, ruant qui non ſtant; erigantur digni. Ponatur ſecuris ad radicem ſterilium plantationum; purgentur fructiferæ, ut fructum plus afferant. Præſidente, inquam, humili Eugenio, deponantur ſuperbi de ſede, & exaltentur humiles: eſurientes impleantur bonis, & divites dimittantur inanes. Nuper nempe exultatione univerſæ terræ ita factum eſt in cauſa cujuſdam pauperis Epiſcopi [b].

Papæ Orbis Epiſcopus.

Hortatur, ut ſuperbos dejiciat, humiles exaltet.

2 Age ergo, tranſeat jam ſanctus hic pietatis zelus & ad miſeram illam Eccleſiam tranſmarinam, quia tempus miſerendi ejus. Vinea Domini Sabaoth eſt, vinea electa, vinea ſpecioſiſſima: ſed, heu! in deſertum pene redacta, quia ſingularis ferus depaſcitur eam. Cur dicunt inter gentes: Ubi eſt Deus ejus? ubi quem poſuerunt cuſtodem in vineis? ubi manus putans? ubi ſarculus excolentis? Quouſque ſarmento inutili occupatur tellus, ſuffocatur fructus? Et certe tempus putationis advenit. Siquidem homo [c] pacis ejus in quo ſperavit quod ſe purgare deberet, non purgatione, ſed amputatione opus eſſe teſtatur. Exſtant denique litteræ ipſius de eo ad apoſtolicæ Sedis Legatum, in quibus manifeſte manifeſtam aſſerit intruſionem, electionem negat. Ita ergo, quem ſibi paraverat defenſorem, accuſatorem ſuſtinet. Ad hæc, quæ ubique de eo publica fama concelebrat, etiam virum militarem poſſent omni jure ſpoliare cingulo militari.

3 Quomodo jam poterit ſtare, ubi multiplex vobis ſubeſt ratio dejiciendi, & voluntas non deeſt? Legi ſiquidem zelum veſtrum pro Eccleſia illa in litteris veſtris; & jam exigo de manibus veſtris. Quanam via procedendum ſit ad ejus dejectionem (neque enim una mihi eſſe videtur) non eſt meum dictare ſapienti. Nec multum noſtra intereſt in qua parte arbor infructuoſa cadat, dummodo cadat. Dico tamen: Qui ſibi poſſeſſionem vindicat furtivarum commercio litterarum, nonne fur eſt, & latro? Denique ubi aſſerit habuiſſe ſe clandeſtinas litteras execrationis ſuę, aut verum eſt, aut falſum quod loquitur. Si verum, reus eſt furti, & ſummi Pontificis criminator: ſi falſum, debet audire: Occidiſti, & poſſediſti. Os enim, quod mentitur, occidit animam. Sed abſit ut tanta de tali viro credatur duplicitas, quanta ab iſto ei imponitur. Nempe Innocentius hic erat: cui ſi pro ſe reſpondere liceret, proculdubio diceret huic: Quia ego palam in te dedi ſententiam, & in occulto locutus ſum nihil. *Sapien. 1. 11*

Ad Hildefonsum Comitem ſancti Ægidii [d], de Henrico hæretico.

AN. CHR. MCXLVII.

EPISTOLA CCXLI.

Henricum, Petri Bruſii heretici ſucceſſorem, ejuſque impia dogmata, & impura facinora deſcribit, pungens Comitem, quod talem in ſua ditione fineret impune graſſari.

1 QUanta audivimus, & cognovimus mala quæ in Eccleſiis Dei fecit, & facit quotidie Henricus [e] hæreticus? Verſatur in terra veſtra ſub veſtimentis ovium lupus rapax: ſed, ad Domini deſignationem, a fructibus ejus cognoſcimus illum. Baſilicæ ſine plebibus, plebes ſine ſacerdotibus, ſacerdotes ſine debita reverentia ſunt, & ſine Chriſto denique Chriſtiani. Eccleſiæ ſynagogę reputantur; Sanctuarium Dei ſanctum eſſe negatur; ſacramenta non ſacra cenſentur; dies * feſtivis fruſtrantur ſolemniis. Moriuntur homines in peccatis ſuis; rapiuntur animæ paſſim ad tribunal terrificum, heu! nec pœnitentia reconciliati, nec ſancta * communione muniti. Parvulis Chriſtianorum Chriſti intercluditur vita, dum baptiſmi negatur gratia; nec ſaluti propinquare ſinuntur, Salvatore licet pie clamante pro eis: *Sinite*, inquit, *parvulos venire ad me*. Ergo-ne qui homines & jumenta ſalvavit, quemadmodum multiplicavit miſericordiam ſuam Deus, ad ſolos tamen innocentes non patitur eamdem tam multam miſericordiam pervenire? Quid, quæſo, quid invidet parvulis Salvatorem parvulum, qui natus eſt eis? Invidia hęc diabolica eſt: invidia hac mors intravit in orbem terrarum. An putat parvulos Salvatore non egere, quia parvuli ſunt? Si ita eſt, ergo gratis magnus Dominus factus eſt parvus, ut omittam quod flagellatus eſt, quod ſputis illitus, quod cruci affixus, quod denique mortuus eſt.

Matth. 7. 15 & 16.

Impia Henrici dogmata.

* *al. feſti.*

* *al. ſacra.*

Matth. 19. 14.

2 Non eſt hic homo a Deo, qui ſic contraria Deo & facit, & loquitur. Proh dolor! auditur tamen a pluribus; & populum qui ſibi credat habet. O infeliciſſimum populum! Ad vocem unius hæretici ſiluerunt in eo omnes propheticæ & apoſtolicæ voces, quæ de convocanda in una Chriſti fide e cunctis nationibus Eccleſia uno veritatis ſpiritu cecinerunt. Ergo fefellerunt divina oracula, falluntur omnium oculi & animi, qui quod legunt prędictum, intuentur impletum. Quam certe manifeſtam omnibus veritatem ſolus iſte ſtupenda, & prorſus Judaica cæcitate, aut non videns, aut invidens adimpletam, ſimul neſcio qua arte diabolica perſuaſit populo ſtulto, & inſipienti, de re manifeſta nec ſuis credere oculis; feſelliſſe priores; errare poſteros; totum mundum etiam poſt effuſum Chriſti Sanguinem perditum iri; & ad ſolos, quos decipit, totas miſerationum Dei divitias, & univerſitatis gratiam perveniſſe. Et nunc hujus rei gratia, licet in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes *, quas potiſſimum ſingularis ferus depaſcitur, dum non eſt qui reſiſtat, neque qui ſalvum faciat. Quippe tota Francia pro ſimili effugatus malitia, has ſolas

* *V. lib. 3. Vitæ cap. 6.*

a Abjiciendo ſcilicet hominem indignum, ad illam Sedem electum vel promotum, de quo vide epiſtolas 328. & 329.

b De hoc epiſcopo, ſuppreſſo nomine, agitur in lib. 3. de Conſideratione cap. 5. ubi Eugenius laudatur pauperi epiſcopo dediſſe, quod daret, *ne immunis fuiſſe notaretur*. Ibidem notatur epiſcopus *de tranſmarinis partibus*, qui epiſcopatum emiſſe Romæ voluerit: quod forſan de Willelmo intelligendum.

c Nempe Willelmus decanus Eboracenſis cujus ſacramento ſe purgare voluerat Willelmus intruſus, ſupra in epiſtolis 235. & 236.

d Adde etiam Toloſæ. Ilefonſum ſe dicit in quodam pacto anno 1125. inter ipſum & Raymundum Comitem Barcinonenſem inito, ubi ejus uxor Fardida vocatur. Vide alias notas.

e De Henrico, Henricianiſque hæreticis fuſe egimus in Præfatione hujus tomi.

Digitized by Google

A ſolas ſibi invenit expoſitas, in quibus fiducialiter ſub tuo dominatu in gregem Chriſti toto furore bacchatur. Quod tuo-ne honori congruat, Princeps illuſtris, ipſe judicato. Nec mirum tamen, ſi ſerpens ille callidus decepit te, quippe ſpeciem pietatis habens, cujus virtutem penitus abnegavit.

Henricus hæreticus deſcribitur [a]

3 Sed nunc audi quis ille ſit. Homo apoſtata eſt, qui, relicto religionis habitu, (nam monachus [a] exſtitit) ad ſpurcitias carnis & ſæculi, tamquam canis ad ſuum vomitum, eſt reverſus. Præ confuſione autem habitare inter cognatos & notos non ſuſtinens, vel potius non permiſſus, ob magnitudinem criminis, ſuccinxit lumbos ſuos, & iter qua neſciebat B arripuit gyrovagus & profugus ſuper terram. Cumque mendicare cœpiſſet, poſuit in ſumptu Evangelium, (nam litteratus erat) & venale diſtrahens verbum Dei, evangelizabat, ut manducaret. Si quid ſupra victum elicere poterat a ſimplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum, id, ludendo aleis, aut certe in uſus turpiores turpiter effundebat. Frequenter ſiquidem poſt diurnum populi plauſum, nocte inſecuta cum meretricibus inventus eſt prædicator inſignis, & interdum etiam cum conjugatis. Inquire, ſi placet, vir nobilis, quomodo de Lauſana civitate exierit, quomodo de Cenomannis, quomodo de Pictavi, quomodo de Burdegali: nec patet ei uſpiam C reverſionis aditus, utpote qui fœda poſt ſe ubique reliquerit veſtigia. (Matth. 7. 18) Tu de tali arbore tandem bonos ſperabas fructus? Terræ profecto, in qua eſt, fecit fœtere odorem in univerſa terra, quia non poteſt, juxta ſermonem Domini, arbor mala fructus bonos facere.

4 Hæc ergo, ut dixi, cauſa adventus mei. Nec a meipſo nunc venio, ſed vocatione pariter & miſeratione Eccleſiæ trahor, ſi forte ſpina illa, & prava ipſius, dum adhuc parva ſunt, germina de agro dominico exſtirpari queant, non mea, qui nullus ſum, ſed ſanctorum, cum quibus ſum, Epiſcoporum manu, tua quoque potenti dextera cooperante. In D quibus præcipuus eſt venerabilis Oſtienſis Epiſcopus [b], ab Apoſtolica Sede ad hoc ipſum directus; homo qui magna fecit in Iſrael, & victoriam dedit Eccleſiæ ſuæ in multis per illum Dominus omnipotens. Tua intereſt, vir inclite, honorifice ſuſcipere illum, & eos qui cum ipſo ſunt; ac ne tantus labor tantorum virorum, pro tua potiſſimum, tuorumque ſalute ſuſceptus, inefficax ſit, ſecundum poteſtatem deſuper datam tibi operam dare.

Ad Tolosanos poſt reditum ſuum.

AN. CHR. MCXLVII.

EPISTOLA CCXLII.

E *Sollicite fugiendos, immo & fugandos hæreticos: Exercendam hoſpitalitatem; nec quoſvis prædicatores admittendos.*

1 IN adventu cariſſimi fratris & Coabbatis noſtri B. [c] de Grandi-ſylva exultavimus, & delectati ſumus in his quæ dicta ſunt nobis ab illo de conſtantia, & ſinceritate fidei veſtræ in Deum; de perſeverantia dilectionis & devotionis in nos; de zelo & odio adverſus hæreticos, itaut quiſque veſtrum merito dicere poſſit: (Pſal. 138. 21. 22.) *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi.* F Gratias agimus Deo, quia non fuit otioſus adventus noſter ad vos: & mora quidem brevis apud vos, ſed non infructuoſa. Veritate nimirum per nos manifeſtata, * manifeſtata autem * non ſolum in ſermone, (* al. deeſt.) ſed etiam in virtute [d], deprehenſi ſunt lupi; qui, venientes ad vos in veſtimentis ovium, devorabant plebem veſtram ſicut eſcam panis, ſicut oves occiſionis: deprehenſæ vulpes, quæ demoliebantur pretioſiſſimam vineam Domini, civitatem veſtram: deprehenſæ, ſed non comprehenſæ. Propterea, dilectiſſimi, perſequimini, & comprehendite eos, & nolite deſiſtere, donec penitus depereant, & diffugiant de cunctis finibus veſtris, quia non eſt tutum dormire, vicinis ſerpentibus. Sedent in inſidiis cum divitibus in occultis, ut interficiant innocentes. Fures (Joann. 10. 8.) ſunt & latrones, quales in Evangelio Dominus notat. Subverſi ſunt, & parati ad ſubvertendum, plane maculatores famæ veſtræ, corruptores fidei veſtræ. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala:* (1. Cor. 15. 33. 2. Tim. 2. 17) præſertim talium *ſermo*, ſicut dicit beatus Apoſtolus, *ſerpit ut cancer*.

2 Quis dabit mihi ut habeam opportunitatem ſemel adhuc veniendi ad vos? Nam voluntatem habeo, ſi quo modo poſſim, in voluntate Domini ſecundo videre vos, laborem non reputaturus, quamvis corpore infirmus & debilis, pro veſtra exhortatione & ſalute. Interim autem ſic ſtate in Domino, cariſſimi, ſicut cœpiſtis, & accepiſtis a nobis. Obedite Epiſcopo, ceteriſque præpoſitis veſtris, magiſtris Eccleſiæ. Habete diligentiam hoſpitalitatis, quia per hanc multi placuerunt Deo. Abraham pater veſter, (Gen. 18. 5. Gen. 19. 5.) pro ſtudio ſancto quod in ſuſcipiendis peregrinis habere ſolitus erat, Angelos hoſpites ſuſcipere meruit. Similiter & Loth nepos ejus, pro ſimili devotione, & pia conſuetudine, de eorum ſuſceptione exultavit. Et vos itaque ſimili forma non Angelos, ſed Dominum Angelorum ſuſcipite in peregrinis, paſcite in egenis, operite in nudis, viſitate in languentibus, redimite in captivis. Talibus hoſtiis promeretur Deus, qui in judicio dicturus eſt: (Mat. 25. 40.) *Quod uni ex his minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

3 Hoc etiam moneo vos, cariſſimi, quod & dicebam vobis, cum præſens eſſem, ut nullum extraneum, ſive ignotum prædicatorem recipiatis, niſi qui miſſus a ſummo, ſeu a veſtro permiſſus Pontifice prædicaverit. (Rom. 10. 15.) *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, niſi mittantur?* (Extranei & ignoti Prædicatores cavendi.) Ipſi ſunt, qui, induentes ſibi formam pietatis, & virtutem ejus penitus abnegantes, profanas novitates vocum & ſenſuum, tamquam melli venenum, verbis cœleſtibus intermiſcent. Cavete proinde eos, tamquam veneficos; & cognoſcite in veſtimentis ovium lupos rapaces. Sit vobis commendatus lator epiſtolæ venerabilis Abbas [e] Grandis-ſylvæ, & domus ejus, quæ & noſtra eſt, nuper nobis, & noſtro Ordini ab ipſo tradita, & Eccleſiæ Claræ-vallis ſpecialiter aſſociata. Oſtendite nobis in ipſo, & in ſanctis qui cum eo ſunt, quantum profeceritis ex noſtra admonitione in operibus miſericordiæ; & date in eis experimentum veſtræ charitatis & devotionis quam habetis erga nos. Quidquid illis feceritis, mihi factum reputate. Gratia Dei, pax ſit vobiſcum. Amen.

---

a Henricum iiſdem *monachum* vocat Gaufridus in lib. 3. de vita Bernardi num. 16. & Exordium Ciſtercienſe relatum lib. 3. ejuſdem vitæ cap. 17. *Eremitam* acta Hildeberti epiſcopi Cenomanenſis in tomo 3. Analectorum pag. 314. ubi plura de Henrico.

b Albericus, de quo in lib. 3. de vita Bernardi num. 17. Bellovaci natus, Cluniaci monachus, cardinalis ab Innocentio creatus anno 1138. legatus in Angliam, tum in Syriam, demum in Galliam, ad quem epiſtola 219.

c In omnibus excuſis, *Bernardi*, in mſſ. B. haud dubie *Bertrandi*, ut ex autographis Grandis-ſylvæ conſtat, in quibus Bertrandus abbas conſtanter legitur ab anno 1128. ad 1148.

d. Miraculis ſcilicet illuſtribus ab ipſo factis, de quibus in lib. 3. vitæ cap. 6. Ipſa agnoſcit etiam Berengarius in apologia pro Abaelardo. *Jamdudum ſanctitudinis tuæ odorem ales per orbem fama diſperſit, præconizavit merita, miracula declamavit, &c.*

e Bertrandus ſcilicet, de quo initio epiſtolæ, abbas Grandis-ſylvæ, qui hanc pagi Toloſani abbatiam, olim Benedictinorum, Ciſtercienſibus adjecit anno 1145. ubi Chronologia emendanda.

Ad Romanos, quandò receſſerunt [a] a Domino Papa Eugenio.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLIII.

Romani, Arnalda hæretico factionem inflammante, antiquæ Reipublicæ, ac libertatis formam reſtituere nitebantur, ſola ſacrorum cura Pontifici relicta. Itaque vectigalia Pontificum ſibi vindicant, jubentes Pontificem decimis, & oblationibus tantum more priſco contentum vivere. Hinc nata rebellio, & in Eugenium acrius concitata. Cujus occaſione Bernardus aſpere, ſed juſte increpat Romanos tam iniquos in Pontificem, cujus injuria in Sanctos, & omnes Catholicos redundet, non evaſura Dei vindictam, niſi mox reſipiſcant.

Nobilibus, & Optimatibus, atque univerſo populo Romano, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, declinare a malo, & facere quod bonum eſt.

1 SErmo mihi eſt ad te, popule ſublimis & illuſtris, cum ſim vilis exiguaque perſona, ac nullius pene momenti homuncio. Id quidem verecundum atque oneroſum mihi conſideranti, quis, quibus ſcribam, ſimulque quam aliter hoc alius judicare poſſit. Sed levius reor verecundia apud homines periclitari, quam condemnari apud Deum ſilentio, taciturnitate, & abſconſione juſtitiæ. Ipſe enim dicit: *Annuntia populo meo ſcelera eorum*. Erit mihi etiam in teſtimonium ante faciem Domini, ſi dicere potero: *Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam & ſalutare tuum dixi*. Pro hujuſmodi ſane non vereor, quamvis verecundia reluctante, pro mea ignobilitate ſcribere de longinquo ad populum glorioſum, atque his litteris tranſmontanis ſui ipſorum periculi atque peccati commonere Romanos, ſi forte audiant, & quieſcant. Quis ſcit ſi convertantur ad precem pauperis qui non cedunt potentium minis, non omni armaturæ fortium? Nonne quondam in Babylone ad vocem pueri junioris unius omnis ille populus, qui a ſenibus iniquis judicibus ſeductus fuerat, reverſus eſt ad judicium, & ſic ſervatus eſt ſanguis innoxius in die illa? Ita nunc quoque, etſi adoleſcentulus ſum ego & contemptus, (adoleſcentulus dico, non annorum paucitate, ſed meritorum) potens eſt tamen Deus dare etiam voci meæ vocem virtutis, per quam fiat ut & is populus, quem nihilo minus conſtat eſſe ſeductum, ad judicium revertatur. Mea ergo defenſio ad eos, qui mihi hinc forte ſuccenſendum indignandumve putaverint, hæc ſit.

Iſai. 58. 1. — *Pſal. 39. 11.* — *Dan. 13. 45.*

2 Si neque hoc ſatis eſt, etiam illud adjicio. Communis eſt cauſa; & non eſt diſtinctio puſilli, & magni. Dolor nempe in capite eſt, ac per hoc minime alienus ne a minimis quidem, vel extremis quibuſque corporis partibus. Nec a me ergo. Pervenit profecto uſque ad me, quamvis omnium minimum, dolor maximus iſte, quia maximus eſt; & quia, cum ſit capitis, non poteſt non eſſe & corporis, cujus membrum ſum ego. Numquid non, dolente capite, clamat lingua pro omnibus corporis membris, in capite ſe dolere, & omnia per ipſam ſuum caput, ſuumque capitis fatentur incommodum? Dimittite proinde, quæſo, dimittite, ut plangam paululum apud vos dolorem meum; nec meum tantum, ſed & totius Eccleſiæ. Nonne ipſius vox eſt hodie per univerſum mundum: Caput meum doleo; caput meum doleo? Quis namque vel noviſſimus Chriſtianorum in toto ſit orbe, qui non glorietur hoc capite, quod ambo illi glorioſi Principes terræ, alter amiſſo, alter ſubmiſſo in cruce capite, ſuo triumpho extulerunt, ſuo ſanguine ornaverunt? Ad omnem itaque ſpectat Chriſtianum injuria Apoſtolorum; & ſicut *in omnem terram exivit ſonus eorum*, ſic læſio eorumdem ab omnibus uſquequaque ſentitur, uſquequaque plangitur & doletur.

Pontificis læſio omnes Catholicos tangit. — *Pſal. 18. 4.*

3 Quid vobis viſum eſt, o Romani, offendere Principes mundi, veſtros autem ſpeciales patronos? Cur Regem terræ, cur Dominum cœli, furore tam intolerabili, quam irrationabili in vos pariter provocatis, dum ſacram & apoſtolicam Sedem, divinis regalibuſque privilegiis ſingulariter ſublimatam, auſu ſacrilego inceſſere, ſuoque minuere honore contenditis, quam vel ſoli contra omnes, ſi oportuiſſet, defendere debuiſtis? Sic fatui Romani, non judicantes, neque quod honeſtum eſt diſcernentes, caput veſtrum, atque omnium, quod in vobis eſt, deturpatis? pro quo magis nec veſtris ipſis cervicibus parcendum a vobis foret, ſi neceſſitas exegiſſet. Patres veſtri Urbi orbem ſubjugaverunt, vos Urbem properatis orbi facere fabulam. En, Petri heres Petri ſede & urbe a vobis expulſus eſt: en, rebus, & domibus ſuis, veſtris manibus ſpoliati ſunt Cardinales, atque Epiſcopi miniſtri Domini. O popule ſtulte & inſipiens, o columba ſeducta, non habens cor! Nonne ille caput, & illi oculi tui erant? Quid ergo nunc Roma, niſi ſine capite truncum corpus, ſine oculis frons effoſſa, facies tenebroſa? Aperi, gens miſera, aperi oculos tuos, & vide deſolationem tuam jamjamque imminentem. Quomodo in brevi mutatus eſt color optimus, facta eſt quaſi vidua domina gentium, princeps provinciarum?

Romanorum temeritas & injuria in S. Sedem. — *Thren. 4. 1.* — *Thren. 1. 1.*

4 Verum initia malorum ſunt hæc: graviora timemus. Numquid non prope interitum es, ſi periiſtis? Revertere, revertere, Sunamitis; revertere ad cor tuum: agnoſce jam vel ſero quæ, quanta, a quibus patiaris, vel paſſa ſis. Recordare qua cauſa, quo fine, per quos, & in quos uſus, non longe ante hos dies cunctarum quæ in te ſunt Eccleſiarum omnis ornatus & cenſus profligatus eſt [b]. Quicquid in altaribus, & in altarium vaſis; quicquid in ipſis ſacris imaginibus auri & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum & aſportatum eſt. Quid ex his omnibus tu in tuis nunc marſupiis invenis? Porro decor domus Domini irrecuperabiliter periit. Et nunc quid tibi viſum eſt iterare malitiam, innovare denuo ſuper te dies malos? Quid modo vel lucri amplioris, vel certioris ſpei arridet tibi; niſi quod in eo noviſſima tua cernuntur incautiora prioribus, quod tunc quidem non ſolum multi de plebe, ſed etiam de clero, & de principibus nonnulli per orbem in ſchiſmate illo faverunt tibi; nunc vero ſicut manus tuæ contra omnes, ſic manus omnium contra te. Mundus eſt a ſanguine tuo mundus omnis, præter te ſolam, & filios tuos qui in te ſunt. Væ ergo nunc tibi, popule miſerande; & væ duplo, quam ante, non ab exteris nationibus, non a feritate barbarorum, non a millibus armatorum. Væ tantum a facie tuorum tibi; væ a domeſticis & amicis; a clade inteſtina; a cruciatu præcordiorum; a tortionibus viſcerum.

5 Agnoſcis-ne jam quia non omnes pacifici qui domeſtici; nec omnes amici qui videntur? Et ſi alias noveramus, ſed nunc per te manifeſtius edocemur omnem veritatem illius ſermonis Domini quem dixit: *Quoniam inimici hominis domeſtici ejus*. Væ fratri a fratre in medio tui, & filiis a parentibus! væ, non a gladiis, ſed a labiis iniquis & a lingua doloſa! Uſquequo male in malo vos alterutrum conſortatis, & gladiis labiorum invicem ſternitis, invicem perditis, ut ab invicem conſumamini? Congregamini, oves diſperſæ, redite ad paſcua, redite ad Paſtorem & Epiſcopum animarum veſtrarum. Redite, prævaricatores, ad cor. Quod loquor, non quaſi hoſtis convicians, ſed quaſi amicus objurgans. Habet vera amicitia nonnumquam objurgationem, adulationem numquam.

Mich. 7. 6. & Matth. 10. 36. — Objurgatione revocat & obſecratione.

6 Sed

a Confer lib. 4. de Conſideratione cap. 2. Othonis Friſingenſis Chronicon lib. 7. c. 31. & hiſtoriam Friderici lib. 2. c. 20. Arnaldiſtæ dicuntur hæretici a Bonnacurſo, junguntùrque Catharis & Paſſagiis, accuſati quod per malos miniſtros ſacramenta irrita eſſe dicerent, in Spicilegii to. 13. pag. 85.

b Per Anacletum antipapam, quæ res deſcribitur ab Ernaldo Abbate in lib. 2. de vita Bernardi num. 1. & apud Baronium anno 1130.

6 Sed jungimus & obſecrationem. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo, reconciliamini principibus veſtris, Petrum loquor & Paulum, quos utique in Vicario & ſucceſſore ſuo Eugenio ſuis ſedibus & ædibus effugaſtis. Reconciliamini, inquam, orbis principibus, ne forte incipiat pro eis pugnare orbis terræ contra inſenſatos. An neſcitis quia, his offenſis, nihil omnino valetis; his propitiis, nihil omnino timetis? Non, inquam, non timebis ſub horum tutela millia populi circumdantis te, orbs inclyta, civitas fortium. Reconciliare proinde illis, ſimul & millibus Martyrum, qui quidem apud te, ſed contra te ſunt, propter grande peccatum quod peccaſti, in quo & periſtis. Reconciliare etiam omni Eccleſiæ ſanctorum, qui ubique terrarum, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt. Alioquin pagina iſta contra te in teſtimonium erit: ſed & ipſi Apoſtoli & Martyres tui ſtabunt in magna conſtantia adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Sed jam finem loquendi omnes pariter audiamus. Annuntiavi juſtitiam, prænuntiavi periculum, veritatem non tacui, hortatus ſum ad meliora: ſupereſt ut aut de veſtra citius correctione lætemur; aut, de juſta imminenti damnatione certi, inconſolabiliter lugeamus, areſcentes & tabeſcentes præ timore & expectatione, quæ ſupervenient univerſæ urbi.

Ad CONRADUM Regem Romanorum.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLIV.

Hortatur Regem ad defenſionem auctoritatis Pontificiæ adverſus rebelles Romanos.

Regnum & ſacerdotium in Chriſto unita.

1 NEC dulcius, nec amicabilius, ſed nec arctius omnino Regnum Sacerdotiumque conjungi, ſeu complantari in invicem potuerunt, quam ut in perſona Domini ambo hæc pariter convenirent, ut pote qui factus eſt nobis ex utraque tribu ſecundum carnem ſummus & Sacerdos, & Rex. Non ſolum autem, ſed & commiſcuit ea nihilominus ac confœderavit in ſuo corpore a, quod eſt populus Chriſtianus, ipſe caput illius: ita ut hoc genus hominum apoſtolica voce *genus electum*, *regale ſacerdotium* appelletur. In alia quoque ſcriptura quotquot ſunt prædeſtinati ad vitam, nonne omnes *reges & ſacerdotes* nominantur? Ergo quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. Magis autem quod divina ſanxit auctoritas, humana ſtudeat adimplere voluntas; & jungant ſe animis qui juncti ſunt inſtitutis. Invicem ſe foveant, invicem ſe defendant, invicem onera ſua portent. Ait Sapiens: *Frater adjuvans fratrem, ambo conſolabuntur*. Quod ſi alterutrum ſe (quod abſit) corroſerint & momorderint, nonne ambo deſolabuntur? Non veniat anima mea in conſilium eorum qui dicunt, vel Imperio pacem & libertatem Eccleſiarum, vel Eccleſiis proſperitatem & exaltationem Imperii nocituram. Non enim utriuſque inſtitutor Deus in deſtructionem ea connexuit, ſed in ædificationem.

1. Petr. 2. 9.
Apoc. 1. 6. & 5. 10.
Prov. 18. 19.
Non nocent invicem.

2 Si hoc ſcitis, quouſque vos communem contumeliam, communem diſſimulatis injuriam? Nonne ut apoſtolica Sedes, ita & caput imperii Roma eſt? Ut ergo de Eccleſia taceam, num honor Regi eſt truncum in manibus tenere imperium? Et quidem ignoro quid vobis ſuper hoc conſulant ſapientes veſtri & Principes regni; ſed ego, in inſipientia mea loquens, quod ſentio non tacebo. Eccleſia Dei ab exortu ſui uſque ad hæc tempora pluries tribulata eſt, & pluries liberata eſt. Denique audite quid ipſa de ſe loquatur in Pſalmo; ipſius enim vox eſt. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam.* Certus eſto, o Rex, quoniam nec nunc quoque relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum. Non eſt abbreviata manus Domini, nec facta impotens ad ſalvandum. Liberabit & hoc tempore abſque dubio ſponſam ſuam qui ſuo ſanguine redemit eam, ſuo ſpiritu dotavit, donis cœleſtibus exornavit, ditavit nihilominus & terrenis. Liberabit, inquam, liberabit: ſed ſi in manu alterius, viderint regni Principes, idne honor Regis, regnive utilitas ſit. Non eſt utique.

Pſal. 128. 1. & 3.
Eccleſiæ dotes a Chriſto conceſſæ.

3 Quamobrem accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime, & reſtituat ſibi Cæſar quæ Cæſaris ſunt, & quæ ſunt Dei Deo. Utrumque intereſſe Cæſaris conſtat, & propriam tueri coronam, & Eccleſiam defenſare. Alterum Regi, alterum convenit Eccleſiæ advocato. Victoria, ſicut in Domino confidimus, præ manibus eſt. Superbia & arrogantia Romanorum pluſquam fortitudo eorum. Quid enim? Numquid quiſpiam magnus vel potens, verbi gratia, Imperator, aut Rex, fœdam rem iſtam in Imperium pariter Sacerdotiumque præſumit? Sed populus hic maledictus & tumultuoſus, qui ſuas neſcit metiri vires, cogitare finem, conſiderare proventum, in inſipientia ſua, & in furore ſuo auſus eſt hoc grande ſacrilegium attentare. Abſit ut vel ad momentum ſtare poſſit ante faciem Regis popularis manus, vulgi temeritas. Factus ſum inſipiens, qui, cum ſim vilis, ignobiliſque perſona, tamquam aliquis magnus, conſiliis tantæ magnitudinis tantæque ſapientiæ me ingeſſi, & de re magna. At quo ignobilior atque abjectior, tanto liberior ſum ad loquendum quod charitas ſuggerit. Unde & adhuc addo in eadem inſipientia mea: Si quis aliud, quam locutus ſum vobis, (quod non credimus) ſuadere conabitur, is profecto aut non diligit Regem, aut parum intelligit quid regiam deceat majeſtatem; aut certe quæ ſua ſunt quærit, & non valde quæ vel Dei, vel Regis ſunt, curare convincitur.

Imperatoris officium Eccleſiam defendere.

Ad Dominum Papam EUGENIUM pro Aurelianenſi Epiſcopo.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLV.

Gaudet ob zelum Pontificis in cauſa Aurelianenſis Epiſcopi, &c.

ITA, quæſo, ita facite. Semper conſideretur non a quo, ſed quid petatur. Pro Aurelianenſi Epiſcopo b non eſt exauditus Rex, minime tamen offenſus, quia cor ejus in manu Dei eſt. Quod etſi contigiſſet, ſuſtinendum fuerat, ne Deus offenderetur: qui utique ex hoc magis propitiabitur, & citius reſpirare faciet a tribulatione malorum & dolore, ſi juſtitia teneatur, ſi non relinquatur veritas. Hæc, & his ſimilia, quæ de vobis per orbem celebri in dies jucunditate crebreſcunt, quanta cor meum ſuavitate repleant, non eſt facile dictu. Hæc pro his. De cætero, ſi ſuggeſtum vobis a quopiam fuerit de me amplius onerando, ſcitote mihi vires non ſuppetere ad ea quæ porto. Quantum mihi, tantum parcetis & vobis. Propoſitum meum monaſterium * non egrediendi credo non latere vos. De fratre Baldicio, quamvis dilecto, quamvis neceſſario, obeditum eſt ſine mora. De Abbate c mittendo ad ſanctum Anaſtaſium, ſi factum non eſt, fiet ſtatim ut factum non eſſe ſciemus. Porro de alia mittenda perſona, quia in ultimis litteris veſtris nihil ſcripſiſtis, nihil præſumpſimus. Cæterum & hoc tam celeriter fiet, quam vobis accelerare placuerit. Plenius vobis & manifeſtius de his omnibus reſpondebunt dominus Autiſſiodorenſis *, & frater Baldicius. Quod ſanctæ memoriæ Balduinus * Piſanus Archiepiſcopus fecit in Sardinia de excommunicatione

Detrectat honores.
** V. epiſt. 227. & 228. num. 2.*
** Hugo*
** V. epiſt. 144. & 201.*

a Recte ad hunc locum Sugerius in epiſtola 74. *Cum gloria corporis Chriſti, videlicet Eccleſiæ Dei, regni & ſacerdotii indiſſolubili unitate conſiſtat, conſtat profecto, quia qui alteri providet, alteri ſuffragatur: quoniam & temporale Regnum per Eccleſiam Dei ſtare, & Eccleſiam Dei per temporale Regnum proficere omnibus diſcretis evidenter agnoſcitur.* Vide Joannis Sariſberienſis epiſt. 44.

b Nempe Helias, qui gravium criminum accuſatus, cum neque per ſe, neque per regem, aut amicos, Eugenium flectere potuiſſet, anno 1146. epiſcopatu ſponte ceſſit, ex aliis Notis & epiſtola ſequente.

c Miſſus eſt Rainerus, de quo epiſtola 258. & duæ ſequentes.

ne Arvorenſis judicis; quia nonniſi juſte hoc virum bonum feciſſe credimus, veſtra auctoritate ratum & inconcuſſum manere rogamus. Porro Turritanus a judex, quia bonus dicitur eſſe princeps, ſit vobis commendatus, & a vobis manuteneatur.

Ad EUMDEM, pro eodem, quando prædictus Aurelianenſis depoſitus eſt.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLVI.

Aurelianenſem, ſponte ſe Epiſcopatu abdicantem, Pontifici commendat, ut honori ejus cautum eſſe velit: id humilitatem ejus, & Pontificis clementiam decere.

1 TEmpus eſt ut & ego ſcribam, non jam pro Epiſcopo, ſed pro paupere & humili monacho; b idque, quod miſerabilius eſt, facto de divite & ſublimi. Hic jam non habet adulatio locum, habet miſeratio. Multi pro eo ſcripſerunt, ut remaneret Epiſcopus; ſed multum hoc erat: non potui adduci ego ut id auderem. Nunc vero, ſi res humanius æſtimetur, ipſa nunc exigit quod ante vitabam. Spes erat homini adhuc; nam ſperandi ratio ſuberat talis. Dicebat: Valde immutatus eſt rerum ſtatus, ex quo mihi ſententia purgationis impoſita fuit. Et quidem gravem illam ſatis accepi, & quæ vel ab innocentiſſimo difficile impleri poſſet. Quid nunc, cum cuncta pene in impoſſibile verſa ſunt? Nivernis * non eſt epiſcopus, ſed ne Trecis quidem. Autiſſiodorenſis * tranſalpinavit. Comprovincialium ſane Epiſcoporum, per quos me purgari oportuit, pars multa hæc eſt. Non certe purgatores deficiunt mihi, ſed Epiſcopi vel deſunt, vel abſunt. Quid ergo? Recte-ne a me exigi poteſt quod inveniri non poteſt? Si res ita Judici comperta fuerit, mirum, ſi de impoſſibili ſententiam ferat: aut ſi non ex toto impoſſibile, nimium * quod forte minus eſt, leviter effugiet ultro negligentius perſcrutantem; nempe miſericordiam vult, non ſacrificium. Quæ enim utilitas in ſanguine meo, ut quærat iniquitatem meam, & peccatum meum ſerutetur? Magis autem, quia benignus & miſericors eſt, aliquid obliviſcetur, aliquid diſſimulabit, aliquid & de ſuo addet. Dominus eſt. An non licet ei quod vult facere? Etiamſi non quantum ſat eſt rationem mihi ſuppeditare adverterit, quidni tota tamen libertate utetur, prompteque miſericordiam ſuperexaltabit judicio vir apoſtolicæ manſuetudinis & auctoritatis?

* V. epiſt. 275.
* Hugo
* al. minimum.

2 Ergo cum ſic liceret ſperare timenti, nec fruſtra, ut ſibi, ſuiſque videbatur, ceſſit tamen, & noſtro ſe totum commiſit arbitrio. Ac, ne occaſione ipſius diutius Eccleſia fatigaretur, conſulente me, anticipans terminum, & ſecuris ictum, ultro Epiſcopum exuit. Unum eſt, clementiſſime Pater, unde homini generoſo ac verecundo in tam miſeranda fortuna poſſet non parum conſolationis afferri. Quæritis quid? Profecto non ambulat in magnis, nec in mirabilibus ſuper ſe. Sufficit, ſi veſtra indulgentia poſſit retinere ſacerdotem qui Epiſcopus fuit; tantum a nota infamiæ, & perpetuæ inuſtionis cauterio, ſcuto bonæ voluntatis veſtræ obumbretur ſibi. O dignam omni exauditu precem? Non rogat, ut glorioſus, ſed ne inglorius ſit, qui extitit glorioſus. Quicquid illud ſit quod medium eſt, eo contentus eſt. Liceat cadendi a gloria honeſto quo poterit mediocritatis ſeſe excipere gradu, ſolamque non devenire in extremitatem opprobrii. Juvenis eſt; nobilis genere eſt; in ſublimitate poſitus fuit; nec tamen humilem refugit locum, ſed probrum. Nihil-ne merebitur vel illa humilitas? Humiliatus eſt impius Achab, profuit ei: & in viro fideli ac nobili humilitas pretium non habebit? Abſit a ſumma Sede; abſit a ſancta mente veſtra, cor contritum & humiliatum deſpicere.

3. Reg. 21. 27. 28. & 29.

3 Si * diceremus: humiliavit ſe, exaltetur, nihil in hoc temere a nobis præſumptum. Poſſemus forſitan excuſare, nimirum ex regula c quam optime noſtis. Nunc autem non dicimus, exaltetur; ſed ne conculcetur, & confundamur ab expectatione noſtra. Immo vero, ſi mala ſuſcepimus de manu Domini, bona quare non ſuſcipiamus? Numquid enim poteſtatem habetis deponere potentes de ſede, & exaltare humiles non habetis? Porro POTESTATE accepta malle in malo, quam in bono uti, abuti eſt. Præterea angitur debitis multis, cum ſit pauper & inops. Jubeat auctoritas veſtra de rebus epiſcopalibus ea ſolvi. Durum eſt enim ſimul & honore privari, & onere premi debitorum.

* al. diximus
c Matth. 23
Poteſtate malle in malo, quam in bono uti, abuti eſt.
Epiſcopi debita ut ſolvenda.

Ad EUMDEM pro Remenſi Archiepiſcopo. *

* Sampſone.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLVII.

Diſplicet ei præceps & ſeverior in Sampſonem Archiepiſcopum Remenſem ſententia de Pallii uſu ſublato.

Amantiſſimo Patri & Domino EUGENIO, Dei gratia, ſummo Pontifici, Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

1 PArcat vobis Deus. Quid feciſtis? Faciem hominis verecundiſſimi confudiſtis; & cujus laus eſt in Eccleſia, ipſum in facie Eccleſiæ humiliaſtis. Lætificaſtis omnes inimicos ejus: ſed quantos vos contriſtaſſe putatis? Non eſt modus condolendi, quia amicorum non eſt numerus. Dilectus a Deo & hominibus, grandis criminis luit pœnas, nullius convictus, nullius confeſſus. Tenemus, Phinees ſentimus zelum; Iſraelites perfoditur, ſed non cum Madianitide. Imponitur ei quod Regem d coronavit: ſed in hoc non exiſtimat exceſſiſſe ſe tenorem privilegiorum ſuorum. Objicitur quod ſcienter divina præſumpſerit celebrare in Eccleſia interdicta: negat. Suo tempore probabitur illud, purgabitur iſtud. Eſto tamen: putemus omnia conſtare quæcumque in abſentem adverſarius ejus licuit, aut libuit loqui. Debuit-ne hoc ſolo exceſſu, cujus cetera laudabilia extiterunt, tam dure feriri, tam ſevere animadverti? Semel exceſſiſſe, etiam virtus poterat reputari, ſi de veſtro, non de vultu inimicorum ejus judicium prodiiſſet. Deinde quid in arcto illo fieri oportebat? Dies celebris, ſolemnis curia, juvenis Rex; & (quod his majus eſt) Dei negotium, de Jeroſolymitana, ſcilicet, expeditione, propter quod omnes convenerant. Prorſus hæc omnia Miſſarum, & coronæ regiæ ſolemnis debitique honoris fruſtrationem nullatenus admittebant. Sed nec ipſi Bituricenſi Archiepiſcopo omnino expediebat ut honor Regis per eum impediretur.

d
Objecta et crimina depellit.
Semel deliquiſſe, virtus.

2. Quæ cum ita ſe habuerint, æſtimamus locum miſericordiç non deeſſe, ubi tanta neceſſitas typhum e excuſat contumaciæ. Numquid poteſtatem habetis tantum percutere, & nequaquam ſanare? Noſtis qui dixerit: *Percutiam, & ego ſanabo*. Abſit ut cujus tenetis vicem non uſurpetis & vocem; vocem præcipue pietatis. Ergo ſola hac vice redeat ſagitta Jonathæ retrorſum; &, ſi neceſſe fuerit, in me magis mittatur. Tollerabilius, fateor, habuiſſem interdici mihi Miſſarum celebrationem, quam Archiepiſcopo Pallii uſum. Eſt etiam quod non mediocriter veſtro pio rigori obviat in hac parte, quod filio veſtro Regi Ludovico poſſit hinc non parvç offenſionis & irritationis occaſio dari, cum ipſe ſibi tota

e
Deut. 32. 39

a Is videtur eſſe Gunnarius, quondam *Judex & dominus Sardaniæ tetrarchalis*, qui ad S. Martini tumulum accedens, rediit per Claram-vallem: ubi a Bernardo ſuſceptus, poſtmodum ibidem monachus factus eſt, teſte Heriberto in lib. 2. de miraculis S. Bernardi c. 13.

b Ex Abbate S. Sulpicii apud Bituriges epiſcopus; ex epiſcopo denuo monachus.

c Scilicet ex regula evangelica: *Qui ſe humiliat, exaltabitur*.

d Solemne quondam erat, ut reges in præcipuis feſtis coronam aciperent feſtivo ritu, ut Vizeliaci ante Jeroſolymitanam expeditionem, ex aliis Notis. Bituricenſis archiepiſcopus id ſibi in ſua eccleſia deberi contendebat. Quare cum id Sampſon præſtitiſſet apud Bituriges, reclamante Petro archiepiſcopo, Eugenius uſum pallii eidem Sampſoni interdixit. Pontificias hac de re litteras habes in Patriarchio Bituricenſi.

e In ſcriptis *typum*. Et prorſus ita ſcribebant veteres illi pro *typho*, id eſt ſuperbia.

tota mali hujus videatur eſſe occaſio. Quod plane tempore iſto non expedit, ne bonum, quod veſtro hortatu bono & magno animo cępit, digoum (quod abſit) non habeat exitum, ſi in ſcandalo & animi perturbatione hoc egerit. De cætero mandaſtis, & obedivi, & ſęcundavit obedientiam pręcipientis auctoritas. Siquidem annuntiavi, & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Vacuantur urbes & caſtella, & pene jam noo inveniunt quem apprehendant ſeptem mulieres virum unum, adeo ubique viduæ vivis remanent viris.

Prædicatæ expeditionis ſacræ ſucceſſus.

Ad Eumdem.

CIR. AN. MCXLVI.

EPISTOLA CCXLVIII.

Præmonet Pontificem, ne Sagienſi, quantumvis ſupplici, reditum in Epiſcopatum molienti, faciles aures præbeat.

1 NON eſt mihi, more multorum, præmiis uti ad vos, ambituve verborum; a re ipſa incipio. Homo [a] fallax venit ad vos, credo, ut fallat; ſed abſit ut vos. Hoc enim non niſi in multorum diſcrimen, idque maximum, poſſet accidere. Semper quidem, ſicut fallere malum, ita falli a malo eſt plerumque & malum. Sed intereſt quis, & in quo fallatur. Quanto veſtra poteſtas & dignitas major, tanto ea quæ vobis forte ſubreptio fit, non roodo periculoſior, ſed & turpior eſt, præſertim in eccleſiaſticis cauſis. Si, verbi gratia, Sagienſis * hæc vulpecula fraudulenta, concinnans dolos vobis, ſicut callide cogitat illudere, poterit & ad vineam Domini Sabaoth, quam brevi tempore parte non modica demolita eſt, veſtra auctoritate redire; quanta putatis malignitate de cætero ſævituram? Heu! quod reliquum eſt devorabit. Nempe qui venit vulpecula, redibit leæna; & in quoſque, tam cleri, quam populi, oon jam calliditate utetur, ſed crudelitate. Vigilandum itaque adverſus aſtutiam, ne ad tantam ſævitiam denuo prorumpere poſſit.

Fallere & falli malum. V. epiſt. 139.

* de Sez.

2 Non ergo vos moveat hominis facies miſeranda, vilis habitus, vultus ſupplex, demiſſa ſupercilia, verborum humilitas; ſed nec ipſæ quidem lacrymulæ; currentes, ut ajunt, ad nutum ejus, doctę mentiri. Hæc omnia in facie ſunt; & ſcitis qui dixerit: *Nolite ſecundum faciem judicare*. In his, atque ſimilibus, forma pietatis exiſtit, ſed non ſemper & virtus. Veſtimenta ovium ſunt hæc, frequenter (ſicut deſignavit Dominus) uſurpata a lupis in ſtragem maximam ovium, dum non ſe abſconduot, quoniam illi abſcondite veniunt. Inde eſt quod aliqui etiam ex noſtris pro eo ſcripſerunt, talibus circumventi mendaciis; parum advertentes quod a Sapiente ſapienter ac veraciter dicitur: *Eſt qui ſe humiliat nequiter, & interiora ejus plena ſunt dolo*. Vos ergo non attendatis ad verba ejus, neque ad corporis geſtus: opera interrogate. A fructibus ejus cognoſcetis eum. Multa & gravia dicuntur de eo: dicentur & in eum, ſi eſt qui quærat, & judicet. Nolo dicere omnia quæ audivi. Nec enim omnibus credendum eſt; ſed nec omnibus decredendum. Unam pono breviter meam conjecturam; certi-ne aliquid habeat, vos judicabitis. Cur datos ſibi judices declinavit? Si perſonas cauſatur, non erant ſuſpecti. Si loci importunitatem, erat hoc in terra ſua, & in cognatione ſua, ubi & expenſis paucis, & itinere non longo, facile & abſque labore totum negotium poterat explicari. Reſtat proinde nihil aliud ſuſpicandum, quam ſugiſſe hominem ſubdolum accuſantium multitudinem, qui extra patriam eum minime, præ inopia, ſequi poſſent. Gratias agimus Domino Lexovienſi [b], qui, zelo domus Domini tactus, nec marſupio pepercit, nec corpori. Bonus frater, cui ſtudium eſt ſemen defuncti fratris ſuſcitare. Gratias & vos agite illi, quia veſtro quoque nomini hæc ejus cura non parum conferre videtur: qua ſit ut convincatur malignus, & ſic dejiciatur; quæ eſt gloria veſtra.

Joan. 7. 24.

Matt. 7. 15.

Eccli 17. 23.

Judices datos declinare an liceat.

a Mortuo Joanne Sagienſi in Normannia epiſcopo, Arnulfi Lexovienſis frater, Girardus canonicus ſæcularis in ejus locum ſuffectus, canonicos regulares ex ea eccleſia expellere cogitabat, qua de re hic arguitur. Adi alias Notas.

b Arnulfo, doctrina & pietate claro, de quo epiſt. modo 348.

c Mortuo ſancto Joanne epiſcopo Valentiæ in Delphinatu, *de Valence*, anno 1145. electus eſt Prior Caſæ-Dei, nomine Oribertus, in cujus gratiam hæc epiſtola ſcripta eſt cum epiſtola 270.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLV.

EPISTOLA CCXLIX.

Priorem Caſæ-Dei, electum in Epiſcopum Valentinenſem, uti dignum, commendat.

SI rebus raritas pretium facit, nil in Eccleſia prætioſius, nil optabilius bono utilique Paſtore. Nempe rara avis eſt iſta. Proinde, ſicubi talis interdum reperiatur, & occaſio detur, confeſtim injiciendæ ſunt manus, & totis niſibus ſatagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ fructuoſa promotio valeat præpediri. Audivimus in Eccleſia Valeotia [c] e pari voto cleri & populi electum eſſe Priorem Caſæ-Dei. Mirum, ſi bonus non fuerit ad opus ad quod aſſumitur. Scire vultis unde id ſperem? Boni hoc volunt; nec poteſt bonus non eſſe qui bonis placet. Nec minus validum argumentum mihi videtur quod bonus ſit, ſi malis e regione diſpliceat. Decet ſanctitatem veſtram votis aſſentire bonorum; ne, ſi ab iſto forte reſilire contingat, alium, quem nolletis, ſtudio & conſenſu pravorum contingat recipere.

Digni ad Eccleſiæ curam trahendi.

Boni argumentum eſt, bonis placere, non malis.

Ad Bernardum [d] Priorem Portarum.

EPISTOLA CCL.

Repulſam fr. Natalis in Epiſcopum electi non debuiſſe tam moleſtè ferri a Religioſis. Id ſua opera factum non eſſe. Veritum forte Papam, ne juvenilis ætatis vitia nunc demum calumniæ paterent.

Reverendiſſimis Patribus, & Dominis amantiſſimis, Bxrnardo Priori Portarum, & ſanctis qui cum eo ſunt, Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, ſalutem in Domino.

1 EX quodam beatitudinis veſtræ reſcripto comperi ſcripſiſſe me aliquid quod me indicaret commotum; voſque iſtud non parum metuere. Verum id fruſtra. Non eſt quod a puero veſtro timendum ſit vobis, reverendiſſimi Patres, qui vos in veritate diligo ut amicos, & ſuſpicio ut ſanctos. Niſi forte non me, ſed mihi paterno timuiſtis affectu, quod motus vobis viderer non ex ratione; aut ſi ex ratione, forte plus, quam oporteret. Motus, fateor, fui, ſed pro vobis, non contra vos; atque id tenuiter ſatis. Si & hoc temerè; ſed non temerè confiteor adverſum me injuſtitiam meam, & vos remittetis temeritatem peccati mei. Ignoſcite mihi: ſic ſum: zelus domus veſtræ comedit me. Non patior planè, quod in me eſt, decolorari tantæ ſpecimen ſanctitatis; nam corrumpi poſſe, abſit ut verear. Prorſus autem diſplicet in pulcherrimo corpore, non ſolum morbus, ſed & nævus. Non plane bonus color, ſi ſanctorum quiſpiam anxiè ferre abjectionem ſuam videatur, de qua etiam & non gaudere, & non gloriari, minus eſt a perfecto. Porro in propoſito perfectionis apparere imperfectum, nævus eſt. Ergo hic color mihi in fratre Natali diſplicuit. Quid enim, etſi caſtum id fuerit coram Deo? Nempe oportet providere bona etiam coram hominibus.

Nævus in pulchro corpore anxie ferre abjectionem.

2 Sed dicitis: Non ipſe graviter tulit, ſed nos. Ad idem revertitur. Iterum dico quod ſentio. Cur vobis grave fuerit, non video, niſi quia ipſi grave eſſe ſenſiſtis. Vos judicate an hoc eum decuerit, præſertim in

d Ejus nominis ſecundum, qui ſede Bellicenſi anno 1142. relicta, rediit in Cartuſiam Portarum, ibidem ante annum 1147. Bernardo Priori primo ſe abdicanti ſuffectus, ex Notatione ad epiſt. 153. Natalem, de quo hic quæſtio, in regimen Eccleſiæ Bellicenſis poſt eum poſtularum non auſim affirmare. Bernardo ſane ſucceſſit Guillelmus, Guillelmo poſt Pontium Antelmus, ſeu Nantelmus, ex Priore itidem Portarum, cujus eſſe videtur epiſt. ad Ludovicum Juniorem de ſua promotione, quæ eſt epiſtola 234. inter Cheſnianas.

A in novitate vitæ. Nam ante hanc (ut, ſalva ejus pace, dixerim) non caruit hac nota: an vero nec culpa, ſuæ ipſius conſcientiæ relinquendum eſt. Et quid, ſi forte hoc cogitavit * dominus Papa? cum, ſicut dicitis, electioni ejus aſſentire renuerit? Veritus quippe, ut æſtimo, linguas obtrectatorum, vetuit feſtinatam novi Eremitæ promotionem; ne, ut dixi, lingua maliloqua dicere poſſet, hunc eſſe quem ſemper optaverat eremi fructum. Verumtamen quicquid dominus Papa intenderit, ſive hoc, ſive aliud, me ignoraſſe ſciatis illud ejus conſilium; ne quis dicat quod meo inſtinctu id fecerit. Nam, quod ad me pertinet, mihi decretum eſt, ubi opportune poſſem, non ſolum non impedire, ſed etiam totis viribus, & ambabus, ut dicitur, trahere manibus, ubi de gratia, quæ in eo eſt, Deo B fructificare valeret. Quis dabit mihi homines litteratos, & ſanctos, in Eccleſiis Dei præeſſe paſtores, ſi non in omnibus, certe in pluribus, certe in aliquibus ſaltem? Quid enim, ſi juvenis aliqua olim juveniliter egiſſe memoratur? Vetera tranſierunt, nova facta ſunt omnia. Conſepultus eſt iterum Christo per eremi baptiſmum; ^a ego olim ſepulta vitia retractabo?

* al. judicavit.

Quales oportet in eccleſiis Præſules.

a

b

3 Jam quod Abbas Caziacenſis, ^b ſive Trecenſis, duræ dicuntur ſcripſiſſe vobis, omnino, cum audivi, dure accepi; &, cum accepero tempus, non diſſimulabo, quantum quidem charitas poſtulabit, & familiaritas quæ mihi pro eorum religioſitate ad ipſos eſt. C Deo autem gratias, qui dedit vobis non vinci a malo, ſed vincere in bono malum, quia non reſpondiſtis eis malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Porro illas, quas ad me adverſus præfatos Abbates ante ſcripſeratis litteras, nec ſtudio, nec voluntate mea ad ipſorum notitiam perveniſſe ſciatis. Et de his ſatis.

4 Tempus eſt ut non obliviſcar mei. Clamat ad vos mea monſtruoſa vita, mea ærumnoſa conſcientia. Ego enim quædam chimæra mei ſæculi, nec clericum gero, nec laicum. Nam monachi jam dudum exui converſationem, non habitum. Nolo ſcribere de me quod vos per alios audiſſe exiſtimo, quid actitem, D quid ſtudeam, per quæ diſcrimina verſer in mundo, immo per quæ jacter præcipitia. Si quo minus audiſtis, precor ut inquiratis, & ſecundum quod audieritis, & conſilium impendatis, & orationum ſuffragia.

Bernardi humilis de ſe ipſo ſenſus.

Ad Dominum EUGENIUM Papam.

EPISTOLA CCLI.

AN. CHR. MCXLVII.

Balmenſes monachos pro merito punitos in gratiam recipi cupit, & cum Æduenſibus conciliari.

Amantiſſimo Patri & Domino EUGENIO, Dei gratia, ſummo Pontifici, Fr. Bernardus Claræ-vallis dictus Abbas, modicum id quod eſt.

* BAlmenſes monachi ^c graviter deliquerunt, ſed E non impune. Vobis pro hoc ipſo laus & gratiarum actio ab univerſa debetur Eccleſia, quia non ſiluiſtis, non diſſimulaſtis, non quieviſtis. Efferbuiſtis ut debuiſtis: percuſſiſtis, ſed ut ſanaretis. Quod ſi obliviſcatur miſereri Dominus, & contineat in ira ſua miſericordias ſuas, unde ſanitas? Fiducialiter proinde poſt judicium miſericordiam præſtolamur, ut miſericordiam & judicium cantemus Domino. Scimus, ſcimus, non deviabit Vicarius ^d a veſtigiis ejus cujus vicarius eſt, nimirum cum ille dicat: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur*. Dicit autem de illo Propheta: *Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?* Hanc de veſtris quoque poſterioribus audacter exigimus. Alioquin non decet ut perdatis innocentem cum impio. Etenim qui malum fecerunt, facti de medio ſunt. Quid reſtat, niſi ut reliquiæ ſalvæ fiant? Quidni ſalventur qui obedierunt vobis, qui obedierunt Prædeceſſori veſtro? Paulum loquor, qui B ajebat: *Auferte malum ex vobis*. Itaque miſeremini illius, & non præjudicet iniquitas ſceleratorum juſtitiæ innocentium. Hæc dico, quia cauſa eſt eis cum Æduenſibus * in præſentia veſtræ majeſtatis, & timentne noceat ſibi iniquitas aliorum. Sane id præcipue obſecramus, ut concordiæ & paci ipſorum operam detis. Utriſque ſiquidem bene volumus, atque ita utriſque credimus expedire.

* al. Balvienſes.

c

d

Joan. 12. 26.

Joel 2. 14.

* Autun.

Ad EUMDEM pro Eboracenſi.

EPISTOLA CCLII.

AN. CHR. MCXLVII.

C *Sententiam, contra Eboracenſem jam olim ab Innocentio latam, tandem executioni mandari poſtulat, ne mala ejus opera diſſimulanti Pontifici imputentur.*

SÆvit fruſtrata ambitio, immo deſperata furit. Currit ad laqueum homo perditionis, & debitam jam olim in ſe ſententiam damnationis accelerat. Vel nunc manifeſta ſunt peccata ejus præcedentia ad judicium. Anticipat manum ſucciſoris arbor maledicta & ſpinoſa, & cunctantem ſecurim in ſemet provocat. Heu! quam juſtius illa jam dudum cecidiſſet *, quam ſancti illi, quos contra jus, & fas male ſtando D dejecit? Etenim, ſi non ſtaret, ſtantes minime dejeciſſet. Et illi quidem in innocentia ſua, & pro innocentia ^e corruerunt, multo melius ſtantes: ſed ſanguis innoxius de manu illorum proculdubio requiretur qui vires furtivas tam noxiæ arbori, ne ſtatim corrueret, miniſtraverunt. Clamat contra eorum capita ſanguis ſanctorum de terra, quorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget eos tormentum malitiæ. Verumtamen viſcera mea erant: effuſa ſunt; non recipio de verbis conſolationem. Etſi poſſent eſſe qualicumque ſolatio, ſive remedio, deficiunt tamen præ dolore, mœrore præcluduntur, interrumpuntur ſingultibus. Unum tamen, ipſumque extremum, quod utique E magis ſcribere, quam proloqui poſſum, adhuc audite, vel potius legite. Si adhuc ſteterit; proh dolor! verendum ne ipſius ſtatus ſit veſter caſus; dum quicquid adjecerit, utpote mala arbor, quæ non poteſt niſi malos fructus facere, non illi jam, ſed vobis merito imputetur.

* al. excidiſſet.

e

Matth. 7. 18.

Ad

a Exiſtimabat quippe cum aliis Patribus Bernardus, vitæ religioſæ profeſſionem eſſe alterum veluti Baptiſmum, ut diſerte in libro de præcepto & diſpenſatione cap. 17.

b In tribus Colbertinis, *Cazicenſis*. An is Caziacenſis abbas Simon, cui ſcripta eſt epiſtola 263. Ejus ſucceſſor Tes. (ſic breviatum legimus) de quo in lib. 2. epiſtola 14. Petrus Cellenſis abbas apud Trecas, hoc loco deſignatus, tametſi nullæ ejus contra Carthuſianos epiſtolæ, multæ pro eis reperiantur.

c Crimen hoc Balmenſium in diœceſi Biſuntina monachorum intelligimus tum ex duobus reſcriptis Eugenii Papæ, uno ad Humbertum archiepiſcopum Biſuntinum, altero ad Willelmum, ſeu Guidonem Comitem Matiſconenſem, quibus reſcriptis Balmenſem abbatiam in Prioratum redigit *ob execrabile & horrendum facinus, & inauditum ſanctæ Romanæ eccleſiæ contemptum, commiſſum in dilectum ſibi magiſtrum Osbertum*: tum ex litteris Willelmi Comitis Matiſcenſis id annuentis. Eugenii litteræ datæ ſunt XV. *Kalendas Junii Pariſius*, id eſt anno 1147. Extant in archivio Cluniacenſi. Poſtea tamen abbatiæ titulus Balmæ reſtitutus eſt.

d Hic non obſcure Papa Chriſti Vicarius dicitur, cum alias S. Petri Vicarius apud veteres illos appellari ſoleret, ut alias oſtendimus.

e Hinc intelligit Bernardus ſtragem in Fontanenſi Ordinis ſui in Anglia monaſterium, factam a fautoribus Willelmi intruſi. Eam diſerte narrat Serlo monachus in hiſtoria ejus monaſterii, tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 747. ubi amoto per Eugenium Willelmo, ejus fautores dicuntur concurriſſe in cœnobium, cujus abbas Henricus ipſis adverſus erat, tum omnia diripuiſſe, incendiſſe, profligaſſe, ſalvis nihilominus monachis cum Abbate: ex quibus tamen aliquos fuiſſe necatos hic innuit Bernardus. Serlo addit, Henricum abbatem in Archiepiſcopatum electum, ſtatim Claram-vallem adiiſſe ad S. Bernardum; & inde Treverim conveniſſe Eugenium Papam, a quo conſecratus, ac pallio donatus, non ſine multa contradictione a ſuis tandem admiſſus fit.

Digitized by Google

a Ad ABBATEM [a] de Præmonſtrato.

CIRC. AN. MCL.

EPISTOLA CCLIII.

Aſperioribus Præmonſtratenſium litteris placide reſpondet, recenſens ſua in eos beneficia. Refellit quoque ſingula querelarum capita, conſtantem ſe ipſis amicum fore profeſſus.

1 AUdivi auditionem veſtram, & timui. Scribitis enim contra me amaritudines: abſit autem, ut tam rationabiliter, quam terribiliter. Quid peccavi? An quod veſtram perſonam ſemper amavi? veſtrum Ordinem fovi, & promovi ſemper, quod in me fuit? Fidem, ſi verbis non habetur, opera faciunt. Ut quidem mea mihi conſcientia reſpondet, ego a vobis debui commendari. Sed quia contraria potius loqui, & ſcribere libet, dabo ego voci meæ vocem virtutis ex factorum teſtimonio. Id quidem grave. Videar improperare beneficia; quod utique non decuerat. Ut minus ſapiens faciam: vos me cogitis. Cui unquam veſtrum, ſive veſtrorum noſtra opera opus fuit, & defuit? Primo quidem

Recenſet ſua erga Præmonſtratenſes beneficia.

b locus ipſe Præmonſtrati [b], in quo degitis, noſter
fuit, & noſtro munere habuiſtis. Nam nobis fra-
c ter Wido [c] (hoc nomeo primi incolę loci) per ma-
num Epiſcopi ante donaverat. Deinde quod hi de
d Belloloco [d] vobis ſe aſſociaverunt, noſtri potiſſimum
ſtudii fuit. Apud Jeroſolymam rex Balduinus, dum
e adhuc viveret, locum ſancti Samuelis [e] donavit nobis, & mille aureos ſimul de quibus ædificaretur: vos dono noſtro & locum habetis, & aureos habuiſtis. Apud Virdunum pro Eccleſia beati Pauli, ut eam vos haberetis, quantum laboraverim, multi norunt; & quantum profecerim, ipſi ſentitis. Si quo minus recognoſcitis vos, exſtant epiſtolæ noſtræ ad beatę memoriæ Papam Innocentium, hujus rei veri judices,
f & quaſi vivi teſtes. Illis de Septem-fontibus [f] locum quem primum inhabitaverunt (*Francevals* nomen ei) nos contulimus.

2 Propter quod horum vultis recedere ab amicis? Numquid redditur pro bono malum, quia minamini violare pactum [g], valedicere paci, ſocietatem de-
g ſerere, ſcindere unitatem? Sed eſto. De bono opere non me lapidatis, ſed de injuria, quod fratrem Robertum, cum eſſet de veſtra profeſſione, ſuſceperim, habitum ei monachicum tradens. Non inficior: apud nos eſt. Putaveram autem me ſuper hoc ſatisfeciſſe vobis, cum ſuſceptionis illius rationem, ordinem, neceſſitatem, viva & veredica voce expoſui, idque non ſemel. Quia vero necdum quieſcitis, non erit mihi pigrum reſcribere quod reſponderam, quando vobis durum non eſt repetere quod excuſaveram.

Purgat ſe de ſuſcepto Roberto, & aliis.

3 Minime ergo prædictum fratrem Robertum aliquando, ut a vobis exiret, ſollicitavi: magis autem
A a multis annis id cupientem, non ſemel, ſed ſæpe compreſſi. Quonam denique modo ſuſpectus haberi poſſum, quod fratrem Robertum ſubduxerim vobis, cujus conſilio & hortatu magiſtrum Othonem habetis? Si neſcitis, ipſum interrogate: ſi bene novi hominem, non negabit. Poſſem & alios forſitan non paucos nominare, ſive converſos ad vos, ſive reverſos; quos hodie non haberetis, niſi a nobis ſuaſi fuiſſent, vel coacti. Parco autem, non inops materiæ, ſed verecundiæ ſatisfaciens dives. Inveni ego in clauſtris veſtris qui, ad verbum prædicationis noſtræ compuncti & converſi, ad nos venire diſpoſuerant: cum, ecce, ſollicitantibus veſtris, retrahentes pedem, re-
B cepti & retenti ſunt in Ordine & habitu veſtro. Poſtmodum vero, remordente eos conſcientia, exite voluerunt: &, ni fallor, exiſſent, niſi noſtro firmarentur, non aſſenſu tantum, ſed & hortatu.

Probat ſe non æmulum aliorum Ordinum, ſed fautorem & patronum.

4 Sed jam audite (quia iterum vultis audire) quomodo tandem fratrem Robertum receperim. Dominus Papa præcepit; nempe rogatus ab illo, & ejus amicis. Dicebat veſtrum ſeſe, & Abbatis ejus aſſenſum prece ſua obtinuiſſe; ne quis dicat quod præcepto extorſit. Negatis? quid ad nos? ipſe viderit. Si vobis ſummum & ſanctum Pontificem falſitatis arguere libet, ignoſcite nobis; quia nos tantę ſanctitati non credere, & tantę majeſtati non obedire
C nefas ducimus. Quamquam & venerabilis Abbas Godeſcalcus [*], qui de veſtris eſt, (nam is a domino Papa ad vos hujus rei gratia fuerat deſtinatus) non plane negaverat reportaſſe ſe a vobis & liberam fratris emancipationem, & veſtram ipſius ſpontaneam conceſſionem [*].

** de eo vide epiſt. 214.*

** al. male confeſſionem.*

5 Jam de fratre Fromundo non eſt quod nos laceſſatis, cum nequaquam eum ſine voluntaria Abbatis ſui conceſſione receperim. Quod quidem nec vos latuiſſe amara illa epiſtola demonſtrat, in qua nobis de ſola Capituli non expectata conniventia calumniam ſtruitis. Quaſi vero vel in mutua noſtra conventione id prohibitum fuerit; vel emancipatio fi-
D lii ad Capitulum, & non potius ad ſolum ſpectet Abbatem.

6 Adjicitis & de domo quadam fratrum veſtrorum de Baſſo-fonte; quod eam nos de medio tulimus, licet extra ſtatutos terminos conſtitutam. Atque utinam, priuſquam nos argueretis, eoſdem interrogaſſetis fratres, non ſolum quis eam de medio tulerit, ſed etiam qua de cauſa. Neque enim celaſſent vobis (ut confidimus) hujus rei veritatem Cęterum audite eam nunc vel a nobis; ac deinde (ſi ita placet) eos interrogate. Cœperant ædificare locum, ubi aliquas e ſororibus ſuis conſtituerent, longe quidem ab abbatia ſua, in confinio autem duarum grangia-
E rum domus noſtrę, & prope paſcua ovium noſtrarum. Rogavimus eos tamquam amicos, & quibus forte non inutiles fuiſſemus, ne ſeminarium ſcandali, & diſſenſionum fomitem ſuis pariter & noſtris para-

a Hugonem ſcilicet, Norberti primum diſcipulum ex Capellano Epiſcopi Cameracenſis, ac ſucceſſorem in regimine Præmonſtrati. Hugo iſte mirifice laudatur, non ſolum in libro de vita S. Norberti, ſed etiam apud cognominem ſuum Hugonem Chronographum Autiſſiodorenſem S. Mariani, & apud Hermannum monachum Laudunenſem in lib. 3. de miraculis S. Marię capitibus 6. 8. & 10. Norbertus etiam paſſim apud eumdem prædicatur auctorem, maxime cap. 7. ubi ipſi Bernardo præponitur, tum quia primus Ordinis ſui fundator, tum quia Sanctimonialium ejuſdem Ordinis inſtitutor, quæ jam tum numerum decem millium excedebant. De eodem Norberto plura ad epiſtolas 35. & 56. In ſcriptis non paucis (nam & id notare convenit) hujus epiſtolæ loco ponitur epiſtola 123. cum reſcripto Bernardi. hæc autem locatur poſt epiſtolam 396. Ita duæ ſequentes etiam loco non conſtant in mſſ.

b Nonnulli hic hærent in explicando Bernardo, quod certum ſit, Præmonſtrati primam eccleſiam, ſancto Joanni Baptiſtæ ſacratam, a Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo conceſſam fuiſſe Norberto ex commutatione facta cum monachis S. Vincentii Laudunenſibus, ad quos pertinebat, teſte Hermanno mox laudato in lib. 4. cap. 4. At in cap. 10. tradit idem auctor, teſtis ocularis, *ex altera montis parte majorem eccleſiam* poſtea ædificatam ab Hugone abbate, cum adjuncto inſigni monaſterio: cujus locus, aut certe ejus portio, a Bernardo, ſeu Ciſtercienſibus, qui eam a Widone emtam acceperant, indubie Præmonſtratenſibus obvenerat. Quid Bartholomæus ipſe contulerit, docet ejus epiſtola in Appendice hujus tomi. Vide notas fuſiores.

c Widonem legimus in hiſtoria cœnobii Viconienſis prope Valentianas, quæ exſtat in tomo 12. Spicilegii pag. 534 ubi Wido, ſeu Guido, *Britonum gente progenitus, ſacerdotes officio*, eo tempore quo Norbertus Præmonſtratum acceſſit, ibi degiſſe dicitur, & locum majori ceſſiſſe, ſecedendo Viconium, ubi fundamenta jecit cœnobii, quod Walterio S. Martini apud Laudunum abbati ſubjecit.

d Bellus-locus Ord. Præmonſtratenſis, *Beaulieu*, diœceſis Trecenſis, ubi canonicis regularibus ſucceſſere Præmonſtratenſes anno 1140. Ad Odonem hujus Belli-loci abbatem epiſtola 407.

e De hoc loco Gaufridus in lib. 3. de vita Bernardi numer. 22. *Poſtremo quaſi vitis abundantiſſima ſuos undique palmites propagavit, excepto quod in terram Jeroſolymitanam, quamvis locus eſſet a rege paratus, ob incurſus paganorum, & aeris intemperiem non acquievit mittere fratres ſuos.* Confer epiſtolam 175. ad Patriarcham Jeroſolymorum qui locum offerebat, epiſtolam 355. qua reginæ Jeroſolymorum Præmonſtratenſes commendat. De monaſterio S. Pauli vide Notas ad epiſtolam 178.

f *Septfontaines* diœceſis Lingonenſis ad Montem-clarum.

g Pactum hoc deſcribit Manrique, initum anno 1142. inter Ciſtercienſes & Præmonſtratenſes concordiæ cauſa, ut inter utrorumque monaſteria leucæ duæ; inter grangias, ſeu villas una intercederet. Hinc Bernardus Domum Baſſi-fontis ait fuiſſe *extra ſtatutos terminos* conſtitutam. Erat autem ſita in diœceſi Trecenſi, fundata anno 1143.

Digitized by Google

pararent poſteris relinquendum. At illi nihilominus ædificabant. Hæc fuit tota violentia noſtra: ſic nos de medio tulimus domum illam. Ineacuſabiles ſumus, ſi rogare, vim irrogare eſt.

7 Revera Epiſcopus (quod negandum non eſt) indignatus, non modo quod Oratorium in ſuo Epiſcopatu, ſed & quod domum in ſundo Eccleſiæ, & terra ſeudi ſui ædificare, ſe incooſulto, præſumpſiſſent, cœpto intervenit operi, quamvis ſruſtra; nam nec vetiti ab eo deſtiterunt. Exinde tranſeunti mihi per terram illam, is qui tunc erat Abbas Baſſi-fontis occurrens, indicavit quod ab ædificatione ceſſaſſent. Verumtamen noo tam propter nos, ſicut B ex ejus relatione cognovi, quam propter militem illum qui, terram eis viſus dediſſe, gravabat eos in multis ita, ut de eo plurimum quererentur. Quamquam, etſi pro ſola charitate noſtra id voluntarie dimiſiſſent, nec religionem eorum dedecuiſſet, nec immeritis forſitan præſtitiſſe beneficium viderentur. Miror ſane unde hæc tandem querela emerſerit, cum & Abbas ille in boua (niſi fallor) & devota erga nos voluntate preſentem finierit vitam; & qui ſubſtitutus eſt ei, frequenter & familiariter conveniens nos in neceſſitatibus ſuis, nullam nobis querimoniæ hujus aliquando fecerit mentionem. Denique & in eadem poſtea domo humaniſſime ſuſceptus hoſpitio, nihil hinc vel ab ipſo Abbate, vel C alio quoquam audivi. Sed & * vobiſcum in Claravalle poſtmodum præſens ſuit Abbas, & nuperrime Barri, jam iſtante Capitulo veſtro, unde litteræ illę querulæ, ne dicam caluminoſæ, venerunt: & nec hic, nec ibi ſuper hoc, ſive ab eo, ſive a vobis, vel tenuiter quidem memini me fuiſſe conventum.

* *al.* nobiſcum.

8 Præterea cauſamini quod domunculam fratrum veſtrorum de Brena [a] Converſus Igniacenſis combuſſit. O domunculam! nempe umbraculum quoddam ramorum erat, ubi ſederet frater, qui ſtantes adhuc in agro ſegetes cuſtodiret. Neque hoc combuſtum D malitia, ſicut fideli relatione cognovimus; ſed quod, poſitum in agro quodam fratrum Igniacenſium, terram occuparet quam excoli oportebat. Denique via uno taxata eſt nummulo domuncula hæc; & Abbati de Brena ita jam, niſi fallimur, ſuper hoc ſatisfactum, ut omnino nec queratur, uec habeat unde queratur. Si quo minus, ubi id nos reſcire feceritis, parati ſumus ad omnem ſatisfactionem. Sic & de Abbate Longi-pontis [b], ubi primo querelam veſtram accepimus, quod inter terminos veſtros domum vellet ædificare, prohibuimus eum; & jam credimus deſtitiſſe. Sin autem, & id fiet, ubi factum non eſſe noverimus.

9 Super omuia plangitis quod E Eccleſiam ſancti Foillani, quæ de Ordine veſtro eſt, Abbas noſter de Villari fecerit imbanniri *. At forte juſtius vobis fratris & Coabbatis veſtri de prædicta domo ſancti Foillani [c] incredibilis obſtinatio, quam ſummi Pontificis juſtiſſima * animadverſio diſpliceret. Novi ſiquidem quod multis veſtrorum ipſius Abbatis animoſitas diſpliceat graviter: mirum valde, ſi non etiam vobis. Ita ergo dico vobis, * huic indignamini, ſiquidem ipſe eſt cujus aut cupiditas, aut contumacia fratribus veſtris divina fecerit officia interdici. Et quidem prolixum eſt hoc negotium; & difficile eſſet univerſa ejus ſubterfugia epiſtolari brevitate concludi: cauſam tandem F interdicti quam breviter intimabo. Poſt duas, aut plures conventiones pacis, poſt diffioitivam ſententiam judicii, juxta mandatum Capituli veſtri, per veſtros & noſtros Abbates promulgatam, accitus demum Epiſcopus Ca-

* *id eſt* interdici.

* *al.* reprehenſibilis.

* *al.* hinc.

A meracenſis, ad cujus parochiam locus ſancti Foillani pertinere cognoſcitur, cum videret Abbatem obſtinato animo omnia violare, etiam ſententia eum eccleſiaſtica cogere voluit, ut dicebat. Ille vero, ut redimeret tempus, ſummi Pontificis audientiam appellavit. Ventum eſt ante eum; qui, poſtquam teſtimonio, tam veſtrorum Abbatum, quam aliorum Religioſorum, indubitanter agnovit Abbatem ſancti Foillani non ſolum reſilire a compoſitionibus, ſed & judicio coutraire; Eccleſiam ejus imbanniri juſſit, donec ſatisfeciſſet. Demum rogaſtis tam vos, quam ipſe, domnum Ciſtercienſem, & nos, multiſque tam veſtris, quam veſtrorum precibus extorſiſtis, præ- B ſente etiam ipſo Epiſcopo, qui promulgandę ſententiæ interdicti mandatum acceperat, ut provideretur adhuc forma aliqua pacis. Abſente Abbate de Villari, tractata compoſitio, dictumque Epiſcopo eſt, ut, ſi vel ipſam obſervaret Abbas ſancti Foillani, abſtineret ab interdicto. Diſcedens autem, nec illam tenuit, ſed domum, quam & judicii ſententia, & compoſitiones omnes diruendam eſſe diffinierant ita, ut ſemel etiam diruta jam fuiſſet, atque interim contra conventionem & judicium reædificata; hanc, inquam, & tenuit, & tenet, & alteram quoque ſuperædificavit. Quidni exequeretur C Epiſcopus mandatum apoſtolicum quod acceperat de promulganda ſententia interdicti, præſertim addita prævaricatione? Ego tamen, ſperans tandem aliquando vincere in bono malum, eamdem ſententiam diſſerri feci uſque ad octavas Epiphaniæ, ſi forte interim vir ille recogitaret ut vel formam judicii exequeretur, vel compoſitionem aliquam obſervaret. Atque utinam ſic contingat, & faciat Deus pacis ut requieſcat ſuper illum pax noſtra.

10 Cum hæc ita ſe habeant, non eſt quod de nobis queri debeatis; cum juſtius nos de vobis, ut apparet, queri poſſimus. Reliquum eſt ut diligentes vos diligatis, præſertim ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis: illo, inquam, vinculo, quod D inter nos, & vos, cauſa pacis charitatiſque, firmatum eſt, utiliter quidem, & non minus forſitan vobis, quam nobis. Si rumpendum decernitis, non expedit quidem: ſed nec licere ullatenus puto. Nempe ubi communis eſt cauſa, perſonæ reatus præjudicare non deberet, etſi vera eſſent quæ in nos dicitis. Ego autem, fratres, quicquid ſaciatis, decrevi ſemper diligere vos, etiam non dilectus. Occaſiones quærat qui vult recedere ab amico: mihi ſtudii eſt, & erit, nec cuiquam amicorum juſtam in me diſceſſionis cauſam dare; nec ſcrutari in alio: quod hoc quidem fictæ, illud vero neglectæ amicitię ſit. Et quia, ſecundum Prophetam, glutino bonum eſt, ſolvere, vel E potius abrumpere vos poteritis, ſed non me. Adhęrebo vobis, etſi nolitis; adhærebo, etſi nolim ipſe. Olim me alligavi forti vinculo, charitate noo ficta, illa quæ numquam excidit. Cum turbatis ero pacificus, conturbantibus quoque dabo locum iræ, ne diabolo dem. Vincar jurgiis, vincam obſequiis. Invitis pręſtabo, ingratis adjiciam, honorabo & contemnentes me. Et nunc triſtis eſt anima mea, quod quacumque occaſione offenderim vos; eritque triſtis uſquedum veſtra indulgentia relevetur. Si tardaveritis, ibo, & * excubabo pro ſoribus; perſeverabo pulſans, inſtabo opportune, importune, donec vel merear, vel extorqueam benedictionem. Pluſquam F medium hyemis tranſiit jam, & tunicam noſtram * uſque adhuc fruſtratus expecto.

Bernardus quam amans pacis & charitatis.

Iſaia 41. 7.

* *al.* excuſabo, præ foribus &.

* *id eſt* charitatem.

Ad

a Brenæ, ſeu Branæ, *Brains*, quod oppidum eſt ad Axonam, quatuor leucis ſupra Sueſſionas, inſignis extat abbatia Præmonſtratenſium, S. Evodio ſacra: a qua non longe diſtat Igniacum, *Igny* Ordin. Ciſtercienſis in diœceſi Remenſi. Abbas Igniaci Humbertus, ad quem epiſtola 141.

b Abbatia Longi-pontis. *Longpont*, duabus leucis prope Sueſſionas, Ordinis item Ciſtercienſis, uti & Villaris, *Villers*, in Brabantia, diœceſis Namucenſis, ubi tunc abbas Faſtredus, cujus eſt epiſtola in Appendice relata.

c Abbatia S. Foillani Hiberni, prope Rodium Hannoniæ oppidum in ejus martyrii loco ſita, hactenus eſt Ordin. Præmonſtratenſis. His omnibus Bernardi in Præmonſtratenſes beneficiis adde donationem loci in ſylva de Orta, a Ludovico Juniori factam *interveniente domno Bernardo piæ memoriæ Clara-vallenſi abbate*, ut S. Mariani Abbas Autiſſiodorenſis agnoſcit in epiſtola, inter Cheſnianas num. 282.

a

Ad Abbatem Guarinum a Alpenſem.

AN. CHR. MCXXXVI.

EPISTOLA CCLIV.

Laudat in ſene Abbate ſtudium reformandi Ordinis. Temporis brevitatem non obſiſtere ſtudio perfectionis. In vita ſpirituali ſemper proficiendum, numquam ſtandum.

Reverendo Patri, & omni veneratione digno, domno Abbati Alpenſi Guarino, & univerſis ejuſdem loci fratribus, frater Bernardus, veſtræ ſanctitatis ſervus, de bono in melius ſemper proficere.

Eccli. 18. 6.

1 REvera nunc in te, Pater, experior quod in ſacris litteris legiſſe me memini: *Cum conſummatus fuerit homo, tunc incipit.* Jam ſeni requies, jam corona debebatur emerito: & ecce, tamquam novus in Chriſto miles, nova iterum tibi excitas bella, provocas adverſarium; & rem fortium præſumis feſſus ſenex, dum ad iterandum certamen antiquum hoſtem, etiam quodammodo invitum, compellis. Enimvero dum præter morem tuum, tuorumque Prædeceſſorum traditiones b, divinitus inſpiratus, Eccleſias & eccleſiaſtica beneficia relinquis; ſynagogas ſatanæ, ideſt, cellulas c extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres ſine ordine, ſine diſciplina habitare ſolent, deſtruis; ſeminas a monaſterio d arces, cæteriſque pietatis ac diſciplinæ bonis ſtudioſius invigilas ſolito; quid aliud primus & maximus ille peccator, niſi videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet? Sed quæ cura? E contra tu in ejus confuſione, & tua conſolatione cantabis Deo tuo: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua ſuperſperavi.* Nec timendum quod ſuccumbat hoſti qui nec cedit ætati. Vincit annos animus, & frigente jam corpore, fervet ſanctum in corde deſiderium; artubuſque fatiſcentibus, durat tamen incolumis propoſiti vigor, nec ſentit rugoſæ carnis infirma ſpiritus promptus. Nec mirum. Utquid enim metuat veterani domicilii ruinas, qui fabricam ſpiritualem videt in dies in ſublime conſurgere, proficere in æternitatem? Certus namque eſt, ſi terreſtris domus iſta diſſolvitur, quod ædificationem habet ex Deo domum non manufactam, æternam in cœlis.

b Reformationis idea.

c

d

Pſal. 118. 74.

Senis zelus laudatur.

2. Cor. 5. 2.

2 Sed dicet aliquis: Quid, ſi morte præventus fuerit homo, necdum, videlicet, ſpirituali ædificio conſummato? Perfectus quippe non habet quo proficiat; & qui proficit, eo ipſo quo proficit, perfectus non eſſe convincitur. Eſt quod ſecuri de illo plena fide reſpondeamus. Dicemus nempe: *Conſummatus in brevi, explevit tempora multa.* Bene multa, *qui univerſa complectitur. Quomodo enim non explevit omnia tempora qui tranſit ad æternitatem? Quanta ſane tempora, non longævitate, ſed longanimitate, hoc eſt, non annorum ſerie, vel dierum numero, ſed mentis devotione, & inextinguibili ſemper proficiendi deſiderio percurrere potuit, tanta ſibi in meritis non immerito vindicavit. Retinet quippe virtute quod amiſit in tempore. Porro vera virtus finem neſcit, tempore non clauditur. Unde eſt illud: *Charitas numquam excidit:* & item: *Patientia pauperum non peribit in finem:* & : *Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi.* Numquam juſtus arbitratur ſe comprehendiſſe; numquam dicit: Satis eſt; ſed ſemper eſurit ſititque juſtitiam ita, ut, ſi ſemper viveret, ſemper, quantum in ſe eſt, juſtior eſſe contenderet; ſemper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus, inſtar mercenarii, ſed in æternum divino ſe mancipat famulatui. Audi denique vocem juſti: *In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas, quia in ipſis vivificaſti me:* & rurſum: *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum.* Non igitur ad tempus. Proinde *juſtitia ejus manet*, non aliquanto tempore, ſed *in ſæculum ſæculi.* Sempiterna itaque juſti eſuries ſempiternam meretur refectionem: &, licet in brevi conſummetur pro tempore, judicatur tamen expleſſe tempora multa pro virtutis perpetuitate.

Morieus inſiſtendo perfectioni per eſtus cenſetur.

V. ſerm. 48. in Cant. n. 7

Sap. 4. 13.

* al. quia &

Perfectionis ſtudium finem neſcit.

1. Cor. 13. 8.

Pſal. 9. 19.

Pſal. 18. 10.

Philip. 3. 13

Pſ. 118. 93.

Pſ. 111. 3.

3 * Quomodo denique temporis brevitas bonorum præjudicet perpetuæ devotioni, quæ pertinacem reproborum malitiam excuſare non ſufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis & obſtinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breve fuit tempore, vel opere, longum eſſe conſtat in pertinaci voluntate: ita ut, ſi numquam moreretur, numquam velle peccare deſineret: immo ſemper vivere vellet, ut ſemper peccare poſſet. Proinde poteſt & de iſto per contrarium itidem dici: *Conſummatus in brevi, explevit tempora multa:* quod merito multorum, immo omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore * malam * voluerit mutare intentionem *. Itaque indefeſſum proficiendi ſtudium, & jugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur.

* al. Quo denique pacto.

Cur peccatum puniatur pœna æterna.

Perfectio in quo.

* al. deeſt.

* al. voluntatem.

4 Quod ſi ſtudere perfectioni, eſſe perfectum eſt; profecto nolle proficere, deficere eſt. Ubi ergo ſunt qui dicere ſolent: Sufficit nobis, nolumus eſſe meliores, quam patres noſtri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere in quo perveni; nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis quod eſſe non poteſt. Quid enim ſtat in hoc ſæculo? Et certe de homine ſpecialiter dictum eſt: *Fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet.* Ipſe denique hominis ſæculique Auctor, quamdiu in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt, numquam * ſtetit. Et quidem, teſte Scriptura, *pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes.* Pertranſiit * autem, ſicut non infructuoſe, ita non remiſſe, non pigre, non lento greſſu; ſed quemadmodum item de ipſo ſcriptum eſt: *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Porro currentem non apprehendit qui & ipſe pariter non currit. Et quid prodeſt Chriſtum ſequi, ſi non contingat conſequi? Ideo Paulus ajebat: *Sic currite, ut comprehendatis.* Ibi tu, Chriſtiane, fige tui curſus profectuſque metam, ubi Chriſtus poſuit ſuam: *Factus eſt*, inquit, *obediens uſque ad mortem.* Quantumlibet ergo cucurreris, ſi uſque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendis. Bravium Chriſtus eſt. Quod ſi, illo currente, tu gradum ſiſtis, non Chriſto appropias, ſed te magis elongas: timendumque tibi eſt quod ait David: *Ecce, qui elongant ſe a te, Domine, peribunt.* Itaque ſi proficere currere eſt, ubi proficere, ibi & currere deſinis: ubi vero * non currere, ibi & deficere incipis. Hinc plane colligitur, quia nolle proficere, nonniſi deficere eſt.

In vita ſpirituali ſtare non licet.

b epiſt. 285.

Job 14. 2.

* al. numquid.

Act. 10. 38.

* al. ergo.

Pſal. 18. 6.

1. Cor. 9. 24.

Philip. 2. 8.

Pſal. 72. 27.

* al. ergo.

5 Vidit ſcalam Jacob, & in ſcala Angelos, ubi nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit; ſed vel aſcendere, vel deſcendere videbantur univerſi: quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc ſtatu mortalis vitæ nihil medium inveniri: ſed quomodo ipſum corpus noſtrum continue aut creſcere conſtat, aut decreſcere, ſic neceſſe ſit & ſpiritum aut proficere ſemper, aut deficere. Intereſt tamen, quod nequaquam juxta ordinem corporalium viciſſitudinum etiam ſpiritus ſua vel incrementa capit, vel patitur detrimenta. Nam ſemper in robuſto & vegeto corpore animus mollior

Gen. 28. 12.

Inter profectum & defectum nihil medium.

a Hæc epiſtola ſcripta eſt anno 1136. quo unitum eſt Ciſtercio Alpenſe monaſterium, de quo epiſtola 142.

b Id eſt remiſſiones diſciplinæ regularis, a majoribus inductas, ut in epiſtola 11.

c Nempe ejuſmodi cellulæ paſſim exitiales ſunt obſervantiæ regularis, quæ in tam exiguo numero ſervari vix poteſt. Obedientias vocat epiſtola 400. eiſdem verbis uſus eſt ſupra in epiſtola 250. num. 2.

d Id eſt ab eccleſia: nam & id in Ordine noſtro olim receptum, ut apud Ciſtercienſes, qui ne quidem monachos alienos in eccleſias ſuas admittebant, teſte Orderico Vitali in lib. 8. pag. 714. Cartuſienſes *hoſpites tantum religioſos in chorum*, apud Guigonem in cap. 10. Statutorum. De interdicto quondam mulieribus in noſtras eccleſias ingreſſu lege Præfationem ad ſæculum primum num. 112. & ad Sæculum ſecundum num. 53.

Digitized by Google

A atque tepidior jacet ; & rurſum in corpore debili & infirmo fortior viget promptiorque ſpiritus. Quod ſe utique in ſe expertum conteſtans Apoſtolus : *Quando infirmor*, inquit, *tunc fortior ſum*. Sed & libenter gloriatur in infirmitatibus ſuis, *ut inhabitet in me*, ait, *virtus Chriſti*.

2.Cor.12.10 Ibid. 9.

6 Quod quidem ſic adſtruimus exemplis, ut probemus & oculis, dum in te, Pater, manifeſtum fit nobis quod dicitur : cujus quippe etſi homo exterior corrumpitur, ſed interior renovatur de die in diem. Unde etenim tantus ardor innovandi Ordinis, niſi ea renovatione mentis ? Sic bonus homo de bono theſauro * ſuo profert bona ; ſic arbor bona fructus bonos facit. Primi & puriſſimi fructus tui. Sed quænam arbor hos protulit, niſi puritas cordis ? Alioquin quando impurus animus tanto ſtudio Regulæ inquireret, eligeretque puritatem ? Nec de turbido fonte limpidus emanat rivus ; nec de ſordida mente munda cogitatio. Intus eſt proculdubio, intus eſt quod delectat : & ex illa plenitudine intrinſeca erumpit totum quod foris exuberat ; atque in mente fulget quod ſic placet in opere.

2.Cor.4.16. * al. cordis ſui. Matt.12.35 B Obſervantiæ regul. propoſitum venit ex corde puro.

7 Sequimini, filii, patrem : imitatores ejus eſtote, ſicut & ipſe Chriſti. Dicite : *In odore* [a] *unguentorum tuorum curremus* : ſiquidem bonus odor Chriſti eſt in omni loco. Nam, ut taceam de vobis, qui, præſentes, cominus percipitis fragrantiam, tanta ad nos uſque, qui longe abſumus, ex ſtudiis ejus bonis pervenit hujus ſuaviſſimę reſperſionis ubertas, ut nobis certiſſime fiat odor vitæ ad vitam. Puto quod & in cœleſtibus * jam perſenſerint * odorem ſuavitatis, & quadam ſolito feſtiviori exultatione decantent : *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & univerſi pulveris pigmentarii ?* & illud : *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus*. Quicumque inter vos hunc in cœlis jubilum non audit, invidet. Quiſquis hunc non ſentit odorem, ut omnium pace dixerim, putet.

a Cant. 1. 3. 2.Cor.2.15. C * al. id in Cant. 3. 6. Ibid. 4. 13. D

b Ad Ludovicum [b] Regem Francorum.

EPISTOLA CCLV.

AN. CHR. MCXXXIV.

Monet Regem ne Concilium, hoc tempore Eccleſiæ & Regno tam neceſſarium, ipſiuſque Regis honori ceſſurum, impediat.

Ludovico, Dei gratia, excellentiſſimo Regi Francorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, fidelis ſuus, ſalutem a Rege Regum, & Domino Dominantium, ipſi & dilectæ ejus, & filiis ejus.

1 Regna terræ, & jura regnorum tunc ſane ſana ſuis dominis atque illæſa perſiſtunt, ſi divinis ordinationibus, ac diſpoſitionibus non reſiſtunt. Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra Dei Electum, quem tua quoque ſublimitas ſuſcepit, & præelegit, tibi quidem in patrem ; filio autem tuo etiam in Samuelem ? Armatur regia indignatio, non plane in extraneos, ſed in ſemetipſam, & ſuos. Non mirum, ſi, juxta Scripturam, *ira viri juſtitiam Dei non operatur*, quæ propriæ quoque utilitatis, ſed dignitatis, ſed ſalutis facit ſepe ut nec manifeſtum omnibus advertas periculum, ſentias damnum. Colligitur Concilium [c]. Quid in hoc detrahitur regiæ gloriæ, regni utilitatibus ? Ibi univerſę Eccleſiæ commendabitur, ac rememorabitur excellentiæ veſtræ prompta & ſpecialis devotio, quod Regum primus, aut certe inter primos, rabiei perſequentium eamdem Matrem veſtram ſtrenuiſſime & chriſtianiſſime defendendo obviaſtis. Ibi glorioſe ab ingenti illa multitudine debitæ gratiæ re-

E Jac. 1. 20. * al. indignitatis. c F

A ferentur vobis : ibi a millibus ſanctorum orabitur pro vobis, & veſtris.

2 Alias autem, quam ſit hoc tempore neceſſarius conventus Epiſcoporum, nullus ignorat, niſi qui, durus corde, Matris Eccleſiæ anguſtias non attendit. At calor, inquiunt, nimius eſt : quaſi nos glacialia corpora habeamus. An corda nobis magis congelata ſunt ; & nemo eſt qui, juxta Prophetam, compatiatur ſuper contritione Joſeph ? Sed hæc alias. Nunc autem ego minimus in regno veſtro, ſed dignitate, non fidelitate, dico vobis : non expedit velle impedire tantum, & tam neceſſarium bonum. Nec deſunt evidentes cauſæ quibus id manifeſtum facere poſſem, quas & nunc proferre in medium ad manum mihi eſt, niſi quod ſat arbitror dictum ſapienti. Tamen, ſi quid ea Apoſtolicæ auctoritatis rigore proceſſit, unde ſe merito eſſe turbatam celſitudinis veſtræ ſerenitas arbitretur, qualiter hoc ipſum revocetur, aut temperetur, prout oportet ad honorem veſtrum, fideles veſtri qui adeiunt *, totis viribus enitentur. Inter quos nos quoque, ſi quid poſſumus, non diſſimulabimus.

Amos 6. 6. B * al. adhærent, male.

Ad Dominum Papam Eugenium.

EPISTOLA CCLVI.

AN. CHR. MCXLVI.

C *Excitat Eugenium ad ſuppetias Orientali Eccleſiæ ferendas ; nec abjiciendum animum, ob acceptam cladem in amiſſione civitatis Edeſſæ. Miratur vero ſe Carnoti in ducem belli electum.*

1 Non eſt leve verbum quod ſonuit : triſte ſatis, & grave eſt. Et cui triſte ? Immo cui non triſte ? Soli filii iræ iram non ſentiunt, nec triſtantur triſtibus, ſed lætantur, & exultant in rebus peſſimis. De cætero communis triſtitia eſt, quia communis eſt cauſa. Bene feciſtis juſtiſſimum zelum noſtræ Gallicanę Eccleſię collaudando, & corroborando auctoritate litterarum veſtrarum. Non eſt (dico vobis) in cauſa tam generali, & tam gravi, tepide agendum ; ſed ne timide quidem. Legi apud quemdam Sapientem * : „ Non eſt vir fortis, cui non creſcit animus in ipſa „ rerum difficultate „. Ego autem dico: fideli homini magis & inter flagella fidendum. Intraverunt aquæ uſque ad animam Chriſti ; tacta eſt pupilla oculi ejus. Exerendus eſt nunc uterque [d] gladius in paſſione Domini, Chriſto denuo patiente ubi * & altera vice paſſus eſt. Per quem autem, niſi per vos ? Petri uterque eſt : alter ſuo nutu, alter ſua manu, quoties neceſſe eſt, evaginandus. Et quidem de quo minus videbatur, de ipſo ad Petrum dictum eſt : *Converte gladium tuum in vaginam*. Ergo ſuus erat & ille, ſed non ſua manu utique educendus.

D * Seneca in epiſt. 2. ad Lucilium. d Gladius Petri duplex. * nempe Jeruſalymis. Joan.18.11. E

2 Tempus, & opus eſſe exiſtimo ambos educi in defenſionem Orientalis Eccleſiæ. Cujus locum tenetis, zelum negligere non debetis. Quale eſt hoc, principatum tenere, & miniſterium declinare ? Vox clamantis : Venio Jeroſolymam iterum crucifigi *. Ad quam vocem, etſi alii tepidi, alii & ſurdi ſint, Succeſſori Petri diſſimulare non licet. Loquetur & ipſe : *Et ſi omnes ſcandalizati fuerint, ſed non ego* : nec terrebitur damnis prioris exercitus, quibus magis reſarciendis operam dabit. Numquid ideo non debet facere homo quod debet, quia Deus facit quod vult ? Ego vero pro tantis malis, tamquam Chriſtianus & fidelis, meliora ſperabo, & omne gaudium æſtimabo, quod in varias tentationes incidimus. Revera panem doloris comedimus, & potati ſumus vino compunctionis. Quid diffidis, amice ſponſi, quaſi non more ſuo vinum bonum ſervaverit uſque adhuc benignus & ſapiens ſponſus ? Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt

* Egeſipp. lib.3. de Excid. cap. 2. Matt. 26.33 F Jac. 1. 2. Joel. 2. 14.

---

a Sic cum Bernardo veteres paſſim, non *in odorem*. Neque enim Sponſa in odorem currit, ſed in odore currit ad Sponſum. Petrus Venerabilis infra in epiſtula 264. *tractus odore unguentorum tuorum*.

b Id eſt Groſſum, quod intelligitur tum ex codicibus mſſ. in quibus hæc epiſtola collocatur poſt epiſtolam 226. ad Epiſcopos Aquitaniæ : tum ex ipſo contextu, cum dicitur *filio ſuo elegiſſe Papam in Samuelem*, quod de Innocentio II. intelligendum, qui Ludovicum Juniorem Remis inunxit anno 1131.

c Piſanum intellige anno 1134. celebratum, ad quod Rex Præſules Gallicanos accedere prohibebat obtentu caloris immodici.

d De duplici hoc gladio lege librum 4. de Conſideratione cap. 3. & ad Milites Templi cap. 2.

Deus ſolet beneficia ſua malis prevenire. — ** al. autem*

poſt ſe benedictionem? Et certe ſic operari, ſic judicare ſuperna Divinitas ſolet: ſcienti loquor. Quando * magna bona mortalibus provenerunt, quæ non magna prævenerint mala? Nam, ut cætera taceam, nonne illud unicum & ſingulare beneficium noſtræ ſalutis præceſſit mors Salvatoris?

Joan. 21. 15.

3 Tu ergo, amice ſponſi, amicum te in neceſſitate probato. Si triplici illo amore, de quo tuus interrogatus eſt Prædeceſſor, tu quoque toto corde, tota anima, tota virtute Chriſtum diligis, ut oportet, nihil reſervabis, nihil diſſimulabis in tanto periculo ſponſæ ejus: ſed quicquid habes virium, quicquid zeli, quicquid ſollicitudinis, quicquid auctoritatis, quicquid poteſtatis, impendes. Singulare periculum ſingularem exigit operam. Fundamentum concutitur, & tamquam imminenti ruinæ totis eſt nitibus occurrendum. Et hæc propter vos, fidenter quidem, ſed fideliter dicta.

a Bernardus electus Dux expeditionis.

4 De cætero verbum illud quod jam, ni fallor, audiſtis, quomodo, videlicet, in Carnotenſi a conventu (quonam judicio ſatis miror) me quaſi in ducem & principem militiæ elegerunt, certum ſit vobis nec conſilii mei, nec voluntatis meæ fuiſſe, vel eſſe; ſed nec poſſibilitatis meæ (quantum metior vires meas) pervenire uſque illuc. Quis ſum ego, ut diſponam caſtrorum acies, ut egrediar ante facies armatorum? Aut quid tam remotum a profeſſione mea, etiam ſi vires ſuppeterent, etiam ſi peritia non deeſſet? Sed neque hoc meum eſt veſtram docere ſapientiam: noſtis hæc omnia. Tantum obſecro per illam charitatem, qua mihi ſpecialiter debitores eſtis, ne me humanis voluntatibus exponatis; ſed, ſicut ſingulariter vobis incumbit, divinum conſilium perquiratis, & operam detis ut, ſicut fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat.

Ad EUMDEM pro fratre Philippo.

EPISTOLA CCLVII.

AN. CHR. MCXLVI.

b

1 EST negotium quod ceteris b non miſcemus, quoniam ceteris amplius tangit, & angit nos, & eget ſingulari propriæ precis inſtantia. Philippus noſter, cum ſe exaltavit, humiliatus eſt: ſed cum ſe humiliavit, non eſt exaltatus, quaſi utrumque pariter Dominus non dixiſſet. Rigor eſt, ſed ſine diſpenſatione: judicium, ſed ſine miſericordia. Multi (quod negandum non eſt) ſic menſuraverunt; ſed nullus ita ſibi voluit menſurari. Si autem in qua menſura menſi fuerimus remetietur nobis, erit profecto judicium ſine miſericordia ei qui non fecerit miſericordiam. Capax eſt veſter Apoſtolatus rei utriuſque; & zeli, ſcilicet, & miſerationis. Et honor quidem majeſtatis judicium diligit; ſed abſit ut ad præjudicium manſuetudinis. Quamquam diſpenſator ille, cujus laus eſt in Evangelio, elegit potius fraudem facere ſuo domino, quam proximo non miſereri. Denique pro centum nunc quidem octoginta, nunc vero quinquaginta redhibuit. Juſte laudatus eſt, qui domino ſuo rerum maluit, quam perſonarum, jacturam facere. Et quia dignus eſt qui ſic operatur mercede ſua, uno tali opere quos ille retinuit ſervos, iſte ſibi fecit amicos.

Matt. 23. 12 — *Matth. 7. 2.* — *Clementia zelus temperandus.* — *Luc. 16. 8.*

2 Quid facimus? Videmur intraſſe cauſam, non porrigere precem. Non expedit ita. Si pergimus iſta dicere, judicium provocamus, non miſericordiam. Nulla mihi fiducia in argumentationibus iſtis, non plus, quam in telis aranearum. Fruſtra jacitur rete ante oculos pennatorum. Novi quam validiora valeant mihi reſponderi, præſertim a tali ingenio. Quamobrem arma mea preces pauperum ſunt; & abundamus in genere iſto. His cedat neceſſe eſt machinis turris fortitudinis, etſi alias inexpugnabilis. Non repellet pauperum preces pauperum pater, paupertatis amator. Quinam iſti? Non ſum ſolus: & ſi ſolus, fortaſſe præſumere poſſem. Omnes filii veſtri qui mecum ſunt; & qui mecum non ſunt, mecum tamen ſunt in hac ſupplicatione. Quis numeret eos? Solus ſane frater Philippus excipitur, qui nec poſtulat, nec petit poſtulari; & an velit, ignoro: magis, quod in ſe eſt, elegit abjectus eſſe in domo Dei ſui. Sed nec nos quidem pro homine, ſed pro Ordine poſtulamus, cui diſpenſationem in eo factam non parum profuturam confidimus.

Prov. 1. 17. — *Preces arma Bernardi.*

Ad EUMDEM pro fratre Rualeno c.

EPISTOLA CCLVIII.

c

AN. CHR. MCXLV.

Rualenum, juſſu Pontificis, Abbatem S. Anaſtaſii conſtitutum, ſed invitum admodum ac renitentem, remitti ad ſe rogat.

IN veritate comperimus Rualenum noſtrum nedum requieſcere in quo poſitus eſt, ſed nec aliquando requieturum confidimus. Quamobrem opus eſt maturato remedio, non ſolum illi, ſed & mihi. Uror, dico vobis, quamdiu ille in ſcandalo eſt. Nolite mirari huc: una anima ſumus; niſi quod ego mater, ille filius; nam patris in eo ceſſi vobis & nomen, & auctoritatem. Solus, qui transfundi non potuit, mihi remanſit affectus, qui me excruciat. Mater autem non poteſt oblivisci filii uteri ſui. Id me fuiſſe quis dixerit? Ego adhuc eſſe ſentio. Clamat matrem pectus triſte, & continuus dolor cordis mei pro eo. Quæritis de quo querar? De me. De vobis nihil queror, ſed vobis. Ego, ego ſæva, & pia mater propriis viſceribus non peperci, ut caſtificarem cor meum in obedientia charitatis! Immolavi de ſinu meo cari pignoris hoſtiam; & non in angaria, fateor, ſed in voluntate mea parui voluntati quæ quos vult angariat. At ille non ita. Renitebatur, quamvis fruſtra plane angariatus tam a me, quam a vobis. Numquid ego timere potui tanta obſtinatione ſemper reniſurum? Pii cordis eſt cedere importunitati, quæ ad id quod oportet adduci non patitur. Alioquin invitum tenere ad quod invitus tractus eſt, durum pro illo, fructuoſum nemini eſt. Porro occupare locum, & non facere fructum, nec loco expedit, nec vos decet, nec nos. „ Nemo, ut * ait „ beatus Ambroſius, invitus bene facit, etiam ſi bo„ num eſt quod facit: quia nihil prodeſt ſpiritus timo„ ris, ubi non eſt ſpiritus charitatis. „ Obſecramus itaque per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, exhibete viſcera patris; & infantem, dum adhuc vivit, remittite ad ubera matris, cujus fortaſſis hic totus languor eſt, quod ſit præpropere ablactatus. Melius enim vivere finitur, quam dividitur. Quæ utilitas in ſanguine ejus? Unum ſcio: non patris, non matris illa vox erit: *Nec mihi, nec tibi ſit, ſed dividatur.* Hoc vos forte non timetis, quia non creditis proventurum. Sed ſcriptitationes, & muſſitationes frequentiſſime venientes in manus noſtras, plenæ ſunt timore iſto, minitantes hominis fugam & diviſionem, vel potius diruptionem, non modo a vobis, ſed & a nobis.

Bernardi maternus in ſuos affectus. — *Iſa. 49. 15.* — ** Ambr. in Pſalm. 1.* — *Invitus nemo bene facit.* — *3. Reg. 3. 26.*

Ad

a De hoc conventu, qui anno 1146. coactus eſt, legendæ Petri Venerabilis & Sugerii epiſtolæ.

b Hinc colligitur, hanc epiſtolam eodem tempore miſſam cum ſuperiori in gratiam Philippi, de quo hæc leguntur in catalogo Priorum Claræ-vallenſium: *Philippus, qui fuerat epiſcopus Tarentinus, & tempore ſchiſmatis degradatus*, nempe quod Anacleto adhæſiſſet, *venit ad Claram-vallem: cui de miſericordia conceſſum eſt eſſe in Officio Diaconi.* Hæc illius Epiſtolæ cauſa. *Prior erat quando obiit beatus Bernardus*

c Is ex Priore Claræ-vallis poſt electionem Eugenii Pontificis creatus abbas Romæ apud S. Anaſtaſium, ut in Epiſtola 245. cujus abſentiam luget in epiſtola ſua 43. Nicolaus Claræ-vallenſis, ejus præcipue ſuffragio in Claram-vallem admiſſus, qui poſtea ejuſdem nomine varias epiſtolas ſcripſit, in his 23. & 25. quæ perperam *Rovalis* titulum loco Rualeni præferunt.

Ad Eumdem unde ſupra.

AN. CHR. MCXLV.

EPISTOLA CCLIX.

Se eadem velle, & eadem nolle cum Pontifice; adeoque Rualenum ſuum libenter ſiſtere jubenti Pontifici ad Abbatiam S. Anaſtaſii.

ETſi quid aliquando volui quod velle me noluiſtis, manſuetudinis veſtræ dignatio eo me provocat, ut quod vultis, non modo velim, ſed & avidè velim. Placet vobis ut frater Rualenus Abbas ſit apud ſanctum Anaſtaſium? & mihi placuerat & ante: ſed quia nimis ille nolebat, placitum in non placitum venit. Porro veſtro beneplacito non conniveute, rurſum, ut juſtum eſt, non placitum in placitum redit. Experiri licet. Factum eſt quod præcepiſtis; non quia præcepiſtis, ſed quia voluiſtis. Ex voluntate ergo, & non quaſi ex triſtitia, vel ex neceſſitate. Executio maturata mandati obedientiam probat: de voluntate ſtilus interrogetur. Si contentus non ſorem mandatum
Luc. 17. 10 ſacere, nonne, juxta verbum Domini, ſervus inutilis eſſem, ſolvens debitum? Nunc autem, quia adjeci velle, jam nou ſervus, ſed filius.

Ad Rualenum Abbatem.

AN. CHR. MCXLV.

EPISTOLA CCLX.

Compatitur Rualeno in demandata ſibi præfectura; cui tandem acquieſcendum monet.

SAtis ſuperflue afflixit nos abſentia tua, Rualene cariſſime: ſed longe magis, comperta tua triſtitia, turbati ſumus. Etenim juſtius te, quam noſtram de te deſolationem, ſeu deſtitutionem plangere nobis videmur. Et deſolatio quidem non parum damnoſa, & non parum moleſta, nempe, tam dulci filio, tam utili fratre, tam neceſſario adjutore. Verum quo verius iſta de tua amabilitate memoramus, eo affectuoſius compatimur mœrori tuo, pluris multo habentes tuum incommodum, & longe ægrius ferentes, quam noſtrum damnum. Denique non diſſimulavimus, non quievimus, non ſiluimus, tentantes ſuper hoc Deum pene uſque ad irritandum ſummum & ſanctum Pontificem, ut quomodocumque, vel cum noſtro periculo te revocaremus. Sed quia adhuc fruſtrati ſumus in cunctis molitionibus & conatibus noſtris, ſupernis tandem judiciis vel fatigati cedentes, & dantes potentiæ manus, quoniam quod volumus non valemus, id velle cogimur quod poſſumus. Tu igitur, frater cariſſime & deſideratiſſime, confortare in Domino, & noli jam contra ſtimulum calcitrare; ne, dum pungeris tu, plurimi qui te in Domino plurimum amant pariter compungantur. Parce tibi, & nobis, qui tui amore nec ipſi nobis pepercimus. Magis autem induere fortitudine, confidens, & ſciens quia gaudium Domini fortitudo tua. Induere lætitia ſalutari, ut & nos, de tua jucunditate lætantes, hilarem datorem diligenti Deo, tum pro tua pace, tum pro noſtra conſolatione laudes & gratias referamus.

Ad Dominum Papam Eugenium.

EPISTOLA CCLXI.

Abbatem S. Urbani, ob ſuſceptum Militem Templi, cenſuris ſubjectum, abſolvi petit.

UNus de Militibus Templi voluit monachari in Ordine noſtro; nec defuerunt de noſtris qui ei
A in tali voluntate aſſentirent. Sed cum non auderent eum in ſuis clauſtris recipere, quoniam non licebat, occulte eum duxerunt ad quamdam Abbatiam, quæ dicitur Vallis [a], mandantes & ſuggerentes Abbati ut nigrum habitum de alio Ordine monachorum faceret ei tradi, & ſic eum reciperent, noſtrumque illi darent. Et factum eſt ita. Res nobis innotuit, & per nos delata ad Capitulum eſt. Capituli decreto frater ille foras miſſus eſt. At fratres de Templo, minime hoc contenti, litteras nihilominus a veſtra majeſtate Epiſcopo Catalaunenſi attulerunt, quibus Abbatem ſancti Urbani (nam is eſt qui militi habitum tradiderat) ab introitu Eccleſiæ ſuſpenderet, donec ſe veſtro conſpectui præſentaret. Inde eſt quod Abbas de Vallibus, quo rogante ille hoc fecit, nil mali ſuſpicatus, compulſus eſt in magna anxietate animi fratrem latorem preſentium mittere ad pedes miſericordiæ veſtræ, ut qui per eum intricatus eſt, per eum expediatur; ſi tamen hoc tam ipſe, quam etiam nos alii filii veſtri, a veſtra ſancta paternitate potuerimus promereri.

Ad Eumdem pro monachis Moſomenſibus [b].

EPISTOLA CCLXII.

NON poſſum deeſſe * domino Remenſi in petitione ſua, præſertim cum digna ſit exauditu. Rogamus proinde, & omni inſtantia ſupplicamus pro pauperibus monachis Moſomenſibus, ut ab oppreſſione quam ſuſtinent, ſicut per latorem preſentium noſſe poteritis, citius liberentur, & ab eis injuriæ, ſive calumniæ malignantium in manu veſtra valida propulſentur. Hoc enim eſt pro quo pauperes de longe miſerunt clamantes ad vos. Jam quale reſponſum a vobis oporteat reportari, doceat vos amantium tam juſtitia, quam paupertas; & præfati viri, qui pro eis intervenit, & vos non parum diligit, reverentia.

* *al. add.* denuo

Episcopo Sueſſionenſi pro Abbate [c] Caziacenſi.

EPISTOLA CCLXIII.

POrrexeram preces, cum poſſem forte jubere, & me putaveram exauditum. Sed quia comperi non ita eſſe, mihi videor non jam ſimpliciter fore communiterque petendum, ſed clamandum in vociferatione: neque enim tenuiter, ſeu æquanimiter fero repulſam quam hactenus expertus non ſum. Facite itaque quod debetis; facite quod ſoletis, nam conſuetudo debitorem vos fecit. Facite, inquam, etſi non quia rogamini, certè quia jubemini. Itaque revertimini ad judicium; nec enim juſtitiæ videtur eſſe, ut vir religioſus, & amicus noſter, & filius veſter, Abbas Caziacenſis, quod juris eſt monaſterii ſui perdat propter verbum incaute a ſe inconſulteque prolatum, & abſque Eccleſiæ ſuæ aſſenſu. Quamquam etſi illi verbo omnino pertinaciter adhæreat adverſarius, utpote juſtitiæ non confidens, juſto, ut putamus, judicio prædicto Abbati non debebit obeſſe; cum viri illi, in quorum conniventia * res poſita eſt, non concordaſſe, ſed potius diſſenſiſſe ſciantur. Ex hoc credimus quia non contriſtabitis nos, neque conturbabitis. Sic Deus lætificet animam veſtram, ſic vos ab omni perturbatione conſervet, Pater amande & honorande, & ſi omnibus ſervis Chriſti, ſed nobis ſpecialiter.

* *id eſt arbitrio.*

Pe-

a Incertum quæ iſta abbatia, ſita vel in ipſa, vel non longe e diœceſi Catalaunenſi, ubi monaſterium S. Urbani, cujus mentio infra, quod Herchenraus Catalaunorum epiſcopus anno 865. conſtruxit, teſte Herico monacho in lib. de miraculis S. Germani Autiſſiodorenſis cap. 14.

b In codice Ciſtercienſi, *pro Samſone Remenſi archiepiſcopo*. Sed perinde eſt, cum epiſtola ſcripta ſit rogatu Samſonis in gratiam monachorum Moſomenſium, quod monaſterium eſt inſigne beatæ Mariæ ad Moſam, diœceſis Remenſis, ſub Benedictina Congregatione S. Vitoni. Cæterum nihil de hoc negotio legitur in Chronico Moſomenſi, Spicilegii tomo 7.

c Simone ſcilicet, de quo epiſtola 203. Inſcripta eſt hæc epiſtola in ante hac editis & quibuſdam mſſ. *Ad eumdem*, id eſt ad Eugenium. At lectionem noſtram præferunt codices Ciſtercienſes & Vallis-claræ præter alios: & quidem meo judicio rectius inſcripta eſt *Epiſcopo Sueſſionenſi* Joſleno, in cujus diœceſi Caziacum, Choiſy Ord. S. Benedicti ad Matronam. Forſan de Simonis hujus dejectione intelligenda eſt Petri Cellenſis lib. 2. epiſtola 14.

Pᴇᴛʀɪ Cluniac. Abbatis ad Bᴇʀɴᴀʀᴅᴜᴍ Abbatcio.

AN. CHR. MCXLIX.

EPISTOLA CCLXIV.

Suum erga Bernardum deſiderium indicat, & in ſolatium abſentiæ dilectum ſibi Nicolaum mitti obnixe poſtulat.

Forti, ac ſplendidæ monaſtici Ordinis, immo totius Eccleſiæ Dei columnæ, domino Bᴇʀɴᴀʀᴅᴏ Claræ-vallis Abbati, Petrus humilis Cluniacenſis Abbas, ſalutem quam repromiſit Deus diligentibus ſe.

SI liceret, ſi Dei diſpoſitio oon obſtaret, ſi io hominis poteſtate eſſet via ejus, maluiſſem cariſſimæ beatitudini tuæ nexu indiſſolubili adhærere, quam principari inter mortales alicubi, vel regnare. Quid enim? Nonne regnis omnibus terrenis præferri a me deberet grata non ſolum hominibus, ſed & Angelis ipſis cohabitatio tua? Concivem te illorum ſi dixero, licet oondum ſpes io rem tranſierit, per miſericordis Dei gratiam mendax non ero. Si plane mihi datum fuiſſet uſque ad ultimum ſpiritum tecum hic eſſe, daretur fortaſſis poſthac & ubi eſſes etiam perpetuo eſſe. Quo enim currerem, niſi poſt te, tractus odore unguentorum tuorum a te? Quod quia ſemper non datur, utinam vel ſæpe daretur! Et quia nec illud eſt, otinam ſaltem frequenter videam miſſos a te! Et hoc quoque quia raro contingit, volo ut vel io proximo ſanctitas tua amantem ſe per ſuum Nicolaum * uſque ad Octavas Domini mecum manſurum viſitet, io quo tuus, ut mihi videtur, ex parte, & meus ex toto ſpiritus requieſcit. Videbo te, ſancte frater, io illo: audiam te per illum; & quædam, quæ ſecreto oota fieri volo ſapientiæ tuę, mandabo per ipſum. Sanctæ animæ tuæ, ſanctiſque ſub regimine tuo omnipotenti Domino ſervientibus, me, noſtroſque, quantis poſſum precibus, quanta poſſum devotione, commendo.

*V. epiſt. 298 & Petri Venet. lib. 3. ep. 33. 34. & 35

Reſcriptum Bᴇʀɴᴀʀᴅɪ Abbatis ad eumdem.

AN. CHR. MCXLIX.

EPISTOLA CCLXV.

Laudari detrectat, velut indignus: viciſſim tamen laudes præconi ſuo rependit.

QUid facis, o bone vir? Laudas peccatorem, miſerum beatificas! Reſtat ut ores, ne inducar in errorem. Inducor autem, ſi, tantis delectatus præconiis, ignorare me cœpero. Propemodum id mihi contigerat, viſis litteris beatitudinis tuæ, & beatificationis meæ. Quam beatus nunc eſſem, ſi verbis beari poſſem! Beatum tameo me dixerim, ſed favore tuo, non meis laudibus. Beatum, quod diligor a te, quod diligo te. Quamquam & haoc mihi, dulcem licet, buccellam liquandam arbitror, nec omnino plenis (ut ajuot) buccis admittendam. Miraris cur hoc? Nempe non video in me unde tantum diligi meruerim, præſertim a tanto. Scio autem quia plus juſto velle diligi, minus eſt a juſto. Quis mihi det tantæ humilitatis inſigne tam imitari poſſe, quam admirari? Quis mihi tribuat ſancta & deſiderata præſentia tua, non dico ſemper, noo dico ſæpe, ſed vel ſemel in anno frui? Puto quia nulla vice reverterer vacuus. Non, inquam, fruſtra conſpicerem virtutis exemplar, diſciplinæ ſummam, ſpeculum ſanctitatis: quodque minus uſque adhuc a Chriſto didiciſſe me fateor, non incaſſum fide oculata perciperem quam ſis & tu mitis, & humilis corde. Verum, ſi tibi pergo facere quod a te mihi factum queror, etſi veritatem dicam, veritatis tamen legi non concordabo, in qua legitur: *Quod tibi non vis fieri, alii non feceris.* Itaque jam reſpondeamus petitiunculæ veſtræ, * qua epiſtolam concluſiſtis. Is quem mitti vobis jubetis modo mecum non eſt, ſed cum domino Autiſiodorenſi; & ita infirmus, ut ſine nimio incommodo nec ad nos uſque poſſe adhuc venire dicatur.

Petri Venerabilis elogium.

Tob. 4. 16. Matth. 7. 12.

* al. quia

Ad Sᴜɢᴇʀɪᴜᴍ Abbatem S. Dionyſii.

AN. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCLXVI.

Animat eum ut mortem intrepidus excipiat. Deſiderium ſuum ejus ante mortem viſendi ſignificat.

Cariſſimo, & intimo amico ſuo Sᴜɢᴇʀɪᴏ, Dei gratia, Abbati ſancti Dionyſii, frater Bernardus, gloriam quæ abintus eſt, & gratiam quæ deſuper venit.

1 HOmo Dei, ne trepides exuere homioem [a] illum qui de terra eſt? illum qui te deprimit uſque ad terram, & conatur deprimere uſque ad inferos. Iſte eſt qui vexat, qui ooerat, qui oppugnat. Quid tibi & terrenis exuviis, qui, ad cœlum iturus, ſtola gloriæ mox iodui habes? Preſto eſt, ſed veſtito non dabitur: veſtire oovit illa, noo superveſtire. Suſtine ergo patienter, immo libenter accipe nudus, & noo veſtitus ioveniri. Denique & Deus ipſe vult veſtiri; ſed cum oudus, non cum veſtitus eſt. Homo Dei oon revertetur ad Deum, niſi is qui de terra eſt, & terra eſt, in terram ierit. Hi enim duo homines ſibi invicem adverſantur; nec erit pax, donec ab invicem ſeparentur: & ſi pax fuerit, non erit pax Domini, non erit pax cum Domino. Non es tu de illis qui dicuot: *Pax, & non eſt pax.* Te expectat pax illa quæ exſuperat omnem ſenſum, te expectant juſti donec retribuatur tibi; te expectat gaudium Domini tui.

Ezech. 13. 10.

2 Er ego quidem, cariſſime, vehementer afficior ante videre te, ut benedictio morituri veniat ſuper me. Et quoniam non eſt in homine via ejus, non audeo unde certus non ſum pro certo polliceri: ſed quod nondum video quomodo poſſim, ſatis ago ut poſſim. Forte veniam, forte non veniam. Sed quodlibet horum fit, dilexi a principio, diligam ſine fioe. Fidenter dico, non poſſum perdere ſic dilectum uſque in finem. Non mihi perit, ſed præit, cujus animæ * mea adhæſit glutino quod oon diſſipabitur, & vinculo quod non dirumpetur. Tantum memento noſtri, eum perveneris quo nos prævenis, ut & nobis cito detur venire poſt te, & ad te pervenire. Interim tamen nullatenus putes * quod tua dulcis memoria recedat a noſtra, etſi præſentia dolentibus ſubtrahatur. Quamquam potens eſt Deus te adhuc nobis donare rogantibus, ſervare diligentibus: quod utique non eſt diffidendum.

Bernardi amicitia in Sugerium.
* al. anima

* al. quia

Aʙʙᴀᴛɪ Cluniacenſi.

EPISTOLA CCLXVII.

FIlius veſter frater * Galcherus factus eſt & noſter, ſecundum regulam illam: *Omnia mea tua ſunt, & tua mea.* Non ſit minus familiaris, quia communis: ſed ſi eſt quod poſſit alia gratia, ſit familiarior atque acceptior; ut mihi, quia veſter eſt, ſic vobis, quia noſter eſt.

* al. Galterus.
Joan. 17. 10.

Ad Dominum Papam Eᴜɢᴇɴɪᴜᴍ.

EPISTOLA CCLXVIII.

Monet promotionem cujuſdam indigni ſubreptitie factam, adeoque revocandam ſententiam.

ALii vereantur majeſtatem in vobis, & tremulis labiis ac digitis, quod ad rem pertinet, vix ad id unquam longis ambagibus anfractibuſque perveniant. Ego certe utilitatem veſtram, & honorem veſtrum tantummodo attendens, rem ut eſt nude & aperte illico aperio, & ſine cunctatione & obvolutione, tamquam uni noſtrum, Apoſtolico quod opus eſt intimare noo vereor. Subreptum eſt vobis, & graviter: quod non dubius affirmaverim. Quis vobis ſuggeſſit hominem de ambitione notatum, convictum, condemnatum, ad eccleſiaſticam cogere dignitatem? Quaſi non ſatis per ſe ipſe ſe ingerere voluiſ-

[a] Hæc epiſtola ſcripta eſt inſtante Sugerii obitu: qui accidit anno 1151. ex aliis Notis. Eum egregie laudat Robertus Herefordenſis in epiſtola 26. inter Sugerianas.

luiſſet. Nonne is eſt quem ſanctæ memoriæ Lambertus Epiſcopus [a] deprehenſum in maleficiis deteſtandis, quæ ipſe, ſtimulante ambitione, perpetrarat, non ſolum a gradu in quo erat, ſed a ſpe totius promotionis ſolemniter, ut debuit, degradavit? Non eſt niſi revocare ſententiam, & propter anxietatem ſanctorum fratrum de Corona, qui pro hoc clamant ad vos; & ob reverentiam Epiſcopi ſancti & docti, quis in hac re auctor exſtitit; ſed & propter conſcientiam: conſcientiam dico veſtram, non alterius. Unum reſtat, ut hoc & pro mea conſcientia inferam: *Iraſcimini, & nolite peccare*. (*Pſal. 4. 5.*) Peccatis enim, ſi non iraſcimini tanti ſuggeſtori mendacii, tam indignæ ſententiæ ſubreptori. B

Ad Eumdem.

EPISTOLA CCLXIX.

Litteris a ſe per dolum extortis robur & auctoritatem derogat.

b SErpens decepit me. Homo [b] verſipellis & verſutus, juſtitiæ inops, * audientiæ fugitans, propriæ conſcientię inimicus, fraternæ incubans injurię, neſcienti mihi litteras pro ſe per dominum Belvacenſem elicuit. C Quid enim ille a me non obtineret? Si non vultis ultra modum onerare conſcientiam meam, nil lucretur ſubreptione doloſus, nec de litteris noſtris opprimat innocentes. Quamquam ne hoc quidem mihi ſatis fuerit, niſi & pœnam portet quam meruit ſubreptor maligniſſimus, & avariſſimus exactor.

(* *al. audientiam.*)

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCLXX.

Scribit in cauſa Prioris Cartuſiani contra tranſgreſſores quoſdam. Mortem Abbatis Ciſtercienſis nuntiat, & ſucceſſorem commendat. D

1 QUI tentant nos, non dormitant, neque dormiunt. Quomodo nunc de novo perſecuti ſunt in montibus, inſidiati ſunt in deſerto? Cartuſienſes turbati [c] ſunt: turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & propemodum omnis ſapientia eorum devorata eſt. Scias, Domine mi: inimicus homo hoc fecit. Quid dico, fecit? & adhuc facit. Adhuc fiduciam habet ut & illa ſanctitas influat in os ejus. Eſca ejus electa: noſti optime. Quoſdam jam prævaricatores conſtituit: alios, quos per ſe expugnare non poterat, per illos impugnat bello domeſtico & inteſtino. E Ab ipſa fundatione loci & Ordinis non eſt auditum, ut quis exiens, ſine ſatisfactione [d] reciperetur. Qui male exierant, pejus reintraverunt, addentes prævaricationem. Quid putas, Pater ſancte, illi facturi ſunt, quorum egreſſio in trangreſſione, regreſſio in ſuperbia eſt? (*Pſal. 73. 23.*) Et nunc ſuperbia eorum aſcendit ſemper. Exultant in re peſſima quam egerunt; inſultant injuriam patientibus. Vicere, triumphant. Prior jam non eſt Prior. Dum ſuperbit impius, incenditur pauper. Exire etiam vult: non poteſt videre deſtructionem Ordinis ſui. Et jam exiſſet, ſi ſolus exire potuiſſet. Qui Prior neceſſe eſt ut bonus ſit; nam quorum innititur conſilio, audivimus a bonis bonos eſſe. F

(*Cartuſienſium rigor in recipiendis tranſfugis.*)

2 Videſ-ne, clementiſſime Pater, quantum ſubreptum ſit tibi? Nihilne dignum recipiet ſubreptionis auctor? Si bene re novi, portabit judicium quicumque eſt ille. Venerunt ad te in veſtimentis ovium, in habitu ſancto; ſpecies decepit te. Quid mirum? & tu homo es. Sed jam prodita in luce fraude, exurgat zelus, & partes ſuas viriliter exequatur adverſus malignantes. Non veniat anima tua in conſilium eorum: diſſipetur conſilium Achitophel. Te ipſum cuſtodi. Non eſt paris periculi ſcientiæ ſubripi, & zelum dormire. Illud excuſat ignorantia, hoc negligentia inexcuſabile facit. Forte aſcendat ex adverſo, & aliud perſuadere conetur. Mentiatur iniquitas ſibi, & non domino meo. Nam * hęc veritas: & res ſic ſe habet. Nil vero jucundius, nil juſtius in judiciis veſtris, quam, cum ſe iſtiuſmodi occaſio prębet, ſi qui nocere voluit, cadat ipſe in foveam quam fecit, & convertatur dolor ejus in caput ejus, & in verticem ipſius iniquitas ejus deſcendat. Zelus Domini mei faciet hoc. (*Pſal. 7. 17.*) Et priorabitur iterum (ut confido) qui Prior fuit, ut non glorietur omnis iniquitas. Alioquin (quod non fruſtra timemus) niſi Prior reſtituatur in gradu ſuo, Ordo non diu erit in ſtatu ſuo. Inſpiret Deus vobis paterne accipere iſta, & reſpondere bona ad noſtram omnium coſolationem, qui valde deſolati ſumus, & afflicti ſuper vires.

(*Cantum aſſa jubet Ponti. adverſus ſubreptiones & propere actitata reſcindere.*)

(* *al. & veritas, & res.*)

3 Dominus Ciſtercienſis [e] deſeruit nos: plaga magna in Ordine. Mihi vero duplex incumbit mœroris ratio, qui in uno homine & patrem amiſi, & filium. Et nunc habemus pro eo domnum Gozvinum Bonævallis Abbatem. Sit beneplaciti veſtri confortare eum litteris apoſtolicis; & quod de eo factum eſt, veſtro roborare favore. Noſtis eum, & non eſt ei apud vos opus commendatore, quem ſatis commendat vita ſua, & ſapientia ſibi data a Deo. Dominus Valentinus [f] convalet; & ubi valet, operatur bona. Propterea amatores boni diligunt eum, & ipſe diligit bonos. In hoc apparet quia bonus eſt. Veſtrum eſt tales diligere, & fovere. Puer veſter plus ſolito infirmatur; guttatim defluit, forte minime dignus qui occidatur ſemel, & cito ingrediatur ad vitam.

(*Bernardi morbus & modeſtia.*)

Ad Comitem Campaniæ Theobaldum *.

(* *V. epiſt. 37 & ſeq.*)

AN. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCLXXI.

Monet filium, ob minuſculam ætatem, ad dignitates eccleſiaſticas non eſſe promovendum.

SCitis quia diligo vos: ſed quantum, novit Deus melius, quam vos. Me quoque diligi a vobis non dubito, ſed propter Deum: quem ſi offendero, non erit quod me diligere debeatis, cum jam non fuerit in cauſa Deus. Quis enim ego ſum, ut de me tantillo tantus Princeps curetis, niſi quamdiu Deum in me eſſe credetis? Ergo ut offendam eum fortaſſis nec vobis expedit. Offendo autem proculdubio, ſi facio quod requiritis. Nam honores & dignitates eccleſiaſticas non ignoro deberi his qui eas digne ſecundum Deum adminiſtrare & velint, & poſſint. Porro eas acquiri parvulo filio [g] veſtro precibus meis, vel veſtris, nec vobis juſtum, nec mihi tutum eſſe noveritis. Nam nec cuiquam, vel adulto, plures in pluribus Eccleſiis habere licet, niſi diſpenſatorie quidem, ob magnam vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonarum utilitatem. Quamobrem, ſi vobis videtur hic durus ſermo, & placet quod cogitaſtis implere; parcite mihi in hoc; nam vos ſatis (ni fallor) per vos, & per alios amicos veſtros iſtud obtinere poteſtis. Ita nec vos minus quod vultis efficitis; nec ego peccavi. Sane Willelmulo noſtro cupio bene per omnia: ſed antę omnia Deum. Hinc eſt quod contra Deum nolo aliquid habeat, ne non habeat Deum. Quod ſi alius ſecus voluerit, nolo per me habeat, ne perdam & ego Deum. Ubi vero emerſerit quod ſecundum Deum ha-

(*Amore indignus qui amico ſervit contra Deum.*)

(*Dignitates eccleſiaſticæ quibus debeantur.*)

(*Pluralitas quando licita.*)

(*Regula veri amici.*)

a Engoliſmenſis erat epiſcopus poſt Gerardum, quia in diœceſi ſitum eſt monaſterium de Corona Ord. S. Benedicti. Lambertus laudatur in lib. 4. de vita Bernardi num. 29.

b Arnulfus *de Majole*, ut puto, de quo in epiſtola 278.

c Tumultus iſtius cauſa repetenda ex actis S. Nanthelmi, ſeu Anthelmi Cartuſiæ Prioris poſt Guigonem: qui Nanthelmus cum in Ordinis quoſdam lapſus ſevere animadverteret, quorumdam animos in ſe concitavit, ut fuſius in aliis Notis.

d Guigo in Statutis decernit c. 77. ut in *ultimo conſtituatur loco*, aliis pęnis prudentium conſilio relictis, omnino ad mentem S. Benedicti.

e Rainaldus, cujus obitus contigit anno 1151. Gozvinum ex Abbate Bonæ-vallis ſucceſſorem habuit.

f Oribertus ex priore Caſæ-Dei, de cujus electione epiſt. 240.

g Pueros ob natalium ſplendorem ad dignitates eccleſiaſticas promoveri, & plures uni dari graviter conqueritur Bernardus in epiſtola 42. num. 25. Exſtat inter Tractatus, ordine ſecundus.

A habere poſſit, probabo me amicum ; & operam meam, ſi opus fuerit, non negabo. Apud amatorem juſtitię in excuſando eu quod pro juſtitia eſt non multum mihi laborandum. Vos autem apud Comitiſſam, a per ea quæ vobis reſcripſi, habete me excuſatum. Valete.

b

AN. CHR. MCLII.

Episcopo Laudonenſi b.

EPISTOLA CCLXXII.

Commonet eum piæ liberalitatis.

VEſtri ſumus. Si hoc ſcitis, immo quia non ignoratis, lator præſentium per nos vobis, & per vos B aliis omnibus, quos offendiſſe videtur, efficaciter firmiterque reconcilietur. Alioquin offenditis quem veſtrum non negatis; quod omnino facere non audetis. Ex quo epiſcopari cœpiſtis, nullam a vobis adhuc benedictionem accepimus; neque ſacculum, neque peram, neque calceamenta in pedibus.

* Ante hac epiſt. 184.

EUGENII Papæ epiſtola * ad Capitulum Ciſtercienſe.

AN. CHR. MCL.

EPISTOLA CCLXXIII. præmiſſa.

Capitulo ciſtercii habendo ſe cupere intereſſe, ſi per occupationes pontificias liceret. Hortatur ad ſtudium & zelum diſciplinæ, & perfectionis religioſæ in capitulo promovendum. C

† Goſvino Abbate V. Ciſterci.

EUGENIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis G. † Ciſtercienſi, & univerſis Abbatibus apud Ciſtercium in nomine Domini congregatis, ſalutem, & apoſtolicam benedictionem.

1 OPtaremus, filii dilectiſſimi, corporali præſentia ſacro veſtro intereſſe collegio, unde ſicut vobiſcum in unitate ſancti Spiritus ambulamus, ita de vivificatione ſancti Spiritus, & progreſſionibus animę præſentialiter & communiter tractaremus. Quia vero, ex Divinæ diſpoſitionis arbitrio, in medio pelagi ad D regendam navim Eccleſiæ conſtituti, circum ſævientium procellarum inundatione contundimur, ut non quod volumus, ſed quod nolumus, faciamus; & ſuſceptæ adminiſtrationis officio alligamur, unde ad optatum locum greſſum flectere non poſſimus; per ſpiritum & litteras noſtras vobis præſentiam exhibemus, &,quatenus permittitur, charitate,ac deſiderio, veſtro nos Conventui præſentamus; cupientes quidem, & quanto poſſumus affectu rogantes, ut & vos conjunctum nobis veſtrum ſpiritum habeatis, & in communi ſuper nos omnipotentis Dei gratiam propenſius imploretis. In montis ſiquidem vertice conſtituti, ubi undique ventorum flatibus propulſamur,ſperamus nos ex E Dei dono aliquatenus in tanto turbine poſſe ſubſiſtere, ſi orationum veſtrarum interventum apud Deum meruerimus obtinere. Ut autem apud eum de orationibus veſtris promptam ſemper valeamus invenire fiduciam, & quod noſtris meritis non valemus, veſtris interceſſionibus aſſequamur,optamus charitatem veſtram de his quæ ad Deum ſunt, de obſervantia Ordinis, de cuſtodia diſciplinæ, ita ſemper fore ſollicitam;&,contemptis quæ retro ſunt,ita ſe in anteriora unumquemque veſtrum extendere, ut nulla nubes in operibus veſtris appareat, quæ orationes veſtras, quo minus ad Deum penetrent, valeat aliquando præpedire.

Orationum efficacia ex vita laudabili.

2 Quoties itaque, filii dilectiſſimi, convenitis in F unum, de corrigendis quæ in aliquibus veſtrum corrigenda ſunt, & ſtatuendis quę ad animarum ſalutem & profectum Ordinis fuerint ſtatuenda, communem curam habete; quoniam *qui modica ſpernit, paulatim decidit*; nec ea quę minora videntur in vobis, incorrecta relinquite. Inutiliter enim portas civitatis obſerat * qui vel unum foramen, unde ingrediantur, hoſtibus relinquit apertum, dicente ſcriptura: „ Idem „ facit ſentina neglecta, quod ventus irruens: &: Vi„ taſti grandia; vide ne obruaris arena. „ Reſpicite, quæſo, ad veteres Patres, qui noſtrum ſacrum Ordinem ſtatuerunt; & conſiderate qualiter, relicto mundo, & contemptis omnibus, mortuis mortuos ſuos ſepelire dimiſſis, ad ſolitudinem volaverunt; unde, aliis circa frequens miniſterium ſatagentibus, ipſi ad pedes Jeſu cum Maria ſederunt,ut tanto uberius cœleſte manna perciperent, quanto longius ab Ægypto diſceſſiſſent. Ipſi quidem egreſſi ſunt de terra, & de cognatione B ſua; obliti ſunt populum ſuum, & domum patris ſui: & quoniam Rex eorum ſpeciem concupivit, creſcere fecit eos in gentem magnam, & uſque ad extremum terræ propagines eorum extendit ita, quod ſplendor claritatis eorum univerſum corpus Eccleſiæ illuſtravit; & Sareptana mulier ad eorum vocem innumera vaſa de modico oleo, quod habuerat in lecytho,replevit. Sane illi primitias Spiritus acceperunt, & oleum ſuavitatis eorum ad nos uſque defluxit.

Modica non ſpernenda.

Eccl. 19.

* al. obſervat.

Ciſtercienſium primigenius fervor.

3 Unde cogitandum vobis eſt attentius,& agendum, ut non degeneretis de eorum virtutibus; ſed quales fuiſtis in germine,ſitis etiam in virgulto; & qui ex eis vitæ ſemina ſuſcepiſtis, idem cum eis germen afferatis C & fructum. Intuemini qualiter illi, quorum lampades exſtinguuntur, de oleo veſtro exoptant accipere; & multi qui computruerunt ſicut jumenta in ſtercore ſuo,ad reſpectum ſupernæ gratiæ regimini veſtro committi, & orationibus deſiderant commendari. Et quoniam filii ſęculi hujus vos renitentes etiam ad regimen ſui trahere moliuntur, & de quiete contemplationis, & deſerti ſilentio, volunt vos aliquoties ad occupationes & negotia revocare; ad mentis oculum Patrum veſtrorum inſtituta reducite, & propheticum habentes exemplum, elegite magis abjecti eſſe in domo Dei, quam habitare in tentoriis peccatorum. Et quia nihil habetis quod non accepiſtis, de Domino in bonitate, D de vobis autem in humilitate ſentite, unde illius videamini veſtigia ſequi qui ait: *Cum omnia bene feceritis, dicite, quia ſervi inutiles ſumus*. Si enim genera linguarum, ſi gratiam ſanitatum, ſi prophetandi ſcientiam accepiſtis; ſi verba veſtra meliora ſunt, immo fragrantiora unguentis optimis; ſi mundus reveretur vos, & in odore unguentorum veſtrorum currere delectatur; ejus opus certum eſt eſſe qui ait: *Pater meus uſque modo operatur*.

Monet ne ſe rapi ſinant ad curam animarum.

Pſal. 83. 11.

Humilitatem commendat.

Luc. 17. 10.

Joan. 5. 17.

Ad Dominum Papam EUGENIUM.

EPISTOLA CCLXXIII.

AN. CHR. MCL.

E *Lætatur ob litteras zelo, & affectu plenas, a Pontifice ad Capitulum ſcriptas. Hortatur ut ea ſollicitudine pergat fovere omnes, ſed præcipue ſui Ordinis Religioſos. Abbatem Trium-fontium a præfectura ſua abſtractum queritur.*

Amantiſſimo Patri, & Domino EUGENIO, Dei gratia, ſummo Pontifici, frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

1 VOX turturis audita eſt in Capitulo noſtro: exſultavimus, & delectati ſumus. Plane eloquium caſtum,fervidum zelo,cautum ſcientia. Spiritus vitæ ſpirabat in litteris,ſpiritus vehemens,intonans, & F increpans, & æmulans nos Dei æmulatione. Fateor, non facile dixerim quid me amplius delectarit in illis, veſtra benignitas,an noſtra utilitas;inclinata majeſtas, an erecta humilitas; mordens ſeveritas,an mulcens paternitas.Qui in nobis quantulumcumque eſuriebant juſtitiam, refecti ſunt; qui minus,compuncti ſunt;qui a mi-

c

a Mathildem, filiam Engelberti marchionis, de quo in epiſtola 230.

b Is erat Galterus de S. Mauricio, prius abbas S. Martini apud Laudunum, anno 1151. ſuffectus Bartholomæo piiſſimo epiſcopo, qui poſt regiminis annos 38. in Fuſniacenſę Ord. Ciſtercienſis,quod ipſe fundaverat, monaſterium ſe recepit. Exſtat egregia ejus epiſtola ad Sampſonem archiepiſcopum Remenſem, qua falſam dilapidationis bonorum eccleſię Laudunenſis accuſationem diluit tum Fuſniaci monachus, hic in Appendice hujus tomi.

a Ita in quovis Ordine, quantumvis ſancto, reperiuntur hi tres hominum ordines; nec unquam in area Dominica palea deerit. Vide ſermonem 3. in Aſcenſione n. 6. item ſermonem in Dedicatione eccleſiæ num. 3. & ſer. 30. de diverſis num 1. ad hæc ſermonem 46. in Cantica num. 6.

minime, confuſi ſunt. Ita, quæſo, ita jugiter faciatis. Sollicitudo quæ omnibus debetur nullo modo his, quibus ſpecialius debetur, ſubtrahenda eſt, ſed propenſius exibenda. Charitas benigna eſt; dilatare ſe, non minorare, novit. Colligat ſaoe & alios, ſed nobiſcum. Nec alienum a veſtro Apoſtolatu ſovere ejuſmodi qui cum Apoſtolis loqui poſſunt: *Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Non ſunt relinquendi qui ipſi ſe reliquerunt. Puſilli Domini ſunt, in ipſum credentes: non deſeret eos fidelis ſervus & prudens; is præſertim cui credita univerſitas eſt. Nempe univerſitatis portio hi: & quidem puſillus grex, ſed qui (ni fallor) meruerunt patrem habere Deum, accepturi coronam gloriæ de manu Domini, & diadema regni de manu Dei ſui. Nec enim rapinam arbitrantur eſſe ſe heredes Dei, cohæredes autem Chriſti. Denique audierunt: *Nolite timere, puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum.* De his interim ſatis.

Matt. 19. 27. — Religioſi minime ſunt ſovendi. — *Luc. 12. 32.*

2 Abbas Trium-fontium [a] bene plantatus erat, utpote ſecus decurſus aquarum. Vereor ego ne arbor bona faciens fructum bonum, explantata, faciat nullum. Vidimus interdum vitem in prima plantatione fœcundam, in ſecunda ſterilem. Vidimus lignum bene plantatum vireſcere, tranſplantatum areſcere. Graviter proinde vulneraſtis cor meum, ſi non remittitis eum; quia ſumus cor unum, & anima una. Quamdiu diviſum erit, neceſſe erit ut utraque pars ſuo ſanguine cruentetur. Heu? onus quod ambo vix portabamus, quomodo portabo ſolus, ſubducto baculo ſenectutis meæ? Si de me parum eſt, moveat vos totius Ordinis plaga non parva; & ne ſpe incerti boni, tam certa interim mala fieri velitis. Quod ſi omnino vobis in eo complacuit ut retineatis eum, placeat, obſecro, commendatum habere ipſum, ac deinceps ad Deum levare manus, ut dignetur idoneum pro eo virum providere domui illi. De cætero ſuper his quæ pro communi utilitate totius Ordinis, & pro aliis quoque negotiis eidem Abbati dignum, immo & neceſſarium judicamus ad vos perferenda committere, feſtinatum expoſcimus benignitatis veſtræ reſponſum; ſed reſponſum facti, non verbi.

Arbor ſæpe tranſplantata raro firmas radices agit.

Ad HUGONEM Abbatem Trium-fontium *, quando erat Romæ.

* al. pro nepote Epiſcopi Autiſiodorenſis.

EPISTOLA CCLXXIV.

AN. CHR. MCLI.

Pœnitet commendaſſe nepotem Epiſcopi Autiſiodorenſis, improbans collatam illi præpoſituram.

POenitet me ſcripſiſſe pro juvene illo; & velim, ſi fieri poſſit, revocari precem, per quam videor approbaſſe judicium amici * ſuper collata, & male collocata ab eo præpoſitura: quod utique non facio, nec feci unquam. Sed vicit me, fateor, ut ſic ſcriberem, dilectio qua tenebar, vehementer adſtrictus avunculo adoleſcentis affectu grandi nimis, ſed minus ſpiritali in hac parte. Urgebat maxime plaga recens de morte illius. Videar levitate uſus: ſed MALO periclitari apud Dominum meum præcipitatione ſcribendi, quam apud Deum ſuſpicione mendacii. Quamquam caute, ac provide de præpoſitura ſcripſi, nihil ad ipſum, quod indubitanter ſcirem duos (ut memini) prædeceſſores ejus ipſam aliter ordinaſſe *, atque alios ſuo confirmaſſe privilegio. Tu autem, ſi efficere potueris apud ipſum, ut Eccleſiæ privilegium, & privilegio efficaciam reddat, bonum opus operatus es. Utinam a nævo ſanguinis hujus ſanctum purgaret Epiſcopum, & adoleſcenti in aliis provideret.

* Hugonis epiſcopi Autiſiodorenſis. — Integritas Bernardi. — * al. atque alias, & ſuo

Ad Dominum Papam EUGENIUM pro * Autiſiodorenſi electione.

* al. Altiſſiodorenſi. *Sic ſemper deinceps lege.*

EPISTOLA CCLXXV.

AN. CHR. MCLI.

De ſtatu electionis Autiſiodorenſis, & fraude in ea commiſſa Pontificem certiorem facit.

CUM primum vobis pro Autiſiodorenſi Eccleſia ſcripſi, de prima audieram electione, de ſecunda nihil. Et ecce, me veluti prophetante, opprobrium quod ſuſpicatus ſum ſecutum eſt; & timor quem timebam evenit. Mementote quomodo actum ſit Nivernis [b], & videte ſi non ſimili arte, immo fraude non diſſimili, eodemque auctore, ut ajunt, & nunc ſecunda electio præſumpta eſt; ut, ſcilicet, uno nominato, duos ejiciant; & ſic demum tertium quem volunt ſubinducant. Miſerunt & iſti ad me, ut pro ſua parte ſcriberem; & viſum eſt mihi mittere fratrem a latere meo, qui de utraque certius actione cognoſceret, noſque certificaret. Qui intrans Eccleſiam, & de omnibus diligenter explorans, teſtimonio omnium qui convenerant, invenit nullum Presbyterorum, præter unum, fratrem, ſcilicet, ipſius fratris Gauſridi [c], Hugonem; nullum de Diaconibus, præter Stephanum ſolum, ex parte illa eſſe; exceptis his, qui auctores exſtiterant, perſonis Eccleſiæ, Cantore, Archidiacono, & (ut dicebatur) Theſaurario; neque enim ipſe præſens tunc affuit. Porro in parte altera, præter alios inferioris ordinis, Diaconos novem, & presbyteros undecim conſentire. Duodecimus, qui & Archipresbyter eſt, pro neutra parte velle ſe ſubſcribere; pro neutra ſcripſiſſe teſtabatur: quamquam priorem plus vellet. Sigillum Eccleſiæ [d] præfatus Hugo tenebat; homo non pacis, ſed partis alienæ: nec conſideravit in tradendo quod debuit, ſed quod voluit. Sic ſe res habet. Et ego ſolita præſumptione unum inſero: nec malitiam gloriari oportet, nec ſapientiam decipi decet, nec Eccleſiam ſuſpendi diutius expedit.

Ad EUMOEM poſt obitum Epiſcopi Autiſiodorenſis.

EPISTOLA CCLXXVI.

AN. CHR. MCLI.

De irreligioſo Epiſcopi Autiſiodorenſis teſtamento, non ſine fraude Stephani diaconi facto, monet Pontificem: illudque ſcandali cauſa irritari debere.

1 ADhuc ſuggero aliquid quod ante non tacuiſſem, ſi ante mihi compertum fuiſſet, ſicut nunc eſt. Adeſt homo qui peccare fecit Iſrael, ſanctum loquor Epiſcopum [e]; qui cum in morte aliquantum ſtupidus eſſet, & turbatus, iſte eum fecit mori pene inteſtatum. Cum enim pauperibus, & Eccleſiis aut nihil, aut parum daret, nepoti ſuo carnali adoleſcentulo, ſæculari inutili, totum pene quod acquiſierat menſę epiſcopali, Stephano ſuggerente & ſollicitante, dimiſit. Ajunt ſeptem Eccleſias, & decimas, & prata in propria ſylva Epiſcopi; inſuper (quod pudor eſt omni religioni) de mobilibus aureos ſuos, & proprias equitaturas; &, cum minus illę ſufficerent ad conficiendum iter, ut pro his firmandis ad vos veniret, juſſiſſe tradi etiam monaſterii equitaturas. Quamquam quidam exiſtimant Epiſcopum donationes iſtas neſciſſe, ſed Stephanum feciſſe, & ſigillaſſe quę voluit: & credendum. Nempe & anno prÿterito in articulo (ut putabatur) mortis poſitum, Eccle-

Teſtamentum Epiſcopi irreligioſum.

a Hugo ſcilicet, Trium-fontium in Campania Galliæ provincia abbas, Romam ab Eugenio accitus anno 1150. ut crearetur Cardinalis, ut in Notis fuſioribus, ad quem epiſtola ſequens.

b Idipſum repetit in fine epiſtolæ ſequentis. Turbas intelligit, quæ acciderunt in electione Raymundi epiſcopi Nivernenſis. Confer epiſt. 246.

c Hic videtur a tumultuantibus electus: tandem prævaluit electio Alani ex abbate Ripatorii Ord. Ciſtercienſis, diœceſis Trecenſis, qui vitam S. Bernardi in compendium redegit. In actis epiſcoporum Autiſiodorenſium epiſcopatus per annum vacaſſe dicitur. Vide epiſtolas 280. & 282. &c. V. Notas fuſiores, atque lib. 3. de Conſideratione num. 19.

d Hinc intelligitur, eccleſiam Autiſiodorenſem proprium ſigillum ex tunc habuiſſe præter epiſcopale.

e Hugonem, quem Bernardus itidem Sanctum vocat in lib. 3. de Conſid. num. 19. De ejus teſtamento fuſe diſſerit Horſtius in Notis. Is nepoti ſuo Præpoſituram, quæ juris erat Canonicorum, donaſſe dicitur in actis Epiſcoporum cap. 55.

eccleſiam quamdam eidem nepoti donare fecerunt : quod donum poſtea convaleſcens, ſicut certiſſime comperimus, feciſſe ſe minime recognovit. Quis denique credat virum ſanctum, ſpiritualem, ſi ſapuit, ſi compos ſui fuit, teſtamentum tale feciſſe ? Quis vel ſæculariſſimus hoc dixerit teſtamentum ſacerdotis ? Hæccine diſpoſitio hominis ſobrii & ſpiritualis, illius qui omnia dijudicat, & ipſe a nemine judicatur ? A quo enim, ſi ita remanſerit, ſive in cœlo, ſive in terra, iſte non judicabitur ?

2 Tu ergo, ſerve Dei, qui tenes gladium Petri, amputa confuſionem opprobrii a religione, ſcandalum ab Eccleſia, crimen a perſona, a ſpiritualium omnium qui eum in ſpiritu, & non carnaliter, diligebant, & a tuo ipſius corde amaritudinem & dolorem. Exurge, Phinees, ſta, & placa, ut ſanetur quaſſatio. Sta, inquam, inflexibilis adverſus carnem & ſanguinem : quo ariete murum tuæ conſtantiæ filii hujus ſæculi proculdubio concutere conabuntur. Vera pietas eſt in avunculum, ſi ſuper hujuſmodi exſtiteris impius in nepotem.

Pontifex ſit inflexibilis adverſus carnem & ſanguinem.

3 Et hoc ſcitote, quod viros religioſos, Decanum ſancti Petri Autiſſiodorenſis, & Priorem ſancti Euſebii, tam pro ſe, quam pro Abbate ſancti Laurentii, ob primam Autiſſiodorenſis Eccleſiæ electionem, paratos venire ad vos, pars adverſa per Comitem [a] Nivernenſem detinuit, & deterruit ne venirent. Siquidem Comes ipſe vocatis ad ſe denuntiavit ne ſe intromitterent ; & minis graviſſimis ac manifeſtis prohibuit eos : ſicut Prior ipſe, a prædicto Abbate ſuo & fratre ſuo carnali, & a Decano miſſus ad nos propter hoc ipſum, confeſſus & conqueſtus eſt nobis, rogans etiam per nos hoc ipſum innoteſcere vobis. Dixi, & iterum dico : mementote quod factum eſt Nivernis. Ordinatiſſimum eſt minus interdum ordinate aliquid fieri. Claves veſtras qui ſanum ſapiunt, alteram in diſcretione, alteram in poteſtate conſtituunt.

Claves Papæ.

Ad Eumdem pro Abbate Cluniacenſi.

EPISTOLA CCLXXVII.

AN. CHR. MCXLVI. V. Notas.

Abbatem Cluniacenſem benevole excipi, & honorifice tractari petit.

STultum videtur ſcribere ad vos pro domino Cluniacenſi, & ei quaſi velle patrocinium ferre, quem omnes ſibi patronum habere deſiderant. Sed ſcribo, etſi non neceſſarie illi, ſatisfaciens tamen affectui : affectui dico meo, non alterius. Ipſo enim, quia corpore non poſſum, proſequor amicum peregrinantem. Quis nos ſeparabit ? Nec altitudo Alpium, nec nivium frigora, nec longitudo itineris. Et nunc præſens ſum, in litteris his aſſiſtens illi. Sine me poterit eſſe nuſquam. Debitor ſum dignationi ejus, per quam dignus habitus ſum aſſumi in id gratiæ. Sed debito ipſa abſolvit gratia, quia neceſſitas in voluntatem tranſiit. Honorate virum, ut vere honorabile membrum in Chriſti corpore. Vas eſt in honorem, (ni fallor) plenum gratię & veritatis, refertum plurimis bonis. Remittite eum cum lętitia, quamplurimos ſub reditu lætificaturum. Dignemini eum ampliori, ut dignum eſt, gratia ; & ita, ut de plenitudine ejus omnes, cum redierit, accipiamus. Sane ſi quid petierit in nomine Domini Jeſu, non debet apud vos pati difficultatem. Nam, ſi neſcitis, iſte eſt qui manus ſuas extendit ad pauperes Ordinis noſtri : iſte eſt qui de poſſeſſionibus Eccleſiæ ſuæ, quantum cum pace poteſt ſuorum, libenter frequenterque largitur ad victum : In nomine Jeſu, cur dixerim, audite. Si enim petierit (quod ſuſpicor vereorque) dimitti [b] a regimine monaſterii, quis illum noſcens in nomine Jeſu petere putet ? Fallor, ſi non ſolito timoratior, ſi non ſeipſo melior factus ſit, ex quo vidiſtis eum. Quamquam pene ab introitu ſuo in multis [c] Ordinem illum melioraſſe cognoſcitur : verbi gratia, in obſervantia jejuniorum, ſilentii, indumentorum pretioſorum & curioſorum.

Amor Bernardi erga Petrum Cluniacenſem.

In nomine Jeſu petere.

Ad Eumdem pro Epiſcopo Belvacenſi.

EPISTOLA CCLXXVIII.

AN. CHR. MCL.

PEtitiones filii veſtri Epiſcopi Belvacenſis [d] quam dignæ ſint exaudiri, non eſt quod vos doceamus : ipſę ſatis per ſe paternis viſceribus veſtris quod dignum, & juſtum eſt, facile perſuadebunt. Agimus tamen. Fovendus eſt devotus juvenis favore paterno ; & zelus bonus quem pro ſua Eccleſia gerit non modo approbandus, ſed & juvandus. Sic ſeipſo in dies devotior, ferventior, fortior fiet, cum vexationes, & tribulationes, quæ numquam deſunt illi Eccleſiæ [e] a malis hominibus, manu indeficientis auxilii veſtri ſibi ſenſerit e regione levari. Petitionem fratris Arnulfi *de Maiole* petimus exaudiri. Magiſter G. (hoc nomen nuntio) dicet eam vobis. Sed & quod petit Abbatiſſa [f] de Paraclito per ipſum, ſi dignamini, ſcire poteſtis ; & facere, ſi dignum judicatis.

Ad Henricum [g] Comitem.

EPISTOLA CCLXXIX.

AN. CHR. MCLII.

Comitem, ob injuriam a ſubditis ejus illatam, de reſtitutione in integrum compellat.

ABbas de Caſtellione [h], vir religioſus, Romam proficiſcens, in Dei, & noſtri cuſtodia ſua omnia dereliquit : & ecce, miniſteriales Simonis, homines *de* * *Belfort*, abſtulerunt porcos eorum. Maluiſſem, dico vobis, ut noſtros proprios rapuiſſent. A vobis requirimus illos. Ad hoc te conſtituit principem ſuper terram Princeps Regum terræ, ut ſub eo, & pro eo bonos foveas, malos coerceas, pauperes defendas, facias judicium injuriam patientibus. Si hęc facis, opus Principis facis ; & ſpes eſt ut tuum Deus dilatare, & roborare debeat principatum. Si non, timendum eſt tibi ne hoc ipſum, quod videris habere, honoris & poteſtatis auferatur (quod abſit) a te.

** al. Bellefort.*

Principis officium.

Ad

a Willelmum IV. qui patri Willelmo in Cartuſiam ſecedenti ſucceſſit ab anno 1147. Confer epiſtolam 280. num. 3.

b Forſan cogitabat Petrus, dimiſſo regimine, ad Bernardum ſe recipere, ut quidem ipſe profitetur in epiſtola hic 264.

c Hæc omnia teſtantur præclara ejus Statuta in Bibliotheca Cluniacenſi. Confer Orderici librum 13. ad annum 1132.

d Henrici, qui germanus erat Ludovici Junioris, poſt archiepiſcopus Remenſis. Confer epiſtolas 265. 305. & 307. Eum a Ludovico patre divinis ſervitiis mancipatum Honorius II. in ſuam tutelam ſuſcepit, teſte ejus epiſtola in Spicilegii tomo 3. pag. 150. ubi alia ſuccedit Ludovici regis ad Legatum apoſtolicum, de concedenda eidem Henrico præbenda in eccleſia Pontiſarenſi. Abbas fuit B. Mariæ Stampenſis, necnon archidiaconus Aurelianenſis, ex Chartario S. Martini De Campis.

e Id patet tum ex duabus Anſelmi epiſtolis ad Urbanum II. quæ ſunt lib. 2. epiſt. 33. & 34. tum ex epiſt. Ivonis, de qua Horſtius in aliis Notis.

f Heloiſſa, quam alii Helwidem vocant, quo nomine duas ipſi epiſtolas ſcripſit Hugo Metellus, *Helwidi venerabili abbatiſſæ Paracleti. Feminarum ſexum vos exceſſiſſe fama nobis notificavit. Quomodo dictando, verſificando, & (quod excellentius omnibus eſt hic) muliebrem molliciem exſuperaſti, &c.* Eam aliquando inviſit, & exhortatione ſua dignatus eſt Bernardus, teſte Abaelardo in epiſtola 5. De ea plura in Horſtii Notis, ubi de monaſterio Paracliti diœceſis Trecenſis.

g In filius Theobaldi Magni Campaniæ Comitis, cujus in dignitates ſucceſſit anno 1151.

h Balduinus, ad quem epiſt. 401. Epiſcopus deinde Noviomenſis, ex epiſt. 402. Caſtellionenſis abbatia, de qua hic ſermo, illa eſt indubie canonicorum regularium Ord. S. Auguſtini ad Sequanam, diœceſis Lingonenſis, ubi litterarum prima elementa didicit Bernardus, & quam ex ſæculari regularem fecit, ex Vitæ lib. 1. cap. 1. n. 3. non vero Caſtellio Neuſtriæ, ut quidam perperam volunt. Caſtellio quippe, cujus abbas iſte Balduinus erat, parum diſtabat a Clara-valle. Siquidem abbas, Romam profecturus, res ſuas Bernardo commendavit. Ad hunc locus *Belfort*, ſeu *Beaufort*, qui non longe a Caſtellione aberat ex contextu epiſtolæ, ſitus eſt ad amnem Vigoram, *la Vorre*, qui in Albam influit intra Claram vallem & Barrum oppidum. Denique in vetuſtis Caſtellionis Lingonenſis chartis, uti & in vulgato abbatum indice, Balduinus abbas ſecundus poſt Aldonem abbatem primum recenſetur.

Ad Dominum Papam Eugenium pro Autiſiodorenſi negotio.

CIR. AN. MCLII.
V. epiſt. 275. & 282.

EPISTOLA CCLXXX.

Queritur ſententiam apoſtolicam in cauſa electionis Autiſiodorenſis, a ſe juſſu Pontificis denuntiatam, contemni.

1 BENE facitis, frequenti & benigno exaudito tempus breve, quo hic ſum, ſolando tædentem, puſillanimem erigendo. Facitis, etſi non quod mereor ipſe, certe quod vos decet. Non quod ad uſum propriæ voluntatis tanta abuti benignitate delecter, paratus, teſte conſcientia, tam æquo accipere animo quod negare, quam quod præſtare placuerit. Volo mihi geri morem, ſicut & omnia homo; ſed non quod juſtitiæ obviet, quod veritati præjudicet, quod veſtræ denique diſpliceat voluntati. Hoc pro eo, ne me ſuſpicemini aut non advertere beneficium, aut ingratum eſſe. Nunc quod res poſtulat, audiat ſanctitas veſtra. Cum in me itur, levis jactura eſt, & quæ levari facili queat reſarcitu. Ego plagis conſcientiæ meæ nullum judico accommodatius medicamentum probris & contumeliis. Non eſt proinde quod pro me movear, homuncio omni opprobrio dignus & deſpectione. At ſi uſque in Chriſtum Domini malignatio forte pervenerit, nutat, fateor, patientia, & omnis pene cedit manſuetudo. Numquid petivi a domino meo ordinari per me Eccleſias, diſponi Epiſcopatus, creari Epiſcopos? Aptum, videlicet, inſtrumentum, formica plauſtrum trahens. Voluiſtis hominem promoveri; digne ſane, ni fallor, in quem nimirum quid dicant non inveniunt ne hi quidem qui contra volunt.

Bernardus nihil ſibi vult concedi præter æquum.

Probra conſcientiæ medela.

Humilitas Bernardi.

2 Innotuit quibus oportuit myſterium bonæ voluntatis. Et myſterium quidem publicatum eſt, fructu vero uſque adhuc & utilitate fraudamur. Quæritis quis fecit hoc? Homo pacis veſtræ, in quo ſperabatis. Homo, cui odio religio, cui oneri ſapientia, cui terrori juſtitia eſt: qui domini ſui non eſt veritus ſecretum prodere, evacuare decretum. Nec mirum qui ſe talem aperire non eſt confuſus; qui, dum proprio concedit livori, etiam veſtræ reverentiæ non pepercit. Confuſus ſum ego: ſed quæ cura? Non recuſo confuſionem quam mihi obedientiæ zelus invexit. A me quidem non tranſiit calix iſte; ſed per me plane uſque ad vos pertranſiit. In ſuggillatione, ne dicam depravatione, datæ ſententiæ, cui clarum non ſit Auctorem tangi potius, quam denuntiatorem? Cujus non potuit infamari perſona, debuit-ne infirmari a promotio?[a] Unum eſt e duobus: aut ſtabit ſermo quem a vobis egreſſum teſtati ſumus; aut nos mendaces reputabimur, ſicut jam reputamur. Sed melius, veſtroque dignius apoſtolatu, non gloriabitur in malitia qui potens fuit in iniquitate.

3 Obeditum tamen mandato ex parte eſt, & parte majori. Tribus commiſſum erat: uno contemnente, duobus conſentientibus, quid reſtat, niſi ut vox veſtra ſuppleat quod minus eſt? Et quidem tute hoc. Non eſt quod timeatis a ſcandalo illorum de quibus Dominus dicit: *Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum*. Quod reliquum eſt, lætabitur populus; lætabitur ſanior pars cleri; etiam ipſe lætabitur Rex; lætabitur denique omnis Eccleſia ſanctorum. Multa bona opera oſtendiſtis ſæculo noſtro ex gratia quæ data eſt vobis: at nullum, ut arbitror, quod magis pro gloria veſtra faciat, quam ſi ſic feceritis. Teſtimonium perhibeo eis quod multos de religione nominaverint, non religione delectati, ſed impotentia, qui non poſſint malignitatem eorum coercere; qui vi vim repellere non ſufficiant; ut quorum ſanctitatem non amant, non ſit quod timeant poteſtatem. Comes b Nivernenſis vias patris non ambulat: adverſatur tum huic, tum omni bono. Incubat terris boniſque Eccleſiarum, ſicut leo paratus ad prędam. Paratus eſt recipere etiam Saracenum, aut quempiam ex Judęis, ut iſto careat, quod ſolus ſibi videatur qui malitię & calliditati ejus reſiſtere & norit, & poſſit. Inde eſt quod nonnullis clericorum minis & manifeſtis gravaminibus, ut nobis ipſi confeſſi ſunt, ſilentium impoſuit, ne pars adverſa de multitudine glorietur.

Matth. 15. 14.

4 Et, ut breviter quod ſentio exprimam, ſi judicatur operæ pretium in illo Epiſcopatu monaſteria pauperari, Eccleſias conculcari, religioni illudi, ipſam Epiſcopalem ſedem, cujus pręcipue facultatibus & poſſeſſionibus inhiat, in ſervitutem redigi, Regniacenſis regnare nullatenus permittatur. Ubi eſt etiam nunc ſpiritus ille quem habuiſtis in negotio Eboracenſi? Non ſentiet illum qui ſimile opus tentaverit? Ecce, is (ſicut accepimus) in ſpiritu illius venit qui curiam adverſum vos concitavit, ſi licuerit, moliturus id ipſum. De negotio domini Lundenſis * reducimus vobis ad memoriam. Cauſa dilationis ſublata de medio, non eſt niſi ut fiat quod faciendum erat. Et hoc addiderim? habere bonum, juſtum & bonę famę Cancellarium c, apoſtolicę dignitatis, non modica pars eſt; apoſtolicę adminiſtrationis non parvum adminiculum eſt; apoſtolicę conſcientię non mediocris cuſtodia eſt. Semper quidem notabilis conſtitutio perniciosa: at poſt longam deliberationem etiam turpis.

* Eskili. *V. epiſt.* 390.

Cancellarius bonus Papæ neceſſarius.

Abbati Brunoni de Cara-valle d.

EPISTOLA CCLXXXI.

Brunonem perturbate & imprudenter ſcribentem redarguit.

REcte-ne iraſceris tu modo? Non, ut opinor. Convincunt te ſermones tui, non diſpoſiti in judicio, ſed præcipitati in perturbatione. Nam judicium quidem tale eſt: Meliora ſunt verbera amici, quam oſcula inimici. At* ergo ſine cauſa vapulo, iniquis. Eſto: nihilominus tamen verbera verborum noſtrorum amicabilem curam ſonant. Parum dixi: paternam loquuntur ſollicitudinem. Itaque, ſi culpam non habes, nihil te læſimus, propria excuſatum conſcientia: ſi habes, tibi potius iraſcendum, quam mihi, fuerat. Quereris quod tibi non credidi, quaſi tu mihi inde aliquid locutus fueris. Eſto: credidi querenti de te. Tibi quomodo aut credere potui, aut decredere, qui dixeras nihil? Fac quod locutus es. Solve quod debes, quam ante * poteris, ne forte non modo inter nos, ſed & de nobis ſcandalum oriatur. De nobis autem bene ſenti, bene de te ſentientibus, & non decredentibus tibi, ſicut perturbate loqueris, neſciens quid loquaris. Mea ſunt verba, meum loquuntur affectum.

* al. ego

* quam cito.

Ad Ludovicum Regem Francorum Juniorem, pro electione Autiſiodorenſi.

EPISTOLA CCLXXXII.

AN. CHR. MCLII.

Hortatur Regem ne electo Autiſiodorenſi Epiſcopo obſiſtat.

1 VOlui ego unquam in aliquo imminui honorem Regis, dignitatem regni? Deus ſcit, nec veſtra (ut confido) conſcientia id vobis reſpondet. Videte ne illi magis contra vos faciant qui electiones diſturbant, ne ſint in Eccleſiis qui ſerviant Regi, ſed ipſis

a An hoc de Alano intelligendum, an de aliquo alio, quo rejecto, electus ſit Alanus? Et fortaſſe is erat *Regniacenſis* ille, de quo infra n. 4. id eſt ex Regniaco vico diœceſis Autiſiodorenſis, *Regny*, ubi abbatia Ordin. Ciſtercienſis: cum Alanus Belga eſſet Inſulis, aut prope Inſulas oriundus, ex aliis Notis.

b Guillelmus IV. de quo epiſtola 276. quem tamen multa multis eccleſiis beneficia contuliſſe legimus: nam Vezeliacenſi monaſterio bona, quæ pater ſuus abſtulerat, reſtituit; Pontiniacenſi latifundia dono dedit, & ut alia miſſa faciamus, etiam gratificatus eſt abbatiæ S. Germani apud Autiſſiodorum, ubi tumulum habet in Capitulo, tametſi in cœmeterio ſepulturam elegiſſet.

c Forte poſt mortem Guidonis cancellarii, ad quem epiſt. 367.

d Priores editi *Clara-valle*: at *Cara-valle* præferunt melioris notæ codices, quibus domeſtica Cara-vallis inſtrumenta ſuffragantur. Eſt autem Cara-vallis inſignis abbatia Ciſtercenſium prope Mediolanum, de qua ſuperius ad epiſtolam 134.

ipſis de Eccleſiarum reditibus ſerviatur. Ego, ego electioni Autiſſiodorenſi interfui. Concors fuit, quia clerici, qui antehac in partes diſſilierant, ſine contradictione nunc tandem, Deo miſerante, convenerunt. Electum bene novimus: teſtimonium ei perhibemus, quoniam bonus eſt. Neminem prorſus arbitror affuiſſe illi celebritati qui de aſſenſu veſtro dubitaret, cum jam idem aſſenſus veſtris litteris teneretur. Quis enim hoc vel cogitare poſſet, repetendum alterum aſſenſum, nec ſufficere unum, præſertim ubi nulla ex tunc intervenit altera electio? Numquid quoties diſſenſerint clerici, toties erit requirendus favor Regis? Nec ratio, nec conſuetudo hoc habet. Denique nuper, ſi recordamini, B in Sueſſionenſi Eccleſia quoties ad eligendum clerici convenerunt, quoties diſſenſerunt, &, infecto negotio, diſceſſerunt? nec tamen exiſtimo toties repetiſſe aſſenſum veſtrum, quem ſemel promeruerant.

2 Ita eſt, domine mi Rex: non eſt quod debeatis reprobare factas electiones, quibus, ut fierent, ſemel vos aſſenſiſſe conſtiterit. Sed ſunt aliqui qui vos conturbant, & conturbare nituntur Eccleſias, ſua lucra ſectantes; quodque gravius eſt, ſummi Pontificis, & ſereniſſimi Regis mutuam gratiam & amorem diabolico ſtudio dirumpere molientes. Abſit hoc: judicium portabunt quicumque ſunt illi, & Rex ſemper faciet quod bonus Rex, ſicut hactenus fecit. Itaque cito mandentur jucundiora, ne diutius ſedeat in triſtitia Eccleſia C tamdiu jam vexata & afflicta. De perſona nulla ſubeat ſuſpicio: aut ego nimium fallor, aut fidelis erit, & Regi beneplacitum ſuper ea. Confido in Domino quia non contriſtabitis multitudinem ſanctorum qui ſunt in illo Epiſcopatu, nec me ſervum veſtrum; qui, ut verum fatear, nihil æque unquam a vobis moleſtum pertuli, quam ſi in hoc conſilio (quod non eveniat) perſtiteritis.

Ad Dominum Papam EUGENIUM pro Fratribus a de Miratorio.

AN. CHR. MCL.

EPISTOLA CCLXXXIII.

In compoſitione quadam litis fruſtra laboratum; ideoque auctoritate Apoſtolica opus eſſe.

APud Cluniacum occurrimus Gigniacenſibus ſpe pacis; pro qua laboratum multum, elaboratum nihil. Nam totum quatriduanum laborem noſtrum ſola demum ſecuta eſt ruina ſpei. Repetita eſt, juxta tenorem litterarum veſtrarum, damnorum reſarcitio, reſtitutio ablatorum: ſed incaſſum. Multum viſum eſt ad eos, quia nocuerant multum: quippe ultra triginta D millia ſolidorum computatio facta eſt amiſſorum: ſiquidem Abbatia una (ne per ſingula evagemur) tota deſtructa eſt. Cæterum de tantis amiſſis multa dimit- E tere parati fuimus, cum illi tam minimum obtulerint, ut venerabilis Abbas Cluniacenſis, qui affectuoſius, quam efficacius, pro reformanda pace, laborabat, nec dignum relatu judicaret. Itaque non provenit compoſitio, quia reparatio tam ridicula offerebatur. Dicebant autem: Quidam maligni de noſtris totum malum fecerunt. Quid ad nos? Ipſi viderint. Atque id quoque ridiculum. Clarum erat in tota regione, per homines Eccleſiæ hoc grande facinus perpetratum; monachos quoque affuiſſe quoſdam, conſenſiſſe omnes. Nam qui contradiceret malefactoribus, ne unum quidem fuiſſe uſque ad hoc tempus audivimus. Denique ipſe domnus Abbas iſtiuſmodi tergiverſatores palam refellebat, & convincebat, affirmans juſte ab Eccleſia repeti quod per Eccleſiam amiſſum eſſe conſtabat. Ultima expectatur manus veſtra in eo quod non niſi in manu valida poſſe emendari ſatis ſuperque probatum eſt.

Ad Dominum Papam EUGENIUM pro Remenſi Archiepiſcopo, & aliis perſonis.

EPISTOLA CCLXXXIV.

CIRC. AN. MCLI.

DOminus * Remenſis Archiepiſcopus verſatur in domo magni Patrisfamilias, tamquam vas in honorem. Si hoc ſcitis, ſervate honorem ejus, honorem Eccleſiæ ejus. Si bene novi virum, quo magis honorabitis eum, eo plus honorabitur Deus per illum, & in illo. Dominus Atrebatenſis b, homo ſimplex & rectus, & adhuc permanens in humilitate ſua, non eſt opus ut per alium plus humilietur, ne perdat auctoritatem, ac per hoc & utilitatem: Hanc, ſi dignum ducitis, date ei vos, quia ſuo ſtudio numquam habebit, ut pote ſui magis, quod in ſe eſt, mediocritate contentus. Eſt qui adverſatur, & extollitur: is plane ut humilietur, Epiſcopo opus eſt, & eidem ipſi non minus. Superbis reſiſtere, & humilibus dare gratiam, familiare eſt Domino veſtro, & audiſtis eum dicentem: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur*. Abbas de *Auvecurt* c bonus homo eſt; ſecundum bonitatem ſuam reſpondeatur ei. Exaudiatur pro neceſſitatibus ſuis, & contra eum non audiatur apoſtata. Betunienſis * Decanus voluntate Epiſcopi, & aſſenſu advocati, bonam rem pro Eccleſia ſua in Eccleſia eadem conſtituit: bonum eſt ut veſtra auctoritate firmetur. Similiter & pro Decanis, Sueſſionenſi, & Cameracenſi, rogamus, ut dignæ preces eorum exaudiantur. Periclitati ſumus in falſis fratribus *, & multæ litteræ falſatæ ſub falſato ſigillo noſtro in manus multorum exierunt: & (quod magis vereor) etiam uſque ad vos dicitur falſitas pervolaſſe. Hac neceſſitate, abjecto illo, novello quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem noſtram d, & nomen. Figuram aliam tamquam ex noſtra parte jam non recipiatis, niſi forte pro Epiſcopo Clarimontis, cui ſub altero ſigillo litteras dedi, cum necdum iſtud haberem.

* Sampſon.
* Joan. 12. 26.
* de Betune in Belgio.
* V. epi. 298.

Ad EUMDEM pro Odone e Abbate S. Dionyſii.

EPISTOLA CCLXXXV.

CIRC. AN. MCLIII.

Abbatem S. Dionyſii Odonem commendat, & adverſus ſuſpectas aliorum criminationes, ex invidia & ambitione natas, tuetur.

1 PRO Eccleſia ſancti Dionyſii, & pro perſona Odonis Abbatis, etſi nemo alius ſcriberet, ego ſcribere non dubitarem. Cauſa bona eſt, & neutra ex parte nutans: Eccleſia nobilis, & Abbas boni teſtimonii eſt. Illud orbi; hoc nobis, qui vicini ſumus, notiſſimum eſt. Ad hæc, & is, & illa ſpecialis res veſtra eſt. Pro his omnibus vel ſolus, (ut dixi) ſi opus ſit, ſcribere non confundor. Nunc vero tales mecum ſcribunt quibus minime decredetur, etiam me non ſcribente. Ipſi ſunt quorum manus ſatis ſuperque tractaverunt de verbo hoc. Ecce, hi ſciunt quid fecerit Abbas;

---

a In quibuſdam ſcriptis abſolete, pro *Fratribus*; in editis, pro *Gigniacenſibus*, id eſt, contra monachos Gigniacenſes Ord. S. Benedicti in Comitatu Burgundiæ diœceſis Lugdunenſis, qui Miratorium Ciſtercenſium ſubverterant ob decimas, ut docent aliæ Notæ.

b Godeſcalcus, de quo in epiſtolis 214. & 253. Alviſo cujus mentio in epiſtolis 65. & 305. ſucceſſit anno 1150. Cauſa de qua hic agitur, videtur eſſe cum Guerrico abbate ſancti Vedaſti, cui ſcripſit Eugenius, ut Godeſcalco *obedientiam manu promitteret de his, quæ ab eccleſia Atrebatenſi poſſidebat*, ut legimus in litteris mſſ.

c Indubie *Aucourt*, quæ abbatia eſt Canonicorum regularium S. Auguſtini prope Bapalmas, *Avinlſcurtis* & *Aviſcurtis* dicta in veteribus monumentis, modo *Aquæ-curtium*.

d Hinc patet non uſquequaque verum eſſe quod ait Guillelmus, ejus nominis tertius abbas Ciſtercienſis, in epiſtola hic edita ad Theobaldum Campaniæ Comitem; nempe falſum eſſe ſigillum Abbatis de Buzejo, recens tunc repertum, in quo nomen Abbatis impreſſum erat: aſſerens in nullo ſigillo Ordinis proprium nomen abbatis unquam impreſſum fuiſſe. Certe in charta Bernardi ipſius pro compoſitione litis inter monaſteria S. Genovefæ & S. Victoris, appenſum eſt Bernardi ſigillum cum ejus nomine & effigie, librum dextra, pedum ſiniſtra tenente.

e Odo de Diogilo, *Deuil* ex monacho S. Dionyſii prope Pariſios abbas S. Cornelii apud Compendium, dein Sugerio abbati Dionyſiano ſuffectus anno 1151. de ejus ordinatione & laudibus vide Sugerianas epiſtolas 156. & ſequentes, maxime 162. quæ eſt Balduini epiſcopi Noviomenſis, qui Odonem *virum religioſum & ſtrenuum*, catholice electum, & a ſe benedictum dicit Eugenio ſcribens. Confer alias Notas.

Abbas; & quod ſciunt loquuntur. Secure prodeunt porrectæ a nobis preces pro eo, tam indubitatis fultæ teſtimoniis. Securus veſtram ſollicitudinem pro veſtra ipſius proprietate ſollicito, & compello, nempe, invaſa nequiter, vexata atrociter. Rogo, obſecro, levate manum, extendite brachium, opponite ſcutum. Gladius Petri defendat patrimonium Petri.

2 Fruſtra quidem inſurrexerunt in hominem, quem fama publica ſatis excuſat, immo celebris commendat opinio. Boni videlicet filii, qui patris verecunda tam curioſe ſcrutati ſunt, neſcio quæ incomperta omnibus crimina ſomniantes*. Stupent qui audiunt ob ſubitam & inopinatam criminationem. Erubeſcunt, quia numquam dictus fuerat ſermo hujuſcemodi de Odone. B Sancti Dionyſii Abbas nequaquam ſub modio latet. Super candelabrum ſtat, ut, etſi velit, non poſſit diſſimulare quod eſt. Et lumen ejus, ut fumus ejus, ab omnibus videatur neceſſe eſt. Numquid iſti lynceos in eum oculos intenderunt, videntes quæ nemo adhuc videre alius potuit? Suſpecta, fateor, mihi librum delatio eſt. Magis autem incredibilem reddit unus illorum, nomine Raymundus, qui (ut ajunt) caput eſt hujus attentatæ malitiæ: homo (ut comperi) palam loquax, clam ſuſurro; anxie ambitioſus, adulatorie blandus; totus compoſitus ad fallendum, ad perturbandum non minus. Notavi ſub pelle ovina lupum, ac certis deſignavi indiciis, *quo jam aut mordere non audeat, aut nocere non valeat. C

* V. epiſt. ſequentes.

*al. quod

Ad Eumdem pro eodem.

AN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVI.

SI ſuſurrationes, & ſubreptiones prævaluerint adverſus Abbatem ſancti Dionyſii, mundus ego ſum a ſanguine ejus, qui ſcripſi, en, alia vice adverſus malignantes. Veruntamen quam accuſationem afferunt adverſus hominem illum? An quod non inveniunt quod accuſent? Et quomodo, ſi recte iſti eum accuſant, excuſatur a viciniis omnibus qui recto ſunt corde? Accuſatur quod debita multa fecerit, impignoraverit terras, dilapidaverit bona: Quaſi hæc vel neceſſariis, D vel juſtis ex cauſis non potuerint contigiſſe. Mandavit nobis de his univerſis conventus illius Eccleſiæ, & per fidelem perſonam teſtatus eſt aliter, quam vobis dicta ſunt, ſe habere. Veruntamen inquiratur; nam certius de his oculus, quam juramentum, fidem faciet: & ſi inventa fuerint quemadmodum iſti malitioſe componunt; quoquo modo acciderint; Abbas non excuſetur: Si non fuerint, delatores nihil de falſitate lucrentur. Inſimulant eum de morte a hominis: ſi ſe purgare non poteſt, moriatur. Quamquam quis non E videat nec veriſimile eſſe, ut quem paulo ante de morte eripuerat, in mortem tradiderit? Qua fronte hæc audent inſuſurrare vobis qui viderunt, & cognoverunt zelum Abbatis in liberatione illorum qui prius homicidium perpetraverant, & in ultione eorum qui ſanguinem proximi ulti erant? Poſtremo, ſi bene noſſetis iſtos, poſſet profecto ſufficere ad decredendum quicquid non accipitis niſi per eos. Adſit Deus ſanctæ menti veſtræ, ne quid illi lingua doloſa adverſus innocentiam ſubripere poſſit.

Domino Ostiensi * pro eodem Abbate.

* Hugoni, V. epiſt. 273. 274. 290. 296. 306.

AN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVII.

DOminus Abbas ſancti Dionyſii accuſatur ab iniquis hominibus: ſed a bonis omnibus, qui in F Eccleſia & in circuitu ejus ſunt, excuſatur. Pro quo tanto affectuoſius rogamus charitatem veſtram, quanto meliorem de eo & habuimus, & habemus æſtimationem. Stet pro eo veſtra benignitas; & ſi non quia amicus noſter eſt, certe quia nec vera ſunt, nec veriſimilia quæ imponuntur ei. Si gravatus eſt debitis, A cauſa evidens fuit temporis ipſius; quamquam fere nulla ſint debita. Ad id quod impoſitum eſt de terrarum diſtractione, evidens falſitas comprobatur. Nam de morte G. ne ipſos quoque adverſarios reor eum potuiſſe habere ſuſpectum, quippe qui eumdem G., & ſuos omnes concluſos ab hoſtibus, ab ipſo mortis articulo multo quidem labore eripuit. Pro his omnibus, maximeque pro Raymundi non incognita nobis verſutia, attentius rogamus, ut Abbatis innocentiam veſtra ſollicitudo tueatur.

Ad Andream avunculum ſuum, militem Templi.

AN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

Infelicem exitum ſacræ expeditionis dolet: avunculi adventum optat.

1 LIteræ tuæ, quas noviſſime tranſmiſiſti, invenerunt me in lectulo decumbentem. Accepi eas obviis manibus; libenter legi; libenter relegi; ſed libentius te vidiſſem. Legi in illis deſiderium tuum videndi me; legi & metum tuum pro periculo terræ quam Dominus ſua præſentia honoravit; periculo civitatis quam ſuo ſanguine dedicavit. Væ Principibus noſtris. In terra Domini nihil boni fecerunt *; in ſuis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & non compatiuntur ſuper contritione Joſeph. Potentes ſunt ut faciant mala; bonum autem facere nequeunt *. Confidimus autem quia non repellet Dominus plebem ſuam, & hereditatem ſuam non derelinquet. Porro dextera Domini faciet virtutem, & brachium ſuum auxiliabitur ei, ut cognoſcant omnes quia bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in Principibus. Bene facis, formicæ te comparans. Quid enim aliud, quam formicæ, quique terrigenæ & filii hominum ſumus, rebus inutilibus atque inanibus inſudantes? Quæ autem abundantia homini de univerſo labore ſuo quo ipſe laborat ſub ſole? Ergo aſcendamus ſuper ſolem, & converſatio noſtra in cœlis ſit, jam mente præcedentes quo ſumus & corpore ſecuturi. Ibi, mi Andrea, ibi fructus laboris tui; ibi retributio tua. Sub ſole militas, ſed ſedenti ſuper ſolem. Hic militantes, inde donativa expectemus. Merces militiæ noſtræ non de terra, non de deorſum eſt: procul & ab ultimis finibus pretium ejus. Sub ſole penuria eſt; ſuper ſolem abundantia eſt. Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinus *noſtros.

* V. Notas.

*al. neſciunt

Homines formicæ ſimiles.

Terrenis contemptis, quærenda cœleſtia.

Luc. 6. 38.

*al. veſtros

2 Deſideras me videre; & de meo, ut ſcribis, arbitrio deſiderii tui pendet effectus. Nam mandatum ſuper hoc meum te indicas expectare. Et quid dicam tibi? Et cupio ut venias, & timeo ne venias. Ita inter velle, & nolle poſitus, coarctor e duobus; & quid eligam, ignoro. Unum, ne, videlicet, tuo ſatisfaciam deſiderio, & meo pariter: an credam magis celebri de te opinioni, qua terræ ita pernecesſarius prædicaris, ut de tua abſentia non mediocris illi deſolatio imminere credatur. Itaque quod mandare non audeo, opto tamen ut te videam, antequam moriar. Tu melius id videre, & cognoſcere potes, ſi quo modo ſine damno, & ſine ſcandalo illius gentis venire poſſis. Et fieri poſſet quod adventus tuus omnino non eſſet inutilis. Forte, favente Deo, non deeſſent qui te ſequerentur revertentem ad ſubveniendum Eccleſiæ Dei, quoniam omnibus notus es & dilectus. Poteſt facere Deus ut & tu cum ſancto patriarcha Jacob loquaris: *In baculo meo tranſivi Jordanem iſtum, & ecce, cum tribus turmis regredior.* Unum dico: ſi venturus es, ne tardaveris, ne forte venias, & non me invenias: ego enim jam delibor, nec puto me longum facere ſuper terram. Quis mihi tribuat tua, in voluntate Domini, amabili & dulci præſentia vel paululum refrigerari, priuſquam abeam? Reginæ ſcripſi *, ſicut voluiſti; & gaudeo de bono teſtimonio quod ei perhibes. Magiſtrum & fra-

Gen. 32. 10.

Imminentem ſibi mortem præſagit.

* V. epiſt. ſeq.

a G. nomen deſignatur in epiſtola ſequente: ex conſanguineis Sugerii fuiſſe colligere licet ex fuſioribus Notis ad epiſtolam 285.

ſratres veſtros omnes de Templo, nec non & eos de Hoſpitali, per te in Domino ſalutamus. Incluſos quoque & ſanctos omnes, ad quos opportune loqui poteris, per te in Domino ſalutantes, eorum nos orationibus commendamus. Eſto pro me ad eos. Girardum a noſtrum, qui in domo noſtra aliquando converſatus eſt, & nunc, ut audivimus, Epiſcopus factus eſt, & ipſum affectu magno devotiſſime ſalutamus.

Ad Reginam Jeroſolimorum.

EPISTOLA CCLXXXIX.

AN. CHR. MCLIII.

Inſtruit eam quomodo ſe gerat, ut probe viduæ coram Deo, & Reginæ coram hominibus, partes impleat.

Dilectæ in Chriſto filiæ M. b Reginæ Jeroſolymorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, miſericordiam a Deo ſalutari ſuo.

1 MIror quod a multo jam tempore non vidimus litteras tuas, non ſolitas ſalutationes habuimus, quaſi nos obliti ſimus antiquæ tuæ erga nos devotionis quam in multis probavimus. Audivimus, fateor, neſcio quæ ſiniſtra: quæ etſi non per certo credidimus, doluimus tamen, ſive veritate, ſive mendacio, tuam aliquatenus decolorari opinionem. Sane intervenit Andreas, cariſſimus avunculus meus, cui in nullo decredere poſſumus, ſcripto ſuo nobis ſignificans meliora; quod, ſcilicet, pacifice & manſuete habeas, ſapienter & conſilio ſapientium te & tua regas; Fratres de Templo diligas, & familiares habeas; periculis imminentibus terræ, ſecundum ſapientiam tibi a Deo datam, ſalutaribus conſiliis & auxiliis provide & ſapienter * occurras. Talia prorſus, talia decent opera mulierem fortem, humilem viduam, ſublimem Reginam. Neque enim, quia Regina es, indignum tibi viduam eſſe: quod, ſi voluiſſes, non eſſes. Puto quod & gloria tibi eſt, præcipue inter Chriſtianos, non minus vivere viduam, quam reginam. Illud ſucceſſionis eſt, hoc virtutis: illud tibi ex genere, iſtud ex munere Dei: illud feliciter nata es, hoc viriliter nacta *. Duplex honor: alter ſecundum ſæculum, alter ſecundum Deum, uterque a Deo. Nec parvus tibi videatur honor viduitatis, de quo Apoſtolus: *Honora*, inquit, *viduas, quæ vere viduæ ſunt*.

* al. vigilanter.

Viduitas glorioſa.

* al. es.

1. Tim. 5. 3.

2 Habes certe penes teipſam familiare commonitorium apoſtolicæ iterum ſalutaris ſententiæ, qua doceris ab eo providere bona, non tantum *coram Deo, ſed etiam coram hominibus*. Coram Deo, ut vidua; coram hominibus, ut regina. Attende reginam, cujus digna, indignave non poſſunt latere ſub modio. Super candelabrum ſunt, ut appareant omnibus. Memento viduam, cui jam non eſt quod velit placere viro, ut ſoli poſſit placere Deo. Beata es, ſi Salvatorem ponas tibi murum * ac protectionem conſcientiæ; & antemurale ad repulſionem infamiæ *. Beata, inquam, ſi, veluti deſolatam & viduam, totam te Deo regendam commiſeris. Alioquin bene non regis, ſi bene non regeris. Regina Auſtri venit audire ſapientiam Salomonis, ut regi diſceret, & ſic regeret. Et ecce, pluſquam Salomon hic: Jeſum loquor, & hunc crucifixum. Huic te committe regendam, huic docendam quomodo regere debeas. Diſce, tamquam vidua, quod ſit mitis & humilis corde: diſce, tamquam regina, quod judicet in juſtitia pauperes, & arguat in æquitate pro manſuetis terræ. Ergo, cum cogitas dignitatem, attende & viduitatem: quia, ut purè apud te quod ſentio proferam, non potes eſſe regina bona, ſi bona non fueris vidua. Quæris unde bona vidua æſtimetur? Ex his profecto quæ Apoſtolus dicit: *Si filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt*. Si hæc facis, beata es, & bene tibi erit. Benedicat te Dominus ex Sion, eximia in Domino filia, & omni veneratione digna. Admonitio præmiſſa eſt; proſecutio jam a veſtra dignatione expectatur. Occaſio data eſt; excuſatio jam non admittitur, ſi non renovata * a noſtra parte familiaritas, familiaribus deinceps a vobis verbis & litteris frequentetur.

2. Cor. 8. 21.

Qualiter viduæ vivendum.

* al. ad

* al. Beatam

Matth. 12. 42.

Matth. 11. 29.

Iſa. 11. 4.

1. Tim. 5. 10. Vidua bona unde æſtimetur.

al. noſtra per te

Domino Oſtienſi * de Jordano Cardinale.

* Hugoni.

EPISTOLA CCXC. c

AN. CHR. MCLII.

Legatum Apoſtolicum deſcribit; quam fœda ubique veſtigia reliquerit.

PErtranſiit Legatus veſter de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, fœda & horrenda veſtigia apud nos ubique relinquens. A radice Alpium, & regno Teutonicorum, per omnes pene Eccleſias Franciæ, & Normaniæ, & circumquaque circumiens uſque Rotomagum, vir apoſtolicus replevit, non Evangelio, ſed ſacrilegio. Turpia fertur ubique commiſiſſe; ſpolia Eccleſiarum aſportaſſe; formoſulos pueros in eccleſiaſticis honoribus, ubi potuit, promoviſſe; ubi non potuit, voluiſſe. Multi ſe redemerunt, ne veniret ad eos: ad quos pervenire non potuit, exegit, & extorſit per nuntios. In ſcholis, in curiis, in triviis, fabulam ſeipſum fecit. Sæculares, religioſi, omnes male loquuntur de eo: pauperes, & monachi, & clerici conqueruntur de eo. Homines quoque ſuæ profeſſionis, ipſi ſunt qui magis exhorrent & famam ejus, & vitam. Hoc teſtimonium habet & ab his qui intus, & ab his qui foris ſunt. Non ſic dominus Joannes *Paperons* d; non ſic: cujus laus eſt in Eccleſia, quippe honorificantis ubique miniſterium ſuum. Legite litteras has domino meo. Ipſe viderit quid de tali homine faciendum ſit: ego liberavi animam meam. Dico tamen præcipitatione qua ſoleo: bonum eſt ei, ſi purget ipſe curiam ſuam, & ſic liberet conſcientiam ſuam. Decreveram iſta tacere: ſed venerabilis Prior Montis-Dei e ad hoc me impulit, & animavit ut ſcriberem. Et ſcitote minus me dixiſſe, quam publice prædicatur.

Ad Dominum Papam Eugenium pro Eccleſia S. Eugendi f Jurenſis.

EPISTOLA CCXCI.

SAncti Eugendi nobile monaſterium, olim divitiis & religione famoſum, ſi vera ſunt quæ dicuntur, prope interitum eſt. Nec decredenda omnia. Domos g vicinas nobis, vobis notas, pertinentes ad ipſum, partim jam deſtructas, partim in dies deſtrui cernimus, & dolemus. Quæ in membris videmus, hæc, & his graviora de capite, fama nuntiante, percepimus. Sed numquid debeo ego nunc malorum vobis, quo-

a An Girardus Bethleemitenus epiſcopus, de quo Guillelmus Tyrius initio lib. 17. ad annum 1146. & ſub. finem ad ann. 1152. an Sidonienſis, ibidem.

b Miliſendi, alias Meluſinæ, filiæ Balduini Jeroſolimorum Regis ex Latinis ſecundi: cui ſucceſſit Fulco gener ejus, Miliſcendis maritus, qui leporem equo inſectando præceps actus, poſt triduum expiravit anno 1142. Ad eamdem epiſtolæ 206. 354. & 355. Iveta, ejus ſoror, Sanctimonialis, ex Guillelmo Tyrio ſub finem lib. 15.

c In quibuſdam mſſ. hæc epiſtola locatur poſt epiſtolam ad Præmonſtratenſes, quæ habetur in iiſdem mſſ. poſt epiſtolam 296. Legatus iſte, de quo hic agitur, fuit Jordanus de Urſinis, in Germaniam ad Conradum Imperatorem legatus anno 1151.

d Joannes Paparonus, ſeu Papyrio, anno 1152. teſte Joanne Haguſtaldenſi, *profectus in Hiberniam, quatuor pallia certis ſedibus diſtribuit, gentemque in ea legi nuptiarum non aſſuetam plurimum correxit*. Ad id uſque temporis Epiſcopi ſeſe mutuo conſecrabant, ex Giraldo in topographia Hiberniæ cap. 17.

e Gervaſius tunc Prior erat Montis-Dei, quæ Cartuſia eſt diœceſis Remenſis, ab Odone S. Remigii abbate fundata anno 1136. Apparet autem ex hoc loco, Gervaſium Bernardo, uti & locum acceptum fuiſſe. Nec tamen putes eum eſſe auctorem epiſtolæ ad Fratres de Monte Dei, de qua in tomo 5.

f Augendum veteres appellabant, qui ſanctus Abbas fuit inſignie monaſterii Condatiſcenſis, a S. Romano in Jurenſibus jugis conſtructi, atque nomen S. Eugendi dedit, poſtea in S. Claudii mutetum, diœceſis Lugdunenſis.

g Tres ſunt cellæ S. Eugendi prope Claram-vallem. Firmitas ſuper Albam, S. Petri apud Barrum-ſuper-Albam, utraque etiam-nunc conventualis, & S. Germanæ.

quorum non eſt numerus, retexere narrationem? Lator præſentium, monachus præfati monaſterii, & Archegaudus Prior, homo nobis ab antiquo pro ſua honeſtate & religione dilectus, poterunt vobis intimare quæ plenius norunt, etſi non omnia. Quis enim hoc poſſet? Tot & tanta pro certo, quæ apoſtolicam ſecurim, etſi diſſimulantem, etſi dormitantem, mirum, ſi non ſurgere, & ferire compellant. Ego liberavi animam meam: ſed non ſufficit, niſi & monaſterium liberetur. In manibus veſtris mors, & vita illius.

a Ad quemdam Sæcularem [a].

EPISTOLA CCXCII.

Perſtringit eum, quod Petrum, cognatum ſuum, a propoſito vitæ religioſæ abſtrahere conatus ſit.

1 ETſi ignotus nobis facie, ſed non fama. Ipſa referente, didicimus quod ſis homo ſapiens, & ſecundum ſæculum honoratus. Voluit autem dilectus filius meus Petrus, cui & notior, & familiarior ſanguinis affinitate videris, ut tibi ſcriberem, immo reſcriberem. Tu enim ſcripſeras illi, & utinam ut te decuiſſet, & illi expediret. Non ſic feciſti. Novum Chriſti militem auſus es dehortari a ſervitio Domini ſui. Dico tibi: eſt qui quærat, & judicet. Non ſufficiebant tibi peccata tua, niſi te & alienis involveres; & rurſum ad peccata, quod in te fuit, pœnitentem juvenem revocares; & ſic ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizares tibi iram in diæ irę? Quaſi non ſatis eum per ſe tentet diabolus, niſi tu juveris illum, homo Chriſtianus, dua ejus, & notus ejus. Tu quidem illi ſerpentem alterum, ſed non tibi ille alteram Evam exhibuit. Tuis impulſus eſt manibus, ſed non everſus: fundatus eſt enim ſupra firmam petram.

a Verumtamen non reddimus tibi vicem, ſed vincimus in bono malum, orantes pro te, optantes tibi meliora, & meliora ſcribentes. Primo quidem, quia ſapiens diceris, ut quod diceris verius ſis, mitto te
Prov. 5. 27. ad virum ſapientem, qui ait: *Noli prohibere eum qui poteſt bene facere: ſi vales, & ipſe bene fac.* Habes tempus faciendi. Sed quamdiu habiturus? Quantulum ſupereſt vitę tibi, pręſertim jam ſeneſcenti? Vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Si ſapis, non veniet ſuper te illa maledictio:
Job. 5. 3. *Vidi ſtultum firma radice, & ſtatim maledixi pulchritudini*
1. Cor. 3. 19. *ejus*. Pulchre ſtultum pſeudoſapientem verus Sapiens appellavit, ſciens ſapientiam hujus mundi ſtultitiam eſſe apud Deum. O utinam ſaperes, & intelligeres,
Deut. 32. 29 ac noviſſima previderes! Saperes quę Dei ſunt; intelligeres quę mundi ſunt; provideres quę inferni ſunt. Profecto inferna horreres, ſuperna appeteres, quę ſunt
* al. malum. ad manum * contemneres. Multa ſuggerit animus, immo ſpiritus, loqui tibi de ſalute animę tuę: ſed donec reſcripto noverim tuo qualiter iſta acceperis, non adjiciam ultra, ne fiam oneroſus, cui de cętero volo eſſe amicus, & adjutor (ſi volueris) ad ſalutem. Dilectam nobis in Chriſto uxorem tuam per te, licet immeritam, ſalutamus.

Petro Abbati de Cella [b], pro monacho Caziacenſi, qui ad Claram-vallem tranſierat. b

CIRC. AN MCL.

EPISTOLA CCXCIII.

UNde mihi ſcripſiſtis, ita reſpondeo vobis. Moleſtiam domini Caziacenſis nulli arbitror moleſtiorem eſſe, quam mihi. Sed puto vos non latere, voluntate & pręcepto ipſius jam ex longo illum monachum factum noſtrum; & mihi ipſum obedientiam promiſiſſe; & me curam illius ſuſcepiſſe. Quoties extunc volentem venire repuli, venientem remiſi, recordari facile non eſt. Tandem modo veniens, me nolente, remanſit; & nullo modo ei perſuadere reditum potui. Dicebat autem, quia ſi nos eum projiceremus, iturum ſe longius, & nullatenus redditurum. Sed nec ſic aſſenſum meum habens, immo & contra conſilium meum intravit. A quo utique introitu, ſalva conſcientia, eum prohibere non potui, nec projicere poſſum, utpote (ut dixi) jam olim in meam receptum curam, de quo redditurus ſum rationem. Diu, fateor, periculum hoc conſcientię meę diſſimulaveram propter moleſtiam boni illius hominis; & adhuc diſſimulaſſem, ſi meo iſte conſilio quoquo modo acquieſcere voluiſſet. Quę cum ita ſint, veſtrum eſt conſolari hominem, delinire triſtitiam ejus, excuſatum me habere de tam rationabili cauſa. Poſtremo ipſe quoque (ſcitis) in pendulo eſt, & ſępe cogitavit relinquere c domum ſuam. Quod ſi vellet nunc effectui mancipare, ego non prohiberem, pro eo quod in ea non ſine magna anxietate verſetur. c

Ad Dominum Papam EUGANIUM pro Epiſcopo Cenomannenſi.

CIRC. AN. MCL.

EPISTOLA CCXCIV.

Epiſcopum Cenomannenſem, & alios Pontifici commendat.

ADeſt Epiſcopus Cenomannenſis d. Ipſe eſt, ſi neſcitis, de cujus veritate & honeſtate nullus dubitat, niſi qui bene non novit hominem. Mihi quidem ab ineunte juventute ſua notus & dilectus eſt, tam pro memoratis virtutibus, quam pro aliis bonis moribus ſuis: Si quid aliud paternitati veſtræ de eo inſuſurratum eſt, aut ego fallor, aut ille mentitus eſt in caput ſuum. Audite eum, & cum plenitudine gratiæ veſtrę remittite. Deceptus ſum enim, ſi bene non fuerit collocata. Abbas Vindocinenſis, qui ſpecialiter e veſter eſt, rogamus ut & ipſe ſpecialem inveniat gratiam, & rationabilis ejus petitio haud difficilem aſſequi mereatur effectum. Dominus Andegavenſis * mittit nuntium ſuum, & per ſe, & per nos aliquid petens. Exaudiatur & ipſe pro juſtitia ſua, & non exaudiatur contra eum ſuſurro mendax. Dignum eſt enim ut qui omnibus vivitis, omnibus pro meritis valeatis.

d e * Normandus.

Domino HENRICO * Cardinali [f] pro eodem Epiſcopo. f * al. Helie

CIRC. AN MCL.

EPISTOLA CCXCV.

SIC tibi, quaſi mihi, ſcribo; & hoc quoties tibi ſcribo. Ubi enim tu es, me eſſe confido, quippe quem tamquam meipſum diligo. Si me tu æque diligis, immo quia diligis, vide ne dominus Cenomannenſis ex te

a Et quidem uxoratum, ex fine epiſtolæ. Fallit codex Vaticanus num. 663 in quo inſcribitur, *Petro abbati de Cella*, ad quem epiſtola ſequens.

b Notior Petrus Cellenſis a Cella, monaſterio ſuburbii Tricaſſini, quam a S. Remigii abbatia, aut eccleſia Carnutenſi, quibus etiam præfuit. Binas ſcripſit litteras ad Caziacenſes, quæ ſunt lib. 2. epiſtolæ 24. & 25. nullas de hoc monacho, cui nomen Adamo fuiſſe intelligitur ex duabus litteris, a Nicolao Claræ-vallenſi ejus nomine ad Petrum noſtrum, id eſt, Cellenſem, ſcriptis, qui Petrum de reformato monaſterio laudat epiſtola 25. Hic eſt Petrus, qui Bernardi memoriam, & ſententiam de B. Mariæ Conceptione vindicavit adverſus alterius Nicolai inſultus, ex Notis ſuſioribus ad epiſtolam 174. Bernardi *alumnum* ſe dicit in lib. 9. epiſtola 8. ad Capitulum Ciſtercienſe. De Caziaco ſupra ad epiſtolam 263.

c Huc ſpectat lib. 2. epiſtola 25. Petri Cellenſis ad Caziacenſes. *Quamdiu Patrem veſtrum, immo noſtrum, vobiſcum retinere poteritis, alium ne regiratis.* Id intelligendum de Simone, qui tandem, mortuo Bernardo, in Claram-vallem ſe recepit, ſupra ad epiſtolam 263.

d Guillelmus de *Paſſavant*, ex archidiacono Remenſi epiſcopus Cenomannenſis, quam religioſæ vitæ fuerit, docent ejus acta in tomo 5. veterum Analectorum a pag. 357.

e Ita ſupra de Odone abbate S. Dionyſii: *ad hæc & ir, & illa eccleſia ſpecialis veſtra eſt*, nimirum quod abbatia & Dionyſiana, & Vindocinenſis, cui tunc præerat Robertus, ſint proxime ſub poteſtate & jure Pontificis Romani.

f De eo Ernaldus in lib. 2. de vita Bernardi cujus apud Claram-vallem monachus fuerat Henricus, tunc cardinalis tit. Sanctorum Nerei & Achillei. Epiſtola ejus exſtat in tomo 3. Bibliothecæ Ciſtercienſis pag. 239. de legitima electione Alexandri III.

te (quod in te eſt) in aliquo redeat contriſtatus. A
Alioquin ego contriſtarer in homine quem ſatis pro ſua honeſtate diligo, & a te diligi volo.

* Hugoni. V. epiſt. 287. & 295

Domino Ostiensi * pro eodem.

EPISTOLA CCXCVI.

QUidam clericus dicitur aures domini mei circumveniſſe, aliquid contra Epiſcopum ſuum, & noſtrum amicum, pro ſua cupiditate, molitus. Si mei cura eſt vobis, immo juſtitiæ Dei, date operam ut nihil lucretur de ſuo mendacio ſuſurro malignus, nec lędatur in aliquo innocens Epi- B
a ſcopus, & fidelis amicus [a].

* Guidoni, ad quem ep. 398.

Abbati Arremarensi *.

EPISTOLA CCXCVII.

Monachum apoſtatam pœnitentem recipi petit.

LAtor præſentium ad petitionem noſtram dudum ſuſceptus in conſortium veſtrum, ſtultitia, & levitate ſua, rejecto habitu ſancto, a vobis exiit. Sed quia, ductus pœnitentia, (ut videtur) redire cupit, & ſe iterum recipi humiliter petit, petimus & nos ut iterum recipiatur, pœnitentique, amore Dei & C
noſtro, introitus & habitus non negetur.

Ad Dominum Papam Eugenium.

AN. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCXCVIII.

Nicolai notarii fraudes & imposturas detegit.

b NIcolaus ille [b] exiit a nobis, quia non erat ex nobis: exiit autem fœda poſt ſe relinquens veſtigia. Et ego longe ante hominem noveram: ſed expectabam ut aut Deus eum converteret, aut, inſtar Judæ, ipſe ſe proderet: quod & factum eſt. Præter libros, denarios, & aureos multos, in ipſo D
exitu ejus inventa ſunt ſuper eum ſigilla tria: unum ejus proprium, alterum Prioris, tertium noſtrum; ipſumque non antiquum, ſed novellum: quod &, ob ipſius dolos, & furtivas ſubreptiones, mutare nuper coactus fueram. Hoc enim eſt quod vobis, tacito nomine, ſcripſiſſe me memini *, quia, videlicet, periclitati ſumus in falſis fratribus. Quis poſſit dicere ad quam multas perſonas ſub nomine meo, me ignorante, quæ voluit ſcripſit? Quis mihi det ut ipſa curia veſtra ad purum purgetur fæce mendaciorum ejus? Quis mihi det ut vel eorum innocentia qui mecum ſunt ſatis valeat excuſari apud circumventos,& præventos impudentiſſimis ejus men- E
daciis? Vobis quoque aliquoties in eadem falſitate ſcripſiſſe, & non ſemel, partim convictus, partim & confeſſus eſt. De turpitudinibus ejus, quibus terra ſordet, & factæ ſunt omnibus in parabolam, ſuperſedeo polluere labia mea, & veſtras aures. Si ad vos venerit, (nam hoc gloriatur, & amicos ſe habere confidit in curia) mementote Arnaldi de Brixia, quia, ecce, pluſquam Arnaldus hic. Nullus perpetua dignior incluſione, nihil ei perpetuo ſilentio juſtius.

Bernardi longanimitas in monachum perverſum.

* Epiſt. 284.

Comiti Engolismensi c pro fratribus de Buxia. c

CIRC. AN. MCL.

EPISTOLA CCXCIX.

Queritur de gravi exactione ſuis a Comite impoſita.

NOlite mirari, ſi gravis nobis videtur tam grandis reditus qui de terra illa Buxiæ a fratribus noſtris exigitur, quia tale aliquid non conſuevimus. Nam multas fecimus Abbatias, & nulla illarum tali ſubjacet exactioni. Sed quia vos ita vultis, & Deus plus acceptat voluntarium bonum, quàm coactum, ſuſtinemus juxta conventionem quam fratres noſtri vobiſcum fecerunt, donec Deus meliorem vobis inſpiret voluntatem; quod non diffidimus. De cætero diligite eos, fovete, defendite, manu-tenete; quia tunc ſecurius ſtabitis ante tribunal Chriſti, ſi pauperes ejus habueritis veſtri dilectores, & pro vobis interceſſores.

Bleſenſi Comitissæ *.

* Mathildi.

CIR. AN. MCLII.

EPISTOLA CCC.

Solatur Comitiſſam, filii delicta per ætatem excuſans, & melioris frugis ſpem faciens; unde blande potius & leniter, quam aſpere, tractandum monet.

SI quando in vos filius veſter viſus eſt exceſſiſſe, doluimus,& dolemus non minus exceſſum filii,quam matris injuriam: quod tamen & ipſum excuſabile eſt in adoleſcente filio. Nempe delicta juventutis, ipſa quæ commiſit, excuſat ætas proclivior. An neſcitis quia proni ſunt ſenſus hominis, & cogitationes in malum ab adoleſcentia? Confidendum mutatum iri in melius, patris [d] meritis, & eleemoſynis. Propterea d
inſiſtendum magis magiſque votis & precibus ad Deum pro eo: quia, etſi ille minus interdum, quam debuit, ſe filialem exhibuit, mater tamen pro ſuis viſceribus maternum deſerere non debet, ſed nec valet, affectum. Numquid poteſt mater oblioviſci filii uteri ſui? Et ſi illa, inquit, oblita fuerit, ego tamen non oblivſcar tui. Oremus, & ploremus coram Domino, ut Deus tantæ indolis juvenem, probitatis paternæ imitatorem(quod non diffidimus)ſua faciat pietate. Agendum cum eo in ſpiritu lenitatis, blandiſque obſequiis; quia ſic melius ad bona opera provocabitur, quam ſi irritationibus, & increpationibus exaſperetur. Ita ſane de ejus cita lætaque mutatione poſſe lętificari confidimus cor veſtrum, & noſtrum pariter. Quidni ego totis cupiam viſceribus quotidie ſeipſo fieri meliorem? Utinam qualem inveni in me, talem ſemper in omnes inveniam. Quid enim, quantum ad nos,unquam volui, & non feci? Retribuat illi Dominus. Cæterum pro vobis, ſicut ſæpe petiſtis, ſæpe, prout oportuit, & monui, & monebo.

Juvenum exceſſus patienter ferendi.

Gen. 8. 21.

Iſa. 49. 15.

Juventus ad bonam frugem leniter flectenda.

Sanciæ ſorori Imperatoris e Hiſpaniæ e

CIR. AN. MCLXIX.

EPISTOLA CCCI.

Controverſiam, ex receptione cujuſdam monaſterii inter ſuos, & alios quoſdam religioſos natam, ejus opera ſopiri cupit.

1 QUod factum eſt de receptione Tholdanos monaſterii, ſciatis per me non eſſe factum, ut pote ab- f

a Poſt hanc epiſtolam in mſſ. haud paucis locantur epiſtolæ 259. ad Præmonſtratenſes, 250. ad Epiſcopum Oſtienſem, & 311. (quę modo 374) ad monachos Hibernienſes, in qua Bernardi epiſtolæ olim deſinebant.

b Nicolaus ex monacho Arremarenſi, *de Montier-Ramey*, diœceſis Trecenſis, abſente Bernardo, admiſſus in Claram-vallem ſub annum 1146. tum Bernardi Notarius, & magis ſtili ejus,quam religionis,imitator, inde apoſtata diſceſſit, turpium criminum reus. Ita Angeli etiam in cœlo cadunt! Plura de eo in Præfatione ad tomum tertium.

c In editione prima Lugdunenſi anni 1494. legitur, *Comiti Angelberto* (an is de quo epiſtola 123.) *pro fratribus de Bruxia*: in alia anni 1530. *Comiti Engelberto pro fratribus de Brixia*. In editione item Lugdunenſi anni 1520. & ſequentibus, præter unam, *Comiti Engoliſmenſi pro fratribus de Buxia*. Hanc lectionem prælerunt ſæculi noſtri auctores, aſſerentes, Guillelmum, cognomento Sectorem-ferri, Comitem Engoliſmenſem, Ciſtercienſibus locum conceſſiſſe anno 1143. in Villa Buxia, ubi ſitum Benedictinorum cœnobium S. Amantii, *S. Amand de Boiſſe*, ab Arnaldo Comite ſæculo x. conſtructum. Sed cum de conceſſione loci Ciſtercienſibus facta iſti reclamarent, Bernardum pacis ſtudio locum ceſſiſſe anno 1153. Vide Notas fuſiores.

d Theobaldi Magni, de quo ſupra in Notis ad epiſtolam 37. cujus eleemoſynas & benefacta prædicat vita non ſolum Bernardi,ſed etiam Norberti, & aliorum; item nova hic epiſtola 416. De filio ejuſdem primogenito Henrico, ad quem epiſtola 279 hunc locum explicat Horſtius in fuſioribus Notis.

e Alfonſi ſcilicet,cognomento Boni,Caſtellæ & Leonenſis regis ſeu Imperatoris: nam hoc titulo donari amabant tunc temporis illi reges.

f Iſtud monaſterium in regno Legionenſi, ab Elvira Infante recens fundatum pro Benedictinis Carraccetenſibus, Ciſtercienſibus ſe ſubdiderat, reclamantibus iſtis. Quid inde ſecutum ſit, diſces ex aliis Notis.

te abſentem & ignorantem quid fieret. Factum autem
per noſtros non nego, conſilio tamen multorum re-
ligioſorum, Epiſcopi conniventia & aſſenſu, nobilis
quoque dominæ quæ locum illum in propria poſſeſ-
ſione fundavit, petitione & voluntate, publice, ut ac-
cepimus, & nihil in abſcondito factum. Exſtimabant
autem ſe libere poſſe ſuſcipere locum quem in Dei
libertate, & ſine alterius Eccleſiæ ſubjectione funda-
tum, ipſa quæ fundaverat aſſerebat; & privilegia (ut
al. Cartacenſes. ajunt) præ manibus erant. Cæterum quia Carracce-
tenſes Fratres factam ſibi in hoc injuriam (ut ſcri-
bitis) conqueruntur, nec audientes Solomonem, qui
Prov. 3.27. ait: *Noli prohibere eum qui bene vult facere: ſi potes: & ipſe bene fac*; nobis in tam ſancto opere contradi- B
cunt. Et quoniam ſervos Dei non oportet litigare,
conſilii nobis fuit ad veſtrum potiſſimum conſilium
2. Tim. 2. 24. cauſam remittere, ut veſtra auctoritate & opera o-
mnis inepta & injuſta (ut ajunt) calumnia conquieſcat;
& Ordo in domo Dei receptus, ad ejus gloriam, &
veſtram ipſius ſalutem, deinceps in pace permaneat.

a Nam & frater Nivardus a, qui multum gratula-
tur de vobis, ſatis in hoc de vobis confidere monuit,
tum propter veſtram erga nos ſpecialem devotionem,
tum etiam propter bonam quam audivit a vobis de
hoc ipſo promiſſionem. Si autem veſtris (quod non
credimus) ſalutaribus monitis, aut conſiliis contradi- C
ctores illi acquieſcere nolunt, tunc duorum judicio E-
piſcoporum, ad quos duo illa loca jure parochiali per-
tinere noſcuntur, omnis inter eos controverſia termi-
netur: quodque ab eis judicatum, ſive conſtitutum
concorditer fuerit, veſtrum erit ratum habere, & de cæ-
tero firmiter manu-tenere. Si timetis Deum, non pa-
tiemini impediri tantum bonum, nec bonam illam
mulierem fruſtrari a deſiderio ſuo, nec fratres illos ſuæ
devotionis privari fructu, nec Deum denique tam ac-
b cepto ſibi reformati b Ordinis ſacrificio defraudari.
Obſecramus vos & pro novella veſtra plantatione, il-
c los loquor de Spina, c ut eis viſcera miſericordiæ ex-
hibeatis, quatenus, veſtro beneficio ſuſtentati, in D
ſervitio Dei, & ſuo Ordine perſeverent.

Legatis Apoſtolicis pro Archiepiſcopo Moguntino.

EPISTOLA CCCII.

AN. CHR. MCLIII.

Cauſam Archiepiſcopi ab adverſariis gravati commendat.

Dominis & patribus reverendis, Apoſtolicæ Sedis
d Legatis d, puer ſanctitatis eorum Bernardus
Claræ-vallis vocatus Abbas, per omnia Deo pla-
cere, & gratos fructuoſæ ſuæ legationis manipu-
los reportare.

Et ſi corpore remoti, ſed affectu & bona volun-
tate vobis appropinquavimus, optantes, & orantes
dirigi actus, & ſtudia veſtra ad omne quod decet, & ex-
pedit. Inde eſt quod, audientes miſerandum illum Ar-
chiepiſcopum Moguntinenſem vocatum ad veſtram
præſentiam, ibique reſponſurum adverſariis ſuis, auſi
ſumus veſtram pro eo interpellare bonitatem. In hoc
enim credimus honorificari miniſterium veſtrum, ſi,
quatenus, ſalva juſtitia, licet, parieti inclinato &
maceriæ depulſæ humeros veſtræ auctoritatis ſupponi-
tis; nec calamum quaſſatum conteri, nec linum fumi-
gans (quod in vobis eſt) extingui permittitis. Sentiat,
obſecramus, ſibi profuiſſe & precem noſtram, & ſuam
ſimplicitatem, ob quam fertur a falſis fratribus circum-
ventus potius, quam inventus in aliquo dignus depo-
ſitionis.

a Bernardi junior frater, de quo in ejus vita non ſemel.

b Lambertus Campeſter, editionis anni 1520. auctor, hic ad marginem notat, *reformatum fuiſſe tempore Bernardi*.

c Monaſterium S. Petri de Spina, in diœceſi Palentina, condiderat Sancia, cui hæc epiſtola inſcripta eſt, atque Ciſtercienſibus tradiderat, colonia a Bernardo miſſa, duce Nivardo. Vide epiſtolas novas 372. & 373.

d Bernardo & Gregorio, qui Henricum Moguntinum, ad quem epiſtola 365. in ordinem redegerunt, ut fuſius explicamus in aliis Notis.

Ludovico Juniori, Regi Francorum.

EPISTOLA CCCIII.

Quid agendum Regi cauſa cujuſdam de Britannia adulteri & excommunicati.

Si homo ille de Britannia dimittere vellet adulte-
ram, ut poſſet ſolvi anathematis vinculo quo te-
netur, * & illa paternam hereditatem ſuam, ſecundum *al. ut
diviſionem ſuam quam fecit cum fratre ſuo, a vobis
requireret; etſi hoc ipſo indigna, non eſſet forſitan
recuſandum, ut proinde potentis viri ſervitium & au-
xilium haberetis. Alioquin non eſt conſilium humilis B
fidelis veſtri concedi ullatenus aut terram extraneo,
aut veſtri favorem dominii excommunicato & ince-
ſtuoſo; ne (quod Deus avertat) quandoque & vos
audiatis: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum* Pſalm. 49. 18.
adulteris portionem tuam ponebas. Nec tamen verbum
præcipitanter, & quaſi ex abrupto rumpere conſulue-
rim. Agendum autem per fidelem & prudentem nun-
tium, quatenus, ſi fieri poteſt, inducietur, & tem-
pus redimatur. Quod ſi & hoc ille renuerit, & ma-
lignari maluerit, fideodum in Domino quia non præ-
valebit; quoniam quidem juſtitia, quæ cum Rege
eſt, erit pro Rege. Neſcio autem an Epiſcopus e ad e
C hoc conveniens, ſatiſque idoneus ſit: non quia fide-
lis non ſit, & quidem fideliſſimus; ſed quia odit il-
lum, nec ſuum, ut vereor, conſilium credet ei. Ipſe
tamen paratus eſt pro veſtra voluntate ad omne quod
cum Dei voluntate facere poterit. Si quid eſt quod
quaſi ex parte mea vobis ſecreti ſuggerat, a me hoc il-
lud accepiſſe ſciatis, & tamquam ex ore meo id acci-
piatis. Homo eſt enim quem multum diligo, & ſatis
credo ei; voſque illi, ni fallor, credere quod volue-
ritis ſecure poteſtis.

Eidem.

EPISTOLA CCCIV.

AN. CHR. MCLIII.

Gaudet valetudinem ſuam Regi eſſe curæ Robertum Regis germanum commendat.

In litteris, quas miſit dignatio veſtra, lætificaſtis
animam meam: lætificet vos ipſe qui in cauſa
eſt Deus. Quis ſum ego; aut quæ domus patris mei,
ut de morte, vel vita mea, majeſtas regia cogitet? Et
nunc quia tanti habitus ſum, ut de meo eſſe ſcire cu-
retis, ſciatis me aliquantulum convaluiſſe *, &, ut *V. epiſt. 307. num. 2.
me ſentio, mortis interim ereptum periculo; debi-
lem tamen, & debilem valde. De cætero ſcire vos
volo, dominum Robertum *, germanum veſtrum, di- *V. epiſt. 222. 224. & 376.
E gnanter nos & devote ſatis viſitaſſe in infirmitate no-
ſtra. Sed & ſic locutum in auribus noſtris, ut gaudium
nobis & ſpem de ſe meliorem reliquerit. Diligite eum;
quia, ſi dictis facta compenſet, complacebit vobis in
illo: & ſi dignum judicatis, ſciat vobis placere quod
noſtro, & bonorum conſiliis de cætero ſe acquieturum
promiſit. Sigillum non erat ad manum: ſed qui legit,
agnoſcat ſtilum, quia ipſe dictavi f. f

Ad Dominum Papam Eugenium.

EPISTOLA CCCV.

AN. CHR. MCLIII.

Epiſcopum Belvacenſem a Romano itinere juſtis ex cauſis detentum: itaque cauſam ejus Pontificis conſilio totam committit. F

Filius veſter ille Belvacenſis g (quem dicerem & g
noſtrum, niſi inſolentiam redoleret) appellatus ad
ve-

e Forſan Joannes, Aletenſis, ſeu S. Maclovii epiſcopus ex monacho Ord. Ciſtercienſis, ad quem plures epiſtolæ Petri Cellenſis lib. 1. epiſtolæ 15. & ſequentes.

f Id eſt, *ſcripſi*, ut ex ipſis verbis intelligitur: quo ſenſu etiam aliis in epiſtolis hoc verbum ſumitur, in epiſtolis 85. num. 4. 307. & 310. Differt tamen *dicto* a *ſcribo* in aliis 89. & 90. num. 1.

g Henricus, Ludovici Junioris germanus, de quo epiſtola 278. Confer epiſtolam 307. *Noſtrum* dicit Bernardus, itemque in epiſtola ſequente, *Frater veſter*: nam Henricus monachus Claravallenſis fuerat, ut in vitæ lib. 4. num. 25. Vide Notas fuſiores ad epiſtolam 307.

veſtram præſentiam veniebat, & libens, utpote de ſua juſtitia ſecurus, & de veſtro paterno favore non dubius. Sed obſtiti ego, & vix eum potui retinere, quippe cupidum videndi faciem veſtram. Quod autem retinere volui, cum multæ occurrerent cauſæ, illud præcipuum fuit, quod de veſtra dubitavimus voluntate. Deinde, præter alias incommoditates non paucas quæ obviare viderentur, ipſe, & frater ſuus Rex, non ambulant in uno ſpiritu, & non erat ſatis tutum diu abſentari a ſuis. Nolo a me quæratis cujus ſit culpa: non eſt meum inculpare quemquam. Sufficit mihi excuſare Epiſcopum. Quicquid humilitatis, quicquid obſequii pro ſua perſona potuit, vidimus exhibentem, & nihil proficientem. Scitote tamen, quicquid timeat, quicquid accidere debeat, ſine mora venturum, ubi vobis placiturum cognoverit. Perſona ejus, & cauſa ejus in manu veſtra. Nec enim in ſibi credito ita agit, vel ita converſatur, ut ſe tali indignum putet prærogativa. Itaque pro ſe direxit iſtum, ſciens quod ad Patrem dirigeret. Scire placet quid injunctum ſit ei? Nihil ex injuncto agere, ſed totum committere veſtro conſilio, de quo totus pendet ipſe. Nempe fiduciam habet, non modo judicari cauſam ſuam a vobis, ſed juvari, ſed foveri, ſed manu-teneri. Si placet eam committere domino Remenſi Archiepiſcopo, maturum poſſe ſortiri finem, Domino auxiliante, confidimus, ſi tamen appellandi ſuffugium parti utrique ſubtrahatur.

a Domino OSTIENSI pro electione Abbatis Turoldi de Tribus-fontibus.

AN. CHR. MCLI.

EPISTOLA CCCVI.

Purgat ſe adverſus calumniam Hugonis Epiſcopi Oſtienſis, qui promotionem Turoldi in Abbatem Trium-fontium indigne ferebat; nam alium ipſe, Nicolaum, ſcilicet, deſignaverat. Roberti electionem in novi monaſterii Abbatem excuſat.

Matth. 18. 7 1 VÆ mundo a ſcandalis. Ego vos ſcandalizo? Ego vobis ſcandalo ſum? Quis hoc crederet poſſe contingere, niſi cui nota non eſſet noſtra unanimitas, noſtra mutua charitas, & quomodo in domo Dei ambulavimus cum conſenſu? Subita & dolenda mihi mutatio! Qui me portabat, nunc parat opprimere: qui me defenſabat, nunc terret minis, blaſ-
Geneſ. 3. 9. phemiis impetit, arguit prævaricationis! Protoplaſti ſuper gravi & ſingulari peccato confeſſionem requiſi-
Jonæ 3. 10. Geneſ. 16. ti ſunt: Ninivitæ ad pœnitentiam expectati ſunt: Sodomitæ non de auditu, ſed magis de viſu puniti ſunt. Mecum eo differentius, quo contemptibilius actum eſt. Non ſum reputatus qui ponerer ad rationem, qui invitarer ad ſatisfactionem, qui cauſam requirerer, qui pro me reſpondendi facultatem acciperem. Non conventus, judicatus ſum; non convictus, condemnatus ſum.

2 Et nunc audite, ſi dignamini, excuſationem noſtram; & ſi forte minime ſufficientem vobis, veram tamen. Voluiſtis loco veſtri ſubſtitui fratrem Nicolaum; & ego memini: non diffiteor. Ita convenit vobis pariter & mihi: ſore credidi, propter quod locutus ſum. Quod ita non eſt factum, neceſſitas fecit, non duplicitas. Res in diſcordiam verſa eſt. Quid dico in diſcordiam? Concordia magis fuit. Tam concorditer diſcordes ab hac noſtra conniventia omnes inventi ſunt, ut nec unus quidem monachus, ſive converſus, præter duos, aut tres qui veſtrates erant, acquieverit aſſentire. Tentavimus nihilominus tamen in multis argumentis, nunc blandiendo, nunc terrendo, quomodo res effectum ſortiretur: ſed ut unanimiter, ita & pertinaciter obſtiterunt. Poſſemus vim facere: ſed ſic mihi parcat Deus, quomodo parcendo illi omiſimus, ne homo verecundus & puſillus corde, (ut noſtis) & fugitans onus, in hoc tanto turbine remaneret. Nam, præter ea quæ extrinſecus ſunt, quæ probaſtis & vos, ſupra vires ejus eſſe omnia videbantur. Itaque, tollentes eum cum ſuis, impoſuimus onus, quod eo levius ferret, quo a noſtris pariter portaretur. Eſt enim locus noviter ordinatus de fratribus noſtris, & vicinior nobis, ut poſſit a nobis facilius frequentari. De Abbatibus ad locum pertinentibus, quia aſſenſum veſtrum non tenebamus, nihil auſi, fratrem Robertum, quo nemo magis idoneus ad manum eſſe tunc viſus eſt, dare voluimus: cum reſponſum eſt nobis a veſtra diſcretione fuiſſe prohibitum. Quid plura? Acceperunt hominem qui veſtræ, ſicut accepimus, diſplicet ſanctitati.

3 Nec latet cauſa. Inhoneſtum (ut ajunt) publice prædicatis, &, ob turpitudinis notam, e priori [b] monaſterio truſum cui ante præfuerat. Poteſt ita extitiſſe: me (quantum recordari valeo) uſque ad hoc tempus non audiſſe hujuſcemodi verbum de illo, Deum teſtor & Angelos ejus. Sed neque ipſe Archiepiſcopus [c], cum eum amovere omnimodis niteretur, tale aliquid vel ſcripto, vel nuntio nobis aliquando ſignificavit. Ego-ne turpitudinis aſſentator [*] forem, aut inhoneſti? Si ita de me ſentitis, videte ne veſtram quoque excellentiam pariter involvat hoc nubilum. Quippe qui cum ejuſmodi tam notam omnibus familiaritatem atque amicitiam ſemel initam tanto ſtudio hucuſque foviſtis. Et de Archiepiſcopo quid dicitis? quid ſentitis? an & ipſe quem talem ſciret (nec enim poterat neſcire, cum notus eſſet ex longo) prior promoveret, & in loco cui ipſe præfuerat? Minime ego vel tenuiter ſuſpicer illud de tali viro, & tanto amatore honeſtatis. Et quidem qui promovit, ipſe & amovit: non negaverim. Qua ratione hoc fecerit, viderit ipſe. Nam multis diſplicuiſſe factum cognoſcitur, nempe nec rationem, nec ordinem, nec conſuetudinem in ejus amotione cernentibus. Tantum Archiepiſcopus ſic voluit; &, ne contriſtaremus eum, noſtro hortatu iſte in pace ceſſit, & dedit locum iræ.

* al. fotor
* al. fautor inhoneſti

4 Unum dico: ex quo ad nos [d] intravit (ſicut teſtimonium habet ab omnibus) nihil in eo quod promotioni huic obviaret compertum eſt. Sine querela converſatus eſt. Adhuc non deeſt homini litteratura congruens, non doctrina, non affabilitas, non gratia in vultu & ſermone. Sed ſuſpecta eſt vobis brevitas temporis quod nobiſcum fuit: fateor, & mihi. Fortaſſis bene faciet: fortaſſis male. Vereor omnia opera mea, & quod operor non intelligo. Unde certus non ſum, certum vos facere minime poſſum. Factum eſt; & quod factum eſt, non poteſt non fieri. Si Propheta fuiſſem, non profecto feciſſem unde amicum offenderem, ſanctum turbarem, Epiſcopum ſcandalizarem. Quid vultis ut faciam? Sic factum eſt tali neceſſitate, talique ordine.

5 Hæc excuſatio mea. Si ſufficit, tollatur de medio ſcandalum? ſi minus, ego judicium portem, quod, & quale decreveritis. Nam, ſi quod ædificavi tam cito iterum deſtruam, grave; niſi forte cauſa conveniens ſupervenerit: quod fortaſſe proceſſu temporis accidere poteſt. Si vultis vos amovere eum, poteſtatem habetis. Non obſiſto, non me oppono torrenti. Inique non egi. Si inſipienter videor, in promptu eſt vobis inſipientiam meam corrigere; aut, ſi hoc dignius judicatis, etiam & punire. Dico tamen, ſi pie,

Bernardi modeſtia.

a Hugoni, antea Trium-fontium in Campaniæ Galliæ provincia abbati, ex epiſtolis, 273. & 274. Unde etiam cardinalis præcipuam ejus loci curam gerebat.

b Id eſt ex Fontanenſi in Angliæ, cui poſt Mauritium Toroldus ſeu Turoldus, *duobus annis præfuit, multa pro poteſtate agens, quædam etiam contra conſilium & voluntatem Archiepiſcopi venerabilis præſumens. Unde etiam orta inter eos ſimultate, de mandato ſancti Patris Bernardi reſignato officio, Rievallem reverſus, ex quo aſſumptus* fuerat, teſte Serlone in hiſtoria Fontanenſi, tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 748.

c Eboracenſis, nomine Henricus de *Murdach*, & ipſe Anglus & monachus antea Claræ-vallenſis, ad quem epiſtola 106. qui & ipſe fuerat abbas Fontanenſis, tum ex hac epiſtola, tum ex Notis ad epiſtolam, quæ nunc eſt 321.

d Ergo relicta Rievalle, acceſſerat ad Claram-vallem. Quod ſubditur de ejus litteratura, probat Serlo his verbis: *Homo in ſcripturis ſacris non mediocriter eruditus, & in liberalibus artibus ſufficienter edoctus.*

ſi pie, ſi chriſtiane mecum agitur, corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me, oon in ira apud alios diffamabit. Habetis formam meam hic, niſi & hoc indignamini præſentibus litteris. Nempe, comperta per alios, & non per vos, veſtra indignatione, cautum habui non rependere vicem; ſed mox vobis de vobis per præſeotia ſcripta conqueri. De cætero benedictus Deus, qui & hoc quod dederat, & de quo mihi forte immoderatius blandiebar, ſolatium ante exitum tulit; veſtram, ſcilicet, & domini
a mei [a] gratiam, ut vel proprio experimento diſcam non ponere ſpem meam in homine.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCCVII.

Belvacenſem Epiſcopum contra ſiniſtros rumores tuetur. Valetudinem ſuam extreme afflictam indicat; & quid Archiepiſcopo Lugdunenſi acciderit.

1 FEſtine iſta dicto, & ob hoc minus feſtive; ſiquidem viator, tranſire feſtinans, urget. Res mira, ſed magis læta. Frater G. Fulcherius cum litteris domini mei pariter & veſtris, ſimulque præſentium lator peregrinus, uno pene momento adfuerunt, Deo ita ſine dubio providente, ut haberem per quem feſtinanter reſcriberem: quod utique cupienti mihi non poterat ſatis eſſe feſtinum. Inde eſt quod hæc in infirmitate mea ipſe dictavi, quod non eſſet tunc alter ad manum. De domino Belvacenſi quod primum poſuiſtis, primum ita reſpondeo. Sui juris eſt: jam non eſt in mea poteſtate; ſed in civitate vita ejus, & converſatio. Si ſecus quam debet, vel decet, interdum agit, dolere poſſum; ſed emendare prout volo, non valeo. Verumtamen quod vobis ſuggeſtum eſt de vagatione ejus, nimium exſtitiſſe in ea, uſque adhuc nos non comperimus; nec inde notatum apud nos quandoque audivimus. Ex quo ad eum venit frater Robertus, qui cum eo eſt, turpe & grave aliquid perpetraſſe, aut Epiſcopo perſuaſiſſe, ad aures noſtras nondum omnino pervenit: & mirum, ſi ad vos potuit pervenire quod latere nos potuit. Dabo tamen operam facere quod vultis de revocatiooe ejus, ſi quando honeſte, & opportune potuero. Jamque feciſſem, ſi cum pace Epiſcopi potuiſſem, & non timuiſſem inutiliorem huic ſubrogandum. In Quadrageſima venit ad nos ipſe Epiſcopus, paratus ire ad curiam cauſa cujuſdam appellationis: & veniſſet, niſi nos diſſuaſiſſemus. Porro diſſuaſionis intentio fuit, quod non ita videretur eſſe paratus, ſive in conſilio, ſive io comitatu, ut juvenis Epiſcopi perſonam decuiſſet. Propoſitum tamen ejus eſt proficiſci tempore opportuno. Frater veſter eſt: facite cum illo miſericordiam, ut adverſarii ejus non prævaleant adverſus eum. Vellem vos ad ipſum potius, quam ad nos, ſcripſiſſe, & fraterne monuiſſe ſuper his quæ de eo audiſtis.

S. Bernardi gravis infirmitas.

2 Deinde ſuper ſtatu corporis mei cognovi vos eſſe ſollicitum. Verum eſt quod audiſtis: infirmatus ſum [b] uſque ad mortem, ſed interim revocatus ad mortem: atque hoc (ut me ſentio) non diu. Longe enim ſum debilior, quam credi poſſit. Quod tamen dixerim abſque præjudicio divinæ provideotiæ, quæ & mortuos ſuſcitare poteſt. Et in hoc ſit reſponſum non modo vobis, ſed & domino meo; cui volo, & oro, ut in quantacumque devotione poteritis, accito vobis pariter domino [c] Tuſculano, pleniſſimas grates referatis pro tanta dignatione, & ſollicitudine tam pia.

* Heraclio.

3 Jam de domino Lugdunenſi * audite quod verum eſt, & quod certum ſit vobis. Vir ille aggreſſus eſt iter cum multa pecunia, & honorabili comitatu, prout decebat tantum Archiepiſcopum: & ecce, undique in ipſo pene procinctu inſidiæ inimicorum. Quid faceret vir deſiderii? Progredi non licebat, & deſiſtere a propoſito ſibi gravius omni captivitate judicabat. Comites ſuos partim remiſit, partim diſperſit. Maſſa pecuniæ ſe exoneravit, modicum retinens, unde cum paucis poſſet perficere viam. Quid plura? Venit cum tribus, aut quatuor miniſtris, ipſe nihilo minus in habitu miniſtrantis; ſicque ſtrata publica cum turba promiſcua peregrinorum, tamquam unus ex illis, pervenit ad ſanctum Ægidium *. Cumque infirmaretur, pertranſiit uſque ad Montem-Peſſulanum *. Ibi aliquamdiu commoratus, cum medicis expendit & quod habebat, & quod non habebat.

* V. Notas. ad epiſt. 241
* Montpellier.

In Antiquis *editionibus hic perperam repetuntur epiſtolæ 147. & 230.*

Ad Alfonsum Portugalliæ Regem.

AN. CHR. MCLIII. V. epiſt. 419.

EPISTOLA CCCVIII.

Petitioni Regis ſe adlaboraſſe reſpondet; & fratrem ejus brevi a terrena militia ad cæleſtem tranſiturum prædicit.

Alfonso, illuſtri Regi Portugallorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

LItteras, & ſalutes celſitudinis veſtrę ſuſcepimus, gaudentes in eo qui mandat ſalutes Jacob. Quid in hoc egimus, & exitus pro nobis, & vos per exitum comprobabitis: animi promptitudinem ex injuncta ſollicitudine, vel ſaltem ex memorata neceſſitudine colligetis. Petrus [d], celſitudinis veſtræ frater, & omni gloria dignus, a vobis injuncta retulit; & Gallia armis pervagata, in Lotharingia militat, proxime militaturus Domino exercituum. Frater Rolandus, filius noſter, Apoſtolicę largitatis litteras defert. Ipſum, fratres noſtros vobiſcum degentes, & me ipſum commendatos habete.

Ad Eugenium Pontificem.

CIR. AN. MCXLVI.

EPISTOLA [e] CCCIX.

Laudat Sugerium Abbatem, ejuſque Legatos Pontifici commendat.

Amantiſſimo Patri, & domino Eugenio, Dei gratia, ſummo Pontifici, frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

SI quod magnę domus magni Regis vas in honore habetur apud noſtram Eccleſiam Gallicanam; ſi quis ut David fidelis ad imperium Domini ingrediens & egrediens; meo judicio ipſe eſt venerabilis Abbas ſancti Dionyſii. Novi ſiquidem virum, quod & in temporalibus fidelis & prudens, & in ſpiritualibus fervens & humilis; & in utriſque (quod eſt difficillimum) ſine reprehenſione verſetur. Apud Cęſarem eſt tamquam unus de curia Romana; apud Deum tamquam unus de curia cœli. Petimus, & obſecramus, benigne a vobis ſuſcipi nuntios tanti viri, & (ſicut vos decet, & ipſe omnino dignus eſt) reſcribi ei verba bona & amicabilia, plena familiaritatis & dilectionis, plena favoris & gratiæ, ſiquidem ſpecialius diligere, & honorare perſonam ejus, eſt honorificare miniſterium veſtrum.

Ad

---

a Nempe Eugenii. Ita Innocentii II. offenſam incurrerat Bernardus vera dicens, ex epiſtola 218. adeo ſummorum hominum gratiam retinere difficile eſt, quantumvis bene meritis, citra diſpendium veritatis.

b Hæc verba a Gaufrido referuntur in lib. 5. de vita Bernardi num. 3.

c Ymaro, ſeu Igmaro epiſcopo Tuſculano ex monacho Cluniacenſi, ad quem epiſtola 219. Litteris Gilleberti Pariſienſis epiſcopi pro concordia inter Drogonem de Clacineo, & monachos S. Martini de Campis ubi ipſe Ymarus tum monachus, nempe anno 1122.

d Is unus erat ex his, quos torneamentis addictos Bernardus ad converſionem adduxit in vita lib. 1. num. 55. Aliæ Notæ.

e Hæc epiſtola, quæ in regia editione ordine 361. exſtat, inter Sugerianas prima refertur apud Cheſnium, ubi Eugenii reſponſum ſubjicitur. Confer epiſtolam ibidem ſeptimam.

a

Ad ARNOLDUM a Carnotenſem, Abbatem Bonę-vallis.

AN CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCCX.

Bernardus, in extremis poſitus, hanc amico epiſtolam ultimam ſcripſit.

SUſcepimus charitatem veſtram in charitate, & non in voluptate. Quæ enim voluptas ubi tutum ſibi vindicat amaritudo? niſi quod ſolum nihil comedere utcumque delectabile eſt. Somnus receſſit a me, ne vel beneficio ſopiti ſenſus dolor unquam recedat. Defectus ſtomachi fere totum quod patior eſt. Frequenter & in die, & in nocte exigit confortari modico admodum qualicumque liquore: nam ad ſolidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parum A quod dignatur admittere, non ſine gravi moleſtia ſumit: ſed timet graviorem, ſi ſe vacuum omnino dimiſerit. Quod ſi pluſculum quid interdum admittere acquieſcat, id graviſſimum. Pedes & crura intumuerunt, quemadmodum hydropicis contingere ſolet. Et in his omnibus, ne quid lateat amicum de ſtatu amici ſollicitum, ſecundum interiorem hominem (ut minus ſapiens dico) ſpiritus promptus eſt in carne infirma. Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempeſtivum jam exitum non differat, ſed cuſtodiat. Curate munire votis calcaneum nu- B dans meritis, ut is qui inſidiatur, invenire non poſſit unde figat dentem, & vulnus infligat. Hæc ipſe dictavi, ſic me habens, ut per notam vobis manum agnoſcatis affectum. Verumtamen reſcripſiſſe, quam ſcripſiſſe, maluerim.

a Ernaldus paſſim appellatur in vetuſtis monumentis, ut in Spicilegii tom 12. pa. 397. & apud Arnulfum epiſcopum Lexovienſem, qui ejus epiſtolas laudat. Omnes excidiſſe ſummopere dolemus. Ernaldo librum ſecundum de vita Bernardi cum tractatu de cardinalibus Chriſti operibus, Cypriano peperam adſcripto, tribuendum eſſe docent Notæ fuſiores. Porro Bonæ-vallis monaſterium, cui præerat Ernaldus, exſtat in agro Carnotenſi. Bernerius, Ernaldi deceſſor, dedicationi eccleſiæ Mauriniacenſis interfuit anno 1130. Plura de Bona-valle in ſecunda parte Sæculi 4. Bened. pag. 495.

ADMONITIO.

HACTENUS prima ſancti Bernardi epiſtolarum collectio, quæ ipſius tempore ab ejus diſcipulis facta eſt, ut in Præfatione diximus. Harum epiſtolarum ordinem, adeo antiquum & receptum, mutare fuit religio. Sequentes vero, quæ in prioribus editis confuſe, & temere, nulla habita temporis ratione, adjectæ ſunt, in ordinem redigere viſum eſt operæ pretium, ad marginem apponendo vulgatum ordinem quem unaquæque earumdem epiſtolarum antea obtinebat. Verum quæ huic editioni jam primum acceſſerunt, ſingulas NOVÆ nomine itidem ad oram libri diſtinximus. His omnibus ſuccedet APPENDIX, quæ Bernardi epiſtolas dubias, chartas, & inſtrumenta ejus nomine confecta, ad hæc litteras ad eum, vel pro eo ſcriptas complectetur, cum aliis nonnullis, quæ ad illuſtrandas ejus epiſtolas conducere viſa ſunt.

Ad HAIMERICUM Cancellarium.

CIR. AN. MCXXV. * al. 313. quæ vero antea 311. nunc 374.

EPISTOLA CCCXI*.

Æmulos quoſdam piis aliorum conatibus adverſantes acriter perſtringit: Haimericum vero ad ſedulam boni publici curam, oblata occaſione, exſtimulat.

Viro illuſtri Domino HAIMERICO, ſanctę Romanæ Sedis Cancellario, HUGO Pontiniacenſis Abbas, & Bernardus de Clara-valle, in domo Dei quemadmodum oportet converſari.

Epiſcoporum lucra & negotia, Dei.

1 QUod Epiſcopi quærunt, Chriſtus, quantum credimus, acquirit; & ipſorum negotium Dei eſt cauſa. Qui ergo Dei eſt, jungatur eis: ſi
Matt. 12. 30 quis renuit, audiat a Domino: *Qui non eſt mecum, contra me eſt.* Immo vero aut acquieſcat Apoſtolo dicenti:
1 Theſ. 5. 25 *Spiritum nolite extinguere*; aut certe audiat cum Ju-
Act. 7. 51. dæis: *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis*: & a Prophe-
Iſa. 5. 20. ta: *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: qui*
Prov. 2. 14. *lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*
Non poterunt ſimul & in optimis exultare, nec ex uno
Boni malorum odiis obnoxii. pariter ſimul ore laudabitur, & juſtus de juſtitia ſua, & peccator in deſideriis animæ ſuæ. Attamen quid mirum, ſi bonum, quod bonis eſt odor vitæ, contrarium contrariis operetur, quando ipſe fons & origo boni na-
Luc. 2. 34. tus eſt in ruinam, & reſurrectionem multorum, & in
Iſa. 8. 14. ſignum cui hodieque contradicitur? Etiam nunc quampluribus invenitur Salvator lapis eſſe offenſionis, & petra ſcandali; cum tamen non deſint qui corde alacri di-
Epheſ. 2. 14. cant: *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum.* Porro cui pax generat ſcandalum, in quo pacabitur? cui ipſa ſalus damnatio eſt, in quo ſalvabitur? Scriptum eſt:
Pſal. 111. 3. *Gloria, & divitiæ in domo ejus*; haud dubium quin hominis juſti: Quam autem gloriam, quaſve dicat divitias,
Ibidem. ſubinde oſtendit: *Juſtitia*, inquit, *ejus manet in ſæculum ſæculi.* Et revera nulla talis gloria, nullæ tantæ divi-
Juſtitiam divitiæ. tiæ, quanta juſtitia in domo conſcientię juſti. Sed quid perdit injuſtus? Si Paulus gloriatur de ſui cordis divi-
2. Cor. 1. 12. tiis, *Gloria*, inquiens, *noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*, quiſnam inde gravatur? Tamen Prophe-
C ta ſubjungit: *Peccator videbit, & iraſcetur.* Quanta malitia! Numquid hę divitię terrenis facultatibus ſimiles ſunt, ut, inſtar illarum, etiam iſtis, in quo alter abundat, alter minuatur? Quid igitur iraſceris, ubi nil perdis? Immo quid invides bonis bona, & illa bona quę non curas tibi vindicare? Sic canis (ut vulgo ajunt) defendit fœnum quod non comedit. Sed fremas dentibus licet & tabeſcas, non tamen poterit quod ex Deo eſt omnino diſſolvi. Et velis, nolis, videbunt juſti, & lętabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum. — Pſal. 111. 9. — Cur invidioſi.

2 Verum hæc illis qui poſſunt eſſe ſuſpecti. Cęterum vobis hoc dicimus: en, lucrum pręſto eſt: parate talentum. Quid enim facit in ſudario quod quandoque cum
D uſura exigendum eſt? Dum tempus habemus, cur operari negligimus? Sane etſi veſtro ex officio ſemper in promptu ſit pietatis incumbere lucris, ſed maxime in præſentiarum maximus ſanctę avaritię patet quęſtus: tantum vos non pigeat ipſam, quam ad hoc ipſum accepiſtis, dominicam in medium proferre pecuniam. Alioquin ſapientia abſcondita, & theſaurus inviſus, quę utilitas in utriſque? Denique ſi vere vobis non ſolum officii, verum (ut ajunt) & ſtudii eſt operari bonum ad omnes, maxime hoc debetis ad domeſticos fidei. Quod quidem licet omnibus ab Apoſtolo promulgatum ſit generale mandatum, id tamen ſpecialiter a vobis loci ipſius veſtri atque miniſterii privilegio audacter expo-
E ſcimus. Niſi forte (quod minime ſentimus) magis occupatis locum, quam honorificatis miniſterium. Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum quod per manus quodammodo Romani Cancellarii tranſire non habeat, ut vel vix bonum judicetur quod ejus prius non fuerit examinatum judicio, moderatum conſilio, ſtudio roboratum, & confirmatum adjutorio; cui juſtius erit, quam ipſi, deputandum quicquid * juſtis in negotiis vel infectum, vel minus perfectum fuerit deprehenſum, ſicut & ęque omne quod invenietur utiliter atque laudabiliter conſummatum? Proinde aut feliciſſimum merito dixerimus hominem qui illum locum tenet; aut certe miſerrimum, quippe qui univerſi ſemper boni aut participem ſe ſine dubio probabit, aut hoſtem:

Occaſiones lucri ſpiritualis non negligendę. — Eccli. 20. 32. — Gal. 6. 10 — Cancellarii in Romana Curia auctoritas. — * al. juſte.

Digitized by Google

ſtem : jureque in eum tota, ſive laus, ſive vituperatio, verſabitur pro rerum exitibus, & ſuorum meritis ſtudiorum. Beatus autem qui dicere poterit Domino : *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* (*Pſal. 118. 63.*)

3 Sed quid agimus? Dum rem neceſſariam vobis intimare ſatagimus, pene obliti ſumus quam occupatis auribus iſta ingerimus. Quamquam, ſi opus ſit & fiducia, nequaquam fortaſſis importuni videbimur : ſi tamen recordamini, non noſtra merita, ſed veſtra munera, quibus apud noſtram humilitatem dignanter ſatis amicitiarum fores anticipare a curaſtis. Hoc nimirum, hoc veſtræ dignationis ac devotionis clarum admodum inſigne tenemus, quod tantillos tantus, tantiſque intentus, non dicimus munerandos, ſed vel eſſe ſalutandos a veſtra excellentia judicaſtis. Ipſe itaque vobis pro materiali ſpirituale, quod eſt ſapientia, retribuat aurum qui nobis jam tribuit, non tam dato veſtro, quam veſtro delectari lucru. Valete.

Ad RAYNALDUM b Archiepiſcopum Remenſem.

CIR. AN. MCXXX.
* Nova, quæ vero antea 312. nunc 398.

EPISTOLA CCCXII*.

De remiſſis ad ſe litteris gratias agit.

Reverendiſſimo Patri ac domino R., Dei gratia, Remenſium Archiepiſcopo, F. Bernardus de Clara-valle, ſalutem, & ſi quid poteſt peccatoris oratio.

BEnedictus Deus, qui nos litterarum veſtrarum dignatus eſt viſitatione conſolari. Et quidem potuimus litteris litteras utcumque reddere : ſed quando huic gratiæ ſufficimus rependere vicem, qua nos a vobis benedictionibus dulcedinis tantæ præventos eſſe merito gloriamur, excitamur exhortationibus, ſalutationibus honoramur? Homines utique tam iis nominibus indigni, quam vobis incogniti : ſed certe eo magis non ingrati, quo minus digni. Verumtamen, dum hæc facitis, facitis quod debetis, quia ſapientibus, & inſipientibus debitorem vos eſſe cognoſcitis. Sane illa opinio, cujus odore bono veſtræ dignitatis excellentiam in id dignationis erga puſillitatem noſtram dicitis fuiſſe permotam, periculoſa quidem, ſed in hac parte non mediocriter officioſa, quoniam ex hoc præcurrente vento fructus ille peroptimus nobis & gratiſſimus, & qui nil vento ſimile habet, provenit, quod in tanto Dei altiſſimi Sacerdote prius ſuſcipi in gratiam, quam in notitiam, meruerimus. De adventu noſtro, cur modo non venerimus, ſive quando venire diſpoſuerimus, vel ſi quæ ſunt alia quæ de nobis interim ſanctitati veſtræ ſit ſciſcitari, harum lator monachus, quem ad hoc ipſum præmittere curavimus, vobis fideliter de omnibus ſatisfacere poterit.

Ad GAUFRIDUM c Abbatem ſanctæ Mariæ Eboracenſis*.

* d' Yorc. Ord. S. Ben.

AN. CHR. MCXXXII.

EPISTOLA CCCXIII*.

* al. 171. quæ vero antea 313. nunc 321.

Religioſos, a laxiore ad ſtrictiorem vivendi modum tranſire volentes, non impediendos ; & apoſtatas cenſendos qui poſt tranſitum reſiliunt ad vitam priorem.

Viro venerabili Domino GAUFRIDO, Abbati Eccleſię ſanctæ Mariæ Eboracenſis, frater Bernardus Abbas dictus Claræ-vallis, in Domino ſalutem.

1 PLacuit reverentiæ tuæ litteras parvitati meæ dirigere, in quibus me de rebus dubiis conſulere voluiſti. Verum de his, & ſimilibus tanto quid certum reſpondere pertimeſcimus, quanto minus divinæ voluntatis beneplacitum, ſicut homines, ad purum intuentes proximorum animos, ſi quicquam aliud, quam volunt, edicimus, offendere dubitamus. Quod ſane illis potiſſimum accidit, quorum conſcientia, quia faſtidioſæ mentis angore confunditur, difficiles & anguloſas impuritatis ſuæ ratiocinationes affectare conatur. Sed ipſa tamen cęcitatis ſuę vindex eſt : quia, dum quaſi ſibi adulari nititur eo quod egit, illico, recurrente veritatis aculeo, repungitur ac remordetur in eo quod meminit. Cujus nimirum difficultatis ęrumnam Pſalmiſta deplorans, orat, & dicit : *Educ, Domine, de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo.* Ne me ergo, vir bone, quaſi ſimulatę calliditatis arguas, ſi minus, quam velis, inquiſitionibus tuis reſpondere ſufficiam ; vel, ſi quid valeo, totum tamen explicare non audeam. Litterarum ſiquidem tuarum prima ſpecies a querimoniis ſumpſit exordium ; quia, videlicet, ſenectuti tuę grave infortunium ſit, quod monachorum tuorum aliqua pars ad arctiorem ac ſecuriorem converſationis modum tranſire pręſumpſit. Qua in re potius reformidare habes, quod triſtitia hujus ſęculi mortem operatur.

(Margin: Conſulentes non ſincere merito arguuntur. — Pſal. 141. 8.)

2 Nempe, ſi in humanis opinionibus ratio vigeat, dolendum non eſt, ſi homo quandoque Creatoris ſui legibus rectius inhęrere pręſumat. Et nos quidem non ſancte, non ſatis pie paternis ſollicitudinibus invigilamus, ſi filiorum profectibus invidemus. Quocirca, ſi conſiliarius unum de mille habere vis, immo, ni fallor, maxime vis, conſulto opus eſt, quatenus filiis tuis in mediocritatem tecum remanentibus, ne deficiant, attendas ; cæteris vero citra profeſſionis ſuæ puritatem, propter conſcientiam, remanere metuentibus, ac de bono quod ſemel aggreſſi ſunt religioſo propoſito ad altiorem gradum tranſire nitentibus, juxta Prophetam, cum panibus occurras ; illis curam maximam impendas, ne inſoleſcant ad ruinam ; cęteris autem benevolentiam offeras, ut proficiant ad coronam. Nempe qui aſcenſiones in corde ſuo diſponunt ; qui de virtute in virtutem eunt, Deum deorum in Sion eo felicius videre merentur in retributione, quo ſummo bono familiarius adhęrere ſtuduerunt puriore converſationis ordine.

(Margin: Filiorum profectus non invidendi. — Iſai. 21. 14.)

3 Denique de duobus monachis, Gervaſio, d videlicet, atque Radulfo, qui ſimul cum aliis, domino Turſtino Archiepiſcopo paterne & epiſcopaliter ſatagente, ſunt egreſſi, &, (ſicut ipſe teſtaris) te abſolvente, quandoque dimiſſi, certus ſum quia, ſi intra puritatis gradum, quem aſcenderant, permanſiſſent, non perperam, ſed laudabiliter peregiſſent. Certus quoque ſum nihilominus quia, ſi velint reſumere puritatis gradum a quo temere corruerunt, ea virtutis gratia laudabiliores erunt, qua ſolent milites fieri poſt fugam ignavię de victoria tanto glorioſiores, quanto poſt ignominiam de ſpe victoriæ ad pugnam redeunt alacriores. Et credo, ni fallor, quod abſolutio, quę facta eſt, poteſt interim impediri ; ſed apud omnipotentis Dei judicium nequit evacuari. Poſtremo vitam iſtam confiteris quidem eſſe ſanctiorem : illos tamen, propter carnis fragilitatem, vel propinquitatis affectionem, non poſſe, dicis, ſuſtinere hujus anguſtię difficultatem. Ad hęc vero ſuperaddis, eorum pręſentiam tibi fore neceſſariam ; & idcirco vehementer inquiris, utrumne ſine culpa remanere queant in loco, unde non ſine ſcandalo ſunt egreſſi.

4 De qualitate, inquam, ſcandalorum diſcernenda, de carnis affectione propter Chriſtum penitus amputanda, de commodis vero temporalibus propter

a Inde patet, hanc epiſtolam, vel primam, vel unam ex primis ad Haimericum a Bernardo ſcriptam eſſe, & quidem ante epiſtolam 25. Cancellarius erat Haimericus jam inde ab anno 1125. ut probat Honorii ſecundi bulla in Bibliotheca Cluniacenſi col. 1379.

b Raynaldus, ſeu Reginaldus, eo nomine ſecundus, Remenſi eccleſiæ præfuit ab anno 1124. ad initium anni 1139. ſecundum noſtrum calculum, mortuus Idib. Januar., ut notavimus ad epiſt. 170.

c Hujus epiſtolæ argumentum pendet ex epiſtola 94.

d De eorum defectione lege tom. 1. Monaſtici Anglicani pag. 738. col. 2. & ſequentis, ubi Gervaſius reſumtis viribus rediiſſe ad caſtra, & apoſtaſiæ maculam morum converſione deterſiſſe memoratur : Radulfus vero in remiſſiorem ſe vitam penitus recepiſſe.

ter animæ ſalutem fugiendis, magnopere tonat Evangelium; tota clamat ubique ſeries Scripturarum: quod ignorare non tam malum, quam pene hæreticum eſt. At vero certus non ſum, an eorum talis reditus abſque pœnali culpa debeat æſtimari. Periculosum quippe valde eſt, & gravi ruinæ proximum, de Dei miſericordia præſumere contra Dei juſtitiam; & ipſam velle defendere contra ipſam. Denique Scriptura ait: *Ne adjicias peccatum, & dicas: miſeratio Dei magna eſt*, Nam & malus diſcretionis modus eſt, cum præponderant minora majoribus, ſive deteriora melioribus comparantur.

Reditus ad vitam laxiorem illicitus. *V. epiſt.* 2.
Eccli. 5. 5 & 6.

5 Ac deinde poſt hæc vehementer expoſtulas, cur meritò apoſtatæ debent appellari, ſi ad cœnobium ſuum revertentes, cum bonis conſuetudinibus profeſſionem ſuam ſtudeant adimplere. Ego, inquam, eos damnare non debeo. Novit Dominus qui ſunt ejus; & unuſquiſque onus ſuum portabit. Quem enim tenebræ non comprehendunt, cognoſcetur Dominus judicium faciens, & in operibus manuum ſuarum comprehendetur omnis peccator. De ſe quippe quod ſibi bonum eſt quiſque ſentiat: ego de me dicam quod ſentio. Ego Bernardus, ſi de bonis ad meliora, vel de periculoſis ad ſecuriora voto & opere libere pertranſiſſem, & illicita voluntate ad ea quæ mutavi denuo recurrere præſumpſiſſem, non ſolum apoſtata, verum etiam regno Dei non idoneus fieri pertimeſcerem. Hoc & beatus Gregorius ait: „ Quiſquis „ inquit, majus bonum ſubire propoſuit, minus bo- „ num, quod licuit, illicitum fecit. Scriptum quip- „ pe eſt: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum*, „ *& retro reſpiciens, aptus eſt regno Dei*. Qui ergo „ fortiori ſtudio intenderat, retro reſpicere convinci- „ tur, ſi, relictis amplioribus bonis, ad minora retor- „ quetur.„ Quod autem de excommunicatione quadam interſerere voluiſti, ut mihi videtur, nec tua interfuit inveſtigare, nec mea quicquam intereſt judicare. Neque enim lex judicat quemquam, niſi prius audiatur; & in abſentem judicium temere promulgatur.

Apoſtatæ inde cenſendi.
Gal. 6. 5.
Pſal. 5. 17.
S. Gregorius 3. *par. Paſt. cap.* 28.
Vid. ſupra epiſt. 94.

Ad Dominum Papam a Innocentium.

EPISTOLA CCCXIV*.

AN. CHR. MCXXXIV. * *al.* 318. quæ vero antea 314. nunc 330.

Bernardus, poſt reconciliatos Eccleſiæ Mediolanenſes, juſſu Innocentii ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Sed apud Cremonenſes nihil proficiens, eorum pertinaciam Pontifici ſignificat, & ut ſeveriorem, quam in Archiepiſcopum Mediolanenſem parabat, ſententiam, pauliſper ſuſpendat, hortatur.

Amantiſſimo Patri & Domino Innocentio ſummo Pontifici, frater Bernardus, modicum id quod eſt.

Cremonenſes induruerunt, & proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes contemnunt, & confidentia ipſorum ſeducit eos. Hi, in curribus & in equis ſpem ſuam ponentes, meam fruſtraverunt, & laborem meum exinanierunt. Abibam triſtis, cum, ecce, non mediocris a veſtra parte conſolatio; ut, etſi abundant tribulationes pro Chriſto, abundent & conſolationes per ipſum. Accepi optatas litteras, ferentes delicias cordis mei, certitudinem de veſtra incolumitate, hoſtium infortuniis, ſucceſſibus amicorum. Cæterum perlegenti rurſum triſtior finis lætitiam temperavit. Quem enim veſtra non terreat indignatio? Fateor juſtam, & eo plus terreor. Dico tamen, quod factum nondum eſt, faciendum eſt, ſed tempore quo prævidérit Deus. Si quo minus, erit vobis æque in promptu quicquid intentaris inferre, & non æque forſan periculoſum. Alioquin quod tantis Dei miſerationibus, tantis veſtris, veſtrorumque b laboribus in populo iſto noviter ædificatum eſt, heu! quam leviter deſtrui poteſt. Mirum, ſi ei, qui miſericordiam legitur ſuperexaltare judicio, placere poteſt. Sed o infelicem illum Epiſcopum c! qui in Hur Chaldæorum, de quodam quaſi paradiſo tranſlatus, frater factus eſt draconum, & ſocius ſtruthionum. Quid faciet? Obedire vult, & ecce, beſtiæ Epheſi frendent in eum dentibus. Diſſimulare vult prudenter pro tempore, & omni feritate formidoloſiorem veſtram indignationem incurrit. Anguſtiæ ſunt ei undique; niſi quod tolerabilius judicat ſibi eſſe ſine populo, quam ſine domino; pluris habens, ut dignum eſt, apoſtolicam gratiam, quam Mediolanenſem cathedram. An vos de ejus fidelitate dubitatis? Si quis vobis aliud de eo maligna perſuadere ſuggeſtione tentavit, ſe magis prodidit infidelem, qui virum tam boni teſtimonii lingua perfida in ſuo livore perſequitur. Parce, Pater benigne, parce fideli tuo; parce adhuc recenti ſtructuræ; parce novellæ plantationi; parce denique populo acquiſitionis tuæ, hiſque ipſis beneficiis tuis quæ te eidem veraciſſime contuliſſe commemoras. Memento, pie domine, ſermonis Domini tui, quem dixit: *Ecce, anni tres ſunt*, inquit, *ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio*. Tu vero vix tres expectaſti menſes, & jam ſecurim paras? Si tres annos ſuſtinuiſſes, quartum adhuc a fideli ſervo Dominici jure exigeremus exempli. Dicimus ergo & nos: Dimitte & hoc anno, ſi quomodo forte circumfoſſa humo ligone pœnitentiæ, adhibitoque fimo lachrymarum ſuarum, ſterilitati Mediolanenſium is, cui * eam credidiſti, conſulere, & fructum elicere queat.

b
c
Luc. 13. 7.
* *al.* etiam

Ad Mathildem d Reginam Anglorum.

EPISTOLA CCCXV*.

CIR. AN. MCXXXV. * *al.* 344. quæ vero antea 315. nunc 341. * *La Chapelle* Ord. S Bened. diœc. Bolon.

*Rogat ut annuat petitioni alias inſinuatæ pro monachis de Capella**.

Illuſtriſſimæ dominæ, & dilectiſſimæ in Chriſto filiæ (quod non ex præſumptione loquor, ſed ex affectu) Mathildi, Dei gratia, Anglorum Reginæ, Bernardus.

Si de veſtra ſublimitate præſumo, non eſt mirum. Jam enim non ego ſolus ſentio, ſed omnes pene noverunt quomodo nos acceptetis, & quanto nos diligatis affectu. Propter quod rogatus ſum a quodam amico veſtro, venerabili Abbate de Capella, ut pro decima quadam vos rogemus: unde, ſi bene meminiſtis, Boloniæ e vos rogavi, vos quoque more veſtro benigne audiſtis me. Sed quia nondum factum eſt quod rogamus, tempus eſt ut jam petitio illa mancipetur effectui. De cetero bene ſervate mihi filium quem nunc peperiſtis, quia & ego quoque (ſi Regi non diſplicet) in eo mihi vindico portionem. Vale.

Ad

a Cohæret hæc epiſtola cum epiſtolis 131. 132. & 133.

b Guidonis Piſani ſcilicet, ac Matthæi Albanenſis, qui ad Mediolanenſes ab Innocentio legati cum Bernardo, ex epiſtola 131.

c Ribaldum opinor, qui electus, & ab Innocentio confirmatus in locum Anſelmi rejecti, ut in eadem epiſtola 131.

d Mathildis, filia & heres Euſtachii Boloniæ comitis, quæ Stephano, Theobaldi Bleſarum comitis fratri juniori, ac poſtea Anglorum regi, nubens, ei Bolonienſem comitatum detulit. Ex ea filios duos ſuſcepit Stephanus, Euſtachium nondum rex, & Willelmum jam ad regnum Angliæ vocatus. Uterque immatura morte deceſſit, prior in ſpe regiæ dignitatis poſt mortem patris, poſterior, Moritonii & Watennæ comes. Hic eſt cujus meminit Bernardus in fine epiſtolæ, quæ ante annum 1134. ſcribi non potuit. Alia fuit Mathildis, Fulconis V. Comitis Andegavenſis filia, Guillelmo Henrici I. Angliæ regis filio deſponſa, ſed eo Oceani aquis abſorpto, Fontis-Ebraldi religioſa & abbatiſſa, ad quam Petrus Cellenſis lib. 2. epiſt. 10.

e Quippe Mathildis tantum Bernardo ſtudium & affectum exhibuit, ut Boloniam venienti pedes ei extra urbem occurreret, ex Vita lib. 4. num. 6.

A

Ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum, & ad Haimericum Cancellarium.

EPISTOLA CCCXVI.[a]

CIR. AN. MCXXXV [*] al. 374 quæ vero antea 316. nunc 356.

Hortatur ut Nobili cuidam, bona eccleſiaſtica poſſidenti, ſed nunc ea religioſis quibuſdam cedere volenti, non adverſentur.

a Beneficia eccleſiaſtica Religioſis a ſecularibus reſtitui bonum duplex.

CUM laici Eccleſias, ſive eccleſiaſtica [a] beneficia, quæ illicite tenent, relinquere volunt, unum bonum eſt: cum vero tranſire ea in uſus ſervorum Dei volunt, duplicatur bonum. Sed hoc cum fieri non poteſt, niſi per manus Epiſcopi, gemini ſe Epiſcopus aut mali reum, aut boni probabit auctorem, juxta quod ſuum aut negabit, aut dabit aſſenſum. Quod Miles quidam vos rogat, hoc a vobis ipſe rogari debuerat. Quid enim? Melius-ne eſſe judicatis ab homine militari hereditate poſſideri ſanctuarium Dei, quam a Sanctis Dei? Mirum, ſi non mirantur omnes qui audiunt. Nolite, quæſo, nolite, ne forte audiant filii incircumciſorum, & lætentur. Eſto poteſtis captivam Eccleſiam eripere de manu potentis, & juri proprio vindicare, quod minime arbitramur, quemnam, quæſo, de illa libentius elegiſtis vobis heredem & ſucceſſorem? Qui inde deſerviat exercitibus Regis, an interceſſorem pro peccatis veſtris? Facite ergo quod juſtum, quod vobis dignum, quod Deo & omnibus bonis jucundum eſt; quod denique, etſi aliud non eſſet, amore noſtri confidenter fieri poſtularem.

b Ad Priorem [b] ſuum Godefridum.

EPISTOLA CCCXVII.[*]

AN. CHR. MCXXXVIII [*] al. 320. quæ vero antea 317. nunc 357.

Schiſmate extincto, & pace compoſita, jam ſe quamprimum ad ſuos rediturum pollicetur.

Fratri Godefrido frater Bernardus ſalutem.

IN Octavis Pentecoſtes, ipſa die complevit Deus deſiderium noſtrum, Eccleſiæ unitatem, & Urbi dando pacem. Nam illa die filii Petri Leonis omnes ſimul humiliaverunt ſe ad pedes domini Papæ, & facti homines ejus ligii [c], juraverunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque qui in ſchiſmate erant, ſimul cum idolo [d] quod erexerant, humiliantes ſe ad pedes domini Papæ, obedientiam ei juxta morem promiſerunt, & facta eſt lætitia magna in populo. Hanc pacem niſi cum quadam ſecuritate, occultata tamen diu a nobis, expectaviſſemus, jamdudum veniſſemus. De cætero jam nihil eſt quod nos hic detineat. Facio quod imperaſtis: Veniam vertimus in Venio. Ecce enim venio cito, etiam & merces mea mecum eſt, victoria Chriſti, & pax Eccleſiæ. Sexta feria poſt diem illum egreſſus eſt noſter de civitate. Itaque venientes veniemus cum exultatione, portantes manipulos pacis. Et hæc quidem verba pulcra ſunt, ſed pulcriora ſunt facta. Etenim tam pulcra ſunt, ut quiſquis non lætatur in eis, aut ſtultus ſit, ut nequam. Vale.

Ad Papam Innocentium.

EPISTOLA CCCXVIII.[*]

CIR. AN. MCXXXVIII [*] al. 325. quæ vero antea 318. nunc 314.

Remenſis Eccleſiæ pericula inſinuat, & maturam opem a Pontifice deſiderat.

Amantiſſimo Patri & Domino Innocentio, ſummo Pontifici, frater B. Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

CAdit in interitum Remenſis Eccleſia; data eſt in opprobrium civitas glorioſa: clamat tranſeuntibus per viam quod non ſit dolor ſimilis dolori ejus. Foris enim pugnæ, intus timores. Sed & intus pugnę, quoniam filii ejus pugnant contra eam, nec habet generatorem qui liberet eam: unica ſpes ejus Innocentius, qui abſtergat lachrymas a maxillis ejus. Sed uſquequo, domine, clypeus protectionis veſtræ non opponitur? uſquequo conculcabitur, nec inveniet ſublevantem? Ecce, Rex humiliavit ſe, & jam quievit indignatio ejus. Quid ergo ſupereſt, niſi ut manus Apoſtolica ſupponatur afflictæ, & plagis ejus curam adhibens, & fomenta? Primum itaque eſſe credimus, ut maturetur electio, ne inſolentia Remenſis populi diſperdat ſi quid reſiduum eſt, niſi in brachio excelſo furori ejus reſiſtatur. Si hæc rite celebrata fuerit, confidimus quod in reliquis quoque daturus ſit Dominus gratiam & effectum.

Ad Turſtinum Eboraci Archiepiſcopum.

EPISTOLA CCCXIX.[*]

CIR. AN. MCXXXVIII [*] al. 372. quæ vero antea 319. nunc 399.

Hortatur curam paſtoralem ne dimittat: ſi tamen juſta cauſa, aut Pontificis conſenſus adſit, locum petat religioſæ diſciplinæ magis obſervantem.

D Reverendo Patri & domino Turſtino, Dei gratia, Eboracenſi Archiepiſcopo, Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem, non tam in via, quam in patria.

1 LAudamus quod optatis quietem, & deſiderium habetis cum pace obdormire in Domino. Veruntamen iſtæ quas prætenditis cauſæ curæ paſtorali non videntur poſſe præſcribere: niſi forte (quod abſit, & nos non credimus) mortale [e] aliquid commiſſum ſit, aut ſummi Pontificis auctoritate emerito fuerit indulta licentia. Nam neque vos ignorare credimus illud Apoſtoli: *Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem*. Verbo ſiquidem promiſſionis, qualem vos feciſſe dicitis, non tenetur Epiſcopus, quominus in eo quo vocatus eſt miniſterio perſeveret. e

2 Videtur ergo nobis, ſanius ſapienti non præſcribentibus, ut quod tenetis, & humilitatis habitu [f], vitæque ſanctitate monachum exhibeatis in Epiſcopo. Quod ſi aut cauſa latens cedere compellat, aut dominus Papa quietem indulgeat, pro noſtro exiguo ſapere conſilium damus, ut nulla victus, aut veſtitus aſperitas, nulla omnino paupertas vos deterreat, quominus tranſeatis ubi majorem invenire ſperatis puritatem. Quamquam in hujuſmodi f

a Si id probat Bernardus de beneficiis eccleſiaſticis clericorum ſecularium, quanto magis probaſſet de regularibus?

b *Cariſſimum* dicit in epiſtola 142. Epiſcopus poſtea fuit Lingonenſis, ut dictum ad epiſtolam 164. Ejus litteras habes apud Perardum pagin. 222. Anno 1141. componitur pontificatus ejus annus ſecundus pag. 134.

c Ligius, qui domino ſuo ratione feudi, vel ſubjectionis fidem omnem contra quemvis praeſtare debet.

d Victore antipapa, qui extincto Anacleto a ſchiſmaticis electus.

e Hic duas cauſas ſecedendi in epiſcopo probat Bernardus, nimirum pœnitentiam ob crimen, & facultatem ſummi Pontificis. Epiſcopi olim ob capitalia crimina in ordinem redigebantur, ut ob carnis lapſum, furtum, perjurium, & homicidium. Aliud quodvis mortale peccatum hic intelligendum videtur, cui expiando monaſtica retruſio ſit neceſſaria. Hæc epiſtola ſcripta videtur paulo ante Turſtini obitum, quem anno 1139. accidiſſe tradit Ordericus in lib. 13. pag. 919. ubi Audini Ebroicenſis epiſcopi frater dicitur. Ad eumdem Turſtinum ſcriptæ ſunt epiſtolæ 195. & 235.

f Monachis Epiſcopis factis non licebat habitum & priorem vivendi modum abjicere. Lege Præfationem 2. Seculi 4. num. 178. & ſeqq. 189. Sed hodie quam mutatus eſt color optimus! Lege Abalaerdum in ſermone de ſancto Joanne-Baptiſta fol. 926. Cum vero perſuaſum haberent nonnulli, vitam epiſcopalem, prout tunc agitur, cum inſtitutis monaſticis cohærere non poſſe, electi ad epiſcopatum prorſus acquieſcere detrectarunt, quale eſt inſigne exemplum Guidonis abbatis Claræ-vallenſis, qui, mortuo Vuillelmo archiepiſcopo, in ſedem Remenſem cooptatus, electionem conſtanter refutavit ob ipſam rationem, apud cl. Baluzium in tomo 2. Miſcellaneorum pag. 247.

di domibus animabus ſic conſulitur, ut pro æta- A
Ob auſteritates prætextu vitæ monaſteria non relinquenda.
te, & imbecillitate, congrua cura corporibus non negetur. Veſtri ſumus, pro vobis Deum rogamus attentius, quatenus aſpiret vobis quod melius eſt; concedatque pondus diei & æſtus ſic portare, ut ad veſperam regia ſignatum imagine recipiatis denarium.

a
ALEXANDRO a Priori de Fontibus, & ejuſdem loci Fratribus.

AN. CHR. MCXXXVIII. * al. 381. quæ vero antea 320. nunc 317.

EPISTOLA CCCXX*.

Hortatur ad electionem novi Abbatis unanimiter faciendam.

B

Dilectiſſimis in Chriſto Fratribus, ALEXANDRO Priori, & univerſo Conventui de Fontibus, Frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem, & noſtras qualeſcumque orationes.

1 VEnerabilis Pater veſter beato fine curſum conſummavit, & obdormivit in Domino [b]. Ego
b
vero, licet omni tempore paterna pro vobis, tamquam pro viſceribus noſtris, charitate ſollicitus, nunc tanto majorem pro vobis ſollicitudinem gero, quanto major incumbit neceſſitas. Unde & dudum miſiſſem ad vos, niſi quod expectabam, donec opportunius, atque utilius id agere poſſem, eo quod C
venerabilis Abbas Henricus [c] citius advenire non poſſet, negotiis aliquibus occupatus: quem præcipue deſtinare propoſueram ab initio, eo quod ipſe utilior,
c
& huic negotio magis idoneus videretur. Hunc ergo, fratres dilectiſſimi, cum eo honore & amore ſuſcipite quo dignus eſt; & ſic audite eum in omnibus, tamquam meipſum. Immo & tanto amplius, quanto ille & prudentia, & meritis anteceſſit. Ei ſiquidem & in facienda electione, & in omnibus, quæcumque vel in hoc monaſterio, vel in cæteris quæ ab eo [d] exierunt ordinanda, vel emendanda fuerint, omnino vicem noſtram commiſi. Miſi autem D
d
cum eo fratrem Willelmum, qui eſt filius noſter dilectiſſimus.

2 Et nunc obſecro vos, tamquam filios cariſſimos, ut in electione veſtra idipſum ſapiatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſed unanimes uno ore glorificetis Deum; quoniam non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis; unde & factus eſt in pace locus ejus, & dicit: *Qui non colligit mecum, diſpergit*. Abſit enim ab
Luc. 11. 23.
Diſſenſio monachorum pœnitentiam irritam reddit.
his qui in ſchola Chriſti degunt, ſub magiſterio Spiritus-ſancti, ut gaudeat de eis inimicus, & in eorum diſſenſione glorietur, quod & ipſorum animæ periclitentur, & fruſtra depereat totus pœnitentię labor; E
& fœtere faciant odorem bonum Ordinis noſtri, & per eos nomen Chriſti blaſphemetur per quos maxime fuerat glorificandum. Immo vero, ſicut bene de vobis confidimus, ſicut decet ſanctos, ſicut oportet ſervos Chriſti, unanimiter, obſecro, eligite vobis idoneum paſtorem animarum veſtrarum, una cum venerabilibus Abbatibus de Rievalle & Valle-clara: quorum conſilio volo vos in omnibus acquieſcere, tamquam noſtro.

Ad HENRICUM de Murdach [e], primum Abbatem de Valle-clara, poſtea de Fontibus, tandem Archiepiſcopum Eboracenſem.
e

EOD. AN. * al. 382. quæ vero antea 321. nunc 345.

EPISTOLA CCCXXI*.

Jubet ne electionem ſui in Abbatem de Fontibus refutet.

Dilectiſſimo fratri, & Coabbati ſuo HENRICO, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas ſalutem & orationes.

PRæcipio tibi, frater Henrice, ut ſi in te convenerit electio fratrum noſtrorum de Fontibus, tum conſilio venerabilis Abbatis Rievallis, non refutes, ſed obedias in charitate. Quod quidem invitus facio, ſciens magnum mihi ex tua abſentia ſolatium deperire: ſed, convenientibus eis, contradicere timeo, credens a Domino exiiſſe ſermonem iſtum, in quo tot Religioſorum vota concordant, cum legerim in Evangelio: *Ubicumque duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ego ſum.* Age ergo, cariſſime, & ſuſcipe profeſſiones eorum, & de cætero curam eorum habe, tamquam paſtor animarum eorum. Nec timeas pro ea domo quam regendam ſuſceperas. Ego enim, Deo volente, utilem ei providebo diſpenſatorem; illa namque mihi vicinior eſt. Sed neque pro Epiſcopo [f] dubites obedire: ſuper me illud dimitte. f

Ad HUGONEM novitium, poſtea Bonævallis Abbatem. g

CIR. AN. MCXXXVIII. * al. 351. quæ vero antea 322. nunc 363.

EPISTOLA CCCXXII. *

Laudat vitæ religioſæ propoſitum, præmunitque eum adverſus tentationes, & ad conſtantiam ac perſeverantiam excitat.

Cariſſimo in Chriſto filio HUGONI, novæ creaturæ in Chriſto, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, confortari in Domino.

1 AUdita converſione tua, exultavimus, & delectati ſumus. Quidni gaudeant homines, unde lætantur & Angeli? Jam celebris agitur dies; jam reſonat in excelſis gratiarum actio, & vox laudis. Adoleſcens nobilis, delicatus, vicit malignum, ſprevit mundum, corpus expoſuit, propinquorum renuntiavit affectibus, paratus divitiarum laqueos tranſilivit, quia pennatum animal erat. Unde tibi hæc ſapientia, fili? Neque enim tantam invenimus in ſenibus Babylonis. Ipſi ſunt qui, juxta Apoſtolum, immo contra, divites fieri volunt in hoc ſæculo, ut in- 1.Tim.6. 9.
cidant in tentationem, & laqueum diaboli. Hugonis noſtri ſapientia non de terra eſt, ſed de cœlo. Confiteor tibi, Pater, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, & parvulo revelaſti. Tu quoque, fili, ne ſis ingratus beneficio Redemptoris, ſed pone animum puerilem: magis autem parvulus eſto malitia, ſed non ſenſu. Non ætatem teneram Ordinis aſperitas terreat. Memento quod aſperior carduus * pannum faciat leniorem, converſatio conſcientiam. Aderit Chriſti ſuavitas, & Prophetæ farinula pulmentum incomeſtibile condietur. Si tentationum ſentis aculeos

Auſteritates vitam monaſticam leniunt.
1.Co.14.20.
* al. cardo male.
4. Reg. 4.
Tentationum remedium.

a Hic fuit *frater uterinus Richardi abbatis* Fontanenſis in Anglia, eo nomine ſecundi, *qui apud Claravallem quievit in pace*, teſte Serlone in Monaſtici Anglicani tomo 1. pag. 854. ubi de monaſterio Kirkſtallienſi, ſeu Montis S. Mariæ in agro Eboracenſi: cujus loci primus abbas inſtitutus eſt Alexander anno 1147. Henrico de Murdach tum archiepiſcopo, ad quem epiſtola ſequens. Alius fuit Alexander, itidem Anglus, & quidem abbas Fontanenſis, ſed in diœceſi Turonenſi, de quo in Spicilegii tom. 10. pag. 374. & 377. De monaſterio Fontanenſi in Anglia cunſer epiſtolas 235. & 252.

b Richardus ſcilicet ſecundus, (non primus, ad quem epiſtola 96.) mortuus in Clara-valle anno 1138. die 25. Maii.

c Henricus de Murdach, tunc abbas Vallis-claræ, ad quem epiſtola ſequens, tum occupatus controverſia, quæ inter Vallis claræ & Cuiſſiaci, monaſteria verſabatur, apud Hermannum monachum Laudunenſem in lib. 3. c. 16. In Henricum concertabat Lucas abbas Cuiſſiacenſis, ad quem epiſtola 79.

d Nempe in Fontanenſi, & in tribus aliis ex eo productis, videlicet, Novo-monaſterio diœceſis Carleolenſis, Kirkenſtadio & Ludæ-pareo Lincolnienſis.

e Henricus iſte Anglus, ad quem epiſtola 106. monachus primum in Clara-valle, inde ſub finem anni 1135. miſſus eſt cum ſociis duodecim ad conſtituendum monaſterium Vallis-claræ in diœceſi Laudunenſi, illudque rexit ad finem anni 1138. quo tempore tranſlatus eſt in regimen abbatiæ Fontanenſis, jubente & inſtituente, ut ex his litteris patet, Bernardo: archiepiſcopus Eboracenſis creatus anno 1147. vivere deſiit anno 1153. ex Necrologio Vallis-claræ, prid. Id. Octob.

f Bartholomæo nimirum Laudunenſi epiſcopo, in cujus diœceſi ſita Vallis clara.

g Bonæ-vallis ſcilicet in diœceſi Veſontionenſi, cujus poſtea abbas iſte Hugo piiſſimus, ſancti Hugonis epiſcopi Gratianopolitani nepos, de quo in Vitæ lib. 4. num. 40.

leos, exaltatum in ligno ſerpentem æneum intuere; & ſuge non tam vulnera, quam ubera Crucifixi. Ipſe erit tibi in matrem, & tu eris ei in filium: nec pariter Crucifixum lædere aliquatenus poterunt clavi, quio per manus ejus & pedes ad tuos uſque perveniant.

Mich. 7. 7. & Matt. 10. 36 Joan. 14. 28. * al. diligebant * Hieron. ep. 1. ad Heliodorum. Amori crucifixi amor parentum cedere debet.

2 Sed inimici hominis domeſtici ejus. Ipſi ſunt qui non te * diligunt, ſed gaudium ſuum ex te. Alioquin audiant a puero noſtro: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem*. „ Si proſtratus, ait „ beatus Hieronymus *, jaceat in limine pater; ſi „ nudato ſinu quibus te lactavit obera mater oſten„ dat; ſi parvulus a collo pendeat nepos, per calca„ rum tranſi patrem; per calcatam perge matrem, & „ ſiccis oculis ad vexillum crucis evola. Summum pie„ tatis eſt genus in hac parte pro Chriſto eſſe crude„ lem. „ Phreneticorum lachrymis ne movearis, qui te plangunt de gehennæ filio factum filium Dei. Heu! quænam miſeris tam dira cupido? quis tam crudelis amor? quæ tam iniqua dilectio? Corrumpunt bonos mores colloquia * mala. Propterea, quantum poteris, fili, confabulationes hoſpitum declinato, quæ, dum aurem implent, evacuant mentem. Diſce orare Deum; diſce levare cor cum manibus; diſce oculos ſupplices in cœlum erigere, & Patri miſericordiarum miſerabilem faciem repræſentare io omni neceſſitate tua. Impium eſt ſentire de Deo quod continere poſſit ſuper te viſcera ſua, & avertere aurem a ſingultu tuo, vel clamore. De cætero ſpiritualium patrum conſiliis, haud ſecus quam majeſtatis Divinæ præceptis, acquieſcendum in omnibus eſſe memento. Hoc fac, & vives. Hoc fac, & veniet ſuper te benedictio, ut pro ſingulis quæ reliquiſti, centuplum recipias, etiam in præſenti vita. Nec vero credas ſpiritui ſuadenti nimis id feſtinatum, & in maturiorem ætatem differendum fuiſſe: ei potius crede qui dixit: *Bonum eſt homini, cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua. Sedebit ſolitarius, levavit enim ſe ſupra ſe*. Bene vale, & ſtudeto perſeverantiæ, quæ ſola coronatur.

Novitii inſtitutio.

1. Cor. 15. 33. al. prava

Colloquia ſæcularium Religioſo, præſertim tironi vitanda.

Thren. 3. 27.

Ad Innocentium Papam.

AN. CHR. MCXXXIX. * NOVA. quæ vero antea 323. nunc 365. V. epiſt. 179. 188.

EPISTOLA CCCXXIII. *

Pro Archiepiſcopo Trevirenſi contra Abbatem S. Maximini.

1 Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, ac dilectionis circa nos, ſicut frequenter experti ſumus! & nunc ſupereſt ut experiamur adhuc in tempore opportuno. Abſit autem ut aliquid petere audeamus quod voluntati Dei, & honori tuo ſentiamus eſſe contrarium. Quia ergo cor noſtrum non reprehendit nos de minus rationabili, vel honeſta petitione, fiduciam habemus quod non revertentur ad nos vacuæ preces noſtræ, præſertim quia Patrem pro filio, & Innocentium pro innocente poſtulamus. Quam fideliter Trevirenſis Archiepiſcopus Apoſtolicæ ſedis honorem, & quietem Romanæ Eccleſiæ ab adoleſcentia ſua dilexerit; quam immobiliter & ſollicite in tempore tribulationis ei adhæſerit, &, aliis in umbra ſedentibus, pondus diei & æſtus cum ea portaverit; quam conſtanter & iotrepide verbum veritatis pro teſtimoniis ejus in conſpectu Regum locutus ſit pro conſortibus ſuis, non neceſſe habetis ſcribi a nobis; ipſe enim certiſſime ſcitis. De cætero autem quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, ſi tamen teſtimonium noſtrum accipitis, quam prudenter & provide res & poſſeſſiones Eccleſiæ eripuerit de manu filiorum alienorum; quam liberaliter & benigne bona ſua ſemper in commune deduxerit, maxime autem circa domeſticos fidei; quam diligenter & circumſpecte integritatem famæ ſuæ cuſtodierit a labiis iniquis, & a lingua doloſa.

2 Quid ergo diſplicuit in eo Paternitati veſtræ? Numquid quod Eccleſiam illam beati Maximini deregia poteſtate extraxit, ut ſacerdotali ſubjiceret? Numquid quod hoioinem illum, qui, ut ajunt, prius dux, quam miles; prius Abbas, quam monachus, eſſe voluit, non ſuſcepit? Si ergo hoc, vel aliquid aliud in eo diſplicuit, dignum tamen erat ut apud pium Patrem inveterata dilectio facile non periret, ſed operiret gratia culpam, & hominem in paucis reprehenſibilem, laudabilem in pluribus, multorum beneficiorum recordatio excuſaret. Nunc autem, domine, exaltaſti dexteram deprimentium eum, lætificaſti omnes inimicos ejus. Mirabile ſiquidem eſt in oculis multorum, quo vitæ merito, qua opioione boni poſitus ſit in regimine animarum homo qui accepit in vano animam ſuam. Quomodo namque poterit regere qui regi non potuit? Quomodo audebit pręeſſe qui ſubeſſe non didicit; vel obedientiam imperare ſubjectis, quam Pręlatis exhibere non novit? *Si quis domus ſuæ præeſſe neſcit*, dicit Magiſter gentium, *quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Denique, qualis pater, tales filii; qui matrem ſuam crudeliter eviſcerarunt, ut haberent unde foverent ſchiſmata, & diſſenſiones: de quorum tamen moribus & converſatione honeſtius eſt ſilere, quam aliquid loqui. Sed neque hoc ipſum diximus, ut judicemus de alienis ſervis, qui ſuo domino ſtant, aut cadunt: ſed ſcimus, ſi iſtorum miſera voluntas pręvaluerit, quod diſſoluti juvenes excutient jugum diſciplinę a cervicibus ſuis, ut ad ſimilitunem iſtorum poſſint circumire terram, & perambulare eam: quibus, etiamſi affectus ad effectum non pertingat, hoc ipſum erit ad gloriam, quod repugnare poterint Pręlatis ſuis. Heu! quantorum, & qualium, qui de ſuis meritis apud veſtram miſericordiam confidunt, ſpes & fiducia movebitur de loco ſuo, ſi filium olim tam dilectum a gremio veſtro, & ab uberibus conſolationis veſtrę turbo repentinus excuſſerit.

1. Timot. 3. 5.

3 Si quis ergo precibus noſtris locus eſt apud excellentiam tuam, beate pater, ſimpliciter petimus, nos, qui te potius, quam tua, diligimus, ut in die bonorum non repellas hominem qui permanſit tecum in tentationibus tuis, ut aliquid apud te de jure illius deperεat qui a te creſcere potius, quam minui, expectabat. Alioquin, ſi pręter ſpem omnium, & pręter meritum hominis contigerit ut diripiant alieni labores ejus; ut ponantur adverſus eum mala pro bonis; odium pro dilectione; ipſe quidem, a quo non timebit, vulnus excipiet ſolus, ſed multi in perſecutione ejus dolebunt. Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, doceat te dividere lucem a tenebris in omni opere tuo, ut ſcias reprobare malum, & eligere bonum.

Ad Robertum a Abbatem de Dunis.

CIR. AN. MCXXXIX * al. 336. quæ vero antea 324. nunc 385.

EPISTOLA CCCXXIV *.

Abſentiæ mutuæ ſolamen ſuggerit, nempe animorum conjunctionem, immo & corporum, quandoque futuram

Fratri, & amico cariſſimo Roberto Abbati, frater Bernardus de Clara-valle, quod amico cariſſimo.

Et tarde notus, & cito es mihi ſublatus, Roberte cariſſime. Sed conſolor, quod ſolo de corpore patiar hoc; nam ſpiritu ſemper es mecum. Quod tamen vel ipſum quando ego ęquanimiter tolerarem, ſi ſolus non eſſet in cauſa Deus? Erit, erit quando reddemur nobis; quando & quiſque de ſe, & uterque de invicem plene gaudebimus, pręſentes nobis in utraque portione noſtri, in neutra deinceps ab alterutro dividendi. Glutinum erit tantę conjunctionis qui cauſa nunc eſt tantillę ſeparationis, pręſens perpetuo futurus nobis, pręſentes nos nobis perpetuo ſervaturus. Salutamus omoes filios veſtros & noſtros, & rogamus ut orent pro nobis.

Ad

a Robertus de Dunis (quod monaſterium in Belgio prope Furnas a Bernardo conditum, noſtro ſæculo arenis maris ſepultum, ac Brugas demum tranſlatum) a S. Bernardo ſucceſſor apud Claram-vallem deſignatus eſt, ex Horſtii Notis.

Ad Eumdem, de Iderio novitio.

CIR. AN. Mcxxxix. * al. 325. quæ vero antea 337. nunc 395.

EPISTOLA CCCXXV*.

Quid de Novitio dyſcolo faciendum rogatus conſulit.

Amantiſſimo fratri, & Coabbati ſuo Roberto de Dunis frater Bernardus Claræ-vallis dictus Abbas, ſalutem.

SUper hoc fratre, quem adeo non ſolum inutilem, ſed etiam oneroſum eſſe nuntiaſtis, abſque eo quod intrinſecus latet, quale nobis ipſis, tale & veſtræ dilectioni damus conſilium. Nobis ſiquidem videtur pro his quæ de ipſo retuliſtis, quod in probatione ſua ſe nec probabilem exhibuit, nec receptibilem; & ideo meruit ut rationabiliter, & ſana conſcientia valeatis malum auferre ex vobis. Veruntamen, ſi pietati veſtræ placet ſuperexaltare miſericordiam judicio, adhuc ipſum poteſtis retinere ſine profeſſione, quanto vobis tempore videbitur. Hoc autem omnino diſſuademus, ne eum in hoc ſtatu recipiatis ad profeſſionem: ſed iterum probetur, ſi forte ſe talem exhibere valeat, qualem debet. Sin autem, ferro abſciſſionis utendum eſt, ne una ovis morbida totum gregem contaminet.

Poteſtas novitii dilata.

a

Guillelmi Abbatis [a] ad Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum, & Bernardum Abbatem Claræ-vallenſem.

CIRC. AN. Mcxxxix. * al. 191. quæ vero antea 326. nunc 400.

EPISTOLA CCCXXVI*.

Ut Dei & Eccleſiæ cauſam adverſus Petri Abaelardi errores (quorum aliquot capitula producit) tueantur.

Reverendis in Chriſto dominis & Patribus, Gaufrido Carnotenſium Epiſcopo, & Bernardo Claræ-vallis Abbati, vitam & dies bonos.

1 COnfundor, Deus ſcit, apud vos, cum de re communis & gravis neceſſitatis, ſilentibus vobis, & aliis, quorum erat loqui, cogor vos alloqui, nullus in hominibus, domini & Patres. Cum enim Fidem communis ſpei graviter nimis & periculoſe corrumpi video, nullo reſiſtente, nullo obloquente, quam Chriſtus ſuo nobis ſanguine ſacravit; pro qua Apoſtoli & Martyres uſque ad mortem pugnaverunt; quam ſancti Doctores duris laboribus ſuis, & magnis ſudoribus defenſam, integram, & incorruptam uſque ad fæces temporum noſtrorum tranſmiſerunt; contabeſco in memetipſo, & a frixura cordis, & dolore ſpiritus cogor pro ea loqui, pro qua, ſi neceſſe eſſet & opportunum, vellem etiam mori. Nec de minimis agitur, ſed de fide ſanctæ Trinitatis, de perſona Mediatoris, de Spiritu-ſancto, de gratia Dei, de ſacramento communis redemptionis. Petrus enim Abaelardus iterum nova docet, nova ſcribit; & libri ejus tranſeunt maria, tranſiliunt Alpes; & novæ ejus ſententiæ de fide, & nova dogmata per provincias & regna deferuntur, celebriter prædicantur, & libere defenduntur in tantum, ut in curia Romana dicantur habere auctoritatem. Dico vobis, periculoſe ſiletis, tam vobis, quam Eccleſiæ Dei. Pro nihilo ducimus corrumpi fidem pro qua noſmetipſos nobis abnegavimus: non timemus Deum offendere, ne offendamus. Dico vobis, adhuc parturiens parturit malum hoc: ſed niſi præventum fuerit, erumpet in regulum, cui vix inveniatur incantator. Quod cur dicam, advertite.

2 Caſu nuper incidi in lectionem cujuſdam libelli hominis illius, cui titulus erat: Theologia Petri Abaelardi. Fateor, curioſum me fecit titulus ad legendum. Duo autem erant libelli idem pene continentes: niſi quod in altero plus, in altero minus aliquanto inveniretur. Ubi cum aliqua invenirem quæ multum moverent me, notavi; & cur moverent ſubnotavi; & cum ipſis libellis miſi vobis. Utrum recte me moverint, judicii veſtri ſit. Cum enim graviter turbarer ad inſolitas in fide vocum novitates, & novas inauditorum ſenſuum adinventiones; cum non haberem in quem refunderem, vos in omnibus elegi ad quos me converterem, & quos in cauſam Dei, & totius Latinæ Eccleſiæ citarem. Vos etiam timet homo ille, & reformidat. Claudite oculos. Quem timebit? & qui jam dicit quod dicit, quid non dicet, cum nullum timebit? Emortuis quippe ex Eccleſia omnibus pene doctrinæ Eccleſiaſticæ [b] magiſtris, quaſi in vacuam rempublicam Eccleſię domeſticus irruens, inimicus ſingulare ſibi in ea magiſterium arripuit, agens in Scriptura divina quod agere ſolebat in Dialectica, proprias adinventiones, annuas novitates; cenſor Fidei, non diſcipulus; emendator, non imitator.

Abaelardus novarum vocum & ſenſuum auctor.

b

3 Hæc ſunt ergo capitula ex Opuſculis ejus collecta, quæ vobis offerenda putavi. 1. Quod fidem diffinit æſtimationem rerum quæ non videntur. 2. Quod impropria dicit eſſe in Deo nomina Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, ſed deſcriptionem hanc eſſe plenitudinis ſummi boni. 3. Quod Pater ſit plena potentia, Filius quædam potentia, Spiritus-ſanctus nulla potentia. 4. De Spiritu-ſancto, quod non ſit ex ſubſtantia Patris & Filii, ſicut Filius eſt ex ſubſtantia Patris. 5. Quod Spiritus-ſanctus ſit anima mundi. 6. Quod libero arbitrio ſine adjuvante gratia bene poſſumus & velle, & agere. 7. Quod Chriſtus non ideo aſſumpſit carnem & paſſus eſt, ut nos a jugo diaboli liberaret. 8. Quod Chriſtus Deus & homo non eſt tertia perſona in Trinitate. 9. Quod in Sacramento altaris in aere remaneat forma prioris ſubſtantiæ. 10. Quod ſuggeſtiones diabolicas per Phyſicam dicit fieri in hominibus. 11. Quod ab Adam non trahimus originalis peccati culpam, ſed pœnam. 12. Quod nullum ſit peccatum, niſi in conſenſu peccati, & contemptu Dei. 13. Quod dicit concupiſcentia, & delectatione, & ignorantia nullum peccatum committi; & hujuſmodi non eſſe peccatum, ſed naturam.

Capitula errorum.

4 Hęc pauca interim capitula, ex opuſculis ejus congeſta in unum, primo vobis arbitratus ſum offerenda, ad excitandos vos, & excuſandos nos, ne fruſtra commoti videamur. Quæ tamen cum aliis incidentibus, auxiliante eo in cujus manu ſumus & nos, & ſermones noſtri, ex hoc latius digerere aggrediar; parvipendens, ſi vobis diſplicuero in ſermone, dum non diſpliceam in Fide: ut ſi quocumque modo ſuggerere potuero vobis me juſte commotum, commoveamini & vos; & in cauſa capitis, ſive pes ille ſit, ſive manus, ſive etiam oculus, non paveatis. Dilexi & ego eum, & diligere vellem, Deus teſtis eſt: ſed in cauſa hac nemo unquam proximus mihi erit, vel amicus. Nec ſecreta commonitione, ſeu correptione malum hoc attentandum eſt, quod, ipſo ſe prodente, tam publicum factum eſt. Sunt autem, ut audio, adhuc alia ejus opuſcula, quorum nomina ſunt: Sic et non: Scito te ipſum, & alia quædam, de quibus timeo ne, ſicut monſtruoſi ſunt nominis, ſic etiam ſint monſtruoſi dogmatis: ſed, ſicut dicunt, oderunt lucem, nec etiam quæſita inveniuntur. Sed jam veniamus ad rem, &c.

Guillelmi zelus pro Fide.

Reſcriptum Bernardi ad Guillelmum Abbatem.

CIRC. AN. Mcxxxix. * al. 392. quæ vero antea 327. nunc 339.

EPISTOLA CCCXXVII*.

Libellum contra Petrum Abaelardum conſcriptum laudat, mutuumque colloquium poſt Paſcha promittit.

Guillelmo cariſſimo ſuo frater Bernardus.

MOtum veſtrum & juſtum judico, & neceſſarium. Sed & otioſum non eſſe, monſtrat libellus

a Hæc epiſtola præfationis vice præfixa eſt Diſputationi ejuſdem Guillelmi abbatis S. Theoderici prope Remos contra Abaelardum, edita in tomo 4. Bibliothecæ Ciſtercienſis. Scripta vero eſt ante omnes Bernardi in Abaelardum epiſtolas, ut ex initio epiſtolæ intelligitur; adeoque ante annum 1140.

b Ita fere Hugo Metellus in epiſtola 4. ad Innocentium contra eumdem Abaelardum. *Mortuo Anſelmo Laudunenſi, & Guillelmo Catalaunenſi, ignis verbi Dei in terra defecit, &c.*

lus tundens & obſtruens os loquentium iniqua. Non quod illum adhuc attentius, ut jubetis, percurrerim; ſed quia, ex eo quod curſim potui pervidere, placet, fateor, & potentem exiſtimo iniquum dogma obruere. Verum, quoniam meo judicio non ſatis, ut optime noſtis, fidere conſuevi, præſertim in tam magnis rebus, operæ pretium puto, præſertim conſiderata opportunitate, me atque vos pariter alicubi convenire, & conferre de omnibus. Idipſum tamen ante Paſcha fieri poſſe non arbitror, ne, quod præſens tempus indicit, ſtudium orationis impediatur. (Quadrageſimæ religia.) Porro ſilentii, ac patientiæ ſuper his meæ patientiam habete; cum horum plurima, & pene omnia [a] hucuſque neſcierim. Jam vero ad quod hortamini potens eſt & Deus dare mihi ſpiritum bonum veſtris orationibus. Valete.

Ad Romanum [b] Pontificem.

CIRC. AN. MCXL.
* Nova, quæ vero antea 318. nunc 314.

EPISTOLA CCCXXVIII*.

Contra electum Rutenenſem *. (* de Radez.)

HActenus amicorum precibus morem gerentes, ſcripſimus opportune, importune: nunc autem, etiam ſi velimus, tacere tamen Chriſtiana religione prohibemur. *Maledictus*, inquit Propheta, *qui prohibet gladium ſuum a ſanguine*. (Jerem. 48. 10.) Quotidie nequitia proficit; malorum deſideria proſperantur; & non eſt qui aſcendat ex adverſo, vel qui opponat ſe murum pro domo Iſrael. Ecce, adhuc in diebus tuis & manibus & pedibus nituntur ingredi ad ſancta ſanctorum homines corruptiſſimi, qui pepigerunt pactum cum morte, & fœdus cum inferno. Ut quid patientia hæc? Rutilenſes [c] clerici elegerunt vitiis ſuis conſentientem perſonam; nec puduit eos, etiam in oculis tuis, veritatem operire mendacio, ut dicitur, & circa electam perſonam, & circa negotium electionis. Homo ille, non a Deo, ſed ab hominibus electus, multos habet teſtes infamiæ ſuæ, nullum purgationis; &, ut vobiſcum involute loquar, honeſtius eſt de illo ſilere, quam loqui. Abſit ut in diebus tuis talia monſtra promoveantur, ut ille ponatur cuſtos animarum qui pro nihilo ducit effuſionem ſanguinis Chriſti, & pretium redemptionis animæ ſuę. Quid autem illi aliquantulum aſtute verbum de injuria & oppreſſione appellationis, ut ad ſe per hęc ad curiam inclinarent, cauſæ interſeruerunt ſuæ? Nolite accipere verbum mendacii; quia, ſicut virorum veracium relatione diſcitur, nulla ſecuta eſt appellationis oppreſſio ubi nulla præceſſit appellatio. Proinde oportet ut quod religioſorum conſilio per Epiſcopum factum eſt, per te robur accipiat in manu potenti, & brachio excelſo. Sed & ipſum Archiepiſcopum [d] magis ac magis tibi volumus commendari, pro quo nec rogare, nec exaudiri vellemus, ſi non honorificaret miniſterium ſuum.

Ad Epiſcopum Lemovicenſem.

CIRC. AN. MCXL.
* Nova: quæ vero antea 329. nunc 318.

EPISTOLA CCCXXIX*.

Contra eumdem electum Rutenenſem.

VErba quæ ego loquor vobis, non pro me ipſo loquor, nec in eis quęro quæ mea ſunt. Vobis loquor pro vobis. Breves dies hominis ſunt. Quamdiu eſtis Epiſcopus Lemovicenſis, miniſterium veſtrum honorificate, ut videamus opera veſtra bona. Cauſam Catinenſis [e] electi, a domino Papa vobis commiſſam, &, remota omni appellatione, canonico fine terminandam a vobis audientes, facti ſumus ſicut conſolati. Ecce enim præ manibus eſt & tempus, & negotium, in quibus Eccleſia Dei perſpiciet utrum ſit rationale in pectore Pontificis. Jam non erit otioſus, ſi tamen in vobis eſt, timor Dei, vigor canonum, amor juſtitiæ. In Eccleſia Rutinenſi agitur de paſtore, & epiſcopo animarum, & ſucceſſore Chriſti; de illo, inquam, qui ſuſcitet ſemen fratris defuncti. (Judicis conditione.) Et ad hæc quis tam idoneus? Numquid ille quem vita inquinavit; quem conſcientia accuſavit; quem fama publicavit? Numquid ille qui de Abbatia in Abbatiam, vel potius de abyſſo in abyſſum deſcendit, ut idem ſit violator virginum, & conſecrator? Et ubi erit jam illud quod dictum eſt ab Apoſtolo: *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, tamquam diſpenſatorem Dei*? (Tit. 1. 7.) Noli ergo ſtare contra te ipſum, aliud dicens, & aliud agens; ſed opera tua verbis tuis reſpondeant idem de eodem, ne illud tibi aptari poſſit quod de quibuſdam dictum eſt: *Infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum*. (Pſal. 63. 9.) Ecce, in manu tua eſt. Verumtamen animam tuam cuſtodi, neque communicaveris peccatis alienis. Per te ſtabit, aut per te corruet: ſed ſi per te corruerit, manus tuas conſecrabis Domino.

Ad Innocentium Papam.

AN. CHR. MCXL.
* Nova, quæ vero antea 330. nunc 349.

EPISTOLA CCCXXX*.

Contra Petrum Abaelardum.

Amantiſſimo Patri ac Domino Innocentio B. Clarę-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

PLorans ploravit in nocte Sponſa Chriſti, & lachrymæ ejus in maxillis ejus: non eſt qui conſoletur eam ex omnibus caris ejus. Moram faciente Sponſo, tibi, domine, commiſſa eſt Sunamitis in loco peregrinationis ſuę. Nulli familiarius confitetur injurias; nulli ſecretius exponit ęſtus & gemitus ſuos, quam amico ſponſi. Nam, quia Sponſum diligis, ſponſam ad te clamantem non deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione. Inter hæc omnia genera hoſtium quibus circumvallatur Eccleſia Dei, ſicut lilium inter ſpinas, nihil periculoſius, nihil moleſtius eſt, quam cum ab eis quos continet in gremio ſuo, & quos ſuis fovet uberibus, laceratur interius. Pro talibus, & de talibus eſt illa vox dolentis & gementis: *Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquaverunt, & ſteterunt*. (Pſal. 37. 12.) Nulla quidem peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus. Argumento nobis ſunt & Abſalon familiaritas, & oſculum Judæ. Fundamentum aliud ponitur nobis, præter id quod poſitum eſt. Nova fides in Francia cuditur; de virtutibus & vitiis non moraliter; de Sacramentis non fideliter; de myſterio ſanctæ Trinitatis non ſimpliciter ac ſobrie, ſed præter ut accepimus diſputatur. Magiſter Petrus, et Ernaldus, a cujus peſte Italiam purgaſtis, adſtiterunt et convenerunt in unum adverſus Dominum, et adverſus Chriſtum ejus. Squama ſquamæ conjungitur, et ne ſpiraculum quidem incedit per eas. Corrupti ſunt, et abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis, et de fermento ſuę corruptionis corrumpunt fidem ſimplicium, morum ordinem conturbant, Eccleſię maculant caſtitatem: ad imaginem et ſimilitudinem illius qui transfigurat ſe in angelum lucis, habentes formam pietatis, ſed virtutem ejus abnegantes, circumornati ſunt ut ſimilitudo templi, ut ſagittent in obſcuro rectos corde. Evaſimus rugitum Petri Leonis, ſedem Simonis Petri occupantem; ſed Petrum Draconis incurrimus, fidem Simonis Petri impugnantem. Ille perſecutus eſt Eccleſiam Dei manifeſte, ſicut leo rapiens; iſte vero, tamquam draco, ſedet in inſidiis in occultis, ut interficiat innocentem. Sed tu, Domine Deus, oculos ſuperborum humiliabis, tu conculcabis

a Hinc patet, Guillelmum unum ex primis incentorum fuiſſe adverſum Abaelardum, quod etiam Guillelmus ipſe in ſuperiori epiſtola diſerte affirmat, conquerendo de Gaufridi & Bernardi ſilentio.

b Hæc epiſtola ſubſequebatur aliam cujuſdam A. *ad Abbatem Reſtmenſis monaſterii*, atque inſcripta erat, *ad eumdem*. At Innocentio, vel Eugenio, & quidem a Bernardo, directam fuiſſe, patet ex epiſtola ſequente, quæ eſt ejuſdem argumenti, id eſt contra Rutenenſem electum, Ademari ſucceſſorem, cujus nomen ignoratur. Bernardus in epiſtola 220. num. 2. Eugenio gratulatur, ob finitam cauſam Rutenenſis eccleſiæ, nempe ob depoſitum, ut videtur, Rutenenſem epiſcopum indignum, de quo hæc in epiſtola, & in ſequente.

c Legendum *Rutenenſes*, ut colligitur ex epiſtola ſequente. Rutila monaſterium diœceſis Trevirenſis, de quo in lib. 4. Vitæ num. 47. nihil juvat ad hunc locum.

d Bituricenſem ſcilicet, cujus ſuffraganeus eſt epiſcopus Rutenenſis.

e Forte legendum *Caturcenſis*, nam vix ad aliam civitatem hæc epiſtola referri poteſt. Quod ſi ita videbitur, hoc loco agi videtur de electione Raimundi, quem proinde Guillelmus a Cruce ex albo Cadurcenſium epiſcoporum immerito expungat.

bis Leonem & Draconem. Nocuit ille, quoad vixit; & idem fuit ei vitæ terminus atque malitiæ: iſte vero, nova dogmata ſcribens, jam providit quomodo virus ſuum transfundat in poſteros; quomodo noceat generationi omni quæ ventura eſt. Denique, ut pauca de multis dicam, Theologus noſter cum Ario gradus & ſcalas in Trinitate diſponit; cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit; cum Neſtorio Chriſtum dividens, hominem aſſumptum a conſortio Trinitatis excludit. Sed in his omnibus gloriatur, quod Cardinalibus, & clericis curiæ, ſcientiæ fontes aperuerit; quod manibus & ſinibus Romanorum libros & ſententias incluſerit; & in tutelam erroris ſui aſſumit eos a quibus judicari debet, & damnari. Qua mente, qua conſcientia recurris ad fidei Defenſorem, fidei perſecutor? Quibus oculis, qua fronte intueberis amicum Sponſi, Sponſæ violator? O, niſi detineret me cura fratrum! o niſi me corporalis infirmitas impediret! quantum deſiderarem videre amicum Sponſi pro ſponſa zelantem in abſentia Sponſi! Ego, qui ſilere non potui injurias domini mei, læſiones Eccleſiæ patientis feram? Tu autem, dilectiſſime pater, ne elongaveris auxilium tuum ab ea: ad defenſionem ejus conſpice, accingere gladio tuo. Jam enim ex abundantia iniquitatis refrigeſcit charitas multorum: jam jam Sponſa Chriſti, niſi manum adhibeas, egreditur, & abit poſt veſtigia gregum, & paſcit greges juxta tabernacula paſtorum.

Ad STEPHANUM Cardinalem & Epiſcopum Præneſtinum.

EPISTOLA CCCXXXI*.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quæ vero antea 331. nunc 330.

Ejuſdem argumenti.

Venerabili domino, & cariſſimo patri S., Dei gratia PRÆNESTINO Epiſcopo, Fr. Bernadus Claræ-vallis Abbas, viriliter agere & confortari in Domino.

ANguſtias & gemitus Sponſæ Chriſti eo vobis familiarius enuntio, quo amicum Sponſi vos eſſe cognovi, & gaudio gaudere propter vocem Sponſi. Confido enim de vobis in Domino, ſi bene novi interiorem hominem veſtrum, quia non quæritis quę veſtra ſunt, ſed quæ Jeſu-Chriſti. Petrum Abaelardum catholicæ fidei perſecutorem, inimicum crucis Chriſti, vita probat, & converſatio, & libri jam de tenebris in lucem procedentes. Monachum ſe exterius, hæreticum interius oſtendit, nihil habens de monacho, præter nomen & habitum. Aperit ciſternas veteres, & lacus contritos hęreticorum, ut bos & aſinus cadat. Siluerat jam per multos dies; ſed quando ſiluit in Britannia, concepit dolorem, & nunc in Francia concepit iniquitatem. Egreſſus eſt de caverna ſua coluber tortuoſus, & in ſimilitudinem hydræ, uno prius capite ſucciſo, ſeptem pro uno capita produxit. Succiſo uno, ſucciſa fuit una illius hęreſis Sueſſione; ſed jam loco illius ſeptem, & eo amplius, hæreſes emerſerunt, quarum exemplar habuimus, & miſimus vobis. Rudes & novellos auditores, ab uberibus dialecticæ ſeparatos, & eos qui, ut ita dicam, prima fidei elementa vix ſuſtinere poſſunt, ad myſterium ſanctæ Trinitatis, ad Sancta ſanctorum, ad cubiculum Regis introducit, & ad eum qui poſuit tenebras latibulum ſuum. Denique Theologus noſter cum Ario gradus & ſcalas in Trinitate diſponit; cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit; cum Neſtorio Chriſtum dividens, hominem aſſumptum a conſortio Trinitatis excludit. Sic, ſic per omnia fere Sacramenta diſcurrens, attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia damnabiliter. Ad hæc, gloriatur ſe infeciſſe curiam Romanam novitatis ſuæ veneno; manibus & ſinibus Romanorum libros & ſententias ſuas incluſiſſe; & in tutelam ſui erroris aſſumit eos a quibus judicari debet, & damnari. Provideat Deus Eccleſiæ ſuæ, pro qua mortuus eſt, ut eam exhiberet ſibi non habentem maculam, aut rugam, quatenus perpetuum ſilentium imponatur homini, cujus maledictione os plenum eſt, & amaritudinę, & dolo.

Ad G. Cardinalem.

EPISTOLA CCCXXXII*.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quæ vero antea 332. nunc 367.

Item contra Abaelardum.

Domino venerabili & Patri dilectiſſimo, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali G., Bernardus Clarę-vallenſis Abbas, ſpiritum conſilii & fortitudinis.

SIlere non poſſum injurias Chriſti, anguſtias, & dolores Eccleſię, & miſeriam inopum, & gemitum pauperum. Incidimus in tempora periculoſa. Magiſtros habemus prurientes auribus: diſcipuli a veritate auditum avertunt, ad fabulas convertuntur. Habemus in Francia monachum ſine regula, ſine ſollicitudine prelatum, ſine diſciplina abbatem, Petrum Abaelardum, diſputantem cum pueris, converſantem cum mulieribus. Aquas furtivas, & panes abſconditos domeſticis ſuis apponit in libris, & in ſermonibus ſuis profanas vocum novitates inducit, & ſenſuum. Accedit non ſolus, ſicut Moyſes, ad caliginem in qua erat Deus, ſed cum turba multa & diſcipulis ſuis. Per vicos & plateas de fide catholica diſputatur, de partu Virginis, de Sacramento Altaris, de incomprehenſibili ſanctę Trinitatis myſterio. Evaſimus rugitum Petri Leonis, ſibilos Petri Draconis incurrimus. Sed tu, Domine Jeſu, oculos ſuperbotum humiliabis; tu conculcabis Leonem & Draconem. Nocuit ille quoad vixit, & idem fuit ei vitę terminus, atque malitię: iſte vero jam providit quomodo virus ſuum transfundat in poſteros; quomodo noceat generationi omni quę ventura eſt. Lepram adinventionum ſuarum atramento ſignavit & calamo. Libros ejus habuimus, & miſimus vobis. Cognoſcite auctorem operis in opere. Videte quod Theologus noſter cum Ario gradus & ſcalas in Trinitate diſponit; cum Pelagio libetum arbitrium gratię præponit; cum Neſtorio Chriſtum dividens, hominem aſſumptum a conſortio Trinitatis excludit; & hęc pauca ſunt de multis. Non erit in vobis qui vicem Chriſti doleat; qui diligat juſtitiam; qui oderit iniquitatem? Si os loquentis iniqua obſtructum non fuerit, videat ille, & judicet, qui ſolus laborem & dolorem conſiderat.

Ad G. [a] Cardinalem.

EPISTOLA CCCXXXIII*.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quę vero antea 333. nunc 386.

Ejuſdem item argumenti.

Viro venerabili & amico ſuo G., Diacono Cardinali ſub titulo Sanctorum Sergii & Bacchi, Bernardus Clarę-vallenſis Abbas, ſalutem & dilectionem.

SEcundum tuam conſuetudinem, quotieſcumque curiam intro, ſemper mihi debes aſſurgere. Verba videntur quaſi ludentis; ſed ſeria res agitur. Ecce, ego curiam intro, ſecundum cauſam dico, non ſecundum perſonam. Qui perſonę meę aſſurgere ſolebas, aſſurge nunc cauſę meę, immo cauſę Chriſti, quia Chriſtus eſt in cauſa, & veritas periclitatur? Aſſurge, immo exurge adverſus eum qui diſputat de fide contra fidem, qui verbis legis legem impugnat, cujus manus contra omnes, & manus omnium contra eum. Hic eſt Petrus Abaelardus, qui de moribus, de Sacramentis, de Patre & Filio, & Spiritu-ſancto ſcribit, docet, & diſputat, dividens prout vult. Nunc autem intrat curiam, poſtquam commovit Eccleſiam, & turbavit eam, non ut ſanet contritiones

a Is eſt Gregorius Tarquinius, ſancti Sergii & Bacchi diaconus cardinalis a Calliſto II. creatus.

nes ejus, ſed ad excuſationes excuſandas in peccatis. Si filius ejus es, defende uterum qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti.

Ad Guidonem [a] Piſanum.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quæ vero antea 334. nunc 362.

EPISTOLA CCCXXXIV.*

Contra eumdem Abaelardum.

Guidoni Piſano Bernardus Claræ-vallis Abbas, mentem ſanam in corpore ſano.

CAuſam meam propriam ſecure vobis committerem, propter officium mutuæ dilectionis noſtræ: nunc autem tanto confidentius iſtam committo, quanto amplius ille diligendus eſt cujus eſt cauſa. Cauſa eſt Chriſti; immo Chriſtus eſt in cauſa, & veritas in periculo. Dividuntur veſtimenta Chriſti, Sacramenta Eccleſiæ ſcinduntur: ſed integra manet tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. Tunica hæc unitas eſt Eccleſiæ, quæ ſciſſuram ignorat, diviſionem non recipit. Quod enim deſuper contextum eſt; quod a Spiritu-ſancto compactum eſt, non diſſolvetur ab hominibus. Cum hæretici exacuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes; cum omnes aculeos ingenii ſui excuſſerunt, ut pacem Eccleſiæ conturbent; tamen, quoniam portæ inferi ſunt, non prævalebunt adverſus eam. Si filius hujus es; ſi materna ubera recognoſcis, non deſeras matrem in periculo; non ſubtrahas humeros tuos in tempore tribulationis. Magiſter Petrus ingreditur curiam, ut apoſtolicę Sedis auctoritas ponatur ei murus, & antemurale ad confirmandos ſuos errores, quos ſcripſit, quos docuit, quibus fidem catholicam impugnavit.

Ad quemdam Presbyterum Cardinalem.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quæ vero antea 335. nunc 368.

EPISTOLA CCCXXXV*.

Item contra Petrum Abaelardum.

Cardinali Presbytero Bernardus Claræ-vallis Abbas, ſalutem & dilectionem in Domino.

NEmo adoleſcentiam tuam contemnat. Canities quippe non capitis, ſed mentis requiritur a Domino, & ætas ſenectutis vita immaculata. Non expavit Jeremias, non formidavit Daniel, licet ambo pueri eſſent, ſenes impudicos, inveteratos dierum malorum. Impudicum & ego merito appellaverim illum qui decorem Eccleſiæ, qui fidei maculat caſtitatem. Hic eſt Petrus Abaelardus, qui de fide, de Sacramentis, de myſterio ſanctæ Trinitatis, præterquam accepit, diſputat, dividens ſingulis prout vult. Nunc autem ingreditur curiam, poſtquam Eccleſiam commovit, & conturbavit eam, non ut ſanet contritiones ejus, ſed quia declinavit in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Confidenter pro Eccleſia ſtabunt qui ſe filios eſſe Eccleſiæ cognoſcunt.

Ad quemdam [b] Abbatem.

AN. CHR. MCXL. * NOVA. quę vero antea 336. nunc 324.

EPISTOLA CCCXXXVI*.

Ejuſdem argumenti.

Dilectiſſimo fratri & Coabbati F. Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, zelum Dei habere ſecundum ſcientiam.

OPortet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt manifeſti fiant. Si quis eſt Domini, jungatur ei. Deus enim eſt in cauſa; Veritas periclitatur; dividuntur veſtimenta Chriſti; Sacramenta ſcinduntur Eccleſiæ. A planta pedis uſque ad verticem faciei corrumpitur ſanitas; ſimplicitas fidelium deridetur: prope eſt ut aſcendat leo de cubili ſuo, ut contra Eccleſiam ſe erigat prædo gentium. Præcedit jam Petrus Abaelardus ante faciem Antichriſti parare vias ejus, de Fide, de Sacramentis, de Patre, & Filio, & Spiritu-ſancto, præter quam accepimus, enuntians. Scribit, docet, & contendit verbis ad ſubverſionem audientium. Ponit in Trinitate gradus & ſcalas cum Ario; præponit gratiæ liberum arbitrium cum Pelagio; hominem aſſumptum a conſortio Trinitatis excludit; Chriſtum dividit cum Neſtorio. Sed in omnibus his gloriatur quod Eccleſiam Romanam ſibi reconciliavit; quod libros, & ſententias ſuas manibus & ſinibus Romanorum incluſerit; & in defenſionem ſui erroris aſſumit eos a quibus judicari debet, & damnari. Videat Deus, & judicet, ſi velociter obſtructum non fuerit os loquentis iniqua. Cætera preſentium lator latius explicabit.

Ad Innocentium Pontificem in perſona Franciæ [c] Epiſcoporum.

[e] AN. CHR MCXL. *al. 370 quę vero antea 337. nunc 335.

EPISTOLA CCCXXXVII.*

Epiſcopi Galliæ exponunt Pontifici quid actum ſit in cauſa Petri Abaelardi, Bernardum ad diſceptationem in Synodo provocantis; ſed ad objectos ſibi hæreſum articulos reſpondere nolentis, & ad Sedem apoſtolicam appellantis.

Reverendiſſimo Patri & Domino Innocentio, Dei gratia, ſummo Pontifici, Henricus Senonenſium Archiepiſcopus, Gauſridus Carnotenſis Epiſcopus, ſanctæ Sedis Apoſtolicæ famulus, [d] Helias Aurelianenſis, Hugo Autiſiodorenſis, Hatto Trecenſis, Manaſſes Meldenſis, Epiſcopi, devotas orationes, & debitam obedientiam.

1 NUlli dubium eſt quod ea, quæ apoſtolica firmantur auctoritate, rata ſemper exiſtunt, nec alicujus poſſunt deinceps mutilari cavillatione, vel invidia depravari. Ea propter ad veſtram apoſtolicam Sedem, beatiſſime Pater, referre dignum cenſuimus quædam quę nuper in noſtra contigit tractari præſentia: quæ, quoniam & nobis, & multis religioſis ac ſapientibus viris rationabiliter acta viſa ſunt, veſtræ Serenitatis expectant comprobari judicio, ſimul & auctoritate perpetuo roborari. Itaque cum per totam fere Galliam in civitatibus, vicis, & caſtellis, a ſcholaribus, non ſolum intra ſcholas, ſed etiam triviatim; nec a litteratis, aut provectis tantum, ſed a pueris & ſimplicibus, aut certe ſtultis, de ſancta Trinitate, quę Deus eſt, diſputaretur; inſuper alia multa ab eiſdem abſona prorſus & abſurda, & plane fidei catholicę, ſanctorumque Patrum auctoritatibus obviantia proferrentur; cumque ab his qui ſane ſentiebant, & eas ineptias [e] rejiciendas eſſe cenſebant, ſępius admoniti corriperentur; vehementius convaleſcebant, & auctoritate magiſtri ſui Petri Abaelardi, & cujuſdam ipſius libri, cui Theologiæ indiderat nomen, necnon & aliorum ejuſdem opuſculorum freti, ad adſtruendas profanas adinventiones illas, non ſine multarum animarum diſpendio, ſeſe magis ac magis armabant. Quæ enim & nos, & alios plures non parum moverant ac lęſerant; inde tamen quęſtionem facere verebantur.

Absurda Petri Abaelardi dogmata.

a Verum dominus Abbas Clarę-vallis, his a diverſis & ſępius auditis, immo certe in prętaxato magiſtri Petri Theologię libro, necnon & aliis ejuſdem libris, quorum forte lectionem inciderat, diligenter inſpectis, ſecreto prius, ac deinde ſecum duobus, aut

a Guido Moricotus de Vico, Piſanus, cardinalis tit. ſanct. Coſmæ & Damiani, ab Innocentio creatus.

b Forte ad Bernardum abbatem Italum, qui Romam a Bernardo tunc miſſus infra in epiſtolis 343. & 344.

c In codice Vaticano num. 662. habetur ordine ſuo poſt epiſtolam 189. cum hoc titulo: *Epiſcopi Franciæ domino Innocentio Papæ*, ubi Franciæ nomine metropolis Senonenſis intelligitur. Hinc in epiſtola 162. *Vox ſanguinis Archembaldi, ſubdecani Aurelianenſis*, ad Innocentium clamare *de Francia* dicitur: & epiſtola 226. num. 4. Franciam a Burgundia diſtinguit. Franciæ tamen nomine etiam tunc ſecundæ Belgicæ magna pars comprehendebatur.

d Id eſt Legatus. Hoc nomine præ modeſtia uti ſolebat Gauſridus, ut legitur in chartario eccleſiæ S. Stephani apud Drocas. *Vicarii* ſanctæ Sedis alii paſſim dicebantur.

e Ineptias vocabant veteres etiam graviſſimas hæreſes, ut obſervatum alias in Præfatione 2. Seculi 4. Benedictini num. 133. Hieronymus in epiſtola ad Alypium & Auguſtinum agens de hæreſi Cęleſtiana: *Nec grande eſt ineptiſſimis næniis reſpondere*, & Bernardus ipſe rurſus in ſermone 64. in Cantica num. 8.

aut tribus adhibitis teſtibus, juxta evangelicum præceptum, hominem convenit: & ut auditores ſuos a talibus compeſceret, libroſque ſuos corrigeret, amicabiliter ſatis ac familiariter illum admonuit. Plures etiam ſcholarium adhortatus eſt ut & libros venenis plenos repudiarent & rejicerent, & a doctrina, quæ fidem lædebat catholicam, caverent & abſtinerent. Quod magiſter Petrus minus patienter & nimium ægre ferens, crebro nos pulſare cœpit; nec ante voluit deſiſtere, quoad ad dominum Claræ-vallenſem Abbatem ſuper hoc ſcribentes, aſſignato die, ſcilicet, octavo Pentecoſtes, Senonis ante noſtram ſubmonuimus venire præſentiam, quo ſe vocabat, & offerebat paratum magiſter Petrus ad probandas & defendendas de quibus illum dominus Abbas Claræ-vallenſis, quomodo prætaxatum eſt, reprehenderat ſententias. Cæterum dominus Abbas nec ad aſſignatum diem ſe venturum, nec contra Petrum ſeſe diſceptaturum nobis remandavit. Sed quia magiſter Petrus interim ſuos nihilominus cœpit undequaque convocare diſcipulos, & obſecrare ut ad futuram inter ſe, dominumque Abbatem Claræ-vallenſem diſputationem, una cum illo ſuam ſententiam ſimul, & ſcientiam defenſuri venirent, & hoc dominum Claræ-vallenſem minime lateret; veritus ipſe, ne propter occaſionem abſentiæ ſuæ tot profanæ, non ſententiæ, ſed inſaniæ, tam apud minus intelligentes, quam earumdem defenſores, majore dignæ viderentur auctoritate; prædicto quem ſibi deſignaveramus die, licet eum minime ſuſcepiſſet, tactus zelo pii fervoris, immo certe ſancti Spiritus igne ſuccenſus, ſeſe nobis ultro Senonis præſentavit. Illa vero die, ſcilicet, octava Pentecoſtes, convenerant ad nos Senonis Fratres, & ſuffraganei noſtri Epiſcopi, ob honorem & reverentiam ſanctarum quas in Eccleſia noſtra populo revelaturos nos indixeramus reliquiarum.

Senonis reliquiarum revelatio.

3 Itaque præſente glorioſo Rege Francorum Ludovico [a] cum Willelmo religioſo Nivernis Comite, domino quoque Remenſi Archiepiſcopo cum quibuſdam ſuis ſuffraganeis Epiſcopis, nobis etiam & Suffraganeis noſtris, exceptis Pariſius, & Nivernis, Epiſcopis præſentibus, cum multis religioſis Abbatibus, & ſapientibus, valdeque litteratis clericis, adfuit dominus Abbas Claræ-vallenſis, adfuit magiſter Petrus cum fautoribus ſuis. Quid multa? Dominus Abbas cum librum Theologiæ magiſtri Petri proferret in medium, & quæ annotaverat abſurda, immo hæretica plane capitula de libro eodem proponeret, ut ea magiſter Petrus vel a ſe ſcripta negaret; vel, ſi ſua fateretur, aut probaret, aut corrigeret; viſus diffidere magiſter Petrus Abaelardus, & ſubterfugere, reſpondere noluit: ſed quamvis libera ſibi daretur audientia, tutumque locum, & æquos haberet judices, ad veſtram tamen, ſanctiſſime Pater, appellans præſentiam, cum ſuis a conventu diſceſſit.

Errores in Synodo proponuntur.

Appellatio ad Papam.

4 Nos autem, licet appellatio iſta minus canonica videretur, Sedi tamen apoſtolicæ deferentes, in perſonam hominis nullam voluimus proferre ſententiam. Cæterum ſententias pravi dogmatis ipſius, quia multos infecerant, & ſui contagione aduſque cordium intima penetraverant; ſæpe in audientia publica lectas, & relectas, & tam veriſſimis rationibus, quam beati Auguſtini, aliorumque ſanctorum Patrum inductis a domino Claræ-vallenſi auctoritatibus, non ſolum falſas, ſed & hereticas eſſe evidentiſſime comprobatas, pridie ante factam ad vos appellationem damnavimus. Et quia multos in errorem pernicioſiſſimum, & plane damnabilem pertrahunt, eas auctoritate veſtra, dilectiſſime Domine, perpetua damnatione notari, & omnes, qui pervicaciter contentioſe illas defenderint, a vobis, æquiſſime Pater, juſta pœna mulctari unanimiter & multa precum inſtantia poſtulamus. Sæpe dicto vero Petro ſi reverentia veſtra ſilentium imponeret, & tam legendi, quam ſcribendi prorſus interrumperet facultatem, & libros ejus, perverſo ſine dubio dogmate reſperſos, condemnaret, avulſis ſpinis & tribulis ab Eccleſia Dei, prævaleret adhuc læta Chriſti ſeges ſuccreſcere, florere, fructificare. Quædam autem de condemnatis a nobis capitulis vobis, reverende Pater, conſcripta tranſmiſimus, ut per hæc audita reliqui corpus operis facilius æſtimetis.

Perſona ſalva, errores damnati in Synodo.

Papæ cenſura petita.

Ad Haimericum Cardinalem, & Cancellarium.

EPISTOLA CCCXXXVIII*.

AN. CHR. MCXL.

*al. 369. quæ vero antea 318. nunc 401. V. epiſt. 187. & ſeqq. & NOTAS.

Petro Abaelardo, hæreſeos convicto, non debere apud Cardinales, & Curiam Romanam patere refugium.

Illuſtri viro & amico præcordiali Haimerico, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diacono Cardinali, & Cancellario, Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, providere bona coram Deo & hominibus.

1 Sicut audivimus, ſic vidimus libros & ſententias magiſtri Petri Abaelardi: notavimus verba, ſignavimus myſteria; & myſteria iniquitatis inventa ſunt. Theologus noſter verbis legis legem impugnat. Sanctum projicit canibus, & margaritas porcis: Fidem corrumpit ſimplicium, Eccleſiæ maculat caſtitatem. Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem teſta diu. Transierat per ignem liber ejus, & inductus eſt in refrigerium. Jamque in Eccleſia hoſtis Eccleſiæ, fidei perſecutor, in gremio fidei requieſcit. Effuſus eſt ſicut aqua. Non creſcat qui aſcendit cubile patris ſui, & maculavit ſtratum ejus. Maculavit Eccleſiam homo ille; rubiginem ſuam ſimplicium mentibus affricuit, cum ea ratione nititur explorare quæ pia mens fidei vivacitate apprehendit. Fides piorum credit, non diſcutit. Sed ille, Deum habens ſuſpectum, credere non vult, niſi quod prius ratione diſcuſſerit. Cumque Propheta dicat: *Niſi credideritis, non intelligetis*, iſte fidem voluntariam nomine redarguit levitatis, abutens illo Salomonis teſtimonio: *Qui credit cito, levis eſt corde*. Reprehendat ergo beatam Virginem Mariam, quoniam cito credidit Angelo nuntianti, & dicenti: *Ecce, concipies, & paries filium*. Redarguat & illum in extrema linea vitæ credentem verbo morientis, dicentis: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Laudet e regione duritiam cordis illorum quibus dictum eſt: *O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ*. Commendet etiam illius tarditatem cui dictum eſt: *Pro eo quod non credidiſti verbis meis, eris tacens, & non poteris loqui*.

Horatius.

Fides credit, non diſcutit.

Iſa. 7. 9.

Eccli. 19. 4.

In rebus fidei velox credulitas non eſt temeritas.

Luc. 1. 31.

Luc. 23. 43.

Luc. 24. 25.

Luc. 1. 20.

2 Denique, ut pro brevitate epiſtolæ de multis pauca dicam, Doctor egregius cum Ario gradus & ſcalas in Trinitate diſponit; cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit; cum Neſtorio Chriſtum dividens, hominem aſſumptum a conſortio Trinitatis excludit. Sed in his omnibus gloriatur quod Cardinalibus, & clericis Curiæ ſcientiæ fontes aperuerit; quod manibus & ſinibus Romanorum libros & ſententias ſuas incluſerit; & in tutelam ſui erroris aſſumit eos a quibus judicari debuit & damnari. Jacinctus * multa mala oſtendit nobis: non fecit tamen, non quia non voluit, ſed quia non potuit. Virum æquanimiter ferimus, cum nec perſonæ domini Papæ, nec curiæ in curia illa pepercit. Cætera autem quæ vidit & audivit Nicolaus iſte meus, immo & veſter, viva melius referet voce.

* V. epiſt. 189.

Ad

a Id anno 1140. accidiſſe refert, præter alios, Hugo S. Mariani Chronographus, nulla tamen mentione facta de revelatione reliquiarum, neque in Chronico S. Petri Vivi. De hac Synodo agens Otho Friſingenſis epiſcopus, Theobaldum palatinum Comitem cum aliis nobilibus ei interfuiſſe ſcribit in lib. 1. de geſtis Friderici cap. 48.

Ad Papam INNOCENTIUM.

CIR. AN. MCXL. * Nova. * al. 327. quæ vero antea 339. nunc 402.

EPISTOLA CCCXXXIX.*

Alviſi Atrebatenſis Epiſcopi innocentiam adverſus calumniatores ejus aſſerit.

Amantiſſimo Patri & Domino, Dei gratia, ſummo Pontifici INNOCENTIO, Bernardus Clare-vallis Abbas vocatus, modicum id quod eſt,

A

NEC novum, nec mirum eſt humanum animum poſſe falli, vel fallere. Cavendum & hoc, & illud, quia utrobique periculum. Ad utrumque cautelam vobis appoſuit magni conſilii Angelus, quando dixit; *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, ut nec prudentia decipi, nec ſimplicitas decipere poſſet. Marcianenſes monachi [a] venerunt ad vos in ſpiritu mendacii, & ſpiritu erroris, adverſus Dominum, & adverſus chriſtum ejus. Verbum iniquum conſtituerunt adverſus Atrebatenſem Epiſcopum *, cujus converſationis & vitæ bonus odor fuit hactenus in omni loco. Qui ſunt iſti qui ut canes mordent; qui dicunt bonum malum; qui ponunt lucem tenebras? Qui ſunt iſti qui contra legem maledicunt ſurdo, & coram cæco ponunt offendiculum? Quare, domine, iraſceris in filium tuum? quare lætificaſti inimicos ejus? Ubi eſt illud Apoſtoli; *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt?* In Domino confido quia diſſipabitur conſilium eorum; & cum apparuerit quod verum eſt, evacuabitur quod ex falſo eſt, ut mentita ſit iniquitas ſibi. Auribus noſtris audivimus quam fideliter, quam conſtanter locutus ſit in conſpectu Regis & Principum pro fidelitate Romanæ Eccleſiæ. Veniet ad vos in innocentia ſua in die vocationis ſuæ: præmiſit ante filium ſuum Archidiaconum præſentium latorem, cujus perſonam & mores veſtræ manſuetudini commendamus. De cætero venit ad vos Abbas [b] ſancti Vedaſti, homo plane inimicus ſibi, ſuis, & Eccleſiæ ſuæ: homo qui accepit in vanum nomen Abbatis; quærit enim quæ ſua ſunt, non quæ Jeſu-Chriſti. Sed & qualis pater, talis & filius qui cum eo eſt: qui nec conſcientiæ, nec ſuæ famæ pepercit; ſubſannatio & illuſio his qui in circuitu ejus ſunt. G. loquor monachum ejus. Spiritus veritatis det vobis dividere lucem a tenebris; det vobis reprobare malum, & eligere bonum.

Matt. 10. 16 · a · * V. Notas. · Levit. 19. 14. · 1. Joan. 4. 1. · b

B · C · D

Ad eumdem INNOCENTIUM Papam.

CIR. AN. MCXL. * Nova, quæ vero antea 340. nunc 403.

EPISTOLA CCCXL.*

Pro Epiſcopo Andegavenſi.

Amantiſſimo domino & patri, Dei gratia, ſummo Pontifici Innocentio, Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, modicum id quod eſt,

E

FRactus jam ætate, laboribus, periculis, Andegavenſis [c] Epiſcopus, cujus pectus non moveat, niſi ejus qui viſcera miſericordiæ, qui omnem humanitatis exuit affectum? Hæc me movent pro homine illo cujus ſenectutem, ſi unum excipitur factum, venerabilem facit & vita, & ſcientia. De quo quoniam quid peractum ſit inter ipſum & Abbatiam nondum cognovimus, nihil ſcribere præſumimus de re incognita. Sed ſi conſtiterit eum feciſſe quod promiſit, nihil jam ſupereſſe credimus, niſi ut plenitudini gratiæ & officii ſui reſtituatur.

c · F

a Marcianenſe Ord. S. Bened. nobile monaſterium ad Scarpum, diœceſis Tornacenſis, a ſancta Rictrude conditum ſæculo ſeptimo, vulgo *Marchiennes*.

b Gualtero nomen erat, cujus ſucceſſor ab anno 1147. Guerricus, de quo in epiſtola 284. Purgatur in Gallia Chriſtiana, quod nihil in eum ab Innocentio decretum ſit.

c Ulgerius, ad quem epiſtola 200.

d Uſſerius hanc epiſtolam inter Hibernicas refert, ubi contra Joannem Piccardum obſervat, Armachanos antiſtites ante pallii uſum, qui nonniſi anno 1150. ipſis conceſſus eſt, dictos fuiſſe Archiepiſcopos, atque Metropolitanæ poteſtate uſos. Uſſerium in primis movet Archiepiſcopi nomen in Malachia, qui ante aliquot annos, relicto archiepiſcopatu, Dunenſis epiſcopatus adminiſtrationem ſuſceperat, Vita cap. 14. Sed Archiepiſcopi nomen ob priſtinam dignitatem ei tribuere potuit Bernardus; qui tamen in ſequentibus Epiſcopum tantum vocat.

e Ideſt ſitum Mellifontis monaſterii, anno 1141. conditi in diœceſi Armachana, præfecto Mellifonti abbate Chriſtiano, de quo in epiſtola nunc 357. num. 3. De hoc monaſterio in actis ſancti Malachiæ & S. Bernardi, & in epiſtola 254. apud Cheſnium tomo 4.

Ad MALACHIAM Hiberniæ Archiepiſcopum.

EPISTOLA CCCXLI.*

CIRC. AN. MCXL. * al. 315. quæ vero antea 341. nunc 385.

Fratres, litteras, & baculum ab eo miſſa grato animo ſuſcipit. Locum religioſis idoneum præparari jubet; ſeque ejus orationibus commendat.

Venerabili domino, & beatiſſimo patri, MALACHIÆ, Dei gratia, Hibernienſium [d] Archiepiſcopo, apoſtolicæ Sedis Legato, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, invenire gratiam apud Dominum.

d

1 INter multiplices æſtus & curas pectoris mei, præ multitudine quarum anima mea turbata eſt valde, fratres de terra longinqua venientes, ut ſerviant Domino, epiſtola tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt: epiſtola in oſtenſione bonæ voluntatis; baculus, ad ſuſtentandum corpus infirmitatis; fratres qui Deo ſerviunt in ſpiritu humilitatis. Omnia ſuſcepimus, omnia placent, omnia pariter cooperantur in bonum. Quod autem voluiſtis duos de fratribus mitti vobis ad prævidendum locum [e], communicato cum fratribus conſilio, dignum duximus non eos ſeparandos ab invicem, donec plenius in eis formetur Chriſtus, donec ad integrum doceantur * prælia Domini. Cum igitur fuerint in ſchola ſancti Spiritus eruditi; cum induti virtute ex alto; tunc demum ad patrem filii revertentur, ut cantent canticum Domini, non jam in terra aliena, ſed in ſua.

Novellos fratres non vult exponi. · e · * al. præliari prælia.

2 Vos autem interim, juxta ſapientiam vobis datam a Domino; ſecundum habitudinem locorum quæ vidiſtis apud nos, prævidete, & præparate eis locum a tumultibus ſæculi ſeparatum. Tempus enim prope eſt in quo vobis, operante Dei gratia, novos de veteribus homines producemus. Sit nomen Domini benedictum in ſæcula, de cujus munere venit ut communes habeam filios vobiſcum, quos veſtra prædicatio plantavit, veſtra exhortatio rigavit, Deus autem incrementum dedit. Sanctitatem veſtram rogamus ut verbum Domini prædicetis, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus. Duplex enim vobis incumbit neceſſitas; & ex officio legationis, & epiſcopali negotio. De cætero, quoniam *in multis offendimus omnes*, & inter homines ſæculi frequenter poſiti, multum de pulvere mundi contrahimus, veſtris, & veſtrorum orationibus me commendo, ut in fonte miſericordiæ ſuæ nos lavare, & emaculare dignetur ipſe fons pietatis Jeſus-Chriſtus, qui dixit Petro: *niſi lavero te, non habebis partem mecum*. Sed & hoc ipſum, non ſolum precibus, verum etiam quaſi ex debito requiro, cum ego clamem ad Dominum pro vobis, ſi quid poſſit peccatoris oratio. In Domino valete.

Quales locos quærant Ciſtercienſes. · Epiſcoporum eſt prædicare verbum Dei. · Jac. 3. 2. · Joan. 13. 8.

Ad JOSLENUM Epiſcopum Sueſſionenſem.

EPISTOLA CCCXLII.*

AN. CHR. MCXL. * Nova, quæ vero antea 342. nunc 383. V. epiſt. 223.

Archiepiſcopum Burdegalenſem apud Regem purgari poſtulat.

Venerabili domino & dilectiſſimo patri JOSLENO, Dei gratia, Sueſſionenſi Epiſcopo, Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, invenire gratiam apud Dominum.

1 INjuria regni eſt, & Principum ejus, ſi negotia Regis de ſinu ipſius cum impetu procedant ad publicum, & non tam circumſpecto, quam præcipiti explicentur conſilio. Placet mihi, & multum pla-

Digitized by Google

A placet, quoniam Rex credit vobis, & confidit in vobis. Scio enim quia Regem, & honorem regni bona æmulatione ęmulamini; & ſcio nihilominus ſpiritum conſilii eſſe vobiſcum. Ita oportet: hic ordo, hæc ratio, hic modus videndus eſt in viro conſilii, ut diligat, & ſapiens ſit. In ore duorum iſtorum, ideſt, dilectionis, & ſapientię, ſtabit omne verbum conſilii. Hæc duo, ſi in unum conveniant, poterit eructare verbum bonum, & dicere opera facienda Regi. Ceterum, ſi vel dilectio prudentiam, vel prudentia dilectionem ſolam in adminiſtratione conſilii deſeruerit, væ terrę, cujus Rex puer erit. In conſilium eorum non veniat anima mea, qui, vel diligentes me, prudentes non ſunt; B vel prudentes, me non diligunt. Sic enim cecidit miſer ille Adam de gradibus ęternitatis, quando abiit in conſilio impiorum, Evæ diligentis, ſed non prudentis; ſerpentis prudentis, ſed minime diligentis.

Conſilii teſtes, dilectio & ſapientia.

2 Quid eſt quod dominus meus Rex Archiepiſcopum [a] Burdegalenſem attrahere nititur in cauſam ſine cauſa? Veſtro-ne id agitur conſilio? Abſit a vobis iſtud conſilium; abſit a me iſta ſuſpicio. Quid tandem mali fecit homo ille? Quod electam pari Pictavienſium pace, & voto, & voce, perſonam [b] canonica libertate conſecravit? Quod pecuniam Pictavienſium, quam moriens diſperſit, dedit pauperibus, & Eccleſiis, de faucibus eſurientium, de ſinu Eccleſię non extraxit? C En, ſanguis iſte de manu ejus exquiritur. Si culpa eſt quod ovibus errantibus aſſignavit paſtorem; quod pupillum & viduam non ſpoliavit; quod privilegia apoſtolicæ Sedis illibata conſervavit, non poteſt excuſari. O conſilium ſine conſilio, in quo juſtitia pro ſcelere, & innocentia pro crimine reputatur! Attendite vobis, Epiſcopi: veſtra enim res agitur, paries cum proximus ardet.

a Burdegalenſis antiſtes purgatur. b

3 Vobis tamen, domine, quoniam & lateri Regis arctius adhærętis, & ex nutu veſtro ipſius pendent negotia; vobis incumbit pro conſortibus veſtris id agere cum Rege, ut non accendat omnem iram ſuam. Dico vobis: homo ille imperterritus eſt, homo potens in opere & ſermone: vix poterit avelli a ſuo D jure. Magnum enim locum obtinet in terra illa. Si res turbata fuerit, multi permanebunt cum eo in tentationibus ejus. Videte ergo ne quis oleum flammæ adjiciat. Extinguatur ignis, antequam convaleſcat incendium. Sero enim medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras.

BERNARDI Abbatis Itali ad INNOCENTIUM *.

AN. CHR. M C X L.
* Nova, quæ vero antea 343. nunc 384.

EPISTOLA CCCXLIII.

Conqueritur quod in monaſterio Salvatoris omnia ſecundum Pontificis promiſſa non contigerint.

E Deſiderabili Domino, & dilectiſſimo Patri, Dei gratia, ſummo Pontifici INNOCENTIO, ſervus ejus Bernardus, preces pauperum.

COarctor e duobus, quoniam & pudor ſilentium imperat, & neceſſitas jubet loqui. Loquar ergo ad dominum, cum ſim pulvis, & cinis: loquar autem in amaritudine animæ meę. Conquerimur, domine, de te, ſed apud te: & querela quidem in umbra eſt, ſed cauſa querelę jam in ſole poſuit tabernaculum ſuum. Factum ut imperaſti: venimus ad monaſterium ſancti Salvatoris, [c] ſicut mandaveras in litteris tuis ſervo tuo, Patri * noſtro. Ubi eſt ergo nunc expectatio mea, & tua promiſſio? Tranſivimus per ignem & aquam; & niſi quia Dominus erat in nobis, forſitan aqua abſorbuiſſet nos. Periculis latronum & fluminum; periculis in civitatibus & ſolitudine; periculis

c * S. Bernardo.

A in terra & in mari, fatigati ſumus, & non fuit qui adjuvaret. Hæc omnia venerunt ſuper nos: ſed nondum ſtatim finis. Litteris tuis, domine, extracti ſumus de ſinu Patris noſtri; & ad unius juſſionis vocem, relictis Fratribus & Patre, in odore præceptorum tuorum cucurrimus. Litteris tuis excuſſi ſumus a gremio Matris noſtræ, & ab uberibus conſolationis ejus: ejecti ſumus de loco voluptatis, & oppoſuiſti, domine, flammeum gladium, ne revertamur; & utinam verſatilem. Cecidit corona capitis noſtri; verſus eſt in luctum chorus noſter. Quomodo cantabimus, domine, canticum Domini in terra aliena? O quanto dulcius & ſecurius fuerat nobis exultare animas noſtras B in ſinu Matris noſtræ, & in cubiculo genitricis noſtræ! Sic cucurrimus, quaſi in incertum; ſic pugnavimus, quaſi aerem verberantes; ſed tua, domine, promiſſio fuit in cauſa, quam credidimus gratia plenam & veritate. Nunc autem, (jam enim hyems abiit, & receſſit) ſi ita placet domino meo, egrediamur ad videndum ubi inveniamus requiem pedibus noſtris; quoniam uſque adhuc prohibuit nos grando, nix, glacies, & ſpiritus procellarum. Crudeliſſimum quippe videtur, & ab omni humanitatis officio longe remotum, illum [d] fraudare a deſiderio ſuo qui nos prius cœpit amare, quam noſſe; qui nos patris affectu in filios adoptavit adeo, ut, ſi fieri potuiſſet, oculos C ſuos eruiſſet, & dediſſet nobis. Non habuit ubi caput ſuum reclinaret Rex meus & Deus meus, cujus regnum non erat de hoc mundo: utinam & mundus nos abjiciat, & repellat in ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & cavernis terræ.

d

Ejuſdem BERNARDI ad S. Bernardum.

EPISTOLA CCCXLIV *.

AN. CHR. M C X L.
* Nova, quę vero antea 344. nunc 315.

Præfecturam ſibi impoſitam conqueritur.

D Venerabili domino, & dilectiſſimo P. [e] Abbati Claræ-vallis, filius ejus B. unctionem illam quæ docet de omnibus.

e

QUotieſcumque memoriæ occurrit dies illa miſeriæ & calamitatis in qua avulſus ſum ab uberibus conſolationis veſtræ, flere magis libet, quam aliquid ſcribere. Si tanta eſſet ubertas orationis, quanta lachrymarum, facile vobis eſſet intelligere ſuper egenum & pauperem. Acceſſit ad meditationem animus, manus ad calamum, et dolor meus renovatus eſt. Obviavit mihi ſcribenti illa amaritudo mea amariſſima, et illa triſtis imago diei illius in qua ſtultitia elevata eſt ſuper candelabrum, et factus E ſum conturbatus. Non ego reprehendo, domine, vel opus, vel intentionem veſtri operis, quod in digito Dei eſſe creditur; ſed plango paululum dolorem meum. Ecce enim, poſtquam projectus ſum a facie oculorum tuorum, defecit in dolore vita mea, et dies mei in gemitibus. Heu mihi! quia perdidi formam cui imprimebar, ſpeculum compoſitionis meæ, lumen oculorum meorum! Jam non ſonat vox illa dulcis in auribus meis; nec facies illa decora meis aſpectibus apparet, quam mei errores erubeſcere ſolebant. Quare, Domine, fruſtratus ſum a ſpe mea? quare fraudatus a deſiderio meo? Præciſa eſt, velut a texente, vita mea; dum adhuc ordirer, ſucciſus ſum. Completa eſt in me miſerabilis illa ſententia; et ſicut in Cantico canticorum, Domine, dixiſti, hodie lego in libro experientiæ illud: *Homo, cum in honore eſſet, non intellexit*. Non enim ſatis intelligebam, cum eſſem in Clara-valle, me eſſe in loco voluptatis, inter ligna paradiſi; et ideo pro nihilo habui terram de-

Pſal. 48. 13.

a Is tum erat Gaufridus de Loratorio, cui nondum archiepiſcopo ſcripta eſt epiſtola 125. In editis hæc male directa ſcribitur *ad Joannem*.

b Grimoardum, ex abbate B. Mariæ de Allodiis, cujus electio anno 1140. facta, aliquamdiu ſuſpenſa fuit per Ludovicum VII.

c Hoc monaſterium hactenus exiſtit, octo millibus a Farfenſi diſſitum, eidemque ſubjectum: in quo monachi Farfenſes æſtate commigrant. Confer epiſtolam 184. & Notas in eam breviores.

d Nempe Atenulfum abbatem Farfenſem, de quo infra.

e Ideſt Patri, ſcilicet, Bernardo, nam hanc epiſtolam ad S. Bernardum ſcriptam fuiſſe conſtat, & quidem a Bernardo illo, qui poſtea abbas fuit S. Anaſtaſii ad Aquas Salvias prope Romam; ac demum Pontifex ſub nomine Eugenii III. Ejuſdem eſt præcedens, uti & epiſtola 428. Hę omnes ſub Bernardi nomine primum vulgatæ ſunt.

deſiderabilem. Quid, domine, quid in me placuit conſiderationi tuæ, quod me poſuiſti ducem, ac præceptorem gentibus; quod me conſtituiſti principem populi tui? Numquid converſatio mea in ſæculo? ſed illa fœtida fuit. Numquid illa in monaſterio? ſed illa tarda, & tepida fuit. Quare, cum eſſem parvus in oculis meis, caput factus ſum in tribu Iſrael? Quare, cum non eſſem mundus ab occultis meis, ab alienis non pepercisti ſervo tuo? Quid faciet homo quem de præteritis urget dolor, de præſentibus labor, & timor de futuris? Ad ſummam doloris, & cumulum miſeriæ meæ, hoc ſolum tibi dicere præſumo, domine deſiderabilis; quia non expectato vulnus ab hoſte tuli. Cæterum, Domine, ut de loco loquar ad quem me miſiſti, ſic cucurri, quaſi in incertum, ſic pugnavi, quaſi aerem verberans. Nam dominus Papa, cujus litteris evocati ſumus, promiſſionem quam de ejuſdem loci confirmatione ſecerat, opere non complevit, ſicut & præſens tempus probat. Dominus
a Fras. a ad introitum noſtrum gaviſus eſt gaudio magno, & in toto corde ſuo pueros veſtros recepit ita, ut, ſi fieri poſſet, oculos ſuos eruiſſet, & dediſſet nobis. In hoc ſolum reprehenſibilis eſt, & corrigendus eſt a vobis, quod omnia faciat vehementer, & ultra promiſſionem ſuam, & noſtram voluntatem. Quoniam ſermo jam in longum proceſſit, de interiori meo homine nihil brevius, nihil verius dicere poſſum, niſi quia laterem lavo.

b Ad Fratres de S. Anaſtaſio b.

AN. CHR. MCXLI. * al. 321. quæ vero antea 345. nunc 321.

EPISTOLA CCCXLV.

Commendat eorum in religioſa diſciplina zelum, & obſervantiam. Attamen nimium valetudinis per medicinas tuendę ſtudium improbat.

Dilectiſſimis in Chriſto filiis noſtris de Sancto Anaſtaſio, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & devotas orationes.

1 TEſtem habeo in cœlis quam multum omnes vos cupiam in viſceribus Jeſu-Chriſti, quanto, ſi fieri poſſet, deſiderio deſiderarem videre vos, non propter vos tantum, ſed propter me, cui magnum certe ſolatium, & prægrandis eſſet lætitia, amplecti viſcera mea, gaudium meum, & coronam meam, quod eſtis vos. At quoniam id nondum conceditur, (concedetur enim, ſicut bene confido de miſericordia Dei; & erit quando videbimus vos, & gaudebit cor noſtrum, & gaudium noſtrum nemo tollet a nobis) interim certe magna mihi eſt conſolatio, & lætitia multa in his quæ de vobis audivi per dilectiſſimum fratrem & Coabbatem noſtrum venerabilem Bernardum veſtrum. Multam (Monachi dotes.) enim vobis habeo gratiam, quod tam bene ſibi complacet in vobis pro diſciplina veſtra & Ordinis zelo, pro obedientia & voluntaria paupertate, pro quibus ſine dubio merces veſtra multa eſt in cœlis. Unde rogo vos, Fratres, & multum obſecro, ſic agite, & ſic ſtate in Domino, dilectiſſimi, ſolliciti ſemper circa cuſtodiam Ordinis, ut Ordo cuſtodiat vos: ſolliciti ſervate unitatem ſpiritus in
Ephef. 4. 3. vinculo pacis; mutuam in vobiſmetipſis, maximeque ad Prælatos, charitatem humilem habentes, quæ eſt vinculum perfectionis. Humilitatem ante omnia, ſuper omnia pacem ſectamini, propter in-
Iſa. 66. 3. habitantem Spiritum Dei in vobis, qui nonniſi ſuper quietum & humilem requieſcit.

2. Ceterum unum quidem a me petiit venerabilis Abbas veſter, quod mihi minime bonum videtur. Credo autem quod & ego ſpiritum Dei habeam, & conſilium Dei in hoc. Scio equidem quod in regione habitatis infirma, & multis aliqui ex vobis laborant infirmitatibus; ſed mementote quis dixerit: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in* 2. Cor. 12. 9. *me virtus Chriſti*: &: *Cum infirmor*, inquit, *tunc* Ibidem 10. *fortior ſum*. Compatior utique, & multum ego compatior infirmitati corporum; ſed timenda multo magis, ampliuſque cavenda infirmitas animarum. Propterea minime competit religioni veſtræ medicinas c quærere corporales; ſed nec expedit ſaluti. c
Nam de vilibus quidem herbis, & quę pauperes deceant, interdum aliquid ſumere tolerabile eſt, & hoc aliquando ſolet fieri. At vero ſpecies emere, quęrere medicos, accipere potiones, religioni indecens eſt, & contrarium puritati, maximeque Ordinis noſtri nec honeſtati congruit, nec puritati. (Uſum medicinarum in Religioſis non probat.) Hęc enim omnia gentes inquirunt. Scimus autem quia Rom. 8. 8. qui carne vivunt, Deo placere non poſſunt. Spiritualia proinde ſpiritualibus comparanda, & quærenda potio humilitatis; & clamandum in toto corde: 1. Co. 2. *ſana animam meam, Domine, quia peccavi tibi*. Huic ſanitati, fratres dilectiſſimi, operam date; Pſal. 40. hanc ſectamini, hanc ſervate, quia vana ſalus hominum.

Ad Dominum INNOCENTIUM Papam *.

CIR. AN. MCXLI. * al. 377. quæ vero antea 346. nunc 405. V. epiſt. 234.

EPISTOLA CCCXLVI*.

Hortatur Pontificem ne cauſę Archiepiſcopi Eboracenſis, ut pote iniquæ, faveat.

Amantiſſimo Patri & Domino, Dei gratia, ſummo Pontifici INNOCENTIO, Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

CUm multi ſint vocati, pauci vero electi, non Matth. 20. 16. & 22. 14. eſt magnum argumentum ad faciendam rei dubię fidem, id eſſe laudabile quod a multis laudatur. (Malum argumentum recti turba eſt.) Archiepiſcopus Eboracenſis * venit ad vos; * ille, (* Guillelmus intruſus.) (* al. nos.) de quo jam ſæpenumero ſcripſimus ſanctitati veſtrę, homo qui non poſuit Deum adjutorem ſuum, ſed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum. Cauſa ejus infirma eſt, & languida; &, ſicut virorum veracium atteſtatione deprehendimus, a planta pedis uſque ad verticem non eſt ſanitas in ea. Quid ergo? quid quærit homo ſine juſtitia apud examinatorem juſtitiæ, apud cuſtodem ęquitatis? Ita-ne arbitratur ſe poſſe abſorbere juſtitiam in curia, ſicut eam abſorbuit in Anglia? Abſorbuit fluvium, & non miratur; & habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus. Ecce, ille venit cum multis, quos adſtipulavit ſibi, & precibus, & pretio. Solus iſte evaſit, ut nuntiaret tibi: ſolus iſte in periculum capitis ſui oppoſuit ſe murum pro domo Iſrael, qui cum aliis non adoravit ſtatuam ad imperium Regis. Solus eſt, niſi quia juſtitia non reliquit eum ſolum. Illa obviavit filio ſuo, quaſi mater honorificata. Quid ergo fa- Eccli. 15. 2. ciet Vicarius Petri in negotio iſto, niſi quod fecit Petrus cum illo qui donum Dei æſtimavit pecunia Act. 8. 20. poſſideri? Si ſupra petram fundata eſt Eccleſia, por- Matt. 16. 18 tę inferi non pręvalebunt adverſus eam. Non loquor hoc a me ipſo, ſed ad teſtimonium illorum qui ſpiritu Dei aguntur.

Ad

a Legendum *Farſenſis*, cujus loci abbas Ateoulfus monachos a Bernardo petierat. Vide lib. 3. Vitæ cap. 7. num. 23.

b Nempe Romæ ad Tres fontes, unde aſſumptus Eugenius III. antea Bernardus dictus, ſupra.

c Mirum noſtris temporibus paradoxum: ſed ſaltem hic locus cum alio ex ſermone 30. in Cantica comparatus, monachos, qui odium carnis ſuæ profitentur, ab immodica valetudinis cura revocare deberet exemplo veterum monachorum, qui quidem aliquando medicos ad temperandam victus rationem (ut in Vita Pachomii de Palæmone cap. 1.) remedia arte quæſita, ſed rarius, admittebant. Quin etiam Ciſtercienſes medicamina ſuis indulgebant, ut conſtat ex epiſtola nunc 405. & ex Herberto lib. 3. cap. 15. nec Bernardus in hac epiſtola denegat, ſed quas ortus & nativæ herbarum ſpecies ſuppeditent, non quas medicorum apothecæ. Lege Caſſiodori lib. Inſtit. divin. cap. 31. & Horſtii Notas.

Ad eumdem Dominum Innocentium Papam.

CIRC. AN. MCXLI. * al. 578. quæ vero antea 347. nunc 392.

EPISTOLA CCCXLVII*.

Commendat Nuntios, cauſa Archiepiſcopatus Eboratenſis Romam petentes.

Amantiſſimo Patri & Domino Innocentio, ſummo Pontifici, frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

HI, quos videtis, viri ſunt ſimplices & recti, ac timentes Deum. Et nunc in ſpiritu aſcenderunt ad conſpectum gloriæ veſtræ, juſtitię utique ſolius intuitu & obtentu. Ponite, quæſo, oculos veſtros ſuper fatigatos pauperes [a], quia non ſine cauſa de longe ad vos veniunt, nec longa terrarum ſpatia, nec maris periculum, nec Alpium nives, nec ſumptus grandis viæ, cum pauperes ſint, reputantes. Provideat ergo dominus meus ne cujus fraus, vel ambitio tantos labores evacuare prævaleat; præſertim cum non quæ ſua ſunt quærant, ſed quæ Jeſu-Chriſti. Neque enim vel inimicum arbitror ſuſpicari eos privato amore, vel odio, in id negotii excitatos, ſed ſolo timore Dei. Itaque, ſi quis Dei eſt, jungatur eis. Si deinceps terram occupaverit arbor infructuoſa, cujus culpam dixerim, niſi tenentis ſecurim?

Ad eumdem Innocentium.

AN. CHR. MCXLI. * al. 588. quæ vero antea 348. nunc 407.

EPISTOLA CCCXLVIII*.

Pro Arnulſo [b] Lexovienſi Epiſcopo electo.

Amantiſſimo Patri & Domino, Dei gratia, ſummo Pontifici Innocentio, Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

1 BEnedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu-Chriſti, qui Eccleſiam ſuam, immaculatam ſponſam dilecti Filii ſui, in diebus noſtris liberam & abſolutam a* tribulationibus malorum cuſtodivit & dolore. Schiſmata [c] corruerunt, hæreſes ſiluerunt, ſuperborum & ſublimium colla calcantur. Et quidem in ſchiſmate vidi impium ſuperexaltatum, & elevatum ſicut cedros Libani; & tranſivi, & ecce, non erat. In hæreſi multorum redivivi pullulabant errores; ſed obſtructum eſt os loquentium iniqua. *Tyrannus Siciliæ * extulerat in altum * cor ſuum; ſed jam * humiliatur ſub potenti manu * Dei. Nullus gradus prætermiſſus eſt, de quo non acceperit victoriam per vos Eccleſia Dei in manu potenti, & in brachio excelſo.

* al. tribulatione.
* Rogerius.
* al. cornu
* al. humiliatus eſt
* al. Domini.
* al. in hoc tertio.

2 Supereſt tamen* in tertio gradu Comes [d] Andegavenſis, malleus bonorum, oppreſſor pacis & libertatis Eccleſiæ. Perſequitur Eccleſiam Lexovienſem, *ut non introitum habeat paſtor Eccleſię illius in ovile ovium, niſi aliunde. Sed quod factum eſt non poteſt non fieri. Denique, ſi res ipſa habeat diligentem inſpectorem, & prudenter examinetur, ad commodum cauſæ, & ad rei geſtæ confirmationem, omnia cooperantur in bonum; perſona, negotium, auctor operis, impugnator. Si enim ad perſonam reſpicias, hic eſt filius tuus dilectus, in quo tibi complacuit: Si ad negotium, ordine integro, & canonica libertate conſummatum eſt: Si ad auctorem operis, vir religioſus eſt, timens Deum: Si ad operis impugnatorem, ecce homo qui non poſuit Deum adjutorem ſuum, hoſtis Eccleſiæ, inimicus crucis Chriſti. In omni ſiquidem negotio validiſſimum argumentum eſt ad faciendam rei dubię fidem, id ſemper eſſe melius quod placeat bonis, malis autem diſpliceat. Sed appellavit Sedem Apoſtolicam Comes Andegavenſis. Quare, obſecto? qua læſione? quo gravamine urgente? Non quia opprimeretur, ſed quia opprimeret: non ut injuriam ſuam relevaret appellationis remedio, ſed ut benedictionem iſtius obſtaculo appellationis impediret.

Comitem Andegavenſem depingit.
* al. non vult ut,
Commendat electum contra vim Comitis Andegavenſis.

3 Cum itaque et religio promoventis, et* promoti dilectio, et cauſæ juſtitia confluant in unum, ſuperfluum videtur et vanum rogare pro eo, ubi ejus humilitas poſtularit. Loquar ergo ad dominum meum, cum ſim pulvis et cinis: loquar ſervus ſponſæ ad amicum ſponſi. Jucundum ſit* eloquium meum. Tibi, domine, commiſſa eſt Eccleſia a ſolis ortu uſque ad occaſum: Tu ei debes eſſe murus, et antemurale a facie inimici et perſequentis: tu debes ſovere filios ejus ſub umbra alarum tuarum. Suſcipe Lexovienſem Epiſcopum, uterinum filium Romanæ Eccleſiæ, et remitte eum in benedictionibus dulcedinis, ne quando dicat inimicus ejus: Prævalui adverſus eum. Accingere gladio tuo, Pater, ad exaltationem filii, ad depreſſionem inimici, ad conſervandam Eccleſiæ libertatem. Non enim ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate liberavit nos Chriſtus.

* al. provecti
* al. ei

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXLI. * al. 550. quæ vero antea 349. nunc 408.

EPISTOLA CCCXLIX*.

Amicum Pontifici commendat.

Amantiſſimo Patri et Domino, Dei gratia, ſummo Pontifici Innocentio, Frater B. Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

GRatiam, quam inveni in oculis veſtris, nolo habere ſolus: cum amicis eam volo dividere. Non enim timeo ne forte non ſufficiat mihi, et illis. Magna enim eſt. Multos poſſum facere participes ejus: verumtamen ego exinanitus non ero. Quod igitur gratis accepi, gratis dabo: et liberalem me facit veſtra liberalitas, ſed de veſtro. Præſentium latorem, virum commendabilem, vobis commendamus. Amicus eſt, domine, pauperum Chriſti, et ſervus ſervorum tuorum. Peto, domine, ſi quid habuerit apud tuam excellentiam, ut eum ſolita pietate pro nobis exaudias; immo pro ipſo, qui talis eſt, ut per ſe tantum merito debeat exaudiri.

Ad Eumdem.

CIRC. AN. MCXLI. * al. 331. quæ vero antea 350. nunc 409.

EPISTOLA CCCL*.

Propinquum ſuum benedictione Pontificis muniri rogat.

JUvenis iſte magnanimus (ut ajunt) et ſtrenuus in opere militari, ut meliorem militet militiam, proficiſcitur Jeruſalem. Rogat puer veſter, rogatus ab ipſo, ut in bono opere quod cœpit veſtram mereatur percipere conſolationem, ſed favorem, ſed orationem, ſed benedictionem. Propinquus noſter eſt; et carnem meam, juxta Prophetam, non debui deſpexiſſe.

Ad Eumdem Innocentium.

* Nova: quæ vero antea 551. nunc 522.

EPISTOLA CCCLI*.

Pauperes quoſdam commendat.

FRequenter ſcribo vobis, Preces et litteras meas habetis per ſingulos dies. Coarctor e duobus, ne aut amicis ingratus ſim, aut vobis importunus. Dilectio me provocat, ſed revocat confuſio, et pene pudor excludit officium charitatis. Non habet Sponſa Chriſti ubi caput reclinet, ubi confugiat, niſi ad amicum Sponſi in tempore tribulationis. Iſti, quos videtis pauperes, a pauperibus miſſi per multa pericula terræ & maris, confugiunt ſub umbra alarum veſtrarum, ad petram fidei catholicæ, et ad gremium apoſtolicæ pietatis recurrunt; quia, in multis vexati, in pau-

---

a Indubie hi ſunt Abbas & monachi Fontanenſes, qui maxime intruſo adverſi erant, ubi & Rievallenſes, de quibus in epiſtola ſequente 353.

b Arnulfus ex archidiacono Sagienſi electus anno 1142. in Sedem Lexovienſem, Orderico paſſim Luxovienſem, *de Liſieux*, in Neuſtria, vir doctus, ſcriptis epiſtolis clarus, de cujus electione etiam Petrus Venerabilis ad Innocentium ſcripſit, quę eſt lib. 4. epiſtola 7. Hæc Bernardi epiſtola primum a Joanne Picardo edita eſt ultima, numero 367. ab Horſtio dein omiſſa, & recuſa in Spicilegii tomo 3. De eodem Arnulfo agit epiſtola 248.

c Anacleti & Victoris ſchiſmata intelligit, hæreſes Petri Abaelardi.

d Geufridus, cognomento Plenta-geneſtus, Fulconis Jeroſolymorum regis filius, Henrici II. Anglorum regis pater.

in paucis bene diſponuntur a tribulatione malorum & dolore. Si veſtri apoſtolatus officium, ſi vererem conſuetudinem tenetis, nec pauperis cauſas poteſtis abjicere, nec vultum honorare potentis. Precamur vos pro eis, quoniam fratres noſtri ſunt, & de Ordine noſtro, a quibus miſſi ſunt, ut precibus eorum pro ratione aurem pieratis inclinetis, pro amore illius qui non ſpernit preces pauperum.

INNOCENTII Papæ II. Privilegium [a] S. Bernardo conceſſum, ſeu

AN. CHR. MCXXXI.
* NOVA. quæ vero antea 352. nunc 389.

EPISTOLA CCCLII.*

Innocentius Bernardo, atque Ordini Ciſtercienſi ampliſſima privilegia concedit, ob præclara ejus in Sedem apoſtolicam merita.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio BERNARDO Claræ-vallenſi Abbati, ejuſque Succeſſoribus regulariter ſubſtituendis in perpetuum &c. Cæterum quam firma, perſeverantique conſtantia, cauſam beati Petri & ſanctæ matris tuæ Romanę Eccleſię, dilecte fili in Domino Bernarde [b] Abbas, incandeſcente Petri Leonis ſchiſmate, fervor tuę religionis & diſcretionis ſuſceperit defenſandam, & ſe murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos Regum ac Principum, & aliarum tam Eccleſiaſticarum, quam ſecularium perſonarum, ad catholicæ Eccleſiæ unitatem,& beati Petri, ac noſtram obedientiam, frequentibus argumentis & ratione munitis inducere laboraverit; magna quę Eccleſiæ Dei & nobis provenit utilitas manifeſtat. Quam ob rem, tuis juſtis deſideriis accommodantes aſſenſum, beatæ Mariæ Dei Genitricis monaſterium, cui, Deo auctore, pręſides, cum omnibus ad ipſum pertinentibus, apoſtolicæ Sedis patrocinio communivimus: Statuentes ut quaſcumque poſſeſſiones, aut bona quæ ad eumdem locum in præſentiarum juſte & canonice pertinere noſcuntur, aut in futurum conceſſione Pontificum, liberalitate Regum, vel Principum, oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis, auxiliante Domino, ei conferri contigerit, firma tibi, tuiſque Succeſſoribus, & illibata permaneant. Prohibemus ne aliquis Archiepiſcopus, aut Epiſcopus, te, vel Succeſſores tuos,ſeu aliquem Abbatem Ciſtercienſis Ordinis, niſi pro fide, ad Concilium, vel Synodum venire compellat. Quia vero Ciſtercienſe monaſterium hujus religionis origo eſt atque principium, noſtra conceſſione hac prerogativa non immerito gaudeat, ut, ſi quando fuerit Paſtore proprio viduatum, quemlibet Abbatem de omnibus Abbatibus veſtri Ordinis, vel monachum,ſibi libere præficiendum eligat, & abſque aliqua contradictione obtineat: cæteris vero veſtri ordinis Abbatiis, quæ unam, vel plures Abbatias habent ſibi ſubditas, & de ſui corporis fructifera copia derivatas, Abbate ſuo rebus humanis exempto, eligendi quemcumque maluerit de ſibi ſubjectis Abbatibus, vel quemlibet monachum de omnibus Congregationibus Ciſtercienſibus, liberam concedimus facultatem. Illa autem Abbatia, quæ nullam habet ſubditam, quemlibet monachum de omnibus præfatę religionis Congregationibus libere ſibi in Abbatem eligat, & habeat. Porro converſus veſtros, qui monachi non ſunt, poſt factam in veſtris cœnobiis profeſſionem, nullus Archiepiſcoporum, Epiſcoporum,vel Abbatum, ſine veſtra grata licentia ſuſcipere, aut ſuſceptum retinere præſumat. Statuimus ut de laboribus, quos vos, & totius veſtræ Congregationis fratres, propriis manibus & ſumptibus colitis, & de animalibus veſtris, a vobis decimas expetere,vel recipere nemo pręſumat. Nulli ergo, &c. Conſervantibus vero eidem loco quę ſua ſunt ſit pax Domini noſtri Jeſu-Chriſti, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum Judicem pręmia æternę pacis inveniant. Amen.

Ego Innocentius catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus. Ego Mathęus Albanenſis Epiſcopus. Ego Romanus Diac. Card. S. Marię in Porticu. Ego Joannes tit. S. Griſogoni Presbyter Card. Ego Gregorius Diac. Card. SS. Sergii & Bacchi. Datum Lugduni per manum Aimerici S. R. E. Diac. Card. & Cancellarii. XIII. Kal. Martii. Indict. X. Incarnationis Dominicę anno MCXXXVI. Pontific. Domini Innocentii Papę ſecundi anno tertio.

Ad WILLELMUM [c] Abbatem de Rievalle.

AN. CHR. MCXLI.
* al. 179. quæ vero antea 151. nunc 387.

EPISTOLA CCCLIII*.

Monet æquanimiter ferre illegitimam Archiepiſcopi Eboracenſis ordinationem.

Dilecto fratri & Coabbati ſuo WILLELMO de Rievalle, frater Bernardus de Clara-valle, Spiritum conſilii & fortitudinis.

AUdivi quod factum eſt de Archiepiſcopo illo, & plurimum doleo. Propterea, ſciens zelum veſtrum, ne forte plus juſto ferveat, temperamentum ſcientię non admittens; quod nec Ordini noſtro convenit, nec domui veſtrę neceſſarium eſt; dignum duxi conſolatoria ſcribere vobis: quoniam SATIS æquanimiter portanda ſunt cętera, quandoquidem non nos arguit propria conſcientia. Securus dico, neque iniquitas veſtra, neque peccatum veſtrum. Reſtitiſtis quoad potuiſtis: jam, ſecundum Auguſtini ſententiam, non vos inquinat alienum malum, quandoquidem non conſenſiſtis corde, & ore redarguiſtis. Ait enim: Duobus modis non te inquinat alienum malum*, ſi non conſentis, & ſi redarguis. De cętero jam bono animo eſtote, & nolite turbari. De Ordinibus vero & Sacramentis cęteris ſcitote quoniam qui baptizat, ipſe & ſacrat, Chriſtus Dominus, Pontifex animarum noſtrarum. Quod ſi quis contentioſus eſt ſuper ordinatione, nemo vos cogit ordinari. Omnino tamen ſecure dico, ſi cum Eccleſia ſuſcipitur, non eſt periculum. Alioquin de hoc mundo exiremus, ſi vellemus omnes malos fugere quos Eccleſia tolerat. Ad ſummam, non diu tardabit quin innoteſcat res ſummo Pontifici; & quod ordinaverit, aut pręceperit ipſe, bona omnino conſcientia ſequimini & tenete. Interim vos ęquanimiter expectate.

Aug. ſerm. 19. de verbis Domini c. 19. nunc ſer. 88 Peccati alieni immunes duobus modis ſumus.
* *al.* malus. Ordinationes Epiſcopi illegitimi an tenendæ. *V. epiſt.* 321.

Ad Reginam Jeroſolymorum MILISENDEM, filiam Balduini Regis, & Fulconis uxorem.

AN. CHR. MCXLII.
* NOVA quæ vero antea 354. nunc 388.

EPISTOLA CCCLIV.

Mortuo Fulcone viro ſuo, ut ſe gerere debeat.

Illuſtriſſimę Jeroſolymorum Reginę M. Bernardus Clarę-vallenſis Abbas, invenire gratiam apud Dominum.

INter multiplices curas, & negotia Regalis Aulę, ſatis incongruum mihi ſcribere videtur, ſi in te tantum gloriam regni tui, potentiam tuam, & lineam nobilitatis reſpexiſſem. Hęc omnia videntur in oculis hominum; & qui non habent, invident habentibus ea, & beatum dicunt hominem cujus hęc ſunt. Sed quę eſt iſta beatitudo in poſſidendis illis? quę omnia, tamquam fœnum, velociter areſcunt,&, quemadmodum olera herbarum, cito decidunt! Bona ſunt hęc, ſed mobilia, ſed mutabilia, ſed pręteritura, & peritura, quia bona carnis. Porro de carne, &

a Hoc privilegium poſt Bernardi ad Innocentium epiſtolas viſum eſt referre ex Spicilegii tomo 10. pag. 383. ubi Hiſtoria Fontanenſis monaſterii diœceſis Turonenſis habetur.
b Hæc verba laudantur a Gaufrido in lib. 3. de vita S. Bernardi n. 22.

c Is eſt Willelmus, Rievallis in diœceſi Eboracenſi Ord. Ciſtercienſis abbas, quo miniſtro uſus eſt Bernardus in ſcribenda epiſtola 1. ad Robertum. De Rievalle Monaſticon Anglicanum pag. 727.

Iſa. 40.

& de bonis ejus dictum eſt : *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni*. Scribentem ergo ad te non multum iſta revereri oportuit, in quibus fallax gratia, & vana eſt pulchritudo. Accipe paucis quę dico : nam etſi multa habeam tibi dicere, verbum tamen faciam abbreviatum, propter multas curas tuas, & meas. Accipe breve conſilium, ſed utile, de terra longinqua, de quo, tamquam de parvo ſemine; multa ſeges ſurgat in poſterum : accipe, inquam, conſilium de manu amici, non commodum ſuum quærentis, ſed honorem tuum. Nullus ſiquidem tibi fidelior ad conſilium eſſe poteſt, quam qui non tua, ſed qui te diligit. Mortuo Rege viro tuo, & parvulo Rege adhuc minus idoneo ad portanda negotia regni, & ad proſequendum Regis officium, oculi omnium io te reſpiciunt; io te ſolam oniverſa regni moles inclinata recuiobit. Opus eſt ut manum tuam mittas ad fortia, & in muliere exbibeas virum, ageus ea quæ agenda ſunt in ſpiritu conſilii, & fortitudinis. Ita prudenter, & moderate oportet te cuncta diſponere, ut omnes qui te viderint, ex operibus Regem te potios, quam reginam, exiſtiment, ne forte dicant in gentibus: Ubi eſt Rex Jeroſolymorum? Sed non ſum, inquies, ad iſta ſufficiens; magna enim hæc ſuot; ſupra vires meas, & ſupra ſcientiam meam. Opera hæc opera ſunt viri : ego autem mulier ſum, corpore debilis, mobilis corde, nec provida conſilio, nec aſſueta negotiis. Scio, filia, ſcio quia magna ſunt hæc : ſed & hoc ſcio, quia, etſi mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Domious. Magna ſunt hæc, ſed magnus Dominus ooſter, & magna virtus ejus.

Reginæ viduæ quæ neceſſaria.

Ad eamdem Reginam Jeroſolymorum.

CIR. AN. MCXLII.
* al. 76. quæ vero antea 355. nunc 364.

EPISTOLA CCCLV*.

Præmonſtratenſes Jeroſolimam peregrinantes commendat.

VIdetis quantum prę́ſumam de vobis, cui audeo & alios commendare. Quamquam Præmonſtratenſes fratres iſtos magis fortaſtis ſuperflue commendarim, quam temerarie. Sunt merito ita commendabiles ſuo, ut non egeant alieno. Invenientur, niſi fallor, viri conſilii, ſpiritu ferventes, in tribulatione patientes, potentes in opere & ſermone. Induerunt ſe armatura Dei; & gladio Spiritus, quod eſt verbum Dei, ſeſe accinxerunt, non adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra ſpiritualia nequitię in cœleſtibus. Suſcipite illos, tamquam bellatores pacificos, maſuetos ad homines, violentos ad dęmones. Immo Chriſtum io eis ſuſcipite, qui eſt cauſa peregrinationis eorum.

Ad Malachiam Hibernię Archiepiſcopum.

a

AN. CHR. MCXLI.
* al. 316. quæ vero antea 356. nunc 369.

EPISTOLA a CCCLVI.

Remittit religioſos, ſed (quod negotiis imputat) non ſatis adhuc excultos, & inſtructos.

Malachiæ, Dei gratia, Epiſcopo, Sedis Apoſtolicę Legato, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio, & ſi quid pauperis devotio prodeſt.

FEcimus quod præcepit ſanctitas veſtra, & ſi non ut dignum, profecto ut poſſibile pro tempore fuit. Tanta apud nos ubique malitia graſſatur, ut vix id tantillum, quod factum eſt, fieri licuerit. Miſimus tam * exiguum ſeminis, quod videtis, ad ſeminandam vel modicam partem agri illius in quem verus Iſaac quondam exierat ad meditandum, cum primum adducta eſt ei Rebecca per puerum Abraham perenni conjugio feliciter copulanda. Nec contemnendum ſemen, de quo illud io patribus veſtris experimur impletum hoc tempore : *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus*. Itaque ego ſeminavi, rigate vos, & Deus incrementum dabit. Sanctos omnes qui apud vos ſunt per vos ſalutamus, humiliter ipſorum nos, & veſtris ſanctis oratiooibus commendantes. Valete.

*al. tamen.

Gen. 24. 61.

Iſa. 1. 9.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLII.
* al. 317 quæ vero antea 357. nunc 370.

EPISTOLA CCCLVII*.

Perſeverantem, immo & proficientem ab eo dilectionem requirit, eamque in fratribus a ſe miſſis curandis, & fovendis oſtendi cupit.

Amantiſſimo Patri & domino reverendiſſimo Malachiæ, Dei gratia, Epiſcopo, ſanctæ & Apoſtulicæ Sedis Legato, ſuæ ſanctitatis puer, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & qualeſcumque noſtras oratiooes.

1 QUam dulcia faucibus meis eloquia tua, domine Pater; quam jucunda tuæ memoria ſanctitatis! Si quid affectionis, ſi quid devotionis, ſi quid animi in nobis eſt, totum ſine dubio ſibi vindicat tuæ dilectionis charitas. Nec opus eſt verborum multitudine ubi multum viget affectus. Confido enim quod teſtimonium perhibeat ſpiritui tuo ſpiritus quem habes a Deo, tuum eſſe modicum id quod ſumus. Tu quoque, Pater amantiſſime & deſideratiſſime, ne tradas oblivioni animam pauperis charitatis nexibus adhærentem tibi; & animam pauperis tui ne obliviſcaris in finem. Neque enim quaſi de oovo commendamus nos tibi, cum in multo jam tempore gloriemur in Domino quod invenire meruit parvitas noſtra gratiam in oculis ſanctitatis tuæ: ſed oramus ut dilectio, jam non nova, novis quotidie proficiat incrementis. Filios noſtros, immo & veſtros, tanto obnixius commendamus vobis, quanto amplius remoti ſunt a nobis. Vos ſcitis quoniam tota poſt Deum fiducia noſtra fuit ut mitteremus eos, quoniam ſanctitatis veſtræ precibus non acquieſcere illicitum videbatur. Facite quod vos decet, ut totis viſceribus charitatis amplectamini eos, & foveatis. Nequaquam occaſione aliqua circa eos ſollicitudo & diligentia tepeſcat, & pereat quod plantavit dextera tua.

2 Jam quidem quia bene proficit domus, & ex veſtris litteris, & ex fratrum noſtrorum relatione didicimus : multiplicatur tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus. Unde & congratulamur plurimum, & toto animo gratias agimus Deo, & paternæ ſollicitudini veſtræ. Et quoniam multa adhuc opus eſt vigilantia, tamquam in loco novo, & in terra tam inſueta, immo & inexperta monaſticæ religionis, obſecramus in Domino ne retrahatis manum veſtram, ſed quod bene incepiſtis, optime perficiatis. De fratribus noſtris, qui redierunt a loco illo, nobis bene placuiſſet, ſi remanſiſſent. Et fortaſſe nonnullam occaſionem prębuerunt eis fratrum qui de terra ſunt minus diſciplinati mores, in eo maxime quod minus facile eorum conſiliis acquieſcere videntur in his rebus quarum prius fuerant inexperti.

3 Cariſſimum filium noſtrum Chriſtianum & veſtrum remiſimus ad vos, quantum potuimus, inſtructum plenius in his quæ ad Ordinem pertinent, & de cętero circa obſervantias ejus ſollicitiorem futurum, ut ſperamus. Nec miremini quod non plures cum eo miſimus fratres, quoniam nec idoneos invenimus fratres qui facile acquieſcerent; nec invitos cogere conſilium fuit. Dilectiſſimus frater noſter Robertus b precibus noſtris acquievit etiam hac vice, tam-

a Et hanc epiſtolam inter Hibernicas ordine 43. Uſſerius refert, ubi multa de Melliſonte, aliiſque ejuſdem provincię Ciſtercienſibus monaſteriis notat.

b Quis iſte Robertus? an Robertus ille vir ſanctus, a Serlone laudatus in Hiſtoria Fontanenſi, tomo 1. Monaſtici Anglicani pag. 743. & 749. monachus quondam VVitebienſis, ſociatus monachis de cœnobio Eboracenſi egreſſis, de quibus ſupra ad epiſtolam 95. & ſequentes. an Robertus, Bernardi conſanguineus, ad quem epiſtola 1.

A tamquam filius obedientiæ. Veſtrum erit juvare eum, ut poſſit jam & in ædificiis,& in cæteris neceſſariis,promoveri domus veſtra. Illud quoque paternitati veſtræ ſuggerimus, ut viris religioſis, & quos ſperatis utiles fore monaſterio, perſuadeatis quatenus ad eorum Ordinem veniant; quoniam hæc erit ſumma utilitas domus, & vobis facilius acquieſcent. Valeat ſanctitas veſtra, noſtri ſemper memor io Chriſto.

Ad Dominum Papam, nempe, Cælestinum.

AN. CHR. MCXLII. *al. 374. quę vero antea 338. nunc 376.

EPISTOLA CCCLVIII*.

Opem, & auctoritatem Pontificis in pace Theobaldo Campaniæ Comiti procuranda poſtulat.

B QUod Comes Theobaldus rogat, & ego: filius ſiquidem pacis eſt. Et zelum pacis habet, ſed a vobis flagitamus affectum. Pacis veſtar apoſtolatus, pacis locus quem tenetis, debitor eſt. Pacem omnes diliguot, pauci merentur. Porro de amatoribus puer veſter ſe eſſe fatetur: an & de meritoribus ſit,vos judicabitis. Unum eſt, quod etſi nos non meremur, ſponſæ Chriſti, quæ eſt Eccleſia, neceſſitas exigit: amicus ſpouſi non contriſtabit eam. Ad hoc illi uni Sedi Apoſtolicæ incumbit ſollicitudo omnium Eccleſiarum, ut omnes ſub illa, & in illa uniantur; & ipſa pro omnibus ſollicita ſit ſervare unitatem Spiritus io vinculo pacis. Pacem ergo date nobis, pacem mittite nobis: etſi non quia debetis, certe quia obedire debetis. Satis pro imperio.

Sedis apoſtolicæ eſt procurare pacem eccleſiis.

C Claræ-vallenſium ad eumdem Cælestinum.

AN. CHR. MCXLIII. * NOVA. quæ vero antea 359. nunc 377.

EPISTOLA CCCLIX a.

Abbatem Morimundi Jeroſolymam peregrinaturum cupiunt retineri.

Summo Pontifici C. puſillus grex de Clara-valle, devotiſſimam debitę ſubjectionis obedieotiam, & ſi quid poteſt peccatorum oratio.

D QUoniam illius vos gerere vicem gratulamur qui ſuam dicebat inſtantiam quotidianam ſollicitudinem omnium Eccleſiarum, apud aures pietatis vaſtræ, licet majoribus occupatas negotiis, repulſam tamen non metuit noſtra puſillitas, verum magna compellit neceſſitas: neque enim pro minimo audire poteſtis de quibus auditurus eſtis: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*. Cauſa autem hæc non noſtra tantum, ſed totius Ordinis noſtri, ob quam etiam filius veſter, noſter omnium, videlicet, Pater, ſi, cum hæ datæ ſunt, domi fuiſſet a, aut veſtræ per ſe ipſum Majeſtatis præſentiam adiiſſet, aut certe ex ſuo nomine ſcriptam hanc miſerabilem lachrymabilemque delegaſſet querimoniam. Sed ne diu ſollicitam charitatem veſtram ſuſpendamus, unus ex fratribus noſtris Abbatibus, qui dicebatur de Morimundo b, ipſum cui præerat monaſterium inconſulte ſatis deſerens, ſpirito levitatis impulſus,ſtatuit petere Jeroſolymam, prius quidem,ut ajunt, circumſpectionis veſtrę prudentiam tentaturus, ſi quo modo a vobis ſuo poſſet errori extorquere licentiam. Qua in re ſi quem ei (quod abſit) aſſenſum præbueritis, ipſe perpendite quanta poſſit noſtro Ordioi eſſe deſtructioois occaſio; cum,exemplo hujus,quicumque Abbas paſtorali ſe ſentiet ſarcina aggravatum, mox illam abjiciet, utpote quam ſe licite poſſe abjicere arbitretur, præſertim apud nos, ubi nec grandis honor, & grande videtur ouus. Deinde, ad majorem domus ſibi commiſſæ deſolationem, meliores quoſque ac perfectiores, qui ſub

Matt. 25. 40

a Gloſſama huc irrepſerat, *Forte eum tunc contigerat abeſſe, & hujus rei adhuc ignarum eſſe*.

b Raynaldus ſcilicet, abbas Morimundi quartus ab Arnalda abbate primo, qui item abbatiam deſeruit, ex epiſtola 4. Raynaldus etiam ceſſit præfectura poſt 15. annos regiminis.

c Ymaro, qui legatus in Angliam anno 1143. quo anno hæc epiſtola ſcripta eſt. Ad eumdem extant epiſtolæ 219. & 230.

d Willelmus a S. Barbara, ex decano Eboracenſi epiſcopus Dunelmenſis, de quo in epiſtola 235.

A ipſo degebant, ſuę ſocios vagationis aſſumpſit: inter quos etiam nobilem illum puerum quem & antea de Colonia (quod oec vos latuiſſe eredimus) non ſine ſcandalo tulerat, ad majus ſcandalum, nunc abducere ſecum pręſumpſit. Quod ſi, ut vobis relatum eſt, dicit ſe in illa terra noſtri Ordinis velle ſervare obſervantias, & ideo fratrum ſe dicit ſecum ducere multitudinem, quis nou videat plus illic milites pugnantes, quam monachos cantantes,aut ploraotes,neceſſarios eſſe? Sed & noſtra religio plurimum ex hoc capiet detrimentum; cum facile ſit cuique vagari geſtienti illo tamquam abſque ullo diſcrimine præſumere peregrinari, ubi, ſcilicet, idem, quod profeſſus eſt, inventurus eſt propoſitum obſervari. Jam vero quid ſuper hoc vobis placeat,quidve veſtram decernere deceat auctoritatem, non eſt noſtræ præſumptionis indicare, ſed veſtrę diſcretioois examinare.

B Ad Willelmum Abbatem de Rievalle.

AN. CHR. MCXLIII. *al. 360. quę vero antea 360. nunc 478.

EPISTOLA CCCLX*.

Denuo hortatur Willelmum ad patientiam, & æquanimitatem.

Cariſſimo fratri, & Coabbati Willelmo de Rievalle, frater B. Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & ſpiritum conſilii.

C LAboravimus, quantum potuimus, adverſus peſtam communem; & ſi quo minus impetravimus quod optavimus, manet tamen nobis fructus laboris noſtri apud eum apud quem oullum bonum irremuneratum eſt. Hæc eſt ergo noſtra, & omnium qui pro veritate decertant, conſolatio vera, quoniam repoſita eſt nobis corona juſtitiæ, quam reddet nobis in illum diem juſtus Judex. De cætero jam meminiſſe vos volumus, quoniam,ſi quid patimur propter juſtitiam,beati; & quod nos non inquinat alienum malum, cui noo conſenſimus, immo & redarguimus. Eſt ergo & hæc

Labor pro eccleſia non ſine fructu, etſi abſque effectu.

D conſolatio noſtra, ut jam in patientia noſtra poſſideamus animas noſtras, & quod apud homines obtinere nequivimus, a Domino ſperemus auxilium, qui non deſpiciet ſperantes in ſe. Confido enim de miſericordia Patris noſtri qui eſt in cœlis quoniam avelletur omois plantatio quam non plantavit ille; & areſcet ad maledictum ejus ficulnea ſterilis, nec terram diutius occupabit. Propter quod rogo, & obſecro fraternitatem veſtram, ut non conturbemini, nec turbetis gregem Dei qui commiſſus eſt vobis: magis autem conſolamini vos, & viriliter agite, ut in ſanctitate ſerviamus Domino, & liberabit nos ab inimicis noſtris. Nos tamen, quod potuimus, ſuggeſſimus domino Tuſculano Epiſcopo, c cui injunctum eſt ut legatione fungatur in partibus illis: & omnino promiſit nobis, ſe, niſi aliquid melius fecerit nobis, id ſaltem omnimodis obſervaturum, oe tradat ei pallium quod portat, ſi non juraverit Decanus ille d, nunc vero Epiſcopus, in cujus juramento cauſa pendebat; ſed cauſam referat ad Dominum Papam.

Juſta cauſa a Deo non deſeritur.

E c

d

Ad Theobaldum Archiepiſcopum a pro Joanne Saleſberienſi. e

CIR. AN. MCXLIV. *al. 383. quę vero antea 361. nunc 379.

EPISTOLA CCCLI a.

Confiſus de amicitia Theobaldi, Joannem ei commendat.

F AUgetis mihi gratiam, & multiplicatis gloriam, ſi, gratia mei, amici mei gratiam inveniant in oculis veſtris. Ego tamen ab homine gloriam non quæro, ſed regnum Dei, & juſtitiam ejus. Unde factum eſt ut præſentium latorem Joannem f, amicum meum, f

a De Theobaldo, qui ex monacho Beccenſi creatus eſt archiepiſcopus Cantuarienſis, jam ſuperius facta mentio eſt in epiſtola 233. Ordericus ejus promotionem conſignat anno 1138. pag. 919.

f Is eſt Joannes Saresberienſis, a cognomine Angliæ civitate ſic dictus, ſancti Thomæ archiepiſcopi Cantuarienſis amicus præcipuus: cujus meritis epiſcopatum Carnotenſem ſibi obtigiſſe profiteri ſolebat, litteras ſuas ſic exordiri ſolitus: *Joannes, Dei gratia, & meritis beati Thomæ martyris, Carnotenſis eccleſiæ miniſter humilis*, ut Spicilegii tom. 10. pag. 390. ubi vox *meritis* omiſſa.

meum, & amicum meorum, mittam ad ſublimitatem veſtram, ad familiaritatem veſtram, quam in vobis, & de vobis habere præſumo. Teſtimonium enim bonum habet a bonis; quod non minus vita, quam litteratura promeruit. Nec hoc didici ab illis qui verba ſicut verba jactare noverunt; ſed a filiis meis qui mecum ſunt, quorum verbis credo, ſicut crederem oculis meis. Præſens vobis commendaveram eum; ſed nunc abſens multo magis commendo, utique tanto ſecurius, quanto ſincerius & vitam, & mores hominis fidiſſimis relatoribus didici. Si quid ergo ego poſſum, immo quia poſſum plurimum ante faciem veſtram, providete ei unde honeſte, immo honorabiliter vivere poſſit: ſed & hoc velociter, quia non habet quo ſe vertat. Interim providete ei in neceſſitatibus ſuis, & liceat mihi experiri totum illud familiaritatis arcanum quod mihi conſervatis in viſceribus veſtris, amantiſſime Pater.

a

AN. CHR. MCXLV.
* al. 334. quæ vero antea 361. nunc 350.

Ad Robertum Pullum [a] Cardinalem & Cancellarium.

EPISTOLA CCCLXII *.

Hortatur ut Eugenio, recens electo Pontifici, ſtrenuum pro officio ſuo ſe adjutorem præbeat in negotiis Eccleſiæ.

Domino & amico cariſſimo Roberto, Dei gratia, S. Romanæ Eccleſiæ Presbytero Cardinali, & Cancellario, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & devotas orationes.

1 Scripta dilectionis veſtræ eo affectu ſuſcepimus quo ſemper apud nos eſt in benedictione memoria veſtra. Nec ſane egere vos credimus humanę gratiæ verbis, aut commendatitiis epiſtolis ad nos, quoniam quidem utrique noſtrum indubitabile (niſi fallor) teſtimonium perhibet Spiritus veritatis, quam ſincere & diligamus vos, & diligamur a vobis: ille, inquam, Spiritus per quem & diffunditur charitas iſta in cordibus noſtris. Benedictus Deus, qui ſecundum ſuam miſericordiam Eugenium noſtrum, immo ſuum, prævenit in benedictionibus dulcedinis, parare, ſcilicet, lucernam Chriſto ſuo, & præmittere virum fidelem ad adjutorium ejus, & noſtram quoque plurimam conſolationem. Nam, cum moleſta eſſet amico amici vocatio & abſentatio, cujus nimirum præſentia frui delectatur in Domino; jam tunc, ut maniſeſte video, cogitabat ipſe cogitationes pacis, & non afflictionis,
Joan. 14. 28. & dicebat: *Quod ego facio, tu neſcis modo; ſcies autem poſtea.* Quamobrem ſollicitus ſis, cariſſime, pro eo cui te conſolatorem, & conſiliarium ordinavit Deus, & obſerva caute, ſecundum datam tibi ſapientiam, ne forte inter tam multiplicium negotiorum tumultus malignorum fraude circumveniri poſſit, ut ſubripiatur ei verbum quod indignum ſit Eugenii apoſtolatu.

2 Age, inquam, dilectiſſime, pro loco quem tenes, pro ea quam adeptus es dignitate: viriliter & prudenter exerce qui in te eſt zelum Dei, ad gloriam ejus, & ſalutem tuam, & Eccleſiæ ſanctæ plurimam utilitatem, ut dicere poſſis & tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit.* (1. Cor. 15. 10.) Hactenus quippe eruditioni multorum fideliter & utiliter inſtabas, cœlo & terra teſtibus: ſed jam tempus faciendi Domino, ne patiaris, quod in te eſt, diſſipari ab impiis legem ejus. Cura proinde, dilectiſſime & deſideratiſſime Pater, etiam in hac diſpenſatione inveniri fidelis Domini ſervus & prudens, quatenus & pro te faciat columbina ſimplicitas, & pro ea, quæ tuæ quam maxime fidei & ſollicitudini credita eſt, Domini tui ſponſa, adverſus venenatas maligni & antiqui ſerpentis aſtutias militet prudentia ſerpentina; & in utraque glorificetur Deus. Multa quidem habeo vobis dicere; ſed non eſt opus longa epiſtola ubi præſens eſt vox viva. Quamobrem, veſtris pariter, & noſtris occupationibus parcens, poſui verba mea in ore præſentium fratrum: tamquam me, ipſos audite. Valete.

Ad Orientalis Franciæ [b] Clerum, & Populum. *

b
Ad Epiſcopum..... Spirenſem.

AN. CHR. MCXLVI.
* al. 322. quæ vero antea 363. nunc 371.

EPISTOLA CCCLXIII *.

Ad arma contra infideles pro defenſione Orientalis Eccleſiæ ſuſcipienda hortatur. Præterea contra turbulentum quemdam prædicatorem docet, Judæos non eſſe perſequendos, nedum occidendos.

Dominis et Patribus cariſſimis Archiepiſcopis, Epiſcopis, et univerſo Clero, et Populo Orientalis Franciæ, et Bajoariæ, Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, in ſpiritu fortitudinis abundare.

1 Sermo mihi ad vos de negotio Chriſti, in quo eſt utique ſalus noſtra. Hæc dico, ut excuſet indignitatem perſonæ loquentis auctoritas Domini; excuſet et conſideratio propriæ utilitatis. Modicus quidem ſum, ſed non modicum cupio vos omnes in viſceribus Jeſu Chriſti. Ea nunc mihi ratio ſcribendi ad vos; ea cauſa, ut univerſitatem veſtram litteris audeam convenire. Agerem id libentius viva voce, ſi, ut voluntas non deeſt, ſuppeteret et facultas. Ecce, nunc, fratres, acceptabile tempus; ecce, nunc dies copioſæ ſalutis. Commota eſt ſiquidem, et contremuit terra, quia cœpit Deus cœli perdere terram ſuam. * Suam, inquam, in qua eſt Verbum Patris ſui docere viſus, et annis pluſquam triginta homo cum hominibus converſatus. Suam utique, quam illuſtravit miraculis; quam dedicavit ſanguine proprio; in qua primi reſurrectionis flores apparuerunt, et nunc, peccatis noſtris exigentibus, crucis adverſarii caput extulerunt ſacrilegum, depopulantes in ore gladii terram promiſſionis. Prope enim eſt, ſi non fuerit qui reſiſtat, ut in ipſam Dei viventis irruant civitatem, ut officinas noſtræ redemptionis evertant, ut polluant loca ſancta, Agni immaculati purpurata cruore. Ad ipſum (proh dolor) religionis Chriſtianæ ſacrarium inhiant ore ſacrilego, lectumque ipſum invadere et conculcare conantur in quo, propter nos, Vita noſtra obdormivit in morte.

Locorum ſanctorum dignitas.
* al. Suam in qua eſt viſus, & annis

Periculum.

2 Quid facitis, viri fortes? quid facitis, ſervi crucis? Ita-ne dabitis ſanctum canibus, et margaritas porcis? Quam multi illic peccatores, confitentes peccata ſua cum lachrymis, veniam obtinuerunt, poſtquam patrum gladiis eliminata eſt ſpurcitia paganorum! Videt homo malignus, & invidet; frendet dentibus, & tabeſcit. Excitat vaſa iniquitatis ſuæ, nec ulla quidem tantæ pietatis ſigna, aut veſtigia relicturus, ſi quando forte (quod Deus avertat) obtinere valuerit illa ſancta ſanctorum. Verum id quidem omnibus deinceps ſæculis inconſolabilis dolor, quia irrecuperabile damnum; ſpecialiter autem generationi huic impiiſſimæ infinita confuſio, & opprobrium ſempiternum.

Expeditionis fructus. V. epiſt. 386.

3 Quid tamen arbitramur, fratres? Numquid abbreviata manus Domini; aut impotens facta eſt ad ſalvandum, quod ad tuendum & reſtituendum ſibi hæreditatem ſuam exiguos vermiculos vocat? Numquid

a Ita in mſ. codice Ciſtercienſi, aliis *Rolandum*, etiam in editis omnibus. Is de quo hic agitur, antiquus Bernardi amicus erat, litteris & eruditione clarus, ac demum cancellarius *præmiſſus* ad Eugenii adjutorium ante ejus electionem: quod, præter alia, Roberto Pullo ſignanter convenit, non Rolando, qui nonniſi anno pontificatus Eugenii decimo cancellarius creatus eſt, ex Onuphrio. Error natus ex nomine R. decurtato. Ad alias Notas.

b Encyclica epiſtola eſt, quæ in nonnullis codicibus *Populo Anglorum*, in quibuſdam, *Mainfredo Brixienſis eccleſiæ Epiſcopo*, &c. ex aliis Notis. Nempe hoc veluti claſſicum eſt ad expeditionem ſacram. De ea loquens Guillelmus Tyrenſis: *Vir immortalis memoriæ & honeſtæ converſationis ſpeculum dominus Bernardus Claræ-vallenſis abbas, piæ in Domino & per omnia amplectendæ recordationis, ad prædicti Deo muneris executionem præcipuus eligitur: qui injunctæ ſibi diſpenſationis ſedulus executor, ejuſdem operis ſecum Deo amabiles trahens commiſſiones, impiger, indefeſſus, licet corporis eſſet invalidi, tum propter ſenium imminens, tum propter jejunia & ſubtilem nimis dietam, regna circuit, regiones obambulat, evangelizans ubique regnum Dei*, &c. Adde quæ hac de re leguntur in ejus Vitæ & miraculis, & confer epiſt. 353.

A quid non poteſt mittere Angelorum pluſquam duodecim legiones; aut certe dicere verbo, & liberabitur terra? Omnino ſubeſt ei, cum voluerit, poſſe: ſed, dico vobis: tentat vos Dominus Deus veſter. Reſpicit filios hominum, ſi forte ſit qui intelligat, & requirat, & doleat vicem ejus. Miſeratur enim Dominus populum ſuum, & lapſis graviter providet remedium ſalutare.

Dei ars mira ad ſalva dos homines.

4 Conſiderate quanto ad ſalvandos vos artificio utitur, & obſtupeſcite: intuemini pietatis ejus abyſſum, & confidite, peccatores. Non vult mortem veſtram, ſed ut convertamini, & vivatis; quia ſic quęrit occaſionem, non adverſum vos, ſed pro vobis. B Quid eſt enim, niſi exquiſita prorſus & inventibilis ſoli Deo occaſio ſalvationis, quod homicidas, raptores, adulteros, perjuros, cęteriſque obligatos criminibus, quaſi gentem quæ juſtitiam fecerit, de ſervitio ſuo ſubmovere dignatur Omnipotens? Nolite diſfidere, peccatores; benignus eſt Dominus. Si vellet punire vos, ſervitium veſtrum non modo non expeteret, ſed nec ſuſciperet quidem oblatum. Iterum dico: penſate divitias bonitatis Dei altiſſimi; conſilium miſerationis attendite. Neceſſitatem ſe habere aut facit, aut ſimulat, dum veſtris cupit neceſſitatibus ſubvenire. Teneri vult debitor, ut militantibus ſibi ſtipendia reddat, indulgentiam delictorum, & gloriam ſempiternam. C Beatam ergo dixerim generationem quam apprehendit tam uber indulgentię tempus; quam invenit ſuperſtitem annus iſte placabilis Domino, & vere jubilæus. Diffunditur enim hęc benedictio in universum mundum, & ad ſignum [a] vitæ certatim convolant univerſi.

Francia Orientalis fortium virorum ferax.

5 Quia ergo fœcunda eſt virorum fortium terra veſtra, & robuſta noſcitur juventute referta, ſicut laus eſt veſtra in univerſo mundo, & virtutis veſtræ fama replevit univerſum orbem; accingimini & vos viriliter, & felicia arma accipite Chriſtiani nominis zelo.

Duella perſtringit

Ceſſet priſtina illa, non militia, ſed plane malitia, qua ſoletis invicem ſternere, invicem perdere, ut ab D invicem conſumamini. Quę miſeros tam dira libido [b] excitat, quod proximi corpus gladio, cujus fortaſſis & anima perit, traſverberent? Sed nec effugit qui glorietur; & ipſius animam pertranſibit gladius, cum ſolum hoſtem gaudeat occidiſſe. Illi ſe dare diſcrimini inſanię eſt, non virtutis; nec audaciæ, ſed amentię potius eſt adſcribendum. Habes nunc, fortis miles, habes, vir bellicoſe, ubi dimices abſque periculo; ubi & vincere gloria, & mori lucrum. Si prudens mercator es; ſi conquiſitor hujus ſęculi, magnas quaſdam tibi nundinas indico: vide ne pereant.

Indulgentiæ pro cruce-ſignatis.

Suſcipe Crucis ſignum, & omnium pariter, de quibus corde contrito confeſſionem feceris, indulgentiam obtinebis. E Materia ipſa ſi emitur, parvi conſtat; ſi devoto aſſumitur humero, valet ſine dubio regnum Dei. Bene ergo fecerunt qui cæleſte jam ſignaculum ſuſceperunt: bene cęteri faciunt, ſed nec ad inſipientiam eis, ſi feſtinent & ipſi apprehendere quod & eis in ſalutem exiſtat.

6 De cætero, fratres, moneo vos, non autem ego,

1. Joan. 4. 1.

ſed Apoſtolus Dei mecum, non eſſe credendum omni ſpiritui. Audivimus, & gaudemus, ut in vobis ferveat zelus Dei: ſed oportet omnino temperamentum ſcientiæ non deeſſe.

Judæi non ſunt e medio tollendi.

Non ſunt perſequendi Judæi, non ſunt trucidandi, ſed nec effugandi [c] quidem. Interrogate eos divinas paginas. Novi quid in Pſalmo legitur prophetatum de Judæis: *Deus oſtendit mihi*, inquit

Pſal. 58. 12.

F Eccleſia, *ſuper inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliviſcantur populi mei*. Vivi quidam apices nobis

Paſſionis teſtes.

ſunt, repræſentantes Dominicam paſſionem. Propter

A hoc diſperſi ſunt in omnes regiones, ut, dum juſtas tanti facinoris pœnas luunt, teſtes ſint noſtræ redemptionis. Unde & addit in eodem Pſalmo loquens Eccleſia: *Diſperge illos in virtute tua, & depone eos, protector meus Domine*. Ita factum eſt: diſperſi ſunt; depoſiti ſunt; duram ſuſtinent captivitatem ſub Principibus Chriſtianis. Convertentur tamen ad veſperam, & in tempore erit reſpectus eorum. Denique cum introierit gentium multitudo, *tunc omnis Iſrael ſalvus erit*, ait Apoſtolus. Interim ſane qui moritur, manet in morte. Rom. 11. 26

7 Taceo quod ſicubi deſunt, pejus judaizare dolemus Chriſtianos [d] fœneratores, ſi tamen Chriſtianos, B & non magis baptizatos Judæos, convenit appellari. Si Judęi penitus conterantur, unde jam proſperabitur eorum in fine promiſſa ſalus, ſive converſio? Plane & gentiles, ſi eſſent ſimiliter ſubjugati, ſuſtinendi forent potius, quam gladiis appetendi. Nunc autem, cum in nos cœperint eſſe violenti, oportet vim vi repellere eos qui non ſine cauſa gladios portant. Eſt autem Chriſtianę pietatis, ut debellare ſuperbos, ſic & parcere ſubjectis; his præſertim quorum eſt legiſlatio repromiſſa; quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt benedictus in ſæcula. Attamen exigendum ab eis, juxta tenorem apoſtolici [e] mandati, ut omnes qui crucis ſignum ſuſceperint, C ab uſurarum exactione liberos omnino dimittant.

8 Illud quoque admonitos vos eſſe eſt neceſſe, fratres dilectiſſimi, ut, ſi quis forte amans primatum gerere inter vos, expeditione ſua regni voluerit exercitum prævenire, nullatenus audeat: & ſi a nobis miſſum ſe ſimulet, non eſt verum: aut ſi oſtendat litteras, tamquam a nobis datas; ſed omnino falſas, ne dicam furtivas, eſſe dicatis. Viros bellicoſos, & gnaros talium duces eligere eſt; & ſimul proficiſci exercitum Domini, ut ubique habeat robur, & non poſſit a quibuſlibet violentiam ſuſtinere. Fuit enim in priori expeditione, antequam Jeroſolyma caperetur, vir quidam, Petrus [f] nomine, cujus et vos (niſi fal- ſ D lor) ſæpe mentionem audiſtis. Is populum qui ſibi crediderat, ſolum cum ſuis incedens, tantis periculis dedit, ut aut nulli, aut pauciſſimi eorum evaſerint qui non corruerint, aut fame, aut gladio. Propterea omnino timendum eſt, ſi ſimiliter et vos feceritis, ne contingat et vobis ſimiliter. Quod avertat a vobis Deus, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

Ad PETRUM Abbatem Cluniacenſem.

EPISTOLA CCCLXIV.*

AN. CHR. MCXLVI.
*al. 355 quę vero antea 364. nunc 531.

E *Invitat Petrum ad Conventum Carnotenſem, ubi de auxilio Orientalis Eccleſiæ ferendo conſultandum.*

Amantiſſimo Patri PETRO, Dei gratia, venerabili Cluniacenſi Abbati, frater Bernardus de Claravalle, ſalutem, et quas poteſt orationes.

1 GRavem nimis ac miſerabilem Orientalis Eccleſię gemitum [g] ad aures veſtras, immo etiam ad ipſa etiam penetralia cordis, arbitror perveniſſe. Dignum quippe eſt ut, ſecundum magnitudinem veſtram, magnum exhibeatis eidem veſtrę, et omnium fidelium Matri compaſſionis affectum; præſertim tam vehementer afflictę, tam graviter periclitanti. F Dignum, inquam, ut tanto amplius comedat vos zelus domus Dei, quanto ampliorem in ea locum, ipſo auctore, tenetis. Alioquin ſi duramus viſcera, ſi obdu-

a Crucis ſignum, num. ſequenti, ubi etiam de indulgentia cruceſignatis conceſſa *omnium de quibus corde contrito confeſſio facta fuerit*. Confer epiſtolam 423.

b Antiqua Galliæ peſtis, quæ Eccleſiæ ac Regum ſanctionibus diu impetita, tandem Ludovici Magni inexorabili religione ſublata eſt. Confer epiſtolam 376. & Notas ad eam fuſiores.

c Recte ac religioſe Bernardus, & id quidem longe potiori ratione quam de gentilibus: quod *Judæi vivi apices ſunt repræſentantes Dominicam paſſionem* & teſtes divinarum paginarum: gentiles non ita. Confer epiſtolam ſequentem, & ſermonem 64. in Cantica, & librum ad Milites Templi cap. 10.

d Hic uſuras univerſim in Chriſtianis damnat Bernardus, nedum in clericis.

e Haud dubie Eugenii tertii, cujus verba in aliis Horſtii Notis.

f Celebris iſte Petrus, cognomento Eremita, de quo Guillelmus Tyrius in lib. 1. de bello ſacro paſſim, & Jacobus a Vitriaco in Hiſtoria occidentali cap. 17. Hujus nominis Petrum Eremitam, Montis S. Quintini prope Peronam Priorem, invenimus in Necrologio Corbeienſi. An idem ſit cum iſto, qui etiam de Acheriis dictus, nondum pro comperto habemus.

g Nimirum ex amiſſione urbis Edeſſæ, quæ quomodo in Saracenorum manus redierit, conſule Notas fuſiores.

A duramus corda, ſi plagam hanc parvipendimus, nec
dolemus ſuper contritione; ubi noſtra in Deum cha-
ritas; ubi dilectio proximorum? Immo vero, ſi non
fatagimus, quanta poſſumus ſollicitudine, conſilium
aliquod & remedium tantis malis, tantiſque periculis
adhibere, quomodo non ingrati convincimur eſſe ei
qui abſcondit nos in die malorum in tabernaculo ſuo;
juſtius perinde & vehementius puniendi, utpote tam
divinæ gloriæ, quam fraternæ ſalutis, negligentes?
Hæc vobis tam fiducialiter, quam familiariter du-
ximus ſuggerenda, ob gratiam utique qua noſtram
indignitatem excellentia veſtra dignatur.

2. Nam & patres noſtri, Epiſcopi Franciæ, una
B cum domino Rege & Principibus, tertia die Domini-
a ca poſt Paſcha apud Carnotum [a] urbem venturi
ſunt, & de verbo hoc tractaturi: ubi utinam me-
reamur habere pręſentiam veſtram. Quia enim ma-
gnis omnino magnorum virorum conſiliis hoc verbum
conſtat egere, gratum profecto obſequium præſtabitis
Deo, ſi negotium ejus non duxeritis alienum, ſed
charitatis veſtræ probaveritis zelum in opportunitati-
bus, in tribulatione. Noſtis enim, Pater amantiſſi-
me, noſtis quoniam amicus in neceſſitate probatur.
Confidimus autem quod magnum huic verbo pro-
ventum præſentia veſtra præſtabit, tum pro auctori-
tate ſanctæ Cluniacenſis Eccleſiæ, cui, Deo auctore,
C præeſtis, tum maxime pro ſapientia & gratia quam
vobis ipſe donavit ad utilitatem utique proximorum,
& ſui ipſius honorem. Qui vobis etiam nunc inſpi-
rare dignetur ut non gravemini venire, & ſervis ſuis
in nomine ejus, & pro zelo ipſius nominis congre-
gandis, veſtram admodum deſiderabilem conferre prę-
ſentiam.

* de quo ſupra epiſt. 302.

Ad HENRICUM * Moguntinum Archiepiſcopum.

AN. CHR. MCXLVI.

EPISTOLA CCCLXV.

* al. 323. quæ vero antea 365. nunc 356.

D *Radulfum monachum, qui fideles in Judæorum necem armabat, arguit.*

Venerabili domino, & cariſſimo patri, HENRICO
Moguntino Archiepiſcopo, Bernardus Claræ-vallis
Abbas, invenire gratiam apud Deum.

1 LItteras dilectionis veſtræ debita veneratione ſu-
ſcepi; ſed præ multitudine negotiorum brevis
eſt reſponſio. Depoſitum querelę veſtræ apud nos ſi-
gnum eſt & pignus dilectionis, & præcipue humilita-
tis indicium. Quis enim ego ſum, aut quæ domus
patris mei, ut ad me referatur Archiepiſcopi con-
temptus, & Metropolitanæ Sedis injuria? Nonne ego
E ſum puer parvulus, ignorans introitum & egreſſum
meum? Verumtamen non ignoro verbum veritatis uſ-
Matt. 18. 7. quequaque, quod ex ore Altiſſimi procedit: *Neceſſe*
eſt ut veniat ſcandalum: væ autem illi per quem ve-
b *nit*. Homo ille [b] de quo agitur in litteris veſtris, ne-
que ab homine, neque per hominem, ſed neque a
Deo miſſus venit. Quod ſi ſe monachum, aut eremi-
tam jactat, & ex eo ſibi aſſumit libertatem, vel of-
ficium prędicationis, poteſt ſcire, & debet, quod
„ Monachus non habet docentis, ſed plangentis offi-
* Hieron. adverſ. Vigilant. cap. 6 „ cium *: quippe cui oppidum carcer eſſe debet, &
„ ſolitudo paradiſus. „ Hic vero a contrariis, & ſoli-
V. NOT. tudinem pro carcere, & oppidum habet pro paradi-
F ad epiſt. 89. ſo. O hominem ſine pectore! o hominem ſine fron-
te! cuius ſtultitia elevata eſt ſuper candelabrum, ut
appareat omnibus qui ſunt in domo.

2 Tria ſane ſunt in eo reprehenſione digniſſima:

A uſurpatio prædicationis; contemptus Epiſcoporum; Tria in Radulfo reprehenſione digna notat.
homicidii approbati libertas. Novum genus poten-
tiæ. Numquid tu major es patre noſtro Abraham,
qui, eodem prohibente, gladium depoſuit; quo juben- Geneſ. 22.
tę, levaverat? Numquid tu major es principe Apo-
ſtolorum, qui quęſivit a Domino: *Domine, ſi percu-* Luc. 22. 49.
timus in gladio? Sed inſtructus es omni ſapientia Æ- 1. Cor. 3. 19.
gyptiorum, ideſt, ſapientia hujus mundi, quæ ſtul-
titia eſt apud Deum. Aliter ſolvis quæſtionem Petri,
quam ille qui dicit: *Mitte gladium in locum ſuum:* Matt. 26. 52.
Omnis enim qui acceperit gladium, gladio peribit. Non-
ne copioſius triumphat Eccleſia de Judęis, per ſin-
gulos dies vel convincens, vel convertens eos,
B quam ſi ſemel, & ſimul conſumeret eos in ore gladii?
Numquid incaſſum conſtituta eſt illa univerſalis ora-
tio Eccleſiæ quę offertur pro perfidis [c] Judęis a ſo- c
lis ortu uſque ad occaſum, ut Deus & Dominus au- Eccleſia oret pro Judæis.
ferat velamen de cordibus eorum; ut ad lumen veri-
tatis a ſuis tenebris eruantur? Niſi enim eos, qui in-
creduli ſunt, credituros ſperaret, ſuperfluum videre-
tur & vanum orare pro eis. Sed conſiderat oculo pie-
tatis, quod Dominus habet reſpectum gratiæ apud
eum qui reddit bona pro malis, & dilectionem pro
odio. Ubi eſt ergo illud quod dictum eſt: Videas
ne occidas eos? Ubi eſt: *cum plenitudo gentium intra-* Pſal. 58. 12.
verit, tunc omnis Iſrael ſalvus fiet? Ubi eſt: *ædifi-* Rom. 11. 26.
C *cans Jeruſalem Dominus, diſperſiones Iſraelis congrega-* Pſal. 146. 2.
bit? Tu-ne es ille qui mendaces facies Prophetas, &
evacuabis omnes theſauros pietatis & miſericordiæ
Jeſu-Chriſti? Tua doctrina non eſt tua, ſed ejus qui
miſit te Patris. Sed credo ſufficit tibi, ſi ſis ſicut ma-
giſter tuus. Ille enim erat homicida ab initio: ille Joan. 8. 44.
mendax, & pater mendacii. O monſtruoſa ſcientia!
o ſapientia infernalis, contraria Prophetis, & Apo-
ſtolis inimica, ſubverſio pietatis & gratiæ! o immun-
diſſima hæreſis? o meretrix ſacrilega, quę, imprægna-
ta de ſpiritu falſitatis, concepit dolorem, & peperit
iniquitatem! Libet, ſed non licet ultra progredi. Pſal. 7. 15.
Ad ultimum, ut omnia quæ ſentio ſuper his bre-
D viter comprehendam, homo eſt magnus in oculis ſuis,
plenus ſpiritu arrogantiæ. Verba & opera ejus præ-
tendunt quod conatur ſibi facere nomen juxta no-
men magnorum qui ſunt in terris: ſed non habet
ſumptus ad perficiendum. Vale.

Ad HILDEGARDEM Abbatiſſam.

AN. CHR. MCXLVIII.

EPISTOLA CCCLXVI. *

* al. 386, quę vero antea 366. nunc 420.

Laudibus ſuis modeſte rejectis, ut ipſa Dei gratiam in ſe agnoſcat monet, & orationes pro ſe ſuiſque poſtulat.

E Dilectæ in Chriſto filię HILDEGARDI [d] Fr. Ber-
nardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſi
quid poteſt oratio peccatoris.

d V. Chronol. noſt. an. 1148. & NOTAS

QUod de noſtra exiguitate longe aliter, quam no-
ſtra ſeſe conſcientia habeat, quidam ſentire vi-
dentur, non noſtris meritis, ſed ſtultitię homi-
num deputandum eſt. Ad dulcedinem autem piæ cha-
ritatis tuę ſcribere properavi, quamvis id brevius o-
mnino, quam vellem, negotiorum multitudo compel-
lat. Congratulamur gratiæ Dei quę in te eſt; & ut eam Gratia ut gratia habenda.
tamquam gratiam habeas, & toto ei humilitatis &
F devotionis affectu ſtudeas reſpondere, admonemus,
ſciens quod *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem*
dat gratiam. Quod in nobis eſt, hortamur, & obſe- Jacob. 4. 6.
cramus. Cæterum ubi interior eruditio eſt, & unctio
do-

a In hoc conventu, Bernardus militiæ dux electus, id officii ſuſcipere detrectavit, tamquam ſuis moribus & monaſtico inſtituto repugnans, ut in epiſtola 256. ad Eugenium, num. 4. Confer epiſtolam nunc 363. & epiſtolas Sugerianas, quarum centeſima trigeſima tertia eſt Petri Venerabilis ab hoc conventu ſe excuſantis, ob Capitulum generale Cluniaci eodem die indictum.

b Rodulfus ſcilicet, ex Ottone Friſingenſi in ſuſioribus Notis.

c Hæc oratio quotannis funditur feria ſexta Hebdomadæ ſanctæ, totidem verbis quæ hic adhibet Bernardus.

d Celebris revelationibus Abbatiſſa in monte S. Roberti prope Bingum in diœceſi Moguntina, quæ Bernardo nota eſſe cœpit tempore Concilii Trevirenſis; cum ſcilicet Eugenius Papa Treviris cum eo exiſtens, Hildegardis viſiones examinari curavit. Scribi proinde non potuit hæc epiſtola ante annum 1148. Hildegardis epiſtolæ habentur in Bibliotheca Patrum, quas inter una extat ad Bernardum, in qua ejus ſtudium in prædicanda ſacra expeditione laudat, eumque *ante biennium ſicut hominem in Sole* ſe vidiſſe dicit. Joannes Saresberienſis ejus viſiones petit a magiſtro Girardo, eaſque dicit Eugenio Papæ acceptiſſimas fuiſſe.

docens de omnibus, quid nos aut docere poſſumus, A
aut monere? Diceris enim cœleſtia ſecreta rimari, & ea quæ ſupra homines ſunt, Spiritu-ſancto illuſtrante, dignoſcere. Unde rogamus magis, & ſuppliciter poſtulamus, ut noſtri memoriam habeas apud Deum, & eorum pariter qui nobis in ſpirituali ſocietate juncti ſunt. Nam, cum ſpiritus Deo conjungitur, confidimus quod nobis multum prodeſſe valeas & ſubvenire: *Multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* (Jac. 5. 6.) Nos pro te aſſidue oramus, ut conſorteris ad bona, inſtruaris ad interiora, dirigaris ad permanſura ita, ut nec hi qui ſpem ſuam in Deo poſuerunt, deſperando, pro te claudicent; ſed ut in profectu benedictionis, quam a Deo accepiſſe cognſceris, bene confortati, in melius & melius proficiant. B

G. [a] CANCELLARIO.

CIRC. AN. MCXLVII
* al. 332. quæ vero antea 367. nunc 419.

EPISTOLA CCCLXVII *.

Epiſcopum Metenſem commendat.

PRædeceſſor veſter bonę memorię Haimericus Cancellarius dominum Metenſem Epiſcopum * (* Stephanum.) ſpeciali amplectebatur dilectione; & nuntios ejus, quoties Romam venirent, plurimum acceptabat, & juvabat ſtudioſius. Unde rogo vos quoque per eadem gradi veſtigia, & nobili Epiſcopo, in magna neceſſitate poſito, armis Eccleſiæ ſubvenire. C

Ad G. * DIACONUM Cardinalem.

CIRC. AN. MCXLVII
* al. 335. quæ vero antea 368. nunc 420.

EPISTOLA CCCLXVIII *.

Affectum ejus, litteris & donis expreſſum, gratus amplectitur, & ab amore terrenorum opumque avocat.

Domino & amico cariſſimo G., Dei gratia, S. Romanæ Eccleſiæ Diacono Cardinali, frater B. Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & devotas orationes. D

1 BEnedictus tu a Domino, qui tam copioſe prævenisti nos in benedictionibus dulcedinis, ut, ſi qua miſericordiæ viſcera; ſi quid affectionis; ſi quid charitatis invenitur in nobis, totum ſibi merito vindicet illuſtris animi tui tam devota humilitas, humiliſque devotio. Nam & antea exultabam omnino, & gratulabar zelo bono quem in te eſſe fratrum noſtrorum relatione didiceram: ſed jam eo amplius, ſi quid poſſum in Domino, tuæ dilectioni me ſentio debitorem, quo devotius & humilius parvitati noſtræ commendatum te reddere ſtuduiſti. Unde & ſollicitus fui fratribus noſtris indices tui pectoris legere litteras, plenas devotæ E
b affectionis, plenas pietatis & gratiæ; benedictionem [b] quoque quam deſtinaveras exhibere, & præcipere, ſicut rogaſti, in memoriam tui, & tuorum, ipſis in vaſis Miſſarum ſolemnia celebrari. Faciat te Deus in magna domo ſua vas in honorem, ut de te quoque nos cariſſimi tui operum teſtimonio, quod plurimum deſideramus, mereamur audire: *quoniam vas electionis mihi eſt iſte.* (Act. 9. 15.) Teſtis enim nobis eſt Spiritus veritatis, per quem & diffunditur charitas iſta in cordibus noſtris, quomodo te cupiamus in viſceribus Jeſu-Chriſti.

2 Quia ergo æmulamur te Dei æmulatione, non modo eſt ad eum pro te deprecatio noſtra, ſed etiam ad F
teipſum, ut ſollicite provideas quomodo te oporteat converſari in domo Dei, & in ſorte miniſterii hujus. Dico enim non de præſumptione, Deus ſcit, ſed de charitate, quoniam judicium grave his qui præſunt, ſi non etiam prodeſſe laborant: & econtra, qui bene (Sapien. 6.) miniſtraverit, gradum bonum acquiret. (1. Tim. 3.) Tu ergo, dilectiſſime & deſideratiſſime domine, declina, obſecro, magis ac magis a malo, & fac bonum; nec inveniaris in Chriſti hæreditate quærens quæ tua ſunt, ſed memor eſto ſemper apoſtolici illius: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec quicquam auferemus.* (1. Tim. 6. 7.) Quamobrem eam quæ immortalis eſt animam tuam ſerva, cariſſime, ne qua occaſione avelli, aut eradicari queat ab affectu cordis tui, quod Dominus loquitur in Evangelio: *Quid prodeſt*, inquit, *homini, ſi univerſum mundum lucretur, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat?* (Matth. 16. 26.) Miſeri prorſus, miſeri, qui in bonis ducunt dies ſuos, ut in puncto ad inferna deſcendant. (Job. 21. 13. Pſal. 48. 18. Jacob. 4. 14.) Cum enim interierint, non ſument omnia, nec deſcendet cum eis gloria eorum, quoniam vapor eſt ad modicum parens. Hæc cogita, dilectiſſime, & hæc meditare jugiter, & in corde tuo deſcribe ea, nec a memoria tua ullatenus recedant. Vale.

Ad SUGERIUM Abbatem.

CIRC. AN. MCXLVII
* al. 356. quæ vero antea 369. nunc 238.

EPISTOLA CCCLXIX. *

Gratulatur Sugerio de reformatione Eccleſiæ S. Genovefæ feliciter inſtituta; & ut bene cœptis inſiſtat hortatur.

Amantiſſimo patri & domino SUGERIO, Dei gratia, venerabili Abbati beati Dionyſii, frater Bernardus de Clara-valle, ſalutem & orationes [c]. c

BEnedictus Deus, qui in manu veſtra operatus eſt ſalutem in Eccleſia S. Genovefæ, ut domus Dei reſtitueretur ordini [d] & diſciplinæ. d Agit vobis gratias apoſtolica ipſa auctoritas, quod fideliter & efficaciter opus magnificum incępiſtis: agimus & nos quas poſſumus gratias, & quicumque Deum diligunt in veritate. Rogamus itaque obnixius & poſtulamus, ut, ſecundum apoſtolicarum tenorem litterarum, operi manuum veſtrarum dexteram porrigatis; ut quod magnifice cœptum eſt, veſtræ magnitudinis opera proficere poſſit in dies, & feliciter conſummari. Jam pro Eccleſia S. Victoris * charitatem veſtram ſollicitare ſuperfluum judicamus (* V. epi. 410.); quia omnium Eccleſiarum cuſtodia vobis commiſſa eſſe dignoſcitur. Sed his debetur amplius, quarum religio amplius noſcitur indigere.

Ad EUMDEM.

CIR. AN. MCXLVII
* al. 357. quę vero antea 370. nunc 337.

EPISTOLA CCCLXX *.

Eccleſiam de Monte ei commendat.

Cariſſimo patri & Domino SUGERIO, beati Dionyſii Abbati, frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & dilectionem.

OPortet vos operari opera ejus qui reliquit vos in loco ſuo [e]; e immo opera Domini Dei veſtri, qui ad tale miniſterium vos elegit. De operibus ejus eſt quod Eccleſia de Monte religionem induit & decorem; ubi vos novella illa plantatio conſiliatorem & auxiliatorem magnum invenit. Supplicamus ut quod bene cępiſtis, melius conſummetis, & opponatis vos murum pro domo Iſrael, ut non prævaleat homo. Dignemini etiam conſolari Abbatem * (* Odonem.) loci illius, quia puſillanimis eſt: quia ſic convenit honori perſonæ veſtræ, & ſaluti animæ veſtræ, & ſpecialiter in tempore iſto.

Ad

a Guidoni Moricato de Vico, Piſano, qui poſt Robertum Pullum cancellarius fuit ab anno 1146. ex Notis ad epiſtolam 334.

b Ideſt donum, ſeu vaſa ſacra, quæ Guido in miniſterium altaris Claræ-vallenſibus deſtinaverat, infra, indubie aurea, aut argentea.

c Hac precandi formula uti ſolet Bernardus ſcribendo ad Sugerium.

d In ea quippe canonicos regulares S. Auguſtini inſtituerat Sugerius pro monachis, quos Eugenius eo induci præceperat in locum Canonicorum ſæcularium: qua de re item in epiſtola ſequente, ubi eccleſia de Monte appellatur, ſcilicet Locuticio, ut olim dicebatur. Vide Notas fuſiores, & Sugerii epiſtolas, ubi hæc & ſequentes inſertæ ſunt.

e Id de Ludovico Juniore intelligendum, qui in Orientem profectus, Sugerio vices ſuas commiſerat: unde Bernardus in ſuperiori epiſtola ait, omnium eccleſiarum curam ei eſſe commiſſam: & in epiſtolam nunc 376. ad eumdem: *Maximus* inquit, *Princeps eſtis in regno.* Unde *Majeſtatis* nomine compellatur ab Ulgerio Andegavenſi epiſcopo in epiſtola 3. inter Sugerianas.

Ad Eumdem.

CIR. AN. MCXLVII
* al. 363. quæ vero antea 370. nunc 313.

EPISTOLA CCCLXXI*.

Diſſuadet matrimonium inter filium Comitis Andegavenſis & filiam Regis Francorum, ob impedimentum conſanguinitatis.

Domino Abbati beati Dionyſii, frater Bernardus de Clara-valle, ſalutem & orationes.

SIc ſcripſi ad dominum Regem. „ Opus grande,& „ onus inæſtimabile ſuſcepiſtis, quod a nemine, „ niſi divina virtute, poſſit portari. Supra vires eſt „ hominis negotium ª veſtrum: ſed Deo facile eſt „ quod hominibus eſt impoſſibile. Si hæc ſcitis, cavendum vobis ſummopere eſt,ne qua occaſione tam „ neceſſarium repellatis auxilium, ne qua ſuggeſtione „ Deum offendatis, & gratiam ejus vobis reddatis „ inſenſam. Cavendum, inquam, nunc maxime, ne „ quando, provocatus a vobis,iraſcatur Deus, & avertat faciem ſuam a vobis, ac manum retrahat adjutorii. Siquidem periculum hoc non ad ſolum Regem ſpectat, ſed ad univerſam Eccleſiam Dei: quia „ ex hoc jam veſtra, & totius mundi una eſt cauſa. „ Quorſum hęc tendant, audite. Feſtino quidem ad „ vos,* ſicut hę litterę, vigiliam beatæ Marię Magdalenę Lauduni * facturus: ſed aliis jam litteris „ præmonere vos & præmunire curavi. Audivi enim „ quod feſtinet Comes Andegavenſis alligare vos fide, & ſacramento, ſuper matrimonio contrahendo „ inter filium ſuum,& filiam veſtram. At hoc quidem „ non tantum non expedit, ſed non licet; non modo alias ob cauſas, ſed quia titulus conſanguinitatis id prohibet; ſicut veridica atteſtatione cognovimus, matrem Reginæ & puerum iſtum, filium „ Comitis Andegavenſis, in tertio conſanguinitatis „ gradu inveniri. Propter quod omnimodo monemus „ ne faciatis hanc rem; ſed timeatis Deum, & declinetis a malo. Promiſiſtis vos nulla ratione ſine „ conſilio noſtro id facturum: & ſi diſſimulavero, „ ipſe peccavi. Hoc ergo conſilium noſtrum, ut nullo modo id faciatis. Si feceritis, ſciatis vos & contra conſilium noſtrum, & contra conſilium multorum diligentium nomen veſtrum, & etiam contra „ Deum feciſſe: & nolite putare quod acceptum ſit „ Deo ſacrificium veſtrum, cum ſit ex parte, ut, pro „ alieno ſollicitus, regno proprio non parcatis, diſponendo illud contra Deum, contra jus & fas, & „ contra utile atque honeſtum. Liberavi animam „ meam: liberet & veſtram Deus a labiis iniquis, „ & a lingua doloſa.

a Luc. 18. 27.

* al. ſicut ubi hę litteræ; aliis jam litteris vigiliam... Lauduni facturus: ſed præmonere.

* al. Laon.

b

Ad P. ᵇ Epiſcopum Palentinum io Hiſpania.

CIR. AN. MCXLVII
* NOVA, quę vero antea 372. nunc 319.

EPISTOLA CCCLXXII*.

Laudat eum ab humilitate, ſed maxime a ſtudio lectionis.

Venerabili domino, & cariſſimo patri P., Dei gratia, Palentienſi Epiſcopo, Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, præveniri a Domino in benedictionibus dulcedinis.

QUis dabit mihi pennas ſicut columbę, & volabo, & requieſcam in odore unguentorum tuorum? Venerabilis tua converſatio, & integritas morum replevit nares meas in odorem ſuavitatis: & ecce, odor iſte factus eſt mihi ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Vere ſicut adipe & pinguedine repleta eſt anima mea in odore iſto, & in talibus vita ſpiritus mei. Quomodo enim poteſt audire, & non delectari in craſſitudine anima mea, cum audierit virum ſublimem & humilem; negotioſum & quietum, & trementem verba Domini? O RARA AVIS in terris Humilitas cum ſublimitate, & tranquilla mens in medio negotiorum! Lętificaſti, domine, animam ſervi tui; lætificet & tuam miſericors Dominus in lætitia gentis ſuę. Gaviſus ſum gaudio magno, quod talia de vobis, & a talibus nuntiata ſunt, quibus non ſorte putare potui. Latores enim præſentium fratres noſtri nuntiaverunt nobis de caſtigatione carnis quam redigis in ſervitutem, de erectione ſpiritus, de amore lectionis, de manſuetudine morum, de operatione boni ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Tu ergo, cariſſime, non me intendas intentum circa laudes tuas in verbis iſtis. Nondum enim menti excidit illa prophetica reprehenſio: *Populus meus, qui te beatificant, ipſi te decipiunt.* Nolo enim oleo peccatoris impinguari caput tuum,quia peccator ſum; ſed potius oleo lætitiæ quæ procedit de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Non ſum ego venditor olei: non enim habeo, niſi parum olei, quo ungar in palæſtra hujus ſæculi: verumtamen laudes Chriſti ſilere non poſſum. Laudetur ergo, non creatura, ſed Creator: laudetur, non ille qui accepit, ſed ille a quo accepit: laudetur, non ille qui plantat, non ille qui rigat, quia nihil ſunt; ſed qui incrementum dat DEUS. Ego ergo non accipientis, ſed porrigentis manum laudabo: non laudationem ſervi, ſed laudationem Domini loquetur os meum. Tu ergo, dilectiſſime, ſi ſapis, immo quia ſapis, in te quidem, ſed non ex te, cognoſce gratiam; quia omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum. Scio quoſdam eſſe qui quaſi ſcienter neſcire volunt quæ acceperunt a Domino, ne, in ſuperbiam elati, in viſcum incidant diaboli. Mihi autem videtur debere ſcire quid acceperim, ut ſciam quid deſit mihi: mihi videtur, juxta Apoſtolum, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis, ne neſciamus ad quæ poſtulanda ſuſpirandum ſit nobis. Qui enim accepit, & neſcit quæ accepit, duplici periculo vicinum ſe conſtituit: quia ingratus eſt circa acceptum,& incautus circa cuſtodiendum beneficium. Quomodo enim referet gratiam ei a quo accepit, ſi neſcit ſe accepiſſe quod accepit? vel quomodo ſollicitus erit cuſtodire qui non meminit ſe aliquid accepiſſe? Auſer a me, Domine, opprobrium ingrati illius populi de quo dictum eſt: *Obliti ſunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus, quę oſtendit eis.* Acceptum itaque beneficium, etiam ſecundum ſapientes hujus ſæculi, æternæ memorię infigendum eſt. Oportet ergo ut accepta ſciamus cuſtodire, & gratia Dei vacua non ſit in nobis: ſed, ut ſemper in nobis maneat, ſemper gratias agamus Domino Deo noſtro. Illud quoque non otioſe puto adjiciendum, ut in acquiſitionem ſalutis, & gratię,tribus gradibus aſcendas: humilitate, fide, timore. Humilitas enim eſt cui gratia datur; fides, in qua ſuſcipitur; timor, a quo cuſtoditur. Nam, ſinę tribus his ſi aſcendamus ad gratiam, timeo ne dicatur nobis: *Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt.* Sit ergo ad hauriendam aquam ſapientiæ funiculus humilitatis*; & hæc humilitas ſit in ore, ſit in corde, ſit in actu; quia funiculus triplex difficile rumpitur. Fides ſit hydria; & hæc magna ſit, ut ab ea multum gratiæ capiatur. Sit timor operculum, ne ſordibus vanæ gloriæ aqua ſapientiæ inquinetur; ſcriptum eſt enim: Vas, quod non habuerit cooperculum, immundum erit. Manum meam provocavit ad ſcribendum illa tua devotio legendi, qua non ſolum magnorum hominum, ſed etiam nugas noſtras amplecteris; ut per quos nuntiata eſt bonitas tua, per eoſdem tibi nuntiaretur quantam cordi meo dediſti lætitiam.

Abba-

Iſa. 9. 16.

Pſal. 76. 11.

Ad Dei ſalutem aſcenditur tribus gradibus.

Joan. 4. 11.

* al. hereditatis.

Num. 19. 15

a Id eſt expeditio ſacra, unde hæc epiſtola ſine dubio referenda eſt ad Ludovicum Juniorem, qui Mariam ſuam primogenitam filio Fulconis Andegavorum Comitis, qui in orientem etiam profectus eſt, conjungere volebat: quæ res effectu caruit, Maria Henrico Campaniæ Comiti tradita.

b Petrum ſcilicet, cujus nomen diplomati Sancio, Spinam Abbatiam S. Bernardo concedentis, ſubſcriptum invenitur apud Mantique ad ann. 1147. cap. 18. num. 3.

a Abbatis Sp.[a] ad S. Bernardum.

CIR. AN. MCXLVII
* NOVA. quę vero antea 171. nunc 413.

EPISTOLA CCCLXXIII*.

De præfectura ſibi impoſita luget.

Deſiderabili domino, & cariſſimo patri, BERNARDO Claræ-vallenſi Abbati, filius ejus Sp. Fratrum Eccleſiæ ſervus inutilis, benedictionem omnium gentium.

DEſiderio deſideravi, ſi fieri poſſet, ut litteræ iſtæ invenirent vos liberum ab aliis negotiis & abſolutum. Timeo enim, timui, cum eas ſcriberem, & recordabar illius qui quærebat videre Jeſum, ſed non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat. Sed quid, ſi otium invenero, & non invenero gratiam in oculis veſtris? Numquid ſolum otium erit mihi ſolatium? Parcat vobis Deus. Quid feciſtis? Ubi me poſuiſtis, & qualem? Utinam appenderentur vires meæ, & ſarcina quam porto in ſtatera! Quaſi arena maris hæc gravior appareret? Quis enim ego ſum; aut quæ domus patris mei? Nonne ego ſum puer parvulus, ignorans introitum & egreſſum meum? Quis ego; aut quid ego, ut poſſim ſolus occurrere, immo ſuccurrere Eccleſiæ in qua poſitus ſum, tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ? Supra vires meas eſt negotium iſtud: ſtulto labore conſumor. Laboravi in gemitu meo; ſed quæ utilitas in laboribus & gemitibus meis? Inveterati ſunt morbi, plaga crudelis, & inſanabilis dolor, niſi in manu forti. Vitia quippe verſa ſunt in mores; mores in conſuetudinem; conſuetudo in naturam; natura in neceſſitatem. O quam neceſſe eſſet hanc neceſſitatem evelli? Sed, quod cum lachrymis dicendum eſſet, confortata eſt, & non potero ad eam. Ecce enim non eſt auxilium mihi in me. Sed & frater iſte lator præſentium, qui valde nobis neceſſarius erat, recedit a nobis. Docebat enim novitios; proficiebant illi; ego autem gaudebam, & ſperabam de miſericordia Dei quod quandoque abſurberetur mortale a vita. Teſtimonium illi perhibeo, quantum licet æſtimare hominem ab homine, quia converſatio ejus apud nos, & Deo grata fuit, & dulcis hominibus. Unde & diſceſſio ejus ſine dolore eſſe non potuit. Potens es, domine, convertere planctum meum in gaudium mihi, ſi inveni gratiam in oculis tuis. Hæc hactenus. Cætera præſentium lator latius explicabit.

b Ad FRATRES DE HIBERNIA in tranſitu beati b Malachiæ Epiſcopi.

AN. CHR. MCXLVIII.
* al. 321. quæ vero antea 374. nunc 338.

EPISTOLA CCCLXXIV*.

Sanctorum obitum gaudio potius, quam luctu, proſequendum. Singulari quoque Dei beneficio, Claram-vallem tanti viri morte & ſepultura honoratam.

Religioſis FRATRIBUS qui in Hibernia ſunt, & his maxime Congregationibus quas beatæ memoriæ Malachias Epiſcopus fundavit, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, Paracliti conſolationem.

Obitus piorum an, & quomodo lugendus.

1 SI haberemus hic manentem civitatem, copioſiſſimis jure lachrymis plangeremus talem nos amiſiſſe concivem. Cæterum, ſi futuram magis inquirimus, ut oportet, eſt quidem non modica doloris occaſio tam neceſſario duce deſtitui; debet tamen zelum temperare ſcientia, & dolorem ſpei fiducia delinire. Nec mirari quempiam decet, ſi gemitum extorquet affectus, ſi deſolatio lachrymas exprimit: modum tamen adhibere neceſſe eſt; immo non modice etiam conſolari, intuentes non quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna. Primum quidem congratulandum eſt animæ ſanctæ, ne nos arguat de inopia charitatis, dicens & ipſe quod Dominus ad Apoſtolos ait: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Joan. 14. 18. Prævenit nos ad Patrem ſpirituum ſpiritus Patris noſtri: nec modo charitatis inopes, ſed ingratitudinis etiam rei eſſe convincimur ſuper omnibus quæ per eum nobis beneficia provenere, ſi non congratulamur ei qui de labore ad requiem, de periculo ad ſecuritatem, de mundo tranſiit ad Patrem. Itaque & pium eſt Malachiam flere defunctum; & pium magis Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit? Utique, & beate. Viſus eſt oculis inſipientium mori, ille autem eſt in pace.

Lætandum nobis de patrocinio.

2 Dehinc etiam utilitatis propriç conſideratio exultandum nobis ſuggerit & lætandum, quod tam potens ſuos patronus ad cœleſtem curiam, tam fidelis præceſſerit advocatus; cujus & ferventiſſima charitas oblviſci nequeat filiorum, & probata ſanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc Malachiam ſanctum aut minus poſſe prodeſſe, aut minus ſuos diligere audeat ſuſpicari? Profecto, cum diligeretur prius, certiora nunc ſuæ dilectionis a Deo capit experimenta; & cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos. Abſit autem ut tua nunc, o anima ſancta, minus efficax æſtimetur oratio, quando præſenti vividius ſupplicare eſt majeſtati; nec jam in fide ambulas, ſed in ſpecie regnas. Abſit ut imminuta, nedum exinanita, tua illa tam operoſa charitas reputetur, cum ad fontem ipſum Charitatis æternæ procumbis, pleno hauriens ore, cujus & ipſa prius ſtillicidia ſitiebas. Non potuit morti cedere charitas fortis ut mors; immo & morte fortior ipſa. Nam & decedens non erat immemor veſtri, affectuoſius vos commendans Deo, & noſtram quoque exiguitatem ſolita illa ſua manſuetudine & humilitate exorans, ut veſtri non obliviſceremur in finem. Unde & dignum duximus ſcribere vobis, ut ſciatis nos & in ſpiritualibus, ſi quid noſtra in his exiguitas per beati hujus Patris noſtri merita unquam potuerit, & in corporalibus, ſi quando forte opportunitas præberetur, omnem vobis conſolationem impendere tota devotione paratos.

Malachiæ charitas erga ſuos.

3 Et nunc quoque, dilectiſſimi, Hibernienſis Eccleſiæ gravem hanc deſtitutionem toto miſeramur affectu: & eo amplius vobis compatimur, quo nos amplius ex hoc novimus debitores. Magnificavit enim Dominus facere nobiſcum, cum locum noſtrum dignatus eſt beatæ mortis ejus honorare præſentia, & pretioſiſſimo corporis ejus locupletare theſauro. Nec moleſtum ſit vobis quod apud nos habeat ſepulturam, quando ſic ordinavit Deus ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ, ut vos eum vivum haberetis; nobis habere * liceret vel defunctum. Et nobis ſiquidem communis vobiſcum Pater ille erat, & eſt; nam & in morte ipſius hoc nobis confirmatum eſt teſtamentum. Quamobrem ſicut nos hujus tanti Patris gratia univerſos vos, tamquam germanos fratres, totis amplectimur viſceribus charitatis, ſic & de vobis idem ſentire ſpiritalis ipſa cognatio perſuadet.

Mortuus & ſepultus in Clara-valle.

* al. liceat

Hortatur ad communis Patris ſectanda veſtigia.

4 Hortamur autem vos, Fratres, ut beati hujus Patris noſtri ſemper curetis ſectari veſtigia, eo ſtudioſius, quo vobis certius ſancta ejus converſatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim veros vos ejus filios eſſe probabitis, ſi paterna viriliter inſtituta ſervetis: & ut in eo vidiſtis, & audiſtis ab eo quemadmodum vos oporteat ambulare, ſic ambuletis, ut abundetis magis; ſiquidem gloria patris, ſapientia filiorum. Prov. 10. 1. Nam & noſtram non mediocriter excutere deſidiam, & reverentiam incutere cœpit præſens nobis tantę perfectionis exemplar. Atque utinam ſic nos poſt ſe trahat, ut pertrahat in tam recenti virtutum ejus odore avidius alacriuſque currentes. Orantem pro nobis univerſitatem veſtram Chriſtus cuſtodiat.

Ad

a Haud dubie Abbatis de Spina, Palentinæ diœceſis, cujus fundatrix Sancia, Alfonſi imperatoris ſoror, ad quam epiſtola 301. locum S. Bernardo dedit. Nivardus Bernardi frater cum ſociis eo miſſus. Abbatis primi nomen ignorat Manrique, loco indicato in Notatione ſuperiori.

b Anno 1148. die 2. Novembris contigit ſancti Malachiæ obitus, de quo in ejus Vita a Bernardo ſcripta in tomo 2. Adde ſermones duos de eodem in tomo 3.

Ad Idam Comitiſſam Nivernenſem.

AN. CHR. Mcxlvii. *al. 300 quę vero antea 375. nunc 346.

EPISTOLA CCCLXXV*.

Monachos Vizeliacenſes a Comitiſſę clientibus infeſtari queritur.

Dilectæ in Chriſto filiæ Nivernenſi Comitiſſæ, Frater Bernardus Clarę-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.

* Pontius.

a

COnqueritur venerabilis Abbas * Vizeliacenſis, quod vos, & clientes veſtri, mercatores & cæteros Vizeliacum volentes ire prohibetis: quod quia Guillelmus a Comes bonæ memoriæ, & filius ejus in præſentia domini Autiſiodorenſis & noſtra penitus refutavit, tamquam impium & iniquum; monemus & rogamus, ne id deinceps ullo modo faciatis. Timemus enim, ſi talia facere cęperitis, ne forte & vobis hic, & viro veſtro, ubi ipſe eſt, plurimum poſſint obeſſe: quod omnino nollemus. Credite ergo nobis, & omnino deſiſtite a malitia hac.

Ad Sugerium Abbatem.

AN. CHR. MCXLIX. * al. 352. quę vero antea 376. nunc 355.

EPISTOLA CCCLXXVI*.

Hortatur, & rogat, ut duellis quorumdam Principum ſe opponat.

Venerabili Patri & domino Sugario, Dei gratia, Abbati ſancti Dionyſii, frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.

NUnc tempus, & opus eſt, ut apprehendatis gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, contra diabolica figmenta, quæ regerminare moliuntur iterum. Homines namque illi, qui reverſi ſunt, maledictas illas

b Duella reprimi flagitat.

nundinas b poſt feſta paſchalia præfixerunt, & ſtatuerunt, laxatis habenis, dominus Henricus, filius Comitis, & dominus Robertus, frater Regis, ut irruant & interficiant ſemetipſos. Animadvertite quali voluntate viam

* epiſt. 288.

Jeroſolymitanam* aggreſſi ſunt qui cum voluntate hujuſmodi regreſſi ſunt. Quam recte dici poteſt de iſtis: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata: percuſſi ſunt,*

Jerem. 51. 5.

& non doluerunt; attriti ſunt, & renuerunt ſuſcipere diſciplinam. Poſt tot labores; poſt tot pericula quibus vexati ſunt, a tribulatione malorum & dolore, regnum in pace eſt; & dominus Rex abeſt: & per hos duos poteſt terra ſingulariter commoveri, ſed & perturbari. Supplico, & conſulo ſublimitati veſtræ, quia maximus princeps eſtis in regno *, ut vel diſſuaſione,

* Sugerius Gallię Protex.

vel vi, totis viribus vos opponatis, ne fiat hoc; quia ſic convenit honori perſonæ veſtrę, & terrę veſtræ, & utilitati Eccleſiæ Dei. Vim autem appello quod ad eccleſiaſticam pertinet diſciplinam. Nos autem idem ſcribimus domino Remenſi, domino Senonenſi, domino Sueſſionenſi, domino Autiſiodorenſi, Comiti Theobaldo, Comiti Rodulfo *. Opponite vos tantis malis, & propter dominum Regem; & propter dominum Papam, ad quem pertinet cuſtodia regni.

* Vermandenſi.

Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLIX. *al. 350. quæ vero antea 377. nunc 346.

EPISTOLA CCCLXXVII*.

Prædicat ejus zelum & ſtudium boni communis, quod indixerit comitia regni pro ejus ſalute; hortatur que ad cauſam Reip. fortiter agendam.

Cariſſimo Patri & domino Sugerio, Dei gratia, beati Dionyſii Abbati, Frater Bernardus Clare-vallenſis vocatus Abbas, ſpiritum conſilii & conſolationis.

1 VIſis quibuſdam litteris veſtris quas ad dominum Turonenſem direxerat ſublimitas

A veſtra, exultavimus, & delectati ſumus, non qualicumque gaudio, ſed gaudio magno valde. Viſitet vos Oriens c ex alto, qui viſitare diſponitis regnum glorioſiſſimi Regis noſtri, ut ſic reſpirare poſſit a tribulatione malorum, & dolore qui jam in januis eſt, ſi non fuerit totis viribus contradictum. Profecto conſilium Dei fuit ut ad conſilium, tam Curiæ, quam Eccleſiæ Principes vocaretis, ut ſciant omnes qui habitant terram, quia remanſit & regno, & Regi amicus dulcis, conſiliarius prudens, adjutor fortis. Illi, inquam, Regi qui ſervit Regi, cujus regnum eſt omnium ſæculorum; qui commovit gentes & regna, ne Rex cęli perderet terram ſuam; terram,

B ubi ſteterunt pedes ejus. Illi, inquam, Regi, qui, cum eſſet gloria ſingularis, rebus affluens, pace ſecurus, victorioſus in prœliis, juvenis ætate, elegit exulare a propriis, ut ſerviret in alienis; illi tamen, cui ſervire, regnare eſt. Et quis audeat turbare regnum ejus? Quis tantam impietatem committat adverſus Dominum, & adverſus chriſtum ejus? Domine mi Rex, utinam abſcindantur qui te conturbant! qui quærunt mala & tibi, & tuis, cum tu inter alienas gentes ſolus remanſeris, ne remaneret in ſolitudine ille locus quem elegit Dominus ex omnibus locis terrarum, ut eſſet nomen ſuum ibi.

c

Ludovici Jun. elogium.

2 Propterea viriliter agite, & confortetur cor ve-

C ſtrum, quia vobiſcum eſt Dominus Deus veſter in protectione Regis & exulis ſui. Qui imperavit ventis & mari, tumentes fluctus facile complanabit. Erit vobiſcum univerſitas Eccleſiæ Dei, ne inſurgat aliquis, & peccare faciat Iſrael, & totis humeris totum onus, ſi quid tamen oneris fuerit, ſupportabit. Nunc enim tempus, & opus eſt, ut agatis pro loco quem tenetis; pro dignitate qua polletis; pro poteſtate quam accepiſtis, ut memoria veſtra non ſolum in benedictione, ſed & in admiratione ſit generationi huic omni quæ ventura eſt. Providendum eſt, & multum providendum, ne tanta portio Eccleſiæ Dei ſine fructu maximo fatigetur; & hic ſta-

D tuendum quod omnes inſurgentium malignitates vel reddere, vel elidere poſſit. In voluntate noſtra eſt ut vobis in nomine Domini congregatis parvitatis noſtræ litteras tranſmittamus, quę, etſi non adjuvent, ſaltem affectum noſtrum oſtendant. Ille autem qui vobis dedit hanc voluntatem, donet & facultatem, & conterat ſatanam ſub pedibus veſtris, ut in opere iſto glorificetur Dominus, honoretur Eccleſia, regnum ſtabiliatur, & obſtruatur os loquentium & facientium iniqua.

Ad Eumdem.

CIR. AN. MCXLIX. * al. 360. quæ vero antea 378. nunc 347.

E

EPISTOLA CCCLXXVIII*.

Petit ſubſidium annonæ pro Religioſis Bituricenſibus.

Domino dilectiſſimo Sugerio, Dei gratia, venerabili Abbati ſancti Dionyſii, frater Bernardus Clarę-vallis Abbas, ſalutem & orationes.

* La Meiſon-Dieu.

† al. deeſt.

FRatres noſtri de Bituricenſi Archiepiſcopatu, de Domo Dei *, egent pane: † & audivimus quod abundat ibi annona domini Regis †, & parum venalis inibi videtur. Itaque rogamus vos, ut præcipiatis eis dari de annona illa quantum viſum fue-

F rit prudentię veſtræ. Nam & dominus Rex, dum in hac terra eſſet, eis benefacere ſolebat.

Ad

a Guillelmus iſte in Cartuſiam (ut jam notatum) ſecedens, alterum Guillelmum filium ſucceſſorem habuit ab anno 1147.

b Quippe ſolemnes hominum cętus convocabant ad ſpectacula duellorum, de quibus jam in epiſtola 303. Henricus iſte filius erat Theobaldi Campaniæ Comitis, ad quem epiſtola 179. Robertus Ludovici Junioris frater, de quo in ſuperioribus epiſtolis non ſemel. A paribus eſt hæc epiſtola, itidem directa *domino Remenſi*, &c. infra.

c Eadem formula utitur initio epiſtolæ 147.

A Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLIX. * al. 382 quæ vero antea 379. nunc 351. Eſt 95. inter Sugerianas.

EPISTOLA CCCLXXIX*.

Abbati cuidam inopi ſubveniri rogat.

Domino & Patri dilectiſſimo Sugerio, Dei gratia, reverendo Abbati S. Dionyſii, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & devotas orationes in Chriſto.

Abbatem pauperem Abbati diviti mittimus, ut de alterius abundantia alterius inopia aliquatenus relevetur. Vobis ſane honeſtiorem cedimus partem, juxta ſententiam Veritatis, quæ beatius eſſe definit dare, quam accipere. Nec dubito quin libentius & liberalius manum veſtram extenderetis ad hunc pauperem Chriſti, ſi vobis æque, ut nobis, innotuiſſet ejus religioſitas & honeſtas; ſed & neceſſitas ipſa quam patitur. Nam & debitis premitur, & panis inopia laborat, quod agri ejus pro triticu herbas ei pernicioſas reddiderint. Quia ergo ſterilitas iſta veſtros non attigit loculos, rogamus & petimus per veſtram miſericordiam ei ſubveniri: nec ullatenus dubitetis quin utiliter poſitum ſit, & repoſitum quicquid ei præſtare placuerit.

Act. 20. 35.

B

C Ad Eumdem.

AN. CHR. MCXLIX. * al. 362. quæ vero antea 380. nunc 369.

EPISTOLA CCCLXXX*.

De periculoſo ſtatu Eccleſiæ Orientalis.

Amantiſſimo Patri & domino Sugerio, Dei gratia, beati Dionyſii Abbati, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & quas poteſt orationes in Domino.

Verbum quod attulerunt Magiſter Templi, & frater Joannes, tam lætus accepi, quam id quod a Deo crederem proceſſiſſe. Ipſa enim jam Orientalis Eccleſia tam miſerabiliter clamat, ut quiſquis non toto compatitur affectu, Eccleſiæ filius eſſe non probetur. D Verum quam lætus de nuntio, tam triſtis de anguſto termino, ad quem veſtræ dilectioni occurrere non potui. Siquidem promiſeram Lingonenſi Epiſcopo ipſa die occurrere ad colloquium, quod de magnis & gravibus negotiis fiducia noſtri acceperat. Indicavi autem ipſum tempus quando, ſi placet, lætus occurram cum eodem Epiſcopo, qui multum potuerit utilis eſſe colloquio.

Ad Eumdem.

CIR. AN. MCL. * al. 364. quæ vero antea 381. nunc 320.

EPISTOLA CCCLXXXI*.

E *Monet ſe de ipſo recte ſentientem: dolere tamen quod mala regni palam ipſi imputentur. Hortatur ut caveat, ne eorum, per quos iſta fiunt, conſortio infametur.*

Reverendo Patri & amico noſtro cariſſimo Sugerio, Dei gratia, Abbati ſancti Dionyſii, frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & qualeſcumque noſtras orationes.

Ad litteras paternitatis veſtræ reſpondere brevius temporis anguſtiæ coegerunt. Jam enim adveſperaſcebat ea die qua litteras illas accepi; & neceſſe erat ſequenti die ad Ciſtercienſe Capitulum proficiſci. Proinde reſpondeo breviter, & volo ut omnino longe fiat a vobis, ne aliquando veniat in cor veſtrum quod de vobis ullo modo crediderim, veſtro conſilio, & F voluntate, fieri mala quæ plangimus. Verum unum fuit quia, zelo urgente ductus, ipſum vobis zelum exprimere, immo & imprimere atque ingerere laborabam, ut veſtram quoque ſanctitatem inflammaret affectus: Alterum fuit, quod, licet bene ſentirem de conſcientia veſtra, plurimum tamen contriſtabar de fama & ſcandalo quod eſt in Eccleſia Dei. Quod ſi acquieſcere nolunt, maxime in hujuſmodi rebus, quid facietis inter eos? Quare de vobis illi ſe palliant? Nonne oportet vos omnino alienare a ſacrilegis illis, & longe fieri ab eis, ut, ſecuri de conſcientia, decantetis: *Odivi eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo?* ut noverit omnis Eccleſia ſanctorum, alienam ab eorum numero & conſortio veſtram innocentiam eſſe? Proinde memoramini principium loquendi Domino in Propheta, & invenietis, beatum virum eſſe qui non abiit in conſilio impiorum. Illud autem credatis, numquam male me ſenſiſſe de vobis. Novi enim vos, & puritatem veſtram. Valete, & orate pro nobis.

Ad Leonium Abbatem S. Bertini a.

a CIR. AN. MCL. * al. 324. quæ vero antea 382. nunc 321.

EPISTOLA CCCLXXXII.

Ejus in ſe, ſuoſque beneficia gratus agnoſcit. Thomam de S. Audomaro ad Claræ-vallenſes tranſire volentem non prohibendum.

Dilecto & venerabili domino Leonio Abbati, & univerſo Conventui Eccleſiæ ſancti Bertini, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere.

1 Litteras dilectionis veſtræ, dilectiſſimi fratres, ſuſcepimus, indicium voluntatis & petitionis veſtræ. Beneficiorum quæ nobis, & noſtris plena manu, hilari mente, vultu ſereno exhibetis, in æternum non obliviſcar. Sed quid, ſi non ſum oblitus, & ingratus invenior? Numquid ſola memoria habebit me excuſatum? Immo acerbius accuſabit. Nec immemorem, nec ingratum amicis meis me exhibere novi. Si tamen non habeo quod retribuam pro omnibus quæ accepi a vobis, ut minus ſapiens loquor, Dominus retribuet pro me. De alieno liberalis ſum, quoniam inops & pauper ſum ego. Honorem Eccleſiæ veſtræ, & decorem domus Domini, qui in vobis eſt, quantum diligam, ipſe novit qui plus profunditatem humani cordis ingreditur. Sed nec ego vereor verum dicere in hac parte: ego diligentes me diligo. Sed non in hoc juſtificatus ſum; nam & ethnici hoc faciunt. Non multum laudis habet, ſi amantes me amavero: ſed ſi non amavero, ſceleratus pro ſcelere judicabor. Dilexi vos, & ante meritum: quare etiam poſt meritum non diligerem? Quos enim, etiamſi nulla merita præceſſiſſent, honorari oportuit, poſt beneficia non honorare pluſquam injuria eſt. Diligam vos ſemper, fratres cariſſimi, in Domino, & cum omni amore ſerviam vobis in eo cujus ſervi eſtis: immo Chriſtum, cujus membra eſtis, ſemper in vobis honorabo.

2 Verumtamen, ut rationabile ſit obſequium noſtrum, & honor irreprehenſibilis quem vobis exhibere debemus, prudenter & caute id fieri oportet, quia honor Regis judicium diligit. Super his igitur quæ mihi reſcribitis, reſpondeo charitati veſtræ, quia nec ego audeo, nec vos debetis prohibere eum qui bene facere poteſt. Quid enim reſpondere habemus Apoſtolo dicenti: *Spiritum nolite extinguere?* Neque enim ſecurum eſt extinguere, quod extinctum accendere non ſit tuæ poteſtatis. Et ubi eſt illud: *Unuſquiſque in ea vocatione qua vocatus eſt, in ea permaneat?* Vocatus eſt, inquam, Thomas*, non a me, ſed ab eo qui vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt. Quid ad nos reſpicitis? quid nos intuemini in hoc facto, tamquam opus hominis ſit, & non Dei? Non ab homine, neque per hominem, ſed a Domino factum eſt iſtud. Non enim homo, ſed Deus eſt qui operatur in cordibus hominum, ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit. A Domino, inquam, factum eſt iſtud; & ideo non ſolum mirabile, ſed immutabile eſſe debet in oculis noſtris. Quis enim, vel quid eſt homo, ut adjuvet ſenſum Domini, vel ſpiritum ejus? Novit ille qui quærit ovem perditam, & quid quærat, & ubi quærat; & quomodo, & unde re-

Pſal. 98. 4.

1. Theſſ. 5. 19.

1. Cor. 7. 24.

* Extat ad eum epiſtola 108.

Rom. 4.

Vocationi divinæ non reſiſtendum.

a De S. Bertini monaſterio actum ſupra in epiſtola 149. De Thoma confer epiſtolam 108. ad ipſum. Leonius abbas laudatur ab Hermanno monacho Laudunenſi in lib. 3. de miraculis B. Mariæ cap. 4. ubi *vir religioſiſſimus; & tam gentilium, quam divinarum peritiſſimus* dicitur. Præfuit ab anno 1148. ad 1163.

revocet, & ubi colloect, ſic ut eam alterius non perdat. Quem ergo Dominus vocavit vide ne revoces; quem Deus erexit, tu inclinare noli; nec ponas ei offendiculum, cui Deus manum porrigit aſcendenti.

Oblatio filii a parentibus facta non præjudicat voto proprio. V. Epiſt. 1. & Notas *ibid.*

3 Sed jam videndum eſt quid ponderis habeat illud quod dicitis, eum oblatum a parentibus. Videat prudentia veſtra quid babeat plus vigoris & rationis; utrum illud quod factum eſt de ipſo per alium, ipſo neſciente; an illud quod ſciens & prudens de ſeipſo fecit: non autem ipſe, ſed gratia Dei, quæ nolentem prævenit, ut velit; quæ volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit. Ego autem dico quod votum parentum integrum manet, & oblatio eorum non eſt exinanita, ſed cumulata. Nam & idem offertur quod prius oblatum eſt; & eidem offertur cui prius oblatum eſt; & quod prius a ſolis parentibus oblatum fuerat, nunc offertur a filio. Præterea ſuper hoc verbo præcipere vobis nihil babeo: conſilium autem do. A Domino egreſſus eſt ſermo: nolite impedire curſum gratiæ Dei; nolite reprimere primitias bonæ voluntatis: qood enim in ea cœptum eſt, de Spiritu-ſancto eſt. Vos autem nolite diſſimulare injuriam quam nobis infertis, cum numquam vos læſerimus in hac parte, ut fratres quos Deus miſit ad vos vellemus ſubtrahere vobis. Noverit autem ipſe Thomas, ſi irritum fecerit votum ſuum, cujus me teſtem adhibuit; noverit alius, quicumque ſit ille qui eum ad hoc impulerit, quod aſcendam ex adverſo, & ſtabo contra eos in die Domini. Sed interim melius eſt ei, vobis, & nobis, ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vale.

Ad Eumdem Abbatem S. Bertini.

EPISTOLA CCCLXXXIII*.

CIR. AN. MCL. * *al.* 342. quæ vero antea 383. nunc 361.

Rogat ut officia humanitatis, hactenus fratribus ſuis exhibita, continuet.

Amico ſuo cariſſimo Leonio, S. Bertini venerabili Abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem in eo qui mandat ſalutes Jacob.

QUod merito confidam de vobis, charitas veſtra palam fecit, quæ, inventa occaſione ſeipſam innoteſcendi, non potuit latere ſub modio. Gratiſſima habeo illa officia humanitatis quæ fratribus noſtris impenditis qui habitant juxta a vos. Quod illis facitis, mihi facitis: immo ſic magis mihi facitis, quam ſi mihi faceretis. Obſecro ergo ut perſeveret hæc ſollicitudo veſtra pro eis, quoniam longe facti ſunt a nobis, ut non poſſimus eis, prout oportet, aſſiſtere. Sit ergo veſtræ benignitatis vicem noſtram ſupplere, ut vos ipſis in patrem, & ipſi ſint vobis in filios. Si forte venerit tempus quo tantæ charitati reſpondere poſſimus, quod non ſimus ingrati fides oculata monſtrabit. Vale.

Ad Monachos Eccleſiæ S. Bertini.

EPISTOLA CCCLXXXIV*.

CIRC. AN. MCL. * *al.* 343. quæ vero antea 384. nunc præmiſſa epiſtolæ 373.

Gratias agit beneficentiæ hactenus ſuis præſtitæ, largam a Deo retributionem promittens.

Univerſis qui ſunt in Eccleſia beati Bertini amandis in Chriſto, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſervire Domino in lætitia.

AD gratiarum actionem; ad reddendum dilectionis officium, meritis veſtris provocamur. Quia enim acceptum beneficium æternæ memoriæ inſigendum eſt, beneficiis quæ fratribus noſtris, immo quæ mihi contuliſtis, nec immemor eſſe debeo, nec ingratus. Meum eſt quicquid meis impenditur: mihi datur quicquid infunditur in viſceribus meis. Scio cui credidi, & certus ſum: ſcio quia diligitis nos, non verbo & lingua, ſed opere & veritate. In argumentum quippe dilectionis & gratiæ quam fratres noſtri invenerunt in oculis veſtris, non verba procedunt, ſed opera: eo utique puriora apud Deum, & gratiora apud homines, quo de ſola gratia dantis proveniunt, præter meritum accipientis. Pro his igitur gratias agimus univerſitati veſtræ: pro his omnibus debitores ſumus vobis, ſi quid ſumus, ſi quid poſſumus, & nos, & fratres noſtri. Sed ne parum vobis ſit acceptos eſſe hominibus, accepti eſtis & Deo meo. Nam quod uni ex minimis ejus feciſtis, ipſi feciſtis. Matt. 25. 40. Quid, quod non uni tantum, ſed pluribus ex minimis ejus feciſtis? In omnibus his penes me non retributio multa, quoniam inops & pauper ſum ego; ſed Dominus retribuet pro me. Ipſo, qui retributor eſt omnium bonorum, retribuat vobis, quod pauperes ejus prævenistis in benedictionibus dulcedinis, & in exemplo charitatis. De præteritis gratias agimus; de futuro precamur ut, bonum facientes, non deficiatis. Tempore enim ſuo metetis de ſemine boni operis manipulos pacis & gloriæ; quod nobis præſtet Deus. Amen.

Ad Eosdem.

EPISTOLA CCCLXXXV*.

* *al.* 312. quæ vero antea 385. nunc 416.

Eis de meliori obſervantia gratulatur, eoſdemque ad ſtudium religioſæ perfectionis & aſſidui profectus excitat.

Dilectiſſimo ſibi in Chriſto univerſo Conventui monaſterii ſancti Bertini, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.

1 ITA, quæſo, ita facito, dilectiſſimi. Diſcipulus quippe proficiens gloria eſt magiſtri. Quiſquis in ſchola Chriſti non proficit, ejus indignus eſt magiſterio; præſertim tamen ubi ſumus; ubi nihil in eodem ſtatu permanet; & non proficere, ſine dubio deficere eſt. Nemo proinde dicat: Satis eſt, ſic volo manere, ſufficit mihi eſſe ſicut heri, & nudiuſtertius. In via reſidet qui ejuſmodi eſt: in ſcala ſubſiſtit, ubi neminem Patriarcha vidit non aſcendentem, aut deſcendentem. Dico ergo: *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.* Ardua, & anguſta eſt via; & non hic, ſed in domo Patris manſiones ſunt multæ. Itaque *qui ſe dicit in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare.* Jeſus enim, ut ait Evangeliſta, *creſcebat, & proficiebat, & ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.* Ille non reſtitit ergo, ſed *exultavit ut gigas ad currendam viam*: & nos quoque, ſi non deſipimus, curremus poſt eum; trahemur in odore unguentorum ipſius. Alioquin, ſi elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laborioſior, & periculoſior via, dum nec odore recreari, nec certa poſſit agnoſcere veſtigia longius abeuntis.

Semper proficiendum exemplo Chriſti. V. epiſt. 254. Gen. 28. 12. 1. Cor. 10. 12. Joan. 14. 2. 1. Joan. 6. Luc. 2. 52. Pſal. 18. 6.

2 Sic ergo currite, fratres, ut comprehendatis. 1. Cor. 9. 24. Quod ſane ita fiet, ſi nequaquam arbitramini vos comprehendiſſe; Phil. 3. 13. ſed, obliti quæ retro ſunt, extenditis vos in anteriora; ſi apprehendatis diſciplinam, nequando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta. *Qui* Pſal. 2. 12. *edit me*, ait Sapientia, *adhuc eſuriet; & qui bibit* Eccli. 24. 27. *me, adhuc ſitiet*, ut noverit piger, qui digne prorſus lapidatur ſtercoribus boum, faſtidium ſibi non de ſa- Ibid. 22. 2. tietate, ſed de inedia generari.

3 Denique, quia omnia cooperantur in bonum his Rom. 8. 28. qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, moveat nos ipſum quoque ſecularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitioſum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus, ad alias non anhelare? Sic & curioſi cujuſque non ſatiatur oculus viſu, nec auris impletur auditu. Quid? Eorum qui avaritiæ ſerviunt, aut amatores ſunt voluptatum, ſeu vanas ſectantur hominum laudes, nonne & ipſorum inſatiabilis deſideria arguunt nos negligentiæ, & tepiditatis? Pudeat certe ſpiritualium nos bonorum minus cupidos inveniri. Erubeſcat anima converſa ad Dominum, minori affectu ſectari juſtitiam, quam iniquitatem antea ſectaretur: eſt enim cauſa quoque valde diſſimilis. Stipendium quippe peccati mors; Rom. 6. 23. fru-

Sæcularium in terrenis fervor arguit religioſos tepidos.

a Nempe monachis de Claro-mariſco, *Clairmarets*, prope Audomaropolim, cujus cœnobii primordia Manricus refert ad annum 1138.

A fructus autem ſpiritus vita æterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quam prius in mortem, ire; & minori ſtudio ſalutis acquirere, quam perditionis, augmentum.

Via perfectionis uſu fit planior, Jugum Chriſti levius.

Nam, ut omnino ſimus inexcuſabiles, in via vitę quo citius, eo facilius curritur; & leve Salvatoris onus, quo creſcit amplius, eo portabilius eſt. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum ſive plumarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere ſuo fertur ad ima. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſuave jugum, ſic onus leve, quo deponimus, eo deprimimur ipſi; quia portat potius, quam portatur. Oneroſa alicui videtur ſilentii diſciplina: ſed Propheta magis robur, quam onus eſſe conſiderans, ait:

Trchen. 3. 26.

B *In ſilentio, & in ſpe erit fortitudo veſtra. In ſilentio,* inquit, *& ſpe*, quia bonum eſt pręſtolari Dominum in ſilentio. Enervat quippe animam pręſentium conſolatio, roborat expectatio futurorum.

a

Iſa. 32. 17. * al. cultus.

4 Bene ergo feciſtis, dilectiſſimi, addere aliquid ad priorem ſilentii [a] regulam: quod nimirum, pędicto atteſtante Propheta, * *currus juſtitia eſt*. Bene feciſtis alienando vos magis ac magis ab actibus ſęculi hujus, quę eſt munda & immaculata religio.

1. Cor. 5. 6.

Modicum quippe fermentum, fratres, totam maſſam corrumpit; &

Eccle. 10. 1.

muſcæ morientes exterminant oleum ſuavitatis. Quid prodeſt tanti corporalis pariter & ſpiritualis laboris, atque exercitii fructum viliſſima aliqua conſolatione, immo deſolatione, minus acceptabilem fieri; aut certe

C & periclitari? Quantam internæ conſolationis dulcedinem, & gratiam viſitationis vitæ præpedit hujuſmodi nugarum vapor ad modicum parens? Pręſertim nos monachi; quorum certe, velimus, nolimus, in labore vita eſt; plane miſerabiliores ſumus omnibus hominibus, ſi pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. Quid enim inſipientiæ; immo quid inſaniæ eſt, ut qui majora reliquimus, minora cum tanto diſcrimine teneamus? Si mundum contempſimus univerſum; ſi abrenuntiavimus affectibus propinquorum; ſi monaſteriorum carceri mancipavimus noſmetipſos; ſi denique non venimus facere voluntatem noſtram, ſed impoſuimus

Modica voluptas non modica pietatis jactura.

Monachi ſenſuales miſerabiliores omnibus hominibus.

D homines ſuper capita noſtra; quid non oportet fieri, ne forte contingat hæc omnia nobis in inſipientia noſtra & negligentia deperire?

5 Agite ergo, dilectiſſimi, & in his quæ cœpiſtis ſolliciti eſtote perſeverare, & abundare magis, ut augeantur in dies incrementa frugum juſtitiæ veſtræ. Etenim *qui parce ſeminat, parce & metet; & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Et certe modicum ſeminis incrementum, non modica meſſis multiplicatio eſt. Hæc nos, fratres, quia audito profectu veſtro, exultavimus & delectati ſumus, dignum duximus ſcribere charitati veſtræ, cupientes admonitos vos eſſe ut obſervationes * ſanctas, quæ ſalvare poſſunt animas veſtras, digna devotione ſuſcipiatis & amplectamini. Scitis enim, quia *hilarem datorem diligit Deus*. Orantem pro nobis univerſitatem veſtram Chriſtus cuſtodiat.

2. Cor. 9. 6.

* al. ſacras.

E

JOANNIS CASÆ-MARII ad BERNARDUM Abbatem.

AN. CHR. MCL. * al. 331. quæ vero antea 386. nunc 366.

EPISTOLA CCCLXXXVI.

Solatur Bernardum de infelici expeditionis in Terram ſanctam ſucceſſu.

F Dilecto Patri ac venerabili domino ſuo BERNARDO, Dei voluntate ac gratia, Claræ-vallis Abbati reverendiſſimo, frater JOANNES miniſter ſuus, qualiſcumque Caſæ-Marii [b] Abbas; feliciter currere, ac felicius Chriſti pietate conſummare.

b

1 MEmor dulcedinis ac familiaritatis quam mihi indigno pietas veſtra quondam exhibuit,

a Mirum quantum ad perfectionis ſtudium ſilentio tribuerit Bernardus, ut in epiſtola 91. ad Abbates Sueſſione congregatos, & alibi paſſim. Immo mirum ſit videri cuiquam, religionem ſtare poſſe abſque accurata ſilentii obſervatione, quod a Bernardo CUSTOS RELIGIONIS vocatur ſermone 2. poſt Octavam Epiphaniæ nu. 7. Sed heu! quam hodie friget apud pleroſque hæc pars religionis.

A aperire cogitationes mei cordis paternitati veſtrę, quaſi coram poſitus, præſumo, veſtra magis de manſuetudine confiſus, quam de offenſa ſuſpectus. Spero namque affectionem ac dilectionem, quam erga vos habeo, pietatem veſtram non latere; & ſi aliquid etiam ſtultum dicerem, confido vos benigne ac manſuete quaſi patrem filio ignoſcere. Dictum eſt mihi, Pater cariſſime, quod de hac re, quæ non ita proſpere, ut fortitan volebatis, contigit, (de via vero Jeroſolymæ loquor) multum triſtamini, eo quod Eccleſia Dei, vel gloria, non, ſicut deſiderabatis, accrevit. Quapropter quod mihi pro hoc diu cogitanti Deus (ut credo) in corde miſit, vobis humiliter ſuggero, ni-

B mirum perpendens quod ſæpe parvo cuilibet Dominus aliquid oſtendit quod alicui magno & multis donis repleto videre nequaquam concedit: ſicut Moyſi ſancto, facie ad faciem cum Deo loquenti, Jetro alienigena conſilium dedit. Exod. 18. 19.

2 Videtur itaque mihi quod omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen eo ordine quo ipſi viatores arbitrabantur. Siquidem, ſi hoc quod cœperant, ſicut decet Chriſtianos, juſte ac religioſe proſequi vellent, Dominus cum eis eſſet, ac magnum fructum per eos perfeciſſet. Sed quoniam ipſi ad mala ſunt devoluti; & hoc nequaquam Dominum, qui auctor viæ fuerat, a principio latere potuit; ut ſua pro-

C videntia in ſui diſpoſitione non falleretur, malitiam eorum in ſuam convertit clementiam, & immiſit eis perſecutiones & afflictiones, quibus purgati, ad regnum pervenire poſſent. Denique confeſſi ſunt nobis qui redibant, quod vidiſſent multos ibi morientes, qui libenter ſe mori dicebant, neque velle reverti, ne amplius in peccatis reciderent.

3 Sed ne in dubium veniat quod dico, quaſi patri men ſpirituali in confeſſione aperio, quod patroni loci noſtri, beatus Joannes & Paulus, ſæpius nos viſitare dignati ſunt: quos ego ſuper hac re interrogari feci, & hujuſmodi ſententiam reſponderunt, dicebantque, multitudinem Angelorum qui ceciderant, de illis qui

Fructus expeditionis in orientem viſo manifeſtatus.

V. epiſt. 363

D ibi mortui ſunt, eſſe reſtauratam. Hoc autem ſcitote, quod magnam veſtri memoriam habuerunt, finemque veſtrum cito venturum prædixerunt. Quia igitur bene res, etſi non ſecundum hominum deſiderium, tamen ſecundum Dei propoſitum evenit, veſtrę erit prudentię in ipſo de hac re conſolari, cujus ſolius gloriam quęritis & deſideratis. Idcirco namque vobis & exhortandi, & operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde facturus erat, prævidit. Ipſe igitur curſum veſtrum feliciter compleat, noſque vobiſcum in ſua gloria conſtituat.

Ad PETRUM Abbatem Cluniacenſem.

E

EPISTOLA CCCLXXXVII*.

AN. CHR. MCL. * al. 352. quæ vero antea 387. nunc 397.

Prævia ſinceri in Patrem affectus & amoris proteſtatione, ſi quid acerbius litteris quibuſdam ſcripſerit, excuſari rogat.

Reverendiſſimo Patri & amico cariſſimo PETRO, Dei gratia, Cluniacenſi Abbati, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus, in vero Salutari ſalutem.

F UTinam ſicut præſentem epiſtolam, ita vobis mentem meam mittere poſſem! Sine dubio tunc clariſſime legeretis quid in corde meo de amore veſtro digitus Dei ſcripſerit; quid meis impreſſerit medullis. Quid ergo? Incipio me iterum apud vos commendare? Abſit. Jam pridem conglutinata eſt anima mea animæ veſtrę; & de perſonis imparibus pares animos fecit parilitas charitatis. Quid enim meæ humilitati cum veſtra ſublimitate, ſi non inclinaſſet dignatio

b *Caſamario*, abbatia inſignis in agro Verulano, *Verulo*, in Italia, condita anno 1005. ſub Ordine S. Benedicti, & Benedicto Abbate primo Bernardus iſtuc non ſemel adiiſſe memoratur; unde amicitiam iniit cum Joanne abbate piiſſimo, hujus epiſtolæ auctore, qui monaſterium ſuum anno 1140. Ciſtercienſibus adunavit ſub linea Claræ-vallis. Ughellus in tomo 1. Italiæ ſacræ col. 259 *.

tio diguitatem? Extunc factum eſt ut utrimque permiſcerentur & mea humilitas, & ſublimitas veſtra, ut nec ego ſine vobis humilis, nec vos ſine me ſublimis eſſe poſſetis. Hęc dico, quia Nicolaus meus, immo & veſter *, in ſpiritu vehementi commotus, commovit me, afferens ſe vidiſſe epiſtolam noſtram [a] directam ad vos, in qua voces amaritudinis claudebantur. Credite amanti, quia nec in corde meo ortum eſt, nec ab ore meo extortum eſt quod aures veſtrę beatitudinis exaſperaret. Multitudo negotiorum in culpa eſt, quia, dum ſcriptores noſtri [b] non bene retinent ſenſum noſtrum, ultra modum acuunt ſtilum ſuum; nec videre poſſum quæ ſcribi præcepi. Parcite hac vice: quia, quicquid de aliis ſit, veſtras videbo, & non credam, niſi oculis & auribus meis. Cętera vobis communis iſte filius planius, & plenius viva referet voce. Ipſum tamquam mę audietis, qui vos diligit, non verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Salutate nobis ſanctam illam multitudinem veſtram; & orate ut orent pro puero ſuo.

* de quo epiſt. 298.

* al. veſtro.

PETRI Venerabilis ad BERNARDUM Abbatem Clarę-vallenſem.

CIR. AN. MCL.

EPISTOLA CCCLXXXVIII. *

* al. 353. quæ varo antea 388. nunc 348.

Titulos & elogia reſpuit, & quanti Bernardum, ejuſque amicitiam faciat, luculenter oſtendit. Ejuſdem quoque ſatisfactionem de injuria litterarum libens admittit.

Venerabili & præclaro in membris Chriſti viro, domino Bernardo Clarę-vallenſi abbati, frater PETRUS humilis Cluniacenſium abbas, poſt Deum & in Deo quod eſt.

1 QUid dicam? Loqui ſoleo; ſed nunc mutus factus ſum. Unde hoc? Quia litterę veſtræ, quæ me eloquentem facere debuerant, mutum fecerunt. Quare? Tanta in illis, licet brevibus, legi, ut ſi ad reſpondendum me effundere conarer, magis taciturnus quam loquax viderer. Sed gravi homini, ſed religioſo loquor. Agendum eſt ergo, prout gravitas poſtulat; prout religio, etſi non mea, tamen veſtra efflagitat. Quid enim? Nonne verum eſt quod dico? Brevis eſt epiſtola, ſed multa reſpondendi materia. Fer rogo inſulſum, ſi quid ſecus dixero quam oporteat. Verę enim amicitiæ eſt, non ſolum ſalſa amici ſuſcipere, ſed & inſulſa aut condire, aut tolerare. Accepi, ut dixi, ex parte tua litteras, litteras ſingulares, litteras amorem dulciſſimum, & honorem pluſquam mihi debitum prætendentes. Reverendiſſimum me dicis, Patrem nominas, Amicum cariſſimum appellas! Gaudeo ad iſta: ſed, ſalva veritate quæ ex Chriſto in te defluxit, duo præcedentia neſcio, tertium agnoſco. Nam reverendiſſimum me eſſe ignoro; Patrem, quantum ad te, me eſſe nego: amicum & cariſſimum tuum me non ſolum ore profiteor, ſed & corde agnoſco.

Petrus titulos magnificos non admittit.

2 Ut enim de reverendiſſimi & amici cariſſimi nominibus taceam, quorum, ut dixi, alterum neſcio, alterum agnoſco, de Patris interim nomine hoc tibi, reverende frater, ſcribo, quod ſingularis ſuo tempore, & præclariſſimus religionis flos, domnus Guigo Prior Cartuſienſis, mihi quondam ſcripſit. Scribebam ei frequenter, & ſæpe cum eo, vel verbis ad invicem collatis, vel litteris familiaribus delectabar, & eum in epiſtolis meis Patrem nominabam. Toleravit hoc primum, putans me finem facturum ſcribendi. At poſtquam me perſiſtere vidit, & frequentibus litteris Patris nomen iterare, in hæc verba ſanctus ille tandem prorupit. Scripſit namque mihi epiſtolam, in quam inter cætera hoc inſeruit. „ Unde petimus per eam, „ qua in nos indignos veſtra fervent viſcera, dilectio„nem, ut quando noſtræ exiguitati veſtra ſcribere di„gnatur ſerenitas, ita de propria cogitetis ędificatio„ne, ut infirmitatem noſtram periculoſa non infletis „ elatione. Ac ſtatim: Et illud, inquit, præ omni„bus ac ſuper omnia quæſumus, & defixis in terram „ genibus obſecramus, ne vilitatem noſtram Patris „ nomine dignam ulterius ęſtimetis. Satis & ſuper „ ſatis eſt, ſi frater, ſi amicus, ſi filius appelletur, „ qui nec ſervi nomine dignus habetur. Scripſit hoc ille mihi: ſcribo & ego hoc idem tibi. Sufficit, & multum ſufficit, ſi fratris, ſi amici, ſi cari, vel cariſſimi nomine de te, vel apud te glorier; vel ſi quid tale aut te decet mittere, aut me decet ſuſcipere. Hoc de præmiſſa ſalutatione.

Renuit dici Pater reverendiſſimus.

„ 3 Sed quid de ſequentibus! Utinam, inquis, ſi„cut præſentem epiſtolam, ita vobis mentem meam „ mittere poſſem! Et ſtatim: Sine dubio tunc clariſ„ſime legeretis, quid in corde meo de amore veſtro „ digitus Dei ſcripſerit; quid meis impreſſerit medul„lis. Vere hæc verba, ſalvo majoris myſterii ſacramento, ſicut unguentum in capite, quod deſcendit de barba Aaron in oram veſtimenti ejus: vere iſta ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion: vere etiam ſic ſtillant montes dulcedinem, & colles fluunt lac & mel. Nec mireris, quia tam ſollicite attendo, & teneo verba tua. Non enim a qualicumque ore prolata ſcio: ſed ab illius, qui loqui non novit, niſi de corde puro, & conſcientia bona, & amore non ficto. Novi hoc, inquam, ego, novit & mecum orbis, non eſſe te de illorum numero, qui, juxta Pſalmum, *Vana locuti ſunt ad proximum ſuum*; non eſſe te de illis; quorum labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. Idcirco quotieſcumque placet ſanctitati veſtræ ſcribere mihi, non negligenter, non tranſitorie; ſed ſtudioſe, affectuoſe ſcripta tua ſuſcipio, lego, amplector. Quis enim non ſollicite legeret, non multo cum affectu amplecteretur & ea quę præmiſi, & illa quæ ſequuntur? „ Jam pridem, ais, conglutinata eſt anima mea ani„mæ veſtræ; & de perſonis imparibus pares animos „ fecit parilitas charitatis. Quid enim meæ humilita„ti, cum veſtra ſublimitate, ſi non inclinaſſet digna„tio dignitatem? Extunc factum eſt, ut utrimque „ permiſcerentur, & mea humilitas, & ſublimitas „ veſtra, ut nec ego ſine vobis humilis, nec vos ſine „ me ſublimis eſſe poſſetis. „ Hujuſmodi ergo verba negligenter legenda ſunt? Numquid non debent oculos legentis fixos tenere, cor rapere, animos unire? Videris, mi cariſſime, qui ſcripſiſti, quid de his ſentias: ego de his aliud ſentire non poſſum, quam quod littera ſonat, quam quod a tanto, a tam veraci, a tam ſancto homine dictum teneo. Nec, ut ipſe dixiſti, incipio me iterum apud te commendare. Adhuc juvenes amare in Chriſto nos cœpimus: & jam ſenes aut fere de amore tam ſacro, tam diuturno dubitabimus? Abſit, credite amanti, ut verbis veſtris utar, quia nec in corde meo ortum eſt, nec ab ore meo extortum eſt, ut verbis veſtris quolibet modo, ſi tamen ſerio exprompſtis, aliquando dubitaverim. Unde quod in his, de quibus agitur, litteris ſcripſiſti, amplector, ſervo, cuſtodio. Facilius mihi poſſent auri mille talenta ſubripi, quam hæc quolibet caſu a corde avelli. Sed de his ſatis.

Bernardi veracitas ac ſinceritas.

Pſal. 11. 3.

Amor mutuus a juventutę.

4 De reliquo unde me motum prudentia veſtra putavit, hoc fuit. Pro negotio, quod vobis bene notum eſt, cujuſdam Anglici Abbatis, continebant litteræ * veſtræ. „ Quaſi, inquiunt, ſubverſum ſit judicium, „ & de orbe perierit juſtitia, & non ſit qui eripiat ino„pem de manu fortiorum ejus, egenum & pauperem „ a diripientibus eum. „ Sed, ſi mihi creditis, ſciatis prorſus inde me ira motum eſſe, ſicut de ſe dicit Propheta, licet ego propheta non ſim: *Ego autem tamquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum*; & rurſum: *Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones*. Ego quidem in iſtis offenſus non ſum. Sed & ſi offenſus eſſem, multum ſatisfactum eſt, quando dixiſti: Multitudo nego-

* non extant.

Pſal. 37. 14.

a Nulla ex editis epiſtola eſt, cui hæc conveniant. Argumentum memorat Petrus in epiſtola ſequente num. 4. Similes motus experti ſunt Cartuſienſes, ut patet ex epiſtola 270.

b Hinc apparet, multas, ſi non ex his, ſaltem ex aliis, epiſtolas a Bernardi notariis compoſitas fuiſſe, quales ſunt Nicolai infra in Appendice.

„ negotiorum in culpa eſt ; quia , dum ſcriptores noſtri non bene retinent ſenſum noſtrum , ultra modum acuunt ſtilum ſuum , nec videre poſſum quæ ſcribere præcepi . Parcite hac vice ; quia , quicquid de aliis ſit , veſtras videbo, & non credam,niſi oculis, & auribus meis . „ Parco igitur , & de facili veniam tribuo . Non eſt apud me , (quod humiliter dico) etiam in offenſis gravibus , labor gravis, ut ignoſcam oranti , dem veniam poſtulanti . Quod ſi in gravibus ignoſcere labor non eſt , quanto minor in levibus , aut nullus eſt ?

Petri abbatis placabilitas.

5 De teſtamento domini Baronis Romani ſubdiaconi , quod veſtræ Claræ-vallenſi & Ciſtercienſi Eccleſiæ , ex his quæ apud nos depoſuerat , moriens feciſſe dicitur , factum eſt quod a quibuſdam perſonis , qui ſibi hoc ab eo injunctum eſſe dicebant , mihi ſcriptum eſt . Volo tamen vos ſcire quia , ſicut quidam (ut puto) teſtes vendici adſtruunt , plus vobis in his contulit gratia Cluniacenſis Abbatis , quam teſtamentum Baronis . Scio quidem , nec adeo expers ſum divinarum , vel humanarum legum , ut neſciam quod per poſterius teſtamentum & legatum , & fidei commiſſum cauſa mortis rata ſunt . Sed lego tamen alibi : „ Nihil tam juri naturali conveniens eſt , quam „ voluntatem domini , volentis rem ſuam in alium „ transferre , ratam haberi . „ Hoc ideo dico , quia , ſicut teſtes præmiſſi fatentur , quicquid Cluniaci depoſuerat , totum Cluniaco dederat , niſi forte eum recipere contingeret , antequam præſentem vitam finiret . Nolui tamen hoc uti privilegio : ſed quod , juxta illorum teſtimonium , meum eſſe credebam , vobis veſtriſque conceſſi , De electione Gratianopolitana * , contra quam noſtri Cartuſienſes agunt, quid ſentiam , in ore cariſſimi mei , veſtrique fidelis Nicolai vobis retegendum diligenter repoſui . Ipſum audite, & quod ab ore meo vobis retulerit , abſque hæſitatione vel minima verum eſſe credite . Si quæ mandanda mente exciderunt , cum memor fuero , cariſſimo mihi in Chriſto mandabo . In fine rogo quantum poſſum , & ſupplico ; quod jam per quaſdam veſtri Ordinis perſonas mandavi ; ut in hoc tanto ſanctorum virorum, qui Ciſtercii convenerunt , conventu , mei , utique veſtri , memoriam faciatis , meque , totumque Cluniacenſis Congregationis corpus eorum intente orationibus commendetis .

** V. NOTAS. ad epiſt. 283.*

Idem quam cupiditatis expers.

** V. NOTAS. ad epiſt. 270.*

Capituli generalis precibus ſe commendat.

Ad Petrum Abbatem Cluniacenſem .

AN. CHR. MCL.

** al. 354. quæ vero antea 389. nunc 413.*

EPISTOLA CCCLXXXIX *.

Perjucundas ſibi fuiſſe Petri litteras : ſed occupationum mole præpedito non licuiſſe prolixius reſpondere .

Cariſſimo Patri & domino Petro , Dei gratia , Cluniacenſium Abbati , frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas , ſalutem & orationes .

VIdi litteras veſtras parvo momento , ſed non parvo affectu. Occupatus eram tanta occupatione , quantam vel vos ſcitis , vel ſcire poteſtis , amantiſſime Pater . Abripui tamen me , & eripui votis & reſponſionibus omnium; & incluſi me cum Nicolao illo quem diligit anima veſtra . Legi , & relegi dulcedinem , & magnam dulcedinem quæ de veſtris litteris emanabat . Redolebant illæ litteræ affectum veſtrum , movebant meum . Dolebam , quia , ſicut afficiebar , non valebam reſcribere . Nempe multa diei malitia evocabat . Convenerat enim multitudo magna fere ex omni natione quæ ſub cælo eſt . Me oportebat omnibus reſpondere , quia, peccatis meis exigentibus , in hoc natus ſum in mundum , ut multis & multiplicibus ſollicitudinibus confundar , & urar . Hoc tantillum interim ſcribo animæ meæ : ſed , cum accepero tempus , ego accuratius dictabo epiſtolam , quæ lucidius aperiat diligentiæ affectum . De teſtamento Baronis * , quod nobis miſiſtis , in veritate vobis mandamus , quia non ſicut debitum , ſed ſicut datum accepimus . Gaudeo , quia de Gratianopolitano negotio * veritatem cognovi . Illud autem ſcitote , quia multum incaluit cor meum ad verba communis filii quæ ex parte veſtra retulit mihi . Paratus ſum, & non ſum turbatus,ad faciendam veſtram , ubicumque potuero , voluntatem . In conventu Ciſtercienſi , veſtri, tamquam ſpecialis domini, & patris , & amici cariſſimi, & veſtrorum, tam vivorum a, quam mortuorum , memoria facta eſt . Salutat vos Belvacenſis Electus * , ut veſter : veſter eſt enim . Ego * Nicolaus veſter ſaluto vos in æternum , & ultra , & domeſticam illam familiam quæ lateri , & ſpiritui veſtro adhæret .

Frequentia hoſpitum & litterarum V. epiſt. 392.

** V. epiſt. præced. n. 5.*

** Vide ibid.*

*a * Henricus. V. epiſt. 307. & Notas.*

** Hoc de ſuo addidit Nicolaus Notarius Bernardi.*

Ad Eskilum Londenſem b Archiepiſcopum , Sedis apoſtolicæ in Dacia , & Svecia Legatum .

AN. CHR. MCLII.

** al. 324. quæ vero antea 390. nunc 375.*

EPISTOLA CCCXC *.

Amorem eius gratus & humilis agnoſcit , ſuumque viciſſim oſtendit .

Amantiſſimo Patri & domino Eskilo , Dei gratia , Lundenſi Archiepiſcopo , frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas , in vero Salutari ſalutem .

1 SCripta, & ſalutationes veſtras , immo affectiones cordis veſtri , tam libenter ſuſcepi , quam ſpecialiter & diligo vos,& diligor a vobis . Inde eſt quod, auditis tribulationibus veſtris, eas non ſolum meas feci , ſed & inveni; quia non poſſum,te dolente,non dolere, dulciſſime Pater; nec niſi moleſtus & anxius tuas moleſtias & anxietates audire . Tangit , & angit cor meum quicquid tuum exaſperat ; & quicquid illud ſit quod te perſequitur , non ſolum te perſequitur , ſed me tecum.Quicquid enim gratiæ,& dilectionis impendere ſibi poſſunt abſentes amici, puto & me debere tibi, & mihi deberi a te . Audax ſum, ſed non mendax ; & in hanc audaciam me compulit tuæ ſublimitatis dignatio . Quando enim id præſumerem ego ? Quando tantam tantillus, & a tanto gratiam ſperare auderem ? Et ſi ego retribuere non potero , non eſt mortuus retributor meus , quia Dominus retribuet pro me . Dominus , inquam, in quo, & pro quo tanta nos devotione complecteris , tanta ſtringis affectione . Benedictus ſanctus Angelus tuus , qui pio pectori tuo id ſuggeſſit : benedictus Deus noſter, qui perſuaſit. Glorior privilegio amoris tui . Refectus ſum per cariſſimum fratrem noſtrum, filium tuum Guillelmum,de abundantia ſuavitatis pectoris tui . Refectus ſum per nuntium tuum ; refectus ſum per litteras tuas ; refectus ſum per omnes qui a te uſque ad nos , vel per nos , evadere poſſunt .

Pſal. 137. 8.

2 Utinam mihi datum eſſet deſuper hæc dicere , non dictare , ut me potius loquens , quam ſcribens , aperire valerem . Pro certo acceptior eſſet ſermo vivus, quam ſcriptus ; efficacior lingua , quam littera . Oculi quippe loquentis fidem facerent dictis ; & melius affectum vultus exprimeret , quam digitus . Sed quia illud abſens per me non poſſum , per litteras , quæ ſecundum in hujuſmodi locum obtinent , ſatisfacio quantum poſſum. Nuntium tuum cum magna exultatione vidimus ; & negotium tuum , quantumcumque potuimus , munivimus ad dominum Papam * . De ſecreto c autem verbo illo quod tam ardenter aſcendit in cor tuum , reſpondebit tibi ex parte noſtra Guillelmus tuus ; tuus , inquam , & ſpecialiter tuus

** V. ep. 280. n. 4.*

a Sic ferebat uſus inter monachorum congregationes, quæ mutua ſuffragiorum ſocietate attinebantur .

b Lundenſis civitas, Daniæ metropolis , cui tunc præerat Eskilus , ad quem plures epiſtolas ſcripſit Petrus Cellenſis , qui ejus rogatu Cartuſienſes in Daniam direxit , ex lib. 1. epiſt. 23. ubi Eskilum laudat , quod *non ſolum in herbam , ſed in ſpicas Ciſtercienſis , ſive Claræ-vallis Ordo ibi multiplicatione Fratrum excreverit , ubi nominus & religio Præmonſtratenſis .*

c Optabat ſiquidem monachus fieri apud Claram-vallem, quam, Bernardo vivente , adiit , ex lib. 4. de vita Bernardi num. 25. & ſeqq. ubi de duobus monaſteriis ab Eskilo fundatis . Sed tandem voti compos factus eſt qua de re congratulatur ei Petrus Cellenſis in lib. 7. epiſt. 17. ibidem mortuus anno 1182. Abſaloni ejus ſucceſſori directa eſt Petri Cellenſis lib. 8. epiſt. 20. Vide alias Notas .

A tuus in viſceribus Jeſu-Chriſti. Poſui enim varba mea in ore ejus, & ipſum audies tamquam me in negotio
Turba ſupervenientium. iſto. Heu! avellor, abripior: non licet ultra. Avocat diei malitia; revocat turba ſupervenientium; & epi-
V. epiſt. 389. ſtolam potius rumpunt, quam finiunt. Sed numquid, quia faciunt ut paucis ſcribam, facere poterunt ut parum diligam? Actum excludunt a me, non affectum: Ille ſemper tecum eſt qui ſui juris eſt; & tecum erit quamdiu fuerit, omni mihi * amicitiæ jure
* *al.* emicitia colende colende, pie, ac reverendiſſime Pater.

Ad Abbatissam Faberniacenſem a.

* *al.* 347. quæ vero antea 391. nunc 326.

B

EPISTOLA CCCXCI *.

Monet de reficiendis non tantum domibus, ſed & moribus, & de diligenti hoſpitalis cura.

Bernardus vocatus Abbas de Clara-valle A. Abbatiſſæ Fabernicenſi, pudicitiæ & gratiæ titulom.

FRatres iſti, pro conſilio animarum ſuarum paternitatem noſtram adeuntes, de veſtro bono ſtudio quod in emendando loco cui, gratia Dei, præeſtis, habere vos prehibent, non parum nos lætificaverunt. Monemus autem, & obſecramus devotionem veſtram,
C quod ſicut reficiendis domibus, ita renovandis moribus operam detis. Non ſolum autem de monaſterio, ſed etiam de hoſpitali domo Dei, cui ſub manu veſtra prædicti fratres deſerviunt, intentiſſime neceſſe eſt curam geratis, quatenus videlicet ab omni exactione, & infeſtatione miniſtrorum, ſeu clientum veſtrorum, ſecuram ac liberam cuſtodiatis; quodque illorum pravo, ut audivimus, conſilio eidem domui ab aliis ante vos Abbatiſſis collatum abſtuliſtis, precamur ut reſtituatis. Sicut enim ad veſtram ſollicitudinem pertinet aliarum malefacta deſtruere, aut corrigere; ſic illarum, ſi qua bona egerunt, non ſolum firma & inconcuſſa tenere, ſed etiam augmentare, & multiplicare debetis.
D Presbyterum quoque qui, in ipſa domo habitans, ſuam adhuc foris rem habero videtur, aut proprium deſerere, aut de domo exire cogatis. Valete, & propter bonum quod de vobis audivimus, de nobis, ſi quid valemus, familiariter confidita.

Ad Radulfum Patriarcham Antiochenum.

EPISTOLA CCCXCII *.

* NOVA. quæ vero antea 392. nunc 527.

Humilitatem præcipue ei inculcat.

Domino & Patri Reverendiſſimo R., Dei gratia, Patriarchæ Sedis Antiochenæ, frater Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, ſi quid prodeſt pauperis devotio, ſi quid poteſt peccatoris oratio.
E

UT ad veſtram celſitudinem ſcribere auderem, nimirum vilis homuncio, non fuit præſumptio, ſed fiducia: nam & fr. Hatto id ſuggeſſit, & charitas perſuaſit. Itaque, exhibito brevi quidem, ſed fideli debitæ venerationis ſalutationiſque obſequio, oro Deum omnipotentem ut quem Petri dignatus eſt cathedra, dignum judicet & corona. Cæterum, ut optime novit prudentia veſtra, non coronabitur, niſi qui legitime certaverit. Hinc eſt quod ipſe, cujus hæc verba ſunt, beatus Apoſtolus, cum ſibi repoſitam coronam juſtitiæ
F
2. Tim. 4. 7. dicere vellet, præmiſit: quia *bonum certamen certavi.*
Job. 7. 1. Quod ſi militia eſt vita hominis ſuper terram, quid Pontificis vita, cui duplex profecto cauſa exiſtit pugnandi; & pro ſe, videlicet, & ſibi commiſſis? Pugnan-
Pugna ſpiritualis. dum vero eſt adverſus carnis laſciviam; adverſus nequitiam ſæculi; contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſti-

A bus. Et quis ad hæc idoneus? Funiculus hic triplex difficile rumpitur. Has tres turmas fecere Caldæi ad deprædandos greges Job, carnem, videlicet, cum vitiis, & concupiſcentiis ſuis. Exurgat Deus, & diſſi- *Pſal. 67. 2.*
pentur inimici ejus. Exurgat, inquam, neceſſe eſt *Joann. 15. 5.*
qui dixit: *Sine me nihil poteſtis facere*: cum eo autem *Philip. 4. 13.*
quid? *Omnia in eo*, inquit, *poſſum, qui me confortat*. In eo confortare & tu, Pater; confortare, & eſto robuſtus: accingere; ſta in prælio; pugna fortiter pro gregibus tibi commiſſis, quos te neceſſe eſt Commiſſori ex integro reconſignare: pugna & pro te ipſo, quia & pro te habes exigere rationem. Caveto tibi in loco excelſo quo ſtas, ne forte, quod abſit, corruas,
B & tanto gravius conquaſſeris, quanto ex altiori corrueris. Sic locum aptum teneas, ut tamen altum non ſapias, ſicut dicit Apoſtolus: *Noli altum ſapere, ſed*
time. Locus altus ſenſato homini non tam occaſio eſt *Rom. 11. 20.*
elationis, quam cauſa timoris. Habet quidem hono- Dignitas cauſa timoris.
rem Eccleſia, ſed habet & pavorem ruinæ: nec altus locus, ſed altum ſupercilium reprehenditur. Et quiſnam ſedens in alto demiſſum poteſt habere ſupercilium, niſi qui ſemper ſuſpectum habet præcipitium? Timor præcipitii tumorem dominii reprimit. Quæcumque volumus ut faciant nobis homines, eadem & nos faciamus eis. Quis ſibi non velit deferri a ſubditis? Utinam æque libenter & nos noſtris Præpoſitis deferamus. Alio- *Prov. 20. 10.*
C quin pondus & pondus, menſura & menſura, utrumque abominabile eſt apud Deum. Abominabiles ergo apud Deum ſumus, ſi non eodem pondere, vel menſura ſuperioribus exhibemus quo a ſubjectis exigimus. Non poſſum ſatis mirari cautam, humilemque Centurionis fidem, & reſponſionem, qua legitur ad Salvatorem ita dixiſſe: *Nam & ego homo ſum ſub po-* *Luc. 7. 8.*
teſtate conſtitutus, habens ſub me milites. O prudens, & vere corde humilis anima! Dicturus quod prælatus eſſet militibus, repreſſit extollentiam confeſſione ſubjectionis; immo præmiſit ſubjectionem, ut pluris ſibi eſſet quod ſuberat, quam quod præerat; quod ipſo verborum ordine oſtenderet, & bonam mentis compo-
D ſitionem bene ordinatæ orationis ſeries indicaret. Volebam plenius iſta proſequi, luculentiuſque diſtinguere; ſed verecundia intervenit. Erit, cum potero ſcribere plura ſecurus; ſi tamen hæc pauca vobis placere cognovero. In fine obſecro ut, ſi vere mihi locus ille gratiæ apud vos manet qui dicitur, Milites Dei, qui templum Jeroſolymitanum inhabitant, in ſe experiantur, ut amore noſtri ſint vobis deinceps de commendatis commendatiores. Ex hoc ſiquidem magis & Deo placitus, & hominibus acceptus eritis.

Ad W. b Patriarcham Jeroſolymorum. b

E

EPISTOLA * CCCXCIII. *

* NOVA.

Ad humilitatem eum hortatur.

Venerabili domino & dilectiſſimo Patri, Dei gratia, Jeroſolymorum Patriarchæ W. Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, Spiritum veritatis qui a Patre procedit.

1 OCcaſione accepta, per virum fidelem & amicum noſtrum, latorem præſentium, pauca verba, in multis occupatus, ſcribo vobis in multis occupato. Quod ſi præſumptuoſum cuilibet videa-
F tur, & in hac parte judicer; venialis tamen eſt præſumptio quæ deſcendit ex amore. Sed, ne multa ſcribam, cum pauca promiſerim, ad rem ipſam veniamus. Cum placuit univerſorum creatori Deo aperire altitudinem conſilii ſui ſuper ſalutem generis humani, ſic dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret; qui, factus homo propter homines, de filiis

a Faberniacenſis abbatia, *Faverney*, diœceſis Veſontionenſis, ab antiquo Virginum Benedictinarum fuit, quod cum fere in ſolitudinem ob vicinorum infeſtationes redactum eſſet, Anſericus Veſontinus archiepiſcopus locum Caſæ-Dei monachis incolendum conceſſit, accerſito Stephano abbate, cujus providentiæ, ejuſque ſucceſſorum eumdem locum commiſit, qui ex eo tempore fuit monachorum, modo ſub Congregatione S. Vitoni. Anſerici litteræ Stephano Caſæ-Dei abbati datæ ſunt 14. Kal. Octob. anno 1132. adeoque hæc epiſtola ante id tempus a Bernardo ſcripta eſt.

b Willelmum ad quem epiſtola 175. ubi conſula breviorem Notam.

ſiliis hominum vocavit ad ſe quos voluit ; & electos de cæteris , & dilectos præ cæteris . Item & unum ex illis , quaſi de electis electum , & dilectum præ dilectis , in ſpecialem ſui amoris gratiam ſeparavit : cui vices ſuas committens , cum jam exaltatus a terra , elevatis manibus , ſacrificium offerret veſpertinum , antequam in manus Patris ſui ſpiritum commendaret, tamquam frater fratri , Matrem virgini virgo virginem commendavit . Quid ſibi vult tale principium ? Diligenter attende .

2. Multos elegit Dominus , & principes fecit in populo ſuo , ut ſit illis ſacerdotii dignitas : ſed te quadam familiari gratia collocavit in domo David pueri ſui. Tibi ſoli de omnibus Epiſcopis univerſi orbis commiſſa eſt terra illa quæ germinavit herbam virentem , & facientem fructum ſecundum ſpeciem ſuam; de cujus radice ortus eſt flos campi , & lilium convallium. Te ſolum , inquam , elegit Dominus præ conſortibus tuis , ut ſis ei in Epiſcopum familiarem, qui per ſingulos dies introeas in tabernaculum ejus , & adores in loco ubi ſteterunt pedes ejus. Legimus olim dictum ad ſanctum Moyſen , quoniam mandatum accepit a Domino quod traderet filiis Iſrael : *Solve calceamentum pedum tuorum* ; *locus enim in quo ſtas , terra ſancta eſt* . Sanctus quoque locus ; ſed in illo figura , in iſto autem veritas expreſſa ſigno ſanctitatis . Sanctus ille , ſed iſte ſanctior . Quid enim ſimile cum veritate ; quid ſimile habet illud quod per ſpeculum , & in ænigmate , cum gloria illa quæ , jam ſciſſo velo, revelata facie videtur ? Et tamen,cum hæc omnia in figura contingerent , & in forma futurorum , dictum eſt Moyſi : *Solve calceamentum pedum tuorum ; locus enim in quo ſtas , terra ſancta eſt* . Et ego dico tibi : ſolve calceamentum pedum tuorum ; locus enim in quo ſtas , terra ſancta eſt . Si adhuc affectus tui ex aliqua parte involuti ſunt operibus mortuis , ſolve velociter : locus enim in quo ſtas , terra ſancta eſt . O quam metuendus eſt locus ille in quo primum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri viſitavit nos Oriens ex alto ! O quam metuendus eſt locus ille in quo primum occurrit pater filio revertenti de regione diſſimilitudinis ; & accumbens ſuper collum ejus , ſtola gloriæ induit eum ! O quam metuendus eſt locus ille, in quo dulcis & rectus Dominus vulneribus noſtris vinum pariter infudit & oleum , in quo conſtituit nobiſcum pactum fœderis Pater miſericordiarum , & Deus totius conſolationis ! Gratias tibi , Domine , gratias tibi , quia bonum opus operatus es in medio terræ , in medio annorum legis & gratiæ notum faciens illud . Cum enim iratus fueris , miſericordię recordaberis . Ecce locus longe ſacratior illo in quo ſtetit Moyſes , & longe nobilior ; quia locus Domini ; locus , inquam , illius eſt qui venit per aquam & ſanguinem ; non in aqua tantum , ſicut Moyſes , ſed in aqua & in ſanguine . Ecce locus ubi poſuerunt eum . Quis aſcendet in montem Domini , aut quis ſtabit in loco ſancto ejus? Solus iſte aſcendere debet qui didicit a Domino Jeſu-Chriſto eſſe mitis & humilis corde .

Exodi 3. 1.

3 Humilis ſolus ſecure poteſt aſcendere , quia humilitas non habet unde cadat . Superbus , etſi aſcendat , ſtare tamen diu non poteſt , tamquam qui non ſupra pedes ſuos ſtare voluit , ſed alienum ſibi aſſumpſit pedem ; illum , ſcilicet,quem Propheta abhorrens, dicit : *Non veniat mihi pes ſuperbiæ* . Superbia enim non niſi unum pedem habet , propriæ amorem excellentiæ ; & ideo ſuperbus diu ſtare non poteſt , tamquam qui non niſi uni pedi innititur . Quis enim ſtaret in illo pede in quo ceciderunt qui operati ſunt iniquitatem ; Angelus in cœlo , homo in paradiſo ? Si Deus naturalibus ramis non pepercit , homini , dico , quem gloria & honore coronavit , & conſtituit eum ſuper omnia opera manuum ſuarum ; & Angelo, qui fuit initium viarum Dei, plenus ſapientia , & per-

Pſal.35.12.

Superbiæ pes unicus.

A ſectus decore , multo magis timendum eſt , ne forte nec mihi parcat ſuperbienti , non jam in loco voluptatis ; non in cœli palatio ; ſed in valle lachrymarum . Ut ergo ſecure ſtare valeas , ſta in humilitate: ſta , non in uno pede ſuperbiæ, ſed in pedibus humilitatis , ut non moveantur veſtigia tua . Humilitas enim duos habet pedes ; conſiderationem divinæ potentię , & propriæ infirmitatis . O ſpecioſi pedes , & firmi , nec tenebris ignorantię involuti , nec lubrico luxurię inquinati ! Tu ergo , in alto poſitus , noli altum ſapere ; ſed time , & humiliare ſub potenti manu ejus qui ſuperborum & ſublimium colla propria ſolet virtute calcare . Noveris Eccleſiam commiſſam tibi,
B non ſicut ancillam domino , ſed , ut ad principium epiſtolæ revertar, tamquam filio matrem , tamquam Mariam Joanni , ut & de te ad eam dici poſſit : *Mulier , ecce filius tuus* ; & de ipſa ad te : *Ecce mater tua*. Ita enim ſecurus eſſe poteris ingrediens , & egrediens, & pergens ad imperium ejus qui , etſi altus eſt,& in altis habitat,humilia tamen reſpicit in cęlo & in terra.

Humilitatis pedes duo.

Ad Archiepiſcopum Lugdunenſem .

EPISTOLA CCCXCIV*.

* Nova .

Pro Abbate Athanacenſi apud Lugdunum .

C Lugdunenſi Archiepiſcopo [a] , Apoſtolicę Sedis Legato , Bernardus Clarę-vallenſis Abbas , providere bona coram Deo & hominibus .

a

SI ſuavis opinio & odor bonus quem de vobis habuit hactenus mater Eccleſia , in cujus horto germinaſtis ſicut lilium , fuerit immutatus , non potero non dolere . Sicut cedrus in Libano exaltata eſt , ſic eſtis hodie in Eccleſia Dei , amabilis , laudabilis , & carus omnibus . Magna ſunt quę jam de vobis habemus : ſed adhuc expectamus majora . Tene interim quod accepiſti : non dabis famam tuam videre corruptionem . Melius eſt enim nomen bonum , quam di-
D vitiæ multæ . Quid feciſti de Abbate [b] Athanacenſi ? Jam judicatus eſt ; jam damnatus eſt ; jam depoſitus ; & locum perdidit Abbatis , & officium . Quod factum eſt de eo, factum eſt citius , tamquam in momento , & in ictu oculi , ſicut erit in reſurrectione mortuorum . Confidenter loquor vobis , quia plenitudo amoris excludit timorem . Tamen quid peccavit homo ? Quid tandem mali fecit homo, cui laus eſt in Eccleſia Dei ? Quod ſcimus, loquimur , quia teſtimonium bonum habet & ab his qui foris , & ab his qui intus ſunt . Cęterum , cum adhuc ignoretur utrum penes eum culpa ſit , nec canonicum ſubterfugit examen ; ſicut nobis videtur , vel ſtare debuit
E adhuc , vel cecidiſſe canonico judicio de cætero. Quid igitur ? Nec ſponte confeſſum , nec aliis manifeſtum , vel ab his convictum , damnaſtis ? Sed dicitis mihi : Cum in cauſa eſſet , decidit a cauſa : non enim potuit producere teſtes illos quos ei ſcripſeram. Bene : quia non ſteterunt pro eo qui ſtabant contra eum , tamquam eis diceretur : Aut contra vos ſtabitis , aut iſte deponetur ; illos , inquam , habere non potuit ; ſed potuit habere alios , quorum teſtimonia non minus eſſent credibilia teſtimoniis illorum quos habere non potuit . Sed jam ex alio latere cauſam inſpiciamus . Eſto : reus eſt ; in media cauſa defecit , & innocentia , & cauſa . Et ubi eſt illud : Vitiatam cau-
F ſam licet relevare appellationis remedio ? Quod ſi appellantem noluiſtis audire , attamen appellato deferri oportuit . Neque enim decet ut procedant de labiis veſtris inconſiderata verba , vel pręcipitata judicia . Non, inquam , Principem Eccleſiæ decent verba præcipitationis ; præſertim illa quæ non in tenebris , ſed in lumine proferuntur. Dico vobis : multos cum illo læſiſtis ; & multi in perſecutione ejus dolebunt . Non faciam vobis verbum abſconditum . Multorum precibus

b

a Petro, qui Acone in Palæſtina obiit, teſte Willelmo Tyrio in lib. 15. capit. 95. & quidem anno 1139. De hoc Bernardus in epiſtolis 171. & 172.

b Athanacenſe monaſterium , vulgo *Aiſnay* , Ord. S. Bened. antiquum & illuſtre, Lugduni ad confluentes Rhodani & Araris , nuperrime ad ſæculares canonicos converſum.

bus rogabar ſcribere pro eo ad Apoſtolicam Sedem, quorum non eſt tutum preces contemnere. Sed quomodo fieri poterat, donec prius convenirem dominum meum, & cariſſimum meum Patrem? Convenimus igitur vos verbis pacificis, tamquam illum cujus honor ſemper fuit mihi curæ, ut ſententiam illam intempeſtivam in locum ſuum revocetis, & homo ille reſtituatur in gradum priſtinum, donec cauſa ejus cum majori cautela examinetur: Hæc ſcribo vobis ſervus veſter, præcipue pro vobis. Non enim contra vos, ſed vobiſcum ſtare volo, & pro vobis, apud Deum, & apud homines.

* Atrat.

Ad ALVISUM Atrebatenſem * Epiſcopum.

EPISTOLA CCCXCV *.

*antea 325

Non ſatis æquam ejus petitionem eſſe, ut Thomas de S. Audemoro, qui ſe Claræ-vallenſibus devoverat, dimittatur Bertinenſibus, qui eum ſibi ex voto parentum vindicare volebant.

a Venerabili Patri & amico noſtro ALVISO a, Dei gratia, Atrebatenſi Epiſcopo, frater Bernardus vocatus Abbas, ſalutem, & noſtras qualeſcumque orationes.

1 ROgaſtis nos pro Eccleſia ſancti Bertini, quam & vos diligitis, & nos ipſi diligimus, & diliximus ab initio. Verumtamen quod nunc rogat venerabilis Abbas ejuſdem monaſterii, utinam diligentius conſideraſſet prudentia veſtra quale ſit iſtud, non dicam facere, ſed vel rogare. Neque enim dubito quin redarguiſſetis eum, tamquam qui delinqueret graviter, & adverſum nos amicos ſuos, & adverſum ipſum, cujus animam quærit; immo & adverſus Deum, cujus conatur immutare conſilium. Quid enim, Domine Pater, id vobis perſuaderi potuit, ut ab amico veſtro tale aliquid peteretis? Vocat Deus Thomam de cælo, vocat ut exeat de terra ſua, & de cognatione ſua, & de domo patris ſui, & veniat in locum quem ipſe ei oſtendit: ego quis ſum, qui prohibeam ſpiritum Dei; qui debeam impedire eum qui proprias oves vocat nomine proprio; & ipſe ante eas vadit, ut alium non ſequantur, ſed ipſum? Thomas paupertatem elegit; ego eum ad divitias deliciaſque remittam?

An liceat degere in laxa religione, facto voto de ſtrictiori.

2 Nec ignoro quin poſſint apud ſanctum Bertinum fratres ſuam ipſorum operari ſalutem; ſed quos illuc vocaverit b Deus, ut unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Scio, ſcio ubi legerim: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno cælorum*: Quo nequaquam ego fraudare velim cariſſimum filium meum Thomam, & animam quæ mihi a Deo commiſſa eſt. Unde ſatis admiror quonam modo ſubripi potuerit tantæ diſcretioni rem hujuſcemodi poſtulare. Ego enim, quoniam de veſtra (ſicut ſcitis) dilectione præſumo, paulo minus reſpondeam quod ait Dominus ad filios Zebedæi: *Neſcitis quid petatis*. Niſi quod cogitavi non ſic de charitate præſumendum, ut non etiam ſacerdotali cathedræ deferretur.

b

Luc. 9. 62.

Mat. 20. 22.

3 Facite ergo morem veſtrum: honorificate etiam in hac parte miniſterium veſtrum, & viriliter juvate etiam has Chriſti ſponſas, ut eum ad quem vocantur ſponſi thalamum, ſine offenſione, ſine dilatione, mereantur intrare. Agite, inquam, ut amicus ſponſi, qui ſtat, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi: & ſicut bene ſoletis juvare cæteros, ſic juvate & iſtos, ut non ſolum non extinguatis (quod abſit) ſpiritum Dei, ſed & coadjutorem ejus fidelem vos eſſe probetis. Hoc enim omnino certum ſit paternitati veſtræ, quoniam meo conſilio, ſive permiſſione mea, nuſquam declinabunt. Scio enim quoniam ipſe peccarem, & eos peccare facerem, ſi quid eis aliud conſulerem, aut concederem. Reddant ergo vota ſua quæ diſtinxerunt labia ſua. Alioquin viderint ipſi quibus credant dicentibus: Ecce, hic eſt Chriſtus: ecce, illic eſt; quoniam oportebit eos mihi ante tribunal Chriſti ſuper voto ſuo, cujus ego teſtis ſum, reſpondere.

Ad RICUINUM c Epiſcopum Tullenſem. c

EPISTOLA CCCXCVI *.

*antea 365

Excuſat ſe apud eum, quod ejus profeſſum Villelmum ignorans ſuſceperat.

Venerabili RICUINO, Dei gratia, Tullenſi Epiſcopo, frater Bernardus dictus de Clara-valle, cum puſillo ſibi grege commiſſo, ſoſpitatem & pacem.

GRatias agimus ſalutis Auctori quod digni habiti ſumus a vobis ſalutari. Verumtamen quantum nos ſalutatio lætificat, tantum illa quam ſubjunxiſtis obedientia gravat: licet tamen gravati, fecimus quod juſſiſtis. Simul coram Deo, & veſtra ſanctitate, teſte etiam ipſo venerabili fratre Willelmo, nos excuſamus quod, ignorantes veſtrum eſſe profeſſum, recepimus. Si culpa eſt, quod ita a nobis receptus eſt, ipſius, non noſtra eſt. Poſt hanc noſtram veram ac puram ſatisfactionem, mereamur veſtram gratiam & benedictionem. Valete. Optamus vos tam plenum dierum, quam virtutum, tranquillo tranſitu mortem finire, ſancte, & reverendiſſime Pater.

Ad ODONEM d Abbatem Majoris-monaſterii prope Turones. d

EPISTOLA CCCXCVII *.

*antea 187

Monachos, de quibuſdam reditibus cum clericis contendentes, arbitrorum ſententiæ acquieſcere debere.

Reverendiſſimo Patri & domino ODONI, Dei gratia, Abbati Majoris-monaſterii, ſanctoque & in Chriſti charitate juncto Conventui, HUGO Pontiniacenſis, & Bernardus Claræ-vallenſis, ſpiritu ambulare, & quærere ſemper non pigre faciem Dei Jacob.

1 CHaritas, fratres, nos admonet ſcribere ad vos, & pro vobis, & quod longe a vobis abſumus, ſed locis, non animis. Porro animos facile in eamdem veſtræ fraternitatis unanimitatem conflavit fragrans ubique odor ſuaviſſimus famoſiſſimæ ſanctitatis. Cæterum ab heri & nudiuſtertius modice intra nos turbatum dolemus tantæ ſerenitatis participium. Subito nempe oborto nubilo famæ ſubtriſtioris, haud dubium quin a facie aquilonis, operuit confuſio facies noſtras, quod de vobis tam inſolitum, tam veſtro nomini diſſonum audiremus. Formidantes igitur jam jamque graviter periclitari & famam veſtram, & noſtram pro vobis gloriam, ſi non ſermo, qui exiit velocius, evanuerit flatu ſecondiori, fraterna curamus ſolli-

Majoris-monaſterii fama religionis.

a Eidem tum Abbati ſcripta eſt epiſtola 65. Epiſcopus fuit ab anno 1131. ad 1148. quo anno apud Philippopolim deceſſit VIII *Id. Octob.* ex Necrologio S. Dionyſii apud Remos. Ejus obitum memorat Ludovici Junioris epiſtola 22. inter Sugerianas. Confer epiſtolam 339.

b Quantum reatus contrahitur ex ipſa profeſſione, ſic tantum ex ſola vocatione, ut alibi etiam cenſet Bernardus in epiſtolis 107. & 108. qui item Novitios ab ordine deficientes inter apoſtatas cenſet ſermone 62. in Cantica num. 6. quod intelligendum de iis, quorum certa vocatio, & qui vitio ſuo recedunt, non de iis, qui ſero explorata virium imbecillitate, quodammodo coacti diſcedunt. Si ad laxiorem ſtatum citra apoſtaſiæ crimen reſilire non licet, teſte etiam Bernardo in Apologia ad Guillielmum n. 30. licebitne in ipſa ſtricte viventium ſocietate mollia & laxiora impu-ne ſectari, in ſcandalum fratrum, & recti ordinis detrimentum? Et tamen hæc eſt quorumdam religio, qui in tuto omnia eſſe arbitrantur, ſi cæteris inſuper habitis, ſubſtantialia ſervent, quaſi ſanctæ inſtitutionis & recti ordinis violatio non ſit violatio profeſſionis, & ſubſtantialia inviolata eſſe poſſint, accidentariis cum animo corruptis.

c Inſcriptionem hanc reſtituit codex Corbejenſis, Bernardi ætate ſcriptus: in ante hac editis legebatur, *ad Abbatem quemdam*. Nec conjectura tituli levis erat, cum in contextu epiſtolæ agatur de profeſſo ejus, ad quem Bernardus ſcribit, ſcilicet Villelmo, qui monachus erat forſan S. Apri, aut S. Manſueti. Sanctitatis compellatio, & ſancti & reverendiſſimi Patris tituli Epiſcopo rectius conveniunt, quam abbati. Ad Ricuinum item epiſtola 82.

d Odo Majori monaſterio, prope Turonos ſito, præfuit ab anno 1125. ad 1137. uti ex archivis colligitur. Vide alias Notas.

licitudine his litteris veſtram commonere reverentiam de celeri correptione ſuper malo quod in dies divulgare non parcit fama volans. Miramur ſane aliquos veſtrum (abſit enim ut omnes ſuſpicemur) tanta vel ſimplicitate deceptos, vel cupiditate cæcos, ut, celeberrimo nomini non parcentes, unius altaris [a] pauculos reditus orbis gloriæ præſerant. Non oportet, fratres, non oportet ullis æſtimare temporalibus lucris teſtimonium quod vobis ab antiquo, immo ab initio, ab his quoque qui foris ſunt, converſationis merito conquiſiſtis. Sed forſan dicitis: Nos nemini injuriam facimus. Tenemus noſtra, parati, ſi quis ex adverſo eſt, ſubire judicium. Recte. Sed quid, ſi alius reſponderit, & dixerit, *Hoc ipſum delictum eſt in vobis, quod cauſas habetis. Quare non magis fraudem patimini?* Quid, ſi legerit & alius? *Si quis abſtulerit tua, ne repetas?* Quinimmo *percutienti in dextram maxillam, præbe & alteram; auferenti tunicam, præbe & pallium.*

1. Cor. 6. 7. Lites improbat. Luc. 6.

2 Et hæc vobis, hiſque ſimilia objiceremus: niſi quod corrigere vos, quam confundere, malumus. Hoc autem dicimus, tutius eſſe omni Chriſtiano, & maxime monacho, poſſidere quippiam minus in pace, quam cum lite amplius. Sic quippe canitis: *Melius eſt modicum juſto ſuper divitias peccatorum multas.* Quid, quod de altari contenditur; & hoc adverſus filios Levi, id eſt, adverſus clericos? Clericorum eſt altari deſervire, & de altario vivere. Nobis noſtra profeſſio, & antiquorum monachorum exempla, victum ex propriis præſcribunt laboribus, & non ex ſanctuario Dei. Huc accedit, quod eidem Eccleſiæ, de qua præſens diſceptatio eſt, clerici ſoli deſerviunt, voſque cum illis partimini beneficium cum quibus non exhibetis obſequium? Paulus clamat pro clericis, immo ante ipſum Moyſes: *Non alligabis os bovi trituranti:* item: *Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit?* aut: *Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Vos autem per contrarium convenimus. * Qua audacia, o Monachi, præſumitis, ſeu vinum de vinea quam non plantaſtis, ſeu lac de grege quem non paſcitis? Quo pacto ibi exigitis, ubi nihil exhibetis? Certe, ſi ita vultis, baptizate naſcentes, ſepelite morientes, viſitate jacentes, copulate nubentes, inſtruite rudes, corripite delinquentes, excommunicate contemnentes, abſolvite reſipiſcentes, reconciliate pœnitentes: & in medio denique Eccleſiæ aperiat os ſuum monachus, cujus officium eſt ſedere, & tacere. Sic fortaſſe dignum ſe probabit mercenarius mercede ſua. Alioquin invidioſum admodum eſt, velle metere ubi non ſeminaveris: ſed & colligere quod alius ſparſerit, etiam injurioſum.

Pſal. 36. 16. Clerici debent vivere de altari præ monachis.

Deut. 25. 4. & 1. Cor. 9. 9

* V. Petr. Venerab. lib. 1. epiſt. 28.

3 Eſto tamen: liceat & hoc ex dono Epiſcopi; nec ulla jam reputetur injuria, cum canonica excuſat inveſtitura. Cæterum de pacto veſtro quid facitis? Siquidem, Canonicis reclamantibus & cauſantibus de injuria, placuiſſe tandem vobis, niſi fallimur, non negabitis cauſam veſtram poni in manu Carnotenſis Epiſcopi *, ſimul & Comitis T. *, ut quicquid pari utriuſque conſenſu pro lite dirimenda definiretur, utraque pars irrefragabiliter teneretis. Optime plane, & conſultiſſime. Tales quippe electi ſunt mediatores de quorum ſatis non ſolum probata æquitate, ſed & privata (ut bene novimus) familiaritate confiditis. Quod igitur viri boni, & ipſi amici veſtri ſuper reformanda pace concorditer, nec dubium quin & fideliter definierint, quare vos, juxta condictum quod præceſſerat, non tenetis? An idcirco non fideliter egiſſe putantur, quia videtur nec æqua commutatio, quæſtus utique majoris ad minorem? Sic prorſus videtur; ſed quærenti quæ ſua ſunt; ſed ei qui pluris æſtimat nummos, quam amicos; pecuniam, quam juſtitiam; ac terrenam poſſeſſionem ſuper fraternam dilectionem. Si de mundo fuiſſetis, & mundus quod ſuum erat diligeret, tam non mirum, quam nec inſolitum videretur: nunc vero filii lucis & pacis, luci tenebras, paci res præferunt temporales. Tales profecto deplorat prophetica lamentatio: *Et qui*, inquiens, *nutriebantur in croceis, amplexati ſunt ſtercora.*

Perſtringit Monachos quod arbitrorum ſententiæ non acquieſcant

* Gaufridi

* Thebaldi

Thren. 4. 5.

4 Merito, ajunt, nolumus tenere concordiam in qua pars noſtra gravari cognoſcitur. Quid, ſi pars altera gravari videretur? Tunc prorſus, tunc æqua, & juſta concordia judicaretur. Verumtamen hoc ante pactum cautum eſſe debuit. Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio. Nunc autem lex pacti jam commodum non conſiderat, ſed condictum. Quid ad hæc dicitis qui contradicitis? qui dum vos fingitis conſultores, proditis turbatores, tergiverſatores, prævaricatores. Aut negate pactum, aut implete. Quid enim? An non negatis quidem conventionem, ſed cauſamini circumventionem, culpamque refertis in Epiſcopum, quaſi non egerit ſimpliciter vobiſcum; ſed cum aſtu & dolo vos ceperit, & induxerit in eamdem cujus vos modo pœnitet pactionem? Dicere poteſtis: ſed mirum cui perſuadere; mirum, ſi vos vel ita ſuſpicari. Nequaquam, inquiunt: ſed non debet ſtare quod abſque noſtro conſilio factum eſt, hoc eſt, ſine aſſenſu totius Capituli. Quid? Quod Abbas ſtatuerit cum conſilio ſeniorum ſtare non debet, ſi non omnes conſenſeritis? Ita-ne in Regula veſtra manifeſtam ſuper hoc ſententiam aut non attenditis, aut contemnitis? Mandat ſiquidem „ ut fratres ad conſilium vocati, ſinguli ſic reſpondeant quod ſenſerit, quatenus defendere non præſumant quod reſponderint: ſed Abbas, auditis ſingulorum ſententiis, quam potiſſimum ipſe elegerit, ei omnes ſine contradictione acquieſcant. „ Si ergo in quibuſcumque diſponendis præeminet auctoritas Abbatis, Regula item præſcribente; quia in Abbatis arbitrio pendet omnis ordinatio monaſterii, patet quod inobedientes vos ac rebelles eſſe probatis, qui pactum, quod Abbas formavit, contra ejus voluntatem labefactare conamini. Niſi forte & ipſe in corde & corde locutus eſt, ut quod palam per ſe ædificavit, clam per ſuos deſtruat; & ſic prævaricatorem ſe quoque conſtituat. Quod quidem abſit ut credamus: nam de optimo viro id tantum ſuſpicari, peſſimum eſt. Non nos ſane latet ſcrupulus nonnullorum, qui, pluſquam oportet juſti, nodum in ſcirpo quærebant, dum abſque ſimonia iſtiuſmodi commutationes inter eccleſias poſſe fieri non putarent. Sed de hoc, ut arbitramur, vobis utique curioſius ſciſcitantibus, catholicorum & eruditorum virorum reſponſionibus ſatisfactum eſt: aut ſi quo minus, in promptu eſt etiam nunc ex auctoritate canonum affirmare quod fas ſit de rebus eccleſiaſticis fieri permutationes, prout Eccleſiis videbitur expedire. Hæc adverſus illos qui ſe de his, quorum ſua nihil intereſt, præſumptuoſius intromittentes, ſemper parati ſunt injuriam concitare.

Refellit objectiones.

Reg. S. Bened. c. 3.

Permutationes inter eccleſias ſine ſimonia.

Ad GUIDONEM Abbatem & fratres Arremarenſes,

EPISTOLA CCCXCVIII.*

* antea 311

Rogatus ab Arremarenſibus ut Officium de S. Victore ipſorum patrono componat, tenuitatem ſuam & operis difficultatem prætendit, exponens qualia eſſe oporteat quæ publice adhibentur divino cultui: cantus quoque eccleſiaſtici leges deſcribit.

Venerabili GUIDONI Abbati Arremarenſi [b], & ſanctis qui cum eo ſunt fratribus, Bernardus ſervus ſanctitatis eorum, ſervire Domino in ſanctitate.

PEtis, cariſſime mihi Guido Abbas, & tecum pariter qui tecum ſunt fratres, dictare me aliqua vobis legenda ſolemniter, vel canenda in feſtivitate ſancti Victoris, cujus apud vos corpus ſacratiſſimum re-

a Altaria vocabant eccleſias parochiales cum decimis, qualia tunc temporis monaſteriis conferri, etiam a ſæcularibus, mos erat. Confer epiſtolam 375.

b Arremarenſe monaſterium, *Montier-Ramey*, diœceſis Trecenſis, Ord. S. Benedicti, patronum habet ſanctum Victorem confeſſorem, cujus acta ex Bernardo habes in tomo 3. Ejus loci monachus fuit Nicolaus Bernardi Notarius, de quo ſupra in epiſtola 298. De cantu eccleſiaſtico vide alias Notas.

requieſcit. Cunctanti inſtas, diſſimulantem urges, meam, etſi juſtam, verecundiam diſſimulans. Ipſe adhibes mihi & alios precatores, quaſi ſit aliquid ad inclinandum me tuæ voluntati tua ipſa voluntate cogentius *. Verum tu, vel proprio judicio conſulens, cogitare debueras, non affectum erga me tuum, ſed meum in Eccleſia locum. Sane altitudo negotii non amicum deſiderat, ſed eruditum, ſed dignum; cujus auctoritas potior, vita ſanctior, ſtilus maturior, & opus illuſtret, & conſonet ſanctitati.

*al. convenientius.

Auctoris eccleſiaſtici dotes.

2 Quantulus ego in populo Chriſtiano, cujus litteræ in Eccleſiis lectitentur, aut quantula mihi ingenii, eloquiive facultas, ut a me potiſſimum feſtiva & plauſibilia requirantur? Quid? Quem cœli habent laudabilem & laudatum, ego de novo laudare incipio ſuper terram? Supernis velle addere laudibus, detrahere eſt. Non quod glorificatos ab Angelis, homines jam laudare non audeant; ſed quia in ſolemnitate celebri *, non novella audiri decet, vel levia, ſed certe authentica & antiqua, quæ & Eccleſiam ædificent, & eccleſiaſticam redoleant gravitatem. Quod ſi nova audire libet, & cauſa requirit, ea, ut dixi, recipienda cenſuerim quæ cordibus audientium quo gratiora, eo utiliora reddat & eloquii dignitas, & Auctoris. Porro ſenſa indubitata reſplendeant *veritate, ſoneut juſtitiam, humilitatem ſuadeant, doceant æquitatem, quę etiam lumen veritatis mentibus pariant, formam moribus, crucem vitiis, affectibus devotionem, ſenſibus diſciplinam. Cantus ipſe, ſi fuerit, plenus ſit gravitate; nec laſciviam reſonet, nec ruſticitatem. Sic ſuavis, ut non ſit levis: ſic mulceat aures, ut moveat corda. Triſtitiam levet, iram mitiget; ſenſum litterę non evacuet, ſed fœcundet. NON EST LEVIS JACTURA gratiæ ſpiritualis, levitate cantus abduci a ſenſuum utilitate; & plus ſinuandis intendere vocibus, quam inſinuandis rebus.

Quia in eccleſiis legi velit Bern.

*al. celebritate ſolemni.

* al. veritatem

Cantus eccleſiaſticus qualis eſſe debeat.

3 En qualia oportet eſſe quæ in audientiam Eccleſiæ veniunt, qualemve horum auctorem. Numquid talis ego, aut talia quæ paravi? Et tamen de paupertate mea, te pulſante, te inquietante, etſi, non quia amicus es, certe ob tuam importunitatem ſurgens, juxta verbum Domini, præſtiti quod petiſti. Præſtiti dico, non quod tibi ad votum, ſed quod mihi ad manum venire potuit, pro poſſe utique meo non pro velle tuo. Servata tamen antiquorum veritate ſcriptorum quæ tu mihi tranſmiſeras, de vita Sancti duos Sermones *dictavi qualicumque ſermone meo; illud quantum potui cavens, ut nec brevitas obſcuros, nec prolixitas redderet oneroſos. Deinde, quod ad cantum ſpectat, hymnum compoſui, metri negligens, ut ſenſui non deeſſem. Reſponſoria XII. cum antiphonis XXVII. ſuis in locis diſpoſui, addito reſponſorio uno, quod prioribus Veſperis aſſignavi; itemque duobus aliis brevibus ipſo die feſto pro veſtra regulari conſuetudine, uno ad Laudes, altero ad Veſperas, decantandis. Et pro his omnibus mercedem flagito, ſequor retributionem. Quidni ſequar? Sive placeant, ſive non, mea non refert, *qui quod habui, dedi. Ergo merces mea oratio veſtra.

Luc. 11. 8.

* Habetur tomo 3. cum Officio Sancti.

Ad LELBERTUM Abbatem S. Michaelis. a

EPISTOLA CCCXCIX *.

*antea 319

Monachum quemdam a perverſo peregrinationis propoſito dehortatus, remittit ad ſuum monaſterium.

Patri & amico ſuo LELBERTO, ſancti Michaelis Abbati, frater BERNARDUS, eorum qui in Claravalle ſunt ſervorum Dei inutilis ſervus, debitum dilectionis affectum.

HIC filius veſter peregrinationem quam, etſi veſtra licentia, ſuſceperat, noſtro conſilio deſerens, ad vos reverſus eſt. Cum enim cognoviſſemus viam illam & eum requiſiſſe per levitatem, & vos ob illius improbitatem annuiſſe, dure, ut dignus erat, increpatum, reverti perſuaſimus, ſuæ ſiquidem, quantum conjicere potuimus, levitatis, & improbitatis pœnitentem, ac de cætero emendationem pollicentem: RECTIUS judicantes quantumlibet reum in ſuo monaſterio monachum pœnitentiam agere, quam, foris vagando, provincias circumire. Neque enim terrenam, ſed cœleſtem requirere Jeruſalem, monachorum propoſitum eſt: & hoc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo. Vos autem, Pater, non moleſtam habeatis ejus reverſionem, etſi ſuſpectam habeatis ejus converſationem: quin potius gaudete b, quia hic filius veſter mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus eſt. b

Improbat monachorum peregrinationes.

Ad ABBATEM, & Monachos Lætienſes.

EPISTOLA CCCC *.

*antea 326

Fratrem Robertum recipi, & benignius tractari, ac ſtatum Abbatis ſibi renuntiari cupit.

Venerabili PATRI Lætienſis c monaſterii, ac filiis ejus, Frater Bernardus ſervorum Dei qui in Clara-valle ſunt inutilis ſervus, ſervire Domino in timore, & exultare ei cum tremore. c

REmiſimus vobis fratrem Robertum, primum pro eo & cum eo precantes ut clementius cum ipſo agatur in recipiendo, quam cum cæteris ſolet fugitivis revertentibus. Non enim par eſſe debet pœna, ubi diſpar eſt cauſa. Deinde ut ab obedientia, d in qua cum periculo (ut ipſe dicit) animæ ſuæ diu invitus detentus eſt, amoveatur, & ad aliam, in qua ſecurius & ſalubrius vivat, transferatur. Alioquin, quantum intentionem hominis attendo, timeo ne illum irrevocabiliter amittatis. Cęterum autem audivimus Dominum Abbatem graviter infirmari: cujus nobis vel vitam, vel mortem flagitamus citius renuntiari, ut aut de vita, licet mortali, recipiamus gaudium; aut de morte, licet vitali, luctum; ſive, ut verius fatear, de qualibet & gaudium ſimul & luctum. De vita quidem * ipſi condolentes quod ſit retardatus; ſed nobis gaudentes, quibus eſt reſervatus: de morte vero ipſi nimirum congratulantes pro adepto præmio; nobis autem gementes pro adempto neceſſario. d

*al. utique.

Ad

a Multa ſunt in Galliis cœnobia ſancti Michaelis: nempe in Monte-tumba, ſeu in periculo maris, ad Moſam, Tornodori in Burgundiæ, in Eremo apud Pictones, & in Teraſcia. Hujus Abbas videtur fuiſſe Lelbertus: ſive is ſit Elbertus, qui Fuſniaci locum Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo conceſſit ad conſtruendum Ciſtercienſium cœnobium anno 1121. ſive Giſlebertus ejus ſucceſſor, in chartario notatus anno 1130. alter ſui ſæculi Plato dictus apud Hermannum Laudunenſem monachum in lib. 3. de miraculis S. Mariæ cap. 19 Simone S. Nicolai abbate (de quo ſupra in epiſtola 83.) defuncto, ad S. Nicolaum, unde aſſumptus fuerat, revocatus, Leoni abbati ejus ſucceſſori Innocentius II. diploma largitur anno 1138.

b Iiſdem omnino verbis utitur Hildebertus in epiſtola 23. quæ eſt ejuſdem cum illa argumenti. Confer ſententiam Theodemiri abbatis in Opuſculo Jonæ Aurelianenſis epiſcopi contra Claudium Taurinenſem de peregrinationibus monachorum.

c Leſcienſis habent codices nonnulli, vulgo Lieſſes, quod cœnobium eſt Ord. S. Bened. in finibus Hannoniæ & Teraſciæ, ſacrarum litterarum ſtudiis tunc non incelebre, teſte Philippo de Eleemoſyna in epiſtola 24. tomo 3. Bibliothecæ Ciſterc. religione & inſtitutis Ludovici Bloſii, piiſſimi abbatis, a ſuperiori ſæculo ad hoc uſque tempus illuſtre quod Theodericus de Aveſnis e fundamentis inſtauravit ſub annum 1080. ut ſcribit Herimannus in Spicilegii tom. 12. pag. 413. Guntero primo abbati poſt annos regiminis duodecim ſucceſſit Reinerus, mortuus anno 1124. Hunc excepit Wedricus religioſiſſimus abbas, qui Bibliothecam & viros ex Hannonia pios & doctos conquiſivit Anno 1147. ſucceſſorem habuit Teſcelinum: cui ſuffectus an. 1153. Helgotus ex monacho Latiniacenſi. Ad Wedricum hæc epiſtola haud dubie ſcripta eſt. Vide tom. 7. Spicil. pag. 602.

d Obedientia, Cella, Prioratus, ſeu villa, cui procurandæ bini, aut terni, pluresve monachi deſtinari ſolebant. Cellulæ vocantur in epiſtola 254. num. 1.

Ad Abbatem Balduinum de Caſtellione.

*antea 338

EPISTOLA CCCCI*.

Timorem ei eximit ex imprudenti cujuſdam verbo natum.

ET in hoc cognovi quod diligis nos, quoniam timuiſti nos. Verumtamen gaude, quia timor quem timebas non accidit nobis. Diligenter eſt res inquiſita, quemadmodum monuiſti, & inventus eſt dolus iu ore ejus qui iſta dixit tibi. Unum e duobus nullatenus dubites, hominem, videlicet, aut ex malignitate, aut ex ſuſpicione locutum. Proculdubio convertetur dolor ejus in caput ejus, & in verticem B ipſius iniquitas ejus deſcendet. Reus eſt enim illius rei quam alteri conatur impingere.

a Ad Balduinum Noviomenſem a Epiſcopum.

*antea 339

EPISTOLA CCCCII*.

Puerum ei facete commendat.

Domino Balduino Noviomenſi Epiſcopo frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, melius quam meruit.

MItto vobis puerum iſtum, præſentium latorem, comedere panem veſtrum, ut probem de avaritia veſtra, utrum cum triſtitia id feceritis. Nolite lugere, nolite flere: parvum ventrem habet, paucis contentus erit. Gratiam tamen vobis habemus, ſi doctior a vobis, quam pinguior, receſſerit. Maneries* locutionis pro ſigillo ſit, quia ad manum non erat, nam neque Gaufridus veſter.

* i. modus, gallice *maniere*.
* *al.* materies.

Ad Henricum Archidiaconum.

b

*antea 340

EPISTOLA b CCCCIII.

An valeat Baptiſmus hac verborum forma collatus: Baptizo te in nomine Dei, & ſanctæ & veræ Crucis.

Dilecto ſuo Henrico Archidiacono frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.

1 BReviter vobis de propoſita quæſtione reſpondemus, ſine præjudicio tamen ſanius ſapientis. Raptum ex utero puerum, ob periculum mortis, laicus quidam, ut dicitis, baptizavit, communem verborum formam non tenens, ſed dicens: *Baptizo te in nomine Dei, & ſanctæ & veræ Crucis*. Quęritis utrumnam baptizatus ſit puer, an magis, ſi vivit, baptizandus. Ego vere hunc baptizatum puto; nec ſonum vocis veritati fidei, & pietati intentionis præjudicare potuiſſe. Ut enim taceam quod in nomine Dei unam expreſſit ſubſtantiam Trinitatis, in eo ipſo quod addidit: *ſanctæ & veræ crucis*, manifeſte commendavit Dominicam paſſionem. Niſi forte putamus Apoſtolum contra id quod quidem alio loco dixerat: *qui gloriatur, in Domino glorietur*, in ipſa ſigni ſubſtantia, & non magis in Crucifixi gratia, gloriari, cum diceret: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu-Chriſti*. Neque enim, cum, juxta communem Eccleſię conſtitutionem baptizaotes, dicimus: *In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti*, aliud intelligendum eſt, quam in confeſſione Trinitatis. Porro autem confeſſio ſanctæ Crucis, non niſi Crucifixi confeſſio eſt. Legimus ſane in actibus Apoſtolorum, non modo: *In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti*, verum & in nomine Domini Jeſu-Chriſti aliquos baptizatos.

2.Cor.10.17 & 1. Cor. 1. 31.
Gal.6.14.
Act. 10.48.

2 Pergitis autem quęrere de ipſo baptizatore utrumnam peccaverit, an vero & aliis formam hanc liceat imitari? Quaſi vero conſequens ſit ut, ſi in facto hominis ipſa eum videtur excuſare ſimplicitas, ut aut nullum, aut non magnum peccatum fuerit, continuo etiam inveniantur excuſabiles qui ſua temeritate contra formam Eccleſiæ novum baptizandi vellent inducere morem. Quod ſi quis eum peccaſſe contendit, ego tantum non crediderim fuiſſe peccatum, ut vel baptizatoris, vel ipſius qui baptizatus eſt, potuerit præjudicare ſaluti. Neque enim eccleſiaſticam contempſiſſe formam, ſed ex devotione quadam feſtinantis fidei in hanc vocem erupiſſe videtur.

Ad Albertum incluſum.

*antea 345

EPISTOLA CCCCIV.*

Conſulit ei ſemel in die reſici, & mulierculas prorſus non admittere.

Frater Bernardus de Clara-valle fratri Alberto incluſo, bonum certamen certare.

PEtis a me ut neſcio quam jejunii obſervantiam quam a me intra tuam cella requiſieras, ac mulierculaum colloquia, quæ & tibi videlicet a me recordaris fuiſſe prohibita, mea licentia poſſis admittere; quæ utique propter inopiam, ut ſcribis, non potes evitare. Ego jam nullam ſuper te uſurpo mihi poteſtatem. Conſilium tibi dedi, non pręceptum, ſemper vel ſemel in die comedere; feminarum viſitationes vel colloquia omnino non admittere; tuarum te opere manuum ſuſtentare; multaque alia, quæ longum eſt modo commemorare. Quod ſi hujuſmodi ſumptus nequaquam tibi ad opus tam ſumptuoſum ſuppetere cerneres, non deberes incipere quod conſummare non poſſes. Hoc tibi tutum credidi conſilium: hoc oec meo cogeris tenere præcepto, nec tamen meo mutabis conſilio. Vale.

Incluſi optimæ leges.

Ad G. Abbatem.

*antea 346

EPISTOLA CCCCV.*

Fratri cuidam ad vivendum more communitatis ſat virium eſſe.

Domino G. Abbati frater Bernardus, quicquid ſibi.

SCito fratrem G., ex quo venit de Criſta*, ubi medicamina ſumpſit, Conventum per omnia, tamquam unum de validioribus, firmiſſime tenuiſſe, nec ei quicquam in alimentis, præter quod commune fuit, indultum fuiſſe; ad vigilias jugiter cum aliis exſtitiſſe. Ex hoc jam ſi aliter apud vos egerit, non ei conſentiatur. Certum enim ſit vobis non eſſe corporis ægritudinem, ſed animæ paſſionem. Vale.

* *La Creſte*, Ord. Ciſterc dioec. Lingon.

Ad Abbatem S. Nicolai.

* NOVA.

EPISTOLA CCCCVI.*

c

Dulciſſimo amico & Coabbati ſuo de S. c Nicolao, F. B. de Clara-valle, ſpiritum pietatis.

HOſtis Chriſti diabolus fecit morem ſuum, ſeducendo Chriſtianum: nos qnoque, ad quos forte devenit, nihilo minus, prout potuimus, fecimus noſtrum, corrigendo ſeductum. Reſtat itaque ut & vos quod veſtrum eſt faciatis, ſuſcipiendo correctum; & ſic omnes in communi ſperemus Deum etiam quandoque quod ſuum eſt facturum, redditurum, ſcilicet, unicuique ſecundum opera ſua.

Ad

a Epiſtola Capituli Noviomenſis de ejus electione habetur ordine 44. inter Sugerianas: ubi plures Balduini jam epiſcopi litteræ de Compendienſi eccleſia referuntur, nempe 157. 158. & 162. Ex priori Sugeriana epiſt. 44. conſtat, Balduinum hunc ipſum eſſe Abbatem de Caſtellione, ad quem Bernardi epiſt. 279. & quæ nunc eſt 401. Idem ſubſcribit epiſt. 426. hic in Appendice.

b Epiſtola hæc dubia nonnullis videtur. Reperitur tamen in vetuſtis editionibus, Lugdunenſi anni 1520. aliiſque ſubſequentibus, & in mſ. codice Sorbonico: nec ſtilus differt a Bernardino. Conſule alias Notas. Henricus, Ludovici Junioris frater, per id tempus erat archidiaconus Aurelianenſis, ex Chartario S. Martini de Campis.

c Haud dubie Simoni abbati monaſterii S. Nicolai in ſylva Vedogii, ad quem epiſtola 83. & 84.

* Beaulieu, Ord. Præmonſt. diœc. Treceñſis. *V. epiſt.* 253.
*antea 348

Ad ODONEM Abbatem Belliloci *.

EPISTOLA CCCCVII*.

Monet depoſitum pauperi ſine dilatione reddendum.

Fratri & amico ſuo ODONI, Abbati regularium Clericorum Belliloci, frater Bernardus, monaſterii Claræ-vallis diſpenſator indignus, ſalutem.

a DEpoſitum [a] hujus hominis, quod (ut ipſe ait) apud vos ſervandum commiſit, nec bonum eſt vobis, nec honorificum quod detinetis, ſi tamen detinetis. b Hinc enim deplanctum [b] ad me facere venit, utique propter familiarem ſpecialemque amicitiam quam inter me & vos eſſe audivit. De qua etiam ipſe præſumens, ad reverentiam vobis dico: quare non potius calicem de altari vendidiſtis quo tam importunum clamorem reprimeretis, ſi bos, vel equus non erat vobis qui venumdari poſſet, ut is quod ſuum erat reciperet? Parcite, quæſo, perſonæ veſtræ; parcite bono nomini domus veſtræ; parcite ſacræ quæ nunc eſt Quadrageſimæ; & pauperi quod ſine excuſatione debetur, ſine dilatione reddatur, antequam res amplius divulgetur, & jam non ſine majori dedecore perſolvatur.

Depoſitum cujvis diſpendio reddendum.

Quadrageſimæ religio.

* Guillelmum Abbatem S. Martini Trecenſis Ord. S. Aug.
*antea 349

Ad W. * Abbatem Trecenſem.

EPISTOLA CCCCVIII*.

Clericum delicatum ſæculo valedicentem Abbati Trecenſi commendat, veritus rigore Claræ-vallenſium imparem fore.

Amico & conſervo ſuo domino W. Abbati Canonicorum [c] clericorum Treceuſium, frater Bernardus Eccleſiæ Claræ-vallis ſervus inutilis, ſalutem in Domino.

c CLericum iſtum relinquentem ſæculum, nobiſcum manere cupientem, ad veſtrum potius Ordinem, timens ne noſtri difficultate frangeretur, confugere perſuaſi. Commendamus ergo vobis eum, utpote nobis bene cognitum, * & honeſte morigeratum, & in litteris eruditum; poſtremo tamquam Dei ſervum, quem per Dei gratiam credo vobis futurum fidum ſolatium. Neque enim ipſum tam propter ſe, quam propter vos, quem diligimus ſicut nos, ad vos ire * volumus: quem propter vitę ſuæ meritum libenter retineremus, niſi eſſet illa cauſa, quod clericum delicatum, laboris inexpertum, ſuſcipere formidamus. Vale.

Clericus litteratus non admiſſus a Bernardo, quod delicatus & laboris expers.
* *al.* ut.
* *al.* voluimus.

d
*antea 350

Ad RORGONEM [d] de Abbatis-villa.

EPISTOLA CCCCIX*.

Monet corpoream præſentiam non magni pendendam: rogat terram quamdam incultam Religioſis attribui.

Viro illuſtri, etiam nobis quoque dilecto, RORGONI de Abbatis-villa, B. Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & noſtras orationes.

PErlatum eſt ad nos quod gratum tibi eſſet, ſi præſentiæ & colloquii noſtri copiam habere valeres; & hoc ideo, quia unum de ſervis Altiſſimi me eſſe credit tua benignitas. Et ego dico tibi, quod pro hac tua humilitate, & pro bona tuæ nobilitatis fama quam audivimus, mihi quoque jucunda foret tua præſentia. Sed licet hoc in nos humanæ pietatis bonum laudabile ſit, non tamen perfectum. Nam hæc corporalis quidem eſt viſio, & brevis, & nobis cum cęteris animantibus communis. Magis ergo ad illam æternæ ſocietatis jucundiſſimam viſionem ſuſpirare debemus, & bonis operibus inſiſtere, ut ad illam perveniamus. Rogamus tuam dilectionem, ut terram illam, quæ tui juris eſt in paræcia de Currenni, de qua dilectus & familiaris noſter Abbas de *Alchi* [e] tecum locutus eſt, & quæ deſerta & inculta tibi tuiſque Anteceſſoribus uſque nunc inutilis fuit, Eccleſię de *Alchi* in eleemoſynam concedere digneris, quatenus & animę tuæ, & animabus Anteceſſorum & Succeſſorum tuorum apud Deum hoc tuum proficiat beneficium. e

f

Ad GILDUINUM [f] Abbatem S. Victoris.

EPISTOLA CCCCX*. *antea 366

P. Lombardum commendat.

Reverendis Patribus & dominis, & amicis cariſſimis, * G., Dei gratia, venerabili Abbati ſancti Victoris Pariſienſis, & univerſo Conventui ſancto, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & noſtras qualeſcumque orationes. * *al.* Gildino.

NEceſſe habemus multa requirere, quia multa requiruntur a nobis: nec amicis poſſumus parcere, quia ab aliis amicis non parcitur. Dominus Lucenſis Epiſcopus, pater & amicus noſter, commendavit mihi virum venerabilem * P. Lombardum [g], rogans ut ei parvo tempore, quo moraretur in Francia cauſa ſtudii, per amicos noſtros victui neceſſaria provideremus: quod effeci, quamdiu Remis moratus eſt. Nunc commorantem Pariſius veſtræ dilectioni commendo, quia de vobis amplius præſumo; rogans ut placeat vobis providere ei in cibo per breve tempus quod facturus eſt hic uſque ad Nativitatem beatæ Virginis Mariæ. Vale. * *al.* R. g

Ad THOMAM Beverlacenſem Præpoſitum *. *V. epiſt. 107 ad eumdem.*

EPISTOLA CCCCXI*. *antea 373

Suaviſſima ſane & melliflua epiſtola, qua Thomam invitat ad vitam religioſam, peccatis etiam quibuſcumque non obſtantibus. Bonæ conſcientiæ nihil præferri poſſe in hoc mundo.

Bonæ ſpei juveni THOMÆ, venerabili Beverlacenſi Præpoſito, frater Bernardus, pauperum Chriſti de Clara-valle ſervus, ſecundum nomen, apoſtolicæ hereditatis omen.

1 UT ad te ignotus ſcriberem, is qui te noverat Ivo ſuggeſſit, charitas perſuaſit. Ille ſibi liquido comperta de te nobis retulit quæ voluit: illa, quæ omnia credit, audire non potuit otioſe. 1. *Cor.* 13. 7. Non, inquam, otioſe, quantum quidem ad nos, quos profecto, audito illo, mox compulit ad ſcribendum tibi, ad te exhortandum, ad orandum pro te. An vero tibi non infructuoſe, tu videris. Placent, fateor, quæ audivimus de te ab his qui te noverunt; non quidem generoſitas ſanguinis; non corporis elegantia; non formæ decus; non rerum copia, vel faſtigia dignitatum; hęc ſiquidem, & his ſimilia gloria carnis ſunt, & flos fœni; ſed vivacitas ingenii, & morum ingenuitas, maximeque is, quem nuper te ajunt inter divitias concepiſſe, ſanctæ paupertatis amor. Unde & nos gratulantes admodum, bonam de te ſpem concepimus; quæ utinam non confundat. Utinam

Bernardo quæ probentur in juvene.

a De reſtituendo depoſito exſtat in Bibliothecæ Ciſtercienſis tomo 3. pag. 241. egregia epiſtola Philippi abbatis ab Eleemoſyna, ordine tertia, ad Henricum Comitem palatinum.

b Deplangere, multum plangere, deplanctus, querelæ multę.

c Hic adjective *canonici* appellantur clerici, eodem ſenſu quo in ſuperiori epiſtola Præmonſtratenſes dicuntur *regulares clerici*.

d Rorgo de Abbatis-villa, *d'Abbeville*, quæ urbs eſt ad Somenam fluvium in veteri Breviario Corbejenſis Bibliothecæ, ante annos quingentos ſcripto, laudatur cum uxore ſua Elizabeth prid. Id. Auguſti, ut fundator loci, ad quem primo pertinuit Breviarium, nempe Prioratus S. Petri apud Abbatis-villam.

e Alciacum, monaſterium Ord. S. Benedicti, diœceſis tunc Tervanenſis, nunc Audomarenſis, fundatum in Morinis ad Quantiam fluvium ſub annum 700. primo pro ſanctimonialibus, quibus ſucceſſerunt monachi ab inſtauratione poſt Normannos.

f Abbatiæ ſancti Victoris extra muros Pariſienſes, Canonicorum regularium Ord. S. Auguſtini, Gilduinus præfuit ab anno 1113. ad 1155. Eamdem Sugerio commendat Bernardus epiſt. 369. Ejuſdem ſancti cuculla in theſauro ejuſdem abbatiæ ſervatur, perenne ejus in illam amoris monumentum, cum charta, ex qua dependet S. Bernardi ſigillum, de quo ſupra ad epiſt. 284.

g Petrus, a theologicis libris ſententiarum Magiſter dictus, a patria hic Lombardus, ex Bononienſi accademia in Galliam accedens, commendatus Bernardo eſt ab Epiſcopo Lucenſi, Uberto, an Gregorio, (ad quem epiſtola tertia Nicolai Claræ-vallenſis, infra, in perſona Bernardi) & per Bernardum Gilduino & Canonicis ſancti Victoris.

A tinam noſtrum hoc gaudium cito perveniat uſque ad Angelos, qui de tua pœnitentia & converſione, ſicut & de cæteris peccatoribus, jucundum expectant feſtivumque convivium. Florem tuæ juventutis, & tantæ indolis ſpecimen, o ſi mihi in manibus venire contingat! ſi liceat Deo ſervare immodicum *! illibatum offerre in odorem ſuavitatis!

* ſ. imminutum.

Criminoſos non prohibet ab ingreſſu monaſterii.

2 Sed forte me ſero locutum tua reſponderit conſcientia, quod jam non valeat illibata ſervari quam multis te fortaſſe ſentis maculaſſe criminibus. Non me ſane terret hoc; & peccator, non horreo peccatorem; nec ægrum ſperno, cum ipſe me ſentiam ægrotare. Sed etſi me ſanum putas, non recuſo infirmus infirmo fieri, ut infirmum lucrifaciam; B libenter audiens & in hoc Pauli conſilium, qui ait: *Vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis; conſiderans teipſum, ne & tu tenteris.* Nec reputo immanitatem morbi, cogitans peritiam Medici, ſimul & pietatem ſæpe mihi expertam in propriis magniſque languoribus. Quantislibet ſordeas vitiis; quantumvis fędam geras conſcientiam, horrendiſque licet ſceleribus tuam adoleſcentiam ſentias inquinatam; etſi inveteratus dierum malorum computrueris, tamquam jumentum in ſtercore ſuo; mundaberis ſine dubio, & ſuper nivem dealbaberis, renovabiturque ut aquilæ juventus tua. Scio denique qui ait: *Ubi abundavit delictum, ſuprabundavit & gratia.* C Bonus Medicus, qui ſanat omnes infirmitates animæ, replens in bonis deſideria ejus.

Gal. 6. 1.

Rom. 5. 20. Pſal. 102. 3.

Bonæ conſcientiæ quanta ſelicitas & divitiæ.

3 Magnæ divitię bona conſcientia. Et revera quid ditius in rebus, vel dulcius? Quid in terra quietius atque ſecurius? Bona conſcientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus; quippe quę & morte ipſa magis erigitur, quam dejicitur. Quid, quæſo, in bonis terræ tantæ compares felicitati? Quid tale mundus blandiens ſuis offerat amatoribus? Quid ſimile vel mentiens polliceatur inſipientibus? Si infinita prędia, ſi ampla palatia, ſi infulas pontificales, & ſceptra regnorum, nonne, ut cętera taceam diſcrimina, D ſine quibus talia nec acquiruntur, nec retinentur, una ſuperveniente morte, ſimul omnia dimittuntur? Scriptum namque eſt: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.* At vero bona bonæ conſcientię revireſcunt, in laboribus non areſcunt, nec in morte evaneſcunt, ſed refloreſcunt: lætificant viventem, morientem conſolantur, reficiunt mortuum, nec deficiunt in æternum. Sed quid moror in verbis, cum modo ſim verba factis implere paratus? In promptu certe tibi eſt, aut me probare mendacem, aut te divitem. Tantum veni, & experire. Quam lætis greſſibus occurremus cum panibus fugienti! quam lætis amplexibus excipiemus filium adoleſcentiorem! E Cito proferetur ſtola prima, & dabitur annulus in digito, diceturque: Hic filius meus mortuus fuit, & reſurrexit; periit, & inventus eſt.

Pſal. 75. 6.

Luc. 15. 24.

Ad T. adoleſcentem, qui vitam monaſticam voverat.

EPISTOLA CCCCXII. *

* NOVA.

Dilectiſſimo filio ſuo T. Bernardus Claræ-vallenſis Abbas, exire obviam ſponſo & ſponſæ:

1 UT verbis tibi familiaribus loquar, homo eſt animal rationale, mortale. F Aliud nobis gratia Creatoris, aliud nobis intulit meritum peccatoris. In uno ſumus conſortes angelicæ nobilitatis, in altero beſtialis infirmitatis. Utrumque tamen debet excitare nos, & elevare ad quærendum Dominum; & timor mortis, & dignitas rationis. Memor eſto verbi tui in quo mihi ſpem dediſti. Fructum promiſſionis requiro, tempus requiſitionis advenit: noli ibi trepidare timore, ubi non eſt timor. Non onus eſt, ſed honor, ſervire Domino in lætitia. Inducias tibi dare non poſ-

A ſum: nihil enim certius morte; nihil hora mortis incertius. Sed quid dicemus de tenera ætate tua? Poma ſæpe ante maturitatem avelluntur de arboribus, vel manu, vel turbine. Quid de ſpecie & pulchritudine tua?

O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Virg. Buc. Egl. 2.

Exi, exi cum Joſeph de domo Pharaonis; & Ægyptiæ dominæ, ideſt, gloriæ ſæculari, pallium relinque. Exi de terra, & de cognatione tua; obliviſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum. Puer Jeſus non invenitur inter affines & notos. Egredere de domo patris tui in occurſum ejus, quia ipſe egreſſus eſt propter te de domo B Patris ſui. A ſummo cęlo egreſſio ejus. Merito invenit illum mulier, quę, a finibus ſuis egreſſa, clamabat, dicens: *miſerere mei, fili David.* Ille autem, quoniam diffuſa eſt gratia in labiis ſuis, cito reſpondit ei: *O mulier, magna eſt fides tua! fiat tibi ſicut petiſti.*

Matt. 15. 28

2 Satanas ſatanam poteſt ejicere: ſed Spiritus veritatis numquid erit ſibi contrarius? Ipſum credo fuiſſe qui de converſione tua mecum per os tuum loquebatur. Vide ergo ut non declines ad dexteram, vel ad ſiniſtram, ſed venias in Claram-vallem ſecundum verbum tuum. Hoc tibi breviter & ſecreto ſcripſi, mandans per dilectum filium noſtrum Girardum, amicum C tuum. Nihil excuſationis prætendas. Si ſtudium eſt in cauſa; ſi adhuc doceri vis, & eſſe ſub magiſtro, Magiſter adeſt, & vocat te; ille, ſcilicet, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ abſconditi. Ipſe eſt qui docet hominem ſcientiam; qui linguas infantium facit diſertas; qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit.

Ad Rainaldum [a] Abbatem.

EPISTOLA CCCCXIII *.

* antea 389

Novitium in propoſito confirmatum benigne recipi poſtulat.

D Domino Abbati Rainaldo frater Bernardus, quicquid ſibi cupit gratiæ ſpiritualis.

LAudo prudentiam qua monachum propter novitium triſtare timuiſtis: ſed magis approbo humilitatem qua factam vobis injuriam, & tam grandem injuriam, tam patienter tuliſtis: incomparabiliter autem prefero charitatem qua, calamum quaſſatum non patiendo conteri, noſtrum expetere conſilium ei ſuadere curaſtis. O prudens humilitas, humiliſque charitas, ſic parcens monacho injurianti, ut non deeſſet novitio fluctuanti! Quantum ergo potui confirmatum, E & omnia, (quantum reor) de quibus notatus eſt, emendare paratum, ad vos eum remitto, tam probatæ veſtræ benignitati conſulens, &, ſi neceſſe eſt, ſupplicans ut recipiatur, ut tamen prædictum fratrem, cui & litteras proinde precatorias miſi, a ſua priori, ſi fieri poteſt, ſententia flectat. Valete.

Ad Alaroum monachum, unde ſupra.

EPISTOLA CCCCXIV *.

* antea 328.

Perſtringit eum quod, prædicto Novitio expulſo, ac jam reditum, atque emendationem molienti, pertinacius obſiſtat.

F Dilecto filio ſuo Alaroo frater Bernardus, paternæ dilectionis affectum.

1 COnqueritur frater Adamarus * quod ei nimis amarus extiteris; non ſolum quia, te agente, domo expulſus ſit, ſed quia, te quoque prohibente, reconciliari non poſſit. Et ego quidem non niſi bono zelo te id facere crediderim: ſed cum recordor tuæ illius obſtinationis quam tibi amiciſſima, ut ſcis, fidu-

* al. Adamarus.

a Fuſniacenſem; ut puto, ad quem epiſtola 72. & ſequentes.

ducia ſolo ſæpe improperare, vereor ne idem zelus tuus non ſit ſecundum ſcientiam. Nam, ut ipſa Regulæ * verba ponam, quantæ audaciȩ eſt quemquam cædere, aut excommunicare, nedum eliminare, Abbate, ſcilicet, abſente, & neſciente? An non magis tuȩ humilitatis erat, alii non facere quod tibi nolles fieri? Immo tuæ perfectionis eſſe debuerat Apoſtolum potius imitari dicentem: *Factus ſum infirmis infirmus ut infirmos lucrifacerem*: & rurſum: *Vos, qui ſpirituales eſtis, inſtruite hujuſmodi in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris*. At Prior, inquies, illum ejecit; non ego. Et hoc quidem ipſe novi; ſed te ſuadente, te omnimodis compellente. Unde & nunc, cum eum, ſicut audivi, ipſe quoque Prior miſeratus cupiat revocare, te in tua perdurante duritia, non ſinitur emendare, quod compulſus eſt indiſcretus egiſſe. Rogo, quȩ eſt hȩc ſecuritas, ut, cæteris omnibus miſerantibus, ipſo quoque domino Abbate propitio, tu ſolus implacabilis flecti non queas ut recipiatur? An non legiſti: *Judicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam*? An oblitus es quod rurſum ſcriptum eſt: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*? An vero contemnis quod miſericordibus promiſſum eſt: *quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*?

*Rec. S. Be. cap. 70.

2. Cor. 9. 22. Gal. 6. 1.

Jacob. 2. 13.

Matth. 7. 2.

Matth. 5. 7.

2 Sed neſcis, inquis, quam juſte expulſus ſit. Sed juſte, an injuſte expulſus ſit, non quæro, nec curo modo: ſed hoc tantum queror, hoc cauſor, hoc vehementer admiror, quod humiliter ſatisfaciens, inſtanter petens, patienter ſuſtinens, emendationem promittens, nec ſic quidem exaudiri meretur, ut, juxta Apoſtolum, confirmetur in eo charitas; &, ſecundum Magiſtrum noſtrum, * probetur iterum in omni patientia. Certe, ſi injuſte expulſus fuit, juſtum eſt ut revocetur: ſi juſte, pium eſt ut recipiatur. Unde & hoc noſtrum conſilium, licet indiſcuſſa cauſa, arbitratus ſum eſſe ſecurum, quo fit ut ſive per juſtitiam, ſive per miſericordiam, a juſto & miſericorde Deo non recedatur. Rogo ergo te, dilectiſſime fili, ut quod ille ſuis apud te precibus non meruit, vel noſtris, quas tam longe quæſivit, valeat adipiſci.

2. Cor. 2. 8. *S. Bened. in Reg. cap. 58.

Ad Quemdam pacti ſui prȩvaricatorem.

EPISTOLA CCCCXV.*

*antea 353.

Hortatur ut, excuſſo voluptatis carnalis jugo, promiſſum religionis votum exequatur.

ETSI tu oblitus tui, ſed non ego, ſiquidem diligo te, & quantum diligo, tantum doleo. Porro dilectio facit ut doleam; dolor autem ut non obliviſcar. Sed, heu, miſeram triſtemque memoriam! Mirabar quid te impediret ut, quemadmodum promiſeras, non venires. Nec enim credere poteram te tuum pactum, & illud pactum, leviter prȩvaricari, niſi grandi ex cauſa; quippe quem & in ȩtate minori fidelem ſatis veracemque compereram. Nec me fefellit opinio. Revera enim grandis graviſque cauſa eſt quȩ te detinet. Ea ſiquidem ipſa vicit fortiſſimum David, decepit ſapientiſſimum Salomonem. Quid dicam? Numquid qui cadit, non adjiciet ut reſurgat? O quam multa, & quam neceſſaria habeo tibi dicere! ſed ea ſcribere longum eſt. Hoc ergo breviter intimo. Si qua noſtri antiqui amoris adhuc in te ſcintilla vivit; ſi tibi quandoque evadendi a miſerrima illa captivitate tua ſpes ulla remanſit; ſi denique caſſam falſamve non vis eſſe fiduciam quam te in tali quoque converſatione tua multam habere ajunt in orationibus & amicitia noſtræ congregationis; reviſere Claram-vallem ne differas; ſi tamen tam liber & compos tui es, ut te a cruenta illa beſtia, quæ tua quotidie omnia ſimul cum ſanguine animæ tuæ effundere ſatagit, vel ad tempus audeas abſentare. Alioquin ex hoc jam noveris te a noſtræ fraternitatis familiaritate prorſus ſepoſitum, nec poteris ultra, niſi fruſtra, blandiri de ſocietate bonorum; quoniam INDIGNUM profecto te judicas eorum conſortio, quorum acquieſcere recuſas conſilio. Cæterum, ſi venire non pigritaris, confido te per Dei miſericordiam, priuſquam diſcedas a nobis, ſolvendum a mortis compede quo teneris.

Indignus eſt ſuffragiis bonorum qui eorum conſiliis non acquieſcit.

Ad Incognitum.

EPISTOLA CCCCXVI*.

* NOVA.

Eleemoſynas Comitis Theobaldi a ſe non fuiſſe diſtributas aſſerit.

MOrdaces litterȩ, quas more veſtro dudum nobis miſiſtis, morſum vos cordis pati ſignificant. Nam primo quidem, cum vos putaremus in eis non ſerio loqui, ſed nobis, ut ſoletis, voluiſſe jocari, forte a partibus veſtris adveniens monachus aliquis, inanis noſtrȩ illius opinionis nebulam ſolvit. Siquidem cum de litteris illis nihil ante cognoſceret, præter ea quȩ de ore noſtro audierat, ipſas aliter, ſed veraciter, licet neſciens, expoſuit ita, ut jam minime ſinamur dubitare, male vos revera ſuſpicari de nobis, quaſi qui in diſtributione eleemoſynarum Comitis * Campaniȩ, amicis noſtris abſentibus amici non exiſteremus. Et hoc vos patimini, quia rem in manu noſtra poſitam fuiſſe creditis. Verum qui prȩdictum Comitem vel ſe, vel ſua putat moderari noſtro conſilio, certus ſum quia aut me, aut illum non ſatis novit. Denique & probatum eſt. Nonnullis namque monaſteriis, ſed & ipſi ſpecialiter Epiſcopo, de quo me, ne de vobis aperte loqueremur, tam aſpere tetigiſtis; importune ſatis & imprudenter rogitans ut aliquid daret, impetrare non merui. Diſtribuit itaque homo de rebus ipſe ſuis quantum voluit, & quibus voluit; partim quidem me vidente, non tamen invidente. Nam & nobis forſitan aliqua extorquere potuiſſemus, ſi voluiſſemus. Deo autem gratias, quo inſpirante, nec oblata contingere acquievimus. Jam ſi dignum ducitis, mihi potius de me, quam famæ, eſſe credendum, nulla vobis, ut arbitror, occaſio remanet, cur veſtris illis ſolitis beneficiis, quȩ nobis improperanda eſſe putaſtis, ſolito indigniores vel nos, vel Epiſcopum judicetis. Scitote tamen paratos nos ȩquanimiter carere, quidquid habere non meruimus.

* Theobal.

Ad Abbatem de Trunco-Berengarii.

EPISTOLA CCCCXVII*.

* NOVA.

Fratrem Dodonem ab eo humane recipi poſtulat.

Dilectiſſimo fratri & Coabbati ſuo G. de Trunco-Berengarii, frater Bernardus de Clara-valle, ſalutem in Domino.

UNde frater Dodo noſtram ſimplicitatem conſultum venit, tale a nobis conſilium, immo judicium reportavit. Cum nullam idoneam cauſam attulerit, cur locum ſuum & Ordinem deſerere velit, nulla nobis viſa eſt ratio permittere quod ad alium tranſire debeat. Nam votum illud quod ſe prius feciſſe dicit, de quo & maxime ſui ſcrupuli occaſionem ſumpſit, cum ſola cogitatione, aut plus etiam verbo, ſed hoc ſolo facto fuiſſe conſtet, nequaquam huic prȩponendum, cui utique, poſterius licet, tamen & verbo, & deliberatione, & habitu, & profeſſione ſeſe adſtrinxiſſe videtur: præſertim cum illud quod voverat, nec diſtrictius eſſe videatur iſto, nec rectius. Quapropter nec vobis, qui pro ejus animo Chriſto reddere rationem habetis, tutum eſſe credimus in hoc ei veſtram indulgere licentiam, cum ſcriptum ſit: *Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*. Suſcipite ergo eum dulciter ut filium: cuſtodite ſollicite ut vobis commiſſum, veſtris, ni fallor, ex hoc jam obſecuturum prȩceptis, & conſiliis obtemperaturum.

Pſal. 124. 6.

Ad

Ad Hugonam Archiepiſcopum Rothomagenſem. A

* NOVA ex archivio Saviniacenſi.

CIRC. AN MCLII.

EPISTOLA CCCCXVIII *.

Donationem Saviniaco factam confirmari ab Archiepiſcopo rogat.

Domino & patri dilectiſſimo Hugoni, Dei gratia, Rothomagenſi Archiepiſcopo, & univerſæ Eccleſię Rothomagenſi, frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & quas poteſt orationes in Domino.

B SCire volumus benignitatem veſtram, & certum perhibemus teſtimonum veritati, quod dominus Philippus [a] Bajocenſis Epiſcopus culturam, ante grangiam de Eſcuris ſitam, & quatuor acras terræ continentem, filiis veſtris fratribus noſtris Saviniacenſibus conceſſit noſtra prece, & in præſentia noſtra, ſimul & reverendi patris domini Henrici, modo Eboracenſis Archiepiſcopi, & domini Guidonis Abbatis Cari-loci, & aliorum fratrum noſtrorum. Quocirca petimus, & obnixe deprecamur cariſſimam in Domino pietatem veſtrum, quatenus præfatis filiis veſtris, ne forte ſuper eadem terra deinceps inquietentur, paterna ſollicitudine, & paterno provideatis affectu. Si quis autem C vel nunc, vel alio tempore aliquam eis de cultura iſta ſeu movere calumniam, ſeu violentiam inſerre voluerit, ſit veſtræ charitatis opponere vos murum pro domo quæ veſtra eſt, & vendicare eis jus ſuum, ut ſine inquietatione illud poſſideant. Siquidem hæc eſt veritas, & certa veritas, quam vobis ſcribimus.

Ad Petrum Abbatem Cellenſem.

* NOVA ex chartario Cellenſi.

AN. CHR. MCLII.

EPISTOLA CCCCXIX *.

Furnum Cellenſibus dimittit.

D Petro, Dei gratia, venerabili Abbati Sancti Petri de Cella, frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas, ſalutem, & quas poteſt orationes in Domino.

COncedimus, & confirmamus vobis, & domui veſtræ, furnum apud Trecas poſitum, qui erat domus noſtræ de Mores. Quia enim fratres noſtri ejuſmodi reditus tenere non poſſunt, per manum noſtram qui eumdem furnum ædificant, acceptis XLIV. libris quas io ædificationem ipſius expenderaot, vobis & domui veſtræ libere obtinendum tradiderunt: quod nos E ratum haberi volumus, & ſigilli noſtri impreſſione firmamus. Teſtes ſunt fratres domus veſtræ, Petrus prior, Jocelinus ſubprior, Stephanus prępoſitus; Walcherus quoque, & Rainaudus, cellerarii noſtri, & Fromundus, qoi locum ædificabat. Actum anno ab Incarnatione Domini MCLII.

FRAGMENTUM EPISTOLÆ.

Ad Nicolaum Cameracenſem Epiſcopom *.

*No. ex mſ. cod. abbatiæ S. Sepulchri Camerac.

* Nicolao de Chievres, de quo ep. 214.

*Venerabili Domino, & cariſſimo patri N *., Cameracenſi Epiſcopo, B. Claræ-vallis vocatus Abbas, providere bona coram Deo & hominibus.*

F IN amicitia veteri novum quærimus argumentum; non quod dubietatem tollat, ſed quod certitudinem faciat. Certus ſum enim quod me diligitis; ſed ſicut ipſa dilectio veſtra nobis apud oos innotuit...

Cæteræ deſunt, nec alibi uſquam occurrunt;

A

BERNARDI CHARTA

pro Abbatia de Trunco-Berengarii.

Bernardus Abbas Claræ-vallis, omnibus præſentem paginam inſpecturis.

COntigit Abbatem [b] Trunchinienſem, & Balduinum de Waſia, pro determioanda controverſia eorum, Romam ituros, per nos tranſitum facere. Quorum cauſam cum audivimus, eorum labori & ſumptui compatientes, Deo auxiliante, eos in pace & dilectio- B ne compoſuimus in hunc modum. Eccleſia Trunchinienſis, ſecundum privilegia ſua, *Werrebroech & Saleghem* cum integro jure parochiali poſſidebit in perpetuum. Statuimus quoque ut Eccleſia Trunchinienſis Balduino annuatim viginti ſolidos daret in feſto ſancti Remigii. Balduinus etiam oblationes, quas in Eccleſia Trunchinienſi habebat, rogatu noſtro eidem Eccleſię conceſſit. Idem ſic ſenſit Simon Epiſcopus Tornacenſis.

EJUSDEM CHARTA

AN. CHR. MCXL. Ex authen. S. Apri.

C pro Luxovienſi, & S. Apri monaſteriis.

Hæc eſt compoſitio inter Luxovienſem & S. Apri Abbates, de Eccleſia Galdonis-curtis.

EGo Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, cui dominus Papa [c] cauſam Luxovienſis, & ſancti Apri Abbatum [d] commiſit decidendam, eidem cauſæ per concordiam hoc modo finem impoſui. Statutum eſt ut illi de ſancto Apro univerſam decimam Galdoniſcurtis habeant; ipſam vero Eccleſiam, & omnia, prę- ter decimas, ad eam pertinentia, Luxovienſes poſſideant, remittentes, ſi quid juris habuerunt in Eccleſia Bolonis-villæ quam tenebant, illi de ſancto Apro. D Omnes autem annuales cenſus quos Eccleſia Galdoniſcurtis debet tam Epiſcopo, quam miniſtris eius, illi de ſancto Apro ſingulis annis ex integro perſolvant. Hoc autem factum eſt conſilio venerabilium Godefridi Lingonenſis, & Hattonis Trecenſis, Epiſcoporum, & aliorum religioſorum virorum, qui ad hoc ipſum acciti ſunt a nobis, quorum nomina ſunt hæc: Guillelmus Abbas ſancti Martini Trecenſis, Balduinus Abbas Caſtellionis, Stephanus Abbas Trium-fontium, Balduious Abbas Chriſtæ, Guido Abbas Cari-loci [e]:

EJUSDEM CHARTA

AN. CHR. MCLIII. Ex chartario Buxienſi.

E pro monaſterio S. Amaotii.

IN nomine Domini: Ego Bernadus, Claræ-vallis vocatus Abbas, notum volo eſſe quod locum de Buxia, & [f] quidquid in eo habebamus ex dono Comitis Engoliſmæ, & Eccleſiæ Engoliſmenſis, & Petri Auſtentii, Eccleſiæ ſancti Amantii conceſſimus. Teſtes fuerunt Ugo Engoliſmenſis Epiſcopus, dominus Junius Abbas de Corona, frater quoque Philippus prior noſter, & frater Girardus, & frater Gaufridus, monachi domus noſtræ. Actum apud Claram-vallem anno ab Incarnatione Domini MCLIII.

F

A P-

a Is erat Philippus Harcarius, qui cum de terra de Eſcuris Saviniaco data anno 1124. a Roberto de Toſtis, & a Richardo I. & Ricardo II. Bajocenſibus epiſcopis, a quibus beneficario jure pendebat, confirmata aliquamdiu cum monachis diſceptaſſet; eamdem demum & ipſe confirmavit litteris ſuis anno 1151. menſe Novembris, additis quatuor acris terræ.

b Erat tum Goſvinus abbas Trunchinienſis juxta Gandavum monaſterii, ex cujus autographo hæc ſchedula eruta eſt.

c Scilicet Innocentius II.

d Luxovio tunc præfuiſſe videtur Joceranuus, monaſterio autem ſancti Apri Petrus, au Durandus.

e Huic chartæ appenſum erat ſigillum, ſed contritum eſt.

f Vide Notas fuſiores ad epiſt. 299.

APPENDIX S. BERNARDI EPISTOLARUM.

HÆC Appendix continet S. Bernardi dubias, ſpuriaſve epiſtolas nonnullas; quaſdam item a Nicolao Claræ-vallenſi ejus nomine ſcriptas: ad hæc, chartas, ſeu litteras ab ipſo Bernardo de rebus civilibus confectas; tum epiſtolas ad eumdem a diverſis hominibus ſcriptas, cum quibuſdam aliis monumentis, quæ ad illuſtrandas Bernardinas epiſtolas conducere viſa ſunt. Omnia partim ex libris editis, partim ex mſſ.

Ad quoſdam NOVITER CONVERSOS [a].

*antea 385.

EPISTOLA CCCCXX*.

Hortatur ad conſtantiam propoſiti vitæ religioſæ, & ne anteactæ vitæ peccatis ſe deterreri ſinant.

1 SUper bono nuntio, quod de vobis auribus noſtris inſonuit, vehementer gaviſa eſt anima mea, & exultavit cor meum in Domino, qui vos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii ſui, & vocare dignatur, ut in præſenti juſtificet, & glorificet in futuro. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu-Chriſti, qui juſſit lumen ſuum ſplendeſcere in cordibus veſtris, quatenus, contemnentes hujus ſæculi vanitates & inſanias falſas, ad gloriandum in ſpe gloriæ filiorum Dei, de intimis animæ medullis trahatis ſuſpiria; eligentes, & proponentes abjecti eſſe in domo Dei noſtri magis, quam habitare in tentoriis peccatorum. Confirmet autem Deus in vobis bonum quod inſpiravit propoſitum, ne antiquus & inimicus hoſtis humani

Averti a propoſito quid.

generis vos vel a propoſito avertere, vel ſubvertere poſſit in propoſito; ne, videlicet, blandiente vobis vana & inſana hujus ſæculi delectatione, ad perficiendam carnis curam in deſideriis animum denuo revocetis; quod eſt averti a propoſito: aut in ipſo religionis introitu, lenocinantibus imperfectioni veſtræ extrinſecis conſolationibus, carni potius, quam ſpiritui, con-

Quid ſubverti.

ſulatis; quod eſt in propoſito ſubverti. Quidam enim, ſæculo abrenuntiaturi, (ut ſalva pace omnium dixerim) illorum maxime converſationem æmulantur qui-

Carnis cura pœnitentiæ contraria.

bus majorem ſollicitudinem incutit carnis ſuæ fragilitas, quam ſpiritus infirmitas. Unde, gravioribus relictis turpitudinibus, crapulæ tamen applaudunt; & tam ciborum, quam potus, exigunt ſuperfluitatem, non ſatis diligenter animadvertentes, multa licere quæ non expediunt, quia profectum pœnitentis graviter impediunt.

2 Super hac re, cariſſimi, conſulatis eum qui quod impoſſibile eſt cujuſcumque legis obſervantiæ, in quo infirmatur per carnem, de peccato damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis in his imple-

Rom. 8. 8.

retur qui non ſecundum carnem ambulant. *Quicumque* enim *in carne ſunt*, ſive in habitu, ſive extra habitum religionis, ſi verax eſt, immo quia verax eſt Apoſtolus, *Deo placere non poſſunt*. Multum enim citra profectum proficit, immo infra imperfectum vehementer deficit, cujus gula deus eſt. Conſulatis, inquam, Dominum noſtrum Jeſu-Chriſtum, qui non ſolum languoribus, ſed & noſtris erroribus volens mederi, de ſecreto ſuo ad publicum noſtrum prodiit; & inter hæc & illa afferens remedium, ſicut languores evacuavit moriens in cruce, ita & errores deſtruxit, & mores inſtruxit, dum vixit in carne. Ipſe nimirum,

Deliciæ Chriſti exemplo fugiendæ.

ut pote qui peccare non poterat, & univerſorum Dominus erat, cum mundi hujus deliciis libere & juſte uti potuiſſet, voluntariam paupertatem tamen tam diligenter amplexus eſt, ut nec etiam haberet ubi caput ſuum reclinaret. In cujus paupertatis executione

A tantam exhibuit Patri obedientiam, ut non ſolum delicias, ſed & ſeipſum ſibi abnegaverit, petens in omnibus non ſuam, ſed Patris fieri voluntatem. Qui ergo hominem errantem in ſolitudine & in inaquoſo venerat reducere in viam rectam, ut iret in civitatem

Via redeundi ad Deum.

habitationis, ſalubriorem & ſecuriorem redeundi viam exemplo ſuæ converſationis nobis oſtendit; nihil proprium in mundo poſſidens, Patri obediens uſque ad mortem. Ejus ergo exemplo deliciæ nobis fugiendæ ſunt, & bonum obedientiæ toto mentis ac corporis conatu amplectendum; ut qui inobediendo receſſimus

Objectio.

a Deo, per obedientiæ legem redire mereamur. Sed ſunt qui dicunt: Ut quid in miſeria tormentorum af-
B fligemus animas noſtras, cum Deus non delectetur in cruciatibus; &, licite mundo utentes, ſalutem inve-

Reſponſio. Philip. 2. 5.

nire poſſumus? Filii hominum, ut ad vos verbis utar Apoſtoli, *hoc ſentite in vobis quod & in Chriſto Jeſu, qui, cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens*. Si ergo hoc ſentitis de ipſo, quod, licet juſta & æquali prærogativa majeſtatis formam Dei habere poſſet & exhibere, ipſam tamen exuit, & induit ſervilem; non ut aliquid in ſe evacuaret uſurpatum, ſed ut noſtrum reprimeret ſupercilium; ſi hoc, inquam, ſentitis de ipſo, propter hoc ipſum & vos veſtram exinaniatis tranſitoriam fe-
C licitatem, ei qui ſe pro nobis miſerum fecit, cum miſer non eſſet, vicem rependentes; non de vobis faciendo quod non eſtis, ſed in vobis oſtendendo quod eſtis; ut quos facit miſeros neceſſitatis conditio, miſeros fateatur voluntatis devotio.

3 Itaque, dilectiſſimi, ut ad vos redeam, in hac valle lachrymarum & miſeriarum, ſi Chriſtiani eſtis,

Eccli. 2. 14. 2. Cor. 15. 50 Jugum Chriſti quibus ſuave.

ea via qua Chriſtus ambulavit & ipſi ambuletis. *Væ homini duabus viis ingredienti*. Si enim caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, carnalibus profecto conſolationibus ſpirituales ſociari impoſſibile eſt. Qui ergo debitorem & procuratorem carnis ſe conſtituit, ut magis ſterilem paſcere, quam viduæ ſtudeat
D benefacere, nullum religionis jugum, quamlibet leve, quamlibet ſuave videatur, ei tolerabile eſt. Unde contingit ut neque hic, ubi ſine murmure eſſe non poteſt; neque in futuro, ubi pœnam murmurationis tolerari neceſſe eſt, pacem inveniat. Ubi autem non

Pſal. 75. 3. Mat. 11. 30. Rom. 8. 14. Filii Dei qui.

eſt pax, nec Deus; quia *in pace factus eſt locus ejus*. Jugum tamen Dei ſuave eſt, & onus leve. Sed quibus? Spiritui ejus, & qui eo aguntur. Qui ſunt illi? Non ſervi carnis, ſed filii Dei. Vultis cognoſcere filios Dei? Qui ſpiritu facta carnis mortificant; quorum membra templum ſunt Spiritus-ſancti quem a
E Deo acceperunt; ut jam non ſint ſui, nec ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit, empti, videlicet, pretio magno pretioſi ſanguinis Chriſti. Unde & portantes eum, & glorificantes in corpore ſuo,

Mat. 10. 32.

utique honorificant eum, quia non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus confitentur eum. *Qui autem confitetur eum coram hominibus, confitebor*, inquit, *& ego eum coram Patre meo*.

4 Bonum eſt ergo confiteri Domino in gratiarum actio-

a Etſi hæc epiſtola pia eſt, neſcio quid tamen contortum ac laboratum habet, quod Bernardi genium & dicendi facilitatem non ſapit. Et in ipſo epiſtolæ contextu quiddam habetur Bernardi ſententiæ non ſatis conveniens. Hanc invenimus in uno codice Vaticano, num. 663. & quidem extra ordinem aliarum epiſtolarum, poſt *homiliam B. Bernardi de contemptu mundi*, ſub hoc titulo: *Epiſtola ejuſdem conſolatoria*: quo ex codice quædam loca hic emendavimus. Forſaſſe ex illarum eſt numero epiſtolarum, quas Bernardi juſſu ejus Notarii quandoque ſuo marte ſcribebant.

A

actione : bonum eſt quoque confiteri Dominum in operum exhibitione, ut Chriſtus nos confiteatur in diſtricta ſingulorum examinatione, quando nos oportuerit manifeſtari ante tribunal ejus, ut unuſquiſque referat propria corporis, ſive bonum, ſive malum, prout geſſit in corpore. Harum utrarumque confeſſionum, & ejus qua homo confitetur Deum, & ejus qua Deus confitetur hominem, ſi vultis eſſe participes, nolite ulterius evagari in exterioribus, diffuſi in vanitates & inſanias ſæculi; ſed reverſi ad vos, intrate ad cor veſtrum, ubi ſine dubio regnum Dei eſt. Regnum enim ejus intra vos eſt. Quid eſt hoc regnum? Sana & libera voluntas hominis, ſe conformans voluntati Dei, ut nihil velit quod ſciat ei diſplicere; nihil nolit quod ſciat ei non placere. Primum ergo quęrite regnum Dei, ut liberetur & ſanetur voluntas veſtra, veneno ſæculi graviter imbuta, vel corrupta; & omnia corpori neceſſaria adjicientur vobis. Nolite ſolliciti eſſe de corpore, quod eſt hæreditas vermium; ſed ſolliciti eſtote de anima, quę ad imaginem Dei facta eſt, quomodo revelata facie gloriam Dei ſpeculetur, & in eamdem imaginem reformetur, & transformetur a claritate in claritatem, tamquam a Domini ſpiritu.

2. Cor. 5. 10.

Regnum Dei, ſana voluntas. Luc. 17. 21.

B

Joan. 16. 7.

5 Quid dulcius, fratres mei, quid jucundius, quid ſanctius inter corporea corpore Chriſti? Et tamen dictum eſt Apoſtolis: *Niſi ego abiero, Paraclitus non veniet*. Dum enim corporali Chriſti præſentia videndo & audiendo delectati ſunt, numquam eis perfecte datur, ſed ſemper promittitur Spiritus-ſanctus. Etenim inquit, *cum aſſumptus fuero, mittam eum ad vos*. Chriſto enim adhuc vivente in carne, nonne Petrus negavit ad vocem ancillæ? Chriſto autem aſſumpto, & miſſo Spiritu-ſancto, nonne *ibant gaudentes Apoſtoli a conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt propter nomen Jeſu contumeliam pati?* Longe ergo eminentior & dulcior virtus Spiritus-ſancti, quam delectatio corporis Chriſti. Quod ſi tam excellentis & beati corporis carnalis delectatio potuit ab Apoſtolis avertere Spiritum-ſanctum, ſine cujus affectione nihil, quod bonum eſt, poteſt amari; ſine cujus virtute nihil ſalutiferi oneris poteſt tolerari; vos ipſi judicate, an non miſeri ſunt & inſani qui, ad religionem venturi, delicias corporis quęrunt. Venientibus quippe ad religionem non eſt conſideranda carnis fragilitas, ut ei delicate ſubſerviatur; ſed impedimenta fervoris ſpiritus, ut ſollicite fugiantur.

Corporali Chriſti præſentiæ affixi Apoſtoli, incapaces erant Spiritus-ſancti. Ibidem.

C

Act. 5. 41.

D

Religioſie non curanda carnis fragilitas. V. epiſt. 311. & 440.

6 Feſtinate ergo fieri pauperes ſpiritu, & inopes rebus, ut Dominus ſit ſollicitus veſtri. Hujuſmodi enim paupertatis, voluntariç, videlicet, & ex voluntate neceſſariæ, via ſecura & recta eſt: alioquin Chriſtus eam non fuiſſet ingreſſus. Cæterę viæ, etſi bonæ ſint, plenę tamen ſunt latronibus. Semita hujus paupertatis, quia ardua eſt, & pauci per eam aſcendunt, inſidias latronum ignorat. Non enim frequenter ponunt latrones inſidias ubi frequens non eſt tranſitus viatorum. Dico vobis in veritate, quæ Deus eſt, & experto credite, quia hæc via quanto arctior, quanto moleſtior videtur in ingreſſu, tanto lętior, tanto jucundior invenitur in progreſſu. In ingreſſu exigit meritum, in progreſſu rependit præmium. Etenim non ſolum in futuro vitam æternam poſſidebitis, ſed & in præſenti centuplum accipietis, non ſolum in bonis ſpiritualibus, ſed & in temporalibus, ſi cor non appoſueritis. Ipſa ſiquidem bona temporalia ſunt, ſi non amantur, licita; ſi amantur, illicita. Sive autem amantur, ſive non amantur, non multum expediunt, quia quadam ſui dulcedine cor poſſidentis cito ſubvertunt. Quæ vobis dubtandi occaſio? Pauca relinquetis cum ſollicitudine, totum mundum aſſumetis in poſſeſſionem ſine ſollicitudine. Omnia enim veſtra

Paupertatis voluntariæ via ſecura, & beata.

E

Centuplum ejus.

F

ſunt, ſive mundus, ſive vita, ſive mors, ſive pręſentia, ſive futura; *Omnia*, inquam, *veſtra ſunt*. Tamen vere ſubjungi poteſt: *Vos autem Chriſti, ſicut Chriſtus Dei*: id eſt, ſi, ſicut Chriſtus in omnibus operibus ſuis Patrem ſuum glorificavit, ita & vos in omni actu veſtro ejus gloriam quæſieritis.

1. Cor. 3. 23.

Si Dei gloria in omnibus quęratur.

7 Si enim Chriſtus in operibus veſtris apparuerit glorioſus, a quo vobis trepidandum eſt? Ipſe utique ſolus eſt, in cujus manu ſit ſalus, & condemnatio noſtra. Si condemnat a, benedictum ſit nomen ejus, quia ſic meruimus: ſi ſalvat, glorioſum ſit nomen ejus, quia ſuperabundavit miſericordia judicio. Pater enim omne judicium dedit Filio. Quis tamen eſt qui condemnet? Jeſus-Chriſtus? Pius, inquam, & dulcis Jeſus, qui mortuus eſt pro delictis noſtris? qui reſurrexit propter juſtificationem noſtram? qui eſt ad dextram Patris, ubi etiam interpellat pro nobis? Militans in terra, regnans & in cœlo, nihil ſitit, niſi noſtram ſalutem; & ipſe fugientibus ad ſe referet confuſionem? Abſit. Quantumcumque gravis ſe ingerat memoriæ meæ recordatio ſcelerum meorum; quantumcumque me deterreat præteritæ vitę meę horribilis conſideratio, faciant alii quod cenſuerint expedire; ego ſemper ſentiam in bonitate de dulcedine Domini mei Jeſu-Chriſti; ſemper oculi mei ad miſericordiam ejus, ſciens nimirum, & quandoque in me expertus, longe efficaciorem ejus dulcedinem ad conſolandum, quam vitę meæ amaritudinem ad eum deſolandum; multoque promptiorem ejus benignitatem ad indulgendum, quam meam iniquitatem ad delinquendum. Scio utique quia non eſt iniquitas, ſicut iniquitas mea: ſed e regione, non eſt dolor ſicut dolor ejus. Si ſupra modum peccavi, non deſpero, quia ſupra modum doluit in quo reſpiro. Si exaſperatur Deus immanitate ſceleris mei, mitigatur proculdubio in dolore ſatisfactionis Filii ſui: quia mitis & innocens Agnus in cruce pendens, utpote qui coram tondente ſe obmutuit, non improperat circumſtantibus, & inſanientibus in eum; ſed dulciter ſuggerit tranſeuntibus per viam, & reſpicientibus ad eum. Sic enim ſcriptum eſt: *O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite, & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus*. Hoc ſiquidem de cruce clamat tranſeuntibus: ſed unde tranſeuntibus? De mundo, non cum mundo. Qua, & quo tranſeuntibus? Per viam momentaneę paupertatis ad divitias ęternæ felicitatis. *Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; ſi tamen *contemplemur, non ea quæ videntur, ſed quæ non videntur*.

Chriſtus nihil ſitit, niſi ſalutem noſtram.

Sperandum ſemper in eo.

Thren. c. 12.

Maxime pauperibus 2. Cor. 17.

8 Non hęc ſcribo vobis, ut in peccatis ſecurius delectemini, quia Altiſſimus, qui & ipſe Jeſus-Chriſtus, odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitentibus. Si pœnitentia, immo quia pœnitentia eſt vobis neceſſaria, locus & tempus pœnitentiæ vobis non deeſt. Ecce enim tempus acceptabile, in quo, etſi non cruor Martyrum, labor tamen in Chriſto antiqui ſerpentis aſtutiam triumphat, & dejicit fortitudinem. Locus autem apud nos idoneus & delectabilis, non ad gaudendum, ſicut in ſæculo, ſed ad lugendum quod commiſſum eſt in ſæculo; ubi quidem multum ſubtiliter & utiliter prædicatione ſeniorum, ſed multo ſubtilius & utilius examinatione converſationis eorum, & in malo deſtruimur, & inſtruimur ad bonum. Deus autem totius miſericordiæ & conſolationis faciat vos ſocios noſtræ congregationis, ut ſitis participes illius internæ conſolationis quam in vobis quandoque ſentire, ſed a nobis numquam poteſtis audire. Valete.

Pœnitentię locus monaſterium.

Ad

a Non putamus id dicturum fuiſſe Bernardum: nec damnationem æternam, in qua nulla erit humanę voluntatis cum divina conſenſio, immo obſtinata ac deteſtanda ab ea defectio, in ſententia Bernardi fuiſſe de genere rerum illarum, quas divinæ voluntati committere debeamus volentes. Id patet ex ſerm. 25. de diverſis, ubi diſtinguere ea quæ a Deo ſub conditione, & quæ abſolute petere debeamus; in hoc genere gratiam Deo gratum facientem, & gloriam in futuro reponit num. 5. Equidem in epiſt. 42. ad Henricum Senonenſem num. 13. Moſis exceſſum amoris, volentis fratrum cauſa deleri de libro vitę, & Pauli anathema eſſe cupientis, ad gehennam ipſam extendit: ſed cum bona conſcientia, quæ non competit damnatis, quorum mentio eſt hac in epiſtola.

a Ad ALFONSUM Regem Portugalliæ a.

*antea 367

EPISTOLA CCCCXXI*.

Rex, obtenta de Saracenis victoria, reus voti de condendo Ciſtercienſibus monaſterio tenebatur. Itaque poſtulatos e Clara-valle monachos Bernardus mittit in Luſitaniam.

Chriſtianiſſimo & pio ALFONSO, Regi Portugallorum, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

A

BEnedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu-Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatus eſt vos in tribulatione veſtra, dum abſtulit opprobrium Saracenorum a cervicibus veſtris. B Ceciderunt muri Jericho, cecidit Babylon magna, deſtruxit Dominus munitiones inimicorum ſuorum, & extulit cornu populi ſui; quod, etiam antequam fieret, reſcivimus, revelante Spiritu, qui ubi vult ſpirat abſque auditione vocis. Propter qood animas noſtras aſflixmus; & tam parvitas mea, quam reliqui Fratres mei, coram Domino provoluti, decertantibus manibus veſtris, robur & fortitudinem poſtulabamus; & ex eo quod iniquitates noſtæ veſtram non impediverunt felicitatem ſumme lętati ſumus. C Reſcivimus etiam ingentem pietatem, qua commotus, votum de ędificando cœnobio Altiſſimo devoviſtis. Quapropter mittimus hos filios, quos lacte doctrinæ ab incunabulis Religionis Chriſto nutrivimus, quatenus nos ipſos celſitudini veſtræ commendantes, piam voti intentionem ad debitam executionem perducant, illud condentes monaſterium, in cujus duratione & integritate indelebile habebitis elogium regni veſtri, & in diviſione redituum dividetur a vobis corona veſtra. Servet vos, & illuſtrem Reginam conſortem, Servator cunctorum, & benedicat prolem veſtram, ut videatis filios filiorum veſtrorum, gaudentes in poſſeſſionibus veſtris.

D

Ad JOANNEM CIRITAM *.

*al. Zuritam. Fuit is Abbas & fundator monaſteriorum S. Joan. de Tarouca, S. Chriſtophori, & S. Petri de Aquilis.

*antea 368 *V. Henriq. in Faſc. lib. 1. diſt. 19.*

EPISTOLA CCCCXXII*.

Cognito divinitus ejus zelo ac deſiderio, mittit e Clara-valle monachos ad fundandum in Luſitania monaſterium.

Venerabili Fratri, Deo dilecto, & in via ſæculi hujus ſocio noſtro, JOANNI CIRITÆ, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem in ſalutis Auctore.

b

PErmittente Patre miſericordiarum b, & Deo totius conſolationis, qui non ſinit animas peccatorum peccatis damnari, E ſcivimus de fraternitate tua quo pacto aſſiduis orationibus pro peccatorum venia pectus divinum pulſare non deſinis: & quia vir deſideriorum es, adimplevit Dominus deſiderium tuum, dum nobis aperuit exaudiri deprecationes tuas. Et qui in eadem ſocietate nos tibi ſociavit, qui duobus Diſcipulis euntibus Emmaus ſe ſocium præbuit; mittimus hos filiolos, quos lacte evangelicæ doctrinæ Domino nutrivimus, ut quocumque miſeratio divina diſpoſuerit, & cœleſte aliquod micaverit ſignum, mo-

A naſterium condatis: in quibus teipſum ſigniferum & ducem cæterorum elegit, ut & principia agas, & actum ad exitum ducas, ductumque Deo, & ejus Præcurſori offeras.

BERNARDI ad Abbatem S. Benedicti.

EPISTOLA c CCCCXXIII.

c

Domino Abbati S. Benedicti frater BERNARDUS de Clara-valle ſanctam accipere benedictionem.

OPortet ut ex inſtanti feſtinetis ad dominum Regem, & totam confuſionem noſtram, & quomodo B proditi ſumus, ei, tamquam benigno domino noſtro, pleniſſime indicetis. Et quia gaudemus ex parte quod negotium ejus in cauſa nobis fuit hujus anxietatis, pro eo ſiquidem quod domino Senonenſi conſulimus de die ſtatuenda, quod nobis bene ante promiſerat, ita confudit, ſic in nos vindicans Regis amorem. Petite & ab eo litteras efficaciſſimas ſuper hoc negotio, ut dominus Papa omnimodis confirmet quod fecerunt filii obedientes, duo, ſcilicet, Epiſcopi, quia & ſibi gratiſſimum, & Eccleſiæ neceſſarium eſt. Nec noceat quod ita tertius ſe ſubtraxit, inobediens mandato apoſtolico, & regalium contemptor monitorum: qui, ſi ad eum venerit, ſentiat noſtram injuriam, C & injuriam ſingularem, Regi non placere. Salutate cariſſimum noſtrum Cancellarium, & rogate ut tales ſuper hoc litteras ſcribat, quæ & ſuum probent, & regium erga nos redolere inveniantur affectum, ſicut præſumimus de utroque.

BERNARDI ad LUDOVICUM Regem.

EPISTOLA CCCCXXIV*.

LUDOVICO excellentiſſimo Regi Francorum, domino ſuo, Bernardus Abbas Claræ-vallis, ſalutem.

D

SCitis, mi domine, qualiter & ego, & res meæ ſub tutela veſtra poſitæ ſint. Unde de amicitia veſtra confidens, hunc clericum J. latorem præſentium precario commendo, quatenus veſtra ſublimitas, ſi opus ſit, ipſum domino Papæ commendet, & querimoniam ipſius ſuper pecunia Epiſcopo noſtro credita veram & juſtam eſſe, me atteſtante, credatis. Valete.

THOMÆ, quondam Abbatis Maurigniacenſis d, ad S. BERNARDUM Abbatem Claræ-vallenſem. d

EPISTOLA CCCCXXV*.

* NOVA, ex tom. IV. Miſcel. Baluz.

E

Domino dilectiſſimo & in Chriſti viſceribus honorando BERNARDO, Dei gratia, Clararum-vallium Abbati, THOMAS ſuæ ſanctitatis ſervus & filius, ſalutem.

AN. CHR. MCXLIV.

VEſtri loci nomen veſtræ, & ſub ſignis veſtris militantium, congruit actioni. Lucetis enim in medio nationis pravæ atque perverſæ veluti magna luminaria in mundo, verbum vitæ continentes; & habitatis in convallibus quæ frumento illo abundant quod miſit Deus in Jacob, & cecidit in Iſrael. Hæc intuens, fiduciam concepi ſcribendi celſitudini veſtrę modicus homo, & abjectus in domo Dei, de commotione mea quam patior, licet invitus, ſanctitatis

a Duas ſequentes epiſtolas Horſtius huc retulit ex tom. 1. Annalium Bernardi Brito Luſitani, qui alias ſub nomine Duciſſæ Lotharingiæ ad Bernardum, & Bernardi ad eum litteras ex Gallico (ſi ei credimus) idiomate tranſlatas vulgavit. Sed alium ejuſmodi epiſtolarum fidejuſſorem optamus. Certe Bernardi genius, ſtilus, modeſtia in iis deſiderari videntur. Genuina eſt Bernardi epiſt. 308. ad Alfonſum Regem; itemque Petri abbatis Claræ-vallenſis octavi epiſtola ad Regem portugalliæ, cui gratias agit ob relevatam ſuorum fratrum inopiam & oblationem monaſterii de Caſtineria, apud Cheſnium tom. 4. pag. 480.

b Eadem verba initio ſuperioris epiſtolę; & infra, *lacte evangelicę doctrinæ*. Sane quod ait de condendo monaſterio, *ubi cœleſte aliquod micaverit ſignum*, a Bernardi moribus & genio alienum videtur.

c Hæc epiſtola cum ſequente edita eſt apud Cheſnium tom. 4. ſed noſtra ſtilum Bernardi ſapit.

d Hic Thomas, prius abbas Maurīniacenſis, abdicato ſponte regimine, ad ſanctum Martinum de Campis ſeceſſerat. Cum vero Albericus epiſcopus Oſtienſis in Franciam, & Ymarus Tuſculanenſis in Angliam a Lucio Papa legati Floriacum veniſſent, *& in perniccioſo ſtatu poſitam* abbatiam agnoviſſent, teſte chronographo Mauriniacenſi; Ademaro abbate depoſito, Macarium Alberici nepotem, tunc Mauriniacenſem abbatem, ei ſubſtituunt, loſum ad Cluniaci inſtituta, quæ ille in cella Longipontis profeſſus erat, reformaret. Thomas, quem jam longioris otii tædebat, ſperabat ea occaſione ad Mauriniacenſem abbatiam regredi. At ſpe ſua fruſtratus, obſiſtente forte Alberico, ſuffectumque Macario Theviſinum Argentoili priorem videns, impotentius in Albericum & nepotes ejus Macarium & Lanceſlinum invehitur. Quæ autem in eos ſcribit, vel nimio animi rancore abreptus, vel vanis rumoribus deceptus, falſiſſima eſſe conſtat ex prædicto chronographo Mauriniacenſi. An, & quid Bernardus huic epiſtolæ reſponderit, incertum. Sed ex citato chronographo diſcimus, Thomam ad Columbenſe monaſterium, unde primum aſſumptus fuerat, remigraſſe, ubi paulo poſt obiit.

A tis veſtræ repoſcens antidotum. Cauſa autem hæc eſt. Albericus, vir apoſtolicus, Epiſcopus Oſtienſis, cum ſub Romanæ legationis officio Gallias circuiret, & perambularet terram miracula faciendo, de quorum multitudine & magnitudine reticemus, Macharium, nepotem ſuum, læſæ opinionis hominem, corpore pinguem, corde duplicem, ore bilinguem, de nova, parvaque, & paupere Abbatia, in antiquam, magnam, & divitem ſancti Benedicti Abbatiam tranſpoſuit, inaudita hac conventione interpoſita, ne Cluniacenſis ordo inibi intromitteretur, neve quiſquam de fratribus illis ad aliquem locum Cluniaco ſubditum mitteretur. Cui hoc mortiferum ſi- B moniacæ hæreſeos venenum non olet, profecto dono caret diſcretionis, & ſpiritualium narium fœtidiſſimo abundat polypo. Quid enim hoc eſt, niſi vendere religionem, juſtitiam, veritatem, & non ingredi per oſtium? Putans igitur Epiſcopus quod nil ſibi poſſet obſiſtere, alterum nepotem ſuum Lancelinum omni conatu nititur Eccleſiæ Maurimacenſi ſubrogare; quod Macharius, dum loco præeſſet, non ſolum ſe facturum promiſerat, ſed etiam indubitanter adjuraverat. Nam progenies hæc, de toxicato trunco ſumens originem, ſquamis ſquamas adjungit, & Eccleſiæ culturam præoccupat; & ſub umbra, atque poteſtate viri ſupradicti alitur, ac, invitis omnibus, coa- C leſcit, pecunias & præbendas adquirendo condonatione gravium culparum, & turpium redemptione perſonarum. Clamores adverſariorum audiunt quam libentiſſime. At ſi Præſulis Albini & martyris oſſe Rufini diſcapſata titulaverint, nox illico vertitur in diem; niger color albeſcit; Protheus ludit in pelago; protinus mutantur omnia; rident qui flebant; flent qui ridebant; &, ut vulgari proverbio dicitur, non evangelici, ſed Sydonii piſcatores aqua turbida retia mittunt, & licet multiplicia, auro & argento ſua farciunt marſupia. Harum exactionum immanitas non ideo fit, ut ſancta Romana Eccleſia, quæ nunc populi ſui ſeditione commovetur, auxilietur; ſed ut generatio pra- D va & perverſa rapinis Eccleſiarum ſuſtentetur, ditetur, ſublimetur ad ſuperbiam, diffluat ad luxuriam, conſumetur ad nequitiam. Sed ſpuria vitulamina non dabunt altas radices; quia omnis plantatio quam non plantat Pater cœleſtis eradicabitur. Denique in hoc quoque negotio ſpe ſua fruſtrati ſunt. Erat namque Lancelinus vir nequam & intractabilis, pelle rufus, facie fulmineus, mente ſanguineus, noſtri temporis Phalaris alter; ob idque jure meruit pati repulſam rei quam diu deſideraverat, & ad quam tam turpiter *, quia patenter, aſpiraverat. De aliis quæ fama diſpergit tacendum eſt. Nulli enim, & omnibus credere, teſte Seneca, vitium eſt. Epiſcopus tamen, aucto- E ritate confiſus, vinci neſciens, cœptis vehementer inſiſtit; & ſi me, qui diu loco præfueram, & nunc a monachis, clero, populo, militibus, proceribus expetebar, poſſet obruere, deſiderata ſe credebat firmiter obtinere. Pariſius igitur in palatio, in conventu venerabilium perſonarum, Rege præſente, ſimul & curia, moderationis abrupto freno, in amicum abſentem, qui ſibi ſervierat, qui Macharium in Abbatem ſibi ſubrogari fecerat, multa jaculatus eſt; &, ira dictante, plurima congeſſit quibus veritas non conſentit. At cum per hæc pulmonem non ſedaret, & eadem uſque ad tædium quorumdam, quibus ſanior, & ideo clarior oculus inerat, multiplicaret; cum ſe nihil proficere F videret, & pene deficere, priorem ſancti Martini de Campis, ſub quo militabam, & in privato loco receſſeram, evocat, & auctoritate qua præcellit, præcipit quatenus quid de me ſentiat adjuratus coram cunctis edicat. Ille vero, ſicut ex condicto machinatum erat, (nam & die præterita legatus quem capitulum mittebat ad me, ut quantocius Pariſius venirem, retraxit ab itinere) aſſerit me ſic corpore debilitatum, ut vel hanc, vel alteram obedientiam non poſſem implere. Hic ſtilum retraho, & impono digitum ori meo. Scriptum eſt enim: *Principi populi tui non maledices*: Et: *Mihi vindictam, & ego retribuam*. Et: *Falſus teſtis non erit impunitus*. Quantum enim id devium ſit a vero, propitia Divinitate, ipſa res indicat. Nam de infirmitate, in qua me ſervum veſtrum veſtra ſublimitas viſitata eſt, ſanus & membris omnibus incolumis convalui, excoctis humoribus quos ex infirmitate loci, ubi plus, minus, quinquennio inhabitaveram, contraxeram. Mox Epiſcopus verbum arripit, & cum auſteritate & imperio monachos jubet diſcedere, ac indiſcuſſis electione, & perſona, aliam feſtinato perſonam præcipit eligere; de his, & ſimilibus his, ſummo juſtoque judici rationem redditurus. Has propter res oculus interioris hominis mei, mi dulciſſime Pater, conturbatus eſt, &, albugine præoccupante pupillam, ad intuitum veri luminis tremulus palpitat, & deficit. Sciens igitur in campis amplius me pacem habere non poſſe, titubo, fateor, utrum ad majus monaſterium redeam, ubi me juvenis dedi, & in communi capitulo me fieri monachum devovi, an ad Eccleſiam Columbenſem, in qua, quibuſdam cauſis emergentibus, monachi veſtes indui, & profeſſionem feci; & cum mitteret ad Abbatiam Maurimacenſem, me Columbas rediturum, ſi eam reliquiſſem, ſpopondi. Pluat ergo mihi Deus per vos cœleſtem rorem; & quod devote exopto, & ſupplex expeto, veſtræ conſolationis merear habere reſcriptum. Valete.

NICOLAI Claræ-vallenſis ad COMITEM, & BARONES Britanniæ, in perſona Domini Claræ-vallenſis, pro negotio crucis.

EPISTOLA CCCCXXVI *.

AN. CHR. MCXLVI.

Confer epiſt. 363. ad cujus imitationem hæc ſcripta eſt.

1 COmmota eſt, & contremuit terra, quia Rex cœli perdidit terram ſuam; terram ubi ſteterunt pedes ejus: inimici crucis ejus unanimiter ſimul adverſus eum teſtamentum diſpoſuerunt; & qui oderunt eum extulerunt caput. Dixerunt in corde ſuo cognatio eorum ſimul: Hæreditate poſſideamus ſanctuarium ejus. Officinas redemptionis noſtræ evertere moliuntur, & loca Chriſti ſanguine dedicata profanare contendunt. Præcipue autem illud Chriſtianæ religionis inſigne; ſepulchrum, inquam, in quo ſepultus eſt Dominus majeſtatis; ubi facies ejus ſudario ligata eſt, omni niſu nituntur evellere. Agitant manus ſuas ſuper montem filiæ Sion; &, niſi Dominus cuſtodierit, prope eſt ut irruant in civitatem ſanctam Jeruſalem; in civitatem Dei viventis, ſuper quam invocatum eſt nomen ejus. Populi Chriſtiani partim conjiciuntur in vincula, partim trucidantur ſicut oves occiſionis. Videt, & diſſimulat ille magnus providentiæ oculus, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum: ſi ſit qui doleat vicem ejus, qui reſtituat hæreditatem ſuam ſibi. Et cum omnia poſſit, cui ſubeſt omnia poſſe cum voluerit, vult tamen nomini Chriſtiano victoriam adſcribere, & ſuper tribulantes eos mittere manum ſuam.

2 Propterea inſtantiſſima poſtulatione domini Regis, apoſtolicoque præcepto in paſchali ſolemnitate ad Verſaliacum, * celeberrimum locum, advenimus, ubi dominus Rex * cum Principibus regni, & populo multo, ad diem feſtum convenerat. Expoſitus eſt autem lachrymabilis iſte dolor in conſpectu omnium, & recitatæ ſunt litteræ illæ domini Papæ *, quarum exemplar univerſitati veſtræ tranſmittimus *. Emollivit autem corda eorum Spiritus-ſanctus; & ſtatim Rex cum multa multitudine Principum, & innumerabili populo, ſigno crucis Chriſti armatus eſt. Diffunditur autem benedictio iſta per univerſam terram, & certatim evolant omnes ad ſuſcipiendum ſignum ſalutis in frontibus & in humeris ſuis. Et quia terra veſtra fœcunda eſt virorum fortium, & militari juventute referta, decet vos inter primos cum primis ad tam ſanctum opus accedere, & armatos aſcendere ad ſerviendum Deo viventi. Eja igitur, fortiſſimi milites, accingimini; & qui non habet gladium, emat eum. Nolite deſerere ſolum Regem veſtrum, Regem Francorum, immo Regem cœlorum, pro quo ipſe tantum viæ & laboris ſuſcipit. Venit ad vos homo Dei dominus Car-

* al. quam

* Vezelay.

* Ludovic. VII.

* Eugenii III.

* *Extant apud Otton. Friſing. l. 1. de geſt. Frid. c. 35. Baron. ad an. 1145.*

[* Goſlenus. Indulgentiæ. *I. epiſt. 363.*] [A] Carnotenſis *, qui plenius vos doceat quæ dicta, & facta ſunt, & oſtendat largiſſimam veniam quæ in litteris Domini Papæ ſuper eos qui cruces ſuſceperunt continetur. Pro illo, qui pro vobis mori dignatus eſt, defendite loca mortis ejus, & redemptionis noſtræ, ne quaodo dicant gentes: Ubi eſt Deus eorum? ut vos faciat victorioſos in terris, in cœlis glorioſos, ſponſus Eccleſiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noſter.

Ejuſdem ad MANUELEM COMNENUM CP. IMPERATOREM, in perſona D. Claræ-valleoſis.

[AN. CHR. MCXLVI.] [B]

EPISTOLA CCCCXXVII*.

Ut filium Comitis Theobaldi faciat novum militem.

Sublimi, & glorioſo MANUELI, Conſtantinopolitano Imperatori, frater Bernardus Claræ-vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.

1 QUod tantæ audeo ſcribere majeſtati, non inſolentia temeritatis eſt, ſed confidentia charitatis. Quis enim ego ſum, aut quæ eſt domus patris mei in Iſrael, ut tanti nominis Imperatorem noſtris litteris audeam præveoire? Pauper enim ſum, ignobiliſque perſona, longo terrarum ſpatio, & vaſtiſſimi maris interjectu remotus a præſentia veſtræ ſublimitaris. [C] Quid ergo tantæ ſublimitati cum tanta humilitate, ſi non darer mihi fiduciam humilitas Chriſti, in qua, & de qua, Reges terræ, & omnes populi, Principes & Judices gloriantur? Ad nos enim uſque pervenit magnificentia & gloria nominis veſtri, quæ longe lateque dilarata eſt ſuper terram. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem ſpirituum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut de regno illo [*Pſal. 144.*] ad regnum illius transferamini, cujus regnum, regnum eſt omnium ſæculorum.

2 Nullis igitur meis meritis præcedentibus, audeo mittere ad thronum glorię veſtræ præſentium latorem *, juvenem magnæ nobilitatis, ut eum ſacramentis militaribus applicetis, & accingatis ei enſem contra inimicos crucis Chriſti, qui adverſus eum extulerunt caput. [D] [* Henricum filium Comitis Theobaldi de quo infra.] Et juveni quidem ſublimium patebar aditus curiarum; ſed altiori conſilio mittimus ad illius imperii veſtri gloriam ſingularem, ut memor ſit omnibus diebus vitæ ſuæ a quo militaris diſciplinæ dignitatem ſuſceperit. Nequaquam autem has iviſſem in preces, niſi Chriſtus eſſet in cauſa, pro quo tantum viæ pariter & laboris aſſumpſit. Quicquid illi, vel pro illo feceritis, mihi factum eſt.

3 De cętero, glorioſiſſime Imperator, nunc opus eſt oſtendendi, & extendendi abundantiam ſuavitatis [*V. epiſt. 363.*] [E] veſtrę. Commota eſt, & contremuit terra, quia Rex cęli perdidit terram ſuam; terram, ubi ſteterunt pedes ejus. Prope eſt enim ut irruant inimici Domini in civitatem ſuam; etiam in illud glorioſum ſepulchrum, ubi virgineus flos Marię linteis, & aromatibus conditus eſt; unde & reſurrexit ille primus & maximus flos qui apparuit io terra noſtra. Propterea ad pręceptum domini Papę *, & ad qualemcumque exhortationem [* Eugenii III.] noſtram, Francorum Rex, * & innumerabilis mul- [* Lud. VII.] titudo Principum, militum, populorum, tranſitura eſt per fines veſtros ad civitatem Dei viventis. Veſtrum erit eos honorifice ſuſcipere, & agendum nunc pro loco [F] quem tenetis, pro poteſtare quam accepiſtis, pro dignitate qua polletis, pro divitiis quibus abundatis, quod conveniat imperiali excellentię, honori perſonę veſtrę, & ſaluti animę veſtrę in ęternum, & in [* Henricum ad quem epiſtola 279. & epiſt. 355.] ſęculum ſęculi. Inter quos, & ante quos filium * Comitis Theobaldi illuſtriſſimi Principis vobis ſollicitius commendamus, non tamquam unum de cæteris, ſed prę cęteris unum. Juvenis eſt, nobilis eſt, bonę indolis eſt, & primitias ſuę militię, non malitię, ſed [A] juſtitiæ cooſecravit: filius etiam eſt hominis illius qui propter veritatem, & manſuetudinem, & juſtitiam, diligitur & honoratur inter Principes terræ. Pro his omnibus vos participem facimus omnium beneficiorum [Suffragiorum partem pollicetur.] quæ in domo noſtra fiunt, & fient, ut vos faciat victorioſum in terris, in cœlis glorioſum, ſponſus Eccleſiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noſter.

Ad LUCANUM a Epiſcopum, in perſona D. Claræ-vallenſis.

[B]

EPISTOLA CCCCXXVIII*.

Incitativa ad fortitudinem.

Venerabili domioo LUCANO Epiſcopo Bernardus, in luce vivere, & io luce mori.

1 POſiti eſtis io ſublimi loco, & opus eſt ſublimi animo qui vos doceat; quia cathedra, quam accepiſtis, oneris eſt, non bonoris; operis, non nominis; virtutum denique, non divitiarum. Sic enim ait illa cœleſtis fiſtula, de cujus, & in cujus pectore verbum Domini perſonabat: *Si quis*, inquit, *epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*. [*1. Tim. 3. 1.*] Opus, non dignitatem. Quia * ergo manum veſtram miſiſtis ad for- [* *Hæc de verbo ex ep. 26.*] [C] tia, opus eſt vobis fortitudine: quia ſpeculator domui Iſrael factus eſtis, opus eſt prudentia: opus eſt aurea temperaotię mediocritate, quia ſapientibus & inſipientibus debitor eſtis. Porro, in conſummationem virtutum, juſtitia veſtiri vos oportet, qua unicuique reddetur quod ſuum eſt, diceote Scriptura: *Sacerdotes tui induantur juſtitiam*. Felix hæc quadriga, & auriga ejus beatus, qui, in humilitatis temone præſidens, virtutum rotas ad ductum & conductum ipſius inclinat.

2 Humilitas virtutum magiſtra, ſingularis filia ſummi Regis, ſummo cœlo cum cœlorum Domino de- [Humilitatis excellentia.] ſcendens, in cœleſtibus animis æternam poſuit manſionem. „ Sine bumilitate per prudentiam eligere quod [D] „ diligendum eſt, ſicut Sapiens ait, erronea diſcre- „ tio eſt: adverſa per fortitudinem ſuperare, tacens „ victoria: illecebris per temperantiam reſiſtere, te- „ mulenta ſobrietas: operibus juſtitiæ inſiſtere, pal- „ liata ſuperbia. „ Sola eſt humilitas quæ virtutes beatificar, & perennat; quæ vim facit regno cœlorum; quæ Dominum majeſtatis humiliavit uſque ad mortem, mortem autem crucis. Verbum enim Dei in [Quænam virtutes Verbi Incarnationem promoverint.] ſublimi conſtitutum, ut ad nos deſcenderet, prior humilitas invitavit; veritas, qua ſe promiſerat venturum, compulit; puritas uteri virginalis ſuſcepit; ſalva Virginis integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia animavit, charitas verbis & miraculis manifeſtavit. [E] Hæc in corde Pontificis alta radice radicari debet, atque fundari, qua cedente, omnis conventus virtutum, vel opprimitur, vel ſuccumbit. Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. Non erat quidem meum ducere Epiſcopum: ſed amicum admonere, & meum eſt, & omnium qui noverunt veritatem charitatis. Reliqua vobis communis filius illic plenius, & planius viva voce referet. Neque enim litteris committendum quod, etſi quoſdam docere, quibuſdam tamen nocere potuiſſet.

S. BERNARDI Charta, ſeu

[F] [AN. CHR. MCXLV.]

EPISTOLA CCCCXXIX*.

Compoſitio facta inter Hugonem Epiſcopum, & Willelmum comitem Autiſſiodorenſem.

1 IN nomine ſanctæ & individuę Trinitatis. Ego BERNARDUS Clarę-vallis vocatus Abbas. Cognita quę inter Hugonem Epiſcopum Autiſſiodorenſem, & Willelmum comitem Nivernenſem, emerſerat di-

a E.ſtimamus hunc eſſe Lucanum, ſeu Lucenſem in Italia epiſcopum, qui Petrum Lombardum Bernardo commendavit, ſupra in epiſtola 410. Ubertum, an Gregorium, quorum ille anno 1140. hic anno 1146. electus eſt, teſtante Ughello in Italiæ ſacræ tom. 1.

diſcordia pro quibuſdam querelis quę inter eos agebantur, Autiſiodorum veni, & pari amborum conſenſu & voluntate querelas illas ad concordiam redactas feci terminari hoc modo. In boſco, qui dicitur Brueria * [* La Bruiere.] Epiſcopi, facient communiter Epiſcopus & Comes hajam, factamque communiter cuſtodient ita, quod ſinguli ſingulos miniſtros ejus cuſtodiæ deputabunt, & uterque ab ambobus fidelitatem excipiet; eritque in ſacramento eorum quod nullus homo, ſive animal, in haja per occaſionem capiatur. Foriſacta hajæ communiter percipientur; quæ etiam foriſacta hac ratione determinantur. Porcus, ovis, vaccæ, cum laicivientes fugiunt tauros, ſi in ea deprehenſę fuerint, nihil emendabunt. Boves, vaccæ, equi, aſini, capreæ, & ſimilia animalia, ſi ſine cuſtode in ea inventa fuerint, pro ſingulis ſinguli denarii perſolventur. Si cuſtos affuerit, tres ſolidos pro ſe emendabit. Pro pecudibus nihil exigetur. Si homo ligna cædens in ea inventus fuerit, quindecim ſolidis emendabit; incendium faciens, ſexaginta. Itaque prædicta foriſacta hajæ numquam excedent prænominatas ſummas. Haja non extendetur in latum ultra quadraginta perticas arpennales. Si autem eamdem hajam contigerit aliquando, ſeu vetuſtate, ſeu aliqua occaſione, ad id devenire, ut non ſit; ſi eam ſimul ibidem reparare voluerint, licebit: quod ſi noluerint, terra remanens, ſive culta ſit, ſive inculta, ad dominium Epiſcopi revertetur. Omnia alia foriſacta, quæ extra hajam fient ſine parte Comitis, Epiſcopi ſunt.

a Statutum eſt de Clericis, ut omnino a poteſtate Comitis liberi & immunes exiſtant ita, quod nec aliquid juris, vel dominationis in eos ex aliqua occaſione Comes exercebit; nec rebus eorum, ubicumque ſint, manum aliquo modo mittere ſibi, vel alicui miniſtrorum ſuorum licebit. Quod ſi in aperto latrocinii foriſacto clericus fuerit deprehenſus, abſque omni clericalis Ordinis injuria, ſeu indignitate, Epiſcopo, vel ejus miniſtris reddetur: ac deinceps, ſi quidem contra ipſum a Comite, vel ejus miniſtris, aut hominibus expoſtulabitur, Epiſcopus eis, quantum jus & ratio dictaverit, de eodem faciet ſatis.

3 Teloneum civitatis, & ſuburbiorum ejus, quia Epiſcopo & comiti commune eſſe conſtat, ſi aliquod foriſactum inde commiſſum fuerit, Epiſcopus capitale ſuum per ſe recipiet cum ea lege qua quiſque vivit; & Comes pro foriſacto ſexaginta ſolidos. Si telonearius Comitis, ſeu aliquis clientum, primus ceperit eum qui capitale Epiſcopi abſtulit, capitale ſuum cum ea lege Epiſcopo reddere faciet: & ſi per ejus incuriam cum eodem capitali evaſerit, ipſe pro illo Epiſcopo de capitali & lege reſpondebit.

4 Servientes Epiſcopi, & quotquot erunt de familia ejus, numquam juſtitiabunt ſe per Comitem. Omnia foriſacta clauſtrorum, videlicet, clauſtri ſancti Stephani, & clauſtri ſanctæ Mariæ, & clauſtri ſancti Euſebii, & ſancti Petri, & ſancti Amatoris, & ea quæ clauſtris continentur, juris Epiſcopalis ſunt; nec aliquam in eis exercere poterit Comes poteſtatem; nec pro aliquo foriſacto cujuslibet hominis res, quæ in clauſtris ſunt, in ſuam transferet poteſtatem. Si aliquis laicus deprehenſus fuerit in clauſtris in latrocinio, cum una quacumque veſte ſua pro juſtitia facienda Comiti reddetur. Extra clauſtra autem quicumque laici latrones deprehenſi fuerint, & ipſi, & res eorum Comitis ſunt, exceptis illis rebus quæ in clauſtris nominatis continentur, quæ proprie ad Epiſcopum pertinent.

5 De terris cenſualibus manifeſtum eſt quod numquam licet Comiti, vel homini ſuo, eas, quæ de fundo ſunt Epiſcopi, acquirere, niſi per Epiſcopum, nec etiam aliquando decimam. Bannum Comitis obſervabunt tribus diebus omnes, tam clerici, quam laici qui in clauſtris morantur; quibus tranſactis, libere vendent. Si Epiſcopus vinum, aut annonam comparaverit, nihil gellagii, vel alterius conſuetudinis ab eo exigetur. Epiſcopi ſervientes & homines Comitis, tam per ſe, quam eccleſiaſticos miniſtros, pro chriſtianitate ſubmonebit, & juſtificabunt ſe per eum.

6 Domus Comitis, & munitiones caſtrorum quæ ipſe dignoſcitur tenere ab Epiſcopo, ſcilicet, Caſtrinovi, ſancti Salvatoris, Conadæ, Mailliaci, tradentur Epiſcopo ad ejus beneplacitum: ita tamen, quod, eo diſcedente, Comiti, vel miniſterialibus ejus cum integritate reſtituentur. In boſcis Comitis Epiſcopus accipiet neceſſaria ſibi & Eccleſiæ ſancti Stephani.

7 Dictum eſt, & conceſſum de canonicis ſancti Stephani, quod in boſco de *Thul* uſuarium ſuum plenarie habebunt. Cognitum eſt, & a Comite conceſſum, quod non licet ei Autiſiodori aliquam mutationem, vel innovationem facere abſque licentia Epiſcopi, de cujus feudo recognoſcit ſe tenere quicquid habet Autiſiodori & circuitu ejus, præter hoc quod continetur infra muros urbis extra clauſtrum, quod tenet de domino Rege; & præter feudum Ducis ultra pontem.

8 Comes res Epiſcopi cuſtodire debet ut ſuas proprias. Si aliquis de poteſtate ejus aliquid de rebus Epiſcopi, aut hominum ſuorum ceperit, Comes reddi faciet, aut de ſuo recompenſabit. Ad molendinos Epiſcopi de Regio-anne * [* Regenne.] tale debet eſſe bochellum, quod quidem navibus aſcendentibus, & deſcendentibus pervium ſit. De illis qui piſces vendunt, Comes habet quatuor creditatorios in quibus Epiſcopus nihil accipit. Si ad alios telonearius Epiſcopi primus advenerit, & primus barguinaverit, tantum accipiet, quantum curia Epiſcopi neceſſe habebit; & idem telonearius Comitis faciet: ſi pariter venerint, pariter accipient quod invenerint. Similiter in aliis victualibus facient. Creditariam habet Epiſcopus in omnibus victualibus quadraginta diebus exinde: donec reddiderit, ab eis, quibus debetur, nihil ei credetur.

9. Statutum eſt de mercatoribus qui vendunt in domibus ſuis, quod a quindecim in quindecim dies, vel a menſe in menſem, teloneario Epiſcopi ventas reddent, ſi quæſitæ ab eis fuerint. In nundinis libertatis calendarum Majarum, telonei & ventarum duæ ſunt partes Epiſcopi, tertia Comitis. Illique, qui hos reditus recipiunt, fidelitatem Epiſcopo & Comiti facient.

10 Epiſcopus in vineis ſuis propriis, & cenſualibus, ſi illi voluerint quorum ſunt vineæ, cuſtodiam ponet; ſi noluerint, non cogentur. Comes faciet ſimiliter in Brueria tota: cujuſcumque fundus ſit, aut poſſeſſio, Epiſcopi & Comitis venatio communis eſt, & foriſacta ad venationem pertinentia. Actum Autiſiodori anno ab Incarnatione Domini MCXLV. Epiſcopatus Eugenii Papæ III. primo. Huic rei interfuerunt Abbates Stephanus Regniacenſis, Guido de Caroloco, Balduinus de Caſtellione, Gaufridus de Rupibus, Raynaudus Archidiaconus, Gaufridus cantor, Hugo Decanus Meldenſis, Andreas de Baldement, Landricus, Bernardus, Hugo de Caſtro-cenſurii * [* Chaſteau-cenſois.], Hugo de Tociaco * [* Toucy.] presbyteri. Gaufridus cellarius, Magiſter Auſelmus, Guido de Bichiaco, Stephanus de ſancto Germano, canonici. Milites, Guillelmus filius ſupra ſcripti Comitis, Hugo de Tilio, Humbertus de ſancto Germano, Siguinus de Tornella, Odo de Tociaco, Humbaudus Tortus. Servientes, Robertus Præpoſitus Comitis, Humbaudus piſtor, Erveus præpoſitus Epiſcopi, Olannus cellarius, & alii quamplures, hinc & inde a.

Gau-

a Eamdem controverſiam inter Alanum epiſcopum & Willelmum Comitem denuo recrudeſcentem compoſuit Godefridus, epiſcopus quondam Lingonenſis, tum privatus degens apud Claram-vallem, id eſt anno 1164. ſtatuitque, ut quidquid inter Hugonem epiſcopum, & Guillelmum de Cartuſia comitem, *ſanctæ memoriæ Bernardus Claræ-vallis abbas compoſuit*, inviolabiliter obſervaretur.

Gaufridi Epiſcopi Carnotenſis ad Stephanum Epiſcopum Pariſienſem.

CIR. AN. MCXXVI.

EPISTOLA CCCCXXX. *

De pace inter ipſum & Stephanum de Garlanda.

DE reformanda paca inter vos, & Stephanum de Garlanda, dudum vobis, ipſo petente, locuti fuimus. Nunc autam, quoniam audivimus quod, omiſſis quibuſdam quæ adverſum vos videbatur habere, pacem vaſtram deſiderat, ſanctitatis veſtrę diſcretioni conſulimus (quem ea cordis affectu diligimus, & cui conſulere niſi quod honori vaſtro ſerviet non poſſumus) conſulimus, inquam, & petimua ut diem ei competantem & tarminum conſtituatis, in quo, juxta conſiderationem rationis, pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem & examinationem amicorum veſtrorum, videlicet, Abbatis de Clara-valle. Non enim docet paternitatem veſtram oblatam pacem reſpuere, quam atiam non oblatam modis omnibus provocare debetis. Nam, juxta Domini Salvatoris examplum, ovam errantam debetis requirere, & ad pacis ovile veſtris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus, ſicut dicit Apoſtolus, pacam dabemus habere, quanto magis eum his da quibus nos oportet Domino reſpondere? Unda, quod abſit, ſi prædicti viri ſatisfactionem ex amicorum ſententia non recipitis, eartum eſt quod & apud Deum offenſam incurritis, & amicis vaſtris ruborem incutitis. Valete.

a B. a ad S. Bernardum.

* NOVA.

EPISTOLA CCCCXXXI *.

De indiſciplinato monacho agit.

Dilectiſſimo Patri Bernardo, Dei gratia, Claræ-vallenſis Abbati, fratar B. ſicut ablactatus ſuper matrem ſuam, terram fluentem lac & mal.

1 INjurias meas decreveram operire ſilentio, niſi quia dignum duxi veritate mendacium prævenire. Quoties, & quam protarve frater B. intus, & extra monaſtarium mecum contenderit; quot & quanta ſcandala ſciens & prudens coram puſillo grege poſuerit; quam erecta carvice, & eatento collo regulari diſciplinæ & conſuetudinibus ſe oppoſuerit, teſtis eſt ille qui laborem & dolorem conſiderat; teſtis eſt tota Congregatio fratrum, in quorum auribus & oculis effuſa aſt contentio ejus; teſtis eſt & ſua ipſius conſcientia, etiamſi aliud lingua loquatur. Gratias ago Deo meo, quoniam, quantum ad injuriam meam pertinet, ſi aliqua fuit, ab ipſo fuit patientia mea. Audivi multa verba quæ non licet monacho loqui, & factus ſum ſicut homo non audians, & non habens in ore ſuo redargutiones. Rogabam hominem multis precibus & ſecreto, & publice, & ſolus, & cum aliis, ut parceret & ſibi, & nobis; ut conſcientiæ ſuæ miſereretur pariter & famæ noſtræ in terra aliena, ne tam nova plantatio aliquo turbine commoveretur. Arguebam, obſecrabam, increpabam, miſcens terroribus blandimenta, ne poneret nos ſubſannationem, & deriſum his qui in circuitu noſtro ſunt. Vulneribus ſemivivi noſtri vinum pariter infudi & oleum; ſed inſanabilis fuit dolor.

2 Cum jam pena omnia correptionis argumenta conſumpta eſſent, nec vulnus veniret ad cicatricem, timui na ſcabies & putredo unius membri reliquas partes corporis occuparet. Sed quia verebar opera mea, diu ſuperſedi, metuens ne ille, qui in angalum lucis transfiguraverat ſa, ad injuriarum ultionam mearum, ſub zelo juſtitiæ, & amore Ordinis, me provocaret. Invocato ergo in auxilium Domino, ne me pateretur declinare ad dexteram, vel ad ſiniſtram, homini ſuperbo & contumaci indiai ne pſalmum, vel antiphonam imponeret, donec emendaſſet illud quod adverſus filios matris ſuę ponabat ſcandulum. In omnibus his non eſt averſus furor ejus, ſed manus ejus eatenta. Nam qui prius nolebat cantare rogatus, prohibitus, cantabat antiphonas: impoſuit, & locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. In craſtino ſuſpendi hominem a menſa. Cumque aſcendiſſet ea adverſo, & oppoſitus mihi in altera parte Capituli facie ad faciem plurima intorſiſſet verba præcipitationis, reſpondi breviter: Si quis vult contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinam non habemus, nec Eccleſia Dei. Et ſic evaſi manus ejus. Indignatus graviter, (quoniam & me novitium, & ſe inveteratum in Ordine prædicabat) da clauſtro eailivit; & egreſſus portam monaſtarii, receſſit ſolus: quippe quem non amor propagandi Ordinis, ſed, ſicut ipſe impudenter Abbati confeſſus eſt, ad contemplationem ſui Roma pertraxerat. Videat Deus, & jodicat; quoniam, quantum in ipſo fuit, fœtere fecit Ordinem noſtrum coram Abbate, et coram ſarvis ajus.

a Haud dubie Bernardi, qui abbas fuit ad S. Anaſtaſium prope Romam, de qua in fine epiſtolæ. Ejuſdem ſunt epiſt. 143. & 144.

Hugonis Metelli ad Bernardum.

EPISTOLA CCCCXXXII *.

In qua ejus laudes fuſe proſequitur.

1 REverendo & in Chriſto benedicto patri Bernardo Abbati Claræ-vallis, clariſſimæ lampadi, Hugo Metellus, quondam nugigerulus, nunc crucis Chriſti bajulus, introire in ſanctuarium ſacræ Scripturæ, & fragmenta illius, ne pereant, colligere, & a frigido lapide interiorem excutere. Oleum effuſum nomen tuum, fragrans more contritorium aromatum. Fama nominis clariſſimi tui, longe lateque diffuſa, uſque ad fines terræ pertranſiit, ſuaviſſimoque ſuo odore mare & aridam recreavit, plurimoſque ad locum unde ſpirat pertraait, quia, tracti per odoram, ex ipſo aromate guſtaverunt ſalutiferum ſaporem; & quos ſapor ſtygius infecerat, immo fętor acherontis defecerat & dehominavarat, guſtu nectareo reformati ſunt. Oleum effuſum vita tua. Vita tua clariſſima lampas eſt, quæ lucendo ardet, & ardendo lucet. Ardet ſibi, lucet alteri. Vita tua lampas eſt, quæ non tantum vicinat, ſed etiam illuminat remota. Convarſatio enim tua ſparſo lumine rutilans, non incluſa, ſed excluſa; non confuſa, ſed modeſta effuſa, eaemplo bono tenebras illuminat, lucem miniſtrat, montes humiliat, irradiat, valles implet & illuſtrat. Tu es etiam carbo ardens qui carbones extinctos accendis de vicino bonæ converſationis tuę ſufflatorio. Totus enim vitę tuę curſus exemplo bene vivendi plurimos informat, deformia reformat, exintegrata redintegrat, eacruſtata conſolidat, & non in tenebris, ſed in conſpectu ſolis, odorem ſuavitatis dans, aromatizat.

2 Oleum affuſum verbum tuum. Talentum tibi creditom, talentum, inquam, loquandi, & perſuadendi, non includis, ſed menſura aaeludis. Verba tua igne charitatis vaporantur, & nectare manſuetudinis dulcorantur. Lingua tua calamus eſt ſcribæ velociter ſcribentis. Lingua tua lingua venefici ſapienter incantantis. Lingua nova, nova, inquam, lingua loqueris, dum myſteria ſacra inſonas, dum laudes Conditoris perſonas. Sub lingua tua nova & vetera, corpus & umbra. Sub lingua tua gratia & lex, non legis examinata fęx. Sub ling tua lac & mel, non dolus, non fel. Lingua favus diſtillans mal. Non aerem incaſſum verberas, non tilia tractas. Non digito loqueris, non pede ſ omnia eum manſuetudine componis In pecul tuo lupus accubat cum a puer parvulus minat c Lex clemantię in ve ricordiam, lapſis in deſperatis ſpem & agoniſtas in pal

bori ſuccumbentes, eloquio mellito recreas, fonte lacteo potas, ſermone dulci ungis, oleum fundis. Verbum tuum ſtillicidum eſt, in quo lætatur germinans. Torrens inebrians eſt, germina multiplicans. Dum examine diſcretionis honeſtum ab inhoneſto, utile ab inutili ſegregas, oleum in torculari ab amurca eliquas, paleam in ventilabro a grano ſeparas. Dum ſpiritualem ſenſum in littera ſcrutaris, oleum prelo rationis a theca qua latebat elicis. Oleum aquæ mixtum ſupereminet; & ſpiritualis ſenſus, quem inquiris, litterali ſupereminet. Oleum vino mixtum ſuperiorem petit locum; & miſericordia, quam prædicas, ſuperexaltat judicium, &c.

3 Dum lego ſcripta tua, ipſa voce ſua mihi loquuntur, ipſa ſalutaria monita proſequuntur: ſed non mihi obſecundant, non me ſatiant. Ipſe loquaris, ipſe oſculo oris tui me oſculeris. Revelata facie te volo videre, non per ſpeculum in ænigmate. Ipſe me oſculeris, non ore tuo, jungendo labia labiis, quia [illegible] gnus ſum, ſed oſculo; non oſculo ſcriptorum tuorum [illegible] non prædicantium de te bonum; ſed oſculo oris [illegible] ideſt, mellito eloquio procedente ex ore tuo [illegible] Loquendo enim, & exhortando trahes me poſt te [illegible] hes, inquam, non invitum, ſed ſpontaneum. [illegible] neum, quia, etſi difficile ſit ire poſt te; ſi [illegible] parnaſſus, alpeſque ſint inter me & te; tamen [illegible] ni trahit me poſt te. Tractus curram in odore [illegible] torum tuorum, ut per odorem perveniam a[illegible] rem. Introduces enim me in cellaria tua, [illegible] diverſi generis fercula, & diverſis ſpeciebus [illegible] pocula; quibus ſaginatus, quibus debriatus [illegible] car in æterni Regis cubiculum, ubi gaudeam ſempiternum. Dixi: curram poſt te, [illegible] quia nondum deliberavi apud me ange[illegible] candidorum Nazareorum pro a[illegible] Bonum eſt mihi ſic eſſe, &c. [illegible] Pater venerande, ad te, & de te. [illegible] dixi ſpecialiter: jam calamum [illegible] cum ad audiendum ea quæ dicam [illegible] bus errata mea reprehendo, [illegible] ploro, precumque tuarum le[illegible]

Ejuſdem Hugonis Metelli ad S. [illegible]

EPISTOLA [illegible]

Se, ſuoſque ab [illegible]

1 BERNARDO Clara[illegible] in Chriſto bened[illegible] quondam domeſticus Ar[illegible] [illegible]

2 [illegible]

A etſi ſit [illegible]

[illegible] cum [illegible] Si illi [illegible] verunt [illegible], quod [illegible], quos [illegible] piſcopali [illegible], ad præ- [illegible] nec ſi- [illegible] poteram. [illegible] noſtra diœ- b [illegible] lapſas. In [illegible] diam ſuam, [illegible] numerus, & [illegible] novæ religio- c nis

CHR. AN. MCLV.

[illegible] 3. ſcilicet Pr[illegible] Clara-fontanenſe, [illegible] cenſe, Spinetenſe, [illegible] nonum ad ra- [illegible] pro ſanctimoniali- [illegible] Hermannus Landu- [illegible] 2

mino ; & pro nobis, & pro Eccleſiis nobis commiſſis jugiter Dominum oret. A

HENRICI Epiſcopi Trecenſis ad BARNARDUM de Bulencuriæ Abbatia.

AN. CHR. MCLII.

EPISTOLA CCCCXXXIX[a].

1 VEnerabili & reverendiſſimo patri BARNARDO Claræ-vallenſi Abbati, ejuſque Succeſſoribus regulariter ſubſtituendis, ego HANRICUS, Trecenſis Epiſcopus, in perpetuum ſalutem. Si monaſteriis, & Eccleſiis in Epiſcopatu noſtro conſtitutis curam & vigilantiam, ut in melius proficiant, adhibemus, ab illo, B cui cura eſt de omnibus, ſperamus auxilium, & præmium expectamus. In Epiſcopatu noſtro quædam Eccleſia canonicorum erat, Bulencuria nomine, Abbatem habens, canonicos, & converſos, & mulieres ; qui omnes voverant propoſitum ſanctitatis: ubi cum penitus diſciplina defeciſſet, regnaret inſolentia, honeſtas deperiſſet, vocatus ab illius loci habitatoribus, qui jam ſeipſos per ſemetipſos ſubſtinere non poterant, adveni. Ibi ab illius loci Abbate, & ab omnibus tam canonicis, quam converſis, & mulieribus, cum multis precibus rogatus ſum, ut Eccleſiam ipſam, & omnes poſſeſſiones ejus, quæ jam per ſe ſtare non poterant, C Deo & Ordini Ciſtercienſi, ſpecialiter autem venerabili Patri & domui Claræ-vallis emendandam & poſſidendam, juxta conſuetudinem Ciſtercienſis Ordinis, in ſempiternum concederem. Abbas autem prędicti loci in manu noſtra Abbatiam dimiſit, & ad opus Claræ-vallenſe reddidit.

2 Videns ergo quia omnipotens Deus tua ſollicitudine, ſapientia, & religione pene totum illuminaverat & correxerat mundum, ipſam Eccleſiam Ciſtercienſi Ordini, tuæ paternitati, & Claræ-vallenſi domui cum omnibus poſſeſſionibus ſuis in perpetuum dono: in quibus hæc ſunt quæ nominibus propriis duximus adnotanda. Terram Abbatiæ adjacentem, grangiam D de Frigido-fonte, Pertam in Roſteria, Pertam-Haymonis, Pertam-ſiccam, Domni peruclum, Bruliam cum omnibus appendiciis, & pertinentiis ipſarum grangiarum, & omnia quæ prędicta Eccleſia in dominio poſſidebat. Ne autem hoc aliqua temporum vetuſtate, vel alicujus hominis perverſitate, aut mutaretur, aut penitus deperiret, ſigilli noſtri munimine confirmavimus. Actum eſt hoc anno ab Incarnatione Domini MCLII. regnante Ludovico Juniore, Rege Francorum.

a HUGONIS [a] Epiſcopi Oſtienſis ad Capitulum Ciſtercienſe.

AN. CHR. MCLIII.

EPISTOLA CCCCXL. E

De morte Eugenii Papæ III.

AMantiſſimis in Chriſto Patribus, Goſvino Ciſtercienſi, Bernardo Claræ-vallis Abbatibus, totique Capitulo Ciſtercienſi ad honorem Dei congregato, HUGO, Dei gratia, Oſtienſis Epiſcopus, unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Sicut ſacra docet auctoritas, omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos fœni. Breves dies hominis ſunt: tranſit homo velut umbra, numquam permanet in eodem ſtatu. Deficit ut fumus, vadit ut folium quod a vento rapitur. Decus F Eccleſiæ, pater juſtitiæ, amator religionis & patronus, qui ſuperborum & ſublimium colla propria virtute calcaverat, qui ſuper ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebat, ut Eccleſiam ſibi commiſſam, quam ad ſublimem ſtatum reduxerat, confirmaret & corroboraret; Pater, inquam, noſter ac defenſor, felicis memoriæ Papa Eugenius, trabea carnis exutus, A VIII. Idus Julii carne immaculatus migravit ad Chriſtum. Exivit Chriſto obviam in aera, & ſic ſemper cum Domino erit, Agnum ſecuturus quocumque ierit. Cujus exequiæ præter ſpem omnium (jam ſere enim ſenatum adnihilaverat) præter morem conſuetum, ita per biduum ſunt a clero & populo celebratæ, ut jam crederetis regnantem in cœlis qui mortuus ita colebatur in terris. O quantus erat luctus omnium! quanta præcipue lamenta pupillorum & viduarum! jam diceretis eſſe cum Deo qui ita lamentabatur a populo. Procul dubio ereptus eſt de laqueo venantium: contritus eſt laqueus, & ipſe liberatus eſt: raptus, ut credimus nos qui ejus conſcientiam novi- B mus, uſque ad tertium cœlum, non relinquens nos orphanos, ut quidam autumant. Rogabit enim Deum Patrem & Unigenitum cum Spiritu Sancto, qui eſt Deus benedictus in ſæcula, cum quo eſt, pro nobis. Vos autem, de quorum collegio ipſe eſt electus, ut ſederet ſuper Principes, & ſolium gloriæ teneret, orate pro eo, conſtituite perpetua beneficia, ut Deus ſibi indulgeat, & corona gloriæ ſibi augeat. Pro bonæ memorię fratre noſtro ſimiliter orate: pro nobis vero qui in hac valle miſeriæ, in hac regione diſſimilitudinis, & in medio pravę nationis remanſimus, & pro Eccleſia Romana, quę ex tam alto gradu tam brevi ſpatio uſque in profundum abyſſi inferni cecidit, nihi- C lominus rogamus oretis, ne demergatur in profundum hujus magni maris, in quo ſunt reptilia, quorum non eſt numerus. Præterea rogamus obnixe quatenus, ſi parvitas noſtra quicquam in oculis veſtris poteſt, petitiones quas latores pręſentium pro domo ſancti Anaſtaſii, & pro domo Foſſæ-novę, & pro domo de Caſa-marii vobis facient, benigne & efficaciter exaudiatis. Alioquin ſciatis quod inde magnum ſentitur ſcandalum.

BARTHOLOMÆI, ex Epiſcopo monachi, ad Sampſonem Archiepiſcopum Remenſem.

CIR. AN. MCLV.

EPISTOLA CCCCXLI.

D *Reddit rationem ſuæ adminiſtrationis.*

1 VEnerabili, ſemperque amabili domino SAMPSONI, Remorum Archiepiſcopo, & ſub ejus prę-ſentia congregato ſancto conventui, frater BARTHOLOMÆUS in Fuſciniaco pauper monachus, miſericordiam & veritatem diligentibus. Verecundiæ meæ ſilentium imperat hujus ſancti conventus ſolemnitas: ſed frontem aperit, & ſtimulat ad loquendum in palam imminens famæ meæ periculum. Neque enim diſſimulare poſſum quod multorum vulgavit opinio, quod etiam ad aures domini Papæ volavit. Epiſcopales re- E ditus me detraxiſſe rumor eſt; cui rumori plus juſto credit Laudunenſis Epiſcopus. Meum ergo eſt ſuper eis fateri quod verum eſt: intueri autem quod juſtum eſt, & tueri, veſtrum erit.

2 Laudunenſis Sedes triſtis & mœrens erat, cum illuc primum ingreſſus ſum, utpote attrita ſeditionibus, & ignibus concremata. Ipſę quoque res majoris Eccleſiæ afflictæ erant, & tenues reditus. Si illi porrexi manum, ut reſurgeret, novit Deus, noverunt & Eccleſiæ filii. Verumtamen nihil eis contuli, quod ad reditus pertinet Epiſcopi, pręter porcos, quos vulgo noſtrates verres vocant, quos menſæ epiſcopali F perſonæ ſolvebant Eccleſiæ. Hos, inquam, ad præbendam canonicorum conceſſi, quoniam illos nec ſine pudore exigere, nec habere ſine moleſtia poteram. Præterea quinque dumtaxat Abbatias [b] in noſtra diœceſi reperi, rebus pariter ac religione dilapſas. In his, Domino Deo multiplicante miſericordiam ſuam, & numero, & merito crevit ſanctorum numerus, & poſſeſſio eſt dilatata. Novem [c] inſuper novæ religionis

a Is olim monachus Claræ-vallenſis, ad quem plures Bernardi epiſtolæ 287. 290. &c.

b Nempe S. Vincentii ad urbem, S. Michaelis in Teraſcia, S. Nicolai in Boſco, B. Mariæ de Novigento, S. Nicolai in Prato, virorum; præter parthenones ſancti Joannis in ipſa urbe, & Auriniacenſem in eadem diœceſi.

c Hæc enumerat Hermannus Laudunenſis in lib. 3. ſcilicet Præmonſtratenſe, Sancti Martini in urbe, Teneliense, Clara-fontanenſe, & Cuiſſiacenſe Ordinis Præmonſtratenſis, Fuſciniacenſe, Spinetenſe, & Valclarenſe, Ordinis Ciſtercienſis, virorum: quibus nonum ad radices montis Laudunenſis adjecit Monaſteriolum pro ſanctimonialibus ejuſdem inſtituti: quo uno monaſterio conſet Hermannus Laudu-

nis monaſteria paſſim in eadem diœceſi ſunt fundata. Horum in perſonis numerus numerum pene exceſſit; horum religio religionis eſt ſpecimen: horum tam multa poſſeſſio eſt, tam multis abunde ſufficiens.

3 Si manum beneficii me porrexiſſe negavero antiquis Eccleſiis, ut reſurgerent, novellis ut conſurgerent, mentiar. Profui ſane fere Eccleſiis omnibus: ſed nec quantum volui, nec quantum debui. Sane Calixtus Papa dominum Norbertum, cujus memoria in benedictione eſt, fidei noſtræ commiſit, ut ei locum traderem, ejuſque votis aſſiſterem. Terram igitur ad Epiſcopum pertinentem illi contuli, quæ vix tamen ſufficeret duobus aratris. Hujus pars Verſiniaco eſt poſita; pars apud *Cuiſy*, quæ tamen multis jam ab annis inculta & ſterilis jacebat. De his itaque quæ ad epiſcopales pertinebant reditus, nihil amplius me recolo detraxiſſe. Veſtro tamen favore ac conſenſu quidam Eccleſiis contulerunt terras quas a nobis habebant in beneficio: cenſum tamen terrarum, & vinagia nulli penitus condonavi.

4 De cętero quid illi Sedi acceſſit commodi, aut honoris, nolo humanum procedat judicium. Si quid vero ut homo deliqui, in conſpectu hominum confundi non refugio. Cauſam itaque noſtram vobis, tamquam judicibus, allegare; tamquam teſtibus, intimare volui; in quibus calumniatorem non timeo, verum dicens. Liceat tamen mihi aliud audere apud vos; liceat aliquid humanum loqui. Nihil-ne Sedi noſtrę titulorum acceſſit & gloriæ, cum tot & tantas parturivit Eccleſias; cum tot multiplicaverit regulares perſonas? Cur ergo, ut audio, dominus Laudunenſis a ſine teſtibus bellum parat? Cur tentat quod forte ei promovere non liceat? Si filios Dei congregavi, ſi ſuſcepi juſtum in nomine juſti, nemo mihi ſuccenſeat: videat alius ne congregata diſperdat. Conſervet vos omnipotens Pater ad honorem ſui nominis; & per vos Eccleſiæ ſuę religionem & ſanctitatem corroboret.

TURSTINI b Archiepiſcopi Eboracenſis ad Willelmum Cantuarienſem Pontificem.

AN. CHR. MCXXXII

EPISTOLA CCCCXLII.

1 REverendiſſimo, & in chriſtiana charitate domino WILLELMO, Dei gratia, Cantuarienſi Archiepiſcopo, Apoſtolicæ Sedis Legato, TURSTINUS, eadem gratia, Archiepiſcopus Eboracenſis, in Chriſto proficere, & numquam deficere exoptat. Eccleſiaſticę dignitatis ſummus honor eſt cum filiis & Optimatibus Eccleſiarum inter difficillimos eventus ſumma communicare conſilia. Unde paternitati veſtræ rem inſolitam, quæ inter nos Eboraci nuper contigit, indicare decrevimus, domine venerabilis, & egregie Pater. Siquidem notum ſatis ac certum eſt multis, quanta bonitate ac fama enituit virtutis in auribus omnium inſigne cœnobium ſanctę Mariæ Eboracenſis. Infra paucos namque annos & rebus plurimum excrevit, & numero, & religione fratrum laudabiliter abundavit. Verum, quia cum opibus virtutes minus vigere, minus conſiſtere haud dubium eſt, aliqui ex fratribus ejuſdem cœnobii ante dimidium ferme annum, divino (ni fallor) inſtinctu permoti, cœperunt de modo ac ſtatu converſationis ſuę vehementer agitari, &, remordente conſcientia, ſicut ipſi teſtantur, multis angoribus ęſtuare. Nempe falli ſe pene metuebant, ſi tantum votum executio digna minime ſequeretur. Unde ineſtimabili horrore dicti fratres Eboracenſes perculſi ſunt, eo quod profeſſionis ſuę votum in nullis, vel ſaltem minimis in rebus, adimplere viderentur; metuentes ſane ne in vacuum currerent, aut cucurriſſent, ſi voti reos tantę inobedientiæ pœnalis ultio non reprobaret. Facinus namque, vel potius inſaniam videri credebant, ſe portare Regulam beati Benedicti, non ad profectum ſalutis, ſed ad judicium mortis. His igitur permoti prędicti fratres, Priori ſuo, Richardo nomine, mentis ſuę difficiles æſtus innoteſcere ſtuduerunt, prætendenteſque de tranſgreſſione formidinem, ex voti correctione patrocinium ſupplicabant: ac, ne proſperitatis alicujus reſpectu, vel adverſitatis timeret auxiliari, per Spiritum Dei, & Chriſti nomen adjurabant. Expavit ipſe de novitate rei; ac, licet inter ſuos dulcis fortunę ſumma facultate vigeret, audito tamen rumore melioris vitæ, perpendit velut intentione cenſoria dubios caſus labentis fortunæ. Interimque brevi, ut res erat, internæ virtutis uſus conſilio, inter hoc & illud illico diſcrevit, decrevitque. Pollicetur non modo auxilium, verum etiam ejuſdem voti fore ſe ſocium. Quid multa? Paulo poſt numerus eorum ad tredecim pene convaluit, qui de corrigendo ſtatu vitę ſuæ juxta Regulam beati Benedicti, immo veritatem Evangelii, contendere proponebant.

2 In vigiliis igitur Apoſtolorum Petri & Pauli dilectus frater noſter Richardus Prior, in quo tota pene monaſterii cura pendebat, ſumpto ſecum Subpriore ſuo Gervaſio, inter ſuos concœnobitales nominato ac religioſo, rem, uti agitabatur, domino Abbati ſuo familiariter exponere curavit. Itaque dominus Abbas, vir utique pro ſenſu & ingenio ſuo honeſtus ac bonus, nimis autem ſimplex & illitteratus, novi rumoris miraculum exhorruit: antiquos ritus, & ſolitas conſuetudines, quas pene toto orbe generalis multitudo obtinuit, poſſe ſe in locello ſuo mutare negavit. At vero dominus Prior, utpote bene litteratus: „ Nil rude, inquit, o pater, aut novum „ inducere contendimus. Veram, & antiquam reli„ gionem beati patris noſtri Benedicti, immo etiam „ antiquiſſimum Evangelium Chriſti, quod omnes „ religiones, & regulas antecedit, aſſumere, & totis „ viribus cum gratia obſervare debemus. Cæterorum „ monachorum nullos detrahimus, inſtitutionibus „ eorum non invidemus. Scimus quod in omni loco „ uni Domino ſervitur, uni Regi militatur; & in „ foro, & in clauſtro gratia Dei eadem valet. Job „ etiam fortior exſtitit in ſterquilinio, quam A„ dam in paradiſo. Denique quidquid beatus Bene„ dictus inſtituit, ita totum Spiritus-ſancti provi„ dentia deſtinatum eſt, ut nihil utilius, nihil ſan„ ctius, nihil felicius excogitari poſſet. Cumque „ ſciret, ac prædicaret quod ſocordia inimica ſit „ animæ, certa quidem tempora ordinavit lectionis „ & orationis inſtantię, certa quoque tempora la„ bori & induſtriæ; quatenus in altero ſalubriter „ exerceret animam, in altero carnem, in utroque „ vero tolleret faſtidium. Hęc quoque ſuperaddu„ cit: Scurrilitates, aut verba otioſa, & riſum „ moventia, æterna clauſura in omnibus locis da„ mnamus; ad tale eloquium diſcipulum aperire „ nos non permittimus. Et alibi quoque ait: Om„ ni tempore ſilentio debent ſtudere monachi, maxi„ me tamen nocturnis horis. Hoc decretum quam di„ ligenter obſervatum neminem latet qui noſtras „ conſuetudines noſſe potuit. Euntibus namque aliis „ ad Eccleſiam poſt collationem, alii recedunt vi„ ciſſim ad nugas, & inutiles garrulaſque confabu„ lationes. Quaſi non ſufficiat diei malitia ſua, „ niſi & ſuperaddatur nocti & ſua.

„ 3 Multa addidit pręterea de ciborum inſolen„ tia, de dulci & ſolemni viciſſitudine potationum, „ de

S. Benedict. Reg. cap. 1.

Ibid. cap. 6.

Ibid. cap. 42.

nenſem eccleſiam cæteris debere præferri, quod ante illud nulla hujuſcemodi religionis abbatia feminarum extiterit. Hæ, depoſitis omnibus lineis indumentis, inquit idem auctor, atque pelliciis, ſolis tunicis laneis utebantur, & non ſolum nendo vel texendo, ſed etiam in agris fodiendis, ſilvis extirpandis, evellendiſque ſpinis & vepribus, manibus aſſidue laborantes cum ſilentio, ſibi victum quærebant exemplo Claræ-vallenſium monachorum.

a Bartholomæo poſt annos regiminis 38. ſucceſſit anno 1150. Gualterus, ex primo abbate S. Martini in urbe: Gualtero poſt annos tres Gualterus alter, de Mauritania dictus, ex decano eccleſiæ Laudunenſis, qui hanc litem Bartholomæo tum monacho faceſſivit. Quouſque vero lis & controverſia hęc, præſertim adverſus Præmonſtratenſes, qui Bartholomæi beneficia in primis experti fuerant, perducta ſit, intelligitur ex Hadriani Papæ IV. litteris ad Ludovicum Juniorem ſcriptis, quæ in Bibliotheca Præmonſtratenſi referuntur.

b De hujus epiſtolæ argumento vide Bernardi epiſtolas 94. & 319. Ad Turſtinum ſcriptæ ſunt epiſtolæ 95. & 319. in quarum priore Bernardus eidem ob hoc factum gratulatur.

„ de pretioſa ſubtilitate pannorum. Non ita ſapuit,
„ non ita docuit beatus pater noſter Benedictus. Ab
„ eo quippe uon color veſtium, ſed calor attenditur:
„ oon ſapor pulmentariorum eaquiritur, ſed parcita-
„ te ciborum neceſſitas fallitur. Non agnoſcit ſuos
„ beatus Benedictus, niſi ſub Regula & Abbate in
„ cœnobiis degentes. Porro, ſi libet, o pater venera-
„ bilis, recurramus ad evangelicam puritatem, ad
„ evangelicam perfectionem & pacem, & intueamur
„ quam nihilum, vel parum reluceat in moribus, vel
„ actibus noſtris quod docuit Chriſtus. Concupiſcimus
„ omnia, iraſcimur, riaamur, rapimus aliena, re-
„ petimus noſtra cum lite, fraudes & mendacia de-
„ fenſamus, carnem & affectus ejus ſequimur. No-
„ bis vivimus, nobis placemus; vioci formidamus,
„ viciſſe gloriamur; cæteros opprimimus, opprimi
„ devitamus; cæteris invidemus, de noſtris profectibus
„ gloriamur, & jocamur, & ex alienis ſudoribus im-
„ pinguamur, & totus mundus noo ſufficit malitiæ
„ noſtræ. Etſi videatur Evangelium emortuum, & im-
„ poſſibile in nobis, intueaiour monachos Saviniacen-
„ ſes & Claræ-vallenſes, qui nuper venerunt ad nos,
„ quam clare reluxit Evangelium in illis, ut, ſi dici
„ fas eſt, utilius ſit eos imitari, quam Evangelium
„ recitare: cum vero videtur ſancta converſatio eo-
„ rum, quaſi reviviſcere judicatur Evaugelium in il-
„ lis. Soli ſua non repetunt; ſoli nihil poſſident, un-
„ de ſe proximis anteferre contendant. Soli ſunt qui
„ proximorum damuum non appetunt. Modica cultu-
„ ra terræ & uſu pecorum contenti ſunt: ea vero oon
„ habere appetunt, niſi quamdiu Deus vult: quia,
„ cum vult Deus ea auferri, non licita appeterent.
„ Eis, ni fallor, competit dicere: Nobis mundus
„ crucifixus eſt, & nos mundo. Eis competit dice-
„ re: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos di-
„ mittimus debitoribus noſtris, qui debitorem nemi-
„ nem habent in quo quidquam exigere velint. Fe-
„ lix hominum genus, quorum habitus, victus, to-
„ tuſque modus converſarionis eorumdem ſapit Evan-
„ gelium. Illorum portio ſolus eſt Deus. Illi plene,
„ quantum humanæ facultatis eſt, charitatem Dei &
„ proaimi implere dignoſcuntur; quia, ſoli Deo
„ cohærentes, temporalia cuncta, præter modicum
„ & coutemptibilem habitum, ita plene deſerue-
„ runt, ut nihil concupiſcant, unde proaimus ſibi
„ dignetur iraſci. Non igitur, o Pater, unquam
„ impoſſibile videatur tenere Regulam beati Bene-
„ dicti; quandoquidem talia Deus nobis miniſtra-
„ vit exemplaria, qui ſanctis virtutibus præceſſe-
„ runt nos, ut ſequamur illos. Si vero, propter
„ viciniam, & ſtrepitum populorum, non omnino
„ valeamus ſequi eorum puritatem, ſaltem modum
„ vitæ & profeſſionis juata regulam noſtram adver-
„ tamus, propterea quod non monachi, ſed mor-
„ tui ſumus.

4 In hunc modum locutus eſt dominus Prior Richardus cum domino Galfrido Abbate ſuo de correctione monaſterii ſui: quæ verba dominus Abbas non ſatis jucunde accepit, quia difficile eſt diuturnos uſus amovere. Veruntamen, cum ſe fateretur minus perſpicacem & illiteratum, rogavit ut ſcripto plenius innoteſceret qualiter in loco ſuo talia actitari potuiſſet: quod libenter amplectens, non ſegniori ſtudio ſuſceptum implevit imperium. Scripſit igitur ut non aliis collocutionibus, nec pannis, nec cibariis uterentur, quam Regula permittere videretur: ſitumque & ordinem monaſterii tam diligenter expreſſit, ut vix melius in eremo, quam in urbe, Regula teneri putaretur. Poſſeſſiones vero, ſicut in rebus ſæcularibus edoctus, ita fideliter ordinavit, quatenus ut in illis evangelicam juſtitiam via in ullo exceſſiſſe crederetur. De reditibus ſiquidem Eccleſiarum, vel decimarum, de quarum iuveſtitura monachi magis reprehenſibiles haberi ſolent, omnia ſuſcipi, & fieri legitima & canonica conſideratione Epiſcoporum, & non niſi in uſus pauperum, peregrinorum, hoſpitumve debere eapendi: at vero ex legitima cultura terræ, uſu pecorum, monachos victitare decrevit. Quæ cum omnia

A cœpiſſent inter alios rumore notari, furor ſubitus multitudinis cæterorum in tantam prorupit iuvidiam, ut tali homini, familiaribuſque ſuis nil, præter exilium, deputarent, vel diſtrictam cuſtodiam.

5 Tamen poſt multas & amicas altercationes hinc inde habitas, dominus Abbas difficiliter ſe poſſe mutare referebat quod Anteceſſores ſui tenuiſſe videbantur: & volens ſuper hac re bonis uti couſiliis, plenam reſponſionem uſque poſt Nativitatem beatæ Mariæ protelavit.

6 Interea cæteri fratres, fruſtra metuentes ſe plus ſolito regulari diſtrictione coarctari, cœperunt in invidiam Prioris, cæterorumque, Phariſaico pene more
B graſſari: &, niſi quorumdam benignitate interceſſiſſet dilatio, inteſtinæ perſecutionis modum impetus eaceſſiſſet. Interea rumor ſeditionis internæ inter exteriores turbas volitabat. Audiebamus ſane ſtrepitum vulgi; rei tamen ipſa veritas latebat: cum ecce Richardus Prior, conjunctis ſecum Subpriore & Secretario monaſterii ſui, totam rem, uti erat, nobis indicare curavit. Poſtulabant quidem clementiam beati Petri ac noſtram, quatenus ad obſervandum quod voverant, benignam opem non negarem deferre: jamjamque neceſſitatem iminiuere proclamabant, præſertim quia jam conſpiraverant fratres, ut, ſi quis eorum de profeſſione ſua quidquam muſ-
C ſitaret, extra communionem fieret. De ſociis etiam Prioris, vel timore, vel amore, vel vanitate conterritis, jam ibant retro, non aliter pace reſtituta, niſi culpam fatendo, quod de ſervanda profeſſione ſua quidquam murmuraſſent.

7 Ego igitur Turſtinus, Dei gratia, Eboracenſis Archiepiſcopus, audiens Chriſti ſervos, juxta præceptum beati Benedicti, nil amori Chriſti velle præponere, verebar in iis Chriſti gratiam offendere, ſi juſtæ petitioni eorum non curarem epiſcopali pietate ſubvenire; quippe cujus officii ſumma eſt, & de monachorum religioſa quiete providere, & oppreſſis in neceſſitate condolere. Ac proinde religioſarum perſona-
D rum uſus coofilio, domiuum Galfridum Abbatem, & Richardum Priorem cum Subpriore ſuo ad opportuniorem locum evocavi, quatenus religioſis perſonis & fratrum petitionem, & Abbatis reſpouſionem in bona pace conſummarem. Ipſi nihil aliud, quam, ut prius, cum multis lachrymis expetebant uti pauperem Chriſtum in voluntaria paupertate ſequerentur, & Chriſti crucem in corpore ſuo portarent; itemque evangelicam pacem, regulamque beati patris Benedicti plane obſervare oon impedirentur. Ad hæc ſane domini Abbatis licentiam opemque paternam flagitabant. At vero dominus Abbas eorum operam longe fore neceſſariam ſibi lachrymoſe fatebatur, promittens quod
E eorum votum, quia ſanctum erat, non impediret; opem vero quam expetebant, neſciente Capitulo ſuo, promittere nullam auderet.

8 Itaque dominus Abbas cum monachis ſuis revertitur domum, data interim pace, ac die conſtituta, qua in Capitulum eorum advenirem, ac, religioſis adventantibus perſonis, rem cum Abbate pertractarem. Iuterea reliqui fratres in eorum invidiam inſurgere tanto crudelius enitebantur, quanto ipſi votum ſuum eaplere maniſeſtius appetebant. Advocantur interim fratres Majoris-monaſterii, & Cluniacenſes monachi, qui in vicinia noſtra demorantur, quatenus eis præſentibus, & acclamantibus, eos, velut communis Or-
F dinis deſertores & violatores, ab omni dignitate & cura monaſterii ſui reprobarent. Poſt Abbatem namque in eorum manus ſumma monaſterii cura fuerat delegata. Sed hæc interim. Ego autem die ſtatuta ſummo mane ad Capitulum monachorum venire parabam; & jam oſtii limen pene calcaveram, venientibus una viris ſapientibus ac religioſis, quorum nomina ſunt hæc: Hugo Decanus, Willelmus Prior clericorum regularium de Cisbarne, Willelmus theſaurarius, Hugo Archidiaconus, Serlo canonicus, Aufredus capellanus meus & canonicus, Robertus ſacerdos de hoſpitali. Foris intra portam remanſerunt equi noſtri cum paucis hominibus.

9 De-

9 Denique, introeuntibus oobis, ut dictum eſt, oſtium capituli, occurrit nobis dominus Abbas in ipſo oſtio cum monachis, quibus capitulum pleniſtimum erat: & niſi partem clericorum, qui mecum veniebant, amoverem, intrare prohibuit. Vix ergo reſpondere potui, quod cum clericis meis, qui viri boni & ſapientes, & eorum amici erant, ad tantum negotium intrare non deberem; cum, ecce, totum capitulum tanto ſtrepitu, tanto horrore perſonuit, ut magis ſeditioſus ebriorum & debacchantium hominum fremitus, quam monachorum humilitas, quæ ibi nulla erat, videretur. Inſurgunt plurimi, & exertis brachiis velut ad luctandum advolabant: clamabant ſe exituros, ſi ego intrarem. Tum ego: „ Teſtis, inquam, mihi ſit Deus, quod ſicut pater adveniebam, nec quidquam mali vobis inferre putaram; pacem tantum inter vos cupiens, & chriſtianam fraternitatem. Jam vero, quia mihi quod epiſcopalis auctoritatis & officii eſt auferre conamini, & ego quod veſtræ neceſſitatis eſt itidem vobis tollo. Ceſſet igitur eccleſia veſtra „. Tum unus eorum, oomine Simeon: Malumus, inquit, centum annis eccleſiam noſtram ceſſare. Cui omnes aſſentientes, voce phrenetica: Capite, inquiunt, capite: apprehendenteſque Priorem, ſocioſque ejus, jam trahere incipiebant, volentes eos, ſicut inter ſe conſilium fuerat, aut in carcerem impingere, aut in exiliom agere. Ipſi vero, aliam qua manus eorum evaderent ſpem non habentes, me totis ulnis complectuntur, pacem beati Petri & noſtram expetentes. Et ita vix in Eccleſiam reverſi ſumus, illis uſque in Eccleſiam frementibus, & proclamantibus: Capite rebelles, apprehendite proditores. Aſſedimus itaque in Eccleſia, & Abbas cum reliquis monachis ſuis revertitur in capitulum ſuum.

10 Interea homines Abbatiæ, foribus clauſis, & oſtiis aditus, adſtare, velut in inſidiis excubare. Tum nos (ut vera fatear) monachorum impetus metuentes, oſtium Eccleſiæ per quod itur io clauſtrum intus obſerandum curavimus. Interea rumor evolat, occurrit populus. Nil tamen foris aut dictum, aut actum eſt mali. Cum ergo inter monachos nulla concordia fieri potuiſſet, domum revertimur, adducentes nobiſcum prædictos numero duodecim presbyteros, & ſubdiaconum unum; e quibus plures bene litterati, omnes plenam obſervationem Regulæ, ac profeſſionis ſuæ, & Evangelii pariter expetentes. Itaque in domo beati Petri & noſtra hoſpitaotur, nulla violentiæ adverſitate a propoſito deterrendi. Fratres autem Abbatiæ nihilominus in eorum ordine debacchantur: Abbas, neſcio quid acturus, iter arripuit.

11 Quocirca paternitatem veſtram per Chriſtum obſecramus, eorum partem, qui ad ſeveriora & arctiora tranſire cupiunt, auctoritate veſtra defenſare velitis. Si vero Abbas eorum ad vos venerit, pro veſtra a Deo data auctoritate & ſapientia, in pacem illum reducatis, & ne filiorum ſanctum propoſitum impediat admoneatis. Quod ſi prævenerit, & receſſerit, rogamus ut per præſentem nuntium litteras illi exhortatorias dirigatis, ne pertinaciter adverſetur illis, immo potius opem conferat & opportunitatem, qui Chriſti Evangelio, & Regulæ beati Benedicti in veritate cupiont obedire. Debet ſaltem Abbas, & monachi ſui in hac re Ægyptios, & Babylonios imitari, qui filios Iſrael in terram promiſſionis permiſerunt utiliter repedare. Laban quoque Jacob, ob ejus obſtinationem clanculum fugientem, poſt crudelem perſecutiooem ad patrem redire permiſit. Neque vero deſertores, ſed proviſores cenſendi ſunt qui, locum ubi peccandi libertas major eſt relinquentes, tutius Deo famulari deſiderant. Nempe Chriſtus ipſe deterrere eos debet, qui Phariſæos redarguit, eo quod nec ipſi intrent, nec alios intrare ſinant. Notum ſiquidem omnibus eſt quod Regula beati Benedicti toto pene & communi, ot ita dicam, orbe monachorum, modum ſuum in omnibus prorſus amiſerit & ſtatum adeo, ut nemo ſatis mirari poteſt, quod quis audet coram Deo, & Sanctis ejus promittere cum tanta ſolemnitate quod ipſe vel quotidie negligit; ſive, ut verius dicam, compellitur non obſervare. Cadit profecto in eos quod ait Propheta: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me*: (*Iſai. 29.13.*) ut Apoſtolus ait: *Voce confitentur ſe noſcere Deum, factis autem negant*. (*Tit. 1. 16.*)

12 Verum fortaſſis, quia multi ita faciunt, frequens uſus confert audaciam. Verum, quod dolens enuntio, fallitur, plane fallitur audacia monachorum; quia multitudo peccantium non facit impunitatem ſcelerum. Unde non impediendi, ſed protegendi ſunt qui regulam profeſſionis ſuæ cupiunt obſervare; neque reprehendendi qui idcirco feſtinant locum mutare. Neque enim Deus ex loco, ſed locus eligitur ex Deo. Beatus quoque Benedictus liquido conteſtatur quod in omni loco oni Domino Deo ſervitur, uni Regi militatur. (*S. Bened. Reg. cap. 61.*) Io Collationibus Patrum Joſeph eremita ſufficienter ediſſerit quod ille fidem ſuæ profeſſionis rectius ſervat qui ſe ad eum locum contulerit quo dominica fidei præcepta plenius adimplere potuerit. (*Caſſian. coll. 17.*) Et quidam: „ Juvat nos ſanctam opportunitatem „ appetere, qui adjutor eſt in importunitatibus, io „ tribulatione. „ Illi vero (ni fallor) Phariſæi, vel hæretici judicandi ſunt, qui nec timent, nec alios timere ſinunt quod Veritas ait: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, aut Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*. (*Matth. 5. 20*) Si enim Angelus de cœlo evangelizaverit aliter, quam evangelizatom eſt, anathema ſit. Aliter enim evangelizat, quam Chriſtus evangelizavit, qui angelicam pacem, & regolam ſuæ profeſſionis obſervare cupientes impedire feſtinat. Quicumque vero ille ſit, refellendus ſummopere eſt, cum Veritas dicat: *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te*. (*Ibid. 20.*) Nil quippe moleſtius læditur, vel cautius obſervatur in corpore, quam oculus: attamen cum impedit, ſpiritualiter eſt eruendus. Hoc eſt enim prudentem eſſe ſicut ſerpentem, caput totum, ideſt mentem, ſubducere ab omni fallacia, quæ lædit animam.

13 Verumtamen propter ſcandalum infirmorum, qui minus ſapiunt veritatem, rogamus ſanctitatem veſtram, & omnes qui audire voluerint hanc petitionem noſtram, quatenus inter Abbatem Eboracenſem, & ſæpedictos fratres ſtudeatis reſtituere pacem. Poſtremo meminiſſe debemus quod Moliſmenſium monachorum ſimilis egreſſus Ciſtercienſis vitæ perfectiſſimam normam, quam tota pene miratur Eccleſia, in primis inſtituit ac fundavit, quorum puritatis ingenium venerabilis memoriæ dominus Hugo Lugdunenſis Archiepiſcopus chriſtiana pietate laudavit, ſanctæ Regulæ renovationem, & probatiſſimam integritatem fideliter adoptavit. Atque demum cum ad apoſtolicam notitiam æmulorum querimonia perveniret, domino Urbano Papa ſecundo præſidente, mandatum decretale porrigitur, quatenus, ſolo Abbate reportato ad regimen Abbatiæ ſuæ, qui pariter exierat, nemo cæterorum, qui in plena obſervatione Regulæ perſeverare voluiſſet, impedimentum, aut moleſtiam aliquam pateretur. Luce vero clarius eſt quantum in eorum excellentiſſima converſatione totius Evangelii veritas eluceſcit. Prolixo, & pene faſtidioſo ſermone uſi ſumus, quia ſtatus monachorum cæterorum, qui fortaſſis haud placebit, judicio ſane * deſignandus eſſe videbatur, ne, ſecus quam contigit, æmulorum divulgaretur judicio. Valeat in Chriſto ſanctitas veſtra.

* *ſ.* judicio ſano.

Digitized by Google

Fastredi Abbatis Claræ-vallenſis tertii ad quemdam Ordinis ſui Abbatem.

EPISTOLA CCCCXLIII.

Fastredus, indignus ſervus & Abbas monachorum Claræ-vallenſium, N. Abbati ſalutem in Jeſu-Chriſto, & ſpiritum majoris evangelicæ paupertatis.

In abbate notantur. — *Menſa in domo hoſpitum.* — *Habitus ornatior.*

1 Relatu ejus qui tam animæ veſtræ compatitur, quam vos corporis appetitibus, notum nobis eſt quod vos, tam Regulæ veſtræ, quam exempli in monachorum veſtrorum oculis exhibendi obliti, in hoſpitum domo menſam inſtruitis, deſideriis veſtris indulgentes, hoſpitibus deficientibus: & in veſtitu, & lectis magis divitem epulonem, quam pauperem Lazarum, imitamini, non recordantes pœnam quam Deus hujus vitæ felicitatibus innixis minatur. Profecto, Fili & frater, parum refert hoc habitu veſtiri, ut inferno quis demergatur. Alio enim quocumque liberior patet via, & latior, qua ambulare potes. Quandoquidem vero Deus ad hunc te vocavit, in hoc incumbe, ne meritum perdas. Numquam enim intra clauſtrum, aut monaſterium decuit is habitus; quoſque ſoles eo veſtire, ea non ſunt qualitate quam nobis Statuta noſtra præſcribunt. Cum enim Monachi etymon ſit ſolitudo & triſtitia, quomodo ſolitario convenire poſſunt veſtimenta ſumptuoſa, & mundi pompam redolentia? Et quomodo triſti quadrant lætitiæ & exultationis veſtigia? Sufficit, Fili mi, monacho quod ſancto apoſtolo Paulo ſupererat, ſcilicet, comedere quod naturam & vitam ſuſtentare poterat, & veſtimentum quod corpus tegeret. Qui enim plus petit, potius Phariſæus hypocrita nobis dicetur, qui veſtitu honorem venatur, quam paupertatis evangelicæ diſcipulus & imitator.

Cibi præter morem Ordinis. — *Prælatum ſubditis virtute inferiorem eſſe, turpe eſt.* — *Diſciplinæ.* — *Novitii cujuſdam rigida & mirabilis abſtinentia.*

2 Non hæc vita eſt quam me, & te docuit Pater & prædeceſſor noſter Bernardus felicis recordationis, nec modus quem noſtri ſacri Ordinis Abbates & monachi ſequuntur, qui nos pane ex avena confecto, & herbis ſine oleo, & abdomine coctis enutrierunt, & fabis piſiſque, ipſo etiam Paſchatis feſto die: quæ auſteritas, vel ſimilis, in omnibus Ordinis domibus obſervatur. Et tu, quaſi hujus Ordinis non fores, cibos tibi procuras delicatos & lautos, ut gulæ facias ſatis? Si Abbas, & tuorum regula & exemplum es, qui audes carnes lautas, piſces recentes, diverſimode paratos, & panem extra monaſterium a mulieribus coctum comedere? Non ſine pudore dico; quod tamen dicendum; quod multi ſunt in via Dei, ſubditi ſuo Abbate, navigantes nauclero, milites duce perfectiores: quodque tuo in monaſterio multi reperiantur, qui eo tempore, quo tu horas noctis cœnis opiparis & ſuperfluis tranſigis, ipſi orationi vacant, & ad expiandas culpas & earum remiſſionem diſciplinas ſumunt. Quam procul abes, Pater & frater mi, a ſucii noſtri perfectione, qui ipſo novitiatus anno obiit, quemque abſtinentiæ rigor ad finem uſque comitatus eſt! Magna enim nauſea captus, & ovi cocti deſiderio affectus, indicare noluit, (ne voluntatis & appetitus negati merito excideret) niſi ultimo vitæ puncto, dumque jam animam ageret, Abbate prius promittente, illum ad hoc deſiderium explendum non adactum iri.

Jejunii & abſtinentiæ exempla varia. — *Gulæ damna.*

3 Abbas ergo in Religione, homo ad ejus exemplum ſtatute, ubi eſt tuum meritum tali novitio comparandum? Si Chriſtus prædicaturus jejunat; ſi Elias, ut curru igneo levaretur, jejunat; ſi Ninivitæ excidium ſuum jejunio redimunt; ſi Eſther jejunio populum ſervat, & Aſſueris indignationem ſedat; ſi ſanctus Joannes Baptiſta totam vitam jejunio tranſigit ad viam Evangelio ſternendam; & hac vita Sancti inceſſerunt; quam tu tibi viam ad cœlum ſternis, tam diverſam viam ingrediens? Gula primorum parentum noſtrorum periit innocentia. Ebrius Noë pudenda detexit, & Loth inceſtum commiſit. Poſtquam comedit, ſurrexit populus, & adoravit vitulum. Amon in convivio occiſus eſt, ibique Holofernes ſe neglexit. Comedens Balthaſar mortis ſuæ prænuntiam vidit ſcripturam. Et in convivio denique præternaturalis illius Miraculi, quo majus inter mulierum natos non ſurrexit, caput oſtentatum eſt.

Monachis commoda non quærenda. — **V. epi. 345 & NOTA ibid.* — *S. Bernardus quali cibo uſus.* — *NOTA memorabilem S. Bernardi de monachis ſententiam*

4 Quando quidem ergo tot male perierunt, quomodo bene tibi poteſt ſuccedere? Tu tui excuſationem affers ſtomachi & capitis dolorem, quodque communes cibi tibi officiant. Tota erras via, ſi credas monachum ſæcularium medicinas * ſequi poſſe. Ad monaſterium enim venimus, ut corpori incommoditates, & non commoda & voluptates, quæramus. Si ſancto Paulo fortitudinem addebat infirmitas, quare domo medium tantorum bonorum & cauſam exturbare niteris? Crede mihi, Pater mi, ſæpius ſanctum Bernardum pultes ex farina confectas, addito oleo & melle, cum ſcrupulo edentem vidi ad ſtomachum calefaciendum. Dumque eum de hac auſteritate accuſarem, mihi reſpondit. „ Fili mi, ſi Monachi obligationem noſſes, omnis „ buccella, quam edis, lachrymis irriganda foret. In „ hoc enim MONASTERIUM INTRAMUS, ut peccata „ noſtra & populi deploremus; & panem quem ſuis „ laboribus pararunt comedentes, horum peccata „ comedimus, ut ea, tamquam propria, lugeamus „. Addebatque præterea: „ Nec ſufficit monacho in„ firmitatem allegare. Sancti enim Patres, majo„ res noſtri, valles humidas & declives monaſteriis ex„ ſtruendis indagabant, ut SÆPE INFIRMI MONACHI, „ & mortem ante oculos habentes, ſecuri non vi„ verent „. Si ergo Sancti ægritudinis media inquirunt, quare tu illa indagas, ut laute te habearis? Et ſi ipſi medium hoc tantorum bonorum cauſa nobis accerſunt, qua diſpenſatione tu monaſterii bona, infirmitatis excuſatione, in corporis tui commoditates inſumis & prodigis? Major eſt, Frater mi, animæ, quam corporis tui, infirmitas. Si enim illa eſſet in Dei gratia, non tam debile eſſet corpus, nec adeo terrenis deliciis amicum. Emenda ergo & curioſos habitus, & exquiſitas epulas devita. Quamvis enim veniam non explorem, novi quo remedio tibi medendum ſit: ſique hæc fraterna, & a ſocio profecta admonitio non ſuffecerit, neceſſe erit ut tamquam Prælatus medicinam adhibeam.

Petri de Roya, novitii Claræ-vallenſis, ad C. Præpoſitum Noviomenſem.

EPISTOLA CCCCXLIV.

Tranſactæ vitæ errores enumerat, & Claræ-vallis optimam laudat inſtitutionem.

1 Dilecto ſuo C., ſanctæ matris Eccleſiæ Noviomenſis Præpoſito, forſitan annuali, ſi velit autem cœlorum Regi futuro in perpetuum, frater Petrus, per miſericordiam Dei Claræ-vallis novitius, ſalutem in idipſum. Moris eſt amicorum quos jungit amor Chriſti, ſed locorum ſeparant intervalla, ut, cum ſe videre non habeant, nec loqui ſibi facie ad faciem, frequenter tamen pia in Chriſto memoria ſe reſpiciant ſibique mutuis loquantur affectibus; ſecreta & amica voce cordis ſuper alterutro inquirentes, & profundis apud Deum gemitibus orantes pro invicem. Secundum hanc amoris legem, ni fallor, inquiris & tu aliquando intra temetipſum, in ſecreto cordis, quid agatur apud me dilectum tuum; quæ mihi ſit voluntas, quis ſtatus & habitus, quod deſiderium. Et forſitan times amica pietate humeris meis, quos exiguos agnoviſti, & debiles arbitraris ad hujus vitæ quam elegi portandum onus, & jugum ſuſtinendum. Dilecte mi, trepidaverunt multi timore ubi non erat timor. Quia igitur in bono Jeſu me diligis, non te oportet in hujuſmodi timere. Hæc enim Domini ſunt, cujus jugum ſuave, & onus leve. Ego autem, cum ſufficiens non ſim ad expendendam multitudinem bono-

rum

A rum quæ nuntiant animę meę per ſingulos dies corporis mei aures & oculi; tamen, ad certificandum cor tuum de ſtatu & deſiderio meo, tuæ ſatagam ſignare dilectioni pauca de Clara-valle, de pauperibus Chriſti habitantibus in ea, de ordine & modo vitæ ipſorum, ad quos imitandos fidelibus anhelat ſuſpiriis anima mea.

Petri vita in ſæculo.

2 Primo ſiquidem omnium deſcribam tibi partem aliquam, & modum veteris vitæ meæ: modum dico, ſi, ubi raro, aut numquam modus fuit, modum poſſim appellare. Volo autem ut id ad profectum tuum in hac deſcriptione diligenter attendas, de quot & quantis mortibus me jam eripuit Salvatoris benignitas, B ipſumque glorifices, qui vere quemcumque peccatorem venientem ad ſe non ejicit foras. Si quid vero in me legeris quod & in te fortuitu deprehendas notabile, tuæ fideliter conſulo fraternitati, & ſaluti, ut id ſine mora corrigere feſtines, dum licet, & neſcis quid ſuperventura pariat dies. Ego igitur, dilecte mi, dum eſſem Novioini, & in feneſtris domus epiſcopalis ſolus mihi ſederem, frequenter etiam tecum, & cum aliis; conſiderata ſæpius domus illius ordinatione, & notata quæ ſe oculis ingerebat ejuſdem pulchritudine, heri nova, hodie veteraſcente; memoriam mentis, & intuitum ſecreto deſerebam ad ordinatiſſimam illam domum ſupercęleſtem, cujus glorioſa, C indeterminabilis, & ſemper nova pulchritudo omnem tranſcendit hominis cogitationem. Ab hujus autem ſemita longe poſitus miſer ego, miſerrimum me videbam, qui ſcienter in latitudinem viæ peſſimæ ambulabam. Per quam, niſi cura vigili fugiatur, cito & irregreſſibiliter curritur ad domum longe aliam; domum, ſcilicet, doloris; domum extremæ & infinitę turpitudinis, ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat, & cum verme qui non moritur ſempiternus ignis. O quam jure igitur ſollicitus cogitabam, ne, ſicut inceperat, me huc pertraheret amor mundi, per cujus ampla & ſtulta deſideria lubricus & inſatiabilis evagabar, adeo ebrius, ut, pro viribus D & licentia, in nullo meæ carnis reluctarer voluptati: hoc excepto, quod me ſæpe recordabar & moriturum, & ex hujus ſæculi labilibus gaudiis obſtupeſcens penſabam æternorum mirabilia ſæculorum.

3 Dum enim ad menſam domini noſtri Epiſcopi, civem noſtrum, immo & hoſtem meum, in argenteis vaſis, de more, ſuaviter nutrirer, nec inſalubriter quidem, quantum in vaſis erat; dumque mihi manu corporis delectabiles legerem delicias; ſæpe in eiſdem vaſis ſilenter legebam, manu, ſcilicet cordis, longe alium cibum. Sed tu, dilecte mi, licet tibi ſatis affiniter recumberem, hunc me legere neſciebas. Quid igitur? Numquid dapes quotidie feſtivas, aut E inculpabiles ſcutellas redarguo? Numquid liquorem illum, cujus & color blande arridebat oculis, & ſapor dulce in palato reſpondebat; aut ſcyphos accuſo argenteos? Abſit; non enim cibus erat in vitio, neque potus, neque etiam argentea vaſa: ſed in meo vaſe fictili latebant ſemina, unde ſpinarum ſurgentium graves introrſum ſentiebam aculeos, ad auram quidem rerum exterius auditarum, vel viarum excitatos. Sæpe itaque & in menſa, & extra menſam, ſilenter legebam in auro & argento, in tam pretioſa, quam ſpecioſa domus epiſcopalis ſupellectile.

4 Legebam etiam in pleriſque aliis rebus mundi, F quas ad concupiſcendum intuebantur prædones oculi mei, mandatorum Dei tranſgreſſores. Legebam autem ſic: Petre, quę intueris, in quibus gaudes, vel gaudere appetis, de mundo ſunt. Erit igitur quando non erunt: tu autem eris. Ubi eris, Petre? ſiquidem tu injurius crucis Chriſti, in qua ſola gloriandum non ambigis, in mundanis gloriari concupiſcis, certus tamen quod cum ſua concupiſcentia quotidie pereundo tranſit mundus; & homo, cum interierit, non ſumet omnia; neque cum eo deſcendet gloria ejus. Petre, illam carnis tunicam viliſſimam quam tanti facis, ut pro ejus cura, & deſideriis, non ſolum tui, ſed (quod majus, & execrabilius eſt) obliviſcaris etiam Dei, multo adhuc vi-

A liorem in brevi relinques vermibus & ptredini. Jo hoc ergo tui exitu, cujus horam neſcis, nudatus carnis tunica, quo migrabis? cui occurres? quid reſpondebis? ubi etiam reponeris donec redeas ad tunicam? Redibis enim, & ipſam eamdem vere iterum indueris: & reſurges quidem, aut in vitam & gaudium; aut in mortem & luctum; & horum non erit finis.

5 O dilecte mi, hæc erat lectio quam ſilenter, & frequenter relegebam in cordis cubiculo: & præfatæ inquiſitiones multoties ſpiritum meum pene ab omni disjungebant lętitia. Nec mirum. Me etenim arguebat conſcientia quod in omnibus viis meis de noſtro Salvatore meum fieri damnatorem promererer, cum B etiam in his, quę ad cultum ejus pertinerent, ipſum offendere non vererer. O quam mira, o quam audax & inſana præſumptio! Certus eram Dominum juſtum eſſe, & potentem in inferno me perdere; &, hoc timens, non ceſſabam tamen ipſum offendere. Ego quidem, ut pars mea eſſet Dominus, clericatus receperam ſacramentum: ſed enormitas vitæ meę ab ipſa re ſacramenti me fecerat alienum. O quam mira ergo, o quam ſtulta, & impudens elatio! Eloquia Domini, eloquia caſta: & ego hęc de pectore inceſto proferre & enarrare pręſumebam per os pollutum & doloſum, ſciens Dominum dixiſſe peccatori: *Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum* Pſal. 49. v. 6.
C *per os tuum?* Hæc eadem eloquia divina, ſi quandoque quacumque alia de cauſa, præter ſolum Dei amorem & honorem, legendo, vel cantando, pronuntiarem in Eccleſia, me ſciebam certiſſime ſacrilegio alligari, qui cultum Deo debitum offerebam vanitati. Non eram igitur ſervus Chriſti, cum hinc dicat Apoſtolus: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem*: hinc Propheta: *Deus oſſa eorum diſſipabit, qui hominibus placent.* Sepe vero, ut placerem hominibus, ſive mihi, non Deo, mea erat præcordialis, et, ut verius dicam, vecordialis intentio. Gal. 1. 10. Pſal. 52. 6.

6 Ego itaque ſervus nequam, ut quid, vel qua D fronte in agro Dei terram occupabam, qui re vera radix amara, utilis nulli, quampluribus inutilis, ſed inutilior mihi, nullum, niſi amaritudinis, fructum germinabam? Quod enim viventibus exemplum, vel quod pro defunctis ſolvebam ſacrificium, de quorum victimis comedebam adipes, et bibebam vinum libaminum? Rerum ſiquidem Eccleſiæ, quocumque me velamine palliarem, detractor et prędator eram, et expenſor earum in rebus pravis. O quam prava, Deoque odibilis hęc mea perverſitas! Audieram enim beatum ſcripſiſſe Hieronymum: „ Quicumque rebus Eccleſię „ abutuntur in aliis rebus, peccatum incurrunt redi- „ mentium mendacium, & reorum ſanguinis Salvato- „ E ris „. Quia igitur tam in his, quam in aliis multis, reus eram abuſionis & rapinæ; ſæpe, cum ad aures meas inſonaret Apoſtoli illa vera, & timenda propoſitio: *Raptores regnum Dei non poſſidebunt*; in corde meo, quaſi reſpondendo, murmurabat illa plena timoris, plena doloris, & pudoris feſtinata concluſio: Ergo ipſi rapti & concluſi cum immundis ſpiritibus ſine fine gehennali cremabuntur incendio! Feſtinatam dixi concluſionem, tum pro lege argumenti, & illationis cito factæ, tum maxime quia dies Domini, in qua hoc futurum eſt, velociter appropinquat: unde ſcriptum eſt: *Adhuc modicum, & movebo cœlum, & terram*: & alibi: *Dies magna & amara valde,* 1. Cor. 6. 9. Agg. 2. 22. Sopho. 2. 14.
F *& velox nimis: tribulabitur ibi fortis.* Quocirca mirum non erat, ſi hoc, & alia multa ſimilia me reddebant ſollicitum & penſantem; qui etiam recordari non poteram ab infantia me vixiſſe vel per momentum temporis, in quo non eſſem operatus vel rapinam, vel aliud opus mortis. Valde etenim diligebam congreſſus & conventus vanitatis, ſpectacula, jocos, otia, verba apta riſui, non fructui: raro verum dicere, plurimum mentiri; jurare, perjurare, favere, adulari, & ſimilia: quæ cuncta ex quodam communi & aſſiduo uſu, facie tenus non peccata reputabam, ſed quaſi quaſdam ſocietatis affectatæ & mundanę probitatis facetias. Sciebam tamen hæc eadem, cum

inter

inter Deum ſeparent & hominem, vanitates eſſe & inſanias falſas. Majora taceo, cordis videlicet elationes, æmulationes, odia, diſſeoſiones, detractiones, turpiloquia. Taceo peſſima cogitatiooum & operum luti & lateris, in quibus occulte & peſſime occupabar, totus lutum, qui per ſingula momenta, quantum io me erat, ex operibus meis ad æternæ mortis properabam ſupplicium. Sed miſertus mei Pater miſericordiarum, me tandem viſitavit, & traxit ad Filium.

7 Vides ergo, quanta jam fecerit animæ Pater bonus, qui miſericorditer ereptum de fluminibus Babyloois, miſericordius locavit in Clara-valle apud

Clara-vallis elogium

fontes Salvatoris. Clara-vallis enim, etſi ſecundum ſpeciem loci ſita ſit in valle, tamen fundamenta ejus in montibus ſanctis, cujus portas diligit Dominus ſuper multa tabernacula Jacob. Glorioſa dicta ſunt de ea, quia in ea glorioſus & mirabilis Deus glorioſa operatur mirabilia. Ibi enim veteres inſani redeunt ad cor; licet homo eorum exterior corrumpatur, interior tamen renaſcitur; &, ut ver-

1. Cor. 4, 16.

bis utar Apoſtoli, renovatur de die in diem, in eum qui ſecundum Deum creatus eſt hominem. Ibi ſuperbi humiliantur, ibi paupertaotur divites, ibi pauperes evangelizantur, & peccatorum tenebræ tranſmutantur in lucem. Ad hanc igitur domum a finibus terræ ingens licet beatorum pauperum convenerit multitudo, de regionibus congregata & nationibus; horum tamen cor unum & anima una

Pſal. 86. 4.

eſt, ut de hac domo ſpecialiter dici poſſit: *Ecce, alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic*. Jure igitur habitatio eſt in ea lætantium omnium, non inani lætitia. Perenois enim lætitiæ, & ſuæ ad cœlos aſcenſionis jam cœptę certam ſpem habent, quam in Clara-valle iovenerunt. Scalam Jacob, & Angelos in ea, alios quidem deſcendentes, qui ſic provident illorum corporibus, ut non deficiant io via: alios vero aſcendentes, qui ſic regunt eurumdem animos, ut poſtmodum cum ipſis glorientur & corpora.

8 Ego autem, quanto diligentius de die in diem intueor tam beatæ vitæ pauperes, tanto credo eos perfectius per omnia Chriſtum ſequi & ſapere, & certis conjicio indiciis, in omoibus quę agunt, veros mioiſtros Dei apparere. Nam, dum vacant orationi, in ſpiritu & veritate Deo loqui, & tum ex ſecreta & amica apud eum locutione, tum ex humili modo ſe habendi, plane apparent Dei eſſe familiares & amici. Dum vero manifeſtius laudantes Deum pſalmodię ſunt intenti, quam purus ſit, & quam fervens in idipſum affectus mentis, oſtendit eorum omnis corporis ſtatus, in omni timore & reverentia ſanctitatis: oſtendit & ipſorum diſtinctio moroſa, & in pſalmis modulatio, quam dulcia faucibus ſuis eloquia Dei ſuper mel ori ſuo. Dum eos itaque attendo, diurnis horis nocturoiſque vigiliis ab ante medium noctis, uſque ad primam diei, facto breviter intervallo, tam ſancte, tam inſatigabiliter pſallentes: mihi quidem paulo minus ab Aogelis, ſed plus multo videntur quam homines. Quod autem ſunt hujus tam continuæ, tam alacris, & tam ſemper recentis tolerantię; quod tanti ſunt fervoris & meriti; non humanæ potentię, ſed muneris eſt divini. Dum vero ſunt in lectione, leniter haurire videntur & affluenter quidem aquas Siloe cum ſilentio fluentes, & in vitam ſalientes ęternam. Illorum vero diſpoſitio & habitus demonſtrant, omnes eos eſſe unius magiſtri diſcipulos, docentis in eorum

Prov. 1. 5.

cordibus, & dicentis: *Audi Iſrael, & tace*. Tacent enim, & audiunt, & ſapientiores fiunt; quoniam audiens ſapiens ſapientior erit.

9 Dilecte mi, quid hos tam beatæ vitæ pauperes credis videri, vel dici poſſe, quando manuum ſuarum inhærent laboribus, quando eunt ad opera, vel redeunt? in quibus omnibus conſtat, eos non ſuo duci ſpiritu, ſed divino. Certe tam patienti animo, tam placido & immobili vultu, tam ſancto & ſuavi ordine cuncta peragunt, ut, etſi ſe ſe plurimum exerceant ad opera, vix tamen vel moveri perpenduntur, vel gravari in aliquo, quanticumque ſint labores. Unde manifeſtum eſt, in ipſis illum ſanctum operari Spiritum, qui diſponit omnia ſuaviter: in quo & ipſi recreantur, & quieſcunt etiam laborantes. Horum ſiquidem pauperum alios epiſcopales, alios conſulares, aliarumque dignitatum & multæ ſcientiæ viros illuſtres, & juvenes egregios audio exſtitiſſe: ſed nunc, per Dei gratiam, omni apud eos acceptione perſonarum emortua, quanto quiſque ſe putavit in ſæculo altiorem, tanto ſe in hoc grege minorem minoribus, & abjectiorem reputat per omnia. Eos itaque dum iotueor in hortis cum ſarculo, in pratis cum furca vel raſtro, in agris cum falcicula, in ſilva cum ſecuri, in aliis laborum locis cum aliis operum inſtrumentis; dum & ego, reſpiciens quid fuerint, conſidero præſentem eorum ſtatum, opera, inſtrumenta, perſonas abjectas, veſtimenta incompoſita & vilia: judicio quidem exterioris oculi videntur mihi non homines, ſed gens ſtulta, muta ſiquidem & elinguis, opprobrium hominum, & abjectio plebis: ſanus autem & fidelis intellectus in corde aſſerit mihi, horum vitam in Chriſto eſſe abſconditam in cœlis. Inter quos gaudeo equidem me videre Gauſridum Peronenſem, Raynaldum Morinenſem, G. de ſancto Audomaro, Walterum de Inſula, quos ego cunctis veterior in veteri agnovi homine: ſed nunc in ipſis, Dei gratia, illius vetuſtatis nec veſtigium perpendo remanſiſſe. In veteri homine novi eos exaltato corde, elatis oculis ambulare in magnis & mirabilibus ſuper ſe: nunc autem video ipſos ſub miſericordi manu Dei humiliatos incedere in parvis & in mirabilibus infra ſe. In veteri homine novi eos ſua ſecum ſepulchra deferentes exterius dealbata, ſed intus plena oſſibus mortuorum: nunc autem credo eos ferre vaſa Domini, quæ, etſi exterius appareant deſpicabilia, intus tamen plena ſunt ſpeciebus cœleſtium odoramentorum. Quando igitur hæc omnis ſocietas ad ſolitum laborem & progreditur, & redit, gradatim quidem & ſimpliciter, unus poſt alium, quaſi acie directa, & annis pacis humiliter armata, nonne Angeli Dei, hanc videntes taliter incedentem, & ad Chriſtum noviter converſam de tenebris, præ admiratione & gaudio jure

Cant. 6. 9.

concinunt: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit ſicut aurora conſurgens, pulchra ut luna? &c.* Terretur autem excluſus diabolus, & ſupra modum dolet, videns (quod utinam ſemper videat, & doleat) horum reſurrectionem regni ſui ruinam eſſe non modicam. Ergo armatur & ipſe quanto poteſt acutiori malitia, ut quos ultra tenere non potuit mundi hujus blandimentis, eos acrius perſequendo, ſubtilioribus impugnet & implicet argumentis. Non tamem pręvalebit inimicus. Ipſi enio altiſſimum poſuerunt refugium ſuum, crucem Chriſti, dilectam ſuam, quam fideli deſiderio amplexantur & bajulant, ſalvandorum ſpem unicam.

10 Item, dilecte mi, quid credendum putas ſuper eiſdem pauperibus in tempore menſę, in continentia & habitu? Tunc temporis nec Deum videre credo quod diſpliceat, nec hominem quod debeat accuſare. Ibi ſiquidem adeo modeſte, adeo ſancte ſe habent, ut, quod ſunt, appareant homines juſti & timentes Deum. Hinc attente ſuſcipientes ſpiritale & pręcipuum ferculum, verbum vitę, quod ſemper eſuriunt; hinc reverenter edentes & bibentes alia dona Dei, quę ſibi ſunt appoſita; non exquiſitas delicias, ſed labores manuum ſuarum, legumina, ſcilicet, & pulmenta. Potus eſt eis cerviſia: ſi hanc non habent, gaudent aqua ſimplici. Raro autem utuntur vino, & hoc mixto cum aqua plurima. Reddentes itaque debitum corpori, non gulę, non ventri, comedunt & bibunt; ſed tantum indigentię naturali,

1. Cor. 6. 13.

& Deo, ſciens ſcriptum: *Eſca ventri, & venter eſcis; Deus autem hunc & has deſtruet*, quoniam regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed juſtitia, & pax, & gaudium, in quibus verſatur tota eorum voluntas et ſtudium. Magiſtram enim et totius vitę ſuę dictatricem habent obedientiam: quam adeo fideliter ſequuntur ad omnia, ut nec unam quidem diei, ſive noctis pręter-

mittant particulam, quæ non ſit apud eos obedientiæ & divino cultui mancipata. Unde & ego fideliter credo, eos (ut taceam quæ majoris ſunt meriti & mercedis) non ſolum in ſingulis paſſibus quos faciunt, ſed etiam in ſiogulis manuum ſuarum motibus circa injuncta opera peccati remiſſionem conſequi, vel augmentum coronæ in vita ęterna. Qui ſi forte cadant aliquando; quod omnino vitare non poſſunt, dum portant carnem fragilem; non tamen colliduntur, quia Dominus ſupponit manum ſuam.

11 Ecce, habes pauca illa, dilecte mi, quæ de pauperibus Claræ-vallis in hujus epiſtolæ procemiis tuę promiſſa ſunt dilectioni. Plure reſtant meliora & optima, ad quæ deſcribenda cum ſufficere non valeam, quę dicta ſunt impręſentiarum ſufficiant. Meum vero deſiderium eſt quatenus præfatis pauperibus in Chriſto merear adjongi corpore & ſpiritu, ut, adjutus eorum ſuffragio, & fructuoſius pœnitentiam agere, & fiducialius habeam clamare ad Dominum: Domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam. Eripe me de inimicis meis Deus meus. Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus in te confido, non erubeſcam: & his ſimilia. Ego autem probor adhuc, & per gratiam Dei ad horum pauperum regulam inſtituor & vitam; ut, dum eis adjunctus fuero, una cum ipſis noverim vigilare, & ſolummodo ſomniare in ſpiritu. Vigilanti enim promittitur regnum, & qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. In qua ego particeps ipſius, & te, & totam Noviomenſem Eccleſiam, dominam, ſcilicet, & matrem meam, per miſericordiam Dei feliciter æternare videam cum Chriſto, & regnare. Amen. Valete. Domino volente, proxima Dominica poſt Aſcenſionem Domini ſuſcepturi ſumus noſtrę profeſſionis armaturam, per gratiam & benedictionem Jeſu-Chriſti, quam meritis Matris ſuæ, veſtriſque precibus nobis dignetur concedere idem ipſe Jeſus-Chriſtus. Amen. Iterum valete, & memento noviſſima tua, & miſerere animæ tuæ.

Capituli generalis nigrorum monachorum ad Adrianum IV.

CIRC. AN. MCLV. a

EPISTOLA a CCCCXLV.

De amovendo Abbate Latiniacenſi.

AMantiſſimo patri & domino Adriano, ſanctæ Romanæ Sedis ſummo Pontifici, humilis Conventus Abbatum ſub Remenſi Archiepiſcopatu, in uno ſpiritu ad Dei honorem coadunatus, ſinceræ charitatis obſequia & pia orationum ſuffragia. Quoniam veſtre ſanctitas adeſt in Eccleſia plebia, & in cathedra ſeniorum ſublimari meruit, ut, clavibus beati Petri vobis ſpeciali gratia collatis, quę liganda ſunt ligare, & quę ſolvenda ſolvere debeatis; deliberationes noſtras, ſecundum quod zelus domus Dei urget nos, ante Sedem juſtitię humiliter effundimus, & lamentabiles ærumnas, ſive ruinam Latiniacenſis monaſterii veſtro moderamini notificamus. Homo ille qui ſub nomine paſtoris præfato monaſterio præeſſe videtur, non ſolum non prodeſſe, immo plurimum obeſſe probatur; quoniam ſubditos ad normam religionis minime dirigit, & ignominioſe vivens, plures ex illis exemplo pravę vitæ commaculat & inficit. Quod ſatis conſtat non ſolum ex eo quod per urbes Franciæ infamis habetur, ſed etiam ex eo quod quidam ex fratribus conſortium ejus tamquam lethale contagium perhorreſcunt, & in aliis monaſteriis ſub legibus monaſticis profeſſionis religioſæ converſantur. Proinde illa Latiniacenſis eccleſia, quondam celebris & famoſa, eas videtur derelinquere, ſicut umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario. Quoniam igitur ſuper his non poſſumus non dolere, & tamen non eſt nobis licitum in alienam meſſem falcem imittere; veſtrum eſt autem infructuoſam arborem, ne terrem occupet, ſuccidere, & eam, quæ fructum ferat, inſerere: precamur exhortantes vigilantiam veſtrem, quatenus auctoritate qua præeminetis, & ſapientia qua polletis, adverſus peſtem, quę ut cancer ſerpit, talem ſententiam proferatis, cui nequaquam reſiſtere prævaleant portę inferi, & per quam ore blaſphemantium obſtruantur, & in portis filię Sion laudationes Domini annuntientur. Valete, & collectionem noſtram, quam beatę memorię Innocentius b Papa privilegio apoſtolicę auctoritatis confirmavit, & vos per apoſtolicam benedictionem corroborate.

Eorumdem ad Alexandrum III.

EPISTOLA CCCCXLVI.

1 AMantiſſimo patri & domino Alexandro, ſanctę Romanę Sedis ſummo Pontifici, humilis Conventus Abbatum ſub Remenſi archiepiſcopatu in uno ſpiritu ad honorem Dei congregatus, ſinceræ charitatis obſequium, & debitam cum omni ſubjectione reverentiam. Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, quoniam, cum in initio veſtræ electionis, ſive conſecrationis, navis ſanctæ Eccleſię univerſalis, quæ ſoli beato Petro ſpecialiter commiſſa eſt, certam non habens ſtationem, hinc inde adverſis fluctibus concuteretur, & adeo periclitaretur, ut præ magnitudine periculi Salvatorem quaſi dormientem ſuſcitaremus, clamantes cum beatis diſcipulis: *Domine, ſalva nos, perimus*; clamor noſter introivit in aures ejus, qui ſalvat a puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate, & ſtatuit procellam in auram, & deduxit nos in portum quem volebamus. Volebamus autem, & ad hoc anxii ſuſpirabamus, ut jam non eſſet diſcidium; ſed, extincto errore pernicioſiſſimo, ad ſerviendum Domino, & ad ſolam veſtram beatitudinem honorandam, ſedentem utique in cathedra Principis Apoſtolorum, Reges & populi congregarentur, & convenirent in unum. Quoniam igitur jam nequaquam omni vento doctrinæ circumferimur, nec audimus ſeductores dicentes: Ecce hic, aut, ecce illic; ſed illi firmiſſimę Petræ, ſuper quam Pontifex Pontificum ſuam fundavit Eccleſiam, immobiliter adhæremus: in noſtris neceſſitatibus ſub tutela veſtri apoſtolatus confidenter confugimus, poſtulantes humiliter, ut ſi qua ſunt in domo Dei ſalubria, clavibus beati Petri confirmetis; ſi qua noxia repellatis.

2 Et, ut de multis taceamus, unum eſt quod nos præcipue diſcipulos beati Benedicti in illa quiete, quam ſub veſtre ſublimitate habemus, non parum perturbat, videlicet, quod Latiniacenſem Eccleſiam, olim in ſanctitate & religione florentem, & copia rerum affluentem, modo non ſine lachrymabili mœrore aſpicimus ab illo ſtatu dejici, & in pomorum cuſtodiam redigi. Homo enim qui ſub nomine paſtoris Eccleſię prænominatę pręeſſe videtur, non ſolum non prodeſſe, immo plurimum obeſſe probatur: quoniam ſubditos ad normam religionis non informat, verumetiam ignominioſam & infamem gerens vitam, miſerabiliter ſcandalizat, & ſecum in perditionem præcipitat. Et quia non eſt qui reclamet, in tantam impudentiam jam erupit, ut quemdam ex fratribus, ſui ſceleris complicem & conſcium, aliis pręfecerit, & Priorem domus conſtituerit. Exinde quam immania lues gregem Domini corrumpat & interimat, nos ſcribere ſuperſedimus. Id enim veſtra prudentia melius novit. Denique ſuper his malis dudum ſcribentes apud prędeceſſorem veſtrum, felicis memoriæ Papam Adrianum, lachrymabilem querimoniam expoſuimus; &

a Hęc epiſtola ſcripta eſt adverſus Godefridum, ſeu Galfridum abbatem, de quo in notis brevioribus ad epiſtolam 435.

b Hinc patet, Capitulorum generalium Ord. S. Benedicti originem ad Innocentium referendam, quorum primum fuiſſe videtur Sueſſionenſe, ad cujus abbates Bernardus ſcripſit epiſt. 91. Magnos Conventus vocat Petrus Venerabilis ſupra in epiſtola 229. num. 30.

A & ut lamentabili ruinæ prædicti monaſterii finem imponeret, devote ſuggeſſimus. Qui, prudenter intelligens quia ita oportet fieri, miſſis litteris ad venerabiles Epiſcopos, Alanum Autiſiodorenſem, & Theobaldum Pariſienſem, præceptum fecit, ut in præſentia religioſorum Abbatum rem diligenter diſcuterent, & ſecundum quod dignum eſſet, apoſtolica auctoritate determinarent. Cumque die præfixo Latiniaci juſſioni domini Papæ parati eſſent obtemperare, ille non Abbas dicendus, noo ſatis conſcientię fidens, & judicium ſubterfugiens, protulit io medium litteras, neſcimus qua calliditate, aut ſubreptione emendicatas, in quibus auctoritate domini Papæ prædicti Adriani videbatur interminari, ne ipſe Abbas, utpote filius B Eccleſiæ Romanæ, a prædictis Epiſcopis aliqua ratione, ſive judicio fatigaretur, ſive gravaretur. Ita negotium extunc indiſcuſſum remanſit.

3 Propterea, venerabilis Pater, adhuc viperea peſtis, adhuc ut cancer ſerpit; & fama mali, veloci mobilitate vigens, per urbes Francię crebreſcit. Quoniam igitur videntes legum Ordinis prævaricantes mœrore tabeſcimus, & tameo in alienam meſſem falcem mittere prohibemur; veſtrum eſt autem arborem infructuoſam, immo malos fructus facientem ſuccidere, & eam quæ fructum bonom ferat inſerere: precamur exhortantes, quatenus ſecundum potentiam qua præeminetis, & ſecuodum ſapientiam qua polletis, adverſus imminentem perniciem ſententiam C proferatis, adverſus quam oon prævaleant portæ inferi, & per quam repreſſis blaſphemantium linguis, ora laudantium nomen Domini in hoc opere veſtro aperiantur. Valete, & io benedictionibus dulcedinis dexteram apoſtolicæ majeſtatis ſuper nos extendite.

A

Ad Abbatem Reatinenſis monaſterii SS.

EPISTOLA CCCCXLVII.

Dilectiſſimo ac venerabili domino, Dei gratia, SS. Reatinenſis monaſterii Abbati, A. [a] ſuus, conſolationem Spiritus paracliti.

LItteras dilectionis tuæ, nimium breves & ſuccinctas, debita veneratione ſuſcepi, & a verbis tuis formidavit cor meum. Cum enim legerem in capite, *Patri domino venerabili Abbati*, quia ni- B hil mihi conſcius ſum, fateor, aliquantulum erubui, & cogitabam qualis eſſet illa ſalutatio. Quis enim ego ſum, aut quæ domus Patris mei? Ego ſum puer parvulus, ignorans introitum & egreſſum meum, Infelix ego ſum, qui, cum nihil ſim in conſpecto Dei, magnus tamen ſum in oculis veſtris, cui de opinione aliquantulum, de veritate nihil conſtat. Utinam litterę veſtræ taotum habuiſſent veritatis, quantum habuerunt falſitatis. Quamvis nemo mentiens judicandus eſt, qui dicit falſum quod putat verum: quoniam, quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur. De cætero, ſi quid valent apud fontem miſericordiæ preces pauperum, confidimus in Domi- C no quod proſperum iter faciet oobis Deus ſalutarium noſtrorum. Precamur & nos ardorem fidei veſtrę, ut in ſinu memoriæ veſtræ nos habeatis, quando in tabernaculum ejus introibitis, quando adorabitis in loco ubi ſteterunt pedes ejus. Angelus Domini cuſtodiat iotroitum tuum, & exitum tuum, domine venerabilis ac cariſſime Pater.

[a] Incertum quis ille A. ſcriptor hujus epiſtolæ, quæ inter Bernardinas Coloniæ nuper edita eſt ante eam, quæ in hac editione eſt 328. De Reatinenſi monaſterio ſupra ad epiſtolam 301.

FINIS EPISTOLARUM S. BERNARDI, AC PRIMI TOMI.

SANCTI
BERNARDI
CLARÆVALLENSIS
ABBATIS
OPERUM
TOMUS SECUNDUS
TRACTATUS MORALES, DOCTRINALES, ET POLEMICOS COMPLECTENS.

IN TOMUM SECUNDUM
PRÆFATIO.
MAXIME AD LIBROS DE CONSIDERATIONE.

I. IN ſuperioribus editionibus Horſtianis, ac noſtra, poſt ſancti Bernardi epiſtolas collocati erant in tomo ſecundo Sermones de Tempore, ac de Sanctis, tum Sermones de diverſis: in tertio Sermones in Cantica; quibus varii Tractatus Bernardini quarto loco ſuccedebant. Verum, re attentius conſiderata, hos Tractatus Epiſtolis proxime ſubjicere viſum eſt: idque nobis naturalis ordo facile perſuaſit. Cum enim ejuſmodi Tractatus epiſtolari modo ſcripti ſint; immo nonnulli ex epiſtolis in tractatus relati; conſequens erat ut non longo poſt epiſtolas intervallo collocarentur. Accedit ex hoc ordine illud commodi, quod, cum Sermones de Tempore, de Sanctis, ac de diverſis in tertium tomum; Sermones vero ſuper Cantica in quartum rejiciantur; his quaſi continenter adjungatur tomi quinti initio Expoſitio a Gilleberto continuata in Cantica, quæ Bernardi Sermones in eadem Cantica, quaſi ejus conſectaria appendix, quam proxime ſubſequi debebat. Ob has itaque ſimileſque rationes non incongruum duximus, vulgatum Horſtii ordinem tantiſper immutare, ut Lectorum commodo & naturali rerum ordini conſuleremus. Hæc de ordine rerum quæ ſubſequentes tomos conſtituunt hoc loco repetenda & præmittenda fuere: nunc de ordine Tractatuum, quos tomus ſecundus continet, pauca dicenda ſunt.

Ordo temporis pro ſequentibus Opuſculi. II. In diſponendis ſubjectis Opuſculis Horſtius, dignitatis potius, quam temporis rationem habuit. Nam, ſi ordinem temporum ſequimur, primus eſt *Tractatus de Humilitate*: deinde *Tractatus de diligendo Deo*: tum *Apologia ad Guillelmum*. Quo ordine enumerantur a Gauſrido in lib. III. de Bernardi vita, cap. VIII. Bernardo ipſo primum & tertium pariter ſuggerente in epiſtola XVIII. ad Petrum cardinalem, quæ ſub annum MCXXVII. ſcripta fuit: ubi & *paucas ad diverſos epiſtolas* memorat: quo nomine haud ſcio an tractatum de diligendo Deo comprehendit. Poſtea recenſenda eſt *Epiſtola* XLII. *ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum*, eodem circiter anno MCXXVII. dictata: mox *Tractatus de libero arbitrio* circa annum MCXXVIII. ut colligitur ex epiſtola LII. ad Haimericum. Nec longo poſt intervallo habitus eſt *Sermo de Converſione ad Clericos*. Succeſſit ante annum MCXXXVI. *Liber ad Milites Templi*: quo tempore exarata eſt epiſtola LXXVII. *ad Hugonem de S. Victore*. Anno MCXL. *Epiſtolam* CXC. *de Erroribus Abaelardi* Innocentio directam fuiſſe conſtat. Eodem fere anno prodiit *Tractatus de Præcepto & diſpenſatione*, quem Petrus Venerabilis, anno MCLIII. ex Hiſpania reverſus, poſtulavit libri IV. epiſtola XXVII. Ineunte anno MCXLIX. abſolutus eſt *liber de vita ſancti Malachiæ*: eodemque anno inchoati ſunt *libri de Conſideratione*, ut mox dicturi ſumus. Hæc ſunt Opuſcula quibus conſtat Tomus ſecundus, exceptis *Declamationibus*, quas in ſpuriorum claſſem rejecimus, utpote a Bernardo alienas; & *libro de Cantu*, quem præmiſſis ſubjungemus.

Ordo dignitatis hic ſervatus. III. Hic, inquam, eſt ordo temporis, quo ſinguli tractatus conſcripti ſunt. Verum ordinem & dignitatem argumenti ſervare præſtat, prima loca tribuendo, I. *Libris de Conſideratione*, II. *Epiſtolæ de Moribus Prælatorum ad Henricum Senonenſem*, III. *Sermoni de Converſione ad Clericos*, IV. *Tractatui de præcepto & diſpenſatione*, V. *Apologiæ ad Guillelmum*; qui duo tractatus Monachos ſpectant; VI. *Libro de laude novæ Militiæ ad Milites Templi*. Et hæc prima claſſis pro dignitate perſonarum. Altera claſſis de virtutibus, nempe, VII. *Libellus de Humilitate*, VIII. *De diligendo Deo*. Tertia claſſis erit de dogmatibus, ſcilicet, IX. *Opuſculum de Gratia & libero arbitrio*, X. *Epiſtola de Baptiſmo ad Hugonem de ſancto Victore*, XI. *Epiſtola de erroribus Abaelardi ad Innocentium*. Poſtremo XII. hiſtoricus *Liber de vita ſancti Malachiæ*. His omnibus tertio-decimo loco ſuccedet *Liber de Cantu*. Opuſculorum ordinem ad marginem adnotabimus pro commodiori uſu hominum ſtudioſorum.

Librorum de conſideratione excellentia. IV. In his omnibus nullum Bernardo dignius videtur, quam libri quinque de Conſideratione ad Eugenium Papam. Si enim argumenti, & perſonæ dignitatem ſpectes, nihil generoſius: ſi modum tractandi, nihil ſublimius: ſi ſtili majeſtatem, & ſententiarum gravitatem, nihil eloquentius, ac fortius: ſi denique dictorum puritatem, & inhærentem ſacris canonibus diſciplinam, nihil catholico Doctori & ſanctiſſimo Patri convenientius. Quid vero magis arduum erat homini in ſolitudine educato, a mundi rebus & negotiis alieno, quam vivendi leges ſummo Pontifici, nedum toti Eccleſiæ tradere, & quaſi præſcribere? Quid homini privato difficilius, quam de totius Eccleſiæ ſtatu, de moribus ſacrorum miniſtrorum, de omnium officiis, virtutibus, ac vitiis apte, & accurate, breviterque diſſerere, immo & juſtam

ferre

Digitized by Google

ferre ſententiam? Quid ſapientius, quam ita ſublimium quorumcumque hominum vitia, errata, abuſus notare, perſequi, caſtigare; ut non modo invidiam, & criminandi ſuſpicionem evites, ſed etiam amorem reportes & admirationem? Et hæc ſane fuit Bernardi ſeu dexteritas, ſeu felicitas, ſeu divinitus conceſſa auctoritas, ut, quam primum ejus libri de Conſideratione in publicum prodiere, eos certatim exquiſierint, lectitarint, amaverint univerſi, etiam ſummi, quos maxime tangebant, Pontifices.

Eorumdem œconomia.

V. Merito itaque Ernaldus Bonæ-vallis Abbas in lib. II. de Bernardi vita, capite VIII. hoc Opus vocat *Librum multæ utilitatis*: *in quo* vir ſanctus *acutiſſima indagine*, *tam ea quæ circa* Pontificem, *quam quæ infra ſunt proſequens*, *etiam ad ea quæ ſupra ipſum ſunt aſcendens*, *tanta de natura divina diſſeruit*, *ut videatur*, *in tertium cœlum aſſumptus*, *audiſſe quædam verba quæ non licet homini loqui*, *& Regem in decore ſuo vidiſſe*. *In his quæ infra*, *& quæ circa ipſum ſunt*, *morum ſocietas*, *naturæ æqualitas*, *officiorum diſtantia*, *conſideratio meritorum*, *dijudicatio provectuum ſubtiliſſime diſtinguitur*, *& ſingulis in ſuo genere ſui cognitio intimatur*. *In his quæ ſupra hominem ſunt*, *ſpeculatur cæleſtia*; *non eo modo quo Angeli*, *qui ſemper adhærent Deo*, *conſiderant*, *ſed eo modo quo poteſt homo puri animi & mentis ſinceræ divina contingere*, *&c.* Et hęc eſt diviſio quinque librorum de Conſideratione: quorum in primo demonſtratur Conſiderationis neceſſitas, & utilitas: in ſecundo conſiderantur quæ in Pontifice, id eſt, Pontifex ipſe quis, qualiſve ſit: in tertio, quæ ſub ipſo, id eſt, orbis univerſus: in quarto, quæ circa ipſum, Domeſtici, Cardinales, Epiſcopi: in quinto, quæ ſupra ipſum, Deus, & Angeli. In his *quam liber in voce*, *quam diſertus*, *& in rerum ſuperiorum inferiorumque ſcientia locuples*, *diligens conſiderator agnoſcet*, inquit Gaufridus in libro tertio de ejus vita, capite VIII.

Temporis ratio.

VI. Reſtat obſervare tempus, quo libri iſti ſcripti ſunt. Hos anno MCXLIX. parturire cœpit ſanctus Pater; nec uno tenore (ut Baronio viſum eſt) abſolvit, ſed diverſis intervallis ſcriptos ad Eugenium tranſmiſit. Et primum quidem ipſo anno MCXLIX. de quo Nicolaus, ejuſdem Bernardi notarius, ante ſuam diſceſſionem ſcribens Petro Venerabili: *Mitto vobis*, ait, *librum domni Abbatis Claræ-vallis ad dominum Papam*. Exſtat hæc epiſtola apud ipſum Petrum in libri VI. epiſtola VII. Neque hoc loco *libri* nomine integrum opus (ut auctores iſti loquuntur paſſim, teſte Ernaldo, qui *librum multæ utilitatis* hos quinque libros vocat) intelligi poteſt. Nam ſecundum Bernardus Eugenio direxit anno MCL. poſt infelicem expeditionis Jeroſolymitanæ exitum, de quo ab ipſo libri exordio apologiam præmittit. Tertium anno MCLII. poſt obitum ſcilicet Hugonis Autiſiodorenſis, ut conſtat ex capite II. numero XI. & quarto quidem anno poſt Concilium Remenſe, ex num. XIX. anno MCXLVIII. celebratum. Quartum denique & quintum paulo poſt abſolvit. Certe, cum librum quartum inchoavit, incertum ſe, ob locorum diſtantiam, eſſe dicit, qualiter Eugenius tres priores acceptaſſet.

Editiones.

VII. Cæterum prædicti libri Rotomagi primum, cum Apologia ad Guillelmum, atque tractatu de Præcepto & diſpenſatione, abſque anni indicio; tum Spiræ anno MDL. typis vulgati ſunt ſine ulla capitulorum, ut fit in vetuſtis codicibus, diviſione. Iidem anno MDXX. ac deinceps cum cæteris Bernardi operibus recuſi: poſtea per Antonium Carafam, magni nominis cardinalem, Pio V. Pontifice recogniti, atque Antuerpiæ formis Plantinianis ſeorſim impreſſi fuerunt. Eoſdem demum Gerardus Voſſius, præpoſitus Tungrenſis, rogatu Joannis Vendevilii, epiſcopi Tornacenſis piiſſimi, denuo recenſere aggreſſus, eos cum octo mſſ. codicibus contulit; ac Romę anno MDXCIV. ſeorſim editos Clementi VIII. nuncupavit, adhibita capitum diviſione, qualis in exemplari Nicolai Papę V. anno MCCCCL. exarato appoſita erat. De hac editione Nicolaus Faber in epiſtola ad eumdem Voſſium, ubi laudatis cæteris ejus operibus: „Omitto, inquit, libros de Conſideratione beati Bernardi, in quibus licet fortaſſe „ minus olei, quam in cæteris impenderis; non tamen minus zeli domus Dei, nutantiſque „ diſciplinæ in ea reparandæ oſtendiſti. Ibi enim libros huic rei aptiſſimos, quoſque non ma- „ lus auctor, & beato Bernardo fere æqualis, non ἀπαραδιώνυτον *Deuteronomium ſummorum Pon-* „ *tificum* appellat, edendos curaſti, quo primum ab auctore religioſiſſimo deſtinati ſunt, ubi „ tamen forſitan minus terebantur. „

VIII. Secundum tot tantoſque viros denuo ad cenſuram prædictos libros revocavimus, eoſque in priori noſtra recenſione ad quatuor exemplaria contulimus; in hac vero ad alios duos ex bibliotheca Colbertina per V. Cl. Stephanum Baluzium nobis commodatos: quorum unus numero 3541. capitulorum diſtinctionem habet, ſed a Voſſiana plane diverſam. Cum autem ſectiones iſtæ non ſint ex auctoris inſtituto, vulgatas retinere viſum eſt ad cavendam citationum confuſionem.

Inſcriptio.

IX. Porro hujus operis inſcriptio variat in vetuſtis libris. Probabilior eſt Colbertini codicis, num. 3964. *Beati Bernardi abbatis Claræ-vallis in libro de Conſideratione*, *ad dominum Eugenium Papam Prologus incipit feliciter*. Sed non tanti ſunt momenti ejuſmodi inſcriptiones, quę plerumque ex notariorum arbitrio profectę ſunt. His ſubjicere juvat, quod Horſtius, præfationis inſtar, huic tomo præmiſit.

JOAN-

SANCTI BERNARDI ABBATIS

DE CONSIDERATIONE LIBRI QUINQUE AD EUGENIUM III.

PROLOGUS.

SUBIT animum dictare aliquid quod te, Papa beatiſſime Eugeni, vel ædificet, vel delectet, vel conſoletur. Sed neſcio quomodo vult, & non vult exire læta quidem, ſed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt majeſtas, atque amor. Nempe urget ille, inhibet illa. Sed intervenit tua dignatio, qua hoc ipſum non * præcipis, ſed petis, cum præcipere magis te deceat. Majeſtate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor? Quid enim, ſi cathedram aſcendiſti? Nec ſi ambules ſuper pennas ventorum, ſubduceris affectui. Amor dominum neſcit, agnoſcit filium & in inſulis a. Per ſe ſatis ſubjectus eſt, obſequitur ſponte, gratis obtemperat, libere reveretur. Non ſic aliqui, non ſic: ſed aut timore ad iſta impelluntur, aut cupiditate. Hi ſunt qui in facie benedicunt, mala autem in cordibus eorum; blandiuntur coram, in neceſſitate deficiunt. At charitas numquam excidit. Ego, ut verum fatear, matris ſum liberatus officio, ſed non deprædatus affectu. Olim mihi inviſceratus es, non b tam facile erueris. Aſcende in cœlos, deſcende in abyſſos, non recedes a me; ſequar te quocumque ieris. Amavi pauperem c, amabo pauperum & divitum patrem. Non enim, ſi bene te novi, quia pater pauperum factus, ideo non pauper ſpiritu es. In te hanc mutationem factam eſſe confido, non de te; nec priori ſtarui tuo ſucceſſiſſe promotionem, ſed acceſſiſſe. Monebo te proinde, non ut magiſter, ſed ut mater: plane ut amans. Amens magis videar, ſed ei qui non amat; ei qui vim non ſentit amoris.

TOM. II. OPUSC. I.

* al. non ſaltem.

1. Cor. 13. 8.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Pontifici tam variis occupationibus preſſo condolet.

1 VNDE ergo jam incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, ſi tamen doles & tu: alioquin doleo magis dixiſſe debueram; quia non eſt condolere ubi nemo qui doleat. Itaque, ſi doles, condoleo; ſi non, doleo tamen, & maxime, ſciens longius a ſalute abſiſtere membrum quod obſtupuit; & ægrum ſeſe non ſentientem periculoſius laborare. Abſit autem ut de te id ſuſpicer. Novi quibus deliciis dulcis quietis tuę non longe antehac fruebare. Non potes his diſſueviſſe tam cito, ita ſubito non dolere nuper ſubtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim jam occalluit vulnus, nec in tam brevi verſum in inſenſibile eſt. Quamquam, ſi non diſſimules, non deeſt tibi jugis materix juſti doloris a quotidianis * jacturis. Invitus, ni fallor, avelleris a tuę Rachelis d amplexibus; & quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur neceſſe eſt. At quando non contingit? Quoties vis, & incaſſum? Quoties moves, nec promoves? Quoties conaris, & non datur ultra? eniteris e, & non paris? tentas, & abriperis? & ubi incipis, ibi deficis; & dum adhuc ordiris, ſuccidunt te? *Venerunt filii uſque ad partum*, ait Propheta, *& vires non habet parturiens*. Noſti hoc? nemo te melius. Attritę frontis es, & instar vitulæ Ephraim, doctus diligere trituram, ſi, pace tua *, ſic ſe habent res tuæ. Abſit: hęc eſt pars illius qui datus eſt in reprobum ſenſum. Ab his ſane cupio tibi pacem, non cum his. Nihil plus metuo tibi pace iſta. Miraris, ſi unquam poſſit accidere? Etiam, dico tibi, ſi res, ut aſſolet, per conſuetudinem in incuriam venerit.

Pontifici condolet.

A religioſę vitæ deliciis abſtrahi, grave & dolendum.

* al. damnis & jacturis.

4. Reg. 19. 3. Oſeæ 10. 11.

* al. quod pace tua loquar.

CAPUT II.

Vis conſuetudinis ad inducendos pravos mores, & duritiam cordis.

2 NOLI nimis credere affectui tuo qui nunc eſt. Nil tam fixum animo, quod neglectu & tempore non obſoleſcat. Vulneri vetuſto & neglecto callus obducitur, & eo inſanabile, quo inſenſibile fit. Denique dolor continuus, & acerbus, diuturnus eſſe non patitur. Nam, ſi non aliunde extunditur, ne-

a Inſularum nomine non tantum mitram, ſed univerſim pontificalia inſignia intelligit. De his inferius ad lib. 4. num. 6.

b Aliis, *non mihi ex medullis tam facile abſtraheris*.

c Editi addunt *ſpiritu*: at deeſt pleriſque mſſ. Et vero ſententia concinnior eſt abſque *ſpiritu*, tametſi additur infra.

d Et id graviter ferebat Gregorius M. ex Prologo Dialogorum. Hadriano etiam IV. quam moleſtus eſſet pontificatus, teſtis eſt Joannes Saresberienſis in Polycratici lib. 8. cap. 23.

e Horſtius, *eniteris, & non obtines; parturis, & non paris*. Editi veteres & ſcripti plerique præferunt lectionem noſtram. In nonnullis tamen, *eniteris, & non parturis*. Sed *paris* rectius ad ſenſum.

CAPUT V.

Non gerendam aliorum curam cum ſui ipſius incuria & neglectu.

6 AUdi ergo quid redarguam, quid ſuadeam. Si
quod vivis & ſapis, totum das actioni, con-
ſiderationi nihil; laudo te? in hoc non laudo. Puto
Eccli. 38. 25. quod & nemo, qui a Salomone audierit: *Qui minora-*
Non totum dandum actioni, & aliorum curæ. *tur actu, percipiet ſapientiam.* Certe nec ipſi actioni
expedit conſideratione non præveniri. Si item totus vis
eſſe omnium, inſtar illius qui omnibus omnia factus
eſt, laudo humanitatem, ſed ſi plena ſit. Quomodo
autem plena, te excluſo? Et tu homo es. Ergo, ut
integra ſit & plena humanitas, colligat & te intra ſe
ſinus qui omnes recipit. Alioquin quid tibi prodeſt,
Matt. 16. 26. juxta verbum Domini, ſi univerſos lucreris, te unum
perdens? Quam ob rem cum omnes te habeant, eſto
etiam tu ex habentibus unus. Quid ſolus fraudaris, mu-
Pſal. 77. 39. nere tui? Uſqueqoo ſpiritus vadens, & non rediens?
Uſquequo non recipis te & ipſe inter alios vice tua? Sa-
pientibus & inſipientibus debitor es; & ſoli negas te ti-
bi? Stultus & ſapiens, ſervus & liber, dives & pau-
per, vir & fœmina, ſenex & juvenis, clericus & laicus,
juſtus & impius, omnes pariter participant te, omnes
de fonte publico bibunt pectore tuo; & tu ſeorſum ſi-
Charitas a ſe ipſa incipit. tiens ſtabis? Si maledictus qui partem ſuam facit dete-
riorem, quid ille qui ſe penitus reddit expertem? Sane
v. Bern. ep. 2. ad Brunonem Colon. & infra lib. 2. c. 2. Prov. 5. 17. Eccli. 14. 5. deriventur aquæ tuæ in plateas; homines & jumenta, &
pecora bibant ex eis, quin & camelis pueri Abrahæ po-
tum tribuas: ſed inter cæteros bibe & tu de fonte putei
tui. *Alienus*, inquit, *non bibat ex eo.* Numquid tu
alienus? Cui non alienus, ſi tibi es? Denique qui ſibi ne-
quam, cui bonus? Memento proinde, non dico ſemper,
non dico ſæpe, ſed vel interdum reddere te ipſum tibi.
Utere tu quoque te inter multos, aut certe poſt multos.
Quid indulgentius? Hoc enim dico ſecundum indulgen-
* al. imperium. tiam, noo ſecundum judicium *. Puto & ipſo Apoſto-
lo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plus quam
oportet, inquis. Non inficior. Quid, ſi ita oportet?
Nam tu (ut confido) noſtra non eris meticuloſa iufor-
matione contentus, ſed abundabis magis. Sane ſic de-
cet, te ſcilicet abundantiorem, quam me audaciorem
eſſe. Ego quoque mihi tutius judico apud majeſtatem
timiditate, quam temeritate, periclitari. Et fortaſſis
non ſecus moneri ſapientem oportuit, ut ſit quod ſcri-
Prov. 9. 9. ptum eſt: *Da occaſionem ſapienti, & ſapientior erit.*

CAPUT VI.

Non tam Epiſcopis, quam Principibus, judiciariam poteſtatem competere.

7 AUdi tamen Apoſtolum, quid de hujuſmodi ſen-
1. Cor. 6. 5. Ibid. 4. tiat. *Sic non eſt inter vos ſapiens*, ait ille,
qui judicet inter fratrem & fratrem? Et infert: *Ad*
ignominiam vobis dico: contemptibiliores qui ſunt in
Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum. Itaque, ſecun-
dum Apoſtolum, indigne tibi uſurpas tu Apoſtolicus
* al. judicii officium * vile, gradum contemptibilium. Unde & di-
2. Tim. 2. 4. cebat Epiſcopus, Epiſcopum inſtruens: *Nemo militans*
Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus. Ego autem parco
tibi. Non enim fortia loquor, ſed poſſibilia. Putaſ-ne
hæc tempora ſuſtinerent, ſi hominibus litigantibus pro
terrena hæreditate, & flagitantibus abs te judicium,
Luc. 12. 14. voce Domini tui reſponderes: O homines, quis me con-
ſtituit judicem ſuper vos? In quale tu judicium mox ve-
nires? Quid dicit homo ruſticauus & imperitus, igno-
rans primatum [a] ſuum, inhonorans ſummam & præcel-
Apoſtoli a judiciis & rebus terrenis alieni. ſam ſedem, derogans apoſtolicæ dignitati? Et tamen
non monſtrabunt, puto, qui hoc dicerent, ubi aliquan-
do quiſpiam Apoſtolorum judex ſederit hominum, aut
diviſor terminorum, aut diſtributor terrarum. Stetiſſe
denique lego Apoſtolos judicandos, ſediſſe judicantes

A non lego. Erit illud [b], non fuit. Ita-ne imminutor eſt TOM. II. OPUSC. I.
dignitatis ſervus, ſi non vult eſſe major domino ſuo:
aut diſcipulus, ſi non vult eſſe major eo qui ſe miſit: Act. 5. 27.
aut filius, ſi non tranſgreditur terminos, quos poſue-
runt patres ſui? *Quis me conſtituit judicem?* ait ille Do- Luc. 12. 14.
minus & magiſter: & erit injuria ſervo, diſcipuloque, Non decet Pontifices de terrenis judicare.
niſi judicet univerſos? Mibi tamen non videtur bonus
æſtimator rerum qui indignum putat Apoſtolis, ſeu
apoſtolicis viris non judicare de talibus, quibus datum
eſt judieium in majora. Quidni contemnant judicare de
terrenis poſſeſſiunculis hominum qui in cœleſtibus &
Angelos judicabunt? Ergo in criminibus, nou in poſſeſ-
ſionibus, poteſtas veſtra: quoniam propter illa, & non
B propter has, accepiſtis claves regni cœlorum, prævari-
catores utique excluſuri, non poſſeſſores. *Ut ſciatis*, Matt. 9. 6.
ait, *quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimit-*
tendi peccata, &c. Quænam tibi major videtur & di-
gnitas, & poteſtas; dimittendi peccata, an prædia di-
videndi? Sed non eſt comparatio. Habent hæc infima Sed principes ſeculares.
& terrena judices ſuos, reges & principes terræ. Quid
fines alienos invaditis? Quid falcem veſtram in alienam
meſſem extenditis? Non quia indigni vos, ſed quia indi-
gnum vobis talibus inſiſtere, quippe potioribus occupa-
tis. Denique ubi neceſſitas exigit, audi quid cenſeat
Apoſtolus: *Si enim in vobis judicabitur hic mundus*, 1. Cor. 6. 2.
indigni eſtis, qui de minimis judicetis.

C

CAPUT VII.

Pietati, & rerum æternarum conſiderationi, in primis vacandum eſſe.

8 SED aliud eſt incidenter excurrere in iſta, cauſa
quidem urgente; aliud ultro incumbere iſtis, tam-
quam magnis digniſque tali & talium intentione rebus.
Itaque hæc & iunumera talia dicerem, ſi fortia dicerem,
ſi recta, ſi ſincera. Nunc autem, quoniam dies mali ſunt, Epheſ. 5. 16.
ſufficit interim admonitum eſſe, non totum te, nec ſem-
per dare actioni; ſed conſiderationi aliquid tui & cordis,
D & temporis ſequeſtrare. Hoc autem dico, neceſſitatem Conſiderationi aliquid dandum.
intuens, non æquitatem. Quamquam non ſit præter
æquum, neceſſitati cedere. Nam ſi liceret quod dece-
ret, abſolute per omnia & in omnibus præferendam, &
vel ſolam, vel maxime colendam eam quæ ad omnia
valet, id eſt, pietatem, prorſus irrefragabilis ratio mon-
ſtrat. Quid ſit pietas quæris? Vacare conſiderationi. Id eſt pietati
Dicas forſitan in hoc diſſentire me ab illo * qui pieta- * Job 28. v. 28. juxta LXX.
tem diffinit cultum Dei. Non eſt ita. Si bene conſide-
ras, illius ſenſum meis expreſſi verbis, etſi * tamen ex * al. licet ex parte.
parte. Quid tam pertinens ad cultum Dei, quam quod
ipſe hortatur in Pſalmo: *Vacate, & videte quoniam ego* Pſal. 45. 11.
ſum Deus? quod ſane in partibus conſiderationis præci-
E puum eſt. Quid denique * tam valens ad omnia, quam * al. deinde.
quæ ipſius quoque actionis partes benigna quadam præ-
ſumptione ſuas facit, præagendo quodammodo, &
præordinando quæ agenda ſunt? Neceſſario ſane; ne
forte quæ, & prævisa & præmeditata, poterant eſſe profi-
cuo, præcipitata, magis periculo fiant; quod tibimet,
ſi recordaris, in ipſis actionibus cauſarum, & in magnis
quibuſq; negotiis, magnarumve conſiliis rerum frequen
ter accidiſſe non ambigo. Et primum quidem ipſum Conſiderationis effectus & utilitates.
fontem ſuum, id eſt mentem, de qua oritur, purificat
conſideratio. Deinde regit affectus, dirigit actus, cor-
rigit exceſſus, componit mores, vitam honeſtat & or-
dinat, poſtremo divinarum pariter & humanarum re-
F rum ſcientiam confert. Hæc eſt quæ confuſa diſtermi-
nat, hiantia cogit, ſparſa colligit, ſecreta rimatur,
vera veſtigat, veri ſimilia examinat, ficta & fucata
explorat. Hæc eſt quæ agenda præordinat, acta reco-
gitat, ut nihil in mente reſideat aut incorrectum *, aut * al. Incorreptum aut correptione.
correctione egens. Hæc eſt quæ in proſperis adverſa
præſentit, in adverſis quaſi non ſentit: quorum alte-
rum fortitudinis, alterum prudentiæ eſt.

C A-

---

[a] In quodam codice Vaticano apud Voſſium, *perſonatum*, & in conſequentibus ubique pro *primatus* ibidem legitur *perſonatus*, contra fidem cæterorum mſſ. & editorum.

[b] Nempe ut ſedeant judicantes, juxta illud Matthæi 19. 28. *Sedebitis & vos &c.*

CAPUT VIII.

Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam & connexionem oriri.

Inde quatuor virtutes cardinales. Fortitudo ex prudentia quid.

9 IBi etiam advertere tibi eſt ſuaviſſimum quemdam concentum, complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera; ſicut hoc loco vides. Fortitudinis matrem eſſe prudentiam: nec fortitudinem, ſed temeritatem eſſe quemlibet auſum quem non parturivit prudentia. Hæc item eſt quæ, inter voluptates & neceſſitates media, quaſi quędam arbitra ſedens, utrimque certis limitibus diſterminat fines, iſtis aſſignans & præbens quod ſat eſt; illis quod nimis eſt demens; & ſic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt Temperantiam. Nempe intemperantem ipſa conſideratio cenſet, tam eum qui neceſſariis pertinaciter demit, quam qui indulget ſuperfluis. Non eſt ergo temperantia in ſolis reſecandis ſuperfluis: eſt & in admittendis neceſſariis. Hujus ſententiæ Apoſtolus non fautor tantum, ſed auctor eſſe videtur, qui curam carnis noſtrę docet non perfici in deſiderio. Dicens ſiquidem *curam carnis non perfici*, ſuperflua cohibet; addens, *in deſiderio*, neceſſaria non excludit. Unde mihi videtur non omnino abſurde diffinire Temperantiam qui hanc nec præcidere neceſſitatem, nec excedere dicat, juxta illud Philoſophi: *Ne quid nimis*.

Temperantia ex fortitudine quid.

Rom. 13. 14.

Juſtitiæ perfectio in quo.

10 Jam de Juſtitia, quæ una ex quatuor eſt, nonne conſtat conſideratione mentem præveniri, ut ſe formet in ea? Se enim neceſſe eſt prius cogitet, ut ex ſe normam ducat juſtitię, nec factura utique alteri quod ſibi fieri nolit; nec quod ſibi velit fieri negatura. In his nempe duobus liquet integrum eſſe juſtitiæ ſtatum. Sed nec ipſa ſolitaria eſt. Intuere etenim nunc mecum etiam hujus pulchram connexionem & cohęrentiam cum temperantia, & item ambarum cum duabus ſuperioribus, id eſt, prudentia & fortitudine. Nam cum juſtitiæ dicatur portio, quod ſibi non vult fieri quis, alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*; neutrum horum erit, niſi ipſa voluntas, de qua tota dicitur forma, ſic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid ſuperfluum, nec neceſſarium quid ſuperſtitioſe nolit; quod quidem temperantiæ eſt. Denique & ipſi juſtitiæ, ut juſta ſit, temperantia modum imponit. *Noli nimium eſſe juſtus*, ait Sapiens, oſtendens per hoc minime approbandam juſtitiam quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid, quod & ipſa ſapientia hoc temperantiæ frenum non reſpuit? dicente Paulo, ſecundum ſapientiam a Deo ſibi datam, *non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*. Sed & e converſo, quod temperantiæ neceſſaria juſtitia ſit, oſtendit Dominus, arguens in Evangelio illorum temperantiam qui abſtinebant, ut viderentur hominibus jejunantes. Erat in cibo temperantia, ſed non juſtitia in animo: quia non Deo placere, ſed hominibus intendebant. Quomodo rurſum vel iſta, vel illa ſine fortitudine? cum conſtet fortitudinis eſſe, & non mediocris, cohibere velle, & nolle ſuum inter anguſtias, parum, & nimis; ut ſit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, ſolo, conſtante ſibi, ęquali undique ſui, utpote ex omni parte pariter circumciſo, quem ſolum conſtat eſſe virtutis.

Connexio juſtitiæ cum aliis.

Matth. 7. 12.

Eccl. 7. 17.

Rom. 12. 3. Temperantiæ juſtitia neceſſaria.

Matth. 6. 16.

Utrique fortitudo.

Medium quod competat virtutibus cardinalibus.

11 Dicito mihi, quęſo, ſi potes, quinam potiſſimum trium harum virtutum meditullium hoc dandum cenſeas, quod ita cunctis conterminum eſt, ut videatur eſſe proprium ſingularum? An ipſum virtus eſt, & nihil aliud? Sed ſic virtus non eſſet multiplex, ſed eſſent omnes una. An potius, quia ſine eo virtus non eſt, omnium quodammodo intima vis una eſt & medulla virtutum, in qua ſic uniuntur, ut proinde * una videantur omnes? præſertim quod non illud participando communicant, ſed totum a ſingulis atque integrum poſſidetur. Verbi cauſa, quid tam juſtitię, quam modus? Alioquin, ſi quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit quod ſuum eſt; quod tamen ſuum ipſius eſt facere. Quid tam rurſum temperantiæ, quę non aliunde profecto temperantia eſt, niſi quod nil immoderatum admittit? Sed, puto, fatebere etiam non minus eſſe fortitudinis, cum vel maxime ipſa ſit quę ab irruentibus vitiis, & quaſi hinc inde ſuffocare conantibus, purum illud potenter eruit, & vindicat in quoddam ſtabile fundamentum boni, ſedemque virtutis. Ergo modum tenere juſtitia eſt, temperantia eſt, fortitudo eſt. Sed vide ne in hoc differant, ut juſtitię quidem in affectu res ſit; a fortitudine autem efficacia ejus; porro poſſeſſio atque uſus apud temperantiam. Reſtat ut doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Nonne ipſa eſt quę modum, diu animi neglectu poſthabitum, & vitiorum invidia quaſi in abditis reclusum, & coopertum quadam vetuſtatis caligine, prior reperit & advertit? Propterea dico tibi: a paucis advertitur, quia paucorum prudentia eſt. Itaque juſtitia quęrit, prudentia invenit, vindicat fortitudo, temperantia poſſidet. Non mihi hoc loco propoſitum eſt de virtutibus diſputare; ſed hæc dixerim hortans ad vacandum conſiderationi, cujus beneficio hęc, & ſimilia advertuntur. Cui tam pio, tamque utili otio nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere eſt?

** al. perinde*

CAPUT IX.

Recentia Pontificum exempla paulatim corrigenda, vetera imitanda.

12 QUid tamen a, ſi te philoſophię huic totum repente devoveris? Prędeceſſores tui non ita conſueverunt: eris moleſtus quampluribus, quaſi qui a Patrum veſtigiis ſubito devians, nempe id videberis agere in ſuggillationem illorum. Sed & notabere vulgari proverbio: Qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes, veluti qui cupias admirationi fore. Nec potes eorum omnia ſimul & ſubito, vel errata corrigere, vel exceſſus redigere in modum. Erit cum acceperis tempus, ut, ſecundum ſapientiam tibi a Deo datam, paulatim & opportune id ſtudeas. Interim ſane malo alterius utere in bonum quod potes. Quamquam, ſi de bonis, & non de novis, ſumamus exempla, non defuere Romani Pontifices, qui ſibi otia inter maxima negotia invenerint. Obſidio urbi, & barbaricus enſis civium cervicibus imminebat: numquid tamen iſtud terruit beatum Papam Gregorium, quominus ſapientiam ſcriberet in otio? Eo nempe temporis (quod ex ejus præfatione * liquet) obſcuriſſimam & extremam partem Ezechielis tam diligenter, quam eleganter expoſuit.

a Contraria exempla ut ferenda. V. lib. 4. c. 2.

Gregorii exemplum V. NOTAS

** al. verbis*

CAPUT X.

Abuſus Advocatorum, Judicum, Procuratorum, eorumque fraudes graviter perſtringit.

13 SEd eſto: alius inolevit mos, dies alii ſunt, & alii hominum mores, & tempora periculoſa non inſtant jam, ſed exſtant. Fraus, & circumventio, & violentia invaluere ſuper terram. Calumniatores multi, defenſor rarus, ubique potentiores pauperiores opprimunt: non poſſumus deeſſe oppreſſis, non negare injuriam patientibus judicium. Niſi agitentur cauſę, audiantur partes, inter partes, judicari * quid poteſt? Agitentur cauſę, ſed ſicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, execrabilis plane; & qui, non dico Eccleſiam, ſed nec forum deceat *. Miror namque quemadmodum religioſę aures tuę audire ſuſtinent hujuſmodi diſputationes Advocatorum, & pugnas verborum, quę magis ad ſubverſionem, quam ad inventionem, proficiunt veritatis. Corrige pravum morem, & pręcide linguas vaniloquas *, & labia doloſa claude. Hi ſunt qui docuerunt linguas ſuas loqui mendacium; diſerti adverſus juſtitiam, eruditi pro falſitate. Sapien-

** al. judicare quis. Advocatorum fraudes & abuſus.*

** al. deceret*

** al. malloquas.*

a Aliis alia eſt interpunctio: *Quid tamen? Si te philoſophiæ huic totum repente devoveris, prædeceſſores tui, &c.* Quidam habent. *Quid tum?*

A pientes ſunt, ut faciant malum ; eloquentes, ut impugnent verum. Hi ſunt qui inſtruunt a quibus fuerant inſtruendi; adſtruunt non comperta, ſed ſua ; ſtruunt de proprio calumnias innocentiæ ; deſtruunt ſimplicitatem veritatis, obſtruunt judicii vias. NIHIL ita abſque labore manifeſtam facit veritatem, ut brevis & pura narratio. Ergo illas quas ad te oeceſſe erit intrare cauſas (neque enim omnes neceſſe erit) diligenter velim, ſed breviter decidere * aſſueſcat, fruſtratoriasque & venatorias præcidere dilationes. Cauſa viduę intret ad te, cauſa pauperis, & ejus qui non habet quod det. B Aliis alias multas poteris committere terminandas, quamplures nec dignas audientia judicare. Quid enim opus eſt admittere illos quorum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad judicium? Tanta eſt impudentia oonoullorum, ut, cum manifeſtæ ambitionis prurigine ſcateat tota facies cauſæ eorum, non erubeſcant audientiam flagitare, publicantes ſemetipſos ad multorum conſcientias, in quo vel ſuæ ſolius ſatis poteraot coufundi judicio. Non fuit qui retunderet attritas frootes; & ideo plures facti ſunt, & magis induruerunt. Sed & NESCIO quomodo vitioſus conſcientias vitioſorum noo refugit; & ubi omnes ſordent, C unius fœtor minime ſentitur. Quis enim unqoam, verbi cauſa, avarum avarus, immundum immundus, luxurioſum luxurioſus erubuit? Plena eſt ambitioſis Eccleſia: non eſt jam quod horreat in ſtudiis & molitionibus ambitionis, non plus quam ſpelunca latronis in ſpoliis viatorum.

Cauſæ breviter decidendæ.

* V. NOT.

Ambitioſis plena Eccleſia.

TOM. II. OPUSC. I.

CAPUT XI.

In Advocatos & Procuratores, qui ex iniquitate quæſtum faciunt, ſevere animadvertendum.

14 SI Chriſti diſcipulus es, igneſcat zelus tuus; exurgat auctoritas adverſus impudentiam hanc & generalem peſtem. Intuere Magiſtrum ſic facientem, & audi dicentem: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur.* Non parat aures, ut audiat, ſed flagellum quo feriat. Verba nec facit, nec recipit. Nec enim ſedet judicans, ſed inſequitur puniens. Cauſam tamen non tacet, quod videlicet domum orationis, negotiationis feciſſent. Ergo B & tu fac ſimilitet. Erubeſcant vultum tuum iſtiuſmodi negotiarores, ſi fieri poteſt: ſi non, timeant. Et tu flagellum tenes. Timeant nummularii, nec fidant in nummis, ſed diffidant; abſcondant æs ſuum a te, ſcientes effundere, quam accipere, paratiorem. Hoc ſtudioſe & conſtanter agendo, multos lucrifacies, turpium ſectatores lucrorum honeſtioribus officiis vindicando: multos, ne vel audeant hujuſmodi attentare, ſervabis. Adjice illud, quod non parum proficiet & ad ferias quas tibi ſuadeo. Ita nempe non pauca tibi momenta temporum C redimes ad vacandum conſiderationi, quædam (ut dixi) negotia nec audiendo, quædam aliis committendo; quę tua digna putaveris audientia, fideli quodam & accommodo ipſi cauſæ compendio terminando. De qua conſideratione bis addere aliqua cogito, ſed ſub alterius ſane principio libri: atque hic ſit finis iſtius, ne duplo te oneret minus ſuavis oratio, ſi longa fuerit.

Joan. 12. 26.

Vult Pontificem non eſſe facilem nundinatoribus, ſed terribilem.

Quomodo circa judicia ſe gerat.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Apologiam inſtituit, ob infelicem ſucceſſum expeditionis in terram ſanctam ſuſceptæ.

1 MEmor promiſſi mei quo, ecce, jam aliquamdiu teneor apud te, vir optime, Papa Eugeni, volo ipſo abſolvere me vel ſero. Puderet dilationis, ſi mihi conſcius forem incuriæ, aut contemptus. Non ita eſt: ſed incidimus (ut ipſe noſti) in tempus grave [a], quod & ipſi pene vivendi uſui videbatur indicere ceſſationem, nedum ſtudiis; cum, ſcilicet, Dominus, provocatus peccatis noſtris, ante tempus quodammodo viſus ſit judicaſſe orbem terræ, in æquitate quidem, ſed miſericordiæ ſuæ oblitus. Nun pepercit populo ſuo, non ſuo nomini. Nonne dicunt in gentibus: *Ubi eſt Deus eorum?* Nec mirum. Eccleſiæ filii, & qui E Chriſtiano cenſentur nomine, proſtrati ſunt in deſerto, aut interfecti gladio, aut fame conſumpti. Effuſa eſt contentio [b] ſuper principes, & Dominus errare fecit eos in invio, & noo in via. Contritio & infelicitas in viis eorum; pavor, & mœror, & confuſio in penetralibus regum ipſorum. Quam coofuſi pedes annuntiantium pacem, annuntiantium bona! Diximus, Pax, & noo eſt pax; promiſimus bona, & ecce turbatio. Quaſi vero temeritate in opere iſto, aut levitate uſi ſimus. Cucurrimus plane in eo, non quaſi io incertum, ſed jubente te, F immo per te Deo. Quare ergo jejunavimus, & non aſpexit? humiliavimus animas noſtras, & neſcivit? Nam io his omnibus noo eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta. Quam patienter interim adhuc audit voces ſacrilegas, & Ægyptios blaſphemantes; quia callide eduxit eos, ut occideret in deſerto? Et quidem judicia Domini vera: quis neſciat? At judicium hoc abyſſus tanta, ut videar mihi noo immerito pronuntiare beatum qui non fuerit ſcandalizatus in eo.

a

Expeditionis ſacræ infelix ſucceſſus.

Pſal. 113. 2.

b

Pſal. 106. 40.

Pſal. 13. 5.

Pſal. 52. 7.

Exod. 32. 12

Pſal. 18. 10.

2 Et quomodo tamen humana temeritas audet reprehendere quod minime comprehendere valet? Recordemur ſuperiorum judiciorum, quæ a ſæculo ſunt, ſi forte ſit conſolatio. Nam quidam ita dixit: *Memor fui judiciorum tuorum a ſæculo Domine, & conſolatus ſum.* Rem dico ignotam nemini, & nunc nemini notam. Nempe ſic ſe habent mortalium corda: QUOD ſcimus, cum neceſſe non eſt; in neceſſitate neſcimus. Moyſes, educturus populum de terra Ægypti, meliorem illis pollicitus eſt terram. Nam quando ipſum aliter ſequeretur populus ſolam ſapiens terram? Eduxit; eductus tamen in terram quam promiſerat non introduxit. Nec eſt quod ducis temeritati imputari queat triſtis & inopinatus eventus. Omnia faciebat, Domino imperante, Domino cooperante, & opus confirmante ſequentibus ſignis. Sed populus ille, inquis, duræ cervicis fuit, ſemper contentioſe agens contra Dominum, & Moyſen ſervum ejus. Bene: illi increduli & rebelles; hi autem quid? Ipſos interroga. Quid me dicere opus eſt quod fatentur ipſi? Dico ego unum. Quid poterant proficere qui ſemper revertebantur, cum ambularent? Quando & iſti per totam viam non redierunt corde in Ægyptum? Quod ſi illi ceciderunt, & perierunt propter iniquitatem ſuam, miramur iſtos eadem facientes, eadem paſſos? Sed numquid illorum caſus adverſus promiſſa Dei? Ergo nec iſtorum. Neque enim aliquando promiſſiones Dei juſtitiæ Dei præjudicant, & audi aliud.

Pſal. 118. 52.

Exemplis ſe tuetur a calumnia.

Exod. 3. 8.

Malos mores crucesignatorũ cauſatur.

3 Peccavit Benjamin: accinguntur reliquæ tribus ad ultionem, nec ſine nutu Dei. Deſignavit denique ipſe ducem præliaturis. Itaque præliantur, freti & manu validiori, & cauſa potiori, & (quod his majus eſt) favore divino. At quam terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum! Terga dedere ſceleratis ultores ſceleris, & paucioribus plures. Sed recurrunt ad Dominum, & Dominus ad eos: *Aſcendite*, inquit. Aſcendunt denuo, denuoque fuſi, & confuſi ſunt. Ita Deo primum quidem favente, ſecundo & jubente, juſti juſtum certamen ineunt, & ſuccumbunt. Sed quo inferiores certamine, eo fide ſuperiores inventi ſunt. Quid putas de me facerent iſti, ſi meo hortatu

Judic. 20. 1.

Pſal. 65. 5.

a Scilicet cum homines ſæculi infelici ſacrę expeditionis eventu conquerebantur. Vide fuſiores Notas.

b Locus ſumptus ex pſalmi 106. verſ. 40. ubi quondam Bernardi tempore legebatur *contentio*, ut apud Willelmum Tyrenſem in lib. 16. cap. 21. pro eo quod modo habemus *contemptio*, rectius ex græco *ἐξουδένωσιν*.

TOM. II. OPUSC. I.

tatu [a] iterato aſcenderent, iterato ſoccumberent? quando me audirent monentem tertio repetere iter, repetere opus, in quo ſemel jam, & ſecundo fruſtrati foreot? Et tamen Iſraelitæ, unam, & alteram non reputantes fruſtrationem, tertio parent, & ſuperant. Sed dicunt forſitan iſti: Unde ſcimus quod a Domino ſermo egreſſus ſit? Quæ ſigna tu facis, ut credamus tibi? Non eſt quod ad iſta ipſe reſpondeam: parcendum verecundiæ [b] meę. Reſponde tu pro me, & pro te ipſo, ſecundum ea quæ audiſti, & vidiſti; aut certe ſecundum quod tibi inſpiraverit Deus.

4 Sed forte miraris me proſequi iſta, qui aliud propoſueram. Facio, non oblitus propoſiti, ſed quod a propoſito non judicem aliena. Nempe de conſideratione (ut memini) ſermo mihi ad tuam dignationem. Et ſane magna iſta res, & egens conſideratione non minima. Quod ſi res magnas a magnis conſiderari oportet, cui æque, ut tibi, id ſtudii competit, qui parem ſuper terram non habes? Sed tu, ſecundum ſapientiam & poteſtatem datam tibi deſuper, facies de hoc. Non eſt meæ humilitatis dictare tibi ſic, vel ſic fieri quicquam. Sufficit intimaſſe oportere aliquid fieri, unde & Eccleſia conſoletur, & obſtruatur os loquentium iniqua. Hæc pauca vice apologię dicta ſiot, ut ipſa qualiacumque habeat conſcientia tua ex me, unde habeat me excuſatum, & te pariter; etſi non apud eos qui facta ex eventibus æſtimant, certe apud teipſum. PERFECTA & abſoluta cuique excuſatio, teſtimonium conſcientiæ ſuæ. Mibi pro minimo eſt ut ab illis judicer qui dicunt bonum malum, & malum bonum, ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Etſi oeceſſe ſit unum fieri e duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum eſſe. Bonum mihi, ſi dignetur me uxi pro clypeo. Libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata ſpicula blaſphemorum, ut non ad ipſum perveniant. Non recuſo inglorius fieri, ut noo irruatur in Dei gloriam. Quis mihi det gloriari in voce illa: *Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam?* Gloria mihi eſt, conſortem fieri Chriſti, cujus illa vox eſt: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.* Nunc jam recurrat ſtilus ad ſuam materiam, & in ea quæ propoſueramus ſuo tramite gradiatur oratio.

Papa hic parem non habet.

Bona conſcientia, optima apologia.

Iſa. 5. 20.

Bern. mavult ſe peti maledictis, quam Deū.

Pſal. 68. 8.

Pſal. 68. 10.

CAPUT II.

Conſiderationis a contemplatione diſtinctio.

5 ET primo quidem ipſam conſiderationem, quid dicam, conſidera. Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo; quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquiſitionem magis ſe habeat. Juxta quem ſenſum poteſt contemplatio quidem definiri, verus certuſque intuitus animi de quacumque re; ſive apprehenſio veri non dubia: Conſideratio autem, intenſa ad inveſtigandum cogitatio, vel intentio animi veſtigantis verum. Quamquam ſoleant ambę pro invicem indifferenter uſurpari.

Quid ſit Contemplatio. Quid Conſideratio.

CAPUT III.

Conſiderationis quatuor puncta deſignat.

6 JAM quod ad conſiderationis attinet fructum, quatuor, ut occurrunt, tibi conſideranda reor: te, quę ſub te, quæ circa te, quæ ſupra te ſunt. A te tua conſideratio inchoet, ne fruſtra extendaris in alia, te neglecto. Quid tibi prodeſt, ſi univerſum mundum lucreris, te unum perdens? ETSI ſapiens ſis, deeſt tibi ad ſapientiam, ſi tibi noo fueris. Quantum vero? Ut quidem ſeoſerim ego, totum. Noveris licet omnia myſteria, ooveris lata terræ, alta cœli, profunda maris; ſi te neſcieris, eris ſimilis ędificanti ſine fundamento, ruinam, noo ſtructuram, faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit inſtar congeſti pulveris, ventis obnoxium. NON ergo ſapiens qui ſibi non eſt. Sapiens ſibi ſapiens erit, & bibet de fonte putei ſui primus ipſe. A te proinde incipiat tua conſideratio: nou ſolum autem, ſed & in te finiatur. Quocumque evagetur, ad re revocaveris eam cum ſalutis fructu. Tu primus tibi, tu ultimus: ſume exemplum de ſummo omnium Patre, Verbum ſuum * & emittente, & retinente. Verbum tuum, conſideratio tua: quæ, ſi procedit, non recedat. Sie progrediatur, ut non egrediatur; ſic exeat, ut non deſerat. In acquiſitione ſalutis nemo tibi germanior unico matris tuæ. Contra ſalutem propriam cngites nibil. Minus dixi, contra; præter, dixiſſe debueram. QUICQUID ſe conſiderationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipſius ſalutem pertineat, reſpuendum.

Quatuor conſideranda.

Matt. 16. 26.

Cognitio & cura ſui quam neceſſaria. v. ſup. lib. 1. cap. 5.

* al. ex ſe emittente.

CAPUT IV.

Notitiam ſui ipſius triplici conſideratione ſui complectitur; & primum quidem conſiderationis membrum hic exſequitur.

7 ET hæc tui conſideratio in tria quædam dividitur, ſi conſideres quid, quis, & qualis ſis. Quid in natura, quis in perſona, qualis in moribus. Quid, verbi gratia, homo: Quis Papa, vel ſummus Pontifex. Qualis: benignus, manſuetus, vel quicquid tale. Quamquam primum illud, philoſophicum ſit magis, quam apoſtolicum veſtigare: attamen eſt in definitione hominis, quem dicunt animal rationale, mortale: quod diligentius intueri ſi libet, licet. Non eſt quod tuæ io eo aut profeſſioni obviet, aut dignitati: eſt vero quod ſaluti afferre queat. Nam conſideranti duo hæc ſimul, rationale, mortaleque, is tibi exinde occurrit fructus, ut & mortale, quod in te eſt, rationale humiliet; & rurſum rationale, mortale confortet: quod neutrum oeglectui erit homini circumſpecto. Si qua adhue præſens conſideranda requirit locus, tractabuotur infra, & forte utilius ex partium collatione.

Conſideratio ſui tripertita.

Homo quid.

CAPUT V.

Alterum membrum conſiderationis ſui proponit: nempe, Quis ſis, & unde.

8 NUnc quis ſis, & de quo ſis factus, advertendum. Quamquam quod dixi, de quo, id mihi prætereundum putem; tuæ potius relinquendum agnitioni. Illud dico indignum tibi, citra perfectum agere de tanta aſſumpto perfectione. Quidni erubeſcas minimus inveniri in magnis, qui re recordaris magnum in minimis extitiſſe? Noo es oblitus primæ * profeſſionis: non excidit menti quæ ſubducta eſt manui, ſed ne affectui quidem. Ipſam ad ſingula tua imperia, judicia, inſtituta, habere præ oculis non erit inutile. Hæc te conſideratio facit honoris contemptorem in honore ipſo. Atque id magnum. Non recedat a pectore: clypeus eſt tibi vel a ſagitta illa: *Homo, cum in honore eſſet, non intellexit.* Loquere ergo tibi: Abjectus eram in domo Dei mei. Quale eſt hoc, de paupere & abjecto levari ſuper gentes & regna *? Quis ego, aut quæ domus patris mei, ut ſedeam excelſis ſublimior? Sane qui dixit mihi: *Amice, aſcende ſuperius,* amicum fore fidit. Si minus inveniar, non expedit quidem. Qui elevavit, & dejicere poteſt. Sera querela: *Quoniam elevans alliſiſti me.* NON eſt quod blandiatur celſitudo, ubi ſollicitudo major. Illa diſcrimen intendit; hæc amicum probar. Huie accingamur, ſi nolumus tandem cum rubore noviſſimum locum tenere.

Monaſticæ profeſſionis et memoriam revocat.

* al. primæ tuæ.

Pſal. 48. 13.

* V. NOT.

Luc. 14. 10.

Pſal. 101. 11.

CAPUT VI.

Quale debeat eſſe Procerum Eccleſiæ ſtudium.

9 FActum ſuperiorem diſſimulare nequimus; ſed enim ad quid, omnimodis attendendum. Non enim ad dominandum opinor. Nam & Propheta, cum ſimiliter levaretur, audivit: *Ut evellas & deſtruas, & diſperdas & diſſipes, & ædifices & plantes.* Quid horum faſtum ſonat? Ruſticani magis ſudoris ſchemate quodam labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur,

Jerem. 1. 10.

Prælati eſt miniſterium, non dominatum.

---

a Quid ad ſuſcipiendam expeditionem contulerit Bernardus docent ejus epiſtolæ 256. 288. & 386. atque liber 3. de ejus vita c. 4.

b Miracula ſubintelligit, quibus Deus Bernardi prædicationem & hortationes ad bellum ſacrum probavit in lib. 4. de ejus vita cap. 5. & ſeq. Vide epiſtolam 242. ad Toloſanos, & ibidem Notas breviores.

* l. ut non multum.

ut * multum ſentiamus de nobis, impoſitum ſenſerimus miniſterium, non dominium datum. Non ſum ego major Propheta; & ſi forte par poteſtate, ſed meritorum non eſt comparatio. Hæc loquere tibi, & doce te ipſum, qui alios doces. Puta te velut unum aliquem ex Prophetis. An non ſatis ad te? Et nimium. Sed gratia Dei es id quod es. Quid? Eſto quod propheta; numquid plus quam propheta? Si ſapis, eris contentus menſura quam tibi menſus eſt Deus. Nam quod amplius eſt, a malo eſt. Diſce exemplo prophetico præſidere non tam ad imperitandum, quam ad factitandum quod tempus requirit. Diſce ſarculo tibi opus eſſe, non ſceptro, ut opus facias prophetę. Et quidem ille non regnaturus aſcendit, ſed exſtirpaturus. Putaſ-ne & tu invenias * aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum. Non plane totum qui vere emundare * Prophetæ: aliquid filiis ſuis Apoſtolis quod agerent reliquerunt; aliquid ipſi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne ſufficies. Aliquid profecto tuo relicturus es ſucceſſori, & ille aliis, & alii aliis uſque in finem. Circa undecimam denique horam operarii otii arguuntur, & mittuntur in vineam. Anteceſſores tui Apoſtoli audierunt, quia *meſſis quidem multa, operarii vero pauci*. Paternam tibi vindicato hæreditatem. Nam ſi filius, & hæres. Ut probes hæredem, evigilia ad curam; & non otio torpeas, ne & tibi dicatur: Quid hic ſtas tota die otioſus?

Prælato ſarculus convenit, non ſceptrum. * al. non invenies. * al. emendare. Laboris materia ei non deerit. Matt. 9. 37. Galat. 4. 7. Matt. 20. 6.

10 Multo minus inveniri oportet aut deliciis reſolutum, aut reſupinum pompis. Nihil horum tibi tabulæ Teſtatoris aſſignant. Sed quid? Si illarum tenore contentus ſis, curam potius hæreditabis & operam, quam gloriam & divitias. Blanditur cathedra? Specula eſt. Inde denique ſuperintendis, ſonans tibi Epiſcopi nomine non dominium, ſed officium. Quid ni loceris in eminenti, unde proſpicias omnia, qui ſpeculator ſuper omnia conſtitueris? enim vero proſpectus iſte procinctum parit, non otium. Quomodo * libet gloriari, ubi otiari non licet? Nec locus eſt otio, ubi ſedula urget ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Nam quid tibi aliud dimiſit ſanctus Apoſtolus? *Quod habeo*, inquit, *hoc tibi do*. Quid illud? Unum ſcio: non eſt aurum, neque argentum, cum ipſe dicat: *Argentum & aurum non eſt mihi*. habere contingat, utere non pro libitu, ſed pro tempore. Sic eris utens illis, quaſi non utens. Ipſa quidem, quod ad animi bonum ſpectat, nec bona ſunt, nec mala: uſus tamen horum bonus, abuſio mala, ſollicitudo pejor, quæſtus turpior. Eſto ut alia quacumque ratione hæc tibi vindices; ſed non apoſtolico jure. Nec enim tibi ille dare quod non habuit potuit. Quod habuit, hoc dedit, ſollicitudinem, ut dixi, ſuper Eccleſias. Numquid dominationem? Audi ipſum. *Non dominantes*, ait, *in clero, ſed forma facti gregis*. Et ne dictum ſola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini eſt in Evangelio: *Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur*: & infert: *Vos autem non ſic*. Planum eſt: Apoſtolis interdicitur dominatus.

Epiſcopus eſt nomen officii, non dominii. * al. quando. Act. 3. 6. Opus quaſecus habent ſomnes. 1. Petr. 5. 3. Luc. 22. 25.

11 I ergo tu, & tibi uſurpare aude aut dominans apoſtolatum, aut Apoſtolicus dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque ſimul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum * illorum numero putes de quibus queritur Deus ſic: *Ipſi regnaverunt, & non ex me; principes exſtiterunt, & ego non cognovi*. Jam ſi regnare ſine Deo juvat, habes gloriam, ſed non apud Deum. At ſi interdictum tenemus, audiamus edictum: *Qui major eſt veſtrum, fiat ſicut junior, & qui præceſſor eſt, ſicut qui miniſtrat*. Forma apoſtolica hæc eſt: dominatio interdicitur, indicitur miniſtratio, quæ & commendatur ipſius exemplo Legiſlatoris, qui ſecutus, adjungit: *Ego autem in medio veſtrum ſum tamquam qui miniſtrat*. Quis ſe jam titulo hoc inglorium putet, quo ſe prior Dominus gloriæ præſignivit? Merito Paulus gloriatur in eo, dicens, *Miniſtri Chriſti ſunt? & ego*: & addit: *Ut minus ſapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter*. O præclarum miniſterium! Quo non id glorioſius principatu? Si GLORIARI oportet, forma tibi ſanctorum præfigitur, Apoſtolorum proponitur gloria. Parva-ne tibi illa videtur? Quis mihi tribuat ſimilem fieri in gloria Sanctorum? Clamat Propheta: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum*. Clamat Apoſtolus: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti*.

* al. exemptum. Oſee 8. 4. Luc. 22. 26. Ibidem 27. Chriſti exemplo glorioſius eſt miniſtrare, quam dominari. 2. Cor. 11. 23. Apoſtolorum gloria, crux & labores. Pſa. 138. 17. Gal. 6. 14.

12 Hoc glorieris opto ſemper optimo genere glorię quod Apoſtoli, quod Prophetæ delegere ſibi, tranſmiſere * tibi. Agnoſce hæreditatem tuam in Chriſti cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit: *Plus omnibus laboravi*. Gloria eſt, ſed nil in ea inane, nil molle, nil reſupinum. Si labor terret, merces invitet. Unuſquiſque enim ſecundum ſuum laborem mercedem accipiet. Et ſi ille plus omnibus laboravit, non tamen totum elaboravit: & adhuc locus eſt. Exi in agrum Domini tui, & conſidera diligenter, quantis hodieque de veteri maledicto ſilveſcat ſpinis ac tribulis. Exi, inquam, in mundum: ager eſt enim mundus, iſque creditus tibi. Exi in illum, non tamquam dominus, ſed tamquam villicus, videre & procurare unde exigendus es rationem. Exi *, dixerim, quibuſdam tuæ paſſibus intentæ ſollicitudinis, & ſollicitæ intentionis. Neque enim ipſi qui juſſi ſunt ire in orbem univerſum, orbem circumierunt præſentia corporis, ſed mentis providentia. Et tu leva oculos quoſdam conſiderationis tuæ, & vide regiones, ſi non ſunt magis ſiccæ ad ignem, quam albæ ad meſſem. Quam multæ, quas putaveras fruges, diligenter inſpectæ, vepres potius apparebunt? Immo ne vepres quidem: nodoſæ & veternoſæ arbores ſunt; ſed non profecto fructiferæ, niſi forte glandium, aut ſiliquarum, quas porci manducant. Quouſque occupant terram? Nonne, ſi exis, & cernis iſta, pudebit otioſum jacere ſecurim; pudebit ſine cauſa falcem apoſtolicam accepiſſe?

* al. reliquere. 1. Co. 15. 10. Exhortatio ad ſollicitudinem, atque laborem. * al. Exi autem quibuſd.

13 In hunc quondam agrum Iſaac patriarcha exierat, cum primo Rebecca occurrit ei; &, ut Scriptura habet, *exierat ad meditandum*. Ille ad meditandum, tu ad exſtirpandum egrediaris neceſſe eſt. Tibi jam præceſſiſſe meditatio debet: tempus faciendi præ manibus. Si nunc hæſitare * incipias, id quidem ſero. Ante, juxta conſilium Salvatoris, ſediſſe debueras, ante æſtimaſſe opus, metiri vires, ponderaſſe ſapientiam, merita comparaſſe, ſumptus computaſſe virtutum. Age ergo, puta tempus putationis adeſſe, ſi tamen meditationis præivit. Si cor moviſti, movenda jam lingua, movenda eſt & manus. Accingere gladio tuo, gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Glorifica manum & brachium dextrum in faciendo vindictam in nationibus, increpationes in populis, in alligando reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Si hæc facis, honorificas miniſterium tuum, & miniſterium te. Non mediocris iſte principatus. Exturbare eſt hoc malas beſtias a terminis tuis, quo greges tui ſecuri in paſcua educantur. Domabis lupos, ſed ovibus non dominaberis. Paſcendas utique, non premendas, ſuſcepiſti. Si bene conſideraſti quis ſis, hæc te oportere facere non ignoras. Porro ſcienti, & non facienti, peccatum eſt tibi. Non es oblitus ubi legeris: * *Servus ſciens voluntatem domini ſui, & non faciens* *, *plagis vapulabit multis*. Sic Prophetæ, ſic Apoſtoli factitabant. Fortes fuere in bello, non molles in ſericis. Si filius es Apoſtolorum & Prophetarum, & tu fac ſimiliter. Vindica tibi nobile genus ſimilibus moribus; quod non aliunde nobile, quam morum ingenuitate, & fidei fortitudine fit. Per hanc vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones. Hoc chirographum paternæ tuæ hęreditatis, quod tibi evolvimus, ubi inſpicias portionem * quæ te contingit. Induere fortitudinem, & hęreditaſti. Poſſide fidem, poſſide pietatem, poſſide ſapientiam, ſed ſapientiam ſanctorum, (ipſa eſt timor Domini) & habes quod tuum eſt. Habes ſine defraudatione integrum paternum fundum. Pretioſiſſimus fundus virtus eſt. BONUS FUNDUS humilitas, in quo omne ædificium ſpirituale conſtructum creſcit in templum ſanctum in Domino. Per hanc nonnul-

Gen. 24. 62. * al. cogitare. Luc. 14. 28. Ante dignitatem metienda vires. Epheſ. 6. 17. Paſtorum eſt domare lupos, non dominari ovibus. Jacob. 4. 17. Luc. 12. 47. * al. faciens digna. Qualis nobilitas quærenda Prælatis Eccleſię. Heb. 11. 33. * al. add. ſubſtantiæ. Qualis fundus.

TOM. II. OPUSC. I.

Humilitatis commendatio in magnatibus.

nulli poſſedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æque poteſt dæmonum omnem debellare ſuperbiam, tyrannidem hominum? Ceterum cum omni indifferenter perſonæ hæc ſit quædam turris fortitudinis a facie inimici, neſcio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus, & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla ſplendidior gemma, in omni præcipue ornatu ſummi Pontificis. Quo enim celſior cæteris, eo humilitate apparet illuſtrior & ſeipſo.

CAPUT VII.

Reſumens priorem quæſtionem, quis ſit diligentius expendit.

14 ARguar forſitan, quod, non ſatis primis explicitis partibus, in ſecundas neſcio quomodo ſtilus excurrerit, deſcribere inchoans qualem te oporteat eſſe, cum necdum, quis ſis, plenius expreſſiſſet. Credo erubeſcens in ſummo poſitum apice videri hominem nudum, feſtinavit induere inſignibus ſuis. Abſque his nempe eo deformior, quo illuſtrior pares. Numquid poteſt abſcondi civitatis ſupra montem poſitæ deſolatio; aut latere fumus lucernæ exſtinctæ ſuper candelabrum? Simia in tecto, rex fatuus in ſolio ſedens: Et nunc audi canticum meum, & quidem minus ſuave, ſed ſalutare. MONSTRUOSA res gradus ſummus, & animus infimus; ſedes prima, & vita ima; lingua magniloqua, & manus otioſa; ſermo multus, & fructus nullus; vultus gravis, & actus levis; ingens auctoritas, & nutans ſtabilitas. Admovi ſpeculum: ſędus ſe in eo vultus agnoſcat: tu tuum gaude diſſimilem inveniri. Inſpice tamen & tu, ne forte, etſi ſit unde merito placeas tibi, etiam in quo debeas diſplicere non deſit. Volo glorieris teſtimonio conſcientiæ tuę, ſed non minus ut eodem ipſo humilieris. Rara vox, *Nihil mihi conſcius ſum*. Cautior in bonis ambulas, ſi & mala non lateant. Quamobrem, ut dixi, noveris te, ut inter anguſtias, quæ non deſunt, fruaris conſcientiæ bono; magis autem ut ſcias quid deſit tibi. Nam cui non deſit? Omnia illi deſunt, qui nil ſibi deeſſe putat. Quid, ſi ſummus Pontifex ſis? NUMQUID, quia ſummus Pontifex, ideo ſummus? INFIMUM noris eſſe, ſi ſummum putas. Qui ſummus? Cui addi non poſſit. Graviter erras, ſi te illum exiſtimes. Abſit. NON tu de illis es, qui dignitates virtutes putant. Tibi ante experta virtus, quam dignitas fuit. Anguſtis relinquito illam ſententiam, aliiſque, qui divinis * coli honoribus non timuerunt: verbi gratia, Nabuchodonoſor, Alexandro, Antiocho, Herodi. Tu vero conſidera non conſummatione ſummum te dici, ſed comparatione. Nec me putes comparationem dicere meritorum, ſed miniſteriorum. Sic te exiſtimet homo, ut miniſtrum Chriſti, & (quod abſque præjudicio ſanctitatis cujuſpiam dixerim) ſummum plane inter miniſtros. Alias niti te ad ſummum velim, non putare ſummum, aut velle putari antequam ſis. Nam quomodo proficis, ſi jam ſufficis tibi? Non ſit proinde tibi aut pigrum veſtigare quid deſit, aut fateri quod deſit verecundum. Loquere & tu voce Anteceſſoris tui: *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus ſim*. Et rurſum: *Ego me non arbitror comprehendiſſe*. Hęc ſcientia ſanctorum: hæc longe ab illa quæ inflat. Hanc qui apponit, apponit & dolorem: ſed dolorem hunc nemo unquam ſapiens ſubterfugit. Eſt quippe medicinalis dolor, per quem ſtupor ille lethalis animi duri & impęnitentis extunditur. Et ideo ſapiens qui dicere potuit: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper*. Nunc jam repetendæ reliquię, ſi quæ ſunt, loci illius a quo paulo ante divertimus.

Indignum dignitates ab indignis occupari.

Ex teſtimonio conſcientiæ gloria & humiliatio.

1.Cor. 4. 4.

Nihil habet qui ſe omnia putat habere.

* *al.* divis.

Unde Romanus Pontifex dicatur Summus.

Non eſt perfectus qui non cupit eſſe perfectior.

Philip.3.12

Ibid. 13.

Eccl. 1. 18.

Pſal.37.18.

CAPUT VIII.

De Pontificię dignitatis & poteſtatis excellentia diſſerit.

15 AGE, indagemus adhuc diligentius quis * ſis, quam geras videlicet pro tempore perſonam in Eccleſia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, ſummus Pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, judicatu Samuel, poteſtate Petrus, unctione Chriſtus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ ſunt. Sunt quidem & alii cœli janitores, & gregum paſtores; ſed tu tanto glorioſius, quanto & differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditaſti. Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos: tibi [a] univerſi crediti, uni unus. Nec modo ovium, ſed & paſtorum tu unus omnium paſtor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim, non dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum ſic abſolute & indiſcrete totæ commiſſę ſunt oves? *Si me amas, Petre, paſce oves meas*. Quas? illius, vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi * regni? *Oves meas*, inquit. Cui non planum, non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe omnes? Nihil excipitur ubi diſtinguitur nihil. Et forte præſentes cæteri condiſcipuli erant, cum, committens uni, unitatem omnibus commendaret in uno grege & uno paſtore, ſecundum illud: *Una eſt columba mea, formoſa mea, perfecta mea*. Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, ſed diviſionem, recedentes ab unitate. Inde eſt quod alii ſinguli ſingulas ſortiti ſunt plebes, ſcientes ſacramentum. Denique Jacobus, qui videbatur columna Eccleſiæ, una contentus eſt Jeroſolyma, Petro univerſitatem cedens. Pulchre vero ibi poſitus eſt ſuſcitare ſemen defuncti fratris, ubi occiſus eſt ille, nam dictus eſt frater Domini. Porro, cedente Domini fratre, qui ſe alter ingerat Petri prærogativæ?

16 Ergo, juxta canones tuos, alii in partem ſollicitudinis [b], tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es. Aliorum poteſtas certis arctatur limitibus; tua extenditur & in ipſos qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne, ſi cauſa exſtiterit, tu Epiſcopo cœlum claudere, tu ipſum ab epiſcopatu deponere, etiam & tradere ſatanæ potes? Stat ergo inconcuſſum privilegium tuum tibi tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis. Accipe aliud, quo nihilo minus prærogativam * confirmat tibi. Diſcipuli navigabant, & Dominus apparebat in litore; quodque jucundius erat, in corpore redivivo. Sciens Petrus quia Dominus eſt, in mare ſe miſit, & ſic venit ad ipſum, aliis navigio pervenientibus. Quid iſtud? Nempe ſignum ſingularis Pontificii Petri, per quod non navem unam, ut cæteri quique ſuam, ſed ſeculum ipſum ſuſceperit gubernandum. Mare enim ſęculum eſt; naves, Eccleſiæ. Inde eſt quod altera vice, inſtar Domini, gradiens ſuper aquas, unicum ſe Chriſti Vicarium [c] deſignavit, qui non uni populo, ſed cunctis præeſſe deberet, ſiquidem *aquæ multæ, populi multi*. Ita cum quiſque cæterorum habeat ſuam, tibi una commiſſa eſt grandiſſima navis; facta ex omnibus ipſa univerſalis Eccleſia, toto orbe diffuſa.

* *al.* quis.

Summi Pontificis elogia

Paſtor paſtorum.

Joan.21.15.

* *al.* certe.

Cant. 6. 8.

Galat.1.19.

Petrus Apoſtolis ſuperior.

Papæ poteſtas in Epiſcopos.

V. Cyprian. l.3.epiſt.15.

* *al.* ipſum

Joan. 21.

Apoc.17.15.

CAPUT IX.

Propriæ naturæ conſiderationem commendat.

17 EN quis es. Sed noli oblivíſci etiam quid? Nam & ego non ſum oblitus, id me promiſiſſe repetiturum in opportunitate. Quam opportune cum eo qui es, etiam quod ante eras, conſideras! Quid dico, eras? Et nunc es. Quid deſinas intueri, quod non deſiſti eſſe? Una ſane conſideratio eſt, quid fueris, & quid ſis: nam quis ſis factus, altera. Non oportet ut iſta extundat

Conſideret quis, & quid ſit.

a Magis arridet hæc lectio, quam alia apud Voſſium; *Tibi univerſi crediti uni unus*.

b Nec placet iſta ex codice Nicolai V. *in partem ſollicitudinis, vel poteſtatis, ſubditæ tamen tibi; tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es*: quæ verba, *vel poteſtatis, ſubditæ tamen tibi*, aliis omnibus deſunt.

c Et tamen Bernardus Epiſcopos etiam Chriſti Vicarios appellat in Opuſcolo ſeq. numer. 56. Vide Notas ibi ad numer. 31. & ad epiſtolam 183.

dat illam in ſcrutinio tui. Es enim, ut dixi, adhuc quod eras: & non minus hoc es, quam quod factus es poſt, forte & magis. Denique illud natus es, mutatus hoc, non in hoc mutatus. Non rejectum illud, ſed iſtud adjectum. Tractemus utrumque ſimul, nam, ut præfatum me memini, collatæ ad invicem ambæ res utiliores fient. Dixi ſupra conſideranti quid ſis, naturam occurrere, qua es homo, nam homo natus es. Porro percunctanti quis, perſonę reſpondebitur nomen, quod eſt Epiſcopus: quod quidem factus, non natus es. Quid tibi horum videtur ad purum eſſe tui, & ad te principalius pertinere? quod factus, an quod natus? Nonne quod natus? Hoc ergo conſulo * conſideres maxime, quod maxime es, hominem videlicet, quod & natus es.

* al. conſidera.

18 Nec modo quid natus ſed & qualis natus, oportet attendas, ſi non vis tuæ conſiderationis fructu & utilitate fraudari. Tolle proinde nunc hæreditaria hęc perizomata ab initio maledicta, dirumque velamen foliorum celantium ignominiam, non plagam curantium. Dele fucum fugacis honoris hujus, & male coloratæ nitorem gloriæ, ut nude nudum conſideres, quia nudus egreſſus es de utero matris tuæ. Numquid infulatus? Numquid micans gemmis, aut floridus ſericis, aut coronatus pennis, aut ſuffarcinatus metallis? Si cuncta hæc, veluti nubes quaſdam matutinas, velociter tranſeuntes & cito pertranſituras, diſſipes & exſuffles a facie conſiderationis tuæ; occurret tibi homo nudus, & pauper, & miſer, & miſerabilis; homo dolens quod homo ſit, erubeſcens quod nudus ſit, plorans quod natus ſit, murmurans quod ſit; homo natus ad laborem, non ad honorem; homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu; brevi vivens tempore, ideoque cum metu; repletus multis miſeriis, & propterea cum fletu. Et vere multis, quia corporis & animæ ſimul. Quid enim calamitate vacat naſcenti in peccato, fragili corpore, & mente ſterili? Vere ergo repletus, cui infirmitas corporis, & fatuitas cordis cumulatur traduce ſordis, mortis addictione. Salubris copula, ut cogitans te ſummum Pontificem, attendas pariter viliſſimum cinerem non fuiſſe, ſed eſſe. Imitetur cogitatio naturam; imitetur &, quod dignius eſt, Auctorem naturæ, ſumma imaque conſocians. Nonne natura in perſona hominis vili limo vitę ſpiraculum colligavit? Nonne Auctor naturæ in ſui perſona Verbum limumque contemperavit? Ita tibi ſume formam tam de noſtræ concretione originis, quam de ſacramento redemptionis: ut altus ſedens, non alta ſapiens ſis; ſed humilia de te ſentiens, humilibuſque conſentiens.

Job. 1. 21.

Humanæ miſeriæ icon.

Job. 5. 7. Job. 14. 1.

Magnatibus neceſſaria ſuæ miſeriæ cogitatio.

CAPUT X.

Tertium membrum conſiderationis ſui, nempe Qualis ſit, exponit.

19 PRoinde ſi conſideras quantus es, cogita etiam qualis, & maxime. Hæc te ſane conſideratio tenet in te; nec a te avolare ſinit, non ambulare in magnis, neque in mirabilibus ſuper te. In te conſiſtito. Non infra dejici, non attolli ſupra, non evadere in longius, non extendi in latius. Tene medium, ſi non vis perdere modum. Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum manſionem *, ſapiens exilium reputat. Propterea non eſt illi habitare in longo, quod ultra modum ſit: ſed ne in lato quidem, quod extra ſit: porro nec in alto, vel imo, quod alterum ſupra, alterum infra ſit. Denique & longitudo exterminium habere ſolet, & dilatatio ſciſſuram, & altitudo ruinam, & profundum abſorptionem. Dico hæc planius, ne me putes ea loqui quę Apoſtolus comprehendere hortatur cum omnibus ſanctis, longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum, quod alterius erit & diſputationis, & temporis *. Nunc autem longum dico, cum ſibi homo longiorem promittit vitam; latum, cum in ſuperfluas animus diſtenditur curas; altum, cum de ſe plus præſumit; profundum, cum ſe plus dejicit. Qui ergo longa ſibi metitur tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, tranſiens vitæ terminos producti ſollicitudine? Inde eſt, quod homines in præſenti a ſeſe exules per oblivionem, in alia per inanem ſollicitudinem migrant ſæcula, non profutura, immo nec futura. Similiter animus diſtentus in multa, multis laceretur curis neceſſe eſt. Nempe immoderata extenſio extenuationem, & extenuatio nimia ſciſſionem facit. Jam vero alta præſumptio quid, niſi ruinoſa præcipitatio eſt? Legiſti namque: *Ante ruinam exaltatur cor.* Quid e regione nimiæ puſillanimitatis dejectio, niſi deſperata quędam abſorptio eſt? In hanc fortis non dejicietur. Prudens longioris vitę non abducetur incerto. Modeſtus moderabitur curas, temperabit a ſuperfluis: non deerit neceſſariis. Porro juſtus altiora ſe non præſumet, ſed loquetur cum juſto: *Si juſtus fuero, non levabo caput.*

Medium ubique tenendum.

* al. habitationem.

Epheſ. 3. 18.

* infra lib. 5. c. 13. & 14

Longum, latum, profundum cavendum.

Prov. 18. 12.

Virtutes cardinales hac neceſſariæ.

Job. 10. 15.

CAPUT XI.

Serium examen ſui Pontifici ſerio commendat.

20 TU ergo in hac conſideratione tui caute ambules, & tota æquitate verſeris, ut nec plus vero tibi tribuas, nec plus juſto parcas. Porro plus vero tribuis, non modo arrogando tibi quod non habes bonum, ſed & quod habes adſcribendo. Vigilanter diſcerne, qualis ex te, & qualis ſis dono Dei, & non ſit in ſpiritu tuo dolus. Erit autem, niſi fideliter partiens, tua tibi, & quæ ſunt Dei, Deo ſine fraude reſignes. Ex te mala, bona a Domino eſſe, perſuaſum tibi non ambigo. Sane inter conſiderandum qualis ſis; etiam qualis fueris, ad memoriam revocandum. Conferenda poſteriora prioribus. Profeceriſne in virtute, in ſapientia, in intellectu, in ſuavitate morum; an ab his forte (quod abſit) defeceris. Patientior ſis, an impatientior ſolito, iracundior, lenior-ne, inſolentior, an humilior, affabilior, an auſterior, exorabilior, an difficilior, puſillior animo, an magnanimior, ſerius magis an pluſculum diſſolutus, timoratior, an forte fidentior quam oportet. Quam latus tibi patet campus in hoc genere conſiderandi! Memoro ego pauca, veluti quædam ſeminaria proferens; non tamen ipſe ferens, ſed dans ſemen ferenti. Oportet innoteſcat tibi zelus tuus, clementia tua, diſcretio quoque moderatrix earumdem virtutum; qualis videlicet in donandis injuriis, qualis ſis in ulciſcendis, quam in utroque providus modi, loci, temporis obſervator. Prorſus conſideranda tria hæc in uſu virtutum harum: ne non ſint virtutes, ſi præter hæc reperiantur, nempe ejuſmodi, non natura virtutes, ſed uſus facit. Nam ex ſe indifferentes eſſe noſcuntur. Tuum eſt, aut abutendo & confundendo facere vitia; aut bene ordinateque utendo, virtutes. Solent diſcretionis oculo caligante alterutrum ſibi præripere loca, terminos occupare. Porro caliginis duæ ſunt cauſæ, ira, & mollior affectus. Is judicii cenſuram enervat, illa præcipitat. Quomodo ab altero non periclitetur, aut pietas clementiæ, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus, clementer nil intuetur; ſuffuſus fluxa quadam & muliebri mollitie animi, rectum non videt. Non eris innocens, ſi aut punias eum cui forte parcendum eſſet, aut parcas ei qui fuerat puniendus.

Plus homo ſibi tribuit duobus modis.

Quomodo diſcernendus profectus.

In zelo & clementia tria ſervanda.

Caligo ex ira & molli affectu.

CAPUT XII.

Neque in proſperis animum nimis laxandum, neque in adverſis deficiendum.

21 IN tribulationibus quoque qualem te inveneris nolo diſſimules. Si conſtantem in tuis, condolentem in alienis, gaude. Recti cordis hoc; e regione perverſiſſimi, ſi cum in propriis deprehendaris fortaſſe impatiens, minime tamen in alienis compatiens ſentiaris. Quid in proſperis? nihil-ne eſt quod conſiderationem ſollicitet? Eſt utique, ſi diligenter attendas quam rarus ſemper exſtiterit qui non vel modice in proſperitate animum relaxaverit a ſui cuſto-

In adverſis ſuis & alienis ut ſe gerendum.

Difficile in proſperis ſervare modum.

TOM. II. OPUSC. I.

dia & diſciplina. Quando hęc incautis oon fuit ad diſciplinam quod ignis ad ceram, quod ſolis radius ad nivem, vel glacium? Sapiens David, ſapientior Salomon fuit: ſed blaudientibus nimis ſecundis rebus, alter ex parte, alter ex toto deſipuit. MAGNUS, qui incidens in adverſa, non excidit vel parum a ſapientia: nec minor, cui præſens felicitas ſi arriſit, non irriſit. Quamquam facilius inveneris qui ſapientiam retinueruot, contraria ſibi fortuna, quam qui, propitia, non perdiderunt. Pręferendus ille, & magnus * eſt, cui inter proſpera ſaltem riſus indecentior, aut ſerioo inſolentior, aut immoderatior cura veſtis, vel corporis non irrepſit.

Facilius in adverſis. — * al. magnis

CAPUT XIII.

Ab otio, & nugis, vaniſque ſermonibus Pontificem dehortatur.

Eccl. 38. 25. — Otioſitas fugienda & nugæ.

22 ETſi recte Sapiens hortatur ſapientiam ſcribi in otio, CAVENDUM & in otio otium eſt. Fugienda proinde otioſitas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter ſæculares nugæ, nugę ſunt; in ore ſacerdotis, blaſphemiæ [a]. Interdum tamen ſi incidaot, ferendæ fortaſſis; referendę numquam. Magis inſerviendum caute & prudenter nugacitati. Prorumpendum ſane in ſerium quid, quod non modo utiliter, ſed libenter audiant, & ſuperſedeant otioſis. Cooſecraſti os tuum Evangelio: talibus jam aperire illicitum, aſſueſcere ſacrilegium eſt. *Labia ſacerdotis*, ait, *cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt de ore ejus*; non nugas profecto, vel fabulas. Verbum ſcurrile, quod faceti urbanive nomine colurant, noo ſufficit peregrinari ab ore; procul & ab aure relegandum. Fęde ad cachinnos moveris, fędius moves. Porro detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim.

* V. NOTAS. — Malac. 2. 7. — Nec audienda.

CAPUT XIV.

Perſonarum acceptionem in judiciis ſummopere vitandam.

23 DE avaritia non eſt quod tuum fatigem intuitum [a], cum pecuniam tamquam paleam dicaris habere. Non prorſus, non eſt quod pro illa timeatur a judiciis tuis. Sed eſt quod non minus ſæpe, nec noxie minus inſidiari judicantibus ſolet: de quo maxime quid in tua lateat conſcientia latere te nolim. Quid illud ſit quæris? Acceptio perſonarum. Non parvi te reum peccati exiſtimes, ſi facies peccatorum ſumis, & non potius cauſas dijudicas meritorum. Eſt item vitium, cujus ſi te immunem ſentis, inter omnes quos oovi ex his qui cathedras aſcenderunt, ſedebis, me judice, ſolitarius: quia veraciter ſingulariterque levaſti te ſupra te, juxta Prophetam. FACILITAS credulitatis hęc eſt, cujus calidiſſimę vulpeculæ magnorum neminem comperi ſatis caviſſe verſutias. Inde eis ipſis pro nihilo iræ multę, inde innocentium frequens addictio, inde præjudicia in abſentes. Gratulor autem tibi (nec enim aſſentationis apud te vereor incurrere notam) gratulor, inquam, pręſidere te uſque adhuc abſque horum omnium querela multa: an & ſine culpa, tu videris. Nunc ad ea quę ſub te ſunt conſideratio intendenda. At alterius principii hoc: ſiquidem tuis occupationibus ſermo brevior competentior eſt.

[a] Eugenius ab avaritia alienus. — Acceptio perſonarum Pontifici cavenda. — Thre. 3. 28. Facilitas credendi, familiare vitium magnatibus.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Pontificis eſſe, non tam ut omnes ſuo dominio ſubjiciat, ſed ut omnes, quantum fieri poteſt, ad Eccleſiæ gremium perducat.

Orbis totus ſub Pontifice.

1 FInis ſuperioris libri huic principium ponit. Itaque juxta promiſſum illius conſideranda quæ ſub te ſunt. Quænam ſint illa, non eſt quod a me querendum putes, Sacerdotum optime Eugeni; rectius fortaſſe quæ non ſint quęras. Orbe exeundum ei qui forte volet explorare quæ non ad tuam pertinent curam. Parentes tui deſtinati ſunt non aliquas regiones, ſed ipſum debellaturi orbem. *Ite in orbem univerſum*, dictum eſt illis. Ipſi vero vendentes tunicas, emere gladios, ignitum eloquium, & ſpiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non pervenerunt victores inclyti, filii excuſſorum? Quo non ſagittæ potentium acutę cum carbonibus deſolatoriis? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ [b] verba eorum. Penetrabant, & incidebant verba illa incenſa igni, quem Dominus miſit in terram. Occumbebant ſtrenuiſſimi bellatores, ſed non ſuccumbebant: triumphabant & mortui. Nimis confortatus eſt principatus eorum: conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram. Eis tu ſucceſſiſti in hæreditatem ita ut, hæres, & orbis hæreditas. At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem reor modum, ſed ſane quodamtenus (ut mihi videtur) DISPENSATIO tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis uſurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit: *Meus eſt orbis terræ, & plenitudo ejus*. Non tu ille de quo Propheta: *Et erit omnis terra poſſeſſio ejus*. Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vindicat, & jure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris. Cui enim alteri dictum eſt: *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ?* Poſſeſſionem & dominium cede huic: tu curam illius habe. Pars tua hæc: ultra ne extendas manum.

Mar. 16. 15. — Pſal. 119. 4. — Pſal. 18. 5. b. — Luc. 12. 49. — Pſal. 138. 17. — Pſal. 44. 17. Apoſtolorum eſt hæres. — Diſpenſatio ei commiſſa, non poſſeſſio. — Pſal. 49. 12. — Pſal. 103. 24. Chriſto dominium triplici jure. — Pſal. 2. 8.

Quid, inquis? Non negas pręeſſe, & dominari vetas? Plane ſic. Quaſi non bene præſit qui præeſt in ſollicitudine. Numquid non & villa villico, & parvus dominus ſubjectus eſt pędagogo? Nec tamen villæ ille, nec is ſui domini dominus eſt. ITA & tu: præſis, ut provideas, ut conſulas, ut procures, ut ſerves. Præſis, ut proſis; præſis ut fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Ad quid? Ut des illis eſcam in tempore; hoc eſt, ut diſpenſes, non imperes. Hoc fac, & dominari ne affectes hominum homo, ut non dominetur tui omnis injuſtitia. At ſatis ſuperque id intimatum ſupra, cum, quis ſis, diſputaretur. Addo tamen & hoc, nam NULLUM tibi venenum, nullum gladium plus formido, quam libidinem dominandi. Certe ut multum tibi tribuas, ſi multum deceptus non es, nil te exiſtimas plus accepiſſe a magnis Apoſtolis. Recordare nunc vocis illius: *Sapientibus & inſipientibus debitor ſum*. Et ſi non indebitam tibi ipſam cenſes, hoc quoque ſimul memento, debitoris moleſtum nomen ſervienti potius, quam dominanti congruere. Servus in Evangelio audit: *Quantum debes domino meo?* Ergo ſi te agnoſcis ſapientibus & inſipientibus, non dominatorem, ſed debitorem, curandum ſummopere tibi, & tota vigilantia conſiderandum, quomodo & qui non ſapiunt ſapiant, & qui deſipuere, reſipiſcant. At NULLUM genus inſipientię infidelitate (ut ſic loquar) inſipientius. Ergo & infidelibus debitor es *, Judęis, & Gręcis, & Gentibus.

Matt. 24. 45. — Dominandi libido maxime metuenda Pontifici. — Rom. 1. 14. — Luc. 16. 5. — * al. Judęis & Gentibus.

INTER-

a Voſſius notat in quibuſdam legi *animum*. Sed explicatio eſt cujuſdam ſcioli. *Intuitum* ſcripſit Bernardus pro conſideratione, de qua totus liber. Nec id notare eſſet operæ pretium, niſi ob ſimiles locos, ut l. 3. n. 16. pro *ſanguinem* quidam codices apud Voſſium habent *animam*, quod gloſſema eſt.

b Non tam præſentia corporis, quam mentis providentia, ſupra in lib. 2. num. 12.

Pontificis cura in quo

A 3 INTEREST proinde tua, dare operam quam poſſis, ut increduli convertantur ad Fidem, converſi non avertantur, averſi revertantur: porro perverſi ordinentur ad rectitudinem, ſubverſi ad veritatem revocentur, ſubverſores invictis rationibus convincantur, ut vel emendentur ipſi, ſi fieri poteſt; vel ſi non, perdant auctoritatem facultatemque alios ſubvertendi. Non omnino & ab hoc inſipientium genere peſſimo tibi diſſimulandum. Dico autem hæreticos ſchiſmaticoſque, nam hi ſunt ſubverſi, & ſubverſores; canes ad ſciſſionem, vulpes ad fraudem. Erunt, inquam, hujuſmodi maxime tuo ſtudio aut corrigendi, ne pereant; aut, ne perimant, coercendi. Eſto,

Circa hereticos, ſchiſmaticos & infideles.

B de Judæis excuſat te tempus: habent terminum ſuum qui præveniri * non poterit. Plenitudinem gentium præire oportet. Sed de ipſis gentibus quid reſpondes? Immo quid tua conſideratio reſpondet tibi percunctanti ſic? Quid viſum eſt patribus ponere meram Evangelio, verbum ſuſpendere fidei, donec infidelitas durat? Qua ratione, putamus, ſubſtitit velociter currens ſermo? quis primus inhibuit hunc ſalutarem curſum? Et illis cauſa forte quam neſcimus, aut neceſſitas potuit obſtitiſſe.

* al. præteriti.

Pſ. 147. 15.

4 Nobis quæ diſſimulandi ratio eſt? QUA fiducia, qua conſcientia Chriſtum non vel offerimus eis qui non habent? An veritatem Dei in injuſtitia detine-

C mus? Et quidem quandoque perveniat gentium plenitudo neceſſe eſt. Expectamus ut in eas incidat fides? Cui credere caſu contigit? *Quomodo credent ſine prædicante?* Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchum miſſi ſunt: &, ſi exemplum recentius quærimus, Auguſtinus a beato Gregorio deſtinatus, formam fidei tradidit Anglis. Et de his tu ita recum. Ego addo & de pertinacia Græcorum, qui nobiſcum ſunt, & nobiſcum non ſunt, juncti fide, pace diviſi. Quamquam & in fide ipſa claudicaverint a ſemitis rectis. Et item de hæreſi, quæ clam pene ubique ſerpit; apud aliquos ſævit palam. Nam parvulos [a] Eccleſiæ paſſim & publice deglutire feſtinat. Quæris ubi ſit hoc? Ve-

Rom. 10. 14. Act. 8. 26. Act. 10. 20.

Græcorum ſchiſma.

a

D ſtri *, qui terram Auſtri tam ſæpe viſitant, ecce, hi ſciunt, & poſſunt dicere tibi. Eunt, & redeunt per medium illorum, aut tranſeunt ſecus: ſed quid boni adhuc cum illis egerint necdum audivimus. Et forſitan audiſſemus, niſi præ auro Hiſpaniæ, ſalus populi viluiſſet. Tuum eſt & plagæ huic remedium providere.

* al. viri.

5 Sed eſt inſipientia, quę ipſam quoque jam propemodum ſtultam fecit ſapientiam fidei. Quomodo & ipſam Catholicam pene totam hoc virus infecit? Nam dum & in ipſa quique quæ noſtra ſunt quærimus, fit ut invicem invidentes, invicem provocantes, exerceamur ad odia, animemur ad injurias, armemur ad lites, cavillemus ad dolos, feramur ad detractiones,

Virus Eccleſiæ eſt quærere quæ ſua ſunt.

E prorumpamus ad maledicta, opprimamur a fortioribus, opprimamus infirmiores. Quam digne & laudabiliter occupatur meditatio cordis tui adverſus tam peſtilens inſipientiæ genus, quod corpus ipſum Chriſti, quæ eſt multitudo credentium, occupaſſe conſideras! O ambitio, ambientium crux! quomodo omnes torquens, omnibus places? Nil acerbius cruciat, nil moleſtius inquietat; nil tamen apud miſeros mortales celebrius negotiis ejus. Annon limina Apoſtolorum plus jam ambitio, quam devotio terit? Annon vocibus ejus veſtrum tota die reſultat palatium? Annon quæſtibus ejus tota legum, canonumque diſciplina inſudat? Annon ſpoliis ejus omnis Italica inhiat

Ambitio crux.

Ambitio plus quam devotio Apoſtolorum limina terit.

F inexplebili aviditate rapacitas? Quid ita; immo quid aliud tua ipſius ſpiritualia ſtudia non ſaltem intercidit, ſed abſcidit? Quoties ſancta ac fœcunda tua abortiri otia fecit inquietum, & inquietans malum? Aliud eſt quod ab oppreſſis appellatur ad te, aliud autem quod ambitio in Eccleſia per te regnare molitur. Nec deeſſe illis, nec huic aliquatenus aſſen-

A tire oportet. Quam vero inique fovetur illa, ſpernuntur illi! utriſque tamen debitor es: illis ut erigas, iſtis ut reprimas.

CAPUT II.

Quis modus in appellationibus ad Sedem apoſtolicam adhibendus ſit.

6 ET quoniam incidit de appellationibus, proſequi aliquatenus non erit ab re. Magno in his & pio opus intuitu eſt, ne quod magna fuit neceſſitate * proviſum, male utendo, reddatur inutile.

* al. utilitate.

B Mihi videtur & in multam poſſe eas devenire perniciem [b], ſi non ſummo moderamine actitentur. Appellatur de toto mundo ad te. Id quidem in teſtimonium ſingularis Primatus tui. At tu, ſi ſapis, non primatu gaudebis, ſed fructu. Apoſtolis dictum eſt: *In hoc nolite gaudere, quod ſpiritus ſubjiciuntur vobis.* Appellatur ad te, ut dixi: & utinam tam fructuoſe, quam neceſſarie. Utinam cum oppreſſus clamat, ſentiat oppreſſor, & non ſuperbiat impius unde incenditur pauper. Quid tam decorum, ut ad invocationem tui nominis oppreſſi effugiant, verſuti non refugiant [c]? Quid e regione tam perverſum, tam re-

b

Appellatio de toto mundo ad Pontif. teſtimonium primatus. V. Bern. epiſt. 237. & 238. Luc. 10. 20.

c

C cti alienum, ut lætetur qui malum fecit; & qui tulit, inaniter fatigetur? Inhumaniſſime non moveris erga hominem, cui illatæ injuriæ cumulavere dolorem, & labor itineris, & damna expenſarum: ſed nihilo minus ignaviſſime in illum non moveris, qui huic tot calamitatum partim auctor, partim exſtitit cauſa. Evigila, homo Dei, cum hæc contingunt: moveatur miſeratio, moveatur & indignatio tua. Alteram lęſo, alteram lædenti debes. Conſoletur ille damnorum reſarcitu ſuorum, ſatisfactione injuriarum, fine calumniarum: cum iſto ita agatur, ut pœniteat feciſſe quod non timuit facere, & non de pœnis innocentis rideat.

Appellationes injuſtæ ut corrigendę.

D 7 Arbitror idem debere pati illum, qui ſine cauſa forte appellavit. FORMULAM hanc juſtitiæ præfigit tibi & divinæ incommutabilis ratio æquitatis, &, ni fallor, ipſa appellationum lex, ut illicite uſurpata appellatio nec proſit appellanti, nec appellato obſit. Ut quid enim fruſtra fatigatus ſit homo? Quam plenum juſtitiæ, ut ſeſe potius læſerit qui voluit [d] proximum? APPELLASSE inique, iniquum eſt: inique & impune, iniquarum appellationum fomes. INIQUA autem omnis appellatio, ad quam juſtitiæ inopia non coegit *. Appellare, non ut graves, ſed ſi graveris, licet. Appellandum a ſententia. Ante ſententiam improbe omnino, niſi ob manifeſtum grava-

d

* V. NOT.

E men, præſumitur appellatio. Qui igitur non gravatus appellat, liquet quia aut gravare intendit, aut tempus redimere. Non eſt autem ſuffugium appellatio, ſed refugium. Quantos novimus appellaſſe pulſatos, quo interim liceret, quod numquam licet? Nonnullis etiam, quoad vixerunt, licuiſſe appellationis ſuffragio nefaria ſcimus, verbi gratia, inceſtum, adulterium. Quale eſt hoc, turpitudini patrocinari, quod vel maxime formidari a turpibus oportebat? Quouſque murmur univerſæ terræ aut diſſimulas, aut non advertis? Quouſque dormitas? Quouſque non evigilat conſideratio tua ad tantam appellationum confuſionem atque abuſionem, Præter jus & fas, præter morem & ordinem fiunt. Non locus, non modus, non tempus, non cauſa diſcernitur,

Quandonam appellatio licita:

Iniquarum appellationum materia.

F aut perſona. Pręſumuntur leviter paſſim, plerumque & nequiter. Volentes malignari, nonne his potiſſimum terreri ſolebant? Nunc terrori ipſi ex his magis fiunt, atque id bonis. Antidotum verſum in venenum. Non mutatio dexteræ Excelſi hęc.

8 Appellantur boni a malis, ut non faciant bona; & ſuperſedent a voce tonitrui tui formidantes. Deni-
que

a Henricani, & Colonienſes hæretici parvulos a baptiſmo excluſos volebant, de quibus in epiſtola 241. & in ſermonibus 65. & 66. ſupra Cantica. An illi ex Aquitania in Hiſpaniam etiam effuſi, quę terra Auſtri dicitur infra, quod nobis Gallis auſtralis ſit.

b De appellationum uſu conferenda epiſtola 178. & Notæ ad eam fuſiores, item Hildeberti epiſtola 82.

c Id eſt non confugiant, ut tomo 5. in ſermone 2. Guerrici de Aſſumptione num. 9. & alibi apud probos auctores. Inde refugium.

d Alii addunt *lædere* explicandi cauſa, tum, *Appellaſſe inique iniquum eſt: inique appellantem impune tranſire, iniquarum appellationum fomes*, quæ lectio Voſſio in textum inferenda videtur. Sed noſtra conſtans eſt in mſſ. noſtris, & meo judicio melior.

TOM. II. OPUSC. I.

que appellantur Epiſcopi,ne illicita audeant matrimonia ſolvere, vel prohibere. Appellantur, ne rapinas, ne furta, ne ſacrilegia, & quæ ejuſmodi ſunt, punire ullatenus, vel cohibere præſumant. Appellantur, ne indignas & infames perſonas a ſacris officiis beneficiiſque repellere, ſeu amovere queant. Quod tu invenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiatur ad mortem? Zelatus eſt Dominus domum orationis factam ſpeluncam latronum: tu ejus miniſter diſſimulas miſerorum refugium datum arma iniquitati: Videas præripi paſſim partes oppreſſorum, & prorumpere ad appellandum non tam gravatos, quam gravare volentes. Quid hoc myſterii? Tuum eſt conſiderare, non meum commentari iſtud. Et cur, inquis, mala appellati non veniunt oſtenſuri ſuam innocentiam, malitiam convicturi? Dico quod dicere ad hæc ſolent: Nolumus vexari fruſtra. Io curia eſſe, qui proclivius faveant appellantibus, foveant appellationes. Ceſſuris Romæ, domi cedere ſatius.

Matt. 21. 13

a

9 Fateor me non omnino decredere [a] his. Quem das mihi in tam crebris appellationibus,quę hodie fiunt, qui pro expenſis itineris vel nummum reſtituerit illi, quem forte appellarit? Mirum vero, ſi ita omnes & appellantes juſti,& appellati rei veſtro examine inventi ſint. *Diligite*, inquit, *juſtitiam, qui judicatis terram*. Parum eſt juſtitiam tenere, niſi & diligas. Qui tenent, tenent; qui diligunt, zelantur. Amator juſtitiæ inquirit juſtitiam, proſequitur eam: porro omnem injuſtitiam perſequitur. Nil tibi & illis, qui appellationes venationes putant. Pudet elogii, quod apud ethnicos jam vertitur in parabolam:Duos movimus*cervos pingues. Ut mitius loquar, plus facetiæ, quam juſtitiæ hic. Tu ſi amas juſtitiam, appellationes non affectas, ſed ſuſtines. Veruntamen quid emolumenti affert eccleſiis Dei tua unius hominis juſtitia,ubi ſententia prævalet aliter affectorum? At iſtud loci * illius erit, cum cœperint verſari quæ circa te ſunt.

Sap. 1. 1. Aliud tenere, aliud diligere juſtitiam.

* *al.* novimus.

* *lib. 4. de conſid. cap. 5*

10 Nunc vero non te exiſtimes otioſe vacare conſiderationi huic, qua appellationes ad legitimum, ſi fieri poteſt, revoces uſum. Et ſi hinc mea quæratur, vel potius curetur ſententia,dico appellationes ut non contemnendas, ſic nec uſurpandas omnino. Porro horum quid inſolentius cenſeam, haud facile dixerim: niſi quod uſurpatio quamdam videtur inducere contemptus neceſſitatem, ac per hoc forte acrius inſectanda, quæ amplius nocet. Aut non vere nocentior eſt,mala in ſe, in partu pejor? Nonne ipſa eſt quę ipſum jus quoque naturæ aut extenuat, aut exterminat? Nam ſæpe rebus etiam pretioſiſſimis pretii gratiam non modo demit, ſed adimit. Quid Sacramentis acceptius? Uſurpata tamen ab indignis, indigneve tractata, minime acceptantur. Magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habent. Fateor grande & generale mundo bonum eſſe appellationes: idque tam neceſſarium, quam ſolem ipſum mortalibus. Revera quidem ſol juſtitiæ eſt, prodens ac redarguens opera tenebrarum. Prorſus fovendę & manu-tenendæ ſunt: ſed quas extorſit neceſſitas, non calliditas adinvenit. Uſurpatoriæ ſunt hujuſmodi omnes, non ſubvenientes in neceſſitate, ſed opitulantes iniquitati. Quidni veniant in contemptum? Quanti,ut talibus quoque deferrent, etiam de proprio ceſſere [b] jure, ne longo & caſſo itinere fatigarentur? Plures tamen ſua amittere non ferentes, appellationes minus opportunas, & celſa nomina importunius contempſerunt.

Appellationes non uſurpandæ.

Earum neceſſitas, & utilitas.

b

11 Dico aliquid, quod ad rem pertinet, exempli cauſa: Quidam ſibi publice deſponſaverat uxorem. Adeſt dies celebris nuptiarum. Parata omnia, invitati multi. Et ecce homo concupiſcens uxorem proximi ſui, in vocem appellationis inopinatæ prorumpit, affirmans ſibi traditam prius, ſuam potius eſſe debere. * Stupet ſponſus, hęrent omnes, ſacerdos non audet progredi, fruſtratur omnis ille apparatus; deſcendit quiſque in domum ſuam, ſuam cœnam manducaturus: ſponſa a menſa & thalamo ſponſi ſuſpenditur, quouſque Roma reditum eſt. Pariſius contigit hoc, nobili Galliarum civitate, ſede regia. Rurſum in civitate eadem quidam, ſibi deſponſata uxore, diem conſtituit nuptiarum. Interim emergit calumnia,dicentibus quibuſdam, non debere conjungi. Ad judicium Eccleſię cauſa delata eſt, ſed non expectata ſententia, appellatum eſt ſine cauſa, ſine gravamine, ſolo fruſtratoriæ dilationis intuitu. At ille, ſive perdere quæ pararat, ſive dilectę tamdiu fruſtrari conſortio nolens, nihilominus quod propoſuerat, contempta, ſive diſſimulata appellatione,peregit. Quid illud quod in Autiſiodorenſi eccleſia nuper a quodam adoleſcente [c] præſumptum eſt? Nempe defuncto ſancto [d] Epiſcopo, volentibus clericis alium, ut moris eſt, eligere ſibi, intervenit ille appellans, & vetans ne fieret, quouſque iſſet,& rediſſet ab urbe;cui tamen appellationi nec ipſe detulit. Nam cum videret ſe contemni, tamquam qui irrationabiliter appellaſſet, accitis quos potuit ſibi,tertia die poſt factam ab aliis electionem, fecit ſuam.

Appellationum abuſus exemplis oſtenditur.

* *al. add.* Quid plura?

c

d

12 Cum itaque ex his & innumeris talibus liqueat, non ex contemptu gigni uſurpationem, ſed ex uſurpatione contemptum, videris tu, quid ſibi velit, quod zelus veſter aſſidue pene vindicat illum, iſtam diſſimulat. Vis perfectius coercere contemptum? Cura in ipſo utero peſſimę matris prefocari germen nequam; quod ita fiet, ſi uſurpatio digna animadverſione mulctetur. Tolle uſurpationem, & contemptus excuſationem non habet. Porro inexcuſabilitas auſum explodet. Non ſit proinde uſurpator, & contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu, quod appellationum negato ſuffragio, immo ſuffugio, multa remittis negotia ad cognoſcentes, vel qui noſcere citius poſſunt. Ubi enim certior ac facilior notio, ibi deciſio tutior expeditiorque eſſe poteſt. Quam plenum gratię, quam multorum perinde per hoc & laboribus parcis, & ſumptibus! At quibus ſic credas,id tibi omnimodis attendendum. Poteram multa de eodem utiliter addere his: ſed memor propoſiti mei, contentus interim occaſionem dediſſe, ad alia tranſeo.

Appellationum contemptus ut coercendus.

CAPUT III.

Prę ſules Eccleſiæ non tam ut præſint, ac ſemetipſos paſcant, quam ut aliis proſint, conſtitutos eſſe.

13 AT primum quod occurrit, minime tranſeundum reor. Prees, & ſingulariter. Ad quid? eget, tibi dico, conſideratione. Numquid ut de ſubditis creſcas? Nequaquam, ſed ut ipſi de te. Principem te conſtituerunt, ſed ſibi, non tibi. Alioquin quo pacto te reputas ſuperiorem his, a quibus beneficium mendicas? Audi Dominum: *Qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur*. At iſtud de his qui foris ſunt. Quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, ſi non tam beneficus eſſe,quam beneficis præeſſe intendas. Parvi, dejectique animi eſt, de ſubditis non profectum quęrere ſubditorum, ſed quęſtum proprium. In ſummo præſertim omnium nihil turpius.Quam pulchre Magiſter gentium parentes filiis,non filios debere cenſuit theſaurizare parentibus. Non mediocris glorię vox illa identidem ipſius: *Non requiro datum, ſed fructum*. At jam tranſeamus & hinc, ne quis moram in his meam,avaritię in te notam interpretetur:quę quam longe a te ſit, libro ſuperiori * teſtatus ſum, ſciens quanta, & in quanta tua neceſſitate reſpueris. Ad te proinde ſcripſerim iſta, non propter te. Nempe quod tibi ſcribitur, ſoli prodeſſe non decet. Hic locus avaritiam carpit, a quo vitio immunis ſatis tua opinio eſt; an & opus,tu videris. Vidimus tamen (ut oblata a pau-

pe-

Pontifici & principi ſubditorum commodum quærendum, non proprium.

Luc. 22. 25.

2. Cor. 12. 14

Phil. 4. 17.

* *lib. 2. cap. 4*

a *Diſcredere* habent alii, ut in epiſtola 158. ad Innocentium.

b Huc pertinent quæ dicta ſunt ſupra num. 8. *Ceſſuris Romæ, domi cedere ſatius*. In ſimili cauſa Juvenalis Satyra 8. *Furor eſt poſt omnia perdere naulum*.

c De toto hoc negotio fuſe agit Bernardus in epiſtolis 275. 276. & 280.

d Hugone ſcilicet, quem itidem Sanctum, ſuppreſſo etiam nomine, vocat Bernardus in epiſtola 276.

peribus * taceam, quæ tangere non acquieſcis) Germanicos detumuiſſe * ſaccos, ſed pretio, non maſſa. Argentum reputatum eſt fœnum: Summarii [a] non levatis ſarcinis, onuſti nihilominus repatriant vel inviti. Nova res. Quando hactenus aurum Roma refudit *? Et nunc Romanorum conſilio id uſurpatum non credimus. Duo venerunt, ambo locupletes, & ambo rei. Siquidem unus [b] Moguntinus, Colonienſis alter: alteri gratia gratis reddita eſt; alter, indignus credo cui gratia redderetur, audivit: Cum quali veſte intraſti, cum tali egredieris. O vocem magnificam! vocem prorſus apoſtolicæ libertatis! Quid minus ab illa hæc habuit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*? Niſi quod in illa plus zeli, in iſta plus modeſtiæ ſonuit. Quid ille de tranſmarinis [c] partibus pene a finibus terræ, terra & mari currens pro epiſcopatu, ſuis & alienis facultatibus rurſus emendo? Jam enim emerat prius. Tulit multa, ſed retulit, non omnia tamen. Incidit miſer in manus alias, accipere, quam dare, potentiores *. Bene feciſti, tuas in utroque ſervans innoxias, nec imponere ſcilicet ambitioſo, nec ſupponere iniquo mammonæ acquieſcens. Non ſic a paupere Epiſcopo continuiſti, dans quod daret, ne immunificus notaretur: accepit clam, quod palam dedit. Sic de tuo ſacculo conſultum eſt verecundiæ viri, ſic quoque curiæ morem gerens, tuo beneficio invidiam declinavit eorum qui diligunt munera. Non potes abſcondere: & factum novimus, & perſonam. Audire gravat? Et ego eo libentius prædico, quo tu id moleſtius audis, ſi tibi ſic expedit, & mihi ſic. Tam non oportet Chriſti gloriam me ſilere, quam nec te quærere tuam. Et ſi pergis murmurare adhuc, reſpondebitur tibi ex Evangelio: *Quanto eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, dicentes: Bene omnia fecit.*

[Margin: * al. pauperioribus. * al. detinuiſſe. * al. refugit. Act. 8. 20. Eugenium laudat a fuga avaritiæ. * al. promptiores. Marc. 7. 36.]

CAPUT IV.

Gradus Ordinum, ac Dignitatum, quæ in Eccleſia ſunt, non temere confundendos ac perturbandos. Hinc abuſum quærendi Privilegia, ac Exemptiones perſtringit.

14 Audi aliud, ſi tamen aliud. Ad idem enim fortaſſis pertinere quis dicat. Tua conſideratio viderit hoc. Mihi videtur non longe a vero diſſentire qui id forte inter avaritiæ ſpecies locandum putaverit. Ego vero illius aut ſpeciem eſſe, aut ſpeciem habere non negaverim. Sane intereſt tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter ſpecies devitare. In altero conſcientiæ, in altero famæ conſolis. Puta tibi non licere (etſi alias fortaſſe liceat) quicquid male fuerit coloratum. Denique interroga Majores tuos, & dicent tibi: *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos*. Sane miniſter Domini Dominum imitetur, quia ipſe ait: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur*. Et habes de illo: *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem*. Tu quoque eſto fortis in fide, decorus in gloria; & probaſti te imitatorem Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conſcientiæ: decor tuus, ſplendor bonæ opinionis. Ita, quæſo, induere fortitudinem; etenim gaudium Domini fortitudo tua. Porro ſpecie tua & pulchritudine tua nihilominus tamquam propria ſimilitudine delectatur. Induere veſtimentis gloriæ tuæ, veſtire duplicibus, quibus domeſticos ſuos fortis illa mulier induere conſuevit. Non ſit in conſcientia nutans infirmitas modicæ fidei, non ſit in fama nævus malæ ſpeciei; & veſtieris duplicibus, & gaudebit ſponſus ſuper ſponſam animam tuam, & gaudebit ſuper te Deus tuus. Miraris quorſum hæc, ignarus uſque adhuc quid dicere velim. Non te tollo diutius. Murmur loquor & querimoniam Eccleſiarum. Truncari [d] ſe clamitant ac demembrari. Vel nullæ, vel paucæ admodum ſunt, quæ plagam iſtam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Epiſcopis, Epiſcopi Archiepiſcopis, Archiepiſcopi Patriarchis ſive Primatibus. Bona-ne ſpecies hæc? Mirum ſi excuſari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem poteſtatis, ſed juſtitiæ forte non ita. Facitis hoc, quia poteſtis: ſed utrum & debeatis, quæſtio eſt. Honorum ac dignitatum gradus & ordines quibuſque ſuos ſervare poſiti eſtis, non invidere, ut quidam veſtrorum ait: *Cui honorem, honorem*.

[Margin: Pontifici conſcientiæ & famæ conſulendum. 1. Theſ. 5. 22. Joan. 12. 26. Pſal. 92. 1. Prov. 31. 21. Exemptiones nimias improbat. Rom. 13. 7.]

25 Spiritualis homo ille qui omne dijudicat, ut ipſe a nemine judicetur, omne opus ſuum trina quadam conſideratione præveniet. Primum quidem an liceat, deinde an deceat, poſtremo an & expediat. Nam etſi conſtet in Chriſtiana utique philoſophia non decere niſi quod licet, non expedire niſi quod decet, & licet: non continuo tamen omne quod licet, decere aut expedire conſequens erit. Age, aptemus, ſi poſſumus, tria ipſa operi huic: At quomodo non indecens tibi voluntate pro lege uti; & quia non eſt ad quem appelleris, poteſtatem exercere, negligere rationem? tu-ne major Domino tuo? qui ait: *Non veni facere voluntatem meam*. Quamquam non minus dejecti, quam elati animi eſt, veluti rationis expertem, non pro ratione, ſed pro libitu agere; nec judicio agi, ſed appetitu. Quid tam beſtiale? Et ſi indignum cuivis utenti ratione vivere ut pecus, quis in te rectore omnium tantam contumeliam naturæ, honoris injuriam ferat? Sic degenerando, (quod abſit) generale opprobrium feciſti proprium tibi: *Homo, cum in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Quid item tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non ſis contentus toto, niſi minutias quaſdam, atque exiguas portiones ipſius tibi creditæ univerſitatis, tamquam non ſint tuæ, ſatagas, neſcio quomodo, adhuc facere tuas? Ubi etiam meminiſſe te volo parabolæ Nathan de homine, qui multas [e] oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, immo facinus Regis Achab, qui rerum ſummam tenebat, & unam vineam affectavit. Avertat Deus a te quod ille audivit. *Occidiſti, & poſſediſti*.

[Margin: 1. Cor. 2. 15. Triplici conſideratione opus omne præveniendum. Indecens Pontifici ex poteſtate, non ratione agere. Joan. 6. 38. Pſal. 48. 13. 2. Reg. 12. 1. 3. Reg. 21. 2. Ibid. 19.]

16 Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipſius. Nullus eſt enim, niſi quod inde Epiſcopi inſolentiores, monachi etiam diſſolutiores fiunt. Quid, quod & pauperiores? Inſpice diligentius talium ubique libertorum & facultates, & vitas, ſi non pudenda admodum & tenuitas in his, & in illis ſæcularitas invenitur. Matris noxiæ libertatis gemina ſoboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & male liberum vulgus, cum non ſit qui arguat? Quidni licentius quoque ſpolietur ac deprædetur inermis religio, cum non ſit qui defendat? Quo enim refugium illis? Numquid ad Epiſcopos dolentes injuriam? Ridentibus profecto aſpiciunt oculis, ſive quæ faciunt mala, ſive quæ patiuntur. Quæ demum utilitas in ſanguine iſto? Vereor ne illa, quam in Propheta comminatus eſt Deus: *Ille*, inquiens, *in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram*. Si enim & extollitur qui ſubtrahitur, & qui ſubtrahitur uritur *; qui ſubtrahit, quomodo innocens? Parum eſt: involvimus ignem: audi apertius. Si is qui murmurat, ſecundum animam mortuus eſt: qui inſtigat, quomodo vivit? Quomodo vero non reus mortis amborum, & ſuæ pariter, qui gladium dedit, unde ambo morerentur? Hoc eſt quod dixeram: *Occidiſti, & poſſediſti*. Adde quod qui audiunt, ſcandalizantur, indignantur, detrahunt, & blaſphemant; hoc eſt, vulnerantur ad mortem. Non eſt bona arbor fa-

[Margin: Exemptionum qualis effectus. Ezech. 3. 18. * al. murmurat. Scandala inde quanta.]

a Summarii, equi oneriferi, vulgo *Somieri*, a ſumma, ſeu Σάγμα onus.

b Moguntinus Henricus 1. Colonienſis Arnoldus: hic ſimoniæ accuſatus; ille violatæ caſtitatis, teſte Serario. In Henrici gratiam ſcripta eſt epiſtola 302. ad Legatos. Conſule hic Notas Horſtii.

c Hic videtur agere de Willelmo in Eboracenſem cathedram intruſo, de quo epiſtola 235. 238. & ſeqq. Adde quæ de Eugenio refert Joannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 5. cap. 15. ubi Eugenius laudatur, quod *nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat, aut cui credebat litem imminere*.

d Quales probet, improbetve Bernardus exemptiones, vide hic num. 28. & confer epiſtolam, ſeu Opuſculum ad Henricum Senonenſem cap. 9. infra.

e *Centum* aliis: at parabola 2. Reg. 12. habet, *plurimas oves*. *Centum* a quodam imperito invectum ex parabola Evangelii de centum ovibus Lucæ 15.

TOM. II. OPUSC. I.
A
ſaciens fructus tales, inſolentias, diſſolutiones, dilapidationes, ſimultates, ſcandala, odia: quodque magis dolendum, inter Eccleſias inimicitias graves, perpeteſque diſcordias. Vides quam verus ſit ſermo
1.Cor.10.22
ille: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt?* Quid, ſi forte nec licet? Ignoſce mihi: non facile adducor licitum conſentire quod tot illicita parturit.

Poteſtas Apoſtolica, non ſola a Deo inſtituta.
17 Tunc denique tibi licitum cenſeas ſuis Eccleſias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos poſuerunt Patres tui? Si juſtitiæ eſt jus cuique ſervare ſuum; auferre cuiquam ſua, juſto quomodo poterit convenire? Erras, ſi ut ſummam, ita & ſolam inſtitutam a Deo veſtram apoſtolicam poteſtatem exiſtimas. Si hoc ſentis, diſſentis ab eo
B
Rom. 13.1.
qui ait: *Non eſt poteſtas niſi a Deo.* Proinde quod ſequitur: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit:* etſi principaliter pro te facit, non tamen ſingulariter.
Ibidem.
Denique idem ait: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Non ait, ſublimiori, tamquam in uno; ſed ſublimioribus, tamquam in multis. Non ergo tua ſola poteſtas a Domino; ſunt & me-
Matth.19.6
diocres, ſunt & inferiores. Et quomodo quos Deus
Alias non debet ſpoliare.
conjunxit, non ſunt ſeparandi: ſic nec quos ſubjunxit, comparandi. Monſtrum facis, ſi manui ſubmovens digitum, facis pendere de capite, ſuperiorem manui, brachio collateralem. Tale eſt, ſi in Chriſti
C
corpore membra aliter locas, quam diſpoſuit ipſe. Niſi
1.Cor.12.28
tu putas alium eſſe qui poſuit in Eccleſia *quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios doctores & paſtores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificatio-*
Epheſ.4.16.
nem corporis Chriſti. Atque hoc corpus, quod tibi ipſe Paulus ſuo vere apoſtolico figurans eloquio, & capiti convenientiſſime aptans, *totum ex eo compactum* perhibet, *& connexum per omnem juncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram uniuſcujuſque membri, augmentum corporis faciens in ædificationem ſui, in charitate.* Nec vilem reputes formam hanc, quia in terris eſt: exemplar habet e
D
Joan. 5. 19.
cœlo. Neque enim Filius poteſt facere quicquam, niſi quæ viderit Patrem facientem, præſertim cum ei ſub
Exod.25.40
Moyſi nomine dictum ſit: *Vide omnia facias ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt.*

Apoc. 21.2.
Hierarchiæ ſubordinatio.
18 Viderat hoc qui dicebat: *Vidi civitatem ſanctam Jeruſalem, novam deſcendentem de cœlo, a Deo paratam.* Ego enim propter ſimilitudinem dictum reor, quod ſicut illic Seraphim & Cherubim, ac ceteri quique uſque ad Angelos & Archangelos, ordinantur ſub uno capite Deo; ita hic quoque ſub uno ſummo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Presbyteri, vel Abbates, & reliqui in hunc modum. Non eſt parvipendendum quod & Deum
E
habet auctorem, & de cœlo ducit originem. Quod ſi dicat Epiſcopus: Nolo eſſe ſub Archiepiſcopo, aut Abbas: Nolo obedire Epiſcopo: hoc de cœlo non eſt. Niſi tu forte Angelorum quempiam dicentem audiſti: Nolo ſub Archangelis eſſe: aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem ſubeſſe cuiquam, niſi Deo. Quid? inquis: prohibes diſ-
1.Cor.11.10
penſare? Non, ſed diſſipare. Non ſum tam rudis, ut ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificatio-
1. Cor. 4. 2.
nem, non in deſtructionem. Denique quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi neceſſi-
a
tas [a] urget, excuſabilis diſpenſatio eſt: ubi utilitas
Diſpenſationes quatenus licitæ.
provocat, diſpenſatio laudabilis eſt. Utilitas, dico,
F
communis, non [b] propria. Nam, cum nil horum eſt, non plane fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio
b
eſt. Nonnulla tamen monaſteria, ſita in diverſis epiſcopatibus, quod ſpecialius pertinuerint ab ipſa ſui fundatione ad Sedem apoſtolicam pro voluntate fun-
Exemptiones quæ probandæ.
datorum, quis neſciat? Sed aliud eſt quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens ſubjectionis. Et hæc dicta de his.

A
CAPUT V.

Summo Pontifici incumbere curam de Apoſtolicis decretis, & Majorum inſtitutis per totum orbem ſervandis.

Pontificis materia curæ.
19 Supereſt ut generaliter ſuper univerſum Eccleſiæ ſtatum intendat conſideratio tua: ſi plebes clericis, ſi clerici ſacerdotibus, ſi ſacerdotes Deo in ea, qua oportet, humilitate ſubjecti ſint; ſi in monaſteriis & religioſis locis ſervetur ordo, vigilet diſciplina; ſi ſuper prava opera & dogmata cenſura eccleſiaſtica vigeat, ſi floreant vineæ honeſtate & ſan-
B
ctimonia ſacerdotum; ſi flores fructus parturiant, obedientiam * fidelium populorum; ſi demum veſtra ipſorum apoſtolica mandata & inſtitura ea qua dignum eſt ſollicitudine obſerventur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu incultum, aut fraude ſubreptum inveniatur. Poſſe inveniri ne dubites. Mihi in promptu eſt (ut multa & innumera prætermittam, quæ paſſim neglecta jacent) nonnulla etiam ex his quæ plantavit dextera tua, convulſa monſtrare. Nonne os tuum in Remenſi Concilio * ſubjecta capitula promulgavit? Quis ea tenet? Quis tenuit? Falleris, ſi teneri putas. Si non putas, ipſe peccaſti, aut ſtatuens quæ non tenerentur, aut quod non tenentur diſſimulans. „ Præ-
* al. obedientia.
Concilii Remenſis decreta negligi queritur.
* anno 1148
C
Can. 2.
„ cipimus, aiſti *, ut tam Epiſcopi, quam Clerici,
„ neque in ſuperfluitate, ſeu inhoneſta varietate co-
„ lorum, aut ſciſſura veſtium, neque in tonſura, in-
„ tuentium (quorum forma & exemplum eſſe debent)
„ offendant aſpectum; ſed potius ita in ſuis actibus
„ errata condemnent, & amorem innocentiæ conver-
„ ſatione demonſtrent, ſicut dignitas exigit ordinis
„ clericorum. Quod, ſi moniti ab Epiſcopis ſuis intra
„ quadraginta dies non obtemperaverint, eccleſiaſticis
„ beneficiis eorumdem Pontificum auctoritate priven-
„ tur. Epiſcopi vero, ſi præfatam * pœnam irroga-
* al. præfatam.
„ re neglexerint, quia inferiorum culpæ ad nullos ma-
„ gis referendæ ſunt, quam ad deſides negligenteſque
D
„ rectores; tamdiu ab officio pontificali abſtineant,
„ donec pœnam a nobis conſtitutam clericis ſibi ſub-
„ jectis imponant. * Illud etiam duximus annecten-
* Can. 9.
„ dum, ut nullus in Archidiaconum, vel Decanum,
„ niſi Diaconus & Presbyter ordinetur. Archidiaco-
„ ni vero, Decani, & Præpoſiti, qui infra Ordines
„ prænominatos ſunt, ſi inobedientes ordinari contempſerint, honore ſuſcepto priventur. Prohibemus
„ autem ne adoleſcentibus, vel infra ſacros Ordines
„ conſtitutis, ſed qui prudentia & vitæ merito cla-
„ reſcunt, prædicti concedantur honores.

20 Verba tua hæc: tu ſanxiſti. Quid effectui mancipatum? Adhuc adoleſcentes, adhuc qui infra ſacros
E
Ordines ſunt, in Eccleſia promoventur. Quod ad primum capitulum pertinet, luxus veſtium interdictus, ſed non reſtrictus; pœna dictata, ſed minime ſecuta eſt. Jam quartus annus eſt, ex quo datum mandatum audivimus; & neminem adhuc clericorum privatum beneficio, neminem Epiſcoporum ſuſpenſum ab officio luximus. At luctu amariſſimo dignum quod ſecutum eſt. Quod hoc? Impunitas incuriæ ſoboles, inſolentiæ mater, radix impudentiæ, tranſgreſſionum nutrix. Et beatus, ſi omni ſatagas cura malorum omnium primam parentem cavere incuriam. Sed ad hoc tu operam dabis. Et nunc leva oculos tuos, & vide, ſi non æque, ut prius, pellicula [c] diſcolor ſacrum Ordinem
Impunitatis & incuriæ mala.
c
F
decolorat; ſi non æque, ut prius, fiſſura enormis pene inguina nudat *. Solent dicere: Num de veſtibus cura eſt Deo, & non magis de moribus? At forma hæc veſtium, deformitatis mentium & morum indicium eſt. Quid ſibi vult quod clerici aliud eſſe, aliud videri volunt? Id quidem minus caſtum, minuſque ſincerum. Nempe habitu milites, quæſtu clericos, actu neu-
Clericorum veſtes & vitia notat.

a Joannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 4. cap. 7. *Nec tamen diſpenſationem legis ſubtraho manibus poteſtatum: ſed perpetuam præceptionem, aut prohibitionem habentia, libito eorum nequaquam arbitror ſupponenda. In his itaque dumtaxat quæ mobilia ſunt, diſpenſatio verborum admittitur; ita tamen, ut compenſatione honeſtatis aut utilitatis mens legis integra conſervetur.* Legeſis apud eumdem lib. 7. cap. 17.

b Voſſius in margine notat, *non tuæ*, quaſi *propria* referendum ſit ad Pontificem, non ad eum cui conceditur diſpenſatio.

c De inconcinnis illis veſtibus clericorum lege Opuſculum ad Henricum archiepiſcopum Senonenſem cap. 2. infra, & Horſtii Notas in hunc locum.

neutrum exhibent. Nam neque pugnant ut milites, neque ut clerici evangelizant. Cujus ordinis ſunt? Cum utriuſque eſſe cupiunt, utrumque deſerunt, utrumque confundunt. *Unuſquiſque*, inquit, *in ſuo ordine reſurget*. Iſti in quo? An qui ſine ordine peccaverunt, ſine ordine peribunt? Aut ſi ſumme ſapiens Deus veraciter creditur a ſummo uſque deorſum nihil inordinatum relinquere, vereor iſtos non alibi ordinandos, quam ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. O miſerandam ſponſam, talibus creditam paranymphis! qui aſſignata cultui ejus, proprio retinere quæſtui non verentur. Non amici profecto ſponſi, ſed æmuli ſunt. Et de his ſatis quæ ſub te ſunt; etſi non ad materiæ copiam, quæ eſt multa nimis, certe ad id quod propoſui ego. Viſenda jam quæ circa te ſunt: ſed ad ea oſtium nobis quartus liber aperiet.

1.Cor.15.23

A

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De iis quæ ſunt circa Pontificem.

1 SI mihi plenius innotuiſſet, amantiſſime Eugeni, priora qualiter acceptareris, ſecundum hoc vel fidentius in reliquum proceſſiſſem, vel cautius; aut certe ſubſtitiſſem omnino. Nunc vero, quia ob locorum diſtantiam id minime datur, non mireris, ſi prodit exilior ſermo anceps, verecunde fateor, ad medium veniens. Primis itaque conſiderationis partibus libris prioribus pertractatis, in manibus eſt de his addere, quæ circa te ſunt. Et ipſa quidem ſub te; ſed quo propiora, eo importuniora tibi. Nempe coram poſita incuriam non admittunt, non diſſimulationem, non oblivionem. Vehementius urgent, turbulentius irruunt: verendum ne obruant. Circa ejuſmodi quam ſobria & intenta conſideratione opus ſit, proprio re experimento edoctum ſatis non ambigo. Alioquin ſi non cauta opportunaque interveniat conſideratio, occupatio continuabitur, & vexationis non erit modus, & ſollicitudinis non erit finis. Non tempus vacuum, non liberum cor: plus laboris, & minus utilitatis. Dico autem, inſtantia illa tua quotidiana, ab urbe, a curia, a domeſtica Eccleſia tua. Hæc, inquam, circa te ſunt, clerus & populus tuus, cui ſpecialiter epiſcoparis, ac per hoc ſpecialis curæ teneris debitor. Hi quoque qui tibi quotidie aſſiſtunt ſeniores populi, orbis judices; & qui item de domo & menſa tua ſunt, capellani, cubicularii, miniſtri quique diverſis deputati officiis in obſequium tui. Hi te familiarius viſitant, frequentius pulſant, moleſtiuſque ſollicitant. Hi ſunt qui non verentur ſuſcitare dilectam, & antequam ipſa velit.

Propinqua & vicina quam caute regenda.

Quænam illa ſint.

CAPUT II.

De cleri & populi Romani moribus agit, & de veterum Paſtorum cura ac vigilantia.

Vide Baron. An. 1144. n. 3. & 1145. n. 3. & 7. & an. 1152. n. 1. 2.

2 ET primo quidem Clerum illum ordinatiſſimum eſſe decet, ex quo præcipue in omnem Eccleſiam Cleri forma proceſſit. Deinde omne quod perperam agitur te præſente, id tibi turpius. Intereſt gloriæ ſanctitatis tuæ ut quos præ oculis habes, ita ordinati, ita ſint informati, quatenus totius honeſtatis & ordinis ipſi ſpeculum, ipſi ſint forma. Inveniantur præ ceteris oportet expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad plebes erudiendas ſolliciti, circumſpecti ad ſeſe cuſtodiendos in omni caſtitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus eſt. Nec brevius potui, nec expreſſius tamen aperire de tuis parochianis quod ſentio. Quid tam notum ſeculis, quam protervia & faſtus * Romanorum? Gens inſueta paci, tumultui aſſueta; gens immitis & intractabilis uſque adhuc; ſubdi neſcia, niſi cum non valet reſiſtere. En plaga: tibi incumbit cura hæc: diſſimulare non licet. Rides me forſitan, fore incurabilem perſuaſus. Noli diffidere: CURAM exigeris, non curationem. Denique audiſti: *Curam illius habe*; & non, Cura, vel ſana illud. Verum dixit quidam:

Non eſt in medico ſemper relevetur ut æger.

At melius propono de tuis tibi. Paulus loquitur: *Plus omnibus laboravi*. Non ait: Plus omnibus profui, aut plus omnibus fructificavi, verbum inſolens religioſiſſime vitans. Alias autem noverat homo quem docuit Deus, quia unuſquiſque ſecundum ſuum laborem accipiet, non ſecundum proventum. Et ob hoc in laboribus potius, quam in profectibus gloriandum putavit, ſicut alibi quoque habes ipſum dicentem: *in laboribus plurimis*. Ita, quæſo, fac tu quod tuum eſt: nam Deus quod ſuum eſt ſatis abſque tua ſollicitudine & anxietate curabit. Planta, riga, fer curam; & tuas explicuiſti * partes. Sane incrementum, ubi voluerit, dabit Deus, non tu. Ubi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura: *Reddet Deus mercedem laborum ſanctorum ſuorum*. Securus labor, quem nullus valet evacuare defectus. Et hoc dixerim abſque præjudicio divinæ potentiæ & bonitatis. Scio induratum cor populi hujus: ſed potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Quis ſcit ſi revertatur, & ignoſcat, convertat & ſanet eos? Sed non eſt propoſiti mei dictare Deo quid facere debeat: tibi utinam poſſim quæ oportet, & prout oportet, ſuadere.

Clericos familiares Pontificis quales eſſe oporteat.

Romani populi mores.

* al. cervicoſitas.

A paſtoribus cura requiritur, non curatio.

Luc. 10. 35.

Ovid. 1. de Ponto eleg. 20.

1. Cor. 15. 10

B C

1. Cor. 3. 8.

2. Cor. 11. 23

* al. explevisti.

Sap. 10. 17.

Joel. 4.

3 At locus dubius, & ſcrupuloſa incidit diſputatio. Nam ubi adoriar dicere quod ſentio? Video ſatis quid imminet. Clamabitur inſuetum; nam juſtum negari non poterit. Ego vero ne inſuetum quidem aſſenterim. Nempe aſſuetum fuiſſe ſcio, ac per hoc in diſſuetum potuiſſe venire; ſed non redire in inſuetum. An vero aſſuetum quis neget quod conſtat non modo aliquando factum, ſed aliquamdiu factitatum? Quid illud ſit dicam, & non proderit. Cur? Quia non placebit ſatrapis, plus majeſtati, quam veritati faventibus. Fuerunt ante te qui ſe totos ovibus paſcendis exponerent, paſtoris opere & nomine gloriantes, nihil ſibi reputantes indignum, niſi quod ſaluti ovium obviare putarent, non quærentes quæ ſua ſunt, ſed impendentes. Impendere curam, impendere ſubſtantiam, impendere & ſeipſos. Unde unus illorum: *Et ego*, ait, *ſuper impendar pro animabus veſtris*. Et tamquam dicerent: Non venimus miniſtrari, ſed miniſtrare, ponebant, quoties oportuiſſet, ſine ſumptu Evangelium. UNUS erat de ſubditis quæſtus, una pompa, unaque voluptas, ſi quo modo eos poſſent parare Domino plebem perfectam. Id omnimodis ſatagebant, etiam in multa contritione cordis & corporis, in labore & ærumna, in fame & ſiti, in frigore & nuditate.

Conſuetudo fruſtra abuſibus & vitiis obtenditur.

v. ſup. lib. 10 cap. 9.

D

Quales olim paſtores habuerit Eccleſia.

2. Cor. 12. 15

E

4 Ubi nunc, quæſo, conſuetudo hæc? Subiit diſſimilis valde; longe in aliud mutata ſunt ſtudia; & utinam non in pejus. Cura tamen & anxietas, & æmulatio, & ſollicitudo, fateor, perſeverant. Tranſlata hæc, non imminuta. Teſtimonium vobis perhibeo, quod nec ſubſtantiæ parcitis, non magis quam ante. Diverſa autem locatio diſſimilitudinem facit. Magna abuſio! pauci ad os legiſlatoris, ad manus omnes reſpiciunt. Non immerito tamen. Omne papale negotium illæ * agunt. Quem dabis mihi de tota maxima urbe, qui te in Papam receperit, pretio, ſeu ſpe pretii non interveniente? Et tunc potiſſimum volunt dominari, cum profeſſi fuerint ſervitutem. Fideles ſe ſpondent, ut opportunius fidentibus noceant. Ex hoc non erit conſilium tibi a quo ſe arcendos puteut, non ſecretum quo ſe non ingerant. Si ſtante pro foribus quoquam illorum, moram vel modicam fecerit oſtiarius, ego tunc pro illo eſſe nolo *. Et nunc experire paucis, noverim-ne & ego vel aliquatenus mores

Romanorum cupiditas.

F

* al. illi.

Alii mores.

* Sic mſſ. al. noluerim.

TOM. II. OPUSC. I. res gentis. Ante omnia ſapientes ſunt, ut faciant ma- A
la; bonum autem facere neſciunt. Hi inviſi terræ &
a cœlo, utrique [a] injecere manus, impii in Deum,
temerarii in ſancta, ſeditioſi in invicem, æmuli in
vicinos, inhumani in extraneos: quos neminem amao-
tes amat nemo; & cum timeri affectant ab omnibus,
omnes timeant neceſſe eſt. Hi ſunt qui ſubeſſe non
ſuſtinent, præeſſe non noruot, ſuperioribus infideles,
inferioribus importabiles. Hi inverecundi ad peten-
b dum, ad negandum [b] frontoſi. Hi importuni, ut ac-
cipiant, inquieti donec accipiant, ingrati ubi acce-
perint. Docuerunt linguam ſuam grandia loqui, cum
operentur exigua. Largiſſimi promiſſores, & parciſſi-
mi exhibitores: blandiſſimi adulatores, & mordaciſſi- B
mi detractores: ſimpliciſſimi diſſimulatores, & mali-
gniſſimi proditores. Excurrimus uſque huc, plenius
te atque expreſſius admonendum putantes horum quæ
circa te ſunt in hac parte.

Divitum acceptio præ pauperibus. 5 Jam ad ordinem recurramus. Quale eſt, quod
de ſpoliis Eccleſiarum emuntur * qui dicunt tibi,
Euge, euge? Pauperum vita in plateis divitum ſemi-
* al. emont. natur. Argentum micat in luto: accurritur undique,
tollit illud non pauperior, ſed fortior, aut qui forte
citius præcucurrit. A te tamen mos iſte, vel potius
mors iſta non cœpit; in te utinam deſinat. Sed reli-
Pompę ac dignitatis cura major quam ſanctitatis. qua proſequamur. Inter hæc tu paſtor procedis deau-
ratus, tam multa circumdatus varietate. Oves quid C
capiunt? Si auderem dicere; dæmonum magis, quam
ovium paſcua hæc. Scilicet ſic factitabat Petrus, ſic
Paulus ludebat? VIDES omnem eccleſiaſticum zelum
fervere ſola pro dignitate tuenda. HONORI totum da-
tur, ſanctitati nihil, aut parum. Si cauſa requirente
paulo ſubmiſſius agere, ac ſocialius te habere tenta-
veris; Abſit, inquiunt, non decet, tempori non con-
gruit, majeſtati non convenit, quam geras perſonam
Curialium mores & perverſæ opiniones. attendito. De placito Dei ultima mentio eſt; pro
jactura ſalutis nulla cunctatio, niſi quod ſublime eſt,
hoc ſalutare ducamus: & quod gloriam redolet, id
juſtum. Ita OMNE humile probro ducitur inter pala-
tinos, ut facilius qui eſſe, quam qui apparere humi- D
lis velit, invenias. Timor Domini ſimplicitas repu-
tatur, ne dicam fatuitas. Virum circumſpectum &
amicum propriæ conſcientiæ calumniantur hypocri-
tam. Porro amatorem quietis, & ſibi interdum va-
cantem, inutilem dicunt.

CAPUT III.

De veſtium pompa reſecanda, & zelo Pontifici neceſſario.

6 QUid ergo tu? Evigilaſ-ne adhuc ad iſtos qui
circumdederunt te laqueis mortis? Quæſo, E
ſuſtine paulisper, & ſupporta me. Immo da veniam,
NOTA zelum ſancti. non tam temere, quam timide hæc loquenti. Æmu-
lor te æmulatione bona, & utinam quam vehementi,
tam utili. Scio ubi habitas; increduli & ſubverſores
ſunt tecum. Lupi, non oves ſunt: talium tamen tu
paſtor. Utilis conſideratio, qua forte inveneris, quo-
modo, ſi fieri poſſit, convertas eos, ne ipſi ſubver-
tant te. Quid diffidimus poſſe reverti in oves, e qui-
bus verti in lupos potuerunt? Hic, hic, non parco
tibi, ut parcat Deus. Paſtorem te populo huic cer-
Pompam & ſplendorem neſcivit Petrus. te aut nega, aut exhibe. Non negabis: ne cujus ſe-
dem tenes, te neget hæredem. Petrus hic eſt, qui
neſcitur proceſſiſſe aliquando vel gemmis ornatus, vel F
ſericis, non tectus auro, non vectus equo [c] albo,
c nec ſtipatus milite, nec circumſtrepentibus ſæptus mi-
niſtris. Abſque his tamen credidit ſatis poſſe impleri
ſalutare mandatum: *Si amas me, paſce oves meas.* Joan. 21. 15.
In his ſucceſſiſti, non Petro, ſed Conſtantino. Con-
ſulo toleranda pro tempore, non affectanda pro de-
bito. Ad ea te potius incito, quorum te ſcio debi-
torem. Etſi purpuratus [d], etſi deauratus incedens, d
non eſt tamen quod horreas operam curamve paſto-
ralem: Paſtoris heres, non eſt quod erubeſcas Evan-
gelium. Quamquam ſi volens evangelizes, inter Apo-
ſtolos quidem etiam gloria eſt tibi. Evangelizare, paſce-
re eſt. FAC OPUS Evangeliſtæ, & paſtoris opus impleſti.

7 Dracones, inquis, me mones paſcere, & ſcor-
piones, non oves. Propter hoc, inquam, magis ag-
gredere eos, ſed verbo, non ferro. Quid tu denuo Gladius Pontificis duplex.
uſurpare gladium tentes, quem ſemel juſſus es repo-
nere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non
ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis
ſic: *Converte gladium tuum in vaginam.* Tuus ergo Joan. 18. 11.
& ipſe, tuo forſitan nutu, etſi non tua manu evagi-
nandus. Alioquin ſi nullo modo ad te pertineret &
is, dicentibus Apoſtolis, *Ecce gladii duo hic*; non Luc. 22. 38.
reſpondiſſet Dominus, *Satis eſt*; ſed, Nimis eſt. U-
terque ergo Eccleſiæ, & ſpiritalis ſcilicet gladius, &
materialis; ſed is quidem pro Eccleſia, ille vero &
ab Eccleſia exerendus: ille Sacerdotis, is militis ma-
nu, ſed ſane ad nutum Sacerdotis, & juſſum Im- e
peratoris. Et de hoc alias. Nunc vero arripe, qui
tibi ad feriendum creditus eſt; & vulnera ad ſalutem,
ſi non omnes, ſi non vel multos, certo quos poſſis.

9 Non ſum, inquis, melior quam patres mei. Rebellibus etiam prædicare non deſiſtendum.
Quem illorum domus exaſperans, non dico, audivit,
ſed non irriſit? Ideo tu inſiſte magis, ſi forte au-
diant, & quieſcant: inſiſte & reſiſtentibus. Dicen-
do hæc, forte nimius dicar. Num noſtra illa vox:
Inſta opportune, importune? Hunc, ſi audes, nimium 2. Tim. 4. 2.
appellato. Prophetæ præcipitur: *Clama, ne ceſſes.* Iſai. 58. 1.
Ad quos, niſi ad ſceleratos & peccatores? *Annuntia,* Ibidem.
inquit, *populo meo ſcelera eorum, & domus Jacob
peccata eorum.* Prudenter adverte & ſceleratos per-
hiberi, & populum Domini. Puta de his idem. Etſi
ſcelerati, etſi iniqui, vide ne audias: *Quod uni ex* Matt. 25. 45.
minimis meis non feciſti, nec mihi feciſti. Fateor po-
pulum iſtum extitiſſe uſque adhuc dura fronte, &
indomito corde, ſed utrumne etiam indomabili, ne-
ſcio unde liquido ſcire poſſis. Poteſt fore, quod nec
dum fuit. Si diffidis tu; ſed apud Deum non erit Luc. 1. 37.
impoſſibile omne verbum. Si dura fronte ſunt, du- Quomodo Paſtoricum duris & refractariis agendum.
rato & tu e contra tuam. Nil tam durum, quod
duriori non cedat. Dominus ad Prophetam: *Dedi
frontem tuam duriorem frontibus eorum.* Unum eſt
quod te abſolvit, ſi egiſti cum populo illo, ut poſ- Ezech. 3. 8.
ſis dicere: Popule meus, quid tibi debui facere, &
non feci? Si ſic feciſti, nec profeciſti, eſt demum
quod facias, & quod dicas: Exi de Hur Chaldæo-
rum, & dicito, quia oportet me & aliis civitatibus Luc. 4. 43.
evangelizare. Puto nec pœnitebit exilii, orbe pro
urbe commutato.

CAPUT IV.

Quales collaterales & coadjutores a Pontifice adhibendi; ubi de virtutibus Prælatorum.

9 VEniamus ad collaterales [f] & coadjutores tuos. f
Hi ſeduli tibi, hi intimi ſunt. Quamobrem ſi
boni ſunt, tibi potiſſimum ſunt: ſi mali, æque plus tibi.
Ne te dixeris ſanum, dolentem latera: hoc eſt, ne
te dixeris bonum, malis innitentem. Aut ſi bonus ſis,
bonitas tui ſolius quem fructum afferre poteſt? ſicut
in ſuperiore libro * dixiſſe me memini. Quid, in- * lib. 3. n. 9.
quam, emolumenti affert Eccleſiis Dei tua unius ho-
minis

a Ideſt terræ & cœlo, quod mox explicat. Hi motus contigere incentore Arnaldo, qui Romanis auctor fuit, ut Romæ antiquum Reip. ſtatum reſtituere molirentur, unica Sacrorum cura Pontifici relicta. Hæc fuſe in epiſtola 245. & apud Baronium anno 1152.

b Sic epiſtola 198. *frontoſus ad verecundiam*, num. 1.

c Obſerva morem tunc fuiſſe, ut Pontifex equo albo veheretur, quod etiam probat Sugerius in libro de vita Ludovici Groſſi pag. 318.

d Petrus Damiani Pontifici *rubram cappam* tribuit in lib. 1. epiſtola 20. Hadrianus IV. apud Joannem Sareſberienſem in Polycratici lib. 8. cap. 23. ait, *coronam & phrygium* (quod alio nomine regnum vocatur) *clara merito videri, quia ignea ſunt.* Vide infra num. 5. & lib. 2. num. 18.

e Idem verbis paulo immutatis de duplici gladio habet in epiſtola 56. Joannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 4. cap. 3. *Hunc ergo gladium de manu Eccleſiæ accipit Princeps, cum ipſa tamen gladium ſanguinis non habeat. Habet tamen & iſtum: ſed eo utitur per Principis manum.* Confer caput 2. libri ad Milites Templi, & Horſtii Notas in hunc locum.

f Joannes Sareſberienſis in lib. 5. cap. 10. agit *de lateribus poteſtatum, hic ſcilicet, qui Principibus debent aſſiſtere.*

Non ſufficit Prælatum eſſe bonum, niſi tales habeat collaterales.

A minis juſtitia, ubi ſententia prævalet aliter affectorum? Sed nec tuta tibi tua bonitas obſeſſa malis, non magis quam ſanitas, vicino ſerpente. Non eſt quo te ſubducas malo inteſtino. Et e regione, bonum domeſticum eo amplius, quo ſæpius juvat. Sed ſive levent, ſive gravent, cui rectius imputandum, quam tibi, qui tales aut elegiſti, aut admiſiſti? Non de omnibus dico: nam ſunt quos non elegiſti, ſed ipſi te. At poteſtatem non habent, niſi quam tu eis aut tribueris, aut permiſeris. Ad idem ergo revertimur. Tibi imputa quicquid patieris ab eo qui ſine te poteſt facere nihil. His exceptis, de cætero non inconſiderate (ut vides) eligendi quique ſeu colligendi ſunt

Num. 11. 16. Cardinales quales eligendi.

B in opus miniſterii hujus. Tuum eſt undecumque evocare & adſciſcere tibi, exemplo Moyſi, ſenes, non juvenes; ſed ſenes, non tam ætate, quam moribus, quos tu noſti quia ſenes populi ſunt. Annon eligendi de toto * orbe, orbem judicatori? Sane huic negotio non ſe ingerat rogans. Conſilio, non prece agendum eſt. Sunt quæ neceſſario a nobis rogantium aut extorquet importunitas, aut neceſſitas meretur.

* V. Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 1.

Rogans excludendus.

At iſtud in his quæ noſtra ſunt. Ubi autem non licet quod volo facere, quis locus roganti? Niſi forte qui me rogat, hoc rogat, ut quod vult, velle liceat mihi & non magis [a] ut velim. Alius pro alio, alius forte & pro ſe rogat. Pro quo rogaris, ſit ſuſpectus: qui

Clericus frequentans curiam ambitionis ſuſpectus.

C ipſe rogat pro ſe, jam judicatus eſt. Nec intereſt, per ſe, an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem, qui non ſit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus *. Adulantem, & ad placitum cujuſque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamſi nihil rogaverit. Scorpioni non eſt in facie quod formides: ſed pungit a cauda.

* V. NOT.

Joan. 2. 10. Ambientium ſubdola humilitas.

10 Si ad talium blanditias cor tuum, ut aſſolet, molliri ſenſeris, memineris ſcriptum: *Omnis homo primum bonum vinum ponit; cum autem inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt*. Pari pondere æſtimaveris ejus humilitatem qui timet, & ejus qui ſperat. VIRI CALLIDI & doloſi proprium eſſe ſolet tunc prætendere humilitatem, cum aliquid obtinere voluerit:

Eccl. 19. 23.

D de qualibus dicit Scriptura: *Eſt qui ſe humiliat nequiter, & interiora ejus plena ſunt dolo*. De vobis ipſis ſume ſententiæ hujus evidens ac familiare exemplum. Quantos, quos ſupplices admiſiſti, poſtmodum ſuſtinuiſti graves, inſolentes, contumaces, rebelles? Quod quidem interius malum tegunt principia, poſteriora produnt.

Verborum & eloquentiæ ſtudioſi cavendi.

VERBOSULUM adoleſcentem, & ſtudentem eloquentiæ, cum ſapientiæ ſit inanis, non aliud, quam juſtitiæ hoſtem reputes. Pro hujuſmodi falſis fratribus dicit tibi Magiſter: *Manus cito nemini impoſueris*.

1. Tim. 5. 22.

Inconſulte nihil faciendum.

11 Excluſo itaque univerſo hoc peſtilenti genere

E hominum, curæ tibi maxime ſit introducere tales, quos poſtmodum introduxiſſe non pœniteat. TURPE eſt tibi ſæpius retractare quod feceris, & judicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit tracta apud te, & cum his qui te diligunt. TRACTA ante factum, quia poſt factum ſera retractatio eſt. Sapientis conſilium eſt: *Omnia fac cum conſilio, & poſt factum non pœnitebis*.

Eccl. 32. 24.

Probos recipit curia, non efficit.

ET HOC tibi perſuade, qui admittendi ſunt difficile in curia poſſe probari, & ideo, ſi fieri poteſt, viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monaſteriis omnes recipimus ſpe meliorandi: at curia bonos facilius recipere, quam

F facere conſuevit. Quod ſi plures in ea defeciſſe bonos, quam malos profeciſſe, probavimus, quærendi ſane quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, utpote jam perfectis.

12 Itaque non volentes, neque currentes [b] aſſumi-

TOM. II. OPUSC. I.

Ambientes rejiciendi, fugientes aſſumendi.

A to, ſed cunctantes, ſed renuentes: etiam coge illos, & compelle intrare. In talibus, ut opinor, requieſcet ſpiritus tuus, qui non ſint attritæ frontis, ſed verecundi, ſed timorati: qui præter Deum tantum timeant nihil, nihil ſperent niſi a Deo. Qui adventantium non manus attendant, ſed neceſſitates.

Cardinales quales eſſe oporteat.

V. epiſt. 168.

Dotes & conditiones.

Qui ſtent viriliter pro afflictis, & judicent in æquitate pro manſuetis terræ. Qui ſint compoſiti ad mores, probati ad ſanctimoniam, parati ad obedientiam, manſueti ad patientiam, ſubjecti ad diſciplinam, rigidi ad cenſuram, catholici ad fidem, fideles ad diſpenſationem, concordes ad pacem, conformes ad unitatem. Qui ſint in judicio recti, in conſilio providi,

B in jubendo diſcreti, in diſponendo induſtrii, in agendo ſtrenui, in loquendo modeſti, in adverſitate ſecuri, in proſperitate devoti, in zelo ſobrii, in miſericordia non remiſſi, in otio non otioſi, in hoſpitio non diſſoluti, in convivio non effuſi, in curia rei familiaris non anxii, alienæ non cupidi, ſuæ non prodigi, ubique & in omnibus circumſpecti. Qui legatione pro Chriſto fungi, quoties opus erit, nec juſſi renuant, nec non juſſi affectent. Qui quod verecunde excuſant, obſtinatius non recuſent. Qui miſſi, poſt aurum non eant, ſed Chriſtum ſequantur: qui quæſtum legationem non æſtiment; nec requirant datum, ſed fructum. Qui REGIBUS Joannem exhibeant,

Quales Legati Apoſtolici.

C Ægyptiis Moyſen, fornicantibus Phinees, Eliam idololatris, Eliſæum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blaſphemantibus, negotiantibus Chriſtum. Qui VULGUS non ſpernant, ſed doceant; divites non palpent, ſed terreant; pauperes non gravent, ſed foveant: minas principium non paveant, ſed contemnant. Qui non cum turba * intrent, nec cum ira exeant: qui Eccleſias non ſpolient, ſed emendent. Qui marſupia non exhauriant, ſed corda reficiant, & crimina corrigant; famæ provideant ſuæ, nec invideant alienæ. QUI ORANDI ſtudium gerant, & uſum habeant, ac de omni re orationi plus fidant, quam ſuæ induſtriæ vel labori.

* Ideſt cum tumultu.

D Quorum ingreſſus pacificus, moleſtus [c] exitus ſit, quorum ſermo ædificatio, quorum vita juſtitia, quorum præſentia grata, quorum memoria in benedictione. Qui ſe amabiles præbeant, non verbo, ſed opere; reverendos exhibeant, ſed actu, non faſtu. Qui humiles cum humilibus, & cum innocentibus innocentes; duros dure redarguant, malignantes coerceant, reddant retributionem ſuperbis. * QUI NON DE DOTE viduæ, & patrimonio Crucifixi ſe, vel ſuos ditare feſtinent, gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes judicium injuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique ſpiritu, illorum inſtar ſeptuaginta Moyſi, acce-

* V. NOT.

Num. 11. 16.

E piſſe cernantur, per quem ſive abſentes, ſive præſentes, contendant placere tibi, placere Deo. Qui ad te redeant fatigati quidem, ſed non ſuffarcinati: ſimul & glorientes, non quod curioſa ſeu pretioſa quæque terrarum attulerint, ſed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monaſteriis, Eccleſiis ordinem, clericis diſciplinam, Deo populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

CAPUT V.

Exemplis commendatur abſtinentia munerum; & arrogantia miniſtrorum Papæ perſtringitur.

Exemplum memorabile Martini Cardinalis.

F 13 DIgnum reor ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini [d] noſtri. Noſti hoc; ſed an

---

[a] Horſtius *ut non magis velim*, ſed mendoſe, & paulo ante, *ut quod vult, hoc liceat mihi*, apud Voſſium.

[b] Præclarus hac de re locus eſt apud Gregorium M. in lib. 6. epiſtola 4. *Sicut locus regiminis deſiderantibus negandus eſt, ita fugientibus offerendus*. Sed id fuſius in Horſtii Notis.

[c] Sic mſſ. plerique: quidam habent cum editis, *non moleſtus*. Sed alteram lectionem præferimus, ideſt quorum exitus triſtitiam affert. Apud Voſſium una lectio, *moleſtus*.

[d] Is presbyter cardinalis ab Innocentio creatus anno 1130. *Noſtrum* vocat Bernardus, non quod Claræ-vallenſis fuerit, (neque enim inter Prælatos inde aſſumptos ab Ernaldo numeratur in lib. 2. Vitæ n. 8.) ſed ſive quod peculiariter Bernardi amicus fuerit, ſive quod Gallus, ſeu quod ejuſdem, ideſt Ciſtercienſis, inſtituti; quod tamen Manricus aſſerere non audet. Anno 1133. hæc Martini in Daciam legatio ponitur. Hoc factum ex Bernardo Joannes Sareſberienſis laudat in Polycratici lib. 5. c. 15. ac ſequenti Gaufridi Carnotenſis. Alia exempla ibidem c. 16.

TOM. II OPUS. I.

ao memineris, ignoro. Is cardinalis presbyter, functus A aliquando legatione in Dacia a, tam pauper remeavit, ut pene expenſis & equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi Epiſcopus loci donavit ei equum, quo Piſas uſque, ubi eramus tunc, pervectus eſt. Poſtridie, credo, ſecutus Epiſcopus (erat enim illi cauſa cum adverſario, & agendi aderat dies) cœpit requirere ſuffragia amicorum. Cumque per ſingulos ſollicitarentur, ventum eſt ad Martinum. „ Fiducia „ erat major in illo, qui non poſſet immemor eſſe „ recentis beneficii. Tum Martinus: Decepiſti me, „ inquit, neſciebam tibi imminere negotium. Tolle „ equum tuum: ecce in ſtabulo eſt„. Et hora eadem reſignavit illi. Quid dicis, mi Eugeni? Nonne al- B terius ſæculi res eſt, rediſſe Legatum de terra auri ſine auro? tranſiiſſe per terram argenti, & argentum neſciſſe? donum inſuper, quod poterat eſſe ſuſpectum, illico rejeciſſe?

Aliud exemplum Gaufridi Carnotenſis.

14 Sed o mihi locum ſuavem, ubi incidit occaſio memorandi & nominandi ſuaviſſimi odoris virum, Epiſcopum loquor Carnotenſem Gaufridum, qui legationem b in partibus Aquitaniæ propriis ſumptibus ſtrenue adminiſtravit, idque annos plures. Rem loquor quam vidi ipſe. Eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero præſentatus illi eſt piſcis, quem vulgo vocant ſturgionem. Percunctatus Legatus quanti venierit: Non accipio, inquit, niſi receperis pre- C tium; & reſignavit ſolidos quinque invito & verecundo. Item cum eſſemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropſides pulchras, ligneas tamen, quas aliquamdiu intuens homo ſcrupuloſæ conſcientiæ, laudavit eas, ſed non acquievit accipere. Quando * argenteas recepiſſet qui ligneas refutavit? Non fuerunt qui poſſent Legato dicere: *Ditavimus Abraham*. Ipſe vero cum Samuele libere concionabatur ad omnes: *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto ejus, utrum bovem cujuſpiam tulerim aut aſinum; ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu* D *cujuſquam munus accepi; & contemnam illud hodie, vobiſque reſtituam*. O ſi talium daretur virorum copia quales perſtrinximus nunc? Quid te felicius; quid illo jucundius ſeculo? Nonne ſecunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cum te quaquaverſum procedens ſtipatum videres tam inclyto agmine beatorum?

* al. quomodo.

Gen. 14. 23.

1. Reg. 12. 3.

Eugenii votum pro bonis miniſtris.

* al. ſpiritum.

15 Si te novi, hæres, & altum trahens ſuſpirium, * tecum loqueris: Putas fore poſſe quod dicitur? Putas hic ſumus, quouſque hæc fiant? Quis det vivere, ut videre contingat? O ſi viderem in vita mea Eccleſiam Dei talibus innixam columnis! O ſi Domini mei ſponſam cernerem tantæ commiſſam fidei, tantæ cre- E ditam puritati! Quid me beatius, quidve ſecurius, cum ejuſmodi circa me vitę meę & cuſtodes ſpectarem ſimul & teſtes? Quibus omnia mea ſecreta ſecure committerem, communicarem conſilia; quibus me totum refunderem, tamquam alteri mihi. Qui, ſi vellem aliquatenus deviare, non ſinerent, frenarent pręcipitem, dormitantem excitarent. Quorum me reverentia & libertas extollentem reprimeret, excedentem corrigeret, quorum me conſtantia & fortitudo nutantem firmaret, erigeret diffidentem, quorum me fides & ſanctitas ad quæque ſancta, ad quæque honeſta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia & bonæ famæ provocaret. Et nunc reduc oculos, mi Eugeni, ad eum F qui nunc eſt curię, ſive Eccleſiæ ſtatum, & ſtudia prælatorum, eorum pręſertim qui ſunt in circuitu tuo.

c

Arrogantiam miniſtrorum Papæ retundit.

16 Sed de his hactenus. Ego palpavi, non fodi c parietem. Tibi licet fodere & videre, utpote prophetę filio. Mihi progredi non eſt fas. Unum dico quod in facie eſt. Ridicule miniſtri veſtri veſtris ſe com- A presbyteris anteferre conantur. Non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non conſentit auctoritas. Et ſi de ſua conſuetudine calumnia ſtruitur, melius profecto illa, quam ſummus Ordo contemnitur. Frivolum tamen ſatis, unde maxime obtinere id volunt. Nos ſumus, inquiunt, qui in omni celebritate domino Papę conjunctiores aſſiſtimus, ſedenti propiores aſſidemus d, procedentem poſteriores præcedimus. Hoc d totum non dignitatis privilegium, ſed ſedulitatis debitum eſt, diaconi nomen ſolemni ipſa adminiſtratione interpretans. Denique presbyteris ordinata conſeſſione ambientibus majeſtatem, vos ad pedes ſedetis. Propiores aſſiſtitis, ut habeat paratiores. In evange- B liis legimus, quia *facta eſt contentio inter diſcipulos, quis eorum videretur eſſe major*. Beatus eſſes, ſi ſic circa te cętera tenerentur. Luc. 22. 24.

CAPUT VI.

Pontifici non convenire, ut pote gravioribus intento, rei domeſticæ curam; proindeque alteri potius Oeconomo committendam.

17 TÆdet jam curiæ: exeundum palatio; domi expectant nos. Hi non modo circa, ſed quodammodo intra te ſunt. Non eſt ſupervacua conſide- C ratio, qua intendis diſponere domui tuæ, providere his qui in ſinu tuo & in gremio tuo ſunt. Ego dico & neceſſariam. Paulum audi: *Si quis domui ſuæ preeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* 1. Tim. 3. 5. Item: *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Tim. 5. 8. Et hęc dicens, non te moneo ſummis occupatum intendere infimis, & quaſi minutum fieri; minimis impendere quod maximis debes. Quid te intrices, unde te eripuit Deus? *Hęc, inquit, omnia adjicientur vobis*. Matt. 6. 33. Veruntamen & hęc oportet facere, & illa non omittere. At illa per te agent, per te etiam oportet provideas qui pro te de his provideant. Nam ſi unus D e ſervis per ſe non ſufficit ſimul & cuſtodiæ jumentorum, & curę menſarum, tu per te quomodo intendere valeas & tuę domui, & Domini pariter? de qua Baruc. 3. 24. ſcriptum eſt: *O Iſrael, quam magna eſt domus Domini!* VACUUM prorſus a ſollicitudine rerum minorum & vilium oportet eſſe animum, tam magnis & tam multis intentum rebus. Oportet liberum, quem nulla ſibi vindicet violenta occupatio. Oportet ingenuum, quem nulla deorſum trahat indigna affectio. Oportet rectum, quem nulla ſeorſum avertat ſiniſtra intentio. Oportet cautum, quem nulla ſubeat furtiva ſuſpicio. Oportet vigilem, quem nulla ab ſeſe abducat peregrina & curioſa cogitatio. Oportet firmum, quem nulla E concutiat repentina turbatio. Oportet invictum, quem nulla fatiget, vel continua tribulatio. Oportet amplum, quem nulla coarctet rei temporalis amiſſio.

Non decet Pontificem occupari in minimis.

Pontificis animum qualem eſſe oporteat.

18 His te non dubites, & bonis privandum, & feriendum malis, ſi animum dividens, & Dei rebus, & tuis pariter reculis volueris impertiri. Procurandus quem implices, qui pro te molat. Pro te dico, non tecum. Quędam per temet facies; quędam per te & alios ſimul; quędam per alios & abſque te. Quis ſapiens, & intelliget hæc? Non eſt quod inter iſta dormitet conſideratio tua. Ego vero agenda domus tuæ ſub eo genere quod noviſſimum poſui locanda cenſuerim. Per alium, ut dixi, illa facies. At is, ſi F fidelis non fuerit, fraudabit: ſi non fuerit prudens, fraudabitur. Quęrendus proinde fidelis & prudens, quem conſtituas ſuper familiam tuam. Adhuc inutilis eſt, ſi tertium deſit. Quęris quid hoc? auctoritas. Quid enim prodeſt ei velle, & ſcire quęque diſponere, prout neceſſe eſt, ſi quod ſcit & vult, non poteſt?

Oeconomi tres conditiones.

a Ita conſtanter editi & ſcripti. *Dania* legit Manriena.

b De hac legatione in Aquitaniam contra Henricianos lege lib. 2. de vita Bernardi cap. 6. & lib. 3. cap. 6. Bernardi varias ad Gaufridum iſtum epiſtolas habes in tomo 1.

c Proverbialis locutio, petita ex Ezechielis cap. 8. quaſi diceret: Ego leviter tantum & obiter, & ſumma quaſi digitis rem tetigi: tuum eſt altius rimari omnia, & perſcrutari, quæ vitia deforment Eccleſiam ejuſque miniſtros &c. Ita fere Horſtius.

d Ita ſcripti hunc locum reſtituunt, & recte: cum Romano more ſervi dominum præcedant, digniores poſteriori ordine. In editis legabatur, *priores ſequimur procedentem*.

teſt? Danda ergo facultas agendi pro libitu. Si in præjudicium rationis putas hoc fieri, memento fidelem, qui agere nihilo minus pro ratione volet: attende prudentem, qui agere nihilo minus pro ratione ſciet. Sed fidelis ſolerſque voluntas tunc proderit, cum ei affatim ſuppetet, unde tota facilitate mancipetur effectui, cunctis ſine cunctatione parentibus. Subdendi igitur omnes. Nullum patiatur contradictorem. Nemo qui dicat, cur feciſti ſic? Poteſtatem habeat excludere, & admittere quos voluerit, mutare miniſtros, transferre miniſteria ad quos & quando voluerit. Ita timori ſit omnibus, ut ſit & utilitati. Præſit omnibus, ut omnibus proſit, & de omnibus.

Regula generalis in delatores.

Clandeſtinas & ſuſurratas delationes non recipias adverſus eum: magis detractiones cenſueris. ET HANC velim generalem tibi conſtituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere quod in aure locutus eſt, ſuſpectum habeas. Quod ſi, te judicante, dicendum coram ille renuerit, delatorem judices, non accuſatorem.

Fidelis ſervus an præferendus prudenti. Joan. 12. 6.

19 Itaque unus omnibus facienda injungat, & uni omnes reſpondeant. Tu illi habeas fidem, vacans tibi & Eccleſiæ Dei. Si quo minus aut fidelis inveniatur, aut prudens, fideli potius committendum. Sane e duobus totius hoc. Quamquam ſi idoneus non reperitur, etſi minus fidele ſuſtinere potius conſulo, quam te immergere labyrintho huic. Manto Salvatorem Judam œconomum habuiſſe.

Intendere rebus domeſticis Epiſcopo indignum.

QUID EPISCOPO TURPIUS, quam incumbere ſupellectili, & ſubſtantiolæ ſuæ: ſcrutari omnia, ſciſcitari de ſingulis, morderi ſuſpicionibus, moveri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorumdam ejuſmodi, ſcrutantium quotidie omnem ſubſtantiam ſuam, numerantium ſingula, de minutis & quadrantibus exigentium rationem. Non ita ille Ægyptius, qui, Joſeph omnibus traditis, ignorabat quid haberet in domo ſua.

Gen. 39. 6. Item ſua nolle credere ſervo Chriſtiano.

ERUBESCAT Chriſtianus, Chriſtiano ſua non credens. Homo ſine fide, fidem tamen habuit ſervo, ſuper omnia bona ſua conſtituens eum: & hic erat alienigena.

20 MIRA RES! Satis ſuperque Epiſcopi ad manum habent quibus animas credant: & cui ſuas committant facultatulas, non inveniunt. Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnam de minimis parvam aut nullam de maximis curam gerant. Sed, ut liquido datur intelligi, patientius ferimus Chriſti jacturam, quam noſtram.

Rationes temporalium præferri rationibus ſpiritualium.

QUOTIDIANAS expenſas quotidiano reciprocamus ſcrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta neſcimus. De pretio eſcarum & numero panum cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt: RARA admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit aſina, & eſt qui ſublevet eam: perit anima, & nemo eſt qui reputet. Nec mirum, cum nec noſtros quidem aſſiduos ſentiamus defectus. Nonne ad ſingulas ſupputationes iſtas iraſcimur, urimur, anxiamur? Quam tolerabilius rerum, quam mentium ſuſtineremus jacturam! *Quare*, inquit, *non magis fraudem patimini?* Quæſo, tu qui alios doces, doce [a] teipſum: ſi tamen jam non docuiſti, pluris te habere, quam tua. Tranſitoria iſta, quæ ſtare tibi nullo pacto queunt, fac ut a te tranſeant non per te. Rivus qua fluit, cavat terram: ſic diſcurſus temporalium conſcientiam rodit.

1. Cor. 6. 7.

Res temporales ſine detrimento ſpirituali vix tractari poſſunt.

Si poteſt torrens in agros excurrere ſine læſione ſatorum: & tu te iſta ſine vulnere mentis poſſe tractare confidito. Omnimodis conſulo ſtudeas avertere a te concurſum horum. Multa neſcias, plurima diſſimules, nonnulla obliviſcaris.

21 Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & ſtudia. Non oportet ut vitia domus tuæ ultimus ſcias: quod quamplurimis novimus contigiſſe.

Diſciplina tamen familiæ Pontificei non negligenda.

Quapropter, ut dixi, alius alia diſpenſet; de diſciplina tu provide, illud nemini credas. Si inſolentior coram te vel ſermo ſonuerit, vel habitus apparuerit, manus tua ſuper ejuſmodi; tu ulciſcere injuriam tuam. Impunitas auſum parit, auſus exceſſum. DOMUM Epiſcopi decet ſanctitudo, decet modeſtia, decet honeſtas: horum diſciplina cuſtos. Sacerdotes domeſtici, aut cæteris honeſtiores, aut fabula omnibus ſunt. In vultu, in habitu, in inceſſu illorum qui circa te ſunt, nihil reſidere impudicum, nihil indecens patiaris. Diſcant a te Coepiſcopi tui comatulos pueros & comptos adoleſcentes ſecum non habere. Certe inter mitratos diſcurrere calamiſtratos non decet. Et memento quod ſapiens admonet: *Filiæ tibi ſunt? noli faciem tuam hilarem ad eas oſtendere.*

Eccli. 7. 26.

Familiaritati gravitas miſcenda, quomodo.

22 Nec auſteritatem tamen ſuadeo tibi, ſed gravitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit leviores. Illa, ſi adſit, odibilem; hæc, ſi deſit, contemptibilem reddit: in omnibus tamen modus melior. Ego nec ſeverius velim, nec diſſolutius. Quid hac mediocritate gratius, ut nec de ſeveritate ſis oneri, nec de familiaritate contemptui? In palatio Papam, domi te patrem-familias exhibe. Ament te domeſtici tui: ſi non, facito ut timeant. Utilis ſemper cuſtodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo ubique frenanda lingua præceps, maxime autem in convivio. ILLE convenientior habitus, ſi tu actu quidem ſeverus ſis, vultu ſerenus, verbo ſerius.

Capellanis honor habendus.

Capellani, & qui tecum jugiter divinis interſunt officiis, non ſint ſine honore. Tuum eſt tales tibi providere, qui digni ſint. Serviatur eis ab omnibus tanquam tibi. Neceſſaria de manu tua accipiant. His contenti ſint quæ tu provideris illis: tu vide ne egeant.

Avaritia a domeſticis reſecanda. 4. Reg. 5. 20.

Super hoc quem forte ab adventantibus petere deprehendes, judica Giezitam, id de oſtiariis, id de cæteris officialibus decernendum. Verum hoc ex abundanti: nam formam iſtam jam olim a te poſitam recordamur. Quid tuo dignius apoſtolatu? quid ſalubrius ad conſcientiam, honeſtius ad famam, utilius ad exemplum? Optimus canon, qui projicit avaritiam ex calumnia, & non a conſcientia tantum.

CAPUT VII.

Epilogus, ſeu ſumma eorum quæ in Pontifice requiruntur.

Pontifici utilia monita.

23 LIbet jam & hunc claudere librum: ſed in calce aliqua velim vel ante dicta quaſi epilogando repetere, vel addere prætermiſſa. Conſideres ante omnia S. Romanam Eccleſiam, cui, Deo auctore, præes, Eccleſiarum MATREM eſſe, non dominam: te vero NON DOMINUM [b] Epiſcoporum, ſed unum ex ipſis; porro fratrem diligentium Deum, & participem timentium eum.

Pontificis dotes.

De cætero oportere te eſſe conſideres formam juſtitiæ, ſanctimoniæ ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertorem veritatis, Fidei defenſorem, doctorem gentium, Chriſtianorum ducem, amicum ſponſi, ſponſæ paranymphum, cleri ordinatorem, paſtorem plebium, magiſtrum inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum advocatum, miſerorum ſpem, tutorem pupillorum, judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum ſenum, ultorem ſcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum diſpenſatorem, ſal terræ, orbis lumen, Sacerdotem Altiſſimi, Vicarium Chriſti, chriſtum domini: poſtremo deum Pharaonis.

** Similia vide ep. 161 ad Innocent. 2.*

Intellige quæ dico: dabit tibi Dominus intellectum. UBI malitiæ juncta potentia eſt, aliquid tibi ſupra hominem præſumendum. Vultus tuus ſuper facientes mala. Timeat ſpiritum iræ tuæ, qui hominem non veretur, gladium non formidat. TIMEAT orationem, qui admonitionem

a Concilium Carthaginenſe 4. Can. 20. *Ut Epiſcopus nullam rei familiaris curam ad ſe revocet: ſed lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.* Adi Gregorium Nazianzenum in carmine de vita ſua, & Poſidium de vita S. Auguſtini cap. 24.

b Gregorius M. eo ſpiritu animatus, ſuperbos ejuſmodi titulos reſpuit in lib. 7. epiſtola 30. Indiction. 1. ad Eulogium Alexandrinum. *Ego enim*, inquit, *non verbis quæro proſperari, ſed moribus: nec honorem eſſe deputo, in quo Fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt honor univerſalis Eccleſiæ: meus honor eſt Fratrum meorum ſolidus vigor.*

S. Bern. Oper. Tom. II.

TOM. II. OPUSC. I.

nem contempſit. Cui iraſceris tu, Deum ſibi iratum, non hominem putet. Qui te non audierit, auditurum Deum, & contra ſe paveat. Quod reliquum eſt, de A his quæ ſupra te ſunt, incumbit jam diſputatio: quam uno libro, Deo adjuvante, ſolvere ſpero, & me pariter abſolvere promiſſione mea.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

De his quæ ſupra nos ſunt, ideſt, de Deo, rebuſque divinis, conſiderationem inſtituit, ad quas modo per creaturas erigimur.

Conſideratio maxime divina ſpectat.

1 Libri ſuperiores, etſi de Conſideratione inſcribantur, plurimum tamen habent actionis admixtum, dum res aliquas non conſiderandas tantum, ſed agendas docent, vel monent. At qui in manibus modo eſt, ſola in conſideratione verſabitur. Quæ enim ſupra ſunt (id [a] quidem inſtat) actu non indigent, ſed inſpectu. Non eſt quod in eis actites, quæ uno modo ſemper ſunt, & in æternum; porro aliqua & ab æterno. Et hoc velim ſolerter advertas, vir ſagaciſſime Eugeni, quia TOTIES peregrinatur conſideratio tua, quoties ab illis rebus ad iſta deflectitur inferiora & viſibilia, ſive intuenda ad notitiam, ſive appetenda ad uſum, ſive pro officio diſponenda, vel actitanda. Si tamen ita verſatur in his, ut per hæc illa requirat, haud procul exulat. Sic conſiderare, repatriare [b] eſt. Sublimior iſte præſentium ac dignior uſus rerum, cum, juxta ſapientiam Pauli, *inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*. Sane hac ſcala cives non egent, ſed exules. Quod vidit ipſe hujus ſententiæ auctor, qui cum diceret inviſibilia per viſibilia conſpici, ſignanter poſuit, *a creatura mundi*. Et vere quid opus ſcalis tenenti jam ſolium? Creatura cœli illa eſt, præſto habens per quod potius iſta intueatur. Videt Verbum, & in Verbo facta per Verbum. Nec opus habet ex his quæ facta ſunt Factoris notitiam mendicare. Neque enim, ut vel ipſa noverit, ad ipſa deſcendit, quæ ibi illa videt, ubi longe melius ſunt, quam in ſeipſis. Unde nec medium requirit ad ea corporis ſenſum: ſenſus ipſa ſibi, ſeipſa ſentiens. Optimum videndi genus, ſi nullius egueris, ad omne quod * libuerit, te contentus. Alioquin juvari aliunde, obnoxium fieri eſt, minuſque a perfecto iſtud, & minus liberum.

Mens noſtra toties peregrinatur, quoties divina non cogitat.

Rom. 1. 20.

Creaturæ ſcala ad Deum.

Secus in Beatis.

* al. add. noſſe.

2 Quid, quod & inferioribus eges? Nonne præpoſterum hoc & indignum? Plane ſuperiorum quædam injuria eſt, inferiorum operam deſiderare: a qua injuria nemo hominum perfecte vindicabitur, niſi cum quiſque evaſerit in libertatem filiorum Dei. Nempe erunt hi omnes docibiles Dei, & nulla interveniente creatura, ſolo beati Deo. Repatriaſſe erit hoc, exiſſe de patria corporum in regionem ſpirituum. Ipſa eſt Deus noſter, maximus ſpiritus, maxima manſio ſpirituum beatorum: & ne quid hic ſibi uſurpet ſenſus * ſeu imaginatio, veritas eſt, ſapientia eſt, virtus, æternitas, ſummum bonum. Unde * interim abſumus: & ubi ſumus, vallis eſt lachrymarum, in qua ſenſualitas regnat, & conſideratio exulat: in qua libere quidem & poteſtative ſe exerit ſenſus corporeus, ſed intricatus caligat oculus ſpiritualis. Quid igitur mirum, ſi ope indigenæ advena indiget? Et felix ſecundum tempus viator, qui civium beneficium, ſine quo tranſire non poteſt, in obſequium convertere potuit, utens, non fruens; urgens, non petens; exactor, non ſupplex.

Joan. 6. 45.

* al. carnis ſenſus.

* al. a quo.

CAPUT II.

Aſſignat varios conſiderationis gradus.

Activa vita.

3 Magnus ille, qui uſum ſenſuum, quaſdam veluti civium opes, expendere ſatagit, diſpenſando in ſuam & multorum ſalutem. Nec ille minor, qui hunc ſibi gradum ad illa inviſibilia philoſophando conſtituit, niſi quod hoc dulcius, illud utilius: hoc felicius, illud fortius eſſe conſtat. At omnium maximus, qui ſpreto ipſo uſu rerum & ſenſuum, quantum quidem humanæ fragilitati fas eſt, non aſcenſoriis gradibus, ſed inopinatis exceſſibus, avolare interdum contemplando ad illa ſublimia conſuevit. Ad hoc ultimum genus illos pertinere reor exceſſus Pauli. Exceſſus, non aſcenſus: nam raptum potius fuiſſe, quam aſcendiſſe ipſe ſe perhibet. Inde eſt quod dicebat: *Sive mente excedimus, Deo*. Porro hæc tria ita contingunt, cum conſideratio, etſi in loco peregrinationis ſuæ, virtutis ſtudio, & adjutorio gratiæ facta ſuperior, ſenſualitatem aut premit ne inſoleſcat, aut cogit ne evagetur, aut fugit ne inquinet. In primo potentior, in ſecundo liberior, in tertio purior. Puritatis ſiquidem & alacritatis pariter alis fit ille volatus.

Media.

Contemplativa.

2. Cor. 12. 14.

2. Cor. 5. 13.

Alæ ejus duæ.

4 Vis tibi has conſiderationis ſpecies propriis diſtingui nominibus? Dicamus, ſi placet, primam diſpenſativam, ſecundam æſtimativam, tertiam ſpeculativam. Horum nominum rationes diffinitiones declarabunt. Diſpenſativa eſt conſideratio ſenſibus ſenſibilibuſque rebus ordinate & ſocialiter utens ad promerendum Deum. Æſtimativa eſt conſideratio prudenter ac diligenter quæque ſcrutans & ponderans ad veſtigandum Deum. Speculativa eſt conſideratio ſe in ſe colligens, & quantum divinitus adjuvatur, rebus humanis eximens ad contemplandum Deum. Puto vigilanter advertis aliarum hanc eſſe fructum: ceteras, ſi non referantur ad iſtam, quod dicuntur videri poſſe, ſed non eſſe. Et prior quidem abſque intuitu hujus multa ſerit, & nihil metit: ſequens vero niſi ad iſtam ſe dirigat, vadit, ſed non evadit. Ergo quod prima aptat, ſecunda odorat, tertia guſtat. Ad quem tamen guſtum perducunt & cæteræ, etſi tardius: niſi quod prima laborioſius, ſecunda quietius pervenitur.

Tres conſiderationis ſpecies.

CAPUT III.

Ea quæ ſupra nos ſunt, Deum ſcilicet & Angelos, inveſtigari opinione, fide, & intellectu.

5 Dixiſti, inquis, ſatis qua aſcendatur: etiam quo aſcendendum, dicere habes. Falleris, ſi id ſperas: ineffabile eſt. Tu me eximas loqui quod oculus non vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non aſcendit. *Nobis*, inquit, *revelavit Deus per ſpiritum ſuum*. Ergo quæ ſupra ſunt, non verbo docentur, ſed ſpiritu revelantur. Verum quod ſermo non explicat, conſideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas aſſequatur. Sane eorum admonitus quæ ſupra ſunt, non te exiſtimes mitti a me ſuſpicere ſolem, lunam, ſtellas, non ipſum firmamentum, non aquas quæ ſuper cœlos ſunt. Iſta ſiquidem omnia, etſi ſupra loco, pretio infra ſunt, & dignitate naturæ: ſunt enim corpora. Tui portio ſpiritus eſt, quo ſuperius quippiam fruſtra quæris quod non ſit ſpiritus. Porro ſpiritus eſt Deus, ſunt & Angeli ſancti, & hi ſupra te. Sed Deus natura, Angeli gratia ſuperiores ſunt. Unum ſiquidem tui & Angeli optimum, ratio eſt: Deus vero non ſui aliquid optimum habet, unum optimum totus. Is, & qui cum eo ſunt beati ſpiritus, tribus modis, veluti viis totidem, noſtra ſunt conſideratione

Iſa. 64. 4. 1. Cor. 2. 10.

Deus ineffabilis ut quærendus.

Tres modi ſpeculandi divina.

a Aliis, *ut quidem conſtat*. Sed legendum, *inſtat*, ideſt, id modo exequendum reſtat.

b Varia hic lectio, quidam ſcripti: *approbare eſt*, alii *repatriare eſt*. Horſtius cum paucis utrumque habet: *Repatriare* rectius ad ſenſum, ut opponatur exilio, ut infra num. 2. *Repatriaſſe erit hoc*, &c.

A ne veſtigandi, opinione, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi innititur, fides auctoritati, opinio ſola veriſimilitudine ſe tuetur. Habent illa duo certam veritatem: ſed fides clauſam & involutam, intelligentia nudam & manifeſtam: cæterum opinio certi nihil habens, verum per veriſimilia quærit potius, quam apprehendit.

Cavenda in illis tribus confuſio.

6 Omnino in his cavenda confuſio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque eſt fidei, opinio revocet in quæſtionem. Et hoc ſciendum, quia opinio, ſi habet aſſertionem, temeraria eſt: fides, ſi habet hæſitationem, infirma eſt: item intellectus, ſi ſignata fidei tentet irrumpere, reputatur effractor, ſcrutator majeſtatis. B Multi ſuam opinionem intellectum putaverunt, & erraverunt. Et quidem opinio poteſt putari intellectus; intellectus opinio non poteſt. Unde hoc accidit? Profecto quia hæc falli poteſt, ille non poteſt: aut ſi falli potuit, intellectus non fuit, ſed opinio. Verus nempe intellectus certam habet non modo veritatem, ſed notitiam veritatis. Poſſumus ſingula hæc ita diffinire. Fides eſt voluntaria quædam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. Intellectus eſt rei cujuſcumque inviſibilis certa & manifeſta notitia. Opinio eſt quaſi pro vero habere aliquid, quod falſum eſſe neſcias. Ergo, ut dixi, fides ambiguum non habet; aut ſi habet, fides non eſt, ſed opinio. C Quid igitur diſtat ab intellectu? Nempe quod etſi non habet incertum non magis quam intellectus, habet tamen involucrum quod non intellectus. Denique quod intellexiſti, non eſt de eo quod ultra queras: aut ſi eſt, non intellexiſti. Nil autem malumus ſcire, quam quę fide jam ſcimus. Nil ſupererit ad beatitudinem, cum quę jam certa ſunt nobis fide, erunt æque & nuda.

Definitiones illorum.

CAPUT IV.

Angeli quomodo conſiderandi.

D 7 HIS ita expeditis, age jam dirigatur conſideratio in eam quæ ſurſum eſt Jeruſalem mater noſtra, ac totis tribus memoratis viis caute & vigilanter veſtigemus inveſtigabilia: quatenus tamen licet, vel magis quatenus nobis donabitur. Et primo quidem cives ſpiritus eſſe illic potentes, glorioſos, beatos, diſtinctos in perſonas, diſpoſitos in dignitates, ab initio ſtantes in ordine ſuo, perfectos in genere ſuo, corpore a æthereos, immortalitate perpetuos, impaſſibiles non creatos, ſed factos; ideſt, gratia, non natura; mente puros, affectu benignos, religione pios, caſtimonia integros, unanimitate individuos, pace ſecuros, a Deo conditos, divinis laudibus & obſequiis deditos. E Hęc omnia legendo comperimus, fide tenemus. Quamquam de corporibus horum non modo unde ſint, ſed an aliquatenus ſint, hæret ſententia aliquorum. Unde ſi quis inter opinabilia magis id ponendum cenſuerit, non contendo. Porro intellectu præditos, non fide, non opinione, ſed intellectu capimus: quia non poſſunt hujus expertes, & Dei ſimul participes eſſe. Sunt & nomina quędam nota nobis ſimiliter ex auditu, per quæ harum beatitudinum, etiam quæ non liquido mortalium percepit auditus, officia, merita, gradus, ordines, utcumque a nobis conjici & diſcerni queunt. Sed enim quod ex auditu non eſt, jam non ex fide; nam fides ex auditu. Itaque opinando iſta dixerimus. F Ad quid enim cœleſtium nomina innotuerunt, ſi ne opinari quidem, ſalva fide, aliquid licet de rebus, quarum nomina ſunt? Angeli, Archangeli, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubin, & Seraphin, hæc nomina. Quæ ſignificata eorum? Nulla-ne inter illos ſpiritus qui ſimpliciter Angeli; & eos qui Archangeli nuncupantur, diſtantia?

Angelorum conſideratio.

De nominibus, officiis, & diſtinctione Angelorum.

Rom. 10. 17

* V. NOT. 8 Quid ergo ſibi vult gradualis diſtinctio hæc *? Putemus Angelos dici (niſi tu convenientius aliquid

A conſideraſti) qui ſinguli ſingulis hominibus dati credontur: *miſſi in miniſterium*, ſecundum Pauli doctrinam, *propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*, de quibus Salvator: *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris*. Putemus his præeſſe Archangelos, qui conſcii myſteriorum divinorum, nonniſi ob præcipuas & maximas cauſas mittuntur. E quibus magnus ille archangelus Gabriel miſſus legitur ad Mariam, ob cauſam utique, qua major eſſe non potuit. Putemus ſuper iſtos Virtutes eſſe, quorum nutu vel opere, ſigna & prodigia in elementis, ſive ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde eſt fortaſſis, quod cum in Evangeliis legas: *Erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis*, B paulo poſt habes: *Nam Virtutes cœlorum movebuntur*; hi nimirum ſpiritus, per quos ſigna fiunt. Putemus Poteſtates ſuperiores iſtis, quarum virtute poteſtas tenebrarum comprimitur, & coercetur malignitas aeris hujus, ne quantum vult noceat; ne malignari, niſi ut proſit, poſſit. Putemus Principatus his quoque prælatos, quorum moderamine & ſapientia omnis in terris principatus conſtituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Dominationes adeo cunctis ſupereminere pręfatis ordinibus, ut reſpectu horum cæteri videantur omnes adminiſtratorii ſpiritus, & ad iſtos, tamquam ad dominos, referri regimina Principatuum, tutamina Poteſtatum, operationes Virtutum, C revelationes Archangelorum, curam & providentiam Angelorum. Putemus Thronos alto etiam ab his evolaſſe receſſu, qui ex eo quod ſedent, Throni dicuntur; & ex eo ſedent, quod ſedet in eis Deus. Neque enim ſedere in eis, qui non ſederent, poſſet. Quæris quid * illam ſentiam ſeſtionem? Summam tranquillitatem, placidiſſimam ſerenitatem, pacem quæ exſuperat omnem intellectum. Talis eſt qui ſedet in Thronis Dominus Sabaoth judicans omnia cum tranquillitate, placidiſſimus, ſereniſſimus, pacatiſſimus. Et tales ſibi conſtituit Thronos, ſimillimos ſibi. Putemus Cherubin ex ipſo ſapientiæ fonte ore Altiſſimi haurientes, & refundentes fluenta ſcientię univerſis civibus ſuis. D Et vide ne is ſit, quem Propheta loquebatur, fluminis impetus lętificans civitatem Dei. Putemus Seraphin, ſpiritus totos divino igne ſuccenſos, ſuccendere univerſa, ut ſinguli cives ſingulæ ſint lucernæ ardentes & lucentes; ardentes charitate, lucentes cognitione.

TOM. II. OPUSC. I.

Nominum ratio.

Heb. 1. 14.

Matt. 18. 10

Luc. 1. 26.

Luc. 21. 26.

* al. quam.

Pſal. 45. 5.

9 O Eugeni, quam bonum eſt nos hic eſſe! quam forte melius, ſi quando tamen toti ſequamur quo ex parte præceſſimus! Præcedimus animo, & ne ipſo quidem toto, ſed parte modica nimis. Affectus jacent mole corporea pręgravati, & luto hærentibus deſideriis, ſola interim arida & tenuis conſideratio prævolat. Et tamen ex tantillo quod jam datur, libet E exclamare: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Quid ſi totam ſe colligat anima, & reductis affectibus e cunctis locis, quibus captivi tenentur, timendo quæ non oportet, amando quæ non decet, dolendo vane, gaudendo vanius, cum his ineat tota libertate volatum, pulſet impetu ſpiritus, & in pinguedine gratiæ illabatur? Nonne cum cœperit circuire lucidas manſiones, & ſinum illum etiam Abrahæ curioſius perſcrutari, & ſub altari [b], quodcumque illud eſt. Martyrum reviſere animas, in prima ſtola ſecundam patientiſſime expectantes, multo magis tunc inſtabit loquens cum Propheta: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo* F *Domini omnibus diebus vitæ meæ, ut videam voluntatem Domini, ac viſitem templum ejus*? Quidni ibi videatur cor Dei? quidni ibi probetur quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta? Bona in ſe, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, nihil ultra quærentibus. Patent viſcera miſericordiæ, patent cogitationes pacis, divitiæ ſalutis, myſteria bonæ voluntatis; benignitatis arcana, quæ clauſa mortalibus, etiam ipſis electis ſuſpecta ſunt. Id quidem

Quanta jucunditas cæleſtia meditari.

Pſal. 25. 8.

b

---

a Confer ſermonem 5. in Cantica, ubi de corporibus Angelorum, & ibi Horſtii Notas.

b Ex his verbis patet, Bernardum ſermone 2. in feſto omnium Sanctorum non ita ſenſiſſe de altari illo, quaſi intellectu aut fide id ſibi conſtaret: ſed tantum opinative ſententiam ſuam dixiſſe. Hæc fuſius in Præfatione ad tomum 3.

Digitized by Google

TOM. II. OPUSC. I.

dem ſalubriter, ne deſinant timere, dum necdum digne amare idonei inveniuntur.

In ſingulis Angelorum ordinibus quid conſiderandum.

10 Cernere eſt in his qui Seraphin appellantur, quomodo amet qui unde amet non habet, ſed eſt & qui nihil horum quę fecerit odit: quos ſalvandos fecit, quomodo foveat, quomodo provehat, quomodo amplectetur, quomodo delicta electę[a] juventutis, & paleas ignorantiarum ejus ignis ille conſumens, ipſam purgatiſſimam & ſuo amore digniſſimam reddat. Cernere eſt in Cherubin, qui plenitudo ſcientiæ dicuntur, Deum ſcientiarum Dominum eſſe, qui ſolus ſolam neſciat ignorantiam, qui totus ſit lux, & tenebræ in eo non ſint ullæ: totus ſit oculus, & qui minime aliquando fallitur, quia minime clauditur; qui extra ſe non quęrat lumen, cui admoveatur ut videat, ipſe qui videt, ipſe unde videt. Cernere eſt in Thronis, quam non ſuſpectus omni innocentię judex ſedeat in his, qui circumvenire nolit, circumveniri non poſſit, quippe ſic amans, & ſic videns. Nec vacat ſeſſio: tranquillitatis inſigne eſt. De vultu tali judicium meum prodeat opto, cui inſit amor, error abſit, abſit & perturbatio. Cernere eſt in Dominationibus, quantæ ſit Dominus majeſtatis, cujus nutu imperium conſtat, & imperio univerſitas atque ęternitas termini ſunt. Cernere eſt in Principatibus principium ex quo omnia; & quomodo a cardine oſtium, ſic ab ipſo regi univerſitatem. Cernere eſt in Poteſtatibus, quam poteſtative idem princeps quos regit, protegit, contrarias poteſtates arcens & propulſans. Cernere eſt in Virtutibus unam ubique æqualiter præſto eſſe virtutem, per quam omnia, vivificam, efficacem, inviſibilem, immobilemque, omnia tamen moventem utiliter, tenentem fortiter, quę cum in minus uſitata effecta apud mortales eruperit, miracula, ſive prodigia vocant. Cernere poſtremo & mirari eſt in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius: *Quoniam ipſi cura eſt de nobis*; qui talium nos & tantorum non deſinit jucundare viſitationibus, inſtruere revelationibus, ſuggeſtionibus commonere, ſedulitate ſolatiari.

1. Petr. 5. 7.

C A P U T V.

Gratias ac dotes Angelorum a Deo in ipſos derivari.

Eorum virtutes a Deo

11 HÆC omnia contulit illis ſpiritibus ipſe qui condidit illos, unus atque idem ſummus Spiritus, dividens ſingulis prout voluit. Hæc operatur in illis, hęc dedit operari & illis, ſed aliter. Ardent Seraphin, ſed igne Dei, vel potius igne Deo. Quod pręcipuum eſt in eis amant, ſed non quantum Deus, nec quomodo. Lucent Cherubin, & ſcientia eminent, ſed participio veritatis; ac per hoc non ut Veritas, nec quantum. Sedent Throni, ſed inſidentis beneficio. Judicant & ipſi cum tranquillitate, ſed non ad menſuram modumve pacis pacantis, pacis quæ exuperat omnem ſenſum. Dominantur Dominationes, ſed ſub Domino dominantur, ſerviunt pariter. Quid hoc ad ſummum, ſempiternum, ſingulareque dominium? Præſunt Principatus & regunt: ſed reguntur & ipſi, ita ut regere jam non norint, ſi regi deſierint. Præcellit in Poteſtatibus fortitudo: ſed cui debent quod fortes ſunt, & aliter eſt fortis, & plus; nec tam fortis, quam ipſa fortitudo eſt. Virtutes pro ſuo miniſterio & potentatu ſatagunt excitare corda torpentia hominum innovatione ſignorum: virtus vero in eis manens, ipſa facit opera. Faciunt & illę, ſed in comparatione ejus non faciunt. Denique tantum intereſt, ut quaſi ſingulariter Propheta dicat ad eum: *Tu es Deus qui facis mirabilia*, & idem de eo: *Qui facit mirabilia magna ſolus*. Adſunt Angeli & Archangeli: ſed ille germanior nobis, qui non modo adeſt, ſed ineſt.

Pſal. 76. 15. Pſal. 135. 4.

12 Quod ſi dicas poſſe ineſſe & Angelum, non inficior. Memini ſcriptum: *Et Angelus qui loquebatur in me*. Atqui differentia & in hoc. Ineſt Angelus ſuggerens bona, non ingerens: ineſt hortans ad bonum, non bonum creans. Deus ſic ineſt, ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur & participetur, ita ut unum perinde cum noſtro ſpiritum eſſe dicere quis non timuerit, etſi non unam perſonam, unamque ſubſtantiam. Habes enim: *Qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*. Angelus ergo cum anima, Deus in anima. Ille ut contubernalis animæ ineſt, Deus ut vita. Itaque ſicut anima videt in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in faucibus guſtat, tangit in toto reliquo corpore: ſic Deus diverſa in diverſis ſpiritibus operatur; ver: gr:, in aliis amantem ſe exhibens, in aliis agnoſcentem, in aliis alia facientem, ſicut unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Quis eſt iſte tam communis in vocibus, tam longe in rebus? Quomodo quem noſtris loquimur verbis, in ſua reconditus majeſtate, noſtros penitus & aſpectus effugit, & affectus? Audi ipſum quod loquatur hominibus: *Sicut exaltantur cœli a terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ a viis veſtris, & cogitationes meæ a cogitationibus veſtris*. Dicimur amare, & Deus: dicimur noſſe, & Deus: & multa in hunc modum. Sed Deus amat ut charitas, novit ut veritas, ſedet ut æquitas, dominatur ut majeſtas, regit ut principium, tuetur ut ſalus, operatur ut virtus, revelat ut lux, aſſiſtit ut pietas. Quæ omnia faciunt & Angeli, facimus & nos: ſed longe inferiori modo, non utique bono quod ſumus, ſed quod participamus.

Zach. 2. 24. Quomodo inſit homini angelus, & quomodo Deus.

V. NOTAS In ſerm. 5. in Cantica.

1. Cor. 6. 17.

1. Cor. 12. 7.

Iſa. 55. 9.

Diſcrimen inter actiones Dei, Angelorum, & hominum.

C A P U T VI.

Principii & eſſentiæ rationem proprie ſoli Deo convenire.

13 NUNC jam tranſi ſpiritus iſtos, ſi forte cum ſponſa dicere poſſis & tu: *Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea*. Quis eſt? Non ſane occurrit melius, quam *Qui eſt*. Hoc ipſe de ſe voluit reſponderi, hoc docuit, dicente Moyſe ad populum, ipſo quidem injungente: *Qui eſt, miſit me ad vos*. Merito quidem. Nil competentius ęternitati, quæ Deus eſt. Si bonum, ſi magnum, ſi beatum, ſi ſapientem, vel quicquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo inſtauratur, quod eſt, *Eſt*. Nempe hoc eſt ei eſſe, quod hæc omnia eſſe. Si & centum talia addas, non receſſiſti ab eſſe. Si ea dixeris, nihil addidiſti: ſi non dixeris, nihil minuiſti. Jam ſi vidiſti hoc tam ſingulare, tam ſummum eſſe, nonne in comparatione hujus quicquid hoc non eſt, judicas potius non eſſe, quam eſſe? Quid item Deus? Sine quo nihil eſt. Tam nihil eſſe ſine ipſo, quam nec ipſe ſine ſe poteſt. Ipſe ſibi, ipſe omnibus eſt. Ac per hoc quodammodo ipſe ſolus eſt, qui ſuum ipſius eſt, & omnium eſſe. Quid eſt Deus? Principium: & hoc ipſe de ſe reſponſum dedit. Multa in rebus dicuntur principia, ſed reſpectu poſteriorum. Alioquin ſi ad aliquid pręcedens reſpicias, ipſum potius principium dabis. Quamobrem ſi quęras verum ſimplexque principium, invenias oportet quod principium non habuerit. Ex quo univerſum cœpit, ipſum profecto minime cœpit. Nam, ſi cœpit, aliunde cęperit neceſſe eſt. A ſe enim cępit nihil. Niſi forte quis putaverit, quod non erat, dare ſibi potuiſſe, ut eſſe inciperet; aut fuiſſe aliquid, antequam eſſet. Quod utrumque quia ratio non conſentit, conſtat nihil ſibimet exſtitiſſe principium. Quod vero aliud principium habuit, primum * non fuit. Verum ergo principium nequaquam cępit, ſed totum ab ipſo cępit.

Cant. 3. 4. Deus quid ſit.

Exod. 3. 14. 1. Deus eſt ſuum eſſe.

2. Deus eſt eſſe omnium.

3. Deus ſolus Principium. Joan. 8. 25.

Nihil ſibi poteſt eſſe principiũ.

** al. principium.*

14 Quid eſt Deus? Cui ſęcula nec acceſſerunt, nec deceſſerunt; nec coæterna tamen. Quid eſt Deus? *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*. *Ex quo omnia*, creabiliter, non ſeminabiliter. *Per quem omnia*, ne alium auctorem atque alium opificem arbitreris. *In quo omnia*, non quaſi in loco, ſed quaſi in virtute. *Ex quo omnia*, tamquam uno principio auctore omnium. *Per quem omnia*, ne alterum inducatur principium artifex. *In quo omnia*, ne tertium inducatur, locus. *Ex quo omnia*, non de quo, quia non eſt materia Deus: efficiens cauſa eſt, non materialis. Fruſtra Philoſophi mate-

4. Eſt æternus. Rom. 11.

5. Deus eſt, ex quo, per quem, & in quo ſunt omnia.

Materia non eget.

a In quibuſdam, negleſtæ, ſed mendoſe. Hic enim agitur de electis.

materjam quęrunt: oon eguit materia Deus. Non A
enim officinam quæſivit, non artificem. Ipſe per ſe, in ſe omnia fecit. Unde? De nihilo: nam ſi ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. Abſit ut de ſua incorrupta incorruptibilique ſubſtantia tam multa fecerit, etſi bona, corruptibilia tamen. Quæris ſi in ipſo omnia, ipſe ubi? Nihil minus invenio, quis
6. Immenſus eſt. capiat locus. Quæris ubi non ſit? Nec hoc quidem dixerim. Quis ſine Deo locus? Incomprehenſibilis eſt Deus: ſed non parum apprehendiſti, ſi hoc tibi de eo compertum eſt, quod nuſquam ſit, qui non clauditur loco; & nuſquam non ſit, qui non excluditur
loco. Suo autem illo ſublimi atque incomprehenſibili B
modo, ſicut omnia in ipſo, ſic ipſe in omnibus eſt.
Joan. 1. 10. Denique (ſicut ait Evangeliſta) *in mundo erat*. Alias vero, ubi erat antequam mundus fieret, ibi eſt. Non eſt quod quæras ultra ubi erat; præter ipſum nihil erat. Ergo in ſeipſo erat.

CAPUT VII.

Deum & ſimplicem, & trinum eſſe.

7. Deus eſt quo nil melius. 15 QUID eſt Deus? Quo nibil melius cogitari poteſt. Si approbas, non oportet aſſentiaris
a eſſe aliquid, quo [a] Deus ſit, & quod Deus non ſit.
Contra quaternitatem Gilberti Porretani. Hoc enim ſine dubio melius. Quomodo non melius C
Deo, ſi Deus non eſt, quod dat Deo ut ſit? At melius illam divinitatem, qua dicunt [b] Deum eſſe, non aliud quam Deum eſſe fatemur. Non eſt ergo in Deo
b niſi Deus. Quid? inquiunt: negas Deum habere divinitatem? Non, ſed quod habet, hoc eſt. Negas di-
c vinitate [c] Deum eſſe? Non, ſed non alia quam quæ ipſe eſt. Aut ſi tu aliam inveniſti, adjuvet me Tri-
d nitas Deus, adverſus illam [d] tota me contumacia erigo. Quaternitas orbem diſterminat, non ſignat deitatem. Deus Trinitas eſt, Deus trium ſingula perſonarum. Si quartam divinitatem adjicere placet; interim ego hanc, quæ Deus non eſt, perſuaſi mihi minime
Luc. 4. 8. adorandam. Puto quod & tu, nempe *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*. Glorioſa vero divinitas; quæ ſibi honorem non audeat arrogare divinum. At melius quartum hoc omnino reſpuimus, D
In Deo multa unum ſunt. quam ſine honore recipimus. Multa dicuntur eſſe in Deo, & quidem ſane catholiceque, ſed multa unum. Alioquin ſi diverſa putemus, non quaternitatem habemus, ſed centenitatem. Verbi cauſa, dicimus magnum, bonum, juſtum & innumera talia: ſed niſi omnia unum in Deo, & cum Deo conſideres, habebis multiplicem Deum.

8. Simplex eſt. 16 Mihi vero non deeſt quod cogitem melius ejuſmodi Deo tuo. Quæris quid? Mera ſimplicitas. Ve-
ro judicio, natura ſimplex multiplici antefertur. Scio E
quod ad hæc reſpondere ſoleot. Non multa, inquiunt, ſed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa ſunt, Deo ut ſit conferre aſſerimus. Aſſeritis ergo, etſi non multiplicem, duplicem Deum; & non ad merum ſimplex perveniſtis, neque ad id, quo melius cogitari non poteſt. Tam non eſt ſimplex, quod vel uni fuerit obnoxium formę, quam nec virgo vel uni cognita viro. Securus loquor, ne is quidem qui vel duplex eſt, erit meus. Habeo enim meliorem. Eſto quod hunc numeroſo & multiplici anteponam: ſed plane præ ſimplici ſperno. Meus Deus ipſe catholice
Perfectiones omnium rerum eminenter in Deo, non diviſim. eſt. Tam non habet hoc & illud, quam non hęc &
illa. Eſt qui eſt, non quę eſt. Purus, ſimplex, inte- F
ger, perfectus, conſtans ſibi, nihil de temporibus, nihil de locis, nihil de rebus trahens in ſe, nihil ex ſe deponens in eis; non habens quod ad numerum dividat, non quæ colligat ad unum. Unum quippe eſt, ſed non unitum. Non partibus conſtat, ut corpus; non affectibus diſtat, ut anima: non formis ſubſtat, ut omne quod factum eſt; ſed neque formæ, ut iſtis viſum eſt. Magna laus videlicet Deo, ut ſe ab informitate vindicet, forma una eſſe contentum. Hoc eſt dicere, cętera pluribus, Deum nonniſi uni debere quod eſt. Quid? Cujus beneficio ſunt quæ ſunt, ipſe pro ſuo eſſe alteri beneficio [e] inclinabit? Laus iſta (ut vulgo dicitur) blaſphemiam valet. Annon pluris eſt nullo indigere, quam uno? Habe reverentiam Deo, ut quod pluris eſt, illi tribuas. Si cor tuum uſque huc aſcendere potuit, Deum tuum infra quomodo collo-
De Deo ſemper optimum ſentiendum. cabis? Ipſe ſibi forma, ipſe ſibi eſſentia eſt, in hoc interim gradu ſuſpicio illum: & ſi alter potior appareret, illum potius darem. Numquid verendum, ne cogitatio tranſvolet illum? Quantumcumque in altum proficiat, ultra eſt. Infra quod homo cogitare poſſit, Altiſſimum quærere, ridiculum eſt; ſtatuere, impium. Ultra, non citra quęrendus eſt.

17 Aſcende adhuc, ſi potes, ad cor altius, & exaltabitur Deus. Non eſt formatus Deus: forma eſt. Non eſt affectus Deus: affectio eſt. Non eſt compo-
Eo ſimplex quo unus. ſitus Deus: merum ſimplex eſt. Et ut liquido noveris, quid ſimplex dicam: idem quod unum. Tam ſimplex Deus, quam unus eſt. Eſt autem unus, & quo modo aliud nihil. Si dici poſſit, uniſſimus eſt. Unus eſt ſol, quod non ſit alter: una luna, quod æque altera non ſit. Atque id quidem Deus, ſed plus. Quid plus? Unus eſt etiam ſibi. Et hoc vis tibi declarari? Idem eſt ſemper, & uno modo. Non ſic unus ſol; non ſic una luna. Clamat uterque non eſſe unum ſibi; ille motibus, illa & defectibus ſuis. Deus autem non
9. Deus unus ſibi & in ſe. modo unus ſibi: & in ſe unus eſt. Nihil in ſe niſi ſe habet. Non ex tempore alterationem habet, non in ſubſtantia alteritatem. Hinc de eo Boetius: „ Hoc Boetius.
vere unum, in quo nullus eſt numerus, nullum in eo aliud præter id quod eſt. Neque enim ſubje- „
ctum fieri poteſt: forma enim eſt. Compara huic uni „
omne quod unum dici poteſt; & unum non erit „. Tri-
10. Deus Trinitas. nitas eſt tamen Deus. Quid ergo? Deſtruimus quod dictum eſt de unitate, quia inducimus Trinitatem? Non; ſed ſtatuimus unitatem. Dicimus Patrem, dicimus Filium, dicimus Spiritum-ſanctum; non tamen tres Deos, ſed unum. Quid ſibi vult iſte (ut ſic loquar) abſque numero numerus? Si tria, quomodo non numerus? Si unum, ubi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerem, & quid non numerem. Subſtantia una eſt: perſonæ tres ſunt. Quid mirum? quid vel obſcurum in hoc? Nihil, ſi perſonæ ſeorſum a ſubſtantia
Deus quomodo trinus & unus. cogitentur. Nunc vero cum tres illæ perſonæ illa ſubſtantia ſint, & illa una ſubſtantia tres illæ perſonæ; quis numerum neget? Nam vere tres ſunt. Quis numeret tamen? Nam vere unum ſunt. Aut ſi tu facile explicatu id putas, dicendo tres dicito quid numeraſti? Naturas? Una eſt. Eſſentias? Una eſt. Subſtantias? Una eſt. Deitates? Una eſt. Non hęc; ſed perſonas numero, inquis, quæ non ſint illa una natura, illa una eſſentia, illa una ſubſtantia, illa una divinitas. Catholicus es: minime hoc dabis.

CAPUT VIII.

Perſonarum pluralitatem in Deo conſurgere ex proprietatibus; eſſentiam tamen unam, & ſimplicem eſſe.

18 PErſonarum proprietates non aliud quam perſonas; ipſaſque non aliud quam unum Deum, unam divinam ſubſtantiam, unam divinam naturam, unam divinam & ſummam majeſtatem, Fides catholica confitetur. Numera ergo, ſi potes, aut ſine ſubſtantia perſonas, quæ ipſa ſunt: aut ſine perſonis proprietates, quę ipſe ſunt. Aut ſi dividere quis conetur vel perſonas a ſubſtantia, vel proprietates a perſonis, neſcio quomodo Trinitatis ſe profiteri cultorem poſſit, qui in tantam rerum numeroſitatem exceſſerit. Dicamus itaque tres, ſed non ad præjudicium Unitatis: di-

---

a Neceſſaria prorſus correctio ex duobus mſſ. Colbertinis, ubi *quod* in antehac editis. Ratio ex conſequentibus perſpicua.

b Nempe Gilbertus Porretanus Pictavienſis epiſcopus, ejuſque ſequaces, damnati in Concilio Remenſi anno 1148. de quo Gaufridus lib. 3. de vita Bernardi n. 15. Idem Gaufridus libellum edidit de rebus geſtis in Concilio Remenſi contra Gilbertum, de quo ad Serm. 80. in Cantica.

c Alii male *divinitatem*. Eadem correctio adhibita in Serm. 80. ſuper Cantica num. 15.

d Editi addunt, *vel quaternitatem*, ſed deeſt in mſſ.

e Quidam cum Horſtio habent, *alterius beneficio*. Sed planior ſenſus, *alteri beneficio*, ut in prioribus mſſ.

TOM. II. OPUSC. I.

Trinitatis myſterium ſola fide comprehenditur.

* *al.* quomodo hoc poſſit eſſe.

dicamus unum, ſed non ad confuſionem Trinitatis. Neque enim nomina vacua ſunt, nec abſque ſignificantia caſſę voces. Quærit quis quomodo * illud quod catholicum eſſe dicimus, poſſit eſſe? Sufficiat ei tenere ſic eſſe. Atque hoc non rationi perſpicuum, nec tamen opinioni ambiguum, ſed fidei perſuaſum. Sacramentum hoc magnum eſt, & quidem venerandum, non ſcrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, & hac unitate, aut ipſa in pluralitate? SCRUTARI hoc temeritas eſt, credere pietas eſt, noſſe vita, & vita æterna eſt. Unde ſi operæ pretium cenſes o Eugeni, percurrat nunc conſideratio multa Una, quo eminentia hujus ſingularis Unius fiat evidentior. Eſt unitas, quæ collectiva poteſt dici, cum verbi cauſa multi lapides faciunt acervum unum. Eſt & unitas conſtitutiva, cum multa membra unum corpus, vel multæ partes unumquodcumque totum conſtituunt. Eſt & conjugativa, qua fit ut duo jam non duo ſint, ſed una caro. Et eſt nativa, qua anima & caro unus naſcitur homo. Eſt unitas poteſtativa, qua homo virtutis non inſtabilis, non diſſimilis, ſed unus ſibimet ſemper nititur inveniri. Eſt conſentanea, cum per charitatem multorum hominum eſt cor unum, & anima una. Eſt & votiva, cum anima votis omnibus adhærens Deo, unus ſpiritus eſt. Et eſt dignativa unitas, qua limus noſter a Dei Verbo in unam aſſumptus eſt perſonam.

Unitatis novem modi.

19 Verum hæc omnia quid ad illud ſummum, atque (ut ita dicam) unice Unum, ubi unitatem conſubſtantialitas facit? Huic Uni quodvis illorum ſi aſſimiles, erit quoquo modo unum, ſi compares, nullo. Igitur inter omnia quæ recte unum dicuntur, arcem tenet Unitas Trinitatis, qua tres perſonæ una ſubſtantia ſunt. Secundo loco illa præcellit, qua e converſo tres ſubſtantiæ una in Chriſto perſona ſunt. Porro hæc & quæcumque alia dici una poſſunt, ſummæ illius unitatis imitatione, non comparatione, Una appellari vera ſobriaque probat conſideratio. Nec abducitur ab hac unitatis profeſſione aſſertione Trium, cum in hac Trinitate non recipiamus multiplicitatem, ſicut nec ſolitudinem in unitate. Quamobrem cum dico Unum, non me Trinitatis turbat numerus, qui eſſentiam non multiplicat, non variat, nec partitur. Rurſum cum dico Tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcumque tria, ſeu illos tres, nec in confuſionem cogit [a], nec in ſingularitatem redigit.

Super omnes unitas Trinitatis, tum Chriſti.

a

CAPUT IX.

Uti in Deo ſimplex natura eſt in tribus perſonis, ſic contra in Chriſto plures naturas in unam perſonam coaleſcere.

In Chriſto et eſſentiæ, perſonæ unitas.

20 IDEM me ſentire fateor & de illa unitate, cui ſecundum ab illa inter cætera Una honorem dedi. Dico in Chriſto Verbum, animam, & carnem, ſine confuſione eſſentiarum unam eſſe perſonam, & item abſque præjudicio perſonalis unitatis in ſua numeroſitate manere. Nec negaverim hanc ad illud quoque genus unitatis pertinere, qua anima, & caro unus eſt homo. Decuit quippe familiarius ſimiliuſque cum hominis convenire conſtitutione quod pro homine conſtitutum eſt ſacramentum. Decuit & cum ſumma, quæ in Deo eſt & Deus eſt, unitate congruere, ut quomodo ibi tres perſonæ una eſſentia; ita hic convenientiſſima quadam contrarietate tres eſſentiæ ſint una perſona. Videſ-ne pulchre inter utramque unitatem hanc collocari; in eo utique qui conſtitutus eſt mediator Dei hominiſque, homo Chriſtus Jeſus? Pulcherrima, inquam, convenientia, ut ſalutare ſacramentum congrua quadam ſimilitudine ambobus reſpondeat, & ſalvanti videlicet & ſalvato. Ita hæc unitas duarum conſiſtens media unitatum, alteri ſuccumbere, alteri præeminere cognoſcitur, quantum ſuperiore inferior, tantum inferiore ſuperior.

Media inter divinam & humanam.

21 Tantam denique, tamque expreſſam unionis vim in ſe præfert ea perſona in qua Deus & homo unus eſt Chriſtus: ut ſi duo illa de ſe invicem prædices, non erraveris, Deum videlicet hominem, & hominem Deum vere catholiceque pronuntians. Non autem ſimiliter vel carnem de anima, vel animam de carne, niſi abſurdiſſime, prędicas, etſi ſimiliter anima & caro unus ſit homo. Nec mirum, ſi non æque potis anima ſit ſua illa vitali, etſi non parum valida, intentione connectere, atque ſuis affectibus adſtringere ſibi carnem, ut ſibi Divinitas hominem illum qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute. Longa catena & fortis ad ſtringendum, divina prædeſtinatio: ab æterno eſt enim. Quid longius æternitate? Quid Divinitate potentius? Inde eſt quod nec morte incidente ullatenus intercidi hęc unitas potuit, etſi carne & anima ab invicé ſeparatis. Et fortaſſis hoc ſenſit ille, qui ſe indignum profeſſus eſt ſolvere corrigiam calceamenti hujus. *

Communicatio idiomatum in Chriſto.

Mar. 1. 7.
* *al.* ejus.

CAPUT X.

Parabola, quæ eſt apud Matthęum de tribus ſatis, Chriſti perſonę accommodatur.

22 SED & illa tria ſata de Evangelio, mixta & fermentata in panem unum, ſi quis ad hæc tria dixerit pertinere, non incongrue id mihi facere videbitur. Quam bene ea mulier fermentavit, ut nec diviſione quidem facta carnis & animæ, a carne vel anima Verbum divideretur! Manſit & in ſeparatione inſeparabilis unitas. Nec enim quæ ex parte contigit ſeparatio potuit unitati præſcribere permanenti in totis tribus. Sive conjunctis, ſive disjunctis duobus, nihilominus perſeveravit in tribus unitas perſonalis. Æque unus Chriſtus unaque perſona, Verbum, anima, & caro, etiam mortuo homine perduravit. In utero Virginis (ut ſentio ego) commixtio hæc & fermentatio facta eſt; & ipſa mulier quæ miſcuit, & fermentavit. Nam fermentum non immerito fortaſſe dixerim fidem Mariæ. Plane beata, quæ credidit, quoniam perfecta ſunt in ea quæ dicta ſunt ei a Domino. Perfecta autem non eſſent, ſi quo minus juxta verbum Domini eſſet fermentatum totum, & perpetuo fermentatum, ſervans nobis tam in morte, quam in vita pariter unum atque integrum mediatorem Dei & hominum cum ſua deitate, hominem Chriſtũ Jeſum.

Matt. 13. 33
Luc. 13. 21.

Verbum in triduo mortis non fuit ſeparatum a corpore & anima.

Luc. 1. 45.

23 Advertere eſt in hoc admirabili ſacramento juxta numerum ſatorum, miræ & decentiſſimæ diſtinctionis gradus, novum, antiquum, æternum. Novum, animam, quæ de nihilo tunc creata creditur, cum infuſa: antiquum, carnem, quæ a primo uſque hominum, ideſt ex Adam, traducta cognoſcitur: ęternum: Verbum quod ab æterno Patre coæternum illi genitum indubitata veritate aſſeritur. Et in his triplex (ſi diligenter advertas) divinæ potentiæ genus: quod factum ſit de nihilo aliquid, de vetuſto novum, æternum beatumque de damnato & mortuo. Quid hoc ad noſtram ſalutem? Multum per omnem modum. Primum quidem, quod peccato redacti in nihilum, per hoc quodammodo iterato creati ſumus, ut ſimus initium aliquod creaturę ejus. Deinde quod ex vetuſta ſervitute in libertatem filiorum Dei tranſlati, in novitate ſpiritus ambulantes. Poſtremo, quod de poteſtate tenebrarum vocati ad regnum claritatis æternę, in qua jam & conſedere nos fecit in Chriſto. Alieni ſint a nobis [b] qui Chriſti a nobis carnem alienare conantur, novam creatam in Virgine, & non de Virgine ſumptam, impie aſſerentes. Pulchre propheticus ſpiritus longe ante occurrit huic ſententiæ, immo blaſphemiæ impiorum: *Egredietur*, inquiens, *virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet.* Dixiſſe poterat, & flos de virga; ſed maluit: *de radice*, ut unde virgam, inde florem duxiſſe originem demonſtraret. Inde igitur ſumpta caro, unde orta Virgo: nec nova in Virgine, quæ prodiit ex radice.

In myſterio Incarnationis novum, antiquum, æternum.

Quid illud ad noſtram ſalutem.

b

Iſa. 11. 1.

CA-

a Horſtius addit, *naturæ*. Sed deeſt aliis editis & mſſ.

b Horſtius addit, *Novatiani*, quod marginis lemma eſt ab imperito ſcholiaſte additum; is enim error Valentinianorum fuit, Appollinariſtis etiam & Eutychianis imputatus.

CAPUT XI.

Continuatio conſiderationis de Deo.

Numquam Deus fruſtra quæritur.

24 FOrte ſubſtomacharis, ſi adhuc pergimus quærere, quid eſt Deus? tum quia toties jam quęſitum eſt, tum quia diffidis inventum iri. Dico tibi, Pater Eugeni, ſolus eſt Deus, qui fruſtra numquam quæri poteſt, nec cum inveniri non poteſt. Doceat te de hoc experimentum tuum; aut ſi non, experto credito, non mihi, ſed ſancto, qui ait: *Bonus es, Domine, ſperantibus in te, animæ quærenti te*. (Thre. 3.25) Quid ergo eſt Deus? Quod ad univerſum ſpectat, finis: quod ad electionem, ſalus: quod ad ſe, ipſe novit. (Deus quid.) Quid eſt Deus? Voluntas omnipotens, benevolentiſſima virtus, lumen ęternum, incommutabils ratio, ſumma beatitudo, creans mentes ad ſe participandum, vivificans ad ſentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, juſtificans ad promerendum, accedens ad zelum, fœcundans ad fructum, dirigens ad æquitatem, formans ad benevolentiam, moderans ad ſapientiam, roborans ad virtutem, viſitans ad conſolationem, illuminans ad cognitionem, perpetuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad ſecuritatem.

CAPUT XII.

Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & ſcelerum æquiſſimum vindicem eſſe.

Deus pœna perverſorum.

25 QUid eſt Deus? Non minus pęna perverſorum, quam humilium gloria. Eſt enim rationabilis quædam æquitatis directio inconvertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens ubique: cui illiſa omnis pravitas conturbetur neceſſe eſt. Quid-ni in hanc omne tumidum, vel diſtortum impingat, & conquaſſetur? Vę univerſo, quod obvium forte offenderit cedere neſcia rectitudo: nam & fortitudo eſt. Quid, inquis, voluntatibus tam contrarium & adverſum, quam ſemper conari, impingere ſemper, & fruſtra *? Væ oppoſitis voluntatibus, ſolam ſuę profecto averſionis referentibus pœnam. Quid tam pœnale, quam ſemper velle quod numquam erit? Quid tam damnatum, quam voluntas addicta huic neceſſitati volendi, nolendique, ut ad utrumlibet jam, ſicut non niſi perverſe, ita non niſi miſere moveatur? In æternum non obtinebit quod vult; & quod non vult, in æternum nihilominus ſuſtinebit. Digne omnino, ut qui ad nihil afficitur unquam quod doceat, ad nil unquam quod libeat, evadat. Quis hoc facit? Rectus Dominus Deus noſter, qui & eum perverſo pervertitur. Numquam recto pravoque conveniet. Hęc enim ſibi invicem adverſantur, etſi non invicem lędant. Læſio alterius eſt: abſit ut Dei. *Durum tibi eſt*, inquit, *contra ſtimulum calcitrare*; hoc eſt, non ſtimulo durum, ſed calcitranti. Eſt & turpium pœna Deus: Lux eſt enim. Et quid tam inviſum obſcœnis flagitioſiſque mentibus? Profecto *omnis qui male agit, odit lucem*. Sed dico: numquid non poterunt declinare? Minime omnino. Lucet ubique, etſi non omnibus. Denique in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt [a]. Videt tenebras Lux, cui hoc eſt videre, quod lucere: ſed non viciſſim a tenebris ipſa videtur, quia tenebrę eam non comprehendunt. Et videntur ergo, ut confundantur: & non vident, ne conſolentur. Nec modo a luce, & in luce videntur. A quo, vel quibus? Ab omni vidente, ut pro multitudine intuentium ſit confuſio multa. At nullus de tanta numeroſitate ſpectantium moleſtior oculus ſuo cujuſque. Non eſt aſpectus, ſive in cęlo, ſive in terra, quem tenebroſa conſcientia ſuffugere magis velit, minus poſſit. Non latent tenebrę vel ſeipſas. Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum ſequuntur illas, nec eſt quo ſe abſcondant ab illis, ne in tenebris quidem. Hic eſt vermis qui non moritur, memoria præteritorum. Semel injectus, vel potius innatus per peccatum, hæſit firmiter, nequaquam deinceps avellendus. Nec ceſſat rodere conſcientiam, eaque paſtus, eſca utique inconſumptibili; perpetuat vitam. Horreo vermem mordacem, & mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis.

Margin notes (left column): *al. fruſtraris. — Damnatorum voluntas Deo oppoſita. V. Opuſ. 9. num. 31. — Act. 9. 5. — Deus turpium pęna. — Joann. 3.20 — Joan. 1. 5. a — Qualis eis lux. — Malę conſcientiæ tormentum.

Margin notes (right column): TOM. II. OPUSC. I. — Vermis immortalis.

26 Hæc ſecunda mors, quæ numquam peroccidit, ſed ſemper occidit. Quis det illis ſemel mori, ut non moriantur in æternum? Qui dicunt montibus, *Cadite ſuper nos, & collibus, operite nos*, (Luc. 23. 30.) quid, niſi mortem mortis beneficio aut finire, aut evadere volunt? Denique *invocabunt mortem*, ait, *& non veniet*. (Apoc. 9. 6.) Intuere id clarius. Conſtat immortalem animam eſſe, nec aliquando abſque ſua memoria vivere, ne non animam aliquando eſſe contingat. Itaque durante anima, durat & memoria. Sed qualis? Fęda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contemptu hiſpida & neglecta. Quæ priora, tranſierunt, & non tranſierunt. Tranſierunt a manu, ſed non a mente. Quod factum eſt, factum non eſſe non poteſt. Proinde etſi facere in tempore fuit; ſed feciſſe in ſempiternum manet. Non tranſit cum tempore quod tempora tranſit. In æternum ergo neceſſe eſt cruciet quod perperam te egiſſe in æternum memineris. Experiri erit hoc veritatem vocis illius: *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*. (Pſal. 49. 21.) Dominus locutus eſt, cui omne adverſum & ſibi adverſari neceſſe eſt, ut ſit ſera querela: *O cuſtos hominum, quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihi metipſi gravis?* (Job. 7. 20.) Ita eſt, o Eugeni. NON POTEST Deo eſſe contrarium quid, & ſibimet cohęrere: ſed qui arguetur a Deo, arguetur & a ſeipſo. Non eſt ſane jam tunc quod aut veritatem diſſimulet ratio, aut rationis intuitum anima declinet, membris avulſa corporeis, & in ſeſe collecta. Quo enim id valeat, ſopitis concluſiſque in morte ſenſibus, per quos utique curioſius exire, & a ſe ire ſolebat in eam, quæ pręterit, mundi illius figuram? Vides turpibus nihil deeſſe ad confuſionem, cum producentur ſpectaculum fieri Deo, Angelis, hominibus, ſibi ipſis? O quam male mali omnes locati ſunt, utique oppoſiti torrenti huic directæ æquitatis, & huic lumini propalatę veritatis * expoſiti! Nonne hoc eſt perpetuo tundi, perpetuoque confundi? *Duplici contritione*, ait ille, *contere eos, Domine Deus noſter*. (Jerem. 17. 18.)

Margin notes: Peccati commiſſi voluptas tranſit, fœditas manet. — Deo contrarius, ſibimet non cohæret. — Turpibus nihil deerit ad confuſionem. — * al. oppoſiti.

CAPUT XIII.

De longitudine, profunditate, & ſublimitate Dei profunde & eleganter diſcurrit.

27 QUid eſt Deus? Longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Quid? inquis. Tenemus te quaternitatis, quam abominatus es, profeſſorem. Minime. Abominatus ſum, & abominor. Viſus ſum protuliſſe plura, ſed unum eſt. Unus Deus ſignatus eſt pro captu noſtro, non pro ſuo ſtatu. Diviſus eſt hic, non ille. Voces diverſæ, ſemitæ multæ: ſed unum per eas ſignificatur, unus quæritur. Non diviſiones ſubſtantiæ in quaternario iſto expreſſæ ſunt; non dimenſiones, quales in corporibus intuemur; non diſtinctio perſonalis, qualem in Trinitate adoramus; non numerus proprietatum, qualem perſonis ipſis ineſſe fatemur; etſi non aliud a perſonis. Alioquin hoc ſingulum horum in Deo, quod quatuor ſimul; hoc quatuor ipſa, quod ſingulum eſt. Nobis autem, quia non poſſumus cum Deo ſimplicitate contendere, dum contendimus apprehendere unum, occurrit veluti quadruplicatum. Facit hoc ſpeculum & ænigma, per quod ſolum interim videri datur. Cum autem videbimus facie ad faciem, videbimus ſicuti eſt. Nec enim jam tunc fragilis acies mentis noſtræ, quantumlibet vehementer intendens, aliquatenus reſiliet, diſſi-

Margin note: Intellectus noſter in viſione beata totus feretur in Deum ſine diſcurſu.

---

a Hanc periodum poſt ſequentem, *Et videntur*, &c. collocant quidam codices Vaticani: ſed hęc lectio aptior.

TOM. II. OPUSC. I.

diſſilietve in ſuam pluralitatem. Colliget ſe ſe magis, adunabit, conformabitque unitati illius, vel potius unitati illi, ut una uni facies reſpondeat faciei. Nempe *ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Beata viſio! ad quam merito ſuſpirabat, qui ait: *Exquiſivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram*. (Pſal. 26. 8.) Et quia adhuc in quærendo res eſt, interim aſcendamus quadrigam iſtam, utpote infirmi & imbecilles, indigentes tali vehiculo, ſi forte vel ſic apprehendamus in quo apprehenſi ſumus, ideſt, hujus ipſius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ipſo auriga & primo currus hujus exhibitore, ut ſtudeamus *comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum*. (Epheſ. 3. 18.) Comprehendere dixit, non cognoſcere: ut non curioſitate contenti ſcientię, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione eſt fructus, ſed in comprehenſione. Alioquin *ſcienti bonum, & non facienti*, ut ait quidam, *peccatum eſt ei*: (Jac. 4. 17.) & ipſe Paulus alio loco: *Sic currite*, inquit, *ut comprehendatis*. (1. Cor. 9. 24.) Quid ſit comprehendere, inferius declarabo.

Longitudo eſt æternitas Dei, latitudo charitas.

28 Quid igitur eſt Deus? longitudo, inquam. Quid ipſa? Æternitas. Hæc tam longa, ut non habeat terminum, non magis loci, quam temporis. Eſt & latitudo. Et ipſa quid? Charitas. Quibus & iſta terminis anguſtetur in Deo, qui nihil odit eorum quæ fecerit? Denique ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, pluit ſuper juſtos & injuſtos. (Matt. 5. 45.) Ergo & inimicos concludit ſinus ille. Nec hoc quoque contentus, evadit in infinitum. Omnem non modo affectionem, ſed & cognitionem excedit, adjiciente Apoſtolo. & dicente: *Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti*. (Epheſ. 3. 19.) Quid plus dicam? Æterna eſt. Niſi quod hoc plus forſitan eſt, quia æternitas eſt. Vides tantam eſse latitudinem, quantam & longitudinem? Utinam ſic videas non tantam eſse, ſed ipſam id eſse unam quod alteram, non minus unam, quam duas, nec plus duas, quam unam. Deus ęternitas, Deus charitas eſt: longitudo ſine protenſione, latitudo ſine diſtenſione. In utroque pariter locales quidem excedit temporaleſque anguſtias, ſed libertate naturę, non enormitate ſubſtantię. Tali modo immenſus eſt qui omnia fecit in menſura; & quamvis immenſus, hic tamen modus & ipſius immenſitatis.

29 Quid item Deus? Sublimitas & profundum. In altero ſupra omnia, in altero infra omnia. Liquet in Deitate nuſquam claudicare ęqualitatem, ſtare eam undique firmiter, conſtare immobiliter ſibi. Sublime, potentiam; profundum, ſapientiam ejus* conſidera. Ex ęquo & iſta reſpondent ſibi, dum & ſublimitas inattingibilis, & profunditas ęque inſcrutabilis cognoſcatur, Paulo admirante & exclamante: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ illius!* (Rom. 11. 33.) Libet & nos exclamare cum Paulo, horum utcumque intuentes in Deo, & cum Deo ſimpliciſſimam unitatem: O ſapientia potens, attingens ubique fortiter! o potentia ſapiens, diſponens omnia ſuaviter! (Sap. 8. 1.) Res una, affectus multiplex, operationeſque diverſę. Et illa una res eſt longitudo propter æternitatem, latitudo propter charitatem, ſublimitas propter majeſtatem, profunditas propter ſapientiam.

* al. eſſe.

Sublimitas Dei potentia eſt, profundum ſapientia.

CAPUT XIV.

Modum, quo prædicta ſecundum Apoſtolum comprehendere poſſimus, oſtendit.

30 NOvimus hæc. Num ideo & arbitramur nos comprehendiſſe? NON EA diſputatio comprehendit, ſed ſanctitas, ſi quo modo tamen comprehendi poteſt quod incomprehenſibile eſt. At niſi poſſet, non dixiſset Apoſtolus: *Ut comprehendamus cum omnibus ſanctis*. (Epheſ. 3. 18.) Sancti igitur comprehendunt. Quæris quomodo? Si ſanctus es, comprehendiſti, & noſti: ſi non, eſto, & tuo experimento ſcies. SANCTUM facit affectio ſancta, & ipſa gemina: timor Domini ſanctus & ſanctus amor. His perfecte affecta anima, veluti quibuſdam duobus brachiis ſuis comprehendit, amplectitur, ſtringit, tenet, & ait: *Tenui eum, nec dimittam*. (Cant. 3. 4.) Et timor quidem ſublimi & profundo, amor lato & longo reſpondet. Quid tam timendum quam poteſtas, cui non potes reſiſtere; quam ſapientia, cui abſcondi non potes? Poterat minus timeri Deus, alterutro carens? Nunc autem perfecto oportet timeas illum, cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus potens omnia. Quid item tam amabile, quam amor ipſe, quo amas, & quo amaris? Amabiliorem tamen juncta ęternitas facit: quæ dum non excidit, foras mittit ſuſpicionem. Ama igitur perſeveranter & longanimiter, & habes longitudinem: dilata amorem tuum uſque ad inimicos, & latitudinem tenes. Eſto etiam in omni ſollicitudine timoratus, & ſublime profundumque apprehendiſti.

Sanctum faciunt ſanctus timor, & amor.

Locum maxime ſiva in Deo.

31 Aut ſi mavis quatuor æque tuis, divinis quatuor reſpondere: facis hoc, ſi ſtupes, ſi paves, ſi ferves, ſi ſuſtines. Stupenda plane ſublimitas majeſtatis; pavenda abyſſus judiciorum. Fervorem exigit charitas, æternitas perſeverantiam ſuſtinendi. Quis ſtupet, niſi qui contemplatur gloriam Dei? Quis pavet, niſi qui ſcrutatur profundum ſapientiæ? Quis fervet, niſi qui meditatur charitatem Dei? Quis ſuſtinet & perſeverat in amore, niſi qui æmulatur æternitatem charitatis? Nempe ęternitatis quamdam imaginem perſeverantia præfert. Denique ſola eſt cui ęternitas redditur, vel potius quę ęternitati hominem reddit, dicente Domino: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*. (Mat. 10. 22.)

Animi affectus in Deum.

32 Et nunc adverte in quatuor iſtis contemplationis ſpecies quatuor: Prima & maxima contemplatio eſt admiratio majeſtatis. Hęc requirit cor purgatum, ut a vitiis liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad ſuperna levet; interdum quoque vel per aliquas morulas ſtupore & ecſtaſi ſuſpenſum teneat admirantem. Secunda autem neceſſaria eſt huic: eſt enim intuens judicia Dei. Quo ſane pavido aſpectu, dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiam, humilitatem ſervat. Virtutum ſiquidem bonum quoddam ac ſtabile fundamentum humilitas. Nempe ſi nutet illa, virtutum aggregatio nonniſi ruina eſt. Tertia contemplatio occupatur, vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum; & ne dimittat ingratum, ſollicitat memorantem ad amorem Benefactoris. De talibus dicit Propheta loquens ad Dominum; *Memoriam abundantię ſuavitatis tuæ eructabunt*. (Pſal. 144. 7.) Quarta quæ retro ſunt obliviſcens, in ſola requieſcit expectatione promiſſorum: quæ cum ſit meditatio æternitatis, (ſiquidem quæ promittuntur, æterna ſunt) longanimitatem alit, & perſeverantiæ dat vigorem. Puto jam facile eſt quatuor noſtra hęc, quatuor illis Apoſtoli effignare, dum longitudinem comprehendit meditatio promiſſorum, latitudinem recordatio beneficiorum, ſublimitatem contemplatio majeſtatis, profundum inſpectio judiciorum. Quærendus adhuc fuerat, qui nec ſatis adhuc inventus eſt, nec quæri nimis poteſt: at orando forte quam, diſputando, dignius quęritur, & invenitur facilius. Proinde is ſit finis Libri, ſed non finis quęrendi.

Contemplationis quatuor ſpecies.

ADMO-

ADMONITIO

in ſequentem Epiſtolam ſeu Opuſculum II.

I. LIBROS *de Conſideratione, ad ſummum Pontificem directos, opportune ſubſequitur Tractatus de componendis moribus Epiſcoporum, quæ prima eſt ex quinque Bernardi epiſtolis ad Henricum archiepiſcopum Senonenſem, ordine XLII. Iſcognomento Aper, teſtante Hugone Autiſiodorenſi chronographo, aliis (ſi vulgari non fallunt indices) Gilbertus, ex canonico electus eſt poſt Daimbertum pontifex Senonenſis anno MCXXII. Hac in dignitate cum remiſſius ageret, ad diligentiorem muneris ſui curam animatus eſt, agente potiſſimum Gaufrido Carnotenſi epiſcopo cum Burchardo Meldenſi, confirmante in primis ſancto Bernardo: quem & patronum habuit adverſus Ludovici VII. infeſtationes, ut teſtatum facit epiſtola* xlix. *ad Honorium Papam.*

II. *Has autem procellas tum Henrico, tum Stephano Pariſienſi epiſcopo excitavit eorum ſeceſſus ab aula, & vitæ melioris inſtitutio, adeo ut qui* ante, *ſicut in prædicta legitur epiſtola*, in habitu actuque ſæculari honorati fuerant ſublimes, judicati fideles, habiti familiares, *poſtea* inimici facti ſint digne ſuo ſacerdotio converſantes, & per omnia honorificantes Miniſterium ſuum. Hinc domini Senonenſis conſtantiam labefactare conatus eſt *Ludovicus rex, quod amplius illuſtratur in Notis ad epiſtolas* xxII. & xlv.

III. *Non tamen ita mores ſuos compoſuit Henricus, ut non in eccleſiaſticam cenſuram incurrerit ob iniquam vexationem cujuſdam Archidiaconi eccleſiæ ſuæ, quem* non modo judicio non convictum, ſed nec verbo conventum *dignitate privavit, teſte Bernardo in epiſtola* clxxxII. *ad eumdem Henricum. Hunc ſuſpenſum fuiſſe tradit Hugo chronographus Autiſiodorenſis ad annum* MCXXXVI. *idque atteſtantur Acta Epiſcoporum Autiſiodorenſium cap.* lv. *ubi de Hugone epiſcopo,* qui cum in Senonenſi eccleſia, *propter ſuſpenſionem domini Henrici* metropolitani, locum conſecrationis non haberet; apud Ferrarias a domino Gaufrido Carnotenſi epiſcopo circa feſtum beati Vincentii conſecratus eſt. *Hanc autem ſuſpenſionem Henrico ex iniqua depoſitione Archidiaconi ſui accidiſſe proximum vero eſt. Sed tandem hac cenſura ſolutus antiſtes, anno* Mcxl. *apud Senonas Synodum habuit, in qua Petri Abaelardi errores damnati fuerunt. Exſtant ea de re communes Patrum ſynodicæ litteræ ad Innocentium papam, inter Bernardinas epiſtola* cxci. *quibus litteris ſignificant, ſe paucis totum negotium expoſuiſſe*, pro eo maxime, quia idipſum diffuſius ac plenius contineretur in litteris domini Senonenſis, *quæ litteræ non aliæ videntur, quam Bernardi epiſtola* cxc. *ad Innocentium, quæ inter hoſce Tractatus relata eſt. Porro Henricus vivere deſiit anno* Mcxl. *& quidem* IV. *Idus Junii: cui ſucceſſit Hugo præcentor, qui in quodam inſtrumento pro Hederenſi monaſterio dato anno* MclxIII. *annum epiſcopatus ſui vigeſimum tertium numerat.*

IV. *Cæterum hanc epiſtolam ſtatim ab Henrici converſione ſcriptam fuiſſe probant in primis hæc ejus verba num.* 2. Nuper autem nobis a veſtris partibus flare cœpit aura ſecundior. Rumoribus ſiquidem *recentioribus* nuntiata ſunt de vobis ſolito lætiora, & non ex incerto famæ, ſed ore veridico venerabilis Meldenſis Epiſcopi, *quod ſcilicet vitam in melius inſtituiſſet Henricus Gaufridi Carnotenſis epiſcopi conſiliis, ut mox declarat Bernardus. Atqui hanc Henrici mutationem Honorii ſecundi pontificatu, ac proinde ante annum* Mcxxx. *contigiſſe conſtat, tum ex Bernardi epiſtola* xlix. *ad eumdem Honorium, cui ipſum Henricum commendat: tum ex ipſa infeſtationum cauſa, quæ non alia fuit, quam Henrici diſceſſio ab aula & aulico vivendi genere, atque adeo vitæ rectioris inſtitutio, ut patet ex præmiſſis.*

V. *Itaque ſub annum* MCXXVI. *ſcripta fuit hæc epiſtola, quo tempore Meldenſi præſidebat eccleſiæ Burchardus, cujus relatu* ſolito lætiora *de Henrici converſatione nuntia Bernardus ait ſe accepiſſe. Meldenſi, inquam, Eccleſiæ tunc præerat Burchardus, non, uti hactenus vulgo perſuaſum fuit, Manaſſes ſecundus, quem non ante annum* MCXXXIII. *Burchardo ſucceſſiſſe probant authenticæ ejus litteræ de Choiſiaco pro monaſterio S. Martini de Campis, ubi hæc clauſula habetur:* Acta ſunt hæc anno Incarnationis Domini Mcxxxv. indict. XIII. anno autem ordinationis domni Innocentii Papæ VI. ordinationis noſtræ II. *& alia ejuſdem charta de Mauregarto, data* anno incarnationis Domini Mcxl. anno autem ordinationis noſtræ VII. *Huic calculo favet Ordericus in lib.* VI. *pag.* 627. *ubi* Stephanus Pariſienſis epiſcopus, & *Burchardus* Meldenſis *Reſbacenſes monachos admonuiſſe memorantur de concedendis Uticenſibus reliquiis ſancti Ebrulfi, qua de re Bernardus epiſtolam ad Reſbacenſes ſcripſerat. Id factum refert Ordericus anno* Mcxxx. *ad quem proinde annum Burchardus Meldenſem Eccleſiam, non Manaſſes, adminiſtrabat. Hinc corrigendi numeri apud Cheſnium in Notis ad Abaelardum: ubi Manaſſes dicitur Meldenſem eccleſiam regere cœpiſſe anno MCXXV. idque probatur ex ejus litteris de Choiſiaco, quas decennio ſerius, & quidem anno Manaſſæ epiſcopi ſecundo, datas fuiſſe ſuperius obſervavimus. Quanta vero morum & conſiliorum gravitate præditus fuerit Burchardus, illud argumento eſt, quod ipſum cum Gaufrido conſiliarium Bernardus Henrico gratulatur hac in epiſtola, quæ in codice Vaticano num.* 663. *dividitur in ſeptem capita. Verum ſatius viſum eſt Horſtianas ſectiones jam receptas retinere.*

S. BERNARDI ABBATIS

Epiſtola XLII. ſeu Tractatus

AD HENRICUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

DE MORIBUS ET OFFICIO EPISCOPORUM.

Domino venerabili Henrico, Senonenſium Archiepiſcopo, Frater B. ſi quidpoteſt peccatoris oratio.

PLACUIT præſtantiæ veſtræ novum aliquid a nobis dictatum requirere. Gravamur pondere dignitatis, ſed dignationis munere gratulamur. Et blanditur petentis favor, & petitionis terret exactio. Qui enim nos ſumus, ut ſcribamus Epiſcopis? Sed rurſum qui ſumus, qui non obediamus Epiſcopis? Unde dare, inde & negare compellor quod poſtulor. Scribere tantæ altitudini ſupra me eſt: & eidem non
B obedire, contra me. Utrobique periculum: ſed in ea parte majus imminere videtur, ſi non obediero. Hac itaque exiens qua minus apparet, facio quod jubetis. Dat quippe auſum ipſius dignitatis dignanter indulta familiaritas, & excuſat præſumptionem auctoritas imperantis.

CAPUT PRIMUM.

Arduum ac periculoſum eſſe munus Epiſcopi; ideoque ei bonis conſiliariis opus.

1 IGitur ex quo regni cœlorum claves Deo auctore vobis traditas ſuſcepiſtis, ac juxta ritum fortis illius mulieris, manum mittere cœpiſtis ad fortia; ſi qua vos aut egiſſe quæ non deberetis, aut pertuliſ-
Prov. 31. 19. Epiſcoporum pericula. ſe quæ nolletis audivimus; & illa agentem doluimus, & condoluimus hæc patienti. Inter hæc autem ego recordabar illorum verſiculorum: *Qui deſcendunt ma-*
Pſal. 106. 23. *re in navibus, facientes operationem in aquis multis, aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos. Anima eorum in malis tabeſcebat, turbati ſunt,*
D *& moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum devorata eſt.* Et ideo non judicabam, ut aſſolet; magis quippe ad compaſſionem me provocabat hujuſcemodi cogitatio: Si, inquam, tentatio eſt cujuſcumque hominis vita ſuper terram, quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui omnium neceſſe eſt
Job. 7. 1. ferre tentationes? Si ergo latens in caverna, & quaſi ſub modio, non quidem lucens, ſed fumigans, ventorum tamen impetus nec ſic declinare ſufficio, ſed continuis tentationum variiſque fatigatus impulſibus, inſtar vento agitatæ arundinis, hac illacque
E circumferor; quid poſitus ſupra montem, poſitus ſupra candelabrum? Solus mihi ſervandus, ſolus tamen ipſe mihi ſum ſcandalo, ſolus tędio, ſolus oneri atque periculo, ita ut propriæ gulę & ventri, & oculo ſcandalizanti frequenter iraſci oporteat. Quibus ergo moleſtiis angitur, quibus laceſſitur injuriis, cui etiam, etſi propria ceſſent, numquam tamen de alienis deſunt foris pugnæ, intus timores?

2 Nuper autem nobis a veſtris partibus flare cœpit aura ſecundior. Rumoribus ſiquidem recentioribus nuntiata ſunt de vobis ſolito lætiora, & non ex
F incerto famæ, ſed ore veridico venerabilis Meldenſis [a] Epiſcopi. Interrogatus enim de eſſe veſtro, vultu alacri, & tamquam bene fidens unde requirebatur: Puto, inquit, hominem ex hoc jam conſiliis ſe ſub-
Conſiliatiorum dotes, prudentia & benevolentia. actúrum Carnotenſis Epiſcopi. Hoc ab eo reſponſum tam lætus accepi, quam certus fui conſilia viri fideliſſima fore. In nullo melius poterat nobis cordis veſtri propoſitum commendare; in nullo ſpem dare cer-
A tiorem veſtri profectus in Domino. Secure, ni fallor, præfatis ambobus viris & vos & veſtra credetis. Talibus utendo conſiliariis, bonam vobis ſervabitis & famam, & conſcientiam. Sic Dei Sacerdotem, ſic tantæ civitatis decet Epiſcopum, puerilibus non agi ſæcularibuſve conſiliis. Omnes, juxta Domini præce- Luc. 6. 27.
ptum, etiam inimici, diligantur; ſed ad conſilium ſoli eligantur qui & prudentes eſſe videantur, & benevoli [b]. Propterea Dominus, & imprudens diſcipuli, & fratrum infidele conſilium refutabat, reſpondens improvido: *Non ſapis quæ Dei ſunt*; & male- Marc. 8. 33.
B volis: *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego autem non* Joan. 7. 8.
aſcendam. Nec iſtorum malitiæ, nec illius imprudentiæ ſe credendum putavit. Quærens denique cui ſe credere debeat, cui tuto ſua committat diſpenſanda myſteria, & quali difficile inveniens, ſub admiratione interrogat: *Quis putas eſt fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Matt. 24. 45.
Quamobrem & Petro curam ovium crediturus, prius In paſtore
ejus ſtuduit probare benevolentiam, ter ſciſcitans ſi eadem. Joan. 21. 15.
ſe diligeret. Probavit & prudentiam, quando errantibus hominibus, & putantibus ipſum eſſe quem-
C piam ex Prophetis, ille prudenter veritatem advertens, Deum potius Prophetarum confeſſus eſt: *Tu es*, inquiens, *Chriſtus Filius Dei*. Væ noſtro generi Matt. 16. 16.
ab imperfectione ſua! Vix in multitudine hominum unum reperias in utraque gratia conſummatum. Haud facile ſiquidem vel prudenti benevolentiam, vel fideli ineſſe ſapientiam deprehendas. Sine numero autem ſunt quos utriuſque muneris expertes eſſe conſtiterit.

3 Prudenter igitur cogitaſtis ſacerdotale onus, epiſcopale opus, curamque paſtoralem digne non poſſe adminiſtrari ſine conſilio. Hinc ipſa caſtorum con-
D ſiliorum mater Sapientia de ſeipſa loquens: *Ego Sapientia*, inquit, *habito in conſilio*. Sed quali conſilio? Prov. 8. 12.
Numquid in qualicumque? *Et eruditis*, ait, *interſum cogitationibus*. Sed & quod inſida conſilia declinanda ſint, per os Salomonis taliter monet: *Cauſam tuam* Prov. 25. 9.
tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reveles. Pulchre quoque per alium quemdam Sapientem, cum ſine conſilio nil agendum conſulat, virorum tamen conſilii intuens paucitatem, ita loquitur: *Multi ſint tibi amici, unus autem ſit tibi conſiliarius* Eccli. 6. 6.
de mille. Unus, inquit, *de mille*. Benignam ergo
E non dobitaverim vobis eſſe divinitatem, cui de tanta raritate inter mortales, non unum, ſed duos, ipſoſque idoneos ſatis indulſit, providos, benevolos; &, ut facile adiint, comprovinciales; ut gratis, de- Quam utile
bitores jure ſubjectionis. Horum acquieſcendo conſi- audire
liis, nec præceps eritis in ſententia, nec vehemens in conſilia.
vindicta; non in corrigendis remiſſior, non ſeverior in parcendis, non puſillanimis in expectandis; nec ſuperfluus in victu, nec notabilis in veſtitu; non citus ad promittendum, non ad reddendum tardus, nec prodigus dator. Iſtorum conſilium longe ſemper fa-
F ciet a vobis MALUM TEMPORI VETUS, ſed CUPIDITATI NOVUM, ſimoniam; & matrem ejus avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus. Et ut brevi omnia ſermone concludam, ſi his credideritis, in omnibus, exem-
plo Apoſtoli, honorificabitis miniſterium veſtrum: Rom. 11. 13.
miniſterium, inquam, non dominium. Ipſum itaque honorificabitis, non vos; nam qui quærit quæ ſua ſunt, ſe cupit honorari, non miniſterium.

CA-

a Haud dubie Burchardi, non Manaſſę ſecundi, ex Admonitione n. 5.

b In editis, etiam anni 1494. hic interſeruntur hæc verba, *abſque prudentia & benevolentia non eſſe perfecta conſilia*, quod lemma eſt ex margine invectum in textum, deeſtque emendatioribus mſſ. Colbertinis 1038. & 1410.

CAPUT II.

Honorem & decus dignitatis eccleſiaſticæ non conſiſtere in externo ſplendore, ſed in morum & virtutum decore.

Veſtium cultus in Clericis notatur. *V. NOT.

4 HOnorificabitis autem non cultu veſtium, non equorum faſtu, non amplis ædificiis, ſed ornatis moribus, ſtudiis ſpiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter! Cernitur in nonnullis ſacerdotibus veſtium cultus plurimus; virtutum aut nullus, aut exiguus. Quibus ego ſi rememorem illud apoſtolicum:
1.Tim. 2. 9. *Non in veſte pretioſa*; vereor ne indignentur, dum nimirum indignum ducant in ſe aſſumptam ſententiam, quam priùs in viliorem ſexum & ordinem prolatam fuiſſe recognoverint. Quaſi vero non eodem utantur medici fero ſecandis regibus, quo & popularibus hominibus: aut capiti fiat injuria, ſi ipſis forcipibus capilli excreſcentes detondeantur, quibus & unguium fuerint reſecata ſuperflua. Attamen ſi dedignantur pari cum mulierculis, non quidem a me, ſed ab Apoſtolo feriri ſententia, dedignentur & cum ipſis eadem involvi culpa. Deſpiciant jam textricum, ſive pellificum, & non propriis operibus gloriari. Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas a vocant, manibus circumdare ſacratis, & ſacrantibus tremenda myſteria. Reſpuant & apponere pectori, quod decentius ornat gemma ſapientiæ. Pudeat & collo circumtexere, quod honeſtius atque ſuavius Chriſti jugo ſubmittitur. Non Chriſti ſtigmata ſunt hæc, quæ iſti Martyrum exemplo circumferant in corpore ſuo. Muliebria potius eſſe noſcuntur inſignia, quæ utique curioſius & ſumptuoſius illæ ſibi præparare conſueverunt, cogitantes nimirum quæ ſunt mundi, quomodo placeant viris.

5 Verum tu ſacerdos Dei altiſſimi, cui ex his placere geſtis? mundo, an Deo? Si mundo, cur ſacerdos? Si Deo, cur qualis populus, talis & ſacerdos? Nam ſi placere vis mundo, quid tibi prodeſt ſacerdotium? Nec
Jacob. 4. 4. enim potes duobus dominis ſervire. *Qui autem vult amicus eſſe hujus mundi, inimicus Dei conſtituitur:* &
Pſal. 52. 6. Propheta: *Deus*, inquit, *diſſipabit oſſa eorum qui hominibus placent; confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit*
Gal. 1. 10. *eos:* & Apoſtolus: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Volens itaque placere hominibus, Deo non places: ſi non places, non placas. Cur ergo, ut dixi, ſacerdos? Si vero, quod addidi, placere intendis, non mundo, ſed Deo; cur qualis populus, talis & ſacerdos? Enim vero ſi ſacerdos paſtor eſt, & populus oves; dignum eſt ut in nullo appareat ovibus paſtor diſſimilis? Si inſtar mei, qui ovis ſum, paſtor meus & ipſe incurvus graditur, vultum gerens deorſum, & terram ſemper reſpiciens, & ſoli ventri mente jejunus pabula queritans; in quo diſcernimur? Væ, ſi venerit lupus! non erit qui prævideat, qui occurrat, qui eripiat. Decet-ne paſtorem more pecorum ſenſibus incubare corporeis, hærere infimis, inhiare terrenis; & non potius erectum ſtare ut hominem, cœlum mente ſuſpicere, quæ ſurſum ſunt & quærere, & ſapere, non quę ſuper terram?

Paſtorem oportet ovibus eſſe diſſimilem.

Monacho an conveniat cenſura in Epiſcopos. *al. mutum.

6 Cæterum mihi indignatur, ſi vel nutum * facere audeam; jubetque ori manum apponere, dicens monachum, qui non habeam judicare de Epiſcopis. Utinam & oculos mihi claudas, ut nec cernere poſſem quę contradicere prohibes. Magna vero præſumptio, ſi ovis cum ſim, in ipſum paſtorem meum lupas ſæviſſimas, vanitatem & curioſitatem, irruere cernens, infremuero, quo ad meum forte balatum cruentis beſtiis a quopiam occurratur, & ſuccurratur perituro. Quid facient de me, qui ovicula ſum, quæ & in ipſum paſtorem tanta feritate inſiliunt? Et quidem ſi non vult ut clamem pro ſe, numquid non & pro me balare licebit? Sed etſi ego ſileo, ne ponere videar in cœlum os meum, cla-
A matur tamen in Eccleſia: *Non in veſte pretioſa*. Clamatur autem ſpecialiter ad fœminas, ut erubeſcat in ſe deprehendi Epiſcopus quod in fragiliori quoque ſexu audierit reprehendi. An forte nulla timetur confuſio, ſi ego ſolus ſubmuſſitare deſiero? Numquid, etſi ego non loquor, ſua cuique non loquitur conſcientia? Quid, ſi alius audacior me, non quidem de Apoſtolo, ut ego; non de Evangelio, non de Propheta, non denique quippiam eccleſiaſticum, ſed illud tantum gentilicum ingerat: *Dicite Pontifices*, non quidem *in ſancto*, ſed in freno, *quid facit aurum?* Quam tolerabilius cernitur in ſancto, quam in freno! Hoc me etiam tacente, etſi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat
B licet fama, ſed non fames. Fama quidem ſilet, quia non poteſt mundus odiſſe vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum a quo potius laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur?

TOM. II. OPUSC. II
1. Tim. 2. 9

Luxus veſtium in Præſule damnatus.

Perſius, Sat. 2.

Querela pauperum contra luxum Præſulum.

7 Clamant vero nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt: Dicite, Pontifices, in freno quid facit aurum? Numquid aurum a freno repellit frigus ſive eſuriem? Nobis frigore & fame miſerabiliter laborantibus quid conferunt tot mutatoria, vel extenſa in perticis, vel plicata in manticis? Noſtrum eſt quod effunditis; nobis crudeliter ſubtrahitur quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plaſmatio, & nos ſanguine Chriſti redempti ſumus. Nos ergo fratres veſtri. Vi-
C dete quale ſit de fraterna portione paſcere oculos veſtros. Vita noſtra cedit vobis in ſuperfluas copias. Noſtris neceſſitatibus detrahitur quicquid accedit vanitatibus veſtris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos ſpoliando perimitis. Jumenta gradiuntur onuſta gemmis, & noſtra non curatis crura nuda caligulis. Annuli, catenulæ, tintinnabula, & clavatæ b quædam corrigiæ, multaque talia, tam ſpecioſa coloribus, quam ponderibus pretioſa, mulorum dependent cervicibus; fratrum autem lateribus nec ſemicinctia miſerantes apponitis. Huc accedit, quod hæc omnia nec negotiationis ſtudio, nec proprio manuum exercitio vobis elaboraſtis,
D ſed nec jure hæreditario poſſidetis, niſi forte & vos in corde veſtro dixeritis: *Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei*. Et hæc pauperes modo quidem coram Deo tantum, cui corda loquuntur. Nec enim audent aperte cauſari adverſum vos, quibus interim pro ſua vita neceſſe habent potius ſupplicare. Cæterum in futuro ſtabunt in magna conſtantia adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt, ſtante quippe pro eis patre orphanorum, & judice viduarum. Ipſius enim tunc vox erit: *Quamdiu non feciſtis uni de his minimis meis, nec mihi feciſtis.* Matt. 25. 4

Pſal. 82. 12.

CAPUT III.

E

Præſulum potiſſima & digniſſima ornamenta, caſtitas, charitas, humilitas.

8 VOS autem, reverendiſſime Pater, vos, inquam, abſit ut in talibus honorificandum putetis miniſterium veſtrum. Videntur quidem honorifica, ſed oculo qui videt in facie, non qui videt in abſcondito. Nam quæ videntur in abſcondito, nullis apparent fucata coloribus, ſpectabilia ſunt tamen; nullis condita ſaporibus, prædulcia tamen; nullis elevata culminibus, excelſa tamen. Caſtitas, charitas, humilitas, nullius quidem coloris ſunt, ſed non nullius decoris; nec mediocris decoris, qui divinos quoque dele-
F ctare poſſit aſpectus. Quid caſtitate decorius; quæ mundum de immundo conceptum ſemine, de hoſte domeſticum, Angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter ſe homo pudicus & Angelus, ſed felicitate, non virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior, hujus tamen fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis & loco, & tempore ſtatum quem-

Caſtitas commendatur.

Angelorũ felicior.

a Gulæ pelles arte rubricatę, unde gallicum, *gueule*, in arte ſymbolica ad deſignandum rubeum colorem. Pelles iſtæ plurimum erant Armenicæ, id eſt murium Ponticorum. Homilia Bernardo adſcripta: *Paſchali tempore arminiam pelliceam dedit circa collum, & circa manum, rubeis gulis præparatam.* In Chronico Saxonico mſ. laudatur ad annum 1030. Clerus Hildenesheimenſis, quod *delicatioris veſtitus* abjecta cura, *gulas, quibus nunc ardet Clerus, neſcirent.*

b Clavatæ corrigiæ, lora clavis ex auro, purpura, aliiſve coloribus intexta.

TOM. II. OPUSC. II.

quemdam immortalis gloriæ repræſentat. Sola inter nuptiarum ſolemnia morem beatæ illius vindicat regionis, in qua neque nubunt, neque nubuntur: præbens quodammodo terris cœleſtis jam illius converſationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet caſtitas (ut monet Apoſtolus) in ſanctificationem, & inſtar odoriferi balſami, quo condita cadavera incorrupta ſervantur. Senſus ipſa & artus continet & contingit, ne diſſolvantur otiis, ne corrumpantur deſideriis, ne carnis voluptatibus computreſcant: quemadmodum legitur de quibuſdam, quia *computruerunt ut jumenta in ſtercore ſuo.* Hoc itaque tantæ pulchritudinis ornamentum digne dixerim ſacerdotium honorare, quod dilectum Deo & hominibus faciat ſacerdotem, cujus quippe memoria, non in carnis ſucceſſione, ſed in ſpirituali benedictione ſit, reddatque ſimilem in gloria ſanctorum, in hac licet adhuc regione diſſimilitudinis conſtitutum.

1. Theſſ. 4. 4. — Joel. 1. 7.

A

B

Sine charitate nil valet, nec ceteræ virtutes.

9 Verum quantalibet venuſtate ſui caſtitas eminere appareat, ſine charitate tamen nec pretium habet, nec meritum. Nec mirum. Quod enim abſque illa bonum ſuſcipitur? Fides? Sed nec ſi montes transferat. Scientia? Sed ne illa quidem, quæ lingua loquitur Angelorum. Martyrium? *Nec ſi tradidero*, inquit, *corpus meum, ita ut ardeam.* Nec abſque illa quodlibet bonum ſuſcipitur, nec cum illa quamlibet exiguum reſpuitur. Caſtitas ſine charitate, lampas eſt ſine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, caſtitas non placet. Sed o *quam pulchra es*, ut Sapiens clamat, *caſta generatio cum charitate* *! Cum illa, inquam, charitate, quam deſcribit Apoſtolus, *de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.*

1. Cor. 13. 3. — Sap. 4. 1. — * Vulg. claritate. — 1. Tim. 1. 5.

C

Puritas cordis conſiſtit in duobus.

10 Porro puritas cordis in duobus conſiſtit: in quærenda gloria Dei, & utilitate proximi; ut in omnibus videlicet actis, vel dictis ſuis nihil ſuum quærat Epiſcopus, ſed tantum aut Dei honorem, aut ſalutem proximorum, aut utrumque. Hoc enim agens implebit non ſolum Pontificis officium, ſed & etymologiam nominis, pontem utique ſe ipſum faciens inter Deum & proximum. Pertingit pons iſte uſque ad Deum ea fiducia, qua non ſuam, ſed illius gloriam quærit. Pertingit uſque ad proximum illa pietate, qua & ipſi, non ſibi prodeſſe deſiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorum, reportans illis a Deo benedictionem & gratiam. Supplicat majeſtati pro exceſſibus delinquentium, vindicat in peccantes injuriam Dei. Ingratis improperat beneficia pietatis, contemnentibus potentiæ ſeveritatem inſinuat, utriſque tamen nihilo minus placare ſtudet indignantis furorem; nunc quidem hominum obtendens infirmitatem, nunc divinæ magnitudinem pietatis. Denique, ſive excedat Deo, ſive ſobrius ſit nobis, aut Deo ſemper, quantum in ipſo eſt, præſtare * geſtit, aut nobis, non quod ſibi omnino utile eſt quærens, ſed quod multis.

Pontificis etymon & officium.

D

* al. placere geſtit, aut præſtare nobis.

E

Dei gloriam & populi lucrum, non ſuum quærere debet.

11 Fidelis Pontifex, qui bona quælibet per manus ſua tranſeuntia, ſive divina beneficia ad homines, ſive hominum vota ad Deum, columbino intuens oculo, nihil ſibi retentat ex omnibus. Nec populi requirit datum, ſed lucrum, nec Dei gloriam uſurpat ſibi. Acceptum talentum non ligat in ſudario, ſed partitur nummulariis, a quibus & uſuras recipit, non ſibi, ſed Domino. Non habet foveam ut vulpes, non tamquam volucres nidum, non loculos quomodo Judas, non denique, ſicut nec Maria, locum in diverſorio. Imitatur profecto illum qui non habebat ubi reclinaret caput; factus in præſentiarum tamquam vas perditum: quandoque proculdubio futurum vas in honorem, & non in contumeliam. Denique perdit animam ſuam in hoc mundo, ut in vitam æternam cuſtodiat eam. Hoc tanto puritatis intimæ bono gloriari non poteſt veraciter, niſi qui extrinſecas glorioſas perfecte reſpuerit. Nec enim pure valet Dei, vel proximi quærere lucra, qui propria non contempſerit. Is tantum puritatis interioris gloria non fraudatur, qui dicere poteſt cum Domino: *Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil eſt:* & cum Apoſtolo: *Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum:* & cum Propheta:

F

Joan. 8. 54. — Philip. 1. 21.

Oblivioni datus ſum, tamquam mortuus a corde, id eſt a propria voluntate. Bona oblivio, ſi te ipſum neſcias, ut proximo proſis. Bene autem mortuus a corde, ſi jam non tibi vivere ſtudeas, ſed ei qui pro te mortuus eſt. Bene mortuus eſt a corde, qui dicit: *Vivo autem jam non ego.* Sed ſi mortuus a ſe, non tamen a Chriſto; ſequitur enim: *Vivit vero in me Chriſtus.* Mortem hanc, quæ fit a corde, infert charitas, de qua loquitur ſponſa in Canticis: *Vulnerata charitate ego ſum.* Fortis quippe eſt ut mors dilectio, & mortem in nobis, non vitam occidit. Unde & audacter minatur: *O mors, ero mors tua.* Peccatum exſtinguit, quod animæ vitam expulerat; animamque reſtituit innocentiæ.

Pſal. 30. 13. — Oblivio ſui. — Gal. 2. 20. — Mors a charitate. — Cant. 4. 9. — Cant. 8. 6. — Oſee. 13. 14.

Charitas cur fortis ut mors.

12 Verum ſi prævalet morti charitas, ita ut illam in congreſſu perimere poſſit; cur dicitur *fortis ut mors*, & non potius, morte fortior? An forte quia & ipſa eſt mors, & ſeipſa fortior eſſe non poteſt? Bona mors, non vitæ, ſed mortis. Bona mors, & nequaquam abhorrenda, quæ vitam etſi adimit, non perimit. Adimit quidem, ſed ad tempus, reſtituendam in tempore, duraturam ſine tempore. Denique *mortui eſtis*, inquit, *& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* Libenter igitur carebo ad tempus, ut in æternum poſſideam. Et iſta ſufficiant pro eo quod ſcriptum eſt: *Charitas de corde puro.* Sane in tanta oblivione ſui neceſſe eſt cor bene eſſe conſcium ſibi, quo ſe in lucra ſecurius foris extendat, cum ſecuram intra ſe reliquerit conſcientiam. Quid enim prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur?

Coloſſ. 3. 3. — 1. Tim. 1. 5. — Matt. 16. 26.

CAPUT IV.

Cura ſinceræ fidei, & charitatis non fictæ, Præſuli maxime neceſſaria.

Duo bonam reddunt conſcientiam.

13 SED & ordinis exigit ratio, ut qui ad ſui menſuram proximum jubetur diligere, prius ſeipſum diligere norit. Itaque duo ſunt præcipue quæ bonam reddunt conſcientiam: pœnitere de malis, & abſtinere a malis: hoc eſt, ut verbis loquar beati Gregorii *, & commiſſa flere, & flenda non committere. Horum neutrum ſolum ſufficit. Nam ſi primum abſque ſecundo ſufficeret, fruſtra & David hortaretur dicens: *Declina a malo*, & Iſaias: *Quieſcite agere perverſe*: & Deus ipſe ad Cain: *Peccaſti, quieſce* *. Rurſum ſi ſecundum per ſe poſt peccatum bonam ſufficit reſtaurare conſcientiam, ſine cauſa clamat pœnitens in pſalmo: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*, & illud: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte univerſa delicta mea*: & in oratione dominica: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Utriuſque virtutis bene conſcius animus ſecure jam ſeipſum deſerat, & quodammodo perdat, ut alios lucrifaciat. Cum infirmantibus infirmetur, uratur cum ſcandalizatis: fiat etiam, ſi oporteat, Judæis Judæus, nihilque formidet cum tali conſcientia, exemplo Jeremiæ & Ezechielis, in Ægyptum, vel in Chaldæam cum tranſgreſſoribus captivari; ſed & cum ſancto Job frater fieri draconum, & ſocius ſtruthionum: cum Moyſe quoque (quod gravius eſt) deleri de libro Dei; & cum Paulo anathema eſſe a Chriſto pro fratribus non timeat cum hujuſmodi conſcientia; ipſam denique, ſi neceſſe eſt, intrare gehennam, ſecurus medias penetrans flammas, læta decantet conſcientia: *Etſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Comparemus, ſi placet, theſauros regum & faſtigia regnorum cum hujuſmodi fiducia; nonne cuncta horum felicitas, præ * tanti boni divitiis, miſeria reputabitur? Et hanc fiduciam operatur charitas *de corde puro, & conſcientia bona.*

* S. Greg. hom. 34. in Evang. poſt med. — Pſal. 36. 27. — Iſ. 1. 17. — * Gen. 4. 7. juxta LXX. — Pſal. 31. 1. — Pſal. 24. 18. — Luc. 11. 4. — Ad aliorum curam quis idoneus. — Jer. 43. 6. — 4. Reg. 4. 5. — Job. 30. 29. — Exod. 32. 32. — Rom. 9. 3. — Bonæ conſcientiæ ſecuritas. — Pſal. 22. 4. — * al. præ tantis bonis.

Fides mortua, ficta & probata.

14 Jam vero quod reſtat, *de fide non ficta*; & item quod ex alio loco in mentem venit, *fides ſine operibus mortua eſt*; duo iſta mittunt nos ad quamdam fidei tri-

1. Tim. 1. 5.

fa-

fariam diviſionem, ut dicatur fides mortua, ficta, A
Jacob. 2.20. probata. Et mortuam quidem Apoſtolus diffinit eam eſſe, quæ ſine operibus eſt, id eſt quæ non operatur ex dilectione, quaſi non habens animam, ipſam di-
* al. addunt anima. lectionem, qua vegetetur *, & moveatur ad opera. Fictam autem ego arbitror illam vocari fidem, quæ ſuſcepta quidem ex charitate vita, moveri inchoat ad bene operandum; ſed non perſeverans deficit, & moritur tamquam abortiva. Eo utique ſenſu fictam hujuſmodi dixerim nominatam, quo vaſa figuli vocamus fictilia: non quia videlicet utilia non ſunt quamdiu durant, ſed quia fragilia cum ſint, diu minime durant. De hac fidei fictione puto illos notari in
Luc. 8. 13. Evangelio, *qui ad tempus credunt; & in tempore tentationis recedunt*. Interrogo eos qui dicunt charita- B
Charitas ſemel habita amitti poteſt. tem, a quo ſemel accipitur, nequaquam ultra recedere. Ait veritas de quibuſdam: *Et hi radices non*
Ibidem. *habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*. Unde, & quo recedunt? Utique a fide ad infidelitatem. Item quæro: Poterant-ne in illa fide ſalvari, an non poterant? Si non poterant, quæ injuria Salvatori, quæve tentatori lætitia, quod hinc recedant, ubi ſalus non ſit? ſiquidem nec Salvator zelatur niſi ſalutem, nec malignus invidet niſi ſaluti. Si autem poterant, quomodo aut ſine charitate ſunt, quamdiu in illa fide ſunt, cum ſine charitate ſalus eſſe non poſſit; aut deſerentes fidem, non etiam deſe- C
runt charitatem, cum charitas & infidelitas ſimul eſſe non poſſint? Recedunt ergo quidam a fide, quia Veritas aſſerit; conſequenter & a ſalute, quia Salvator redarguit: inde nos colligimus, quod & a chari-
* al. poterit. tate, ſine qua ſalus eſſe non potuit. * *Et hi*, inquit, *radicem non habent*. Non negat eos habere bonum, ſed in bono potius radicatos non eſſe cauſatur.

Mat. 10. 22. 15 Denique ſequitur, & ait: *Quia ad tempus credunt*. Bonum eſt, ſed utinam duraturum. Non enim qui cœperit, ſed qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati ſi interim rapti fuiſſent, antequam malitia mutaret corda eorum. Nunc D
vero væ prægnantibus & lactantibus in illis diebus, teneros utique fœtus geſtantibus, & de vita recenti
Animæ tenellæ ſimiles prægnantibus. facile in periculis exturbandos. Tales ſunt animæ parvam adhuc & teneram habentes charitatem: & ob hoc earum fidem vivam, ſed fictam, neceſſe eſt in
Eccl. 27. 6. tentatione deficere. *Vaſa figuli*, ait, *probat fornax*,
Rom. 1. 18. Abac. 2. *& homines juſtos tentatio*, illos videlicet, qui ex fide vivunt. Juſtus nempe ex fide vivit, ſed ex fide quæ vivat. Neque enim quæ mortua eſt, vitam dare po-
Dæmonum fides. teſt. Dæmonum fides non adducitur in examinationem; vacua quippe charitate, mortua eſt. Credunt quidem & contremiſcunt, ſed timor non eſt in charitate. Proinde in labore hominum non ſunt, & cum E
hominibus non flagellantur; quod exſtinctæ fidei nul-
Veræ & fictæ fidei probatio. la jam debeatur probatio, ſed reprobatio. Solam itaque juſtorum fidem, id eſt vivorum vivam, fornax tentationum ſuſcipit examinandam. Sed non omnium juſtitia manet in ſeculum ſeculi; quoniam ſunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Qualis ſit cujuſcumque fides, tribulatio probat. Si cujus deficit, (deficit enim, cum in charitate non perſeverat) ficta eſſe dignoſcitur: ſi cujus perſeverat, probata & perfecta cenſetur.

16 Liquet ex his ſatis, ut arbitror, non omnes qui habuerint charitatem, habere & perſeverantiam in charitate. Alioquin fruſtra commoneret diſcipulos F
Joan. 15. 9. Dominus: *Manete*, inquiens, *in dilectione mea*. Aut enim ſi needum diligebant, non debuerat dicere, *ma-*
Vita animæ vitæ corporis præferenda. *nete*, ſed, *eſtote in dilectione mea*: aut ſi jam diligebant, neceſſe non erat moneri de perſeverantia, qua ſecundum iſtos privari non poterant. Curet igitur ſervus bonus & fidelis fide ſervare non fictam charitatem de corde puro & conſcientia bona; pluris æſtimans animæ vitam, quam corporis, minus horrens carnis mortem, quam fidei.

CAPUT V. TOM. II. OPUSC. II

De virtute humilitatis omnibus quidem, ſed Prælatis in primis neceſſaria.

17 JAM de tribus quæ ſuperius propoſuimus, ſola (ni fallor) tractanda reſtat humilitas. Hæc dua- Sine humilitate nullæ virtutes.
bus præmiſſis virtutibus in tantum eſt neceſſaria, ut abſque iſta illæ nec eſſe virtutes videantur. Nempe ut caſtitas, ſeu charitas detur, humilitas meretur: quoniam humilibus Deus dat gratiam. Humilitas ergo Jacob. 4. 6.
virtutes alias accipit. Servat acceptas, quia non re- Iſa. ult. 2.
quieſcit Spiritus Domini, niſi ſuper quietum & humi-
B lem. Servatas conſummat, nam virtus in infirmitate, 2. Cor. 12. 9.
hoc eſt in humilitate, perficitur. Inimicam omnis gratiæ, omniſque initium peccati debellat ſuperbiam, & tam a ſe, quam a cæteris virtutibus ſuperbam illius propulſat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibuſque Gloriatio Mariæ in ſola humilitate.
bonis virium magis ſuarum capere ſoleat incrementum ſuperbia; ſola hæc omnium propugnaculum quoddam turriſque virtutum, ejus fortiter reſiſtit malitiæ, obviat præſumptioni. Sola denique eſt, de qua omnium plena virtutum Maria gloriandum eſſe putavit. Audito quippe ab Angelo: *Ave gratia plena*,
quaſi ſolam ex illa plenitudine humilitatem in ſe co- Luc. 1. 48.
gnoſceret, ſolam rependiſſe ac reſpondiſſe memoratur
C in gratiam: *Reſpexit*, inquiens, *Deus humilitatem an-* Ibidem.
cillæ ſuæ.

18 Quid deinde auctor & dator virtutum Chriſtus, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſunt abſconditi, in quo omnis quoque plenitudo Divinitatis habitat corporaliter: nonne tamen & ipſe de humilita- Item Chriſti.
te, tamquam ſumma ſuæ doctrinæ ſuarumque virtutum, glorietus eſt? *Diſcite*, ait, *a me*, non quod ſobrius, aut caſtus, aut prudens, aut aliquid ejuſmodi:
ſed, *quia mitis ſum & humilis corde*. A me, inquit, Matt. 11. 29
diſcite. Non ad doctrinam Patriarcharum, non ad Prophetarum libros ego vos mitto: ſed me vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Inviderunt mi-
D hi altitudinem, quam habeo apud Patrem, Angelus & fœmina: ille potentiæ, illa ſcientiæ. Vos autem æmulamini chariſmata meliora, diſcentes a me, quia mitis ſum & humilis corde.

19 Commodum reor indagare aliquid & de ſuper- Definitio & diviſio ſuperbiæ in cæcam & vanam.
bia, quatenus ex oppoſito ſibi vitio virtutis hujus decor manifeſtior appareat. Superbia eſt appetitus propriæ excellentiæ. Hæc in ſpecies duas dividitur, in cæcam, & vanam ſuperbiam. Quæ quidem & aliis nominibus appellari poſſunt, contumacia, & vanitas: quarum prior intelligentiæ, poſterior voluntatis vitium eſt. Nam ex illa rationis fallitur oculus, & ex iſta voluntatis appetitus male afficitur. Quod melius ex ſingu-
E larum diffinitionibus demonſtrabimus. Cæca ſuperbia ſeu contumacia eſt vitium, quo ſe exiſtimans aliquis vel eſſe bonum quod non eſt, vel a ſe eſſe quod eſt, in ſe, non in Domino, gloriatur. Vana ſuperbia ſeu vanitas eſt vitium, quo quis tam de eo quod eſt, quam de eo quod non eſt, ſuis magis, quam Dei laudibus, delectatur. His ita præmiſſis, aptemus jam contraria humilitati, ſingula ſingulis opponentes. Humilitas eſt contemptus propriæ excellentiæ. Contemptus opponitur
appetitui. Duabus quoque ſuperbiæ ſpeciebus, duæ ni- Antitheſis ſuperbiæ & humilitatis.
hilominus humilitati opponuntur: contra cæcam, ut quis de ſe noverit ſentire humiliter; contra vanam, nec conſentire aliter ſentientibus. Nempe qui de ſeipſo ſen-
F tire humiliter novit, in neutro ipſius de ſe judicium falli poteſt, videlicet ut aut majus aliquid putet ſe eſſe, quam ſit, aut a ſe eſſe quod ſit. Et ideo patienter carens quod ſibi novit deeſſe, humiliter de eo quod certus eſt adeſſe, non in ſe, ſed in Domino gloriatur.

20 Porro adverſus hoc, ut de ſe altius ſe aliquid ſentiet, ſolet, ne inſoleſcat, verus humilis illud ſibi jugi
meditatione revolvere: *Non alta ſapientes, ſed humi-* Rom. 12. 16
libus conſentientes; & illud: *Non ambulavi in magnis*, Pſal. 130. 3.
neque in mirabilibus ſuper me. Si non humiliter ſentiebam ſed exaltavi animam meam; & item: *Qui ſe putat aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit*. Contra Contra vanam gloriam quomodo ſe præmuniat humilis.
hoc autem, ut a ſe ſentiat eſſe, quod ſe ſentit eſſe, ſol-

TOM. II. OPUSC. II

ſollicite ſeipſum interrogat : *Quid habes quod non accepiſti ? Si autem accepiſti , quid gloriaris, quaſi non acceperis ?* Item , quis humanas laudes conſuevit perfecte contemnere , cum ſe laudari percipit de eo quod in ſe novit non eſſe , nullatenus acquieſcens , illud ſibi commemorat : *Qui te beatificant , in errorem te mittunt* . Sed & illius nihilominus verſiculi recordatur : *Verumtamen vani filii hominum , mendaces filii hominum in ſtateris , ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum* . Proinde ſollicite ſtudet imitari Apoſtolum , ita de ſe loquentem : *Parco autem , ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me , aut audit aliquid ex me* . Cum vero laudari ſe comperit de bono quod ſe forte habere cognoſcit , nihilo minus , quantum in ſe eſt , ſcuto veritatis curat a ſe jaculum ſavoris repellere ; dans gloriam Deo , & dicens : *Gratia Dei ſum id quod ſum* . Et propulſans a ſe omnem ſuſpicionem , ait Domino : *Non nobis, Domine , non nobis , ſed nomini tuo da gloriam* . Metuit nimirum , ſi aliter egerit , ne ſorte audiat ab ipſo : *Recepiſti mercedem tuam* : & iterum : *Gloriam ab invicem quæritis , & gloriam , quæ a ſolo Deo eſt , non vultis* . Refugiens ergo & de hoc ad conſilium Apoſtoli , probat ipſe opus ſuum , ut ſic habeat in ſemetipſo gloriam , & non in altero . Fidelis ſuimet cuſtos , qui ſibi oleum ſavoris ſine fraude reſervet, ne in adventu ſponſi lampas conſcientiæ vacua exſtinguatur : *Non in altero* , inquam . Nec enim tutum arbitratur labiis hominum committere gloriam ſuam , arcæ utique ſine clave , & ſine ſera , nullique omnino clauſæ nocere volenti. Non tutum plane , ſed ſtultum , ibi theſaurum tuum recondere , unde non valeas reſumere cum volueris . Si ponis in os meum , jam non in tua , ſed in mea poteſtate eſt , cum utique pro meo libitu vel laudare te poſſim , vel derogare tibi .

1. Cor. 4. 7. — Iſ. 3. 12. — Laudes humanæ contemnendæ. — Pſal. 61. 10. — 2. Cor. 12. 6. — 1. Cor. 15. 10 — Pſal. 113. 9. — Matt. 6. 5. — Joan. 5. 44. — Galat. 6. 4. — Gloriam ſuam hominibus committere non tutum.

CAPUT VI.

Laus & vera gloria in conſcientia cujuſque reponenda : attamen non ſine formidine , quia Deus eſt ſcrutator & judex cordium .

21 SANUM vas & inconcuſſum conſcientia , & ſecretis ſervandis idoneum, nullis patens inſidiis, nulli violentiæ cedens ; nulli quippe oculo vel manui acceſſibilis , excepto dumtaxat Spiritui , qui ſcrutatur etiam alta Dei . Quidquid in ea repoſuero , ſecurus ſum quia non perdam : ſervabit vivo , defuncto reſtituet . Nam quocumque vado ego , ipſa it mecum , ſecum ferens depoſitum quod ſervandum acceperit . Adeſt vivo , mortuum ſequitur ; ubique mihi vel gloria , vel confuſio inſeparabilis pro qualitate depoſiti . Beati qui in veritate dicere poſſunt : *Gloria noſtra hæc eſt , teſtimonium conſcientiæ noſtræ* . Non poteſt dicere niſi humilis , qui juxta vulgare proverbium , & oculos campi metuere , & ſilvarum aures ſoleat ſemper habere ſuſpectas . Beatus nempe homo qui ſemper eſt pavidus . Non poteſt dicere arrogans & præſumptor , qui ſeipſum impudenter oſtentans , paſſim & ubique , tamquam per campum incedens , totus fertur in gloriam : gloriatur etiam cum male fecerit , & exultat in rebus peſſimis . Æſtimat ſe non videri , dum plures habeat imitatores, quam reprehenſores , cęcus dux cæcorum . Sed habet hic campus oculos ſanctorum proculdubio Angelorum , quos ſemper offendere ſolet indiſciplinata converſatio . Non dicet hypochrita : Gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ , quia etſi judicantium ſecundum faciem , verbo , vultu , habituve ſimulatorio illudat opinioni ; ſed non ejus , qui ſcrutatur renes & corda , fallit , vel evadit judicium ; ſiquidem Deus non irridetur .

Conſcientia locus ſecurus. — Individuus hominis comes. — 2. Cor. 1. 2. — Prov. 28. 14. — Gloriari teſtimonio conſcientiæ quibus liceat.

22 Timeat ergo & iſte nemoris aurem . Lingua licet manuque ceſſantibus, auri tamen ubique præſenti de quacumque ſilva latebroſæ duplicitatis & ſpinoſæ calliditatis tacentis & quieſcentis cor loquitur , cogitatio confitetur . Pravum eſt cor hominis & imperſcrutabile , ita ut nemo ſciat quæ ſunt in homine , niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt ; ſed nec ipſe plene . Nam cum Apoſtolus diceret : *Mihi pro minimo eſt , ut a vobis judicer , aut ab humano die* ; adjecit : *Sed nec ego meipſum judico* . Quare ? Quoniam non poſſum, ait, ratam vel ipſe de me proferre ſententiam . *Ego enim nihil mihi conſcius ſum ; non tamen in hoc juſtificatus ſum* . Non ex toto credo me vel ipſi conſcientiæ meæ, quippe cum ne ipſa quidem queat me comprehendere totum ; nec poteſt judicare de toto , qui totum non audit . *Qui autem judicat me , Dominus eſt* . Dominus , inquit , cujus utique ſcientiam non effugit , ſententiam non ſubterfugit , etiam quod propriam latet conſcientiam . Audit Deus in corde cogitantis , quod non audit vel ipſe qui cogitat . Aderat auris Prophetæ abſentis ori furtive poſcentis * pecuniam : & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans aut proximum nequiter , aut turpiter meipſum , non verear aurem nuſquam abſentem ? Tremenda prorſus auris & reverenda, cui non ceſſat quies , non tacet ſilentium . Denique ait : *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis* . Sed quid eſt quod dicit : *ab oculis meis* ? An & noſtra Deus non ſolum audit , ſed & videt arcana ? Quales oculi , qui contemplantur cogitationes ! Non ſunt coloratæ , ut videantur , ſicut nec ſonant ut audiantur . Solent ſentiri a cogitante , non audiri ab auſcultante , non a contemplante videri . Merito tamen Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt . Cur enim neſciret , quas & audit , & videt ? His præcipue duobus ſenſibus , id eſt viſui & auditui nemo fidem putat eſſe negandam . Hoc nos ſcire conſtanter adſtruimus , quod vidimus & audivimus . Merito itaque non erat opus Domino Jeſu , ut quis teſtimonium perhiberet de homine ; ipſe nimirum ſciebat quæ eſſent in homine . *Quid cogitatis* , ait , *mala in cordibus veſtris ?* Reſpondebat non ſermonibus , ſed cogitationibus . Audiebat non loquentes , videbat non apparentes .

Jerem. 17. 9. — 1. Cor. 4. 3. — Non eſt tutum ſibi ipſi de ſe credere. — * Giaſi intelligit. 4. Reg. 5. 26. — Iſ. 1. 16. — Cogitationes hominum oculis divinis conſpicuæ. — Matt. 9. 5.

23 Contremiſco totus , tuam , Domine Jeſu , quantillo poſſum intuitu conſiderans majeſtatem , præſertim cum recordor , in quantis ipſius aliquando contemptor exſtiterim . Sed & nunc cum jam a facie majeſtatis fugi ad genua pietatis , quid amplius facio ? Vereor ne qui aliquando contrarius exſtiti majeſtati , & nunc ingratus pietati inveniar . Quid enim , ſi ceſſant manus , & non ceſſat pectus ? Quid , ſi os jam ſilet , & necdum cor quieſcit ? Si ſinguli illiciti motus animi mei ſingula ſunt quædam in te , Deus , convicia , ut puta, iracundiæ motus in manſuetudinem , invidię in charitatem , in frugalitatem luxuriæ , turpitudinis in caſtitatem , & innumera his ſimilia , quę de cœnoſo lacu prurientis pectoris mei etiam nunc inceſſanter ebulliunt , inundantes & impingentes in ſerenitatem præſulgentis vultus tui : quid magnum feci ſolos cohibere artus , actus corrigere ? Si has atque hujuſmodi , quas , foris licet vacans , intus agitare non ceſſo , iniquitates obſervaveris , o Domine , quis ſuſtinebit ? An forte jam non ago illa , ſed patior ? Aguntur quidem in me , ſed a me non aguntur , ſi non conſentio . Sane ſi mei non fuerint dominata , tunc immaculatus ero , & immaculatus coram eo , non ſolum ſi caruero , ſed & ſi obſervavero me ab iniquitate mea. Mea dixerim , non quia facio , ſed quia ſuſtineo . Corpus geſto mortis , carnemque peccati : ſufficit interim mihi , ſi non regnet peccatum in meo mortali corpore . Sic corpus crimini non reputatur , nec quod habitat in eo peccatum , ſi tamen non delector , ſi tamen non exhibeo membra mea , arma iniquitati . Pro hac orabit ad te , o miſericors , quivis etiam ſanctus in tempore opportuno ; ſupplex nimirum, quod malum ſentiat , & nihilo minus ſanctus dum non conſentiat : ſupplex pro periculo , ſanctus pro virtute : ſanctus plane atque beatus , qui condelectatus legi Dei ſecundum interiorem hominem , de malo quod ita ineſſe corpori ſentit , ut niſi pariter cum corpore carere non poſſit , merito ſeſe conſolatur , & ait : *Jam non ego operor illud , ſed quod habitat in me peccatum* .

Quam juſta timendi cauſa ex illicitis animi motibus. — Senſus concupiſcentiæ non eſt peccatum , ſi non accedat conſenſus. — Pſal. 31. 6 — Rom. 7. 17

24 Verumtamen delicta quis intelligit ? Nam ſi poſſem dicere cum Paulo , quod quidem longe eſt a me : *Nihil*

Aliatimendi cauſa ex occulto Dei judicio.

Digitized by Google

1. Cor. 4. 4. *Nihil mihi conſcius ſum*; non tamen in hoc eſſe juſtifica-
2. Cor. 10. 18 tum oporteret me gloriari: *Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat*. Si applauſerit mihi juſtitiam humanus dies, pro
1. Reg. 16. 7. minimo habeo, quia ille lucet tantum in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Jeremias non ſatis popularibus ſententiis, velut quibuſdam humani diei radiis, movebatur, ſed fidenter loquebatur Deo:
Jer. 17. 16. *Diem hominis non concupivi, tu ſcis*. Si meus mihi arriſerit dies,
1. Cor. 4. 3. *neque meipſum*, inquit, *judico*: quia nec ipſe me ſatis intelligo. Solus merito conſtitutus eſt judex vivorum & mortuorum, qui finxit ſingillatim corda univerſorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo judicem, quem & ſolum juſtificatorem agnoſco. Pater dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt. Non

Non uſurpandum de ſeipſo judicium, quod ſoli Deo debetur.

Joan. 5. 27. uſurpo mihi vel ſuper me ſervus Filii poteſtatem; nec me annumero illis, de quibus ita conqueri ſolet:
Joan. 5. 22. *Tulerunt homines a me judicium*. Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio: & ego mihi præſumam quod nec ipſe Pater ſibi aſſumit? Velim, nolim, ipſi me adſtare neceſſe eſt: ipſi horum quæ geſſerim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum prætervolat, nec ſubterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, ſub tam intimo ſecretorum inſpectore, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Sola profecto, quæ non ſolet gloriari, non novit præſumere, contendere non conſuevit, gratiam inventura eſt in oculis pietatis humilitas, Deus nam-

Humilitas ſola gratiam invenit coram Deo in judicio.

Jacob 4. 6. que ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit judicio, nec prætendit juſtitiam qui vere humilis eſt, ſed dicit:
Pſal. 142. 2 *Non intres in judicium cum ſervo tuo, Domine*. Recuſat judicium, & poſtulat miſericordiam, facilius ſibi veniam impetrare poſſe, quam juſtitiam vindicare confidens. Novit naturam divinam naturaliter piam, quæ in noſtra * nequaquam humilitatem abhorreat. Non deſpicit illa majeſtas cor contritum & humiliatum in noſtro genere, quæ corpus ex eo humilitatis aſſumere non dedignata eſt. Neſcio quo pacto familiarius ſemper humilitati propinquare ſolet divinitas. Denique illa ſe induit, ut appareret hominibus. Subſtantiam, formam, habitumque geſtavit humilem, ipſius nobis commendans virtutis excellentiam, quam ſpeciali ſui voluerit honorare præſentia.

* al. noſtram.

CAPUT VII.

Ambitionem Eccleſiaſticorum, promotionem juniorum, & pluralitatem beneficiorum perſtringit.

Prælatis magis neceſſaria.

25 VObis autem, dilectiſſime, vobis præcipue tanto magis arbitror hanc eſſe neceſſariam, quanto major noſcitur materia ſuppetere ſuperbiendi. Genus, ætas, ſcientia, cathedra, & (quod majus eſt) primatus [a] prærogativa, cui non eſſent inſolentiæ fomes, elationis occaſio? Quamquam eſſe poſſint & humilitatis. Meditantibus quidem honores blandiuntur, ſed onera penſantibus tædio ſunt, atque formidini. Non autem omnes capiunt hoc verbum. Multi enim non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores: ſi eſſe ſentirent & onera. Gravari profecto metuerent, nec cum tanto labore & periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc vero, quia ſola attenditur gloria, & non pœna, purum eſſe clericum erubeſcitur in Eccleſia; ſeque viles æſtimant, & ingloriòs, qui quocumque eminentiori in loco non fuerint ſublimati. Scholares pueri, & impuberes adoleſcentuli, ob ſanguinis dignitatem, promoventur [b] ad eccleſiaſticas dignitates, & de ſub ferula transferuntur ad principandum presbyteris; lætiores interim

Honores aliis blandiuntur, aliis ſunt formidoloſi.

Pueros ob natales ad dignitates eccleſiaſticas promoveri indignum.

quod virgas evaſerint, quam quod meruerint principatum; nec tam illis blanditur adeptum, quam ademptum magiſterium. Et hoc quidem in initio. Proceſſu vero temporis paulatim inſoleſcentes, docti ſunt in brevi vindicare [c] altaria, ſubditorum marſupia vacuare, magiſtris nimirum in hac diſciplina utentes idoneis, ambitione, & avaritia. Verum quantavis induſtria tua tibi lucra conquirere cautulus videaris, quantalibet vigilantia rem poſſis ſervare tuam, quantocumque ſtudio regum tibi ac principum gratiam captare cures, dicimus tamen: *Væ terræ, cui rex puer eſt, & cujus principes mane comedunt*. Eccl. 10. 16.

26 Nec dicimus quamcumque ætatem Dei gratiæ præmaturam, ſicut nec ſeram: cum multos videamus juniorum ſuper ſenes intelligere, moribus antiquare dies, prævenire tempora meritis, & quod ætati deeſt, compenſare virtutibus. Boni pueri, qui quod ætate videntur, eſſe ſtudent & malitia. Malitia, inquam, ſed non ſenſu: quorum, juxta admonitionem Apoſtoli, nemo contemnat adoleſcentiam. Meliores bonæ indolis adoleſcentes inveteratis dierum malorum. Puer centum annorum maledictus eſt: & eſt e regione ſenectus venerabilis, non diuturna, neque numero annorum computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat auditor, dicens: *Loquere Domine, quia audit ſervus tuus*, ac ſi diceret: *Paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua*. Bonus & Jeremias, qui ante ſanctificatus quam natus, cum ſe excuſaret de pueritia, nihilo minus conſtitutus eſt ſuper gentes & ſuper regna. Bonus quoque Daniel, cujus ſpiritum ſuſcitavit Deus, ut convinceret iniqua judicia, & ſanguinem innoxium liberaret. Denique *cani ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata*. Sicubi hujuſcemodi puer ſenex promotus invenitur, opus Dei eſt, his qui tales non ſunt, mirandum, non imitandum.

Boni tamen aliqui ſenibus præferendi. 1 Tim. 4. 12 Sap. 4. 8. 1. Reg. 3. 9. Jerem. 1. 6. Dan. 13. 54.

27 Cæterum curritur in clero paſſim ab omni ætate & ordine, a doctis pariter & indoctis ad eccleſiaſticas curas, tamquam ſine curis jam quiſque victurus ſit, cum ad curas [d] pervenerit. Nec mirum de his qui necdum in ſemetipſis experti ſunt. Videntes quippe illos qui jam proprios humeros cupitæ ſarcinæ ſubmiſerint, non ſolum non gemere tamquam ſub onere, ſed inſuper appetere plus onerari; non deterrentur periculis, quæ cupiditate cæcati non vident; ſed favoribus amplius, quos illis invident, provocantur. O infinita ſemper ambitio, & inſatiabilis avaritia? Cum primos honorum gradus meruerint in Eccleſia, meruerint autem vel vitæ merito, vel pecuniæ, ſive etiam carnis & ſanguinis, quæ regnum Dei non poſſidebunt, prærogetiva; non ideo corda quieſcunt, duplici ſemper æſtuantia deſiderio, quo utique magis ac magis & dilatentur in plura, & ad celſiora ſublimentur. Verbi gratia, cum factus quis fuerit in quacumque eccleſia decanus, vel præpoſitus, archidiaconus, aut aliquid hujuſmodi; non contentus uno in una, plures ſibi, immo quotquot valet, conquirere honores ſatagit, tam in una, quam in pluribus. Quibus tamen omnibus, ſi locus evenerit, libenter unius præferet Epiſcopi dignitatem. Sed numquid ſic ſatiabitur? Factus Epiſcopus, Archiepiſcopus eſſe deſiderat. Quo forte adepto, rurſum neſcio quid altius ſomnians, laborioſis itineribus & ſumptuoſis familiaritatibus Romanum ſtatuit frequentare palatium, quæſtuoſas ſibi quaſdam exinde comparans amicitias. Si lucri ſpiritualis gratia hæc faciunt, laudandus eſt zelus; ſed præſumptio corrigenda.

Ambitio & avaritia in Clero graviter perſtringitur. V. Serm. 33 in Cant. n. 15. & ſeq. 77 *Item pluralitas beneficiorum.* V. NOTAS. ad epiſt. 78.

28 Nonnulli cum iſta non poſſunt, vertunt ſe ad aliud ambiendi genus, in quo nihilo minus aperiunt eam, quam habent, dominandi libidinem. Nam cum præſideant urbibus valde populoſis, & totas (ut ita dicam)

Aliud ambiendi genus, alienæ eccleſiæ invaſio.

[a] Primatum Metropolitani Senonenſis repetunt a Joanne VIII. qui Anſegiſo archiepiſcopo vices ſuas in Gallia & Germania demandavit. Exſtat liber hac de re ſingularis Joannis Baptiſtæ Drioti canonici Senonenſis. Adi epiſtolam Ludovici VI. ad Calliſtum II. in tom. 3. Spicilegii pag. 147.

[b] Confer epiſtolam 271. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, quem filio ſuo Willelmo impuberi dignitates eccleſiaſticas procurare volentem graviter & amice reprimit Bernardus.

[c] *Vendicare* ſcribebant illius ævi librarii, pro quo nonnulli codices habent, *venditare*. Sed preferenda lectio, prior, ut verbum reſpondeat ambitioni, de qua mox: avaritiæ aliud membrum de evacuandis ſubditorum marſupiis.

[d] Hinc vulgatum Curarum nomen ad ſignificanda beneficia eorum (quos vocant) Curatorum.

TOM. II. OPUSC. II dicam) patrias propriæ diœceſis ambitu circumcludant;
occaſione invcota ex quocumque veteri privilegio, ſa-
tagunt ut vicinas ſibi ſubjiciant civitates; quatenus
a duæ, quibus duo viri Præſules ſufficiebant, ſub uno a re-
digantur Antiſtite. Rogo, quæ hæc tam odioſa præ-
ſumptio? quis hic tantus ardor dominandi ſuper ter-
ram? quæ principandi tam effrenis cupiditas? Certe cum
primum tractus es ad cathedram, flebas, refugiebas,
vim querebaris, multum ad te & omnino ſupra te eſſe
dicens; miſerum clamitans & indignum, qui non eſſes
idoneus tam ſancto miniſterio, tantis non ſufficeres
curis. Quid igitur nunc verecunda depulſa formidine,
ſponte ambis ad ampliora; immo irreverenti audacia,
propriis non contentus, invadis aliena? Cur hoc? For-
te ut plures populos ſalves? Sed in alienam meſſem,
tuam mittere falcem injurioſum eſt. Ut tuæ præſtes
Eccleſiæ? Sed eccleſiarum Sponſo non placet tale unius
incrementum, quod fit detrimentum alterius. Crude-
lis ambitio, & incredibilis, ſi fidem oculi non adſtrue-
rent! Vix tenent manus, quin illud ad litteram im-
Amos 1. 13. pleant quod legitur in Propheta: *Secuerunt prægnan-
tes Galaad ad dilatandum terminos ſuos*.

Iſa. 5. 8. 29 Ubi eſt illa terrifica comminatio, *Væ qui con-
jungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis?*
Numquid in his dumtaxat exiguis *Væ* iſtud metuendum
eſt, non autem cum urbes urbibus, aut provinciæ
provinciis continuantur? Immo etiam reſpondeant,
ſi volunt, ſe imitari Dominum Chriſtum, facientes
& ipſi utraque unum, adducentes & ipſi ex diverſis
paſcuis greges, ut fiat unus paſtor, & unum ovile.
Hujus rei gratia non pigritantur crebro terere limina
Apoſtolorum, inventuri & ibi (quod magis dolen-
dum eſt) qui ſuæ faveant improbæ voluntati, non
quod valde Romani curent quo fine res terminentur;
ſed quia valde diligunt munera, ſequuntur retribu-
tiones. Nude nuda loquor, nec retego verenda, ſed
inverecunda confuto. Utinam privatim & in cameris
hæc fierent! utinam ſoli videremus & audiremus! uti-
* al. vel. nam nec * loquentibus crederetur! utinam nobis reli-
querint moderni Noe, unde a nobis poſſent aliquate-
nus operiri! Nunc vero cernente orbe mundi fabulam,
ſoli tacebimus? Caput meum undique conquaſſatum
eſt, & ego ſanguine circumquaque ebulliente putave-
rim eſſe tegendum? Quicquid appoſuero, cruentabi-
tur; & major erit confuſio voluiſſe celare, cum ce-
lari nequiverit.

CAPUT VIII.

Humilitatem & modeſtiam Epiſcopo commendat.

Humilitatem Epiſcopis. 30 BOna humilitas, quæ & in præſentiarum ab
hujuſmodi mordacibus curis mentem facit eſſe
quietam, & a mordacibus pœnis in futuro ſecuram
reddit conſcientiam. Hæc veſtros, Pater, animos ab
horum omnium peſtifera æmulatione compeſcat. Au-
dite potius Prophetam, taliter a talibus dehortan-
Pſal. 36. 1. tem: *Noli*, inquit, *æmulari in malignantibus, neque
zelaveris facientes iniquitatem*. Æmulari magis opor-
tet Apoſtolum non gloriantem in immenſum, nec ſe
2. Cor. 10. 12 ultra ſe extendentem; nec audentem ſe (ut ipſe fa-
tetur) comparare quibuſdam qui ſeipſos commen-
dant, ſed ſe ſibi comparantem, & metientem ſecun-
dum menſuram regulæ, quam menſus eſt ei Deus.
1. Cor. 7. 5. Audiendo etiam ex ore ejus: *Nolite fraudare invi-
cem*, propriis placebit eſſe contentum. Qui & pro-
vocans ad humilitatem, ſuum illud Archiepiſcopo non
Rom. 11. 20 cunctabitur ſalubriter intimare: *Noli altum ſapere,
ſed time*. In alto poſito non altum ſapere difficile
eſt, & omnino inuſitatum: ſed quanto inuſitatius,
tanto glorioſius. Timor de adepta jam altitudine tæ-
dere magis, quam placere faciet altiora. Non vos er-

a Id forte intelligendum de Noviomenſi epiſcopo, qui Tornacen-
ſem eccleſiam, jam dudum ſuæ ſedi unitam, vix tandem paſſus eſt
proprio gaudere Epiſcopo, ſcilicet Anſelmo ex abbate S. Vincentii
Laudunenſis, quem Eugenius III. Bernardi rogatu Tornacenſibus
conceſſit. Confer lib. 3. de Conſider. num. 14. & 16.

A go felicem, quia præeſtis; ſed ſi non prodeſtis, in-
felicem putate.

31 Ut autem ſecure præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos, Subjectionem etiam
ſi cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe Archiepiſcopo com-
ſubjectionis, prælationis reddit indignum. Sapientis mendat.
eſt conſilium: *Quanto major es, tanto humilia te in* Eccli. 3. 20.
omnibus. Sapientiæ vero præceptum: *Qui major eſt* Luc. 9. 48.
veſtrum, fiat ſicut minor. Quod ſi expedit etiam mi-
noribus eſſe ſubjectum, majorum jugum quomodo li-
cebit contemnere? Videant in vobis potius ſubditi
quod vobis redhibeant. Intelligitis quæ dico: cui ho-
norem, honorem. *Omnis anima*, inquit, *poteſtatibus* Rom. 13. 1.
ſublimioribus ſubdita ſit. Si omnis, & veſtra. Quis Vana in
B vos excipit ab univerſitate? Si quis tentat excipere, contrarium
conatur decipere. Nolite illorum acquieſcere conſiliis, conſilia.
qui cum ſint Chriſtiani, Chriſti tamen vel ſequi facta,
vel obſequi dictis opprobrio ducunt. Ipſi ſunt qui vo-
bis dicere ſolent: Servate veſtræ ſedis honorem. „De-
„ cebat quidem ex vobis, vobis commiſſam Eccleſiam
„ creſcere: nunc vero ſaltem in illa qua ſuſcepiſtis ma-
„ neat dignitate. Et vos enim veſtro prædeceſſore im-
„ potentior? Si non creſcit per vos, non decreſcat per
„ vos.„ Hæc iſti. Chriſtus aliter & juſſit, & geſſit.
Reddite, ait, *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt* Marc. 12. 17
Dei, Deo. Quod ore locutus eſt, mox opere implere
curavit. Conditor Cæſaris, Cæſari non cunctatus eſt
C reddere cenſum: exemplum enim dedit vobis, ut &
vos ita faciatis. Quando vero Dei ſacerdotibus debi-
tam negaret reverentiam, qui hanc ſæcularibus quo-
que poteſtatibus exhibere curavit? Porro vos, ſi Cæ-
ſaris ſucceſſori, id eſt Regi, ſedulus in ſuis curiis,
conſiliis, negotiis, exercitibuſque adeſtis, indignum
erit vobis cuicumque Chriſti Vicario b taliter exhi- b
beri, qualiter ab antiquo inter Eccleſias ordinatum Papæ reverentia ab
eſt? *Sed quæ ſunt*, inquit Apoſtolus, *a Deo ordina-* Archiepiſcopo ex-
ta ſunt. Viderint ergo hujus ignominiæ diſſuaſores, hibenda.
quale ſit Dei ordinationi reſiſtere. Valde ignominio- Rom. 13. 2.
ſum ſervo *, ſi ſit ſicut dominus ejus: aut diſcipu- * *Ironice*.
lo, ſi ſit ſicut magiſter ejus. Plurimum ſe vobis de-
D ferre putant, cum vos Chriſto præferre conantur,
ipſo reclamante ac dicente: *Non eſt ſervus major* Joan. 13. 16.
Domino ſuo, neque Apoſtolus eo qui miſit eum. Quod
non dedignatus eſt Magiſter & Dominus, taliſque &
magiſter & dominus; indignum ſibi judicabit ſervus
bonus devotuſque diſcipulus?

32 Quam pulchre locutus eſt beatus ille Centurio,
cujus fidei nulla par inventa eſt in Iſrael! *Et ego*, Luc. 7. 8.
inquit, *homo ſum ſub poteſtate, habens ſub me mili-
tes*. Non jactabat poteſtatem, quam nec ſolam pro-
tulit, nec priorem. Dicturus quippe, *habens ſub me* Humilitas
milites, præmiſit: *Homo ſum ſub poteſtate*. Prius ſe Centurionis evange-
agnovit hominem, quam potentem. Agnovit, in- lici com-
E quam, ſe hominem homo gentilis, ut in ſe jam im- mendatur.
pleri oſtenderet, quod longe ante dixerat David:
Sciant gentes, quoniam homines ſunt. *Homo*, inquit, Pſal. 9. 21.
ſum, & ſub poteſtate. Jam quicquid ſubinferas, ſuſpe-
ctam non habemus jactantiam. Præmiſſa ſiquidem eſt
humilitas, ne altitudo præcipitet. Nec enim locum in-
venit arrogantia, ubi tam clarum humilitatis inſigne
præceſſerit. Agnoſcis infirmitatem *, confiteris ſubje- * al. humilitatem.
ctionem: jam & te ſub te habere milites profitere ſe-
curus. Revera quia non confuſus eſt de ſubjectione,
jure ex prælatione meruit honorari. Non erubit ſuper
ſe poteſtatem, & ideo dignus qui haberet & ſub ſe mi-
lites. Ex abundantia cordis os loquebatur; & juxta
F quod intus ordinatas habuit affectiones, foris quo-
que verba decenter compoſuit. Dedit prius honorem
præpoſitis, ut jam a ſubditis juſte reciperet, ſciens
ſe a ſuperioribus accipere, quod impenderet inferio-
ribus; & quia melius propriæ ſubjectionis diſceret
experimento ſua ipſe moderari imperia. Forte non
ignorabat, quod ſubjecto ſibi homini Deus omnia
ſub-

b Id eſt Papæ, ſeu Pontifici Romano, quem Bernardus inter primos
Vicarium Chriſti proprio nomine appellavit hic & in epiſt. 251. num.
1. Confer Notationem ad epiſt. 183. Quamquam etiam Epiſcopum
Chriſti Vicarium veteri more appellat infra, num. 36. Papam vero
ſingulariter lib. 2. de Conſid. num. 16. & lib. 4. num. 23.

ſubjecerit ſub pedibus ejus; offendenti ſe inſenſa reddiderit; & is, quem humilem conſtituerat ſuper opera manuum ſuarum, ſuperbiæ merito comparatus jumentis inſipientibus, & ſimilis factus ſit illis. Noverat & fortaſſis quod humanus ſpiritus ſubditus Conditori ſubjectam ſibi poſſederit carnem, rebellis rebellem invenerit; factuſque tranſgreſſor legis ſuperioris, ſentire cœperit aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captivantem ſe in lege peccati.

CAPUT IX.

Abbates exemtionibus præpoſtere ſtudentes arguuntur.

33 Miror quoſdam in noſtro Ordine monaſteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odioſa contentione infringere, & ſub humili (quod pejus eſt) habitu & tonſura tam ſuperbe ſapere, ut cum ne unum quidem verbulum de ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnant Epiſcopis. Spoliant Eccleſias, ut emancipentur [a]; redimunt ſe, ne obediant. Non ita Chriſtus. Ille ſiquidem dedit vitam, ne perderet obedientiam; qua iſti ut careant, totum fere ſuum ſuorumque victum expendunt. Quid hoc eſt præſumptionis, o monachi? Neque enim quia prælati monachis, ideo non monachi. Nempe monachum facit profeſſio, prælatum neceſſitas. Ut autem non præjudicet neceſſitas profeſſioni, accedat, non ſuccedat prælatio monachatui. Alioquin quomodo illud implebitur? *Principem te conſtituerunt? eſto inter illos tamquam unus ex illis*. Quomodo tamquam unus ex illis, manens inter humiles ſuperbus, inter ſubditos rebellis, immitis inter manſuetos? Ut te putemus tamquam unum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quam exigere obedientiam; videamus tam libenter præpoſitis obtemperare ſubjectum, quam imperare ſubjectis. Quod ſi ſemper vis obedientes habere, & numquam eſſe, probas te non eſſe tamquam unum ex illis, dum unus eſſe renuis ex obedientibus: a quibus dum te ſuperbiendo ſegregas, quorum aggregeris conſortio patenter advertimus: & ſi tu vel impudenter contemnis, vel imprudenter diſſimulas, reputari profecto inter illos te noveris, de quibus ſcriptum eſt: *Alligant onera gravia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem ſuo nolunt ea movere*. Quorum ergo tibi indignius conſortium judicas, delicatorum magiſtrorum, quos Veritas increpat; an obedientium monachorum, quos amicos ſuos commemorat? Ait ſiquidem: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis*. Vides igitur quale eſt jubere quod ipſe non feceris; aut nolle facere, quod docueris.

Abbas non deſinit eſſe monachus.

Eccli. 32. 1.

Sis tamquam unus ex ſuis.

Matth. 23. 4.

Joan. 15. 14.

34 Deinde ut taceam illud de Regula, ubi a ſancto Benedicto tibi præcipitur *, ut quæ doces diſcipulis eſſe contraria, in tuis factis indices non agenda; ut item prætermittam, quod aperte diffinit tertium humilitatis eſſe gradum *, ut quis pro Dei amore omni obedientia ſe ſubdat majori; in regula Veritatis attende quod legitur: *Qui ſolverit*, inquit, *unum de his minimis meis mandatis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum*. Proinde tu docens, & renuens obedire, non minimum, ſed maximum Chriſti mandatum & docere, & ſolvere convinceris. Itaque doctor & ſolutor mandati, minimus tu vocandus es in regno cœlorum. Si ergo tui putas injuriam prioratus minorem ſummis videri Sacerdotibus; non magis indignum æſtimandum eſt, minimum vocari in regno cœlorum? Si multum ſuperbus es, plus minimus, quam minor vocari confundere. Minor quippe vilitas eſt minorem videri, quam minimum: longe autem præſtantius, ſolis ſubdi Epiſcopis, quam univerſitati.

* Reg. S. Ben. cap. 2.

Exemplo docenda humilitas, & obedientia.

* Ibid. cap. 7.

Matth. 5. 19.

TOM. II. OPUSC. II.

35 Sed non propter me, inquit, facio, ſed quæro Eccleſiæ libertatem. O libertas, omni, ut ita loquar, ſervitute ſervilior! Patienter ab hujuſmodi libertate abſtineam, quæ me peſſimæ addicat ſuperbiæ ſervituti. Plus timeo dentes lupi, quam virgam paſtoris. Certum ſum enim ego monachus, & monachorum qualiſcumque Abbas, ſi mei quandoque Pontificis a propriis cervicibus excutere jugum tentavero, quod ſatanæ mox tyrannidi meipſum ſubjicio. Advertens nimirum cruenta illa beſtia, quæ circuit quærens quem devoret, elongatam cuſtodiam, heu! ſtatim inſilit in præſumptorem. Merito enim non cunctatur præſidere ſuperbo, qui ſe jure regem gloriatur ſuper omnes filios ſuperbiæ. Quis dabit mihi centum in mei cuſtodiam deputari paſtores? Quanto plures ſentio mei curam gerere, tanto ſecurior exeo in paſcua. Stupenda inſania! Animarum non cunctor turbas mihi cuſtodiendas colligere, & unum ſuper propriam gravor habere cuſtodem! Et quidem ſubjecti me de reddenda pro ſe ratione ſollicitant: qui autem præſunt mihi, *ipſi potius*, Paulo dicente, *pervigilant, tamquam rationem pro me reddituri*. Illi etſi honorant, onerant: hi non tam premunt, quam protegunt. Scio me legiſſe: *Judicium duriſſimum his qui præſunt, exiguo autem conceditur miſericordia*. Quid igitur vos, o monachi, Sacerdotum gravat auctoritas? Metuitis infeſtationem? Sed ſi quid patimini propter juſtitiam, beati. Sæcularitatem contemnitis? Sed ſæcularior nemo Pilato, cui Dominus adſtitit judicandus. *Non haberet*, inquit, *in me poteſtatem, niſi tibi data eſſet deſuper*. Jam tunc per ſe loquebatur, & in ſe experiebatur quod poſt per Apoſtolos clamavit in eccleſiis: *Non eſt poteſtas niſi a Deo*, &, *Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit*.

Mala libertas, obedientiæ jugum excutiens.

Humilitas S. Bernardi.

Heb. 13. 17.

Sap. 6. 6.

Joan. 19. 11.

Rom. 13. 2.

36 Ite nunc ergo, reſiſtite Chriſti Vicario, cum nec ſuo adverſario Chriſtus reſtiterit: aut dicite, ſi audetis, ſui Præſulis Deum ordinationem neſcire, cum Romani Præſidis poteſtatem Chriſtus ſuper ſe quoque fateatur fuiſſe cælitus ordinatam. Verum aperte indicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore ac pretio apoſtolicis adeptis privilegiis, per ipſa ſibi vindicant inſignia pontificalia [b], utentes & ipſi, more Pontificum, mitra, annulo, atque ſandaliis. Sane ſi attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret profeſſio: ſi miniſterium, ſolis liquet congruere Pontificibus. Profecto eſſe deſiderant, quod videri geſtiunt; meritoque nequeunt eſſe ſubjecti, quibus jam ipſo ſe comparant deſiderio. Quid ſi & nomen eis conferre privilegiorum poſſet auctoritas? quanto putas auro redimerent, ut appellarentur Pontifices? Quo iſta, o monachi? Ubi timor mentis? ubi rubor frontis? Quis unquam probatorum monachorum tale aliquid aut verbo docuit, aut reliquit exemplo? Duodecim humilitatis gradus Magiſter * veſter ediſſerit, propriiſque diſtinguit deſcriptionibus: in quo, quæſo, illorum docetur, aut continetur, ut hoc faſtu delectari monachus, has quærere debeat dignitates?

Ambitio in monachis redarguitur.

b Abbatum inſignia pontificalia.

* Bened. Reg. cap. 7.

37 Labores, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc ſunt monachorum inſignia, hæc vitam ſolent nobilitare monaſticam. Veſtri autem oculi omne ſublime vident, veſtri pedes omne forum circumeunt, veſtræ linguæ in omnibus audiuntur conciliis, veſtræ manus omne alienum diripiunt patrimonium. Tamen ſi ita oportet, ut emancipati a ſubjectione Pontificum, pari cum ſucceſſoribus Apoſtolorum gloria, pari cathedra, iiſdemque ſolemnium indumentorum inſignibus attollamini; cur non & ſacros Ordines [c] celebratis, & benedictiones datis in populis? Quam mul-

Monachorum vera inſignia.

c

---

a Alibi non improbat Bernardus hujuſmodi exemptionem monaſteriorum, quæ ſpecialius ab ipſa ſui fundatione ad Sedem apoſtolicam pertinuerunt *ex voluntate fundatorum*. *Sed aliud eſt*, inquit, *quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens ſubjectionis*, lib. 3. de Conſid. numer. 18.

b Ejuſmodi ornamenta Abbatibus primum concedi cœpta ſæculo x. Paulus Langius noſter in Chronico ad annum 1198. iiſdem Abbates arguit, qui hæc inſignia captabant. Lucius III. ea Lantelmo Caſæ-Dei abbati *ex obedientia* impoſuit. Sacerdoti, Diacono, & Subdiacono, uſus mitræ, annuli, & ſandaliorum conceſſus eſt a Leone IX. in eccleſia Veſontionenſi ad quædam feſta, ut legitur in probationibus hiſtoriæ Tornutienſis pag. 158. & 162.

c Et id utrumque poſtea in uſum venit quoad benedictiones & collationem minorum Ordinum. Immo etiam ſubdiaconatum aliquando conferunt quinque primi Abbates Ordinis Ciſtercienſis.

TOM II. OPUSC. II multa moveor dicere adverſus impudentiſſimam præſumptionem? ſed frenat impetum, quod auribus occupatis ſcribere me recolens, longiori lectione vereor fieri oneroſus Archiepiſcopo: & quia res tam manifeſta eſt, ut multitudo reprehendentium videatur im- A pudentiam obduraſſe. Quod ſi & hæc ipſa cernuntur gratas excedere compendii metas, vobis, o domine, donate, qui me & in hoc propriam prodere coegiſtis imperitiam, dum morem modumque ſolemnem in ſcribendo ſervare neſcierim.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum III.

V*ARIA eſt ſequentis Opuſculi inſcriptio. In prima ejus editione, ſcilicet Spirenſi anni* MDI. *inſcribitur:* De converſione ad Scholares libellus, *abſque diviſione capitum. In editis anni* MDXX. De converſione ad Clericos ſermo, *quem genuinum titulum exiſtimamus. Sermonem vocat Bernardus ipſe num.* 31. Fatigavimus vos prolixitate Sermonis, &c. *Quidam codices præferunt*, ad Clericos Pariſienſes. *Exordium Ciſtercienſe favet in* lib. VII. *de vita Bernardi* cap. XIII. Quadam præterea vice, cum vir Domini Bernardus, cauſa exigente, Pariſius adeſſet, rogatu clericorum ingreſſus eſt de more ſcholas eorum: quibus oſtendens formam veræ philoſophiæ, monebat eos attentius de mundi contemptu, &c. *Gaufridus factum narrat in* lib. V. *de eadem vita num.* 10. Patrem ſanctum, fines Pariſiorum aliquando peragrantem, ut ad ipſa diverteret civitatem, epiſcopus Stephanus, & cæteri omnes qui pariter aderant, obnixe rogantes non poterant obtinere. Magno ſiquidem zelo, niſi cauſa gravis urgeret, conventus publicos declinabat. Cumque veſpere iter ſuum alias ordinaſſet, mane, ubi primum locutus eſt fratribus, dicere jubet Epiſcopo, quia Pariſius Ibimus, ut rogaſti. Conveniente igitur clero admodum copioſo, ſicut ſemper ab eo ſolebant expetere verbum Dei, continuo tres ex illis compuncti ſunt; & converſi ab inanibus ſtudiis ad veræ ſapientiæ cultum, abrenuntiantes ſæculo, & Dei famulo inhærentes, &c. *Gravis & patheticus eſt hic ſermo contra clericos, qui Eccleſiæ dignitates ambiunt, & temere ad ſacros Ordines accedunt. Capitulorum diſtinctionem, qualis in editis ab anno* MDXX. *adhibita eſt, retinuimus.*

OPUS. III.

S. BERNARDI ABBATIS

SERMO, SEU LIBER

DE CONVERSIONE, AD CLERICOS.

CAPUT PRIMUM.

Quod nemo converti ad Dominum, niſi Dei voluntate præventus, & ejus voce interius clamante, poſſit.

1 AD audiendum, ut credimus, verbum Dei conveniſtis. Neque enim cauſa nobis alia veſtræ hujus tam avidæ concurſionis occurrit. Approbamus utique deſiderium hoc, & laudabili ſtudio congaudemus. Beati enim qui audiunt verbum Dei, ſed ſi cuſtodiunt illud. Beati qui memores ſunt mandatorum ejus, ſed ut faciant ea. Nimirum verba vitæ æternæ habet, & venit hora (utinam & nunc ſit) quando mortui audient vocem ejus; & qui audierint, vivent; ſiquidem vita in voluntate ejus. Et ſi vultis ſcire, voluntas ejus converſio noſtra. Denique ipſum audite: *Numquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus, & non magis ut convertatur & vivat?* Ex quibus verbis evidenter agnoſcimus, quoniam vera nobis vita nonniſi in converſione eſt, nec aliter ad eam patet ingreſſus, dicente item Domino: *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Merito ſane parvuli ſoli intrant, nam puer parvulus minat eos, qui in hoc ipſum natus & datus eſt nobis. Quæro igitur vocem quam audiant mortui, & cum audierint, vivant; forte enim & mortuis evangelizare neceſſe eſt. Et occurrit interim verbum breve, ſed plenum, quod os Domini locutum eſt, ut Propheta teſtatur: *Dixiſti*, ait, loquens ſine dubio ad Dominum Deum ſuum, *con-* B *vertimini filii hominum.* Nec immerito ſane a filiis hominum videtur exigenda converſio, peccatoribus utique neceſſaria. Nam ſupernis ſpiritibus ea magis quæ rectos decet indicta laudatio eſt, eodem Propheta pſallente: *Lauda Deum tuum Sion.*

[Margin notes, left column: Luc. 11. 28. — Pſal. 102. 18 — Joan. 5. 25. — Ezech. 18. 23. — Vita in converſione. — Matth. 18. 3 — Jer. 3. 14. Right column: Pſal. 157. 1.]

2. Ceterum quod ait, *dixiſti*, meo quidem judicio non negligenter prætereundum eſt, nec ſimpliciter audiendum. Quis enim humanis comparare audeat dictis, quod dixiſſe dicitur Deus? Vivus profecto eſt ſermo Dei & efficax, & vox ejus in magnificentia & virtute. Denique ipſe dixit, & facta ſunt. Dixit, Fiat lux, & C facta eſt lux. Dixit, Convertimini filii hominum, & converſi ſunt. Ita plane converſio animarum opus divinæ vocis eſt, non humanæ. Simon Joannis, piſcator hominum in hoc ipſum vocatus & conſtitutus a Domino, incaſſum tamen & ipſe laborans tota nocte nil capiet, donec in verbo Domini rete jactans, concludere poſſit multitudinem copioſam. Utinam jactemus & nos hodie in hoc verbo rete verbi, & experiamur quod ſcriptum eſt: *Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis.* Si mendacium loquimur, id plane de proprio eſt. Sed & tunc forſitan noſtra judicabitur vox eſſe, & non D Domini, ſi quæramus quæ noſtra ſunt, non quæ Jeſu Chriſti. Cæterum etſi loquimur juſtitiam Dei, & gloriam Dei quærimus, effectum tamen ab eo ſolo ſperare, ab eo poſtulare neceſſe eſt, ut voci ſuæ vocem virtutis accommodet. Ad hanc ergo interiorem vocem aures cordis erigi admonemus, ut loquentem Deum intus audire, quam foris hominem ſtudeatis. Illa enim vox magnificentiæ & virtutis, deſerta concutiens, ſecreta diſcutiens, torporem excutiens animarum.

[Margin notes: Converſio opus Dei. — Heb. 4. 12. — Pſal. 28. 4. — Pſal. 148. 5. — Gen. 1. 3. — Pſal. 67. 14.]

CA-

CAPUT II.

Quod ipſa vox Domini omnibus ſe offerat, & animam ſibi ipſi nolentem repræſentet.

3 NEC ſane laborandum eſt, ut ad vocis hujus perveniatur auditum: labor eſt potius aures obturarę ne audias. Nimirum vox ipſa ſe offert; ipſa ſe ingerit, nec pulſare interim ceſſat ad oſtia ſingulorum. Denique *quadraginta annis*, inquit, *proximus fui generationi huic, & dixi: Semper hi errant corde*. Adhuc nobis proaimus eſt, adhuc loquitur, & non eſt forte qui audiat. Adhuc dicit, *hi errant corde*; adhuc Sapientia clamitat in plateis: Redite prævaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi Domino: & hoc verbum ad omnes qui convertuntur ad cor præceſſiſſe videtur, & non modo revocans eos, ſed reducens & ſtatuens contra faciem ſuam. Eſt enim non tantum vna virtutis, ſed & radius lucis, annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abſcondita tenebrarum. Nec vero ulla internæ hujus vocis ac lucis differentia eſt, cum unus idemque ſit Dei Filius & Verbum Patris, & ſplendor gloriæ: ſed & animę quoque ſubſtantia, in ſuo quidem genere etiam ipſa ſpiritualis & ſimplex, ſiue ulla diſtinctione ſenſuum, ſed tota, ſi tamen tota dicenda eſt, & videns pariter & audiens videatur. Quid enim illo agitur ſive radin, ſive verbo, niſi ut noverit ſemetipſam? Aperitur ſiquidem conſcientiæ liber, revolvitur miſera vitæ ſeries, triſtis quædam biſtoria replicatur, illuminatur ratin, & evoluta memoria velut quibuſdam ejus oculis exhibetur. Utraque vero non tam ipſius eſt animæ, quam anima ipſa: ut eadem ſit & inſpiciens, & inſpecta, contra ſuam ſtatuta faciem, & a vinlentis quibuſdam apparitoribus immiſſarum utique cogitationum coacta, proprio ioterim judicanda aſſiſtere tribunali. Quis ſane judicium hoc ſine tribulatione ſuſtineat? *Ad me ipſum anima mea turbata eſt*, ait Propheta Domini: & tu contra faciem tuam ſine argutinoe, ſioe turbatione, ſine confuſione, ſtatui non poſſe miraris?

Pſal. 94. 10.

Converſionis modus.

Pſal. 41. 7.

CAPUT III.

Quod per vocem Dei animæ ratio, quaſi in libro, omnia mala deprehendere, reprehendere, dijudicare & diſcernere valeat.

4 NEC a me ſperes audire quid in memoria tua ratin deprehendat, quid reprehendat, quid dijudicet, quid decernat. Applica intus auditum, reflecte oculos cordis; & proprin diſces experimento qoid agatur. Nemo enim ſcit quæ ſuot in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Si ſuperbia, ſi invidia, ſi avaritia, ſi ambitin, aut ſimilis aliqua peſtis abſcondita eſt, vix effugere poterit hoc eaamen. Si fornicatio, ſi rapina, ſi crudelitas, ſi fraus ulla, aut quęlibet culpa admiſſa eſt, internum hunc judicem non latebit reus ipſe, nec inficiabitur coram eo. Tranſiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquę, & vnluptatis illecebra tota brevi finita eſt; ſed amara quædam impreſſit ſigna memoriæ, ſed veſtigia fœda reliquit. In illud ſiquidem repoſitnrium, velut in ſentinam aliquam, tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluxit. Volumen grande, cui univerſa inſcripta ſunt, ſtilo utique veritatis. Amarum jam venter tolerat, etſi fauces miſeras brevi tranſitu dulcedine quadam frivola viſum eſt oblectaſſe. Ventrem meum doleo, miſer, ventrem meum doleo. Quid ni doleam ventrem memoriæ, obi tanta congeſta eſt putredo? Quis noſtrum, fratres, exteriorem hanc veſtem, qua tegitur, ſi repente obſcęnis undique ſputis illitam, & fœdiſſimis quibuſque ſordibus inquinatam conſideret, non vehementer exhorret, non velociter exuat, non indignanter abjiciat? Itaque qui non veſtem, ſed ſemetipſum intus ſub veſte talem reperit, eo amplius doleat, & animn conſternetur oportet, quo propius tolerat quod exhorret. Neque enim ut tunicam abjicit ſuam, ſic abjicere contaminata anima poterit & ſeipſam. Denique quis io nobis tantæ patientiæ eſt & virtutis, ut ſi forte (quemadmodum de Maria ſorore Moyſi legitur) carnem ſuam ſubitanea * quadam lepra male candentem viderit, æquo animo ſtare poſſit, & gratias agere Creatori? Quid vero eſt caro iſta, niſi corruptibilis quędam tunica, qua veſtimur? aut quid lepra hæc corporea electis omnibus ęſtimanda, niſi paternæ virga correptinnis, & purgatio cordis? Ibi, ibi tribulatio vehemens, & juſtiſſima cauſa doloris eſt, cum eacitatus a ſomno miſeræ voluptatis, interiorem cœperit quis deprebendere lepram, quam ſibi ipſe multo ſtudio & labore quæſivit. Licet enim nemo oderit carnem ſuam, ſed multo minus odiſſe poterit anima ſemetipſam.

1. Cor. 2. 11.

Peccati voluptas brevis, memoria amara.

Conſcientiæ malæ miſeria.

Num. 12.

**al. ſubcutanea.*

CAPUT IV.

Quod diligens iniquitatem, odit animam, & carnem ſuam: & de pœnitentia infructuoſa poſt mortem.

5 AT forte aliquem moveat illud de pſalmn: *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui ſecundum duritiam ſuam & cor impœoitens theſaurizat iram in die irę? Cæterum boc odium tam carnis, quam animę, non in affectu, ſed io effectu potius iovenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnem ſuam, cum ſibi ipſi manus inferre laborat, rationis deliberatione ſopita. An vero gravior ulla phreneſis judicatur, quam impœnitentia cordis, & peccandi obſtinata voluntas? Siquidem manus nefarias injicit ſibi ipſi, nec carnem, ſed mentem lacerat & corrodit. Si vidiſti hominem ſcalpere manus, & uſque ad ſanguinem confricare, evidentem habes in eo ſimilitudinem animę peccantis expreſſam. Cedit ſiquidem voluptas illa dolori, & ſuccedit pruritui cruciatus. Neque id ignorabat, ſed diſſimulabat ille dum ſcalperet. Sic laceramus, ſic exulceramus propriis manibus animas infelices: niſi quod tanto gravius, quanto excellentior eſt ſpiritualis creatura; & cui difficilius medearur. Neque id quidem inimicitiarum ſtudio gerimus, ſed ſtupore quodam inſenſibilitatis internę. Effuſus ſiquidem animus damna interiora non ſentit, quia nec intus eſt, ſed in ventre forſitan, aut ſub ventre. Denique & animus quorumdam in patinis, quorumdam in loculis invenitur. *Ubi eſt theſaurus tuus*, inquit, *ibi eſt & cor tuum*. Quid vero mirum, ſi propriam minime ſentiat anima læſionem, quæ ſui ipſius oblita, & penitus abſens ſibi, in longinquam profecta eſt regionem? Erit autem cum in ſemetipſam reverſa, cognoſcet quam crudeliter miſeræ venationis obtentu eviſceraverit ſemetipſam. Neque enim id ſentire poterat, dom vilem muſcarum prędam deſiderio captans inſatiabili, araoearum inſtar ex viſceribus propriis intexere retia videretur.

Pſal. 10. 5.

Peccator etiam carnem ſuam odit.

Simile.

Cur plerique damna interiora non ſentiant;

6 Erit autem hic reditus ſine dubio vel poſt mortem: cum univerſa, quibus ad vagandum foras, & inutiliter ſeſe occupandum in eam quæ prçterit hujus mundi figuram egredi conſueverat, oſtia corporis clauſa erunt, ut neceſſarin maneat in ſeipſa, cui nullus jam pateat eaitus a ſeipſa. Verum is quidem pernicioſiſſimus erit reditus, & miſeria ſempiterna, quando jam pœnitentia haberi poterit, agi non poterit. Ubi enim deerit corpus, actus non erit. Sane ubi nulla foerit actin, nec ſatisfactio quidem ulla poterit inveniri. Quocirca pœnitentiam quidem habere, dolere eſt, nam pœnitentiam agere, remedium doloris eſt. Neque enim carenti manibus erit ultra levare cor in cęlum cum manibus; ſed quiſquis ante obitum carnis non redierit ad ſeipſum, in ſeipſo maneat neceſſe eſt in æternum. Sed in quali ſeipſo? Qualem ſeſe fecerit in hac vita, qualem invenerit exiens ab hac vita: niſi quod fortaſſe erit nonnumquam deterior; nam melior numquam erit. Habet eoim hoc ipſum, quod ounc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pęnitentiam, ſed ad pęnam: ubi nimirum peccati

Secus poſt mortem.

Matth. 6.

Aliud pœnitentiam habere, aliud agere.

TOM. II. OPUS. III.

ti ipſius & carnis quodammodo ſimilis videbitur eſſe conditio; ut quemadmodum culpa ſemper puniri poterit, nec unquam poterit expiari; ſic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Merito quidem ultio ſempiterna deſæviet, quod numquam poſſit culpa deleri; nec ſubſtantia carnis deficiet, ne ſimul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc, fratres mei, qui pavet, cavet; qui negligit, incidit.

In damnatis culpa inexpiabilis, & pœna interminabilis.

CAPUT V.

Quod vermis conſcientiæ in præſenti ſentiri ac ſuffocari debet, non in immortalitatem foveri ac nutriri.

7 UT ergo redeamus ad vocem unde proceſſimus, expedit nobis profecto redire ad cor, dum illic iter, quo oſtendat nobis ſalutare ſuum ad qui tanto ſtudio pietatis illud revocat prævaricatores. Nec ſentire interim pigeat morſus vermis interni; aut periculoſa quædam animi teneritudo *, & pernicioſa mollites perſuadere queat, ut præſentem velimus diſſimulare moleſtiam. OPTIMUM EST tunc ſentiri vermem, cum poſſit etiam ſuffocari. Itaque mordeat nunc, ut moriatur, & paulatim deſinat mordere moriendo. Rodat interim putredinem, ut rodendo conſumat, & ipſe quoque pariter conſumatur, ne foveri incipiat in immortalitatem. *Vermis*, inquit, *eorum non morietur, & ignis non exſtinguetur*. A facie illorum morſuum quis ſuſtinebit? Multiplex enim nunc conſolatio arguentis conſcientiæ relevat cruciatum. Benignus eſt Deus, qui non patitur nos tentari ſupra quam poſſumus, nec vermem hunc ſupra modum patitur malignari. Maximeque inter initia converſionis oleo miſericordiæ linit ulcera, ut nec morbi quantitas, nec difficultas curationis ultra quam expedit innoteſcat; magis autem arridere videtur facilitas quædam, quæ poſtmodum evaneſcit, quando jam exercitatos habenti ſenſus certamen forte datur, ut vincat; & diſcat quoniam omnium potentior eſt ſapientia. Interim ſane audiens quis vocem Domini, *Redite prævaricatores ad cor*, & tantis in interiore cubiculo obſcœnitatibus deprehenſis, ſingula quæque rimari ſatagit, & quonam hæc influxerint aditu, curioſus veſtigator explorat; nec difficile patet foramen; immo & foramina contuenti. Sed nec parum illi ex hac conſideratione doloris accedit, cum per feneſtras proprias mors iſta deprehenditur introiſſe. Multa ſiquidem admiſiſſe videtur petulantia oculorum, multa pruritus aurium, multa quoque olfaciendi, guſtandi, tangendique voluptas. Nam ſpiritualia quidem vitia, quorum ſupra meminimus, difficile adhuc, prout ſunt, carnalis examinat. Unde fit, ut quæ ſunt graviora, aut minus, aut minime ſentiat, nec tam ſuperbiæ, aut invidiæ, quam flagitioſorum aut facinoroſorum recordatione actuum mordeatur.

Conſcientiæ vermis hic non ſeffocandus.
** al. amaritudo.*
Iſa. 66. 24.
Dei benignitas erga recens converſos.
Felicitati ſuccedit certamen.
Iſa. 45. 8.
Spiritualia peccata eis non bene nota.

CAPUT VI.

Difficultatem converſionis, & luctam reſipiſcere optantis, graphice repræſentat.

8 EE ecce iterum vox de nubibus dicens: Peccaſti: quieſce. Et quod dicitur, tale eſt. Jam ſentina redundans domum omnem intolerabili fœtore contaminat: vanum tibi eſt, dum adhuc ſordes influant, exhaurire, dum peccare non deſtiteris, pœnitere. Quis enim eorum jejunia probet, qui ad lites & contentiones jejunant, & percutiunt pugno impie; ſed & voluntates & voluptates propriæ inveniuntur in eis? Non tale eſt jejunium quod elegi, dicit Dominus. Claude feneſtras, obſera aditus, foramina obſtrue diligenter; & ſic demum non ſubeuntibus novis, ſordes poteris expurgare vetuſtas. Æſtimat homo facile quod jubetur implendum, tamquam ignarus exercitii ſpiritualis. Quis enim prohibet, inquit, quo minus imperem membris meis? Indicit igitur gulæ jejunia, crapulam interdicit, obturari præcipit aures, ne audiant ſanguinem, averti oculos; ne videant vanitatem, manus non ad avaritiam, ſed ad eleemoſynam magis extendi, quibus forte laborem implere velit, prohibens latrocinia, ſicut ſcriptum eſt: *Qui furabatur jam non furetur, magis autem laboret manibus ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tribuat neceſſitatem patienti*.

Peccatis novis prius obſtruendus aditus, quam expurgentur vetera.
Iſa. 58. 5.
Epheſ. 4. 28.

9 Cęterum dum ſuas quibuſque membris in hunc modum leges promulgat, & decreta proponit, interrumpunt ſubito vocem jubentis, & uno impetu clamant: Uude hæc nova religio? Facere jubes ut libet. Sed invenietur qui novis decretis obviet, qui novis legibus contradicat. Quis enim ille eſt? inqnit. Et illa: Nimirum ipſa, quę paralytica jacet in domo, & male torquetur. Ipſa eſt enim, in cujus nos pridem deputaſti obſequium, ſi ignoras, ad obediendum utique concupiſcentiis ejus. Expalluit miſet ad hanc vocem, & conſuſus obmutuit. Anxiabatur enim in eo ſpiritus ejus. Ac membra quidem ad ſuam illam infeliciſſimam dominam incunctanter accedunt, ut adverſus dominum crudeliter interpellent, & imperia duriora cauſentur. Plangit gula parſimoniæ ſibi modum adhibitum, prohibitam crapulæ voluptatem. Oculus queritur indictas lachrymas, petulantiam interdictam. Quibus hæc & ſimilia proſequentibus excitata & vehementer exacerbata voluntas: Somniumne eſt, inquit, an fabula quod narratis? Tum vero opportunum ſuæ tempus nacta quærimoniæ lingua: Omnino, ait, ſic eſt, ut audiſtis; nam & ego a fabulis & mendaciis juſſa ſum reticere, & nihil deinceps, niſi ſerium, immo & penitus neceſſarium loqui.

Senſuum difficultas & rebellio.

10 Exilit igitur vetula furens, & totius oblita languoris, procedit horrentibus comis, veſte lacera, pectore nudo, ſcalpens ulcera, frendens dentibus & areſcens, atque ipſum inficiens aerem flatibus virulentis. Quidni confundatur, ſi quid adhuc ſupereſt rationis, ad talem miſerę voluntatis occurſum, & incurſum? Hæc, inquit, eſt tota tui conjugii fides, ſic compateris male patienti? Uſque adeo ſuper dolorem vulnerum meorum addere pepercisti? Subtrahendum forſitan ex immoderata dote aliquid videbatur: ſed quid relinquitur, hoc ſublato? Solum hunc languenti miſeræ præſtitiſti, & omnia ejus obſequia, quemadmodum ſint diſtributa, aliquando cognoviſti. Nunc autem ſi tibi forſitan morbi hujus peſſimi, quo laboro, triplex malignitas excidiſſe potuit, ſed non mihi. Siquidem voluptuoſa ſum, curioſa ſum, ambitioſa ſum; & ab hoc triplici ulcere non eſt in me ſanitas a planta pedis uſque ad verticem. Itaque fauces, & quę obſcœna ſunt corporis, aſſignata ſunt voluptati, quandoquidem velut de novo neceſſo eſt ſingula recenſeri. Nam curioſitati pes vagus, & indiſciplinatus oculus famulantur. Ar vanitati quidem auris & lingua ſerviunt, dum per illam impinguat caput meum oleum peccatoris, per hanc ipſa ſuppleo quod in laudibus meis alii minus feciſſe videntur. Valde enim delector & recipere ab aliis, &, cum opportune poſſum, etiam tradere aliis laudes meas, & meo, & alieno ore ſemper cupiens prędicari. Cui potiſſimum morbo tuum quoque ingenium plurima ſolet adhibere fomenta. Porro manus ipſas, quibus eſt undique liber motus, non uni ſpecialiter alicui operi deputamus, ſed modo vanitati, modo curioſitati, modo voluptati ſedulum ſatis exhibent famulatum. Quibus ita diſpoſitis, non mihi hęc omnia vel in uno ſatisfacere aliquando potuerunt, quod non ſatietur oculus viſu, nec auris impleatur auditu. Atque utinam inter ſpectandum totum aliquando corpus fieret oculus, aut inter prandendum in fauces membra omnia verterentur. Tunc id mihi modicum conſolationis, quod utcumque mendico tentas ſurripere? Dixit, & cum indignatione & furore recedens: Teneo, inquit, longumque tenebo.

Voluntatis cum ratione expoſtulatio in recens converſo.
Voluntatis moribus triplex.
Senſus ejus miniſtri.

11 Jam vero rationi ipſa vexatio dat intellectum, jam innoteſcit aliquatenus hujus negotii difficultas, jam præſumpta facilitas evaneſcit. Videt enim memoriam plenam ſpurcitiarum, videt abundantius alias atque alias influere ſordes, videt ipſas feneſtras morti pa-

Miſera hęc conditio.

patulas claudi omnino non poſſe; & quod præſidens voluntas languida dominetur, ex cujus ulceribus ſanies univerſa profluxit. Videt denique anima ſeſe contaminatam, nec per aliud, ſed per proprium corpus, nec aliunde quam a ſeipſa. Eſt enim quiddam animæ, ſicut memoria quæ inficitur, ſic voluntas ipſa quæ inficit. Denique tota ipſa nihil eſt aliud, quam ratio, memoria, & voluntas. Nunc autem & ratio minus habens, cæca quodammodo, quod hactenus illa non viderit; infirma omnino, quod ne agnita quidem prævaleat reparare *: & memoria fędiſſima pariter & fętidiſtima; & voluntas languida, & horrendis ulceribus undique ſcaturiens invenitur. At ne quid ex omnibus quæ ſunt hominis relinquatur, ipſum etiam corpus rebelle eſt; & ſingula membra feneſtræ ſingulæ, quibus mors intrat ad animam, & inceſſanter exuberat ipſa confuſio.

Anima tota non diſtincta a potentiis.

* al. temperare.

CAPUT VII.

Reſpiratio conſolationis pauperibus ſpiritu, ſeu animæ miſeriam ſuam agnoſcenti.

12 AUdiat ergo anima, quæcumque ejuſmodi eſt, vocem divinam, & audiat cum ſtupore, & admiratione dicentem: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*. Quis ſpiritu pauperior eo, qui in toto ſpiritu ſuo non invenit requiem, non invenit ubi caput reclinet? Hoc quoque conſilium pietatis, ut qui ſibi diſplicet, placeat Deo; & qui propriam domum odit, domum utique plenam ſpurcitiæ & infelicitatis, invitetur ad domum gloriæ, domum non manu factam, æternam in cœlis. Nec mirum, ſi ad hujus dignationis magnitudinem expaveſcit, ſi difficile credit huic auditui, ſi vehementi ſtupore admiratur, & ait: Ergo-ne beatum hominem miſeria facit? Cæterum quiſquis ejuſmodi es, non diffidas. NON MISERIA, ſed miſericordia facit beatum: ſed hujus propria ſedes miſeria eſt. Aut certe te beatum faciat ipſa miſeria, ut humiliatio in humilitatem tranſeat, neceſſitas in virtutem. *Pluviam voluntariam*, inquit, *ſegregabis Deus hæreditati tuæ; & infirmata eſt, tu vero perfeciſti eam*. Utilis prorſus infirmitas, quæ medici manum requirit; & ſalubriter a ſe deficit, quem perficit Deus. Sed quia non eſt via ad regnum Dei ſine primitiis regni, nec ſperare poteſt cœleſte regnum, cui nec ſuper propria membra adhuc regnare donatur; ſequitur vox dicens: *Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram*: ne ſi evidentius dicat: Mitiga efferos voluntatis motus, & crudelem beſtiam manſueſcere cura. Ligatus es: ſolvere ſtudeas quod rumpere omnino non poſſis. Eva tua * eſt. Vim facere, aut aatenus eam offendere nullo modo prævalebis.

Matth. 5. 3.

Pauperes ſpiritu beati.

Pſal. 67. 10.

Si mites.

Matth. 5. 4.

* al. ad vita.

CAPUT VIII.

Carnales voluptates, & divitias eſſe omnino vanas, fallaces, & momentaneas.

13 NEC mora, reſpirans homo inter hæc verba, atque id quoque facilius reputans, licet verecundus, accedit & delinire ſatagit viperam inflammatam. Arguit vitæ carnalis illecebras, & conſolationes ſæculares nugacitatis accuſat, tamquam exiguas & indignas, ſed & breviſſimas quoque & perniciosiſſimas omnibus amatoribus ſuis. Super hoc, ait, nequam & inutili ſervo tuo & ipſa fatere. Nec enim inficiari potes, ne in modico quidem tibi univerſa ejus obſequia ſatisfacere aliquando potuiſſe. Voluptas gutturis, quæ tanti hodie æſtimatur, vix duorum obtinet latitudinem digitorum; & ejus tam modicæ partis tam exigua delectatio quanta paratur ſollicitudine, quantam deinde moleſtiam parit? Hinc monſtruoſius dilatantur renes & humeri; hinc tumentes uteri non tam impinguantur, quam impregnantur a ruina: & dum carnis onus oſſa non ſuſtinent, etiam morbi varii generantur. Sic libidinis illecebroſa

Converſionis progreſſus.

Gulæ voluptas quam exigua.

Item luxuriæ.

vorago quantis laboribus & diſpendiis, interdum & famæ vel honoris, aut etiam vitæ ipſius periculo comparatur! ut ad modicum flagrans ſulfureus vapor furentes ſtimulis agat, & apum par volantium, ubi male grata mella fuderit, nimis tenaci feriat icta corda morſu: cujus appetitus anxietatis & vecordiæ, actus abominationis & ignominiæ, exitus pœnitudinis & verecundiæ plenus eſſe dignoſcitur.

TOM. II. OPUS. III.

Boet. lib. 3. de conſol. metro 7.

14 Cæterum ſpectacula vana, rogo, quid corpori præſtant, quidve animæ conferre videntur? At certe nihil in homine cui curioſitas proſit invenies. Frivola prorſus & inanis ac nugatoria conſolatio: & neſcio quid illi durius imprecer, quam ut ſemper habeat quod requirat qui jucundæ quietis pacem * fugitans, curioſa inquietudine delectatur. Liquet ſane vel ea hoc ipſo nihil ſit omnibus delectationis ineſſe, quorum SOLUS TRANSITUS juvat. Cæterum vanitas vanitatum quam nihil ſit, vel ex ipſo nomine manifeſtius judicatur. Vanus utique labor, qui ſtudio vanitatis aſſumitur *. O doxa, doxa, ait Sapiens, in millibus mortalium nihil aliud, quam aurium inflatio vana! Et tamen quantam putas infelicitatem hæc ipſa non tam felix vanitas, quam vana felicitas parit? Hinc namque cęcitas cordis, ſicut ſcriptum eſt: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem te inducunt*. Hinc cervicoſus furor animoſitatis, hinc ſuſpicionis labor anxius, hinc livoris crudele tormentum, & cremantis invidiæ miſerior, quam miſerabilior cruciatus: hinc divitiarum amor inſatiabilis longe amplius deſiderio torquet animam, quam refrigeret uſu ſuo; utpote quarum ACQUISITIO quidem laboris, poſſeſſio timoris, amiſſio plena doloris invenitur. Poſtremo ubi multæ opes, multi etiam qui comedunt eas: & uſus quidem divitiarum apud alios, divitibus ſolum nomen cedit & ſollicitudo. Et in his omnibus pro tam exiguis, aut magis ne exiguis quidem, ſed nullis, eam parvipendere gloriam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, non tam inſipientię, quam infidelitatis eſſe videtur *.

Spectaculorum vanitas.

* al. otia.

Vanæ gloriæ inanitas.

* al. abſumitur.

Idem eod. lib. proſa 6.

Iſa. 3. 12.

Et divitiarum.

Eccleſ. 5. 10.

* al. dignoſcitur.

15 Nec immerito ſane mundus hic poſitus in maligno, vana promiſſione deludit animas propriæ conditionis & nobilitatis oblitas, quas non pudeat porcis in miniſterio ſubjugari, in deſiderio ſociari, nec ſic tamen infelici edulio ſatiari. Unde enim hæc tanta puſillanimitas & abjectio tam miſerabilis, ut egregia creatura capax æternæ beatitudinis & gloriæ magni Dei, utpote cujus ſit inſpiratione condita, ſimilitudine inſignita, cruore redempta, fide dotata, ſpiritu adoptata, miſeram non erubeſcat ſub putredine hac corporeorum ſenſuum gerere ſervitutem? Merito plane ne eos quidem apprehendere poteſt, quæ talem deſerens ſponſum, tales ſequitur amatores. Merito ſiliquas eſurit, & non accepit, qui porcos paſcere maluit, quam paternis epulis ſatiari. Inſanus ſiquidem labor paſcere ſterilem quę non parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis, & curam carnis agere in deſiderio: impinguare & fovere cadaver putridum, quod paulo poſt vermium eſca futurum nullatenus dubitatur. Nam & ſervire mammonæ, & avaritiam colere, quod eſt ſervitus idolorum, aut vanitatem ſectari, prorſus degeneris animæ indicium eſſe quis neſciat?

Mundus merito deludit animas ſuæ dignitatis immemores.

Luc. 15. 16.

16 Eſto tamen, magna ſint & honeſta quę mundus interim amatoribus ſuis erogare videtur: ſed infida eſſe quis neſciat? Certa nimirum eorum brevitas, & ipſius quoque brevitatis finis incertus. Sępe viventem deſerunt, nam morientem nec raro ſequuntur. Quid vero in rebus humanis certius morte; quid hora mortis incertius invenitur? Non miſeratur inopiam, non divitias reveretur, non generi cujaslibet, non moribus, non ipſi denique parcit ætati: niſi quod ſenibus quidem in januis, adoleſcentibus autem in inſidiis eſt. Infelix proinde, qui in hujus vitæ tenebris & lubrico fidens, perituram inſumit operam; nec advertit quoniam vapor eſt ad modicum parens, & vanitas vanitatum. Obtinuiſti tandem, ambitioſe, quam ex longo tempore concupieras dignitatem? ſerva quod habes. Impleſti, pecunioſe, loculos tuos? ſollicitus eſto, ne perdas. Uberes fructus attulit ager tuus? dirue hor-

Mors vanitatis & brevitatis arguit omnia.

TOM. II. OPUS. III. Luc. 12. 19.

horrea tua, ut majora ædifices; muta quadrata rotundis, dic animæ tuæ: *Habes multa bona repoſita in annos plurimos*. Erit enim qui dicat: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem paraſti, cujus erunt?*

17 Atque utinam tantum congregata perirent, & non deterius ipſe quoque periret congregator eorum. Eſſet utique tolerabilius perituro, quam peremptorio inſudare labori. Nunc vero ſtipendia peccati mors: & qui in carne ſeminat, de carne metet corruptionem. Nec enim opera noſtra tranſeunt, ut videntur: ſed temporalia quæque velut æternitatis ſemina jaciuntur. Stupebit * inſipiens, cum ex hoc modico ſemine copioſam viderit exurgere meſſem, ſeu bonam, ſeu malam, pro diverſa qualitate ſementis. Hoc qui cogitat, nullum omnino parvum reputat eſſe peccatum, quod futuram meſſem potius æſtimet, quam ſementem. Seminant ergo dum neſciunt, & ſeminant dum occultant homines iniquitatis myſteria, dum vanitatis conſilia celant, dum perambulant in tenebris negotia tenebrarum.

Opera hominis ſemina æternitatis.

* al. male ſuperbit.

CAPUT IX.

Quod impoſſibile ſit peccantem latere.

Peccans latere non poteſt.

18 PArietes, inquit, ſunt undique: quis me videt? Eſto nemo te videat: non tamen nullus. Videt te Angelus malus, videt te Angelus bonus, videt & bonis & malis major Angelis Deus, videt accuſator, videt teſtium multitudo, videt & ipſe Judex, cujus te oportet aſſiſtere tribunali; ſub cujus ſane oculis velle delinquere tam inſanum, quam horrendum incidere in manus Dei viventis. Noli eſſe ſecurus: latent inſidiæ, quas latere non poſſis. Latent, inquam, inſidiæ, quas ut deprehendere ipſe non potes, ſic non potes ipſe non deprehendi. Audit plane qui plantavit aurem; & qui finxit oculum, ipſe conſiderat. Non illius ſolis arcet radios maceria lapidum, quos ipſe creavit; non vel ipſe corporis hujus paries veritatis excludit aſpectum. Nuda ſunt ejus oculis omnia, penetrabilior eſt ancipiti gladio. Ipſas quoque non modo cernit, ſed & diſcernit cogitationum vias, & medullas affectionum. Denique ſi non totam humani cordis abyſſum, & quicquid in ipſo latet inſpiceret præ ipſo, non ille jam nil ſibi conſcius judicantis ſeſe Domini ſententiam tantopere formidaret. *Mihi*, inquit, *pro minimo eſt, ut a vobis judicer, aut ab humano die, ſed neque meipſum judico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum. Qui autem judicat me, Dominus eſt.*

Maxime Deum.

Pſal. 93. 9.

1. Cor. 4. 3.

Angelos malos & bonos.

19 Si tu objecti parietis, aut cujuslibet ſimulationis prætentu, humana fruſtrari poſſe judicia gloriaris; certus eſto, non illum vera crimina præterire, qui de falſis etiam accuſare criminibus conſuevit. Si tantopere ejus, qui nihilo minus forte tuam vereatur, proximi conſcientiam reformidas; multo minus eos contemnas, quibus odioſa magis iniquitas, & longe amplius execrabilis corruptio eſt. Si denique Deum non times, & ſolos hominum revereris aſpectus; memor eſto hominem Chriſtum hominum facta ignorare non poſſe; ut quod coram me attentare minime prorſus auderes, multo minus audeas coram ipſo; quodque non dico non liceret, ſed nec liberet quidem præſumere videote conſervo, inſpiciente Domino vel cogitare penitus exhorreſcas. Alioquin ſi carnis oculum magis, quam gladium, qui carnes habet devorare, formidas: & is quoque timor quem times, eveniet tibi, & accidet quod vereris. Nihil opertum quod non reveletur, vel occultum quod non ſciatur. Arguentur a luce in lucem prolata opera tenebrarum; nec modo obſcœnitatum abominanda ſecreta, ſed iniqua commercia vendentium ſacramenta, & fraudulenta ſuſurria * adinvenentium dolos, & judicia ſubvertentium, qui novit omnia, nota faciet univerſis: cum cœperit ſcrutator ille cordis & renum ſcrutari Jeruſalem in lucernis.

Neque Chriſtum.

Luc. 12. 2.

* al. ſuſpiria

CAPUT X.

Non ſolum declinando a malo, ſed & faciendo bonum ſalutem obtineri.

20 QUid ergo facturi ſunt, immo potius quid paſſuri qui crimina commiſerunt, ubi audituri ſunt, *Ite in ignem æternum*, qui pietatis opera non fecerunt? Quando vero admittetur ad nuptias, qui nec lumbos præcinxit ut abſtineret a malo, nec lucernam tenuit ut faceret bonum: quando nec virginitatis integritas, nec lampadum claritas ſolius olei poterit excuſare defectum? aut quis illos manere credendus eſt cruciatus, qui in hac vita non ſolum mala, ſed forte peſſima perpetrant; ſi ſic ſunt cruciandi qui hic bona receperunt, ut in medio flammæ æſtuantibus linguis, ne minimæ quidem ſtillæ obtinere refrigerium queant? Caveamus ergo mala opera, nec includentis ſageoæ fiducia, libere intra Eccleſiam delinquamus: hoc ſcientes, quia non omnes quos ſagena trahit, piſcatorum vaſa recipient: ſed erit cum ad littus venerint, eligent bonos in vaſa, malos autem foras mittent. Neque hoc contenti lumborum cingulo, accendamus etiam lucernas noſtras, & inſtanter operemur bonum, cogitantes, quod omnis arbor, non modo quæ malum fecerit fructum, ſed etiam quæ bonum non fecerit, excidetur, & in ignem mittetur, illum utique ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.

Mat. 25. 41.

Si otioſi puniendi, quantum peccatores

Bona bene facienda.

Mat. 13. 48.

Mat. 25. 41.

21 Ceterum ſic declinemus a malo, & faciamus bonum, ut inquiramus pacem, non gloriam proſequamur. Illa enim Dei eſt, & eam alteri non dabit. *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo*. Et dicebat homo ſecundum cor Dei: *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Recordemur etiam Scripturæ dicentis: *Si recte offeras & non recte dividas, peccaſti*. Recta eſt, fratres, illa noſtra diviſio, nemo detrectet. Alioquin ſi cui forſitan minus placet, ſciat non noſtram eſſe, ſed Angelorum. Priores enim Angeli cecinerunt: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Servemus ergo in vaſis oleum, ne forte (quod abſit) clauſas jam nuptiarum januas fruſtra pulſantes, verbum audiamus amarum, & deintus nobis ſponſus reſpondeat: *Neſcio vos*. Adhuc tamen mors poſita eſt, non modo ſecus iniquitatem, ſterilitatem, vanitatem, ſed & ſecus introitum ipſius etiam voluptatis. Quocirca opus eſt fortitudine adverſus tentamenta peccati, ut rugienti leoni reſiſtamus fortes in fide, & ignita ipſius jacula hoc ipſo clypeo viriliter repellamus: Opus eſt juſtitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquando quod miſer ille, epularum pariter & veſtium ſplendore finito, dum miſericordiam precaretur, audivit: *Memento fili, quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris*. Plane terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum! ſed ſi terribilis eſt, etiam, miſericors invenitur, dum futuri formam judicii non occultat. Anima enim quæ peccaverit, ipſa morietur. Palmes qui fructum non fecerit, excidetur: Virgo cui defuerit oleum, a nuptiis excludetur: & qui bona receperit in hac vita, cruciabitur in futura. Quod ſi forte contingat in uno quolibet ſimul hæc quatuor inveniri, ea plane extrema deſperatio eſt.

Iſa. 42. 8.

Pſal. 113. b.

Gen. 4. juxta LXX.

Gloria boni operis Deo tribuenda.

Luc. 2. 14.

Matth. 25.

Virtutum cardinalium neceſſitas.

Luc. 16. 25.

Ezech. 18. 4.

Joann. 15. 2.

Mat. 25. 12.

Quis maxime damnandus.

CAPUT XI.

Converti molientes acrius a ſolitis vitiis tentari, ipſis vero luctum eſſe neceſſarium.

22 HÆC igitur & his ſimilia intus ſuggerit ratio voluntati, eo copioſius, quo perfectius illuſtratione ſpiritus edocetur. Felix ſane cujus voluntas ſic ceſſerit & acquieverit conſilio rationis ut a timore concipiens, promiſſionibus deinceps cœleſtibus foveatur, & parturiat ſpiritum ſalutis. At forte invenietur rebellis & obſtinata voluntas, nec impatiens

Tentatio converſorum.

tiens ſolum, ſed & monitis pejor, & minis durior, & adhibitis acerbior blandimentis: Invenietur forſitan, quæ nihil mota ſuggeſtionibus rationis, immo & gravi furore commota reſpondeat, dicens: Quouſque vos patior? prædicatio veſtra in me non capit. Scio quod aſtuti eſtis; ſed aſtutia veſtra in me locum non habet. Forte & advocans membra ſingula, ſolito amplius ſolitis jubet obedire concupiſcentiis, nequitiis deſervire. Hinc nimirum eſt illud quod quotidianis diſcimus experimentis, eos qui converti deliberant, tentari acrius a concupiſcentia carnis, & urgeri gravius in operibus luti & lateris, qui Ægyptum egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.

Remedium luctus. 23 Utinam autem qui ejuſmodi eſt, declinet impietatem, & terribile illud profundum caveat, de quo *Prov. 18. 3.* ſcriptum eſt: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Fortiſſima ſiquidem potione curatur, & periclitatur facile, niſi multa ſollicitudine ſtudeat medici obtemperare conſiliis, obſervare præcepta. Vehemens eſt tentatio, & proxima deſperationi, niſi totum colligat, & ad miſerandum animæ ſuæ, quam adeo miſeram & miſerabilem videt, convertat affe- *Matth. 5. 5.* ctum, & audiat vocem dicentem: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.* Lugeat abundanter, quia lugendi tempus advenit: & ad ſorbendas juges lachrymas iſta ſufficiunt. Lugeat, ſed non ſine pietatis affectu, & obtentu conſolationis. Conſideret nullam ſibi inveniri requiem in ſeipſo, ſed omnia plena mi- *Sed in ſpe conſolationis.* ſeriæ & deſolationis. Conſideret non eſſe bonum in carne ſua; ſed & in ſæculo nequam nihil niſi vanitatem & afflictionem ſpiritus contineri. Conſideret, inquam nec intus, nec ſubtus, nec circa ſe ſibi occurrere conſolationem; ut vel tandem aliquando diſcat quærendam ſurſum, & deſurſum eſſe ſperandam. Lugeat ſane interim plangens dolorem ſuum, exitus aquarum deducat oculus ejus, & palpebra non requieſcat. Nimirum purgatur lachrymis oculus ante caligans, & acuitur viſus, ut intendere poſſit in sereniſſimi luminis claritatem.

CAPUT XII.

Quomodo voluntas ſuaviter inducenda ad amandum & deſiderandum cœleſtia.

24 EX hoc ſane ſuſpiciat per foramen, proſpiciat per cancellos, prædulcem radium proſequatur obtutu, & Magorum ſedulus imitator, lumen lumine quærat. Inveniet enim locum tabernaculi admirabilis, ubi panem Angelorum manducet homo; inveniet paradiſum voluptatis plantatum a Domino; inveniet hortum floridum & amœniſſimum; inveniet refrigerii ſedem, & dicet: O ſi audiat vocem meam miſera illa voluntas, ut ingrediens videat bona, & viſitet locum iſtum! hic nimirum inveniet requiem ampliorem, & me quoque eo minus inquietabit, quo minus inquietabitur ipſa. Neque enim mentitur qui dixit: *Mat. 11. 29.* *Tollite jugum meum ſuper vos; & invenietis requiem animabus veſtris.* In hujus fide promiſſionis exacerbatam blandius alloquatur, & ſimulata quadam hilaritate, ſpiritu manſuetudinis eam conveniens dicat: Ceſſet penitus indignatio tua. Non ego ſum qui te offendere poſſim. Tuum eſt corpus, tuus & ego ipſe: non eſt quod timeas, non eſt quod vereatis. Nec mirum, ſi forte amarius adhuc reddiderit illa reſponſum, ut dicat, quia multæ cogitationes ad inſaniam te adduxerunt. Suſtineat interim æquanimiter, ac diſſimulet omnino quod agitur, donec inter loquendum inducens alia pro aliis, opportune aliquando inferat, dicens: Inveni * hodie hortum pulcherrimum, **al. intravi.* & amœniſſimum locum. Bonum aſſet illic nos eſſe; nam & tibi nocet in hoc lecto ægritudinis, in hoc doloris ſtrato verſari, in hoc cubili tuo gravi corde compungi. Aderit Dominus quærenti ſe, animæ ſperanti in ſe: aderit votis ſupplicibus, & verbis ejus efficaciam miniſtrabit. Excitabitur deſiderium voluntatis, ut non modo videre locum, ſed & introire paulatim, & manſionem inibi facere concupiſcat.

CAPUT XIII.

Converſos mira ſuavitate ac deliciis vitæ piæ ac ſpiritualis refici.

25 NEC vero locum reputes corporalem paradiſum hunc voluptatis internæ. Non pedibus in hunc hortum, ſed affectibus introitur. Nec terrenarum tibi commendatur arborum copia, ſed virtutum utique ſpiritualium jucunda decoraque plantatio. Hortus concluſus, ubi fons ſignatus in quatuor capita derivatur, & ex una ſapientiæ vena virtus quadripartita procedit. Splendidiſſima quoque inibi lilia vernant: & cum flores apparent, etiam vox turturis auditur. *Deliciæ vitæ ſpiritualis.* Illic nardus ſponſæ fragrantiſſimum præſtat odorem, & cætera quoque aromata fluunt; auſtro ſpirante, aquilone fugato. Ibi media eſt arbor vitæ, malus illa de Cantico, cunctis pretioſior lignis ſyl- *Cant. 2. 3.* varum, cujus & umbra ſponſam refrigerat, & fructus dulcis gutturi ejus. Ibi continentiæ nitor, & ſinceræ veritatis intuitus oculos cordis irradiat: auditui quoque dat gaudium & lætitiam dulciſſima vox conſolatoris interni. Ibi quibuſdam ſpei naribus influit jucundiſſimus odor agri pleni, cui Dominus benedixit. Ibi avidiſſime prælibantur incomparabiles deliciæ charitatis; & ſucciſis ſpinis ac vepribus, quibus antea pungebatur, unctione miſericordiæ perfuſus animus in conſcientia bona feliciter requieſcit. Quæ quidem non *Quæ centuplum vitæ præſentis.* inter vitæ æternæ præmia, ſed inter temporalis militiæ ſtipendia deputantur; nec ad futuram pertinent, ſed ad eam magis quæ nunc eſt Eccleſiæ promiſſionem. Hoc enim centuplum eſt, quod in hoc ſæculo ſæculi contemptoribus exhibetur. Nec tibi illud noſtro *Matth. 19. Sed nemini notæ niſi expertis.* ſperaveris eloquio commendandum. Solus ſpiritus eſt qui revelat: ſine cauſa paginam conſulis; experientiam magis require. Sapientia eſt, cujus pretium neſcit homo. De occultis trahitur, nec in terra ſuaviter viventium invenitur iſta ſuavitas. Nimirum ſuavitas Domini eſt: niſi guſtaveris, non videbis: *Guſtate, inquit, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus.* *Pſal. 33. 8.* Manna abſconditum eſt, nomen novum eſt, quod nemo ſcit niſi qui accipit. Non illud eruditio, ſed unctio docet: nec ſcientia, ſed conſcientia comprehendit. Sanctum eſt, margaritæ ſunt, nec faciet ipſe quod prohibet *, qui cœpit facere & docere. Neque ** nim. dare ſanctum canibus, &c.* enim canes aut porcos jam reputat, quos prioribus abrenuntiantes facinoribus, atque flagitiis etiam conſolatur per Apoſtolum, dicens: *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis.* *1. Cor. 6. 11.* Tantum caveat, ne revertatur canis ad vomitum, nec * ſus lota ad ** al. vel.* volutabrum luti.

CAPUT XIV.

In terrenis non eſſe ullam ſatietatem, niſi faſtidio conjunctam: at cœleſtium deſideria experiendo ſemper creſcere.

26 IN hujus ergo oſtio paradiſi divini ſuſurri vox auditur, ſacratiſſimum ſecretiſſimumque conſilium, quod abſconditum eſt a Sapientibus, & prudentibus, parvulis revelatur. Cujus ſane vocis auditum non ſola jam ratio capit, ſed gratanter eum communicat & voluntati. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* *Matth. 5. 6.* Altiſſimum plane conſilium, & ineſtimabile ſacramentum. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, qui de cœlo nobis a regalibus ſedibus venit. Facta eſt enim valida fames in terra, & omnes jam non egere cœpimus, ſed ad extremam devenimus egeſtatem. Denique & comparati ſumus jumentis inſipientibus, & ſimiles facti ſumus illis: etiam porcorum ſiliquas inſatiabiliter eſurimus. Qui pecuniam diligit, non ſatiatur: qui *Terrena non ſatiant.* luxuriam, non ſatiatur: qui gloriam quærit, non ſatiatur: denique qui mundum amat, numquam ſatiatur. Novi ego homines ſatiatos hoc mundo, & ad ejus omnem memoriam nauſeantes. Novi ſatiatos pecunia, & ſatiatos honoribus, ſatiatos voluptati-

TOM. II. OPUS. III.

bus & curioſitatibus hujus mundi, nec mediocriter, ſed uſque ad faſtidium ſatiatos. Et facile eſt cuique noſtrum hanc ſatietatem per Dei gratiam obtinere. NEQUE enim parit hanc copia, ſed contemptus. Sic ſatui filii Adam, porcorum vorando ſiliquas, non eſurientes animas, ſed eſuriem ipſam paſcitis animarum. Sola nimirum hoc edulio inedia veſtra nutritur, ſola fames alitur cibo innaturali. Et dico planius ex: gr:, unum ſumens e multis quæ humana vanitas concupiſcit. Non prius ſatiabuntur corda hominum auro, quam aura corpora ſatientur. Nec indignetur avarus: & de ambitioſis & luxurioſis, etiam & de facinoroſis eadem ſententia eſt. Si quis mihi forte non credit, experientiæ credat, vel propriæ, vel multorum.

Satiari cupiens eſuriat juſtitiam.

27. Quis in vobis eſt, fratres, qui ſatiari cupiat, & deſiderium ſuum optet impleri? INCIPIAT eſurire juſtitiam, & non poterit non ſatiari. Panes illos deſideret, qui in domo patris abundant; & inveniet ſeſe continuo ſiliquas faſtidire porcorum. Guſtum juſtitiæ vel exiguum ſtudeat experiri, ut eo ipſo deſideret amplius, & amplius mereatur, ſicut ſcriptum eſt: *Qui edit me, adhuc eſuriet; qui bibit me, adhuc ſitiet*, hoc enim cognatum magis ſpiritui, & naturalius deſiderium vehementius occupat cor humanum, cæteraque viriliter deſideria pellit. Sic nimirum fortem armatum fortior ſuperat, ſic clavus clavo ſolet extundi: *Beati*, ergo, *qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur*. Nondum quidem ipſa, qua non ſatiabitur homo, & vivet; ſed cæteris univerſis, quæ prius inſatiabiliter fuerunt concupita: ut ex hoc ſibi voluntas ad ſerviendum prioribus concupiſcentiis corpus vindicare deſiſtens, rationi prorſus exponat, magis autem urgeat ipſa ſervire juſtitiæ in ſanctificationem, non minore zelo, quam prius exhibuiſſet ſervire iniquitati ad iniquitatem.

Eccli. 24. 29.

Matth. 5. 6.

CAPUT XV.

Purganda memoria a peccatorum ſordibus fiducia divinæ miſericordiæ.

Memoria ægre purganda.

28 CÆterum jam & voluntate mutata, in ſervitutem redacto corpore, velut ſiccato jam aliquatenus fonte & oppilato foramine, tertium adhuc, idque graviſſimum reſtat, de purganda ſcilicet memoria, & exhaurienda ſentina. Quomodo enim a memoria mea excidet vita mea? Membrana vilis & tenuis atramentum forte prorſus imbibit: qua deinceps arte delebitur? Non enim ſuperficie tenus tinxit; ſed prorſus totam intinxit. Fruſtra conarer eradere: ante ſcinditur charta, quam inſerti characteres deleantur. Ipſam enim forte memoriam delere poſſet oblivio, ut videlicet mente captus eorum non meminerim, quæ commiſi. Cæterum ut memoria integra maneat, & ipſius maculæ deleantur, quæ novacula poſſet efficere? Solus utique ſermo vivus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. *Dimittuntur tibi peccata tua*. Murmuret Phariſæus, & dicat: *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Mihi enim qui id loquitur, Deus eſt, & non æſtimabitur alius ad illum, qui adinvenit omnem viam diſciplinæ, & dedit illam Jacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo: poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. Hujus indulgentia delet peccatum, non quidem ut a memoria excidat, ſed ut quod prius ineſſe pariter & inficere conſuevilſet, ſic de cætero inſit memoriæ, ut eam nullatenus decoloret. Multorum enim nunc peccatorum, quæ vel a nobis, vel ab aliis commiſſa novimus, recordamur: ſed propria quidem inquinant, aliena non nocent. Ut quid hoc, niſi quod in his erubeſcimus ſingulariter, hæc nobis ſingulariter imputanda veremur? Tolle damnationem, tolle timorem, tolle confuſionem; quæ quidem omnia plena remiſſio tollit, & non modo non oberunt, ſed etiam cooperabuntur in bonum, ut devotas ei referamus gratias qui remiſit.

Simile.

Marc. 2. 5.

Ibidem.

Baruc. 3. 37.

Miſericordia id præſtat.

CAPUT XVI.

Miſericordiam divinam obtineri, miſerendo ſibi ipſi primum, deinde proximo.

29 JAM vero ſupplicanti pro ea, congrue reſpondetur: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Miſerere ergo animæ tuæ, qui Deum tibi vis miſereri. Lava per ſingulas noctes lectum tuum, lachrymis tuis ſtratum tuum rigare memento. Si compateris tibi ipſi, ſi laboras in gemitu pœnitentiæ, (primus hic gradus miſericordiæ eſt) miſericordiam utique conſequeris. Quod ſi forte magnus & multus peccator es, & magnam quæris miſericordiam, ac multitudinem miſerationum, tu quoque miſericordiam tuam magnificare & multiplicare labora, reconciliatus eſto tibi ipſi: nam & tibi gravis factus eras, quod poſitus eſſes contrarius Deo. Ex hoc ſane in domo propria reformata pace, eamdem neceſſe eſt prius erga proximos dilatari, ut noviſſime oſculetur te & ipſe oſculo oris ſui, & quemadmodum ſcriptum eſt, reconciliatus pacem habeas ad Deum. Dimitte his qui in te peccaverunt, & dimittetur tibi quod ipſe peccaſti, dum ſecura conſcientia oraveris Patrem, & dixeris: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Si forte quempiam defraudaveris, redde vel ſimplum: quod ſupereſt da pauperibus, & miſericordiam præſtans miſericordiam conſequeris. Si fuerint peccata tua ſicut coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt. Ut non confundaris ſuper cunctis adinventionibus tuis quibus prævaricatus es, in quibus nunc erubeſcis; fac eleemoſynam, ſi non potes de terrena ſubſtantia, de voluntate bona: & omnia munda erunt; non modo illuminata ratio, & correcta voluntas, ſed ipſa quoque memoria munda erit: ut ex hoc jam voceris ad Dominum, & audias vocem dicentis: *Beati mundo corde*.

Matth. 5. 7.

Pœnitentia eſt primus miſericordiæ gradus.

Remiſſio aliis ſecundus.

Rom. 5. 1.

Matt. 6. 12.

Reſtitutio.

Iſa. 1. 18.

Eleemoſyna.

CAPUT XVII.

Oculos cordis continuo mundandos, ut Deus videri poſſit.

30 BEati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Magna promiſſio, fratres mei, & totis deſideriis affectanda. Hæc enim viſio, conſummatio eſt, ſicut Joannes Apoſtolus ait: *Nunc filii Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quia videbimus eum ſicuti eſt*. Hæc viſio vita æterna eſt, ſicut ipſa in Evangelio Veritas ait: *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Odibilis macula, quæ beatam hanc nobis adimit viſionem, & execrabilis negligentia, qua diſſimulamus interim illius oculi mundationem. Ut enim corporeus nobis viſus aut humore interiori, aut exterioris injectione pulveris impeditur: ſic & intuitus ſpiritualis interdum quidem propriæ carnis illecebris, interdum curioſitate ſæculari & ambitione turbatur. Quod quidem non minus nos experientia propria, quam divina pagina docet, ubi legitur ſcriptum: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*. In utroque tamen ſolum quod hebetat & confundit obtutum, peccatum eſt: nec aliud inter oculum & lucem, inter Deum & hominem ſeparare videtur. Quamdiu enim in hoc corpore ſumus; peregrinamur a Domino. Non utique corporis eſt culpa, hujus ſcilicet, quod gerimus corpus mortis: magis autem quod corpus peccati ſit caro, in qua bonum non eſt, ſed potius lex peccati. Interdum tamen corporeus oculus, non adhuc feſtuca manente, ſed jam ſublata vel exſufflata, aliquandiu caligare videtur, quod quidem & ipſum in interiori oculo qui in ſpiritu ambulat; ſæpius experitur. Neque enim ubi ferrum extraxeris, continuo vulnus redditum eſt ſanitati: ſed tunc primum neceſſe eſt adhibere fomenta, & operam dare curationi. Nemo ergo ſentinam ejiciens, mundatum ſeſe protinus arbitretur:

Matth. 5. 8.

Mundandi oculi cordis a peccato.

1. Joan. 3. 2.

Joan. 17. 3.

Simile.

Sap. 9. 15.

Simile.

Aliæ purificationes neceſſariæ.

tur: quin immo noverit ſe multis interim purificationibus egere. Nec modo lavandum aqua, ſed & purgandum & examinandum igni, ut dicat: *Pſal. 65.12.* *Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium*. *Matth. 5.8.* *Beati* ergo *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*: nunc quidem per ſpeculum in ænigmate; in futuro autem facie ad faciem, ubi nimirum faciei noſtræ fuerit conſummata munditics, ut ſibi eam exhibeat glorioſam, non habentem maculam neque rugam.

CAPUT XVIII.

Pacificos merito beatificari nomine filiorum Dei.

Ibid. 31 UBI opportune illico ſubinfertur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Eſt enim *Pacatus.* homo pacatus, qui bona pro bonis reddens, quantum *Patiens.* in ſe eſt, nemini vult nocere. Eſt alius patiens, qui non reddens mala pro malis, etiam potens eſt ſuſtinere *Pacificus.* nocentem. Eſt & pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet & prodeſſe nocenti. Primus quidem parvulus eſt, & facile ſcandalizatur: nec facile qui hujuſmodi eſt, in hoc ſeculo nequam & pleno ſcandalis poterit obtinere ſalutem. Secundus, ut ſcriptum *Luc. 21.19.* eſt, in patientia ſua poſſidet animam ſuam. Nam tertius quidem non modo ſuam poſſidet, ſed & multorum animas lucrifacit. Primus, quantum in ipſo eſt, pacem habet: ſecundus pacem tenet: tertius pacem facit. Merito proinde beatificatur nomine filii, quod opus filii imple*1.Tim.3.13* verit, ut poſt ſuam non ingratus reconciliationem, etiam alios reconciliet Patri ſuo, ſiquidem qui bene miniſtraverit, bonum gradum ſibi acquirit; nec in domo *Rom. 8. 17.* patris gradus melior credendus eſt, quam filii. Si enim filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ut quemadmodum ipſe dicit, ubi ipſe eſt, *Joan.12.26.* ibi ſit & miniſter ſuus. Fatigavimus vos prolixitate ſermonis, & detinuimus ultra quam oporteret. Ex hoc jam finem loquacitati noſtræ, quem non imperat verecundia, videtur imperare vel hora. Mementote tamen Apoſtoli, quem aliquando verbum prædicationis uſque in mediam noctem legitis protraxiſſe. *Utinam* adhuc, *2.Cor.11.1* ut ipſius verbis utar, *ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ. Æmulor enim vos Dei æmulatione*.

CAPUT XIX.

Graviter perſtringit ambitioſos, qui temere & indigne ſacras Eccleſiæ functiones uſurpant.

32 FIlioli, quis demonſtrabit vobis fugere a ventura ira? NEMO enim magis iram meretur, *Indigni qui ſe ingerunt in eccleſiam.* quam amicum ſimulans inimicus: Juda oſculo tradis filium hominis, homo unanimis, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, qui in paropſide manum pariter intinxiſti! Non eſt tibi pars in oratione, qua orat ad *Luc. 24.* Patrem & dicit: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt*. Væ vobis qui clavem tollitis non ſcientiæ ſolum, ſed & auctoritatis! nec ipſi introitis, & multipliciter impeditis quos introducere debuiſtis. Tollitis enim, & non accipitis claves. De quibus Dominus *Oſee 8. 4.* queritur per prophetam (*Ipſi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego non vocavi eos*. Unde tantus prælationis ardor, unde ambitionis impudentia tanta, unde veſania tanta præſumptionis humanæ? Audetne aliquis veſtrum terreni cujuslibet reguli, non præcipiente aut etiam prohibente eo, occupare miniſteria, præripere beneficia, negotio diſpenſare? *Quales Deus voces ad miniſteria eccleſiæ.* Nec tu Deum putes, quæ in magna domo ſua a vaſis iræ aptis in interitum ſuſtinet, approbare. Multi quidem veniunt, ſed conſidera quis vocetur: Ordinem *Matth. 5.8.* ipſum dominici ſermonis attende. *Beati*, inquit, *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*, ac deinde: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Mundicordes utique vocat Pater cœleſtis, qui non quærunt quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu-Chriſti: nec quod ſibi utile, ſed quod multis. *Petre*, inquit, *amas me? Domine, tu ſcis quia amo te*. *Paſce*, ait, *oves meas*. Quando enim ſic amatas oves committeret non amanti? *TOM. II. OPUSC. II.* *Joan.21.17.* Nimirum hoc quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. VÆ miniſtris infidelibus, qui necdum reconciliati, reconciliationis alienæ negotia, quaſi homines qui juſtitiam fecerint, apprehendunt. Væ filiis iræ, qui ſe miniſtros gratiæ profitentur. Væ filiis iræ, qui pacificorum ſibi uſurpare gradus & nomina non verentur. Væ filiis iræ, qui fideles ſeſe mediatores pacis, ut peccata populi comedant, mentiuntur. Væ qui ambulantes in carne, Deo placere non poſſunt, & placere velle præſumunt.

33 Non miramur, fratres, quicumque præſentem *Juſta querimonia de indignis.* ſtatum Eccleſiæ miſeramur; non miramur de radice colubri regulum orientem. Non miramur, ſi vindemiat vineam Domini, qui inſtitutam a Domino prætergreditur viam. Impudenter enim pacifici gradum & filii Dei vices occupat homo, qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor revocantis audivit: aut ſi quando forſitan cœperit audire, reſiliens fugit ad folia, ut abſconderetur in eis. Propterea necdum peccare quievit, ſed longam adhuc trahit reſtem: necdum factus eſt vir videns paupertatem ſuam, ſed dicit, quia dives ſum, & nullius egeo, cum ſit pauper, & nudus, & miſer, & miſerabilis. Nihil illi de ſpiritu manſuetudinis, quo præoccupatos in delicto poſſit *Eorum deſcriptio.* inſtruere, conſiderans ſeipſum, ne & ipſe tentetur. Compunctionis lachrymas neſciens, lætatur magis cum male fecerit, & in rebus peſſimis exultat. Nimirum unus eorum eſt, quibus Dominus ait: *Væ vobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis*. *Luc. 6. 25.* Pecuniam, non juſtitiam concupiſcit; oculi ejus omne ſublime vident Inſatiabiliter eſurit dignitates, gloriam ſitit humanam. Procul ab eo miſericordiæ viſcera: ſævire potius & tyrannum exhibere lætatur; quæſtum æſtimat pietatem: Quid de munditia cordis loquar? Utinam non illud oblivioni dediſſet tamquam mortuos a corde! utinam non eſſet columba ſeducta non habens cor! utinam eſſet quod vel deforis eſt mundum, nec ea quæ corporalis eſt maculata tunica inveniretur, ut obediret vel in hac parte dicenti: *Mundamini qui fertis vaſa Domini*. *Iſa. 52. 11.*

CAPUT XX.

Arguit incontinentes, qui ſacros Ordines impudenter temerare non verentur.

34 NON accuſamus univerſitatem, ſed nec univerſitatem poſſumus excuſare. Reliquit ſibi Dominus multa millia. Alioquin niſi eorum nos excuſaret juſtitia, & illud nobis ſemen ſanctum Dominus Sabaoth reliquiſſet, olim jam ſicut Sodoma ſubverſi eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiliter periiſſemus. Dilatata ſiquidem videtur Eccleſia; ipſe etiam Cleri ſacratiſſimus Ordo: fratrum [a] numerus ſuper numerum multiplicatus eſt. Verum etſi multiplicaſti gentem, Domine, non magnificaſti lætitiam, dum nihil minus apparet deceſſiſſe meriti, quam numeri acceſſiſſe. CURRITUR paſſim ad ſacros Ordines, & reverenda ipſis quoque ſpiritibus angelicis miniſteria homines apprehendunt ſine reverentia, ſine conſideratione. Neque enim ſignum regni occupare cœleſtis, aut illius timent imperii geſtare coronam, in *Ordinum indigni ſuſceptores.* quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur ſuperbia, ſed & iniquitas, luxuria etiam principatur: in quibus & peſſima forte appareat intra parietes abominatio, ſi juxta Ezechielis prophetiam parietem fodiamus, *Ezech. 8. 8.* ut in domo Dei videamus horrendum. Siquidem poſt fornicationes, poſt adulteria, poſt inceſtus, nec ipſæ quidem apud aliquos ignominiæ paſſiones & turpitudinis opera deſunt. Utinam non fierent quæ uſque adeo non conveniunt, ut * nec **al. utinam* Apoſtolum ſcribere hæc, nec nos dicere oporteret; *Roman. 1.* *Epheſ. 5.* utinam nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido.

35 Num-

a Varia eſt hujus loci lectio in editis & ſcriptis. Editio Spirenſis anni 1504. habet, *ſacratiſſimus Ordo ſuper numerum multiplicatus eſt*. Editio anni 1520. noſtram habet: ubi *Fratrum* nomine forſan intelliguntur Cardinales, ut in epiſt. 48.

TOM. II. OPUS. III. Sodomitarum flagitia. Gen. 19.

35 Numquid non olim civitates illæ, ſpurcitiæ hujus matres, divino prædamnatæ judicio, & incendio ſunt deletæ? Numquid non gehennalis flamma moram non ſuſtinens, execrabilem illam prævenit tollere nationem, quod ipſius ſpecialiter eſſent peccata manifeſti præcedentia ad judicium? Numquid non & ipſam, ut pote conſciam tantæ confuſionis, tellurem abſumpſit ignis, ſulfur, & ſpiritus procellarum? Numquid non in lacum horribilem ſolum omne redactum eſt? Amputata ſunt hydræ capita quinque, ſed heu innumera ſurrexerunt. Quis reædificavit urbes flagitii? quis turpitudinis mœnia dilatavit? quis extendit propagines virulentas? Væ, væ, inimicus hominum ſulfurei illius incendii reliquias infelices circumquaque diſperſit, execrabili illo cinere Eccleſiæ corpus adſperſit, & ipſorum quoque miniſtrorum ejus nonnullos ſanie fœtidiſſima ſpurciſſimaque reſperſit. Heu! genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, quis inter tua illa primordia tam divina, & ſpiritualibus affluentem chariſmatibus Chriſtianæ Religionis ortum, credere poſſet, poſſe talia in te aliquando repetiri?

36 Ingrediuntur cum hac macula tabernaculum Dei viventis; inhabitant cum hac macula templum, ſanctum Domini polluentes, judicium multiplex accepturi, quod & tam graviſſimas conſcientias gerunt, & nihilominus ſeſe ingerunt in ſanctuarium Dei. Tales enim non modo non placant Deum, ſed & magis irritant, dum videntur in cordibus ſuis dicere: Non requiret. Irritant plane & infenſum reddunt ſibi, vereor ne in his quibus eum propitiare debuerant. Utinam magis turrim inchoaturi, ſedentes computarent, ne forte ſumptus non habeant ad perficiendum. Utinam qui continere non valent, perfectionem temerarie profiteri, aut cælibatui dare nomina vererentur. Sumptuoſa ſiquidem turris eſt, & verbum grande, quod non omnes capere poſſunt. Eſſet autem ſine dubio melius nubere, quam uri; & ſalvari in humili gradu fidelis populi, quam in Cleri ſublimitate & deterius vivere, & diſtrictius judicari. Multi enim, non quidem omnes, ſed tamen multi, certum eſt, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentia quærunt; multi utique libertatem, in qua vocati ſunt; in occaſionem carnis dediſſe videntur; abſtinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes.

Cœlibatus profeſſio in miniſtris ſacris.

CAPUT XXI.

Serio cohortatur ad pœnitentiam.

37 PArcite obſecro, fratres, parcite animabus veſtris, parcite ſanguini qui pro vobis effuſus eſt. Horrendum cavete periculum, ignem qui paratus eſt declinate. Inveniatur tandem non irriſoria perfectionis profeſſio; exhibeatur etiam virtus in ſpecie pietatis. Non ſit inanis cœlibis vitæ forma, & vacua veritatis. Quid-ni periclitetur caſtitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc ſæculo nequam? Fugite de medio Babylonis, fugite, & ſalvate animas veſtras. Convolate ad urbes refugii, ubi poſſitis & de præteritis agere pœnitentiam, & in præſenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præſtolari. Non vos retardet conſcientia peccatorum, quia ubi illa abundaverunt, ſuperabundare gratia conſuevit. Non pœnitentiæ auſteritas ipſa deterreat. Neque enim condignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur; non ad præſentem conſolationis gratiam, quæ immittitur; non ad futuram gloriam, quæ promittitur nobis. Denique nulla eſt tanta amaritudo, quam non prophetica farina dulcoret, quam non ſapidam reddat ſapientia, lignum vitæ.

Quinque præcipue periculo obnoxia.

Pœnitentia non reluganda.

38 Si verbis non creditis, operibus credite, exemplis acquieſcite plurimorum. Currunt undique peccatores ad pœnitentiam, & natura pariter & conſuetudine delicati exteriorum omnino aſperitatem non reputant, ut exaſperatæ conſcientiæ leniantur. NIHIL credentibus impoſſibile, nil amantibus difficile, nil aſperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur, quibus & gratia fert auxilium, & obediendi devotio lenit imperium: Quamdiu ambulatis in magnis & mirabilibus ſuper vos? Magnum prorſus & mirabile eſt miniſtrum eſſe Chriſti, & myſteriorum Dei diſpenſatorem. Longe ſuper vos eſt ordo pacificorum, niſi forte, omiſſis gradibus præoſtenſis, ſaltare magis, quam aſcendere libet. Utinam tamen quiſquis ſic intrat, ſi fieri poſſet, tam fideliter miniſtraret, quam fiducialiter ſe ingeſſit. At difficile, fortaſſis & impoſſibile eſt, ut ea amara radice ambitionis, ſuavis fructus prodeat charitatis: Dico ego, ſi vultis audire, imo non ego, ſed Dominus: *Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in noviſſimo loco: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

Difficultas pœnitentiæ quomodo ſuperanda.

Remedium pro eis qui non legitime promoti.

Luc. 14. 8.

CAPUT XXII.

Bonorum Paſtorum eſt docere; nec fugere perſecutiones propter juſtitiam.

39 BEati, inquit, *pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Conſidera diligenter non pacidicos, ſed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis juſti ſunt, ſed factores; ſic non annunciatores pacis ſunt beati, ſed actores. Utinam tamen noſtri quicumque videntur hodie Phariſæi, (forte enim aliqui ſunt) etſi non facerent, ſaltem dicerent quod oportet. Utinam qui ſine ſumptu Evangelium ponere nolunt, ponerent vel pro ſumptu: utinam vel evangelizarent ut manducarent. *Mercenarius*, inquit, *videt lupum venientem, & fugit*. Utinam hodie quicumque paſtores non ſunt, mercenarios gregi vellent ſe exhibere, non lupos: utinam ipſi non læderent, utinam non fugerent nemine perſequente, utinam non exponerent gregem, donec lupus veniens videretur. Nimirum ſuſtinendi fuerant, ſi invenirentur, præſertim tempore pacis, recipientes mercedem ſuam, & pro mercede ſua ſaltem in cuſtodia gregis laborantes: dummodo non ipſi turbarent gregem, & gratis averterent a paſcuis juſtitiæ & veritatis. Nam perſecutio quidem indubitanter mercenarios a paſtoribus ſegregat & diſcernit. Quando enim tranſitoria damna non timeat, qui temporalia lucra ſectatus? Quando terrenam ſuſtineat perſecutionem propter juſtitiam, qui terrenam mercedem pluſquam juſtitiam quærit? *Beati*, inquit, *qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*. PASTORUM hæc beatitudo, non mercenariorum, multo minus latronum eſt, vel luporum. USQUE adeo ſiquidem perſecutionem non ſuſtinent propter juſtitiam, ut perſecutionem malint, quam juſtitiam ſuſtinere. Nempe contraria eſt operibus eorum, gravis eſt etiam eis ad audiendum.

Matth. 5. 9.

Mercenarios ſaltem paſtores optat.

Joan. 10. 12.

Modo non turbent gregem.

Perſecutio mercenarios a veris diſcernit.

Matt. 5. 10.

40 Cæterum propter avaritiam, propter ambitionem paratos eos videas univerſa pericula ſubire, ſuſcitare ſcandala, ſuſtinere odia, diſſimulare opprobria, negligere maledicta: ut non minus pernicioſa ſit animoſitas talium, quam puſillanimitas mercenariorum. Veris ergo paſtoribus dicit Paſtor eorum, paſtor bonus, qui pro ovibus ſuis animam ſuam ponere non pepercit: *Beati eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparaverint vos, & ejecerint nomen veſtrum tamquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis*. Siquidem non eſt quod fures timeant, qui ſibi in cœlo theſaurizant. Non eſt quod cauſentur de multiplici tribulatione, ubi multiplicationem mercedis attendunt. Quin immo gaudeant magis, ut dignum eſt, quod non tam perſecutio, quam remuneratio augeatur: & exultent eo abundantius, quo plura ſuſtinent propter Chriſtum, ut eas proinde copioſior merces maneat apud idipſum. Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Fidelis extat ſententia irrefragabili veritate ſubnixa * quia nulla nocebit adverſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Sed parum eſt nocere: etiam proderit, & copioſus proderit, dummodo ſit juſtitia in intentione, Chriſtus in cauſa, apud quem patientia pauperum non peribit in finem. Ipſi gloria nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Paſtores rapaces quanta pro temporalibus patiantur.

Ibidem.

* In orat. ſeu collecta Eccleſiæ.

ADMO-

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum IV.

I. *INTER eos qui monaſtica vita inſtituta ſeſtantur illud fere uſu venit, in quo quiſque religioſior eſt, eo minus Regulæ ſuæ obligationem meditetur quam ſenſum, nec tam Caſuiſtarum placita requirat, quam Legislatoris ſui voluntatem. Cum enim Regulæ ſibi præſcriptæ ex animo addictus, ſubjectuſque ſit, nihil in votis potius habet, quam eam in omnibus ſequi ducem, etiamſi nulla eſſet parendi neceſſitas. Religioſis eo modo comparatis non eſt lex poſita, nec ita neceſſaria eſt ſequentis Libri lectio, quam aliis, quos magis afficiunt ac ſollicitant quæſtiones de Regulæ obligatione, quam de vera & germana ejus ſententia & praxi; neque alio animo Doctores conſulunt, quam ut Regulæ onus minuere, &, quoad citra crimen fieri poſſit, ab ejus accurata ſeu (ut ipſis videtur) ſcrupuloſa obſervatione impune recedere ſibi liceat. Ejuſmodi hominibus nihil magis formidandum, quam ut incidant in Doctores male ſana voluntati obſequentes: ex quorum conſiliis laxiorem viam ſectentur; atque inde in Regulæ ſuæ neglectum, tum in ejus contemptum, ac demum in ſtatus ſui odium (quæ certa damnationis conditio eſt) ſenſim delabantur.*

II. *Atqui ex omnibus, meo quidem judicio, conſulere poſſunt neminem, qui eos & ſalubrius, & ſecurius inſtruat; quam Bernardum: cum iis præditus fuerit dotibus quæ Doctorem integerrimum efficiunt, pietate ſcilicet haud vulgari, doctrina cælitus infuſa, & monaſticarum rerum inſigni peritia. Ex quo fit, ut ejus his de rebus ſententia minime ſuſpecta eſſe poſſit, ſed omnino pia, certa, & omnibus ejuſdem inſtituti ſectatoribus amplectenda: adeo ut ſi optio nobis daretur, ut aliquis e cælo delapſus id confirmaret, nullum potius auctorem, quam iſtum auſcultare velle deberemus. Nunc vero eam debemus gratiam Carnotenſibus S. Petri monachis, qui ſanctiſſimi Patris de propoſita materia ſententiam & doctrinam obtinuerunt, quod qua occaſione, quove tempore acciderit, operæ pretium eſt inveſtigare.*

III. *Quo tempore Udo abbas iſti monaſterio præerat, ejus loci monachi ſcripta epiſtola Bernardum conſuluerunt, quænam eſſet Regulæ ſancti Benedicti, ejuſque ſtatutorum obligatio. Bernardum cunctabundum iteratis litteris interpellant (nam binas Bernardus memorat*) & quidem inconſulto, ut videtur abbate. quæ cauſa* * ut. 57. & 60.
fuit, ut vir ſanctus, qui eorum tandem obſecutus eſt voluntati, librum ſuum, non Gaufrido, quem huc perperam intrudunt vulgati indices, ſed Rogerio ab anno MCXXXI. *ad* MCLVIII. *abbati, monachiſque Columbenſibus * ejuſdem diœceſis & inſtituti, dirigeret: ut reſponſum ſuum in manus Carnotenſium monachorum, ci-* * Des Colombs.
tra conſcientiam ipſorum abbatis, ſicuti Regula cavet, ne perveniret. Epiſtolam epiſtolis duabus reddere Bernardus animo deſtinaverat: ſed creſcente materia, ex epiſtola factus eſt liber. Proinde, vos *inquit ** ſi pla- * num. 60.
cet, *Librum*, ſi placet *Epiſtolam* nominate, *& in epiſtola prævia ad Columbenſes: Liber*, ſi judicatis, non *Epiſtola* cenſeatur. Et quia inter multas quæſtiones, quæ ibi a me ſolvuntur, id præcipue ſubtilius utiliuſque pertractatur, quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus diſpenſari: detur ei titulus, *De præcepto & diſpenſatione*, niſi vobis aliud forte congruentius videatur. *Ex his verbis, immo ex toto libro intelligimus, hunc maxime monaſteriorum præpoſitis neceſſarium eſſe, non ſolum ut ſibi ſubditos inſtruant ſed ut ipſi etiam agnoſcant, qualis ſit penes ſe diſpenſandi auctoritas.*

IV. *Quæ occaſio Carnotenſes monachos ad Bernardum conſulendum impulerit, nobis incompertum. Nam toto Udonis Abbatis regimine, quod ab anno* MCXXVIII. *ad annum fere* MCL. *productum eſt, nullas turbas apud eos excitatas invenimus. Quin immo Udonem abbatem cum ſuis monachis bene conſenſiſſe ex ipſius actis colligere licet. Ejus electionem (ut id obiter obſervemus) non ſolum magnus ille Gaufridus Carnotenſium epiſcopus, ſed etiam Matthæus Albanenſis cardinalis & legatus, ſolemni edicto comprobavit anno* MCXXVIII. *& ipſe Gaufridus Epiſcopus, cognomento* de Leugis, *cenſus ex Eccleſia S. Martini de Valle ſuburbana, S. Petri monaſterio, abbatiæ S. Joannis* in Valleja. *& leproſis debitos definivit, approbante Innocentio II. & Theobaldo Comite*, præſente Udone S. Petri abbate, *item*, Andrea de Baldamento (*de quo in Bernardi epiſtolis non ſemel*) & Hugone ſancti Joannis de Valleja abbate, *Domno Bernardo* Claræ-vallenſi, Gualterio Priore S. Martini de Valle, Goſleno de Leugis, Fratre Epiſcopi Gaufridi, & Goſleno de Leugis ejuſdem nepote, Anno MCXLI. Indict. IX. epacta XX. concurrente III. XV. Kal. Februarii. *Erat & alius* Hugo de Leugis *præpoſitus Eccleſiæ Carnotenſis. Cæterum abbas Udo S. Petri Armarii ſeu Bibliothecæ libros, vetuſtate pene deletos, & plures a cineis corroſos animadvertens, ratus* inhoneſtum & indecorum *eſſe*, quod monaſterium magnæ nobilitatis haberet armarium tantæ paupertatis, *aſſenſu Capituli illud renovare aggreſſus eſt, aſſignando redditus ex ſingulis monaſterii Obedientiis, ut armarius (ſic bibliothecæ præfectum vocabant) ſingulis annis haberet, unde libros renovare vetuſtos, aut vetuſtis novos ſuperaddere valeret. Id factum confirmatumque anno* MCXLV. *quo tempore Bernardus ſequentem librum jam compoſuerat.*

V. *Hunc quippe Petrus Venerabilis*, nuper de Hiſpaniis *reverſus, a Bernardo poſtulavit* libri IV. epiſt. XXII. *quæ Bernardi epiſtolæ* CCXXVII. *reſpondet, ſcripta ſub annum* MCXLIII. *ut ſuo loco probatum eſt. Petri verba huc aſcribo ex fine prædictæ epiſtolæ.* Mittite, ſi placet; per præſentium latorem, vel per alium, Epiſtolam illam veſtram, quibuſdam Carnotenſibus monachis, ut mihi videtur, miſſam, reſpondentem de Regulæ præceptis, & de diverſis monaſtici Ordinis uſibus: quam Cluniaci ſemel legi, ſed numquam poſtea ad relegendum habere potui. *Hoc in Opuſculo Gaufridus* lib. III. *de vita Bernardi* cap. VIII. vigilem *ſancti Doctoris* & circumſpectam diſcretionem *merito laudat, & id ſane quivis ſibi facile perſuadeat, quiſquis æquo animo hunc librum legerit, & cum ſancti Thomæ Aquinatis ſententia contulerit.*

VI.

VI. *Neque enim (ut quibuſdam videri poſſit) ſeverior eſt Bernardi doctrina, ſed ſincera & maxime accurata: quam facile aliunde probare liceret, ſi non eam ſolidius fulciret dicentis auctoritas. Tria vero præcipua de corporalibus (quas vocat) ſancti Benedicti Regulæ obſervantiis tradit piiſſimus Pater. Primum eſt, corporales iſtas obſervantias, non graves quidem illas, (quales ſunt abſtinentia a carnibus, ſilentium nocturnum, tam ſevere a ſanctiſſimo Legislatore præſcripta) ſed exempli cauſa,* ſilentium indictum, *accedente præpoſiti mandata, ſi quo minus obſervantur,* in peccatum reputari, non tamen in crimen, ita ſane ſi per ſubreptionem aut oblivionem, non per contemptum, horum tranſgreſſio contigerit, *num. 17. ita ut* nec ſine offenſa negligi, nec contemni ſine crimine vel ipſa queant: *&*, obnoxium faciant peccato, non magno tamen, ſi contemptus defuerit, *ibidem: denique* vix peccatum reputantur *num. 18. præſertim cum* remedio pœnitentiæ *ſanantur. Nimirum quod hoc pacto monachus ſe contineat intra Regulæ limites, quæ dividitur in* Præcepta & Remedia *num. 32. Secundum eſt, ejuſmodi tranſgreſſiones contemptu evadere peccata mortalia.* Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obſtinatio, *In minimis* quoque mandatis, culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum ſatis levem ſimplicis tranſgreſſionis, *n. 26. Tertium denique eſt, in eo differre contemptum a neglectu.* quod neglectus quidam languor inertiæ eſt: contemptus vero ſuperbiæ tumor *num.* 18. voluntatis ſuperba contentio, *nolentis mandato acquieſcere, num. 26. Denique* ſi poſſumus & nolumus, ſuperbi ſumus, *num. 31. ac per hoc contemptus rei*. Non ergo, *inquit n.* 26. qualiſcumque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: ſed repugnare, ſed nolle obedire, *præſertim ubi & præceptum, & pœne remedium reſpuitur.*

VII. *Et hæc omnino eſt ſancti Thomæ doctrina* 2. 2. quæſt. 86. ar. 9. *tum in corpore, tum in reſponſione ad primum, in qua tres ſunt partes, quarum prima eſt de obſervantiis Regulæ S. Benedicti: altera de obſervantiis, quarum tranſgreſſio ex condicto obligat ad veniale: tertia de ſtatutis Ordinis Fratrum Prædicatorum, quæ ex ſpeciali quodam conſtituto ad pœnam tantum obligant. Prima pars ſic habet.* Ad primum ergo dicendum, quod ille qui profitetur Regulam, non vovet ſervare omnia quæ ſunt in Regula; ſed vovet regularem vitam, quæ etiam conſiſtit in tribus prædictis principalibus votis. Unde & in quibuſdam Religionibus cautius aliqui profitentur, non quidem Regulam, ſed vivere ſecundum Regulam, ideſt tendere ad hoc, ut aliquis mores ſuos informet ſecundum Regulam, ſicut ſecundum quoddam exemplar. Et hoc tollitur per contemptum. *Et hæc eſt propria ſpecies Regulæ S. Benedicti, teſte etiam Bernardo* num. 10. *Secunda ſpecies ita exprimitur*. In quibuſdam autem religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam ſecundum Regulam, ita quod profeſſioni non contrariatur, niſi id quod eſt contra præceptum Regulæ, *ideſt præceptum proprie dictum, obligationem inducens:* tranſgreſſio vero vel omiſſio aliorum obligat ſolum ad peccatum veniale: quia, ſicut dictum eſt, hujuſmodi diſpoſitiones ſunt ad principalia vota: peccatum autem veniale eſt diſpoſitio ad mortale. *Itaque in ſententia S. Thomæ tranſgreſſiones minorum obſervantiarum ſunt* diſpoſitiones *ad tranſgreſſiones principalium votorum, ac proinde culpæ veniales.*

VIII. *At demus etiam Regulam ſancti Benedicti in minoribus obſervantiis obligare ſolam ad pœnam: videamus qua ratione ſanctus Thomas hac de re ſententiam ſuam explicet.* In aliqua tamen religione, Fratrum ſcilicet Prædicatorum, tranſgreſſio talis, vel omiſſio ex ſuo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque venialem, ſed ſolum ad pœnam taxatam ſuſtinendam: quia per hunc modum ad talia obſervanda obligantur, qui tamen poſſent *venialiter vel mortaliter* peccare ex negligentia, vel libidine, vel contemptu. *Ergo ex ſancto Thoma, etiam in iis ſtatutis quæ obligant ad ſolam pœnam, incurri poteſt venialis culpa* ex negligentia vel libidine, *immo & mortalis* ex contemptu. *Uno verbo, ejuſmodi erratorum qualitas pendet ex affectione animi, cujus negligentia vel prava diſpoſitio nulla conſtitutione excuſari poteſt, maxime ubi non fertur in unam quamdam obſervantiam, ſed in totum corpus obſervantiæ regularis.*

IX. *Ad hanc doctrinam illuſtrandam neceſſaria eſt reſponſio ad tertium, in qua contemptum ita explicat.* quod tunc committit aliquis vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinationi legis vel regulæ, (*quæ ipſiſſima eſt Bernardi doctrina*) & ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converſo propter aliquam particularem cauſam, puta concupiſcentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis vel regulæ non peccat ex contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa, etiamſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia, ſimile peccatum iteret. Sicut etiam Auguſtinus dicit in lib. de Natura & gratia, quod non omnia peccata committuntur ex contemptu ſuperbiæ. Frequentia tamen peccati diſpoſitive inducit ad contemptum.

X. *Itaque ſecundum mentem B. Thomæ, ex habitu ſeu conſuetudine ejuſmodi culparum fit progreſſus in contemptum, qua in re non omnino conſentire videtur cum Bernardo, qui ait* n. 26. *ejuſmodi lapſus* per contemptum vel in uſum & conſuetudinem, *quaſi contemptus gradus ſit ad conſuetudinem, non conſuetudo ad contemptum.* Ex tunc, *inquit*, non peccati ſpecies, *nempe levior graviorne, fit*, ſed peccantis intentio penſatur. *Eamdem ſententiam fuſius explicat* in lib. de Humilitate, capitibus XX. & XXI. *Verum alter cum altero recte conciliari poteſt, ſi dixerimus, Bernardum eſſe intelligendum de conſuetudine obſirmata, a qua quis recedere nolit, neque ſe revocando ad mandatum, neque pœnam culpæ ſubire volendo: quo nonniſi contemptu perveniri poteſt: Thomam vero explicandum de conſuetudine, quæ oritur ex fragilitate & commotione paſſionis, quam quis ex animo abjicere vellet, ſed per infirmitatem non valet, quæ nihilominus conſuetudo ad contemptum (niſi generoſe tandem ei reſiſtatur) ſenſim pertrahit. Verum longius progredior: ſed tamen (ut quidem exiſtimo) non otioſe, nec intempeſtive. Finio cum effato Joannis Sareſberienſis* in epiſtola CCLXXXII. Minima ſervata vitam acquirunt, & plerumque martyrii gloriam promerentur: neglecta vero ex crimine inobedientiæ & contemptus æternam ingerunt mortem. *Cæterum ſequentis Opuſculi editio Rotomagi primum facta eſt ante annum quingenteſimum abſque temporis nota, adjunctis libris de Conſideratione, & Apologia ad Guillelmum, uti alias monuimus.*

SAN-

S. BERNARDI ABBATIS LIBER DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE.

EPISTOLA

Ad ABBATEM Columbenſem de Opere ſequenti.

Domno Abbati Columbenſi frater Bernardus abbas dictus de Clara-valle, valere in Domino ſemper.

RESCRIPTUM meum ad epiſtolas Carnotenſium quorumdam monachorum, vobis primum, ut promiſeram, deſtinare curavi: ubi & aliud quoque impletum eſt quod juſſiſtis. Nam cum breviter reſcribere decreviſſem, & epiſtolis epiſtolam tantum reddere velle cœpiſſem: hortatu veſtro in libri, ut cernitis, longitudinem protraxi ſtylum, ut & in pluribus plures poſſint ædificari. Quod opus cum a vobis perlectum fuerit; tunc non ipſis, ad quos factum eſt, ſed eorum prius reddatur Abbati: & ſic demum ad ipſos, ſi juſſerit Abbas, perveniat. Monachi enim ſunt; & ex lege ſuæ Regulę * ſine nutu ſui Abbatis ſicut dare, ita & accipere datas prohibentur epiſtolas. Nam & ob hoc maxime diu, ſicut ſcitis, multum licet rogatus ab eis, reſpondere tardavi, quod (ut mihi videbatur) ignorante Abbate ſcribere illas epiſtolas, & mittere prę-ſumpſiſſent. Nec falſo id ſuſpicatus ſum, uti poſtmodum liquido comperi. Ego cœpto operi (quod quidem legentibus apparebit) Epiſtolæ nomen indideram: ſed quoniam pro nomine modum, veſtro obviante mandato, ut promiſeram, non ſervavi; Liber, ſi judicatis, non epiſtola cenſeatur. Et quia inter multas quæſtiones, quæ ibi a me ſolvuntur, id præcipue ſubtilius utiliuſque pertractatur, quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus diſpenſari: detur ei titulus, DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE: niſi vobis aliud forte congruentius videatur.

Bernardi zelus pro diſciplina regulari.

* Reg. S. Ben. cap. 54.

Titulus hujus libri, ejuſque ratio.

PRÆFATIO.

Ad Monachos Carnotenſes, in Tractatum ſequentem.

QUA mente jam tacebo? qua fronte tamen loquar? Crebris epiſtolis & nuntiis cogitis me aut propriam prodere imperitiam, aut officium renuere charitatis. At ego malens ſine illa quæ inflat, quam abſque illa quæ ædificat, inveniri; victus tandem precibus veſtris, duris injicio nodis ungues teneros, & (ut vereor ego) non aliud quam terendos. Sed hoc incaſſum. Nam mea me, ut ſcribitis & præſcribitis, tam abſentis ſcripta, quam verba præſentis arguunt excuſantem. Quis enim jam relinquitur mihi vel de impoſſibilitate cauſandi locus, præſertim apud vos, qui ex ore & ex corde meo ſatis certum tenere vos creditis, quantum poſſim in talibus. Fidei proinde veſtræ, non meo fidens ingenio, abyſſum ingredior, quæſtionum; neſciens (Deus ſcit) qua emerſurus. Præſto charitas erit, utinam ita & veritas. Si quo minus; excuſet effectum defectus potius ingenii: voluntatem certe non culpabitis. Tentabo autem eaſdem, ſi potero, quæſtiunculas ſub epiſtolari cunctas brevitate redigere, etſi non epiſtola A brevi. Mirum ſiquidem non eſt, ſi fuero ego longior in exponendo: cum vos tantum eas ponendo, duas, & ipſas ſatis longas, epiſtolas texueritis.

Occaſio hujus ſcriptionis.

CAPUT PRIMUM.

An monaſticæ Regulæ inſtituta præcepta ſint, an conſilia dumtaxat.

1 PRima igitur quæſtio circa Regulam noſtram verſatur, de qua (ni fallor) & reliquæ omnes, aut pene omnes oriuntur. Quæritis nempe, Regularis illa inſtitutio quomodo, & quatenus ſit penſanda profitentibus eam: utrum videlicet cuncta quæ continet, putanda ſint eſſe pręcepta, conſequenter & damnoſa tranſgredienti: B an conſilia tantum vel monita, & ob hoc nullius, aut non magni ponderis ſit ipſorum profeſſio; nullius, aut non gravis culpę ipſorum prævaricatio: an certe quædam ſint deputanda imperiis, quædam pro conſiliis reputanda, quo partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi. Et ſi hoc ultimum detur, diſtingui a me tunc demum certos ac proprie cujuſque partis limites flagitatis: ne cui forte per varias ſui ſenſus opiniones licentius vagandi detur occaſio; ſicque liquare culicem, & camelum glutire contingat, ſi neſciat quantum curæ vel operę ſuæ quibuſque debeat obſervantiis. Hic eſt, quantum recolo, totus veſtræ illius partitionis ſenſus, etſi non verba. Quod autem ſubjungitis & pergitis inquirere de obedientia, C quibus gradibus diſtinguatur, quibus claudatur limitibus; ad eamdem arbitror pertinere diviſionem, quippe quæ in decretis regularibus præcipua habetur: & puto, cum ad illam ſatis reſponſum fuerit, de iſta jam nil ſupererit quod ambigatur.

Quæſtionis ſtatus.

2 Itaque, ut ſentio ego, Regula ſancti Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. Prodeſt, ſi devote ſuſcipitur & tenetur, non tamen, ſi non ſuſcipitur, obeſt. Quod autem in voluntate eſt ſuſcipientis, non in poteſtate proponentis; voluntarium merito dixerim, non neceſſarium. Attamen hoc ipſum quod dico voluntarium, ſi quis ex propria voluntate ſemel admiſerit, & promiſerit deinceps tenendum; profecto in neceſſarium ſibi ipſe convertit, nec jam liberum habet dimittere, quod ante D tamen non ſuſcipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate ſuſcepit, ex neceſſitate * tenebit: quia omnino neceſſe eſt eum reddere vota ſua quæ diſtinxerunt labia ſua, & ex ore ſuo aut condemnari jam, aut juſtificari. Cęterum felix, ut quidam * ſanctorum ait, neceſſitas, quæ cogit in melius. Omnia proinde ſancti Benedicti inſtituta, exceptis ſane nonnullis de ſpiritualibus, verbi cauſa, charitate, humilitate, manſuetudine, quæ non tam ipſum conſtat inſtituiſſe quam Deum, & ob hoc penitus non eſſe mutanda; de cætero reliqua univerſa [a] non profitentibus quidem monita tantum, ſeu conſilia cenſenda ſunt, nec gravant non obſervata: cum tamen profitentibus in præcepta, prævaricantibus in crimina fiant, ſive

Reſponſio.

Vovere eſt voluntatis, ſed vota reddere, neceſſitatis.

* al. jam tenebit.

* S. Aug. ep. modo 127. ad Armentarium.

Duplicis generis inſtituta in Regula.

a Corporales obſervantias vocat num. 3. & ſeqq.

TOM. II. OPUS. IV.

Profeſſos obſervantia ligant.

ſive (ut veſtra vobis reddam) illis voluntaria vel facticia, iſtis neceſſaria, & tamquam naturalia non immerito reputantur. Ita ſane neceſſaria dixerim, ut ex eis minime præjudicetur neceſſariis rationabilibuſque diſpenſationibus.

CAPUT II.

In conſtitutionibus majorum quando & in quibus diſpenſandum.

Diſpenſandi auctoritas quibus competat. 1. Cor. 4. 1.

3 SED non omnibus in hujuſmodi credita eſt diſpenſatio, niſi his dumtaxat, qui cum Apoſtolis dicere poſſunt: *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*. Novit autem fidelis ſervus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ibi tantum uſurpare diſpenſationem, unde bonam poſſit habere recompenſationem. Hoc quippe quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Et eadem fortaſſe fidelitas a ſubditis nihilominus exigitur in obtemperando, quæ a Præpoſitis in diſpenſando. Conſtat igitur ex his quæ dicta ſunt, veſtram illam diviſionem integram eſſe ac ſufficientem, ſi modo perſonæ diſtinguantur & tempora, dum ſubjectis quidem ſit omnis regularis inſtitutio (quantum dumtaxat ad corporales obſervantias pertinet) ante profeſſionem voluntaria, poſt profeſſionem neceſſaria: Prælatis vero partim voluntaria, ut quæ inventa ab homine; partim neceſſaria, ut quæ fuerint divinitus inſtituta.

Obſervantiæ corporales quatenus neceſſariæ.

Neceſſarium triplex.

4 Quam ob rem fortaſſis tunc potiſſimum congrua & luculenta magis eadem diviſio apparebit, ſi ejus membrum quod dictum eſt neceſſarium, rurſus in tria hæc ſubdividatur, Stabile, Inviolabile, Incommutabile. Et quidem Stabile dixerim, quod ita eſt neceſſarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas ſit, niſi ſolis diſpenſatoribus myſteriorum Dei, ideſt Præpoſitis, ut, verbi gratia, Regulæ ſanctorum Baſilii, Auguſtini, Benedicti, necnon & authentici Canones, & ſi quæ ſunt alia eccleſiaſtica inſtituta dignæ auctoritatis, quę quoniam a Sanctis tradita ſunt, ſancita ſtabiliter perſeverant, nec omnino cuivis ſubjectorum ea aliquo modo variare vel mutare conceditur. Quia tamen ab hominibus; etiam per homines, loco & officio illis canonica electione ſuccedentes licite interdum innoxieque pro cauſis, perſonis, locis, & temporibus diſpenſantur. Ubi ſane qui hæc legit, attendat me caute non dicere, ea poſſe vel ab iſtis leviter pro voluntate mutari: ſed ex ratione fideliter diſpenſari. Ideo autem hanc ipſam mutationem taliter & a talibus recipere poſſunt, quoniam non naturaliter nec per ſe bona ſunt.

1. Neceſſarium ſtabile.

Diſpenſationi ut obnoxiæ Regulæ.

Charitati ſubjecta ſunt.

V. NOTAS

5 Porro inventa atque inſtituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, ſed quod ita magis expediret; nec plane ad aliud, quam ad lucrum vel cuſtodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa ſunt, mutarique omnino, ne ab ipſis quidem Præpoſitis, ſine offenſa poſſunt. At ſi e contrario contraria forte aliquando charitati viſa fuerint, his dumtaxat quibus hoc poſſe videre datum eſt, & providere creditum eſt: nonne juſtiſſimum eſſe liquet, ut quę pro charitate inventa fuerunt, pro charitate quoque, ubi expedire videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Sicut e regione iniquum proculdubio foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate, contra charitatem tenerentur. TENENT ergo ſuam firmamque immobilitatem, etiam apud Prælatos, quę ex ſtabili neceſſario ſunt: ſed quatenus charitati deſerviunt. Numquid autem hoc ego vel ſolus ſentio, vel primus dico? annon hoc ipſum & Papa Gelaſius ſenſit? „ Ait ſiquidem; Ubi neceſſitas non eſt, „ inconvertibilia maneant ſanctorum Patrum decreta. „ Leo quoque Papa, „ Ubi, inquit, neceſſitas „ non eſt, nullo modo ſanctorum Patrum conſtitu- „ ta violentur „. Et inſert: „ Ubi ergo neceſſitas „ fuerit, ad utilitatem Eccleſiæ, qui poteſtatem ha- „ bet, ea diſpenſet. Ex neceſſitate enim fit muta- „ tio legis.

Charitate exigente diſpenſationem admittunt.

CAPUT III.

Diſpenſationem in lege divina ſoli Deo reſervatam eſſe. At quæ ſunt legis æternæ, omnino etiam Deo eſſe immutabilia.

2. Neceſſarium inviolabile.

6 NEceſſarium deinde, quod Inviolabile nominavi, illud intelligo, quod non ab homine traditum, ſed divinitus promulgatum, niſi a Deo qui tradidit, mutari omnino non patitur: ut, exempli cauſa, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, & reliqua [a] illius tabulę legiſcita: quæ etſi nullam prorſus humanam diſpenſationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo ſolvere, aut licuit, aut licebit: Dominus tamen horum quod voluit, quando voluit ſolvit, ſive cum ab Hebræis Ægyptios ſpoliari, ſive quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri pręcepit. Quorum utique alterum quid niſi grave furti facinus, alterum quid niſi flagitii turpitudo reputaretur, ſi non excuſaſſet utrumque factum auctoritas imperantis? Sane ubi ſimile aliquid aliquando a ſanctis hominibus fuiſſe legitur uſurpatum, Scriptura non indicante quod Deus ita præceperit; aut eos peccaſſe fatendum eſt, ſicut homines; aut certe, ſicut prophetas, familiare Dei conſilium accepiſſe. Unde & unum exemplum pono quod occurrit de Sampſone, qui ſeipſum una cum hoſtibus opprimens interfecit. Quod utique factum ſi defenditur non fuiſſe peccatum, privatum habuiſſe conſilium indubitanter credendus eſt, etſi de ſcriptura [b] hoc non habemus.

Exod. 3. 22. Oſee. 1. 2.

De factis quibuſdam peculiarib. Sanctorum quid cenſendum.

Judic. 16. 30

3. Neceſſarium incommutabile.

7 Jam vero neceſſarium Incommutabile quid accipi velim? Equidem nil congruentius, quam quod divina ita conſtat & æterna ratione firmatum, ut nulla ex cauſa poſſit, vel ab ipſo Deo, aliquatenus immutari. Sub hoc genere eſt omnis illa ſermonis Dominici in monte habiti ſpiritualis traditio, & quicquid de dilectione, humilitate, manſuetudine, cæteriſque virtutibus, tam in novo, quam in veteri Teſtamento ſpiritualiter obſervandum contraditur. Hæc quippe talia ſunt, quæ nec liceat, nec expediat aliquando non haberi. Eo ſiquidem immobiliter, quo & naturaliter bona, numquam niſi innocenter, numquam niſi ſalubriter, aut imperantur, aut obſervantur. Omni tempore, omni perſonæ, mortem contempta, cuſtodita ſalutem operantur. PRIMAM ergo neceſſitatem ſua cuique facit in promittendo voluntas, ſecundam pręcipientis auctoritas; tertiam præcepti dignitas.

Differentia inter tria illa neceſſaria.

8 Differunt autem, ut jam dictum eſt, quibuſdam a ſe invicem gradibus tres iſtæ neceſſitates, nec una omnes ſequitur immutabilitatis firmitas. Nam ex prima quidem quod efficitur, etſi non penitus immutabile, tam via mutabile eſſe conſtat: dum ſolis illud liceat mutare Prælatis, & hoc nonniſi fideli & provida diſpenſatione. Quod vero fit ex ſequenti, quæ & major iſta, eſt pene jam incommutabile. Soli quippe Deo eſſe mutabile ſuperius demonſtratum eſt. Porro quod de noviſſima fit, tamquam omnium maxima, omnino incommutabile eſt, utpote quod ne ipſi quidem Deo mutare liberum eſt. Quod igitur nulli hominum fas eſt, niſi ſolis mutare

a Nempe ſi qua alia ſunt, quorum actus internus ab inordinata animi diſpoſitione ſeparari poteſt, ut in furto & homicidio, ubi factum ipſum divinam diſpenſationem admittit, non prava animi affectio, alias Bernardus a ſe ipſo diſſentiret, a quo inter immutabilia cenſetur num. ſeq. *omnis illa Sermonis Dominici in monte habita traditio*: quo in Sermone interdicta eſt mulieris cujuſvis prava concupiſcentia. Eodem ſpectat falſum teſtimonium.

b Certe huc non pertinet quod legitur in epiſtol. ad Hebræos cap. 11. verſ. 32. nec quicquam conficitur ex Judicum cap. 6. Vide alias Notas.

re Prælatis, dici VIX MUTABILE congrue poteſt: quod ſoli conſtat licere Deo, dicatur pene immutabile: quod ne ipſi quidem, penitus immutabile nominetur.

CAPUT IV.

Quid Prelatis circa diſpenſationem Regulæ liceat.

9 QUÆ cum ita ſint, ut ad ea redeam de quibus potiſſimum quæritur, patet quod magna ex parte regularis traditio ſubeſt ejus qui præeſt, etſi non voluntati, certe diſcretioni. Sed dicitis: Quid ergo relinquitur neceſſitati? Audite: quamplurimum. Primo quidem quicquid de ſpiritualibus in ipſa Regula traditum eſt, in manu Abbatis (ut ſupra taxatum eſt) nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars quæ in corporalibus conſtat obſervantiis, ne ipſa quidem in ejus ita voluntate poſita eſt, ut ejuſdem deſerviat voluntati, ſed magis charitati. Neque enim Abbas ſupra Regulam eſt, cui ſemel & ipſe ſpontanea ſe profeſſione ſubmiſit; etſi (quod negandum non eſt) Dei regula charitas Regulæ ſancti Benedicti jure præponitur. ESTO proinde ut interdum Regulæ littera cedat pro tempore charitati, cum ratio neceſſitatis [a] exegerit; abſit tamen ut hominis cujuſpiam ſubdatur voluntati. SUPER Fratrum ſane tranſgreſſiones, non ſuper Patrum traditiones, conſtituitur qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & ultor vitiorum. Arbitror namque ſanctas illas obſervantias Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, non ſubditas voluntati. Hinc eſt quod idem Legislator in his, quæ Abbati diſpenſanda reliquit, caute nuſquam (ut memini) voluntatem, ſed aut conſiderationem, aut diſpoſitionem, aut providentiam, aut certe arbitrium, ſeu aliquid hujuſmodi, ponit; volens nimirum providum fidumque diſpenſatorem, rationis, ubi forte diſpenſat, ſequi judicium, non ſuæ placitum voluntatis. Unde & intimat ei non ſemel quod de omnibus judiciis ſuis Deo redditurus ſit rationem.

Abbas Regulæ ſubjectus.

Regulares obſervantiæ Prælatorum fidei, non arbitrio commiſſæ.

10 Lego profecto in Regula. Hec conſideratio penes Abbatem ſit; & hoc, vel illud eſſa in providentia, vel arbitrio, ſeu diſpoſitione Abbatis. Ut autem pro ſua voluntate aliquid mutet, me ibi legiſſe non recolo; quinimmo, *in omnibus*, inquit, *omnes magiſtram ſequantur Regulam, nec ab ea temere devietur a quoquam*. Ergo nec ab ipſo Abbate. *Omnes*, inquit, *magiſtram ſequantur Regulam*. Nemo ergo ſuam voluntatem; ubi ſane nec Abbatem excipi puto. Videtis quantum neceſſitati tribuitur, ſubtrahitur voluntati? Quid etiam? Nonne regularis ipſa [b] profeſſio, qua ſe junior ſubdit ſponte Priori, æque alligat & Priorem? Communis equidem pacti pari reor utrumque neceſſitate teneri, fierique duos per unius ſponſionem ad alterutrum debitores: fidelis curæ unum; alterum humilis obedientiæ. Quidnam igitur jam voluntati relinquitur, ubi & Prelatus debiti neceſſitate tenetur? Sed & de hoc item non parum Prelati præſcribitur voluntati, quod is qui profitetur, ſpondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, ſed determinate ſecundum Regulam; nec aliam, quam ſancti Benedicti, ut oporteat eum qui præeſt, non frena ſuę laxare voluntati ſuper ſubditos, ſed præfixam ex Regula ſibi ſcire menſuram; & ſic ſua demum imperia moderari circa id ſolum quod rectum eſſe conſtiterit: nec quodlibet rectum, ſed hoc tantum quod prædictus Pater inſtituit; aut certe quod ſit ſecundum quod inſtituit. Sic ſe quippe habet profeſſio: PROMITTO, non quidem regulam, ſed, OBEDIENTIAM SECUNDUM REGULAM SANCTI BENEDICTI. Non ergo ſecundum voluntatem Præpoſiti. Proinde, ſi profeſſo ſecundum illam Regulam Abbas meus mihi aliud forte imponere tentaverit quod non ſit ſecundum Regulam; aut etiam quod non ſit ſecundum iſta [c] inſtituta: verbi cauſa, Baſilii, Auguſtini, Pachomii; quænam mihi, quæſo, in hac re neceſſitas imminet obſequendi? Solum quippe id a me poſſe exigi arbitror quod promiſi.

S. Bened. Reg. cap. 3.

Profeſſio ſubditi ligat etiam ſuperiorem.

TOM. II. OPUS. IV.

Spondet obedientiam ſecundum Regulam.

CAPUT V.

Legem obedientiæ non eſſe extendendam a Prælatis ultra limites profeſſionis, neque citra contrahendam.

11 VIdetis ergo jam obedientiæ limites quos requiritis. Si modus eſt obeditionis tenor profeſſionis; nec ſe valeat extendere poteſtas imperantis, niſi quatenus attigerit votum profitentis; profecto citra, & ultra, necnon etiam contra, quid aliud, quam obedientię limites quoſdam cenſuerim, & his ſuis terminis virtutem eamdem circumcludi? Quamobrem quiſque Profeſſus in quovis genere ſalutiferæ vitæ, nec ultra obedientię leges [d] cogendus, nec citra eſt inhibendus, quam ſua ipſius videtur complecti profeſſio. Quanto minus contra? Is ergo qui medius eſt vitæ modus, præfixus voto, profeſſione firmatus, tamquam lignum quod erat in medio paradiſi, ſolus ſine dubio legi erit ſubjectus, obnoxius juſſioni. Ergo Prælati juſſio, vel prohibitio, non prætereat terminos profeſſionis. Nec ultra extendi poteſt, nec contrahi citra. Nil me Prælatus prohibeat horum quæ promiſi; nec plus exigat, quam promiſi. Vota mea NEC AUGEAT ſine mea voluntate, NEC MINUAT ſine certa neceſſitate. Neceſſitas quippe non habet legem; & ob hoc excuſat diſpenſationem. Voluntas vero, quia ſola meretur retributionem, etiam ſola non immerito gradum altiorem uſurpat. Alioquin & abſque neceſſitate remiſſio voti, non diſpenſatio, ſed prævaricatio eſt; & reſtrictio contra voluntatem, murmur eſt, non profectus. Ponant ergo Præpoſiti metam obedientię ſubjectorum ea votis labiorum ipſorum, non ſuorum deſideriorum, monentes eos, non cogentes, ad celſiora; condeſcendentes eis, cum neceſſe fuerit, ad remiſſiora; non cadentes cum eis.

Obedientię modus ex profeſſione regulari quilnam.

Prælatus non cogat profeſſos ultra, vel citra terminos profeſſionis.

CAPUT VI.

Religioſum perfectionis cupidum non debere obedientiam intra certos profeſſionis limites conſtringere.

12 CÆterum ſubjectus hujuſcemodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur, noverit imperfectam. Nam PERFECTA obedientia legem neſcit, ter-

Obedientia perfecta.

a Editi addunt, *vel charitatis*, quod abeſt a ſcriptis, & vere ſuperfluum videtur, ſiquidem ratio neceſſitatis ipſa ex charitate eſt. Unde infra num. 11. *Neceſſitas non habet legem, & ob hoc excuſat diſpenſationem* &c.

b Senſus eſt, una eademque monachi profeſſione & ligari præfectum ſeu abbatem, & monachum ipſum profitentem: & quidem alterum *fidelis curæ* ſuæ, ut ſcilicet ſubditum ad Regulæ obſervationem flectat; alterum *humilis obedientiæ* eſſe debitorem.

c Difficilis hic locus, ex quo quis inferat, Prælati mandatum non excedere modum, ſi ſit ſecundum Regulam ſancti Benedicti, vel etiam ſecundum inſtituta Baſilii &c. adeoque profeſſum Regulę ſancti Benedicti his teneri, ſi quidem a præpoſito præcipiantur. At nequaquam ea Bernardi ſententia eſt, qui paulo ante dixit, Profeſſum hunc ſpopondiſſe obedientiam ſecundum Regulam, *nec aliam, quam ſancti Benedicti*; ac proinde præpoſiti mandata eſſe moderanda ſecundum rectum, *quod prædictus Pater inſtituit, aut certe quod ſit ſecundum quod inſtituit*. Unde hunc locum ita reſtituendum puto, *quod non ſit in Regula, aut etiam quod non ſit ſecundum ipſam inſtituta verbi a ſo Baſilii* &c. Sane duo codices bonæ notæ, Compendienſis, & ſancti Theoderici, immo etiam Vaticanus, & prima editio Rotomagenſis, habent *ſecundum iſtam*, non *iſta*, ut in aliis, tametſi in priori membro cum eliis ſcriptis & editis præferunt *ſecundum Regulam*, pro qua *in Regula* legendum eſſe non dubito. Si quis tamen pro vulgata lectione contendit, non repugno, modo aſſentiat, argumentum eſſe a majori ad minus, quaſi diceret S. Benedicti alumnum non obligari illis Præpoſiti ſui mandatis, quæ non ſunt ſecundum Regulam: multo minus inſtitutis Baſilii &c. in quibus quidem honeſta ſit præcipiendi ratio, ſed nulla ſubdito parendi neceſſitas. Sicuti Chriſtianus dici poteſt non obligari ad illa facienda, quę non ſunt ſecundum Dei præcepta, multo minus ad ea, quæ non ſunt ſecundum conſilia, quibus non tenetur.

d Codex S. Theoderici recte habet *lege*, non *legem*, ut in aliis editis. Recte ad hunc locum Petrus Cellenſis in lib. 2. epiſtola 7. ad Abbatem Moliſmenſem: *Extra Deum nihil agat, extra Benedictum nihil præcipiat*.

TOM. II. OPUS. IV.

terminis non arctatur: neque contenta anguſtiis profeſſionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne quod injungitur ſpontanea, vigore liberalis alacriſque animi, modum non conſiderans, in infinitam libertatem extenditur. Hæc eſt illa de qua ſignanter Apoſtolus Petrus: *Caſtificantes*, inquit, *corda veſtra in obedientia charitatis*; pulchre ipſam per hoc ſequeſtrans ab illa inerti & ſervili quodammodo obedientia, nec charitati prompta, ſed obnoxia neceſſitati. Hæc juſti illius, cui lex poſita non eſt, propria eſt: non quod vel ille perfectus vivere debeat ſine lege; ſed quia non ſit ſub lege; minime quippe contentus voto ſuæ cujuſcumque profeſſionis, quam ſuperat animi devotione. Quamquam nec iſta a Regula ipſa tacuerit, ubi monet, ſi fratri impoſſibilia injunguntur, *ut confidens de adjutorio Dei, obediat ex charitate*. In eadem denique Regula tertius humilitatis deſcribitur gradus, *ut omni obedientia monachus ſe ſubdat majori*. Dicens quippe *omni*, non vult nos in obediendo menſura eſſe contentos profeſſionis, non attendere promiſſi debitum, non de pacto ſumere modum; ſed tranſire alacriter etiam votum, & obedire in omnibus. Eſt ſane quidam obedientiæ limes, ſecundum tempus, ipſa temporis extremitas, ut is ſit terminus obedientiæ, qui & vitæ. Hunc nobis maxime Unigeniti Dei commendat exemplum, qui factus eſt Patri obediens uſque ad mortem. Hæc ergo quoties interrumpitur, inobedientia dicitur, & peccatum, & tranſgreſſio, ſeu prævaricatio.

1. Petr. 1. 22.
1. Tim. 1. 9.
a
1. Reg. S. Ben. cap. 68.
Ibid. c. 7.
Religioſi eſt ultra promiſſum & debitum obedire.

CAPUT VII.

Obedientiæ gradus, & inobedientiæ gravitas, quomodo noſcenda, juxta diſtinctiones præmiſſas.

13 SED intereſt ſane qua cauſa, quo affectu, qua intentione, quo præcipiente, in quove præcepto malum hoc committatur. Et quidem nullam prorſus inobedientiam dico parvi ducendam; non tamen omnem pari æſtimandam periculo. Enimvero mandatum Dei eſt: *Non occides*. Fac ergo duos homicidas, & unum quidem ſpoliandi cupiditate, alterum vero neceſſitate b ſeſe defendendi, facinus perpetraſſe. Annon hic ſatis evidenter inter lepram & lepram cauſa ſeparat, faciens utique diſparem valde culpam unius, ejuſdemque tranſgreſſionis? Quid vero, ſi hunc ſubita ira, illum ſtudioſa malitia, aut vetus odium forte ad idem ſcelus impulerit? Numquidnam ſimili penſandum erit judicio quod tam diſſimili factum conſtabit affectu? Nil deinde inceſtius obſcœniuſve, quam illius filias Lot paternum uſurpaſſe concubitum; & tamen quis non videat quantum evacuaverit, aut attenuaverit turpis nefandique reatum flagitii pietas intentionis, & intentio pietatis? Jam vero de illo qui præcipit, & item de eo quod præcipitur, hujuſcemodi advertenda ſit ſecundum rationem diſtinctio, ut cujus inter præceptores reverentior nobis imminebit auctoritas, ejus gravior formidetur offenſio; ac majoris cujuſque mandati tranſgreſſio damnabilior æſtimetur. Melius ſiquidem eſt obedire Deo, quam hominibus; & in ipſis melius magiſtris, quam condiſcipulis; porro in magiſtris, melius noſtris, quam extraneis. Quibus autem melius conſtat obedire, ipſis proculdubio & non obedire deteſtabilius eſt.

b
Cauſæ impulſivæ variant actiones.
Gen. 19. 32.
Mandata alia majora, alia minora.
Obedientiæ ordo.
Act. 5. 29.

14 Et de mandatis ſimiliter. Majoribus quippe major, minoribus minor opera noſtra & cura debetur: de quorum etiam contemptu, juxta eamdem conſiderationem, gravior, levior offenſa contrahitur. Porro majora, minoraque mandata dixerim, ſecundum quod magis, minuſve velle conſtiterit ipſum qui præcipit, ſive hominem, ſive Deum. Eſt, verbi gratia, mandatum, *Non furaberis*; & eſt mandatum, *Omni petenti te da*. Utrumque quidem magnum, quoniam utrumque divinum; ſed de non furando majus. Quis enim neſciat æquiſſimo Deo non æque diſplicere tenaces, atque fures; & quia de duobus malis plus velit nos tenere noſtra, quam tollere aliena; & ita minus peccare qui non tribuit ſua, quam qui non ſua furatur?

Majora minorave mandata ex intentione Legislatoris.
Marc. 10. 19.
Luc. 6. 30.

15 Sed & in mandatis hominum rara æqualitas invenitur, cum, pro variis neceſſitatibus, vel utilitatibus agendorum, injungentium affectio varietur; quodque putaverint rectius, vel commodius, hoc amplius cupiant, & exigant obſervari. Tam ergo qualitas præceptorum, quam auctoritas præcipientium, & obedientiæ præfigit metam, & inobedientiæ terminat culpam: quando (ut dictum eſt) in Prelatis quibuſve gravioris auctoritatis, & eorum mandatis quibuſque majoris utilitatis, quo diligentior debetur obſequendi cura, eo & culpa gravior incurritur de contemptu.

2. Ex utilitate mandati.
3. Ex auctoritate præcipientis.

16 His itaque diſtinctionibus animadverſis, & obedientiæ modus, & pondus inobedientiæ facile reperitur. His gradibus non ſolum inter diem & noctem, hoc eſt, obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum, diſcernitur; ſed etiam inter diem & diem; itemque inter noctem & noctem: inter bonum, videlicet, & melius; inter malum, & pejus. Bonus quidem obedientiæ gradus eſt, ſi, juxta Magiſtri noſtri ſententiam *, propter metum gehennæ, ſeu propter profeſſionem ſanctam quam profeſſus eſt, quiſpiam obedierit: melior tamen, cum ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia neceſſitatis eſt, iſta charitatis. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo injunctum opus recipitur quo & præcipitur. Cum enim ex voluntate jubentis pendeat intentio exequentis, fit ut nec majus minoribus, nec minus majoribus confuſe (ut aſſolet) ad implendum quod injungitur, ſubjecti ſtudium impendatur: ſed, moderante animo quæque pro ſua dignitate imperia, modum ſciat utrobique ſervare, tam in obſervando, videlicet, juſſa, quam in cavendo prohibita: non quod vel minimum horum quæ jubentur contemnendum putet, etſi tamen minimum quod minimum eſt reputet; ſed minimum ex comparatione majorum. Novit verus, humiliſque obediens, & minima non contemnere, & maxime curare quæ maxima ſunt, intimo quodam devoti ſincerique animi ſapore diſcernens quibus de mandatis ei qui præeſt ſuis quodammodo factis reſpondeat cum Propheta: *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis*. Ubi, quia non dicit univerſaliter omnia, illa tantum oportet intelligi quæ, quoniam non ſine grandi culpa quacumque occaſione violantur, ideo non ſine grandi pœna quomodocumque violata donantur; ut puta, *Non occides*, & ſi qua hujuſmodi ſunt; quorum numquam poteſt eſſe obſervatio injuſta, vel mala; numquam bona, licitave tranſgreſſio diſpenſatione duntaxat humana.

* S. Ben. Reg. cap. 5.
Obedientiæ gradus optimus.
Verus obediens minima non contemnit.
Pſal. 118. 4.

CAPUT VIII.

Gravius peccari legum contemptu, quam neglectu.

17 CÆtera quæ vel a præpoſitis diſpenſationem admittunt, quia leviori cenſura neglecta puniuntur, leviora dicuntur. Ex his, verbi gratia, dico eſſe vel riſum interdictum, vel indictum ſilentium. Hæc ſiquidem, ſi contra mandatum non veniunt, nec peccata ſunt. Accedente mandato, ſi quo minus jam obſervantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen: ita ſane, ſi per ſubreptionem, aut oblivionem, non autem per contemptum, horum tranſgreſſio contigerit. Media quippe ſunt, e quibus illa, videlicet, præcepta conſtituuntur quæ vos factitia no-

a Minutulum eſt quod ex eodem codice hic reddimus *iſta* pro *iſtam*. Gemeticenſis addit *obedientiam*. Sed legendum *iſta* numero plurali, id eſt non dicta.

b Quid de hujuſmodi homicida ſentiat Bernardus, ipſe explicat infra in Opuſculo 6. ad Milites Templi num. 2.

nominatis, longe utique diſparem a naturalibus, quantum in ipſis eſt, gerentia neceſſitatem: cum tamen nec ſine offenſa negligi, nec contemni ſine crimine vel ipſa queant, injuncta ab his dumtaxat quibus proprie dicitur: *Luc. 10. 16.* *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Licet namque ipſa per ſe injuncti operis qualitas innoxia ſit; adjunctę tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumque peccato obnoxium facit, non magno tamen, ſi contemptus defuerit.

18 Hæc ergo generalis regula ſit univerſorum, quæ per ſe, aut propter ſe nec bona, nec mala ſunt, aut divina inſtitutione, aut propria cujuſque profeſſione ficta non ſunt; ut non juſſa quidem, licite utrumlibet vel admittantur, vel omittantur; juſſa vero, ſine culpa non negligantur, ſine crimine non contemnantur. *Contemtus & neglectus legum qui differant.* Ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis eſt. Differunt autem, quod neglectus quidem * languor inertię eſt, contemptus vero ſuperbiæ tumor. ** ſ. quidam.* Porro contemptus in omni ſpecie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis eſt: neglectus autem in fixis gravior, tolerabilior in mobilibus mandatis. Siquidem adulterium quocumque modo, quocumque perpetres animo, turpe flagitium eſt, ac criminale peccatum: cum tamen leve verbum, in tempore vel loco ſilentii forte per oblivionem ſubreptum, riſuſve per impetum magis excuſſus, quam præſumptus contra pręceptum, (quod utique animi negligentis, aut diſſoluti ſpiritus indicium eſt) eo faciliſſime veniam promereatur, quo vix vel peccatum reputatur. Quid quod ſcienter & ex deliberatione in verba otioſa, ſilentio licet non indicto, lingua laxatur? Numquid hoc tamen neget quiſpiam uſurpari contra regulam Veritatis? unde nimirum & ratio exigenda eſt in futuro judicio, Judice ipſo terrifice admodum comminante, quia de omni verbo *Matth. 12.* otioſo reddent homines rationem in die judicii. Heu nobis! quænam poterit reddi ratio de otio? Alioquin otium non eſt, ſi non omnino ratione vacuum eſt. Et tamen quis neſciat unum detractionis verbum, quantum etiam innumeris talibus, id eſt otioſis, præponderet ad delictum meritumque damnationis? Quid ita? Videlicet quia diſcretio eſt in mandatis, conſequenter & in culpis; ut (ſicut dixeram) majorum gravior, leviorque minorum cenſeatur tranſgreſſio mandatorum.

CAPUT IX.

Prælato tamquam Deo obediendum eſſe.

19 SED mandantium non ita. Sive enim Deus, ſive homo vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura, pari a reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod ſi contigerit, pergendum *Act. 5. 29.* indubitanter conſulo in Petri apoſtoli ſententiam: *Quia obedire oportet Deo magis, quam hominibus*. Aut enim hoc reſpondendum cum Apoſtolis, aut cum Phariſæis *Matth. 15. 3.* certe audiendum: *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditiones veſtras?* Si autem dolet ſe contemni magiſter homo præ illo, qui docet hominem ſcientiam, conſoletur illa, quam & vos poſuiſtis, Samuelis ſententia, qua inter lepram & lepram *1. Reg. 2. 25.* videtur diſcernere ſic: *Si peccaverit vir in virum, propitius ei poterit eſſe Deus; ſi autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* *Non obediendum Prælato contra Deum.* Ego igitur ſi me hoc angi articulo ſentiam, ut aut Deum, aut hominem offendere neceſſe ſit; Deum potius libenter eligo non offendere, & quidem tutius juſtiuſque. Habeo nempe ex præſenti Prophetæ capitulo de hominis læſione meam conſolationem, Dei ſcilicet propitiationem. Cæterum Deo offenſo, quis orabit pro me? ſi ad hominem confugero, id quidem Scriptura non conſulit; quinimmo, *Maledictus*, ait, *qui ſpem ponit in homine*. Merito proinde. Si autem in Deum peccaverit, etiamſi ſubintelligatur propter hominem, *quis*, inquit, *Jer. 17. 5.* *orabit pro eo?* Neuter equidem. Nam & a quo offenditur, & ob quem offenditur, æque utriuſque oratio execranda decernitur apud ipſum qui offenditur, hoc eſt apud Deum. Talis ergo requirendus eſt ad orandum, qui ſit idoneus ad placandum. Porro culpam, ſi qua eſt, quod homo offenditur, cum ei non obeditur, aut multum extenuat, aut penitus annullat cauſa melior. Quapropter cum dicitur: *Si peccaverit vir in virum*, ſubaudiendum eſt, propter Deum: quod nullatenus læſio cujuſcumque proximi, nedum Prælati, excuſetur a culpa, ſi ſolus defuerit in cauſa Deus. Alioquin Paulo contradicit qui ait: *1. Cor. 8. 12.* *Sic enim in fratrem peccantes, in Chriſtum peccatis*. Nam de Prępoſitis certum tenemus ipſius Veritatis teſtimonium ſic loquentis ad ipſos: *Luc. 10. 16.* *Qui vos ſpernit, me ſpernit*. Sed & de quodlibet fratre: *Matth. 18. 6.* *Nolite*, ait, *contemnere unum ex his puſillis*: &: *Qui ſcandalizaverit unum ex his puſillis*, quod ſequitur, avertat Deus a nobis.

20 Sed non omnium ſcandala æqua ſunt lance penſanda. *Scandalum aliud puſillorum, aliud Phariſæorum.* Aliter namque accipienda ſunt ſcandala puſillorum, aliter Phariſæorum, de quibus Apoſtolis timentibus & intimantibus, quod ſcandalizati eſſent in ſermone Veritatis, reſponſum eſt: *Matt. 15. 14.* *Sinite illos; cæci ſunt, & duces cæcorum*. Illorum quippe ſcandalum de ignorantia, iſtorum de malitia deſcendit. Illi ſcandalizantur, quia veritatem neſciunt; iſti, quia oderunt. Unde & puſillos illos arbitror appellari, quod voluntatis quidem bonæ, ſed non magnæ ſcientiæ exiſtentes, zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. *Primum curandum.* Talium ſcandala curam, non iram provocare ſolent ſpiritualium dumtaxat virorum, Paulo ita docente: *Galat. 6. 1.* *Vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis*. Indignum ſiquidem eſt valde, humanam eos mereri indignationem qui divinam tam facile conſequuntur miſerationem. Nam hi quoque qui Dominum crucifixerunt, magni quidem peccatores, ſed puſilli æſtimatores, etſi ex uno iram, numquid non tamen ex altero veniam meruerunt? *Matth. 11. 6.* Beati quidem fuiſſent, ſi juxta verbum Domini in ipſo ſcandalizati non eſſent. Nunc vero quid, niſi miſeri? Sed tamen & miſerandi. Probat hoc pia illa in cruce patientis, ſed nihilo minus compatientis ſupplicatio: *Luc. 23. 34.* *Pater*, inquit, *ignoſce illis*. Et quaſi quæreretur indulgentiæ ratio in tam horrendo facinore, ſequitur: *quia neſciunt quod faciunt*. Ac ſi diceret: Eo digni venia, quo & puſilli ſcientia ſunt. Ideo ignoſco illis, quia non agnoſcor ab illis. *1. Cor. 2. 8.* *Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Sunt quibus non ita ignoſco, quos utique non ignoro & vidiſſe, & odiſſe & me, & Patrem meum. Pro hujuſmodi puſillo in ſcientia terrens Paulus eum qui eum habeat ſcientiam, neſcit tamen condeſcendere infirmioribus. *1. Cor. 8. 11.* *Et peribit*, inquit, *in tua ſcientia frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt*.

21 Quod ſi tantopere cavenda ſunt ſcandala parvulorum, quanto amplius Prælatorum? *Prælati juſſio non ſecus quam Dei accipienda.* quos ſibi Deus æquare quodammodo in utraque parte dignatus, ſibimet imputat illorum & reverentiam, & contemptum, ſpecialiter conteſtans eis: *Luc. 10.* *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Annon denique hoc ipſum & Regula noſtra perhibet, ubi ait: *S. Bened. Reg. cap. 5.* *Obedientia quæ majoribus prębetur, Deo exibetur?* Quamobrem quicquid vice Dei præcepit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quam ſi præcipiat Deus. Quid enim intereſt, utrum per ſe, an per ſuos miniſtros, ſive homines, ſive Angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus? Sed homines, inquis, facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tua, cui conſcius non es? præſertim cum

a Quam multi parum hoc advertunt, qui mandata præpoſitorum fere pro nihilo ducunt. Sed vide & confer numer. 21. 22. & 29. atque Sermonem 42. in Cantica numer. 2.

TOM. II. OPUS. IV.

Maloch. 2. 7. A cum teneas de Scripturis, quia *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore ejus requirunt: quia Angelus Domini exercituum eſt*. Requirunt, dixerim, legem, non quam vel authentica ulla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probaverit; (de hujuſmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auſcultandus eſt) ſed quod ita latere, aut obſcurum eſſe cognoſcitur, ut in dubium venire poſſit, utrumnam Deus ſic, an aliter forte velit, ſi non de labiis cuſtodientibus ſcientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique divina potius conſilia requirentur, quam ab illo, cui credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei? Ipſum proinde quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his quæ aperte non B ſunt contra Deum, audire debemus.

1. Reg. 2. 25. 22 Nec ſane contraria loquimur ſancto Prophetæ Samueli, quaſi nos in hac parte divinam hominibus tribuentes auctoritatem; cum ille in ſupra memorato capitulo plane diſcernere inter utrumque videatur. Siquidem quod nos aſſerimus de dubiis, hoc ille negat de manifeſtis: ut cum ait, *ſi peccaverit vir in virum*, ſubaudiatur, propter Deum; cui aperte contraria homines hominibus frequenter mandare præſumunt. (Objectio.) Sed hinc vos ſumentes materiam, ſive occaſionem argumentandi, aſſeritis, ſi hoc conſtiterit, ut juſſa hominum quælibet, vel inſtituta, divinæ auctoritatis pondere æſtimanda ſint; hominem ſub homine, aut vix, aut C nequaquam poſſe ſalvari, cum in tanto populo [a] mandatorum, quæ Prælati etiam per incuriam ſæpe præcipiunt, interdum non prævaricari, aut difficile admodum, aut omnino impoſſibile videatur.

CAPUT X.

Obedientiam non eſſe gravem & moleſtam, niſi imperfectis, inditis, & carnalibus; cæteris ſuavem & facilem.

(Reſponſio. Obedientiam eſſe difficilem, ſed imperfectis.) 23 ET quidem non nego difficultatem tantæ ineſſe perfectioni; ſed cum ipſa eorde imperfecto D præſumitur. Porro IMPERFECTI CORDIS, & infirmæ prorſus voluntatis indicium eſt, ſtatuta ſeniorum ſtudioſius diſcutere, hærere ad ſingula quæ injunguntur, exigere de quibuſque rationem, & male ſuſpicari de omni præcepto, cujus cauſa latuerit; nec unquam libenter obedire, niſi cum audire contigerit quod forte libuerit, aut quod non aliter licere, ſeu expedire monſtraverit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. DELICATA ſatis, immo nimis moleſta eſt hujuſcemodi obedientia. Non plane hæc illa eſt quæ ex Regula traditur, *Obedientia ſine mora*. (*Reg. S. Ben. cap. 5.*) Diſputare profecto hoc eſt in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Iſtiuſmodi ergo carnalem animam non modo premi, ſed E etiam opprimi pondere præſumptæ perfectionis neceſſe eſt: quia non poteſt portare caro infirma, quod ſolus ſpiritus promptus experitur jugum eſſe ſuave & onus leve: CHRISTI quippe jugum & onus eſt, & omnino importabile, niſi Criſti æque ſpiritui. (Chriſti jugum importabile, niſi Chriſti ſpiritui.) Huic itaque ſi dicitis legem Regulæ ſubintraſſe, ut abundaret delictum; verum dicitis. Cæterum hoc culpa non eſt datæ legis, aut dantis legem, ſed improvide profitentis, & impie prævaricantis. Mandatum quidem ſanctum & juſtum: ſed tu te noris eſſe carnalem, venumdatum ſub peccato. (*Rom. 7. 14.*) Verum hoc ante prævidiſſe debueras, quo turris hujus evangelicæ non prius jaceres fundamentum, quam ſedens computares, ſi haberes ſumptus ad perficiendum. F Nunc autem quid reſtat, niſi ot aut correctus obedias ſenioribus, aut confuſus audias ab illuſoribus: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare?* (*Luc. 14. 30.*)

(Venialia eſſe ſectis obedientiæ errata.) 24 Sed forſan dicitis: Ergo-ne ita perfectus quiſpiam invenitur, cui non vel minimom aliquid interdum ſubripiatur de tam multis ac minutis, quæ paſſim vel a negligentibus Præpoſitis imperantur? Minime quidem cuiquam hoc ego dederim, cum ipſi quoque de ſe fateantur Apoſtoli: *In multis offendimus omnes*: (*Jac. 3. 2.*) & : *Si* A *dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*. (*1. Joan. 1. 8.*) Sed non continuo ut aliquid prætcrimus, perimus: præſertim cum nos Scriptura conſoletur: *Si quis peccaverit*, inquiens, *advocatum habemus Jeſum-Chriſtum juſtum; & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris*. (*1. Joan. 2. 1.*) Denique Propheta de ipſo teſtatur, quod pro tranſgreſſoribus rogaverit, ut non perirent. (*Iſa. 53. 12.*) Ubi ſane notandum, quia etſi pro tranſgreſſoribus, non tamen pro contemptoribus legitur ſupplicaſſe. Verum illi quomodo perire poſſunt, pro quibus Salvator rogat, ne pereant? Quamobrem non video cur ita omnem inobedientiam & tranſgreſſionem vel minimorum quorumlibet mandatorum exaggerandam putaveritis, ut B exclamaretis: Quod ergo jam monacho poterit veniale peccatum eſſe vel leve, cujus univerſæ actioni crimen inſidiatur inobedientiæ? Sed hoc inde videlicet conſtare creditis, quod Prælatorum juſſionibus tantum tribuendum aſſcritur, quantum ſi divinitus traderentur. Quaſi vero & ipſa evangelica præcepta non multum inter ſe diſcrepent, & merito obſervationis, & tranſgreſſionis periculo.

CAPUT XI.

Præcepta eſſe imparia, adeoque tranſgreſſionem.

C 25 CÆterum ſicut non omnia unius eſſe conſtat vel neceſſitatis, vel otilitatis, vel dignitatis; ſic non una de omnium tranſgreſſione fertur ſententia, nec paria manent diſcrimina diſpares culpas. (Peccata hæc imparia.) Porro nec pari eulpa negliguntur quæ non pari cura præcipiuntur, nec pari proinde pœna puniuntur. Ecce enim Evangelium tam flagitium crapulæ, quam fornicationis turpitudinem damnat. Verum quis magis non horreat e duobus malis, turpitudine fœdari, quam cibo exſaturari? Nonne denique veritas in Evangelio ſub nominibus trabis & feſtucæ, graves leveſque diſcernit inobedientiæ culpas? (*Matth. 7. 4.*) Nonne ipſa diſputante, immo diffiniente, gradatim nobis diſtinguitur quæ cuique reatui (*Matth. 5. 22.*) D pœna debeatur, dum alium judicio, alium conſilio, alium & gehenna reum eſſe proteſtatur? Quænam ergo conſequendi neceſſitas cogit, ut ſi magiſtris divina detur in ſuis præceptis auctoritas, nullum ideo jam monacho leve aut veniale peccatum inveniri poſſe putetur; (Non omnis inobedientia mortale crimen eſt.) & quod ejus univerſæ actioni crimen inſidietur inobedientiæ? Eſto, ſit crimen, cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna aſſignatur; quale, quæſo, illud diffiniemus eſſe crimen, quod Veritate judice, reum tantum facit judicio? Nec tamen diffitebimur eſſe reatum, quod vel hactenus reum ſtatuit. Quod ſi reatum, & peccatum. Porro omne peccatum contra Dei mandatum præſumitur. Quod autem contra mandatum præſumi- E tur, inobedientia dicitur.

26 Hinc colligitur, quod iraſci fratri, & inobedientiæ ſit, & crimen non ſit. (Venialia etiam in Dei mandatis.) En unum inventum eſt monacho leve ac veniale peccatum, quodque non humani, ſed divini mandati ſtatuat tranſgreſſorem. In hoc genere tranſgreſſionis ſunt nonnulla ſtultiloquia, ſeu vaniloquia, & quæque otioſe dicta, facta, & cogitata. Hujuſmodi enim numquam niſi contra mandatum, & Dei mandatum oſurpantur. Peccata quippe ſunt, & Deus prohibet omne peccatum; & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in uſum & conſuetudinem: & tunc non peccati ſpecies, ſed peccantis intentio F penſatur. Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obſtinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen (Contemptus etiam in minimis quale crimen.) gravis rebellionis nævum ſatis levem ſimplicis tranſgreſſionis. Denique in quo inobedientiæ crimen, & abſque dubio ſit, apud Samoelem advertite. *Quaſi*, inquit, *peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere*. (*1. Reg. 15. 23.*) Non ait, non acquieſcere; ſed, *nolle acquieſcere*, ut non juſſionis ſimplex ipſa tranſgreſſio, ſed voluntatis

---

a Cum in hac voce *populo* conveniant codices noſtri, viſum eſt reponere pro *tumulo*, ut in ante hac excuſis.

a A tis ſuperba contentio *, ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idipſum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris eſt, nonnumquam & infirmitatis; illud vero aut odioſæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ. Quod & ipſum repugnare eſt & reſiſtere Spiritui-ſancto; & ſi ad mortem uſque perduraverit, blaſphemia eſt, non remittenda, ſive iu hoc ſæculo, ſive in futuro. Non ergo qualiſcumque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: ſed repugnare, ſed nolle obedire. Cæterum quanti abſque illa peſſima & rebelli voluntate non obediunt? Quomodo itaque monacho crimen inſidiatur inobedientiæ, ſi toties ſine crimine tranſgreditur, quoties B in tranſgreſſione defuerit hujuſcemodi recalcitrans & contentioſa voluntas?

Gen. 3. 17. 27 Fruſtra autem comparant quidam, ut dicitis, quaslibet inobedientias antiquæ illi, quæ facta eſt in paradiſo; quæ nimirum valuit, non ſolum obligare perſonam, ſed & vitiare naturam. Arbitror tamen & ipſam primam graviſſimamque prævaricationem, aut non aliunde, aut inde maxime judicatam graviſſimam, hoc eſt ex rebellione defenſionis, quæ ſecuta eſt: quando Deo cauſam requirente peccati, ut peccatores ad pœnitentiam provocaret, (nolebat quippe mortem eorum, ſed magis ut converterentur, & viverent) ipſi maluerunt declinare cor ſuum in verba malitiæ, ad C excuſandas excuſationes in peccatis. Et quidem gemina malitia peccatoris. Primum quod nec ſui miſertus eſt, ut culpam propriam fateretur, & ſanaretur: deinde quod & uxorem, ut ſe fallaciter excuſaret, crudeliter accuſavit.

Innobedientia primorum parentum unde tam culpabilis.

28 Quid eſt quod denique dicitis, in omni actione monacho crimen inſidiari inobedientiæ, quaſi aut furtim ſubrepat neſcienti, aut caſu accidat infelici; aut non valenti implere quod præcipitur, criminis calumnia ſtruatur de impoſſibili? Ita-ne, inquam, monacho crimen inſidiatur inobedientiæ? cum & antiqua illa tam nota, & tam noxia prævaricatio, facile (ut creditur) indulgentiam conſequeretur, dummodo confeſſio, & D non defenſio ſequeretur. Neque enim tantum, ut dictum eſt, nocuit ſimplicis actionis, quamvis ex deliberatione, tranſgreſſio, quantum adjunctæ excuſationis cum præmeditatione obſtinatio.

CAPUT XII.

In Regula æque ac lege divina diſparitatem eſſe inobedientiæ.

29 SED numquid forte in lege quidem divina habenda eſt hæc conſideratio gravioris, levioriſque inobedientiæ, non autem ita & in Regula no- E ſtra? Sed quis ſane dicat plus tribuendum humanis, quam divinis traditionibus; pluriſque quod per ſuos Deus, quam quod per ſeipſum imperat, æſtimandum? Annon denique & apud ſanctum Benedictum propriæ & diſtinctæ ab invicem ſententiæ inveniuntur, alia de levioribus, alia de gravioribus inſcripta culpis? Quid eſt autem levior culpa, niſi levior inobedientia? Traduntur igitur a Prælatis interdum minora mandata, quorum tranſgreſſio leviora ſecundum Regulam parit & peccata; & tamen in Deum nihilo minus prævaricatio fit, quoties Abbatis juſſio præteritur, ſiquidem & ex ore ipſo Dei non æqualia ſunt promulgata, & ideo non æquali cuncta vigilantia obſervanda; F ſed alia cura exhibenda eſt ei proculdubio, quod ipſe perhibet *primum & maximum mandatum*: alia his quæ alibi diſcernens: *Qui ſolverit*, inquit, *unum de his minimis meis mandatis*. Quid ergo? Audivimus ex Regula graviores & leviores culpas; legimus & in Evangelio maxima, minimaque mandata: & mandatorum tranſgreſſiones univerſas dicemus æqualiter maximas? Non eſt igitur neceſſe ut concedam quod dicitis, aut Deo ſcilicet non tribui omne quod ab homine magiſtro accipitur, quod non ſit contra Deum;

Inequales Regulę tranſgreſſiones. Reg. S. Ben. c. 24. & 25.

Idem de Abbatis juſſis dicendum.

Mat. 22. 38. Matt. 5. 19.

A aut monacho nullum poſſe inveniri leve ſeu veniale peccatum: quia etſi toties Deo (quod fatendum eſt) inobediens eſſe convincitur, quoties ejus, qui pro Deo ſibi præeſt, hominis mandatum, quod quidem juſtitiæ non repugnet, prætergreditur; ſicut tamen non par cura in executione exigitur, ſic nec par culpa contrahitur ex tranſgreſſione. Etſi quippe unus eſt qui offenditur, non tamen unius ponderis quæ jubentur; nec unius ſubinde diſcriminis juſſorum eſt omnium cenſenda tranſgreſſio. Unde pater Benedictus, *ſecundum*, inquit, *menſuram culpæ*, *excommunicationis extendatur menſura*.

TOM. II. OPUS. IV.

Reg. c. 24.

B 30 Fruſtra proinde (ut videtis) aut terremini, aut terrere conamini de obedientiæ promiſſione, quæ fit ex regulari profeſſione, quaſi non oporteat promittere quam conſtat nec integre poſſe teneri, nec ſine crimine præteriri: ſiquidem Deo, quicquid Dei miniſter homo non perperam juſſerit, imputandum conſtiterit. Fruſtra, inquam, ex hac occaſione malum ita inobedientiæ exaggeratis, ut a tam neceſſario bono promittendæ obedientiæ terreatis: quia etſi difficile cavetur ubique ſubrepens * vel inſidians (ut vos dicitis) inobedientia in tam variis & innumeris, quæ a ſenioribus indicuntur; non ſemper tamen damnabiliter ſeu criminaliter quod præcipitur, non impletur. Etſi enim omnis inobedientia inexcuſabiliter ſit culpabilis, nulla ta- C men æternaliter damnabilis, niſi quam remedium pœnitentiæ non ſanat: nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non evitat. MAGNA igitur ſecuritas filiis obedientiæ, & revera pax hominibus bonæ voluntatis; quoniam in omni inobedientia ſola damnatur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deum; ſola incriminatur ſuperbia, quam facile cavet qui timet gehennam. Sed exemplis clarius eluceſcet quod dicimus. Si jubente ſeniore ut ſileam, verbum mihi forte per oblivionem elabitur; reum me fateor inobedientiæ, ſed venialiter. Si ex contemptu ſciens & deliberans ſponte in verba prorupero, & rupero ſilentii legem; prævaricatorem me conſtituo, & cri- D minaliter; & ſi impœnitens perſevero uſque ad mortem, peccavi, & damnabiliter.

Sola impœnitentia damnabilis, uti & contemptus

* mſſ. ſubripiens.

CAPUT XIII.

Refellit monachos, difficultatem, vel etiam impoſſibilitatem obedientiæ religioſæ nimium exaggerantes.

31 AN & hoc durum fortaſſe videatur? Hæc quippe ſunt veſtra (ſi bene recolo) verba, cum difficultatem ſeu impoſſibilitatem (ut vobis videtur) tenendæ obedientiæ, vel cavendæ inobedientiæ conſiderantes, in vitam ita monachicam exclamatis. „Hæccine E „ eſt illa eo ſecurior, quo arctior; eo certior, quo magis ardua veniendi ad Deum via, ut monacho naturaliter mala vix cavere, naturaliter bona vix pro communi infirmitate valenti implere, non minor tamen neceſſaria ſit cautela ad cavenda, vel obſervanda quæ ſibi Prælatus ſuus vel prohibere voluerit, vel jubere? „Et ſubditis: „Quod cum a multis credatur, licet a paucis, vel etiam a nullis ad integrum obſervetur; quid aliud operatur talis ſententiæ crudelitas, quam quod illa ab Apoſtolo tantum culpata manducandi idolothyta libertas? „Nil plane aliud, ſi ita eſſet, ut dicitis. Bene prorſus non poteſt conſcius eſſe ſibi, qui ſe non implere confidit quod debere ſe F credit. Creditis itaque (ut verborum veſtrorum ſenſum breviter colligam) quod ad integrum mandata Dei obſervari vix valeant, Abbatis non valeant; cum Veritas ipſa teſtetur, ne unum quidem jota præteritum iri. Cæterum qui ita ſentit, videtur mihi (ut pace veſtra dixerim) necdum guſtaſſe quam ſuavis eſt Dominus; ſub jugo legis gemere adhuc, nondum reſpirare ſub gratia; ſuave Chriſti jugum nequaquam eſſe expertus; ideoque certiſſime adhuc infirmari per carnem; quia ſpiritus non adjuvat ejus infirmitatem.

1. Cor. 8. 7.

Matt. 5. Quibus videtur obedientia difficilis, aut impoſſibilis.

Quid

a Ita tres ſcripti noſtri, editi *contemptio*. Et omnino legendum *contentio*; unde infra dicitur, *recalcitrans & contentioſa voluntas*.

TOM. II. OPUS. IV.

32 Quid vero ſibi vult illa diſtinctio, quod Dei quidem vel vix, Prælati vero hominis nequaquam omnino a quolibet juſſa poſſe teneri prohibitave conceditis? quaſi vero illa queant abſque iſtis integre cuſtodiri. Sed ſi attenditis, de male quoque viventibus Prælatis, Dei præceptum eſt: *Quæ dicunt facite*. Igitur qui non facit, aperte non in hominem tantum, ſed & in Deum prævaricator exiſtit. Ita-ne ergo nullus mandata perfecte exequitur ſui magiſtri? Quamobrem putatis? Quia nolumus, aut quia non poſſumus? Sed ſi volumus, & non poſſumus, ſecuri ſumus. Si poſſumus & nolumus, ſuperbi ſumus. Porro ad cavendam ſuperbiam, illam vere annuerim neceſſariam eſſe cautelam quam dicitis, ne forte incurratur inobedientiæ crimen. Quod ſi impoſſibile vos putatis, ut non videlicet imperiis Prælatorum per contemptum interdum ſuperbiæ reſiſtatur; ſcitote non paucos, ſed innumeros aliter omnino ſentire, nec aliud, quam quod proprio didicerint experimento. Si autem non impoſſibile quidem, ſed tamen difficile eſſe ſentitis magiſtros non contemnere; & dum ideo conſentitis, quoniam gravamini, non ſuperbe ſapere, murmuratis adverſus obedientiæ legem, affirmantes periculoſum promittere quod tam laborioſum eſt obſervare; ad hoc ego reſpondeo, immo non ego, Sed Dominus: *Qui poteſt*, inquit, *capere capiat*. Hoc quippe eſt quod paulo ſuperius dixi, quia antequam ædificium inchoares, providiſſe debueras unde perficeres. Nunc autem (ut ait quidam) aut non tentaſſes *, aut perfice. Verumtamen nemo, ſi caute profitetur, pollicetur ſe ultra in nullo tranſgreſſurum; hoc eſt, jam non peccaturum. Alioquin aut perjurat qui ita jurat, aut ſanctior eſt illo qui ait: *in multis offendimus omnes*. Quod ſi conſequens falſum eſſe videtur; videndum eſt & de eo quod antecedit, ne forte lex quæ data eſt propter tranſgreſſiones cohibendas, non ſolum non eas coerceat, ſed & augeat inſuper crimine perjurii: ſiquidem id promittere nos in noſtra profeſſione credamus, quod certum eſt non poſſe teneri.

Matt. 23. 3.
Mat. 19. 12.
Profeſſio regularis non includit promiſſionem non peccandi contra regulam.
* *Sic mſſ. al.* non tenta.
Jacob. 3. 2.

33 Partienda eſt proinde nobis in duo univerſa hæc obſervatio regularis, in Præcepta videlicet, & Remedia. Præceptis inſtituitur vita contra peccatum; Remediis reſtituitur poſt peccatum innocentia. Sic ergo utraque iſta complectitur noſtra profeſſio, ut profeſſus quiſque cum in aliquo forte regularium mandatorum deliquerit, ſi ad remedium æque regulare confugerit, etſi convincitur tranſgreſſor mandati, non tamen pacti prævaricator. SOLUM itaque cenſuerim fregiſſe votum, violaſſe propoſitum, pactum prævaricaſſe, qui & præceptum contempſerit, & remedium. Nam illum ſane dico ſecurum, qui etiamſi interdum obedientiæ limitem preterit, conſilium non reſpuit pœnitentiæ. Regulares namque terminos, etſi ſepe deliquerit, non evadit qui cenſuræ, quæ ex Regula eſt, diſciplinam non ſubterfugit. Pars ſiquidem Regulę eſt regularis correctio, & in ea reperitur non ſolum bonę vitæ inſtructio, ſed etiam emendatio pravæ. Inveniuntur in ea & præcepta obedientiæ, & inobedientiæ remedia, ut ne peccando quidem a Regula recedatur. Fateor ſane impoſſibile cuivis mortalium vel venialiter interdum non delinquere in præceptis obedientiæ: ſed nulla jam de impoſſibilitate querela, quandoquidem & ex Regula licet id quoque, quod criminaliter delinqui contigerit, emendare. Quod ergo dicitis a nullis poſſe obſervari ad integrum quicquid a magiſtris præcipitur, verum eſt: ſed levis culpa inobedientiæ eſt, & facilis cura ejus invenitur in Regula, ſi quidem ſit tranſgreſſio abſque contemptu. Si autem & ipſum deeſſe aliquando non poſſe contenditis, id quidem falſum eſt: ſed nec talem tamen inobedientiam ſine cura relinquit diligentia regularis. Et licet fortiori egeat curationis medicamento, caret tamen morbo prævaricationis, niſi cum & ipſum forte medicamentum contemnitur.

Obſervatio regularis dividitur in Præcepta & Remedia.
Utrumque reſpuens, Regulæ, & voti prævaricator.
Contemptus ut expiandus.

34 Quæ cum ita ſint, fruſtra de impoſſibilitate cauſamur qui Regulam profitemur: fruſtra nobis de peccandi neceſſitate blandimur, ut ideo juſta imperia Prelatorum Deo non imputanda, ſed tamquam hominum contemnenda putemus; ne rem videlicet impoſſibilem continere noſtra profeſſio videatur, ſi tantum ex ea hominibus, quantum Deo obedientiæ deberi aſſerimus. Cui enim jam vel ita profeſſo impoſſibile, immo per Dei gratiam non perfacile ſit cavere prævaricationem, ubi non inobedientia, ſed impœnitentia facit prevaricatorem? Hoc quippe (ut jam dixi) profitentium nemo ſpondet, ut jam non peccet: & ob hoc non continuo, ut quiſpiam aliquo modo non obedit, prævaricatorem ſe conſtituit, niſi qui ſe forte ſic profeſſum falſo exiſtimat, quales vos utique aſſeritis eſſe non paucos. De quibus etiam (ſi qui tamen ſunt, ut dicitis) verum eſt & quod ſubditis, quod nil utique aliud illa talis eorum credulitas, vel potius credulitas in ſuis ipſorum operatur conſcientiis, quam noxia illa recumbentium in idolio libertas in alienis. Neceſſe eſt enim qui hujuſmodi eſt, ex propria perire ſententia, quemadmodum in illius ſcientia clamat Apoſtolus infirmum perire fratrem. Et quomodo nihil eſſe commune item ipſe perhibet, quod cum gratiarum actione percipitur, niſi ei qui putat aliquid eſſe commune; ita & regularis profeſſio, quantum in ſe eſt, damnabilis non eſt, niſi ei qui damnabilem putat. Quod quatenus putari oporteat, puto ſatis ſuperius demonſtratum.

Fruſtra cauſantur inertes.
Falſæ conſcientię periculum.
1. *Cor.* 8. 11.
Rom. 14. 14.
& 1. *Tim.* 4. 4.

CAPUT XIV.

Cur conſcientia errans non æque convertat malum in bonum, uti bonum in malum.

35 NUnc jam reſpondendum eſt queſtiunculæ, quæ incidit vobis ex occaſione apoſtolici præſentis capituli. Quæritis nempe, utrumnam iſta de idolothytis Pauli ſententia: *Puto quia nihil commune eſt in Chriſto, niſi ei qui putat quid commune eſſe, illi commune eſt*: & rurſum: *Si comederit, damnatus eſt, quia non ex fide*; in generalem regulam trahi poſſit, quatenus malum cuilibet ſit bonum quoque quod agit, ſi malum eſſe crediderit; ac tantum malum, quantum crediderit. Quod ſi annuero, rurſum pergitis inquirere, cur non e contrario tantum cuique bonum ſit quod operatur, quantum vel falſo opinatur. Mirum quippe vobis, immo & injuſtum videtur, ut plus in malo, quam in bono, humanæ valeat intentionis opinio: Si reſpondero, de malis quidem merito ita credi propter oculum nequam; reſpondebitis & mihi non immerito quoque propter ſimplicem oculum idem æque putandum & de bonis: Nam qui dixit ex oculo nequam corporis tenebras eſtimari, indicavit & de ſimplici lucem eque corporis approbari. Sed videte, ne forte non ſit vere oculus ſimplex, qui fallitur. Fallitur enim tam qui bonum malum, quam qui malum bonum putaverit. Scitis autem neutrum horum Væ illud evitare propheticum, *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum*; cum tamen nemo, qui hoc velit cavere maledictum [a], de quo Veritas pronuntiat, quod ſit [b] lucis totius *corporis*, id eſt operis, argumentum. Sed abſit ut Preco Veritatis clamet contra Veritatem; maledicat is quod illa probaverit.

Quæſtio de ſimplici oculo.
Rom. 14. 14
Ibidem 23.
Mat. 6. 22.
Iſa. 5. 20.

36 Ego vero ut interior oculus vere ſimplex ſit duo

a Locus obſcurus, ſed conſtans in editis & ſcriptis, tametſi Horſtius putat legendum, *quin hoc velit*. Sed retinenda alia lectio, quæ dilemmatis altera pars eſt. Bernardus quippe hoc in loco probat, bonam intentionem, quę lux eſt operis, non æque valere in malum, quam in bonum. Sic autem fere ratiocinatur. Intentio illa circa malum, vel eſt oculus ſimplex, vel non. Tum, ſi eſt, inquit, nihilo minus incurrit *Væ* propheticum, prolatum in eos, qui dicunt malum bonum: & aliunde nemo vitare vellet iſtud maledictum, cum ea intentio ſit oculus ſimplex, quem Veritas laudat.

b Omnino ſic legendum, ut in duobus ſcriptis, non *lux*, ſicut in ante hac vulgatis, ut ſit ſenſus, quod oculus ſimplex ſit *argumentum*, id eſt origo & cauſa, *lucis totius corporis*, *id eſt operis*.

Ad ſimplicem oculum duo neceſſaria.

duo illi eſſe arbitror neceſſaria: Charitatem in intentione, & in electione Veritatem. Nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat; habet quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam: & neſcio quemadmodum judicio Veritatis vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas. Volens denique ad veram diſcipulos inſtruere ſimplicitatem magiſtra Veritas, *Eſtote*, inquit, *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*. (Matt. 10. 48) Præmiſit ergo prudentiam, ſine qua neminem ſatis eſſe poſſe ſimplicem ſciret. Quomodo denique vere ſimplex erit oculus cum ignorantia veritatis? aut vero vera poteſt dici ſimplicitas, quam ſimplex ignorat Veritas? Scriptum eſt enim: *Ignorans ignorabitur*. (1. Cor. 14. 3.) Patet ergo laudabilem illam & a Domino laudatam ſimplicitatem abſque his duobus non eſſe bonis, benevolentia, atque prudentia: ut oculus videlicet cordis, non ſolum pius, qui fallere nolit, ſed & cautus ſit, qui falli non poſſit.

Oculum nequam duo faciunt.

37 Cæterum ſicut oculum ſimplicem duo iſta faciunt bona, amor boni, & cognitio veri; ſic nequam oculum duo e regione mala conſtituunt, Cæcitas, qua fit ut veritatem non agnoſcat; & Perverſitas, qua fit ut diligat iniquitatem. Porro inter duo hæc bona, quæ nec fallere, nec falli ſinunt; & duo illa mala, quæ tam falli, quam fallere faciunt, duo ſunt media: unum quidem bonum per quod oculus interior, etſi falli queat ignorantia veri, zelo tamen boni fallere penitus non conſentit: alterum vero malum, quod licet veri notitiam non impediat, amorem tamen boni præ malitia minime ſentit.

Oculus cordis quadruplex.

38 Et quoniam omnis res melius diviſione innoteſcit, ſecundum hoc duplex malum, & illud item geminum bonum, quadrifariam dividamus oculum cordis: in bonum, & meliorem; in malum, & pejorem. Et ſubdamus exempla. Eſt qui bonum diligit, & malum neſcius agit. Hujus quidem bonus eſt oculus, quia pius; non tamen ſimplex, quia cæcus. (*Bonus & optimus.*) Et eſt qui bonum & libenter agit, & prudenter intelligit. Iſtius revera oculum non immerito ſimplicem dixerim, utpote cui neutrum bonum deſit, nec zelus ſcilicet bonus, nec ſcientia. Hunc profecto requirit oculum Deus, cum reſpicit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum. (Pſal. 13. 9.) Eſt e contrario qui bonum minime diligens, ex malitia quidem perverſus eſt: ſed ſapiens ut faciat malum, per ignorantiam cæcus non eſt. Quem quidem ideo nondum appellaverim nequam, quod unum ei, licet ad ſuum malum, non deſit bonum, id eſt ſcientia.

Malus.

39 Sed eſt qui bonum forte neſcius quod non diligit, agit: cui profecto non incongrue id quod dicitur nequam aſſignaverim, eo quod neutro careat malo, nec cæcitate ſcilicet, nec perverſitate. Dicitur ſiquidem nequam, quaſi nequequam, ut is ſolummodo nequam appelletur qui nequaquam, hoc eſt, in nullo penitus appareat bonus; ſed ſit utroque bono vacuus, tam videlicet veri notitia, quam & benevolentia. Alius eſt itaque pius oculus, non quidem fallere promptus, ſed tamen, ut dictum eſt, falli pronus, de quo Propheta: *Ephraim*, inquit, *quaſi columba ſeducta, non habens cor*. (Oſee 7. 11.) Alius is quem Dominus ſimplicem dicit, tam nec fallere facilis, quam nec falli, de quo & Apoſtoli docentur, cum eis dicitur: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*. (Matt. 10. 15)

Et peſſimus.

40 Et item alius eſt oculus ſimpliciter malus, fallens utique libenter, ſed non facile falſus: qualem profecto habent illi qui ore dominico adſtruuntur prudentiores eſſe filiis lucis in generatione ſua. (Luc. 16. 2.) Et alius quem nequam eſſe definivimus, quia ſit dupliciter malus, cui quippe & malitia parit ignorantiam, & ignorantia malitiam operit, ita ut ſæpe neſciens & malum quod vult non faciat, & bonum faciat quod non vult. Obſcuratum nempe eſt inſipiens cor eorum qui iſtiuſmodi ſunt, & quaſi jam traditi in reprobum ſenſum, bonum omnino nec diligere, nec dignoſcere queunt. De talibus ſcriptum eſt: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit*. (Prov. 18. 3.) Nam qui hujuſmodi eſt, cavere profecto malum nec vult, etiam ſi poſſit; nec ſi velit, ſcit. Quamobrem hunc oculum in ſuperiori diviſione illo altero cenſui non immerito pejorem, non quia malignior ſit, ſed quia periculoſior. Ignorantia quippe ſecuriorem, ſecuritas ſegniorem facit, non nequiorem. Eſt tamen ex hoc proculdubio deterior, quod ille ſolum habet malum, malam intentionem; iſte & falſam conſiderationem. Ille uno caret e duobus bonis, bono zelo; iſte & vero judicio. Ex hoc itaque peſſimo oculo, qui neutrum bonum habet, & item ex illo optimo qui neutro caret, ſentiendum eſt Veritatem diſſeruiſſe, aut tenebris obvolvi totum corpus, aut luce perfundi. Nam reliqui duo, quorum neuter utrumque aut bonum habet, aut malum; etſi ex parte poſſunt, non tamen toti ſufficiunt vel lucem dare, vel tenebras corpori.

Quæſtio propoſita ſolvitur.

41 Si igitur (ut jam ad propoſitam quæſtiunculam revertamur) is vere oculus nequam eſt, qui perverſus pariter & cæcus bonum agit, & malum credit; utique recte operando, ſed opinando inique, bonum ſibi in malum vertit; & tantum malum, quantum crediderit: quandoquidem, juxta ſententiam Domini, totum corpus tenebroſum reddit oculus nequam. (Matth. 23.) Quid enim luci relinquitur, ubi nec pia intentio, nec vera opinio invenitur? At non ideo ſequitur, ut qui e contrario malum facit, & bonum putat, juxta ſuam fidem ſimiliter & ipſe inveniat. Quare? Non eſt quippe ſimplex oculus ille qui, ex judicio Veritatis, totum corpus lucidum reddat, qualem profecto ſuperius definivimus. Neque enim e toto adhuc tenebræ deſunt, ubi ignorantia veritatis lucem obſcurat bonæ * voluntatis. (* al. deeſt bonæ.) Cum itaque ille oculus utrumque malum, is vero minime utrumque habeat bonum; nonne ratio videtur exigere, ut plus ille noceat, quam proſit iſte? Neque enim conſequens eſt, ut tantum valeat in bonum bonum unum, quantum duo mala in malum. Et quidem laude dignam dixerim vel ſolam intentionem piam: nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas. (*Intentionis bonæ meritum etiam in opere non bono.*) Attamen ſine malo quocumque non erit decepta ſimplicitas. Cur inquis? Numquid non ex fide? Prorſus ex fide, ſed falſa; vel certe potius non ex fide, quia fides falſa, fides non eſt. Denique de fide vera, non falſa, puto dixiſſe Apoſtolum: *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Non autem ex fide vera bonum creditur quod malum eſt: eſt enim falſum. Peccatum igitur eſt. Utrumque proinde complectitur præſens capitulum: *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*, (Rom. 14. 1.) & cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam: quia quod a neſciente fit, & bonum prorſus condemnat intentio prava, & malum non penitus excuſat recta. Sive itaque malum putes bonum quod forte agis; ſive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum eſt, quia neutrum ex fide: licet ſane levius admodum peccetur, ubi ſana intentione ſola reprehenſibilis actio foris apparet, quam ubi maligna latet etiam in non mala * actione intentio. (* al. in mala, ſed mendoſe.) Verum quod abſque vel minimo peccato non eſt, purum bonum minime eſt. Quo pacto ergo bonum non purum puro malo comparabitur in efficientia, hoc eſt, ut tam efficax ad bonum illud ſit, quam ad malum iſtud? Et hæc ſuper hac quæſtione ſufficiant. Nam ad ſuperiores quoque ſatis reor eſſe reſponſum ſuperius. Et quidem vos eaſdem ſæpius dubitationes iteratis atque revolvitis: ſed mea non intereſt ipſarum toties repetere ſolutiones. Sufficit enim ſemel ſolviſſe etiam quod crebrius in quæſtione verſatum fuerit.

CAPUT XV.

An quantum obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad demeritum.

Quæſtio.

42 Quærentibus item de obedientiæ pondere, ſeu diſcrimine inobedientiæ, a latere incidit vobis & de merito utriuſque quærendum, utrum

Digitized by Google

TOM. II. OPUS. IV.

videlicet in quibuſque præceptis quantum obedientia valet, tantum gravet inobedientia: ut, verbi gratia, vel Abraham de immolando filio, vel ille neſcio quis * de filio itidem furni incendiis exponendo, tantum divinę indignationis & ultionis merito incurriſſent, ſi non obediſſent, quantum laudis & gratiæ receperunt pro eo quod obedierunt. Quod vobis quidem & durum videtur, & neceſſarium, ſed non eſt ita. Enimvero conſtat nonnulla nec fieri ſine gloria, & poſſe non fieri ſine culpa; ideoque ſi fiant, digna eſſe præmiis, non tamen ſuppliciis, ſi non fiant. Nam & non tangere mulierem, meriti eſt non mediocris; & nullius tamen delicti propriam amplecti conjugem. Iſtiuſmodi ſunt quæcumque evangelico illi capitulo congruere poſſunt: *Qui poteſt capere, capiat*.

Gen. 22. 2.
* V. Doctr. SS. PP. lib. de obed. n. 6.
Solutio.
Mat. 19. 12.

43 Et rurſum quædam, per contrarium, neglecta quidem offenſam contrahunt, ſed impleta gloriam * non merentur; damnant contemptorem, & auctorem non glorificant. Talia ſunt quæcumque divinitus lege publica imponuntur hominibus, ſine quibus nec ſalvari queunt. Hinc illud apud gentilem:

* al. gratiam.

Non feci furtum, non paſces in cruce corvos.

Horat. lib. 1. epiſt. 16.

Et in Evangelio: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* &: *ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis?* Denique & univerſaliter: *Cum feceritis omnia quæ mandata ſunt vobis, dicite quia ſervi inutiles ſumus: quæ facere debuimus, fecimus*. Ac ſi dicat: Si ſolis contenti eſtis præceptis & traditionibus impoſitæ legis, & non ſponte etiam perfectionis vos conſiliis & ſuaſionibus mancipatis; liberi quidem eſtis a debito, non tamen pro merito glorioſi: evaſiſtis pœnam, ſed non acquiſiſtis coronam. Quęnam ergo nos neceſſitas cogit parem in ſingulis, quę injuncta fuerint, & formidare ultionem de tranſgreſſione, & de obſervatione ſperare remunerationem? Ea propter in talibus generalis hæc regula teneatur, ut in difficilioribus quidem agendis obeditio gratior, quam gravior prævaricatio, judicetur; & in facilioribus minuſve oneroſis contemptus damnabilior, quam actus laudabilior eſtimetur.

Luc. 6. 29.
Matth. 5. 22.
Luc. 17. 25.

CAPUT XVI.

Tranſitus & mutatio monaſterii quatenus probanda.

44 JAM & ſi de hoc ſatis eſt, videamus quatenus etiam tenenda ſit ipſa, quæ in profeſſione firmari ſolet, loci ſtabilitas, & quibus (ſi quibus tamen) ex cauſis rumpere illam vel liceat cuiquam, vel expediat. Et hinc ſiquidem dubitare vos dicitis: ad quod interim non ſecurus reſponderim, a bono quod ſemel quis voverit, deſcendere non licere; & ad hoc mutare locum, quem ſibi quiſque delegerit, & cui ſe ſua voluntate & voce firmaverit, omnino non conſulo, ſed nec ſanctus Papa Gregorius. Ait enim: „ Perfecti quique magna ſe diſcretionis ſubtilitate conſpiciunt, ne „ ad deteriora unquam vel in opere, vel in cogitatione dilabantur „. Sed quod hinc ſenſit vir apoſtolicus, hoc ſe Apoſtolus implere gloriatur: *quę*, inquiens, *retro oblitus, & ad ea quæ ante ſunt extentus*. An & propheta Ezechiel idem non ſignificavit, cum de ſanctis animalibus diceret: *Non revertebantur, cum incederent; ſed unumquodque ante faciem ſuam gradiebatur?* Et hi omnes id ſentiendo, non aliud, quam Magiſtri ſui ſententiam ſecuti ſunt, dicentis in Evangelio: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei*. PRÆSCRIBAT proinde ſtabilitatis pactum omni deinceps remiſſo deſcenſui, contentioſo diſceſſui, vago & curioſo diſcurſui, totius denique inconſtantię levitati; non tamen his quæ in profeſſionis ſerie ſequuntur, morum videlicet converſioni, & obedientię quæ ſecundum Regulam fit. Nam ſi hæc ibidem, pro improbitate nimirum atque irreligioſitate cohabitantium, obtineri forte nequiverint; duce ſpiritu libertatis, tranſire indubitanter ſuadeo ad locum alium, ubi non impediatur homo reddere Deo vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Et quidem cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perverteris.

A bono promiſſo deſcendere non licet.
Philip. 3. 13
Ezech. 1. 4.
Luc. 9. 24.
Monaſterium mutare cui liceat.

45 Sane de religioſis ac bene ordinatis [a] monaſteriis nullus profeſſorum meo conſilio, ne arctioris quidem vitæ deſiderio, ſine licentia ſui ſenioris egredietur. Egreſſus tamen, ſi melius invenerit & elegerit, meo nihilo minus jam conſilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat & contempſerat præ meliori: præſertim ſi illud melius tale fuerit, quod ejus primæ profeſſioni congruere videatur. Ipſe nempe viderit qua ratione, quave intentione altiora ſeu arctiora præſumpſerit: nam ad inferiora jam vel remiſſiora, me conſulente, nequaquam apoſtatabit, ſi non tamen loci prioris vicinia revocetur, quia de noto monaſterio nec retineri quis regulariter poteſt, nec recipi ſine conſenſu Abbatis ſui. Et accipite manifeſtius in exemplis hujus ſententiæ rationem.

a Cui non expediat.
Reg. S. Bened. cap. 61.

46 Forte vult aliquis de Cluniacenſibus inſtitutis ad Ciſtercienſium ſeſe ſtringere paupertatem, eligens præ illis nimirum conſuetudinibus magis Regulæ puritatem. Si me conſulit, non conſulo, ſi non ſane id Abbatis ſui uſurparit aſſenſu. Quamobrem? Primo propter ſcandalum ipſorum quos deſerit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere tutum non eſt: forſitan enim hæc tenere poteſt, illud non poterit. Tertio ſuſpectam habeo levitatem, qua id ſæpe quod facile volumus antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento idipſum & cupientes, & reſpuentes, tam leviter, quam & irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulſi, vagi & inſtabiles hac & illac velut ebrii nutant; mutantque pro experimento judicium: immo ſine judicio fluctuantes & tumultuantes, tot de ſe conſilia præſumunt, quot loca reviſunt; ſemper quod non habent cupientes, & quod habent faſtidientes.

Exemplis res declaratur.
Mutabilis improbata

47 Et quomodo ego, ait aliquis, profeſſus Regulam, non ſecundum Regulam cum bona queam degere conſcientia? ſiquidem vovens, & non ſolvens, quid, niſi, pejero? Quaſi non multo magis habeas inde conqueri alibi quoque, cum cœperis pure juxta Regulam converſari. Profecto etiam tunc: Et quanam, inquies, conſcientia habitare ſuſtineam extra domum meam priorem, quæ me de ſęculo fugientem excepit, initiavit ad bonum, ſignavit in ſalutem; moleſtus fratribus, inobediens ſeniori, ſtabilitatis inſuper prævaricans pactum, & primam irritam faciens fidem? Verumtamen neutra juſta querimonia eſt. Nam qui ſe ideo perjurum putat, quod ad purum Regulam * non obſervat; videtur mihi non ſatis attendere quid juraverit. Nemo quippe cum profitetur, ſpondet Regulam, ſed determinate ſecundum Regulam ſui quiſque converſionem, ſuamque deinceps converſationem ſeſe pollicetur dirigere. Hæc profecto hujus temporis omnibus ferme monachis communis profeſſio eſt. Et licet in diverſis monaſteriis, diverſis & obſervantiis Deo ſerviatur; quamdiu tamen ſui quiſque loci bonos uſus ſollicite ſervat, haud dubium quin ſecundum Regulam vivat, quoniam quidem boni uſus a Regula non diſcordant. QUISQUIS itaque tenet quod teneri invenerit bonum, ubi profitetur, profecto vivit ſicut promittit: quia non aliud proculdubio quiſque promittit, quam quod habere eorum pia videtur vita, cum quibus deinceps vivere diſponit & eligit.

* al. punctum Regulam ad purum non ſervantes an ſalvari queant.

48 Quid enim? numquid, verbi gratia, aut in Majori-monaſterio uſus Cluniacenſium, aut iſti forte illorum ritus, aut vero utrique Ciſtercienſium diſtrictionem litteratoriam profitentur? Attamen omnes ſecundum Regulam profitemur. Una quidem oris ubique promiſſio: ſed quia non una eſt omnibus cordis intentio, poteſt indubitanter ſine detrimen-

Eadem profeſſio diverſos admittit vivendi modos.

a Vide Bernardi epiſtolam 395. numer. 2. ubi de monaſterio S. Bertini idem aſſerit.

A mento ſalutis, & ſine damno profeſſionis, operis quoque non una ubique obſervatio celebrari. Sicut enim non omnes omnia tenent, etiam boni Chriſtiani, quæ in Evangelio ſunt, omnes tamen ſecundum Evangelium vivunt; (nam qui conceſſis alligari conjugiis contenti ſunt, non ideo tamen credunt ſe receſſiſſe ab Evangelio, quia evangelici ſublimitatem conſilii de cælibe ducenda vita non elegerunt, ita ſane ſi in gradu illo inferiori legitime ac fideliter converſentur) ſic quoque qui ſecundum Regulam vivere ſtatuunt, etſi non ad unguem (ut dicitur) totam cuſtodiunt; etſi qua pro ſui clauſtri ritu vel mutant, vel prætermittunt; a regulari tamen omnino profeſſione non diſcedunt, donec tamen ſobrie, & juſte, & pie, pro
B ſuorum moribus vivere non deſiſtunt. Denique Regula ipſa tradit octavum humilitaris gradum, *ut nihil agat monachus, niſi quod communis monaſterii regula, vel majorum cohortantur exempla*.

Exemplum in Chriſtianis.

Regulæ S. Ben. cap. 7.

49 Exceptis proinde Ciſtercienſibus, & qui illorum forte ritu non tam vivere ſecundum Regulam, quam ipſam ex integro pure ad litteram (uti ſe ſane profeſſos eſſe putant) tenere curant: de cætero neminem obedienter degentem regularis moveat ſolemniſque profeſſio, in qua non ſit de tota Regula promiſſio, IN HIS DUMTAXAT MONASTERIIS, in quibus ordo & diſciplina ſervatur cum bonis conſuetudinibus. Salva igitur cuique ſua manet in cœnobiis BENE
C ORDINATIS profeſſio, tantum ſi ſana fuerit & intentio. Cæterum qui inquietus eſt, & ita credere non poteſt; ſed magis credens & cedens ſtimulanti conſcientiæ, exit, & quærit ubi ſolvat * quod ſuo in loco, ſuo utique judicio voverat quidem, ſed non ſolverat; ſicut non laudo quod egreditur, ita ut regrediatur non conſulo, ſi tamen ad remotum ignotumque monaſterium migraverit. Cur ita? Tum propter Pauli ſententiam, qua beatum manifeſte pronuntiat qui ſeipſum non judicat in eo quod probat; tum ex noſtri auctoritate Magiſtri, qui talem & ſuſcipi jubet, & retineri; inventum quoque bonum & utilem
D „ ſuaſione allici, profeſſione ligari. Denique ſuadeatur, inquit, ut ſtet. Et ne forte prioris ſui monaſterii memor, remordente (ut aſſolet) conſcientia, incipiat denuo de rupta ſtabilitate [a] cauſari; generalem ſuper hujuſmodi ſcrupulo conſolatoriam profert ſententiam, dicens: *Ubique enim uni Deo ſervitur, uni Regi militatur*. Porro de vicino prohibet quod jubet de peregrino, ne vicinitas inter monaſteria fomes ſcandali, rixæ materia ſit, ſi alterutrum recipere monachos acquieverint abſque mutuo dumtaxat aſſenſu. Quod toties equidem [b] expetimur, quoties talis uſpiam monachorum ſuſceptio plane non niſi contra decretum regulare præſumitur.

Conſilium Bernardi de mutando monaſterio.

** al. ſolvat vota ſua quæ.*

Rom. 14. 22.

Reg. S. Ben. cap. 61.

E 50 Quod ſi etiam poſt hæc fratris ita regulariter ſuſcepti inquietiorem forte animum pulſaverit recordatio ſcandali quod, diſcedens, fratribus, quos deſeruit, fecit; & quia oporteat emendari ſuo reditu quod ex diſceſſu deliquerit; prudenter advertat qui hoc cogitat, SCANDALUM ſcandalo non bene emendari. Qualis denique emendatio erit, ſi ut aliis ſcandalum tollas, alios ſcandalizas? Quamquam profecto & tolerabilius ſcandalum illud ſit, & venialius, quod factum eſt intentione proficiendi in melius, quam quod facere cogitas ad deterius apoſtatando. Sed & ante quoque, licet non ſine ſcandalo, tutius tuam ſine dubio ad id quod putaſti melius ſecutus es con-
F ſcientiam, quam ſi in priori bono & loco contra conſcientiam permaneres, quamquam ſecure id poſſes: ſi ſane hinc eamdem tuam ipſius conſcientiam reddere ſecuram poſſes.

Mutato loco, an regredi liceat.

A 51 Qua propter quod de manducante, & non manducante decernit Apoſtolus, uſurpemus & nos in noſtræ hujus diſputatiunculæ concluſione, ut & qui propria impellente conſcientia ſuum deſerit locum, ne ſuum (quod putat) deſerat votum; non deſerentem non ſpernat: & qui ſecura conſcientia fraternum ſcandalum timens, fratres non deſerit, deſerentem non judicet. Et de his me accipite ſane quod ſentio reſpondiſſe, ſine prejudicio ſanius ſentientis.

TOM. II. OPUS. IV. Rom. 14. 3.

B
CAPUT XVII.

Ad dubia quædam ex Patribus propoſita reſpondet.

52 ITEM poſtulatis abſolvi vobis, cur vel beatus Gregorius neſcio quem Venantium, habitum monachalem, quem pie ſuſceperat, impieque rejecerat, non ſolum reſumere non coegit, ſed etiam omnem legitur indulſiſſe communionem apoſtatæ perduranti: vel Sanctus Auguſtinus conjugii legi votum quodammodo ſubjiciat continentiæ ita, ut in libro de Virginitate aſſerere videatur, nec cælibis quidem vitæ propoſitum copulæ poſſe præſcribere conjugali, quominus indiſſolubile [c] maneat, etiam quod a continentibus, fallente diabolo, fracto ſancti-
C tatis voto, initum fuerit matrimonium. Et ad hæc nihil ad præſens certius breviuſque reſpondendum occurrit, niſi quod ita ſancti Antiſtites ſapuerunt: recte-ne? ipſi viderint. Nam ego in ſenſibus actibuſque illuſtrium Patrum cautus profecto ſum omnino non aliud æſtimare, quam quod, beato Apoſtolo teſte, quæritur jam inter diſpenſatores, ut videlicet fidelis quis inveniatur. Certus ſum enim, ſive in ſuo abundaverint ſenſu, ſive in Dei ſpiritu; ſicut & in cæteris, ita & in his ambos exſtitiſſe fideles: illum in diſpenſando quod præ manibus erat; iſtum in ſcribendo quod ſenſerat.

S. Greg. l. 1. epiſt. 11. & lib. 9. epiſt. 23. & 31.

Matrimonium monachi an validum.

V. S. Aug. de bono viduit. c. 9. 10 & 11.

1. Cor. 4. 2.

D 53 Quod denique quæritis de quibuſdam Epiſcopis, quos ſanctus idem Papa Gregorius ad tempus in monaſteriis pro eorum exceſſibus legitur recluſiſſe, utrumnam in ſuo, an in monaſtico interim habitu habitarint cum monachis; ego neſcio, niſi quod credibilibus videtur, nequaquam illos inſignem religionis habitum ſuſcepiſſe, quem non erant perpetuo habituri: ſed tantum quæſiſſe quietem in ſecretis monaſteriorum, & opportunitatem pœnitentiæ.

Epiſcopi in monaſteria retruſi, an veſtibus uſi religioſis.

54 Audire & hoc vultis a me, unde inter cætera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogativam, ut ſecundum Baptiſma [d] nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis,
E qua præeminens univerſis vitæ humanæ generibus hujuſcemodi converſatio, profeſſores & amatores ſuos Angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit; immo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar Baptiſmi. Et quaſi denique ſecundo baptizamur, dum per hoc quod mortificamus membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, rurſum Chriſtum induimus, complantati denuo ſimilitudini mortis ejus. Sed & quomodo in Baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ; ita & in ſancti hujus ſecunda quadam regeneratione propoſiti, de tenebris æque, non unius originalis, ſed multorum actualium deli-
F ctorum, in lumen virtutum evadimus, reaptantes nobis illud Apoſtoli: *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit*.

Cur monaſtica profeſſio ſecundum Baptiſma.

Rom. 13. 12.

CA-

a Tales fuerunt illi monachi ad Pontiniacenſes translati, ad quos inſignem ſcribit epiſtolam Petrus Cellenſis, in tomo 2. Spicilegii pag. 447. ubi vide & duas ſequentes.

b Quantas Bernardo rixas faceſſerint ejuſmodi ſuſceptiones, variæ probant ejus epiſtolæ, nempe 3. 32. 33. 65. cum tribus ſeqq. item 153. 203. 323. 395. & 396. Confer epiſtolas 94. & 371. & maxime Caſſianum Collat. 24. cap. 5. & ſeq.

c Quæſtionem hanc Bernardi ævo fuiſſe ventilatam, patet tum ex Abaelardo, qui quemdam Burgundiæ magiſtrum arguit pag. 1067. quod *monachos atque monales poſt publicum etiam ſuæ profeſſionis votum, & benedictionis vel conſecrationis vinculum, poſſe matrimonium contrahere* aſſereret: tum ex Concilio Remenſi ſub Eugenio III. ubi ejuſmodi matrimonia irrita ac nulla eſſe definit canon 7. etiam in Converſis profeſſis. Longe ante Gregorius M. monachos, qui uxores duxiſſent, in monaſterium revocari jubet in lib. 1. epiſtola 40. eoſdem vero excommunicat Concilium Chalcedonenſe can. 16. Paulo diſſimilis eſt argumenti Bernardina epiſtola 76. de quodam homine, qui *poſt diutinam in domo & habitu religionis converſationem*, nondum tamen confirmato propoſito, ad ſecundas nuptias convolarat.

d Idem in ſermon. 11. de diverſis, & in epiſtola 422. nu. 2. Adi Horſtii Notas, quibus adde Odonis abbatis Cluniacenſis Collationum lib. 2. cap. 7. & Theodori Studitæ teſtamentum apud Baronium tomo 9.

CAPUT XVIII.

Morte Abbatis non licere profeſſis mutare locum.

55 ID quoque vobis inſinuari precamini, an Abbatis mutatio monaſterium ſuum mutare volentibus monachis in aliquo patrocinetur; hoc eſt, ſi in morte, vel depoſitione Prælati, plus aliquid libertatis ſubditis relaxetur, quo utique licentius poſſint eo articulo temporis migrare quo voluerint, altero necdum videlicet ſubſtituto. Ad quod reſpondeo: Nequaquam. Etenim ſponſio profeſſionis, quando ex more fit in Oratorio, de Abbatis vita non ſumit terminum, ſed de præſentia teſtimonium. PROFITENTI itaque modus ſit ſua vita, non aliena. Attendat denique quid inde Legislator ipſe non ſolum ſenſerit, ſed & tradiderit: ut *ſi quando*, inquit, *aliter fecerit*, videlicet quam promittit, *a Deo ſe ſciat damnandum quem irridet*. Item dicit, quod nec ſui jam corporis Novitius habiturus ſit poteſtatem: & item, *Perſeverantes*, ait, *in monaſterio uſque ad mortem*. Salvis igitur exceptionibus, quas ſuperior diſputatio perſtrinxit, de cætero nulla liceat occaſione monacho locum, cui profeſſus eſt, citra ſuam mortem deſerere, ſuo dumtaxat arbitrio. Alioquin prævaricator eſt, damnationem habens, quia primam fidem irritam facit.

Obedientiæ non alius terminus, quam vita. — *S. Bened. Reg. cap. 58.* — *In Prolog.*

56 Sed vos pergitis amplius ſciſcitari, & dicitis: Quid, ſi non poteſt niſi cum rancore perpetuo animi ibidem manere, ob minus videlicet regularem, minuſve amabilem Abbatis electionem? Subit animo nunc illud de Evangelio, quod de conjugii lege docenti diſcipuli Domino reſponderunt: *Si ita eſt*, loquiunt, *non expedit nubere*. Magnæ revera anguſtiæ. Si tenuerit exoſam, nihil onaroſius: ſi dimiſerit invitam, nihil inchriſtianius. Annon ſimili neceſſitata conſtringitur qui nec deſerere valet locum, ne frangat votum; nec manere in loco, ne cum rancore vivat, & vitam perdat? Quid conſulam huic? Ut diſcedat? Non licet propter profeſſionem. Ut ſtet? Propter rancorem non expedit. Duo mihi æque inconvenientia, æque periculoſa proponitis, ut quicquid reſpondero, vobis minima proſit. Quæritis nempe quid e duobus monacho tutius ſit: reſidere in proprio monaſterio ſub irregulariter alecto cum rancore, an, ad quietius vivendum; alio migrare. Quod quidem haud ſecus accipio, quam ſi requiratis, quanam morte perire conſulam eum qui ſeipſum forte perimere vult, incendio, an præcipitio. Revera namque & uritur qui in odio manet, & qui frangit propoſitum, in præceps ruit. Sed vos me in hac difficultate conſilii facile expeditis, cum deinde ſequimini; & quatenus accipi hoc ipſum velitis quod appellatis irregulare, aperiando ſubjungitis: præſertim ſi electionis irregularitas adeo involuta ſit & intorta, ut, licet de ea coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix, aut nullatenus convincatur. Venit nunc quoque in mentem Sapientis elogium: *Occaſionem quærit qui vult recedere ab amico*. Quonam modo vos irregularem dicitis alectionem, quæ caſſari regulariter non valet, aut reprobari? Et quidem legitur: Quod probari non poteſt, mihi infectum eſt. Sed dicitis: Et quis obediat ſcienter indigno, etſi non manifeſto? Fratres, nonne legiſtis & in veſtra, & in Veritatis regula: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quæ dicunt facite, ſecundum opera vero illorum nolite facere?*

Dubium de monacho qui bene non eſt cum Abbate. — *Mat. 19. 10.* — *Reſponſio.* — *Prov. 18. 1.* — *Matth. 23. 2. S. Bened. Reg. cap. 4.*

CAPUT XIX.

Ad alia quædam dubia paucis reſpondet.

57 JAM de mutandis veſtibus, vel lavandis ob nocturnam illuſionem, accipite breve conſilium. Juxta ritum ſui loci quemque facere conſulo da hujuſmodi quæ diverſis modis diverſis in monaſteriis certum eſt obſervari. De his qui in pluribus monaſteriis profitentur (quod pene oblitus fueram) puto ſatis eſſe reſponſum ſuperius, cum de loci ſtabilitata diſputatum eſt, & non eſt neceſſe ut repetam. Prætermitto & aliqua de canonibus quæ vos requiritis; tum quoniam talium noſtra non refert qui monachi ſumus; tum quia in libris eadem ipſi facile reperire poteſtis, ſi quærere non gravemini.

58 Venio ad tria illa, quæ in altera veſtra rurſum epiſtola continentur: ubi primum interrogatis, quidnam conſulam homini, qui adverſus quempiam commotus fuerit; ſed non adeo, ut eum lædere ipſe velit; adeo, tamen ut libenter accipiat, ſi quo modo aliunde lædi contigerit: ſit-ne videlicet tutum ita commoto accedere ad altare, an ſe ſubtrahere interim debeat, donec compeſcatur commotio. NUMQUAM MIHI CONTINGAT turbatum ad pacis accedere ſacrificium, cum ira & diſceptatione contingere ſacramentum, in quo Deus indubitanter eſt mundum reconcilians ſibi. Certe non recipitur munus quodcumque meum, quod defero ad altare, niſi ante placato fratre, quem me forte læſiſſe meminero: quanto minus ſi me ipſum non pacavero prius?

Non accedendum ad altare cum rancore.

CAPUT XX.

Binas Pauli ſententias in ſpeciem pugnantes conciliat.

59 QUod deinde quæritis de contrarietate, quæ ineſſe videtur duabus illis Pauli ſententiis: *Converſatio noſtra in cœlis eſt*: &: *Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur a Domino*: quomodo videlicet anima eodem tempore poſſit, & in corpore peregrinari a Domino, & in cœlis ſimul eſſe cum Domino; ipſe ſolvit Apoſtolus, cum alibi dicit: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus*. In quantum quippe cognoſcimus, tamquam præſentia contemplantes, jam cum Domino ſumus: In quantum adhuc tamquam de futuris prophetamus, credentes quæ non intelligimus, ſperantes quæ non videmus; a Deo peregrinamur, & in corpore. *Cum autem venerit quod perfectum eſt*, hoc eſt, gloriæ plenitudo, quæ in reſurrectione futura eſt, *tunc evacuabitur quod ex parte eſt*, corporis videlicet omnis corruptio, ex qua ſine dubio contingit hæc, quæ adhuc ex parte manet, noſtra in corpore peregrinatio. Hoc eſt quod in ſa miſerabiliter ingemiſcens plangit, & ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Non queritur de corpore tantum, ſed corpore mortis hujus; hoc eſt, ejus quæ adhuc durat corruptionis; monſtrans non corpus, ſed corporis moleſtias aſſe cauſam peregrinationis. *Corpus* quippe *quod corrumpitur*, [a] *aggravat animam*. Non corpus ſimpliciter, ſed corpus quod corrumpitur; ut corruptio corporis oneri ſit, non natura. Unde & qui intra ſemetipſos ingemiſcunt, redemptionam expectant corporis ſui, non amiſſionem. Merito proinde gravati corporis neceſſitate, non ſocietate, cupimus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto; ut id quod manet ex parte adhuc exilium finiatur, & quæ ex parte jam cœpit, cœleſtis habitatio perficiatur.

Philip. 3. 20. — *2. Cor. 5. 6.* — *Explicatio Apoſtoli.* — *1. Cor. 13. 9.* — *Ibidem.* — *Rom. 7. 24.* — *Sap. 9. 15.* — *Rom. 8. 23.* — *Phil. 1. 23.*

60 Aut certe *converſatio noſtra in cœlis eſt*, quomodo idem dicit Apoſtolus: *Spe enim ſalvi facti ſumus*. Spe itaque jam in cœleſtibus habitamus, cum adhuc re ipſa in terris peregrinemur & in corpore. Vel aliter: Habemus & unde corpori, & unde Domino inhæreamus; illud vivificando & ſenſificando, illum credendo & diligendo. Neque enim præſentior ſpiritus noſter eſt ubi animat, quam ubi amat, niſi forte putetur eſſe magis ubi invitus & ex neceſſitate tenetur, quam quo ſponte & alacri fertur voluntate. Denique *ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*. Item ſi Deum amans anima ex ipſo vivit, uti corpus ex ipſa; quo pacto

Phil. 3. 20. — *Rom. 8. 24.* — *Aliæ præclaræ expoſitiones verborum Apoſtoli.* — *Matth. 6. 21.*

a In tribus noſtris mſſ. deeſt, *aggravat animam*, quæ tamen verba neceſſaria ſunt ad conſequentiam. Poſte ut cuivis nota reſecuit notarius.

A pacto, quæſo, præſentior eſſe contenditur ubi dat, quam unde accipit vitam? Fons ſiquidem vitæ charitas eſt: nec vivere animam dixerim quæ de illo non hauſerit. Haurire porro quomodo poteſt, niſi fuerit præſens ipſi fonti? qui charitas eſt, quæ Deus eſt? Præſens igitur Deo eſt qui Deum amat, in quantum amat. In quo enim minus amat, abſens profecto eſt. In eo autem minus Deum amare convincitur, quod carnis adhuc neceſſitatibus occupatur. Illa vero circa corpus occupatio quid eſt, niſi a Deo quædam abſentatio? Et abſentatio quid, niſi peregrinatio? Et peregrinamur ergo a Domino, & in corpore peregrinamur: cujus noſtra nimirum & intentio præpeditur ærumnis, & curis charitas fatigatur.

B 61 In fine ſecundæ epiſtolæ interrogatis, quid ſentiendum arbitrer de eo, quod in Evangelio nobis promittitur: *Ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlis*; (Luc. 6. 23.) mirantes maxime ſanctum Auguſtinum dixiſſe ſuper hoc, non cœlos iſtos viſibiles & corporeos oportere intelligi, ne merces noſtra in rebus mobilibus volubilibuſque videatur collocari; ideoque ſpiritualia quædam firmamenta eſſe intelligenda, de quibus neſcitis (ut dicitis) quid vel ſuſpicari debeatis. Sed ſi attenditis quod legiſtis: *Regnum Dei intra vos eſt*: & (Luc. 17. 21.) *Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris*, tamquam utique regem in regno ſuo; & *Non ſunt condigna paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*, (Eph. 3. 17.; Rom. 8. 18.) non quidem quæ revelabitur nobis, velut aliquid exterius; ſed in nobis, quaſi intus jam manens, ſed nondum apparens: & item: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*: & *Aſcendet homo ad cor altum*; ſed & *aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit*: rurſumque; *Anima juſti ſedes eſt ſapientiæ*, cujus ſine dubio illa vox eſt: *Cœlum mihi ſedes eſt*: (Pſal. 44. 14.; Pſal. 63. 8.; Pſal. 83. 6.; Iſa. 66. 1.) Si hæc, inquam, hiſque ſimilia non pauca in Scripturis advertitis; profecto ſtudebitis, ad requirendum regnum Dei & juſtitiam ejus, intrare potius ad vos, quam vel extra exire, vel aſcendere ſupra. Sed ſupra ſane, vel extra dixerim loci poſitione, ſicut cœlum a terra locum tenet exteriorem; ſol, luna, & ſidera ſuperiorem. Nam eadem ipſa, quæ intra nos ſunt ſubtiliori ſuæ naturæ inviſibilitate, etiam ſupra nos ſunt ſublimiori excellentiæ dignitate, & extra quoque immenſitate majeſtatis. Sed altiſſima ſunt hæc, egentia utique & diligentiori diſputatione, & doctiori diſputatore, & opere prolixiori. Ego enim putaveram modum in his tractandis epiſtolarum nequaquam exceſſum iri: ſed ſermo (ut video) proceſſit in longius, quam ſperavi. Proinde vos, ſi placet, Librum; ſi placet, Epiſtolam nominate, nam ego ſive in paucis, ſive in multis, veſtræ debui (quod & ſtudui) ſatisfacere voluntati.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum V.

I. NIHIL *eſt quod majorem Bernardo invidiam conflaverit, quam liber iſte, editus in Monachos Cluniacenſes. Ea enim erat per id tempus ipſorum exiſtimatio, ut orbis quaſi cenſuram aggredi videretur qui illos arguere tentaret; ea propagatio & multitudo, ut in agmen adverſariorum in ſe concitaret. Et ſunt etiam nunc nonnulli, qui Bernardi hac in parte zelum quaſi nimium accuſent; non ſatis attendentes, Doctorem ſanctum a Deo ita comparatum & inſtitutum fuiſſe, ut Eccleſiæ maculas abſtergeret, & monaſtici Ordinis integritatem ſplendoremque reſtitueret, bellum indicendo vitiis, quæ ejus puritatem ſuo tempore deformabant. Nunc ergo ſcire intereſt, quo titulo, quove anno Bernardus hoc opus ediderit: an quæ in Cluniacenſibus carpit, re ipſa vitia ſint, an tolerabiles ritus: & ſi quidem vitia ſunt, vera, an ſuppoſita.*

II. *Quod ad titulum pertinet*, Epiſtolam *vocat Bernardus in ſequenti libro num.* 15. Jam vero *Epiſtola*, ut epiſtola remaneat, finienda erat, &c. *at vero in fine libri* Opuſculum *vocat, ubi de Ogerio, qui a Bernardo diſcedere nolebat* abſque recenti Opuſculo. *Gaufridus in lib.* 3. *de Bernardi vita, cap.* 8. Apologeticum *appellat*. Si fervens contra ſuorum, vel aliorum vitia zelus, legatur is quem *Apologeticum* vocat. Certe Apologiæ *nomine utitur vir ſanctus in epiſtola* 18., *ubi ſcripta ſua Petro Cardinali recenſens*: Necnon & Apologiam, *inquit*, ad quemdam amicum noſtrum; ubi aliqua differui de Cluniacenſibus, & noſtris, ideſt Ciſtercienſibus, obſervantiis. *Vulgatum proinde* Apologiæ *titulum retinebimus, ab ipſo etiam auctore conſecratum*.

III. *Ex eadem epiſtola* XVIII. *quæ ſub annum* MCXXVII. *ſcripta eſt, condiſſe Apologiæ tempus intelligitur. Et ſane librum hunc unum ex primis Bernardi opuſculis, & quidem tertium fuiſſe conſtat ex enumeratione Petro Cardinali facta, in qua duo tantum ante Apologiam memorat, nempe* librum de Humilitate, & Homilias in laudibus Virginis Matris in *Miſſus eſt*; *quibus Apologiam continenter ſubjicit cum paucis epiſtolis. Itaque Apologia compoſita eſt ſub annum* MCXXV. *ideſt ſub initia regiminis Petri Venerabilis, qui Hugoni ſecundo ſucceſſit anno* MCXXII. *anno dimidio poſt Pontium, ſub quo magnopere laxata fuerat Cluniacenſis Ordinis diſciplina regularis. Non mirum itaque, ſi Bernardus aliqua reprehenſione digna notavit, eaque in ſcripta redegit rogatu Guillelmi ſancti Theoderici abbatis, qui ex Ordine Cluniacenſi cenſebatur. Nam cum Nigrorum monachorum cœnobia fere omnia ritus Cluniacenſes ſectarentur; exorta ſemel Ciſtercienſium congregatione, quæ alios mores habebat, ea Cluniacenſis Ordinis (tametſi ei aggregata non erant) dicebantur, ut vel ex ſequente Apologia patet, in qua Guillelmum alloquens,* Ordinem veſtrum *dicit num.* 1. & 30. & *in eodem num.* 30. *monaſterium S. Nicolai diœceſis Laudunenſis eidem Ordini attribuit. Hanc ergo Apologiam Bernardus ſcribit rogatus a Guillelmo Cluniacenſi homine: ſcribit, inquam, eo tempore quo ſolutior erat Cluniacenſium religio: ſed ita libellum componit, ut primum, & quidem durius, arguat ſuos, ideſt Ciſtercienſes, qui ſeverioris vitæ ſpecie Cluniacenſium inſtitutis detrahebant, ſicque ſanctiores religionis leges violabant. Ut ergo alteros alteris conciliaret ſuaviſſimus Doctor, quid in utriſque reprehendendum ſibi videbatur, in hoc libro ſincere exponit; ratus*, ſe non adverſus Ordinem, ſed pro Ordine diſputare, ſi non Ordinem in hominibus, ſed hominum vitia reprehenderet, *ex num.* 15.

TOM. II. OPUS. V.

IV. *Neque dubitandum eſt ea vera eſſe quæ in Cluniacenſibus notavit Bernardus, quem de his accurate edoctum fuiſſe, atque adeo ab omni falſi criminis ſuſpicione immunem eſſe nemo non concedere debet. Verum dictorum ejus veritat.m probant Statuta Petri Venerabilis abbatis* Cluniacenſis, *qui, coacto apud Cluniacum Capitulo generali, pleraque ejuſmodi vitia emendare conatus eſt, ut manifeſte probant ejus Statuta, quæ ſuis locis in Notulas referemus. De hoc Capitulo agit ad annum* MCXXXII. *Ordericus Vitalis, qui & ipſe præſens interfuit: ita enim habet in lib. 13. pag. 896.* Petrus Cluniacenſis abbas veredarios & epiſtolas per omnes Cellas ſuas tunc direxit, & omnes Cellarum Priores de Anglia & Italia, regniſque aliis accerſiit, jubens ut dominico Quadrageſimæ tertio Cluniaci adeſſent, ut præcepta monaſticæ converſationis auſteriora, quam hactenus tenuerant, audirent. Illi nimirum Archimandritæ ſuis juſſis obſecundaverunt, ac ad ſtatutum terminum CC. Priores Cluniacum convenerunt. In illa die MCC. & XII. Fratres ibi adſuerunt ...... Ille vero *Petrus* auxit jejunia, abſtulit colloquia, & infirmi corporis quædam ſubſidia, quæ illis moderata Patrum hactenus permiſerat reverendorum clementia. Fratres autem, aſſueti magiſtro ſemper obedire, contra religioſum morem nolentes ei reſiſtere, aſpera quidem imperia ſuſceperunt; rationabiliter tamen oſtenderunt, quod venerabilis Hugo, & illius anteceſſores, Majolus & Odilo, arctam vitæ viam tenuerunt...... Auſterus autem præceptor .... Ciſtercienſes, alioſque novorum ſectatores æmulatus, rudibus auſis inſtitit, & ab incœptis deſiſtere ad præſens erubuit. Poſtmodum tamen emollitus, ſubditorum arbitrio conſenſit, &c. *Confer ejuſdem Petri Venerabilis lib.* I. *epiſtolam* XXVIII. *& aliam quæ inter Bernardinas relata eſt, ordine* CCXXIX.

V. *Ex his apparet, ea, quæ in Cluniacenſibus carpit Bernardus, vera eſſe; ſed inter vitia non ab omnibus fuiſſe habita, immo quaſi neceſſarium temperamentum infirmitatis humanæ. Et quidem de quibuſdam id videri poſſit, puta de ornatu Eccleſiarum, aliarumque ejuſmodi rerum, quæ plauſibiles rationes præ ſe ferunt: at pleraque inter monachos tantiſper moderatos tolerabilia non eſſe vel ipſa lectio perſuadet. Sed quid, inquis, de templorum magnificentia & cultu? Annon Ciſtercienſes, immo & Bernardus ipſe ampliſſima & ornatiſſima condiderunt? Hæc cum audio, in mentem venit primi illius Oratorii a Bernardo apud Claram-vallem exſtructi. Bone Deus! quam exilis, quam vilis in ſpeciem, ſed quam ſua vili ipſa ſpecie venerandi! Aliud quidem inchoavit ampliſſimum, quod continendis monachis ſeptingentis, aliiſque perſonis ſufficeret: ſed omnis ornatus, præter ipſam fabricæ majeſtatem, expers. Et Ciſtercienſes primitus* ſculpturas, vel picturas *in Eccleſiis ſuis, ſeu officinis monaſterii penitus interdixerunt:* quia dum talibus intenditur, utilitas bonæ meditationis, vel diſciplina religioſæ gravitatis ſæpe negligitur. Cruces tamen pictas, *ſed quæ* ligneæ *eſſent, habebant. Denique* ſuperfluitates & curioſitates notabiles in ſculpturis, ædificiis, pavimentis, & aliis ſimilibus, quæ deformant antiquam Ordinis honeſtatem, & paupertati non congruunt, *rejecerunt etiam in Capitulo anni* MCCXIII.

Inſtit. Ciſt. part.2. c.20.

VI. *Sed ut hæc miſſa faciamus, magna certe ex ſequenti libello conſecuta eſt utilitas; cum non ſolum Cluniacenſes, ſed etiam alia, quæ ab eorum ſocietate diſparata erant monaſteria, ejus lectione ad meliorem frugem ſe ſe receperint; in primis Dionyſianum, Sugerio auctore: & tandem Ciſtercienſium exemplo convocari cœperint Capitula generalia Nigrorum monachorum præter Cluniacenſes, in quibus de emendandis monachorum vitiis actum eſt. Id enim Innocentio ſecundo Pontifice fieri cœptum, & ab ipſo approbatum fuiſſe conſtat ex litteris Capituli generalis Abbatum provinciæ Remenſis ad Adrianum tertium contra Abbatem Latiniacenſem, ſuperius relatis col. 398.*

VII. *Sed hæc ſatis ad illuſtrandam Apologiam ſequentem, quam in duas partes diſtinguere poſſumus: in quarum prima corripiuntur Ciſtercienſes, quod Cluniacenſium inſtitutis detraherent: in ſecunda Cluniacenſium ſuperfluitates arguuntur. Ideo duas epiſtolas vocat codex Majoriſmonaſterii, in quo ita inſcriptio legitur.* Incipit Apologeticum domni Bernardi abbatis contra Ciſtercienſium detractiones, ad Guillelmum abbatem: dividitque tractatum in duas epiſtolas. *Præmittitur epiſtola* LXXXIV. *inſtar* Præfatiunculæ, *quo nomine eam Bernardus deſignat in epiſtolis* LXXXV. *&* LXXXVIII. *Hoc Opuſculum Rotomagi primum una cum tractatu de Præcepto & diſpenſatione, atque libris de Conſideratione, abſque deſignatione anni vulgatum eſt ſub hoc titulo:* Incipit libellus Bernardi abbatis de concordantia ſtatuum religioſorum, qui pro tempore ſuo erant. *Sub eodem titulo idem liber aliquando laudatur a VVillelmo monacho in libro Florum ex ſancto Bernardo.*

OPUSC.V.

S. BERNARDI ABBATIS

APOLOGIA AD GUILLELMUM S. THEODERICI ABBATEM.

PRÆFATIUNCULA.

QUOD me hujuſmodi operi operam dare jubes, per quod tollendum ſit ſcandalum de regno Dei, libenter accipio: ſed quomodo id velis fieri, necdum ſatis elucet mihi. Nam illam tuam dulciſſimam epiſtolam dulciter legens, ac dulcius relegens, (ſæpius quippe repetita placebat) intellexi quidem te velle ut illis qui de nobis, tamquam detractoribus Cluniacenſis Ordinis, conqueruntur, ſatisfaciam; quatenus videlicet ſciatur non eſſe verum quod male hucuſque de nobis putarunt, vel putari voluerunt. At ſi poſt hanc ſatisfactionem, rurſus victus eo-

A

rum ac veſtitus ſuperfluitatem, & cætera quæ ſubjungis, quemadmodum injungis, carpere voluero; & mihi videbor contradicere; & quomodo ſine ſcandalo facere queam, non video. Niſi forte & Ordinem quidem laudabilem, & Ordinis reprehenſores reprehenſibiles dicam *, & nihilo minus tamen ipſius ſuperflua reprehendam. Si hoc modo vis, aut forte aliter magis expedire vides, manda apertius; & ut valeam quod vis, eo modo quo vis, ora inſtantius. Scito tamen non modico me hujuſmodi ſcriptitationibus feriri detrimento: quia multum hinc mihi devotionis ſubtrahitur, dum ſtudium orationis intermittitur, præſertim cum nec uſus ſuppetat dictandi, nec otium.

* *al.* doceam.

Scriptiones devotionis obex. *V. epiſt.* 89. *&* 90.

CA-

PARS I. contra Ciſtercienſium detractiones.

TOM. II. OPUSC. V.

CAPUT PRIMUM.

Profitetur ſe, ſuoſque ab obtrectatione religioſi Ordinis prorſus alienos.

Venerabili Petri GUILLELMO, frater Bernardus, fratrum qui in Clara-valle ſunt, inutilis ſervus; ſalutem in Domino.

1 USque modo ſi qua me ſcriptitare juſſiſtis, aut invitus, aut nullatenus acquievi: non quia negligerem quod jubebar, ſed ne præſumerem quod neſciebam. Nunc vero nova urgente cauſa, priſtina fugatur verecundia, & vel perite, vel imperite, dolori meo ſatisfacere cogor, fiduciam dante ipſa neceſſitate. Quomodo namque ſilenter audire poſſum veſtram hujuſcemodi de nobis querimoniam, qua ſcilicet miſerrimi hominum, in pannis & ſemicinctiis, de cavernis (ut ait ille) dicimur judicare mundum; quodque inter cætera intolerabilius eſt, etiam glorioſiſſimo Ordini veſtro derogare, ſanctis qui in eo laudabiliter vivunt, impudenter detrahere, & de umbra noſtræ ignobilitatis, mundi luminaribus inſultare? Ita-ne ſub veſtimentis ovium, non quidem lupi rapaces, ſed pulices mordaces, immo tineæ demolientes; bonorum vitam, quia palam non audemus, in occulto corrodimus; nec ſaltem clamorem invectionis, ſed ſuſurrium detractionis emittimus? Si hoc ita eſt, ut quid ſine cauſa mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis? Si ita, inquam, phariſaica jactantia cæteros homines, & (quod ſuperbius eſt) nobis meliores deſpicimus, quid nobis prodeſt tanta in noſtro victu parcitas & aſperitas, in veſtitu notabilis illa vilitas ac diverſitas, in opere manuum quotidiana deſudatio, in jejuniis & vigiliis jugis exercitatio, totius denique vitæ noſtræ ſingularis quædam atque auſterior converſatio? Niſi forte omnia opera noſtra facimus, ut videamur * ab hominibus. Sed dicit Chriſtus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Nonne ſi in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus? An vero non in hac vita tantum in Chriſto ſperamus, ſi de Chriſti ſervitio temporalem tantum gloriam quærimus?

Heb. 11. 38.

Religioſos ſeverioris vitæ aliis detrahere indignum.

Pſal. 43. 22.

* al. videantur.

Matth. 6. 5.

1. Cor. 15. 19

2 Miſer ego homuncio, qui tanto labore & induſtria ſtudeo non eſſe, vel potius videri ſicut cæteri hominum; minus tamen accepturus, immo gravius cruciandus, quam quilibet hominum. Siccine ergo non inveniebatur nobis via (ut ita dicam) utcumque tolerabilior ad infernum? Si ita neceſſe erat, ut illo deſcenderemus; cur ſaltem illam, qua multi incedunt, viam, ſcilicet latam, quæ ducit ad mortem, non elegimus, quatenus vel de gaudio, & non de luctu, ad luctum tranſiremus? O quam felicius eſt illis, quorum non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum, qui in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellantur! qui etſi peccatores, ac pro gaudiis temporalibus, perpetuis cruciatibus addicti, ſaltem abundantes in ſæculo obtinuerunt divitias. Væ portantibus crucem, non ſicut Salvator ſuam, ſed ſicut ille Cyrenæus, alienam. Væ citharœdis citharizantibus, non ut illi de Apocalypſi, in citharis ſuis, ſed vere, ut hypocritæ, in alienis. Væ ſemel, & væ iterum pauperibus ſuperbis. Væ, inquam, ſemel, & væ iterum, portantibus crucem Chriſti, & non ſequentibus Chriſtum; qui nimirum cujus paſſionibus participant, humilitatem ſectari negligunt.

Miſeros vocat, ſi deſit humilitas.

Pſalm. 72. 4.

Matt. 27. 32

Apoc. 14. 2.

3 Duplici quippe contritione conteruntur qui hujuſmodi ſunt, quando & hic pro temporali gloria temporaliter ſe affligunt, & in futuro pro interna ſuperbia ad æterna ſupplicia pertrahuntur. Laborant cum Chriſto, ſed cum Chriſto non regnant: ſequuntur Chriſtum in paupertate ſua, ſed in gloria non conſequuntur: de torrente in via bibunt, ſed non exaltabunt caput in patria: lugent nunc, ſed tunc non conſolabuntur. Et merito: quid enim facit ſuperbia ſub pannis humilitatis Jeſu? Numquid non habet quo ſe palliet humana malitia, niſi unde involuta eſt infantia Salvatoris? Et quomodo intra præſepium Domini ſimulatrix arrogantia ſe coarctat, ac pro vagiribus innocentiæ, malum inibi detractionis immurmurat? Annon illi ſuperbiſſimi de pſalmo, quorum prodiit ex adipe iniquitas eorum, multo tutius operti ſunt iniquitate & impietate ſua, quam nos latemus ſub ſanctitate aliena? Quis enim magis impius? an profitens impietatem; an mentiens ſanctitatem? Nonne is qui etiam mendacium addens, geminat impietatem? Et quid dicam? Vereor ne forte & ego ſuſpectus habear, non quidem vobis, Pater, non vobis, cui utique notum me novi, quantum in hac caligine homo homini innoteſcere poteſt; & ſpecialiter de hac re ſcio vos non ignorare quid ſentiam: ſed propter illos, qui me nec ita ut vos cognoverunt, nec, ſicut vobis hinc loqui ſoleo, loquentem audierunt, ſcribo vobis; (quod & frequenter audiſtis) ut quoniam ego per ſingulos ire, & ſingulis ſatisfacere nequeo, ex me habeatis unde quod de me certiſſime ſcitis, eis pro me veriſſime perſuadeatis. Neque enim timeo omnium oculis ſcribere quidquid de hac re vobis in aure locutus ſum.

Pſal. 72. 6.

Simulata ſanctitas duplex iniquitas.

CAPUT II.

Purgat ſe ſanctus Bernardus, & Ordinem Cluniacenſium commendat.

4 QUIS unquam me adverſus Ordinem illum vel coram audivit diſputantem, vel clam ſuſurrantem? Quem unquam de Ordine illo, niſi cum gaudio vidi, niſi cum honore ſuſcepi, niſi cum reverentia allocutus, niſi cum humilitate adhortatus ſum? Dixi, & dico: Modus quidem vitæ eſt ſanctus, honeſtus, caſtitate decorus, diſcretione præcipuus, a Patribus inſtitutus, a Spiritu-ſancto præordinatus, animabus ſalvandis non mediocriter idoneus. Ego-ne vel damno, vel deſpicio, quem ſic prædico? Memini me aliquando in aliquibus ejuſdem Ordinis monaſteriis hoſpitio ſuſceptum fuiſſe: reddat Dominus ſervis ſuis humanitatem quam infirmanti mihi, ultra etiam quam neceſſe fuit, exhibuerunt; & honorem, quo me, plus quoque quam dignus fui, dignati ſunt. Ipſorum me commendavi orationibus, interfui collationibus: ſæpe & de ſcripturis, & ſalute animarum habui ſermonem cum multis, & publice in capitulis, & privatim in cameris. Quem unquam vel clam, vel palam aut ab illo Ordine diſſuadere, aut ad noſtrum ut veniret perſuadere tentavi? Annon potius multos cupientes venire repreſſi, venientes & pulſantes repuli? Annon fratrem Nicolaum ad ſanctum Nicolaum [a], & vobis duos de veſtris, vobis teſte, remiſi? Sed & duobus [b] quibuſdam ejuſdem Ordinis Abbatibus; quorum, ne nomina prodam, ipſe eos optime noſtis, & nihilo minus quam amica mihi familiaritate jungantur, ſcitis; numquid non tamen ad alium Ordinem (quod & vos non latuit) migrare deſiderantibus, jam jamque deliberantibus, noſtrum eis diſſuaſorium conſilium obviavit, ac ne ſuas desererent cathedras effecit? Cur igitur Ordinem damnare putor, vel dicor, cui amicos meos deſervire ſuadeo; cui ſuos ad nos venientes monachos reddo; de quo & mihi orationes tam ſollicite requiro, tam devote ſuſcipio?

Cluniacenſis ordinis elogium.

a

b

CAPUT III.

Varietatem religioſorum Ordinum non debere præjudicare vinculo charitatis.

5 AN forte quia juxta alium Ordinem converſari videor, propterea ſuſpectus hinc habeor? Sed eadem ratione & vos noſtro derogatis quicumque aliter vivitis. Ergo & continentes, & conjuges invicem

a Monaſterium ſancti Nicolai de Boſco, diœceſis Laudunenſis, cujus monachus Nicolaus, de quo epiſtola 84.

b Unus ex his duobus erat Guillelmus ipſe, ex Bernardi epiſtola 86.

TOM. II. OPUSC. V.

Unitas ſervanda in Ordinum diverſitate.

A cem ſe damnare putentur, quod ſuis quique legibus in Eccleſia converſentur. Monachi quoque ac regulares Clerici ſibi invicem derogare dicantur, quia propriis ab invicem obſervantiis ſeparantur. Sed & Noe, & Danielem, & Job in uno ſe regno pati non poſſe ſuſpicemur, ad quod utique non eos uno tramite juſtitiæ cognovimus perveniſſe. Mariam denique & Martham neceſſe ſit aut utramque, aut alteram Salvatori diſplicere, cui nimirum tam diſſimili ſtudio devotionis contendunt ambæ placere. Et hac ratione in tota Eccleſia, (quæ utique tam pluribus, tamque diſſimilibus variatur ordinibus, utpote regina quæ in pſalmo

Pſal. 44. 15.

legitur *circumamicta varietatibus*) nulla pax, nulla

B prorſus concordia eſſe putabitur. Quæ etenim ſecura quies, quis tutus in ea ſtatus invenietur, ſi unus quilibet homo unum quemlibet Ordinem eligens, alios aliter viventes aut ipſe aſpernetur, aut ſe ab ipſis ſperni ſuſpicetur; præſertim cum tenere impoſſibile ſit vel unum hominem omnes Ordines, vel unum Ordinem omnes homines? Non ſum tam hebes, ut non agnoſcam tunicam Joſeph, non illius qui liberavit Ægyptum, ſed qui ſalvavit mundum; & hoc non a fame corporis, ſed a morte ſimul animæ & corporis. Notiſſima quippe eſt, quia polymita, ideſt pulcherrima varietate diſtincta: ſed & ſanguine apparet intincta, non quidem hœdi, qui peccatum ſignificat,

Eccleſia tunicæ Joſeph polymitæ comparata.

C ſed agni, qui deſignat innocentiam; hoc eſt, ſuo ipſius, non alieno. Ipſe eſt profecto Agnus manſuetiſſimus, qui coram non quidem tondente, ſed occidente ſe obmutuit: qui peccatum non fecit, ſed abſtulit peccata mundi. Miſerunt, ait, * qui dicerent ad Jacob;

* al. notem. Gen. 37. 32.

Hanc invenimus; vide utrum tunica filii tui ſit, an non. Vide & tu, Domine, utrum hæc ſit tunica dilecti Filii tui. Recognoſce, omnipotens Pater, eam quam feciſti Chriſto filio tuo polymitam, dando quidem quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios Paſtores & Doctores, & cætera quæ in ejus ornatu mirifico decenter appoſuiſti, ad conſummationem utique ſanctorum, occur-

D rentium in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Dignare etiam, Deus, pretioſiſſi-

Epheſ. 4. 12.

mi purpuram ſanguinis, quo aſperſa eſt, recognoſcere, & in purpura præclarum inſigne ac glorioſiſſimum indicium obedientiæ. *Quare ergo*, inquit, *rubrum eſt veſtimentum tuum? Torcular*, ait, *calcavi ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum*.

Iſa. 63. 2.

6 Itaque quandoquidem factus eſt obediens Patri uſque ad torcular crucis, quod utique ſolus calcavit (ſolum quippe brachium ſuum auxiliatum eſt ei, juxta illud in alio loco: *Singulariter ſum ego, donec tranſeam*.) Jam ergo exalta eum Deus, & da ei nomen

Pſ. 140. 10.

E quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genuflectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Aſcendat in altum, captivam ducat captivitatem, donet dona hominibus. Quæ dona? Relinquat videlicet

Philip. 2. 10. Epheſ. 4. 8.

ſponſæ ſuæ Eccleſiæ pignus hæreditatis, ipſam tunicam ſuam: tunicam ſcilicet polymitam, eamdemque inconſutilem, & deſuper contextam per totum: ſed polymitam ob multorum Ordinum, qui in ea ſunt, multimodam diſtinctionem: inconſutilem vero propter indiſſolubilis charitatis individuam unitatem. *Quis me*, inquit, *ſeparabit a charitate Chriſti*? Audi quomodo polymitam. *Diviſiones*, ait, *operationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diviſiones operationum ſunt, idem vero Dominus*. Deinde diverſis enumeratis chariſmatibus,

Rom. 8. 35. 1. Cor. 12. 4.

F tamquam variis tunicæ coloribus, quibus conſtet eam eſſe polymitam, ut oſtendat etiam eſſe inconſutilem, & deſuper contextam per totum, adjungit: *Hæc autem operatur unus atque idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult*. *Charitas* quippe *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis*. Non ergo dividatur, ſed totam & integram hæreditario jure ſortiatur Eccleſia, quia & de illa ſcriptum eſt: *Adſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate*. Itaque diverſi diverſa accipientes dona, alius quidem ſic, alius vero ſic; ſive Cluniacenſes, ſive Ciſtercienſes, ſive Clerici regulares,

Ibidem. Rom. 5. 5. Pſal. 44. 10.

A ſive etiam laici fideles, omnis denique Ordo, omnis lingua, omnis ſexus, omnis ætas, omnis conditio, in omni loco, per omne tempus, a primo homine uſque ad noviſſimum. Nam & propter hoc talaris dicta eſt, quod ad finem uſque pertingat, dicente Propheta: *Non eſt qui ſe abſcondat a calore ejus*, nimirum congruens ei cui & facta eſt, qui, perhibente videlicet alia ſcriptura, & ipſe *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter*.

Pſal. 18. 7. Sap. 8. 1.

CAPUT IV.

B *Se cæteros omnes Ordines charitate, unum profeſſione tenere*.

7 Omnes ergo concurramus pariter in unam tunicam, & ea omnibus conſtet una. Ex omnibus, inquam, una. Nam etſi ex pluribus & diverſis, *una eſt* tamen *columba mea, formoſa mea, perfecta mea*. Alioquin nec ego ſolus, nec tu ſine me, nec ille ſine utroque; ſed ſimul omnes ſumus illa una, ſi tamen ſolliciti ſumus ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Non, inquam, tantum Ordo noſter, aut ſolus veſter, ad illam pertinet unam; ſed noſter ſimul & veſter, niſi forte (quod abſit) invicem invidentes, invicem provocantes, invicem mordeamus, & ab invicem conſumamur;

Una eſt ex diverſis. Cant. 6. 8. 2. Cor. 11. 2.

C & ſic non poſſit nos Apoſtolus uni illi viro, cui deſpondit, virginem caſtam exhibere Chriſto. Veruntamen illa una dicit in Canticis: *Ordinavit in me charitatem*: ut etſi una in charitate, diviſa tamen ſit ordinatione. Quid ergo? Ciſtercienſis ſum: damno igitur Cluniacenſes? Abſit; ſed diligo, ſed prædico, ſed magnifico. Cur ergo, inquis, Ordinem illum non tenes, ſi ſic laudas? Audi. Propter hoc quod Apoſtolus ait: *Unuſquiſque in ea vocatione, in qua vocatus eſt, permaneat*. Quod ſi quæris, cur & a principio non elegerim, ſi talem ſciebam? reſpondeo: Propter id quod rurſus ait Apoſtolus: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*.

Cant. 2. 4. 1. Cor. 7. 20. 1. Cor. 10. 22.

D Non quod ſcilicet Ordo ſanctus & juſtus non ſit; ſed quia ego carnalis eram, venumdatus ſub peccato; & talem animæ meæ languorem ſentiebam, cui fortior eſſet potio neceſſaria. Et diverſis morbis diverſa conveniunt medicamenta, & fortioribus fortiora. Fac duos homines febribus anxiari, quartanis unum, alterum tertianis. Commendet autem qui quartanis laborat tertiano aquam, pyra, & frigida quæque ſumenda; cum tamen ab his ipſe abſtineat; vinumque & cætera calida, utpote ſibi congruentia, ſumat. Quis, rogo, hunc eum recte reprehendat? Si diceret ille: Cur tu aquam non bibis, quam ita laudas? annon recte reſponderet: Et tibi eam fideliter tribuo, & mihi ſalubriter ſubtraho?

Rom. 7. 14. Bernardus cur prætulerit Ordinem Ciſtercienſem.

E 8 Denique requiratur * a me etiam, cur cum omnes Ordines laudem, omnes non teneo? Laudo enim omnes & diligo, ubicumque pie & juſte vivitur in Eccleſia. Unum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) ut ne illorum quidem fructu fraudet, quorum inſtituta non ſequor. Plus aliquid dicam. Tu tibi caute age. Poteſt namque fieri, quia fruſtra tu laboraveris; ut autem ego fruſtra diligam bonum quod operaris, fieri omnino non poteſt. O quanta fiducia charitatis! Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans. Ille quidem ſuum opus perdit; illius vero charitas numquam excidit. Et

* al. requireris.

Charitate meritis alienis participamus.

F quid mirum, ſi in hoc exilio, peregrinante adhuc Eccleſia, quædam hujuſcemodi ſit pluralis (ut ita dixerim) unitas, unaque pluralitas: cum in illa quoque patria, quando jam ipſa regnabit, nihilo minus forte talis aliqua diſpar quodammodo æqualitas futura ſit? Inde etenim ſcriptum eſt: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*. Sicut itaque illic multæ manſiones in una domo, ita hic multi ordines ſunt in Eccleſia una: & quomodo hic *diviſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus*, ita ibi diſtinctiones quidem gloriarum, ſed una domus. Porro unitas tam hic, quam ibi conſiſtit in una charitate; diverſitas autem hic quidem in ordinum, vel operationum multifaria diviſione; illic vero

Diverſæ viæ ad perfectionem. Joan. 14. 2. 1. Cor. 12. 4.

in

in quadam meritorum notiſſima, ſed & ordinatiſſima
diſtinctione. Intelligens denique Eccleſia hanc ſuam
quodammodo diſcordem concordiam, concordemve
Pſal. 22. 3. diſcordiam: *Deduxit me*, inquit, *ſuper ſemitas juſtitiæ
propter nomen ſuum*. Ponens quippe *ſemitas* pluraliter;
& *juſtitia* ſingulariter; nec diverſitatem prætermiſit
operationum, nec unitatem operantium. Prævidens
quoque & illam in cœleſtibus diſcretam unitatem fu-
Tob. 13. 22. turam, devotiſſime lęta decantat: *Platea tua, Jeruſa-
lem, ſternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos
Alleluja cantabitur*. Audiens enim plateas & vicos,
coronas & glorias diverſas intellige. In auro, quo
uno metallo illa civitas ornata deſcribitur, & in ono
B Alleluja, quod cantandum perhibetur, diſſimilium
ſpecierum ſimilem pulchritudinem, & multarum men-
tium unam devotionem attende.

9 Non igitur una tantum ſemita inceditur, quia
nec una eſt manſio quo tenditur. Viderit autem quiſ-
que quacumque incedat, ne pro diverſitate ſemitarum
ab uoa juſtitia recedat: quoniam ad quamlibet man-
ſionem ſua quiſque ſemita pervenerit, ab una domo
1. Cor. 15. 41. Patris exors non erit. Veruntamen *ut ſtella ab ſtella
differt in claritate, ſic erit*, ait, *& reſurrectio mortuo-
rum*. Nam etſi fulgebunt juſti ſicut ſol in regno Pa-
tris eorum: alii tamen aliis amplius, pro diverſitate
meritorum. Quæ ſane merita ſciendum non ſic in hoc
C ſæculo, ut in illo, facile ab homine poſſe diſcerni:
quippe cum hic tantum opera videantur, illic etiam
1. Cor. 4. 5. corda nihil impediat intueri. Siquidem radiante ubi-
Pſal. 18. 7. que Sole juſtitiæ, tunc manifeſta erunt abſcondita
cordium; & ſicut non eſt nunc qui ſe abſcondat a ca-
lore ejus, ita tunc non erit qui ſe occultet a ſplendore
ipſius. Et de operibus quidem ſæpe incerta, & ob
hoc periculoſa ſententia fertur, cum MULTOTIAS mi-
nus juſtitiæ habent qui magis operantur.

CAPUT V.

Religioſos aliorum Ordinum æmulos & obtrectatores acri ſtilo aggreditur.

D 10 UNde nunc mihi conveniendi ſunt quidam de
Ordine noſtro, qui contra illam ſententiam:
1. Cor. 4. 5. *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Domi-
nus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, &
manifeſtabit conſilia cordium*; aliis Ordinibus derogare
dicuntur; & ſuam juſtitiam ſolam volentes conſtitue-
re, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti: quos profecto (ſi
Ciſtercienſes ſuos arguit. qui tamen hujuſcemodi ſunt) nec noſtri, nec eujuſpiam
eſſe Ordinis verius dixerim; quippe qui etſi ordinata
viventes, ſuperbe tamen loquentes, cives ſe faciunt
Job 10. 22. Babylonis, ideſt, confuſionis; immo filios tenebrarum
Luc. 18. 11. ipſiuſque gehennæ, ubi nullus ordo, ſed ſempiternus
E horror inhabitat. Vobis ergo, inquam, fratres, qui
etiam poſt auditam illam Domini de Phariſæo & Pu-
*al. inſtituto. blicano parabolam, de veſtra juſtitia * præſumentes,
cæteros aſpernamini, dicitis (ut dicitur) ſolos vos ho-
minum eſſa juſtos, aut omnibus ſanctiores; ſolos vos
monachorum regulariter vivere, cæteros vero Regu-
læ potius exiſtere tranſgreſſores.

11 Primo: quid ad vos de alienis ſervis? Suo domino
ſtant, aut cadunt. Quis vos conſtituit judices ſuper
eos? Deinde ſi ita (ut dicitur) de Ordine veſtro præ-
ſumitis, qualis ordo eſt, ut antequam de ſuo quiſque
Matt. 7. 5. trabem ejiciat, in fratrum oculis tam curioſe feſtucas
perquirat? Qui in Regula gloriamini, cur contra Re-
F gulam detrahitis? cur contra Evangelium, ante tempus,
& contra Apoſtolum, alienos ſervos judicatis? An Re-
Rom. 14. 4. gula non concordat Evangelio vel Apoſtolo? Alioquin
Regula jam non eſt regula, quia non recta. Audite,
& diſcite ordinem, qui contra ordinem aliis Ordini-
Matth. 7. 5. bus darogatis. *Hypocrita*, inquit, *ejice primum trabem
de oculo tuo, & ſic videbis ejicere feſtucam de oculo
fratris tui*. Queris quam trabem? Annon grandis &
groſſa trabes eſt ſuperbia, qua te putans eſſe aliquid,

A cum nihil ſis, inſaniſſime tibi tamquam ſanus exultas, TOM. II. OPUSC. V.
& aliis vaniſſime, trabem portans, de feſtucis inſultas? Luc. 18. 11.
Gratias, inquis, *ago tibi Deus, quia non ſum ſicut cæ-
teri hominum, injuſti, raptores, adulteri*: ſequere ergo,
& dic *detractores*. Neque enim minima eſt hæc feſtuca
inter cæteras. Quare cum tam diligenter alias enu-
meres, iſtam taces? Si pro nulla vel minima habes,
audi Apoſtolum: *Neque maledici*, ait, *regnum Dei poſ-* 1. Cor. 6. 10.
ſidebunt. Audi & Deum in Pſalmo comminantem: *Ar-
guam te*, inquit, *& ſtatuam contra faciem tuam*. Quod Pſal. 49. 21.
quia detractori loquatur, certum eſt ex præcedentibus
Et quidem juſte ad ſe retorquendus, & ſe compeſlen-
dus eſt intueri qui, avertens faciem ſuam a ſe, aliena
B potius mala, quam ſua ſolet curioſius perſcrutari.

CAPUT VI.

Arguit temere judicantes & calumniantes modum vivendi Cluniacenſium.

12 AT, inquiunt, quomodo Regulam tenent, qui
pelliciis induuntur; ſani, carnibus, ſeu car-
nium pinguedine a veſcuntur; tria vel quatuor pulmen- a
taria una die (quod Regula prohibet *) admittunt; * Reg. S. Ben. cap. 39
opus manuum, quod jubet *, non faciunt; multa deni- * Ibid. c. 48.
que pro libitu ſuo vel mutant, vel augent, vel mi-
nuunt? Recte. Non poſſunt hæc negari. Sed attendite
C in regulam Dei, cui utique non diſſonat inſtitutio
ſancti Benedicti. *Regnum Dei*, inquit, *intra vos eſt*, Luc. 17. 21.
hoc eſt, non exterius in veſtimentis aut alimentis cor- Rom. 14. 17.
poris, ſed in virtutibus interioris hominis. Unde Apo- 1. Cor. 4. 20.
ſtolus: *Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed juſtitia* Spiritualia corporalibus obſervantiis præferenda.
& pax, & gaudium in Spiritu-ſancto: & rurſum: *Re-
gnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute*. De cor-
poralibus itaque abſervantiis Fratribus calumniam
ſtruitis; & quę majora ſunt regulæ, ſpiritualia ſcilicet
inſtituta, relinquitis, camelumque glutientes, culicem
liquatis? Magna abuſio? Maxima cura eſt, ut corpus
regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus
anima nuda deſeritur. Cum tanto ſtudio & tunica, &
D cuculla corpori procurentur, quatenus cui deerunt, mo-
nachus non putetur; cur ſimiliter ſpiritui pietas & hu-
militas, quæ profecto ſpiritualia indumenta ſunt, non
providentur? Tunicati & elati abhorremus pellicias!
tamquam non melior ſit pellibus involuta humilitas,
quam tunicata ſuperbia: præſertim cum & Deus tuni- Gen. 3. 21.
cas pelliceas primis hominibus fecerit; & Joannes in Matt. 3. 4.
eremo zona pellicea lumbos accinxerit; & ipſe tunica-
rum inſtitutor in ſolitudine, non tunicis, ſed pellibus
ſeſe induerit. Repleti deinde ventrem faba, mentem
ſuperbia, cibis damnamus ſaginatos! quaſi non melius
ſit, exiguo ſagimine ad uſum veſci, quam ventoſo
legumine uſque ad ructum exſaturari: præcipue cum Heb. 12. 16.
E & Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus; & Gen. 3. 17.
de ligno Adam, non de carne damnatus; & Jonathas 1. Reg. 14.
ex guſtu mellis, non carnis, morti adjudicatus: e 29.
contra vero Elias innoxie carnem comederit; Abraham 3. Reg. 17. 6.
gratiſſime carnibus Angelos paverit, & de ipſis ſua Gen. 18. 7.
fieri ſacrificia Deus præceperit. Sed & ſatius eſt mo- Exod. 29. 1.
dico vino uti propter infirmitatem, quam multa aqua 1. Tim. 5. 23
ingurgitari per aviditatem: quia & Paulus Timotheo
modico utendum vino conſuluit; & Dominus ipſe bi-
bit, ita ut vini potator appellatus ſit; Apoſtolis quo- Matt. 11. 19
que bibendum dedit; inſuper & ex eo Sacramenta ſui Joan. 2. 3.
ſanguinis condidit: cum e contrario aquam ad nuptias Matt. 26. 27
bibi non paſſus ſit, & ad aquas contradictionis popu- Joan. 2. 3. Num. 20. 6.
F li murmur terribiliter caſtigaverit; David quoque a- 2. Reg. 23. 16
quam, quam deſideraverat, potare timuerit; virique
illi Gedeonis, qui præ aviditate toto corpore proſtra-
to de flumine biberunt, digni ad prœlium ire non fue- Judic. 7. 5.
rint. Jam vero de labore manuum quid gloriamini,
cum & Martha laborans increpata, & Maria quie- Luc. 10. 41.
ſcens laudata ſit; & Paulus aperte dicat: *Labor cor-* 1. Tim. 4. 8.
poris ad modicum valet, pietas autem ad omnia? Opti-
mus labor, de quo Propheta dicebat: *Laboravi in ge-* Pſ. 6. 7.
mitu

a Pinguedinis, ſeu adipis ex carnibus eliciti uſum ad legumina condienda, qualibet die quondam apud Cluniacenſes adhiberi ſolitum, temperavit Petrus Venerabilis, interdicendo illum in feriis ſextis Statuto 10. & qualibet die Adventus, præter Dominicam primam, Statuto 15.

TOM. II. OPUS. V.

mitu meo : & de quo alibi : *Memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum*. Ac ne corporale intelligas exercitium : *Et defecit*, inquit, *ſpiritus meus*. Ubi autem non corpus, ſed ſpiritus fatigatur, ſpiritualis proculdubio labor intelligitur.

Pſal. 76. 3.

CAPUT VII.

Spiritualis exercitatio fructuoſior corporali.

13 QUID ergo, inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, ut etiam hæc, quæ ex Regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam: ſed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioquin cum aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa; iſta potius omittenda ſunt, quam illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cum de horum obſervatione elatus, aliis eadem non obſervantibus derogas, nonne te magis tranſgreſſorem Regulæ indicas, cujus licet minima quædam tenens, meliora devitas, de quibus Paulus: *Æmulamini*, ait, *chariſmata meliora*? Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem; in quo alios deprimis, charitatem: quæ ſunt proculdubio chariſmata meliora. Tu tuum corpus multis & nimiis laboribus atteris, ac regularibus aſperitatibus mortificas membra tua, quæ ſunt ſuper terram. Bene facis. Sed quid, ſi ille, quem ſimiliter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum eſt utilis, corporali videlicet exercitatione; amplius autem, quam tu, de illa, quæ ad omnia valet, ideſt pietate? Quis, quæſo, veſtrum Regulam melius tenet? Annon melius qui melior? Quis vero melior? humilior, an fatigatior? Annon is qui a Domino didicit mitis eſſe & humilis corde? qui & cum Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo?

1.Cor.12.31

Humilitas nempe & charitas.

Mat.11.29. Luc.10.42.

14 Quod ſi Regulam ab omnibus, qui eam profeſſi ſunt, ſic ad litteram tenendam cenſes, ut nullam omnino diſpenſationem admitti patiaris; audacter dico, nec tu eam, nec ille tenetis. Nam etſi ille, quantum quidem pertinet ad obſervationes corporeas, in pluribus offendit, impoſſibile eſt tamen te quoque vel in uno non tranſgredi. Scis autem quia qui in uno offendit, omnium eſt reus. Sin vero concedas aliqua poſſe mutari diſpenſatorie, proculdubio & tu illam tenes, & ille, quamquam diſſimiliter: nam tu quidem diſtrictius, at ille fortaſſe diſcretius. Neque hoc dico quia hæc exteriora negligenda ſint; aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideo ſpiritualis efficiatur: cum potius ſpiritualia (quamquam meliora) niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, ſicut ſcriptum eſt: *Non prius quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale*. Sicut nec Jacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Unde rurſus in Pſalmo: *Sumite pſalmum, & date tympanum*, quod eſt dicere: Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus autem ille qui diſcrete & congrue & hæc operatur, & illa.

Non tamen propterea corporea obſervationes negligendæ.

1.Cor.15.46

Pſalm.80.2.

15 Jam vero epiſtola, ut epiſtola remaneat, finienda erat, quandoquidem & noſtros (de quibus, Pater, conqueſtus eſtis, quod Ordini veſtro detraherent) ſatis, quantum potui, ſtilo corripui; & me quoque ab hujuſmodi falſa ſuſpicione purgavi, ut debui. Sed quoniam dum noſtris minime parco, nonnullis de veſtris nimium in quibus non decet videor aſſentire; pauca quæ & vobis diſplicere cognovi, & omnibus bonis vitanda eſſe non dubito, neceſſarium reor ſubjungere: quæ quidem etſi fieri videntur in Ordine, abſit tamen ut ſint de Ordine. Nullus quippe ordo quippiam recipit inordinatum: quod vero inordinatum eſt, ordo non eſt. Unde non adverſum Ordinem, ſed pro Ordine diſputare putandus ero, ſi non Ordinem in hominibus, ſed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus Ordinem in hac re moleſtum me fore non timeo: quin immo gratum proculdubio accepturi ſunt, ſi perſequimur quod & ipſi oderunt. Si quibus vero diſplicuerit, ipſi ſe manifeſtant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, ideſt vitia, damnari nolunt. Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur.

S.Greg. Homil. 7. in Ezech.

CAPUT VIII.

PARS II. Contra Cluniacenſium ſuperfluitates.

Cluniacenſium vitia, virtutum nomine palliata, perſtringit.

16 DIcitur, & veraciter creditur, ſanctos Patres illam vitam inſtituiſſe; & ut in ea plures ſalvarentur, uſque ad infirmos Regulæ temperaſſe rigorem, non Regulam deſtruxiſſe. Abſit autem ut credam, tantas eos, quantas video in pleriſque monaſteriis, vanitates ac ſuperfluitates præcepiſſe, vel conceſſiſſe. Miror etenim unde inter monachos tanta intemperantia in comeſſationibus & potationibus, in veſtimentis & lectiſterniis, & equitaturis, & conſtruendis ædificiis inoleſcere potuit; quatenus ubi hæc ſtudioſius, voluptuoſius, atque effuſius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi major putetur religio. Ecce enim parcitas putatur avaritia, ſobrietas auſteritas creditur, ſilentium triſtitia reputatur. E contra remiſſio diſcretio dicitur, effuſio liberalitas, loquacitas affabilitas, cachinnatio jucunditas, mollities veſtimentorum & equorum faſtus, honeſtas; lectorum ſuperfluus cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, charitas appellatur. ISTA charitas deſtruit charitatem; hæc diſcretio diſcretionem confundit. Talis miſericordia crudelitate plena eſt, qua videlicet ita corpori ſervitur, ut anima juguletur. Quæ etenim charitas eſt, carnem diligere, & ſpiritum negligere? Quæve diſcretio totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis vero miſericordia, ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro hujuſmodi miſericordia ſperet ſe conſequi miſericordiam quæ miſericordibus promittitur in Evangelio, Veritatis ore dicentis: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*: ſed certiſſime potius pœnam expectet quam tali (ut itam dicam) impio miſericordi ſanctus Job magis prophetizando, quam affectando, imprecatur: *Non ſit*, inquiens, *in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum*. Dignæ plane retributionis cauſam mox ſubinſert ſatis idoneam, dicens: *Pavit enim ſterilem, & quæ non parit; & viduæ non benefecit*.

Vitia virtutum nomine palliata.

Matth.5.7.

Job 24. 20.

17 Inordinata profecto atque irrationabilis miſericordia eſt, ſterilis & infructuoſæ carnis (quæ juxta Domini verbum non prodeſt quicquam, & ſecundum Apoſtolum, regnum Dei non poſſidebit) adimplendis invigilare deſideriis, & de animæ cura Sapientis ſaluberrimum non curare conſilium, admonentis atque dicentis: *Miſerere animæ tuæ placens Deo*. Bona miſericordia, miſereri animæ tuæ; nec poteſt non mereri miſericordiam, qua fit ut placeas Deo. Alias autem non eſt miſericordia, (ſicut jam dixi) ſed crudelitas; non eſt charitas, ſed iniquitas; non diſcretio, ſed confuſio, ſterilem quæ non parit paſcere, ideſt, inutilis carnis concupiſcentiis inſervire; & viduæ nil boni facere, animæ videlicet excolendis virtutibus nullam operam dare. Quæ utique, licet Sponſo interim ſit viduata cœleſti, ſenſus tamen de Spiritu-ſancto concipere & parere non deſinit immortales; qui videlicet incorruptibilis cæleſtiſque hæreditatis valeant eſſe capaces; ſed ſi pium habeant ſtudioſumque cultorem.

Miſericordia inordinata, & perverſa.

Joan. 6. 64. 1.Cor.15.50

Eccli.30.24

18 Sub hac tamen abuſione jam fere ubique ſic pro ordine tenentur, fere jam ita ab omnibus ſine querela atque irreprehenſibiliter obſervantur, quamquam diſſimiliter. Nonnulli quippe his omnibus tamquam non utentes utuntur; & ideo aut cum nulla offenſa, aut cum minima. Aliquanti quippe hæc agunt ex ſimplicitate, aliquanti ex charitate, aliquanti ex neceſſitate. Quidam namque ſimpliciter iſta tenent, quoniam ſic eis præcipitur; parati aliter agere, ſi aliter præciperetur. Quidam autem, ne diſcorditer vivant ab eis cum quibus habitant; ſectantes in his, non ſuam libidinem, ſed aliorum pacem. Alii vero, quia reſi-

Abuſus paſſim invaleſcunt, ut demum pro ordine teneantur.

Triplici motivo ſervantur.

reſiſtere non valent multitudini contradicentium, qui hæc utique, tamquam pro Ordine, libera voce defendunt; & quoties iſti aliqua (prout ratio dictat) reſtringere, vel mutare incipiunt, illi mox tota eis auctoritate reſiſtunt.

CAPUT IX.

Eorumdem intemperantiam comparat cum antiquorum monachorum parſimonia.

Monachorum viſitationes quam diſſimiles ab antiquis.

19 QUIS in principio, cum Ordo cœpit monaſticus, ad tantam crederet monachos inertiam devenire? O quantum diſtamus ab his, qui in diebus Antonii extitere monachi! Siquidem illi cum ſe invicem per tempus ex charitate reviſerent, tanta ab invicem aviditate panem animarum percipiebant, ut corporis cibum penitus obliti, diem plerumque totum jejunis ventribus, ſed non mentibus, tranſigerent. Et hic erat rectus ordo, quando digniori parti prius inſerviebatur: hæc ſumma diſcretio, cum amplius ſumebat quæ major erat: hæc denique vera charitas, ubi animæ, quarum charitate Chriſtus mortuus eſt, tanta ſollicitudine refocillabantur: *Nobis autem convenientibus in unum*, ut verbis Apoſtoli utar, *jam non eſt dominicam cœnam manducare*. (1. Cor. 11. 20) Panem quippe cœleſtem nemo eſt qui requirat, nemo qui tribuat. Nihil de ſcripturis, nihil de ſalute agitur animarum; ſed nugæ, & riſus, & verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantum fauces dapibus, tantum aures paſcuntur rumoribus: quibus totus intentus, modum neſcias in edendo.

Notat abuſus 1. in ciborum condimentis.

20 Interim autem fercula ferculis apponuntur: & pro ſolis carnibus, a quibus abſtinetur, grandia piſcium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris ſatiatus, ſi ſecundos attigeris, videberis tibi necdum guſtaſſe priores *. Tanta quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis devoratis, prima non impediant noviſſima, nec ſatietas minuat appetitum. Palatum quippe, dum novellis ſeducitur condimentis, paulatim diſſueſcere cognita, & ad ſuccos extraneos, veluti adhuc jejunum, avide renovatur in deſideria. Venter quidem, dum neſcit *, oneratur, ſed varietas tollit faſtidium. Quia enim puras, ut eas natura creavit, epulas faſtidimus; dum aliæ aliis multifarie permiſcentur, & ſpretis naturalibus quos Deus indidit rebus, quibuſdam adulterinis gula provocatur ſaporibus; tranſitur nimirum meta neceſſitatis, ſed necdum delectatio ſuperatur. Quis enim dicere ſufficit, quot modis (ut cætera taceam) ſola ova verſantur & vexantur, quanto ſtudio evertuntur, ſubvertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur; & nunc quidem frixa, nunc aſſa; nunc farſa, nunc mixtim, nunc ſingillatim apponuntur? Ut quid autem hæc omnia, niſi ut ſoli faſtidio conſulatur? Ipſa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, ut non minus aſpectus, quam guſtus delectetur: & cum jam ſtomachus crebris ructibus repletum ſe indicet, necdum tamen curioſitas ſatiatur. Sed dum oculi coloribus, palatum ſaporibus illiciuntur; infelix ſtomachus, cui nec colores lucent, nec ſapores demulcent, dum omnia ſuſcipere cogitur, oppreſſus magis obruitur, quam reficitur.

* al. piſces.

* al. veſcitur.

2. in potu.

21 Jam vero de aquæ potu quid dicam, quando ne ullo quidem pacto vinum aquatum admittitur? Omnes nimirum ex quo monachi ſumus, infirmos ſtomachos habemus, & tam neceſſarium Apoſtoli de utendo *vino* conſilium merito non negligimus, *modico* (1. Tim. 5. 23) tamen, quod ille præmiſit, neſcio cur prætermiſſo. Et utinam vel ſolo, cum etiam purum eſt, contenti eſſemus! Pudet dicere, ſed magis pudeat actitari; &, ſi pudet audiri, non pudeat emendari. Videas uno in prandio ter, vel quater, ſemiplenum calicem reportari, quatenus diverſis vinis magis odoratis, quam potatis, nec tam hauſtis, quam attactis, ſagaci probatione & celeri cognitione unum tandem e pluribus, quod fortius ſit, eligatur. Quale eſt autem illud, quod nonnulla monaſteria ex more obſervare dicuntur, in magnis videlicet feſtis vina delibuta melle, pigmentorum a reſperſa pulveribus, in conventu bibere? Numquid & hoc fieri dicemus propter infirmitatem ſtomachi? Ego vero ad nihil aliud valere video, niſi ut vel amplius bibatur, vel delectabilius. Sed cum venæ fuerint vino ingurgitatæ, toto in capite palpitantes, ſic ſurgenti a menſa quid aliud libet, niſi dormire? Si autem ad vigilias ſurgere indigeſtum cogis, non cantum, ſed planctum potius extorquebis.

3. In carnis eſu.

22 Cum vero ad lectum devenero, requiſitus incommodum plango, non crapulæ peccatum, ſed quod manducare non queo. Ridiculum vero eſt (ſi tamen verum eſt) quod relatum eſt mihi a pluribus, qui hoc ſe pro certo ſcire dicebant, reticendum eſſe non arbitror. Ajunt enim incolumes ac validos juvenes conventum ſolere deſerere; in domo ſe infirmorum, qui non ſunt infirmi, collocare; carnium eſu (qui vix ægrotis dumtaxat, & omnino debilibus ex Regulæ * diſcretione pro virium reparatione conceditur) non quidem corporis infirmantis ruinas reficere pro incommodo, ſed carnis b luxuriantis curam perficere in deſiderio. Rogo, quæ eſt hæc ſecuritas, inter frendentium undique hoſtium fulgurantes haſtas & circum volantia ſpicula, tamquam finito jam bello, & triumphato adverſario, projicere arma, & aut prandiis incubare longioribus, aut nudum molli volutari in lectulo? Quid hoc ignaviæ eſt, o boni milites? Sociis in ſanguine & cæde verſantibus, vos aut cibos diligitis delicatos, aut ſomnos capitis matutinos? Aliis, inquam, nocte & die cura pervigili feſtinantibus redimere tempus, quoniam dies mali ſunt; vos e contrario & longas noctes dormitando conſumitis, & dies fabulando ducitis otioſos? An dicitis, Pax, & non eſt pax? Cur vel non verecundamini ad exprobrationem apoſtolicæ indignationis? *Nondum enim*, ait, *reſtitiſtis uſque ad ſanguinem*. (Hebr. 12. 4.) Immo jam ad ejuſdem terribilis valde comminationis tonitruum cur non expergiſcimini? *Cum dixerint*, inquit, (1. Theſſ. 5. 3.) *Pax & ſecuritas; tunc repentinus eis ſuperveniet interitus, ſicut dolor in utero habentis, & non effugient.* Delicata nimis medicina eſt, prius alligari, quam vulnerari; membrum non percuſſum plangere; & necdum ſuſcepto ictu, admovere manum, fovere ungento ubi non dolet, emplaſtrum adhibere ubi cæſura non eſt.

*Reg. S. Ben. cap. 31. & 39.

4. in ſomno

23 Ad diſcernendum deinde inter ſanos & male habentes, baculos in manibus portare jubentur ægrotantes, plane neceſſarios; ut quam pallor in vultu, macieſque non indicat, baculus ſuſtentans mentiatur invaletudinem. Ridendas, an lugendas dixerim hujuſmodi ineptias? Sic Macarius vixit? ſic Baſilius docuit? ſic Antonius inſtituit? ſic Patres in Ægypto converſati ſunt? ſic denique ſancti Odo, Majolus, Odilo, Hugo, quos ſe ſui utique Ordinis principes & præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri cenſuerunt? Sed hi omnes, ſi ſancti; immo quia ſancti fuerunt, a ſancto Apoſtolo non diſſenſerunt, qui nimirum ita loquitur: *Habentes victum & veſtitum, his contenti ſumus*. (1. Tim. 6. 8.) Nobis autem eſt pro victu ſatietas, nec veſtitum appetimus, ſed ornatum.

CAPUT X.

Veſtium ornatum luxumque in eiſdem perſequitur.

5. in veſtium luxu.

24 QUæritur ad induendum, non quod utilius, ſed quod ſubtilius inveniatur; non quod repellat frigus, ſed quod ſuperbire compellat: non denique juxta Regulam *, *quod vilius comparari poteſt*, ſed quod venuſtius, immo vanius oſtentari. Heu me mi-

*Reg. S. Ben. cap. 55.

---

a Pigmentorum ejuſmodi uſum ſuſtulit Petrus Statuto 11. præterquam in Cœna Domini.

b Et hoc correxit idem Petrus Statuto 12. Sed legenda hac de re gravis ejuſdem epiſtola, quæ eſt libri 6. epiſtola 15. ad Priores & Cuſtodes Ordinis, in quo vehementior & ſeverior Bernardo eſt in arguendo hoc perverſo abuſu.

TOM. II. OPUS. V. miſerum qualemcumque monachum! cur adhuc vivo videra ad id deveniſſe Ordinem noſtrum, Ordinem ſcilicet qui primus fuit in Eccleſia, immo a quo cœpit Eccleſia, quo nullus in terra ſimilior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei quæ in cœlis eſt Jeruſalem mater noſtra, ſive ob decorem caſtitatis, ſive propter charitatis ardorem; cujus Apoſtoli inſtitutores, cujus hi, quos Paulus tam ſæpe ſanctos appellat, inchoatores extiterunt. Et quidem inter illos cum nihil quod *Act. 4. 35.* ſuum eſſet quiſpiam retinuiſſet, *dividebatur*, ut ſcriptum eſt, *ſingulis, prout cuique opus erat*, non igitur *al. geſtare.* quod quiſque pueriliter geſtire * poterat. Sane ubi tantum quod opus erat accipiebatur, ibi nihil proculdubio otioſum admittebatur; quanto magis nihil curioſum? quanto magis nihil ſuperbum? *Quod*, inquit, *opus erat*; hoc eſt, quantum ad indumenta, quod & nuditatem tegeret, & frigus repelleret. Putaſ-ne ibi cuiquam galabrunum aut iſembrunum a quærebatur ad induendum; cuiquam ducentorum ſolidorum mula parabatur ad equitandum? Putaſ-ne, inquam, cujuſpiam ibi lectulum opertorium cattinum b, aut diſcolor barricanus c operiebat, ubi ſingulis dividebatur tantum, prout cuique opus erat? Non illic arbitror valde curarum fuiſſe de pretio, de colore, de cultu veſtimentorum, ubi tam indefeſſum inerat ſtudium in concordia morum, animorum cohærentia, profectuque virtutum. *Multitudinis*, inquit, *credentium erat cor unum, & anima una*. *Act. 4. 32.*

25 Ubi nunc illud unanimitatis exercitium? Fuſi ſumus exterius, & de regno Dei quod intra nos eſt, relictis veris ac perennibus bonis, foris quærimus vanam conſolationem de vanitatibus & inſaniis falſis: ac jam religionis antiquæ non ſolum virtutem amiſimus, ſed nec ſpeciem retinemus. Ecce enim ipſe habitus noſter (quod & dolens dico) qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, a monachis temporis noſtri in ſignum geſtatur ſuperbiæ. Vix jam in noſtris provinciis invenimus quo veſtiri dignemur. Miles & monachus ex eodem panno partiuntur ſibi cucullam & chlamydem. Quivis de ſæculo, quantumlibet honoratus, etiamſi Rex, etiamſi Imperator ille fuerit, non tamen noſtra horrebit indumenta, ſi ſuo ſibi modo præparata fuerint & aptata.

Vanitas veſtitus arguit vanitatem cordis. 26 Cæterum in habitu, inquis, non eſt religio, ſed in corde. Bene. At tu quando cucullam empturus luſtras urbes, fora circuis, percurris nundinas, domos ſcrutaris negotiatorum, cunctam everris ſingulorum ſuppellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admoves oculis, Solis apponis radio; quicquid groſſum, quicquid pallidum occurrerit, reſpuis; ſi quid autem ſui puritate ac nitore placuerit, illud mox quantolibet pretio ſatagis tibi retinere; rogo te, ex corde facis hæc, an ſimpliciter? Cum denique contra Regulam, non quod vilius occurrerit, ſed ſtudioſiſſime quæris quod quia rarius invenitur, pretioſius emitur; ignorans facis hæc, an ex induſtria? Ex cordis theſauro ſine dubio procedit quicquid foris apparet vitiorum. VANUM COR vanitatis notam ingerit corpori; & exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt. Mollia indumenta animi mollitiem indicant. Non tanto curaretur corporis cultus, niſi prius neglecta fuiſſet mens inculta virtutibus.

CAPUT XI.

De cauſa, cur Superiores ſubditorum vitia non corrigant. Luxum & ſplendidum Prælatorum apparatum perſtringit.

27 MIror autem, cum Regula dicat, ad magiſtrum reſpicere quicquid a diſcipulis delinquitur; & Dominus per Prophetam ſanguinem in peccato morientium de manu paſtorum requirendum eſſe minetur; quomodo Abbates noſtri patiantur fieri talia, niſi forte (ſi audeam dicere) NEMO FIDENTER reprehendit, in quo ſe eſſe irreprehenſibilem non confidit. *Reg. S. Ben. cap. 2.* *Ezech. 3. 18.* Siquidem humanitatis eſt omnium, in quo ſibi quiſqua indulget, aliis non vehementer iraſci. Dicam, dicam; præſumptuoſus dicar, ſed verum dicam. *6. In luxu Prælatorum.* Quomodo lux mundi obtenebrata eſt? quomodo ſal terræ infatuatum eſt? Quorum nobis vita, via vitæ debuit eſſe, dum exemplum in ſuis actibus oſtendunt ſuperbiæ, cæci facti ſunt duces cæcorum. Quod enim (ut cætera taceam) ſpecimen humilitatis eſt, cum tanta pompa & equitatu incedere, tantis hominum crinitorum ſtipari obſequiis; quatenus duobus Epiſcopis unius Abbatis multitudo ſufficiat? Mentior: ſi non vidi Abbatem d ſexaginta equos, & eo amplius in ſuo ducere comitatu. Dicas, ſi videas eos tranſeuntes, non patres eſſe monaſteriorum, ſed dominos caſtellorum; non rectores animarum, ſed principes provinciarum. Tum deinde geſtari jubentur mappulæ, ſcyphi, bacini, candelabra, & manticæ ſuffarcinatæ, non ſtramentis, ſed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis a ſua quiſpiam domo recedit, niſi cum tota ſupellectili ſua, tamquam ſit vel iturus ad exercitum, vel tranſiturus per deſertum, ubi non valeant inveniri neceſſaria. Annon poſſet eodem vaſculo & aqua manibus vergi, & vinum bibi? Annon poſſet ardens lucere lucerna, niſi in tuo quod portas candelabro, & hoc aureo, vel argenteo? Annon poſſet dormiri, niſi ſuper varium ſtratum, aut ſub peregrino coopertorio? Annon unus aliquis miniſter poſſet & jumentum ligare, & ad menſam ſervire, & lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudini garſionum ac jumentorum cur, vel ad ſolatium mali, nobiſcum non ferimus neceſſaria, quatenus hoſpites non gravemus?

CAPUT XII.

Luxum & abuſum in templis & Oratoriis extruendis, ornandis, pingendis, arguit.

28 SED hæc parva ſunt: veniam ad majora, ſed ideo viſa minora, quia uſitatiora. Omitto Oratoriorum immenſas altitudines, immoderatas longitudines, ſupervacuas latitudines, ſumptuoſas depolitiones, curioſas depictiones; quæ dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum, & mihi quodammodo repræſentant antiquum ritum Judæorum. *7. In oratoriorum ſuperfluo ornatu.* Sed eſto, fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat: Dicite, ait ille, Pontifices in ſancto quid facit aurum? *Perſius Sat. 2.* Ego autem dico: Dicite pauperes (non enim attendo verſum, ſed ſenſum) dicite, inquam, pauperes, ſi tamen pauperes, in ſancto quid facit aurum? *Perſius Sat. 2.* Et quidem alia cauſa eſt Epiſcoporum, alia monachorum. Scimus namque, quod illi ſapientibus & inſipientibus debitores cum ſint, carnalis populi devotionem, quia ſpiritualibus non poſſunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero qui *Epiſcopis plus licere circa cultum templorum, quam religioſis.*

a Petrus Venerabilis decernit Statuto 16. *ut nullus Fratrum pannos, qui dicuntur galabruns, vel iſembruni, veſtiatur*: cujus ſtatuti hanc reddit rationem, *quod multi noſtrorum*, inquit, *non aliter quam ſæculares homines, ſericis variis vel griſiis veſtium erroribus ſe comebant*. Itaque ſericiæ veſtes erant ſubatri coloris. In codice Corbejanſi legitur *raſembrunum*.

b Ejuſmodi etiam coopertoria ex cattinis pellibus peregrinis reſcindit idem piiſſimus Abbas ſtatuto 17. concedens earum loco *pariſiorum, ſeu veſonum pelles*: *cum antea Cluniacenſes, Gallicanorum cattorum pellibus contemptis, Numantinorum, ſeu Zamorenſium cattorum pellibus contexto copertorio* ad lectum uterentur. Confer epiſtolam v.

c Barricani item ſublati ſunt Statuto 18. ubi legitur, *ut nullus ſcarlatas, aut barracanos, vel pretioſos burellos, qui Ratiſponi fiunt, ſive picta qualibet modo ſtramina habeat, ſed ſolummodo cilicium, ſuperpellis tantum duobus pannis albi & nigri coloris*. Mattæ erant verſicolores a barria ſic dictæ.

d Id de Segerio abbate Dionyſiano dictum putant, ut ad epiſt. 78. Petrus Venerabilis ſtatutum edidit cap. 40. *ut nullus Priorum duos ſecum pluſquam tres equitaturas, vel, ſi Prior Ordinis fuerit, quatuor*.

Digitized by Google

A

qui jam de populo exivimus; qui mundi quæque pretioſa ac ſpecioſa pro Chriſto reliquimus; qui omnia pulchre lucentia, canore mulcentia, ſuave olentia, dulce ſapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati ſumus ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciamus: quorum, quæſo, in his devotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus? ſtultorum admirationem, an ſimplicium oblationem*? An quoniam commixti ſumus inter gentes, forte didicimus opera eorum, & ſervimus adhuc ſculptilibus eorum?

*al. oblectationem.

29 Et ut aperte loquar, an hoc totum facit avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus, & non requirimus fructum, ſed datum? Si quæris, quomodo? miro inquam modo. Tali quadam arte ſpargitur æs, ut multiplicetur. Expenditur, ut augeatur, & effuſio copiam parit. Ipſo quippe viſu ſumptuoſarum, ſed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quam ad orandum. Sic opes opibus hauriuntur, ſic pecunia pecuniam trahit: quia neſcio quo pacto, ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis ſaginantur oculi, & loculi aperiuntur. Oſtenditur pulcherrima forma Sancti vel Sanctæ alicujus, & eo creditur ſanctior, quo coloratior. Currunt homines ad oſculandum, invitantur ad donandum; & magis mirantur pulchra, quam venerantur ſacra. Ponuntur dehinc in Eccleſia gemmatæ, non coronæ [a], ſed rotæ, circumſeptæ lampadibus, ſed non minus fulgentes inſertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quaſdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quam ſuis gemmis. Quid, putas, in his omnibus quæritur? pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, ſed non vanior, quam inſanior! Fulget Eccleſia in parietibus*, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſervitur oculis divitum. Inveniunt curioſi quo delectentur, & non inveniunt miſeri quo ſuſtententur. Ut quid ſaltem Sanctorum imagines non reveremur, quibus utique ipſum quod pedibus conculcatur ſcatet pavimentum? Sæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicujus Sanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. Etſi non ſacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus? Cur decoras quod mox fœdandum eſt? Cur depingis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, ubi pulvere maculantur aſſiduo? Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad ſpirituales viros? Niſi forte & hic adverſus memoratum jam Poetæ verſiculum propheticus ille reſpondeatur: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. Aſſentio: patiamur & hæc fieri in Eccleſia: quia etſi noxia ſunt vanis & avaris, non tamen ſimplicibus & devotis.

B

Reliquiarū ornatus.

C

a

Ornamenta ſupervacua.

*V. NOT.

D

Pſal. 25. 8.

E

30 Ceterum in clauſtris coram legentibus fratribus quid facit illa ridicula monſtruoſitas, mira quædam deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ? quid feri leones? quid monſtruoſi centauri? quid ſemi-homines? quid maculoſæ tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas ſub uno capite multa corpora, & rurſus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia præfert equum, capram trahens retro dimidiam; hic cornutum animal equum geſtat poſterius. Tam multa denique, tamque mira diverſarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus, quam in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quam in lege Dei meditando. Proh Deo! ſi non pudet ineptiarum; cur vel non piget expenſarum?

Vanæ picturæ a clauſtris rejiciendæ.

F

CAPUT XIII.

Modos, & media mutuæ charitatis & pacis fovendæ ſummatim colligit; denique transfugas inſtabilitatis notat.

31 MULTA quidem & alia ſuggerebat addenda larga materia: ſed avellit me & propria ſatis anxia occupatio, & tua, frater Ogeri [b], nimis feſtina diſceſſio, qui videlicet nec morari diutius acquieſcis, nec abire tamen vis abſque recenti Opuſculo. Facio itaque quod vis: & te dimitto, & ſermonem brevio; præſertim quia UTILIORA ſunt pauca in pace, quam multa cum ſcandalo: Et utinam hæc pauca ſcripſerim ſine ſcandalo. Enimvero vitia carpens, ſcio me offendere vitioſos. Poteſt tamen fieri, volente Deo, aliquibus quos me timeo exaſperaſſe, potius placiturum eſſe, ſed ſi deſinant eſſe vitioſi: ſi videlicet, & diſtrictiores deſinant eſſe detractores; & remiſſiores amputent ſuperfluitates; ſi ſic quiſque bonum teneat quod tenet, ut alium aliud tenentem non judicet; ſi qui accepit jam eſſe bonus, non invideat melioribus; & qui ſibi videtur agere melius, bonum non ſpernat alterius: ſi qui diſtrictius vivere poſſunt, eos qui non poſſunt nec aſpernentur, nec æmulentur; & qui non poſſunt, eos qui poſſunt ſic mirentur, ut temere non imitentur. SICUT enim non licet his, qui majus aliquid forte voverunt, ad id quod minus eſt deſcendere, ne apoſtatentur; ſic non omnibus expedit de bonis minoribus ad majora tranſire, ne præcipitentur.

EPILOG.

b

Scopus hujus operis.

32 Scio quippe nonnullos de aliis & Congregationibus, & inſtitutionibus, ad noſtrum Ordinem pervolaſſe, pulſaſſe, intraſſe; qui hoc quidem agendo, & ſuis ſcandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt; dum quantum illos ſua temeraria diſceſſione, tantum nos turbarunt ſua miſera converſatione. Et quoniam ſuperbe ſpreverunt quod tenebant, & temere præſumpſerunt quod non valebant; digno Deus exitu eorum tandem patefecit ignaviam; quia & impudenter deſeruerunt quod imprudenter arripuerant; & turpiter redierunt ad id quod leviter deſeruerant. Cum enim clauſtra noſtra ſui potius Ordinis impatientia, quam deſiderio noſtri expetierint, oſtendunt quod ſunt, dum a vobis ad nos, a nobis ad vos inſtabili levitate pervolantes, & nobis, & vobis, & omnibus bonis ſcandalum faciunt. Quamquam ergo nonnullos eorum noverimus, qui & fortiter Deo auctore cœperunt, & ipſo protectore fortius perſeverant; SECURIUS eſt tamen ut perſeveremus in bono quod cœpimus, quam quod incipiamus ubi non perſeveremus; & hoc pariter omnes ſtudeamus, quo ſecundum Apoſtoli conſilium *omnia noſtra in charitate fiant*. Hæc eſt noſtra de noſtro, & de veſtro Ordine ſententia; hæc noſtris & veſtris; hæc non de vobis, ſed vobis me ſolere dicere, nullus melius mihi teſtis erit, quam vos, & ſi quis me novit ſicut vos. Quæ in veſtris laudabilia ſunt, laudo & prædico: ſi quæ reprehendenda ſunt, ut emendentur, vobis & aliis amicis meis ſuadere ſoleo. Hoc non eſt detractio, ſed attractio. Quod ut nobis a vobis ſemper fiat, omnino precor & ſupplico. Valete.

Notat quorumdam inconſtantiam in mutandis Ordinibus.

1. Cor. 16. 14.

A D-

a De ejuſmodi coronis (quarum una ſupereſt apud Remos in S. Remigii Eccleſia, 72. cereolos habens) ſtatuit Petrus Abbas ſæpe laudatus, ut *magnæ illi coronæ, ex ære, auro, argentoque elegantiſſime compoſitæ, quæ in medio chori forti catena ſuſtentata dependet, accenſi cerei non imponantur, niſi in quinque præcipuis feſtis, &c.* Minores coronas *rotas* vocat.

b Is eſt Ogerius canonicus regularis, ad quem epiſt. 87. & ſeq. Ejuſdem, itemque Guilelmi ſancti Theoderici Abbatis cenſuræ hunc librum ſubjecit Bernardus epiſt. 88.

Digitized by Google

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum VI.

I. LIBER *ſubjectus in codicibus antiquis hunc præfert titulum:* Incipit Prologus ſancti Bernardi abbatis in libello ad Milites Templi, *& poſt Prologum:* Incipiunt capitula de laude novæ Militiæ, *quæ omnino ſunt tredecim, ut in editis noſtris, ubi titulos ex mente auctoris retinuimus. Liber iſte a Gaufrido* in lib. III. *de vita Bernardi* cap. VIII. Exhortatorius ſermo ad Milites Templi *vocatur.* Quam vero fidelis, *inquit*, cujuslibet piæ converſationis commendator exſtiterit & adjutor, exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. *Ita ergo hujuſce libri titulus inſtitui poteſt:* Liber ad Milites Templi, de laude novæ Militiæ.

II. Hugoni *tamen* militi Chriſti & magiſtro Militiæ Chriſti *inſcriptus eſt Prologus: ſed perinde eſt Magiſtro Militiæ, atque omnibus Militibus librum nuncupaſſe. Dicti ſunt* Fratres Templi *ex eo quod conceſſu Balduini regis juxta Templum Domini primo conſederint, teſte Guillelmo archiepiſcopo Tyrenſi* in lib. XII. cap. VII. *ubi eorum originem deſcribit ad annum* MCXVIII. Eodem anno, *inquit*, quidam nobiles viri de equeſtri ordine, Deo devoti, religioſi, & timentes Deum, in manu domini Patriarchæ, Chriſti ſervitio ſe mancipantes, more canonicorum regularium, in caſtitate, & obedientia, & ſine proprio, velle perpetuo vivere profeſſi ſunt. Inter quos primi & præcipui fuerunt viri venerabiles, *Hugo* de Pagania, & Gaufredus de S. Aldemaro: quibus quoniam neque Eccleſia erat, neque certum habebant domicilium, Rex in palatio, quod ſecus Templum Domini ad auſtralem habet partem, eis ad tempus conceſſit habitaculum. Prima autem eorum profeſſio, quodque eis a domino Patriarcha & aliis Epiſcopis in remiſſionem peccatorum injunctum eſt, ut vias & itinera, maxime ad ſalutem peregrinorum, contra latronum & incurſantium inſidias pro viribus conſervarent. *Hæc de Militum Templi origine, quibus primus Magiſter præfectus eſt prædictus Hugo de Paganis, quem idem Guillelmus Tyrenſis* magiſtrum militiæ Templi primum *vocat* in lib. XIII. cap. XXVI. *Hugoni* ſanctæ militiæ Priori inſcripta eſt *Guigonis Cartuſiæ præpoſiti epiſtola ſecunda. Iſte eſt Hugo, cui Bernardus ſequentem librum nuncupavit, diſtinguendus utique ab altero Hugone, qui ex Comite Campaniæ miles Templi factus eſt, teſtante Bernardi* ep. XXXI. *ipſi directa. Porro Hugoni de Paganis primo militiæ Magiſtro ſucceſſit* miles eximius & in armis ſtrenuus, nobilis carne & moribus, dominus Robertus, cognomine Burgundio; natione Aquitanicus, *& quidem ſub annum* MCXXXVI. *ut colligitur ex Guillelmo Tyrenſi* in lib. XV. cap. VI. *qui item de eodem agit initio* lib. XVII. *Roberto ſuffectus videtur Ebrardus, cui Petrus Venerabilis ſcribit epiſtolam, quæ eſt* lib. VI. epiſt. XXVI.

III. *Quo anno ſcriptus ſit iſte liber, non facile dixerim. Id factum conſtat Ordine jam plurimum aucto, & militum numero multiplicato. Bernardi verba hoc probant* num. X. Hæc Jeroſolymis actitantur, & orbis excitatur. Audiunt inſulæ, & attendunt populi de longe, & ebulliunt ab Oriente & Occidente........ Quodque cernitur jucundius, & agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illò confluere videas, niſi utique ſceleratos, &c. *Atqui ante Concilium Trecenſe, ideſt, ante annum* MCXXVII. *novem tantum erant ejus inſtituti Milites, ut ex Guillelmo mox videbimus. Vix ergo ante annum* MCXXXII. *hic liber compoſitus dici poteſt, ſed tamen ante annum* MCXXXVI. *quo fere anno Robertus Magiſter Hugoni ſucceſſit.*

IV. *Templariorum Regulam ex codice Victorino typis mandavit Miræus, eamque Chronico Ciſtercienſi inſeruit,* utpote a S. Bernardo, *inquit*, abbate Claræ-vallenſi (ut ex Prologo patet) dictatam. *Regula hæc totidem capitulis, quot Regula S. Benedicti, ex qua magna ex parte de verbo ſumpta eſt, conſtat, ideſt,* capitulis LXXII. *Sic vero inſcribitur ante Prologum:* Regula pauperum commilitonum Chriſti Templique Salomonici. *Manricus ad annum* MCXXVIII cap. II. *hanc Regulam Bernardo auctori cum Miræo tribuit, ad idque probandum duo loca adducit ex Prologo. Primus locus ſic habet:* Sane autem prorſus licet noſtri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religioſorum Patrum, qui in illo Concilio divina ammonitione convenerunt, commendat; non debemus ſilenter tranſire, quibus videntibus & veras ſententias proferentibus, ego Joannes Michaelenſis, præſentis paginæ, juſſu Concilii ac venerabilis abbatis Claræ-vallenſis, cui creditum ac debitum hoc erat, humilis ſcriba eſſe divina gratia merui. *Verum hæc verba non ſignificant ullam Regulam a Bernardo pro Templariis fuiſſe compoſitam: ſed eum in Joannem Michaelenſem rejeciſſe impoſitum ſibi ſcribæ officium. Neque quicquam amplius conficitur ex ſequentibus verbis, quæ poſt enumerationem Patrum Trecenſis Concilii hoc modo referuntur.* Ipſe vero Magiſter militiæ, Hugo nomine, revera non defuit, & quoſdam de Fratribus ſuis ſecum habuit, verbi gratia, F. Godefridum, F. Rovallum, F. Gaufridum Biſol, F. Paganum de Monte-deſiderii, Archembaudum de S. Aniano. Iſte vero magiſter Hugo cum iſtis diſcipulis modum & obſervantiam exiguæ inchoationis ſui militaris Ordinis, qui ab illo qui dicit, Ego principium qui & loquor vobis, ſumpſit exordium, juxta memoriæ ſuæ notitiam ſupra nominatis Patribus intimavit. Placuit itaque Concilio, ut conſilium ibi lima & conſideratione divinarum Scripturarum diligenter examinatum, tamen cum providentia Papæ Romanorum ac Patriarchæ Jeroſolymitarum, necnon etiam aſſenſu Capituli pauperum commilitonum templi quod eſt in Jeruſalem, ſcripto commendaretur, & inenodabiliter ſervaretur. *Quibus verbis id tantum a Patribus ſancitum fuiſſe intelligimus, ut Militibus Regula ex eorum conſenſu, conſultis Romano Pontifice & Patriarcha Jeroſolymitano, præſcriberetur: ſed Bernardus ejus auctor nequaquam aſſeritur. Quinimmo Albericus Ordinis Ciſtercienſis eiſdem Militibus Regulam S. Auguſtini impoſitam ſcribit. Unde in Monaſtico Anglicano ad Ordinem ſancti Auguſtini revocantur. Permirum eſſet, ſi Albericus Triumfontium haud longe a Clara-valle monachus Ciſtercienſis, hanc Bernardi Regulam ignoraſſet, & pro illa Militibus, qui ejus tempore ſuperérant, aliam tribuiſſet, Guillelmus Tyrenſis*

Epi-

Epiſcopus in jam dicti libri XII. cap. VII. *tradit, eiſdem Militibus, qui ante Concilium Trecenſe* nonniſi novem erant, de mandato domini Honorii Papę & domini Stephani Jeroſolymitani Patriarchę, fuiſſe inſtitutam Regulam, & album habitum aſſignatum, *cum antea vulgari uſi eſſent*. Poſtmodum vero tempore domini Eugenii Papę, ut dicitur, cruces de panno rubeo mantellis ſuis cœperunt aſſuere, *tam equites*, quam eorum Fratres, qui dicuntur Servientes. Quorum res adeo crevit in immenſum, ut hodie, *inquit Guillelmus*, trecentos plus minuſve in conventu habeant equites, albis chlamydibus indutos, exceptis Fratribus. *Ex his poſtremis verbis conjicimus, Regulam illam, quæ Bernardo auctori tribuitur, nonniſi poſt Guillelmum Tyrenſem ſcriptam fuiſſe, quandoquidem* in cap. XXI. *notantur quidam* pſeudo-fratres ex Ultramontanis partibus, mentientes ſe eſſe de Templo: *& quædam apud ipſos Milites* ſine diſcretione ac conſilio communis Capituli ſuccreviſſe penitus amputanda *arguuntur, nempe quod* habebant *olim* famuli & armigeri alba veſtimenta, unde veniebant damna importabilia. *Nullum vero Capitulum generale Templariorum fuit ante Concilium Trecenſe: nullus antea peculiaris Militum habitus, ſed vulgaris. Albus eis conceſſus eſt a Patribus Concilii, exceptis Servientibus. Plane vel ex his ſolis verbis intelligitur, hoc ſaltem capitulum longe poſt tempus Concilii fuiſſe adſcriptum. Capitulum* VII. ſtando divinum officium audiri *non ſolum non laudat, ſed etiam vituperat, ſtatuitque audiri ſedendo, quod ſane ſtatutum in Bernardi mentem non veniſſet*. In capitulo LVI. *ſtatuitur*; ut amplius ſorores non habeantur, *quod arguit non fuiſſe recens inſtitutum. An Joannes Michaelenſis iſtius Regulæ auctor ſit, aliis judicandum relinquo. Illud in ea obſervatu non indignum, quod* collatio *pro cœnula jejuniorum uſurpatur* in cap. XVI.

TOM. II. OPUS. VI.

S. BERNARDI ABBATIS

L I B E R

DE LAUDE NOVÆ MILITIÆ AD MILITES TEMPLI.

TOM. II. OPUS. VI.

P R O L O G U S.

HUGONI Militi Chriſti, & Magiſtro Militiæ Chriſti, Bernardus Claræ-vallis ſolo nomine Abbas, bonum certamen certare.

Occaſio hujus operis.

SEMEL, & ſecundo, & tertio, ni fallor, petiiſti a me, Hugo cariſſime, ut tibi tuiſque commilitonibus ſcriberem exhortationis ſermonem; & adverſus hoſtilem tyrannidem, quia lanceam non liceret, ſtylum vibrarem; aſſerens vobis non parum fore adjutorii, ſi quos armis non poſſum, litteris animarem. Diſtuli ſane aliquamdiu: non quod contemnenda videretur petitio, ſed ne levis præcepſque culparetur aſſenſio, ſi quod melius melior implere ſufficeret, præſumerem imperitus; & res admodum neceſſaria per me minus forte commoda redderetur. Verum videns me longa ſatis hujuſmodi expectatione fruſtratum; ne jam magis nolle, quam non poſſe viderer, tandem ego quidem quod potui feci: lector judicet, an ſatisfeci. Quamquam etſi cui forte aut minime placeat, aut non ſufficiat, non tamen intereſt mea, qui tuæ pro meo ſapere non defui voluntati.

C A P U T P R I M U M.

De laude novæ militiæ.

1. NOVUM militiæ genus ortum nuper auditur in terris, & in illa regione, quam olim in carne præſens viſitavit Oriens ex alto: ut unde tunc in fortitudine manus ſuæ tenebrarum principes exturbavit, inde & modo ipſorum ſatellites, filios diffidentiæ, in manu fortium ſuorum diſſipatos exterminet, faciens etiam nunc redemptionem plebis ſuæ, & rurſum erigens cornu ſalutis nobis in Domo David pueri ſui. Novum, inquam, militiæ genus, & ſæculis inexpertum, quo gemino [a] pariter conflictu infatigabiliter decertatur, tum adverſus carnem & ſanguinem, tum contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et quidem ubi ſolis viribus corporis corporeo fortiter hoſti reſiſtitur, id quidem ego tam non judico mirum, quam nec rarum exiſtimo. Sed & quando animi virtute vitiis, ſive dæmoniis bellum indicitur, ne hoc quidem mirabile, etſi laudabile dixerim, cum plenus monachis cernatur mundus. Cæterum cum uterque homo ſuo quiſque gladio potenter accingitur, ſuo cingulo nobiliter inſignitur: quis hoc non æſtimet omni admiratione digniſſimum, quod adeo liquet eſſe inſolitum? Impavidus profecto miles, & omni ex parte ſecurus, qui ut corpus ferri, ſic animum fidei lorica induitur. Utriſque nimirum munitus armis, nec dæmonem timet, nec hominem. Nec vero mortem formidat qui mori deſiderat. Quid enim vel vivens, vel moriens metuat, cui vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum? Stat quidem fidenter libenterque pro Chriſto; ſed magis cupit diſſolvi, & eſſe cum Chriſto: hoc enim melius. Securi igitur procedite, milites, & intrepido animo inimicos crucis Chriſti propellite, certi quia neque mors, neque vita poterunt vos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu: illud ſane vobiſcum in omni periculo replicantes: *Sive vivimus, ſive morimur, Domini ſumus*. Quam glorioſi revertuntur victores de prœlio! quam beati moriuntur martyres in prœlio! Gaude fortis athleta, ſi vivis & vincis in Domino: ſed magis exulta & gloriare, ſi moreris & jungeris Domino. Vita quidem fructuoſa, & victoria glorioſa: ſed utique mors ſacra jure præponitur. Nam ſi beati qui in Domino moriuntur, num multo magis qui pro Domino moriuntur?

Militem quid faciat intrepidum.

Rom. 14. 8.

Martyres reputantur qui pugnando pro fide moriuntur.

2. Et quidem ſive in lecto, ſive in bello quis moritur, pretioſa erit ſine dubio in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus. Cæterum in bello tanto profecto pretioſior, quanto & glorioſior: O vita ſecura, ubi pura conſcientia! O, inquam, vita ſecura, ubi abſque formidine mors expectatur, immo & exoptatur cum dulcedine; & excipitur cum devotione! O vere ſancta & tuta militia, atque a duplici illo periculo

Pericula militum.

[a] Petrus Venerabilis eadem fere habet in lib. 6. epiſtola 26. *Quis non lætetur*, inquit, *quis non exultet proceſſiſſe vos, non ad ſimplicem, ſed ad duplicem conflictum*, &c. *Eſtis monachi virtutibus, milites actibus.*

TOM. II. OPUS. VI.

A culo prorſus libera, quo id hominum genus ſolet frequenter periclitari, ubi dumtaxat Chriſtus non eſt cauſa militandi. Quoties namque congrederis tu, qui militiam militas ſæcularem, timendum omnino, ne aut occidas hoſtem quidem in corpore, te vero in anima; aut forte tu occidaris ab illo, & in corpore ſimul, & in anima. Ex corois nempe affectu, non belli eventu, penſatur vel periculum, vel victoria Chriſtiani. Si bona fuerit cauſa pugnantis, pugnæ exitus malus eſſe non poterit; ſicut nec bonus judicabitur finis, ubi cauſa noo bona, & intentio non recta præceſſerit. Si in voluntate alterum occidendi te potius occidi contigerit, moreris homicida. Quod ſi prævales, & voluntate

Belli ſit cauſa juſta.

Pugnantis recta intentio.

B ſuperandi, vel vindicandi forte occidis hominem; vivis homicida. Non autem expedit ſive vivo; ſive victori, ſive victo, eſſe homicidam. Infelix victoria, qua ſuperans hominem, ſuccumbis vitio. Et ira tibi, aut ſoperbia dominante, fruſtra gloriaris de homine ſuperato. Eſt tamen qui nec ulciſcendi zelo, nec vincendi typho, ſed tantum evadendi remedio interficit hominem. Sed ne hanc quidem bonam diaerim victoriam; cum de duobus malis, in corpore, quam in anima, a mori levius ſit. Non autem quia corpus occiditur, etiam anima moritur: ſed anima, quæ peccaverit, ipſa morietur.

Homicidium ſui defenſionem illicitum.

a

C

CAPUT II.

De militia ſæculari.

3 QUIS igitur finis fructuſve ſæcularis hujus, non dico, militiæ, ſed malitiæ; ſi & occiſor lethaliter peccat, & occiſus æternaliter perit? Enimvero, ut verbis utar Apoſtoli, *Et qui arat, in ſpe debet arare; & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi*. Quis ergo, o milites, hic tam ſtupendus error, quis furor hic tam non ferendus, tantis ſumptibus ac laboribus militare; ſtipendiis vero nullis, niſi aut mortis; aut criminis? Operitis equos ſericis, & pendulos neſcio quos panniculos loricis ſuperinduitis; depingitis haſtas[b], clypeos & ſellas; frena & calcaria auro & argento, gemmiſque circumornatis; & cum tanta pompa pudendo furore, & impudenti ſtupore ad mortem properatis. Militaria ſunt hæc inſignia, an muliebria potius ornamenta? Numquid forte hoſtilis mucro reverebitur aurum, gemmis parcet, ſerica penetrare non poterit? Denique, quod ipſi ſæpius certiuſque experimini, tria eſſe præcipue neceſſaria prœlianti, ut ſcilicet ſtrenuus induſtriuſque miles, & circumſpectus ſit ad ſe ſervandum, & expeditus ad diſcurrendum, & promptus ad feriendum: vos per contrarium in oculorum gravamen femineo ritu comam nutritis, longis ac profuſis camiſiis propria vobis veſtigia obvolvitis, delicatas ac teneras manus amplis & circumfluentibus manicis ſepelitis. Super hæc omnia eſt, quod armati conſcientiam magis terret, cauſa illa nimirum ſatis levis ac frivola, qua videlicet talis præſumitur & tam periculoſa militia. Non ſane inter vos aliud bella movet, liteſque ſuſcitat, niſi aut irrationabilis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenæ qualiſcumque poſſeſſionis cupiditas. Talibus certe ex cauſis neque occidere, neque occumbere tutum eſt.

1. Cor. 9. 10.

D

b

Prœlianti tria neceſſaria.

E

Bellorum ac litium cauſæ leves.

F

a Bernardus itaque cum Auguſtino, & Ambroſio cenſet, citra animæ diſpendium non licere ut quis ſe ipſum defendendo aggreſſorem interimat. Confer librum de Præcepto & Diſpenſatione n. 13. Inſignis eſt hac de re epiſtola 60. Hildeberti epiſcopi Cenomanenſis de Sacerdote, qui latronem occiderat. Ambroſii locus eſt in l. 3. de Officiis cap. 4. Auguſtini lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. & lib. 22. contra Fauſtum cap. 74. tum etiam in epiſtola ad Publicolam.

A

CAPUT III.

De Militibus Chriſti.

4 AT vero Chriſti milites ſecuri[c] prœliantur prœlia Domini ſui, nequaquam metuentes aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nece periculum: quandoquidem mors pro Chriſto vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur. Hinc quippe Chriſto, inde Chriſtus acquiritur: qui nimirum & libenter accipit hoſtis mortem pro ultione; & libentius præbet ſeipſum militi pro conſolatione. Miles, inquam, Chriſti ſecurus interimit, interit ſecurior. Sibi præſtat cum interit, Chriſto cum interimit. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei etenim miniſter eſt ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Sane cum occidit malefactorem, non homicida, ſed (ut ita dixerim) malicida, & plane Chriſti vindex in his qui male agunt, & defenſor Chriſtianorum reputatur. Cum autem occiditur ipſe, non periiſſe, ſed perveniſſe cognoſcitur. Mors ergo quam irrogat, Chriſti eſt lucrum; quam excipit, ſuum. In morte pagani Chriſtianus gloriatur, quia Chriſtus glorificatur: in morte Chriſtiani, Regis liberalitas aperitur, cum miles remunerandus educitur. Porro ſuper illo lætabitur juſtus, cum viderit vindictam. De iſto dicet homo: *Si utique eſt fructus juſto? utique eſt Deus judicans eos in terra*. Non quidem vel pagani necandi eſſent, ſi quo modo aliter poſſent a nimia infeſtatione ſeu oppreſſione fidelium cohiberi. Nunc autem melius eſt ut occidantur, quam certe relinquatur virga peccatorum ſuper ſortem juſtorum; ne forte extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas.

c

Securitas militum Chriſti, ſive occidant, ſive occidantur.

B

C

Pſal. 57. 12.

Pagani an occidendi.

5. Quid enim? Si percutere in gladio omnino fas non eſt Chriſtiano, cur ergo Præco Salvatoris contentos fore ſuis ſtipendiis militibus indixit, & non potius omnem eis militiam interdixit? Si autem (quod verum eſt) omnibus fas eſt, ad hoc ipſum dumtaxat divinitus ordinatis, nec aliud ſane quicquam melius profeſſis; quibus, quæſo, potius, quam quorum manibus & viribus urbs fortitudinis noſtræ Sion pro noſtro omnium munimine retinetur? ut depulſis divinæ tranſgreſſoribus legis, ſecura ingrediatur gens juſta, cuſtodiens veritatem. Secure proinde diſſipentur gentes quæ bella volunt, & abſcindantur qui nos conturbant, & diſperdantur de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, qui repoſitas in Jeroſolymis Chriſtiani populi ineſtimabiles divitias tollere geſtiunt, ſancta polluere, & hæreditate poſſidere ſanctuarium Dei. Exeratur gladius uterque fidelium[d] in cervices inimicorum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei, quæ eſt Chriſtianorum fides; ne quando dicant gentes: Ubi eſt Deus eorum?

Militia Chriſtianis licita.

Luc. 3. 14.

D

Exhortatio ad militiam ſacram.

d

E

6 Quibus expulſis, revertetur ipſe in hæreditatem domumque ſuam, de qua iratus in Evangelio: *Ecce*, inquit, *relinquetur vobis domus veſtra deſerta*: & per Prophetam ita conqueritur: *Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam*; implebitque illud propheticum: *Redemit Dominus populum ſuum, & liberavit eum: & venient, & exultabunt in monte Sion, & gaudebunt de bonis Domini*. Lætare Jeruſalem, & cognoſce jam tempus viſitationis tuæ. Gaudete & laudate ſimul deſerta Jeruſalem, quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, redemit Jeruſalem, paravit Dominus brachium ſuum ſanctum in oculis omnium gentium. Virgo Iſrael corrueras, & non erat qui ſublevaret te. Surge jam, excutere de pulvere virgo, captiva filia Sion. Surge, inquam, & ſta in excelſo, & vide jucunditatem, quæ venit tibi a Deo tuo. Non vocaberis ultra derelicta, & terra tua non vocabitur am-

Matt. 23. 38.

Jerem. 12. 7.

Plauſus Jeroſolymæ de nova militia.

F

b Id cavet cap. 38. Regula Templariorum. *Tegimen autem in clypeis & haſtis, ſurcellis & in lanceis non habeatur* &c. Aurum vero & argentum in frenis & calcaribus eadem rejicit cap. 37.

c Hinc Joannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 7. cap. 21. de Fratrib. templi agens. *Pene ſoli*, inquit, *inter homines legitima gerunt bella*.

d Spiritualis ſcilicet ac materialis: de utroque epiſt. 256. & lib. 4. de Conſideratione cap. 5. num. 7.

amplius deſolata, quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi. Hoc tibi auxilium miſſum de ſancto. Omnino per iſtos tibi jam jamque illa perſolvitur antiqua promiſſio: (*Iſa. 60. 15.*) *Ponam te in ſuperbiam ſæculorum, gaudium in generatione & generationem, & ſuges lac gentium, & mammilla regum lactaberis*: (*Iſa. 66. 13.*) & item: *Sicut mater conſolatur filios ſuos, ita & ego conſolabor vos, & in Jeruſalem conſolabimini*. Videſne quam crebra veterum atteſtatione nova approbatur militia, & quod ſicut audivimus, ſic vidimus in civitate Domini virtutum? Dummodo ſane ſpiritualibus non præjudicet ſenſibus litteralis interpretatio, quo minus ſcilicet ſperemus in æternum quicquid huic tempori ſignificando ex Prophetarum vocibus uſurpamus: ne per id quod cernitur, evaneſcat quod creditur; & ſpei copias imminuat penuria rei, præſentiumque atteſtatio ſit evacuatio futurorum. Alioquin terrenæ civitatis temporalis gloria non deſtruit cœleſtia bona, ſed adſtruit; ſi tamen iſtam minime dubitamus illius tenere figuram quæ in cœlis eſt mater noſtra.

CAPUT IV.

De converſatione Militum Chriſti.

7 SED jam ad imitationem, ſeu ad confuſionem noſtrorum militum, non plane Deo, ſed diabolo militantium, dicamus breviter Chriſti equitum mores & vitam; qualiter in bello, domive converſentur; quo palam fiat, quantum ab invicem differant Dei, ſæculiſque militia. (Dei, & ſæculi militia quantum differant.) Primo quidem utrolibet diſciplina non deeſt, obedientia nequaquam contemnitur, quia, teſte Scriptura & (*Eccli. 22. 3.*) *filius indiſciplinatus peribit*; &, (*1. Re. 15. 23.*) *peccatum eſt ariolandi repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere*. Itur, & reditur ad nutum ejus qui præeſt: induitur quod ille donaverit; (Milites Templi quam domi diſciplinam ſervent.) nec aliunde veſtimentum, ſeu alimentum præſumitur. Et in victu & veſtitu cavetur omne ſuperfluum, ſoli neceſſitati conſulitur. Vivitur plane in communi jucunda & ſobria converſatione, abſque uxoribus, & abſque liberis. Et ne quid deſit ex evangelica perfectione, abſque omni proprio habitant unius moris in domo una, ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Dicas univerſæ multitudinis eſſe cor unum, & animam unam, ita quiſque non omnino propriam ſequi voluntatem, ſed magis obſequi ſatagit imperanti. Nullo tempore aut otioſi ſedent, aut curioſi vagantur; ſed ſemper dum non procedunt, (quod quidem raro contingit) ne gratis comedant panem, armorum, ſeu veſtimentorum vel ſciſſa reſarciunt, vel vetuſta reficiunt, vel inordinata componunt, & quæque poſtremo facienda Magiſtri voluntas & communis indicit neceſſitas. Perſona inter eos minime accipitur: defertur meliori, non nobiliori. Honore ſe invicem præveniunt; alterutrum onera portant, ut ſic adimpleant legem Chriſti. Verbum inſolens, opus inutile, riſus immoderatus, murmur vel tenue, ſive ſuſurrium nequaquam, ubi deprehenditur, relinquitur inemendatum. Scacos [a] & aleas deteſtantur; abhorrent venationem; nec ludicra illa avium [b] rapina (ut aſſolet) delectantur. Mimos, & magos, & fabulatores, ſcurrileſque cantilenas, atque ludorum ſpectacula, tamquam vanitates & inſanias falſas reſpuunt & abominantur. Capillos [c] tondent, ſcientes juxta Apoſtolum ignominiam eſſe viro, ſi comam nutrierit. Numquam compti, raro loti, magis autem neglecto crine hiſpidi; pulvere fœdi; lorica & caumate [d] fuſci.

8 Porro imminente bello, intus fide, foris ferro, non auro ſe muniunt; quatenus armati, & non ornati, hoſtibus metum incutiant, non provocent avaritiam. Equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos aut phaleratos: pugnam quippe non pompam; victoriam, ſed non gloriam cogitantes, & ſtudentes magis eſſe formidini, quam admirationi. (Quomodo ſe gerant in bello.) Deinde non turbulenti aut impetuoſi, & quaſi ex levitate præcipites, ſed conſulte atque cum omni cautela & providentia ſeipſos ordinantes, & diſponentes in aciem, juxta quod de patribus ſcriptum eſt. (*Gen. 42. 31.*) Veri profecto Iſraelitæ procedunt ad bella pacifici. At vero ubi ventum fuerit ad certamen, tum demum priſtina lenitate poſtpoſita, tamquam ſi dicerent: (*Pſal. 138. 21.*) *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* irruunt in adverſarios, hoſtes velut oves reputant; nequaquam, etſi pauciſſimi, vel ſævam barbariem, vel numeroſam multitudinem formidantes. Noverunt ſiquidem non de ſuis præſumere viribus, ſed de virtute Domini Sabaoth ſperare victoriam: cui nimirum facile eſſe confidunt, juxta ſententiam Macchabæi, (*1. Mac. 3. 18.*) concludi multos in manus paucorum, & non eſſe differentiam in conſpectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis: (A Deo victoria ſperanda, non a propriis viribus.) quia non in multitudine exercitus eſt victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt. Quod & frequentiſſime experti ſunt, ita ut plerumque quaſi perſecutus ſit unus mille, & duo fugarint decem millia. Ita denique miro quodam ac ſingulari modo cernuntur & agnis mitiores, & leonibus ferociores; ut pene dubitem quid potius cenſeam appellandos, monachos videlicet, an milites: niſi quod utrumque forſan congruentius nominarim, quibus neutrum deeſſe cognoſcitur; nec monachi manſuetudo, nec militis fortitudo. De qua re quid dicendum, niſi quod a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Tales ſibi elegit Deus, & collegit a finibus terræ miniſtros ex fortiſſimis Iſrael, qui veri lectulum Salomonis, ſacrum ſcilicet ſepulchrum, vigilanter fideliterque cuſtodiant, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi.* (* *al.* fortiſſimi.)

CAPUT V.

De Templo.

9 EST vero templum Jeroſolymis, in quo pariter habitant, antiquo & famoſiſſimo illi Salomonis (Comparatio novi & veteris templi Jeroſolymitani.) impar quidem ſtructura, ſed non inferius gloria. Siquidem univerſa illius magnificentia in corruptibilibus auro & argento, in quadratura lapidum & varietate lignorum continebatur; hujus autem omnis decor, & gratæ venuſtatis ornatus, pia eſt habitantium religioſitas, & ordinatiſſima converſatio. Illud variis extitit ſpectandum coloribus; hoc diverſis virtutibus & ſanctis actibus venerandum. Domum quippe Dei (*Pſal. 92. 5.*) decet ſanctitudo, qui non tam politis marmoribus, quam ornatis moribus delectatur, & puras diligit mentes [e] ſuper auratos parietes. Ornatur tamen hujus quoque facies templi, ſed armis, non gemmis; & pro antiquis coronis aureis, circum pendentibus clypeis paries operitur; pro candelabris, thuribulis, atque urceolis, domus undique frenis, ſellis, ac lanceis communitur. Plane his omnibus liquido demonſtrantibus eodem pro domo Dei fervere milites zelo, quo ipſe quondam militum Dux vehementiſſime in- (*Joan. 2. 15.*) flammatus, armata illa ſanctiſſima manu, non tamen ferro, ſed flagello quod fecerat de reſticulis*, (* *al.* funiculis.) introivit in templum, negotiantes expulit, nummulariorum effudit æs, & cathedras vendentium columbas evertit: indigniſſimum judicans, orationis domum hujuſcemodi forenſibus inceſtari*. (* *al.* infeſtari.) Tali proinde ſui Regis permotus exemplo devotus exercitus, multo ſane in-

a Scriptis nonnullis, *cacos*, vulgo *echets*, qui ludus ita dictus eſt ſive a voce Arabica, vel Perſica *ſcach*, quæ Regem ſonat, quæ præcipua eſt eo in ludo perſona: ſive a Germanico *ſcach*, id eſt latrone ſeu latrunculo, unde latrunculorum ludus: qua de re vide Gloſſarium Cangianum & Polycraticum Joannis Sareſberienſis lib. 1. cap. 5.

b Id patet ex Regulæ capitibus 46. & 47. In priori enim venatio cum ave, in poſteriori percuſſio feræ arcu vel baliſta interdicitur.

c Hujus rei ſtatutum legitur in Regulæ Templariorum capitibus 28. & 29.

d Καῦμα vehemens ardor, nempe ſolis, unde aduſta facies.

e Ita codex Colbertinus: alii, *puras magis diligit mentes, quam ſuperauratos parietes*.

TOM. II. OPUS. VI.

indignius, longeque intolerabilius arbitrans ſancta polluì ab infidelibus, quam a mercatoribus inceſtari, in domo ſancta cum equis & armis commoratur; tamque ab ipſa, quam a cæteris ſacris omni infidelitatis ſpurca & tyrannica rabie propulſata, ipſi in ea die noctuque tam honeſtis, quam utilibus officiis occupantur. Honorant certatim Dei templum ſedulis & ſinceris obſequiis, jugi in eo devotione immolantes, non quidem veterum ritu pecudum carnes, ſed vere hoſtias pacificas, fraternam dilectionem, devotam ſubjectionem, voluntariam paupertatem.

10 Hæc Jeroſolymis actitantur, & orbis excitatur. Audiunt inſulæ, & attendunt populi de longe, & ebulliunt ab Oriente & Occidente, tamquam torrens inundans gloriæ gentium, & tamquam fluminis impetus lætificans civitatem Dei. Quodque cernitur jucundius, & agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, niſi utique ſceleratos & impios, raptores & ſacrilegos, homicidas, perjuros, adulteros: de quorum profecto profectione ſicut duplex quoddam conſtat provenire bonum, ita duplicatur & gaudium; quandoquidem tam ſuos de ſuo diſceſſu lętificant, quam illos de adventu quibus ſubvenire feſtinant. Proſunt quippe utrobique, non ſolum utique iſtos tuendo, ſed etiam illos jam non opprimendo. Itaque lætatur Ægyptus in profectione eorum, cum tamen de protectione eorum nihilominus lætetur mons Sion, & exultent filiæ Judæ. Illa quidem ſe de manu eorum; iſta magis in manu eorum liberari ſe merito gloriatur. Illa libenter amittit crudeliſſimos ſui vaſtatores; iſta cum gaudio ſuſcipit ſui fideliſſimos defenſores; & unde iſta dulciſſime conſolatur, inde illa æque ſaluberrime deſolatur. Sic Chriſtus, ſic novit ulciſci in hoſtes ſuos, ut non ſolum de ipſis, ſed per ipſos quoque frequenter ſoleat tanto glorioſius, quanto & potentius triumphare. Jucunde ſane & commode: ut quos diu pertulit oppugnatores, magis jam propugnatores habere incipiat; faciatque de hoſte militem qui de Saulo quondam perſecutore fecit Paulum prædicatorem. Quamobrem non miror, ſi etiam ſuperna illa curia, juxta teſtimonium Salvatoris, exultat magis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper plurimis juſtis qui non indigent pœnitentia, dum peccatoris & maligni tantis proculdubio proſit converſio, quantis & prior nocuerat converſatio.

Milites Templi quales recipiant.

Nova militia improborum reſipiſcentium aſylum.

Act. 10. 25.

Apoſtrophe gratulatoria ad Jeruſalem.

11 Salve igitur civitas ſancta, quam ipſe ſanctificavit ſibi tabernaculum ſuum Altiſſimus, quo tanta in te, & per te generatio ſalvaretur. Salve civitas Regis magni, ex qua nova & jucunda mundo miracula nullis pene temporibus defuere ab initio. Salve domina gentium, princeps provinciarum, Patriarcharum poſſeſſio, Prophetarum mater & Apoſtolorum, initiatrix fidei, gloria populi Chriſtiani, quam Deus ſemper a principio propterea paſſus eſt oppugnari, ut viris fortibus ſicut virtutis, ita fores occaſio & ſalutis! Salve terra promiſſionis, quæ olim fluens lac & mel tuis dumtaxat habitatoribus, nunc univerſo orbi remedia ſalutis, vitæ porrigis alimenta. Terra, inquam, bona & optima, quę in fœcundiſſimo illo ſinu tuo ex arca paterni cordis cæleſte granum ſuſcipiens, tantas ex ſuperno ſemine Martyrum ſegetes protuliſti, & nihilominus ex reliquo omnium fidelium genere fructum fertilis gleba trigeſimum, & ſexageſimum, & centeſimum ſuper omnem terram multipliciter procreaſti. Unde & de magna multitudine dulcedinis tuæ jucundiſſime ſatiati & opulentiſſime ſaginati, memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ ubique eructant qui te viderunt, & uſque ad extremum terræ magnificentiam gloriæ tuæ loquuntur eis qui te non viderunt, & enarrant mirabilia quæ in te fiunt. Glorioſa dicta ſunt de te, civitas Dei: ſed jam ex his quibus affluis deliciis nos quoque pauca proferamus in medium, ad laudem & gloriam nominis tui.

CAPUT VI.

De Bethleem. *

12 HABES ante omnia in refectione animarum ſanctarum Bethleem domum panis, in qua primum is qui de cœlo deſcenderat *, pariente Virgine, panis vivus apparuit. Monſtratur piis ibidem jumentis præſepium, & in præſepio fœnum de prato virginali, quo vel ſic cognoſcat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. *Omnis quippe caro fœnum, & omnis gloria ejus ut flos fœni.* Porro homo, quia, ſuum in quo factus eſt honorem non intelligendo, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis; Verbum panis Angelorum factum eſt pabulum jumentorum, ut habeat carnis fœnum quod ruminet qui verbi pane veſci penitus diſſuevit: quouſque per hominem Deum priori redditus dignitati, & ex pecore rurſus converſus in hominem, cum Paulo dicere poſſit: *Etſi cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc jam non novimus.* Quod ſane non arbitror quempiam dicere poſſe veraciter, niſi qui prius cum Petro ex ore Veritatis illud item audierit: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt; caro autem non prodeſt quidquam.* Alioquin qui in verbis Chriſti vitam invenit, carnem jam non requirit, & eſt de numero beatorum, qui non viderunt, & crediderunt. Nec enim opus eſt vel lactis poculum, niſi parvulo; vel fœni pabulum, niſi utique jumento. Qui autem non offendit in verbo, ille perfectus eſt vir, ſolido plane veſci cibo idoneus: &, licet in ſudore vultus ſui, panem verbi comedit abſque offenſione. Sed & ſecurus ac ſine ſcandalo loquitur Dei ſapientiam dumtaxat inter perfectos, ſpiritualibus ſpiritualia comparans, cum tamen infantibus, ſive pecoribus cautus ſit pro captu quidem eorum proponere tantummodo Jeſum-Chriſtum, & hunc crucifixum. Unus tamen idemque cibus ex cœleſtibus paſcuis ſuaviter quidem & ruminatur a pecore, & manducatur ab homine; & viro vires, & parvulo tribuit nutrimentum.

* *Deinceps ad finem Tractatus ex locis ſacris myſticæ eruit ſenſus.*

* deſcendit Verbum Dei nunc panis hominum.

Iſa. 4. 6.

Pſal. 48. 3.

2. *Cor.* 5. 16.

Joan. 6. 4.

Joan. 20. 29

CAPUT VII.

De Nazareth.

13 CErnitur & Nazareth, quæ interpretatur flos, in qua is qui natus in Bethleem erat, tamquam fructus in flore coaleſcens, nutritus eſt Deus infans; ut floris odor fructus ſaporem præcederet, ac de naribus Prophetarum faucibus ſe Apoſtolorum liquor ſanctus infunderet; Judæiſque tenui odore contentis, guſtu ſolido reficeret Chriſtianos. Senſerat tamen hunc florem Nathanael, quod ſuper omnia aromata ſuave redoleret. Unde & ajebat: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* Sed nequaquam ſola contentus fragrantia, reſpondentem ſibi, *Veni, & vide*, Philippum ſecutus eſt. Immo vero miræ illius ſuavitatis admodum reſperſione delectatus, hauſtuque boni odoris factus ſaporis avidior, odore ipſo duce, ad fructum uſque ſine mora pervenire curavit, cupiens plenius experiri quod tenuiter præſenſerat, præſenſque deguſtare quod odoraverat abſens. Videamus & de olfactu Iſaac, ne forte aliquid, quod pertineat ad hæc ipſa quæ in manibus ſunt, protenderit. Loquitur de illo Scriptura ſic: *Statimque ut ſenſit veſtimentorum ejus fragrantiam* (haud dubium quin Jacob): *Ecce*, inquit, *odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Veſtimenti fragrantiam ſenſit, ſed veſtiti præſentiam non agnovit; ſoloque veſtis, tamquam floris odore, forinſecus delectatus, quaſi fructus interioris dulcedinem non guſtavit, dum & electi filii ſimul & ſacramenti fraudatus cognitione remanſit. Quo ſpectat hoc? Veſtimentum profecto ſpiritus, littera eſt & caro Verbi: ſed ne nunc quidem Judęus in carne Verbum, in homine ſcit deitatem; nec ſub tegmine litteræ ſenſum pervidet ſpiritalem: foriſque palpans hœdi pellem, quę ſimilitudinem majoris, hoc eſt, primi & antiqui peccatoris, expreſſerat, ad nudam non per-

Judæi ſolo Chriſti odore contenti, nos odore ipſo ad guſtum allecti.

Joan. 1. 46.

Gen. 27. 27.

pervenit veritatem. Non ſane in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati, qui peccatum non facere, ſed tollere veniebat, apparuit, ea ſcilicet de cauſa, quam ipſe non tacuit, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. [*Joan. 9. 39.*] Hac ergo ſimilitudine deceptus Propheta, cæcus hodieque, quem neſcit benedicit, dum quem lectitat in libris, ignorat & in miraculis; & quem propriis attrectat manibus, ligando, flagellando, colaphizando, minime tamen vel reſurgentem * intelligit. [* *al.* reſurgendo.] Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. [*1. Cor. 2. 8.*] Percurramus ſuccincto ſermone & cætera loca ſancta, & ſi non omnia, ſaltem aliqua; quoniam quæ admirari per ſingula non ſufficimus, libet vel inſigniora, & ipſa breviter recordari.

CAPUT VIII.

De monte Oliveti & valle Joſaphat.

[Miſericordiæ conſideratio judicii timore temperanda.]

14 AScenditur in montem Oliveti, deſcenditur in vallem Joſaphat, ut ſic divitias divinæ miſericordiæ cogites, quatenus horrorem judicii nequaquam diſſimules: quia etſi in multis miſerationibus ſuis multus eſt ad ignoſcendum, judicia tamen ejus nihilominus abyſſus multa, quibus agnoſcitur valde omnino terribilis ſuper filios hominum. David denique qui montem Oliveti demonſtrat, dicens: *Homines & jumenta ſalvabis Domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus*; [*Pſal. 35. 7.*] etiam judicii vallem in eodem Pſalmo commemorat, dicens: *Non veniat mihi*, inquiens, *pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moveat me*. Cujus & præcipitium ſe omnino perhorreſcere fatetur, cum in alio Pſalmo ita loquitur, orans: *Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*. [*Pſ. 118. 120.*] Superbus in hanc vallem corruit, & conquaſſatur: humilis deſcendit, & minime periclitatur. Superbus excuſat peccatum ſuum: humilis accuſat, ſciens quia Deus non bis judicat in idipſum; & quod ſi noſmetipſos judicaverimus, non utique judicabimur. [*1. Cor. 11. 31.*]

15 Porro ſuperbus non attendens quam horrendum ſit incidere in manus Dei viventis, facile prorumpit in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Magna revera malitia, tui te non miſereri, & ſolum poſt peccatum remedium confeſſionis a te ipſo repellere, ignemque in ſinu tuo involvere potius, quam excutere, nec præbere aurem conſilio Sapientis qui ait: *Miſerere animæ tuæ placens Deo*. [*Eccl. 30. 24.*] Proinde qui ſibi nequam, cui bonus? Nunc judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras, [*Joan. 12. 31.*] hoc eſt, de corde tuo, ſi te tamen humiliando ipſe dijudicas. Erit judicium cœli, quando ipſum vocabitur cœlum deſurſum, & terra diſcernere populum ſuum: [*Pſal. 49. 2.*] in quo ſane timendum ne projiciaris tu cum ipſo & Angelis ejus, ſi tamen inventus fueris injudicatus. Alioquin ſpiritualis homo, qui omnia dijudicat, ipſe a nemine judicabitur. [*1. Cor. 2. 15.*] Propter hoc ergo judicium incipit a domo Dei, ut ſuos, quos novit judex, cum venerit, inveniat judicatos; & jam nil de eis habeat judicare, quando videlicet judicandi ſunt hi qui in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellantur. [*Pſal. 72. 5.*]

CAPUT IX.

De Jordane.

16 QUam læto ſinu Jordanis excipit Chriſtianos, qui ſe Chriſti gloriatur conſecratum baptiſmate! Mentitus eſt plane Syrus ille leproſus, qui neſcio quas Damaſci aquas aquis prætulit Iſraelis, [*4. Reg. 5. 12.*] cum Jordanis noſtri devotus Deo famulatus toties probatus exſtiterit, ſive quando Eliæ, ſive quando Eliſæo, [*4. Reg. 2. 8. Ibid.*] ſive etiam (ut antiquius aliquid recolam) quando Joſue & omni populo ſimul, [*Joſ. 3.*] impetum mirabiliter inhibens, ſiccum in ſe tranſitum præbuit. Denique quid in fluminibus iſto eminentius, quod ipſa ſui * Trinitas quadam evidenti præſentia dedicavit? [* *al.* ſibi.] Pater auditus, viſus Spiritus-ſanctus, Filius eſt & baptizatus. [*Luc. 3.*] Merito proinde ipſam ejus virtutem, quam Naaman ille, conſulente Propheta, ſenſit in corpore, jubente Chriſto, univerſus quoque fidelis populus in anima experitur. [*4. Reg. 5.*]

CAPUT X.

De loco Calvariæ.

17 EXitur etiam in Calvariæ locum, ubi verus Eliſæus ab inſenſatis pueris irriſus, [*4. Reg. 2. 17.*] riſum ſuis inſinuavit æternum, de quibus ait: *Ecce ego, & pueri mei, quos mihi dedit Dominus*. [*Iſa. 8. 18.*] Boni pueri, quos per contrarium illorum malignantium ad laudem excitat Pſalmiſta, dicens: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini*, [*Pſal. 112. 1.*] quatenus in ore ſanctorum infantium & lactentium perficeretur laus, quæ ex ore defecerat invidorum, eorum utique, de quibus queritur ita: *Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me*. [*Iſa. 1. 2.*] Aſcendit itaque crucem calvus noſter, mundo pro mundo expoſitus, & revelata facie ac diſcooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probroſæ & auſteræ mortis tam non erubuit ignominiam, quam nec pœnam exhorruit, ut nos opprobrio ſempiterno eriperet, reſtitueret gloriæ. Nec mirum. Quid enim erubeſceret, qui ita lavit nos a peccatis, non quidem ut aqua diluens & retinens ſordes, ſed veluti ſolis radius, deſiccans & retinens puritatem? [Chriſtus nos lavit non ut aqua, ſed ut ſolis radius.] Eſt quippe Dei ſapientia ubique attingens propter munditiam ſuam.

CAPUT XI.

De Sepulchro.

[Chriſti mortis magis quam vitæ recordatio ad pietatem movet.]

18 INter ſancta ac deſiderabilia loca ſepulchrum tenet quodammodo principatum, & devotionis plus neſcio quid ſentitur, ubi mortuus requievit, quam ubi vivens converſatus eſt; atque amplius movet ad pietatem mortis, quam vitæ recordatio. Puto quod illa auſterior, hæc dulcior videatur; magiſque infirmitati blandiatur humanæ quies dormitionis, quam labor converſationis; mortis ſecuritas, quam vitæ rectitudo. Vita Chriſti, vivendi mihi regula exſtitit: mors, a morte redemptio. Illa vitam inſtruxit, mortem iſta deſtruxit. Vita quidem laborioſa, ſed mors pretioſa; utraque vero admodum neceſſaria. [Vita & mors Chriſti nobis neceſſaria.] Quid enim Chriſti prodeſſe poterat, ſive mors nequiter viventi, ſive vita damnabiliter morienti? Numquid denique aut mors Chriſti etiam nunc male uſque ad mortem viventes a morte æterna liberat; aut mortuos ante Chriſtum ſanctos Patres vitæ ſanctitas liberavit? ſicut ſcriptum eſt: *Quis eſt homo qui vivet, & non videbit mortem; eruet animam ſuam de manu inferi?* [*Pſal. 88. 49.*] Nunc ergo quia utrumque nobis pariter neceſſarium erat, & pie vivere, & ſecure mori; & vivendo vivere docuit, & mortem moriendo ſecuram reddidit: quoniam quidem reſurrecturus occubuit, & ſpem fecit morientibus reſurgendi. Sed addidit & tertium beneficium, cum etiam peccata donavit ſine quo utique cætera non valebant. Quid enim (quantum quidem ad veram ſummamque beatitudinem ſpectat) quantalibet vitæ rectitudo ſeu longitudo prodeſſe poterat illi, qui vel ſolo originali peccato teneretur adſtrictus? Peccatum quippe præceſſit, ut ſequeretur mors; quod ſane ſi caviſſet homo, mortem non guſtaſſet in æternum.

19 Peccando itaque vitam amiſit, & mortem invenit: quoniam quidem & Deus ita prædixerat, & juſtum profecto erat, ut ſi peccaret homo, moreretur. Quid namque juſtius poterat, quam recipere talionem? Vita ſiquidem Deus animæ eſt, ipſa corporis. Peccando voluntarie, volens perdidit vivere: nolens perdat & vivificare. [Anima rebellis Deo carnem merito patitur rebellem.] Sponte repulit vitam, cum vivere noluit; non valeat eam dare cui, vel quatenus voluerit. Noluit anima regi a Deo; non queat regere corpus. Si non paret ſuperiori, inferiori cur imperet? Invenit Conditor ſuam ſibi rebellem creaturam: Inveniat anima ſuam ſibi rebellem pediſſequam. Tranſgreſſor inventus eſt homo divinæ legis; inveniat & ipſe

TOM. II. OPUS. VI.

Rom. 7. *Iſa. 59.*

Mors peccati juſta pœna.

ipſe aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captivantem ſe in lege peccati. Porro peccatum (ut ſcriptum eſt) ſeparat inter nos & Deum: ſeparet proinde etiam mors intee corpus noſtrum & nos. Non potuit dividi a Den anima, niſi peccando; nec corpus ab ipſa, niſi moriendn. Quid itaque auſterius pertulis in ultione, id ſolum paſſa a ſubdito, quod præſumpſerat in Auctorem? Nihil profecto congruentius, quam ut mors operata ſit mortem, ſpiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria neceſſariam.

Chriſtus una morte ſua duplici noſtræ medelam attulit.

20 Cum ergo hac gemina morte ſecundum utramque naturam homo damnatus fuiſſet; altera quidem ſpirituali & voluntaria, altera corporali & neceſſaria, utrique Deus homo una ſua corporali ac voluntaria benigne & potenter occurrit, illaque una ſua noſtram utramque damnavit. Merito quidem, nam ex duabus mortibus noſtris, cum altera nobis in culpæ meritum, altera in pœnę debitum reputaretue; ſuſcipiens pœnam, & neſciens culpam, dum ſponte & tantum in corpore moritur, & vitam nobis, & juſtitiam promeretue. Alioquio ſi corporaliter non pateretur, debitum non ſolviſſet: ſi non voluntarie moreretur, meritum, mors illa non habuiſſet. Nunc autem ſi (ut dictum eſt) mortis meritum eſt peccatum; & peccati debitum mors; Chriſto remittente peccatum, & moriente pro peccatoribus, profecto jam nullum eſt meritum, & ſolutum eſt debitum.

Chriſtum poſſe peccata dimittere conſtat, quia Deus, & probatur ex miraculis, &c.

21 Cæterum unde ſcimus, quod Chriſtus poſſit peccata dimittere? Hinc proculdubio, quia Deus eſt, & quicquid vult, poteſt. Unde autem & quod Deus ſit? Miracula probant. Facit quippe opera, quæ nemo alius facere poſſit: ut taceam oracula Prophetarum, necnoo & paternæ vocis teſtimonium elapſæ cęlitus ad ipſum a magnifica gloria. Quod ſi Deus pro nobis, quis contra oos? Deus qui juſtificat, quis eſt qui condemnet? Si ipſe eſt, & non alius, cui quotidie confitemur dicentes, *Tibi ſoli peccavi*; quis melius, immo quis alius remittere poteſt quod in eum pecatum eſt? Aut quomodo ipſe non poteſt, qui omnia poteſt? Denique ego quod in me delinquitur, valeo, ſi volo, donare; & Deus non queat in ſe commiſſa remittere? Si ergo peccata remittere & poſſit omnipotens, & ſolus poſſit, cui ſoli peccatur; beatus profecto cui noo imputabit ipſe peccatum. Itaque cognovimus, quod peccata Chriſtus Divinitatis ſuæ potentia valuit relaxare.

Pſal. 50.

Conſtat & velle.

22 Porro jam de voluntate quis dubitet? Quis enim noſtram & induit carnem, & ſubiit mortem, putas ſuam nobis negabit juſtitiam? Voluntarie incarnatus, voluntariæ paſſus, voluntarie crucifixus, ſolam a nobis retinebit juſtitiam? Quod ergo ea Deitate conſtat illum potuiſſe, ea humanitate innotuit & voluiſſe. Sed unde rurſum confidimus quod mortem abſtulit? Hinc plane, quod eam ipſe, qui non meruit, pertulit. Qua enim ratione interum exigeretur a nobis quod pro nobis ille jam ſolvit? Qui peccati meritum tulit, ſuam nobis donando juſtitiam; ipſe mortis debitum ſolvit, & reddidit vitam. Sic namque mortua morte, revertitur vita, quemadmodum ablato peccato, redit juſtitia. Porro mors in Chriſti morte fugatur, & Chriſti nobis juſtitia imputatur. Verum quomodo mori potuit qui Deus erat? Quoniam nimirum & homo erat. Sed quo pacto mors hominis illius pro altero valuit? Quia & juſtus erat. Profecto namque cum homo eſſet, potuit mori; cum juſtus, non debuit gratis. Noo quidem peccator mortis ſufficit ſolvere debitum pro altero peccatore, cum quiſque moriatur pro ſe. Qui autem mori pro ſe non habet, numquid pro alio fruſtra debet? Quanto ſane indignius moritur qui mortem non meruit, tanto is juſtius pro quo moritur, vivit.

Mors ejus ex miſericordia.

23 Sed quæ, inquis, juſtitia eſt, ut innocens moriatur pro impio? Non eſt juſtitia, ſed miſericordia. Si juſtitia eſſet, jam non gratis, ſed ex debito moreretur. Si ex debito, ipſe quidem moreretur: ſed is pro quo moreretur, non viveret. At vero ſi juſtitia non eſt, noo tamen contra juſtitiam eſt. Alioquin &

A juſtus, & miſericors ſimul eſſe non poſſet. Sed etſi juſtus non injuſte pro peccatore ſatisfacere valeat, quo tamen pacto etiam unus pro pluribus? Etenim ſatis eſſe videretur ad juſtitiam, ſi unus uni moriens vitam reſtituat. Huic jam reſpondeat Apoſtolus. *Sicut enim*, inquit, *per unius delictum, in omnes homines, in condemnationem; ſic & per unius juſtitiam, in omnes homines, in juſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per unius hominis obedientiam juſti conſtituentur multi.* Sed forte unus pluribus juſtitiam quidem reſtituere potuit, vitam non potuit. *Per unum*, ait, *hominem mors, & per unum hominem vita. Sicut enim in* B *Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Quid enim? Unus peccavit, & omnes tenentur rei; & unius innocentia ſoli reputabitur uni*? Uoius peccatum omoibus operatum eſt mortem; & unius juſtitia uni vitam reſtituet? Ita-ne Dei juſtitia magis ad condemnandum, quam ad reſtaurandum valuit? aut plus potuit Adam in malo, quam Chriſtus in bono? Adæ peccatum imputabitur mihi, & Chriſti juſtitia noit pertinebit ad me? Illius me inobedientia perdidit, & hujus obedientia noo proderit mihi?

Una omnibus cur prodeſt.

Rom. 5. 19.

1. Cor. 15. 21

* *al.* innocenti.

Objectio.

24 Sed Adæ, inquis, delictum merito omnes contrahimus, in quo quippe omnes peccavimus: quoniam C cum peccavit, in ipſo eramus, & ea ejus carne per carnis concupiſcentiam geniti ſumus. Atqui ea Deo multo germanius ſecundum ſpiritum naſcimur, quam ſecundum carnem ex Adam; ſecundum quem etiam ſpiritum longe ante fuimus in Chriſto, quam ſecundum carnem in Adam, ſi tamen & nos inter illos numerari confidimus, de quibus Apoſtolus: *Qui elegit nos*, inquit, *in ipſo* (haud dubium quin Patee in Filio) *ante mundi conſtitutionem*. Quod autem etiam ea Deo nati ſunt, teſtatur Evangeliſta Joannes, ubi ait: *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*: item ipſe io epiſtola: *Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat, quia* D *generatio cœleſtis conſervat eum*. At carnis traducem, ais, carnalis teſtatur concupiſcentia: & peccatum quod in caroe ſentimus, manifeſte probat quod ſecundum carnem de carne peccatoris deſcendimus. Sed enim nihilo minus ſpiritualis illa generatio, non quidem in carne, ſed io corde ſentitur ab his duntaxat qui cum Paulo dicere poſſunt: *Nos autem ſenſum Chriſti habemus*: in quo & eatenus profeciſſe ſe ſentiunt, & ipſi cum omni fiducia dicant: *Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei*: & illud: *Nos autem non ſpiritum hujus mundi accipimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quę a Deo donata ſunt nobis*. Per ſpiritum ergo qui ex Deo eſt, E charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris: ſicut & per carnem quæ eſt ea Adam, manat concupiſcentia noſtris inſita membris. Et quomodo iſta quæ a progenitore corporum deſcendit, numquam in hac vita mortali a carne recedie; ſic illa procedens ex Patre ſpirituum, ab intentione filiorum duntaxat perfectorum numquam excidit.

Eph. 1. 4.

Joan. 1. 13.

1. Joan. 3. 9.

Alia objectio.

1. Cor. 2. 16.

Rom. 8. 16.

1. Cor. 2. 12.

25 Si ergo ex Deo nati, & in Chriſto electi ſumus, quænam juſtitia eſt, ut plus noceat humana atque terrena, quam valeat divina cœleſtiſque generatio? Dei electionem vincat carnalis ſucceſſio; & æterno ejus propoſito carnis præſcribat temporaliter traducta concupiſcentia? Quin immo ſi per unum hominem mors, F cur non multo magis per unum, & illum hominem vita? Et ſi in Adam omnes morimur, cur non longe potentius io Chriſto omnes vivificabimur? Denique *non ſicut delictum, ita & donum. Nam judicium ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in juſtificationem*. Chriſtus igitur & peccata dimittere potuit, cum Deus ſit; & mori, cum ſit homo; & mortis moriendo ſolvere debitum, quia juſtus; & omnibus unus ad juſtitiam vitamque ſufficere, quandoquidem & peccatum, & mors ex uno in omnes proceſſerit.

Rom. 5. 15.

Conclusio.

Mors Chriſti dilata, ut vita nos inſtrueret.

26 Sed hoc quoque neceſſarie omnino proviſum eſt, quod dilata morte, homo inter homines dignatus eſt aliquamdiu converſari, quatenus crebris & veris

locu-

locutionibus ad inviſibilia excitaret, miris operibus adſirueret fidem, rectis moribus inſirueret. Itaque in oculis hominum Deus homo ſobrie, & juſte, & pie converſatus, vera locutus, mira operatus, indigna paſſus, in quo jam defuit nobis ad ſalutem? Accedat & gratia remiſſionis peccatorum, hoc eſt, ut gratis peccata dimittat; & opus profecto noſtræ ſalutis conſummatum eſt. Non autem metuendum, quod donandis peccatis aut poteſtas Deo, aut voluntas paſſo, & tanta paſſo pro peccatoribus; deſit, ſi tamen ſolliciti inveniamur digne, ut oportet, & imitari exempla, & venerari miracula; doctrinæ quoque non exiſtamus increduli, & paſſionibus non ingrati.

Chriſti infirmitas non minus nobis profuit, quam majeſtas.

27 Itaque totum nobis de Chriſto valuit, totum ſalutiferum, totumque neceſſarium fuit; nec minus profuit infirmitas, quam majeſtas: quia etſi ex deitatis potentia peccati jugum jubendo ſubmovit, ex carnis tamen infirmitate mortis jura moriendo concuſſit. Unde pulchre ait Apoſtolus: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus*. Sed & illa ejus ſtultitia, per quam ei placuit ſalvum facere mundum, ut mundi confutaret ſapientiam, confunderet ſapientes; quod videlicet cum in forma Dei eſſet, Deo æqualis, ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens; quod dives cum eſſet, propter nos egenus factus eſt, de magno parvus, de celſo humilis, infirmus de potente; quod eſuriit, quod ſitiit, quod fatigatus eſt in itinere, & cætera quæ paſſus eſt voluntate, non neceſſitate: hæc ergo ipſius quædam ſtultitia, nonne fuit nobis via prudentiæ, juſtitiæ forma, ſanctitatis exemplum? Ob hoc item Apoſtolus: *Quod ſtultum eſt*, inquit, *Dei, ſapientius eſt hominibus*. Mors ergo a morte, vita ab errore, a peccato gratia liberavit. Et quidem mors per juſtitiam ſuam peregit victoriam; quia juſtus exſolvendo quæ non rapuit, jure omnino quod amiſerat recepit. Vita vero quod ad ſe pertinuit, per ſapientiam adimplevit, quæ nobis vitæ & diſciplinæ documentum ac ſpeculum exſtitit. Porro gratia ex illa (ut dictum eſt) poteſtate peccata dimiſit, qua omnia quæcumque voluit, fecit. Mors itaque Chriſti, mors eſt meæ mortis: quia ille mortuus eſt, ut ego viverem. Quo pacto enim jam non vivat pro quo moritur Vita? Aut quis jam in via morum, ſeu rerum notitia errare timebit duce Sapientia? Aut unde jam reus tenebitur quem abſolvit Juſtitia? Vitam quidem ſe ipſe perhibet in Evangelio: *Ego ſum*, inquiens, *vita*. Porro duo ſequentia teſtatur Apoſtolus, dicens: *Qui factus eſt nobis juſtitia & ſapientia a Deo Patre*.

2.Cor. 1. 25. Ita & ſtultitia. Ibid. 21. Ib. 1. Mors a morte, vita ab errore, gratia a peccato nos liberavit. Joan. 14. 6. 1.Cor. 1. 30.

Cur nos non ſtatim immortales.

28 Si ergo lex ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit nos a lege peccati & mortis; ut quid adhuc morimur, & non ſtatim immortalitate veſtimur? Sane ut Dei veritas impleatur. Quia enim miſericordiam & veritatem diligit Deus, neceſſe eſt mori quidem hominem, quippe quod prædixerat Deus: ſed a morte tamen reſurgere, ne obliviſcatur miſereri Deus. Ita ergo mors etſi non perpetuo dominatur, manet tamen propter veritatem Dei vel ad tempus in nobis: quemadmodum peccatum, etſi jam non regnat in noſtro mortali corpore, non tamen deeſt penitus nobis. Proinde Paulus ex parte quidem liberatum ſe a lege peccati & mortis gloriatur; ſed rurſum ſe utraque nihilo minus lege aliqua gravari ex parte conqueritur, ſive cum adverſus peccatum miſerabiliter clamat: *Invenio aliam legem in membris meis*, & cætera; ſive cum ingemiſcit gravatus, haud dubium quin lege mortis, redemptionem expectans corporis ſui.

Pſal. 83. 12. Et ſine peccato. Rom. 7. 23. 2.Cor. 5. 2.

Aſpectus ſacrorum locorum movet.

29 Sive itaque hæc, ſive alia quæcumque in hunc modum, prout in talibus in ſuo quiſque abundat ſenſu, ex occaſione ſepulchri Chriſtianis ſenſibus ſuggerantur; puto quod non mediocris dulcedo devotionis infundatur cominus intuenti; nec parum proficitur cernendo etiam corporalibus oculis corporalem locum Dominicæ quietis. Etſi quippe jam vacuum ſacris membris, plenum tamen noſtris & jucundis admodum ſacramentis. Noſtris, inquam, noſtris, ſi tamen tam ardenter amplectimur, quam indubitanter tenemus quod Apoſtolus ait: *Conſepulti enim ſumus per baptiſmum in mortem, ut quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus*. Quam dulce eſt peregrinis poſt multam longi itineris fatigationem, poſt plurima terræ mariſque pericula, ibi tandem quieſcere, ubi & agnoſcunt ſuum Dominum quieviſſe! Puto jam præ gaudio non ſentiunt viæ laborem, nec gravamen reputant expenſarum: ſed tamquam laboris præmium, curſuſve bravium aſſecuti, juxta Scripturæ ſententiam, gaudent vehementer cum invenerint ſepulchrum. Nec caſu vel ſubito, aut veluti lubrica popularis favoris opinione, id tam celebre nomen ſepulchrum nactum eſſe putetur, cum hoc ipſum tantis retro temporibus Iſaias tam aperte prædixerit: *Et erit*, inquit, *in die illa radix Jeſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum ejus glorioſum*. Revera ergo impletum cernimus quod legimus prophetatum, novum quidem intuenti, ſed legenti antiquum; ut ſic adſit de novitate jucunditas, ut de vetuſtate non deſit auctoritas. Et de ſepulchro iſta ſufficiant.

S. Bern. Oper. Tom. II.

TOM. II. OPUS. VI. Rom. 6. 4. Gaudium peregrinorum ad ſepulchrum Chriſti accedentium. Job 3. 22. Iſa. 11. 10.

CAPUT XII.

De Betphage.

Rom. 10. 8. Deut. 30. 14. Confeſſio duplex.

30 QUid de Betphage dicam, viculo Sacerdotum, quem pene præterieram, ubi & confeſſionis ſacramentum, & ſacerdotalis miniſterii myſterium continetur? Betphage quippe domus buccæ interpretatur. Scriptum eſt autem: *Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo*. Non in altero tantum, ſed ſimul in utroque verbum habere memineris. Et quidem VERBUM IN CORDE peccatoris operatur ſalutiferam contritionem: VERBUM VERO IN ORE noxiam tollit confuſionem, ne impediat neceſſariam confeſſionem. Ait enim Scriptura: *Eſt pudor adducens peccatum, & eſt pudor adducens gloriam*. Bonus pudor eſt, quo peccaſſe, aut certe peccare confunderis: & omnis licet humanus arbiter forte abſit, divinum tamen, quam humanum tanto verecundius revereris aſpectum, quanto & verius Deum, quam hominem cogitas puriorem*; tantoque eum gravius offendi a peccante, quanto conſtat longius ab illo eſſe omne peccatum. Hujuſcemodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum aut peccatum omnino non admittit, aut certe admiſſum & pœnitendo punit, & confitendo expellit: ſi tamen gloria etiam noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Quod ſi quiſpiam confiteri confunditur id quoque, unde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conſcientia perdit, quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus obſtruſo labiorum oſtio, non permittit exire; cum eum exemplo David dicere potius oporteret: *Et labia mea non prohibebo, Domine, tu ſciſti*. Qui & ſeipſum redarguens, puto ſuper hujuſcemodi ſtulto & irrationabili pudore, *Quoniam tacui*, inquit, *inveteraverunt oſſa mea*. Unde & optat oſtium poni circumſtantiæ labiis ſuis, ut oris januam & aperire confeſſioni, & defenſioni claudere norit. Denique & aperte hoc ipſum orans petit a Domino, ſciens nimirum, quia confeſſio & magnificentia opus ejus. Et quod videlicet noſtram malitiam, & quod æque divinæ bonitatis & virtutis magnificentiam minime tacemus, magnum quidem geminæ confeſſionis bonum, ſed Dei eſt donum. Ait itaque: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis*. Quamobrem miniſtros verbi ſacerdotes caute neceſſe eſt ad utrumque vigilare ſollicitos, quo videlicet delinquentium cordibus tanto moderamine verbum timoris & contritionis infligant, quatenus eos nequaquam a verbo confeſſionis exterreant; ſic corda aperiant, ut ora non obſtruant; ſed nec abſolvant etiam compunctum, niſi viderint & confeſſum: quan-

Eccli. 4. 25. Pudor bonus. * al. præſentiorem. Pudor noxius. Pſal. 39. 10. Pſal. 31. 3. Pſal. 140. 3. Pſal. 110. 3. Pſal. 140. 4. Sacerdoti in confeſſionibus excipiendis cautio.

TOM. II. OPUS. VI. Rom. 10. 10. doquidem corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Alioquin a mortuo, tanquam qui non eſt, perit confeſſio. Quisquis igitur verbum in ore habet, & in corde non habet, aut doloſus eſt, aut vanus: quiſquis vero in corde, & non in ore, aut ſuperbus eſt, aut timidus.

CAPUT XIII.

De Bethania.

31 SAne non omnino (etſi multum feſtinem) debeo tranſire ſilenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, caſtellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus eſt reſuſcitatus: ubi nimirum & utriuſque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, necnon & virtus obedientiæ una cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergo in loco breviter intimatum ſufficiat, quod quidem nec ſtudium bonæ actionis, nec otium ſanctæ contemplationis, nec lachrimæ pœnitentis extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi qui tanti habuit obedientiam, ut vitam, quam ipſam, A perdere maluerit, factus obediens Patri uſque ad mortem. Hæ ſunt illæ profecto divitiæ, quas ſermo propheticus ex verbo Domini pollicetur: *Conſolabitur*, inquiens, *Dominus Sion, & conſolabitur omnes ruinas ejus; & ponet deſertum ejus quaſi delicias, & ſolitudinem ejus quaſi hortum Domini: gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.* Iſa. 51. 3. Hæ igitur orbis deliciæ, hic theſaurus cœleſtis, hæc fidelium hæreditas populorum, veſtræ ſunt, cariſſimi, credita fidei, veſtræ prudentiæ & fortitudini commendata. Tunc autem cœleſte depoſitum ſecure & fideliter cu- B ſtodire ſufficitis, ſi nequaquam de ipſa veſtra prudentia vel fortitudine, ſed de Dei tantum adjutorio ubique præſumitis, ſcientes quia non in fortitudine ſua roborabitur vir, & ideo dicentes cum Propheta: *Dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus*: Pſal. 17. 2. & illud: *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus; Deus meus, miſericordia ejus præveniet me*: Pſal. 58. 10. & item: *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*; Pſal. 113. 9. ut in omnibus ſit ipſe benedictus, qui docet manus veſtras ad prælium, & digitos veſtros ad bellum. Pſal. 143. 1.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum VII.

I. PRIMUS *Bernardi fœtus eſt libellus ſequens, inſcriptus* de gradibus Humilitatis, *primuſque nominatur tum a Bernardo ipſo, tum a Gaufrido monacho, ejus vitæ ſcriptore. Bernardi hæc verba ſunt in epiſtola* XVIII. *ad Petrum Cardinalem.* Et ut ſciatis quid petatis, ſcio me ſcripſiſſe libellum, qui inſcribitur, de Humilitate, & quatuor Homilias, &c. *Hæc epiſtola ſub annum* MCXXVII. *exarata eſt. Gaufridus vero in lib.* III. *de ejus vita cap.* VIII. Si quis, *inquit*, noſſe deſiderat, quam ſollicitus ab initio ſui ipſius dijudicator & ſcrutator exſtiterit, primum opus illius de gradibus Humilitatis inſpiciat. *Rationem hujuſce tituli reddit vir ſanctus in Cenſura ſeu Retractatione libri, quam in fronte operis præfigi voluit. Cum enim quoddam verbum, quaſi e Scriptura ſacra prolatum, ipſi excidiſſet, & quamdam de Seraphim expoſitionem, quam in Patribus non legerat, adduxiſſet; hoc comperto, incunctanter ſententiam ipſe ſuam emendare non dubitavit. Tantus erat in ſancto Doctore veritatis amor, tanta in Patres reverentia. „ Hic Mauricus graviter monet exemplo Bernardi auctores myſticos ac theologicos nonnullos, qui vel „ in litteralibus, vel in altiſſimis theologiæ ſacræ ſenſibus novitates non ſolum inducunt, ſed etiam profiten- „ tur: dum Bernardus, theologia divinitus infuſa præditus, in ſenſu myſtico, quod a Patribus non acceperat, „ ſuſpectum habet, nec ſatis credit ſuæ conſcientiæ ſactum, donec rem a ſe excogitatam retractaret. Quamquam alio in loco quiddam amplius ſibi licere permiſit, nempe in fine homiliarum ſuper* Miſſus eſt, *ubi ita ait:* Si quid dictum eſt præter Patres, quod non ſit contra Patres; nec Patribus arbitror, nec cuiquam diſplicere debere: *& in epiſtola* LXXVII. Sane ibi unuſquiſque in ſuo ſenſu ſecurus abundet, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod ſequitur non obviat. *Hæc ſanctus Doctor, priorem ſententiam temperans, nec tam novos ſenſus, ſi ratione ducantur, quam affectatum eorum ſtudium reprehendens.*

II. *Tempus ſcripti libri de gradibus Humilitatis colligimus ex prælaudata epiſtola* LVIII. *ſub annum* MCXXVII. *ſcripta. Tunc enim Bernardus quatuor tantum opuſcula dictaverat cum aliquot epiſtolis, quorum opuſculorum cum primum fuerit de Humilitate, ante annum* MCXXV. *ſcriptum dici debet. Certe ad Godefridum Claræ-vallis Priorem ac conſanguineum ſuum, poſtea Lingonenſem Epiſcopum, ad quem epiſtola* CCCXX. *Hunc* filium, fratrem, ſocium, & profectus ſui participem *vocat hic num.* 24. *In codice Colbertino n.* 3964. *hæc inſcriptio libri legitur poſt libros de Conſideratione:* Incipit liber ejuſdem de gradibus Humilitatis ad Godefridum, tunc in Clara-valle priorem, poſtea Lingonicæ civitatis Epiſcopum. *Deeſt in hoc codice Retractatio, quæ in quatuor aliis mſſ. libro præmittitur. Unde eam in hunc locum reſtituere viſum eſt, quam Horſtius ad calcem rejecerat.*

RETRACTATIO S. BERNARDI

In Tractatum de Gradibus Humilitatis.

IN hoc Opuſculo, cum illud de Evangelio, quod Dominus ait, diem ultimi judicii ſe neſcire; ad ali- * num. 11. quam ſententiam confirmandam atque corroborandam proferrem in medium *, improvide quidem appoſui quod in Evangelio ſcriptum non eſſe poſtea deprehendi. Nam cum textus habeat tantummodo, *Neque filius ſcit*, ego, deceptus magis, quam fallere volens, litteræ quippe immemor, ſed non ſenſus, *Nec ipſe*, inquam, *filius hominis ſcit*. Unde etiam totam ordiens ſequentem diſputationem, ex eo quod non veraciter poſui, verum conatus ſum approbare aſſertionem. Sed quia talem errorem meum multo poſt, quam a me idem libellus editus, & a pluribus jam tranſcriptus fuit, deprehendi, cum non potui per

Digitized by Google

per tot jam libellos ſparſum perſequi mendacium, neceſſarium credidi confugere ad confeſſionis remedium. Alio quoque in loco * quamdam de Seraphim opinionem poſui, quam numquam audivi, nuſquam legi. Ubi ſane Lector meus attendat, quod proinde temperanter, *puto*, dixerim: volens videlicet non aliud, quam putari, quod certum reddere de ſcripturis non valui. Titulus quoque ipſe qui *de gradibus Humilitatis* inſcribitur, pro eo forſitan quod non humilitatis, ſed ſuperbiæ potius hic diſtingui deſcribique gradus videntur, calumniam patietur; ſed hoc a minus vel intelligentibus, vel attendentibus ejus tituli rationem, quam tamen in fine Opuſculi ipſe breviter intimare curavi.

* num. 35.

Tituli ratio.

S. BERNARDI ABBATIS

OPUS. VII

TRACTATUS

DE GRADIBUS HUMILITATIS ET SUPERBIÆ.

PRÆFATIO.

Bernardi modeſtia ad ſuſcipiendum opus.

A

ROGASTI me, frater Godefride, ut ea quæ de gradibus Humilitatis coram fratribus locutus fueram, pleniori tibi tractatu diſſererem. Cui tuæ petitioni dignæ, ut dignum erat, & volens ſatisfacere, & timens non poſſe; evangelici conſilii memor, non prius, fateor, incipere auſus ſum, quam ſedens computavi, ſi ſufficerent ſumptus ad perficiendum. Cum autem charitas hunc foras miſiſſet timorem, quo mihi timebam illudi de opere non conſummando; ſubintravit alius timor de contrario, quo cœpi timere gravius periculum de gloria ſi perfeciſſem, quam de ignominia ſi defeciſſem. Unde inter hunc timorem & charitatem, velut in quodam bivio poſitus, diu hæſitavi, cui viarum tuto me crederem; metuens aut loquendo utiliter de humilitate, ipſe humilis non inveniri; aut tacendo humiliter, inutilis fieri. Cumque neutram viam tutam, alterutram tamen mihi tenendam eſſe conſpicerem, elegi potius tibi, ſi quem poſſem, communicare fructum ſermonis, quam tutari me ſolum portu ſilentii: ſimul fiduciam habens, ſi quid forte, quod approbes, dixerim, tuis precibus poſſe me non ſuperbire: ſin autem (quod magis puto) nihil tuo ſtudio dignum effecerim, de nihilo ſuperbire non poſſe.

B

C

CAPUT PRIMUM.

Chriſtum eſſe viam Humilitatis, qua pervenitur ad veritatem.

D

S. Bened. Reg. c. 7.

1 LOcuturus ergo de gradibus Humilitatis, quos beatus Benedictus non numerandos, ſed aſcendendos proponit; prius oſtendo, ſi poſſum, quo per illos perveniendum ſit, ut audito fructu perventionis, minus gravet labor aſcenſionis. Proponit itaque Dominus nobis viæ laborem, laboris mercedem: *Ego ſum*, inquit, *via*, *veritas*, *& vita*. Viam dicit humilitatem, quæ ducit ad veritatem: altera labor, altera fructus laboris eſt. Unde ſciam, inquis, quod ibi de humilitate locutus ſit, cum indeterminate dixerit: *Ego ſum via?* Audi apertius: *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde*. Se ergo proponit humilitatis exemplum, manſuetudinis formam. Si imitaris eum, non ambulas in tenebris, ſed habebis lumen vitæ. Quid eſt lumen vitæ, niſi veritas? quæ illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, oſtendit ubi ſit vera vita. Ideo cum dixiſſet: *Ego ſum via & veritas*, ſubdidit, *& vita*, ac ſi diceret: Ego ſum via, quæ ad veritatem duco: ego ſum veritas, quæ vitam promitto: ego ſum vita, quam do. *Hæc eſt enim*, ait, *vita æterna, ut cognoſcant te verum Deum; & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Vel ſic, quaſi tu dicas: Viam conſidero, ideſt humilitatem; fructum deſidero, veritatem. Sed quid ſi tantus eſt labor viæ, ut ad optatum lucrum non poſſim pervenire? Reſpondet: *Ego ſum via*, id eſt viaticum, quo ſuſtenteris in via. Clamat igitur errantibus, & viam ignorantibus: *Ego ſum via*: dubitantibus, & non credentibus: *Ego ſum veritas*: jam aſcendentibus, ſed laſſeſcentibus: *Ego ſum vita*. Satis, ut reor, oſtenſum eſt ex propoſito capitulo Evangelii, cognitionem veritatis fructum eſſe humilitatis. Accipe & aliud. *Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc*, haud dubium quin veritatis ſecreta, *a ſapientibus & prudentibus*, id eſt a ſuperbis, *& revelaſti ea parvulis*, hoc eſt humilibus. Et in hoc apparet quod veritas, quæ ſuperbis abſconditur, humilibus revelatur.

Joan. 14. 6.

Humilitas via ad veritatem.

Matt. 11. 29.

E

Joan. 8. 12.

Joan. 17. 3.

A

Luc. 10. 21.

B

Humilitatis definitio ac probat.

2 Humilitatis vero talis poteſt eſſe definitio. Humilitas eſt virtus, qua homo veriſſima ſui agnitione ſibi ipſi vileſcit. Hæc autem convenit his, qui aſcenſionibus in corde ſuo diſpoſitis, de virtute in virtutem, id eſt, de gradu in gradum proficiunt, donec ad culmen humilitatis perveniant; in quo velut in Sion, id eſt in ſpeculatione, poſiti, veritatem proſpiciant. *Etenim*, inquit, *benedictionem dabit legiſlator*: quia qui dedit legem, dabit & benedictionem; hoc eſt, qui juſſit humilitatem, perducet ad veritatem. Quis vero eſt hic legiſlator, niſi dulcis & rectus Dominus, qui legem dedit delinquentibus in via? In via quippe delinquunt, qui veritatem derelinquunt. Sed numquid vel ſic a dulci Domino derelinquuntur? Ipſis ergo dulcis & rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad cognitionem veritatis. Dat occaſionem recuperandæ ſalutis, quia dulcis eſt; non tamen abſque diſciplina legis, quia rectus eſt. Dulcis, quia perire non patitur; rectus, quia punire non obliviſcitur.

Pſal. 83. 8.

C

Pſal. 24. 8.

CAPUT II.

Quo fructu aſcendantur gradus Humilitatis.

D

3 HAnc itaque legem, qua reditur ad veritatem, beatus Benedictus per duodecim gradus diſponit; ut ſicut per decem præcepta legis ac geminam circumciſionem (in quo duodenarius numerus adimpletur) ad Chriſtum venitur, ita bis duodecim gradibus aſcenſis, veritas apprehendatur. Illud quoque quod in ſcala illa, quæ in typo humilitatis Jacob monſtrata eſt, Dominus deſuper innixus apparuit, quid nobis aliud innuit, niſi quod in culmine humilitatis conſtituitur cognitio veritatis? Dominus quippe de ſummitate ſcalæ proſpiciebat ſuper filios hominum tanquam Veritas; cujus oculi ſicut fallere nolunt, ita falli non norunt; ut videret ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Annon tibi de alto videtur clamare ac dicere requirentibus ſe: (novit enim qui ſunt ejus) *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & a generationibus meis implemini?* & illud: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam*. Venite, inquit. Quo? Ad me veritatem. Qua? per humilitatem. Quo fructu? Ego vos reficiam. Sed quæ eſt refectio, quam Veritas aſcendentibus promittit, pervenientibus reddit? An forte ipſa eſt charitas? Ad hanc quippe, ut ait beatus Benedictus *, aſcenſis omni-

Gen. 28.

Scala Jacob myſtica.

E

Eccli. 24. 26.

Matth. 11.

* In Regul. c. 8. grad. 12.

TOM. II. OPUS. VII.

omnibus humilitatis gradibus monachus mox perveniet. Vere dulcis & ſuavis cibus charitas, quæ feſſos allevat, debiles roborat, mœſtos lætificat; jugum denique Veritatis facit ſuave, & onus leve.

Cant. 3. 15. 4 Bonus cibus charitas, quæ media in ferculo Salomonis conſiſtens, diverſarum odore virtutum, velut diverſi generis fragrantia pigmentorum, eſurientes reficit, jucundat reficientes. Ibi ſiquidem apponitur pax, patientia, benignitas, longanimitas, gaudium in Spiritu-ſancto; & ſi quæ ſunt aliæ veritatis, ſeu ſapientiæ generationes, apparantur * in illa. Habet & humilitas in eodem ferculo ſuas epulas, panem ſcilicet doloris & vinum compunctionis, quas primo veritas incipientibus offert, quibus utique dicitur: *Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris*. Habet ibidem contemplatio ex adipe frumenti ſolidum cibum ſapientiæ, cum vino quod lætificat cor hominis, ad quæ Veritas perfectos invitat, dicens: *Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini chariſſimi*. *Media*, inquit, *charitate conſtravit propter filias Jeruſalem*; propter imperfectas videlicet animas, quæ dum adhuc illum ſolidum cibum minus capere poſſunt, lacte interim charitatis pro pane, oleo pro vino nutriendæ ſunt. Quæ recte *media* deſcribitur, quia ejus ſuavitas nec incipientibus præſto eſt, prohibente timore; nec perfectis ſatis eſt, pro abundantiori contemplationis dulcedine. Hi adhuc a noxiis carnalium delectationum humoribus, timoris amariſſima potione purgandi, nondum lactis dulcedinem experiuntur: illi jam avulſi a lacte, epulari ab introitu gloriæ glorioſius delectantur; ſolis mediis, id eſt proficientibus, ita jam melleas quaſdam ſorbitiunculas charitatis expertis, ut illis interim pro ſui teneritudine contenti ſint.

(Ferculi Salomonis myſtica deſcriptio. — * *al.* apponentur. — Pſal. 126. 2. — Cant. 5. 1. — Cant. 3. 15. — Triplex cibus juxta tres ſtatus.)

5 Primus ergo cibus eſt Humilitatis, purgatorius cum amaritudine: ſecundus Charitatis, conſolatorius cum dulcedine: tertius Contemplationis, ſolidus cum fortitudine. Heu mihi, Domine Deus virtutum! quouſque iraſceris ſuper orationem ſervi tui, cibabis me pane lachrymarum, & potum dabis mihi in lachrymis? Quis me invitabit ad illud vel medium ac dulce charitatis convivium, ubi juſti epulantur in conſpectu Dei, & delectantur in lætitia, ut jam non loquens in amaritudine animæ meæ, dicam Deo: Noli me condemnare; ſed epulando in azymis ſinceritatis & veritatis, lætus cantem in viis Domini, quoniam magna eſt gloria Domini? Bona tamen via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes ſapientiæ participantur. Denique ſicut finis legis Chriſtus, ſic perfectio humilitatis, cognitio veritatis. Chriſtus cum venit, attulit gratiam: Veritas quibus innotuerit, dat charitatem. Innoteſcit autem humilibus: humilibus ergo dat gratiam.

CAPUT III.

Quo ordine gradus humilitatis ad propoſitum bravium veritatis perducant: & quomodo Chriſtus per paſſionem didicit miſericordiam.

Veritatis cognitio in tribus gradibus conſiſtit.

6 Dixi, ut potui, quo fructu humilitatis gradus aſcendi debeant: dicam, ut potero, quo ordine ad propoſitum bravium veritatis perducant. Sed quia ipſa quoque veritatis agnitio in tribus gradibus conſiſtit, ipſos breviter, ſi poſſum, diſtinguo: quatenus ex hoc clarius innoteſcat, ad quem trium veritatis duodecimus humilitatis pertingat. Inquirimus namque veritatem in nobis, in proximis, in ſui natura. In nobis, noſmetipſos dijudicando: in proximis, eorum malis compatiendo; in ſui natura, mundo corde contemplando. Obſerva ſicut numerum, ita & ordinem. Primo te doceat Veritas ipſa, quod prius in proximis, quam in ſui debeat inquiri natura. Poſt hoc accipies, cur prius in te, quam in proximis inquirere debeas. In numero ſiquidem beatitudinum, quas ſuo ſermone diſtinxit Dominus, prius miſericordes, quam

Matth. 5. 7. mundicordes poſuit. Miſericordes quippe cito in proximis veritatem deprehendunt, dum ſuos affectus in illos extendunt; dum ſic per charitatem ſe illis conformant, ut illorum vel bona, vel mala, tamquam propria ſentiant. Cum infirmis infirmantur, cum ſcandalizatis uruntur. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus conſueverunt. Hac charitate fraterna cordis acie mundata, veritatem delectantur in ſui contemplari natura, pro cujus amore mala tolerant aliena. Qui vero ita ſe fratribus non conſociant, ſed e contrario aut flentibus inſultant, aut gaudentibus derogant; dum quod in illis eſt, in ſe eſſe non ſentiunt, quia ſimiliter affecti non ſunt, veritatem in proximis qualiter deprehendere poſſunt? Bene namque convenit illis illud vulgare proverbium: Neſcit ſanus quid ſentiat æger, aut plenus quid patiatur jejunus. Et æger ægro, & jejunus jejuno quanto propinquius, tanto familiarius compatiuntur. Sicut enim pura veritas nonniſi puro corde videtur; ſic miſeria fratris verius miſero corde ſentitur. Sed ut ob alienam miſeriam miſerum cor habeas, oportet ut tuam prius agnoſcas; ut proximi mentem in tua invenias, & ex te noveris qualiter illi ſubvenias, exemplo ſcilicet Salvatoris noſtri, qui pati voluit, ut compati ſciret; miſer fieri, ut miſereri diſceret, ut quomodo de ipſo ſcriptum eſt: *Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam*, ita & miſericordiam diſceret. Non quod ante miſereri neſciret, cujus miſericordia ab æterno, & uſque in æternum: ſed quod natura ſciebat ab æterno, temporali didicit experimento.

(2. Cor. 11. 29. — Rom. 12. 15. — Proverbium. — Mali non ignarus, miſereri novit. — Chriſtus qui in ſe miſericordiam didicit. — Heb. 5. 8.)

7 Sed forte durum tibi videtur, quod dixi Dei ſapientiam Chriſtum didiciſſe miſericordiam, quaſi is per quem omnia facta ſunt, aliquid aliquando ignoraſſet ex iis quæ ſunt: maxime cum illud quod ex epiſtola ad Hebræos ad id comprobandum commemoravi, alio ſenſu, qui non ita videatur abſurdus, poſſit intelligi; ut hoc quod dictum eſt, *didicit*, non ad ipſum caput referatur in ſui perſona, ſed ad corpus ejus, quod eſt Eccleſia, & ita ſit ſenſus: *Et didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam*, hoc eſt, obedientiam didicit in ſuo corpore ex iis, quæ paſſus eſt in capite. Nam illa mors, illa crux, opprobria, ſputa, flagella, quæ omnia caput noſtrum Chriſtus pertranſiit, quid aliud corpori ejus, id eſt nobis, quam præclara obedientiæ documenta fuerunt? *Chriſtus* enim, ait Paulus, *factus eſt obediens Patri uſque ad mortem, mortem autem crucis*. Qua neceſſitate? Reſpondeat Apoſtolus Petrus: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini*, inquit, *veſtigia ejus*, id eſt, ut imitemini obedientiam ejus. Ex his ergo quæ paſſus eſt, diſcimus quanta nos, qui puri homines ſumus, oporteat pro obedientia perpeti, pro qua is, qui & Deus erat, non dubitaverit mori. Et hoc modo, inquis, non inconveniens erit, ſi dicatur Chriſtus vel obedientiam, vel miſericordiam, ſeu aliquid aliud in ſuo corpore didiciſſe, dum tamen ſibi in ſua perſona nil, quod ſe ante latuerit, credatur ex tempore potuiſſe accedere; ſicque ipſe ſit qui miſereri doceat, aut obedire; qui diſcat: quia caput & corpus unus eſt Chriſtus.

(An potius membris ſuis corpore ſuo myſtico. — Philip. 2. 8. — 1. Petr. 2. 21.)

8 Non nego hunc intellectum, quin rectus ſit: ſed ex alio loco ipſius epiſtolæ ſuperior interpretatio videtur approbari, ubi dicitur: *Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, unde debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret*. Puto quod hæc verba ſic ad caput referenda ſunt, ut corpori penitus aptari non poſſint. De Verbo utique Dei dictum eſt, *quod non Angelos apprehendit*, hoc eſt non in unam ſibi perſonam aſſumpſit, *ſed ſemen Abrahæ*. Neque enim legitur, Verbum Angelus factum eſt, ſed, *Verbum caro factum eſt*, & caro de carne Abrahæ, juxta promiſſionem quæ illi primum facta eſt. *Unde*, id eſt ex qua ſeminis aſſumptione, *debuit per omnia fratribus aſſimilari*, id eſt oportuit ac neceſſe fuit, ut ſimilis nobis paſſibilis, noſtrarum omnia, excepto peccato, genera miſeriarum percurreret. Si quæris, qua neceſſitate? *ut miſericors*, inquit, *fieret*. Et hoc, ais, cur non recte ad corpus referri poteſt? Sed audi quod paulo poſt ſequitur: *In eo enim, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur auxiliari*.

(Prior expoſitio præfertur. — Joan. 1. 14. — Heb. 2. 18.)

In

In quibus verbis quid melius intelligi poſſit non video; niſi quod ideo pati ac tentari, omnibuſque, abſque peccato, humanis voluit communicare miſeriis, (quod eſt per omnia fratribus ſimilari) ut ſimiliter paſſis ac tentatis miſereri ac compati ipſo diſceret experimento.

9 Quo quidem experimento non dico ut ſapientior efficeretur, ſed propinquior videretur: quatenus infirmi filii Adam, quos ſuos fieri & appellari fratres non dedignatus eſt, ſuas illi infirmitates committere non dubitarent, qui ſanare illas & poſſet ut Deus, & vellet ut proximus, & cognoſceret ut eadem paſſus. Unde Iſaias virum eum appellat *dolorum, & ſcientem infirmitatem*: & Apoſtolus: *Non enim habemus*, inquit, *Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris*. Unde autem poſſit indicans, adjungit: *Tentatum autem per omnia pro ſimilitudine, abſque peccato*. Beatus quippe Deus, beatus Dei Filius, in ea forma, qua non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Patri, proculdubio impaſſibilis, priuſquam ſe exinaniſſet formam ſervi accipiens, ſicut miſeriam, vel ſubjectionem expertus non erat, ſic miſericordiam, vel obedientiam non noverat experimento. Sciebat quidem per naturam, non autem ſciebat per experientiam. At ubi minoratus eſt non ſolum a ſeipſo, ſed etiam paulo minus ab Angelis, qui & ipſi impaſſibiles ſont per gratiam, non per naturam, uſque ad illam formam, in qua pati & ſubjici poſſet, quod utique (ſicut dictum eſt) in ſua non poſſet; & in paſſione expertus eſt miſericordiam, & in ſubjectione obedientiam. Per quam tamen experientiam, non illi (ut dixi) ſcientia, ſed nobis fiducia crevit, dum ex hoc miſero genere cognitionis is, a quo longe erraveramus, factus eſt proprior nobis. Quando enim illi appropinquare auderemus in ſua impaſſibilitate manenti? Nunc autem, Apoſtolo ſuadente, monemur *cum fiducia adire thronum gratiæ ipſius*, quem nimirum, ſicut alibi ſcriptum eſt, *languores noſtros* tuliſſe, *& dolores noſtros* portaſſe cognoſcimus, & in eo quo paſſus eſt ipſe, nobis compati poſſe non dubitamus.

Hebr. 2. 17. — Iſa. 53. 3. — Hebr. 4. 15. — Pod. 2. 6.

Chriſti ſcientia experimentalis.

Ad augendam in nobis fiduciam.

Heb. 4. 16. — Iſa. 53. 4.

10 Non ergo debet abſurdum videri, ſi dicitur, Chriſtum non quidem aliquid ſcire cœpiſſe, quod aliquando neſcierit; ſcire tamen alio modo miſericordiam ab æterno per divinitatem, & aliter in tempore didiciſſe per carnem. Vide ne & ſimili locutionis modo illud dictum ſit, quod Dominus requirentibus diſcipulis de die ultimo ſe neſcire reſpondit. Nam quomodo diem illum ille neſciebat, in quo omnes & ſcientiæ theſauri ſunt abſconditi? Cur ergo ſe ſcire negabat, quod certum eſt quia neſcire non poterat? Numquid forte mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innoteſcere? Abſit. Sicut nil ignorare poterat, cum ſapientia ſit: ſic nec mentiri, cum veritas ſit. Sed volens diſcipulos ab inutilis inquiſitionis curioſitate compeſcere, quod inquirebant, ſe ſcire negavit: non omnino quidem, ſed tali quodam modo, quo negare veraciter potuit. Nam, etſi ſuæ Divinitatis intuitu æque omnia, præterita ſcilicet, præſentia, atque futura perluſtrando, diem quoque illum palam habebat; non tamen ullis carnis ſuæ ſenſibus experiendo agnoverat. Alioquin jam ſpiritu oris ſui Antichriſtum interfecerat; jam auribus ſui corporis Archangelum vociferantem, & tubam ſonantem, in quo ſtrepitu mortui ſuſcitandi ſunt, audierat; jam oculis ſuæ carnis oves hœdoſque, qui ab invicem ſegregandi ſunt, perſpexerat.

Mat. 24. 36. — Coloſ. 2. 3.

Chriſtus hac ſcientia neſcivit diem judicii.

11 Denique ut intelligas, quod illa tantum cognitione, quæ per carnem fit, ſe illum diem neſcire perhibuerit, vigilanter reſpondens, non ait: Nec ego ſcio; ſed *nec ipſe*, inquit, *filius* hominis *ſcit* *. Quid eſt filius hominis, niſi nomen aſſumtæ carnis? Quo ſiquidem nomine intelligi datur, quia dicens ſe aliquid neſcire, non juxta quod Deus eſt, ſed ſecundum hominem loquitur. Alias quippe loquens de ſe ſecundum ſuam Divinitatem, non filius, vel filium hominis, ſed, ego, vel me, ſæpius ponere conſuevit, ut ibi: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Ego ſum*, ait: non, Filius hominis eſt. Nec dubium quin de illa eſſentia diceret, qua ante Abraham & ſine initio eſt, non qua poſt Abraham, & ex Abraham factus eſt. Alibi quoque hominum de ſe opinionem a diſcipulis inquirens: *Quem dicunt*, inquit, *homines eſſe*, non me, ſed *filium hominis*? Rurſus eoſdem interrogans, quid de ſe ipſi quoque ſentirent: *Vos autem*, non quem filium hominis; ſed *quem me*, ait, *eſſe dicitis*? Carnalis videlicet populi ſententiam de carne inquirens, nomen carnis, quod proprie eſt *filius hominis*, poſuit: ſpirituales vero diſcipulos de ſua Divinitate interrogans, non filium hominis, ſed ſignanter *me* dixit. Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc quod dixerat, *me*, requiſiti fuiſſent, ſua reſponſione aperuit: *Tu es*, inquiens, non Jeſus filius Virginis, ſed *Chriſtus filius Dei*. Quod utique ſi reſpondiſſet, nihilo minus veritatem dixiſſet: ſed in verbis interrogationis ſenſum interrogantis prudenter advertens, competenter proprieque ad interrogata reſpondit, dicens: *Tu es Chriſtus filius Dei*.

** V. Retractationem initio hujus tractatus.*

Joan. 8. 58. — Mat. 16. 13.

12 Cum igitur videas Chriſtum in una quidem perſona duas habere naturas, unam qua ſemper fuit, alteram qua eſſe cœpit; & ſecundum ſempiternum ſuum quidem eſſe ſemper omnia noſſe; ſecundum temporalem vero, multa temporaliter expertum fuiſſe; cur fateri dubitas, ut eſſe in tempore cœpit ex carne, ſic carnis quoque miſerias ſcire cœpiſſe, illo dumtaxat modo cognitionis quem docet defectio carnis? Quod utique genus ſcientiæ Protoplaſti ſapientius feliciuſque neſcirent, quando id attingere, niſi ſtulte miſereque non poterant. Sed plaſmator eorum Deus requirens quod perierat, opus ſuum miſeratus proſecutus eſt, deſcedens & ipſe miſericorditer, quo illi ceciderant miſerabiliter. Voluit experiri in ſe quod illi faciendo contra ſe merito paterentur, non ſimili quidem curioſitate, ſed mirabili charitate: non ut miſer cum miſeris remaneret, ſed ut miſericors factus, miſeros liberaret. Factus, inquam, miſericors, non illa miſericordia, quam felix manens habuit ab æterno; ſed quam mediante miſeria reperit in habitu noſtro. Porro pietatis opus, quod per illam cœpit, in iſta perfecit; non quod ſola illa non poſſet perficere, ſed quia nobis non potuit abſque iſta ſufficere. Utraque ſiquidem neceſſaria, ſed nobis hæc magis congrua fuit. O ineffabilis pietatis excogitatio? Quando nos illam miram miſericordiam cogitaremus, quam præcedens miſeria non informat? Quando illam adverteremus incognitam nobis compaſſionem, quæ non paſſione præventa, cum impaſſibilitate perdurat? Attamen ſi illa, quæ miſeriam neſcit, miſericordia non præceſſiſſet; ad hanc, cujus miſeria mater eſt, non acceſſiſſet. Si non acceſſiſſet, non attraxiſſet: ſi non attraxiſſet, non extraxiſſet. Unde autem extraxit, niſi de lacu miſeriæ, & de luto fæcis? Nec illam tamen miſericordiam deſeruit, ſed hanc inſeruit: non mutavit, ſed multiplicavit, ſicut ſcriptum eſt: *Homines, & jumenta ſalvabis Domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus*.

Chriſtus ſcientiæ deſiderium male a protoplaſtis uſurpatum ſic expiavit.

Miſericordia Chriſti humana quomodo nobis neceſſaria.

Pſal. 39. 3. — Pſal. 35.

CAPUT IV.

Primus veritatis gradus eſt, primum ſeipſum attendere, ſeu propriam miſeriam agnoſcere.

Veritatis primus in nobis gradus, cognitio ſui.

13 SED jam ad propoſitum redeamus. Si ergo ſe miſerum fecit qui miſer non erat, ut experiretur quod & ante ſciebat; quanto magis tu, non dico ut te facias quod non es, ſed ut attendas quod es, quia vere miſer es, & ſic diſcas miſereri, qui hoc aliter ſcire non potes? ne forte, ſi proximi malum conſideres, & tuum non attendas, movearis non ad miſerationem, ſed ad indignationem; non ad adjuvandum, ſed ad judicandum; denique non ad inſtruendum in ſpiritu lenitatis, ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. *Vos qui ſpirituales eſtis*, ait Apoſtolus, *hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis*. Apoſtoli conſilium, ſive

Gal. 6. 1.

TOM. II. OPUS VII.

A

ſive etiam præceptum eſt, ut manſueto, id eſt eo ſpiritu fratri ægrotanti ſubvenias, quo tibi vis ſubveoiri cum ægrotas. Et ut ſciat qualiter erga delinqoeutem manſueſcere poſſis, *Conſiderans*, inquit, *te ipſum, ne & tu tenteris*.

* num. 6.

Mitis ſis priuſquam miſericors.

14 Conſiderare libet, quam bene diſcipulus Veritatis ordinem ſequatur Magiſtri. In beatitudinibus quas ſupra * memoravi, ſicut prius miſericordes, quam mundicordes, ſic prius mites, quam miſericordes pronuntiati ſunt. Et Apoſtolus cum ſpirituales hortaretur ad inſtruendum carnales, adjunxit, *in ſpiritu lenitatis*. Inſtructio quippe fratrum pertinet ad miſericordes, ſpiritus lenitatis ad mites. Ac ſi diceret: Inter miſericordes deputari non poteſt qui in ſemet-

B

ipſo mitis non eſt. Ecce, Apoſtolus aperte oſtendit, quod ſuperius * me oſtenſurum promiſi, prius videlicet veritatem inquirendam eſſe in nobis, quam in proximis; *Conſiderans*, inquiens, *te ipſum*, id eſt, quam facilis ad tentandum, quam pronus ad peccandum; quatenus ex tui conſideratiooe miteſcas; ſicque ad ſuccurrendum aliis in ſpiritu lenitatis accedas. Alioquin ſi monentem non audis diſcipulum, arguentem

* num. 6.

Matth. 7. 5.

Superbia obex ad veritatem.

time Magiſtrum: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo; & ſic videbis feſtucam ejicere de oculo fratris tui*. Trabes in oculo grandis & groſſa, ſuperbia in mente eſt: quæ quadam corpulentia ſui vana, non ſana; tumida non ſolida, oculum mentis obſcu-

C

rat, veritatem obumbrat ita, ut ſi tuam occupaverit mentem, jam tu te videre, jam te talem, qualis es, vel qualis eſſe potes, non poſſis ſentire; ſed qualem te amas, talem te vel putes eſſe, vel ſperes fore. Quid enim aliud eſt ſuperbia, quam (ut quidam ſanctus * diffinit) amor propriæ excellentiæ? Unde & nos poſſumus dicere per contrarium, humilitatem propriæ excellentiæ eſſe contemptum. Amor vero, ſicut nec odium, veritatis judicium neſcit. Vis judicium Veritatis audire? Sicut audio, ſic judico. Non ſicut odi, non ſicut amo, non ſicut timeo. Eſt judicium odii, ut illud: *Nos legem habemus, & ſecun-*

* S. Aug. l. 11 de Gen. ad l. c. 14. & alibi.

Amor & odium corrumpunt judicium.

Joan. 19. 48.

D

dum legem noſtram debet mori. Eſt & timoris, ut illud: *Si dimittimus eum ſic, venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem*. Judicium vero amoris, ut David de filio parricida: *Parcite*, inquit, *puero Abſalom*. Et legibus humanis * ſtatutum, & in cauſis, tam eccleſiaſticis, quam ſæcularibus ſervatum ſcio, ſpeciales amicos cauſantium non debere admitti ad judicium, ne vel fallant, vel fallantur amore ſuorum. Quod ſi culpam amici tuo judicio amor illius aut minuit, aut prorſus abſcondit; quanto magis amor tui tuum contra te judicium fallit?

Joan. 11. 5.

2. Reg. 18. 5.

* L. qui Juriſd. de juriſd. omn. Judic.

Ad cognoſcendam in ſe veritatem, removenda.

15 Qui ergo plene veritatem in ſe cognoſcere curat, neceſſe eſt ut ſemota trabe ſuperbiæ, quæ ocu-

E

lum arcet a luce, aſcenſiones in corde ſuo diſponat, per quas ſeipſum in ſeipſo inquirat; & ſic poſt duodecimum humilitatis ad primum veritatis gradum pertingat. Cum autem veritate inventa in ſe, immo ſe invento in veritate, dicere potuerit: *Credidi propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis*, aſcendat homo ad cor altum, ut exaltetur veritas, & ad gradum ſecundum perveniens, dicat io exceſſu ſuo: *Omnis homo mendax*. Putas hunc ordinem David uoo tenuit? Putas hoc non ſenſit Propheta, quod Dominus, quod Apoſtolus, quod & nos poſt ipſos, & per ipſos ſentimus? *Credidi*, inquit, Veritati dicenti: *Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris*. *Credidi* ergo

Pſal. 115. 1.

Joan. 8. 12.

F

ſequendo, *propter quod locutus ſum* confitendo. Quid confitendo? Veritatem quam cognovi credendo. Poſtquam autem & credidi ad juſtitiam, & locutus ſum ad ſalutem; *humiliatus ſum nimis*, hoc eſt, perfecte. Tamquam diceret: Quia veritatem cognitam in me confiteri contra me non erubui, ad perfectionem humilitatis profeci. *Nimis* enim pro *perfecte* poteſt intelligi, ut ibi: *In mandatis ejus volet nimis*. Quod ſi quis contendat, *nimis* hic pro *valde* poſitum, non pro *perfecte*, quia & Expoſitores idipſum videntur adſtruere; neque hoc diſcordat a ſenſo Prophetæ, ut ſic ſentiamus eum dixiſſe: Egn quidem, cum adhuc veritatem non noſſem, aliquid me putabam eſſe,

Pſal. 111. 1.

A

cum nihil eſſem. At poſtquam in Chriſtum credendo, id eſt, ejus humilitatem imitando, veritatem agnovi, ipſa quidem exaltata eſt in me ex mea confeſſione: ſed ego *humiliatus ſum nimis*, id eſt, valde vilui mihi ex mei conſideratiooe.

CAPUT V.

Secundus gradus veritatis eſt, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati miſeriæ proximi.

16 HUmiliatus ergo Propheta in hoc primo gradu veritatis, ut ait in alio pſalmo: *Et in* Pſal. 118.

B

veritate tua humiliaſti me, ſemetipſum attendat, & ex propria miſeria generalem perpendat; ſicque ad ſecundum tranſiens, dicat in exceſſu ſuo: *Omnis homo mendax*. In quo exceſſu ſuo? In illo proculdubio, quo ſeſe excedens, ac veritati adhærens, ſeipſum dijudicat. In illo ergo exceſſu ſuo dicat, non indignando, aut inſultando, ſed miſerando & compatiendo: *Omnis homo mendax*. Quid eſt *Omnis homo mendax*? Omnis homo infirmus, omnis homo miſer & impotens, qui nec ſe, nec alium poſſit ſalvare. Sicut dicitur *fallax equus ad ſalutem*, non quod equus aliquem fallat, ſed quia is ſeipſum fallit, qui in fortitudine ejus confidit; ſic omnis homo dicitur mendax, id eſt

Hinc cognitio ſui.

Pſal. 32. 2.

C

fragilis, mutabilis, a quo ſalus non poſſit vel ſua, vel aliena ſperari: quin potius maledictionem incurrat, qui ſpem ſuam in homine ponit. Proficiens itaque humilis Propheta perducatum veritatis, quodque in ſe lugebat videns in aliis, dum apponit ſcientiam, apponat & dolorem, ac generaliter, ſed veraciter dicat: *Omnis homo mendax*.

Jer. 17. 5.

17 Vide quam longe aliud ſenſerit de ſe Phariſæus ille ſuperbus. Quid deprompſit in exceſſu ſuo? *Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum*. Dum in ſe ſingulariter exultat, aliis arroganter inſultat. David autem aliter. Ait enim, *Omnis homo mendax*. Neminem excipit, ne quem decipiat, ſciens quia

Luc. 18. 41.

Pſal. 115. 2.

Rom. 3. 12.

D

omnes peccaverunt, & omnes egent gloria Dei. Phariſæus ſe ſolum decipit, quem ſolum excipit, dum cæteros damnat. Propheta ſe non excipit a communi miſeria, ne excipiatur a miſericordia: Phariſæus ea ſufflat miſericordiam, dum diſſimulat miſeriam. Propheta affirmat tam de omnibus, quam de ſe, *Omnis homo mendax*: Phariſæus confirmat de omnibus præter ſe, *Non ſum*, inquiens, *ſicut cæteri hominum*. Et gratias agit; non quia bonus, ſed quia ſolus: non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in aliis videt. Nondum de ſuo trabem ejecerat, & feſtucas in oculis fratrum enumerat. Nam ſubdit: *Injuſti, raptores*. Non fruſtra (ut arbitror) exceſſum a propoſito feci, ſi utriuſque exceſſus differentiam intellexiſti.

Phariſæi ſuperbia & Davidis humilitas.

Luc. 18. 16.

E

18 Jam ad propoſitum redeundum eſt. Quot itaque veritas ſibi jam innoteſcere, ac per hoc vileſcere fecit, neceſſe eſt ut cuncta, quæ amare ſolebant, & ipſi ſibi amareſcant. Statuentes nimirum ſe ante ſe, tales ſe videre cogunt, quales vel a ſe videri erubeſcunt. Dumque ſibi diſplicet quod ſunt, & ad id ſuſpirant quod non ſunt; quod utique per ſe fore diffidunt; vehementer ſeſe lugentes, id ſolum conſolationis inveniunt, ut ſeveri judices ſui, qui ſcilicet amore veri eſuriant & ſitiant juſtitiam, uſque ad contemptum ſui diſtrictiſſimam de ſe exigant ſatisfactionem, & de cætero emendationem. Sed cum ſe ad

Cognitionis ſui effectus.

Luc. 17. 10.

F

id ſufficere non poſſe conſpiciunt, (cum enim fecerint omnia quæ mandata fuerint ſibi, ſervos ſe inutiles dicunt) de juſtitia ad miſericordiam confugiunt. Ut autem illam conſequantur, conſilium veritatis ſequuntur: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Et hic eſt ſecundus gradus veritatis, quo eam in proximis inquirunt; dum de ſuis aliorum neceſſitates exquirunt; dum ex iis quæ patiuntur, patientibus compati ſciunt.

Matth. 5. 6.

Hinc Veritatis ſecundus gradus.

CA-

CAPUT VI.

Tertius gradus veritatis, mundare oculum cordis ad contemplanda cœleſtia & divina.

Contemplationis impedimenta quæ, & quomodo removenda
19 IN his ergo tribus quæ dicta ſunt, id eſt in luctu pœnitentiæ, in deſiderio juſtitiæ, in operibus miſericordiæ ſi perſeverant, a tribus impedimentis, quæ aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio contraxerunt, cordis aciem mundant, quo per contemplationem ad tertium veritatis gradum pertranſeant. Hę
Prov. 2. 14. ſunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, illis dumtaxat exceptis, qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis, ac ſe de infirmitate vel ignoran-
Pſal. 140. tia tegunt ad excuſandas excuſationes in peccatis. Sed
Ignorantia affectata non excuſat. ſruſtra ſibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui, ut liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Putas primo homini profuit, licet ipſe non liben-
Gen. 3. ter peccavit, quod ſe per uxorem, tamquam per carnis
Act. 7. infirmitatem, defendit? Aut primi Martyris lapidatores, quoniam aures ſuas continuerunt, per ignorantiam excuſabiles erunt? Qui igitur ſtudio & amore peccandi a veritate ſe ſentiunt alienatos, infirmitate & ignorantia preſſos; ſtudium in gemitum, amorem in mœrorem convertant, infirmitatem carnis fervore juſtitiæ vincant, ignorantiam liberalitate repellant; ne, ſi nunc egentem, nudam & infirmam veritatem ignorant, cum poteſtate magna & virtute venientem, terrentem, arguentem, ſero cum rubore cognoſcant, ſruſtra cum tre-
Mat. 25. 44. Pſal. 5. 17. more reſpondeant: *Quando te vidimus egere, & non miniſtravimus tibi?* Cognoſcetur certe Dominus judicia faciens, qui nunc ignoratur miſericordiam quærens.
Joan. 19. 27. Denique videbunt in quem transfixerunt: ſimiliter & avari quem contempſerunt. Ab omni ergo labe, infirmitate, ignorantia, ſtudiove contracta, flendo, juſtitiam eſuriendo, operibus miſericordiæ inſiſtendo, mundatur oculus cordis, cui ſe in ſui puritate Veritas vi-
Matth. 5. 8. dendam promittit: *Beati mundo corde, quoniam ipſi*
Contemplatio tertius gradus veritatis. *Deum videbunt.* Cum ſint itaque tres gradus ſeu ſtatus veritatis, ad primum aſcendimus per laborem humilitatis, ad ſecundum per affectum compaſſionis, ad tertium per exceſſum contemplationis. In primo veritas reperitur ſevera; in ſecundo pia; in tertio pura. Ad primum ratio ducit, qua nos diſcutimus; ad ſecundum affectus perducit, quo aliis miſeremur; ad tertium puritas rapit, qua ad inviſibilia ſublevamur.

CAPUT VII.

Quomodo ſancta Trinitas hos tres veritatis gradus in nobis operetur.

Trinitatis operationes in nobis.
20 INterlucet hic mihi mira quædam ac diviſa individuæ Trinitatis operatio, ſi quo modo tamen ab homine ſedente in tenebris ineffabilis illa poſſit capi cooperantium ſibi perſonarum diviſio. In primo ſiquidem gradu Filius, in ſecundo Spiritus-ſanctus, in tertio mihi Pater operari videtur. Vis audire Filii operationem? *Si ego*, inquit, *lavi vobis pedes Domi-*
Joan. 13. 14. *nus & magiſter, quanto magis & vos debetis alter alterius lavare pedes?* Tradebat diſcipulis humilitatis formam veritatis Magiſter, qua in primo gradu primum eis veritas innoteſceret. Attende & opus Spiritus-
Rom. 5. 3. ſancti: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Charitas quippe donum eſt Spiritus-ſancti, qua fit, ut qui ſub diſciplina Filii per humilitatem ad primum uſque gradum veritatis jam profecerunt, ad ſecundum per compaſſionem proximi ſub magiſterio Spiritus-ſancti perve-
Mat. 16. 17. niant. Audi & de Patre: *Beatus es Simon Barjona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus*
Iſ. 38. 19. *qui eſt in cœlis*: & illud: *Pater filiis notam faciet veritatem ſuam*: & : *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc*
Mat. 11. 25. *a ſapientibus, & revelaſti ea parvulis.* Vides quia quos verbo & exemplo prius Filius humiliavit, ſuper quos deinde Spiritus-ſanctus charitatem effudit, hos tandem in gloria Pater recepit? Filius facit diſcipulos,

A Paraclitus conſolatur amicos, Pater exaltat filios. Quia vero non ſolum Filius, ſed & Pater, & Spiritus-ſanctus veraciter Veritas appellantur, conſtat quod una eamdemque Veritas, ſervata proprietate perſonarum, tria hæc in tribus gradibus operatur. Primo ſcilicet inſtruit, ut magiſter: ſecundo conſolatur, ut amicus, vel frater: tertio adſtringit, ut filios pater.

21 Dei quippe Filius, Verbum ſcilicet ac ſapientia Patris, primum quidem illam animæ noſtrę potentiam, quæ ratio dicitur, cum reperit carne depreſſam, peccato captivam, ignorantia cæcam, exterioribus deditam; clementer aſſumens, potenter erigens, pruden- Verbum inſpirat humilitatem.
B ter inſtruens, introrſum trahens, ac mirabiliter utens tamquam pro ſe vicaria, ipſam ſibi judicem ſtatuit, ita ut pro reverentia Verbi cui conjungitur, ipſa ſui accuſatrix, teſtis, & judex, contra ſe Veritatis fungatur officio. Ex qua prima conjunctione Verbi & rationis, humilitas naſcitur. Aliam deinde partem, quę dicitur voluntas, veneno quidem carnis infectam, ſed jam ratione diſcuſſam, Spiritus-ſanctus dignanter viſitans, ſuaviter purgans, ardenter afficiens, miſericordem facit, ita ut more pellis, quæ uncta extenditur; Spiritus ſanctus charitatem.
ipſa quoque unctione perfuſa cœleſti, uſquę ad inimicos per affectum dilatetur. Et ſic ex hac ſecunda conjunctione Spiritus Dei & voluntatis humanæ, charitas
C efficitur. Utramque vero partem, rationem ſcilicet & voluntatem, alteram verbo veritatis inſtructam, alteram ſpiritu veritatis afflatam; illam hyſſopo humilitatis aſperſam, hanc igne charitatis ſuccenſam; tandem jam perfectam animam, propter humilitatem ſine macula, propter charitatem ſine ruga; cum nec voluntas rationi repugnat, nec ratio veritatem diſſimulat, glorioſam ſibi ſponſam Pater conglutinat ita, ut nec ratio Pater contemplationem.
de ſe, nec voluntas de proximo cogitare ſinatur; ſed hoc ſolum beata illa anima dicere delectetur: *Introdu-* Cant. 1. 3.
xit me Rex in cubiculum ſuum. Digna certe quæ de ſchola humilitatis, in qua primum ſub magiſtro Filio ad ſeipſam intrare didicit, juxta comminationem ad
D ſe factam: *Si ignoras te, egredere & paſce hœdos tuos*: Ibidem.
digna ergo quæ de ſchola illa humilitatis, duce Spiritu-ſancto, in cellaria charitatis (quæ nimirum proximorum pectora intelligenda ſunt) per affectionem introduceretur; unde ſuffulta floribus, ac ſtipata malis, bonis ſcilicet moribus & virtutibus ſanctis, ad Regis demum cubiculum, cujus amore languet, admitteretur. Ibi modicum, hora videlicet quaſi dimidia, ſilentio facto in cœlo, inter deſideratos amplexus ſuaviter quieſcens, ipſa quidem dormit, ſed cor ejus vigilat, quo utique interim veritatis arcana rimatur; quorum poſtmodum memoria ſtatim ad ſe reditura paſcatur. Ibi videt inviſibilia, audit ineffabilia, quæ non licet homini lo-
E qui. Excedunt quippe omnem illam quam nox nocti indicat ſcientiam: dies tamen diei eructat verbum, & inter ſapientes ſapientiam loqui, & ſpiritualibus ſpiritualia licet conferri.

CAPUT VIII.

Gradus iidem in raptu S. Pauli declarantur.

22 PUtas hos gradus Paulus non tranſierat, qui uſque ad tertium cœlum ſe raptum fuiſſe te- 2. Cor. 12. 2. Contemplatio raptus.
ſtatur? Sed quare raptum, & non potius ductum? Ut videlicet ſi tantus Apoſtolus raptum ſe dicit fuiſſe,
F quo nec doctus ſcivit, nec ductus potuit ire; me, qui proculdubio minor ſum Paulo, ad tertium cœlum nulla mea virtute, nullo meo labore pervenire poſſe præſumam; ne vel de virtute confidam, vel pro labore diffidam. Qui enim docetur, aut ducitur, ex hoc ipſo quod docentem, vel ducentem ſequitur, laborare convincitur, & aliquid ex ſe agit, ut ad deſtinatum locum vel ſenſum pertrahatur, ita ut dicere poſſit: *Non* 1. Cor. 15. 10
autem ego, ſed gratia Dei mecum. Qui vero rapitur, S. Pauli raptus exponitur.
non ſuis viribus, ſed alienis innixus, tamquam neſcius quocumque portatur, nec de toto in ſe, nec de parte gloriatur, ubi nec per ſe, nec cum alio aliquid operatur. Ad primum itaque, ſive ad medium cœlum

TOM. II. OPUS. VII ductus, vel adjutus Apoſtolus aſcendere potuit: ad ter- A
tium autem ut perveniret, rapi oportuit. Nam ad hoc
& Filius legitur deſcendiſſe, ut vocaret & juvaret aſcen-
ſuros ad primum: & Spiritus-ſanctus miſſus fuiſſe, qui
perduceret ad ſecundum. Pater vero, licet Filio & Spi-
ritui-ſancto ſemper cooperetur, numquam tamen aut de
cœlo deſcendiſſe, aut ad terras legitur miſſus fuiſſe. Le-
Pſal. 32. 5. go certe, quod *miſericordia Domini plena eſt terra*;
Deſcendere de cœlo, aut mitti non convenit Patri, ſed Filio, & Spiritui ſancto. &, *pleni ſunt cœli & terra gloria tua*, & multa hu-
juſmodi. Lego & de Filio: *Poſtquam venit plenitudo*
temporis, miſit Deus Filium ſuum: & ipſe Filius loqui-
tur de ſe: *Spiritus Domini miſit me*. Et per eumdem
Prophetam: *Et nunc*, inquit, *Dominus miſit me &*
Spiritus ejus. Lego & de Spiritu-ſancto: *Paracli tus* B
Gal. 4. 4. *autem Spiritus-ſanctus, quem mittet Pater in nomine*
Iſa. 61. 1. *meo*: &: *Cum aſſumptus fuero, mittam vobis eum*, haud
Iſa. 48. 12. dubium quin Spiritum-ſanctum. Patrem autem in
Joan. 14. 26. ſua perſona, licet nuſquam non ſit, nuſquam tamen
Joan. 16. 7. invenio, niſi in cœlis, ut in Evangelio: *Et Pater*
Matt. 23. 10. *meus qui in cœlis eſt*: & in oratione: *Pater noſter*
Matth. 6. 9. *qui es in cœlis*.

23 Unde nimirum colligo quod, quia Pater non de-
ſcendit, Apoſtolus ut eum videret, ad tertium cœlum
aſcendere quidem non potuit, quo tamen ſe raptum
Joan. 3. 13. memoravit. Denique: *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui*
deſcendit de cœlo filius hominis. Et ne putes de primo
Pſal. 18. 7. dictum, vel ſecundo, dicit tibi David: *A ſummo cœlo* C
egreſſio ejus. Ad quod iterum non ſubito raptus, non
Act. 1. 9. furtim ſublatus, ſed: *Videntibus*, inquit, *illis*, id eſt,
4. Reg. 2. Apoſtolis, *elevatus eſt*. Non ſicut Elias, qui unum;
non ſicut Paulus, qui nullum, (vix enim vel ſeipſum
teſtem aut arbitrium habere potuit, ipſo perhibente,
2. Cor. 12. 2. *Neſcio, Deus ſcit*:) ſed ut omnipotens, qui quando
voluit deſcendit, quando voluit aſcendit; pro ſuo ar-
bitrio arbitros & ſpectatores, locum & tempus, diem
& horam expectans, *videntibus illis*, quos ſcilicet tan-
ta viſione dignatur; *elevatus eſt*. Raptus eſt Paulus,
raptus eſt Elias, translatus eſt Enoch: Redemptor vero
noſter legitur *elevatus*, hoc eſt, ex ſeipſo levatus, non
aliunde adjutus. Denique non currus vehiculo, non D
Act. 1. 9. Angeli adminiculo, ſed propria virtute ſubnixum *ſuſce-*
pit eum nubes ab oculis eorum. Cur hoc? An ſeſſum ju-
vit? an pigrum impulit? an cadentem ſuſtinuit? Abſit.
Sed ſuſcepit eum ab oculis carnalibus diſcipulorum, qui
etſi Chriſtum noverant ſecundum carnem; ſed ultra jam
non noſcerent. Quos ergo per humilitatem ad primum
cœlum Filius vocat, hos in ſecundo per charitatem Spi-
ritus aggregat, ad tertium per contemplationem Pater
Pſal. 118. 75 exaltat. Primo humiliantur in veritate, & dicunt: *In*
veritate tua humiliaſti me. Secundo congaudent veri-
Pſal. 132. 1. tati, & pſallunt: *Ecce quam bonum, & quam jucun-*
dum habitare fratres in unum. De charitate quippe
1. Cor. 13. 6. ſcriptum eſt: *Congaudet autem veritati*. Tertio ad ar- E
Iſ. 24. 16. cana veritatis rapiuntur, & ajunt: *Secretum meum*
mihi, ſecretum meum mihi.

CAPUT IX.

Gemitus & ſuſpiria ſancti Bernardi, ad Veritatem anhelantis.

24 SED quid ego miſer ſuperflua magis loquacitate,
quam ſpiritus vivacitate, duos cœlos ſuperiores
percurro, qui manibus pedibuſque repens adhuc ſub
inferiore laboro? Ad quod tamen jam, ipſo juvante,
quo & vocante, mihi ſcalam erexi. Illic ſiquidem iter F
eſt, quo oſtendat mihi ſalutare Dei. Jam Dominum
deſuper innixum ſuſpicio, jam ad vocem veritatis ex-
Job 14. 15. ſulto. Vocavit me, & ego reſpondi illi: *Operi ma-*
nuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem Domine
greſſus meos dinumeras, ſed ego lentus aſcenſor, feſ-
Pigritia non tam contraria eſt cognitioni veritatis, quam ſuperbia. ſus viator, diverticula quæro. Væ mihi, ſi tenebræ
me comprehenderint, aut ſi mea fuga fiat in hyeme,
vel in ſabbato, dum nunc ad lucem, cum tempus ac-
ceptabile & dies ſalutis ſunt, proficiſci diſſimulo.
Quid moror? Ora pro me, fili, frater, ſocie, & par-
ticeps profectus mei, ſi quis eſt, in Domino. Ora
Omnipotentem, quatenus ſic pigrum roboret pedem,

A ut tamen non veniat mihi pes ſuperbiæ. Etſi enim pes Pſal. 35. 12.
piger, ut ad veritatis gradus aſcendat, idoneus non eſt:
tolerabilior tamen eſt iſto, qui in ea ſtare non poteſt,
ut habes ibi: *Expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare*. Ibid. 13.

25 Et hoc quidem de ſuperbis. Sed quid de illorum
capite? Quid de illo, qui dicitur *rex ſuper omnes filios* Job 41. 25.
ſuperbiæ? Et *ipſe*, inquit, *in veritate non ſtetit*. Et ali- Joan. 8. 44.
bi: *Videbam ſatanam ſicut fulgur cadentem de cœlo*. Qua- Luc. 10. 18.
re hoc, niſi propter ſuperbiam? Væ mihi, ſi & me
viderit, qui alta a longe cognoſcit, ſuperbientem,
& illam in me terribilem intonet vocem: Tu quidem Pſal. 81.
filius Excelſi eras, ſed ſicut homo morieris, & ſicut
unus de principibus cades. Quis non ab hujus tonitrui
B voce formidet? O quam ſalubrius ad tactum Angeli Gen. 32.
nervus femoris Jacob emarcuit, quam angeli ſuper-
bientis intumuit, evanuit, ruit. Utinam & meum
nervum Angelus tangat, ut marceſcat, ſi forte ex hac
infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate
non poſſum niſi deficere. Lego profecto: *Quod infir-*
mum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Sic quoque Apoſtolus 1. Cor. 1. 25.
de ſuo nervo conqueſtus, quem angelus, non Domini,
ſed ſatanæ colaphizabat, reſponſum audivit: *Sufficit* 2. Cor. 12. 9.
tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.
Quæ virtus? Ipſe Apoſtolus reſpondeat: *Libenter gloria-* Ibidem.
bor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Virtus Chriſti humilitas.
Chriſti. Sed nondum forſitan intelligis, de qua ſpe-
C cialiter dixerit, quia Chriſtus omnes virtutes ha-
buit. Sed cum omnes habuerit, præ omnibus ta-
men unam, id eſt humilitatem, nobis in ſe com-
mendavit, cum ait: *Diſcite a me, quia mitis ſum,* Mat. 11. 29.
& humilis corde.

26 Libenter igitur & ego, Domine Jeſu, gloriabor,
ſi potero, in mea infirmitate, in mei nervi contractio-
ne, ut tua virtus, id eſt humilitas, perficiatur in me.
Nam ſufficit mihi gratia tua, cum defecerit virtus mea.
Pedem profecto gratiæ fortiter figens, & meum, qui in-
firmus eſt, leniter trahens, ſecurus aſcendam per ſca-
lam humilitatis, donec veritati adhærens, ad latitudi-
nem tranſeam charitatis. Tunc pſallam cum gratiarum
D actione, & dicam: *Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos*. Pſal. 30. 9.
Sic arcta via cautius inceditur ſtrictim, ſic ardua ſcala
tutius pedetentim aſcenditur; ſic miro modo, licet
pigrius, ad veritatem tamen firmius claudicando aſcen-
ditur. Sed heu mihi, quia incolatus meus prolongatus Pſal. 119. 5.
eſt! Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, quibus ce- Pſal. 54. 7.
lerius volem ad veritatem, ut jam requieſcam in cha-
ritate? Quæ quoniam deſunt, deduc me Domine in via
tua, & ingrediar in veritate tua, & veritas liberabit
me. Væ mihi quod de illa deſcendi. Niſi enim prius
leviter, inaniter deſcendiſſem, in aſcendendo tamdiu,
tam graviter non laboraſſem. Sed quid dico, deſcendi?
nam fortaſſe rectius, cecidi, dixerim. Niſi quia forte ſicut
E nemo repente fit ſummus, ſed gradatim quiſque aſcen-
dit; ſic nemo repente fit peſſimus, ſed paulatim deſcen-
dit. Alioquin quomodo ſtabit illud: *Impius cunctis die-* Job 15. 20.
bus vitæ ſuæ ſuperbit? Denique ſunt viæ, quæ viden-
tur hominibus bonæ, & tamen ad malum deducunt.

27 Eſt ergo via deſcenſionis, ſicut & aſcenſionis. Via bona & mala.
Et via eſt ad bonum, & via eſt ad malum. Cave ma-
lam, elige bonam. Si per te non potes, ora cum Pro-
pheta, & dic: *Viam iniquitatis amove a me*. Quomo- Pſal. 118. 29
do? *Et de lege tua miſerere mei*, illa ſcilicet lege
quam dediſti delinquentibus in via, id eſt derelinquen-
tibus veritatem, de quibus unus ego ſum, qui vere a
veritate cecidi. Sed numquid qui cadit, non adjiciet
F ut reſurgat? Propter hoc *viam veritatis elegi*, qua Ibid. 30.
aſcendam humiliatus, unde ſuperbiendo deſcendi.
Aſcendam, inquam, & pſallam: *Bonum mihi Domine* Ibid. 71.
quod humiliaſti me, bonum mihi lex oris tui ſuper mil-
lia auri & argenti. Duas tibi vias videtur David pro-
poſuiſſe, ſed unam noveris eſſe; ipſam tamen a ſe diver-
ſam, & diverſis nominibus appellatam, aut *iniquitatis* Via iniquitatis, & veritatis quomodo una.
propter deſcendentes, aut *veritatis* propter aſcenden-
tes: quia & iidem gradus ſunt aſcendentium in ſolium,
& deſcendentium; & eadem via accedentium ad ci-
vitatem, & recedentium; & unum oſtium eſt ingre-
dientium domum, & egredientium. Per unam deni-
que ſcalam aſcendentes Angeli, & deſcendentes Ja-
cob

Gen. 28.
12. Gradus humilitatis, & ſuperbiæ quomodo ſibi correſpondeant.

cob apparuerunt. Quo ſpectant hæc? Ut videlicet ſi ad veritatem redire cupis, non neceſſe ſit viam quærere novam quam non noſti, ſed notam qua deſcendiſti; quatenus reciprocis greſſibus tua ipſe veſtigia ſequens, per eoſdem gradus humiliatus aſcendas, per quos ſuperbiendo deſcenderas: ita ut qui duodecimus ſuperbiæ fuit deſcendenti, primus humilitatis ſit aſcendenti; undecimus, inveniatur ſecundus; decimus, tertius; nonus, quartus; octavus, quintus; ſeptimus, ſextus; ſextus, ſeptimus; quintus, octavus; quartus, nonus; tertius, decimus; ſecundus, undecimus; primus, duodecimus. Quibus ſuperbiæ gradibus in te inventis, immo recognitis, jam non laboras in quærendo viam humilitatis.

ALTERA PARS TRACTATUS de XII. Gradibus SUPERBIÆ.

CAPUT X.

* Huic opponitur 12. Humilitatis gradus, Modeſtia ſcil. præſertim oculorum, Curioſitatis indicia.

De primo ſuperbiæ gradu, qui eſt Curioſitas.

Prov. 6. 12. — Cant. 1. 8. — Prov. 4. 23.

28 PRimus itaque ſuperbiæ gradus eſt Curioſitas. Hanc autem talibus indiciis deprehendes. Si videris monachum, de quo prius bene confidebas, ubicumque ſtat, ambulat, ſedet, oculis incipientem vagari, caput erectum, aures portare ſuſpenſas; è motibus exterioris hominis interiorem immutatum agnoſcas. *Vir* quippe *perverſus annuit oculo, terit pede, digito loquitur*, & ex inſolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur: quam, dum a ſui circumſpectione torpeſcit incuria ſui, curioſam in alios facit. Quia enim ſeipſam ignorat, foras mittitur, ut hœdos paſcat. Hœdos quippe, qui peccatum ſignificant, recte oculos aureſque appellaverim: quoniam ſicut mors per peccatum in orbem, ſic per has feneſtras intrat ad mentem. In his ergo paſcendis ſe occupat curioſus, dum ſcire non curat qualem ſe reliquerit intus. Et vere ſi te vigilanter, homo, attendas, mirum eſt, ſi ad aliud unquam intendas. Audi, curioſe, Salomonem; audi, ſtulte, Sapientem. *Omni cuſtodia*, inquit, *cuſtodi cor tuum*, ut omnes videlicet ſenſus tui vigilent ad id, unde vita procedit, cuſtodiendum. Quo enim a te, o curioſe, recedis? Cui te interim committis? Ut quid audes oculos levare ad cœlum, qui peccaſti in cœlum? Terram intuere, ut cognoſcas te ipſum. Ipſa te tibi repræſentabit, quia terra es, & in terram ibis.

Pſal. 120. 1. — Joan. 6. 5. — Juſtæ cauſæ levandi oculos, miſeria & miſericordia. — Gen. 34. 1. — Dinæ curioſitas pernicioſa.

29 Duabus tamen ex cauſis inculpabiliter oculos levas; ut vel petas auxilium, vel impendas. Levavit oculos David in montes, ut peteret: levavit & Dominus ſuper turbas, ut impenderet. Alter miſerabiliter, alter miſericorditer, ambo inculpabiliter. Tu quoque ſi locum, tempus & cauſam conſiderans, tua, vel fratris neceſſitate oculos levas; non ſolum non culpo, ſed & plurimum laudo. Hoc enim excuſat miſeria, illud commendat miſericordia. Sin alias, non Prophetæ, non Domini, ſed Dinæ, aut Evæ, immo ipſius ſatanæ imitatorem te dixerim. Dina namque dum ad paſcendos hœdos egreditur, ipſa patri, & ſua ſibi virginitas rapitur. O Dina, quid neceſſe eſt ut videas mulieres alienigenas? Qua neceſſitate? qua utilitate? An ſola curioſitate? Etſi tu otioſe vides, ſed non otioſe videris. Tu curioſe ſpectas, ſed curioſius ſpectaris. Quis crederet tunc illam tuam curioſam otioſitatem, vel otioſam curioſitatem, fore poſt ſic non otioſam, ſed tibi, hoſtibuſque tam pernicioſam?

Gen. 2. 15. Evæ curioſitas ut punita. — Ibidem. — Rom. 12. 3.

30 Tu quoque, o Eva, in paradiſo poſita es, ut cum viro tuo opereris & cuſtodias illum; ſi injunctum perfeceris, quandoque tranſitura ad melius, ubi nec opus ſit te in aliquo opere occupari, nec de cuſtodia ſollicitari. Omne lignum paradiſi tibi conceditur ad veſcendum, præter illud, quod dicitur *ſcientiæ boni & mali*. Si enim cætera bona ſunt, & ſapiunt bonum, quid eſt opus edere de ligno, quod ſapit etiam malum? *Non plus ſapere, quam oportet ſapere*. Sapere enim malum, ſapere non eſt, ſed deſipere. Serva ergo commiſſum, expecta promiſſum; cave prohibitum, ne perdas conceſſum. Quid tuam mortem tam intente intueris? Quid illo tam crebro vagantia lumina jacis? Quid ſpectare libet quod manducare non licet? Oculos, inquis, tendo, non manum. Non eſt interdictum ne videam, ſed ne comedam. An non licet oculos quo volo levare, quos Deus in mea poſuit poteſtate? Ad quod Apoſtolus: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*. Etſi culpa non eſt, culpæ tamen indicium eſt. Niſi enim mens minus ſe curioſe ſervaret, tua curioſitas tempus vacuum non haberet. Etſi culpa non eſt, culpæ tamen occaſio eſt, & indicium commiſſæ; & cauſa eſt committendæ. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum ſerpens illabitur, blande alloquitur; blanditiis rationem, mendaciis timorem compeſcit, *nequaquam*, inquiens, *morieris*. Auget curam, dum incitat gulam: acuit curioſitatem, dum ſuggerit cupiditatem. Offert tandem prohibitum, & aufert conceſſum: porrigit pomum, & ſurripit paradiſum. Hauris virus peritura, & perituros paritura. Perit ſalus, non deſtitit partus. Naſcimur, morimur: ideoque naſcimur morituri, quia prius morimur naſcituri. Propterea grave jugum ſuper omnes filios tuos uſque in hodiernum diem.

1. Cor. 6. 12. — Oculorum curioſitas culpæ occaſio. — Gen. 3. 4.

Ezech. 28. 12. — Iſa. 14. 13. Luciferi curioſitas & temeritas ſuſe perſtringitur. — Dan. 7. 10. — * al. add. ſatellites.

31 Sed & tu, ſignaculum ſimilitudinis, non in paradiſo, ſed in deliciis paradiſi Dei poſitus es. Quid amplius quærere debes? Plenus ergo ſapientia, & perfectus decore, altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Sta in te, ne cadas a te, ſi ambulas in magnis & in mirabilibus ſuper te. Sed quid interim ex obliquo intendis ad aquilonem? Jam te video, jam te perſpicio neſcio quæ ſupra te curioſius alta rimantem. *Ponam*, inquit, *ſedem meam ad Aquilonem*. Cæteris adſtantibus cælicolis, dum tu ſolus ſedere affectas, fratrum concordiam, totius cœleſtis patriæ pacem, ipſius, quantum in te eſt, quietem Trinitatis infeſtas. Quo te tua, miſer, curioſitas ducit, ut præſumptione ſingulari non dubites civibus ſcandalum, injuriam facere Regi? Millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſſiſtunt ei, ubi nemo ſedere perhibetur, niſi ſolus is qui ſedet ſuper Cherubim, cui a cæteris miniſtratur: & tu, neſcio quæ præ cæteris perſpiciendo differentius, curioſius inquirendo, irreverentius pervadendo, ſedem tibi collocas in cœlo, ut ſis ſimilis Altiſſimo? Quo fine? qua fiducia? Metire, inſipiens, vires, penſa finem, excogita modum. Sciente hoc Altiſſimo, præſumis, an neſciente? volente, an non volente? Sed quomodo malum quodcumque machinaris, aut velle, aut ignorare poteſt, cujus optima voluntas, cujus perfecta ſcientia eſt? Numquid autem & ſcire, & nolle non dubitas, ſed non poſſe reſiſtere putas? At vero niſi te conditum eſſe dubitaveris, dubitare te non crediderim de omnipotentia, ſive de omnimoda ſcientia ac bonitate Conditoris, qui te de nihilo potuit, talem ſcivit, tantum condere voluit. Quomodo ergo Deum conſentire æſtimas quod fieri nolit, ac refellere poſſit? An forte in te video compleri, immo a te initiari quod poſt te, & per te a tui ſimilibus in terris frequentatum ſolet vulgariter dici: Privatus dominus temerarios nutrit *? An oculus tuus nequam eſt; quia ille bonus? De cujus bonitate dum fiduciam nefariam ſumis, factus es contra ſcientiam impudens, & contra potentiam audax.

32 Hoc eſt enim, o impie, hoc eſt quod cogitas; hæc eſt iniquitas, quam meditaris in cubili tuo, & dicis: Putas Creator opus ſuum deſtruat? Scio quidem quia non latet Deum qualiſcumque cogitatio mea: Deus enim eſt: Nec placet ei talis cogitatio mea, quia bonus eſt. Sed, nec ſi velit, effugiam manus ejus, quia potens eſt. Numquid tamen mihi timendum eſt? Si enim cum bonus ſit, non poteſt illi placere malum meum, quanto minus ſuum? Meum quippe dixerim contra ejus voluntatem aliquid velle: ſuum autem, ſi vindicet ſeſe. Tam ergo quodcumque ſcelus non valet velle ulciſci, quam nec vult, nec valet ſua bonitate privari. Fallis te, miſer, fallis te, non Deum. Te,

TOM. II. OPUS. VII

inquam, fallis, & mentitur iniquitas ſibi, non Deo. Doloſe quidem agis, ſed in conſpectu ejus. Te ergo fallis, non Deum. Et quia de magno ejus bono in te, tu magnum in eum excogites malum, merito iniquitas tua invenitur ad odium. Quæ major namque iniquitas, quam ut inde a te Creator contemnatur, unde plus amari merebatur? Quæ major iniquitas, quam cum de potentia Dei non dubites, quin te ſcilicet deſtruere poſſit, qui condere potuit; confiſus tamen de multa ejus dulcedine, qua ſperas eum nolle vindicare, cum poſſit; mala pro bonis, odium pro dilectione retribuas? (A)

33 Hæc, inquam, iniquitas, non ira momentanea, ſed odio digna eſt ſempiterno, qua tuo dulciſſimo & altiſſimo Domino, licet invito, deſideras tamen ac ſperas æquari, quatenus ſemper videat quod doleat, dum te ſocium habeat, cum nolit; nec dejiciat, cum poſſit; quin potius eligat ipſe dolere, quam te patiatur perire. Poſſit quidem dejicere, ſi velit, ſed præ dulcedine (ut æſtimas) velle non poſſit. Certe ſi talis eſt qualem putas, tanto nequius agis, ſi non amas. Et ſi ille patitur aliquid fieri contra ſe potius, quam ipſe aliquid faciat contra te, quanta malitia eſt, ut vel tu non parcas illi, qui ſibi non parcit, parcendo tibi? Abſit tamen ab ejus perfectione, ut quia dulcis eſt, juſtus non ſit; quaſi ſimul dulcis & juſtus eſſe non poſſit: cum melior ſit juſta dulcedo, quam remiſſa; immo virtus non ſit dulcedo ſine juſtitia. Quia igitur gratuitæ Dei bonitati, qua gratis factus es, ingratus exiſtis; juſtitiam vero quam expertus non es, non metuis; ideoque audacter committis culpam, de qua falſo tibi promittis impunitatem: jam ecce, juſtum ſenties quem bonum noſti, cadens in foveam, quam paras auctori: ut dum ſcilicet talem in eum pœnam machinaris, qua tamen valeat carere ſi velit, ſed ut putas non valeat velle; & ideo nec carere ea utique bonitate, qua neminem expertus es illum puniſſe: talem juſtus Deus juſtiſſime in te retorqueat pœnam, qui nec valet, nec debet pati ſuam impune bonitatem offendi: ſic utique temperans in vindicta ſententiam, ut, ſi velis reſipiſcere, non neget veniam: ſecundum tamen duritiam tuam & cor impœnitens, non poſſis velle, & ideo nec pœna carere. (B) (C) (D)

Lucifer merito æterno addictus ſupplicio.

Bonitas Dei mixta cum juſtitia.

Iſ. 66. a.

34 Sed jam audi calumniam. *Cælum*, inquit, *mihi ſedes eſt; terra autem ſcabellum pedum meorum*. Non dixit Oriens, aut Occidens, aut una aliqua cœli plaga: ſed totum cœlum mihi ſedes eſt. Non potes ergo in parte ſedere cœli, cum ille totum elegerit ſibi. In terra non potes, quia ſcabellum pedum ejus eſt. Terra etenim locus ſolidus eſt, ubi ſedet Eccleſia, fundata ſupra firmam petram. Quid facies? E cœlo pulſus, in terra remanere non potes. Elige ergo tibi in aere locum, non ad ſedendum, ſed ad volandum: ut qui tentaſti concutere ſtatum æternitatis, pœnam ſentias proprię fluctuationis. Te ergo fluctuante inter cœlum & terram, ſedet Dominus ſuper ſolium excelſum & elevatum, & plena eſt omnis terra majeſtate ejus, ut nuſquam, niſi in aere invenias locum. (E)

Dæmonum ſedes aer.

Iſ. 6. a.

35 Seraphim namque aliis quidem alis ſuæ contemplationis de throno ad ſcabellum, de ſcabello ad thronum volantia, aliis caput Domini pedeſque velantia, ad hoc ibi poſita puto *, ut ſicut homini peccanti paradiſi per Cherubin prohibetur ingreſſus, ita & per Seraphin tuæ curioſitati modus imponatur; quatenus nec cœli jam magis impudenter, quam prudenter arcana rimeris, nec Eccleſiæ myſteria cognoſcas in terris: ſed ſolis contentus ſis cordibus ſuperborum, qui nec in terra dignantur eſſe ſicut cæteri hominum, nec ſicut Angeli volant ad cœlum. Licet vero & caput in cœlo, & pedes in terra a te abſcondantur; quiddam tamen tibi medium videndum ad invidendum dumtaxat permittitur: dum ſuſpenſus in aere, deſcendentes quidem per te, & aſcendentes Angelos intueris; ſed quid vel audiant in cœlis, vel nuntient terris, penitus neſcis. (F)

* *V. Retractationem ſupra.*

36 O Lucifer, qui mane oriebaris, immo non jam lucifer, ſed noctifer, aut etiam mortifer, rectus curſus tuus erat ab Oriente ad Meridiem, & tu præpoſtero ordine tendis ad Aquilonem? Quanto magis ad alta feſtinas, tanto celerius ad occaſum declinas. Velim tamen curioſius, o curioſe, intentionem tuæ curioſitatis inquirere. *Ponam*, inquit, *ſedem meam ad aquilonem*. Nec aquilonem hunc corporalem, nec ſedem hanc (cum ſis ſpiritus) intelligo materialem. Puto autem per *Aquilonem*, reprobandos homines fuiſſe deſignatos, per *ſedem*, poteſtatem in illos. Quos utique in præſcientia Dei, quanto ei vicinior, tanto cæteris perſpicacior prævidens, nullo quidem ſapientiæ radio coruſcantes, nullo ſpiritus amore ferventes, velut vacuum repereris locum, affectaſti ſuper illos dominium, quos quadam tuæ aſtutiæ claritate perfunderes, tuæ malitiæ æſtibus inflammares: ut quomodo Altiſſimus ſua ſapientia ac bonitate omnibus filiis obedientiæ præerat, ita & tu ſuper omnes filios ſuperbiæ rex conſtitutus, tua eos aſtuta malitia, ac malitioſa aſtutia regeres, per quod Altiſſimo ſimilis eſſes. Sed miror cum in præſcientia Dei tuum prævideris principatum, cur non in eadem prævidiſti & præcipitium? Nam, ſi prævidiſti, quæ inſania fuit, ut cum tanta miſeria cuperes principari, ut malles miſere præeſſe, quam feliciter ſubeſſe? An non expediebat participem eſſe plagarum illarum luminoſarum, quam principem tenebrarum harum? Sed credibilius eſt, quod non prævidiſti: aut propter illam cauſam, quam ſuperius dixi, quia Dei bonitatem attendens, dixiſti in corde tuo: Non requiret, propter quod o impie Deum irritaſti: aut quia viſo principatu, ſtatim in oculo ſuperbiæ trabes excrevit, qua interpoſita, caſum videre non potuiſti.

Iſ. 14. d.

Diabolus quo ſenſu ſedem ſuam poſuit ad Aquilonem.

An præviderit ruinam ſuam.

37 Sic Joſeph cum prævidiſſet exaltationem ſuam, non tamen preſcivit ſui venditionem, quamvis prior eſſet venditio, quam exaltatio. Non quod tantum Patriarcham in ſuperbiam crediderim incidiſſe: ſed ut ejus exemplo pateat, quod hi qui futura prævident per ſpiritum prophetiæ, etſi non omnia, non ideo tamen putandi ſunt nulla prævidiſſe. Quod ſi quis contendat in eo quod ſomnia ſua adhuc adoleſcentulus narrabat, quorum tunc myſterium ignorabat, vanitatem poſſe notari, ego tamen myſterio magis ſive ſimplicitati pueri deputandum arbitror, quam vanitati. Quæ tamen, ſi qua fuit, per ea quæ paſſus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim aliqua aliquando de ſe per revelationem jucunda monſtrantur, quæ etſi humanus animus abſque ulla vanitate ſcire non poteſt, non minus ideo eveniet quod monſtratum eſt; ſic tamen ut illa vanitas imputata non ſit, qua de magnitudine revelationis aut promiſſionis in ſe vel leviter exultavit. Sicut enim medicus, non ſolum unguento, ſed igne utitur & ferro, quo omne quod in vulnere ſanando ſuperfluum excreverit, ſecet & urat, ne ſanitatem, quæ ex unguento procedit, impediat: ſic medicus animarum Deus hujuſmodi animæ procurat tentationes, immittit tribulationes, quibus afflicta & humiliata, gaudium vertat in luctum, revelationem putet illuſionem. Unde fit ut vanitate careat, & veritas revelationis non pereat. Sic Pauli extollentia per ſtimulos carnis reprimitur, & ipſe revelationibus crebris attollitur. Sic Zachariæ infidelitas linguæ obligatione mulctatur, & Angeli veritas ſuo in tempore manifeſtanda non mutatur. Sic per gloriam & ignobilitatem Sancti proficiunt, dum inter ſingularia dona quę recipiunt, communi hominum vanitate pulſari ſe ſentiunt: ut dum per gratiam ſupra ſe aliquid cernunt, non obliviſcantur quod ſunt.

Gen. 37. 7.

Joſeph præſcius exaltationis ſuæ, non humiliationis.

Deus revelationes tentationibus miſcet ad cuſtodiam humilitatis.

2. Cor. 12. 7.

Luc. 1. 20.

Sancti cur vanitate pulſentur.

38 Sed quid de revelationibus ad curioſitatem? De quibus ut hęc per exceſſum intermiſcerem, inde occaſio ſumpta eſt, cum oſtendere vellem, reprobum Angelum ante caſum ſuum ſic potuiſſe prævidere illam, quam poſt accepit, in reprobos homines dominationem, ut tamen ſuam non præſciret damnationem. De quo etiam nonnullis quęſtiunculis motis magis, quam ſolutis, totius diſputatiunculæ hæc

Scopus & ſumma prędictorum.

ſum-

ſumma ſit, quod per curioſitatem a veritate ceciderit, quia prius ſpectavit curioſè, quod affectavit illicite, ſperavit præſumptuoſè. Jure igitur in gradibus ſuperbiæ primum curioſitas vindicat ſibi, quæ etiam inventa eſt initium eſſe omnis peccati. Sed niſi hæc citius cohibeatur, in levitatem animi, quæ ſecundus gradus eſt, cito delabitur.

CAPUT XI.

De ſecundo gradu ſuperbiæ, qui eſt Levitas animi *.

* Huic opponitur 11. grad. hum. Pauca & rationabilia verba loqui, leni, non clamoſa voce. Levitas animi deſcribitur.

39 MOnachus enim, qui ſui negligens, alios curioſe circumſpicit, dum quoſdam ſuſcipit ſuperiores, quoſdam deſpicit inferiores: & in aliis quidem videt quod invidet, in aliis quod irridet. Inde fit ut pro mobilitate oculorum levigatus animus, nulla utique ſui cura aggravatus, modo per ſuperbiam ad alta ſe erigat, modo per invidiam in ima demergat: nunc per invidiam nequiter tabeſcit, nunc per excellentiam pueriliter hilareſcit. In altero nequam, in altero vanus, in utroque ſuperbus exiſtit: quia & quod ſuperari ſe dolet, & quod ſuperare ſe gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem animi viciſſitudines nunc pauca & mordacia, nunc multa & inania; nunc riſu, nunc luctu plena, ſemper vero irrationabilia indicant verba. Compara, ſi vis, hos duos primos ſuperbiæ gradus ſupremis duobus humilitatis: & vide ſi non in ultimo curioſitas, in penultimo levitas cohibetur. Idipſum in cæteris reperies, ſi alterutrum comparentur. Sed jam ad tertium docendo, non deſcendendo veniamus.

CAPUT XII.

De tertio gradu ſuperbiæ, qui eſt Inepta lætitia *.

* Huic opponitur 10. grad. hum. qui eſt, Non eſſe facilem aut promptum ad riſum.

10 PRoprium eſt ſuperborum, læta ſemper appetere, & triſtia devitare, juxta illud: *Cor ſtultorum, ubi lætitia*. Unde & monachus, qui duos jam ſuperbiæ gradus deſcendit, dum per curioſitatem ad animi levitatem devenit, cum gaudium quod ſemper appetit, frequenti videt interpolari triſtitia, quam de bonis alterius contrahit; impatiens ſuæ humiliationis, fugit ad conſilium falſæ conſolationis. Ex illa denique parte, qua ſibi ſua vilitas, & aliena excellentia monſtratur, reſtringit curioſitatem, ut totum ſe transferat in contrariam partem: quatenus in quo ipſe videtur præcellere, curioſius notet; in quo alter præcellit, ſemper diſſimulet: ut dum devitat quod triſte putatur, lætitia continuetur. Sicque fit, ut quem ſibi viciſſim vindicabant gaudium & triſtitia, ſola poſſidere incipiat inepta lætitia. In hac autem, in qua tertium tibi gradum conſtituo, accipe quibus eam ſignis vel in te deprehendas, vel in altero. Illum qui ejuſmodi eſt, aut numquam, aut raro gementem audies, aut lachrymantem videbis. Putes, ſi attendas, aut ſui oblitum, aut ablutum a culpis. In ſignis ſcurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in inceſſu. Pronus ad jocum, facilis ac promptus in riſu. Cunctis quippe quæ in ſe contemptibilia, & ideo triſtia noverat, a memoria raſis; bonisque, ſi qua ſentit in ſe, adunatis vel ſimulatis ante oculos, mentis, dum nil cogitat niſi quod libet, nec attendit ſi licet; jam riſum tenere, jam ineptam lætitiam diſſimulare non valet. Ut enim veſica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, ſi ſtringitur, crepitat dum detumeſcit; ac ventus egrediens non paſſim effuſus, ſed strictim emiſſus crebros quoſdam ſonitus reddit: ſic monachus, ubi vanis ſcurrilibuſque cor ſuum cogitationibus impleverit, propter diſciplinam ſilentii non inveniens ventus vanitatis qua plenius egrediatur, inter anguſtias faucium per cachinnos excutitur. Sæpe vultum pudibundus abſcondit, claudit labia, dentes ſtringit: ridet non volens, cachinnat invitus. Cumque os pugnis obſtruxerit ſuis, per nares adhuc ſternutare auditur.

Eccli. 7. 4.

Falſæ lætitiæ origo & effectus.

Indicia ineptæ lætitiæ.

Simile.

CAPUT XIII.

De quarto gradu ſuperbiæ, qui eſt Jactantia *.

TOM. II. OPUS. VII

* Huic opponitur 9. grad. hum. Taciturnitas uſque ad interrogationem.

41 AT poſtquam vanitas creſcere, & veſica groſſeſcere cœperit, neceſſe eſt ut ampliori foramine, laxato ſinu, ventoſitas eructetur, alioquin rumpetur. Sic monachus inepta redundante lætitia, dum riſu, vel ſignis eam aperire non ſufficit, in Heliu verba prorumpit: *En venter meus, quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod novas laguncalas dirumpit*. Aut loquetur ergo, aut rumpetur. Plenus eſt enim ſermonibus, & coarctat eum ſpiritus uteri ſui. Eſurit, & ſitit auditores, quibus ſuas jactitet vanitates, quibus omne quod ſentit, effundat: quibus, qualis, & quantus ſit, innoteſcat. Inventa autem occaſione loquendi, ſi de litteris ſermo exoritur, vetera proferuntur & nova, volant ſententiæ, verba reſonant ampulloſa. Prævenit interrogantem, non quærenti reſpondet. Ipſe quærit, ipſe ſolvit, & verba collocutoris imperfecta præſcindit. Cum autem pulſato ſigno neceſſe eſt interrumpi colloquium, horam longam, breve queritur intervallum; quærit licentiam, ut ad fabulas revertatur poſt horam, non ut quempiam ædificet, ſed ut ſcientiam jactet. Ædificare poteſt, ſed non ædificare intendit. Non curat te docere, vel a te doceri ipſe quod neſcit; ſed ut ſcire ſciatur quod ſcit. Quod ſi de religione agitur, ſtatim viſiones & ſomnia proferuntur. Denique laudat jejunia, commendat vigilias, ſuper omnia orationes exaltat: de patientia, de humilitate, & de ſingulis virtutibus pleniſſime, ſed vaniſſime diſputat: ut tu ſcilicet, ſi audieris, dicas, quod *ex abundantia cordis os loquitur*, & quia *bonus homo de bono theſauro ſuo profert bona*. Si ad ludicra ſermo convertitur, in his quanto aſſuetior, tanto loquacior invenitur. Dicas, ſi audias, rivum vanitatis, fluvium eſſe ſcurrilitatis os ejus, ita ut ſeveros quoque & graves animos in levitatem concitet riſus. Et ut totum in brevi colligam, in multiloquio nota jactantiam. In hoc habes quartum gradum & deſcriptum, & nominatum. Fuge rem, & tene nomen. Hac eadem cautela jam accede ad quintum, quem nomino ſingularitatem.

Job. 32. 19.

Ibidem.

Jactantiæ proprietates & indicia.

Luc. 6. 45. Matth. 12. 3

CAPUT XIV.

De quinto gradu ſuperbiæ, qui dicitur Singularitas *.

* Huic opponitur 8. grad. hum. i. Tenere quod habet communis regula monaſterii.

42 TUrpe eſt ei, qui ſe ſupra cæteros jactat, ſi non plus cæteris aliquid agat, per quod ultra cæteros appareat. Proinde non ſufficit ei quod communis monaſterii regula, vel majorum cohortantur exempla. Nec tamen melior eſſe ſtudet, ſed videri. Non melius vivere, ſed videri vivere geſtit, quatenus dicere poſſit: *Non ſum ſicut cæteri hominum*. Plus ſibi blanditur de uno jejunio, quod cæteris prandentibus facit, quam ſi cum cæteris ſeptem dies jejunaverit. Commodior ſibi videtur una oratiuncula peculiaris, quam tota pſalmodia unius noctis. Inter prandendum crebro ſolet oculos jactare per menſas, ut ſi quem minus comedere viderit, victum ſe doleat, & incipiat idipſum ſibi crudeliter ſubtrahere, quod neceſſarium victui indulgendum præviderat, plus gloriæ metuens detrimentum, quam famis cruciatum. Si quem macriorem, ſi quem pallidiorem perſpexerit, vilem ſe æſtimat, numquam requieſcit. Et quoniam vultum ipſe ſuum videre non poteſt, qualem ſcilicet ſe intuentibus offert; manus quas poteſt & brachia ſpectans, palpat coſtas, humeros attrectat & lumbos, ut ſecundum quod corporis ſui membra, vel minus, vel ſatis exilia probat, pallorem oris ac colorem diſcernat. Ad omnia denique ſua ſtrenuus, ad communia piger. Vigilat in lecto, dormit in choro: cumque aliis pſallentibus ad vigilias tota nocte dormitet, poſt vigilias aliis in clauſtro ª quieſcentibus ſolus in oratorio remanet: excreat, & tuſſit, gemitibus ac ſuſpiriis aures foris ſedentium de angulo implet. Cum autem ex his quæ ſin-

Singularitatis vitium.

Ejus notæ & indicia.

ª Hinc patet morem tunc fuiſſe, ut poſt vigilias nocturnas in clauſtro ſederent quieſcentes. Uſus Ciſtercienſes cap. 84. *In intervallo poſt nocturnos, ſedeant in clauſtro qui voluerint*, nempe in æſtate: hieme vero in Capitulo ex cap. 74.

TOM. II. OPUS. VII. *Iſo 3.*

A ſingulariter, ſed inaniter agit, apud ſimpliciores ejus opinio excreverit, qui profecto opera probant quæ cernunt, ſed onde prodeant non diſcernunt; dum miſerum beatificant, in errorem induunt.

CAPUT XV.

De ſexto gradu ſuperbiæ, idest Arrogantia.*

* Huic opponitur 7. grad. hu. 1. Reputare ſe omnibus inferiorem.
Arrogantia.

43 CRedit quod audit, laudat quod agit, & quod intendat non attendit. Obliviſcitur intentionem, dum amplectitur opinionem. Quique de omni alia re plus ſibi credit, quam aliis; de ſe ſolo plus aliis credit, quam ſibi; ut non jam verbo tenus, aut ſola operum oſtentatione ſuam præferat religionem, ſed intimo cordis credat affectu omnibus ſe ſanctiorem: & quicquid de ſe laudatum agnoverit, non ignorantiæ aut benevolentiæ laudatoris, ſed ſuis meritis arroganter adſcribit. Unde poſt ſingularitatem, ſextum ſibi gradum jure arrogantia vindicat; poſt hanc præſumptio invenitur, in qua ſeptimus gradus conſtituitur.

CAPUT XVI.

De ſeptimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Præſumptio.*

* Huic opponitur 6. grad. hu. 1. Ad omnia ſe indignum, & inutilem confiteri.
Præſumptionis effecta.

C 44 QUI enim alios ſe præcellere putat, quomodo non plus de ſe, quam de aliis præſumat? Primus in conventibus reſidet, in conciliis primus reſpondet: non vocatus accedit, non juſſus ſe intromittit: reordinat ordinata, reficit facta. Quicquid ipſe non fecerit, aut ordinaverit, nec recte factum, nec pulchre exiſtimat ordinatum. Judicat judicantes, præjudicat judicaturis. Si, cum tempus advenerit, non promoveatur ad Prioratum, ſuum Abbatem aut invidum judicat, aut deceptum. Quod ſi mediocris ei aliqua obedientia injuncta fuerit, indignatur, aſpernatur, arbitrans ſe non eſſe minoribus occupandum, qui ſe ad majora ſentit idoneum. Sed qui ſic promptulus ad omnia ſe magis temere, quam libere conſuevit ingerere, impoſſibile eſt eum aliquando non errare. Ad Prælatum autem pertinet errantem arguere. Sed quomodo culpam ſuam confitebitur qui nec eſſe putat, nec putari culpabilis patitur? Propterea cum ei culpa imputatur, creſcit, non amputatur. Si ergo cum argutus fuerit, declinare cor ejus videris in verba malitiæ, in octavum gradum, qui dicitur defenſio peccatorum, noveris corruiſſe.

CAPUT XVII.

De octavo gradu ſuperbiæ, qui eſt Defenſio peccatorum.*

* Huic opponitur 5. grad. hum. qui eſt humilis & candida revelatio peccatorum & malarum cogitationū.
Defenſio peccatorū.

E 45 MUltis vero modis fiunt excuſationes in peccatis. Aut enim dicit qui ſe excuſat: Non feci; aut, feci quidem, ſed bene feci; aut ſi male, non multum male; aut ſi multum male, non mala intentione. Si autem & de illa, ſicut Adam vel Eva, convincitur, aliena ſuaſione excuſare ſe nititur. Sed qui procaciter etiam aperta defendit, quando occultas & malas cogitationes cordis ſuo advenientes humiliter revelaret Abbati?

CAPUT XVIII.

De nono gradu ſuperbiæ, qui eſt Simulata confeſſio.*

* Huic opponitur 4. grad. hum. Pro obedientia in duris patientiam amplecti.
Pſ. 140. 4.
* *al.* procax.
Eccl. 19. 23.

F 46 LIcet vero genera hæc excuſationis eatenus mala judicentur, quatenus ore prophetico *verba malitiæ* appellantur; multo tamen periculoſior eſt fallax ac ſuperba confeſſio, quam pervicax* & obſtinata defenſio. Nonnulli enim cum de apertioribus arguuntur, ſcientes quod ſi ſe defenderent, ſibi non crederetur; ſubtilius inveniunt argumentum defenſionis, verba reſpondentes doloſæ confeſſionis. *Eſt quippe*, ut ſcriptum eſt, *qui nequiter humiliat ſe, & interiora ejus plena ſunt dolo.* Vultus demittitur, proſternitur cor-

A pus: aliquas ſibi lachrymulas extorquent, ſi poſſunt; vocem ſuſpiriis, verba gemitibus interrumpunt. Nec ſolum qui ejuſmodi eſt, objecta non excuſat, ſed ipſe quoque culpam exaggerat; ut dum impoſſibile aliquid, aut incredibile culpæ ſuæ ore ipſius additum audis, etiam illud, quod ratum putabas, diſcredere poſſis; & ex eo quod falſum eſſe non dubitas dum confitetur, in dubium veniat quod quaſi certum tenebatur. Dumque affirmant quod credi nolunt, confitendo culpam defendunt, & aperiendo tegunt; quando & confeſſio laudabiliter ſonat in ore, & adhuc iniquitas occultatur in corde: quatenus magis ex humilitate, quam ex veritate confiteri putet qui audit, aptans eis illud Scripturæ: *Juſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui.* Malunt enim apud homines veritate periclitari, quam humilitate, cum apud Deum periclitentur utrimque. Aut ſi adeo culpa manifeſta ſit, quod nulla penitus verſutia tegi poſſit; nihilo minus tamen vocem, non cor pœnitentis aſſumunt, qua notam, non culpam deleant, dum ignorantiam manifeſtæ tranſgreſſionis decore recompenſant publicæ confeſſionis.

Notæ techeas & dolos ſimulatæ confeſſionis.
B *Prov. 18.*
Humilitatis pallio tecta.

47 Glorioſa res humilitas, qua ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit, ne viteſcat! Sed hæc cito tergiverſatio a Prælato deprehenditur, ſi ad hanc ſuperbam humilitatem non leviter flectitur, quo magis diſſimulet culpam, vel differat pœnam. Vaſa figuli probat fornax, & tribulatio vere pœnitentes diſcernit. Qui enim veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: ſed quicquid ſibi pro culpa quam odit injungitur, tacita conſcientia patienter amplectitur. In ipſa quoque obedientia duris ac contrariis rebus obortis, quibuslibet irrogatis injuriis ſuſtinens non laſſeſcit, ut in quarto gradu ſe ſtare indicet humilitatis. Cujus vero ſimulata confeſſio eſt, una vel levi contumelia, aut exigua pœna interrogatus, jam humilitatem ſimulare, jam ſimulationem diſſimulare non poteſt. Murmurat, frendet, iraſcitur; nec in quarto ſtare humilitatis, ſed in nonum ſuperbiæ gradum corruiſſe probatur, qui, ſecundum quod deſcriptus eſt, recte ſimulata confeſſio appellari poteſt. Quanta putas tunc confuſio ſit in corde ſuperbi, cum fraus decipitur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur? Tandem notatur ab omnibus, judicatur ab omnibus: eoque vehementius omnes indignantur, quo falſum conſpiciunt quicquid de eo prius opinabantur. Tunc opus eſt Prælato, ut eo minus illi parcendum putet, quo magis omnes offenderet, ſi uni parceret.

C Vere pœnitentis indicia.
Simulatæ confitentis nota.
D

CAPUT XIX.

De decimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Rebellio.*

* Huic opponitur 3. grad. hu. 1. Pro amore Dei ſe libenter ſubdere majori.
Rebellio apoſtaſiæ cauſa.

E 48 HIC, niſi eum miſeratio ſuperna reſpiciat, ut (quod valde difficile talibus eſt) univerſorum judiciis tacitus acquieſcat; frontoſus mox & impudens factus, tanto deterius, quanto deſperatius in decimum gradum per rebellionem corruit: quique prius latenter arrogans fratres contempſerat, jam patenter inobediens etiam magiſtrum contemnit.

49 Sciendum autem eſt, quod omnes gradus, quos in duodecim partitus ſum, in tres tantummodo colligi poſſunt, ut in ſex ſuperioribus contemptus fratrum, in quatuor ſequentibus contemptus magiſtri, in duobus qui reſtant, conſummetur contemptus Dei. Notandum quoque, quod hi duo ſuperbiæ gradus ultimi, qui & humilitatis aſcendendo primi inveniuntur; ſicut extra congregationem aſcendendi ſunt, ita in congregatione deſcendi non poſſunt. Quod autem ante aſcendi debeant, ex hoc aperte datur intelligi, quod de tertio gradu in Regula legitur: *Tertius*, inquit, *gradus eſt, ut quis pro Dei amore omni obedientia ſe ſubdat majori.* Si ergo in tertio gradu ſubjectio collocatur, quæ proculdubio ſit, quando novitius primum conventui ſociatur; conſequens eſt, quod duo jam anteriores tranſcenſi intelligantur. Denique ubi fratrum concordiam, & magiſtri ſententiam monachus ſprevit, quid ultra in monaſterio, niſi ſcandalum facit?

F *Reg. 7. 32.*

CA-

CAPUT XX.

De undecimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Libertas peccandi.*

* Huic opponitur 2. gr. hum. i. Si propriâ voluntatem non delectetur implere. Libertas peccandi ſubſequitur.

50 POſt decimum itaque gradum, qui rebellio dictus eſt, expulſus vel egreſſus de monaſterio ſtatim excipitur ab undecimo. Et tunc ingreditur vias, quæ videntur hominibus bonæ, quarum finis (niſi forte Deus eas illi ſæpierit) demerget eum in profundum inferni, id eſt in contemptum Dei. *Impius* ſiquidem *cum venerit in profundum malorum, contemnit*. Poteſt autem undecimus gradus appellari Libertas peccandi, per quam monachus, cum jam nec magiſtrum videt quem timeat, nec fratres quos revereatur; tanto ſecurius, quanto liberius ſua deſideria implere delectatur, a quibus in monaſterio tam pudore, quam timore prohibebatur. Sed etſi jam vel fratres, vel Abbatem non timet, nondum tamen Dei penitus formidine caret. Hanc ratio, tenuiter adhuc ſubmurmurans, voluntati proponit, nec ſine aliqua dubitatione quæque primum illicita perficit; ſed, ſicut is qui vadum tentat, pedetentim, non curſim, vitiorum gurgitem intrat.

Prov. 18. 3.

B

CAPUT XXI.

De duodecimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Conſuetudo peccandi.*

* Huic opponitur 1. gr. hum. i. Timor Dei continuus.

C

51 AT poſtquam terribili Dei judicio prima flagitia impunitas ſequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur. Concupiſcentia reviviſcente, ſopitur ratio, ligat conſuetudo. Trahitur miſer in profundum malorum, traditur captivus tyrannidi vitiorum, ita ut carnalium voragine deſideriorum abſorptus, ſuæ rationis divinique timoris oblitus, dicat inſipiens in corde ſuo: *Non eſt Deus*. Jam indifferenter libitis pro licitis utitur; jam ab illicitis cogitandis, patrandis, inveſtigandis animus, manus, vel pedes non prohibentur: ſed quicquid in cor, in buccam, ad manum venerit, machinatur, garrit, & operatur, malevolus, vaniloquus, facinoroſus. Quemadmodum denique aſcenſis his omnibus gradibus, corde jam alacri & abſque labore pro bona conſuetudine juſtus currit ad vitam; ſic deſcenſis impius eiſdem, pro malo uſu non ratione ſe gubernans; non timoris freno retentans, intrepidus feſtinat ad mortem. Medii ſunt qui fatigantur, anguſtiantur; qui nunc metu cruciantur gehennæ, nunc priſtina retardati conſuetudine, deſcendendo, vel aſcendendo laborant. Supremus tantum & infimus currunt abſque impedimento, & abſque labore. Ad mortem hic, ad vitam ille feſtinat; alter alacrior, alter proclivior. Illum alacrem charitas, hunc proclivem cupiditas facit. In altero amor, in altero ſtupor laborem non ſentit. In illo denique perfecta charitas, in iſto conſummata iniquitas foras mittit timorem. Illi veritas, huic cæcitas dat ſecuritatem. Poteſt ergo duodecimus gradus appellari conſuetudo peccandi, qua Dei metus amittitur, contemptus incurritur.

tum Conſuetudo.

Pſal. 13. 1.

Conſuetudine peccandi homo in profundum malorum ruit.

D

E

Antitheſis eorum, qui charitate, & qui cupiditate trahuntur.

CAPUT XXII.

An, & quomodo orandum pro deſperatis, & mortuis ſecundum animam.

F

1. Joan. 5. 16

Gemendum, non orandum pro ejuſmodi.

52 PRO *tali* jam, inquit Joannes Apoſtolus, *non dico ut quis oret*. Sed numquid dicis, o Apoſtole, ut quis deſperet? Immo gemat qui illum amat. Non præſumat orare, nec deſiſtat plorare. Quid eſt quod dico? An forte ullum remanet ſpei refugium, ubi oratio non invenit locum? Audi credentem, audi ſperantem, nec tamen orantem. *Domine*, inquit, *ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus*. Magna fides, qua credidit ſua præſentia Dominum mortem prohibere potuiſſe, ſi adfuiſſet. Modo autem quid? Abſit ut quem credidit vivum potuiſſe ſervare, mortuum dubitet

Joan. 11. 21.

A

poſſe reſuſcitare. *Sed nunc*, inquit, *ſcio, quia quæcumque popoſceris a Deo, dabit tibi Deus*. Deinde quærenti ubi poſuiſſent eum, reſpondet: *Veni, & vide*. Quamobrem? O Martha, magna nobis tuæ fidei inſignia tribuis: ſed quomodo cum tanta fide diffidis? *Veni*, inquis, *& vide*. Cur &, ſi non deſperas, non ſequeris, & dicis: & reſuſcita? ſi autem deſperas, cur magiſtrum ſine cauſa fatigas? An forte fides aliquando recipit quod oratio non præſumit? denique appropinquantem cadaveri prohibes, & dicis: *Domine, jam fœtet, quatriduanus enim eſt*. Deſperando dicis hoc, an diſſimulando? Sic quippe ipſe Dominus poſt reſurrectionem finxit ſe longius ire, cum mallet cum diſcipulis remanere. O ſanctæ mulieres Chriſti familiares, ſi fratrem veſtrum amatis, cur ejus miſericordiam non flagitatis, de cujus potentia dubitare, pietate diffidere non poteſtis? Reſpondent: Sic melius tamquam non orantes oramus, ſic efficacius tamquam diffidentes confidimus. Exhibemus fidem, perhibemus affectum: ſcit ipſe, cui non eſt opus ut aliquid dicatur, quid deſideremus. Scimus quidem quod omnia poteſt: ſed hoc tam grande miraculum, tam novum, tam inauditum, etſi ejus ſubeſt potentiæ, multum tamen excedit univerſa merita humilitatis noſtræ. Sufficit nobis potentię locum, pietati dediſſe occaſionem; malentes patienter expectare quid velit, quam impudenter quęrere quod forſitan nolit. Denique quod noſtris meritis deeſt, verecundia fortaſſe ſupplebit. Petri quoque poſt gravem lapſum lachrymam quidem video, ſed precem non audio; nec tamen de indulgentia dubito.

TOM. II. OPUS VII

Ibid. 22.

Marthæ fides, & modeſtia, expenditur.

Ibid. 39.

B

Luc. 24. 28.

Verecundia orationem ſupplet.

C

53 Diſce & in Matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere, in magna fide verecundiam retinere. Diſce verecundia decorare fidem, reprimere prędſumptionem. *Vinum*, inquit, *non habent*. Quam breviter, quam reverenter ſuggeſſit, unde pie fuit ſollicita. Et ut diſcas in hujuſmodi magis pie gemere, quam petere prçſumptuoſe, pietatis ęſtum pudoris te operans umbra, conceptam precis fiduciam verecunde ſuppreſſit. Non frontoſe acceſſit, non palam locuta eſt, ut audacter coram omnibus diceret: Obſecto, Fili, deficit vinum, contriſtantur convivę, confunditur ſponſus; oſtende quid poſſis. Sed licet hęc, aut multo plura pectus ęſtuans, fervens loqueretur affectus; privatim tamen potentem pia Filium mater adiit, non potentiam tentans, ſed voluntatem explorans. *Vinum*, inquit, *non habent*. Quid modeſtius? Quid fidelius? Non defuit pietati fides, voci gravitas, efficacia voto. Si ergo illa, cum mater ſit, ſeſe matrem oblita, non audet petere miraculum vini; ego vile mancipium, cui permagnum eſt Filii ſimul ac Matris eſſe vernaculum, qua fronte præſumo pro vita petere quatriduani?

B. Mariæ exemplum.

Joan. 2. 3.

D

54 Duo etiam in Evangelio cęci viſum, alter accepiſſe, alter recepiſſe leguntur: alter quem amiſerat, alter quem numquam habuerat; unus ſcilicet excęcatus, alter cęcus natus. Sed qui excęcatus, miſerabilibus miriſque clamoribus miram miſericordiam meruit: qui vero cęcus natus, tanto miſericordius, quanto mirabilius nullis ſuis precibus pręventum, ſui Illuminatoris beneficium nihilo minus ſenſit. Illi denique dictum eſt: *Fides tua te ſalvum fecit*: huic autem non. Duos quoque recenter mortuos, tertium jam quatriduanum, lego reſuſcitatos: ſolam tamen Archiſynagogi filiam, in domo adhuc poſitam, precibus patris; duos autem ex inſperata magnitudine pietatis.

Alia exempla.

E

Luc. 18. 42.

Matth. 9. 25

55 Simili etiam forma ſi contigerit (quod Deus avertat) aliquem de fratribus noſtris, non in corpore, ſed in anima mori; quamdiu adhuc inter nos erit, pulſabo & ego meis qualiſcumque peccator, pulſabo & fratrum precibus Salvatorem. Si revixerit, lucrati erimus fratrem; ſin vero non mereamur exaudiri, ubi jam vel tolerare vivos, vel tolerari a vivis non poterit, ſed incipiet efferri, ſemper quidem fideliter gemo, ſed jam non ita fiducialiter oro. Non aperte audeo dicere: Veni Domine, ſuſcita mortuum noſtrum: corde tamen ſuſpenſo tremulus intus clamare non ceſſo: Si forte, ſi forte, ſi forte deſiderium pauperum exaudiet Dominus, præparationem cordis eorum audiet auris ejus: & illud: *Numquid mortuis*

F

facies

TOM. II. OPUSC. VII. *facies mirabilia, aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi?* & de quatriduano: Pſal. 87. 12. *Numquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?* Ibid. 12. Poteſt interim Salvator, ſi vult, inſperate & improviſe occurrere nobis, lachrimiſque portantium motus, non precibus, mortui vitam reddere vivis, aut certe jam ſepultum revocare a mortuis. Mortuum autem dixerim illum, qui ſua peccata defendens, in octavum jam corruit gradum. Eccli. 17. 27. *A mortuo enim, tamquam qui non eſt, perit confeſſio.* Poſt decimum vero, qui tertius eſt ab octavo, jam effertur in libertatem peccandi, quando expellitur a conſortio monaſterii. At poſtquam quartum tranſierit, jam recte quatriduanus dicitur, dum in quintum decidens per conſuetudinem, ſepelitur.

(A)

(B)

56. Abiit autem a nobis, ut etiam pro talibus, etſi palam non præſumimus, vel in cordibus noſtris 2. Cor. 12. orare ceſſemus; cum Paulus eos quoque lugeret, quos ſine pœnitentia mortuos ſciret. Etſi enim a communibus orationibus ipſi ſe excludunt, ſed ab Quanti periculi ſit privari orationibus Eccleſiæ. affectibus omnino non poſſunt. Viderint tamen in quanto periculo ſint, pro quibus Eccleſia palam orare non audeat, quæ fidenter etiam pro Judæis, pro hæreticis, pro gentilibus orat. Cum enim in Paraſceve nominatim oretur pro quibuslibet malis, nulla tamen mentio fit de excommunicatis.

57 Dicis forte, frater Godefride, me aliud quam tu quæſiſti, & quam ipſe promiſi, tandem exhibuiſſe, cum pro gradibus humilitatis, ſuperbiæ gradus videar deſcripſiſſe. Ad quod ego: Non potui docere niſi quod didici. Non putavi congruum me deſcribere aſcenſiones, qui plus deſcendere, quam aſcendere novi. Pro- Cur gradus ſuperbiæ prius quam humilitatis deſcripſerit. ponat tibi beatus Benedictus gradus humilitatis, quos ipſe prius in corde ſuo diſpoſuit; ego quid proponam non habeo, niſi ordinem meæ deſcenſionis. In quo tamen, ſi diligenter inſpicitur, via forſitan aſcenſionis reperitur. Si enim tibi Romam tendenti homo inde veniens obviaret, quæſitus viam, quid melius, quam illam qua venit, oſtenderet? Dum caſtella, villas, urbes, fluvios, ac montes, per quos tranſierit, nominat, ſuum denuntians iter, tuum tibi prænuntiat; ita ut eadem loca recognoſcas eundo, quæ ille pertranſiit veniendo. In hac ſimiliter noſtra deſcenſione gradus aſcenſorios fortaſſe reperies, quos aſcendendo, melius tu in tuo corde, quam in noſtro codice leges. Amen.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum VIII.

I. *ETSI Opuſculum ſequens unum ex primis eſt libris a Bernardo compoſitis; nullum tamen fere aut Bernardo dignius, aut religioni utilius ab eo ſcriptum exiſtimo. Quid enim digniu Doctore catholico, aut Reipublicæ Chriſtianæ utilius, quam prædicare, inculcare, immo & propugnare primum & maximum mandatum, ex quo cætera pendent, ſine quo cætera nihil proſunt? illud, inquam, mandatum, quod in dies impetunt atque labefactare moliuntur amor cujuſque proprius, cupiditas, & perverſæ hominum interpretationes? Quapropter perpetuis tenebris digna eſt Apologia Berengarii, temerarii illius Abaelardi diſcipuli ac defenſoris, qui Bernardo impudenter inſultat ob editum ab eo tractatum de diligendo Deo, cum* de hoc, *inquit*, nemo dubitet, *non quævis* muliercula, *non quivis* extremus idiota. *Verum ſuos ſemper adverſarios habuit divinus amor: cujus præceptum ſi verbis Chriſtiani haud negant, at factis pleriſque pernegant, immo quidam etiam pravis interpretationibus ita redigunt ad nihilum, ut hodie in quæſtionem adducere, & quidem dubitare impune liceat, num Deus Opt. Max. creator, conſervator, ac redemptor, aliquo ſpeciali, vel ſemel in vita, amoris actu a quovis Chriſtiano ſit diligendus. Non ergo in vanum Bernardus divinum hoc præceptum Haimerico Cardinali, quaſi quoddam operæ pretium, commendare aggreſſus eſt hoc in Opuſculo, docens, diligendum eſſe Deum* ſine modo; *inexcuſabilem eſſe omnem* etiam infidelem, ſi non diligat Dominum Deum
num. 6. ſuum ex toto corde, tota anima, tota virtute. *Porro Fidem tanto plus indicere amandum, quanto & ſeipſo pluris æſtimandum quivis intelligit.* Quod ſi totum me, *inquit in perſona omnium*, debeo pro me fa-
num. 15. cto, qoid addam jam & pro me refecto, & refecto hoc modo?

II. *In hoc ergo libro ſanctiſſimus divini amoris præco & doctor, ejus modum, cauſas, originem, gradus, & obligationem accurate ac pathetice deſcribit. Modum, ut diligatur* ſine modo, *hoc eſt omni meliori quo poſſumus modo: cauſas, meritum Dei, & commodum noſtrum: originem, ex amore proprio in amorem Dei, uſque ad oblivionem & contemptum ſui: gradus, amorem ſui, amorem Dei propter ſe, tum propter ipſum, ac demum, caſtum & purum, hoc eſt, amorem proprium, mercenarium, filialem, ac beatificum: obligationem denique, quæ pertinet ad gentiles, Judæos, ſed maxime ad Chriſtianos. Totus vero tractatus eſt de amore, qui conſiſtit in affectu: quem etſi dicat perfecte in hac vita impleri non poſſe ita, ut omnem excludat timorem & cupiditatem; eſſe tamen ait finem & ſcopum, in quem indeſinenter ac irremiſſe ferri teneamur. Denique hunc ipſum amorem ex dono Dei nobis provenire, non ex affectu innato, ſic enim exclamat:* Deus
num. 16. meus, adjutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, mious quidem juſto, ſed plane non minus poſſe meo, qui etſi quantum debeo noo poſſum, non poſſum tamen ultra quam poſſum. Potero vero plus, cum plus dooare dignaberis, numquam tamen prout dignus haberis. *Hæc tota hujuſce libelli doctrina & œconomia.*

III. *Eamdem doctrinam Bernardus paſſim aliis in locis inculcat, ut in ſermone* de quadruplici debito, *qui eſt* XXII. *inter diverſos; nec aliam tradit in Sermone* L. *ſuper Cantica, ubi duplicem diſtinguit charitatem, unam* in actu, *alteram in* affectu. *Et* de illa quidem, quæ operis eſt, datam eſſe legem hominibus, mandatumque formatum. Nam in affectu, *inquit*, quis ita habeat ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, iſta ad præmium. *Nimirum præcipitur charitas ſeu amor Dei ex toto corde, tota anima, tota virtute, ita ut amor ſit perennis, indeficiens, perfectus, a nulla re creata retardatus & imminutus; quod non continget niſi in altera vita. Alia autem charitas in effectu eo ſpectat, ut omnes actiones noſtras ad Deum referamus. Nam tantum abeſt ut charitas in effectu ex Bernardi mente amorem affectus excludat, ut contra, ipſum includat. Neque enim effectivum (ut vocant) amorem ſiccum, inanem, pure externum & judaicum probat Bernardus; ſed internum exigit cum opere conjunctum; internum quidem, cum charitas & amor ſit; cum opere vero, cum ſit in effectu. Hanc autem eſſe Bernardi eo in loco ſententiam manifeſte demonſtrant quæ ibi ſequuntur.*

Digitized by Google

quantur. Non hoc dico, *ait*, ut ſine affectione ſimus, & ſolas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ ſcribit Apoſtolus, mala & gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, ſcilicet ſine affectione. *Qualem porro ad opera charitatis affectionem requirat, ſtatim docet vir ſanctus, præmiſſo triplicem eſſe affectionem; primam*, quam caro gignit; *ſecundam*, quam ratio regit; *tertiam*, quam condit ſapientia, *tum ſubdit:* Igitur per ſecundam opera fiunt, & in ipſa charitas, ſed non illa affectualis, quæ ſale ſapientiæ condita pinguescens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini: ſed quædam potius actualis, quæ etſi nondum dulci illo amore reficit, amore tamen ipſius amoris vehementer accendit. *Hæc eſt illa charitas in effectu, quam a Deo præceptam dicit Bernardus, inferior quidem tertia ſeu beatifica, quæ* primam eliminat, ſecundam remunerat, *ut ibidem ait*. Sic ergo dilectio alia quævis debita ſuperans, quaſi ſola regnare debet in nobis; ut quicquid debetur cæteris, ſibi vindicet, & *ea dilectione omnia faciamus, inquit vir ſanctus* ſermone XII. in Pſalmum XC. num. 7. *Hæc de argumento ſequentis libelli*. TOM. II. OP. VIII.

IV. *Cæterum directus a Bernardo eſt Haimerico, ſeu Aimerico S. R. E. Cardinali & Cancellario, ut præferunt mſſ. codices omnes, præter unum Colbertinum, qui* Aſcelinum *habet, ſed mendoſe, teſte vel ipſo Berengario, Abaelardi apologiſta, qui Aimericum præfert. Scriptus eſt autem liber ſub Pontificatu Honorii ſecundi, a quo Haimericus creatus eſt Cancellarius. Gaufridus in* lib. III. *de vita Bernardi* cap. VIII. Si quæritur piæ mentis religioſa devotio, tranſeundum ad Homilias in laudibus Virginis Matris, & illum quem de diligendo Deo edidit librum. *Erat autem Haimericus Gallus, ex oppido Caſtra apud Bituriges*, anno MCXXI. *a Caliſto II. creatus Cardinalis, ab Honorio II. Cancellarius ſub* annum MCXXVI. *Mortuus* anno MCXLI. *ſingularis Bernardi amicus, ex aliis epiſtolis*.

S. BERNARDI ABBATIS OP. VIII.

LIBER, SEU TRACTATUS
DE DILIGENDO DEO.

Ad Haimericum S. R. E. Cardinalem, & Cancellarium.

PRÆFATIO.

Viro illuſtri domino HAIMERICO, Eccleſiæ Romanæ Diacono Cardinali, & Cancellario, Bernardus Abbas dictus de Clara-valle, Domino vivere, & in Domino mori.

ORATIONES a me, & non quæſtiones poſcere ſolebatis: & quidem ego ad neutrum idoneum me eſſe confido. Verum illud indicit profeſſio, etſi non ita converſatio: ad hoc vero (ut verum fatear) ea mihi deeſſe video quæ maxime neceſſaria viderentur, diligentiam, & ingenium. Placet tamen, fateor, quod pro carnalibus ſpiritualia repetitis, ſi ſane apud locupletiorem id facere libuiſſet. Quia vero doctis & indoctis pariter in iſtiuſmodi excuſandi mos eſt; nec facile ſcitur quæ vere ex imperitia, quæve ex verecundia excuſatio prodeat, ſi non injuncti operis obeditio probat; accipite de mea paupertate quod habeo, ne tacendo philoſophus puter. Nec tamen ad omnia ſpondeo me reſponſurum. Ad id ſolum quod DE DILIGENDO DEO quæritis reſpondebo quod ipſe dabit. Hoc enim & ſapit dulcius, & tractatur ſecurius, & auditur utilius: Reliqua diligentioribus reſervate.

CAPUT PRIMUM.

Quare, & quomodo diligendus ſit Deus.

1 VULTIS ergo a me audire, quare, & quomodo diligendus ſit Deus? Et ego: CAUSA diligendi Deum, Deus eſt: modus, ſine modo [a] diligere. Eſt-ne hoc ſatis? Fortaſſis utique, ſed ſapienti. Cæterum ſi & inſipientibus debitor ſum, ubi (a Rom. 1. 15.)

A ſat eſt dictum ſapienti, etiam illis gerendus mos eſt. Itaque propter tardiores idem profuſius, quam profundius repetere non gravabor. Ob duplicem ergo cauſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendum: ſive quia nihil juſtius; ſive quia nil fructuoſius diligi poteſt. Duplicem ſiquidem parit ſenſum, cum quæritur de Deo, cur diligendus ſit. Dubitari namque poteſt quid potiſſimum dubitetur: utrumnam; quo ſuo merito Deus, aut certe quo noſtro ſit commodo diligendus. Sane ad utrumque idem reſponderim: non plane aliam mihi dignam occurrere cauſam diligendi ipſum, præter ipſum. Et prius de merito videamus. Multum quippe meruit de nobis qui & immeritis B dedit ſeipſum nobis. Quid enim melius ſeipſo poterat dare vel ipſe? Ergo ſi Dei meritum quæritur, cum ipſum diligendi cauſa quæritur, illud eſt præcipuum, quia ipſe prior dilexit nos. Dignus plane qui redametur, præſertim ſi advertatur, quis, quos, quantumque amaverit. Quis enim? nonne is cui omnis ſpiritus confitetur: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges?* Et vera hujus charitas majeſtatis, quippe non quærentis quæ ſua ſunt. Quibus autem tanta puritas [b] exhibetur? *Cum adhuc*, inquit, *inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo*. Dilexit ergo Deus, & gratis, & inimicos. Sed quantum? Quantum dicit Joannes: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium unigenitum daret*: & Paulus: *Qui proprio*, ait, *filio non C pepercit, ſed pro nobis tradidit illum*. Ipſe quoque Filius pro ſe: *Majorem*, inquit, *charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Sic meruit juſtus ab impiis, ſummus ab infimis, ab infirmis omnipotens. Sed dicit aliquis: Ita quidem ab hominibus; ſed ab Angelis non ita. Verum eſt, quia neceſſe non fuit. Cæterum qui hominibus ſubvenit in tali neceſſitate, ſervavit Angelos a tali neceſſitate: & qui

(Margin: Duplici ex cauſa Deus ſumme diligendus. — PRIMA ejus meritum, ut qui tantum nos amer. — Pſal. 15. 2. — b Rom. 5. 10. — Joan. 3. 16. — Rom. 8. 32. — Joan. 15. 13. — Dei dilectio erga Angelos.)

---

a Eadem verba habet Severi Milevitani antiſtitis epiſtola ad Auguſtinum, inter Auguſtinianas 109. *Nullus nobis amandi modus imponitur, quando ipſi ibi modus eſt ſine modo amare*. Bernardum hic imitatur Joannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 6. cap. 12. Apage impudentiſſimum Abaelardi apologiſtam Berengarium, qui hoc aureum dictum audet laceſſere.

b Ideſt puritas charitatis non quærentis quæ ſua ſunt, ut ſupra. Editi pleique habent *charitas*, ſed *puritas* ſcripti.

TOM. II. OP. VIII.

& qoi homines diligendo, tales fecit, ne tales remanerent; ipſe æque diligendo dedit & Aogelis, ne tales fierent.

CAPUT II.

Deus quantopere ab homine meretur amari, ob bona tum corporis, tum animæ. Quomodo ea agnoſcenda, & habenda citra donantis injuriam.

Deus ſummæ homini diligendus ob innumera beneficia. Corporis.

2 QUibus hæc palam ſunt, palam arbitror eſſe & cur Daus diligendus ſit: hoc eſt, unde diligi meruerit. Quod ſi infideles hæc latent, Deo tamen in promptu eſt ingratos cooſundere ſuper innumeris beneficiis ſuis, humano nimirum & uſui præſtitis, & ſenſui maniſeſtis. Nempe quis alius adminiſtrat cibum omni veſcenti, cernenti lucem, ſpiranti flatum? Sed ſtultum eſt velle modo enumerare quæ innumera eſſe non longe ante præfatus ſum: ſatis eſt ad exemplum præcipua protuliſſe, panem, ſolem, & aerem. Præcipua dico, non quia excellentiora, ſed quia neceſſariora; ſunt quippe corporis. Quærat eoim homo eminentiora bona ſua in ea parte ſui qua præeminet ſibi, hoc eſt, in anima, quæ ſunt dignitas, ſcientia, virtus. Dignitatem in homine liberum arbitrium dico, in quo ei nimirum datum eſt cæteris non ſolum præeminere, ſed & præſidere animantibus. Scientiam vero, qua eamdem in ſe dignitatem agnoſcat, non a ſe tamen. Porro virtutem, qua ſubinde ipſum, a quo eſt, & inquirat non ſegniter, & teneat fortiter cum invenerit.

Et animæ, quæ tria.

Biſarie diviſa.

3. Itaque geminum unumquodque trium horum apparet. Dignitatem ſiquidem demonſtrat humanam non ſolum naturæ prærogativa, ſed & potentia dominatus: quod terror hominis ſuper cuncta animantia terræ imminere decernitur. Scientia quoque duplex erit, ſi hanc ipſam dignitatem, vel aliud quodque bonum in nobis, & nobis ineſſe, & a nobis non eſſe noverimus. Porro virtus & ipſa æque biſaria cognoſcetur, ſi auctorem conſequenter inquirimus, inventoque inſeparabiliter inhæremus. Dignitas ergo ſine ſcientia non prodeſt: illa vero etiam obeſt, ſi virtus * defuerit: quod utrumque ratio declarat ſubjecta. Habere enim quod habere te neſcias, quam gloriam habet? Porro noſſe quod babeas, ſed quia a te non habeas igoorare, habet gloriam, ſed non apud Deum. Apud ſe autem glorianti dicitur ab Apoſtolo: *Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Non ait ſimpliciter: *Quid gloriaris?* ſed addit: *quaſi non acceperis*, ut aſſerat reprehenſibilem, non qui in habitis, ſed qui tamquam in non acceptis gloriatur. Merito vana gloria nuncupatur hujuſmodi, veritatis nimirum ſolido carens fundamento. Veram enim gloriam ab hac ita diſcernit: *Qui gloriatur*, ait, *in Domino glorietur:* hoc eſt, in veritate. Veritas quippe Dominus eſt.

* al. ſi iſta.

Dignitas hominis ſine ſcientia obeſt, ſcientia ſine virtute.

1. Cor. 4. 7.

Vana gloria.

2. Cor. 10. 17.

4. Utrumque ergo ſcias neceſſe eſt; & quid ſis, & quod a teipſo non ſis; ne aut omnino videlicet non glorieris, aut inaniter glorieris. Denique *ſi non cognoveris*, inquit, *teipſam, egredere poſt greges ſodalium tuorum*. Revera ita fit. Homo factus io honore, cum hnnorem ipſum non intelligit, talis ſuæ ignorantiæ merito comparatur pecoribus, velut quibuſdam præſentis ſuæ corruptionis & mortalitatis conſortibus. Fit igitur ut ſeſe non agnoſcendo egregia rationis munere creatura, irrationabilium gregibus aggregari incipiat, dum ignara propriæ gloriæ, quæ ab intus eſt, conformanda foris rebus ſenſibilibus ſua ipſius curioſitate abducitur; efficiturque una de cæteris, quod ſe præ cæteris nihil accepiſſe intelligat. Itaque valde cavenda hæc ignorantia, qua de nobis minus nobis ſorte ſentimus; ſed non minus, immo & plus illa qua plus nobis tribuimus: quod fit, ſi bonum quodcumque in nobis eſſe, & a nobis, decepti putemus. At vero ſuper utramque ignorantiam declinanda & execranda illa præſumptio eſt, qua ſciens & prudens ſorte audeas de bonis non tuis tuam quærere gloriam: & quod certus es a te tibi non eſſe, inde tamen alterius rapere non verearis bonorem. Prior equidem ignorantia gloriam non habet: poſterior vero habet quidem, ſed noo apud Deum. Cæterum hoc tertium malum, quod jam ſcienter committitur, uſurpat & contra Deum. In tantum denique ignorantia illa poſteriori hæc arrogantia gravior atque periculoſior apparet, quo per illam quidem Deus neſcitur, per iſtam & coutemnitur: in tantum & priori deterior ac deteſtabilior, ut cum per illam pecoribus, per iſtam & dæmonibus ſociemur. Eſt quippe ſuperbia, & delictum maximum, uti datis tamquam innatis; & io acceptis beneficiis gloriam uſurpare benefici.

Cant. 1. 6.

Homo ignorans honoris ſimilis beſtiis.

Ignorantia cavenda: ſed magis arrogantia.

5 Quamobrem cum duabus iſtis, dignitate, atque ſcientia, opus eſt & virtute, quæ utriuſque fructus eſt, per quam ille inquiritur ac tenetur qui omnium auctor & dator merito glorificetur de omnibus. Alioquin ſciens & non faciens digna, multis vapulabit. Quare? utique quia noluit intelligere ut bene ageret: magis autem iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, dum de bonis, quæ a ſe non eſſe ex ſcientię dono certiſſime comperit, boni Domini gloriam ſervus impius captare ſibi, immo & rapere molitur. Liquet igitur & abſque ſcientia dignitatem eſſe omnino inutilem; & ſcientiam abſque virtute damnabilem. Verum homo virtutis, cui nec damnoſa ſcientia, nec infructuoſa dignitas manet, clamat Den & ingenue confitetur: *Non nobis*, inquiens, *Domine, non nobis; ſed nomini tuo da gloriam*. Hoc eſt: Nil nobis, o Domine, de ſcientia, nil nobis de dignitate tribuimus; ſed tuo totum, a quo totum eſt, nomini deputamus.

Pſal. 35. 5.

Pſal. 113. 9.

6 Cęterum pene a propoſito longe nimis digreſſi ſumus, dum demonſtrare ſatagimus, eos quoque qui Chriſtum neſciunt, ſatis per legem naturalem ex perceptis bonis corporis animęque moneri, quatenus Deum propter Deum & ipſi diligere debeant. Nam ut breviter quę ſuper hoc dicta ſunt iterentur, quis vel infidelis ignoret, ſuo corpori non ab alio in hac mortali vita ſupradicta illa oeceſſaria miniſtrari, unde videlicet ſubſiſtat, unde videat, unde ſpiret, quam ab illo qui dat eſcam omni carni; qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos? Quis item vel impius putet alium ejus quę in anima ſplendet, humanę dignitatis auctorem, pręter illum ipſum qui in Geneſi loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram?* Quis alium ſcientię largitorem exiſtimet, niſi ęque ipſum, qui docet hominem ſcientiam? Quis rurſum munus ſibi aliunde virtutis aut putet datum, aut ſperet dandum, quam de manu itidem Domini virtutum? Meretur ergo amari propter ſeipſum Deus & ab infideli: qui etſi neſciat Chriſtum, ſcit tamen ſeipſum. Proinde inexcuſabilis eſt omnis etiam infidelis, ſi non diligit Dominum Deum ſuum ex toto corde, tota anima, tota virtute ſua. Clamat nampe intus ei innata, & non ignorata rationi juſtitia, quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui ſe totum debere non ignorat. Verum difficile, immo impoſſibile eſt, ſuis ſcilicet quempiam, liberive arbitrii viribus ſemel accepta a Deo, ad Dei ex toto convertere voluntatem; & non magis ad propriam retorquere, eaque ſibi tamquam propria retinere, ſicut ſcriptum eſt: *Omnes quæ ſua ſunt quærunt*: & item: *Proni ſunt ſenſus & cogitationes hominis in malum*.

Infidelis lege naturæ tenetur diligere Deum ſuper omnia.

Pſal. 135. 25

Matth. 5. 45

Gen. 1. 26.

Pſal. 93. 10.

Non diligens eſt inexcuſabilis.

Philip. 2. 21.

Gen. 8. 21.

CAPUT III.

Chriſtiani quantos habeant ſtimulos amandi Deum præ infidelibus.

Paſſio Chriſti magnū amoris incentivum Chriſtianis.

7 COntra quod plane fideles norunt, quam omnino neceſſarium babeant Jeſum, & hunc crucifixum, dum admirantes & amplexantes ſupereminentem ſcientiæ charitatem in ipſo, id vel tantillum quod ſunt in tantę dilectionis & dignationis vicem non rependere confunduntur. Facile proinde plus diliguut qui ſe amplius dilectos intelligunt: cui autem minus donatum eſt, minus diligit. Judęus ſane, ſive paganus,

nequa-

A nequaquam talibus aculeis incitatur amoris, quales Eccleſia experitur, quæ ait: *Vulnerata charitate ego* (Cant. 2. 5.) *ſum:* & turſum: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis,* (Cant. 5.11.) *quia amore langueo*. Cernit regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater ſua; cernit Unicum Patris crucem ſibi bajulantem; cernit cæſum & conſputum Dominum majeſtatis; cernit auctorem vitæ & gloriæ confixum clavis, percuſſum lancea, opprobriis ſaturatum, tandem illam dilectam animam ſuam ponere pro amicis ſuis. Cernit hæc, & ſuam magis ipſius animam gladius amoris tranſverberat, & (Cant. 2. 5.) dicit: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*. Hæc ſunt quippe mala punica, quæ in B hortum introducta dilecti, ſponſa carpit ex ligno vitæ a cœleſti pane proprium mutuata ſaporem, colorem a ſanguine Chriſti. Videt deinde mortem mortuam, (Phil. 2. 10.) & mortis auctorem triumphatum. Videt de inferis ad terras, de terris ad ſuperos captivam duci captivitatem, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Advertit terram, quæ ſpinas & tribulos ſub antiquo maledicto produxerat, ad novæ benedictionis gratiam innovatam refloruiſſe. Et in his omnibus, illius recordata (Pſal. 27. 7.) verſiculi: *Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei;* paſſionis malis, quæ de arbore tulerat crucis, cupit vigere *, & de floribus reſurrectionis, (* al. jungere) C quorum præſertim fragrantia ſponſum ad ſe crebrius reviſendam invitet.

(Cant. 1. 15.) 8 Denique ait: *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus; lectulus noſter floridus*. Quæ lectulum monſtrat, ſatis quid deſideret aperit; & cum floridum nuntiat, ſatis indicat unde quod deſiderat obtinere præſumat. Non enim de ſuis meritis, ſed de floribus agri, cui benedixit Deus. Delectatur floribus Chriſtus, qui in Nazareth & concipi voluit, & nutriri. Gaudet ſponſus cœleſtis talibus odoramentis, & cordis thalamum frequenter libenterque ingreditur, quod iſtiuſmodi refertum fructibus, floribuſque reſperſum invenerit. Ubi ſuę videlicet aut paſſionis gratiam, D aut reſurrectionis gloriam ſedula inſpicit cogitatione verſari, ibi profecto adeſt ſedulus, adeſt libens. (Paſſionis fructus, flores reſurrectionis.) Monimenta ſiquidem Paſſionis fructus agnoſce quaſi anni præteriti, omnium utique retro temporum ſub peccati mortiſque imperio decurſorum, tandem in plenitudinem temporis apparentes. Porro autem Reſurrectionis inſignia, novos adverte flores ſequentis temporis, in novam ſub gratia revireſcentis æſtatem, quorum fructum generalis futura reſurrectio in fine parturiet ſine fine manſurum. (Cant. 2. 12.) *Jam*, inquit, *hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra:* æſtivum tempus adveniſſe cum illo ſignificans, qui de mortis gelu in vernalem (Apoc. 21. 5.) E quamdam novæ vitæ temperiem reſolutus, *Ecce*, ait, *nova facio omnia:* cujus caro ſeminata eſt in morte, refloruit in reſurrectione: ad cujus mox odorem in campo convallis noſtræ revireſcunt arida, recaleſcunt frigida, mortua reviviſcunt.

9 Horum ergo novitate florum ac fructuum, & pulchritudine * agri ſuaviſſimum, ſpirantis odorem, ipſe (* al. plenitudine.) quoque Pater in Filio innovante omnia delectatur, ita (Gen. 27. 27.) ut dicat: *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*. Bene pleni, de cujus plenitudine (Chriſti miſericordia & potentia ſemper meditanda.) omnes accepimus. Sponſa tamen familiarius ex eo ſibi, cum vult, flores legit, & carpit poma, quibus propriæ aſpergat intima conſcientię, & intranti ſponſo cordis lectulus ſuave redoleat. Oportet enim nos, F ſi crebrum volumus habere hoſpitem Chriſtum, corda noſtra ſemper habere munita fidelibus teſtimoniis, tam de miſericordia ſcilicet morientis, quam de potentia (Pſal. 61. 13.) reſurgentis; quomodo David ajebat: *Duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia*. Siquidem utriuſque rei teſtimonia credibilia facta ſunt nimis; Chriſto utique moriente propter delicta noſtra, & reſurgente propter juſtificationem noſtram, & aſcendente ad protectionem noſtram, & mittente Spiritum ad conſolationem noſtram, & quandoque redituro ad conſummationem noſtram. Nempe in morte miſericordiam, potentiam in reſurrectione, utram-

A que in ſingulis exhibuit reliquorum. (TOM. II OP. VIII)

10 Hæc mala, hi flores, quibus ſponſa ſe interim ſtipari poſtulat & fulciri; credo ſentiens facile vim in ſe amoris poſſe tepeſcere & langueſcere quodammodo, ſi non talibus jugiter foveatur incentivis, donec introducta quandoque in cubiculum, diu cupitis excipiatur amplexibus, & dicat: *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexata eſt me*. (Cant. 2. 5.) Sentiet quippe tunc & probabit univerſa dilectionis teſtimonia, quæ in priori adventu, tamquam de ſiniſtra dilecti, acceperat, præ multitudine dulcedinis amplexantis dexteræ contemnenda, & omnino jam quaſi ſubtus habenda. Sentiet quod audierat: *Caro non* (Joan. 6. 64.) B *prodeſt quidquam, ſpiritus eſt qui vivificat*. Probabit (Eccli. 24. 27) quod legerat: *Spiritus meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & favum*. (Ibid. 28.) Quod vero ſequitur: *Memoria mea in generatione ſæculorum;* hoc dicit, quia quamdiu ſtare præſens cernitur ſæculum, in quo generatio advenit, & generatio præterit, non deerit electis conſolatio de memoria, quibus nondum de præſentia plena refectio indulgetur. Unde ſcriptum eſt: *Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt*, (Pſal. 144. 7.) haud dubium, quin hi, quos paulo ſuperius dixerat: *Generatio & generatio laudabit opera tua*. (Ibid. 4.) Memoria ergo in generatione ſæculorum, pręſentia in regno cœlorum. Ex iſta glorificatur jam aſſumpta C electio; de illa interim peregrinans generatio conſolatur.

CAPUT IV.

Quinam ex Dei recordatione conſolationem capiant: quive magis ad ejus amorem idonei.

11 SED intereſt, quænam generatio ex Dei capiat recordatione ſolamen. Non enim generatio prava & exaſperans, cui dicitur: *Væ vobis divites,* (Luc. 6. 24.) *qui habetis conſolationem veſtram:* ſed quæ dicere veraciter poteſt: *Renuit conſolari anima mea*. (Pſal. 76. 4.) Huic plane & credimus, ſi ſecuta adjecerit: *Memor fui Dei, &* (Ibidem.) D *delectatus ſum*. Juſtum quippe eſt, ut quos præſentia non delectant, præſto eis ſit memoria futurorum: & qui de rerum fluentium qualibet affluentia deſpiciunt conſolari, recordatio illos delectet æternitatis. (Cœleſtis delectationis capaces, qui caduca reſpuunt.) Et hęc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium non quę ſua ſunt, ſed faciem Dei Jacob. (Pſal. 23. 6.) Dei ergo quærentibus & ſuſpirantibus præſentiam præſto interim & dulcis memoria eſt, non tamen qua ſatientur, ſed qua magis eſuriant unde ſatientur. Hoc ipſum de ſe cibus ipſe teſtatur, ita dicens: *Qui edit me, adhuc eſuriet;* (Ec. 24. 29.) & qui eo cibatus eſt: *Satiabor*, inquit, (Pſal. 16. 15.) *cum apparuerit gloria tua*. (Matth. 5. 6.) Beati tamen jam nunc qui E eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam quandoque ipſi, & non alii, ſaturabuntur Væ tibi generatio prava atque perverſa! vę tibi popule ſtulte & inſipiens, qui & memoriam faſtidis, & præſentiam expaveſcis! Merito quidem, nec modo enim liberari vis de laqueo venantium, ſiquidem *qui volunt divites fieri in hoc ſæculo, incidunt in laqueum diaboli;* (1. Tim. 6. 9.) nec tunc a verbo aſpero poteris liberari. O verbum aſperum, o ſermo durus! *Ite maledicti in ignem æternum*. (Mat. 25. 41) Durior plane atque aſperior illo, qui quotidie nobis de memoria paſſionis in Eccleſia replicatur: *Qui manducat* (Joan. 6. 55.) *meam carnem, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam:* (Dei monentis verba multis dura videntur.) F Hoc eſt, recolit mortem meam, & exemplo meo mortificat membra ſua quæ ſunt ſuper terram, habet vitam æternam: hoc eſt, ſi compatimini, & conregnabitis. Et tamen plerique ab hac voce reſilientes & abeuntes hodieque retrorſum, reſpondent (Ibid. 61.) non verbo, ſed facto: *Durus eſt hic ſermo; quis poteſt eum audire?* (Pſal. 77. 8.) Itaque generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus ejus, ſed magis ſperans in incerto divitiarum, verbum modo crucis audire gravatur, ac memoriam paſſionis ſibi judicat oneroſam. Verum qualiter verbi illius pondus in præſentia ſuſtinebit? *Ite maledicti in ignem æternum, qui* (Mat. 25. 41) *paratus eſt diabolo, & angelis ejus?* (Pſal. 111. 4.) Super quem profecto ceciderit lapis iſte, conteret eum. At vero gene-

TOM. II. OP. VIII.

2.Cor.5.9. Mat.25.34.

ratio rectorum benedicetur: qui utique cum Apoſtolo, *ſive abſentes, ſive præſentes, contendunt placere Deo*. Denique audient: *Venite benedicti Patris mei*. &c. Tunc illa quæ non direxit cor ſuum, ſero quidem experietur quam in illius comparatione doloris jugum Chriſti ſuave, & onus leve fuerit, cui tamquam gravi & aſpero duram cervicem ſuperbe ſubduxit. Non poteſtis, o miſeri ſervi mammonæ, ſimul gloriari in cruce Domini noſtri Jeſu-Chriſti, & ſperare in pecuniæ theſauris; poſt aurum abire, & probare quam ſuavis eſt Dominus. Proinde quem ſuavem in memoria non ſentitis, aſperum proculdubio in præſentia ſentietis.

Deo & divitiis ſtudere impoſſibile.

12 Cæterum fidelis anima & ſuſpirat præſentiam inhianter, & in memoria requieſcit ſuaviter; & donec idonea ſit revelata facie ſpeculari gloriam Domini, crucis ignominia gloriatur. Sic profecto, ſic ſponſa & columba Chriſti pauſat ſibi interim, & dormit inter medios cleros, ſortita jam in præſentiarum de memoria abundantiæ ſuavitatis tuæ, Domine Jeſu, pennas deargentatas, innocentiæ videlicet pudicitiæque candorem; & ſperans inſuper adimpleri lætitia cum vultu tuo; ubi etiam fiant poſteriora dorſi ejus in pallore auri, quando in ſplendoribus ſanctorum introducta cum gaudio, ſapientiæ plenius fuerit illuſtrata fulgoribus. Merito proinde jam nunc gloriatur, & dicit: *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*; in læva reputans recordationem illius charitatis, qua nulla major eſt, quod animam ſuam poſuit pro amicis ſuis; in dextera vero beatam viſionem, quam promiſit amicis ſuis, & gaudium de præſentia majeſtatis. Merito illa Dei & deifica viſio, illa divinæ præſentiæ inæſtimabilis delectatio in dextera deputatur, de qua & delectabiliter canitur: *Delectationes in dextera tua uſque in finem*. Merito in læva admirabilis illa memorata, & ſemper memoranda dilectio collocatur, quod donec tranſeat iniquitas, ſuper eam ſponſa recumbat & requieſcat.

Pſal.67.14. *Duæ fortes ſponſæ Chriſti.* *Cant. 2. 5.* *Pſal.15.10.*

13 Merito ergo læva ſponſi ſub capite ſponſæ, ſuper quam videlicet caput ſuum reclinata ſuſtentet, hoc eſt, mentis ſuæ intentionem, ne inclinetur & incurvetur in carnalia & ſecularia deſideria: quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Quid namque aliud faciat conſiderata tanta & tam indebita miſeratio, tam gratuita & ſic probata dilectio, tam inopinata dignatio, tam invicta manſuetudo, tam ſtupenda dulcedo? Quid, inquam, hæc omnia faciant diligenter conſiderata, niſi ut conſiderantis animum, ab omni penitus pravo vindicatum amore, ad ſe mirabiliter rapiant, vehementer afficiant, faciantque præ ſe contemnere quicquid niſi in contemptu horum appeti non poteſt? Nimirum proinde in odore unguentorum horum ſponſa currit alacriter, amat ardenter; & parum ſibi amare ſic amata videtur, etiam cum ſe totam in amore perſtrinxerit. Nec immerito. Quid magnum enim tanto, & tanti repenſatur amori, ſi pulvis exiguus totum ſe ad redamandum collegerit, quem illa nimirum Majeſtas in amore præveniens, tota in opus ſalutis ejus intenta conſpicitur? Denique *ſic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum daret*; haud dubium quin de Patre dicat. Item: *Tradidit in mortem animam ſuam*: nec dubium quod de Filio loquatur. Ait & de Spiritu-Sancto: *Spiritus Paraclitus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis*. Amat ergo Deus, & ex ſe toto amat, quia tota Trinitas amat: ſi tamen totum dici poteſt de infinito & incomprehenſibili, aut certe de ſimplici.

Sponſæ caput, intentio. *Sap.9.15.* *Dei erga nos dilectio conſiderata quam efficax.* *Joan.3.16.* *Iſa. 53. 12.* *Joan.14.26.*

CAPUT V.

Chriſtiano quantum incumbat debitum amoris.

14 Intuens ergo hæc, credo, ſatis agnoſcit quare Deus diligendus ſit, hoc eſt, unde diligi mereatur. Cæterum infidelis non habens Filium, nec Patrem proinde habet, nec Spiritum-ſanctum. Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui miſit illum; ſed nec Spiritum-ſanctum quem miſit ille. Is itaque mirum non eſt, ſi quem minus agnoſcit, minus & diligit. Attamen & ipſe totum ei ſeſe debere non ignorat, quem ſui totius non ignorat auctorem. Quid ergo ego, qui Deum meum teneo vitæ meæ non ſolum gratuitum largitorem, largiſſimum adminiſtratorem, pium conſolatorem, ſollicitum gubernatorem; ſed inſuper etiam copioſiſſimum redemptorem, æternum conſervatorem, ditatorem, & glorificatorem? ſicut ſcriptum eſt: *Copioſa apud eum redemptio*: & item: *Introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa*: & de conſervatione: *Non relinquet ſanctos ſuos, & in æternum conſervabuntur*: & de locupletatione: *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum*: & rurſum: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe*: & de glorificatione: *Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*: & illud: *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*: & iterum: *Id quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, ſed quæ non videntur*.

Joan. 5. 23. *Chriſtiania unde excitandus amor Dei.* *Pſal.129.6.* *Heb. 9. 12.* *Pſal.36.28.* *Luc. 6. 38.* *1.Cor. 2. 9.* *Phil. 3. 20.* *Rom.8.18.* *2.Cor.4.17.*

15 Quid retribuam Domino pro omnibus his? Illum ratio urget & juſtitia naturalis, totum ſe tradere illi a quo ſe totum habet, & ex ſe toto debere diligere. Mihi profecto Fides tanto plus indicit amandum, quanto & eum me ipſo pluris æſtimandum intelligo: quippe qui illum non ſolum mei, ſed ſui quoque ipſius teneo largitorem. Denique nondum tempus Fidei advenerat, nondum innotuerat in carne Deus, obierat in cruce, prodierat de ſepulchro, redierat ad Patrem: nondum, inquam, commendaverat in nobis ſuam multam dilectionem; illam de qua jam multa locuti ſumus; cum jam mandatum eſt homini diligere Dominum Deum ſuum ex toto corde, tota anima, tota virtute ſua, ideſt, ex omni quod eſt, quod ſcit, quod poteſt. Nec tamen injuſtus Deus, ſuum ſibi vindicans opus & dona. Ut quid enim non amaret opus artificem, cum haberet unde id poſſet? Ex cur non quantum omnino poſſet, cum nihil omnino, niſi ejus munere, poſſet? Ad hæc, quod de nihilo, quod gratis, quod in hac dignitate conditum eſt, & debitum dilectionis manifeſtius facit, & exactum juſtiorem oſtendit. Cæterum quantum putamus adjectum beneficii, cum homines & jumenta ſalvavit, quemadmodum multiplicavit miſericordiam ſuam Deus? Nos dico, qui mutavimus gloriam noſtram in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, peccando comparati jumentis inſipientibus. Quod ſi totum me debeo pro me facto, quid addam jam & pro refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quam factus; ſiquidem non ſolum de me, ſed de omni quoque quod factum eſt, ſcriptum eſt: *Dixit, & facta ſunt*. At vero qui me tantum & ſemel dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit multa, & geſſit mira, & pertulit dura; nec tantum dura, ſed & indigna. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit, in ſecundo ſe: & ubi ſe dedit, me mihi reddidit. Datus ergo, & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro ſe? Nam etiamſi me millies rependere poſſem, quid ſum ego ad Deum?

Præceptum dilectionis fortius obligat fideles novæ legis, quam antiquæ. *Deut.6.5.* *Pſal.35.8.* *Pſal.48.13.* *Pſal.148.5.* *Pſal.115.3.*

CAPUT VI.

Brevis anacephalæoſis & ſumma prædictorum.

16 HIC primum vide, quomodo, immo quam ſine modo a nobis Deus amari meruit, qui (ut paucis quod dictum eſt repetam) prior ipſe dilexit nos, tantus, & tantum, & gratis tantillos, & tales.

Quomodo Deus diligendus.

En

En quod in principio dixiſſe me memini, modum eſſe diligendi Deum, ſine modo diligere. Denique cum dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immenſum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus eſt & immenſus) quiſnam, quæſo, debeat finis eſſe noſtri, vel modus amoris? Quid, quod amor ipſe noſter non jam gratuitus impenditur, ſed rependitur debitus? Amat ergo immenſitas, amat æternitas, amat ſupereminens ſcientiæ charitas: amat Deus, cujus magnitudinis non eſt finis, cujus ſapientiæ non eſt numerus, cujus pax exuperat omnem intellectum; & vicem rependimus cum menſura? Diligam te, Domine, fortitudo mea, firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, & meum denique quicquid optabile atque amabile dici poteſt. Deus meus, adjutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidem juſto, ſed plane non minus poſſe meo: qui etſi quantum debeo non poſſum, non poſſum tamen ultra quam poſſum. Potero vero plus, cum plus donare dignaberis: numquam tamen prout dignus haberis. Imperfectum meum viderunt oculi tui: ſed tamen in libro tuo omnes ſcribentur, qui quod poſſunt faciunt, etſi quod debent non poſſunt. Satis, quantum reor, apparet & quonam modo Deus diligendus ſit, & quo merito ſuo. Quo, inquam, merito ſuo: Nam quanto, cui ſane appareat? quis dicat? quis ſapiat?

Pſal. 144. 3. Pſal. 146. 5. Philip. 4. 7. Pſal. 17. 2. Pſ. 138. 16.

CAPUT VII.

Non ſine fructu & præmio diligi Deum; & terrenis non ſatiari humani cordis appetitum.

Secunda cauſa diligendi Deum, præmium. — * l. cogitatio, intelligentia noſtra. — Amor ipſe.

17 NUNC quo noſtro commodo diligendus ſit, videamus. Sed quantum eſt & in hoc videre * noſtrum ad id quod eſt? Nec tamen quod videtur tacendum eſt, etſi non omnino videtur ut eſt. Superius, cum propoſitum eſſet, quare, & quomodo diligendus ſit Deus; duplicem dixi parere intellectum id quod quæritur, Quare: ut, aut quo ſuo merito, aut quo noſtro commodo diligendus ſit, utrumlibet quæri poſſe perinde videatur. Dicto proinde de merito Dei, non prout dignum ei, ſed prout datum eſt mihi; ſupereſt ut de præmio, quod item dabitur, dicam. Non enim ſine præmio diligitur Deus, etſi abſque præmii intuitu diligendus ſit. Vacua namque vera charitas eſſe non poteſt, nec tamen mercenaria eſt; quippe non quærit quæ ſua ſunt. Affectus eſt, non contractus: nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, & ſpontaneum facit. VERUS amor ſeipſo contentus eſt. Habet præmium, ſed id quod amatur. Nam quicquid propter aliud amare videaris, id plane amas quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non evangelizat ut comedat, ſed comedit ut evangelizet, eo quod amet, non cibum, ſed Evangelium. VERUS amor præmium non requirit, ſed meretur. Præmium ſane necdum amanti proponitur, amanti debetur, perſeveranti redditur. Denique in rebus inferioribus ſuadendis, invitos promiſſis vel præmiis invitamus, & non ſpontaneos. Quis enim munerandum hominem potet, ut faciat quod & ſponte cupit? Nemo, verbi cauſa, conducit aut eſurientem ut comedat, aut ſitientem ut bibat, aut certe matrem ut parvulum allactet filium uteri ſui. An vero quis putet prece, vel pretio quempiam commonendum ſuam ipſius vel ſæpire vineam, vel arborem circumfodere, vel ſtructuram propriæ domus erigere? Quanto magis Deum amans anima, aliud præter Deum ſui amoris præmium non requirit? Aut ſi aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.

1. Cor. 13. 5. 1. Cor. 9. 18. — Verus amor non ſpectat lucrum.

18 Ineſt omni utenti ratione naturaliter pro ſua ſemper æſtimatione atque intentione appetere potiora, & nulla re eſſe contentum, cui quod deeſt, judicet præferendum. Nam & qui, v. gr. uxorem habet ſpecioſam, petulanti oculo vel animo reſpicit pulchriorem; & qui veſte pretioſa indutus eſt, pretioſiorem affectat; & poſſidens multas divitias, invidet ditiori. Videas jam multis prædiis & poſſeſſionibus ampliatos, adhuc tamen in dies agrum agro copulare, atque infinita cupiditate dilatare terminos ſuos. Videas & qui in regalibus domibus, ampliſque habitant palatiis, nihilominus quotidie conjungere domum ad domum, & inquieta curioſitate ædificare, diruere, mutare quadrata rotundis. Quid homines ſublimatos honoribus? an non inſatiabili ambitione magis ac magis totis viribus conari ad altiora videmus? Et horum omnium idcirco non eſt finis, quia nil in eis ſummum ſingulariter reperitur vel optimum. Et quid mirum, ſi inferioribus & deterioribus contentus non ſit qui citra ſummum, vel optimum quieſcere non poteſt? Sed HOC ſtultum & extremæ dementiæ eſt, ea ſemper appetere quę numquam, non dico ſatient, ſed nec temperent appetitum; dum quicquid talium habueris, nihilominus non habita concupiſcas, & ad quæque defuerint, ſemper inquietus anheles. Ita enim fit ut per varia & fallacia mundi oblectamenta vagabundus animus inani labore diſcurrens fatigetur, non ſatietur; dum quicquid famelicus inglutierit, parum reputet ad id quod ſupereſt devorandum, ſemperque non minus anxie cupiat quæ deſunt, quam quæ adſunt læte poſſideat. Quis enim obtineat univerſa? Quamquam & modicum id quod quiſque cum labore obtinuerit, cum timore poſſederit, certus quidem non ſit quando cum dolore amittat; certus autem quod quandoque amittat. Sic directo tramite voluntas perverſa contendit * ad optimum, feſtinat ad id unde poſſit impleri. Immo vero his anfractibus ludit ſecum vanitas, mentitur iniquitas ſibi. Si ita vis adimplere quod vis, hoc eſt, ſi illud apprehendere vis, quo apprehenſo, nil jam amplius velis, quid tentare opus eſt & cætera? Curris per devia, & longe ante morieris, quam hoc circuitu pervenias ad optatum.

Hominis appetitus in ſummum bonum. — * al. cum tendit. — Circuitu eo non pervenitur.

19 Hoc ergo in circuitu impii ambulant, naturaliter appetentes unde finiant appetitum, & inſipienter reſpuentes unde propinquent fini: fini dico, non conſumptioni, ſed conſummationi. Quamobrem non beato fine conſummari, ſed conſumi vacuo labore accelerant qui rerum magis ſpecie, quam auctore delectati, prius univerſa percurrere, & de ſingulis cupiunt experiri, quam ad ipſum curent univerſitatis Dominum pervenire. Et quidem pervenirent, ſi quandoque voti compotes effici poſſent, ut omnia, ſcilicet, præter omnium principium, unus aliquis obtineret. Ea namque ſuæ cupiditatis lege, qua in rebus cæteris non habita præ habitis eſurire, & pro non habitis habita faſtidire ſolebat; mox omnibus quæ in cœlo, & quæ in terra ſunt obtentis & contemptis, tandem ad ipſum proculdubio curreret, qui ſolus deeſſet omnium Deus. Porro ibi quieſceret, quia ſicut citra nulla revocat quies; ſic nulla ultra jam inquietudo ſollicitat. Diceret pro certo: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Diceret: *Quid enim mihi eſt in cælo, & a te quid volui ſuper terram?* Et item: *Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Sic ergo (ut dictum eſt) ad id quod optimum eſt quivis cupidus perveniret, ſi quidem ante, quod citra cupit, aſſequi poſſet.

Circuitus impiorum in res creatas. — *Pſal. 72. 28. Ibidem. Ibidem.*

20 Verum quoniam id omnino impoſſibile præſtruit & vita brevior, & virtus infirmior, & conſors numeroſior, longo profecto itinere & caſſo labore deſudant qui, dum quæcumque deſiderant, attingere volunt, ad cunctorum deſiderabilium nequeunt pertingere finem. Et utinam attingere univerſa animo, & non experimento vellent? Hoc enim facile poſſent, & non incaſſum. Nam & animus ſenſu quidem carnali tanto velocior, quanto & perſpicacior, ad hoc datus eſt, ut illum ad omnia præveniat; nihilque audeat contingere ſenſus, quod animus præcurrens ante utile non probaverit. Hinc enim arbitror dictum: *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*, ut videlicet ille huic provideat, nec is ſuum votum, niſi ad illius judicium conſequatur. Alioquin non aſcendes in montem Domini, nec ſtabis in loco ſancto ejus, pro eo quod in vano acceperis animam tuam, hoc eſt, animam rationalem, dum inſtar pecoris ſenſum ſequeris, ratione quidem otioſa, & non reſiſtente in aliquo. Quorum itaque ratio non prævenit greſſus, currunt, ſed extra viam; ac proinde Apoſtoli ſpreto conſilio, non ſic currunt, ut appre-

Inanis, ſi non animo, ſed ſenſu fiat. — *1. Th. 5. 20. Pſal. 23. 3.*

TOM. II. OP. VIII.

prehendant. Quando etenim apprehendat, quem apprehendere, niſi poſt omnia, nolunt? Diſtortum iter, & circuitus infinitus, cuncta primitus attentare velle.

Regia juſtorum via circuitum vitat.

21 Juſtus autem non ita. Audiens nempe vituperationem multorum commorantium in circuitu, (multi enim ſunt viam latam pergentes, quæ ducit ad mortem) ipſe ſibi regiam elegit viam, non declinans ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Denique atteſtante Propheta, *Semita juſti recta eſt, rectus callis juſti ad ambulandum*. Hi ſunt, qui ſalubri compendio cauti ſunt moleſtum hunc & infructuoſum vitare circuitum, verbum abbreviatum & abbrevians eligentes, non cupere quæcumque vident, ſed vendere magis quæ poſſident, & dare pauperibus. Beati plane pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Omnes quidem currunt; ſed inter currentes diſcernitur. Denique novit Dominus viam juſtorum, & iter impiorum peribit. Ideo autem melius eſt modicum juſto ſuper divitias peccatorum multas, quoniam quidem (ut Sapiens loquitur, & inſipiens experitur) *qui diligit pecuniam, non ſaturabitur pecunia: qui* autem *eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, ipſi ſaturabuntur*. Juſtitia ſiquidem ratione utentis ſpiritus cibus eſt vitalis & naturalis: pecunia vero ſic non minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. Denique ſi famelicum hominem apertis faucibus vento, inflatis haurire buccis aerem cernas, quo quaſi conſulat fami, nonne credas inſanire? Sic non minoris inſaniæ eſt, ſi ſpiritum rationalem rebus putes quibuſcumque corporalibus non magis inflari, quam ſatiari. Quid namque de corporibus ad ſpiritus? Nec illa ſane ſpiritualibus, nec iſti e regione reſici corporalibus queunt. Benedic anima mea Domino, qui replet in bonis deſiderium tuum. Replet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono; prævenit, ſuſtinet, implet. Ipſe facit ut deſideres, ipſe eſt quod deſideras.

Iſa. 26. 7. Viræ ad Deum compendium. Matth. 5. 3. 1. Cor. 9. 24. Pſal. 1. 6. Pſal. 36. 16. Eccl. 5. 9. Matth. 5. 6. Juſtitia animæ cibus, non res creatæ. Solo Deo ſatiatur. Pſal. 102. 5.

Deus efficiens & finalis cauſa diligendi Deum.

22 Dixi ſupra: Cauſa diligendi Deum, Deus eſt. Verum dixi: nam & efficiens, & finalis. Ipſe dat occaſionem, ipſe creat affectionem, deſiderium ipſe conſummat. Ipſe fecit, vel potius factus eſt ut amaretur: ipſe ſperatur amandus felicius, ne in vacuum ſit amatus. Ejus amor noſtrum & præparat, & remunerat. Præcedit benignior, rependitur juſtior, expectatur ſuavior. Dives eſt omnibus qui invocant eum: nec tamen habet quicquam ſeipſo melius. Se dedit in meritum, ſe ſervat in præmium, ſe apponit in refectione animarum ſanctarum, ſe in redemptione diſtrahit captivarum. Bonus es, Domine, animæ quærenti te: quid ergo invenienti? Sed enim in hoc eſt mirum, quod NEMO te quærere valet, niſi qui prius invenerit. Vis igitur inveniri ut quæraris, quæri ut inveniaris. Potes quidem quæri & inveniri; non tamen præveniri. Nam etſi dicimus: *Mane oratio mea præveniet te*, non dubium tamen quod tepida ſit omnis oratio, quam non prævenerit inſpiratio. Dicendum jam unde inchoet amor noſter, quoniam ubi conſummetur, dictum eſt.

Treh. 3. 25. Eum nemo quærit, qui ante non invenerit. Pſal. 87. 14.

CAPUT VIII.

De primo gradu Amoris, quo diligit homo ſe propter ſe.

a Amoris primus gradus, amor ſui. Mat. 22. 37.

23 AMor eſt affectio naturalis una de quatuor [a]. Notæ ſunt: non opus eſt nominare. Quod ergo naturale eſt, juſtum quidem foret primo omnium Auctori deſervire naturæ. Unde & dictum eſt primum & maximum mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum*, &c. Sed quoniam natura fragilior atque infirmior eſt, ipſi primum imperante neceſſitate compellitur inſervire. Et eſt amor carnalis, quo ante omnia homo diligit ſeipſum propter ſeipſum, ſicut ſcriptum eſt: *Prius quod animale, deinde quod ſpirituale*. Nec præcepto indicitur, ſed naturæ inſeritur. Quis nempe carnem ſuam odio habuit? At vero ſi cœperit amor idem (ut aſſolet) proclivior eſſe, ſive profuſior, & neceſſitatis

1. Cor. 15. 46. Eph. 5. 29.

A

alveo minime contentus, campos etiam voluptatis exundans latius viſus fuerit occupare; ſtatim ſuperfluitas obviante mandato cohibetur, cum dicitur: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Juſtiſſime quidem, ut conſors naturæ non ſit exors & gratiæ; illius præſertim gratiæ, quæ naturæ inſita eſt. Quod ſi gravatur homo fraternis, non dico neceſſitatibus ſubvenire, ſed voluptatibus deſervire, caſtiget ipſe ſuas, ſi non vult eſſe tranſgreſſor. Quantum vult, ſibi indulgeat, dum æque & proximo tantumdem meminerit exhibendum. Frenum tibi temperantiæ imponitur, o homo, ex lege vitæ & diſciplinæ, ne poſt concupiſcentias tuas eas, & pereas; ne de bonis naturæ hoſti ſervias animæ, hoc eſt libidini. Quam juſtius atque honeſtius communicas illa conſorti, ideſt proximo, quam hoſti? Et quidem ſi ex Sapientis conſilio a voluptatibus tuis averteris, & juxta doctrinam Apoſtoli, victu veſtituque contentus, pauliſper ſuſpendere non gravaris amorem tuum a carnalibus deſideriis, quæ militant adverſus animam; ſane quod ſubtrahis hoſti animæ tuæ, conſorti naturæ puto non gravaberis impertiri. Tunc amor tuus & temperans erit, & juſtus, ſi quod propriis ſubtrahitur voluptatibus, fratris neceſſitatibus non negetur: Sic amor carnalis efficitur & ſocialis, cum in commune protrahitur.

Mat. 22. 37. Temperatur præcepto amoris proximi. Eccl. 18. 30. B Ibidem. 1. Tim. 6. 8. 1. Petr. 2. 11. Effectus ſocialis.

C

24 Si autem dum communicas proximo, forte tibi defuerint etiam neceſſaria, quid facies? Quid enim, niſi ut cum omni fiducia poſtules ab eo qui dat omnibus affluenter, & non improperat? qui aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione? Dubium ſiquidem non eſt, quod adſit libenter in neceſſariis, qui pleriſque & in ſuperfluis non deeſt. Denique ait: *Primum quærite regnum Dei & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*. Sponte daturum ſe pollicetur neceſſaria, ſuperflua reſtringenti, & proximum diligenti. Hoc quippe eſt primum quærere regnum Dei, & adverſus peccati implorare tyrannidem, pudicitiæ potius ac ſobrietatis ſubire jugum, quam regnare peccatum in tuo mortali corpore patiaris. Porro autem & hoc juſtitiæ eſt, cum quo tibi eſt natura communis, naturæ quoque cum eo munus non habere diviſum.

Quærendum a Deo, unde proximo detur. Luc. 1. 5. Pſ. 144. 16. Luc. 12. 31. D

25 Ut tamen perfecta juſtitia ſit diligere proximum, Deum in cauſa haberi neceſſe eſt. Alioquin proximum pure diligere quomodo poteſt qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non poteſt qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, ut in Deo diligi poſſit & proximus. Facit ergo etiam ſe diligi Deus, qui & cætera bona facit. Facit autem ſic. Qui naturam condidit, ipſe & protegit. Nam & ita condita fuit, ut habeat jugiter neceſſarium protectorem quem habuit & conditorem; ut quæ, niſi per ipſum non valuit eſſe, nec ſine ipſo valeat omnino ſubſiſtere. Quod ne ſane de ſe creatura ignoret, ac proinde ſibi (quod abſit) ſuperbe arroget beneficia Creatoris, vult hominem idem Conditor alto quidem ſalubrique conſilio, tribulationibus exerceri, ut cum defecerit homo, & ſubvenerit Deus, dum homo liberatur a Deo, Deus ab homine, ut dignum eſt, honoretur. Hoc enim dicit: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me*. Fit itaque hoc tali modo, ut homo animalis & carnalis, qui præter ſe neminem diligere noverat, etiam Deum vel propter ſe amare incipiat, quod in ipſo nimirum (ut ſæpe expertus eſt) omnia poſſit, quæ poſſe tamen proſit; & ſine ipſo poſſit nihil.

Dilectio proximi ut juſta ſit, Deus in cauſa eſſe debet. Amoris Dei origo ex donis & tribulationibus. E Pſal. 49. 15. F

CAPUT IX.

De ſecundo & tertio gradu Amoris.

In ſecundo homo Deum diligit propter ſe. *Idest inſenſum.*

26 AMAT ergo jam Deum, ſed propter ſe interim adhuc, non propter ipſum. Eſt tamen quædam prudentia ſcire quid ex te, quid ex Dei adjutorio poſſis, & ipſi ſervare te inſenſum [a], qui te tibi

a Bernardus paſſim cum antiquis etiam profanis, quatuor tantum principes affectiones agnoſcit, amorem, timorem, gaudium & triſtitiam, ut ſermone 2. in capite jejunii, num. 3. & alibi paſſim.

tibi ſervat illæſum. At ſi frequens ingruerit tribulatio, ob quam & frequens ad Deum converſio fiat, & a Deo æque frequens liberatio conſequatur; nonne, etſi fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum toties liberati, emolliri neceſſe eſt ad gratiam liberantis, quatenus Deum homo diligat, non propter ſe tantum, ſed & propter ipſum? Ex occaſione quippe frequentium neceſſitatum crebris neceſſe eſt interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando guſtari, guſtando probari quam ſuavis eſt Dominus. Ita fit ut ad diligendum pure Deum plus jam ipſius guſtata alliciat ſuavitas, quam urgeat noſtra neceſſitas; ita ut exemplo Samaritanorum, dicentium mulieri quæ adeſſe Dominum nuntiaverat: *Jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus, & ſcimus quia ipſe eſt vere Salvator mundi*. Ita, inquam, & nos illorum exemplo carnem noſtram alloquentes, dicamus merito: Jam non propter tuam neceſſitatem Deum diligimus: ipſi enim guſtavimus & ſcimus quoniam ſuavis eſt Dominus. Eſt enim carnis quædam loquela neceſſitas, & beneficia quę experiendo probat, geſtiendo * renuntiat. Itaque ſic affecto jam de diligendo proximo implere mandatum non erit difficile. Amat quippe veraciter Deum, ac per hoc quæ Dei ſunt. Amat caſte, & caſto non gravatur obedire mandato, *caſtificans magis cor ſuum*, ut ſcriptum eſt, *in obedientia charitatis*. Amat juſte, & mandatum juſtum libenter amplectitur. Amor iſte merito gratus, quia gratuitus. Caſtus eſt, quia non impenditur verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Juſtus eſt, quoniam qualis ſuſcipitur, talis & redditur. Qui enim ſic amat, haud ſecus profecto, quam amatus eſt, amat; quærens & ipſe viciſſim, non quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu Chriſti, quemadmodum ille noſtra, vel potius nos, & non ſua quæſivit. Sic amat qui dicit: *Confitemini Domino, quoniam bonus*. Qui Domino confitetur, non quoniam ſibi bonus eſt, ſed quoniam bonus eſt; hic vere diligit Deum propter Deum, & non propter ſeipſum. Non ſic amat de quo dicitur: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*. Iſte eſt tertius amoris gradus, quo jam propter ſeipſum Deus diligitur.

*Tertius eſt Deus propter ſe diligitur. — Joan. 4. 42. — * al. guſtando. — 1. Petr. 1. 22. — Amor caſtus & juſtus qui. — Pſal. 117. 1. — Pſal. 48. 19.*

CAPUT X.

De quarto gradu amoris, cum nec ſeipſum diligit homo, niſi propter Deum.

27 FElix qui meruit ad quartum uſque pertingere, quatenus nec ſeipſum diligat homo niſi propter Deum. Juſtitia tua, Deus, ſicut montes Dei. Amor iſte mons eſt, & mons Dei excelſus. Revera mons coagulatus, mons pinguis. Quis aſcendet in montem Domini? Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Factus eſt in pace locus iſte & habitatio hæc in Sion. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt! Caro & ſanguis, vas luteum, terrena inhabitatio quando capit hoc? quando hujuſcemodi experitur affectum, ut divino debriatus amore animus, oblitus ſui, factuſque ſibi ipſi tamquam vas perditum, totus pergat in Deum, & adhærens Deo, unus cum eo ſpiritus fiat, & dicat: *Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum?* Beatum dixerim & ſanctum, cui tale aliquid in hac mortali vita raro interdum, aut vel ſemel, & hoc ipſum raptim, atque unius vix momenti ſpatio experiri donatum eſt. Te enim quodammodo perdere, tamquam qui non ſis, & omnino non ſentire teipſum, & a teipſo exinaniri, & pene annullari, cœleſtis eſt converſationis, non humanæ affectionis. Etſi quidem e mortalibus quiſpiam ad illud raptim interdum (ut dictum eſt) & ad momentum admittitur, ſubito invidet ſæculum nequam, perturbat diei malitia, corpus mortis aggravat, ſollicitat carnis neceſſitas, defectus corruptionis non ſuſtinet, quodque his violentius eſt, fraterna revocat charitas. Heu! redire in ſe, recidere in ſua compellitur, & miſerabiliter exclamare: *Domine, vim patior, reſponde pro me*: & illud: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

Quartus gradus. — Pſal. 35. 7. — Pſal. 67. 17. — Pſal. 23. 3. — Pſal. 54. 7. — Pſal. 75. 2. — Pſal. 119. 5. — 1. Cor. 6. 17. — Pſal. 72. 26. — Felicitas iſtius ſtatus. — Sed brevis in hac vita. — TOM. II. OP. VIII. — Iſa. 38. 14. — Rom. 7. 24.

28 Quoniam tamen Scriptura loquitur, Deum omnia feciſſe propter ſemetipſum; erit profecto ut factura ſeſe quandoque conformet & concordet Auctori. Oportet proinde in eumdem nos affectum quandocumque tranſire, ut quomodo Deus omnia eſſe voluit propter ſemetipſum, ſic nos quoque nec nos-ipſos, nec aliud aliquid fuiſſe, vel eſſe velimus, niſi æque propter ipſum, ob ſolam videlicet ipſius voluntatem, non noſtram voluptatem. Delectabit ſane non tam noſtra, vel ſopita neceſſitas, vel ſortita felicitas, quam quod ejus in nobis, & de nobis voluntas adimpleta videbitur, quod & quotidie poſtulamus in oratione, cum dicimus: *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra*. O amor ſanctus & caſtus! o dulcis & ſuavis affectio! o pura & defæcata intentio voluntatis! eo certe defæcatior & purior, quo in ea de proprio nil jam admixtum relinquitur: eo ſuavior & dulcior, quo totum divinum eſt quod ſentitur. SIC AFFICI, DEIFICARI EST. Quomodo ſtilla aquæ modica, multo infuſa vino, deficere a ſe tota videtur, dum & ſaporem vini induit & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens, igni ſimillimum fit, priſtina, propriaque forma exutum; & quomodo ſolis luce perfuſus aer, in eamdem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus, quam ipſum lumen eſſe videatur; ſic omnem tunc in ſanctis humanam affectionem quodam ineffabili modo neceſſe erit a ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de homine quicquam ſupererit? Manebit quidem ſubſtantia, ſed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia. Quando hoc erit? quis hoc videbit? quis poſſidebit? Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Domine Deus meus, tibi dixit cor meum, exquiſivit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Putas videbo templum ſanctum tuum?

Sic affectus homo omnia ad Deũ & ad Dei voluntatem refert. — Matth. 6. 10. — Deificatur. — Pſal. 41. 2. — Pſal. 26. 8.

29 Ego puto non ante ſane perfecte impletum iri, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*, quouſque ipſum cor cogitare jam non cogatur de corpore, & anima eidem in hoc ſtatu vivificando & ſenſificando, intendere deſinat, & virtus ejuſdem relevata moleſtiis, in Dei potentia roboretur. IMPOSSIBILE a namque eſt tota hæc ex toto ad Deum colligere, & divino infigere vultui, quamdiu ea huic fragili & ærumnoſo corpori intenta & diſtenta neceſſe eſt ſubſervire. Itaque in corpore ſpirituali & immortali, in corpore integro, placido, placitoque, & per omnia ſubjecto ſpiritui, ſperet ſe anima quartum apprehendere amoris gradum, vel potius in ipſo apprehendi, quippe quod Dei potentiæ eſt dare cui vult, non humanæ induſtriæ aſſequi. Tunc, inquam, ſummum obtinebit facile gradum, cum in gaudium Domini ſui promptiſſime & avidiſſime feſtinantem nulla jam retardabit carnis illecebra, nulla moleſtia conturbabit. Putamuſ-ne tamen hanc gratiam vel ex parte ſanctos Martyres aſſecutos in illis victorioſis corporibus adhuc conſtitutos? Magna vis prorſus amoris illas animas introrſum rapuerat, qua ita ſua corpora foris exponere, & tormenta contemnere valuerunt. At profecto doloris acerrimi ſenſus non potuit non turbare ſerenum, etſi non perturbare.

Matt. 22. 37. — Hæc charitatis perfectio non competit homini in hac vita. a — Ne quidem Martyribus.

CAPUT XI.

Hæc amoris perfectio non competit etiam ſolutis animabus beatorum, ante reſurrectionem.

30 QUid autem jam ſolutas corporibus? Immerſas ex toto credimus immenſo illi pelago æterni

a Non tamen continuo impoſſibile præceptum, quod præſcribit finem & perfectionem amoris, quo ſemper & irremiſſe contendamus, non quo ſtatim pervenire teneamur, ut docent Horſtii Notæ fuſiores. Non ergo præcipitur in hac vita perfectio charitatis abſoluta, ſed ſtudium ejus perfectionis, ut quantum humanæ res ſinunt, Dei cogitatione, amore, unione & voluntate occupemur.

TOM. II. OP. VIII.

terni luminis, & luminoſæ æternitatis. Sed ſi (quod non negatur) velint ſua corpora recepiſſe, aut certe recipere deſiderent & ſperent, liquet proculdubio necdum a ſeipſis penitus immutatas, quibus conſtat necdum penitus deeſſe de proprio, quo vel modice intentio reflectatur. Donec ergo abſorpta ſit mors in victoria, & noctis undique terminos lux perennis invadat & occupet uſquequaque, quatenus & in corporibus gloria cœleſtis effulgeat; non poſſunt ex toto animæ ſeipſas exponere, & tranſire in Deum, nimirum ligatæ corporibus etiam tunc, etſi non vita vel ſenſu, certe affectu naturali, ita ut abſque his nec velint, nec valeant conſummari. Itaque ante reſtaurationem corporum non erit ille defectus animorum, qui perfectus & ſummus eſt ipſorum ſtatus: nec carnis jam ſane conſortium ſpiritus requireret, ſi abſque illa conſummaretur. Enimvero ABSQUE profectu animæ nec ponitur corpus, nec reſumitur. Denique pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus. Quod ſi mors pretioſa, quid vita, & illa vita? Nec mirum, ſi corpus jam gloriæ conferre videtur ſpiritui, quod & infirmum & mortale conſtat ipſi non mediocriter valuiſſe. O quam verum locutus eſt qui dixit, diligentibus Deum omnia cooperari in bonum. Valet Deum diligenti animæ corpus ſuum infirmum, valet & mortuum, valet & reſuſcitatum: primo quidem ad fructum pœnitentiæ; ſecundo ad requiem; poſtremo ad conſummationem. Merito ſine illo perfici non vult quod in omni ſtatu in bonum ſibi ſubſervire perſentit.

Corpus quantum conferat animæ. — *Pſal. 115. 5.* — *Rom. 8. 28.*

31 Bonus plane fidaſque comes caro ſpiritui bono, quæ ipſum aut * ſi onerat, juvat; aut ſi non juvat, exonerat; aut certe juvat, & minime onerat. Primus ſtatus laborioſus, ſed fructuoſus: ſecundus otioſus, ſed minime faſtidioſus: tertius & glorioſus. Audi & ſponſum in Canticis ad profectum hunc trimodum invitantem: *Comedite*, inquit, *amici, & bibite; & inebriamini, cariſſimi*. Laborantes in corpore vocat ad cibum: jam poſito corpore, quieſcentes ad potum invitat: reſumentes corpora, etiam ut inebrientur impellit: quos & vocat cariſſimos, nimirum charitate pleniſſimos. Nam & in cæteris, quos non cariſſimos, ſed amicos appellat, differentia eſt: ut hi quidem qui in carne adhuc gravati gemunt, cari habeantur pro charitate quam habent: qui vero jam ſoluti carnis compedes ſunt, eo ſunt cariores, quo & promptiores, atque expeditiores facti ad amandum. Porro præ utriſque merito nominantur & ſunt cariſſimi, qui recepta jam ſecunda ſtola, in corporibus utique cum gloria reſumptis, tanto in Dei feruntur amorem liberiores & alacriores, quanto & de proprio nil jam reſiduum eſt, quod eos aliquatenus ſollicitet, vel retardet. Quod quidem neuter ſibi reliquorum ſtatuum vindicat; cum & in priori corpus cum labore portetur, & in ſecundo quoque non ſine proprietate aliqua deſiderii expectetur.

Tres ſtatus corporis & animæ. — ** l. etſi.* — *Cant. 5. 1.* — *Reſumpto corpore, anima plene in Deũ fertur.*

32 Primo ergo fidelis anima comedit panem ſuum, ſed, heu! in ſudore vultus ſui. In carne quippe manens, adhuc ambulat per fidem, quam ſane operari per dilectionem neceſſe eſt; quia, ſi non operatur, mortua eſt. Porro ipſum opus cibus eſt, dicente Domino: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem Patris mei*. Dehinc carne exuta, jam pane doloris non cibatur; ſed vinum amoris, tamquam poſt cibum, plenius haurire permittitur, non purum tamen, ſed quomodo ſub ſponſæ nomine in Canticis dictum legitur: *Bibi vinum meum cum lacte meo*. Vino enim divini amoris etiam tunc anima ſuavitatem naturalis immiſcet affectionis, qua reſumere corpus ſuum, ipſumque glorificatum deſiderat. Æſtuat ergo jam tunc ſanctæ charitatis potata vino, ſed plane nondum uſque ad ebrietatem, quoniam temperat interim ardorem illum hujus lactis permixtio. Ebrietas denique ſolet evertere mentes, atque omnino reddere immemores ſui. At non ex toto ſui oblita eſt, quæ adhuc de proprio corpore cogitat ſuſcitando. Cæterum hoc adepto, quod ſolum utique deerat, quid jam impedit a ſe ipſa quodammodo abire, & ire totam in Deum, eoque ſibi penitus diſſimillimam fieri, quo Deo ſimillimam effici donatur? Tum demum ad crateram admiſſa ſapientiæ, illam de qua legitur: *Et calix meus inebrians quam præclarus eſt!* quid mirum jam, ſi inebriatur ab ubertate domus Dei, cum nulla mordente cura de proprio, ſecura bibit purum & novum illud cum Chriſto in regno Patris ejus?

Gen. 3. 19. — *Joan. 4. 34.* — *Cant. 5. 1.* — *Deſiderium reſumendi corporis in animabus beatis.* — *Pſal. 22. 5.*

33 Hoc vero convivium triplex celebrat Sapientia, & ex una complet charitate, ipſa cibans laborantes, ipſa potans quieſcentes, ipſa regnantes inebrians. Quomodo autem in convivio corporali ante cibus, quam potus apponitur, quoniam & tali ordine natura requirit; ita & hic. Primo quidem ante mortem in carne mortali labores manuum noſtrarum manducamus, cum labore quod glutiendum eſt maſticantes: poſt mortem vero in vita ſpiritali jam bibimus, ſuaviſſima quadam facilitate quod percipitur colantes: tandem redivivis corporibus in vita immortali inebriamur, mira plenitudine exuberantes. Hæc pro eo quod ſponſus in Canticis dicit: *Comedite amici, & bibite; & inebriamini, cariſſimi*. Comedite ante mortem, bibite poſt mortem, inebriamini poſt reſurrectionem. Merito jam cariſſimi, qui charitate inebriantur: & merito inebriati, qui ad nuptias Agni introduci merentur, edentes, & bibentes ſuper menſam illius in regno ſuo, quando ſibi jam exhibet glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid hujuſmodi. Tunc prorſus inebriat cariſſimos ſuos, tunc torrente voluptatis ſuæ potat; quoniam quidem in complexu illo arctiſſimo & caſtiſſimo ſponſi, & ſponſæ, fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Quod non aliud eſſe arbitror, quam Dei Filium, qui tranſiens miniſtrat, quemadmodum ipſe promiſit; ut ex hoc jam juſti epulentur & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia. Hinc illa ſatietas ſine faſtidio: hinc inſatiabilis illa ſine inquietudine curioſitas: hinc æternum illud atque inexplicabile deſiderium, neſciens egeſtatem: hinc denique ſobria illa ebrietas, vero, non mero, ingurgitans; non madens vino, ſed ardens Deo. Ex hoc jam quartus ille amoris gradus perpetuo poſſidetur, cum ſumme, & ſolus diligitur Deus: quia nec nos ipſos jam niſi propter ipſum diligimus, ut ſit ipſe præmium amantium ſe, præmium æternum amantium in æternum.

Convivium ſapientiæ triplex pro triplici animæ ſtatu. — *Cant. 5. 1.* — *Epheſ. 5. 27.* — *Pſal. 35. 9.* — *Pſal. 45. 5.* — *Luc. 12. 37.* — *Pſal. 67. 3.* — *Convivii tertii prærogativa.*

CAPUT XII.

De Charitate ex epiſtola ad Cartuſianos ſcripta.

34 MEmini me dudum ad ſanctos fratres Cartuſienſes ſcripſiſſe epiſtolam, ac de his ipſis in ea gradibus inter cætera diſſeruiſſe. Forte autem alia ibi, etſi non aliena, de charitate locutus ſum; & ob hoc quædam illorum * huic quoque ſermoni ſubjungere non inutile duco: præſertim cum facilius ad manum habeam tranſcribere jam dictata, quam nova iterum dictare. Illa, inquam, vera & ſincera eſt charitas, & omnino de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta fatenda eſt procedere, qua proximi bonum, æque ut noſtrum, diligimus. Nam qui magis, aut certe ſolum diligit ſuum, convincitur non caſte diligere bonum, quod utique propter ſe diligit, non propter ipſum. Et hic talis non poteſt obedire Prophetæ, qui ait: *Confitemini Domino, quoniam bonus*. Confitetur quidem, quia forſitan bonus eſt ſibi, non autem quoniam bonus eſt in ſe. Quapropter noverit in ſe dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*. Eſt qui confitetur Domino, quoniam potens eſt; & eſt qui confitetur, quoniam ſibi bonus eſt; & item qui confitetur, quoniam ſimpliciter bonus eſt. Primus ſervus eſt, & timet ſibi; ſecundus mercenarius, & cupit ſibi; tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & cupit, utrique pro ſe agunt. Sola quæ in filio eſt charitas, non quærit quæ ſua ſunt. Quamobrem puto de illa dictum: *Lex Domini immaculata, convertens animas*; quod SOLA videlicet ſit quæ ab amore ſui & mundi con-

Epiſt. 11. — ** al. hujus.* — *Proximi vera dilectio.* — *Pſal. 117. 1.* — *Pſal. 48. 19.* — *Differentia confitentium Deo.* — *1. Cor. 13. 5.* — *Pſal. 18. 8.* — *Sola dilectio Dei convertit animam.*

convertere poſſit animum, & io Deum dirigere. Nec timot quippe, nec amor privatus coovertunt aoimam. Mutant interdum vultum, vel actum; affectum numquam. Facit quidem nonnumquam etiam ſervus opus Dei; ſed quia ooo ſponte, in ſua adhuc duritia permanere cognoſcitur. Facit & mercenarius: ſed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur. Porro ubi proprietas, ibi ſingularitas: ubi autem ſingularitas, ibi angulus: ubi vero angulus, ibi ſine dubio ſordes ſive rubigo. Sit itaque ſervo ſua lex, timor ipſe quo conſtringitur; ſit ſua mercenario cupiditas, qua & ipſe arctatur, quando tentatur abſtractus & illectus. Sed harum nulla, aut ſine macula eſt, aut animas convertere poteſt. Charitas vero convertit animas, quas facit & voluntarias.

Et immaculata.

35 Porro in en eam dixerim immaculatam, quod oil ſibi de ſuo retinere conſuevit. Cui nempe de proprio nihil eſt, totum profecto quod habet, Dei eſt: quod autem Dei eſt, iminundum eſſe non poteſt. Lex ergo Domini immaculata, Charitas eſt: quæ non quod ſibi utile eſt, quærit, ſed quod multis. Lex autem Domini dicitur, ſive quod ipſe ex ea vivat, ſive quod eam oullus, niſi ejus dono poſſideat. Nec abſurdum videatur, quod dixi etiam Deum vivere ex lege, cum non alia; quam charitate dixerim. Quid vero in ſumma & beata illa Trinitate ſummam & ineffabilem illam conſervat unitatem, niſi charitas? Lex eſt ergo, & lex Domioi, charitas, quæ Trinitatem in unitate quodammodo cohibet, & colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me æſtimet charitatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accidens, (alioquin in Deo dicerem, quod abſit, eſſe aliquid quod Deus non eſt) ſed ſubſtantiam illam divinam? quod utique nec novum, nec inſolitum eſt, dicente Joanne: *Deus charitas eſt*. Dicitur ergo recte & Charitas, & Deus, & Dei donum. Itaque Charitas dat charitatem, ſubſtantiva accidentalem. Ubi dantem ſignificat, nomen ſubſtantiæ eſt: ubi donum, qualitatis. Hæc eſt lex æterna, creatrix & gubernatrix univerſitatis. Siquidem in pondere, & menſura, & numero per eam facta ſunt univerſa, & nihil ſine lege relinquitur, cum ipſa quoque Lex omnium ſine lege non ſit; non tamen alia; quam ſeipſa, qua & ſeipſam etſi noo creavit, regit tamen.

Lex Dei.

Charitas in Deo, non qualitas, ſed ſubſtantia, ſecus in creatura.

1. Joan. 4. 8.

CAPUT XIII.

De lege propriæ voluntatis & cupiditatis, ſervorum, & mercenariorum.

Servorum conditio deſcribitur.

36 CÆterum ſervus & mercenarius habent legem non a Domino, ſed quam ipſi ſibi fecerunt: ille Deum non amando, iſte plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domioi, ſed ſuam; illi tamen, quæ Domini eſt, ſubjectam. Et quidem ſuam ſibi quiſque legem facere potuerunt: non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini ſubducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque ſibi feciſſe ſuam legem, quando communi & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, perverſe utique volens ſuum imitari Creatorem: ut ſicut ipſe ſibi lex, ſuique juris eſt, ita is quoque ſeipſum regeret, & legem ſibi ſuam faceret voluntatem. Grave utique & importabile jugum ſuper omnes filios Adam, heu! inclinans & incurvans cervices noſtras, aden ut vita noſtra inferno appropinquarit. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? quo utique premor, & pene opprimor, ita ut, niſi quia Dominus adjuvit me, paulo mious habitaſſet io inferno anima mea. Sub hoc onere gravatus gemebat qui dicebat: *Quare me poſuiſti contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis?* Ubi dixit: *Factus ſum mihimetipſi gravis*, oſtendit quod lex ipſe ſibi eſſet: nec alius hoc quam ſibi ipſe feciſſet. Quod autem loquens Deo, præmiſit: *Poſuiſti me contrarium tibi*, Dei ſe tamen non effugiſſe legem indicavit. Hoc quippe ad æternam juſtamque Dei legem pertinuit, ut qui a Deo ooluit ſuaviter regi, pœnaliter a ſeipſo regeretur: quique ſponte jugum

Propria voluntas homini importabile jugum.

Pſal. 27. 4.
Rom. 7. 24.
Pſal. 93. 17.

Job 7. 20.

Homo ſibi ipſi legem poſuit, gravem nimis & oneroſam.

ſuave & onus leve charitatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile ſuſtineret invitus. MIRO itaque & juſto modo æterna lex fugitivum ſuum & poſuit ſibi * contrarium, & retinuit ſubjectum: dum videlicet nec juſtitiæ pro meritis legem evaſit; nec tamen cum Deo in ſua luce, in ſua requie, in ſua gloria remanſit, ſubjectus poteſtati, & ſubmotus felicitati. Domine Deus meus, cur non tollis peccatum meum, & quare non auſers ioiquitatem meam? ut abjecta gravi ſarcina propriæ voluntatis, ſub levi onere charitatis reſpirem; nec jam ſervili timore coercear, nec mercenaria cupiditate illiciar: ſed agar ſpiritu tuo, ſpiritu libertatis, quo aguntur filii tui, qui teſtimonium reddat ſpiritui meo, quod & ego ſim unus ex filiis, dum eadem mihi lex fuerit quæ & tibi: & ſicut tu es, ita & ipſe ſim in hoc mundo. Hi ſiquidem, qui hoc faciunt quod ait Apoſtolus: *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*; proculdubio ſicut Deus eſt, & ipſi ſunt in hoc mundo: nec ſervi, aut mercenarii ſunt, ſed filii.

TOM. II OP. VIII.

* *al.* ſidem ipſi.

Ibidem.

Rom. 8. 14.

Rom. 13. 8.

CAPUT XIV.

De lege charitatis filiorum.

37 ITaque nec filii ſunt ſine lege, niſi forte aliquis aliter ſentiat propter hoc quod ſcriptum eſt: *Juſtis non eſt lex poſita*; ſed ſciendum, quod alia eſt lex promulgata a ſpiritu ſervitutis in timore; alia a ſpiritu libertatis data in ſuavitate. Nec ſub illa coguntur eſſe filii; nec ſine iſta eſſe patiuntur. Vis audire quia juſtis non eſt lex poſita? *Non accepiſtis*, inquit, *ſpiritum ſervitutis iterum in timore*. Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? *Sed accepiſtis*, inquit, *ſpiritum adoptionis filiorum*. Denique audi juſtum utrumque de ſe fatentem, & quod non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege. *Factus ſum*, inquit, *his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cum ipſe non eſſem ſub lege: his qui ſine lege erant, tamquam ſine lege eſſem; cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti*. Unde apte non dicitur: Juſti non habent legem, aut, Juſti ſunt ſine lege; ſed, *Juſtis non eſt lex poſita*, hoc eſt, non tamquam invitis impoſita, ſed voluntariis eo liberaliter data, quo ſuaviter inſpirata. Unde & pulchre Dominus: *Tollite*, ait, *jugum meum ſuper vos*, ac ſi diceret: Non impono invitis, ſed vos tollite, ſi vultis, alioquin non requiem, ſed laborem invenietis animabus veſtris.

1. Tim. 1. 9.

Quomodo juſti non ſunt ſub lege.

Rom. 8. 15.

1. Cor. 9. 21.

1. Tim. 1. 9.

Matt. 11. 29

38 Bona itaque lex Charitas, & ſuavis: quæ non ſolum leviter ſuaviterque portatur, ſed etiam ſervorum & mercenariorum leges portabiles ac leves reddit, quas utique non deſtruit, ſed facit ut impleantur, dicente Domino: *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*. Illam temperat, iſtam ordinat, utramque levigat. NUMQUAM erit charitas ſine timore, ſed caſto: numquam ſine cupiditate, ſed ordinata. IMPLET ergo charitas legem ſervi, cum infundit devotionem: implet & mercenarii, cum ordinat cupiditatem. Porro timori permixta devotio ipſum non annullat, ſed caſtificat. Pœna tantum tollitur, ſine qua eſſe non potuit dum fuit ſervilis; & timor manet io ſæculum ſæculi caſtus & filialis. Nam quod legitur: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, pœna intelligenda eſt, quæ ſervili (ut diximus) numquam deeſt timori, illo ſcilicet genere locutionis, quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc recte a ſuperveniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus reſpuuntur, bonis vero meliora præferuntur, nec bona niſi propter meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam aſſecutum fuerit, diligetur corpus, & univerſa corporis bona tantum propter animam; anima propter Deum; Deus autem propter ſeipſum.

Charitatis lex quam ſuavis.

Matth. 5. 17

Charitas quomodo expers timoris.

1. Joan. 4. 18

Cupiditas quomodo recta ordinetur a charitate.

CAPUT XV.

De quatuor gradibus amoris, & felici ſtatu patriæ cœleſtis.

39 VEruntamen quia carnales ſumus, & de carnis concupiſcentia naſcimur; neceſſe eſt ut cupiditas vel amor noſter a carne incipiat, quæ ſi recto ordine dirigitur, quibuſdam ſuis gradibus duce gratia proficiens, ſpiritu tandem conſummabitur: quia non prius quod ſpirituale, ſed quod animale; deinde quod ſpirituale. (1. Cor. 15. 46) Et prius neceſſe eſt portemus imaginem terreſtris, deinde cœleſtis. In primis ergo diligit ſeipſum homo propter ſe; caro quippe eſt, & nil ſapere valet præter ſe. Cumque ſe videt per ſe non poſſe ſubſiſtere, Deum quaſi ſibi neceſſarium incipit per fidem inquirere, & diligere. (Gradus amoris exponuntur, de quibus ſup. c. 8. 9. & 10.) Diligit itaque in ſecundo gradu Deum, ſed propter ſe, non propter ipſum. At vero cum ipſum cœperit occaſione propriæ neceſſitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo; quadam hujuſcemodi familiaritate paulatim ſenſimque Deus innoteſcit, conſequenter & dulceſcit: & ſic guſtato quam ſuavis eſt Dominus, tranſit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non jam propter ſe, ſed propter ipſum. Sane in hoc gradu diu ſtatur: & neſcio ſi a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut ſe ſcilicet diligat homo tantum propter Deum. (Quartus gradus amoris impoſſibilis in hac vita.) Aſſerant hoc ſi qui experti ſunt: mihi, fateor, impoſſibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit ſervus bonus & fidelis in gaudium Domini ſui, & inebriatus ab ubertate domus Dei. (Matt. 25. 21; Pſal. 35. 9.) Quaſi enim miro quodam modo oblitus ſui, & a ſe penitus velut deficiens, totus perget in Deum: & deinceps adhærens ei, unus cum eo ſpiritus erit. (1. Cor. 6. 17.) Arbitror hoc ſenſiſſe Prophetam cum diceret: *Introibo in potentias Domini; Domine memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.* (Pſal. 70. 16.) Sciebat profecto cum introiret in ſpirituales potentias Domini, exutum ſe iri univerſis carnis infirmitatibus, ut jam nil de carne haberet cogitare; ſed totus in ſpiritu memoraretur juſtitiæ Domini ſolius.

40 Tunc pro certo ſingula Chriſti membra dicere poterunt de ſe quod Paulus ajebat de capite: *Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus.* (2. Cor. 5. 16.) Nemo ibi ſe cognoſcet ſecundum carnem, quia caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. (Affectiones humanæ in patria in divinas commutantur.) Non quod carnis illic ſubſtantia futura non ſit; ſed quod carnalis omnis neceſſitudo ſit defutura, carniſque amor amore ſpiritus abſorbendus; & infirmæ, quæ nunc ſunt, humanæ affectiones in divinas quaſdam habeant commutari. Tunc ſagena charitatis, quæ nunc tracta per hoc mare magnum, & ſpatioſum ex omni genere piſcium congregare non deſinit, cum perducta ad littus fuerit, malos foras mittens, bonos ſolummodo retinebit. (Matt. 13. 48) Siquidem in hac vita ex omni genere piſcium intra ſinum ſuæ latitudinis charitatis rete concludit; ubi ſe pro tempore omnibus conformans, omniumque in ſe ſive adverſa, ſive proſpera trajiciens, ac ſua quodammodo faciens, non ſolum gaudere cum gaudentibus, ſed etiam flere cum flentibus conſuevit. (Rom. 12. 15.) Sed cum pervenerit ad littus, velut malos piſces, omne quod triſte patitur foras mittens, ſola quæ placere & jucunda eſſe poterunt, retinebit. Numquid enim tunc, verbi gratia, Paulus aut infirmabitur cum infirmis, aut uretur pro ſcandalizatis, ubi ſcandala & infirmitas procul erunt? (2. Cor. 11. 29) Aut certe lugebit eos qui non egerunt * pœnitentiam, ubi certum eſt nec peccantem fore, nec pœnitentem? (* ol. habent.) Abſit autem ut vel eos qui ignibus æternis cum diabolo & angelis ejus deputandi ſunt, plangat & defleat in illa civitate, quam fluminis impetus lætificat, cujus & diligit Dominus portas ſuper omnia tabernacula Jacob: (Pſal. 86. 2.) quod videlicet in tabernaculis, etſi quandoque gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita; in illa autem patria nulla prorſus admittatur adverſitas ſive triſtitia, quemadmodum de illa canitur: *Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te*: (Ibidem 7.) & rurſum: *Lætitia ſempiterna erit eis.* (Iſa. 61. 8.) Denique quomodo miſericordiæ recordabitur, ubi memorabitur juſtitiæ Dei ſolius? Proinde ubi jam non erit miſeriæ locus, aut miſericordiæ tempus; nullus profecto eſſe poterit miſerationis [a] affectus.

[a] Nempe poſt reſurrectionem. Confer ſermonem in vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli num. 2. infra.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum IX.

I. HOC *Opuſculum Bernardus ante annum* MCXXVIII. *compoſuit, ideſt ante annum ætatis ſuæ triceſimum octavum. Agit* de Gratia & libero arbitrio, *ex occaſione cujuſdam collationis cum homine neſcio quo, cui ſanctus Doctor nimium gratiæ tribuiſſe viſus fuerat, quaſi nihil reliqui libero arbitrio faceret in actibus humanis. Præcipuus ergo libri ſcopus eſt, quæ ſint gratiæ, quæ liberi arbitrii partes in negotio ſalutis. Hic multa docentur de libero arbitrio Dei, Angeli, & hominis, integri, lapſi, & beati: item de gratia primi hominis ante, & poſt lapſum. Parvus liber, ſed qui plus ſucci & ſolidæ doctrinæ contineat, quam magna librorum volumina, quæ de hoc theologico argumento pertractant. Stilus vegetus, vivaci ingenio & lumine plenus: verba propria & materiæ accommoda; oratio facilis, non arte quæſita; ſed quaſi naturalis; non obeſa & exilis, ſed pinguis & nervoſa; elegans, concinna, & jucunda; non trivialibus ſcholæ verbis languens, non barbara, aut inculta. Non ita preſſa, ut parce & guttatim fluat, nec tamen ita profuſa, ut torrentis inſtar, quaſi rupto aggere & ſiccato alveo, erumpat: ſed pari tenore & gravi majeſtate æqualiter profluens, fontem indicat indeficientem, qui non ex alieno plenus ſit, ſed ex proprio, immo ex Dei dono, atque ex continua Scripturæ meditatione, præſertim Apoſtoli, num. 48. De iſto Opuſculo Gaufridus in libro tertio de vita Bernardi cap. VIII. agens,* Quam non ingratus, *inquit,* gratiæ Dei, ex his liquet, quæ *de Gratia & libero arbitrio*, tam fideliter, quam ſubtiliter diſputavit. *Nec prætermittenda verba epiſtolæ* LII. *ad Haimericum Cardinalem, quæ ſub annum* MCXXVIII. *ſcripta eſt.* Quæſivit a me præfatus Epiſcopus *Gaufridus Carnotenſis* aliqua ex noſtris Opuſculis quæ vobis mitteret: ſed non fuit ad manum quod veſtro dignum crederem ſtudio. Libellum tamen *de gratia & libero arbitrio* nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognovero. *Directus eſt libellus Guillelmo ſancti Theoderici Abbati, ſingulari Bernardi amico, ad quem Apologia ſuperius edita, & epiſtolæ complures. Nullam capitum diviſionem habent codices antiquiores, ſed recentiores. Vulgatam & receptam ſatius retinere viſum eſt.*

S. BERNARDI ABBATIS TRACTATUS
DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

Ad Guillelmum Abbatem S. Theoderici.

PRÆFATIO.

Domino Guillelmo, Abbati ſancti Theoderici, Frater Bernardus.

OPUSCULUM de gratia & libero arbitrio, quod illa, qua ſcitis, occaſione nuper aggreſſus ſum; eadem gratia * adjuvante peregi ut potui. Vereor autem, ne aut grandia minus digne locutus inveniar, aut pertractata a pluribus ſuperfluo retractaſſe. Proinde illud legite primus, &, ſi judicatis, ſolus; ne,ſi proferatur in medium, magis forte ſcriptoris publicetur temeritas, quam lectoris ædificetur charitas. Quod ſi palam fieri utile probaveritis, tunc ſi quid obſcurius dictum adverteritis, quod in re obſcura, ſervata congrua brevitate, dici planius potuiſſet; non ſit vobis pigrum aut emendare per vos, aut mihi reſignare emendandum, ſi fraudari non vultis promiſſione illa Sapientiæ, quæ ait: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.*

* al. Deo.

Guillelmi cenſuræ librum ſubjicit.

Ec. 24. 31.

CAPUT PRIMUM.

Ad boni operis meritum, una cum gratia Dei, concurrere liberi arbitrii conſenſum.

Operis occaſio.

1 LOquente me coram aliquando, & Dei in me gratiam commendante, quod ſcilicet ab ipſa me in bono & præventum agnoſcerem, & provehi ſentirem, & ſperarem perficiendum: Quid tu ergo, ait unus ex circumſtantibus, operaris, aut quid mercedis ſperas vel præmii, ſi totum facit Deus? Quid enim, inquam, tu conſulis? Da, inquit, gloriam Deo qui gratis te prævenit, excitavit, initiavit; & vive digne de cætero, quo te probes & perceptis beneficiis non ingratum, & percipiendis idoneum. Et ego: Bonum, inquam, conſilium das; ſed ſi dederis & poſſe teneri. Siquidem non eſt ejuſdem facilitatis ſcire quid faciendum ſit, & facere: quoniam & diverſa ſunt, cæco ducatum, ac feſſo præbere vehiculum. Non quicumque oſtendit viam, præbet etiam viaticum itineranti. Aliud illi exhibet qui facit ne deviet; & aliud qui præſtat ne deficiat in via. Ita nec quivis doctor, ſtatim & dator erit boni quodcumque docuerit. Porro duo mihi ſunt neceſſaria, doceri, ac juvari. Tu homo recte quidem conſulis ignorantiæ: ſed, ſi verum ſentit Apoſtolus: *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram.* Immo vero qui mihi per os tuum miniſtrat conſilium, ipſe neceſſe eſt miniſtret & per ſuum ſpiritum adjutorium, quo valeam implere quod conſulis. Ecce enim jam ex ejus munere velle adjacet mihi, perficere autem non invenio; ſed nec aliquando me inventurum confido, niſi qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate. Ubi ergo, ais, ſunt merita noſtra; aut ubi eſt ſpes noſtra? Audi, inquam: *Non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit.* Quid enim? Tu forte putaveras tua te creaſſe merita, tua poſſe ſalvari juſtitia, qui nec ſaltem Dominum Jeſum dicere potes niſi in Spiritu-ſancto? Ita-ne oblitus es quis dixerit: *Sine me nihil poteſtis facere?* &, *Neque currentis, neque volentis; ſed miſerentis eſt Dei?*

Duo ad bene operandum neceſſaria, doceri & juvari.

Rom. 8. 26.

Rom. 7. 18.
Phil. 2. 13.

2. Tit. 3. 5.
Merita noſtra ex gratia.

1. Cor. 12. 3.
Joan. 15. 5.
Rom. 9. 16.

2 Quid igitur agit, ais, liberum arbitrium? Breviter reſpondeo: ſalvatur. Tolle liberum arbitrium, & non erit quod ſalvetur: tolle gratiam, non erit unde ſalvetur. Opus hoc ſine duobus effici non poteſt: uno a quo fit; altero cui, vel in quo fit. Deus auctor eſt ſalutis; liberum arbitrium tantum capax: nec dare illam, niſi Deus; nec capere valet, niſi liberum arbitrium. Quod ergo a ſolo Deo, & ſoli datur libero arbitrio, tam abſque conſenſu eſſe * non poteſt accipientis, quam abſque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti ſalutem cooperari dicitur liberum arbitrium, dum conſentit; hoc eſt, dum ſalvatur. Conſentire enim ſalvari eſt. Proinde pecoris ſpiritus ſalutem hujuſcemodi minime capit, eo quod illi voluntarius conſenſus deſit, quo ſalvanti videlicet Deo placide obtemperet, ſive jubenti acquieſcendo, ſive pollicenti credendo, ſive reddenti gratias agendo. Enimvero aliud eſt voluntarius conſenſus, aliud naturalis appetitus. Poſterior quippe nobis communis eſt cum irrationalibus: nec valet conſentire ſpiritui, carnis irretitus illecebris. Et fortaſſis ipſe eſt, qui alio nomine ab Apoſtolo, *ſapientia carnis* appellatur, ubi ait: *Sapientia carnis inimica eſt Deo: legi enim Dei non eſt ſubjecta, nec enim poteſt.* Hunc ergo (ut dixi) communem habentes cum beſtiis, conſenſus voluntarius nos diſcernit. Eſt enim habitus animi, liber ſui. Siquidem non cogitur, non extorquetur. Eſt quippe voluntatis, non neceſſitatis; nec negat ſe, nec præbet cuiquam, niſi ex voluntate. Alioquin ſi compelli valet invitus, violentus eſt, non voluntarius. Ubi autem voluntas non eſt, nec conſenſus. Non enim eſt conſenſus, niſi voluntarius. Ubi ergo conſenſus, ibi voluntas. Porro ubi voluntas, ibi libertas. Et hoc eſt quod dici puto liberum arbitrium.

Liberum arbitrium cooperatur gratiæ conſentiendo.

* al. effici.

Voluntarium ab appetitu diverſum.

Rom. 8. 6.

Definitio conſenſus voluntarii.

CAPUT II.

Quid liberum arbitrium, ſeu in quo conſiſtat libertas.

3 SED ut manifeſtius fiat quod dicitur, & compendentius ad id quod volumus veniamus, paulo altius æſtimo repetendum. In rebus naturalibus * non eſt id vita, quod ſenſus; non ſenſus, quod appetitus; nec ille, quod conſenſus. Quod ea ſingulorum definitionibus clarius elucebit. Eſt enim in quolibet corpore Vita, internus ac naturalis motus, vigens tantum intrinſecus. Senſus vero, vitalis in corpore motus, vigens & extrinſecus. Appetitus autem naturalis, vis in animante, movendis avide ſenſibus attributa. Verum Conſenſus, nutus eſt voluntatis ſpontaneus; vel certe (quod ſuperius dixiſſe me memini) habitus animi, liber ſui: Porro Voluntas eſt motus rationalis, & ſenſui præſidens, & appetitui. Habet ſane, quocumque ſe volverit, ſemper rationem comitem, & quodammodo pediſſequam: non quod ſemper ex ratione; ſed quod numquam abſque ratione moveatur; ita ut multa faciat per ipſam contra ipſam, hoc eſt quaſi per ejus miniſterium, contra ejus conſilium ſive judicium. Unde eſt illud: *Prudentiores ſunt filii hujus ſæculi filiis lucis in generatione ſua*, & rurſum: *Sapientes ſunt ut faciant mala.* Neque enim prudentia ineſſe creaturæ poteſt, vel in malo, niſi utique per rationem.

* al. materialibus.

Quid vita.
Senſus.

Appetitus.
Conſenſus.

Voluntas.

Ratio pediſſequa voluntatis.

Luc. 16. 8.

Jerem. 4. 22.

4 Eſt vero ratio data voluntati, ut inſtruat illam, non deſtruat. Deſtrueret autem, ſi neceſſitatem ei illam imponeret, quo minus libere pro arbitrio ſeſe volveret, ſive in malum conſentiens appetitui, aut nequam ſpiritui; ut ſit animalis, non percipiens, vel certe & perſequens ea quæ ſunt ſpiritus Dei: ſive ad bonum gratiam ſequens, & fiat ſpiritualis: quæ omnia dijudicans, ipſa a nemine judicetur. Si, inquam, horum quodlibet prohibente ratione voluntas non poſſet, voluntas jam non eſſet. Ubi quippe

Voluntati neceſſitatem non imponit.

TOM. II. OPUS. IX.

neceſſitas, jam non voluntas. Quod ſi ex neceſſitate, & abſque conſenſu propriæ voluntatis, juſta [a], injuſtave fieri poſſent, rationalis creatura, aut miſera profecto eſſe nulla ratione deberet; aut beata penitus non poſſet, cui nimirum in utravis parte id deeſſet, quod ſolum in ea miſeriæ, ſive beatitudinis capax eſt, ideſt voluntas. Cætera ſiquidem, quæ ſupra memorata ſunt, vita, ſenſus, vel appetitus, nec miſerum per ſe faciunt, nec beatum. Alioquin & arbores ex vita, & pecudes etiam ex reliquis duobus, vel miſeriæ poſſent eſſe obnoxiæ, vel idoneæ beatitudini; quod omnino impoſſibile eſt. Communem itaque habentes, vitam quidem cum arboribus, ſenſum vero & appetitum, & æque vitam cum pecoribus; id quod dicitur voluntas, nos ab utriſque diſcernit. Cujus voluntatis conſenſus, utique voluntarius, non neceſſarius, dum aut juſtos probat, aut injuſtos, etiam merito beatos facit vel miſeros. Is ergo talis conſenſus ob voluntatis inamiſſibilem libertatem, & rationis quod ſecum ſemper & ubique portat, indeclinabile judicium, non incongrue dicetur (ut arbitror) liberum arbitrium, ipſe liber ſui propter voluntatem, ipſe judex ſui propter rationem, & merito libertatem comitatur judicium: quoniam quidem quod liberum ſui eſt, profecto ubi peccat, ibi ſe judicat. Eſt autem judicium, quia juſte profecto, ſi peccat, patitur quod nolit, qui non peccat niſi velit.

Voluntas ſola tum miſeriæ, tum beatitudinis capax.

Conſenſus id facit.

Liberum arbitrium unde dicatur.

5 Cæterum quod ſui liberum non eſſe cognoſcitur, quo pacto vel bonum ei, vel malum imputatur? Excuſat nempe utrumque neceſſitas. Porro ubi neceſſitas eſt, libertas non eſt: ubi libertas non eſt, nec meritum, ac per hoc nec judicium. Excepto ſane per omnia originali peccato, quod aliam conſtat habere rationem. De cætero quicquid hanc non habet voluntarii conſenſus libertatem, proculdubio & merito caret, & judicio. Proinde univerſa quæ ſunt hominis, præter ſolam voluntatem, ab utroque libera ſunt, quia ſui libera non ſunt. Vita, ſenſus, appetitus, memoria, ingenium, & ſi qua talia ſunt, eo ipſo ſubjacent neceſſitati, quo non plene ſubdita ſunt voluntati. Ipſam vero quia impoſſibile eſt de ſeipſa ſibi non obedire; (nemo quippe aut non vult quod vult, aut vult quod non vult) etiam impoſſibile eſt ſua privari libertate. Poteſt quidem mutari voluntas, ſed non niſi in aliam voluntatem, ut numquam amittat libertatem. Tam ergo non poteſt privari illa, quam nec ſeipſa. Si poterit homo aliquando, aut nihil omnino velle, aut velle aliquid, & non voluntate; poterit & carere libertate voluntas. Hinc eſt quod inſanis, infantibus, itemque dormientibus, nihil quod faciant, vel bonum, vel malum, imputatur: quia nimirum ſicut ſuæ non ſunt compotes rationis, ſic nec uſum retinent propriæ voluntatis, ac per hoc nec judicium libertatis. Cum igitur voluntas nil liberum habeat niſi ſe, merito non judicatur niſi ex ſe. Siquidem nec tardum ingenium, nec labiis memoria, nec inquietus appetitus, nec ſenſus obtuſus nec vita languens, reum per ſe ſtatuunt hominem, ſicut nec contraria innocentem; & hoc non ob aliud, niſi quia hæc neceſſarie, ac præter voluntatem poſſe provenire probantur.

Neceſſitas tollit libertatem.

Et meritũ.

Soli voluntati competit libertas.

Libertate privari non poteſt.

Tardũ ingeniũ &c. reũ non faciunt.

CAPUT III.

Triplicem eſſe libertatem: Naturæ, Gratiæ, Gloriæ.

6 Sola ergo voluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire, nulla vi, nulla cogitur neceſſitate; non immerito juſtam, vel injuſtam; beatitudine, ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit; prout ſcilicet juſtitiæ injuſtitiæve conſenſerit. Quapropter hujuſmodi voluntarium liberumque conſenſum, ex quo & omne ſui (ex his quę dicta ſunt) conſtat pendere judicium, puto non incongrue id eſſe, ut ſupra definivimus, quod ſolet liberum arbitrium appellari: ut liberum ad voluntatem, arbitrium referatur ad rationem. Sed ſane liberum, non illa libertate, de qua dicit Apoſtolus: *Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas.* Eſt enim illa libertas a peccato, ſicut alibi dicit: *Cum enim ſervi eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitiæ. Nunc autem liberati a peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam.* Quis vero in carne peccati a peccato ſibi vindicat libertatem? Hac ergo libertate dictum merito nequaquam opinor liberum arbitrium. Eſt item libertas a miſeria, de qua itidem Apoſtolus: *Et ipſa*, inquit, *creatura liberabitur a ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Sed numquid & iſtam ſibi quiſpiam in hac mortalitate præſumit? Et hac itaque liberum nominari arbitrium non immerito abnuimus. Eſt vero, quam magis ei congruere arbitror libertatem, quam dicere poſſumus a neceſſitate, eo quod neceſſarium voluntario contrarium eſſe videatur, ſiquidem quod ex neceſſitate fit, jam non eſt ex voluntate, & e converſo ſimiliter.

Liberum arbitrium quod dicatur.

2.Cor.3.17.

Rom.6.18.

Libertas triplex.

Rom. 8.

7 Cum igitur, prout interim potuit occurrere nobis, triplex ſit nobis propoſita libertas, a peccato, a miſeria, a neceſſitate; hanc ultimo loco poſitam contulit nobis in conditione natura, in primam reſtauramur a gratia, media nobis reſervatur in patria. Dicatur igitur prima libertas Naturæ, ſecunda Gratię, tertia Vitæ, vel Gloriæ. Primo nempe in liberam voluntatem ac voluntariam libertatem conditi ſumus, nobilis Deo creatura: ſecundo reformamur in innocentiam, nova in Chriſto creatura: tertio ſublimamur in gloriam, perfecta in ſpiritu creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris, ſecunda plurimum etiam virtutis, noviſſima cumulum jucunditatis. Ex prima quippe pręſtamus cæteris animantibus; in ſecunda carnem, per tertiam mortem ſubjicimus, vel certe ſicut in prima ſubjecit Deus ſub pedibus noſtris oves & boves & pecora campi; ita quoque per ſecundam ſpirituales beſtias hujus aeris, de quibus dicitur, *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi*, proſternit æque & conterit ſub pedibus noſtris: in ultima tandem nos ipſos nobis plenius ſubmiſſurus per victoriam corruptionis & mortis, quando ſcilicet noviſſima deſtruetur mors, & nos tranſibimus in libertatem gloriæ filiorum Dei, qua libertate Chriſtus nos liberabit, cum nos utique tradet regnum Deo & Patri. De hac enim, & item de illa quam diximus a peccato, puto quod Judæis ajebat: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.* Liberum arbitrium liberatore indigere ſignificabatis ſed plane qui illud liberaret non a neceſſitate, quam voluntas [b] cum eſſet, penitus non noverat; ſed a peccato, in quod tam libere, quam voluntarię corruerat; ſimulque a pœna peccati, quam incautum incurrerat, invitumque ferebat, quo utroque malo liberari omnino non poterat, niſi per illum, qui ſolus hominum factus eſt inter mortuos liber, liber videlicet a peccato inter peccatores.

Libertatis triplicis dotes.

Pſal.73.19.

Joann.8.36.

Libertas noſtra per Chriſtum qualis.

Pſal. 87. 6.

8 Solus namque inter filios Adam libertatem ſibi vindicat a peccato, qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. Porro & a miſeria, quę eſt pœna peccati, habuit nihilo minus libertatem, ſed potentia non actu. Nemo quippe tollebat animam ejus ab eo, ſed ipſe ponebat eam. Denique, teſte Propheta, *Oblatus eſt, quia ipſe voluit*, ſicut & cum voluit natus ex muliere, factus ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. Fuit itaque & ipſe ſub lege miſeriæ; ſed fuit quia voluit, ut liber inter miſeros & peccatores utrumque jugum fraternis a cervicibus excuteret. Habuit itaque totas tres libertates, primam ex humana ſimul & divina natura, reliquas ex divina potentia. Quarum duas poſteriores utrum & primus homo in paradiſo habuerit, vel quomodo, & quatenus eas habuerit, poſtea videbimus.

1.Petr.2.22

Joan.10.18.

Iſa. 53. 7.

Galat. 4. 4.

Chriſtus triplici quoque libertate præditus.

CA-

a Ita ſcripti noſtri tres: editi, *voluntatis*, *mala boneve fieri poſſent*.

b In editis, & quibuſdam ſcriptis, *voluntatis*. Sed *voluntas* rectius ad ſenſum.

CAPUT IV.

Qualis libertas competat animabus ſanctis carne ſolutis: quæve Deo, & omni creaturæ rationali communis.

9 HOC autem indubitanter ſciendum, utramque plenam atque perfectam perfectis ineſſe animabus carne ſolutis, cum Deo pariter & Chriſto ejus, atque Angelis ſuper cœleſtibus. Nam ſanctis animabus, etſi necdum corpora receperunt, deeſt quidem de gloria; ſed nihil prorſus ineſt de miſeria. Verum libertas a neceſſitate æque & indifferenter Deo, univerſæque tam malæ, quam bonæ rationali convenit creaturæ. Nec peccato, nec miſeria amittitur, vel minuitur; nec major [a] in juſto eſt, quam in peccatore, nec plenior in Angelo, quam in homine. Quomodo namque ad bonum per gratiam converſus humanæ voluntatis conſenſus, eo libere bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur, non invitus pertrahitur: ſic ſponte devolutus in malum, in malo nihilo minus tam liberum, quam ſpontaneum conſtituit, ſua utique voluntate ductum, non aliunde coactum ut malus ſit. Et ſicut cœleſtis Angelus, aut etiam Deus ipſe, permanet libere bonus propria videlicet voluntate, non aliqua extrinſeca neceſſitate: ſic profecto diabolus æque libere in malum & corruit, & perſiſtit, ſuo utique voluntario nutu, non alieno impulſu. MANET ergo libertas voluntatis, ubi etiam ſit captivitas mentis, tam plena quidem in malis, quam in bonis, ſed in bonis ordinatior; tam integra quoque pro ſuo modo in creatura, quam in Creatore, ſed in illo potentior.

Libertas a neceſſitate in omnibus æqualis.

Cum quo diſcrimine.

10 Quod autem homines ſolent conqueri, & dicere: Volo habere bonam voluntatem, & non poſſum; nequaquam huic præſcribit libertati, ut quaſi vim aut neceſſitatem in hac parte voluntas patiatur: ſed plane illa libertate, quæ dicitur a peccato, ſe carere teſtantur. Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat ſe habere voluntatem, non enim vult habere bonam, niſi per voluntatem. Quod ſi voluntatem, & libertatem, ſed libertatem a neceſſitate, non a peccato. Nempe ut non valeat, cum velit, habere bonam, ſentit quidem ſibi deeſſe libertatem, ſed profecto libertatem a peccato, quo utique dolet premi, non perimi voluntatem. Quamquam jam proculdubio utcumque bonam habet, ubi habere vult. Bonum quippe eſt quod vult; nec poſſet bonum velle, niſi bona voluntate; ſicut nec velle malum, niſi mala voluntate. Cum bonum volumus, bona eſt voluntas: cum malum volumus, mala eſt voluntas. Utrobique voluntas, & ubique libertas: cedit ſiquidem voluntati neceſſitas. Cum autem non valemus quod volumus, ſentimus quidem ipſam quodammodo libertatem peccato eſſe captivam, vel miſeram, non tamen amiſſam.

An velle habere bonam voluntatem & non poſſe, præjudicat libertati.

Bonam habet voluntatem qui vult habere.

11 Ex hac ergo tantum libertate, qua liberum eſt voluntati ſeipſam judicare: vel bonam, ſi bono; vel malam, ſi malo conſenſerit, (quippe quæ in neutro, niſi certe volendo, conſentire ſe ſentit) liberum arbitrium credimus nominari. Nam ex illa quæ dicitur a peccato, congruentius fortitan liberum Conſilium; & item ex illa quæ dicta eſt a miſeria, liberum potius Complacitum poſſet dici, quam liberum arbitrium. Arbitrium quippe judicium eſt. Sicut vero judicii eſt diſcernere quid liceat, vel quid non liceat: ſic profecto conſilii probare quid expediat, vel non expediat: ſic complaciti quoque experiri quid libeat, vel non libeat. Utinam tam libere nobis conſuleremus, quam libere de nobis judicamus! ut quemadmodum libere per judicium licita illicitaque decernimus; ita per conſilium & licita, tamquam commoda nobis eligere; & illicita, tamquam noxia, reſpuere liberum haberemus. Jam enim non ſolum liberi arbitrii, ſed & liberi proculdubio conſilii, ac per hoc & a peccato liberi eſſemus. Sed quid ſi totum, ſolumque quod expediret vel liceret, etiam liberet? Nonne liberi quoque eſſe complaciti merito diceremur, quippe qui ab omni proinde, quod diſplicere poteſt, hoc eſt ab omni nos miſeria, liberos ſentiremus? Nunc autem cum multa per judicium vel admittenda vel omittenda eſſe decernamus, quæ tamen per conſilium nequaquam pro judicii rectitudine aut eligimus, aut contemnimus: rurſumque non omnia, quæ tamquam recta & commoda conſulte obſervamus, etiam ut beneplacita libenter amplectimur, ſed inſuper quaſi dura ac moleſta via æquanimiter ferre perduramus: liquet quia liberum nec conſilium habemus, nec complacitum.

Liberum arbitrium ex quo genere libertatis dicatur.

Libertas a peccato, liberum conſilium.

Libertas a miſeria, liberũ complacitum.

Neutrum hic habemus.

12 Alia quæſtio eſt, ſi vel ante peccatum in primo homine habuimus: quod loco ſuo diſcutietur. Certiſſime autem habituri ſumus, cum Deo miſerante obtinebimus quod oramus: *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra.* Hoc nempe complebitur, quando id quod nunc cunctæ paſſim rationali (ut jam dictum eſt) creaturæ commune videtur, liberum ſcilicet a neceſſitate arbitrium, erit etiam in electis hominibus (uti jam in ſanctis eſt Angelis) & cautum a peccato, & tutum a miſeria, probantibus tandem triplicis libertatis felici experientia, quæ ſit bona voluntas Dei, ac beneplacens, & perfecta. Quod quia necdum eſt, ſola interim plena integraque manet in hominibus libertas arbitrii. Nam libertas conſilii ea parte tantum, & hoc in paucis ſpiritualibus, qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis, quatenus jam non regnet peccatum in eorum mortali corpore. Porro ut non regnet, libertas facit conſilii; ut tamen non deſit ex integro, captivitas eſt liberi arbitrii. Cum autem venerit quod perfectum eſt, tunc evacuabitur quod ex parte eſt: hoc eſt cum plena fuerit libertas conſilii, nulla jam erit captivitas arbitrii. Et hoc eſt quod quotidie petimus in oratione, cum dicimus Deo: *Adveniat regnum tuum.* Regnum hoc necdum ex toto pervenit in nos. Quotidie tamen paulatim adventat, ſenſimque in dies magis ac magis dilatat terminos ſuos, in his dumtaxat, quorum per Dei adjutorium interior homo renovatur de die in diem. IN QUANTUM ergo regnum gratiæ dilatatur, in tantum peccati poteſtas minuitur. In quantum vero minus eſt adhuc propter corpus mortis quod aggravat animam, & ob neceſſitatem terrenæ inhabitationis utique deprimentis ſenſum multa cogitantem; neceſſe habent etiam qui perfectiores in hac mortalitate videntur, confiteri & dicere: *In multis offendimus omnes*, &, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Quapropter orant & ipſi ſine intermiſſione, dicentes: *Adveniat regnum tuum.* Quod non erit vel in ipſis conſummatum, quouſque peccatum non ſolum non regnet in eorum mortali corpore, ſed nec ſit omnino, nec eſſe poſſit in immortali jam corpore.

Matth. 6. 10

Perfectiſſima libertas demum erit in patria.

Libertas conſilii in viris ſpiritualibus & mortificatis.

Matth. 6. 10

Jac. 3. 2.

1. Joan. 1. 8

Matth. 6. 10

CAPUT V.

An libertas a miſeria, ſeu complaciti, detur in hoc ſæculo.

13 JAM de libertate complaciti in hoc ſæculo nequam quid dicemus? ubi via ſufficit diei malitia ſua; ubi omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc, vanitati nimirum ſubjecta non volens; ubi vita hominis tentatio eſt ſuper terram: ubi viri quoque ſpirituales, qui primitias ſpiritus jam acceperunt, ingemiſcunt & ipſi intra ſemetipſos, expectantes redemptionem corporis ſui. Numquidnam inter iſta locus ullus aſt hujuſcemodi libertati? Quid, inquam, libe-

Non libertas complaciti.

Rom. 8. 22.

Job. 7. 1.

---

[a] Nempe *quantum in ſe eſt*, infra. Et num. 24. *Manet ergo, etiam poſt peccatum, liberum arbitrium; etſi miſerum, tamen integrum &c. Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in ſe eſt, pertinent, aut aliquando pertinent poſſe vel ſapere (quod eſt voluntatis ad bonum converſio, num. 29.) ſed tantum velle.* Et num. 28. rationem reddit, cur *liberum arbitrium ſui omnino defectum ſeu diminutionem non patitur, nempe quod in ipſo potiſſimum æternæ & incommutabilis Divinitatis ſubſtantiva quædam imago impreſſa videatur*: at in duabus aliis libertatibus ſit *accidentalis quædam magis ſimilitudo ſapientiæ atque potentiæ divinæ, imagini ſuperducta.* Confer Sermonem 81. in Cantica a num. 6.

TOM. II. OPUS. IX.

liberum noſtro relioquitur complacitn, ubi totum occupare videtur miſeria? Neque enim vel innocentia ſeu juſtitia, quemadmodum a peccato, ita etiam a miſeria tutæ eſſe hie poterunt, ubi juſtus eaclamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* & item: *Factæ ſunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte*. Ubi noctes dieſque in mœrore continuantur, nullum profecto temporis ſpatium complacito vacuum relinquitur. Denique qui pie volunt vivere in Chriſto, ipſi magis perſecutionem patiuntur; quoniam judicium a domo Dei incipit. Quod & præcipit: A meis, ioquiens, incipite.

Rom. 7. 24. *Pſal. 41. 3.* *2 Tim. 3. 12* *Ezech. 9. 6.*

An improbi gaudeant libertate complaciti.

14 Sed etſi non virtus, vitium ſorte in tuto eſt, & aliqua interim ex parte frui poteſt complacitn, cavere miſeriam. Abſit. Nam qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis, tale eſt quod faciunt, quale cum rident phrenetici. Nulla autem verior miſeria, quam falſa lætitia. Denique in tantum miſeria eſt, quod videtur felicitas in hoc ſæculo, ut Sapiens dicat: *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum convivii*. Eſt quidem in bonis corporis nonnulla jucunditas, videlicet in edendo, bibendn, calefaciendo, ceteriſque talibus fomentis vel tegumentis carnis. Sed numquid vel iſta vacant aliquatenus a miſeria? Bonus eſt panis, ſed eſurienti; potus delectat, ſed ſitientem; denique ſaturato cibus, potuſque jam nequaquam ſunt grata, ſed gravia. Tolle famem, & panem non curabis; tolle ſitim, & limpidiſſimum fontem, acſi paludem reſpicies. Similiter umbram non quęrit niſi ęſtuans; ſolem non curat niſi algens ſive caligans. Alioquin nihil horum libebit, ſi non præceſſerit urgens neceſſitas. Quæ ſi perfecte tollatur e rebus, ſtatim in tædium atque moleſtiam convertetur ipſa quoque, quæ videtur io his eſſe, jucunditas. Fatandum igitur & in hac parte, omne quod præſentis vitæ eſt, occupare miſeriam: niſi quod in tribulatinnibus continuis graviorum laborum, leviores utique ſint qualiſcumque [a] conſolatio: & dum forte pro tempore, ac rerum eventibus viciſſim ſibi gravia leviaque ſuccedunt, minorum experientia, aliqua miſeriæ videtur interpolatio; ut cum aliquando, poſt experta plura graviſſima, in minus forte moleſta evaditur, felicitas putetur.

Eccl. 7. 3.

In bonis corporis nulla eſt ſincera voluptas.

Nihil niſi miſeria in hac vita.

15 Attamen fatendum eſt eos, qui per eaceſſum contemplatinnis rapti quandoque in ſpiritu, quaotulumcumque de ſupernæ felicitatis dulcedine deguſtare ſufficiunt, toties eſſe liberos a miſeria, quoties ſic excedunt. Hi plane (quod negandum non eſt) etiam in hac carne, raro licet raptimque, complaciti libertate fruuntur, qui cum Maria optimam partem elegerunt, quæ non auferetur ab eis. Qui enim jam tenent quod auferendum non eſt, experiuntur utique quod futurum eſt. Sed quod futurum eſt felicitas eſt: porro felicitas & miſeria eodem tempore ſimul eſſe non poſſunt. Quoties igitur per ſpiritum illam participant, toties iſtam non ſeutiunt. Itaque in hac vita ſols contemplativi poſſunt utcumque frui libertate complaciti: & hoc ex parte, & parte ſatis modica, viceque rariſſima. Porro libertate conſilii fruuntur etiam quilibet juſti; ex parte quidem, ſed non modica. Cæterum libertas arbitrii (ut ſupra liquido apparuit) cunctis pariter ratione utentibus convenit; non minor, quaotum in ſe eſt, in malis, quam in bonis; tam plena in hoc ſæculo, quam & iu futuro.

Contemplativi in hac vita frui poſſunt libertate complaciti.

CAPUT VI.

Ad volendum bonum gratiam omnino eſſe neceſſariam.

Libertas arbitrii quaſi captiva ſine libertate conſilii & complaciti.

16 SED & hoc ſatis aperte monſtratum eſſe putn, quod hæc ipſa tamen libertas tamdiu quodammodo captiva tenetur, quamdiu illam duæ aliæ libertates minime, aut minus plene comitantur; oec alunde noſter ille defectus venit, de quo Apoſtolus: *Ut non quæcumque vultis*, ait, *illa faciatis*. Velle ſiquidem ineſt nobis ex libero arbitrio, non etiam poſſe quod volumus. Non dicn velle bonum, aut velle malum: ſed tantnm velle. Velle etenim boouin, profectus eſt; velle malum defectus. Velle vero ſimpliciter, ipſum eſt quod vel proficit, vel deficit. Porro ipſum ut eſſet, creans gratia fecit; ut proficiat, ſalvans gratia facit; ut deficiat, ipſum ſe dejicit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes, gratia benevolos. Ex ipſo nobis eſt velle, ex ipſa bonum velle. Quemadmodum namque aliud eſt timere ſimpliciter, aliud timere Deum; & aliud amare ſimpliciter, aliud eſt amare Deum: quippe timere & amare, ſimpliciter quidem prolata, affectiones; cum additamento autem, virtutes ſignificant: ita quoque aliud eſt velle, aliud velle bonum.

Galat. 5. 17.

Velle ex libero arbitrio, velle bonum ex gratia.

17 Simplices namque affectiones inſunt naturaliter nobis tamquam ex nobis: additamenta ex gratia. Nec aliud profecto eſt, niſi quod gratia ordinat, quas donavit creatio, ut nihil aliud ſint virtutes, niſi ordinatę affectinnes. Scriptum eſt de quibuſdam, qund illic trepidaſſent timnre, ubi non erat timor. Timor fuit, ſed inordinatus. Ordinare illum volebat Dominus in diſcipulis, cum diceret: *Oſtendam vobis quem timere debeatis*: & David: *Venite*, ait, *filii, audite me; timorem Domini docebo vos*. Item de amore inordinato arguebat homines qui dicebat: *Ego lux veni in hunc mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem*. Ideirco poſtulat ſponſa in Canticis, dicens: *Ordinate in me charitatem*. Similiter quoque de inordioata voluntate arguebantur, quibus dicebatur: *Neſcitis quid petatis*. Sed ad lineam rectitudinis edocti ſunt diſtortam reducere voluntatem, cum audieruut: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Et tunc quidem verbo, ſed poſtmodum etiam eaemplo voluntatem ordinare docebat, cum orans, inſtante paſſione, ut transferretur ab eo calix, ſtatim ſubjiceret: *Veruntamen non quod ego volo, ſed quod tu vis*. A Deo igitur velle, quomodo & timere, quomodo & amare, accepimus io conditinne naturæ, ut eſſemus aliqua creatura: velle autem bonum, quomodo & timere Deum, quomodo & amare Deum, accipimus in viſitatione gratiæ, ut ſimus Dei creatura.

Virtutes ſunt ordinatæ affectiones.

Pſal. 13. 5. *Luc. 12. 5.* *Pſal. 33. 12.* *Joan. 3. 19.* *Can. 2. 4.* *Marc. 10. 38* *Ibidem.* *Matt. 26. 39*

18 Creati quippe quodammodo noſtri in liberam voluntatem, quaſi Dei efficimur per bonam voluntatem. Porro bonam facit, qui liberam fecit; & ad hoc bonam, ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus: quoniam expedit profecto nobis magis omnino non fuiſſe, quam noſtros permanere. Nam qui voluerunt ſui eſſe, utique ſicut dii, ſcientes bonum & malum, facti ſunt, non tantum jam ſui, ſed & diaboli. Itaque libera voluntas nos facit noſtros; mala, diaboli; bona, Dei. Ad hoc pertinet quod dicitur: *Novit Dominus qui ſunt ejus*. Nam illis qui ejus non ſunt, *Amen dico vobis*, inquit, *neſcio vos*. Cum ergo per malam voluntatem ſumus diaboli, quodammodo interim non ſumus Dei; ſicut cum per bonam voluotatem efficimur Dei, deſiuimus jam eſſe diaboli. *Nemo* ſiquidem *poteſt duobus dominis ſervire*. Cæterum ſive Dei ſumus, ſive diaboli; non tamen ſimiliter deſinimus eſſe & noſtri. Manet quippe utrobique libertas arbitrii, per quam maneat & cauſa meriti: quatenus merito vel puniamur mali, quod tamquam liberi ex propria voluntate efficimur: vel glorificemur boni; quod niſi æque voluntarii eſſe non poſſumus. Sane diabolo noſtra nos mancipat voluntas, non ipſius poteſtas: Deo ſubjicit ejus gratia, non noſtra voluntas. Noſtra quippe voluntas booa (quod fatendum eſt) a bono Deo creata, perfecta tamen oon erit, quouſque ſuo Creatori perfecte ſubjecta ſit. Abſit autem, ut ipſi ſui ipſius perfectionem, Deo autem tantum creationem tribuamus; cum longe nimirum melius ſit eſſe perfectam, quam factam: & dictu ipſu nefas videatur, Deo quod minus, nobis quod excellentius ſit attribuere. Sentiens denique Apoſtolus quid ex natura eſſet, quid ex gratia expectaret, ajebat: *Velle adjacet mihi, perficere non invenio*. Sciebat profecto, velle quidem ſibi ineſſe ex libero arbitrio: ſed

Creati noſtri, Dei efficimur per bonam voluntatem.

Per malam, diaboli.

2 Tim. 2. 19 *Matt. 27. 12*

Utrobique noſtri.

Matt. 6. 24.

Diabolo ſubjicimur noſtra voluntate; Deo ejus gratia.

Rom. 7. 18.

---

[a] Hæc proba eſt hujus loci lectio in duobus codicibus Colbertinis, in editis *qualeſcumque conſolationes*. At *leviores* refertur, non ad *conſolationes*, ſed ad *tribulationes*, quæ *Leviores* ſunt *qualiſcumque conſolatio* in hac vita.

ſed ut ipſum velle perfectum haberet, gratiam ſe habere neceſſariam. Si enim velle malum, defectus quidam eſt voluntatis; utique bonum velle, profectus ejuſdem erit; ſufficere vero ad omne quod volumus bonum, ipſius perfectio.

Gratia neceſſaria ad volendum bonum.

19. Ut ergo velle noſtrum, quod ex libero arbitrio habemus, perfectum habeamus, duplici gratiæ munere indigemus; & vero videlicet Sapere, quod eſt voluntatis ad bonum converſio; & pleno etiam Poſſe, quod eſt ejuſdem in bono confirmatio. Porro perfecta converſio eſt ad bonum, ut nil libeat niſi quod deceat, vel liceat; perfecta in bono confirmatio, ut nil deſit jam quod libeat. Tunc demum perfecta erit voluntas, cum plene fuerit bona, & bene plena. Habet ſiquidem duplex in ſe bonum ab initio ſui; unum quidem generale ex ſola creatione, quod a bono ſcilicet Deo non potuit creari niſi bona, ſecundum quod vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: alterum ſpeciale ex libertate arbitrii, in qua ad imaginem utique ipſius qui creavit, eſt condita. Quod ſi duobus his bonis accedat & tertium, converſio ſcilicet ad Creatorem, reputabitur non immerito perfecte bona; bona nimirum in univerſitate, melior in ſuo genere, optima in ſui ordinatione [a]. Eſt autem ordinatio, omnimoda converſio voluntatis ad Deum, & ex tota ſe voluntaria devotaque ſubjectio. Huic vero tam perfectæ juſtitiæ debetur, immo jungitur gloriæ plenitudo; quia ſic ſe comitantur duo iſta, ut nec juſtitiæ poſſit haberi perfectio, niſi in plena gloria; nec gloriæ plenitudo abſque perfecta juſtitia. Merito denique talis juſtitia non erit ſine gloria, cum gloria vera non ſit, niſi de tali juſtitia: unde recte dicitur: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.*

Eaque duplex. — *Voluntatis triplex bonum.* — *Gen. 1. 31.* — *Voluntatis converſio & ordinatio quid.* — *Juſtitiæ perfectio tantum in patria.* — *Matth. 5. 6.*

20 Hæc autem ſunt illa duo quæ ſupra nominavimus, verum Sapere, & plenum Poſſe: ut Sapere ad juſtitiam, Poſſe referatur ad gloriam. Sed Verum & Plenum addita ſunt, alterum ad diſtinctionem ſapientiæ carnis, quæ mors eſt: itemque ſapientiæ mundi, quæ ſtultitia apud Deum, qua & ſapientes apud ſemetipſos ſunt homines, *ſapientes*, inquam, *ut faciant mala*; alterum ad illorum differentiam, de quibus dicitur: *Potentes potenter tormenta patientur*. Nam verum Sapere, aut plenum Poſſe omnino non inveniuntur, niſi ubi libero arbitrio jam illa duo conjuncta ſunt, quæ item ſuperius memoravimus; liberum videlicet Conſilium, liberumque Complacitum. Solum profecto dixerim vere ſapientem, plenèque potentem cui jam non tantum velle adjacet ex libero arbitrio, ſed ex reliquis quoque duobus invenit & perficere: dum nec velle valeat quod malum ſit, nec carere quod velit; quorum alterum eſt ex libertate conſilii, id eſt verum Sapere; alterum ex libertate complaciti, ſcilicet plenum Poſſe. Sed quis talis eſt ac tantus in hominibus, qui in hoc glorietur? Aut ubi, aut quando iſtud obtinetur? Numquidnam in hoc ſæculo? Sed ſi quis eſſet hujuſmodi, major eſſet Paulo, qui confitetur dicens: *Perficere autem non invenio*. Numquid Adam in Paradiſo? Sed ſi habuiſſet, numquam * exolaſſet a paradiſo.

Rom. 8. 6. — *1. Cor. 3. 19.* — *Jerem. 4. 22.* — *Sap. 6. 7.* — *Triplex illa libertas ſecundum perfectionem non eſt hujus vitæ.* — *Rom. 7. 18.* — * *al.* exul eſſet.

CAPUT IX.

Utrum primi homines in Paradiſo trina illa libertate præditi fuerint, & poſt peccatum.

Primi parentes ante peccatum qua libertate præditi.

21 NUNC locus eſt pervidendi quod ſupra diſtulimus; utrum ſcilicet totas tres illas quas diximus libertates, id eſt, Arbitrii, Conſilii, Complaciti; vel aliis nominibus, a neceſſitate, a peccato, a miſeria, primi homines in paradiſo habuerint: an tantum duas, an unam ſolummodo. Et de prima quidem nulla jam quæſtio eſt, ſi meminerimus quam aperte & juſtis eam, & peccatoribus ineſſe æqualiter, ratio ſuperior edocuerit. De duabus reliquis quæritur non immerito an unquam eas Adam habuerit, aut ambas, aut vel unam. Nam, ſi nullam habuit, quid amiſit? Arbitrii utique libertatem tam poſt peccatum, quam ante, ſemper tenuit inconcuſſam. Si ergo nil amiſit, quid ei obfuit ejectum fuiſſe de paradiſo? Quod ſi unam quamlibet illarum habuit, quomodo amiſit? Nam certum eſt quia ex quo peccavit, nec a peccato prorſus, nec a miſeria manens in corpore, liber fuit. Cæterum nullatenus, quamcumque illarum ſemel acceperit, amittere potuit. Alioquin perfectum nec Sapere, nec Poſſe, juxta quod quidem duo hæc ſuperius definita ſunt, habuiſſe convincitur; qui nimirum & velle potuit quod non debuit, & recipere quod noluit. An dicendus eſt aliquo quidem modo illas habuiſſe; ſed quia non plenaria, potuiſſe amittere? Habet ſiquidem unaquæque illarum duos gradus; ſuperiorem, & inferiorem. Superior libertas conſilii eſt, non poſſe peccare: inferior, poſſe non peccare. Item ſuperior libertas complaciti, non poſſe turbari: inferior, poſſe non turbari. Itaque inferiorem utriuſque libertatis gradum ſimul cum plena libertate arbitrii homo in ſui conditione accepit, & de utroque corruit, cum peccavit. Corruit autem de poſſe non peccare in non poſſe non peccare, amiſſa ex toto conſilii libertate. Itemque de poſſe non turbari in non poſſe non turbari, amiſſa ex toto complaciti libertate. Sola remanſit ad pœnam libertas arbitrii, per quam utique cæteras amiſit; ipſam tamen amittere non potuit. Per propriam quippe voluntatem ſervus peccati factus, merito perdidit libertatem conſilii. Porro per peccatum factus debitor mortis, quomodo jam libertatem valebat retinere complaciti?

TOM. II. OPUS. IX. — *qua privati.* — *Libertas Conſilii & Complaciti duplex.* — *Utramque amiſit primus homo*

22 De tribus ergo libertatibus quas acceperat, abutendo illa quæ dicitur arbitrii, reliquis ſeſe privavit. In eo autem abuſus eſt, quod illam cum accepiſſet ad gloriam, convertit ſibi in contumeliam, juxta teſtimonium Scripturæ dicentis: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Soli inter animantia datum eſt homini poſſe peccare, ob prærogativam liberi arbitrii. Datum eſt autem, non ut proinde peccaret, ſed ut glorioſior appareret, ſi non peccaret, cum peccare poſſet. Quid namque glorioſius ei eſſe poterat, quam ſi de ipſo diceretur quod Scriptura perhibet, dicens: *Quis eſt hic, & laudabimus eum?* Unde ita laudandus? *Fecit enim mirabilia in vita ſua*. Quæ? *Qui potuit tranſgredi*, inquit, *& non eſt tranſgreſſus; facere mala, & non fecit*. Hunc ergo honorem, quamdiu abſque peccato fuit, ſervavit; amiſit, cum peccavit. Peccavit autem, quia liberum ei fuit: nec aliunde profecto liberum, niſi ex libertate arbitrii, de qua utique inerat ei poſſibilitas peccandi. Nec tamen fuit culpa dantis, ſed abutentis, qui ipſam videlicet facultatem convertit in uſum peccandi, quam acceperat ad gloriam non peccandi. Nam etſi peccavit ex poſſe quod accepit; non tamen quia potuit, ſed quia voluit. Nec enim prævaricante diabolo & angelis ejus, etiam alii prævaricati ſunt: non quia non potuerunt, ſed quia noluerunt.

Abutendo libertate arbitrii. — *Pſal. 48. 13.* — *Cur homini datum poſſe peccare.* — *Eccli. 31. 5.* — *Ad gloriam utique ipſi, ſi non peccaſſet.*

23 Peccantis igitur lapſus, non dono adſcribendus eſt poteſtatis, ſed vitio voluntatis. Lapſus tamen ex voluntate, non æque ex voluntate reſurgere jam liberum habet: quia, etſi datum fuit voluntati poſſe ſtare, ne caderet, non tamen reſurgere, ſi caderet. Non enim tam facile quis valet exire de fovea, quam facile in eam labi. Cecidit ſola voluntate homo in foveam peccati; ſed non ex voluntate ſufficit & poſſe reſurgere, cum jam & ſi valit, non poſſit non peccare.

Homo ex voluntate reſurgere non poteſt.

CAPUT VIII.

Libertatem arbitrii remanere poſt peccatum.

24 QUid ergo? Periit liberum arbitrium, quoniam non poteſt non peccare? Nequaquam: ſed liberum perdidit conſilium, per quod prius habuit* poſſe non peccare: quomodo & quod jam non valet utique non turbari, inde miſero accidit, quod complaciti quoque libertatem amiſerit, per quam & ante habuit poſſe non

* *al.* habebat.

a In editis, *ex ſui ordinatione ad Deum*. Sed *ad Deum* redundat, ut ex ſequenti membro intelligitur.

TOM. II. OPUS. IX.

non turbari. Manet ergo, etiam poſt peccatum, liberum arbitrium; etſi miſerum, tamen integrum. Et quod ſe per ſe homo non ſufficit excutere a peccato, ſive miſeria, non liberi arbitrii ſignat deſtructionem, ſed duarum reliquarum libertatum privationem. Neque enim ad liberum arbitrium, quantum in ſe eſt, pertinet, aut aliquando pertinuit poſſe a, vel ſapere, ſed tantum velle: nec potentem facit creaturam, nec ſapientem, ſed tantum volentem. Non ergo ſi potens, aut ſapiens, ſed tantum ſi volens eſſe deſierit, liberum arbitrium amiſiſſe putanda erit. Ubi enim non eſt voluntas, nec libertas. Non dico, ſi velle bonum; ſed ſi velle omnino creatura deſierit; fatendum ſine contradictione, ubi non jam ex voluntate bonitas, ſed ipſa ex toto voluntas perit, etiam liberum deperire arbitrium. Quod ſi velle bonum tantum * non poterit, ſignum eſt quod ei deſit liberum, non arbitrium, ſed conſilium. Si autem non quidem velle, ſed ad id quod jam vult bonum, ei poſſe defuerit; noverit ſibi deeſſe liberum complacitum, non liberum periiſſe arbitrium. Si ergo liberum arbitrium ita ubique ſequitur voluntatem, ut niſi illa penitus eſſe deſinat, iſto non careat, voluntas vero ſicut in bono, ita etiam in malo æque perdurat; æque profecto & liberum arbitrium tam in malo, quam in bono integrum perſeverat. Et quomodo voluntas etiam poſita in miſeria non deſinit eſſe voluntas, ſed dicitur, & eſt miſera voluntas, ſicut & beata voluntas; ita nec liberum arbitrium deſtruere, ſive (quantum in ſe eſt) aliquatenus imminuere poterit quæcumque adverſitas, vel neceſſitas.

Liberum arbitrium remanet poſt peccatum.

* al. tantum poſſe.

25 Sed licet ubique pariter ſine ſui diminutione perduret; non tamen pariter ſicut de bono potuit per ſe in malum corruere, ita quoque per ſe de malo in bonum poterit reſpirare. Et quid mirum, ſi jacens non valet per ſe reſurgere, quod ſtans in aliquod melius nullo ſuo conatu valebat proficere? Denique dum adhuc duas alias libertates ex aliqua parte ſecum haberet, non potuit de inferioribus illarum gradibus ad ſuperiora aſcendere, hoc eſt, de poſſe non peccare, & de poſſe non turbari, ad non poſſe peccare, & non poſſe turbari. Quod ſi libertatibus illis etiam utcumque adjutum, non prævaluit tamen de bono in melius ſe extendere; quanto minus eiſdem prorſus deſtitutum, de malo in id quod fuit bonum poterit per ſeipſum emergere?

Lib. arb. potest ex ſe corruere, ſed non per ſe reſurgere.

26 Habet igitur homo neceſſarium Dei virtutem, & Dei ſapientiam Chriſtum, qui ex eo quod ſapientia eſt, verum ei Sapere reinfundat, in reſtaurationem liberi Conſilii; & ex eo quod virtus eſt, plenum Poſſe reſtituat, in reparationem liberi Complaciti; quatenus ex altero perfecte bonus, peccatum jam neſciat; ex altero plene beatus, nil adverſum ſentiat. Sed ſane iſta perfectio in futura vita expectetur, quando utraque nunc amiſſa libertas libero arbitrio plene * reſtaurabitur; non quomodo juſto cuivis in hoc ſæculo, quantumcumque perfecto; non quomodo vel ipſis primis hominibus datum fuit eas habere in Paradiſo; ſed ſicut jam nunc Angeli poſſident in cœlo. Interim vero ſufficiat in hoc corpore mortis, atque in hoc ſæculo nequam, ex libertate quidem Conſilii peccato non obedire in concupiſcentia: ex libertate autem Complaciti adverſa non formidare pro juſtitia. Eſt autem in hac carne peccati, & in hac dici malitia non mediocre Sapere, peccato, etſi non * ex toto carere, certe non conſentire: & eſt Poſſe non parvum adverſa, etſi necdum feliciter omnino non ſentire, viriliter tamen pro veritate contemnere.

Homo opus habet Chriſto reparatore duplicis libertatis.

* al. plenarie.

Qualis reparatio libertatis hic quærenda.

* al. nondum.

27 Diſcendum ſane hic interim nobis eſt ex libertate conſilii jam libertate arbitrii non abuti, ut plene quandoque frui poſſimus libertate complaciti. Sic profecto Dei in nobis reparamus imaginem: ſic antiquo honori illi capeſſendo, quem per peccatum amiſimus, per gratiam præparamur. Et beatus qui de ſe audire merebitur: *Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua; qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus; facere malum, & non fecit.*

Non abutendum libertate arbitrii.

Eccli. 31. 9.

CAPUT IX.

Imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam conditi ſumus, in triplici libertate conſiſtere.

28 PUto autem in his tribus libertatibus ipſam, ad quam conditi ſumus, Conditoris imaginem atque ſimilitudinem contineri: & imaginem quidem in libertate arbitrii, in reliquis autem duabus bipertitam quamdam conſignari ſimilitudinem. Hinc eſt fortaſſis, quod ſolum liberum arbitrium ſui omnino defectum ſeu diminutionem non patitur, quod in ipſo potiſſimum æternæ & incommutabilis Divinitatis ſubſtantiva quædam imago impreſſa videatur. Nam etſi habuerit initium, neſcit tamen occaſum, nec de juſtitia vel gloria capit augmentum: nec de peccato, ſive miſeria detrimentum. Quid æternitati ſimilius, quod non ſit æternitas? Porro in aliis duabus libertatibus, quoniam non ſolum ex parte minui, ſed & ex toto amitti poſſunt; accidentalis quædam magis ſimilitudo ſapientiæ, atque potentiæ divinæ, imagini ſuperducta cognoſcitur. Denique & amiſimus illas per culpam, & per gratiam recuperavimus; & quotidie quidem alii plus, alii minus, aut in ipſis proficimus, aut ab ipſis deficimus. Poſſunt etiam ſic amitti, ut jam non valeant recuperari: poſſunt & ita poſſideri, ut nec amitti queant aliquando *, nec minui.

Imago & ſimilitudo Dei in homine quid.

V. ſerm. 80. & 81. in Cantica.

* al. aliquo modo.

29 Hujus bipertitæ ſimilitudinis ſapientiæ & potentiæ Dei, non quidem in gradu ſummo, ſed qui ipſi tamen eſſet proximior, homo conditus eſt in Paradiſo. Quid enim vicinius ad non poſſe peccare, vel turbari, (in quo utique jam ſanctos b Angelos ſtare, & Deum ſemper eſſe dubium non eſt) quam poſſe & non peccare, & non turbari, in quo homo profecto creatus eſt? A quo illo per peccatum, immo nobis in illo, & cum illo corruentibus, rurſus per gratiam, non quidem ipſum, ſed pro ipſo quemdam inferiorem gradum recepimus. Neque enim hic poſſumus penitus eſſe ſine peccato, ſeu miſeria: poſſumus tamen, gratia juvante, nec peccato ſuperari, nec miſeria. Quamquam tamen Scriptura loquatur: *Omne quod natum eſt ex Deo, non peccat.* Sed hoc dictum eſt de prædeſtinatis ad vitam, non quod omnino non peccent, ſed quod peccatum ipſis non imputetur, quod vel punitur condigna pœnitentia, vel in charitate c abſconditur. *Charitas* quippe *cooperit multitudinem peccatorum*: &: *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*: &: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Divinæ ergo ſimilitudinis ſummum gradum ſummi Angeli tenent, nos infimum: Adam tenuit medium; porro dæmones nullum. Supernis nempe ſpiritibus datum eſt ſine peccato & miſeria perdurare: Adæ autem abſque his quidem eſſe, ſed non etiam permanere: nobis vero ne eſſe quidem abſque his, ſed ipſis tantum non cedere. Cæterum diabolus & membra ejus, ſicut numquam volunt reluctari peccato, ſic numquam poſſunt pœnam declinare peccati.

Gradus divinæ ſimilitudinis in primo homine, Angelis, & nobis.

Reparatio hominis lapſi.

1 Joan. 3. 4.

1 Petr. 4. 8.

Pſal. 31. 1.

Dæmonum & damnatorum pœna cur æterna.

30 Cum ergo iſtæ duæ libertates, Conſilii ſcilicet, atque Complaciti, per quas rationali creaturæ vera ſapientia & potentia miniſtratur, ita Deo, prout vult, diſpenſante, quibuſque pro cauſis, locis, temporibus, varientur; quatenus in terris modice, in cœleſtibus plenarie, mediocriter in Paradiſo, apud inferos nullatenus habeantur; libertas vero arbitrii de ipſo, quo condita eſt, ſtatu aliquatenus non mutetur, ſed æqualiter ſemper (quantum in ſe eſt) a cœlis,

V. hic n. 32.

a Hæc disjunctive legenda, ut diſparata ſint *poſſe*, & *ſapere*, de quibus ſupra num. 19.

b Alii, *jam ſanctos & Angelos*, at conjunctio & deeſt in tribus noſtris mſſ.

c Amiſſibilem eſſe charitatem probat Bernardus in Opuſc. 2. n. 14. Sed tamen peccatum hominis prædeſtinati dicitur *in charitate abſcondi*, ſcilicet in charitate ſubſequente hominis poſtea denuo juſtificandi, ſicut per pœnitentiam ſubſequentem diluitur. Immo etiam abſconditur in charitate Dei prædeſtinantis; *quia charitas Patris ipſorum cooperit multitudinem peccatorum*, ſerm. 23. in Cantica n. 15. Alia hujus loci explicatio affertur in ſerm. 4. de diverſis, ubi qui natus eſt ex Deo dicitur non peccare, quia in *peccato non perſeverat*. Confer Notas fuſiores in ſerm. 1. de Septuageſima.

In inferis utraque libertas conſilii & complaciti exulat.

lis, terris, inferis poſſideatur; merito illę ſimilitudini, hæc imagini deputantur. Et quidem apud inferos, quod utraque libertas perierit, illæ ſcilicet quæ ad ſimilitudinem pertinere dicuntur, Scripturarum teſtatur auctoritas. Nam verum illic Sapere, quod utique de Conſilii libertate concipitur, omnino non eſſe, locus ille manifeſtat, ubi legitur: *Quodcumque poteſt manus tua facere, inſtanter* * *operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia eſt apud inferos, quo tu properas.* Porro de potentia, quę per libertatem Complaciti datur, Evangelium ſic loquitur: *Ligatis manibus ac pedibus, projicite eum in tenebras exteriores.* Quid enim * eſt manuum pedumque ligatio, niſi omnimoda poteſtatis ablatio?

Eccl. 9. 10. * al. conſtantia.

Mat. 22. 13. * al. nempe

B

Objectio.

31 Sed dicit aliquis: Quomodo non eſt ibi aliquod Sapere, ubi mala quæ tolerantur, cogunt pœnitere malorum quæ facta ſunt? Numquid aut in tormentis quiſpiam non pœnitere; aut pœnitere mali, non eſſe ſapere poteſt? Hoc autem recte opponeretur, ſi opus tantum peccati, & non etiam voluntas mala puniretur.

Solutio.

Nulli quippe dubium eſt, quod nemo in tormentis poſitus actum iterare peccati delectetur. Verumtamen ſi voluntas etiam in tormentis mala perdurat, quid pondetis habet operis abnegatio, ut ideo ſapere quis putetur, quod jam in mediis flammis luxuriari non libeat? Denique *in malevolam animam non introibit ſapientia.* Unde autem probabimus quod mala & in pœnis voluntas perſeveret? Certe, ut cætera omittam, nollent omnino puniri. Juſtum eſt autem puniri qui punienda geſſerunt. Nolunt igitur quod juſtum eſt. Sed qui non vult quod juſtum eſt, juſta ejus voluntas non eſt. Eo ergo injuſta, ac per hoc & mala eſt voluntas, quo juſtitiæ non concordat. Duo SUNT quæ injuſtam comprobant voluntatem: vel cum peccare, vel cum impune peccaſſe libet. Quibus ergo peccare libuit quamdiu licuit; & cum jam non poſſunt, inultum manere volunt quod peccaverunt; quid in hoc ſapientiæ veræ; quid bonæ voluntatis apparet? Sed eſto, pœnitet eos peccaſſe: numquid non tamen, ſi optio detur, malint adhuc peccare, quam penam ſuſtinere peccati? At tamen illud iniquum eſt, hoc juſtum. Quando vero voluntas bona magis quod iniquum, quam quod juſtum eſt eligeret? Ceterum non vere pœnitent qui non tam dolent ſe ſibi vixiſſe, quam hoc ipſum jam non poſſe. Denique foris oſtenditur quid intus agatur. Nam quamdiu corpus vivit in flamma, tamdiu conſtat in malitia perſiſtere voluntatem. Itaque de ſimilitudine, quæ in Conſilii, & item Conplaciti libertate continetur, apud inferos penitus nihil eſt, nec eſſe poteſt, imagine tamen etiam illic per liberum arbitrium immobili permanente.

Sap. 1. 4.

C

In damnatis perſeverat mala voluntas. V. lib. 3. de Conſid. c. 12.

D

C A P U T X.

Similitudinem divinæ imaginis in nobis reformari per Chriſtum.

E

Luc. 15. 8.

52 SED neque in hoc ſæculo æque inveniri uſpiam poſſet ſimilitudo, ſed adhuc hic fœda & deformis jacuiſſet imago, ſi non evangelica illa mulier lucernam accenderet; ideſt, Sapientia in carne appareret, everreret domum, videlicet vitiorum, drachmam ſuam requireret quam perdiderat; hoc eſt, imaginem ſuam, quæ nativo ſpoliata decore, ſub pelle peccati ſordens, tamquam in pulvere latitabat; inventam tergeret, & tolleret de regione diſſimilitudinis; priſtinamque in ſpeciem reformatam, ſimilem faceret illam in gloria ſanctorum; immo ſibi ipſi per omnia redderet quandoque conformem, cum illud Scripturæ videlicet impleretur: *Scimus, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Et revera cui potius id operis congruebat, quam Dei Filio? qui cum ſit ſplendor gloriæ [a], & figura ſubſtantiæ Patris, portans verbo univerſa, ex utroque facile

Filius Dei ſimilitudinem Dei in homine reformavit.

F

1. Joann. 3. 2.

a Cur Filio id congruebat.

A

munitus apparuit; & unde reformaret deformem, & unde debilem confortaret; dum & de ſplendore figuræ fugans tenebras peccatorum *, redderet ſapientem; & ea virtute verbi contra tyrannidem dæmonum potentem efficeret.

TOM. II. OPUS. IX. * al. vitiorum.

33 Venit ergo ipſa forma, cui conformandum erat liberum arbitrium: quia, ut priſtinam reciperet formam, ea illa erat reformandum ex qua fuerat & formatum. Forma autem, ſapientia eſt: conformatio, ut faciat imago in corpore quod forma facit in orbe. Porro illa *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.* Attingit *a fine uſque ad finem*, hoc eſt, a ſummo cœlo uſque ad inferiores partes terræ; a maximo Angelo uſque ad minimum vermiculum. *Attingit* autem *fortiter*, non quidem mobili diſcurſione, vel locali diffuſione, vel ſubjectæ creaturę tantum officiali adminiſtratione; ſed ſubſtantiali quadam & ubique pręſenti fortitudine, qua utique univerſa potentiſſime movet, ordinat, adminiſtrat. Et hæc omnia nulla ſui cogitur facere neceſſitate. Nec enim aliqua in his laborat difficultate; ſed diſponit omnia ſuaviter placida voluntate. Vel certe *attingit a fine uſque ad finem*, hoc eſt, ab ortu creaturæ uſque ad finem deſtinatum a Creatore: ſive in quem urget natura, ſive quem accelerat cauſa, ſive quem concedit gratia. *Attingit fortiter*, dum nil horum evenit, quod non, prout vult, potenti præordinet providentia.

Sap. 8. 1.

B

Finis creaturæ triplex.

C

34 Sic ergo & liberum arbitrium ſuo conetur præeſſe corpori, ut præeſt ſapientia orbi, *attingens* & ipſum *a fine uſque ad finem fortiter*, imperans ſcilicet ſingulis ſenſibus & artubus tam potenter, quatenus non ſinat regnare peccatum in ſuo mortali corpore, nec membra ſua det arma iniquitati, ſed exhibeat ſervire juſtitiæ. Et ita jam non erit homo ſervus peccati, cum peccatum non fecerit: a quo utique liberatus, jam libertatem recuperare Conſilii, jam ſuam incipiet vindicare dignitatem, dum divinæ in ſe imagini condignam veſtierit ſimilitudinem, immo antiquam reparaverit venuſtatem. Curet autem hæc agere, non minus *ſuaviter*, quam *fortiter*; hoc eſt, non ex triſtitia aut ea neceſſitate; quod eſt initium, non plenitudo ſapientiæ: ſed prompta & alacri voluntate; quod facit acceptum ſacrificium; quoniam hilarem datorem diligit Deus. Sicque per omnia imitabitur ſapientiam, dum & vitiis reſiſtet fortiter, & in conſcientia requieſcet ſuaviter.

Liberum arbitrium præſit corpori, ut Sapientia orbi.

D

2. Cor. 9. 7.

35 Verum cujus ad talia provocamur exemplo, indigemus & auxilio: quo ipſi videlicet per ipſam conformemur, atque in eamdem imaginem transformemur a claritate in claritatem, tamquam a Domini ſpiritu. Ergo, ſi a Domini ſpiritu, jam non a libero arbitrio. Nemo proinde putet ideo dictum liberum arbitrium, quod æqua inter bonum & malum poteſtate, aut facilitate verſetur; cum cadere per ſe quidem potuerit, non autem reſurgere, niſi per Domini Spiritum. Alioquin nec Deus, nec Angeli ſancti, cum ita ſint boni, ut non poſſint eſſe mali; nec pręvaricatores item Angeli, cum ita ſint mali, ut jam non valeant eſſe boni, liberi arbitrii eſſe dicentur. Sed & nos illud poſt reſurrectionem amiſſuri ſumus, quando utique inſeparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec diabolus: quoniam quod ille eſſe non poteſt malus, non infirma facit neceſſitas, ſed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum reſpirare, non aliena facit violenta oppreſſio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas, ac voluntaria obſtinatio. Nunc igitur ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod ſive in bono, ſive in malo, ęque liberam faciat voluntatem; cum nec bonus quiſpiam, nec item malus dici debeat, aut eſſe valeat, niſi volens. Tali jam ratione non incongrue dicetur ad bonum ſe, & ad malum habere æqualiter, quod utrobique videl. par ſit ei, non quidem in electione facilitas, ſed in voluntate libertas [b].

Chriſto juvante.

2. Cor. 3. 18.

E

Liberum arbitrium unde ſic dictum.

F

b

C A-

a *Gloriæ* deeſt quibuſdam ſcriptis.

b Hæc eſt libertas potentiæ, ſeu facultas electiva, ad bonum & malum verſatilis: ſed cujus exercitium & applicatio ad bonum pendet ex gratia. *Cujus quippe conatus ad bonum, & caſſi ſunt, ſi a gratia non adjuvantur; & nulli, ſi non excitentur*, infra num. 42.

CAPUT XI.

Liberò arbitrio nihil derogari per gratiam, neque per tentationem.

a Prærogativa rationalis creaturæ.

36 HAC ſane dignitatis [a] (ut dictum eſt) prærogativa rationalem ſingulariter creaturam Conditor inſignivit, quod quemadmodum ipſe ſui juris erat, ſuæque ipſius voluntatis, non neceſſitatis erat quod bonus erat: ita & illa quoque ſui quodammodo juris in hac parte exiſteret, quatenus nonniſi ſua voluntate, aut mala fieret, & juſte damnaretur, aut bona maneret, & merito ſalvaretur. Non quod ei propria poſſet ſufficere voluntas ad ſalutem; ſed quod eam nullatenus ſine ſua voluntate conſequeretur. NEMO quippe ſalvatur invitus. Nam quod legitur in Evangelio: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum*: item in alio loco: *Compelle intrare*, nihil impedit; quia profecto quantoſcumque trahere, vel compellere videatur ad ſalutem benignus Pater, qui omnes vult ſalvos fieri: nullum tamen judicat ſalute dignum, quem ante non probaverit voluntarium. HOC QUIPPE INTENDIT, cum terret, aut percutit, ut faciat voluntarios, non ſalvet invitos; quatenus dum de malo mutat voluntatem in bonum, transferat, non auferat libertatem. Quamquam tamen non ſemper inviti trahimur: nec enim cæcus aut feſſus contriſtatur cum trahitur. Et Paulus ad manus tractus eſt Damaſcum, utique non invitus. Trahi denique ſpecialiter * volebat, quæ & hoc ipſum magnopere flagitabat in Canticis: *Trahe me*, inquit, *poſt te; in odore curremus unguentorum tuorum*.

Joann. 6. 44. Luc. 14. 23. 1. Tim. 2. 3. Trahi a Deo nonofficit libertati. Act. 9. 8. * al. ſpiritualiter. Cant. 1. 3.

37 Deinde quod e regione ſcriptum eſt, *Unuſquiſque tentatur a propria concupiſcentia abſtractus & illectus*; & illud, *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*; & item illud Apoſtoli: *Invenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in legem peccati, quæ eſt in membris meis*; hæc omnia putari poſſunt cogere voluntatem, & præripere libertatem. At vero quantislibet quis intus foriſve tentationibus urgeatur, libera profecto ſemper, quantum ad arbitrium ſpectat, voluntas erit: libere quippe de ſuo nihilominus conſenſu judicabit. Quantum autem pertinet ad conſilium, ſive complacitum, carnis interim concupiſcentia, vitæque miſeria reluctante, minus quidem ſe liberam ſentit: ſed prorſus non malam, dum malo non conſentit. Denique Paulus, qui captivum ſe in legem peccati trahi conqueritur, haud dubium quin ex minus plena libertate conſilii: conſenſum tamen ſanum, atque in bono quoque jam ex magna parte ſe habere liberum gloriatur: *Jam non ego*, inquiens, *operor illud*. Unde hoc confidis, o Paule? *Quoniam conſentio*, inquit, *legi Dei, quoniam bona eſt?* & rurſum: *Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem*. Oculo exiſtente ſimplici, totum corpus lucidum eſſe præſumit. Sano conſenſu, tractum licet peccato, vel captivum miſeria, liberum ſe in bono profiteri non dubitat. Unde & fidens generaliter infert: *Nihil ergo damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Jeſu*.

Jac. 1. 14. Sap. 9. 15. Rom. 7. 23. Neq tentatio. Rom. 7. 23. Ibid. 20. Ibid. 29. Rom. 8. 1.

CAPUT XII.

An negans fidem metu mortis ac pœnarum, excuſetur a culpa, vel deſtituatur libero arbitrio. Ubi negatio Petri diſcutitur.

Metus mortis non cogit aut tollit voluntate.

38 SED videamus de his, qui pœnarum mortiſve timore fidem verbo tenus negare compulſi ſunt: ne forte juxta hanc aſſertionem, aut culpa non fuerit, quod vel voce negaverunt; aut cogi in culpam & voluntas potuerit, ut vellet videlicet homo quod eum & nolle conſtiterit; & ſic perierit liberum arbitrium. Quod quia impoſſibile erat, (velle quippe & nolle
A idem eodem tempore non poterat) quæritur unde malum nequaquam volentibus malum debuit imputari. Neque enim tale eſt hoc, quale originale peccatum: quo non ſolum non conſentiens, verum plerumque & neſciens, alia ratione conſtringitur necdum renatus baptiſmate. Exempli cauſa, veniat in medium Petrus Apoſtolus: ipſe quippe viſus eſt negare veritatem contra propriam voluntatem; ſiquidem aut negare, aut mori neceſſe erat. Mori timens negavit. Negare nolebat, ſed magis nolebat mori. Itaque invitus quidem: ſed negavit tamen, ne moreretur. Quod ſi lingua, & non voluntate loqui homo compulſus eſt quod nolebat; non tamen velle aliud quam
B volebat. Lingua mota eſt contra voluntatem: ſed numquid & mutata voluntas? Quid enim volebat? Prorſus quod erat, Chriſti eſſe diſcipulus. Quid loquebatur? *Non novi hominem*. Cur ita? Mortem evadere volebat. Sed quid iſtud criminis fuit? Duas Apoſtoli tenemus voluntates: unam, qua voluit non mori, penitus inculpabilem: alteram, & multum laudabilem, qua ſibi complacebat quod eſſet Chriſtianus. In quo ergo culpabitur? An in eo quod mentiri, quam mori maluit? HÆC PLANE voluntas reprehenſione digna fuit, quia * corporis magis, quam animæ voluit ſervare vitam. *Os nempe quod mentitur, occidit animam*. Et peccavit ergo, & non abſque con-
C ſenſu propriæ voluntatis, infirmæ quidem & miſeræ, ſed plane liberæ. Peccavit autem, non ſpernendo aut odiendo Chriſtum, ſed ſe nimis amando. Nec in hunc perverſum amorem ſui voluntatem metus ille ſubitus compulit; ſed eſſe convicit. Jam tunc proculdubio talis erat, ſed neſciebat, cum ab illo quem latere non poterat, audivit: *Priuſquam gallus cantet, ter me negabis*. ILLA itaque voluntatis infirmitas per incuſſum timorem nota, non orta, notum fecit quatenus ſe, quatenus Chriſtum amaverit. Notum autem non Chriſto, ſed Petro. Nam Chriſtus & ante ſciebat quid eſſet in homine. Quatenus ergo Chriſtum diligebat, vim prorſus (quod negandum non eſt)
D paſſa eſt illa voluntas, ut contra ſe loqueretur: quatenus vero ſe, voluntarie proculdubio conſentit, ut pro ſe loqueretur. Si Chriſtum non amaſſet, non negaſſet invitus: verum ſi ſe amplius non amaſſet, non aliquatenus negaſſet. Fatendum igitur hominem fuiſſe compulſum voluntatem propriam etſi non mutare, occultare tamen: compulſum, inquam, non quidem recedere ab amore [b] Dei; cedere tamen aliquantulum amore ſui.

Petrus negat ex metu, ſed non ſine voluntatis conſenſu. Mat. 26. 72. Duplex in eo voluntas. Quæ mala. * al. qua. Sap. 1. 34. Mat. 26. 10. b

39 Quid ergo? Forte diſſoluta eſt tota ſuperior aſſertio de libertate voluntatis, quia nimirum inventa eſt cogi potuiſſe voluntas? Eſt plane: ſed ſi cogi ab alio potuit quam a ſeipſa. Quod ſi ſeſe ipſa coe-
E git, compulſa, & compellens; ibi amittere, ibi & recipere viſa eſt libertatem. Vim quippe, quam ipſa ſibi intulit, a ſe pertulit. Porro quod a ſe voluntas pertulit, ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit, jam non ex neceſſitate, ſed voluntarium fuit. Si autem voluntarium, & liberum. Quem ſua denique ad negandum voluntas compulit, compulſus eſt quia voluit: immo non compulſus eſt, ſed conſenſit, & non alienæ potentiæ, ſed propriæ voluntati, illi utique, qua mortem omnimodis evadere voluit. Alioquin quando vox mulierculæ linguam ſacram in verba formare neſanda valuiſſet, ſi non linguæ domina voluntas annuiſſet? Denique cum ſe a ſui poſtmo-
F dum nimio illo temperavit amore, & Chriſtum cœpit, ut debuit, toto corde, tota anima, tota virtute diligere: jam nullis valuit minis vel pœnis extorqueri aliquatenus voluntati * dare linguam arma iniquitati, ſed potius audacter accomodans veritati: *Obedire*, inquit, *oportet Deo magis, quam hominibus*.

Voluntas non cogitur niſi a ſeipſa. * al. voluntas. Act. 5. 29.

40 Eſt ſane gemina compulſio, ſecundum quod aut pati aliquid, aut agere contra propriam cogimur voluntatem. Quarum paſſiva quidem (ſic enim prior illa

Compulſio duplex, activa & paſſiva.

a Duo codices, *dignitatis divinæ*; unus Dionyſianus, *divinitatis in carne prærogativa*.

b Nempe actu amori contrario. Quippe qui *peccavit, non ſpernendo, aut odiendo Chriſtum; ſed ſe nimis amando*, ſupra.

illa recte nominatur) poteſt nonnumquam fieri abſque conſenſu voluntario patientis, ſed activa numquam. Proinde malum quod fit in nos, ſive de nobis, non eſt imputandum nobis, ſi tamen invitis. Cæterum quod fit & a nobis, jam non ſine culpa eſt voluntatis. Velle plane convincimur, quod non fieret, ſi nollemus. Eſt ergo compulſio quædam etiam activa, ſed non habet excuſationem, cum ſit & voluntaria. Cogebatur Chriſtianus negare Chriſtum, & quidem dolens, non tamen niſi volens. Volebat nimis * gladium vitare ferientis; atque illa talis voluntas intus præſidens os aperiebat, non gladius qui foris apparebat. Porro talem eſſe illam voluntatem convincebat gladius, non cogebat. Ipſa igitur ſe in culpam, non gladius impellebat. Denique in quibus ſana erat voluntas, occidi poterant, flecti nequibant. Hoc eſt quod eis prædictum fuerat a: *Facient in vos quæcumque voluerint*; ſed in membra, non corda. Non vos facietis quæ voluerint; ſed ipſi facient e vos patiemini. Membra cruciabunt, ſed voluntatem non mutabunt: ſævient in carne, animæ autem non habebunt quid faciant. Sit licet patientis corpus in poteſtate torquentis, ſed voluntas eſt libera. Infirma ſi fuerit, ſæviendo cognoſcent; non eſſe cogent, ſi non fuerit. Sane infirmitas ejus a ſeipſa eſt; ſanitas vero non a ſe, ſed a Domini ſpiritu. Sanatur autem, cum renovatur.

Malū quod fit a nobis etiam per vim, non eſt ſine culpa voluntatis.
* al. nimirū
a Mar. 9.

41 Porro renovatur, cum, quemadmodum docet Apoſtolus, ſpeculando gloriam Dei, in eamdem imaginem transformatur a claritate in claritatem; hoc eſt, de virtute in virtutem, tamquam a Domini ſpiritu. Inter quem utique divinum ſpiritum, & carnis appetitum, tenet medium quemdam locum id quod dicitur in homine liberum arbitrium, ideſt, humana voluntas; & tamquam in devexo latere montis admodum ardui inter utrumque pendens, ita in appetitu * infirmatur per carnem, ut niſi ſedulo ſpiritus adjuvet infirmitatem ejus per gratiam, non ſolum non valeat juſtitiæ, quæ eſt, juxta Prophetam, *ſicut montes Dei*, aſcendendo de virtute in virtutem, apprehendere culmen; ſed etiam de vitio ſemper in vitium ſuo ipſius pondere devoluta, ruat in præceps; prægravata nimirum non ſolum lege peccati originaliter membris inſita, verum & conſuetudine terrenæ inhabitationis uſualiter affectionibus inolita. Quod humanæ voluntatis videlicet utrumqte gravamen uno breviter verſiculo Scriptura commemorat, dicens: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*. Et hæc duo hujus mortalitatis mala, ſicut non nocent, ſed exercent non conſentientes, ſic non excuſant, ſed damnant conſentientes, ut nec ſalus, nec damnatio ulla ratione ſine præcedenti conſenſu voluntario poſſit haberi; ne qua forte ex parte præſcribi videatur libertati arbitrii.

2. Cor. 3. 18.
Hominis voluntas media inter divinū, & carnis appetitum.
* al. Ita appetitu.
Pſal. 35. 7.
Ejus infirmitas duplex.
Sap. 9. 15.
Conſenſus ſolus nocet

CAPUT XIII.

Merita hominis mera eſſe Dei munera.

Cauſa damnationis culpa propria; meriti & ſalutis, Dei miſericordia & gratia.

42 QUamobrem id quod in creatura dicitur liberum arbitrium, aut juſte profecto damnatur, dum ei ad peccatum nulla vi præjudicetur extrinſeca; aut miſericorditer ſalvatur, cui ad juſtitiam nulla virtus b ſufficit ſua. Sane in his omnibus cogitet lector originalis peccati prorſus excipi rationem. De cætero, libero arbitrio nec extra ipſum quæratur damnationis cauſa, quod jam non damnat, niſi propria culpa; nec ab ipſo ſalutis merita, quod ſola ſalvat miſericordia. Cujus quippe conatus ad bonum, & caſſi ſunt, ſi a gratia non adjuventur; & nulli, ſi non excitentur. Cæterum *in malum*, dicente Scriptura, *proni ſunt ſenſus & cogitationes hominis*. Proinde non ei a ſe, (ut dictum eſt) ſed deſurſum potius a Patre luminum deſcendere merita putentur; ſi tamen inter data optima & dona perfecta, ipſa merito per quæ ſalus æterna conquiritur, merita deputentur.

b

43 Deus namque rex noſter ante ſæcula, cum operatus eſt ſalutem in medio terræ, DONA SUA quæ dedit hominibus, IN MERITA diviſit & PRÆMIA: ut & præſentia per liberam poſſeſſionem noſtra interim fierent merita, & futura per gratuitam ſponſionem expectaremus, immo expeteremus ut debita. Utraque Paulus commemorans, *Habetis*, inquit *fructum veſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam*. Item, *Et nos ipſi*, ait, *primitias ſpiritus habentes, ingemiſcimus, adoptionem expectantes filiorum Dei*: primitias ſpiritus vocans ſanctificationem, ideſt virtutes, quibus in præſentiarum ſanctificamur a ſpiritu, ut merito conſequamur adoptionem. Rurſum in Evangelio, eadem ſæculo abrenuntianti promittuntur, ubi dicitur: *Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. Itaque non liberi arbitrii, ſed Domini eſt ſalus; immo ipſe ſalus, ipſe & via eſt ad ſalutem, qui ait: *Salum populi ego ſum*, qui iter perhibet: *Ego ſum via*. Se fecit viam, qui & ſalus erat & vita, ut non glorietur omnis caro. Si ergo bona viæ ſunt merita, ſicut & patriæ ſalus & vita, & verum eſt quod ait David, *Non eſt qui faciat bonum non eſt uſque ad unum* illum videlicet unum de quo item dicitur, *Nemo bonus niſi ſolus Deus*: Dei ſunt proculdubio munera tam noſtra opera, quam ejus præmia: & qui ſe fecit debitorem in illis, fecit & nos promeritores ex his. Ad quæ tamen condenda merita dignatur ſibi adhibere creaturarum c miniſteria, non quibus egeat, ſed quibus per hoc, vel de quibus proſit.

Deus dona ſua diviſit in merita & præmia.
Rom. 6. 22.
Rom. 8. 23.
Primitiæ ſpiritus quid.
Mat. 19. 29.
Pſal. 34. 3.
Joan. 14. 6.
Chriſtus via.
Pſal. 13. 1.
Mar. 10. 18.
Deus ad merita noſtra utitur creaturis.
c

44 OPERATUR ergo illorum ſalutem, quorum nomina ſunt in libro vitæ, aliquando per creaturam ſine ipſa, aliquando per creaturam contra ipſam aliquando per creaturam cum ipſa. Multa profecto fiunt hominibus ſalubria per inſenſibilem, & item per irrationalem creaturam, quæ idcirco dixi fieri ſine ipſa, quod non queat, intellectu carens, eſſe vel conſcia. Multa quoque multorum ſaluti utilia facit Deus per malos, ſive homines, ſive Angelos: ſed quoniam invitos ideo contra ipſos. Nam dum nocere cupientes juvant, quantum aliis valet utilis actio, tantum ipſis perverſa nocet intentio. Porro per quos & cum quibus operatur Deus, boni ſunt vel Angeli, vel homines, qui quod vult Deus, & agunt pariter, & volunt. Qui enim bono, quod opere complent, voluntate conſentiunt opus omnino quod per eos Deus explicat, ipſis communicat. Unde Paulus, cum bona plurima, quæ Deus per ipſum fecerat, enarraſſet: *Non ego*, ait, *ſed gratia Dei mecum*. Potuit dicere, *per me*, ſed quia minus erat, maluit dicere, *mecum*: præſumens ſe non ſolum operis eſſe MINISTRUM per effectum: ſed & operantis quodamodo SOCIUM per conſenſum.

Deus operatur electorum ſalutem per creaturas tripliciter.
1. Cor. 15. 10
Hominis partes.

45 Videamus nunc ſecundum triplicem Dei operationem, quam poſuimus, quid creatura quæque pro ſuo miniſterio mereatur. Et illa quidem, per quam, & ſine qua fit quod ſit, quid mereri poteſt? Quid illa contra quam fit, niſi iram? Quid & cum qua fit, niſi gratiam? In prima itaque nulla, in ſequenti mala, in ultima bona merita conquiruntur. Nec enim pecudes, cum per eas bonum aut malum quodcumque fit, boni quippiam merentur, aut mali. Non habent quippe unde bono malove conſentiant. Multo autem minus lapides, cum nec ſentiant. Cæterum diabolus: vel homo malus, cum vigeant & vigilent ratione jam quidem merentur, ſed nonniſi pœnam, pro eo quod a bono diſſentiant. Paulus autem qui volens evangelizat, ne, ſi invitus, diſpenſatio ei tantum credita ſit & quicumque ſimiliter ſapiunt: quoniam quidem ex conſenſu voluntatis obediunt, repoſitam ſibi eſſe confidunt coronam juſtitiæ. UTITUR ERGO Deus in ſalutem ſuorum irrationabili, & item inſenſibili creatura, tamquam jumento vel inſtrumento, quæ jam ex-

Quid creatura quæque mereatur ſuo miniſterio.
1. Cor. 9. 17
Deus quomodo utatur creaturis in ſalutem ſuorū.

a Sic habent codices Dionyſianus, Ciſtercienſis, & alii duo. Horſtius aliter. *Hoc eſt quod dictum eſt de Joanne: Fecerunt .... voluerunt. Numquid quod voluit ille? Ita & in reliquos Martyres fecerunt; non quod Martyres voluerunt, ſed quod ipſi. Fecerunt, inquam, in eos quæ voluerunt, ſed in membra, non corda. Membra cruciaverunt, ſed voluntatem non mutaverunt. Sævierunt; animæ autem non habuerunt quid facere*. Et ita in cod. Colbertino.

b Quidam codices, *nulla vis*, Dionyſianus: *ad juſtitiam nullo modo ſufficit ſua*.

c Id argumenti egregie tractator in ſermone 5. ſuper Cantica.

TOM. II. OPUS. IX.

expleto opere nuſquam erunt. UTITUR creatura rationali, ſed malevola, quaſi diſciplinæ virga, quam, correcto filio, in ignem projiciet tamquam ſarmentum inutile. UTITUR & Angelis & hominibus bonæ voluntatis, tamquam commilitonibus & coadjutoribus ſuis, quos, peracta victoria, ampliſſime munerabit. Denique & Paulus de ſe, ſuiſque ſimilibus, audacter pronuntiat: *Coadjutores enim Dei ſumus*. Ibi itaque Deus homini benigne merita conſtituit, ubi per ipſum, & cum ipſo, boni quippiam operari dignanter inſtituit. Hinc coadjutores Dei, cooperatores Spiritus-ſancti, promeritores regni nos eſſe præſumimus, quod per conſenſum utique voluntarium divinæ voluntati conjungimur.

1. Cor. 3. 9.

Homines coadjutores & promeritores per conſenſum.

CAPUT XIV.

Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio ſalutis attribuendum.

Quæ ſola eſt meriti cauſa.

46 QUid igitur? Hoc ergo totum liberi arbitrii opus, hoc ſolum ejus eſt meritum, quod conſentit? Eſt prorſus. Non quidem quod vel ipſe conſenſus, in quo omne meritum conſiſtit, ab ipſo ſit; cum nec cogitare (quod minus eſt, quam conſentire) aliquid a nobis, quaſi ex nobis ſufficientes ſimus. Verba ſunt non mea, ſed Apoſtoli, qui omne quod boni eſſe poteſt, ideſt cogitare, & velle, & perficere pro bona voluntate, attribuit Deo, non ſuo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle, perficere, operatur in nobis; primum profecto ſine nobis; ſecundum nobiſcum; tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos prævenit; immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum jungit: miniſtrando & conſenſui facultatem a, foris per apertum opus noſtrum internus opifex innoteſcit. Sane ipſi nos prævenire nequaquam poſſumus. Qui autem bonum neminem invenit, neminem ſalvat quem non prævenit. A DEO ERGO ſine dubio noſtræ ſit ſalutis exordium, nec per nos utique, nec nobiſcum. Verum conſenſus, & opus, etſi non ex nobis, non jam tamen ſine nobis. Neque primum itaque, in quo quippe nos nil facimus; nec ultimum, quod & plerumque extorquet aut timor inutilis, aut ſimulatio damnabilis; ſed tantum medium nobis reputatur in meritum. Sola nempe interdum bona voluntas ſufficit: cætera non proſunt, ſi ſola defuerit. Non proſunt dixerim, ſed agenti, non cernenti. VALET ITAQUE intentio ad meritum, actio ad exemplum, utramque præveniens cogitatio tantummodo ad excitandum *.

2. Cor. 3. 5.

Philip. 2. 13.

Etſi ipſe conſenſus ex gratia.

a

Salutis initium a ſolo Deo.

* al. exercitandum.

47 CAVENDUM ERGO, ne cum hæc inviſibiliter intra nos, ac nobiſcum actitari ſentimus, aut noſtræ voluntati attribuamus, quæ infirma eſt; aut Dei neceſſitati, quæ nulla eſt; ſed ſoli gratiæ, qua plenus eſt. IPSA liberum excitat arbitrium, cum ſeminat cogitatum; ſanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; ſervat, ne ſentiat defectum. Sic autem iſta cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in cæteris comitetur; ad hoc utique præveniens, ut jam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod a ſola gratia cœptum eſt, pariter ab utroque perficitur; ut mixtim, non ſingillatim; ſimul, non viciſſim, per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere individuo peragunt, Totum quidem hoc, & totum illa; ſed ut totum in illo, ſic totum ex illa.

Gratiæ tribuenda omnia ſalutis opera.

Gratiæ & lib. arbit. individua operatio.

48 Credimus placere Lectori, quod a ſenſu Apoſtoli nuſquam recedimus; & quaquaverſum evagetur oratio, in eadem pene ipſius verba frequenter recidimus. Quid enim noſtra aliud ſonant, quam illud: *Ergo neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei?* Quod ſane non ideo dicit, quaſi quis velle, aut currere poſſit in vanum: ſed quod is qui vult, & currit, non in ſe, ſed in eo a quo accepit & velle, & currere, debeat gloriari. Denique ait: *Quid habes quod non accepiſti?* Crearis, ſanaris, ſalvaris. Quid horum non impoſſibile libero arbitrio? Nec creare qui non eras, nec juſtificare peccator, nec mortuus poteras teipſum reſuſcitare; ut cætera prætermittam bona, quæ aut ſanandis neceſſaria ſunt, aut ſalvandis repoſita. Quod dicimus, de primo patet & ultimo. Sed & de medio nemo dubitat, niſi qui ignorans Dei juſtitiam, & ſuam volens conſtituere, juſtitiæ Dei non eſt ſubjectus. Quid enim? Agnoſcis creantis potentiam, ſalvantis gloriam *; & ſanantis ignoras juſtitiam? *Sana me*, ait, *& ſanabor; ſalvum me fac, & ſalvus ero, quoniam laus mea tu es*. Iſte juſtitiam Dei agnoſcebat, a quo æque ſperabat, tam ſanari a peccato, quam a miſeria liberari: & ideo laudem ſuam illum, non ſe, merito ſtatuebat. Propter hoc & David ingeminans: *Non nobis*, inquit, *Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*; quod utramque a Deo ſtolam, & juſtitiæ ſcilicet expectaret, & gloriæ. QUIS EST qui ignorat Dei juſtitiam? Qui ſeipſum juſtificat. QUIS EST qui ſeipſum juſtificat? Qui merita ſibi aliunde, quam a gratia, præſumit. Cæterum qui fecit quod ſalvaret, etiam dat unde ſalvet. Ipſe, inquam, merita donat, qui fecit quibus donaret. *Quid retribuam*, inquit, *Domino pro omnibus*, non quæ tribuit, ſed *quæ retribuit mihi?* ET QUOD EST, & quod juſtus eſt, a Deo eſſe confitetur, ne, ſi utrumlibet negaret, utrumque perderet, amittendo utique unde juſtus eſt, & ſic damnando quod eſt. Sed ſic vel tertio loco invenit quod viciſſim rependeret: *Calicem*, ait, *ſalutaris accipiam*. Calix ſalutaris, ſanguis eſt Salvatoris. Ergo ſi deeſt tibi omnino de tuo quod vel ſecundis Dei donis retribuas, unde tibi ſalutem præſumis? *Nomen Domini*, inquit, *invocabo*, quod nimirum quicumque invocaverit ſalvus erit.

Rom. 9. 16.

1. Cor. 4. 7.

Creari, ſanari, ſalvari, ex Deo.

Rom. 10. 3.

* al. gratiam.

Jer. 17. 14.

Pſal. 113. 9.

Pſal. 115. 3.

Rom. 10. 13

49 Igitur qui recte ſapiunt, triplicem confitentur operationem, non quidem liberi arbitrii, ſed divinæ gratiæ in ipſo, ſive de ipſo. Prima, creatio; ſecunda, reformatio; tertia eſt conſummatio. Primo namque in Chriſto creati ſumus in libertatem voluntatis: ſecundo reformamur per Chriſtum in ſpiritum libertatis; cum Chriſto deinde conſummandi in ſtatum æternitatis. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit b qui erat; per formam reformari deformem; membra non perfici niſi cum capite. Quod utique tunc complebitur, cum omnes occurremus in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti: quando apparente Chriſto vita noſtra, apparebimus & nos cum ipſo in gloria. Cum igitur conſummatio fieri habeat de nobis, ſive etiam in nobis, non autem a nobis; creatio vero facta ſit & ſine nobis: ſola, quæ nobiſcum quodammodo fit propter conſenſum voluntarium noſtrum, in merita nobis reputabitur reformatio. Ipſa ſunt jejunia noſtra, vigiliæ, continentia, opera miſericordiæ, cæteraque virtutum exercitia, per quæ utique conſtat interiorem hominem noſtrum renovari de die in diem: dum & intentio terrenis incurvata curis, de imis paulatim ad ſuperna reſurgit; & affectio circa carnis deſideria languens, ſenſim in amorem ſpiritus convaleſcit; & memoria veterum operum turpitudine ſordens, novis boniſque actibus candidata in dies hilareſcit. In his namque tribus interior renovatio conſiſtit: rectitudine ſcilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bonæ operationis, per quam ſibi bene conſcia memoria eniteſcit.

Triplex operatio divinæ gratiæ circa liberum arb.

b

Epheſ. 4. 13.

Coloſſ. 3. 4.

Sola reformatio nobis reputatur ad meritum.

Per quæ fiat.

In tribus conſiſtit.

50 Verum hæc cum certum ſit divino in nobis actitari ſpiritu, Dei ſunt munera: quia vero cum noſtræ voluntatis aſſenſu, noſtra ſunt merita. *Non enim vos eſtis*, inquit, *qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis*: & Apoſtolus: *An experimentum ejus quæritis*, inquit, *qui in me loquitur Chriſtus?* Si ergo Chriſtus, aut Spiritus-ſanctus loquitur in Paulo,

Matt. 10. 20.

2. Cor. 13. 3.

a Codices quidam addunt, *vel facilitatem*, quod ſcribis anceps eſſet lectio hujus loci.

b Ita ſcripti noſtri tres: Horſtio ſic: *in illo creari oportuit: quod erat per formam reformari*, &c. ſed mendoſa lectio & interpunctio.

Pauli merita unde. 2. Tim. 4. 7. lo, non etiam itidem operatur in ipſo? *Non enim loquor*, ait, *quæ per me non efficit Deus*. Quid ergo? Si non Pauli, ſed Dei loquentis in Paulo, vel operantis per Paulum, & verba ſunt, & opera, ubi jam Pauli merita? Ubi eſt quod tam fidenter ajebat? *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: de reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex*. An in eo forte confidit ſibi coronam eſſe repoſitam, quod per ipſum illa fiebant? Sed multa per malos, ſive angelos, ſive homines fiunt bona; nec tamen reputantur illis in merita. An quia potius & cum ipſo, hoc eſt, cum ejus bona voluntate, fiebant? Nam *ſi* 1. Cor. 9. 17. *invitus*, inquit, *evangelizavero, diſpenſatio mihi credita eſt: ſi autem volens, gloria eſt mihi*.

51 Cæterum ſi vel ipſa voluntas, de qua omne meritum pendet, ab ipſo Paulo non eſt; quo pacto eam, quam ſibi repoſitam præſumit, coronam vocat juſtitiæ? An quoniam juſte, jam & ea debito requiritur quodcumque vel gratis promittitur? Denique 2. Tim. 1. 12. Dei gratuito promiſſione noſtra conſtant merita. ait: *Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare*. Dei promiſſum, ſuum appellat depoſitum; & quia credidit promittenti, fidenter promiſſum repetit. Promiſſum quidem ex miſericordia, ſed jam ex juſtitia perſolvendum. Eſt ergo quam Paulus expectat corona juſtitiæ; ſed juſtitiæ Dei, non ſuæ. Juſtum quippe eſt ut reddat quod debet: debet autem quod pollicitus eſt. Et hæc eſt juſtitia de qua præſumit Apoſtolus, promiſſio Dei: ne ſi hanc contemnens, ſuam velit ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſit ſubjectus, cujus tamen ſuæ juſtitiæ ipſum Deus voluit habere conſortem, ut & coronæ faceret promeritorem. In eo enim ſibi juſtitiæ conſortem, & coronæ ſtatuit promeritorem, cum operum, quibus erat illa repromiſſa corona, habere dignatus eſt coadjutorem. Porro coadjutorem fecit, cum fecit volentem, hoc eſt ſuæ voluntati conſentientem. Itaque voluntas in auxilium, auxilium reputatur in meritum. Si ergo a Deo voluntas eſt: & meritum. Nec dubium quin a Deo ſit & velle, & perficere pro bona voluntate. Deus igitur auctor eſt meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati *. * al. voluntatis. Alioquin ſi proprie appellentur ea, quæ dicimus noſtra merita, ſpei quædam ſunt ſeminaria, charitatis incentiva, occultæ prædeſtinationis indicia, futuræ felicitatis præſagia, VIA REGNI, NON CAUSA REGNANDI. Merita noſtra quid. Denique quos juſtificavit, non quos juſtos invenit, hos & magnificavit. Rom. 8. 30.

TOM. II. OPUS. IX.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum X.

I. ET *hæc epiſtola, quæ alias* LXXVII. *eſſe ſolebat, in Tractatuum claſſem relata eſt ab Horſtio. Inſcribitur in vetuſtis libris*, ad Magiſtrum Hugonem de ſancto Victore. *Duo fuerunt eodem tempore Hugones in Abbatia S. Victoris apud Pariſios; unus ſcriptis clarus*, de ſancto Victore *appellatus, ad quem hæc epiſtola*, Lothajenſis, *ſeu* Iprenſis, *non Saxonicus, dictus in fragmento quod retuli in* tomo I. *Analectorum, mortuus* anno MCXLII. *ac proinde ante Eugenii tertii pontificatum: alter ab ipſo Eugenio laudatus in epiſtola ad Sugerium, quæ epiſtola inter Sugerianas eſt ſexageſima octava. Eugenii hæc verba ſunt:* Quia ergo dilectus filius noſter *Hugo*, Canonicus ſancti Victoris, ad nos rediturus eſt, benevolentiam tuam rogamus, quatenus ei equitaturam unam & expenſas, quæ pro ipſa & ejus ſeſſore in reditu ſibi ſufficiant, largiaris. *Ad primum revertor, cujus epiſtola, quæ huic occaſionem dedit, in editis ejus operibus deſideratur*.

II. *Argumentum hujus epiſtolæ eſt contra quemdam Anonymum, cujus ſententia erat, I. Baptiſmi præceptum obligaſſe, ex quo primum Nicodemo dictum eſt a Chriſto Domino:* Niſi quis renatus fuerit, *&c. II. Neminem abſque baptiſmo, vel ſaltem ejus vice martyrio, illa tempore potuiſſe ſalvari. III. Patres veteris Teſtamenti tam claram habuiſſe notitiam de Incarnatione, quam Chriſtianos. IV. Nullum eſſe peccatum ex ignorantia. V. Bernardum erraſſe, cum ſcripſit in homiliis ſuper* Miſſus eſt, *Angelos latuiſſe Dei conſilium de Incarnatione*.

III. *Quis fuerit iſte Anonymus, non facile divinare licet. Quidam eſſe putant Joannem Archiepiſcopum Hiſpalenſem, ad quem Hugo Victorinus epiſtolam ſcripſit, cujus argumentum eſt, non ſolum corde, ſed etiam ore confitendam Fidem, quam Joannes ipſe ore negaverat. Sed nihil ex illa epiſtola colligitur ad ſtabiliendam hanc conjecturam. Extat in* tomo III. *Operum Hugonis Victorini*, lib. I. *Miſcellaneorum* cap. VIII. *Veriſimilius eſſet, Anonymum iſtum non alium eſſe ab Hugone Farſito, quem de Sacramentis nonnulla haud recte ſenſiſſe patet ex Bernardi* epiſtola XXXV. *ad ipſum.* Quia inter amicos contra veritatem nulla debet eſſe meticuloſa, cum ſit periculoſa, palpatio; hoc me, fateor, movit, & movet, quod illam inter nos jam ante habitam de Sacramentis collationem, in principio prædicti opuſculi defendere & adſtruere conati eſtis. In qua utique collatione, ſi veſtræ ſummam ſententiæ bene meminiſtis, an ſenſui conveniat Eccleſiaſtico, vos videritis. Veſtræ autem ingenuæ humilitatis eſt non erubeſcere corrigi, ſi quid aliquando aliter ſapuiſtis. *Verum cum Bernardus, Hugone Victorino rogante, adverſarii auctoris, cujus nomen tacuerat Hugo, nec Bernardus ipſe ſciebat*, aſſertionibus *reſponderit; de alio, quam de Hugone Farſito, cujus ſententiam & nomen haud ignorabat Bernardus, ſequens epiſtola intelligenda forſan nonnullis videbitur. Quamquam reponi poteſt, collationem illam, de qua Bernardus agit in* epiſtola XXXV. *eſſe fortaſſe poſteriorem hac* epiſtola LXXVII. *quam cum ſcriberet Bernardus, nondum reſciverat quis eſſet auctor illius ſententiæ, quam hac in epiſtola impugnat. Ut ut ſit, hæc epiſtola non eſt contra Abaelardum, cujus nomini haud pepercisſet Hugo, tametſi Abaelardus quædam habet affinia iis, quæ carpit hoc in loco Bernardus. De tempore ſcriptæ epiſtolæ id tantum aſſerere poſſumus, eam ante* annum MCXLII. *quo mortuus eſt Magiſter Hugo Victorinus, ſcriptam fuiſſe*.

S. BERNARDI ABBATIS
EPISTOLA, * SEU TRACTATUS
AD HUGONEM DE S. VICTORE.

* al. epiſt. ordine 77.

De Baptiſmo, aliiſque quæſtionibus ab ipſo propoſitis.

PRÆFATIO.

SI tibi videor tardius reſcripſiſſe, ſcito me tarde quoque accepiſſe ad quod reſcriberem. Nam quod miſeras, non continuo ad me uſque perlatum eſt, ſed Pontiniaci diu ante retentum. Porro ubi accepi, moram minime feci in reſcribendo. Cæterum id brevius, quam tua forte depoſcebat intentio; ſed non plane quam mea occupatio ſineret. Curavi tamen ne te utcumque lateret quicquid ſuper interrogatis ego ſentirem, tuo ſane eadem mea ſenſa & otio, & ingenio plenius adſtruenda relinquens, ſi ita oportere cognoveris. Nec dubito ad manum tibi eſſe rationes certas, & congruas auctoritates, quibus facile id poſſis. Is ergo, cujus me reſpondere aſſertionibus jubes, & nomen taces, tibi noverit a me ſuper conſultis quod ſentio dictum, non ſibi contradictum, etiamſi quid aliter ab ipſo ſapimus. Nam ſi verum nos ſapimus, veritas ei contradicit, non nos. Sed enim ſi non confunditur acquieſcere veritati, & veritas cum eo ſapit, & nos. Sin autem, ſervum Dei tamen non oportet litigare, ſed magis patientem eſſe ad omnes. (2. Tim. 2. 24.) Ideoque non quærimus pugnas verborum; novitates quoque vocum juxta apoſtolicam doctrinam evitamus. Patrum tantum opponimus ſententias, ac verba proferimus, & non noſtra: nec enim ſapientiores ſumus, quam patres noſtri. Abundet ſane in ſuo ſenſu qui vult quantum vult, dummodo nos patiatur in Scripturarum ſenſibus abundare, quomodo dicit Apoſtolus: (2. Cor. 3. 5.) *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, tamquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

CAPUT PRIMUM.

Non obligaſſe Baptiſmum, ex quo dictum fuit a Nicodemo: Niſi quis renatus &c.

(Baptiſmus non cœpit obligare a Nicodemi colloquio. Joan. 3. 5.)

2 SCribis itaque quemdam aſſerere, neſcio quem, (nam non nominas) ex quo primum dictum a Domino legitur: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-ſancto, non intrabit in regnum cælorum*; ex eo neminem abſque eodem præcepto actualiter viſibili ſacramento, vel ejus vice martyrio, ullatenus potuiſſe ſalvari: ſed etſi forte illud quiſpiam cum vera fide & contritione cordis expeteret, ſed præventus mortis articulo, aſſequi quod cuperet non valeret, tamen omnino damnari. Ubi primo de temporis quidem præfixione durum nimis auſterumque videtur, ut videlicet verbum adhuc abſconditum palam jam noceat, & ante judex feriat, quam minetur: quodque interim in tenebris loquitur & in aure Salvator, nondum quidem ſalvet, quia nondum apparet; & jam mundum impleat condemnatis. Ita-ne ergo verbum ſalutis & præceptum vitæ non prius vitam reſtituere valuit, quam mortem inflixerit; idque eo innocentibus, quo & neſcientibus adhuc voluntatem Domini ſui? Num gentem ignorantem & juſtam (ut cum Ethnico * loquamur) debuit interficere Deus? (* Abimelech Gen. 20. 4.) Quis ita ſapiat? Non equidem vitæ concordat Auctori, morte nimirum, quam exterminare venerat, uti mox in initio viarum ſuarum ad præjudicium ſæculi, cœleſte adhuc recentiſſimum ignorantis edictum. Nefas eſt profecto ſentire de omnium Largitore bonorum, quod tam malum principium dederit adveniens. Minime prorſus id ego cuipiam de Chriſto aſſenſerim, quod magis ab Antichriſto merito formidatur, quia videlicet & ipſe paraverit ſagittam ſuam in pharetra, ut ſagittaret in obſcuro rectos corde.

a Quanti namque interim toto orbe non baptizati moriuntur, profecto ignorantes quid cum Nicodemo Jeſus noctu ſecretoque confabuletur? Quid ergo? Necdum lex promulgatur, & jam prævaricantes tenentur? *Et quomodo*, inquit, *credent in eum quem non audierunt? Quomodo vero audient ſine prædicante? Quomodo autem prædicabunt, niſi mittantur?* (Rom. 10. 14.) Necdum injuncta, necdum vulgata, nec audita prædicatio eſt; & juxta pigri ac nequam ſervi ſententiam, tam durus eſt Dominus, ut necdum ſata jam metere velit, & non ſparſa colligere? Abſit. Sed audi magis hujus rei veritatem. Qui unus eſt Magiſter in cœlo & in terra, ei, qui magiſter tantum in Iſrael erat, familiari privatoque colloquio tradebat quod traderet; docebat quod doceret, non quod exigeret & ab abſentibus; non unde præſcriberet & his qui non audierant. VALDE quippe injuſte exigitur obeditio, ubi non præceſſit auditio. Neque enim tale eſt hoc, quod & abſque promulgatione naturalis lex ignorare non ſineret, quale, v. gr., illud eſt: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* (Tob. 4. 16.) Facticium magis quodammodo eſt, & non naturale mandatum. (Baptiſmi mandatum facticium, ſeu poſitivum.) Quænam enim natura, ſeu ratio docet, internam æternamque ſalutem neminem mortalium poſſe percipere, cujus corpus ſuris perfuſum viſibili non fuerit elemento? Sacramentum Dei Altiſſimi eſt ſuſpiciendum, non diſcutiendum; venerandum, non dijudicandum; fide ſortitum, non innatum; traditione ſancitum, non adinventum ratione *. (* ſcil. humana.) Porro fidem neceſſe eſt ut auditus præceſſerit, dicente Apoſtolo: *Ergo fides ex auditu.* (Rom. 10. 17.) Quod ergo omnino fieri * non poterat, ſi non audiretur, quo pacto, quæſo, exigi debeat & antequam audiretur? (Fidem præcedere debet auditus. * al. ſciri.) Vide autem quomodo huc refugit Apoſtolus, & de ſolo auditu convincit incredulos. Sed *dico*, inquit, *Numquid non audierunt?* ac ſi dicat: Excuſari poterant, ſi non audiſſent. Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio. Nunc vero cum in omnem terram exierit ſonus prædicantium, & in fines orbis terræ verba eorum a; quia jam diſſimulari non valet auditus, profecto inexcuſabilis eſt & contemptus.

3 Multa profecto ſcienda neſciuntur, aut ſciendi incuria, aut diſcendi deſidia, aut verecundia inquirendi. (Ignorantia triplex culpabilis.) Et quidem hujuſmodi ignorantia non habet excuſationem. Sed numquid forte tale eſt hoc, quod inquiſitum humano poſſit addiſci magiſterio? Homo hominis, nonniſi ipſo indicante, cogitatum intelligit: quanto minus divinum quis poterit inveſtigare conſilium, niſi cui ipſe voluerit revelare? Audi denique ipſum: *Si non veniſſem*, ait, *& locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent.* (Joan. 15. 22.) Non dicit ſimpliciter: & locutus non fuiſſem; ſed interſerens *eis*, *& locutus eis*, inquit, *non fuiſſem*: oſtendens ſine dubio non ante cenſeri inexcuſabiles de contemptu, quam ad ipſorum uſque notitiam juſſio perveniret. (Ignorantia excuſabilis ante prædicationem.) Nam ſi locutus quidem fuiſſet, ſed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia nihilominus excuſaret. Nunc autem, inquit, quoniam locutus ſum, & locutus ſum eis, *excuſationem non habent de peccato ſuo.* Unde & ajebat: *Ego palam locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil.* (Joan. 18. 20.)

---

a Compendienſis codex addit, *qui Fidem gentibus prædicant.*

Digitized by Google

nihil. Non quod ſuos domeſticos multa in occulto privatimque non docuerit; ſed quod tamquam nihilum interim reputaret; & nec pœnam, nec præmium ea agere [a] quæ in ſecreto tradebat, judicaret, donec de medio fierent, & prodirent in lumine. Denique

Matt. 10. 27.

& dicebat: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, ut merito videlicet jam audientibus obedientiæ vel meritum adſcriberet, vel contemptum, cum in medio proferrentur. Item:

Luc. 10. 16.

Qui vos audit, inquit, *me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*, ac ſi diceret: Judicium meum inter obedientes & cotemnentes, non de mea ſecreta traditione, ſed de veſtra publica prædicatione pendebit.

Originalis peccati remedia ante Chriſtum.

4 Sed forte aliquis dicat: eos quidem qui non audierunt, etſi non de contemptu judicari, damnari tamen propter originale peccatum, a quo utique niſi per lavacrum emundari minime potuerunt. At vero quis neſciat & alia præter Baptiſmum contra originale peccatum remedia antiquis non defuiſſe temporibus? Abrahæ quidem & ſemini ejus, Circumciſionis ſacramentum in hoc ipſum divinitus traditum eſt.

Gen. 17. 10.

In nationibus vero, quotquot inventi ſunt fideles, adultos quidem fide & ſacrificiis credimus expiatos, parvulis autem ſolam profuiſſe, immo & ſuffeciſſe parentum fidem. Porro hoc ita quidem uſque ad Baptiſmi tempora perduraſſe: quo uno ſubſtituto, vacaſſe cætera.

Joan. 3. 5.

Baptiſmi obligatio non a ſecreto Nicodemi colloquio.

5 Quærimus itaque Baptiſmi tempus ex quo cœperit. Ex quo, inquit, primum dictum eſt: *Niſi quis renatus fuerit*, &c. Tene ergo firmiter dictum hoc ad Nicodemum, utique amicum Jeſu, occultum tamen propter metum Judeorum; occultumque illud de nocte requiſiſſe colloquium. Quanta autem putas obiiſſe interim (ut de Gentibus taceam) millia circumciſorum, cum necdum in lucem prodierit quod de Baptiſmo tunc in tenebris dicebatur? Quid ergo? Damnatos illos omnes dicimus, quia baptizati non ſunt? Fit ergo injuria antiquo illi Dei æque mandato, ſi novo adhuc furtive quodammodo superveniente, non tamen ſubveniente, illud ita ſubito evanuiſſe putetur, ut prodeſſe deinceps non valeret. Et quidem quam longe poſt putas publice prædicatum & clamatum ſuper tecta fuiſſe:

Galat. 5. 2.

Si circumcidimini, Chriſtus vobis non proderit? Quomodo deinde ſtabit illud, quia *a diebus Joannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur*, ſi

Matt. 11. 12.

præcipue tunc temporis contigiſſe conſiterit hujuſcemodi a regno violentam intercluſionem, qualis quidem nec ante fuerit, nec poſt futura ſit? Sancito quippe novi myſterii decreto, ſed adhuc ſecreto, quiſnam, quæſo, morientibus interim ad regnum patet acceſſus, dum & vetus jam deficit, quoniam a novo excluditur: & novum tamen non ſubvenit, quoniam, dum neſcitur, non percipitur? O infeliciſſima illa tempora! quæ ſola a ſæculis omni penitus ſalutis remedio vacua tranſierunt, dum & circumciſio, quæ illo uſque viguerat, prodeſſe, jam ſubripiente baptiſmate, non auderet: & baptiſma, quoniam adhuc lateret, non ſuccurreret! Forſan dormiebat eo tempore Deus, nec fuit interim qui redimeret, neque qui ſalvum faceret.

CAPUT II.

Baptiſmi obligationem cœpiſſe primum poſt ſufficientem ejus promulgationem. In neceſſitatis tamen articulo ſufficere Baptiſmum fide & voto ſuſceptum, ſicut & martyrium.

Sed a ſufficiente Evangelii publicatione.

6 Satis profecto ex his (quantum reor) apparet, quod damnatio non baptizatorum, & fruſtratio circumciſorum, & evacuatio ſacrificiorum, quæ forte contra originale peccatum ritus obſervabat antiquus, generaliter jam tunc minime cœperit, quando Nicodemo clam dictum eſt:

Joan. 3. 5.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-ſancto, non intrabit in regnum cœlorum. Sed nec quando Apoſtolis palam injunctum eſt,

Tom. II. Opuſc. X. Matt. 28. 19.

Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti: ſed ex eo tempore tantum cuique cœpit antiqua obſervatio non valere [*] & non baptizatus quiſque novi præcepti reus exiſtere, ex quo præceptum ipſum inexcuſabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam.

* V. NOT.

Sane parvulis & necdum ratione utentibus, quia ſola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio; tamdiu credendum eſt antiqua valuiſſe ſacramenta, quamdiu palam interdicta non fuiſſe conſtiterit. An vero ultra? Penes Deum eſt, non meum diffinire. Porro in majori ætate quiſquis poſt vulgatum ubique Baptiſmi remedium renuit jam baptizari, generali originalique maculæ addit & ex proprio crimen ſuperbiæ, duplicem ſecum portans juſtiſſimæ damnationis cauſam, ſi ſic de corpore exire contigerit.

Baptiſmi votum an, & quando ſufficiat.

Tamen ſi ante exitum reſipuerit, & voluerit, & petierit baptizari, ſed mortis præoccupatus articulo, forte obtinere nequiverit; dum non deſit fides recta, ſpes pia, charitas ſincera, propitius ſit mihi Deus, quia huic ego ob ſolam aquam, ſi defuerit, nequaquam omnino poſſum deſperare ſalutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere ſpem, nec excidere charitatem: tantum ſi aquam non contemptus, ſed ſola (ut dixi) prohibeat impoſſibilitas. Si quis aliter ſapit, viderit unde ſibi quod aſſerit perſuaſerit: nam me non facile fateor aſſentire, ſi non firmior induxerit vel ratio ad intelligendum, vel ad credendum auctoritas.

Ambroſii & Auguſtini ſententia.

7 Sed miror admodum, ſi novus iſte novarum inventor aſſertionum, aſſertor inventionum, invenire in hoc rationem potuerit, quæ ſanctos Patres latuerit Ambroſium & Auguſtinum, ſive auctoritatem eorumdem auctoritate potiorem. Nam, ſi neſcit, uterque idem profecto ſenſit quod fatemur ſentire & nos. Librum certe Ambroſii [b] de morte Valentiniani legat, ſi non legit; recolat, ſi jam legit; non diſſimulet, ſi recolit: & advertet ſine dubio, Sanctum homini non baptizato & mortuo fidenter de ſola fide ſalutem præſumere, & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati.

b S. Ambr. de Obitu Valent. verſus fin.

Legat & Auguſtini de unico Baptiſmo librum quartum, & ſe vel agnoſcat imprudenter deceptum, vel probet impudenter obſtinatum.

S. Auguſt. lib. 4. contra Donat. c. 22. & de Civit. Dei l. 13. c. 7. Baptiſmi vic.

„ Baptiſmi, inquit, vicem aliquando implere paſſionem, de „ Latrone illo, cui non baptizato dictum eſt: *Hodie* „ *mecum eris in paradiſo*, beatus Cyprianus, non leve „ documentum aſſumit. „ Et addit: „Quod etiam atque etiam conſiderans, invenio, inquit, non tantum „ paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmate deerat poſſe ſupplere; ſed etiam fidem converſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non „ poteſt.„ Et infra: „Quantum itaque, ait, valeat etiam ſine viſibili ſacramento Baptiſmi quod ait Apoſtolus:

Luc. 23. 43.

Rom. 10. 10.

Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, in illo Latrone declaratum eſt. „ Sed tunc, inquit, impletur inviſibiliter, cum myſterium Baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit.„ Et quidem non ignoro retractare ipſum id quod poſuerat teſtimonium de Latrone, [*] minuſque idoneum ad comprobandam illam ſententiam confiteri, eo quod ſane incertum ſit, utrumne fuerit baptizatus. Cæterum ſententiam & audacter proſequitur, & multipliciter confirmat; nec uſpiam (niſi fallor) retractaſſe reperies.

* Auguſt. l. Retract. 2. c. 18. & 55. Idem 50. 74. in Levit. 84.

Item in alio loco Auguſtinus, cum aliquos præmiſiſſet, quos Scriptura commemorat, inviſibiliter quidem, non tamen etiam viſibiliter ſanctificatos, tandem infert: „ Ex his colligitur, ait, inviſibilem ſanctificationem quibuſdam af„ fuiſſe & profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis, quæ „ pro temporum diverſitate mutata ſunt, ut alia tunc „ fuerint, & alia modo ſint. „ Et paulo poſt: „Nec tamen, inquit, viſibile ſacramentum omnino conte„ mnen-

---

a Ita ſcripſi omnes cum editis primis: poſteriores, *augere*.

b Mira eſt hac in re Abælardi impudentia, qui cum ſentiret catechumenos ſolo Baptiſmi vice martyrio ſalvari poſſe, ut in epiſtola ad Romanos pag. 564. & in epiſtola 7. ad Heloiſſam pag. 129. Ambroſium ait *contrario Fidei* hæc in re ſcripſiſſe ad dolorem Valentiniani ſororum de ejus morte leniendum.

„ mnendum: Nam contemptor ejus inviſibiliter ſancti„ ficari oon poteſt. „ Ubi ſatis evidenter oſtendit, fidelem & converſum ad Dominum, non ſi nequiverit, ſed ſi contempſerit baptizari, ſructu privari baptiſmatis.

a Bernardi reverentia in Patres.

8 Ab his ergo duabus columnis, Auguſtinum [a] loquor & Ambroſium, crede mihi, difficile avellor. Cum his, inquam, me aut errare, aut ſapere fateor: credens & ipſe, ſola fide hominem poſſe ſalvari cum deſiderio percipiendi ſacramentum, ſi tamen pio adimplendi deſiderio mors anticipans, ſeu alia quæcumque vis invincibilis obviarit. Vide etiam oe forte ob hoc Salvator, cum diceret: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit:* caute & vigilanter non repetierit: Qui vero baptizatus oon fuerit; ſed tantum, *Qui vero*, inquit, *non crediderit, condemnabitur*, nimirum innuens ſolam interdum fidem ſufficere ad ſalutem, & ſine ipſa ſufficere nihil. Quapropter etſi martyriom vicem Baptiſini poſſe implere conceditur, non plane hoc facit pœna, ſed ipſa fides. Nam abſque ipſa quid eſt martyrium, niſi pœna? Quæ ergo martyrio præſtat, ut abſque ulla dubietate pro baptiſmate reputetur, ipſa ita infirma & imbecillis per ſe erit, ot quod dare alteri valet, ſola oon valeat obtinere? Et prorſus ſanguinis pro Chriſto effuſio magnæ cujuſdam fidei indubitata probatio eſt: oon Deo tamen, ſed hominibus. Sed quid, ſi Deus, qui profecto ad probandum quod vult, nullis indiget experimentis, æque magnam io corde cujuſpiam io pace morientis inſpicit fidem, martyrio quidem noo interrogatam, martyrio tamen idoneam? Si recordatus fuerit homo, necdum ſe ſalutis percepiſſe myſterium, & dolens pœnitenſque, toto deſiderio expetierit, ſed aſſequi mortis celeritate præoccupatus nequiverit; damnabit fidelem ſuum Deus? damnabit, inquam, hominem pro ſe etiam paratum mori? Paulus dicit: *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu-ſancto.* Hunc ergo qui in articulo mortis non ſolum invocat Dominum Jeſum, ſed ipſius quoque toto deſiderio expetit ſacramentum, dicemus aut non loqui in Spiritu-ſancto, & falſus erit Apoſtolus: aut & cum Spiritu-ſancto damnari? Salvatorem habet habitantem per fidem in corde, & in ore per confeſſionem; & cum Salvatore damnabitur? Pro certo, cum non aliunde martyrium, niſi ex fidei merito illam obtinuerit prærogativam, ut ſingulariter vice Baptiſmi ſecure ſuſcipiatur, non video cur noo ipſa æque & ſine martyrio apud Deum tantumdem poſſit, cui & ſine martyrii probamento proculdubio innoteſcit. Poſſit ſane tantumdem, dixerim, quantum ad ſalutis ſpectat obtentura, non autem ad meriti cumulum, quo indubitaoter martyrium antecellit. Legimus: *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*: & item: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.* Quid planius, quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit neceſſitas? Niſi forte putetur in malo, quam in bono, efficacior inveniri voluntas apud Deum qui charitas eſt: & promptior eſſe ad ulciſcendum, quam ad remunerandum miſericors & miſerator Domious. Quomodo is qui alieno debito ſe teneri forte in extremis politus recolit, ſi deſit unde perſolvat, ſola nihilominus pœnitentia, & cordis contritione obtinere veniam creditur, ne jam pro eo damnetur: ſic ſola fides & meutis ad Deum converſio, ſioe effuſione ſanguinis, & ſine perſuſione aquæ, ſalutem ſine dubio operatur volenti, ſed non valeoti, prohibente mortis articulo, baptizari. Et ſicut oulla illi pœnitentia remittitur peccatum, ſi, cum poſſit, non reſtituit ablatum: ſic & huic oulla proderit fides, ſi, cum poſſit, non percipit ſacramentum. Quamquam & fidem convincitur non habere perfectam, ſi negligit. Vera enim & plena fides univerſa præcepta complectitur: eſt autem hoc unum ipſumque præcipuum ex præceptis. Merito ergo non infidelis, ſed plane rebellis atque contemptor reputabitur, quiſquis obedire renuerit. Quomodo denique fidelis, qui Dei contemnit ſacramentum?

Marc. 16. 16 — Martyrii vicem baptiſmi ſupplet per fidem. — 1. Cor. 12. 3. — Fides vicem baptiſmi. — 1. Joan. 3. 15. Matth. 5. 28 — Reſtitutionem continuo. — Fides vera nihil negligit.

Infantibus cum baptiſmo fides aliena prodeſt ad ſalutem: ut non ſine baptiſmo.

9. Sane infantes, quia hanc, prohibente ætate, non poſſunt habere fidem, hoc eſt, cordis ad Deum converſionem; conſequenter nec ſalutem, ſi abſque Baptiſmi perceptione moriuotur. Non quod vel ipſi quando baptizantur, fide omnino careant, ſine qua impoſſibile eſt vel ipſos placere Deo: ſed ſalvantur & ipſi per fidem, non tamen ſuam, ſed alienam. Dignum oempe eſt, & ad Dei ſpectat benignitatem, ut quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodeſſe concedat *alienam [b]. Nec enim Omnipotentis juſtitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos novit propriam nullam habere culpam. Porro aliena opus eſt fide, cum ſine ſorde non naſcantur aliena: quatenus nec a parvulis alienum ſit, quod de omnibus generaliter dicitur: *Fide mundans corda eorum.* Nec dubium, quod macula contracta ab aliis, aliorum quoque fide valeat, vel debeat emundari. Hæc ſunt quippe judicia divinæ juſtitiæ, in quibus exultans ſanctus David, *Memor fui*, inquit, *judiciorum tuorum a ſæculo Domine, & conſolatus ſum.* Hucuſque de his.

Act. 15. 9. — Pſ. 118. 25.

CAPUT III.

Juſtos veteris Teſtamenti non tam claram habuiſſe notitiam futurorum myſteriorum fides, quam nos habemus præteritorum.

Anonymi opinio de clara notitia veterū Patrum.

10 ASſerit præterea, ot dicis, ille quem dicis, omnes antiquos Juſtos, quotquot videlicet Chriſti adventum præceſſeruot, tantam omnino habuiſſe præſcientiam futurorum, quantam nos, qui poſt ſumus, præteritorum ſcientiam ita, ut nullus vel ſimplicium juſtorum aliquid prorſus ignoraret ex omnibus, quæ modo nobis evangelica pandit hiſtoria. V. gr. Verbum incarnatum, partum virginalem, doctrinam Salvatoris, miracula, crucem, mortem, ſepulturam, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, & ad cœlos aſcenſionem, ſic omnino omnibus illorum temporum Juſtis, & aperte omnia, & diſtincte ſingula fuiſſe præcognita, quemadmodum ſuo ſunt tempore poſt exhibita, & modo cognita nobis: adeo ut nec juſti fuerint, oec ſalvi ſint, quibus ita clara omnia & perſpicua non fuerunt. Et id quidem falſum.

Refellitur * al. tanti. in tua epiſtola enituiſſe.

11 Verum ad refellendum tu tanta * in tua epiſtola poſuiſſe videris, ut nil addendum penitus putem; & peoe quid addi poſſit, non inveoiam. De homine tamen qui iſta loquitur, (pace ipſius dico paucis quod ſentio) videtur mihi plus novitatis curioſus, quam ſtudioſus veritatis; gravarique de omni re ſentire cum aliis, & dicere quod aut ſolus non dixerit, aut primus. Uode fit, ut in his quæ ſentit vel loquitur, modum omnium tenere aut ignoret, aut diſſimulet. Ecce enim & in hac aſſertione ſua dum pares io ſcientia facit omnes qui ventura ſperabant, iis qui præterita legunt; Deum profecto aut oimis parcum prædicat, aut oimis largum, oculum diſcretionis ex nulla parte aperiens. Aut enim numerum Electorum illius temporis ſub paucitate redigit rariſſimorum ſpiritualium, quos pro ſuæ ſanctitatis ſpeciali excellentia inſignes illuſtreſque illis temporibus extitiſſe, ac ſingulari munere Spiritus ſingula, uti ventura erant, prævidere certiſſime potuiſſe Scriptura commemorat; & ſic nimis abbreviat manum Dei, dum præter paucos illos perfectiſſimos, neminem eo tempore putat potuiſſe ſalvari; aut certe, ſi & illa tempora multitudinem ſalvandorum etiam præter iſtos habuiſſe non diffitetur; magnam, ſed inauditam divini muneris lar-

Deum nimie largū aut parcū fore.

a His non obſtant quæ in ſpeciem pugnare videntur apud Auguſt. in ſermone 20. de verbis Apoſtoli cap. 6. ubi bono catechumeno deputat ad pœnam, quod ad baptiſmum non pervenerit, tametſi non pauci veterum ſalutem negant ejuſmodi catechumenis, ut Rabanus in lib. 4. de Univerſo cap. 10. Alcuini vulgata Confeſſio Chifletiana, & ante eos Fulgentius in epiſtola ad Ferrandum.

b Vide Horſtii Notas, & confer ſermonem 66. in Cantica, atque epiſtolam Gualteri de Mauritania Epiſcopi Laudunenſis contra quemdam magiſtrum Guillelmum monachum, dubitantem, an peccatorum remiſſio tribuatur parvulis ante uſum rationis baptizatis ab hæretico, tomo 2. Spicilegii pag. 459.

largitatem veteri populo collatam aſſerit, ſiquidem omnem illam multitudinem omnia, quæ de myſterio noſtræ redemptionis ſuperius enumerata ſunt, liquido prӕcognoviſſe conſtiterit: Cum enim ex his quippiam tunc nec ſcriptum manifeſte, nec publice prædicatum fuiſſe manifeſtum ſit, reſtat ut fateamur omnia omnibus per Spiritum revelata fuiſſe; & ſic omnes ſpirituales, omnes perfectos, omnes exſtitiſſe Prophetas, quotquot ab adventu Domini retro juſti & ſalvi fuerunt. Fuit itaque antiquis temporibus aut perrara ſalus, aut nimium numeroſa perfectio: quorum quidem quodlibet ſapere, diſcretionis terminos excedere eſt.

Evangelii tempus Legi non forte præferendum.
**al. juſtius*

12 Quod ſi videtur tolerabilius, immo & Deo dignius * judicatur, repleſſe potius & ditaſſe ſæcula illa multitudine perfectorum, quam ſalvandorum tanta fuiſſe paucitate contentum, quatenus & ſalvi non pauci tunc fierent, & omnes nihilo minus repleti ſpiritu prophetico, necdum revelata myſteria jam tunc penetrarent: ſi, inquam, hoc recipitur, benedicimus quidem Deum in donis ſuis; ſed quid tempori gratiæ reſervatum ſit, non videmus, niſi quod tempus gratiæ illud potius, juxta ſententiam hanc, fuerit appellandum, in quo tot & tantæ Dei populo divitiæ ſpiritus affluebant: ut illud prorſus incredibili felicitate cerneretur impletum, quod Moyſes optabat, cum diceret: *Quis dabit ut omnes prophetent?* Quæſo, quid ſimile attulit Evangelium? Fruſtra gloriatur Paulus de primitiis ſpiritus, quas ſe putat cum ſuis coapoſtolis accepiſſe, cum nil tale in diebus ſuis potuerit experiri. Denique ajebat: *Numquid omnes Prophetæ?* Fruſtra, inquam, gloriatur de Evangelio ſuo, quia non ab homine, neque per hominem illud acceperit, ſed quaſi ſpeciali quadam prærogativa per revelationem Jeſu-Chriſti: cum & ante ipſum per Spiritumſanctum fuerit etiam populis revelatum. Sed nec apoſtolus Petrus profecto debuit propheticum illud ad ſua tempora retorquere: *Effundam de Spiritu meo ſuper filios & filias veſtras, & prophetabunt filii veſtri & filiæ*; ſi abundantior jam præceſſerat tranſactis ſæculis effuſio Spiritus. Aut certe Propheta, vel potius in Propheta Deus, (ſi vere illa tempora apoſtolica, cum hoc diceret, intuebatur) non plane *effundam*, ſed *ſubtraham* magis *de Spiritu meo*, dixiſſe debuerat. Quid enim? Si filiis Evangelii omnes veteres juſtos pares facimus in ſcientia, numquid non & ſuperiores in gratia conſequenter fateri neceſſe eſt? utpote quos non lectio, ſicut nos, aut prædicatio, ſed ipſa unctio docuerit omnes de omnibus.

Num. 11. 29.
Et apoſtolos Patribus inferiores.
1. Cor. 12. 29.
Gal. 1. 1.
Act. 2. 17.
Joel. 2. 28.

13 Eſto tamen: toleremus nos noſtram injuriam, & Apoſtoli quoque ſuam, ut & ipſis minimi etiam antiquorum Juſtorum comparentur in ſcientia, præferantur in gratia. Sed eſt ſane quod ullo omnino pacto non ferimus, & merito; ut Dominus videlicet gloriæ ſentiatur, vel falli unquam potuiſſe, vel fallere voluiſſe. Et quidem ipſe proteſtatus eſt, inter natos mulierum majorem Joanne Baptiſta non ſurrexiſſe. Vide autem ſi non vere falſum fateri cogimur Veritatis hoc teſtimonium, ſi tantum tribuamus veteribus, quantum nec Joanni vindicare valemus. Non utique ſit injuria Joanni, ſi quid ignoraſſe creditur, aut dicitur nimirum quod & ipſe non diffitetur: ſed ſi quod præconi Veritatis negamus, contra præconium Veritatis alteri damus; hoc non tantum injuria, ſed & blaſphemia eſt, & plane contradicere, non Joanni, ſed Veritati. Quid ergo? Amicus ſponſi dubitat, & quærit: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* & nos millibus hominum certitudinem de omnibus noſtro mendacio confirmamus.

Immo & Joannem Baptiſtam.
Matt. 11. 11.
Ibid. 3.

14 Nec ipſos de ſe ita veteres ſenſiſſe paucis advertere poſſumus. Moyſes ſcribit Deum ad ſe loquentem dixiſſe ſic: *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob; & nomen meum Adonai non indicavi eis*, ſubaudit, ſicut tibi. Oſtendit ergo ſe de Dei notitia plus aliquid præcedentibus Patribus accepiſſe. David quoque ſuper doctores ſuos & ſeniores donum ſibi intelligentiӕ audacter præſumit, ita dicens: *Super omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt*: & rurſum: *Super ſenes intellexi*. Sed & Propheta Daniel: *Pertranſibunt*, ait, *plurimi, & multiplex erit ſcientia*; ampliorem ſcilicet rerum notitiam promittens & ipſe poſteris. Si ergo (ut ait etiam ſanctus Papa Gregorius) ſecundum incrementa temporum crevit & ſcientia ſpiritualium Patrum; & quanto viciniores adventui Salvatoris exſtiterunt, tanto myſterium ſalutis plenius perceperunt: non eſt dubium, quin his qui & præſentes fuerunt, multo amplius contulerit rerum ipſarum exhibitio, atque præſentia exhibentis. Denique & audiunt: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis*: item: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Multi*, inquit, *Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt*. Quare? ut videlicet clarius largiuſque perciperent, quod vix tenuiter obſcureque præſenſerant. Alioquin quid opus erat foris videre carnem, & carnis audire ſermones, ſi jam intus a Spiritu fuerant perfecte inſtructi de omnibus? præſertim cum Dominus dicat: *Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui vivificat*. Quod ſi Prophetæ, & qui illuſtriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquido æqualiter agnoſcere valuerunt, ſed alii plus, alii minus, prout eis Spiritus dabat, dividens ſingulis prout volebat, idque abſque præjudicio ſuӕ ſanctitatis atquӕ perfectionis: quanto magis ſimpliciores quique juſti ſine detrimento ſalutis, ſalvationis tempus, modum & ordinem neſcire potuerunt, quæ tamen certa ſpe, & fide, uti promiſſa fuerant, firmiſſime tenuerunt?

Exod. 3. 6. & 6. 3.
In Prophetis inæqualis notitia myſteriorũ.
S. Bern. Oper. Tom. II.
TOM. II. OPUS X.
Pſ. 118. 99.
Dan. 12. 4.
S. Greg. M. hom. 17. in Ezech.
Luc. 10. 23.
Joan. 15. 15.
Luc. 10. 24.
Joan. 6. 64.

15 Quanti hodieque profecto in populo Chriſtiano vitæ æternæ, ſæculique futuri, quod indubitanter credunt & ſperant, & ardenter deſiderant, formam tamen ac ſtatum ne cogitare quidem vel tenuiter norunt? Ita ergo multi ante Salvatoris adventum, Deum omnipotentem tenentes, & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorem, credentes in promiſſione fidelem, ſperantes certiſſimum Redemptorem, in hac fide & expectatione ſalvati ſunt, licet quando, & qualiter, & quo ordine ſalus repromiſſa fieret, ignorarent. Denique Beda aperte docet aperta omnia omnibus nequaquam fuiſſe quæ de Chriſto futura erant, quod tu quoque teſtimonium in tua epiſtola poſuiſti. „Unum, inquit, idemque dominicæ crucis trophæum „prius Prophetæ & Moyſes, quam Apoſtoli noverant & prædicabant: ſed Prophetæ hoc aliquoties „figuratis velatiſque ſermonibus; Apoſtoli autem, „Apoſtolorumque ſucceſſores patefacta luce Evangelii ſemper aperte prædicabant: ita ut nunc omnis „populus Chriſtianus ſcire & confiteri debeat fidem, „quam eo tempore pauci admodum, & perfectiores „quique noverunt: quamvis omnis populus Dei etiam „tunc ejuſdem myſteria fidei in legalibus ceremoniis „typice portaret.„ Multa ſunt quæ ad hæc confirmanda concurrunt; ſed modus epiſtolaris cuncta non patitur, nec opus eſt. Arbitror enim (ut ante jam dixeram) me quoque non reſpondente, ea potuiſſe ſufficere quæ tua ſuper hoc epiſtola continet. Sed hoc * addidi, ne intactum quid præterirem ex omnibus quæ petiſti.

Patrum veterum qualis Fides.
**hæc.*

CAPUT IV.

Oſtendit dari peccatum per ignorantiam, contra aſſertorem contrariæ opinionis.

16 JAM contra tertiam aſſertionem non multum nobis arbitror laborandum, tum quod manifeſtam nimis præferat falſitatem; tum quod ipſe ejus inventor, in ſua ſuperiori ſententia ipſam per ſe ſatis impugnet; ſibimet ipſi contrarius. Cum enim de nocturno illo privatoque ſuſurrio Domini cum Nicodemo laqueum nectat publicæ damnationis per totum orbem ignorantibus, arbitrans videlicet neminem ex illa hora potuiſſe ſalvari qui non fuerit baptizatus: nonne aperte peccatum ignorantiæ, & peccatum

TOM. II. OPUSC. X.

A damnabile confitetur? Niſi forte tam protervus ſit, ut Deum homines ſine culpa damnare exiſtimet. Verendum tamen, ne ſi vel breviter non reſpondetur ſtulto juxta ſtultitiam ſuam; putans forte ſapientiam, ſecurius ſpargat ſeminarium vecordiæ in auribus inſipientium, & ita jam inſipientiæ ejus non ſit numerus. Veritatis proinde teſtimoniis, paucis & manifeſtis, manifeſtum mendacium confutetur. Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, numquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potius Prophetam irrideat deprecantem & dicentem: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionem. B Loquitur enim in Levitico ad Moyſen dicens: *Anima, ſi peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam; offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, juxta menſuram æſtimationemque peccati*: & rurſum: *Qui orabit pro eo, quod neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum*.

Pſal. 24. 7. — Levit. 5. 18. — Ibid. 18.

17 Si ignorantia numquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus Pontifex intraret, non ſine ſanguine, quem offerret pro ſui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum eſt, non ergo peccavit Saulus, quod perſecutus eſt Eccleſiam Dei, C quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat, quod erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus; quod erat ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Jeſu; & in hoc ipſo quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergo debuit dicere: *Miſericordiam conſecutus ſum*: ſed mercedem recepi, quippe quem ignorantia a peccato reddebat immunem; inſuper & æmulatio remunerabilem judicabat. Si, inquam, ignorantia numquam peccatur; quid ergo cauſamur adverſus occiſores Apoſtolorum, quandoquidem non ſolum malum eſſe neſcierunt interficere illos, D ſed inſuper quoque id faciendo arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo? Sed & fruſtra in cruce Salvator pro ſuis orabat crucifixoribus, quippe neſcientibus, ipſo teſte, quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas eſt ullatenus ſuſpicari mentitum fuiſſe Dominum Jeſum, aperte perhibentem eos ignorare quid facerent; etſi forte de Apoſtolo dubitet quis, quod carnem ſuam æmulans, ſicut homo, mentiri potuerit, ubi ait: *Si enim cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Numquid non ex his ſatis apparet, in quantis jaceat ignorantiæ tenebris qui ignorat peccari poſſe interdum per ignorantiam? Sed de his E hactenus.

Hebr. 9. 7. — 1 Tim. 1. 13. — Gal. 1. 14. — 1. Tim. 1. 13. — Joan. 16. 2. — Luc. 23. 34. — 1. Cor. 2. 8.

CAPUT V.

Sententiam quamdam ſuam male acceptam a calumnia vindicat, nempe: Quod Angelos latuerit conſilium Incarnationis Dominicæ.

Sententiã ſuam de ignorantia Angelorũ circa Incarnationẽ vindicat.

18 IN fine mihi inſinuas, amicabiliter quidem moveri aliquos ſuper quadam mea ſententia, quã dixi, cum Evangelium exponerem [a], Conſilium Dei nulli, etiam beatorum Angelorum, antequam Virgini, revelatum. Primo quidem inde (ut arbitror) quia F non ſatis juſte moventur, advertere poſſunt, quod eamdem ſententiam non conſtanter affirmo, ſed cum temperamento, ſuſpendens ſub disjunctiva particula: „ vel ideo, inquam, dictum eſt, *a Deo*. Siquidem præmiſſa una cauſa quæ mihi videbatur, cur Evangeliſta, cum diceret: *Miſſus eſt Angelus Gabriel*, nominatum ſubjecerit, *a Deo*; alteram quoque temperate quidem & ſub disjunctione ſubjunxi, quo & mihi non incumberet defendendi neceſſitas, & lectori daretur eligendi facultas quam ex duabus voluiſſet *. Si igitur una quælibet illarum ſtare poteſt, de altera

Luc. 1. 26. — * al. maluiſſet.

A quid ſuggillor, quippe qui neutram affirmans, lectoris utramque magis judicio derelinquo? Quamquam etſi ex ſententia dixerim, ignotum uſque tunc * ſanctis Angelis fuiſſe Dei conſilium, non quidem quia per incarnandi Verbi myſterium Dei propoſitum erat quandoque operari ſalutem in medio terræ; (hoc enim & multis mortalium & præſcire donatum eſt, & prædicere) ſed quod potiſſimum tempus, quemve locum, vel modum, præcipueque quam virginem, ad implendum propoſitum ſuum elegiſſet Deus; ſi, inquam, hoc Dei conſilium non de opere, ſed de tempore, loco, modo, atque perſona, etiam ſanctos ignoraſſe Angelos ſenſerim & ſcripſerim; profecto non video B cur incredibile videatur. Sane ibi unuſquiſque in ſuo ſenſu ſecurus abundat, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod ſentitur non obviat.

* al. adhuc Angelis quomodo ignotum conſilium Dei de incarnatione Verbi. — Opiniones quando licitæ.

18 Quænam enim me ratio ſive auctoritas ſentire cogat, etiam tempus illud ab antiquo Angelis innotuiſſe, de quo Apoſtolus: *Poſtquam venit*, inquit, *plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege*? Credibilius magis fortaſſe videtur, ut ſicut futuri adventus Domini, ipſo teſte, diem prorſus ignorant; ita quoque prioris tempus nequaquam præſcierint. Quis ſcit enim, ſi modo illo ſpirituali Dei Sapientia de primo adventu ſuo & Angelis illud C locuta ſit, quod Apoſtolis per os carnis aſſumptæ de ſecundo legitur reſpondiſſe: *Non eſt*, inquiens, *veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*? Quæ me rurſum credere compellat neceſſitas, Angelos jam ante advertiſſe civitatem Nazareth, quam illo cernerent miſſum Archangelum virginem ſalutare, & partum nuntiare divinum? Siquidem quod præelecta fuerit Bethleem nativitati, Jeruſalem paſſioni; etiam ſic aperte præſcitum & prædictum eſt a Prophetis. Quod autem & Nazareth præviſa ſimiliter eſt conceptioni, non tamen ſimiliter (ut arbitror) præviſum fuiſſe & a Prophetis, evidens aliquod invenitur de Scripturis teſtimonium. D Nam quod legitur: *Quoniam Nazaræus vocabitur*, profecto Evangeliſta, qui hoc de Propheta ſumit, non tam ad conceptionem, quam ad educationem referri ſatis evidenter oſtendit, quod illo videlicet ex Egypto reportatus fuerit, illic quenutritus. Denique Judæi ad Nicodemum, *Scrutare*, ajunt, *& vide, quoniam Propheta a Galilæa non ſurgit*. Et quidem ſcienti legem loquebantur, & qui magiſter erat in Iſrael, nihilque facile ignoraret ex omnibus: & tamen tota fiducia inſtabant, monſtrantes Scripturas non loqui Chriſtum venire a Galilæa, cujus Nazareth civitas eſſe cognoſcitur. Plus ſane ad manum fuit eis teſtimonium de Propheta, ex quo Regi locum ſciſcitanti E nativitatis, incunctanter Bethleem reſponderunt. Itaque natus in Bethleem Chriſtus eſt, & in Jeruſalem paſſus; & utrumque aperte prædixiſſe Prophetas manifeſtum eſt. Conceptus æque eſt in Nazareth civitate Galileæ, nec tamen viſum eſt occurrere quippiam vel Nicodemo, per quod ſive Galilæam, ſive Nazareth ad Chriſti adventum undecumque pertinere doceret.

Galat. 4. 4. — Tempus adventus Chriſti Angelis incognitum. — Mat. 24. 36. — Act. 1. 7. — Item locus. — Matt. 2. 23. — Joan. 7. 52. — Matth. 2. 1.

20 Sic quoque Nathanael, doctus & ipſe in lege, Philippo nuntianti Jeſum Filium Joſeph a Nazareth, mox ſub interrogatione admirando reſpondit: *A Nazareth*, inquit, *poteſt aliquid boni eſſe*? Nimirum admirans, quod a Nazareth Chriſtus nuntiaretur, quod F ex nulla penitus Scriptura recoleret. Aut ſi non interrogando quidem, ſed magis affirmando illud reſpondiſſe contenditur, memor utique præfati teſtimonii, quoniam *Nazaræus vocabitur*; non tamen perinde, quod in Nazareth conceptus fuerit Jeſus, eum agnoviſſe conſtabit: cum multæ aliæ cauſæ occurrere potuiſſent, cur illud Propheta prædixerit. Potuit ergo & de conceptionis loco, ut Prophetas, ſic & Angelos divinum latuiſſe conſilium.

Joan. 1. 46.

21 Modum deinde illum tam incomprehenſibilem, quem & Virgo ſollicita requiſivit, unde, quæſo, doceri queam

a Nempe Evangelium Lucæ cap. 1. *Miſſus eſt*, & quidem in homilia 1. iotra tomo 3.

Modus quoque nec ipſi Archangelo Gabrieli cognitus.

queam Angelis fuiſſe præcognitum? Mihi vero videtur, ne ipſi quidem (ut pace ejus dixerim) qui nuntiabat, quod & ipſe fatetur, ſi ejus verba diligenter advertimus. Reſpondens quippe, *Spiritus-ſanctus ſuperveniet in te*, nonne aperte mittit ad magiſterium Spiritus-ſancti, cujus unctione doceatur de omnibus, quorum ipſe ſibi non præſumit ſcientiam, & diſcat experiendo quod audiendo non poterat? Denique ſubjungit: *Et virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, expreſſius profecto ſignificans modum ſecretiſſimum arcani incomprehenſibilis & ineffabilis ſacramenti, quo quaſi in umbra cum ſola, & in ſola Virgine, ſola Trinitas conceptum fuerat operatura divinum. Ad hoc quoque inveſtigandum myſterium minus ſe idoneum confitetur magnus ille Joannes, cum ſe indignum perhibet ſolvere corrigiam calceamenti. Sed & ipſam Virginem, rogo, unde probabitur ex nomine, vel ex facie ante cognitam Angelis, quod ipſa videlicet eſſet, quam Deus elegerit in matrem ſibi, excepto dumtaxat Archangelo, cui & ſervanda ab initio tradita fuiſſe

Luc. 1. 35.

Ibidem.

A

credenda eſt? Porro autem ſi diabolus eam nec poſt conceptionem agnovit, * Joſeph utique deſponſatione deceptus: credi poteſt & ſanctis Angelis vel ante minime innotuiſſe, quod ipſa videlicet eſſet Dei mater futura. Sane etenim reprobi ſpiritus, etſi deſtituti ſunt participatione gratiæ ſpiritualis, non tamen vivacitate induſtriæ naturalis.

* Joſephi.

22 Videſ-ne, in quantis, ſalva fide & veritate Scripturarum, divinum Angeli conſilium poterant ignoraſſe, præſertim ut horum revelandorum prærogativa Matri Virgini ſervaretur? Primum equidem eſt

B

tempus, ſecundum locus, tertium modus, quartum electio perſonæ virginalis. Hoc reſponde fratribus, qui me reprehendunt, quod dixerim ad laudem Virginis, ideo poſitum eſſe *a Deo*, ne cui forte vel beatorum Angelorum ſuum conſilium Deus, priuſquam Virgini, revelaſſe putetur, excepto dumtaxat Archangelo Gabriele. Suum conſilium dixi, non de opere, ſed de operis tempore, de loco, de modo, de perſonæ quoque electione. Vale.

A D M O N I T I O

in ſequens Opuſculum XI.

I. *EPISTOLAM ſequentem, quæ inter Bernardinas ordine* CXC. *eſt, Horſtius in claſſem Tractatuum, ob epiſtulæ prolixitatem ac materiæ dignitatem, rejecit. Scripta fuit occaſione damnatorum Abaelardi errorum in Synodo Senonenſi, quam anno* MCXL. *frequenti Gallicanorum Epiſcoporum conſeſſu, præſente rege Ludovico Juniore, celebratam diximus in fuſioribus Notis ad epiſtolam* clxxxvii. *In Synodica epiſtola, quæ inter Bernardinas eſt* cxci. *& in alia, quæ modo eſt ordine* cccxxxvii. *Innocentio Papæ ſignificant Patres, Abaelardi errores a ſe damnatos, intacto auctore, quod ad Sedem Apoſtolicam appellaſſet: atque errorum Capitula* plenius contineri in litteris domini Senonenſis. *Has litteras non alias eſſe credimus, quam ſubſequentem Bernardi epiſtolam, in qua ejuſmodi capitula referuntur, ſtrictimque refelluntur. Eadem ſunt capitula, quæ Gaufrido Carnotenſi Epiſcopo & Bernardo direxerat Guillelmus, ex ſancti Theoderici Abbate tunc Monachus Igniacenſis, uti apparet ex ejus litteris ſuperius editis inter Bernardinas.*

II. *Capitula iſta partim ſibi falſo impoſita conqueſtus eſt, partim pro ſuis agnita correxit Abaelardus in Apologia ſua, in qua Bernardum, tamquam unicum adverſarium ſuum, ut delatorem malignum, aut inconſideratum paſſim laceſſit. Bernardi patrocinium adverſus eas calumnias ſuſcepere duo ipſius Abaelardi quondam familiares, qui ab ejus erroribus tandem reſipuerant, Gaufridus, Bernardi poſtea notarius; & quidam Abbas anonymus* Nigrorum Monachorum. *Utrumque deſignaverat Cheſnius in Notis ad Abaelardum; ſed amborum opuſcula modo typis edita ſunt in tomo* IV. *Bibliothecæ Ciſterſienſis: ubi eruditus editor Bertrandus Tiſſerius obſervat, Abbatem iſtum anonymum alium eſſe a Guillelmo S. Theoderici. Abbas porro erat* in Francia, *ideſt in metropoli Senonenſi, vel Remenſi, teſte Gaufrido, ut mox videbitur; treſque libros, adverſus Abaelardum a ſe ſcriptos, Hugoni, Rotomagenſium Archiepiſcopo dedicavit. Eum* dominum *ſuum vocat initio libri ſecundi, itemque* clariſſimam Rotomagenſium lucernam: qui catholico pectore, *inquit*, de Deo tuo ſentis, catholico ore loqueris, & catholica manu cæteris excellentius ſcribis.

III. *Ex capitulis errorum Abaelardo imputatis, quædam in vulgatis ejus operibus deſiderantur. Unde nonnulli occaſionem arripiunt inſimulandi Bernardum, quaſi Abaelardo falſos errores affinxerit, & cum larvis atque umbris dimicaverit. At conſtat pleroſque etiam in vulgatis ſcriptis errores deprehendi, ut ſuis locis oſtendemus: & ſi qui amplius non extant, eos quondam in ipſo Abaelardo legiſſe Guillelmum S. Theoderici, Gaufridum, & Abbatem illum anonymum, Abaelardi quondam diſcipulum, qui & præceptoris ſui doctrinam callebat, & verba ipſa refert, uti & Guillelmus: tum ex Apologia, tum ex Theologia Abaelardi, quæ in editis non comparent. Et certe Abaelardus ipſe in libro ſecundo commentarii ſuper epiſtolam ad Romanos pag.* 554. *quædam in Theologia ſua tractanda reſervat, de quibus nulla mentio eſt in impreſſis, quæ ſic deſinunt:* Cætera deſunt, *ut appareat, Theologiam in editis mutilam eſſe.*

IV. *Itaque male omnino merentur de religione Chriſtiana, nedum de Bernardo, qui ut Abaelardum abſolvant, Bernardum cæco (ut ajunt) zelo impulſum fuiſſe criminantur. Saltem cum Abaelardo ipſo, & ejus defenſore Berengario, agnoſcant tandem, eum in quibuſdam erraſſe. Ita enim ſe, quamvis non ſatis ex animo, reum agnoſcit in nonnullis Abaelardus in Apologia ſua, ubi hæc verba:* Scripſi forte aliqua per errorem, quę non oportuit: ſed Deum teſtem & judicem in animam meam invoco, quia in his, de quibus accuſor, nil per malitiam aut ſuperbiam pręſumpſi. *Eſto itaque malitiam, atque etiam hæreſim ab eo removere liceat: at errores ſaltem aliquos, vocum novarum ſtudium, levitatem, forſan etiam ſuperbiam & contentionum pruriginem in eo diſſimulare non licet. Sed demum Innocentius reſcripto ad Epiſcopos miſſo hominem recludi juſſit, ejuſque libros comburi, quos ipſe Romæ flammis tradi mandavit, teſtante Gaufrido. Verum tandem reſipuit Petrus, atque ab appellatione deſtitit conſilio, & hortatu Petri venerabilis Abbatis* Cluniacenſis, *qui extremos ejus mores egregie laudat in epiſtola ad Heloiſſam.*

V. *Bernardo non impune ceſſit, quod Abaelardum & ſcriptis, & verbis proſecutus ſit. Nam non ſolum Abaelardus cenſuræ impatiens, ſed etiam Berengarius, ejus diſcipulus, ac defenſor, quædam in Bernardi ſcriptis erro-*

nea jactare demum auſi ſunt, inſigni commento. Erraſti vere, *inquit Berengarius, Bernardum alloquens*, dum originem animarum de cęlo aſſeruiſti eſſe, *pag.* 310. *Et pag.* 315. Animarum originem de cęlis fabularis eſſe, ubi ſic recolo te locutum: (*nempe ſermone* XXVII. *in Cantica.*) Merito dixit Apoſtolus: Noſtra converſatio eſt in cęlis. Hæc verba tua ſubtiliter explorata, Chriſtianæ mentis palato hæreſim ſapiunt. *Apage inſanum atque impudentem nebulonem. Abbas anonymus ſub finem libri ſecundi aliam Abaelardi in Bernardum calumniam profert.* Miraculum mihi eſt, quod a tam longo tempore, & a tantis viris, quorum doctrina fulget Eccleſia ut Sole Luna, noſtro Abaelardo reſponſum non eſt, qui criminatur Abbatem, quod dicat, Deum, & aſſumptum a Deo hominem, unam eſſe in Trinitate perſonam: cum homo res corporea, & membris compoſita, & diſſolubilis ſit: Deus vero nec corporea res ſit, nec membris conſtans, ut diſſolvi poſſit. Unde nec Deus homo, nec homo Deus dicendus eſt &c. *Sic Neſtorianum agit Abaelardus, cum Bernardum erroris petulanter accuſat. Recte ad hunc locum Guillelmus S. Theoderici in cap.* VIII. *contra Abaelardum.* Unde & nos ſimiliter dicimus, Chriſtum filium hominis in ipſa natura humanitatis ſuæ, ſed non ex ipſa, ſecundum eam, quam cum Deo habet unionem, tertiam eſſe in Trinitate perſonam: quia ſicut incarnatus Deus factus eſt filius hominis propter hominem aſſumptum, ſic aſſumptus homo factus eſt filius Dei propter aſſumentem Deum.

VI. *Præter capitula, quæ dedita opera refellit Bernardus, nonnulla conglobatim recenſet num.* 10. *contentus ea expoſuiſſe, quæ ab aliis etiam refutantur, ſcilicet a Guillelmo, & Abbate anonymo. De accidentibus, quæ in Euchariſtia poſt conſecrationem* remanere in aere *docebat Abaelardus, ita Guillelmus ſentit.* Nobis vero videtur, ſi vobis etiam videtur, (*ſic Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum & Bernardum alloquitur*) quod accidentia illa, ſive prioris forma ſubſtantiæ, quæ (ut puto) nonniſi conſonus in unum accidentium concurſus eſt, ſi ibi eſt, in corpore Domini eſt, non formans illud, ſed virtute operantis in ea ſapientię Dei aptans illud & modificans, ut ſecundum ritum myſterii & modum ſacramenti; habile fiat & tractabile, & guſtabile in forma aliena, quod non poterat eſſe in propria. *Item in libro de corpore & ſanguine Domini ad Rupertum, cap.* III. Sed contra omnem ſæcularis philoſophię rationem & intellectum, mutata panis ſubſtantia in aliam ſubſtantiam, ad quoddam myſterii obſequium quędam accidentia, quę illi inhęrebant, ſic tranſtulit, non mutata, ut corpus Domini, licet adſit albedo, non fiat album: nec rotonditas rotundum; ſed hujuſmodi accidentia omnia ſic reſervavit, ut licet vere humanitatis ejus corpori adſint, non tamen inſint, non tamen illud inficiant, vel afficiant &c.

VII. *Cæterum ſicut de Incarnatione non recte ſentiebat, aut certe non recte loquebatur Abaelardus, ita nec etiam de gratia Chriſti, quam ad ſolam rationem a Deo conceſſam, & ad Scripturarum admonitionem & ad exempla redigebat; adeoque omnibus communem eſſe dicebat.* Dicendum eſt igitur, quod homo per rationem, a Deo quidem datam, gratię appoſitę cohęrere poteſt; nec Deus plus facit iſti qui ſalvatur, antequam cohęreat gratię, quam illi qui non ſalvatur. Sed ſicut qui lapides pretioſos exponit venales, & deſiderium videntium excitat ad emendum: ſimiliter gratiam ſuam apponit omnibus, conſulit Scripturis, & exemplis revocat, ut homines per libertatem arbitrii, quam habent, gratię cohęreant. *Et infra.* Vivificatio iſta tribuitur gratię: quia ratio, qua homo diſcernit, & intelligit a malo abſtinendum, & bene agendum, eſt a Deo. Et ideo hoc inſpirante Deo agere dicitur: quia Deus per rationem, quam dedit homini, facit eum peccatum ipſum agnoſcere. *Hæc, aliaque Guillelmus ex Abaelardi ſcriptis refert, haud dubie ex ejus Theologia, que ob hoc fortaſſe, aliaque permulta, a poſteris mutilata eſt. Neque hac in re Guillelmo, viro alioqui docto ac piiſſimo, fidem denegare licet: maxime cum in libro* IV. *ſuper epiſtolam ad Romanos, Abaelardus eamdem peſtiferam doctrinam doceat pag.* 653. *& ſequente, ubi hæc verba in multis leguntur.* Ad deſiderium itaque noſtrum in Deo accendendum, & ad regnum cęleſte concupiſcendum, quam pręire gratiam neceſſe eſt, niſi ut beatitudo illa, ad quam nos invitat; & via, qua pervenire poſſimus, exponatur atque tradatur? Hanc autem gratiam tam reprobis, quam electis pariter impertit, utroſque videlicet de hoc inſtruendo ęqualiter: ut ex eadem fidei gratia, quam perceperunt, alius ad bona opera incitetur, alius pre torporis ſui negligentia inexcuſabilis reddatur. *Et paulo poſt.* Nec neceſſe eſt, ut per ſingula, quę quotidie nova ſuccedunt opera, aliam Deus gratiam pręter ipſam fidem exponat, qua videlicet credimus, pro hoc quod facimus, tantum nos pręmium adepturos. *Hæc idcirco commemoramus, ut omnes demum intelligant, quam impie ut de Incarnatione, ita de gratia Chriſti, ſi non ſenſit, ſaltem ſcripſerit Abaelardus; & quam merito Bernardus dixerit in epiſtola* CXCII. Cum de Trinitate loquitur, ſapit Arium: cum de gratia, ſapit Pelagium: cum de perſona Chriſti, ſapit Neſtorium. *Et duo quidem poſtrema ex dictis, & ex ſequente epiſtola evincuntur: de tertio legat, qui id ſcire volet, Abaelardi librum Theologiæ tertium ſub finem: ibique inveniet ipſo auctore*, facile convinci eos, qui noſtra de Fide verba abhorrent, cum videlicet audiunt Deum Patrem, & Deum Filium; in ſenſum verborum nobis eſſe conjunctos. *Quo pacto?* Interrogemus enim eos, *inquit*, ſi Sapientiam Dei credant, de qua ſcriptum eſt: *Omnia in ſapientia feciſti*: & ſtatim reſpondebunt ſe credere. *Hoc vero eſſe Filium credere: ſicut credere Spiritum ſanctum non aliud eſſe, quam credere Dei benignitatem. Quæ quidem ſi rigide accipiantur, pluſquam Arianiſmum, ideſt Sabellianiſmum, ſapere videntur. Quamquam, ut ingenue fatear, hunc errorem in conſequentibus rejicit pag.* 1069 *Verum intereſt non ſolum recte ſentire, ſed etiam (maxime ubi de Fide agitur) recte loqui ac ſcribere. Hinc non immerito Guillelmus S. Theoderici in capite* III. *libri contra ipſum Abaelardum, adductis ejus verbis de ære & ſigillo, de potentia & quadam potentia*, quantum ad perſonarum deſtructionem, *inquit*, Sabellianum eſt: quantum ad diſſimilitudinem & imparilitatem, hoc in ſententiam Arii pedibus ire eſt. *Hæc, inquam, ideo commemoramus, ut pudeat eos, qui hos errores deteſtantur, quod Abaelardi cauſam ſuſcipiant adverſus Bernardum, quem præcipitis in Abaelardum judicii ac nimiæ impetiginis accuſare porro non verentur. Eodem fere modo, atque Abaelardus, Trinitatis myſterium explicat Guillelmus de Conchis, cujus itidem errores confutat Guillelmus ſancti Theoderici Abbas in epiſtola ad Bernardum. Adeo nihil infelicius cadere in religionem poteſt, quam cum Philoſophi ex ſola ratione Fidei noſtræ myſteria explicare conantur.*

VIII. *De toto Abaelardi negotio Gaufridus ſancti Bernardi notarius ita loquitur in epiſtola ad Henricum Cardinalem & Epiſcopum Albanenſem.* Audivi etiam, quod ſuper damnatione Petri Abaelardi diligentia veſtra deſiderat plenius noſſe ſimiliter veritatem: cujus libellus pię memorię dominus Innocentius Papa II. in urbe Roma & in Eccleſia beati Petri incendio celebri condemnavit, apoſtolica auctoritate hęreticum illum denun-

nuntians. Nam & ante plures aonos veoerabilis quidam Cardioalis & Legatus Romanæ Eccleſiæ, Cooo. oomine, regularis quondam Canonicus Eccleſiæ ſancti Nicolai de Aruaſia, Theologiam ejus, Sueſſinne Concilium celebraos, ſimiliter concremaverat, ipſum Petrum præſentem arguens; & convictum de hæretica pravitate condemoans. Unde veſtro ſi placuerit deſiderio, per libellum de vita ſancti Bernardi, & per ejus epiſtolas miſſas ad curiam ſatisfiet. Inveni tameo in Clara-valle libellum cujuſdam Abbatis nigrorum monachorum, quo errores ejuſdem Petri ootantur, quem & olim me vidiſſe recordor: ſed a multis annis, ut cuſtodes librorum aſſerunt, ſtudioſe quæſitus, primus quaternio non potuit ioveoiri. Propter quod propoſiti noſtri eſt in Fraociam deſtinare ad Monaſterium, cujus Abbas exſtitit, & mittera vobis. Credo enim quod veſtræ inquiſitiooi ſufficere debeat, ut cognoſcatis, quæ, quemadmodum, quare fiot condemnata. *Hactenus Gaufridus ex Chesnii Notis in Abaelardum. Mittimus quæ de viſo Henrici Canonici Tornacenſis, ad Patres Synodi Senonenſis atque ad Bernardum relato, memorantur in Spicilegii tomo* XII. *pag.* 478. *& ſequente.*

IX. *Poſtea quam hæc ſcripſeram, noſter Joannes Duraudus, qui tunc Romæ verſabatur, ex mendoſo codice Vaticano num.* 663. *ad me tranſmiſit* Capitula hæreſum Petri Abaelardi, *ſequenti epiſtolæ præmiſſa, hæc ipſa ſine dubio, quæ Bernardus in fine hujuſce epiſtolæ ſe collegiſſe, ac Pontifici tranſmiſiſſe ſignificat. Idcirco ea hoc loco præmittere viſum eſt ad ipſius epiſtolæ illuſtrationem.*

INCIPIUNT CAPITULA HÆRESUM
PETRI ABAELARDI.

A

I. *Horrenda ſimilitudo de ſigillo æreo, de ſpecie & genere, ad Trinitatem*

PETRUS „ CUM ſapientia Dei quædam ſit potentia, ſicut æreum ſigillum eſt quoddam es, liquet profecto divinam ſapientiam ex divina potentia eſſe ſuum habere, ad eam videlicet ſimilitudinem, qua ſigillum æreum dicitur eſſe quod eſt ejus materia: vel ſpecies ex genere, quod quaſi materia ſpeciei dicitur eſſe, ut animal hominis. Sicut enim ex eo quod eſt æreum ſigillum, exigit

B

neceſſario quod æs ſit; & ex eo quod eſt homo, ut animal ſit, ſed non e contrario: ita divina ſapientia, quæ eſt potentia diſcernendi, exigit quod ſit divina potentia, ſed non e contrario. Et poſt pauca. Benignitas ipſa, quæ hoc nomine quod Spiritus eſt demonſtratur, non eſt in Deo potentia, ſive ſapientia.

II. *Quod Spiritus-ſanctus non ſit de ſubſtantia Patris.*

C

„ CUM itaque tam Filius, quam Spiritus-ſanctus ex Patre ſit, hic quidem genitus, ille procedens: differt in eo generatio ipſa a proceſſione, quod is qui generatur ex ipſa Patris ſubſtantia eſt, cum ipſa, ut dictum eſt, ſapientia hoc ipſum eſſe habeat, ut ſit quædam potentia. Et poſt pauca. Spiritus vero quamvis ejuſdem ſubſtantiæ ſit cum Patre & Filio, unde etiam Trinitas ipſa homouſion, ideſt unius ſubſtantiæ, prædicatur, minime tamen ex ſubſtantia Patris eſt, aut Filii, quod eſſet ipſum ex Patre vel Filio gigni: ſed magis ex

D

ipſis habet procedere, quod eſt Deum ſe per charitatem ad alterum extendere. Quodammodo etenim per amorem unuſquiſque a ſe ipſo ad alterum procedit, cum proprie, ut dictum eſt, nemo ad ſeipſum charitatem habere dicatur, ut ſibi ipſi benignus eſſet, ſed alteri: maxime autem Deus, qui nollius indiget, erga ſeipſum benignitatis affectu commoveri non poteſt, ut ſibi aliquid ex benignitate impendat, ſed erga creaturas tantum.

III. *Quod ea Deus ſolummodo poſſit facere, vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio.*

„ HAC ratione qua convincitur quod Deus Pater tam bonum genuit Filium quantum potuit cum videlicet aliter reus eſſet invidiæ, clarum eſt etiam omnia quæ facit, quantum poteſt, egregia facere: nec ullum commodum quod conferre poſſit, ſubtrahere velle. Et poſt pauca: In tantum in omnibus quæ Deus facit, quod bonum eſt, attendit, ut ipſo boni pretio potius, quam voluntatis ſuæ libito ad ſingula facienda inclinari dicatur. Item. Ex his itaque tam de ratione, quam de ſcripto collatis conſtat, id ſolum Deum facere poſſe quod aliquando facit. Et poſt pauca. Qui ſi mala quæ fiunt diſturbare poſſet, nec id etiam niſi opportune faceret, qui nihil importune facere poteſt: profecto non video, quomodo peccatis conſentiens non eſſet. Quis enim conſentire malo dicendus eſt, niſi is per quem etiam opportune diſturbari poſſet? Item. Prædictis itaque rationibus, vel objectorum ſolutionibus, liquere reor omnibus, ea ſolummodo Deum poſſe facere, vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore quo facit, non alio.

IV. *Quod Chriſtus non aſſumpſit carnem, ut nos a jugo diaboli liberaret.*

„ SCiendum eſt quod omnes noſtri Doctores qui poſt Apoſtolos fuere, in hoc conveniunt, quod diabolus dominium, & poteſtatem habebat ſuper hominem & jure eum poſſidebat. Et poſt pauca. Nec diabolus unquam jus aliquod habuit ſuper hominem, ſed * jure eum poſſidebat permittente, ut carcerarius; nec, ut eum Filius Dei a jugo diaboli liberaret, carnem aſſumpſit. Et poſt pauca. Quomodo nos juſtificari vel reconciliari Deo per mortem Filii ejus dicit Apoſtolus, qui tanto amplius adverſus hominem iraſci debuit, quanto amplius in crucifigendo Filium ſuum deliquerit quam in tranſgrediendo primum præceptum ſuum unius pomi guſtu: quomodo enim amplius juſtum fuerat? Quod ſi tantum fuerat illud Adæ

„ pec-

* *Paulo aliter Bern. infra n.* 11.

TOM. II OPUS. XI

V. Bern. infra n. 21.

peccatum, ut expiari non poſſet, niſi ex morte Chriſti: quam expiationem habebit ipſum homicidium, quod in Chriſto commiſſum eſt, tot & tanta ſcelera in ipſum vel ſuos commiſſa? Numquid mors innocentis Filii tantum Deo placuit, ut per ipſam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commiſimus, propter quod innocens Dominus eſt occiſus; nec niſi hoc maximum fieret peccatum, etiam levius potuit ignoſcere multo? nec niſi multiplicatis malis tam bonum facere, in quo & juſtiores facti ſumus per mortem Filii Dei, quam ante eramus, ut a peccatis jam liberati debeamus? Item. Cui vero non crudele & iniquum videtur, ut ſanguinem innocentis, & pretium aliquod quis requiſierit, aut ullo modo ei placuerit innocentem interfici? nedum Deus tam acceptam mortem Filii habuit, ut per ipſam univerſo reconciliatus ſit mundo. Hæc, & his ſimilia non mediocrem movent quæſtionem, non ſolum de redemptione, ſed etiam de juſtificatione noſtra per mortem Domini noſtri Jeſu-Chriſti. Nobis autem videtur quod nihilo minus ſumus juſtificati in ſanguine Chriſti; & Deo reconciliati per hanc ſingularem gratiam nobis exhibitam, quod Filius ſuus noſtram ſuſcepit naturam, & ipſa nos tam verbo, quam exemplo inſtituendo uſque ad mortem præſtitit, nos ſibi amplius per amorem adſtrinxit, ut tanto divinæ gratiæ accenſi beneficio, nulla tollerare propter ipſum veſtra reformidet charitas, quod quidem beneficium antiquos etiam Patres, hoc per fidem expectantes, in ſummum amorem Dei tamquam homines temporia non dubitamus accendiſſe. Et infra. Puto ergo quod conſilium & cauſa ncarnationis fuit, ut Imundum luce ſuæ ſapientiæ illuminaret, & ad amorem ſuum accenderet.

V. *Quod neque Deus & homo, neque homo perſona, quæ Chriſtus eſt, ſit tertia perſona in Trinitate.*

QUando dico: Chriſtus eſt tertia perſona in Trinitate, hoc volo dicere, quod Verbum, quod ab æterno tertia perſona in Trinitate fuit, tertia perſona ſit in Trinitate: & ita puto quod locutio ſit figurativa. Si enim propriam diceremus eſſe, cum hoc nomen Chriſtus idem ſonet quod Deus & homo, tunc talis eſſet ſenſus: Deus & homo eſt tertia perſona in Trinitate, quod penitus eſt falſum. Et poſt pauca.. Et eſt ſciendum, quod quamvis concedamus, quod Chriſtus eſt tertia perſona in Trinitate, non tamen concedimus quod hæc perſona, quæ Chriſtus eſt, ſit tertia perſona in Trinitate.

VI. *Quod Deus non plus faciat ei qui ſalvatur antequam cohæreat gratia, quam ei qui non ſalvatur.*

SIc iterum ſolet quæri illud quod a quibuſdam dicitur, ſcilicet utrum omnes homines ita ſola miſericordia ſalventur, ut nullus ſit qui bonam voluntatem habere poſſit, niſi gratia Dei præveniente, quæ cor moveat, & bonam voluntatem inſpiret, & inſpiratam multiplicet, & multiplicatam conſervet. Quod ſi ita eſt, quod homo ex ſe nihil boni operari poſſit, aut aliquo modo ad divinam gratiam ſuſcipiendam per liberum arbitrium ſine auxilio gratiæ ſe erigere, pro ut dictum eſt, non poſſit; non videtur ratio, quare, ſi peccat, puniatur. Si enim non poteſt ex ſe aliquid boni facere, & talis factus eſt, qui ſit pronior ad malum, quam ad bonum; nonne ſi peccat, immunis eſt a culpa; & numquid Deus, qui ita infirmum & fragilis naturæ eum fecit, eſt laudandus de tali creatione? Immo ſi ita eſſet, nonne potius culpandus videretur? Et poſt pauca. Quod ſi ita eſſet, quod homo ad divinam gratiam percipiendam ſe erigere ſine alterius gratia non poſſet; non videtur ratio eſſe, quare homo inculparetur; & Dei gratiam non habere potius in auctorem ipſius refundendum videretur. Quod ita non eſt, ſed longe aliter dicendum, prout rei veritas ſe habet. Dicendum eſt ergo, quod homo per rationem, a Deo quidem datam, gratiæ appoſitæ cohærere poteſt: nec Deus plus facit illi qui ſalvatur antequam cohæreat gratiæ, quam illi qui non ſalvatur. Ita enim ſe gerit Deus erga homines, quemadmodum mercator qui habet pretioſos lapides venales, qui videlicet exponit eos in foro, & æque omnibus offert, & per oſtenſos deſiderium in eis ad emendum excitat. Qui prudens eſt, ſciens ſe eis indigere, laborat ut habeat; acquirit nummos, & emit eos: qui deſes eſt & piger, etſi deſiderium habeat, quia tamen piger eſt, non laborat, etſi fortior ſit alio corpore, nec emit eos; & ideo culpa ſua quod caret illis. Similiter Deus gratiam ſuam apponit omnibus, & conſulit Scripturis & Doctoribus eximiis, ut pro libertate arbitrii, qua gratiæ cohæreat qui prudens eſt, providens ſibi in futuro ex libertate arbitrii qua huic cohæret gratiæ. Piger vero a carnalibus deſideriis implicatus, etſi deſideret beatificari, numquam tamen vult laborare compeſcendo ſe a malo; ſed negligit, quamvis per liberum arbitrium poſſit cohærere gratiæ; & ſic ab omnipotenti Deo negligitur.

VII. *Quod Deus non debeat mala impedire.*

IN primis videndum eſt, quid ſit conſentire malo; & quid non. Ille equidem malo conſentiens dicitur, qui, cum debeat hoc prohibere, & poſſit, non prohibet: ſi autem debeat, & non poſſit; & e contrario ſi poſſit, & non debeat, non eſt reus. Si vero nec debet, nec poteſt, multo minus reus cenſendus eſt. Et ideo Deus a conſenſu malorum eſt alienus, qui nec debet, nec poteſt mala impedire. Ideo non debet, quia cum res per benignitatem illius eveniat eo modo, quo melius poteſt, nullo modo hoc velle debet. Ideò autem non poteſt, quia bonitas illius electo, minori bono, illi quod majus eſt impedimentum minime parare poteſt.

VIII. *Quod non contraximus ex Adam culpam, ſed pœnam.*

SCiendum eſt, quod cum dicitur, originale peccatum eſt in parvis, hoc dicitur pro pœna temporali & æterna, quæ debetur eis ex culpa primi parentis. Et paulo poſt. Similiter dicitur, in quo omnes peccaverunt: ideo ſcilicet, quia ſeminarium omnium erat in illo qui peccavit. Non tamen inde provenit, quod omnes peccaſſent qui non erant: & qui non eſt, non peccat.

IX. *Quod corpus Domini non cadit in terram.*

DE ſpeciebus panis & vini quæritur, ſi ſint modo in corpore Chriſti, ſicut prius erant in ſubſtantia panis & vini, quæ verſa eſt in corpus Chriſti: an ſint in aere. Sed veriſimilius eſt quod ſint in aere, cum ſint in corpore Chriſti ſua lineamenta, & ſuam ſpeciem habeat, ſicut alia corpora humana. Species vero iſtæ, ſcilicet panis & vini, ſiunt in ore ad celandum & obtegendum corpus Chriſti. Et poſt pauca. Hic autem quæritur de hoc quod qui videtur eſſe multitud...... unde & præcipitur, quod a Sabbato uſque ad Sabbatum ſervetur, ſicut de panibus propoſitionis factum fuiſſe legitur, a muribus etiam corrodi videtur, & de manu Sacerdotis vel Diaconi in terram cadere. Et ideo quæritur, quare Deus permittat iſta fieri in corpore ſuo. An fortaſſis non ita fiat in corpore, ſed tantum ita faciat apparere in ſpecie? Ad quod dicimus, quod revera non eſt ſic in corpore, ſed Deus ita in ſpeciebus ipſis propter negligentiam miniſtrorum reprimendam habere facit: corpus vero ſuum, prout ei placet, reponit & conſervat.

X. *Quod*

X. *Quod propter opera nec melior, nec pejor efficiatur homo.*

SOlet quæri quid a Domino remuneretur: opus, an intentio, ſeu utrumque. Auctoritas autem videtur velle, quod opera a Deo æternaliter remunerentur, ait namque Apoſtolus: Reddet Deus unicuique ſecundum opera ſua. Et Athanaſius ait: Reddituri ſunt de factis propriis rationem. Et paulo poſt ait: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui vero mala, in ignem æternum. Nos vero dicimus, quod æternaliter a Deo remunerentur, ſive ad bonum, ſive ad malum: nec propter opera, pejor, vel melior efficitur homo, niſi dum operatur, fortaſſis voluntas ejus in aliquo augmentetur. Nec eſt contra Apoſtolum vel alios auctores, quia cum Apoſtolus dixit, reddet unicuique &c. ibi effectum pro cauſa poſuit, opus ſcilicet pro voluntate ſeu intentione.

XI. *Quod non peccaverunt qui Chriſtum crucifixerunt ignoranter; & quod non ſit culpæ adſcribendum quidquid fit per ignorantiam.*

OPponit de Judæis qui Chriſtum crucifixerunt, & de aliis qui martyres perſequendo putabant ſe obſequium præſtare Deo: & de Eva : : : quæ non egit contra conſcientiam, quoniam ſeducta eſt, & tamen certum eſt eam peccaſſe. Ad quod nos dicimus, quod revera illi ſimplices Judæi non agebant contra conſcientiam, ſed potius zelo legis ſuæ Chriſtum perſequebantur; nec putabant ſe male agere, & ideo non peccabant; nec propter hoc aliqui eorum damnati ſunt, ſed propter præcedentia peccata, merito quorum in illam cæcitatem devoluti ſunt. Et inter illos erant electi illi, pro quibus Chriſtus oravit, dicens: Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Nec oravit, ut hoc peccatum eis dimitteretur, cum hoc peccatum non eſſet, ſed potius peccata præcedentia.

A

XII. *De poteſtate ligandi & ſolvendi.*

ILlud quod in Matthæo legitur: Quæcumque ligaveris ſuper terram &c. Sic intelligendum eſt: Quæcumque ligaveris ſuper terram, ideſt in præſenti vita, erit ligatum & in cœlis, ideſt, in præſenti Eccleſia. Et poſt pauca: Huic ſententiæ, qua dicimus Deum ſolum dimittere peccata, Evangelium videtur obviare; ait namque Chriſtus ad diſcipulos ſuos: Accipite Spiritum-ſanctum, quorum B remiſeritis peccata, remittuntur eis. Sed nos dicimus quod hoc dictum eſt ſolis Apoſtolis, non ſucceſſoribus eorum. Et ſtatim ſubditur: Si quis tamen ſucceſſoribus eorum convenire hoc dixerit, ad modum ſupradictæ auctoritatis hanc quoque exponere decet.

XIII. *De ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu.*

SCiendum quoque quod ſuggeſtio non eſt peccatum illi cui ſuggeſtio fit, nec delectatio con- C ſequens ſuggeſtionem, quæ delectatio ineſt ex infirmitate & memoria voluptatis, quæ eſt in impletione illius rei quam adverſarius ſuggerit, ſed ſolus conſenſus, qui & contemptus Dei dicitur, in quo peccatum conſiſtit. Et poſt pauca: Nec dicimus quod voluntas faciendi hoc, vel illud, nec & ipſum opus ſit peccatum, ſed potius, ut ſuperius dictum eſt, ipſe Dei contemptus ex aliqua voluntate.

XIV. *Quod ad Patrem proprie vel ſpecialiter pertinet omnipotentia.*

D

SI potentiam tam ad notitiam ſubſiſtendi, quam ad efficaciam operationis referamus, invenimus ad proprietatem perſonæ Patris proprie vel ſpecialiter omnipotentiam attinere: quod non ſolum cum cæteris duobus perſonis æque omnia efficere poteſt, verum etiam ipſe ſolus a ſe, non ab alio exiſtere habet: & ſicut habet a ſe exiſtere, ita etiam ex ſe habet poſſe.

Hæc ſunt Capitula Theologiæ; immo Stultologiæ Petri Abaelardi.

S. BERNARDI ABBATIS

EPISTOLA CXC. SEU TRACTATUS

CONTRA QUÆDAM CAPITULA ERRORUM ABAELARDI.

Ad INNOCENTIUM II. Pontificem.

PRÆFATIO.

Amantiſſimo Patri domino Innocentio, ſummo Pontifici, frater B. Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.

Romanæ ſedis prærogativa, non poſſe errare in fide.

OPORTET ad veſtrum referri Apoſtolatum pericula quæque & ſcandala emergentia in regno Dei, ea præſertim quæ de Fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, ubi non poſſit fides ſentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum eſt: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua?* Ergo quod ſequitur, a Petri ſucceſſore exigitur: *Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.* Id quidem modo neceſſarium. Tempus eſt ut veſtrum agnoſcatis, Pater amantiſſime, prin- E cipatum; probetis zelum, miniſterium honoretis. In eo plane Petri impletis vicem, cujus tenetis & ſedem, ſi veſtra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, ſi veſtra auctoritate conteritis Fidei corruptores.

Luc. 22. 32.

Ibidem.

CAPUT PRIMUM.

Impia Abaelardi de ſancta Trinitate dogmata recenſet, & explodit.

Abaelardi dogmata de Fide.

F 1 HAbemus in Francia novum de veteri magiſtro Theologum, qui ab ineunte ætate ſua in arte dialectica luſit, & nunc in Scripturis ſanctis inſanit. Olim damnata & ſopita dogmata, tam ſua videlicet, quam aliena, ſuſcitare conatur; inſuper & nova addit. Qui dum omnium quæ ſunt in cœlo ſurſum, & quæ in terra deorſum, nihil, præter ſolum *Neſcio*, a, ne-

a In aliis editis *Neſcio quid*: at in ſcriptis *Neſcio* abſolute, & rectius, ut ſit ſenſus Abaelardum ad nullam quæſtionem hærere, nec inſcientiam ſuam fateri. Vide alias Notas.

TOM. II. OPUS. XI.

neſcire dignatur; ponit in cœlum os ſuum, & ſcrutatur alta Dei, rediensque ad nos, refert verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui: & dum paratus eſt de omnibus reddere rationem, etiam quæ ſunt ſupra rationem, & contra rationem præſumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quam ratione rationem conari tranſcendere? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle quicquid non poſſit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis*: *Qui credit cito, levis eſt corde*, Cito credere a eſt, inquit, adhibere fidem ante rationem; cum hoc Salomon non de fide in Deum, ſed de mutua inter nos credulitate loquatur. Nam illam quæ in Deum eſt fidem beatus Papa Gregorius * negat plane habere meritum, ſi ei humana ratio præbeat experimentum: laudat autem Apoſtolos, quod ad unius juſſionis vocem ſecuti ſunt Redemptorem. Scit nimirum pro laude dictum: *In auditu auris obedivit mihi*; increpatos e regione diſcipulos, quod tardius crediditſſent. Denique laudatur Maria, quod rationem fide prævenit; & punitur Zacharias, quod fidem ratione tentavit; & rurſum Abraham commendatur, qui contra ſpem in ſpem credidit.

* al. Salomonis. Eccl. 19. 4.
a
* Greg. hom. 26. in Evan.
Pſal. 17. 1.
Marc. 16.
Luc. 1. 8.
Luc. 1.
Rom. 4. 18.

A

B

b

„ 2 At contra Theologus noſter: Quid, inquit b, „ ad doctrinam loqui proficit, ſi quod docere volumus, „ exponi non poteſt, ut intelligatur? „ Et ſic promittens intellectum auditoribus ſuis, in his etiam quæ ſublimiora & ſacratiora profundo illo ſinu ſacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in majeſtate modos, numeros in æternitate. „ Denique conſtituit Deum Pa„trem plenam eſſe potentiam, Filium quamdam c po„tentiam, Spiritum-ſanctum nullam potentiam: atque „ hoc eſſe Filium ad Patrem, quod quandam potentiam „ ad potentiam, quod ſpeciem ad genus, quod mate„riatum ad materiam, quod hominem ad animal, quod „ æreum ſigillum ad æs. „ Nonne plus quam Arius hic? Quis hæc ferat? Quis non claudat aures ad voces ſacrilegas? Quis non horreat profanas novitates & vocum, & ſenſuum? „ Dicit etiam Spiritum-ſanctum procedere „ quidem ex Patre & Filio, ſed minime de Patris eſſe „ Filiive d ſubſtantia. „ Unde ergo? an forte ex nihilo, ſicut & univerſa quæ facta ſunt? Nam & ipſa ex Deo eſſe non diffitetur Apoſtolus, nec veretur dicere: *Ex quo omnia*. Quid igitur? Dicemus ex Patre & Filio Spiritum-ſanctum non alio prorſus procedere modo, quam omnia, ideſt, non eſſentialiter, ſed creabiliter; ac perinde creatum ſicut & omnia? Aut numquid tertium inveniet ſibi modum quo eum ex Patre Filioque producat, homo qui nova ſemper inquirit, & quæ non invenit fingit, affirmans ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt? „ At ſi eſſet, inquit, de ſubſtantia Patris, „ profecto genitus eſſet, & duos Pater filios haberet. Quaſi vero omne quod de ſubſtantia aliqua eſt, continuo ipſum a quo eſt habeat genitorem. Num vero pediculi, aut lendes*, aut phlegmata*, vel filii carnis ſunt, vel non ſunt de ſubſtantia carnis? aut vermes de ligno putrido prodeuntes, aliunde, quam de ligni ſubſtantia ſunt, qui tamen filii ligni non ſunt? Sed & tineæ de ſubſtantia pannorum ſubſtantiam habent, generationem non habent: & multa in hunc modum.

De Trinitate.
c
Rom. 11. 2.
d
Rom. 11. 2.
Spiritum S. negat procedere ex ſubſtantia Patris & Filii,
* al. lendes.
* al. ſleumata.

C

D

E

3 Miror autem hominem acutum & ſciolum, ut quidem ipſe ſibi videtur, quomodo cum Spiritum-ſanctum fateatur Patri & Filio conſubſtantialem, neget tamen ex Patris Filiique prodire ſubſtantia. Niſi forte illos ex ipſius * procedere velit: quod quidem

* ſupple ſubſtantia.

inauditum eſt, & nefandum. Si autem nec is de illorum, nec illi de hujus ſubſtantia ſunt: ubi, quæſo, conſubſtantialitas? Aut ergo fateatur cum Eccleſia, Spiritum-ſanctum de ſubſtantia illorum eſſe, a quibus non negat procedere; aut certe cum Ario conſubſtantialitatem deneget, & prædicet aperte creationem. Deinde ſi Filius de ſubſtantia Patris eſt, Spiritus-ſanctus non non eſt: differant neceſſe eſt a ſe invicem, non ſolum quia Spiritus-ſanctus genitus non eſt, quod Filius eſt; ſed etiam quod Filius de ſubſtantia Patris eſt, quod Spiritus-ſanctus non eſt: Quam quidem poſteriorem differentiam Catholica e huc uſque neſcivit. Si eam admittimus, ubi Trinitas, ubi Unitas? Siquidem Spiritu-ſancto Filioque nova a ſe differentiarum numeroſitate diſtantibus, unitas diſſipatur: præſertim cum ſubſtantialem eſſe pateat differentiam, quam iſte conatur inducere. Porro autem Spiritu-ſancto a Patris Filiique ſubſtantia recedente, non Trinitas remanet, ſed dualitas. Neque enim dignum eſt in Trinitate admitti perſonam, quæ nil habeat in ſubſtantia commune cum reliquis. Deſinat ergo Spiritus-ſancti proceſſionem a Patris Filiique ſubſtantia ſeparare, ne duplici impietate numerum & Trinitati minuat, & tribuat Unitati; quod utrumque Fides abnuit Chriſtiana. Et ne de re tanta ſolis videat humanis inniti rationibus, legat epiſtolam Hieronymi ad Avitum, & certe videbit inter cæteras quas redarguit Origenis blaſphemias, etiam hoc cum deteſtantem, quod dixerit, Spiritum-ſanctum de ſubſtantia Patris non eſſe. Beatus Athanaſius in libro de unita Trinitate ita loquitur: „ Solum Deum ubi me„moratus ſum, non ſolam perſonam Patris indicavi: „ quia Filium & Spiritum-ſanctum de hac ipſa ſola ſub„ſtantia Patris eſſe non abnegavi. „ Hoc Athanaſius.

e
Hieron. tom. 1. epiſt. 59.
Athan. lib. de un. Tri.

CAPUT II.

In Trinitate non eſſe admittendam ullam diſparitatem; ſed omnimodam æqualitatem.

4 Videt Sanctitas veſtra, quomodo iſto non diſputante, ſed dementante, & Trinitas non cohæret, & Unitas pendet; nec iſtud ſane abſque injuria majeſtatis. Quicquid namque illud eſt quod Deus ſit, id ſine dubio eſt, quo non poſſit majus f aliquid cogitari. Si ergo in hac unica & ſumma majeſtate juxta conſiderationem perſonarum vel parum aliquid claudicare recipimus, dum quod uni plus datur, alteri minuitur; minus profecto eſt totum ab eo, quo nihil majus valeat cogitari. Majus enim ſine dubio eſt quod totum maximum eſt, quam quod ex parte. Ille vero digne pro ſua poſſibilitate divinam æſtimat magnificentiam, qui nil in ea cogitat diſpar, ubi eſt totum ſummum; nil diſtans, ubi totum eſt unum; nil hians, ubi totum eſt integrum; nil denique imperfectum vel egens, ubi totum eſt totum. Totum nempe eſt Pater, quod Pater & Filius & Spiritus-ſanctus; totum Filius, quod ipſe & Pater & Spiritus-ſanctus; totum Spiritus-ſanctus, quod & ipſe & Pater & Filius. Et totum, unum eſt totum, nec ſuperabundans in tribus, nec imminutum in ſingulis. Nec enim verum ſummumque bonum, quod ſunt, inter ſe, particulariter dividunt: quoniam nec participialiter id poſſident, ſed hoc ipſum eſſentialiter ſunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veraciſſime dicitur, perſo-

f
Dei notio eximia.
Æqualitas perfecta in perſonis.

a Hæc ad ſenſum ex lib. 2. Introductionis ad Theologiam, quam deinceps Theologiam ſimpliciter appellabimus. Verba hæc ſunt pag. 1050. *Cito autem, ſive facile credit, qui indiſcrete atque improvide de his quæ dicunt prius acquieſcit, quam hoc ei quod perſuadetur ignota ratione, quantum valet diſcutiat, an ſcilicet adhiberi ei fidem conveniat.*

b Hæc item ad ſenſum ibid. pag. 1063. *Quid prodeſt locutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientis?* &c.

c Id ſibi *per malitiam, aut per errorem* impoſitum queritur Abaelardus in Apologia ſua pag. 331. atque tamquam diabolica quædam ſe abhorrere & deteſtari dicit. Verum Anonymus, ejus quondam diſcipulus, poſtea Impugnator, editus in tomo 4. Bibliothecæ Ciſtercienſis, Abaelardum mendacii hoc loco arguit pag. 239. *At primum requiro*, inquit, *cur ſanctæ religionis & magni nominis Abbatem inſimulet falſa dixiſſe, quæ in Theologia ſua ſcripſerit, Filium eſſe quamdam potentiam, Spiritum-ſanctum nullam?* &c. Tum probat id ab ipſo Abaelardo dictum, referendo ejus verba quaſi ex Apologia, in qua modo ea non leguntur, uti nec ea quæ idem Anonymus refert pag. 241. Sed Abaelardus in Theologia ſua de Filio docet in lib. 1. pag. 991. *Eſt ita-que divina Sapientia quædam divina potentia*, &c. & in libro 2. de Filio & Spiritu-ſancto, ut mox notabimus.

d Abaelardi verba hæc ſunt in lib. 2. pag. 1085. *Cum itaque tam Filius, quam Spiritus-ſanctus ex Patre ſit, hic quidem genitus, ille procedens; differt in eo generatio ipſa a proceſſione, quod is qui generatur ex ipſa Patris ſubſtantia eſt, cum ipſa (ut dictum eſt) Sapientia, hoc eſt ipſum eſſe habeat, ut ſit quædam potentia; ipſe vero charitatis affectus magis ad benignitatem animi, quam ad potentiam pertinet. Unde bene Filius ex Patre gigni dicitur, hoc eſt ex ipſa Patris ſubſtantia proprie dicitur eſſe*, &c. Immerito itaque, ne dicã impudenter, id a ſe prolatũ inficiatur Abaelardus in Apologia ſua, atque *malitiæ, vel ignorantiæ* imputat.

e Editi addunt *Fides*, quod nomen deeſt in codicibus mſſ. Vox Auguſtino familiaris ad ſignificandam catholicam Fidem, vel Eccleſiã in libris confeſſionum paſſim, et lib. 5. cap. 14. lib. 6. cap. 4. lib. 7. cap. 1. & in libro contra Mendacium cap. 7. Confer Bernardum lib. 3. de Conſideratione num. 3. & ſermones in Cantica 64. & 65. num. 8. ac 66. n. 4.

f Hanc de Deo notionem probat maxime Anſelmus in Monologio, & in Apologetico ſtatim ab initio.

perſonarum ſane deſignatio eſt, non unitatis diviſio. Licet namque in hac ineffabili & incomprehenſibili Deitatis eſſentia, alter & alter (id quidem requirentibus proprietatibus perſonarum) ſobrie catholiceque dicatur; non tamen ibi eſt alterum, & alterum, ſed ſimplex unum; ut nec præjudicium faciat Unitati Trinitatis confeſſio; nec proprietatum ſit excluſio, vera aſſertio Unitatis. Tam longe proinde fiat a ſenſibus noſtris, quam eſt & a regula veritatis execranda illa de genere & ſpecie [a] non ſimilitudo, ſed diſſimilitudo; & nihilo minus illa de ære æreoque ſigillo: quoniam cum genus quidem & ſpecies, quod ad ſe invicem ſunt, alterum ſuperius, altera inferior ſit, Deus autem unus ſit; numquam bene profecto conveniet tantæ æqualitati & tantæ diſparitati. Et rurſum de ære, & quodam ære, quod eſt æreum ſigillum, quoniam quod inde in eamdem uſurpatur ſimilitudinis rationem, ſimile eſt huic, idem judicium. Cum enim ſpecies (ut dixi) minor ſit & inferior genere, abſit ut hanc in Patre & Filio diverſitatem cogitemus; abſit ut huic acquieſcamus dicenti, hoc eſſe Filium ad Patrem, quod ſpeciem ad genus, quod hominem ad animal, quod ęreum ſigillum ad æs, quod aliquam potentiam ad potentiam. Sunt quippe cuncta hæc, mutua ſuæ connexione naturæ, ad ſe invicem ſuperiora & inferiora: & ob hoc nulla prorſus admittenda ſimilitudo ex his ad illud, ubi nihil eſt inæquale, nihil diſſimile. Videtis de quanta vel imperitia, vel impietate deſcendat harum adinventio ſimilitudinum.

a Similitudines Abaelardi abſurdæ.

CAPUT III.

Abſurdum dogma Abaelardi, nomina abſoluta & eſſentialia uni perſonæ proprie & ſpecialiter attribuentis, oppugnat.

ADhuc advertite clarius quid ſentiat, doceat, ſcribat. Dicit proprie & ſpecialiter ad Patrem potentiam, ad Filium ſapientiam pertinere, quod quidem falſum. Nam & Pater ſapientia, & Filius potentia veriſſime ſunt, ſaniſſimeque dicuntur: & quod eſt commune amborum, non erit proprium ſingulorum. Alia illa ſunt profecto vocabula, quæ non ad ſe ipſos dicuntur, ſed ad alterutrum: & ideo eſt cuique ſuum, & non commune cum altero. Nam qui Pater eſt, Filius non eſt: & qui Filius eſt, Pater non eſt: quoniam non quod ad ſe, ſed quod ad Filium Pater eſt, Patris nomine deſignatur; & item nomine Filii, non quod ad ſe Filius, ſed quod eſt ad Patrem, exprimitur. Non ſic potentia, non ſic ſapientia, neque alia multa, quæ ad ſe dicuntur: & Pater & Filius non ſingulariter, alter reſpectu alterius. „ Non, inquit, ſed ad proprietatem „ perſonæ Patris proprie vel ſpecialiter invenimus o„mnipotentiam attinere, quod non ſolum cum cæteris „ duabus perſonis æque omnia efficere poteſt, verum „ etiam ipſe ſolus a ſe, non ab alio exiſtere habet: & „ ſicut habet ex ſe exiſtere, ita etiam ex ſe habet & „ poſſe. „ O alterum Ariſtotelem! Annon eadem ratione, ſi hoc ratio eſſet, & ſapientia & benignitas proprie pertineret ad Patrem; cum & ſapere, & benignum eſſe, æque a ſe Pater, & non ab alio habeat, quemadmodum & eſſe, & poſſe? Quod ſi non abnuit (nec enim de ratione poteſt) quid, quæſo, facturus eſt de illa nobili ſua partitione, in qua ut Patri potentiam, ſic Filio ſapientiam, ſic Spiritui-ſancto benignitatem proprie ac ſpecialiter aſſignavit? Non enim una & eadem res proprie poterit convenire duobus, hoc eſt, ut cuique propria ſit. Eligat quod vult: aut det ſapientiam Filio, & tollat eam Patri; aut Patri tribuat, & auferat Filio; & rurſum benignitatem aut Spiritui-ſancto ſine Patre, aut Patri ſine Spiritu-ſancto aſſignet; aut certe deſinat nomina communia propria facere; & Patri, quoniam a ſeipſo habet potentiam; non ideo tamen audeat concedere propriam; ne & benignitatem ſimul & ſapientiam, quas a ſe nihilominus habet, identidem proprias ipſi ſua ratione aſſignare cogatur.

Nomina eſſentialia æque ſingulis perſonis convenire, non notionalia.

Abaelard. Theol. lib. 1. pag. 990.

6 Sed expectemus adhuc, & videamus, quam theorice noſter Theologus inviſibilia Dei contempletur. Dicit (ut dixi) proprie omnipotentiam [b] pertinere ad Patrem; atque hanc, ut ſit integra & perfecta, in gerendo & diſcernendo conſtituit. Porro Filio, ut jam dictum eſt, aſſignat ſapientiam; ipſamque non ſimpliciter quidem potentiam, ſed quamdam in Deo potentiam eſſe definit, ideſt potentiam tantum diſcernendi. Forte timet injuriam facere Patri, ſi tantum tribuat Filio, quantum & ipſi: & cui non audet potentiam dare integram, concedit dimidiam. Et quod dicit, manifeſtis declarat exemplis, aſſerens potentiam diſcernendi, quæ eſt Filius, ita quamdam eſſe potentiam, quemadmodum homo quoddam eſt animal, & ſigillum æreum quoddam eſt æs: atque hoc eſſe potentiam diſcernendi ad gerendi diſcernendique potentiam, id eſt, Filium ad Patrem, quod homo ad animal eſt, quod æreum ſigillum ad æs. „ Sicut enim, inquit, „ ex eo quod eſt æreum ſigillum, exigit neceſſario „ ut æs ſit; & ex eo quod eſt homo, ut animal ſit, „ ſed non e converſo: ita divina ſapientia, quæ eſt po„tentia diſcernendi, exigit quod ſit divina potentia, „ ſed non e converſo „. Quid igitur? Vis ut, juxta tuam ſimilitudinem, ad inſtar præcedentium, etiam ex hoc quod Filius eſt, exigat ut Pater ſit; hoc eſt, ut qui Filius eſt, Pater ſit, quamquam non e converſo? Si hoc dicis, hæreticus es; ſi non dicis, vacat ſimilitudo.

b

Potentiam tribus perſonis eſſe æqualem.

Ibid. lib. 2. pag. 1083.

7 Ad quid enim tibi ipſam tanto circuitu de longe poſitis rebus, & minus convenientibus emendicas, tanto labore colligis, tanta inculcas inani multiplicitate verborum, tantis effers laudibus, ſi non facit ad quod adducitur, ut videlicet membra ad membra congruis proportionibus reducatur? Nonne hoc opus, hic labor eſt, ut per ipſam nos doceas eam, quæ eſt inter Patrem & Filium, habitudinem? Tenemus autem te docente ad hominis poſitionem poni animal, ſed non e converſo ſecundum regulam dialecticæ tuæ; qua non quidem poſito genere ponitur ſpecies, ſed poſita ſpecie ponitur genus. Cum ergo Patrem ad genus, Filium ad ſpeciem referas; nonne id ratio ſimilitudinis poſtulat, ut ſimiliter poſito Filio, Patrem poni oſtendas, & non converti? ut quomodo qui homo eſt, neceſſario animal eſt, ſed non convertitur; ita quoque qui Filius eſt neceſſario Pater ſit, & æque non convertatur. Sed contradicit tibi in hoc catholica Fides, quæ profecto utrumque recuſat, tam Patrem videlicet eſſe qui Filius eſt, quam eſſe Filium qui Pater eſt. Nam alius proculdubio Pater, atque alius Filius: quamvis non aliud Pater, quam Filius. Nam per *alius*, & *aliud*, novit pietas Fidei caute inter perſonarum proprietates & individuam eſſentiæ unitatem diſcernere; & medium iter tenens, regia incedere via; ut nec declinet ad dexteram, confundendo perſonas; nec reſpiciat ad ſiniſtram, ſubſtantiam dividendo. Quod ſi per ſimplex eſſe dicas vere conſequi ut ſi Filius eſt, neceſſario Pater ſit, nil te juvat; cum ratio relationis neceſſario exigat ut convertatur, & eadem veritas comitetur converſam, quod non congruit adductæ de genere & ſpecie, vel de ære, ęreoque ſigillo ſimilitudini. Neque enim, ſicut per ſimplex eſſe dumtaxat veriſſime dicitur: Si Pater eſt, Filius eſt; & ſi Filius eſt, Pater eſt: ita etiam poſſumus inter hominem & animal, ſive inter æreum ſigillum & æs, in veritate convertibilem texere conſequentiam. Nam etſi verum ſit dicere: Si homo eſt, animal eſt; non tamen vera eſt converſa, qua dicitur: Si animal eſt, homo eſt. Et item ſi ſigillum æreum eſt, neceſſario ſequitur, ut æs ſit; non tamen ſi æs ſit, neceſſario ſequitur, ut ſigillum æreum ſit. Sed jam pergamus ad reliqua.

8 En, juxta iſtum, habemus omnipotentiam in Patre, quamdam potentiam in Filio: dicat nobis etiam de Spiritu-ſancto quid ſentiat. „ Benignitas ipſa, inquit, quæ „ hoc nomine, quod eſt Spiritus-ſanctus, demonſtratur, „ non eſt in Deo potentia, ſive ſapientia. Videbam

Ibid. p. 1085.

Luc. 10. 18.

a Legeſis Guillelmi S. Theoderici abbatis caput 2. contra Abaelardum.

b Eodem fere modo in Abaelardum invehitur Gualterus epiſcopus Laudunenſis in epiſtola ad eum, tomo 2. Spicilegii pag. 473.

Epist. II. OPUS. XI. ham ſatanam tamquam fulgur cadentem de cœlo. Sic debet cadere qui ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe. Vides, Pater ſancte, quas ſcalas, immo quę præcipitia iſte ſibi paraverit ad ruinam. Omnipotentiam, ſemipotentiam, nullam potentiam. Ipſo auditu horreo, & ipſum horrorem puto ſufficere ad refellendum. Verumtamen teſtimonium pono, quod turbato interim occurrit ad removendam Spiritus-ſancti injuriam. In Iſaia legitur: *Spiritus ſapientiæ, & Spiritus fortitudinis;* per quod utique ſatis aperte iſtius audacia, etſi non comprimitur, convincitur tamen. O lingua magniloquia! Eſto ut injuria Filii, vel Patris remittatur tibi: numquid blaſphemia Spiritus? Manet Angelus Domini, qui ſecet te medium: dixiſti enim: Non eſt Spiritus-ſanctus in Deo potentia, ſive ſapientia. Ita pes ſuperbiæ ruit, cum irruit.

CAPUT IV.

Refellit definitionem fidei, qua dicit Abaelardus, Fidem eſſe æſtimationem.

Fidem non eſſe æſtimationem. Theol. lib. 1. pag. 977. & 1061. 9 NEC mirum, ſi homo, qui non curat quæ dicat, irruens in arcana Fidei, theſauros abſconditos pietatis tam irreverenter invadit atque diſcerpit; cum de ipſa pietate fidei nec pie, nec fideliter ſentiat. Denique in primo limine Theologiæ, vel potius Stultilogiæ ſuæ fidem definit æſtimationem. Quaſi cuique in ea ſentire, & loqui quæ libeat, liceat; aut pendeant ſub incerto in vagis ac variis opinionibus noſtræ Fidei ſacramenta, & non magis certa veritate ſubſiſtant. Nonne, ſi fluctuat fides, inanis eſt & ſpes noſtra? Stulti ergo Martyres noſtri, ſuſtinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes ſub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exilium. Sed abſit ut putemus in fide, vel ſpe noſtra aliquid, ut is putat, dubia æſtimatione pendulum; & non magis totum quod in ea eſt, certa ac ſolida veritate ſubnixum, oraculis & miraculis divinitus perſuaſum, ſtabilitum & conſecratum partu Virginis, ſanguine Redemptoris, gloria reſurgentis. Teſtimonia iſta credibilia facta ſunt nimis. Si quo minus, ipſe poſtremo Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quod filii Dei ſumus. Quomodo ergo fidem quis audet dicere æſtimationem, niſi qui Spiritum iſtum nondum accepit, quive Evangelium aut ignoret, aut fabulam

2. Tim. 1. 12. putet? *Scio cui credidi, & certus ſum,* clamat Apoſtolus, & tu mihi ſubſibilas: Fides eſt æſtimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo mihi eſt certius. Sed Auguſtinus aliter: „ Fides, ait, non conjectando, vel opinando habetur in corde in quo eſt, ab „ eo cujus eſt; ſed certa ſcientia, acclamante conſcien„ tia „. Abſit ergo, abſit ut hos fines fides habeat Chriſtiana. Academicorum ſint iſtæ æſtimationes, quorum eſt dubitare de omnibus, ſcire nihil. Ego vero ſecurus in Magiſtri gentium ſententiam pergo, & ſcio

Definitio fidei ex Apoſtolo Heb. 11. 1. quoniam non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide diffinitio, etſi iſte etiam ipſam latenter inſimulet. *Fides eſt,* ait, *ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Subſtantia, inquit, rerum ſperandarum, non inanium phantaſia conjecturarum. Audis ſubſtantiam. Non licet tibi in fide putare, vel diſputare pro libitu; non hac illacque vagari per inania opinionum, per devia errorum. Subſtantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque præfigitur: certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non eſt enim fides æſtimatio, ſed certitudo.

Abaelardi alia errata. 10 Sed advertite cętera. Omitto quod dicit ſpiritum timoris Domini non fuiſſe in Domino; timorem Domini caſtum in futuro ſeculo non futurum; poſt conſecrationem panis & calicis, priora accidentia, quæ remanent, pendere in aere; dæmonum in nobis ſuggeſtiones contactu fieri lapidum & herbarum, prout illorum ſagax malitia novit harum rerum vires diverſas diverſis incitandis & incendendis vitiis convenire; Spiritum ſanctum eſſe animam mundi; mundum, juxta Platonem, tanto excellentius animal eſſe, quanto meliorem animam habet Spiritum-ſanctum. Ubi dum multum ſudat, quomodo Platonem faciat Chriſtianum, ſe probat ethnicum. Hæc, inquam, omnia, aliaſque iſtiuſmodi nænias ejus non paucas prætereo: venio ad graviora. Non quod vel ad ipſa cuncta reſpondeam, magnis enim opus voluminibus eſſet: illa loquor quæ tacere non poſſum.

CAPUT V.

Arguit Abaelardum, ſua ſenſa, aut ſomnia, unanimi Patrum ſententiæ præferentem; præſertim ubi dicit, Chriſtum non ideo incarnatum, ut hominem liberaret de poteſtate ſatanæ.

11 MYſterium noſtræ redemptionis, ſicut in libro quodam Sententiarum ipſius, & item in quadam ejus expoſitione epiſtulæ ad Romanos legi [a], temerarius ſcrutator majeſtatis aggrediens, in ipſo ſtatim ſuæ diſputationis exordio, eccleſiaſticorum Doctorum unam omnium de hac re dicit eſſe ſententiam, & ipſam ponit ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorem: non veritus contra præceptum Sapientis tranſgredi terminos antiquos, quos poſuerunt Patres noſtri. „ Sciendum eſt, ait, quod omnes Doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conveniunt, quod diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem, & jure eum poſſidebat; ideo ſcilicet quod homo ex libertate arbitrii, quam habebat, ſponte diabolo conſenſit. Ajunt namque, quod ſi quis aliquem vicerit, victus jure victoris ſervus conſtituitur. Ideo, inquit, ſicut dicunt Doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt Filius Dei, ut homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis jure liberaretur a jugo diaboli. Sed ut nobis videtur, ait, nec diabolus unquam jus aliquod in homine habuit, niſi forte Deo permittente, ut carcerarius: nec Filius Dei, ut hominem liberaret, carnem aſſumpſit. [a Chriſtum ideo incarnatum, ut hominem liberaret. Prov. 22. 28.] Quid in his verbis intolerabilius judicem? blaſphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius? temeritatem, an impietatem? An non juſtius os loquens talia fuſtibus tunderetur, quam rationibus refelleretur? Nonne omnium merito in ſe provocat manus, cujus manus contra omnes? Omnes, inquit, ſic: ſed non ego ſic. Quid ergo tu? quid melius affers? quid ſubtilius invenis? quod ſecretius tibi revelatum jactas, quod tot pręterierit ſanctos, effugerit ſapientes? Aquas furtivas & panes abſconditos, puto, apponet nobis iſte.

12 Dic tamen, dic quicquid illud eſt quod tibi videtur, & nulli alteri. An quod Filius Dei non ut hominem liberaret, hominem induit? Hoc plane nemini, te excepto, videtur: tu videris ubi videris. Non enim hoc a ſapiente, non a Propheta, non ab Apoſtolo, non denique ab ipſo Domino accepiſti. Magiſter gentium accepit a Domino quod & tradidit nobis. [1. Cor. 11. 23] Magiſter omnium ſuam doctrinam fatetur non eſſe ſuam: *Non enim,* ait, *a meipſo loquor.* Tu vero de tuo nobis tradis, & quod a nemine accepiſti. [Joan. 7. 16. & 14. 10.] Qui loquitur mendacium, de proprio loquitur. [Joan. 8. 44.] Tibi proinde ſint, quæ tua ſunt. Ego Prophetas & Apoſtolos audio, obedio Evangelio, ſed non Evangelio ſecundum Petrum *. Tu novum nobis condis Evangelium. Quintum Eccleſia Evangeliſtam non recipit. [* Abaelardum.] Quid Lex, quid Prophetæ, quid Apoſtoli, quid apoſtolici viri nobis aliud evangelizant, quam quod ſolus tu negas, Deum videlicet factum hominem, ut hominem liberaret? Et ſi Angelus de cœlo aliud nobis evangelizaverit, anathema ſit.

13 Sed qui venerunt poſt Apoſtolos, Doctores non recipis, homo qui ſuper omnes docentes te intellexiſti. Denique non erubeſcis dicere, quod adverſum

te

---

a Hoc argumentum attingit Abaelardus lib. 2. Commentarii in epiſtolam ad Romanos, quæſtione prima: tum infert pag. 553. & 554. *Si qua vero deſunt perfectionis, Theologia noſtræ tractatui reſervamus.* At mutila eſt Abaelardi Theologia vulgata, in qua non inveni verba, quæ mox refert Bernardus, tametſi quæ hic irreverenter dicta contra Patres ex Abaelardo memorantur, apud eum fere leguntur in Theologiæ lib. 3. pag. 1118. ubi de potentia Dei, diſerte vero ſupra in Abaelardi capitulo IX.

te omnes ſentiant, cum ab invicem non diſſentiant. Fruſtra proinde illorum tibi fidem doctrinamque proponerem, quos jam proſcripſiſti: ad Prophetas te ducam. Loquitur ſub typo Jeruſalem ad populum acquiſitionis, non Propheta, ſed in Propheta Dominus, [Soph. 3. 16.] dicens: *Salvabo te, & liberabo te, noli timere.* Quæris a qua poteſtate? Non enim vis ut diabolus in hominem habeat, vel habuerit poteſtatem: fateor, nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego & tu hoc nolumus. Hoc ſi non confiteris tu, nec cognoſcis: cognoſcunt & dicunt [Pſal. 106. 2.] *qui redempti ſunt a Domino, quos redemit de manu inimici.* [Diabolum habuiſſe poteſtatem in genus humanū.] Quod minime negares & tu, ſi non eſſes ſub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam ſi redemptus eſſes, Redemptorem agnoſceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi qui ſe neſcit captivum. [Pſal. 106. 6.] Qui autem ſcierunt, *clamaverunt ad Dominum, & dominus exaudivit eos, & redemit eos de manu inimici.* Et ut intelligas hunc inimicum qui ſit: *Quos redemit*, ait, *de manu inimici, de regionibus congregavit eos.* Sed primum quidem agnoſce hunc congregatorem, de quo Caiphas prophetat in Evangelio, quia Jeſus moreretur pro gente. Et qui narrat, ſequitur dicens: [Joan. 11. 52. Ibid. 52.] *non tantum pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum.* Quo erant diſperſi? In omnes regiones. Ergo quos redemit, de regionibus congregavit eos. Non congregaret, niſi redimeret. Erant enim non ſolum diſperſi, ſed & captivi. Redemit, & congregavit: redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, ſed *inimici*. Inimicus unus, regiones multæ. Siquidem non de regione, ſed de regionibus congregavit eos, a ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. Quis iſte unus tam potens dominus, qui non uni præfuit regioni, ſed omnibus? Non alius, ut arbitror, quam ille, qui ab alio Propheta dicitur [Job 40. 18.] *abſorbere fluvium*, ideſt genus humanum, *& non mirari: habere* autem *fiduciam*, quod & *Jordanis*, hoc eſt, electio ipſa, *influant in os ejus*. Beati qui ſic influunt, ut effluant; qui ſic intrant, ut exeant.

14 Sed quid? Nondum forte credis Prophetis, ſic ſibi concinentibus de diaboli poteſtate in hominem. Veni mecum & ad Apoſtolos. Dixiſti nempe te non ſentire cum illis, qui poſt Apoſtolos venerunt. Aſſentias vel Apoſtolis, ſi forte & tibi contingat quod unus eorum loquitur de quibuſdam: [2. Tim. 2. 25] *Nequando*, inquiens, *det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, ut reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.* Paulus eſt iſte, qui homines a diabolo captivos teneri aſſerit ad ejus voluntatem. Audis ad ejus voluntatem, & negas poteſtatem? Si & Paulo non credis, veni jam ad ipſum Dominum; ſi forte audias, & quieſcas. Nempe ab ipſo appellatur [Joan. 14. 30.] *Princeps hujus mundi*, & *fortis armatus*, poſſeſſorque vaſorum: & dicis eum non habere poteſtatem in homines? Niſi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium, quam mundum; vaſa, quam homines. Quod ſi atrium diaboli mundus erat; & homines vaſa ejus; quomodo non dominabatur hominibus? Ait item Dominus capientibus ſe: [Luc. 22. 53.] *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Poteſtas iſta non latuit illum qui dicebat: [Coloſſ. 1. 13.] *Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii claritatis ſuæ.* Hanc ergo Dominus ne in ſe quidem negavit diaboli poteſtatem, ſicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait ſiquidem: [Joan. 19. 11.] *Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi data tibi fuiſſet deſuper.* Quod ſi in viride lignum in tantum graſſata eſt iſta deſuper data poteſtas, aridum quomodo non fuit auſa contingere? Nec injuſtam puto iſte cauſabitur poteſtatem datam deſuper. [Juſtam eſſe hanc poteſtatem.] Diſcat ergo diabolum non ſolum poteſtatem, ſed & juſtam habuiſſe in homines: ut conſequenter & hoc videat veniſſe utique in carne Dei Filium propter liberandos homines. Cæterum etſi juſtam dicimus diaboli poteſtatem, non tamen & voluntatem. Unde non diabolus qui invaſit; non homo qui meruit; ſed juſtus Dominus qui expoſuit. Non enim a poteſtate, ſed a voluntate juſtus, injuſtuſve quis dicitur. Hoc ergo diaboli quoddam in hominem jus, etſi non jure acquiſitum, ſed nequiter uſurpatum; juſte tamen permiſſum. Sic itaque homo juſte captivus tenebatur, ut tamen nec in homine, nec in diabolo illa eſſet juſtitia, ſed in Deo.

CAPUT VI.

In opere liberationis humanæ non ſolum miſericordiam, ſed & juſtitiam relucere.

15 Juſte igitur homo addictus, ſed miſericorditer liberatus; ſic tamen miſericorditer, ut non defuerit juſtitia quædam & in ipſa liberatione: quoniam hoc quoque fuit de miſericordia liberantis, ut (quod congruebat remediis liberandi) juſtitia magis contra invaſorem, quam potentia uteretur. [Chriſtum pro hominibus Deo ſatisfeciſſe] Quid namque ex ſe agere poterat, ut ſemel amiſſam juſtitiam recuperaret homo ſervus peccati, vinctus diaboli? Aſſignata eſt ei proinde aliena, qui caruit ſua; & ipſa ſic eſt. Venit princeps hujus mundi, & in Salvatore non invenit quicquam: & cum nihilo minus innocenti manus injecit, juſtiſſime quos tenebat amiſit; quando is, qui morti nihil debebat, accepta mortis injuria, jure illum, qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli ſolvit dominio. Qua enim juſtitia id ſecundo homo exigeretur? Homo ſiquidem qui debuit; homo qui ſolvit. Nam [2. Cor. 5. 15.] *ſi unus*, inquit, *pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt*: ut videlicet ſatisfactio unius omnibus imputetur, ſicut omnium peccata unus ille portavit; nec alter jam inveniatur qui forefecit a, alter qui ſatisfecit: quia caput & corpus unus eſt Chriſtus. Satisfecit ergo caput pro membris, Chriſtus pro viſceribus ſuis, quando juxta Evangelium Pauli, quo convincitur mendacium Petri [* Abaelardi], [Coloſſ. 2. 13.] *mortuus pro nobis convivificavit nos ſibi, donans nobis omnia delicta, delens quod adverſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & poteſtates.*

16 Utinam ego inveniar in his ſpoliis, quibus ſpoliatæ ſunt contrariæ poteſtates, traductus & ipſe in poſſeſſionem Domini! Si me inſecutus Laban arguerit, quod receſſerim clam ab eo; audiat clam me acceſſiſſe ad eum, & ob hoc clam receſſiſſe. [Chriſti juſtitiam hominibus profuiſſe, ut obfuit Adæ injuſtitia.] Subjecit me illi cauſa ſecretior peccati; ſubduxit me illi ratio occultioris juſtitiæ. Aut ſi gratis venumdatus ſum, gratis non redimar? Si Aſſur ſine cauſa calumniatus eſt mihi, ſine cauſa cauſam exigit evaſionis. Quod ſi dixerit: Pater tuus addixit te; reſpondebo: Sed frater meus redemit me. Cur non aliunde juſtitia, cum aliunde reatus. Alius qui peccatorem conſtituit, alius qui juſtificat a peccato; alter in ſemine, alter in ſanguine. An peccatum in ſemine peccatoris, & non juſtitia in Chriſti ſanguine? Sed juſtitia, inquiet, ſit cujus eſt: quid ad te? Eſto. Sed ſit etiam culpa cujus eſt: quid ad me? An juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii non erit ſuper eum? Non convenit filium portare iniquitatem patris, & fraternæ fieri exſortem juſtitiæ. Nunc ergo per hominem mors, & per hominem vita. [Rom. 5. 12. 1. Cor. 15. 22] *Sicut* enim *in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*, quoniam non ſic illi attineo, ut non & iſti. Si illi per carnem; & per fidem huic: & ſi infectus ex illo originali concupiſcentia; etiam Chriſti gratia ſpirituali perfuſus ſum. Quid mihi plus imputatur de prævaricatore? Si generatio; regenerationem oppono: niſi quod ſpiritualis eſt iſta, illa carnalis. Non patitur ratio æquitatis ut ex æquo contendant: ſed vincat neceſſe eſt ſpiritus carnem, & ſit efficacior cauſa, cujus potior eſt natura; quo plus videlicet proſit generatio ſecunda, quam prima nocuerit. Sane pervenit delictum ad me, ſed pervenit & gratia. [Rom. 5. 16.] *Et non ſicut delictum, ita & donum. Nam judicium ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in juſtificationem.* A primo homine manavit delictum; a ſummo cælo egreſſio gratię. Utrumque a parente: illud a primo; iſta

a Ideſt offendit, peccavit, quaſi *facere foras*, ideſt extra rationem, ex Gloſſario Cangiano & aliis.

TOM. II. Opusc. XI.

iſta a ſummo. Terrena nativitas perdit me; & non multo magis generatio cœleſtis conſervat me? Nec vereor ſic erutus de poteſtate tenebrarum repelli a Patre luminum, juſtificatus gratis in ſanguine Filii ejus. Nempe ipſe qui juſtificat: quis eſt qui condemnet? Non condemnabit juſtum, qui miſertus eſt peccatori. Juſtum me dixerim, ſed illius juſtitia. Quænam ipſa? *Finis legis Chriſtus, ad juſtitiam omni credenti.* Denique *qui factus eſt nobis*, inquit, *juſtitia a Deo Patre.* Quæ ergo mihi juſtitia facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta juſtitia? Et ſane mihi tutior donata, quam innata. Nam iſta quidem gloriam habet, ſed non apud Deum: illa autem, cum ſit ſalutis efficax, materiam non habet gloriandi, niſi in Domino. Nam *etſi juſtus fuero*, inquit, *non levabo caput*; ne videlicet reſponſum accipiat: *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

Rom. 10. 4. Chriſti juſtitia noſtra eſt.

Job 10. 15.

1. Cor. 4. 7.

CAPUT VII.

Abaelardum perſtringit, impie ac temere Dei ſecreta ſcrutantem & extenuantem.

Chriſtum veniſſe in mundum non tantum ad noſtram inſtructionem, quam ad ſuæ charitatis oſtenſionem.

17 HÆC eſt juſtitia hominis in ſanguine Redemptoris: quam homo perditionis eſufflans & ſubſannans, in tantum evacuare conatur, ut totum quod Dominus gloriæ ſemetipſum exinanivit; quod minoratus eſt ab Angelis; quod natus de femina; quod converſatus in mundo; quod expertus infirma; quod paſſus indigna; quod demum per mortem crucis in ſua reverſus; ad id ſolum putet & diſputet redigendum, ut traderet hominibus formam vitæ vivendo & docendo; patiendo autem & moriendo charitatis metam præfigeret. Ergo docuit juſtitiam, & non dedit; oſtendit charitatem, ſed non infudit; & ſic rediit in ſua? Itane hoc totum eſt *magnum* illud *pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria?* Incomparabilis doctor, qui etiam profunda Dei ſibi aperiens, & ea quibus vult lucida & pervia faciens, altiſſimum ſacramentum, & myſterium abſconditum a ſæculis, ſic nobis ſuo mendacio planum & apertum reddit, ut tranſire leviter per illud poſſit quivis, etiam incircumciſus & immundus, quaſi Dei ſapientia cavere neſcierit, aut neglexerit quod ipſa prohibuit; ſed dederit & ipſa ſanctum canibus, & margaritas porcis. Sed non eſt ita. Nam etſi manifeſtatum eſt in carne, ſed tamen juſtificatum eſt in ſpiritu: ut & ſpiritualibus ſpiritualia conferantur; & animalis homo non percipiat quæ ſunt ſpiritus Dei; nec fides noſtra ſit in ſapientia verbi, ſed in virtute Dei. Unde Salvator ait: *Confiteor tibi, Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis*: & Apoſtolus: *Etſi*, inquit, *apertum eſt Evangelium meum, in his eſt apertum qui pereunt.*

1. Tim. 3. 16

Matt. 11. 25

1. Cor. 4. 3.

18 Denique advertite hominem irridentem quæ ſunt ſpiritus Dei, quoniam ſtultitia illi videntur; & inſultantem Apoſtolo loquenti Dei ſapientiam in myſterio abſconditam; invehentem in Evangelium, Dominum blaſphemantem. Quam prudentius quod non valet comprehendere, credere dignaretur, nec auderet contemnere, aut conculcare ſacrum reverendumque myſterium. Longum eſt ad omnes ejus ineptias & calumnias, quas divino ſtruit conſilio, reſpondere. Pauca tamen inſero, e quibus cætera æſtimentur. „ Cum ſolos, inquit [a], electos liberaverit Chriſtus, „ quomodo eos diabolus poſſidebat, ſive in hoc ſæ„ culo, ſive in futuro magis, quam modo? „ Reſpondemus: Immo quia diabolus electos Dei poſſidebat, a quo, ſicut dicit Apoſtolus, captivi tenebantur ad ipſius voluntatem; ut Dei propoſitum de ipſis impleretur, opus fuit liberatore. Oportuit autem liberari in hoc ſæculo, ut liberos haberet in futuro. Deinde infert: „ Numquid etiam pauperem illum, qui „ in ſinu Abrahæ requieſcebat, ſicut & divitem da„ mnatum, diabolus cruciabat; aut etiam in ipſum A„ braham dominium habebat, cæteroſque electos? Non: ſed habuiſſet, ſi non liberati fuiſſent fide venturi, ſicut de ipſo Abraham ſcriptum eſt: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*: item: *Abraham exultavit ut videret diem meum; & vidit, & gaviſus eſt.* Propterea jam tunc ſanguis Chriſti rorabat etiam Lazaro, ne flammas ſentiret, quod & ipſe crediſſet in eum qui erat paſſurus. Sic de omnibus electis illius temporis ſentiendum, natos quidem & ipſos, æque ut nos, ſub poteſtate tenebrarum propter originale peccatum; ſed erutos antequam morerentur, & nonniſi in ſanguine Chriſti. Scriptum eſt enim: [b] *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini.* Ergo Chriſto in carne venienti, & antequam veniret, & poſt, benedictum eſt a turbis benedictorum: quamvis præeuntes plenam minime tunc conſecuti ſint benedictionem, ſervata nimirum hac prærogativa tempori gratiæ.

Electos etiam liberatos per Chriſtum a diabolo.

a

2. Tim. 2. 24.

Gen. 15. 6. Joan. 8. 56. Patres ante Chriſtum in fide futuri Meſſiæ ſalvatos.

b Matt. 21. 9.

CAPUT VIII.

Quare Chriſtus tam gravem ac laborioſum nos liberandi modum ſuſceperit, cum ſola ejus voluntas, ſeu juſſio ſufficeret.

Chriſtum ex variis redemptionis modis duriorem convenienter prætuliſſe.

19 DEinde laborans docere & perſuadere, diabolum nullum ſibi jus in hominem vindicare potuiſſe, aut debuiſſe, niſi permiſſu Dei; & quod ſine injuria diaboli jure Deus profugum ſuum, ſi vellet miſereri, repetere, & ſolo verbo eripere poſſet, quaſi hoc quis diffiteatur; poſt multa aliquando infert: [c] „ Quæ „ itaque neceſſitas, aut quæ ratio, aut quod opus „ fuit, cum ſola juſſione ſua divina miſeratio libera„ re hominem a peccato poſſet; propter redemptionem „ noſtram Filium Dei carne ſuſcepta, tot & tantas „ inedias, opprobria, flagella, ſputa, denique ipſam „ crucis ignominioſam & aſperrimam mortem ſuſtine„ re, ut cum iniquis patibulum ſuſtineret? „ Reſpondemus: Neceſſitas noſtra fuit, & neceſſitas dura ſedentium in tenebris & umbra mortis. Opus æque noſtrum, & Dei ipſius, & ſanctorum Angelorum. Noſtrum, ut auferret jugum captivitatis noſtræ: ſuum, ut impleretur propoſitum voluntatis ejus: Angelorum, ut numerus impleretur eorum. Porro ratio hujus facti fuit dignatio facientis. Quis negat Omnipotenti ad manum fuiſſe alios & alios modos noſtræ redemptionis, juſtificationis, liberationis? Verum hoc non præjudicat hujus, quem è multis elegit, efficaciæ. Et fortaſſe is præſtat, per quem in terra oblivionis, gravedinis, lapſus noſtri, tot & tantis gravaminibus Reparatoris fortius & vivacius admoneremur. Alias autem nemo hominum novit, nec noſcere ad plenum poteſt, quid boni ad gratiam, quid congruentiæ ad ſapientiam, quid decori ad gloriam, quid commodi ad ſalutem, penes ſeipſam contineat hujus venerandi myſterii inſcrutabilis altitudo: quam Propheta conſiderans, expavit, non penetravit; & Præcurſor Domini indignum ſe judicavit qui penetraret.

c

Habac. 3. 2. juxta LXX Joan. 1. 27.

20 Cæterum ſi non licet perſcrutari divinæ ſacramentum voluntatis, licet tamen ſentire effectum operis, fructum utilitatis percipere. Et quod licet ſcire, non licet tacere: quia *gloria regum celare verbum, & gloria Dei, inveſtigare ſermonem.* Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus. Ubi reconciliatio, & remiſſio peccatorum? Nam ſi dicente Scriptura: *Peccata noſtra ſeparant inter nos & Deum*; manente peccato non eſt reconciliatio.

Prov. 25. 2. Nunc contrario ſenſu locum hunc Vulgata legit.

Rom. 5. 10. Iſa. 59. 2.

In quo

a Hæc quidem apud Abaelardum lib. 2 in epiſtolam ad Romanos pag. 550. ſed quæſtionem proponendo, non aſſerendo, uti & ea quæ ſequuntur.

b Hunc contextum in eam rem etiam adducit Abaelardus pag. 555.

c Et hæc ipſa verba leguntur apud Abaelardum eodem in loco pag. 552. Sed interrogandi modo: tametſi ejus ſolutio, quæ ſubſequitur, ab hac doctrina non recedit. Ergo malignas ejuſmodi quæſtiones ſenſit Bernardus.

Luc. 22. 20.
Effectum redemptionis humanæ eſſe reconciliationem.

In quo ergo remiſſio peccatorum? *Hic calix*, inquit, *novi teſtamenti in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum*. Itaque ubi reconciliatio, ibi remiſſio peccatorum. Et quid ipſa, niſi juſtificatio? Sive igitur reconciliatio, ſive remiſſio peccatorum, ſive juſtificatio ſit, ſive etiam redemptio, vel liberatio de vinculis diaboli a quo captivi tenebamur ad ipſius voluntatem: intercedente morte Unigeniti obtinemus, juſtificati gratis in ſanguine ipſius: *In quo*, ſicut idem dicit, *habemus redemptionem per ſanguinem ejus, & remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias gratiæ ejus*. Cur, inquis, per ſanguinem quod potuit facere per ſermonem? Ipſum interroga. Mihi ſcire licet quod ita: cur ita, non licet. Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit: Quid me finxiſti ſic?

Epheſ. 1. &. Coloſſ. 1. 14.

Cur verbo non id factum.

Quomodo mors Chriſti placuerit Deo Patri.

21 Sed hæc ſtultitia ei videntur: non poteſt tenere riſum. Audite cachinnos. „ Quomodo, ait [a], juſtificari nos, vel reconciliari Deo per mortem Filii „ ejus, dicit Apoſtolus, qui tanto amplius adverſus „ hominem iraſci debuit, quanto amplius homines in „ crucifigendo Filium ſuum deliquerunt, quam in „ tranſgrediendo primum ejus præceptum unius pomi „ guſtu? „ Quaſi non potuerit Deo in uno eodemque facto & diſplicere iniquitas malignantium, & placere pietas patientis. Et ait: „ Quod ſi tantum fuerat illud Adæ peccatum, ut expiari non poſſet niſi morte Chriſti; quam expiationem habebit ipſum homicidium, quod in Chriſto commiſſum eſt? „ Breviter reſpondemus: ipſum ſanguinem quem fuderunt, & interpellationem ipſius quem occiderunt. Addit etiam: „ Numquid mors innocentis Filii in tantum „ Deo Patri placuit, ut per ipſam reconciliaretur „ nobis, qui hoc peccando commiſimus, propter „ quod innocens Dominus eſt occiſus: nec niſi hoc „ maximum fieret peccatum, illud multo levius potuit ignoſcere? „ Non mors ſed voluntas placuit ſponte morientis, & illa morte expugnantis mortem, operantis ſalutem, reſtituentis innocentiam, triumphantis principatus & poteſtates, ſpoliantis inferos, ditantis ſuperos, pacificantis quæ in cœlo ſunt & quæ in terra, omnia inſtaurantis. Et quoniam hæc tam pretioſa mors, voluntarie ſuſcipienda adverſus peccatum, non tamen poterat fieri niſi per peccatum; non delectatus quidem, ſed tamen bene uſus malitia ſceleratorum, & mortem de morte, & de peccato damnavit peccatum. Et quanto illorum major iniquitas, tanto hujus voluntas ſanctior, & eo potentior ad ſalvandum: quatenus, tanta mediante potentia, antiquum illud, quamvis grande peccatum, neceſſario tamen huic, quod in Chriſto commiſſum eſt, cederet, tamquam minus majori. Nec peccato, ſive peccantibus adſcribitur hæc victoria; ſed bene utenti peccato, & peccantes fortiter perferenti, & convertenti in uſum pietatis quicquid in ipſum auſa eſt crudelitas impiorum.

Sanguinem Chriſti etiā peccato effundentiū delendo ſufficientē eſſe.

22 Fuit vero ſanguis qui effuſus eſt tam multus ad ignoſcendum, ut ipſum quoque peccatum maximum, quo factum eſt ut effunderetur, deleret; ac per hoc de antiqui illius, utpote levioris, deletione nullam omnino dubietatem relinqueret. Deinde iſte. „ Cui „ vero, inquit, non crudele & iniquum videtur, ut „ ſanguinem innocentis in pretium aliquod quis requiſierit, aut ullo modo ei placuerit innocentem „ interfici; nedum Deus tam acceptam Filii mortem „ habuerit, ut per ipſam univerſo reconciliatus ſit mundo? „ Non requiſivit Deus Pater ſanguinem Filii, ſed tamen acceptavit oblatum; non ſanguinem ſitiens, ſed ſalutem, quia ſalus erat in ſanguine. Salus plane, & non, ſicut iſte ſapit & ſcribit, ſola charitatis oſtenſio. Sic enim concludit tot calumnias & invectiones ſuas, quas in Deum tam impie, quam imperite evomuit, ut dicat [b]: „ Totum eſſe quod Deus in carne „ apparuit, noſtram de verbo & exemplo ipſius inſtitutionem, ſive, ut poſtmodum dicit, inſtructionem; „ totum quod paſſus & mortuus eſt, ſuæ erga nos „ charitatis oſtenſionem, vel commendationem.

CAPUT IX.

Chriſtum veniſſe in mundum, non ſolius inſtructionis noſtræ, ſed & liberationis cauſa.

Chriſtum veniſſe non ſolius inſtructionis, ſed liberationis noſtræ cauſa.

23 CÆterum quid prodeſt quod nos inſtituit, ſi non reſtituit? Aut numquid fruſtra inſtruimur, ſi non prius deſtruatur in nobis corpus peccati, ut ultra non ſerviamus peccato? Si omne quod profuit Chriſtus, in ſola fuit oſtenſione virtutum; reſtat ut dicatur, quod Adam quoque ex ſola peccati oſtenſione nocuerit, ſiquidem pro qualitate vulneris allata eſt medicina. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. Ergo ſicut hoc, ita & illud. Si vita, quam dat Chriſtus, non eſt alia, quam inſtitutio ejus; nec mors utique, quam dedit Adam, alia erit ſimiliter, quam inſtitutio ejus: ut ille quidem ad peccatum exemplo ſuo, hic vero exemplo & verbo ad bene vivendum, & ſe diligendum homines informarent. Aut ſi Chriſtianæ fidei, & non hæreſi Pelagianæ acquieſcentes, generatione, non inſtitutione, traductum in nos confitemur Adæ peccatum, & per peccatum mortem; fateamur neceſſe eſt, & a Chriſto nobis, non inſtitutione, ſed regeneratione reſtitutam juſtitiam, & per juſtitiam vitam; *Ut ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ*. Et ſi ita eſt, quomodo is dicit, „ Conſilium „ & cauſam Incarnationis fuiſſe, ut mundum luce ſuæ „ ſapientiæ illuminaret, & ad amorem ſuum accenderet? „ Ubi ergo redemptio? A Chriſto nempe, ut fateri dignatur, illuminatio & provocatio ad amorem: redemptio & liberatio a quo?

1. Cor. 15. 22.

Rom. 5. 18.

Infantibus alioquin non prodeſſe.

24 Eſto quod Chriſti adventus illis proſit, qui ſe illi poſſunt conformare per vitam, & vicem ei dilectionis rependere; quid de parvulis? quam dabit lucem ſapientiæ vix adhuc captantibus lucem vitæ? Unde accendet * ad Dei amorem, qui necdum matres ſuas amare noverunt? Nihil-ne proderit eis adventus Chriſti? nihil quod complantati ſunt ſimilitudini mortis ejus per baptiſmum, quoniam nondum poſſunt, prohibente ætate, Chriſtum ſapere aut amare? „ Redemptio itaque, ait, noſtra eſt, illa ſumma in nobis per Chriſti paſſionem dilectio. „ Ergo parvuli non habent redemptionem, quia non habent ſummam illam dilectionem. An ſicut non habent unde diligant, ita nec unde pereant, ut non ſit eis in Chriſto neceſſaria regeneratio, utpote quibus generatio ex Adam nihil nocuerit? Si hoc ſapit, cum Pelagio deſipit. Quicquid horum ſentiat, patet quantum humanæ ſacramento ſalutis invideat; quantum, quod in ipſo eſt, evacuet alti diſpenſationem myſterii, qui totum de ſalute tribuit devotioni, regenerationi nihil: qui noſtræ gloriam redemptionis, & ſummam ſalutis, non in virtute crucis, non in pretio ſanguinis, ſed in noſtræ conſtituit converſationis profectibus. *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu-Chriſti, in qua eſt ſalus, vita & reſurrectio noſtra*.

* al. aſcendent.

Galat. 6. 14.

In opere ſalutis noſtræ tria conſideranda.

25 Et quidem tria quædam præcipua in hoc opere noſtræ ſalutis intueor: formam humilitatis, in qua Deus ſemetipſum exinanivit: charitatis menſuram, quam uſque ad mortem, & mortem crucis extendit: redemptionis ſacramentum, quo ipſam mortem, quam pertulit, ſuſtulit. Horum duo priora ſine ultimo ſic ſunt, ac ſi ſuper inane pingas. Magnum profecto & valde neceſſarium humilitatis; magnum & omni

a Hæc omnia, quæ hic ex Abaelardo referuntur, interrogantis ſunt, pag. 552. & 555. Et merito quidem hæc tamquam Abaelardi placita refert Bernardus, cum in ſolutione ea non diluat, ſed approbare videatur. Idem cenſent Theologi Pariſienſes initio operum Abaelardi. Et ſane Abaelardus non negaret hanc ſuam fuiſſe mentem, nec id ſibi (quod in aliis ſolet) per calumniam impoſitum cauſatur: ſed oppoſito teſtimonio emendavit in Apologia ſua, his verbis: *Solum Filium Dei incarnatum profiteor, ut nos a ſervitute peccati & a jugo diaboli liberaret, & ſupernæ aditum vitæ morte ſua reſeraret*.

b Hæc & quæ ſequuntur, ad ſenſum inveni in ſolutione pag. 553. & pag. 584. non de verbo.

TOM. II. OPUS. XI.

A

omni acceptione dignum charitatis exemplum: ſed non habent fundamentum, ac proinde nec ſtatum, ſi deſit redemptio. Volo totis niſibus humilem ſequi Jeſum; cupio eum qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me, quibuſdam brachiis vicariæ dilectionis amplecti: ſed oportet me & Agnum manducare paſchalem. Niſi enim manducavero carnem ejus, & bibero ejus ſanguinem, non habebo vitam in memetipſo. Aliud ſequi Jeſum, aliud tenere, aliud manducare. Sequi, ſalubre conſilium; tenere & amplecti, ſolemne gaudium; manducare, vita beata.

Joan. 6. 56.

Caro enim ejus vere eſt cibus, & ſanguis ejus vere eſt potus. Panis eſt Dei qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. Quis ſtatus gaudio, ſive conſilio, abſque vita? Nempe haud aliud quam picturæ abſque ſolido. Ergo nec humilitatis exempla, nec charitatis inſignia, præter redemptionis ſacramentum, ſunt aliquid.

B

Epilogus.

26 Hæc, domine Pater, de labore manuum pueri veſtri qualiacumque tenetis, adverſus pauca quidem novæ hæreſeos capitula: ubi etſi non aliud, quam zelum agnoſcitis meum, tamen propriæ interim conſcientiæ ſatisfeci. Nam cum non eſſet quod agerem pro injuria Fidei quam dolebam; opere mihi pretium arbitror, ſi illum monui, cujus arma potentia a Deo ad deſtructionem contrariarum aſſertionum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei, & in captivitatem redigendum omnem intellectum in obſequium Chriſti. Sunt & alia in aliis ejus ſcriptis non pauca, nec minus mala capitula, ad quæ nec temporis, nec epiſtolæ anguſtia reſpondere permittit. Quamquam nec neceſſarium putem, cum ſint adeo manifeſta, ut ipſa etiam vulgata fide facile refellantur; collegi tamen aliqua, & tranſmiſi.

OPUS. XII

S. BERNARDI ABBATIS

LIBER DE VITA ET REBUS GESTIS S. MALACHIÆ, Hiberniæ Epiſcopi.

Obiit anno 1148 Novemb. 2.

PRÆFATIO AD CONGANUM ABBATEM.

C

Vitæ ſeu Hiſtoriæ ſanctorum ad quid nobis utiles.

SEmper quidem operæ prætium fuit illuſtres Sanctorum deſcribere vitas, ut ſint in ſpeculum & exemplum, ac quoddam veluti condimentum vitæ hominum ſuper terram. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam poſt mortem vivunt, multoſque ex his, qui viventes mortui ſunt, ad veram provocant & revocant vitam. Verum nunc maxime id requirit raritas ſanctitatis, & noſtra plane ætas inops virorum. Quam ſane inopiam ſuper nos adeo invaluiſſe ſentimus, ut nulli ſit dubium illa ſententia nos feriri: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.*

Mat. 24. 12.

D

Et ut ſuſpicor ego, aut præſto, aut prope eſt de quo ſcriptum eſt: *Faciem ejus præcedete geſtas.* Ni fallor, Antichriſtus eſt iſte, quem fames & ſterilitas totius boni & præit, & comitatur.

Job. 41. 13. Corruptio ſæculi.

Sive igitur nuntia jam præſentis, ſive jamjamque ad futuri prænuntia, egeſtas in evidenti eſt. Taceo vulgus, taceo vilem filiorum hujus ſæculi multitudinem: in ipſas Eccleſiæ columnas volo oculos leves. Quem mihi oſtendas vel de illorum numero, qui videntur dati in lucem gentium, non magis de ſublimi fumantem, quam flammantem? *Et ſi lumen quod in te eſt,* inquit, *tenebræ ſunt, quantæ ſunt tenebræ?*

Matth. 6. 23

E

Niſi tu illos forte (quod non credo) lucere dixeris qui quæſtum æſtimant pietatem; qui in hæreditate Domini, non quæ Domini, ſed magis quæ ſua ſunt, quæritant. Quid dico, quæ ſua ſunt? Perfectus ſit & ſanctus etiam ſua quærens; ſuaque retinens, ſi ab alienis cor manuſque contineat. Meminerit tamen qui ſibi uſque huc forte perveniſſe videtur, eumdem exigi ſanctitatis gradum & ab ethnico. Annon milites ſuis jubentur contenti forte ſtipendiis, ut ſalvi fiant?

Luc. 3. 14.

Magnum vero Eccleſiæ Doctori, ſi ſit ſicut unus militum: ut certe (quod ad illorum improperium Propheta loquitur) *ſicut populus, ita & ſacerdos* fuerit.

Iſa. 24. 2. Corruptela morum in Clero.

F

O deformitatem! Ita ne ſummus merito reputandus erit qui a ſummo corruens gradu, hærebit vix infimo, ne abyſſo abſorbeatur? Quam rarus tamen iſte ipſe in Clero? Quem item das mihi contentum neceſſariis, contemptorem ſuperfluorum? Lex eſt tamen præfixa ab Apoſtolis, Apoſtolorum ſucceſſoribus: *Victum & veſtitum habentes,* inquiunt, *his contenti ſimus.*

1. Tim. 6. 8.

Ubi forma hæc? In libris cernimus eam, ſed non in viris. Habes vero de juſto, *quia lex Dei ejus in corde ipſius,* & non in codice.

Pſ. 36. 31.

Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere & neceſſaris paratus eſt. At gratis iſtud. Utinam ſuperfluis ponatur modus! utinam non cupiamus in infinitum! Sed quid? Forte reperias qui hoc poſſit? Id quidem difficile: ſed vide quid egimus. Quærebamus virum optimum, multorum liberatorem; & ecce, laboramus in inveniendo qui ſeipſum ſalvum facere poſſit. Optimus hodie eſt, qui non eſt nimis malus.

Malachias epiſcopus lucerna lucens & ardens.

Unde quoniam a terra defecit ſanctus, videor mihi non ſupervacue ex his, qui empti ſunt de terra, revocare ad medium Malachiam epiſcopum, virum vere ſanctum, & noſtrorum quidem temporum, ſingularis ſapientiæ & virtutis. Iſte erat lucerna ardens & lucens: nec exſtincta eſt tamen, ſed ſubmota. Quis mihi jure ſuccenſeat, ſi readmovero eam? Immo vero non eſt, quod mihi ingrati eſſe mei ſæculi homines debeant, & omnis deinceps generatio ventura, ſi quem conditio tulit, revocem ſtilo; ſi mundo reſtituam, quo dignus non erat mundus; ſi ſervem memoriæ hominum hominem, cujus memoria in benedictione ſit omnibus, qui legere dignabuntur; ſi me excitante amicum dormientem, vox turturis audita fuerit in terra noſtra, dicens: *Ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.*

Mat. 28. 18.

S. Bernardus Malachiæ chariſſimus.

Deinde ſepultus apud nos eſt: nobis ſpecialiter hoc opus incumbit. Quid quod me inter ſpeciales amicos Sanctus ille habebat, & eo loci, ut nulli in hac parte gloriæ ſecundum fuiſſe me credam? Nec mercede vacat mihi tantæ familiaritas ſanctitatis: primitias jam accepi. In extremis poſitus erat, immo in principiis, juxta illud: *Cum conſummatus fuerit homo, tunc incipit.*

Eccli. 18. 6.

Accurri ego, ut benedictio morituri ſuper me veniret. At ille cum jam membra alia movere non poſſet, fortis ad dandam benedictionem, elevatis ſanctis manibus ſuper caput meum, benedixit mihi, & benedictionem hæreditate poſſideo: & quomodo ego illum ſilere queam? Poſtremo tu id mihi, abbas Congane, injungis, reverendus frater, & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hibernia ſcribis) veſtra illa omnis eccleſia ſanctorum. Libens obedio, præſertim quod non eloquium exigitis, ſed narrationem.

Hiſtoriæ hujus fides.

Dabo vero operam, ut ea ſit pura & luculenta, devotos informans, faſtidioſos non onerans. Sane narrationis veritas ſecura apud me eſt, intimata a vobis, haud alia proculdubio proteſtantibus, quam quæ certiſſime comperta ſunt vobis.

CA-

CAPUT PRIMUM.

Pueritia & adoleſcentia S. Malachiæ.

Patria S. Malachiæ.

1 MAlachias noſter, ortus Hibernia de populo barbaro, ibi educatus, ibi litteras edoctus eſt. Cæterum de natali barbarie traxit nihil, non magis quam de ſale materno piſces maris. Quam vero ſuave, quod inculta nobis barbaries tam urbanum protulit civem Sanctorum, & domeſticum Dei? Qui producit mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, ipſe fecit hoc. Parentes tamen illi fuere genere & potentia magni, juxta nomen magnorum qui ſunt in terra. At mater mente, quam ſanguine, generoſior, ſatagebat in ipſo initio viarum ſuarum, notas parvulo facere vias vitæ: hanc pluris illi exiſtimans ventoſa ſcientia litteraturæ ſæcularis. Ad utramque tamen huic non defuit ingenium pro ætate. In ſcholis litteras, domi timorem Domini docebatur, & quotidianis profectibus reſpondebat ambobus ſatis, magiſtro & matri. Nempe a principio ſpiritum ſortitus eſt bonum, per quem erat puer docilis, & amabilis valde, mire admodum omnibus per omnia gratioſus. Bibebat autem pro lacte de pectore materno aquas ſapientiæ ſalutaris, & fiebat in dies ſeipſo prudentior. Prudentior, dicam, an ſanctior? utrumque ſi dixero, non me pœnitebit: veritatem enim dicam. Agebat ſenem moribus, annis puer, expers laſciviæ puerilis. Cumque ex hoc cunctis eſſet reverentiæ ac ſtupori, non tamen inde, ut aſſolet, inſolentior inveniebatur; ſed magis quietus & ſubditus in omni manſuetudine. Non impatiens magiſterii, non ſugitans diſciplinæ, non lectionis faſtidiens, non ludorum denique appetens, quod vel maxime illa ætas dulce ac familiare habere ſolet. Et proficiebat ſupra omnes coætaneos ſuos in ea quidem litteratura, quæ illi competebat ætati. Nam in diſciplina morum profectuque virtutum, etiam ſuper omnes docentes ſe in brevi enituit, non tam matre tamen, quam unctione magiſtra. Hac ſollicitante, haud ſegniter & in divinis exercebatur; petere ſecretum, anticipare vigilias, meditari in lege, refici parcius, orare frequentius. Et quia eccleſiam frequentare nec vacabat propter ſtudium, & pro verecundia non libebat; levare puras manus in omni loco ad cœlum, ubi tamen ſecrete id poſſet. Jam tunc ſiquidem cautus fuit declinare virus virtutum, inanem gloriam.

Parentes.

Diſcit litteras.

Sancta ejus pueritia.

Vana gloria virtutũ virus.

2 Eſt vicus prope civitatem, in qua diſcebat puer, quo magiſter ejus frequenter pergere ſolitus erat, ipſo ſolo comite. Illo euntibus ambobus pariter, ipſe (ut poſtea referebat) retrahebat pedem, ſiſtebat gradum, & ſtans a tergo magiſtri, illo quidem non comperiente, expanſis ad cœlum manibus, raptim quodammodo, ac veluti jaculatam emittebat orationem: & ſic diſſimulans, magiſtrum denuo ſequebatur. Iſtiuſmodi pio furto puer ſæpius illudebat comitem pariter, & magiſtrum. Non eſt dicere omnia quæ ejus principia colore bonæ indolis decoravere: ad majora atque utiliora currendum. Unum tamen refero adhuc quod hoc meo quidem judicio, non modo bonæ, ſed & magnæ in puero dederit inſigne ſpei. Excitus aliquando opinione cujuſdam magiſtri, (erat enim famoſus in diſciplinis, quas dicunt liberales) adivit illum diſcendi cupiditate. Quippe extrema jam pueritiæ captans, ad eas litteras anhelabat. Intrans vero domum, vidit virum ludentem ſubula, crebriſque ſulcantem tractibus neſcio quo notabili modo parietem. Et ſolo viſu offenſus puer ſerius, quod levitatem redoleret, reſilivit ab eo, ac deinceps illum nec videre curavit. Ita cum eſſet ſtudioſiſſimus litterarum, præ honeſto tamen ſprevit eas virtutis amator. Tali quodam præludio puer præparabatur ad eum, qui ſe manebat in fortiori ætate, conflictum; jamque ipſe adverſarium provocabat. Et Malachiæ quidem pueritia ſic erat. Porro adoleſcentiam ſimili tranſivit ſimplicitate, & puritate: niſi quod creſcente ætate, creſcebat ſimul illi ſapientia & gratia apud Deum & homines.

Puer impatiens omnis levitatis.

TOM. II. OPUS. XII

1. Jo. 5. 19.

3 Hinc jam, id eſt ab ineunte adoleſcentia ejus, cœpit manifeſtius apparere quid eſſet in homine, & gratia Dei in illo vacua non videri. Videns enim induſtrius adoleſcens quam in maligno mundus poſitus ſit, & cogitans qualem ſpiritum accepiſſet, dicebat intra ſe: „ Non eſt ſpiritus hujus mundi iſte. Quid „ iſti, & illi? Non eſt ſocietas alteri ad alterum, non „ plus quam luci ad tenebras. Meus ex Deo eſt, & ſcio „ quæ in illo donata ſunt mihi. Inde mihi interim ad- „ huc innocentia * vitæ, inde continentiæ decus, inde „ juſtitiæ fames, inde quoque illa eo ſecurior, quo „ ſecretior, gloria mea eſt, teſtimonium conſcientiæ „ meæ. Nil horum mihi tutum ſub principe mundi. „ Deinde habeo theſaurum hunc in fictili vaſe. Verendum ne impingat, & frangatur, & effundatur oleum „ lætitiæ quod porto. Et quidem non impingere inter „ ſaxa & ſcopulos diſtortæ & anfractuoſæ viæ & vitæ „ hujus difficillimum. Ita-ne momento perdam ſimul „ omnes, quibus ab initio præventus ſum, benedi- „ ctiones dulcedinis? Reſigno illi potius a quo ſunt, „ & me pariter. Et ego enim ipſius. Perdo ipſam ad „ tempus animam meam, ne perdam in æternum. Et „ quod ſum, & quæ habeo omnia, ubi mihi æque ſal- „ va, uti in manu Auctoris? Quis ita ad ſervandum „ ſollicitus, ad retinendum potens, ad reſtituendum „ fidelis? Servabit tuto, reſtituet opportune. Sine „ retractatione me do ad ſerviendum illi de donis ſuis. „ Non poteſt mihi perire ex omnibus, quæ in opus „ pietatis expendero. Forte & ſperare plus aliquid „ licet. Solet reddere cum uſura qui dat gratis. Ita „ eſt. Etiam cumulabit, & multiplicabit in anima „ mea virtutem. „ Hæc cogitavit, & fecit, ſciens ubique facto vanas eſſe cogitationes hominum.

* al. mea.

Periculoſiſſimũ iter vitæ hujus inter homines.

CAPUT II.

Religioſæ vitæ tyrocinium.

4 ERat homo in civitate Ardmacha, (ipſa eſt, in qua alitus eſt Malachias) & homo ille ſanctus, & auſteræ admodum vitæ, inexorabilis caſtigator corporis ſui, cellam habens juxta eccleſiam. In ea manebat, jejuniis & obſecrationibus ſerviens die ac nocte. Ad hunc ſe contulit Malachias, formam vitæ accepturus ab eo, qui vivum ſe tali damnaverat ſepultura. Et vide humilitatem. A primæva ætate in ſancta arte magiſtrum (quod dubium non eſt) habuerat Deum: & ecce, factus eſt denuo diſcipulus hominis homo mitis & humilis corde. Si neſciebamus, hoc vel ſolo nobis ipſe probavit. Legant hoc qui docere quæ non didicere conantur, diſcipulos ſibi coacervantes, qui numquam diſcipuli extitere, cæci duces cæcorum. Malachias doctus a Deo, doctorem nihilominus quæſivit hominem, & quidem caute, & ſapienter. Quid ſimile, quæſo, afferre quibat, in quo æque daret caperetque experimentum profectus ſui? Si Malachiæ exemplum eis pro minimo eſt, Pauli opus attendant. Nonne Evangelium ſuum, quod non ab homine acceperat, ſed a Chriſto, cum hominibus tamen cenſuit conferendum, ne forte in vacuum curreret, aut cucurriſſet? Ubi ille ſecurus non eſt, nec ego. Si quis hoc facit, viderit, ne non tam ſecuritas ſit, quam temeritas. Sed hæc alterius temporis.

Malachias ſuidã viro ſanctiſſimo ſe inſtituẽdũ tradit.

Doctor bonus non eſt qui non fuerit diſcipulus.

Gal. 1. 12.

5 Nunc vero ſonuit in civitate quod factum erat, & commota eſt univerſa ad inopinatam novitatem. Stupebant autem omnes, & virtutem mirabantur; eoque amplius, quo minus uſitatam in gente fera. Videres tunc revelari ex multorum cordibus cogitationes. Plerique humano affectu penſantes factum, plangere & dolere, quod dilectus omnibus, delicatuſque adoleſcens, duris ſe adeo laboribus mancipaſſet. Alii ſuſpicati levitatem propter ætatem, diffidere de perſeverantia, timere de caſu. Nonnulli temeritatem cauſantes, indignari & fremere in eum, quod ſupra ætatem & vires inconſulte rem arduam fuiſſet aggreſſus. Verum ille ſine conſilio egit nihil. Nam habuit conſilium a Propheta, qui ait: *Bonum eſt homini, ſi portaverit*

Vitã ſumit duriſſima.

Thren. 3. 27.

Digitized by Google

TOM. II. OPUS. XII. *Ibid. 28.*

verit jugum ab adoleſcentia : & addit : *Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia levavit ſe ſupra ſe*. Sedebat ſibi juvenculus ſecus pedes Imarii, (hoc enim nomen viro) & aut diſcebat obedientiam, aut ſe didiciſſe docebat. Sedebat, ut quietus, ut manſuetus, ut humilis. Sedebat, & tacebat, ſciens, ſecundum Prophetam, cultum juſtitiæ eſſe ſilentium: ſedebat ut perſeverans, tacebat ut verecundus, niſi quod ſuo illo ſilentio in Dei auribus loquebatur cum ſancto David : *Adoleſcentulus ſum ego, & contemptus, juſtificationes tuas non ſum oblitus*. Et ſedebat interim ſolitarius, quia & ſine ſocio, & ſine exemplo. Quis enim ante Malachiam diſtrictiſſimum viri propoſitum vel cogitaret attentare: Nempe mirabile omnibus habebatur, non imitabile. Malachias imitabile perſuaſit, ſedendo dumtaxat, & tacendo. Intra paucos dies habuit imitatores non paucos, provocatos exemplo ſui. Ita qui primo ſolitarius ſedit, & unicus patris ſui, ſit jam unus ex multis, ſit ex unigenito primogenitus in multis fratribus. Et ut prior in converſione, ita in converſatione ſublimior : & qui ante omnes venit, omnium judicio ſupra omnes emicuit in virtute. Et dignus viſus eſt Epiſcopo pariter & magiſtro, qui ad diaconi gradum promoveretur. Et coegerunt eum.

Iſa. 32. 17. — *Pſal. 118. 141.* — Diaconus ordinatur.

CAPUT III.

Ordinibus initiatus Epiſcopi vices gerit.

Studium ejus ſepeliendi mortuos.

6 Hinc jam levita Domini publice ſe ad omne opus pietatis accinxit : plus vero ad eas res, in quibus aliqua injuria videretur. Denique cura erat ei maxima in ſepeliendis defunctis pauperibus, quod hoc ſibi non minus humilitatem ſaperet, quam humanitatem. Nec defuit novo noſtro Tobiæ rediviva a muliere tentatio, immo a ſerpente per mulierem. Germana ejus indignitatem (ut ſibi videbatur) officii exhorrens : Quid facis, inquit, o inſane? dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et hoc illi quotidie exprobrans ingerebat. Sed reſpondebatur mulieri ſtultę juxta ſtultitiam ſuam : Miſera, tu eloquii caſti vocem tenes, ſed virtutem ignoras. Ita miniſterium, ad quod coactus acceſſerat, devotus tenuit, indefeſſus exercuit. Unde & cenſuerunt etiam ſacerdotale officium imponendum illi. Et factum eſt ita. Erat autem, cum ſacerdos ordinatus eſt, annos natus quaſi viginti quinque. In qua ejus utraque ordinatione, ſi quid præter
2 Canonum a formam proceſſiſſe videtur, ut vere videtur (ſiquidem infra viceſimum quintum annum leviticum miniſterium, infra triceſimum adeptus eſt ſacerdotii dignitatem) donandum ſane tum zelo ordinatoris, tum meritis ordinati. Ego vero iſtud nec in ſancto redarguendum, nec uſurpandum conſulo ei qui ſanctus non fuerit. Nec contentus Epiſcopus *, etiam vices ſuas commiſit ei, ſeminare ſemen ſanctum in gente non ſancta, & dare rudi populo, & ſine lege viventi, legem vitæ & diſciplinæ. Suſcepit ille mandatum in omni alacritate, ſicut erat ſpiritu fervens; nec talentis incubans, ſed inhians lucris. Et ecce, linguæ ſarculo cœpit evellere, deſtruere, diſſipare, de die in diem factitans prava in directa, & aſpera in vias planas. Exultabat ut gigas ad diſcurrendum ubique. Diceres ignem urentem in conſumendo criminum vepres. Diceres ſecurim vel aſciam in dejiciendo plantationes malas, exſtirpare barbaricos ritus, plantare eccleſiaſticos. Veternoſas omnes (neque enim paucæ inveniebantur) abolebat ſuperſtitiones, ſeu quaslibet, ubicumque deprehendiſſet, malignitates immiſſas per angelos malos.

Sacerdos initiatur. — Epiſcopi vices ſtrenue agit. — * Celſus. — *Num. 19.* — Superſtitiones tollit.

Romanos ritus inducit. — *V. num. 17.*

7 Denique quicquid incompoſitum, quicquid indecorum, quicquid diſtortum obvium habuiſſet, non parcebat oculus ejus : ſed velut grando groſſos e ficubus, & ſicut pulverem ventus a facie terræ, ſic coram
A facie ſua hujuſmodi nitebatur totum pro viribus exturbare ac delere de populo ſuo. Et pro his omnibus tradebat jura cœleſtia optimus legiſlator. Leges dabat plenas juſtitiæ, plenas modeſtiæ & honeſti. Sed & apoſtolicas ſanctiones ac decreta ſanctorum Patrum, præcipueque conſuetudines ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in cunctis Eccleſiis ſtatuebat. Hinc eſt, quod hodieque in illis ad horas canonicas cantatur & pſallitur juxta morem univerſæ terræ. Nam minime id ante fiebat, ne in civitate quidem. Ipſe vero in adoleſcentia cantum didicerat, & in ſuo cœnobio mox cantari fecit, cum necdum in civitate, ſeu in epiſcopatu univerſo cantare ſcirent, vel vellent. Deinde uſum ſalu-
B berrimum Confeſſionis, ſacramentum Confirmationis, contractum conjugiorum, quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de novo inſtituit. Et de his iſta pro exemplo ſufficiant. Nam & per totum hiſtoriæ textum, brevitatis ſtudio plurima prætermus.

Sacramentorum uſum reſtituit.

CAPUT IV.

Malcho Epiſcopo plenius inſtituendus adhæret.

Malchum Epiſcopū conſulit. — * *al.* Malachum.

8 Cum eſſet illi ſtudium & zelus maximus circa cultum divinorum & venerationem ſacramento-
C rum, ne forte de his aliquid conſtitueret; vel doceret ſecus, quam ritus haberet univerſalis Eccleſiæ; ſubit animum adire epiſcopum Malchum *, qui ſe plenius de omnibus informaret. Hic erat ſenex plenus dierum & virtutum; & ſapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hibernus, ſed in Anglia converſatus fuerat in habitu & propoſito monachali in Wintonienſi monaſterio : de quo aſſumptus eſt in Epiſcopum in Leſmor civitate Mumoniæ; & ipſa nobilior in cæteras regni illius. Ibi tanta ei deſuper collata gratia, ut non modo vita & doctrina, ſed & ſignis clareret. Quorum duo pono exempli cauſa, ut omnibus innoteſcat qualem in ſcientia ſanctorum Malachias habuerit præ-
D ceptorem. Puerum mente captum ex his, quos lunaticos vocant, inter confirmandum ſacra unctione ſanavit. Hoc ita notum certumque fuit, ut illum mox conſtitueret oſtiarium domus ſuæ, vixeritque idem puer incolumis in eo officio uſque ad virilem ætatem. Surdo auditum reſtituit : in quo idem mirabile quiddam confeſſus eſt, quod cum ſanctus utrique auriculæ hinc inde digitos immiſiſſet, duos quaſi porcellos ex ipſis exire ſenſerit. Pro his, atque hujuſmodi fama crebreſcente, nomen grande adeptus eſt, ita ut ad eum Scoti, Hibernique confluerent, & tamquam unus omnium pater ab omnibus coleretur. Ad hunc ergo Malachias, accepta benedictione patris Imarii, & ab
E Epiſcopo miſſus, cum proſpere perveniſſet, benigne a ſene ſuſceptus eſt, qui annos aliquot cum eo manſit, ut per hanc temporis moram hauriret plenius de pectore veterano, ſciens ſcriptum : *Quia in antiquis eſt ſapientia*. Sed nec hoc quoque ad cauſam defuiſſe reor, quod magnus ille Proviſor univerſorum voluit ſervum ſuum Malachiam in loco tam celebri notum fieri omnibus, qui erat omnibus profuturus: Nec enim poterat non eſſe gratus quibus notus fuiſſet. Denique unum interim accidit, per quod ex aliqua parte quod notum Deo erat in illo, manifeſtum fecit hominibus.

Malchi Epiſcopi duo miracula. — Ei adhæret vir ſanctus. — *Job. 18. 13.*

9 Inter Regem Mumoniæ (quæ eſt Hiberniæ pars
F auſtralis) & germanum ejus orta ſimultate, & fratre facto ſuperiori, Rex * pulſus regno confugit ad epiſcopum Malchum. Non tamen ut ope illius regnum recuperaret; ſed magis Princeps devotus dedit locum iræ, & neceſſitatem in virtutem convertit, privatam eligens ducere vitam. Cumque Epiſcopus Regem ſuſcipere debito honore pararet, abnuit ille, ſe malle inquiens tamquam unum ex illis eſſe pauperibus fratribus

Rex Mumoniæ pulſus, ad Malchum confugit. — * Cormarcus *num.* 18. — Regis pii exemplum.

---

a Nempe ante annos triginta fieri cautum erat in Conciliis Neocæſarienſi, Agathenſi anni 506. in Arelatenſi IV. & aliis. Agathenſis canon 17. *Presbyterum & Epiſcopum ante triginta annos, id eſt antequam ad viri perfecti ætatem perveniant, & diaconus ante viginti quinque nullus Metropolitanorum ordinare præſumat &c.* Ita apud Bochellum, cum apud Sirmundum deſit locus de diaconis, ad quem Bernardus hic reſpicit, cujus tempore lex iſta adhuc vigebat, ut patet ex ſequentibus verbis. Sæpius tamen ab epiſcopis diſpenſatum, maxime in pios viros.

bus qui illi adhærerent; regium faſtum deponere, & communi paupertate ſurte contentum, expectare potius Domini voluntatem, quam per vim recipere regnum; nec velle pro ſuo honore terreno ſanguinem humanum effundere, qui contra ſe clamet ad Deum de terra. Quo audito, exultat Epiſcopus, & admiratus devotionem, ſatisfacit voto? Quid plura? Traditur Regi paupercula domus ad habitandum, & Malachias in magiſtrum, ad victum panis cum ſale & aqua. Porro ad delicias ſufficiebat Regi Malachię pręſentia, vita atque doctrina, ita ut diceret ei: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! ſuper mel ori meo.* Ad hæc per ſingulas noctes lachrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat: ſed & quotidiano aquę frigidę balneo male calentem extinguebat in carne libidinem. Et orans Rex, cum Rege dicebat: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte univerſa delicta mea.* E non amovit Deus orationem ejus & miſericordiam ſuam ab eo. Et exaudita eſt oratio ejus, etſi ſecus, quam intenderet ipſe. Nam is quidem ſollicitus erat pro anima ſua: ſed vindex innocentiæ Deus, hominibus oſtendere volens quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico, parabat interim facere judicium injuriam patienti, quod ille penitus non ſperabat. Et ſuſcitavit Deus ſpiritum vicini Regis, neque enim unum eſt Hibernia regnum, ſed diviſa in plura. Hic itaque videns quę facta ſunt, repletus eſt zelo: & hinc quidem indignans prædonum libertati, & inſolentiæ ſuperborum; inde vero miſerans regni deſolationem, & Regis dejectionem, deſcendit ad cellulam pauperis: ſuadet reditum, ſed non perſuadet. Inſtat tamen, ſpondet opem, de effectu non diffidere monet; Deum affuturum promittit, cui non poterunt reſiſtere omnes adverſarii ejus. Proponit etiam oppreſſionem pauperum, patriæque vaſtationem, & non proficit.

Pſal. 118. 103. — Pſal. 24. 18.

10 Cæterum accedente mandato Epiſcopi & Malachiæ conſilio, de quibus ille pendebat totus, vix tandem acquieſcit. Sequitur Rex Regem, & juxta verbum Regis, ſicut fuerat voluntas in cœlo, tota facilitate pulſis prædonibus, reducitur homo in ſua cum exultatione ſuorum regnoque reſtituitur ſuo. Dilexit extunc Rex ille, & ſemper reveritus eſt Malachiam: eoque propenſius, quo plenius in ſancto viro digna veneratione & amore compererat. Cujus enim tantam meruit in ſua adverſitate familiaritatem, ſanctitatem ignorare non potuit. Propterea magis in ſua proſperitate perpetuis illum amicitiis, devotiſque colebat obſequiis, & libenter audiebat eum; & audito eo, multa faciebat. Et de his ſatis. Verumtamen non fortuitu factum reor, quod ita jam tunc magnificavit eum Dominus in conſpectu Regum: ſed quia vas electionis ſibi erat ille, portaturus nomen ſuum coram Regibus & Principibus.

Rex pius in regnum reſtituitur.

CAPUT V.

Sorori defunctæ ſacrificii oblatione ſuccurrit.

11 MOrtua eſt interim ſoror ejus illa, quam pręfati ſumus. Nec prætereundæ viſiones, quas vidit de ea. Hujus ſiquidem ſanctus carnalem exhorruerat vitam, & tanto zelo, ut ſe devoverit non viſurum eam in carne viventem. At illa carne ſoluta, ſolutum eſt votum, & cœpit videre in ſpiritu, quam in corpore noluit. Quadam nocte audivit per ſomnium vocem ſibi dicentis, ſororem ejus ſtare foras in atrio; & ecce per totos triginta dies nihil guſtaſſe, qui evigilans, cito intellexit cujus eſcæ inedia marceret. Et diligenter diſcuſſo numero dierum quem audierat, ipſum eſſe repetit, ex quo pro ea panem de cœlo vivum non obtuliſſet. Tum ille qui ſororis non animam oderat, ſed peccatum; beneficentiam, quam intermiſerat, rurſum adoritur. Neque fruſtra. Non multo poſt viſa eſt illi perveniſſe ad limen eccleſiæ, necdum tamen poſſe intrare; apparere etiam in veſte pulla. Cumque ille perſeveraret, curans ne qua die ſolita ſtipe fruſtraretur; ſecundo vidit eam in veſte ſubcandida; admiſſam quidem intra eccleſiam, ſed altare contingere non permitti. Tertio tandem viſa eſt aggregari cœtui candidatorum, & in veſte candida. Vides lector, quantum valeat deprecatio juſti aſſidua? Vere regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nonne tibi videtur Malachiæ oratio vicem quodammodo effractoris exhibuiſſe cœleſtibus portis, quando peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod ſuis meritis negabatur? Hanc vim, Jeſu bone, tu qui pateris, facis, validus & pius ad ſalvandum, faciens miſericordiam & potentiam in brachio tuo, & in ſacramento tuo ſervans ſanctis qui in terra ſunt, uſque in conſummationem ſæculi. Hoc plane ſacramentum potens peccata conſummere, debellare obvias poteſtates, inferre cœlis revertentes de terra.

Sacrificii & orationū efficacia.

CAPUT VI.

Monaſterium Benchorenſe deſolatum inſtaurat.

12 ET Dominus quidem in regione Leſmorenſi ſic præparabat dilectum ſuum Malachiam ad gloriam nominis ſui. Verum qui miſerant eum, minime jam ferentes abſentiam ejus, miſſis epiſtolis revocant illum. Quo reddito ſuis, & quidem inſtructiore de omnibus, quę oportebat, en opus a Deo paratum, & ſervatum Malachiæ. Vir dives & potens qui locum Benchor & poſſeſſiones ejus tenebat, inſpiratus a Deo, confeſtim in manu ejus ſua omnia dedit, & ſe quoque. Et is avunculus ejus. Sed Malachiæ ſpiritus quam carnis propinquitas pluris fuit. Ipſum quoque locum Benchor a, de quo cognominabatur, tradidit ei Princeps ut ædificaret ibi monaſterium, vel potius reædificaret. Nempe nobiliſſimum exſtiterat ante ſub primo Patre Congello, multa millia monachorum generans, multorum monaſteriorum caput. Locus vere ſanctus fœcundusque ſanctorum, copioſiſſime fructificans Deo, ita ut unus ex filiis ſanctæ illius congregationis, nomine Luanus, centum ſolus monaſteriorum fundator extitiſſe feratur. Quod idcirco dixerim, ut ex hoc uno conjiciat lector, quam ingens fuerit reliqua multitudo. Denique ita Hiberniam, Scotiamque repleverunt genimina ejus, ut ea potiſſimum tempora Davidici illi verſiculi pręcinuiſſe videntur: *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen Dei repletum eſt aquis, paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio ejus. Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus; in ſtillicidiis ejus lætabitur germinans.* Et in hunc modum cęteri qui ſequuntur. Nec modo in prælatas, ſed & in exteras etiam regiones, quaſi inundatione facta, illa ſe ſanctorum examina effuderunt. E quibus ad has noſtras Gallicanas partes ſanctus Columbanus aſcendens, Luxovienſe conſtruxit monaſterium, factus ibi in gentem magnam. Ajunt tam magnam fuiſſe, ut ſuccedentibus ſibi viciſſim choris, continuarentur ſolemnia divinorum, ita ut ne momentum quidem diei ac noctis vacaret a laudibus.

Luanus monachis 100 monaſteria condidit. — Pſal 64. 10. — S. Columbanus & ejus monaſterii Luxovienſis laus perennis.

13 Hæc de antiqua dicta ſit Benchorenſis monaſterii gloria. Hoc olim deſtructum a piratis, ob inſigne dignitatis antiquæ, Malachias, veluti quemdam replantaturus paradiſum, amplexus eſt; & quia multa corpora ſanctorum dormirent ibi. Nam ut taceam illa quæ in pace ſepulta ſunt, ferunt nongentos ſimul una die a piratis occiſos. Erat quidem ingens loci illius poſſeſſio: ſed Malachias ſolo contentus loco ſancto, totas poſſeſſiones & terras alteri ceſſit. Siquidem a tempore, quo deſtructum eſt monaſterium, non defuit qui illud teneret cum poſſeſſionibus ſuis. Nam & conſtituebantur per electionem etiam, & Abbates appellabantur, ſervantes nomine, etſi non re, quod olim exſtiterat. Cumque ſuaderent multi non alienare poſſeſſiones, ſed totum ſimul retinere ſibi, non acquievit paupertatis amator: ſed fecit eligi juxta morem qui eas

Monachi 900. una die occiſi a piratis apud Benchor. — Locum reſtituit Malachias. — Poſſeſſiones dimiſſas non omnino probat Bernard.

a *Bencor* vocatur in actis ſancti Columbani, ſitum in Ultonia Hiberniæ provincia; diſtinguendum ab alio cognomini monaſterio, quod in Wallia Angliæ regione locatum erat.

eas teneret, loco (ut prædiximus) retento ſibi, & ſuis. Et fortaſſis conſultius, ut poſt apparuit, integrum retinuiſſet, ſi non magis ſuæ proſpexiſſet humilitati, quam paci.

14 Itaque ea mandato Patris Imarii, aſſumptis ſecum decem circiter fratribus, veniens ad locum, cœpit ædificare. Ubi quadam die cum in ſecuri ipſe ſecaret, caſu ex operariis unus, illo vibrante in aera ſecurim, locum incaute occupavit, quo ictus deſtinabatur: & cecidit ſuper ſpinam dorſi ejus, tanto utique impetu, quanto ille conatu impingere valuit. Corruit ille: accurrere omnes, putantes aut percuſſum ad mortem, aut mortuum. Et tunica quidem ſciſſa a ſummo uſque deorſum: homo vero illæſus inventus eſt, tam modice & ſummatim perſtricta cute, ut vix in ſuperficie veſtigium appareret. Stabat homo incolumis, quem ſecuris proſtraverat, intuentibus & ſtupentibus qui circumſtabant. Unde & facti alacriores, promptiores exinde ad opus inventi ſunt. Et hoc initium ſignorum Malachiæ. Porro Oratorium intra paucos dies conſummatum eſt de lignis quidem lævigatis, ſed apte firmiterque contextum, opus Scoticum, pulchrum ſatis. Et exinde ſervitur Deo in eo, ſicut in diebus antiquis, ſimili quidem devotione, etſi non pari numero. Præfuit Malachias loco illi tempore aliquanto, patre Imario ita conſtituente, ipſe rector, ipſe regula fratrum. Legebant in vita ejus quomodo converſarentur, & ipſe ante illos præibat in juſtitia & ſanctitate coram Deo: niſi quod præter inſtituta communia, multa ſingulariter faciebat, in quibus potius præibat omnes, & aliorum nemo illum poterat ad tam ardua ſequi. Eo temporis & eo loci quidam infirmabatur, cui aſſiſtens diabolus, & aperte loquens ſuggerebat, ne unquam crederet monitis Malachiæ: ſed ſi intraret, ad ſe, cultello eum peteret, & occideret. Quo cognito, qui illi miniſtrabant; ipſo infirmo prodente, verbum perferunt ad Malachiam, præmunientes. At ille ſolita arma orationis arripiens, impavidus hoſtem aggreſſus, & infirmitatem fugat, & dæmonem. Erat autem nomen viro Malchus. Frater eſt iſta ſecundum carnem Chriſtiani noſtri, Melliſontis Abbatis. Ambo enim ſuperſtites adhuc ſunt, ſibi in ſpiritu modo germaniores. Nam ille, ut liberatus eſt, continuo non ingratus, loco eodem converſus ad Dominum, habitum ſimul animumque mutavit. Et cognovere fratres malignum invidere bonis eorum; & ædificati ſunt, facti de reliquo cautiores.

Inſigne miraculū.

Oratorium ex ligno.

Malachias præeſt monaſterio Benchorenſi.

Dæmon ei per infirmum ſtruit inſidias.

CAPUT VII.

Dyſenteria laborantem curat.

15 CLericum, nomine Michaelem, dyſenteria laborantem, & deſperate, mittens ei aliquid de menſa ſua, eodem loco ſanavit. Secundo eumdem ipſum, graviſſima infirmitate correptum, & corpore pariter curavit, & mente. Illico enim adhæſit Deo & Malachiæ ſervo ejus, timens ne deterius aliquid ſibi contingeret, ſi denuo ingratus tanto inveniretur & beneficio, & miraculo. Et nunc, ut audivimus præeſt cuidam monaſterio, ſito in partibus Scotiæ: & hoc noviſſimum omnium quæ ille fundavit. Pro hujuſmodi augeſcebat in dies & opinio, & congregatio Malachiæ, & grande ei nomen intus & foris, non tamen re grandius. Nempe ibi demorabatur etiam factus Epiſcopus, quod locus eſſet vicinus civitati.

CAPUT VIII.

Epiſcopatum Conneretenſem, licet invitus ſuſcipit.

16 VAcabat tunc temporis epiſcopalis ſedes, & jamdiu vacarat, Malachia nolente aſſentire, ſiquidem ipſum elegerant. Perſiſtentibus tamen illis; tandem aliquando ceſſit, accedente ad vim faciendam mandato magiſtri ſui, necnon & Metropolitani. Triceſimo ferme ætatis ſuæ anno Malachias conſecratus epiſcopus introducitur Connereth: hoc enim nomen civitatis. Cum autem cœpiſſet pro officio ſuo agere, tunc intellexit homo Dei, non ad homines ſe, ſed ad beſtias deſtinatum. Nuſquam adhuc tales expertus fuerat in quantacumque barbarie: nuſquam repererat ſic protervos ad mores, ſic ferales ad ritus, ſic ad fidem impios, ad leges barbaros, cervicoſos ad diſciplinam, ſpurcos ad vitam. Chriſtiani nomine, re pagani. Non decimas, non primitias dare, non legitima inire conjugia, non facere confeſſiones: pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inveniri. Miniſtri altaris pauci admodum erant. Sed enim quid opus plurium, ubi ipſa paucitas inter laicos propemodum otioſa vacaret? Non erat quod de ſuis fructificarent officiis in populo nequam. Nec enim in eccleſiis aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? aut cedendum turpiter, aut periculoſe certandum. Sed qui ſe paſtorem, & non mercenarium agnoſcebat, elegit ſtare, quam fugere, paratus & animam ſuam dare pro ovibus, ſi oportuerit. Et quamquam omnes lupi, & oves nullæ, ſtetit in medio luporum paſtor intrepidus, omnimodis argumentoſus, quomodo faceret oves de lupis. Monere communiter, ſecreto arguere, flere per ſingulos: nunc aſpere, nunc leniter convenire, prout cuique expedire videbat. In quibus per hæc minus profeciſſet, cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas pervigiles duxit, extendens manus in oratione! Et cum venire ad eccleſiam nollent, per vicos & plateas occurrebat invitis; & circumiens civitatem, perquirebat anhelus quem Chriſto acquireret.

Conneretenſis fit Epiſcopus.

Eccleſiæ neglectæ facies.

Quomodo ſe gerat in Epiſcopatu.

17 Sed & foris rura & oppida nihilominus ſæpius percurrebat cum ſancto illo comitatu diſcipulorum ſuorum, qui numquam deerant lateri ejus. Ibat, & erogabat vel ingratis cœleſtis tritici menſuram. Nec vehebatur equo, ſed pedes ibat; & in hoc virum ſe apoſtolicum probans. Jeſu bone! quanta paſſus eſt pro nomine tuo bellator tuus a filiis ſceleratis! quanta ſuſtinuit ab his ipſis, quibus, & pro quibus loquebatur bona tibi! Quis digne exprimat, in quantis vexatus, quibus affectus ſit contumeliis, quibus injuriis laceſſitus, quoties laſſatus inedia, quoties afflictus in frigore & nuditate? Attamen cum his, qui oderunt pacem, erat pacificus, inſtans nihilominus opportune, importune. Blaſphematus obſecrabat: injuriatus opponebat ſcutum patientiæ, & vincebat in bono malum. Quidni viciſſet? Perſeveravit pulſans, & ſecundum promiſſionem tandem aliquando pulſanti apertum eſt. Quomodo poterat non ſequi quod Veritas prænuntiaverat ſecuturum? Dextera Domini fecit virtutem, quia os Domini locutum eſt veritatem. Ceſſit duritia, quievit barbaries; & domus exaſperans paulatim leniri cœpit, paulatim correptionem admittere, recipere diſciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges, Romanæ introducuntur: recipiuntur ubique eccleſiaſticæ conſuetudines, contrariæ rejiciuntur: reædificantur baſilicæ, ordinatur clerus in illis. Sacramentorum rite ſolemnia celebrantur, confeſſiones fiunt, ad eccleſiam conveniunt plebes, concubinatus honeſtat celebritas nuptiarum; poſtremo ſic mutata in melius omnia, ut hodie illi genti conveniat quod Dominus per Prophetam dicit: *Qui ante non populus meus, nunc populus meus.*

Luc. 11. 9.

Romanas leges inducit.

Oſee 2. 24.

CAPUT IX.

Monaſterium Ibracenſe conſtruit.

18 COntingit poſt annos aliquot deſtrui civitatem a Rege aquilonaris partis Hiberniæ, quia ab Aquilone panditur omne malum. Et forte malum illud bene utentibus bonum fuit. Quis ſcit enim, ſi tali flagello Deus delere voluit mala antiqua populi ſui? Iſtiuſmodi Malachias neceſſitate compulſus, & ipſe exiit cum turba diſcipulorum ſuorum. Nec otioſus exitus ejus. Hac occaſione monaſterium Ibracenſe conſtructum eſt, eunte illo Malachia cum ſuis numero centum triginta * fratribus. Ibi occurrit ei Cormacus rex. Ipſe eſt qui olim, regno pulſus, ſub cura Malachiæ

Jerem. 1. 14.

Ibracenſe monaſteriū condit.

*al. viginti

Cormarco

chiæ de miſericordia Dei conſolationem accepit. Et locus ille ſitus in regno ejus. Gaviſus eſt Rex, viſo Malachia, ſe omnia ſua exponens ei, & his qui cum eo erant, utpote non ingratus nec immemor beneficii. Adducta incontinenti animalia multa ad uſus fratrum, multa inſuper in auro & argento ad ſumptus ędificiorum pro regia liberalitate collata. Ipſe quoque erat intrans & exiens cum eis ſedulus & officioſus, habitu quidem rex, ſed animo diſcipulus Malachiæ. Et benedixit loco illi Dominus propter Malachiam. Et in brevi factus eſt magnus rebus, poſſeſſionibus, & perſonis. Ubi velut de novo inchoans, legem, & diſciplinam, quam aliis imponebat, magis ipſe portabat epiſcopus & magiſter. Ipſa in ordine vicis ſuæ coquinæ miniſterio inſerviebat: ipſe fratribus, cum recumberent, miniſtrabat. Inter ſuccedentes ſibi invicem fratres ad cantandum, legendumve in eccleſia, non ſe præteriri patiebatur, ſtrenue implens & ipſe officium loco ſuo, tamquam unus ex illis. Sanctæ paupertatis non modo participem, ſed & principem ſe exhibebat, ipſius præcipuę ſuper omnes abundantius æmulator exiſtens.

Humilitas Malachiæ.

CAPUT X.

Fit Archiepiſcopus, ſeu Primas Hiberniæ.

Archiepiſcopus deſignatur.

19 DUM hæc ita aguntur, contigit infirmari Archiepiſcopum Celſum: & ipſe eſt qui Malachiam in diaconum, presbyterum, epiſcopumque ordinavit: & cognoſcens quia moreretur, fecit quaſi teſtamentum, quatenus Malachias deberet ſuccedere ſibi, quod nullus alius videretur dignior, qui epiſcoparetur in ſede prima. Hoc præſentibus indixit, hoc mandavit abſentibus, hoc ſpecialiter ambobus Mumoniæ regibus, & majoribus terræ, ſancti Patricii auctoritate præcepit. Cujus reverentia & honore, tamquam Apoſtoli illius gentis, qui totam patriam convertiſſet ad Fidem, ſedes illa, in qua & vivens præfuit, & mortuus requieſcit, in tanta ab initio cunctis veneratione habetur, ut non modo epiſcopi, & ſacerdotes, & qui de clero ſunt, ſed etiam Regum ac Principum univerſitas ſubjecta ſit Metropolitano in omni obedientia, & unus ipſe omnibus præſit. Verum mos peſſimus inoleverat quorumdam diabolica ambitione potentum, ſedem ſanctam obtentum iri hæreditaria ſucceſſione. Nec enim patiebantur epiſcopari, niſi qui eſſent de tribu & familia ſua. Nec parum proceſſerat execranda ſucceſſio, decurſis jam in hac malitia quaſi generationibus quindecim. Et eouſque firmaverat ſibi jus pravum, immo omni morte puniendam injuriam, generatio mala & adultera, ut, etſi interdum defeciſſent clerici de ſanguine illo, ſed epiſcopi numquam. Deinde jam octo extiterant ante Celſum viri uxorati, & abſque Ordinibus, litterati tamen. Inde tota illa per univerſam Hiberniam, de qua ſuperius diximus, diſſolutio eccleſiaſticæ diſciplinæ, cenſuræ enervatio, religionis evacuatio: inde illa ubique, pro manſuetudine Chriſtiana, ſæva ſubintroducta barbaries; immo paganiſmus quidam inductus ſub nomine Chriſtiano. Nam (quod inauditum eſt ab ipſo Chriſtianitatis initio) ſine Ordine, ſine ratione, mutabantur & multiplicabantur epiſcopi pro libitu Metropolitani, ita ut unus epiſcopatus uno non eſſet contentus, ſed ſingulæ pene eccleſiæ ſingulos haberent epiſcopos. Nec mirum. Nam quomodo tam morbidi capitis membra valerent?

S. Patricii cultus.

Iſtius ſedis miſera facies.

Epiſcopi uxorati & ſine Ordine.

20 Pro his Celſus, atque hujuſmodi malis populi ſui vehementer dolens, (erat enim vir bonus & timoratus) curavit omni modo habere ſibi ſucceſſorem Malachiam, quod per ipſum confideret poſſe explantari male radicatam ſucceſſionem: qui carus eſſet omnibus, & quem omnes æmularentur; & Dominus erat cum eo. Nec fruſtratus eſt a ſpe ſua. Nam, illo mortuo, ſubſtitutus eſt Malachias, non tamen mox, neque id facile. Ecce enim de ſemine nequam quis occupet locum, Mauricius nomine. Is per quinquennium, fretus potentia ſæculari, incubavit eccleſiæ, non epiſcopus, ſed tyrannus. Nam vota piorum magis in Malachiam convenerunt. Denique ſuadebant eum ſubire onus juxta conſtitutionem Celſi: ſed ille, qui omne ſublime haud ſecus, quam ſuum præcipitium, declinabat, bonam ſibi videbatur natus occaſionem excuſandi, quod per id temporis introitus ejus pacificus eſſe non poſſet. Inſtabant tam ſancto operi, & ſollicitabant omnes; duo potiſſimum Epiſcopi, Malchus, & Gillebertus, quorum prior ipſe eſt ſenior Leſmorenſis, de quo ſupra mentio facta eſt *; alter, quem ajunt primum functum legatione apoſtolicæ Sedis per univerſam Hiberniam. Qui triennio jam decurſo in hac præſumptione Mauricii, & Malachiæ diſſimulatione, non ferentes ultra eccleſiæ adulterium, dedecuſque Chriſti, convocatis Epiſcopis & Principibus terrę, uno ſpiritu adeunt Malachiam, parati vim facere. At ille renuere primum; prætendere ſiquidem difficultatem rei, nobilis illius proſapiæ multitudinem, fortitudinem, ambitionem: multum eſſe ad ſe pauperculum opponere ſe tot, tantis, talibus, taliter radicatis, qui jam annos ferme ducentos, quaſi hæreditate poſſediſſent ſanctuarium Dei, & nunc quoque id præoccupaſſent: non poſſe illos exſtirpari, nec cum mortibus hominum quidem: ſua non intereſſe, fundi humanum ſanguinem occaſione ſui: poſtremo junctum ſe ſponſæ alteri, quam dimittere non liceret.

Mauricius invaſor archiepiſcopatus.

TOM. II. OPUS. XII

* *cap.* 4.

Malachias archiepiſcopi ſedem adire negat

21 Verum illis e contrario inſtantibus, & clamantibus, quia a Domino ſermo egreſſus eſt; ſed & tota auctoritate jubentibus ſubire onus, atque intentantibus anathema: „ Ad mortem, inquit, ducitis me: ſed „ obedio ſpe martyrii, hac tamen conditione, ut ſi „ juxta fidem veſtram res in melius cedat, & vindicet „ ſibi Deus ſuam hæreditatem a diripientibus eam, „ tunc demum omnibus conſummatis, & eccleſia pacem habente, liceat mihi redire ad priorem ſponſam „ meam, & amicam, de qua rapior, paupertatem: „ & pro me illic alium ſuſtituere, qui tunc forte repertus idoneus fuerit„. Nota, Lector, virtutem viri, & animi puritatem, nec honorem ſcilicet affectantis, nec formidantis mortem pro Chriſti nomine. Quid hoc animo purius, quidve fortius, ut ſe exponens periculo & labori, alteri fructum cedat, ipſam in loco principatus ſecuritatem & pacem? Facit hoc, cum liberum ſibi ea pacto retinet reditum ad paupertatem, pace & libertate eccleſiæ reſtituta. Spondentibus illis, demum acquievit voluntati eorum, vel potius Dei, a quo ſibi jam olim præoſtenſum recordabatur quod de ſe modo * dolebat fieri. Nempe jam ægrotante Celſo, apparuit Malachiæ, & quidem longe poſito & neſcienti, mulier proceræ ſtaturæ & reverendi vultus. Percontanti quænam eſſet, reſponſum eſt eſſe uxorem Celſi. Quæ tradens ei virgam paſtoralem, quam manu tenebat, diſparuit. Paucis decurſis diebus, Celſus moriens miſit baculum ſuum Malachię, tamquam ſibi ſucceſſuro: quem ut vidit, agnovit ipſum eſſe, quem viderat. Hujus præcipue recordatio viſionis terruit Malachiam, ne, ſi (quod diu ſatis diſſimularat) ultra renueret, divinæ jam videretur reſiſtere voluntati. Veruntamen civitatem non intravit, quamdiu ille incubator vixit, ne hac occaſione contingeret mori quemquam ex his quibus vitam magis miniſtraturus veniebat. Ita per biennium (nam id temporis ſupervixit ille) agens extra urbem, ſtrenue in univerſa provincia opus epiſcopale exercuit.

Tandem tamen ſubit.

Viſo animatus.

* *al.* volebat.

Mortuo invaſore.

CAPUT XI.

Inſidias evadit incolumis, auctoribus male perditis.

22 ILLO igitur celeri morte facto de medio, rurſum Nigellus quidam, immo vere nigerrimus, ſedem peripuit. Et in hoc animæ ſuæ Mauricius adhuc vivens providerat, ut hunc haberet hæredem: in quo qui damnandus exibat, operibus adjicere damnationis perſiſteret. Erat enim & ipſe ex damnata progenie, cognatus Mauricii. Cæterum Rex, & Epiſcopi, & fideles terræ nihilominus convenerunt, ut intro-

Nigellus quidam Archiepiſcopatum occupat.

ducerent Malachiam. Et ecce conſilium malignantium ex adverſo. Quidam de filiis Belial, promptus ad malitiam, potens in iniquitate, ſciens locum, ubi pariter convanire decreviſſent, multis aggregatis ſibi, latenter vicinum occupat collem eminentem e regione, unde illis tractantibus alia, repentino impetu ſuper incautos irruerent, & interficerent innocentes. Condixerant enim etiam Regem cum Epiſcopo trucidare, ut non eſſet qui vindicaret ſanguinem juſtum. Res innotuit Malachiæ, & intrans eccleſiam, (erat enim prope) elevatis manibus, oravit ad Dominum: & ecce, nubes & caligo, ſed & tenebroſe aqua in nubibus aeris, diem verterunt in noctem. Fulgura quoque & tonitrua, & horribiles ſpiritus procellarum, diem ultimum minitantur, vicinamque elementa intentant omnia mortem.

Inſidiatores Malachiæ fulmine, & tempeſtate dejicit.

23 Et ut ſcias, Lector, quod oratio Malachiæ concuſſerit elementa, ſolus intercepit tempeſtas qui quærebant animam ejus; ſolos turbo tenebroſus involvit, qui paraverant opera tenebrarum. Denique ipſe, qui princeps extiterat tanti mali, fulmine percuſſus interiit cum tribus aliis: & fuere conſortes mortis, qui fuerant participes ſceleris. Quorum ſequenti die inventa ſunt corpora ſemiuſta, & putrida, hærentia ramis arborum, ubi quemque ſpiritus elevans alliſiſſet. Alii quoque tres ſemivivi inventi ſunt: cæteri omnes circumquaque diſperſi. Illos autem, qui cum Malachia erant, quamvis proximos loco, tempeſtas omnino non tetigit, nec quicquam moleſtiæ intulit. In facto iſto recens capimus experimentum veritatis verbi illius, quia *oratio juſti penetrat cœlos*. Sed & novum antiqui exemplum miraculi, quo olim tota Ægypto verſante in tenebris, ſolas Iſrael in lumine manſit, dicente Scriptura: *Ubicumque Iſrael erat, lux erat*. Huc mihi occurrit & factum ſancti Eliæ, nunc quidem ab extremis terræ nubes & pluvias educentis, nunc vero ſuper blaſphemos evocantis ignem de cœlo. Et modo de ſimili clarificatus eſt Deus in ſervo ſuo Malachia.

Eccl. 35. 21.

Exod 10. 23.
3 Reg. 18. 45
4. Reg. 1. 10.

CAPUT XII.

Hoſtes, ſeu æmulos, in ipſum armatos, virtute animi, & conſtanti in Deum fide lenit, ſibique conciliat.

24 Anno ætatis ſuæ triceſimo octavo pauper Malachias, pulſo incubatore, intravit Ardmacham, Pontifex & Metropolitanus totius Hiberniæ. Rege vero cæteriſque, qui introduxerant eum, ad propria remeantibus, ipſe remanet in manu Dei, & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce viperea ſoboles, frendens & vociferans ſe exhæredari, tota ſe intus & foris ſuſcitat adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Porro Nigellus videns ſibi imminere fugam, tulit ſecum inſignia quædam Sedis illius, textum ſcilicet Evangeliorum, qui fuit beati Patricii, baculumque auro tectum, & gemmis pretioſiſſimis adornatum, quem nominant baculum Jeſu, eo quod ipſe Dominus (ut fert opinio) eum ſuis manibus tenuerit, atque formaverit. Et hæc ſummæ dignitatis & venerationis in gente illa. Nempe notiſſima ſunt celeberrimaque in populis, atque in ea reverentia apud omnes, ut qui illa habere viſus fuerit, ipſum habeat epiſcopum populus ſtultus & inſipiens. Ibat homo gyrovagus, & alter ſatanas circuibat terram, & perambulabat eam, inſignia ſacra circumferens, quæ ubique oſtentans, ubique eorum gratia receptabatur, concilians ſibi per hæc animos omnium, & a Malachia quoſque potuiſſet avertens. Hæc ille.

Malachias totius Hiberniæ Metropolitanus introducitur.

Nigellus fugiens ſpoliat ſedem rebus pretioſis.

Maxime baculo Jeſu.

25 Erat autem Princeps quidam de potentioribus iniquæ progeniei, quem Rex, priuſquam civitatem adiret, juſſione coegerat pacem tenere Epiſcopo, acceptis ab eo inſuper obſidibus multis. Is poſt Regis exitum nihilominus civitatem ingreſſus, conſilium habuit cum propinquis & amicis, quomodo ſanctum dolo tenerent, & occiderent: timebant vero plebem. Et conjurantes in necem Malachiæ, conſtituere locum & diem, & traditor dedit eis ſignum. Ipſo die cum veſpertina jam ſolemnia in eccleſia celebraret Antiſtes cum univerſo clero & multitudine populi, mittit ad ipſum nequam ille in verbis pacificis in dolo, rogans quatenus ad ſe dignetur deſcendere, ut faciat pacem. Reſpondentibus qui aſſiſtebant, ipſum potius ad Epiſcopum debere venire; eccleſiam eſſe competentiorem locum firmendæ pacis, ſiquidem præſenſerant dolum. Subjungunt qui miſſi erant, hoc tutum non eſſe Principi: timere eum capiti ſuo, nec ſe credere turbis, quæ ſe ante hos dies cauſa Epiſcopi propemodum interemiſſent. Contendentibus in hunc modum, illis quidem ut iret, iſtis vero ne iret; Epiſcopus cupidus pacis, & mortis non timidus: „Sinite, inquit, „Fratres, ſinite me imitari Magiſtrum meum. Sine „cauſa ſum Chriſtianus, ſi Chriſtum non ſequor. „Forte flecto humilitate tyrannum; & ſi non, vinco tamen exhibens ovi paſtor, ſacerdos laico, quod „mihi ille debuerat. Eos quoque, quod in me eſt, „non parum ædifico exemplo tali. Quid enim, ſi contingat occidi? Non recuſo mori, ut vos vitæ ex „me teneatis exemplum. *Oportet Epiſcopum*, ut ait „Epiſcoporum Princeps, *non dominari in clero, ſed* „*formam fieri gregis*. Haud aliam ſane formam, quam „ab illo accepimus, qui humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem. Quis mihi det „hanc relinquere filiis ſignatam ſanguine meo? Experiemini certe, an ſacerdos veſter digne ſatis e „Chriſto didicerit, mortem non timere pro Chriſto. Et ſurgens, cœpit ire, flentibus cunctis, & ſupplicantibus, ne tantum coperet pro Chriſto mori, ut tantum Chriſti gregem deſolatum relinqueret.

Periculo ſe ipſe exponit.

1. Petr. 5. 3.

26 Verum ille totam ſpem ſuam ponens in Domino, tota alacritate perrexit, tribus tantum comitatus diſcipulis, paratis mori cum eo: qui ut, calcato limine domus, repente ſe medio intulit armatorum, ſcuto fidei ipſe munitus; concidere facies omnium, quia pavor irruit ſuper eos, ita ut dicere poſſet Epiſcopus: *Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt*. Hoc verbum verum eſt. Videres hoſtiam ſtantem, carnifices ferro armatis manibus undique circumſtantes: & qui immolaret non erat. Putares ſtupere lacertos *, ſic non fuit qui extenderet manum. Nam & ie quoque, qui caput malitiæ videbatur, aſſurgit ei potius, quam inſurgit. Ubi, quæſo, ſignum, o homo, quod dederas in mortem Pontificis? Hoc magis honoris ſignum, quam mortis indicium. Deferre eſt hoc, non mortem inferre. Res mira! pacem offerunt qui necem paraverant. Non eſt quod abnuat, qui & vitæ periculo quæſierat eam. Itaque facta eſt pax, & tam firma, ut ab illa die hoſtem Sacerdos non modo pacatum habuerit, ſed ſubditum, ſed devotum. Quo audito, fideles quique gaviſi ſunt, quod non modo ſalvatus ſit ſanguis innoxius in die illa; ſed & nocentium multorum animæ, Malachiæ meritis, evaſerint ad ſalutem. Et apprehendit omnes circumquaque timor, audientes quomodo duos inimicorum ejus, qui viderentur ferociores & fortiores in generatione ſua, ſic ſubita virtute proſtravit Deus: iſtum loquor, qui in manibus eſt, & eum de quo ſuperius dixi. Alterum enim terribiliter mulctatum in corpore, alterum miſericorditer mutatum in corde, ambos mirabiliter comprehendit in conſiliis quæ cogitabant.

Armatis adverſariis reverentiam incutit.

Pſal. 26. 2.

** Similia exempla habes in Ambroſio adverſus Maximum, in Baſil. adv. Valentẽ, in Leone M. adverſ. Attilam, in Chryſoſt. adverſ. Gainam &c.*

Mirus ac inopinatus pacis ſucceſſus.

27 His ita peractis, cœpit jam in civitate Epiſcopus tota libertate diſponere & ordinare de omnibus pertinentibus ad miniſterium ſuum, non tamen ſine continuo diſcrimine vitæ ſuæ. Nam etſi jam nemo qui palam noceret, ab inſidiantibus tamen nec locus ſatis tutus Epiſcopo erat, nec tempus feriatum. Et deputati ſunt ei viri armati ad cuſtodiam die & nocte: ſed ille magis in Domino confidebat. Fuit vero conſilium, præfatum ſchiſmaticum inſequi, eo quod ſeduceret multos ex inſignibus quæ ferebat, ſuadens omnibus epiſcopum ſe eſſe debere; & ſic ſollicitans plebes adverſus Malachiam, atque eccleſiæ unitatem. Et factum ſic: & ſine difficultate ita in brevi

Poſt alias inſidias, denuo vincit adverſariũ.

vi univerſas ſæpivit vias ejus per gratiam ſibi a Domino datam, & quam habebat ad omnes, ut malignus ille coactus ſit dare manus, reddere inſignia, & quieſcere de reliquo in omni ſubjectione. Ita Malachias, licet per multa pericula & labores, proſperabatur in dies, & confortabatur magis ac magis, abundans in ſpe & virtute Spiritus-ſancti.

CAPUT XIII.

Deus Malachiæ detractores punit.

Detractores puniti.

28 NEC modo malefactores, ſed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Quidam, v. gr. gratiam habens principum & potentum, etiam ipſius Regis, quod eſſet adulator & garrulus, & potens in lingua, favebat per omnia adverſariis Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum: Sancto vero & præſenti reſiſtebat in facie, & detrahebat abſenti, irreverenter occurrens ei in omni loco, maximeque ubi celebrioribus illum ſciret intereſſe conventibus. Sed cito digna linguæ procacis mercede donatus eſt. Intumuit & computruit lingua maledica, vermibus ex ea ſcatentibus, & diffluentibus toto ore blaſphemo, quos per ſeptem ferme dies inceſſanter vomens, tandem cum illis miſeram exſpuit animam.

29 Loquente coram aliquando Malachia, & populum exhortante, mulier quædam infelix auſa eſt interrumpere ſermonem clamoribus improbis, non deferens ſacerdoti, & ſpiritui qui loquebatur. Erat autem de progenie impia, ſpiritum habens in naribus, blaſphemias contumeliaſque evomebat in Sanctum, dicens hypocritam, & invaſorem alienæ hereditatis, ſed & calvitiei illius improperans. At ille nihil reſpondit ei, ſicut erat verecundus & mitis: ſed Dominus reſpondit pro eo. Verſa illa in inſaniam eſt, Domino judicante: & crebris vocibus clamitans ſe ſuffocari a Malachia, morte demum horrenda luit peccatum blaſphemiæ. Sic miſera aſſumens adverſus Malachiam improperium Eliſei, vere illum ſibi alterum experta eſt Eliſæum. *4. Reg. 2. 24.*

*Oratione depellit peſtilentiam Malachias. * al. memoria.*

30 Porro quia cauſa peſtilentiæ cujuſdam ortæ in civitate, multitudinem cleri & populi ſolemniter cum reliquiis * Sanctorum tunc foras eduxerat, ne hoc quidem prætereundum, quod orante Malachia, peſtilentia illico conquievit. Ex hoc jam qui muſſitaret adverſus eum, non fuit, dicentibus qui de ſemine Chanaan ſunt: Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo. At ſero iſtud; quia zelus Domini, ubique occurrens eis, perſecutus eſt eos ubique ad internecionem. Quomodo intra paucos dies periit memoria eorum cum ſonitu! quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubito defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam! Grande hodieque miraculum facit tam velox generationis illius deletio, his præſertim qui eorum noverant ſuperbiam æque potentiam. Multa quidem & alia ſigna fuere, quibus Deus glorificavit nomen ſuum, & ſervum ſuum inter ſudores & pericula confortavit. Quis digne commemoret? Non tamen omnia præterimus, etſi non ſufficimus ad omnia. Propter ſeriem autem narrationis, ne impediatur, aliqua, quæ dicturi ſumus, reſervamus in finem.

CAPUT XIV.

Sedem metropolitanam paci redditam reſignat.

Pace reddita, Gelaſium ſubſtituit.

31 IGitur Malachias intra triennium reddita retributione ſuperbis, & libertate eccleſiæ reſtituta, pulſa barbarie, & reformatis ubique moribus Chriſtianæ religionis, videns omnia in pace eſſe, cœpit cogitare & de ſua pace. Et memor propoſiti ſui, conſtituit pro ſe Gelaſium, virum bonum, & dignum tali honore, conniventibus clero & populo, quin potius ſuſtinentibus propter pactum. Nam alias durum viſum omnino. Quo conſecrato, Regibuſque ac Principibus attentius commendato, ipſe clarus miraculis & triumphis, ad ſuam parochiam redit: non tamen Connereth. Et audi cauſam dignam relatu. Diœceſis illa duas fertur habuiſſe antiquitus epiſcopales ſedes, & duos extitiſſe epiſcopatus. Id viſum melius Malachiæ. Itaque quos ambitio conflavit in unum, Malachias revocavit in duos, partem alteri Epiſcopo cedens, partem retinens ſibi. Et propterea non venit Connereth, quod in ea jam epiſcopum ordinaſſet: ſed Dunum ſe contulit, diſterminans parochias, ſicut in diebus antiquis. O purum cor! o oculum columbinum! Locum tradidit novo epiſcopo, qui videretur paratior, principalior haberetur: locum, in quo ſederat ipſe. Ubi ſunt qui de terminis litigant, pro uno viculo perpetes ad invicem inimicitias exercentes? Neſcio ſi quod genus hominum magis, quam iſtos, antiquum vaticinium tangat: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminos ſuos*. Sed hoc alias.

TOM. II. OPUSC. XII. Connerenſem epiſcopatum dividit.

Duno contentus.

Amos 1. 13.

32 Malachias factus Dunenſis epiſcopus, confeſtim more ſuo curavit adſciſcere ad ſolatium ſibi de filiis ſuis conventum regularium Clericorum. Et ecce, rurſus accingitur, quaſi novus Chriſti tyro, ad ſpirituale certamen; rurſus induitur arma potentia Deo, ſanctæ paupertatis humilitatem, rigorem diſciplinæ cœnobialis, otium contemplandi, orandi aſſiduitatem; quæ tamen omnia voto magis valuit diu tenere, quam actu. Etenim univerſi confluebant ad eum: nec modo mediocres, ſed & nobiles, & potentes, illius ſe ſapientiæ & ſanctitati inſtruendos, corrigendos, ac regendos committere feſtinabant. Et ipſe interdum ibat, & exibat ſeminare ſemen ſuum, diſponens & decernens tota auctoritate de rebus eccleſiaſticis, tamquam ex Apoſtolis unus. Et nemo illi dicebat: In qua poteſtate hæc facis? videntibus cunctis ſigna & prodigia, quæ faciebat; & quia ubi ſpiritus Domini, ibi libertas. *2. Cor. 3. 17.*

CAPUT XV.

Romam proficiſci deliberat, pallium a Pontifice petiturus.

Romã iter parat pro pallio.

33 VIſum tamen ſibi, non ratis ſatis actitari iſta abſque Sedis apoſtolicæ auctoritate, & Romam proficiſci deliberat: maximeque quod metropolicæ ſedi deerat adhuc, & defuerat ab initio pallii uſus, quod eſt plenitudo honoris. Et viſum eſt bonum in oculis ejus, ſi eccleſia, pro qua tantum laboraret, quem hactenus non habuerat, ſuo acquireret ſtudio & labore. Erat & altera metropolica ſedes, quam de novo conſtituerat Celſus, primæ tamen ſedi, & illius Archiepiſcopo ſubdita, tamquam Primati. Et huic quoque optabat nihilominus pallium Malachias, confirmarique auctoritate Sedis apoſtolicæ prærogativam, quam beneficio Celſi adipiſci meruerat. Innoteſcente propoſito, diſplicuit fratribus, necnon & magnatibus & populo terræ. Omnes enim intolerabilem ſibi judicabant tam diutinam omnium pii parentis abſentiam, & quod metuerent de morte ipſius.

Chriſtianus ejus frater obit.

34 Contigit interea mori germanum ejus, Chriſtianum nomine, virum bonum, plenum gratiæ & virtutis. Epiſcopus erat, illi quidem ſecundus in celebri opinione, ſed vitæ ſanctimonia & juſtitiæ zelo forte non impar. Hujus deceſſus magis terruit univerſos, & diſceſſum Malachiæ reddidit moleſtiorem. Dicebant autem nullo modo aſſentiendum unici peregrinationi patroni, ut non deſoletur omnis terra, ſi duabus tantis columbis ſub uno momento temporis deſtituatur. Ergo omnes pariter contradicunt. Et vim faciebant, cum ille divinam ultionem minatus eſt. Non tamen deſiſtere illi, niſi miſſa ſorte, prius Dei voluntas ſuper hoc interrogaretur. Prohibente illo, nihilominus mittunt: ſed illa pro Malachiæ parte ter reſpondiſſe inventa eſt. Nec enim una tantum vice fuerat, ſupradi retinendi eum. Demum cedentes, dimittunt illum; non tamen ſine plorato & ululatu multo. Sed ne quid imperfectum relinqueret, tractare cœpit, quomodo defuncti fratris ſemen ſuſcitaret. Et accerſitis ab ſe tribus diſcipulis ſuis, anxius æſtuabat, quiſnam dignior

Sors pro ejus itinere.

TOM. II. OPU. XII. Edanſ loco fratris demortui, ordinat epiſcopum.

gnior ad hoc opus, ſive utilior videretur. Et diligenter intuitus ſingulos: „ Tu, inquit, o Edane, „ (ſic enim vocabatur unus) ſuſcipe onus: Illo cunctante, & flente: Ne timeas, ait a Tu enim mihi „ a Domino deſignatus es, quia annulum aureum, „ quo deſponſandus es, jam nunc prævidi in digito „ tuo„. Acquievit ille, & Malachias, eo conſecra proficiſcitur.

Iter aggreditur. Anno 1139

35 Cumque egreſſus de Scotia, perveniſſet Eboracum, ſacerdos quidam, Sycarus nomine, intuitus eum agnovit. Nec enim faciem ejus viderat ante: ſed cum haberet ſpiritum prophetiæ, revelatum fuerat ei jampridem de illo. Et nunc incunctanter circumſtantibus digito eum demonſtrans: Hic eſt, inquit, de quo dixeram, quia de Hibernia ſanctus veniet Pontifex, qui ſcit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna ſub modio, prodente eam per os Sycari Spiritu-ſancto qui illam accenderat. Nam & multa ſecreta de eſſe ſuo, ſuorumque, dicta ſunt ei a Sycaro, quæ ita eſſe, vel fuiſſe omnia recognovit. Sed & ſociis Malachiæ percontantibus de ſuo reditu, reſpondit Sycarus incunctanter, (quod poſt rei probavit eventus) paucos videlicet admodum de numero illo cum Epiſcopo redituros. Illi, audito hoc, ſuſpicati ſunt mortem: ſed Deus aliter adimplevit. Nempe rediens ab Urbe, quibuſdam apud nos, quibuſdam & in aliis locis ad diſcendam converſationis formam relictis, juxta verbum Sycari, cum paucis admodum repatriavit. Hęc de Sycaro.

Sycaro ſpiritus notus.

36 In ipſa urbe Eboracenſi, acceſſit ad eum vir nobilis ſecundum ſæculum, Wallenus nomine, tunc Prior in Kirkeham * regularium fratrum; nunc vero monachus, & monachorum pater in Mailros monaſterio Ordinis noſtri, qui devotus Malachiæ ſe orationibus ſatis humiliter commendavit. Is advertens multos habere Epiſcopum ſocios, & equos paucos, (nam præter miniſtros, & clericos alios, quinque cum eo erant presbyteri, & equi nonniſi tres) obtulit ei ſuum, quo ipſe vehebatur, hoc ſolum dolere ſe inquiens, quod eſſet runcinus dure portans. Et addit: Libentius dediſſem, ſi melior fuiſſet: ſed, ſi dignamini, ducite qualemcumque vobiſcum. „ Et ego, ait Epiſcopus, eo „ libentius accipio, quo prædicas viliorem: quia non „ poteſt mihi vile eſſe quicquid tam pretioſa volun„ tas obtulerit„. Et converſus ad ſuos: Hunc, inquit, ſternite mihi, quia commodus ſatis, & ſufficiens erit in longum. Quo facto, aſcendit: & primo quidem durum, ut erat, ſentiens, poſtmodum mira mutatione valde commodum ſibi & ſuaviter ambulantem invenit. Et ne caderet ſuper terram de ſermone quem dixerat, uſque ad nonum annum, quo mortuus eſt ipſe, non defecit ei; factus optimus & pretioſiſſimus paleſridus. Quodque evidentius miraculum cernentibus fecit, de ſubnigro cœpit albeſcere, & non multo poſt vix inveniebatur albior illo.

*al. Kyrkeſtele.

Equus ex incommodo fit ei commodiſſimus.

CAPUT XVI.

Romam tendens, & inde rediens, Claram-vallem viſitat.

Venit in Claram-vallem.

37 MIhi quoque in hac via datum eſt videre virum, & in ejus viſu & verbo refectus ſum, & delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis. Et ego viciſſim, peccator licet, inveni gratiam in oculis ejus extunc, & deinceps uſque ad obitum ipſius, ſicut in prooemio præfatus ſum. Ipſe etiam dignatus divertere ad Claram-vallem, viſis fratribus, compunctus eſt; & illi non mediocriter ædificati in præſentia a ſermone ejus. Et acceptans locum, & nos, atque intimis viſceribus colligens, valedixit nobis, & abiit. Qui tranſalpinans, cum veniſſet Iporiam civitatem Italiæ, hoſpitis ſui parvulum filium, qui male habens moriturus erat, continuo ſanavit.

Sanat puerum moribundum.

Optat vivere & mori in Clara-valle.

38 Erat tunc temporis in Sede apoſtolica felicis memoriæ Innocentius ſecundus Papa, qui eum benigne ſuſcepit, humanæ ſatis illi ſuper longa peregrinatione compaſſus. Et primo quidem Malachias, quod altius infixerat animo, cum multis lachrymis implorabat, liceret ſibi vivere, & mori in Clara-valle, permiſſu & benedictione ſummi Pontificis. Et petiit hoc, non oblitus ad quod venerat, ſed affectus quo venerat deſiderio Claræ-vallis. Non tamen obtinuit, quod virum Apoſtolicum locris potius uberioribus occupandum decerneret. Nec tamen omnino fruſtratus eſt a deſiderio cordis ſui, cui mori ibi, etſi non vivere, donatum eſt. Menſem integrum fecit in urbe, loca ſancta perambulans, & frequentans cauſa orationis. Cumque per id temporis ſæpe ac diligenter ab eo, & ab his qui cum eo erant, ſummus Pontifex inquiſiſſet, eſſe patriæ, mores gentis, ſtatum eccleſiarum, & quanta in terra Deus per eum operatus fuiſſet, paranti jam repatriare committit vices ſuas, per univerſam Hiberniam Legatum illum conſtituens. Significatum ſiquidem erat ei ab Epiſcopo Gilleberto, qui, ut ſupra * memoravimus, tunc Legatus extiterat, quod jam non poſſet præ ſenio & debilitate corporis villicare. Poſthæc petit Malachias confirmari novæ Metropolis conſtitutionem, & utriuſque ſedis pallia ſibi dari. Et confirmationis quidem privilegium mox accepit: „De „ palliis autem, ait ſummus Pontifex, oportet ſo„ lemnius agi. Convocatis Epiſcopis, & clericis, & „ majoribus terræ, celebrabis generale concilium: & „ ſic conniventia, & communi voto univerſorum per „ honeſtas perſonas requiretis pallium, & dabitur vo„ bis„. Deinde tollens mitram de capite ſuo, impoſuit capiti ejus: ſed & ſtolam cum manipulo dedit, quibus uti inter offerendum ſolebat. Et ſalutatum in oſculo pacis dimiſit eum, apoſtolica fultum benedictione & auctoritate.

Romæ ſacra loca inviſit.

Fit Legatus Apoſtolicus.

* num. 29.

Pallii conceſſio dilata.

Papæ perhumaniter habitus.

39 Qui revertens per Claram-vallem, ſuam ſecundo nobis largitus eſt benedictionem. Et alta ſuſpiria trahens, quod non liceret ſibi pro ſuo deſiderio remanere: Hos, inquit, interim pro me, oro, ut retineatis, qui a vobis diſcant, quod nos poſtmodum doceant. Et infert: Erunt nobis in ſemen, & in ſemine iſto benedicentur gentes; & illæ gentes, quæ a diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt, monachum non viderunt, & dimiſſis quatuor a latere ſuo, abiit. Qui probati, & digni inventi, monachi facti ſunt. Poſt aliquod tempus, cum jam Sanctus eſſet in terra ſua, miſit alios, & de illis factum eſt ſimiliter. Quibus per aliquantum tempus inſtructis, & eruditis corde in ſapientia, dato eis in patrem ſancto fratre Chriſtiano, qui erat unus ex ipſis, emiſimus eos, adjungentes de noſtris, quanti ſufficerent ad numerum abbatiæ. Quæ concepit, & peperit filias quinque: & ſic multiplicato ſemine, augeſcit in dies numerus monachorum, juxta deſiderium & vaticinium Malachiæ. Nunc jam repetamus ordinem narrationis.

Reditus per Claram-vallem.

Diſcipuli ibi educati ad Hiberniam.

CAPUT XVII.

Diverſa beneficia ſanitatum per eum collata.

40 MAlachias profectus a nobis, proſpere pervenit in Scotiam. Et invenit David regem, qui adhuc hodie ſupereſt, in quodam caſtello ſuo, cujus filius infirmabatur ad mortem. Ad quem ingreſſus, honorifice a Rege ſuſceptus, & humiliter exoratus, ut ſanaret filium ſuum; aqua, cui benedixit, adſperſit juvenem, & intuens in eum, ait: Confide fili, non morieris hac vice. Dixit hoc, & die ſequenti, ſecundum dictum prophetæ, ſecuta eſt ſanitas, ſanitatem lętitia patris, clamor & ſtrepitus totius exſultantis familiæ. Exiit ſermo ad omnes; nec enim quod in domo regia, & Regis acciderat filio, latere potuit. Et ecce ubique reſultans gratiarum actio, & vox laudis, tum pro ſalute domini, tum pro miraculi novitate. Henricus eſt iſte: nam vivit adhuc unicus patris ſui, Miles fortis & prudens, patrizans * (ut ajunt) in ſectando juſtitiam & amorem viri. Et amavit uterque Malachiam, quamdiu vixit, tamquam qui illum a morte revocaſſet. Rogabant eum manere per aliquot dies: ſed ille declinans gloriam, moram non ſuſtinuit; & mane carpebat iter. Tranſiens igitur per

Regis Scotiæ filius ſanatus.

* i. Patrem imitans.

Alia miracula.

per villam, nomine Crugeldum, occurrit puella muta. Orante illo, ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquabatur recte. Dehinc villam ingrediens, quam nominant Eccleſiam S. Michaelis, oblatam ſibi mulierem phreneticam, & vinctam funibus, coram omni populo curat, & dimiſſa incolumi, proficiſcitur. Perveniens vero ad portum Laperaſperi, tranſitum ibi per aliquot dies præſtolabatur: ſed mora minime tranſiit otioſa. Conſtruitur interim de virgis in ſepem textis Oratorium, ipſo jubente, ipſo operante pariter. Conſummatum circumdedit vallo, atque interjacens ſpatium in cœmeterium benedixit. Sane merita benedicentis miracula ſatis declarant, quæ uſque hodie ibi actitari feruntur.

Cœmeterii benedictio.

41 Inde eſt, quod de finitimis locis infirmos & male habentes illo portare conſueverunt, & ſanantur multi. Mulier totis diſſolutis membris, plauſtro vecta illuc, pedibus ſuis remeavit domum, una dumtaxat nocte non fruſtra in loco ſancto præſtolata miſericordiam Domini. Alia quædam ibidem pernoctabat in oratione: quam forte reperiens ſolam homo barbarus, accenſus libidine, & ſui minime compos, irruit rabioſus in eam. Converſa illa, & tremefacta, ſuſpiciens advertit hominem plenum diabolico ſpiritu: Heus tu, inquit, miſer, quid agis? Conſidera ubi es, reverere hæc ſancta, defer Deo, defer ſervo ejus Malachiæ, parce & tibi ipſi. Non deſtitit ille, furiis agitatus iniquis. Et ecce (quod horribile dictu eſt) venenatum & tumidum animal, quod bufonem vocant, viſum eſt reptans exire deinter femora mulieris. Quid plura? Terrefactus reſilit homo, & datis ſaltibus, feſtinus oratorio exilit. Ille confuſus abſceſſit, & illa intacta remanſit, magno quidem & Dei miraculu, & merito Malachiæ. Et pulchre operi fœdo & abominando fœdum intervenit & abominabile monſtrum. Non prorſus aliter decuit beſtialem extingui libidinem, quam per frigidiſſimum vermem, nec aliter temerarium frenari auſum, fruſtrare conatum, quam per vilem, inutilemque beſtiolam. Et hæc loco illo ſufficiant pauca de pluribus: nunc jam reliqua proſequamur.

Mulier mirabiliter evadit injuriam pudicitiæ.

CAPUT XVIII.

Reverſus in patriam, totus curæ paſtorali & reformationi incumbit.

42 AScendit Malacbias navem, & proſpere navigans, applicuit monaſterio ſuo Benchorenſi, ut primi filii primam reciperent gratiam. Quid animi putas geſſiſſe illos, ſano de via tam longa recepto patre, & illo patre? Nec mirum, ſi ſe tota in gaudium effuderunt viſcera eorum in reditu ejus, quando & exteris circumquaque gentibus incredibilem mox lætitiam velox rumor invexit. Denique de civitatibus, & caſtellis, & vicis occurrunt ei; & quocumque divertat, ſuſcipitur exultatione univerſæ terræ. Verumtamen non ſapit honor. Opus exercetur legationis: multis in locis celebrantur conventus multi, ne qua regio, ſeu portio regionis, legationis fructu & utilitate fraudetur. Seminatur ſuper omnes aquas: non eſt qui ſe abſcondat ab opera ſollicitudinis ejus. Non ſexus, non ætas, non conditio, non profeſſio reputatur. Ubique ſemen ſpargitur ſalutare, ubique intonat tuba cœleſtis. Ubique diſcurrit, ubique irrumpit, evaginatio gladio linguæ ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Terror ejus ſuper facientes mala. Clamat iniquis; Nolite inique agere; & delinquentibus; Nolite exaltare cornu. Religio ubique plantatur, propagatur, fovetur. Oculi ejus ſuper eos, & cura ejus ad neceſſitates eorum. In Conciliis, quæ paſſim celebrantur, repetuntur antiquæ traditiones, quas tamen bonas fuiſſe conſtiterit, abolitas vero negligentia ſacerdotum. Nec modo vetera inſtaurantur; cuduntur & nova; & quæcumque promulgaverit, tamquam cœlitus edita acceptantur, tenentur, ſcripto mandantur ad memoriam poſterorum. Quidni cœlitus miſſa crederentur, quæ tot cœleſtia confirmant miracula? Et ut fidem dictis faciam, perſtringam nonnulle paucis. Quis enim cuncta enumeret? Quamquam libentius, fateor, imitandis immorer, quam admirandis.

Exceptus cum honore a ſuis.

Præclare exercet munus Legati.

Pſal. 74. 5.

Rem Chriſtianam, priſcas traditiones, &c. reformat.

CAPUT XIX.

Virtutum ejus inſignia, & mores vero Præſule digni.

43 ET meo quidem judicio primum & maximum miraculum, quod fecit, ipſe erat. Ut enim taceam interiorem hominem ejus, cujus pulchritudinem, fortitudinem, puritatem ſatis indicabant mores ipſius & vita; ipſum exteriorem ita uno ſemper modo, ipſoque modeſtiſſimo & decentiſſimo geſſit; ut nil prorſus appareret in eo, quod poſſet offendere intuentes. Et quidem qui non offendit in verbo, ille perfectus eſt vir. At vero in Malachia quis unquam, etiamſi curioſius obſervarit, deprehendit otioſum, non dico verbum, ſed nutum? quis manum, pedemve moventem fruſtra? Immo quid non ædificans in ejus inceſſu, aſpectu, habitu, vultu? Denique vultus hilaritatem nec fuſcavit mœror, nec levigavit riſus. Totum in eo diſciplinatum, totum inſigne virtutis, perfectionis forma. Per omnia ſerius, ſed non auſterus. Remiſſus interdum, diſſolutus numquam. Negligens nihil, etſi pro tempore multa diſſimulans. Quietus ſæpe, ſed minime aliquando otioſus. A die primo converſionis ſuæ uſque ad extremum vitæ, ſine proprio vixit. Non ſervos, non ancillas, non villas, non viculos, non denique quicquam redituum eccleſiaſticorum ſæculariumve, vel in ipſo babuit Epiſcopatu. Menſæ Epiſcopali nihil prorſus conſtitutum, vel aſſignatum, unde Epiſcopus viveret. Nec enim vel domum propriam habuit. Erat autem pene inceſſanter circuiens parochias omnes, Evangelio ſerviens, & de Evangelio vivens, ſicut conſtituit ei Dominus: *Dignus eſt*, inquit, *operarius mercede ſua*. Niſi quod frequentius ipſum Evangelium ſine ſumptu ponens, de laboribus ſuis ſuorumque ferebat, unde ſe & eos, qui ſecum laborabant, in opere miniſterii ſuſtentaret. Porro ſi interdum quieſcere oporteret, in ſanctis hoc faciebat locis, quæ ipſe per Hiberniam ſparſerat univerſam: apud quos vero moram facere libuiſſet, illorum ſe conformavit moribus & obſervantiis, communi contentus vita & menſa. Non fuit in victu, non fuit in veſtitu, in quo potuiſſet Malachias dignoſci inter cæteros fratres, in tantum, cum major eſſet, humiliavit ſe in omnibus.

Jac. 3. 2.

Malachiæ modeſtia & religio

Inſignis ejus paupertas voluntaria.

Viſitatio diœceſis.

Luc. 10. 7.

In monaſteriis vivit ut monachus.

44 Denique cum exiret ad prædicandum, cum peditibus pedes & ipſe ibat, Epiſcopus & Legatus. Forma apoſtolica hæc: & inde magis mira in Malachia, quo rara nimis in aliis. Verus profecto Apoſtolorum hæres eſt iſte, quia talia agit. Sed advertere eſt, quomodo dividat hæreditatem cum fratribus ſuis, æque nepotibus Apoſtolorum. Illi dominantur in clero, iſte dum eſſet liber ex omnibus, omnium ſe ſervum fecit. Illi aut non evangelizantes manducant, aut evangelizant ut manducent: Malachias imitans Paulum, manducat ut evangelizet. Illi faſtum & quæſtum æſtimant pietatem: Malachias hæreditate vindicat ſibi opus & onus. Illi felices ſe credunt, ſi dilataverint terminos ſuos: Malachias in dilatanda charitate gloriatur. Illi congregant in horrea, & dolia replent, unde onerent menſas: Malachias colligit in deſerta & ſolitudines, unde impleat cœlos. Illi cum accipiant decimas, & primitias, & oblationes, inſuper & de Cæſaris beneficio telonia, & tributa, & alios redditus infinitos, ſolliciti ſunt nihilominus, quid manducent, & quid bibant: Malachias nihil horum habens, multos tamen locupletat de promptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec ſollicitudinis ullus eſt finis: Malachias cupiens nihil, non novit tamen cogitare de craſtino. Illi a pauperibus exigunt, quod dent divitibus: iſte ſollicitat divites pro pauperibus ſuſtentandis. Illi marſupia vacuant ſubditorum: iſte pro peccatis eorum altaria cumulat votis, hoſtiiſque pacificis. Illi alta palatia erigunt,

Pedes luſtrat diœceſim.

Comparatio ejus cum aliis Epiſcopis.

TOM. II. OPU. XII.

gunt, turres, ac mœnia ad cælos levant: Malachias non habens ubi caput reclinet, opus facit Evangeliſtæ. Illi equos aſcendunt cum turba hominum gratis manducantium panem, & non ſuum; Malachias ſeptus ſanctorum fratrum collegio, pedes circuit, portans panes Angelorum, quibus ſatiet animas eſurientes. Illi plebes ne agnoſcunt quidem: iſte erudit. Illi potentes & tyrannos honorant: iſte punit. O virum apoſtolicum, quem tot & talia nobilitant ſigna apoſtolatus ſui! Quid ergo mirum, ſi mira eſt operatus, ſic mirabilis ipſe? Immo vero non ipſe, ſed Deus in ipſo. Alioquin tu es Deus, inquit, qui facis mirabilia.

Pſal. 76. 15.

C A P U T XX.

Energumenos vexatos a demoniis liberat.

Dæmonis effectus ex duabus feminis. ** al. Cultratim.*

45 ERat mulier in civitate Culratim *, dæmonium habens. Vocatus eſt Malachias: orat pro addicta, urget invaſorem, exit. Sed nondum exſaturata nequitia ejus, miſeram invadit muliérculam, quæ forte prope aſſiſteret. Et Malachias: „ Non ad „ hoc, inquit, tibi illam tuli, ut hanc pervaderes: „ exi & ab ea. Paret, ſed repetit priorem. Qua denuo pulſus, recurrit in alteram. Ita per aliquod ſpatium alternatim vexabat illas, hinc inde refugiens. Tunc ſanctus indignans ſibi illudi a dæmone, colligenſque ſpiritum infremuit, & totis viribus fidei facto impetu in adverſarium, ab utraque fugavit, & quidem non minus vexatum his, quas vexaverat ipſe. Cæterum quod moram fecit ſancto, non putes, Lector, fuiſſe virtutis ejus, ſed diſpenſationis divinæ: ut videlicet ex hoc manifeſtior fieret & maligni præſentia, & victoria Malachiæ. Denique audi quid alibi fecerit, non autem per præſentiam ſuam. Et utique potuit præſens, quod abſens valuit.

Maleficiatum curat.

46 In regione aquilonaris partis Hiberniæ jacebat infirmus in domo, nec dubium quin dæmonum maleficio. Nam quadam nocte audivit eos loquentes, dicente altero ad alterum: Vide ne miſer iſte hypocritæ illius ſtratum, ſtramenve contingat, & ſic effugiat manus noſtras. Cognovit homo quod Malachiam loquerentur, quem non multo ante in eadem domo meminerat pernoctaſſe. Et adhuc ſtramen in loco ſumptaque fiducia, & quo potuit conatu, cœpit repere debilis corpore, ſed fide fortis. Et ecce in aere clamor & vociferatio: Prohibe: eum, prohibe: retine eum, retine: amittimus prædam. Verum is quem portabat fides & deſiderium evadendi, quanto plus clamabant illi, tanto magis genibus manibuſque nitens, ad remedium feſtinabat. Et perveniens aſcendit lectulum, volutatur in ſtramine, audit ululatum plangentium: Heu, heu! ipſi nos prodidimus, decepti ſumus, evaſit. Et dicto citius receſſit ab eo dæmonum terror & horror quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo. In Leſmor civitate homo a dæmonio vexatus, per Malachiam liberatus eſt. Item tranſeunti aliquando per Laginiam, oblatus illi infans habens dæmonium, ſanus relatus eſt. In regione eadem ligatam funibus phreneticam ſolvi juſſit, & in aqua, quam benedixit, lavari. Lota eſt, & ſanata eſt. Alteram quoque in Saballo regione Ulydiæ, membra propria dentibus laniantem, orando & tangendo curavit. Amentem hominem, multa prædicentem futura, amici, & propinqui adducunt ad Dei hominem, vinctum funibus fortiter, quod fortem ad nocendum rabies ipſa feciſſet, & terribilem valde. Orat Malachias; & incontinenti æger ſanatur, & ſolvitur. Factum eſt hoc loco quodam, cujus nomen tacemus, quod nimis barbarum ſonet, ſicut & alia multa. Alio tempore in præfata civitate Leſmor puellam mutam parentes ejus in media platea offerunt tranſeunti, cum multa ſupplicatione rogantes, ut ei ſubvenire dignetur. Stat Malachias, & facta oratione, tangens digito linguam ejus, ſputum mittit in os ejus, & loquentem dimittit.

Alia mira patrat.

C A P U T XXI.

Beneficia moribundis, & parturientibus præſtita.

47 EXiens de quadam Eccleſia, obvium habuit hominem cum uxore ſua, quæ non poterat loqui. Rogatus, ut ejus miſereatur, ſtat in porta populo circumſtante: & data benedictione ſuper eam, jubet Dominicam dicere orationem. Dixit illa, & populus benedixit Dominum. In civitate, cui nomen Oenthreb *, decumbens lectulo quidam dives, jam dies duodecim privatus linguæ officio, ad juſſionem viſitantis ſe ſancti, loquelam recuperat, Euchariſtiam ſumit: & ita munitus, extremum in bona confeſſione efflavit ſpiritum. O oliva fructifera in domo Dei! o oleum jucunditatis, ungens & lucens! Et ſplendore miraculi illuſtravit ſanos, & ſuavitate beneficii unxit infirmum, cui modo morituro ſalutarem confitendi & communicandi obtinuit facultatem. Intravit ad eum quidam de nobilibus, habens ei aliquid dicere. Qui inter loquendum, fide plenus, tres juncos pie ſuratus de lectulo, in quo ille ſedebat, tulit ſecum: & multa Deus de furto pietatis eſt operatus, fide illius, & Præſulis ſanctitate. Forte venerat in civitatem nomine Duevania. Et cum ſederet ad menſam, ingreſſus vir nobilis de civitate ipſa, humiliter ſupplicat pro uxore prægnante, quæ jam ſolemne omne præteriſſet tempus pariendi, ita ut mirarentur omnes: & nemo, qui aliud, quam vitæ periculum crederet imminere. Rogat & cum eo Neemias Epiſcopus illius civitatis, qui juxta eum ſedebat: rogant & cæteri, quotquot aderant ſimul diſcumbentes. Tum ille: „ Compatior ei, in„ quit, quod bona mulier ſit, & pudica. Et porri„ gens viro poculum, cui benedixerat: Vade, inquit, „ da illi bibere, ſciens eam ſumpto benedictionis po„ tu, & ſine mora, & ſine periculo parituram. „ Factum eſt quod præcepit, & nocte ipſa ſubſecutum eſt quod promiſit. Sedebat in campo cum Comite Ulydiæ aliqua tractans, & multitudo copioſa circa eos. Venit mulier gravida, & vere gravis. Indicat ſe contra omnes naturæ leges retinere partum jam quindecim menſibus & diebus viginti. Compaſſus Malachias ſuper novo & inaudito incommodo, orat, & mulier parit. Qui aderant, lætati ſunt, & mirati ſunt. Omnes enim viderunt, in qua facilitate & velocitate loco eodem enixa ſit, & triſte negati partus periculum miraculo commutatum jucundiori.

** al. Onereb.*

Confeſſio & Viaticũ moribũdi.

Prægnanti benedicto poculo auxiliatur.

Item alteri.

C A P U T XXII.

Concubinario obſtinato exitium denuntiat.

48 ACcidit ibidem quiddam pari quidem miraculo, ſed forte diſpari. Vidit hominem, qui publice tenere diceretur concubinam fratris: & hic erat Miles, miniſter Comitis. Et publice conveniens inceſtuoſum, alterum ei Joannem exhibuit: „ Non li„ cet tibi, inquiens, concubinam habere fratris tui. „ At ille alterum ipſi nihilominus Herodem redhibens, non modo non audivit eum; ſed & ſuperbe reſpondit, & coram omnibus jurat numquam ſe dimiſſurum. Tum commotus Malachias, ſicut erat pro juſtitia vehementer zelans: „ Et Deus, inquit, te ab illa ſeparet vel invitum. „ Parvi pendens ille, ex inſtanti abiit indignabundus; offendenſque mulierem non longe a turba conſtituta in loco, vi oppreſſit eam, ſicut erat ſatanæ totus, cui paulo ante traditus fuerat. Nec latuit flagitium. Ancilla, quæ dominam comitabatur, recurrens domum (nempe haud procul aberat loco) nuntiat anhela quid mali acciderit. Ad quam vocem germani illius, qui domi erant, zelantes ſororis ſtuprum, tota illo feſtinantia pervolant, pudicitiæ hoſtem, ipſo in loco & opere ſceleris deprehenſum, multis confoſſum vulneribus interimunt. Necdum conventus ſolutus erat, cum ecce armiger illius, quod evenerat, nuntiavit. Et mirati ſunt univerſi, quod ſententia Malachiæ tam celerem habuiſſet effectum. Timuerunt quique flagitioſi audito

hoc

hoc verbo, (nam multi erant in terra) & territi purgati ſunt, lavantes manus ſuas in ſanguine peccatoris.

CAPUT XXIII.

Varia ſanitatum beneficia variis præſtita.

Comitis repentina curatio.

49 Diarmitium Comitem, multo jam tempore decumbentem lecto, duriter quidem increpans, quod malus homo eſſet, immoderatius ſerviens ventri & gulæ, benedicta adſperſum aqua, ſurgere fecit ſine mora, ita valentem, ut equum aſcenderet illico, & utique præter ſpem ſuam ipſius & ſuorum. In urbe Caſeleuſe venit homo ante eum cum filio paralytico, rogans illum ſanari, qui orans breviter: „ Vade, inquit, filius tuus ſanabitur. „ It, & craſtino redit cum filio, ſed minime ſanato. Tum ſurgens Malachias, & ſtans ſuper eum, diutius oravit, & ille ſanatus eſt.

Pœna non ſervantis promiſſa.

Et converſus ad patrem: Offer, inquit, illum Deo. Annuit homo, ſed non tenuit: & poſt aliquot annos ille jam juvenis recidit in idipſum, ſine dubio propter inobedientiam patris, & pacti transgreſſionem. Alius quidam veniens de longinquo, cum eſſet Malachias in finibus Mumoniæ, attulit ad eum filium, pedum penitus officio deſtitutum. Percontatus quonam modo illi id accidiſſet: Ut ſuſpicor, inquit, dœmonum malignitate. Et addit: Ludenti in prato ipſi (ni fallor) immiſere ſoporem, evigilanſque puerulus, ſic ſe invenit.

Claudus ſanatur.

Hæc dicens, cum lachrymis precem fundit, efflagitat opem. Miſertus ejus oravit Malachias, jubens ægrum interim dormire ibidem ſuper folium *. Dormivit; & ſurrexit ſanus. Hunc ipſe, quia de longe venerat, aliquamdiu in comitatu ſuo retinuit, & erat ambulans cum eo.

* ſ. ſolum.

50 In monaſterio Benchorenſi pauper quidam fratrum eleemoſynis ſuſtentabatur. Et erat quotidianam accipiens ſtipem, aliquid officii factitans in piſtrino. Is claudus ab annis duodecim, humi manibus repens, poſt ſe trahebat pedes emortuos, quem die quadam ante cellam ſuam Malachias mœſtum, & mœrentem inveniens, cauſam percontatur. Et ille: Vides, inquit, quam ex longo miſellus afflictor, & manus Domini ſuper me: & ecce ad cumulum ærumnæ, homines, qui miſereri debuerant, irrident me potius, miſeriam exprobrantes.

Item alter.

Quem ubi audivit, pietate motus, ſuſpexit in cœlum, manus pariter levans. Facta autem brevi oratione, ipſe intravit cellam, & ille ſurrexit. Et ſtans ſuper pedes ſuos, mirabatur, ſi vere eſſet quod erat pene ſomnium ſuſpicatus. Cœpit tamen ſe pedetentim movere: neque enim poſſe ire ſatis credebat. Tandem quaſi e gravi ſomno evigilans, cognoſcit miſericordiam Domini ſuper ſe; firmiter graditur, & in piſtrinum revertitur, exiliens & exultans, & laudans Deum. Viſo eo, qui ante viderant & cognoverant, repleti ſunt ſtupore & ecſtaſi, phantaſma putantes.

Item hydropicus.

Virum item hydropicum orando ſanavit: qui illico remanſit in monaſterio, paſtor ovium factus.

51 Civitas Hiberniæ, nomine Corcagia *, vacabat epiſcopo.

* al. Corcaya.

Diſſenſio de epiſcopi electione.

Tractatum eſt de electione: diſſenſere partes, quibuſque, ut aſſolet, præſulem volentibus conſtituere ſuum, non Dei. Venit illuc Malachias, audita diſſenſione. Convocato clero & populo, etiam corda & vota diſcordantium unire curavit. Et perſuaſis illis totum negotium ſibi debere credi, cui potiſſimum ſollicitudo incumberet illius, ſicut & aliarum per Hiberniam eccleſiarum, incontinenti nominat eis, non quempiam de nobilibus terræ, ſed magis quemdam hominem pauperem, quem ſciret ſanctum & doctum: & hic erat alienigena.

Malachias pauperem nominat.

Quæritur ille: nuntiatur decumbere lecto, & ita debilis, ut nullo pacto exeat, niſi in manibus portatus miniſtrantium. Et Malachias: Surgat, inquit, in nomine Domini, ego præcipio; obedientia ſalvum faciet eum. Quid faceret ille? Parere volebat, ſed imparatum ſe ſentiebat: quod etſi poſſet ire, epiſcopari reformidabat. Ita cum voluntate obediendi pugnante gemino hoſte, pondere languoris, & metu * honoris, vicit illa tamen, data ſibi in adjutorium ſpe ſalutis.

* al. oneris.

Itaque conatur, movet ſeſe, tentat vires, invenit ſe ſolito fortiorem. Creſcit pariter fides cum viribus, & rurſum facta fortior fides dat viciſſim viribus incrementum. Jam ſurgere per ſe valet, jam meliuſcule gradi, jam nec ſentire in ambulando laſſitudinem; demum expeditus & alacer pervenire ad Malachiam ſine hominis adjutorio. Qui aſſumens eum, miſit in cathedram, clero & populo collaudante. Hoc ita in pace factum eſt, quia nec illi auſi ſunt Malachiæ voluntati in aliquo obviare, videntes ſignum, quod fecerat: nec ille parere dubitavit, jam evidenti argumento factus ſecurior de Domini voluntate.

Hæmorrhoiſſam ſanat pomis benedictis.

52 Mulier quædam fluxum ſanguinis patiebatur: & hæc nobilis, chariſſima Malachiæ, plus tamen ob morum quam generis nobilitatem. Quæ ex toto deficiens, nimirum cum ſanguine exhauſtis viribus, jam poſita in extremis, miſit ad Dei hominem, ut, quod ſupererat, animæ ſubveniret, qui ſe jam non eſſet viſurus in corpore. Audiens Malachias, moleſte tulit, quod mulier virtutis foret, & vita ejus fructuoſa opere & exemplo. Et videns ſe non poſſe ſatis accurrere tempeſtive, accito Malcho, quod juvenis eſſet, & expeditus: (ipſe eſt cujus ſupra * meminimus, frater Chriſtiani abbatis) „ Accelera, „ inquit, fer illi tria poma hæc, ſuper quæ nomen „ Domini invocavi. Confido in ipſo quod ubi ex eis „ guſtaverit, non guſtabit mortem, priuſquam nos vi- „ deat, etſi tardiuſcule ſecuturos. „ Feſtinat Malchus ſecundum mandatum, & veniens intrat ad morituram, alterum ſe exhibens puerum Eliſæi; niſi quod hujus efficacior opera fuit.

* num. 39.

4. Reg. 4. 29

Jubet miſſam ſibi a Malachia benedictionem accipere, & guſtare, ſi quo modo valuerit. At illa exhilarata, audito nomine Malachiæ, ut obedire poſſit, nutu ſignificat pauliſper ſe erigi velle; nam verbo non poterat. Erigitur, guſtat: guſtato confortata eſt, loquitur, & gratias agit. Et immiſit Dominus ſoporem in eam, & ſuaviſſime requievit in eo, cujus uſu diu caruerat, ſicut & eſu. Stetit interim ſanguis, & poſt modicum expergefacta, ſanam ſe reperit; niſi quod longa inedia, & ſanguinis minutione adhuc debilis erat. Si quo minus, die ſequenti deſideratus Malachiæ adventus aſpectuſque perfecit.

CAPUT XXIV.

Feminam ſine Sacramento Extremæ-Unctionis defunctam reſuſcitat.

53 Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorenſis monaſterii, cujus uxor cum infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias ut deſcenderet, priuſquam moreretur, infirmam uncturus oleo. Deſcendit, & intravit ad eam, quo viſu, exultat illa, ſpe animata ſalutis. Et cum pararet ungere eam, viſum eſt omnibus differendum potius uſque mane. Erat enim veſpera.

Dilata unctione moritur.

Acquievit Malachias, & data benedictione ſuper ægram exivit, cum his qui ſecum erant. At vero poſt modicum ſubito clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus multus per totam domum; ſiquidem inſonuit, quod mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito, & ſecuti ſunt eum diſcipuli ejus. Et accedens ad lectum, ut certo comperit expiraſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quod fraudata gratia Sacramenti obierit. Et elevatis in cœlum manibus „ obſecro Domine, „ inquit, „ inſipienter egi. „ Ego, ego peccavi, qui diſtuli; non iſta, quæ voluit. Hæc dicens, conteſtatus eſt in audientia omnium, nullam ſe recepturum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi, quam tulerat, liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo; & pro oleo ſancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi unctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic; ad ſuos autem: „ Vigilate, inquit, & orate „. Itaque ut pſalmus illi, ille in lachrymis, noctem ducere pervi-

Rediviva ungitur.

gilem. Et mane facto, exaudivit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua: &, ut ſolent qui de gravi ſomno evigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans devote, ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et unxit eam nihilo minus, ſciens in hoc Sacramento remitti peccata, & quod oratio fidei ſalvet infirmum. Poſt hæc abiit ille, & illa convaluit; & vivens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias injunxerat, in bona confeſſione iterum obdormivit, & migravit ad Dominum.

Jac. 5. 15. Extrema Unctio, ſacramentum, ejuſque effectus.

CAPUT XXV.

Alia diverſa beneficia in diverſos collata.

Feminæ iracundæ ſpiritum manſuetudinis impetrat.

54 FUIT item mulier, cui ſpiritus iracundię & furoris in tantum dominaretur, ut non ſolum vicini & cognati fugerent conſortium ejus, ſed filii quoque ipſius vix ſuſtinerent habitare cum ea. Clamor, & rancor, & tempeſtas valida, ubicumque fuiſſet. Audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua & manu, importabilis omnibus, & inviſa. Dolentes filii tum pro illa, tum pro ſeipſis, trahunt illam ad præſentiam Malachiæ, lachrymabilem cum fletu querimoniam deponentes. Vir autem ſanctus & periculum matris, & incommodum miſerans filiorum, ſeorſum advocat illam: fueritne confeſſa aliquando peccata ſua, ſollicite percontatur. Reſpondit: Nequaquam. Confitere, inquit. Paret. Et ille injungens pœnitentiam confitenti, oranſque ſuper eam, ut Dominus omnipotens det ei ſpiritum manſuetudinis, in nomine Domini Jeſu, ne ultra iraſcatur jubet. Sequitur tanta manſuetudo, ut pateat omnibus non eſſe aliud, quam admirabilem mutationem dexteræ Excelſi. Fertur adhuc hodie vivere, & tantæ eſſe patientiæ & lenitatis, ut quæ omnes exaſperare ſolebat, nullis modo exaſperari damnis, contumeliis, afflictionibus queat. Si licet & me, juxta Apoſtolum, abundare in ſenſu meo, accipiat quiſque ut volet: ego iſtud ſuperiori ſuſcitatæ miraculo mortuæ cenſeo præferendum, quod exterior quidem ibi, hic vero interior revixerit homo. Et nunc curramus ad reliqua.

Confeſſionis efficacia.

Rom. 14. 5.

Donum lachrymarum homini ſæculari obtinet.

55 Vir ſecundum ſæculum honorabilis, ſecundum Deum timoratus, veniens ad Malachiam, queſtus eſt er ſuper ſterilitate animæ ſuæ, ſupplicans ut ſibi obtineret ab omnipotente Deo gratiam lachrymarum. Et ſubridens Malachias, quod gratum haberet in homine ſæculari deſiderium ſpiritale, ſuam maxillam maxillæ illius quaſi blandiendo conjungens: „ Fiat, „ inquit, tibi, ſicut petiſti „. Tantos exinde, & pene continuos exitus aquarum deduxerunt oculi ejus, ut illud Scripturæ ei poſſe aptari videretur: *Fons hortorum, puteus aquarum viventium*.

Cant. 4. 15.

Piſcium fœcunditatem reſtituit.

Eſt inſula maris in Hibernia, ab olim fœcunda piſcium, & mare ibi piſcoſum valde. Peccatis (ut creditur) habitantium adempta copia ſolita, quæ multos habebat filios, infirmata eſt, & a tanta funditus ſui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & jacturam gravem populis ægre ferentibus, revelatum eſt cuidam mulieri, precibus Malachiæ poſſe afferri remedium: idque innotuit omnibus, ipſa prodente. Nutu Dei contigit adeſſe Malachiam. Dum enim circuiret, & repleret Evangelio regionem, divertit illuc, ut & ipſis eamdem gratiam impertirat. At barbari, quibus erat major cura de piſcibus, omni inſtantia flagitant, ut potius reſpicere dignetur ſuper ſterilitatem inſulæ ſuæ. Qui cum reſponderet ſe minime ad hoc veniſſe, hominum magis, quam piſcium, deſiderare capturam; videns tamen fidem eorum, flexis in littore genibus, oravit ad Dominum, ut, licet indignis, indultum olim beneficium tanta fide repetentibus non negaret. Aſcendit oratio, aſcendit & piſcium multitudo, & forte uberior, quam in diebus antiquis, & ipſa populo terræ perſeverans uſque in hodiernum diem. Quid mirum, ſi oratio juſti, quæ penetrat cœlos, penetravit abyſſos, & de profundo maris tantas piſcium copias evocavit?

56 Venerunt aliquando tres Epiſcopi in villam Fochart *, quem dicunt locum nativitatis Brigidæ virginis: & quartus erat Malachias. Ad quem presbyter qui hoſpitio ſuſceperat eos: Quid faciam, inquit, quod piſces non habeo? Quo reſpondente, ut quæreret a piſcatoribus: Biennium eſt, ait, quod non inveniuntur piſces in flumine, unde & piſcatores prorſus diffiſi, etiam arti ſuæ renuntiaverunt. Et ille: Pręcipe, inquit, laxari retia in nomine Domini. Factum eſt, & capti ſunt ſalmones duodecim. Secundo miſerunt, & captis totidem, inopinatum inferunt menſis & ferculum, & miraculum. Et ut clare liqueat Malachiæ meritis hoc datum fuiſſe; aliis quoque duobus ſequentibus annis eadem nihilo minus ſterilitas perduravit.

* *al.* Fochaut.

CAPUT XXVI.

Veritatem corporis Chriſti in Euchariſtia propugnat.

Error in Euchariſtiam.

57 FUIT quidam clericus in Leſmor, probabilis (ut fertur) vitæ, ſed fidei non ita. Is ſciolus in oculis ſuis, præſumpſit dicere, in Euchariſtia eſſe tantummodo ſacramentum, & non rem ſacramenti, id eſt, ſolam ſanctificationem, & non corporis * veritatem. Super quo a Malachia ſecreto, & ſæpe conventus, ſed incaſſum, vocatus ad medium eſt, ſeorſum tamen a laicis, ut, ſi fieri poſſet, ſanaretur, & non confunderetur. Itaque in conventu clericorum data facultas homini eſt pro ſua ſententia reſpondendi. Cumque totis ingenii viribus, quo non mediocriter callebat, aſſerere & defendere conaretur errorem; Malachia contra diſputante & convincente, judicio omnium ſuperatus, de conventu confuſus quidem exiit, ſed non correctus. Dicebat autem ſe non ratione victum, ſed Epiſcopi preſſum auctoritate. Et tu, inquit, o Malachia, ſine cauſa me hodie confudiſti, adverſus profecto veritatem locutus, & contra tuam ipſius conſcientiam. Mœſtus Malachias pro homine ſic indurato, ſed magis Fidei dolens injuriam, timens periculum, eccleſiam convocat, errantem publice arguit, publice monet ut reſipiſcat. Suadentibus hoc ipſum epiſcopis & univerſo clero, cum non acquieſceret; contumaci anathema dicunt, hæreticum proteſtantes. Nec ſic evigilans: Omnes, inquit, favetis homini potius, quam veritati; ego perſonam non accipio, ut deſeram veritatem. Ad hoc verbum ſubſtomachans ſanctus: „ Dominus, „ inquit, fateri te veritatem faciat, vel ex neceſſi„ tate „. Quo reſpondente, Amen, ſolvitur conventus. Tali ille inuſtus cauterio, fugam meditatur, infamis atque inhonorus fore non ſuſtinens. Et continuo ſua tollens exibat: cum, ecce, ſubita correptus infirmitate, ſiſtit gradum, viribuſque deficiens, eodem loco jactat ſe ſuper ſolum anhelus & feſſus. Forte incidens in id loci vagabundus inſanus quidam, offendit hominem, quidnam ibi agat, percontatur. Reſpondet, gravi ſe infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire valentem. Et ille: Infirmitas iſta haud alia, inquit, quam ipſa mors eſt. Hoc autem non dixit a ſemetipſo; ſed pulchre Dominus per inſanum corripuit eum, qui ſanis acquieſcere noluit conſiliis ſenſatorum. Et addit: Revertere domum, ego te juvabo. Denique ipſo duce, revertitur in civitatem; redit ad cor, & ad miſericordiam Domini. Eadem hora accitur Epiſcopus, agnoſcitur veritas, abjicitur error. Confeſſus reatum abſolvitur, petit Viaticum, datur reconciliatio: & uno pene momento perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis, ſub omni celeritate completus eſt ſermo Malachiæ, & Scripturæ pariter dicentis, quia *vexatio dat intellectum auditui*.

* *Simile in Vita Bern. lib.* 7. *c.* 7.

Anathema in hæreticum.

Reſipiſcens confeſſione & viatico munitur.

Iſa. 28. 19.

CA-

CAPUT XXVII.

Pacem & concordiam inter diſſidentes mirabiliter conciliat.

58 INter populos quarumdam regionum orta aliquando gravis diſcordia eſt. Interpellatur Malachias de componenda pace inter eos; & cum eſſet aliis impeditus, injungit negotium hoc uni epiſcoporum. Illo excuſante & negante, & dicente Malachiam, non ſe, quæſitum; ſe contemptum iri, fruſtra fatigari nolle: Vade, inquit, & Dominus erit tecum. Et ille: Acquieſco, ſed ſi me non audierint, ſcito me ad tuam paternitatem appellaturum. Subridens Malachias: Fiat, inquit. Tunc Epiſcopus convocatis partibus, dictat formam pacis: acquieſcunt, reconciliantur ad invicem; fide hinc inde data, ſtabilitur pax: & ſic dimiſit eos. At pars una videns hoſtes factos ſecuros, imparatos eſſe, quippe qui pace facta mala nihil ſuſpicarentur; loquebatur mutuo, & dicebat homo ad proximum ſuum: Quid volumus facere? Victoria præ manibus eſt, & ultio de inimicis. Et cœpere inſequi illos. Innotuit Epiſcopo quod fiebat; & accurrens convenit ducem eorum ſuper iniquitate & dolo, ſed ſpretus ab illo eſt. Invocavit nomen Malachiæ adverſus eum, & nihil pendit: irridenſque Epiſcopum: Putaſne, inquit, propter te amittere debeamus malefactores noſtros, quos Deus tradidit in manus noſtras? Et recordatus verbi ſui Epiſcopus, quod habuerat cum Malachia, flens & ejulans, verſo vultu ad monaſterium ejus: Ubi es, ait, homo Dei? ubi es? Nonne hoc eſt, Pater mi, quod tibi dicebam? Heu, heu, veni, ut facerem bonum, & non malum; & ecce per me omnes, illi in corpore, iſti in anima pereunt! Multa in hunc modum loquebatur lamentans & plangens, & quaſi præſentem ſollicitans & compellans Malachiam adverſus malignantes. Interim vero impii cum quibus fecerant pacem, inſequi non deſiſtebant ad perdendum eos: & ecce ſpiritus mendax in ore quorumdam virorum, qui eos deciperet. Et occurrerunt illis in via viri, nuntiantes, factam irruptionem in terras ipſorum ab adverſariis: in ore gladii conſumi omnia, & diripi bona eorum, uxores quoque ac liberos tolli & adduci. His auditis, reverſi ſunt feſtinanter. Sequebantur ultimi primos, quo irent, aut quid acciderat, neſcientes. Nec enim omnes audierant viros loquentes. Cumque veniſſent, & inveniſſent nihil horum quæ nuntiata erant, confuſi ſunt, deprehenſi in malitia ſua. Et cognoverunt ſpiritui erroris ſe traditos propter nuntium Malachiæ quem deceperunt, & nomen ejus quod ſpreverunt. Porro Epiſcopus audiens fruſtratos proditores in iniquitate ſua quam cogitaverant, cum gaudio remeavit ad Malachiam, referens omnia per ordinem, quæ acciderant ſibi.

Epiſcopus ad pacē ab eo miſſus.

Miro modo impediuntur ſceleſti homines a cæde feſtinata.

59 Sciens Malachias ejuſmodi occaſione pacem eſſe turbatam, nactus opportunum tempus, pacem per ſemet inter ipſos denuo reformare curavit, firmare reformatam, datis & receptis altrinſecus fide & juramento. Verum illi, quibus ante pax fracta fuit, injuriæ memores, neglecto pacto & præcepto Malachiæ, tractaverunt de vice reddenda. Et congregati omnes in unum, ibant ut imparatos præoccuparent, redderentque in caput eorum malum, quod ſibi ipſi facere cogitaſſent. Et magno flumine, quod intererat, facillime tranſvadato, fluviolo, quem non procul ab illo offendere, tenenti ſunt. Neque enim jam fluviolus, ſed plene fluvius ingens apparuit, ubique ſui tranſire volentibus tranſitum negans. Mirari omnes tantum nunc eſſe, tantillum antehac fuiſſe ſcientes, & loqui inter ſe: Unde inundatio hæc? aer ſerenus eſt, imbres non ſunt, nec proxime fuiſſe meminimus. Et ſi multum pluiſſet, quis noſtrum unquam hactenus meminit in quantacumque illuvie ita intumuiſſe, ut operiret terram, ſata & prata pervaderet? Digitus Dei eſt iſte, & Dominus ſæpit vias noſtras propter ſanctum ſuum Malachiam, cujus ſumus prævaricati pactum, tranſgreſſi mandatum. Ita & hi infecto nego-

Magno miraculo alii a ſimili facinore retardantur.

A tio, ad ſua æque confuſi repedaverunt. Divulgatum eſt verbum per univerſam regionem: & benedicebant Deum, qui comprehendit ſapientes in aſtutia ſua, & confringens cornua peccatorum, ſublimavit cornu chriſti ſui.

60 Aliquis de nobilibus infenſus Regi, reconciliatus eſt per manum Malachiæ. Nec enim Regi ſatis fidebat ille, ut pacem cum eo faceret, niſi mediante Malachia, aut quem Rex æque revereretur. Nec immerito, ut poſt apparuit. Nam factum ſecurum, & minime jam caventem ſibi, captum truſit in vincula, odio antiquo captus plus ipſe. Requiritur homo a ſuis de manu mediatoris: nec enim aliud amici expectare
B quam mortem. Quid faceret Malachias? Non eſt quod poſſit, niſi ut recurrat ad ſuum illud ſolitum unicumque refugium. Congregato exercitu forti nimis, turba magna diſcipulorum ſuorum, adit hominem, requirit vinctum; negatur. Et Malachias: „Inique, inquit, agis contra Dominum, & contra me, & contra teipſum, pactum prævaricans: ſi diſſimulas tu, ſed non ego. Credidit ſe homo fidei meæ: ſi contingat mori, ego prodidi eum, ego reus ſanguinis ejus. Quid tibi viſum eſt me proditorem, te prævaricatorem conſtituere? Noveris me, donec liberetur, nihil guſtaturum, ſed neque iſtos. „ Sic locutus intrat eccleſiam: Deum omnipotentem ſuis,
C ſuorumque anxiis gemitibus interpellat, ut injuſte addictum dignetur eripere de manu prævaricatoris & iniqui. Et ea die cum nocte ſequenti in jejunio & oratione perſtiterunt. Perlatum ad Regem, quid fieret; & magis inde induratum eſt cor ejus, unde emolliri debuerat. Init fugam, veritus homo carnalis ne ſi prope remaneret, orationis non poſſet ſuſtinere virtutem. Quaſi vero val abſconditam non inveniat, vel non perveniat ad remotum. Tu metas ponis, miſer, orationibus ſanctorum? Num eſt oratio jacta ſagitta, ut fugias a facie arcus? Quo ibis a Spiritu Dei, qui eam portat, & quo a facie ejus fugies? Denique fu-
D gientem inſequitur; invenit latitantem: eriſque cæcus, & non videns, ut melius videas, & intelligas, quoniam durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Denique ſenti vel nunc, quia ſagittæ potentis acutæ pervenerunt ad te: quæ etſi reſilierunt a corde, quia ſaxeum eſt, ſed non ab oculis. Utinam per feneſtras ſaltem oculorum perveniat uſque ad cor, & vexatio det intellectum cæcitati. Cernere erat Saulum denuo ad manus trahi, & duci ad Ananiam, ad ovem ſcilicet lupum, ut refunderet prædam. Refudit, & recepit viſum, quod Malachias uſque adeo ovis eſſet, ut ſit miſertus & lupo. Diligenter ex his adverte, lector, cum quibus habitatio Malachiæ, qua-
E les principes, & quales populi. Quomodo non & is frater fuit draconum, & ſocius ſtruthionum? Et ideo dedit ei Dominus virtutem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, alligare Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Audi denique quid ſequatur.

Vir ſanctus abjurgat regē pacti violatorem

Stultus Rex credit ſe fuga latere poſſe Dominum.

Act. 9. Rex orbatur lumine redditque captivum.

Job 30. 29.

CAPUT XXVIII.

Sacrum ædificium moliens, adverſarium patitur, ſed mox ultione divina correptum.

F
61 IS, cui Benchorenſis monaſterii ceſſerat poſſeſſiones, ingratus beneficio, extunc & deinceps inſolentiſſime ſemper ſe habuit adverſus eum & ſuos, in omnibus infeſtus, ubique inſidians, detrahenſque actibus ejus. At non impune hoc. Erat illi unicus filius, qui imitator patris, audens aliquid & ipſe in Malachiam, eodem anno mortuus eſt. Mortuus autem ſic. Viſum eſt Malachiæ debere conſtrui in Benchor Oratorium lapideum, inſtar eorum, quæ in aliis regionibus extructa conſpexerat. Et cum cœpiſſet jacere fundamenta, indigenæ quidem omnes mirati ſunt, quod in terra illa necdum ejuſmodi ædificia invenirentur. Verum ille nequam, ſicut erat præſumptuoſus & inſolens, non miratus eſt, ſed indignatus. Ex qua indignatione concepit dolorem, &

Ultio Dei in Malachiæ obtrectatore.

Oratorium ex lapide primum in Hibernia.

peperit iniquitatem. Et factus ſuſurro in populis, nunc ſecreto detrahere, nunc blaſphemare palam; notare levitatem, novitatem horrere, ſumptus exagerare. Iſtiuſmodi venenatis ſermonibus ſollicitans & ducens multos ad prohibendum: Sequimini me, inquit, & quod nonniſi per nos fieri debet, contra nos fieri non ſinamus. Itaque cum pluribus, quibus ſuadere valuit, deſcendit ad locum, repertum convenit hominem Dei, primus ipſe dux verbi, qui erat principium mali: O bone vir, quid tibi viſum eſt noſtris hanc inducere regionibus novitatem? Scoti ſumus, non Galli. Quænam levitas hæc? Quid opus erat opere tam ſuperfluo, tam ſuperbo? Unde tibi pauperi & inopi ſumptus ad perficiendum? Quis perfectum videbit? Quid iſtud præſumptionis, inchoare quod non queas, non dico, perficere, ſed nec videre perfectum? Quamquam amentis magis eſt, quam præſumentis *, conari quod modum excedit, vincit vires, ſuperat facultates. Ceſſa, ceſſa, deſine a veſania hac, alioquin nos non ſinimus, non ſuſtinemus. Hoc dixit, prodens quid vellet, non quid poſſet conſiderans: Nam de quibus præſumebat, & ſecum adduxerat, viſo viro, mutati ſunt, & jam non ibant cum eo.

*al. prudentis.

Prædicit mortē obtrectatori.

62 Ad quem vir ſanctus, tota libertate utens: „ Miſer, inquit, opus, quod inchoatum vides, & „ invides, ſine dubio perficietur; perfectum videbunt „ multi. Tu vero, quia non vis, non videbis; & quod „ non vis, morieris: attendito tibi, ne in peccato „ tuo moriaris. „ Ita eſt: ille mortuus eſt, & opus completum eſt: ſed ille non vidit, qui, ut præfati ſumus, anno eodem mortuus eſt. Interim pater audito mox, quid de filio vir ſanctus prædixiſſet, ſciens verbum ejus vivum & efficax eſſe: interfecit, inquit, filium meum. Et inſtigante diabolo, tanto furore exarſit in illum, ut coram duce & majoribus Ulidię falſitatis & mendacii arguere non vereretur hominem, qui veraciſſimus eſſet, veritatis & diſcipulus, & amator: & convicium intulit, ſimiam appellans. Et Malachias quidem doctus non reddere maledictum pro maledicto, obmutuit, & non aperuit os ſuum, dum conſiſteret peccator adverſus eum. Sed non Dominus oblitus ſermonis ſui, quem dixerat: *Mihi vindictam, & ego retribuam*. Eadem die domum reverſus homo, luit linguæ effrenis temeritatem, ipſo ultore, quo inſligatore laxarat. Arreptum in ignem projicit dæmon; ſed mox manibus aſſiſtentium extractus eſt; aduſtus tamen corporis parte, & mente captus. Et dum inſaniret, vocatus Malachias venit, reperitque maledicum ſpumantia ora torquentem, horrendis vocibus & motibus terrentem omnia, ac toto corpore agitatum, vix poſſe teneri a pluribus: & orans pro inimico vir totius perfectionis, exauditus eſt; ſed ex parte. Nam illico quidem ſancto orante, ille aperuit oculos, & ſenſum recepit. Relictus eſt autem ei ſpiritus Domini malus, qui eum colaphizet, ut diſcat non blaſphemare. Credimus eum vivere uſque adhuc, & uſque ad hæc tempora luere peccatum grande, quod peccavit in ſanctum; certis temporibus tamen ferunt lunaticum eſſe. Porro prædictæ poſſeſſiones, cum jam pro ſui imbecillitate & inutilitate eas tenere non valuit, in pace ad locum, cujus extiterant, redierunt. Nec tenuit Malachias poſt multam demum vexationem, pacis obtentu.

Vir ſanctus ad convicium nil reſpondet.

Deut. 32. 35

Diabolus in maledicentem invadit.

Extruit egregium Oratorium.

63 Sed jam ad opus ædificii, quod Malachias aggreſſus eſt, ſermo recurrat. Et quidem non erat Malachiæ, non dico unde perficeret, ſed unde faceret quicquam. Erat autem cor ejus fiduciam habens in Domino. Dominus vero providit, ut, etſi non ſperanti in pecuniæ theſauris, pecunia non deeſſet. Quis enim alius fecit, ut theſaurus eo loci reponeretur, repoſitus non reperiretur uſque ad tempus & opus Malachiæ? Invenit Dei famulus in Dei marſupio, quod defuit ſuo. Merito quidem. Quid enim juſtius, quam ut cui pro Deo non erat proprium, cum Deo iniret conſortium, & marſupium unum eſſet amborum? Fideli namque homini totus mundus divitiarum eſt. Et quid eſt ille, niſi quoddam marſupium Dei? Denique ait: *Meus eſt orbis terræ, & plenitudo ejus*. Inde eſt, quod Malachias repertos argenteos multos non repoſuit, ſed expoſuit. Nam totum munus Dei in Dei opus jubet expendi. Non ſuas, non ſuorum conſiderat neceſſitates; ſed jactat cogitatum ſuum in Domino, ad quem utique recurrendum non dubitat, quoties neceſſitas poſtularit. Nec dubium Dei opus eſſe, quod Deo revelante, Malachias prævidit. Contulerat primum cum fratribus de opere illo: & multi præ inopia minus libenter aſſentiebant. Inde anxius dubiuſque quid ageret, cœpit inter orandum vehementer inquirere, quænam foret voluntas Dei. Et die quadam de via regrediens, cum jam loco appropriaret, proſpexit eminus: & ecce Oratorium apparuit magnum lapideum, & pulchrum valde. Et intuens diligenter ſitum, formam, & compoſitionem, cum fiducia arripit opus, prius quidem indicata viſione ſenioribus fratribus, paucis tamen. Sane totum, quod attente notavit de loco, & modo, & qualitate, tanta diligentia obſervarit, ut peracto opere, factum viſo ſimillimum appareret, acſi & ſibi cum Moyſe dictum audierit: Vide ut omnia facias ſecundum exemplar, quod tibi oſtenſum eſt in monte. Eodem viſionis genere id quoque, quod in Saballino ſitum eſt, antequam fieret, præoſtenſum eſt illi, non modo Oratorium, ſed & monaſterium totum.

Theſauro reperto.

Pſal. 49. 12.

Exod. 25. 40

Saballini monaſterii.

CAPUT XXIX.

Claret prophetiæ ſpiritu, & omni miraculorum gratia.

64 TRanſeunte illo per quamdam civitatem, & multitudine magna concurrente ad eum, caſu vidit juvenem inter alios videndi ſe curioſum. Aſcenderat lapidem, & ſtans ſuper ſummos articulos extento collo, oculis & animo intendens in eum, quemdam illi de novo Zacchæum exhibebat. Nec latuit Malachiam, ſancto quidem Spiritu revelante, vere illum veniſſe in ſpiritu & virtute Zacchæi. Diſſimulavit tunc tamen, taciturſque pertranſiit. Cæterum in hoſpitio nocte ipſa narravit fratribus, quomodo illum vidiſſet, & quid prævidiſſet de illo. Die autem tertia, en ille cum viro quodam nobili, domino ſuo, qui aperiens votum & deſiderium juvenis, rogabat, ut a ſe commendatum recipere dignaretur, & habere de cætero inter ſuos. Et Malachias agnoſcens eum: Non eſt opus, inquit, ut quem jam Deus commendavit, homo commendet. Apprehenſumque manu ſua tradidit abbati Cogano noſtro, & ille fratribus. Ipſe vero juvenis, adhuc (ni fallor) vivens primus Converſus laicus Surienſis monaſterii, teſtimonium habet ab omnibus, quod ſancte converſetur inter fratres ſecundum ordinem Ciſtercienſem. Et cognoverunt diſcipuli, etiam in hoc Malachiam prophetię ſpiritum habuiſſe non ſolum autem, ſed & in eo, quod ſubjuncturi ſumus.

Luc. 19. 4.

65 Cum ſacramenta offeret, & appropiaſſet ei diaconus, facturus aliquid pro officio ſuo, intuitus eum ſacerdos, ingemuit, quod ſenſiſſet penes illum latere quod non conveniret. Peracto ſacrificio, ſecreto percunctatus de conſcientia ſua, confeſſus eſt, & non negavit, illuſum ſibi per ſomnium nocte ipſa. Cui injungens pœnitentiam: Non debueras, inquit, hodie miniſtraſſe; ſed verecunde te ſubtrahere ſacris, & deferre tantis tamque divinis myſteriis, ut hac humilitate purgatus, dignius exinde miniſtrares. Item alia vice ſacrificante illo, & orante hora ſacrificii, ea quidem ſanctitate & puritate cordis, qua ſolitus erat, adſtanti diacono viſa eſt columba intrare per feneſtram in claritate magna. Ea ſacerdos perfunditur totus, ea ſubobſcurior baſilica tota refulget. Columba vero aliquamdiu circumvolitans, tandem reſidet ſuper crucem ante faciem ſacerdotis. Obſtupuit diaconus, & pavens tum pro luminis, tum pro volucris novitate, quod illa ſit rara avis in terra, cecidit ſuper faciem ſuam, & vix palpitans, ſeſe erigere auſus eſt, vel quando officii ſui neceſſitas poſtulavit. Poſt Miſſam ſeorſum conventus a Malachia, ſub periculo vitæ jube-

Secreta cognoſcit.

Diaconum poſt illuſionē nocturnam officio fungentem arguit.

Columba tempore ſacrificii.

S. Patricii cœmeterium.

betur nullatenus ſecretum prodere quod vidiſſet, quoad viveret ipſe. Aliquando cum in Ardamachæ eſſet cum quodam coepiſcopo ſuo, de nocte ſurgens, cœpit memorias Sanctorum, quæ in cœmeterio ſancti Patricii multæ ſunt, orando luſtrare: & ecce unum de altaribus ſubito ardere conſpiciunt. Ambo enim viderunt viſionem hanc magnam, & ambo mirati ſunt. At Malachias intelligens ſignum eſſe magni meriti illius, vel illorum, quorum ſub altari illo corpora requieſcerent, currens, & ſe mediis immergens flammis, expanſis brachiis ſacram amplexatus eſt aram. Quid ibi fecerit, quidve ſenſerit, nemo qui ſciat: ſed quod amplius ſolito, cœleſti igne ſuccenſus ex illo igne exierit, Fratrum qui cum eo tunc erant, reor neminem eſſe qui neſciat.

Pſal. 73. 9.

Malachiæ nullum genus veterũ miraculorũ defuit.

66 Hæc dicta ſunt, pauca quidem de pluribus, ſed multo pro tempore. Non enim ſignorum tempora hæc, ſecundum illud: *Signa non vidimus: jam non eſt Propheta*. Unde ſatis apparet, Malachias meus quantus in meritis fuit, qui tam multus in ſignis exſtitit, & in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene advertimus pauca ipſa quæ dicta ſunt, non prophetia defuit illi, non revelatio, non ultio impiorum, non gratia ſanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum ſuſcitatio. Per omnia benedictus Deus, qui ſic amavit & ornavit eum: qui & magnificavit eum in conſpectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Amor probatur in meritis, ornatus in ſignis, magnificatio in ultione inimicorum, glorificatio in præmiorum retributione. Habes, diligens lector, in Malachia quid mireris, habes & quid imiteris. Nunc jam quid tibi ex his ſperandum ſit, ſtudioſus attende. Nam finis horum, pretioſa mors eſt.

C A P U T XXX.

Locum & diem mortis ſuæ prædicit, & cauſa pallii denuo iter ad Papam Eugenium ſuſcepit.

67 PErcunctatus aliquando, quonam in loco, ſi optio detur, extremum malit agere diem, (de hoc ſiquidem fratres quærebant inter ſe, quem ſibi quiſque deligeret) cunctatur, & non reſpondet.

Locum & tempus mortis deſignat.

Inſtantibus illis: „Si hinc migro, inquit, nuſquam „libentius, quam unde una cum noſtro Apoſtolo „reſurgere poſſim. (Dicebat autem ſanctum Patri„cium.) Si peregrinari oportet, & ita permittit „Deus, Claram-vallem delegi.„ Requiſitus item de tempore, diem reſpondit ſolemnem omnium defunctorum. Si ſimplex votum putatur, impletum eſt; ſi prophetia, ne jota præterit. Sicut audivimus, ſic vidimus de loco pariter, & de die. Dicamus breviter, quo ordine iſtud, quave occaſione provenerit. Ægre ſatis ferebat Hiberniam uſque adhuc pallio caruiſſe, utpote æmulator ſacramentorum: quorum ne uno quolibet gentem ſuam vellet omnino fraudari. Et recordatus ſibi a Papa Innocentio fuiſſe promiſſum; inde magis triſtari quod, dum adhuc ille ſuperfuit, non fuit miſſum pro eo. Et nactus occaſionem, quod Papa Eugenius ſummam regiminis teneret, & eo temporis uſque in Franciam appropiaſſe nuntiaretur, opportunitatem requirendi ſe inveniſſe gaviſus eſt. Præſumebat autem de illo, utique viro tali, & de tali aſſumpto profeſſione: magis vero, quod ſuæ Claræ-vallis ſpecialis filius exſtitiſſet, nec timeret apud illum ſe ullam ſuſtinere difficultatem. Itaque convocantur Epiſcopi, concilium cogitur: tractata triduo, quæ tempori imminerent: die quarto aperitur conſilium de pallio requirendo. Placet, ſed ſi per alium requiratur.

En quanti facit pallii inſignia vir ſanctiſſimus.

Tamen quia brevior via, & ob hoc tolerabilior peregrinatio videretur, non fuit qui ejus obviare præſumeret conſilio & voluntati. Et Malachias, ſoluto concilio, arripit iter. Proſequuntur eum qui convenerant fratres uſque ad littus, non multi tamen, ipſo nimirum prohibente. Ad quem unus illorum, Catholicus nomine, flebili voce & vultu: Heu, tu abis, inquit, & in quanta pene quotidiana vexatione me deſeris, non ignoras, nec fers opem miſertus mei! Si ego dignus qui patiar, fratres quid peccaverunt, qui vix diem, noctemve ullam a tam laborioſa cura & cuſtodia mei feriatam habere ſinuntur? His verbis & lachrymis filii (flebat enim) paterna viſcera concuſſa ſunt, & amplexatus eſt eum blandiendo, impreſſoque pectori ejus ſigno crucis:

Curat epilepticum.

„Certus eſto, inquit, te ejuſmodi nil paſ„ſurum, donec redeam.„ Erat autem epilepticus, & cadebat frequenter, ita ut interdum non ſemel, ſed ſæpius pateretur in die. Hoc jam per ſex annos morbo horrido laborabat: ſed ad verbum Malachiæ perfecte convaluit. Ab illa hora nil tale perpeſſus eſt, nil tale (ut confidimus) deinceps perpeſſurus, quia Malachias deinceps rediturus non eſt.

68 In ipſo aſcenſu navis accedunt duo ex his, qui illi familiarius adhærebant, audentes & petentes aliquid ab eo. Quibus ille: Quid vultis? Non dicimus, inquiunt, niſi ſpondeas te daturum. Spondet. Et illi: Volumus nobis certo promitti a tua dignatione, te in Hiberniam incolumen reverſurum. Inſtare & cæteri omnes. Tum ille parumper deliberans pœnitere primo quod ſe alligaſſet, qua exiret non inveniens.

Spondet ſe reverſurũ.

Anguſtiæ undique, dum nil occurreret ab alterutro tutum periculo, voti videlicet, aut promiſſi. Viſum eſt tandem id potius eligendum quod in præſentiarum plus urgeret, reliquum ſupernæ committendum diſpoſitioni. Annuit triſtis quidem; ſed magis illos noluit contriſtare: & ſpondens eis, ut volunt, aſcendit navem.

Quomodo id factum.

Et cum jam fere medium iter æquoreum peregiſſent, ſubito contrarius ventus navem repellit, & reducit in terram Hiberniæ. Deſcendens de navi, in ipſo portu in quadam ſua eccleſia pernoctavit. Et lætus, gratias egit divinæ conſilio providentiæ, quo factum eſt, ut jam fecerit ſatis pro ſua promiſſione.

Abbatiam ſtatuit in Scotia.

* Mauriſ. Viride-lignum.

Mane vero intrans navem, ipſa die proſpero curſu transfretavit, & venit in Scotiam. Die tertia pervenit ad locum, qui Viride-ſtagnum * dicitur: quem fecerat præparari, ut ibi ſtatueret abbatiam. Et relicto illic de filiis ſuis, fratribus noſtris, monachorum conventu & abbate, (nam ſecum ad hoc ipſum eos adduxerat) valedicens eis, profectus eſt.

69 Et cum tranſiret, occurrit ei rex David, a quo ſuſceptus eſt cum gaudio, & retentus per aliquot dies: multaque operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertranſiens Scotiam, in ipſo introitu Angliæ divertit ad eccleſiam Giſburnenſem, ubi habitant viri religioſi, canonicam ducentes vitam, ab antiquo familiares ei pro ſua religione & honeſtate. Ibi adducta eſt ad eum mulier patiens morbum, quem cancrum vulgo appellant, ipſo horrendum viſu: & ſanavit eam.

Mulier aquæ benedicta ſanata.

Nam ubi aqua, cui benedixit, aſperſa ſunt ulcerum loca, dolorem non ſenſit. Die vero ſequenti vix ulcera apparebant. Abiens inde, ad mare venit; ſed negatur tranſitus. Cauſa, ni fallor, fuit orta ſimultas quædam inter ſummum Pontificem & Regem Angliæ, quod Rex neſcio quid mali ſuſpicaretur de bono illo homine, ſi tranſiret, nam neque alios epiſcopos tranſire ſinebat Quod quidem impedimentum, etſi fuit contrarium Malachiæ voluntati, ſed non voto. Dolebat differri a deſiderio ſuo, neſciens magis per hoc impletum iri. Nam ſi continenti tranſiſſet, oportebat tranſire etiam Claram-vallem, ut ſummum Pontificem ſequeretur. Jam enim abierat, & erat Romæ, aut prope Romam. Nunc vero, intercedente dilatione, factum eſt, ut tardius transfretans, ad locum & horam ſanctiſſimi ſui obitus opportune occurreret.

C A P U T XXXI.

Rurſus Claram-vallem venit, moriturus loco & tempore quo deſideraverat.

Malachias iterũ Claram-vallẽ venit.

70 QUI a nobis ſuſceptus eſt, tamquam verus, ab Occidente veniens, viſitans nos Oriens ex

TOM. II. OPU. XII.

A ex alto. O quantum noſtræ Claræ-valli irradians ſol ille claritatis adauxit! quam jucundus ad ejus introitum dies feſtus illuxit nobis! Hæc dies, quam fecit * Dominus, exultatum & lætatum in ea! Quam velox & ſaliens, tremulus licet ac debilis, mox ipſe occurri! quam lætus in oſcula rui! quam lætis brachiis miſſam mihi cœlitus amplexatus ſum gratiam! quam alacri vultu & animo, mi Pater, introduxi te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ! Quam feſtivos deinde tecum duxi dies, ſed paucos! Quid vero ille viciſſim nobis? Nempe hilarem, nempe affabilem peregrinus noſter omnibus ſe præbebat, omnibus incredibiliter gratum. Quam bonum, & B quam jucundum agebat hoſpitem apud eos, quos nimirum videre venerat a finibus terræ, non auditurus Salomonem, ſed exhibiturus. Denique audivimus ſapientiam ejus, tenuimus præſentiam ejus, & tenemus. Jam quatuor, aut quinque dies hujus noſtræ ſolemnitatis defluxerant: cum ecce, die ſolemni beati Lucæ Evangeliſtæ, Miſſa in conventu ſua illa ſancta devotione celebrata, febre correptus, lecto decubuit: & nos cum illo omnes. Extrema gaudii noſtri mœror occupat, moderatior tamen, quod levior interim febris eſſe videretur. Videres diſcurrere fratres dandi avidos, vel accipiendi. Cui non dulce videre illum? Cui non dulcius miniſtrare illi? Utrumque C ſuave, utrumque ſalutare. Et humanitatis erat præbere obſequium, & profectus cuique ſui, cum gratiam reportaret. Aſſiſtere omnes, omnes ſolliciti erant circa frequens miniſterium: medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere ſæpius ad guſtandum. Ad quos ille: Sine cauſa, inquit, hæc? ſed charitate veſtri facio quicquid injungitis. Sciebat enim imminere tempus ſuæ migrationis.

* al. dedit.

Convictus & converſatio ejus gratiſſima.

Miſſa celebrata, in morbum incidit.

71 Cumque fratres, qui cum eo venerant, fidentius inſtarent dicentes, non oportere diffidere de vita; nec enim ſigna mortis in eo aliqua apparerent:
„ Oportet, inquit, hoc anno Malachiam exire de
„ corpore. Et infert: Ecce appropinquat dies, quem,
„ ut optime noſtis, optavi ſemper ipſum fore diem
D „ reſolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus ſum:
„ non fraudabor reliquo deſiderii mei, qui partem
„ jam teneo. Qui me ſua miſericordia perduxit ad
„ locum quem petii, terminum quem æque volui
„ non negabit. Quod ad hoc corpuſculum attinet,
„ hic requies mea: quod ad animam, Dominus
„ providebit, qui ſalvos facit ſperantes in ſe. Nec
„ parum ſpei repoſitum mihi in die illa, qua mor-
„ tuis tanta a vivis beneficia impenduntur. „ Nec longe aberat dies ipſa, cum talia loqueretur. Interea jubet ſe ſacro oleo ungi. Exeunte conventu fratrum ut ſolemniter fieret, non ſuſtinuit ut ad ſe aſcenderent; E ipſe deſcendit ad eos. Jacebat ſiquidem in ſolario * domus ſuperioris. Ungitur, & ſumpto Viatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Alto de ſolario deſcendebat pedibus ſuis, & rurſum nihilo minus ſuis pedibus aſcendebat: & dicebat mortem eſſe in januis. Quis hunc hominem crederet moriturum? Solus ipſe, & Deus id ſcire poterant. Non vultus pallidior, non macilentior videbatur: non rugata frons; non reconditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia, non adtriti dentes, non collum exeſum & gracile, non curvi humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis ejus, & hæc gloria F vultus ejus, quæ non evacuatur, ne in morte quidem. Talis quoad vixit talis, & mortuus apparebat, viventi ſimilior.

Mortis ſuæ diem imminere prædicit.

Nota quid ſentiat de ſuffragiis defunctorũ. Deſcendit pro unctione & Viatico.

* al. ? in cubiculo ſuperiori. al. male ſuper ſolio.

72. Cucurrimus uſque hoc: ſed modo hæremus, quia Malachias curſum conſummavit. Stat ille, & nos pariter ſtamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? præſertim tuam, Pater ſancte, quis referre poſſit? quis velit audire? Attamen dileximus nos in vita, in morte non ſeparabimur. Fratres, non relinquamus in morte quem in vita proſecuti ſumus. Ab ulteriori Scotia uſque huc cucurrit ille ad mortem: eamus & nos, & moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere neceſſe fuit. Adeſt Omnium Sanctorum clara ubique celebritas; ſed juxta veterem ſententiam, *Muſica in luctu importuna narratio eſt*. Adſumus, canimus vel inviti. Flendo cantamus, & cantando flemus. Malachias, etſi non cantat, non plorat tamen. Quid enim ploret qui appropinquat ad gaudium? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: ſolus Malachias feſtum facit. Quod enim non poſt corpore, facit mente, ſicut ſcriptum eſt: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi*. Deficiente illi corporis inſtrumento, ſilente organo oris, officio vocis ceſſante, reliquum eſt, ut mentis jubilo ſolemnizet. Quidni ſolemnizet ſanctus, qui ſanctorum ducitur ad ſolemnitatem? Exhibet illis quod mox ſibi debebitur. Adhuc modicum, & ipſe unus ex illis eſt.

Omnium ſanctorum celebritas. Eccli. 22. 6.

Pſal. 75. 11.

73 Sub noctis crepuſculo, cum jam utcumque diei a nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquaverat, non crepuſculo, ſed auroræ. Annon illi aurora, cui nox præceſſit, dies autem appropinquavit? Itaque febre invaleſcente, cœpit ex intimis ardens per omne corpus erumpere ſudor, ut quodammodo tranſiens per ignem & aquam, educeretur in refrigerium. Jam deſperatur de vita ejus, jam quiſque ſuum judicium reprehendit, jam nulli dubium, Malachiæ ſententiam prævalere. Vocamur, adſumus. Et ille oculos levans in circumſtantes: Deſiderio deſideravi, inquit, hoc paſcha manducare apud vos. Gratias ago ſupernæ pietati: non ſum fraudatus a deſiderio meo. Vides hominem ſecurum in morte, & necdum mortuum, jam certum de vita? Nec mirum. Videns adeſſe noctem, quam expectaverat, & in ipſa dieſcere ſibi: quaſi de nocte triumphans, videtur inſultare tenebris, & quodammodo loqui: jam non dicam: Forſitan tenebræ conculcabunt me, quia hæc nox illuminatio mea in deliciis
„ meis. Et blande nos conſolans. „ Habete, inquit,
„ curam mei: ego veſtri, ſi licuerit, non oblivi-
„ ſcar. Licebit autem. Credidi in Deum, & omnia
„ poſſibilia credenti. Amavi Deum: amavi vos, &
„ charitas numquam excidit. Et ſuſpiciens in cœlum,
„ Deus, inquit, ſerva eos in nomine tuo; non ſo-
„ lum autem eos, ſed & omnes, qui per verbum ac
„ miniſterium meum tuo ſe mancipavere ſervitio.
Deinde imponens manus ſingulis, & benedicens omnibus, pauſatum ire jubet, quia nondum venerat hora ejus.

Deſiderium mortis.

Morientis verba.

74 Imus: redimus circa medium noctis; nam ea hora lux lucere in tenebris nuntiatur. Impletur domus: adeſt congregatio tota: Abbates quoque multi qui convenerant, Pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus proſequimur amicum repatriantem. Anno ætatis ſuæ quinquageſimo quarto, loco & tempore, quo præelegit, & prædixit Malachias Epiſcopus & legatus ſanctæ apoſtolicæ Sedis, velut e manibus noſtris aſſumptus ab Angelis, feliciter obdormivit in Domino. Et vere obdormivit. Vultus placidus placidi exitus indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamen, qui quando exivit, advertere potuiſſet. Mortuus vivere, & vivens mortuus putabatur, adeo nil intercidit quod alterutrum diſterminaret. Eadem vivacitas vultus, ſerenitas eadem, qualis apparere ſolet in dormiente. Diceres mortem nil horum tuliſſe, magis auxiſſe plurimum. Non eſt mutatus, ſed ipſe mutavit omnes. Mirum in modum luctus & gemitus omnium ſubito conquieſcit: mutatur in gaudium mœror, planctum cantus excludit. Effertur, feruntur in cœlum voces, infertur Oratorio Abbatum humeris. Vicit fides, triumphat affectus, res in ſuum devenit ſtatum: cuncta geruntur ex ordine, cuncta ex ratione procedunt.

Obitus ejus.

Mortuus viventi ſimilis.

75 Et revera quid rationis habet immoderatius plangere Malachiam, quaſi non ſit pretioſa mors ejus: quaſi non ſit magis ſomnus, quam mors; quaſi non ſit mortis portus, & porta vitæ? Malachias amicus noſter dormit, & ego lugeam? Luctus iſte uſu ſe, non

Defunctos nimium lugere vanum eſt.

non ratione tuetur. Si Dominus dedit dilecto ſuo ſomnum, & tale ſomnum, in quo hæreditas Domini, filii merces, fructus ventris: quid horum videtur fletum indicere? Ego-ne fleam illum qui fletum evaſit? Ille tripudiat, ille triumphat, ille introductus eſt in gaudium Domini ſui; & ego eum plangam? Cupio mihi hæc, non illi invideo. Interim parantur exequiæ: offertur pro eo ſacrificium; conſummantur ex more omnia cum ſumma devotione. Stabat eminus puer, cui emortuum pendebat a latere brachium, magis illi impedimento, quam uſui. Quo comperto, innui ut accederet: & apprehenſam aridam manum applicui ad manum Epiſcopi, & vivificavit eam. Nempe vivebat in mortuo gratia ſanitatum: & manus ejus fuit mortuæ manui quod mortuo homini Eliſæus. Puer ille de longe venerat, & manum quam pendentem attulerat, ſanam in patriam reportavit. Jam omnibus rite peractis, in ipſo Oratorio ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, in quo ſibi bene complacuit Malachias, traditur ſepulturæ, anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo quadrageſimo octavo, quarto Nonas Novembris. Tuum eſt, Jeſu bone, depoſitum quod nobis creditum eſt; tuus theſaurus qui reconditus penes nos. Servamus illum reſignandum in tempore, quo repoſcendum cenſueris: tantum ut abſque contubernalibus ſuis non egrediatur, ſed quem habuimus hoſpitem, habeamus ducem, tecum & cum ipſo pariter regnaturi in ſæcula ſæculorum. Amen.

Exequiæ & ſacrificium pro mortuo. — *Miraculū defuncti.* — TOM. II. OPUS. XII. — *4. Reg. 13. 21.* — *Annus & dies obitus ejus.*

Duos de S. Malachia Bernardi Sermones habes in tomo tertio. Hic ſubjicienda, quæ nondum edita fuit, Bulla canonizationis.

Ex mſ. Ciſtercii.

BULLA CANONIZATIONIS B. MALACHIÆ.

CLEMENS *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei: dilectis filiis univerſis Abbatibus ad Ciſtercienſe Capitulum convenientibus, Salutem & Apoſtolicam benedictionem.*

IDEO ſacro-ſanctam Romanam Eccleſiam Redemptor noſter caput omnium Fidelium eſſe voluit & magiſtram, ut ad ejus diſpoſitionem & nutum, divina gratia præeunte, quæ ubique a Fidelibus gerenda ſunt ordinentur, & errata in melius corrigantur, & ad ejus conſilium in ambiguis recurratur; & quod ipſa ſtatuerit, nemini, quantumcumque de ſuis meritis glorietur, liceat immutare: ne, ſi forte promiſcua daretur univerſis licentia quæcumque ſibi ſecundum voluntatem propriam occurrerit perpetrandi, confuſa libertas, cum ſecundum voluntatem perſonarum vota diſſentiant, in aliorum aliquando ſcandalum ſine juſti diſcretione libraminis commendanda ſupprimeret, & minus digna laudibus indebitis celebraret. Inde ſi quid fuit quod dilectus filius noſter Jord. ſanctæ Pudentianæ tituli Paſtoris Presbyter Cardinalis, ad preces quorumdam veſtrum, vitam ſancti cujuſdam viri, nomine Malachiæ, qui apud Claram-vallem in Domino requieſcit, a B. Bernardo primo Claræ-vallenſi Abbate conſcriptam, & miracula quæ Dominus ob ipſius merita declaranda per ipſum dignatus eſt operari, cum multorum veſtri Ordinis teſtimoniis nobis devote præſentare curavit, ut auctoritate Apoſtolica quod de ipſius meritis ſentire deberet Eccleſia publice deberemus omnibus declarare. Viis ergo tantorum virorum teſtimoniis, vita etiam ipſius & miraculis diligenter inſpectis, precibus etiam & teſtimonio ipſius Cardinalis, & dilecti filii Abbatis Caſæmarii, aliorumque quamplurium, quibus fidem omnimodam adhibendam credebamus, inducti, dictum ſanctum virum Malachiam in Sanctorum Catalogo de communi Fratrum noſtrorum conſilio duximus aſcribendum, & per ipſius merita Redemptoris ſuffragia cum reliquorum Sanctorum interventionibus a Chriſti Fidelibus ſtatuimus poſtulanda. Volumus igitur ut eam ſibi reverentiam, quæ Sanctis debetur, univerſus Ordo veſter & alii Fideles, de licentia Sedis Apoſtolicæ, devote exhibeant, & in Sanctorum numero ſecure conſcribant. Datum Lateran. II. Non. Julii, Pontificatus noſtri anno tertio.

ADMONITIO

in ſequens Opuſculum XIII.

I. LIBRUM *de ratione cantus, Bernardo adſcriptum, mihi quondam ſuppeditavit piæ ac ſuſpiciendæ memoriæ Joannes Bona, tunc congregationis ſuæ Abbas generalis, poſtmodum S. R. E. Cardinalis. Libro præmiſſa eſt epiſtola, quam Bernardi eſſe exiſtimavi: at tractatum ipſum eis aſſignandum, quos hujus operæ ſubſidiarios adſcivit, ut ſane ipſa innuit epiſtola. In codice Fuſniacenſi idem Opuſculum tribuitur Guidoni Cari-loci Abbati ſub hoc titulo:* Epiſtola domni Guidonis Abbatis Cari-loci de Cantu. *Hæc incipit ab iſtis verbis:* Cantum, quem Ciſtercienſis Ordinis Eccleſiæ cantare conſueverunt &c. *Tractatus autem ab iſtis:* Præmonitos autem eſſe volumus, &c. *Guido Cari-loci in diœceſi Veſontionenſi Abbas is eſt, in cujus gratiam Bernardus ſcripſit epiſtolam* CXCVII. *& duas ſequentes. Ne hunc eſſe iſtius tractatus auctorem omnino perſuaſum habeam, movet quod auctor ſub finem* comprovinciales *appellat Eccleſias, Remenſem, Belvacenſem, Ambianenſem, & Sueſſionenſem. Deinde quod memorans Antiphonarium Sueſſionenſe, ſubdit,* quod quaſi ad januam habes. *Ex quo veri-ſimilius videtur, auctorem hunc fuiſſe monachum, aut Abbatem Longi-pontis, haud longe ab urbe Sueſſionica. Forſan is libri auctor fuerit cum Guidone Cari-loci Abbate; nam plures huic operi ſubſidiarios adhibuit Bernardus. An Gerardus Abbas Longi-pontis, laudatus in lib.* VII. *de vita Bernardi cap.* XI. *an forte alius Guido tum Abbas erat Caroli-loci prope Silvanectum?*

II. *Dubitant nonnulli, num re vera tractatus iſte ſcriptus ſit vivente Bernardo, propterea quod ex quibuſdam primis epiſtolæ & tractatus verbis colligitur, diu poſt exordia Ciſtercienſis Ordinis hæc ſcripta fuiſſe. Verum ejuſmodi tractatus nuper compactus ſervabatur in exemplari Bibliorum, quod per Stephanum Ciſtercii Abbatem tertium emendatum eſt, ad cujus normam omnia ejuſdem Ordinis Biblia corrigi præceptum erat: quod ipſum de Antiphonario præſcriptum eſt. Ea erat primorum iſtius Ordinis cura & ſollicitudo in res ſacras. Subjectus, inquam, erat tractatus iſte primario illi Bibliorum correcto exemplari, ſed poſtea ab eo avulſum, ut ego ipſe ex indice contentorum, & ex vacuo ſpatio deprehendi. Et certe hoc Opuſculum primis illius Ordinis temporibus conditum fuiſſe intelligitur ex initio ejus, ubi mentio fit de Ciſtercienſibus, qui* Regulæ veritatem, *ſeu puritatem,* prætermiſſis aliorum diſpenſationibus, *tunc tenebant; quod de primis temporibus intelli-*

TOM. II. OPU.XIII *tellıgendum eſt. Et in libro Inſtitutorum Ciſterciensium, quæ anno* MCXXXIV. *a Rainardo Ciſtercii Abbate collecta creduntur, inter eos libros, qui novellis monaſteriis ſunt, capite* XII. *numeratur Antiphonarium, cui præmiſſus erat hic tractatus in codice Ciſterciensi. Sed omnem dubitationem adimit vita Stephani Abbatis Obazinenſis, auctore ejus æquali, nuper edita ab erudito Baluzio in tomo* IV. *Miſcellaneorum, ubi hæc verba leguntur in lib.* II. *cap.* XIII. Sed ſciendum, quod libri, quibus primo Ciſtercienſes in divinis officiis uſi ſunt, valde corrupti ac vitioſi fuerunt, & uſque ad tempora ſancti Bernardi ſic permanſerunt. Tunc enim Abbatum communi decreto, ab eodem ſancto Abbate ejuſque cantoribus ſunt correcti & emendati, & ſicut modo habentur diſpoſiti. *Nihil luculentius hoc teſtimonio afferri poteſt.*

III. *In Supplemento Patrum, quod R. P. Jacobus Hommeyus Auguſtinianus anno* MDCLXXXIV. *Pariſiis vulgavit, libello de ratione cantandi Antiphonarium ſubjungitur tractatus de ratione cantandi Graduale: de quo cum nulla fiat mentio in Bernardi epiſtola, ſed tantum de Antiphonario, an Bernardo ejuſve hoc in opere sociis tribui debeat, merito dubitare licet; multo magis de cæteris apud Hommeyum, quæ Bernardi eſſe non putamus. Hic ſubjicienda eſt admonitio piiſſimi quondam viri Joannis Bona, de hoc Opuſculo ad me tranſmiſſa, quæ ſic habet, ut ſequitur.*

D. JOANNES BONA, *Congregationis reformatæ* S. BERNARDI *Ordinis Ciſtercienſis Abbas generalis*, LECTORI Salutem.

IN celebri Monaſterio ſancti Salvatoris de monte Amiato, Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Senenſi, extat ejuſdem Ordinis vetus Antiphonarium, quod ſecum e Ciſtercio Monachi detulerunt, cum primum Ciſtercienſis Reformatio in illud cœnobium introducta fuit a Ven. Raynerio Abbate anno Domini MCCXXXI. *Huic Antiphonario præfixus eſt hic Tractatus, D. Bernardo Claræ-vallenſi Abbati adſcriptus. Nec dubito quin alia ejus exemplaria in aliis Abbatiis Ordinis reperiantur. Carolus de Viſch in Bibliotheca Ciſtercienſi unius meminit his verbis:* In Monaſterio Laudenſi in Flandria ſervatur ejuſdem (*S. Bernardi*) Epiſtola de ratione cantus nondum edita, cujus initium eſt: *Bernardus* humilis Abbas Claræ-vallis. *Poſſevinus in Bibliotheca ſelecta lib.* XV. *c.* VI. *cæteris ſcriptoribus, qui de Muſica ſcripſerunt, S. Bernardum connumerat. Angelus Picigitonenſis Minorita edidit Venetiis anno* MDXLVII. Floris angelici de cantu plano & figurato libros duos, *quorum primo plura citat ex hoc tractatu, nominatim cap.* XXIX. Hinc, *inquit*, comprobat *S. Bernardus* in ſua Muſica, dicens, ubi molliorem ſonum fieri expedit, B, molle quandoque ponitur, furtim tamen, ne cantus ſimilitudinem alterius toni aſſumere videatur. *Cap. item* XLVI. *de terminatione tonorum:* Doctiſſimus tam in divinis, quam in humanis ſcientiis *S. Bernardus* has literas deſcribit in ſua bene ponderata Muſica, ubi dicit quod hæ literæ D, E, F, G, ſunt cantuum terminativæ. *Et cap.* XLVII. *de aſcenſu & deſcenſu tonorum:* Omnis tonus, *ait*, decem notas habere poteſt, ut aperte deſcribit non minus verax, quam doctus *S. Bernardus* in bene conſiderato Prologo ſuæ Muſicæ, aſſignans tres potiſſimum rationes, videlicet pſalterii auctoritatem, dignitatis æqualitatem, & notandi neceſſitatem. *Quæ omnia cum præciſe habeantur in hoc tractatu, hinc ſatis evidenter deducitur, ejus auctorem eſſe Bernardum. Nec ſtylus refragatur, quantum proprii Muſicæ termini patiuntur. Voce barbara,* maneria, *ſive* maneries, *quæ hic ſæpe repetitur, utuntur paſſim Muſici. Reperitur etiam in libello* de Muſica practica *apud Bedam: nam Bedæ perperam adſcriptum eſſe evincunt notæ muſicales, trecentis fere annis eo poſteriores, & multa quæ ibi ſunt ad verbum accepta ex Doctrinali & Micrologo Guidonis Aretini. Ipſe quoque Bernardus ea voce uſus eſt ep.* CCCXXXIX. *ad Balduinum. Ex his autem apparet, quam ſollicite curaverint Majores noſtri, ut in divinis officiis omni remota indecentia & novitate, eccleſiaſtica gravitas & majeſtas tam in cantu, quam in verbis conſervaretur. Animus erat uberioribus notis hunc Tractatum illuſtrare: ſed re maturius perpenſa, ab his abſtinui, nam Muſicæ diſciplinæ peritis ſuperfluæ; ignaris inutiles forent. Vide interim quæ de cantu eccleſiaſtico, & de tonis diſſero* in mea pſallentis Eccleſiæ Harmonia cap. XVII. §. 3. & 4.

OPU.XIII
S. BERNARDI ABBATIS EPISTOLA, SEU PROLOGUS,

Super Antiphonarium Ciſtercienſis Ordinis.

BERNARDUS, humilis Abbas Claræ-vallis, omnibus tranſcripturis hoc Antiphonarium, ſive cantaturis in illo.

A INter cætera quæ optime æmulati ſunt Patres noſtri, Ciſtercienſis videlicet Ordinis inchoatores, hoc quoque ſtudioſiſſime & religioſiſſime curaverunt, ut in divinis laudibus id cantarent quod magis authenticum inveniretur. Miſſis denique qui Metenſis Eccleſiæ Antiphonarium (nam id Gregorianum eſſe dicebatur) tranſcriberent, & afferrent, longe aliter rem eſſe, quam audierant, invenerunt. Itaque examinatum diſplicuit, eo quod & cantu, & littera inventum ſit vitioſum, & incompoſitum nimis, ac pene per omnia contemptibile: Quia tamen ſemel cœperant, & uſi ſunt eo, & uſque ad noſtra tempora retinuerunt. Tandem aliquando non ſuſtinentibus jam fratribus noſtris Abbatibus Ordinis, cum mutari & corrigi placuiſſet, curæ noſtræ id operis injunxerunt. Ego vero accitis ex ipſis fratribus noſtris, qui in arte & uſu canendi inſtructiores atque peritiores inventi ſunt, de multis & diverſis novum tandem Antipho-

Bernardo imponitur cura reſtituendi Antiphonarii.

tiphonarium iu ſubjectum volumen collegimus, & cantu (ſicut credimus) & litera irreprehenſibile. Denique cantator ipſius, ſi tamen gnarus fuerit, hoc probabit. Ita ergo ut demum mutatum eſt, & in hoc volumine continetur, volumus in noſtris de cætero monaſteriis tam verbo, quam nota ubique teneri; & mutari omnino in aliquo ab aliquo, auctoritate totius Capituli, ubi ab univerſis Abbatibus concorditer ſuſceptum & confirmatum eſt, prohibemus. Porro mutationis hujus cauſam & rationem, ſi quem evidentius & plenius noſſe delectat, legat ſubjectam prefatiunculam, quam præfati diſcuſſores veteris Antiphonarii ad hoc ipſum præponere curaverunt, ut palam factis quę in illo erant, tam cantus, quam literæ vitiis, renovationis & correctionis neceſſitas atque utilitas clarius appareret,

P R Æ F A T I O,

SEU TRACTATUS.

De cantu, ſeu correctione Antiphonarii.

Non poſſe mutari cãtum ſine morum mutatione docent Cicero 2. de legib. Plutarch. l. de muſica, &c.

1 CAntum quem Ciſtercienſis Ordinis eccleſiæ cantare conſueverant, licet gravis & multiplex obſuſcet abſurditas, diu tamen canentium commendavit auctoritas. Sed quia penitus indignum videbatur, qui regulariter vivere propoſuerant, hos irregulariter laudes Deo decantare; ex eorum aſſenſu cantum ita correctum invenies, quatenus eliminata falſitatum ſpurcitia, expulſiſque illicitis ineptorum licentiis, integra regularum veritate, fulciatur; aliorumque cantibus, quibus erat deterior, ad notandum & cantandum commodior habeatur. Dignum ſiquidem eſt, ut qui tenent Regulæ veritatem, pretermiſſis aliorum diſpenſationibus, habeant etiam rectam canendi ſcientiam, repudiatis eorum licentiis, qui ſimilitudinem magis, quam naturam, in cantibus attendentes, cohærentia disjungunt, & conjungunt oppoſita; ſicque omnia confundentes, tantum prout libet, non prout licet, incipiunt, & termiuant; deponunt & elevant, componunt & ordinant. Unde nemo miretur, aut indignetur, ſi cantum aliter, quam huc uſque audierit, in pleriſque mutatum invenerit. Ibi enim aut irregularis eſt progreſſio, aut progreſſioni ſive diſpoſitioni reclamat oppoſitio *, aut oppoſitionem diſſolvit oppoſitio. Hęc omnia cum vitia ſint regularum, perfectionem magis exterminantia, quam determinantia, omnino procul ſunt ab illis, qui vitia magis abſcindere, quam diſpenſare noverunt. Denique cum Muſica recta ſit canendi ſcientia, omnes hujuſmodi cantus a Muſica excluduntur, qui nimirum non recte, ſed irregulariter & inordinate canuntur. De mutatione namque literæ facilis eſt, niſi fallimur, excuſatio. Eam nimirum in pleriſque adeo parcam & reſtrictam reperimus, ut in eadem hiſtoria idem verſus ter repeteretur, aut quater, ac ſi in toto veteri ac novo Teſtamento reperiri non poſſet quippiam, quod adeo commode poſſet apponi. In multis etiam hiſtoriis Poſtcommuniones ab iis, qui ſimplicitatem cantus ignorant Antiphonarii, pro Reſponſoriis appoſitas invenimus: quibus verſus ſubjuncti ita miſere cohærentes, ut notari non poſſet, ſecundum quod eos pronuntiari neceſſarium erat.

** al. compoſitio.*

Diverſa eſſe debet harmonia in Reſponſoriis Poſtcommun. Antiph. &c.

Quid præſtitum a correctoribus.

2 Dedimus ergo operam ut in nulla hiſtoria idem verſus pluſquam ſemel reperiatur; immo, niſi fallimur, vix tres verſus reperies, qui in toto Antiphonario vel bis contineantur. Poſtcommuniones autem quaſdam removimus, uſitata & authentica pro eis reſponſoria apponentes: quorumdam vero literam ut ſanctam & evangelicam retinentes, honeſtate & pulchritudine cantus ſupercoloravimus, ſobriam tamen atque pudentem muſicam ubique ſervantes. In multis denique locis literam veteris Antiphonarii tantæ remiſſionis atque diſſolutionis eſſe comperimus, ut multis falſitatibus, ſive apocryphorum næniis reſperſa, non ſolum tædium, ſed & odium ſui legentibus inferret; ita ut novitii, qui ſub eccleſiaſtica diſciplina eruditi fuerant, ipſum Antiphonarium tum pro litera, tum pro nota faſtidientes & ignorantes, in divinis Laudibus tardiores redderentur & ſomnolentiores. Præmonitos autem eſſe volumus eos maxime qui libros notaturi ſunt, ne notulas vel conjunctas disjungant, vel conjungant disjunctas; quia per hujuſmodi variationem gravis cantuum oriri poteſt diſſimilitudo: inſuper & ſingulos cantus in propriis ſtudeant terminare finalibus, per quarum inconſultam tranſmutationem tanta in cantibus orta eſt confuſio, ut plures eorum alterius ſint maneriæ, & alterius deputentur.

Quot cantuum modi Vide Galilæum, lib. de Muſica antiqua.

3 Quatuor enim ſunt diverſitates, ſive maneriæ cantuum, quibus omnis ipſorum multiplicitas includitur. Hæ apud Græcos vocantur, protus, deuterus, tritus, tetradus. Hæ iuter ſe oppoſitæ ſunt, & certis ab invicem differunt proprietatibus. Prima enim maneria eſt, quæ a voce qua terminatur aſcendit per tonum poſt ſemitonium, & deſcendit per tonum. Hæc duas tantum habet finales D, & A, quarum utraque habet ſupra ſe prius tonum, poſt ſemitonium, & ſub ſe tonum. Secunda maneria eſt, quę a voce qua terminatur, aſcendit per ſemitonium & tonum, & per tonum deſcendit. Hæc iterum habet duas finales E, & B quadratum, apud quas nimirum illum aſcenſum & deſcenſum naturaliter invenies. Tertia maneria eſt, quæ aſcendit per duos tonos, & deſcendit per ſemitonium: quæ nihilominus habet duas finales F, & C, utpote talium proprietatum ſuſceptivas. Quarta aſcendit per duos tonos, & deſcendit per tonum: & hæc unam tantum habet finalem G. Prima maneria duos continet modos, qui toni vulgariter dicuntur, videlicet primum & ſecundum: ſecunda duos, tertium & quartum: tertia duos, quintum & ſextum: quarta duos, ſeptimum & octavum. Bini vero & bini toni, qui ſub ſingulis continentur maneriis, non diſtinguuntur a ſe diverſitate finalium, quas prorſus eaſdem habent; ſed progreſſione & compoſitione: quarum altera quantitatem, altera qualitatem determinat. Qui ergo libros notaturus es, tuæ diligenter imprime memoriæ, quod omnes cantus primæ maneriæ, qui facti ſunt, vel qui regulariter fieri poſſunt, in D tantum & in A terminari habent; & quicumque cantus poteſt ponere in aliqua illarum, primæ profecto eſt maneriæ; ideſt, primi, vel ſecundi toni. Utrumque, inquies, falſum: quia nec omnes cantus primæ maneriæ in illa tantum poſſunt terminari, cum & finem in G ponant per B rotundum; nec omnes qui in illa terminantur primæ ſunt maneriæ: quia *Benedicta tu in*, & *Petre amas me*, & multæ conſimiles Antiphonæ, in A tantum habent terminari; & tamen ſunt ſecundæ maneriæ quarto tono deputatæ. Hæc quidem opinio jam multos feſellit, quam adduxit in medium B rotundi adjectio, per quam multis erroribus Muſicam maculavit ineptorum præſumptio. Sane non ſecundum aliquid accidentaliter adjectum, ſed ſecundum primam & propriam literarum inſtitutionem diſtincta eſt finalium proprietas, apud quas nimirum principale & maximum de cantu verſatur judicium. In naturali autem computo literarum ſeptem invenies, quæ graves nominantur. Hæ, ut cantus liberius diſcurreret, duplicatæ; quædam vero ex ipſis triplicatæ ſunt: in duplicatione acutas, in triplicatione ſuperacutas reperies. Conſideratis literarum ſingularum habitudinibus, quas habent ad proximas ſibi litteras altrinſecus poſitas, nullam profecto reperies, præter D, & A, quæ aſcendat per tonum & ſemitonium, & deſcendat per tonum. Unde & hæ tantum finales ſunt primæ maneriæ, cujus eſt proprium ſic aſcendere, & deſcendere. G ergo excluditur, quod in naturali ordine literarum, & ubi prius ponitur, & unde repetitur, nequaquam per tonum & ſemitonium, ſed per duos tonos directe aſcendit.

In

TOM. II. OPUSC. XIII. De inventione B rotundi.

4 In hoc literarum ordine non computatur B rot. Patet enim omnibus, quod non ſit aliqua de gravibus; cum etiam inter eas nuſquam ponatur; ſed nec aliqua de acutis, cum nulli gravium per duplarem conjungatur proportionem. Eſt autem inventum, non ad proprietatem finalium determinandam, ſed ad ſervandam in pleriſque cantibus euphoniam, quam apud eos minueret vel auferret tritonus, qui apud B quadratum terminatur. Unde in qualibet maneria, ubi molliorem expedit fieri ſonum, loco B quadrati, B rot. quandoque ponitur, furtim tamen ac raptim, ne propter ipſum generetur in cantu ſimilitudo alterius modi; quod nimirum nullam lineam, nullumve ſpatium per determinationem alicujus literæ in libris obtinet, niſi ipſum apponatur. Et ſi ſemel B quadratum ſupervenerit, de libro deleatur omnis ejus memoria, donec urgente ſupradicta neceſſitate, iterum apponatur. Si ergo in G, per ipſum aliquem cantum terminares primæ maneriæ, contra inventionem ejus omnino ageres, & inſtitutioni obviares finalium: quia nullus cantus extra finalem ſuæ maneriæ terminari debet. Quod ſi dixeris, G, finalem eſſe primæ per B rot. Reſpondeo, hoc eſſe non poſſe. Ad hoc enim ut finalis eſſet primæ maneriæ, neceſſarium eſſet ut ſecundum naturalem literarum diſpoſitionem aſcenderet per tonum & ſemitonium, quod nec B rot. nec aliud quippiam ei poteſt conferre. Licet igitur concedi poſſit, cantus primę maneriæ quoquomodo poſſe notari, vel cantari in G, per B rot. nullatenus tamen concedendum eſt, vel ſic, vel aliter, G eſſe finalem illius, impediente quam diximus neceſſitate. Proinde quę utilitas, quęve induſtria eſt, ut in aliena finali cantum aliquem accidentaliter notes, quem in naturali ac propria notare potes, eo ſecurius quo irreprehenſibilius, eo laudabilius quo diligentius, eo gratius quo verius? Propter hoc ne vitioſus aut ſuperfluus inveniaris, ubi neceſſe eſt, B rot. ſtudeas apponere, quod nimirum neceſſitas adinvenit. Nullus enim cantus qui ſine ipſo notari poteſt, per ipſum notari debet. Qui ſunt qui ſine ipſo notari non poſſunt? Qui apud eamdem literam, modo tonum, modo ſemitonium habent. Quia tamen ſuperacutas & vicinas ipſis literas minus notas habent imperfecti cantores; infirmitati eorum condeſcendens conſuetudo quoſdam cantus per B rot. notat inferius, qui apud prędictas literas ſine ipſo commodius poſſent notari. Nos vero volentes, ut ſicut inferiores, ita & ſuperiores in uſu habeantur & in notitia, (aliter enim fruſtra haberentur) quoſcumque cantus natura confert inferioribus, eos in ipſis terminatos reperies. Terminantur vero in ſuperioribus qui eas naturaliter habent finales. Similiter ſciendum eſt de hac antiphona *Benedicta tu*, & conſimilibus, quę in A tantum terminari poſſunt, quod ſecundum hujuſmodi diſpoſitionem proculdubio primę ſunt maneriæ, & non quarto, ſed ſecundo tono applicandæ ſunt. Ecce enim hæc antiphona *Benedicta tu*, in quodam loco ſupra finalem tonum, poſtea ſemitonium naturaliter habet per B quadratum; alibi prius ſemitonium, deinde tonum per B rotundum. Quæ, obſecro, perſpicacitas eſt ad judicandum de cantu illo cujus ſit maneriæ accidens præferri naturæ? & cum ſit primæ ſecundum naturalem, judicari ſecundæ ſecundum accidentalem diſpoſitionem? Ut autem magis mireris, & abhorreas hujuſmodi ineptiam, inſpice hanc antiphonam, *Petre amas me*, & multas alias hujuſmodi: eas profecto invenies naturaliter habere ſupra finalem tonum & ſemitonium per B molle, & nuſquam ſemitonium, & tonum per B rotundum. Cur ergo judicantur eſſe ſecundæ? Similiter hanc antiphonam, *Nos qui vivimus*, ſecundum quod fere ubique cantatur, cum principaliter ac proprie terminari habeat in D, & ſit ſecundi toni, notant eam iniqui prævaricatores in G, per B rot. & ſacramento aſſerunt eam eſſe octavi toni, licet apud eoſdem G, per B rot. potius primæ, quam quartæ manerię cantus terminet. Quis, obſecro, muſicus patienter ferat, ut cantus qui propriam & naturalem habet finalem D, octavo tono attribuatur: qui vero propriam & naturalem habet finalem A, ſub quarto tono contineatur?

5 Horum ergo cantuum in A terminantium, in quibus naturam ſuffocat ſimilitudo, neceſſaria correctio eſt: quia diſſoluti per appoſitionem, quę partes compoſitionis contaminat, alterum in principio, alterum in fine tonum redolent. In vetuſtiſſimis magnorum monaſteriorum bibliothecis elegantiſſimum quoddam artis muſicę breviarium reperitur, quod ſic incipit; *Quoniam pauci ſunt*, quod quidem in parte legi, ſed nomen Auctoris me legiſſe non recolo. In eo, ſi bene memini, hujuſmodi cantus nothi, id eſt degeneres, & non legitimi appellati ſunt; eo quod, ut ibi legitur, a ſeptimo tono incipiant, & eumdem in medio ſervantes, circa finem degenerent, aliis in primo, aliis in quarto tono deſinentibus: in primo, ſicut *Ex quo facta eſt*; in quarto, ſicut, *Benedicta tu*. Fine proinde competenter mutato, omnes hujuſmodi cantus ad ſeptimum tonum redactos reperies. Horum cantuum duę ſunt diverſitates. Quidam enim eorum ab ea litera in qua incipiunt, hilari motu aſcendunt ad quintam & pauſant in ea, ſub qua niſi prius eſſet tonus, deinde ſemitonium, poſtea tres toni, quę diſpoſitio poteſt reperiri tantum ſub ea litera quę quinta eſt a finali ſeptimi toni, non poſſent ibi notari reliquę partes eorum cantuum, ut potes videre in *Benedicta tu*, & ſimilibus cantibus, qui tam in capite, quam in toto corpore tali utentes diſpoſitione, tranſmutato circa finem per B rot. ſemitonio, naturam ſecundi toni, & ſimilitudinem quarti inordinate recipiunt. Propter hoc circa finem mutatione indigentes, in ea parte correcti ſunt. Quidam vero ſunt, qui ab ea litera in qua incipiunt, tono ſtatim deponuntur, & redeuntes ad quartam pauſant in ea, quod magis videtur plagalium eſſe, ſicut, *Dominus regit me*, &, *Poſt partum*. Hos ergo non ſolum in fine, ſed etiam in principio mutatos invenies, ut ſeptimo tono ubique arrideant. Iterum præmonendus es de finalibus tertię & quartæ manerię, apud quas ſimiliter magna invenitur confuſio. Sunt enim quidam miſerrimi cantus, nullius manerię habentes proprietatem, qui ęque terminari poſſunt in C, & in G; quę diverſarum ſunt finales maneriarum. Quidam ſuper hanc rem diligentius intuentes dicunt, & bene dicunt, omnes illos cantus eſſe irregulares, quos nullius manerię certitudo diſtinguit: & judicant omnium horum cantuum ita debere vel extendi progreſſionem, vel compoſitionem variari, ut in finalibus diverſarum maneriarum terminari nullatenus poſſint. His proinde miſerrimis cantibus ſuam incertitudinem leviter & breviter ablatam invenies, ut jam non ſis dubius, quibus ſingulos finalibus applicare debeas. Omnes igitur cantus primæ maneriæ, ideſt primi vel ſecundi toni, termines, ut diximus, in D, vel A. Omnes ſecundæ maneriæ, ideſt tertii & quarti toni, in E, vel in B quadr. quod licet tam authentorum quam plagalium naturaliter ſuſceptivum ſit; nullum tamen authentum in antiphonario reperies, quem in ipſo terminare valeas. Si enim eſt Reſponſorium, verſus illius authenti non poteſt ei competere, qui ſub ſexta litera in qua incipit ſemitonium habet: ſi vero eſt antiphona *Sæculorum*, ejuſdem authenti non poteſt recipere propter eamdem cauſam.

Quæ correctione digna.

6 Nullum ſiquidem cantum, qui per diapente & ſemitonium aſcendat ad ſextam, terminare potes in B quadrato, quod ſupra ſe diapente non habet. Propter hoc non ſatis commode invenerunt in tertio tono verſum, neuma, & *ſæculorum*. Utrumque tamen forſitan conſideraverunt, & ſterilitatem B quadr. & habilitatem, ſterilitatem, componentes verſum, *neumæ*, & *ſæculorum*, cantibus in E terminantibus tantum competentia: habilitatem, ſexta pro quinta utentes: ut ſi quando ſterilitati illius finalis fœcunditas ſuccederet, parata eſſet litera, quæ authenticam

Negant recentiores poſſe tertium & quartum tonum terminari in B molle, quia obſtant tritonus & ſemidiapente.

ticam ejus elevationem reciperet. Apud nos tamen authentum in B quadrato terminari reperies, ſcilicet *Funtibus* *: quod alibi terminari non poteſt. Hoc communem verſum nec habet, nec habere poteſt, ſed habet ſuum proprium. Porro omnes cantus tertiæ maneriæ, id eſt, quinti & ſeati toni, termines io F, vel in C, F, majori parti authentorum; C vero omnibus ſere plagalibus attribuens: omnes vero caotus quartæ maneriæ, id eſt, ſeptim & octavi toni, in G rantum terminare debes. Harum ſeptem literarum, non unam magis, & aliam minus, ſed omnes æqualiter principales ac proprias finales eſſe noveris; habentes oimirum tam authentorum elevationem, quam depoſitionem plagalium. Incipiunt autem a D gravi, & in C acuto deſinunt; ſupra enim, vel infra nullam invenies, cui non deſit elevationis, vel depoſitionis perfectio. Ut autem unaquæque earum progreſſionis præcelleret plenitudine, fecerunt Muſici diſpoſitionem litterarum a Γ Græco uſque in ee * ſuperacutum, non quia maluiſſent abundare, quam deficere; ſed quia nec ſuperabundate, nec deficere voluerunt, facientes diſpoſitionem, quæ neque ſine incommoditate contractior, nec ſine ſuperfluitate poſſet eſſe proliaior. Ut quid enim aliquid ſuperadderes, cum ſupradictæ plenitudini hæc diſpoſitio ſofficiat? cui e regione ſi aliquid ſubtraheres, aliquam profecto finalium ejuſdem plenitudinis decore ſpoliares

* *al. add.* *Te Deum Patrem.*

* *Ivo mſ. eſt hoc littera H. quæ ſignificat E, id eſt E, ſo in monochordo Guidonis.*

7 Præterea ſunt multi cantus, in quibus duplari elevationi hemioliam, vel epitritum depoſitionem quam habere ſolebant, ſubtractam invenies. Sicut *Cornelius*, *Sancte Paule*, & alii plures. Omnes enim hujuſmodi cantus duplices ſunt & irregulares: duplices, quia partim ſunt authenti, partim plagales. Quod vero contra regulam ſic aſcendant & deſcendant, teſtantur etiam ipſi doctores erroris; ſed per licentiam dicunt hoc fieri, regulas confundentes, ut vitia retineant; non vitia reſecantes, ut regulas cuſtodiant. Quæ eſt iſta licentia, quæ regionem perambulans diſſimilitudinis, confuſionem adducens incertitudinis, præſumptionis mater & refugium erroris, veritatem deprimit, & perturbat judicium? Quæ eſt, inquam, hæc illicita licentia, quæ conjungens oppoſita, metaſque naturales tranſgrediens, ſicut inconcinnitatem juncturæ, ita & injuriam irrogat naturæ? Luce ſiquidem clarius eſt, cantum illum male & inordinate compoſitum, qui vel ita deprimitur, quatenus, prout decet, audiri nequeat; vel ita elevatur, ut cantari non valeat. Sic enim debet fieri, ut in inferioribus auditorem habeat, & in ſuperioribus prolatorem. Hujus mediocritatis tenorem quidam in octo, quidam in novem vocibus eſſe voluerunt, non clamoſarum, ſed vocum mediocrium poſſibilitatem conſiderantes. Verumtamen ſecundum illos, quorum exquiſitior videtur eſſe ſententia, uſque ad decem voces poteſt cantus progredi, propter auctoritatem pſaltarii, quod decachordum eſt; & ut æqualis ſint dignitatis ſingulæ voces diapaſon, quæ octo ſunt: quatenus ultimæ, ſicut & mediæ, geminam habeant habitudinem, ſcilicet elevari, & deponi, collocatis altrinſecus duabus vocibus, altera ſuperius, altera inferius, quia tantum boc per octo voces habent cantus diſcurrere, & non per plures: propter quod regulari cantuum progreſſioni diapaſon ſufficit. Licet enim in progreſſione cantuum duabus vocibus hinc inde, ut dictum eſt, poſitis, decem voces inveniantur; non tamen per decem voces, ſed tantum per octo medias cantus diſcurrere, & uſque ad voces altrinſecus poſitas pervenire habet, ſed per eas ire, vel redire non habet. Et quod majus eſt, ſecundum diſpoſitionem tonorum & ſemitoniorum, quam habent Muſici, qui primæ, & quartæ, & ſeptimæ litteræ altrinſecus tonum attribuunt, ſecundæ & quintæ inferius tonum & ſupra ſemitonium, tertiæ vero & ſextæ e converſo, videlicet ſupra tonum & inferius ſemitonium, non prætermittentes quandoque B rot. pro aſperitate tritoni: Secundum hanc, inquam, diſpoſitionem nullus cantus fieri poteſt in decem vocibus, vel citra, qui notari non poſſit: ſed undecim vocum cantus fieri poteſt qui notari non poteſt. Fac enim cantum qui ſit authentus tertiæ maneriæ, & da diſpoſitioni ejus in uno loco tonum, iu alio ſemitonium; & eleva cantum illum decem vocibus, ut ſint undecim, addita illa quæ eſt in depoſitione; ſcito profecto cantum illum noo poſſe notari, quia ſub C acuto terminari non poteſt; cum in depoſitione, ſub finali, modo tonum, modo ſemitonium habeat, ſed nec ibi, cum cantus excedat ee ſuperacutum.

Hemiolia eſt proportio ſeſqui altera; Epitritus ſeſqui tertia.

Hujuſmodi dicuntur mixti.

8 Eſt igitur triplex ratio, quare cantibus decem voces attribuantur: Pſalterii auctoritas, dignitatis æqualitas, & notandi neceſſitas. Secundum hujuſmodi ſufficientiam decem vocum conſideraverunt Muſici progreſſionis plenitudinem, propter quam ſingulis aſſignandam finalibus prædictam diſpoſitionem protraxerunt a Γ Græco uſque io ee: alioquin inſufficiens eſſet formula, nec daret ſingulis plenarium aſceuſum. Has decem voces in ſua progreſſione aliter authenti, aliter ordinant plagales. Authentos vocamus, qui majoris ſunt auctoritatis, primum, tertium, quintum, & ſeptimum, qui gravari nolunt, aut deprimi, ſed leves in ſaltibus, agiles iu motibus, quintam & eas quæ ſupra ſuot litteras frequentant. Hi ſub finali, quæ una eſt de decem vocibus, unam ſubpoount, octo ſupra ponunt. Plagales ſunt qui minoris ſunt dignitatis, ſecundus videlicet, quartus, ſextus, & octavus, qui raro tangunt, vel tranſeunt quintam, ſed ſuo ipſa volunt moroſe gravari. Hi finales ſuas quaſi in medio collocantes, quatuor ipſis voces ſubponunt, & quinque ſupra ponunt, pulchra videlicet rationis probabilitate, ut quot vocibus in elevatione ſuperantur, tot ſuperent authentos io depoſitione. Nullus itaque plagalis ultra ſextam elevari, & nullus authentus pluſquam una voce debet deponi. Plane igitur inſaniunt, qui plagalem elevare per diapaſoo, & authentum per diapente vel diateſſaron deponere præſumunt. Ut quid enim fiunt vel habentur hujuſmodi cantus, graves quidem ad notandum, graviores ad cautandum, lineas variantes, arterias cruciantes, caverciatam * habentes progreſſionem, nunc aſcendentes uſque ad cœlos, nunc deſcendentes uſque ad abyſſos? Ne etenim ejuſmodi cantus fierent, teſtante Widone, conſilium fuit, ut unuſquiſque quatuor modorum, videlicet protus, deuterus, tritus, tetradus, partiretur in duos, id eſt, authentum, & plagalem, diſtributiſque regulis, acuta acutis, & gravia convenirent gravibus. Cum enim hujuſmodi cantus ſecundum unam partem ſui ſint graves & plani, ſecundum alteram acuti & alti; verſus & pſalmi uno eodemque modo prolati diverſis competenter aptari non poſſunt. Quod enim ſubjungitur, ſi eſt grave, cum acutis non coovenit: ſi acutum, a gravibus diſcordat. Prohibet etiam idem Wido, ne hujoſmodi abuſio elevationis & depoſitioois fiat in Antiphonis, & Reſponſoriis, quorum cantibus, pſalmis, & verſibus coaptandi ſunt. Cum enim cantus ſit communis & duplex, verſus autem & *ſæculorum*, vel tantum authentice, vel tantum plagaliter canantur; ad illius modi cantum competenter non poſſunt aptari, cum plures ſint in quibus adeo confunditur gravitas & acumen, ut vix poſſit adverti cui magis, id eſt authento, vel plagali, conferantur.

Cur decem voces cantibus attribuantur.

Cantus authenti & plagales.

* *al.* cauteriatam.

9 Prohibentibus itaque metis naturæ neceſſariis, pluſquam quatuor manerias inveniri impoſſibile eſt, quæ & ipſæ ſecundum depoſitionem plagalium, & authentorum elevationem octo modis exprimuntur, quorum hini & bini, authentus videlicet & plagalis ejus, conveniunt omnino in maneria, ſed differunt; hinc in depoſitione & elevatione progreſſionis; inde in hilaritate & gravitate compoſitionis; elevationem ſiquidem & hilaritatem uſurpantibus authentis; depoſitionem vero & gravitatem plagalibus retinentibus.

Differentia authentorum a plagalibus.

10 Ad hos inter ſe diſtinguendos, *Neumata* inventa ſunt ſingulis ſubjicienda antiphonis, quæ apud quoſdam *Stivæ* vocantur, & apud Græcos ſignantur per hæc verba, *Hoa nocane* * & *nocais*, & his ſimilia; quæ quidem nihil ſignificant, ſed ad hoc tan-

De Neumatibus.

* *ita in mſ.*

* *al.* noe, ane, & noe ais.

tum

tum a Græcis ſunt reperta, ut per eorum diverſos ac diſſimiles ſonos tonorum admiranda varietas aure ſimul & mente poſſet comprehendi. Hæc ita maneriam ſuorum modorum & compoſitionem debent exprimere, ut poſtquam tuæ diligentius memoriæ fuerint impreſſa, frequentatis aliquamdiu cantuum diverſitatibus, quibus arrideant cantibus, auditu etiam facile cognoſcas. Unumquodque ergo eorum ſuo modo ſingulare debet eſſe ſufficiens: in hoc ſufficiens, ut cuilibet finali ſui modi convenire poſſit; in hoc ſingulare, ut cantui alterius modi convenire non poſſit. Non enim ad diſcernendos modos a ſe invicem neumata competenter eſſent inventa, niſi unumquodque ſuo modo ſufficeret, & eum evidenter ab aliis diſcerneret. Debet ergo maneriam & formam, tam communem, quam propriam, ſui modi exprimere: maneriam videlicet per diſpoſitionem; formam vero per compoſitionem, prætermiſſis interim neumatibus plagalium, quæ competenter inventa eſſe videntur, utpote ſufficientia ſuis modis atque ſingularia. De neumatibus authentorum ſciendum eſt, omnia male eſſe inventa, vel poſt inventionem corrupta, præter neuma primi toni. Unde ſiquidem neuma quinti toni & incompetenter inventum reperies, quia ſuo modo nec ſufficiens, nec ſingulare eſt. Cum enim aſcendat per duos tonos, & ſemitonium, licet naturaliter C finalem habeat, in F tamen niſi accidentaliter terminari non poteſt. Unde non eſt ſufficiens: quia naturaliter utrique finali debet convenire, non per B rot. quod a diſtinguendis tonorum proprietatibus omnino excluditur. Valde enim abſurdum eſt, ut in eiſdem litteris, in quibus cantus totus comprehenditur, ſuum neuma quod ipſius naturam debet oſtendere, recipere non poſſit, quod tibi contingit in hoc modo in cantibus aſcendentibus per tritonum. Iterum ſingulare non eſt, quia naturaliter & proprie terminari habet in G, quæ eſt finalis quartæ maneriæ. Conſidera namque neuma ſeptimi toni, & hoc illi conferas: ejuſdem utrumque diſpoſitionis prorſus invenies, & ejuſdem fere compoſitionis, ita ut hoc ſeptimo tono, & illud quinto, eadem poſſis aptare diligentia, qua & hoc quinto, & illud ſeptimo. Unde & hoc neuma ſeptimi toni irrationabiliter eſt inventum, cum competere poſſit finali tertiæ maneriæ. Eſt aliud valde indecens in utroque neumate; habet enim utrumque in ſuo principio plagalem elevationem, aſcendens per tonum & ſemitonium, & moram faciens in quarta, ſicut prorſus invenies in neumate octavi toni, qui plagalis eſt. Ergo vel communem authentorum, vel propriam alicujus authenti compoſitionem neutrum exprimit, nec minus competenter aſſignari poteſt octavo tono, qui plagalis eſt. Propter hoc utrumque mutatum invenies; ita plane, ut ſuo modo unumquodque ſufficiens ſit & ſingulare, nec ſuperflua utatur circuitione. Neuma ſimiliter tertii toni inſufficiens eſt, quia authentis qui terminari poſſunt in B quadr. convenire non poteſt; & ideo ſub ſexta ſemitonium ablatum invenies. Has neumatum exquiſitas proprietates eſſe ſcias admodum neceſſarias ad diſtinguendos quoſdam authentos a ſuis plagalibus. Hæc enim antiphona, * *Lex per Moyſen data eſt*, quæ ſemel quintam tangit, & ſe totam ſub ea colligit, omnino plagalis eſſet, niſi propriam ſui authenti compoſitionem haberet, quam in neumate ipſius invenies; videlicet, a finali per tonum * deſcendere, & inde ſurgere per diateſſaron, conſtans ex duobus tonis & ſemitonio; poſtea per duos tonos aſcendere ad quintam; & inde per quaſdam interpoſitiones redire ad finalem: Curre per quaslibet antiphonas primi, hanc fere in omnibus compoſitionem invenies. Idem reperire potes in neumatibus aliorum authentorum. Caveant autem quicumque de cantuum diſtinctione perfectam volunt habere notitiam, ne propter aliquod brevitatis deſiderium hæc neumata quaſi ſuperflua prætermittant. Adeptæ ſiquidem brevitatis non tantum valeret compendium, quantum amiſſæ commoditatis noceret diſpendium.

* al. Sede a dextris meis.

* al. totum.

11 His, & aliis rationum probabilitatibus contra uſum omnium Eccleſiarum Antiphonarium hoc corrigere coacti ſumus; magis nimirum naturam, quam uſum æmulantes. Nec hoc utique ſuggeſſit præſumptio, ſed injunxit obedientia. Si ergo opus ſingulare & ab omnibus Antiphonariis diverſum feciſſe reprehendimur, id nobis reſtat ſolatii, quod noſtrum ab aliis ratio fecit diverſum: alia vero inter ſe diverſa fecit caſus, non ratio, vel aliud quippiam, quod in cauſa caſui non præponderat. Licet enim in vitiis omnia fere conveniant; in quibus tamen rationabiliter convenire poſſent, adeo diſconveniunt, ut idem Antiphonarium nec duæ canant provinciæ. Mirum proinde videri poteſt, quare majoris fuerint auctoritatis atque communioris notitiæ falſa, quam vera; vitioſa, quam ſana. Ut enim de comprovincialibus loquar Eccleſiis, ſume Remenſe Antiphonarium, & confer illud Belvacenſi, vel Ambianenſi, ſeu Sueſſionenſi Antiphonario, quod quaſi ad januam habes; ſi identitatem inveneris, age Deo gratias. Nolumus autem latere poſteros, quod hortatu dominorum & Patrum noſtrorum multa retinuimus de veteri Antiphonario, quæ quidem tolerabilia, ſed multo melius poſſent haberi. Duo tamen incorrecta reliquimus, digna penitus correctione, videlicet, metrum quarti toni, metrumque ſeptimi: quæ licet in Graduali correximus, propter uſum tamen pſalmorum in Antiphonario non potuimus corrigere, reclamantibus eiſdem Patribus noſtris, quorum aſſenſu & benedictione cætera pro viribus executi ſumus. Prædicta metra quare vitioſa ſint, ratio in promptu eſt. Cantus enim pſalmorum quarti toni, impediente ſolo metro, nullis Antiphonis poteſt aptari quæ terminentur B quadrato; metrum vero ſeptimi toni in ea littera pauſat, in qua tonus ille nullum principium ſumit; quod nulli tono licet. In illis enim litteris debet pauſare quilibet tonus, in quibus habet frequentius incipere.

Cur quædam non correcta.

FINIS TOMI SECUNDI.

HORSTII, ET MABILLONII
IN OPERA S. BERNARDI
NOTÆ FUSIORES.

AD TOMUM I.

IN EPIST. I Ad Robertum.

1 *Aſteriſcus deſignat Notas Mab.* AD ROBERTUM. Hæc epiſtola ſub dio à BERNARDO dictata, *in mediis imbre ſine imbre*, ut loquitur Guillelmus S. Theoderici abbas, lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. 2. exarata eſt à Guillelmo, primo poſtea Rievallis in Anglia abbate, cui non rectè quidam tribuunt elogia illa quæ Gilbertus de Hollandia Serm. 41. in Cant. commemorat de quodam Abbate Rievallenſi, procul dubio de Guillelmi ſucceſſore, nomine Ælredo, qui, teſte Pitſæo, obiit anno 1166. Non enim fieri poteſt ut Guillelmus ille Rievallenſis, anno 1143. ad ſuperos translatus, à Gilberto in eo Sermone celebretur laudatione funebri ut recens mortuus, cùm ipſe Gilbertus ſolùm à morte S. Bernardi, nimirum poſt annum 1153. explanationem in Cantica proſequendam ſuſceperit; ac Sermone 30. mentionem faciat ſchiſmatis à Friderico Imperatore adverſùs Alexandrum III. anno 1159. excitati.

2 De Roberto, ad quem hæc epiſtola directa eſt, Joannes Eremita illius temporis auctor in vita S. Bernardi ita ſcribit: *Nepos ſiquidem ejuſdem matronæ*, nempè Aleidis, S. Bernardi matris, *de qua volumus pertractare; filius autem ſororis ſuæ, ad quem etiam B. Bernardus primam epiſtolarum ſuarum dirigit*. Petrus Franc. Chifflerius Soc. Jeſu in Append. ad Diatrib. de illuſt. genere S. Bernardi ſuſpicatur, Roberti matrem fuiſſe Dianam, uxorem Othonis de Caſtellione, è familia Montisbarri; ac vulgo Bernardi nepotem vocitatum, vel collectoris epiſtolarum hallucinatione, vel eo loquendi genere olim uſitato, quo Nepos dici ſolebat etiam patruelis, aut conſobrinus, aut amitinus: ſi modò patrueli ſuo, conſobrino, aut amitino eſſet inferior ætate, qualem fuiſſe Robertum reſpectu S. Bernardi, tum ex hac epiſtola, tum ex lib. 1. vitæ cap. 2. ſatis intelligitur.

3 Quòd attinet ad rationem temporis, hæc epiſtola ſcripta videtur circa annum 1119. Etenim Robertus ſolemnem apud Ciſtercienſes emiſiſſe videtur profeſſionem anno 1116. ut inferius demonſtrabitur: qua audita, ſtatim Cluniacenſes eum ſubdolè ad ſe revocare tentaverunt. Sic enim refert Exordium Ciſterc. Diſt. 3. c. 9. *Interea Cluniacenſes fratres, audientes quod idem adoleſcens Ordini Ciſtercienſi ſe reddidiſſet, indignati ſunt vehementer .... Cumque auctoritate B. Bernardi præmonentur, ut eum publicè repetere præſumerent, ad calidiora ſe ſe argumenta vertere. Miſſus eſt namque Prior quidam, &c.* Interim diu diſſimulavit S. Bernardus, ut ex hujus epiſtolæ exordio conſtat: ſed tandem concepti doloris impatiens, hanc epiſtolam ſcripſit, qua nequidem revocari potuit Robertus, ut ille epiſtola 32. conqueritur, donec à Petro Venerabili reſtitutus eſt.

4 Quod autem Robertus anno 1116. profeſſionem emiſerit, ſic demonſtrari poſſe videtur: Robertum fuiſſe unum ex triginta ſociis, quos Bernardus mundo ſubtractos Ciſtercium ſecum adduxit, ſentiunt Scriptores penè omnes, tam domeſtici, quàm externi. Quod quidem indicare videtur Bernardus ipſe in hac epiſtola his verbis: *Nam, ſi dignaris, & verbo, & exemplo meo in religionem ego te genui*. Sed cùm pro ætatis ſtatu teneriori ad biennium remiſſus fuiſſet, ut etiam ibi aſſerit Bernardus, eo tandem elapſo, ad converſionem admiſſus eſt: Atqui Bernardus anno 1113. ingreſſus eſt Ciſtercium; cui numero ſi tres annos adjeceris, duos ſcilicet dilationis, probationis alterum; Robertum anno 1116. profeſſum habebis. Hoc argumentum non parum roboratur Exordii jam citati auctoritate, ubi Robertus prius dicitur admiſſus Ciſtercii ad probationem, quàm Bernardus Claræ-valli præficeretur; proindeque antè an. 1115. quo Claram-vallem fundatam legimus. Sic enim habet Exordium Ciſterc. *Dominus Robertus, quondam Domus Dei abbas, & B. Bernardi ſecundùm carnem propinquus, in adoleſcentia ſua jugum Domini ſuave, & onus ejus leve apud Ciſtercium ſuſceperat. Poſtmodum verò venerandiſſimo Viro Dei Bernardo Claræ-vallis abbati conſtitutus, ſub ipſo in eodem cœnobio cœleſtibus diſciplinis inſtituebatur.*

5 Ex quibus manifeſtum apparet, Roberti è Clara-valle diſceſſum, ſive potiùs ſeductionem, contigiſſe Pontii Abbatis Cluniacenſis conſilio ac impulſu, qui ab an. 1109. ad annum 1122. Cluniaco præfuit; non verò ſub Petri Venerabilis præfectura, qui Pontio poſt Hugonem II., tribus menſibus elapſis, ſucceſſit, ut conſtat ex Chronico Cluniacenſi. Et certè quis à Petro Venerabili, pacis ac ſinceritatis amantiſſimo, non exiſtimet alienum, ut Priorem miſerit Claram-vallem ad decipiendum adoleſcentem? vel etiam ſi id feciſſe concedatur, ut inter beneficia & charitatis officia S. Bernardo exhibita computaverit Roberti reſtitutionem? quaſi de injuria beneficium promereri potuiſſet. Ita enim in quadam epiſtola ad Bernardum: *Cur ergo*, inquit, *mi chariſſime, unum ſaltem mihi per menſem non concederes, cùm Robertum tibi ſanguine proximum, cùm Garnerium, cùm quoſdam alios, tractus amore tuo, non menſe uno, ſed perpetuo conceſſerim?* Ex quibus obiter obſerves velim, Robertum tandem aliquando Claram-vallem rediiſſe, reſtitutum ſcilicet à Petro Cluniacenſi ſtatim ab initio præfecturæ, ac Domus Dei in diœceſi Biſuntinenſi abbatem à Bernardo poſtea inſtitutum. Vide Manrique in Annal. anno 1113. & 1117. ex quo nonnulla hæc eduximus.

Petrus Ven. l. 1. epiſt. 35.

6 HORSTII NEC HONORIS AMBITIO, SICUT JULIANUM APOSTATAM. Theodoretus Hiſtor. eccleſ. lib. 3. cap. 3. teſtatur Julianum, imperii cupiditate incenſum, peragraſſe Græciam, conquiſiviſſe vates & ariolos, ſciſcitaturum ab illis, Votine compos futurus eſſet. Atque incidit fortè in hominem, qui hoc ei prædicere pollicitus ſit. Qui quidem, deducto eo in fanum ſimulacrorum, & intra ejus adyta collocato, fraudulentos dæmones invocat; quibus ſpecie qua ſolent apparentibus, metus coegit Julianum ſigno Crucis frontem ſuam ſignare. Dæmones igitur, Dominici trophæi conſpecta figuram, & ſuæ ipſorum cladis recordati, confeſtim evanuerunt. Tum præſtigiator, cauſa cur fugerent intellecta, Julianum objurgat: qui tum timorem, quo correptus erat, declaravit, & ſe virtutem Crucis vehementer admirari dixit; nam dæmones, quoniam ejus figuram ferre non poterant, aufugiſſent. Cui præſtigiator: Ne, inquit, amabo te, ſic exiſtimes; ſiquidem non eam ob cauſam formidabant, ſed ſuum factum deteſtati, ſe ab oculis noſtris removerunt. Ita miſer, ab eo in fraudem impulſus, tum impiis initiatus myſteriis, tum pectus ejus ſcelere completus, & infelix propter Imperii cupiditatem pietate omnino ſpoliatur. Ita Theodoretus, cujus verba, etſi prolixiora, recenſeo, quia ad ea Bernardus planè mihi alluſiſſe videtur.

IN EPIST. III.

*AD CANONICOS REG. DE AILDICURTE. Locus erat, ut videtur, in epiſcopatu Catalaunenſi, forſan is qui modò vocatur *Herricort* pro *Audicour*, ubi etiam nunc Prioratus, ad Matronam fluvium, propè S. Deſiderii oppidum. 7

WILLELMI CATALAUN. EPISC. De hoc Willelmo ita Anonymus. Auctor apud Cheſnium in Notis ad Abaelardum: *Eodem tempore*, inquit, *magiſter Vuillelmus de Campellis, qui fuerat archidiac. Pariſienſis, vir admodum litteratus & religioſus, aſſumens habitum Canonici regularis, cum aliquibus diſcipulis extrà urbem Pariſius, in loco, ubi erat capella quædam S. Victoris martyris, cœpit ædificare Monaſterium Clericorum*, quod poſtea Lodovicus Groſſus rex magnificè conſummavit. *Aſſumpto autem illo ad epiſcopatum Catalaunenſem*, (anno ſcilicet 1113. ut habet Albericus in Chronico) *Venerabilis Gilduinus ejus diſcipulus primus abbas ibi factus eſt*. Is ipſe eſt Guillelmus, qui S. Bernardum Abbatem conſecravit, lib. 1. Vitæ cap. 7. eumque tam impensè coluit, ut, cùm Sanctus in gravem infirmitatem incidiſſet, ejus curam ſuſceperit. Ibid. ubi plura de eo. Diem feliciter clauſit, non quidem anno 1121. ut multi volunt, ejus ordinationem ad annum 1112. referentes; ſed anno 1121. ut ſcribit idem qui ſupra Albericus, cui ſuffragantur vetera monumenta eccleſiæ Catalaunenſis, & acta Epiſcoporum ejuſdem Eccleſiæ apud Carolum Rapineum. De eo Robertus de Hoveden, Parte 1. Annal. ad ann. 1121. ita ſcribit: *Vuillelmus de Campellis, Catalaunenſis epiſcopus, octo diebus antè obitum ſuum, ſuſcepto habitu monachico*, (nempè cùm in lecto morti proximus decumberet, pro more illorum temporum) *vita deceſſit decimo quarto Cal. Februarii*. Qua in re variat Necrologium Corbolienſe, in quo, teſte Joanne Picardo, ſic legitur: *Octavo Cal. Febr. Anniverſarium Vuillelmi Catalaunenſis epiſcopi & noſtri canonici*. Sepultus eſt apud Claram-vallem, teſte Rapineo, in ſacello à ſe extructo. Cæterùm, cum hæc epiſtola eo adhuc vivente ſcripta ſit, ſub annum 1121. reponenda eſt. Varia Theologica ſcripta laudantur in Pancryſis codice mſ. Cheminonenſi; Moralium epitome in Claræ-vallenſi. 8

IN EPIST. IV.

*AD ARNOLDUM. Hic patria Colonienſis, genere nobilis, Friderici tunc præſulis Colonienſis germanus, magnæ ſpei juvenis, à Stephano Ciſtercii abbate primus præficitur Morimundo, fundato anno 1115. in diœceſi Lingonenſi. Cui cùm decennium præfuiſſet, tribus monaſteriis excitatis, nempè Bella-valle Biſuntinenſi, Criſta-alba Lingonenſi, & Veteri-Campo Colonienſi, demum ſæcularium vicinorum infeſtatione turbatus, & quorumdam è ſuis inobedientia, ut teſtatur Bernardus epiſt. 141. ad Humbertum, monaſterium deſeruit, nonnullis monachis ſecum abductis, inter quos quatuor præcipui, Adamus, Everardus, Henricus, Conradusque, cùm interim Stephanus Ciſtercienſis in Flandria pro negotiis Ordinis ſui detineretur: quod quidem contigiſſe affirmat Manrique ad an. 1125. Interim Bernardus fugitivos revocare nititur litteris ad Arnoldum Adamumque ſeorſim datis, quibus alias addit ad Brunonem nobilem Colonienſem, qui poſtea Friderico ſucceſſit, ut eos curaret revocari. Sed fruſtra: nam Arnoldus diem clauſit extremum in Belgo anno 1126. 3. Nonas Januarii. Quo audito, Bernardus ex Capituli generalis indicto errantes alios denuo proſecutus eſt, ſcripta Adamo epiſtola, excommunicationem intentans, niſi reſipiſcerent. Quod quidem feliciter obtinuit, eumque Adamum ſcriptores Ciſtercienſes eſſe vulgo ſuſpicantur, qui primus monaſterio Eberbacenſi diœceſis Herbipolenſis in Franconia prælatus fit anno 1127. quique expeditionem ſacram prædicaverit apud Principes Germanos, ut refert Otho Friſing. de geſtis Friderici, lib. 1. cap. 40. denique in ſanctitatis æſtimatione diem ultimum clauſerit. Plura de iſtis vide apud Manriq. tom. 1. & 2. Annal. præcipuè ad ann. 1115. 1125. 1127. 9

Epiſt. 4. 5. 6.

Epiſt. 7.

IN EPIST. VIII.

*AD BRUNONEM COLON. ELECTUM. Bruno II. filius Engelberti Altenæ Comitis, conſecratus anno 1132. à Guillelmo 10 HORSTII

lelmo Card. Epiſcopo Præneſtino (v. Baron. hoc anno) ſepultus Barri in Apulia, in Eccleſia B. Nicolai, ut refert Otho Friſing. lib. 17. *Chron. cap.* 23. ubi vocat eum *Virum apprimè eruditum*. Porrò ejus ſepulchrum, uti & Raoulli Ducis Rogerius Siciliæ Princeps paulò poſt effregit, & cadavera eorum educta per forum traxit, ac demum pluſquam barbara crudelitate dilaceravit. V. Othonem lib. cit. cap. 23. Sigonium de Regno Ital. lib. 11.

IN EPIST. XI.

11 *AD GUIGONEM. Is cognomento de Caſtro, natione Gallus, patria Delphinas, nativitate Valentinenſis, Cartuſiæ majoris è B. Brunone V. Prior Generalis, Bernardo cariſſimus, ut conſtat cum ex hac epiſt. tum ex lib. 3. vitæ S. Bern. cap. 1. vir inſignis modeſtiæ, uti ſuis ſe ipſe coloribus depinxit in quadam epiſtola ad Petrum Cluniac. *Petimus*, inquit, *per eam, quæ in nos indignos veſtra fervent viſcera, dilectionem, ut quando noſtræ exiguitati* (Extat l. 1. Epiſt. Petri Venerab. 25.) *veſtra ſcribere dignatur Serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, ut infirmitatem noſtram periculoſa non inflet elatione. Et illud prænimibus & ſuper omnia quæſumus, & defixis in terram genibus obſecramus, ne vilitatem noſtram PATRIS nomine dignam ulterius æſtimetis. Satis, & ſuperſatis eſt, ſi frater, ſi amicus, ſi filius appelletur qui nec ſervi nomine dignus habetur.* Quo quidem exemplo ipſa Venerab. Petrus ad Bernardum ſcribens poſtmodum uſus eſt, ut videre licet hic epiſt. 388. uterque forſitan æmulatus Bernardum epiſt. 72. Scripſit verò & ipſe plura, quibus, inquit Trithemius, nomen ſuum immortalitate donatum eſt; nempè *vitam S. Hugonis Gratianopolitani Epiſcopi*, quæ Innocentio II. dicata reperitur apud Surium Tomo II. die 1. Aprilis: *Meditationes*, quæ extant in Biblioth. PP. *Tractatum de veritate & pace*, MS. in Biblioth. Cartuſiæ Colonienſ. *Inſtitutorium Cartuſ. lib. unum*: item *librum de Contemplatione, Epiſtolaſque varias*, ex quibus quatuor hic habes Tomo 6. aliæ à me poſt Horſtium inutili diligentia perquiſitis. Cùm enim ea de re ſcripſiſſem ad Reverendiſſimum P. D. Joannem Pegon, Priorem Cartuſiæ majoris, atque Ordinis Generalem, hoc ab eo reſponſum habere merui, nimirum, poſt ſex incendia, quæ ſacra illa domus ab incunabulis paſſa eſt, vix quicquam ſupereſſe inſtructiſſimæ illius MSS. ſupellectilis, quam Majores ſui ſumma cura & diligentia adornaverant. Tribuitur etiam eidem Guigoni *lib. de Scala Clauſtralium*, relatus Tomo 5. Nec omittendum quod de illo refert Trithemius, ſcilicet quòd Epiſtolas S. Hieronymi nimia Scriptorum vitio depravatas diligenti ſtudio ad veritatis limam emendaverit, & in unum comportaverit. Guigonis hac de re epiſtolam habes hic in tomo 1. Analectorum. Porrò quinquageſimum ætatis agens annum, inquit Surius, lib. 2. Vit. Carth. cap. 5. converſionis vero XXX, Prioratus ſui XXVII. vel circiter, non ſine ſanctitatis opinione ſpiritum Domino reddidit an. Domini MCXXXVII. ab inchoatione verò Ordinis LIII. Ita ille.

IN EPIST. XIII.

12 *AD HONORIUM. Illuſtr. Card. Baron. hanc epiſtolam refert ad annum 1129. ſicut & tres ſequentes. Verùm (ut optimè advertit Manriq. in Annal.) ad annum 1126. pertinere debet. Nam ex ſuppreſſo Bernardi nomine, immò ex ipſo contextu, prima ad Honorium ſcripta intelligitur, cui ſe tunc incognitum Bernardus exiſtimabat. Ac certè extant aliæ ad ipſum Honorium datæ, ſcilicet 47. & 49. quas ipſe Baronius reponit ad an. 1127. & 1128. proindè hæc anno ſuperiori, nim. 1126. collocanda eſt, quo Ebali Catalaunenſis obitum, in cujus locum electus eſt Albericus, acta ejuſdem Eccleſiæ contigiſſe probant. (Rupinæ in Ebalo.)

13 *SI ELECTIONI ILLUST. VIRI. Illuſtris certè fuit Albericus, Remenſis nuncupatus, ſi non genere, ſaltem doctrina & virtute, Abaelardi quondam ſub Anſelmo Laudunenſi condiſcipulus, demum antagoniſta, quo potiſſimum agente in Synodo Sueſſionenſi, is ſuum librum de Trinitate flammis tradere compulſus eſt. Ipſe verò Albericus ex Remenſi Scholiarcha Epiſcopus Catalaunenſis eſt electus poſt obitum Ebali, non verò Guillelmi de Campellis, ut volunt Picardus, Horſtius, Cheſnius, & alii. Sive enim Guillelmus deceſſerit anno 1119. ut ipſi autumant; ſive anno 1121. quod ſuprà probatum eſt in Notis ad Epiſt. 3. veriſimile non eſt ſedem Catalaunenſem vacaſſe ad promotionem Honorii Papæ, (ad quem Bernardus pro Alberico ſcribit) factam anno 1124. An autem electio & Bernardi commendatio effectum ſortita ſit, affirmat alter Albericus in Chronico ad annum 1126. negant alii ferè omnes, quod quidem certiſſimum videtur. Nam in nomenclatura Patrum qui Concilio Trecenſi anno 1128. interfuere, recenſitis Patribus, ipſoque Catalaunenſi Epiſcopo, ſuppreſſo licèt nomine, *Magiſter Albericus Remenſis* inter alios inſuper ordinis exprimitur. Denique conſtat ipſum in ſede Bituricenſi defuncto Ulgrino ſucceſſiſſe, ut rectè probat Cheſnius in Notis ad Abaelardum.

14 Quod ſpectat ad periculum, quod Bernardus in hac epiſtola dicit imminere eccleſiæ Catalaunenſi, niſi confirmatus Alberici electio, non videtur interpretandum de ambitu Henrici Virdunenſis, quem Card. Baronius, Manriq. & Auctor Galliæ purpuratæ aſſerunt voluiſſe invadere ſedem Catalaunenſem; ſed potius de perturbatione conſequenda, ſi vota, & unanimis tam Cleri, quàm populi poſtulatio fruſtrarentur, ut in conſequentibus Bernardus ſatis inſinuat. (Baron. & Manriq. ad ann. 1129. Galliæ purp. in Matth.) Quod autem aſſerunt præfati Auctores pro fundamento ſuæ ſententiæ, fragmentum videlicet epiſtolæ 48. ejuſdem Sancti ad Haimericum, ubi ſic ait: *Quid in me, ò boni viri, diſplicuit Paternitati veſtræ? utrumne quòd apud Catalaunum amotus eſt à villicatione ſibi credita homo uſquequaque diffamatus, qui in Eccleſia Virdunenſi, cui præfuerat, diſſipaſſet bona Domini ſui?* hoc tantùm indicat, Henrici depoſitionem apud Catalaunum è Matthæo legato factam eſſe, ut refert Albericus ad ann. 1129. dicens Concilium è Matthæo legato *Catalauni celebratum in Purificatione B. Virginis, ubi de conſilio S. Bernardi Henricus Virdunenſis Epiſcopatum dimiſerit.* Extant apud Waſſebourg, lib. 4. Antiquit. Belgic. hujuſce rei teſtes Honorii ad Matthæum litteræ, in quibus inter alia ſic habetur: *Tu verò tam prædictum Epiſcopum*, (nempè de bonorum eccleſiaſticorum dilapidatione accuſatum) *quàm partem adverſariam* (Virdunenſes Canonicos, prout ibi utrumque exprimitur) *ad tuam præſentiam evocans, Catalaunum adeas, ibique aſcitis tibi Treverenſi Archiepiſcopo, & aliis Epiſcopis, ſapientibus etiam & religioſis viris, negotium ſtudioſè audias, & diligenti indagatione perquiras. Quod ſi accuſatores, & teſtes idonei apparuerint, communicato fratrum conſilio, canonicè cauſam definias*, &c. Sed de his ſatis.

IN EPIST. XV.

AD HAIMERICUM. Is natione Burgundus, ex Caſtra Bituricenſium oppido, quod Caſtreæ familiæ nomen dedit, oriundus, Petri de Caſtra Bituricum archipræſulis conſobrinus, ex Canonico Lateranenſi à Callixto II. creatus eſt Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ novæ anno 1120. & Cancellarius S. R. E. inſtitutus antè obitum Chryſogoni Piſani, ſui in hoc munere anteceſſoris: quo per aliquot annos præclarè functus, deceſſit anno 1141. 5. Calend. Junii, ut fidem facit Calendarium S. Victoris Pariſienſis. Bernardus frequentes & familiares ad eum ſcripſit epiſtolas, nec non Tractatum *de diligendo Deo*. 15 HORSTII

IN EPIST. XXI.

*AD MATTHÆUM LEGATUM. Nobilibus fuit parentibus in Remenſi provincia ortus, deindè Canonicus Remenſis, ſed mox omnibus repudiatis, Ordinem Cluniacenſem Pariſiis in monaſterio S. Martini à Campis profeſſus, demum Epiſcopus Albanenſis & Cardinalis creatus ab Honorio II. anno 1125. & in Franciam legatus Concilio Trecenſi præſuit anno 1128. ejus auctoritate convocato, cui Bernardus, repugnans licèt, intereſſe compulſus eſt. De hac Concilii Trecenſis celebratione ſic loquitur Joannes Michaelenſis, ſcriba Concilii: *In ſolemnitate S. Hilarii anno 1128. ab incarnato Dei filio, ad Trecas, Deo duce, in unum convenientes*, &c. De Matthæi vita & virtutibus fusè agit Petrus Venerab. *lib. 3. Mirac. cap. 3. & ſeqq.* 16

IN EPIST. XXII.

*AD HUMBALDUM, quem & Humbertum vocat Ordericus. Is ex archidiacono Æduenſi Primas Lugdunenſis creatus, in legationis munere adjunctus eſt Petro Fontanenſi Cardinali, initio pontificatus Honorii II. non verò ſub Callixto, ut habet Severtius in Hiſt. Epiſc. Lug. ad coercendam in primis Pontii Cluniacenſis nuper cœnobiarchæ inſolentiam: quod & præſtitum eſt ab ipſis, Pontio anathemate perculſo, prout hæc omnia diligenter ſcribit Petrus Venerab. in lib. 2. Mirac. cap. 13. Undè hæc epiſtola ſcripta videtur non longe ab anno 1125. certè antè annum 1129. quo obitus Rainaldi, Humbaldi ſucceſſoris, (qui paucis diebus ſedem Lugdunenſem occupavit) conſtanter à Severtio reponitur. 17

DOMINUS EPISC. MELDENSIS, nim. Burchardus, non Manaſſes II. ejus ſucceſſor. Hoc enim exigit concurſus temporis cum Humbaldo, defuncto (ut vidimus) antè an. 1129. cùm Burchardus ad annum 1133. ſupervixerit, utique poſt creatam eandem Thomæ ſancti Victoris Priorem, juxta quem ſepultus, commune habere meruit epitaphium, ut videre licet in Gallia Chriſtiana & Severtio. Undè mendum irrepſiſſe liquet in Tabulario S. Martini de Campis relatum à Cheſnio in notis ad Abaelardum, ubi Manaſſes II. S. Martino eccleſiam de Choiſiaco legitur conceſſiſſe anno 1125. quem pro anno 1135. mendosè indoctum teſtatur Hiſtoria ejuſdem Cœnobii à P. Marrier evulgata. Quæ quidem obſervatio etiam facilè perſuadet, Epiſcopum Meldenſem, cujus mentionem Bernardus facit ſtatim ab initio epiſtolæ 42. ad Henricum Senonenſem, non eſſe Manaſſen II. ut multi hactenus opinati ſunt, ſed ipſummet Burchardum. Hæc enim epiſtola ſcripta eſt ad Henricum recens ab aulico vivendi genere converſum, ut clarè inſinuat Bernardus, tum his, tum aliis verbis: *Nuper autem*, inquit, *nobis à veſtris partibus flare cœpit aura ſecundior. Rumoribus ſiquidem recentioribus nunciata ſunt de vobis juſto lætiora*; quòd ſcilicet Carnotenſis Epiſcopi conſiliis vitam in melius reſtituiſſet, ut infra declarat. Atqui hanc præſulis Senonenſis mutationem Honorii II. tempore contigiſſe conſtat tum ex epiſtola 49. ad ipſum Honorium, cui Henricum maximè commendat adverſus Ludovici Groſſi infeſtationes; tum ex ipſarum cauſa infeſtationum, quam non aliam fuiſſe, præter Henrici converſionem, diſertis verbis ibidem aſſerit. *Qui olim*, inquit, *in habitu atque ſeculari honorari ſunt ſublimes, judicati fideles, habiti familiares, modò inimici facti ſunt digne ſuo ſacerdotio converſantes, & per omnia honorificantes miniſterium ſuum.... Hinc & nunc Domini Senonenſis conſtantiam concutere & labefactare conatur*, &c. 18

IN EPIST. XXIII.

*AD ATTONEM EPIS. TREC. Monachum fuiſſe Cluniacenſem affirmant omnes: ſed qui antè adeptum pontificatum, facilè convincitur ex Petri Venerab. epiſt. 50. lib. 2. *Ubi eſt*, inquit, *devotio illa, ubi eſt affectus ille Cœlo appropians, immò ipſum cœlum, ut jam videbatur, exſuperans, quo te mihi.... non dico in fratrem, ſed (ut verbis tuis te familiariter arguam) in filium ac monachum devoviſti? Ubi fides data, ubi tempus conſtitutum, ubi denominata dies, quando te mundum deſerere... humilem & pauperem JESUM ſequi ſublimes adhuc & dives epiſcopus devoviſti?* Idem habet epiſt. 27. lib. 4. *Quod non dedit*, inquit, *amicitiæ juventus, conferet ſaltem ſenectus*. Sed omnem omninò difficultatis umbram abigit epiſtola Petri Prioris; Joannis Evang. Senonenſis ad eumdem Attonem congratulatoria, quam publici juris fecit Severtius in Catalogo Epiſcoporum Matiſconenſium in Joceranno Pag. 4. cujus hic aliquot apicem repræſentare lubet. *Dilectiſſimo* 19
„ *D. & patri ſuo venerando Pontifici Hatoni, capitio B. Benedicti*
„ *feliciter laureato, P. puſillus ſervus Chriſti: obliviſci populum ſuum,*
„ *& domum patris ſui.* Sacramentum unctionis tuæ tranſmigratio
„ tua, venerande Pater, non diſſolvit; ſed quò magis accedis
„ ad Dominum, eò gemma tui meriti pulchriùs elucefcit.
Lucet-

Digitized by Google

Lucerna quippè, ne à ventis exſufflетur, à publico ſublata, melius in domo lucet; & navis, quam tempeſtas in fluctibus agitabat, latibula ecyptarum ingreſſa, tuta manet: & perſona quæ, mundi turbines evadens, domum pacis ingreditur, ſtrictum aliorum reſpiciens, de tranquillitate ſua gratulatur. Receſſus à mundo, ſicut paternitas tua novit, acceſſus eſt ad cœleſtem thronum; & cathedra ſponte derelicta majoris eſt dignitatis ſignum. Ea propter domos ſuas plures exierunt, & majori ſiſtis felici commercio lucrati ſunt. Gregorius Nazianzenus, ſedi ſuæ renuntians, ruri vitam monachi egit. Juſtus Lugdunenſis ad eremum Ægyptium declinavit. Vulfrannus Senonenſis, Friſonum apoſtolus, monaſterio Fontanellæ ad extremum ſe tendidit. Quia hi quidem, meritis exigentibus, ſacris pulvinaribus corporaliter exhibentur: pontificale verò nomen ſepultis etiam conſervatur. Poſſem & alios hujuſmodi adducere plures in medium; ſed in omni verbo ſufficere poteſt unum teſtimonium. Ceterùm ad te, cariſſime Pater, ſtilum verto, tuæque felicitati totus congaudeo, quem Senonenſis eccleſia DECANUM & ARCHIDIACONUM habuit, Trecaſſina ſedes pontificem glorioſum obtinuit, Cluniacus civem ſanctorum & domeſticum Dei facit. Idem epiſcopus interfuit Concilio Trecenſi anno 1128. tum etiam Piſano anno 1134. in reditu capite ſauciatus propè Tremulum-pontem Italiæ oppidum, captivuſque abductus cum pleriſque Galliarum Præſulibus: de qua quidem injuria Petrus Cluniac. miſſis litteris, nempè 29. lib. 3. apud Innocentium expoſtulavit. Diu tamen ſupervixit, demum Cluniaci mortuus anno 1145. IV. calend. Septemb. ut notatur in calendario cœnobii Arremarenſis. Vide Camuzat. in Promptuario, & Severtium in Catalogo epiſcoporum Trecenſium & epiſc. Matiſc.

IN EPIST. XXX.

20 *AD ALBERONEM PRIMIC. METENSEM. Tres adverto hujus nominis in primicerii dignitate ſibi ſuccedentes: primum ex ſtirpe ducis Lovanienſis, poſtea epiſcopum Leodienſem, de quo Ægidius Aureæ-vallis ord. Ciſterc. monachus, de Geſtis pontific. Leod. cap. 22. *Succeſſit domino Friderico*, anno ſcilicet 1122. *dominus Albero primicerius ex clero S. Stephani Metenſis, frater ducis Lovanienſis Godefridi, vir ſummæ auctoritatis & innocentiæ*, &c. *Obiit in Circumciſione anno Domini* 1128. Alterum lego Alberonem ex primicerio Metenſi factum archiepiſcopum Trevirenſem, qui cum Gerardo Sedis apoſtolicæ Legato ſanctum Norbertum ad ſedem Magdeburgenſem promovendum curavit. Sic enim habet Robertus in Supplem. ad Sigibertum ad an. 1127. *Parthenopolitanæ civitatis archiepiſcopo defuncto, cùm clerici & cives ejuſdem urbis coram imperatore Lothario ad eligendum archiepiſcopum apud Spiram conveniſſent, nutu domini Gerardi Romanæ Sedis Legati, qui poſtea factus eſt Papa Lucius, & ALBERONIS Metenſis Primicerii, qui poſtea factus eſt Treverorum archiepiſcopus*, nimirum anno 1132. *Norbertum Præmonſtratæ eccleſiæ patrem ... in Paſtorem eligunt*. Idem legitur in Vita ſancti Norberti apud Surium cap. 40. Ejus nomine Bernardus ſcripſit epiſtolam 176. ad Innocentium papam II. Is in antiquis membranis frequenter ſubſcripſiſſe reperitur, promiſcuè vocatus Albero, Adalbero, cum altero Alberone archidiacono. Sic enim in quadam charta ſancti Arnulfi Metenſis: *Ego* ADELBERO *Primicerius ſubſcripſi*, & collaudavi. *Richerus decanus ſubſcripſi*, ADELBERO *archidiaconus*, &c. *anno Dom. Incarn.* 1126. In alia verò ſancti Petri de Monte ſcripta anno 1127. *Hujus verò donationis teſtes ſunt*, ALBERO *Primicerius*, *Richerus decanus*, &c. quas videſis apud Meuricium in hiſtoria epiſcoporum Metenſium, qui hunc Alberonem eumdem facit non rectè cum altero Alberone itidem Primicerio, Conradi Comitis Luxemburgenſis filio, qui hac dignitate potiebatur ad annum 1086. ut apparet ex Conradi patris epitaphio ab ipſo auctore prolato, pag. 386. cum iſte, de quo agimus, ab anno duntaxat 1122. quo Alberoni Lovanienſi ſucceſſit, ut plurimum hanc dignitatem obtinuerit.

21 Præter Luxemburgenſem itaque tertium habemus Alberonem, qui ex Primicerio factus eſt Leodienſis epiſcopus hujus nominis ſecundus, anno 1135. de quo ſic Ægidius ſuperius laudatus: *His diebus*, inquit, *cùm in deriſum & ſubſannationem veniſſet civitas Leodienſis his quæ erant circumcirca ſuo per turpem Alexandri depoſitionem, communiòne votis, pari aſſenſu clerus & populus ſubrogavit ſedi Leodienſi* ALBERONEM, *hujus nominis ſecundum, Primicerium Metenſis eccleſiæ, juvenem quidem ætate*, &c. *Elegerunt eum ſanè columnæ eccleſiæ, hac ſpe maximè, quod eſſet de proſapia Namurcenſi*, &c. Tres igitur, præter Luxemburgenſem, habemus Primicerios Metenſes ejuſdem nominis ſibi continuè ſuccedentes. Ad quem verò ex his Bernardus hanc epiſtolam ſcripſerit non ita in promptu eſt definire. Veruntamen, quantum ex ſerie litterarum colligere licet, ad ſecundum referenda videtur, eum ſcilicet qui poſtea ad archiepiſcopatum Trevirenſem aſſumtus, ſanctum virum maximè familiarem habuit, ut conſtat ex pluribus epiſtolis *, quas in ejus gratiam ad Innocentium Romanamque curiam direxit. Quin & Argumentum epiſtolæ hujus, quæ agit de fundatione cujuſdam monaſterii, procurante Alberone, à Stephano Metenſi epiſcopo concepta, ſuffragari videtur. Quod quidem non eſt intelligendum de ullo cœnobio ab ipſo Stephano conſtructo; ſed vel de illa Caperarum domo *, quam, ipſo conferente, monialibus ſui Ordinis Bernardus attribuit, impoſito nomine Claræ-vallis, circa annum 1130. vel de fundatione Belli-Prati propè Lunævillam, à Folmaro Comite Metenſi conſtructi; quam quidem ipſe Stephanus ratam habuit & confirmavit, ut conſtat ex diplomate, cujus hoc initium: *Ego Stephanus manifeſto generationi quæ nunc eſt, & futuræ, quod Folmarus Comes Metenſis conſtruxit abbatiam monachorum Ciſtercienſis ordinis in banno Moraſiue, quæ vocatur Bellum-pratum*, &c. *Datum anno* 1130. quamvis in alia charta Henrici epiſcopi Tullenſis ad ann. 1139. hæc fundatio referatur: quod fortaſſe de ædificiorum integra perfectione accipiendum eſt.

* Bern. ep. 76. & ſeqq.

* v. Meuriſſium p. 399.

Idem p. 405.

22 Quod ſpectat ad *Primicerii* nomen apud antiquos uſitatiſſimum, non uni officio, vel dignitati proprium fuit, ſed iis tribui ſolitum, qui in quocumque ordine primum locum obtinerent. Hinc in Novella Conſtit. 8. ſæpiùs repetitur, *Notariorum primicerius*; & *primicerius fabricæ*, l. 2. C. de fabricenſ. l. 11. *Primicerius domeſticorum protectorum equitum*, l. 2. & l. ult. C. de domeſticis & prot. *Primicerius menſorum*, C. 1. de Menſo. l. 12. *Primicerius in officiis protectorum*. Præterea apud Veget. l. 2. C. 21. *Primicerius protector*. Apud Ammian. Marcell. l. 18. *Primicerius præceptorum*, *Singularium*, *Auguſtalium*, *Senatorum*, *Deputatorum*, *Sacri cubiculi*. l. 1. qui à præbit. tyro in Cod. Theodoſ. & apud Caſſiod. l. 11 variar. Sic *primicerius Legionis* apud Guill. Tyr. l. 2. de bello ſacro, c. 19. Sic *primicerius defenſorum*, & *Cardinales primicerius*, apud Luitprand. lib. 6. de reb. per Europ. Sic ſanctus Auguſtinus vocat ſanctum Stephanum *primicerium Martyrum*. Serm. 21. de Tem. * Hic verò apud Bernard. *Primicerii Metenſis* nomine intelligitur prima Canonicorum eccleſiæ ſancti Stephani Metenſis dignitas; cui quidem inter alias prærogativas crucem ad pectus externum geſtare conceſſum eſt, uti veſte purpurea, primumque locum in choro & Capitulo tenere.

IN EPIST. XXXI.

*AD HUGONEM CAMP. COMITEM. Is Theobaldi III. Campaniæ Comitis filius, erga eccleſias, maximè Arremarenſem & Moliſmenſem, munificentiſſimus, primò quidem Barrenſis ad Albam Comes, deindè verò Trecenſis poſt deceſſum Odonis fratris. Ipſo auctore, factum eſt ut, extincto poſt illam unionem Trecenſis & Barrenſis Comitatuum nomine, ſucceſſores Campaniæ Comites nuncuparentur, cùm anteà hoc nomen Barrenſis æquè ac Trecenſis ſingulatim uſurparent, ut notavit Franc. Chifflet. in ſua Diatriba de illuſtri genere ſancti Bernardi. Ad eumdem ſpectat Ivonis Carnotenſis epiſtola 245. cujus argumentum ex ipſo limine accipimus his verbis: „Audivimus, & cognovimus, quòd Jeroſolymam profecturus, militiæ Chriſti te ipſum devoviſti, illam evangelicam arrepturus militiam, qua cum decem millibus ſecurè pugnatur adverſus eum, qui cum viginti millibus adverſum nos pugnaturus occurrit. Et infrà: „Duxiſti uxorem, &c. demùmque ita concludit: Oportet ergo ut in hoc propoſito ſic tibi provideas, quatenus ita noviſſima vota impleas, ut ſtatuta naturalia & legitima non frangas. „ Horſtius ſuſpicatur Ivonem eo loci revocare Hugonem à militia Templi, propoſita lege vinculi conjugalis. At cum teſte Guillelmo Tyrio, cui aſſtipulantur univerſi, Ordo Templariorum anno duntaxat 1118. ſumpſerit exordium; Ivo autem anno 1115. certo calculo deſierit; conſequens eſt eum intelligendum eſſe vel de militia Hoſpitalium, quam Hugo Jeroſolymis profiteri ſtatuiſſet, vel de ſpirituali & evangelica, ſeu temporaria quadam continentia, quam in ſecundæ peregrinationis ad loca ſacra intervallo ſervare deberet. Ter ſiquidem ipſum Jeroſolymam iter aggreſſum eſſe conſtat, ut rectè probat idem qui ſuprà Chiffletius. Primò quidem anno 1113. iterum circa annum 1121. poſtmodum verò quando Templariorum militiæ ſe in addixit, quod an. 1125. diſertè collocat Albericus in Chronico. „Eò poſtremùm diceſſurus, (ſi fides habenda Petro Pithœo, inquit Chiffletius) Comitatum ſuum Theobaldo fratris ſui Stephani filio vendidit, Odonem filium exheredavit, & quam (Conſtantiæ Philippi I. Galliarum regis filia ob conſanguinitatem dimiſſa, anno ſcilicet 1104.) ſecundam conjugem duxerat, gravidam reliquit, obiitque in partibus tranſmarinis die menſis Junii 24. quamvis in Necrologio ſancti Claudii obitus dicatur 11. Cal. Julias. Ita ferè ille. Porrò Hugonem iſtum alium eſſe ab Hugone militiæ Templi Magiſtro, cui Bernardus dicavit Exhortationem ad Milites Templi, colligitur ex Guillelmo Tyrio, de Bello Sac. lib. 12. cap. 7. apud quem hic *de Paganis* cognominatur, & ſucceſſorem videtur habuiſſe Robertum, quantum ex eodem auctore lib. 17. cap. 1. conjicere licet. 23

Lib. 12. *de Bello ſacro.* 13.

* POSSUMUSNE OBLIVISCI ANTIQUI AMORIS ET BENEFICIORUM, &c. Nimirum ipſe Hugo Bernardo fratribuſque conceſſerat locum ipſum Claræ-vallis cum ſuis appendiciis, ut meritò Fundatoris * nomine cenſeri debeat. Quod cum hactenus paucis innotuerit, juber hic ipſam deſcribere chartam donationis, quam ſæpè laudato P. Chiffletio, qui eam primus in ſua Diatriba evulgavit, ex autographo Claræ-vallenſi acceptam referre debemus. 24

„IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis incipit charta Comitis Hugonis. Notum ſit omnibus præſentibus & futuris, quod ego Comes Trecenſis do Deo, & Beatæ Mariæ, & fratribus Claræ-vallis, locum ipſum qui vocatur Claræ-vallis, cum pertinentiis, agris, pratis, vineis, ſilvis & aquis, nihil omninò mihi, aut heredibus meis retinens. Undè teſtes Aſardus Remenſis, & Petrus, & Robertus Aurelianenſis, milites mei. Et ſciendum quòd Gualfridus Felonia dat paſturas ſuas in finagio de *Juvencourt*, tam in boſco, quàm in plano omni tempore: & ſi aliquod damnum intulerint animalia dictorum fratrum, ſimpliciter capitale reſtituetur ſine emenda. Hæc autem omnia dedi in præſentia ſupradictorum teſtium. Sciendum quoque eſt, quòd dominus Joſbertus de Firmitate, cognomine Rufus, & dominus Raimundus de Percetis dederunt eiſdem fratribus Paſturam & aiſantiam per totam terram ſuam, & præcipuè in aquis, ſilvis, pratis, in finagio de *Percein*. Hujus rei teſtes ſunt Aſardus Remenſis, & Robertus, milites mei. Item ſciendum quoque eſt, quod ego Hugo Comes Trecenſis laudo, & concedo eiſdem fratribus liberè & quietè poſſidere terram & ſilvam de Aretela. Has donationes confirmamus ego JOSCERANNUS Lingonenſis epiſcopus, & ego HUGO Comes Trecenſis de ſigillo & annulo meo. „

* Hinc colligit Chiffletius ... ſancti Bernardi reſtituendam illam ... ſciam donationis. Claræ-vallenſis ... ſtructurus ... illiſtratum, quam ... eſt Bernardi ... generatim non paucis arbitratu ... ſed perperam. Libro tomo 6. col. 12. 9.

Quod ſpectat ad annum fundationis, qui non exprimitur in his tabulis, idem, auctorem ſancti Mariani Autiſiodorenſis Chronographum ſecutus, refert ad annum Chriſti 1114. menſe junio. Et quidem de menſe conveniunt omnes: quoad annum verò, cum tam externa, quàm domeſtica inſtrumenta refragari videantur, inter alia verò Exordium Ciſterc. Diſt. 2. cap. 1. tabella ſancti Bernardi tumulo appenſa, quæ diſertis verbis annum 1115. exprimebat, receptæ jamdudum ſententiæ adhærere tutius videtur; cùm aliàs qui via Bernardus profeſſionem emiſiſſet menſe junio ann. 1114. & Hugo ipſe, qui locum conceſſit, adhuc in Oriente verſaretur. Claræ-vallis itaque primò quidem ab Hugone Campaniæ Comite do- 25

ta, poſteà verò anno 1135. in ampliorem locum tranſlata, opitulante Theobaldo ipſius ſucceſſore, nova fabrica donata eſt; undè primi fundatoris nomen obtinuit apud aliquos, tranſlationem cum fundatione confundentes, ut bene monet Manricus in annalibus ad annum 1115. cap. 1.

IN EPIST. XXXII.

26 * AD ABBATEM SANCTI NICASII REM. Drogo (cujus occaſione ſcripta eſt tum hæc, tum epiſtola 33. & 34.) videtur non perſeveraſſe in Ordine Ciſtercienſi, ſed abbatis ſui Joranni (ad quem hæc epiſtola) importunis tandem querelis antè profeſſionem fuiſſe revocatus; iſque idem ipſe videtur, qui, expulſis ſanctimonialibus è monaſterio ſancti Joannis Laudunenſis, monachorum cœtum illuc adduxit, quibus ex Priore ſancti Nicaſii Remenſis in primum abbatem prælectus eſt anno 1128. ut dicetur infrà ad epiſtolam 48. Poſtmodum verò cardinalis & epiſcopus Oſtienſis creatus eſt ab Innocentio II. an. 1136. (ut probat noſter Acherius in ſuis ad Guibertum Notis) non verò 1133. ut habet Ciaconius; vel 1134. ut cenſet Ughelius in Italia ſacra. Geſta Drogonis percurrit Hermannus lib. 3. de Mirac. cap. 22. & Auctor Appendicis ad Sigibertum ad annum 1128. qui eum è vita migraſſe affert anno 1138. his verbis: *Obiit Drogo bonæ memoriæ Oſtienſis epiſcopus, vir religione ac ſapientia clarus*. Et Necrologium ſancti Joannis Laudunenſis: *Decimo quarto calend. Januarii obiit Drogo Oſtienſis epiſcopus & cardinalis, primus abbas noſtræ congregationis, & Mathildis ſoror ejus*. Scripſit Sermonem de Paſſione Domini, qui exſtat in Bibliotheca Patrum. Soliloquia quoque edidiſſe notatur in Bibliotheca Belgica mſſ.

27 * Porrò quod ſpectat ad Jorannum abbatem, quantùm, eo regente, aſceterium Nicaſianum floruerit, probant viri inſignes, qui ex eo ad regularem diſciplinam longè latèque propagandam prodiere. Nam, præter Drogonem iſtum, Gaufridus apud ſanctum Theodoricum propè Remos, ac poſt eum Guillelmus in abbatem aſſumptus eſt; Simon apud ſanctum Nicolaum de Boſco in diœceſi Laudunenſi, ad quem epiſtolæ 83. & 84. Arnulfus apud Gemblacum, ut teſtatur Auctarium Gemblacenſe. Ipſe verò Jorannus, ſolitudinis ſtudio accenſus, Ordinem Cartuſianum in cœnobio Montis-Dei amplexus eſt anno 1138. ubi ſe tam præclarè geſſit, ut in Cardinalium numerum ab Innocentio II. ſit cooptatus. Cæterùm cùm hæc epiſtola ſcripta ſit Roberto ſancti Bernardi conſanguineo nondum ſibi reſtituto, ut ſanctus Doctor hic aſſerit, ad annum circiter 1120. referenda eſt.

IN EPIST. XXXV. & XXXVI.

28 * AD HUGONEM FARSITUM. Qualis fuerit Hugo Farſitus, inſigni diſcimus harum epiſtolarum teſtimonio, in quibus eum Bernardus *cariſſimum fratrem & coabbatem*, *antiquum dilectorum & dilectum* appellat; immò & *ſanctum* fama & opinione conteſtante: ſed quis tandem fuerit non ita liquet. Apud doctos familiare nomen, cætera ferè ignota. Poſſevinus in Apparatu affirmat eum fuiſſe monachum S. Medardi Sueſſionenſis; ſed mera, ut puto, conjectura. Ex litteris noſtri Hildefonſi *Vrayet* olim accepimus, Hugonem Farſitum fuiſſe canonicum regularem ſancti Joannis de Vineis apud Sueſſiones, ut manifeſtè probant ejuſdem abbatiæ Necrologia, publicaque inſtrumenta, quibus ipſe frequens ſubſcripſiſſe reperitur. In Calendario cathedralis eccleſiæ ſancti Gervaſii ſacræ hæc de eo habetur memoria: *Pridie nonas Auguſti obiit Hugo Farſitus canonicus regularis, qui dedit nobis libros ſuos tam divinæ paginæ, quàm ſæcularis*. Cujus loci abbas fuerit incertum. Alii apud Caſtrum Theodorici præfuiſſe ſuſpicantur; alii apud Valencenas; fortè potiùs abbatiæ ſancti Joannis Carnotenſis, cui anno 1131. abbatem nomine Hugonem præpoſitum lego. Locum utcumque innuit epiſtola 35. abbatiam nempè ditioni ſubjectam Theobaldi Comitis, quem ipſius Hugonis Comitem appellat. Cæterùm quàm non mediocris litteraturæ fuerit, probat in primis illa librorum ſuppellex eccleſiæ cathedrali conceſſa: inſuper *liber Sacramentorum*, cujus meminit Bernardus epiſt. 35. in quo cum aliquid ad fidei apices non ſatis accuratum admiſiſſe reprehendatur, facilè inducor de eo aſſe intelligendum Hugonem Victorinum Bernardum conſulentem de ſententia cujuſdam auctoris aliter, quàm par eſſet, de baptiſmo ſentientis; quem ideò ſuppreſſo nomine deſignaris, quia ſuum. Denique præ manibus eſt liber mſ. de Miraculis beatæ Mariæ Sueſſionenſis ab eodem in 31. capita diſtinctus, in cujus titulo ſcribitur: *Hugo Farſitus venerabilis memoriæ*. Hic liber totus editus eſt in Hiſtoria gallica parthenonis Sueſſionenſis, auctore noſtro Michaele Germano.

IN EPIST. XXXVII.

29 LAUDABILI PRINCIPI THEOBALDO. Mira & magna ejus encomia paſſim leguntur apud Scriptores ejus ætatis. Anſelmus Gemblacenſis ad annum 1134. *Theobaldus Comes*, inquit, *Bleſenſis, ſive Carnotenſis, pro cunctis principibus Galliæ, magno pondere juſtitiæ eminet in Francia, religioſis monachis & clericis pius ac familiaris, Eccleſiæ defenſor, pauperum adjutor, mœrentium conſolator, in commerciis negotiorum cautus & diſcretus, in reis & à recto deviantibus ultor & vindex*. Iiſdem omninò elogiis celebratur ab Hugone monacho Antiſiodorenſi ad annum 1136. Quod ſpectat ad juſtitiæ zelum, ob quem præcipuè commendatur ab hoc Anſelmo, illuſtre habes argumentum ex epiſtola 39. & aliis, ex quibus diſcimus quàm rigidè in monomacos, à principibus ferè ubivis toleratos, primus, aut certè inter primos, animadverterit: id quod clericis longè anteà interdixerant canones, ut docet Ivo Carnotenſis epiſcopus in epiſtola 247. Idem Theobaldus ab officiis charitatis & miſericordiæ ab Ernaldo Bonæ-vallis abbate mirificè prædicatur in vita ſancti Bernardi lib. 2. cap. 8. item à Gaufrido lib. 4. cap. 3. quibus adde novam epiſtolam 416. Undè apparet quantum ex ſancti Doctoris familiaritate & documentis profecerit. Obiit 6. idus Januarii anno 1152. ſepultuſque eſt, non in monaſterio Pontiniacenſi, ut vult Jongelinus, & poſt eum Manricus, * Vincentium Bellovac. ſecuti; neque in Claræ-vallenſi, ut Brito Luſitanus; ſed in monaſterio Latiniacenſi Ordinis ſancti Benedicti ad Matronam fluviam, cujus fuit Advocatus, teſtè Bernardo epiſt. 250. quòd nimirum hæc abbatia ab Heriberto Campaniæ Comite circa annum 990. inſtaurata fuiſſet, ubi tumulus ipſius Theobaldi porphyreticus etiamnum viſitur. Sepulturæ locum ſicut: & diem obitus Elinandus monachus in Chronico apertè indicat, *anno*, inquit, 1152. *moritur Comes Campaniæ Theobaldus 6. id. Januarii, & apud Latiniacum ſepelitur. Habuit autem filias ſex. Prima fuit Maria Burgundiæ Duciſſa: ſecunda Agnes Barri-Ducis Comiteſſa: tertia quædam Duciſſa in partibus remotis. Hanc poſtea duxit Guillelmus Coet in diœceſi Carnotenſi: Quarta Comiteſſa Mathildis Perticis: quinta Monialis Fontis Ebraldi: ſexta fuit Adela Francorum regina*. His omnibus adſtipulatur Albericus in Chronico ad annum 1152. qui & addit Theobaldum quatuor habuiſſe filios hoc ordine: *Henricum Comitem Trecenſem Palatinum, largitate & liberalitate famoſum: Theobaldum Comitem Bleſenſem & Carnoti: Stephanum Comitem de Sancerra, & Guillelmum archiepiſcopum Senonenſem, & poſtea Remenſem*. Theobaldi Epitaphium, auctore magiſtro Simone, cognomento Capra-aurea, ſancti Victoris Pariſienſis canonico, edidit in Diatriba Franc. Chiffletius ex mſ. Codice monaſterii Charitatis Ordin. Ciſterc. dignum certè quod in honorem tanti Principis hic tranſcribatur.

> Tranſiit ille Comes Theobaldus, clarus ubique,
>   Eccleſiæ matris filius, immò pater.
> Magnus honore, potens armis, ſpectabilis ortu,
>   Mente ſagax, verbis lucidus, ore decens.
> Exiguis parvus, tumidis ferus, aſper iniquis,
>   Simplicibus ſimplex, omnibus omnis erat.
> Lætus pauperibus monachis, ægriſque parabat
>   Inceſſanter opem, munera, templa, domos.
> Hujus erat ſervare bonos, punire nocentes;
>   Hujus erat juſtè vivere, juſta loqui.
> Omnes virtutes in eo lucere videres,
>   Certabantque ſimul mirificare virum.
> Gallia noſtra gemens tanto viduata patrono,
>   Sicut eo ſtabat ſtante, jacendo jacet.
> Ergo dies decimus Jani fuit ultimus illi,
>   Cui Deus eſt melior millibus una dies.

Hos Verſus prædictus Auctor Henrici Comitis precibus compoſuit.

IN EPIST. XXXIX.

* AD THEOBALDUM. Inter cætera de quibus Theobaldum ſollicitat hac epiſtola ſanctus Bernardus, intercedit pro miſero quodam Barrenti, qui, duello victus, juſſu principis & loculis, & oculis mulctatus eſt, ut nec ſupereſſet undè miſeram utcumque vitam ſuſtentaret. Gravis quidem pœna, & quæ Bernardi animum charitatis ſpiritu delinitum juſtiſſimè movit: ſed tanto & tam pertinaci morbo talis medicina debebatur. De monomachiæ uſu & ritu teterrimo vide, ſi lubet, Sirmondum in Notis ad Gaufridum Vindoc. lib. 3. epiſt. 38. Chaſnæum ad Bibliothec. Clun. & alios. Confer. Bernardi epiſtolam modo 376. 30

AD EPIST. XLV. Ad Ludovicum regem.

* NON UTIQUE EPISCOPO PARISIENSI. Mira in ſanctis viris dicendi libertas, intrepidus juſtitiæ zelus, quo pro epiſcopi defenſione adverſus Regem humiles monachi inſurgere non verentur. Sed qualis fuerit Ludovico Stephani Pariſienſis epiſcopi infectandi ratio ex antiquis monumentis non ita facile eſt divinare. Rem utcumque Bernardus inſinuat in ſimili cauſa Henrici archiepiſcopi Senonenſis, epiſt. 49. ad Honor. PP. *Rex*, inquit, *non tam epiſcopos, quàm in epiſcopis juſtitiæ perſequitur zelum*. Quod amplius declarans ait: *Qui antè in habitu aliquo ſæculari honorati ſunt ſublimes, judicatis fideles, habiti familiares; modò inimici facti ſunt digni ſuo Sacerdotio converſantes, & per omnia honorificantes miniſterium ſuum*. Hinc illuſtriſs. Card. Baronius ad annum 1127. totum latius explicat his verbis: "Profecerant ſiquidem epiſcopi provinciæ Senonenſis Ciſtercienſium monachorum exemplo, atque verbis litteriſque ſancti Bernardi, præcipuè verò quem diximus Pariſienſis epiſcopus, atque Pariſienſis abbas ſancti Dionyſii Sugerius, qui monaſterium illud, monaſtica penitus diſciplina ſolutum, fibula regularis obſervantiæ arctè conſtrinxerat: quo nomine ipſe ſanctus Bernardus congaudens, gratulatoriam ad eum dedit epiſtolam. * Quòd verò etiam & ipſe metropolitanus Senonenſis archiepiſcopus Henricus æquè admonitus litteris ſancti Bernardi, & quidem prolixioribus, ad meliorem frugem converſus, ea quæ eſſent optimi paſtoris munera diligenter expleret, eadem ex cauſa ejuſdem Principis indignationem incurrit, &c. Sed quæ iſta reformatio, inquit, fuit, quæ adeo diſplicere potuerit regi Chriſtianiſſimo? Illa ſcilicet, quòd Epiſcopi, aſſueti priùs, relicta eccleſia, curiæ Regis aſſiſtere, militiam ſectari, jam ſe ſe ad eccleſiam è curia atque militia avocaſſent, atque etiam ſubditos ſibi clericos pariter revocaſſent. Erat horum haud exiguus numerus in palatio Regis militantium, nec in ipſo palatio tantum, ſed & in Caſtrenſi militia merentium. Quod deplorat idem ſanctus Bernardus cùm in pluribus locis, tum præſertim, quod ad rem ſpectat, in epiſtola ad Sugerium abbatem Pariſienſem, &c. " Huc uſque Baronius. Sed ut hiſtoriæ apud Auctores illius ætatis alto ſilentio ſepultæ ex veteribus etiam inſtrumentis nonnihil lucis afferamus lubet cujuſdam familiaris ad ipſum Stephanum Pariſienſem epiſtolam, quam noſter Acherius Spicil. Tomo 3. evulgavit, proferre in medium, cujus hæc verba ſunt. 31

QUamvis paternitati veſtræ conſentiam nihil adhuc mutari nec debilitari perſenſerim, tamen pro vobis more amici ſollicitus vos moneo & remoneo, ne è propoſito veſtro & juſtitiæ rigore declinetis, nec ECCLESIÆ VESTRÆ LIBERTATEM, quæ temporibus anteceſſorum veſtrorum floruit, annihilari permittatis, illamque Dominicam ſententiam memoriter retineatis: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.* 32

Sciatis

* Manriq. 1114. c. 2. num. 6.

* nim. epiſt. 78.

* Epiſt. 42.

,, Sciatis autem me in omnibus & per omnia vobiſcum perſeverate, nec pro damnis, quæ mihi, & hoſpitibus meis pro vobis contigerunt, à propoſito meo pedem retrahere. Rex enim & Regina meis hoſpitibus XII. libras dederunt, & hoc totum pro redemptione ſuarum rerum abſtulerunt: & MEI PARENTES ET AMICI regi & reginæ vineas meas extirpari jubentibus, 2. libras dederunt; & hoc totum DECANI ET ARCHIDIACONORUM inſtigatione, immò G. ſuccentoris nocturna ſufuratione peractum eſt. Deo verò vobis & mihi ſubveniente, me omnia, quæcumque amiſerim, recuperaturum non vereor, nec vos ſine me rerumque mearum recuperatione pacem recepturos arbitror. Præterea, niſi vos conſilio ſatis abundare ſentirem, parvitas mea paternitati veſtræ conſuleret, ut dominum Senonenſem archiepiſcopum, & coepiſcopos veſtros precibus veſtris & amicorum veſtrorum vobis alliciatis, & ad juſtitiæ veſtræ aggravationem, ut in epiſcopatibus ſuis à divinis ceſſent, modis omnibus impetrare non differatis, ut ejuſdem juſtitiæ participes vobis contra omnes ſubveniant, &, ſi neceſſe fuerit, Romam nobiſcum veniant. ,,

Ex hac epiſtola tria colligimus notatu digna. 1. non ſolùm epiſcopum, ſed & familiares, iiſque conjunctos, bonis omnibus à rege ſpoliatos: 2. hanc perſecutionis procellam, inſtigantibus quibuſdam clericis, excitatam: 3. libertatem eccleſiaſticam à rege violatam. Quæ quidem omnia mihi facilè perſuadent totam hujus mali lernam à quibuſdam clericis repetendam, qui cùm pro regis arbitrio eccleſiaſticis perſonis exactiones imponerent, experirenturque Stephanum adverſantem, regis animum adversùs illum peſſimè irritantes, in bonorum omnium diſcrimen adduxerint, immò etiam in ipſius necem conſpirarint; ſed antè ejus converſio-

*Spicil. t. 3. pag. 112. epiſt. 37. nem, ut patet ex alia epiſtola * ad Stephanum ſcripta. Undè factum eſt, ut etiam ipſo in regis gratiam bonaque omnia reſtituto, Thomas ſancti Victoris Pariſienſis prior pro illius cauſæ defenſione poſtmodum occubuerit, ut videre eſt epiſt. 158. & ſeqq. At quodcumque tandem hujus tragœdiæ ſeminarium fuerit, Stephanus armis ſpiritualibus utens, regis terram interdicto ſuppoſuit; ejuſque indignationem declinans, ad Henricum Senonenſem, tum ambo ad capitulum Ciſtercienſe confugientes, fraternitatis jure, qua tam ipſi, tum etiam rex Ciſtercio ſe ſociaverant, litteras ad flectendum regis animum à Patribus impetrarunt: quas Bernardus cum Hugone Pontiniacenſi, multiſque aliis prelatis, Ludovico ſupplex offerens, repulſam indignè paſſus eſt. *Epiſcopos*, inquit

Paul. Æmil. in Ludov. Æmilius, *deprecantes à genibus ſuis repulit* Ludovicus: *cui impænitentia Bernardus abbas iram cæleſtem vindicem inſtare denuntiaſſe fertur*. Addidiſſe verò Bernardum Gaufridus, & ex eo Gaguinus

Gaufr. lib. 4. vitæ S. Bern. c. 2. Gaguin l. 6. Hiſt. Franc. memorat: *Hæc*, inquit, *tuo rex pertinacia filii interitu vindicabitur*. Cujus vaticinii veritas in Philippi nece infelici probata eſt. Tanta dicendi libertate à propoſito princeps aliquanto dimotus, ad Honorii papæ litteras, quibus interdictum ſolvebatur, animum refricans, malè cœpta ardentiùs proſecutus eſt. Quod Bernardus impatienter ferens, tam ſuo, quàm Gaufridi Carnotenſis nomine

Bern. epiſt. 45. & 47. litteras ad Honorium juſtæ querimoniæ plenas dedit. Tandem verò tam pertinax, tamque concitata diſſenſio finem accepiſſe videtur in concilio Trecenſi anno 1128. vel certè non multò poſt, ipſius Honorii auctoritate: qua de re Bernardus gratias retulit, ad eum denuo ſcribens, epiſt. 49. *Hæc enim*, inquit, *gravibus contumeliis & injuriis epiſcopi Pariſienſis conſtantia pulſata eſt, ſed non quaſſata, quia Dominus ſuppoſuit manum ſuam, cùm veſtram oppoſuit*. Porrò hunc Stephanum Pariſienſem, anteà cancellarium, diſtinctum eſſe à Stephano de Garlanda dapifero, de quo in Annalibus Teulfi, disertè probat Cheſnius in Notis ad Abaelardum;

Extat. t. 3. Spic. p. 260. nec obſcurè intelligitur ex epiſtola quadam * Gaufridi Carnotenſis, in qua ſcribit ſanctum Bernardum fuiſſe electum ad pacem cum Stephano Pariſienſi & Stephano de Garlanda componendam.

33 Epiſt. 49. * Quod ulterius ad Ludovicum ſpectat, quem ſanctus Bernardus ad Honorium ſcribens, *alterum Herodem* appellat; memoria certè dignum eſt, quanta religione & pœnitentia diem clauſerit extremum, anno ſcilicet 1137. *Qui ut erat in conſiliis providus*, in-

*laborabat diarrhætica quit Sugerius in ejus vita, *ſibi ipſi conſulens*, & *miſeratus animæ ſuæ, Deo placens, frequenti confeſſione & oratione ſibi devotione providebat, hoc ſummo toto animi affectu peroptans, apud ſanctos Martyres protectores ſuos, Dionyſium ſociosque ejus, ſe quomodocumque deferri, & antè ſacratiſſima eorum corpora, regni, & coronæ depoſitione, coronam pro corona, pro regalibus inſignibus & imperialibus ornamentis humilem beati Benedicti habitum commutando, monaſticum ordinem profiteri*. ,,Vi-

Baron. an. 1136. deant, inquit optimè cardinalis Baronius, qui monaſticæ paupertati derogant, quomodo non ſolùm archiepiſcopi, ſed & ipſi reges tranſitoriæ vitam æternam præferentes, ad ſecuriſſimam monaſtici ordinis tutelam confugiunt. ,, Addit verò Sugerius, regem, facta peccatorum confeſſione, *inopinatè ſe levaſſe, obviamque corpori Domini exiſſe, ac devotiſſimè adſtetiſſe. Ubi*, inquit, *videntibus cunctis, tam clericis, quàm laicis regem exiens, regnum deponit, peccando regnum adminiſtraſſe confitetur, filium ſuum annulo inveſtit, eccleſiam Dei, pauperes & orphanos tueri . . . fide obligat. Ubi etiam aurum & argentum & eccleſias, & pauperibus & egenis pro amore Dei diſtribuens, nec chlamydibus, nec regiis indumentis uſque ad camiſiam pepercit*. Mirandum ſanè in tanto rege exemplum! Cæterum de donis pretioſiſſimis eccleſiæ ſancti Dionyſii ab ipſo attributis videſis apud eumdem auctorem.

34 HORSTII SI TAMEN PRIUS . . . . RES EI SUÆ INJUSTE ABLATÆ RESTITUANTUR. Nimirum expoliati priùs ſunt reſtituendi, quàm ad cauſam vocandi. v. Canones à Gratiano collectos. *Cauſa* 3. q. 1. ubi ait Cajus papa, epiſcopis ſuis rebus expoliatis, vel à propriis ſedibus ejectis, omnia quæ eis ablata ſunt, legibus ſunt redintegranda; quia priuſquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici poteſt. Ibidem Joannes papa: *Redintegranda ſunt expoliatis . . . . & in eo loco, undè abſceſſerant, funditus revocanda . . . omnia antè accuſationem, aut regularem ad ſynodum vocationem eorum, &c.* Vide ibidem plura: item capitula in Decretal. Gregor. Tit. de reſt. ſpol. Undè & Goffridus Vindocin. epiſt. ad Ivonem ita ſcribit: *Cum de re noſtra à nobis diu & juſtè poſſeſſa, & injuſtè ablata, ſecundùm ſacros Canones inveſtiti fuerimus; ſi poſtea de nobis conquerantur, quod juſtus judex, quod divina lex faciendum judicaverit, non recuſamus*. Vide eumdem epiſt. ad Rannulfum Sanctonenſ. epiſcop. ubi etiam, cum Bernardo, teſtatur legibus apoſtolicæ eccleſiæ prohibitum, *Ne quilibet expoliatus vocetur ad judicium*.

IN EPIST. XLVIII. Ad Haimericum.

DE PRIMO QUIDEM D. ALBANENSEM. Tribus de rebus apud Haimericum hac in epiſtola purget ſe ſe Bernardus. Primò quidem de Henrici Virdunenſis epiſcopi depoſitione Catalauni celebrata, auctore Matthæo Albanenſi, ut dictum eſt in Notis ad epiſtol. 13. Secundò de ordinatione Parvini in abbatem ſancti Sepulchri Cameracenſis, ex monacho ſancti Vincentii Laudunenſis, teſte Hermanno monacho, lib. 3. de Mirac. cap. 20. in locum Fulberti expulſi à Rainaldo de Pratis, Remorum archiepiſcopo, ob malam adminiſtrationem, ut Bernardus hic tradit. Porrò cœnobium ſancti Sepulchri ordinis S. Bened. olim extra muros Cameraci, fundatum eſt à Lietberto epiſcopo anno 1064. cujus Vita extat in ſpicilegii tom. 9. Vide Meyrum & Miræum. Tertiò denique de reformatione monaſterii S. Joannis Laudunenſis, ubi, puellis ob vitæ licentiam ejectis, ſubſtituti ſunt monachi: cujus rei hiſtoriam ibid. cap. 22. ita deſcribit prælatus Hermannus. ,, In diebus verò præfati domini Bartholomæi epiſcopi, Laudunenſis ſcilicet, antiqua religio non parum in eodem monaſterio refrigueraт, exteriores quoque poſſeſſiones paulatim diminutæ erant, ſed & nonnulla ſiniſtræ famæ de eiſdem virginibus dicebantur. Undè multùm contriſtatus idem pontifex, (videbat enim eas frequenter à ſe commonitas emendationem quidem verbo promittere, ſed facto non implere) conſilio & auctoritate domini papæ Innocentii, dominique Rainaldi Remorum archiepiſcopi, Ludovici quoque regis Francorum, ad quem eadem eccleſia propriè pertinere dicebatur, omnes pariter illas Sanctimoniales ex illa ejecit. Aſſumens quoque virum religioſum domnum Drogonem

* cœnobii ſancti Nicaſii Remenſis priorem, eum ibidem primum abbatem ordinavit, & monachos illic ſufficienter ex diverſis monaſteriis poſuit. ,, Ita ille. Quod autem Innocentii auctoritate hoc factum aſſerit, intelligendum eſt de confirmatione, non verò de ipſa reformatione, quæ biennio antè Innocentii creationem agitata eſt, & definita in Comitiis epiſcoporum, præſente Ludovico rege, Atrebati habitis 6. idus Maii, anno 1128. quibus interfuere RAINALDUS Remenſis, JOSLENUS Sueſſionenſis, BARTHOLOMÆUS Laudunenſis, SIMON Noviomenſis, JOANNES Morinenſis, GARINUS Ambianenſis, ROBERTUS Atrebatenſis, CLAREMBALDUS Silvanectenſis, & PETRUS Belvacenſis, prout hæc omnia conſtant, tum ex diplomate regio, tum ex decreto Matthæi Albanenſis, aliiſque hujus hiſtoriæ monumentis, quæ unà cum Innocentii litteris in lucem edidit noſter Acherius in ſuis ad Guibertum Notis, pag. 828. & ſeq.

De eo v. in Not. ad epiſ. 32.

IN EPIST. LV.

FIDELISS. AC PRUDENTISS. SERVO DEI GAUFRIDO. 36 HORSTII

Virtutum hujus magni præſulis magnus admirator & præco, uti & teſtis oculatus, Bernardus fuit, utpote qui cum eo ad varia Eccleſiæ negotia conficienda ſæpiùs auctoritate Pontificis adhibitus fuit. Vide vitam ſancti Bernardi lib. 2. cap. 1. 2. & 6. & alibi. Sed fuiſſe virum verè apoſtolicum, & Bernardi moribus, affectui & ingenio per omnia parem, vel ex eo patet, quòd dulciſſimam illius ſibi lateatur eſſe memoriam. En quibus idipſum verbis oſtendat: *Sed, è vobis locum ſuavem*, inquit, *ubi incidit occaſio memorandi, & nominandi ſuaviſſimi odoris virum, epiſcopum loquor Gaufridum Carnotenſem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis ſumtibus adminiſtravit; idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipſe*, &c. lib. 4. de Conſid. cap. 5. ubi legere eſt, quàm conſtanter & generosè oblata ſibi munera refutaverit; & quibus exindè præconiis à Bernardo celebretur. Vide etiam Petrum abbatem Cluniac. lib. 4. epiſt. 43. ubi videre eſt, quanti eum faciat: Sariſberienſem Polycratici lib. 3. cap. 15. Henriq. in Menolog. 1. Febr. Idem in Faſcic. lib. 2. diſt. 10. cap. 12. è cœtu Ciſtercienſium aſſumptam ad cathedram Carnotenſ. teſtatur. Vide etiam Baron. Tom. 12. an. 1135. & aliis, ubi complura de ipſo refert prorſus illuſtria. Certè in vita Aquitan. Guillelmi Ducis dicitur *Vir plenus ſpiritu, conſilii, & fortitudinis*. Sed unus Bernardi elogium nobis eſt inſtar omnium. Vide loca ſuprà cit. Obiit anno 1138. 8. Kal. Febr.

* Ita quidem in Gallia Chriſtiana: at eum toto decennio ſerius obiiſſe conſtat tum ex eo quod Gaufridus per quindecim annos functus eſt legationis munere ab Innocentio ſecundo ipſi impoſito poſt annum 1131. tum ex eo quòd Bernardo comes adjunctus fuit ad Toloſanas partes adversùs Henricum hæreticum proficiſcenti anno 1147. Sepultus eſt in monaſterio Joſaphatenſi, cujus ipſe auctor fuerat.

AD EPIST. LVI.

VERUM DE ANTICHRISTO CUM INQUIREREM. Non 37 HORSTII
Norberto ſolum, ſed multis antiquiorum Patrum (ut de recentioribus taceam) perſuaſum ſubindè fuit, præ foribus Antichriſtum, & extremum mundi diem adeſſe, uti videre eſt apud Hieron. Leonem Papam, Gregor. M. & ipſum S. Auguſtin. Nempè ex temporum iniquitate, & ſignis mundi finem præceſſuris, à Chriſto prædictis, quorum pleraque jam tum apparebant, id ſibi haud vanè colligere viſi ſunt. Et ut rem paulò altiùs repetamus, jam indè ab Apoſtolorum temporibus varia ſemper fuerunt multorum de Antichriſto & fine mundi judicia, conjecturæ, opiniones, vaticinia. Philoſophi plerique & Aſtronomi, complures etiam impoſtores, ludiones & nugivenduli, Hæretici item fanatici quidam hic Vates eſſe, & ultrà cæteros mortalium ſapere videri voluerunt; ſed quorum vaticinia pleraque jam eluſit eventus, & vatas iſtos vanitatis & falſitatis convicit. Reliqua haud dubiè, quæ futurum tempus etiamnum reſpiciunt, ſimiliter ſequens eludet ætas, ut pateat quàm verè dictum ſit: *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta*. Item: *De die autem illa nemo ſcit*. Non erit injucundum Lectori, ſi ex plurimis paucorum exempla referamus.

In primis ipſi Theſſalonicenſes, malè intellectis Apoſtoli verbis: 38

Digitized by Google

Deindè nos qui vivimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis, &c. 1. Theſſalon. 4. hunc diem mundi ſupremum adſore rati ſunt. His ergo ab hac opinione revocandis alteram ad Theſſalonicenſes Epiſtolam ſcribere neceſſe habuit, teſte Hieron. Epiſt. ad Minervium, & Alex. Lactantius arbitratus eſt anno 500. à Chriſto exterminium mundi futurum, lib. 7. cap. 25. Div. Inſt. Alii durationi mundi poſt Chriſtum mille annos præfixerunt, Chiliaſtæ dicti; idque ex verbis S. Joann Apoc. 20. *Et cum conſummati fuerint mille anni, ſolvetur ſatanas de carcere ſuo.* Epiſcopus quidam Florentinus aſſerebat, Antichriſtum natum anno 1105. Vide Plat. in Paſch. II. Petrus Joann. Beguinarum & Begardorum princeps affirmabat, anno 1335. Antichriſti regnum finiendum. Joſ. à Coſta de temp. noviſs. Hiſpanus quidam, nomine Arnoldus, teſte Florimundo, in annum 1345. Antichriſti tempus retulit, cujus ſcilicet anni ipſo die Pentecoſtes Antichriſti diſcipuli eſſent proditurí. Abbas Joachim exiſtimabat Antichriſtum intra 60. annos è ſuo tempore affuturum: vixit autem circa annum 1200. Petrus de Alliaco Card. & Epiſc. Camerac. ex aſtronomicis indiciis & obſervationibus prædixit, Antichriſtum anno Dom. 1789. exoriturum. Nicolaus Cuſanus non dubitavit aſſerere, Antichriſti adventum futurum ann. Chriſti 1700. vel 1734. Joannes Picus Mirandulæ Princeps in aſſertionibus Concl. 9. affuturum conjicit Antichriſtum anno eadem ti orbis 1994. Hieron. Cardan. lib. 2. de variet. cap. 2. & Jacob. Naclant. in prælud. Medullæ cap. 4. exiſtimabant venturum Antichriſtum an. 1800. Superiori ſæculo, neſcio qua vaticinandi pruriginem, plures tum Aſtrologi, tum hæterodoxi, tempus interituri mundi prædicentes, fabulam & riſum mundo etiamnum ſtanti præbuerunt. Joannes Regiomontanus, magnus aliàs Mathematicus, anno à partu Virginis Prognoſticon de anno 1588. tanquam mundo fatali edidit. Similiter Joann. Stoffleruu, & ipſe inſignis Aſtrologus. Item Henricus Ranzovius Nobil-Danus, in ſuo de annis climacter, & imperiorum periodis libro.

39 Sic plures Aſtronomi, dum voluerunt ex ſiderum motu, conjunctionibus, & variis aſpectibus futura prænuntiare, quæ mero Dei ſubſunt arbitrio & gubernationi, toti ſe mundo ridiculos præbuerunt; evenitque illis, quod S. Thom. in 4. diſtinct. 44. ſcribit: *Omnes, ait, qui tempus prædictum numerando voluerunt prænuntiare, falſò loqui inventi ſunt, quorum falſitas jam patet, & ſimiliter patebit falſitas illorum, qui adhuc computare non ceſſant.* Si quem fortè magis lepida & ridicula fanaticorum hominum de fine mundi præſagia, aut potiùs ſomnia & deliramenta legere delectat, adeat Tilmanni Bredembachii, viri piiſſimi, & illuſtris eccleſiæ ſancti Gereonis hic quondam canonici, Collationes ſacras, lib. 7. cap. 32. & 33. Item Cochlæum in Actis Lutheri anno 1533. Frider. Nauſcaoi epiſc. Vienn. lib. de conſumm. ſæculi; vel præ cæteris Florimundum de progreſſ. hæret. lib. 2. cap. 4. & lib. de Antichriſto, cap. 7. denique Harpocratem divin. Remacli de Vaulx.

40 Hæc occaſione memorati de Antichriſto vaticinii commemorare viſum eſt, non tamen in ſuggillationem Norberti, viri ſanctiſſimi, quem aliàs *fiſtulam cœleſtem* Bernardus appellat. Nec enim ſolus ipſe, ſed & plures ſanctorum Patrum finem mundi ſuo tempore haud procul abeſſe opinati, aut ominati ſunt: ut inter cæteros Tertull. lib. de fuga in perſec. cap. 12. Cyprian. epiſt. 56. 58. 63. Hieronym. epiſt. ad Ageruch. vel Geront. Leo Serm. 8. de jejun. 10. menſis, Baſil. epiſt. 71. Chryſoſt. Hom. 33. in Joann. Ambroſ. Orat. in Satyrum frat. Gregor. lib. 4. epiſtol. 70. & Homil. 1. & 15. in Evangel. Bernar. ſerm. 6. in Pſalm. 90. Vincentius Ferrer. ord. Prædic. epiſt. ad Benedictum Papam, & plures alii. Sed adverte longè diverſa ratione viros ſanctos de fine mundi locutos, quàm quos ſuprà meminimus. Illi enim vel ex obſervatione ſiderum & planetarum, (quæ ferè in aliis prædictionibus, ſed in hac maximè, nimis fallax eſt) vel ex quibuſdam Scrip. ſententiis in falſum detortis, vel ſola mentiendi & fallendi libidine, vel ſtudio popularis auræ & venerationis, hujuſmodi commenta ſparſerunt: At ſancti Viri, horrore ſcelerum & malorum, quæ paſſim toto orbe inundabant, vix ultra poſſe mundum conſiſtere putabant, nec aliud ſupereſſe, quàm ut propediem, mole criminum & iniquitatum impellente, interiret, ira ſcilicet Dei terminum orbi conſtitutum præveniente.

41 Et hinc piè ac prudenter monet auctor quidam recentior, ita inquiens: „Si plures Patres, quos propter eximiæ ſanctitatis & „ doctrinæ præſtantiam admiramur, animadvertentes ſuorum temporum, vel improbitatem ac malitiam, vel magnitudinem atrocitatemque perſecutionum Chriſtianos urgentium, vel horrendas hæreticorum graſſationes, aut denique incendia urbium, „ bellorum procellas, ingentes terræ motus, cœli, aeriſque atque „ elementorum rerias ac inuſitatas immutationes, imperiorum occaſus, ſanguinis inhumanas effuſiones, in eam cogitationem metu & trepidatione tot tantorumque malorum adducebantur, ut „ jam propè affuturum Antichriſtum & finem ſæculi, vel pertimeſcerent, vel fortè crederent; non ſunt aut levitatis, aut falſitatis traducendi, vel quoquo modo linguæ virulentia contaminandi. Nam ſic opinati, aut locuti ſunt, quod præſentia mala ſemper videantur atrociora: quorum intuitu, timore propè „ conficiebantur, ac aliis timorem, ut nimirum emergerent, „ & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, reciperent, incutere, & „ animo connitebantur, & prædicatione contendebant. Arbitrabantur etiam totum hoc tempus quod decurrit, vel breviſſimam „ moram eſſe æternitati comparatum. Denique Dei judicium in „ dies ſingulos magis atque magis appropinquare, citra veritatis „ diſpendium, & dicere poterant, & proclamare. Quod quidem Scripturis familiare eſſe ac proprium nemini eorum, qui illas legerit, poteſt eſſe imperium. Ita auctor Harpocratis divini.

42 Nec abſimilia fuerunt varia Prophetarum oracula, quibus finem mundi, ob impendentia mala, quaſi jam futurum præcinuerunt; cujuſmodi eſt illud: *Finis venit, venit finis ſuper quatuor plagas terræ*, & hinc ſimilia. Huc referri poteſt viſio illa Redempti Florentinæ civitatis epiſcopi, de qua B. Gregor. lib. 3. Dial. cap. 38. Mira ſunt quæ narrantur apud Baronium, nempè circa annum Domini 419. tot viſa ſigna, & tam horribilia portenta ſuper montem Oliveti, ut multæ vicinarum gentium, tam viſa, quàm auditu perterritæ, ad Chriſtianorum fidem convolarint, omniumque baptizatorum in tunicis crux Chriſti Salvatoris, divinitatis nutu expreſſa fuerit. Hujus rei admirabilis occaſione de tempore adventus Domini, ex divinis prædictionibus cœpti ſunt ubique miſceri ſermones. Et hinc videtur Heſychius ſcripſiſſe ad ſanctum Auguſtinum de ſupremo mundi die inquirendo, cui reſpondet Auguſtinus ep. 78. & 88. quam poſteriorem in hac materia omninò expedit legere, quippè quæ plurima Scripturæ loca variè de fine ſæculi loquentia doctè & prolixè explicat. Sed nunc ad alia tranſeamus.

AD EPIST. LXV.

ALVISO ABBATI AQUISCINCTI. Monaſterium ordinis ſancti Benedicti ad Scarpum fluvium, ſecundò milliari à Duaco. Anno MXXIX. inceptum eſt hoc cœnobium, ſancti Salvatoris dictum, in inſula quæ dicitur Aquiſcinctus, à viris illuſtribus Sichero ac Waltero, ſub Gerardo II. Cameracenſi præſule, ad cujus diœceſim tunc locus ille pertinebat. Vide Aub. Miræum in Chron. ord. ſancti Benedict. cap. 68. Porrò congregationi Cluniacenſi Aquiſcinctini monachi ſe aggregarunt, ejuſque reformationem ſuſceperunt anno MCX. uti refert Iperius in Chronico ſuo Bertinenſi. „Anno Domini milleſimo centeſimo decimo, monaſterium „ Aquiſcincti ad Religionem reparatum eſt & reductum per dominum Lambertum abbatem noſtrum, cum ex monachorum diſſenſionibus nactus eſſet opportunitatem, monachis Aquiſcincti inter ſe tumultuantibus, in tantum, ut ſuum abbatem expellentes deponerent. Hoc itaque domnus Lambertus conſiderans, „ per ſecretos internuntios induxit, ut virum venerabilem, moribus egregium, & prudentia facundiaque decoratum, ſibi ſumant in abbatem, quo collapſa eorum eccleſia relevetur; & eis „ nominari fecit domnum Alviſum, monachum noſtrum reformatum, eccleſiæ ſancti Vedaſti tunc intendentem. Igitur Aquiſcinctenſes monachi Alviſum inſtinctu Lamberti abbatis noſtri „ in ſuum abbatem elegerunt, qui conſilio & auxilio ejuſdem Lamberti, eamdem eccleſiam reformavit, & in ſpiritualibus ac temporalibus ſic exaltavit, ut ejus nomen celebre fieret ubique, & „ idem Alviſus tandem eligeretur in epiſcopum Atrebatenſem. Hactenus Iperius. Porrò hujus monaſterii fama ac gloria plurimum toto orbe crevit à Gymnaſio Aquiſcinctino, quod in Duacena academia excitavit Joannes Lentaillerus, hujus loci abbas dignis. & PP. Soc. JESU, raro, ſed præclaro exemplo, tradidit. Vide Jacobum Bonfrer. Soc. JESU Theolog. & inſignem Script. interpretem Dedicat. in Pentateuchum. 43 HORSTII

AD EPIST. LXVI.

* AD GAUFRIDUM ABBATEM S. THEODERICI. Ita omnes codices mſſ. præter Corbaienſem, in quo legitur: *ſancti Medardi Sueſſionenſis*, hac epigrapha præfixa: *Domno Goffrido abbati ſancti Medardi, Bernardus eccleſiæ Claræ-vallis ordinator incompoſitus ſalutem, & non in vita.* Sed parum refert utrum legatur, cùm utrique cœnobio ſucceſſivè præfuerit, quamvis ex temporis ſerie poſterior lectio retinenda ſit. Nimirum ipſe Gaufridus ex priore Nicaſii Remanſis, abbas ſancti Theoderici propè eamdem urbem ordinatus eſt anno 1112. ibique regularem obſervantiam per octo annos ſtudiosè excoluit, *poſteà verò*, ut habet Nomenclatura abbatum dicti monaſterii, *factus eſt abbas de ſancto Medardo Sueſſionenſi, juſſu domini apoſtolici Widonis, cognomento Caliſti, & prece Ludovici regis*, ſuccedente interim venerabili Guillelmo, Bernardi amiciſſimo. Denique idem Gaufridus, procurante ſancto Bernardo, qui electus acquieſcere noluit, in ſedem Catalaunenſem ſuffectus eſt anno 1131. in locum Herberti, non poſt dedicationem eccleſiæ ſancti Medardi, ut tradit Albericus in Chronico, Idibus Octobris ejus anni ab Innocentio factam; ſed antè illam, ex Chronico ſancti Medardi, ubi *prædictus Papa antè dedicationem eccleſiæ prædictæ Odonem abbatem eccleſiæ beati Medardi, volente, ſed contradicente epiſcopo Sueſſionenſi, Aurelianis benedixiſſe* perhibetur prid. Kalendas Octobris. Obiit, teſte Alberico, * anno 1142. & quidem VI. Kal. Junii, ut ſancti Theoderici Necrologium teſtatur his verbis: *Sexto Kal. Junii obiit Gaufridus noſter abbas, Catalaunenſis epiſcopus.* In ſerie verò anniverſariorum notatur, *ipſum inter præbendas in Refectorio legaſſe in eleemoſynam pro ſe & pro Adalberone Remenſi archiepiſcopo, qui ibidem monachus reſtituit.* Extat epiſtola Gaufridi ad Petrum venerabilem in Bibliotheca Cluniacenſi, ipſiuſque Petri ad eumdem reſcriptum, in quo eum vocat *Cluniacenſis, immò divini Ordinis per totam Franciam primum diſſeminatorem, auctorem, promotorem, antiquati draconis de tot monaſteriorum cubilibus expulſorem, diuturni ſomni & monaſtici corporis excitatorem*, de duobus * alterum, *quem non ſola charitatis vertice totius Galliæ Belgicæ amicis præponendum tantùm crederet, ſed & publicè prædicaret.* Præclara certè elogia, quæ tandem his verbis ita concludit: *In ultimo fratrem domni Garneri ſubprioris noſtri, cariſſimi mei, ita vobis commendo, ut cum labore veſtro probus, ſapiens, litteratus factus fuerit, nobis eum, ſicut de altero feciſtis, reconſignetis.* Ex quibus colligere eſt, Gaufridum doctrinæ & ſapientiæ laude conſpicuum, inſtituendæ juventutis cum ipſo epiſcopali munere operam ſuſcepiſſe. Interfuit concilio Senonenſi anno 1140. & in epiſtola ſynodali ad Innocentium directa, quæ inter Bernardinas 191. tertia nominatur. 44

* In actis epiſc. Cat. anno 1142. ſed cum ibi electus dicatur anno 1131. ſediſſeque 15. annos, præferenda Alberici ſententia *lib. 2 ep. Petri Vener. epiſt. 42. & 43.*

* S. Bernar. alter, immò primus erat.

IN EPIST. LXVII.

* AD MONACHOS FLAVIACENSES. Ita legendum cum prioribus mſſ. non verò *Flavimacenſes*, ut perperam volunt Horſtius, & alii nonnulli, quod ex ipſius contexto epiſtolæ tribus argumentis manifeſtè intelligitur. Primò namque ſanctus Bernardus aſſerit, quòd eorum ad quos ſcribit, *non habitationis, non religionis ac converſationis uſque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerit, ſed nec aliquem aliquando mentionem ſibi de ipſis factam fuiſſe meminerit. Deindè multis*, inquit, *terrarum ſpatiis, & diverſis provinciis, & diſſimilibus linguis ab invicem diſtamur.* Poſtremò denique *nec ſolum*, ait, *epiſcopatibus propriis* 45

elſu-

Digitized by Google

abſumus, ſed etiam in eodem Archiepiſcopatu non degimus. Quæ omnia Flaviniaco non poſſe competere clarius eſt, quàm ut probatione indigeat. Eſt enim Flaviniacum, vulgo *Flavigny*, oppidum in Burgundiæ Ducatu, Fontanis, undè Bernardus originem traxit, vicinum, nec multum diſtans à Claræ-valle, habens monaſterium Ordinis ſancti Benedicti, diœceſis Æduenſis ſub metropoli Lugdunenſi, ſicut & Clara-vallis, pretioſis S. Reginæ reliquiis illuſtratum. Reſtituendum itaque *Flaviacenſes*, ſumpta denominatione à Flaviaco, gallicè *Flay*, qui vicus eſt diœceſis Bellovacenſis ad Eptam fluvium, in quo à beato Geremaro conditum eſt nobile Benedictinorum cœnobium ſub annum 650. undè nonnumquam *Flaviacum*, paſſim verò *ſancti Geremari de Flaviaco*, vernaculè, *ſaint Germer*, appellatur.

Quod ſpectat ad nomen abbatis hoc grammate decurtatum, *domno H. Patri Flaviacenſis eccleſiæ*, &c. exprimendum eſſe puto Hildegarium I. qui ab anno 1106. uſque ad 1123. Flaviaco præfuiſſe memoratur in vulgato indice Acheriano ab Guibertum. Verùm eum ad annum ſaltem 1126. perveniſſe colligo ex ſerie harum epiſtolarum. Sunt qui Hugonem hoc loco notent, ſed perperam. Duo quidem leguntur ejus loci abbates Hugonis nomine: ſed primus deſiit anno 1100. ſecundus Hildegario ſecundo ſucceſſit anno duntaxat 1172. uterque proindè longè extra ſancti Bernardi calculum. Porrò ex eodem cœnobio viri doctrinâ & pietate inſignes prodierunt, ex quibus Radulfus Levitici interpres ſæculo duodecimo, multique alii deinceps, maximè præfati Hildegarii tempore floruere: quos inter Guibertus, exindè in abbatem Novigenti propè Codiciacum aſſumptus, velut ſidus eminebat; ut non immeritò Flaviacenſes in ſua ad Bernardum epiſtola, ut hic ipſe teſtatur, monaſterii ſui famam Romam uſque diffuſam gloriarentur.

IN EPIST. LXIX.

46 AD GUIDONEM ABBATEM DE TRIBUS-FONTIBUS. Nempè ſecundum; nam primum fuiſſe Rogerium legimus, lib. 1. vitæ ſancti Bernardi cap. 13. cui anno 1127. deſinenti, manum dedit Guido, qui anno ſequenti cum Bernardo & Hugone Pontiniacenſi, concilio Trecenſi interfuit. Eo tempore Trium-Fontium abbatia quatuor monaſteriorum fundatione, nimirum Caladiæ, & Caſtellionis in diœceſi Virdunenſi, Aureæ-vallis in Trevirenſi, Alti-fontis in Catalaunenſi aucta eſt. Porrò Trium-Fontium cœnobium, prima filia Claræ-vallis, agente Guillelmo de Campellis Epiſcopo Catalaunenſi, ut teſtatur Guillelmus abbas ſancti Theoderici, lib. 1. vitæ ſancti Bernardi cap. 13. in ſua diœceſi conſtructum eſt anno 1118. cujus quidem primordia nonnihil adhuc obſcura lubet paulisper illuſtrare. In Actis Epiſcoporum

Rapina in Guillelmo. Catalaunenſium recitatur Charta Bozonis Epiſcopi ſeptimi à Guillelmo, qua partem ſilvæ *Luis* ab Alardo, aliiſque, ſancti Salvatoris canonicis regularibus contradiſam, eodendo monaſterio impendiſſe teſtatur. Sic enim habet: "Nihil æquè ſecuritatem parit in longinquum, quàm cùm ea quæ piis & fidelibus donantur eccleſiis cura diligenti traduntur litteris. Ideoque ego Bozo, Dei gratia Catalaunenſis epiſcopus, notum facio omnibus, tam præſentibus quam futuris, quod Hugo comes Trecenſis illam diviſionem ſilvæ, quæ dicitur *Luis*, quam juſſit fieri per Petrum Vitriaci præpoſitum, & per majores ejuſdem ſilvæ, id eſt Milonem de Sera, Walterum, Vierdum, & alios, Alardo ſacerdoti, ceteriſque confratribus in Oratorio ſancti Salvatoris, quod in eadem parte ſitum eſt, canonicè & regulariter vivere volentibus, in manibus Willelmi Catalaunenſis epiſcopi dereliquit, Alardo præcipiens ut quod ab eo poſtulabat, à confratribus Compendienſis eccleſiæ exciperet; & quod ipſi concederent, Epiſcopus ſibi confirmaret. Hæc autem omnia habitatores loci illius per manus Willelmi Epiſcopi Catalaunenſis dederunt Bernardo abbati Claræ-vallis, concedente Hugone Comite, ad abbatiam conſtruendam, quod & factum eſt." Ex quo vides non tam Guillelmum, quàm Hugonem Comitem, de quo ſuprà actum eſt in Notis ad epiſtolam 31. cenſeri debere Trium-Fontium fundatorem. Quod verò additur de conceſſione confratrum Compendienſium; quid indè actum ſit, diſcimus ex litteris ſequentibus, ex archivio monaſterii Compendienſis primum erutis.

47 "IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, GAUFRIDUS ſanctæ Compendienſis eccleſiæ decanus, JOANNES cantor, noſque ſimul ejuſdem loci fraternitas tam futuris, quàm præſentibus cunctis volumus innoteſcat, quia domini regis Ludovici, ejuſque conjugis reginæ Adelaidis, atque comitis Theobaldi, nec non virorum venerabilium Goisleni Sueſſionenſis, Gaufridi Carnotenſis, Guarini Ambianenſis epiſcoporum, domnique Claræ-vallenſis Abbatis petitionibus, locum quemdam, qui Tres-Fontes vocatur, in ſilva *Luis*, quæ tota de jure noſtræ eſt eccleſiæ, fratri Guidoni abbati, & monachis eum eo ibidem Deo ſervientibus inhabitandum conceſſimus. Quod ne longæva temporum vetuſtate à memoria tolleretur, litteris fecimus aſſignari. Placuit itaque nobis, ut terram illam, & nemus, & quidquid de terra eccleſiæ noſtræ, ubicumque jaceat in eadem ſylva, ſalvis aliorum terminis, ultrà ius eis acceſſerit, dicti monachi poſſiderent .... & quicquid in ea noſtri juris erat, liberè & quietè perpetualiter obtinerent. Firmatum eſt igitur hoc præſenti chirographo; firmatum eſt & ſigillo, ſigniſque perſonarum quæ adfuerunt ad poſterorum notitiam roborantium, ſcilicet GOISLENI Sueſſionenſis, ſcilicet GAUFRIDI Carnotenſis, ſcilicet GUARINI Ambianenſis epiſcoporum, ſcilicet BERNARDI Claræ-vallis abbatis, ſcilicet GAUFRIDI decani, ſcilicet JOANNIS cantoris, ſcilicet ODONIS & HAIMONIS præpoſitorum, ſcilicet RAINARDI abbatis ſancti Bartholomæi, ſcilicet THEODERI abbatis ſancti Eligii Noviomenſium. Actum Compendii in publico Capitulo, anno ab incarnatione Domini 1130."

Ex quibus cernitur illorum temporum fides, ut conceſſio ab Hugone facta, ſine litteris in annum 1154. quo Bozo epiſcopus tegere cœpit Catalaunenſem eccleſiam, viguerit, ſimulque donatio Compendienſium annos a monaſterii fundatione duodecim. Ex abbatia Trium-Fontium proceſſiſſe perhibetur, ut jam diximus, abbatia Alti-fontis, in eadem diœceſi Catalaunenſi ſita, de cujus incremento has ab illuſtriſſimo hujus loci Abbate de Noaliis accepimus.

48 "IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, B. * Catalaunenſis Epiſcopus. Præſentibus, & futuris notum fieri voluimus, quod THEOBALDUS digne reverendus abbas Dervenſis *, communi totius Capituli ſui aſſenſu, interventu ſummæ religionis viri abbatis BERNARDI Claræ-vallenſis, pro amore Dei conceſſit eccleſiæ de Alto-fonte, exiſtente ibidem GUARINO abbate, omnem partem, quæ ad eccleſiam Dervenſem pertinet, de decimis eorum, quæ propriis aratris operabuntur in parochia de Alta-villa. Actum eſt hoc in præſentia abbatis Claræ-vallenſis, abbatis THEOBALDI Dervenſis, ARALDI abbatis ſancti Urbani, GUARINI abbatis de Alto-fonte, Amaluinei monachi, Joannis converſi ejuſdem loci. Ut autem hoc donum ratum & inconvulſum permaneat, præſentem paginam ſigilli noſtri impreſſione per manum Manni cancellarii noſtri firmari præcepimus."

*Bozo.

**Montier-en-Der.*

IN EPIST. LXX.

*EX octo quos vidimus hujus epiſtolæ codicibus Scriptis, quinque ſunt in quibus ſequens legitur additamentum, nempè duo Ciſtercienſes, unus Vallis-lucenſis, Corbejenſis item unus, & quintus Fulcardimontenſis: at in tribus Colbertinis deſideratur. Additamentum eſt hujuſmodi poſt extrema verba *ſuperexaltetur judicio*. 49

Rem ſimilem, quam mihi contigiſſe memini, exempli cauſa refero vobis. Olim frater quidam, (alias Bartholomæus) dum adhuc viveret, quadam die, quia me contriſtaverat, furore commotus, vultu & voce minaci præceps ut de clauſtro exiret; qui ſtatim egreſſus eſt, & ad unam de noſtris grangiis pergens, ibi demoratus eſt. Quo cognito, cùm eum revocare vellemus, reſpondit ſi non aliter rediturum, niſi in ſuo, & non in ultimo ordine, nec ut fugitivum, ſed ut inconſultè & ſine judicio expulſum reciperemus. Dicebat quippè non debere ſe ſubire regulare judicium in revertendo, quod expertus non fuit in expellendo. De hoc ejus reſponſo & meo facto, quia, propter carnalem affectum, proprium judicium habui ſuſpectum, fratribus omnibus commiſi judicandum. Itaque, me abſente, judicatum eſt ejus receptionem regulari ſententiæ non eſſe obnoxiam, cujus expulſionem conſtabat non fuiſſe regulariter factam. Si ergo in illa tantùm ſemel egreſſi tanta habita eſt conſideratio pietatis, quanta putamus debet eſſe in iſto in tanto articulo neceſſitatis?

Hoc totum additamentum à Bernardi genio, moribus, ceteriſque factis prorſus alienum videtur. Impetus ille *furoris*, præceps monachi ejectio è monaſterio numquam ceciderunt in tantum virum, in quo quidem zelus erat, ſed manſuetudine & clementia conditus, ut vel ex ipſa epiſtola patet, ubi tantum lenitatis in transfugam exhiberi ſuadet. Immò, etſi in hanc culpam lapſus fuiſſet vir ſanctus, eam potiùs pœnitentia diluere, & ſilentio tegere ſtuduiſſet; neque eo imprudentiæ deveniſſet, ut id Guidoni abbati attuliſſet pro exemplo, quod & ipſius Bernardi ſcopo contrarium, & ſcandali occaſio Guidoni futurum fuiſſet. Omninò id ad marginem cujuſdam codicis, forſan Ciſtercienſis, primò id ſcriptum fuiſſe videtur à quodam Abbate, ac deindè à margine tranſlatum in textum; quo ex codice quidam alii id acceperint; neutiquam verò Claræ-vallenſes, qui in hac cauſa majoris momenti ſunt.

IN EPIST. LXXII. Ad Rainaldum Fuſniac.

*NE MIRERIS, SI TERREOR DIGNITATIS NOMINIBUS, nempè *Domini* (nam ita legendum) & *Patris*. Mirum certè modeſtiæ in Bernardo exemplum, terreri videlicet ad dignitatum nomina, quibus alii, imò ipſis amplius dignitatibus laſciviant. Simile habes (præter ea quæ ſuprà retulimus in Not. ad Ep. 21.) in vita B. Mechthildis exemplum, s. 20. *Soror Mechthildis*, inquit Auctor, *contendit appellari ſine Domnæ adjectione, alioquin omne contemſit in commune; ſed tamen cœpit demus, & Monaſterii Regulo, ut Domna vocaretur & Abbatiſſa*. Et certe, quantum ad primum, Auguſtus, teſte Suetonio, in Aug. cap. 53. Domini appellationem ut *maledictum & opprobrium* ſemper exhorruit; & Tiberius, *Dominus* aliquando appellatus, contumeliæ loco repoſuit. Undè poſteà à Scriptoribus, ut vocabulo humiliori uterentur, littera per ſyncopen detracta, ſanctos viros, epiſcopos, aliaſque perſonas ad ipſa uſque Bernardi tempora domnos vocitatos legimus. Sic Severus Sulpicius epiſt. 2. *domnum Martinum*, inquit, *obiiſſe nuntiant*. Sic Greg. M. lib. 1. epiſt. 6. & lib. 7. epiſt. 127. ſic paſſim in epiſtolis Deſiderii Cadurcenſis, & apud Greg. Turon. lib. 9. Hiſt. cap. 42. ex quibus mos ad Hiſpanos & Italos derivatus invaluit: immò apud ipſos Græcos recentiores pro τὰ κυρός in ſimili caſu κυρός uſurpari ſolet, ut doctiſſimè obſervavit e noſtris Hugo Menardus in Notis ad Concord. Regul. c. 70. Hujus autem vocabuli *Domnus* mentio facta eſt à S. P. Benedicto, in Reg. cap. 63. ubi ſic habet: *Abbas autem, quia vices Chriſti agere videtur, Domnus & Abbas vocetur, non ſua aſſumtione, ſed honore & amore Chriſti*. Quod quidem nomen, etſi ex Regulæ auctoritate ſoli Abbati concedatur, decurrentium tamen temporum lege ad ipſos etiam monachos Sacerdotio initiatos, ſicut & Patris nomen traductum eſt. Qua de re vide Menardum loco cit. Haeften lib. 3. Diſq. Tract. 4. Diſq. 4. & 5. Julium Nigron. in Regul. comm. Soc. Jeſu, Reg. 22. 50

IN EPIST. LXXV.

*AD ARTAUDUM PRULLIACENSEM. Ita legendum, non *Pultarienſem*, de quo vide Notas ad epiſt. 80. Eſt autem Prulliacum, *Prully*, cœnobium Ord. Ciſterc. in diœceſi Senonenſi, fundatum anno 1118. à Theobaldo Campaniæ Comite, & Adela ejus matre, ut refert Guillelmus Nangius in Chronico relatus à Manrico in Annal. ad hunc annum: quo quidem anno 51

nihilo

nihilo minùs Theobaldus Campaniæ Comitatum necdum habebat, ut colliges ex Notis ad epiſt. 31. Hanc epiſtolam dirigi ad Pruliacenſem, ſeu Ciſtercienſem, non autem ad Pultarienſem, manifeſtè colligitur ex ipſo contextu: nam Bernardus Artaldum ſibi *cariſſimum* eſſe dicit, non ſolum *ob conſortium propoſiti & profeſſionis*, ſed etiam *ex debito ſuæ erga eum priſtinæ ſocietatis*.

IN EPIST. LXXVI.

52 NON NOBIS VIDETUR TUTUM, &c.) Quidam, poſt diutinam in domo & habitu Religionis converſationem, ad ſæculum reverſus, uxorem duxerat. Indè conſultus Bernardus, non ſatis aperit mentem ſuam, quid de hujuſmodi conjugio ſentiat: *Periculoſum* id ait fuiſſe, & *fortaſſe illicitum*: & quia illud *qualecumque conjugium ſolemniter celebratum* ſit, ſibi non videri ratum, uxorem invitam dimitti. Præterea non ſatis patet quali voto obſtrictus ille fuerit, niſi quòd diutina geſtatio habitus religioſi videatur fuiſſe voti ſolemnis argumentum.

Difficultatem motæ quæſtionis auget Auguſtinus epiſt. 70. ad Bonifacium, qui, concepto priùs voto monachiſmi, poſt ſuſcepit Comitis poteſtatem, duxitque uxorem. Hunc enim hortatur ad vetus propoſitum, ſi per uxorem liceat; ſi non liceat, poteſtate mundana rectè utatur. Idem in lib. de bono viduali, cap. 9. ita habet: *Sed quoniam non omnes capiunt verbum hoc, &c. Quæ poteſt ergo capere, capiat: quæ ſe non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggreſſa eſt, perſeveret*: & paulò poſt: *Sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita & electa, & voti debito oblata, jam non capeſſere nuptias, ſed etiam, ſi non nubantur, nubere velle damnabile eſt*... *Non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur; ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur, non ſuſceptio boni inferioris, ſed ruina ex bono ſuperiore*, &c. Ibid. cap. 10. negat ſibi probari eorum ſententiam, qui dicunt nuptias poſt votum caſtitatis initas non eſſe veras nuptias, ſed adulteria. Contendit autem verum ac ratum eſſe conjugium, nec debere diſſolvi. Vide Tanner. Tom. 3. diſput. 5. q. 4. dub. 4.

Similem alibi habet ſententiam Auguſt. ad cujus auctoritatem quid ipſe Bernardus reſpondeat, vide Tom. II. de Præcep. & diſpenſ. cap. 17. ubi ſimul videre & admirari licet ejus erga ſanctos Patres reverentiam, quos non facilè lapſus aut erroris arguit.

S.Thom.4. ſent.diſ.38. q.1.a.3. aliique ib. Cæterùm nunc conſtans Theologorum & totius Eccleſiæ ſententia eſt, Votum ſolemne Religionis non ſolùm impedire matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimere contractum. An verò id fiat jure divino & naturali, an ſolùm poſitivo & eccleſiaſtico, controverſum eſt. S. Thomas, Bonaventura, Durandus, Soto, Sanchez, aliique permulti contendunt, Votum ſolemne jure naturali ac divino dirimere matrimonium. Ratio eſt, nam votum ſolemne non eſt nuda promiſſio, ſicut votum ſimplex, ſed eſt vera traditio de præſenti, & tranſlatio ſui ipſius in jus perpetuum, ſeu in poſſeſſionem & ubiquium Dei, eaque per Eccleſiam vice Dei acceptata. Itaque, traditione illa ſemel facta, non eſt homo deinceps ſui juris, ut ſe alteri cuipiam in poſſeſſionem tradere poſſit: etenim donatio prior impedit & irritam reddit poſteriorem. Nam jure divino, ac naturali, nemo poteſt alteri donare quod ſuum non eſt. Undè fit ut jure naturali ac divino irritum ſit conjugium poſt votum ſolemne.

Verùm alii hoc fundamentum, quod hi Auctores ſupponunt, non admittunt, & jure ſolùm eccleſiaſtico per votum ſolemne matrimonium irritari aſſerunt. Ita Palud. in 4. diſt. 38. Cajet. 2. 2. q. 88. a. 7. Vaſquez diſp. 165. cap. 6. Azorius lib. 13. c. 6. Leſſ. de Juſt. c. 41. dub. 8. n. 1. & omnes Canoniſtæ, teſte Panormitano in cap. *rurſus*, *qui Clerici vel voventes*. Porrò decretum Eccleſiæ videre licèt Concil. Tolet. 1. can. 16. Chalcedon. can. 14. & 15. Triburien. can. 23. ubi nititur auctoritate ſuperioris, & apertè præcipit ut ſeparentur qui poſt votum ſolemne matrimonio ſe conjunxerint. Turonen. II. c. 18. Denique Synod. Trident. Seſſ. 24. can. 9. definit ſub anathemate, *invalida eſſe matrimonia ab iis contracta, qui caſtitatem ſolemniter profeſſi fuerint*. Porrò hoc non eſt rata matrimonia diſſolvere, aut eſſentiam ſacramenti mutare, ſed perſonas ad contrahendum matrimonium illegitimas & inhabiles reddere; ſive contractum hujuſmodi irritum facere, qui in ſacramento matrimonii prærequiritur.

Jam verò non ſine prægnanti ratione id facit Eccleſia. Nam, cùm Religioſus per votum ſolemne ſe Deo in Religione palam conſecret ac tradat, adeoque novum vitæ ſtatum, in ordine ad Deum, profiteatur, conveniens fuit ut Eccleſia eorum perſeverantiæ omni meliori modo conſuleret, & publicis ſcandalis, quorum magna hic ſeges eſſet, obviam iret. Id autem commodiſſimè factum eſt, dum profeſſionem eorum hujuſmodi circumſtantia munivit. Quando itaque in diverſam ſententiam citentur Patrum ac Canonum teſtimonia, (nam, etſi omnes facilè in hoc conveniant, illicita eſſe poſt votum matrimonia, tamen alii dicunt, vera ac valida eſſe, ſi contrahantur, nec debere diſſolvi; alii dicunt eſſe mera adulteria, vel pejora adulteriis, adeoque diſſolvenda, etiam vi, & implorato, ſi opus ſit, ſæculari judice;) tunc, inquam, ſic accipi debent, ut priores intelligantur loqui de voto ſimplici, quod impedit contrahendum, ſed contractum non dirimit; poſteriores de Voto ſolemni, quod & impedit contrahendum, & dirimit contractum. Quamvis alii velint priores indifferenter etiam de voto ſolemni locutos, & ſolùm ex decreto Eccleſiæ profeſſionem Religionis matrimonia irritare cœpiſſe. Quando autem id factum non determinatè conſtare. Sed hic ſubſiſtere monet inſtituti ratio. Vide S. Thom. loco citato, Bellarm. tom. 3. de Matrimon. cap. 21. Eſtium in 4. ſentent. diſtinct. 38. Tanner. tom. 3. diſp. 5. q. 4. dub. 4. & tom. 4. diſp. 8. q. 4. dub. 3. Plat. de bono ſtat. rel. lib. 2. c. 21.

IN EPIST. LXXVIII.

53 HORSTII AD SUGERIUM ABBAT. Abbatia S. Dion. Areopagitæ Franciæ apoſtoli, ſecundo à Lutetia Pariſiorum ab lapide, in vico Catuliaco, Ordin. S. Bened. inter abbatias Galliæ celeberrima, fundata à Dagoberto rege Francorum, ejus nominis primo. Porrò Sugerius ſucceſſit Adamo; quem falsò ut vitiis infamem Abaelardus accuſat in Hiſtor. Calam. pag. 19. Vide Duchen. ibid. in Not. Succeſſit, inquam, ann. 1123. electus abſens. Agebat enim apud Calixtum II. Papam, miſſus à rege Ludovico Craſſo pro quibuſdam regni Galliarum negotiis. Obiit ann. 1152. æt. 70. ſepultus in eccleſia, quam ipſe inſtauravit eo ſchemate quo etiamnum viſitur perquam magnifica in formam crucis, longa pedes 390. lata 100. alta à pavimento ad fornicem 80. columnis, ſeu pilis 60. ſuffulta; vitreis feneſtris incomparabilibus, choro vario marmore ſtrato, & 82. ſedibus ſuperioribus ornata, pluribus Regum Procerumque aliorum ſepulchris decorata. Hic ergo, atteſtantibus Annalibus dicti monaſterii, *per induſtriam ſuam Ordinem ſanctæ Religionis inſtauravit. Antea namque per Abbatum negligentiam, qui antè ipſum fuerant, & quorumdam illius monaſterii monachorum, regularis inſtitutio ita ab eodem loco abjecta fuerat, ut vix ſpeciem Religionis monachi prætenderent*, uti etiam hic Bern. dicit. V. Notas in epiſt. 266.

DIACONUM CONTRA EVANGELIUM. Diaconus ille fuit Stephanus de Garlanda Seneſcallus, ſive Dapifer Regis Galliarum, quem alii malè confundunt cum Stephano Cancellario, qui poſtea factus eſt epiſcopus Pariſienſis, ut rectè probat Duchenius in Notis ad Abael; de quo Teulfus in annalibus Moriniacenſis cœnobii ita ſcribit lib. 2. „Defuncto Willelmo, Anſelli Dapiferi germano, Stephanus frater amborum Major regiæ Domus effectus eſt. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui diaconatus fungebatur officio, militiæ ſimul poſt Regem duceret principatum. Hic vir induſtrius, & ſæculari præditus ſapientia, cum multis eccleſiaſticorum honorum redditibus, tum familiaritate Regis; quam ſic habebat, ut ei potiùs diceretur à quibuſdam imperare, quàm ſervire; temporali felicitate ſuprà cæteros mortales noſtris temporibus efflorebat. Tradita verò nepte ſua in conjugium Almarico de Monte-forti, cum honore de Rupeforti, qui puellæ de matrimonio obvenerat, tumefactus, oblituſque ſui, Adelam reginam frequentiſſimis moleſtiis ſibi reddidit infeſtam; odiiſque creſcentibus, Rege turbato, depoſitus ab honore, pulſatur à Curia. Ipſe verò, velut quadam correptus inſania, regnum turbare totis viribus nititur; & viri in armis ſtrenui, Almarici dico, fretus auxiliis, patriam hanc bellis accendit, &c.„ Idem, niſi fallor, Stephanus (nam & de Guarlanda cognominatur) malè audit apud Ivonem Epiſcopum Carnotenſ. epiſt. 87. ubi apud Cardinales arguit Belvacenſes eum ſibi in epiſcopum aſſumentes.; nempè quod, poſtpoſita omni canonica obedientia, clericum quemdam illiteratum, aleatorem, & cæteris hujuſmodi lenociniis vacantem, procul etiam à ſacris „Ordinibus inventum, quondam quoque propter publicum adulterium à Legato Rom. Eccl. Lugdunenſi archiepiſc. de Eccleſia ejectum pro voluntate Regis, & illius contubernalis ſuæ in epiſcopum aſſumſerunt. Prædictus autem intruſus, Stephanus vocatur de Guarlanda: cui ſi ad epiſcopalem miniſtrationem, aliquando apoſtolicæ auctoritate pervenerit aditus, manifeſtum eſt temporibus noſtris exitiale ſilentium impoſitum eſſe canonicis legibus. Quomodo enim ad fontem ſcientiæ pertingemus, ſi ab ipſis, qui clavem tenent, intrare non permittimur? Ita Ivo.

54

CUM HONORES NON PAUCOS, SED QUANTOS NEC CANONES,) Ergo Canonibus vis infertur, ut liceat quod non licet. Ita quidem licet permultis facere: nec ingenium deeſt ambitioni, cupiditati, avaritiæ promovendæ. Multa comminiſcitur & fingit intellectus, ut depravato obſequatur affectui: ſed mentitur iniquitas ſibi, & numquam efficiet ut liceat quod illicitum eſt. Erit qui tandem juſtitias judicabit. Eſto ad tempus diſſimulet, interim tamen nunc etiam non rarò, tacito ſcilicet verbere conſcientiam quatiente, *Væ* intentat his qui conjungunt domum ad domum, & agrum agro copulant. SERVENTUR CANONES, ET CESSABUNT HÆRESES, dicebat Adrian. VI. teſte Opmero. Certè ſi uſpiam, hic certè ſervari Eccleſiæ intererat. Nam undè, aut quando majus detrimentum capit Eccleſia? vel ubi major divino cultui & ſaluti proximorum irrogatur injuria, quàm dum in unam eamdemque perſonam cumulantur beneficia? & quæ ſingula ſingulas requirebant perſonas, Dei, & Eccleſiæ ſervitio mancipatas, hæc omnia in unum congeſta ſunt, qui vix unius beneficii debito, ſeu officio par eſt; immò nuſquam eſt, quia ubique eſt? Joann. Gerſon. Cancel. Pariſ. inter ſigna ruinæ, quæ imminet Eccleſiæ, ponit Pluralitatem. „Tertium ſignum eſt, ait, immoderata perſonarum inæqualitas, qua alius, & ſæpè dignior, eſurit; alius, & frequenter indignior, ebrius eſt.„ Nam ſicut in bona muſica requiritur quidem vocum inæqualitas, ſed proportionabilis & moderata, (nam, ſi nimia fuerit, tollitur harmonia) ita & in Eccleſia, &c. Vide Gerſon. Serm. de Sign. ruin. Eccl. 1. p. mihi pag. 201. 55 Beneficiorum pluralitas improbata.

Et certè qui pluralitati hæreſum originem adſcripſerit non errabit, me judice. Nam poſtquam inſanabile illud cumulandi cacoethes multos tenere cœpit, mox creverunt curæ ſeculi, opere, carnis & ventris ſtudia: (quis enim neſcit luxus adminiſtram eſſe Pluralitatem?) at cura gregis decrevit, immò negletus & oblivio paſſim invaluit. Cùm ergo à luxu in ſomnum proni ſint ſenſus hominum, nil mirum, ſi, dormiente patrefamilias, inimicus homo in agrum dominicum ſpargat zizania. Adde: ſi lupus invadat ovile, aut impunè in gregem graſſetur, quis id Paſtoris abſentiæ dubitet imputandum? Jam verò dum Præſules & Paſtores Eccleſiæ pluribus implicantur beneficiis, præſertim curatis, eo non coguntur à ſuis abeſſe ſæpius eccleſiis, & ad alias, aliaſque ſubindè divertere? Quid mirum, ſi lupus interim, in omnem ſemper nocendi rapiendique occaſionem intentus, gregem Paſtoris curę diutius deſtitutam invadat? Sed fortè ubique advigilare ſtudet. Quis verò credat hoc eum poſſe? Quid, ſi diverſis, ac longè diſſitis gregibus, plures inſidientur lupi? Quomodo unus arcebit omnes? Si quis dixerit, ſatis cuſtodire, qui cuſtodit per alium; is mihi neſcire videtur quid de mercenario dixerit Dominus. Reſtat ergo hoc unum, niſi fallor,

ut, quia

Digitized by Google

ut, quia non ſufficit unus tanto gregi, nedum tot gregibus, ſaltem in unius cuſtodia gregis acquieſcat. Vigilet porrò is, ut par eſt; regat, paſcat, reducat quod ſeductum eſt; ſanet quod morbidum eſt: ſatagat per omnia etiam in uno; etiam quantumvis puſillo grege: inveniet quod agat; immò quod eum angat, quod affligat, & vehementius crueiet, præſertim cùm tempus aderit, quo Paſtor ſupremus de manu Paſtoris oves ſuas requiret. Hoc probè olim ponderabant ſancti Eccleſiæ Paſtores; & hinc timebant accumulare greges; immò vel unius curam horrebant. Quis non miretur, legens & audiens, quam difficiles ad hæc munia venerint; (cogi eos, trahique non rarò neceſſe fuit:) quis, inquam, non miretur, ubi viderit modò plures ad hæc ipſa tam promtos & faciles, immò cupidos avidoſque properare? O mores diſſimiles! Illi vim paſſi ſunt, ut Præſulatus acciperent; nos vim facimus, ut accipiamus! Quod tamen levius ferri poſſet, ſi vis illa ipſis legibus & ſacris canonibus non incumberet.

Nunc autem (quod & hic Bernardus queritur) plures Eccleſiæ dignitates, invitis canonum decretis, obtinentur. Si placet, aliqua ex his delibemus, ſimulque cauſas illicitæ & vetitæ pluralitatis aſſignemus.

1 Textus planus c. *Quia in tantum*, *de Præbend.* „ Quia in tantum quorumdam proceſſit ambitio, ut non duas, vel tres, ſed plures eccleſias perhibeantur habere, cùm nec duabus poſſint debitam proviſionem impendere; per Fratres & Coepiſcopos noſtros hoc emendari præcipimus; & de præbendarum multitudine canonibus inimica, quæ diſſolutionis materiam & evagationis inducit, certumque continet periculum animarum eorum qui Eccleſiis deſervire valeant, indigentiam volumus ſublevari.

2. c. *Sanctorum*, *70. diſt.* „ Omninò autem in duabus (eccleſiis) aliquem titulari non liceat. Item, Canonicus præbendarius, niſi unius Eccleſiæ, in qua conſcriptus eſt, eſſe non debet.

3. Textus elegans, c. *Clericus*, 21. *q.* 1. „ Clericus ab inſtanti tempore non connumeretur in duabus eccleſiis. Negotiationis enim hoc eſt, & turpis lucri proprium, & ab Eccleſiaſtica conſuetudine prorsùs alienum. Audivimus enim ex ipſa Domini voce, quod nemo poſſit duobus dominis ſervire, &c.

4. c. *Quia nonnulli*, de Cler. non reſiden. Ex Con. Later. „ Quia nonnulli, modum avaritiæ non ponentes, dignitates diverſas Eccleſiaſticas, & plures eccleſias contra ſacrorum canonum inſtituta nituntur accipere, ut, cùm unum officium vix implere ſufficiant, ſtipendia ſibi vindicent plurimorum; ne id de cætero fiat, diſtrictiùs inhibemus. Cùm igitur Eccleſia, vel Eccleſiaſticum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc perſona quæratur, quæ reſidere in loco, & curam ejus per ſeipſam valeat exercere, &c.

5. c. *Ad hæc*, *de Præbend.* „ Illud eſt omni rationi contrarium, ut unus clericus in una, vel diverſis Eccleſiis plures dignitates, vel perſonatus obtineat, cùm ſingula officia in ſingulis Eccleſiis aſſiduitatem exigant perſonarum.

6. Alexand. III. ad Archiep. Genuenſ. & refertur c. *Cùm non ignores*, *de præbend.* „ Cùm non ignores quòd una Eccleſia unius debeat eſſe ſacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, quòd uni perſonæ locum in pluribus Eccleſiis velis concedere, vel in epiſcopatu tuo inducere conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ, quæ cùm unum ad plura recipiat beneficia contra ſanctorum canonum inſtituta, non approbatur à nobis, licèt non poſſit præ multitudine delinquentium emendari. „ Vide cætera.

7. Extrav. *Execrab.* Joann. 22. *tit. de Præb.* „ Execrabilis quorumdam ambitio, quæ, ſemper plus ambiens, eo magis fit inſatiabilis, quo ſibi amplius indulgetur; & improbitas importuna petentium à nobis, & prædeceſſoribus noſtris Rom. Pontificibus non tam obtinuiſſe, quàm extorſiſſe plerumque noſcuntur, quòd unus interdum, etiam ad unum beneficium Eccleſiaſticum minùs idoneus, in diverſis Eccleſiis ... duas, aut tres, aut plures dignitates, perſonatus, officia... poſſit diſpenſativè (cùm aliàs non liceret de jure communi) recipere, & ſimul licitè retinere. Undè, inter cætera inconvenientia, ſubſcripta ſequuntur, quod videlicet unus, qui unicum, quamvis modicum, vix officium impleret ſufficienter, plurimorum ſibi vindicet ſtipendia, quæ multis litteraris viris, vitæ puritate, ac teſtimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, poſſent abundè ſufficere, æqua diſtributione collata, habentibus ipſa paratur vagandi materia, divinus cultus minuitur, hoſpitalitas in ipſis beneficiis debita non ſervatur. Et dum non ſunt ſui in unaquaque regione rectores, Eccleſiarum detrahitur commodis & honori; quæ, carentes defenſorum auxilio, in juribus ſuis & libertatibus multipliciter collabuntur, & ruinis patent ædificia nobilia, quæ magnificentia extruxerat Deceſſorum; & (quod amariùs eſt dolendum) animarum cura negligitur, & vitiorum ſentibus fomentum periculosè præbetur. „ Ecce quàm vera dicat Bern. invitis Canonibus, beneficia cumulari.

Sed ſolemne multis nunc eſt in temporum difficultates cauſam conjicere: nimirum aliter modò non poteſt honeſtè & pro ratione ſtatus vivi: Bellorum clades, anni ſteriles varia ſecum damna & incommoda trahunt. Omnium rerum in dies creſcunt pretia: in quotidianas impenſas unius beneficii cenſus non ſufficit. Ergo quærenda ex pluribus ſubſidia. Sed quid tempora cauſamur, quorum ipſi fabri ſumus? Tales nempè mores talia merentur tempora. Quis dubiat? *Ut Deum nos colimus, ſic ille nos viſitat*. Sanè ex moribus noſtris fingi nobis anni tempeſtates, fructuum terræ, frumenti, olei vinique proventus: adde belli paciſque varios caſus, omnis Scriptura teſtatur: quamvis id ſtupor & cæcitas humana minùs agnoſcat; ſed in alias quaſcumque cauſas potiùs iſta rerum detrimenta referat: quaſi his cauſis non præſideret ſumma & prima Cauſa, in certos fines certo conſilio dirigens omnia, ut nihil ab illis inferioribus cauſis fortuitum aut caſuale provenire cenſendum ſit, quod ſupremæ Cauſæ ſapientiſſima & ſingulari providentia non gubernetur.

Verùm, ò mira & juſta Dei conſilia! Videmus tales, (& ſæpius vidimus) adeò non obtinere quod intenderant, ut miſerius & ſordidiùs vivant qui pluribus onuſti beneficiis, quàm qui uno contenti vivunt: ſed & minùs æris proprii, plus alieni relinquere hæredibus: vel denique, quæ hoc modo collegerant, tandem, velut ſpumam, evaneſcere, luxuriosè prodigi, vanè conſumi ita quidem, ut malè quæſitis vel ipſi non fruantur, vel iis certè tertius non gaudeat hæres.

Sed longius digredior, quàm ferat inſtituti ratio, aut etiam patientia Lectoris; cui videbor fortè, quaſi immemor propoſiti, ut qui Annotationes tantùm pollicitus eram, digreſſiones cudere. Ignoſce, candide Lector. Nam (ut verum fatear) jam pridem adversùs pluralitatem (peſtem, inquam, qua non ulla eccleſiæ nocentior) mihi bilis fervet ac bullit. Nimirùm illa ſic invaluit, ut jam penè fruſtra antidoton & medicina paretur. Hoc tamen reſtat, ut, quando infecti jam lue, ceu tabe correpti, ad interitum ſine ſpe remedii vergunt, ſanos ſaltem & incolumes adhibita cura & neceſſaria cautione muniamus; quo ſcilicet intellecto, morbi periculo, ac pernicie, tanto magis abhorreant & caveant. Ad hoc ergo Canones adducti ſervient, ac plures etiam adduci poterant, ſi locus hic pateretur.

Unius tamen ſacri Concilii Tridentini verba, ſanè graviſſima, non poſſum præterire. Nam ſeſſ. vij. cap. 2. ſic ait: „ Nemo, quacumque etiam dignitate, gradu ac præeminentia præfulgens, plures metropolitanas, ſeu cathedrales Eccleſias in titulum, ſive commendam, aut alio quovis nomine, contra ſacrorum Canonum inſtituta, recipere, & ſimul retinere præſumat, cùm valdè felix ſit ille cenſendus, cui unam Eccleſiam benè ac fructuosè, & cum animarum ſibi commiſſarum ſalute regere contigerit, *&c.*

Et rursùs ſeſſ. 24. cap. 17. „ Cùm eccleſiaſticus Ordo pervertatur, quando unus plurium officium occupat clericorum, ſanctè ſacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus eccleſiis conſcribi. Verùm, quoniam multi, improbæ cupiditatis affectu, ſeipſos, non Deum decipientes, ea quæ benè conſtituta ſunt variis artibus eludere, & plura ſimul beneficia obtinere non erubeſcunt; ſancta Synodus, debitam regendis eccleſiis diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti decreto, quod in quibuſcumque perſonis, quocumque titulo, etiam ſi cardinalatus (nam aliàs cardinales exceperat Joan. xxij. Extrav. *Execrabilis*) honore fulgeant, mandat obſervari, ſtatuit, ut in poſterum unum tantùm beneficium eccleſiaſticum ſingulis conferatur: quod quidem ſi ad vitam ejus cui confertur honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodo utrumque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri, *&c.* „ Vide ſi lubet Henricum Cuvekium epiſcopum Ruremundenſem, *Paræn. 2. ad cleric.*

56 Clerici milites impugnantur.

UT ENIM CLERICALIS CONSTAT NON ESSE DIGNITATIS, &c. Hic Bernardus pariter & clericum regi militantem reprehendit, & regem clerico militaria munia demandantem perſtringit. Et verò uterque reprehenſibilis: ille quòd dignitatem ſui ſtatus non agnoſceret; hic quòd aulæ militiæque functiones ſine perſonarum delectu ac diſcrimine conferret, clericos adhibens, ubi laicos oportebat. Occurrit ſimile quod in alio quoque Galliarum rege Ludovico XI. Nam cùm ab eo cardinalis Balva, epiſcopus Ebroicenſis, Lutetiam Pariſiorum miſſus ad recenſendos milites, veſte linea ornatus, mula vectus, munus illud, indignum pontifice, executus eſſet, equitum magiſter Chabanius ægerrimè tulit; & regem adit, & provinciam viſitandi Ebroicenſe canonicorum collegium, ſeu de initiandis ibi clericis, ſcrutinium ſibi demandari cupit. *Mirum*, inquit rex, *qua id fronte petere audeas: an neſcis illud muneris à perſona & conditione tua nimis alienum eſſe?* Tum Chabanius: *Cur minus*, inquit, *mihi conveniat clericos in ordinem cogere, quàm Epiſcopo milites recenſere?* Quæ verba regi ſtuporem, cæteris riſum moverunt. Gaguinus lib. 10. Hiſt. Cl. Eſpencæus, vir eruditione ac ſanctitate in Gallia celebris, Digreſſ. lib. 2. cap. 6. in epiſtola 1. ad Timoth. Boſquier in Plutarcho Chriſt. Corozetus in Apophteg. Gall.

57

Hic mihi rursùs exoranda Lectoris venia: nam à clericis pluralibus ad clericos milites venio, eoſque canonibus oppugnandos mihi ſumo, ſi tamen hoc armorum genere terrentur qui & ipſi aliud armorum genus, ſed nominis non abſimilis, canones tractare norunt. Sed primùm cauſam, ſeu fundamentum prohibitæ clericis militiæ ex doctrina Doctoris Angelici divi Thomæ proferamus. „ Ad humanæ, inquit, ſocietatis bonum plura quidem neceſſaria ſunt; alia autem ab aliis melius expediuntur, quam ab uno. Nam quædam adeò pugnantia ſunt, ut commodè ſimul exerceri nequeant. Quibus ergo majora mandantur, minora prohiberi ſolent. Sic humanæ leges negotiationem interdicunt militibus ad exercitia bellica deputatis. Ea verò clericorum, & epiſcoporum officiis maximè repugnant, primùm quidem generali ratione, quia bella, præ nimia inquietudine, quamplurimum impediunt animum à divino cultu, divinorum contemplatione, oratione, doctrina, reliquoque clericali miniſterio. Ut ergo ſecularia negotia, ceu nimis animum implicantia, clericis interdicuntur, 2. Timoth. 2. ſic exercitia bellica ratione item ſpeciali: nam ſacri Ordines ad altaris miniſterium ordinantur, in quo Domini paſſio recolitur & annuntiatur. Matth. 26. 1. Cor. 11. Ut igitur quod myſterio gerunt, opere clerici imitentur, magis ad proprium pro Chriſto ſanguinem fundendum, quàm alienum, paratos eſſe competit. Nemini autem id licet, per quod officio, cui alligatus eſt, incongruus fiat. Bella itaque clericis, ut ad ſanguinis effuſionem ordinata, illicita, quorum militiæ arma ſpiritualia ſunt, non carnalia. „ 2. Cor. 10. Ita ferè ſanctus Doctor 2. 2. q. 40. art. 2. & q. 63. art. 4.7.8. Sed nunc Canones audiamus.

Canon Concil. Meldenſ. ita habet: „ Quicumque ex clero arma militaria ne ſumant, neve armati incedant; ſecus, ut ſacrorum canonum contemptores, & auctoritatis eccleſiaſticæ profanatores, proprii gradus amiſſione mulctentur.

Turonenſ. I. can. 5. „ Si quis clericus, relicto officii ſui ordine, militiæ ſe tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.

Diſt. 20. q. 3. „ Eos qui ſemel in clero taxati, aut monaſterio fuerint deputati, decernimus ad militiam non venire.

Lib. 3. de vita & honeſt. Cl. cap. 2. „ Clericos arma portantes concil. Pictavien. excommunicat. Item de voto, & voti redempt.

„ cap. 9. Cum clericos clericatus ad pugnandum inhabiles reddat, Innocentius III. magis expedire reſcripſit, voti eos ultramarini redemptionem capere, quam ad votum proſequendum cogi, &c. Idem de pœnis cap. 5. Tam ſacerdotes navim ad pugnandum gubernantes, quàm perſonaliter conflictum exercentes, & alios ad pugnandum incitantes, omnes enormiter peccare, & rigore canonico deponendos cenſet.

„ De ſent. excomm. cap. in audientia, Clemens III. Clericos arma militaria, tecto habitu clericali, geſtare non erubeſcentes, ſi qua eis fuerit corporalis injuria illata, vel ſe à captione redemerint, conſulenti, num debeant clericorum immunitate gaudere, qua temerarii manuum in clericum injectores excommunicati jure notantur? Reſpondet, fruſtra Eccleſiæ auxilium eos implorare, qui in eam committunt.

„ Bonifacio Germaniæ conſulenti ſuper epiſcopis armatis in exercitu pugnantibus, manuque propria hominum ſanguinem fundentibus, Zachariæ Rom. Pont. reſpondit, tales ore proprio falſos convinci ſacerdotes, ſæcularibus pejores. Nulla itaque ratione ſacerdotio fungi permittendos qui non ab humani ſanguinis effuſione manus ſervant innoxias; qui propriis manibus ſeu Chriſtianos, ſeu Paganos necant; & quibus in remiſſionem peccatorum Chriſti ſacramenta, ne in cæterùm perirent, impendere debuerant, hos ſacrilegis manibus ipſi perimant. Quis eos ſapiens æſtimet ſacerdotes? aut eorum ſacrificiis placatum iri Deum, qui viros ſanguinum abominatur, (Pſal. 5.) credat?

Sed quid his prolixiùs immoramur, cùm verear me ſurdis canere? Hoc tantùm dico, vel etiam prædico: (utinam ſim falſus vates) infeliciter bella noſtra procedent, quamdiu per eos gerentur qui ſanctiori militiæ nomen dedere. At arma militiæ eorum non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia. Utinam hæc illis magis cordi forent, & illa potiùs cederent aliis viris generoſis & ſtrenuis. Jam verò, dum unam profeſſi militiam, aliam quoque temerè invadunt, & uſurpant, nihil proficiunt, niſi quòd, limites ſtatus ſui ac profeſſionis egreſſi, & in alienam meſſem mittentes falcem, divina & humana temerè commiſceant; omnia ſurſum deorſum volvant; nec in ulla functione quidquam egregium dignumque laude gerant; ſed aliorum Magnatum odio potiùs & calumnia, quàm gloria digni habeantur. Quin ergo, ſi ſapiunt, & felices bellorum eventus ad ſalutem ſubditorum & Reipubl. deſiderant, homines Deo dicati arma in primis corripiant militiæ ſuæ propria. Sanè ſi potiùs cum Moyſe amarent verſari in tabernaculo Domini, levarentque puras manus ad Deum, non deeſſet in campis Joſue, qui fortiter & feliciter rem gereret, hoſteſque profligaret. Nunc verò, quia ordinem rerum pervertimus, & ſacris ſæcularia anteponimus, vel confundimus; nulla ex æquo tractamus, nuſquam rem ſeriò & cum fructu gerimus; nuſquam triumphamus. Nimirùm ſua negligentes, & aliena ſectantes, ordineque à Deo præſcriptum incurſantes, cura & benedictio divina deſtituit. Sic ſapientia hujus mundi confunditur, & mera apud Deum ſtultitia eſſe probatur.

Non illis, ſed ſpiritualibus armis ſancti Præſules de hoſtibus olim feliciter triumpharunt. Exemplis talium plenæ ſunt eccleſiaſticæ Hiſtoriæ. His armis Leo I. Pontifex repreſſit Attilam; Lupus epiſc. Trecenſ. eumdem; Baſilius Valentem; Chryſoſtomus Eudoxiam; alii alios hoſtes & tyrannos.

Sed illuſtre præ cæteris eſt ſancti Ambroſii ſanctiſſimi Præſulis, & Doctoris exemplum. Non pigeat, quæſo, benigne Lector, hoc ipſiuſmet verbis audire. Sic enim Orat. in Auxentium de baſilicis non tradendis ſuos ad conſtantiam, & tolerantiam exhortatur. „ Dolere, flere, gemere potero, adversùs milites etiam Gothos; lachrymæ meæ arma ſunt. Talia ſacerdotis ſunt munimenta: aliter nec debeo, nec poſſum reſiſtere. „ Et ad orationis finem. „ Si objicitur quòd à pauperibus defenſionem requiram, non nego, ambio etiam: habeo, inquam, defenſionem, ſed in orationibus pauperum. Cæci, claudi, debiles, ſenes bellatoribus fortiores ſunt. Pauperum munera Deum obligant velut fœnerando: bellatorum præſidia divinam ſæpè gratiam non merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Planè non abnuo. Grande carmen, quo nihil potentius Trinitatis fides verſibus prædicata; confeſſio populi totius ore celebrata.

Epiſt. 33. Et de eiuſdem cauſæ ſtatu ſcribens ad ſororem, refert ſe cum ſuis ita locutum: „ Rogamus, Auguſte, non pugnamus, aut timemus. Hoc Chriſtianos decet, ut & pacis ſidemque tranquillitas optetur, & nec mortis periculo veritatis conſtantia revocetur. „ Et poſt pauca: „ Baſilicam tradere non poſſum, ſed pugnare non debeo. Habeo arma, ſed in Chriſti nomine corporis mei offerendi poteſtatem. Sed imbellis forſan epiſcopus, dum lingua, non manu; ore, non ferro repugnat, turpiter victus eſt. Immò verò inermis armatos glorioſè vicit. Nos ſumma, inquit, animi dolore legebamus: *Deus, venerunt gentes*, &c. nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, & imprudentes aliud opinabamur. Quæ enim revera gentes, & pluſquam etiam gentes ad invadendam Dei hæreditatem venerunt, facti tunc Chriſtiani, cohæredes Dei: defenſores habeo & ſocios quos hoſtes putabam & adverſarios. Completum eſt illud Pſal. 75. *Factus eſt in pace locus ejus*, confregit cornua arcuum, ſcutum, gladium, & bellum. Cujus autem munere & opere, niſi tuo, Domine Jeſu? Videbas armatos ad templum tuum venire; hinc populum frequentem adeſſe & gemere; indè vim militibus, Imperatori, mortem ante oculos mihi. Ne quid inter hæc furoris liceret, medium te inſeruiſti. Feciſti utraque unum: armatos compeſcuiſti, velut dicens: Si ad arma concurritur; ſi in templo meo his movetur, quæ utilitas in ſanguine meo? Tu, Domine, ſalvum feciſti populum tuum, & me lætitia præcinxiſti. Hæc dicebam, miratus Imperatoris animum ſtudio militum, obſecratione Comitum, populi precatu poſſe mitteſcere. Sed dum totum biduum mœrore, Pſalmis & Prophetis de more legendis, & ſermone exigimus, nec mora, nuntiatur Imperatorem juſſiſſe ut recederent milites. Quæ totius plebis lætitia, populi plauſus atque gratia? Die quo ſe Dominus pro nobis tradidit, & in Eccleſia pœnitentia relaxatur. certatim hoc milites nuntiare, altaribus irruere, oſculis pacis inſigne ſignificare. *En inermem epiſcopum, ſed omnibus armatis fortiorem, & ſine cæde ac ſanguine victorem*.

HOSTIÆ CAUDAM JUNGE CAPITI. Ideſt, finem junge principio. Hortatur ad perſeverantiam, alludens ad ritum legis jubentis caudam hoſtiæ ſimul offerri. Exod. 29. Levit. 3. Rationem tropologicam dat Radulfus. „ Cauda, ait, quæ finis eſt corporis, ſymbolum eſt conſummationis & perſeverantiæ in ſanctis operibus. „ Undè & S. Gregor. l. Moral. cap. 40. *Cauda*, ait, *jubetur addere Deo, ut omne bonum quod incipimus, etiam perſeverantiæ fine compleamus*. Idem Homil. 25. in Evang. *Præcepto legis*, inquit, *cauda hoſtiæ in ſacrificio jubetur offerri. In cauda quippè finis eſt corporis; & ille bene immolat qui ſacrificium boni operis uſque ad finem debitæ perducit actionis*. 58

IN EPIST. LXXIX.

* AD LUCAM ABBATEM. Haudquaquam Montis Cornelii apud Leodium, (qui nunc Belli-reditus appellatur) quod falsò putavit Picardus, & poſt eum Horſtius; ſed monaſterii Cuſſiacenſis, ordinis Præmonſtratenſis, in diœceſi Laudunenſi, ut habet Bibliotheca Præmonſtrat.; & ſatis ipſe Bernardus indicat, dum mirari ſe profitetur, cur Guillelmum S. Theoderici abbatem, utpote viciniorem, vel aliquem ex Præmonſtrato ſibi proximo, non potiùs conſuluerit. De Luca, ac de monaſterio Cuſſiacenſi ſic habes apud Hermannum monachum: *Sed & aliud conſtruxit* (Bartholomæus epiſcopus Laudunenſis) *monaſterium clericorum in loco, qui vocatur Cuſſiacus, abbatemque ibi ordinavit dominum* LUCAM, *virum religioſum*. Ita ille lib. 3. de Mirac. B. Mariæ Laudun. cap. 16. Is Lucas auctor eſt *Moralitatum in Cantica Canticorum*, editarum inter opera Philippi abbatis Bonæ-ſper, ut patet ex litteris initialibus quinque priorum librorum, quibus nomen ſuum exprimi teſtatur ipſe auctor in prooemio; adeò ut mirum ſit opus iſtud Philippo tribui potuiſſe. Primus Liber, qui incipere debuit à litera L. initio mutilus eſt. 59

IN EPIST. LXXXI.

* AD GERARDUM ABBATEM PULTARIENSEM. Horſtius *Pultiacenſem* legendum putat, ſed perperam, reclamantibus nimirum mſſ. immò ipſis epiſtolæ verbis, ex quibus ſatis intelligitur Bernardum non loqui ad ullum abbatem ordinis Ciſtercienſis, qualis eſt pultiacenſis; aliàs comitem Nivernenſem, ad reformanda iſtius monaſterii vitia neutiquam interpellaſſet. Ex qua obſervatione addendus videtur Gerardus ad ſeriem abbatum Pultarienſium, hactenus omiſſus. Eſt autem Pultarienſe monaſterium, vulgo *Poutieres*, ordinis ſancti Benedicti, diœceſis Lingonenſis, fundatum à Gerardo comite, non longè à ſuo caſtro, ubi & poſtea cum uxore ſua Berta ſepultus eſt. Vide Acherii noſtri Notas ad Opera Guiberti de Novigento pag. 653. & ſeqq. 60

IN EPIST. LXXXIV. ad Simonem.

IN SIMILIBUS ENIM FACTIS, &c. At ſimilia non ſunt; 61 HORSTII
nam, ſecundùm Philoſophos, cauſæ finales & impulſivæ faciunt actionum diſcrimina. Itaque ſimilia tantùm ſunt in genere entis, ut cum iiſdem loquamur, non in genere moris. Sed hoc axioma eleganter enarrantem Auguſtinum audiamus. „ Cum boni, inquit, & mali eadem faciunt, eademque patiuntur; non factis & pœnis, ſed cauſis utique diſcernendi ſunt. Pharao populum Dei duris laboribus atterebat, Moyſes eumdem populum impiè agentem duris coercitionibus affligebat. Similia fecerunt, ſed non ſimiliter prodeſſe voluerunt: ille dominatione inflatus, iſte zelo inflammatus eſt. Jezabel occidit Prophetas, Elias occidit pſeudoprophetas. Puto quòd diverſa ſunt merita patientium, & diverſa paſſorum... Deus proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: & de Juda dicitur, quòd introierit in eum ſatanas, ut traderet Chriſtum. Cum ergo & Pater tradiderit Filium ſuum, & Judas Dominum ſuum, cur in hac traditione Deus eſt pius, & homo reus; niſi quia in una re, quam fecerunt, cauſa non una eſt, ob quam fecerunt? „ Et poſt inducta plura exempla, tandem ſubjungit: „ Diſcamus in ſimilitudine operum diſcernere animos operantium. „ Ita S. Auguſt. epiſtol. 48.

IN EPIST. LXXXV.

* AD GUILLELMUM ABBATEM S. THEODERICI. Venerabilis Guillelmus, ſancti Bernardi quondam deliciæ, ex urbe Leodienſi nobili genere ortus, Remos ſtudiorum cauſa miſſus cum alio nobili adoleſcente, nomine Simone, (quem Majoris-monaſterii Codex mſ. plures Bernardi complectens epiſtolas, ipſius Guillelmi fratrem fuiſſe teſtatur) ſpretis mundi deliciis, in S. Nicaſii Remenſis aſceterium, regularis obſervantiæ tunc temporis fama celebre, cum illo ſe recepit: ubi peracto feliciter auſpiciis tirocinio, cùm uterque virtutum laude excelleret, ille abbatiæ ſancti Nicolai de Silva* diœceſis Laudunenſis, Guillelmus verò, in locum Gaufridi ad S. Medardum Sueſſionenſem tranſlati, monaſterio ſancti Theoderici propè Remos præfectus eſt anno 1120. Cùm autem Bernardi fama ſanctitatis ſe undique diffunderet, plurimoſque ad ſui contemplationem & admirationem alliceret, Guillelmus noſter, tum privatus apud ſanctum Nicaſium, audita ægritudine qua vir ſanctus non multò poſt à ſua ordinatione correptus eſt, cum quodam Abbate eum inviſit; quocum aliquandiu converſatus, fibulam conſtrinxit arctiſſimæ illius neceſſitudinis qua ſeſe poſtea mutuò complexi ſunt. Tanta enim Guillelmus *ardore eſt ſuavitate* erga Bernardum, *tantoque deſiderio in paupertate illa & ſimplicitate cohabitandi ei, ut, ſi optio illa die ſibi data fuiſſet, nihil tam aptaſſet, ut ibi ſemper cum eo manere ad ſerviendum ei*. Hinc proficiſcebatur ſenſus ille doloris, quo calumnias Bernardo impactas iniquius ferret, 62

* V. Ep. 83. & 84.

Lib. 1. Vitæ S. Bern. c. 7.

ferens, eum ipſum ad ſeſe purgandum adverſus Cluniacenſium querelas induxit, eleganti Apologia ad ſe ſcripta, quam vide tom. 2. & ibid. Notas.

Verùm nec has etiam Guillelmi in Bernardum amor paſſus eſt anguſtias: immò paſtoralis ſarcinæ pertæſus, & Bernardi conſuetudinis cupidiſſimus, cùm ſæpius à Claræ-vallis ingreſſu repulſus fuiſſet, ut etiam patet ex hac epiſtola; tandem, abdicata præfectura, in cœnobium Signiacenſe ord. Ciſterc. diœceſis Remenſis ſe contulit ſub annum 1134. ſiquidem annos quatuordecim & menſes quinque abbatem apud S. Theodericum egiſſe teſtatur ejuſdem monaſterii Abbatum catalogus mſ. cui ſuffragatur charta quædam cœnobii S. Nicaſii Remenſis, in qua Rainaldus Remorum archiepiſcopus res à Joranno abbate acquiſitas confirmat anno 1135. teſte HELINO S. Theoderici abbate, qui ex prioratu S. Amandi Guillelmo ſuffectus eſt. Guillelmus verò Signiaci ſtabilitatem profeſſus anno circiter 1135. cùm aliquot annos in ſumma animi demiſſione ac modeſtia, jugique rerum cœleſtium contemplatione (quam *quotidianum ejus exercitium* vocat Chronicon mſ. Signiacenſe) exegiſſet, ad ſuperos tranſlatus eſt circa annum 1150. ante S. Bernardi obitum, à quo ſtatim Ernaldus librum ejus vitæ ſecundum, mortuo Guillelmo, aggreſſus eſt, ut ex Notis ad epiſt. 310. intelliges. De Guillelmi obitu ita ſcribit Chronicon Signiacenſe: *Curſum vitæ ſuæ ſanctè fine complens, obdormivit in Domino. Corpus ejus in clauſtro juxtà introitum Capituli traditum eſt ſepulturæ*: poſtmodum verò, nempè octogeſimo poſt mortem anno, Ægidius Signiaci abbas nonus *Oſſa D. Guillelmi* (pergit idem Chronicon) *abbatis S. Theoderici, Arnulfi abbatis* * *ſancti Nicaſii, & Gerardi abbatis Florienſis* (quos Signiaci Guillelmus converſionis ſocios habuerat) *de tumulis, in quibus uſque ad illud tempus jacuerant, levavit, & eadem intra murum Oratorii, & juxtà introitum eccleſiæ à parte clauſtri in quadam theca cum honore debito collocavit.*

* In Catalogo Abbat. S. Nicaſii dicitur ſimpliciter monachus.

64 Hæc quidem de Guillelmo fusè, ſed non otiosè fortaſſis. Quem quanti Bernardus fecerit, quamque non impari ſit proſecutus affectu, ex ipſius epiſtolis innoteſcit: maximè ex epiſtola 85. in qua Guillelmo amicè expoſtulanti quòd, multum diligens, minùs à Bernardo amaretur, eleganti & Chriſtiano omninò reſponſione facit ſatis: ſed & ex epiſtola 88. ad Ogerium ſcripta, ubi, arrepta ex improviſo Guillelmi mentione, in hæc verba prorumpit. *Sed, heu! in quanta ſermonis anguſtia mentio ſe ingeſſit de tali viro; ut liceret, ut dignum erat, in tam dulciſſima nobis memoria aliquandiu immorari, quoniam jam jamque deſiderat epiſtola finem.* Porrò tantum ejus etiam probavit eruditionem & doctrinam, ut librum *de Gratia & libero arbitrio*, Guillelmo nuncupatum, ipſius cenſuræ ſubjecerit; & Lucæ Cuiſſiacenſi de quibuſdam difficultatibus ſe conſulenti reſponderit *, mirari ſe, cur, Guillelmo prætermiſſo, ſuum expetiiſſet ſuffragium. Certè Viri doctrinam & pietatem ſpirant & loquuntur egregia illius monumenta, edita tomo 4. Bibliothecæ Ciſterc.

* Epiſt. 72.

IN EPIST. LXXXVII.

65 HORSTII AD OGERIUM CANON. REGUL. Hujuſmodi titulum plerique calumniantur, aut rident, quòd verba ſynonyma, ſeu idem ſignificantia, etſi diverſo idiomate, fruſtra congeminet: quaſi canonici alii ſint, quàm regulares; ſive quaſi regulares alii ſint, & alii irregulares. Sed vide Joann. Bap. Signorum lib. de Ord. Canon. cap. 2. & Navarr. Com. 1. de Regul. ad c. *Cum pervio Deus*, xxi. q. 1. ubi docet, non omnem verborum geminationem cenſendam eſſe battologiam. Nam & apud Juriſperitos ejuſdem clauſulæ, vel dictionis geminatio plurimum operatur. v. l. Baptiſta paragr. ad Senatuſconſ. Trebell. Adde quòd & geminatio ejuſdem verbi apud Hebræos ſingularem habet vim, & emphaſim intendendi, vel augendi id quod dicitur: Pſalm. 86. *Homo & homo natus eſt in ea*, id eſt, multi homines: Pſalm. 67. *Rex virt. dilecti, dilecti*, id eſt, dilectiſſimi; & alibi ſæpè. V. Genebr. ll. cit. Porrò fuit Ogerius primus præſes S. Nicolai Pratenſis ad Tornacum Nerviorum, ſub annum 1125. teſte Picardo ex ſchedis Dionyſii Villerii canon. & cancell. Tornac.

66 HORSTII VIDERIS TU, SI CONSULTE, &c. Suaſerat Bernardus ne renunciaret curæ paſtorali, etiam amore quietis propriæ. Hinc jam improbat factum Ogerii, huic conſilio non parentis: & quamvis licentiam ab Epiſcopo acceperit, eum tamen non eſſe ſecurum, ut quæ extorta ſit, & violentia potiùs dicenda ſit: additque divinæ eum ordinationi reſiſtere, ut qui promotus à Deo, ſeſe dejiciat, aliaque plura in eamdem ſententiam.

67 An liceat abdicare paſtorale munus. Hinc ergo oritur gravis quæſtio: An non liceat renuntiare curæ paſtorali, & ſeſe ſubducere turbis & negotiis, ad quietius vacandum Deo, & ſaluti propriæ? Augent quæſtionis difficultatem tam multa ſanctorum virorum exempla, quos id feciſſe novimus. Inter minores quidem Prælatos plurimi fuerunt; ſed nec pauci Epiſcoporum, Cardinalium, immò & Pontificum nonnulli. Bruno III. Comes de Altena, Colonienſis præſul, abdicato pontificatu, ad monaſterium veteris-montis ord. Ciſterc. receſſit an. 1110. Eskilus Lundenſis in Dania archiepiſcopus in Clara-valle vitæ ſe privatæ dedit. Petrus Damiani ex monacho Benedictino card. & epiſcopus Oſtienſis, poſtquam pro ratione officii & dignitatis cauſam Eccleſiæ annis aliquot ſtrenuè, & mira conſtantia geſſiſſet, amore ſolitudinis & quietis in cellam reverſus, vitam cum fratribus in tranquillitate deinceps exegit: ſed redargutus à ſummo Pontifice, cur publicam curam ſaluti privatæ vir utilis & idoneus poſthaberet. De quo illud memorabile, quòd injunctam ob repudiatum epiſcopatum à Pontifice centum annorum pœnitentiam (qua nempè jubebatur in dies ad Pſalmi 50. recitationem diſciplinam facere, idque centum annis, ſi tot viveret) unius anni ſpatio integram compleverit. Ita aliàs legiſſe memini. Vide Operum ejus tom. 1. epiſt. 10. ſeu, juxtà novam editionem, tom. 3. opuſc. 20. ad Alexand. Pontif. & Hildebrand. cardin. qui poſtea factus pontifex nomine Gregor. VII. ubi ſe purgat ob dimiſſum epiſcopatum, & factum ſuum improbatum à pontifice & cardin. plurimis adductis exemplis tuetur.

68 Sed ſi legibus potiùs, quàm exemplis, judicandum eſt, uti Juriſconſultus ait, videndum reſtat, quid jura & canones præcipiant.

Doctor Angelicus ita reſpondet: „Proximorum ſalutem, ad quam procurandam ſe in paſtor obligavit, negligere non debet, nec propter divinæ contemplationis quietem, cum Apoſtolus, ob ſubditorum neceſſitatem, etiam à futuræ vitæ meditatione differri ſe patienter toleraret. *Quid*, inquit, *eligam, ignoro. Coarctor enim è duobus, deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, mihi quidem multò melius*, &c. Philip. 1. Adde, quod, cùm epiſcopalis ſtatus perfectior ſit, quàm monaſticus, ut non licet de hoc ad ſæculum redire, ita neque ab illo ad hunc, ut minùs perfectum, tranſire. Hoc enim eſt, manu aratro admota, retrò reſpicere: quod qui facit, non cenſetur aptus regno Dei. Lucæ 9. „ Sed tu ipſe S. Doctorem lege 2. 2. q. 85. art. 4. in corp. & reſp.

Nunc porrò magnum Eccl. Doct. Auguſt. audiamus epiſt. ad Eudoxium abbatem, debitæ in hac parte moderationis regulam religioſis viris præſcribentem; & habetur 16. quæſt. 1. c. „ Vos autem, Fratres, exhortamur, ait, in Domino, ut propoſitum veſtrum cuſtodiatis, & uſque in finem perſeveretis; ac ſi quam operam veſtram mater Eccleſia deſideraverit, nec elatione avida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis; ſed miti corde obtemperetis Deo, cum manſuetudine portantes eum qui vos regit, qui diligit mites in judicio, qui docet manſuetos vias ſuas. Nec veſtrum otium neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis, cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini non inveniretis. Sicut autem inter ignem, & aquam tenenda eſt via, ut nec exuratur homo, nec demergatur; ſic inter apicem ſuperbiæ, & voraginem deſidiæ iter noſtrum temperare debemus, ſicut ſcriptum eſt: *Non declinantes neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Sunt enim qui, dum nimis timent, ne, quaſi in dexteram rapti, extollantur, in ſiniſtram lapſi, demerguntur. Et ſunt rurſus, qui, dum nimis ſe auferunt à ſiniſtra, ne torpida vacationis mollitia ſorbeantur, ex altera parte, jactantiæ faſtu corrupti atque conſumpti, in favillam fumumque vaneſcunt. Sic ergo, dilectiſſimi, diligite otium, ut vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locum eſſe ubi non poſſit laqueos tendere qui timet ne revolemus ad Deum, & inimicum omnium bonorum, cujus captivi fuimus, vindicemus; nullamque nobis eſſe perfectam requiem cogitemus, donec tranſeat iniquitas, & in judicium juſtitia convertatur. „ Ita Auguſt. epiſt. 81.

Liberius quoque Papa epiſtola ad omnes Epiſc. „ Non debemus, inquit, populos nobis commiſſos negligere, ut quieſcere ampliùs, quàm pro iis elaborare, pro quibus etiam animas ponere debemus, ſtudeamus. Suggeſtum autem nobis eſt quòd, pro prætextis laboribus, nonnulli plebes à Deo ſibi aſſignatas, quaſque tueri debent eccleſias, relinquere volunt, & monaſteriorum ſe quieti tradere feſtinant; vacationem ab epiſcopatus laboribus eligunt; in otio, & ſilentio vitam degere malunt, quàm in his, quæ ſibi commiſſa ſunt, permanere. Undè autem beatæ perſeverentia, niſi de virtute patientiæ? Ideoque ne vos afflictionum amaritudo à pio mentis propoſito recedere coarctet, ut plebes vobis commiſſas relinquatis, &, ob malorum opprobrium, quieti vos contradentes, vos ſolummodo ſervetis, & filios orphanos relinquatis „. Liberium ſecutus Leo I. ſic Ruſtico Narbonenſi ſcribit epiſtola 32. „ Miror dilectionem tuam adeò ſcandalorum quacumque occaſione naſcentium adverſitate turbari, ut vacationem ab epiſcopatu optes, & in ſilentio ac otio vitam degere, quàm tibi commiſſis immanere malis; cùm Dominus non niſi perſeverantes beatos dicat; & quam piis omnibus perſecutionem Paulus prædicat (2. Tim. 3.) non in eo tantùm computetur, quòd contra pietatem Chriſtianam aut ferro, aut ignibus agatur, aut quibuſvis ſuppliciis; cùm perſecutionum ſævitiam ſuppleant morum diſſimilitudines, Inobedientium contumaciæ, malignorum tela: quibus enim omnia ſemper Eccleſiæ membra confligant atque pulſentur, & nulla piorum portio ſit a tentatione libera, ita ut periculis nec otia careant, nec labores. Quis inter maria fluctus navem diriget, ſi gubernator abſcedat? Quis à luporum inſidiis oves cuſtodiet, ſi paſtoris cura non vigilet? Quis furibus & latronibus obſiſtet, ſi ſpeculatorem, in proſpectu explorationis locatum ab intentione ſollicitudinis amor quietis abducat? Permanendum in opere credito, labore ſuſcepto; corripiendi timidi, tolerandi infirmi: nec, ſi vehementer tribulatio incubuerit, ita expaveſcamus, quaſi adverſitati propriis ſit viribus reſiſtendum, cùm conſilium & fortitudo noſtra Chriſtus ſit, ſine quo nihil, (Joann. 1.) per quem omnia poſſumus, (Phil. 4.) cujus in confirmandis Evangelii prædicatoribus, & ſacramentorum miniſtris, de ſuæ tum præſentiæ, (Matth. 28.) tum pacis ac victoriæ fiducia (Joann. 18.) indubias & manifeſtas pollicitationes: nullis debemus ſcandalis infirmari, ne Dei electioni videamur ingrati, cujus tam potentia ſunt adjutoria, quam vera promiſſa. „ Ita perquam eleganter Leo.

Innocentius quoque III. præclarè ſcribens epiſcopo Arelatenſi, deterret eum à dimiſſione epiſcopatus. „ Scire te debes non eſſe ſanctificato in utero ſanctiorem; ideoque prædicationis jam ſuſceptæ miniſterium non deſerendum, cum is, cujus fieri bajulus recuſabat, prædicandum Dei verbum tandem receperit. Quod ſi humilitatis cauſa de culmine quæris pontificali deſcendere, hoc ipſo humilitatis veritatem malè eligere videris, quod te in reſignandi propoſitu nimis exhibes pertinacem: quia tunc veram in te humilitatem cuſtodies, cùm & per eam locum ſublimem fugies, & per obedientiam non dimittas „. Tum enumeratis petendæ & obtinendæ miſſionis cauſis: „ Si propter alias, ait, cedere affectes, tibi poſtulanti non favendum, cum poſtulatio non eſſe diſcreta videatur: quia, ut omittemus otioſitatem, voluptatemque hoſtis antiqui ad miſeras animas captivandas, arma, nec ob laboris quidem anguſtias, aut perſecutionis incurſus, ſponſa tibi deſerenda, cui deſignando manum apud extraneam fidem media copulaſti. Sed dices: *Spiritus, ubi vult, ſpirat, & neſcis undè veniat, aut quò vadat*; (Joann. 3.) & ideò non clam poſſit viam illius Spiritus perſcrutari, quo qui aguntur, non ſunt ſub lege, *quia ubi Dei Spiritus, ibi libertas*: (2. Cor. 3.)

„ Cedendi itaque licentia tibi ab homine negata, cedes tamen libertate tibi a Deo data? Certè deſipis, ſi ſic ſapis. Quo enim modo Spiritu Dei agitur qui contra Spiritum Dei agit? Sanè contra Spiritum agit qui contra veritatem attentat: *Veritatis enim Spiritus eſt*. (Joann. 15. 16.) At ob aliam fortè cauſam latentem cedendi tibi voluptas cœlitus inſpiratur. Sed tu quo ſcis modo talem inſpirationem cœleſtem eſſe? Non recolis glorioſum Pontificem beatum Martinum, corporis viribus deſtitutum, Pauli exemplo, dixiſſe; *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem, fiat voluntas tua?* Quantocumque virtutum flore fulgeas, ſi charitatem non habeas, nihil habes. (1. Cor. 13.) Nulla autem major, quàm animam pro amicis ponere. (Joann. 15.) Cùm igitur pro ſubditis animam ponere deceat, quandiu eis prodeſſe potes, nulla ab eorum regimine occaſio excuſaverit. Laboris cauſam prætendenti ſublevando tibi, & labori non refugiendo exemplum erit Apoſtolus, ſe pro communi ſalute plus cæteris laboraſſe aſſerens; (1. Cor. 15.) quia, licèt non ſemper ſequatur laborem effectus, labor tamen eſt apud Deum meritorius. Neque verò putes Martham, quòd circa plurima ſatageret, malam partem elegiſſe, Mariam autem optimam, quæ ab ea non auferetur; (Luc. 10.) illa quidem ſuavis & ſecura; hæc autem plus utilis & fructifera, &c. Vide eumdem Pontif. de Regular. c. *Licet*.

69 Sed ſine cauſa his immoramur, ſi mores hujus ſæculi reſpicimus. Nunc in prælaturis capiendis freno potiùs, quàm calcaribus, egemus: jam magis à quærendis hujuſmodi dignitatibus, quàm à dimittendis, homines deterrere neceſſe fuerit. Recens tamen exemplum, & quod raritate ſui jam penè commendationem, aut certè admirationem meretur, habemus in illuſtriſſimo principe Henrico à Lotharingia, Epiſcopo Virdunenſi, qui, difficultatem muneris paſtoralis expertus, dimiſſo antè paucos annos epiſcopatu, ad Societatem Jeſu, velut ad locum quietis, è curarum æſtu ſeſe recepit. Verùm, cùm, hoc deſiderio prægnans, animi ſui ſenſum cardinali Bellarmino aperiret, conſilium ab eo poſtulans, tale ab eo reſponſum accepit, quo moneretur potiùs divinæ voluntati ad laborem vocanti acquieſcere, quàm propriæ tranquillitati conſultum ire. Epiſtola, quia utriuſque pietatem ſpirat, non ingrata Lectori erit, aliàs fortè non ita obvia. Sic autem habet.

„ Quod ad pium deſiderium tuum attinet, adipiſcendi pennas columbarum, & volandi ad locum dulciſſimæ quietis, dicam quod ſubiit animum meum. Non puto ſolidiorem quietem, & ſalutis veriorem ſecuritatem in re alia poſſe inveniri, quàm in Dei voluntate viribus totis animæ exequenda. Illam ego Domini vocem præter omnes amavi ſemper: *Pater, transfer à me calicem hunc: veruntamen non mea, ſed tua voluntas fiat*. Empti pretio magno ſumus; proindè tamquam ſervi obedientiam noſtro Hero debemus, dum conſcientia noſtra teſtis eſt, non quæſiviſſe, non optaſſe, non elegiſſe locum nos ſubliorem, & in præſentia honorem nihil ducere, quo & abdicare nos, ſi liceret, liberet: ſanè eſt quod gaudeamus, & acquieſcamus voluntati Dei, quam Pontifex nobis manifeſtavit. Paſtorale onus eſt ſollicitudinis atque periculi plenum; neque fortaſſe (ut exemplum in me ſtatuam) minus grave onus eſt dignitas cardinalis: ſed ſi Opifici, ſi Emptori noſtro placuit has in anguſtias, in hæc pericula nos vocare; ecquinam ſumus, ut dicere poſſimus ei: Cur ita feciſti? Qui nos dilexit, & animam ſuam pro nobis poſuit, dicere dignatus eſt Petro, & in eo Paſtoribus omnibus: *Si me amas, paſce oves meas*: ecquis erit qui reſpondere audeat Domino: Nolo paſcere oves tuas, ne perdam animam meam; niſi ſit aliquis qui, non Deum, ſed ſeipſum amet? Dei amator verus cum Apoſtolo ait: *Malo anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis*, quàm non ſubire ſarcinam, quam mihi amor divinus impoſuit. Quamquam eſſe diſcrimen ſalutis nullum poteſt charitas ubi regnat. Nam, eſto, imprudentes, vel ex imbecillitate, in multis labimur, nonne charitas operit multitudinem peccatorum? Illuſtriſſime & amantiſſime Præſul, ſi ſpes affulgeret ulla fore, ut Deo, & Vicario ejus conſentientibus, ad religionis quietem, tu quidem venire, ego redire poſſemus, id omninò eligendum eſſet: ſed ſpes vaneſcit omnis. Quæ mihi frequens dico, eadem & ſcribere volui ſanctæ animæ tuæ, quam ab onere paſtorali ægrè admodum angi video. „ Ita Cardinalis ille ad Epiſcopum.

Hæc, etſi paulò prolixiùs, quàm pro inſtituto, recenſita, & fortè faſtidioſo inſipida, candidus Lector non reſpuet. Certè ſi alium uſum hoc tempore non habent, oſtendent ſaltem quanta inter mores noſtri & veteris ævi ſit diſcrepantia. Olim quippè, cùm onera penſarent, ſtimulis opus erat ad illud ſuſcipiendum; nunc, cùm honores potiùs ſpectantur, ambitio frenis coercenda eſt. Si quis plura velit de propoſita quæſt. videat S. Greg. de cur. Paſt. lib. 1. c. 5. & ſeqq. P. Bleſenſ. epiſt. 44. & 101. S. Th. 2. 2. q. 85. Gilleber. de Hoylandia elegantiſſ. epiſt. ad Ogerum (an fortè eumdem, ad quem eſt præſens Bernardi epiſtola? Certè utriuſque epiſtolæ & inſcriptione & argumento conveniunt) quam habes hìc tom. 5. Item vide Tubas noſtras diſciplinæ Eccl. pag. 521. Claud. Eſpenc. lib. 3. Digreſſ. ad epiſt. 1. Tim.

70 QUI SE SIBI MAGISTRUM CONSTITUIT, &c. Argutum

HORSTII & ſapiens ſancti Bernardi dictum. Nam φιλαυτία, ſeu amor ſui ipſius, magnus errorum artifex, in cauſis propriis ferè mentem & oculos hominis ſurripit; facitque adeò illum ſtulteſcere, & verum de rebus judicium amittere ita, ut qui aliis non raro rectè norunt conſulere, in propriis fœdè cæcutiant, immò deſipiant, ſeſeque miſerè decipiant. Porrò in via vitæ ſpiritualis ſeu religioſæ ſine duce velle procedere, res plena diſcriminis eſt, ut paſſim ſancti Patres & aſcetici Scriptores oſtendunt. *Et quamvis ſint nonnulli* (cum Gregorio Magno loquor) *qui ita per magiſterium ſpiritus intrinſecus docentur, ut, etſi eis exterius humani magiſterii diſciplina deſit, magiſtri intimi cenſura non deſit; horum tamen libertas vitæ ab infirmis in exemplum non eſt trahenda, ne, dum ſe quiſque ſimiliter ſancto Spiritu impletum præſumit, diſcipulus hominis eſſe deſpiciat, & magiſter erroris fiat*. Ita Sanctus Gregorius libro 1. Dialog. capite 1. Sed mitior Bernardi ſententia videri poſſit, ſpectata graviori aliorum cenſura. Ille dicit, eum, qui ſibi magiſter eſt, ſtulti diſcipulum eſſe. Sed alii dicunt, religioſum, ſeu virum ſpiritualis vitæ profeſſorem, qui, ſpretis neglectiſque ſeniorum conſiliis, ſuo vivit arbitrio, ſibi ipſi diabolum eſſe. Ita Joannes Gerſon, magnus vitæ ſpiritualis magiſter, nixus teſtimonio Climaci: „ Qui ſibi, inquit, dux eſſe vult, ſpreto duce proprio, non jam indiget Dæmone tentante, quia factus eſt ipſi ſibi dæmon. „ Nempè, qui ſibi fidunt, & ſuæ innituntur prudentiæ, adeoque non ſinunt ſe regi aliorum conſiliis, laborant vitio ſuperbiæ. At diabolus rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, quæ & initium omnis peccati eſt. Hinc nulli magis opportuni inſidiis & tentationibus ſatanæ, quàm qui prudentes ſunt in oculis ſuis. Exempla ſunt frequentiſſima.

Undè & ſpiritualis ducis neceſſitatem non obſcurè Scriptura commendat. Salomon populi ruinam conſultori defectui adſcribit: *Ubi non eſt gubernator, populus corruet: ſalus autem ubi multa conſilia*. Proverb. 11. Sanctus Dorothæus hanc ſententiam ad præſens inſtitutum integro ſermone tractat & edifferit: inter cætera ita ait: „ Monet ac cavere nos docet, ne noſmetipſos inſtituere & informare velimus; ne ſciolos nos, prudentes atque cordatos exiſtimemus, neve omninò credamus, poſſe nos ipſos regere ac gubernare. „ Ita Doroth. quem vide Serm. 5.

Rurſus idem Salomon: *Væ ſoli*, ait, *quia, cùm ceciderit, non habet ſublevantem ſe*, Eccleſ. 4. Ex quo loco Ludov. de Poota in Duce ſpir. p. 2. tr. 4. c. 2. Magiſtri ſpiritualis neceſſitatem non incongruè deducit. Quamvis & antè ipſum plerique Patrum id feciſſe videantur. Olimpiad. in cap. 4. Eccleſ. Niſſenus lib. de Virg. S. Bern. Serm. 33. in Cant. P. Bleſenſis lib. de amicit. c. 2. Teſtimonia hujuſmodi innumera in rem preſentem adferri poſſent ex Scripturis: nec minus exempla ſuppetunt eorum quos Deus per homines inſtrui voluit, etſi aliàs prudentes, immò ipſi Deo familiares. Moyſes inſtruitur per ſocerum ſuum Jethro, Samuel per Heli Sacerdotem, Cornelius Centurio per Petrum, Paulus per Ananiam, Æthiops Eunuchus per Philippum. His ferè ſimilibuſque exemplis utuntur Patres ad probandum, in vita ſpirituali & via cœli non ſine arbitro & duce procedendum: quorum verba adducerem, ſi inſtitutum pateretur. Tu ipſe ſuis locis, ſi libet, require: De Samuele quidem Caſſianum Coll. 2. c. 14. Gregor. lib. 2. in lib. 1. Reg. De Centurione. S. Aug. Prol. lib. de Doct. Chriſt. De Paulo S. Auguſt. ibid. Caſſian. Coll. 2. c. 15. De Eunucho Auguſt. lib. cit. & alios alibi.

Cæterùm, cùm morbi, itemque medici corporum magnam habeant analogiam & affinitatem cum morbis, mediciſque animorum, hinc etiam percommodè magiſtri ſpiritualis neceſſitatem elicere poſſumus: quia nemo ſibi ipſi medicus eſt, ſeu jure, ratione refragante, ſcilicet in gravibus & periculoſis morbis. Undè Philoſophus in Polit. 3. c. 12. „ Ægrotantes medici, inquit, alios ad ſe medicos vocant, & magiſtri palæſtræ alios magiſtros, quaſi nequeant verum diſcernere qui de propriis judicant, & in paſſione conſtituti ſunt. „ Rationem ſuprà inſinuavi, quia nempè obnubilat judicium practicum amor ſui, & perturbationes, vel nebulam oculis mentis offundit. Idem ſenſit Baſil. Conſtit. mon. cap. 23. *Illud firmiſſimum*, inquit, *tenendum, rem omnium difficillimam eſſe, ſeipſum cognoſcere, & curare; propterea quòd ſeipſum quiſque naturaliter amat, & quilibet, propterea quod in ſeipſos propenſi ſunt, in veritatis judicio falluntur*. Medicus corporis ſui curam ſibi non credit; & homo animæ ſuæ curam ſoo unius arbitrio ſecurus committet? Quid, ſi æger ſeipſum non agnoſcat ægrotum, ut multis contingit? quid, ſi periculum non æſtimet? quod etiam notavit S. Baſil. qq. Brev. n. 301. quomodo is, inquam, de remedio ſibi adhibendo cogitabit?

Mihi itaque, ut claudam cum Hieronymo, *placet ut habeas ſanctorum* virorum *contubernium, nec ipſe te doceas, & abſque doctore ingrediaris viam quam nunquam ingreſſus es, ſtatimque in alteram partem declinandum ſit, & errori pateas; pluſque, aut minùs ambules, quàm neceſſe eſt: ne aut currens laſſeris; aut, moram faciens, obdormias*: epiſt. 4. ad Ruſticum, cui in monaſterio *ſub unius diſciplina Patris* virtutis diſcendæ gratia victuro neceſſitatem magiſtri præmonſtrandam duxit, ſtatuto hoc velut irrefragabili principio & axiomate: Nulla ars abſque magiſtro diſcitur: quod videtur hauſiſſe ex Plinio Præfat. lib. 7. Hiſtor. nat. ubi quæritur, velut accuſans naturam nobis novercam, hominem nihil ſcire ſine doctrina. Undè meritò Iſidorus Peluſiota ridiculum planè eſſe ait, cùm, ut vilium ac mechanicarum artium magiſtros naneiſcamur, huc, atque illuc oberremus; divinam tamen Philoſophiam, (ita vocant ſtudium vitæ religioſæ PP. Græci) tanquam vile aliquid ac deſpicabile, nobis ipſis committamus: lib. 1. epiſt. 260. Similia habet Caſſianus Coll. 2. cap. 11.

Audiant ergo hoc, inquit Bern. *qui ſine duce ac præceptore vias vitæ ingredi non formidant. Ipſi ſunt in arte ſpirituali exiſtentes & diſcipuli pariter, & magiſtri ... Quam multi ex hoc à recto tramite periculoſiſſimè aberraſſe comperti ſunt, nimirum ignorantes aſtutias ſatanæ, &c.* quæ vide Serm. 77. in Cant. Hæc pauca ex multis nobis hoc delibaſſe ſufficiat. Qui plura volet, adeat Scriptores aſceticos. Vincent. Ferrer. Tr. de vita ſpir. c. 4. Turrecrem. tr. 9. in Reg. S. Bened. S. Bonav. lib. de ſex alis. Alphonſ. Rodrig. 3. p. Exercit. tr. 7. c. 2. 3. 4. Ludov. de Ponte, p. 2. duc. ſpir. tr. 4. c. 2. Et p. 1. de perf. Chr. tr. 2. c. 9. Roſignol. de diſcipl. perf. l. 1. c. 1. Hier. Plat. de bon. ſtat. rel. l. 1. c. 24. Jacob. Alv. de paz. de vit. ſpir. tom. 1. l. 5. c. 12. 13. denique Julium Nigroo. in tract. aſcet. tract. 1.

IN EPIST. LXXXIX.

DUM ABSENS COGITO, DICTITO, &c. Hac epiſtola gravibus verbis ſignificat Vir ſanctus, quàm ſit alienus à litteris ad amicos minùs utilibus & neceſſariis ſcribendis, quòd id fiat cum jactura temporis & otii, gravioribus magiſque ſanctis negotiis tribuendi: item ſilentii, quod religioſis incumbit; denique quietis & tranquillitatis internæ, cujus diſpendium adfert illa ſcribendi cura & occupatio. Audite, prodigi temporis, &, ſi ſapitis, erubeſcite; maximè ubi ſimilem Plinii Senioris ſenſum animumque cognoveritis. Nam de eo ſic ſcribit Plinius Junior lib. 3. epiſt. ad Marcum: „ Memini quemdam ex amicis, cùm lector quædam perperam pronuntiaſſet, revocaſſet, & repeti coegiſſet; 71

huic

„ huic avunculum meum dixiſſe: Intellexeras nempè? cùm ille annuiſſet: Cur ergo revocabas? decem amplius verſus hac tua revocatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores, urbiſque fremitum ubſervabat. In receſſu ſolum balnei tempus ſtudiis eximebatur. At dum ſtrigilibus ad eaciendum ſudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus cæteris curis, huic uni vacabat. Ad latus erat notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet. Repeto me correptum ab eo, cùm ambularem: poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. „ Miranda, ac imitanda in homine ethnico temporis parſimonia! cujus unius honeſta avaritia eſt.

Ejuſdem cum Bernardo ſpiritus ſenſuſque fuit Auguſtinus, qui haud mediocriter formidabat, ne, otioſa, ſeu minùs neceſſaria ſcribendo, factus eſſet reus illius ſententiæ: *In multiloquio non deerit peccatum*. Prov. 10. Lege prologum libris Retract. præmiſſum, & vide quam cauſam ſcribendi eos libros aſſignet. „ Illud etiam, inquit, quod ſcriptum eſt: *Ex multiloquio non effugies peccatum*, terret me plurimum, ſeu quia multa ſcripſi, vel quia multa etiam quæ dicta non ſunt, tamen à me dicta, conſcripta ſunt. Abſit enim ut multiloquium deputem, quando neceſſaria dicuntur, quantalibet ſermonum multitudine ac prolixitate dicantur. Sed iſtam ſententiam Scripturæ ſacræ propterea timeo, quia de tam multis diſputationibus meis ſine dubio multa colligi poſſunt, quæ, ſi non falſa, at certè videantur, ſive etiam convincantur non neceſſaria. Quem verò Chriſtus fidelium ſuorum non terreit, ubi ait: *Omne verbum otioſum, quodcumque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die judicii?* „ Matth. 12. Ita S. Auguſt. Vide Julium Nigron. Tract. 211. c. 3. Vide ſeq. S. Bern. epiſt. 90. ad eumdem Ogerium, ubi jubet ceſſare iſtam epiſtolarum frequentiam.

72 HORSTII Monachis an verùm docere. MONACHI OFFICIUM NON EST DOCERE, &c. Sanctus Hieronym. ſententiam ſic extulit: *Monachus non docentis, ſed plangentis habet officium*, adv. Vigilant. c. 6. Et habetur *Nequaquam* 7. q. 1. ubi Gloſſa & Turrecrem. exponunt de monacho ſimplici, ſeu non fungente officio curati animarum. Undè & ſynodus Conſtantinopolit. ſub Photio Patriarcha, tempore Joannis VIII. celebrata, definit monachi vitam habere ſubjectionem & diſcipulatum, non magiſterium, vel præſidendi regendique officium. Alexander item II. à populorum prædicatione omninò ceſſare jubet monachos juxtà 16. q. 1. Vide etiam c. *Adjicimus*, eod. tit. Hinc & alibi Bern. negat convenire monacho ut publicè prædicet, Serm. 64. in Cant. nimirùm vi inſtituti ſui, ſeu, ad officium ei non convenit, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 187. art. 1. Turrecrem. 16. quæſt. 1. c. *Placuit*. c. *Doctos*. ibid. at ex commiſſione Superiorum. i. epiſcopi, vel prælati ſui licet.

*modo 365. Pari prorſus ratione intellige Bernardum epiſtola 363. * ad archiepiſc. Mogunt. de Radulfo quodam monacho, qui crebris exhortationibus populum in necem Judæorum concitaverat, ita ſcribentem: „ Quòd ſi ſe monachum, aut eremitam jactat, & ex eo ſibi ſumit libertatem, vel officium prædicationis, poteſt ſcire, & debet, quòd monachus non habet docentis, ſed plangentis officium. „ Ubi ſanè non tam prædicationem in monacho, quàm audaciam, præſumptionem & ſuperbiam damnat, utpote qui non miſſus à ſuperioribus, vel ab epiſcopo admiſſus, immò ſuperiorum excutiens jugum, & epiſcopi auctoritatem contemnens, prædicationis officium temerè uſurpabat: quod expreſſis verbis *ibid.* Bernardus innuit, dicens: „ Homo iſte, neque ab homine, neque per hominem, ſed neque à Deo miſſus venit. „ Undè idem S. Doctor ſcribens in Cant. Ser. 64. ut contra vulpes, quæ demoliuntur vineas, ideſt, inſidias diaboli, & fraudulentas ſuggeſtiones præmuniat religioſos; hortetur ne temerè ad prædicandum proſiliant, nec ſe officio ad ſe non pertinenti, nimirùm, citra auctoritatem ſuperiorum, ſpiritu levitatis & arrogantiæ ſeducti, ingerant. „ Interdum, inquit, bene proficientis cujuſpiam, cum ſibi profuſius aliquid ſupernæ gratiæ ſenſerit irrorari, ſubit animum deſiderium prædicandi, &c. „ Et paulò poſt: „ Et ſcimus monachi officium eſſe non docere, ſed lugere .... „ Ex his nempè claret, & certum eſt quòd publicè prædicare, nec monacho convenit, nec novitio expedit; nec non miſſo licet. Propoſuerat enim dictum Apoſtoli: *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Itaque non licet eis, quia non mittuntur; at liceret utique, ſi mitterentur. Ita ſenſiſſe Bernardum, luce clarius eſt. Alioquin ex ore ſuo judicandus venit, & ipſe, & multi ex diſcipulis ejus; qui, cum ita neceſſitas & charitas, vel etiam ſuperiorum auctoritas poſtularet, è clauſtris egreſſi, prædicatione verbi divini populum ad Dei cultum & timorem erudierunt. Loquitur ergo Bernardus de officio & vocatione monachi ſecundùm ſe. Nam monachus, quatenus talis, non vocatur ad prædicandum & docendum, ſed ad vacandum in ſolitudine Deo, & ſaluti propriæ per meditationes & virtutum exercitia. Undè epiſtola 42. (habetur Tom. 2. inter Tract.) ait S. N. P. *Labor, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc ſunt monachorum inſignia: hæc vitam ſolent nobilitare monaſticam*.

73 An ſtudia eis competant. Quapropter ne forteſſis temerè & imprudenter inertes, ſi qui tales alicubi latitant monachi, auctoritate ſancti Patris abutantur ad fomentum ignaviæ ſuæ, quaſi ſtudia litterarum, & ſcientiam improbet in monachis; audiant hi ipſum alibi tales manifeſtè redarguentem: *Videar forſitan*, inquit, *nimius in ſugillatione ſcientiæ, & quaſi reprehendere doctos, ac prohibere ſtudia litterarum. Abſit. Non ignoro quantum Eccleſiæ profuerint, & proſint litterati ſui, ſive ad refellendos eos qui ex adverſo ſunt, ſive ad ſimplices inſtruendos*, &c. ejuſdem ſermonis, quem legiſſe juvabit Serm. 36. in Cantica.

Hæc perpendens congregatio reformationis Hiſpanicæ, maturo conſilio ita ſanxit, lib. Conſtit. c. 31. „ Experientia, quæ rerum omnium mater eſt, docet nos quàm parum fructus ſecum adferat ſcientia, quæ non continetur in ſubjecto & vaſe religioſo. Quare convenit ut in ordine monachali majus & frequentius ſtudium ſit, & adhibeatur circa conſcientiam, & ut anima ornetur charitate & cæteris virtutibus, quàm circa ſcientiam, & ut ornetur intellectus multis & variis litteris ac doctrinis ... Undè provenit (quod divus Bernardus aſſerit) ut multi multa ſciant, & ſeipſos neſciant. Sed cum ſcientia advenerit animæ religioſæ & Deum timenti, eſt valoris incomparabilis. Quoniam non ſolùm qui eam habent conſequuntur ſibi vitam æternam, ſed etiam alios ducunt ad eam, & dirigunt in viam divini famulatus, qui eſt ultimus finis noſtri inſtituti, & verus terminus ad quem diriguntur omnes ſanctæ Regulæ ſanctarum Religionum. Quapropter Capitulum ordinat, & præcipit ut monachi, qui deſtinantur ad ſacræ Theologiæ ſtudium, tales ſint, ut ſuis virtutibus ac litteris poſſint ſervire, & augere noſtram ſanctam Congregationem, &c. „ Deprædicat hoc inſtitutum Aubertus Miræus, lib. 5. Orig. monaſt. cap. 4. optatque Galliæ, ac Germaniæ abbates idem æmulari. Cœptum quidem vidimus in plerique locis; ſed nunc ardor ille langueſcit. Fortè quia temporum difficultates, & bellorum calamitates, uti alia pleraque ſalutaria conſilia, ſic & hoc interturbat. Certè ubi ſtudiis & litteris, præſertim ſacris, inter monachos priſtinos amor honorque poſtliminio reſtitutus fuerit, ipſa religio paulatim movebit lacertos, &, quaſi reddita juventute, reflorelcet. Et ſicubi id hactenus factum vidimus, reſtitutis litteris ſtudiiſque non abs re tribuamus.

Porrò quod nonnulli monachomaſtigeæ, uti Eraſmus, & ſimiles, monachis inertiam ruditatemque obtrudunt; *Pigros ventres* vocant & *monacho indoctior* proverbio jactitant; mera calumnia eſt, quam infinita & priſci, & noſtri ævi exempla ſatis refellunt. Legat qui volet unum Trithemii Chronicon Hirſaugienſe, aliaſque ejuſdem de Viris illuſtr. Ordinis Sancti Benedicti libros, & aliquot doctiſſimorum unius Ordinis Virorum examina reperiet. Adde, quòd ne quidam tot, tantaque priſcæ eruditionis monumenta nobis eſſent hodie reliqua, ſi non fuiſſent in monaſteriis olim viri omni doctrinarum genere exculti, qui, tamquam fidi cuſtodes, depoſitum religioſè conſervatum tranſmiſiſſent ad poſteros, & indefatigabili labore libris propagandis dediſſent operam. Nimis ingrati ſumus, ſi hos eruditionis traduces minus veneramur. Nec tamen proreùs ſine occaſione natam hujuſmodi fatemur calumniam. Nam, ut ait Adamus Conzen, in Polit. lib. 6. cap. 46. *nonnullorum id facit ignavia, & à ſtudiis aliena voluntas, qui magno ſubditorum malo, & Ordinis dedecore, immò & Eccleſiæ contumelia, eruditionem ipſi negligunt, & ut alii proficiant, ſunt impedimento*. Additque ibidem, ne fortè inanis metus quoſdam abſterreat à ſtudiis: NEC TIMENDA EST INFLANS SCIENTIA DOCTORUM, CUM NEMO MAGIS RELIGIOSÆ OBEDIENTIÆ, ET DISCIPLINÆ RATIONEM PERPENDAT, QUAM IS QUI SOLIDE DOCTUS EST.

AD EPIST. XCII. Ad Henricum regem Angliæ.

IN TERRA VESTRA TENETUR PRÆDA DOMINI MEI. 74
Quod Bernardus hoc loquendi genere innuat, prodit hiſtoria originis Fontanenſis monaſterii * in Anglia his verbis: „ Bernardus abbas Claræ-vallenſis, miſſis expeditionis ſuæ militibus, jam finitimas occupaverat regiones, claros agens de hoſte antiquo triumphos, eripiens prædam, & reſtituens regi ſuo. Hic inſtinctu divino de nobili ſua Claræ-vallenſi vinea quamdam bonæ ſpei plantationem ad Anglicanas partes duxerat, fructum in illa gente quærens, ſicut ubique terrarum. Extat adhuc eadem epiſtola quam pro eis ad regem ſcripſerat, aſſerens teneri prædam Domini ſui in terra illius; miſiſſe de militia ſua viros ſtrenuos, qui eam requirant, recuperent, & reducant. Suadet regi ut nuntiis aſſiſtat, & in hoc ne deſerat feudum ſuum; quod & factum eſt. Suſcepti cum honore à rege & regno, in provincia Eboracenſi jaciunt nova fundamenta, conſtituentes abbatiam, quæ Rievellis nominatur. Et hæc prima plantatio Ordinis Ciſtercienſis in territorio Eboracenſi. „ Plura de Henrico hujus nominis primo vide, ſi lubet, in Notis ad epiſtolam 138.

*In Monaſt. Anglic. t. 1. pag. 733.

IN EPIST. XCIII.

*AD HENRICUM WINTONIENSEM. Fuit is Henrici I. Anglorum regis ex ſorore nepos, Stephani Angliæ itidem regis frater, atque Stephani comitis Bleſenſis filius: *quem mater* (Adela) inquit Guillelmus Neubrigenſis, *ne ſoli ſæculo liberos genuiſſe videretur, apud Cluniacum tonſuravit*, nempe anno 1126. uti disertè refert hiſtoria Glaſtonienſis *, eum inter ſuos abbates connumerans, in qua dicitur *vir, quem abundans litteratura peritia illuſtravit, morumque honeſtas apprimè decoravit, cujus induſtria tanta Glaſtonienſi eccleſiæ præſtitit beneficia, quòd ejus ibidem memoria æterna vigebit per ſæcula* &c. De Henrico ad ſedem Wintonienſem poſtea evecto ſanctus Bernardus conqueſtus eſt epiſt. 237. ad Eugenium ſcribens: *Quid dicam de domino Wintonienſi? Opera, quæ ipſe fecit, teſtimonium perhibent de eo*, nimirùm quòd, præter arces à principibus (ut auctor eſt Harpsfeldius) ad convivium invitatis exortas, Guillelmum Eboracenſem intruſum conſecraſſet, teſte Rogerio in Annalibus ad annum 1140. ubi eum Romanæ ſedis Legatum vocat. Malè itaque à Brito & Henriquez inter Ciſtercienſes recenſetur; nec rectius ab iſto fortaſſe inter viros ſanctitate inſignes, * occaſione ſumpta ex Wionis in Ligno vitæ teſtimonio, qui virum Prophetiæ ſpiritu clarum prædicat, quòd Henrico nepoti ipſum viſitanti moriturus prædixerit caſtigandum à Deo ob necem ſancti Thomæ Cantuarienſis, quem ipſe conſecraverat: quaſi ea vox non potuerit eſſe timentis potiùs, quàm prophetantis, inquit rectè Manricus in Annalibus. Plures ad eum exſtant Petri Venerabilis epiſtolæ; inter alias verò epiſtola 24. & 25. libri 4. ipſum interpellat, ut ad ſuum Cluniacenſe monaſterium corpus depoſiturus reverteretur: quibus, necnon Adriani papæ IV. litteris, Ludovici Francorum regis & Burgundiæ primarum precibus invitatus (ut refert Cheſnius in Notis ad Bibliothecam Cluniacenſem) præmiſſo per Petrum Venerabilem theſauro ſuo, abſque primariis regis ab Anglia Cluniacum clam appulit anno 1155. Monaſterium gravi æris alieni pondere oppreſſum exoneravit; ſactis ad ſeptem millia marcha-

Guill. hiſt. Angl. l. 1. cap. 4.

*Monaſt. Angl. t. 1. pag. 18.

Harpsf. ſæculo 12. in Henrico.

*Menolog. Ciſterc. ad diem 11. Oct.

rum

rum argenti, ſeu ad quadraginta millia librarum expenſis, monachos 400. & amplius Cluniaci degentes pavit; calices 40. pro Miſſis celebrandis, pennumque ſericeum magni pretii dedit eccleſiæ, manibuſque propriis Petrum venerabilem Kalend. Januarii anni 1157. defunctum ſepelivit. Tandem reverſus in ſedem ſuam, non ſine magno Cluniacenſium luctu diem clauſit 5. Idus Auguſti anni 1171.

IN EPIST. XCIV.

76 *AD RICHARDUM ABBAT. FONTANENSEM. Ex quo monaſterio tranſierit ad Ciſtercienſes diſtinctè indicat epiſtola modò 313. nempè ſanctæ Mariæ Eboracenſis, Ordinis Sancti Benedicti, confirmatque Monaſticum Anglicanum, tum in ipſius monaſterii Eboracenſis, tum præcipuè Fontanenſis hiſtoria; ex quo hujus, duarumque præcedentium epiſtolarum argumentum compendioſè hic deſcribimus.

Abbatia ſanctæ Mariæ Eboracenſis anno 1088. fundata eſt ab Alano comite, Guidonis comitis Britanniæ filio, in eccleſia ſancto Olavo dedicata, Eboraco proxima, cui rex Guillelmus, cognomento Rufus, ſanctæ Mariæ nomen poſtea dedit. Huc acciti è cœnobio Witterbienſi abbas Stephanus & monachi Benedictini, ſub quibus regularis diſciplina non ſine fervore propagata, circa annum 1132. Galfrido tertio abbate, tantiſper langueſcere cœpit. Spargebat ubique famam tunc temporis Ciſtercienſis religio, maximè in Rievallenſi agri Eboracenſis monaſterio, quo monachorum è Clara-valle colonia noviſſimè invecta erat. Cujus pia æmulatione adducti quidam illius cœnobii monachi, numero duodecim, cùm per abbatem ſuum ad Ciſtercienſes convolare ſibi non liceret, Turſtinum Eboracenſem archiepiſcopum in ſui propoſiti patronum implorent. Eo itaque duce, anno ab incarnatione Domini 1132. pridie Nonas Octobris, reclamante Abbate, egreſſi ſunt ex ipſo monaſterio Sacerdotes 12. cum uno levita, Richardus ſcilicet prior; alter Richardus ſacriſta, aliique in prædicta hiſtoria recenſiti, de rebus monaſterii, præter habitum, nihil aſportantes. Qua deſertione turbatus abbas Gaufridus, apud regem, vicinoſque epiſcopos & abbates præcipuè verò apud ſanctum Bernardum, de communi violatæ religionis injuria litteris expoſtulat. Turſtinus verò pontifex apologeticam ad Guilielmum metropolitam Cantuarienſem epiſtolam ſcribit;

*Extat hic, t. 1. col. 386. Epiſt. 94. 95. 96. & 313. — immò ipſe Bernardus * ad prædictum Turſtinum, tum ad tredecim illos monachos congratulatoriam; ad Gaufridum autem abbatem excuſatoriam tranſmittit. Intereà prædicti monachi in epiſcopali Turſtini domo concluſi, cùm abbatis ſui cenſura revocari non potuiſſent, locum ad habitandum ab ipſo epiſcopo accipiunt ad Ripponem, à cunctis retro ſæculis incultum, ſpinis conſitum, & inter convexa montium & ſcopulos hinc indè prominentes, Richardo priori ipſo die Natalis Domini à Turſtino in abbatem ordinato, qui, hieme ſub ulmo incredibili vitæ auſteritate tranſacta, ſe, ſuumque locum, ab ipſis Fontes appellatum, ſancto Bernardo tradidere: quibus ipſe virum religioſum direxit, Gaufridum ſcilicet de Amayo *, à quo Ciſtercienſe inſtitutum incredibili devotione & alacritate ſuſceperunt.

*de eo vol. 4. Vitæ ſancti Bern. cap. 6.

AD EPIST. XCV. ad Archiepiſcopum Eborac.

77 HORSTII ALIUD EST SANCTAM ZELARE PAUPERTATEM. Eleemoſynam in religioſos commendat, ut digniorem, & majoris meriti, quam in vulgi mendicabula collatam. V. Eccl. c. 12. v. 1. & 2. Ibidem Cornel. & Bonartium. Item Matt. cap. 10. v. 41. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ.* Et: *Qui ſuſcipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet*, &c. *Hiſce Chriſti verbis inſinuatur*, inquit Suarez, *quòd opus miſericordiæ, ſi fiat homini ſolùm, quia homo eſt, ſit ordinis naturalis: ſi verò fiat, quia fidelis eſt, & civis Sanctorum ac domeſticus Dei, ſit opus miſericordiæ ſuperioris ordinis, ſive ſupernaturalis.* Ita ille, lib. 2. de neceſſ. grat. cap. 16. num. 10. Ratio eſt, quia talis cooperatur Prophetæ, ſeu Prædicatori Evangelii, religioſo, &c. eoſque ſuis eleemoſynis & ſubſidiis ad opera vocationis ſtatuſque ſui exercenda promovet, juvat, & quaſi enutrit; & proindè particeps fit, uti laboris & meriti, ſic & mercedis, ſeu præmii talibus conſtituti; nempè ſecundùm proportionem & menſuram cooperationis & charitatis qua ſuccurrit. Apto ſimili rem declarat ſanctus Gregorius hom. 20. in Evangelia: *Ulmus*, inquit, *fructum non habet; vitem tamen cum fructibus portans, hæc ipſa ſua efficit, quum bene ſuſtentat aliena*: ſic pariter, qui juſtum ſuſtentat, ſua efficit opera juſtitiæ quæ juſtus operatur; adeoque per juſtum juſta cenſetur operari. Porrò curam piorum & religioſorum pauperum potiſſimùm debere commendatam eſſe fidelibus docet ſanctus Hieronymus adversùs Vigilantium, qui nolebat *Jeroſolymam in uſus Sanctorum aliqua ſumptuum ſolatia dirigi*; ſed quem refutat exemplo & teſtimoniis apoſtoli Pauli: *Nec nos*, inquit, *negamus cunctis pauperibus, etiam Judæis & Samaritanis, ſi tanta ſit largitas, ſtipes porrigendas: ſed Apoſtolus faciendam quidem docet ad omnes eleemoſynam, ſed* maximè ad domeſticos fidei. *De quibus & Salvator in Evang. loquebatur*: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. *Numquid iſti pauperes, inter quorum pannos, & illuviem corporis, flagrans libido dominatur, poſſunt habere æterna tabernacula, qui nec præſentia poſſident, nec futura? Non enim ſimpliciter pauperes, ſed pauperes ſpiritu beati appellantur, de quibus ſcriptum eſt*: Beatus qui intelligit ſuper egenum, &c. *In vulgi pauperibus ſuſtentandis nequaquam intelligentia, ſed eleemoſyna opus eſt: In ſanctis pauperibus beatitudo eſt intelligentiæ, ut ei tribuat qui erubeſcit accipere; cùm acceperit, debet, metens carnalia, & ſeminans ſpiritualia.* Ita Hieronymus cap. 6.

IN EPIST. XCVI. ad Richard.

78 HORSTII MULTO FACILIUS REPERIAS MULTOS SÆCULARES CONVERTI, &c. Dictum memorabile, & multis fortè mirabile, ſed, experientia teſte, nimis verum. Cujus ratio videtur ex hoc Philoſophorum effato, ſeu axiomate petenda, *Ab aſſueto non fit paſſio.* Nimirum homo ſæcularis, dum audit de divini judicii rigore, æternis inferorum ſuppliciis, mortis horrore & inevitabili neceſſitate, &c. terretur, percellitur: dum audit de divinis erga homines beneficiis, de atrocitate paſſionis, & mortis Dominicæ, aliiſque redemptionis noſtræ myſteriis, commovetur, afficitur. Novitas quippè admirationem incutit; raritas reverentiam conciliat. At religioſus tepidus, quia quotidiana ac aſſidua hæc ipſa audiendi conſuetudo velut callos quoſdem auribus ejus obduxit, parum iis audiendis commovetur. Vide Alfonſum Rodriguez, de exerc. perf. Par. 1. Tract. 2. cap. 8. Sed notanda in primis ad præſens inſtitutum verba Chryſoſt. ſeu potiùs Imperf. in Matth. hom. 40. Vide locum.

IN EPIST. XCVII.

*AD DUCEM CONRADUM, Zeringenſem ſcilicet, quem contra Amedeum comitem Gebennenſem his diebus arma cogitaſſe Samuel Guichenon auctor eſt, in Hiſt. Gallica Ducum Sabaudiæ. Fuit autem Ziringen (inquit Munſterus Coſmograph. lib. 3.) caſtrum quoddam nunc dirutum, à quo duces Zeringenſes ſuum titulum habuerunt, ſemi-milliario infrà Friburgum in Briſgoja. Hi duces à comitibus Habſpurgenſibus progeniti, & circa tempus Henrici III. Imperatoris exorti, Gebizone auctore, in ſexto demum hærede, Egone nuncupato, ad annum 1337. deſiere. 79

IN EPIST. CII. ad Abbat. quemd.

NE TIMEAS, SI UNIUS SCANDALUM, MULTORUM RECOMPENSAVERIS PACE. Ita Bernardus conformiter 80 HORSTII
Regulæ ſancti Benedicti, quæ præcipit in fratre prævaricatore priùs omnia tentari; admonitiones, flagra, excommunicationem, orationem omnium fratrum. Denique addit: *Quod ſi nec iſto modo ſanatus fuerit, tunc jam utatur abbas ferro abſciſſionis, ut ait Apoſtolus*: AUFERTE MALUM EX VOBIS, &c. Reg. cap. 28. Ita quoque Poeta:

Cuncta priùs tentanda, ſed immedicabile vulnus
Enſe recidendum, ne pars ſincera trahatur. — Ov. 1. Met.

Sed circa Reg. Benedicti, & verba Bernardi, poſſet moveri quæſtio, An monaſteria habeant jus abjiciendi religioſum incorrigibilem. Negat Cardin. in Clement. *Ne in agro*, *parag. Quia verò* de ſtatu monach. Probat ex c. *Impudicas* 24. q. 1. ubi ex conc. Tribur. decernitur, impudicas moniales ergaſtulis detrudendas eſſe. Et ex c. *Nec religioſi*, de regular. ubi præcipitur fugitivos, vel ejectos inobedientes monachos requirendos eſſe, & in ſuis, vel ſui Ord. monaſteriis recipiendos, ut pœnitentiam agant. Item abbates & priores per cenſuram (ſi opus fuerit) eccleſiaſticam ad illorum receptionem compelli poſſe. Adde, periculo corruptionis aliorum (quod inſinuat Regula) ſatis caveri incarceratione perpetua. Accedit, quod ſi tales, intra monaſterii limites concluſi, adeò depravatis ſunt moribus, & tam ſcandaloſi, quid fiet, ubi, dimiſſi, vel ejecti extra monaſterium, ſine omni jugo, penituſque dati in reprobum ſenſum, in omne genus nequitiæ, velut laxatis habenis, ferentur? quæ peccandi licentia potiùs videtur carcere & vinculis coercenda.

An religioſi habeant jus ejiciendi religioſū incorrigibilem.

Contrariam tamen ſententiam video placere aliis Canoniſtis & Theologis. Vide D. Thom. quodl. 12. q. ult. Comment. Reg. ſancti Auguſtini. Item ſancti Franciſci, & in primis Regulæ cit. S. P. Bened. Pereſium, Caremuel, &c.

Ad rationem ex concilio Tribur. reſpondent, aliam eſſe rationem monialium, quàm monachorum. Ad illud de Incarceratione reſpondent, rem fore monaſteriis nimis gravem & oneroſam, ut ea potiùs ſit futura pœnalis conventui, quàm ipſi dyſcolo monacho. Quæ quidem reſponſiones an ſufficiant, Lector judicet, & Commentatores Regulæ conſulat; nec enim vacat his diutius immorari.

* Hactenus Horſtius de hac quæſtione, de qua conſulendi Haeftenus in diſquiſitionibus monaſticis, ac noſtri Menardus & Edmundus Martene in ſuis ſuper Regulam Commentariis.

AD EPIST. CIV. ad Galtericum.

ET IMPIUM EST CONTEMNERE MATREM, &c. Vetus quædam editio hic ad marginem monet, hæc cautè eſſe 81 HORSTII
legenda, dicitque ſententiam hanc indigere ſale diſcretionis. Sed quid aliud voluit Bernardus, quàm quod dixit & docuit Chriſtus? *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam*, &c. *non poteſt meus eſſe diſcipulus*: Luc. 14. Item: *qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Matth. 10. Hujuſmodi Chriſti doctrina imbutus Hieronymus, non dubitat ſic compellare Heliodorum, ut præpoſterum parentum affectum ab ejus animo evellat: *Quid facis in domo paterna, delicate miles?* Et paulò poſt: *Licèt parvulus ex collo pendeat nepos; licèt ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus, ubera quibus te nutrierat mater oſtendat; licèt in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem: ſiccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus eſt, in hac re eſſe crudelem.* Quæ ultima verba pulchrè verbis Bernardi reſpondent.

Sed præclara præ cæteris ad præſens inſtitutum ſunt verba Auguſtini, (alii putant eſſe Paulini) quibus hortatur Lætum, adoleſcentem nobilem & divitem, ne parentum amore & querimoniis à propoſito ſectandæ perfectionis ſe abſtrahi ſinat; ſed hunc pravum affectum in ſe, & in illis perimat, & Chriſtum parentibus anteponat. Verba ejus carptim delibabimus: „ Nec ſuccenſeant, inquit, parentes hoc præcipere Dominum, ut oderimus, quando „ nobis hoc de anima noſtra præcipitur... *Qui amat*, inquit, „ *animam ſuam, perdet eam.* Dicat etiam fidentior: Qui amat pa„ rentes ſuos, perdet eos. Sicut autem hoc præceptum, quo per„ dere jubemur animam noſtram, non ad id valet, ut ſe quiſque „ interimat, & tamen valet ut interimat in ſe carnalem animæ „ affectum quo cum impedimento futuræ vitæ præſens vita de„ lectat; (hoc eſt enim quod dictum eſt: Oderit animam ſuam, „ ut perdat eam: quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertiſ„ ſimè fructum ejuſdem animæ acquirendæ in eodem præcepto com„ memorat, dicens: *Qui perdiderit eam in iſto ſæculo, in vita æterna*

inve-

„ *invenerit eum*.) ita de parentibus rectiſſimè dicitur, ut qui eos amat, penſat eos; non more parricidarum interficiens, ſed ſpiritualis gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & ſe ipſos, & eos quos genuerunt irritamentis hujus ſæculi obligare conantur, piè ſidenterque percutiens & occidens.... Sed quid docet, aut quid eliget? Fortè decem illos menſes, quibus viſcere ejus oneratus, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc, hoc interfice verbo ſalutari; hoc perde matris, ut in vita æterna invenias eam. Hoc memento, ut oderis in ea, ſi diligis eam, ſi tiro Chriſti es... Carnalis enim affectus eſt iſte, & adhuc veterem hominem ſonat. Hunc carnalem affectum, & in nobis, & in omnibus militiæ Chriſtianæ ut perimamus hortatur. Nec tamen ut ingratus ſit quiſque parentibus, & eadem ipſa beneficia, quibus in hanc vitam editus, ſuſceptus, atque nutritus eſt, enumerata deridea; ſervet potius ubique pietatem.„ Habent hæc locum ubi majora non vocant. Hæc eſt epiſtola 38. ſancti Auguſtini; prolixius quidem recenſita, ſed quæ ob inſignem elegantiam non licuit ſuccinctius adducere. Id commodo Lectoris hic, & alibi ſubindè facimus, cui grandia Auguſtini, & extra aliorum Opera non ſemper ſunt ad manum. Hoc ſemel monuiſſe ſufficiat. Confer Notas ad epiſtolam III.

IN EPIST. CIX.

82 HORSTII ADGAUFRIDUM DE PERRONA. Hunc ſenſus Bernardus cum aliis 29. nobilibus ac litteratis juvenibus in Flandria ad religionem convertit: nutantem verò, aut procraſtinantem hiſce litteris excitavit. Is poſtea factus prior in Claræ-valle, quintus in ordine; demum electus in epiſcopum Tornacenſem, (alii legunt Nannetenſem) conſentire noluit. Quod ita P. Bleſenſis narrat: „Legimus quòd Gaufridus Perronenſis, Claræ-vallis prior, electus in epiſcopum Tornacenſem, electioni nullatenus acquievit. Qui poſtea defunctus, & apparens cuidam fratri, inquirenti qualiter ei eſſet, reſpondit: Revelavit mihi Trinitas ſancta quòd, ſi ſuſcepiſſem epiſcopatum, fuiſſem de numero reproborum. Ubi & ejus exemplo percellit animos aliorum quorumdam præſulum, ita dicens: Quid ergo facient infelices qui temporalium ſollicitudinum fluctibus ſe ſponte & gratanter immergunt? qui ſplendidè epulando, dormiendo, bibendo, ſedendo ad telonium, fiſcalem calculum diſpenſando, quærendo quæ ſua ſunt, aut potiùs quæ ſunt Cæſaris, & non Dei, vitam ſuam in vanitatibus tranſigunt?„ Ita P. Bleſenſis epiſt. 102. Idem refert Cæſarius lib. 2. cap. 29. Vide de eo Henriquez in Menolog. ad 15. Febr.

IN EPIST. CXI.

83 HORSTII HAnc epiſtolam Bernardus nomine Eliæ Novitii ſui ad parentes ejus ſcripſit, ut eos filium à propoſito revocare conantes reprimeret. Acriora quidem, inquit Leſſius, iſta videri poſſent, niſi à tanta ſapientia & ſanctitate eſſent profecta. Quis enim electum illud Spiritus-ſancti organum audeat reprehendere? „Noverat ille quanti hæc res ſit momenti. Neque tamen mens ipſius eſt, ut paſſim tam acriter illis ſcribatur, niſi quis videat ſe in gravia ſalutis pericula illorum importunitate conjiciendum, aut illi finem ſollicitandi non facient.„ Ita ille Tractatu utili. de ſtatu vitæ deligendo, q. 4. 36. Confer Notas ad epiſtolam 104.

IN EPIST. CXIV. ad Sanctimonialem.

84 *WIMPLATÆ MAGIS, QUAM VELATÆ. Ita omnes quotquot vidi codices mſſ. nempè regiæ Bibliothecæ, Colbertinæ, Sorbonæ, Collegii Navarræ, S. Victoris Pariſienſis, Compendienſis, aliàque aliarum bibliothecarum, qui *Wimplatæ* habent; cùm tamen omnes editiones, præter duas, (Pariſienſem videlicet ann. 1494. & Lugdunenſem 1530.) habeant *non velatæ*. Quid enim, inquiunt, *Wimplatæ*? Certè vox efficta à Wimpla, ſeu guimple, proclivi litteræ G in V mutatione, gallicè *guimpe*, vel *guimple*, muliebre capitis ornamentum nobilibus feminis olim ſolemne, (uti diſcimus ex antiquis nobilium matronarum ſimulacris) a ſimplicioribus modeſtiæ cauſa rejectum. Undè illud Poetæ Galli apud Borellum in Gallico Gloſſario:

Moult fut humiliant' & ſimple,
Elle eut un voile en lieu de guimple.

Quod ſic reddi poteſt:

Velum pro Wimpla ſimplex, humiliſque gerebat.

Nunc verò *Guimple* nomen extrà monialium clauſtra ferè ignotum.

IN EPIST. CXVI.

85 *AD ERMENGARDEM COMIT. BRITANNIÆ. Fuit hæc Alani comitis conjux, in Claræ-Vallenſes maximè benefica, quibus monaſterium juxtà urbem Nannetum conſtruxit, teſte Ernaldo in lib. 2. de vita S. Bernardi, num. 34. Monaſterio vocabulum eſt Buxeium, cui modò præeſt illuſtriſſ. abbas Caumartinus, à quo primariæ conditi cœnobii litteras accepimus. „His in litteris teſtatur dux Conanus, Alani ex Ermengarde filius, ſe unà cum matre ſua abbatiam Buxeium ædificare ſtatuiſſe: ſed quorumdam ſiniſtro deceptos conſilio, ab incepto deſtitiſſe: dum veniens in illas partes Bernardus abbas Claræ-vallis, *ad cujus abbatiam Buxeuſe cœnobium ſpectabat*, & locum *penè deſolatum* videns, vehementer doluit; *& me*, inquit Conanus, *quaſi perfidum ac mendacem auſteriſſimis increpationibus redarguens, abbatem ac fratribus, qui ibi jam morabantur, ut locum relinquerent, & ad Claram-vallem redirent, imperavit*. Interceſſit Conanus; &, reſtitutis quas abſtulerat monaſterii rebus, ædificia perfici curavit. Litteris ſubſcribunt epiſcopi, ROTAUDUS Venetenſis, ALANUS Redonenſis, JOANNES Macloviensis, & ITERIUS Nannetenſis, & cum eis Petrus abbas ejuſdem cœnobii, atque Andreas monachus.„ Ad Ermengardem ut revertamur, Goffridus abbas Vindocinenſis in lib. 5. epiſt. 23. eam hortatur ad reſumendum vitæ religioſæ propoſitum, à quo dedexiſſe viſa erat.

IN EPIST. CXXVI. ad Epiſcopos Aquitaniæ.

*CONTRA GERARDUM ENGOLISMENS. Hujus nominis ſecundum, genere Normannum, diœceſis Bajocenſis, quem *virum eruditiſſimum, & magni nominis, & poteſtatis in Romano Senatu* Ordericus vocat. Cujus rei argumentum eſt, quòd penè continuus in Aquitania ſedis Apoſtolicæ vices egit ſub Paſchali II. & aliis ad Innocentium uſque legitimis pontificibus. Nec defuit in eo zelus, cum alias fortiter & generoſe Guillelmum Aquitaniæ principem, conjugii jura temerantem, velut alterum Herodem, argueret, ſi Willelmo Malmesbur. lib. 5. de regib. Angl. fidem adhibemus: hoc enim adversùs Guillelmum comitem calumnioſè dictum contendit Joannes Beſlius Hiſt. comit. Pictav. cap. 32. Poſtquam verò ab Innocentio, qui legationem ei denegavit, fœda prævaricatione deſecit Gerardus, Anacleto ſub iſtius nominis mercede adhæſurus, diſperſoris, non legati, officium agens, quos poterat ad ſchiſmatici partes trahebat. Unde Bernardus vicinos Aquitaniæ epiſcopos monet ut, ſeductoris voce contempta, legitimum ſequantur paſtorem Innocentium; ejuſque juris ipſius prærogativas proponit, *Electi* videlicet *integritatem, electionis prioritatem, & conſecrationis ſolemnitatem*. Non defuere tamen qui jus tuerentur Anacleti, iiſque argumentis adverſa reponerent, ut conſtat ex epiſtola Petri Portuenſis epiſcopi, ordinationis iſtius auctoris & fautoris, ad Willelmum Prænеſtinum, Matthæum Albanenſem, Conradum Sabinenſem, & Joannem Oſtienſem Innocentio adhærentes tranſmiſſa, quam refert Willelmus Malmesbur. lib. 1. Hiſt. Novellæ. Pars tamen Innocentii prævaluit, principibus omnibus, tum eccleſiaſticis, præter Gerardum Engoliſmenſem, paucoſque alios, tum ſæcularibus (ſi Guillelmum comitem Pictavienſem, & Rogerium Siciliæ ducem excipias) ipſi faventibus. Gerardus verò in ſchiſmatis defenſione obſirmatus, anno 1136. ut notat Ordericus, ex hac vita migravit, eo quidem infelici mortis genere quod deſcribit Ernaldus lib. 2. Vitæ ſancti Bernardi, cap. 7. Opinantur tamen nonnulli hunc auctorem contra Gerardum Engoliſmenſem, ex nimio religionis ardore, multa finxiſſe, veluti quòd impœnitens & ſubitò mortuus ſit ſine confeſſione & Viatico; quòd corpus ejus inventum in lectulo exanime & enormiter tumidum, & alia hujuſmodi, inquiunt, viro prudenti indigna: proferuntque ex geſtis epiſcoporum Engoliſmenſium auctoritatem his verbis: „Die proximè mortis ſuæ accepimus quod in confeſſione ſua ſacerdotibus dixerit, ſe partem Petri Leonis contra voluntatem Dei ignorantem manu-tenuiſſe ſe confiteri & pœnitere: omnia autem illa quæ habebat ferè in vita ſua, vel eccleſiæ dedit, vel pauperibus erogavit. Sabbato autem Miſſam celebrans maxima devotione & effuſione lachrymarum, ſequenti die Dominica migravit a ſæculo, milleſimo centeſimo trigeſimo ſexto anno ab incarnatione Domini. Sedit in epiſcopatu annis 33. menſibus .... diebus .... & cùm aliquem capellanum geſtis, vel hoſpitiis vexaſſet, unicuique capellanorum ſui epiſcopatus in fine ſuo unam minam, obolam dedit; & illud magnificum ſidus, quod claritate ſui partes occiduas illuſtraverat, proh dolor! extra eccleſiam quam ædificavit, ſub vili jacet lapide.„ At certè cum præmiſſa narratio incerta duntaxat relatione fulciatur, non eſt quòd fidem Ernaldo abjudicemus; maximè cum Alanus Autiſſiodorenſis, qui libris de ſancti Bernardi vita conſcriptis cenſuram adhibuit, ne latum quidem unguem hac in parte ab Ernaldo diſcedat. 86

Ordericus l. 13. ad an. 1136.

Joann. Beſly in Hiſtor. comit. Pictav.

Quod ſpectat ad Anacletum, & quo mortè interiit anno 1138. ſeptimo die Januarii, teſte Falcone Beneventano, *cùm ſediſſet*, inquit, *annis ſeptem, menſibus undecim, & diebus* 22. Quod etiam confirmat Guillelmus Malmesbur. Hiſtoriæ Novellæ lib. 1. *Anacletus*, inquit, *olim præſumptor (ut dicebatur) ſui epiſcopatus anno defunctus, dominum Innocentium inconcuſſa ad hoc tempus pace, apoſtolica fruitur dignitate*. Quæ de re Bernardus epiſt. 144. 146. 147. & Serm. 24. in Cant. initio. Vide, ſi lubet, Notas ad epiſt. cxlvij. Ex quibus colligas erraſſe Beſlium, cum dixit, Gerardum anno 1131. ſchiſma verò antè ipſum annum fuiſſe extinctum.

87 CLUNIACENSES. Non eſt ſilentio prætermittendum quod de eis hac occaſione refert Ordericus lib. 13. an. 1134. „Cluniacenſes, inquit, ut Innocentii adventum cognoverunt, 1x. equos, ſeu mulos cum omni apparatu congruo papæ & cardinalibus eſſe ricis deſtinaverunt, & uſque ad ſuam baſilicam favorabiliter deduxerunt. Tunc ibidem undecim diebus Papam cum ſuis detinuerunt, eccleſiamque novam in honore ſancti Petri Apoſtolorum principis ab eodem cum ingenti tripudio populique frequentia dedicari fecerunt. Indè magnam auctoritatem apud occiduos promeruit, quòd à Cluniacenſibus Petro propoſitus fuerit. Ab eiſdem quippè Petrus (Leonis) in pueritia enutritus coaluit, & eorum habitu ac profeſſione monachus extitit.„ Ita ille. Ad idem pertinet quod Petrus Venerabilis, qui hujus exceptionis auctor exſtitit, in laudem Cluniaci pronuntiat. „Factum eſt, inquit, à ſui principio, non ſolum externorum hoſpitium; non tantum confugientium aſylum; ſed, ut ſic loquar, publicum reipublicæ Chriſtianæ ærarium.„ lib. 4. epiſt. 27.

88 CADUMENSES. Cadomus, vulgo Caen, civitas eſt ad fluvium Olenam in Neuſtria, haud procul ab Oceano, celebri academia ab anno 1433. inſignita: in cujus ſuburbio extat inſignis Ord. ſancti Benedicti abbatia, a Guillelmo Conquæſtore, provinciæ illius duce, atque Anglorum rege, ſub titulo ſancti Stephani conſtructa: cujus primus abbas Lanfrancus, ex priore Beccenſi, poſtmodum archipræſul Cantuarienſis. Plura de eo, deque Cadomenſi, ſeu Cadumenſi ſancti Stephani abbatia videſis in Notis ad opera ipſius Lanfranci, & in Neuſtria pia.

89 ET QUI DE MAJORI-MONASTERIO. Inſigne monaſterium propè urbem Turonum à ſancto Martino conditum, cui tunc præerat Odo abbas, ad quem epiſtola 397. Ab hoc monaſterio pende-

Digitized by Google

pendebant, pendentque hactenus plurimi prioratus, qui quamdam veluti congregationem conſtituebant. Nam Bernardus inſigniora tantum monaſteria hic commemorat.

90 TIRONENSES. Ex eo monaſteriorum inſignium numero etiam tunc erat Tironenſe monaſterium, diœceſis Carnotenſis, ſic dictum ab amne præterfluente, conditum à piiſſimo abbate primo Bernardo, cujus vita extat cum Notis Soucheti, effectumque quaſi cujuſdam congregationis caput, de quo Ivo Carnotenſis antiſtes in epiſtola 229. Tironenſium monachorum religionem laudat Jacobus à Vitriaco in cap. 20. Hiſtoriæ Occidentalis. Hoc cœnobium, uti & Majus-monaſterium, hactenus floret ſub Benedictina congregatione ſancti Mauri, adoleſcentum ſcholaſticum ſeminario inſignitum.

91 SAVINIACENSES. Duplex hoc nomine monaſterium eſt in Gallia: alterum in diœceſi Lugdunenſi; in Abrincenſi alterum, de quo hic intelligendus Bernardus, ſitum in confinio Normanniæ, Armoricæ, & Cenomannorum. Conditum fuit ann. 1112. à piiſſimo abbate Vitali: cujus ſucceſſor Gaufridus, Gaufridi verò Serlo, qui ſe ſuaque monaſteria, numero triginta, Ciſtercienſibus ſubjecit. Hujus monaſterii hiſtoriam videſis apud Arturum *du Monſtier* in Neuſtria pia. De altero Saviniaco in epiſtola 173.

IN EPIST. CXXVII.

92 *AD GUILLELMUM PICT. COMITEM. Hujus nominis nonum *, qui, ſuadente Gerardo Engoliſmenſi Epiſcopo, partes Anacleti ſecutus, & Innocentio adhærentes graviter infeſtabat. Lege vitam Sancti Bernardi lib. 2. cap. 6. Quod verò Malmeſburienſis lib. 5. de regib. Angl. refert de inceſto, aliiſque criminibus Guillelmi Pictavorum comitis, id de Guillelmo VIII., illius patre, intelligendum eſſe rectè notavit Joannes Beſlius. Nam Petrus Pictavorum Epiſcopus, qui à Comite in exilium miſſus ibi memoratur, in ipſo exilio diem clauſit anno 1117. At verò Guillelmus IX. anno dumtaxat 1126. patri ſucceſſit, ut probat idem Auctor in Hiſtoria Gallica comit. Pictav. quem conſule, ſi cætera Guillelmi geſta, ac præcipuè mortem diligentius lubet inveſtigare, necnon Baron. ad ann. 1135.

*alii decimum eſſe volunt,

93 HABET TAMEN DUCEM APULIÆ. Anacletus pſeudopapa, ut Rogerium præcipuum factionis ſuæ fautorem fortius ſibi devinciret, regis eum Siciliæ titulo donavit, uti videre licet apud Baron. anno 1130. n. 6. Quem tamen ei poſtea Innocentius, infeliciter contra eum in prælium progreſſus, ideoque captivus, confirmavit, cùm aliter elucteri è manibus ejus non poſſet. Quanto melius (de quo ſuprà quoque egimus) jus ſuum aliena manu proſecutus fuiſſet Pontifex, ſi omninò armis opus erat, quàm ut ipſe ad bellum procedens, & hoſti cedens, ad iniques conditiones adigeretur! V. Baron. t. 12. ann. 1139.

IN EPIST. CXXIX. ad Januenſes.

94 *IN ÆTERNUM NON OBLIVISCAR TUI, PLEBS FIDELIS. Non eſt hic prætereundum quod refert Manricus in Annal. ad ann. 1132. cap. 6. Hanc nimirum Bernardi promiſſionem adeò ratam firmamque ſemper ſtetiſſe, ut poſt quingentos ferè annos, Chriſti ſcilicet 1625. cùm excellentiſſimum principem Carolum Emmanuelem, Sabaudiæ Ducem, quem Januenſes patiebantur hoſtem ſibi infenſiſſimum, ditionis ſuæ oppida vaſtare, & ſibi jam imminere vix quinto ab urbe lapide conſpicerent, humano penitus deſtituti auxilio, fidem S. Bernardi interpellaverint, concepto voto, quod ad litteram exſcribere non gravabor.

„Poſt hæc inter divos noſtræ Reipublicæ tutelares divum BERNARDUM, qui, dum in humanis agebat, noſtri in æternum non obliviſcendum ſuis litteris ſpopondit, adſcribere & connumerare promittimus; & vovemus diem ejus feſtum celebrare, & à populis noſtris & à clero, accedente illuſtriſſimi Archiepiſcopi, & reverendiſſimorum Epiſcoporum conſenſu, celebrari curare. In hac eccleſia majori, vel in alia arbitrio noſtro capellam eidem dicatam conſtruere. Eadem die divi BERNARDI quotannis in perpetuum ſolemnem proceſſionem fieri, & ſacrum ſolemne ad ejus altare, nobis piè aſſiſtentibus, celebrari facere. Et demum manu Ducis, indicti ſacri ſolemnia ſingulis annis in perpetuum, & pro hoc anno, duodecim puellis, ut vocant, dotes, ſcilicet libras centum, unicuique perſolvere. In cujus rei teſtimonium, &c. Datas in eccleſia cathedrali die Dominica 25. Aprilis anni 1625.„ Hæc Januenſes, iſtante Reipublicæ ſuæ ruina. Quam autem ad votum eis ſucceſſerit, probavit eventus. Nam Bernardus in ipſa ſuæ ſolemnitatis vigilia, Hiſpana claſſe advecta, hoſtiles copias ocius fugavit.„ Ita ferè Manricus.

IN EPIST. CXXXI. ad Mediolanenſes.

96 HORSTII QUID ENIM CONTULIT TIBI VETUS TUA REBELLIO? Nempè qua ſecuti Anſelmum de Puſterla archiepiſcopum ſuum, partes Conradi contra Lotharium legitimum Imperatorem tuebantur. Rem enarrat Sigon. lib. XI. de regno Ital. ad annum 1128. „Conradus, inquit, Principibus aliquot ſuffragantibus, contra Lotharium ſeſe regem aſſeruit: inſulenti indè arridentis fortunæ elatus obſequio, in Italiam cum exercitu maturavit, atque Anſelmum Archiepiſcopum, & populum Mediolanenſem amicos nactus. Modoetiæ regni coronam accepit, atque indè perluſtrata Lombardia, civitates ad ſe pleraſque omnes traduxit. Ea de cauſa Archiepiſcopi, Moguntinus, Magdeburgenſis, & Trevirenſis, juſſu Lotharii ipſum communione piorum exterminarunt. Honorius autem non eum ſolum, ſed etiam Anſelmum, qui coronam impoſuerat, & populum, qui receperat, perculit.„ Idem refert Otho Friſing. lib. 7. Chron. cap. 17.

95 * SUFFRAGANEORUM TAMDIU PRIVATA EXTITISTI. Nimirum quod Mediolanenſes, Anſelmum Archiepiſcopum ſecuti, Anacleto & Conrado adhæſiſſent, ut ſuperius dictum, & ampliùs infrà declarabitur. At, iis reſipiſcentibus, ea dignitas ab Innocentio reſtituta. Et de hac quidem reſtitutione in ſuperioribus eſt intelligendus Bernardus, cum ait, in gratiam Mediolanenſium *translatum non Epiſcopi in Archiepiſcopatum eſſe factum.* Nam aliquot ſedes metropolica dignitate ab initio præcelluit. Non tamen omittendum quod Sigonius refert lib. XI. de Regno Ital. ann. 1133. „Innocentius, inquit, à Genuenſibus comiter atque honorificè jam bis acceptus, hanc eis gratiam retulit, quod Epiſcopum eorum ab obedientia Archiepiſcopi Mediolanenſis exemptum, Archiepiſcopum fecit, atque ei dimidiam Epiſcoporum Corſicæ partem ſubjecit.„

IN EPIST. CXXXVII. ad Imperatorem.

IN RECONCILIATIONE MEDIOLANENSIUM. Ea de re ita Sigonius de Reg. Ital. lib. II. ad ann. 1134. „Mediolanenſes, inquit, cum ſe ſacrorum communione ſpoliatos, & Metropolitana dignitate nudatos cernerent, eò quòd, Anſelmum ſecuti, Conrado & Anacleto hæſiſſent, actorum pœnitentia ducti, auctore Ribaldo Epiſcopo, quem, Anſelmo repudiato, ſublegerant, Innocentii, & Lotharii, recuperare gratiam ſtuduerunt. atque ea de re litteras item ad Bernardum, cujus maximam norant eſſe auctoritatem, ſcripſerunt. Bernardus verò ad Concilium Piſanum ab Innocentio accerſitus, cùm per Lombardiam eò feſtinans tranſiret, litteris ſcriptis gratulatus quod errorem depoſuiſſent, & ſe votis eorum obſecuturum, atque in reditu ad eos acceſſurum promiſit. Eo Piſas profecto, Concilium eſt inſtitutum, atque ejus potiſſimùm ſapientia, conſilioque perfectum. Ejus Concilii actiones fuere multæ. Summa tamen in Anacleto cum fautoribus execrando verſata eſt. Mediolanenſibus, qui ad auctoritatem Innocentii, Ribaldo auctore, redierant, honoris cauſa multa tributa, ut Ribaldus, quem ipſi delegerant, dignitatem teneret; ut ea Sedes metropolitana, ſicut antè, eſſet, ac pallio dignaretur; ut legatos ad eos expiandos honeſtiſſima mitteretur. Miſſi verò ſunt Guido Piſanus, & Matthæus Albanus Epiſcopus, legati à latere; atque eis ſocius eſt adjunctus ipſe, quem in primis requirebant, Bernardus, ut diſſidium ab Anſelmo Archiepiſcopo excitatum extinguerent, ac populum religionum contactum ſcelere liberarent.„ 97 HORSTII

„Mediolanenſes, ubi Bernardum cum legatis advenire ſenſere, extemplo ingenti lætitia urbe effuſi, obviam ad ſeptem millia paſſuum prodiere, tanta ordinum, ætatum, ſexuumque univerſorum frequentia, ut urbem deſerere, atque aliò commigrare ipſos putares velle: interſtinctis verò agminibus eum partitiſque recipientes, certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deoſculari geſtiebant: quin & pilos de veſtibus ejus detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reſervabant; omnia ſancta judicantes quæ ille contigiſſet; & ſe ſanctos fieri eorum contactu putantes; atque ita lætis clamoribus in urbem & hoſpitium deduxerunt.„

„Die indè conſtituto Concilium eſt habitum. Ibi primùm, Anacleto rejecto, Innocentium, ut verum & catholicum Pontificem approbarunt. Deindè Conrado repudiato, palam Lotharium regem & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem auguſtum unà cum toto terrarum orbe confeſſi ſunt, & de contumacia adhibita ſe ex conſilio & mandatu Innocentii ſatisfacturos eſſe, tacto ſacroſancto Evangelio, ſpoponderunt; ac mox Bernardi judicio ſubjicientes, piaculum quod ille impoſuit receperunt. Dum verò Bernardus Mediolani fuit, quamplurimos, qui offerebantur, homines malè affectos divina virtute cum omnium admiratione ſanavit, claudis greſſus, cæcis aſpectus, debilibus priſtinus artuum motus eſt reſtitutus; præcipuè verò multi, quos per ſchiſma dæmon invaſerat, liberati.

„Indè juſſu Innocentii ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Cùm verò apud Cremonenſes nihil profeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificavit his verbis: *Cremonenſes induruerunt, & proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes contemnunt, & confidentia eorum ſeducit eos. Iſti, in curribus & equis ſpem ſuam ponentes, vacuam fruſtraverunt, & laborem meum exinanierunt.*„ Ita ille.

IN EPIST. CXXXVIII. ad Henric. reg. Angl.

QUOD DE DOMINI PAPÆ... SUSCEPTIONE FECISTIS. Quid fecerit rex Anglorum Henricus, hujus nominis primus, vide Vit. Sancti Bernar. lib. 2. cap. 1. num. 4. Quod & Willelmus Malmeſb. illius ſæculi ſcriptor, æquè Anglus, deſcripſit lib. 1. Hiſtor. Novellæ his omninò verbis. „Innocentius, Roma excluſus, tranſcenſis Alpibus, Galliam contendit. Ibi ab omni citra-montana Eccleſia ſuſceptus eſt. Quin etiam rex Henricus, (qui non leviter à ſententia, quam ſemel poſuiſſet, dejici nollet) illi apud Carnotum ultro manus dedit, & apud Rotomagum non modò ſuis, ſed & optimatum, & etiam Judæorum muneribus dignatus eſt. Rogerius Hoved. & ipſe in Annal. eamdem commemorat receptionem anno 1131. 98 HORSTII

* Porrò an. 1132. ut habet Falco, Beneventani Chronici ſcriptor, cùm Lotharius Imperator, Innocentii reſtituendi gratia, Romam obſediſſet, nec ſatis haberet virium ad eam expugnandam, utpote duorum millium dumtaxat præſidio inſtructus; Bernardus, qui & ipſe aderat, a rege Anglorum ſuppetias hiſce litteris expetiit: quod tamen ipſe præſtare non potuit. Denique quàm religioſè & Chriſtianè ultimum diem clauſerit anno 1135. diſcimus ex Hugonis archiepiſcopi Rotomagenſis Epiſtole ad Innocentium Papam ſcripta; digniſſima certè quæ legatur apud Guillelm. Malmeſb. lib. 1. Hiſt. Novellæ, & apud Baron. ann. 1135.

IN EPIST. CXXXIX. ad Lotharium.

BENEDICTUS DEUS, QUI VOS ELEGIT. Lotharium ſcilicet Saxoniæ Ducem, virum per omnia commendabilem, 99

teſte

Digitized by Google

HORSTII teſte Guillelmo Tyro, lib. 12. cap. 16. Oth. Friſing. lib. 7. cap. 17. Sigonio, qui non minùs pietatis, quam virtutis laude hominum memoriæ commendatum ait, Abbate Urſperg. qui ſtrenuum belli ductorem, providum in conſilio, terribilem inimicis Dei & ſanctæ Eccleſiæ, &c. celebrat; Petro Diacono, qui miris ac magnificis eumdem elogiis deprædicat. „ Quis rectè, inquit, Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad ſedandas fratrum diſſentiones in Capitulo à prima diei hora uſque ad veſperas, abſque cibo potuque perdurans, dum paci unitatique conſuleret. Nempè ſub Imperii chlamyde cœleſti militabat Regi. Nam, ut ipſe teſtis ſum, in expeditione conſtitutus, ſummo diluculo Miſſam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam poſtremò (fortè pro ſemet) diei Miſſam audiebat. Vide cætera omnino digna legi, bonis Principibus exempla futura; ut non immeritò Bernardus laudet Deum, qui talem Imperio Principem providerit.

100 ITER SATIS LABORIOSUM, &c. Nempè cum hortatu Bernardi ex Germania in Italiam, & Romam uſque, licèt exiguis ſtipatus copiis, contendit, ut Innocentium in Sedem reſtitueret, & ab eo viciſſim ſolemnem Imperii Coronam reciperet. Quod & factum in ipſa Urbe, in Laterano; cùm interim antipapa Anacletus baſilicam Vaticanam, & munitiſſima quæque urbis loca, cum ſuis, tum operibus, tum præſidiis firmata teneret. Vide Baron. ann. 1132. Sigon. lib. 11. eod. ann. Vit. S. Bern. lib. 2. cap. 2.

101 EST CÆSARIS SICULO VINDICARE CORONAM. De Jure regni Siculi magna aliàs fuit diſceptatio, ne quidem hodie penitùs ſopita. De hac nihil modò ad nos. Videat ea de re qui volet, ſcriptum Baronii, ſi tamen exſtet hodie, & qui contra eum ſcripſere. Non immeritò *Uſurpatorem Siculum* vocat Bernardus, qui Apuliæ Calabriæque Ducatus jure clientalari commiſſos Guilielmo ſuo conſobrino uſurpavit, & tenuit à Calixti pontificatu uſque ad annum 1136. quo Lotarius, ſecundò Italiam ingreſſus, (ſecundùm Urſperg.) Apuliam invaſit, Rogeriumque vicit, hoc in primis ſermone ſuos ad pugnam milites accendens, quod contra perduellem Eccleſiæ, ejuſque ſacris emotum, arma ſumerent. Vide Othon. Friſing. lib. 7. cap. 16. & 20. Fazell. lib. 7. poſter. decad. Idem tamen poſteà reſipuit, agentibus B. Bernardo & Petro Cluniacenſi, qui litteris eum reconciliationis admonuit.

102 * ECCLESIA SANCTI GENGULFI. *al.* Gangulfi, de quo ita Sigebertus ad ann. 759. *S. Gengulfus claret in Burgundia; qui etiam martyrii claruit gloria.* In ejus honorem Tulli, in Lotharingia, conſtructa eſt inſignis baſilica à S. Gerardo ejuſdem civitatis epiſcopo, (floruit anno 968.) ut litteris mihi ſignificatum eſt ab illuſtriſſimo & reverendiſſimo D. ANDREA SAUSSAYO, epiſcopo, ac Comite Tullenſi, non minùs ſcientia & ſcriptis, quàm dignitate conſpicuo. Sic enim in veteri codice quem penes ſe habet: *Sancti quoque Gengulfi abbatiam ad meridianum introitum ejuſdem civitatis primus conſtruxit* S. Gerardus, *& brachium præfati Sancti in hac urbe aſportavit.* UDO verò, Tullenſis itidem epiſcopus, eamdem eccleſiam reſtituit. Ubi vides S. Gengulfi eccleſiam *Abbatiæ* nomine inſignitam: quod vocabulum nonnullis etiam Eccleſiis collegiatis olim tribuebatur, ut etiam nunc advertere eſt in ſancto Exſuperio Corbolienſi, ubi Præpoſitus, ſeu prima dignitas Capituli, Abbas appellatur.

IN EPIST. CXLI.

103 *AD HUMBERTUM ABB. IGNIAC. Qui à ſancto Bernardo primus Igniacenſi diœceſis Remenſis monaſterio anno 1127. præfectus eſt Humbertus, is anno 1138., Bernardo, cauſa ſchiſmatis, in Italia occupato, amore quietis & otii paſtoralem ſarcinam abjecit, & in Claram-vallem ſe recepit. Quod Bernardus ægerrimè tulit, ut ex hac epiſtola manifeſtum eſt, cujus occaſione Horſtius ſequentem Digreſſionem compoſuit.

DIGRESSIO

de Commendis, & Commendatariis.

104 HORSTII GRaviſſima, & notatu digniſſima, ſunt verba Bernardi, quibus Humberti, viri quidem ſanctiſſimi, animum horrendum in modum percellit; quæ utinam hodie omnes religioſorum Ordinum Antiſtites, ſeu monaſteriorum prælati & rectores altâ mente reponerent. Sic enim illum alloquitur: *Vide ne & te tangat vox illa Dei:* QUIA ODIO HABUERUNT ME GRATIS. *Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantavit electam & ſpecioſiſſimam: ſepem ei circumdedit votivæ continentiæ; torcular diſtrictiſſimæ diſciplinæ fodit in ea; & ædificavit ſanctæ paupertatis turrim ad cœlos uſque pertingentem. Te verò cultorem, atque cuſtodem conſtituit. Sed tu, proh nefas! deſtruis maceriem ejus, & racemis opimis plenam exponis omnibus qui prætergrediuntur viam. Heu! quis prohibebit aprum de ſilva, ne eam exterminet, & ſingularem ferum, ne depaſcat eam;* Quid? adeo-ne peccavit enormiter vir perquàm religioſus & innocens, qui præfecturam, cui ſe haud parem putabat, deſeruit, ut tam acri & terribili verborum fulmine tibi, ò Bernarde, perſtringendus videretur? Ille-ne tibi viſus eſt maceriam vineæ religioſæ deſtruere, & plenam opimis racemis exponere vaſtantibus, qui ejus curam malebat committi aliis magis idoneis, ne ipſa fortè minus ſollicitè & feliciter cuſtodiſſe videretur? Quid nunc diceres, ò ſancte Pater, ſi cœlo demiſſus ab alto, terras reviſeres, & tot vineas, tua olim felici plantatas dextera, ſedula cura excultas, & ad decorem totius Eccleſiæ undique gentium propagatas; ſi, inquam, tot monaſteria à te fundata, & ſanctiſſimis inſtitutis exemplíſque inſtructa, videres, non Humbertis, ſed hominibus perditis, vanis, & profanis commendari? quibus nulla religioſæ diſciplinæ cura; nulla ſpiritualis ſtudii in monaſteriis fovendi, promovendique cogitatio; modò uberes vineæ fructus proferat, non cœlo, ſed cellario inferendos; modò promptuaria eorum plena, ſatis culturæ datum eſt? Sufficit ipſis paſcere ſemetipſos, comedere medullam tritici, & ſanguinem uvæ bibere meraciſſimum. Quid mirum, ſi interim deſtruatur maceria vineæ, & ſit in direptionem, & vindemient eam omnes qui prætergrediuntur viam; ſi aſcendant ſuper eam vepres & ſpinæ; ſi pro uvis faciat labruſcas?

105 Si quis hæc, & ſimilia conſideret, & antiquos mores comparet præſentibus, quomodo non obſtupeat, & ingemiſcat? Quid enim videre hominum, quibus ad hujuſmodi ſacras monaſteriorum præfecturas adeò non horret animus, ut ardentiſſimè eas deſiderent; immò per tela, per ignes, & mille rerum diſcrimina, ad eas ſibi aditum patefaciant? Quòd mirandum, immò abominandum eo magis, ſi qui nullum unquam religioſæ vitæ tirocinium poſuerunt, nunquam religioſum habitum geſſerunt, nec quidquam monachi intus, vel foris habent, monachorum tamen Patres, Abbates, Archimandritæ audire velint. Patres, ſed qui ne noſcant quidem filios; quid dicam, paſcant? Prælati, ſed qui magis obſunt, quàm præſunt ſubditis: Paſtores, ſed qui deglubant pecus potiùs, quàm tondeant. Porrò dum video hujuſmodi homines adeo non abhorrere à vinea Naboth, ut efferatæ Jezabel, id eſt, cupiditatis inſtinctu, plures etiam, ſubindè quinque, aut ſex, fortè etiam plures ſibi vindicare non timeant, hic prorſus mihi mens hebeſcit, & vox faucibus hæret.

Proh Superi! Quid tibi nunc eſt animi, Benedicte? quid tibi, Bernarde, ò Antiſtites ſanctiſſimi, religioſiſſimi? Nonne vos haſce vineas olim plantaſtis in ſanguine veſtro, & in ſudore vultus veſtri eaſdem coluiſtis? Indefeſſi quidem laboris, & diligentis culturæ feliciſſimi proventus teſtes erant, tantum aberat ut luxui, & otio dediti viveretis; quin potiùs inter graviſſimos, & aſſiduos labores non manducaſtis, niſi panem arctum, panem doloris; & potum veſtrum cum fletu miſcuiſtis. Et, ecce, verſæ nunc ſunt ad extraneos vineæ veſtræ, & hereditas veſtra ad alienos; homines inertes & otioſos, qui dominantur, & luxuriantur in ſubſtantia veſtra; qui de laboribus manuum, non ſuarum, ſed veſtrarum manducant, impinguantur, incraſſantur, dilatantur: & bibentes vinum optimum in phialis aureis, nihil compatiuntur ſuper contritione Joſeph, ſeu devaſtatione vineæ, cujus curam & præfecturam ſuſceperunt. Videtis hoc, & diſſimulatis?

Nimirum veniet aliquando Dominus vineæ, poſiturus rationem cum operariis vineæ ſuæ: væ ibi otioſis! væ proſtituentibus! væ deſtruentibus! Ibi in medium prodibunt primi illi coloni vineæ, Fundatores, inquam, & Ordinum Patriarchæ: ibi audietur clamor Sanctorum rogantium vindicari ſanguinem ſuum, & juſtam in iniquos uſurpatores ultionem expetentium. O quàm verendum, ne iſtic, non tantùm otioſos ſtetiſſe, ſed & in alienos labores introiſſe, damnabile futurum ſit!

106 Sed vos jam compello, voſque præmonere eſt animus, quibus in Commendis comedendis fallax fortè blanditur ſecuritas, aut quos falſa tenet perſuaſio. Certè peccata populi comeditis; populi, inquam, fidelis, & olim tam in monaſteria, & loca ſacra beneficæ ac liberalis, ut peccata ſua eleemoſynis pauperum redimerent. Cavete ne avido nimium ventre hunc cibum copioſiùs ingeratis. Durus quippè ad concoquendum eſt; immò noxius & peſtilens, ubi intemperantius, & ultra vires & facultatem ſtomachi ingeſtus fuerit, utpote qui ſtrangulat, & calorem obruit, ac ſuffocat, non ſine præſentiſſimo vitæ, id eſt, æternæ ſalutis, diſcrimine.

Vos ego, occaſione verborum ſancti Patris Bernardi, immò ipſius ejus verbis compello: *Obſecro*, inquam, *per eum qui pro vobis crucifixus eſt, ne ſatis afflictos* religioſos Ordines *ampliùs cruciare parcatis, & triſtitiam ſuper triſtitiam addere deſiſtatis.* Videtis in quem ſqualorem & miſeriam florentiſſima olim monaſteria conjecta ſint, maximè poſtquam in manus veſtras venere. Videre, quæſo, & ſeriò (nec enim res ludicra eſt) coram Deo expendite, an ita pergere, uti cœpiſtis, Eccleſiæ; an locis Deo ſacratis; an vobis ipſis, ſeu ſaluti veſtræ expediat. Videte quid pietas; quid religio; quid, inquam, Dei honor & gloria; quid animarum ſalus; quid veſtra poſtulet.

Quis veſter in me, dum hæc à me ſcripta, aut potiùs deſcripta legitis, ſit animus, neſcio: ut de meo in vos conſtet, ſic habete: Tam malè me erga vos affectum eſſe, ut meum pro vobis ſanguinem dare paratus ſim; ſiquidem ſaluti veſtræ ſcirem profuturum. Sed nolite, quæſo, iraſci verè & ſincerè monenti. Periculoſam prorſus eſſe quod hactenus agitis, non ego, ſed dicunt & docent omnes quibus curæ eſt vera potiùs, quàm fallacia; & ſalutaria magis, quàm ſuavia loqui: qui Deum potius, quàm homines, reſpiciunt & timent. At qui loquuntur vobis placentia, & beatos vos dicunt, ipſi vos decipiunt. Quod ergo viri doctiſſimi, Theologiæ & Canonum peritiſſimi, in hac materia palam dicunt, ſcriptiſque docent, id nequaquam vobis de veritate, multò minùs de odio & malignitate ſuſpectum videri potuit, aut debet. Hos deinceps vos audire malim, ne fortè ſolus ergo optimæ matris peſſima prole graver. Et quidem ex doctiſſimis regni Galliæ Scriptoribus ſelegi paucos, qui de malis ſibi vicinis, & antè oculos obverſantibus (neſcio enim an illa Commendarum vorago alibi vehementiùs invaluerit) certiùs & ſincerius judicare potuerunt. Cæterùm hæc vel ideò his inſerere viſum, quòd hoc modo, una cum Bernardo, cujus frequentiſſima lectio eſt, faciliùs in uſum & bonum publicum derivanda crederem, quæ alias in raris & minus obviis, ac uſitatis comprehenſa libris latent incognita & addita, minuſque patent commodo Lectorum. Deindè quid vetat, quæ admodum neceſſaria ac utilia ſunt, in diverſis exſtare libris, ut faciliùs eorum utilitas maneat ad plures? Et quidem Claudius Rangolius, Ordinis Minimorum Sancti Franciſci de Paula, doctiſſimis in Libros Regum Commentariis hanc inſerit Quæſtionem, Tom. 2. Pariſiis edito anno 1624.

DE COMMENDIS ET COMMENDATARIIS *quid ſentiendum.*

JAM dudum toties de Commendis à pluribus ſententiam rogatus, pro virili mea, quam potero breviſſimè, ſatisfaciam. „ Reſpondeo primùm, Commendas triplici genere contineri. Quaſdam enim Vicarias dicimus, quæ, præſule mortuo, tantiſper obtinent, donec legitimus antiſtes eidem eccleſiæ præficiatur, quæ plerumque ſolent ſemeſtri tempore definiri; Aliæ ſunt Commendæ, quas 107 Commendarum triplex genus

 „etiam

etiam Præceptorias dicunt, militarium Religionum; quas ex communi præſcripto Ordinis profeſſi Equites, aut ætate emeriti, conſequuntur; neque quiſquam dubitat eas ſibi attendas jura vindicare. Denique tertia quædam ſpecies Commendarum eſt, quæ id nominis indè ſortitæ ſunt, quòd, cum monaſteria Legitimis ſuffragiis careant, ſive Priores illis, ſive Abbates dicere placeat, alienis ita commendantur, ut æquato jure cum legitimis rerum gerendarum perpetuam procurationem habeant, & qui ſuperant fructus proprios ſibi adſcribant. De hoc tertio genere nobis ſermo eſt: reliquas, quod ad præſens inſtitutum attinet, valere jubemus. Multi ſiquidem, quos Dei timor, & gehennæ metus de ſua ſalute ſollicitos habet, cum ſceleſta conſcientia torqueantur, non rarò nobis moleſtiam exhibent, quærentes, ſi fortè queant utilitati ſuæ noſtro periculo conſulere; cùm nec vulgatæ opinioni, nec quorumdam reſponſis iſtis fidem adhibeant, quos vident ſimilium rerum cupiditate teneri. Complures, ſcilicet, tamquam in manifeſto ſcelere deprehenſos, ſua arguit; cum ne fingere quidem poſſint quo jure aliena uſurpent, & quæ ad ſe nihil attinent. His ego difficultatibus quibus eos expediam, quum non invenerim, ſi quid eſt quod diuturna meditatione inveſtigare potui, in medio alteram, neutrem in partem diſſimulans: ut cùm diverſarum momenta rationum expenderint, tum maturè ſtatuant, poſſint-ne olim apud ſupremum Judicem ſuum illud factum tueri. Oſtendam autem primum, quibus argumentis Commendarum inſtitutio, quæ lege nunc apud nos ſervetur, oppugnari queat. Deindè, ſi quid eſt quo defendi, & juſtè aſſeri poſſit, hoc quoque ſedulo perſcrutabor.

Quod genus Commendarum in diſceptationem vocetur.

108 Monachi communiter poſſident.

In primis igitur ſic arbitror, tametſi monachi privatim nihil poſſideant, quæcumque tamen, aut ſuo ipſi labore atque induſtria pepererint, aut fidelium liberalitate conſecuti fuerint, ea publicè communiterque poſſidere. Neque enim communes contractus votorum religio reſcindit; ſed ſi quid ſinguli clenculum ſeparatimve ſibi adſciſcant, hoc paupertas evangelica damnat. Undè ſequitur ut, ſi quis ea ab illis evertat, aut, invitis, per vim eripiat, nihilo ſecius fur & prædo habendus ſit, quàm ſi ſua cuilibet auferat legitimè poſſidenti.

109 Bona eccleſiaſtica ſunt clericorum ſtipendia, monachorum patrimonia.

Arbitror ſecundò, facultates monaſteriorum non prorſus æquali ſorte cum reliquis eccleſiaſticis bonis, ſed potiori jure à monachis poſſideri; cùm profeſſi ſtatum induant, qui nulla lege labefactari poteſt. Nam ſummus Pontifex pro ſua poteſtate, ut non pauci ſcribunt, indicta cauſa, jubere poteſt ut epiſcopatu ſe abdicet. Poteſt etiam inutili, rerumque, ac litterarum imperito, ne quid in gregem peccet, dignitatem abrogare: at nihil horum poteſt in monachum: ſed ubi primùm rite atque ordine profeſſus familiæ adſcriptus eſt, in poſterum, non niſi per injuriam, communium bonorum poſſeſſione poterit dejici: non ægrotus, non inutilis, non idiota, non diſcolus, non perpetuo morbo laborans; ſed ignavus & æger monaſterii patrimonio alendus eſt, quoniam coheres, & compoſſeſſor ſit; in officii immemorem ex Regula animadvertendum. Exturbari autem non magis poteſt, quàm filius è paterna domo; niſi fortè tali aliquo ſcelere ſe obſtrinxerit, ob quod patri dicere liceat: Filius meus exheres eſto. Quod apud nos maximè fateri neceſſe eſt, apud quos monaſtica profeſſio bonis abdicat paternis, & adeundæ hæreditatis jure prohibet.

110 Monachis quod redundat, pauperum eſt proprium.

Illud quoque tertiò falſum arbitror quod nonnulli temerè aſſerunt, ſupereſſe copioſis monachis quod ex eorum vectigali redundet. Nam quæ ſuperent Regula pauperibus adſcribit; & ea lege communiter poſſident. Ita ſanxit monachorum Pater S. Benedictus. Fundatorum etiam ſemper hoc tacitè, plerumque etiam conceptis verbis ſtipulatio continet. *Volumus etiam*, inquit Willelmus, Arvernorum Comes, & Dux Aquitaniæ, cum ſua traderet Cluniacenſi monaſterio, *ut noſtris, ſucceſſorumque noſtrorum temporibus, prout opportunitas atque poſſibilitas ejuſdem loci ſe dederit, quotidie opera miſericordiæ pauperibus, indigentibus, advenis, peregrinantibus, ſumma intentione exhibeantur.* Quod ſi quis putet id conſuli magis, quàm præcipi, & tantiſper manere monachorum propria, donec ipſi arbitratu ſuo diſtribuant; quod cùm faciant, charitatis ſtudio faciant, non debito juſtitiæ ita, ut, ſi ſervare in animum induxerint, ad reſtituendum cogi non poſſint; reſpondeo, utcumque ea res ſe habeant, poſtquam earum adminiſtratio ad alienum pervenerit, voluntatis monachorum interpretationem aliundè peti non poſſe, quàm ex eorumdem inſtitutis. Quare certiſſimum habeo, quæ ſuperfluunt, ea deberi pauperibus; nec ab ullo mortalium cuiquam donari poſſe, niſi qui jus gentium violet in abroganda fide publica, & legitimis contractibus reſcindendis; quippè ſolemnis votorum nuncupatio legitimi contractus ſpeciem obtinet. Nam quod voce præſcriptis ac ſolemnibus formulis, Eccleſia ratum habet; idque ſumma fide debet tueri. His porro formulis peculii quicquid hactenus eſſe potuit, ſpemque inſuper omnem in poſterum à me abdicans, ab Eccleſia mittor in poſſeſſionem bonorum communium.

111 Monaſteriorum bona legitimè comparata.

Utque monaſteriorum bona partem maximam monachorum parta labore ſunt: quæ olim donata ſunt, jam dudum videntur perpetuo labore quæſita. Alienos porrò labores nemo, præterquam iniquè, largitur. De ſudoribus antiquorum monachorum plures olim ſcripſerunt. Laborandi ſtudio, ſanctus Bernardus, cùm imbecillior haberetur, metendi gratiam precibus impetravit. Nunc quibus artibus Conventus excitemus perſpicio; qui neſcio an ad ſimilem quandoque opulentiam emerſuri ſint. Nos ſanè texendis ſportulis, ut monachos olim, exerceri non contigit; ſerere ac metere, nereve non magis, quàm cœli volucres, aut evangelica lilia, didicimus; ſed noctu atque interdiu aut libris incumbimus, aut orationi inſtamus. His ferè atteritur ætas noſtra, niſi cùm nos aliò proximi charitas avocat. Tum foris, aut privatim diſſerimus, aut publicè concionamur: pœnitentium confeſſiones audimus, aut ægros deniente, & de ſalute periclitantes, ad rerum præſentium tolerantiam, & futurarum ſtudium adhortamur. Ex his nonnihil quandoque temporalis emolumenti ad nos redundat; quod ſumma fide Superiores noſtri diſpenſantes, id maximè ſtudent juxta Apoſtolum, ne cuiquam graves ſint; ſed abſque cujuſquam moleſtia familiam alant. Quibus verò locis aut corrupti mores incubant, aut hæreſis inſidiatur, eò, ſi poſſint, coloniam deducunt. Ædem ſi non invenerint qui gratis largiantur, pretio comparant, ſeque ære alieno obſtringunt: quod ſenſim ita diſſolvunt, ſtudioſè in eam rem collatis quæ per ſtata tempora Adventus & Quadrageſimæ concionatoribus offeruntur. Deindè nos jubent palantes per agros, apoſtolico more, concionando, docendo, confeſſiones audiendo, ægros viſendo, famem, ſitim, algoreſque ferendo, victum quærere. Experientia probat, quibus neceſſaria ſuppetant, impetum remittere; indiæ ſtimulo prædicationis ſtudium accendi, labores tædiumque extingui; eoque nos Mendicantes eſſe inſtitutos, quo tot miſeri, qui, pleriſque locis donis cœleſtibus orbati, ſpirituali fame jacerent, noſtra cura ac ſollicitudine ad vitam revocentur. Deum militibus ſuis ſtipendia non denegaturum æquum eſſe, qui populum Dei providentiam doceant, dictis fidem exemplo ſuo concilient. His ferè theſauris freti, tantas operum moles excitemus, quibus ii potiſſimùm offenduntur qui ad hæc contulerunt ne hillum quidem. Stipes munitas paſſim colligimus: rari conventus ſuo ſumptu ædificant, cæmenta noſtro ſudore macerantur. Quare, ſi quis olim hæc ad alienos transferat, noris ſe, nobis invitis, contra jus, faſque, pauperum ſudores alienis propinaturum, nec Deum vindicem defuturum.

Verumtamen, inquis, ampliſſimis illis monaſteriis pleraque olim attributa ſunt quæ quæſiviſſe monachi videri non poſſunt. Quinimmò plures, & quidem ſinguli, minori labore, certè minùs diuturno, longè majora conſecuti ſunt: quæ ſi quis tentet transferre ad alios, omnes injuſtum clamitent. Verum, eſto quæ pridem fidelium liberalitate conceſſa ſunt hactenus dona habeantur; an cenſes ullum eſſe poſſe poſſeſſionis titulum eo juſtiorem? Negavit olim Franciſcus I., Caſtellano & Budæo præſentibus, Regum imperia pari jure poſſe defendi. Quare, quæ donata ſunt, monachi jure poſſident. Quæ autem jure poſſidentur, jure auferri non poſſunt. Scelus ergo eſt, monachorum facultates alienis concedere. 112 Quæ olim monachis donata ſunt, ea jure ab iiſdem poſſideri.

Verùm, ut juris & æqui ex æquo contemptor ſis, & noſtras rationes ſuſque deque feras, attamen majorum noſtrorum execrationibus moveri debueris. Non enim ſua duntaxat eccleſiis contulerunt: ſed fures prætereà deteſtantur, & eorum capita omni execrationi devovent. Francorum ſolemnes formulas ad verſum undecimum capitis quarti deſcripſimus cum aliis pleriſque quæ huc attinent; è quibus ritum illum tantùm repetam quo Franci in generali populi ſupplicatione res ſuas ſe offerre profitentur. Sunt autem hæc quæ ad altare verbis conceptis effari ſolebant: *Offero Deo, atque dedico omnes res quæ hac in carta tenentur inſertæ, pro remiſſione peccatorum meorum, ac parentum, & filiorum, (aut pro quocumque illas Deus deliberare voluerit) ad ſerviendum ex his Deo in ſacrificiis, Miſſarumque ſolemniis, orationibus, luminaribus, pauperum ac clericorum eleemoſynis, & cæteris divinis cultibus, atque illius eccleſiæ utilitatibus. Si quis autem inde, quod fieri nullatenus credo, abſtulerit, ſub pœna ſacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, diſtrictiſſimas reddet rationes.* Ponit etiam in ea alias conjurationes; quas enumerare longum eſt. Hæc ibi; quibus aliundè pauca lubet attexere. Nam Marculfus certè eadem tradit in lib. de ſolemnibus formulis. In quinta formula, quæ eſt conſtructionis monaſterii, hæc habet: *Si quis huic voluntati meæ per quaslibet adinventiones, ſeu propoſitiones (ſicut mundus quotidie artibus & ingeniis expolitur) obvius, vel repetitor, commiſſor etiam, aut tergiverſator extiterit, anathema ſit. Et ſicut Dathan & Abiron hiatu terræ abſorpti ſunt viventes, in infernum deſcendat: & cum Giezi fraudis mercatore, & in præſente, & in futuro ſæculo partem damnationis excipiat: & cum veniam conſequatur, quando conſecuturus eſt diabolus, qui, ſeſe fallendo, æthereo ſede dejectus*, &c. Et in formula donationis, quæ eſt 23. *Si quis verò*, &c. *Vel judicum ſæva cupiditas, vel qualibet perſona, obvius repetitor extiterit, à conventu omnium Chriſtianorum, vel liminibus eccleſiarum extraneus habeatur, & Judæ traditoris Domini noſtri Jeſu-Chriſti perfruatur conſortio*, &c. Et ſequenti 25. *Si quis verò, ſi ego ipſe*, &c. *iram Trinæ Majeſtatis incurrat; & cum ſuprà ſcripto Sancto* (Patrono baſilicæ, ſeu monaſterii) *ante tribunal Chriſti deducat rationes.* Anathematis, & Chriſti tribunalis ruſum meminit Form. 16. & 18. Adde his legem Alamann. c. 1. parag. 2. & legem Bajuvariorum c. item 1. & 2. parag. Capitula Caroli & Ludovici, l. 6. c. 285. Solemnes formulæ donationum.

His porrò formulis eccleſiarum, monaſteriorumque Fundatores uſos cùm privatim ſingulorum locorum chartæ teſtantur, tum nonnullas habes in extrema parte Bibl. Floriac. in Antiq. Vienn. Rudolfi, Hugonis, Lotharii, & Caroli Calvi regum, quæ iiſdem verbis præſcriptæ ſunt; complures verò in Biblioth. Cluniac. quarum una, quæ in S. Hugone p. 543. Gaufrido Mauritaniæ comiti adſcribitur, hæc habet: *De quibus omnibus bonis ſi quis ſacrilegus, aut inſanus, Zabuli inſtinctu aliquid ſubtrahere, vel minuere tentaverit, niſi reſipuerit, & ad ſatisfactionem venerit, auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, & ſanctorum Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, Virginum, atque omnium Sanctorum, ſit excommunicatus, & anathematizatus, & à liminibus ſanctæ Dei Eccleſiæ ſequeſtratus, ut non habeat partem cum Deo, neque cum Angelis, neque cum Sanctis ejus; ſed ſit pars ejus cum diabolo & angelis ejus, ſi in ſua malitia perſeverare voluerit, atque in inferno pœnas debitas crucietur cum diabolo, tunc veniam habiturus, quando diabolus & angeli ejus ſunt habituri.* 113

Sed nihil illuſtrius in hoc genere legi poteſt, quàm eſt teſtamentum illud Willelmi, comitis Arvernorum, & Ducis Aquitaniæ, quod exhibet Andr. Quercetanus initio Bibl. Cluniac. ſic enim ſcriptum eſt: *Si quis fortè*, &c. *primùm quidem iram omnipotentis Dei incurrat, auferatque Deus partem illius de terra viventium, & deleat nomen ejus de libro vitæ; fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo: Recede à nobis, & cum Dathan & Abiron, quos terra aperto ore deglutivit, & vivos infernus abſorbuit, perennem incurrat damnationem. Socius quoque Judæ Domini proditoris effectus, æternis cruciatibus retruſus teneatur;*

„ tur : *& ut ei in præſenti ſæculo humanis oculis impunè tranſire videatur, in corpore quidem propter futura damnationis tormenta experiatur, fortiùs duplicem decepitionem cum Heliodoro & Antiocho, quorum alter, acribus verberibus correctus, vix ſemivivus evaſit; alter verò, nutu ſuperno percuſſus, putreſcentibus membris, & ſcatentibus vermibus, miſerrimè interiit; interiſque ſacrilegis, qui ærarium domus Domini temerare præſumpſerunt, particeps exiſtat, habeatque, niſi reſipuerit, Archiclavum totius monarchiæ eccleſiarum, junctè ſibi Paulo, obſiſtorem, & amœni paradiſi aditus contradictorem*, &c. Prius etiam hanc ille legem ſuo teſtamento dixerat, ſtudiosè ac ſingillatim cuncta nominans, quibus cavere vellet, nec ulli parcens perſonæ: *Neque aliquis Principum ſæcularium, non Comes quiſquam, nec Epiſcopus quilibet, non Pontifex ſupradictæ ſedis Romanæ, per Deum, & in Deum, omneſque Sanctos ejus, & tremendi judicii diem conteſtor, deprecor, ne invadat res ipſorum Dei ſervorum. Non diſtrahat, non minuat, non procambiat, non beneficiet alicui perſonæ, non aliquem Prælatum ſuper eos contra eorum voluntatem conſtituat*, &c. Hactenus Wilelmi teſtamentum.

114 *In Biblioth. Clun. p. 6.*

Duchenius in Vit. Pont.

„ Illud ſingulariter obſervandum eſt, quod ait: *Non Pontifex Romanæ ſedis cuiquam beneficiet: non aliquem prælatum ſuper eos contra eorum voluntatem conſtituat*. Eo nimirum ſpectabant fundatores monaſteriorum, cùm legitimos hæredes abdicarent, & alienos adſciſcerent, ut ab iiſdem monaſticæ Regulæ ſtatuta ſervarentur; idque ſolemni ſtipulatione pacti ſunt. Apoſtolicæ autem Sedi, ut teſtatur Ludovicus Francorum rex, Simplicis filius, Willelmus Cluniacenſe Cœnobium *ad tuendum, non ad dominandum*, ſubjugavit. Idcircò S. Bernardus, Tironii ſubindè monaſterii conditor, cùm primùm Pictavenſi abbatiæ S. Cypriani præeſſet, & illa decreto Paſchalis II. Cluniacenſibus addicta eſſet, iſque tantiſper abbatis officio prohibitus, donec acquieſceret; loco cedere maluit, eremumque petere, quàm ut, præter fundationis leges, cuiquam ſubjiceretur. Illud autem poſteà decretum revocatum eſt. Sed cum denuò innovatum eſſet, Romam profectus, nec auditus, ſummum omnium Judicem Deum appellavit: quo primùm irritatus Pontifex, mox, communicato cum Cardinalibus conſilio, recitus, non modò æquum cenſuit virum priſtinæ libertati reſtituere, ſed & augere cardinalatus dignitate ſtatuit: quam tamen is conſtanter repudiavit. Auctor Ducheſnius in Paſchali II. ex Gaufredo in vita S. Bernardi Tironenſis. Nec prorſus injuria. Quippè cùm primum ſui juris eſſent qui monaſticam vitam profiterentur, ſponte jugum ſubierunt; & cum rerum aliarum, tum ipſius pretioſiſſimæ libertatis jactura, optatum ſui Ordinis portum tenuerunt; quibus haud quaquam fraudi eſſe debet quòd ſanctis Patribus, quòd eccleſiæ, quòd publicæ fidei fidem habuerunt: qui nec videntur ſuprà modum obligati potuiſſe, quàm ex præſcripta Regula intelligere potuerunt. Sed jam undè digreſſi ſumus, eò pedem referamus.

115 „ Atqui Pontifex, inquiunt, iſta ſtatuit, & redundantes fructus Commendatariis adſcribit. Calumnia eſt: cave, lector, aurem accommodes: neque enim Pontifex aliena largitur, quod tyranni ſolent. Aliena porrò ducere debet, ſeu mentem fundatorum ſpectet, ſeu præſentem poſſeſſionem. Nam monachi quidem poſſident: quibus utique fieret injuria, ſi in cujuſquam gratiam propria eriperet. Fundatorum autem ea mens & voluntas fuit, ne cuiquam, præter monachos, conceſſis opibus daretur abuti. Explicat hanc legem fundatorum Walterus in ſua fundatione de *Bertrees*, quam habes in Bibliotheca Cluniacenſi: *Bona verò*, inquit, *quæ ad ipſam eccleſiam ſunt collata*, &c. *ad uſus fratrum ibi ſervientium proficiant; nec unquam ad aliorum uſus conferantur, vel in poteſtatem redigantur*. Idque non rarò diſertis verbis ipſi Pontifices confirmarunt: *Omnia*, inquit Urbanus II. in confirmatione S. Dionyſii de Nogento, *omnia integra conſerventur, pro quorum ſuſtentatione ac gubernatione donata ſunt*. Suis verò litteris, quibus paſſim ſummi Pontifices diverſis monaſteria commendant, nequaquam injuſtitiæ patrocinantur. Nam his ferè verbis quid juris tribuant Commendatariis exprimunt: *Talem N. abbatiam, vel prioratum, vel eccleſiam, cum omnibus juribus & pertinentiis ſuis, tibi auctoritate apoſtolica commendamus: per te, quamdiu vixeris, & dictam N. abbatiam, vel prioratum, vel eccleſiam obtinebis, tenendam, & gubernandam, ita quod, durante commenda hujuſmodi, de fructibus, redditibus, & proventibus ipſius abbatiæ, vel prioratus, vel Eccleſiæ N. diſponere, & ordinare valeas, ſicut veri priores, & abbates, vel beneficiarii ipſius abbatiæ, vel prioratus, vel beneficii, qui fuerunt pro tempore, ordinare, & diſponere potuerunt, debuerunt*, &c. Quibus verbis, ut arbitror, etſi Pontifex œconomum inſtituat, nullam tamen eidem poſſeſſionem aſſerit: nec verò majorem illi diſponendi, ſeu diſpenſandi res monaſterii poteſtatem largitur, quam prius veri ac legitimi Superiores habuerunt. Hi porrò nunquam tantum juris ſunt conſecuti, ut quæ ſupereſſent in privata ſua commoda, ſuorumve derivare poſſent; ſed pauperibus ex præſcripto Regulæ erogare debuerunt. Quamobrem, ni fallor, perniciosè, ac turpiter perditorum hominum cupiditatibus aſſentamur, cùm ſcribimus, Commendatarios ſuperfluos fructus facere ſuos. Conſuetudo tamen, inquis, excuſat, quæ dudum apud omnes inolevit. Reſpondeo: Perindè ut Acabes. An non ſaltem ignorantia? Non dubito: ſiquidem non eſt illa lex relata in tabulas, quæ furtum vetat.

Redundantes fructus in uſu pauperum, aut majus emolumentum monaſteriorum conferendi. Ibid.

116 „ Per vim igitur, inquis, & per ſummam injuriam Pontifex Commendatarios monachorum cervicibus impoſuit. Ah! ne ſævi tantopere. Sanè quidem quàm utiliter, quamque è re noſtra hoc fecit, probat funeſta hæc monaſteriorum ſolitudo, & ſemper in pejus collapſi mores. Sed quandoquidem non utilitatis nobis ratio ineunda eſt, ſed de jure reſpondendum: id potuiſſe juſtis de cauſis negari non poteſt; præſertim cùm ſacrilegam rapiendi libidinem ſuis terminis circumſcripſerit. Nam cum univerſam Eccleſiam ſuæ fidei à Chriſto commendatam habeat, eamque ſummo jure tueatur, eumdem decuit ad monachorum choros, quorum maximè, ſecundum Martyres, doctrina & ſanctitate orbis in ſe oculos eccleſia convertit, partem aliquam derivare curæ ac ſollicitudinis ſuæ. Hi porrò, cum pluribus locis crapulæ atque otio dediti, a majorum ſuorum inſtitutis deſciviſſent, inſtauranda cæleſtis vitæ promptiſſima ea ratio viſa eſt, ſi, à terrenarum rerum procuratione ſemoti, quibus animorum acies obtundebatur & hebeſcebat, intermiſſa divinæ contemplationis ſtudia cogerentur repetere. Fuit iſta, quantum conjicio, præcipua cauſa, cur Commendatarii neceſſarii ſint habiti. Quis verò neget, ſummum Pontificem, cujus auctoritas omnem Eccleſiam, tanquam ſuo ſinu, complectitur, quibus remediis opus ſit ſingulas partes poſſe inſtruere?

Ratio inſtituendarum Commendarum.

117 „ Cæterùm ætate minores legibus tutores accipiunt. Dantur etiam mulieribus diruptæ profuſæque libidinis; furioſis denique ac mente captis; neque propterea cauſam ullam habent querelarum: quin etiam, ſi ſapiant, gratiam legibus habeant, quæ per imprudentiam ſua ſponte præcipites ære dirui vetant, & bonis everti. Horum nonnullis evaſiſſe quandoque ſimiles monachi feruntur, quo minùs nunc ægrè remedium tolerent, ſi prodeſſe magis, quàm nocere, probetur: Verùm longè ſecus res accidit. Nam Commendatariorum unum hoc ſtudium eſſe apparet, ut pietatem extinguant, & monachos, ſi quo poſſint ſcelere, palam obſtringant; quo jure videantur, iis expulſis, ſuum quæſtum facere. Cæterùm tales omninò Commendatarios invenies, cum quibus peſſimus quiſque monachus comparatus, præ illis Innocens, & juſtus non habeatur. Nam auguſtiſſimis illis Sanctorum ſedibus, è quibus olim ad judicium prodituri ſunt, & tribunalia inſcenſuri, hæretici præſident, & meretriculæ; ſpurii, lenones, quorum ſæpè nulla pars corporis à flagitio vacat. Qui tamen hæreticos ſortiti ſunt, longè clementiores experiuntur. Duriſſima nonnullorum Prælatorum ſervitus, quorum immenſa auctoritate jugum ipſum ingraveſcit. Non ita pridem, ut didici, in celeberrimo quodam hujus regni cœnobio, cui Commendatarius epiſcopus incubabat, λιθίασις monachum tentare cœpit, atque urinæ ſuppreſſionibus, & veſicæ, imique ventris diſtenſionibus, urinæ ardoribus, tandemque ſummis doloribus urgere; quos ubi jam ferre non ſuſtinet, admonet Prior abbatem, chirurgum neceſſariò accerſendum eſſe, & nonnullos ſumptus faciendos. Negat clemens illa anima, præter annuum canonem, ſe monacho quicquam debere: efferri jubet, ſi curari velit, in xenodochium. Rogat illum Prior parcat exiſtimationi ſuæ; etenim fore neminem qui non hoc factum graviter accipiat. Itaque demum ære minuto redemptus imperitus artifex, miſero atque ejulanti per ſummos cruciatus vitam eripuit, tantiſper dum monaſterii opibus immitis prædo ad luxum & pompam abutitur. Nec verò hanc ſolam, ſed alteram quoque abbatiam commendationis jure devorabat. Sed ſatis hactenus: nam mihi dolor vocem eripit. Olim aderit apud quem noſtras querelas deponamus; nec Sancti nobis deerunt patroni ac vindices.

Horrenda immanitas Commendatarii.

118 „ Sed & unum interim volens exemplum commemorabo, quod aliquando legiſſe memini in ſermone quodam de ſancto Medardo, cujuſdam Anonymi, quem habes in Biblioth. Floriac. monaſterii, quo vel ſic terreantur aliorum exitio qui propriis periculo moveri non poſſunt. Anſberto, inquit, abbati Sueſſion. ſancti Medardi ſucceſſit Guarimbertus, qui, Drauſione Sueſſionenſ. epiſcopo defuncto, apud Regem pecuniæ magnitudine, & amicorum obtinuit interceſſione, ut & pontificatus dignitatem adminiſtraret, nec tamen aliquo modo priſtinum officium Prioratus amitteret. Erat enim in curia frequens, & plurimum inter Regis domeſticos valens; undè, tametſi difficulter, tamen ſuæ cupiditatis effectum obtinuit efficaciter. Utriuſque ergo prælatus gregibus, aſtutam rapido ſervabat ſub pectore vulpem, illos diſtrictius æquitatis ratione, quibus in ovina priùs ſubdole præfuerat veſte. Hæc ille. Narrat autem ſubindè quo pacto ea, quæ monachorum erant, ipſe ſibi vindicaret, & juberet in propriam domum inferri: quæ cùm aliquando monachi, eodem abſente, in cœnobium avertiſſent, ut primùm reſciit, ita excanduit, exitium omnibus minitans ita, ut illi, ad preces, inquit, & triduanum jejunium converſi, conſtitutis horis tacerent tamen, nec pſallerent præ triſtitia. Adveniens, aperientem fores aditumm tam dirè percutit in ipſo ſacro limine, ut ſtatim ejus facies ex vulnere cruentetur. Indè ferox, & amens, tam egregio patrato facinore, intro ſe proripit, & ad ſancta ſanctorum accedens, auſus eſt nebulo Dominum, cujus ſervos diriperet, genibus flexis adorare, dicam, an illudere? Sed non tulit ultra pudoris inſolentiam divina juſtitia: actutum enim labentibus inteſtinis, coram ſuo Judice carnifex expiravit. Diſcant igitur qui rapacibus votis Sanctorum parſimoniis inhiant, iiſdem olim judicibus, ſempiternum ſibi manere exitium.

„ Verùm demus nonnullos Commendatarios egregiè fungi officio ſuo; nullum-ne hi ſtipendium merebuntur? Quin immò benè merentibus decerni placet, non minùs quàm olim vicedominis, defenſoribus, & advocatis eccleſiarum: ſed certum illud ac definitum. Nam immenſa illa licentia, qua ſuperfluos fructus ſibi vindicant, nullo jure probari poteſt. Primùm, quoniam ea ratione merces laborem ſuprà modum vincit ac ſuperat; quod utiquam decet in adminiſtratione bonorum pupillarium. Secundò, quòd eo pacto œconomi prior conditio eſt, quàm domini; nam qua nunc lege vivitur? monachi quidem, cùm ſint domini, ex aſſe trientem accipiunt, Commendatarii beſſem. Tertiò, quia manifeſta hæc injuria eſt, perire domino emolumenta rei ſuæ, ſoli villico rem creſcere. Quartò, quòd propterea ſemper ſtudeant monachorum numerum imminuere, quo plura redundent. Poſtremò, quod, loculi odore delectati, plura ſuperfluis annumerant, quorum inopia monachi premuntur; qui, ut externa ſubſidia ſibi comparent, captare, atque aucupari laicorum benevolentiam coguntur. His ergo rationibus, & aliis, quas antè protuli, in eam ſententiam adducor, ut negem Commendatarios ſuperfluos fructus ſuos facere, & aſſeram, perindè ut tutores, mediocri ſtipendio contentos eſſe debere.

„ Duæ ſunt præterea rationes, ob quas ſummus Pontifex partem aliquam poſſit monachorum delibare ſubſtantiæ; nimirum Eccleſiæ neceſſitas urgens: & cùm apparet longè major emerſura utilitas. Tum enim neque monachis irrogatur injuria, ne-

„ quæ fides publica teſtamentorum, donationumve violatur. Sed de his aliàs. Quæ autem hactenus diſputavi, tametſi vera eſſe in animum induco meum, Eccleſiæ tamen judicio permitto.

ALTERA PARS DIGRESSIONIS.

119 GEntianus Hervetus, Canonicus Remenſis, vir doctiſſ. cujus ab eleganti calamo Chryſoſtomum magna ex parte nobis latinè loquentem habemus, inſignem ſcripſit Diſſertationem de reparanda Eccleſiæ diſciplina ad Petrum danefium, Vaurenſem epiſcopum, & quondam Regis Galliæ in Concilio Trid. Oratorem, qua ſextum canonem Concilii Chalcedon. * interpretatur; ubi, inter cætera, de Abbatum nominatione quid ſentiendum inquirit. Ac quidem monachos nie jus electionis ſuo ipſorum vitio, juſto Dei judicio, amiſiſſe; nominationes verò regias non improbandas, ſi & illæ vitiis, & abuſibus vacarent. „ Atque verò huc referunt, inquit, quod nonnullis videtur indigniſſimum, vociferantibus nunc omnia ἀνυποταγὴν, olim neminem fuiſſe Imperatorem, qui non priùs militiæ ſtipendium meruiſſet; nullum abbatem, qui non anteà fuiſſet monachus; nunc autem ita eſſe moribus comparatum, ut ex monacho numquam creetur abbas. Nam nec monachis deſunt ſua quibus fruuntur beneficia; nec eis magnopere curandum eſt, ſi non fiant archimandritæ, cum ejuſmodi onera etiam oblata deberent reſpuere, ut quæ a contemplatione, & oratione, cui eos ſemper deditos eſſe oportet, avocant. Et certè, ſi divinitus quandoque contigerit ut eis commendentur monaſteria qui, honeſta aliqua fructuum portione contenti, reliqua in alendis,& inſtruendis monachis, in pauperibus educandis, in ædificiis reparandis conſumant, nihil poſſet accidere optabilius; nihil magis expetendum. Sin autem ita ſe gerant Commendatarii, quomodo omnes ferè ſe videmus gerere, ut qui commendarunt monaſteria, eis videantur omnia comedenda propinaſſe, non poterat, ita me Chriſtus amet, ea major calamitas accidere. Videmus hodie à compluribus teneri monaſteria, qui, cum ædificia omnia minentur ruinam, ne uno quidem lapide admoto, ea fulciant; cùm indoctiſſimi ſint monachi, & diſſolutiſſimi, nec eos curant certa continendos diſciplina, nec præceptores adhibent qui eos erudiant; atque utinam non eſſent etiam qui ſuo exemplo eos ad flagitia invitarent! Cùm olim ſoleret ſtatis diebus ab abbatibus eleemoſynæ aliquid erogari, id totum in uſus ſuos convertunt, & pauperes,quos alere debebant,ſubtractis alimentis, occidunt. His accedit, quòd, cùm nullus ſit canon qui vetet quo minùs plurima uni poſſint commendari monaſteria, ſintque nonnulli, quorum avaritiam, &, ut ſignificantius Græcè dicam, [illegible], ne univerſus quidem orbis terrarum ſatiaverit, frequenter accidit ut in diſtinctiſſimis locis eis commendentur monaſteria, quæ numquam ne per ſomnium quidem viſant; ſatis habentes, ſi fructus ex eis perceperint: ex quo quidnam eveniat, quis eſt tam cæcus qui non videat? Et poſt pauca. Neque verò ſunt audiendi qui tenent monaſteriorum minorem eſſe habendi rationem, quàm beneficiorum, quæ adjunctam habent curam animarum. Quaſi verò non ſint etiam rationis participe anima præditi monachi, quorum exitium de manu archimandritarum Deus eſt requiſiturus, ſi eorum culpa id acciderit. Dolendum profectò, dolendum eſt, quod, cùm olim tot viri pietate & doctrina inſignes prodierint è monaſteriis, Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Joannes Chryſoſtomus, Gregorius Pontifex maximus, Benedictus, & alii innumerabiles, qui ſuis & exemplis, & ſcriptis Dei Eccleſiæ plurimum profuerunt, hodie magna ex parte eſt ſumma monachorum inſcitia cum vitio conjuncta, quæ tota ferè eſt adſcribenda Commendatariorum negligentiæ, qui non dant operam ut bonos & doctos habeant præceptores. Valde etiam dolendum eſt, quòd, cùm calamitoſiſſimis his temporibus pauperum ſit maximus proventus, ablata ſint eis alimenta, quæ, antequam exorirentur iſti Commendatarii, certis diebus publicè ſuppeditabantur è monaſteriis. Quin etiam quis non angatur animo, cùm videt templa auguſtiſſima, & pulcherrima ædificia, partim minari ruinam, partim jam corruiſſe? cùm interim monaſteriorum proventus quomodo conſumantur quid opus eſt dicere? His certè rebus propè diem futurum eſt ut, niſi opportunum afferatur remedium, & monaſteria, & monaſtica diſciplina funditus intereant.

120 Accedat ſuperioribus Gabriel Putherbeus, Fontebraldæus, qui in epiſtola præliminari Operum Thomæ de Kempis, Pariſiis impreſſorum, ad Stephanum Poncherium, Bajonenſem epiſcopum, ita in rem præſentem loquitur; ubi cladem ſuo tempore Monaſteriis per Commendatarios illatam deplorat. „Epiſcopatus olim erat proſpicere, ut ne monachorum ſeceſſus & quies interturbaretur, quando quidem monachiſmus, puritatem ſuam retinens, non aliud eſt, quàm ſincerior Chriſtianiſmus; eoque Philo Judæus, juxtà Div. Hieronymum, habitacula Chriſtianorum monaſteria vocabat. Ex quo apparet, Hieronymo eodem teſte, talem primum Chriſto credentium Eccleſiam fuiſſe, quales nunc monachi eſſe nituntur, & cupiunt, ut nihil cujuſquam ſit proprium, nullus inter eos dives, nullus pauper. Patrimonia egentibus dividuntur; orationi vacatur & pſalmis; doctrinæ quoque & continentiæ; quales & Lucas refert primùm Jeroſolymis fuiſſe credentes. Inſultant ergo nunc Eccleſiæ Chriſti adoleſcenti qui monachiſmum ſuggillant, minimè intelligentes ſe, ſi juxtà Domini Jeſu conſilium vitam inſtituerent ſuam, non ita multum abiture à monachorum inſtituto. Simul ac igitur epiſcopi, monachorum magiſtri ac patres, Apoſtolos deſierunt imitari, cœperunt & monachi paulatim teſcere; cœpit rigidus ille & olim invictus animi rigor elanguеſcere. Indè conſecutum eſt fortaſſis ut quædam monaſteria poteſtate epiſcoporum eximerentur. Intellexerunt namque, quorum hæ partes erant, multa ab uno quopiam ejuſdem propoſiti tenaciſſimo viro, pio, & probo, cœnobia tutiùs, ac rectiùs gubernatum iri, quàm ab epiſcopo, nihil minùs quàm epiſcopo, quique nihil eſſet aliud, quàm quod dicitur, ὑπο-χεῖλον χρυσοῦν. Si quidquam monachis ab epiſcopo detrimenti, ſelici Eccleſia,impendebatur,illud erat omnium graviſſimum, quod nonnumquam epiſcopus, ſi quem monachorum virtute, conſilio, ingenio præpollere animadvertiſſet, illum è monaſterio ſevocatum ſibi adjungebat, auxilio ad ſeria & ardua futurum. Indè erat illud inter Patres (ut ait Joannes Caſſianus) jactatum proverbium, vitari monacho debere mulieres, & epiſcopos; quod nec mulier, nec epiſcopus ſineret eum, qui ſemel ſeſe in familiaritatem illi dediſſet, vel quieti cellulæ operam poſteà dare, vel divinæ theoriæ per ſanctarum rerum intuitum puriſſimis oculis inhærere. Hodie non temerè infeſtiores hoſtes patitur monachiſmus etiam ſincerior, quàm epiſcopos. Monachis vitandi episcopi, & feminæ quo ſenſu.

121 „ Pro bona felicitatis ſuæ parte ducebant veteres epiſcopi, ſi de ſuo monachis tribuerent; ſi in diœceſi ſua cœnobium quodpiam fuiſſet ædificatum. Precibus etenim illorum, exemplis, ſententiis, ſocietate, ſciebant ſe non parum juvari in ea quam ſuſtinebant perſona. Jam hodie alimrſum prorſus cecidit alea, nam peſſimè ſecum actum iri plerique arbitrantur, niſi unum, & alterum plus minus cœnobium ſuum quoquo modo fecerint; quoque aliquod unum opimiores cenſus habet, eo majore ſtudio & contentione terra & mari, ſuperorum etiam dicam & inferorum ope, enitantur, depugnant, ut in ſuam illud maſſam attrahant, &, ut vulgato utar vocabulo, aduncent; attractum & aduncatum mox expilant, diripiunt, depeculantur, interdum etiam exinaniunt, vel uſque ad pulviſculum: ſi quando ſinuntur animo ſuo gerere morem, ſecuriſſimi interim, quid calamitoſi monachi rerum gerant, quàm juſtè ac ſedulo penſum reddant, vota ſolvant, quàm etiam fortiter eſuriant: quin & amandant, ejiciuntq; aliquo ſi pacto queant, quo quicquid ſupereſt, inſumant in nefarias ſordiſſimaſque voluptates. Ita quod malis artibus partum eſt, malis item deperit: neque quicquam penſi habent, an monaſterium, quod prædantur, ſanctiorem etiam tum diſciplinam, & excultiſſimos mores conſervet; an autem à veteribus inſtitutis diſceſſerit: Tantum Redditus captant, tantum cenſus aucupantur, pecuniarum maximi (ut ait ille) æruſcatores, ſatis habentes, immò ſe etiam pulchrè Deo litaſſe arbitrati, ubi per eos ſolitudo maxima ubique inhorruerit: idque quod ſiat, latrones aliquot inibi collocant ſuos, Schytis, ac Getis truculentiores, qui die noctuque pergræcentur, nepotentur, ludant aleam; negotium haud quaquam tolerabile, non priùs deſinant faceſſere miſellis cœnobitis, quàm omnes, aut minis perterrefacti, aut biliosa fame coacti, aliò demigrare teſtinent.

122 „ Verùm fortaſſis collocant in pauperes quod alicubi ſuperfluum corraſerunt. Scilicet is labor eſt illis, ea cura quietos ſollicitat! Sed quid in re manifeſtaria plura queror? In januis cœnobiorum, quæ irretierunt epiſcopi, ab egenorum turba anteà obſeſſis, vel ſtipem, vel cibum expectantium, ſumma ſolitudo. Abundè ſe muneri ſatis ſuo feciſſe putant, ſi, pro ampliſſimis eleemoſynis, pro foribus trium, quatuorve monaſteriorum, quæ jam compilant, olim in egenos indigenas erogari ſolitis, aliquot jam nummos ipſi per quempiam fortè obviis mendicis dividant. O Deum immortalem! ò admirandam, & ſtupendam Creatoris clementiam, qui ad tam flagitioſa tamdiu conniveat! Patres vocari geſtiunt, eo plures epiſcopatus ambiunt. Quid iſtuc malum eſt, niſi furor eſt? niſi dementia eſt? Abbatem vocitari, & tyrannum gerere? Paſtores audire, & lupos imitari? Quieſce jam, ò bone Jeſu! ecce, quod jam olim ſciſcitabaris, temporibus noſtris triſtiſſimum: Parvuli efflagitant panem, nec eſt quiſquam qui frangat illis. Quid itaque offerunt? lapidem egeſtatis ab immaniſſima cupiditate & ſiti habendi, quæ viſcera claudit miſericordiæ: ſerpentem, certè venenum pernicioſiſſimi exempli: ſcorpionem, meraciſſimam hypocriſim, quæ blanda amplexantium Patrum imagine imponit, & tandem enecat.

Sed omitto cætera paulò aſperiora, quàm ut delicatæ quorumdam quos hæc tangunt aures ferre poſſint. Interim bonos & fideles epiſcopos, qui ſe pares muneri ſuo præſtant, cenſura iſta non ferit. Cur enim ipſi, qua tales, juſtis ex cauſis non commendentur monaſteria, & monachorum cura, cùm ſtatus epiſcoporum ſit ſtatus perfectionis, monaſtico multò excellentior? Sed ubi ſoli ſtatui perfectio tribuitur, in perſona nulla reperitur, quomodo tunc monaſteriis, monachiſque præeſſe ambiant, ipſi viderint.

IN EPIST. CXLII.

AD MONACHOS ALPENSES. Alpenſe, ſeu Alſenſe Cœnobium, vulgo *l'Abbaye des Alpes*, in diœceſi Genevenſi, hodie Anicienſi, ſitum eſt. Ejus fundum anno 1007. Moliſmenſi monaſterio contulerunt Humbertus Comes, Giraldus de alingia, & Giſlo Miles, ut ibidem cella fieret. Hæc ſtatim in abbatiam Moliſmenſi ſubjectam erecta, cui præfectus à Roberto, moliſmenſi abbate, Wido, primus abbas, qui anno 1110. controverſiam habuit cum Davide Balernenſi abbate. Widonem excepiſſe videtur Guarinus, de quo Bernardus in hac epiſtola; quo abbate, Alpenſes ab Ordine Nigrorum Monachorum ad Ciſtercienſes tranſierunt. Lege Annal. Bened. lib. 69. n. 73. & lib. 71. n. 99. 123

IN EPIST. CXLVII. ad Petrum Cluniac.

LITTERAS TUAS, ET ILLAS LITTERAS; &c. Litteras tàm Bernardo jucundas, & tanto celebratas præconio, haud dubiè cupiet avidus Lector inſpicere, & legere. Eas itaque hic exhibemus, ut videas quantu amicitiæ fœdere ſibi invicem cohæſerint ſanctæ illæ animæ: de qua re v. Not. ad Ep. 228. Ep. ſic habet. 124

HORSTII

VENERABILI, ET DILECTISSIMO MIHI Domino Bernardo, Claræ-vallis abbati, frater Petrus, humilis Cluniacenſium abbas, valere ſemper in Domino.

„ QUantum reverentiæ, quantum amoris tibi anima mea in penetralibus ſuis conſervet, novit ille quem in te veneror, & am-

„ amplector. Feci hoc, etiam dum adhuc abſentia tua vultum corporis tui mihi invideret, abſcondebat; quia jam ſamen, velocior corpore, beatæ animæ faciem oculis mentis meæ, modo quo poterat, inferebat. At ubi quod diu negatum fuerat tandem ſum aſſecutus, & phantaſmata ſomniorum, veritate ſuccedente, ceſſaverunt, adhæſit anima mea tuæ, nec ab amore tuo ultra divelli potuit. Ita charitas tua totum me ſibi deinceps vindicavit, ita virtutes tuæ & cogniti mores rapuerunt, ut nihil mihi de me, quod tuum non eſſet, relinquerent; nihil tibi de te non meum eſſe permitterent. Manſit in me conſtanter ex illo tempore, & utinam ſic in te maneat, Chriſti cauſa cœpta, mutua charitas, quæ ſola, quia numquam excidere novit, morem ſuum, quantum ad me pertinet, in me optimè conſervavit. Cumque hanc omni auro cariorem, omni gemma clariorem, in ſinu meo repoſuerim, in theſauris abſconderim, miror quòd tanto tempore, non qualia vellem, indicia hujus à te mihi cuſtoditæ charitatis receperim. Ago quidem gratias, quod, ſæpè per quoslibet ſalutationibus miſſis, non penitus te amici oblitum ſignaſti. Sed queror quòd certiora per litteras indicia haſtenus non dediſti. Certiora dixi, quia neſcit charta impreſſum mutare ſermonem; cum loquentium lingua, addendo, vel demendo, injunctam mutet ſæpius veritatem. Undè, quia ut electus prœliatur, paratus in diem belli, pro eccleſiæ Dei periculis, dextra & lævâ uteris, & per arma juſtitiæ à dextris & à ſiniſtris contendis; nuntios meos, quos domno Papæ dirigo, ea parte amicitiæ tuæ ſecurè committo; quoniam qui alienorum cauſis aſſiſtis, tuorum negotiis deeſſe non poteris. Per quos, ut querela mea ſopiatur, eſſe tuum, ut reditum, & ſtatum domini Papæ non ſolum legatis meis, ſed litteris tuis committe. Utinam & te à curia laborioſa, & me à cura periculoſa expeditum, ut ſemper optavi, numquam mutandus locus retineret, una charitas uniret, unus Chriſtus ſuſciperet.

125 * MONASTERIUM VIRZILIACENSE, alias Vezeliacenſe, *Vezelay*, diœceſis Æduenſis, à Gerardo Comite Nivernenſi, & Bertha ejus uxore, conſtructum circa annum 882. in gratiam monialium, quibus monachi ſubſtituti, iiſque demum canonici ſæculares anno 1537. Hujus monaſterii reformationem, agente Henrico, Burgundiæ Duce, Guillelmus, S. Mayoli, abbatis Cluniacenſis diſcipulus, primò quidem inſtituit; deindè verò S. Hugo, itidem Cluniacenſis abbas, jam collabentem diſciplinam iterum reſtauravit. Ex quo Paſchalis II. auctoritate factum eſt * ut Cluniacenſi abbati anno 1103. omninò ſubjiceretur. At monachi Vezeliacenſes, Cluniacenſium jugum paulatim detrectantes, rurſus ab Innocentio II. eiſdem ſubeſſe compelluntur. Qua de re Vezeliacenſis hiſtoricus * ita loquitur. „ Hanc ſiquidem libertatem cum per trecentos ferè annos ab ipſo ſuæ fundationis principio Vezeliacenſis eccleſia quiete, & abſque calumnia obtinuiſſet, tamque de ſuis, quam de aliorum fratribus monaſteriorum ſibi Patres indifferenter præfeciſſet; Cluniacenſes, longè poſt exorti, per ſurreptionem ſibi vindicare niſi ſunt; aſſenſum quidem primùm, deindè verò jus electionis ſibi arrogantes, mentientes utique a Paſchali traditam ſibi curam Ordinis eccleſiæ Vezeliacenſis. Ob quam prorſus cauſam eadem eccleſia ſub Innocentio II. Papa grave ſcandalum pertulit, reclamando libertatem ingenitam, dum per violentiam ejuſdem Innocentii, & Comitis Nivernenſis, intruſo à Cluniacenſibus quodam Alberico, ferè omnes ſæpè fati monaſterii fratres vinculis colligati &c.

*V. Duchesn. in Notis ad Biblioth. Cluniacenſ.

*Extat to. 3 Spicilegii Acheriani.

126 * QUID APUD S. BENEDICTUM. Intellige S. Benedictum ſuper Padum, Padolironenſe appellatum, de quo idem conſtitutum à Gregorio VII. & Calixto II. ac de Vezeliacenſi, nempè ut in illo ſine Cluniacenſis abbatis conſilio, proviſione, & præcepto, abbas nullatenus eligeretur, aut electus ſine commendatitiis ejus litteris à quoquam epiſcopo benediceretur. Cùm autem ſecus actitari cœptum eſſet, Innocentius, petente Petro Venerabili, litteris ſuis mandavit (quemadmodum ex Bulla * Clementis III. data anno 1187. colligere eſt) ut Guillelmus abbas, Cluniacenſibus inconſultis electus, & ordinatus, eiſdem ſeſe repræſentaret, & obedientiam reverentiamque exhiberet.

*In Biblioth. Cluniac. col. 2452.

IN EPIST. CL. ad Innocent.

127 HORSTII ET PICARDI. SANCTI MEMMII. S. Memmius ex celebri olim apud Romanos Memmiorum familia ortundus, in Galliam à B. Petro Apoſtolo directus eſt, & Catalaunorum primus epiſcopus extitit. In ejus honorem apud eamdem urbem condita eſt inſignis Canonicorum eccleſia, quæ inſtitutum Canonicorum regularium Ord. S. Auguſtini ſuſcepit auctoritate Innocentii II. ut ex ſequenti diplomate intelligitur.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio Stephano Eccleſiæ S. Memmii Abbati, ejuſque Succeſſoribus regulariter ſubſtituendis in perpetuum.

„ OFficii noſtri nos hortatur auctoritas pro eccleſiarum ſtatu ſatagere, & earum quieti, & utilitati ſalubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque, & honeſtati conveniens eſſe dignoſcitur, ut qui ad earum regimen aſſumpti ſumus, eas & à pravorum hominum nequitia tueamur, & B. Petri, atque apoſtolicæ Sedis patrocinio muniamus. Proindè, dilecte in Domino fili Stephane abbas, eccleſiam S. Memmii, cui, Domino auctore, præeſſe dignoſceris, ſub apoſtolicæ Sedis protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti pagina communimus; ſtatuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona præfata eccleſia in præſentiarum juſtè, & legitimè, aut in futurum, conceſſione Pontificum, liberalitate Principum, oblatione fidelium, præſtante Domino, poterit adipiſci, firma tibi, tuiſque ſucceſſoribus, & illibata permaneant. Sanè per hoc apoſtolicæ Sedis privilegium conſtituimus ut poſt ſæcularium Canonicorum deceſſum nullus in prædicta B. Memmii eccleſia, niſi regularem vitam profeſſus, ſubſtituatur canonicus, ac decedentium canonicorum Præbendæ in uſus fratrum regularium redigantur. Obeunte verò te, nunc ejuſdem loci abbate, nullus ibi abbas, niſi regularis canonicus, & ſecundum B. Auguſtini Regulam ſubrogetur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prænominatam eccleſiam temerè perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica, ſæculariſve perſona, hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens, contra eam venire tentaverit, iram Dei, & B. Petri & Pauli indignationem incurrat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat, niſi præſumptionem ſuam digna ſatisfactione correxerit. Cunctis autem eidem loco ſua ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jeſu Chriſti, quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Datum Jotri, per manum Almerici S. R. E. diaconi cardinalis & cancellarii, v. Cal. Martii, Indictione IX. Incarnationis Dominicæ anno MCXXXI. Pontificatus autem domini Innocentii II. Papæ 2.

S. SATYRI. Mathildis, uxor Gofredi Bullonienſium, (aut Polonienſium, civitate Bolonienſi, quæ eſt ſecus mare Anglicum ſita, inquit Guillelm. Tyr. l. 12. c. v.) primique recuperatæ Jeroſolimæ Regis, impetravit à Paſchali ſummo Pontifice corpus B. Satyri martyris, cujus agitur ſolemnitas Nonis Martii, eique poſuit in diœceſi Bituricenſi ſæcularium Canonicorum collegium: qui intra paucos annos (tam faciles & proclives ad deteriora ſumus) ad vitam adeò ſæcularem, & immoderatam degenerarunt, ut Innocentius juſſerit eos exponi, reponique B. Auguſtini Canonicos; quod Memoriale hiſtoriarum ſic inſinuat: „ Anno MCXXXVIII. clarebat Ordo Canonicus S. Victoris Pariſienſis, celebriſque per orbem fama habebatur, propter inſignes perſonas, moribus & ſcientiis ornatas, quas in diverſis mundi eccleſiis ſparſit, velut vitis fœcunda palmites proferens tranſplantandos. Hoc enim tempore fuerant ibidem accepti Canonici profeſſi prælati in eccleſia Romana duo Cardinales, dominus Hugo epiſcopus Tuſculanenſis, & Magiſter Ivo; abbates quoque novem. In eccleſia S. Satyri Bituricenſis abbas Radulfus, „ & cætera. His ſubſcribit Necrologium S. Victoris Pariſienſis, in quo ad V. Id. Febr. legitur: *Obiit dominus Andreas abbas S. Satyri, & noſter Canonicus*. Stephanus, ex abbate S. Genovefæ Pariſienſis epiſcopus Tornacenſis, in epiſt. ad Lucium II. Papam (quæ incipit, *Movetur uſque*, &c.) commendat ejuſdem cœnobii gravem conſtantemque diſciplinam. Ad quod in libello taxationis epiſcopatuum & beneficiorum Franciæ iſthæc abbatia ſub Ordine S. Auguſtini recenſita ſit. 128 HORSTII ET PICARDI.

SED NEC LEODII IMMINENS MUCRO. Id potiſſimè videtur intelligendum de inveſtituris eccleſiarum ab Imperatore Lothario repetitis, & ab Innocentio denegatis. Eo quoque tempore, inquit abbas Urſperg. ipſe Papa adiit Imperatorem Lotharium, petens ab eo favorem contra Petrum Leonis, & ſuos fautores. Sanè Imperator, uſus conſilio ſuper hujuſmodi reſponſo, cœpit à Papa repetere inveſtituras epiſcopatuum, quas multo tempore Imperatores ante ſe habuerant. Ideoque Apoſtolicus non modicum eſt turbatus, & de adventu ſuo contriſtatus; de reditu quoque anxius effectus. Nam petitionem Principis exaudire non poterat ſuper tali articulo, pro quo Eccleſia tot mala ſuſtinuerat. Interveniente tamen conſilio, & orationibus S. Bernardi, ſecurus receſſit ab Imperatore. Otho Friſing. quidem lib. 7. cap. 18. idem, ſed mitius denarrat. Hucuſque ferè Picardus.

120 * IN TURBATORES ECCLESIÆ AURELIANENSIS. Quinam iſti fuerint diſcimus ex nonnullis epiſtolis quas noſter Acherius Spicilegii tomo 3. inſeruit. Et primo quidem ex epiſtola Archembaldi, eccleſiæ Aurelianenſis ſubdecani, ad Henricum Senonenſem archiepiſcopum, advertimus hujus perturbationis auctorem fuiſſe Joannem quemdam aurelianenſem*, in archidiaconi dignitatè intruſum, cui cum Archembaldus aliique clerici ſeſe opponerent, graves injurias, bonorumque ferè omnium detrimenta tum ab ipſo Joanne, tum ab ejus fautoribus, Bartholomæo Capicerio, Zacharia Paganο archidiacono, Jacobo ſancti Aniani ſubdiacono, &c. paſſi ſunt. Undè in fine ſic rogat: *quatenus de malefactoribus ſuis plenariam ſibi juſtitiam faciat*. Henricus archiepiſcopus, (ad quem, vacante ſede Aurelianenſi, confugerant) *& eccleſiam, quæ ſanguinis effuſione, & ſacrilegiis multis polluta erat, ceſſare, ſeu interdici juberet, & hanc injuriam, quæ in dominum Papam redundabat, ulciſci non differret*. Extat ibidem alia ejuſdem argumenti epiſtola a Gaufrido epiſcopo Carnotenſi ad prædictum Henricum tranſmiſſa. Et fortaſſe Joannes ille intruſus ſuam dignitatem Regis auctoritate vindicabat. Sed tandem Innocentius Papa, arrepta oppreſſorum tutela, nunc dicto Gaufrido Carnotenſi apoſtolicæ ſedis Legato iſtius cauſæ curam & patrocinium demandat. Quod cum moroſius fieri cognoſceret, hoc reſcriptum dedit ad eumdem.

Spicil. to. 3. pag. 153. & ſeqq.

*Is poſtea eundem Archembaldum necari præcepit. v. Epiſ. 171.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Fratribus, Gaufrido Carnotenſi, apoſtolicæ ſedis Legato, & Stephano Pariſienſi, Epiſcopis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

„ PROUT novit veſtra fraternitas, damna, & injurias dilectis filiis noſtris ARCHEMBALDO Aurelianenſi ſubdecano, magiſtro G. & eorum ſociis irrogatas, & honores ſibi ablatos reſtituendos in veſtro arbitrio & æſtimatione poſuimus. Quod quia minimè impletum eſſe accepimus, dilectioni veſtræ mandamus, atque præcipimus, ut, quemadmodum bene inchoaſtis, in nomine Domini procedatis, & eamdem cauſam effectui mancipetis. Datum Placentiæ Nonis Novembris, anno ſcilicet MCXXXII.

130 * Quid exindè ſecutum ſit accipe ex aliis Innocentii litteris, quas ex chartophylacio eccleſiæ Aurelianenſis erui in hunc modum.

INNO-

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Fratribus, Gauſrido Carnotenſi, apoſtolicæ Sedis Legato, & Stephano Pariſienſi, Epiſcopis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

NOverit veſtra dilectio, quoniam GOFREDUS de Vico-novo, nuper ad nos veniens, in præſentia Fratrum noſtrorum jurejurando firmavit quod, ſalva fidelitate cariſſimi filii noſtri LUDOVICI Francorum regis, ligium hominium faciet dilectis filiis noſtris St. ſubdecano, Sy. præpoſito, & aliis cognatis, atque nepotibus ARCHEMBALDI, bonæ memoriæ Aurelianenſis ſubdecani, qui hoc recipere voluerint: & tam ipſis, quàm omnibus aliis qui cum eodem defuncto fuerant exulati, vitam, & membra, & bona jurabit, & cum eo meliores de cognatione ipſius eamdem ſecuritatem jurabunt. Hoc etiam addito, quod fideliter laborabit, quatenus HENRICUS ſimiliter juret idem, & faciat; & utrique Aurelianenſi eccleſiæ, quia graviter læſerunt, ſatiſfaciat. Præterea Herveus de Vico-novo, HUGO nepos ejus, & THEBALDUS Hervei, & cum eo tot milites, ut centeſimum numerum compleant, & centum quadraginta de melioribus burgenſibus urbis Aurelianenſis, quos ad hoc poterunt invenire, prædictis Archembaldi ſubdecani parentibus hominia facient. Quòd ſi Henricus hoc jurare noluerit, prædictus Goffridus hoc per ſe nihilo minus faciet adimpleri. Deindè verò proxima omnium Sanctorum feſtivitate noſtro ſe conſpectui præſentabunt, pœnitentiam quam eis injungere voluerimus fideliter ſuſcepturi, tunc per nos ab excommunicationis vinculo abſolvendi. Denique præfatus St. ſubdecanus, & Sy. præpoſitus, mortem jam dicti Archembaldi recolendæ memoriæ, eidem Gof. in conſpectu Fratrum noſtrorum pro Dei amore miſericorditer indulſerunt, & hoc ipſum facient aliis militibus ejuſdem ſubdecani interfectoribus, qui Aurelianenſi eccleſiæ, & parentibus interfecti ſatiſfaciant. Verùm tamen ipſi omnes interim extra eccleſiam, & in pœnitentia erunt: & ſi quem eorum ad extremum vitæ venire contigerit, ei abſolutio ab excommunicatione, & viaticum non negabitur. Volumus autem ut pro his, qui eccleſiæ ſatisfecerint, Aurelianenſis eccleſia ulterius a divinis non ceſſet officiis. Si qui autem de ejuſdem interfectoribus ſe ipſa ſatisfactione ſubtraxerint, donec in terra de ſpeciali dominio glorioſi filii noſtri Ludovici Francorum regis in ipſo Aurelianenſi epiſcopatu manſerint, tota civitas, & archidiaconatus St. de Garlanda uſque ad eorum ſatisfactionem a divinis vacet officiis. Ideoque ſollicitudini veſtræ mandamus ut, quia ſtatus terræ notior vobis exiſtit, de modo ſatisfactionis, abſolutione eccleſiæ quæ ſub interdicto tenetur, vice noſtra providere curetis. Datum Piſis VI. Idus Januarii.

IN EPIST. CLI.

131 * AD PHILIPPUM TURON. ECCL. INVAS. Anno 1137. Hildeberto eccleſiæ Turonenſis pontifice mortuo, canonici ejuſdem eccleſiæ violentia Goffridi comitis propriis ſedibus ſunt expulſi. Cùm verò pontificem canonicè deberent eligere, in partes diviſi ſunt. Quidam enim illorum, contra ſanctorum ſtatuta canonum, quemdam Philippum, Gilberti, antè Hildebertum, in eadem ſede ambitioſi epiſcopi nepotem, aliis reclamantibus, elegerunt. Philippus confeſtim Anacletum pſeudopontificem adiit, ut ab eo confirmaretur, & ordinaretur; moxque Turonos reverſus eſt. Interim Hugo, vir prudens, & nobilis, è ſanioti parte eorumdem clericorum canonicè eligitur, & in Cenomannenſi eccleſia à Guidone & comprovincialibus epiſcopis conſecratur. Quo Philippus cognito, ſecum ornamenta eccleſiæ deferens, furtim aufugit. Hæc ex Actis epiſcoporum Cenomannenſium editis in tomo 3. Analectorum. Cùm hæc agerentur, Bernardus, qui tunc Viterbii morabatur, has litteras ſcripſit ad Philippum; qui aliquanto remiſſior factus, Anacleto mortuo, deinceps Turonenſem eccleſiam ambitu ſuo exagitat: contra quem vir ſanctus anno ſequente 1138. ad Innocentium ſcripſit epiſtolam præcedentem.

* Cæterùm ſub Hugone archiepiſcopo, qui tandem Philippum evicit, id contigit quod Innocentius III. commemorat in l. 3. epiſtola 79. *Adjecit etiam pars Dolenſis, quod proceſſu temporis bonæ memoriæ Eugenius Papa, prædeceſſor noſter, felicis recordationis, Bernardum Claræ-vallenſem abbatem ad ſopiendam inter eaſdem Eccleſias controverſiam deſtinavit, cujus ſtatutum ſervare noluit eccleſia Turonenſis.* Hæc longè poſt initium epiſtolæ ab Innocentio III. ſcriptæ in cauſa Turonenſis eccleſiæ adverſus metropolim Dolenſem.

IN EPIST. CLVIII. ad Innoc.

132 HORSTII & PICARDI. OB nefariam cædem Thomæ Prioris S. Victoris Pariſienſis, Pontificem ſerio hac epiſtola interpellat, ut in ſacrilegos debitum juſtitiæ cenſuram & ultionem exerat. Occaſionem cædis Bernardus hic inſinuat; nempè quòd Thomas, zelo diſciplinæ eccleſiaſticæ, cupiditati ejus, & iniquis exactionibus, quibus Archidiaconus Pariſienſis Clericos premebat, obſiſteret. Hinc odio inflammatus archidiaconus, vindictam animo coquebat, donec tandem nepotes ejus, ſeu iræ, & odii participes, quòd cauſam cognati ſuam putarent; ſeu ab eo ad facinus conducti, & inducti, Thomam in itinere, & quidem in comitatu epiſcopi, aggreſſi ſunt. Stephanus, epiſcopus Pariſienſis, auctorem cædis, & complices, ſeu fautores mox anathemate perculit, & tanti ſceleris immanitate graviſſimè commotus, velut ad levamen doloris, ſeceſſum paulliſper in Clara-valle petit, indeque Gaufrido S. R. E. Legato, & Carnotenſium epiſcopo has tranſmiſit.

Gaufrido, Dei gratia, venerabili Carnotenſium Epiſcopo, & apoſtolicæ Sedis Legato, Stephanus, eadem gratia, Pariſienſis Eccleſiæ miniſter indignus, nunc autem miſeriæ & afflictionis præco infelix, valere in Domino.

CAlamitatis novæ pondus quam veſtris auribus, immò cordi veſtrò illaturus ſum, neſcio ſi verbis aliquibus dignè valeat explicari. Nuntium durum, & grave auditu omnibus quibus Chriſti Jeſu, & ſanctæ matris Eccleſiæ opprobria dura & graviora ſunt; præcipuè nobis ſub habitu & ſigno religionis conſtitutis, quibus hæc tanto plus omnibus graviora futura ſunt, quanto ſpecialius ad noſtrum gravamen, immò oppreſſionem & ruinam omnium ſpectat noſtrum unius occaſus. Magiſtrum Thomam, Priorem cœnobii S. Victoris, virum approbatum, omnibuſque bonis amicum & dilectum, ac in ſanctæ Eccleſiæ defenſione illum coadjutorem, & propugnatorem devotiſſimum, & ſtrenuiſſimum, impiorum manibus extinctum ſciatis, carne quidem mortuum, ſed, ut indubitanter credimus, viventem cum Chriſto. Cui enim Chriſtus verè cauſa moriendi fuit, in gloria omninò deeſſe non poterit: quoniam & ipſe, cum ultimum in noſtris manibus exhalaret ſpiritum, libera voce ſe pro juſtitia mori proteſtatus eſt, certiſſimum præteritæ, præſentiſque juſtitiæ ſuæ, qua in Eccleſia Chriſti contra impios pugnaverat, teſtimonium, relinquens, quoniam in ipſa conſummaretur. Hæc enim prima, hæc & ultima cauſa fuit laboris illius. Nam pro ipſa juſtitia tunc mecum adetat. Ego enim ipſius præcipuè admonitione (ſicut ei ſemper de his cura eſſe ſolebat) rogatu & aſſenſu Regis per eum quoque ad ipſum perſuaſi, ad abbatiam Monialium, quæ eſt Chelis, emendandam & ordinandam perrexeram, aſſumptis mecum viris religioſis, abbate, ſcilicet, Sancti Victoris, & Sancti Maglorii, & ſubpriore S. Martini, aliiſque compluribus monachis, canonicis, ac clericis: cumque, pro viribus negotio peracto, reverterer, juxta domini Stephani caſtrum, quod Gorniacum dicitur, ſubitò ab ejus hominibus, ſcilicet, nepotibus Theobaldi archidiaconi, inſidias mihi in via præſtruentibus, aſſultum paſſus ſum. Cumque nos inermes, utpote die Dominico, & pacem ferentes incederemus, ſubitò, evaginatis gladiis, irruunt ſuper nos; & nec Deo, nec diei ſacræ, nec mihi, nec his qui mecum erant religioſis viris honorem dantes, inter manus noſtras innocentem trucidaverunt; mihique mortem comminati ſunt, niſi abſcederem a conſpectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes, in medios gladios nos conjecimus; & jam ſemivivum, diréque laniatum a manibus eorum abſtraximus, atque undique circumdantes eum, de ſua confeſſione, & de ejus quam paſſus fuerat inimicorum impietate dimittenda allocuti ſumus. Tunc ille, libenti animo omnibus qui in ſe peccaverant dimittens, & ſuorum peccatorum intimè remiſſionem petens, percepta tandem communione corporis & ſanguinis Chriſti, libera voce ſe coram omnibus pro juſtitia mori conteſtatus eſt, & ſic reddidit ſpiritum.

Hinc ergo, licèt noſtræ ſpei fiducia certa, quantum ad ejus ſpectabat ſalutem, & gloriam, exultandum omninò non dubitet, pretioſamque in conſpectu Domini mortem Sanctorum ejus ſciamus; mœror tamen & luctus gravis, qui de amici orbatione, & communi omnium noſtrum confuſione oboritur, nulla prorſus conſolatione in noſtro animo temperatur. Me enim in ipſo occiſum video; & multo magis me occiſum, quàm ipſum, quia me in ejus morte periculis expoſitum cerno; ipſum autem à periculis liberatum. Supereſt igitur ut, quia me nunc tam graviter deſolatum & conteſtatum cernitis, ad me conſolandum ſimul & conſiliandum venire non differatis. Ego enim, quaſi qui ipſam deteſtandam loci faciem ſuſtinere non valeam, Claram-vallem fugiens, ſeceſſi, illic vos expectaturus, ut conſilium pariter capiamus, quid nobis pro ſanctæ Eccleſiæ tam intolerabili injuria faciendum ſit. In omnes enim nos impetus iſte eaſum minatur; & veniet, niſi præveniat Dominus. Mando ergo vobis, & ſummopere deprecor, ut, omni dilatione poſtpoſita, Claram-vallem properetis; quia pericula undique mihi imminent, pro quibus conſilium differri non poteſt.

His Gaufridus acceptis, Claram-vallem advolavit, mandatoque apoſtolico præcepit Epiſcopis diœceſeon Remenſis, Rotomagenſis, Turonenſis, Senonenſiſque, ad Synodum Jotri indictam frequentes convenire. Illis autem coactis, Hugo Gratianopolitanus epiſcopus, Cartuſienſiumque familia in hunc modum reſcripſere. 133

Dominis, & Patribus in Chriſto reverendiſſimis Archiepiſcopis, Epiſcopis, & cæteris religioſis perſonis, in præſentem locum, defendendæ juſtitiæ gratia, congregatis, Hugo, Gratianopolitanæ eccleſiæ vocatus Epiſcopus, & filii ejus, Cartuſienſium pauperum ſervus inutilis Guido, & qui ſecum ſunt fratres agendo cognoſcere, cognita viriliter adimplere per Chriſtum Dominum noſtrum.

QUOD homines ſumus, ad naturam: quod juſti, ad meritum: quod epiſcopi, vel presbyteri, vel archidiaconi, vel aliquid hujuſmodi, ad eccleſiaſticum pertinet officium. In primo exiſtimus; in ſecundo ſalvamur; in tertio providendi aliis quæ ſubtiliora ſunt poteſtatem accepimus. Duo ergo prioſa ad nos; tertius refertur ad proximos. Quod ſi manifeſtum fuerit, juxta illud ficulneæ evangelicæ exemplar, quæ, tamdiu expectata, fructum non attulit, officium nos inutiliter habere

bere

Digitized by Google

» bere ſuſceptum, nulla juſta, cur in eo relinquamur, remanebit occaſio. Quid ergo, ſi non ſolùm inutiles eccleſiæ, ſed etiam pernicioſi, vel verbis, vel exemplo extiterimus? Nonne non ſolùm dejici, ſed etiam digni ſumus puniri? Etſi igitur beati Thomæ, & cæterorum, qui recenter, lotis in ſanguine Agni ſtolis ſuis, ad cœleſtia demigrarunt, in conſpectu Domini mors pretioſa mundana ultione non egeat; tamen ſi eccleſia Dei (ſine qua nec publicæ res ſalvæ ſunt, nec privatæ) utilitate careat diſciplinæ; rogamus ſupplices, & obſecramus, quatenus, armatura fidei protecti, & rectitudinis zelo ſuccenſi, & ſanctorum Moſis, Phinees, & Mathathiæ, beatorum quoque Apoſtolorum Petri & Pauli adverſus Simonem, Ananiam & Barjeſu piè deſævientium, maximeque ipſius Domini venditores de templo cædendo proturbantis, exemplis animati, in ſacrilegos homicidas eccleſiaſtici rigoris gladium producatis; eoſque, ſi fieri poteſt, omnibus ſacrorum officiis privatis, & beneficiis; quatenus omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquam ultra quiſpiam faciat ſimile. Ipſi enim magis, quàm homicidæ, in quorum cruentas delicias, vota complenda, & odia ſatianda, Sanctorum ſunt corpora laniata. Qui, niſi tantæ nequitiæ non ſolùm fructu caruerint, ſed & pœnam ſenſerint, omnibus apud nos juſtitiæ defenſoribus ſimilia ſunt metuenda. Valete. Orate pro nobis, & ſacris elevatis dextris ſuper partem mundi in qua ſiti ſumus, benedictionem, & obſecrationem profundite. Iterum valete. Participes nos faciat Deus ſanctorum operum veſtrorum, geſtorum, & gerendorum. Valete tertio, cum reverendis Principibus Bleſenſi, & Nivernenſi.

134 Porrò Innocentius, S. Bernardi ſcriptis monitus, Patribus ſuper eorum decreto in hanc ſuſcepit ſententiam.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus Rainaldo Remenſi, Hugoni Rotomagenſi, Hugoni Turonenſi, Archiepiſcopis, & eorum ſuffraganeis Epiſcopis, ſalutem, & apoſtolicam benedictionem.

» GRaviora delicta amarioribus gravis pœnitentiæ fletibus purganda ſunt; & quod adverſus ſacros Ordines committitur, expedit ut celeriter dignis animadverſionibus expietur. Quis enim locus tutus, & cui perſonæ ſit præſtanda ſecuritas, ſi Eccleſiæ Dei violenter clerici cœleſtibus obſequiis mancipati; injuriis, vel captionibus, vel cruciatu corporis à perditis hominibus affligentur; aut, quod deteſtabilius eſt, morte, & ſacris ſanguinis effuſione mulctentur? Adverſùs ergo tam Deo odibile, & tam piaculare flagitium, quod in dilectos filios noſtros bonæ memoriæ Thomam, Priorem S. Victoris, & Archembaldum, ſubdecanum Aurelianenſem, commiſſum eſt, tepiditate ſepoſita, aſſumpto vigore juſtitiæ, exurgant canones, armentur jura; &, ſi res poſtulat, novum ſcelus novæ Synodi librata ſententia conteratur. Quod ergo à veſtra dilectione ſuper hoc apud Jotrum nuper judicatum eſt, apoſtolica auctoritate ſtatuimus eſſe firmatum. Sed quia nimis remiſſa videtur eſſe veſtra ſententia; addendo, cenſemus ut in quibuſcumque locis præfati ſanguinarii præſentes fuerint, divina ibi non celebrentur officia: & ſi quis ſacrilegos illos clericidas, ac cœleſtis collegii turbatores, & effuſores Dominici ſanguinis in ſæculo remanentes, manutenere, & confovere tentaverit, anathematis ſententia percellatur. Ad hoc addentes, ſtatuimus ut, quia de nefaria parentum nequitia, & horrendo furore, clerici nec adipiſci, nec retinere eccleſiaſticum debent emolumentum; ſi enim, non pretio, non violentia, non terrore, non conſanguineorum truculenta nequitia, ſed, ſolis interveniantibus meritis, oportet acquirere, & acquiſitum ſervari; tam Theobaldus Notarius, quàm alii, qui honores ſub hac peſſima forma acquiſierint, vel retinuerint, ſalva nimirùm Sedis apoſtolicæ reverentia, eccleſiaſticis priventur beneficiis. Et quia ſuperabundat iniquitas, ſummopere proſpiciendum eſt ut clerici de cætero nihil humanum metuant, &, ut grata tranquillitate famularibus valeant vacare divinis, apoſtolica eis ſuffragia propenſius impertimur.

Et hæ quidem ſunt epiſtolæ in cauſa B. Thomæ Prioris, ultro citroque tranſmiſſæ.

135 * Quod attinet ad rationem temporis quo hæc cædes perpetrata eſt, à Joanne Picardo in Notis ad hanc epiſtolam, aliiſque ſequacibus communiter revocatur ad an. 1130. quamvis à Baronio ad annum 1135. rejiciatur. At ſententia quidem illa probari non poteſt. Conſtat enim ex epiſt. 159. Thomam fuiſſe peremtum die Dominica, & quidem XIII. calend. Septemb. ut legitur in Necrologio Victorino his verbis: *Anniverſarium magiſtri Thomæ, Prioris hujus Eccleſiæ, qui pro defenſione juſtitiæ ab inimicis juſtitiæ crudeliter interfectus, vivens, & moriens, honeſtatis, & patientiæ dignam atque imitabilem ſequacibus ſuis vitæ formulam dereliquit.* Concordat etiam S. Guinaili Corbolienſis Calendarium, teſte Picardo. Proindeque dies iſte Thomæ ſanguine conſecratus litteram dominicalem anni 1130. præferre debat: quod contra accidit: nam littera dominicalis iſtius anni eſt E; littera verò decimo-tertio calendas Septembris reſpondens eſt A. Addit Picardus duo argumenta in ſuæ ſententiæ confirmationem: alterum, quòd Thomæ Prioris interitus S. Hugonis Gratianopolitani obitum anteverterit, cùm hic pro Thomæ vindicatione ad Patres in Jotrenſi concilio coactos una cum Cartuſienſibus ſcripſerit. At verò, inquit, cùm Guigo, primariæ Cartuſiæ Præſes, adverterit in Vita S. Hugonis, ipſum obiiſſe anno 1132. mors Thomæ referenda eſt, non quidem ad annum 1131. (quo Innocentius in Gallia præſens, conſtante ubique Bernardo, tot litteris non fuiſſet interpellandus,) ſed ad ann. 1130. quo Innocentius creatus eſt Pontifex. Alterum, quod Innocentius ſub initium anni 1131. Lutetiam ingreſſus, & Sancti Victoris eccleſiam luſtrans, beati Thomæ corpus à clauſtro in templum efferri præceperit VII. Idus Martii. Menſe igitur Auguſto præcedentis anni è medio fuerat ſublatus. At neutrum certè argumentum rem conficit. Non quidem primum. Quid enim obſtat quominus præmiſſam Hugonis Gratianopolitani epiſtolam, non à ſancto Hugone, ſed à ſucceſſore ejus cognomine ſcriptam eſſe dicamus? Nec etiam poſterius magis urget. Eſto enim Innocentius beati viri corpus in decentiorem locum tranſferri juſſerit, non tamen id præſens aſſerendus eſt præſtitiſſe; immo mandato ex Italia tranſmiſſo, ut manifeſtum eſt ex epiſtola Tomo 5. Spicilegii Acheriani inſerta; in qua Archiepiſcopos, Remenſem, & Senonenſem, arguit dilatæ excommunicationis ſententiæ in eos ferendæ qui Thomam interfeciſſent. Sic *Spicil. p. 567.*
enim concludit: *Ad hæc mandamus, ut corpus præfati boni viri, qui coram Judice ſuperno modo de ſua juſtitia & innocentia teſtimonium perhibet, & ſub obedientia vivens, in obſequio proprii interfectus eſt Epiſcopi, in ſua eccleſia honorificè tumuletis. Data Piſis 21. Decembris.* Dicendum itaque eſt, hanc Thomæ necem incidiſſe, non in annum 1130. ſed 1133. quo littera Dominicalis A litteræ diei prædicti, nempè XIII. antè calendas Septembris, reſpondebat; quo alter Hugo poſt Sanctum Hugonem ſedem Gratianopolitanam occupabat: quo Innocentius Piſis concilii indicti tempus præſtolabatur; quo denique Bernardus, ex Italia in Germaniam miſſus ad pacem Lotharium inter & Conradum componendam, in Galliam reverſus, illic tantiſper ſubſiſtebat, præſens adfuturus Capitulo Ciſtercienſi, hoc anno Idibus Septembris de more celebrando, ut patet ex inſcriptione *a Petr. Venerab. l. 2. epiſt. 36.*
cujuſdam epiſtolæ * à Petro Cluniacenſi hoc anno ad prædictum Capitulum directæ, in qua Bernardus præſens recenſitur. Denique huic noſtræ ſententiæ favet Ordericus lib. 13. ad annum 1134. in quo, nonnullis rebus quæ ad annos ſuperiores pertinebant ſummatim conglobatis, poſtquam recitavit mortem Joannis Aurelianenſis epiſcopi, & Hugonis decani poſt eum deſignati, quæ anno 1133. * contigere: *Tunc etiam*, inquit, *Thomas S. Victoris Canonicus, vir magnæ auctoritatis, interemtus eſt*, &c. *a Annal. Aurel. in Joanne.*
De his iſta ſint dicta.

IN EPIST. CLXIV. & ſeqq.

De Lingonenſi electione.

*LUGDUNENSIS SCILICET ARCHIEPISCOPUS, ET CLUNIACENSIS ABBAS. De hac Eccleſiæ Lingonenſis in eligendo Epiſcopo controverſia tres lego Petri abbatis Cluniacenſis epiſtolas: Unam, quæ eſt libri primi epiſtola vigeſima nona ad Bernardum ſcripta, in qua monachum quemdam ex ſuis in Epiſcopum Lingonenſem electum ab injuſta infamia purgare nititur: Alteram, quæ eſt libri ſecundi epiſtola vigeſima octava ad Innocentium papam, in qua confirmationem abbatis Vizeliacenſis electionis in ejuſdem eccleſiæ epiſcopum factæ denegari poſtulat: Poſtremam, quæ eſt ejuſdem libri epiſt. 36. ad eumdem Innocentium, qua eccleſiæ Lingonenſi circa futuri epiſcopi electionem jus integrum juxtà canones dimitti efflagitat. 136
Primam, ac tertiam epiſtolas pertinere ad eam de qua hic agit Bernardus electionem ex utriuſque collatione manifeſtum eſt. An autem ſecunda itidem ad eamdem pertineat, difficilius dixerim. Perſuaſum mihi eſt de diverſa intelligendam eſſe perſona. In prima enim Petrus venerab. electum nominat ſimpliciter *monachum Cluniacenſem, ac filium ſuum*: in ſecunda *abbatem Vizeliacenſem*. In illa dicit, Lingonenſes Canonicos, ſibi ex agro Pictavienſi revertenti occurrentes, monachi ſui electionem ſignificaſſe: in hac inquit, *rumorem ad ſe perveniſſe*, Abbatem Vizeliacenſem importunis quorumdam apud Innocentium precibus in epiſcopatus Lingonenſem depoſci. In illa denique monachi ſui confirmationem promovere ſatagit; in hac abbatis Vizeliacenſis confirmationem impedire nititur. Fortè is fuerit Albericus * ex priore Cluniaci factus Vizeliacenſis abbas anno 1135. qui poſt Willencum Lingonum epiſcopus expetitus ſit: ſed, obſiſtente Petro Venerabili, electus Willelmus de Sabrano, quem nonnulli, juxta catalogum Stephanienſem & Thuaneum, Willenco Lingonenſi epiſcopo ſubjungunt; huicque Godefridum; ut mox dicetur; qui tandem, rejecto monacho Cluniacenſi, de quo hic agitur, electus eſt, ac confirmatus anno 1138. cùm nempè Bernardus, extincto ſchiſmate, in Galliam rediiſſet. Cæterum hac in hiſtoria obſerves, quæſo, Lector, quod antè adnotavit Baronius ad annum 1138. Petrum Cluniacenſem ſic ſilii partes pro virili egiſſe, ut neque victus potuerit à S. Bernardo, ejuſque monachis animo divelli: quod teſtatum ipſe reliquit in quadam epiſtola his verbis: *Quando enim extinguus, vel obrui potuit ſincerus erga vos, & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet ſiniſtri rumoris rivulis, cum nec aquæ multæ detractorum potuerint eum extinguere, nec impetus Lingonenſium fluminum obruere.* Sed de hic aliàs.

AD EPIST. CLXX. ad Ludovicum.

*QUOD LINGONIS DE PRIORE NOSTRO FACTUM EST. Intellige de Godfrido, Bernardi conſanguineo, qui poſt multas altercationes unanimi tandem conſenſu ex tertio Claravallis Priore epiſcopus Lingonenſis creatus eſt anno 1138. nimirum, ſchiſmate compreſſo. Nam Godefrido adhuc Priori ex Italia Bernardus ſcripſit epiſt. 317. in Octavis Pentecoſtes eodem anno: quo cùm ex Italia rediiſſet, contigit hæc Lingonenſis electionis hiſtoria, nimirum, reddita Eccleſiæ pace, ut diſertà habet epiſtola 166. Quanti verò Godefridum fecerit Bernardus ex hac epiſtola innoteſcit, in qua eum vocat *baculum ſenectutis ſuæ, lumen oculorum, dextrum brachium*. Vide de eo lib. 2. Vitæ S. Bernard. cap. 5. & alibi ſæpius, necnon Præfationem ad lib. 3. Vitæ ejuſdem. 137

IN EPIST. CLXXIV. ad Canonic. Lugdun.

*NOVAM INDUCENDO CELEBRITATEM. Dies Conceptionis Deiparæ Virginis necdum in canonem feſtorum relatus erat ſub annum 1140. cùm Bernardus hanc epiſtolam ſcripſit 138

Digitized by Google

pſit. Antè iſtud tempus *apud aliquos* jam induci cœperat, hic num. 9. idque vir ſanctus diſſimulaverat, *parcens devotioni; quæ de ſimplici corde & amore virginis veniebat*. Verùm hoc non tulit *in famoſa nobilique Eccleſia. Nam, ſi ſic videbatur*, inquit, *conſulenda erat priùs apoſtolicæ Sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconſultè paucorum ſequenda ſimplicitas imperitorum*. In tractatu de Conceptione, qui Anſelmo perperam à nonnullis tribuitur, Conceptio *priſcis temporibus frequentiori uſu celebrata* fuiſſe dicitur. Scriptus eſt tractatus iſte ſtatim poſt hanc Bernardi epiſtolam, cujus verba refert auctor; queriturque, quòd quidam hoc feſtum *ſua qua ſe pollere gloriabantur auctoritatis ratione abolere non timuerunt*. Hos *ſummos viros* vocat; alios *ſimplices*, ut hic Bernardus, *de tanti gaudii amiſſione gementes*.

139 Quod *priſcis temporibus* hanc celebritatem obtinuiſſe dicit, vereor ut pro Conceptione beatæ Mariæ acceperit Conceptionem Verbi, ſeu Annuntiationem, quæ *Conceptio beatæ Mariæ* in quibuſdam Calendariis pervetuſtis inſcripta eſt. Sic Abaelardo in ſermone de Aſſumptione vocatur *Conceptus Dominicæ matris*. Quamquam S. Hildefonſus, Toletanus epiſcopus, *feſtum Conceptionis ſanctæ Mariæ, quo ſcilicet ipſa concepta eſt, celebrari conſtituit*, ſi Auctori credimus qui ejus geſta litteris mandavit antè annos ſeptingentos, Julianus dictus: *& ejus conſtitutione per totam Hiſpaniam*, inquit, *ſolemniter colitur* VI. *Idus Decemb.* Attamen nulla ejus feſti mentio in libello Zixilanis epiſcopi Toletani de vita Hildefonſi: qui auctor fuiſſe ab aliis dicitur, ut feſtum Annuntiationis menſe Decembri coleretur, approbante Concilio Toletano X. in canone 1. Hæc omnia patent ex his quæ de Hildefonſo retulimus in ſecundo Sæculo Benedictino à pag. 515. Sed tamen quin Conceptio ſæculo X. quo libellus prædictus ſub nomine Juliani de geſtis Hildefonſi ex Hiſpania in urbem Anicium eſt allatus, apud Hiſpanias celebrata ſit, in dubium vix revocari poteſt.

140 Apud Anglos idem cultus, ſaltem in quibuſdam eccleſiis, receptus erat, ex epiſtola Nicolai monachi Anglicani, qui ſtatim à Bernardi obitu contra ejus epiſtolam de Conceptione ſcripſit, aſſerens ex revelatione, neſcio qua, maculam beato viro ex hac opinione inuſtam. Feſti hujus inſtitutionem Anſelmo tribuit Synodus Londonienſis anni 1328. haud dubiè ex perſuaſione falſorum ſcriptorum, quæ ſub Anſelmi nomine tum circumferebantur. Nicolaum refellit Petrus Cellenſis libri noni epiſtola 10. cui Nicolai epiſtola præmittitur. Certum porrò eſt tum ex illa Petri epiſtola, tum ex alia, quæ eſt libri 6. epiſtola 23. hanc feſtivitatem in Gallicana eccleſia necdum tunc fuiſſe receptam, ſed tantùm à quibuſdam: quorum novitatem cum Bernardo & Petro Cellenſi carpit eodem tempore Potho presbyter, & monachus Prumienſis, in fine libri 3. de ſtatu domus Dei, ubi conqueritur quod *vita monaſtica, quæ erat columna & firmamentum religionis, in eccleſiaſticis officiis repentinis viſa eſt novitatibus acquieſcere*, nempè admittendo feſta Sanctæ Trinitatis, & Transfigurationis Domini, atque (*quod magis abſurdum ipſi videtur*) *feſtum quoque Conceptionis S. Mariæ*. Idem ſæculo ſequenti improbant Joannes Belethus in cap. 146. & Guillelmus Durandus, Mimatenſis epiſcopus, in lib. 7. de divinis Officiis, cap. 7. Undè ſuſpectum redditur Eccleſiæ Gallicanæ decretum apud Bochellum relatum in tit. 9. cap. 23. quo *Conceptio B. Mariæ de mandato Sedis apoſtolicæ* celebrata dicitur tempore Innocentii III. Sed tandem ubivis recepta eſt Sæculo XV. auctoritate Concilii baſileenſis, & Sixti IV. apud Præmonſtratenſes anno 1305. ex tomo 3. Metropolis Saliſburgenſis, pag. 45. apud Cartuſienſes ſub Franciſco de Puteo, Sæculo XVI. ineunte, ex tertia compilatione ſtatutorum.

141 * Qualis fuerit ſancti Bernardi mens ac ſcopus in hac epiſtola, non una & eadem eſt Doctorum antiquiorum, ac recentiorum ſententia. Hujus diverſitatis cauſa profluxit ex diverſa acceptione *Conceptionis*, quam aliter Neoterici, aliter Auctores Bernardo ſuppares uſurpavere. Nam hi quidem Conceptionis nomine ſignificabant Conceptionem activam, ſeu confluxum ſeminis ad formandum embryonem. Undè Alenſis, parte 2. q. 9. art. 2. *Conceptio*, inquit, *dicit commixtionem quæ eſt in principiis ſeminalibus viri & mulieris*, &c. Neoterici verò Conceptionem ſumunt pro Conceptione paſſiva, id eſt, pro inſtanti illo quo anima corpori jam efformato infunditur.

Superiorem Conceptionis notionem clariùs exprimit Alenſis quæſtionis jam citatæ membro 2. art. 1. in quo diſtinctè quærit 1. *an B. Virgo fuerit ſanctificata in Conceptione: 2. an poſt Conceptionem antè animæ infuſionem*, &c. Quam ſignificationem amplectens S. Thomas in Mag. diſt. 3. q. 1. art. 1. c. *Ad hoc dicendum*, inquit, *quòd B. Virgo nec antè Conceptionem, nec in Conceptione antè animæ infuſionem ſanctificata ſit*. Ex qua quidem interpretatione contigit ut, quamvis iſti Doctores, immò & Albertus M. & S. Bonaventura, in ea fuerint ſententia, B. Virginem in inſtanti infuſionis animæ fuiſſe peccato originali obnoxiam; numquam tamen S. Bernardum in hac parte adduxerint in ſuæ ſententiæ patrocinium, ut multi allucinantur; ſed tantùm eo uſi ſint ad præſidium & argumentum illius partis, qua eidem B. Virgini ſanctificationem negant antè animæ infuſionem. Ita enim inter cæteros expreſſè docet Albertus M. in 3. diſt. 3. art. 4. c. *Dicimus*, inquit, *quòd B. Virgo non fuit ſanctificata antè animationem; & qui dicunt oppoſitum, eſt hæreſis condemnata à B. Bernardo in epiſtola ad Lugdunenſes, & à Magiſtris omnibus Pariſienſibus*. Et S. Bonaventura in 3. diſt. 1. q. 2. quamvis dicat SS. Patres paſſim refragari immaculatæ Conceptioni in ſtatu infuſionis animæ, hoc tamen de S. Bernardo pronunciat: *Non huic obviant dicta Bernardi. Potiùs enim intendit excludere errorem, ne quis credat Virginem ſanctificatam in Conceptione* (ſcilicet, animæ infuſionem præcedente, de qua ibi loquitur) *quàm ergo Virginem noſtram minuere*, &c. Indè factum eſt ut argumenta, quibus uſus eſt Bernardus ad deſignandum in B. Virginis Conceptione peccatum, iidem Doctores explicent de peccato in radice, quod eſſet in ſeminis deciſione, non autem de peccato formali, ut vocant. Undè S. Bonaventura loco cit. in arg. *ſed contra*, propoſito ſibi hoc Bernardi contextu: *Quomodo ibi peccatum non fuit, ubi libido non defuit?* ſic reponit: *Conſtat quòd illud non eſt dictum propter peccatum quod eſſet in parentibus, quia potuiſſent eam agere ſine peccato: ergo dicit propter cauſam peccati, quæ erat in carne*. Eodem prorſus modo hunc Bernardi contextum explicat Alexander Alenſis, par. 3. quæſt. 9. membr. 2. artic. 2. in Reſponſion.

Hunc modum interpretandi hanc epiſtolam ſequitur Manricus in Annal. ad ann. 1136. c. 4. & 5. cum quibuſdam Auctoribus ibi relatis, à quo longè recedunt cæteri ferè recentiores, qui, Conceptionis nomen uſurpantes pro inſtanti infuſionis animæ, cenſent Bernardum impugnaſſe non ſolum feſtivitatem Conceptionis Deiparæ Virginis, inconſulta Sede apoſtolica, inſtitutam; verùm etiam ipſam Conceptionis hoc modo ſumptæ ſanctitatem, ſeu immunitatem à peccato originali; quod quidem ad Bernardi mentem propiùs accedere videtur. Nam in iſta epiſtola nullum omninò diſcrimen agnoſcit (niſi penes majorem, ac minorem gratiæ plenitudinem) inter B. Virginem, ac Jeremiam & S. Joannem Baptiſtam: quos quidem in utero ſanctificatos affirmant omnes; immunes à culpa originali nullus. Et hanc quidem fuiſſe Bernardi ſententiam colligitur ex Sermone 2. in Aſſum. in quo apertè concedere videtur, B. Virginem à parentibus *originalem maculam traxiſſe*. Quod autem nonnulli quoſdam contextus Bernardo tribuunt in gratiam immaculatæ Conceptionis, ex ſuppoſititiis ejus operibus plerumque adducuntur, ut iis diutiùs immorari neceſſe non ſit. Cæterùm hæc dicta ſint, ſalva tantorum virorum ſuperiùs relatorum auctoritate & reverentia, quibus contradicere non eſt animus, ſicut nec recentiorum ſententiam & expoſitionem refutare. 142

IN EPIST. CLXXVIII. ad Innocent.

QUERIMONIA DOMINI TREVIRENSIS, &c. Gravis querimonia, qua Bernardus intempeſtivas provocationes ad Romanam Curiam, earumque incommoda vehementer perſtringit. 143 HORSTII
Idem facit lib. 3. de Conſid. cap. 2. ubi in abuſum appellationum ad curiam graviter invehitur. Sed ut pateat quàm verè dicat, non ſolius Alberonis, aut ſuam, hanc eſſe querelam, audiamus Hildebertum Turonenſ. Archiep., de quo ſupra, ad Honorium II. Pontificem ſimiles planè querelas, parique cum Bernardo ſenſu & dolore deponentem. Abuſus appellationum.

„ Quaſlibet igitur, inquit, appellationes in Romana vigere & „ ſuſcipi eccleſia, cis Alpes auditum non eſt, nec ex ſacris traditum inſtitutis. Quod ſi fortè hujuſmodi emerſit novitas, ut „ placeat omnem indifferenter admittere appellationem, pontificalis cenſura peribit, & omnino conteretur eccleſiaſticæ robur diſciplinæ. Quis enim raptor ad ſolam anathematis comminationem non ſtatim appellabit? Quis clericus, aut presbyter fruſtratoriæ appellationis refugio non putrebit, aut etiam ſepelietur in ſtercore ſuo? Quis epiſcopus habebit in promptu, non omnem dico, ſed aliquam ulciſci inobedientiam? „ Ejus virgam quævis appellatio quaſſabit; ſolvet conſtantiam; ſeveritatem emolliet, adducens & illi ſilentium, & reis impunitatem delictorum. Sic fiet ut ſacrilegia, ac rapinæ, fornicationes, ac adulteria pernicioſo inundent incremento, cùm præſul ad ſuperfluas appellationes clanſeritora, & defierit perſequi piorum perſecutores locorum, cùm viduarum injurias defierit ulciſci, & orphanorum. Dilatione nempè cenſuræ facinora fovebuntur, & venient in profundum iniquitatis impunè delinquentes, ſuper quos evangelicum illud implebitur præceptum: „ *Exi citò in plateas, & vicos civitatis; & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc*. Quis vel cæcum, vel claudum intrare compellet, ſi cæcus, cùm compelletur, appellet? „ Denique pro delicto Heli nullus Pontificum punietur, quoniam appellationis excuſatione ſuam quiſque defenderet offenſam. Exempla quædam cenſuræ ſemper vivent; æmulatores autem ejus quælibet appellatio ſepeliet & vivos. Sanè parva eſt materia, & exilis ſcientia, quæ ſi, juxtà Job, inter aquilas in præruptis luſitantes eum pullis, earum ſanguinem lambit, ſatis eſt. Non erubeſco meam & attendere, & profiteri menſuram. „ Ita Hildebert. archiepiſc. Turon. epiſt. 82. Tom. XII. Biblioth. SS. Patrum, par. 2.

Porrò præſentis negotii meminit quoque Brouverus in Annalib. Trevirenſib. lib. 14. in Alberone. Verba ejus recitabimus, quia palam, quod dolendum, necdum legitur ejus Hiſtoria. * *Jam extat

„ In his itaque moribus, inquit, cùm pars offenſa læſaque ad „ Archiepiſcopum confugere, Epiſcopi provinciales pars metropolitanum judicem recuſare, & Romanæ Curiæ judicia periclitari præoptant, illicò omnibus patefit janua, juſſa, atque judicia detrectandi; miſcendi per æqua iniqua, infima ſummis. Undè ad extremum deterrimo cuique licentia incedebat ab Archiepiſcopo provocandi ad apoſtolicæ Sedis tribunal, impunè arrepto itinere Romam, *ubi cauſis malè expoſitis*, „ (ut D. Bernardi verbis loquar) *jactitabant, geſtiebantque ſe obtinuiſſe tutores, quos magis ultores ſenſiſſe debuerant*. Atque ad „ hunc modum Pontificis indulgentia promiſcuè Clerus atque populus ad flagitia abutebatur. „ Ita Brouverus lib. cit. ubi deinceps refert verba præſentis epiſtolæ. Idem notat annum quo ſcriptæ litteræ 1139. Baron. verò 1135. & rectiùs quidem, cùm ante finem ſchiſmatis, ut conſtat tum ex numero 5. hic, tum ex numero 2. ſuperioris epiſtolæ eodem tempore ſcriptæ.

* SUSTINERE S. PAULUS VIOLENTIAM APUD VIRDUNUM CONQ. Monaſterium S. Pauli apud Virdunum Ord. S. Bened., laxatis diſciplinæ regulis habenis, in aliquam morum licentiam defluxerat. Qua occaſione Albero II. Virdunenſis epiſcopus, qui Urſioni anno 1131. ſucceſſerat, illud ad Præmonſtratenſes transferendum curavit, Innocentio Papa approbante, & tertium uſque confirmante. Diu reclamavere, & obſtitere domeſtici illius loci cenobitæ; immò ipſe Petrus Venerabilis, vir aliàs modeſtiſſimus, ea de re apud Matthæum Albanenſem graviter expoſtulavit. 144 Petr. Clun. l.2. epiſt.12.
„ Quærunt ergo, inquit, queruntur fratres noſtri omnes, ad quos „ hoc pervenire potuit; queritur totus monachicus Ordo; & communem injuriam pari querela deplorat, expulſos à ſedibus ſuis „ monachos Virdunenſes, clericos pro eis intruſos ſua deſeruiſſe, „ aliena occupaſſe ſola vi, nullo judicio, in meſſem proximorum „ falcem miſiſſe, &, propriis cultoribus eſurientibus, eorum avidiſſimè fruges devoraſſe. Et quod majus oſtentum, quod deteſtabilius monſtrum, quod portentuoſius prodigium? Solebant clerici diverſorum Ordinum, canonici diverſarum profeſſionum, & „ quid de minoribus agam? ipſa eccleſiæ cacumina, epiſcopi, dico,

„ con-

„ conſueverant pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum vilitate commutare..... At nunc, neſcio quo judicio, præjudicium paſſus, nec ſua retinere jam prævalet, cum aliena ſua facere in meliùs commutando ſoleret „. Hæc quidem Venerabilis Petrus, quæ latè ibi & nervosè proſequitur. His querelis Innocentius nonnihil motus, cauſam illam in jus & diſcuſſionem revocata patebat. Sed tandem Bernardi commendatione ſuperatus, rem totam confecit his litteris, quas refert Vaſſeburgus l. 4. Antiquit. Belgic.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Venerabili fratri Alberoni, Virdunenſi Epiſcopo, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

„ FRaternitatis tuæ ſcripta benignè recepimus, & quæ per ea de ordinatione eccleſiæ S. Pauli nobis ſignificaſti diligenter attendimus. Verùm nemini debet ſcandalum generare, ſi in locum monachorum, qui, ſicut accepimus, nimis remiſsè vivebant, ſunt religioſi canonici ſubrogati. Quod igitur à ſollicitudine tua ſuper eadem cauſa factum eſt, communicato fratrum noſtrorum conſilio, confirmavimus; & ut de cætero ejuſdem loci fratres nullus perturbare audeat, prohibemus. Ipſos autem monachos in locis religioſis conſtituas, ubi ſecundum profeſſionem ſuam omnipotenti Domino deſervire, & quæ ad animæ ſalutem perficere valeant, &c.

145 * VIDETE QUID ILLIS EPISCOPATIBUS FACIATIS. Quæ hic contra epiſcopos, Metenſem, & Tullenſem, à Bernardo intorquentur, intelligenda ſunt de Stephano Metenſi, & Henrico Tullenſi; ſiquidem, ſæviente adhuc Anacleti ſchiſmate, hæc epiſtola ſcripta eſt, ut ſuprà dictum eſt; & quidem ferè anno 1135. ut infrà dicendum erit. De Stephano ſic prior Appendix hiſtoriæ Epiſcoporum Metenſium: *Domino Poppone, tam Burgundionum quàm Lotharingorum excellenti genere clarus, ſed virtute & animi nobilitate clarior, dominus Stephanus an. Domini 1120. videlicet an. 2. Calixti Papæ 2. ſucceſſit. Hic Calixti ex ſorore nepos, cùm regalia nondum ab Henrico v. qui tunc temporis arcem tenebat imperii, recepiſſet, ſchiſmate inter regnum & ſacerdotium adhuc durante, in urbe Romana ab eodem Pontifice ſummo conſecratus eſt; & tam pallii dignitate, quàm Cardinalis titulo honoratus.* Cur autem Bernardus de eo tam acerbe conqueratur non facile eſt conjicere. Nam, præter ſupradicta, de eo ita legitur in prædicta Hiſtoria: *Cujus geſta inclyta, & annalibus digna enumerare, & litteris explicare ſi vellem, antè quidem membrana deficeret, quàm materia.* Immò Bernardus ipſe epiſtola 26. ipſi congratulatur ob pacem eccleſiæ Metenſi reſtitutam, & epiſtola 367. Guidoni Cancellario eum commendat. Crediderim certè Bernardo Stephanum diſplicuiſſe, ob varios armorum conflictus ab ipſo excitatos, ut eccleſiæ ſuæ prædia à nobilibus intercepta repeteret, obſidioſiſque factis, caſtella diruta, aliaque id genus non pauca, ut in eadem Hiſtoria deſcribuntur; quæ magis *leunculum aliquem*, ut Bernardi verbis utar, quàm ovium Paſtorem exprimerent. Cæterum, Alberone Primicerio in epiſcopum Leodienſem aſſumpto anno 1135. * (ut quidem ex temporis tota ſerie conjicere eſt) cùm Canonici electionis ſuffragiis alterum Primicerium ſuffeciſſent, alterum Stephanus propria auctoritate obtrudere voluiſſet; magna exindè nata eſt contentio: quam Innocentius dirimendam aggreſſus eſt, prætermiſſo metropolitani, archiepiſcopi ſcilicet Trevirenſis, judicio: qua de re hic Bernardus apud ipſum conqueritur.

Spicil. t. 6. pag. 661.

* epi. 230.

* v. Notas ad epiſt. 30.

146 Quod attinet ad Henricum, Tullenſem epiſcopum, eadem fortaſſe de cauſa apud S. Virum malè audiit, nempè ob belli negotia cum Friderico comite Tullenſi diutiùs agitata, anno tandem 1136. compoſita, ut ex Innocentii litteris, quas Cheſnius ex Tullenſis eccleſiæ chartophylacio evulgavit, * intelligitur. Sic enim inſcribuntur: *Litteræ Innocentii Papæ II. ad Henricum Leucorum epiſcopum, quibus pacem & concordiam, quæ poſt multas guerras, & labores, atque expenſas inter ipſum, & nobilem virum Fridericum, Comitem Tullenſem, in præſentia venerabilium fratrum ſuorum, Teutonis epiſcopi S. Rufinæ, tum apoſtolicæ Sedis Legati, Alberonis Trevirenſis archiepiſcopi, & Suffraganeorum ſuorum, Stephani videlicet Metenſis, Alberonis Virdunenſis epiſcoporum, necnon aliorum nobilium Principum, & Rutilæ in provincia Trevirenſi facta eſt, confirmat, & futuris temporibus ratam manere decernit. Data Piſis per manum Almerici * S. Romanæ eccleſiæ diaconi cardinalis & cancellarii, VII. Idus Junii, Indict. 13. Incarnationis Dominicæ anno 1136. Pontificatus domini Innocentii Papæ II. anno ſexto.* De his dicta ſufficiant.

* In probat. Hiſtoriæ ſtirpis Bar-ri Duc. pag. 14.

* Haimericum.

IN EPIST. CLXXIX.

147 HORSTII CAPTIVAM ECCLESIAM DE MANU LAICA LIBERAVIT. Archiepiſcopus nimirum Trevirenſis Albero monaſterium S. Maximini juxta Treviros, repugnantibus abbate & monachis, ſibi aſſeruit. E contra Henricus comes Luxemburgenſis, jure advocatiæ ſibi temporalem ejus ſubjectionem vindicare conatus eſt. Hæc res utroſque animis disjunxit, & armis commiſit, non ſine magna utrorumque clade. Hoc eſt quod Bernardus ait: Archiepiſcopum de manu laica captivam liberaſſe eccleſiam.

Porrò controverſia inter ipſum Archiepiſcopum, & monachos non minore contentione agitata eſt. Quin & noſtro tempore acriùs recrudnit, & inter Juriſperitos utrimque acriter diſceptata, integros tractatus, & juſta volumina peperit. E quibus Nicolaus Zylleſius, ſupremus Abbatiæ S. Maximini officiorum præfectus, ſuſcepto cauſæ patrocinio, pro jure Abbatiæ diſputat, & cenſam proliè deducens adverſùs poſtulata archiepiſcopi, oſtendit abbatiam, quoad juriſdictionem eccleſiaſticam, immediatè ſubjectam eſſe Sedi apoſtolicæ, quoad temporalem, Imperatori; utpotè à quo, juramento præſtito, jura & regalia accipiat. Ac proindè idem auctor S. Bernardo his epiſtolis pro Alberone laboranti ſatisfacere & reſpondere conatur: cujus verba, quia ab hoc loco non aliena videntur, in gratiam Lectoris ſubnecto: itaque Sect. VII. §. ubi quærit: *Quid in epiſtolis ſuis intenderit S. Bernardus*, ſic habet.

In defenſione Abbatiæ Imper. S. Maximini edita Trev. a. 1638.

148 „ Poſſem illas epiſtolas præterire tacitus. Quamvis enim à ſanctiſſimo Viro ſcriptæ fuerint, de jure tamen monaſterii noſtri non decernunt. Quinimmò ſatis è illis colligitur, S. Bernardum magis de ſubjectione eccleſiaſtica, quàm temporali, deliberaſſe. Et cùm Henricum Comitem, præter advocatiam, aliam ſubjectionem ſibi vindicare; Alberonem autem de eadem ſubjectione decertare crederet; egit quantum potuit, ut ii et illos concordia inirent, & abbatiæ Alberoni cederet, manente ſola apud Henricum advocatia. Quæ quidem concordia, etſi eam concluſam fuiſſe præſupponamus, attamen juribus monaſterii nulla ratione obeſſe potuit: cùm ſit res merè inter alios acta, & eos quidem ad quos monaſterium non pertinebat, & abſentibus Maximinianis, tractata; cùm ex ſuprà dictis conſtet abbatem & religioſos S. Maximini tempore Alberonis archiepiſcopi, diſperſos diſſipatoſque, extrà monaſterium degiſſe. Adlaboravit igitur S. Bernardus, ut monaſterium eccleſiæ Trevirenſi potiùs ſubeſſet, quàm Comiti Luxemburgenſi; ratus laico religioſos ſubjici non debere, & ab Alberone, viro utique meri ac fortè in quibulvis negotiis, diſciplinæ religioſæ conſervationem & incrementum expectandum. Hinc illa viri ſancti verba epiſtola 180. *Piam eſt reformare religionem in monaſterio, quod ille* (Albero) *intendit*. Quin etiam ſanctæ Sedi abbatem & monaſterium immediatè ſubjici, & ab archiepiſcopi eccleſiaſtica juriſdictione exemptum nolebat S. Bernardus; adeoque litteras apoſtolicas, ab Innocentio II. pro libertate & exemptione monaſterii conceſſas, veluti per ſubreptionem obtentas, revocari poſtulabat; & ad hoc epiſtolas ejus potiſſimùm fuiſſe directas, attentatius earum tenorum conſideranti apparet. Nam epiſtola 179. hæc habet. *Hic, quæſo, hic vigilet oculus pietatis; & ſi nobis paululum occupationibus, conſideret quantum ſubreptum ſit ei.* Epiſt. 180. ſequentia: *Hoc ſolet habere præcipuum apoſtolica Sedes, ut non pigeat revocare quod à ſe fortè deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum.* Item in fine ejuſdem epiſtolæ: *Adſit Dominus cordi domini mei*, (Innocentii) *ut iterum poſſit ei ſubripi à monachis, non tam (ut ſimulant) appetentibus libertatem, quàm fugientibus diſciplinam.* Quis non videt per libertatem illam diſciplinæ regulari oppoſitam intelligi exemptionem à juriſdictione Archiepiſcopi eccleſiaſtica? quid enim temporalis pertinebat ad diſciplinam?

„ Exemptionem igitur eccleſiaſticam S. Bernardus à ſancta Sede obtentam ſubreptitiè arbitrabatur; & quidem in magnum archiepiſcopi Alberonis præjudicium; idque ex ea, quam ab Alberone, viro opere, & ſermone adeò potente, habebat, informatione. Quæ perſuaſio in viro ſancto & religioſo multo facilius locum habere poterat, quàm apud Cæſarem, & Imperii Proceres; quos tamen etiam, ut ſuprà narratum eſt, Albero in quamvis partem inclinabat. Accedebant inſuper graves contra Sigerum abbatem delationes: quòd rebellis eſſet, & ſimilia, quæ tantum poterant apud ſanctiſſimum Virum, ut, ſi veræ fuiſſent, quemadmodum credebantur eſſe, non immeritò eum abbatem, non ſanctum, compellaret acta ejus improbare. Porrò exemptionis ab Epiſcoporum ordinariorum juriſdictione acerrimum adverſarium fuiſſe S. Bernardum paſſim in ejus Operibus occurrit, & certiſſimè comprobatur. Ut enim omittam quæ de Cluniacenſibus, aliiſque queritur, ſufficiet nobis una ejus epiſtola, quæ eſt ad Henricum, Senonenſem archiepiſcopum 42. ubi de ſuis hæc habet: *Miror quoſdam in noſtro Ordine monaſteriorum abbates hanc humilitatis regulam odioſa contentione infringere, & ſub humili (quod pejus eſt) habitu & tonſura tam ſuperbè ſapere, ut, cùm ne unum quidem verbulum de ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnant epiſcopis. Quid hoc eſt præſumptionis, ò Monachi? neque enim, quia prælati monachis, ideò non monachi.* Poſteà in eadem epiſtola ſubjungit: *Plus timeo dentes lupi, quàm virgam Paſtoris. Certus ſum enim, ego monachus, & monachorum qualiſcumque abbas, ſi quandoque Pontificis mei à propria cervicibus excutere jugum tentavero, quòd ſatanæ mox tyrannidi meipſum ſubjicio.* Hæc ſanctus Bernardus de ſui Ordinis Abbatibus. Haud dubium quia omnibus idem ſuaderet; & hinc illud exemptionis apud ſanctam Sedem impediendæ ſtudium. Quamquam, quoad hanc abbatis Maximiniani libertatem, litteræ ejus commendatitiæ pro Alberone ad Innocentium II. miſſæ effectus non magno fuerunt. Neque enim aliud impetravit Albero, niſi confirmatorium Innocentii diploma, ut mox dicemus, quod etiam hanc expreſſam clauſulam continet, ſalva, nimirum, per omnia juſtitia S. R. Eccleſiæ, ſi quam habet. 149

„ Quòd ſi de veritate rei S. Bernardus ſufficienter informatus & inſtructus fuiſſet, & ab ipſa ſui fundatione monaſterium S. Maximini ad Sedem apoſtolicam pertinuiſſe, ut revera pertinuit, ſciviſſet, nequaquam illius exemptioni obſtitiſſet. Perindè atque de omnibus generatim monaſteriis enuntiat in libris de Conſideratione ad Eugenium III. Papam, ubi hæc invenies, lib. 3. cap. 4. *Nonnulla monaſteria, ſita in diverſis epiſcopatibus, quod ſpecialiter pertinuerint ab ipſa ſui fundatione ad Sedem apoſtolicam, quis neſcius? Sed aliud eſt quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens ſubjectionis.* Cùm autem S. Bernardum informandi, eique reſpondendi facultas olim data non fuerit, reſponſionem quam S. Petrus, abbas Cluniacenſis, eidem ſancto Viro, ſibi dilectiſſimo, ac pluſquam venerabili, miſit per epiſtolam, (eſt epiſtola 28. lib. 1.) hic adhibent hodie quoque Abbas & religioſi S. Maximini. Poſtquam enim prædictus S. Petrus abbas retuliſſet accuſationes quæ contra Cluniacenſes circumferebantur, ad decimam ſeptimam, quæ talis erat: *Contra totius orbis morem, proprium habere epiſcopum refugere?* Nos *reſpondemus*, inquit, §. his additis, *illud veritati contrarium oppoſita fronte exſiſtere, quoniam patet nos proprium epiſcopum habere. Quis enim rectior, quis verior, quis dignior Romano epiſcopo epiſcopus poteſt inveniri?* Paulò poſt ſubjungit: *Hoc totius ſanctæ Sedis irrefragabilis ſanxit auctoritas; nec unius tantùm, ſed multorum decreta indè apud noſtram matricem eccleſiam conſervantur. Hæc ipſi ita conſiderunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniacenſem eccleſiam alteri epiſcopo prius eam poſſidenti auferrent, ſed à fundatoribus, qui eam in proprio alodio conſtruxerunt, rogati, in propriam retinuerunt, atque ſoli Romano Pontifici eam in æternum ſubjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmarunt.* Hæc verba Sancti ad Sanctum miſſa omninò Maximinianis aptiſſimè conveniebant, & ſanctiſs. viro Bernardo æquè ſatisfeciſſent olim pro Maximinianis, atque pro Cluniacenſibus. Hæc ille Auctor. 150

IN EPIST. CLXXXVII. & ſeqq.

151 AD EPISCOPOS SENONAS CONVOC. CONTRA P. ABAELARDUM. Is in diœceſi Nannetenſi, patre Berengario, matre Lucia ortus, primùm pariſiis philoſophiam, Guillelmo de Campellis, deindè verò, Roſcelino præceptore, matheſes; demum, Anſelmo Laudunenſi magiſtro, theologiam non ſine invidia & admiratione didicit. Poſteà ſacrorum librorum interpretationem Pariſiis adortus, multos ad ſe diſcipulos traxit; inter illos verò Heloiſſam quamdam, Fulberti Canonici Pariſienſis neptem, cujus animum informando, corpus violavit. Quam quidem injuriam impatienter ferens Fulbertus, Abaelardum, qui eam conjugii honore reſarcire voluerat, in hoſpitio pernoctantem fœdè circumcidit. Hinc verò ambo, amaſii dedecoris impotentia, latebras quærunt; illa Argentolii propè Pariſios monialis, hic apud S. Dionyſium monachus effectus. Sed ubique infeſtus, vel infelix, in cellam S. Aigulfi apud Pruvinum, cujus loci prior ejus amicus erat, ſecedit, ibique theologiam publicè profitetur. At nimis ingenio ſuo & rationi indulgens, cùm multa fidei non ſatis conſona ventilaret, ſiſtitur ad Concilium Sueſſionenſe, Canone Legato circa annum 1121. celebratum, ut infrà dicetur; ibique librum ſuum de Trinitate, ſeu Introductionem ad Theologiam, in qua ſuſpecta continebantur capitula, flammis tradere compulſus, ipſe in S. Medardi Sueſſionenſe monaſterium detruſus eſt, quod Vita S. Goſvini abbatis lib. 1. capit. 18. malè Innocentio Papa II. auctore factum refert, cùm tum ſederet Calliſtus II. Tandem cùm Abaelardo eremum petere conceſſum eſt, in ſolitudinem quamdam Trecenſis diœceſis ſe recepit, ibique Oratorium conſtruxit, primò quidem ſanctæ Trinitati conſecratum, deindè verò Paracliti nomine inſignitum. Sed neque hic quieto eſſe licuit. Undè poſtulatus abbas à monachis ſancti Gildaſii in Britannia minore, diœceſis Venetenſis, *invenit*, ut ipſe refert in Hiſtoria calamitatum ſuarum, *Chriſtianos, atque monachos gentilibus longè ſæviores atque pejores*. Indè ergo ad ſuum Paraclitenſe Oratorium ſe iterum recipiens, ibi collocavit Heloiſſam cum ſororibus pulſam è monaſterio Argentolienſi, quod Sugerius abbas ſancti Dionyſii poſtliminio vindicavit anno 1127. Ibi itaque degens, ac perverſa ſcribens, docenſque, iterum hæreticus audit. Interim plures ejus ſcripta diſcutiunt, in primiſque Guillelmus, ſancti Theoderici Abbas, qui collecta eorum capitula refutavit, refutataque ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum, & Bernardum Claræ-vallenſem abbatem direxit, ut ad ulciſcendam Fidei injuriam eos commoveret. Vide epiſtolas modò 326. & 327. Abaelardus verò, hæretici nomen non ferens, ſanctum Bernardum, quaſi tantæ calumniæ auctorem, provocat ad Concilium Senonenſe, anno 1140. convocatum. Bernardus itaque vel invitus ad Synodum accedit. Proferuntur ex Abaelardi ſcriptis impia dogmata, quæ vel abneget, ſi non ſua; ſi ſua, abjuret. At ille turbatus, & loqui impotens; (ut tradit Gaufridus Autiſiodorenſis in Apocalypſin) ſive populi ſeditionem timens; (ut habet Otho Friſing. loco infrà citando) ſive ſecuriùs eſſe exiſtimans Romæ cauſam agere; (ut ait ſanctus Bernardus in epiſtola 193. quod ibi diſcipulos haberet cardinales & clericos) Romanam curiam appellavit. Nihilo minùs Concilii Patres damnant errores, quorum endecem ad Innocentium ſummum Pontificem tranſmittunt, variaſque epiſtolas, quas Bernardus tam ſuo, quàm Patrum nomine, ad ipſum Innocentium atque Cardinales ſcripſit; quas inter videnda maximè epiſtola 190. in qua præcipua errorum capitula valide revincit. Extant inter Opera ipſius Abaelardi ſeptem & decem errorum articuli, quos à Synodo ad Innocentium miſſos teſtatur codex mſ. Paraclitenſis illic citatus: ſed cùm eos in ipſa Bernardi epiſtola 190. & in epiſtola Guillelmi hic 390. habeamus ferè omnes; haud neceſſe viſum eſt hoc in loco illos attexere. Præferenda ſunt capitula quæ ex codice Vaticano ſuperiùs retulimus, nempè tomo 2. col. 639. & ſequentibus.

152 Innocentius, acceptis litteris ſynodalibus, ſtatim reſcripſit epiſtolam hic ordine 194. ad Patres Concilii, errores condemnantem; aliamque addidit in ipſum Abaelardum ſententiam proferentem, his verbis.

INNOCENTIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Venerabilibus fratribus, SAMSONI Remenſi, HENRICO Senonenſi, Archiepiſcopis, & cariſſimo in Chriſto filio BERNARDO Claræ-vallis Abbati, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

„ PER præſentia ſcripta fraternitati veſtræ mandamus, quate-
„ nus PETRUM ABAELARDUM, ET ARNOLDUM DE
„ BRIXIA, perverſi dogmatis fabricatores, & catholicæ Fidei im-
„ pugnatores, in religioſis locis, ubi vobis meliùs viſum fuerit,
„ ſeparatim faciatis includi, & libros erroris eorum, ubicumque
„ reperti fuerint, igne comburi. Data Laterani 18. Cal. Auguſti.

His autem litteris inſcriptum erat: *Tranſcripta iſta nolite oſtendere cuiquam, donec iſtæ litteræ in Pariſienſi colloquio, quod propè eſt, præſentatæ fuerint ipſis Archiepiſcopis*.

153 Abaelardus itaque ſe Romæ condemnatum intelligens, ab appellatione deſtitit, perſuaſione Petri Cluniacenſis abbatis, à quo benignè exceptus, ejuſdem opera cum S. Bernardo, deindè verò cum Innocentio ſimul & Eccleſia in gratiam rediit; & biennio Cluniaci magna cum animi demiſſione exacto, in monaſterio ſancti Marcelli Cabilonenſis, quo morbi curandi cauſa à Petro abbate miſſus fuerat, exceſſit è vita anno Chriſti 1142. ætatis ſuæ 63. cujus eximias virtutes in extremo illo vitæ ſuæ curſu exhibitas exaggeravit idem Petrus Venerabilis in l. 4. ep. 21. ad Heloiſſam.

Sunt qui, Abaelardo plus æquo faventes, euſque delapſi ſunt, ut, ipſum ab omni errore immunem pronuntiantes, primò quidem Bernardum contra larvas & umbras pugnaſſe affirment; deindè verò Synodi Senonenſis auctoritatem convellant; demumque ipſius Curiæ Romanæ judicium in Abaelardum prolatum elevent: de quibus breviter aliquid dicendum.

I. Adversùs Bernardum opponitur primò Othonis Friſingenſis auctoritas, qui, *quamvis Abbatem ſuum*, ut ajut, (ſcilicet Ordinis ſui) *in magna habuerit veneratione, tamen ſcribit eum ex Chriſtianæ religionis fervore zelotypum, & ex habituali manſuetudine credulum, ut magiſtros, qui humanis rationibus, & ſæculari ſapientiæ confidenter nimium inhærebant, abhorreret, & de talibus ſiniſtrum quid recitanti facile aurem præberet*. Hæc quidem Otho in lib. 1. de Geſt. Frid. cap. 47. ſed occaſione Gilberti Porretani, quæ tamen etiam in Abaelardi gratiam inflectit. At eùm, teſtante Radevico in lib. 2. de Geſtis Frider. cap. 11. Otho nimium Gilberto addictus, appetente morte, petierit ut, ſi quid pro ipſius ſententia dixiſſet quod quempiam poſſet offendere, illud corrigeretur; hoc retractatorum loco habendum eſt. Immò ipſe Otho ſatis expreſſit in conſequentibus quid de Abaelardo ſentiret. Ita enim de illo ſcribit: *Is litterarum ſtudiis aliiſque facetiis ab ineunte ætate deditus fuit; ſed tam arrogans, ſuoque tantum ingenio confidens, ut vix ad audiendos magiſtros ab altitudine mentis ſuæ humiliatus*. Et infrà. *Sententiam ergo vocum, ſeu nominum in naturali tenens facultate, non cautè Theologiæ admiſcuit. Quare de S. Trinitate docens, & ſcribens, tres perſonas.... nimis attenuans, non bonis uſus exemplis, &c.* Adde quod Abaelardus in Synodo Sueſſionenſi, Othone ipſo fatente, *Sabellianus hæreticus eſt judicatus*. Hæc pro Othonis adversùs Bernardum auctoritate.

Jam ſecundo loco profertur Petri Venerabilis pro Abaelardo teſtimonium, qui, jam citatam ſcribens epiſtolam ad Heloiſſam, de illo affirmat, quod *nec Germanus eo abjectior, nec ipſe Martinus pauperior appareret*. Ita verè Petrus Cluniacenſis extremam vitæ periodum, quam Abaelardus Cluniaci exegit, deſcribens: at numquid de futuris ejus meritis Bernardus digladiabatur, ut contra larvas dimicaſſe dicendus ſit? Optimè Chronicon Cluniacenſe in Petro Venerabili: *Abaelardus*, inquit, *Petrus nomine, ab erroribus fidei per Petrum Venerab. abbatem noſtrum, & S. Bernardum abbatem Claræ-vallenſem revocatus, quæ anteà de fide dogmatizaverat perfidè* (ſupple *abjurans*,) *monachus Cluniacenſis factus eſt. Et deindè mens ejus, lingua ejus, opus ejus ſemper divina fuere.... Et ſicut de Magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire ſolebat minimè, quin ſemper aut oraret, aut legeret, aut ſcriberet, aut dictaret, &c. Quare ipſum Petrus Venerabilis ſollicitè commendans, &c.* Congeruntur denique plura id genus argumenta, vel ingenium viri, vel doctrinam, vel optimum mortis genus extollentia, quaſi horum aliquid Bernardus ſit inficiatus. Petr. Ven. l. 4. epiſt. 21.

II. Contra Synodum Senonenſem defectus poteſtatis, ſeu juriſdictionis adducitur, quod neque Senonenſis, neque Remenſis Archiepiſcopi, qui Concilio intererant, jus haberent in Abaelardum abbatem S. Gildaſii diœc. Venetenſis, ſed Turonenſis metropolita, qui aberat. Verùm jam antè 12. annos in Oratorium Paraclitenſe diœceſis Trecenſis reverſus, archiepiſcopo Senonenſi ſuberat. Deindè eos habuit judices quos expetiit, ut teſtatur Bernardus in epiſtola 191. nomine Concilii ad Innocentium ſcripta. *A loco*, inquit, *& Judice, quem ſibi elegerat, Sedem apoſtolicam appellavit*. Non enim S. Abbas Bernardus, ut quidam falluntur, hanc in Abaelardum Synodum excitavit; quin ipſe Bernardum reluctantem & invitum eò accedere coegit: quod manifeſtè aſſerit S. Doctor in epiſtola 187. & 189. necnon Gaufridus Autiſiodorenſis, Abaelardi quondam diſcipulus, qui ſic Commentario in Apocalypſin loquitur: *Expetens denique Senonenſem metropolitanum* (Abaelardus) *quod in ejus eccleſia celebrandum foret in proximo grande Concilium, Claræ-vallenſem cauſatur Abbatem ſuis in occulto detrahere libris. Addit quoque paratum ſe eſſe in publico ſua defendere ſcripta, rogans ut prædictus Abbas, dicturus ſi quid haberet, ad Concilium vocaretur*. Rectè igitur damnatus eſt, cum cujuſvis in conſentientes ſit juriſdictio, inquiunt Juriſconſul. l. 2. de Jud. 154

Secunda quæ adhibetur machina, ad labefactandam Synodi auctoritatem, teſtimonium eſt Petri Berengarii Pictavienſis, qui in Apologia pro Abaelardo ſuo præceptore adversùs Patres Concilii, ipſumque Bernardum à ſe conſcripta, tam putida mendacia evomit, tamque indigna calumniarum monſtra, ut mirum ſit à viro cordato ſuſtineri, vel adduci in medium adeò perditæ frontis, & fidei hominem, qui venerabiles Epiſcopos, *ebrios, canes, porcos*, aliiſque probris laceſſitos ridet, ſeipſum non tantùm ludibrio, ſed juſtæ lectorum indignationi exponens. Sed videamus quid tandem, ſenior factus, de S. Bernardo ſcripſerit ad Epiſcopum Mimatenſem: *Sed cur*, *inquiunt*, *expleto primo volumine, ſecundum, ut ſpoponderas, non texis? Quia proceſſu temporis meum ſapere crevit, & in ſententiam Abbatis* (Bernardi) *pedibus* (*ut dicitur*) *ivi. Nolui eſſe patronus capitulorum objectorum Abaelardo, quia, etſi ſanum ſaperent, non ſanè ſonabant. Poſtquam igitur, inquiunt, à ſecundo libro manus torpuit, quare primum non raſiſti? Feciſſem hoc, inquam, niſi ceſſa eſſet induſtria; remanerent enim exemplaria, &c.*

III. Jam verò tertio loco adversùs Romani Pontificis judicium immatura ſententiæ celeritas præſumitur, quod, cauſa non diſcuſſa, Abaelardum inauditum damnaverit. Verùm nonne ſufficiebant acta Concilii Senonenſis ad inſtruendam cauſam, cui Abaelardus præſens adfuit? Quis Cardinalium, vel clericorum in Romana curia ipſius dogmata neſciebat? vel, ſi fas fuiſſet, à cenſura vindicare non tentaſſet Auctorem, quem plurimi ex illis magiſtrum habuerant? Maneat itaque Innocentii ſententia; maneat illibata Concilii Senonenſis & S. Bernardi auctoritas; maneat Abaelardo non alia tuendi erroris ratio, quam vitæ erroriſque correctio. Quàm ſanius certè Heloiſſa illa, poſt Abaelardi ſui mortem, à Petro Venerabili expopoſcit ejus abſolutionem, ipſius Abaelardi tumulo apponendam *; quam nonnulli texendis Apologiis incumbunt, ad errorum excuſationem, quos ipſe lachrymis & pœnitentia diluere ad ultimum non ceſſavit. Sed de his ſatis. 155

* Extat in Biblioth. Cluniac. & inter Opera Abael.

APUD SENONAS IN OCTAVIS PENTECOSTES. Ea de re ita ſcribit Otho Friſing. lib. 1. de Geſt. Frid. cap. 48. *Sedente in urbe Roma Innocentio, in Francia verò Ludovico, Ludovici Senioris filio, regnante, Petrus Abaelardus ab Epiſcopis, abbateque Bernardo denuò ad audientiam apud Senonas evocatur, præſentibus Ludovico rege, Theobaldoque Palatino Comite, & aliis nobilibus de populis innumeris, &c.*

IN EPIST. CLXXXVIII. ad Epiſc. & Card.

156 **LEGITE ET ALIUM SENTENTIARUM EJUS.** Negat Abaelardus in Apologia ſua, alium librum hoc nomine à ſe conſcriptum; adeoque *hoc contra ſe per malitiam, vel ignorantiam prolatum* criminatur: quod etiam Cheſnius in Notis aſſerit. *S. Bernardus*, inquit, *ignoranter Abaelardo ipſi librum Sententiarum attribuit in epiſt.* 188.; quaſi libros Sententiarum à Petro Magiſtro ſcriptos Abaelardo tribuerit. Sed non ita ignotus erat Bernardo Petrus, quem laudat in epiſtola modo 410. ut in hoc erraret laberetur. Immò nec eo tempore, quo hæc epiſtola ſcripta eſt, Petrus Magiſter Sententiarum ſuarum libros ediderat. Eſt penes nos liber ab ipſo Abaelardo ſine dubio contextus, qui eniign SIC ET NON appellatur, cujus inſcriptionem ſic effert vetus codex m. *Incipiunt Sententiæ ex divinis Scripturis collectæ, quæ contrariæ videntur: pro qua quidem contrarietate hæc compilatio Sententiarum*, SIC ET NON *appellatur*. Ad quem librum an reſpexerit S. Bernardus, cùm hoc ſcriberet, mihi eſt incompertum. Porrò, præter illa Abaelardi opera, quæ prædictus Cheſnius recenſuit, habemus inſuper librum ipſius in Hexaemeron, Heloiſſæ ſuæ nuncupatum.

IN EPIST. CXCIII. ad Ivonem Card.

157 **DAMNATUS EST SUESSIONE.** De hoc Concilio ita Cheſnius in Notis ad Abaelardum. „Duplex eodem fere tempore Concilium Sueſſionis convocatum eſt: Primùm à Rainaldo, archiepiſcopo Remenſi, contra Roſcelinum an. 1095. de quo mentio fit ab Ivone *ep.* 7.; ab Anſelmo, Beccenſi abbate, epiſtola ad Fulconem Belvacenſem epiſcopum; & ab Abaelardo noſtro epiſtola ad Gaufridum epiſcopum Pariſienſem. Alterum hoc anno 1120. præſidente Canone, Sedis apoſtolicæ legato, &c.“ At cùm, teſte ipſo Abaelardo, hæc Synodus poſt mortem Guillelmi de Campellis fuerit celebrata, ſi Lector eam probet ſententiam quam ſupra in Notis ad epiſtolam 3. de morte Guillelmi protuli, ad annum 1121. vel 1122. referenda erit hæc Synodus, certè antè obitum Adami, S. Dionyſii abbatis, (qui anno 1123. contigit) ut conſtat ex ipſo Abaelardo in Hiſtoria calamitatum c. 10. De hoc Concilio Otho Friſingenſis, lib. 1. de Geſt. Frid. c. 47. *Sueſſione*, inquit, *provinciali contra eum Synodo ſub præſentia Romanæ Sedis Legati congregata, ab egregiis viris & nominatis magiſtris, Alberico Remenſi, & Leutpaldo Novarienſi, Sabellianus hæreticus judicatus, libros quos ediderat* (nim. de Trinitate, ſeu Introductionem ad Theologiam) *propria manu ab epiſcopis igni dare coactus eſt, nulla ſibi reſpondendi facultate, eò quòd diſceptandi in eo peritia ab omnibus ſuſpecta haberetur, conceſſa.* Ita ille. Indè, ut teſtatur ipſe Abaelardus in Hiſt. calam. capit. 10. *quaſi reus, & convictus, abbati S. Medardi*, (Gaufrido) *qui aderat, traditus, ad clauſtrum ejus, tamquam ad carcerem, traditus. Legatus verò*, ut infra ſubdit, *ſtatim poſt paucos dies illum de iſto monaſterio eductum ad proprium remiſit.* De hac Abaelardi reclusione agitur in vita S. Goſvini tum Prioris: *Mittebantur*, ait, *illuc indocti, ut erudirentur; diſſoluti, ut corrigerentur; cervicoſi, ut domarentur. Undè contigit ut, quia hæc mutatio dexteræ Excelſi circumquaque vulgabatur, ſummum quoque Præſulem Innocentium* (legendum Callixtum) *non lateret, & magiſtrum Petrum, de doctrinæ convictum falſitate, & cenſuræ ſilentio caſtigatum, illuc tranſmitteret recludendum.* Vide plura ibid. De Ivone. Vide Notas in epiſt. 144.

Vit. S. Goſ. lib. 1. c. 18.

IN EPIST. CXCIV.

158 *SANCTISSIMO PAPÆ JOANNI.* Duplex in hunc locum irrepſiſſe mendum videtur, nempè quoad inſcriptionem, ac nomen Papæ tum exiſtentis. Extat quidem hæc Marciani Imperatoris epiſtola, ſive decretum, inter acta Concilii Chalcedonenſis, Leone Papa magno, celebrati anno 451. ſed ad cives Conſtantinopolitanos directa, non verò ad Leonem ſummum Pontificem; multò minùs ad Joannem, qui annis amplius octoginta poſt Marciani Auguſti obitum Romanam ſedem obtinuit. Poteſt itaque locus iſte reſtitui, exprimendo nomen Papæ in caſu abſoluto, hoc modo: *Sanctiſſimo Papa Leone prædeceſſore noſtro, ſcribens, &c.* Porrò hoc Marciani decretum repetitum habetur circa finem actionis 6. ejuſdem Concilii, ubi ſic legitur: *Et poſt has voces divinſſimus & piiſſimus dominus noſter Imperator ad S. Synodum dixit: Pia & catholica fide à ſancta & univerſali Synodo ſecundum Patrum expoſitionem declarata, juſtum ſimul & expediens noſtra tranquillitas approbavit, omnem de cætero contentionis occaſionem de ſanctæ fidei religione penitus amputari. Si quis igitur idiota, vel militaris, ſeu clericus, publicè de fide turbam congregans, ſub obtentu diſputationis tumultum fecerit, ſciat quia, ſiquidem idiota ſit, ab urbe regia expelletur; militaris verò, & clericus, gradus ſui periculum ſuſtinebunt, & pœnis aliis ſubjacebunt.* Refertur item lib. 1. C. de ſum. Trinit. & fide cath. Sed & S. Leo eamdem ſæpiùs refricat ſententiam in epiſt. 43. & 50. ad ipſum Marcianum Imperatorem; maximè verò epiſt. 78. ad Leonem auguſtum.

IN EPIST. CXCV. ad Epiſc. Conſtantienſem.

159 *VIDEBITIS HOMINEM APERTE INSURGERE IN CLERUM.* De Arnaldo Brixiano hæc propheticè dicta cenſet Baronius ad ann. 1140. Hominem ita depingit Otho Friſing. l. 2. de Geſt. Frid. c. 20. „Arnaldus iſte ex Italia, civitate Brixia oriundus, ejuſdem eccleſiæ clericus, ac tantùm Lector ordinatus, Petrum Abaelardum olim præceptorem habuerat: vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluvio, quàm ſententiarum pondere, copioſus, ſingularitatis amator, novitatis cupidus, cujuſmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreſes, ſchiſmatumque perturbationes ſunt prona. Is à ſtudiis à Gallia in Italiam revertens, religioſum habitum, quo ampliùs decipere poſſet, induit, omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcens, clericorum ac epiſcoporum derogator, monachorum perſecutor, laicis tantùm adulans. Dicebat enim nec clericos proprietatem, nec epiſcopos regalia, nec monachos poſſeſſiones habentes, aliqua ratione ſalvari poſſe; cuncta hæc principis eſſe, ab ejuſque beneficentia in uſum tantùm laicorum cedere oportere. Præter hæc, de Sacramento altaris, Baptiſmo parvulorum non ſanè dicitur ſenſiſſe. Idem auctor addit, ipſum in Concilio Romano, nimirum anno 1138. ſilentio multatum, Italia pulſum, in oppidum Alemanniæ Turegum receſſiſſe, ac prava dogmata effudiſſe; tandemque, comperta Innocentii morte, circa principia Pontificatus Eugenii urbem ingreſſum, ampliùs eam in ſeditionem excitaſſe; proponendo antiquorum Romanorum exempla, qui ex ſenatus maturitatis conſilio..... totum orbem ſuum fecerint. Quare reædificandum Capitolium, renovandam dignitatem ſenatoriam, reformandum equeſtrem ordinem docuit. Nihil in diſpoſitione urbis ad Romanum ſpectare Pontificem; ſufficere ſibi eccleſiaſticum judicium debere. In tantum verò hujus venenoſæ doctrinæ cœpit invaleſcere malum, ut non ſolùm nobilium Romanorum, ſeu Cardinalium diruerentur domus & ſplendida palatia, verùm etiam de Cardinalibus reverendæ perſonæ, inhoneſtè ſauciatis quibuſdam, à furenti plebe tractarentur. (Jordanem, Petri Leonis filium, in Patricium fuiſſe electum idem alibi teſtatur.*) Tandem, inquit, in manus quorumdam incidens, in Tuſciæ finibus captus, Principis examini reſervatus eſt; & ad ultimum à Præfecto urbis ligno adactus, ac rogo in pulverem redacto funere, ne à ſtolida plebe corpus ejus veneratione haberetur, in Tiberim ſparſus.“ Hæc quidem latè, ſed pro loco.

* Otho l. 7. Chron. c. 27.

IN EPIST. CXCVII. ad Petrum Biſont.

160 *PEREGRINATIONEM ABBATIS CARILOCI.* Carusloсus, *Cherlieu*, diœceſis Biſuntinenſis, filia Claræ-vallis, fundatur anno 1131. Primus loci abbas Guido, de quo hac in epiſtola & ſeqq. Is, à quodam Petro monacho infeſtatus, ac injuſtè oppreſſus, ſummum Pontificem Innocentium appellavit cum litteris Bernardi commendatitiis *. At, cùm veterator ille cauſam ſuam remitti ad Gallicanos judices impetraſſet, commiſſum eſt judicium Joanni ex abbate Bonæ-vallis Ciſtercienſi epiſcopo Valentino, qui ſimul cum Gratianopolitano litem dirimeret. Et tunc primùm quidem factum eſt ut Ciſtercienſibus quæſtiones vorum, quæ ad ſuum Ordinem pertinerent, demandarentur judicandæ, ob probatam fidei integritatem: quod poſteà, uſu receptum, induxit celebrem illam & honorificam in jure exceptionem: *Quod, licèt non poſſit quis eſſe Judex non modo in ſua, ſed neque in ſuorum cauſa*, l. qui de Juriſdiction. ff. de Juriſd. omn. Judicium; *tamen ſi perſona judicis eſt ejuſmodi, quod omnis ſuſpicio veriſimiliter ceſſet, ut ſi ſit monachus Ciſtercienſis, hic non proverbiet, neque talis poſſet recuſari*, ut habet Tiraquellus de pœnis temp. aut remitt. 15. n. 60. & alii plures. Pronuntiata in gratiam Carilocenſis abbatis ſententia, rurſum prædictus ille Petrus interpellat Innocentium, ad quem Bernardus ſcripſit epiſtolam 199. ut juſta epiſcoporum ſententia confirmaretur.

* in ep. 198.

IN EPIST. CCV. ad Epiſcopum Roffenſem.

161 *ROBERTUM PULLUM.* Is natione Anglus, Pariſiis primùm litteras profeſſus, indè in patriam remeans, Oxonienſem academiam penè collapſam reſtituit. Tum ob ſingulares animi dotes, & eximiam doctrinam, ab Innocentio II. Romam vocatus, Cardinalis tituli S. Euſebii creatus eſt; & quidem primus ex ſua gente, niſi fortè Ulricum quemdam ei præpoſueris. Sed quonam anno? nempè 1134. ſi Onuphrio, & Ciacono credimus. Certè liquet omninò hac dignitate necdum fuiſſe potitum, cùm ſcriberetur hæc epiſtola, quæ ex ipſa Bernardi litterarum ſerie circa annum 1140. exarata videtur. Deindè hanc eamdem epiſtolam ad Aſcelinum, (*aliis* Anſelmum) qui anno 1137. cathedram Roffenſem iniit, miſſam affirmat Goduvinus de Præſulib. Angliæ. Ad hæc in fine epiſtolæ gratias agit Bernardus Roffenſi epiſcopo, quod *viſcera ſua*, nimirùm, filios à ſe in Hiberniam tranſmiſſos, *refoviſſet*. Atqui nullos Ciſtercienſis Ordinis monachos Hiberniam incoluiſſe antè annum 1139. quo S. Malachias primùm Claram-vallem adiit, conſtat ex eo quòd Bernardus in Vita ipſius cap. 16. ſcribit aliquot ex ſociis à S. Epiſcopo apud Claram-vallem dimiſſos, qui, inſtitutum Ciſtercienſe edocti, illud in Hiberniam anno 1141. tranſtulere, conſtructo Mellifontis cœnobio, quod primum Ciſtercienſium fuit in illa provincia, ſi fortè monaſterium B. Mariæ Dublinenſis excipias; quod circa annum 1139. Ciſtercienſe jugum ſubiiſſe quidam Auctores tradunt. Præferenda itaque videtur illius Anglo-Benedictini Scriptoris * ſententia, qui cenſet Robertum Pullum ab Innocentio Romam accerſitum, à Lucio ejus ſucceſſore renuntiatum eſſe cardinalem, poſtea verò cancellarii dignitate, vitaque perfunctum, Eugenio III. Pontif. Eum Theologorum antiquiſſimum vocant; doctiſſimum probant ejus elata, quorum Pitſæus indicem texuit, ingenii monumenta; quæ quidem omnia in tenebris etiamnunc deliteſcerent, niſi R. P. D. Hugo Mathoud, è noſtra congregatione S. Columbæ, Senonenſi cœnobio præfectus, octo ſententiarum libros Notis, & obſervationibus doctiſſimis illuſtratos in lucem emiſiſſet. Plura de eo vide, ſi lubet, in Notis ad epiſtolam 334.

* Refertur inter elogia Pulli Operibus præmiſſa.

IN EPIST. CCVII. ad Rogerium.

162 **LONGE DILATATA EST MAGNIFICENTIA VESTRA**, &c. Longè nunc aliter Bernardus compellat Rogerium, quàm ſuprà eum appellaverit; nempè uti non parcebat peccantibus, ſic benignus & ſuavis erat reſipiſcentibus; &, mutatis moribus, noverat ſtilum mutare, uti indicat in fine epiſtolæ 231. Apparet ergo hinc reſipuiſſe tandem Rogerium, gravem, ſcilicet, quondam Eccleſiæ hoſtem, perturbatorem pacis, fautorem ſchiſmatis, Innocentii Pontificis perſecutorem, Imperatoris æmulum. Cujus tanta ferocitas fuit, ut nec rebus, nec perſonis ſacris, nec hoſtibus parceret defunctis; ut videre eſt apud Othon. Friſingen. libr. 7. cap. 23. Baron. tom. 12. Ann. 1136. Undè illa ejus apud Bernardum elogia: *Tyrannus Siculus*, epiſtola 130. 136. *invaſor regiæ coronæ*, *Uſurpator Siculus*, epiſtola 139. *Dux Apu-* HORSTII

liæ, quem ſibi Anacletus Papa uſurpatæ coronæ ridicula mercede comparavit epiſt. 127. Miſè eum commendat Petrus abbas Clun. l. 4. epiſtola 37. Sed poſtquam Innocentio Pontifici, etſi eum haberet captivum, ſupplex factus, regiæ coronæ confirmationem obtinuit, (v. Baron. Ann. 1139.) religioſos viros, Cluniacenſes, & Ciſtercienſes, in ditionem ſuas evocavit. Et ipſius quidem Bernardi videndi deſiderio tenebatur, uti patet ex epiſtola ſequenti.

IN EPIST. CCXIX. ad tres Epiſc.

163 *NAM ET JURAVIT ILLICITE. Rem ita narrat Willelmus Nangius in Chronico. „ Anno 1142. orta diſſenſione inter Papam Innocentium, & regem Francorum Ludovicum, Eccleſia Gallicana turbatur. Nam, defuncto Bituricenſi archiepiſcopo Alberico, miſſus eſt Petrus, à Papa ejuſdem eccleſiæ Paſtor conſecratus. Sed à rege Ludovico repudiatus, nec in urbe receptus, eò quòd ſine ejus aſſenſu fuerat ordinatus. Ipſe verò rex Ludovicus conceſſerat eccleſiæ Bituricenſi libertatem eligendi Epiſcopum quem vellent, excepto dicto Petro; publiceque juraverat, quòd, ſe vivente, non erat futurus archiepiſcopus. Qui tamen electus, Romam profectus eſt, & conſecratus fuit a Papa Innocentio, dicente, Regem, puerum inſtruendum, & cohibendum, ne talibus aſſueſceret; & adjecit: Veram non eſſe libertatem, ubi quis excipitur à Principe, niſi fortè docuerit coram eccleſiaſtico Judice, illum non eſſe aſſumendum. Tunc enim auditur ut alius. Rex verò, ſicut ſuperiùs dictum eſt, Archiepiſcopum excluſit redeuntem. Hunc enim Comes Theobaldus Campaniæ recepit in terra ſua, & ei omnes eccleſiæ obediebant. Indignatus ob hoc rex, convocavit omnes ferè proceres ſuos, ut una cum eo guerram inferrent Comiti Theobaldo. „ Sic Willelmus, ex quo Matthæus Pariſienſis, qui hoc refert ad annum 1146. corrigendus videtur. Hæc autem diſſenſio eò uſque progreſſa eſt, ut non ſolùm rex Ludovicus terras Comitis Theobaldi hoſtiliter vaſtaverit, ſed etiam Vitriaconi caſtrum cum magna promiſcui ſexus multitudine igne concremaverit; immò & in eccleſiis ditionis ipſius fieri prohibuerit electiones epiſcoporum, vel ordinationes, eas Roberto fratri ſuo tradens occupandas, ut de Remenſi, Pariſienſi, & Catalaunenſi Sanctus Bernardus graviter conqueſtus eſt tum in epiſtola hac, ad Joſlenum Sueſſionenſem, tum maximè in epiſtola 224. ad Stephanum Præneſtinum. Tandem verò calamitoſum hoc divortium, Eugenio III. Sedem Romanam ineunte, S. Doctoris opere extinctum eſt.

IN EPIST. CCXXIV. ad Stephanum Præneſt.

164 PUTABAM ME DEFERRE REGI PACIFICO &c. Quis fuerit rerum tum Eccleſiæ, tum politiæ ſtatus in Gallia ſub rege Ludovico Juniore, ſuperioribus quidem epiſtolis 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. ſatis oſtendit: præſenti verò in primis hiſpidam, & luctuoſam Eccleſiæ Gallicanæ faciem depingit. Idem teſtatur Otho Friſing. lib. 7. Cron. cap. 21. ubi ait: „ Francia Occidentalis, Rege ſuo amiſſo, ſub illius filio Ludovico, qui adhuc ſuperſtes eſt, ob ipſius, ac Theobaldi Bleſenſis Comitis guerram, tot prædis ac incendiis perpeſſa eſt diſcrimina, quod, niſi Religioſorum qui ibidem morabantur meritis, orationibus, & conſilio nuper pacata fuiſſet, uſque ad internecionem deleta putaretur. „ Ita Otho. Ecce, Religioſorum orationibus & conſilio ſalus Galliæ adſcribitur. Quis enim dubitet, mundum meritis, ut ajebat ille, ſtare Sanctorum? & cui dubium, inter hos agmen duxiſſe Bernardum, communem quaſi, non Galliæ ſolius, ſed & Europæ totius, ne dicam Orbis, conſiliarium & caduceatorem? ut ex Epiſtolis ejus quaquaverſum ſcriptis colligere licet.

Cæterùm, ut id obiter moneam, mirum videri poſſit, undè Ludovicus ille Junior tam ſit laudatus Hiſtoricis, quod aſſirmet Gordonus ad ann. 1180. Certè ſi Bernardum, incorruptum utique Judicem conſules epiſtolis citatis, & præſenti potiſſimum, dixeris non admodum fuiſſe laudabilem. Sed ita ſunt mores hominum: pro affectu ſuo laudant, & vituperant. Exempla non eſt cur longè petamus; nam & hodie Regum, Principumque quorumdam conſilia, expeditiones, fœdera, aliaque facinora, quam diſpares habent æſtimatores, ac judices? Alii quippè in laudis gloriæque argumentum trahunt quæ alii graviſſimè inſectantur & damnant. Alii cenſent hujuſmodi bella in Religionis & Eccleſiæ damnum geri, foveri hæreſes, loca Deo dicata profanari, conculcari ſacra, miſeros opprimi, Reipub. ſtatum peſſumdari, Eccleſiæ vigorem, dignitatemque labefactari. Alios tamen invenies, qui hæc mala diſſimulent, aut pallient nomine, eoſque, quorum opera & auſpiciis hæc geruntur, ſummis in cœlum laudibus vehant.

165 Per hæc tamen debitam Ludovico, ſi quam deinceps adultiori ætate laudem meruit, detractum non imus. Fortè enim annis maturior, rebus præclarè geſtis, prioris ætatis maculas eluit; nam pluribus annis Bernardo ſuperſtes fuit; mortuus, nimirum, anno 1180. Quamvis reſipiſcentiæ indicia ipſi quoque Bernardo dediſſe legam; nam ita de eo Æmilius in Ludovico VI. „ Rex (Ludovicus), magna & ira, & manu illatus (nempè in Theobaldum Comitem Bleſenſem) Victoriacum, quod oppidum ſub poteſtate Bleſenſis erat, ceptum diripuit. Prophanæ, ſacraque loca ſine diſcrimine incendit; in æde principe ad mille quingentos puberes impuberesque promiſcuè combuſti, qui ſanctuaria templi ſalutem tectum, ad ararum tutelam ſupplices confugerant. Mox ſe colligens rex, ingenti dolore, atque indè mœrore correptus, ſe affictabat, neque ſolatiis ullis ſublevari poterat: cùm divus Bernardus ad illum venit evocatus, quod in eo multum divinitatis eluceret: ac jam ante a Rege Craſſo, quercuum (ut prædicabatur) receſſumque diſcipulos, &, nullo præterea præceptore, doctiſſimus, è ſolitudine in celebritatem, ex umbra in ſolem, ſanctitatem eruditionemque importarat. Is tunc intromiſſus, ac reverendiſſimè à rege exceptus, cum ejus fletum conſpiceret, cauſamque didiciſſet; Hæ, inquit, lacrimæ, niſi citò exaruerint, extinguere poſſunt Victoriacenſis incendii memoriam. Tantum adde illis conſtantiam roburque, & ne ſit velut muliebris ploratus, viriles ac verè regios animos gere. „ Cæterùm quæ de fruſtrata à Ludovico epiſcoporum electione hic dicuntur, manifeſta ſunt ex Notis ad epiſtolam 219.

* TERTIO FERE CONSANG. GRADU. Joannes Beſly in Hiſtoria Gallica Comitum Pictavienſ. pag. 145. ſic explicat hunc gradum conſanguinitatis inter Ludovicum VII. & Eleonoram ejus conjugem, Guilielmi Comitis Aquitanici filiam, ut Aldeardis Eleonoræ proavia ſoror fuerit uxoris Humberti II. Comitis Maurianenſis, proindeque matertera Adelæ, quæ fuit Ludovici regis mater. 166

IN EPIST. CCXXVIII.

[a] AD PETRUM CLUNIACENSEM, &c. Manricus in Annal. ad an. 1135. cap. 3. exiſtimat hanc epiſtolam ſcriptam eſſe anno 1135. ſed ordo epiſtolarum qualiſcumque repugnare videtur. Et certè, ſi conferatur cum epiſtola ſequenti à Petro Venerabili ejus occaſione reſcripta, manifeſtum fiet hanc fuiſſe ſcriptam poſt Lingonenſis electionis turbas, quæ anno 1138. contigere, ut ſuprà ad epiſt. 164. dictum eſt. Sic enim reſpondet Venerabilis Petrus: *Quando extinguit, vel obrui poterit ſincerus ergo vos & ignitus mei pectoris affectus quibuſlibet ſiniſtri rumoris rivulis, cùm nec aquæ multæ decimarum potuerint eum extinguere, nec impetus Lingonenſium fluminum obruere?* Immò in extrema, quam omiſimus, prædictæ epiſtolæ parte idem Petrus meminit translationis Alcorani, poſitæ S. Bernardo à ſe nuncupatæ, quæ, teſtante Bibliotheca Cluniacenſi, facta eſt anno 1143. ad quem hanc epiſtolam referre viſum eſt. 167 *Biblioth. Cluniac. p. 1199.*

* NULLARUM JAM MEMOR SUM INJURIARUM. Non eſt magnopere laborandum in detegendis injuriis de quibus hic mentio. Nam illud ex ſale & lepore quodam urbano ac familiari dicti contextus utriuſque epiſtolæ, hujus nimirum, & ſequentis, ſatis ſuperque declarat. Scio quidem nonnullas controverſiarum cauſas inter utrumque Sanctum emerſiſſe, Lingonenſem videlicet electionem, de qua ad epiſtolam 164. exemtionemque decimarum; ſed neque ad injuriæ nomen deveniſſe umquam conſiderim. Quod ſpectat ad decimas, Innocentius in Galliis moram faciens anno 1132. cognita Ciſtercienſium inopia, ipſis ab omnibus decimas relaxari præcepit. Hoc privilegium Cluniacenſes inter alios ægrè admodum tulere. Hinc locus datus querelis, quas Petrus abbas apud Innocentium primò, deindè apud Haimericum modeſtè expoſuit; immò & apud Patres Ciſtercienſes in Capitulo generali congregatos: quos cùm nonnihil exindè turbatos comperiſſet, idem anno ſequenti ad eoſdem litteras dedit excuſatorias, quibus charitas ſarta tecta cuſtodiretur. Quid tamen in conſequentibus adverſus Ciſtercienſes à Gigniacenſibus monachis patratum ſit dicatur in Notis ad epiſtolam 283. Porrò cum deſiderari videatur illa Petri Cluniacenſis epiſtola quæ huic ſcribendæ occaſionem dedit, non ab re fuerit alicam ab ipſo ſubindè reſcriptam in litterarum S. Bernardi ſeriem ſubjicere, quo omnibus veræ & chriſtianæ amicitiæ cultoribus, maximè religioſis, abſolutiſſimum exemplar proponatur, nobile ſcilicet iſtud par amicorum, S. Bernardum, dico, & venerabilem Petrum, Card. Baronio adeò commendatum, ut *ſanctitate, quæ per dilectionem operatur, Bernardo non imparem eſſe* pronuntiaverit. Alias ejuſdem argumenti vide, ſi lubet, apud ipſum Petrum lib. 2. epiſt. 28. & lib. 4. epiſt. 46. 168 *Petr. Ven. lib. 1. Epiſt. 33. & ſeqq.* ** Extat l. 4. epiſt. 27.*

IN EPIST. CCXXXV. ad Cœleſtinum.

CAUSAM EBORACENSIS ECCLESIÆ. Status cauſæ narratur à Guill. Neubrig. rerum Angl. lib. 2. cap. 17. a Franciſco Goduvino lib. de Epiſcopis Angliæ, ſeu inter Eboracenſ. num. 29. Rog. Hoved. poſter. parte Annal. Rem paucis accipe. 169 HORSTII

Anno MCXL. obiit *Thurſtinus* (alii *Thurſtanum* vocant, * Neubrig. *Truſtinum*) archiepiſcopus Eboracenſis. Electio ſucceſſoris diſcordibus votis agitata eſt; aliis Willelmum Stephani regis nepotem, Eboracenſis eccleſiæ Theſaurarium; aliis Henricum Murdach, abbatem Fontanenſem, B. Bernardi quondam in Clara-valle diſcipulum, eligentibus. Willelmum Henricus Wintonienſis epiſcopus conſecravit; ſed petentem Roma pallium Papa rejecit. Qua repulſa rex offenſus, Henricum à Pontifice confirmatum, & pallio donatum recipere renuit. Quin regis ad exemplum compoſiti cives & ſubditi, Paſtorem non admiſerunt. Tandem placato rege, Henricus, à ſuis ſuſceptus, præfuit decem annis, mortuus anno 1153. Sherboniæ. Interea Willelmus apud Henricum Wintonienſem degebat. Sed cognita Eugenii Pontificis, & Bernardi, nec non Henrici archiepiſcopi morte, Romam mox contendit, & ab Anaſtaſio, Eugenii ſucceſſore, ope Gregorii cardinalis, voti tum demum facilè factus compos, confirmationem & pallium obtinuit. Sed pauco tempore ſuperſtes, ann. 1154. defunctus eſt, non ſine ſuſpicione veneni propinati. Hunc in Sanctorum numerum relatum meminit Goduvinus, & ad ſepulchrum ejus crebra patrata miracula. Sed addit idem, *quod credere cui cordi eſt meminerit hunc qualemcumque divum à divo certè Bernardo, aut ejus ſaltem opera exauctoratum, & præſulatu expulſum.* ** Vide Ivon. Carnot. epiſt. 274. & ibid. Juret. Notas.*

IN EPIST. CCXXXVII. ad Curiam Rom.

NUM IDCIRCO PISAM DESERUIT, &c. Eugenius quondam *Vicedominus* Piſanæ eccleſiæ, (MS. Duneuſe citatum ad Henriq. vocat. *Suffraganeum*) deindè Bernardi in Clara-valle diſcipulus, mox abbas monaſterii S. Anaſtaſii, ſeu Trium-Fontium ad Aquas-Salvias propè Romam, præter morem, non ex Cardinale, ſed ex Abbate electus eſt à Cardinalibus in ſummum Eccleſiæ Pontificem anno 1145. in locum Lucii, qui eodem anno v. Kalend. Martii ex hac vita migravit. Hunc ergo miratur Bernardus, qui Vicedominatum unius particularis eccleſiæ non ſuſtinebat, ad dominatum totius univerſalis Eccleſiæ vocatum. Porrò quid officii, vel dignitatis hoc nomine, *Vicedominus*, intelligendum veniat, paucis monſtremus. Sunt enim etiamnum 170

num

num eccleſiæ, ſeu epiſcopia, quæ titulum iſtum retineant. Olim quidem tenebatur quilibet Epiſcopus, Vice-dominum, & Oeconomum habere, diſtinct. 89. c. *Volumus*. Qua de re ſanctus Gregorius M. ſic ſcribit ad Anthelmum ſubdiaconum lib 9. epiſt. 66. *Volumus ut frater noſter Paſcaſius & Vice-dominum ſibi & Majorem ordinet domus, quatenus poſſit vel hoſpitibus ſupervenientibus, vel cauſis, quæ eveniunt, idoneus & paratus exiſtere*, &c. Ubi Gloſſa in alleg. c. *Volumus* & *Vice-dominum*, ideſt, Oeconomum rerum epiſcopalium, qui rebus epiſcopalibus, & hoſpitibus ſupervenientibus provideat. *Quia Epiſcopus*, inquit, *non poteſt talia negotia in propria perſona tractare*. V. quæſt. 3. *Quia Epiſcopus*, & referas quod dicitur de *hoſpitibus*, ad *Vice-dominum*. Ita Gloſſ. Verùm *Fileſacus Theolog. Pariſ. ad tit. de Offic. Jud. Ordin. lib.* 1. *Decret.* ſeu *de ſacra Epiſcop. auctorit.* ita potiùs hæc duo cenſet diſtinguenda, ut *Oeconomi* munus ſit, hoſpites curare; at *Vice-domini*, cauſis & litibus diſceptandis nomine Epiſcopi præeſſe. V. Fileſ. lib. cit. c. 4. §. 5.

IN EPST. CCXXXVIII. ad Eugenium.

171 HORSTII QUANTORUM IN BREVI ROMAN. PONT. MORTES, &c. Mirum non immeritò videri poſſit, quid ſit, cur tam brevis ævi ſint Romani Pontifices, ut ſolus Petrus putetur annum vigeſimum quintum attigiſſe; plurimos paucis annis, aut paucis menſibus; immò non multis diebus ſuperſtites, mors præmatura rapuerit; cum videamus Imperatorum & regum plurimos multo longioris ævi fuiſſe. Res omninò digna diſquiſitione. Sed quis novit ſenſum Domini? Video tamen eamdem quæſtionem B. Petro Damiani propoſitam ab Alexandro Pontifice, quam ille diligenter tractat, & ediſſerit, ut legi omninò digna ſint quæ ſcribit. Vide inter epiſt. lib. 1. epiſt. 17. aliàs opuſculo 23.

„ Aliquando, inquit, à me ſollicitè requiſiſtis, quæ mihi cau-
„ ſa videretur, cur apoſtolicæ Sedis Antiſtes numquam diutiùs vi-
„ vat; ſed intra breve temporis ſpatium diem claudat extremum:
„ adeò ut poſt divum Petrum Apoſtolum, qui per 25. circiter an-
„ norum luſtra præſedit, nemo poſtmodum Romanorum Pontifi-
„ cum hoc ſpatium præſulatus æquaverit. Modernis immò tempo-
„ ribus vix quiſquam in prædictæ Sedis culmen evehitur qui ve-
„ tam quatuor, vel, ut multum, quinque tranſcendat annorum.
„ Quod conſiderantibus nobis, prodigialis, ut ita loquar, ſtu-
„ por oboritur; quoniam hæc breviter vivendi neceſſitas in nulla
„ alia totius orbis eccleſia reperitur. Sed in quantum mortalibus
„ divinæ diſpenſationis revelatur arcanum, videtur nobis quia id-
„ circò hoc judicii cœleſtis ordo diſponit, ut humano generi me-
„ tum mortis incutiat; & quam deſpicienda ſit temporalis vitæ
„ gloria in ipſo gloriæ principatu evidenter oſtendat: quatenus
„ dum præcipuus hominum tam anguſti temporis compendio mo-
„ ritur, tremefactus quiſque, ad præſtolandi ſui obitus cuſto-
„ diam provocetur; & arbor humani generis, dum cacumen
„ ac verticem ſuum tam facilè corruiſſe conſiderat, flatu con-
„ cuſſa formidinis, in ſuis undique ramuſculis contremiſcat.

Anguſtis quidem limitibus Pontificum vitas incluſit Damianus, fateor, dum ultra quatuor aut quinque annos non extendit: in breviores tamen mihi videntur coarctatæ, ſi Pontificum hiſtoriæ conſulantur. Rectiſſimè igitur S. Bernardus hac epiſtola hortatur Eugenium, ut ex breviſſimo ſuorum prædeceſſorum dominatu, ſuum quoque ſuſceptum habere diſcat.

IN EPIST. CCXLI.

172 *AD ILDEFONSUM COMITEM S. ÆGIDII. Adde etiam Toloſæ. Is ex Patre Raymundo Toloſæ Comite, & matre Elvira in Oriente natus, (ut refert Guillelmus Tyrius l. 10. Belli ſacri, cap. 27. qui eum Anfoſſum appellat) in Jordane ipſo luſtralibus undis intinctus eſt. Idem Auctor ſic de eo ſcribit libr. 16. cap. 28. ejus profectionem in Orientem commemorans. „ Applicuit etiam iiſdem diebus in portu Acconen-
„ ſi, vir magnificus & illuſtris, Comes Toloſanus, Anfoſſus
„ nomine, domini Raymundi comitis ſenioris filius, qui tan-
„ tus princeps tanti fuit meriti in prima expeditione, vir ſuis
„ egregius titulis, ſed patris pia clarior memoria, dum in-
„ dè Jeroſolimam, ut Domino pro peracta feliciter peregrina-
„ tione gratias acturus, apud Cæſaream, urbem maritimam,
„ paucis poſtquam appulit diebus, porrecto illi (ut dicitur)
„ veneno; ſed auctore tanti ſceleris incerto, vitam finivit, &c.„
Porrò Comitatus S. Ægidii, Galliæ Narbonenſis pars eſt, à S. Ægidio ejus quondam incola ſic nuncupata, cùm alias Septimania contineretur.

IN EPIST. CCXLV. ad Eugen.

173 *PRO AURELIANENSI EPISCOPO. Nimirum Helia. Poſt mortem Joannis epiſcopi Aurelianenſis anno 1133. Hugonem decanum in demortui locum fuiſſe electum (quod tamen ab Hiſtoricis eccleſiæ Aurelianenſis video prætermiſſum) auctor eſt Ordericus lib. 13. ad annum 1134. ſic enim ſcribit: *Poſtquam Joannes, ſenex Aurelianenſis epiſcopus epiſcopatum deſeruit, Hugo decanus, qui ad pontificatum electus fuerat, de curia Regis rediit, & à temerariis hominibus in via percuſſus obiit, & epiſcopatus ſine præſule, ſicut navis ſine gubernatore in mari, diu fluctuavit*; ſcilicet ad annum uſque 1136. quo Helias noſter, poſt diuturnam cleri populique diſcordiam, unanimi omnium conſenſu ex monacho & abbate S. Sulpicii Bituricenſis electus eſt. Hunc *virum religioſum, prudentem, & litteratum* vocat Petrus Cluniacenſis, ſcribens * pro ipſius confirmatione ad Innocentium Papam, à quo menſe Aprili anni 1137. conſecratus eſt. Poſt aliquot annos, nempè anno 1144. gravium criminum reus à clericis Aurelianenſibus apud Lucium II. accuſatus, cùm ſe ſe purgare non valuiſſet; nec Petrus Venerabilis, * immò neque ipſe rex Ludovicus ſummum Pontificem flectere in ejus gratiam potuiſſet, ipſe, S. Bernardi conſilio, ſpontè epiſcopatu ceſſit anno 1146. Eugenio III. ſedente. Undè mirum eſt, Albericum dicere in Chronico, *Attonem epiſcopum Trecenſem, & epiſcopum Aurelianenſem in Concilio Remenſi fuiſſe depoſitos*; cùm ambo nutu proprio dignitatem abdicaverint, ut de Aurelianenſi conſtat ex hac epiſtola: quod de Attone etiam in Notis ad epiſtolam 23. probatum eſt.

*L.1.ep.22.

*L.5.ep.28.

Alberic. ad ann. 1149.

IN EPIST. CCXLVII.

*REGEM CORONAVIT. Non ſemel Ludovicum Juniorem coronatum lego. Primò quidem, vivente Patre, Remis inauguratus, coronam accepit ab Innocentio Papa anno 1131. Deinde Ordericus Vitalis Biturigis coronatum tradit his verbis: *an. 1138. Indict. 1. Ludovicus Rex Francorum apud Bituricam in Natali Domini coronatus eſt, ibique ingens curia nobilium & mediocrium virorum de omni Gallia, & Aquitania, aliiſque circumſitis nationibus aggregata eſt. Illuc metropolitani Præſules, eorumque Suffraganei convenerunt; illuc conſules, aliæque dignitates confluxerunt, ſuumque famulatum novo regi exhibuerunt*. Ita Ordericus, qui novum Regem appellat, quòd Rex Aquitaniæ tunc, mortuo patre, ſit coronatus. Hic iterum coronatum videmus à Samſone, Remorum archiepiſcopo, antè expeditionem Jeroſolimitanam, fortè ut in conventu ſolemni fidelitatis ſacramentum, diſceſſurus, à ſubditis exciperet. Hujus poſtremæ celebritatis locum Horſtius ſuſpicatur fuiſſe urbem Carnotenſem, ubi de expeditione Jeroſolimitana actum eſt. At hanc coronationem apud Bituriges factam fuiſſe patet ex epiſtolæ contextu, & ex litteris Eugenii III. in Patriarchio Bituricenſi relatis: ex quibus intelligimus, Eugenium ſenſiſſe, Bituricenſem eccleſiam, in qua Samſon ſacra fecerat, interdicto ſuppoſitam fuiſſe. Patriarchium Bituricenſe editum reperies apud Labbeum in tomo 2. Bibliothecæ novæ. Ex hac porrò epiſtola, & ex alia Ivonis mox citanda, apparet archiepiſcopum Remenſem contendiſſe, jus coronandi Reges, ubicumque demum ea coronatio fieret, ſibi competere; quod Petrus Bituricenſis, & antè eum Ivo Carnotenſis negabant. 175

174

Order. l. 13. *ann.* 1138.

In hac verò epiſtola S. Bernardus hanc Remenſis archiepiſcopi prerogativam non omninò inficiatur; immò admittere videtur. Hujuſque meminit Silveſter Papa II. in quadam bulla ad Arnulfum, Remorum Præſulem, quem, ob perfidiæ notam, ſuſpenſum anno 999. in priſtinam dignitatem & jura omnia reſtituit. *Concedimus tibi*, inquit, *per hujus Privilegii ſtatuta, baculo annuloque redditis, archiepiſcopali officio fungi, & omnibus inſignibus, quæcumque ad ſanctæ metropolim Eccleſiæ Remenſis pertinent, ſolito more perfrui, pallio ſolemnitatibus aſſuetis utaris, benedictione Regum, & ſubjectorum epiſcoporum*. Et certè convenientiſſimum erat ut, cùm à B. Remigio, Remorum archiepiſcopo, ſuſcepiſſent Reges chriſtianiſſimi regalis ſacerdotii dignitatem, cœleſtiſque coronæ pignus per baptiſmum & chriſtianæ religionis profeſſionem; ad ejuſdem etiam ſucceſſores conſecrandorum, coronandorumque regum prerogativam refunderent; ut ſimili de cauſa Imperatores tribuerunt Moguntinenſi Archiepiſcopo ob S. Bonifacium; reges Hiſpaniar. Toletano, propter S. Eleutherium; reges Anglorum Cantuarienſi, ob S. Auguſtinum, quamvis, pro locorum, temporumque neceſſitatibus, hoc Remenſis archiepiſcopi Privilegium legitimæ diſpenſationi fuerit obnoxium. Nec aliud exiſtimo intendiſſe Ivonem Carnotenſem in ſua illa celebri epiſtola, qua Ludovici VI. ſolemnem inaugurationem à Daimberto Senonenſium archiepiſcopo Aureliæ peractam propugnat. Alibi enim hanc Remenſis eccleſiæ prærogativam agnoſcit, ad Urbanum Papam ſcribens, eamdem ſedem *diadema regni habere*. Immò in alia illa epiſtola *non invidere ſe Remenſi eccleſiæ, non repugnare, non dolere* proteſtatur, *ſi Reges Francorum erga eam habuerint tantam devotionem, ut maluint à metropolitano ejus conſecrari, quàm ab alio*: ſed tamen legitimam diſpenſationem in Daimberti facto tuetur. *Quod erga fecimus*, inquit, *ſalubri deliberatione & provida diſpenſatione fecimus. Nimirum quia erant quidam regni perturbatores, qui ad hoc omni ſtudio vigilabant, ut aut regnum in aliam perſonam transferretur, aut non mediocriter minueretur*. Quod ergo privilegium iſtud nec ratione, nec conſuetudine, nec lege fulcitum eſſe affirmat; non eſt abſolutè explicandum, ſed eo dumtaxat tendit nervus inductionis, quam conſuetudini opponit, ut oſtendat quod *Francorum Reges non omnes in Remenſi eccleſia, vel à Remenſibus Archiepiſcopis ſint conſecrati*; quod ultrò fatemur. In id verò totus incumbere videtur, ut neget, ſublata qualibet diſpenſatione, Regum conſecrationem ſemper in eccleſia, & ab archiepiſcopo Remenſi faciendam ſub pœna anathematis ab eo, qui ſecus quomodocumque tentaret, incurrendi, quod ipſi Remenſes Legati in iſta cauſa urgere videbantur, teſte Aimoini continuatore in lib. 5. de Geſtis Franc. c. 50. Confer Hugonem in Chronico Autiſſiodorenſi ad annum 1154. Tandem verò, ne qua lis hac de re in poſterum ſuboriretur, Ludovicus VII. anno 1179. ſolemni ſententia hanc Remenſis Archiepiſcopi prærogativam confirmavit, Alexandri & Innocentii itidem III. litteris poſteà comprobatam. Plura qui volet, legat librum Guillelmi Marloti, ſancti Nicaſii Remenſis archiprioris, de inauguratione Reg. Franc. gallicè editum anno 1654. in quo doctiſſimè ac copioſè hanc materiam pertractavit.

Ivo ep. 189.

Epiſt. 48.

Epiſt. 189.

Ibidem.

Quod pertinet ad Pallii uſum, quem Pontifex Sanſoni interdixerat, mirum eſt quo in pretio fuerit eo potiſſimum ſæculo, ut S. Bernardus tolerabilius duxerit interdici ſibi Miſſarum celebrationem, quam Archiepiſcopo Remenſi pallii uſum; pro quo etiam S. Malachias ex Hibernia bis Romam proficiſci non dubitaverit.

IN EPIST. CCXLVIII.

SEMEN DEFUNCTI FRATRIS SUSCITARE. Argutè, ſciteque antiquum, jamque antiquatum Dei præceptum (quo præceperat, ut fratri abſque liberis defuncto frater ſuperſtes ſuſcitaret ſemen) Arnulfo Lexoviorum Pontifici accommodat: qui D. Auguſtini diſciplinam à Joanne germano ſuo, Sagiorum antiſtite, traditam ſæcularibus canonicis ſuis, & à ſucceſſore graviter labefactatam, ſic ſuſtentavit, tum ſcriptis ad ſummos Pontifices datis, tum peculiari ſtudio, ut præclarè dicat hic S. Bernardus, eum fratris ſuſcitaſſe ſemen; quod aliena temeritas li- 176 HORSTII

cen-

centiaque fermè ſuffocarent. Hocque in negotio eum laboraſſe annos plus minùs viginti, eſt ſuſpicari ex ejuſdem ad Alexandrum III. Papam epiſtol. quæ incipit: *Eſt quidem in quo*, &c. Vide Tom. xii. Biblioth. Patr. Mortuus eſt enim Joannes Arnulfi frater anno 1143. cui ſucceſſit Girardus, hujus nominis II. anteà canonicus ſæcularis, quem (ut dicit Arnulfus citata epiſtola) Romana eccleſia epiſcopari non permiſit, donec eumdem Ordinem in propria perſona profeſſus eſt. Verùm (ut ibidem ſubditur) epiſcopus ille deteſtabilem concepiſſe prædicabatur affectum, ſcilicet, plantationem hanc penitus evellendi, nempè canonicos regulares. Qua de cauſa hic à Bernardo ſuggillatur.

AD EPIST. CCLIII. ad Abbatem de Premonſtr.

177 *LOCUS QUIDEM IPSE PRÆMONSTRATI, &c. De origine Præmonſtrati variant Auctores. Fabuloſum videtur quod apud Franciſcum Alteum lib. 2. Hiſtoriæ Cuciacenſis familiæ cap. 19. legitur. Gordonius Soc. JESU, in Chronol. ad ann. 1116. dicit hunc Ordinem nomen accepiſſe à ratione inſtituti cœlitus præmonſtrata. Sed locum ita vocatum fuiſſe antè S. Norbertum patet tum ex ejus vita cap. 17. ubi dicitur elegiſſe *locum valdè deſertum & ſolitarium, qui ab antiquo* PRÆMONSTRATUM *dicebatur*: tum ex Hermanno monacho locis infra citandis. Quod verò hic dicit Bernardus de loco Præmonſtrati à ſe conceſſo, repugnare videtur litteris fundationis Præmonſtrati, Bartholomæi Laudunenſis epiſcopi nomine confectis *, in quibus locus prædictus ad Sancti Vincentii monachos pertinuiſſe dicitur, & ab ipſo Bartholomæo (cui primùm ab Adalberone, Sancti Vincentii abbate, Sevrido ejus ſucceſſore poſtea confirmante, conceſſus fuerat) Sancto Norberto traditus. Quod etiam notavit Hermannus monachus lib. 3. de Mirac. Beatæ Mariæ Laudun. c. 4. *Venientes itaque*, inquit, *ad præfatum locum Præmonſtratum, ingrediuntur orandi gratia quamdam eccleſiam in honore Sancti Joannis Baptiſtæ ibidem conſtructam. Hæc erat de jure cœnobii Sancti Vincentii Laudunenſis*, &c. Ex quibus quidam nuperus ſcriptor in Notat. ad Vitam Sancti Norberti cap. 19. hærere ſe teſtatur in explicanda Bernardi conceſſione, quam à monachis Vincentianis per manum Bartholomæi epiſcopi factam legit. At quamvis ſexcenta id generis in contrarium argumenta ſtarent, Bernardi verbum inſolubilem obtinere debet auctoritatem: & ſiquidem rem paulò diligentiùs conſideraveris, pugnantia facilè conciliabis. Certum enim eſt Præmonſtrati cœnobium in prima ſui conditione, non eo in locum ſitum fuiſſe quo primùm à Sancto Norberto fuerat inſtitutum; ſed in altera montis parte, ad quam Hugo, Norberti ſucceſſor, cui hæc epiſtola dirigitur, illud tranſtulerat. Cujus rei meminit idem Hermannus tum loco citato, ubi prævisionem Sancti Norberti de cœnobii tranſlatione refert; tum ibidem cap. 10. ubi Præmonſtrati mutationem ſic deſcribit: *Videns autem Hugo eccleſiam illam parvam* (nimirum Sancti Joannis Baptiſtæ, quam monachi Vincentiani conceſſerant, uti præmiſerat cap. 4.) *jam non poſſe ſufficere tantæ multitudini quæ convenerat, & per Dei gratiam quotidie augmentabatur; ſciens etiam dominum Norbertum, ut ſuperiùs dictum eſt, in ſpiritu prævidiſſe quod ex altera montis parte major eccleſia foret ædificanda, inito cum fratribus ſuis conſilio, D. Bartholomæum epiſcopum, utpote loci fundatorem & Patrem, advenire rogavit, quatenus, diſpoſitis omnibus officinis, ipſe primum lapidem in eccleſiæ fundamento poneret.* Fuerit ergo prima illa ſedes, ſeu eccleſia à noſtris Vincentianis conceſſa: ſed quid prohibet ſecundam hanc à Sancto Bernardo, qui eam à Widone eremita prius acceperat, Præmonſtratenſibus conceſſam? Legantur epiſtolæ duæ Philippi abbatis Bonæ-ſpei, quibus hæc reſpondere videtur.

* Extant in *Bibl. Præmonſtrat.* & in *Notis* ad *Guibertum*.

IN EPIST. CCLXVI.

178 *AD SUGERIUM ABBATEM. Quem hortatur ad mortem alacri animo excipiendam, quæ accidit anno 1152. ut teſtatur Chronicon Dionyſianum his verbis: „ Hic eſt annus ultimus felicis recordationis Sugerii abbatis. Verùm quia à conditione moriendi nemo excipitur, cum valetudine qua mortuus eſt vexari cœpiſſet, fratrum manibus ſuſtentatus eſt, & in Capitulum ſe duci popoſcit: ubi poſt verba ædificationis, cum lachrymis & gemitu omnium pedibus provolutus, fratrum ſe judicio expoſuit, lachrymabiliter poſtulans ut quod in eos deliquerat, vel negligentius egerat, reſpectu pietatis ei relaxarent. Quod fratres omnes cum maxima devotione & copioſa lachrimarum effuſione gratantiſſimè fecerunt. Tranſiit autem idem venerabilis Pater inter verba dominicæ Orationis, & Symboli, die Iduum Januarii, lxx. ætatis ſuæ anno, à ſuſceptione monaſtici habitus ferè lx. prælationis verò ſuæ xxix. cujus ſepulturæ & exequiis interfuerunt ſex epiſcopi cum multis abbatibus, chriſtianiſſimoque rege Francorum Ludovico, ubi & pietatis memor, & immemor regiæ celſitudinis, dum ſepeliretur, amariſſimè flevit. „ Huc uſque Chronicon. Inſcriptum eſt hoc ejus ſepulchro epitaphium: HIC JACET SUGERIUS ABBAS: breve quidem, ſed ſolo Sugerii nomine totum exprimens Sugerium. Elegantiſſimum evulgavit Franciſcus Chiffletius, à Simone Capra-aurea, S. Victoris Pariſienſis Canonico, compoſitam,

Decidit Eccleſiæ flos, gemma, corona, columna,
Vexillum, clypeus, galea, lumen, apex,
Abbas Sugerius, ſpecimen virtutis & æqui,
Cum pietate gravis, cum gravitate pius.
Magnanimus, ſapiens, facundus, largus, honeſtus,
Judicio præſens corpore, mente ſibi.
Rex per eum cautè rexit moderamina regni:
Ille regens regem, rex quaſi regis erat.
Dumque moras ageret rex trans mare pluribus annis,
Præfuit hic regno, regis agendo vices.
Quæ duo vix alius potuit ſibi jungere, junxit,
Et probus ille viris, & bonus ille Deo.
Nobilis eccleſiæ decoravit, reppulit, auxit,
Sedem, damna, chorum, laude, vigore, viris.
Cui rapuit lucem lux ſeptima Theophaniæ,
Veram vera viro Theophania dedit.

Prolixum, & elegans ejus elogium à Patribus Congregationis S. Mauri litteris aureis laminæ æreæ inſcriptum eſt. Plura de eo in Notis ad epiſt. 78. & 369.

IN EPIST. CCLXX. ad Eugenium.

*CARTUSIENSES TURBATI SUNT. Cauſam aperuit Auctor vitæ Gallicæ S. Bernardi lib. 6. cap. 10. ex Vita S. Anthelmi; * ſeu Nanthelmi, primò quidem majoris Cartuſiæ Prioris, demum epiſcopi Bellicenſis, repetitam. „ Cùm enim (ut „ ibi dicitur) daret operam novus Prior Anthelmus, ut, ſi quid „ ſancti Ordinis priſtina religio & obſervantia accepiſſet detrimenti, id ad pridem conſcriptas Conſtitutiones reformaretur; „ negligentem ſi quem cerneret aut contumacem, admonitionibus blandis, verbis, & minis, præceptis quoque, & objurgationibus ad meliorem frugem revocare nitebatur. Quod ſi „ quis nollet reſipiſcere, planeque obſtinatus eſſet, è fratrum „ ſodalitate illum extrudere non dubitabat. Erant enim nonnulli qui, ſanas inſtitutiones ejus non ferentes, cùm eſſent grandes in oculis ſuis, homines maligna mente, & in contentiones „ proclives, illi ſe ſe opponere non verebantur „. At ille, non ferens eorum arrogantiam, ne aliorum pacem & quietem interturbarent, è monaſterio eos ejecit. Quidam verò ex illis, ut credere par eſt, ad Eugenium confugientes, abſoluti, & nulli pœnitentiæ obnoxii remiſſi ſunt: qua de re hic Bernardus conqueritur, quòd *ab ipſa fundatione loci eſſet inauditum, ut quis exiens ſine ſatisfactione reciperetur*. Aliam cauſam aſſignat Mauricus in Annal. ad Ann. 1151. cap. 2. ex Petri Venerabilis * epiſtolis, nimirùm contentionem quæ, Hugone Gratianopolitano epiſcopo in archiepiſcopum Vienneuſem aſſumpto, novæ electionis occaſione nata eſt anno 1150. inter varia Cartuſianorum cœnobia, Cartuſiam, Excubias, Durbonum, Portas, Majorevum, Sylvam, & Alverium; aliis dicentibus, *electum non debere epiſcopari*, & cauſam illam ad judicia protrahentibus; aliis contra aſſerentibus, *ſuum non eſſe litigare, ſed ſimpliciter quod ſentirent dicere; non autem palatia ad cauſandum intrare*. Verùm cùm in hac poſteriori cauſa agatur de monaſteriorum altercatione, non verò de monachorum rebellione, quam Bernardus hac in epiſtola inſinuat; ad priorem potiùs cauſam hæc referenda ſunt. Quæ ad annum 1150. ideò referimus, quod contigerint paulò poſt mortem Rainaldi Ciſtercienſis (ut patet ex hac epiſtola) abbatis, qui obiit xvi. Kal. Januarii anno 1150. ut ex Ciſtercienſi Martyrologio probat Mauricus ad ann. 1151. cap. 2. 179

* Apud Sur. 26. Junii.

* Petrus Venerab. lib. 6. epiſt. 24.

AD EPIST. CCLXXI. ad Theobaldum.

IN hac epiſtola attende, Lector, & admirare inſignem ſancti Viri virtutem, zelum, & conſtantiam, qui in re quam ſenſit Eccleſiæ Dei, & ſuæ conſcientiæ contrariam, magni principis Theobaldi, cui, utpote magno Claræ-valenſium benefactori, plurimum debebat, votis & deſideriis noluit obſequi. Verba ejus aureis notanda litteris, verba cedro digna, quæ utinam omnium Eccleſiæ procerum cordibus inſculpantur. Nimirum noluit pueros, quorum adhuc longinqua & incerta ſpes eſt, & omnis meſſis in herba, præmaturè ad dignitates Eccleſiæ promoveri. Quid enim hoc eſt aliud, quàm præteritis validis bobus admovere tenellos vitulos aratro, qui vel arare neſciunt, vel obliquos ducant ſulcos, vel labori ſuccumbant? 180 HORSTII

Pueri non promovendi ad beneficia eccleſiæ.

Et tamen videmus hodie plures principum & magnatum filios eſſe clericos, immò præſules, quàm qui ſe eſſe intelligant, utpotè quod intelligere ne quidem per ætatem poſſunt. Si *væ terræ, cujus Rex puer eſt*, quid eccleſiæ futurum, cui presbyteros, ideſt, ſenes, maturos, inquam, annis & moribus, prudentes conſilio præſidere oportebat? Quid mirum, ſi periclitetur ſalus publica, ubi deſunt conſilia; ubi crudis necdumque ſubactis juniorum affectibus, & animi potius impetu, quàm ratione & prudentia res geruntur? Ecce, in Timotheo requirit Apoſtolus ut nemo adoleſcentiam ejus contemnat; at ille jam adultior annis erat. Verebatur tamen, ne juventus eſſet obnoxia contemptui, niſi ſingularis morum maturitas & prudentia ætati adderet auctoritatem. Quid nunc diceres, ſancte Apoſtole, ſi pueros videres occupare Sedes Patrum; magiſtros & Paſtores populi dici qui necdum ferulam magiſtri evaſerunt; Epiſcopos eſſe qui necdum nuces reliquerunt, & penè inter ipſa adhuc crepundia verſantur?

Longè alia mens Bernardo fuit; cujus quidem zelo & doctrina egregiè imbutum video illum ſuperioris ſæculi verè pium Pontificem, PIUM, inquam, V. qui Principis Brunſwicenſis nepotem, ad epiſcopatum Halberſtadenſem electum, ſed minorennem, approbare non potuit. Cujus verba, ſanè graviſſima, & ſinceriorem priſcæ ætatis zelum pro domo Dei referentia, non poſſum quin hic annumerem, cùm fortè aliàs non ſint paſſim obvia. Is itaque ſcribens ad Capitulum Halberſtadenſe, ita loquitur: „ Poſtquam, lectis litteris veſtris, & poſtulatione veſtra cognita, nobiſcum de ea re cogitare cœpimus, non potuimus „ non admirari his tam calamitoſis temporibus ad ejuſmodi vos „ conſilium deſcendiſſe. Attendimus quidem quæ vos rationes impulerint: ſed ea in re videmus vos plus neceſſitatem Eccleſiæ, quoad temporalia attinet, quàm quoad ſpiritualia, reſpexiſſe. Brunſvvicenſem Ducem amamus nos, ut Principem „ catholicæ religionis ſtudio, & erga ſanctam ſedem apoſtolicam obſervantia excellentem. Omni à nobis eum honore dignum eſſe ſcimus. Favemus ejus nepoti, eumque tali avo dignum evadere cupimus: ſed ita eos diligimus, ut conſcientiam noſtram, & exiſtimationem hujus ſanctæ ſedis minimè „ lædendam eſſe putemus. 181

„ Nimis abſurdum, nimis alienum ab inſtituto Pontificatus noſtri foret; nimis non catholicos modo, ſed etiam Eccleſiæ „ adverſarios, & hujus ſanctæ ſedis inimicos offenſurum, ſi pue-

ro

„ ro illa ætate eccleſia iſta, nobis approbantibus, committeretur. Quam Deo rationem in tremendo judicii die facti noſtri reddere poſſemus? Quod non modo catholici, ſed ii etiam qui ab Eccleſia receſſerunt dicturi eſſent, ſi poteſtate nobis ad ædificationem data à Deo abuteremur? Requiſivimus hac in re ſanè prudentiam veſtram. Illud tamen probavimus, quod, veſtri officii memores, poſtulationem veſtram, poſtquam ejus rationem reddidiſtis, arbitrio noſtro permiſiſtis: ſed vellemus vos oculos potiùs ad ſpiritualia, quàm ad temporalia, intendiſſe. Cùm dilectus filius, nobilis puer Henricus Julius, Deo dante, adoleverit, tum quos illi honores apoſtolica Sedes pro dignitate illius familiæ, & proavi ſui meritis habere poterit, habebit. Nunquam hæc Sedes benignitatem ſuam, & gratam voluntatem erga benemeritos Principes deſiderari paſſa eſt: hoc autem tempore conſulendum eſt ſummæ iſtius eccleſiæ neceſſitati.

Proinde hortamur vos, & pro noſtro officio auctoritate apoſtolica monemus, ut nihil, niſi Dei honorem, & eccleſiæ utilitatem; reſpicientes, maturo judicio eligatis in demortui Epiſcopi locum talem virum, qualem tam calamitoſa tempora efflagitant; qui catholicus ſit; qui & vitæ honeſtate, & litterarum ſcientia tanto muneri aptus ſit atque idoneus. Agitur conſcientia veſtra, agitur ipſius Eccleſiæ ſalus. Quid prodeſt conſulere temporalibus, ſi ſpiritualia negligantur? At verò ſi eccleſiæ in ſpiritualibus præcipuè proviſum fuerit; ſi vir ad ea tuenda idoneus deligetur, Deo favente, is temporalia quoque conſervabit atque tuebitur. Sed cum à vobis deligi oportet qui morum, ut diximus, honeſtate commendetur; cujus vita ſit ad imitandum omnibus, quibus præſit, propoſita; cujus ad mores, tamquam ad normam quamdam, clerus mores ſuos corrigat ac reformet: Quam nos certiſſimam rationem eſſe reprimendarum hæreſum judicamus; ſicut eis excitandis & augendis, & bonis eccleſiarum temporalibus amittendis, prælatorum, & aliorum eccleſiaſticorum pravos mores præcipuam cauſam dediſſe conſtat „. Ita Pius Pontifex; qui nec dubitavit in ſimilem ſenſum ipſi Duci Brunſwicenſi, avo ipſius Henrici Julii, pio & catholico Principi, reſpondere. Ad quem inter cætera ita ſcribit.

182 „ Qua in re nobilitatem tuam rogamus, ut ſecum diligentius conſideret quid officium noſtrum requirat; quid hæc tempora poſtulent; quid Halberſtadenſis eccleſiæ neceſſitas poſcat; quanto, & quam gravi ſcandalo non catholicos modò, ſed etiam Eccleſiæ inimicos offenſuri eſſemus, ſi puero illius ætatis, auctoritate noſtra, eccleſia committeretur. Certè non ſine pudore & rubore poſſemus de hac re verba cum fratribus noſtris facere. Cogitemus, dilecte fili, utrumque noſtrum Deo rationem reddere debere: quamquam tu es multo ſenior, etiam quàm nos. Quam, quæſumus, in tremendo illo judicio rationem reddere poſſemus promotionis adeò immaturæ, adeò contra ſacros omnes canones factæ? cùm in nepote tuo, præter generis nobilitatem, nulla prorſus earum rerum ineſſe per ætatem poſſit quæ ab ipſis canonibus requiruntur.

Speramus quidem de eo illa quæ ſunt ſperanda de puero tali genere nato; ſed expectanda eſt maturitas ætatis; aut, ſi diſpenſatione aliqua ſuper ætate opus fuerit, expectandum ſaltem eſt tempus dum adoleſcat, ut certius ſuſcipiendi oneris magnitudinem, & quid profeſſurus, quibuſque ſe legibus obſtricturus ſit, intelligere poſſit. Cùm ad talem ætatem, Deo dante, pervenerit, tum, ſi apparebit eum Majorum ſuorum, tuique in primis avi ſui, tam catholici Principis, imitatorem fore, confidere potes, ſanctam hanc Sedem quoſcumque poterit honores, pro veſtræ familiæ dignitate, ac pro tuis erga religionem catholicam meritis, illi largituram eſſe.

183 Pluralitas quoque iterum improbata.

Quocirca hortamur, & petimus, ut hæc tecum diligenter perpendens, deſiſtas id à nobis petere quod nec nos ſine graviſſima Dei & hominum offenſione concedere; nec tu ſine animæ tuæ periculo impetrare poſſes: quodque non modo eccleſiæ illi, ſed ne ipſi quidem nepoti tuo expedit. Illud multo magis pietate erga Deum tua dignum eſt, ut dilectis filiis, Capitulo Halberſtadenſis eccleſiæ, gratiis actis, pro ſtudio quod erga te, & nepotem tuum declararunt, eos horteris ut eccleſiæ ſuæ neceſſitati conſulant, aliquo catholico viro, & vitæ honeſtate, ac litterarum ſcientia prædito, quæ à ſacris canonibus requiritur, ad eccleſiæ regimen in demortui epiſcopi locum ſufficiendo. „ Ita Pontifex, piè utique, & cordatè, prout decebat pium Pontificem.

Porrò in hac ipſa S. Bernardi epiſtola alius ſe locus offert contra Plurales; cujus occaſione denuò hic iis aures vellicandæ eſſent, niſi id ſupra factum eſſet. „ Nam, inquit, ne quicquam vel adulto plures (dignitates) in pluribus eccleſiis habere licet, niſi diſpenſatoriè quidem, ob magnam vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonæ utilitatem. „ Quæ ſcilicet utilitas non ad perſonam, ſed ad Eccleſiam referenda eſt: in quæ Bernardi verba lubet audire doctiſſimum virum, & magni zeli, ac ſanctimoniæ Epiſcopum Ruræmundanum, Henricum Cuickium, Bernardi quoque mirè ſtudioſum, cujus Libros de Conſideratione diligenter caſtigatos, diſtinctoſque ſeparatim emiſit.

Is ergo Parænesi II. ad univerſum ſuæ diœceſis Clerum ita loquitur. „ Neminem ergo Bernardus in duabus vult conſcribi eccleſiis. Neceſſitati tamen locum facit, & magnæ alicui, ac evidenti utilitati: ſed non ſinit privati cujuſque hoc ſententia definiri. Nimis proni ſunt mortales ad capiendam ex omni re utilitatem: nimis ſuffrena ſibi uniuſcuiuſque cupiditas eſt, & mentitur iniquitas ſibi, ut ibi utilitatem fingat, aut neceſſitatem, ubi avaritia prædominatur. Adeundus, & audiendus eſt ille qui ex auctoritate indulgere poteſt, ut plura unus occupet ſacerdotia, ſi huc aut impellat neceſſitas, aut magna ſuadeat utilitas. Quod niſi ſit, non eſſe à lege recedendum, in 3. de Conſid. ad Eugenium, & lib. de Præcepto & Diſpenſat. diſertè & graviter demonſtrat Bernardus. Et infra. „ Qualem hodie clerum haberemus, ſi ſingulis ſufficientia aſſignaretur; nec ullo jam affectu temporalibus affixi rebus, per temporalia hæc tranſeuntia, ſemperque labentia bona, ad immobilem & ſempiternam contenderent hereditatem? Nam, Paulo teſte, *quæſtus magnus eſt pietas cum ſufficientia*. Subjicit vero: *Nihil enim intulimus in hunc mundum haud dubium quòd nec auferre quid poſſumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.*

Si ad omnes promiſcuè hæc dicta ſunt, nonne multo maximè ad illos pertinere putanda, quibus ſuum patrimonium Chriſtus commune facit, ut cetera omnia, quæ à Deo abducunt, aſpernentur? Nonne hi cum primis timere debent illud quod ſubjicit Apoſtolus? *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.* Quicquid enim ad alios omnes dictum eſt, ait ſalvian. lib. 2. magis ad eos pertinet qui exemplo omnibus eſſe debent; & quos utique antiſtare cæteris oportet devotione, quanto antiſtant omnibus dignitate.

Sed quo devenit priſtinus cleri decor? quo clerum avaritia abduxit? quando ſacerdotes, ab omni moderatione alieni, quamdiu vivunt, congerunt ſemper atque accumulant opes; & timere inſuper videntur, ne etiam mortui eſuriant. „ Hæc epiſcopus Eccleſiæ Ruræmund. Vide Notas ad epiſtol. 78.

UBI VERO EMERSERIT, PROBABO ME AMICUM. Nempè amicus Bernardus, ſed uſque ad aras. Quin & Tullius hanc primam amicitiæ legem ſanciri vult, ut ab amicis honeſta petamus: amicorum cauſa non niſi honeſta faciamus, in Lælio. Undè cum in amicitia, ait idem, quæ honeſta non ſunt poſtulantur, religio & fides anteponantur amicitiæ. 3. de Off. 184

* SANE WILLELMULO NOSTO. Quartus hic Theobaldi filius, ad Albas-manus appellatus, qui primo ad ſedem Carnotenſem evectus, deindè ad Senonenſem, poſteà ad Remenſem, demum S. R. E. Cardinalis & Legatus in Gallia creatus eſt. Is ſacravit Philippum Auguſtum nepotem ſuum, ac in ejus gratiam Alexander III. Francorum Reges inaugurandi jus Remenſi archiepiſcopo confirmavit. De eo ſcribit Petrus Cellenſis, epiſt. 5. lib. 2. Petrus Bleſenſ. epiſtol. 28. & 122. aliique plures. 185

IN EPIST. CCVII. ad Eugenium.

* ABBAS TRIUM-FONTIUM. Hugo, ſcilicet, ad quem epiſtola ſequens, abbas Trium-fontium in Campania, non verò S. Anaſtaſii ad Tres-fontes propè Romam, quidquid Wion, Ciaconius, aliique in contrarium ſentiant. Primò quippè *Trium-fontium* appellatio, per ea maximè tempora, abſolutè ſoli Campaniæ monaſterio tribuitur, ex vita S. Bernardi, & ex titulo epiſtolæ 69. *ad Abbatem de Tribus-fontibus*; cum Romanum illud *S. Anaſtaſii* nuncupari ſoleat, ut probat in primis inſcriptio epiſtolæ nunc 345. *Fratribus de S. Anaſtaſio* directæ. Deindè Rualenus ex Priore Claræ-vallenſi abbas tunc erat ad S. Anaſtaſium ex epiſtolis 245. 258. & duabus ſequentibus: quibus accedit Nicolai Claræ-vallenſis epiſtola 43. *Ad Rualenum abbatem S. Anaſtaſii*. Ad hæc ſequens Bernardina epiſtola 274. in mſſ. hunc titulum præfert: *ad Hugonem abbatem Trium-fontium, quando erat Romæ*: quæ verba ſatis innuunt hoc monaſterium ab urbe Roma longius diſſitum fuiſſe. Præterea Bernardus in hac epiſtola 273. Eugenio ſignificat ſe ægrè ferre quod Hugo Romam evocatus ſit, nempè, ut crearetur cardinalis; additque ſe graviter ex hoc vulneratum iri, niſi ad ſe remittatur. Atque adeò Hugo in Galliis abbas erat. Denique faciendæ electioni ad ſucceſſorem Hugoni ſubrogandum Bernardus ipſe, qui tum in Gallia verſabatur, præſens interfuit, ut patet ex epiſtola 274. Porrò Hugo anno 1150. cardinalis epiſcopus Oſtienſis in tertia creatione ab Eugenio facta, ſimulque cum eo creati ſunt cardinales alii duo monachi Claræ-vallenſes, Henricus, & Rolandus, teſtante Ciaconio; tuncque accidit, ut eccleſiæ Oſtienſi, ob incolarum inopiam, conjungeretur Veliterna. De Hugone iterum in epiſtolis 274. 287. 290. 296. 306. & 307. 186

IN EPIST. CCLXXVI.

SANCTUM LOQUOR EPISCOPUM. Id eſt Hugonem, ex primo abbate Pontiniacenſi epiſcopum Autiſſiodorenſem. Obiit anno 1151. 10. Octobris: de cujus viri miraculoſa converſione, virtutibus, ac ſanctimonia lege Henriquez in faſc. lib. 2. in diſt. 10. cap. 28. & in Menolog. 21. Januarii. Vit. S. Bern. l. 1. cap. 3. 187 HORSTII

Clericorũ teſtamenta improbata.

Itaque miratur, ac queritur Bernardus, hunc moribundum, & parum ſui compotem, Stephano quodam ſuadente & ſuggerente, pauperibus & eccleſiis prætermiſſis, (quibus nihil penè adſcribebat) totum quod acquiſierat nepoti ſuo carnali adoleſcentulo ſæculari, inutili, dimiſiſſe, etſi putet Bernardus, Epiſcopo ignorante, hæc à Stephano ſic directa eſſe, ut meritò adversùs rem tam indignam zelum & officium Pontificis imploret. Quid enim indignius, quam patrimonium Chriſti, res eccleſiæ, ſubſidia pauperum, in carnales amicos & propinquos conferre? quod hac tempeſtate dolendum tam eſſe pervulgatum, languente, ſcilicet, Eccleſiæ cenſura, quæ ejuſmodi teſtamenta ſubruere, atque irritare deberet; quæ, Deo etiam vindice, (qui ſic partas hæreditates non ſinit proficere, aut ad tertium hæredem pervenire) iniqua eſſe comprobantur. Illud porrò mirandum æquè ac dolendum, quod in condendis teſtamentis major ſæpè ſit laicorum, quàm eccleſiaſticorum pietas ac religio. Illi non raro ſua conferunt in eccleſias, & pauperes; hi, utriſque his neglectis, malunt in carnem & ſanguinem ſuum eſſe liberales. Quid magis præpoſterum?

Quos proindè luculenter & graviter monet Tridentina Synodus, „ ne ex reditibus Eccleſiæ conſanguineos familiareſve ſuos augere ſtudeant, cum & Apoſtolorum canones prohibeant ne res eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed, ſi pauperes ſint, iis, ut pauperibus, diſtribuant; eas autem non diſtrahant, nec diſſipent illorum cauſa: immò,

„ quàm

„ quàm maximè poſſit, eos ſancta ſynodus monet ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquoſque affectum (undè multorum malorum in Eccleſia ſeminarium extat) penitus deponant. „ Ita Trid. Conc. Seſſ. 25. de Reform. c. 1.

Exemplis piorum eccleſiaſticorum, cardinalium, epiſcoporum, aliorumque clericorum, tum priſcis, tum recentibus, hæc illuſtrari poſſent, ſi pateretur inſtituti ratio. Ut antiquiora prætercam, de Carolo Borromæo, card. & archiep. Mediolan. qui, ampliſſima teſtandi poteſtate accepta, merè pium teſtamentum condidit, nihil conſanguineis legans. Vide Vitam ejus elegantiſſimè per Carolum & Baſil. Petri conſcriptam. Similia de Cardinalibus Toleto & Bellarmino legimus.

Verùm de teſtamentis piè condendis pium & utiliſſimum tractatum edidit Joan. Molanus, Theol. Lovan. qui etiam c. 42. obſervat, Bernardum tribus diverſis locis in epiſtolis (num. 64. 218. & 276.) cauſam teſtamentorum egiſſe, & ex ſingulis utilia monita eruit, nempè, ut validè, ſeu petita licentia, clarè, & perſpicuè, denique maturè, & cùm ſenſus vigent, teſtamenta condantur. Et quidem ad præſentis epiſtolæ verba: *Quis credat virum ſanctum, ſpiritualem, ſi ſapuit, ſi compos ſui fuit, teſtamentum tale feciſſe?* &c. adjicit Molanus: „ Hoc autem poſtremo exemplo moneantur viri eccleſiaſtici, ut ſani mente & corpore, ultimæ voluntatis ſuæ arbitrium declarent, ne poſteà per acrimoniam morbi, ſtupidi & turbati teſtentur, non prout volent, ſed prout carnales amici importunè extorquebunt. „ Plura qui volet, adeat & audiat ſeptem noſtras TUBAS Diſcipl. Eccleſ. & in iis Salvianum ad Eccleſ. Cathol.

IN EPIST. CCLXXVII.

188 * PRO ABBATE CLUNIACENSI. Petrum Venerabilem ad Eugenium, honoris cauſa, procedentem his litteris Bernardus commendavit. Ille ſui itineris meminit tum lib. 2. Mirac. cap. 25. *In primo*, inquit, *pontificatus domini Papæ Eugenii anno ad viſitandum tam ipſum, quàm communem matrem Romanam eccleſiam Romam adii*; tum etiam ad Bernardum ſcribens: *Videns eum*, inquit, (ſcilicet Eugenium) *primo anno pontificatus ſui Romæ*. Quo quidem in itinere illud ipſi accidit quod poſteà Eugenio ſcripſit, ut, à Marchione Opizone per Italiam graſſante ſpoliatus, Placentinorum auxilio omnia recuperaverit. Iterum verò Eugenium inviſit circa annum 1151. à quo quam fuerit benignè exceptus teſtatur in quadam epiſtola ad S. Bernardum, cujus amicitiæ officium hac in parte agnoſcit.

Lib. 6. ep. 44.

Ibid. ep. 44.

Ibidem. ep. 44.

IN EPIST. CCLXXVIII.

189. HORSTII VEXATIONES, ET TRIBULATIONES &c. Simile quid de Belvacenſis eccleſiæ ſtatu ſcribit Ivo, Epiſc. Carnot. epiſt. 87. „ Prædicta, inquit, eccleſia (Belvacenſis) tamdiu jam bonos deſuevit habere Paſtores, ut malos habere videatur ut quaſi legitimum; bonos autem eligere quaſi nefarium, &c.

ABBATISSA DE PARACLITO. Heloiſſa, Petri Abaelardi quondam conjux, deinde ſanctimonialis, denique abbatiſſa parthenonis Argentolienſis, ad Sequanam præterfluentem in diœceſi Pariſienſi. In quem locum anno MCXXVII. cœnobitæ Dionyſiani, cùm ex antiquiſſimis diplomatibus probaſſent, ſuum eſſe dono Hermenrici, Nummæquæ uxoris, regreſſi ſunt longo poſtliminio. Theodrada enim, Caroli Magni filia, congregaverat ibidem velatas; quæ, ejecta diſciplina monaſtica, ejectæ ſunt. Paulò antè, ut ſuperiùs diximus, Petrus Abaelardus cum facultate Abbatis S. Dionyſii abſceſſerat in ſolitudinem agri Trecenſis, ubi oratorium calamorum paluſtrium, ſtipularum, juncorumque centonibus confectum, dicaverat primò ſanctiſſimæ Trinitati: deindè Paracliti nomen indidit; quod ibi, poſt varias calamitates, tandem nonnullo ſolatio reſpiraſſe ſibi viſus eſt. Quem locum poſteà Heloiſſæ ceſſit.

IN EPIST. CCLXXX.

190. * DEBUIT-NE INFIRMARI PROMOTIO, &c. Defuncto Hugone, Epiſcopo Autiſſiodorenſi, anno 1151. *Volentibus clericis alium epiſcopum, ut moris eſt, eligere*, inquit Bernardus lib. 3. de Conſid. cap. 2. *Quidam adoleſcentulus interveniens, appellans, & vetans ne fieret, quoadusque iſſet, & rediſſet ab Urbe: cui tamen appellationi nec ipſe detulit. Nam, cùm videret ſe contemni, tamquam qui irrationabiliter appellaſſet, acciis quos potuit ſibi**, *tertia die poſt factam ab aliis electionem, fecit ſuam.* Quibus acceptis Eugenius, tribus, (ut hic dicitur) quorum unus erat Bernardus, commiſit electionem. Bernardi, & alterius in unum convenere ſuffragia, altero reclamante: undè hic poſtulat ab Eugenio ſuppleri quod minus eſt. Electus hic videtur fuiſſe Alanus, qui tandem Hugoni ſucceſſit; de quo ſic loquitur liber ſepulchrorum Claræ-vallenſium: „ Ad dexteram domini Godefridi, quondam Lingonenſis epiſcopi, versùs chorum jacet dominus Alanus epiſcopus Autiſſiodorenſis, qui in quadam eccleſia oppidi famoſi in Flandria, quæ Inſula nuncupatur, à puero educatus, ſub B. Bernardo in hac Clara-valle habitum religionis ſuſcepit. Poſteà primus abbas factus eſt monaſterii, quod Ripatorium nominatur. Cui per annos duodecim præſidens, Domino cooperante, ſategit, ut perſonis utilibus, & poſſeſſionibus neceſſariis .... ditaretur. Anno verò noviſſimo vitæ B. Bernardi, ab eccleſia Autiſſiodorenſi in epiſcopum concorditer eſt electus. His multam hoſpitalitatem omnibus religioſis domos ſuas frequentantibus exhibuit... Peractis demum in epiſcopatu tredecim annis, de licentia Sedis apoſtolicæ ceſſit epiſcopatu, & ad ſuam rediit Claram-vallem. Obiit autem pridie Idus Octobris, circa annum Domini MCLXXXI. „ Ubi dum concorditer electus dicitur, intelligendum eſt in eum tandem eligentium ſuffragia conveniſſe, ut etiam Bernardus epiſt. 282. ad Ludovicum regem diſertè teſtatur.

V. Ep. 275.

191 * COMES NIVERNENSIS VIAS PATRIS NON AMBULAT. Nimirum Guillelmus IV. filius Guillelmi III. viri utique pii admodum & religioſi, de quo ita Hugo, monachus Autiſſiodorenſis: *Anno 1147. Guillelmus Nivernenſis Comes, relicto ſæculi principatu, & omni honore calcato, Cartuſiam petit, ibique Deo in humillima paupertate converſans, infrà annum converſionis ſuæ felicem terminat curſum vitæ.*

* REGNIACENSIS REGNARE NULLATENUS PERMITTATUR. Hoc ironicè dictum, ſiquidem de Alano (ut videtur) intelligamus, quem hoc nomine S. Bernardus ideircò indigitaverit, fortaſſe quòd ex pago Regniaco, vulgo *Reninghe*, apud Belgas non longè ab Ipra eſſet oriundus. Nam quòd paſſim dicitur Inſulenſis, de loco educationis interpretandum inſinuat liber ſepulchrorum Claræ-vallis loco ſupra citato, ubi *in quadam eccleſia oppidi famoſi in Flandria, quæ Inſula nuncupatur, à puero educatus legitur*, non natus. Regniacenſis enim dici non poteſt à Monaſterio Regniacenſi, de quo anno 1128. in noſtra Chronologia; cùm ex Clara-valle in Ripatorii abbatem, exindè verò in epiſcopum Autiſſiodorenſem fuerit aſſumtus. Niſi fortè quis dicat in ſecunda electione Autiſſiodorenſi monachum Regniacenſem fuiſſe electum, pro quo hic S. Bernardus ſcripſerit; ſed, multis diſſentientibus, tertia tandem electum fuiſſe Alanum. 192

IN EPIST. CCLXXXIII.

* PRO GIGNIACENSIBUS. Mſſ. Ciſterc. habent, *pro fratribus de Miratorio*. Sed perindè eſt. Hæc enim epiſtola ſcripta eſt contra Gigniacenſes in cauſa fratrum de Miratorio. Cùm enim decimarum exemtio ab Innocentio Ciſtercienſibus conceſſa Cluniacenſium animos multum exaſperaſſet, ut dictum eſt in Notis ad epiſt. 228. in primis verò Gigniacenſes Ord. Cluniacenſis adversùs vicinos ſibi Ciſtercienſes de Miratorio, utroſque provinciæ Lugdunenſis, eo uſque illorum efferbuit commotio, ut quidam ex Gigniacenſibus Miratorii cœnobium ſurſum deorſum vertere non dubitaverint. Quod ut reſcivit Eugenius, acres admodum litteras dedit ad Petrum Venerabilem, quo, facta quam primum damnorum compenſatione, Ciſtercienſibus fieret ſatis; aliàs rigidè in reos animadvertendum denuntians; commiſſa Lugdunenſi Archiepiſcopo facultate eccleſiaſticas adhibendi cenſuras, niſi intra viginti dies de damnis illatis ſatisfecerint. Has litteras vulgavit Manrique ex monaſterio Vallis-lucentis, ut videre eſt in Append. T. 2. An. Convenere apud Cluniacum viri ſanctiſſimi, Bernardus, & Venerab. ejus rei gratia: quatriduo res agitata, damnumque æſtimatum ultra triginta ſolidorum millia. At, Gigniacenſibus ſententiæ parere cunctantibus, Bernardus dilationem Eugenio hac epiſtola ſignificavit. Bernardo mortuo, inter utriuſque loci monachos de decimis facta compoſitio eſt anno 1155. qualis refertur apud Guichenonem in Hiſtoria Sebuſiana, pag. 223. Quamvis autem nos lateat compenſatio per Gigniacenſes facta, non latet tamen, ut Manricus notavit, facta per Petrum Venerabilem in Ciſtercienſes munificentia ex depoſito Batonis Romani ſubdiaconi, quod Cluniaci relictum, mortuo Batone, Petrus Ciſtercienſibus liberaliter reſignavit, ut conſtat ex epiſtolis modo 386. & 389. 193

IN EPIST. CCLXXXV.

PRO ODONE ABBATE S. DIONYSII. Nempè Pariſienſis, qui ex abbate S. Cornelii Compendienſis Sugerio ſucceſſit, ineunte anno 1152. Mirum quomodo tam citò de bonorum S. Dionyſii dilapidatione potuerit accuſari, cùm, decedente S. Bernardo, vix ſeſquiannum præfuiſſet. Ex anonymo Sigeberti continuatore nondum edito diſcimus cauſam, ob quam Odo abbas malè audiit. En Anonymi verba ad ann. 1152. „ Defungitur SIRIUS abbas S. Dionyſii, eccleſiam ſuam in optimo relinquens ſtatu. Succedit ODO primus abbas Compendienſis, qui & S. Dionyſii monachus fuerat. Sed immemor beneficiorum Sigerii, totam cognationem ejus delere conatus eſt, & eccleſiam attenuavit, & læſit in multis. Non erat qui Sigerii cognatos protegeret, Rege diſſimulante, & quoſdam eorum perſequente, eo quod Simon, præfati Sigerii nepos, indignationem ejus incurrerat, & ex ſuſpicione nominis odioſi cancellariam Regis amiſerat, & eliminatus à regno, confugit ad dominum Eugenium: à quo benignè receptus, ſine exemplo, ſed non ſine admiratione, in litteris protectionis, præter formam communem, emeruit privilegium, ut non niſi in præſentia ſummi Pontificis cogi poſſet ſuper aliquo crimine reſpondere. Tandem, patrocinante Eugenio contra chriſtianiſſimum & amiciſſimum Principem, eidem Simoni pax reformata eſt, epiſcopis graviter ferentibus jam dicti privilegii formam, quæ præſtare videtur audaciam delinquendi, & criminum conſcios ad ſimile privilegium animare. 194

IN EPIST. CCLXXXVIII. ad Andream.

VÆ PRINCIPIBUS NOSTRIS, &c. De infelici expeditione in Orientem hoc intellige. Nam ambitio, ſimultas, æmulatio inter Chriſtianos Principes ſacræ illius expeditionis vires & conatus infregit. Ita indicat Bernardus lib. 2. de Conſ. cap. 1. Otho Friſing. teſtis oculatus, lib. 1. de Geſtis Frid. Imper. cap. 58. ubi, poſt commemoratas ingentes exercitus Chriſtiani clades, ſubjungit: *Nondum tamen ex tot & tantis attritionibus faſtus inter eos regalis decoctus conquieverat*. Vide Æmil. in Ludov. VII. ubi agit de obſidione urbis Damaſcenæ, jam penè expugnatæ, niſi ambitione Principum ſpes omnis eluſa eſſet. Vide etiam Sigonium de regno Italiæ, lib. 11. Plura de cauſis rei infeliciter in expeditione tranſmarina geſtæ vide in Notis ad lib. 2. de Conſid. cap. 1. 195 HORSTII

IN EPIST. CCXCVIII. ad Eugenium.

* NICOLAUS ILLE EXIIT A NOBIS, &c. Hic ille Nicolaus quem tanti fecit Petrus Abbas Cluniacenſis, ut videre eſt in epiſtolis ejus*, ex monacho Arremarenſi factus Ciſtercienſis, & Bernardi Notarius. Valebat enim ſtilo, & ipſum tantum non Bernardum exprimebat. Epiſtolæ ejus extant in edi- 196

*Vide Sup. epiſt. 264.

Digitized by Google

editione Colon. Biblioth. Patrum, edente Joanne Picardo Victorino Pariſ. Sed homo verſipellis, & pelle ſub ovina aliquamdiu mentem tegens lupinam, tandem prodidit hypocriſim ſuam. Nam, ſigillo Bernardi non ſemel abuſus; & deprehenſus falſarius, fugam arripuit; ut non ſine cauſa aliàs ad Eugenium ſcripſerit Bernardus, periclitatum ſe in falſis fratribus epiſt. 284. Profugiſſe in Angliam communiter tradunt ex occaſione cujuſdam Nicolai Sancti Albani in Anglia monachi, qui Sancti Bernardi jam è vivis erepti ſententiam de Conceptione B. Virginis impugnavit. At cum Petrus Cellenſis, qui Sancti Doctoris cauſam tuendam ſuſcepit, epiſtola 23. lib. 6. & ep. 9. lib. 9. iſtum Anglum vocet, eumque ſibi dumtaxat Scriptorum velitationibus notum & amicum indicet; illum autem Gallum, & Petro Cellenſi familiariter notum & cariſſimum eſſe conſtet ex epiſtolis ultro citroque ad invicem miſſis; alium ab illo eſſe fatendum eſt: ut interim taceam quòd ſtilus ejus non ſit tam mordax, ſed urbanior, quàm ut in Petrum Cellenſem tam petulanter ſe geſſerit, ut ipſe Petrus conqueritur paſſim de Nicolao Anglo epiſtola 9. l. 9. & ex ipſius Angli epiſtola, quæ ipſam præcedit, legenti innoteſcit. Cæterùm Nicolaus ex monaſterio Arremarenſi ad Claræ-vallenſes tranſiit anno circiter 1146. certè Eugenio in Pontificem aſſumpto, ut patet ex epiſtola 7. quam ad Claræ-vallenſes nondum admiſſus ſcripſit. Fugit verò anno circiter 1151. nimirum poſt electionem Gratianopolitanam, de qua ſuprà in Notis ad epiſtolam 270. ſiquidem epiſtolæ 389. Sancti Bernardi, ubi de illa agitur, ſubſcripſiſſe reperitur. Plura de eo in Præfatione ad tomum tertium.

IN EPIST. CCXCIX. Comiti Engoliſmenſi.

197 HORSTII PRO FRATRIBUS DE BUXIA. Ita legendum, non *Brixia.* Eſt autem Buxia ſylva in Galliis, diſtans ab Engoliſma urbe tribus millibus: in qua ſylva cum S. Amantius Burdegalenſis, recluſus, duceret vitam ſolitariam, tandem eremus verſa eſt in cœnobium monachorum, qui in hac epiſtola vocantur *Fratres de Buxia*, gallicè *de Boixe*, à fundo cœnobii. Ita Picardus ex ſchedis ipſius monaſterii, in quibus patet locum ibi à Claræ-vallenſibus ædificari cœptum, monachis Sancti Amantii redditum anno 1153. Cùm verò ibidem per decem annos commorati ſint, ut patet ex prædictis inſtrumentis, hæc epiſtola ſcripta videtur circa annum 1143. quo ibi ſunt conſtituti.

198 HORSTII Sed præſtat integram Joannis Picardi notationem huc referre.
„ Monachi S. Amantii, inquit, ad quos locus ſpectabat, & cum
„ quibus de ipſo litigatum, ut ſupra vidimus, locum prædictum
„ (ſcilicet de Buxia) quadam die adierunt; ibique, præſente
„ Hugone, Engoliſmenſi epiſcopo, qui eodem die conventum ibi
„ mandaverat, & cœmeterium ſacrare volebat, contradixerunt,
„ ut nullum ibi divinum celebrarent officium. Ob hoc itaque
„ monachi Claræ-vallenſes, ſuper monachis S. Amantii queri-
„ moniam facientes, apud vicum S. Amantii cum multis viris re-
„ ligioſis, tam abbatibus, quàm monachis, & complutibus ter-
„ ræ baronibus convenerunt; ibique monachi Claræ-vallenſes, &
„ monachi S. Amantii, quidquid abbas Claræ-vallenſis ſuper hac
„ re, juſtitia dictante, decerneret, ſe facturos promiſerunt.

Tali itaque conventione facta, Petrus abbas S. Amantii, & monachi Claræ-vallenſes, apud Claram-vallem pervenerunt; ibique abbas Claræ-vallenſis, auditis cauſis utriuſque partis, & prædictum locum eccleſiæ S. Amantii, in manu Petri abbatis ejuſdem eccleſiæ, præſente domino Hugone, Engoliſmenſi epiſcopo, & Junio abbate de Corona, & Gaucelino archipresbytero de S. Cyrico benigno, conceſſit, tali quidem conditione, quòd ſexaginta marcas argenti monachis Claræ-vallenſibus, propter ædificia, & cætera ab eiſdem loco acquiſita, monachi S. Amantii redderent. Scripſit itaque hoc modo: *In nomine Domini. Ego Bernardus, Claræ-vallenſis vocatus abbas, notum volo eſſe quid locum de Buxia, & quidquid in eo habemus, ex dono comitis Engoliſmenſis & Petri Augentis, eccleſiæ S. Amantii conceſſimus. Teſtes fuerunt dominus Hugo Engoliſmenſis epiſcopus, dominus Godfridus Lingonenſis epiſcopus, Junius abbas de Corona, Frater quoque Philippus Prior noſter, & Frater Gerardus, & Frater Goufridus, monachi domus noſtræ. Actum apud Claram-vallem anno ab Incarnatione Domini* M. C. LIII. Hactenus ex Picardo.

IN EPIST. CCC.

199 HORSTII COMITISSÆ BLESENSI. Mathildi Flandricæ, uxori Theobaldi Magni Comitis Campaniæ.

CONFIDENDUM MUTATUM IRI IN MELIUS PATRIS MERITIS, &c. Magnam vim ad imbuendos virtute filios habent paternæ virtutis exempla: quin & parentum mores ferè trahunt proles ab origine. Nempè fortes creantur fortibus, ac bonis: eſt quoque in juvencis, & in equis patrum virtus. Contingit tamen, etiam non raro, ut heroum filii à parentum virtute degenerent. Jam verò quantus vir Theobaldus Comes Campaniæ fuerit, quantus religioſorum & pauperum fautor, ex Vita S. Bern. conſtat. Vide Notas ad epiſt. 37. &c. Sed non patrizaſſe filium præſens epiſtola ſatis oſtendit; niſi quod melioris frugis ſpe matrem ſolatur, ipſis pii patris meritis ac eleemoſynis fiduciam ſuggerentibus.

De educatione liberorum utile monitum.

Sed & addit utile monitum, parentibus, in educatione prolium, ac præceptoribus in inſtitutione diſcipulorum obſervatu digniſſimum. *Agendum cum eo*, inquit, *in ſpiritu lenitatis, blandiſque abſtrahendus: quia ſic melius ad bona opera provocabitur, quàm ſi irritantibus & increpationibus exaſperatur.* Nempè generoſus eſt animus hominis, ait nonnemo: potiùs ducitur, quam trahitur: nam duci hominum eſt, trahi jumentorum. Audiamus etiam, ſi lubet, Comicum: *Pudore & liberalitate liberos retinere ſatius eſſe credo, quàm metu. Errat longe, mea quidem ſententia, qui imperium credat gravius eſſe, aut ſtabilius, vi quod fit, quàm illud quod amicitia adjungitur*, &c.

Porrò non extra ſpem, aut potiùs vaticinio, Bernardus videtur Comitiſſam ſolatus. Nam quatuor eam filios Theobaldo Magno Comiti Campaniæ genuiſſe reperio; Henricum Comitem Bleſenſem, qui patri ſucceſſit ann. 1152. Theobaldum Dapiferum Ludovici Junioris, ac poſtea Philippi Aug. regum; quo in munere ſucceſſit Radulfo Comiti Viromanduorum; Stephanum Sacrum-Cæſarem poſtea Carthuſianum; idemque Guillelmum, de quo ſupra epiſt. 271. cui jam tum puero ad dignitates Eccleſiæ promovendo Bernardus operam ſuam recuſabat. Bernardus hac in epiſtola agere videtur de Henrico primogenito, qui, ex Syria redux, & paternæ potentiæ ſucceſſione intumeſcens, in quoddam exceſſus ætatis fervore abripiebatur. Inter quos à Sancto memoratur, quod *maledictas nundinas cum Roberto Regis fratre poſt feſta paſchalia ſtatuiſſet*, ut monomachia invicem congrederentur. Is tamen Bernardi monitis, & piæ matris lachrymis brevi ita reſipuit, ut ab illius ævi Scriptoribus inter illuſtres viros referri meruerit. *Epiſt. 376.*

IN EPIST. CCCI.

*SANCIÆ SORORI IMPERATORIS HISPANIÆ. Scilicet Alfonſi Caſtellæ regis, quem vulgo Imperatorem appellant. Sancia hæc, in S. Bernardum mirè propenſa, aſceterium Ciſtercienſis Ord. in diœceſi Palentina, S. Petri de Spina appellatum, condidit anno 1147. colonia à Bernardo tranſmiſſa, duce ejus fratre Nivardo. Nec multo poſt monachi nigri cœnobii de Toldanos in regno Ligionenſi, ab Elvira Infantiſſa recens fundati, Carracetenſium, quibus ſuberant, jugum deponentes, Ciſtercienſibus ſe ſubdiderunt. Statim Carracetenſes reclamavere, implorata Sanciæ apud Bernardum auctoritate. Quid verò indè ſecutum ſit, diſcimus ex veteri inſtrumento quod profert Manricus in Annal. ad an. 1148. cap. 8. in quo, inter cætera, ſic legitur: „ Poſt deceſſum D. Florentii abbatis, iſte 200
„ Ferdinandus abbas de Toldanos Carracetenſem eccleſiam gratis
„ odio habuit, & ei rebellis, & contumacia ductus, ad Claræ-
„ vallenſem eccleſiam ſe contulit. Quod regina domna Sancia, quæ
„ Carracetenſe monaſterium affectuosè dilexit, moleſtè ferens,
„ Claræ-vallenſi Abbati & conventui litteras direxit, ne prædi-
„ ctum abbatem illicenter recipiant. Claræ-vallenſis Abbas Re-
„ ginæ preces exaudivit; abbatem Ferdinandum recipere noluit,
„ niſi à Carracetenſi eccleſia, ut reciperetur, licentiam impe-
„ traret. Quam cum impetrare non poſſet; nec Claræ-vallenſi,
„ nec Carracetenſi eccleſiæ aliquandiu obedivit. „ Hæc ibi. Iſtud tamen cœnobium jam Ciſtercienſes admiſerat, cùm hanc epiſtolam ſcripſit Bernardus, ut ex ejus contextu patet; & tandem eis locus omninò ceſſit.

* NAM ET FRATER NIVARDUS. Ex hoc loco Scriptores Ciſtercienſes rectè colligunt, Nivardum, Bernardi germanum, natu minimum, à ſancto Fratre ſuo in Hiſpaniam miſſum ad deducendam coloniam in prædictum Spinenſe monaſterium. Idem etiam ab eodem antea miſſus fuerat in Neuſtriam, ad ordinandum in diœceſi Bajocenſi novum cœnobium in loco Solopera, ſeu Soleuvria, dicto, qui locus ſitus eſt haud procul ab oppido Virio, vulgo *Les-vaux de Soulevvre*. Robertus, Heiruelii filius, BERNARDO ABBATI *Claræ-vallenſi, & eccleſiæ beatæ Mariæ de Soleuvria*, tradit habitationem ſuam Fagopendenti vicinam, circiter annum 1146. Algarus verò Conſtantienſis epiſcopus confirmat donationem à quodam Willelmo Silvano *Deo, Beatæ Mariæ de Soleuvria, & fratribus ibidem Deo ſervientibus* factam IN MANU NIVARDI, *fratris domni Bernardi Claræ-vallenſis abbatis.* Quo ex loco inferunt, Nivardum tunc iſtius cœnobii fuiſſe abbatem: paulò poſt, ideſt, anno 1150. monaſterium, ob loci exiguitatem & incommoda, tranſlatum eſt in Vallem Richerii, quæ *de feudo eccleſiæ Bajocenſis & parochia erat*, Solopera in dominium Bajocen. epiſcopi, *ſicut antea fuerat*, reſignata cum conſenſu Bernardi abbatis. Extant in Neuſtria Pia Philippi epiſcopi Bajocenſis litteræ de conventione quæ inter eum, *& abbatem Thomam de Valle-Richerii facta eſt de loco, qui Solopera vocatur, in quo prius ejus abbatia erat*, commutato cum Valle-Richerii, quem locum Philippus epiſcopus ei conceſſit, *ſicut abbas de Mortuo-mari antea ab ipſo acceperat.* Hugo Rotomagenſis antiſtes hanc commutationem confirmavit Bajociæ anno 1150. Thomæ abbati Vallis-Richerii ſucceſſit Rogerius, qui loci iſtius *ſecundus abbas* in epitaphio ſuo dicitur. 201

Hactenus apud Vallem-Richerii, quæ ab urbe Lexovio duabus longioribus leucis diſtat, degunt ſexdecim monachi ſtrictioris obſervantiæ Ciſtercienſis, ſub regimine R. P. D. Dominici Georges, abbatis emeriti; qui, ad confirmandam propagandamque Ordinis ſui accuratiorem diſciplinam, plurimum inſudavit.

IN EPIST. CCCII.

*LEGATIS APOSTOLICIS. De iſta legatione ita Baronius ad ann. 1153. *Eodem anno*, inquit, *decernuntur ab Eugenio Papa legati in Germaniam ad judicandum Epiſcopum Moguntinum. Fuerunt delecti ad hoc munus obeundum Bernardus presbyter, & Gregorius diaconus*, &c. Bernardus quidem ex Priore monaſterii Lateranenſis Canonic. regul. ab Eugenio presbyter cardinalis tit. S. Clementis creatus anno 1145. Gregorius verò is eſſe creditur qui anno 1137. ab Innocentio factus eſt cardinalis tit. S. Angeli. Conradus epiſcopus, qui centum annis poſtea ſcripſit Chronicon Moguntiacum, Henricum depoſitum tradit, omnemque culpam rejicit in Arnoldum quemdam epiſcopi proditorem; Dodechinus in Append. ad Marianum in Canonicos; uterque in Legatos pecunia corruptos, ſuffecto Arnaldo Cancellario. Otho nihilominus Friſing. lib. 2. de vita Frid. cap. 9. qui præſens aderat, juſtè depoſitum aſſerit. *Rex, inquit, proximam pentecoſten Wormatiæ ferians, Henricum Moguntinæ ſedis archiepiſcopum, virum pro defenſione Eccleſiæ frequenter correptum, nec correctum, per eoſdem cardinales depoſuit*, &c. Videat Lector utri aſſentiendum ſit ſcriptori ſuppari, an oculato, docto, & ſincero. Certè quod addit Conradus, brevi poſt tempore ambos Cardinales morte pudenda interiiſſe, erroris arguitur; cum Otho ibidem, aſſerat eos diu ſupervixiſſe; & Bernardum alia legatione itidem in Germania perfunctum eſſe ſub Adriano IV. in comperto ſit. Ut ut ſit, Henricus, depoſitus, in Saxoniam ſecedens, non multo poſt in cœnobio Ciſtercienſi diem extremum piè, & feliciter clauſit. Vide Serarium de reb. Mogunt. lib. 5. & Baron. an 1153. 202

Digitized by Google

IN EPIST. CCCVII, ad Eugenium.

203 HORSTII SUI JAM JURIS EST, &c. Henricus, Ludovici Craſſi filius, & Ludovici Junioris regis Gall. frater, epiſcopus Belvacenſis, malè (ut hinc apparet) apud Pontificem audiit. Undè reſpondet Bernardus, ſe de ejus erratis, ſi quæ ſint, dolere poſſe; emendare, prout velit, non valere; malletque Bernardus ipſum potiùs Pontificem hos ejus corrigendi partes ſibi ſumpſiſſe, & paternè eum monere ſuper his quæ de eo audiverat. Porrò de repentina, ſed à Bernardo prævisâ, ejus ad religioſum ſtatum converſione lege Vitam S. Bern. lib. 4. cap. 3. quam nos, ſecuti Baronium, in Chronologia ad ann. 1149. retulimus, cum eo anno factum epiſcopum Belvacenſem videatur certior temporis nota convincere, uti Jacobus Sirmundus ad epiſt. Pet. Cell. in Supplem. Sigeberti notat, lib. 1. epiſt. 24. Sed longiùs à vero recedit notatio initi epiſcopatus Belvacenſis ab Henriquez in Menol. ex Joanne Chenu relata ad ann. 1161. Deniquè ad Remenſem cathedram evectus eſt anno 1163. Cæterùm quàm invitus primo epiſcopatum ſuſceperit, oſtendit ſcriptis ad diverſos epiſtolis: immò & ipſi Bernardo præmatura promotio non eſt viſa carere ſcrupulo, ut proindè Petrum Cluniac. conſulendum putaverit, uti videre eſt apud eumdem lib. 5. epiſt. 8. quam vide. Ipſius Henrici epiſtolam, Sugerio abbati ſancti Dionyſii ſcriptam, vide in Gall.Chriſt.Epiſcopis Belvacenſib. Alteram ad dictum Abb. Clun. hic tibi exhibendam duximus, vel quod ſuſpicemur ab ipſo Bernardo dictatam, vel certè ad imitationem Bernardi compoſitam. Prius enim non improbabile, cùm non fuerit Bernardo inſolens, aliorum, etiam epiſcoporum, nomine dare litteras: quarum plures habemus inter editas. Si id minus, alterum res ipſa convincet. Confer initium cum epiſtola 236. ad Cardinales de electione Eugenii Pontif. Confer ſequentia cum epiſt. 16. ubi eadem verbotenus.

Inter Patres reverendiſſimo, & inter amicos cariſſimo domino Petro Abbati Cluniacenſium, Frater Henricus, ſive jubente, ſive permittente Deo, Belvacenſis electus, ſeipſum, & ſi quid amplius poteſt.

204 „ PArcat vobis omnipotens Deus: quid eſt quod feciſtis? Sepultum hominem revocaſtis ad homines, & conſilio veſtro, cui nimium creditum eſt, expoſitus ſum, & repoſitus in terribile curarum pelagus, ut me iterum honoris altitudo reſorbeat. Neſcivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab quas ſuſcepi regendas; regi, non regere, opus habens. Manus meas miſerunt ad fortia; opus eſſet fortitudine: Speculator domûs Iſrael factus ſum; opus eſſet prudentia: Sapientibus & inſipientibus debitor factus ſum; opus eſſet juſtitia: Prædicator populo Dei datus ſum; opus eſſet temperantia; ne fortè, cum aliis prædicavero, reprobus (quod abſit) inveniar. Sed quæ ſunt iſta, & quis ego ſum? vel ubi iſta, & ubi ego? Domine Pater, & Deus vitæ meæ, imperfectum meum viderunt oculi tui. Domine, vim paſſus ſum, reſponde pro me, quia ſola obedientia coegit me, ſine qua, juxtà virum ſanctum, infidelis quiſquis eſſe convincitur, etiam ſi fidelis eſſe videatur. Et quia nemo majori fiducia utitur, quàm qui ex affectu diligit, nunc vos, quaſi portionem animæ meæ, convenio, deponens apud vos familiarem & dolentem querelam. Quid vobis viſum eſt, ut litteris veſtris ad dominum Abbatem miſſis, faceretis ſtultitiam meam elevari ſuper candelabrum? Crediſtis quidem, domine, propter quod locutus es: nec fallere, nec falli voluiſti; ſed non evaſiſti ſecundum. Verumtamen, quoquo modo factum ſit, & quaquaverſum vertat exitum rei Dominus Deus noſter, ego veſter ſum, & ad veſtrum ſervitium, ſi dignamini, preparatus. Me accipite in ſervum, in amicum, in filium; & illi ſanctæ multitudini cui, Deo auctore, præeſtis, ſpecialem & uterinum monachum, ne dicam epiſcopum, ſempiterno fœdere ſociate.

205 * Exiſtimo ſuperiorem epiſtolam non à Bernardo ſcriptam fuiſſe, ſed potiùs à Nicolao Claræ-vallenſi, ejus notario, qui alias Henrici nomine ſcripſit, nempè tertiam-decimam ad ipſum Petrum Venerabilem, vigeſimam ſextam ad Hugonem de Compendio. Extat & alia ejuſdem Nicolai ad eumdem Henricum, nempè 39. ex qua apparet quanto eum amore ſit proſecutus.

IN EPIST. CCCVIII. ad Alfonſum.

206 *PETRUS CELSITUDINIS VESTRÆ FRATER. Hic Petrus, Alfonſi Portugalliæ regis frater, unus fuit ex illis juvenibus quos torneamentis addictos hauſtu cerviſiæ benedictæ Sanctus Bernardus ad converſionem provocavit; qua de re in lib. 1. vitæ Sancti Bernardi, capite undecimo, numero quinquageſimo quinto. Porrò quid iſte à fratre Alfonſo ad Bernardum in mandatis habuerit, conſtat ex ipſius Regis ad Sanctum epiſtola, quam refert Henriquez in Menol. ad diem nonum Maji. nempè, debellatis Mauris, regium nomen ſibi a ſubditis delatum aſſumpſerat; ſed Rege Caſtellæ contradicente, niſi certum illi tributum penderet. Itaque Bernardi opera Regis ſibi à Pontifice titulum confirmari rogat, malens tributi perſolvendi reus eſſe B. Petro, ſeu ſedi apoſtolicæ, quàm vicino, & æmulo Regi.

IN EPIST. CCCX.

207 * AD ARNOLDUM BONÆ-VALLIS ABBATEM. Scriptores recentiores, nimirum, Horſtius, Carolus de Viſch, atque Auctor vitæ Gallicæ Sancti Bernardi, contra Tritbemii, Bellarmini, aliorumque ſententiam, Arnoldum hunc diſtinctum volunt ab auctore libri ſecundi vitæ S. Bernardi, quem auctorem vocant Bernardum, eumque abbatem Bonæ-vallis, non Pictavienſis, aut Rutuanſis, ſed Viennenſis, Ordin. Ciſterc. Alterum verò Arnoldum appellant Bonæ-vallis Carnotenſis (quæ eſt monachorum Benedictinorum) abbatem, ad quem hæc epiſtola ſcripta fuerit. Sed, tantorum virorum pace, dixerim unum, & eumdem eſſe. Nam, quod pertinet ad nominis diverſitatem, auctor libri 2. vitæ S. Bernardi in pervetuſto codice mſ. Corbejenſi ſcribitur Ernaldus; quo nomine noſter Arnoldus, abbas Carnotenſis, ab Arnulfo epiſcopo Lexovienſi in iis quas ad eum ſcripſit epiſtolis indigitatur. Sed, miſſa nominis controverſia, certum eſt librum 2. vitæ S. Bernardi ſcriptum eſſe, Godefrido adhuc Lingonenſi epiſcopo. Ita enim legitur cap. 5. num. 29. *Godfridus, Prior ejuſdem loci, propinquus ejus in carne & ſpiritu ...... qui poſtea in eccleſia Lingonenſi factus epiſcopus ..... uſque hodie ingrediens, & egrediens, laudabiliter perſeverat.* Scriptus eſt igitur ante annum 1161. quo Godefridus, dimiſſo epiſcopatu, *Claram-vallem reverſus eſt ad amplexum ſuæ Rachelis*, ut refert Chronicon Claræ-vallenſe; ubi mortuus perhibetur anno 1164. vi. id. Novembris. Atqui à fundatione Bonæ-vallis Viennenſis anno 1117. uſque ad annum 1180. nullus abbas in ea Bernardi nomen ſortitus eſt. Primus enim præfuit S. Joannes ab anno 1118. ad annum 1138. qui, in epiſcopum Valentinum aſſumptus, locum ceſſit Gozevino ſecundo abbati. Hic, Rainaldo Ciſtercii abbati ſuffectus anno 1151., Petrum habuit in Bonæ-valle ſucceſſorem: Petrus verò anno 1171. beatum Hugonem, anteà Liuncelli abbatem, qui ad annum 1180. quo deceſſiſſe traditur in Menologio Ciſtercienſi, Bonæ-valli Viennenſi præfuit. Ubi ergo Bernardus Bonæ-vallis Viennenſis abbas, qui antè annum 1164. quo denatus eſt Godefridus Lingonenſis, librum 2. vitæ S. Bernardi ſcripſerit? Hæc autem omnia ex Annalibus Manrici inductione conſtat. Accedit, quòd vitæ Bernardinæ liber ſecundus ab homine alterius congregationis, quàm Ciſtercienſis, conditus eſt, ut ejus Præfationem accuratè expendenti perſpicuum fiet. Unus igitur atque idem eſt auctor prædicti libri, & S. Bernardi amicus ille, ad quem morti proximus hanc epiſtolam ſcripſit; nimirum noſter Arnoldus, ſeu Ernaldus, Bonæ-vallis Carnotenſis abbas; de quo hæc monuit vir doctiſſimus R. P. Bernardus Tiſſier, qui ea qua pollet ſinceritate, & judicio, cum noſtri Arnoldi opera penes ſe haberet, ſciretque non poſſe in Bibliotecæ PP. Ciſtercienſium accenſeri, ad noſtrum Acherium tranſmiſit quam humaniſſimè: hæc, inquam, de noſtro Arnoldo monuit. „ Scripſit hic Auctor librum 2. vitæ S. Bernardi, item *Hexaemeron, ſeu Tractatum de opere ſex dierum*, *Librum de Cardinalibus Chriſti operibus*, *Tractatum de verbis Domini in cruce*. Hæc tria opuſcula Claræ-vallenſis nobis bibliotheca ſuppeditavit. Poſtea autem tertium in Bibliotheca PP. reperi cum alio brevi de Beata Virgine eidem ſubjuncto. Porrò *liber de Cardinalibus Chriſti operibus* hunc in prædicta Bibliotheca Claræ-vallenſi adſcribitur in duobus mſſ. exemplaribus cum hoc titulo: *Prologus Domini Ernaldi abbatis Bonæ-vallis in librum de card. Chriſti operibus, quem ſcripſit ad Adrianum Papam.* ſcilicet III. „ Ita ille. Eidem in Ciſtercienſi Bibliotheca duo alii Tractatus tribuuntur: 1. de ſeptem Donis Spiritus-ſancti, cujus hoc exordium: *Nemo cum hæc capitula viderit*, &c. 2. de *Corpore & ſanguine Domini*, ut litteris mihi ſignificavit R. P. D. Jacobus Lannoyus, qui priorem manu propria tranſcriptum ad nos direxit. Quamquam an verè ejus ſit prior iſte liber, non facilè dixerim: de poſteriori quid ſtatuendum ſit, cùm illum non viderim, haud liquet. Hæc interim de noſtro Arnoldo, qui obiiſſe videtur circa annum 1154. quo Gaufridus poſt eum Vitam S. Bernardi proſequendam ſuſcepit. Nam ipſe Gaufridus lib. 4. Vitæ Sancti Bernardi, ſeu 2. à ſe conſcripto cap. 4. n. 25. dicit annum tertium elapſum eſſe à prima Eskili, Danorum archiepiſcopi, profectione in Claram-vallem, viſitandi Bernardi gratia, quam paulò antè S. Bernardi obitum contigiſſe, nempè anno 1152., colligitur ex his verbis Exordii ciſtercienſis diſtin. 3. cap. 25. *Haud verò multo poſt hoc elapſo tempore*, (ſcilicet poſt Eskili in Daniam reditum) *triſtiſſimus rumor aures ejus perculit de dormitione beati Viri ſpecialis amici ſui*, nempè Bernardi.

Menol. Ciſt. ad 1. diem Aprilis.

IN EPIST. CCCXXIV.

AD ROBERTUM ABBATEM DE DUNIS. Hic eſt ille Robertus, qui B. Bernardo in Clara-valle ſucceſſit: immò, quem ipſe Bernardus jam moribundus ſibi ſucceſſorem nominavit. V. lib. de Vir. Illuſtr. Ordin. Ciſterc. diſt. 2. c. 23. Meyer. lib. Annal. Fland. & Manriq. in Annal. 208 HORSTII

DE DUNIS. Dunas vocant Belgæ maritimi aggeres, colleſve ſabuli candidi, vel à natura, vel ab æſtuante pelago congeſti. In his olim fuit cœnobium Dunenſe florentiſſimum; verum nunc arenis excreſcentibus ſepultum, ob neglectam per belli calamitates obicum ligneorum inſtaurationem. Hodie illud magnis ſumptibus alibi (in urbe Brugenſi) reſuſcitavit R. D. Bernardus Campmans, abbas, & auctoritate apoſtolica Viſitator Generalis per Belgium.

IN EPIST. CCCXXXIX. ad Innocentium Papam.

*VERBUM INIQUUM CONSTITUERUNT ADVERSUS ATREBATENSEM EPISCOPUM. Quin humani quid paſſus hic fuerit Bernardus, animumque ſuum facilius ab Alviſo epiſcopo Atrebatenſi præverti ſiverit, negari non poteſt. Mortuo Lieberto, Marcianenſi abbate, ei ſucceſſorem dare voluit Alviſus, diœceſanus epiſcopus; & monachos repugnantes, violatamque monaſterii ſui libertatem reclamantes, excommunicavit. Re ad Innocentium Papam per miſſos Marcianenſium delata, Epiſcopi ſententia reſciſſa eſt; qui, hoc accepto, Bernardum in ſuas partes pertraxit, & ad ſcribendum in ſui gratiam compulit. Interim cauſam dijudicandam commiſit Pontifex Ivoni Cardinali, qui hoc anno legatus in Galliam miſſus eſt. Is, concilio Latiniacum convocato; auditiſque partibus, cum inducias, rei protrahendæ cauſa, peteret Alviſus, negavit Legatus, omnium probè conſcius. Itaque Epiſcopus, cauſæ ſuæ diffidens, à negotii proſecutione deſtitit. Tum objurgatus ab Ivone Bernardus, qui præſens aderat, quòd tam acerbas ad Pontificem litteras ſcripſiſſet, humiliter confeſſus eſt ſe ab

Epi-

Epiſcopi nuntio deceptum fuiſſe. Reconciliati verò cum Epiſcopo monachi, Odonem, ſancti Martini apud Pariſios monachum, Abbatem elegerunt. Hæc omnia fuſiùs enarrat auctor anonymus, qui librum ſecundum de miraculis ſanctæ Richtrudis ſcripſit.

IN EPIST. CCCXLV. ad Fratres de S. Anaſt.

209 HORSTII MEDICINAS QUÆRERE CORPORALES. Dura ſententia, & hodiernis moribus, praxique, uti apparet, parum congrua! Neſcio enim, an ullis hodie diligentior aſſiſtat medicus, quàm religioſis; an etiam ullibi accuratius parentur, & adminiſtrentur remedia; nempè ubi utrorumque copia eſt. Quid ergo? an in his culpabimus nimium, & præpoſterum ſtudium valetudinis? an Bernardum nimii rigoris arguemus? Quicquid horum dixero, vereor impingere. Bernardus, medicinæ uſum diſſuadens ac reſpuens, innumeros habet è ſanctorum hominum numero ejuſdem ſenſus ac animi, quos medicinæ incurioſos, & valetudinis curandæ parum ſtudioſos fuiſſe conſtat. At qui medicos honorant, propter neceſſitatem; & morborum remedia, ſeu ſanitatis præſidia, Dei utique beneficio nobis proviſa, cùm, opus eſt, requirunt, non videntur hoc abſque ratione facere; quin & ſacræ Scripturæ, immò Dei ipſius auctoritate niti.

Et quoad primum quidem, ſi hic per hiſtorias ſacras, & Sanctorum Vitas ac Geſta expatiari liceret, plurimis oſtenderem exemplis, quam non fuerint ſancti viri de curanda valetudine ſolliciti: Niſi quod ſumma illis medicina fuit victus parſimonia & abſtinentia, ne dicam, non uti medicina.

Sed alibi hoc argumentum tractabitur, & variè illuſtrabitur ubi, ſi vita comes fuerit, edemus *Paradiſum Voluptatis*, (edito aliàs *Paradiſo Pietatis*) quo titulo Opus, variis, jucundis & utilibus quæſtionibus, cujuſcumque argumenti, ex multiplici lectione, variis hiſtoriis, exemplis, documentis &c. tum ad mores, tum ad honeſtam & piam animi recreationem ac voluptatem jam pridem molior.

Interim ſequentes, ſi lubet, Auctores ſuper hoc problemate non inutiliter leges; S. Baſil. in Reg. fuſ. diſp. cap. 55. Eſtium, Cornel. & Oliv. Bonart. in c. 38. Eccli. Roſignol. lib. 2. cap. 11. de vit. relig. Nigron. in Reg. comm. 17. Franciſ. Arias de mortif. cap.... Bloſium ultim. edit. pag. 654. Molan. lib. de ſanctis medicis, Rodriguez 3. p. Tract. 5. cap. 27. Platum lib. 3. de bono ſtat. cap. 28. Barrad. in Evang. t. 2. lib. 5. cap. 20. Verùm, ne nihil, ubi Bernardi cauſa requirit, dixiſſe videamur, pauca hìc velut in guſtum dabimus.

Ambroſius in Pſal. 118. octon. 22. ita loquitur: „ Contraria ſtudioſis divinæ cognitionis ſunt præcepta medicinæ. A jejunio revocant, lucubrare non ſinunt, ab omnis intentione meditationis abducunt. Itaque qui ſe medicis dederit, ſeipſum ſibi abnegat „. Eadem referuntur de conſec. diſt. 5. c. Contraris. Sufficit nobis in præſens tanti Præſulis teſtimonium, ſi ei confirmando, ab ejuſdem Cathedræ & ſpiritus hærede petamus exemplum.

Carolum lanè Borromæum, ſanctiſſimum noſtra ætate Cardinalem & Antiſtitem, inter continua fractæ valetudinis incommoda graviſſimis pro Eccleſia laboribus perfunctum lego. Quid interim verò medicis, & curæ valetudinis dederit, ut libet Auctorem de vita & geſtis ejus eleganter graviterque diſſerentem audire. „ Nam, cùm monerent eum amici, curaret tandem aliquando valetudinem, ſeque reſpiceret & ſuos; in ejus ſalute publicum bonum periclitari; ſi quid ei accideret, ruitura præclara omnia quæ inceperat; ejus rei reddendam Domino rationem: Quibus ille reſpondebat: Gratias agere, quod de valetudine corporis ſolliciti eſſent; rogare, ut non minus de ſalute animi eſſe vellent: rerum ſpiritualium fundamenta in Deo ponenda: quæ in mortalium vita ponerentur, brevi omninò concidere oportere, &c. Subdit paulò poſt quid Romam proficiſcenti contigerit. „ Purgationibus implicitum pro anni tempore Carolum medici tenebant: quos cùm de itinere Romam faciendo conſuluiſſet; metuentes illi, ne agitationis ac labora, ex præſertim, ut ſemper ſolebat, tumque maximè opus erat, properante, morbus ingraveſceret, iter diſſuadebant. Sed ille, purgationibus omiſſis, medicorumque conſilio tunc quidem poſthabitis, Chriſtiani orbis cauſam ſaluti ſuæ ſatius putavit anteferre, Eccleſiæque Dei tali tempore, pro virili parte, quæ magni momenti erat, ſubvenire. Cùm ita deliberatum ei eſſe viderent, præſcribunt medici vitæ itinerisque rationem: lectica uti jubent; ſexcentis vaſculis cum variis pharmacis bellariiſque jumentum onerant. Jucundè autem accidit in via ut ampullæ vaſculaque medicamentorum, cùm jumentum iis onuſtum propè Bononiam in fluvio concidiſſet, omnia ferè vel confringerentur, vel flumine deveherentur. Quod ille cùm accepiſſet, ridens: Fauſtum, inquit, ſignum, non opus fore ampliùs.

„ Quamquam autem Carolo melius ex eo itinere fuit, non convaluit integrè tamen, quin diu capite pectoreque laboraſſet: romani medici de ejus ſalute conſultantes, cùm aquis Lucenſibus mederi conſtituerent, Mediolanenſes verò contra ſentirent; ipſe aliam ex eo ferè tempore iniit vitæ rationem. Nam, cùm toto jam anno medicorum conſilia, præſcriptaque ſatis exquiſitè ſecutus eſſet; ciborum delectum, multaſque ejus generis cautiones adhibuiſſet; mutato conſilio, ex ſententia piorum prudentumque virorum, iis medicarum obſervationum, quaſi vinculis, expeditus, liberiorem vitæ modum elegit; cibos omnemque victus rationem ſibi rudiorem conſtituit, idque eo libentiùs, quo ſanctorum virorum exemplis ea vitæ ratio magis conſentiret. Conſilium ita feliciter evenit, ut poſt hæc bona ſemper valetudine uſus, neque pituita, tuſſi, aut febri ferè impeditus, in paſtoralia officia laboreſque tantum incubuerit, quantum poſteritati vix credibile videbitur. „ Ita Carolus à Baſilica Petri Congreg. Cleric. Sancti Pauli, poſtea epiſcopus Novarienſis, lib. 2. Vitæ Sancti Caroli, cap. ult.

Porrò refert idem Auctor, lib. 6. Carolum poſtremo vitæ tempore, cum quibuſdam familiaribus auſteriorem vitæ rationem in ſummis aſſiduiſque laboribus tenere, & medicorum juſſis minus obſequentem eſſe videretur, ab ipſo ſummo Pontifice, (iiſdem ſcilicet amicis hoc Romæ curantibus) monitum eſſe, corpus eatenus affligeret, quatenus vires, æquitate ſervata, ferre poſſent: deindè ut in vita moderanda, medicorum conſilia ſequatur. „ His acceptis, Carolus inter alia reſpondet Pontifici, ſeſe anteà, quod Pontifex ipſa recordari poterat, dum medicorum præſcripta ſequeretur, infirma ſemper fuiſſe valetudine; demum etiam ita ſe habuiſſe, ut ad modicum tempus exiſtimaretur vitam poſſe producere. Antè annos circiter duodecim, piorum prudentiumque virorum conſilio mutaſſe vivendi rationem; à præſcriptionibus medicorum diſceſſiſſe; idque adeò feliciter eveniſſe, ut quæ valetudo ſtudioſa obſervatione, curaque ſuſtentari non potuerat, ex vulgari vivendi modo optimè confirmaretur, vitæque longioris ſpem afferret. Si tunc demum poſt diuturnam conſuetudinem, cùm annum ageret 46. ſeſe ad medicos referre voluiſſet, neque ſine muneris ſui gravi impedimento, & cum manifeſto vitæ diſcrimine id futurum. Attamen autem ſe medicorum nullo modo aſpernari, ut latum quidem unguem ab eorum præſcriptis diſcedere, cum ægrotaret: aliàs etiam eorum conſilia requirere: at ea ſemper ſequi, eorumque ſe obſervationibus addictum præſtare, id verò neque menti ejus ſanctiſſimæ, neque vitæ epiſcopali videri conſentaneum: quod vel medicus ipſe fateretur, ab eo proximè conſultus. Veterum Patrum, & S. Ambroſii in primis, hanc eſſe ſententiam, divinæ cognitioni contraria eſſe præcepta medicinæ; à jejunio revocare; à lucubrationibus, & ab omni intentione mentis abducere: eum qui ſe medicis daret, ſeipſum ſibi abnegare: omninò cura corporis hujus averti hominem è ſtudio diſciplinæ debere. Pontificis ipſius exemplo ita doceri, qui medicas obſervationes in vitæ ſuæ ratione minimè ſervaret. Quod autem futuris temporibus ea vitæ ratio, conjectura quadam, ſibi nocere poſſet, incertæ offenſionis metu, certos ſalutarium operum fructus negligendos non videri, neque tam longè cavendos: alioquin corporis afflictionem, pœnitentiæque officia homini Chriſtiano neceſſaria quis unquam ſuſciperet?

Hæc, & ſimilia Carolus Pontifici reſpondit. Undè & inter ejus apophtegmata refertur: „ Nullum Epiſcopum muneri ſuo poſſe ſatiſfacere, ſi valetudini parcat, & earum rerum obſervationibus teneatur quæ nocere corpori, prodeſſeve poſſunt: l. 7. Vitæ c. 5.

Sed hæc verbis noſtri Doctoris obſignemus. Nam idem alibi videtur inquior in medicos, an dicam in debiles & infirmos, quibus medicorum officia opemque haud videtur permittere. Nam Serm. 30. in Cant. in illa verba: *Qui voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam*, ſic loquitur: „ Quid nunc vos dicitis, obſervatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates, & ſequaces ejus docent animas ſalvas facere in hoc mundo; Chriſtus, & ejus diſcipuli, perdere. Quemnam vos è duobus ſequi magiſtrum eligitis? At manifeſtum ſe facit qui ſic diſputat: Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori, vel ſtomacho nocet, &c. „ Hæc, & ſimilia benignius alii interpretari conantur. Auctores, & loca ſupra indicavimus; quæ conſulat Lector, ſi lubet; ſed in primis S. Baſil. ibid. cit.

* Extat hoc de argumento Gallica Nicolai Fabri epiſtola, in qua quid de hac Bernardi epiſtola ſentiret exponit: Medicinarum ſcilicet uſum pro victus genere temperandum ac moderandum. Indignum eſſe, ut qui paupertatis votum, & auſteritatem colunt, eaſdem in morbis colere detrectent. Ferendum moribum qui exercitiorum regularium uſum non interrumpit. Cæterùm in his omnibus humanitatis habendam eſſe rationem, uti & religionis.

IN EPIST. CCCLXII.

*AD ROLANDUM CANCELLARIUM. MS. Ciſtercienſe habet: *Robertum Pullum*; & quidem rectius, quantum conjectura aſſequi poſſum: Primò enim Robertum S. Bernardo fuiſſe cariſſimum & maximè familiarem conſtat ex epiſtola 205. ad Epiſcopum Roſenſem; quod etiam de eo, ad quem hic ſcribit, apertè inſinuat. Deindè virum iſtum *eruditione multorum ſidelium*, *& utiliter inſtituiſſe*, *cœlo & terra teſtibus*, hic aſſerit: quod quidem de nullo alio melius intelligas, quàm de Roberto pullo, qui, litteras Pariſiis profeſſus, Oxonienſem academiam in Anglia inſtauravit. Demum Cancellarius iſte, de quo hic quæſtio, *præmiſſus a Deo* dicitur antè Eugenii pontificatum *ad adjutorium ejus*. At Robertus Pullus, ex Onuphrio, cancellarium egit Lucio II. Pontifice uſque ad annum Eugenii tertium; immo, ſi Ciaconio credimus, ad quintum: Rolandus verò, cognomento Blandinellus, ſeu Paparo, patria Senenſis, poſtea Alexander III., Cardinalis diaconus SS. Coſmæ & Damiani ab Eugenio creatus, cancellarii dignitatem obtinuit Pontificatus Eugenii anno dumtaxat octavo. Plura de Roberto Pullo vide, ſi lubet, in Notis ad epiſt. 205. Interim tamen quo de tempore, quo Robertus Cancellariam adminiſtravit, præferendam eſſe Onuphrii ſententiam: nam Guidonem Cancellarii nomine litteris apoſtolicis ſubſcripſiſſe anno 1146. lego Tomo 1. monaſtici Anglic. pag. 109. anno 1147. in Notis ad Guibertum de Novigento pag. 620. 210

IN EPIST. CCCLXIII.

DOMINIS ET PATRIBUS CARISSIMIS. Inſcriptio hujus epiſtolæ in hactenus editis anguſtior mihi viſa eſt, (ſolius enim Spirenſis Epiſcopi, ejuſque Cleri & populi meminerat) quàm pateretur ſcopus epiſtolæ. Itaque aliam, & ampliorem præfiximus, quàm Otho Friſing. lib. 1. de geſt. Frid. cap. 41. exhibuit. Verùm poſtea comperi eamdem epiſt. non eodem tantùm argumento, ſed & totidem penè verbis, mutata tantum epigraphe, ad diverſas nationes, provincias, & urbes datam. Nam in mſ. ex Anglia mihi miſſo, item in alio Confluentino inveni, *Populo Anglorum* inſcriptam *. Immò Baronius eamdem epiſtolam exhibet, pauculis tantùm verbis mutatis, cum hac epigraphe: *Manfredo Brixienſis eccleſiæ epiſcopo, nec non Conſulibus, & univerſis populis ſub eo conſiſtentis, frater Bernardus, Claræ-vallis vocatus abbas, ſpiritu fortitudinis abundare*. V. Baron. an. 1146. n. 25. 211 HORSTII

* Extat in mſ. S. Vict. Pariſ. ſub ead. epigraphe.

Habitus eſt autem Spiræ frequens Principum conventus, ſacræ expeditionis cauſa; ubi publicè recitatas has Bernardi litteras

quis dubitet? Hinc illa ad Spirenſes inſcriptio: *Domino & Petri carıſſ. Epiſc. Spirenſi, militibus, & univerſo Clero & populo Bern. Clara-vall. vocatur abbas, in Spiritu fortitudinis abundare.* Uti & paulò poſt in Bavaria, in conventu Procerum, per Abbatem Eboracenſem una cum litteris Eugenii Pontificis lectas teſtatur Sigonius de Regno Ital. ann. 1147. & Otho. cit. Cæterùm exſtat Bernardi nomine inter epiſtolas Nicolai Claræ-vall. Tomo 12. Biblioth. Patrum edit Coloe. alia ejuſdem argumenti ad comitem & Proceres Britanniæ: quam hic habes in fine epiſtolarum S. Bernardi.

JUXTA TENOREM APOSTOLICI MANDATI, &c. Litteræ Eugenii III. pro expeditione in terram ſanctam recitantur apud Othon. Friſing. lib. 1. de Geſt. Frid. cap. 38. ubi Pontifex ſacram militiam profeſſos, non tantùm ab animæ debitis, ſed & ab uſuris præſtandis abſolvit. *Quicumque verò,* inquit, *ære premuntur alieno, & tam ſanctum iter puro corde inceperint, de præterito uſuras non ſolvant; & ſi ipſi, vel alii pro iis occaſione uſurarum adſtricti ſunt ſacramento, vel fide, apoſtolica eos auctoritate abſolvimus.*

IN EPIST. CCCLXIV. ad Petrum Cluniac.

212 HORSTII MISERABILEM ORIENTALIS ECCLESIÆ GEMITUM &c. Nimirum cum anno 1144. nobilis civitas Meſopotamiæ, trans flumen Euphratem, Ediſſa, à tempore Conſtantini M. Chriſtianæ religionis cultui dedita, & B. Thomæ apoſtoli allatis ex India reliquiis inclyta, tum demum in poteſtatem infidelium redacta eſt, maxima chriſtiani populi clade. Nam „ cùm
„ à multis retro annis (ut habet Willelmus Neubrigens. de re-
„ bus Angl.) Saraceni occulto Dei judicio, ſuprà modum in
„ Chriſtianos graſſari permiſſi, captis civitatibus clariſſimis, ſci-
„ licet, Alexandria, Antiochia, Jeruſalem, Damaſco, Ægyptum,
„ Syriam, aliaſque Orientis provincias, in quibus Chriſtus co-
„ lebatur, occupaſſent; ſola hæc civitas propugnatrix non tan-
„ tum murorum, ſed etiam finium ſuorum, in medio hoſtium in-
„ numerabilium & ferociſſimorum invicta perſeveravit uſque ad
„ tempus expeditionis Jeroſolymitanæ prioris, qua Jeruſalem,
„ & Antiochiam Chriſtiani, ea. ignaris, obtinuere, Saracenis „.
Pergit deindè narrare qua occaſione Ediſſa ceſſerit infidelibus.
„ Nempè Armenius quidam, civis Ediſſenus, habitans in turri
„ muro contigua, ob filiam ſuam à Principe civitatis corru-
„ ptam, cupiens animo vindictam, invitatos pactis clandeſti-
„ nis Turcas ipſa nocte Nativit. Dominicæ intromiſit in urbem:
„ qui irruentes in populum ſecurè in eccleſia excubantem, & Ar-
„ chiepiſcopum quidem altari aſſiſtentem mactarunt; populum ve-
„ rò non reſiſtentem, ſed ſubiti caſus ſtupore egentem, gladiis
„ trucidarunt. Sic capta, & in poteſtatem ſparciſſimæ gentis
„ redacta eſt Ediſſa, tantis retro temporibus ſemper invicta,
„ & antiqua fidei Chriſtianæ alumna. Latiſſimis quoque fini-
„ bus ejus pertinaci hoſtium furore pervaſis, & in eorum poſ-
„ ſeſſionem cedentibus, Chriſtianæ religionis cultus trans Eu-
„ phratem funditus deletus eſt. Tanti mali fama exciti Chri-
„ ſtiani, &c. „ Ita Neubrig. liber primus de rebus Angl. capite decimo octavo. Ecce, hic eſt ille gravis & miſerabilis Orientalis Eccleſiæ gemitus, de quo Bernardus.

IN EPIST. CCCLXV. ad Henr. Mogunt.

213 HORSTII HOMO ILLE DE QUO AGITUR IN LITTERIS VESTRIS. Radulfus, ſeu Rodulfus nomine, deſcribitur apud Othonem Friſing. lib. 1. de Frid. cap. 37. cruentæ in Judæos perſecutionis auctor; cujus ſeditioſæ doctrinæ reſtitit Bernardus; ipſumque Radulfum, Moguntiæ in maximo populi favore repertum, monuit, ne, contra monachorum regulam per orbem vagando, propria auctoritate verbum prædicationis aſſumeret. Tandem ad hoc eum, ut ſub promiſſa obedientia in cœnobium ſuum tranſiret, induxit, populo graviter indignante; &, niſi ipſius ſanctitatis conſideratione revocaretur, etiam ſeditionem movere volente. Ita Otho lib. 1. de Frid. cap. 39.

IN EPIST. CCCLXVI.

214 HORSTII * AD HILDEGARDEM ABBATISSAM. Nempè cœnobii S. Ruperti confeſſoris in oppoſito Bingenſi oppidi, Moguntinæ diœceſis, Ord. S. P. Benedicti, inquit Trithemius lib. de Script. Eccleſ. De Hildegarde intelligendus videtur Monachus Autiſſiodorenſis ad ann. 1146. his verbis. „ Per idem tempus in Alleman-
„ niæ partibus habebatur admirabilis virgo quædam provectæ æ-
„ tatis, cui tantam gratiam virtus divina contulerat, ut, cum
„ ipſa laica & illiterata eſſet, mirabiliter tamen ab hoc mundo
„ raperetur frequentius, & in ſummis diſceret, non ſolùm quod
„ poſtea in imis diceret, ſed potiùs (quod ſatis mirabile eſt &
„ inauditum) etiam ſcribendo latinè dictaret, & dictando li-
„ bros catholicæ doctrinæ conficeret „. Vide Chronolog. antiq. anno 1148.

IN EPIST. CCCLXIX. ad Sugerium.

215 HORSTII OPERATUS EST SALUTEM IN ECCLES. S. GENOVEFÆ. Quæ ſit ſalus iſta, collige ex Stephano, Tornacenſi epiſcopo, quondam abbate S. Genovefæ, in Sermone de reformatione diſciplinæ ibidem facta. „ Anno, inquit, ab Incarnatione Domi-
„ ni 1147. factum eſt verbum in palatio Regis, & tractatum ſo-
„ lemniter, & protractum fideliter, & feliciter conſummatum.
„ Venerunt nuntii qui dicerent, eccleſiam ſanctorum apoſtolorum
„ Petri & Pauli, in monte Locutitio ſitam, in qua glorioſa virgo
„ Genovefa requieſcit in corpore, multis exponi periculis, & in-
„ formi ſtatu ſuorum morum potiùs, quàm murorum, minari
„ ruinam: filios ejus ſingulariter & ſæculariter viventes, quære-
„ re quæ ſua ſunt; vagari poſt greges ſodalium ſuorum; eccle-
„ ſiaſtica ſtipendia, quæ ſunt tributa egentium animarum, pro
„ voluntate ſua conſumere: portiones de communi facere, &
„ non vivere in communi: divina officia minus devotè, minus
„ religioſè celebrari. Propter hæc, & alia, quæ dici non opus
„ eſt, perſonarum ſtatum mutari debere; mundari ſancta; &
„ in melius ordinari. Placuit ſermo in oculis Domini ſabaoth,
„ & Principum ejus, nec ſine lætitia mirati ſunt univerſi. Hæc ibi. „

IN EPIST. CCCLXXVI.

MALEDICTAS ILLAS NUNDINAS. Quæ iſtæ nundinæ? Id diſcere licet ex Willelmo Abbate S. Theoder. lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. 2. ubi ita habet: *Divertit aliquando nobilium cohors militum ad Claram-vallem... Propè autem erat ſacrum Quadrageſimæ tempus, & illi omnes ferè juvenes, deditı militiæ ſæculari, circum ibant, quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo Torneta vocant.* Alii Torneamentum appellant. Matth. Pariſ. Hiſtor. Angl. pag. 258. Non in haſtiludio illo, quod vulgariter Torneamentum dicitur, ſed potius in illo ludo militari, qui *Menſa rotunda* dicitur. Res quidem ludicra, & ſpeciem præ ſe ferens tyrocinii, ſeu potiùs exercitii militaris, & agilitatem, 216 HORSTII
„ ſeu dexteritatem in armis tractandis acquirendam inſtitui ſo-
„ lita. Ideò Richardus rex Angliæ, ad imitationem Gallorum,
„ ſuos voluit torneamentis exerceri, ut ea bellorum ſolemni
„ præludio verorum addiſcerent artem, ait Neubrig. lib. 5. cap.
„ 5. Sed frequenter joca fiebant ſeria, & ludi in cædes abibant:
undè tribus diverſis Conciliis generalibus, teſte eodem Neubrigenſi, ſub tribus Rom. Pontificibus hujuſmodi armorum exercitia prohibita ſunt. In Concilio Lateranenſi Alexander Papa ſic ait: *Felicis memoriæ Papæ Innocentii, & Eugenii, prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, deteſtabiles nundinas, quas vulgo Torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire ſolent, & audacter temerariè congrediuntur, undè mortes hominum, & pericula animarum ſæpè proveniunt, fieri prohibemus. Quòd ſi quis etiam ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poſcenti pœnitentia non denegetur, Chriſtiana tamen careat ſepultura.* Hæc ex Willelmo Neubrig. Sed nihil minus profeciſſe, & fervorem juvenum, armorum gloriam vaniſſimè affectantium, frenum non admiſiſſe, teſtatur idem loco cit. Hinc ergo patet quales nundinas inſtituerint Henricus Comes, filius Theobaldi Magni Comitis Campanus, & Robertus Regis frater, qui ex itinere Hieroſolymitano redierant.

IN EPIST. CCCXC.

DOMINO ESKILO. Non modò Archiepiſcopum Lundenſem in Dania, ſed & primatem Sveciæ ex decreto Adriani IV. Papæ fuiſſe lego. Venit is ex Dania viſitaturus S. Bernardum in Claravalle. Vide hiſtoriam lectu digniſſimam lib. 4. cap. 4. Vitæ S. Bernardi. 217 HORSTII

DE SECRETO AUTEM VERBO ILLO, &c. Quidnam hoc ſecreti? Id planè mihi ſecretum, niſi quod Saxo Grammaticus idipſum, niſi fallor, aperiat. Is ergo de Eskilo noſtro ſic habet lib. 14. Hiſt. Dan. „ Eodem tempore Eskilus, domeſticis
„ ſuprà vires negotiis fatigatus, dum quieti intentius conſulit,
„ proficiſcendi licentia à Rege difficulter extorta, nobile Gal-
„ liarum cœnobium, quod Clara-vallis nuncupatur, petivit „:
& rurſus eodem libro „ Valdemarum regem Eskilus ſecreta al-
„ locutione petitum enixè depoſcit, arcani, quod ei committe-
„ re velit, intempeſtivam confeſſionem non arguat. A quo po-
„ ſtulata ſperare juſſus, jampridem deponendi pontificatus alta-
„ tam ſibi cupidinem dicit, quem tanto onori imparem ætas
„ viribus defuncta conſtituat. Neque enim in faſtigio, ſed pri-
„ vatum, ac procuratione liberum decedere velle; præteritæ con-
„ verſationis habitum monaſtico mutaturum.

Eskilus Lundenſ. in Dania Archiep. depoſito Præſulatu, venit Claram-vall. & fit monach.

Mox ſubdit, eum ab Abſalone, quem in Pontificatu ſucceſſorem habuit, rogatum: „ Quid ita plebem mæſtitia afficeret?
„ reſpondiſſe: Tum ſenium ſuum, tum exilium nepotum, digni-
„ tatis ſibi, patriæque faſtidium afferre. Huic accedere voti re-
„ ligionem, qua ſe dudum Bernardo Clara-vallenſi, pontificatu
„ ultro ceſſaturum, privatamque vitam, & honoribus defunctam
„ acturum ſpopondert. En ſecretum.

Porrò Anno 1178. venit Eskilus in Claram-vallem, ubi quadriennio piè religioſeque tranſacto, obiit, anno nimirum 1182. Vide Saxon. lib. 14. Lib. de Vir. Illuſtr. Ord. Ciſt. diſt. 3. c. 25. Vitam S. Bern. lib. 4. cap. 4. Crantzium lib. 6. Dan. cap. 41. & 42. Henriq. in Menol. 10. April.

* De ſeceſſu Eskili in Claram-vallem legendæ, præ aliis, epiſtolæ duæ Petri Cellenſis, nempè lib. 7. epiſt. 17. & lib. 8. epiſtola 1. Idem auctor in lib. 1. epiſt. 23. eumdem laudat, quod *novus ſeminarius de omni genere ſacrorum Ordinum* provinciam ſibi commiſſam ſeminare ſtatuiſſet; idque jam magna ex parte perfeciſſet, adductis fratribus ex Ordine non modò Ciſtercienſi, ſed etiam Præmonſtratenſi, & Cartuſienſibus quamplurimum ibidem inſtituendis.

IN EPIST. CCCXCI. ad Abbatiſſam Fabern.

* AD ABBATISSAM FABERNIACENSEM. Faberniacum, ſeu Favernejum, vernaculè *Favernay*, cœnobium diœceſis Biſontinenſis, in Comitatu Burgundiæ ſitum, primum quidem in gratiam ſanctimonialium Ord. S. Benedicti conditum eſt; poſteà verò, cum diſſenſionibus, & liberiori monialium vitæ pateret locus, in jus & poteſtatem monachorum Caſæ-Dei tranſiit anno 1132. ut conſtat ex ſequenti diplomate, quod ex chartophylacio Caſæ-Dei protulimus. 218
„ ANſericus, Dei gratia, Biſantinenſis Archiepiſcopus, vene-
„ rabili Stephano Caſæ-Dei abbati, fratribuſque ibidem Deo
„ famulantibus, ſuiſque ſucceſſoribus in perpetuum. Ex commiſ-
„ ſa nobis paſtorali ſollicitudine oportet nos ad eccleſiarum pa-
„ cem, & ad religionis incrementum pervigili cura providere.
„ Quapropter illam nobilem Faverniacenſem eccleſiam, quæ anti-
„ quis temporibus religione Sanctimonialium floruerat, viſitavi-
„ mus, ut ejus deſolationi aliquod ſuffragium præberemus. Con-
„ vocatis itaque ibidem ejuſdem loci advocatis, videlicet, Rai-
„ naldo conſule, Widone de Juncivilla, & Henrico fratre
„ ejus, Thebaldo de Rubro-monte, Hamberto de Juſſiaco, &
„ Ludovico fratre ejus, ab omni religionis cultu alienam, & ab
„ incolis ſuis, pro multimoda perturbatione, deſertam reperimus,

„ mus. Noſtre igitur ſollicitudine, & illuſtrium virorum ammonitione, diſſentio, quæ prælatum locum enterminaverat, Deo auctore, pacificata eſt: pro religione verò prælati loci reformanda, prædicti advocati conſuetudines quas in villa FAVERNIACENSI & intrà terminos parochiæ ejus, ſive juſtas, ſive injuſtas habebant, in manu RAINALDI Comitis omninò depoſuerunt, vuerpiverunt, & ſe numquam ulterius repetituros abjuraverunt. Illas verò conſuetudines, quas in villis FAVERNIACO appendentibus habere videbantur, ſimiliter in manu ejuſdem Conſulis vuerpiverunt, & præter debitas abjuraverunt. Illas verò eaſdem RICHARDUS de Monte-Falcherni præter debitas in villis Faverniacenſis eccleſiæ appendentibus, in manu noſtre depoſuit & vuerpivit: Comes autem Rainaldus conſuetudines à prædictis advocatis in ſua manu depoſitas in noſtra manu donavit; & nos Deo, & B. Mariæ ſuper altare obtulimus. Hoc itaque per Dei miſericordiam expleto, SANCTIMONIALES, clerus, & populus, cauſati, advocati pari voce & conſenſu acclamaverunt, ut eccleſiæ CASÆ-DEI FAVERNIACENSIS ita uniretur eccleſia, ut de Capitulo Caſæ-Dei perpetuis temporibus Abbas aſſumatur, à quo ſecundum Ordinem & conſuetudinem eccleſiæ Caſæ-Dei Faverniacenſis regatur eccleſia. Nos igitur, præfatæ plebis voluntatibus inclinati, Eccleſiæ Caſæ-Dei Faverniacenſem eccleſiam cum ſuis appendiciis, ſalvo pontificali jure, & miniſtrorum ejus, regendam concedimus, & Abbatis correctionem Abbati Caſæ-Dei, ſuiſque ſucceſſoribus, ſi in Ordine ſuo peccaverit, fore ſtabilimus. Si vero culpa tam gravis extiterit, ut abbas dignus ſit depoſitione, nobis priùs oſtenſa culpa, vel Archiepiſcopis nobis ſuccedentibus, ſi rebellis extiterit, & emendare noluerit, poteſtatem deponendi eum prædicto abbati concedimus. Ut autem præſens pagina immobilis perſeveret, ſigilli noſtri impreſſione inſignimus; & ne quis eam ulterius infringere attentet, ſub anathematis vinculo interdicimus. Hujus rei teſtes ſunt WILLELMUS *de Arguel*, VIDO de Mertiniaco Archidiaconus, PETRUS de Treva decanus S. Stephani, HUGO Faverniacenſis archidiaconus, WOLBERTUS archidiaconus, HUGO de Dola, HUGO Luxovienſis abbas, WIDO abbas de Caro-loco, LAMBERTUS abbas de Clara-fontana, Abbas de Morimonte, WARINUS Capellanus, RAINALDUS comes, Fridericus comes de Fontiniaco, WIDO de Junci-villa & Henricus frater ejus, THEBALDUS de Rubro-monte, HUMBERTUS de Viſſiaco, & LUDOVICUS frater ejus. Data Biſuntii, in de Capitulo S. Joannis, anno ab Incarn. Domini Jeſu-Chriſti MCXXXI. Indict. XII. XV. calendas Octobris.

IN EPIST. CCCXCVII.

219 * O*Doni Abbati Majoris-monaſterii*. Quem à ſecunda profeſſione ad loca ſancta dehortatur Goffridus Vindocinenſis epiſtola 21. lib. 4. ad eum ſcripta; cujus etiam meminit epiſtola 26. lib. 2. in qua de rapinis, & ſeculari violentia ſuo monaſterio, injuriiſque Archiepiſcopo Turonenſi illatis apud Gaufridum Carnotenſem adverſus Majoris-monaſterii monachos graviter expoſtulat. Et tamen horum pietatem & religionem eo ipſo tempore maxime commendat Ulgerius, Andegavenſis epiſcopus in quadam charta anni 1131. his verbis: *Ego* ULGERIUS, *epiſcopus Andegavenſis, eccleſiæ Majoris-monaſterii, & fratribus meis* ODONI, *venerabili abbati, & monachis illius, quibus ferventiores in divino ſervitio alios me noviſſe non memini, dedi anno Incarnat.* 1131. *eccleſiam de Beſiaco, & capellam de Belli-fortis &c.* Et in alio inſtrumento: *Ego Ulgerius, Andegav. epiſcop. cognoviſſem ſanctiſſimam eccleſiam Majoris-monaſterii nullum receptaculum ſuæ proprietatis in Andegavenſi civitate habere, dedi viridarium meum epiſcopalis, quod habebam proprium in parochia S. Stephani, non longè ab eccleſia ipſius, concedente Andegavenſi Capitulo. Non enim decebat ut tam ſanctum ac religioſum monaſterium, quod hoſpitalitate inſigniſſimam ubique plantationem habet, & præ cæteris prædicatur, in tam populoſa urbe, & tam vicina, ſibi hoſpitio carere .... Regnante* LUDOVICO *rege Franc.* GAUFRIDO *filio Falconis regis Jeroſolimitani, &* HUGONE *Archiepiſcopo Turonenſi*. Quin & Normannus, Ulgerii ſucceſſor, in charta donationis eccleſiæ de *Ver*, anno Incarn. 1152. Indict. 15. confecta, non inferius reddit amoris & honoris teſtimonium de monachis Majoris-monaſterii: *Quos*, inquit, *ob religionis ſanctæ privilegium, quo ſpecialiter pollent, & quia boni ædificatores & propagatores ſui Ordinis exiſtunt, ſingulari amplector charitate*. Immò cauſam Abbatis Majoris-monaſterii (Guillel. videl. non Odonis, ejus ſucceſſoris, qui hanc dignitatem iniit. ann. 1124. ad ann. 1135.) egregiè tuetur. Ivo Carnotenſis epiſtola 108. ad Paſchalem ſcripta adverſus Rodulfi, archiepiſcopi Turonenſis, accuſationes, quamvis poſtea epiſtola 234. ad promittendam Metropolitano ſuo obedientiam Guillelmum cohortetur. Porrò de ſimili decimarum litigatione, de qua hac in epiſtola agitur, vide, inter alios, Petri Venerabilis epiſtolam 28. lib. 3. ubi hoc argumentum ſolidè pertractat.

IN EPIST. CCCXCVIII.

220 HORSTII CANTUS IPSE PLENUS SIT GRAVITATE. Perquam eleganter iſta Bernardus, ideoque debitè ponderanda. Si locus, & propoſitum pateretur, verba Bernardi illuſtranda eſſent, & aliorum ſanctorum Patrum ſententiis munienda; aut certè oſtendendum qua illorum de cantu Eccleſiæ & divinis officiis idonea mens fuiſſet. Sed quia ſeverior & rigidior fortè diſciplina fuit, quam præſentis ſæculi mores, & ingenia ferant, libet audire virum prorſus pium & religioſum, ac de rebus ad pietatis ac virtutis cultum ſpectantibus pridem eleganter floridèque diſſerentem. „ Hic pace, inquit, veſtra dixerim, ò Muſici, nunc templis cantandi genus dominatur novum, ſed exorbitans, concifum, ſaltatorium, & parum profectò religioſum; theatro, aut choreis convenientius, quàm templo. Artificium quærimus, & perdimus priſcum precandi ac cantandi ſtudium: curioſitati conſulimus, ſed revera negligimus pietatem. Quid enim novitia hæc, & tripudians cantandi ratio, niſi comœdia eſt, in qua cantores velut actores ſunt; quorum modo unus prodit, modo duo, modo ſimul prodeunt omnes, & modulatis vocibus colloquuntur: mox iterum vivus triumphat ſolus, cæteris brevi ſecuturis? „ Et infra: „ Fuerunt ævo ſuperiore præſtantiſſimi muſici; ſed revera, vel vobis teſtibus, ſi aliter, & (liceat dicere) religioſios cecinerunt. Sed eorum libros muſicos veſtrum jam faſtidium pridem ſepelivit. Reviviſcat, obſecro, ſaltem aliquid priſcæ religioſitatis in ſacra muſica: quod ſi cordi eſt & curæ divinus honor, hoc agite, ò Muſici; hoc laborate, ut quæ cantantur verba, ſimul etiam intelligantur. Quid mihi varius in templo ſonus; quid multiplex concentus, ſi deſit ei nucleus; ſi ſenſum & verba, quæ concentu ſunt inſtillanda, percipere nequeam?

Hier. Drexelius in Rector. cæleſti lib. 1. cap. 5.

Sed age, liberemus religioſum recentis memoriæ virum ab invidia quam illi fortè apud muſicos noſtros hujuſmodi cenſura creat; aut ſaltem conſortes illi demus, quibuſcum, uti grandioribus, facilius ſuſtineat odium, infauſtum veritatis partum. Et ecce, occurrit è Bernardi noſtri ſchola qui pari cum magiſtro ſuo ſenſu ſpirituque muſices abuſum acriter perſtringit, Aelredus, inquam, abbas Rievallis in Anglia, cujus pleraque Tom. V. Oper. Bern. habes. Ille ergo lib. 2. Speculi Charitatis cap. 23. ita loquitur.

„ Ad quid illa vocis contractio & infractio? Hic ſuccinit, ille diſcinit, alter medias quaſdam notas dividit & incidit. Nunc vox ſtringitur, nunc frangitur; nunc impingitur, nunc diffuſiori ſonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando, virili vigore depoſito, in femineæ vocis gracilitate acuitur; nonnumquam artificioſa quadam circumvolutione torquetur & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore, quaſi intercluſo halitu, expirare, non cantare; ac ridiculoſa quadam vocis interceptione, quaſi minitari ſilentium, nunc agones morientium, vel ecſtaſin patientium imitari. Interim hiſtrionicis quibuſdam geſtibus totum corpus agitatur; torquentur labia; rotant oculi; ludunt humeri; & ad ſingulas quaſque notas digitorum flexus reſpondet. Et hæc ridiculoſa diſſolutio vocatur religio; & ubi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius ſerviri clamatur.

„ Stans interea vulgus ſonitum follium, ſtrepitum cymbalorum, harmoniam fiſtularum tremens attonituſque miratur, ſed laſcivas cantantium geſticulationes, meretricias vocum alternationes & infractiones, non ſine cachinno riſuque intuetur; ut eos, non ad oratorium, ſed ad theatrum; nec ad orandum, ſed ad ſpectandum æſtimes conveniſſe. Nec timetur illa tremenda Majeſtas cui aſſiſtitur; nec defertur myſtico illi præſepio cui miniſtratur: ubi Chriſtus myſticè pannis involvitur; ubi ſacratiſſimus ejus ſanguis calice libatur; ubi aperiuntur cœli, aſſiſtunt Angeli; ubi terrena cœleſtibus junguntur, ac Angelis homines ſociantur. Sic quod ſancti Patres inſtituerunt, ut infirmi excitarentur ad affectum pietatis, in uſum aſſumitur illicitæ voluptatis. Non enim ſenſui præferendus eſt ſonus, ſed ſonus cum ſenſu, ad incitamentum majoris affectus, plerumque admittendus. Ideoque talis debet eſſe ſonus, tam moderatus, tam gravis, ut non totum animum ad ſui rapiat oblectationem, ſed ſenſui majorem relinquat portionem. Ait nempè B. Auguſt. *Movetur animus ad affectum pietatis, cantico audito: ſed ſi magis ſonum, quàm ſenſum, libido audiendi deſideret, improbatur*. Et alias: *Cùm me*, inquit, *magis cantus, quàm verba, delectant, pœnaliter me peccaſſe confiteor, & mallem non audire cantantem*. „ Ita Aelredus.

Verùm colophonem imponat ſummus Eccleſiæ præſul Joannes XXII. & quid de hujuſmodi muſica ſentiat, immò quid ſanciat, audiamus.

„ Dulcis omninò ſonus in ore Pſallentium reſonat, cum Deum corde ſuſcipiunt, dum loquuntur verbis: in ipſum quoque cantibus devotionem accendunt. Indè etenim in eccleſiis Dei pſalmodia cantanda præcipitur, ut fidelium devotio excitetur: in hoc nocturnum, diurnumque officium, & Miſſarum celebritates aſſiduè clero ac populo ſub maturo tenore, diſtinctaque gradatione cantantur; ut eadem diſtinctione collibeant, & maturitate delectent. Sed nonnulli novellæ ſcholæ diſcipuli, dum temporibus menſurandis invigilant, novis notis intendunt, fingere ſuas, quam antiquas cantare, malunt: in ſemibreves & minimas eccleſiaſtica cantantur, notulis percutiuntur. Nam melodias hoquetis interſecant, diſcantibus lubricant, triplis & motetis, vulgaribus nonnumquam inculcant adeò, ut interdum antiphonarii, & gradualis fundamenta deſpiciant; ignorent ſuper quo ædificant; tonos neſciant; quos non diſcernunt, immò confundunt; cùm ex earum multitudine notarum aſcenſiones pudicæ, deſcenſioneſque temperatæ, plani cantus, quibus toni ipſi ſecernuntur, ad invicem obfuſcentur. Currunt enim, & non quieſcunt; aures inebriant, & non medentur: geſtibus ſimulant quod depromunt, quibus devotio quærenda contemnitur, vitanda laſcivia propalatur. Non enim, inquit, fruſtra ipſe Boetius, laſcivus animus, vel laſcivioribus delectatur modis, vel, eoſdem ſæpè audiens, emollitur & frangitur. Hæc ideò dudum nos, & fratres noſtri correctione indigere percipimus; hoc relegare, immò prorſus abjicere, & ab eadem Eccleſia Dei profligare efficacius properamus, &c. „ Ita Joan. XXII. Extrav. Com. lib. 3. tit. de vit. & hon. Cleric. cap. un. ubi etiam ſubjungit qualem velit eſſe muſicam & cantum qui Eccleſiam Dei deceat.

IN EPIST. CCCCIII. ad Henr. Archid.

INterrogatus Bernardus, (ſi tamen ejus eſt hæc epiſtola, nam plerique negant; quod tamen non facilè dixerim) an Baptiſmus ſub hac verborum forma collatus valeret: *Baptizo te in nomine Dei, & ſanctæ Crucis*, reſpondit affirmativè, non omninò ſpernenda ductus ratione. Sed hæc ſententia hodie non recipitur à Theologis; & traditione apoſtolica, & aliorum Patrum, 221 HORSTII

Digitized by Google

erum ; ipſiuſque ſancti Auguſtini auctoritate refellitur ; ac docent paſſim omnes, expreſſam invocationem ſanctiſſimæ Trinitatis, ſive diſtinctam trium perſonarum expreſſionem, eſſe de eſſentia formæ ; adeoque Baptiſmum ſine hac collatum eſſe invalidum. Ita habet Canon. 49. Apoſt. qui locum Matth. 28. velut interpretans de forma verborum, rejicit Baptiſmum in morte Domini collatum, ita ſubjiciens: *Non enim dixit nobis Dominus* : IN MORTE MEA BAPTIZATE ; ſed, EUNTES, DOCETE OMNES GENTES, BAPTIZANTES EOS IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS-SANCTI. Sancti Auguſtini ſententia clariſſima eſt lib. 6. contra Donatiſt. cap. 25. certa eſſe verba evangelica, ſine quibus non poteſt conſecrari Baptiſmus. Idem habet epiſt. 23. ad Bonifac. Eſtque ſimilis locus lib. 19. contra Fauſtum cap. 26. Quæ ſint autem illa verba evangelica exponit contra Donatiſtas lib. 3. cap. 15. *Si*, inquit, *evangelicis verbis*, IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS-SANCTI, *Marcion Baptiſmum conſecrabat, integrum erat Sacramentum*. Vide eumdem lib. 3. contra Maxim. cap. 17. & ep. 20. & ſup. Pſ. 86. Hinc & Cajetani ſententia, ſufficere Baptiſmum in nomine Chriſti collatum, exploditur.

IN EPIST. CCCCX.

222 * GILDUINO ABBATI S. VICTORIS. Is à Ludovico Groſſo, abbatiæ S. Victoris fundatore, abbas conſtitutus eſt anno 1113. Guillelmo Campellenſi, qui locum ordinare cœperat, ad ſedem Catalaunenſem evecto, ut dictum eſt ad epiſt. 3. De S. Victore, præter ea quæ Cheſnius refert in notis ad Abælardum, ſic loquitur Albericus in Chronico ad ann. 1109. *Domus S. Victoris Pariſienſis, quæ erat Prioria nigrorum monachorum de Maſſilia, exclus prædictis monachis, adductus eſt conventus Regularium de S. Rufo de Valentia per magiſtrum Hugonem, qui dictus eſt de S. Victore, & de Regis auctoritate : & ita, multiplicata religione, habet Ordo iſte bene triginta abbatias, & pluſquam octoginta priores*. Eximia ſunt quæ de iſto S. Victoris Ordine narrat Jacobus à Vitriaco. cap. 24. Hiſt. Occident. de quo inter alia. „ Hæc ſiquidem, inquit, ſancta & omni acceptione digna militantium in caſtris Domini Congregatio, refugium eſt pauperum, conſolatio lugentium, fulcimentum & quaſi baſis debilium, recreatio laſſorum, relevatio lapſorum, portus tranquilliſſimus ſcholarum ..... Multis à principio Pariſienſibus magiſtris, viris litteratis & honeſtis, velut ſtellis fulgentibus, illuſtrata, & quaſi margaritis pretioſis decorata. Inter quos nominatiſſimus & præcipuus extitit citharista Domini, organum Spiritus-Sancti, Magiſter Hugo de S. Victore dictus. „ Ea propter S. Bernardus ſpeciali ſemper amore domum iſtam complexus eſt : cujus rei evidens nobis ſuppeditat argumentum conceſſio ſequens, ipſo agente, facta, ut teſtatur authographum in S. Victoris Chartophylacio etiamnum aſſervatum, cujus exemplum eruditus & amiciſſimus D. Tonpelerius Bibliothecæ præfectus mihi communicavit.

„ EGO Bernardus, Claræ-vallenſis vocatus abbas, omnibus Dei fidelibus, tam poſteris, quàm præſentibus, notum fieri volo, me quadam vice, cùm * Pariſius veniſſem, rogaſſe dominum Odonem abbatem S. Genovefæ, omneſque fratres in communi Capitulo, ut fraternæ dilectionis intuitu Gelduino abbati fratribuſque eccleſiæ S. Victoris concederent aquam *Bevronem*, de ſubmolendino, quod *Cupels* appellatur, acceptam uſque ad ſuam eccleſiam deducere, & indè verſus Pariſius in Sequanam, dato idoneo pretio hominibus poſteris S. Genovefæ .... aquam ducerent. Et ut præfatæ eccleſiæ B. Victoris liceret in eadem aqua infrà muros ſuos molendinum facere ad ſuos uſus, ut quantulumcumque utilitatem aquæ-ductu illo infrà eoſdem muros, & extra, propriis expenſis extruere valeant. Quæ Odo abbas omnia communi fratrum ſuorum aſſenſu noſtro interventu benignè conceſſit, ita tamen, ut molendinum S. Genovefæ, quod ſuperiùs eſt nominatum, nulla operis S. Victoris machinatione, aut aquæ elevatione impediatur. Quæ conceſſio, ut eccleſiæ B. Victoris rata firmaque in perpetuum perſeveret, ſigillo eam commendamus, & ſigilli noſtri impreſſione teſtificandam duximus. Placuit & eorum nomine ſubjungere qui precibus noſtris tum interfuere. Dominus GODEFRIDUS, Lingonenſis epiſcopus, D. JOANNES, S. Maclovii epiſcopus, Magiſter BERNARDUS, Pariſienſis archidiaconus, Monachi quoque noſtri, GERARDUS, ET GAUFRIDUS. „ Hæc conceſſio facta eſt circa annum 1150.

* Pariſius ſine flexu, interdum pro ipſa Pariſiorum urbe uſurpatur: Robert. Goulat in compendio jur. & conſuet. univerſ. Pariſ. c. 14. *Si autem contingat longe à Pariſius Regem decedere* &c. V. Dufreſne in Gloſ. Latin. ſub litt. P.

IN EPIST. CCCCXIX. ad Alfonſum.

223 HORSTII CORAM DOMINO DECERTANTIBUS MANIBUS VESTRIS ROBUR ET FORTITUDINEM POSTULABAM. Rem geſtam vide prolixè narratam apud Henriquez in Faſcic. lib. 1. diſt. 4. cap. 27. & in Menolog. 20. Auguſti pag. 273. ubi videbis Bernardum, etſi in Galliis agentem, velut alterum Moyſem, extentis in cœlum manibus, Alfonſo in Luſitania Scalabim, munitiſſimam Saracenorum urbem, oppugnanti, tamquam alteri Joſue, ſuppetias, & victoriam contuliſſe : idque, quia, ſola nominis ejus fama permotus Alfonſus, opem illius, licèt tanto intervallo diſtantis, imploraverat.

IN CUJUS DURATIONE, &c. Memorabile Bernardi vaticinium, quod noſtris annis complevit eventus. Sed id te malo ex ipſis ejus gentis auctoribus plenius cognoſcere. Audi ergo Angelum Manrique Luſitanum, Ordinis Ciſtercienſis Theologum.

„ Quod autem ibi dicit : *in diviſione vaſtrum, dividetur à vobis corona veſtra*, noſtris temporibus evenit, Sebaſtiano enim in Africa miſerè extincto, Henricus Cardinalis regnum obtinuit, qui partem reddituum monaſterii Alcobacienſis aulico cuidam aſſignavit, & rex brevi facto ceſſit, nullum hæredem relinquens ; & rex Hiſpaniarum Philippus II. in hæreditatem intravit, extinctæ antiquæ Luſitanorum regum progenie. In dicto autem monaſterio mille monachi ſimul habitabant, qui die ac nocte inceſſanter divinis laudibus inſiſtebant. Qui diviſi erant per decanos tali ordine, ut in choro laus perennis haberetur. Primis enim, poſt abſolutas laudes matutinas, à choro egredientibus, alii ſuccedebant ; quibus etiam abeuntibus, alii intrantes, eaſdem decantabant ita, ut numquam chorus ſine monachis videretur. „ Sic prophetiam hanc explicat R. P. Angel. Manriq. in Laurea Evangelica, & in Annal. & ex eo Henriquez in Faſcic. lib. 1. diſt. 4. cap. 27. & rurſus in Menol. 20. Auguſt.

Hic occurrit opportunè non minùs memorabile conſilium, ſeu potiùs vaticinium de eodem Henrico rege Luſitaniæ, ſed jam tum cardinale, & archiepiſcopo Eborenſi, quod in vita S. Caroli Borromæi legiſſe memini ; nec abs re futurum puto, ſi hic in gratiam Lectoris addidero. „ Sebaſtiano Luſitaniæ rege abſque filiis mortuo, creatus eſt rex Henricus S. R. E. Cardinalis, ejus patruus, quem vehementer rogatum, regni optimates, præſules, populique exoraverunt ut uxorem vellet ducere : ſperabant enim ex eo, quamvis ætate confecto, procreandum in imperio qui ſuccederet. Præter univerſi regni ſolatium, pietati religionique valdè conſentaneum eſſe diſcordiis, belli calamitatibus occurrere, quæ, Henrico mortuo, nullo regiæ domus relicto ſucceſſore, propemodum neceſſe erat exiſtere. Henricus, ut epiſcopus, religione ſolvi, uxoriſque ducendæ facultatem à Gregorio Pontifice ſibi concedi poſtulat. Eodem tempore Mediolanum ad Carolum dat litteras, adductum ſe à Luſitanis ſuis ut conjugio conſentiret ; quo, tanquam unico remedio tranquillitati provinciæ poſſet conſuli : grave admodum ſibi eſſe, ducereque id cujuſdam loco ſacrificii, in quo ſeipſum pro ſuorum ſalute immolaret : ſed publicæ quieti cedendum judicaſſe. Vementer igitur rogare, ut, quantum eniti poſſet, ad eam conceſſionem Pontificem perducere conaretur. Idem viri Principes alii majorem in modum à Carolo poſtulant, negotiumque ejus auctoritate commendent.

Carolus amiciſſimi optimique Regis poſtulationi, non quod is velle videtur, ſed quæ ſanctæ Eccleſiæ putaret conducere, reſpondet : Magni quidem intereſſe videri, quærere Luſitaniæ qui ei ſine controverſia legitimè poſſet in regno ſuccedere : ſed tali Antiſtiti poteſtatem facere conjugii rem omnium videri graviſſimam, neque ullo unquam tempore conceſſam. Perſonæ Deo dicatæ, in alio genere, factam quandoque dici poteſtatem nuptiarum : quod nullo tamen ſatis certi probatique auctoris teſtimonio ferè confirmatur : omninò exoptatos ejuſmodi nuptiarum, vel publicæ quietis, vel ſucceſſionis eventus minimè contigiſſe : maxima etiam indè publicè ac privatim extitiſſe incommoda, undè magnæ utilitates expectarentur : probandam magis, atque imitandam quorumdam regum continentiam, qui, matrimonio conjuncti, cum rectè ex legitimè filios poſſent ſuſcipere, nulla tamen hæredis ſucceſſoriſve habita ratione, ſingulari caſtimoniæ ſtudio, tali matrimonii uſu abſtinuerunt : quanto magis qui, cælibem vitam profeſſi, ſine ſingulari quadam venia ſeſe ad connubium referre non poterant ? Quæ dixerat allatis exemplis confirmavit. Poſtremò in re tanta, tamquam difficili, nihil ſe aliud probare poſſe dixit, quam ut quibus de cauſis ea facultas poſtulanda videretur, ex cauſæ ſummo Pontifici candidè, nulloque ſtudio referrentur ; quod is pro ſumma auctoritate, divinoque afflatu judicaſſet, æquo animo voluntateque acciperetur. De re graviter ad Pontificem ſcripſit ; quid ſibi maximè probaretur, indicavit ; eventus qualis fuerit, ignorat nemo. „ Ita graviſſimus Scriptor Vitæ ſancti Caroli Borromæi, Carolus à Baſilica, epiſcopus Novarienſis.

* Extat in Spicilegii tomo 8. Diploma Joannis regis Portugallenſis, qui Menendo Alchobaziæ abbati monaſterium Ceicenſe tradit æra MCCXXXIII.

IN EPIST. CCCCXX. ad Joannem Ciritam.

DUM NOBIS APERUIT EXAUDIRI DEPRECATIONES TUAS. Henriquez in vita Joannis Ciritæ modum exauditionis explicat. Nimirum B. Bernardo anno 1119. vigeſima quarta Junii, poſt Vigiliarum laudes orationi in choro inſiſtenti, S. Joannem Baptiſtam apparuiſſe, jubentem ut in remotiores Hiſpaniæ oras coloniam monachorum dirigeret, locum à Deo monſtrandum monaſterio congruum. Hinc Bernardum octo ex ſuis delegiſſe, nempè, Boemundum, Aldebertum, Joannem, Bernardum, Ciſinandum, Rolandum, & Alanum, eoſque de divina voluntate commonitos in Hiſpaniam miſiſſe ; qui Joannem Ciritam, dato per S. Bernardum indicio, invenientes, ejus ductu, & auſpiciis Principis, monaſterium ſancti Joannis de Tarouca conſtruxerint. Vide Henriquez in Faſc. lib. 1. diſt. 19. & Manriq. in annal. anno 1119. cap. 3. 244 HORSTII

OBSERVATIONES

R. P. DOMNI EDMUNDI MARTENE

in quaſdam epiſtolas Sancti Bernardi pro Tomo I.

EPIST. LXVI.

HÆC inſcribitur *Gaufrido abbati S. Medardi* ; in mſſ. codicibus, Vedaſtino, Camberonenſi, S. Jacobi Leodienſis, & Aureæ-vallis inſcribitur : *Gaufrido abbati S. Theoderici*, quam lectionem communiter reperiri in mſſ. codicibus, & in editis, obſervavit Mabillonius ; qui tamen lectionem prætulit codicis Corbejenſis habentis inſcriptionem : *S. Medardi*

di abbatis; quia, licèt Gaufridus fuerit etiam abbas S. Theoderici, præerat tamen abbatiæ S. Medardi anno 1131. quo hæc epiſtola ſcripta fuit.

EPIST. LXXV.

INſcribitur, ad Artaldum abbatem Prulliacenſem; in codice Cambernnenſi, & in Aquicinctino inſcribitur: *Artaldo abbati Pultarienſi*. Eſt autem Pultaria monaſterium ordinis S. Benedicti in diœceſi Lingnnenſi, à Clara-valle non multum diſtans. Codex autem Vedaſtinus, S. Jacobi Leodienſis, & alii legunt Prulliacenſem; quam lectionem præfert Mabillonius.

EPIST. LXXVI.

IN antiquis editionibus inſcribitur *ad eumdem*, ideſt abbatem Prulliacenſem; in editione Mabillonii directa legitur; *ad abbatem canonicorum S. Petri de monte*, quam reſtitutionem confirmat Leodienſis Codex Sancti Jacobi, qui eumdem habet titulum.

EPIST. LXXXI.

HÆC inſcribitur, ad Gerardum abbatem Pultarienſem; in codice Acquicinctenſi hunc habet titulum: *Ad Artaldum abbatem Pultarienſem*.

EPIST. CXXXVI.

HÆC in editis inſcribitur ad Innocentium Papam; in codice Vedaſtino hanc prefert inſcriptionem: *Ad eumdem*, ideſt: Petrum Papienſem epiſcopum; quam lectionem reprobat Mabillonius.

EPIST. CXLVIII.

IN Codice Leodienſi S. Jacobi inſcribitur: *ad eumdem pro Valentino electo*. De quo tamen nihil in epiſtolæ contextu.

EPIST. CLXXXVI

IN Aquicinctino codice inſcribitur: *Ad Simonem d'Oiſi*, quam lectionem approbat Mabillonius.

EPIST. CXCII.

IStam Epiſtolam obſervat Mabillonios in tribus codicibus Colbertinis inſcriptionem hanc habere: *Ad Magiſtrum Guidonem de Caſtello, qui Petri diſcipulus fuerat, & de quo potiſſimum præſumebat, qui poſtea Papa Cæleſtinus fuit*. Qui quidem titulus æquè in Vedaſtino occurrit codice.

EPIST. CCIV.

IN Codice Vedaſtino: *Ad abbatem S. Albani* inſcribitur; pro quo Mabillonius legit; *ad abbatem S. Albini*.

EPIST. CCXXIII.

HUjus inſcriptio in codice Aquicinctenſi ita legitur: *Ad Foſſenum Epiſcopum Sueſſionenſem dereſſimo et reſpondentem, ita ut hæc fuerit ſalus*: Salutem in Domino, & non ſpiritum blaſphemiæ.

EPIST. CCXLVII.

IN Codice Leodienſi Sancti Jacobi inſcribitur: *Ad eumdem pro epiſcopo Sagienſi*.

EPIST. CCLXXIV.

IN editis hunc præfert titulum: *Ad Guidonem abbatem Triumfontium, quando erat Romæ*. In Leodienſi Codice, & in altero Aureæ-vallis ita inſcribitur: *Ad Hugonem epiſcopum de præpoſito Autiſſiodorenſi*.

EPIST. CCLXXX.

IN vetuſto codice monaſterii Camberonenſis hac inſcriptione inſignitur: *Ad dominum Papam Eugenium pro electione Nivernenſi*. E contrario in editis: *pro negotio Autiſſiodorenſi*, quam lectionem præferre malim; nam hac in epiſtola agitur de electione epiſcopi, cujus in diœceſi exſtat Regniacenſe cœnobium, quod in Autiſſiodorenſi ſitum eſt.

EPIST. CCCXXXV.

IN editis: *ad quemdam presbiterum cardinalem* inſcribitur; in codice Vedaſtino nominatim: *ad Petrum cardinalem dirigitur*.

EPIST. CCCLVIII.

IN editione Mabillonii eſt ad Cœleſtinum Papam; ſed poſt hæc verba: *Amicus ſponſi non contriſtabit eam*, in Codice Vedaſtino additur: *Fratrem N. veſtræ majeſtati & commendavimus, & commendamus, quia commendandus eſt*. Quæ verò ſequuntur ejuſdem epiſtolæ in prædicto Vedaſtino Codice, novam incipiunt lineam cum hoc titulo: *ad eumdem*; quaſi altera eſſet epiſtola.

EPIST. CCCLXIII.

HUIC Epiſtolæ in Leodienſi S. Jacobi Codice hic præfigitur titulus: *Hanc epiſtolam B. Bernardus abbas Claræ-vallenſis jam in extremis poſitus dictavit ad gentem Anglorum*.

EPIST. CCCLXV.

IN editione ſecunda Mabilloniana in Cod. Aquicinctenſi hunc præfert titulum: *Ad Henricum Moguntinum archiepiſcopum, contra fratrem Rodulfum, qui neci judæorum conſenſerat*.

EPIST. CCCXCVII.

IN hac epiſtola, quæ eſt ad Odonem abbatem Majoris-monaſterii, hæc verba in fine addenda ex Codice Vedaſtino: *Semper parati ſunt conciare injuriam aliis, invidiam ſuis: vobis autem, Pater, conſulimus uti conſilio meliorum, nec abduci ſcandalo priſcorum ad prævaricandum pactum labiorum veſtrorum; ne, dum paucorum malorum ſcandalum declinatis, bonis omnibus, quod abſit, ſcandalo ſitis*.

EPIST. CCCC.

IN vetuſto Codice S. Martini Tornacenſis hanc præfert inſcriptionem: *epiſtola Bernardi ad Ubericum Letienſem abbatem*, cujus hactenus nomen ignotum fuit.

EPIST. CCCCIV.

HÆC non *ad Albertum*, ut in editis; ſed *ad Albertum incluſum*, uti legitur in codice Acquicinctenſi, dirigitur.

FINIS ANNOTATIONUM IN TOMUM I.

NOTÆ IN TOMUM II.

IN LIB. I. de Conſiderat. cap. 1. num. 1.

225 HORSTII INVITUS A TUÆ RACHELIS AMPLEXIBUS. Uſitatum Patribus, & Theologiæ myſticæ Scriptoribus, nomine Rachelis & Liæ, Contemplativam, & Activam vitam deſignare. Ambæ quidem uxores Jacob, ſed alteram fœcunditas, alteram venuſtas commendabat: quæ duæ dotes diſparibus utriuſque vitæ officiis applicari ſolent. Eodem ſenſu Marthæ, & Mariæ nomina non raro uſurpari videas. Itaque inſinuat Eugenium, hactenus vitæ contemplativæ ſtudiis deditum, ægrè ad activæ vitæ negotia deſcendere, utpote quæ variè diſtrahant mentem, & penè obruant, ut vix ſubindè ad ſuperna ac divina valeat aſſurgere.

Sanè, quàm moleſtum ſit viris piis, & religioſis, avelli à ſanctæ contemplationis otio; ad negotia ſæculi, ad dignitates & honores, tot tantiſque occupationibus obnoxios, pertrahi, ex ſanctorum Patrum ſcriptis rebuſque geſtis conſtat. Unum libet adducere è ſummo illo culmine, uti probè conſcium doloris & moleſtiæ quam adferre ſolet illud quietis & tranquillitatis religioſæ diſpendium. Gregorius M. ſanctiſſ. Pontifex, electus ad illud ſummi in Eccleſia honoris faſtigium, mirum quàm deploret ſortem & conditionem ſuam, priſtinam cum preſenti conferens. Verba ejus perquam elegantia ſunt, & perutilia, meritoque inculcanda his quibus adeò non horret animus ad tot curas, & contemplationis remoras; ut potiùs, inſtar Ephraim, quaſi vitula docta diligere trituram, avidi ad iſta ferantur, & eiſe ſub ſentibus delicias computent. Sed audiant iſti Gregorium gementem, & querentem ſe, ſub colore pontificatus, ad ſeculum reductum, & jam tantis terræ curis inſervire, quantis ſe in vita laica nequaquam deſerviſſe meminerit. „ Alta enim, inquit, quietis meæ gaudia perdidi, & intus corruens, aſcendiſſe exterius videor. Undè me à Conditoris mei facie longè „ expulſum deploro, &c. „ Et paulò poſt: „ Undique cauſarum fluctibus quatior, ac tempeſtatibus deprimor ita, ut re„ ctè dicam: *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me*. „ Redire poſt cauſas ad cor deſidero, ſed, vanis ab eo cogitationum tumultibus excluſus, redire non poſſum. Ex hoc ergo mihi longè factum eſt quod intra me eſt ita, ut obedire „ nequeam propheticæ voci, qua dicitur: *Redite prævaricatores ad cor*; ſed, ſtultis preſſus cogitationibus, ſolummodo exclamare compellor: *Cor meum dereliquit me*. Contemplativæ „ vitæ pulchritudinem velut Rachelem dilexi ſterilem, ſed videntem, ac pulchram; quæ, etſi per quietem ſuam minus „ generat, lucem tamen ſubtilius videt. Sed quo judicio, neſcio, lux „ mihi in nocte conjuncta eſt, activa videlicet vita, fœcunda, ſed lippa, minus videns, quamvis ampliùs pariens. Sedere ad pedes Domini cum Maria feſtinavi, verba oris ejus „ percipere; &, ecce, cum Martha compellor in exterioribus miniſtrare, atque erga multa ſatagere. „ Ita Pontifex verè ſanctiſſimus, in Regiſt. lib. 1. epiſt. 5. Similia habet ibid. epiſt. 6. 7. & preſertim 24. item 25. & 26.

Sed placet & alium ejuſdem nominis & culminis Pontificem, eadem quoque mente, & ſimili animi æſtu loquentem audire. Gregorius enim IX. ubi, ſcribens ad Camaldulenſes monachos, angorem animi ſui in pontificatu exponit, & orationum ab eis ſuffragia poſtulat, ita loquitur: „ Quia verò, importuna „ lippientis Liæ inſtantia nos frequenter à ſuavibus perſpicacis Ra„ chelis amplexibus avellente, ipſi Deo precibus inſiſtere non poſſu„ mus, ut oportet; vos, qui ad pedes ejus ſedetis jugiter cum „ Maria,

„ Meria, & quibus ab olim nos jungimus bitumine charitatis, ſollicitandos duximus, &c.

IN LIB. I. CAP. IV. num. 5.

226 HORSTII LEGES JUSTINIANI, NON DOMINI. Legum abuſus fecit ut ſancti viri, & zelo juſtitiæ ferventes, acriorem ſubindè in leges cenſuram ferent. Verùm non tam leges ipſas, quàm abuſum, & ipſos abutentes feriunt. Horum ſanè vitio fit ut leges ſæpè non niſi lites ſint, aut ferent. Nempè & vinum abit in vitium, non ſua, ſed abutentium culpa: nec ea propter vinum rectè culpaveris. Quid enim abuſu non poſſit depravari? Legum porrò uſum maximè corrumpunt ambitio, & lucri cupiditas. Hinc nulli ferè cauſæ, qualiſcumque ea ſit, patrocinium deeſt; hinc illæ litium ambages, antequam ad cauſæ metam, id eſt, ſententiam, pervenias. Sed hac de re cap. x. redibit ſermo.

Studium legum Clericis non decet.

Hoc loco Bern. evocat Pontificem ab immodica legum juſtiniani, & litium occupatione. Quid autem vetat idem ad ceteros quoque Eccleſiæ Prælatos, immò & omnes eccleſiaſticos extendere? quorum plures videmus ad legum & jurium ſtudia ferri propenſius, eo quod magis ad ſplendorem, quæſtumque, & vitæ commoda ſpectare putentur.

227 At quæ iſta præpoſtera vitæ & ſtudiorum ratio, ut tot hodie ſint in legibus Juſtiniani, quorum tota voluntas, & voluptas eſſe debebat in lege Domini? Nonne hoc ipſo vitæ genere & inſtituto (utpotè clerici, ideſt, in ſortem Domini cooptati) profitentur? Nonne hujuſce rei ſeipſos quotidie commonefaciunt, cùm, præeunte Propheta, beatos illos pronunciant quorum *voluntas eſt in lege Domini, & in lege ejus meditantur die, ac nocte?* Jam verò illi in Scripturis divinis hoſpites ac peregrini, à libris piis & ſpiritualibus alieni, ac faſtidioſi, in Codice & Digeſtis, Novellis ac Libellis, legibus, ac litibus, majori guſtu & voluptate verſantur. Cum Codice Evangeliorum, ac geſtis Sanctorum nihil illis commercii, niſi quod verba Pſalmorum raptim curſimque demurmurant, & Chori penſum feſtinanter abſolvunt. Hinc ad profana, nedum vana, ſtudia ſeſe convertunt. Quæ hìc meditatio divinæ legis? quæ ſacrarum rerum & ſtatui eccleſiaſtico congruentium tractatio? & tamen clamant quotidie: *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea eſt*, &c. Mirum, ſi non verentur teſtem cordis ſui Deum, aut certè propriam conſcientiam, ne forte arguantur mendacii qui utriuſque teſtimonio convincuntur nihil minùs diligere, quam quod ore profitentur. Quorſum enim quotidie recitamus Pſalmos? nonne ut congruentes verbis ſenſibuſque Pſalmorum affectus induamus, & mores divinis conformemus? Quis autem credat eos ſentire quod aſſerunt, aut certè per os divini Vatis aſſertum repetunt quotidiè, beatem dicentes illum qui in lege Domini ſcrutatur, & meditatur die ac nocte? Quid mirum, ſi tales videamus ſucco veræ pietatis paulatim deſtitui; nullo divinarum rerum vegetari influxu; ſenſum ſine ſenſu exarefcere, tandemque penitus emori.

228 Hinc Petrus Bleſenſis, vir doctiſſimus, & ipſe Legum peritiſſimus: „ Res, inquit, plena diſcriminis eſt in clericis uſus legum. Totum enim hominem adeò ſibi vindicat, ut eum ſuſpendat à ſpiritualibus, à divinis avellat: epiſt. 26. „ Et alibi: „ Hæc (Legum tractatio) vix unquam pacifica eſt, quia ſemper litigat de contractibus, vel quaſi de maleficiis, vel quaſi de variis figuris cauſarum, de actionibus & obligationibus, de judiciis, de ſententiis & appellationibus, & aliis, quæ, cùm ſopire lites debeant, ſemper cineres litium excitant jam ſopitos. „ Ita ille epiſtola qua clericum Regis Angliæ à ſtudio juriſprudentiæ ad ſacrarum litterarum ſtudia, veluti ſtatui eccleſiaſtico magis congrua, provocat, in Tubis noſtris Diſcipl. eccleſ. Tub. 6. pag. 553. Sic & apud Baron. Tom. 12. an. 1165. num. 2. Joann. Sariſberien. Thomam Archiepiſcopum Cantuarienſem, qui demum pro Eccleſiæ glorioſus Martyr occubuit, à ſtudio legum dehortatur, utpotè quæ magis curioſitati, quàm utilitati, ſerviant. „ Mallem, inquit, vos ruminare Pſalmos, & B. Gregorii Morales libros evolvere. Quis à lectione Legum & Canonum compunctus ſurgit?

229 Similem Carolo Borromæo, ſanctiſſimo Præſuli, mentem fuiſſe lego. „ Uſitatam enim, inquit Scriptor Vitæ, Juriſconſultorum ſcientiam, qua ſuerat occupatus adoleſcens, minimè jam in paſtorali cura ad ſe pertinere arbitratus eſt. Theologicæ & canonica tantum novit, quantum Cardinali magnam eccleſiam regenti efficere poſſe conceſſum eſt. Ex Theologis Scripturas divinas potiſſimùm ſequebatur, tum veteres Patres, Interpretesque illos qui ſolidiorem ſenſum amplectuntur. Canonum ei ſcientia perjucunda erat, quæ, Patrum mores & acta repræſentans, Eccleſiæ componendæ, atque ordinandæ rationem continet. Dolens autem eos communi conſuetudine tantummodo canones ad interpretandum ſeligi, qui ad lites judiciaque valent, conſtituit ipſe qui iis declarandis præeſſet, undè ſacra Majorum inſtituta, & ritus, optimumque Eccleſiæ adminiſtrandæ genus hauriretur. „ Lib. 7. cap. 21.

230 Porrò ſuperiora omnia cum grano ſalis accipe. Sobriam enim legum ſcientiam & uſum, non quæſtui, ſed juſtitiæ & veritatis patrocinio utilem, nemo ſapiens damnat. Id ſolum monentur ſacri ordinis homines, ut noverint præcipuas ſui ſtatus partes, & officia; ament digna & debita vocationi ſuæ ſtudia; & præpoſterè occupari caveant, ac negligant ſcire in primis quæ perfectionem ſui ſtatus magis magiſque promoveant; ne minorem præcipuis, majorem viliorìbus, & alienis curam ac induſtriam impendant. V. Lindanum epiſc. Ruremund. lib. de Impœnit. ſing. ubi quærit, cur multi clericorum hodie plura faciant juriſprudentiæ ſtudia, quàm Theologiæ.

IN LIB. I. CAP. IX.

231 HORSTII NUMQUID ISTUD TERRUIT B. PAPAM GREGORIUM? S. Gregorius inter ipſos armorum ſtrepitus ſacris ſtudiis intentus, velut alter Archimedes. Et quidem Præfat. lib. 2. Homil. in Ezech. teſtatur duobus ſe incommodis turbari in propoſito; nimia obſcuritate viſionum, & terrore imminentium malorum. Nam *Agilulfum*, inquit, *Longobardorum regem ad obſidionem noſtram ſummopere feſtinantem Padum tranſiſſe cognovimus. Undè penſate, Fratres, in caliginoſis ac myſticis ſenſibus penetrare quid valeat mens miſera, timoris ſui perturbationibus occupata*, &c. tamen obſcuriſſimam & extremam partem Ezechielis eo temporis tam diligenter, quàm eleganter expoſuit, ut inquit Sanctus Bernardus. Videant nunc Prælati Eccleſiæ, ceterique viri eccleſiaſtici, quomodo, in pace & tranquillitate viventes, utantur otio conceſſo; an ad ſacra ſtudia, an ad vana & ſecularia negotia. Quam multos, heu! videre eſt alienis, otioſis, & indignis occupari! Quid autem intereſt, an otioſus ſis, an malè occupatus? Olim certè ſancti Præſules, etiam in graviſſimis negotiis, invenerunt otium vacandi Deo; & nunc inveniant, quibus cura & parſimonia temporis erit.

IN LIB. I. CAP. X.

CAUSAS BREVITER DECIDERE, &c. Perſtringit artes fraudeſque advocatorum, quibus adeò curæ non eſt controverſiis ſopiendis admovere manum, ut potiùs oleum affundant. Nimirum ſeruntur lites ex litibus, controverſiæ controverſias excipiunt; nullaque remora ſiſti vel inhiberi rixarum ille curſus poteſt. Sed & ſumptibus atteruntur litigantium facultates, cuilibetque plerique eſſet de jure ſuo decedere, quàm juri experiundo, ſortis nonnumquam minus idoneæ damnum, impendiorum jactura cumulare. Cauſas itaque Bernardus vult breviter decidi; omnes litium ambages recidi; cum nihil ita abſque labore manifeſtam faciat veritatem, ut brevis & pura narratio. 232 HORSTII

Cauſæ & lites breviter decidendæ.

In quem ſententiam multa variis Conciliorum decretis ſtatuta legimus; ſed utinam praxim in curiis & tribunalibus videremus! Concil. Trident. Seſſ. 24. cap. 20. de Reform. & Seſſ. 25. cap. 10. de Reform. ubi inter alia ſic habet. „ Admonet ſancta ſynodus tam Ordinarios, quàm alios quoſcumque Judices, ut terminandis cauſis, quanta fieri poterit brevitate, ſtudeant; ac litigatorum artibus, ſeu in litis conteſtatione, ſeu alia parte judicii differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant, &c. „ Vide Concil. Lateran. ult. Seſſ. 10. & in Cle. Sæpè de verb. ſig. c. Finem litibus, &c. fin. de do. & cont. cap. 2. de re jud. &c. conſtitutus, de procur. cap. Nonnulli, de reſcr. Cle. Diſpendioſam, de judiciis, & alibi ſæpiùs.

Horum Canonum obſervantiam magnus eccleſiaſticæ diſciplinæ zelator, Carolus Borromæus ſtudioſè promovit; de quo memorabile eſt, „ Notariis, Scribiſque fori ejus tempore accidiſſe ut peritiam earum litium, quæ de beneficiis alibi tam frequenter inter clericos eſſe ſolent, penè dediſcerent, lib. 7. vitæ cap. 36. „ Thomam quoque Morum, Angliæ martyrem, à protrahendis in foro cauſis alieniſſimum fuiſſe Stapletonus in Vita ejus teſtatur. „ Nam cauſis omnibus & litibus adeò expedivit & liberavit tribunal ſuum, ut quadam vice, expedita cauſa, dum ſequentem proferri juberet, reſponſum acciperet, nullam illic ampliùs ſupereſſe. „ Ita in Vita ejus mihi pag. 39.

IN LIB. II. de Conſid. Cap. 1. n. 3.

INCIDIMUS IN TEMPUS GRAVE. Expeditio in Orientem, hortatore S. Bernardo, ſuſcepta infeliciter ceſſit. Hinc nata contra Virum ſanctum murmura & calumniæ. His hoc capite antidoton, ſive apologeticon opponit. Idem quoque faciunt alii Scriptores, ne putes ipſum Bernardum ſolum ſuæ cauſæ & innocentiæ aſſertorem. Vide Gaufrid. lib. 3. vitæ cap. 4. Otho Friſing. de Geſtib. Frid. libr. 1. cap. 60. ubi multis hac de re philoſophatus, tandem concludit: „ Expeditionem illam, etſi cum tanta Chriſtianorum ſtrage conjunctam, fuiſſe bonam & ſalutarem, ſi non pro dilatatione terminorum, vel pro commoditate corporum, attamen ad multarum ſalutem animarum. „ Additque: „ Quamvis, ſi dicamus ſanctum illum Abbatem (Bernardum) ſpiritu Dei ad excitandos nos afflatum fuiſſe, ſed nos, ob ſuperbiam laſciviamque noſtram, ſalubria monita non obſervantes, meritò rerum perſonarumque diſpendium deportaſſe, non ſit à rationibus, vel antiquis exemplis diſſonum. „ Ita Otho, qui præſens interfuit, & quæ oculis ſuis vidit, ſincerius enarrare potuit. Vide epiſt. Joan. Abb. Caſæ-Marii inter epiſt. Bern. 333. * & Will. Tyrium apud Baron. anno 1148. ubi de cauſis fruſtratæ expeditionis. Sed libet unum præ ceteris iſtius hiſtoriæ audire bonæ notæ & fidei Scriptorem, cauſas infelicis belli diligentius ediſſerentem. Is eſt Guillelmus Neubrigenſis, lib. 1. de Reb. Angl. cap. 20. „ Legimus, inquit, olim numeroſiſſimum Domini exercitum unius hominis etiam occultè peccantis ſcelere ita inquinatum, & favore divino nudatum, ut enervus & languidus appareret. Conſultus Dominus, reſpondit populum anathemate pollutum eſſe, & adjecit: *Anathema in medio tui eſt, Iſrael: non poteris ſtare adverſùs hoſtes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere*. Porrò in noſtro illo exercitu tanta tam contra Chriſtianam, quàm contra caſtrenſem etiam diſciplinam, mala increverant, ut mirum non ſit, quod eis, tanquam pollutis, & immundis, favor nequaquam divinus arriſerit; Caſtra enim a caſtratione dicuntur luxuriæ. At caſtra illa noſtra caſtra non erant, in quibus utique infelici quadam licentia multorum ſpirabant libidines. Præſumentes quoque de multitudine, & inſtructu copiarum, atque ita carnem brachium ſuum ſuperbè ponentes, in Domini, pro quo æmulari videbantur, miſericordia atque potentia minus confidebant; declaratumque in eis eſt, quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Præterea, in terra Chriſtiani Imperatoris, cum quo fœdus percuſſerant, &, quo jubente, venalia vel afferebantur, vel abundabant, minus à rapinis temperabant. Immiſit ergo vis infenſus Imperator, hinc famem, inde hoſtem: tanti ſanguinis Chriſtiani periculum

233 HORSTII

*Nunc 386.

Cauſa infelicis expeditionis Catholicorum adverſus infideles.

„ lum Chriſtianus minimè perhorreſcens. Denique, venelibus prohibitis, cum pro victualibus congerendis, propter hoſtium inſidias, noſtri non valerent excurrere, primo exercitus fame contabuit: deinde hoſtium exceptus inſidiis, vel Turcarum gladios inebriavit, vel Chriſtianæ ſtatum libertatis ignominioſiſſimæ, atque infeliciſſimæ ſervitutis ſorte mutuvit. Nec ſuperbis atque immundis caſtigandis iræ defuere cœleſtes, & pleramque (ut dicitur) effuſa deſuper intempeſtivarum nimbum inundatio, de exercitu noſtro plus minuit, quàm hoſtilis gladius. Itaque duorum exercituum maximorum parte longè majora diverſis caſibus & cladibus profligata, cum parte reſidua duo illi magni Principes, ægrè exitium evadentes, Jeroſolymam venerunt; & nulla re memorabili facta, inglorè receſſerunt. Ita Neubrigenſis.

IN LIB. II. de Conſid. Cap. 5.

234 HORSTII QUALE EST HOC DE PAUPERE ET ABJECTO LEVARI, &c. Monet ut veteris fortunæ memoria contineat ſe intrà limites modeſtiæ; idoneum ſanè frenum ad arrogantiam, & tumorem animi comprimendum, ac ſiſtendum. Exemplum hujus rei præclarum ac celebre dedit Agathocles Siculus, qui, figulo patre natus & ignobilis, tandem regno Siciliæ potitus eſt. At, ne honoris ſpecies abriperet extra metas honeſtatis, immemorem undè eſſet, & quam in lubrico eum fortuna collocaſſet; ortus ſui memoriam conſervavit, utens vaſis fictilibus, quorum intuitu figuli ſe filium eſſe recordaretur: Id quod Auſonius eleganti expreſſit epigrammate. Quod præter alius etiam adfert Nicolaus Serarius in Hiſt. Moguntina, ubi agit de Willegiſo archiepiſcopo ejuſdem eccleſiæ, qui, itidem obſcuro loco natus, ſed demum factus archiepiſcopus, quanto major fuit, tanto ſe ſubmiſſius geſſit; ideoque ſtudebat identidem priſtinæ conditionis ſuæ recolere memoriam. Et quia patre carpentario natus erat, paſſim in ædificiis, & parietibus rotas, fabrile ſcilicet parentis opus, pinxit, addito hoc elogio: *Willegiſe, Willegiſe, quid fueris ne obliviſcere*. Et hoc velut inſigne ſibi perpetuum ſumſit, cujus intuitu ſemper originis ſuæ memoriam aleret; idque in hodiernam uſque diem civitas Moguntina reſervat. Vide Serarium loco citato, mihi pag. 703. ubi alia quædam ſymbolica de rota adfert, & de vitæ brevitate, ac fortunæ volubilitate non abs re philoſophatur.

IN LIB. II. CAP. XIII.

235 HORSTII *Eccleſiaſticæ nugæ cavendæ.* INTER SÆCULARES NUGÆ, &c. Nugas, & otioſas fabulas faceſſere jubet ab ore ſacerdotis: quidni Pontificis? Seria tantùm & utilibus id putare vult, nempè Evangelio conſecratum, nec vano ſermone (quamvis alii eum urbani nomine colerent) profanandum. Simile prorſus priſcæ & rigidæ virtutis exemplum reliquit B. Petrus Damiani, qui tædium vitæ publicæ, & deſiderium quietis ac ſolitudinis, vel hinc accepiſſe, vel certè auxiſſe videtur, quod illi cum moribus, facetiis, jocis, vel (ut verbo Bernardi utar) *nugis* curialium minus conveniret. Audiamus ipſum in epiſtola qua ſe apud Pontificem, & Cardinales, ob demiſſum epiſcopatum Oſtienſem, excuſat. „ Fuit, fuit olim, inquit, ſed jam elapſum eſt tempus, ut modeſtiæ pudor, mortificationis inſigne, digna ſeveritas, & ſacerdotalis genii valeat cenſura ſervari. Nam, ut me ſolum dignè coarguam, videtis ipſi, quia protinus ut ad vos venio, ecce ſales, ecce facetiæ, ecce lepores, urbanitates, dicacitates, volumina quæſtionum, omneſque verborum inanium peſtes inſolenter erumpunt, quæ nos, non jam Sacerdotes, ſed potius oratores, ac rhetores, ſive, quod inhoneſtum eſt, ſcurras oſtendunt. Mox enim ut verba conterimus, paulatim quædam lenocinia confabulationis alternæ ſurrepunt, quæ omnem animi rigorem indecenter emolliant, & ſeveritatis robur in cachinnum riſum, & turpia joca diſſolvant. Hinc eſt quod mens extra ſe ſparſa contunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris extinguitur, terror in alios & reverentia ſacerdotalis amittitur; &, quod periculoſius eſt, rectè vivendi linea quæ aliis ad exemplum proponenda fuerat non tenetur. Quòd ſi nos, vel pudore, vel metu, in hæc declinare contemnimus, mox inhumani, rigidi, & quos Hyrcanæ genuerint tigres, ſaxei judicamur. Reprimo calamum, nam, ut turpiores attexamus ineptiæ, pudore ſuffundor. Videlicet venatus, aucupium, alearum inſuper furiæ, vel ſcaccorum, &c. Ita illa: ubi vides quàm bellè Bernardo conſentiat, & quales in ſacerdotibus nugæ deteſtetur: quas hodie multi eccleſiaſticorum, nedum prælatorum, adeò non cenſent cum Bernardo *blaſphemias*, ut ne quidem veniales culpas exiſtiment.

236 Quam hic Bernardus Eugenio cavendam monet vaniloquii culpem, eam alius olim ſanctiſſimus Pontifex Gregorius, propoſito ſui exemplo, velut ipſe reus, graviter & patheticè reprehendit. Nam, dum, expendens verba Ezech. *Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael*, onus vocationis ſuæ ponderat, in hæc verba prorumpit, quæ meritò etiam corda noſtra percellant. Pauca nos excerpemus; tu integra ſuo loco lege Homil. 11. in Ezech. „ O quam dura mihi ſunt iſta quæ loquor? quia memetipſum loquendo ferio, qui otioſis verbis ſæpè implicor, & ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens & negligens ceſſo! Qui in conſpectu Dei factus ſum mutus, & verboſus: mutus in neceſſariis; verboſus in otioſis, &c.... Et quidem in monaſterio poſitus, valebam & ab otioſis linguam reſtringere, & in intentione orationis penè continuè mentem tenere. At, poſtquam cordis humerum ſarcinæ paſtorali ſuppoſui, colligere ſe ad ſemetipſum aſſiduè non poteſt animus, quia ad multa partitur.... Quia autem neceſſitate loci ſæpè viris ſæcularibus jungor, nonnumquam mihi linguæ diſciplinam relaxo. Nam, ſi in aſſiduo cenſuræ meæ rigore me teneo, ſcio quia ab infirmioribus fugior, eoſque ad hoc quod appeto numquam traho. Undè fit ut eorum ſæpè & otioſa patienter audiam. Sed quia ipſe quoque infirmus ſum, in otioſis ſermonibus paululum tractus, libenter ea loqui incipio quæ audire cœperam invitus; & ubi tædebat audire, libet jacere, &c. „ S. Ambr. ubi de officiis agit, jocandi diſciplinam à ſæcularibus viris tradi ſolitam ſibi prætereundam arbitratur: *Nam licet interdum*, inquit, *honeſta joca ac ſuavia ſint, tamen ab eccleſiaſtica abhorrent regula*: lib. 1. cap. 23.

237 *Et Concionatoribus.* Sacros ſanè Oratores, qui, ut verbis Bernardi utar, *conſecrarunt in ſuum Evangelio*, hic cautos eſſe par eſt, ne ad nugas, & ludicra, tum privatim, tum publicè defluant. Iraſcor Concionatoribus, qui pro ſuggeſtu jocos ſubindè, ſeu facetias, & lepidas fabellas proferunt, quales etiam in quibuſdam recens editis cujuſdam Religioſi concionibus extare video. Legant illi Chryſoſtomum in cap. 5. epiſt. ad Epheſ. ubi oſtendit quam ſit Chriſtianæ gravitati conveniens ridiculis abſtinere; „ quæ qui legerit, inquit Carolus Regius, Soc. Jeſu, in Oratore Chriſtiano, non poterit non mirari, quantum plerique Chriſtiani populi Oratores ab ea gravitate diſtent: quam ille vir ſapientiſſimus jure ab ipſo populo exigebat „ ubi deindè præſentem Bernardi locum iis inculcet: Qui proindè prudenter monet concionatori fugiendum modum agendi, magis amicis, quàm religioſis viris, convenientem; & eorum, qui magis ſpiritu hujus mundi, quàm ſpiritu Dei vivunt, proprium; magiſque ſapit mores quoſdam, quos hodie pollitcos vocamus, quam ſimplicitatem evangelicam. „ Ex hoc genere eſt, inquit, levis, & juvenilis in familiari uſu libertas, ſub prætextu hilaris & lætioris cujuſdam converſationis, ridicula dicta, & facta, & lepidas hiſtorias intermiſcendi, ut hoc modo amicos, & viros nobiles familiaribus colloquiis detineant. „ Ita Scriptor ille, ad formandum ſacrum Oratorem perquam idoneus, dignuſque qui verſetur in omnium Concionatorum manibus, lib. 2. cap. 56.

IN LIB. III. de Conſid. Cap. II. num. 7.

238 HORSTII INIRUA OMNIS APPELLATIO, &c. qua de re prudentiſſimè Concil. Trident. Seſſ. 3. cap. 1. de Reform. „ Cum igitur rei criminum plerumque, ad evitandas pœnas, Epiſcoporum ſubterfugienda judicia, querelas & gravamina ſimulent, & appellationis diffugio judicis proceſſum impediant, ne, remedio ad innocentiæ præſidium inſtituto, ad iniquitatis defenſionem abutantur, atque ut hujuſmodi eorum calliditati & tergiverſationi occurratur, ita ſtatuit, &c.

IN LIB. III. Cap. III.

239 HORSTII UNUS MOGUNTINUS, COLONIENSIS ALTER. Henricus I. Archiepiſcopus Moguntinus, gravatus ſuorum Canonicorum calumniis, & implorans Sedem apoſtolicam, abſolutus eſt. Scribit pro eo Bernardus epiſtolam 302. ad quam V. NOTAS. Colonienſis alter, ideſt, Arnaldus, qui ex præpoſito S. Andreæ in Archiepiſcopum electus anno 1138. poſt. annos aliquot de ſimonia accuſatus eſt. De hoc Arnaldo Auctor magni Chronici Belgici Canonicus Reg. S. Auguſt. propè Nuſſiam, teſtatur eum in Concilio Remenſi, præſente Eugenio, de ſimonia accuſatum, una cum Archiepiſcopo Moguntino ſententiam depoſitionis accepiſſe. Dictis verò Archiepiſcopis pro ſua reconciliatione Romam accedentibus, & Henrico Moguntino gratiam obtinente, Arnaldum Colonienſem reconciliationem impetrare non potuiſſe, cùm tamen pro ea obtinenda plurima obtuliſſet.

IN LIB. III. CAP. IV. num. 18.

240 HORSTII UBI NECESSITAS URGET. &c. Notanda Bernardi in materia diſpenſationum ſententia: nempè ut, non niſi neceſſitate urgente, & communi utilitate ſuadente, diſpenſetur. Jam verò ſæpius diſpenſari ubi neceſſitas, & utilitas vel non eſt, vel tantùm privata eſt. Quid autem hic eſt diſpenſare ſenſu Bernardi, niſi diſſipare? Et hic meritò illa ejuſdem S. Patris verba ingerimus. *Quid tibi fruſtra quiſpiam blanditur de abſolutione Apoſtolica cujus conſcientiam divina ligatam tenet ſententia?* epiſtola 1. ad Robertum. Item illa: *Apoſtolicam, inquiunt, licentiam quæſivimus, & impetravimus. O frivolum ſatis remedium! quod non eſt aliud, niſi, more protoplaſtorum, conſternatis conſcientiis texere perizomata, videlicet, ad velamentum, non medicamentum. Utinam non licentiam quæſiſſetis, ſed conſilium, ideſt, non ut liceret, &c.* Ita Bern. epiſt. 7. ubi noteris digniſſima circa diſpenſationes à num. 7. uſque ad 10.

IN LIB. III. Cap. V. num. 20.

241 HORSTII LUXUS VESTIUM INTERDICTUS, &c. Ævo Bernardi luxum, & mollitiem veſtium inter clericos eo magis, & penè impunè graſſatam cenſent plerique, quod è prima nobilitate tunc plures in clerum adlecti, & jam pridem elegantiæ aſſueti, ægrè ſe ad modeſtiam & frugalitatem ſacro ſtatu dignam componerent: quin & hoc modo priſtinum ſplendorem, & ſtemmatis excellentiam peculiari veſtium cultu tueri vellent, ne fortè è plebe inſtar cæterorum viderentur aſſumpti. Sed quis prudens hoc in iis ſtudium probet? Nam una cum ſtatu & vitæ genere mores habitumque mutari par erat; vel certe ita ſtatuere ſecum, præcipuum hominis Deo ſacrati decus & ornamentum eſſe virtutem, modeſtiam, pietatem. Sed quia hic ferè depravata plurimorum erabat opinio, ſanctis & religioſis Viris ſemper curæ fuit vomicam illam in communem perniciem in dies magis magiſque tumeſcentem acriori ſtilo pungere. Acceſſerunt & diverſorum Eccleſiæ Præſulum, nec non Conciliorum decreta, ad reprimendum luxum veſtium, edita; quæ tamen S. Bernardus non obſervari dolet ac queritur. Vide infra Tract. de morib. & off. Epiſc. contra luxum veſtium in Cler. &c. cap. 2. *Veſtium luxus in Clericis damnatur.*

242 *Ibidem.* SI NON UT PRIUS FISSURA ENORMIS, &c. Sacris decretis ſeverè cavetur, ne clerici veſtes ferant virgatas, partitas, ſcacatas. Majores noſtri vocabant *fractilatas* veſtes & pompoſas. Vide Chronic. Vuindeſhemenſe lib. 2. cap. 47. quæ videntur conciſæ fuiſſe veſtes, latiſſimis rimis & hiantibus, quales videmus in Gallorum thoracibus æſtivo tempore: quibus fiebat ut ſeminudi eſſe viderentur: &, ut cum Petro Chryſologo loquar, *artificioſa nuditate veſtiti*, Serm. 122. Id S. Bernardus *fiſſuram enormem* apellat, *quæ penè inguina nudet*; eo quod olim non thoraces modo haberent ea ratione feneſtratos & hi-

antes, verùm etiam & femoralia latè fiſſa, ut ex antiquis picturis conſtat. Quare, cùm clerici extra chorum longiorem veſtem poſuiſſent, in omnium oculos incurrebat illa amictus turpitudo, quæ modeſtorum oculos animoſque offenderet. Ita ferè Creſoll. in Myſtag. lib. 4. cap. 13. ſect. 5. Ubi etiam addit, morbum illum dirè in Germania graſſatum; ſed & à Præſulibus magna vigilantia laboratum, ne licentius latiuſque ſerperet. Et quidem deinceps diverſos Colonienſes Præſules adducit, qui paſtorali cura & cenſura invaleſcentem abuſum reprimere ſtuduerunt. Tales fuerunt Conradus anno 1260. Vualramus anno 1337. Villelmus anno 1353. & 1360. qui inter alia ſic ait: *Monemus univerſos & ſingulos clericos, ne de cætero veſtes partitas, virgatas, taliatas, ſcacatas, &c. aut omninò rubras, aut omninò virides, aut glaucas, aut botonatas, vel nodatas, &c. deferant*. Omitto cæteros.

IN LIB. IV. de Conſid. Cap. II. num. 5.

243 HORSTII ABSIT, INQUIUNT, NON DECET &c. Vide undè corruptela Principum, ac Prælatorum: nempè à malis conſiliariis, & familiaribus; utpote qui tantùm norunt blanda ſuggerere, ac non niſi placentia loqui. Hinc eleganter Seneca: „ Monſtrabo tibi, inquit, cujus rei inopia laborent magna faſtigia; quid omnia poſſidentibus deſit, ſcilicet, ille qui verum dicat... Non vides quemadmodum illos in præceps agat exſtincta libertas, & fides in obſequium ſervile ſubmiſſa, dum nemo ex animi ſui ſententia ſuadet, diſſuadetque, ſed adulandi certamen eſt, & unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandiſſimè fallat? lib. 6. de Beneſ. cap. 30.

Hinc S. Ambroſius, quamvis Theodoſii Imperatoris acre ingenium, & vehementem impetum noſſet, minus tamen hinc, quàm à familiarium ſuorum conſiliis, metuebat. Ideò Imperatori ſcribens epiſtolam 28. id ab ipſo enixius poſtulat, ut animi ſui motus, quamvis acres & vividos, ſibimet potiùs, quam aliis regendos committat. *Utinam*, inquit, *ſi nemo mitigat, nullus accendat! Libenter enim naturæ impetum committo tibi: ipſe te revocas, & pietatis ſtudio vincis impetum naturæ*. Et rectè quidem: quod quamvis à vehementi Principis ingenio non poſſet non timeri, plus tamen ab improbis familiaribus metuendum eſſet. Ambroſii voto fidem faciunt quæ de Theodoſii imperio, olim florentiſſimo, leguntur apud Baronium. Tom 6. An. Chriſti 446. *Ita planè Theodoſii imperium pro arbitrio aulicorum, non pro ratione conſilii, adminiſtratum interiit, tantaque moles corruit*. Hoc ergo reſtat, ut Principes accuratè diſpiciant quos in numerum familiarium adlegant. Audiant, immò ſpectent, & ſequantur Davidis exemplum. Ecce, dictum & factum ejus egregium, & verè regium: *Non habitabit in media domus meæ qui facit ſuperbiam: qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum*. Pſal. 100.

IN LIB. IV. Cap. III. num. 7.

244 HORSTII QUID TU DENUO USURPARE GLADIUM TENTES &c. Ubi docet utrumque gladium competere Eccleſiæ, & ſpiritualem, ſcilicet, & materialem. Sed illum ab Eccleſia, hunc pro Eccleſia exerendum; illum Sacerdotis manu, hunc ejus nutu, ſed manu militis, & ad juſſum Imperatoris. His verbis utuntur longa ſerie Politici, (ut Sectarios ſileam) immò Theologi plures, & Canoniſtæ, qui olim (fortè etiam hodie) Imperatoribus & Principibus contra Pontificem armatis navarunt operam: & cum alibi ferro decertaretur, illi non minus calamo rem egerunt. Contendunt illi non competere Pontifici gladium materialem, ſed, ut ſupremum caput Eccleſiæ, poſſe Imperatorem, utpote dignius, & potentius Eccleſiæ membrum, ſimili ratione alios Principes, ad hoc requirere, ut arma commodet Eccleſiæ, eamque contra hoſtes defendat; non verò propria auctoritate poſſe movere bellum. Et ad hoc nituntur præſenti loco Bernardi, ut qui velit non manu, ſed nutu tantùm Pontificis, juſſuque Imperatoris temporalem gladium exeri. Similia proferunt ejuſdem verba ex epiſtola, 256. ad eumdem Eugenium: *Exerendus*, inquit, *nunc uterque gladius, Chriſto denuò patiente, ubi & altera vice paſſus eſt. Per quem autem, niſi per vos? Petri uterque eſt, alter ſuo nutu, alter ſua manu, quoties neceſſe eſt, evaginandus. De quo enim minus videbatur, ad Petrum dictum eſt*: RECONDE GLADIUM TUUM. *Suus ergo erat, ſed non ſua utique manu educendus*, &c. Sed vide Gloſſ. in cap. *Unam ſanctam*, ubi præſens Bernardi locus commodè explicatur. Vide etiam epiſtolam Gregorii IX. ex editione Voſſii de duplici gladio Pontificis, & uſu utriuſque ex profeſſo tractantem. Item Petrum Damiani lib. 4. epiſt. 6. ubi gladium materialem non videtur permittere Eccleſiæ: ſed annotatione ſat prolixa, antidotum auctor, neſcio quis, (fortè ipſe qui edidit, Conſtantinus Cajetanus) adhibet. Item lege Baron. An. 1053. Sed videat omninò Lector Sixtum Senenſ. virum doctiſſ. ex Ord. Prædic. lib. 6. Bibliot. ſanctæ Annot. 72. ubi prolixè Bernardi verba explicat, eaque à ſiniſtris interpretationibus Calvini, Ferialiorumque vindicat. Sufficiet Lectori hæc indicaſſe; nec enim vacat iſta nunc prolixius diſcutere, cùm has Notas videam præter mentem excreſcere.

IN LIB. IV. Cap. IV. num. 9.

245 HORSTII AN NON ELIGENDI DE TOTO ORBE, &c. De electione Cardinalium utiliſſimè hìc monet, & inſtruit Pontificem; & vult illos, non ex una gente, vel natione, ſed de toto mundo eligi. Idem ſtatuit Concil. Baſil. Seſſ. 23. & poſtremo iiſdem verbis Tridens. Seſſ. 24. cap. 1. de Reform. *Quos* (Cardinales) inquit, *Sanctiſſ. Romanus Pontifex ex omnibus Chriſtianitatis nationibus, quantum commodè fieri poterit, prout idoneos reperit, aſſumet*. Ratio in primis eſt, quia id cognoſcendis cauſis, & rebus per omnem Eccleſiam emergentibus, ſtatuque omnium gentium explorando neceſſarium eſt. Neque enim graviores in gubernatione committuntur errores, quàm ignoratione ſtatus Reip. At vix fieri poteſt ut exteri omnia perſpecta habeant, aut ita, ut par eſt, cordi illis ſint, quæ ad alias gentes inſtruendas, conciliandas, regendaſque pertinent. Deindè, quia cum omnium gentium Principibus, Rebuſpub. Regibus agendum eſt, expedit in conſilio eſſe omnium gentium optimates, quorum opera res & negotia felicius tractentur. Denique, ne in conſiſtorio, & judicio Eccleſiæ, quod par eſt omnium eſſe ſinceriſſimum, ſtudia, & æmulationes nationum ſentiantur, dum natio aliqua ſe contemtam arbitratur, adeoque ſibi deeſſe fautores & patronos queritur.

CLERICUM CURIAM FREQUENTANTEM. Clericos in curiis frequenter meritò de ambitu ſuſpectos, adeoque honoribus 246
quos ambiunt indignos, alii quoque Principes cenſuerunt. Ita Philippus II. rex Hiſp. clericum quemdam deſignarat epiſcopum; ſed mox ut intellexit eum adeſſe in curia, revocavit collationem, laceratis quæ jam deſuper confectæ erant litteris. Vide Petrum Damiani, & Petrum Bleſenſ. adversùs clericos curiales. Item Cl. Eſpenæum digreſſ. in Epiſt. ad Tim. lib. 2. cap. 10. Sed hoc magis indignum, & minùs ferendum, ſi qui Præſules & Prælati, neglecta reſidentia, & poſthabitis ovibus, hæreant in curiis, præbeant ſe aſſeclas Regum, ac Procerum: & qui tales detinent ſine cauſa, vel non remittunt ad ſuos, fortè non erunt minus culpabiles. Hujus rei indignitatem conſiderans Gentianus Hervetus, ſcribens in Canon. Concil. Chalcedon. ita loquitur. „ Miſerabile certè, miſerabile boni omnes illud Romæ judicant ſpectaculum, cùm catervæ cernuntur Epiſcoporum, qui malunt, affectando Cardinales, ſe eorum ſervitio mancipare, quàm in ſua parœcia, ſuum obeundo munus, Chriſto ſervire. Quos certè (durior ſententia) ſi ſummus Pontifex flagellis, non ex eccleſia, ſed ab urbe Roma ad eccleſiam ſuam expelleret, is mihi Vicarii Chriſti officio ritè fungi videretur. „ Ita ille.

Ibid. num. 12.

ITAQUE NON VOLENTES, NEQUE CURRENTES. &c. 247
Non niſi dignos aſſumi jubet: at digni ſolum qui fugiunt. Nam cur plurimi tam avidè honores deſiderant? nempè quia onera non conſiderant. Meditantibus quidem honores blandiuntur; at penſantibus onera horrori ſunt atque formidini. Jam quis credat illos ritè functuros, obtentis honoribus, qui ne quidem eorum onera, vel officia norunt, aut curant? At in ſanctis viris ſemper obſervatum, invitos & coactos ad honores & dignitates perveniſſe. Et tamen quo ægrius ſuſceperunt impoſitas dignitates; eo dignius fideliuſque geſſerunt. Nimirùm qui honorem fugiunt, non blandientem foris ſpeciem, ſed latentem intus aculeum reſpiciunt; hunc, territi, abſtinent, & fugiunt. Cùm verò, etſi reluctantes, fugere nequeunt, quin ſe divinæ providentiæ, & ſuperiorum obedientiæ ſubjiciant, & humeros ſarcinæ ſubmittant; neceſſitas illis virtutis, laboriſque fit calcar, & ſtimulus; dum hoc ſibi incumbere ſentiunt, ut omnibus modis conentur ſe ſuſcepto muneri præſtare pares. Ita mox mittunt manum ad fortia; ad laborem ſe vocatos agnoſcunt: ideoque non libet otiari, aut deliciari; ſed curant ſic præeſſe, ut proſint, & de commiſſo ſibi talento quandoque reſpondere poſſint. Talis erat Heliodorus, quem Hieronymus ſacerdotium recuſantem commendat. *Merebatur*, inquit, *negando, quod eſſe nolebat; eoque dignior erat, quo ſe clamabat indignum*. Talis quoque Papa Cornelius, quem laudat Cyprianus, *non, ut quidam, vim feciſſe, ut epiſcopus fieret; ſed vim paſſum, ut epiſcopatum acceptaret*. Epiſt. 52. Saluberrimè ergo ſanxit Leo Imperator ſub annum Dom. 469. l. 31. C. de Epiſc. & Cler. *Non pretio, ſed precibus ordinetur Antiſtes. Tantum ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat; ſola illi ſuffragetur neceſſitas excuſandi. Profectò enim indignus eſt ſacerdotio, niſi fuerit ordinatus invitus*. De cæteris qualitatibus eligendorum Cardinalium, vide Concil. Lateran. ſub Leone X. Seſſ. 9. de Reform. Cur... Item c. *Bonæ*, de poſtulat. Præla. c. *Execrabilis*, ext. de præb. Anton. Flor. 3. p. ſumm. Tit. 21. cap. 2. 5. 2. Hieron. Platum lib. ſingulari de ſtatu Cardin. cujus doctrina cæteris quoque Prælatis & eccleſiaſticis viris facilè accommodari poteſt.

QUI NON DE DOTE VIDUÆ, &c. Vide NOTAS ad epiſt. 248
271. Concil. Trident. Seſſ. 25. cap. 1. de Reformat. ubi verba Bernardi pulchrè confirmat. Canones Apoſt. can. 39. & can. 75. Concil. Antioch. c. 25. & Carthag. IV. cap. 15. & 31. Matiſcon. cap. 13. Hiſpal. I. cap. 1. Videat, ſi cui libeat, Cornel. in Ezech. 44. ubi occaſione præcepti divini, quo Pontifex prohibetur lugere ſuper mortuo, ne quidem patre, & matre, hæc habet. „ Hæc Sacerdotes veteris Teſtamenti, conjugiis, filiis, familiæ illigati: quid jam faciant Sacerdotes & Epiſcopi novi Teſtamenti, quos Deus cælibes, & illiberes eſſe voluit, ut à curis terrenis ad cæleſtia mentem transferrent, eamque totam in Deo, boniſque æternis defigerent? Quare ſapienter monet S. Baſil. in Conſtitut. monaſt. cap. 23. *Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam, tamquam diabolicam ad nos impugnandum armaturam*. Sed ecce, inquit Doctor ſapiens, hîc ſatan invidens, inſidias ex latere ponit, dum cognatos pro filiis ſubſtituit, eoſque curandos, & ex imo ſenſim ad ſummos opum & dignitatum gradus provehendos eſſe ſuggerit; in illis extollendam & perpetuandam eſſe familiam; in illis conſervandum & celebrandum apud poſteros nomen; ita nimirum,

„ *Cum Factor rerum privaret ſemine clerum,*
„ *Ad ſatanæ votum ſucceſſit turba nepotum.*

„ Hæc eſt fraus; hic laqueus diaboli; hæc petra ſcandali, in quam non pauci, alias boni, impingunt, ut ab hoc cognatorum affectu ſe vinci, & vinciri ſinant, iiſque opes & ſtatus jugi cura & ſtudio ſine fine accumulent, etiam è bonis Eccleſiæ, cum animæ, & ſalutis ſuæ, ſuorumque gravi periculo. Gliſcit enim, ſerpit, & creſcit hæc cupiditas inſtar ignis latentis, quo magis illi indulgetur; tandemque fit inſaturabilis, & in immane evadit incendium. Ita ſacerdotes, qui cœleſtes eſſe debebant, fiunt terreni; ſummi fiunt imi; ita quos animo excelſo omnia humana deſpicere, illiſque altiores eſſe, alioſque idipſum docere oportebat, ad ea converſi, prolabuntur, mentemque ſublimem ad infima hæc deprimunt.

O curvæ in terras animæ, & cæleſtium inanes!

Quàm hi à Chriſti, & priſcorum patrum virtute degenerant! Vide hæc, & in ſimilem ſententiam plura apud Cornel. à Lapide in cap. 44. Ezech. v. 25.

IN

IN LIB. V. de Conſid. Cap. V.

249 HORSTII GRADUALIS DISTINCTIO HÆC. Novem eſſe Angelorum Ordines, nec plures, nec pauciores; gradu ac dignitate inter ſe diſtinctos, ſententia eſt multorum Patrum conſenſu tradita. Nam ita ſentit Ignatius Epiſt. ad Trallian. Dionyſius de cœleſt. Hierarch. cap. 6. ubi ex inſtituto eam rem tractans, tres conſtituit Angelorum hierarchias, & ſingulas in tres ordines ſubdividit. Hos ſequuntur Gregor. hom. 34. ſuper Evang. Hieron. lib. 2. Apol. adverſus Ruff. Chryſ. hom. 4. ſuper Gen. Rupert. lib. 3. de proceſſ. Sp. S. cap. 6. & Bernar. noſter, præter locum præſentem, Serm. de S. Martino, & hom. 8. in Cant. In ordine tamen horum Ordinum conſtituendo Patres variant, nec certam collocationis rationem habuiſſe videntur. Qua de re v. S. Th. 1. p. q. 108. art. 6.

Porrò obſerva Bernardum de hac materia ſobriè admodum, & opinando potiùs, quàm affirmando, locutum. Nam quot ſint Angelorum Ordines, & quibus inter ſe proprietatibus diſcreti, res eſt à ſenſibus atque experientia mortalium longè remotiſſima. Proindeque in loco obſcuro & caliginoſo non temerè figendus greſſus, neque ex humanis rationibus determinandum, ſed procedendum cautè, quouſque Scripturæ ſacræ & Eccleſiæ nobis auctoritas præluxerit. Undè & ſancti Patres hanc rem parcè, & ſobriè ſibi tractandam putarunt, uti videre eſt apud Hilarium Enarr. Pſal. 129. Aug. in Ench. cap. 58. ubi fatetur ingenuè ſe ignorare quomodo ſe habeat beatiſſima illa & ſuprema ſocietas; & quæ ibi ſint differentiæ perſonarum. Idem lib. ad Oroſium cont. Priſcil. & Orig. profitetur, ſed nec in ea ignorantia ullum eſſe periculum ait. Quin & ipſe Dionyſ. de cœleſt. Hierarch. cap. 6. ubi tractationem de Angelorum Ordinibus aggreditur, prætatur ſolum Deum, & Angelos ſcire quot ſint, & qui cœleſtium naturarum Ordines. Sed vide S. Thom. loc. cit. art. 5. & 6. & ibid. Comment.

IN OPUSCUL. II. SEU TRACTATUM de vita, & moribus Prælatorum. In cap. II. num. 4.

250 HORSTII HONORIFICABITIS AUTEM, NON CULTU VESTIUM, &c. Ita Concil. Carthagin. IV. cui S. Auguſtinus interfuit, can. 15. *Epiſcopus*, inquit, *vilem ſupellectilem, menſam ac victum pauperem habeat, & dignitatis ſuæ auctoritatem fide ac vitæ meritis quærat*: quæ verba Concilium Tridentinum repetit, & novæ auctoritatis pondere corroborat; hortaturque epiſcopos ut in primis mores ſuos ita componant, ut reliqui ab iis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, & ſanctæ humilitatis exempla petere poſſint. Et poſt adducta verba Concilii Carthag. vult *ut etiam in reliquo vitæ genere, ac tota ſua domo caveant, ne quid appareat quod à ſancto hoc inſtituto ſit alienum, quodque non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemtum præ ſe ferat*, Seſſ. vigeſima quinta, cap. 1. de reform.

Perverſa multorum animos occupavit opinio, externum illum ſplendorem, Faſtum, & magnificum apparatum, Proceribus quoque eccleſiaſticis competere; immò neceſſarium eſſe, ut ſtatus ſui dignitatem tueri poſſint. Sed hanc perſuaſionem Canon. ac Concilior. auctoritas, unanimis Patrum doctrina, ſanctorum Præſulum exempla, & ratio ipſa convellunt. Oſtendere id facile eſſet per ſingula, ſi terret præſentis inſtituti ratio. Fiet alias prolixè, cum edetur in lucem ZELUS DOMUS DEI, liber hoc titulo de eccleſiaſticæ vitæ diſciplina jam affectus. Interim hos Auctores lege, Bartholom. de Martyrib. ex Ord. Dominicanorum, archiepiſc. Bracarenſem lib. utiliſſimo, qui *Stimulus Paſtorum* inſcribitur, parte 2. c. 6. Ibidem adjunctum habes Tractatum elegantiſſ. De Morib. Prelat. P. Ludov. Granat. ex eodem Ord. concionatoris celeberrimi, ubi idem argumentum doctè ac eleganter proſequitur c. 11. Antonium Molinam in Inſtruct. Sacerd. Tract. 2. c. 13. qui liber utinam omnium eccleſiaſticorum manibus teratur: Lindanum epiſc. Ruremund. Tract. ad omnes Eccleſiaſt. de fugienda impœnit. lib. 2. pag. 115. Henricum Cuio-Kium, itidem Ruremund. epiſcopum epiſt. 2. Parænet. ad Cler. ſuæ diœc. Gerſonem Cancell. Paril. Tom. 2. Tract. de Temperant. Prælat. mihi pag. 343. & ſeq. & Tom. 1. pag. 202. de ſignis ruinæ Eccleſ. Quibus meritò addendi Bellarm. de officio Princip. Chriſt. lib. 1. c. 5. Platus de Cardin. c. 16. *Rodriguez* 2. p. Exerc. Tract. 3. c. 29. ubi teſtimonio S. Franciſci Xaverii docet, quomodo paretur, & conſervetur auctoritas; & cur ea in Prælatis hodie adeò viluerit.

251 Hi omnes una voce docent, idque graviſſimis rationibus, & exemplis convincunt, veris ſolidiſque virtutibus potiùs, quàm externo ſplendore honorem & reverentiam acquiri: nimis infirma eſſe honoris fulcra, quibus pleriquo nituntur: potiùs illa auctoritati officere, & tandem in contemtum vergere. Et hoc maximè in prælato eccleſiaſtico locum habere ſanctorum Præſulum exemplis facilè id comprobari. Quanta enim, ut alios infinitos prætercam, ſanctorum Baſilii, Martini, Auguſtini, Chryſoſtomi fuit auctoritas? quæ dignitas, & gloria? At quibus illa rebus conſtitit? Certè, ſi illa tuendæ auctoritatis adminicula quæſiſſent quæ ſola nunc tantæ curæ ſunt, jam dudum periiſſet memoria eorum cum ſonitu; & nomina eorum tenebris & oblivione perpetua ſepulta laterent qui nunc honorificati ſunt nimis per omnem Eccleſiam, eruntque ſemper in benedictione: quia nimirum ipſi honorificarunt miniſterium ſuum in diebus carnis ſuæ, non argento, vel auro; non pretioſis veſtibus, bonisque hujus ſæculi; ſed talium rerum contemtu, ſedulo officii ac vocationis curæ, ſtrioque humilitatis, modeſtiæ, charitatis, cæterarumque virtutum ſtudio. Sed hæc uberius, eleganteriuſque tractata leges apud citatos Auctores, quorum verbis in hujuſmodi materia libenter utimur, ut veritas, tantis nixa Auctoribus, plus habeat ponderis, & minus timeat invidiam.

Dignitas, & auctoritas quibus modis Eccleſiæ Prælatis tuenda.

Sed quia diverſitatem temporum obtendere ſolent qui, in imo jacentes, & languidi circa ſublimiora vitæ ſtudia, virtutibus honorem & auctoritatem ſe conſequi, ac tueri poſſe deſperant; adeoque, ad infima iſthæc & infirma præſidia converſi, alia tempora, alios mores requirere dictitant; his libet ſanctiſſimum noſtræ ætatis Præſulem proponere, cujus quo rarior vitæ modeſtia, majorque frugalitas, & omnis ſplendoris abdicatio, eo major fuit auctoritas & reverentia. De quo ita Hieronym. Platus lib. de offic. Cardin. c. 16. „ Hæc eſt via certiſſima, & optima venerationis acquirendæ inter homines, ſi virtus emicet, ſi integritas, ſi gravitas, religio ac pietas emineat, ut ab omnibus conſpiciatur „. Confirmat exemplo Sancti Nicolai Myrenſ. epiſcopi, deindè ſubdit: „ Sed quid antiqua repetimus? Cardinalis Borromæus, ne quis tempora cauſetur, notum eſt quàm omnem ſupellectilem alicujus pretii, conopæa, aulæa, aliaque ejus generis abs ſe removerit. Veſtibus utebatur, externis quidem, ut Cardinalis; interioribus verò ex ſimplici panno & tela: quin etiam cubicularia utaictus ex panno erat cinerico, rudi & craſſo; quam ipſam veſtem quatuordecim totis annis numquam mutavit; multaque alia ejuſmodi, quæ non eſt neceſſe referre, quoniam nota ſunt & recentia, conſtanter uſque ad mortem ſervavit. Quid horum igitur de ejus celebritate imminuit? Potiùs multum addidit. Nam qui hæc ſpecioſa habeant multi ſunt: neque id virtutis eſt, ſed opulentiæ, quæ etiam in inſipientem cadere poteſt, & ſæpè cadit. At verò illa ſpernere ſapientiæ eſt, ideoque admirationem potiùs, & commendationem parit. „ Ita Platus. Cui ſuffragatur Carolus à Baſilica Petri, epiſcopus Novarienſis, diſertiſſimus Vitæ S. Caroli Borromæi Scriptor, lib. 7. c. 6. ubi ait fuiſſe qui exiguum „ comitatum, & alia quædam in Carolo ad Chriſtianæ humilitatis virtutem pertinentia reprehenderent, & ſummam dignitatem aliquo modo ita minuere quererentur. Res etiam ad ipſum Pontif. Pium V. aliquando relata eſt. Cui Carolus ita facti ſui rationem reddidit, ut nihil haberet optimus Pater quod improbaret. Eorum qui Dei miniſtri eſſent, dignitatem ac exiſtimationem dicebat, non in humanis ornamentis, ſed in religioſis virtutibus conſiſtere. Res ipſa declaravit, & ſuperius narrata demonſtrant, Caroli abjectionem, morum gravitate, ſanctitateque conjunctam, ſummis, atque infimis tantò ſemper in honore fuiſſe, quantum nulla terrenі ſplendoris ornamenta conſequi potuiſſent.

* QUAS GULAS VOCANT. Hujus vocis duplicem poſſumus reddere rationem. Primo enim non incongruè litera immutata videtur uſurpari pro gunna, à Græco γοῦνα, quod veſtem villoſam ſignificat ex pellibus confectam. Undè illud Guitberti in epiſtola ad Lullum epiſcopum: *Gunnam de pellibus lutrarum factam tuæ fraternitati miſi*. Nec enim novum literam N. in L. demutari. Sic apud Varronem *Vallus* pro *Vannus*; *Evallere* pro *Evannere* apud Plinium lib. 18. cap. 10. ut notavit Dauſquius in Orthographia. Secundò pro pellibus animalium ſanguineo colore tinctis, eo loquendi modo quo nomen gallicum, *Gueule*, ad rubeum colorem deſignandum in artem ſymbolicam invectum eſſe quidam opinantur, ſumpta videlicet metaphora à cruentis pellibus, ſeu gulis eorum animalium quæ in amphitheatris mutuis morſibus digladiando ſe ſe ſtrangulabant. Fuerint igitur pelles iſtæ de quibus hic agit Bernardus, vel murium Ponticorum, vel aliorum ſimilium, quibus color rubricatur, ſive pilus villoſus *Gularum* nomen indiderit. Quod ſpectat ad earum uſum hic ab ipſo aſſignatum, non parum illuſtratur ex mutila quadam Parabola in quibuſdam editionibus Bernardi Operibus inſerta, ſed ſtili ejus, & genii gravitatem non aſſequente; ex qua hoic loco unponendo pauca delibare ſufficiat. „ Sed numquid talis ac tantus ſponſus ad ſponſam ſuam vacua manu venit? Nequaquam, ſed donativa detulit, delata erogavit. Et quia hiemis tempore venit, hiemales veſtes pretium ſponſæ dedit, *agninam* videlicet *pelliceam & cappam*; quod utrumque fit de agno; ſed alterum ſine dolore agni, ſcilicet lana, de qua fit cappa, ſumitur; alterum, videlicet pellis, undè pellicea, abſque dolore gravi ab agno non accipitur. Sponſus iſte agnus eſt ... De lana ſua ſponſæ ſuæ *cappam* facit, cum humilitatem verbis docuit: *Pelliceam* dedit, cum vigiliis, jejuniis, & aliis carnis ſuæ afflictionibus, ultimum paſſione crucis mortificationem carnis ſponſæ oſtendit. *Pellicea*, quæ de mortuis animalibus fit, mortificationem ſignat. Hæc autem hiemis tempore: Paſchali verò tempore *armenium* * pelliceam dedit *circa collum*, & *circa manum rubeis gulis* præparatam. Igitur *pellicia* ſponſæ de *arminio* fit, quod candidum eſt, in ſignificationem lætitiæ ſpiritualis, ob ſpem futuræ reſurrectionis: *circa collum*, & uſque *ſuper pectus*, & circa *manum rubeis gulis* ornata eſt, quia paſſionem Chriſti, quam ore prædicat, corde ſentit, & operibus atteſtatur. Dedit etiam Chriſtus Paſchali tempore ſponſæ ſuæ *cordubanos* duos, &c. Vide Declamationes n. 10. apud 2. n. 11. „ Porrò quam fuerit familiaris Bernardi ſæculo pelliceorum uſus, tam clericis, quàm monachis, immò etiam laicis, ipſiſque feminis, vide Cheſnium in Notis ad Petri Venerabilis epiſt. 28. lib. 1. De Gulis loqui videtur Benedictus XII. in Bulla *Ad decorem*, his verbis: *Prohibemus etiam ne dicti Canonici de cætero ferant ſervaturas de ventribus variorum, aut ſquerolorum vero dorſi, permixtis, ſed ſint de cuniculis, ſimplicibus, vel albis, vel nigris, vel griſeis*, &c.

252

* d'Ermines.

IN OPUSCUL. V. ſeu APOLOGIAM ad Guillelmum.

254 [a]QUantum Cluniacenſis Ordinis diſciplina, regente S. Hugone, floruit, clarius eſt, quàm ut probari neceſſe ſit. Petrus Damiani, ſeverus illa morum cenſor, epiſt. 4. lib. 6. Cluniacum vocat *Paradiſum, quatuor Evangeliorum fluentis irriguum, hortum deliciarum, ſpiritualem campum, ubi cœlum, ac terra congrediuntur, ac velut arenam certaminis, ubi ſpiritualis more paleſtræ, caro fragilis adverſus poteſtates aereas colluctatur*. Et epiſt. 5. in Cluniacenſium converſatione & *Ordine non adinventionis humanæ ſtudium, ſed Spiritus-ſancti magiſterium ineſſe aſſerit*. At S. Hugone ad ſuperos rapto ann. 1109. ſucceſſit Pontius, qui, referente Petro Venerab. lib. 2. Mir. c. 12. cùm *ſatis modeſtè, ac ſobriè converſatus eſſet primis aſſumptionis ſuæ annis, procedente tempore, mores mutavit*; nec dubium quin ad ejus exemplum ſubditorum etiam fervor intepuerit. Neque tamen Petrus Venerab. cap. 11. ejuſdem libri omnem hujus relaxationis cauſam in eum rejicit; ſed etiam *quorumdam, quos*, inquit, *nominare nolo, culpa, vel deſidia, reſecanda, vel potius evellenda, ſuccreverunt*. Pontio, abdicata præfectura, Jeroſolymam profecto ſubſtituitur ann. 1122. Hugo 2. cui poſt quinque circiter menſes Petrus Venerabilis ſucceſſit.

Dum hæc ita ſe haberent, orta eſt gravis Cluniacenſes inter & Ciſtercienſes contentio, ob regulam S. P. Benedicti, diſpari habitu ac religione ſervatam. Cum enim eam ob cauſam S. Bernardus in culpam vocaretur, veluti horum diſſidiorum ſive auctor, ſive fautor; Guillelmus, S. Theoderici abbas, pro ſua erga virum ſanctiſſimum reverentia & amore, (de quo in notis ad epiſt. 86.) eum ad ſe purgandum, ſimulque ad ea, quæ correptione digna in Cluniacenſibus judicaret, animadvertenda induxit. Ideoque hæc Apologia duas complectitur partes: In prima, diluta ſui accuſatione, perſtringit ſuos Ciſtercienſes, quòd Cluniacenſibus obtrectarent: in altera Cluniacenſium arguit ſuperfluitates. Non parum autem ſcire intereſt quo circiter anno hæc Apologia à ſancto Doctore ſcripta ſit: quod, Petro Mauricio abbate, contigiſſe omnibus, præter unum Manricum, hactenus fuit perſuaſum.

255 Et primo quidem ſcripta videtur poſt annum 1120. quo Guillelmum S. Theoderici abbatem creatum fuiſſe probant Notæ in Epiſt. 85. Quamvis enim inſcriptio epiſtolæ huic Operi præfixæ eum *Venerabilis Patris* nomine duntaxat indigitet, eo tamen vocabulo Abbatis dignitatem expreſſam non dubitem, cùm antè 13. ſæculum vix ullus Religioſus, præter Abbates, *Patris* nomine cenſeretur: undè venerabilis Guido *Patris* appellationem modeſtè recuſavit, ut dictum eſt ad epiſt. 11. & S. Bernardus Godefrido Priori Claræ-vallis ſic epiſtolam 317. inſcribit: *Fratri Godefrido*; quo etiam modo epiſt. 87. ſalutat Ogerium Canonicum regularem, licèt abbatiæ antea dignitate perfunctum. Veruntamen hoc Opuſculum antè Petri Venerabilis præfecturam exaratam exiſtimo, quamvis extinguendis hujuſce contentionis ſcintillis ſubindè poſtea excitatis ipſe dederit operam, ut infra videbimus. Nam S. Bernardus epiſtola 277. ad Eugenium teſtatur, Petrum Cluniacenſem *pene ab introitu ſuo in multis Ordinem illum melioraſſe, v. g. in obſervantia jejuniorum, ſilentii, indumentorum pretioſorum, & curioſorum*: quod etiam patet ex ipſo Petro l. 2. de Mirac. c. 11. ubi ſcribit, ſtatim ab ipſo ſuæ aſſumptionis initio, Matthæum, S. Martini à Campis Priorem, è ſe accitum, quo regulari diſciplinæ reſarciendæ ambo ſimul providerent. Meminit & alterius reformationis Ordericus Vitalis ad annum 1132. ubi ait, ad Petri Cluniacenſis mandatum *Priores CC. Fratres verò MCC. & XII. Cluniacum Dominica tertia Quadrageſimæ conveniſſe; qua in conventu Petrus, Ciſtercienſes æmulatus, auxerit jejunia, abſtulerit colloquia, & infirmo corporis quædam ſubſidia, quæ illis moderata Patrum hactenus permiſerat reverendorum clementia*. Quis itaque dicat Bernardum, harum rerum, quas Petrus ab ineunte præfectura cœpiſſet, optimè conſcium, voluiſſet illum de ſuorum exceſſibus exagitare? Nam neque ipſius Petri epiſtolam *, quam primam ad S. Bernardum ſcripſit; in qua nonnullis Ciſtercienſium objectis facit ſatis, huic Apologiæ (ut vulgo putatur) reſpondere ex mutuis utriuſque capitulis perſpicuum eſſe videtur. Quatuor enim ferè Bernardus hoc Opuſculo in Cluniacenſibus carpit. 1. exceſſus in cibo & potu; maximè verò in faciliori carnium uſu. 2. in pompa veſtium. 3. in ſuperfluo templorum ornatu. 4. in luxu Abbatum. At Petrus Venerabilis objectis reſpondet viginti capitulis; quorum nullum ferè tangit quidquam eorum quæ hic à Bernardo fuerant objecta. Nihil enim ibi attexit de vino & doliis pigmentariis, de monſtruoſis piſcibus, ovorum friſuris, variiſque condimentis, nihil de cæteris, & ſi quid de veſtibus delibat, de ſolis pelliceis, quarum vix hic quidem meminit Bernardus, quæſtionem inſtituit. Non igitur huic Bernardi Apologiæ reſpondet illa Petri epiſtola, ſed Ciſtercienſium querimoniis, ut etiam ex ipſius epiſtolæ exordio & concluſione manifeſtè colligitur. Verùm, ſive Pontio, (quod contendimus) ſive Petro abbate, ſcripta ſit hæc Apologia, in mentem revocandum illud quod de S. Bernardo Guillelmus ſcripſit l. 1. de vita S. Bernar. c. 8. *Si nimietas in eo reprehenditur ſancti fervoris, habet verè apud piæ mentes exceſſus iſte reverentiam ſuam, quia quicumque Spiritu Dei aguntur multum verentur in ſervo Dei reprehendere nimium iſtam nimietatem. Habet & facilè apud homines excuſationem, cùm vix audeat quiſquam eum condemnare quem Deus juſtificat, tam multa, tam ſublimia cum eo, & per eum operando. Felix, cui ſolùm reputatur ad culpam quod cæteri præſumere ſibi ſolent ad gloriam.*

* In Biblioth. Clun. l. 1, ep. 28.

Ibid. Cap. XI.

256 HORSTII FULGET ECCLESIA IN PARIETIBUS, &c. Hic locus Bernardi, ubi nimium cultum templorum perſtringit, facilè hoc tempore patebit calumniæ, quo multorum liberalitas pronius in templorum donaria, quàm in egenorum ſubſidia fertur. Nempè quod pauperibus impenditur in vacuos & eſurientes abit ventres; quod templis offertur, omnium oculis conſpicuum exponitur. Nam hoc multorum motivum indicat Chryſoſtomus. Vide infra. „ Hinc fit quod, ait Bernardus, ipſo viſu ſumtuoſarum, ſed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad adorandum. Sic opes hauriuntur opibus, pecunia pecuniam trahit: quia, neſcio quo pacto, ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquiis ſaginantur oculi, & loculi aperiuntur. „ Ut in his & ſimilibus mens Bernardi pateſiat, & verba ejus à calumnia vindicentur, conſona ſanctorum Patrum, & recentiorum quoque Scriptorum verba παραλλήλως apponemus.

257 In primis jus Canon. 12. q. 2. „ Aurum habet eccleſia, non ut ſervet, ſed ut eroget & ſubveniat in neceſſitatibus. Quid opus eſt cuſtodire quod nihil adjuvat? .... Melius fuerat ut vaſa viventium ſervares, quàm metallorum. His non potes reſponſum referre. Quid enim diceres? Timui ne templo Dei ornatus deeſſet? reſponderet: Aurum ſacramenta non quærunt? neque auro placent quæ auro non emuntur, &c. „ Vide apud S. Ambr. lib. 2. de Off. cap. 28. nam indè petita ſunt. Et rurſus ibid. c. 12. a. Gloſſa. Ex S. Hieron. „ Multi ædificant parietes, & columnas eccleſiæ ſubſtruunt: marmora nitent, auro ſplendent laquearia, gemmis altare diſtinguitur; & miniſtrorum Chriſti nulla electio eſt. Neque verò mihi aliquis opponat dives in Judæa templum, menſam, lucernas, thuribula, patellas, ſcyphos, mortariola, & cætera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à domino, quando ſacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat redemtio peccatorum. Quamquam hæc omnia præceſſerunt in figura: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſæculorum devenerunt. Nunc verò, cùm paupertatem domus ſuæ pauper Dominus dedicavit, cogitemus crucem ejus, & divitias lutum putabimus.... Quid ſuſpicimus, & amamus quod Petrus ſe non habere glorioſè teſtatur? Alioquin ſi tantum litteram ſequimur, & in auro atque divitiis ſimplex nos delectat hiſtoria, cum auro obſervemus & cætera. Ducant Pontifices Chriſti uxores virgines. Quamvis bonæ mentis ſit; qui cicatricem habuerit, & deformis eſt, privetur ſacerdotio; lepra corporis animæ vitiis præferatur. Creſcamus, & multiplicemur, & repleamus terram. Nec immolemus agnum, nec myſticum paſcha celebremus; quia hæc abſque templo fieri lege prohibentur, „ &c. Ex Hieron. epiſt. 2. ad Nepot. cap. 11. qui & alibi ſic alloquitur Demetriadem. „ Alii ædificent eccleſias, veſtiant parietes marmorum cruſtis; columnarum moles advehant; earumque deaurent capita pretioſum ornatum non ſentientia; ebore argentoque valvas, & gemmis aurata diſtinguant altaria. Non reprehendo, non abnuo. Unuſquiſque in ſenſu ſuo abundet: meliuſque eſt hoc facere, quàm repoſitis opibus incubare. Sed tibi aliud propoſitum eſt: Chriſtum veſtire in pauperibus; viſitare in languentibus; paſcere in eſurientibus, &c.

S. Chryſoſt. Homil. 51. in Matt. diſertiſſimè. „ Et certè non erat ex argento illa menſa, nec ex auro ille calix quo Chriſtus diſcipulis ſanguinem præbuit ſuum. Pretioſa tamen erant omnia, & venerationis plena, quia ſpiritu abundabant. Vis corpus Chriſti honorare? Ne deſpicias ipſum nudum. Neque hic quidem in eccleſia ſericis pannis indutum, foris autem frigore ac nuditate confici negligas. Qui enim dixit: *Hoc eſt corpus meum*, & rem ſimul confecit; idem dixit: *Eſurientem me vidiſtis, & non cibaſtis; & in quantum non feciſtis uni horum minimorum, nec mihi feciſtis.* Hoc certè corpus Chriſti, non amictu, ſed anima munda indiget: illud autem multa cura & diligentia eget. 258

„ Perdiſcamus igitur philoſophari, & ipſum Chriſtum ea voluntate ſua honorare; nam qui honoratur, eo maximè honore lætatur quem ipſe vult, non quem optamus. Sic & Petrus honorare Chriſtum credebat, ſi eum à lotione pedum prohibuiſſet; quod certè contrarium erat. Pariter tu etiam ita eum honora, ut ipſe vult. Expone divitias tuas Pauperibus. Non eſt opus vaſis, ſed animis aureis. Hæc dico, non quia vetari velim talium vaſorum oblationem; ſed quia dignum puto, antè omnia, miſericordiæ ac benignitati eſſe incumbendum; nam & vaſa Deus ſuſcipit, ſed illa multo magis ſibi grata ſunt. Et vaſa quidem danti ſolùm profuerint, benignitas verò etiam accipienti. Et hic quidem oſtentatio nonnumquam poteſt accuſari; ibi verò totum miſericordi animo attribuitur. „ Reſponde, quæſo, quænam utilitas eſt, ſi, cum menſa ejus multis calicibus aureis ornatur, ipſe inedia pereat? Prius igitur ipſum eſurientem ſatura; deindè ex quadam ſuperabundantia menſam * etiam ejus ornabis. Calicem aureum facis, & aquæ frigidæ calicem ei non præbes. Et quid hinc emolumentum conſequitur? Cooperimenta menſæ aurea attexis, & ipſi neceſſaria vel legumina negas? Quid igitur ipſi prodes? Dic, oro, ſi quem fame pereuntem videres, nec cibo ſolvere ipſius famem curares, ſed multo argento ac auro menſam ſolummodo exornares; quas putas illum gratias tibi habiturum? an non potius indignaturum? Quid porrò, ſi veſtibus detritis ac pertuſis veſtitum, & frigore congelatum hominem aſpiceres, nec veſtem aliquam ei præparares; aureas ſtatuas ad laudem ejus erigeres? nonne contemnere atque irridere ipſum videreris? Ita te oportet in Chriſto etiam cogitare, cùm errabundus & peregrinus circumvagetur, tecto indigens, tunc tu ipſum quidem non ſuſcipis. Vermiculato emblemate pavimenta ornas, magnificos muros conſtruis; columnarum capita erigis; lychnos ab argenteis catenis dependere facis; ipſum verò nec viſitare quidem curas in carceribus vinctum. Nec prohibeo magnifica templa condere; ſed hæc cum illis, immò verò hæc antè illa facere moneo. Nemo enim, quia templa magnifica non condiderit, unquam accuſatus eſt: at verò gehenna ignis inextinguibilis, ſupplicia dæmonum imminent, niſi quis diligenter iſta peragere velit. „ Cum ergo ædem ornes, noli afflictum fratrem deſpicere. Hoc enim templum illo eſt multo præſtantius. Nam & illud infideles reges, & tyranni, & latrones capere poſſunt; quicquid autem benignè in fratrem feceris, nec diabolus ipſe poterit unquam eripere, ſed manet theſauris intimis reconditum. „ Quare igitur, inquies, ipſe dixit? *Pauperes vobiſcum ſemper habetis, me autem ſemper non habetis?* Quin propterea cenſeo miſericordia liberaliter eſſe utendum, quia non ſemper, ſed in præſenti tantummodo vita ipſum eſurientem habemus. Quòd ſi ſenſum cupis illius textus univerſum perdiſcere, ſcias illud non eſſe adverſùs diſcipulos dictum, quamvis ita videatur, ſed imbecillitati mulieris accommodatum. Nam, cùm adhuc imperfectior eſſet, ne verbis diſcipulorum quaſi perperam faciens turbaretur, ad confirmandam ipſam hæc dicta ſunt. Undè pro ea reſpondens Dominus, inquit: *Quid moleſti eſtis huic mulieri?* Nam, quia ipſum nobiſcum ſemper habemus, alibi manifeſtavit, dicens: *Ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Ex quibus omnibus patet, non alia de cauſa Chriſtum ita dixiſſe, niſi ut tenera mulieris fides, tunc pullulans, dura diſcipulorum increpatione non emarceſceret. Non confugiamus ergo ad ea quæ tunc, aliqua de cauſa dicta, tempori accommodata fuerunt; ſed omnia quæ in Scriptura, ſive nova, ſive veteri, de miſericordia & benignitate ſcripta ſunt, diligenter lectitantes, magno ſtudio huic rei incumbamus. „ Eadem habet Chryſoſt. Hom. 60. ad pop. Antioc. Hæc verba Chryſoſt. allegans Cornel. à Lapide in Prov. 16. v. 5. ita concludit: „ Ex quibus conſtat, Deum tantum pauperibus deferre, vel potius ſibi ipſi in illis, ut, quod attinet ad externa, honeſtius, liberalius, & decentius ſecum in his agi velit, quam in Euchariſtiæ Sacramento.

* Menſam vocat Altare, in qua ſacra myſteria peraguntur.

Porrò notandum, his verbis Chryſoſtomum non tantum commendare cauſam pauperum præ donis templorum; ſed & præmunire ſeſe, alioſque ſanctos Patres idem ſentientes, adversùs calumniam qua fortè ex facto Judæ, & diſcipulorum Magdalenam ſuggillantium notari poſſent.

259 Quæ in re Chryſoſtomi veſtigia legit S. Iſidorus Peluſiota, utpotè magiſtri diſcipulus, lib. 2. epiſt. 88. quam recitant Joannes *de la Haye*, in Apparatu Evang. cap. 144. Is ergo reſpondet cuidam miranti, cur Chriſtus repreſſerit Diſcipulos, incuſantes de effuſo unguento Magdalenam; præſertim cùm eorum ſermo videretur conſuleret commodis pauperum, qui & ipſi Chriſto tantopere curæ erant. Digna quæſtio. Cui ita reſpondet Peluſiota.

,, Hoc ajo, inquit, eum, qui de eleemoſynis tot ac tantos ſermones habebat, eamque ſacrificiis anteponebat, nunc eamdem, quod tu exiſtimes, minimè repuliſſe. Nam qui dixit: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*: &: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*: &: *Quamdiu feciſtis uni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis*; haud quaquam in contrarium recidiſſet. Verùm, quoniam mulier ea quæ acceſſerat oleum effundere antevertit, abſurdiſſimum eſſe divina Sapientia judicavit ipſius fidem obterere, atque ipſius patrocinium ſuſcepit, iiſque verbis uſus eſt: *Bonum opus fecit*. Ac vide ſapientiam omni orationis facultate præſtantiorem. Non enim ipſe dixit: Bonum opus factum eſt, ſed fecit. Neque enim ipſum facinus privatim expendit, verùm una cum mulieris perſona; perindè ac ſi diceret: Quandoquidem ſemel hoc fecit, laude atque commendatione digna eſt. Quamobrem perfectam quamdam, ac numeris omnibus abſolutam virtutem ab ea ne requiramus: verùm, qua fieri poteſt, coronam ei texamus.

Nam, ſi non hoc ſenſu mulierem comprobaſſet, omnibus profectò, ut ejus exemplum ſequerentur, lege lata indicere oportebat. Porrò cum nihil ejuſmodi dixerit, ſatis argumenti dedit, ſe ob indulgentem quamdam demiſſionem eam comprobaſſe. Nam, ſi, cum dixiſſet, *fecit*, id ſanè pro lege habetur; ſi autem eam, cùm id feciſſet, in animi anxietatem minimè conjecit; non eſt cur quiſquam indulgentiam hujuſmodi in legem trahat. Nam, cùm ſacrificia in veteri Teſtamento permiſſa poſtea everterit, quonam pacto quæ hic ita permiſit quidem, lege lata ſanxiſſet? Quemadmodum enim, ſi antè effuſum unguentum interrogatus fuiſſet, haud dubiè illud vendi, & pauperibus dari juſſiſſet; ſic, poſteaquam effuſum fuerat, mulieris fidem per objurgationem extinguere abſurdum erat.

Atque ad eumdem quoque modum nunc faciunt probatiſſimi quique ſacerdotes. Nam, ſi quis dicat, Conſecrare, atque appendere aliquid volo; id cùm pauperibus dare jubent. Sin autem id jam ipſe fecerit, non modo eum non increpant; verùm etiam blandè ac leniter admittunt; non quòd hoc illo melius ac præſtantius eſſe ducant; (non enim propterea Chriſtus venit, ut eccleſias auro & argento impleat) ſed ne eum, qui donarium obtulit, animi anxietate afficiant.

260 Verum, ne cui videatur hæc priſcorum Patrum ſententia noſtri ævi Scriptorum calculo aut ſuffragio deſtitui, ecce tibi recentis memoriæ, ſed antiquæ ſapientiæ & virtutis virum, Jeremiam, inquam, Drexelium, qui, ubi pauperum, præſertim ſtudioſorum, curam & ſubſidia commendaſſet, ita proponit ſibi objicientem hominem erga templa liberalem. ,, Ego templis do.

Drexel. Gazoph. p. 2. cap. 5.

Non reprehendimus. Sed templa viva potius, ac prius curanda ſunt, quam ea quibus nihil eſt vitæ. Sunt qui ſacerdotia augeant, cœnobia condant, templa aut ſacella erigant; parentes, aut cognatos ſummè pauperes deſtituant. O munificentiam magnam, ſed malè ordinatam! Aureæ linguæ Orator quid hac in re ſentiat, apertiſſima facundia in medium ponens: Ecce enim, inquit, qui martyria ædificant, eccleſias ornant, bonum opus facere videntur: ſed ſi quidem & aliàs juſtitiam Dei cuſtodiant, ſi de bonis eorum pauperes gaudent; ſi aliorum bona per violentiam non faciunt ſua; certè quia ad gloriam Dei ædificant. Si autem aliàs juſtitiam Dei non ſervant; ſi de bonis eorum pauperes nunquam gaudent; ſi aliorum bona faciunt ſua, aut per violentiam, aut per fraudem; quis tam inſenſatus eſt, ut non intelligat quia non ad gloriam Dei faciunt ædificia illa, ſed propter æſtimationem humanam? Et juſtè ædificant martyria, ut pauperes, violentiam paſſi, ab eis interpellent contra eos. Non enim gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur pro quibus pauperes plorant.

Chryſoſt. hom. in c. 23. Matt.

Qualis eſt virtus illa juſtitiæ, munerare mortuos, & exſpoliare vivos? de ſanguine miſerorum tollere, & Deo offerre? Illud non eſt Deo offerre, ſed velle violentiæ ſuæ ſocium facere Deum; ut, ſi eam oblatam ſibi pecuniam de peccato libenter acceperit, conſentiat in peccato. Vis domum Dei ædificare? da fidelibus pauperibus undè vivant, & ædificaſti rationabilem domum Dei. In ædificiis enim homines habitant; Deus autem in hominibus ſanctis. Quales ergo illi ſunt qui homines exſpoliant, & ædificia Martyrum faciunt? Habitationes hominum componunt, & habitationem Dei deſtruunt? Jam ergo ex antiquis temporibus morbus iſte in hominibus habebatur. Dicebant enim apud ſe: Si bona fecerimus pauperibus, quis illud videt? etſi viderint, pro tempore vident. Tranſit enim tempus, & tranſit cum tempore beneficii memoria. Nonne ergo meliùs ædificia facimus, quæ omnes aſpiciunt, non ſolum hoc tempore, ſed etiam in poſterum? Nam quamdiu ædificium permanet, tamdiù ædificantis memoria nominatur. O inſipiens homo! quid tibi prodeſt poſt mortem iſta memoria, ſi ubi es, torqueris, & ubi non es, laudaris?

261 Primum, ac potiſſimum quod templis debetur, eſt munditics. Non tantùm adſint quæ in uſus ſacros neceſſaria, ſed etiam, quantum fieri poteſt, mundiſſima ſint. Viderint illi qui ſacras ædes ſqualore ac ſitu obduci, omnia in eis peſſum ire ſuaviter cernunt; nec ruinoſa reſtaurant; nec collapſa erigunt; immò domeſticis uſibus profanant, qui legumina, rapas, lac, olera, ſacellis velut penori cuſtodienda tradunt. Hic cum Chriſto vociferandum: *Feciſtis domum Patris mei ſpeluncam*, ſi non latronum, certè aranearum, veſpertilionum, noctuarum.

Mundities templis debetur.

Sunt etiam qui domos habent inſtructiſſimas ac ornatiſſimas: in eorum templis, aut ſacellis, ſqualent omnia & ſordent. Aræ a frontalibus nudæ, vix laceris ac ſordidis pannis inſternuntur: in cæteris omnibus confuſio & ſqualor. His divini honoris contemtoribus flagellum Chriſti proximum eſt. Et certè totas familias malè periiſſe videmus qui ſacras ædes tutelæ ſuæ commiſſas negligi, ruere, ac collabi non verentur. Da igitur quod debes ædibus ſacris; quæ ad ſacros uſus neceſſaria ſunt aſſigna; munditiem eis præſta; & cave domibus ſacris ſpatium vel minimum, cave quidquam redituum, aut donaria ulla ſubtrahas. ,, Ita plus ille Auctor. Hæc prolixius allare, ut videas non damnari dona collata eccleſiis; ſed eatenus probari, ſi potior & prior ſit cura pauperum.

Hæc de re vide in noſtris Aphoriſmis Eucharilt.

IN OPUSC. IV. ſeu TRACT. De Præcepto, Cap. II. n. 5.

QUAMDIU CHARITATI MILITANT, &c. Nempè quæ pro charitate inſtituta ſunt, non reſcindenda, aut mutanda; niſi cauſa charitatis poſtulet. Ita & Aelredus abbas Rievall. ,, Hoc ſanè providendum, ut ipſa mutatio, vel variatio, diſpenſatio ſit, non omnimoda deſtructio; cum cuſtodia charitatis vitiorum emendatio, ut ipſe B. Benedictus inſinuat, ipſius inſtitutionis cauſa ſit. Sic profectò ipſa diſpenſatio rationabilis erit, ſi cauſæ huic ipſa diſpenſatio profecerit. Si autem diſpenſatione magis, quàm inſtitutione, nutriuntur vitia, charitas violatur; certè periculoſa ipſa diſpenſatio comprobatur. ,, Ita ille, Compend. Speculi Charit. cap. 45. 262 HORSTII

Diſpenſatio quando licita & utilis.

Ibid. Cap. III. num. 6.

* DE SCRIPTURA HOC NON HABEMUS. Quod S. Doctor ait, non haberi ex Scriptura Samſonis factum divino conſilio fuiſſe patratum, verum quidem eſt nullo in loco disertè haberi, tametſi ex cap. 11. epiſtolæ ad Hebr. v. 32. non obſcurè colligitur. Qua de re ſic agit Eſtius in Comment. ,, Ad Samſonem venio, pro quo reſpondet Auguſtinus lib. 1. de Civit. Dei, cap. 21. & 26. dicens quod ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſſit, id eum feciſſe, Spiritu latenter hoc jubente, qui per eum miracula faciebat. Nec fas eſt nobis aliter credere; nam ad id faciendum divinitus ei reddita fuit amiſſa fortitudo: Sic enim ait: *Domine Deus, memento mei, & redde mihi fortitudinem priſtinam, ut ulciſcar me de hoſtibus meis*. Hanc reſponſionem plerique alii ſequuntur, & rectè. ,, Nec obſtat quod dicit, *ut ulciſcar me de hoſtibus meis*, quaſi privatam injuriam ulciſcendi cupidus: Nam injuria Samſonis injuria publica erat, ut qui Judex eſſet populi, & pro ejus ſalute pugnaret: Irriſio Dei Iſrael erat, in cujus contumeliam Philiſthæi pro capto Sanſone diis ſuis ſolemnes in templo gratias agebant. Sed quamvis citra Dei conſilium factum Samſonis perpetratum concedatur, non tamen propterea peccatum fuiſſe (uti S. Bernardus hìc ſentit) Franciſcus à Victoria contendit in Relectione de homicidio, ſub finem. ,, Non enim, inquit, interfecit ſe Samſon ex intentione; ſed voluit hoſtes opprimere & interficere; ad quod ſecuta eſt mors ipſius, cùm alioquin optaſſet illos perdere, ſe ſalvo, ſi fieri potuiſſet. Hoc autem ſine nova revelatione habetur licitum. ,, Quod quidem confirmat Eleazari exemplo, quod legitur 1. Machab. 6. ubi Scriptura eum laudare videtur; magnificè verò Ambroſius lib. 1. Offic. cap. 40. Denique eumdem Samſonem inter Sanctos referendum cenſet Eſtius citato loco. 263

Ibid. Cap. XVII. num. 53.

UT SECUNDUM BAPTISMA NUNCUPETUR. B. Petrus Damiani, Opuſc. 16. in epiſcopum monachos ad ſæculum revocantem, ,, Dic, inquit, obſecro, legiſti aliquando vitæ monaſticæ propoſitum ſecundum eſſe Baptiſma? Sed quia hoc inveniri in dictis Patrum perſpicuum eſt, negare licitum jam non eſt, &c. ,, Vide loco citato, cap. 8. Vide & Hieronymum epiſt. 25. ubi Paulam de Blæſillæ obitu conſolatur. ,, Revera, inquit, ſi ſæculare deſiderium, & (quod Deus à ſuis avertat) delicias hujus vitæ cogitantem mors immatura rapuiſſet, plangenda erat. Nunc verò cum, propitio Chriſto, antè quatuor fermè menſes, ſecundo quodammodo propoſiti ſe baptiſmo laverit, & ita deinceps vixerit, ut, calcato mundo, ſemper monaſterio cogitarit, ,, &c. Idem ad Demetriadem: ,, Nunc, inquit, quia ſæculum reliquiſti, & ſecundo poſt Baptiſmum gradu iniiſti pactum cum adverſario tuo, dicens ei: Renuntio tibi, diabole, & ſæculo tuo, & pompæ tuæ, & operibus tuis, ſerva fœdus quod pepigiſti. 264 HORSTII

Ratio ergo, cur vitæ religioſæ profeſſio quaſi quidam Baptiſmus cenſeatur, iſta eſt. Nam, ſicut in Baptiſmo hoc agitur, ut omninò moriamur vitæ veteri, & renaſcamur novæ, v. *Rom. 6. Coloſſ. 3. Epheſ. 2. & alibi*; (undè non idem homo è baptiſmo emergit qui in eum ingreſſus erat, ſed planè alius) ſequitur etiam, ut prioris illius hominis peccata non magis huic homini recens nato tribuenda ſint, quàm mea alteri, vel alterius mihi. Ita prorſus in profeſſione Religionis ſeſe res habet. Moritur enim religioſus mundo, ejuſque operibus, ac ſibi inſuper ipſi, voluntatique ſuæ: & ita moritur, ut non magis liceat ei mundo, ejuſque deliciis, vel voluntate ſua uti, quàm ſi planè mortuus, ac ſepultus eſſet. Cùm ergo Religioſi quoque, ſicut in baptiſmo, deſinant eſſe quod antea fuerunt, & novi quidam homines eſſe incipiant, novis ſtudiis novæ vitæ, aliiſque omninò delectationibus, & cogitationibus dediti; nil mirum, ſi culpa, & pœnæ, quas vetus ille homo debebat, una cum ipſo homine moriantur, nec jam ad ſecundum hunc hominem pertineant. Ita ferè Hieron. Platus lib. 1. de bono ſtatus relig. c. 13. Hinc, ut etiam obſervavit Renatus Choppinus lib. 2. Monaſticon tit. 2. num. 17. ſicut in baptiſmo renatis, ſic profeſſis in religione, ceu novis hominibus, nova induuntur nomina: Italis præſertim, ac Belgis, ut ait ille. Franciſcis, etiam Fulienſibus, & Capuccinis.

Religioſa profeſſio cur ſecundus Baptiſmus appellatur.

IN

IN OPUSC. VII. ſeu librum de diligendo Deo. n. 29.

265 HORSTII IMPOSSILE NAMQUE EST, &c. De præcepto dilectionis, quo jubemur Deum ex toto corde diligere, agit, atque non poſſe ab homine mortali, ſeu in ſtatu vitæ præſentis impleri, ſcilicet, perfectè. Idem aſſerit Serm 50. in Cant. Similia habet S. Auguſtinus variis locis lib. 1. De Doct. Chriſt. c. 22. lib. de Perfect. juſt. c. 8. ubi in plenitudine charitatis vitæ futuræ hoc præceptum implendum ait: *Nam cùm eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, vel quod continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus*. Et iterum: *Cur ergo homini non præciperetur iſta perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, ſi quo currendum eſt neſciatur? Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?* Item lib. de ſpir. & litt. c. ultimo commemorans præceptum dilectionis Dei & proximi: *Hæc*, inquit, *in illa vita complebimus, cùm videbimus facie ad faciem: ſed ideò nobis hoc etiam nunc præceptum eſt, ut admoneremur quid fide expoſcere, quo ſpem præmittere, & obliviſcendo quæ retro ſunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus*, &c. Sed cave putes hæc levere Sectariis docentibus, Neminem poſſe in præſenti vitæ ſtatu legem Dei implere, etiam regeneratum. Contra quem errorem vide Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 11. & Can. 18.

Quomodo Deus ex toto corde diligēdus. Ut hic punctum difficultatis paucis expediamus, notandum totalitatem illam lege præſcriptam, cùm dicitur, *ex toto corde*, &c. tribus modis intelligi poſſe. Primò, ut totum cor noſtrum in ſolidum uni Deo diligendo tribuatur, nec amor in aliud feratur objectum, quam in ſolum Deum. Hoc ſenſu non præcipitur Dei dilectio, alioquin non liceret diligere proximum. Secundò, ut ſignificetur tanto conatu cor noſtrum in Dei dilectionem ferri debere, quanto fieri poteſt, ſeu ut tantum diligat, quantum ab ipſo diligibilis eſt. Tertiò, ut toto corde id fieri dicatur, in quo quis præcipuum ſtudium & curam ponit; quomodo dicimus aliquem totum eſſe in litteris.

266 Dicendum itaque totalitatem præcepto dilectionis incluſam, non primo modo intelligendam; ſic enim non poſſet amari proximus: nec ſecundo, quamvis ſi ſic præciperetur, ſervari poſſet: ſed tertio, quod fit, quando in amore nihil Deo præfertur; cùm nullius creaturæ amore, vel timore à nobis offenditur. Hunc ſenſum expreſſit Apoſtolus Roman. 6. *Nulla creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei*; & Chriſtus ipſe Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem*, &c. ideſt, qui amorem parentum prefert amori Dei, non diligit Deum ſuper omnia. Hoc ſenſu laudatur Abraham, quod unici filii amorem poſtpoſuerit amori Dei.

Itaque SS. Auguſtinus, & Bernardus, intelligunt quidem totalitatem primi, & ſecundi modi; & hoc ſenſu aſſerunt, dilectionis mandatum in hac vita impleri non poſſe; ſed ſimul inſinuant, mandatum ſic acceptum non eſſe homini infirmo ſub pœna peccati præceptum, ſed tantum propoſitum ut ſcopum & finem, ad quem conari, tendere, & pervenire aliquando debeat, ideſt, eam juſtitiæ perfectionem quæ ſperatur in futuro ſæculo. Undè loco cit. de Spir. & lit. *Neque enim*, inquit, *ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectaque debetur, jam culpæ deputandum eſt. Aliud enim eſt, totam nondum aſſequi charitatem; aliud nullam ſequi cupiditatem*. V. S. Thom. 2. 2. quæſt. 44. art. 6. & 8.

IN OPUSC. X. ſeu TRACT. de Baptiſ. ad Hug. Vict. c. 1. n. 4.

267 * PARVULIS SOLAM PROFUISSE, &c. Huic Bernardi ſententiæ ſuffragatur Gregorius M. ſic enim ait lib. 4. Moral. c. 3. *Quod apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis ſola fides, vel pro majoribus virtus ſacrificii, vel pro his qui ex ſtirpe Abrahæ prodierant, myſterium Circumciſionis*. Ab hac tamen ſententia Auguſtinus recedere videtur. Ita enim ſcribit lib. 5. contra Jul. c. 11. *Nec ideò credendum eſt, & ante datam Circumciſionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo ſacramento ejus opitulatos fuiſſe parvulis ſuis: quamvis quid illud eſſet aliqua neceſſaria cauſa Scriptura latere voluerit*. Idem ſentit Auctor Sermonis de ratione Circumciſionis, his verbis. *Sanè originale peccatum, quod à primis parentibus in totum genere humanum ſucceſſionem deſluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari*. Quam quidem Auguſtini ſententiam ſequuntur Scotus, Durandus, Paludanus; ſed & S. Thom. 3. p. q. 70. art. 4. ad 2.

Probabile eſſe dicit, quòd parentes fideles pro parvulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddem ſigneculum fidei) ſicut adulti pro ſe preces & ſacrificia offerebant.

Ibid. Cap. II. num. 6.

268 HORSTII Baptiſmi præceptum quando cœperit obligere. SED EX EO TEMPORE TANTUM CUIQUE CŒPIT ANTIQUA OBSERVATIO NON VALERE, &c. Nam, cum ea ſit ratio legis poſitivæ, ut non niſi promulgata obliget, ſatiſque conſtet baptiſmum non naturali, ſed poſitiva tantùm lege divina præceptum eſſe; conſequens eſt ad eum ſuſcipiendum non fuiſſe homines obligatos, priuſquam in hominum notitiam perduceretur: quod quidem promulgatione fieri ſolet. Quamvis enim renaſci ex Spiritu-ſancto ſemper, & omninò fuerit neceſſarium ad ſalutem; modus tamen renaſcendi, qui eſt per aquam, non ſemper fuit neceſſarius; ſed, poſt factam ipſius inſtitutionem, vim neceſſitatis accepit, partim ex abrogatione modi alterius, videlicet Circumciſionis; partim ex manifeſtatione præcepti. Non igitur continuò poſtquam dictum eſt: *Niſi quis renatus*, &c. putandum eſt omnes homines, vel certè omnes Judæos, multoque minus etiam infantes, non potuiſſe in regnum Dei ingredi, quoniam non eſſent ex aqua regenerati. Deerat enim adhuc legi publicatio; quæ etſi fieri fortaſſe cœpit paulatim, Apoſtolis antè paſſionem in Domino baptizantibus, ideoque & baptiſmum eius prædicantibus; non tamen ſtatim ſufficiens fuit ad hoc ut lex jam promulgata cenſeretur. Quare ne tunc quidem, quando à Petro multitudini Judæorum dictum eſt, Act. 2. *Baptizetur unuſquiſque veſtrum*, &c. credendum eſt hanc baptiſmi legem fuiſſe ſufficienter promulgatam, ne apud Judæos quidem. Nam quod ibi dixit Petrus, innumerabiles alii Judæi per orbem ſparſi ſcire nondum adhuc poterant. Dicendum igitur eſt, tunc primùm generaliter baptiſmum obligare cœpiſſe, poſtquam ſufficiens facta fuit Evangelii promulgatio, quod ex natura legis poſitivæ facilè poteſt oſtendi. Simul enim cum Evangelio prædicabatur lex baptiſmi, velut ipſius Evangelii pars. Et in hunc modum reſpondet Bernard. Hugoni Victorino, qui ejus ſententiam libenter amplexus eſt, uti videre eſt apud eumdem lib. 2. de Sacram. Vide S. Thom. 3. p. q. 86. art. 2. Comment. ibid. Mag. ſent. lib. 4. diſt. 3. ibid. Eſtium, Soto, &c. Vide etiam S. Aug. epiſt. 108.

Ibid. num. 9.

VOLUNTAS PRO FACTO REPUTETUR, &c. Quod non ita accipiendum, quaſi voluntas illa, ſeu votum ſuſcipiendi Sacramentum, vim Sacramenti in ſe includat, ideſt, ita operetur effectum Sacramenti, quomodo ipſum Sacramentum, ſi adhibitum eſſet, ſuum effectum operaretur. Non enim ex *opere operato*, ſed *operantis*, valet deſiderium illud Sacramenti, tamquam deſiderium operis operati, perinde fides, & oratio. Quod ergo ibi voluntas baptiſmi pro baptiſmo habeatur, non provenit ex natura rei, ſed ex Dei miſericordia, qui, propter fidem & deſiderium quærentis ſalutem, complet in neceſſitate quod deeſt ex parte Sacramenti. In iis autem operibus in quibus non opus operatum ſpectatur, ſed meritum operantis, voluntas, dummodo ſit magna, ſatis, & efficax pro facto propterea reputatur, quod tota meriti ratio in voluntate poſita, quæ tanta eſſe poteſt abſque opere, quanta operi conjuncta, atque interdum etiam major. In hoc igitur operum genere proprio locum ſibi vindicat illud: *Voluntatem pro facto reputari*. Non autem in his quæ tantum ex opere valent operato, niſi in quantum miſericordia Dei ſupplet inviſibiliter quod viſibili opere ſacramenti præſtari non potuit. Hoc autem miſericordiæ divinæ ſupplementum, ubi adeſt voluntas, ſeu deſiderium viſibilis ſacramenti, in neceſſitate præſto eſſe ſemper Patres intellexerunt. Vide Cyprian. ep. ad Jubajanum; Ambr. Orat. funeb. in obitum Valentiniani; qui baptiſmum expetens ab Ambroſio, mortuus eſt in itinere, antequam ad eum perveniret; Aug. lib. 4. cont. Don. c. 22. & 25. & in Levit. q. 84.

Ibid. eodem num.

DIGNUM NEMPE EST, UT QUIBUS FIDEM ÆTAS DENEGAT PROPRIAM, &c. Ita Aug. lib. 4. cont. Donat. c. 23. 270 HORSTII Fidem alienam infantibus cum baptiſmo ſufficere ad ſalutem.
Sicut in adultis fidelibus, quibus per aliquam neceſſitatem corporaliter baptiſmus deeſt, perfecta ſalus eſt, quia per pietatem ſpiritualiter adeſt; ſic, cùm ipſe baptiſmus præſto eſt, ſi per neceſſitatem deſit fides, perficitur ſalus. Quod traditum tenet univerſitas eccleſiæ, cùm parvuli infantes baptizantur, qui certè nondum poſſunt corde credere ad juſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. Et cap. 24. „ Sicut in adultis quod in ſacramento deeſt, complet Omnipotentis benignitas, quia non ſuperbia, vel contemtu, ſed neceſſitate deeſt; ſic in infantibus baptizatis eadem gratia Omnipotentis implere credenda eſt, quod non ex impia voluntate, ſed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad juſtitiam poſſunt, nec ore confiteri ad ſalutem. Ideò, cùm alii pro eis reſpondent, ut impleatur erga eos celebratio ſacramenti, valet utique ad eorum conſecrationem, quia ipſi reſpondere non poſſunt. „ Et rurſus epiſt. 23. ad Bonif. „ Offeruntur, inquit, parvuli ad percipiendam ſpiritualem gratiam, non tam ab eis quorum geſtantur manibus, (quamvis & ab ipſis, ſi & ipſi boni fideles ſunt) quam ab univerſa ſocietate Sanctorum, atque fidelium. Ab omnibus namque offerri rectè intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, & quorum ſancta & individua charitate ad communicationem ſancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo mater Eccleſia, quæ in Sanctis eſt, facit, quia tota omnes, tota ſingulos parit. „

Porro cur hominem adultum fides propria etiam ſine ſacramento ſalvet in neceſſitate, infanti vero non idem præſtet fides aliena ſine baptiſmo, ratio eſt, quia fides propria etiam ſine ſacramento adultum Deo viciniorem, & per ſe commendabilem facit, dum ea fide Deum invocat, de peccatis dolet, ſalutem quærit; quæ le nihil in parvulis operatur fides aliena, ſed eum relinquit averſum, uſque ad ipſius ſacramenti perceptionem. Atqui magis congruit divinæ bonitati, ut ſalvetur homo jam converſus, & quærens Dominum, quàm qui totus adhuc averſus eſt à Deo, nullum vitæ ſpiritualis in ſe principium habens. Adde, quòd Eccleſia, cujus materna charitas Chriſto filios parit, non intendit fidem ſuam infantibus accommodare, niſi per medium ad eam rem à Chriſto inſtitutum, ideſt, per Baptiſmum.

IN OPUSC. XI. ſeu TRACT. de Errorib. Abaelardi Præf.

OPORTET AD VESTRUM REFERRI APOSTOLATUM ... UBI NON POSSIT FIDES SENTIRE DEFECTUM, &c. 271 HORSTII
Nota ſectariè, & quicumque Romanæ maſtix eccleſiæ, nota, inquam, prærogativam Romanæ & Apoſtolicæ Sedis, & quis ſit legitimus controverſiarum fidei judex. Et ne putes fortè Bernardum blanditi Pontifici, vel ejus auctoritatem reſpuas, quaſi qui poſteriori ævo vixerit, quo priſca Chriſtianæ fidei ſinceritas jam adulterinis hominum commentis, (quæ veſtra calumniandi libido eſt) vel invaleſcente jam Pontificum potentia, corrupta ſit; age, capeſſamus ab ætate longè vetuſtiore Patrum teſtimonia. Aut potius tu ipſe lege epiſtolas S. Auguſtini 90. 91. 92. 93. & 106. ubi videbis controverſias fidei quæſtiones referri ad Sedem apoſtolicam, & ſimilia paſſim cum Bernardo ejuſdem Sedis recenſeri elogia. Vide etiam Hieron. epiſt. 57. ad Damaſum. Alia ejuſdem, & innumera Cypriani ad Cornelium, & aliorum loca prætereo. De Abaelardi erroribus, vide ad epiſt. 187.

Ibid. Cap. 1. num. 1.

* NIHIL, PRÆTER SOLUM Neſcio, NESCIRE DIGNATUR. Ita reſtituunt codices mſſ. cùm priores editiones haberent: *Neſcio quid*. Huc referendum quod ait Gloſſa *l. de quinque pedum præſcriptione*, his verbis. *Sed Petrus Bailardus, qui ſe jactavit quod ex quolibet, quantumcumque difficili littera, traheret ſanum intellectum, hic dixit*, Neſcio. Hærendo quippè in hac lege explicande, cùm alias abſtruſiſſimam Ezechielis prophetiam, præmiſſo unius dumtaxat breviſſimæ noctis ſtudio, diſcipulis eſſet interpretatus, ut narrat in Hiſtoria calamit. ſuarum, c. 3.

Finis Annotationum in Tomum II.

INDEX
NOTARUM FUSIORUM.

Notæ arithmeticæ referuntur ad numeros marginales.

A

ABBATIÆ titulus eccleſiis collegiatis datus, 102
Abbates ſoli dicebantur Patres, 255
Abbates Commendatarii, V. Commendatarii.
Abſalon archiepiſc. Lundenſis, 217.
Acardus Remenſis, Miles, 24
Adalbero archiepiſc. Remenſis, 44.
Adalbero abbas ſancti Vincentii Laudun. 177
Adelbero. V. Albero.
Adam abbas ſancti Dionyſii in Francia. 53. 157
Adam monachus Morimundi, an primus abbas monaſterii Eberbarenſis, 9.
Adela, regina Galliæ, 29. 54. Adelais item dicta, 47. Ludovici VII. mater, 166.
Adela, Mater Theobaldi comitis Campaniæ, 52. & Stephani comitis, 75.
Advocati cauſas & lites protrahentes præſtringuntur, 232
Ægidius abbas Signiaci, 63
S. Ægidii Comitatus, 172
Ælredus abbas Rievallis, 1
Agathocles ex figuli filio Siciliæ rex, fictilibus vaſibus utebatur, ne tumeſceret, 234
Agilulfus rex Longobardorum, 231
Agnes comitiſſa Barri-ducis, 29
Alanus comes Brittanniæ, 76. 85
Alanus epiſc. Autiſiodorenſis ex abbate Ripatorii, dimiſſo epiſc. monaſterium repetit, 190
Alanus epiſc. Redonenſis, 83
Alanus monachus Claræ-vallenſis, 224
Alardus canonicus regularis, 46
Albanenſis epiſc. card. Matthæus, 14. 16. 35 86. 37
Albericus Remenſis ſcholiarcha, electus epiſc. Catalaunenſis, tum Bituricenſis, 12. & ſeqq. 157. 163
Albericus Vizeliaco præficitur, 125
Albero II. epiſc. Virdunenſis, 144. 146
Albero archidiaconus Metenſis, 20
Albero ex primicerio Metenſi epiſc. Leodienſis, 20. 21. 143
Albero alter item ex primicerio Metenſi archiepiſc. Trevirenſis, 20. 143. 146. 147. & ſeqq.
Alberones quatuor primicerii Metenſes, 20. 21
Albertus monachus Claræ-vallenſis, 224
Alcobacienſe monaſterium, 223. Ibi laus perennis, ibid.
Alcoranum à Petro Cluniac. tranſlatum. 167
Aldeardis, proavia Eleonoræ reginæ. 166
Aldicurtis locus in diœceſi Catalaunenſi, 7
Alexander epiſc. Leodienſis, 21
Alfonſus Caſtellæ rex, ſeu imperator, 20
Alfonſus rex Luſitaniæ, 204. 223
Algarus epiſc. Conſtantienſis, 201
Almaricus de Monte-forti, 54
Alpenſis monaſt. Ord. Ciſterc. 225. Abbas Guarinus, ibid.
Alta-villa vicus, 48.
Altus-fons monaſt. Ord. Ciſterc. 46. & ſeqq. Abbas Guarinus, 48
Alvericus, ſeu Haimericus Card. Cancellarius, 146
Alverinum cartuſia, 179
Alviſus abbas Aquiſcincti, tum epiſc. Atrebatenſis, 43
Amaluncbus monachus, 48
S. Amantii monaſt. 197. Abbatis Petrus, 198
Ambianenſ. epiſc. Garinus, 35. ſeu Guarinus, 47
Ambitio legum uſum corrumpit, 226
S. Ambroſii fortitudo in baſilicis tuendis, 36. Sententia de medicinis adhibendis, 209
Amedeus comes Gebennenſis, 70
Amicitia honeſtati non præferenda, 184
Amor proprius errorum artifex, 70
Anacletus antipapa, 84. 93. 96. 97. 100
S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias monaſt. Ord. Ciſterc. Romæ, 170. 180. abbates Bernardus, 170. Rualenus, 186
Andegavenſes epiſc. Ulgerius, 119. Normannus, ibid.
Andreas monachus Buzeii, 85
Anfoſſus, ſeu Hildefonſus comes Toloſæ, 172
Angelorum novem gradus, 249
Annuntiatio dominica dicta conceptio B. Mariæ, 130.
Ansbertus abbas ſancti Medardi Sueſſion. 118
Anſellus dapifer, 54
Anſelmus Laudunenſis magiſter, 13. 151
Anſelmus de Puſterla archiepiſc. Mediolanenſis, 95
Anſelmus ſeu Aſcelinus epiſc. Roffenſis, 161
Anſericus archiepiſc. Biſuntinus, 218
S. Anthelmus ex priore Cartuſiæ epiſc. Bellicenſis, 179.
Antichriſti adventus, de eo veterum ſententiæ, 37. & ſeqq.
Appellationes ad curiam Romanam, 143. Sæpè ſunt effugia, 238
Aquiſcinctum, monaſt. Ord. ſancti Bened. 143 Ejus abbates Alviſus, Joannes Lentaillarus, ibid.
Araldus abbas ſancti Urbani, 48
Archembaldus ſubdecanus Aurelianenſis, 129. 134
Aretela, ſilva, 24
Argentolienſe monaſterium, 151. Abbatiſſa Heloiſſa, 189
Armachanus archiep. ſanctus Malachias, 171. 175
Arminia pellicea, 243
Arnaldus archiep. Colonienſis, 239.
Arnaldus cancellarius, archiepiſc. Moguntinus, 202
Arnoldus ſeu Arnaldus de Brixia, 152. 159
Arnoldus, 202
Arnoldus primus abbas Morimundi, 9.
Arnoldus ſeu Arnaldus abbas Bonæ-vallis, 207
Arnulphus archiep. Remenſis, 175
Arnulfus epiſc. Lexovienſis, 176
Arnulfus abbas ſancti Nicaſii Remenſis, 63
Arnulfus abbas Gemblacenſis, 27
Arremarenſe monaſterium, 23
Artaudus abbas Pruliacenſis, non Pultarienſis, 51
Aſcelinus ſeu Anſelmus epiſc. Roffenſis, 161
Atrebati comitia epiſcoporum anno 1128. 33
Atrebatenſes epiſc. Robertus, 35. Alviſus, 43
Atto epiſc. Trecenſis, 19. 173
Audicourt prioratus in diœceſi Catalaunenſi, 7
S. Auguſtini ſententia de matrimonio poſt vota monaſtica inito, 50
S. Auguſtinus archiepiſc. Cantuarienſis, 175
Aurea-vallis monaſt. Ord. Ciſterc. 46
Aurelianenſis epiſc. Joannes, 135. 173. Hugo deſignatus, ibid. Elias, 173.
Aurelianenſis eccleſiæ turbæ, 129. & ſeqq. 173
Autiſiodorenſis epiſc. Hugo, 187. 190

B

BAlua card. epiſc. Ebroicenſis, 56.
Baptiſmi lex quandonam obligare cœpit, 268. Parvulis neceſſarius eſt, adultis fides propria in neceſſitate ſufficit, 270. Sub Dei & ſanctæ Crucis nomine collatus an validus, 221.
Baro Romanus ſubdiaconus, 173.
S. Bartholomæi monaſt. Noviomi, 47
Bartholomæus epiſc. Laudunenſis, 35. 59. 177
Bartholomæus capicerius Aurelianenſis, 129
Bartholomæus monachus, 42
Bellarmini card. epiſtola, an epiſcopo expediat ſedem dimittere quietis cauſa, 60
Bella-vallis monaſt. Ord. Ciſtercienſis, 9
Bellicenſis epiſc. ſanctus Antelmus, ſeu Nantelmus, 179
Belli-fortis capella, 219
Belli-reditus monaſt. Leodii, 59
Bellum-pratum monaſt. Ord. Ciſterc. 21.
Belvacenſis eccleſia, malos paſtores habere ſolita, 182. Belvacenſes epiſc. Petrus, 35. Stephanus de Garlanda, 54. Fulco, 157. Henricus, 203. 204
Beneficia eccleſiaſtica pueris non danda, 180. & ſeqq. Quibuſnam conferenda, 247. Eorum pluritas impugnatur, 55. 183
Benevius aqua Pariſius, 222
Berengarius pater P. Abaelardi, 151
S. Bernardus orbis conſiliarius & caduceator, 164. Domni & Patris nomen reſpuit, 50. Acriter parentes reprehendit, novitium revocare tentantes, 83. Philippi principis necem prædicit, 32. Ejus libertas pro tuenda eccleſia adverſus Ludovicum regem, 32. 33. Mediolanenſes eccleſiæ R. reconciliat, 97. Alfonſo in Luſitania agenti ex Gallia opem fert, 223. Futura prædicit, ibid. Ei S. Joannes Bapt. apparet, 204. Januenſium eſt patronus, qui ejus feſtum ſolemniter celebrandum vovent, 94. Contra Abaelardi & Gilberti Porretani fautores vindicatur, 153. De medicinarum uſu apud monachos, 209.
Bernardus Presb. card. 202
Bernardus abbas Tironenſis, 90. Anteà S. Cypriani Pictavenſis, 124. A judicio Papæ ad Deum appellat, ibid.
Bernardus an qui abbas Bonæ-vallis Viennenſis, auctor lib 2. vitæ S. Bernardi, 207
Bernardus *Campmans* abbas Dunenſis, 208.
Bernardus Pariſienſis archidiaconus, 222.
Bernardus monachus Claræ-vallenſis, 224
Berta uxor Gerardi comitis, 60
Bertina comitiſſa Nivernenſis, 125
S. Bertini monaſt. Ord. S. Bened. abbas Lambertus, 43
Bertrees monaſt. Ord. Cluniacenſis, 225
Beſſiaci eccleſia, 219
Biſuntinus archiepiſc. Anſericus, 218
Bituricenſis eccleſiæ turbæ, 163. Bituricenſes Archiepiſc. Albericus, 13. 163. Ulgrinus, ibid. Petrus de Caſtra, 15. Petrus, 163
Boemundus monachus Claræ-vallenſis, 224
Bona-vallis Monaſt. Ord. S. Bened. in diœceſi Carnotenſi abbas Arnoldus, ſeu Ernaldus, 207
Bonæ-vallis monaſt. in diœc. Rutinenſi, aliud in diœceſi Pictavienſi, 207
Bonæ-vallis monaſt. Ord. Ciſterc. in diœceſi Viennenſi, abbates S. Joannes tum epiſc. Valentinus, 207. Gozevinus, tum abbas Ciſtercii, ibid. Petrus, ibid. B. Hugo ex abbate Liuncelli, ibid. an Bernardus, ibid.
S. Bonifacius archiepiſc. Moguntinus, 175
Bonifacius comes poſt vota monachiſmi concepta uxorem duxit, 52
Bozo epiſc. Catalaunenſis, 46. & ſeqq.
Brixia urbs Italiæ, 197. Epiſc. Mainfredus, 211
Bruno III. Comes de Altena epiſc. Coloniæ, 10. 67
Bruſvicenſis ducis elogium, 181. 182
Burchardus epiſc. Meldenſis, 18
Buxeium monaſt. Ord. Ciſterc. 85. Abbas Petrus, ibid.
Buxia monaſterium, 197. 198

C

CAdomus, urbs Neuſtriæ, 88. Cadomenſis abbatiæ ſancti Stephani Ord. S. Bened. abbas Lanfrancus, 88
Cala, ſeu *Chelis*, abbatia monialium, 132.
Caladia monaſt. Ordinis Ciſterc. 46
Calliſtus II. Papa, 145
Cameracenſis epiſc. Gerardus II. 43
Campaniæ comites à quo ſic dicti, 23
Canones ſervenrur, & hæreſes ceſſabunt, 53
Canonicus regularis, an rectè ſic dictus, 65. Canonici regulares in eccleſia Sagienſi, 176
Cantuarienſes archiep. S. Thomas martyr, 75. 228. 232. Guillelmus, 76. S. Lanfrancus, 88. S. Auguſtinus, 175. Cantuarienſis archiep. prærogativa, 175
Cantus in eccleſia qualis deceat, 220. ubi magis cantus, quam verba delectant, ibi peccatum, 220
Capetarum domus monialibus Ciſtercienſibus attributa, Claræ-vallis dicta, 21
Cardinales ex toto orbe aſſumendi, 245
Charitatis cauſa quandoque mutanda ſunt, aut reſcindenda quæ pro charitate ſunt inſtituta, 262
Carnotenſis epiſc. Gaufridus, 35. 47. 229. & ſeqq. 132. & ſeqq. 151
S. Caroli Borromæi ſententia de medicinarum uſu, 209. De diſpenſatione epiſcopi ad contrahendum matrimonium, 223. Qualia ejus ſtudia, 219. Brevi finiendas lites curat, 232. Ejus modeſtia, 252. & ſeqq.
Carolus Emmanuel, dux Sabaudiæ, 94
Carracetenſes monachi Ord. S. Benedicti, 200

Cartu-

Digitized by Google

Cartuſia major, Guido V. Prior, 11
Cartuſiæ prior S. Anthelmus, ſeu Nanthelmus, 179
Cartuſienſium turbæ, 179
Carus-locus monaſt. Ord. Ciſterc. abbas Guido, 160. ſeu Wido, 208
Caſæ-Dei monaſter. Ord. S. Bened. abbas Stephanus, 218. Huic ſubjicitur monaſterium Faverniaci, *ibid.*
Caſellio monaſt. Ord. Ciſterc. 45
Caſtra oppidum, 15
Caſtrea familia nobilis, 15.
Catalaunenſe concilium, 14
Catalaunenſes epiſc. Guillelmus de Campellis, 8. 13. 46. Ebalus, 12. Albericus, 12. *& ſeqq.* Gaufridus, 44. Herbertus, *ibid.* Bozo, 45. S. Memmius, 127
Cauda in ſacrificio perſeverantiam ſignat, 58
Cauſæ brevi finiendæ, 132
Cauſis, non lactis res diſcernendæ ſunt, 61
Ceicenſe monaſterium, 223
Cennomanenſis epiſc. Guido, 132
Chabanius equitum Magiſter, 56
Chartæ variæ, Anſerici archiepiſc. Biſuntini de monaſterio Faverniacenſi, 218. Conventionis inter ſanctum Bernardum & eccleſiam ſancti Amantii de loco *Buxia*, 108. Bozonis epiſc. Catalaunenſis pro monaſterio Alti-fontis, 48. Chartæ ejuſdem fragmentum pro fundatione monaſterii Trium-fontium, 46. Gautridi Decani, &c. eccleſiæ Compendienſis pro monaſterio Trium-fontium, 47. Hugonis Campaniæ Comitis pro monaſterio Claræ-vallenſi 24. Abbatis ſanctæ Genovefæ pro abbatia S. Victoris, 222
Choiſiaci eccleſia, 18
Chryſogonus Piſanus S. R. E. Cancellarius, 15
Cicinandus monachus Claræ-vallenſis, 224
Ciſtercii abbates Raynaldus, 170. 207. Gorevinus, 207. Ciſtercienſium auctoritas, 31. *& ſeqq.* Eorum ſocietas etiam à Regibus cupita, 32. Privilegium in judicandis ſuis cauſis, 160. Eorum turbæ ob decimas, 168. 193. Eorum cum Cluniacenſibus diſcidia, 254. Quando primum in Hiberniam admiſſi, 161
Claræ-fontanæ monaſt. abbas Lambertus, 218
Claræ-vallis monaſt. prima fundatio, ejuſque translatio, 25. Abbas Robertus S. Bernardi ſucceſſor, 208
Clara-vallis domus Capetarum apud Metas monialibus Ciſtercienſibus attributa, 21
Clarembaldus epiſc. Silvanectenſis, 35
Clericis legum Juſtiniani & litium occupationes non congruunt, 226. *& ſeqq.* Quænam eis ſtudia competant, 226. *& ſeqq.* Curias ne frequentent. 246. Nec de parentibus promovendis aut ditandis cogitent, 248. Luxus veſtium fugiant, 241. Militiæ addicti arguuntur, 56. Hi privilegiis excidunt, *ibid.* Eorum hæreditas pauperibus debetur, 187
Cluniaci abbates, Pontius, 17. 254. Hugo II. 5. 254. Petrus Venerabilis, 5. 87. 124. 204. 254. S. Hugo 125. 254. Cluniaci laudes, 87. 113. 114. 254. Ejus eccleſia ab Innocentio II. Papa dedicata, 87. Exemptio ab epiſcopis, 150. Cluniacenſium auctoritas, 87. Eorum cum Ciſtercienſibus diſcidia, 254
Cognoſcere & curare ſe ipſum, res difficillima, 70
Colloquium Pariſienſe, 152
Colonienſes archiepiſc. Bruno, 10. 67. Arnaldus, 239. Conradus, 242. Walramus, *ibid.* Wilhelmus, *ibid.*
Comitia epiſcoporum Atrebati anno 1128. 35
Commendæ & Commendatarii an, & quatenus probandi, diſſertatio Horſlii, 104. *& ſeqq.* Commendæ tradendæ formula, 115
Compendienſis eccleſiæ confratres, 46. *& ſeqq.*
Conanus Britanniæ dux, 85
Conceptio B. Mariæ, 138. Hoc nomine etiam dicta Annuntiatio, 139
Concilium Catalaunenſe, 14. Jotrenſe, 132. 134. Piſanum, 97 Romanum anno 1138. 159 Senonenſe anno 1140. 44. 151. 154. 155. Sueſſionenſe anno 1120. 251. 157. anno. 1095. 157. Trecenſe, 13. 16
Concionatores facetias & jocos horreant, 237
Conon Legatus Sedis apoſtolicæ, 151
Conradus archiepiſc. Colonienſis, 242
Conradus epiſc. Sabinenſis, 86
Conradus imperator, 95. 96. 97
Conradus dux Zeringenſis, 79
Conradus comes Luxemburgenſis, 20
Conſtantia Philippi I. regis filia, uxor Hugonis Campaniæ comitis, 23
Conſtantienſes in Neuſtria epiſc. Algarus, 201. Philippus, *ibid.*
Conventus Spirenſis, &c. pro ſacra Expeditione, 211
Cordubani, 253.
Coronæ monaſt. abbas Junius, 168
S. Cornelii Compend. monaſt. abbas Odo, 104
Cremonenſium pertinacia, 97
Criſta-alba monaſt. Ord. Ciſterc. 9
Crucis ſigno dæmones fugati, 6
Cruces viſæ in baptizatorum veſtibus, Dei nutu expreſſæ, 42
Cuiſſiaci monaſt. Ord. Præmonſtrat. abbas Lucas, 59
Cupels molendium Pariſiis, 222
Cupiditas lucri uſum legum corrumpit, 226
S. Cypriani Pictavienſis monaſt. Ord. S. Bened. abbas Bernardus, 114
Κυρὸς nomen hominibus à græcis tributum, 50

D

DÆmones crucis ſigno fugati, 6
Daimbertus archiepiſc. Senonenſis, 175
Damaſci obſidio, 195
Decimarum exemtio Ciſtercienſibus conceſſa, 168. 193. Hinc turbæ, *ibid.*
Dervenſis monaſt. abbas Theobaldus, 48
Diana, uxor Odonis de Caſtellione, 2
Dilectio Dei ex toto corde &c. quid, 265 *& ſeqq.*
Diogilum, cella monaſterii S. Dionyſii, 151
S. Dionyſii in Francia monaſt. 53 Ejus baſilicæ dimenſiones, *ibid.* Abbates Sugerius, 31. 53. 194. Adam, 53. Odo, 194
S. Dionyſii de Nogento monaſt. Ord. Cluniac. 115
Diſpenſationes quando legitimæ, 240. 262
Dolenſis eccleſiæ cum Turonenſi controverſia, 131
Domini nomen etiam ab ethnicis repudiatum, 50
Domini & patris nomen reſpuit S. Bernardus, 50. Sic & domnæ nomen S. Mechtildis, *ibid.*
Domni, non Domini nomen etiam ſanctis & epiſcopis tributum, 50. Primo abbati, tum etiam monachis ſacerdotibus conceſſum, *ibid.*
Domus-Dei monaſt. Ord. Ciſtercienſis 5. Robertus S. Bernardi nepos ibi abbas, *ibid.*
Drauſio epiſc. Sueſſionenſ. 118
Drogo ex priore S. Nicaſii Remis, primus abbas S. Joannis Lauduni, 26. 35. tum Card. epiſc. Oſtienſis, 26. Ejus opera, *ibid.*
Duella acrius punita, 30
Dunæ, quid, 208
Dunenſe monaſt. Ord. Ciſterc. *ibid.* abbates, Robertus & Bernardus Campmans, *ibid.*
Durbonum cartuſia, 179

E

EBalus epiſc. Catalaunenſis, 12
Eberacenſis abbas, 211.
Eberbacum monaſt. Ord. Ciſterc. 9
Eboracenſis archiepiſc. Guillelmus, 75. 169. Turſtinus, 76. 169. Henricus, 169
Eborenſis in Portugalia epiſc. Henricus, 223
Ebroicenſis epiſc. Balva Card. 56
Eccleſiæ quomodo competat uterque gladius, 244
Eccleſiaſtica libertas tuenda, 32
Eccleſiaſticis nugæ cavendæ, 235
Edeſſa urbs Meſopotamiæ ab infidelibus capta, 212
Educatio liberorum ut curanda, 199
Egon ultimus familiæ Zeringenſis, 79
Eleemoſyna religioſis facta melior, 77
Eleonora Ludovici VII. regis uxor, 166
Elias novitius Claræ-vallis, 83
S. Eligii monaſt. apud Noviomum abbas Theodericus, 47
Elvira Comitiſſa Toloſæ, 172
Elvira Infantiſſa Hiſpaniæ, 200
Engelbertus comes Altenæ, 10
Engoliſmenſes epiſc. Gerardus, 86. Hugo, 108
Epiſcopatum ſi acceptaſſet Gaufridus prior Claræ-vallis, damnatus fuiſſet, 82
Epiſcopi modeſtia, non faſtu auctoritatem ſibi conciliant, 250. *& ſeqq.* Curias non frequentent, 246. Si valetudini parcant, munus ſuum implere non poſſunt, 209. Ipſis litium & legum ſtudia non competunt, 226. *& ſeqq.* Epiſcopi, dimiſſis eccleſiis, monachi facti, 10. 67. An id liceat, 68
Epiſtolæ inutiles non ſcribendæ, 171.
Epiſtolæ variæ, Bellarmini ad Henricum epiſc. Virdunenſem, an expediat, quietis deſiderio, epiſcopatum dimittere, 69. Henrici electi epiſcopi Belvacenſis ad Petrum Venerabilem, 204. Hugonis epiſc. Gratianopolis, Guidonis prioris & fratrum Cartuſiæ de cæde Thomæ prioris S. Victoris Pariſienſis, 133. Innocentii II. de eadem cæde, 134. Ejuſdem epiſtola ad Gaufridum Carnotenſem epiſc. & Stephanum Pariſienſem de cæde Archembaldi archidiaconi Aurelianenſis, 129. Ejuſdem epiſtola ad eoſdem de eodem, 130. Alia item ejuſdem ad Rainaldum Remenſem, Hugonem Rotomagenſem, Hugonem Turonenſem, & eorum ſuffraganeos de eadem re, 134. Item alia ejuſdem ad Alberonem epiſc. Virdunenſem pro eccleſia S. Pauli, 144. Item alia ad Samſonem Remenſem & Henricum Senonenſem archiepiſcopos, & ad S. Bernardum contra P. Abælardum, 152. Item alia ad Stephanum abbatem S. Memmii, 127 Petri Venerab. abbatis Cluniacenſis ad S. Bernardum, 124. Stephani epiſc. Pariſienſis de cæde B. Thomæ prioris S. Victoris, 132. Fragmentum epiſtolæ Petri prioris eccleſiæ S. Joannis Evang. Senonenſis ad Atonem epiſcopum Trecenſem tunc monachum Cluniacenſem, 19. Epiſtola ad Stephanum epiſc. Pariſienſem de tuenda eccleſiaſtica libertate, 32
Epitaphium Sugerii abbatis S. Dionyſii, 178 Theobaldi comitis Campaniæ, 29
Ermengardis Comitiſſa Britanniæ, 85
Ernaldus, ſeu Arnoldus abbas Bonæ-vallis, 207
Eskilus archiepiſc. Lundenſis, 67. 207. Sueciæ primas, 217. fit monachus, *ibid.*
Eugenius ex Vicedomino Piſano abbas S. Anaſtaſii, dein Papa, 170. Electus eſt licèt non fuerit Cardinalis, *ibid.*
Excubiæ, cartuſia, 179
Exempla quorum proſint, 199
Exemtiones monaſteriorum expenduntur, 149 150
S. Exſuperii Corbolienſis collegiatæ præpoſitus, abbas dictus, 102

F

FAverniacum monaſterium Ordin. S. Bened. 218
Ferdinandus abbas de *Toldanos*, 200
Fides propria ſine baptiſmo ſalvat, ſed non aliena, 270
Flaviacum vicus, & monaſt. Ordin. S. Bened. 45. abbates, Hildegarius, duo Hugones, *ibid.*
Flavioiacum oppidum & monaſt. Ord. S. Bened. 45
Florentius abbas Carracetenſis, 200
Florinenſe monaſterium, 63
Folmarus comes Metenſis, 21
Fontanella monaſterium, 19
Fontes, ſeu Fontanenſe monaſt. 76. Abbates Richardus, *ibid.* Henricus Murdach. 169
Fortunæ prioris memoria modeſtiam fovet, 234
Fractilatæ veſtes, 242
Fridericus epiſc. Leodienſis, 20
Fridericus comes de Footiniaco, 218
Fridericus comes Tullenſis, 146
Fulbertus abbas S. Sepulchri Cameraci, 35
Fulbertus canonicus Pariſienſis, 151
Fulco epiſc. Belvacenſis, 157
Fulco rex Jeroſolymæ. 219

G

G. Succentor Pariſienſis, 32
Gallicanæ eccleſiæ conſuetudo de pluralitate beneficiorum à Pontifice improbata, 55
S. Gangulfi eccleſia Tulli, 102
Garnerius Superior Cluniaci, 44
Garnerius ex monacho Cluniacenſi, Claræ-vallenſis, 5
Gaucelinus archipreſbyter de S. Cyrico, 198
Gaufridus epiſc. Carnotenſis, 36. 47. 129. *& ſeqq.* 132, *& ſeqq.* 151
Gaufridus epiſc. Pariſienſis, 157
Gaufridus, ſeu Galfridus abbas S. Mariæ Eboraci, 76
Gaufridus abbas ſaviniaci. 91
Gaufridus abbas S. Theoderici propè Remos, 27. 44. 63. Tum S. Medardi Sueſſionenſis, 44. 157. tandem epiſc. Catalaunenſis, 44
Gaufridus auctor libri 3. Vitæ Sancti Bernardi, 207
Gaufridus monachus Claræ-vallenſis, 198. 222
Gaufridus eccleſiæ Compendienſis decanus, 47
Gaufridus de Perrona, quintus prior Claræ-vallis, electus epiſcopus, 82
Gaufridus filius Fulconis regis Jeroſol. 219
Gebizo auctor ſtirpis ducum Zeringentium, 79
Gemblacenſis abbas Arnulfus. 27
S. Genovefæ Pariſ. abbates, Stephanus, tum Tornacenſis epiſc. 215. Odo, 222
Gerardus Sedis apoſt. legatus, dein Papa dictus Lucius II. 20
Gerardus II. epiſc. Cameracenſis, 43
Gerardus epiſc. Engoliſmenſis, 86
Gerardus epiſc. Tullenſis, 102
Gerardus abbas Florinenſis, 63
Gerardus abbas Pultarienſis, 60
Gerardus monachus Claræ-vallis, 198. 222
Gerardus comes, 60
Gerardus comes Nivernenſis, 125
S. Geremari monaſterium, 45

Gignia-

Gignieceñſes monachi Ord. Cluniac. 193.
Gilbertus archiepiſc. Turonenſis, 131
Gilbertus Porretanus epiſc. Pictavienſis, 133.
Gilbertus abbas quo tempore in Cantica ſcripſerit, 1
S. Gildeſii monaſt. in Britannia abbas Petrus Abaelardus, 151
Gilduinus primus abbas S. Victoris Pariſienſis 1. 8. 222.
Giserdus II. epiſc. Sagienſis, 176
Glaſtoniæ, abbas Henricus epiſc. Vvintonienſis, 75.
Godefridus dux Lovanii, 20
Godefridus epiſc. Lingonenſis, 136. 157.
Goffredus de Vico-novo, 150. 190. 198. 207. 222
Golridus comes, 131
Gofridus Bullionenſis, 1. rex Jeroſolymæ, 128.
Gofridus Felonia, 24
Goislenus, ſeu Joslenus epiſcopus Sueſſionenſis, 35. 47
Goreiacum caſtrum, 132
S. Goſvinus prior S. Medardi, 157
Gozevinus abbas Bonæ-vallis in diœceſ. Vienn. tum Ciſtercii, 207
Gratianopolitani epiſc. Hugo, 132. 155. Hugo alter, 135. 170
S. Gregorii M. ſolitudinis & quietis deſiderium, 225. Inter armorum ſtrepitus ſacris ſtudiis vacat, 231. Ejus ſedulitas contra otium, 253
Gregorius Cardinalis, 169. 202
Guarimbarti ex abbate S. Medardi epiſc. Sueſſion. infelix exitus, 118
Guarinus epiſc. Ambianenſis, 35. 47
Guarinus abbas Alpenſis, 125
Guarinus abbas Alti-fontis, 48
Guerdo in arte ſymbolica quid, 255
Guibertus abbas Novigenti, 45
Guido epiſc. Cenomanenſis, 131
Guido cancellarius S. R. E. 145. 210
Guido abbas Cariloci, 160. ſeu VVido, 218
Guido abbas Trium-fontium, 45. *& ſeqq.* 49
Guido V. VVido.
Guido comes Britanniæ, 76
Guido Piſanus 97
Guido V. prior Cartuſiæ majoris, 21. 131 Ejus opera, 21
Guillelmus archiepiſc. Cantuarienſis 76
Guillelmus archiepiſc. Senonenſis, tum Remenſis, 29. Card. Sedis apoſt. Legatus, 185
Guillelmus card. epiſc. Præneſtinus, 10
Guillelmus de Campellis epiſc. Catalaunenſis, 8. 13. 46. 151. 222. Moritur monachus, 8
Guillelmus Eboracenſis intruſus, 75
Guillelmus abbas Majoris-Monaſterii, 219
Guillelmus abbas Padolironenſis, 126
Guillelmus, 1. abbas Rievallis, 1
Guillelmus abbas S. Theoderici propè Remos 27. 62. 63. 64. 151. 234. *& ſeqq.*
Guillelmus S. Mauli diſcipulus, 185
Guillelmus Conqueſtor dux Normannorum, & rex Angliæ, 89
Guillelmus Rufus rex Angliæ, 76
Guillelmus Calabriæ, Apuliæ dux, 101
Guillelmus IX. Aquitaniæ dux, comes Pictavienſis, 86. 91
Guillelmus comes Aquitaniæ, 166
Guillelmus VIII. Pictavorum comes, 92
Guillelmus III. comes Nivernenſis moritur Carthuſianus, 101
Guillelmus IV. comes Nivernenſis, 191
Guillelmus filius Theobaldi Magni, 199
Guillelmus Goez, 29
Guillelmus V. Vullielmus.
Guimpla muliebre capitis ornamentum, 84
Gola, vel Gune quid, 253

H

HÆreſum origo beneficiorum pluralitas, 55
Hæreſes ceſſabunt, ſi ſerventur canones, 55
Haimericus card. S. R. E. Cancellarius, 15. 127
Haimo præpoſitus eccleſiæ Compendienſis, 47
Hersburgenſes comites, 79
Hato V. Atto.
Helias epiſc. Aurelianenſis ex abbate S. Sulpicii Bituricenſis, 173
Helinus abbas S. Theoderici 65
Heloiſſe P. Abaelardi conjux, 151. Abbatiſſa Paracliti, 189
Henricus card. archiepiſc. Eboræ, rex Luſitaniæ, 225
Henricus archiepiſc. Moguntinus, 202. 230
Henricus epiſc. Belvacenſis, tum archiepiſc. Remenſis, 203. 204
Henricus archiepiſc. Senonenſis, 18. 31. 129. 152
Henricus epiſc. Tullenſis, 21. 145. 146
Henricus epiſc. Vidunenſis, 24. 55
Henricus epiſc. Vvintonienſis, 75. 169
Henricus monachus Claræ-vallenſis cardinalis, 186
Henricus dux Burgundiæ, 125
Henricus comes Bleſenſis & Campaniæ, filius Theobaldi Magni, 199. 216
Henricus comes Luxemburgenſis, 147. *& ſeqq.*
Henricus comes Trecenſis Palatinus, 29
Henricus Murdarch archiepiſc. Eboracenſis ex abbate Fontanenſi, 169
Henricus à Lotharingia epiſc. Virdunenſis ſedem dimittit, 69
Henricus I. rex Angliæ, 74. 75. 98. Ejus pia mors, *ibid.*
Henricus II. Angliæ rex, 75
Henricus Julius Brunſvicenſis ad epiſc. Halberſtadenſem electus, 181
Henricus Aurelianenſis, 150
Henricus frater Vvidonis de Junci-villa, 218
Herbertus epiſc. Catalaunenſis, 44
Heribertus Campaniæ comes, 29
Herveus de Vico-novo, 130
Hieronymi epiſtolæ emendatæ, 12
Hildebertus archiepiſc. Turonenſis, 252
Hildebrandus poſtea Gregorius VII. Papa, 67
Hildefonſus comes S. Ægidii & Toloſæ, 172
S. Hildegardis abbatiſſa S. Ruperti, 214
Hildegarius abbas Flaviacenſis, 45. Alter ejuſdem nominis, *ibid.*
Hugo archiepiſc. Rotomagenſis, 134. 201
Hugo archiepiſc. Turonenſis, 131. 134. 155. 219
Hugo epiſc. Gratianopolis, 152. 135
Hugo Gratianopolitanus epiſc. 135. Dein archiepiſc. Viennenſis, 170
Hugo card. epiſc. Tuſculanenſis, 128
Hugo ex abbate Pontiniaci epiſc. Autiſſiodorenſis, 52. 46. 187. 199
Hugo ex abbate Trium-fontium Card. epiſcop. Oſtienſis, 186
Hugo Engoliſmenſis epiſc. 198
Hugo decanus Aurelianenſis, epiſc. deſignatus, 35. 175
S. Hugo abbas Cluniacenſis, 125. 234
Hugo II. abbas Cluniaci, 5. 17
Hugo abbas Flaviacenſis, 45. Alter ejuſdem nominis, *ibid.*
B. Hugo Liuncelli abbas, tum Bonæ-vallis in diœceſ. Vienn. 207
Hugo abbas Luxovienſis, 218
Hugo Farſitus, quis 28. An & cujus loci fuerit abbas, *ibid.* Ejus opera, *ibid.*
Hugo archidiaconus Faverniacenſis, 218
Hugo de S. Victore, 222
Hugo Aurelianenſis, 150
Hugo comes Campaniæ, 25. 46
Hugo de Dola, 218
Hugo de Paganis, magiſter Militiæ Templi 25
Humbertus ſeu Humbaldus archiepiſc. Lugdunenſis, 17
Humbertus abbas Igniacenſis, 203
Humbertus II. comes Maurianenſis, 166
Humbertus II. comes Sabaudiæ, 125
Humbertus ob duellum punitus, 50
Humbertus de Juliaco ſeu Viſſiaco, 218
Humilitatis eſt locum ſublimem lugere, & per obedientiam non dimittere, 68

I

JAcobus S. Aniani ſubdiaconus, 129
Januæ metropolis erigitur, 96. Januenſes S. Bernardum patronum agnoſcunt, ejuſque feſtum inſtituunt, 94
Igniacenſis abbas Humbertus, 103
Imperatoris titulum fert Alfonſus rex Caſtellæ, 200
Incorrigibiles an è monaſteriis pellendi, 80
Innocentius II. Papa, 86. 93. 96. 97. 98. 99. *& ſeqq.*
Inſula, oppidum famoſum Flandriæ, 190
Inveſtituræ repetitæ à Lothario, 128
Joannes epiſc. Aurelianenſis, 153. 173
Joannes epiſc. Maclovienſis, 85. 222
Joannes epiſc. Morinenſis, 53
Joannes epiſc. Oſtienſis, 86
Joannes epiſc. Sagienſis, 176
Joannes ex abbate Bonæ-vallis Ciſterc. epiſc. Valentinus, 160. 207
Joannes Lentaillarius abbas Aquiſcincti, 45
Joannes archidiaconus Aurelianenſis, 129
Joannes Michaelenſis ſcriba concilii Trecenſis, 16
Joannes eccleſiæ Compendienſis cantor, 47
Joannes monachus Claræ-vallenſis, 224
Joannes Cirita, 224
Joannes rex Portugalliæ, 223.
S. Joannis Carnotenſis abbas Hugo, 28
S. Joannis Lauduni monaſt. 26. 55. Ejus primus abbas Drogo, 26
S. Joannes de Tarouca monaſt. Ord. Ciſterc. 224
Joci ab eccleſiaſtica abhorrent regula, 256
Joranus abbas S. Nicaſii Remenſis, 26. 63. tum Cardinalis, 27
Jordanes Petri Leonis filius, 159.
Josbertus de Firmitate, cognomento Rufus, 24
Joſceranus epiſc. Lingonenſis, 24
Joslenus epiſc. Sueſſionenſis, 35. 47
Jotrenſis Synodus, 132. 134
Iterius epiſc. Nannetenſis, 85
Judicii dies extremus a variis prædictus, 37. *& ſeqq.*
Junius abbas de Coronâ, 198
Ivo canonicus regularis, 128
Juriſprudentiæ an ſtudere debeant clerici, 230
Juſtus epiſc. Lugdunenſis, in eremum ſeceſſit, 19

L

LAbor &c. monachorum inſignia, 72
Lambertus abbas S. Bertini, 45
Lambertus abbas de Clara-Fontana, 218
Latiniacum monaſt. Ord. S. Bened. 29
Laudunenſis epiſc. Bartholomæus, 35. 59. 177
Laus perennis in Alcobacienſi monaſt. 123
Leodienſes epiſc. Fridericus, 20. Albero, 20 21. 145. Alexander, 21
Leutaldus Novarienſis magiſter, 157
Lexovienſis epiſc. Arnulfus, 175
Lingonenſes epiſc. Joſceranus, 24. Vvillencus, 156. Vvillelmus, *ibid.* Gaudefridus *ibid.* *& ſeqq.* 190. 198. 207. 222
Lites brevi finiendæ, 232. Litium & legum Juſtiniani ſtudia epiſcopis non competunt, 226. *& ſeqq.*
Liuncelli monaſt. Ord. Ciſterc. abbas ſanctus Hugo, 207
Lotharius imp. 95. 96. 97. 98. 99. *& ſeqq.* Ejus pietas, 99. 128. Lieutherius etiam dictus, 20
Lucas abbas Cuiſſiaci, 59
Lucius papa, antea dictus Gerardus, 20
Ludovicus VI. Groſſus Francorum rex, an monaſterii S. Victoris Pariſ. conditor, 8. Quoſdam epiſcopos perſequitur, 52. Ciſtercienſibus ſociatus, 52. Ejus pia mors, 33. Monaſticum ordinem profitetur, *ibid.*
Ludovicus VII. Junior, rex Francorum, 164 Sub eo turbata eccleſia Gallicana, 163. 164 Ejus mores, 165. Variæ ejus coronationes, 174
Ludovicus frater Humberti de Juliaco, 218
Lugdunenſes archiepiſc. Humbaldus, ſeu Humbertus, 17. Reinaldus, *ibid.* Juſtus, 19. Lugdunenſes arguuntur ob receptum Conceptionis S. Mariæ feſtum, 158
Lundenſes archiepiſc. Eskilus, 67. 207. 217. Abſalon, 217
Luxovienſis abbas Hugo, 218

M

MAclovienſis epiſc. Joannes, 85. 222
Magdeburgum, Parthenopolis dicta, 20
Magdeburgenſis epiſc. S. Norbertus, 20. 37. 40 177
Magiſtri ſpiritualis neceſſitas, 70
Mainfredus epiſc. Brixienſis, 211
Majorevum cartuſia, 179
Majoris-monaſterii abbates Odo, 89. 219. Guillelmus, 219
S. Malachias archiepiſc. Armachanus, 161. 175
Manaſſes II. epiſc. Meldenſis, 18
Mandatum de diligendo Deo ex toto corde, 81. Quomodo intelligendum, 263. *& ſeqq.*
Mannus Cancellarius Catalaunenſis epiſcopi, 48
S. Marcelli Cabilonenſis monaſt. 155.
Marciani Imp. decretum contra turbatores, 158
B. Mariæ Conceptio, 138. Ejus feſtivitas, 139
Maria duciſſa Burgundiæ, 29
S. Mariæ monaſt. Ord. S. Bened. Eboraci, 76. Abbates Stephanus, Galfridus, *vide ſuis locis.*
S. Mariæ Dublinenſis monaſt. Ord. Ciſterc. 161
Mathildis comitiſſa Pertici, 29
Mathildis uxor Gofredi Bullionenſis, 128
Mathildis uxor Theobaldi comitis Campaniæ, 199
Mathildis ſoror Drogonis Card. 26
Matrimonium poſt monachiſmi vota an validum, 52. An cum diſpenſatione poſſit ab epiſcopo contrahi, 225
Matthæus card. epiſc. Albanenſis, 14. 26. 35 86. 97. 144. 255.
S. Maximini Trevirenſe monaſt. 147. *& ſeqq.* Abbas Sigerus, 149. Ejus exemtio, *ibid.*
S. Medardi Sueſſionenſis abbates Gaufridus, 44. 62. Odo, *ibid.* Ansbertus, 118. Guarimbertus, *ibid.* Ejus eccleſia ab Innocentio II. conſecrata, 44.
Medicinæ an monachis adhibendæ, 209
Mediolanenſes archiep. Anſelmus, 95. Ribaldus,

dua, 97. S. Carolus, 187. 209. 223. 229. 252. S. Ambroſius, 287. Mediolanenſes adverſus Lotharium imp. rebelles, 95. Honorificentiſſimè S. Bernardum recipiunt, 97. Mediolanum archiepiſcopali dignitate privatur aliquanto tempore, 96. 97. Exindè metropolis minuta, *ibid.*
S. Melchtildis ſoror, non domna cupiebat appellari, 30
Meldenſes epiſc. Burchardus, 18. Manaſſes II. *ibid.*
Mellitons monaſt. Ord. Ciſterc. 161
S. Memmius epiſc. Catalaunenſis, 127
S. Memmii abbatia Ord. S. Auguſtini, 129. Abbas Stephanus, *ibid.*
Menſa rotunda, ludus militaris, 216
Metenſes epiſc. Stephanus, 21. 145. 146. Poppo, 145
Militia clericos dedecet, 56. 145. 146
Milo de Sera, 46
Miratorium monaſt. Ord. Ciſterc. 195
Modeſtia epiſcopos commendet, 250 & *ſeqq.*
Moguntinenſis archiepiſcopi prærogativa, 175 Moguntini archiep. S. Bonifacius, 175. Vvillegiſus, 234. Henricus, 202. 259. Arnaldus, 202.
Moliſmenſe monaſt. 25
Monachi Apoſtolorum ſequaces, 120. quo ſenſu epiſcopos & mulieres fugere debeant, 120. Primi ſunt poſt Martyrum choros, 216. Bona potiori jure poſſident, quam beneficiarii, 109. & *ſeqq.* Eorum precibus & meritis Gallia pacificata, 164. Quænam ipſorum inſignia, 72. An his docere competat, & prædicare, 72. An ſcientiis & ſtudiis incumbere 73. Cum operam eorum eccleſia requirit, nec elatione avida ſuſcipiant, nec blandiente deſidia reſpuant, 68. An medicinas adhibere debeant, aut poſſint, 209. Parentum curam debent cavere, 248. Incorrigibiles an è monaſteriis pellendi, 80. *V.* Moniales. Fugitivi requirendi, 80. Monachus Carthuſianus exiens numquam ſine ſatisfactione receptus, 179
Monaſteriorum exemtiones, 120. 140
Monaſtica profeſſio eſt ſecundum baptiſma, 264. Sacramentum unctionis in epiſcopo non diſſolvit, 19. An matrimonium dirimat, 58
Moniales impudicæ ergaſtulis includendæ, 80
Monomachia ſeverè punita, 30
Moos-Cornelii monaſt. Leodii, 59
Mons-Dei cartuſia in diœceſ. Remenſi, 65. Priores Haimo, Gaufridus, *ibid.*
Mons locutitius Pariſiis, 215
Moraſme, bannum, 28
Morbus, qui exercitia regularia non interrumpit, a monacho ferendus, 209
Morimontis abbas, 218
Morimundi primus abbas Arnaldus, 9
Moſinorum epiſc. Joannes, 35
Mortui-mari abbas, 202
Multiloquium quomodo non eſt abſque peccato, 71
Mundus, de ejus duratione variæ ſententiæ, 37. & *ſeqq.*
Muſica an in eccleſiis admittenda, 620

N

N In L ſæpius veteres mutabant, 255
Nannetenſes epiſc. Gaufridus electus, 82. Iterum, 85
S. Nanthelmus ex Cartuſiæ priore epiſc. Bellicenſis, 179
S. Nicaſii Remenſis monaſt. viris illuſtribus floret, 27. 62. Joannes abbas, 26. & 27. Arnulfus, 63
Nicolaus S. Albani monachus, 196
Nicolaus S. Bernardi notarius quis fuerit, 196
S. Nicolai de Boſco monaſt. in diœceſ. Laudunenſi, 27. 62. abbas Simon, *ibid.*
S. Nicolai Pratenſis ad Tornacum præſes Ogerius 65
Nivardus frater S. Bernardi, 200. 201
Norbertus archiepiſc. magdeburgenſis, 20. 37. 40. 177
Normannus epiſc. Andegavenſis, 219
Notarii & ſcribæ ſub ſancto Carolo litium proceſſus ferè dedidicerant, 232
Novigenti, monaſt. Ord. S. Bened. abbas Guibertus, 45
Noviomenſis epiſc. Simon, 35
Nundinæ ſeu torneamenta, 216

O

O*bſervationes P. Martene in 29. Epiſtolas S. Bernardi* 57. 58
Odo ex abbate S. Cornelii Compend. abbas ſancti Dionyſii, 194
Odo abbas ſanctæ Genovefæ Pariſ. 222
Odo abbas Majoris-monaſterii, 89. 219
Odo præpoſitus eccleſiæ Compendienſis, 47
Odo comes Trecenſis, 23
Odo alter, Hugonis comitis Campaniæ filius, 23
Odo de Caſtellione, 2
Oeconomus an idem qui Vicedominus, 170
Ogerius canonicus regularis, præſes ſancti Nicolai Pratenſis ad Tornacum, 65
S. Olavi eccleſia propè Eboracum, 76
Opizo marchio in Italia, 258
Ordinandi ad ſacerdotium inviti, nolentes, 247
Orientalis expeditionis infelix exitus, 195. Quomodo profuerit, 233. Cauſæ referuntur, *ibid.*
Originale peccatum quomodo apud veteres dictum, 267
Oſtienſes epiſc. card. Drogo, 26. Petrus Damiani, 67. 235. Joannes 86. Hugo, 186. Oſtienſi eccleſiæ unita Veliterna, 186
Otho Friſingenſis revocat dicta in ſanctum Bernardum, 153
Otioſum aut malè occupatum eſſe idem, 232. Otioſorum verborum affectus: 256
Oxonienſis accademia, 161. 210

P

PAdoliſonenſe monaſt. 126. Ejus abbas Guillelmus, *ibid.*
Pallium archiepiſcopale, 175
Paracliti monaſterium, 252. Abbatiſſa Heloiſſa, 189
Parentibus ſua legare non debent clerici, 187. Parentes novitium retrahere conantes acriter à ſancto Bernardo reprehenſi, 83. Ob vitam religioſam contemnendi, 81. Eorum cura monachis fugienda, 248
Pariſienſe colloquium, 152. Pariſienſes epiſc. Stephanus, 31. & *ſeqq.* 229. 250. 252. Gaufridus, 157
Parthenopolitana civitas, Magdeburgum, 20
Parvinus abbas ſancti Sepulchri Cameraci, 35
Paſtoralem curam an liceat dimittere, 66
Patres facilè non ſunt erroris arguendi, 52. Eorum de extremo die ſententia expenditur; 57. & *ſeqq.*
Patris nomen antè ſeculum XIII. abbatibus proprium, 255. Deindè monachis ſacerdotibus datum, 50
Patrum exempla filiis proſunt, 229
S. Pauli Virduni monaſt. Præmonſtratenſibus datum, 144
Pauperes templis præferendi, 256. & *ſeqq.* iis debetur quod ex monaſteriorum reditibus redundat, 120. Item clericorum hæreditas, 187. paupertas voluntaria, labor &c. inſignia monachorum, 72. Bona propria, non communia excludit, 108
Perſeverantia, de virtute patientiæ, 68
S. Petrus, archiclavus totius monarchiæ eccleſiarum, 223. Ejus ætatem nullus Papa attigit, 172
Petrus archiep. Bituricenſis, 25. 165
Petrus epiſc. Belvacenſis, 55.
Petrus Damiani card. epiſc. Oſtienſis, 67 Epiſcopatum dimittit, 235
Petrus epiſc. Pictavienſis, 92
Petrus epiſc. Portuenſis, 86
Petrus Fontanenſis card. 17
Petrus Venerabilis abbas Cluniacenſis, 5. 87. 124. 144. 188. 204. 154. Ejus epiſtola de ſua cum ſancto Bernardo amicitia, 124
Petrus abbas ſancti Amantii, 198
Petrus abbas Bonæ-vallis in diœc. Vienn. 207
Petrus abbas Buzeii, 85
Petrus Abaelardus, 23. 189. 250. & ſeq. Piè moritur, 153
Petrus prior eccleſiæ ſancti Joannis Evangel. Senonenſis, 19
Petrus de Trevn decanus ſancti Stephani Biſuntini, 218
Petrus monachus, 160
Petrus frater Alfonſi regis Portugalliæ, 206
Petrus Auſtentius, 198
Petrus Miles, 24
Petrus Vitriaci præpoſitus, 46
Petrus Berengarius Abaelardi Apologiſta, 154
Petrus Leonis, *V.* Anacletus.
S. Petri de Spina monaſt. Ord. Ciſterc. 200
Philippus archiepiſc. Turonenſis, 251
Philippus epiſc. Conſtantienſis, 201
Philippus prior Claræ-vallis 198
Philippus II. rex Hiſpan. collationem beneficii clerico curias frequentanti factam revocavit, 246. Luſitaniam occupat, 225
Philippi principis Franciæ obitus, 32
Pictavienſes epiſc. Petrus, 92. Gilbertus Porretanus, 153
Piſanum concilium, 97
Pii V. Papæ fortitudo, 181
Pluralitas Beneficiorum improbata, 183
Pontiniaci abbas Hugo, 32. 46. tum epiſc. Autiſſiodor. 187
Pontius abbas Cluniaci, 5. 254
Poppo epiſc. Metenſis, 145
Portæ Cartuſia, 79
Portuenſis epiſc. Card. Petrus, 85
Portugalliæ titulus regni datus. 206
Præceptum, *V.* Mandatum.
Prædicare quatenus monachis liceat, 72
Prælaturas an liceat dimittere, 67 & ſeqq.
Præmonſtratum monaſt. & Ordo, 77. Abbates S. Nobertus, 177 Hugo, *ibid.*
Præneſtinus epiſc. Card. Guillelmus, 10. 86
Primiceril nomen & dignitas, 22
Principes & prælati quantum à malis conſiliariis cavere debeant, 243
Propoſiti (id eſt vitæ monaſticæ) baptiſmus, 264
Prulliaci abbas Artaudus, 52. An Gerardus, 60
Pueri ad beneficia eccleſ. non promovendi, 180. & ſeq.
Pultarienſe monaſt. 51. Abbas Gerardus, 60

R

RAdulfus comes Viromanduorum, Dapifer, 199
Radulfi monachi temeritas, 72. 215
Rainaldus archiep. Lugdunenſis, 17
Rainaldus abbas Ciſtercii, 179. 207
Rainaldus comes, conſul, advocatus Faverniaci, 218
Rainaldus abbas S. Bartholomæi Noviomi, 47
Rainaudus de Parcere, 24
Ranulfus dux, 10
Raymundus comes Toloſæ, 172
Raynaldus de Pratis archiep. Remenſis, 55. 63. 134
Redonenſis epiſc. Alanus, 85
S. Reginæ reliquiæ Flaviniaci, 45
Regniecum monaſt. ord. Ciſt. 192
Regniacum, vulgo *Reninghe* Flandriæ oppidum, 192
Religioſus tepidus difficilius emendatur, quam ſæculares, 78. Religioſis eleemoſyna facta eſt melior, 76
Remenſis archiepiſcopi prærogativa in coronandis Regibus, 174. 175. 185
Remenſes archiepiſc. Guillelmus, 29. 185. Raynaldus de Pratis. 35. 63. 134. Adalbero, 44. Samſon, 152. 174. Arnulfus, 175. S. Remigius, *ibid.* Henricus, 203
Remenſis eccleſia diadema regni habet, 175
Ribaldus archiep. Mediolanenſis, 97
Richardus Prior S. Mariæ Eboraci, tum abbas Fontanenſis, 76
Richardus ſacriſta S. Mariæ Eboraci, 76
Richardus rex Angliæ torneamenta in Angliam inducit, 216
Richardus de Monte-Falcherni, 218
Richerus decanus Metenſis, 20
Rievallis in Anglia, 2. 74. Guillelmus abbas, 1. Ælredus, *ibid.*
Ripatorii abbas Alanus, 190. 192
Robertus epiſc. Atrebatenſis, 35
Robertus abbas de Dunis, tum Claræ-vallis 208
Robertus nepos S. Bernardi, 2. & ſeqq. Domus-Dei abbas, 4. 5.
Robertus frater Ludovici Francorum regis, 163. 216.
Robertus militiæ Templi magiſter, 25
Robertus Aurelianenſis, Miles, 24
Robertus Heirneſii filius, 202
Robertus Pullus card. 161. 210
Rodulfus archiepiſc. Turonenſis, 219
Rodulfus monachus, 213
Roffenſis epiſc. Anſelmus, ſeu Aſcelinus, 161
Rogerius abbas Vallis Richerii, 201
Rogerius princeps Siciliæ, 10. 86. 101. Mortuorum ſepulchra violat, 10. Rex, 93. 162
Rolandus Blandinellus ex Paparo cancellarius card. tum Papa Alexander III. 210
Rolandus monachus Claræ-vall. Cardinalis, 186
Rolandus monachus Claræ-vallenſis, 224
Romani Pontifices Lucius, 20. Calliſtus II. 145 Gregorius VII. 67. Innocentius II. 86. &c. S. Gregorius M. 155. Pius V. 181. Eugenius III. 170. Alexander III. 210
Romanus Pont. legitimus controverſiarum fidei judex, 271. Cur diu non vivat, 171. Nullus Petri ætatem attigit, *ibid.* Romanæ eccleſiæ tributarius, Rex Portugalliæ, 206. Romanum Concilium an. 1138. 159.
Rotaudus epiſc. Venetenſis, 85
Rotomagenſis archiepiſc. Hugo, 202
Ruſtenus abbas S. Anaſtaſii Romæ, 286
S. Rufi de Valentia Canonici regulares, 212
S. Rufinæ epiſc. card. Theodwinus, 146
S. Ruperti Bingenſis abbatiſſa S. Hildegardis, 214
Rupe-fortis, 54
Rutila oppidum in provincia Trevirenſi, 146

Sabi-

INDEX NOTARUM.

S

SAbinenſis epiſc. Conradus, 86
Sacerdotum arma, lachrymæ, preces, &c. 56. Nugas & fabulas vitare debent, 235
Sæculares facilius emendantur, quam Religioſi tepidi, 78
Sagienſes epiſc. Joannes, 176. Girardus, *ibid.*
S. Salvatoris Oratorium in ſilva *Luis* Canonicorum Regularium, 49
Salutis ſecuritas & quies ſolidior eſt in Dei voluntate exſequenda, 69
Samſon an Dei inſtinctu ſeſe cum hoſtibus obruerit, 263
Samſon archiepiſc. Remenſis, 152. 174
Sancia ſoror Alfonſi regis Caſtellæ, 200
Satyrus martyr, 138. Ejus abbatia apud Biturigas, *ibid.* Abbas Andreas, *ibid.*
Saviniacum monaſt. in diœceſi Abrincenſi, 92. Ejus abbas primus, Vitalis; ſecundus ſub quo Ciſtercienſibus aggregatur, Gaufridus, 92
Saviniacum monaſt. Ord. S. Benedicti in diœceſi Lugdunenſi, 92
Scacatæ veſtes, 242
Scalabis urbs Luſitaniæ, 223
Scientiæ quatenus monachis competant, 73
Sebaſtianus rex Luſitaniæ, 223
Scifridus abbas S. Vincentii Laudun. 177
Senonenſes archiepiſc. Henricus, 28. 32. 152. Wulfrannus, 29. Guillelmus, 29. Daimbertus, 175. Senonenſe Concilium, 44. 152. 154. 155
S. Sepulchri monaſt. Cameraci, abbates Parvinus, 35. Fulbertus, *ibid.*
Serenitatis titulus Petro Venerabili datus, 22
Sherbonia in Anglia, 169
Sicherius vir illuſtris, 43
Sicilia regni nomine donata, 93
Sigerus abbas S. Maximini Trevir. 149
Signiacum monaſt. Ord. Ciſterc. 63. abbas Ægidius, *ibid.*
Silva Cartuſia, 179
Silvanectenſis epiſc. Clarembaldus, 35
Simon epiſc. Noviomenſis, 35
Simon abbas S. Nicolai de Boſco in diœceſ. Laudunenſi, 27. 62
Simon, Sugerii nepos, cancellarius, 194
Simon Capra-aurea canonicus S. Victoris Pariſ. 29
Solopera, ſeu Soleuvria monaſt. Ord. Ciſterc. 201
Spina monaſt. Ord. Ciſterc. 200
Spirenſis conventus, 222
Spiritualis vitæ ſectatores duce & magiſtro indigent, 70
Stephanus de Garlanda archidiaconus, 130
Stephanus ſubdecanus Aurelianenſis, 130
Stephanus epiſc. Metenſis, 21. 145. 146
Stephanus epiſc. Pariſienſis, 31. *& ſeqq.* Antea Cancellarius, alius à Stephano de Garlanda, 54. De eodem. 129. 130. 132
Stephanus abbas Caſæ-Dei, 218
Stephanus abbas S. Mariæ Eboraci, 76
Stephanus abbas S. Memmii Catalaunenſis, 127
Stephanus Angliæ rex, 75. 169
Stephanus de Garlanda, 32. 54. An Stephanus de Guarlanda in epiſc. Belvacenſem petitus, 54
Stephanus comes Bleſenſis, 75
Stephanus comes de Sacerra, 29. 199
S. Stephani parochia Andegavi, 219
Studia an monachis competant, 73
Sueſſionenſes epiſc. Joſſenus, 35. ſeu Goiſlanus, 47. Guarimbertus, 228. Drauſio, *ibid.*
Sueſſionenſe concilium, 151. 157. Aliud, 157
Sugerius abbas S. Dionyſii, 32. 53. 152. 194. Ejus pia mors & epitaphium, 178
S. Sulpicii Bituricenſis monaſt. abbas Helias, 273
Sy. præpoſitus aurelianenſis, 130.

T

TEbaldus de Rubro-monte, 218
Tecuinus epiſc. Card. S. Rufinæ, 146
Templariorum Ordo, 23. Magiſtri, Hugo de Paganis, & Robertus, *ibid.*
Templorum ornatus & divitiæ an probandæ, 256. *& ſeqq.* Munditia in ais maximoperè curanda, 262.
Temporis jactura vitanda, 72
Tentationis nemo hic expers, 68
Teſtamenta maturè condenda, 187. Clericorum in favorem parentum improbata, 187
Thebaldus Noterius, 134
Thebaldus Hervei, 130
Theobaldus abbas Dervenſis, 48
Theobaldus archidiac. Pariſienſis, 132
Theobaldus comes Bleſenſis & Carnoti, 25
Theobaldus M. Campaniæ comes, 29. 51. 185. Ejus filii, filiæ, laudes, epitaphiom, 29. 199
Theobaldus comes Campaniæ, 52
Theobaldus comes Campaniæ, 180.
Theobaldus comes Campaniæ, 163. Comes Bleſenſis, 164
Theobaldus III. comes Campaniæ, 23
Theobaldus Stephani filius, comes Campaniæ, 23. 25
Theobaldus Comes, 47
S. Theoderici propè Remos abbates Gaufridus, Guillelmus, 27. 62. *& ſeqq.* Helinus, 63
Theoderus abbas S. Eligii Noviomi, 47
Theodoſii M. imperatoris genius, 243
S. Thomæ Apoſt. reliquiæ Edeſſæ, 212
Thomas archiepiſc. Cantuariæ M. 75. 228. Lites brevi ſopiendas curabat, 232.
Thomas abbas Vallis-Richerii, 202
Thomas prior S. Victoris Pariſienſis, 18. 32. 132. *& ſeqq.*
Tironienſe monaſterium, 90. 224. abbas primus & fundator Bernardus, 90. *ibid.*
Toldanos monaſt. in regno Legionenſi, 200. abbas Ferdinandus, 200
Tornacenſes epiſc. Gaufridus electus, 82. Stephanus, 215
Torneta, ſeu Torneamenta, 216
Tracenſis epiſc. Atto, 19. 173. Trecenſe concilium, 13. 16. 32. 46
Tremulus-Pons Italiæ oppidum, 19
Tres-fontes, monaſt. Ord. Ciſterc. 46. *& ſeqq.* Primus abbas Rogarius; ſecundus Guido, *ibid.* Hugo, 286
Trium-fontium monaſt. Romæ, V. S. Anaſtaſii.
Trevirenſis archiepiſc. Albero, 20. 143. 146. 147. *& ſeqq.*
Tullenſes epiſc. Henricus, 21. 145. 146. S. Gerardus, 102. Udo, *ibid.*
Turonenſes archiepiſc. S. Martinus, 89. Hildebertus, 132. Philippus, *ibid.* Gilbertus, *ibid.* Hugo, 132. 135. 219. Rodulfus, 219
Turſtinus, ſeu Truſtinus archiepiſc. Eboracenſis, 76. 169
Tuſculanus Card. epiſc. Hugo, 128.

V

VAldemarus rex Daniæ, 219.
Valentinus epiſc. Joannes, 160. 207
Vallis-Richerii monaſt. Ord. Ciſterc. 202. Abbates, Thomas, Rogerius, Dominicus Georges, *ibid.*
Udo epiſc. Tullenſis, 102
Veliterna eccleſia juncta Oſtienſi, 186
Venetenſis epiſc. Rotaudus, 85
Veſtes fractillatæ, ſcacatæ, &c. 242
Veſtium luxus maximè clericis interd. 241
Vetus-campus monaſt. Ord. Ciſterc. 9
Vetus-mons monaſt. Ord. Ciſter. 67
Vezeliacenſe monaſterium, 125
Vicedomini dignitas, 170
S. Victoris Pariſ. monaſterii initia, 8. Incrementa 122. Ordo canonicus 128. Primus abbas Gilduinus, 212
Viennenſis archiepiſc. Hugo, 179
S. Vincentii Laudunenſ. monaſt. 177. Abbates, Adalbero & Seifridus, *ibid.*
Virdunenſes epiſc. Henricus, 24. 35. Henricus Lotharingus Princeps, 69. Albero, 144. 146. Urſio, 144.
Vitalis abbas Saviniaci, 92
Vitriacum, ſeu Victoriacum oppidum Campaniæ, 163. 165
Ulgerius epiſc. Andegavenſis, 219
Ulgrinus epiſc. Bituricenſis, 23
Ulrinus Cardinalis, 162
Votum ſolemne an matrimonium irritet, & quo jure, 52. Vota monaſtica an matrimonium poſteà contractum dirimant, 52
S. Urbani monaſt. abbas Araldus, 48
Urſio epiſc. Virdunenſis, 44
Uſuræ immunes milites pro ſacra expeditione, 222.
Vvalterus fundator *Bertrees* Ord. Clun. 115
Vvalterus vir illuſtris, 43.
Vvalramus archiep. Colonienſis, 242
Vvalrinus capellanus, 218
Vvaverlejenſe monaſt. Ord. Ciſterc. 76.
Vvido de Junci-villa, 218
Vvido de Martiniaco archidiaconus, 218.
Vvido eremita, 177. V. Guido.
Vvillegiſi archiepiſc. Moguntini modeſtia, 234
Vvillelmus archiep. Colonienſis, 242
Vvillelmus archiepiſc. Eboracenſis, 169
Vvillelmus de Sebrano epiſc. Lingonenſis, 136
Vvillelmus epiſc. Præneſtinus, 86
Vvillelmus comes Arverniæ & dux Aquitaniæ, 110. 113
Vvillelmus de Arguel, 218
Vvillelmus frater Stephani de Garlanda, 54
Vvillelmus Silvanus, 201. V. Guillelmus.
Vvillencus epiſc. Lingonenſis 136.
Vvimpla, ſeu Guimpla, 84
Vvintonienſis epiſc. Henricus 75. 169
Vvlrebienſe monaſterium, 76
Vvlfranus epiſc. Senonenſis, 16
Vvolbertus archidiaconus, 218

Z

ZAcharias Paganus archidiac. Aurelianenſis, 129
Zeli exceſſus excuſabilis, 255
Zeringenſes Duces unde orti, 79

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
VOLUMINIS PRIMI S. BERNARDI.

GEN. 27. 27. Statimque ut ſenſit veſtimentorum fragantiam, &c. 556. e
EXOD. 24. 14. Habetis Aaron & Hur vobiſcum, ſi quid natum fuerit quæſtionis, referetis ad ipſos. 181. d
NUM. 9. 15. Vas quod non habuerit operculum, immundum erit. 336. a
DEUT. 32. 29. Utinam ſaperes, & intelligeres, ac noviſſima provideres, 281. d
1. REG. 7. 25. Si peccaverit vir in virum, propitius ei poterit eſſe Deus. 514. a
15. 23. Quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. 516. f
JOB 6. 7. Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt. 415. a
20. Quare poſuiſti me contrarium tibi; & factus ſum mihimetipſi gravis? 30. f.
41. 13. Faciem ejus præcedet egeſtas, 663. d
PSAL. 18. 8. Lex Domini immaculata convertens animas. 30. a 605. b
32. 17. Fallax equus ad ſalutem. 572. b
40. 1. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. 196. a
48. 13. Homo, cùm in honore eſſet, non intellexit. 235. b c
58. 12. Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos ne occidas eos, nequando obliviſcantur populi mei, &c. 329. a 332. b
102. 17. Miſericordia Domini ab æterno, & uſque in æternum ſuper timentes eum, 122. e
106. 2. Qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici. 657. a b
111. 1. In mandatis ejus volet nimis. 571. f
3. Gloria & divitiæ in domo ejus. 291. f
Ibid. Juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. 256. a 291. f
115. 1. Credidi propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis. 572. a & ſeqq.
2. Ego dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax. 572. a b
PROV. 17. 28. Stultus dum non loquitur, ſapiens putetur. 93. e
CANT. 2. 6 Leva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. 595. e
3. 10. Media charitate conſtravit propter filias Jeruſalem, 567. b
4. 11. Mel & lac ſub lingua ejus, 12. b
5. 1. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi, 603. e 604. b
SAP. 3. 1. Juſtorum animæ in manu Dei ſunt. 66. b
8. 1. Sapientia attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. 622. a & ſeqq.
9. 15. Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. 528. b
ECCLI. 19. 4. Qui credit citò, levis eſt corde, 645. a
ISAIÆ 11. 1. Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet. 460. f
14. 13. Ponam ſedem meam ad aquilonem, 580. a
JER. 1. 5. Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, 170. b
THREN. 1. 12. O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus, 374. d
EZECH. 18. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii, 18. f
MICH. 7. 6. Inimici hominis domeſtici ejus. 23. b.
MATTH. 2. 23. Quoniam Nazaræus vocabitur, 640. d
5. Beati pauperes ſpiritu. 489. b
22. Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, 71. a
11. 6. Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, 104. a
28. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, 566. f
29. Tollite jugum meum ſuper vos, 31. c
Ibid. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, 474. e
13. 33. In farinæ ſatis tribus, &c. 460. b
16. 13. Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? 570. a
18. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, 186. f
23. Ligatis manibus & pedibus projicite eum in tenebras exteriores, 621. a
24. 36. De die autem vel illa hora nemo ſcit, 569. d
MARC. 16. Qui verò non crediderit condemnabitur, 635. b
LUC. 1. 15. Spiritu ſancto replebitur adhuc in utero matris ſuæ, 170. a
7. 8. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, 352. e
10. 16. Qui vos ſpernit, me ſpernit, 20. d
13. Compelle intrare, 623. b
8. Quæ mulier habens drachmas, &c. 621. e
24. Mortuus fuerat, & revixit; perierat, & inventus eſt, 1. d
16. 25. Memento fili, quia recepiſti bona in vita tua, 12. a
22. 38. Ecce gladii duo hic, 444. b
JOAN. 6. 44. Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum, 623. b
55. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. 594. a f
64. Caro non prodeſt quidquam, ſpiritus eſt qui vivificat, 114. c.
14. 6. Ego ſum via, veritas, & vita, 565. d a
21. 7. Miſit ſe in mare, 428. d e
Ibid. Si me amas, Petre, paſce oves meas, 428. b
ACT. 1. 9. Videntibus illis, elevatus eſt &c. 575. e
ROM. 1. 17. Juſtus ex fide vivit, 112. a
8. 23. Et nos ipſi primitias Spiritus habentes, 626. a
11. 36. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, 456. e f
13. 14. Carnis curam ne perfeceritis in deſideriis, 419. b
1. COR. 23. Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, ſicut Chriſtus Dei. 374. a
7. 7. Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem. 91. b
9. 19. Cùm eſſem liber ex omnibus, omnium ſervum me feci, 416. e
10. 20. Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. 12. e
15. 10. Non autem ego, ſed gratia Dei mecum. 626. d
2. COR. 3. 17. Ubi ſpiritus Dei, ibi libertas. 612. a
5. 6. Quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. 528. c. 529. a
11. 19. Libenter ſuffertis inſipientes, cùm ipſi ſapientes. 415. f
12. 9. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti, 576. b
EPHES. 3. 18. Comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum, 463. a & ſeqq.
PHILIP. 3. 20. Converſatio noſtra in cœlis eſt, 328. c d & ſeqq.
1. TIM. 1. 9. Juſtis non eſt lex poſita. 31. a b 606. b c
HEBR. 2 16. Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ, &c. 568. e
5. 8. Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam, 568. b & ſeqq.
11. 1. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium, 635. e
1. JOAN. 4. 18. Perfecta charitas foras mittit timorem. 31. e
18. Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat; ſed generatio cœleſtis conſervat illum, 620. d

IN-

I N D E X
RERUM, ET VERBORUM
VOLUMINIS PRIMI S. BERNARDI.

Litera N. deſignat Notas marginis inferioris; ceteræ literas columnis interjectas.

A

ABAELARDUS Guillelmi de Campellis diſcipulus, dein adverſarius, 14. n Ejus temeritas, ſcripta, & errores, 181. a, f Libri ejus, &c. *V.* Petrus Abaelardus.
Abbas beatitudinis titulo compellatus, 263. b Item ſanctitatis, 213. b 341 f 348 c Reverentia, 293 f Serenitatis, 347 f Magnitudinis, 212 b Coronæ, 213 e
Abbas electus profeſſiones monachorum accipiebat, 300 b Abbatis promotio eſt filii emancipatio, 92 e Is tamen non deſinit eſſe monachus, 482 c Et Regulæ ſubjectus, 25 a 309 b & ſeqq. Debet eſſe tamquam unus è monachis, 481 c Non tam propter honor, quam propter vitioſus inſtitutus, 75 d Sit mandatorum cultor, & ultor vitiorum, 309 c Abbatem monachis virtute inferiorem eſſe turpe eſt, 307 d, e Doctrina ei neceſſaria, 288 d Humilitatem, & obedientiam exemplo docere debet, 481 e In Regula diſpenſatione quid ipſi liceat, 309 b & ſeqq.
Abbatum luxus, & ſuperfluitates notantur, 546 b & ſeqq. Item exemptionibus præpoſtere ſtudentes, 481 b & ſeqq. Item qui pontificalia inſignia ambiunt, 482 d
Abbas an cum Hoſpitibus cibum ſumere debeat, 219 d Id in Ciſterciensi abbate improbatur, 397 b Abbas auditis in Capitulo fratrum ſententiis, eorum conſenſum non tenetur expectare, 358 e In Deum fit prævaricatio, quorum abbatis juſſio præteritur, 317 n
Abbas Ciſtercii ex omnibus abbatibus, & monachis Ordinis eligi poteſt, 321 d Abbates Ord. Ciſterc. peregrinationes aggredi non poſſunt citra permiſſum abbatis Ciſtercii, & ſui epiſcopi, 19 f 20 e Abbatis officium ſibi impoſitum luget abbas de Spina, 337 a Abbati dignitate ſua exonerare pium conſilium, 92 e *V.* Paſtor, Prælatus.
Abjectionem animæ ferre nævus in pulchro corpore, 248 e
ABSALON archiepiſc. Lundenſis, 330 n
Abſentes ab invicem pro locorum diſtantia non cenſentur boni, 249 b Secus mali etiam cohabitantes, *ibid.* b
Abſentia amici ut ferenda, 74 a
Abſtinentia cujuſdam Novitii rigida & mirabilis, 397 c
Abuſus paſſim ſic invaleſcunt, ut pro ordine teneantur, 540 f Triplici motivo ſervantur, *ibid.* Abuſus in potu apud monachos præſtringuntur, 541 e, f, & ſeqq. Abuſus rerum Eccleſiæ quantum peccatum, 400 d Abuſibus & vitiis fruſtra obtenditur conſuetudo, 448 c, d
ACADEMICI dubitant de omnibus, 655 n
Acceptio perſonarum Pontif. vitanda, 432 b
Acceptio divitum præſtringitur, 445 b
Accidentia in Euchariſtia, 643
Actioni totum non dandum, 417 n Actiones variant cauſæ impulſivæ, 512 d
ADALBERO epiſcopus Marcenſis, 43 n
ADALBERO epiſcopus Virdunenſis, 63 n 173 n
ADAM in paradiſo an triplici libertate præditus, 617 e, f, & ſeqq.
Adæ inobedientia unde tam culpabilis, 517 b
ADAM abbas S. Dionyſii, 78 a
ADAM monachus Caziacenſis ad Claræ-vallenſes tranſit, 281 n 282 a, b
ADAM monachus Morimundi, 14. n. 16 b, n 17 e Converſationis initia in Majori-Monaſterio, dein Fuſniaci confert, 16 e
ADAMARUS novitius Fuſniacenſis ejectus à Priore, 366 f pro ejus receptione intercedit Bernardus, 366 d, e 367 a
ADELA Guillelmi Conquæſtoris filia, mater Theobaldi comitis, 52 n
ADELA Ludovici junioris mater, 212 n
ADELAIS Duciſſa Lotharingiæ à Bernardo converſa, ſanctimonialis in parthenone Tartenſi, 225 n Erga Bernardum benefica, 126 e 127 a
ADEMARUS epiſcopus Rutenenſis, 305 n
Adhærendo ei qui ſemper & beata eſt, ſemper eſſe, & beate eſſe poterimus, 56 b
Adoleſcentibus Eccleſiæ dignitates non concedendæ, 440 d
ADRIANUS IV. Papa, 403 d 405 n, b
ADVENTUS Chriſti non ſolum inſtructionis, ſed & liberationis cauſa, 662 b & ſeqq.
Adverſitatis & proſperitatis viciſſitudo utilis, 144 b Magnus qui, incidens in adverſis, non excidit vel parum à ſapientia, 431 f & ſeqq. in adverſis propriis, & alienis ut ſit gerendum, 430 f Nulla nocebit adverſitas, ſi nulla dominetur iniquitas, 501 a
Advocatorum abuſus præſtringuntur, 420 f & ſeqq.
Adulatores cavendi, 180 b, c Eorum oleum venenoſum, 80 f Ht ab eccleſiæ dignitatibus excludendi 445 c Non omnis laus adulatio, 81 e
Ægyptii monachi diu abſtinuere à piſcibus, 6 d 6 n
Æqualitas perfecta in perſonis Trinitatis, 652 d, a
Aer, dæmonum ſedes, 579 d, e
Æternitatis imago, perſeverantia, 464 e Opera hominis ſemina æternitatis, 491 a, b
Affabilitas in epiſcopo, 451 b
Affectiones humanæ in patria in divinas commutantur, 408 a
Affectus animi in Deum, 464 b, n Affectus patris in filium, 65 e Affectui, nec leges, nec principes dominantur, 179 a
Aildicurtis monaſterium Canonicorum regularium, 13 n
ALANUS ex abbate Ripetorii Epiſcopus Antiſiodorenſis, 269 n 273 n 405 n Ejus controverſia cum Willelmo comite Nivernenſi, 381 n Hanc controverſiam dirimit Gaudefridus epiſcopus quondam Lingonenſis, *ibid.*
ALARDI Monachi Fuſniacenſis in expellendo novitio audacia & obſtinatio, 366 f 367 n
S. Albani monaſterium apud Anglos Mercios, 125 n
ALBERICUS abbas Benedictionis-Dei 169 a, n
ALBERICUS epiſcopus Oſtienſis, 201 n 202 d, a 285 d 228 n Elogium ejus, 230 d Et legationes *ibid.* n 377 a Macharium nepotem abbatem S. Benedicti inſtituit, 377 a
ALBERICUS archiepiſcopus Bituricenſis, 200 n
ALBERICUS Remenſis de Porta-Veneris, 33 n Albericus Remenſis *Magiſter in Francia* dictus, 35 n Petri Abaelardi condiſcipulus, & adverſarius 33 n Catalaunenſis epiſcopus electus 33 n 34 a Archiepiſcopus Bituricenſis creatus, 35 n Ejus obitus, 35 n Bernardi de eo ſuffragium, 34 b
ALBERO Primicerius Metenſis, 44 c Quatuor ejuſdem nominis Metenſes primicerii, 44 n
ALBERO archiepiſcopus Trevirenſis, 44 n 173 n, n 174 d Ejus labores pro Eccleſia, 174 b De ſuffraganeis ſuis queritur, 174 b A terminandis diœceſis ſuæ negotiis excluſus, 176 Monaſterium S. Maximini de manu laica liberat, 176 d, e, n Et reformare meditatur, 177 b Virdunenſe S. Pauli monaſterium, excluſis monachis, concedit canonicis Præmonſtratenſibus, 175 c n
ALBERO epiſcopus Virdunenſis, 173 n
ALBERTUS incluſus, 362 b
S. Albini monaſterium apud Andegavos, 195 n
ALCIACUM monaſterium ord. S. Bened. 363 n Pro eo terram incultam ab Rorgonis de abbatis-Villa petit Sanctus Bernardus, 364 n
ALDEARDIS proavia Alienoræ Reginæ 210 n
ALDO abbas Caſtellionenſis, 270 n
ALEXANDER III. Papa, 404 b
ALEXANDER epiſcopus Lincolnienſis, 64 c, d, n
ALEXANDER abbas Fontanenſis in Diœceſi Turonenſi, 299 n
ALEXANDER abbas primus Kirkſtallenſis, 290 n
ALEXANDER Prior de Fontibus, 299 n b, n
ALFONSUS epiſcopus Papienſis, 143 n Alfonſus Bonus rex Caſtellæ & Legionenſis, 284 n
ALFONSUS Portugalliæ rex, 290 b Saracenos invadit, monaſteriumque fundaturum ſe vovet, 375 a & *ſeq.*
ALGRIMUS archidiaconus Aurelianenſis, 211 n Concordia ejus cum Ludovico Juniore, 211 n
ALIENORA Francorum regina, 209 n Ludovici Junioris conjux, 211 n
Alpenſes monachi ad Ciſterciensem ordinem tranſeunt, 148 a Laudantur, ibid. & ſeqq.
Altum, profundum, longum, & latum cavendum, 429 f
Alta-cumba monaſterium ordin. Ciſterc. 43 c 39 n
Altare pro Eccleſia parochiali cum decimis, 357 e, n Clerici præ monachis vivere debent de altari, 357 b, e reliquiæ ſub altari, 493 a
Almeria civitas à Piſanis expugnata, 146 c, d
ALVISUS abbas Aquiſcinti, 66 n Ejus charitas *ibid.* Dein epiſcopus Atrebatenſis, 66 n 275 n S. Bernardi amicus, 355 b A monachis Marchianenſibus accuſatur, 313 b
Amalfia civitas à Piſanis expugnata, 146 a
S. Amantii monaſterium ordin. S. Bened. in villa Buſia, 283 n 284 a 570 e
Ambitio videri refugit, 133 b Sobria, 133 d, e Cæca & frontoſa, 135 d Confuſioni & contemptui obnoxia, 135 c Crux ambientium, 433 a Pacis inimica, 134 d Plus terit limina Apoſtolorum, quam devotio, 433 a Ambitio in Clericis perſtringitur, 478 d Item in monachis, 482 c d
Ambitionis ſuſpectus eſt clericus curiam frequentans, 445 c
Ambientes eccleſiæ miniſteria præſtringuntur, 487 & ſeq. ambientes rejiciendi, fugientes aſſumendi ad dignitates, 446 a Ambientium ſubdola humilitas, 445 c Ambitioſis plena eccleſia, 421 c
S. AMBROSIUS Columna eccleſiæ, 633 a A tribunalibus ad Epiſcopatum raptus, 27 b 43 c S. Monicam Africano more offerentem prohibet, 216 d Romæ exiſtens Sabbati jejunium ſervat, Mediolani ſolvit, 216 d A puero mundus, 27 b
F. AMBROSIUS Mediolanenſis, 143 n
AMEDEUS abbas Altæ-Cumbæ, 50 n
AMEDEUS Comes Gebennenſis, 102 d
AMICITIA ignotos & abſentes notos facit & præſentes, 107 b Habet vera amicitia nonnumquam objurgationem, adulationem numquam, 242 f Corpora pro Dei cauſa ſeparat, non animos, 312 e clauſum nihil retinet mente, 212 c Amicitia Spiritualis ſemper & ubique ſibi conſtans, 66 a, b Tunc veræ erunt amicitiæ, ſi veritatis fuerint fœderatæ conſortio, 82 f Amore indignus qui amicus ſervit contra Deum, 266 d
AMICUS alter ego, 39 a Amici veri regula, 266 f Inter amicos contra veritatem nulla debet eſſe meticuloſa palpatio, 48 c Amici officium terrere ſalubriter, 28 b Amici abſentia ut ferenda, 74 a Nemo ſe amari diffidat qui jam amat, 113 d
Amor agnoſcit filium vel in infulis, 414
Amor & Odium Judicium corrumpunt, 571 n
Amoris vis & Energia, 414 Doloris ex amore naſcentis vis & vehementia, 5 b
Amoris veræ regula, 88 d, n
Amoris gradus quatuor, 31 f 32 a, b Exponuntur, 599 e, f 600 e & ſeq. 601 a Vita impoſſibilis, 32 a 407 e
Amoris primus gradus amor ſui, 500 e Præcepto non inducitur, ſed naturæ inſeritur, *ibid.* f Temperatur præcepto amoris proximi efficiturque ſocialis, 600 a, b
Amoris gradus ſecundus amare Deum propter ſe 600 f Tertius amare Deum propter ipſum, 601 a Quartus non ſe amare niſi propter Deum, 601 d Felicitas illius ſtatus ſed in hac vita brevis, 601 a, f Sic affici deificari eſt, 602 b
Amor boni apparentis, 56 a Amor ſpiritualis à carne incipit, 51 f Amor caſtus & juſtus quis, 601 c Amor verus præmium non requirit, ſed meretur, 557 e, f
Amor verus ſeipſo contentus eſt: præmium habet, ſed id quod amatur, 507 d
Amor Dei eſt nota prædeſtinationis, 113 d Amor Dei noſtrum libenter ſubſequitur, 114 b Amoris Dei erga nos duplex argumentum, 114 b Amoris Dei Origo in donis & tribulatio-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

lationibus, 600 d, c Flagella amoris Dei indicia, 39 f Amabilis Deus, qui eſt amor quo amas, & quo amaris, 464 b
Amor Dei à Deo eſt, 127 a Amoris debitum Chriſtianis quantum incumbat, 596 a & ſeq. Amoris præceptum fortius obligat fideles novæ legis, quam antiquæ, 596 c Timore vocamur, amore juſtificamur, 122 c Amare in Deo, charitatem habere eſt: ſtudere verò propter Deum amari, charitati ſervire eſt, 97 a
Amor tunc erit temperans & juſtus, ſi quod voluptati ſubtrahitur, fratrum neceſſitati non negetur, 600 b
Amori Chriſti potius cedendum, quàm morti, 107 f Amoris Dei magnum incentivum Chriſti paſſio, 592 f
Amor propriæ ſententiæ cavendus, 227 b
Amor parentum, ut ordinandus, 229 a, b
Amor parentum amori Crucifixi cedere debet, 301 a *V.* Charitas, Dilectio.
ANACLETUS *V.* Petrus Leonis.
S. ANASTASII ad Aquas-Salvias monaſterium Ord. Ciſterc. 178 a
ANDINUS Epiſcopus Ebroicenſis, 298 n
ANDREAS avunculus S. Bernardi, 172 a n Terræ ſanctæ perneceſſarius, & miles templi, 278 a
ANDREAS miles templi, 272 c
ANDREAS frater S. Bernardi monachus Claræ-vallenſis, 172 n 178 d n
ANDREAS de Baldemento, 172 n 178 d n 231 b n 382 a 502.
ANDREAS Comes de Rameruco, 62 n
Angeli an ſint corporei, 433 d In ſingulis ordinibus angelorum quid conſiderandum, 453 f 435 a & ſeq. Angelorum viſitatio à Deo, 436 d & ſeq. De nominibus, officiis, diſtinctionibus Angelorum, 433 a & ſeq.
Angeli aſcendentes & deſcendentes è ſcala Jacob, proficientes & deficientes deſignant, 96 b
Angelis quomodo ignotum Dei conſilium de Incarnatione Verbi, 640 a Eis incognitum tempus adventus Chriſti, 640 b
Angelus quomodo inſit homini, quomodo Deus, 455 f
Angeli ſe miſceant pſallentibus, 80 b
Angelo Gabrieli Maria cuſtodienda ab initio tradita, 641 a & ſeq.
ANGILBERTUS comes, 285 n
Anima tota nihil eſt aliud, quàm ratio, memoria, & voluntas, 489 a
Animæ dignitas in duobus conſiſtit, 591 c
Anima non poteſt aliquando vivere ſine memoria, 462 b Animæ tria beneficia, dignitas, ſcientia, virtus, 591 b
Animæ quantum conferat corpus, 603 b
Animæ cibus naturalis, Juſtitia, 399 b Animæ cibus triplex juxta tres ſtatus, 567 c, d Præſentior ubi amat, quàm ubi animat, 528 f
Animæ vera vita Deus, 558 f Animæ affectus in Deum, 464 b
Animæ mors peccatum; vita, juſtitia, 124 c Conſolatio præſentium animam enervat, 345 c Anima Deo rebellis carnem meritò ſentit rebellem, 558 f animæ tenellæ prægnantibus ſimiles, 473 d
Anima vita corporis vitæ præferenda, 473 f Anima illi non credenda, qui ſuam perdidit, 164 f Animas ſuæ dignitatis immemores meritò mundus deludit, 400 d, a Animam in vano accipit, qui nihil immortalitate dignum agit, 208 d, e
Ab animarum cura Ciſtercienſes diſſuadet Eugenius III. 268 c Animarum rationem non habentes epiſcopi notantur, 449 d, c, n
Animæ tres ſtatus, 605 c Animabus beatis deeſt aliquid de gloria, ſed nihil prorſus ineſt de miſeria, 613 a Animarum amor in corpora, 603 a Sine corporibus nec volunt, nec valent conſummari, 603 a Animæ reſumpto corpore plenè feruntur in Deum, 603 a
Anima bruti non vivit, niſi quandiù vivificat, 208 d
ANSELLUS clericus, 194 d, a
ANSELMUS ex abbate S. Vincentii Laudunenſis, epiſcopus Tornacenſis, 479 n
ANSELMUS archiepiſcopus Mediolanenſis electus, depoſitus, 141 c
ANSELMUS epiſcopus Laudunenſis, 14 n
ANSELMUS canonicus Laudunenſis, 304 n 382 c
ANSELMUS epiſcopus Roffenſis, 295 c, n
ANSERICUS archiepiſcopus Biſantinus, 189 a Fabernacenſes reformat, 351 n
ANTELMUS, ſeu Nantelmus, ex priore Portarum epiſc. Bellicenſi. 248 n 265 n
Antichriſti adventus à S. Norberto prædictus, 60 b
Antiphonarium Metenſe Gregorianum, 490 a Antiphonarium Ciſtercienſium à Bernardo & aliis emendatum, 499
Apoſtaſia eſt deſcendere à majori bono, quod promiſſum eſt, ad minus, 536 c Tranſitus ad laxiora apoſtaſia cenſetur, a d 5 b n 495 a & ſeqq.
Apoſtatæ Novitii ab ordine deficientes, item Monachi ad laxiora reflectentes, 335 n
APOSTOLI à Judiciis & terrenis rebus alieni 417 f Præſentiæ corporali Chriſti affixi, incapaces erant Spiritus-ſancti, 373 b, a Apoſtolorum limina plus recte ambitio, quam devotio, 433 a
APOSTOLICA ſedes non debet eſſe refugium ſceleratis, 158 c ſed oppreſſis, 57 d Ibi fides non poteſt ſentire defectum, 649 f
Appellare ab electis Judicibus non licet, 183 c, l
APPELLATIO non ſuffugium, ſed refugium, 434 a Appellationum neceſſitas & utilitas, 435 a Quando licita, 354 a, l 434 c Non temere uſurpandæ, 435 d Appellatio omnis iniqua, ad quam non coegit inopia Juſtitiæ, 434 d Illicita uſurpata nec proſit appellanti, nec obſit appellato, *ibid.* Appellatio de toto mundo ad Papam teſtimonium primatus illius, *ibid.* b Appellationes injuſtæ ut corrigendæ, 434 c Appellationum abuſus, 174 l, n Exemplis demonſtratus, 435 l & ſeqq. Appellationum iniquorum materia, 434 c & ſeqq. Ante ſententiam improbè omnino præſumitur appellatio, niſi ob manifeſtum gravamen, 434 d
Appetere quæ non ſatiant, nec temperant appetitum extremæ dementiæ eſt, 598 a, b
Appetitus hominis in ſummum bonum, 597 a & ſeqq. Appetitus eſt vis in animante, movendis avide ſenſibus attributa, 610 d Voluntas eum ab appetitu diverſum, 610 a
S. Apri abbatia, 372 c, u Ejus controverſiam cum Luxovienſibus componit S. Bernardus, *ibid.*
Apulia à Rogerio capta, 173 c
Aquilo reprobandos homines ſignificat, 580 a
Aquiſgianum monaſterium, 65 d 66 n 67 a
Arbitrium *V.* Libertas.
Arbor ſæpiùs tranſplantata rarò firmas radices agit, 269 b
ARCHEGAUDUS Prior S. Eugendi, Bernardo pro ſua religione dilectus, 280 f & ſeqq.
ARCHEMBALDUS archidiaconus Aurelianenſis necatus, 174 n 132 n 160 a
ARCHEMBAUDUS de S. Aniano miles Templi, 547
ARCHIDIACONI ſint ordinati diaconi, 440 d
Archiepiſcopo titulus ſanctitatis datur, 293 c 396 d, l Item ſublimitatis, 327 n 350 d Subjectio etiam ex archiepiſcopo commendatur, 480 a
Arctior vita ſuadenda, non exigenda ab eis, qui eam non ſunt profeſſi, 87 a *V.* Apoſtaſia.
ARDUTIO Gebennenſis electus, 42 d Epiſcopus, 43 b
ARDUTIUS de *Foucigny*, 42 d
ARPRIMUS archidiaconus Aurelianenſis, 205 n
Armacha ſeu Ardamacha civitas 668 d 675 d
Armachani antiſtites ante pallii uſum an dicti aliquando archiepiſcopi, & metropolitani poteſtate uſi, 313 n
ARNOLDUS abbas Bonæ-vallis, Bernardi quàm amicus, 291 a
ARNALDUS de Brixia, 183 a, n 283 c Hæreticus, 188 a & ſeqq. Abaelardo adhæret, 188 c Ab Italis & regno Franciæ exturbatus, 183 c Romæ ſeditionis incentor. 443 n
Arnaldiſtæ hæretici, 241 n Sacramenta per malos miniſtros irrita eſſe aſſerunt, *ibid.*
ARNOLDUS Colonienſis ſimoniacus, 437 n
ARNOLDUS abbas Morimundi, 14 c, n Abſque permiſſu Patris Ciſtercienſis monaſterium deſerit, 27 b Finis ejus exitioſus; 147 a
ARNULFUS abbas Latiniacenſis, 227 n
ARNULFUS Comes Chiuncienſis, 174 n
ARNULFUS epiſcopus Lexovienſis à Bernardo laudatus, 247 f, n Ejus electionem contra vim Comitis Andegavenſis commendat S. Bernardus, 319 c & ſeqq.
ARNULFUS Prior S. Stephani Divion. 62 n
ARNULFUS *de Majole*, vir doloſus & iniquus, 265 b 272 c
Ariemarenſe monaſterium ord. S. Ben. 357 a
Arrogantia pluſquam ignorantia cavenda, 591 e, f Eſt ſextus ſuperbiæ gradus, 583 a Arrogantiæ & humilitatis effectus, 95 d *V.* Superbia.
ARTALDUS, ſeu Artaudus abbas Pruliacenſis, 76 d Monaſterium Vallis-Lucentis conſtruit, 75 n
ASCELINUS epiſcopus Roffenſis, 295 n
Aſpera verba non placent, 180 d
Aſperitas vitæ religioſæ delicatis non timenda 229 a *V.* Auſteritas.
Aſſumptionis B. Mariæ Feſtum receptum, 170 a *V.* Maria.
ATENULFUS abbas Farfenſis, 316 n 317 n Ejus erga Ciſtercienſes affectus, 316 b 317 b
ATHANACENSE monaſterium, 554 a, n Athanacenſis abbas injuſtè depoſitus, 554 d, e
ATTO epiſcopus Trecenſis, 39 d 155 a 194 d Is bona pauperibus erogans à mortis periculo liberatur, 40 a
Avaritia Clericorum præſtringitur, 478 a Avaritia à domeſticis reſecanda, 450 a
Actoris eccleſiaſticæ dotes 330 a
Auctoritas in œconomo qualis eſſe debeat, 448 l & ſeqq.
Auditui & viſui nemo putet fidem eſſe negandam, 476 c
Averti in propoſito, & ſubverti in propoſito quid, 371 b
AUFRIDUS Capellanus Turſtini epiſcopi Eboracenſis, 394 l
S. Auguſtinus maximus poſt apoſtolos doctor, 218 a, b Auguſtinus columna eccleſiæ, 235 a
AUGUSTINUS Anglorum apoſtolus, 433 c
Avium plumis jugum Chriſti comparatur, 345 a
Aurum Hiſpaniæ, 433 d
Auſteritates Regulæ, jubente charitate, poſſunt mitigari, 228 f & ſeqq. Auſteritates vitam monaſticam leniunt, 300 a Ob auſteritates purioris vitæ monaſteria non refugienda, 208 a *V.* Aſperitas.
Autiſſiodorenſis epiſcopi jura in miniſtros Comitis Nivernenſis, 381 f Is Autiſſiodorenſis epiſcopi, ne propria, res cuſtodire debet, 382, b, c Autiſſiodorenſis epiſcopi poſt defunctum Hugonem tumultuoſa electio, 270 a & ſeqq. 271 b 275 c & ſeqq. Ut ei non obſiſtat Ludovicus Junior rogat Bernardus, 274 a, f Autiſſiodorenſis eccleſiæ ſigillum, 270 c, n
Aurecurt, ſeu Aviulfi-curtis abbatia Canonic. Regul. 275 n 276 c
Azymo utuntur Latini in ſacrificio, Græci fermentato, 216 e

B

BACULUS Jeſu dictus, Armachæ ſervatus, 675 c Baculum deferebant infirmi apud Cluniacenſes, 542 d
BALDICIUS monachus, 244 f
BALDUINUS Bernardi ſcriba Cardinalis, & archiepiſcopus Piſanus, 14c n 150 f 193 n Arvonenſem judicem excommunicat, 244 f & ſeqq.
Balduinus abbas Caſtellionenſis, poſtea epiſcop. Noviomenſis, 272 n 561 a & ſeqq. 370 d Ei puerum facetè commendat S. Bernardus 561 c Romam profectus res ſuas Bernardo commendat, 272 d, n 382 e
BALDUINUS abbas Criſtæ, 370 d
BALDUINUS abbas Reatini monaſterii Bernardo quam dilectus, 193 a
BALDUINUS rex Jeroſolymorum, 172 n 322 c Apud Jeroſolymam locum S. Samuelis cum mille aureis cedit Ciſtercienſibus, 252 c 252 a
BALDUINUS de Vuaſia oblationes eccleſiæ Trunchinienſi concedit, 370 b Eumdem cum Goſvino abbate Trunchinienſi conciliat S Bernardus, 370 a
BALERNA monaſt. Ord. Ciſterc. 251 n
Balmenſis abbatia in Prioratum ab Eugenio III. redacta, 240 n
Bannum Comitis Nivernenſis apud Antiſſiodorum, 381 f
Baptiſmus in nomine Chriſti ab Apoſtolis collatus, 362 f Præceptum de eo poſitivum, non naturale, 632 c Ejus obligatio quando cœperit, 632 d & ſeqq. 634 a & ſeqq. Forma non mutanda, 362 f & ſeqq. In nomine Dei & Sanctæ veræ Crucis an validus, 362 d & ſeqq. Baptiſmi vicem ſupplet fides, 634 e 735 d Item martyrium, 634 d, e 633 b & ſeqq. Ejuſdem votum ſufficit fides recta, ſpes pia, charitas ſincera 634 b
Baptiſmus parvulis prodeſt cum fide aliena, 636 a Ipſis denegabant Henriciani, 238 c
Baptiſmus alter religioſa profeſſio, 249 b, n 526 d
BARONIS Romani ſubdiaconi teſtamentum, 340 b 550 a
BARTHOLOMÆUS Laudunenſis epiſc. 73 n 199 n 300 n Et Calliſtus II. S. Norbertum commendat; 391 n Fuſniacum monaſt. Ord. Ciſterc. fundat, 73 n Sub eo novem monaſteria in diœc. Laudun. fundata, alia bonis & religioſis aucta, 390 f & ſeqq. Fit monachus Fuſniaci 289 n Ejus Apologia ad Samſonem archiep. Remenſem, 390 d & ſeqq.

BAR-

Digitized by Google

INDEX RERUM ET VERBORUM.

BARTHOLOMÆUS Sueſſionenſis epiſc. 86 n

BASILIUS Cartuſiæ Prior, 27 n

Baſſi-fontis domus Præmonſtratenſium, 252 n 253 a

Beatitudinis titulus abbati datus, 263 a, b Item monachis, 248 d

Beatæ animæ deſiderant corpus reſumere, 603 f Iis ante reſurrectionem deeſt aliquid de gloria, ſed nihil habent de miſeria, 613 a

Beatricis nobilis matronæ ſollicitudo erga Bernardum, 126 b & ſeq. *Belfort* locus ad Vigoram amnem, 272 n

BELINUS civis Barrenſis à Theobaldo punitus, 51 e

Bella-vallis monaſterium Ord. Ciſterc. 190 n

Bellum & hoſtibus, & amicis, ſed maxime ſubditis damnoſum, 210 e

Bellorum cauſa ſæpius levis, 551 e Cauſa ſit Juſta, & pugnantis intentio recta, 551 a Ejus fructus, 101 e

Bellus-locus monaſterium Præmonſtratenſe, 251 b n

Belvacenſis eccleſia, vexationibus, & tribulationibus agitari ſolita, 272 e

BENCHORENSE Cœnobium multorum monaſteriorum caput, 670 e A Sancto Malachia reſtitutum, 670 b Etiam deſtructo præfecti abbates qui poſſeſſiones illius retinerent, 670 f Benchorenſe monaſterium duplex in Vuallia, & in Hibernia, 669 n 681 d 685 e

Benchorenſes monachi à Pyratis occiſi, 670 f

Benedictio-Dei monaſterium Ord. Ciſterc. 169 b, n 178 n

S. BENEDICTI Regulæ elogium, 392 c, d Sancta dicta, 396 d A Spiritu-Sancto dictata, 218 b Charitati ſubjicitur, 220 b & ſeqq. a monachis neglecta, 395 f & ſeqq.

S. BENEDICTI ad Padum monaſt. ab Innocentio II. reformatum, 154 b, n

BENEDICTUS abbas primus Caſæ-Marii, 346 n

BENEDICTUS Flaviacenſis monachus à S. Bernardo ſuſceptus, 67 e 70 a

Beneficentia debet eſſe gratuita, 177 d

Beneficium plus prodeſt danti, quàm accipienti, 105 e

Beneficia ſua malis Deus prævenire ſolet, 25 e a Beneficia Dei noſtrum ei amorem conciliare debent, 501 a, b

Beneficia pro dignitatibus eccleſiæ, 357 c Parvulis dari improbatur 266 c, n quibus debeantur, 266 a Pluralitas quando licita, 266 e præſtringitur, 478 d Beneficiis eccleſiaſticis quomodo utendum, 12 f Quidquid præter neceſſaria ex iis retinet Clericus, rapina eſt & ſacrilegium, 13 a Eorum reditu immerito gaudet qui ei non ſervit, 357 b, c

Beneficia eccleſiaſtica à ſæcularibus ad religioſos tranſire duplex bonum, 297 a Non licet abſque conſenſu Epiſcopi, 297 b

Beneplacitum Dei in omnibus inquirendum, & tenendum, 44 d

Beneventum capit Rogerius, 173 c

S. BENIGNI Divionenſis eccleſia urbis primaria, 34 o Parentum S. Bernardi ſepultura ornata, 34 n Ei ob antiquam religionem cara, 33 n 34 d Summo Pontifici adverſus Luxovienſes ab eo commendata, 34 d

BERENGARIUS & Alfonſi Cancellario Salamanticenſis eccleſiæ epiſcopus, 198 o

S. BERNARDI facta, & dicta, Adventus ad Januenſes, prædicatio, & fructus, 139 b & ſeqq. Concilio Piſano intereſt, 142 c, e 143 n Triplex ejus iter Italicum, 149 n 150 b Iter in Apuliam, 150 e Viterbii commoratio duplex, 155 d, n Sexto die poſt extinctum Schiſma, Roma ad ſuos revertitur, 297 d Miſſus in Germaniam ad Lotharium imp. 155 n

S. Bernardi prædicationes, 483 Earum fructus, 252 a Verbo et exemplo ſufficit ad eruditionem virtutis, 229 a Prædicationis fructus apud Toloſanos, 240 a Item miracula, 240 a Prædicatio pro ſacra expeditione, 327 n Dux expeditionis ſacræ Carnoti electus, 259 b 331 o Ejus ſucceſſus, 247 a Infelicem ejus exitum luget, 278 b

S. Bernardus erroribus obviat, 48 c, d 181 b & ſeqq. invitatur à Guillelmo abbate S. Theoderici ad reſiſtendum Petro Abaelardo, 303 c & ſeqq. Ejus in illius errores librum probat, 304 f Petro Abaelardo formidini eſt, 304 a Ejus libros examinat, 310 f 312 b Ab eodem provocatur ad concilium Senonenſe, 311 a Ad quod venire ſe excuſat, ſed tamen acceſſit, 311 b, c Et in eo illum Hæreſeos convincit, 311 d Invitus accedit, 181 c, n 183 c 311 b

S. Bernardi occupationes aſſiduæ, 94 c 97 d 193 b 349 e A ſcriptitatione litterarum dehortatur, 95 e 96 e Litterarum frequentia 340 f Litteræ ejus falſatæ, 276 c Ejus ſigillum quale, 276 d 361 c Laborum ejus fructus; 150 d 151 d 164 e Negotiis abſolvi poſtulat, 56 c, d 58 d 33 c

Bernardi favor apud Papam, 168 b, c 200 c 226 c 273 a 301 d 320 c Fit vicarius ejus in reconciliatione Petri Piſani, 199 c Excidit ab Innocentii Papæ amicitia, 202 a & ſeq. 228 b Item Eugenii III. 289 a Eugenio III. timet pro adepto ſummo Pontificatu, 232 f & ſeq. 235 a & ſeq. Ei tamen inde gratulatur, 234 a & ſeq. Ejus ad illum monita, 235 f & ſeq. Romanos Eugenio reconciliare tentat, 241 a & ſeq. Conradum regem Roman. in ejus auxilium pertrahere tentat, 243 c & ſeq. Favor apud Principes, 195 e 196 e 296 c Comnenum Imperatorem participem ſuffragiorum domus ſuæ facit, 380 a Fidelitas in regem, 257 f 274 f Tributa dare non refugit, 127 a, b 283 a Ejus conſilio utitur Ludovicus Junior Rex, 335 d Matrimonium inter Mariam ejuſdem regis filiam & comitis Andegavenſis filium diſuadet ob conſanguinitatem, 335 c, d Litteras accipit à Patriarcha Jeroſolymitano, 172 d A Theobaldo comite multa beneficia accipit, 49 c Ei Sancia regina Spinam abbatiam concedit, 336 n 337 n Monita ejus ad reginam Jeroſolymorum, 279 c Cum ea familiaritas, 280 a Frequentes Reginæ Jeroſolymitanæ litteras optat, 196 a Eligitur ad conſilium ſalutis Ermengardis Britanniæ Comitiſſæ, 125 d Beatricis nobilis matronæ erga eum Charitas, 126 b & ſeq. Favor apud Mediolanenſes, 141 c Amor & beneficia erga præmonſtratenſes, 251 b & ſeqq. 254 n Ejus orationibus quantum confiſus Haimo archidiaconus Catalaunenſis, 387 c, d

S. BERNARDUS principes dehortatur à bello, 101 d & ſeqq. 127 d 140 a & ſeqq. 204 c & ſeq. Ad pacem hortatur, 139 f 210 c & ſeqq. Pacem componit inter mediolanenſes & eorum vicinos, 142 c Controverſias dirimit, 62 n Lites dirimit, 370 a & ſeq. 380 f & ſeq. 383 a Lites per arbitros dirimi cupit, 285 b, c Ejus conſiliis regna & eccleſiæ galliarum innituntur, 55 n pro reconciliatione Petri Piſani ſcribit ad Innocentium, 199 a Epiſcoporum cauſam commendat & ſuſcipit apud ſummos Pontifices, 53 f & ſeqq. 56 f & ſeqq. 174 e 176. e, d 197 e & ſeq. 199 a 199 e & ſeq. 245 a & ſeq. 282 c 286 c 295 d & ſeq. 301 d & ſeq. 313 a, e 319 e & ſeq. Balmenſes monachos in gratiam Eugenii III. recipi poſtulat, 249 d Intercedit pro monachis apud ſummos Pontifices, 260 b 261 a 275 d 275 e & ſeq. 276 d 280 e 282 d 290 d Pauperes eidem commendat, 320 c, f Propinquum ſuum muniri benedictione ſummi Pontificis rogat, 320 d, e Eccleſiam divinnenſem Papæ commendat, 34 c Petro Cardinali, 35 a Haimerico Cancellario, 34 e Piſanos ſummi Pontificis ſtudioſos, apud Lotharium iis infenſum commendat, 146 b & ſeq. item S. Gengulfi eccleſiam, 146 a Epiſcopos ad concilium congregatos Theobaldo comiti commendat, 51 d Pio Humberto ſupplex ab eodem Theobaldo paſſus repulſam, 49 b 60 c Epiſcoporum cauſam ſuſcipit apud principes, 53 a & ſeq. 54. c, d Apud eoſdem ſupplex pro religioſis, 52 a, b 272 d 330 a Pro canonicis regularibus, 51 a Pro miſeris, 49 d & ſeq. 50 b 51 c 60 c 127 e 292 c Moliſmenſis eccleſiæ libertatem Commendat Henrico Senon. Archiepiſc. 52 d Pro ea ſupplicat apud epiſcopum Lingonenſem, 62 c Pauperes monachos commendat Sugerio abbati & proregi, 340 e Duciſſæ Burgundiæ aſſenſum in conjugium filii Hugonis de Beſua expoſcit, 128 a Epiſcoporum cauſas ſuſcipit, 39 b 58 b, c 285 d, c 289 b, c 313 b & ſeqq. Et pauperum 363 a

S. BERNARDUS ſummum Pontificem officii ſui monet, 184 a & ſeq. 199 b & ſeq. 235 c & ſeq. 296 b & ſeq. 320 a, b Epiſcopos 42 d 43 b & ſeq. 44 a 380 b & ſeq. Superiores, 75 b & ſeq. 97 e & ſeq. 106 d 192 b & ſeq.

S. BERNARDUS apoſtoli doctrinæ inhæret, 627 f SS. Patribus addictus, 102 c Ejus erga eoſdem reverentia, 526 c 631 c 635 a Sedis apoſtolicæ reverentiam commendat, 178 e Quid de Papatus honore ſentiat, 233 d Ejus reverentia erga Epiſc. 207 e 227 c 467 a Epiſcopo ſubjectus, 56 d Pœnitentiam dare pro criminalibus recuſat, niſi ſuis tantùm, 63 b In rebus dubiis conſulit Epiſcopos, 63 c Conſilium dando ut ſe gerit, 90 d 99 c & ſeq. 526 a In dubiis & periculoſis ſententiam ſuſpendit, 27 c Revelationibus quantum tribuat, 171 b De accipiendis eccleſiæ dignitatibus quale ejus conſilium, 26 c & ſeq. beneficia eccleſiaſtica pueris dare improbat, 266 c & ſeq. Paſtoralis curæ abdicationem diſſuadet, 85 b & ſeq. 89 e 90 a 146 f & ſeq. 298 d Bellum adverſus eccleſiæ hoſtes ſuadet, 140 b, c

BERNARDO familiaritas ſanctorum virorum quam grata, 29 c Ejus amicitia cum S. Malachia, 324 b, c Ad eum monachos mittit, 323 e Moriens benedictionem accipit, 696 d Amicitia cum Petro Venerabili, 152 c & ſeq. 256 c 212 b 213 b 263 a & ſeq. 271 e 331 a, b 346 e, f 347 c 349 c, f Mutuus amor à Juventute cum eodem, 348 d Litteras ejus avide legit & exoſculatur Petrus Venerabilis, 213 d 348 c Bernardi amicitia cum Guillelmo abbate S. Theoderici, ejuſque de eo exiſtimatio, 95 a Cum Bernardo de Portis Cartuſiano, 156 f 157 b Amicitia cum Suggerio, 264 c & ſeq. Bernardi ſcriba Balduinus cardinalis, 150 e n Ejuſdem loquentis verba ſtilo excipit Gebuinus Trecenſis Præcentor archidiaconus, 35 d Cartuſienſes viſere deſiderat, 157 b Eorum litteris exardeſcit, 28 e Timet ne quis eorum quietem turbet, 29 a Cluniacenſium orationibus ſe commendat, 213 a Ciſtercienſem ordinem cur prætulerit aliis, 536 c, d Ciſtercienſes pauperes appellat, 43 e Pauperes Chriſti, 53 f 59 e 110 e 150 c 169 b 284 b 319 b 320 f 344 b

BERNARDUS vitæ religioſæ propoſitum ſuadet, 108 a & ſeq. 109. a & ſeq. 110 b & ſeq. 111 b & ſeq. 115 c & ſeq. 117 c & ſeq. 120 c & ſeq. 364 d & ſeq. 365 f 367 d & ſeq. Clericis famoſis perſuadet, 117 a Nobiles viros convertit ad Chriſtum, 117 e Item aulicos, 82 n Converſiones ab eo factæ, 77 n 82 n 117 n 125 n 137 n 243 n 290 n Peccatoribus pœnitentibus perſuadet mundum relinquere, 63 c Clericum delicatum & laboris expertem admittere renuit, 363 d Non renuit ſuos majoris perfectionis gratia alibi ſuſcipi, 69 f Tranſitum ad aliud monaſterium improbat, 45 d 46 b, f 252 b 368 c 523 f 534 f 546 d Item ad eremum, 124 b & ſeq. Quare aliorum ordinum monachos in ſuo receperit, 25 f Qualiter eos recepit, 66 d 68 b 69 b 105 a, b 252 a & ſeq. 282 a 356 c Eos ſine licentia ſui abbatis non recipit, 106 a, b 282 a Bernardus religioſos ad ſæculum reverſos ad clauſtrum revocat, & pro iis intercedit, 2 b & ſeq. 8 a & ſeq. 59 f 72 b & ſeq. 283 b 360 d Novitium ejectum iterum recipi poſtulat, 366 d & ſeq. qualis erga incorrigibiles, 106 d & ſeq. 283 c Vitæ religioſæ propoſitum impedientes increpat 281 b & ſeq. Pro monaſteriorum reformatione laborat, 55 b 77 e & ſeq. Monaſteria in longinquis regnis ædificari non probat, 76 e 252 n Quid de monachorum obligatione ſentiret, 398 b Obſervantias aliorum minus ſtrictas non damnat, 25 e 534 c Dirimendis inter monachos controverſiis allaborat, 275 d

S. Bernardi amor purus, 105 e 111 e 155 b 193 b Ejus arma orationes & lachrymæ, 229 a Preces pauperum, 259 f Ejus charitas; 1 d 5 c 38 c 116 e 117 a 152 a 155 b, c 192 a 229 d 234 c 260 c 367 d c Cupiditatis quam expers, 368 c, d Amor tener in ſuos, 76 a 148 e & ſeq. 149 c & ſeq. 250 d 194 a 196 c, f 260 c 261 c 317 d 343 e 413 586 f Erga Robertum nepotem ſuum charitas & pietas, 1 d 5 c Humilitas, 1 d Lenitas, 2 b Ejus compaſſio & clementia 75 b 245 b & ſeq. 249 c 259 d 296 b 367 b Afflictos conſolatur, 84 b 86 c & ſeq. Conſolatio ejus in laboribus, 150 c, d 152 d, c 273 b 295 e 356 c

Bernardus contemplativæ & activæ vitæ officiis clarus 128 d Bernardi devotio in Deiparam, 89 c Diſcretionem habet rerum divinarum, 60 b, c Gratitudo ejus, 199 e 342 b 343 d & ſeq.

Bernardi humilitas, 1 d a a, b 13 e, f 14 e, f 29 c 32 f 23 a 35 f & ſeq. 37 c, d 57 f & ſeq. 59 a 66 e 68 d 73 d 74 a & ſeq. 90 c, d 93 a 249 c, d 273 c 292 a 336 c 347 a 351 e 359 a 467 d 482 b 536 d 588 a Humiliationem deſiderat, 93 d, e Laudes exhorret, 14 a 73 b, d 74 a & ſeq. 90 c 263 d Nec laudibus movetur, nec vituperationibus, 55 b Epiſcopatum refugit 167 d, n Honores detrectat, 244 e Dignitates eccleſiaſticas ut periculoſas ſuſpicit, 27 f & ſeq. 167 a Ranæ ſe comparat, 56 c Se peccatorem profitetur, 33 d 157 b 293 c 57 f 145 c, d 314 d 35 f 467 a Pecca-

caterem & imperitum ſe dicit 63 b 30 b 42 c 90 a Arborem infructuoſam 97 b Libros ſuos examinari rogat, 95 a, b Transcribi non vult, 94 f Aliorum cenſuræ ſubjicit, 609 b Probra ut conſcientiæ ſuæ medelam ſuſcipit, 273 b Mavult ſe peti maledictis, quam Deum, 413 c Parvitatem ſe appellat, 102 c 12e b 150 e, d Ruſticitatem 35 a 37 f Subjectionem prædicat, 62 b Docendi officium renuit, 6e a nemini eſſe oneri copit, 44 e 127 c Adulationem odit, 81 e Ejus integritas, 269 a 273 b Joci, 65 b 361 b, e Lenitas, a e 66 c & ſeq. 216 a 219 a Modeſtia, 33 a, f 36 a 37 e 58, e 49 a 66 c & ſeq. 72 f 88 c, f 90 b, e 33 a 54 b 96 a 99 b 124 c 12e b & ſeq. 243 d 150 c 156 c & ſeq. 157 b a90 b 241 b 263 d 266 c 273 b 288 c 331 a 332 c Silentii amor, 58 e 96 b 212 d Pacis amor, 66 c 67 d 69 a 87 a 151 c 153 d 150 b a92 d, e 234 b & ſeq. Pacis ſtudio ſua cedit, 284 o Detractiones patitur, 55 a & ſeq. 287 c & ſeq. Sinceritas, 200 b 348 e, d Solitudinis amor, 35 d 35 c 38 d 55 c & ſeqq. 156 b 212 e Invitus foras prodit ad negotia, 53 d 55 f & ſeq. 156 a b Nunquam exire a monaſtero, præter ordinis ſui cauſas, propu-nit, niſi vocante apoſtolicæ Sedis legato, aut proprio epiſcopo, 35 c 56 c, d 244 a Ob urgentes neceſſitates in publicum egreditur, 54 a 53 e & ſeq. 212 e Peregrinationes damnat in monachis, 14 d & ſeq. 16 b & ſeq. 60 e 320 b

Bernardi ſollicitudo erga imperfectos, 106 d a28 f & ſeq. Erga tentatos fratres, 4 b, c Quam miſericors in delinquentes, 42 b & ſeq. 106 b, e, a Quam longanimis in perverſum monachum, 283 c, d

Bernardi zelus, 443 c & ſeq. Zelus pro Juſtitia, 158 e & ſeq. 160 c 261 e & ſeq. 264 b, c 163 a & ſeq. 174 c & ſeq. 193 b 204 a & ſeq. 205 b & ſeq. 208 b, c 264 f 271 a 355 c & ſeq. Nihil ſibi præter æquum vult concedi, 273 b Reges & principes monet & arguit: 138 a & ſeq. 167 c & ſeq. 204 a & ſeq. 204 f & ſeq. 206 e 210 d & ſeq. 323 a 553 a & ſeq. Epiſcopos arguit, 177 f 206 b & ſeq. 207 e & ſeq. 228 a Invehit in Clericos aulicos & regiis miniſteriis implicatos, 81 I & ſeq. Simoniacos epiſcopos perſequitur, 230 c & ſeq. 251 f & ſeq. 236 a, b 257 a & ſeq. 250 c & ſeq. 328 c & ſeq. Hæreticos inſequitur, 181 b & ſeq. 182 b & ſeq. 184 c & ſeq. 185 d & ſeq. 186 a, b 187 f 188 a & ſeq. a38 b a39 e 240 a 306 c & ſeq. 307 d 308 b & ſeq. 30e b & ſeq. Zelus ad tollendum ſcandalum 67 b 261 d & ſeq. 263 a & ſeq. 165 a & ſeq. In promovendis bonis prelatis & amovendis malis, 34 a 55 b & ſeq. 161 e & ſeq. 165 e 264 a 163 b & ſeq. 266 d & ſeq. 248 b 264 a, f 270 a & ſeq. 273 a & ſeq. 2e8 b 305 b & ſeq. 318 d & ſeq. Quales eccleſiæ paſtores requirat, 249 b Ejus amor & affectus in eccleſiam, 147 d 132 d 164 e 265 c 167 c 173 c 208 b, c 231 f 235 c 237 a & ſeq. 258 c & ſeq. 297 d 307 b 308 b 530 c & ſeq. 341 c Labores pro eccleſia, 164 a 165 e, f 19e b 273 c 298 a Innocentii aſſerendo pontificatui allaborat, 129 c & ſeq. 130 a & ſeq. 132 c & ſeq. 258 a & ſeq. 140 d 142 b & ſeq. 145 b, c ga1 b Zelus ejus pro diſciplina, 305 a Pro obſervantia regulari 97 c & ſeq. 218 a, b 255 b & ſeqq. Extortam ſeu coactam licentiam, non licentiam, ſed violentiam dicit, 90 f

Bernardi fama, 128 d 563 a Suſpiciones ſiniſtras à ſe removet, 46 f 47 a 105 b, e 274 e 368 b & ſeq. Purgat ſe adverſus iniquas criminationes, 84 c 206 f 207 a 231 d & ſeq. 287 e & ſeq. Item de executione teſtamenti Ivonis Cardinalis, 202 b & de frequentia ſcriptionis ad Innocentium 201 c

S. Bernardi elogium, 255 f 263 b 528 a 347 c 384 c & ſeq. 387 c 38e c Sanctæ memoriæ dictus eſt adhuc vivens, 55 a Et Sanctus 263 c 348 c Sanctitatis titulum ei tribuit Petrus venerabilis 348 c Haimo archidiaconus Catalaunenſis, 38? d Sampſon archiep. Remenſis, 388 c Frater cariſſimus ab Hildeberto Turonenſi archiepiſcopo vocatus, 228 c Sancte Frater à Petro Venerabili, 263 c Ejus lingua calamus ſcribæ velociter ſcribentis, 195 d Ejuſdem loquentis, verba ſtilo excepta, 37 c Ei curiam intranti aſſurgit Gregorius Tarquinius Cardinalis, 308 a Ejus miracula agnoſcit Berengarius ejus adverſarius, 240 a

Bernardi ſcripta, 37 d, a 9e c Officium & duo Serm. de Sancto Victore ſcribit, 35e d Sermones ejus ſuper cantica, 15e c & ſeq. Quidam ejus vice ſcribentes aliquando ſtilum acrius acuerint 347 a 343 a In ore & ſinu omnium, 388 a

Bernardi ad Gertrudem, & Gertrudis ad Bernardum Epiſtolæ ſuppoſititiæ, 126 o

S. Bernardi infirmitates, 250 e 180 a 196 f 212 e 238 f 266 e 278 b a8e e 291 a, b Qualis tunc ejus cibus, 398 b Febre laborat, 58 d 63 a 97 b 116 d Rex de ejuſdem valetudine ſollicitus, 280 d Roberto Ludovici Junioris germano in infirmitate viſitatus, 28e d Ex morbo convaleſcit, 97 b 116 d Mortem optat, 292 a Apud ſuos in Claræ-valle, 150 e 151 e

Bernardi obitus ab aliis prænuntiatus, 346 d Sibi imminentem præſagit, 278 f Ejus parentes in eccleſia Divionenſi ſepulti, inde Claram-vallem tranſlati, 34 a Cuculla ipſius apud S. Victorem Pariſienſem, 364 o

BERNARDUS abbas S. Anaſtaſii propè Romam, 309 o Ejus patientia & ſollicitudo erga monachum indiſciplinatum, 583 c Fit ſummus Pontifex Eugenius III. 178 a 232 o 233 b 51e a 517 a De præfectura ſibi impoſita queritur, 317 d & ſeq.

BERNARDUS abbas grandis-ſylvæ, 239 e 240 a

BERNARDUS abbas Tironienſis, 156 o

BERNARDUS legatus, 285 a

BERNARDUS epiſcopus Papienſis, 135 d

BERNARDUS Parmenſis epiſcopus, 135 d

BERNARDUS ex epiſcopo Bellicenſi Portarum prior, 155 o 148 o Epiſcopus Papienſis electus, 157 o Homo Dei, 157 b Dilectus Deo & hominibus, 157 d Frequentes ejus ad S. Bernardum epiſtolæ, 15e d Amicitia mutua, 156 f 157 a, b

BERNARDUS Portarum prior, poſteà epiſcopus Dienſis, 156 o

BERNARDUS Portarum monachus Cardinalis, 155 o

BERNARDUS monachus Ambroniacenſis primus prior Cartuſiæ Portarum, 153 a

BERNARDUS poſt Nantelmum prior Portarum, 156 a

BERNARDUS presbyter, 382 a

BERNERIUS abbas Bonæ-vallis, 192 o

S. Bertini monaſterium S. Hugoni Cluniacenſi commiſſum, 153 o Florens ejus ſtatus ſub ipſo *ibid.* Cluniacenſium jugum excutit *ibid.* Monachos S. Bertini ad perfectionem excitat S. Bernardus, 344 c & ſeq.

Beſuenſe monaſterium Ord. S. Benedicti, 127 a

Bethania, ideſt domus obedientiæ, 563 b

Bethlehem locus nativitatis Chriſti prædictus à Prophetis, 640 e

Bethphage, domus buccæ appellatur, 562 c

Betunenſis Decanus à Bernardo ſummo Pontifici commendatus, 276 c

Biblia Ciſtercienſium emendata 698.

Bonæ-vallis monaſterium in agro Carnutenſi, 192 a Arnoldus abbas *ibid.*

Boni malum argumentum ex multitudine eruitur, 318 d Gratia ad volendum bonum neceſſaria, eaque duplex, 627 a

Bona bene facienda, 402 b

Bonum lacientes impedire non ſecurum, 341 a

Bonum melius appetentes non ſunt impediendi, 100 a

Bonum melius ſemel propoſitum relinqui non debet, 99 e Nemo nimis bonus, 98 a

Bonus non eſt qui melior eſſe non vult, 98 b, c A bono majori, quod promiſſum eſt, ad minus deſcendi non poteſt ſine apoſtaſia, 346 c

Bonorum operum gloria Deo adſcribenda, 143 d 151 a 196 b, c 492 c

Bona noſtra ſive naturæ, ſive gratiæ, Dei ſunt, 108 e

Bona pura & media, 1e b 20 e, f

Bona temporalia ſi amantur, illicita, ſi non amantur, licita, ſed quovis modo periculoſa, 373 c, f

Bona mundi & corporis vana & caduca, 112 c

Boni apparentis amor, 36 a

Bonis mali ſemper permixti, 586 a In omni negotio validiſſimum argumentum ad faciendam fidem rei dubiæ, id ſemper melius eſſe, quod placet bonis, diſplicet malis, 319 f

Boni argumentum eſt placere bonis, non malis, 248 b

Boni malorum odiis obnoxii, 291 d, c

BONUS-AMICUS Canonicus Lingonenſis, 163 e 266 c

Bonus-mons abbatia Ord. Ciſterc. 43 o

Braina oppidum ad Axonam, 255 o

S. BRIGIDÆ nativitatis locus *Fochart* villa, 688 a

Britannia virorum fortium fœcunda, 378 f

Brueria epiſcopi, ſilva, 38r a

BRUNO Colonienſis archiep. electus, citæ ſuæ deformitatem litteris S. Bernardo aperit, 26 b Archiepiſcopus, 27 a 27 c 28 b 105 o Barii in Italia ſepelitur, 25 o

BRUNO abbas Claræ-vallis, 274 c

Bruno monachus Claræ-vallenſis, 163 c S. Bernardi in Italia ſocius, 151 a Multorum in Sicilia diſcipulorum pater, 131 o Bernardi comes individuus, multarum pater animarum, 197 d

Brutus ſpiritus non vivit, niſi quandiu vivificat, 108 d

Bulencuria abbatia canonicos converſos & mulieres habens, deficiente diſciplina, Ciſtercienſi Ordini tradita, 189 a & ſeq.

BURCHARDUS Meldenſis epiſcopus, 466 467 e, f o

BURCHARDUS abbas Balernenſis, 151 d a

BURDINI temeritas, 202 f

Burgundia à Francia diſtincta, 309 o

Buſſjum monaſterium Ord. Ciſterc. ab Ermengarde fundatum, 123 a 228 d

C

CÆCITATIS cauſa, veritatis contemptus, 36 c Ejus effectus, 36 c, d Eſt pœna cognoſcentium Deum, nec amantium, 36 b

Cadomenſes monachi Innocentium agnoſcunt Papam, 136 b

CŒLESTINUS Papa, 230 c 325 o, o

Cœleſtia ſapienti terrena deſipiunt, 120 a

Caligo ſeu tenebræ ex ira & molliori affectu, 430 c

CALADIA monaſterium Ciſterc. quando conſtructum, 63 o ibi degunt trecenti ferè monachi *ibid.* datur Guidoni abbati de Tribus-fontibus, 64 a

Calia Dæmonmrum, 82 c

CALLISTUS Papa II. 273 a S. Norbertum Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo commendat, 3et a

Camaldulenſes, ſeu Camaudulinenſes, Innocentio adhærent, 136 b

Cancellarius bonus Papæ neceſſarius, 274 b Excellentiæ titulo compellatus, 293 b Ejus in curia Romana auctoritas, 292 o

Cancellarii ex officio ſemper pinraſæ poſſunt incumbere lucris, 212 d

Candelabra in templis ad inſtar arborum, 545 c

Canones ſervandi, 440 b & ſeq.

Canonici regulares Sparnaci concilio Bernardi & Guidonis ejus fratris inſtituti, 102 o

Canonici regulares de Aildicurte, 13 c

Canonici regulares de Larticurte, 51 a

Canonici regulares licitè tranſire poſſunt ad monachos, 14 b

Canonici regulares incorrigibiles ejecti, 106 a

Cantus eccleſiaſticus qualis eſſe debeat, 35e c Non eſt levis jactura gratiæ ſpiritualis, levitate cantus abduci ab utilitate ſenſus, 359 c Zelus Ciſtercienſium pro cantu, 699 a

Capella monaſt. Ord. S. Bened. 236 c

Capellanis Papæ honor habendus, 450 c

Capitula generalia apud nigros monachos ab Innocentio II. inſtituta, 98 a 403 o 404 a, b Primùm Sueſſione celebratum, 97 a In iis quæ tractanda, 97 c

Capitulum Præmonſtratenſium, 253 c

Capua capta à Rogerio 173 e

Cara-vallis monaſterium Ord. Ciſt. propè Mediolanum, 143 a 274 o

Carcer durus, monaſterium, 211 c, d

Carcari mancipandæ ſanctimoniales incorrigibiles, 106 o

CARDINALES Excellentiæ titulo compellati, 35 d, o Et ſanctitatis, 35 a 232 f Sunt Romæ oculi, 242 b Ex toto orbe eligendi, & quales, 445 b Rogans excludendus, *ibid.* Probatos eligere oportet, non probandos, *ibid.* Et quales eſſe debeant, 446 a Ante epiſcopos nominati, 232 f *Fratres* appellati, 33 b, a 187 d Eorum eſt conſilio & auxilio aſſiſtere ſummo Pontifici, 233 a

Cardinalium defunctorum res ad eccleſiam pertinent, 202 a

Cari-locus monaſterium Ord. Ciſterc. 190 a 697

Charitatis elogium, 566 o Charitas perfecta, deſiderii fructus, 36 c Eſt Deus, & Dei donum, 30 c 605 a In Deo non eſt qualitas, ſed ſubſtantia, ſecus in creatura, 605 c Sola charitas lex eſt convertens animas, 30 b 63 b Eſt immaculata, 30 b Quomodo lex Domini dicitur, *ibid.* ipſa ſibi lex, 30 d

Charitatis lex quam ſit ſuavis, 606 d Timorem ſervorum temperat, cupiditatem mercenariorum ordinat, 606 c Ejus jugum ſuave, 31 a

Veræ Charitatis indoles & officium, 8 c, d Vis & natura, 76 c 143 c, d Cur fortis ut mors, 472 b

Veræ

Digitized by Google

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Veræ Charitatis effectus, 17 f
Charitas non quieſcit niſi effectus ſequatur, 229 a Omnia reddit levia, 31 d
Charitatis negotium vera requies 97 a
Charitas unitatem in Trinitate conſervat, 30 c Eſt amicitiarum mater, 82 c
Charitate fratres dicimur, 214 d Eadem meritis alienis participamus, 536 a
Charitas ad lacrymas & litteras inops non eſt, 691 a
Charitatem habe, & fac quicquid vis, 118 a, b
Charitas oculus ſimplex, 228 b
Charitas vera, & ſincera quæ, 20 b
Charitatis perfectio homini non competit in hac vita, ne quidem martyribus, 601 d, a
Charitatis ſtatus in patria, 12 b & ſeq.
Charitati ſubjicitur S. Benedicti regula, 220 b & ſeq. Et omnes regulæ, 507 e
Charitatis negotia non ſunt interturbanda, 94 c
Charitas omni ſollicitudine ſervanda, 225 c, d
Charitas cum infidelitate eſſe non poteſt, 473 e ſemel habita poteſt amitti, 473 b Dæmon in oppugnanda fide fruſtratus charitatem aggreditur, 281 b, Sine charitate nihil proſunt reliquæ virtutes, 471 b
Charitas a ſe ipſo incipit, 417 e Hæc numquam ſine timore & cupiditate, 51 c Mira erga proximum charitatis exempla, 78 c Antitheſis eorum qui charitate, & qui cupiditate trahuntur, 585 d, a V. Amor, dilectio.
Carnotenſis conventus pro ſacra expeditione, 252 b 331 b
Carnotenſis conventus ad conferendum auxilium eccleſiæ orientali, 330 a & ſeq.
Carnis deliciæ, ſpiritus corruptela, 6 b
Carnis cura pœnitentiæ contraria, 301 c
Carnem meritò ſentit rebellem anima Deo rebellis, 558 f
Carnis fragilitas religioſis non curanda, 373 d V. Corpus.
Carnium eſus in grangiis Ciſtercienſium prohibitus, 205 n
Carnalibus non ſapit Chriſtus, 52 c Caro non percipit ea quæ Dei ſunt, 111 c & ſeq.
Carnalibus conſolationibus ſpirituales ſociari nequeunt, 12 d 372 c
CAROLUS Emmanuel Sabaudiæ dux, 132 n
Carracatenſibus monachis monaſterium Tholdanos ab Elvira infante ſubditum, 284 f & ſeq.
Carthuſiani *Sancti* appellati, 28 d 248 c Eorum quies ſancta, 20 a Juge ſilentium, 20 a Carthuſienſes ut ſanctos ſuſcipit S. Bernardus, 248 d
Carthuſienſes in Daniam dirigit Petrus Callenſis, 340 n
Carthuſienſes opponunt ſe Gratianopolitanæ electioni, 340 c Nullus apoſtata ſine ſatisfactione ab iis receptus, 465 c, d
Carthuſienſium epiſtolis proficit Bernardus, 28 e Eorum quietem litteris ſuis interrumpere timet, 29 a
Caſæ-Dei monachis fraternitate conjungitur Ludovicus Junior, 54 a Eiſdem Fabernicenſe cœnobium reformandum committitur, 351 n
Caſæ-Marii monaſterium Ord. S. Benedicti Ciſtercienſi adunatum, 346 n 390 e
Caſamentum quid, 51 d, n
Caſſelenſis urbs in Hibernia, 685 a
Caſtitas ſine Charitate lampas ſine oleo, 471 c In deliciis periclitatur, 402 a
Caſtitatis commendatio, 470 e & ſeq.
Catalaunenſi eccleſiæ paſtorem præfici non ſinit Ludovicus Junior, 205 c
CATHOLICUS diſcipulus S. Malachiæ.
Catinenſis electi cauſa epiſc. Lemovicenſi commiſſa, 305 f An Caturcenſis, *ibid.* n
Cauda Hoſtiæ, perſeverantiam deſignat, 164 b
Cauſæ brevi decidendæ præſertim pauperum & viduarum, 421 a V. Lites.
Caziacenſe monaſt. Ord. S. Benedicti, 242 n
Cellæ parvulæ extra cœnobium aliquando ſynagogæ Satanæ, 255 b n
Cella claræ-montis, 34 a
Celſitudinis titulus regibus attributus, 204 c 258 b 290 c 375 e Non eſt quod blandiatur celſitudo ubi ſollicitudo major, 241 a V. Dignitas.
CELSUS Hiberniæ epiſcopus, 667 e Archiepiſcopus, 673 e 878 Moriens baculum ſuum Malachiæ ſucceſſuro mittit, 674 c
Centuplum paupertati promiſſum, 373 e, f
Centuplum in hac vita promiſſum quid, 404 c
Centurionis evangelici humilitas, 352 c Commendatur, 480 d
Chriſtiani gloria in Cruce Domini, 133 c
Chriſtianis quantum incumbat amoris debitum, 566 e & ſeq. V. Amor.
CHRISTIANUS abbas Mellifontis, 314 n 671 d 680 d 686 b Miſſus ad ſanctum Malachiam à S. Bernardo, 324 e
CHRISTIANUS epiſcopus Frater S. Malachiæ, 678 e
CHRISTUS prophetiæ ſenſus, 110 b
CHRISTUS, æternitas, charitas, Virtus, & ſapientia eſt, 37 a
CHRISTUS via, 626 b
CHRISTUS incarnatus ut nos liberaret, 656 b in ejus Incarnatione tria conſideranda, 661 a Valentinianorum error de ejus carne, 460 n In eo ſubſtantia triplex, perſona unica, 452 c, d Chriſti divinitatem probant ejus miracula, prophetarum oracula, & vox paterna, 552 a
Chriſtus loquens de ſe ſecundum divinitatem non *Filium*, vel *Filium* hominis, ſed *ego*, vel *me* ponere conſuevit, 569 f Tempus Chriſti adventus angelis incognitum 640 V. Adventus. Ei ſoli reſervata Sanctitas Conceptionis, 171 f & ſeq.
Chriſti virtus humilitas, 576 b Ejus gloriatio in ſola humilitate, 474 b
Chriſti miſericordia & potentia ſemper meditanda, 505 a
Chriſti juſtitia noſtra eſt, 659 a
Chriſti actiones nobis ſunt obedientiæ documenta, 568 d Communicatio idiomatum in Chriſto, 460 a
Chriſti ſcientia experimentalis, 569 b Fiduciam in nobis augere debet, 569 a Diem judicii neſcivit ſcientia experimentali, 569 a Quomodo didicit miſericordiam, 568 b Triplici libertate præditus, 612 f
Chriſti infirmitates in nobis 153 Humanæ affectiones & ſenſus corporei in Chriſto, 146.
Chriſti mors non ex juſtitia, ſed ex miſericordia, non tamen contra juſtitiam, 559 f Cur tam laborioſum nos liberandi modum ſuſceperit, cum ſola ejus voluntas ſufficeret, 660 c & ſeq.
Chriſti paſſio noſtrum meretur amorem, 114 a, b Magnum amoris incentivum, 592 f
Chriſti infirmitas non minus nobis profuit, quam majeſtas, 561 b Ejus vita & mors nobis neceſſariæ, 558 d Etiam peccato offendentium delendo ſufficiens fuit, 881 e, f Mors Chriſti una cur profuerit pluribus, 552 e 560 a & ſeq. Una ſua morte duplici noſtræ Medelam attulit, 559 b
Chriſti mors à morte, vita ab errore, gratia à peccato nos liberavit, 561 c Mors Chriſti inutilis ſine Spiritus Sancti effuſione, 114 b Quomodo placuerit Deo Patri, 661 b
Chriſti mors dilata, ut nos vita inſtrueret, 580 f
Chriſtus paſſionem & reſurrectionem ſuam meditantibus ſedulus adeſt & libens, 503 c Chriſti mortis magis quam vitæ recordatio ad pietatem nos movet, 558 c Verbum in triduo mortis Chriſti à corpore & anima non ſeparatum, 460 c
Chriſto dominium orbis univerſi debetur jure creationis, merito redemptionis, & dono Patris, 431 f & ſeq.
Chriſtus pro hominibus Deo ſatisfecit, 658 d Ejus juſtitia hominibus profuit ſicut Adæ injuſtitia obfuit, 658 d A peccatis nos lavit non ut aqua diluens & retinens ſordes, ſed ut Sol deſiccans & retinens puritatem, 558 b Similitudinem Dei in homine reformavit, 621 e Idque ei congruebat, *ibid.* f
Chriſti humana miſericordia quomodo nobis neceſſaria 570 d
Chriſtus habet poteſtatem & voluntatem dimittendi peccata, 559 c, d, 561 a Scientiæ deſiderium à protoplaſtis uſurpatum quomodo expiavit, 570 b
Chriſto vivendum, 149 c Chriſti onus quam leve, 73 d & ſeq.
Chriſtus apprehenditur non legendo, ſed ipſum ſequendo, 110 c Nihil ſitit niſi noſtram ſalutem, 374 b Chriſtum ſequenti nihil timendum, 110 d
Chriſtus ſponſæ ſuæ ideſt Eccleſiæ vindex futurus, 134 b
CHRYSOGONUS Cardinalis, 151 e
Cibus animæ triplex juxta tres ſtatus, 567 a
Ciborum condimenta nimia in monachis præſtringuntur, 541 c
Cibi viles exercitio & labore redduntur ſuaves, 6 d 7 a Satis eſt monacho ad omne ciborum condimentum ſal cum fame, 6 c
Cibi Ciſtercienſium quales, 6 d Olus, a d
Circuitus impiorum in res creatas, 598 c
CISTERCIENSES Ciſtellenſes dicti, 136 n Eorum primigenius fervor, 268 a Vita, 3 b, a 393 b & ſeq. 396 d 401 d & ſeq. Eos imitari utilius, quam evangelium recitare, 393 b Sanctos vocat Petrus Venerabilis, 226 a Quales locos elegerint, 314 c Valles humidas, & male ſanas, 398 c Eorum obedientia, 403 c Victus qualis, 397 d Cibi, 2 d 6 d 402 e A piſcibus, ovis, & abdomine, præterquam in itinere abſtinebant, 6 n Eorum potus, 402 c, f Medicaminibus uſi, 362 d Diſciplinarum uſus apud eos, 397 c Zelus pro cantu, 699 a & ſeq. Biblia emendata, 698. Eorum ſilentium au continuum, 820 f
Ciſtercienſium Veſtes ruſticanæ, 3 b Interulas non gerebant, 6 n Tunicæ eorum pelliciis Cluniacenſium oppoſitæ, 2 d Floccatas cucullas rejiciunt, 5 n Floccorum odium habent innatum, 6 n Eorum cuculla & tunica albæ 222 b Album colorem cur prætulerint nigro, 222 b 225 d Urbanus II. Roberto abbate Moliſmum remiſſo ſocios ejus in Ciſtercienſi eremo manere permittit, 596 n
Ciſtercienſem ordinem aliis cur prætulerit S. Bernardus, 536 d
Ciſtercienſis ordo creſcit in Dania, 340 n Alpenſes monachi ipſi adjunguntur, 148 a, b Item Savinacum monaſterium cum aliis triginta, 156 n Item duodecim monachi B. M. Eboracenſis, 99 n Ante Bernardi mediolanum adventum nulli ciſtercienſes tunc ibi erant, 143 a
Ciſtercienſes militem templi in monachum recipere renuunt, 262 a Eorum monaſteria omnia B. Mariæ dicata, 82 n
Ciſtercienſium precibus ſe commendat Petrus Venerabilis, 342 d Specialis de eo & de ſuis in ciſtercienſi monaſterio fit memoria, 550 a, b
Ciſtercienſes abbates niſi pro fide ad Concilium vocari non poſſunt, 321 d Unde Eligi non debeant, 321 d Innocentio adhæreat, 136 b
Ciſtercienſes ab animarum cura diſſuadet Eugenius III. 268 c Ad ſocietatem ſuffragiorum Ludovicum Craſſum admittunt, 55 c, d Item epiſcopum Pariſienſem, 53 d A decimis exempti, 212 n 321 f Cum Præmonſtratenſibus paciſcuntur de non ædificandis propè ſe invicem monaſteriis & grangiis, 251 n
Clamor & virtus ſanguinis Chriſti, 22 c, d
Claræ-fontanenſe monaſterium Ord. Præmonſtr. 300 n
CLARÆ-VALLIS elogium, 385 d 401 b & ſeq. locus voluptatis, 316 f
Claræ-vallis & Jeruſalem comparatio, 64 f
Clara-vallis, ſeu Cara-vallis propè Mediolanum, 142 n
Claræ-vallenſium vita admirabilis, 393 b & ſeq. 461 c & ſeq. Quales in Choro, 401 c & ſeq. In labore manuum, 401 a, b Ad menſam, 402 e Eorum obedientia, 403 a Eorum panis ex avena, 6 n Eos imitari utilius, quam Evangelium recitare, 393 b
Claromariſcus monaſterium Ord. Ciſterc. 178 n 343 n
In Clauſtro quomodo ſit converſandum, 92 d
Clauſtra vanis ornata picturis improbantur, 545 a
Clementia zelus temperandus, 299 d In ea obſervanda modus, locus & tempus, 430 d
CLERICUS dignitates eccleſiaſticas rogans excludendus, 445 b 446 a Graviter delinquens habitis & habendis privandus, 161 a Clerici debent vivere de altari præ monachis, 357 b, a
Clericorum ambitio ſimul cum avaritia, 478 d Incontinentia, 409 a Superfluitas & luxus, 440 c, e & ſeq. Eorum inſolentia ex epiſcoporum negligentia, 155 e
Clerici aulici præſtringuntur, 81 f & ſeq. Curiam frequentantes ambitionis ſuſpecti, 445 a
Clericis indignum principum obſequiis inſervire, 82 a, b
Clerico pugnare non licet, 194 a Nec ad pugnam hortari, 145 a
Cleri corruptela in moribus, 663 a, f Ex clero Romano in omnem eccleſiam cleri forma proceſſit, 441 a
Clericalis coronæ inſignia, 82 d Iniqua clericalis dignitatis æſtimatio, 82 b, c V. Beneficia, Eccleſia, Epiſcopus, Dignitates, Papa.
CLUNIACENSIS Ordinis elogium, 534 c Ordo glorioſiſſimus & mundi lumen, 533 b
Cluniacenſes abbates aureos ad opus eleemoſynæ ferre ſolebant, 212
Cluniacenſium ſancta multitudo, 547 b Eorum orationibus ſe commendat Sanctus Bernardus, 813 a Innocentio adhærent, 156 b Quomodo eum exceperint, 135 n Qui eorum eccleſiam conſecrarit, 135 n Eorum veſtes, 5 b, n Cluniacenſium pelliciis oppoſitæ Ciſtercienſium tunicæ, 2 d
Cluniacenſes inter & Ciſtercienſes diſſidiorum cauſæ, 215 n Conſuetudinum diverſitas, 216 a Veſtium color diverſus, 220 a & ſeqq. Invidia & ſuperbia, 224 c & ſeq.
Coactio duplex, activa & paſſiva, 624 f Cogi non

non poteſt voluntas niſi à ſe ipſa, 624 d, e
Cœlibatus profeſſio in eccleſiæ miniſtris, 439 c, d Subdiaconorum, 594 a, n
Cœmeterii benedictio, 681 a
Cœmeterium S. Patritii, 693 a
Cœnobiticæ vitæ utilitas, 124 d, e
Cogitationes hominum oculis auribuſque divinis ſunt apertæ, 476 b Cogitandum nihil præter ſalutem, 424 a Mens peregrinatur divina non cogitans, 451 b
Cognitio, & cura ſui, quàm neceſſaria, 423 f Ejus effectus, 572 a, f
Collaterales Pontificis quales eſſe debeant, 444 a & ſeq.
Colloquia piorum requirere etſi laudabile, non tamen perfectum, 363 f Colloquia ſæcularium religioſo præſertim tirone vitanda, 301 b
Colloquium inter Ludovicum Juniorem & Bernardum apud Corbolium, 212 a
Color albus gloriæ & gaudii indicium, 223 a & ſeq. Colorem album nigro cur prætulerint Ciſtercienſes, 220 b 223 d Inde natum inter eos, & Cluniacenſes, diſſidium, 220 a & ſeq.
S. COLUMBANUS abbas Luxovienſis, 670 a
Commoda monachis non quærenda, 398 a & ſeq.
Comprehenditur Deus ſanctitate, non diſputatione, 464 c
Conceptioni ſoli Chriſti ſanctitas reſervata, 172 a
Conceptionis B. Mariæ Feſtum improbatum, 169 e, a 171 a & ſeq. De hac re eccleſiæ ſuam opinionem ſubjicit S. Bernardus, 172 c
CONCILIUM Piſanum, 237 e, a
Concilii Remenſis ſub Eugenio III, decreta neglecta, 440 b
Concilium Sueſſionenſe adverſus P. Abælardum, 646 Senonenſe contra eumdem, 181 b 183 d 322 a & ſeq. 466 Ægrè ad illud venit Sanctus Bernardus, 322 b Qui ibi Abælardum hæreſeos convincit, 322 e
Conciliorum decreta in diſputationem non trahenda, 287 b
Concupiſcentia non officit libertati, 623 e, d Non nocet ſine conſenſu, 476 c
Condimenta ciborum, 6 a
Condolere quid, 413 c
Confeſſio peccatoris eſt vitæ Juſti gloria, 222 b Ubi eſt, ibi pulchritudo, 222 b Eſt ſolum poſt peccatum remedium, 357 d Ejus efficacia, 687 d
Confeſſio duplex, 221 b 561 c
Confeſſio & viaticum moribundi, 684 b Sacerdotum in excipiendis confeſſionibus qualis cautio eſſe debeat, 562 f
Confeſſio ſimulata nonus ſuperbiæ gradus, 583 f Ejus technæ, 582 a
Confitentium Deo differentia, 604 f Alii ſervi, alii mercenarii, alii filii, 30 a
Confiteri Domino in gratiarum actione & in operum exhibitione, 372 f & ſeq.
CONGANUS abbas in Hibernia, 663 a 664 e Nempè Surienſis monaſterii. 692 d
CONGELLUS primus abbas Benchorenſis, 670 c
Connereth civitas Hiberniæ, 672 f Ejus epiſcopatus diviſus, 678 a
CONON ex canonico regulari Cardinalis, 646 Leuatae, 25 a
CONRADUS archiep. Salzburgenſis, 235 d
CONRADUS dux Zeringenſis, 101 c
CONRADUS epiſcopus Papienſis, 143 a
CONRADUS monachus Morimundi, 27 e
CONRADUS rex Romanorum, 178 b 243 a A Mediolanenſibus abnegatus, 144 e
CONSCIENTIA individuus hominis comes, 475 d
Conſcientiam bonam duo reddunt, 472 d Ejus quanta felicitas & divitiæ, 365 c, d Et ſecuritas, 472 f
Conſcientia locus ſecurus, 475 d In ejus teſtimonio perfecta & abſoluta excuſatio, 423 b Ex conſcientiæ teſtimonio quis poſſit gloriari, 475 c Ex eo gloria & humiliatio, 427 c
Conſcientiæ vermis hic non ſuffocandus, 487 b
Conſcientiæ falſæ periculum, 320 b Malæ tormentum, 452 f Miſeria, 485 c
CONSENSUS Voluntarius eſt habitus animi liber ſui, 610 a, b Beatos facit aut miſeros, 611 b, f Non eſt ubi voluntas non eſt, 610 e Conſenſum dans crimini par eſt perpetranti, 230 a
Conſenſus ſolus nocet, 605 d
Conſenſus pravorum qualis, 132 d
Conſenſus regis in electione epiſcopi, 275 a
CONSIDERATIO quid, 423 c maximè ad divina ſpectat, 452 b
Conſideratio tripartita eſt quid, quis, qualis ſit, 4?9 b Conſiderationi aliquid ſui cordis & temporis dandum, 418 d Nullam ei in vita operam dare vitam perdere eſt, 420 b c
Ejus effectus & utilitates, 418 c Tres ſpecies, 450 c
Conſilium adhibendum eſt in omnibus, 445 c Epiſcopis neceſſarium eſt, 468 c, d Ad conſilium eligendi prudentes & benevoli, 468 a Conſilii teſtes dilectio & ſapientia, 324 f 325 a
Conſilium dans crimini par eſt perpetranti, 230 c
Conſilium juſtorum & peccatorum ſicut & finis, 224 f
Conſiliarii mali apud principes & reges quid moliantur, 205 b, c
Conſulentes non ſincerè meritò arguuntur, 224 c
CONSOLATIONIS cœleſtis capaces qui caducam reſpuunt, 304 c Animam enervat præſentium conſolatio, roborat expectatio futurorum, 345 b
CONSUETUDINIS vis, 414 b Per eam molleſcunt omnia, 7 d Fruſtra abuſibus & vitiis obtenditur, 442 c In profundum malorum demergit, 565
Conſuetudinum diverſitas charitati obeſſe non debet, 216 a, f
CONTEMPLATIO quid, 423 d In contemplatione raptus, 574 e Ejuſdem ſpecies quatuor, 464 d Ejus impedimenta quæ & quomodo removenda, 573 a
Contemplativi in hac vita frui poſſunt libertate complaciti, 625 d
CONTEMPTUS omnium pro Chriſto, divinæ virtutis opus, 227 e
Contemptus Regulæ, 520 c Etiam in minimis quale crimen, 517 e
Contemptus & neglectus quid differant, 523 b
Contemptus legum gravius peccatum, quam neglectus, 525 b & ſeq.
Contritio vicem ſupplet reſtitutionis ubi abeſt facultas, 635 e V. Dolor.
Contumeliæ & probra ſunt conſcientiæ medela, 273 b
CONVERSIONIS modus, 485 c Via redeundi ad Deum, 370 a Sola charitas lex eſt convertens animas, 30 b Sola Dei dilectio convertit animas, 604 f
Converſionis difficultas, 499 b & ſeq. Opus eſt divinæ vocis, non humanæ, 484 c Deo ad gloriam, angelis ad lætitiam, hominibus eſt ad exemplum, 143 b Peccatori ipſi quantum ſit bonum, 223 b Vera vita non niſi in converſione eſt, 483 d
Converſionis progreſſus, 482 c Dei benignitas erga recens converſos, 487 c Eis ſpiritualia peccata non benè nota, 487 d
Converſio poſt lapſum rara, 7 b
Converſio à ſæculari vita ad religioſam gaudium angelorum, 300 d Multo facilius reperias multos ſæculares converti ad bonum, quàm unum quempiam de religioſis tranſire ad melius, 101 b
CONVERSI dicti ex adultis ad religionem converſi, 247 a
Converſi dicti fratres laici, 147 a 602 d A monachis diſtincti, 248 a 322 f Poſt profeſſionem a nullo epiſcopo vel abbate, inſcio abbate proprio, ſuſcipi debent, 148 a nec ab archiepiſcopis aut epiſcopis retineri, 321 f Locum habent in electione abbatis, 287 f Grangias in agro, ſegetes cuſtodientes 253 c molendinum in quo feminæ converſantur non eſt eis committendum, 84 a
Convivium Sapientiæ triplex pro triplici animæ ſtatu, 604 a In conviviis potiſſimùm lingua frenanda, 450 b Coopertorium monachorum, 6 a Quale eſſe debeat, ibid.
Corbolienſe colloquium, 212 a
Corcagia, civitas Hiberniæ, 685 e
Cordis oculus quadruplex, 522 c A peccatis mundandus, 406 d
Cordis puritas in quo conſiſtat, 472 c Ex corde puro procedit regularis obſervantiæ propoſitum, 237 b
Cordis titubantis vanitatem arguit vanitas veſtis, 543 d
Cordis duritia deſcribitur, 425 a Gradus ad eam 425 a De Corde eternus error facilis, 87 f
CORMARCUS rex Mumoniæ, 668 f Ejus elogium, 668 f & ſeq. 675 a
Corona, monaſt. Ord. S. Benedicti, 265 a, n
Coronæ elogia epiſcopi & reges compellati, 256 a Etiam abbates 213 f
Coronæ clericalis inſignia, 82 d
Coronæ ad eccleſiarum ornatum, 545 e
Coronare Franciæ regem privilegium Remenſis archiepiſcopi, 246 e
Corporis hominis tres ſtatus, 603 e
Corpus eſt hæreditas vermium, Infirmum animæ proficit ad pœnitentiæ fructum, mortuum ad requiem, reſuſcitatum ad conſummationem, 603 b
Corpus humiliter ratio, rationem corpus confirmet, 424 c In corpore robuſto animus ſemper tepidior jacet, rurſum in debili fortior viget ſpiritus, 456 f & ſeq. Circa corpus occupatio nihil aliud eſt, quàm a Deo quædam abſentatio, 529 a
Corpus quantum animæ conferat, 683 b
Corpus quantum amatur ab anima, 602 c Ejus reſumendi deſiderium in anima beata, 603 f Animæ beatorum ſine corporibus nec volunt, nec valent conſummari, 903 a
Corporalia bona vana & caduca, 111 d
Corporalibus obſervantiis præferenda ſpiritualia, 538 c
Correctio fraterna à charitate procedens non attendit perſonam, 292 a
Correctio monachi ut inſtituenda, 206 a
Corruptela ſæculi, 203 a 226 e Qualis tempore S. Bernardi, 202 b, a Etiam in clero, 663 f & ſeq.
Creaturæ ſcala ad Deum, non tamen in Beatis, 452 c In iis Deus laudandus, 336 b Ipſis utitur ad noſtra merita, 626 e Salutem electorum operatur per eas tribus modis, ibid. & ſeq. Quid creatura quæque mereatur ſuo miniſterio. ibid.
Creaturæ rationalis prærogativa, 623 a
Creatura triplex ſinis, 622 b
Creati efficimur noſtri, Dei per bonam voluntatem, diaboli per malam, ſed utrobique noſtri, 626 d
Credendum non eſt omnibus, nec omnibus decredendum, 247 e
Credulitas velox in rebus fidei non eſt temeritas, 322 d
Credulitatis facilitas, vitium familiare magnatibus, 432 c
Cremonenſium duritia, 295 c
Crimini dans conſilium aut conſenſum par eſt perpetranti, 150 c
Crimineſi ab ingreſſu monaſterii non arceſcendi, 369
Criſta monaſterium Ord. Ciſt. 362 d
Crugeldum villa, 681 a
Crux Chriſti gloria eſt chriſtiani, 133 e Latroni fuit pons brevis ad tranſeundum de luto fæcis ad paradiſum voluptatis 26 f
Crucis Dominicæ lignum Bernardo miſſum à Patriarcha Jeroſolymitano, 172 d
Crucis ſignum, vitæ ſignum, 309 c
Cruce-ſignatis indulgentiæ datæ, 320 d
Cuculla Ciſtercienſium alba, 222 b Floccatas rejiciunt Ciſterc. 5 a
Cuculla & Floccus quid differant, ibid.
Cuiſſiacenſe monaſterium Ord. Præmonſtratenſis, 83 a 390 a
Culpa & pœna diſpar eſt in ſimilibus factis, 87 d
Culratim civitas, 683 b
Cultus Virginum perpetuus, 228 f Filiarum hujus ſæculi inanis & caducus, 228 a V. Ornatus.
CUPIDITAS quomodo ordinetur à charitate, 606 f
Cupiditas in monachis damnatur, 357 c
Cupiditas Romanorum, 242 c & ſeq.
Cura aliorum non gerenda cum ſui ipſius neglectu, 417 a & ſeq. Ad curam animarum quis idoneus, 472 c
Cura non curatio à paſtoribus exigitur, 441 f
Cura pro beneficio eccleſiaſtico, 478 d
Curia probos recipit non efficit, 445 e Eam frequentans clericus ambitionis ſuſpectus, ibid. e
Curialium mores & perverſæ opiniones, 443 c
Curioſitas primus ſuperbiæ gradus, 577 b Ejus indicia, ibid. Dicta curioſitas, ibid. Curioſitas oculorum culpæ commiſſæ indicium, cauſa committendæ, 578 a
Curritur in via vitæ eo facilius, quo citius, 345 a

D

DACIA terra auri & argenti, 447 b
Dæmon. V. Diabolus.
DAIMBERTUS Senonenſis archiepiſcopus, 456.
DALFINUS Innocentio ſatisfacit, 144 c
Damna interiora cur plerique non ſentiant, 486 d
In Damnatis culpa incapiabilis & pœna interminabilis, 487 a Pœna cur æterna, 620 a & ſeq. Nempè quia perſeverat in malo firmata voluntas, 401 d 621 e Eorum vermis immortalis, 462 a
Damnatis qualis lux, 462 d Nulla Sanctis erga impios & damnatos commiſeratio, 30 d, e
Dania Ciſtercienſis & præmonſtratenſis Ordinum Monaſteriis abundans, 349 a
DAVID rex Scotiæ, 680 e 684 d
Decani ſint presbyteri, 440 d
Decimæ Ciſtercienſibus relaxatæ, 228 a 371 f
Decimæ monaſteriorum in quo debeant expendi, 353 f
Decor in confeſſione, 222 a
Decor virginum quantus, 281 f

Decor

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Decor veſtium veſtitum non decorat, 122 a
Defenſio peccatorum octavus ſuperbiæ gradus, 583 a Quot modis fieri ſoleat. *ibid.*
Defuncti, *V.* Mortui.
Delicatis non timenda vitæ religioſæ aſperitas, 118 a
DELICIÆ exemplo Chriſti fugiendæ, 371 c Carnales, & ſpirituales in eodem ſe non patiuntur, 52 d
Deliciæ carnis ſpiritus corruptelæ, 6 b
Deliciæ vitæ ſpiritualis, 404 b & ſeq. A religioſæ vitæ deliciis abduci grave & dolendum, 413 b Mens aſſueta deliciis nec exculta diſciplinæ ſarculo, multas contrahit ſordes, 136 c
Deliquiſſe ſemel, virtus poſſet reputari, 246 d
Depoſitio Epiſcoporum ſolius eſt Papæ, 23€ c
Depoſitum quovis diſpendio reddendum, 363 b
Deplangere, multum plangere, 363 a
Deſideria piorum non ſemper perficiuntur, 86 d
Deſiderium ducit ad perfectam charitatem, 3€ a
Deſiderium reſumendi corporis in animabus beatis, 603 f *V.* Appetitus. Deſiderium vehemens aperiri ſola lingua non ſufficit, 122 b
DETRAHERE, aut detrahentem audire æquè damnabile, 432 a
DETRACTORIS lingua lancea, Spinis & clavis Chriſti crudelior, 512
Detractio eſt calix dæmoniorum, 12 c Religioſos vitæ ſeverioris de aliis detrahere indignum, 533 b
Devotio timorem caſtificat, 32 d
Devotionis obex, ſcriptitationes, 532 c
Deus, non diſputatione, ſed ſanctitate comprehenditur, 464 f
Deus quid, 436 a 461 b Ejus præclara notio, €52 d De Deo ſemper optimum ſentiendum, 458 e Eſt id quo nihil melius cogitari poteſt, 457 b Eſt ſuum eſſe, 456 e Eſt eſſe omnium, 45€ d Perfectiones omnium rerum eminentius in Deo, non diviſim, 457 a & ſeq.
Deus ex quo, per quem, & in quo ſunt omnia, 456 f
Deus Trinitas eſt, 458 d Quomodo trinus & unus, 458 d Unus ſibi & in ſe, 458 c Multe in Deo unum, 457 d
Deus ſimplex, 457 d Eo ſimplex quo unus, 458 b
Deus æternus, 456 f
Deus immenſus, 457 a
Deus in ſanctis glorioſus, 39 a Quomodo inſit hominibus, quomodo angelis, 455 f Deum nihil latere poteſt, 491 c, d
Deus ſolus ſeipſo melior eſſe non vult, quia non poteſt, 98 a Quomodo malus eſſe non poſſit, non infirma facit neceſſitas, ſed firma in bono voluntas & voluntaria firmitas, 622 a
Dei dignatio erga homines, 590 b Quantum dilexerit hominem, 590 b
Dei bonitas mixta cùm juſtitia, 573 c Longanimitas & benignitas in eoſdem, 579 b Benignitas erga recens converſos, 487 c
Dei dilectio convertit animas, 604 f
Deus hoc intendit cùm terret, aut percutit, ut faciat voluntarios, non ſalvet invitos, 623 b
Dei Longitudo æternitas, latitudo charitas, ſublimitas potentia, profundum ſapientia, 463 b & ſeq.
Dei vox omnibus ſe offert, 485 a
Dei ars mira ad ſalvandos homines, 329 a
Deus ſalutem electorum operatur per creaturas tribus modis, 626 c Salutis initium a Deo, 627 d Creari, ſanari, ſalvari, & reliqua omnia ex Deo habemus, €28 a Dona ſua diviſit in merita & præmia, €26 a Dei ſunt quæcumque nos nobilitant bona, 508 c Deo adſcribenda noſtra converſio, 143 b
Deus ſolus principium, 456 a Materia non eget, 451 b Dei imago & ſimilitudo in homine quid, 620 a Dei ſimilitudinem in homine filius Dei reformavit, idque ei competebat, 621 e & ſeq. Gradus divinæ ſimilitudinis in primo homine, angelis, & nobis, 620 c Dei filii, 572 d
Deo præſens qui Deum amat, 529 e
Deo ſolo ſatiatur homo, 599 c Creaturæ ſunt ſcala ad Deum, non tamen in beatis, 451 a, d
Deum ignorans homo nihil eſt, 26 d
Dei ſecretum filiis & amicis panditur, 112 d ſæpè revelat parvo quod magno, multiſque donis repleto non concedit, 346 b
Deus non ſapit carnalibus, 82 c
In Deum effectus animi, 464 c Ipſi debemus amorem & ſubjectionem, Dei erga nos dilectio conſiderata quam efficax, 505 d Deus diligendus etiam ab infideli, 501 b
Deum non diligant infideles inexcuſabiles, 592 d Deus efficiens & finalis cauſa diligendi Deum, 599 c, d Deus non diligitur ſine præmio, etſi diligendus ſine præmii intuitu, 597 d
Deum cognoſcentium, nec amantium pœna, cæcitas, 36 b Dei beneplacitum in omnibus inquirendum & tenendum, 44 d
Deo confitentium differentia, 604 f
Deus timendus, cui nec reſiſtere poſſumus, nec abſcondi, 464 b eſt tam pœna peccatorum, quàm gloria humilium, 461 c & ſeq.
A Deo trahi libertati non officit 623 b *V.* Gratia.
Deo & ſæculo ſervire impoſſibile, 123 c Item Deo & divitiis, 595 a Non poteſt Deo contrarium eſſe quid, & ſibi cohærere, 462 e
Deo nos ſubjicit gratia ejus, diabolo noſtra voluntas, 61€ e, f
Deo ſervire non onus, ſed honor, Æquum eſt ut qui à Deo noluit ſuaviter regi, pœnaliter à ſeipſo regeretur, 31 a *Dei* ſermo durus quibuſdam, 594 e *V.* Durus.
Deus beneficia ſua prævenire ſolet malis, 259 a *Utitur* opera creaturæ ad ſuas actiones, ut nos mereamur, 626 c
Diabolus ſcandalorum auctor, 85 e
Diabolus in paradiſo an præviderit ruinam ſuam, 580 b
Diabolus quod in bonum reſpirare nequeat, non aliena facit violenta appreſſio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas & voluntaria obſtinatio, 622 a
Diabolus quo ſenſu ſedem ſuam poſuit ad Aquilonem, 580 a Ejus pœna cur æterna, €20 a & ſeq. Dæmonum fides, 473 d Habitatio in aere, 570 d
Diabolus habuit poteſtatem in hominem, 657 e Poteſtas illa juſta fuit, 657 f
Diabolus in oppugnanda fide fruſtratus charitatem aggreditur, 221 a, b
Diabolo ſubjicimur noſtra voluntate, Deo ejus gratia, 626 c
Diaconi ante annum vigeſimum quintum non ordinandi, 667 d, n Eos menſis Principum miniſtrare indignum, 81 f & ſeq.
DIARMITIUS comes in Hibernia, 685 a
Dictare pro ſcribere, 286 a, n
DIDO abbas Senonenſis, medicus, 68 n
Difficultas viri fortis animum auget, 258 d
Diffidare, recedere à promiſſa fide, 205 n
Dignationis titulus Papæ attributus, 423
Dignitatis nomina refugit S. Bernardus, 73 b 74 d
Dignitatis nomen Ducibus attributum, 202 a
Dignitatem hominis demonſtrant & prærogativa naturæ, & potentia dominatus, 591 c
Dignitatis propriæ ignarus homo eſt beſtiis ſimilis, 391 a
Dignitas periculoſa, 235 b, c Non tam elationis, quàm timoris cauſa, 352 b Monſtruoſa res, gradus ſummus, & animus infimus, 427 c
Dignitates eccleſiaſticæ homines multorum meritorum volunt, 43 b Prælatus ante dignitatem debuit metiri vires, 426 d
Dignitas ſine ſcientia nihil prodeſt, 591 d
Dignitates eccleſiæ rogans excludendus, 445 b
Dignitates eccleſiaſticæ quibus debeantur, 266 a Ad eccleſiæ dignitates non promovendi peccatores, niſi prævia pœnitentia, 26 d
Dignitatibus eccleſiaſticis pueros præfici indignum, 440 d 477 f
Dignitates ab indignis poſſideri quam indignum, 427 b & ſeq.
Dignitatis cura major, quàm ſanctitatis, præſtringitur, 443 a
Dilectio Dei erga nos, *V.* Amor Dei, Charitas, Deus, Diligendi Dei cauſa, Deus eſt, modus, ſine modo diligere, 580 c, n Diligendi Dei cauſa efficiens & finalis Deus, 509 d Diligendus Deus etiam ab infideli, 592 c Diligendi Dei cauſa duplex, ejus meritum, & noſtrum commodum, 590 c Non diligitur ſine præmio Deus, quamvis ſine præmii intuitu diligendus, 597 d
Dilectio proximi vere, 604 e Veritas dilectionis in exhibitione operis, 180 a
Dilectio proximi, ut juſta ſit, Deus in Cauſa eſſe debet, 600 d Plus juſto velle diligi, minus à juſto eſt, 263 c
DINÆ curioſitas pernicioſa, 577 a
S. Dionyſii monaſterium propè Pariſios plurima SS. Martyrum turba nobilitatum, 80 a Ad Papam pertinet, 277 a Hujus monaſterii laxior ſtatus, 79 b 80 n Reformatio per Sugerium abbatem, 77 n Regularis obſervantia poſt reformationem, 79 b & ſeq. Abbates Sugerius, Odo, *Vide ſuis locis* indicta celebritas apud S. Dionyſium, 210 a, n
S. Dionyſii Remenſis canonici regulares, 388 a Morenſem eccleſiam ad condendum monaſterium Ordinis Claræ-vallenſis concedunt, *ibid.*
Diœceſis pro provincia, 54 d
Diœceſis viſitatio, 682 c, d
Dilatio reſipiſcentiæ periculoſa, 517 b *Uti* & voti, 216 d In via vitæ quo citius, eo facilius curritur, 345 a
DISCIPLINA cuſtos ſanctitatis, modeſtiæ, & honeſtatis, 450 a In familia Pontificis non negligenda, 450 c
Diſciplinæ corporalis uſus, 71 b, c Etiam apud Ciſtercienſes, 307 e
Diſcipuli, *V.* Apoſtoli.
Diſcidia inter monachos eſſe, quam indignum, 215 b & ſeq. *V.* Lites.
Diſcordiæ inter Ludovicum Juniorem & Theobaldum Comitem, cauſæ, 206 b & ſeq. 209 c
DISCRETIO zelum & clementiam moderatur, 430 d
DISPENSATIONI obnoxiæ Regulæ, 507 d
Diſpenſandi auctoritas quibus competat, 307 b Quid abbati liceat circa diſpenſationem Regulæ, 309 b & ſeq.
Diſpenſandum ubi inſtat neceſſitas, 308 a *Ubi* neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt; ubi utilitas, laudabilis: alias non diſpenſatio, ſed crudelis eſt diſſipatio, 430 a voti remiſſio ſine neceſſitate, non diſpenſatio, ſed prævaricatio eſt, 510 d
Diſputatione nón comprehenditur Deus, ſed ſanctitate, 464 a
Diſſenſio monachorum pœnitentiam irritam reddit, 299 d
Diverſitas rituum in Eccleſia, 216 c
Diverſitas conſuetudinum charitati non debet obeſſe, 21€ a & ſeqq.
Divinas res filii hujus ſæculi non percipiunt, 121 a & ſeq.
Divionenſes S. Benigni monachi Bernardo ob antiquam religionem cari, 33 n 34 c 35 a Ab eo ſummo Pontifici commendantur, 34 c Haimerico item cancellario, 34 a Petro presbytero cardinali, 35 a
Divionenſes inter & Luxovienſes monachos controverſia, 34 d, n
Divitiis & Deo ſtudere impoſſibile, 505 a
Divitiæ cum labore acquiruntur, cum timore poſſidentur, cum dolore amittuntur, 98 b Earum contemptus in epiſcopo commendatur, 41 b
Divitiæ juſtorum quæ, 291 a
Divitum acceptio præ pauperibus perſtringitur, 443 b
Doctor bonus non eſt qui non fuerit diſcipulus, €66 e Silva & ſolitudo plus docent, quam libri, 110 a Doctoribus attributus Magiſtri titulus, 107 n 108 n
DODO monachus de Trunco-Berengarii, 368 e & ſeq.
Dogmata, *V.* Judicium.
Doloris ex amore naſcentis vis & vehementia, 2 b
Doloſi viri proprium eſt humilitatem prætendere cum aliquid vult obtinere. 445 e
Domare Lupos, paſtoris eſt, non dominari ovibus, 426 a
Domeſtici hoſtes periculoſiores, 306 d
Domeſticis rebus incumbere epiſcopo indignum, 449 a
Dominandi libido Pontifici maxime vitanda, 432 a Miniſtrare glorioſius quam dominari 425 f *V.* Domare.
Dominatus Apoſtolis interdictus, 425 d a
Domus-Dei monaſterium Ord. Ciſterc. 340 n Annonæ ſubſidium pro eo petit S. Bernardus a Sugerio, *ibid.*
Dona ſua Deus diviſit in merita, & præmia, €26 a
DROGO de Claciaco, 290 n
DROGO Laudunenſis electus, 231 n
DROGO monachus S. Nicaſii Remenſis, 45 d 47 b Ejus elogium, 47 c Abbas S. Joannis Laudunenſis, 56 n
DROGONIS & Milis inceſtuoſus concubitus, 175 a
In Dubiis ut ſe gerendum, 27 c
In Dubiis rebus alieno potius, quam ſuo judicio, credunt ſapientes, 85 b
Duella reprimi flagitat S. Bernardus, 333 d Arguuntur, 329 c
Duella inſania, non virtuti adſcribenda, *ibid.*
Duelli pœna excæcatio, 52 c Nundinæ ſolemnes ad duella, 330 e, n
Duevania civitas in Hibernia, 684 b
Dulcedo virtus non eſt ſine Juſtitia, 379 c
Dunenſe monaſterium Ord. Ciſterc. 178 a, n Arenis maris abſorptum, 901 n
Duni epiſcopalem ſedem reſtituit S. Malachias, €78 a
Dura multis videntur verba Dei, 594 a
Duris ut ſe paſtor debet exhibere, 444 d
Duritiæ cordis deſcriptio, 425 b, c Gradus ad duritiam cordis, 425 a
Dux appellatur princeps illuſtris, 201 d Vir nobilis, 202 a Excellentiæ nomen ducibus attributum, 201 d Item dignitati, 202 a
Ducis ſtrenui munus, 78 a, b

E

EBALUS epiſcopus Catalaunenſis, 33 n 61 c, n
Eboracenſes B. M. duodecim monachi ad Ciſtercienſes tranſeunt, 99 n 101 a, n
EBRARDUS magiſter militum Templi, 547.
Ebrietas calix dæmoniorum, 12 c
S. EBRULFI Reliquiæ Resbaci, 466
EBANUS epiſcopus, 679 a
Eccleſiæ dotes a Chriſto conceſſæ, 244 a
Eccleſiæ oratio pro Judæis, 332 b
Eccleſia Tunicæ Joſeph polymitæ comparata, 535 b
Eccleſiæ unitas Tunicæ inconſutili comparata, 309 b
Eccleſiæ orationibus privari quanti ſit periculi, 587 b
Eccleſiæ generalem perſecutionem prædicit S. Norbertus, 60 c
Eccleſias diripuit Petrus Leonis, 242 c
Eccleſiæ triumphus de Schiſmate Petri Leonis, 152 c 319 d
Eccleſiis pacem procurare ſedis eſt apoſtolicæ 325 b
Eccleſiam defendere officium eſt Imperatoris, 244 b Nec libertas eccleſiæ nocet imperio, nec eccleſiis proſperitas imperii, 243 e Chriſtus ſponſæ ſuæ, ideſt Eccleſiæ vindex futurus, 234 b
Ad Eccleſiæ miniſteria quales Deus vocet, 497 f Digni ad eccleſiæ curam trahendi, 248 b Eccleſiæ miniſteriis indignè ſe ingerentes præſtringuntur, 498 a & ſeq.
Eccleſiæ dignitates rogans excludendus, 445 b Item adulator, *ibid.*
Eccleſiæ miniſtri indigni deſcribuntur, 498 b
Eccleſiæ dignitates adoleſcentibus non tribuendæ, 440 d *V.* Beneficia, Dignitates.
In Eccleſia duæ deteſtabiles præſumptiones, 81 d & ſeq.
Eccleſia ambitioſis plena, 421 c
Eccleſiæ virtus eſt quærere quæ ſua ſunt, 433 d
Eccleſiæ neglectæ facies, 672 a
Eccleſiæ ſtatus non armis æſtimatur, ſed meritis, 173 c
Eccleſiæ orientalis infelix ſtatus, 378 c, d 379 e Orientalis eccleſiæ ſtatus miſerabilis, 330 a
Eccleſiarum alienarum invaſores arguuntur, 479 a & ſeq. Permutationes inter eccleſias ſine ſimonia, 358 d
Eccleſiarum ornatus ſuperfluus reprehenditur, 544 e & ſeq. In bis tamen plus licet epiſcopis, quam monachis, 544 f
Eccleſiarum diverſi ritus, 216 e
Eccleſia pro monaſterio, 34 b, n 180 f 280 e 355 e 370 a Monaſterium pro eccleſia, 255 b, n
Eccleſiarum ingreſſus apud monachos fœminis interdictus, 256 n Apud Ciſtercienſes etiam monachis alienis, 256 n Apud Cartuſienſes hoſpitibus religioſis permiſſus, 256 n
Eccleſia S. Michaelis, villa, 681 a
Eccleſiaſticarum rerum abuſus quantum peccatum, 400 d
Eccleſiaſticus Zelus major pro tuenda dignitate, quam pro acquirenda ſanctitate, 443 e
Elatus homo plus ſibi tribuit aut arrogando quod non habet, aut adſcribendo ſibi quod habet, 430 b *V.* Superbia.
ELBERTUS abbas S. Michaelis in Teraſcia, 73 n 350 n
ELBERTUS epiſcopus Catalaunenſis, 61 n Electio epiſcopi res grandis, 194 e Facienda præmiſſo jejunio, *ibid.* Regis conſenſus requiritur, 275 a
Electiones epiſcoporum impedit Ludovicus VII. rex Francorum, 207 c 209 b, c
Electio ſecunda fieri non debet, niſi conſtet primam eſſe invalidam, 135 a & ſeq. In electione Hugonis Rotomag. epiſcopi quæritur conſenſus Regis Angliæ & epiſcopi Saleſberienſis, 42 n Abbates electioni epiſcopi interſunt, 147 n *V.* Epiſcopus.
Electi liberari per Chriſtum a Diabolo, 650 c
Electorum ſalutem operatur Deus per creaturas tribus modis, 626 c, f
ELEEMOSINA ei præſertim tribuenda, qui invitus petit, verecundè accipit, accipiens glorificat Deum, 196 e Epiſcopum maximè decet, 105 f Laudabilior in vita, quam poſt mortem, 40 b Abbates Cluniacenſes aureos ſecum ad opus eleemoſynæ ferre ſolent, 613 d
ELIAS monachus claræ-vallenſis, 129 a
ELIAS epiſcopus Aurelian. *V.* Helias.
ELIZABETH uxor Rorgonis de Abbatis-villa, 363 n
Eloquentiæ ſtudentes cavendi, 445 d
ELSINUS abbas Anglus, 171 c
ENGELBERTUS Comes, 283 n
ENGELBERTUS Marchio, Forojulienſis, & Dux Carinthiæ, 140 f, n 267 n In auxilium Innocentii II, miſſus, 140 e
Epiſcopus nomen eſt officii, non dominii, 425 c
Epiſcopalis Cathedra oneris eſt, non honoris: Operis, non nominis; virtutum, non divitiarum, 380 b
Epiſcopi gloriam Dei, & lucrum populi, non ſuum quærere debent, 471 c Eis non tam competit judiciaria poteſtas, quam principibus, 417 c & ſeq.
Epiſcopis Illuſtris nomen attributum, 99 c Item Excellentiæ, 99 b Sanctitatis 232 f 314 d 323 e 324 b, d 356 c Serenitatis, 208 c Atque Paternitatis, 356 a
Epiſcopi *coronæ* elogio compellati, 195 d
Epiſcopi electio ut facienda. *V.* Electio.
Epiſcopi in Hibernia olim ſeſe mutuo conſecrabant, 280 n
Epiſcopalis officii ornamente & familiares, 43 d, e
Epiſcopum quæ deceant virtutes, 380 e Zelum in eis qualem requirat Bernardus, 208 c
Epiſcopi humilitas commendatur, 470 c Et Eleemoſynæ, 105 e Conſilia aliorum ſciſcitari, ipſis utile, 468 e Eorum eſt verbum Dei prædicare, 314 d De dogmatibus judicare, 183 e Tollere ſcandala de regno Dei, 181 d Eos in dubiis conſulit S. Bernardus, 63 b
Epiſcopo duplex pugnandi cauſe, 351 f
Epiſcopo quàm neceſſarium & utile conſilium, 468 e
Epiſcopi poſt Cardinales nominati, 232 f Honor epiſcopi, honor eſt eccleſiæ, 450 n Eorum contemptus auctoritati Sedis apoſtolicæ derogat, 275 b Monacho non convenit cenſure in epiſcopos, 469 c
Epiſcoporum lucra & negotia, ſunt Dei, 291 d
Epiſcopo triplex timendi cauſa, 27 f Quæ pericule, 467 c & ſeq.
Epiſcopum non decent judicia præcipitata, 354 f Nec lites & controverſiæ, 383 b Ratione temporalium rationibus ſpiritualium præferentes notantur, 449 d, n
Epiſcopo nihil turpius, quam incumbere ſupellectili & ſubſtentiolæ, 449 c
Epiſcopi ad manus bebent, quibus animas; non inveniunt quibus facultates committant, 449 d Veſtium luxus in eis notatur, 469 a & ſeq. 470 a & ſeq.
Epiſcopi negligentes cum S. Malachia comparari, 682 e & ſeq. Ea epiſcoporum negligentia naſcitur clericorum inſolentie, 255 f
Epiſcopi uxoreti & ſine ordina, 673 e
Epiſcoporum princeps Petrus 676 b
Epiſcopatus novos Papa creare poteſt, 141 d Item ex epiſcopis archiepiſcopos, & è converſo ereare, 141 d
Epiſcopi in archiepiſcopatum tranſlatio contra canones non debet fieri ſine magna neceſſitate, 241 b, c
Epiſcoporum depoſitio ſolius eſt Romani Pontificis, 236 c
Epiſcopus curam paſtoralem quando relinquere poteſt, 298 d, n Monachis epiſcopis factis habitum vitamque priorem deſerere illicitum, 298 n
Epiſcopi in monaſteria retruſi an veſtibus uſi religioſis.
EPISTOLARUM ſcriptio animum turbat, 95 c Prolixæ amicis inutiles, 96 e Ab epiſtolis ſcribendis dehortatur S. Bernardus, 96 e Ab his ſcribendis vacet in feſtis B. Virginis, 89 c *V.* S. Bernardus Epiſtolas ad diverſos cera claudere ex conſuetudine non eſt, 208 d
EQUIPERTUS epiſcopus monaſterienſis 135 d
Equo albo Papa vectus, 443 f, n
Equorum nimius apparatus in abbate reprehenditur, 544 b
EREMI deſiderium ſuſceptum in cœnobita, 124 f S. Bernardus ab eremo petendo ſanctimonialem dehortatur, 124 c & ſeq.
Eremiticæ vitæ incommoda, 124 d
ERMENGARDIS Britanniæ Comitiſſa, dein ſanctimonialis, 125 b, n Ejus Elogium, 125 a Bernardi erga eam effectus, 125 c
ERNALDUS abbas Bonæ-vallis, 292 n Bernardi quam amicus, 291 c 292 a
ERNALDUS de Brixia. *V.* Arnaldus.
Error facilis de corde alterius. 87. f *V.* Hæreſis.
ERVEUS præpoſitus epiſcopi Autiſſiodorenſis, 382 f
ESKILUS archiepiſcopus Lundenſis, 274 b 350 b Mutuus illius cum Bernardo & ſuis amor, 350 c & ſeq. Litteras & nuntium mittit ad S. Bernardum, 350 e Qui ejus negotia Papæ cummendat, 350 f
ESSE pro ſtatu rei, 98 d 196 b 286 d 679 b 680 a
Evæ curioſitas ut punita, 577 f & ſeq.
Evangeliorum textus S. Patricii, 675 e
In Euchariſtia accidentia, 644. Veritatem corporis Chriſti in Euchariſtia propugnat S. Malachias, 688 e Vinum ſanctificatur per contactum corporis Chriſti, 71 c
S. EUGENDI monaſterium divitiis & religione famoſum, 280 e
EUGENIUS Papa III. ante monachatum Vice-Dominus eccleſiæ Piſenæ, 233 b, n ante pontificatum abbas S. Anaſtaſii, 232 n Ejus electio in Pontificem, 232 e Ei Bernardus de pontificatu gratulatur, 234 a & ſeq. Timens tamen pro adepto Pontificatu, 232 f & ſeq. Ab eo recedunt Romani, 241 a & ſeq. Ipſi condolet S. Bernardus, 413 a Eum Romanis reconciliare tentat, 241 a & ſeq. Conradum regem in ejus auxilium pertrahit, 243 c & ſeq.
Eugenius Hugonem abbatem Trium-fontium Romam vocat, 269 b, n Palii uſum Sampſoni Remenſi archiepiſcopo interdicit, 246 b, n Guillelmum Eboracenſem intruſum amovet, 250 n Rutinenſi eccleſiæ providet, 237 b, n Bernardus eum conſolatur ob amiſſam Edeſſam, 258 c & ſeq. Epiſtolæ ejus ad Bernardum, 232 n Ad Capitulum Ciſtercienſe, 267 b Balmenſem abbatiam in prioratum redigit, 249 n Ejus pontificatus laudatur, 450 b Ejus zelus, 237 a & ſeq. 268 e 274 b Votum pro bonis Eccleſiæ miniſtris 447 d Ab avaritia quàm fuerit alienus, 432 b 436 f & ſeq. Ejus elogium, 389 f Obitus, exequiæ, cultus, 390 c, b Plura de eo, 244 d 245 a 246 b 247 b 249 e 258 b 259 d 260 b 261 a 262 b 264 c 265 b 267 b 268 d 270 c 275 c 376 c 280 c 282 c 283 c 286 e 290 d
S. Evodii monaſterium Ord. Præmonſt. apud Brenas, 253 n
EVERARDUS monachus Morimundi, 17 c
EUSTACHIUS occupator Valentinæ ſedis, 179 c
Excellentiæ titulus Papæ, epiſcopis, Cardinalibus, regibus attributus, 35 n Excellentiæ titulus Papæ, 302 c Epiſcopo cardinali, 288 d Cancellario, 293 b Epiſcopis, 99 b Regi, 257 f Reginis, 195 e Ducibus, 101 d
Excommunicati, niſi reſipiſcant, non audiendi, 286 c
Excommunicatio per abbates, 26 b
Exercitio cibi viles cuique ſuaves redduntur, 6 d 7 c
Exceſſus juvenum patienter ferendi, 284 c
Excæcatio duelli pœna, 51 c
Excuſatio perfecte teſtimonium conſcientiæ, 423 b
Exemplum & verbum mandate duo prælati, 193 f
Exempla contraria ut ferenda, 420 c
Exemptiones quæ probandæ, 439 f
Exemptionibus præpoſtere ſtudentes abbates arguuntur, 481 b & ſeq.
Exemptiones nimiæ improbantur, 437 f & ſeq. Eorum mali effectus, 438 d & ſeq.
Expeditio ſacra opus ſupra vires hominis, 335 a Una totius mundi cauſa eſt, 335 b Ejus fructus, 328 e 345 a
Expeditionis ſacræ fructus viſo manifeſtatus, 346 c
Expeditionis ſacræ infelix exitus, 247 a In peccata principum rejiciendus 278 c 346 c 421 d 422 e
Extrema-Unctio Sacramentum, ejus effectus, 687 a Viatico præmiſſa 695 e

F

FAberniacenſe, ſeu Feverniacenſe virginum monaſterium per monachos Caſæ-Dei reformatum, 190 n 351 n Sub Faberniacenſi abbatiſſa monachi deſerviunt Hoſpitali, 351 b Presbyterum in eo habitantem aut proprium dereſere, aut domum cogi debere ſuadet Bernardus, 351 d
FALCO decanus dein archiepiſcopus Lugdunenſis, 163 d 164 n Ejus electio à Deo, 168 e elogium, 168 e 169 a, b
Fallere & falli malum, 247 c
Falſum dicens putans dicere verum non judicandus, 406 b
FAMA bona merces quædam virtutis, 128 d Melius eſt nomen bonum, quam divitiæ multæ, 354 d
Famæ & conſcientiæ conſulere debet Pontifex, 437 d
Fama religionis temporalibus lucris præferenda, 357 a
Famæ incertæ non temerè credendum, 37 c
Familia Pontifici non negligenda, 450 a
Familiari gravitas miſcenda & quomodo, 450 b
Familiaritas ſanctorum virorum Bernardo quam grata, 29 c

FARDIDA uxor Hildefonſi comitis S. Ægidii 438 n
Farlenſes monachi in Italia, 323 n
FASTREDI abbatis Claræ-val. epiſtola, 397 n
Faſtredus abbas villaris, 253 n
Falſa cui præſens felicitas ſi arriſit, non irriſit, 423.
Feminarum colloquia viranda incluſo, 362 a, c
Feminis interdictus eccleſiarum monachorum ingreſſus, 256 n
Feminis acceſſus in monaſterium S. Dionyſii, 79 b, f
Ferculi Salomonici myſtica deſcriptio, 567 a
Fermentato græci utuntur in ſacrificio, latini azymo, 226 e
Feſta nova non temere & inconſulta ſede apoſtolica inſtituenda, 172 b Martyribus veteris teſtamenti cur dies feſtos eccleſia non decernat, 103 n
Fideli homini magis inter flagella fidendum, 258 d
Fides eſt veluti Hydria ad hauriendam gratiam, 336 n Per tunicam inconſutilem deſignata, 186 f Non eſt æſtimatio, 653 b Sed eſt ſperandarum ſubſtantia rerum argumentum non apparentium, ibid. Eſt voluntaria quædam & certa prælibatio needum propalatæ veritatis, 433 b
Fides ab intellectu quid differat, 433 b Fidem præcedere debet auditus, 632 d
Fides veterum patrum qualis, 638 c
Fides baptiſmi vicem ſupplet, 634 e 635 d
Fides parentum in parvulis delebat peccatum originale ante Chriſtum, 653 b Patres ante Chriſtum in fide futuri Meſſiæ ſalvati, 66n a Infantibus poſt Chriſtum aliena Fides cum baptiſmo prodeſt ad ſalutem, non tamen ſine baptiſmo, 636 n
Fides dæmonum, 473 d
Fidei rationem humanis ratiunculis committere agitandam indignum, 283 c
Fides credit, non temere diſcutit, 312 c in rebus fidei velox credulitas non eſt temeritas, 312 d
Fides mortua, ficta, & probata, 375 a & ſeq.
Fidei veræ & fictæ probatio, 473 e
Fides otioſa inutilis, 214 e
Fides vera nihil negligit, 635 f
Fide deſtitutum martyrium non eſt niſi, pœna, 633 b
Fidei non poſſe ſentire defectum ſedis eſt Romanæ prærogativa, 649 e
Filii Dei, qui, 372 d
Filium non eſſe quicumque eſt ex ſubſtantia alterius, 652 d
Filiorum profectus non ſunt impediendi, 294 e
Filios religioſos non amittunt parentes, 218 d
Finis creaturæ triplex, 628 b
Flagella Dei amoris indicia, 39 f
Flaviacenſe monaſterium, 67 d 68 n Diverſum à Flaviniacenſi, ibid.
Flaviacenſes monachi, 67 d 69 a
Flocus unde dictus, 5 n
Floccus & Cuculla quid differant, 5 n
Floccorum uſum innatum Ciſtercienſibus, 6 n
FOCHART-VILLA locus nativitatis S. Brigidæ, 688 e
Fœneratores non Chriſtiani, ſed judæi ſunt baptizati, 330 b
S. Foillani monaſterium Ord. Præmonſt. interdictum, 233 e
Fontanenſe monaſterium Ord. Ciſt. in Anglia, 201 a, n A Vuillelmi Eboracenſis archiep. fautoribus direptum, 236 n 250 d, n
Fontanenſes monachi Guillelmo intruſo Eboracenſi adverſi, 233 d 319 a, b, n
Fons vitæ charitas, nec animæ vivit quæ de illo non hauſit, 529 n
Fontes Salvatoris quatuor, eorumque aquæ, & ſeq.
Fontis Ebraldi Monaſt. Sanctimonialium, 491 n
Formicæ homini ſimiles, 278 e
Fortitudo ſine prudentia temeritas eſt, 419 n Juſtitiæ & temperantiæ neceſſaria, 419 e Media inter voluptatem & neceſſitatem, iſti præbens quod ſatis; illi demens quod nimis eſt, 419 a Non eſt vis fortis, cui non creſcit animus ex difficultate, 258 d
Foſſa-nova monaſterium Ord. Ciſterc. 590 e
FRANCIA a Burgundia diſtincta, 309 a
Francia orientalis virorum fortium ferax. 329 e
Francorum rex, primus regum, 137 l
Francorum virtus per totum orbem diſſeminata, 329 e
Francorum abuſus in Juramentis, 203 e
Fratres charitate dicimur, 214 d
Fratres epiſcopos & Cardinales ſummus Pontifex appellat, 287 d
Fratres vocabantur laici ad ſocietatem ſuffragiorum a monachis admiſſi, 54 n
Fratres novellos exponi non vult S. Bernardus, 514 b
Fraternitates apud monachos Ciſtercienſes, 536 d
Fraternitate apud Caſa-Dei monachos, 54 n
FRIDERICUS archiepiſcopus Colonienſis, 25 n
FRIDERICUS Imperator, 202 n
FROMUNDUS monachus Præmonſtratenſis tranſit ad Ciſtercienſes, 252 e
Fucata pulchritudo damnatur, 122 e
Fugitivi è monaſterio tertiò recepti, 218 e
FULBERTUS abbas Cameracenſis depoſitus, 55 c 56 n
FULCHERIUS Patriarcha Jeroſolymorum, 272 n
FULCHERIUS monachus, 289 b
FULCO rex Jeroſolymorum, 279 n 520 n 322 e Comes Andegavenſis, 535 n
FULCO abbas Sparnacenſis primus, 202 c, n
FULCO canonicus regularis ad ſæculum reverſus, 8 n Dein archidiaconus Lingonenſis, ibid.
Fulconem non ſimus cur præ cæteris Bernardus reprehenderit, 22 n
Fundus qualis quærendus Prælatis eccleſiæ, 426 f
Funus Hiſpanorum, 225 b In eo veſtes nigræ, ibid.
Fuſniacum monaſterium, 25 n 26 e 300 n A Bartholomæo epiſcopo Laudunenſi fundatum, 73 n 555 n

G

G. De S. Audomaro monachus Claræ-vallenſis 402 b
Gabrieli tradita ab initio fuit Virgo Maria cuſtodienda, 641 b Et fuit ignotus Incarnationis modus, 641 n
GALCHERUS ex Cluniacenſi, monachus Ciſtercienſis, 264 d
Galdonis-Cutris eccleſia, 570 e
GALFRIDUS, ſeu Godefridus abbas Latiniaci, 287 n 403 e 404 n, 2 Ejus depoſitio a ſummo Pontifice petita, 404 a & ſeq.
GALFRIDUS abbas B. Mariæ Eboracenſis, 393 e
GALFRIDUS de Amayo multorum monaſteriorum inſtitutor, 101 c, n
Gallia Schiſmatum cultrix, 203 e
Gallicana eccleſia fortis in fide, pacifica in unitate, 273 e
GALLO prior S. Stephani Divionen. 62 n
GALTERIUS archiepiſcopus Ravennas, 135 d
GALTERIUS epiſcopus Cabilonenſis, 62 n
GALTERUS abbas S.-Vedaſti, 323 d, n
GALTERUS de S. Mauritio ex abbate S. Martini epiſcopus Laudunenſis, 267 a, n
GARNERIUS archidiaconus, abbas S. Stephani divionenſis, 62 n 62 b
Gaudium verum & ſolum eſt, quod non de creatura, ſed de Creatore concipitur, & quantum illud ſit, 123 b
Gaudio nec cœleſti, nec terreno fruitur religioſus negligens & tepidus, 223 d, n
GAUFREDUS de S. Aldemaro miles templi, 347.
GAUFRIDUS epiſcopus Carnotenſis, 54 b 58 b 59 d & ſeq. 141 n 303 e 383 a 466 467 f De Leugis dictus, 502. Sedis apoſtolicæ ſervus, 510 c, n Et Legatus, 59 n 159 n 447 b, n Hugonem epiſcopum Antiſiodorenſem conſecrat, 241 n Arbiter in lite monachorum Majoris-Monaſterii, 357 e Miſſus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenſes, 141 n
GAUFRIDUS abbas Latiniaci, 207 n V. Galfridus.
GAUFRIDUS abbas B. Mariæ Eboracenſis, 90 n 203 e, f
GAUFRIDUS abbas de Rupibus, 382 e
GAUFRIDUS ex abbate S. Theoderici, tum S. Medardi, epiſcopus Catalaunenſis, 61 n 67 n, n 97 n 209 n Ordinis monaſtici diſſeminator, 97 n
GAUFRIDUS Antiſiodorenſis electus à tumultuantibus, 270 b
GAUFRIDUS cantor Autiſiodorenſis, 382 e
GAUFRIDUS Callatius, 382 e
GAUFRIDUS monachus Claræ-vallenſis, 128 e 962 e 370 e
GAUFRIDI duo Monachi, 201 n
GAUFRIDUS Notarius S. Bernardi, 263 e 264 n
GAUFRIDUS prior Claræ-vallenſis, 227 n
GAUFRIDUS Biſol, miles templi, 547
GAUFRIDUS Lexovienſis, 220 b, c
GAUFRIDUS de Loratorio, archiepiſcopus Burdegalenſis, 220 n 313 n Eum apud regem purgari poſtulat S. Bernardus, 515 b Ejus elogium, 230 e
GAUFRIDUS de Perrona, 217 b, n 218 c, n Parentes ejus conſolatur Bernardus de ejus converſione, 218 c, d
GAUFRIDUS cognomento Plantà-geneſtus Comes Andegavenſis, 320 n Malleus bonorum, oppreſſor pacis & libertatis eccleſiæ, 319 d s Electionem Arnulfi Lexovienſis epiſc. perturbat, 319 e & ſeq.
GEBUINUS Trecenſis Præceptor & archidiaconus, 33 n Ejus ſermones in Bibliotheca Victorina, 36 n Bernardi verba loquentis ſtilo excipit, 33 d Moribus & litteratura conſpicuus, 128 e
Gelaſius archiepiſcopus Ardmachanus, 677 f
Gemendum, non orandum pro deſperatis, 385 f
S. Gengulfi eccleſia Tullenſis à S. Gerardo condita, 245 n Ejus deſolatio, 275 c Eam Lothario Imperatori commendat S. Bernardus, 246 n
S. Genoveſæ eccleſiam canonicis regularibus concedit Sugerius, 334 b & ſeq.
GERARDUS abbas Pultarienſis, 84 d
GERARDUS Cancellarius, poſtea Lucius II. 222 2, n
GERARDUS Comes Pultarienſis monaſterii fundator, 84 n
GERARDUS Engoliſmenſis ab Innocentio II. deficit, 151 n Diotrephes dictus, 231 e Beſtia ferox, 231 a Semei comparatus, 230 b Ejus ambitio, 232 a & ſeq. Legatus ab Anacleto creatus per totam Franciam & Burgundiam, 232 e Novos cudit epiſcopos, 232 d 233 n 234 d Et abbates, ibid. Ejus mors & poteſtas in Romano ſenatu tempore Paſchalis, Gelaſii, Calixti, & Honorii, 252 n V. Girardus.
GERMUNDUS Patriarcha Jeroſolymitanus, 85 n 171 n
GERTRUDIS ad Bernardum, & Bernardi ad Gertrudem epiſtola ſuppoſititia, 226 n
GERVASII prioris de Monte-Dei neceſſitudo cum Bernardo, 280 d n
GERVASIUS ſubprior S. Mariæ Eboracenſis, 303 e
GERVASIUS & Radulfus monachi Fontanenſes à vita ſtrictiori, ad quam tranſierant, redeunt ad laxiorem, 294 d
Gervaſii pœnitentia, ibid. n
Gigniacenſes monachi Miratorium Monaſterium Ordin. Ciſt. ſubvertunt, 275 d, e, n
GILBERTUS archiepiſcopus Turonenſis, 354 d, n
GILDUINUS abbas S. Victoris Pariſienſis, 364 b, n
GILLEBERTUS abbas S. Dionyſii Remenſis, 83 n
GILLEBERTUS abbas S. Nicolai de Silva-Vedogii, 86 n
GILLEBERTUS epiſcopus Pariſienſis, 289 n
GILLEBERTUS primus legatus apoſtolicæ Sedis in Hibernia, 674 a 680 b
GILLEBERTI Porretani quaternitas refutata, 457 e
GILLEBERTUS Univerſalis, epiſcopus Londonienſis, 41 a Undè ſit dictus, 41 n De contemptu divitiarum laudatur, 41 a & ſeq. Autiſſiodorenſis Canonicus fuerat, & utriuſque Teſtamenti gloſſator, 41 n
Girardus epiſcopus, 279 e Fortè Bethleemitanus, ibid. n
Girardus epiſcopus Gagienſis, 247 b, c, q Canonicos regulares ab eccleſia ſua expellere cogitat, ibid. n
GERARDUS, Bernardi dilectus filius, 365 e
GIRARDUS monachus Bernardi in Italiæ ſocius, 152 a, n
Giſburnenſis eccleſia canonicorum regularium, 604 d
GISLEBERTUS abbas S. Michaelis ex monacho S. Nicolai, alter ſui ſæculi Plato, 359 n
GISLEBERTUS archiepiſcopus Turonenſis, 254 d, n
Gladius Petri duplex, 658 d Item & Pontificis duplex, 444 b
GLORIA Dei, pax, hominum portio, 134 d
Gloria Juſtorum, 291 f
Gloria apoſtolorum erua & labores, 426 n
Gloria chriſtiani in Cruce Domini, 133
Gloria ſumma cedere Deo, & eccleſiæ, 179 d
Gloria bonorum actuum Deo adſcribenda, 143 d 492 a 296 a 152 a & ſeq. Securus gloriatur qui in Domino gloriatur, 80 d
Gloriam uſurpare beneficii, ſuperbia eſt, 292 a
Gloriam ſuam hominum labiis committere non tutum, ſed ſtultum, 475 c Gloria & humiliatio ex teſtimonio conſcientiæ, 427 c Gloriari teſtimonio conſcientiæ non ſuperbo licet, ſed humili, 475 a
Gloriæ cupidum eſſe inglorium, 133 c
Gloria vanæ inanitas, 440 b Fugienda, 224 e Spirituale bonum diſſipat, 224 a Virus eſt virtutum, 665 d Quanta pariant mala, 400 b Contra eam ut ſe præmuniat humilis, 474 f

Glo-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Gloriæ hujus mundi vanitas, 108 d 121 a 332 Eſt opprobrium, 143 b
Gloria principis ex eleemoſyna, 196 c
GOCERANNUS epiſcopus lingonenſis, 62 n
GODEFRIDUS Prior Claræ-vallenſis, 148 c 297 c, n Invito Bernardo electus epiſcopus, 167 b Jam epiſcopus Lingonenſis, 162 n 168 d Apud Claram-vallem redux, privatus, controverſiam dirimit inter Alanum epiſcopum Autiſiodorenſem, & Willelmum Comitem Nivernenſem, 381 n Alia compoſitio ejus conſilio facta, 370 d
GODEFRIDUS abbas Latiniacenſis pravæ & infamis vitæ, 403 c, f 404 a
GODEFRIDUS Miles templi, 547
GODESCALCUS abbas Montis-Sancti Martini, deindè epiſcopus Atrebatenſis, 200 a, n 252 c Ejus elogium, 276 b
GODUINUS monachus Aquiſcincti, 65 d
GOSLENUS Carnotenſis, homo Dei, 379 a
GOSLENUS de Leugis, frater Gaufridi epiſcopi Carnutenſis, 502
GOSLENUS ejuſdem nepos, *ibid.*
GOZVINUS abbas Bonæ-vallis, deinde Ciſtercii, 266 b n 267 c 389 c
GOSVINI abbatis Trunchinienſis, & Balduini de Waſia controverſiam dirimit Sanctus Bernardus, 370 a, b
Græci fermentato, Latini azymo utuntur in ſacrificio, 216 a Eorum ſchiſma, 433 c
Grandis-ſylva monaſterium Ord. S. Bened. poſtea Ciſterc. 239 c, n
Gratiæ neceſſitas ad volendum bonum, eaque duplex, 617 a Merita noſtra ex gratia, 609 f Et omnia ſalutis opera, 627 e Hæc nos prævenit, provehit, perficit, 609 c
Gratia Dei humilitati datur, in fide ſuſcipitur, in timore cuſtoditur, 336 c Gratiæ iudicia, ſont opera, 121 c Gratiæ triplex operatio circa liberum arbitrium, 628 d Gratiæ & liberi arbitrii individua operatio, 627 e
Gratia liberum arbitrium excitat, cum ſeminat cogitatum; ſanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; ſervat, ne ſentiat defectum, 627 c
Gratia ot gratia habenda, 332 e
Gratiam Deus ſubtrahit ingratis & de ſe præſumentibus, 44 b
Gratias Dei in ſe nolle ſcire ex humilitate, duplex eſt incurrere periculum, 336 d
Gratianopolitanæ electioni poſt aſſumptum Hugonem in archiepiſcopum Viennenſem ſe opponunt Cartuſienſes, 349 c
GRATITUDO vera undè æſtimanda, 177 d
Grandimontenſes Innocentio II. adhærent, 136 n
Gravitas familiaritati miſcenda, & quomodo 450 b
S. GREGORIUS Magnus à S. Bernardo citatus, 99 c S. Auguſtinum in Angliam mittit, 433 c Ejus ſcripta in Ezechielem Prophetam quando, 420 d
GREGORIUS VII. Papa, 202 n
GREGORIUS diaconus S. Angeli, poſtea Innocentius II. 133 a 136 a
GREGORIUS diaconus cardinalis, 322 a
GREGORIUS epiſcopus Lucenſis, 380 a, n
GREGORIUS Legatus, 285 n
GREGORIUS Tarquinius cardinalis, 308 e, n Bernardo curiam intranti aſſurgere ſolitus, *ibid.*
GRIMOARDUS ex abbate B. Mariæ de Allodiis apiſcopus Pictavienſis, 325 b, n Ejus electio per Ludovicum VII. ſuſpenſa, 325 n Ejus elogium, 325 c
GUALTERIUS abbas S. Martini Laudunenſis, 252 n Ei ſubjectum monaſterium Viconienſe, *ibid.* poſtea epiſcopus Laudunenſis, 33 n 391 n
GUALTERIUS de Mauritania, ex decano epiſcopus Laudunenſis, litem Bartholomæo ſuo deceſſori & præmonſtratenſibus movet, 391 n
GUALTERIUS Prior S. Martini de Valle, 502
GUALTERIUS de Calvomonte, 108 a n
GUARINUS abbas Alpenſis, 255 a Ejus zelum laudat S. Bernardus; 254 & ſeq. Tum epiſcopus Sedunenſis, 147 n 148 d
GUERRICUS abbas Igniacenſis, 96 n Ejus elogium, 96 c 97 b
GUERRICUS abbas S. Vedaſti, 275 n 323 n
GUIBERTUS ex epiſcopo Ravennenſi Antipapa, 202 n Ejus perſecutio, 202 f
GUIDO abbas Arremarenſis, 358 e Ejus rogatu officium S. Victoris componit S. Bernardus, 259 d
GUIDO abbas Cariloceníis, 190 n 369 b 370 d 382 e 698
GUIDO abbas Claræ-vallenſis Remenſem epiſcopatum recuſat, 298 n
GUIDO abbas Moliſmenſis, 83 n 84 a
GUIDO abbas de Tribus-fontibus, 64 c, n 70 d 72 a
GUIDO de Bichiaco Canonicus Autiſiodorenſis, 382 e
GUIDO de Caſtello Cardinalis, 185 c, n
GUIDO Comes Matiſconenſis, 249 n
GUIDO diaconus cardinalis, 333 c Erga Claræ-vallenſes beneficus, *ibid.* d, n
GUIDO epiſcopus Catalaunenſis, 209 n 387 n
GUIDO epiſcopus Lauſanenſis, 42 c
GUIDO Frater S. Bernardi, 102 n
CUIDO Legatus, 189 a
GUIDO Piſanus cardinalis amicus S. Bernardi, 309 a Miſſus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenſes, 141 o
GUIDO Theſaurarios Lugdunenſis, 163 d
GUIDO Viconienſis fundator, 252 n
GUIGO *V.* Cartuſiæ Prior, religionis flos præclariſſimus, Petro venerabili amiciſſimus, 27 n 347 e A quo frequentes recipit epiſtolas, *ibid.* Honoris titulos renuit, 347 f
GUILLENCIUS epiſcopus Lingonenſis, 62 a 161 n
GUILLELMUS abbas S. Martini Trecenſis, 370 d
GUILLELMUS abbas S. Theoderici, 87 d 89 b 609 a Quantum à S. Bernardo amatus & in pretio habitus, 37 c 88 a & ſeq. 95 a Frequenter ſcribit ad S. Bernardum, 88 b Ejus zelus pro fide, 304 e Gaufridum Carnotenſem & S. Bernardum excitat adverſus P. Abaelardum, 303 c & ſeq. Cujus capitula ad S. Bernardum mittit, 304 b Scribit adverſus P. Abaelardum, & ejus librum approbat S. Bernardus, 304 f
GUILLELMUS archiepiſcopus Eboracenſis intruſus, 230 c, n 232 a, c 235 b 237 d 318 d 437 n A Willelmo decano intruſus declaratur, 237 d Ei non favit Innocentius II. 238 a Ipſi reſtituunt monachi Fontanenſes, 236 n Monaſterium Fontanenſe diripiunt ejus fautores, 250 n Ejus depoſitionem urget S. Bernardus, 236 c Ab Eugenio III. deponitur, 236 n Antea fuerat Theſaurarius Eboracenſis, 120 n 394 f
GUILLELMUS archiepiſc. Remenſis, 298 n Pro eo adhuc parvulo dignitates eccleſiaſticas petere recuſat S.Bernardus, 266 c & ſeq.
GUILLELMUS à S. Barbara decanus Eboracenſis, epiſcopus Dunelmenſis, 230 d, n 231 c 325 n 326 e 232 a
GUILLELMUS de Campellis, 14 b Abdicato docendi munere ad monaſterium S. Victoris ſecedit, 13 n Epiſcopus Catalaunenſis, 14 b 49 n 302 n Vir doctus & Sanctus, 49 b Cononis Legati adjutor, 13 n ex Cluniacenſi & Divionenſi monaſteriis monachos præficit abbatiis S.Petri & S. Urbani, 61 d Quo anno mortuus, 13 n
GUILLELMUS Comes Aquitaniæ, 210 n
GUILLELMUS Comes Nivernenſis, 339 b, n
GUILLELMUS Comitis Nivernenſis Filius, 382 e
GUILLELMUS Comes Pictavienſis, 131 c Et Dux Aquitaniæ, 138 a Clericos eccleſiæ S. Hilarii expellit de Civitate, 138 f Ejus converſio per S. Bernardum, 137 n Peregrinatio & obitus ad S. Jacobum, 237 n
GUILLELMUS de Conchis, 646
GUILLELMUS Conqueſtor Cadomenſe monaſterium fundat, 136 n
GUILLELMUS epiſcopos Bellicenſis, 248 n
GUILLELMUS Flandrenſis ex Eremita Turonenſi Patriarcha Jeroſolymitanus, 171 n Singulariter à Deo electus, 353 a
GUILLELMUS Giſurdus epiſcopus Wintonienſis, 99 n
GUILLELMUS monachus S. Albini Andegavenſis tranſit ad S. Bernardum, 195 n
GUILLELMUS monachus Claræ-vallenſis, 107 b
GUILLELMUS monachus in Dania, 450 d, f
GUILLELMI *de Paſſavant* epiſc. Cenomanenſis elogium, 282 d Bernardo quam carus, 283 a
GUILLELMI de Sabrano epiſcopi Lingonenſis obitus, 161 n
GUILLELMUS *V.* Willelmus.
GUIRRICUS Fulconis cognatus obſiſtenti avunculo fortiter reſiſtit, 9 b
Gulæ voluptas quàm exigua, 489 f Ejus damna, 307 f
Gulæ, pelles rubricatæ, 469 b, n
GUNNARIUS Turritanus Judex, poſtea monachus Claræ-vallenſis, 245 a, n
GUNTERUS abbas Caladienſis S. Memoriæ dictus adhuc vivens, 63 n
GUNTERUS abbas Leſcienſis, 360 n

H

HABITUS clericorum ſit modeſtus, 440 c Monaſticus humilitatis inſigne 543 c
Habet nihil qui ſe omnia habere putat, 417 d
Hædi peccatum ſignificant, 577 c
HÆRESES ineptiæ dictæ, 310 c, n
Hæreſes naſcentes extinguere ſummi Pontificis eſt, 184 b
HÆRETICI patrum contemptores, 183 b In vincula conjiciendi, ne alios erroribus ſuis inficiant, 188 c
Hæretici in Synodis damnari, 187 a Eorum converſatio fugienda, 189 c
Haimericus diaconos cardinalis cancellarius, 34 a, n 38 b 55 a 57 f 58 b & ſeq. 150 f 160 d 161 b 177 c 297 a 312 a 322 : 333 b Bernardi amicus, 150 f 158 c 293 a
Haimo archidiaconus, poſtea epiſcopus Catalaunenſis, 387 n Febricitans S. Bernardi precibus ſe commendat, 387 c, d Sermones ſuper Cantica ab eo petit, *ibid.* c
HATTO epiſcopus Trecenſis, 320 c *V.* Atto.
HATTO monachus, 351 c
Hebetati cordis indicium, propriam non ſentire vexationem, 416 a
Helgotus ex monacho Latiniacenſi abbas Leſcienſis, 360 n
HELIAS ex abbate S. Sulpicii apud Bituriges epiſcopus Aurelianenſis, 310 c Epiſcopatu cedit, 244 n Conſilio S. Bernardi, 245 d Qui pro eo depoſito intercedit apud Eugenium, *ibid.* 6 & ſeq.
HELOISSA abbatiſſa Paracliti, aliis Helvidis à S. Bernardo viſitata & ſummo Pontifici commendata, 271 n 272 c
HENRICUS archiepiſcopus Moguntinus, 331 d A Bernardo & Gregorio Legatis depoſitus, 285 n Violatæ caſtitatis accuſatus, 417 n
HENRICUS de Murdach abbas Vallis-Claræ, 300 a, n dein Fontanenſis in Anglia *ibid.* a 236 n Archiepiſcopus demum Eboracenſis, 230 n 250 n 288 o 369 b 300 n Turoldum abbatem Fontanenſem dejicit, 288 c, n donationis ſaviniaco factæ teſtis à Bernardo laudatur, 369 b De eo item, 109 n 110 b, n
HENRICUS archiepiſcopus Senonenſis, 52 b 177 e, n 186 e 193 n 297 a 310 c Cognomento Aper, aliis Gilbertus, 466 467 a A Ludovico rege vexatus, 53 n
HENRICUS ex monacho Claræ-vallenſi cardinalis, 282 c, n
HENRICUS, Ludovici Junioris frater Pontiſaræ præbendarius & abbas Stampenſis, 286 f, n An archidiaconus Aurelianenſis, 361 d, n Belvacenſis electus, 350 b Ex monacho Claræ-vallenſi, 286 f, n Ejus zelus, 272 c Siniſtros rumores patitur, 289 b
HENRICUS canonicus Tornacenſis, 646
HENRICUS comes Campaniæ, 228 n 272 c 335 n Filius comitis Theobaldi, 206 n Bonæ indolis adoleſcens, 379 f Manueli Comneno à S. Bernardo miſſus, ut novus fieret miles, *ibid.* d, f Is & Robertus frater regis Ludovici ad duellum diem præfigunt, 339 c
HENRICUS comes Lucilibórgenſis, monaſterii S. Maximini advocatus, 176 n
HENRICUS Bleſenſis ex abbate Glaſtonienſi epiſc. Wintonienſis, 99 a, n 230 n 235 d, n
Henricus epiſcopus Trecenſis, 389 a Abbatiam de Bulancuria canonicorum regularium Ciſtercienſi Ordini donat, *ibid.* b & ſeq.
HENRICUS epiſcop. Tullenſis, 274 n
HENRICUS epiſcopus Virdunenſis, 63 d, n 64 n Poſteà Catalaunenſis, 55 b, n Conſilio Bernardi dignitate ceſſit, *ibid.* Ab excommunicatione abſolutus, 161 n
HENRICUS IV. Imperator, 202 n
HENRICUS V. Imperator, 202 o
HENRICUS monachus Morimundi, 23 f
HENRICUS Rex Anglorum, 98 d 296 n Innocentium agnoſcit in conventu Carnotenſi, 245 c, n Theobaldi Comitis avunculus, 51 n Ab eo Bernardus ſuppetias petit pro Innocentio, 245 b
HENRICUS II. Rex Angliæ, 320 n
HENRICUS filius Davidis regis Scotiæ, 680 f
HENRICUS hæreticus de tota Francia effugatus, 238 f A multis auditur, 238 d Impia ejus dogmata, 238 b, c Ejus deſcriptio, 239 a & ſeq.
Henriciani parvulos à baptiſmo excludebant, 433 n
HERBERTUS primus abbas S. Stephani
HERBERTUS Divionenſis, 62 b n 166 e 230 a
HERBERTUS canonicus regularis, 387 a
HERCHENRAUS epiſcopus Catalaunenſis, 261 n
HERIBERTUS II. Campaniæ comes, 227 n
HERMANUS de Arbona epiſcopus Conſtantienſis, 288 o

HERVEUS cur nobilis, 64 a
HESCELINUS canonicus inſulanus, 202 c, a
Hibernia in plura regna diviſa, 649 b Monaſteriorum ferax, 670 d 680 d
Hiberniæ primum oratorium ex lapide, 600 f
Hibernenſium monachorum more minus diſciplinati, 324 e
Hierarchiæ ſubordinatio, 439 d
S. HILARIUS epiſcopus Pictavienſis. Clericos eccleſiæ S. Hilarii de civitate expellit Guillelmus dux aquitaniæ, 138 f
Hildebertus epiſcopus Cenomannenſis, 25 a Archiepiſcopus dein Turonenſis, 127 a 154 a Quamdiu utrobique ſederit, 127 a Eccleſiæ columna, 130 d Ejus propoſitum ſecedendi Cluniacum, 128 a Epiſtolæ ejus laudatæ, *ibid.* Bernardi familiaritatem expetit, 128 c & ſeq. Ejus elogium, 129 b & ſeq. Eum hortatus Bernardus, ut Innocentium agnoſcat 129 e & ſeq.
HILDEBRANNUS epiſcopus Piſtorienſis, 135 d
HILDEFONSUS, ſive Illefonſus comes S. Ægydii & Toloſæ, 658 a, a
S. HILDEGARDIS divinis revelationibus celebris, 332 e, a Eas patit Joannes Sareſberienſis, *ibid.* Ejus ad Bernardum epiſtolæ, *ibid.* Eugenio Papæ eſt acceptiſſima, *ibid.*
HILDEGARIUS abbas Flaviacenſis, 68 a
HILDEGARIUS archiepiſc. Terraconenſis, 135 d
HILDUINUS comes, 61 a
Hiſpaniæ reges Imperatoris titulum ſibi attribuunt, 284 a
Hiſpani in funere ut ſe gerunt, 225 b
Hiſpani nigris uſi in funere, 223 b
Hiſtoriæ ſanctorum ad quid utiles, 663 e
Homicidium in ſui defenſionem illicitum, 552 b, a Pagani an occidendi, 552 e
Homo animal rationale, mortale, 424 a Ejus dignitas in creatione, 508 b & ſeq.
Hominis dignitatem demonſtrat & prærogativa naturæ, & potentia dominatus, 591 a Imago & ſimilitudo Dei in homine quid, 620 a Ejus appetitus in ſummum bonum, 507 f & ſeq.
Homini ſua datum eſt poſſe peccare, 618 a
Homo duplex, ex corpore, & anima, 664 b Ejus miſeria poſt lapſum, 429 e
Homo totus miſer & nihil, ſi Deum ignorat, 56 d Ejus degeneratio ex ignoratione ſuæ dignitatis, 592 e Sibi ipſi legem poſuit gravem nimis & oneroſam, 605 f Poſt lapſum ex voluntate reſurgere non poteſt, 618 e
Homines formicis ſimiles, 278 c
Homo quid à peccato, quid habeat à gratia, 565 f Ejus reformatio quomodo perficitur, 36 d Cur per filium, 621 f & ſeq.
Homo ſolo Deo ſatiatur, 599 e Cur non ſtatim immortalis & ſine peccato poſt Chriſti mortem, 561 d, e
HONOR epiſcopi eſt honor eccleſiæ, 450 a
Honores ſunt onera, 477 a 482 b Eis proximum periculum, 235 b Aliis blandiuntur, aliis ſunt formidini, 477 a *V.* Dignitates.
HONORIUS II. Papa, 53 e, f Fidus eccleſiæ cuſtos, 56 e Ejus æquitas, 55 e 54 e ſolvit interdictum in Francia, 53 f 56 b
Hoſpitum ſuſceptio, 219 c Eorum frequentia apud Claræ-vallenſes, 329 f An omnibus pedes lavandi, 219 c Abbas cum hoſpitibus an cum fratribus reficere debeat, 219 d Menſa abbatis in Domo hoſpitum improbatur in quodam abbatia Ord. Ciſterc. 397 b
Hoſpitali ſub Faberniacenſi abbatiſſa deſerviunt monachi, 351 e
Hoſpitalitas commendatur, 240 a
Hoſtes domeſtici, periculoſiores, 306 a
Humbaudus archiepiſc. Lugdunenſis. *V.* Humbaldus.
HUGO abbas Bonæ-vallis. Veſontionenſis, 500 a
S. HUGO abbas Cluniacenſis, 542 a Diſciplinam reſtituit in Monaſterio S. Bertini, 153 a
HUGO abbas S. Joannis in Valleja Carnotenſi, 502.
HUGO abbas Pontiniacenſis, 76 e 555 d Epiſcopus dein Autiſſiodorenſis, 200 b 207 b 244 f 245 e 269 a 310 e 456 b Apud Farreſtas conſecratus; 277 a 466 Concordia ejus cum Willelmo comite, 385 & ſeq. Sanctus à Bernardo dictus, 270 e Irreligioſum ejus teſtamentum, *ibid.*
HUGO abbas Præmonſtratenſis, 47 a S. Norberti ſucceſſor, 251 a
HUGO abbas Trium-fontium Bernardi intimus amicus, 269 b Ab Eugenio creatus cardinalis, 269 a Ejus abſentiam ægre fert Bernardus, *ibid.*
HUGO archidiaconus Eboracenſis, 504 f
HUGO archidiaconus Faverniacenſis, 186 a
HUGO archidiaconus Tullenſis, 173 b Ejus elogium, 175 b
HUGO archiepiſcopus Colonienſis, 26 a
HUGO archiepiſcopus Lugdunenſis Ciſtercienſe Inſtitutum approbat, 396 b
HUGO archiepiſcopus Rotomagenſis ex abbate Radingenſi, 41 d 42 a Ad ejus electionem petitus regis Angliæ & epiſcopi Sareſberienſis conſenſus, 42 a Elogium ejus, 642
HUGO archiepiſcopus Senonenſis ex abbate Pontiniacenſi, 177 a 294 a Aliis prætextor, *ibid.* 466.
HUGO archiepiſcopus Turonenſis, 154 a
HUGO de Beſua, 127 e, a
HUGO Carnotenſis magiſter, 48 a
HUGO de Caſtro cenſuræ presbyter, 382 e
HUGO camerarius Cluniacenſis, 555 a
Hugo comes Campaniæ miles templi, 45 a 547. Monaſterii Claræ-vallenſis benefactor, 45 a Ejus abſentiam graviter fert S. Bernardus, 45 a
HUGO decanus Aurelianenſis electus epiſcopus, trucidatus, 157 a
HUGO decanus Eboracenſis, 394 f
HUGO decanus Meldenſis, 582 a
HUGO I. dux Burgundiæ, 119 a 162 a Guillelmi Aquitaniæ ducis propinquus, 158 a
HUGO epiſc. Gratianopolitan. 135 d 500 a
HUGO epiſcopus Hoſtienſis, 277 f 283 a 287 e 289 b Epiſtola ejus ad capitulum Ciſterc. de obitu Eugenii Papæ, 589 e
HUGO ſextus abbas 47 a 48 b 619
HUGO farſitus canonicus regularis S. Joannis de vineis, 47 a
HUGO farſitus monachus latiniacenſis, *ibid.*
HUGO de Lauſanna, 46 b Eum dehortatur S. Bernardus à tranſitu ad aliud monaſterium. *ibid.*
HUGO de Leugis præpoſitus eccleſiæ Carnotenſis, 502
Hugo Metellus canonicus regul. S. Leonis Tullenſis, 14 a 48 a Epiſtolæ ejuſdem, 584 e & ſeq.
Hugo de Mercorio, 180 a
Hugo militiæ templi magiſter, 45 a
Hugo monachus Divionenſis abbas S. Petri Catalaunenſis, 61 d
Hugo de paganis magiſter militiæ templi, 547. 549 a
Hugo frater Gaufridi presbyter, 270 b
Hugo de Tilio miles, 582 f
Hugo de Taciaco presbyter, 382 a
Hugo à S. Victore, 181 a Duo ejuſdem nominis, 930
Humbaldus archiepiſcopus Lugdunenſis & legatus, 59 b Aliis Hubaudus, 62 a
Humbaudus Piſtor, 382 f
Humbaudus tertius miles, 385 f
Humbertus abbas Igniacenſis, 255 a Ejus obitus, 146 a
Humbertus archiepiſcopus Biſuntinus, 249 a
Humbertus II. comes Maurianenſis, 210 a
Humbertus de S. Germano miles, 580 f
Humbertus præpoſitus, 627 d
Humbertus ob duellum excæcatus, 51 a Ex divite pauper, 50 e Injuſtè damnatus, 49 e Pro eo Bernardus ſcribit, 47 a 48 b 49 e, d
HUMILIATIO eſt via ad humilitatem, 93 e Ex teſtimonio conſcientiæ, 427 a
Humiles exaltandi, ſuperbi humiliandi, 137 e
Humilis & oculos campi & aures ſilvarum ſuſpectas habet, 475 c In alto altum non ſentit, ſed humilibus conſentire nihil Deo carius, nihil apud homines rarius, 529 b
Humilis ſecurus aſcendere poteſt, quia non habet unde cadat, contra ſuperbus, 353 a Contra vanam gloriam ut ſe præmuniat humilis, 474 f
Humilitas eſt contemptus propriæ excellentiæ, 474 e
Humilitas ut virtus qua Homo veriſſima ſui cognitione ſibi ipſi vileſcit, 366 a, b Ejus excellentia, 380 c Commendatio, 148 a 268 d Fa eſt virtutum ſtabile fundamentum, 464 d Aliarum virtutum propugnaculum, 484 a Alias virtutes accipit, acceptas ſervat, ſervatas conſummat, 474 a Eſt via ad veritatem, 565 d & ſeq.
Humilitati familiarius appropinquare ſolet divinitas, 477 d Humilium gloria Deus, 461 a
Humilitatis via bona, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes ſapientiæ participantur, 567 d
Humilitas gratiam invenit in Judicio coram Deo, 477 e
Humilitas meretur ut caſtitas & charitas detur, 474 a
Humilitas Prælatis magis neceſſaria, 477 a
Humilitatis in Prælatis & magnatibus commendatio, 427 a Epiſcopis commendatur. 479 f
Humilitas in ore, in corde, in actu, 336 a Duodecim gradus humilitatis, 565 a & ſeq. Duo primi gradus in ſeculo debent aſcendi, 584 a
Humilitas cum ſublimitate, 356 a In alto poſito non altum ſapere quanto inuſitatius, tanto glorioſius, 476 f Recta facere, & inutilem ſe reputare, aud paucos invenitur, 148 a
Humilitas præter veritatem non laudabilis, 593 a
Humilitas ambientium ſubdola, 445 e 584 a, b
Humilitas falſa inducens ſuperbiam, 93 e
Humilitatis duo pedes conſideratio divinæ potentiæ, & propriæ infirmitatis, 354 a Omne humile inter palatinos probro ducitur: ut facilius qui ſis, quàm qui apparere velit humilis invenies, 443 e
Humilitatis & arrogantiæ effectus, 93 d Qui quaſi ex humilitate gratiam Dei in ſe nolunt ſcire duplex incurrunt periculum, 336 a Humilitas in divitiis periclitatur, 499 a
Humilitatis panis panis doloris, vinum compunctionis, 567 a, b
Hypocrita non poteſt gloriari conſcientiæ teſtimonio, 475 e
Hypocritæ Religioſæ deſcriptio, 165 a

I

JACINTUS Bobo cardinalis, 184 a
Jacobus Jeroſolymorum epiſcopus ut Chriſti fratris ſui defuncti ſemen ſuſcitaret, 428 c
Jactantia quarta ſuperbiæ gradus, 582 a Ejus proprietates & indicia, 582 b
Januenſis civitatis elogium, 159 b
Januenſium erga Bernardum affectus illiuſque audiendi aviditas, *ibid.* b
Ibracenſe monaſterium Hiberniæ, 672 f
IDA Comitiſſa Nivernenſis, 559 a
IOERIUS novitius diſcolus, 503 a
Idiomatum communicatio in Chriſto, 460 a
Jejunium ſabbati Romæ obſervatum, non Mediolani, 216 d
Jejunia in authenticis feſtis remiſſa apud omnes penè religioſos, 218 f Octo diebus natalis Domini, Epiphaniæ, & Purificatione improbata, *ibid.*
Jejunii & abſtinentiæ varia exempla, 597 f
Jejunium electioni epiſcopi præmittendum, 194 c
JEREMIÆ ſanctificatio in utero, 370 b
Jeruſalem elogium, 555 d & ſeq. Terra ſancta, 355 e quanta ei reverentia debeatur, 353 d Eſt locus Paſſionis Chriſti à prophetis prædictus, 640 a
Jeſu baculus, 675.
JESUS longè à patria & parentibus quærendus, 366 a
IGMARUS ex monacho Cluniacenſi S. Martini à Campis prior Charitatis, dein abbas monaſterii novi apud Pictavos, ac tandem Cardinalis Tuſculanus epiſcopus, 201 a 202 e 256 d 228 a
Igniacenſe monaſterium Ord. Ciſt. 255 a
Ignorantia cavenda, ſed magis arrogantia, 592 f
Ignorantiæ peccata aliqua eſſe, 638 f & ſeq. Triplex culpabilis, 652 a
Ignorantia baptiſmi excuſabilis ante prædicationem, 635 f
Ignorantia affectata non excuſat, 575 b
Ignorans Deum nihil eſt, 36 d
Ignorare puriorem de moribus ſcripturæ doctrinam penè hæreticum, 205 a
Illuſionis nocturnæ cauſa an veſtes lavandæ, 527 f Eam paſſus diaconus miniſtrare non debet, 692 e
Illuſtris nomen epiſcopo tributum, 99 a
Illuſtriſſimi titulus Regibus, 145 b
Imago & ſimilitudo Dei in homine quid, 620 a
IMARIUS S. Malachiæ magiſter, 666 d 668 d 671 a, c
Imperatoris officium eſt eccleſiam defendere, 244 b Ei *ſublimitatis* titulus tributus, 579 b Cum Imperfectis quid agendum, 87 a
Imperio nec libertas eccleſiæ, nec eccleſiæ noceat imperii proſperitas, 242 a
Impiorum circuitus in res creatas, 598 e
Impœnitentia ſola damnabilis, 518 b
Impoſitio pſalmorum & Antiphonarum monacho indiſciplinato prohibita, 324 a
Impunitas quot malorum mater, 440 e, Auſum parit, 450 a
In Incarnationis myſterio novum, antiquum, æternum, 460 d
Incarnationem quæ/nam virtutes promoverint, 380 d In eo triplex divinæ potentiæ effectus, 460 a
In Incarnatione tria conſideranda; 662 f

Incar-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Incarnationis myſterium Angelis quomodo ignotum, 640 c Ejus modus etiam Gabrieli Archangelo ignotus, 641 a
Incarnationis myſteria omnia antiquis patribus omnibus nota non fuiſſe, 636 c, d
Incluſi leges & conditiones, 362 a
Incontinentiæ clerici notantur, 499 a, b
Incorrigibiles monachi & Sanctimoniales, an ejiciendi, an incarcerandi, 105 n Non reſcindendi, non ejiciendi, 106 f
Indulgentia pro cruce ſignatis, 329 d 379 a
Ineptiæ dictæ graves hæreſes, 310 e, n
In inferno locus quietis & refrigerii ad requiem Sanctorum antè Chriſti adventum, 120 e 103 f 104 c, a
In inferis exulat libertas utraque conſilii & complaciti, 625 a & ſeq.
Infidelis Deum diligere debet, 592 a 592 c Non diligens eſt inexcuſabilis, 592 d
Infidelitas cum charitate eſſe non poteſt, 473 d
Infirmos majoris meriti materia, 75 e
Infirmi apud Cluniacenſes baculum deferebant, 542 d
Infirmitas prorſus utilis, quæ medici manum requirit, 489 d
Infulæ quid, 413 a
INGORANNUS Pater Eliæ monachi Claravallenſis, 219 a
Ingratitudo erga Dei beneficia vitanda, 336 a d Quanta confuſio Dei filium ingratis oculis cernere morientem, 114 a, b
Injuria quomodo vincenda, 45 f
Injuria ſervorum ut ulciſcenda, 84 a V. Probra.
Injuſtam voluntatem duo comprobant, vel cum peccare, vel cùm impunè peccaſſe libet, 621 a
Inobedientia primorum parentum undè tam culpabilis, 517 b
Innocentium feſtivitas, 203 f
INNOCENTIUS Papa II. 158 d 159 a 164 b 165 a 166 c 168 b, d 173 a 174 d, e 178 d 182 b, a 184 d 186 d 190 b 191 b 197 a 198 a, c 199 a, d 200 a, e 231 c, d 232 a 295 d 298 a, b 301 d 306 b 312, 313 a, d 315 d 318 a 319 a, c 320 b, d 321 a 649 a 679 f 693 e Ejus electio & promotione purior, & ratione probabilior, & tempore prior, 137 b
Item innocens vita, fama integra, electio canonica, 138 d Hunc confirmant electio meliorum, approbatio plurium, & atteſtatio morum, 130 c 131 b Ejus vita & fama æmulum non timet, 237 b Virilis ejus animus, 128 d Ejus fuga eum probat virum apoſtolicum, 130 a Poſitus in ruinam & reſurrectionem multorum, 129 f Oppreſſorum ſolatium præſumtorum vindex, 158 a, b Ab univerſo orbe ſuſcipitur, 130 a 131 b 135 b & ſeq. A regibus agnoſcitur ſingularis epiſcopus animarum ſuarum, 130 b 136 a Reges ei adhærentes, 230 b 131 a, b 136 b e Agnoſcitur ab Henrico Anglorum rege 143 b, n Suppetias ab eo petit Bernardus pro Innocentio, 245 a Quomodo a Cluniacenſibus exceptus Innocentius, 135 n Eccleſiam Cluniacenſem conſecrat, ibid.
Inveſtituras negat imperatori Lothario, 154 c, n Willelmo Eboracenſi intruſo reſiſtit, 237 d Ludovicum Juniorem inungit, 258 n Alia ejuſdem Pontificis præclara facta, 154 b Privilegium S. Bernardo conceſſum, 321 b Bernardi abbatis Itali querela ad eum, 315 e & ſeq.
Innovatio V. Renovatio
Inobedientia V. Obedientia
Inquietos ſæpè compeſcit vitæ diſtrictio, 87 c
Inſipientiæ nullum genus infidelitate inſipientius, 432 f
Intellectus & affectus noſter purgandus, 421 e Rari, quibus utrumque competat, 422
Intellectus noſter in viſione beata totus in Deum fertur ſine diſcurſu, 462 f
Intellectus eſt rei cujuſcumque inviſibilis certa & manifeſta notitia, 435 b
Intentio mentis diſcernit culpas & meritum, 70 f 627 d Valet etiam in opere non bono, 322 c
Interdictum in terram regiæ pro infeſtatione epiſcoporum, 54 n c, a Non ſolvit Honorius II. 54 a 56 n
Interulas non gerunt Ciſtercienſes, b, n
Inveſtituræ diverſæ, 163 b, n
Inveſtituras eccleſiarum repoſcenti Lothario imperatori obſiſtit Innocentius II. 154 b, n
Invidia mors animæ, 25 a Caliz dæmoniorum, 12 c
Invidiæ obnoxii juſti, 291 d
Invidiam ne quidem miſeria declinare poteſt, 53 b
Invitus nemo bene facit, 260 d
Inutilitas ſola ad damnationem ſufficit, 128 f
Jocandi quis modus etiam inter pios, 212 d V. Riſus, Scurrilitas
Jocelinus ſubprior Cellenſis, 369 a
Joceranus epiſcopus Lingonenſis, 62 n
Joannis Bap. feſtivitas, 103 f Ejus nativitas cur celebrior morte, 103 d
Joannis Bap. Sanctificatio in utero, 170 b & ſeq.
Joanni Baptiſtæ Chriſtus mortem ſuam ſignificavit, 104 a
S. Joannis Bap. Laudunenſis monialium monaſterium, 389 n Agente Bernardo ad monachos tranſit, 55 e 56 n
JOANNES abbas S. Benigni, 253 n
JOANNES abbas de Buſain, 228 d, e
JOANNES abbas Caſæ-Marii monaſterium ſuum Ciſtercienſibus adunat, 346 n S. Bernardum de infelici ſucceſſu ſacræ expeditionis conſolatur, 345 a & ſeq. Divinis revelationibus illuſtratus, 146 e
JOANNES archidiaconus Aurelianenſis intruſus, 154 n
JOANNES archiepiſc. Hiſpalenſis, 630
JOANNES canonicus regul. S. Stephani Divionenſis, 230 a 329 n
JOANNES Cotoubienſis, ibid. n
JOANNES Cremenſis Card. 161 c, n
JOANNES decanus Aurelianenſis, 160 n Ejus cædes, ibid.
JOANNES auctor necis Archembaldi ſubdiaconi Aurelianenſis, 160 e, n
JOANNES epiſc. Aletenſis, 285 n
JOANNES epiſc. Aurelianenſis, 157 n
JOANNES epiſc. Roffenſis, 195 n
JOANNES epiſc. Sagienſis, 246 n
JOANNES Saleſberienſis, epiſc. Carnotenſis, 326 e, f, n
JOANNES epiſc. Valentinus, 247 n
JOANNES Papyrio, Legatus in Hiberniam, 279 n Ejus elogium, 280 d
JOANNES presbyter cardinalis, 322 a
JOANNES Zirita ſeu Cirita abbas in Hiſpania, 373 d
JORANNUS abbas S. Nicaſii Remenſis, 45 a Bernardo familiaris, 46 d
JORDANE nihil eminentius in fluminibus, 557 f
JORDANIS de Urſinis Legati ſcelera, 280 b & ſeq.
JOSEPH præſcius fuit exaltationis ſuæ, non humiliationis, 580 a
JOSLENUS epiſcopus Sueſſionenſis, 86 n 206 a 207 e 210 b 262 n 314 a cognomento Rufus, 205 a
Iporia civitas Italiæ, 679 f
Ira facit ut propriæ Salutis non advertatur periculum, 257 a
Ira excæcat hominem, 430 a
Ira bona & mala quæ, 70 a
ITERIUS abbas Saviniacenſis, 269 n
Judæi per univerſum orbem diſperſi ut Chriſti paſſionis ſint teſtes, 329 f Non ſunt è medio tollendi, 329 e 331 b Solo Chriſti odore contenti, nos odore ipſo ad guſtum allecti, 556 d
Judæorum ſervitute nulla gravior aut turpior, 416 b
JUDICIS conditiones, 306 a
Judex etiam in apertam culpam tremens ſe vindicem exhibeat, 49 a
Judices datos declinare an liceat, 247 e Appellare ab electis judicibus non licet, 183 f
Judiciaria poteſtas non tam epiſcopis competit, quàm principibus, 417 d & ſeq.
Judicia præcipitata non decent epiſcopum, 354 f
Judicare de dogmatibus ad epiſcopos pertinet, 183 d Ad judicia non admittendi amici, 571 d
Judicium de ſe ipſo non uſurpandum, quod Deo ſoli reſervatur, 477 c & ſeq.
Judicium corrumpunt amor & odium, 571 a
Judicii timore temperanda conſideratio miſericordiæ, 557 b
Judicium extremum, 4 a & ſeq. 23 e
Judicii diem Chriſtus ignoravit ſcientia experimentali, 569 d
JUETA mater Eliæ monachi Claræ-vallenſis, 219 a
JUCTA Sanctimonialis, 279 n
Jugum Chriſti quibus ſuave, 372 a Nempè amanti, 32 d Levat, non gravat, 345 a Importabile niſi Chriſti ſpiritui, 515 a
Jugum charitatis ſuave, 30 a
Junius abbas de Corona, 370 e
Ivo Cardinalis, 185 a, n Legatus, 201 e
Ivonis Cardinalis teſtamentum, 202 b
Ivo canonicus S. Victoris, cardinalis, 151 a, n
Ivo Henrici Murdach diſcipulus, 109 n 110 f
Ivo frater Willelmi Claræ-vallenſis monachi, 107 a
Ivo Thomæ Beverlacenſis Præpoſiti familiaris, 364 d, e
Juramenta illicita non tenenda, 203 d Feancorum abuſus in Juramentis, 203 a, d
Jurgia qui ſeminat, diaboli vices gerit, 140 a
Juſtificatio, præparatio ad futuram gloriam, 114 e Prædeſtinatio præparatio ad juſtificationem, 113 f
Juſtitia animæ vita, 214 a Naturalis animæ cibus, 590 b Melior quam pecunia, 40 c
Juſtitiam aliud eſt tenere, aliud diligere, 435 c
Juſtitiæ perfectio in quo, 419 c Abſoluta ejus perfectio tantum in patria, 617 c
Juſtitiæ cum aliis virtutibus connexio 419 c
Juſtitia temperantiæ neceſſaria, 419 a
Juſtitia Chriſti noſtra eſt, 659 a Dei bonitas mixta cum juſtitia, 579 e
Juſtus non eſt niſi qui amanti ſe Deo vicem rependit amoris, 114 c
Juſtorum gloria & divitiæ, 291 f & ſeq.
Juſtis quomodo non ſit lex poſita, 31 a 606 c
Juſti invidiæ obnoxii, 291 d
Juſtorum mors bona propter requiem, melior propter novitatem, optima propter ſecuritatem, 119
Juſto numquam ſatis eſt, 254 e
Juſta cauſa a Deo deſeri non poteſt, 326 d
Juventus ad meliorem frugem leniter flectenda, 284 d
Juvenum exceſſus patienter portandi, 284 e
In juvene quæ Bernardo probentur, 384 f V. Adoleſcens.

L

LABORES pro eccleſia non ſine fructu etſi abſque effectu, 326 e
Laboris materia prælato nunquam deerit, 42 b
Labores & crux prælati hæreditas, 425 a Exhortatio ad ſollicitudinem & laborem, 426 b
Labor manuum an dimitti poſſit, 219 a, b Ex eo vivat incluſus, 382 c
Labores Ciſtercienſium, 402 b
Labore manuum vivunt ſanctimoniales Ciſtercienſes monaſterioli, 391 a
Lachrymæ & orationes, arma S. Bernardi, 229 a
Lætitia inepta tertius ſuperbiæ gradus, 581 a & ſeq. Ejus indicia, ibid. d
Lætitiæ falſæ origo & effectus, 581 d Nulla verior miſeria, quam falſa lætitia, 615 b V. Gaudium, Voluptas.
LAMBERTUS abbas S. Bertini monaſterium ſuum Cluniacenſibus ſubjicit, 133 n
LAMBERTUS epiſcopus Engoliſmenſis a S. Bernardo laudatus, 265 a
LAMBERTUS Eremita, 171 a
LAMBERTUS monachus, 196 a
LANCELLINUS Alberici Legati nepos, 377 b
LANDRICUS presbyter, 382 e
LANDULFUS epiſcopus Aſtenſis, 135 d
LANTELMUS abbas Caſæ-Dei, 481 n
LAPERASPERI portus, 689 a
Larzicortis Prioratus Canonicorum Regul. S. Auguſt. Ceſſit patribus S. I. 51 n
Latiniacenſe monaſterium Sanctitate & religione florens, 427 c, n 404 a Ejus eccleſia celebris & famoſa, 403 f
LATRO uno die pœnitens & beatus, 26 f
Crux ei fuit pons brevis ad tranſeundum de Luto fæcis ad paradiſum voluptatis, 26 f
Latum, longum, altum, & profundum cavendum, 429 f
Laudatores veri ac ficti qui, 80 d & ſeq.
Laudandus eſt creator in creatura, 336 b
Laudibus ſuperniæ addere velle, detrahere eſt, 350 b
Laudes humanæ contemnendæ ſunt, 475 a Earum vanitas, 37 b Iis credere ſecurum non eſt, 14 a Non omnis laus eſt adulatio, 81 a An quis laudandus in vita ſua, 40 a V. Gloria
Laus perennis in Luxovienſi monaſterio, 670 a
Laudunenſe S. Joannis monaſterium tranſit ad monachos, 55. e 56 a
Laxiorem vitam repetere illicitum, 295 a & ſeq. Apoſtaſia cenſetur, 205 b
Lectio apud monachos in Clauſtro, 545 e
Lectum durum vigiliæ mollem efficiunt, 7 a
Legalitas pro bona fide in exequendis promiſſis, 128 b
Legatio archiepiſcopi Remenſis, 38 a
Legati apoſtolici quales eſſe debeant, 446 a & ſeq.
LEIBERTUS abbas S. Michaelis, 360 a
LEO abbas S. Michaelis, 359 n
S. LEO Papa, 187 n
S. LEONIS monaſterium Tulli, 102 n
Leonius abbas S. Bertini, vir religioſus & doctus, 342 b, n S. Bernardi amicus, 333 a
Leſcienſe, ſeu Lætienſe monaſterium celebre, 350 n Hujus nonnulli abbates, ibid.
Letimor civitas Mummoniæ, 668 e 683 a 688 a
Levitas animi, ſecundus ſuperbiæ gradus, 582 a Deſcribitur, ibid. b

Lea

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Lex quomodo Juſtis non ſit poſita, 21 b 606 c
Lex Domini charitas, 38 a
Lex ſervi & mercenarii qualis, 30 e
Leges Dei prælatis plus curandæ, quam Juſtiniani, 416 c
Libertas ſoli competit voluntati quæ ea privari non poteſt, 611 c, d Ei non ſufficit trahi a Deo, ſed neque tentari, 623 b & ſeq. An ipſi præjudicet velle habere bonam voluntatem, & non poſſe, 613 c Hanc non tollit metus mortis, 624 a
Libertatem & meritum tollit neceſſitas, 612 c
Libertate arbitrii non abutendum, 629 f
Libertate triplici an præditus Adam in paradiſo 617 f & ſeq. Homo opus habet Chriſto reparatore duplicis libertatis, 619 d
Libertas noſtra per Chriſtum qualis, 612 d
Libertas perfectiſſima erit in patria, 614 b
Libertas triplex ſecundum perfectionem, non eſt hujus vitę, 617 d
Libertas triplex, a peccato, a miſeria, a neceſſitate, 612 b & ſeq. Earum dotes, *ibid.* b, c Chriſtus illas habuit, ſed ſecunda potentia tantum, non actu, *ibid.* e, f
Libertas a peccato eſt liberum conſilium, 613 e
Libertas a miſeria, liberum complacitum, *ibid.* f Neutram hic habemus, 614 a
Libertas a neceſſitate Deo & creaturis omnibus æqualis, ſed cum aliquo diſcrimine, 613 a & ſeq.
Libertas conſilii & complaciti duplex, 618 b Utramque amiſit primus homo abutendo libertate arbitrii, 618 b, c Qualis utraque hic ſperanda, 619 c Ab inferis utraque exulat, 621 a & ſeq. Sine utraque libertas arbitrii eſt quaſi captiva, 615 f
Libertas conſilii ineſt ex parte in viris ſpiritualibus & mortificatis in hoc ſæculo, 614 e An etiam libertas complaciti, 614 f & ſeq. Ea utcumque fruuntur contemplativi, 615 d, e Non vero improbi, 615 b
Libertas peccandi, undecimus ſuperbiæ gradus, 585 a Mala libertas, quæ excutit obedientiæ jugum,
Libertatis privilegium contumaci monacho dari improbatur, 228 a
Liberum arbitrium quid, 610 c, d 612 a Unde dictum, 611 b 622 e Ex quo genere libertatis dicatur, 613 c Medium eſt inter divinam voluntatem & carnis appetitum, 625 c Non æqua inter bonum & malum poteſtate & facilitate verſatur, 622 d, e Sic præſit corpori, ut ſapientia orbi, 622 c Peccato non eſt amiſſum, 618 f Sed remanet miſerum, 619 a & ſeq. Cur ſui defectum non patitur, 620 b In eo æternæ divinitatis ſubſtantia quædam imago eſt expreſſa, *ibid.* per ſe cadere poteſt, reſurgere non poteſt, 619 e, d 622 e Nec reſpirare de malo in bonum, ſed nec proficere de bono in melius, 619 c, d
Liberi arbitrii & gratiæ individua operatio, 627 f Gratiæ triplex operatio circa liberum arbitrium, 628 d Ipſum excitat, ſanat, roborat, & ſervat, 628 a
Liberum arbitrium cooperatur gratiæ conſentiendo, 609 f Non liberi arbitrii, ſed Domini eſt ſalus, 626 b
Libros ſuos transſcribi non vult S. Bernardus, 94 f
Ligecurtis, 180 f
Lingonenſis eccleſiæ actio, 261 d & ſeq.
Lingonenſi epiſcopo hominium debet Theobaldus comes pro caſamento, 51 d, e
Lingua ubique frenanda, maxime in convivio, 450 b
Linguæ diſſimiles in eodem regno, 68 a
Lites improbatæ, 357 b Brevi decidendæ, 421 a Per arbitros dirimendæ, 285 e
Litium ſtrepitus Pontifici vitandus, 415 e
Lis inter Luxovienſes & Divionenſes monachos, 34 c, d, n
Litteratura abbati neceſſaria, 288 d, n *V.* abbas.
Litteræ ſine abbatis juſſu nec ſcribendæ, nec recipiendæ, 505 b
Litteris Cartuſienſium exardecit Bernardus, 28 e Suis Cartuſienſium quietem turbare timet, 29 a
Litteris Petri Venerabilis gloriatur apud extraneos, 152 d
Litteras Guidonis cardinalis fratribus ſuis legit, 333 e
Litteræ falſatæ ſub falſato ſigillo Bernardi, 276 e, *V.* Epiſtolæ.
Locorum ſanctorum dignitas & periculum, 328 c, d
Lombardi de inſolentia notati, 157 e
Longi-Pontis monaſterium Ord. Ciſt. 253 n
Longum, latum, altum, & profundum cavendum, 429 f
Loratorium, prioratus Majori monaſterio ſubjectus, 129 n
LOTHARIUS Imperator exercitum parat ad eccleſiæ liberationem, 173 e Ejus hac de cauſa Romanum iter, 145 d, e Immerito Piſani infenſus, 146 d Hunc recipiunt Mediolanenſes, 144 d Innocentii electionem tuetur, 138 d Cui iſte inveſtituras eccleſiarum repoſcenti reſiſtit, 154 c, n
LUANUS Benchorenſis monachus centum monaſteriorum fundator, 670
Lucas abbas Cuiſſiacenſis, 83 a
Lucas cardinalis, 151 a, n
Lucifer merito æterno abdicatus ſupplicio, 579 b Ejus curioſitas & temeritas, 578 c & ſeq.
Lucius II. Papa, 201 n Ejus obitus, 231 n
Lucius III. Papa, 481 n
Luctus remedium tentationum, 493 b
LUDOVICUS Groſſus Francorum rex, 165 n 257 d, n Ciſtercienſibus fraternitate conjunctus, 53 e, d Præſules Galliæ ad Concilium Piſanum accedere prohibet, 257 c, n Epiſcopum Pariſienſem infeſtat, 53 b & ſeq. 54 d, 57 a Item Senonenſem archiepiſcopum, 53 n, 57 b, c Pius ejus obitus. 58 n
LUDOVICUS Junior Francorum rex, 166 e, f, 205 n, 204 a, 274 c, 286 a, d 389 d
Ludovicus-Florus dictus, 165 n Ei ſucceſſionem regni adimere cogitant Proceres & Epiſcopi, 53 n Ab Innocentio II. Remis inunctus, 258 n Ejus fauſta principia, 167 c Princeps bonæ opinionis, melioris ſpei, 167 d Teobaldi Comitis Palatini & Radulfi de Parrona tutelæ commiſſus, 166 n Ejus elogium, 340 b De S. Bernardi valetudine ſollicitus, 286 d Ejus utitur conſilio, 335 d Concilio Senonenſi intereſt, 312 d Caſæ-Dei monachis fraternitate eſt conjunctus, 54 n Ejus malefacta plurima, 206 c, d 208 e & ſeq. 209 a, b Eccleſiis eſt infeſtus, 207 c 208 f & ſeq. Epiſcoporum electiones & promotiones prohibet, 207 c 209 a Ejus odium in Theobaldum Comitem Campaniæ, 168 n Pax inter utrumque 204 e 205 a 209 c Pactum de civitate Catalaunenſi, 206 d Concordia inter eumdem Ludovicum & Algrimum Aurelianenſem archidiaconum, 211 n Idem Ludovicus cruce ſignatur in conventu Veſeliacenſi, 378 c, f Eum in terram ſanctam tranſmittentem imperatori. C. P. commendat S. Bernardus, 379 c, f De hac expeditione laudatur, 340 a, b
Lugdunenſis eccleſiæ encomium, 169 c, d 172 b
Lugdunenſis epiſcopi caſus inopinatus, 290 a, b
Luxovienſis Monaſt. laus perennis, 670 c
Luxovienſes pro Lexovienſes, 120 n
Luxuriæ voluptas quam exigua, 489 a
Luxus veſtium damnatur in clericis, 440 f & ſeq. In Epiſcopis, 469 a & ſeq. 470 a

M

MACCHABÆI martyrum gloria digni, 102 d Cur ſoli ex antiqua lege colantur, 202 d & ſeq. Eorum reliquiæ Mediolano Coloniam tranſlatæ, 102 n
Macharius Alberici cardinalis Nepos abbatiæ S. Benedicti præficitur, 377 a & ſeq.
Magiſtri nomen quibus attributum, 107 n 108 a 110 a
Magnatibus neceſſaria ſuę miſerię cogitatio, 429 c, d Et facilitas credulitatis vitium familiare, 432 b, c
Magnitudinis titulus viris illuſtribus datus, 179 b Abbati, 212 b Sugerio, 334 d
Majeſtas regia, 167 f
Majeſtatis titulus Papæ tributus, 244 c, n 250 b 262 a Et Sugerio, 334 n
Mailros monaſterium Ord. Ciſterc. 679 c
MAINFREDUS Brixienſis epiſcopus, 326 n
S. MAJOLUS abbas Cluniacenſis, 542 e
MAJUS-MONASTERIUM, 26 c Ejus religionis fama, 356 d & ſeq. Ejuſdem Monachi Innocentio adhærent, 136 b Quod arbitrorum ſententiæ non acquieſcerent præſtringuntur, 357 c
MALACHIAS archiepiſcopus Hiberniæ & ſedis apoſtolicæ legatus, 314 a 323 e, f Fratres, litteras, & baculum mittit ad S. Bernardum, 314 b Ad eum monachos mittit Bernardus 323 f Quos ei commendat, 323 f & ſeq. Lucerna fuit ardens & lucens, 664 c Bernardo amicus, 664 c Bernardi cum S. Malachia amicitia, 324 b, c
S. Malachiæ præſentia ad perfectionem excitatur S. Bernardus, 338 f Erga ſuos charitas, 338 c Apud Claram-vallem defunctus, 338 d Et ibidem ſepultus, 338 d Ejus obitum fratribus in Hibernia annuntiat Bernardus, 337 c & ſeq. Eoſque ad ejus imitandas virtutes hortatur, 338 e Eidem defuncto congratulatur Bernardus, 338 a Et de ejus patrocinio lætatur, 338 b
MALCHUS frater Chriſtiani abbatis, 686 e Idem monachus Benchorenſis, 671 d
MALCHUS ex monacho Wintonienſi epiſcopus Leſmor civitatis mummoniæ, 668 c 674 a
MALIS Deus ſolet prævenire ſua beneficia, 259 a
Malum quod fit etiam per vim non eſt ſine culpa voluntatis, 623 a In male actis ut ſe gerendum, 91 f Fruſtra deplorantur, ſi non emendantur, 415 e
Malis uti novit in bonum, 92 a Non ſunt facienda, ut eveniant bona, 204 b
Mala pura & media, 19 c
Malum fieri bonum nulla poteſtas vel auctoritas facit, 20 e
Malis hominibus tamquam virga in ignem poſtea projicienda utitur Deus ad ſalutem ſuorum, 626 f & ſeq.
Mali bonis ſemper permixti, 386 a
Malorum odiis boni obnoxii, 291 c
MANASSES epiſcopus Meldenſis, 320 c 466 467 n
Mandata præpoſitorum a ſubditis non dijudicanda, 22 f
Mandata duo prælati, verbum, & exemplum, 193 f & ſeq.
Maneries locutionis pro modo locutionis, 361 c
Manicæ longæ Cluniacenſium notantur, 6 b
Manichæus hæreticus in ſynodo Conſtantinopolitana damnatus, 187 b
MANUEL comnenus C. P. Imperator, 379 a, b Henricum comitis Theobaldi filium novum militem facit, 379 d Eumdem ſuffragiorum domus ſuæ participem reddit Bernardus, 380 a
MARCHIANENSE monaſterium Ord. S. Bened. 323 n
Marchianenſium monachorum calumniæ in Alviſum epiſcopum Atrebatenſem, 323 b
MARCIANUS imperator Chriſtianiſſimus, 187 b
MARIÆ laudum materia ampliſſima, 169 f
Maria Domina noſtra ſimpliciter dicta, 89 c, n
MARIÆ nativitas Sancta, 170 a, c Ab initio Angelo Gabrieli ſoli commendata, 641 b Sola ex natis mulierum peccati actualis expers, 170 f
MARIÆ gloriatio in ſola humilitate, 474 b
MARIÆ Aſſumptionis & Nativitatis feſta recepta, 170 a
MARIÆ fides, fermentum, 460 c
Maria falſis & dubiis non eget honoribus, 169 c S. Bernardi devotio in B. Mariam, 89 c Omnia Ciſtercienſium monaſteria ei dicata, 89 n
S. Mariæ Trecenſe monaſterium, 124 b, n
MARIA Ludovici Junioris filia, Henrici Comitis Campaniæ uxor, 335 n
MARIA filia Theobaldi comitis Campaniæ uxor Odonis Burgundiæ ducis, 262 n
MARTHÆ modeſtia & fides expenditur, 586 a
S. MARTINUS Pictavis, Mediolani, & Turonis monaſteria ædificavit, 222 d Nigris uſus veſtibus, 222 c
S. Martini monaſteria, 222 d Laudunenſe, 390 n Sparnacenſe, 205 n
MARTINI Cardinalis Legati in Dacia memorabile exemplum, 436 f & ſeq.
Martyres reputantur qui pugnando pro fide moriuntur, 550 b
Martyribus in hac vita charitatis perfectio non competit, 602 d
Martyrum veteris & novi teſtamenti diſcrimen, 103 a & ſeq. 104 f Illis cur dies feſtos non decernat eccleſia, 103 c
Martyrium facit cauſa, tempus genuſve diſcernunt, 104 f
Martyrium ſine fide non eſt niſi pœna, 635 b Baptiſmi vicem ſupplet, 634 d, e 635 b & ſeq.
MATHILDIS filia Euſtachii Boloniæ Comitis, uxor Stephani Angliæ regis, 295 n Bernardo Bononiam venienti pedes obviam venit, 269 n
MATHILDIS Guillelmo Henrici primi Anglorum regis filio deſponſata, poſtea fontis-Ebraldi abbatiſſa, 291 n 296 n
MATHILDIS duciſſa Burgundiæ, 127 e, n
MATHILDIS Comitiſſa Bleſenſis, 284 b
MATHILDIS Comitiſſa filia Engelberti Marchionis, 267 n Theobaldi comitis uxor, 139 n
Matrem pro Chriſto contemnere piiſſimum, 509 a, b
Matrimonium monachi an validum, 526 b An licitum ei qui religioſum habitum diu portavit, 77 b, c Matrimonium filii Hugonis de

Beſua a Duciſſa Burgundiæ probari poſtulat S. Bernardus, 127 f & ſeq.
Matrimonium inter filium comitis Andegavenſis & aliam Regis Franciæ ob gradum conſanguinitatis diſſuadet, 335 a
MATTHÆUS Cardinalis, Albanenſis epiſcopus, 38 n Summi Pontificis Legatus, 38 c 51 n 55 n Miſſus ad reconciliandos Innocentio II. Mediolanenſes, 141 n
MATTHÆUS Dux Lotharingiæ, 126 n
MAURITIUS Burdinus Antipapa in Cavenſe Monaſterium retruſus, 202 n
MAURICIUS invaſor Sedis Sancti Malachiæ, 673 f
MAURICIUS abbas Fontanenſis, 287 n
MAURINIACENSES abbates, Thomas, Macarius, Thomas, 376 n
S. MAURUS multa de Regula mutavit, 220 n
S. Maximini Trevirenſ. abbas notatur, 302 a Libertatem ſuam tuetur contra archiepiſcopum, 177 b hoc monaſterium de manu laica eripit Adalbero archiepiſc. Trevirenſis, 176 d, n 177 b 301 f
Medicina clericis & monachis interdicta, 68 n Monachis eam exercere indecorum & periculoſum, 68 c 70 a Eam tamen olim exercebant clerici & monachi, 68 n
Medicinarum uſus in religioſis improbatus, 318 n, b, n 308 a
Medicinis aliquando utebantur Ciſtercienſes, 383 d
Mediolanenſis eccleſia ſuis ornamentis & privilegiis privata ab Innocentio, 141 a, f
Mediolanenſis Cleri opera civitas Innocentio reconciliare, 142 b, e Quę eccleſiæ in eru beneficia, 141 b
Mediolanenſes vinculis Placentinorum ab eccleſia romana liberati. *ibid.* Non ante recepti in gratiam, quam Lotharium Imperatorem reciperent, 144 d Eos Imperatrici commendat Bernardus, 144 d
Mediolanenſium erga Bernardum devotio, 142 d Ejus apud eos favor, 142 d
Meditatio Dei erga nos amoris quam efficax, 505 d
Meditari cœleſtia quam jucundum, 454 d
Meditanda ſemper Chriſti miſericordia & potentia, 523 a
Medium ubique tenendum, 429 n
Medium qui competat virtutibus cardinalibus, 419 f & ſeq.
Mellifontis monaſterium in Hibernia, 324 n
S. Memmii Catalaunenſe monaſterium reformatum, 154 b
Memoria egra purgatur, 405 d
S. Memoriæ dictus Bernardus adhuc vivens, 55 n Item Guntatus abbas, 63 n
Menſa abbatis in domo hoſpitum improbatur in quodam abbate Ord. Ciſt. 397 b Suſpenſio regularis a menſa, 384 n
Mercenarios a Paſtoribus diſcernit perſecutio, 500 d, a
Mercenarii & Servi lex qualis, 308
Merita noſtra quid, 830 b Sunt ex gratia, 809 f Et Dei dona, 678 a Conſtant ex Dei gratuita promiſſione, 829 b
Meriti cauſa ſola eſt aſſenſus voluntatis, conſenſus vero ex gratia, 627 b, c
Meritum & libertatem tollit neceſſitas, 611 a Deus ad noſtra merita utitur creatura, 626 c
Metropolitanus ſuffraganeorum cauſas judicat, 175 a
Metenſis eccleſiæ periculum ex epiſcopi & clericorum contentione, 175 d Hanc Bernardus Oſtienſi Tuſculano, & prænestino epiſcopis commendat, 258 d
S. MICHAELIS plura in Galliis monaſteria, 359 n Unum inter aſcia, 384 n
MICHAEL clericus poſtea abbas in Scotia, 871 a
Miliſendis, ſeu Meliſendis Jeroſolymorum regina, 196 n 279 n 322 e Ejus erga Bernardum devotio, 279 b Elogium, *ibid.* Familiaritas cum Bernardo, 280 a Bernardi ad eam monita, 323 b, c
Militum templi origo, 547. Elogium, 550 n & ſeq. Quæ diſciplina, 553 d & ſeq. Quales ab eis admiſſi, 555 b Hos Patriarchæ antiocheno commendat S. Bernardus, 352 d
Militem templi in monachum recipere renuunt Ciſtercienſes, 461 f & ſeq.
Militum pericula, 551 a
Militum Chriſti ſecuritas, ſive occidant, ſive occidantur, 551 a, b
Milites pro fide pugnando morientes martyres reputantur, 550 b
Militi prælianti tria neceſſaria, 551 d
Milis & Drogonis inceſtuoſus concubitus, 175 a
Militia Chriſtianis licita, 552 a
Militia Dei & ſæculi quid differant, 553 c In Chriſti militia ſola fuga perditur victoria, 7 a
Minimis occupari Pontificem non decet, 448 c, d
Minimorum contemptus quale crimen, 516 f
Minima non ſpernit verus obediens, 512 d
Miniſtrare glorioſius, quam dominari, 485 f 428 a
Miniſtri eccleſiæ indigni deſcribuntur, 408 b, c Eugenii Papæ votum pro bonis eccleſię miniſtris, 447 a
Miniſtros Papæ compresbyteris ſuis anteferri nec antiquitas habuit, nec ratio perſuadet, 448
Miniſteria eccleſiæ ambientes perſtringuntur, 407 d & ſeq. Quales Deus vocet ad eccleſiæ miniſteria, 497 f
Miratorium monaſterium Ord. Ciſt. a Gigniacenſibus everſum, 275 d
Miſeratio crudelis corpori ſervire præ anima, 540 d & ſeq.
Miſeria mundi hujus & pericula, 25 a Ejus ſinis, 429 b Nulla verior miſeria, quam falſa lætitia, 615 b
Miſericordia Dei in peccatores, 179 b
Miſericordiam in ſe qui didicit Chriſtus, 568 b
Miſericordia Chriſti humana quomodo neceſſaria nobis, 570 d
Miſericordiæ conſideratio judicii timore temperanda, 557 b
Miſericordia eſt affectio, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi ſubjicitur, 72 b
Miſericordia in proximum commendatur, 570 d e Quibus modis & mediis in nobis excitetur, *ibid.* & 571 a, b
Miſericordiæ primus gradus pœnitentia, 496 a
Miſericordiæ veræ officia, 33 c
Miſericordia divina obtinetur miſerendo ſibi ipſi & proximo, 490 b
Miſereri non novit mali ignarus, 568 b
Mitis ſis priuſquam miſericors, 571 a
Miſericordia crudelitate plena qua ita corpori ſervitur ut anima juguletur, 540 e & ſeq.
Miſſa non celebranda cum animo in alium commoto, 588 a
Miſſæ defectus quam ſevere olim expiati, 71 a In miſſa calicem non conſecranti ex negligentia quid agendum, 71 c An conſecratio unius ſpeciei ſine altera valida ſit, 71 d, c
Mitræ uſus, annuli, & Sandaliorum in abbatibus improbatus, 485 d Sacerdoti diacono & ſubdiacono in eccleſia Veſontionenſi conceſſus, 482 n
Mitti, aut deſcendere de Cœlo non convenit patri, ſed filio aut Spiritui-Sancto, 575 a, b
Modeſtiæ egregia deſcriptio, 122 d
Mira in S. Malachia, 682 b
Modica non ſpernenda, 287 f Qui in modico fidelis non eſt, nec in maximo, 123 d
Moliſmenſis eccleſia Ciſtercienſis Ordinis mater, 52 a Ejus libertatem S. Bernardus tuetur, 52 d Eamdem commendat Lingonenſi epiſcopo, 82 d Item Theobaldos comes, *ibid.*
Mollior affectus excæcat hominem, 410 a
Monachi eremitæ, 307 a Pauperes Chriſti, 110 e Domeſtici Dei, 84 a Ad fundandum cœnobium miſſi ut nuntii, Dei ſuſcipiendi ſunt, 98 f
Monachi Sancti dicti, 536 a Ipſis ſanctitatis nomen tributum, 201 b 206 b Item Beatitudinis, 248 d
Monachi dotes, 317 a Vera inſignia quæ, 485 a Qualis & quanta eorum obligatio ſecundum S. Bernardum, 308 b, c
Monachorum tres ſtatus, 268 f, n
Monachorum officium non eſt docere, 96 a Sedere & tacere, 357 d Eorum eſt vivere de manuum labore, 357 c Sine miſſione prædicationis officium aſſumere non debeat, 331 a An conveniat eis cenſura in epiſcopos, 462 a ad epiſcopatum aſſumpti abbatis poteſtati ſubtracti ſunt, 282 c Epiſcopis factis habitum & vitam priorem deſerere haud licitum, 208 n
Monachorum vita in labore, 345 n Eis non quærenda commoda, 398 a & ſeq. Neglectis regulis, tribus ſubſtantialibus votis contenti extra viam ſunt ſalutis, 338 n
Monachi ſenſuales omnibus hominibus miſerabiliores, 345 c Eorum abuſus in cibo & potu &c. perſtringuntur, 541 c & ſeq. Eis non convenit agere medicos, 70 a Indecorum id ac periculoſum, 68 a
Monacho præſertim tironi vitanda ſæcularium converſatio, 301 b
Monachorum viſitationes antiquis quam diſſimiles, 541 b Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 360 a, b
Monachus in monaſterio potius agat pœnitentiam, quam in peregrinatione, 360 b
Monachos quales deceant veſtes, 397 b Eorum habitus humilitatis inſigne, 543 a Cupiditas in monachis damnatur, 557 a Monachi ambitioſi redarguuntur, 485 c, d Eorum vanitates & ſuperfluitates perſtringuntur, 540 b & ſeq.
Monachi correctio ut inſtituenda, 106 a Cum perfectis & imperfectis Monachis ut agendum, 87 a Diſſidia inter monachos eſſe quam indignum, 215 b & ſeq.
Monacho contumaci libertatis privilegium dari improbatur, 328 a
Monachi incorrigibiles ejecti, 109 n
Monachus, relicto monaſterio, moderate vivens pejor eſt diſſoluto in illo remanente, 12 a
Monachus extraneus an & ubi admittendus, 67 f De alio monaſterio abſque ſui ſuperioris permiſſu non ſuſcipiendus, 106 b 525 d, c
Monachus an poſſit ad aliud tranſire monaſterium prætextu voti quod ante profeſſionem aut monaſterii ingreſſum fecerat, 368 a, f
Monachi in alienum regnum mitti non acquieſcentes non cogendi, 324 f
Monachus, dictus *Religioſus*, 34 n
Monachi matrimonium an validum, 526 b, c, n
Monachi ſub Fabernacenſi abbatiſſa hoſpitali deſervientes, 351 c
Monachi DCCCC. a piratis occiſi, 670 c
Monachi cujuſdam indiſciplinati audacia & obſtinatia, 383 d & ſeq.
MONASTERIUM, Jeruſalem, civitas ſancta, 64 a Dei tabernaculum, 33 d Pœnitentiæ locus, 374 c Carcer, 345 c Et quidem durus, 211 d Eccleſiarum gloriam augent, 391 c In monaſterio ut converſandum, 92 d Duo in monaſteriis obſervanda, ſubjectio, & ſtabilitas, 24 a
Monaſterium mutare cui liceat, cui non expediat, 523 f & ſeq. Non deſertores, ſed proviſores cenſendi qui a laxiori ad ſtrictius monaſterium tranſeunt, 395 f & ſeq. Cum malo abbate an maneat melius, quam monaſterium mutare, 517 c, d Ut licitum eſt in monaſterio minus ſtricto manere, 25 f
Mutato monaſterio, ad primum non revertendum, 525 c Tranſitum ad aliud monaſterium improbat S. Bernardus, 45 d 46 b, f Criminoſos ab ingreſſu monaſterii non prohibet, 365 a
Monaſteria in regno alieno ædificari dehortatur, 76 a
Monaſterium notum in regula quid ſit, 69 d
Monaſterium pro eccleſia, 34 c, n
Monaſticus ordo primus in eccleſia fuit, a quo cœpit eccleſia, 543 a Angelicis ordinibus ſimilis, *ibid.* In quo conſiſtat, 147 n
Monaſtica profeſſio cur ſit alter baptiſmus, 529 d
Monaſtica vita ſæcularibus ludus, 93 a Ob auſteritates patriorum monaſteria non refugienda, 298 a
Monaſticam vitam leniunt auſteritates, 300 a
S. MONICA juxta eccleſiæ africanæ morem oblationes Mediolani offerre volens ab Ambroſio prohibetur, 216 d
Monaſteriolum ad radices montis Laudunenſis Sanctimonialium Ordinis Ciſtercienſis, 390 n Harum mira obſervantia, 321 n
Mora periculoſa, ubi de ſalute agitur, 109 d
Morbos cur Deus immittit, 40 d
Moreniſem eccleſiam ad condendum monaſterium Ord. Claræ-vallenſis concedunt Canonici regulares S. Dionyſii, Remenſis, 389 a
Moribundi confeſſio & Viaticum, 684 b Morientibus Sacramenta negabant Henriciani, 528 c
Morimundus quarta Ciſtercii filia, quo anno fundatus, 14 n Arnoldus abbas inde temere diſcedit, 14 d & ſeq. Hinc Raynaldus abbas relicto monaſterio, Jeroſolymam petit, 325 e
MORS vanitatis & brevitatis arguit omnia, 450 a
Mors adoleſcentiæ non parcit, 368 a Senibus in Januis, adoleſcentibus in inſidiis, 490 f Juſta peccati pœna, 559 a
Morte nihil certius, & incertius, 106 d
Mortis memoria commendata, 238 b Quatenus hæc timenda, 264 a
Mortem intentat Deus, ne inferat, 40 a
Mors Sanctis novæ legis cur optabilis, antiquis nauſa, 104 a & ſeq.
Mortem pretioſam duo faciunt, vita, & cauſa, 105 a Bona mors juſtorum propter requiem, melior propter novitatem, optima propter ſecuritatem, ibid. f
Mors piorum an & quomodo lugenda, 331 a De morte & vita piorum æqualiter lugat & gaudet Bernardus, 360 a
Mala mors peccatorum in mundi amiſſione, pejor in carnis ſeparatione, peſſima in vermis ignisque duplici contritione, 110 a
Mors bona, qua morimur peccato, ut juſtitiæ vivamus, 109 e Amori Chriſti potius cedendum, quam morti, 107 f
Mortui pie non ablati, ſed tranſlati, 72 f
Morum corruptio in clero, 883 e, f
Moſomenſe monaſterium Ord. S. Bened. 381 n

Moſmenſes monachos Pontifici commendat S. Bernardus, 262 b

Mulierum cohabitatio noxia, 83 b 84 a *V.* Feminæ.

Multiloquium fugiendum, 409 e In eo veritas periclitatur, *ibid. V.* Loquacitas.

Multitudo peccantium non facit impunitatem ſcelerum, 396 a Ex multitudine ſolidum non eruitur argumentum boni, 318 d

Mumonia, Hiberniæ pars auſtralis, 668 e, f

Mundandus oculus cordis a peccato, 496 d *V.* Animus. Cor.

Mundanæ gloriæ vanitas, 121 a Exhortatio ad contemptum mundanæ gloriæ, 123 c

Mundus lachrymarum vallis, 451 e

Mundo an licite uti poſſimus, 372 b

Mundus animas ſuæ dignitatis immemores merito deludit, 400 e, d Stimulus vehemens ad mundi fugam, 108 b & ſeq.

Mundo & Deo ſervire impoſſibile, 123 e

Mundum qui plus amat, quam Deum, impius eſt & idololatra, 114 e, f Filiorum hujus mundi infelicitas, 112 b

Mutabilitas voluntatis, 92 e *V.* Inconſtantia. Mutabilitas in monachis, improbata, 524 c *V.* Monaſterium.

Myſteriorum notitia in prophetis inæqualis, 637 f

N

NAMNETUM, urbs Galliæ, 125 n 228 d

NANTHELMUS prior portarum, 156 n Cartuſiæ majoris, 265 n Demum epiſc. Bellicenſis, 248 n

Narratio brevis & pura manifeſtam facit abſque labore veritatem, 421 a

NATALIS monachus Cartuſienſis, 248 n Electus epiſcopus a Papa non confirmatur, 249 a

Nativitatis B. Mariæ feſtum receptum, 170 a *V.* Maria.

Nazareth locus conceptionis Chriſti a prophetis prædictus, 640 e

Neapolis ab obſidione Rogerii tyranni liberata per Piſanos, 146 b

Neceſſarium, ſtabile, inviolabile, incommutabile, 507 e

Neceſſitas tollit libertatem & meritum, 611 c

Neceſſitas eſt quædam carnis loquela, 601 b

Neceſſitas felix quæ cogit in melius, 506 d

NEEMIAS epiſcopus Duevaniæ in Hibernia, 684 e

NEGLECTUS & contemptus in quo differant, 513 b Legum contemptu plus peccari, quam neglectu, 512 f & ſeq.

Neglecto vulneri callus obducitur, 414 b

Negotium charitatis vera requies, 97 a

In Negotiorum medio tranquilla mens, rara avis in terris, 336 a

NESTORIUS in Concilio Epheſino & Chalcedonenſi damnatus, 187 b

S. Nicaſii monaſterium Remenſe a regie miniſtris expilatum, 209 b, n

NICOLAUS epiſcopus cameracenſis, 399 c, n 369 e

NICOLAUS monachus deſignatus abbas Trium-fontium, 287 e

S. NICOLAI in Boſco monaſterium, 389 n 534 e Alias in ſylva Vedogi monaſterium, 85 n Ejus religio & multimoda poſſeſſio, 86 n

NICOLAUS monachus S. Nicolai de Boſco, 87 b 533 n 334 e

S. NICOLAI de Prato monaſterium canonicorum regularium, 00 n 380 n

NICOLAUS Claræ-vallenſis S. Bernardi notarius, 184 e, n Petro venerabili carus, 263 e 347 a 349 c, e 350 b Ejus fraudes & impoſturæ, 283 c & ſeq.

NIGELLUS invaſor ſedis S. Malachiæ, 674 f 675 e

Nigredo mentis, non veſtis execranda, 221 e

Nigræ veſtes monachos magis decent, 223 a & ſeq.

Nigris veſtibus uſi antiqui patres, 222 e Item Hiſpani in funere, 223 b

Nimis pro perfecte aut valde, 571 f

Nivernenſis comes de Feodo epiſcopi habet quidquid in civitate Autiſiodorenſi poſſidet, 382 b Res epiſcopi Autiſiodorenſis ut ſuas cuſtodire debet, 382 b

NIVARDUS S. Bernardi frater in Hiſpaniam miſſus, 337 n Sanciæ regis Hiſpaniæ ſorori carus, 285 b Abbas monaſterii de Spina, 285 n An etiam Vallis-Richerii. *Vide* Notar.

Nobilitas qualis quærenda prælatis eccleſiæ, 426 e, f

Nobilium virtus rara, 121 a, b Clarior & illuſtrior, 121 b Nobilium virorum converſio non infrequens, 117 e Illuſtrior virtus quam nobilis proſapia, 121 b

Nonna Sanctimonialis, 123 e

S. NORBERTUS Ordin. Præmonſtratenſis inſtitutor, 83 c 227 n Magdeburgenſis antiſtes, 135 d S. Bernardo prælatus, 251 n Elogium ejus, 60 b Divinis aperiendis myſteriis tanto promptior, quanto Deo propior, 27 d Eccleſiæ generalem perſecutionem prædicit, 66 e Ejus de Antichriſto ſententia, *ibid.* b

Norbertus ſupplex ad Theobaldum comitem pro Humberto, 50 e

Norbertum Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo commendat Calixtus Papa, 391 a

NORMANDUS epiſcopus Andegavenſis 282 e

NORPALDUS abbas Vallis-lucentis, 76 n

NOTERIUS archidiaconus Pariſienſis an auctor necis Thomæ Prioris S. Victoris, 159 n 160 d, e

Norigenti monaſterium B. Mariæ, 389 n

Noviſſimorum recordatio auſteritatem vitæ religioſæ mitigat, 6 e & ſeq.

NOVITII in religione præda Domini, 98 e Bona inſtitutio, 301 b

Novitii ex regula habitum ſæcularem olim retinebant Ciſtercii, 3 n 4 e Novitiorum habitus apud Ciſtercienſes & Cluniacenſes, 4 n Novitiorum probatio annua, 4 e Profeſſio dilata, 303 b Aliquando contracta.

Novitii cujuſdam rigida & mirabilis abſtinentia, 397 e

Novitii incorrigibiles ejiciendi, 303 b Quaſi apoſtatæ, 355 n

Novitius a Priore ejectus abſente abbate, 367 a

Novitium ejectum, ſed poſtea in propoſito confirmatum benigne recipi poſtular S. Bernardus, 366 d 367 a & ſeq.

Novitiorum magiſtrum a ſe diſcedere dolet abbas de Spina, 337 c

Novellos fratres non vult exponi S. Bernardus, 314 b

Nugæ fugiendæ, 431 b

Nugæ aliquando ferendæ, referendæ numquam, 431 b

Nugæ in ore ſacerdotis blaſphemiæ, 431 b

Nundinæ ſolemnes ad duella, 339 c, n

Nundinæ libertatis, Calendarum Majarum, 382 d

O

OBedientiæ gradus optimus, cum eo animo injunctum opus recipitur, quo & præcipitur, 512 e

Obedientia quibus difficilis aut impoſſibilis videatur, 518 f

Obedientiam gravem non eſſe niſi imperfectis & carnalibus, 515 c, d

Obedientiæ lex in quibus valeat, 19 b

Obedientiæ ordo, 511 e

Obediendum Deo potius quam homini, 18 f

Obedientia quæ voti terminis cohibetur eſt imperfecta, 510 f Perfecta quæ ſit, *ibid.*

Obedientiæ terminus qui & vitæ, 511 b 527 a

Obediendum præpoſitis ſicut obedientiam exigimus a ſubditis, 352 c

Obediendum prælato tamquam Deo, ubi tamen Deo contraria non præcipit, 513 f & ſeq. 514 e

Obedientia abbati non debetur in his quæ ſunt ultra, citra, aut contra Regulam, 510 d Abbati in malo non obediendum, 18 e 22 f & ſeq. 24 e

Obedientiæ errata rectis eſſe venialia, 515 f Majorum imperiis non præponenda minorum, 20 e

Obediens verus minima non ſpernit, 512 d Non omnis inobedientia lethalis, 515 d In difficilioribus agendis obeditio gratior, quam prævaricatio gravior; in facilioribus contemptus damnabitur, quam actus laudabilior judicatur, 523 e, d

Obedientiæ jugum excutiens mala eſt libertas, 482 a

Obedientia exemplo Chriſti ſectanda, 372 a Chriſti actiones ſunt obedientiæ documenta, 568 c, e Chriſtus vitam dedit, ne perderet obedientiam, 481 b

Obedientia qualis apud Clara-vallenſes, 403 a

Obedientiæ ſeu parvæ cellæ extra cœnobium, 360 d, n Aliquando Synagogæ Satanæ, 255 b, n

Oblatio filiorum in monaſterio quo ritu facienda, 4 d Parvulos ligabat, 3 n

Oblatio parentum an voto filiorum præferenda, 4 e, f

Oblatio filii a parentibus facta, non præjudicat voto proprio, 343 a, b

Oblationes offerre volens Mediolani S. Monica juxta eccleſiæ Africanæ morem, ab Ambroſio prohibetur, 216 d

Oblivio bona ſi & teipſum neſcias, ut proſis proximo, 472 a

Obſervantiæ regularis propoſitum ex corde procedit, 257 b

Occupationes exteriores quam periculoſæ, 415 d

OCULI & aures per Hædos ſignificantur, 577 e

Oculorum curioſitas culpæ commiſſæ judicium, cauſa committendæ, 578 a

Oculos inculpabiliter levas, ut petas, vel ut impendas auxilium, 577 e

Oculus cordis quadruplex, 521 c

Oculus cordis a peccatis mundandus, 496 d

Oculum ſimplicem duo faciunt, amor boni, & cognitio veri: Oculum nequam cæcitas & perverſitas, 521 a & ſeq.

ODELRICUS Tarraconenſis archiepiſcopus, 135 n

S. ODILO abbas Cluniacenſis, 542 e

Odium & amor corrumpunt judicium, 571 e

ODO abbas Belli-loci ordinis Præmonſtrat. 358 n S. Bernardi amicus, 363 a

S. ODO abbas Cluniacenſis, 542 e

ODO ex abbate S. Cornelii, abbas S. Dionyſii in Francia, 276 d, e, n Ejus elogium 277 a & ſeq. 276 n Ejus defenſionem adverſus iniquas criminationes ſuſcipit S. Bernardus, 276 e 277 a & ſeq.

ODO abbas S. Genovefæ, 334 f

ODO abbas Majoris-monaſterii, 356 d, n Vir optimus, 358 d

ODO abbas S. Remigii Remenſis Cartuſiæ de Monte-Dei fundator, 280 n

ODO comes Parnacenſe monaſterium fundat, 102 n

ODO dux Burgundiæ, 162 n

ODO de Taeciaco, miles, 382 f

ODELRICUS canonicus Lingonenſis, 161 e 162 n

Oeconomus debet eſſe fidelis & prudens & auctoritate pollens, 448 f Qualis ejus debeat eſſe auctoritas, 448 f & ſeq.

Oeconomus fidelis prudenti an præferendus, 449 b

OENTHUEB civitas in Hibernia in officiis divinis qualia legi vel cantari debeant, 359 b, e

Ogerius canonicus regularis, 90 a 546 b, n Abbas honeſtate, ſcientia, & religione commendabilis, 99 e

OLANNUS cellarius, 382 f

Oleum adulatorum venenoſum, 80 f

OLRICUS canonicus Lingonenſis, 161 e

ONUS Chriſti leve, 73 d & ſeq.

Onus Chriſti pennis avium & quadrigæ comparatur, 73 e

Onus Chriſti non gravat ſed levat, 73 d

Opera diſcernunt inter filios Dei, & filios diffidentiæ, 111 e

Opus omne triplici conſideratione præveniendum, an liceat, an deceat, an expediat, 438 a

Opera verbis concinant, & verba operibus, 593 d Multoties minus juſtitiæ habent qui magis operantur, 537 c

Opes quatenus habeat prælatus, 425 d *V.* Divitiæ.

Opinio eſt quaſi pro vero habere aliquid quod falſum eſſe neſcias, 453 b Si habet aſſertionem, temeraria eſt, 453 a

Opiniones quando licitæ, 640 b

Oratione dignius quæritur, & facilius invenitur Deus, quam diſputatione, 454 f

Oratio omnis tepida, quam non prævenerit inſpiratio, 599 e

Orationi plus fidendum, quam propriæ induſtriæ, 446 e

Orationum efficacia ex vita laudabili, 267 e

Orationem ſupplet verecundia, 586 b

Orationes & lachrymæ arma Bernardi, 229 a

Orationibus eccleſiæ privari quanti ſit periculi, 587 b Pro deſperatis non orandum ſed gemendum, 585 f

Oratorium ex virgis in ſepem textis, 681 a

Oratorium ex lapide primum in Hibernia, 690 f

Oratorium ex ligno, 671 b

Oratorium monaſterium Ord. Ciſt. 130 n

Ordo & *diſciplina* ſynonyma, 5 n

Ordo monaſticus primus in eccleſia fuit, immo cœpit ab eo eccleſia, 541 a Angelicis ordinibus ſimilis, *ibid.* In quo conſiſtat, 127 e

Ordo Ciſtercienſis idem dicitur cum Cluniacenſi &c. 5 n Diſtinguitur, *ibid.*

Ordo Claræ-vallenſis, 388 e

Ordinis ſui nigros monachos appellat S. Bernardus, 83 e

Ordinem Ciſtercienſem cur aliis prætulerit S. Bernardus, 536 c, d

Ordo Cluniacenſis glorioſiſſimus & mundi lumen, 533 b Ejus elogium, 534 e, d

Ordines minores ab abbatibus collati, 482 n

Ordinum indigni ſuſceptores notantur, 554 b & ſeq.

& ſeq.
Orientalis eccleſiæ ſtatus periculoſus, 341 e Infelix ſtatus, 372 e
Originalis peccati quæ remedia ante Chriſtum, 633 b
ORILBERTUS, ſeu Oribertus ex priora Caſæ-Dei epiſcopus Valentinus a Bernardo laudatus, 248 a, n 260 c, n
Ornatus virginum verecundia & diſciplina, 122 d
Ornatus filiarum hujus ſæculi inanis & caducus, 122 a
Oſtienſis epiſcopi eſt conſecrare ſummum Pontificem, 137 b
OTHBERTUS S. Benedicti monachus, 21 a
Otioſitas fugienda, 431 b
Otium non eſt quod non omnino ratione vacuum eſt, 503 a
OTTO monachus Mediolanenſis, 143 c
Ovis nomen innocentiæ, 223 a
Ova quam multis modis poſſint & ſoleant præparari, 542 d Eorum abſtinentia apud primos Ciſtercienſes, b, n

P

PACTUS quis, 497 b
Pacificus quis, 507 b
Facta, ab iis non reſiliendum ob ſuſpiciones, 206 d
PAGANUS de Monte-deſiderii, miles templi, 548
Pagani an occidendi, 552 a
Palatium, humilitas in eo rara, 443 c
Palefridus quid, 108 n
Pallium plenitudo honoris archiepiſcopalis, 141 c 678 d Ejus uſus ante S. Malachiam archiepiſcopis Hiberniæ defuit, 678 d Quanti ejus dignitatem fecerit, 803 f & ſeq. Ante ejus uſum an archiepiſcopi Armachani antiſtites metropolitani uſi poteſtate, 313 a
Panis Ciſtercienſium ex avena, b, n 397 d
PAPA vicarius Chriſti, 238 a, n 482 c Vicarius Petri, 178 d 319 a Vicarius Petri & Pauli, 177 n 243 a Apoſtolorum hæres, 431 f Orbis epiſcopus, 297 b Speculator eſt ſuper omnia conſtitutus, 425 d
Parem non habet ſuper terram, 423 b Ipſi datum judicare de univerſis, 270 b Gladius ejus duplex, 444 b Claves ejus, 271 c
Plenitudo poteſtatis ſuper univerſas orbis eccleſias ei donata, 142 d Solus plenitudinem habet poteſtatis, 236 a Orbi exeundum ei qui volet explorare quæ non pertineant ad ejus curam, 432 d Ei reverentia omnimode exhibenda, 141 b
Poteſt omnem ulciſci inobedientiam, 141 a
Papæ primatum teſtatur appellatio de toto mundo ad ipſum, 434 b non modo ovium, ſed etiam paſtorum omnium unus paſtor, 428 b Reverentia ab archiepiſcopo ei exhibenda, 480 a De epiſcopis creare poteſt archiepiſcopos, & e converſo: & creare poteſt novos epiſcopatus, 141 d, e Epiſcopos ipſos deponere & excommunicare poteſt, 428 d Solius eſt ejus epiſcoporum depoſitio, 236 a A finibus terræ quaſcumque perſonas eccleſiaſticas quoties vid rit expedire cogere poteſt ad præſentiam ſuam, 141 e
Præſidet principibus, imperat epiſcopis, regna & imperia diſponit, 233 c Ejus læſio omnera catholicos tangit, 241 d, a
Papæ conſenſus pro Roberti tranſitu ad Cluniacenſes, 3 e
Papæ poteſtas non ſola a Deo inſtituta, nec alias ſpoliare debet, 431 a & ſeq. Non Dominus eſt epiſcoporum, ſed quaſi unus ex ipſis, 450 d Summus Pontifex eſt dictus non conſummatione ſed comparatione, 427 a
Papæ cura qualis eſſe debeat, maxime circa hæreticos, ſchiſmaticos, & infideles, 433 a, b & ſeq. Ejus eſt naſcentes hæreſes exſtinguere, 184 b Ejus culpa eſt, ſi culpa non ferietur, 238 a Ejus cenſura a concilio Senonenſi petita adverſus errores & perſonam Petri Abælardi, 312 f
Papæ dotes, 430 a Ejus animus qualis eſſe debeat, 448 d Qualis eſſe debeat erga eccleſiam, 234 d, a Sic præſit, ut proſit, 432 d Subditorum commodum non proprium quærere debet, 434 d, e Ut ſe gerat in judiciis, 428 e Ei cavenda perſonarum acceptio, 433 b Inderexa ex poteſtate, non ea ratione agere, 438 b Quid de ſubreptitiis, aut injuſtis licentiis ſit ſentiendum, 20 f Ejus onus angelicis humeris formidabile, 233 a Ei maxime vitanda dominandi libido, 432 a Orbis diſpenſatio ipſi credita eſt, non data poſſeſſio, 431 f Ejus poteſtas in crimina, non in poſſeſſione, 418 b
Pontifica ſervitus indigna quæ, 426 d Ipſi vitandus litium ſtrepitus, 323 a Minimis occupari non decet, 448 e Nundinatoribus non facilis ſit, ſed terribilis, 422 b
Papa ſit inflexibilis adverſus carnem & ſanguinem, 271 b Non ſolum decat eum vitæ ſanitas, ſed & famæ decor, 138 d Ei non negligenda familiæ diſciplina, 450 a Famæ & conſcientiæ conſulat, 437 d Bonum eſſe ei non ſufficit, niſi tales etiam habeat adjutores, 445 a Familiares ejus clerici quales eſſe oporteat; 442 e Et collaterales, 444 a Neceſſarius ei bonus Cancellarius, 274 b Miniſtros compresbyteros ſuis anteferri nec antiquitas habuit, nec perſuadet ratio, 448 a Quales olim paſtores eccleſia Romana habuerit, 442 d
Papæ elogia, 428 a Sanctus pater appellatus, 205 c Ei datus ſanctitatis titulus, 273 b 403 d 652 d Sublimitatis, 404 a Majeſtatis, 250 b 262 a Serenitatis, 207 a, 310 d Excellentiæ, 362 a Dignationis, 423 b
Papa equo albo vectus, 443 f, n Indutus cappa rubea, 233 b, n 443 a 444 a
Papæ brevis vita, 236 b *V.* Sedes apoſtolica, Vicarius.
Parentum amor ut ordinandus, 219 a Crucifixi amori cedere debet, 301 a
Parentes in rebus ſalutis filiorum inimici, 129 b & ſeq. 120 a
Parentum fuga commendatur, 115 d Hos ſpernere pro Chriſto, piiſſimum, 109 b Eorum amor non conſulendus, ubi de fuga ſæculi agitur, 105 b
Parentes qui ſuos a religionis ingreſſu avertunt arguuntur, 9 b & ſeqq.
Parentes religioſos filios non amittunt, 118 d
Pariſius nobilis Galliarum civitas regia, 436 a
Pariſienſis eccleſia paſtore deſtituta, 203 a
Parrochia pro diœceſi, 175 a, n 253 f
PARVINUS ex monacho S. Vincentii Laudunenſis abbas Cameracenſis, 55 d, n 56 n
Paſcha non eodem tempore apud omnes celebratum, 216 a
Paſſagium Ciſtercienſibus monachis a Lotharingiæ Duce conceſſum, 528 a
PASSIO Chriſti noſtrum meretur amorem, 114 a, b Magnum amoris incentivum, 592 f Remedium tentationum, 300 f
Paſſionis Chriſti fructus 503 d Ejus meditatio quam utilis, 300 f & ſeq. Ubi paſſionis ſuæ gratiam recogitari videt Chriſtus, ibi ſedulus adeſt & libens, 523 e
Paſſiones hujus temporis non ſunt condignæ ad præteritam culpam quæ remittitur, ad præſentem gratiam quæ immittitur, ad futuram gloriam quæ promittitur, 400 f
Paſtore bono nihil pretioſius in eccleſia, 248 a
Paſtor bonus ovibus debet eſſe diſſimilis, 405 d
Paſtores oves ſuas paſcere debent verbo, exemplo, & oratione, 103 a, f
Paſtores eccleſiæ litteratos & ſanctos requirit Bernardus, 248 b Fac opus evangeliſtæ & paſtoris opus impleſti, 444 a A paſtoribus non curatio exigitur, 441 f
Paſtor cum doctis & refractariis ut agere debeat, 444 d
Paſtorum eſt domare lupos, non dominari ovibus. 426 a
Paſtores bonos a mercenariis diſcernit perſecutio, 400 e, f
Paſtor ſic ſciat diſponere negotia rerum exteriorum, ut norit præponere curam animarum, 41 d
Paſtores rapaces quanta pro temporalibus patiantur, 500 a Digni ad paſtoralem curam trahendi, 248 a, b
Paſtoralem curam amore quietis abjici non probat Bernardus, 92 e
Paſtoralis cura apud Ciſtercienſes olim non grandis honor, ſed grande onus, 385 f
Patri non convenit mitti, aut deſcendere de cœlo, ſed Filio aut Spiritui-Sancto, 575 a
Patris affectus in filium, 65 a
Patris nomen renuit S. Bernardus, 74 d
Patres ante Chriſtum in fide futuri Meſſiæ ſalvati, 660 a
Patrum contemptores hæretici, 183 b Bernardi reverentia erga patres, 102 a *V.* Bernardus.
Paternitatis titulus epiſcopo datus, 556 a
S. Patricii cultus, 673 a Cœmeterium, 693 e
PATIENS quis, 497 b
PATIENTIA non omnis probanda, 415 f
S. PAULINUS ſanctis Martino, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo familiaris, multiſque ab ipſis, & a S. Gregorio laudibus prædicatus, 222 a
Paulus cœleſtis fiſtula, 380 b
Pauli merita unde, 620 a Servitus qualis, 426 e Ejus raptus exponitur, 574 f
S. Pauli Virdunenſe monaſterium expulſis monachis, conceſſum canonicis, 175 e, n Bernardi opera cedit Præmonſt. 351 c
Pauperes ſpiritu beati, 489 c Eorum dignitas, 107 c Reges ſunt, *ibid.* 297 b
Pauperes, ſed pii & religioſi, in primis fovendi, 200 d Non ſunt relinquendi qui ipſi ſe reliquerunt, 269 a
Pauperum preces arma Bernardi, 260 a
Pauperum amor & imitatio quanti, 107 a
Pauperum cauſæ præ aliis curandæ, 421 a
Pauperum querelæ in luxum prælatorum, 470 b & ſeq.
Præſtringitur acceptio divitum præ pauperibus, 443 b
PAUPERTATIS elogium, 39 f
Paupertas via ſecura, 373 d
Paupertas ſancta, 600 d Huic promiſſum centuplum, 573 e
Paupertatis amor, non paupertas, virtus reputatur, 107 f Opportunius contentum eſſe inopia, quam importuna copiæ abundare, *ibid.* c Chriſti paupertas, paupertatis amor in epiſcopo commendatur, 41 b
Paupertas S. Malachiæ epiſcop. 682 a
Pax portio hominum, gloria Dei, 134 d
Pax multiplex, 239
Pacis ſtudium lites reprimit, 358 a
Pacis inimica ambitio, 134 d
Pax perditur, cum Dei gloria ſpernitur, 134 a Ubi pax non eſt, nec Deus, 372 d Utiliora ſunt pauca cum pace, quam multa cum ſcandalo, 546 b, n
Pacem eccleſiis procurare Sedis eſt apoſtolicæ, 315 b, c
Peccator etiam carnem ſuam odit, 486 b, c
Peccans latere non poteſt, 402 e & ſeq.
Peccatorum & juſtorum conſilium & finis, 214 f
Peccator audiat in ſui vocatione quod timeat, & ſic accedens ad Solem juſtitiæ, videat illuminatus quid diligat, 122 a Dei miſericordia in peccatores, 179 b
Peccatoris vocatio & illuminatio quomodo fiat, 513 b, c & ſeq.
Peccatoris converſio, crucis pretioſus fructus, 117 d
Peccatoris converſio quantum ſit illi bonum, 223 e
Peccatoris converſio Deo ad gloriam, angelis ad lætitiam, hominibus eſt ad exemplum, 243 b
Peccatores pœnitentes Bernardus remittit ad epiſcopos, 63 d, a
Peccatoribus pœnitentibus religionem ingredi perſuadet S. Bernardus, 63 e
Peccatores abſque prævia pœnitentia non promovendi ad eccleſiæ dignitates, 26 d & ſeq.
Peccantium multitudo non facit impunitatem ſcelerum, 396 a
Pro deſperatis non orandum, ſed gemendum, 585 f
Peccare poſſe homini cur datum, 628 c
Peccatum non eſt niſi voluntarium, 71 a Voluptas brevis, memoria amara, 485 c Ejus voluptas tranſit, fœditas manet, 462 b Homo non poteſt non peccare, 618 f Nec tamen amiſit liberum arbitrium, 628 f
Peccatum facit conſenſus, non ſenſus, 441
Peccati gravitas non ex eventu, ſed ex intentione, 70 f
Peccata non omnia eſſe paria, 526 a 518 a
Peccatum originale non deeſt ubi libido non deeſt, 171 d
Peccati originalis remedia ante Chriſtum, 633 b
Peccato originali delendo in parvulis ante Chriſtum ſufficiebat fides parentum, 633 b
Peccati Actualis expers ſola ex natis mulierum Maria Virgo, 170 a, f
Peccata quædam eſſe venialia etiam in tranſgreſſione mandatorum Dei, 526 e
Peccata aliqua ignorantiæ dari, 638 f
Peccati alieni immunes, ſi non conſentimus, & redarguimus, 222 d Si otioſi puniendi, quanto magis peccantes, 492 a
Peccata ſpiritualia recens converſis non bene nota, 487 d A peccato non poteſt reſurgere Homo ex voluntate, 628 a
Pro quibuſvis peccatis numquam deſperandum de miſericordia Dei, 374 a & ſeq.
Peccata dimittendi poteſtatem & voluntatem habet Chriſtus, 559 a 561 a
Peccati juſta pœna non avertenda ob malos eventus, 303 b
Peccatum cur puniatur pœna æterna, 256 b Peccatorum pœna Deus, humilium gloria, 461 a & ſeq.
Peccatis novis prius obſtruendus aditus, quam expurgentur vetera, 487 a
Peccatorum mors mala in mundi amiſſione, pejor in carnis ſeparatione, peſſima in vermis, ignisque duplici contritione, 110 a
Peccati deteſtio quot modis fieri ſoleat, 523 d, e

Pec-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Peccandi conſuetudine homo in profundum malorum ruit, 575
Pellium uſus, 218 e Etiam apud monachos, 538 d In Cluniacenſibus culpatur, 6 b
Pelliciia eorum oppoſitæ Ciſtercienſium tunicæ, a d
Pellibus involuta humilitas melior eſt, quam tunicata ſuperbia, 538 d
Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 360 b
Peregrinorum ad Chriſti ſepulchrum accedentium gaudium, 562 a
Perfectio eſt, cognoſcere ſe imperfectum, 385 e
Perfectionis via uſu fit planior, 345 a Ejus ſtudium neſcit finem, 255 e In perfectionis ſemita ſemper currendum, 256 c & ſeq. Viæ ad perfectionem diverſæ, 536 f In perfectionis propoſito apparere imperfectum nævus eſt, 248 e
Perfectus non eſt qui non cupit eſſe perfectior, 47 d 427 e
Perfectorum eſt gloriari in tribulatione, 45 d Quid agendum cum perfectis monachis, 87 a
Perfectioni inſiſtendo moriens, perfectus cenſetur, 255 d
Periculoſa inter media pericula ſecuritas, 7 b
Permutationes inter eccleſias ſine ſimonia, 358 d
Perſecutio mercenarios a Paſtoribus diſcernit, 500 d
Perſecutionem Eccleſiæ generalem prædicit ſanctus Norbertus, 60 c
PERSEVERANTIÆ elogia, 139 d Æternitatis imago, 464 c Sola coronatur, 228 a Ipſius defectu multi perierunt, 139 e Per candam hoſtiæ ſignificata, 41 d, n 164 b Exhortatio ad perſeverantiam, 82 f
Pertinacia in proprio ſenſu notatur, 205 b & ſeq. *V.* Conſilium.
PETRONILLA abbatiſſa Fontis-Ebraldi, 191 n
PETRONILLA Alienoræ Francorum Reginæ germana, 200 n
PETRUS, apoſtolis aliis ſuperior, 428 e Epiſcoporum princeps, 676 b Ejus gladius duplex, 258 d
PETRI negatio diſcutitur, 624 a & ſequent. Peccavit non Chriſtum odiendo, ſed ſe nimis amando, *ibid.* b
Petrus pompam & ſplendorem neſcivit, 443 f
S. Petri Carnotenſis monaſterium magnæ nobilitatis, 503
S. Petri Catalaunenſis monaſterium, 61 d
S. Petri de Monte monaſterium Canonicorum regularium S. Auguſtini, 77 a, n
PETRUS abbas Cellenſis, 182 a, n 369 e De reformato monaſterio laudatus, 182 n Bernardi alumnus ejus de conceptione beatæ Mariæ ſententiam vindicat, *ibid.* Cartuſianos dirigit in Daniam, 349 n
PETRUS abbas monaſter. omnium ſanctorum Canon. Reg. S. Auguſt. 61 n
PETRUS Abaelardus, 181 a, b 306 b Ejus morum deſcriptio, 186 a & ſeq. Et deformis pictura, 307 d & ſeq. 312 b & ſeq. Dictus Antichriſti præcurſor, 310 c Draco, 182 f 306 f 308 e Silet in Britannia, in Francia concipit iniquitatem, 307 e Novarum vocum & ſenſuum auctor, 304 a Ejus libri nominis monſtruoſi & dogmatis, *ibid.* e Errores, 306 d 307 d & ſeq. 308 c, f 309 c, d 312 e 655 f De Trinitate, 643 646 651 e & ſeq. De Dei potentia, 645 c De Patris omnipotentia, 650 d De Incarnatione, 643 646 e 647 a 659 b, c 660 d & ſeq. 662 b De Euchariſtia, 648 e, f De gratia, 643 647 e & ſeq. De peccato originali, 638 d De peccato delectationis, 650 b, c De peccato Judæorum qui Chriſtum crucifixerant, 649 c De poteſtate ligandi & ſolvendi, 650 a De bonis aut malis operibus, 649 a De fide, 185 e 651 a Ejus ſcripta, 185 e Dum ſudat quomodo Platonem faciat Chriſtianum, ſe probat Ethnicum, 656 a Sententiam ſuam præfert omnibus ſanctis Patribus, 656 c Ejus dogmata per Gallias paſſim diſſeminata 310 d, e Libri lecti in curia Romana, 303 e 307 a, f 310 b 312 a Ubique diſſeminati, 303 e Eos cum animi indignatione legit Guillelmus abbas S. Theoderici, 304 a Queſtione coram legato damnatur, 186 e 307 e Eumdem & ſectatores ſecreto dein coram teſtibus monet Bernardus ut reſipiſcant, 310 f 312 a Ipſe Bernardum provocat ad ſingulare certamen, 183 e Ad Concilium Senonenſe, 312 a Ei tamen poſtea reſpondere denegat, 311 d Eumque formidat, 304 a
Petri Abaelardi errores, perſona ejus ſalva, in Concilio Senonenſi damnati, 311 e Appellatio ad Papam, *ibid.* Capitula ejus errorum, 304 b, c A ſanctis Patribus damnata, 185 b Et ad Papam tranſmiſſa, 312 a Ejus libros Romam mittit Bernardus, 308 d Ipſe ad curiam Romanam proficiſcitur, 309 e Ejus dogmata ab Innocentio damnata, 187 e Scripta Igne addicta, 846 Præterea liber de Trinitate a Legato Romanæ eccleſiæ, 185 a Ei adhæret Arnoldus de Brixia, 188 a Cui dicitur ſimilis, 306 e Alberici Remenſis condiſcipulus & adverſarius fuit, 33 n
PETRI, Alfonſi regis Portugalliæ fratris, in Gallia & Lotharingia militantis converſio, 190 c, n
PETRUS archiepiſcopus Bituricenſis, 200 n 203 e, n 546 n
PETRUS archiepiſcopus Lugdunenſis, 162 n Illius apoſtolicæ Sedis Legati elogium, 354 c Dictus vir piæ memoriæ, 168 e Ejus in conſtituendo epiſcopo Lingonenſi præſumptio, 164 c 165 b, e
PETRUS Auſtenſius, 370 c
PETRUS diaconus cardinalis Legatus, 35 b
PETRI epiſcopi Palentini elogium, 335 c & ſeq.
PETRUS epiſcopus Papienſis, 143 c, n 157 n
PETRUS alter Papienſis epiſcopus, 143 n
PETUS epiſcopus Salmanticenſis, 198 c, n Ejus humilitas, 198 d & ſeq.
PETRUS epiſcopus Silvanectenſis, 199 n
PETRUS eremita prior Montis S. Quintini prope Peronam, 330 n Sacræ expeditionis prædicator, 330 c
PETRUS de Fontanis Cardinalis, 35 n
PETRUS Leonis, 306 e 308 c Beſtia de Apocalipſi, 230 f Ex Judaiſmo originem duxit, 145 a, n Monachus fuit Cluniacenſis, 135 n Cardinalis legatus, 35 n Ejus invaſio, 134 f Eccleſiarum ornatus diripuit, 242 c Mors ſubita, 152 n
PETRUM Lombardum Bernardo commendat Lucanus epiſcopus, 179 a Eumdem victus neceſſaria patientem commendat S. Bernardus Canonicis S. Victoris Pariſienſis, 364 e
PETRUS Monachus Claræ-vallenſis, 582 b
PETRI Piſani reconciliatio per S. Bernardum, 199 b, c
PETRUS Presbyter cardinalis, 35 a
PETRI de Roya novitii Claræ-vallenſis vita in ſæculo, 399 e & ſeq.
PETRUS de Treva decanus Biſuntium ſancti Stephani, 189 n Abbati Cariloci infeſtus, *ibid.*
PETRUS Venerabilis abbas Cluniacenſis, 27 n 330 e Ejus elogium, 263 e 271 c 331 b Vir magnus magnis occupatus, 152 e Continuum ejus occupationes, 213 d, c Ordinem meliorat, 272 b Ejus lenitas, 214 b Humilitas, 347 c, d Titulos magnificos non admittit, 347 d Charitatis & concordiæ amor, 214 d & ſeq. Placabilitas, 340 a Quam expers cupiditatis, *ibid.* b Suo jure in Beſtoenſe monaſterium cedit, 153 n In Ordinem Ciſtercienſem Beneficus, 275 a Eorum precibus ſe commendat, 349 d Qui illius & ſuorum tamquam patris & amici faciunt memoriam in Capitulo Ciſtercienſi, 350 a Amicitia eum inter & Bernardum, 152 c 212 c 213 a 347 e d A juventute, 348 c Librum de præcepto & diſpenſatione a S. Bernardo petit, 502 Ad S. Bernardum dimiſſo regimine ſe recipere cogitat, 272 c Bernardi litteras avide legit & exoſculatur, 213 d Qui ejus item litteris gloriatur apud exteras regiones, 152 d Petrus Venerabilis excuſat ſe de tarditate ſcriptionis ad S. Bernardum, 213 c & ſeq.
Petrus Venerabilis Guigonis & Baſilii Cartuſiæ priorum familiaris, 27 n Ejus iter in Hiſpaniam, 212 c A S. Bernardo invitatur ad conventum Carnotenſem, 330 e & ſeq.
Pharifei ſuperbia, 572 c
PHILIPPUS epiſcopus Tarentinus degradatus, poſtea Prior Claræ-vallis, 252 n Pro ipſo intercedit Bernard. apud Eugenium III. *ibid.* c d
PHILIPPUS Bajocenſis epiſcopus culturam concedit Savignienſibus, 369 b, n
PHILIPPUS in Turonenſem eccleſiam intruſus, 134 n A primæva indole quam degenere 155 c Gilberti nepos & heres ambitionis, 154 d, n
PHILIPPUS Ludovici Craſſi filius, 53 n
PHILIPPUS monachus Claræ-vallenſis, 64 d
Prior, 370 c
Phrenetici, qui lugent adoleſcentes vitæ religioſæ propoſitum amplectentes, 302 b
Pictura vane a clauſtris rejicienda, 545 a
PIETAS quid, 418 d
Piorum deſideria non ſemper perficiuntur, 86 d
Pigro faſtidium non de ſatietate, ſed de inedia generatur, 344 c *V.* deſidia.
Pigmentata vina apud monachos improbata, 542 a
Pinguedinis uſus quotidie ad condienda legumina apud Cluniacenſes, 538 a
Piſa in locum Romæ ab Innocentio II. electa, 240 e
Piſani ſummum Pontificem recipiunt exulem, 146 Innocentio fideles, minis & muneribus Rogerii ducis Apuliæ reſiſtunt, 140 e Rogerium Tyrannum ab obſidione Neapolis fugant, & urbes quatuor munitiſſimas expugnant, 146 c
Pro eis intercedit Bernardus apud Lotharium Imperatorem, 146 b & ſeq.
Piſanum concilium, 142 c, e, n 143 c 144 n
A Piſcibus abſtinuere primi ciſtercienſes, niſi in itinere, 6 n
Placere non poſſumus æque & in bonis, quibus in malis placuimus, 81 e
Placitare pro litigare, 51 a
Plumis avium Chriſti jugum comparatur, 345 a
Pluralitas beneficiorum arguitur, 478 d
Pœna juſta peccati non avertenda ob malos eventus, 204 b In ſimilibus factis diſpar culpa & pœna, 87 d
Pœnitentia primus eſt miſericordiæ gradus, 496 a
Pœnitentiam habere, dolere eſt, Pœnitentiam agere, remedium doloris eſt, 486 f
Pœnitentia non refugienda, 499 e, f Infructuoſa eſt poſt mortem, 486 e Difficultas pœnitentiæ quomodo ſuperanda, 499 f 500 a
Pœnitentiæ veræ indicia, 584 e
Pœnitentiæ locus monaſterium, 374 e Rectius in eo pœnitentiam agit monachus, quam in peregrinatione, 360 b
Pœnitentiam pro criminalibus, niſi ſibi commiſſis dare recuſat S. Bernardus, 63 b
Pompa & dignitatis pene ſanctitatis circa perſtringitur, 443 c
Pompam & ſplendorem Petrus neſcivit, 443 a, f
Pontificis etymon & officium, 471 e & ſeq. *V.* Papa, Epiſcopus, Prælatus.
Pontificalia inſignia in abbatibus improbantur, 482 d
Pontiniacum cœnobium Ord. Ciſt. 46 c
PONTIUS abbas Cluniacenſis & Pontiani, 35 n
PONTIUS abbas Vezeliacenſis, 339 a
PONTIUS archidiaconus Lingonenſis, 161 n 163 b 175 d
PONTIUS epiſcopus Bellicenſis, 248 n
Portarum Cartuſia, 155 a
Portanda ſunt omnia ſatis æquanimiter, cum nos non arguit propria conſcientia, 355 a
Potentia ubi malitiæ juncta eſt, aliquid ſupra hominem præſumendum, 450 f
Poteſtas apoſtolica non ſola a Deo inſtituta, nec alias ſpoliare debet, 439 a & ſeq.
Poteſtate accepta male in malo, quam in bono uti, abuti eſt, 246 a
POTHO presbyter Prumienſis feſtum Conceptionis improbat, 170 n
Præcepta legis alia majora, alia minora; idque ex intentione Legiſlatoris, ex utilitate mandati, & auctoritate præcipientis, 512 a & ſeq.
Præda Domini dicuntur vitæ religioſæ candidati, 98 e
Prædeſtinationis œconomia, 122 f & ſeq. Juſtificatio eſt præparatio ad prædeſtinationem, 123 f
Prædeſtinationis ſignum amor Dei, 123 d, e
Preces pauperum arma Bernardi, 258
Prædicare verbum Dei eſt epiſcoporum, 324 d
Prædicatores extranei a proprio, vel ſummo Pontifice non miſſi, haud recipiendi, 240 d
Prædicationis munus ſuſcipere non debet monachus abſque miſſione, 331 e
Prædicatio etiam rebellibus perſeveranter adhibenda, 444 e
Prædicatorum merces, 143 c
Prædones epiſcopos ex Concilio Piſano revertentes ſpoliant, 144 b, n
Prælati non tam propter bonos, quam propter malos & infirmos inſtituti, 75 d
Prælati eſt miniſterium, non dominium, 424 f & ſeq.
Prælato glorioſius miniſtrare quam dominari, 425 f
Prælato laboris materia numquam deerit, 452 a, b
Prælatum ſubditis inferiorem eſſe virtute turpe eſt, 397 d Malus perverſo exemplo ſubditos necat, 85 b Pulcherrimus ordo eſt, ut onus quod prælatus aliis imponit, prior ipſe portet, 293 e Humilitatis in prælatis commendatio, 427 a Eis magis neceſſaria, quam cæteris, 477 e Subjectionis dedignatio prælaturæ reddit indignum, 480 a
Prælatis eccleſiæ qualis nobilitas quærenda, qualis fundus, 426 e, f Quatenus opes habeant, 425 d Eorum hæreditas crux & labores, 426 a
Prælatis plus curandæ leges Dei, quam Juſtiniani, 426 e Eorum pudor noxius, 103 e

Ante dignitatem debuerunt vires metiri, 426 d
Prælatos progredi è monaſterio quam noxium, 25 c & ſeq. Præeſſe ſibi ipſi periculoſum, 92.
Prælatorum mandata a ſubditis an diſcutienda, 22 e De prælatura ſibi compoſita queritur abbas de Spina, 327 a
Præmium necdum amanti proponitur, amanti debetur, perſeveranti redditur, 597 e Ubi major pœnus, ibi majus præmium, 75 n
Præmonſtratum monaſterium, 83 n 390 n
Præmonſtrati primus incola frater Wido locum Ciſtercienſibus ceſſerat 244 b, c
Præmonſtratenſibus an a Ciſtercienſibus, aut a Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo conceſſum, *ibid.* n
Præmonſtratenſibus locum ceſſit S. Bernardus, 162 n Ejus amor & beneficia erga Præmonſtratenſes, 251 n, b 254 n
Præmonſtratenſium elogium, 323 d Pactum cum Ciſtercienſibus, 252 n
Præmonſtratenſis ordo per viginti annos in abbatias pene LXX. adoleſcit, 60 n Creſcit in Dania, 349 n
Præmonſtratenſis ordinis ſanctimonialium decem millia, 252 n
Præſentia corporalis non magni pendenda, ſed ſuſpiranda æterna, 363 f & ſeq.
Præſumptionis effecta, 583 e Eſt ſeptimus ſuperbiæ gradus, 583 b, c
Præſumptiones dum in eccleſia deteſtabiles, 81 d & ſeq.
Pravorum conſortia quantopere vitanda, 63 c
Pravorum conſenſus qualis, 232 c
Presbyteri ante annum trigeſimum non ordinandi, 667 d, n
Primatus ſummi Pontificis teſtimonium eſt, appellatio de toto mundo ad ipſum, 434 b
Primatus archiepiſcopi Senonenſis, 477 c
Principis officium, 238 b
Principes Dei Vaſſalli, 98. f, n Eorum gloria ex eleemoſyna, 106 c Eorum menſis diaconos miniſtrare indignum, 82 f & ſeq.
Principis error tantis obeſt quantis præeſt ipſe 239 b Quid conſiliarii mali apud principes moliantur, 209 b
Principium ſibi eſſe nihil poteſt, 456 e
Privilegium libertatis contumaci monacho dari improbatur, 628 n
Probatio biennii ad religionis ingreſſum, 4 e
Probra & Contumeliæ conſcientiæ medela, 273 b *V.* Injuriæ.
PROFICIENDUM ſemper, 98 e Exemplo Chriſti, 344 c In Chriſti ſchola qui non proficit, ejus indignus eſt magiſterio, *ibid.* Unum neceſſe eſt e duobus: aut proficere, aut deficere, 98 b
Proficere nolle, deficere eſt, 256 e 344 c
Profectum inter & defectum nullum medium, 256 n
Proficiendi indefeſſum ſtudium perfectio reputatur, 256 b
Profectus quomodo diſcernendus, 432 c
Profectus de bono ad melius tutus apud religioſos, 102 b
Profectus filiorum non ſunt invidendi, ſed promovendi, 294 c
Proficientes & deficientes per Angelos aſcendentes & deſcendentes deſignati, 98 b
PROFESSIO monaſtica cur ſecundus baptiſmus, 526 d Non includit promiſſionem non peccandi contra regulam, 519 c Non fit de regula, ſed ſecundum regulam, 520 c 524 e
Profeſſio fit in abbatis præſentia, non ad ejus nutum: illius teſtis eſt, non dictator, 24 e
Profeſſio ſubditi ligat etiam ſuperiorem, 509 n de ſubjectione abbati exhibenda nulla in profeſſione mentio, 24 b
Profeſſis ſanctam regulam citra puritatem ejus ſiſtere gradum non tutum, 221 c
Profeſſio novitii dilata, 303 b Accelerata, 218 d
Profeſſio eadem diverſos admittit vivendi mores, 524 f
Profundum, altum, longum, & latum, cavendum, 420 f
A Promiſſo bono diſcedere non licet, 523 e
Promiſſio ſeu propoſitum religionem intrandi e Bernardo Votum appellatur, 216 n
In Prophetis myſteriorum notitia inæqualis, 637 f
Prophetiæ ſenſus Chriſtus, 220 b c
Propinqua & vicina quam cauta regenda, 441 c
Propoſitum bonum tenendum, 372 b Averti e propoſito, & ſubverti in propoſito quid, *ibid.*
Proprietarius monachus, aut proprium, aut domum quam habitat deſerere cogendus, 342 d
Proſperitatis & adverſitatis viciſſitudo utilis, 144 b
Proximi vera dilectio, 604 e Ut juſta ſit, Deus in cauſa eſſe debet, 600 d Quærendum e Deo unde detur proximo, 603 c
Prudentia fortitudinis mater, 429 e
Pruliacenſe monaſterium Ord. Ciſtercienſis, 75 n
Pſallentibus miſcent ſe Angelici ſpiritus, 80 e
Pſalmorum & antiphonarum impoſitio monacho indiſciplinato prohibita, 324 e
Pudor bonus & noxius, 192 c
Pudor prælati noxius, 192 c
Puer dictus rex conjugatus, 208 c, n
Pueros ob natales ad eccleſiæ dignitates promovere indignum, 479 f
Pueri boni ſenibus præferendi, 478 b
Pugna ſpiritualis 352 f Tuta cum Chriſto & pro Chriſto pugna, 7 e Clerico non licet hortari ad pugnam, 145 e
Pulchritudo fucata damnatur, 222 c
Pulmentaria tria vel quatuor una die prohibet regula S. Benedicti, 538 b
Pultariæ monaſterium Ord. S. Benedicti, 84
Puſillanimitatis nimiæ dejecto deſperata quædam abſorptio eſt, 432 a

Q

QUadrageſima ſilentii tempus, 95 d
Quadrageſimæ religio, 305
Quærendus Deus quomodo, 452 e Ad quærendum Deum excitare nos debet & timor mortis, & dignitas rationis, 365 f Oratione, quam diſputatione dignius quæritur & facilius invenitur, 464 f Nemo quærit Deum qui ante non invenerit, 599 d Deus numquam fruſtra quæritur, nec cum inveniri non poteſt, 462 e
Quærere quæ ſua ſunt vitium eſt eccleſiæ, 433 d
Quies vera negotium charitatis, 97 a
Quietis amore curam paſtoralem deponi improbat Bernardus, 92 a
Quintiniacum villa, 62 n

R

RADULFUS abbas Latiniacenſis, 227 a, n Ejus elogium, *ibid.* c Illius defenſionem ſuſcipit S. Bernardus, *ibid.* d & ſeq.
RADULFUS abbas de Valcellis, 280 e
RADULFUS abbas S. Urbani ex monacho Cluniacenſi, 62 d
RADULFUS comes Veromandenſis, 206 c 339 e Ejus divortium, 199 n 200 d Ob id excommunicatus, 202 d 204 c 209 d
RADULFUS monachus Fontanenſis ad laxiorem vitam redit, 294 d, n
RADULFUS quidam monachus ſive eremita notatus, 332 d & ſeq. Tria in eo redarguit S. Bernardus, 332 f & ſeq.
RADULFUS de Parrona tutor Ludovici Junioris, 165 n 166 n
RADULFUS Patriarcha antiochenus, 352 d
RADULFUS *Patriarcha Jeroſolymæ* a Papebrochio omiſſus, 172 n
RADULFUS viridis archiepiſcopus Remenſis, 46 d
RAIMUNDUS comes Barcinonenſis, 238 n
RAIMUNDUS epiſcopus Caturcenſis, 306 n
RAIMUNDUS epiſcopus Nivernenſis, 269 n
RAIMUNDUS Odonis abbatis S. Dionyſii adverſarius a Bernardo male notatus, 277 b 278 d
RAINALDI abbatis Ciſtercienſis obitus, 266 b, n
RAINALDUS abbas Faſniacenſis, 573 n 74 n 75 n Ejus elogium, 74 d Humilitas & charitas, 366 d
RAINALDUS abbas Morimundi monaſterio relicto Jeroſolymam petit, 325 e, n
RAINALDUS archiepiſcopus Remenſis, 167 n Ejus litteræ ad Bernardum, 293 b Ejus obitus, *ibid.* n
RAINALDUS de Martiniaco ex epiſcopo Andegavenſi Remenſis archiepiſcopus, 37 n 291 n
RAINALDUS Morinenſis monachus Claræ-vallenſis, 402 b
RAINALDUS cellerarius Claræ-vallenſis, 369 e
Raynaudus archidiaconus Autiſiodorenſis, 382 e
RAMNULFUS Doratenſis abbas in Sedem Lemovicenſem intruſus, 132 n
RATIO pediſſequa voluntatis, 620 e Rancor &c. Voluntati neceſſitatem non imponit, 621 l
Ratio corpus humiliet, corpus rationem confortet, 244 e
Rationes temporalium rationibus ſpiritualium præferentes epiſcopi notantur, 449 d, a
Reatinenſe monaſterium, 466 a Duplex Ord. Ciſterc. 193 n
Rebellio decimus ſuperbiæ gradus, 584 d
Rebellio cauſa apoſtaſiæ, 584 e
Rebellibus etiam prædicare non deſiſtendum, 444 c
REBELLIS, civitas a Piſanis expugnata, 146 e
Reclufis cella egredi illicitum, *V.* Incluſus.
REDEMPTIONIS beneficium non ſolum ex miſericordia, ſed etiam ex juſtitia, 658 b
Redemptionis humanæ effectus noſtra reconciliatio, 662 n
Refectio unica in die Incluſis præſcripta, 362 e
Reformatio hominis quomodo perficitur, 36 d Sola nobis reputatur ad meritum, 628 e Hæc conſiſtit in tribus, *ibid.* e Ejus idea, 255 b
Regalium inveſtitura, 263 b, n
Reginæ Viduæ quæ neceſſaria, 323 a, b
Reginis excellentiæ titulus attributus, 295 f
REGINALDUS Remenſis archiepiſcopus, *V.* Rainaldus.
Regniacenſe monaſterium Ord. Ciſterc. 273 n
Regnum Dei voluntas ſana, 373 n
Regnum & ſacerdotium in Chriſto & in eccleſia unita, 243 c
Regulæ S. Benedicti elogium, 592 c, d Dicta regula ſancta, 201 c 306 d Ejus dictator Spiritus-Sanctus, 228 b Charitati ſubjacet, 220 b & ſeq. In ea ſunt inſtituta duplicis generis, 506 d Ex ea reliquæ omnes, aut pene omnes oriuntur, 506 a Apud monachos valde neglecta, 395 f & ſeq.
Regulæ auſteritates, jubente charitate, poſſunt mitigari, 229 a, f
Regula diſpenſationi obnoxia & charitati ſubjecta, 507 d, e
Regulæ ſunt præcepta profeſſæ, 506 d 507 n
Regulam ſanctam profeſſis citra puritatem ejus ſiſtere gradum non tutum, 201 c Ad purum non ſervantes an ſalvari queant, 524 e Ipſi ſubjectus abbas, 500 b, e
Regulæ tranſgreſſiones ſunt inæquales, 527 c Contemni nequeunt illibato profeſſionis voto, 355 n
Regula una & eadem diverſimode poteſt obſervari, 228 b
Regula militum templi, 547
Regularis obſervantia dividitur in præcepta & remedia, 519 d
Regulares obſervantiæ prælatorum prudentiæ & fidei creditæ, non ſubditæ voluntati, 509 e
REINERUS abbas Leſcienſis, 360 n
REINOLDUS epiſcopus Colonienſis, 202 n
RELIGIO vinea, 147 b
Religionis vocationi non acquieſcentes de ſalute periclitantur, 9 n
Religioſa profeſſio, divinæ virtutis opus, 217 e, f
Religioſæ vitæ unctio, 212 d, e Ejus aſperitas delicatis non timenda, 218 e Ejus propoſitum ſuadet Bernardus, 208 a & ſeq. 109 a 210 b 212 a, b 215 c & ſeq. 220 c & ſeq. Laudatur, 300 c, d Ipſum retardare non debet litterarum ſtudium, 366 b, c Ipſum deſerere quam Deo injurioſum, 220 c
Ad Religioſæ vitæ vocationem conſulendus non eſt parentum amor, 209 a Immo parentes ſunt contemnendi, 219 b, c Acris objurgatio parentum filios a religione abſtrahentium, 219 b & ſeq. Item in eos qui adoleſcentes a religionis ingreſſu avertunt, 2 c & ſeq. 282 b & ſeq. Probatio biennii ad religionis ingreſſum, 4 e
A religioſæ vitæ deliciis abduci grave & dolendum, 413 b An liceat degere in laxa, facto voto de ſtrictiori, 355 c, d
Religioſi cur fovendi, 269 a Non ſunt relinquendi qui ipſi ſe reliquerunt, *ibid.* Eorum eſt ultra promiſſum & debitum conari, 512 b Non curent carnis fragilitatem, 373 d
Religioſi pauperes reges ſunt, 197 b
Religioſos filios non amittunt parentes, 228 d Omnium dicuntur parentes monachorum, quibus cum habitant filii eorum, 228 d
In religioſo quovis ordine reperiuntur tria hominum genera, ferventium, minus ferventium, & minime ferventium, 268 f & ſeq. Boni & mali religioſi notæ, 149 b
Religioſi aliorum Ordinum æmuli præſtringuntur, 537 d & ſeq.
Religioſos vitæ ſeverioris aliis detrahere indignum, 533 b
Religioſus negligens nec cœleſti, nec terrena fruitur conſolatione, 223 d, n Multo facilius reperias multos ſæculares converti ad bonum, quam unum quempiam de religioſis tranſire ad melius, 202 b Superbia nihil miſerabilius, 533 d, e Lapſi ad aliud monaſterium pœnitentiæ agendæ gratia mittendi, 83 d
Religioſos alterius ordinis qualiter recepit S.

Ber-

Digitized by Google

Bernardus, 66 d
Religioſi multi imperfecti in Clara-valle, 268 l, n
Religioſus pro monachus, 34 d, n
Religioſus Ordo in quo conſiſtit, 147 e
Relinquentium omnia prima ſolet eſſe tentatio de moleſtiis carnis. Non ſunt relinquendi qui ſe ipſi reliquerunt, 269 a
Reliquiæ ſub altari, 699 a Earum ornatus reprehenditur, 545 b
Reliquiarum revelatio in concilio Senonenſi, 311 e
REMORUM civitas glorioſa, 298 a
Remenſis eccleſia Paſtore viduata, 167 e, n Ejus pericula ea ſede vacante, 298 a Ejuſdem eccleſiæ privilegia, 246 a
Remenſis eccleſiæ S. Mariæ, S. Remigii, S. Nicaſii, & S. Teoderici direptæ a regiis miniſtris, 209 b
S. Remigii monaſterium a regiis miniſtris expilatum, *ibid.*
Renovatio interior in quo conſiſtat, 628 e
Reprehendit nemo fidenter alium de eo, in quo ſe reprehenſibilem eſſe non confidit, 544 b
Reſipiſcentiæ dilatæ pericula, 117 b *V.* Pœnitentia.
Reſponſoria brevia ad Laudes & Veſperas, 156 d
Reſtitutionis vicem ſupplet contritio ubi reſtituendi facultas deeſt, 635 a
Reſurrectionis flores, 599 d
Revelatio de futura ſalute quid ſit, 114 d
Revelationibus quantum tribuat S. Bernardus, 171 b
Revelationes tentationibus miſcet Deus ad cuſtodiam humilitatis, 580 e
Reverentia Regi debita, 166 f & ſeq.
Reverentiæ titulus abbati conceſſus, 293 f
REGES & principes Dei vaſſalli, 98 f a Eccleſiæ defenſores, 53 b Tunc eorum Jura perſiſtunt illæſa, cum divinis ordinationibus non reſiſtunt, 257 e Eorum gloria opus Dei, 145 d
Regis negotia de fine ipſius ſum impetu non prorumpant, 314 f Conſenſus ipſius in electione epiſcoporum requiſitus, 275 a Bene non regit qui bene non regitur, 279 e
Regi datus titulus Celſitudinis, 204 c 259 b 290 e 375 a Coronæ, 196 a Excellentiæ, 257 f Majeſtatis, 166 f Sereniſatis, 168 c 207 a Sublimitatis, 257 e 376 d
Rex conjugatus puer dictus, 208 e, n
Rex Francorum primus regum, 157 f In præcipuis feſtis coronari ſolitus, 246 a Eum coronare privilegium Remenſis archiepiſcopi, *ibid.*
RICUINUS Tullenſis epiſcopus, 68 a, n Sanctus vivens appellatus, 356 a
RIBALDUS Mediolanenſis archiepiſcopus, 141 a Ejus anguſtiæ, 206 a
RICHARDUS I. & Richardus II. Bajocenſes epiſcopi, 364 n
RICHARDUS Prior B. Mariæ Eboracenſis, 302 a, b 393 e Ejus in reformando monaſterio conſtantia, 392 b & ſeq. Abbas Fontanenſis, 101 a, n Romæ obiit, 101 a
RICHARDUS II. abbas Fontanenſis, 299 b, n Ex ſacriſta B. Mariæ Eboracenſis, obiit in Clara-valle, 101 n
RICHERA Imperatrix, 144 e
Rievallenſe monaſterium Ord. Ciſterc. 98 n
Rievallenſes monachi Guillelmo Eboracenſi intruſo adverſi, 316 n
Ritus eccleſiarum diverſi, 116 e
ROBERTUS abbas de Dunis, 302 a 303 a Bernardo quam amicus, 302 n
ROBERTUS abbas Novi-Monaſterii, 289 b
ROBERTUS abbas Vindocinenſis, 282 a
ROBERTUS Burgundio, magiſter militum templi, 547
ROBERTUS decanus Lingonenſis, 161 e, 161 n
ROBERTUS epiſcopus Londinenſis, 168 b
ROBERTUS frater Henrici Belvacenſis epiſcopi, 280 c Et Ludovici Junioris, 205 a 208 a Carnes comedit in grangiis Ciſtercienſium contra ſtatuta Ordinis, 205 a Cum Henrico Theobaldi Comitis filio ad duellum diem præfigit, 338 e
ROBERTUS inſtitutor Ordinis Fontis Ebraldi, 242 a
ROBERTUS monachus a S. Bernardo miſſus ad S. Malachiam, 324 b
ROBERTUS monachus Leſcienſis fugitivus, 160 d
ROBERTUS monachus Præmonſtratenſis ad Ciſtercienſes tranſit, 251 d
ROBERTUS monachus S. Vitonii & eremita ad eccleſiam Bellilocenſem aſſumptus, 64 a
ROBERTUS monachus Wiſebienſis, 324 n
ROBERTUS nepos S. Bernardi a Ciſtercienſibus tranſit ad Cluniacenſes, 1 a, n 46 a Bernardi erga eum charitas & pietas, 1 d Humilitas, 2 d Lenitas, 2 e Epiſtola ejuſdem ad eum in medio imbre ſcripta, 2 n
Robertus biennio probatus fuerat antequam admitteretur a Ciſtercienſibus, 4 a Poſt reditum ad Ciſtercienſes LXVII. annis ſub diſciplinæ jugo vixit, 1 n
ROBERTUS Præpoſitus comitis Nivernenſis, 382 f
ROBERTUS Pullus Cardinalis, 196 a Et cancellarius, Bernardi amicus, 927 a Eugenii III. conſolator & conſiliarius, *ibid.* d Ejus aetas, *ibid.* Scripta quanti faciat Bernardus, *ibid.* e Ejus doctrina ſana, 195 a & ſeq.
ROBERTUS ſacerdos de hoſpitali Eboraſi, 304 f
ROGERIUS abbas Columbenſis, 302
ROGERIUS abbas Trium-fontium, 69 a 72 a
ROGERIUS Apuliæ Dux, ſolus ex principibus Petro Leonis favet, 138 e Dictus Tyrannus Siculus, 240 a 173 d 174 d Sub Potenti manu Dei humiliatus, 919 d Munera mittit ad Januenſes, 140 a Beneventum, Capuam, Romamque ſapit, 173 e Imperii invaſor, 146 b Ejus minis & muneribus reſiſtunt Piſani, 140 a Rex Siciliæ, 196 b Ejus magnificentia & eleemoſynæ, 196 c 197 c
ROLANDUS cancellarius, 387 n
ROLANDUS monachus, 290 d
Roma capta, 173 e
Romana Eccleſia mater eccleſiarum, non domina, 450 d
Romana curia domina mundi, univerſitati conſtituta, vindex ad iram, judex ad miſericordiam, 166 a, b Ejus judex curia cœleſtis, 238 d *V.* Papa, Sedes apoſtolica.
Romanas leges inducit in Hiberniam S. Malachias, 672 d Item & ritus Romanos, 667 f
Romani diligunt munera, 479 a eorum cupiditas, pravique mores, 441 e 441 e & ſeq. Ab Eugenio III. recedunt, 241 a 242 b
Romani Pontifices. *V.* Papa.
Romanæ Sedis prærogativa, fidei non poſſe ſentire defectum, 649 e Ex Romano clero in omnem eccleſiam cleri forma proceſſit, 441 e
Romanus diaconus cardinalis, 382 a
Rorgo de Abbatis-Villa, Prioratus S. Petri fundator, 363 d, n
Rovallus, miles templi, 547
Rualenus, Abbas S. Anaſtaſii, 244 e, n Nicolaum apud Claram-vallem admittit, 260 a Ejus elogium, 260 e
Rutila, monaſterium diœceſis Trevirenſis, 306 n
Rutenenſis electus infamia, 305 e 306 a Ab Eugenio III. abjectus, 237 b

S

SAballinum monaſterium, 692 b
Sabbati jejunium Romæ obſervatum, non Mediolani, 116 d
Sacerdotes pro Epiſcopo, 148 b
Sacerdotes ante annum trigeſimum non ordinandi, 667 d, n
Sacerdotali cathedræ deferendum, 355 a
Sacerdotium & regnum in Chriſto & in eccleſia unita, 243 a
Sacramenta morientibus negabant Henriciani, 238 a Eorum uſum reſtituit S. Malachias, 288 b
Sacramenta ſui ſanguinis ex vino condidit Chriſtus, 538 e *V.* Eucharistia.
SACRIFICII efficacia, 669 l Ut ſit acceptum, debet eſſe integrum, 335 d
Sacrificium non poſſe confici ſine aqua, vino, & pane quidam cenſuerunt, 72 d Latini in azymo, græci in fermentato offerunt, 216 a
Sæculi corruptela, 203 a, b Fuga commendatur, 115 d
Sæculi actus monachis quam periculoſi, 545 b
Sæcularium colloquia religioſo præſertim tironi vitanda, 305 b Ipſis monaſterii S. Dionyſii aditus præcluſus, 76
Salmanticenſis eccleſiæ ſchiſma ſub triplici capite, 297 n
Salegben. jure parochiali ab eccleſia Trunchinenſi poſſeſſam, 372 b
S. Salvatoris monaſterium in Italia a Farfenſi dependens, 315 a, n
SALUTIS noſtræ initium a Deo, 627 e Ad ſalutem tribus aſcenditur gradibus, 336 e
Salutem electorum Deus operatur per creaturas tribus modis, 626 e 627 a
Salutis opera omnia gratiæ tribuenda, *ibid.* d Non liberi arbitrii, ſed Domini eſt ſalus, 626 b Hoc Deus intendit cum percutit, aut terret, ut faciat voluntarios, non ſalvet invitos, 623 b Voluntas ad ſalutem homini non ſufficit, quamvis ſine ea ſalvari nequeat, *ibid.* a Dei ars mira ad ſalvandos homines, 329 a Chriſtus nil ſitit præter noſtram ſalutem, 374 b
Salutis maturanda conſilia, 104 d Propria prius, quam aliena curanda, 26 a Nihil cogitandum quod ſit non ſolum contra, ſed etiam præter ſalutem, 424 a
Salutis item geminum indicium, 114 a Revelatio de ſalute futura quid ſit, 114 d
Sampſon Remenſis archiepiſcopus, 86 a 168 a 186 e 261 a 390 d Ejus elogium, 197 f 246 e Eccleſiam apud Moras S. Bernardo confirmat, 388 a Regem apud Biturigas coronat, 246 a Pallii uſum ei intercedit Eugenius III. *ibid.* Sede expellitur, quod Theobaldo faveret, 209 a Crimina ei objecta depellit S. Bernardus, 246 d
S. Samuelis locum cum mille aureis apud Jeroſolymam Ciſtercienſibus cedit rex Balduinus, Ciſtercienſes Præmonſtratenſibus, 261 e
SANCIA ſoror Alfonſi Boni regis Hiſpaniæ, 284 e, n Ejus erga Ciſtercienſes devotio, 285 b Abbatiam ſpinam Bernardo concedit, 336 a 337 a
Sanctimoniales incorrigibiles incarceratæ, 206 n
Sanctimonialis hypocritæ deſcriptio, 183 e
Sanctitatis titulus Papæ datus, 273 b 319 d 403 e Cardinalibus, 181 d 238 f 288 b Archiepiſcopis, 243 e 398 d, f 914 a 383 f 324 b Epiſcopis, 356 c Abbatibus, 48 a 97 d 212 e 213 b 341 f 348 c 387 d 388 e, f Monachis, 101 b 106 b
Sanctitate comprehenditur Deus, non diſputatione, 463 f Honori totum datur, ſanctitati nihil, aut parum, 443 c Zelus eccleſiaſticus pro acquirenda ſanctitate minor, quam pro tuenda dignitate *ibid.* Sanctitas ſimulata duplex iniquitas, 534 a
In Sanctis Deus eſt glorioſus, 36 e
Sancti in cœlis damnatos non lugebunt, 312
Sancti antiquæ legis pro tempore ad inferni tenebras deſcenderunt, 102 d 103 f 104 c, e Cur iis mors fuerit exoſa, ſanctis novæ legis optabilis, 104 a & ſeq.
Sanctum faciunt ſanctus timor & amor, 464 a
Sancti vanitate cur pulſentur, 584 f
Sancti nomen monachis attributum, 136 a
Sanctorum locorum dignitas & periculum, 328 e, d
Sanguinis Chriſti clamor & virtus, 22 b, e
Sapere malum, ſapere non eſt, ſed deſipere, 577 f
Sapientes in rebus dubiis alieno potius credunt judicio, quam ſuo, 85 b Etſi ſapiens ſis, deeſt tibi ad ſapientiam, ſi tibi non fueris, 423 f
Sapientiæ triplex convivium pro triplici animæ ſtatu, 604 a & ſeq.
Saraceni devicti, 375 a, b Victoria de ipſis Bernardo ante revelata, 475 b
Satiari cupiens eſurit juſtitiam, 405 b
Satietatem terrenorum copia non parit, ſed contemptus, 405 a
S. SATYRI apud Biturigas monaſterium Canon. regul. reformatum, 154 a, n
Saviniacenſe monaſterium Ord. S. Benedicti, 169 n
Saviniacenſe monaſterium ex Ordine Tironenſi, 136 a Multorum monaſteriorum caput, Ciſtercienſibus a Serlone adjungitur, 136 n
Saviniacenſes Innocentio adhærent, 138 b Donationem illis factam confirmari curat S. Bernardus, 389 b & ſeq.
Scala civitas a Piſanis expugnata, 146 d
Scala Jacob myſtica expoſitio, 68 b, 526 d
SCANDALORUM auctor diabolus, 85 e
Scandalum pejus inobedientia, 23 f Lucrum cum ſcandalo, merum diſpendium, 85 d Quo grandius nomen, eo gravius ſcandalum, 192 a
Scandali pœna, 67 d
Scandalum qui poteſt, tollere tenetur, 192 a Non licitum, ubi veritas, & veritas neceſſaria, in cauſa eſt, 81 e Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur, 47 e 81 c, 540 a Quæ ſcandala contemnenda, 81 a, 98 c Scandalum unius non timendum, quod multorum recompenſatur pace, 177 a
Scandalum aliud puſillorum, aliud Phariſæorum, 524 b
SCHISMA quantum malum, 202 f & ſeq.
Schiſmata coercere debent regis conſiliarii, 209 b
Schiſmatum creatrix Gallia, 203 e Sopitum, 252 e In octavis Pentecoſtes, 297 d Oratio Bernardi pro Schiſmaticis, 137 e
Scholæ Theologicæ, ſcholæ ſublimes, 13 a
Scholaris puer, ideſt adoleſcens, 8 a
Scientiæ deſiderium a protoplaſtis male uſurpatum, quomodo expiavit Chriſtus, 570 b Dignitas ſine ſcientia non prodeſt, ſine virtute

re obeſt, 591 d 59e b
Scientia ſaluberrima Jeſum ſcire crucifixum, & quinam illius capaces, 126 e
Scientia Chriſti experimentalis, 569 b
Scotus pro Hibernus, 691 a
Scriptiones ſunt devotionis obex, 532 a
Scripturæ doctrinam puriorem de moribus ignorare pene hæreticum, 295 n
Scutile verbum non ſolum ab ore, ſed ab aure etiam relegandum, 431 c
Secretum Dei filiis & amicis panditur, 222 e
Securitas pernicioſa, 7 b
SEDES apoſtolica divinis & regalibus privilegiis ſublimata, 242 a Ejus ſumma auctoritas, plenaria poteſtas, 290 e Plenitudinem poteſtatis habet ſuper univerſas orbis eccleſias, 141 d Illi proprium decreta ſubreptitia revocare, 177 a refugium eſt oppreſſis, 57 d Non ſceleratis, 158 e Eam nihil magis decet, quam ſubvenire oppreſſis, 290 e Illius eſt pacem eccleſiis procurare, 315 b Ejus auctoritati derogat contemptus Epiſcoporum, 174 d Ea inconſulta, feſta non ſunt inſtituenda, 272 b Ei ſuam de Conceptione B. M. opinionem ſubjicit Bernardus, 172 e V. Papa.
Senoſtra eccleſia, Prioratus diœceſis Senonenſis, 52 n
Senonenſis archiepiſcopi primarus, 477 e
Senonenſis eccleſia nobilis, 294 c
Senonenſis metropolis ſub nomine Franciæ deſignata, 322 e, n
Senonenſe concilium, 466
Senſuales monachi omnibus hominibus miſerabiliores, 345 c
Senſus eſt vitalis in corpore motus vigens intrinſecus, 622 d
Sententia intempeſtive lata revocanda, 355 a
Sententiæ propriæ amor cavendus, 217 b
Septem-fontium Monaſt. Præmonſtratenſis Ord. 251 d
Sequenti Chriſtum nihil timendum, 220 d Chriſtus apprehenditur non legendo, ſed ipſum ſequendo. 210 c
SERAPHIM alæ, 573.
Sereniſtatis titulus Papæ attributus, 164 e 207 n 322 d Epiſcopo, 207 n Abbati, 348 e Regi, 207 o
SERLO abbas Savinіacenſe monaſterium cum aliis triginta Ciſtercienſibus adjungit, 146 n
SERLO canonicus Eboracenſis, 394 f
Sermo vivus & efficax exemplum, 193 e
SERVIRE Deo non onus, ſed honor, Servire Deo & mundo impoſſibile, e, d
Servitus Pauli qualis, 416 c
Servitus indigna pontifice quæ, 416 d
Servitute Judæorum nulla turpior, aut gravior, 416 b
Servorum conditio deſcribitur, 605 e
Servi & mercenarii lex qualis, 30 e
Servorum injuria ut ulciſcenda, 84 c
Servi apud Romanos dominum ſuum præcedunt, 448 n
SIEBAUDUS abbas Sancti Leonis, 386 n
Sigillum abbatum Ord. Ciſterc. quale, 276 n Autiſſiodorenſis eccleſiæ, 270 e n S. Bernardi, 361 e Ejus nomen & effigies ei impreſſa, 208 n 276 n Librum dextra, pedum ſiniſtra tenens, 276 n Imago Petri archiepiſcopi Lugdunenſis ſigillo cereo impreſſa, 168 a, n
SIGUINUS de Tornella miles, 382 f
SILENTII laus, 96 b Eſt animæ robur, 345 b Religionis cuſtos, 345 a
Silentium juge cogit cœleſtia meditari, 79 c
Silentium Ciſtercienſium non continuum, 220 f
Silentium juge in monaſterio Sancti Dionyſii, 79 e
Sylva & ſolitudo plus docent, quam libri, 220 e
SIMEONIS feſtivitas, 203 f
Simeon cum ſecura jocunditate & jucunda ſecuritate moritur, 204 b
Similitudinis divinæ gradus in primo homine, angelis, & nobis, 620 e Summum gradum tenent angeli, nos infimum, Adam medium, dæmones nullum, 620 e
Similitudinem Dei in homine Filius Dei reformavit, 621 e Idque ei competebat, 621 f
SIMON abbas Sancti Bertini, 153 n
SIMON abbas Caziacenſis, 249 n Vir religioſus & Sancti Bernardi amicus, 262 e Ejus deſiderium tranſeundi ad Claræ-vallenſes, 282 a, n Mortuo Bernardo impletum, 282 n
SIMON abbas ſancti Nicolai in Sylva-Vedogii, monachus S. Nicaſii Remenſis, 85 n 85 b S. Bernardi amicus, 362 e Perſecutionem a ſuis patitur, 85 n Recedit & a ſuis, revocatur, *ibid.*
SIMON dux Lotharingiæ, erga Bernardum beneficus, 229 e, n
SIMON epiſcopus Noviomenſis, 118 n Et Tornacenſis, 90 n 199 n 370 b
SIMON de Diſiaco, 179 a
SIMON filius Caſtellani Cameracenſis, 280 d
Simonia malum tempore vetus, cupiditati ſemper novum, 468 f Permutationes inter eccleſias ſine ſimonia, 338 d
Simulata ſanctitas duplex iniquitas, 534 a Simulatæ confeſſionis notæ, 384 c Singularitas quintus ſuperbiæ gradus, 582 d Ejus notæ & indicia, 582 e
Sodomitarum flagitia, 499 a
SOPHIA virgo nobilis, 220 f
Spectaculorum vanitas, 490 a
Spectacula theatri provocant ad libidinem, 93 f
Spina Monaſterium Ord. Ciſterc. in Hiſpania, 337 n 390 n S. Bernardo conceditur a regina Sancia, 336 n 337 n Nivardo abbate illuc a Bernardo miſſo, 285 n
Spiritualis vitæ deliciæ, 464 b & ſeq.
Spirituales & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur, 12 d 372 e
Spiritualis lucri non negligendæ occaſiones, 292 d Temporalia ſine detrimento ſpiritualium tractari nequeunt, 440 f
Spiritualia ſine corporalibus via haberi poſſunt, 539 d
Spiritualia corporalibus obſervantiis præferenda, 338 c
Spiritus-Sancti incapaces erant apoſtoli corporali Chriſti præſentiæ affixi, 371 c Sine Spiritus-Sancti effuſione mors Chriſti inutilis, 224 c
Spiritus primitiæ quid, 626 a Spiritum extinguere quantum malum, 124 a
Spiritus noſter præſentior non eſt ubi animat, quam ubi amat, 528 f
Sponſæ caput intentio, 503 d
Sponſæ amor caſtus & ſanctus, & ardens, 228 Sponſæ Chriſti duæ ſortes, 305 b
Stabilitatis obligatio qualis, 523 f
Stabilitatis voto non adverſatur miſſio ſuperiorum, ſed obſervantiarum diverſitas, 22 e, d Sine morum converſione monacho inutilis, 72 d
STEPHANUS abbas Ciſtercienſis, 24 n 52 a 56 e Biblia emendat, 69. *Vide ejus epiſtolam poſt chronologiam.*
STEPHANUS abbas S. Joannis Carnutenſis Patriarcha Jeroſolymorum, 48 n 85 n 171 172 n
STEPHANUS abbas Regniacenſis, 382 e
STEPHANUS abbas Trium-fontium, 270 d
STEPHANUS epiſcopus Æduenſis, 62 a
STEPHANUS epiſcopus Metenſis, 173 n 333 b Quo anno electus & mortuus, 43 n Pacem eccleſiæ reddit, 44 a
STEPHANUS epiſcopus Pariſienſis, 159 e 160 d 406 484. A rege Francorum venatus, 53 n & ſeq. 54 d Ejus controverſia cum Stephano de Garlanda, 383 a Obitus, 200 n
STEPHANUS epiſc. Prœneſtinus cardinalis, 202 e 208 d, n 226 d 228 n 307 e
STEPHANUS de Garlanda dapifer Ludovici VI. Regis, 53 n A Bernardo converſus ad Chriſtum, 82 n Controverſia inter ipſum & Stephanum epiſcopum Pariſienſem, 383 a
STEPHANUS de S. Germano canonicus Autiſſiodorenſis, 282 e
STEPHANUS diaconus Autiſſiodorenſis, 270 e Auctor irreligioſi teſtamenti Hugonis epiſcopi, 260 d & ſeq.
STEPHANUS de Mercorio abbas Caſæ-Dei, 190 n
STEPHANUS præpoſitus Cellenſis, 369 e
STEPHANUS rex Anglorum, 229 n
STEPHANUS Rotici filius, 212 n
S. STEPHANI Cadomenſe monaſt. 136 n
S. STEPHANI Divionenſis monaſt. 626 A Canonicis regularibus quando hebitatum, 62 n Illius eccleſia a Godefrido Lingonenſi epiſcopo conſecrata, 167 n Controverſia inter canonicos S. Stephani & monachos S. Sequani ſopita, 82 n
Sterilitas ſola ad damnationem ſufficit, 108 f
STUDIUM litterarum non debet retardare vitæ religioſæ propoſitum, 366 c
Subdiaconatum conferunt quinque primi abbates Ord. Ciſterc. 48e n
Subdiaconorum cœlibatus, 194 e, n
Subditorum commodum, non proprium quærere debent Prælati, 416 e
Subjectionem prædicat S. Bernardus, 02 b, c
Subjectionis dedignatio prælationis reddit indignum, 480 a
Subjectio etiam in Archiepiſcopo commendatur 480 a
Subjectionis abbati exhibendæ nulla in profeſſione mentio. 24 b
Sublimitatis titulus ſummo Pontifici datus, 404 e Archiepiſcopo, 327 a 350 d Imperatori, 370 c Regi, 257 e 376 d
Sugerio abbati & Proregi, 330 d, f
Subprior apud Claraevall., 213 c
Subreptitie obtenta reſcindenda, 265 a
Subverti in propoſito, & averti a propoſito quid 372 b, c
Sueſſionenſe concilium adverſus Abaelardum, 646. in Sueſſionenſis epiſcopi electione non conveniunt clerici, 275 b
Suffraganeorum cauſæ per metropolitanum decidendæ, 176 e
Suffragia pro defunctis, 695 n
Suffragiis bonorum indignus qui eorum non acquieſcit conſiliis, 367 f
Suffragiorum ſuæ domus Comnenum imperatorem participem facit S. Bernardus, 380 n
SUGERIUS abbas S. Dionyſii, 206 a 339 b, c 344 n Bernardi amicus, 210 e 264 a Ejus ordinatio, 78 n Exceſſus ante converſionem 78 f 79 a Converſio, 77 e 79 n Elogium, 264 a 290 d & ſeq. 342 a *Magnitudinis* titulus illi datus, 334 e Item *majeſtatis*, 334 n
Sublimitatis, 339 d
Sanctitatis, 341 f A Ludovico Rege Romam miſſus, 78 n Regis vices gerit in regno Franciæ, 334 e, n 339 d, e 340 e Comitia regni indicit, 340 a Eum hortatur Bernardus ad cauſam reipublicæ fortiter agendam, 340 e & ſeq. Ejus zelus & ſtudium pro bono communi, 340 a Mala regni immerito ipſi imputata, 341 e omnium eccleſiarum cuſtodia ei commiſſa, 334 c Canonicos regulares in Pariſienſi S. Genovefæ eccleſia pro monachis, quos Eugenius III. induci præceperat, inſtituit, 334 e, n Ejus obitus, 263 n
Superbia grandis eſt & groſſa trabes, 337 f 371 b Eſt appetitus propriæ excellentiæ, 474 d 572 e Calia dæmoniorum, 12 e Item ſuperbia eſt & delictum maximum, uti datis tamquam innatis, & in acceptis beneficiis gloriam uſurpare beneficii, 59e n Obex ad veritatem cognoſcendam, 575 f
Superbi humiliandi, humiles exaltandi, 273 c
Superbia cæca & vana, 474 d
Superbiæ primus gradus curioſitas, 577 b
Secundus levitas animi, 381 a Tertius inepta lætitia, 581 e, d Quartus jactantia, 58 c n Quintus ſingularitas, 582 d
Sextus arrogantia, 583 n
Septimus præſumptio, 383 b Octavus defenſio peccatorum, 583 d Nonus ſimulata confeſſio, 483 e Decimus Rebellio, 584 e Undecimus libertas peccandi, 585 a Duodecimus conſuetudo, 385 e
Superbiæ duodecim gradus in tres poſſunt colligi 584 e
Superbia Pharifæi, 573 c
Superbo monacho nihil miſerabilius, 333 d
Superbiæ pes unicus, 333 e
Superfluitates monachorum perſtringuntur, 540 b & ſeq.
Superiores non tam propter bonos, quam propter malos & infirmos inſtituti, 75 d
Sarienſe monaſterium, 692 d
Suſpenſio a menſa, 384 a
Suſpiciones, a pactis non reſiliendum ob inanes ſuſpiciones, 206 d Ubi ſuſpicio, ibi diſcuſſio neceſſaria, 2e a
SUCARUS ſacerdos eboracenſis, 679 a & ſeq.

T

TAleoto utendum, 193 d
Teloneum civitatis Autiſſiodorenſis, 381 d
Temperantia nec neceſſitatem excedit, nec præcedit, 419 b
Temperantiæ neceſſaria juſtitia, 419 n
Templi militem in monachum recipere tenentur Ciſtercienſes, 261 f
Temporalia ſine defectu ſpiritualium tractari nequeunt, 449 d Eorum diſcurſus conſcientiam rodit, 449 e
Temporalibus incumbere epiſcopo indignum, e 440 e & ſeq. V. Tenena.
Tenolienſe monaſterium Ord. Præmonſtratenſis, 300 n
Tentationes patienter ferendæ, 467 d
Tentationibus Deus miſcet revelationes ad cuſtodiam humilitatis, 580 n
Tentatio libertati non officit, 623 d
Tentationes converſorum, 402 l
In Tentationibus novitiorum cautela,
Tentationum remedium Chriſti paſſionis meditatio, 300 e & ſeq.
TEPIDITAS in monachis damnatur, 98 a Quam pernicioſus religioſis hic tepor, 101 c
Tepidus religioſus nec cœleſti, nec terrena fruitur conſolatione, 123 d, n
Tepidos religioſos arguit ſecularium in terrenis fervor, 344 f
Terræ ſanctæ infelix ſtatus, 378 e & ſeq.
TERRENA non ſatiant, 414 f Poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant,

107 e Deſpiunt ſapienti cœleſtia, 190 a
Terrenorum amor cœleſtium impedit felicitatem, 207 e
Terrenorum ſatietatem non parit copia, ſed contemptus, 455 a Secularium in terrenis fervor religioſos tepidos arguit, 544 f
Terrenis contemptis, quærenda cœleſtia, 278 d Exhortatio ad contemptum terrenorum, 107 a
TESCELINUS abbas Leſcienſis, 359 a
Terrena officium amici ſalubriter, 28 b
THEOBALDUS archiepiſcopus Cantuarienſis vir boni teſtimonii, 196 a 235 e, a 326 e, f, a
THEOBALDUS epiſcopus Pariſienſis, 209 a 405 a
THEOBALDUS M. Campaniæ comes, 168 a 204 a 206 a & ſeq. 209 a, f 211 a 266 d Elogium ejus, 37e f Juſtitia ejuſdem & legalitas, 51 a Mathildem deſponſatam habuit, 139 a
Tutor Ludovici Junioris, 165 a 166 a Pacis amator, 325 a Conſtans pro veritate, 50 d Pax inter eum & Ludovicum Juniorem reformatam, 204 a 205 a 209 a Pactum ejuſdem Regis cum eo de Civitate Catalaunenſi, 206 d Epiſcopo Lingonenſi hominium facit, 51 a Rixa ejus cum Radulfo comite Viromandenſi, 220 a 201 e Concilio Senonenſi intereſt, 312 a In S. Bernardum beneficus, 49 d Sollicitus de ejus infirmitate, 48 a Ab eodem rogatus pro Humberto, 47 a Rejicitur, 49 d Arbiter cum Gaufrido Carnotenſi, 257 e Eleemoſynas ejus non vult diſtribuere S. Bernardus, 368 b Pro admiſſo Petro Bituricenſi archiepiſcopo male a rege habitus, 200 a Rogat pro eccleſia Moliſmenſi, 62 d Latiniacenſis monaſterii advocatus, 227 e, a Ibidem ſepultus, 227 a
THEOBALDUS notarius archidiaconus Pariſienſis an auctor necis Thomæ Prioris S. Victoris, 150 a 160 d
THEOBALDUS princeps Burgundionum, 300 a
S. Theoderici monaſterium a regis minis expilatum, 209 b, a
Theodericus abbas S. Eligii Noviomenſis, tum Epiſcopus Ambianenſis, 388 a Socius peregrinationis in terram ſanctam a Rege poſtulatus, 388 a Ejus elogium, *ibid.*
THEODERICUS de Aveſnis Leſcienſis monaſterii reſtaurator, 360 a
THEODERICUS dux Lotharingiæ, 674 a
THEODERICUS comes Flandrorum, 206 a
S. Theofridi abbatis horrendæ blaſphemia, 228 d
Thevinus abbas Mauriniacenſis, 376 a
Tholdanoe monaſterium ab Elvira infante fundatum Ciſtercienſibus ſe ſubjicit, 289 f, a Illud repetunt Caracecetenſes, 189 a
T*hil* boſcus ad uſuarium canonicorum S. Stephani Antiſſiodorenſis, 381 b
THOMÆ Maurigniacenſis quondam abbatis epiſtola, 376 d & ſeq. Ejus in Albericum legatum, Macarium & Lancelinum Alberici nepotes odium, 377 a, b
THOMAS de S. Audomaro, 115 a
THOMÆ monachi S. Bertini propoſitum tranſeundi ad Ciſtercienſes, 254 342 a
THOMAS præpoſitus de Beverla, 111 a Ejus procraſtinatio de ſua converſione, 118 a Egregiæ ejus dotes, 364 a, f
THOMAS Prior S. Victoris, dimidium animæ epiſcopi Pariſienſis, 260 d Spreto epiſcopali honore onus portabat, *ibid.* a Vir religioſus & beatus, 159 a 160 b Ejus cædes, *ibid.* Annus ejus obitus, 158 a
THOMAS Stampenſis, Magiſter Cadumenſis, 107 a
Timor & cupiditas animas non convertunt, 30 a Charitas numquam ſine timore & cupiditate, 31 a Salutis initium, 112 a
Timori permixta devotio ipſum non annullat, ſed caſtificat, 606 a
Timorem devotio caſtificat, 31 a
Timore vocamur, amore juſtificamur, 612 a
Timor duplex, pius, & inutilis, utriuſque effectus, 61 a
Timendi cauſa ex occulto Dei judicio, 476 f
Timendus Deus, cui nec reſiſtere, nec abſcondi poſſumus, 464 a Quam juſta timendi cauſa ex illicitis animi motibus, 479
Timendi cauſa triplex epiſcopo, 27 a
Tironenſes Innocentio adhærent, 136 b, a
Toloſanorum devotio in S. Bernardum & zelus in hæreticos, 239 a
Tonſura militum templi, 553 f
Tornacenſes Clerici famoſi a Bernardo converſi, 117 a
Traditiones hominum pro indulgentiis & relaxationibus vitæ regularis, 97 a
Trahi a Deo libertati non officit, 612 b
Tranquilla mens in medio negotiorum rara avis in terris, 336 a
Tranſitus ad aliud monaſterium quando licet, quando non expedit, 523 f & ſeq. 525 b Ad alium ordinem quando licitus, 25 b Tranſitus ad aliud monaſterium majoris perfectionis gratia permiſſus, 69 f
Tranſitum ad aliud monaſterium aliquando improbat S. Bernardus, 45 d 46 b 546 d
Tranſitus ad monachos Canonicis regularibus licitus, 14 b
Tranſeuntes ad aliud monaſterium ſtrictius, ad primum redire non debent, 210 a
Tranſitus ad laxiora apoſtaſia cenſetur, 2 d 5 b, a
Trecenſe concilium an. MCXXVIII. 51 d a
Trevirenſis epiſcopi fidelitas erga ſedem apoſtolicam, 301 e Eccleſiam S. Maximini de manu laica eripit, *ibid.* f
Trevirenſis populus duræ cervicis, diſcordiæ amans, 174 b
Trevirenſis provinciæ corruptio, *ibid.* 175 a
Tribulationis in bonis & malis diſpar effectus, 452 Perfectorum eſt gloriari in tribulatione, 45 d
TRINITATIS unitas ſuper omnes unitates, 459 a
Trinitatis ſingulis perſonis æque conveniunt nomina eſſentialia, non notionalia, 654 d Æqualitas perfecta in perſonis Trinitatis, 652 e 654 a
Trinitatem ſcrutari temeritas, credere pietas, noſſe vita æterna eſt, 459 a
Trinitatis myſterium ſola fide comprehenditur, 458 f
Trinitatis operationes in nobis, 573 a & ſeq.
Trium-fontium monaſterium Ord. Ciſt. in Diœceſi Catalaunenſi, 69 a
Trunchinenſe monaſterium prope Gandavum, 368 d 370 a
Tunica inconſutilis fidem deſignat, 286 f Item eccleſiæ unitatem, 309 b
Tunica & toga quid differant, *ibid.*
Tunicæ Ciſtercienſium pelliciis Cluniacenſium oppoſitæ, 2 d
TUROLDUS abbas Trium-fontium, 70 a 287 a Fama ejus ſiniſtra, 288 e Reſignato officio, Rievallem ſecedit, *ibid.* a
Turpibus nihil deerit ad confuſionem, 462 d
TURSTINUS archiepiſcopus Eboracenſis, 200 e, d, a 229 a 294 a Cupit dimittere curam paſtoralem, 297 d Ejus labores in reformando monaſterio B. Mariæ Eboracenſis, 394 a & ſeq.
Typus pro typhus, 246 a

V

VAlcellarum monaſterium Ord. Ciſterc. 179 a 190 d
Valclarenſe monaſterium Ord. Ciſterc. 300 a
VALENTINIANI Imperatoris non baptizati ſalutem de ſola fide præſumit S. Ambroſius, 634 e
Vallambroſani ſeu Vallumbroſani Innocentio adhærent, 136 b
Vallis monaſterium Ord. Ciſterc. 262 a, a
Vallis-lucentis monaſterium, 76 a
Vangionis-rivi cella, 54 a
VANA gloria quid, 501 d Ejus inanitas, 37 b 400 b Quanta pariat mala, 400 b Spiritualia bonum diſſipat, 224 f Eſt virus virtutum, 660 d
Vana gloria fugienda, 224 f
VANITATES monachorum præſtringuntur, 540 b & ſeq.
Vanitatis appetitus; contemptus eſt veritatis, cauſa cæcitatis, 36 e
Vanitas veſtitus vanitatem arguit cordis, 543 d
UBERTUS epiſcopus Lucenſis, 380 a
UDO abbas S. Petri Carnotenſis, 502
Verbum Dei jam non latet in Prophetis, ſed in carne præſto eſt oculis, 110 a
Verbum eſt panis hominum, 556 a
Verbum & exemplum mandata duo prælati, 193 f Opera verbis concinant, & verba operibus, 193 a
Verba aſpera non placent, 180 d
Verbera verborum in abbate amicabilem curam paternamque ſonant ſollicitudinem, 274 d
Verbum ſcurrile non ſolum ab ore, ſed etiam ab aure relegandum, 431 a
Verboſulus pro juſtitia boſſe reputandus, 445 d
Verecundia orationem ſupplet, 586 b
Verecundia mala quæ, 116 b 179 e
VERITAS quibus innotuerit dat charitatem, 567 a Illius cognitio eſt fructus humilitatis, 565 d & ſeq. Pigritia non tam contraria veritatis cognitioni, quam ſuperbia, 575 f Ad eam cognoſcendam quænam removenda 570 e Illius agnitio in tribus gradibus conſiſtit, 567 e Eos quomodo aſcendere debeamus, 526 a
Veritatis judicium neſcit amor nec odium, 571 a
Veritas odium parit, 55 b
Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur, 47 a 81 e 540 a
Vermis immortalis damnatorum, 462 e Conſcientiæ hic non ſuffocandæ, 478 b
Veſeliacenſis conventus pro negotio crucis, 378 e
Veſtium luxus in epiſcopis notatur, 469 a & ſeq. 470 a Item in clericis, 440 e & ſeq. In monachis, 542 f
Veſtium decor veſtitum non decorat, 122 a Pullæ & candidæ ex æquo vitandæ, 222 d Nigris utebantur Hiſpani in funere, 223 a
Veſtes monachorum quales eſſe debeant, 197 b Nigræ magis eos decent, 223 a & ſeq. Antiquis Patribus uſitatæ, 221 e
Veſtibus a regula conceſſis aliquæ poſſunt addi, 218 e
Veſtes cluniacenſium, 5 a
Veſtium diverſitas in colore diſcidii cauſa Cluniacenſes inter & Ciſtercienſes, 220 e, f De veſtium colore inanis diſputatio, 221 a & ſeq. Albas olim ferebant ſeculares, 222 d 223 a, b
Vexationem non ſentire hebetatæ cordis indicium, 416 a
Ugo Engoliſmenſis epiſc. 370 e
Via bona & mala; utraque quomodo una, 376 a & ſeq.
Via redeundi ad Deum, 392 a Illius compendium, 599 a Chriſtus via, 616 b In via vitæ quo ocius, eo facilius curritur, 345 a
Viaticum & confeſſio moribundi, 684 b
Viatico præmiſſa Unctio-extrema, 695 a
VICARIUS Chriſti S. Petrus, 428 e Papa Chriſti Vicarius ſimpliciter dictus, 250 a, a 450 e 480 a, a Item B. Petri Vicarius, 178 d, a Et Vicarius SS. Petri & Pauli, 243 a Epiſcopus item dictus Vicarius Chriſti, 482 a Immo & abbas, 61 e
Viconienſe monaſterium a Widone fundatum, 252 a Laudunenſi S. Martini ſubjectum, *ibid.*
S. VICTORIS corpus in monaſterio Arremarenſi, 358 f De eo Bernardi officium & ſermones duo, 350 d
VICTOR antipapa, 297 d, a Anacleto ſubrogatus, 251 a
S. Victoris monaſterium Pariſienſe Ord. S. Auguſtini, 364 a Illud Sugerio commendat S. Bernardus, 314 d
Victoria a Deo ſperanda, non a propriis viribus, 554 b Aliquando ſola perditur fuga, 7 a Summum victoriæ genus, divinæ cedere majeſtati, 179 d
Vidua unde bona æſtimetur, 180 a Ei qualiter vivendum, 279 a Licet viduitas ſit glorioſa, 279 a
Viduarum cauſas præ aliis curare debet judex, 421 a
Vigiliæ nocturnæ Ciſtercienſium quam prolixæ, 401 e
Villare monaſterium Ord. Ciſt. 253 a
S. Vincentii monaſt. Lauduni, 389 a
Vindocinenſis eccleſia proxime ſub poteſtate ſummi Pontificis, 281 d, a
VINUM ſanctificatur per corporis Chriſti contactum, 71 a, a Pigmentatum apud monachos improbatum, 542 a, a
Virginitatis prærogativæ in præſenti, & in futuro, 121 d, a 122 e
Virginum decor quantus, 121 f
Virginum ornatus perpetuus, 122 f
Virginum ornatus, verecundia & diſciplina, 122 d
Viride-ſtagnum monaſterium in Scotia, 694 d
Virtutes ſunt ordinatæ affectiones, 616 d
Virtutis merces fama bona, 118 d Illuſtrior eſt, quam nobilis proſapia, 121 b Illuſtrior in nobili claret, 121 e
Virtus in pace acquiritur; in preſſura probatur, in victoria approbatur, 131 d
Virtutum ſtabile fundamentum humilitas, 464 d
Virtus cum opibus diu vigere non poteſt, 391 e Virus ejus vanagloria, 665 d
Virtutum inter ſe connexio, 429 a & ſeq.
Virtutum cardinalium neceſſitas, 430 b 402 d Ipſis medium quis comperat, 510 a, f
In Viſione intellectus noſter totus in Deum feretur ſine diſcurſu, 452 f
Viſitatio diœceſis per S. Malachiam, 682 e, d Hanc obit pedes, *ibid.*
Viſitationes monachorum ab antiquis quam diſſimiles, 541 b. & ſeq.
Viſui & auditui nemo putat fidem eſſe negandam, 476 a *V.* Oculi.
VITA eſt internus ac naturalis motus vigens tantum intrinſecus, 610 d
Vita eſt exilium, 249 f De vita & morte piorum æqualiter luget & gaudet S. Bernardus, 360 a

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Vitæ tædium quale in ſanctis, 102 d Nec ſibi promittenda, 430 a
Vita animæ, corporis vitæ præferenda, 473 f
Vita bona non niſi in converſione eſt, 483 e
Vitam noſtram ſibi totam vindicat qui pro ea poſuit ſuam, 149 c 150 d Vivendum Chriſto, 149 c
Vitæ ſanctorum ad quid nobis utiles, 663 c
Vita monaſtica ſæcularibus ludus, 93 f
Vitiorum nominibus non pallianda, 22 f
VIVIANUS abbas Altæ-cumbæ, 50 b, n
Vizelienſes monachi a clientibus Nivernenſis Comitiſſæ infeſtati, 339 a In manu valida reformati, 154 a
ULGERIUS epiſcopus Andegavenſis, 161 e, n Vita & ſcientia venerabilis, 313 a Ut officio ſuo reſtituatur, intercedit Bernardus apud Innocentium Papam, *ibid.*
Ulciſcenda quomodo injuria ſervorum, 84 c
Ulyſiæ comes, 684 c
Unctio vitæ religioſæ quanta, 110 d, e
Unctio-extrema ſacramentum, ejuſque effectus, 687 a
Unitas Trinitatis & Chriſti ſuper omnes unitates, 459 c
Unitatis novem modi, 459 a, b
Unitas eccleſiæ ſciſſuram ignorat, 309 b
Ubi unitas, ibi perfectio, 428 c
Unitas ſervanda in Ordinum varietate, 555 a Melius eſt ut pereat unus, quam unitas, 107 a
VOCATIONI divinæ non reſiſtendum, 342 f Quales Deus vocet ad eccleſiæ miniſteria, 407 f
Vocati ad religionem, & non acquieſcentes de ſalute periclitantur, 9 n
Vocatio peccatoris & illuminatio quomodo fiat, 213 b & ſeq. A timore incipit, 212 e & ſeq.
VOLUNTAS eſt motus rationalis, & ſenſui præſidens & appetitui, 610 e Ei ſoli competit libertas; qua non poteſt privari, 612 d Nec cogi poteſt niſi ſeipſa, 624 d
Voluntas ad ſalutem homini non ſufficit, quamvis ſine ea ſalvari nequeat, 523 a
Velle ex libero arbitrio, velle bonum ex gratia, 616 a An libertati præjudicet velle habere voluntatem bonam, & non poſſe, 613 c
Voluntatum ab appetitu diverſum, 610 n
Voluntas ſola miſeriæ, vel beatitudinis capax eſt, 611 a Ejus mutabilitas, 92 e Duplex infirmitas, 225 d Moribus triplex, 488 d
Voluntatis converſio & ordinatio quid, 617 b Injuſtam duo comprobant; vel cum peccare, vel cum impune peccaſſe libet, 621 c Triplex illius bonum, 617 b
Voluntas ſana regnum Dei, 373 n Eam habet qui vult habere, 613 d
Voluntas hominis media inter divinam, & carnis appetitum, 625 c Hæc voluntatum conformitas maritat animam Verbo, An ei committere debeamus æternam damnationem, 625 d
Voluntas propria homini jugum importabile, 30 f & ſeq. 605 e Juſtum eſt ut qui a Deo noluit ſuaviter regi, pœnaliter a ſeipſo regatur, 31 a
Voluntas communis charitas eſt,
Voluntas damnatorum Deo oppoſita, 462 d
Voluntas mala in damnatis perſeverat, 821 e
Voluptas in bonis corporis nulla ſincera, 615 b
Voluptatum hujus mundi vanitas, 599 d, a Quam ſint exiguæ, 486 f & ſeq.
Voluptas modica pietatis non modica jactura, 345 e
Voluptas peccati brevis, memoria amara, 485 e
Voluptas peccati pertranſit, fœditas permanet, 462 b
VOVERE voluntatis, vota reddere neceſſitatis, 526 n Juſte exigitur ud ſolvendum qui non cogitur ud vovendum, 11 e
Voti dilatio periculoſa, 116 d
Voti dilati aut fruſtrati reus, Deo injurius, non homini, 516 a
Votum Bernardus appellat propoſitum intrandi religionem, 115 n Monachus an poſſit ad aliud tranſire monaſterium prætextu voti, quod ante profeſſionem fecerat, 368 e, f
Vota minora non debent impedire majora, 60 d
Voto dimittendi epiſcopatus non tenetur epiſcopus, 198 d
Vox Dei non ſonat in foro, non auditur in publico, 115 c Omnibus ſe offert, 385 a & ſeq.
Voces ſuas habent affectus, 350 n
Vultus & vivæ vocis vir, 67 b
URBANUS II. Roberto abbate Moliſmum remiſſo, ſocios Ciſtercii remanere permittit, 306 e
S. Urbani monaſterium Ord. S. Benedicti ab Herchenrao Catalaunenſi epiſcopo fundatum, 281 n
URSUS, ſeu Urſio abbas S. Dionyſii apud Remos, dein epiſc. Virdunenſis, 85 e, n
Uſura damnatur, 330 a, b
WALCHERUS magiſter, 108 n
WALCHERUS Cellerarius Claræ-vallenſis, 366 n
WALLENUS ex clerico regulari monachus & abbas monaſterii Mailore Ord. Ciſterc. 600 a
WALTERUS de Inſula monachus Claræ-vallenſis, 402
WALTERUS vir nobilis, 64 n *V.* Galterus.
WEDRICUS abbas Leſcienſis, Bibliothecam & viros pios & doctos ex Hannonia conquirit, 360 n
WERREBROECH jure parrochiali ab eccleſia Trunchinienſi poſſeſſum, 370 b
WIDO, primus præmonſtrati incola, locum Ciſtercienſibus cefferat, 251 b, c *V.* Guido.
WILFRIDUS, Trevirenſis archiepiſcopus clericis monachos ſubſtituit Virduni apud S. Paulum, 176 n
WILLELMUS abbas, 386 e
WILLELMUS abbas S. Martini Trecenſis S. Bernardi amicus, 363 c
WILLELMUS abbas Rievallenſis, 326 b Ejus zelus in Willelmum Eboracenſem intruſum, 322 b Eo utitur Bernardus ad ſcribendam epiſtolam ad Robertum nepotem, 322 n
WILLELMUS archiepiſc. Cantuarienſis, 341 d
WILLELMUS comes Matiſconſis, 249 n
WILLELMUS comes Nivernis, 311 e In Carthuſiam ſecedit, 271 n
WILLELMUS IV. comes Nivernenſis, *ibid.* A Bernardo male notatus, 274 a Licet plura pluribus monaſteriis bona dederit, *ibid.* n Sepultus in Capitulo S. Germani Autiſſiodorenſis, *ibid.* n Ejus cum Hugone epiſcopo Autiſſiodorenſi controverſiam dirimit S. Bernardus, 380 f & ſeq. Cum Alano Epiſcopo recrudeſcentem componit Godefridus epiſcopus antea Lingonenſis tunc privatus apud Claramvallem, 381 n
WILLELMUS decanus Eboracenſis Willelmum epiſc. Eborac. intruſum declarat, 237 d, n
WILLELMUS Henrici Murdach diſcipulus, 109 n 110 f
WILLELMUS Mandunenſis, 158 e
WILLELMUS monachus, 262 c
WILLELMUS monachus Claræ-vallenſis, 103 b, n
WILLELMUS monachus Tullenſis, 356 c, n
WILLELMUS prior clericorum regularium de *Cesbarne* 394 f. *V.* Guillelmus.
Vultus & vivæ vocis vis, 67 b

Y

YMARUS ex monacho S. Martini a Campis Prior charitatis, tum abbas Monaſterii novi apud Pictavos poſtea cardinalis epiſcopus Tuſculanus, 202 n 201 c, n 289 n Legatus in Angliam, 326 e n

Z

ZElum qualem in epiſcopis requirat Bernardus, 208 c
Zelus eccleſiaſticus major pro tuenda dignitate, quam pro acquirenda ſanctitate, 443 c
Zelus clementia temperandus, 259 d
In Zelo exercendo obſerva locum, modum & tempus, 432 d Injurius eſt Deo qui zelum arctioris vitæ in aliis impedit, 25 d

F I N I S.

VA1
1529634

Digitized by Google

163
K
15